R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
55
5 A H
16

Digitized by Google

55. S. H. 16

Digitized by Google

FRIDERICI
HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI.
ET ARCHIATRI,
PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERUM OMNIUM
PHYSICO-MEDICORUM
SUPPLEMENTUM

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM;
QUIBUS CONTINENTUR

OPERA VARIA QUÆ IN MAGNA OPERUM
COLLECTIONE DESIDERANTUR.

PARS SECUNDA.

GENEVÆ,
Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCCXLIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

CONSPECTUS
PARTIS SECUNDÆ.

Diſſertationes varii Argumenti.

Fundamenta Medicinæ ex Principiis Naturæ Mechanicis in uſum Philiatrorum ſuccinctè propoſita. Pag. 1
Diſſertatio de Diætæ vitio multorum morborum cauſâ. 45
Diſſertatio de motu, optimâ corporis medicinâ. 53
Diſſertatio de fumo carbonum noxio & quandoque lethali. 62
Diſſertatio de uſu & abuſu pulverum ſternutatoriorum. 69
Diſſertatio de mirabili ſulphuris Antimonii fixati efficaciâ in Medicinâ. 76
Diſſertatio de ſpecificis Antiſpaſmodicis. 81
Diſſertatio de Purgantibus minùs cognitis & ſelectioribus. 87
Diſſertatio de Vomitoriorum cauto & præſtantiſſimo uſu. 94
Diſſertatio de Balſamo Peruviano. 104
Diſſertatio de Terebinthinâ. 110
Diſſertatio de Millefolio. 115
Diſſertatio de infuſi Veronicæ efficaciâ præferenda herbæ Thee. 120
De Cinnabari Antimonii, ejuſque eximiis viribus, uſu tam ſecretiori quàm vulgari, tam in morbis huc uſque cognitis, quàm incognitis, Exercitatio Medico-Chymica; Adjecta ſunt Ratiocinia ſat curioſa. 127
Diſſertatio de Peſtis origine & naturâ. 147
Diſſertatio de Peſte, ejuſdemque curandæ ratione. 155
Diſſertatio Medico-Practica, de Pleuritide & Peripneumoniâ, quâ diverſæ de his Autorum ſententiæ expenduntur. 165
Diſſertatio Medica de Medicis & Medicinâ perverſa judicia exhibens. 172
Diſſertatio de morbis oculorum præcipuis, eorumque rectâ medendi ratione. 177
Obſervationes Medico-Forenſes ſelectæ de læſionibus externis, abortivis, venenis ac philtris. 187
Diſſertatio Medica de verâ perpetui mobilis in homine vivo ideâ. 195
Diſſertatio Medico-Chymica de Acido Vitrioli vinoſo. 224
Diſſertatio de ſtudio Medico rectè pertractando & ejus probatiſſimis Auctoribus; Præfationis loco Hermanni Conringii in Univerſam Artem Medicam Introductioni præmiſſa. 237

Medicus Politicus; ſive Regulæ Prudentiæ ſecundum quas Medicus Juvenis ſtudia ſua & vitæ rationem dirigere debet.

Commentarius de Differentia inter FRIDERICI HOFFMANNI Doctrinam Medico-Mechanicam; & GEORGII ERNESTI STAHLII Medico-Organicam.

ERNESTI ANTONII NICOLAI Methodus concinnandi formulas Medicamentorum exemplis ad *Frid. Hoffmanni* mentem accommodatis illuſtrata.

CATA-

CATALOGUS
LIBRORUM MEDICORUM, &c.

Apud FRATRES DE TOURNES, Bibliopolas *Genevæ* & *Lugduni* in copia proſtantium.

ALlen *Joan.* Synopſis univerſæ Medicinæ practicæ 8. 1749.
Aſtruc de Morbis venereis 4°. 2. tom. *Paris* 1740.

Baglivi *Georgii* Opera omnia, cum novis Additionibus, & Indice generali 4°. fig. *Lugd.* 1744.
Bayle *Franciſci* Phyſica 4°. 3. vol. *cum fig.* 1703.
Bianchi *Joan. Bapt.* Hiſtoria Hepatica, numeris omnibus abſoluta 4°. 2. vol. *cum fig.* 1725.
Boerhaave *Hermanni* Inſtitutiones Medicæ, Aphoriſmi & Materia Medica 8°. 3. tom. 1721.
——— Methodus diſcendi artem Medicam 12°. fig. *Londini* 1744.
——— Tractatus de Calculo, ut & conſultationes Medicæ, ſeu Sylloge Epiſtolarum cum reſponſis 8°. *Gottingæ* 1744.
——— de Morbis Oculorum 12°.
——— de viribus Medicamentorum 12°. *Paris.*
Boneti *Theophili* Polyalthes, ſive Theſaurus Medico-Practicus fol. 3. tom. *Genevæ* 1690.
Burneti Theſaurus Medico Practicus 4°. *Lugd.* 1702.
Cardani *Hieron.* Opera omnia Philoſ. Mathemat. Aſtronom. & Medica fol. X. tom. *Lugduni* 1663.
Caſtelli *Barthol.* Lexicon Medicum Græc-Lat. a Brunone 4°. *Genevæ* 1746.
Chabræi Sciagraphia, & Icones ſtirpium, ſeu Radicum & Plantarum nomina, figura &c. fol. 1678.
Charas *Moſis* Opera omnia 4°. 3. tom. *fig.* 1684.
Clerici *Danielis* Hiſtoria naturalis & Medica latorum Lumbricorum intra hominem & alia animalia naſcentium 4°. *fig.* 1715.
Diemerbroeck *Isbrandi* Opera omnia Anatomica & Medica 4°. 2. vol. *figur.* 1687.
Dionis Anatomia corporis humani 8°. *fig.* 1696.

Ettmulleri *Michaelis* Opera omnia Theoretico-Practica, cum notis Cyrilli & Mangeti fol. 4. tom. *Genevæ* 1736.
Fernelii *Joan.* Opera Medica fol. *Genevæ* 1679.
Foeſii Oeconomia Hippocratis fol. 1662.

Gavetus de febribus 12°. 1700.
Gutierrez *Joan. Lazari* Lectiones febrilogicæ fol. 1668.
Haller *Alberti* Comment. in Inſtitutiones Medicas Boerhaave 8°. 6. tom. *Gottingæ* 1740-1744.
——— Diſputationes Anatomicæ 4°. 2. tom. *Gottingæ* 1747.
Heiſter *Laurent.* Compendium Anatomicum 8°. 2. tom. *figur. Amſt.* 1748.
——— ——— Medicinæ Practicæ 8°. 2. tom. *ibid.* 1748.
——— ——— Inſtitutionum Medicarum 8°. *ibid.* 1748.

Hoffmanni *Friderici* Opera omnia Medico-Phyſica fol. 6. tom. *Genevæ* 1748.
——— Operum omnium Supplementum fol. 2. tom. *ibid.* 1749.
Hollerius in Aphoriſmos Hippocratis 8°.

Jungken Corpus Pharmaceutico-Chymico-Medicum fol. *Francofurti.*
Lazerme *Jacobi* de morbis Capitis internis. 12°. *Amſt.* 1748.
Lanciſii Opera Medica 4°. 2. to. fig. *Genevæ* 1718.
Lemery Curſus Chemicus 12°. 1681.
Lieutaud *Joſephi* Elementa Phyſiologiæ, juxta noviſſima experimenta, & accuratiores Anatomicorum obſervationes concinnata 8°. *Amſtelod.* 1749.
Lommii *Jodoci* Opera omnia; ſcilicet Obſervationes Medicæ, de febribus, & de ſanitate tuenda 12°. 3. tom. *Amſt.* 1745.
Mangeti *Joh. Jacobi* Bibliotheca Medico-Practica fol. 8. tom. *Genevæ* 1739.
——— ——— Bibliotheca Anatomica fol. 2. vol. *figur. ibid.* 1699.
——— ——— Pharmaceutica fol. 2. vol. *figur. ibid.* 1704.
——— ——— Chirurgica fol. 4. tom. *fig. ibid.* 1722.
Mayerne Praxis Medica 12°.
——— de Arthritide 12°.
Morton *Richardi* Opera omnia, nova Editio quatuor Tractatibus auctior 4° 2. to. *Lugd.* 1737
Munnick Anatomia 8°. *fig.* 1699.
Muſgrave de Arthritide Anomala & Symptomatica 4°. *Genevæ* 1715.
Morgagni *Jo. Bapt.* Epiſtolæ Anatomicæ ad Valſalvam de aure humana 4°. 2. tom, *figur. Venet.* 1740.
Ramazzini *Bern.* Opera omnia 4°. 2. tom. *figur. Neapoli* 1739.
Riverii *Lazari* Opera Medica cum Arcanis, & *Ferd.* Weinhart Medicus Officioſus fol. *Lugd.* 1738.
Riverius reformatus, renovatus, & auctus 8°. 2. tom. 1735.
Santanelli Philoſophia recondita, ſive Magiæ naturalis explanatio 4°. 1723.
Sydenham *Thomæ* Opera Medica, cum variis Obſervationibus & Indice generali 4°. 2. tom. *Genevæ* 1749.
van Swieten *Gerardi* Comment. in *Herm.* Boerhaave Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis Morbis 4°. Tom. I. II. *Paris* 1746
——— Tom. III. ſtatim ac prodibit.
Tourneſort *Joſeph Pitton.* Inſtitutiones Rei Herbariæ 4°. 3. tom. *figur. Paris* 1719.
Wepſeri *Jo. Jacob.* Obſervationes Medico-Practicæ de affectibus capitis internis & externis 4°. *Tiguri* 1745.
Zacchiæ *Pauli* Quæſtiones Medico-Legales fol. 3. tom. *Lugd.* 1726.

FRIDE-

FRIDERICI HOFFMANNI DISSERTATIONES VARII ARGUMENTI.

FUNDAMENTA MEDICINÆ EX PRINCIPIIS NATURÆ MECHANICIS IN USUM PHILIATRORUM SUCCINCTE PROPOSITA.

AD LECTOREM.

AUGUSTE non minus quam ſapienter antiquiſſimus medicinæ parens Hippocrates *lib. de Steril. c.* 18. §. 1. ſcribit: Πειρῶ φυσικὸς εἶναι, *Conare ut phyſicus evadas.* Dolendum & dictu turpe eſt, ſapientiſſimum Divi Senis monitum ad hæc tempora uſque negligi ab illis, qui Medicinæ ſacris operantur. Tota medendi ſcientia ſine rerum naturalium philoſophia trunca ac debilis eſt, nec ullius morbi explicationi vel prudenti directioni curationis apta exiſtit. Phyſicus in interiora naturæ introſpicit, abditas corporum ſtructuras, temperies, mixtiones ſcrutatur, ex quibus illationes ſuas in medicinam facit feliciſſime. Non autem hic intelligimus ſcientiam ex meris ſpeculationibus natam, ſolidiori experientia ceu prima veritatis parente deſtitutam: ſed talem urgemus, quæ methodo ſimplici, plana, mathematica concluſiones ſuas demonſtrare ac firmare ſatagit. Quantum fulgoris ac incrementi medendi ſcientiæ a paucis temporibus phyſica tali ſolidiori acceſſerit, exprimi vix poteſt. Omnium diſciplinarum, ſic quoque naturalis & medicæ ſcientiæ fundamenta lubrica ac imbecilla ſunt, niſi demonſtrationibus robur ac firmitatem accipiant. Omnes autem veritates maxime petendæ ex matheſi ſunt, quas æternas, a DEO ſtabilitas, & mortalium mentibus ingenitas vocat Cartesius *in epiſtol.* 104. Sola mechanica, anatomiæ & chymiæ nupta, ab humili ad altum hactenus duxit ipſam ſcientiam rerum naturalium & medicarum: tali ſcientia qui rite inſtructus eſt, rerum abſtruſarum cauſas eruere, dubias Medicorum controverſias ac ſententias diſſolvere, remedia valentia vel in deploratis morbis invenire quam feliciſſime poteſt; Pauciſſimis hæc ſcientia utitur principiis, eademque tam artificialium quam naturalium ſunt, nimirum *materia & motus.* Materia unam & ſimplicem dat rebus eſſentiam, varios autem accipit modos,

modos, & multifariam ſpecificatur a motu ceu univerſaliſſimo omnium principio, unde fluunt variæ corporum formæ, qualitates, vires, quas unice producit motus, ex varia materiæ diviſione, configuratione, ſitu & ordine. Totius univerſi viciſſitudines & mutationes motui debentur, cujus cauſa eſt ipſe DEUS maximus & ter optimus mechanicus ac primus cunctarum rerum motor, qui non ſolum impulſum omni materiæ imprimit, ſed & omnia hujus univerſi corpora in proportionato ſuo ſervat æquilibrio, pondere, menſura & ordine: qui ſtatice & mechanice res produxit, cunctaque in æquilibrio ſuo tenet, quo deſtructo, & rerum virtus, forma ac temperies dejicitur. Medicus autem in arte ſua imitatur naturam, & ipſius parentem DEUM, hinc merito naturæ audit miniſter. Eadem enim naturæ & artis medicæ ſunt principia: & uti artifex, qui materiæ naturam & motus leges ac rationes exacte callet, pro lubitu ſuo mutare, deſtruere, componere corpora ſcit; pari modo Medicus, iiſdem principiis inſtructus, immutando, reſolvendo, ac varie alterando corpora, maxima & prodigioſa præſtare poteſt: exemplo ipſius chymiæ cultioris & curioſæ. Quivis itaque ſapiens Medicus ad talia principia mentem accommodare debet, ſic facili via omnes controverſias ac litigia in medica ſcientia occurrentia tollere, dubia ſolvere, ſectarum originem & errorum cauſas perſpicere feliciter poterit. Multarum ſectarum in medicina ortum ignorantiæ naturalis philoſophiæ adſcribendum eſſe vero videtur ſimile. Cordate itaque & aperte fateor, nullum vere rationalem Medicum eſſe, niſi qui phyſicus ſit perfectus, & principiorum naturalium exactam cognitionem habeat; & ſi dicere licet, quod res eſt, nil niſi ſubtilis empiria, veris rationibus deſtituta, facundia ſaltim & ingenio tecta, hactenus inter plures Medicos regnavit, qui etiam ſapientiſſimi videri volebant. Equidem non cenſendum, antiquiores & omnes, qui tali philoſophia carent, ob eleganter fideliſſimeque multa tradita negligendos penitus eſſe; utpote ex quorum ſcriptis hiſtoriæ & morborum obſervationes, & quæ ad prognoſin pertinent, ſufficienter peti poſſunt; illis tamen anteponendos credo, qui altius & ſubtilius excolunt ipſam naturam & ejus ſtudium, in ſubſidium vocatis experimentis variis ex mechanica, anatomia & chymia deſumptis. Non tamen & hic in mera ſubtilitate ſubſiſtere, ſed & fructus inde petere, & omnia transferre ad uſum debent, unde non minus a prudentia & uſu, quam ſcientia commendandus eſt Medicus. Magnum quid medendi ſcientia eſt, nec minus prudentia & ſapientia Medici; illa medicinæ oculus, hæc manus eſt: abſque prudentia nec tempora luſtrare Medicus rei gerendæ, nec præcipites captare occaſiones, vel in prognoſticis caute ſe gerere, & famam aucupari poteſt. Uti autem ſcientia optime comparatur ex Neotericis & philoſophia moderna, ſic prudentia ſapientiaque ex antiquioribus, variis obſervationibus, & ſe ipſum rebus gerendis accommodando addiſcitur. Ex hiſce itaque adductis liquidiſſime conſtare puto, quomodo tractari debeat ſtudium medicum: uti autem in omni diſciplinarum genere, ſic quoque in ipſa arte medica firma ac ſtabilia oportet habere fundamenta ac præcepta, quibus cultorem hujus artis inſtituere poſſimus, ut feliciſſime deinde in cæteris progredi poſſit. Hæc autem præcepta præcipue commendare debet perſpicuitas, brevitas, ordo, ut omnia rite inter ſe connexa ſint. Suſcepi hoc in me laboris, & totius medicinæ fundamenta in breve ſyſtema & corpus facillima methodo conſtitutum redigere allaboravi, juxta normam ſanioris modernæ philoſophiæ mechanico-chymicæ, ut totam medicinæ ſcientiam inde per breve temporis ſpatium commode haurire liceat. Nihil quod fundamenti loco inſervire poteſt & ſcitu in medicina neceſſarium hic omiſſum arbitror: abſtinui a prolixitate, controverſiarum & quæſtiuncularum maleferiatarum mole, nauſeoſa ſententiarum compilatione, quibus gravare & retundere diſcentis mentem alii conſueſcunt; ſed illud ſaltim quod ſolidum, quod demonſtrari poteſt, & principiis phyſicis & mechanicis innexum eſt, inſinuavi, non ad gloriam, ſed in gratiam & utilitatem diſcentium ſimul & docentium. Qui autem hæc ringunt & in aliorum ſcripta livere conſueſcunt, tentare velint, ut hæc meliora faciant; nulli enim ad gloriam clauſa janua eſt. Non dubito plures ex hoc labore uberrimum fructum petituros eſſe: experti quoque ſunt diſcipuli mei, quibus hæc hactenus prælegi & explicatione illuſtravi, e quibus tantum eos nominatim laudare nunc viſum eſt, qui theſes has ex cathedra publica, me præſidente & moderante, fortiter & erudite defenderunt, videlicet

CHRISTOPH. WILHELM GATTIER, Grena Guelpherbyt.
JOHANN. BALTHASAR SCHONDORFF, Hallenſ. Saxo.
JOHANN. NICOLAUS KOPER, Halberſtadienſ. Saxo.
MARTINUS CHRISTIANUS LUTZO, Cellenſis.

Utere igitur, B. L. hoc labore meo, quem ſi non ingratum Tibi fuiſſe cognovero; alias etiam ejuſdem artis curas, quas meditor, inpoſterum communicabo.

CAPUT

CAPUT I.

De Natura Medicinæ.

MEDICINA eſt ars bene utendi principiis Phyſico-Mechanicis, ad ſanitatem hominis conſervandam & amiſſam reſtituendam.

2. Incertitudo & ignorantia veræ Philoſophiæ Naturalis variatum in Medicina Sectarum origo & cauſa eſt.

3. Sapienter dixit HIPPOCRATES lib. de Steril. Πειρᾶτι φύσικος εἶναι: *conare ut Phyſicus evadas.*

4. Vera Medicæ artis fundamenta ex principiis Naturæ petenda ſunt; hinc Medicus Philoſophus juxta HIPPOCRATEM Deo æqualis habetur.

5. Medendi ars omnium antiquiſſima, & HIPPOCRATES antiquiſſimus Medicinæ parens, & ſcriptor.

6. Medicus Naturæ miniſter, non magiſter eſt: & eadem principia Naturæ ac artis ſunt, hinc cum Natura operari & agere debet.

7. Duo in Medicina fulcra ſunt: experientia, quæ prima veritatis parens, & ratio, quæ clavis ſcientiæ Medicæ eſt. Experientia ordine præcedit & ratio ſequitur. Hinc rationes in rebus Medicis experientia non conditæ nihil valent.

8. In phyſicis experientia optime peti poteſt ex matheſi Mechanica, Chymia, Anatomia: In praxi Medica ex obſervationibus morborum, Hiſtoriis & Curationibus accurationibus, experientia fluit uberrima.

9. Medicina quatenus utitur principiis Phyſicis, recte ſcientia, quatenus practicis, Ars dici poteſt.

10. Ad Medicum perfectum non ſolum requiritur ſcientia artis Medicæ, ſed & Prudentia ac Sapientia.

11. Subjectum Medicinæ non ſolum eſt corpus, ſed ipſa mens, quatenus illius commercio utitur, hinc motus mentis ſeu cogitationes maximam partem dependent a motu & temperie humorum.

12. Medicus finem ſuum non ſemper obtinet feliciter, vel quando machina, quoad partes ſuas præcipuas prorſus eſt deſtructa, vel quando nulla inter morbum & medicamentum amplius eſt proportio.

CAPUT II.

De Principiis Rerum Mechanico-Phyſicis.

UTi tota Natura ſic quoque Medicina debet eſſe Mechanica.

2. Principia Mechanica ſunt Materia & Motus: figmenta ergo ſunt Peripateticorum & Chymicorum excogitata elementa.

3. Materiæ eſſentia conſiſtere videtur in extenſione: Ex hac fluit finitudo, figura, diviſibilitas ac impenetrabilitas.

4. Motus eſt primum & univerſaliſſimum rerum principium & cauſa efficiens omnium formarum; & uti Materia omnibus rebus communem dat eſſentiam, ſic motus ſpecificam illis largitur.

5. Materia uti differt ratione figuræ, ſic quoque magnitudinis, & optime dividi poteſt triſariam, nimirum in materiam ſubtiliſſimam, ſubtilem ſeu ætheream, & craſſiorem ſeu terreſtrem & aqueam.

6. In omnibus corporibus ſolidum & fluidum obſervatur. Fluiditatis cauſa ſunt duo priora elementa, ſoliditatis autem poſterius.

7. Omnia corpora naturalia ex triplici hac materia ſunt conflata, & prout particulæ figura & extenſione differunt, ex quibus artificioſe inter ſe combinatis in certum ordinem conflant, eo variant quoque formæ & qualitates corporum.

8. Nullæ dantur formæ ſubſtantiales, ſed omnes reſpectu materiæ ſunt accidentales, licet ratione compoſiti eſſentiales vocari poſſint; hinc omnes formæ ſunt materiales, & invicem tranſmutari poſſunt, producuntur mechanice: non autem ſunt materiatæ.

9. Magnitudo, figura, motus, quies, radicales & catholicæ ſimplicium corporum ſunt affectiones, hinc ex illis omnium phænomenorum & effectuum naturalium ratio petenda eſt.

10. Uti Deus prima cauſa eſt omnis motus: ſic quoque omnium formarum: Materia enim quæ pure paſſiva eſt requirit neceſſario agens quoddam, quod illam in tam diverſiſſimas formas, quæ mundum abſolvunt, diſtinxerit, ſeu quod extenſum illud in varias diverſas partes diviſerit, figuraverit, moverit ac tranſlocaverit, quod principium eſt ſolus DEUS.

11. Nullum corpus motum inchoat, niſi impulſum ſit ab alio.

12. Cauſa efficiens motus eſt preſſura corporis fortior ad aliud minoris preſſionis, ſic hoc illi cedere cogitur.

13. Omnis motus natura ſua eſt rectilineus, niſi quid impediat, hinc oritur motus vel reflexus vel refractus.

14. Quantitas motus vel ex celeritate, vel ex corporis mole æſtimanda eſt.

15. Omnis motus qui in tota rerum natura fit, peragitur pulſione, non autem tractione.

16. Æquilibrium in rebus naturalibus ſemper obſervatur, in quo ſi corpora conſtituta ſunt, quieſcunt: deſtructo autem hoc, moventur tam diu, donec ratione gravitatis locum occupaverint, in quo ſubſiſtere poſſint.

17. Corpus ubi ingreditur alterius locum, hoc alterum inde expellit.

18. Motus non poteſt eſſe ſine medio, per quod mobile fertur, hinc omnis motus inter circumſtantia fit corpora.

19. Corpus quo minus eſt & rotundius, eo ad motum promptius; quo ramoſius autem, poroſius & anguloſius eo minus.

20. Cauſa prima motus eſt materia ſubtiliſſima, cui Deus immediate impulſum impreſſit.

21. Quoniam omnia corpora molem, & hinc preſſuram habent, hinc omnia tendunt ad centrum terræ & ſunt gravia.

22. Nullum corpus abſolute leve eſt, ſed ſaltim unum altero magis vel minus grave, quod dicitur leve; hinc omnis gravitas & levitas eſt reſpectiva.

23. Quoniam omnis motus fit in fluido, hinc pro diverſitate fluidi corpora vel aſcendunt vel deſcendunt.

24. Nullum corpus propria vi aſcendit, ſed ab ambiente extrinſeco fluido graviori ſurſum pellitur, hinc nullum gravitatis principium eſt in corporibus.

25. Corpora duo dummodo ejuſdem materiæ, diverſæ licet magnitudinis, æquali niſu tendunt verſus inferiora.

26. Centrum gravitatis eſt, ubi eſt punctum lineæ directionis.

27. Fluidorum cylindri tanto magis gravidant in corpora, quanto ſunt altiores.

28. Corpus quo magis eſt poroſius & principiis primi & ſecundi elementi magis abundat, eo eſt fluidius.

29. Cohæſionem particularum in corporibus duris efficiunt expulſio materiæ ſubtilis & compreſſio fortior cylindri aerei & ætherei externa.

30. Fluidorum particulæ in perpetua ſunt agitatione & motu, hinc facile ſolida & fluida reſolvere poſſunt.

31. Solidorum natura in quiete particularum conſiſtit, hinc quæcunque in motu ſiſtere poſſunt particulas fluidas uti ſunt, v. g. ſalia acida, rigida, ex fluidis ſolida efficere poſſunt.

32. Natura in plerisque incipit a fluido & deſinit in ſolidum.

33. Omnia corpora reſolvi ac emolliri poſſunt, ſi particulæ elaſticæ vel igne vel menſtruis impingantur iiſdem.

34. Solutio fit, quando ipſius corporis ſoluti minores moleculæ ſub propria forma interveniente menſtruo ſaltim diſlocantur ac diſtrahuntur.

35. Quodlibet corpus habet circa ſe athmoſphæram h. e. maſſam inſenſibilium effluviorum.

36. Aer diſtinguitur in ſubtiliorem qui æther dicitur, & craſſiorem, qui athmoſphæricus eſt, & ex æthere, particulis aqueis terreſtribus & corporum effluviis conflatus, & prout loci differunt & effluvia, aer quoque eſt diverſus.

37. Non ſolum aer athmoſphæricus gravis eſt, ſed & æther quod variis experimentis probari poteſt.

38. Aer corpus eſt elaſticum, ſive poſt compreſſionem priſtinum reaſſumit ſtatum, ſeu comprimi & dilatari poteſt.

39. A gravitate & elatere aeris innumeri in naturalibus dependent effectus.

40. Omnibus corporibus tam fluidis, quam ſolidis aer & æther ineſt.

41. Aer dicitur denſior, quando materiæ ſubtilis particulæ expelluntur, & particulæ terreſtres, & aqueæ magis ad ſe invicem accedunt; rarus autem dicitur aer vel etiam corpus, quando expulſis particulis terreſtribus gravioribus abundant particulæ æthereæ.

42. Aer eſt receptaculum omnium effluviorum.

43. Aer incluſus & compreſſus magnam vim poſſidet.

44. Aer immutare & deſtruere multorum corporum texturam aptus eſt.

45. De aere nos docet experientia, eum in omnia loca, ſibi ab aliis corporibus relicta, cum impetu ruere.

46. Aer non penetrat ipſam aquam.

47. Aqua eſt corpus fluidum poroſum flexile, & valde dilatabile, hinc maximam ætheris ac aeris debet admittere influentiam.

48. Aquæ ratione fundi & aeris mirum differunt.

49. Aquæ effectus ſunt fluidificare, emollire, intrare ſalium ac gummatum poros, illaque diſſolvere ac diſcontinuare.

50. Ignis conſiſtit in confuſo, & rapidiſſimo particularum ſubtiliſſimarum motu, & uti frigus fit per motum rectilineum, ſic calor & ignis per motum curvilineum & confuſum.

51. Io igne particulæ tertii elementi craſſioris innatant particulis materiæ ſubtiliſſimæ & ſubtilis.

52. Ignis effectus ſunt movere, rarefacere, propellere, penetrare, diſcontinuare corpora, & vim elaſticam aeri, & aquæ conciliare, corporaque ſolidiſſima perrumpere.

53. Ignis flamma corporum texturam non ſolum deſtruit, ſed & mutationem corporibus inducit, hinc non verus eſt corporum analyſis.

54. Uti caloris natura in motu, ita frigoris in quiete conſiſtit, & calor rarefacit, frigus autem condenſat corpora.

55. Fermentatio dicitur, quando particulæ ſubtiliſſimæ vehementer motæ in corporum liquidorum poris exitum non inveniunt, hinc in illorum latera reactione corpus diſſringunt, reſolvunt & ſubtiliſant.

56. Fermentatio putredinoſa locum habet in regno animali, vinoſa in vegetabili.

57. Particulæ ſubtiles fermentationem efficiendo corpora dividunt, quod probat illorum poſt fermentationem ſubtilitas.

58. Lux eſt celerrimus globulorum minutiſſimorum motus rectilineus.

59. Reflexa lux dicitur, quando redit propter occurſum alterius corporis impedientis primam lineam motus; refringitur autem quando radius in motu conſtitutus oblique diverſa tranſiens media non nihil a linea recta deflectit.

60. Omnes colores, ſoni, viſus, reflexioni & refractiooi lucis debentur.

61. Color nil aliud eſt, quam lux refracta ac modificata pro diverſitate ſuperficierum, vel deoſitatis corporis, per quod lux tranſit, & materiale colorum in textura ac diſpoſitione particularum radicatum eſt.

62. Sonus nihil aliud eſt, quam tremulus aeris motus factus a percuſſione corporis alicujus trementis.

63. Principium materiale odorum eſt, Sal volatile Sulphureum mediante aere & æthere extractum.

64. Cauſa ſaporis Sal eſt, quod ratione particularum diverſæ figuræ, & magnitudinis varie modificatum diverſos exhibet ſapores.

65. Sal eſt ſubſtantia ſapida & ſolubilis in liquore aqueo.

66. Sal eſt, vel acidum, vel alcali, vel neutrum; ſecundum & primum vel fixum, vel volatile.

67. Sal acidum eſt Sal primogenitum & fundamentum reliquorum omnium, a quo omnia pro diverſitate particularum terreſtrium, concentrationis, reliqua omnia oriuntur.

68. Qualitates corporum nil aliud ſunt, quam certæ diſpoſitiones & modificationes materiæ: qualitates autem ſenſibiles uti calor, frigus, humiditas &c. nil niſi meri ſunt percipiendi modi, & quaſi inſenſibiles motus occaſione tremoris nervorum excitati: & relative ad noſtrum corpus varium ſortiuntur nomen.

69. Nihil in ſe calidum nec frigidum ſed reſpectu corporis, & ſecundum modum receptivitatis & ad ſenſum tale dicitur.

CAPUT III.

De Sanitate, Vita, Temperie & Natura.

Corpus noſtrum eſt inſtar machinæ ſeu automatis, quod ex variis organis ratione figuræ & magnitudinis certo ordine ac ſitu diſpoſitis ac conſtructis gaudet, quæ moveri & animari a partibus fluidis corporis noſtri debent.

2. Partes corporis noſtri ſunt vel ſolidæ vel fluidæ. Fluidæ ſi in decenti temperie æquabilique motu conſtitutæ ſunt, & ſolidæ quamdiu in decenti configuratione, ſitu & ordine conſiſtunt, corpus ad actiones ſecundum naturam exereodas aptum exiſtit, & ſanum eſt.

3. Actiones vitales abſolvuntur ſenſu, motu & nutritione.

4. Vita corporis verſatur in perenni ac decenti partium fluidarum per ſolidas motiones; partes autem fluidæ prima motus cauſa ſunt, ſolidaſque in motum excitant.

5. Fluidæ corporis partes principaliores, ſunt Spiritus

ritus animales, quaſi impetum facientes, Sanguis cum ſero & lympha.

6. Vita hominis conſiſtit in continuata mentis & corporis communione, ſeu verſatur in his operationibus, ad quas & corporis motus & cogitatio mentis concurrit.

7. Vita perficitur cauſis more mechanicis nec mens facit ad corporis ipſius vitam, nec vita ſpectat ad mentem ſed ad corpus.

8. Quando corpus humanum moritur, non mens a corpore recedit, ſed corpus recedit potius a mente, quatenus organa corporis vitiata ſunt, ut mens amplius iis præeſſe nequeat.

9. Uti vita conſiſtit in motu, & ſanitas in motu temperato ac æquali partium fluidarum, ſic mors nil niſi deſtructus motus eſt, & motus improportionatus ac inæqualis.

10. Non partes ſolidæ dici poſſunt temperatæ & intemperatæ in ſe ſpectatæ, ſed illarum temperies dependet a temperie & motu partium fluidarum.

11. Quando corpuſcula ſanguinem conſtituentia diverſa, nimirum: terreſtria, ramoſa, aquoſa, ſalina, volatilia, fixa, acida, Sulphurea proportionaliter inter ſe ſunt mixta, ita, ut motum æqualem inter ſe efficere poſſint, tunc ſanguis dicitur temperatus, & blanda temperies introducitur partibus ſolidis.

12. Quo magis autem inæqualis eſt horum corpuſculorum mixtio, eo inæqualior reſultat motus & intemperies varia.

13. Quando particulæ ſulphureæ, oleoſæ, volatiles, ſalinæ, prædominantur præ ipſis fixioribus aqueis, terreſtribus, intemperies calida eſt, & tunc temperamentum calidum dicitur, ſeu ſanguineum, & ſi nimius ille exceſſus ſit, evadit cholericum.

14. Calidi temperamenti illum dicimus, qui tali fibrarum plexu conſtat, cui multæ particulæ igneæ æhereæ calidæ inſunt, vel in quo multæ facile congregari poſſunt.

15. Quod ſi particulæ aqueæ mucilaginoſæ acidæ fixiores prædominium habent, præ ipſis ſulphureis ſpirituoſis ſalinis ſanguinis, exurgit temperamentum phlegmaticum frigido-humidum, & quando particulæ illæ ſalibus acetoſis ſtipatæ ſunt, vocatur Melancholicum, quod gradu ſaltim differt a Phlegmatico.

16. Phlegmatici dicuntur, qui ſeroſis humoribus abundant, & tam denſo fibrarum plexu conſtant, ut partes calidæ difficilius colligi queant.

17. In temperamento Sanguineo & Cholerico motus partium fluidarum magis vehemens, celer ac velox eſt, in phlegmatico autem & Melancholico magis tardus & imminutus.

18. Qualis eſt temperies, & motus ſanguinis & humorum, talis etiam eſt motus Spirituum animalium, & qualis Spirituum animalium motus ac temperies, talis etiam mentis motus, inclinationes & cogitationes exurgunt, hinc effato Galeni mores animi ſequuntur corporis temperamentum.

19. Sanguinei magis ſunt audaces, hilares, ingenioſi & alacres; e contra Melancholici & pituitoſi magis ſunt tardi, timidi ac triſtes ob ſpiritus in Sanguineis ſubtiliores, & illorum motum celeriorem; in phlegmaticis autem & Melancholicis fixiores, & motum illorum tardiorem.

20. Ad temperiem corporis & humorum faciunt parentes, ortus, ſolum, cœlum, ætas, morbus, vitæ ratio, ſexus.

21. Principium motus primum in machina noſtra omnium Philoſophorum conſenſu eſt anima, quam ſive Naturam, ſive Spiritum potentiis Mechanicis inſtructum, ſive materiam ſubtiliſſimam æthercam ordinate & ſpecifice agentem nominare velis, perinde eſt.

22. Animam in homine, præter potentias Mechanicas, & ordinatum agendi motum, nobiliori potentia, nimirum cogitandi & ratiocinandi inſtructam eſſe, quam brutorum anima, extra dubium eſt, & ratione hujus potentiæ dicitur mens, & eſt ſubſtantia immortalis ex Decreto ipſius Dei.

23. Cauſa prima potentiarum in anima exiſtentium, eſt ipſe Deus, a quo uti omnia, ſic quoque animæ noſtræ exiſtentia & functiones dependentiam ſuam habent.

24. Spiritus animales non ſunt ipſa anima, illis tamen utitur anima ceu inſtrumento ad exequendas functiones ſuas.

25. Functiones animæ ſunt movere ſpiritus, & ad certum motum edendum eoſdem determinare.

26. Natura ſeu anima hominis facile characteriſatur ſpecifico motu, quem deinde jugiter cuſtodit, unde conſuetudo naturæ dependet, quæ in vitæ genere & morbis variis illorumque periodis admodum eſt ſolennis.

27. Natura eſt menſuræ, numeri, temporis, & ordinis obſervantiſſima, unde omnia ordinate, tum in productione corporis, quam in illius conſervatione & morborum curatione facit.

CAPUT IV.

De Partibus ſolidis & fluidis machinæ humanæ, principaliter de ſanguine.

Corpus noſtrum eſt inſtar machinæ, quæ ex particulis ſolidis & fluidis vario ordine ac ſitu diſpoſitis & conſtructis conſtat.

2. Solidæ partes ſunt oſſa, cartilagines, tendines, membranæ, nervi, arteriæ, venæ, tubuli lymphatici, carnei ſeu fibræ dicti, & illi qui glandulas conſtituunt.

3. Fibræ ſunt prima ſtamina & filamenta omnium partium, ex quibus artificioſa textura, ſitu & conſtructione omnes partes componuntur.

4. Fibræ tubulatæ ſunt, quoniam nutriuntur & augmentum accipiunt, per has fluit materia liquida, quæ latera illarum diſtendere poteſt.

5. Unaquæque fibrilla certum per intervallum ſuas habet implicaturas, hinc patet, cur flaccidus antea muſculus tumidus & denſus redditus, dolorem non ſtatim efficiat.

6. Fibræ prout magis craſſæ, vel teneræ & ſubtiles ſunt, & prout rectum vel obliquum ſitum habent, & quo magis compactius vel laxius ſunt unitæ, varia conſtituant organa.

7. Quilibet muſculus conſtat ex infinitis parvulis fibris tubulatis, quæ in media parte, ventre dicta, laxius coeuntes, carnem conſtituunt, in fine autem & principio arctius colligatæ, tendinem efformant.

8. Nervi ſunt faſciculi plurimorum tubulorum, cavi, ac cannæ indicæ in modum perforati, ex alba ſeu medullari cerebri ſubſtantia progredientes.

9. Nervi qui ſenſui inſerviunt molliores, qui autem motui, duriores ſunt.

10. Tubuli nervei per totum corpus ſunt diſperſi, hinc canaliculis exilioribus læſis cerebrum, & plura correſpondentia organa in conſenſum trahuntur.

11. Oſſa conſtant ex tubulis poros innumeros habentibus, in quibus circulantur depoſitæ particulæ ſanguineæ & lymphaticæ.

12. Inoſculantur oſſibus venæ & arteriæ, intrantes cavitatem, & deponentes ibi pinguedinoſam & ſangui-

ſanguineam medullam, ne rigida evadant oſſa & facilius rumpantur.

13. Arteriæ conſtant ex triplicibus lamellis: prima eſt reticularis, ex nervis, vaſis ſanguineis, membranoſiſque expanſionibus conflata; ſecunda, ex fibris muſculoſis in circulum contortis, duris tamen & renitentibus; tertia tenuis eſt, & ex planis membranoſiſque expanſionibus conſtructa.

14. Venæ ſi aſpiciantur per microſcopium, adſunt primo fibræ tenſiles, ſecundo membrana glanduloſa, tertio muſculoſi faſces.

15. Membranæ tendinoſæ & nervoſæ conſtant ex fibrillis variis nervoſis, fiſtuloſis, facile dilatabilibus, hinc admodum ſenſibiles ſunt. Perioſtium habet originem ſuam partim a dura matre per diverſa cranii loca prodeunte, & a capite ſic ad univerſam oſſium compagem diffundente, partim a fibris & tendinibus muſculorum.

16. Glandulæ nihil aliud ſunt, quam vaſorum minutiſſimorum implicatus nexus; habent nervos & carneas ſubtiliſſimas fibras, quæ varie circumducuntur; inveſtiuntur etiam aliquibus in partibus exterius membrana valde tenſa, quæ ſanguineorum vaſorum lateralibus ramis irrigatur, ſub hac carneæ fibræ circulariter ductæ locantur, quæ horizontaliter glandulæ corpus penetrant.

17. In tenerrimis glandularum ductibus & vaſculis facile fieri poſſunt obſtructiones.

18. Glandulæ cutis inſtructæ ſunt poris ſeu oſtiolis, ſingula ſuis valvulis cucurbitiformibus aut pelliculis incurvis verſus interiora protenſis dotata. Valvulæ adſunt ad fluidum alias nimis effluxurum remorandum, ſicque refrænandum halituum nimiam tranſpirationem.

19. Glandulæ ſunt vel conglomeratæ vel conglobatæ. Conglomeratæ ſunt acervus minutiſſimarum glandularum communi tunica inveſtitarum, quarum ſingulæ emittunt vaſculum excretorium, quæ iterum abeunt in canalem, per quem liquor fluit in aliquam cavitatem, quales ſunt parotides, pancreas, mammæ. Conglobatæ conſtant ex meris fibrillis, inter ſe varie contextis, non autem vaſculis, uti conglomeratæ.

20. Vaſa lymphatica ductus ſunt admodum tenues, pellucidi, firmi, ſimplici tunica donati, & plurimis nodulis, qui totidem valvulæ ſunt, conſpicui.

21. Vaſa lymphatica valvulas habent ſemilunares, quæ ejuſdem naturæ videntur cum ſubſtantia vaſorum lymphaticorum: microſcopio autem examinatæ apparent fibroſæ, ut contrahi & relaxari poſſint.

22. Vaſorum lymphaticorum, lacteorumque, & ductus thoracici ſtructura eadem eſt.

23. Solidæ partes invicem ſingularem & neceſſariam connexionem habent: hinc arteriæ inoſculantur venis, & venæ arteriis, nervis & muſculis; Tubuli carnei delinunt in tunicas, & hæ ſic involutæ propagantur in tendines, cartilagines, & oſſa, ſicque datur communicatio & circulatio fluidarum partium.

24. Solida corporis animati compages tota tubuloſa eſt, & minutiſſimas partes cavas eſſe, probat circulatio ſanguinis in pediculo, & per caudæ fibrillas in anguilla, quod optime demonſtrari poteſt microſcopio.

25. Partes ſolidæ, quoniam ex infinitis minutiſſimiſque ſtaminibus & fibrillis contextæ ſunt, multa millia ſpatiola intermedia, ſeu corpuſculorum, ex quibus illæ conglomerantur, intercapedines fieri debent.

26. Inter partes fluidas præcipua eſt Maſſa ſanguinea, quæ ex innumeris, ratione magnitudinis, figuræ, & ponderis diverſis, particulis & corpuſculis conſtat.

27. In ſanguine latent particulæ ſeroſæ, lubricæ, flexiles, & rigidæ ſalinæ, tam volatiles, quam acidæ & ramoſæ, ſulphureæ, oleoſæ, & craſſæ, mucilaginoſæ, terreſtres.

28. Sanguis per microſcopium inſpectus, conſtat ex fibris & meris globulis, qui inteſtino & irrequieto motu in omnem poſitionem ſe movent: ceſſante hoc motu, mutua implicatione coeunt, & ſubſident iſti globuli, ſicque craſſities & coagulatio fit ſanguinis.

29. Uti in coitione globulorum ſanguinis, illius craſſities: ſic in illorum globulorum perpetuo motu & diviſione ejus, fluiditas & tenuitas conſiſtit.

30. In globoſo elementorum ſanguinis contextu, nativa ejus diſpoſitio conſiſtit, quoniam ſphærica figura ad perficiendum motum omnium eſt aptiſſima.

31. Color ſanguinis floridus, fluiditas, turgeſcentia, & color ille vitalis debentur exactiſſimæ & decenti globulorum horum comminutioni.

32. Globulorum horum comminutio, diviſio & motus perennis debetur materiæ ſubtiliſſimæ æthereæ, in aere hoſpitanti, quæ, uti cauſa omnis fluiditatis & motus, ſic quoque ſanguinis eſt.

33. Rubedo ſanguinis fit a ſibi incumbentibus globulis, in quorum poris & interſtitiis, materiaætherea lucida repercutitur, & repercutiendo talem viſui exhibet colorem.

34. Chymici rubicundum ſanguinis colorem deducunt a ſulphureis oleoſis particulis, exaltatis a calore & particulis ſalinis volatilibus.

35. Uti omnis calor eſt a motu, ſic quoque corporis noſtri calor vitalis ab eo dependet; quo autem motus hic magis eſt reflexus & vehementior, eo major quoque exſurgit calor.

36. Nullus calor datur inſitus, ſed omnis eſt influus; hinc calidum innatum & humidum radicale, niſi ſumantur pro diſpoſitione ſeminali & innata ſanguinis & ſeri, mera ſunt figmenta.

37. Sanguis duplici motu gaudet: inteſtino uno ſive minimorum juxta ſe invicem, & altero circulari ſeu progreſſivo, cujus ope per vaſa circumvehitur; neuter ſine altero conſiſtere poteſt.

38. Uterque hic motus debetur aeris & ætheris virtuti elaſticæ, per reſpirationem communicatæ, & cordis vigori ſeu nixui.

39. Cordis motus abſolvitur conſtrictione ſeu ſyſtole, & dilatatione ſeu diaſtole, & eſt cor non tam officina, quam antlia ſanguinis, ad illum recipiendum & expellendum inſerviens.

40. Cor nil niſi muſculus eſt, ex fibris & ſtaminibus fibroſis motricibus geometrice conſtructus, ut ad contractionem robuſtam & dilatationem aptus ſit.

41. Cor eſt omnis motus in corpore noſtro, & ſanguinis circulationis (ſine qua homo vivere nequit) primum principium, & Inſtrumentum & primum impellens ſanguinem.

42. Motus cordis non motrici alicui inſitæ virtuti, ſed nixui expanſivo ſpirituoſi liquoris ſeminalis in ipſo embryone, in adultis autem expanſivæ ætheris & ſpirituum animalium ſanguiniſque videbitur.

43. Contractio cordis & dilatatio arteriæ coincidunt, ſicque fit pulſus, qui nihil aliud eſt, quam dilatatio arteriæ.

44. Cor principium eſt arteriarum & venarum, omnes arteriæ advehunt ad partes, venæ autem revehunt, excepta vena portæ, quæ advehit ad hepar.

45. Venæ ſemper ſunt comites arteriarum, ampliores tamen ſunt, quoniam motus ſanguinis in venis lentior eſt, valvuliſque ſemilunaribus inſtructæ ſunt, ut refluxus impediatur.

46. Non dantur anaſtomoſes arteriarum & venarum, ſed arteriis junguntur tubuli, per quos ſanguis tranſit ad ſubſtantiam carneam, ubi deinde per venarum tubulos excipitur.

47. Quando cordis ventriculi contrahuntur & aer ſubtilior elaſtica & pellente virtute imbutus ipſi communicatur, non ſolum contentus intra eos ſanguis in arterias expellitur, ſed & univerſus ſanguis per arterioſum & venoſum genus progreditur, adjuvante muſculoſo venarum contexiu & valvularum ſtructura.

48. Quindecim ad minimum vicibus ſanguinem ſingula hora per cor circulari, probabile videtur.

49. Athmoſphæra externa corpus ambiens fervorem & elaſticitatem humorum & ſpirituum reprimit, temperat, ac moderatur, propulſionemque ſanguinis in venas promovet.

50. Remoto athmoſphæræ æquilibrio, ſpiræ ætheris & aeris in ſuccis contentæ mirum dilatantur, ſicque diſtendunt & coarctant plus juſto vaſa, & motum ſanguinis ſiſtunt quod patet per experimenta, beneficio antliæ, in vivis animalibus peracta.

51. Sanguis quo tenuior & fluidior, eo melius per minutiſſimos venarum & arteriarum tubulos circulatur; quo autem craſſior, eo lentior fit circulatio.

52. Falſum eſt calorem ſanguinis & corporis noſtri dependere a citatiori circulatione ſanguinis, magis ille fit a motu inteſtino ſanguinis, & ætheris reflexivo motu in ſanguine aucto.

53. Fermentatio in ſanguine nulla eſt, talis nimirum, quæ in vegetabilibus locum habet, vinoſa; ſi autem per fermentationem intelligis inteſtinum particularum motum, qui ſubtiliſationem ſanguinis efficit, concedi poteſt.

54. Sanguini κατ' ἐξοχὴν ſic dicto, nimirum ramoſæ, fibroſæ, & rubicundæ texturæ ſanguinis ſemper immixtum eſt ſerum, quod magis flexilibus, mollibus, gelatinoſis & ſalinis conſtat particulis.

CAPUT V.

De Lympha, ſaliva, chylo, lacte, bile, ſemine, ſpiritibus animalibus.

POſt ſanguinem, fluor principalis corporis noſtri eſt lympha, quæ non ſecus ac ſanguis circulatur per certa ſua vaſa, dicta lymphatica.

2. Lympha differt a ſero, dum illa magis orbata gelatinoſa ac glutinoſa ſubſtantia eſt, magiſque aquea; ſerum autem leni ignis calore concreſcit in gelatinam multis minimis fibrillis conſpicuam.

3. Lymphæ omnis motus a peripheria ad centrum eſt, nimirum ad cor, quod manifeſto oſtendunt valvulæ vaſorum lymphaticorum, quæ talem habent ſtructuram, ut lymphæ ad cor tendenti liber pateat tranſitus.

4. Omnis lympha ſeparatur a ſanguine adducto per arteriolas in ipſas partes.

5. Non omnia vaſa lymphatica habent commercium cum glandulis, vel ex illis ſcaturiunt, ſed pleraque oriuntur ex viſcerum ſubſtantia, & ſunt quaſi tubuli arteriarum continuati.

6. Omnes pene partes gaudent vaſis lymphaticis.

7. Lympha omnis revehitur a partibus & affunditur ſanguini venoſo, cum quo tranſit ad cor.

8. Lympha non efficit nutritionem partium, ſed potius eſt recrementum ipſius ſeri nutritii, & ex ſero ſanguinis ortum ſuum habet, dum a particulis ſeri gelatinoſis nutritiis, aqueæ, quæ ad nutritionem ineptæ ſunt, ſecedunt.

9. Lympha, quia non conſtat particulis gelatinoſis, conſervat ſanguinem in fluiditate, chylum diluit, ſalia acria temperat & vehiculum eſt variorum excrementorum, maxime autem ſalino-ſulphureorum, ex corpore educendorum.

10. Præter lympham alius adhuc humor eſt in corpore noſtro, medius quaſi inter ſerum & lympham, qui ex ſanguine arterioſo immediate, beneficio glandularum conglomeratarum excernitur, & dicitur vel ſalivalis, pancreaticus, inteſtinalis & ventriculi.

11, Humor ſalivalis & Pancreaticus &c. ejuſdem ſunt naturæ, non autem lymphaticæ, ut vulgo credunt, ſed conſtant ex particulis ſeroſis, acetoſis, ſubtilibus & ſpiritibus animalibus.

12. Saliva ex particulis ſumme ſubtilibus conſtat, hinc, non ſecus ac Spiritus vini repoſitus in vaſe, ab aere evacuato ebullit.

13. Succus hic ſalivalis, una cum Pancreatico & inteſtinali menſtruum corporis quaſi univerſale & liquor microcoſmicus publicus eſt, inſerviens ciborum reſolutioni, medicamentorum exactioni, chylificationi &c.

14. Pancreas cum vaſibus & glandulis ſalivalibus conglomeratis, quæ ſub auribus & linguæ ſunt, eandem habet ſtructuram, eundemque uſum.

15. Succus pancreaticus, non ſecus ac ſaliva facile ad fermentationem diſponit cibos, ipſis admixtus.

16. Falſum eſt ſuccum pancreaticum naturaliter eſſe acidum, & efferveſcere cum bile.

17. Ductus ſalivales ſunt vel majores vel minores; majores ſunt vel externi & ſuperiores, vel interni & inferiores: illi ſunt ductus Stenoniani & Nukiani: hi Warthoniani & Bartholiniani, ſeu mavis, Riviniani: Minores innumeri ſunt in faucibus, palato & labiis conſpicui.

18. Lacrymæ, & liquor ille, quem ſtillant glandulæ oculorum, Salivalis naturæ videntur, dum per ductum inſignem ab oculis in nares tendentem, & ex hiſce in palatum abeuntem in os derivatur.

19. Menſtruo inſipida magnam in ſolvendis rebus habere efficaciam, teſtatur Mercurius & aqua communis.

20. Saliva non ſolum ex particulis aqueis & ſubtiliſſimis ſalinis, ſed & ſubtiliſſimis elaſticis, per nervos ipſis communicatis, conſtat.

21. Quale ſerum ſanguinis, & qualis ſpirituum animalium conſtitutio, talis eſt ſaliva, qualis ſaliva, tale fermentum ventriculi, & quale fermentum ventriculi, talis eſt digeſtio, & qualis digeſtio, talis eſt chylus.

22. Motum ſpirituum animalium inordinatum communicari ſalivæ poſſe, teſtatur morſus canis rabidi, affectus animi, philtra &c.

23. Saliva verum ventriculi menſtruum eſt, quoniam fermentum ventriculi copioſum eſſe debet, ſecundo, activum & ad fermentationem aptum; tertio, cibis intime miſceri debet, quæ omnis in ſe continet ſaliva.

24. Lympha quæ ſtillat ex glandulis ventriculi & inteſtinorum, pauca, ad madorem horum viſcerum internum neceſſaria eſt.

25. Saliva menſtruum quaſi univerſale eſt, ratione particularum ſpirituoſarum maxime penetrat, ratione ſalinarum particulas ſulphureas extrahit & diſſolvit, ratione aquearum ipſa ſalia gummeaſque particulas reſolvit & imbibit.

26. Saliva, quam primum maſticatis in ore cibis admiſcetur, ſtatim inſignem ac evidentem alterationem ipſis inducit, ut in locum calidum repoſiti facilem fermentationem per ſe recipiant.

27. Inter partes fluidas corporis noſtri ſingularem

quoque obtinet locum chylus, qui non niſi emulſio naturalis, ex cibis contritis, & a ſalivali menſtruo reſolutis.

28. Chylus per vaſa lymphatica in meſenterio exiſtentia & lactea dicta, affunditur ſanguini & cum hoc circulatur per totum corpus.

29. Elementa chyli ſunt particulæ aquoſæ, dulces, gelannoſæ, it. oleoſæ ac ramoſæ; ex quarum conjunctione lacteus exurgit color.

30. Eſſentiæ reſinoſæ, item olea intime cum aqueo menſtruo mixta conſtituunt lac.

31. Chylus proxima ſanguinis, ſeri, lymphæ & omnium corporis fluorum materia eſt.

32. Chylus infuſus in ſanguinem, ejuſque motu comminutus ac ſubtiliſatus, partim tranſit in ipſum ſanguinem, ratione particularum ramoſarum & oleoſarum, partim in ſuccum nutritium, ratione particularum mucilaginoſarum, partim in ſerum, ratione particularum aquearum & viſcido - ſalinarum, partim in lympham, ratione particularum inſipidarum aquearum.

33. Qualis eſt cibus, talis chylus, qualis chylus, tales humores, quales humores, tales ſunt Spiritus, quales ſunt Spiritus & humores, talis eſt nutritio, motus & ſenſus, & per conſequens vita, & ſanitas.

34. Chylus non dimittitur, a ſanguine totus, niſi in gravidarum uberibus, quæ congeries minutiſſimarum glandularum ſunt, & ibi lac nominatur.

35. Lac non eſt ſerum, nec ſanguis immutatus, ſed chylus, ad ipſas glandulas mammarias deductus per ipſas arterias.

36. Bilis in hepate ſecreta, & in inteſtinum duodenum effuſa, non excrementum, ſed utiliſſimus corporis noſtri fluor eſt.

37. Bilis ſi deſtilletur, fundit inſipidum phlegma, remanente reſina inflammabili ac tenaci; ſi autem cum Sale tartari mixta, vel fœtida facta deſtilletur, prodit liquor alcalinus, qui in mixtura cum aliis rebus ſemper edit effectus alcalinos.

38. Bilis non immerito chyli & ſanguinis balſamum conſtituit, acorem corrigit, oleoſas ciborum particulas ſolvit, ut intime poſſint miſceri cum aqueis & chylum conſtituere, viſciditates terreas incidit, & ſpiculis ſuis ſalino - ſulphureis ad excretionem inteſtina ſtimulat.

39. Bile deficiente, cruditates acidæ, viſcidæ in corpore cumulantur, excretio alvi impeditur, & ſpirituaſcentia ſanguinis debilis eſt.

40. Tres vel quatuor unciæ bilis brevi tempore in inteſtino duodeno colligi poſſunt; ejus enim fluxus per ductum hepaticum continuus eſt, ex cyſtide vero, non niſi pleno ventriculo.

41. Terreſtris & craſſa pars bilis per excrementa alvi ejicitur, ſubtilior autem ſalino - ſulphurea tranſit cum lympha vel chylo iterum ad ipſum ſanguinem, ſicque circulatur.

42. Nullum animal bilioſo humore caret.

43. Semen delibatiſſima ſucci nutritii, & ſpirituum animalium portio eſt, in anfractuoſis teſtium canaliculis elaborata & ſubtiliſata.

44. Nullus datur ſpiritus naturalis nec vitalis, in ipſo ſanguine, ſed ſaltim animalis, in ipſo cerebro & nervis.

45. Spiritus hic eſt ens activum, motum, & quidem determinatum ac ordinatum efficiens in materia.

46. Materia licet etiam ſit ſubtiliſſime diviſa, pure tamen paſſiva eſt, nec motum ſimplicem, multo minus ordinatum edere poteſt ſine ſpiritu activo, & primo motore.

47. Fluidum itaque ſubtiliſſimum, quod viſum fugit in nervis contentum, eſt nil niſi ſubtiliſſima materia, potentia mechanica determinata inſtructa, quæ ideales & ordinatos motus in corpore edere apta eſt, hinc recte dici poteſt ſpiritus.

48. Spiritus in ſanguine vitalis Veteribus dictus, nil niſi æther ſeu ſubtiliſſima aeris portio eſt, elaſticitate imbuta & cum particulis ſanguinis mixta, unde motus cordis, arteriarum, & ipſe calor corporis noſtri dependet.

49. Spiritus animales nec alcalini, nec acidi, nec ſulphurei ſunt.

50. Probabile eſt, liquidum nerveum conſtare ex duplici ſubſtantia, una nimirum humidiori ſubtiliſſima ſucci nutritii parta, altera ſicciore, quæ ex purioribus aeris particulis pulmonum miniſterio, in ſanguinem receptis elaboratur.

51. Quamdiu hæ partes inter ſe bene ſunt temperatæ ac mixtæ, & in æquilibrio conſtitutæ, tamdiu ſpirituum elaterium viget, motus eſt æqualis, partes recte nutriuntur, & ſomni vigiliarumque legitimæ viciſſitudines ſunt.

52. Nervi licet ſubtiliſſimam vehant ſubſtantiam, abſurdum tamen non eſt, illam non tam formaliter, quam etiam materialiter concurrere ad nutritionis negotium.

53. Ratione rigidarum elaſticarum particularum, Spiritus animales ipſius nervi ab objectis ſenſilibus commoveri poſſunt, ſicque fiunt ſenſus, qui non niſi certæ ſpirituum animalium nervorumque mutationes ſunt.

54. Spirituum motus duplex eſt, vel rotatorius, dum nimirum quævis particula circa axem movetur, vel directus, qui a termino ad terminum tendit.

55. Motus Spirituum animalium in nervis eſt magis rectilineus, motus autem ætheris in ſanguine magis eſt curvilineus, unde calor depender.

CAPUT VI.

De motu machinæ noſtræ vitali & Senſu.

NIhil in machina microcoſmica fit ſine motu, nulla immutatio, ſecretio, nutritio, nullus ſenſus ſine motu fieri poteſt.

2. Moventur partes fluidæ, inter quas primum locum ſibi vendicat nervorum fluidum, quod omnium ſubtiliſſimum & ad motum edendum celerrimum aptiſſimum eſt, a quo cunctarum machinæ partium tam ſolidarum quam fluidarum motus dependet.

3. Spiritus animales ſumma ſubtilitate & elaſticitate præditi potentiam habent a DEO impreſſam, non ſolum mechanice ſeſe movendi, ſed & elective, determinate & ad certum finem: quæ potentia dicitur anima ſenſitiva & radicaliter inexiſtit ſubtiliſſimo cerebri fluido.

4. Inſtrumentum motus ſpirituum animalium organicum ſunt fibræ motrices, variæque illarum implicationes & texturæ.

5. Quando fibræ motrices ita inter ſe ſunt contextæ, ut duæ extremitates tendineæ fiant, media autem pars laxior ſit, exſurgit muſculus, qui motus ſpontanei inſtrumentum eſt.

6. Quando fibræ motrices certa quadam ſerie ſuper ſe ſunt ſtratæ & quidem tranſverſim, tunica avadit muſculoſa ſeu carnea dicta, quæ motus involuntarii & naturalis organon eſſe ſolet.

7. Tunicam ventriculi, inteſtinorum, veſicæ urinariæ, biliariæ, ureterum, arteriarum, venarum muſculoſam exiſtere & fibras carneas ac motrices ſibi intertextas gerere, αὐτοψία docet.

8. Spiritus

8. Spiritus animales mobili & expanſiva ſua natura fibras inflant, ſicque illas abbreviant & diſtendunt, adeoque quod longitudini illarum decedit, craſſitiei accedit. Equidem figura, non moles in muſculo tumeſcente mutatur.

9. Uti in veſica incluſus aer dilatatus ingentia pondera attollere ſolet, ſic quoque vi ſpirituum fibræ muſculorum dilatatæ trahunt per tendines ſuos oſſa.

10. Ad motum in muſculis & fibris motricibus exerendum non ſolum requiritur influxus ſufficiens ſpirituum animalium, ſed & ipſius ſanguinis ſpirituoſi laudabilis, hinc arteria partis ligata ſenſus & motus partis exſpirat.

11. Omnes partes, vaſa, quæ ex muſculoſis fibris conſtant, motu gaudent tenſivo, qui, quando in ſtatu naturali eſt, dicitur tonicus, quando autem hic motus viſcerum naturalis læditur, vel nimis tenditur, fit ſpaſmodicus, aut ſi nimis relaxatur, maxima incommoda motus inordinarii & morbi oriuntur.

12. A ſpecifico hoc tonico partium motu læſo inordinariæ excretiones, varii morbi oriuntur, uſus viſcerum invertitur & actiones vitales depravantur.

13. Spiritus animales fluidum ſunt ſimpliciſſimum puriſſimum, cui facile imprimi poteſt idea certi ac determinati motus, quam etiam diu & exacte certoque tempore, menſura & numero ſervare ſolet, uti id teſtantur periodicæ excretiones, morbi &c.

14. Spiritus animales ſunt naturæ mobiliſſimæ, puriſſimæ, hinc ſi heterogenei quid ipſis immixtum eſt, illud ſtatim motu ſuo inteſtino & elaſtico ad extremas partes propellunt, non ſecus ac flumen motu vorticoſo gaudens heterogenea immiſſa ad ripam pellit.

15. Quando fibræ nerveæ vel muſculoſæ ſtimulantur & irritantur a quadam materia, non ſolum concitatus ad hanc partem ſpirituum fit affluxus, verum etiam ſenſus & perceptio quædam certa ab objectis ipſis imprimitur.

16. Spiritus animales non movent ſolum corpus, ſed & ſentiunt, quæ ſenſatio tamen ſine motu fieri nequit.

17. Ab objectis ſaltim certi motus fiunt in organis, & ex varietate motuum mens rerum ſenſibilium differentias varie percipit.

18. Objectis, quæ in nobis ſenſus movent, nihil attribuimus, niſi poteſtatem, quæ ex figura, motu & partium diſpoſitione fluit, varie organa & his mediantibus mentem afficiendi.

19. Calor, odor, ſapor, omneſque qualitates non ſunt in objectis externis, ſed variæ ſenſationes excitatæ in mente noſtra.

20. Inſtrumentum omnis ſenſus, in quod objectum impellit, eſt nervus vel ejus extremitas, quæ vel in membranam vel in papillam deſinit, in hac varium objectum irruit, variumque excitat motum, qui motus beneficio ſpirituum animalium transſertur ad ſenſorium commune, ubi perceptio fit.

21. Nulla pars corporis humani tangi vel moveri poteſt, quin eo ipſo moveatur fluida & ſpirituoſa nervorum ſubſtantia & conſimilis motus ad ſenſorium cum undulatione vel preſſione quadam traducatur.

22. Ad tactum omnes referri ſenſus poſſunt, eſt ille univerſaliſſimus, reliqui ſunt ſaltim diverſi tangendi modi.

23. Tactus organon ſunt papillæ nerveæ perſuſæ ſpiritu animali, & quo copioſiores ſunt in parte, eo exquiſitior fit ſenſus.

24. Pro objectorum itaque diverſa impreſſione vel motu variæ & diverſæ fiunt perceptiones, quæ frigoris, caloris, ac humiditatis nomine veniunt.

25. Viſus omnium ſenſuum eſt præſtantiſſimus; objectum ejus eſt lux, ſive a corpore luminoſo radiis imperturbatis, id eſt, preſſione globulorum æthereorum rectilinea ſive a corporibus opacis refracta, ſeu varie repercuſſa transſeat ad tunicam oculi retinam, ubi pro diverſitate impreſſionum vel ſenſum luminis vel coloris producit.

26. Organon viſus eſt oculus, qui nil niſi camera obſcura eſt, quoniam omnibus gaudet requiſitis.

27. Viſio fit non in nervo optico, ſed in tunica retina, quæ eſt nervus opticus expanſus.

28. Tunica ſclerotis poroſa eſt, & minimis lymphaticis vaſculis ſtipata, quæ oculorum humores reſtituunt & nutriunt.

29. Auditus abſolvitur aure externa & interiori, extrinſeca pars eſt cava, interior convexa, & obliquum illum anfractuoſum meatum, quem auditorium vocant, efficit.

30. Auris interior duplici conſtat cavitate, anterior dicitur concha & eſt tympani membranæ quædam concameratio, tribus oſſiculis ſibi mutuo articulatis & duobus muſculis conſtat; altera cavitas eſt labyrinthus, ubi os petroſum miro artificio in varias ſpiras contortum eſt.

31. Datur ductus quidam ex aure interiori ad ipſum palatum, qui ex adverſo oppoſitum eſt meatui auditorio.

32. Meatus auditorius oblique & per varios flexus ad tympanum fertur, quo aer percuſſus meatum illum copioſius ingredi & per tot ejus anfractus varie reflexus & quaſi in tuba auctus, tympani membranam eo validius percellere poſſit.

33. Tremulus aeris motus oſſiculis communicari debet, quæ ita ſunt fabricata, ut motum a tympano acceptum propagare, aerique in concha contento imprimere valeant, iſque tandem motus mediante illo aere nervos acuſticos expanſos penetret, ſonumque in nobis producat.

34. Auditus objectum eſt ſonus, qui ex tremulo aeris colliſi reſilientiſque motu tympanum nervoſque auditorios & ſpiritus in illis undulantes feriente producitur.

35. Objectum odoratus eſt odor, qui conſiſtit in ſubtiliſſimis ſalino-ſulphureis corporum effluviis & atomis aeris vehiculo ad nervos narium tranſlatis.

36. Organon olfactus eſt papilloſa membrana, quæ ex nervis olfactoriis ex oſſe cribroſo prodeuntibus conſtat & nares inveſtit interiores: hæc membrana madida ſemper obſervatur, quo melius ſolvi & ſic penetrare poſſint effluvia illa ſalino-ſulphurea.

37. Objectum guſtus ſunt particulæ ſapidæ, quæ fiunt ex ſalinis cum ſulphureis & terreis varie modificatis ac mixtis, & hinc diverſitas oritur ſaporum.

38. Organon guſtus conſtituunt papillæ illæ nerveæ, quæ ex fibrillis nervorum naſcuntur, abeuntibus in ſuperficie linguæ inſtar cornuum in rotundas papillulas, & ubi copioſiores papillulæ illæ ſunt, ibi magis viget ſapor uti in linguæ apice.

39. Quoniam ſalia non agunt niſi ſoluta, hinc in ore ſaliva præſens eſt, ut hujus beneficio extrahantur particulæ illæ ſalinæ ſapidæ.

40. Olfactus organon multum ſimul facit ad guſtum, hinc naribus obſtructis vel olfactu læſo, non vera ſaporum dignotio eſſe poteſt.

41. Ubi omnium perceptionum concurſus eſt, ille locus dicitur ſenſorium commune, non autem eſt glandula pinealis, ſed potius centrum ſic dictum ovale ſeu fundus ventriculorum cerebri, ubi omnia corpora ſtriata terminantur, & ex quibus nervi originem ſuam petunt.

42. In ſenſorio communi tanquam in ſupremo tribunali omnes rerum externarum impreſſiones beneficio ſenſuum conveniunt, & a mente percipiuntur, &

rurſus ex hoc ceu ſupremo regiminis loco pro arbitrio & nutu mentis ſpiritus animales ad omnes partes ſenſu ac motu animandas determinantur & emittuntur.

43. Quando ſenſorium hoc turgidum eſt ſpiritibus animalibus, ita ut mens pro nutu ſuo ſpiritus in nervos determinare, item motus externos organis impreſſos percipere poſſit, tunc dicimur vigilare.

44. Quando deficit ſpirituum animalium in nervorum ac fibrillarum tubulis copia, ita ut rite tubuli iſti inſtentur ac expandantur, ſed in ſemet blande concidant ac relaxentur, ut non recipi poſſint conſuetæ objectorum impreſſiones in ſenſoriis, nec in cerebro percipi vel ſpirituum determinatio in partibus fieri poſſit, talis ſtatus dicitur ſomnus.

45. Motus animales duplicis ſunt generis vel voluntarii vel involuntarii ſeu automatici, qui citra animæ imperium nobis inſciis perficiuntur, hi fiunt in cerebello, illi in cerebro.

46. Si ad veſtigia præteritæ impreſſionis attendat mens, & corpora abſentia ſibi præſentia ſiſtat, tunc dicitur memoria.

47. Quando per varios motus ſpirituum releguntur veſtigia rerum per ſenſus impreſſarum, tunc in mente ſimiles cogitationes excitantur, ſicque fit phantaſia.

CAPUT VII.

De uſu Viſcerum, Secretione animali & Nutritione.

Vita noſtra conſiſtit in motu & calore partium fluidarum æquali ac temperato, motus autem & calor ſemper diſſipat & depaſcit fluidas partes quæ debent reſtitui, quod fit nutritione, nutritio autem requirit alimenta.

2. Aſſumimus alimenta ſtimulati per appetitum, qui interpres eſt indigentiæ noſtri corporis, & quando cibum deſiderat, fames, quando potum, ſitis appellatur.

3. Appetitus non debetur venarum ſuctioni, ſed potius blando orificii ſiniſtri ſtimulo & ſpirituum animalium in ventriculo & ejus tunica influxui.

4. Alimentorum in ventriculo digeſtio fit ſolutione & extractione.

5. Alimenta quo magis ſunt diviſa & comminuta, quod accidit maſticatione, eo facilius poſſunt ſolvi.

6. Verum menſtruum gaſtricum, quod ſolvit & extrahit ciborum nutritias partes, eſt ſaliva & lympha pancreatica ac inteſtinalis.

7. Oeſophagus, ventriculus & inteſtina eadem gaudent ſtructura, iiſdem tunicis, & ſimul unum conſtituunt canalem alimentarium, qui dicitur primæ viæ.

8. Inteſtina magis ſunt officina chyli quam ipſe ventriculus, qui ſaltim inteſtini cavi & latioris pars eſt.

9. Tonus & robur ventriculi & inteſtinorum naturale dependet ab influxu legitimo & naturali ſpirituum animalium in tunicam ſic dictam carneam, quæ ex variis fibris motricibus ſibi invicem intertextis conſtat.

10. Perperam docetur, œſopbagum per diaphragmatis nervoſum centrum tranſmitti; perforat potius illius muſculoſas partes, hinc diaphragmate moto, œſophagi finis movetur & contra.

11. Chyli ſecretio filtratione mechanica in inteſtinis peragitur per villoſam ſpongioſamque cruſtam, ubi vaſa lactea in inteſtina obliquo ductu inſerta excipulorum vices gerunt.

12. Chylus per venas lacteas & ductum thoracicum premitur ac pellitur tam propria ſua gravitate quam continuo diaphragmatis alliſu, compreſſione muſculorum abdominis & beneficio motus inteſtinorum periſtaltici: ſicque ab una valvula ductus thoracici ad aliam promovetur, donec in venam intret ſubclaviam.

13. Meſenterium colligendis ac tuendis chyliferis ſanguiferiſque ductibus, ut liquoribus meatus præbeatur, deſtinatum eſt.

14. Organon ſanguificationis non ſecundum veteres hepar eſt, vel ſecundum recentiores cor, quod magis inſtrumentum circulationis ſanguinis & motus inteſtini vitalis quam ſanguificationis eſt.

15. Ipſe ſanguis vitali motu & calore præditus chyli particulas ramoſas ſulphureas ſola digeſtione diuturna vertit in ſanguinem.

16. Cor eſt principale & eminens machinæ noſtræ movens, & quod motu perpetuo, dum vita eſt, gaudet, & ab hoc reliqui dependent omnes motus.

17. Cor motum principale inſtrumentum circulationis ſanguinis eſt.

18. Sine circulatione ſanguinis animal vivere non poteſt, dependet ab illa primo fluiditas, craſis & intima particularum ſeorium cum ſolidis partibus mixtio, ſecundo nulla nutritio, excretio, nullus motus vel ſenſus ſine circulatione ſanguinis fieri poteſt.

19. Sanguinis circulatio α ex ligaturis vaſorum, β ex poſitura valvularum, γ ex refluxu aquæ per venam in arteriam injectæ, δ ex oculari demonſtratione in pediculo vel anguillæ cauda beneficio microſcopii patet.

20. Sanguis non ſolum motu progreſſivo & circulari, ſed & inteſtino gaudet; motus autem inteſtinus prior eſt circulari & ab inteſtino dependent ſpirituaſcentia, robur & ipſæ vires.

21. Motum ſanguinis inteſtinum ſuſtinent particulæ ſubtiles aeris elaſticæ, quæ in ſanguineis variis ratione figuræ ac magnitudinis particulis turgeſcentiam quandam vitalem efficiunt, a qua turgeſcentia dependent corporis vires & motus ſimul ipſius cordis.

22. Particulæ æthereæ elaſticæ per reſpirationem hauſtæ turgeſcentiam vitalem efficere nequeunt, ſi ſanguis nimis eſt craſſus & particulis fixis abundat, vel ſi nimis fluidus, rarus ac ſubtilis eſt, hinc vires requirunt ſanguinem temperatum.

23. Non ſolum cor, ſed ipſæ arteriæ, venæ, imo omnia vaſa, viſcera ac muſculi ad ſanguinis motum progreſſivum & localem faciunt, illumque augere vel imminuere, æqualem vel inæqualem reddere poſſunt.

24. Succenturiatum cordis motus organon ſunt ipſi pulmones, quorum corpus ex meris aereis fiſtulis & membranis veſiculoſis una cum ramificatione arteriarum & venarum conſtat, per has ſanguis venoſus omnis trajicitur & materia ſubtiliori aerea impregnatus, tranſit ad ſiniſtrum cordis ventriculum.

25. Totum abſtruſum reſpirationis negotium a muſculis thoracis atque abdominis actione procedit, & alternata utriuſque ventris dilatatione ac ſubſidentia dependet, hinc reciproco aeris in pulmones ingreſſu expulſioneque peragitur.

26. Quando augetur pectoris cavitas ob diaphragmatis deſcenſum & coſtarum elevationem, tunc ob æquilibrium aeris interioris cum externo ſublatum, aer gravitate ſua ruit in aſperam arteriam & ei annexos pulmones; quando autem thorax in fornicem ſuum iterum redit, & coſtæ concidunt, tunc aer expellitur: non ſecus ac ſi follium latera deducuntur,

aer impellitur & contra lateribus conciſis aer iterum expellitur.

27. Reſpiratio actio eſt, quæ ſemel incepta nunquam ceſſat.

28. In reſpiratione comprimuntur vaſa pulmonum & ſanguis exprimitur, in exſpiratione autem recipitur: hinc in inſpiratione pulmones albeſcunt, & in exſpiratione rubeſcunt.

29. Aer externus gravior propria vi inclinat ingredi pulmones & ſpatium thoracis propter aerem imbi calefactum & rarefactum, quem propria virtute reſtituere conatur.

30. Aeris portio ſubtilior ſanguini communicatur, quia colorem acquirit alium ſanguis in vena pulmonali.

31. Veſiculæ pulmonales inſerviunt ſubtiliori particularum aerearum ſegregationi, quæ ſanguini interniſcentur, particulæ autem aqueæ craſſiores per exſpirationem iterum rejiciuntur.

32. Subtilior aeris portio elaſtica vi donata globulos ſanguinis diſgregat & a ſe invicem propellit, motum ſeu fermentationem inteſtinam, fluiditatem, calorem vitalem & colorem producit purpureum.

33. Aer non refrigerat, ſed calefacit, hinc quo major eſt inſpiratio, uti in motu & exercitio, eo major adeſt calor.

34. Bronchiorum pulmonalium veſiculæ ſive cellulæ ita ſunt conformatæ, ut ex trachæa in illas proximas & ex illis in vicinas & ex his iterum in alias pateat tranſitus, donec in communem pulmonum membranam deſinant, ſicque omnes expandantur.

35. Ex ſanguine cum ſero mixto originem habent ſpiritus animales, & ipſe ſuccus nutritius & natura unice generationem horum fluidorum ex ſanguine intendit, in cujus finem conſpirat omnium viſcerum uſus.

36. Succus noſter nutritius, cujus partes ſubtiliſſimæ volatiles ipſis ſpiritibus præbent animalibus materiam, ex particulis fluidis globoſis, dulcibus, gelatinoſis temperatis conſtare debet.

37. Particulæ viſcidiores fixæ, acidæ, ſalinæ, ſulphureæ, acres, ſucci nutritii generationem & ſpirituum animalium materiam ingredi non poſſunt.

38. Uſus pene omnium viſcerum eo conſpirat, ut ex ſanguine & ſero particulæ ſalinæ, rigidiores, terreæ, viſcidæ ſeparentur & craſſiores ſubtiliſentur.

39. Viſcera ſegregationem humorum excrementitiorum non peragunt fermento quodam, quod nimirum præcipitet humores ſecernendos, ſed omnis ſecretio bilis, urinæ, ſudoris, pituitæ, ſalivæ mechanica ratione & certo filtrationis modo peragitur.

40. Hepatis glanduloſi pori & vaſcula ſeparant a ſanguine particulas amaras ſulphureas, quæ collectæ in veſicula ſellea bilem conſtituunt.

41. Renes, qui ex minutiſſimis conſtant canaliculis, ſerum ſalſum, quod urina vocatur, a ſanguine colant ac filtrant.

42. Minutiſſima cutis vaſcula, glandulæ & pori vaporoſum illud ſalſum ſerum, quod ſudoris nomine venit, ſequeſtrant.

43. Cutis totius corporis emunctorium eſt juxta *Galenum*.

44. Cutis tranſpirationem vaporum moderatur, ſine qua homo vivere non poteſt.

45. Conformatio pororum cutis talis eſt, ut poſſint claudi & aperiri, & modo faciliorem, modo difficiliorem tranſitum concedere, in tono itaque cutis naturali modus tranſpirationis noſtræ maximam partem conſiſtit.

46. Cruſta villoſa ipſius ventriculi & inteſtinorum ex minutiſſimis vaſculis & poris conſtans, ſeparat pituitam viſcidam ex ipſo ſanguine: ſimili modo ductus naſi, qui ad palatum abit, ex tunica glanduloſa & poroſa conſtans mucum viſcidiorem ſeparat.

47. Glandulæ conglomeratæ ſalivales pancreaticæ ſerum ſalivale tranſcolant, illudque ductibus committunt ſalivalibus.

48. Glandulæ atrabilariæ, ſi interius microſcopio ſuſpiciuntur ex minutiſſimis glandulis conſtant, quæ liquorem ſeparant alkalinum, qui infuſus ſanguini retrogrado a renibus, illum a coagulatione præſervat.

49. Cerebrum conſtat ex ſubſtantia corticali, cinerea, glanduloſa, & ex medullari albiſſima, illa ſpiritus animales ſeparat, hæc autem filtratos ſpiritus recipit.

50. Quod viſcus ſingularem ac certum humorem ſecernat, male adſcribitur variæ diſpoſitioni pororum ratione figuræ ac magnitudinis, glandularum enim pori interni non ſunt figuræ diverſæ in diverſis corporis locis pro diverſitate partium ſecernendarum.

51. In glandulis non ſecernuntur minima fluidorum ſolida, ſed ipſa fluida parva licet portione: fluida autem non requirunt figuram ſingularem cum ea ſe cuivis figuræ accommodent & in cujuſcunque orificium penetrant, hinc non opus eſt peculiari orificii figura, ſed quælibet ſufficit, modo ſit ſatis ampla.

52. Orificia vaſorum & pori glandularum circulares ſunt, verum amplitudine differunt.

53. In tunicis arteriarum pori ſunt ſecretorii, qui pori orificiis naſcentium excretoriorum adnati ſunt, hinc vaſa excretoria annumeranda ſunt ramulis arteriarum.

54. Glandulæ nihil aliud ſunt quam curvaturæ arterioſæ.

55. Singularis eſt ſtructura & uſus venæ portæ, recipit illa omnem ſanguinem ex abdominis viſceribus & deducit illum ad hepar, cum tamen his impulſus debitus deficiat: hinc circulatio ſanguinis in vena portæ impedita magna incommoda inducere poteſt corpori noſtro.

56. Plurima viſcera ex minutiſſimis & arenatis vaſculis conſtant, uti excarnationes & injectiones mercurii in ipſa vaſa ſans id clare demonſtrant.

57. Quo minora adſunt vaſcula, per quæ ſanguis tranſire debet, eo magis ſubtiliſatur, ne autem in illis vaſculis ſtagnet, nervi ſpiritus advehunt animales, ut illorum motu & ſubtiliſatione promoveatur motus ſanguinis & obſtructio impediatur.

58. Lien nihil a ſanguine ſeparat, ſed ex innumeris cellulis & fibris conflatus eſt, quæ ad conquaſſationem, comminutionem & intimiorem ſanguinis ſubtiliſationem multum contribuunt.

59. Subſtantiam lienis tranſit ſaltim arteria, non autem vena.

60. Obſervatum eſt, canes, quibus lien exſectus fuit, triſtes, ignavos ac pingues factos fuiſſe.

61. Ureteres fibris muſculoſis ſunt inſtructi; hinc non ſolum pondere tranſit urina, ſed adjuvatur conſtrictione.

62. Veſica urinaria umbilico per urachum connectitur, hinc magnus illorum eſt conſenſus.

63. Veſica non eſt membranacea, ſed pluribus prædita eſt fibris tranſverſis, quarum beneficio conſtringi poteſt ad expellendum ſuum contentum, propter immodicam itaque fibrarum tenſionem illa ſe amplius contrahere nequit, ſicque graves fiunt urinæ ſuppreſſiones.

64. Nutritio eſt particularum abſumtarum reſtauratio: auctio autem fit, quando ultra abſumptarum reſtaurandarum molem acceſſio eſt.

65. Nutritio animalis cum ejuſdem generatione convenit,

venit, & eadem eſt materia generationis ac nutritionis.

66. Motus uti partes fluidas atterit & conſumit, noſtrumque depaſcit corpus, ſic quoque illud ipſum conſervat, dum non ſolum materia nutritionis ad partes advehitur, verum etiam illo ipſo partes ad illam recipiendam & aſſimilandam diſponuntur.

67. Propter rapidi ſanguinis localem motum & inteſtinum adauctum excitatur calor, qui non niſi vehementior motus eſt particularum ſubtiliſſimarum, hic depaſcit partes fluidas, illas diſſipat in auras, & ipſas ſolidas liquefacit.

68. Quo major itaque calor eſt in ſanguine, eo magis conſumuntur partes, quo autem motus & calor magis eſt temperatus & blandus, nutritio quoque melior fit.

69. Materia nutritionis non eſt ſanguis nec lympha vel ſuccus nervorum, ſed ſerum γλισχρὸν gelatinoſum dulce ac temperatum.

70. Omnes partes corporis ſolidæ, oſſa, cartilagines, membranæ, fibræ coctæ præbent gelatinam.

71. Serum ſanguinis ſuper ignem calore mediocri in gelatinoſam ſeu glutinoſam offam congelatur.

72. Cauſa efficiens nutritionis non eſt ſingularis nutriens facultas propria partibus ac connata, nec fermentum quoddam tranſmutatorium, nec pororum ſola configuratio diverſa hic ſufficit, ſed eſt naturæ ſeu animæ ſenſitivæ motus determinatus ad certum ordinem, menſuram, numerum, uno verbo, vis plaſtica.

73. Nutritio autem illa, ubi jam tota machina & ejus partes ſunt confectæ, peragitur ſolo impulſu ſeri nutritii ad poros partium & inibi facta ſtagnatione ac aſſimilatione.

74. Spirituum animalium influxus & concurſus ad laudabilem nutritionem eſt neceſſarius.

75. Spiritus animales non ſolum virtualiter ad nutritionem concurrunt partes actuando & vigorando, verum etiam materialiter, certo reſpectu, quatenus ſerum nutritium ſubtile, vitale & ſpirituoſum efficiunt.

CAPUT VIII.

De Conceptione, Generatione & partibus illi inſervientibus, &c.

UT omnia animalia ex ovo, ſic quoque homo ex eo pronaſcitur.

2. In ovo totius animalis ideæ rudimenta & lineamenta depicta ſunt.

3. Teſtes muliebres nil niſi ovarium ſunt; conſtant ex corpore inæquali & ex veſiculis varie compoſito, non abſimili veſiculis virorum ſeminalibus; veſiculæ hæ vera ſunt ova & pellucidam lympham continent, quæ ſi per microſcopium inſpiciuntur, varias lineas depictas ac delineatas ibi videbis.

4. Unum poſt alterum ovum ſucceſſive fit maturum, & ſi duo ova ſimul ſunt matura & ſimul fœcundantur, tunc gemelli fiunt.

5. Ovum ad generationem aptum fœcundari debet, quod fit ſubtiliſſimis ſpirituoſis effluviis ſeminis maſculini, quæ novum vitalem inteſtinum motum introducunt in ovuli contentas partes fluidas, quo motu turgeſcentia & rarefactio fit vitalis, quare pelliculæ ovi diſtenduntur, fluidæ partes ſpumaſcunt, ſicque a fibroſis teſticulorum vinculis ovula convelluntur.

6. In parte illa ovarii, ubi ovulum decidit obſervata fuit ab oculatioribus Anatomicis cicatricula quædam.

7. Ovum fœcundatum per tubas Fallopianas ad uterum defertur, quæ delatio peragitur contractione muſculoſarum fibrarum, ex quibus illæ conſtant partes.

8. Ovulum fœminæ continet principium materiale prolis, ſemen autem maſculinum concurrit formaliter, contactu tamen corporum, quatenus inſitum illud principium actuatur & movetur.

9. Mares, qui ad generationem proni ſunt, teſticulis inſtructi eſſe debent, quibus exſectis impotentes redduntur.

10. Teſtium ſubſtantia non glanduloſa nec medulloſa eſt, ſed canaliculoſa, totum enim illud corpus in infinitas fibrillulas pilorum inſtar tenuiſſimas deduci poteſt, ut præter nervoſum corpus nihil in medio reliquum maneat, ab hoc in albugineam tunicam plura minora corpora nervea obſervare licet; ipſum altera extremitate continuatum eſt cum epidydimide.

11. Epidymis quamvis membrana involuta teres aliquod corpus inflexum videatur, contextus tamen plurimorum vaſorum eſt, ſi ſeparatio illius membranæ fiat.

12. Veſicularum ſeminalium ſubſtantia mere vaſculoſa eſt, hiant in illa vaſa deferentia, & ex illis ſemen fertur in urethram.

13. Proſtratæ fere ſunt glanduloſæ, & ita adhærent urethræ, ut unum videatur eſſe corpus.

14. Nervorum & teſticulorum ingens conſenſus eſt, hinc unius diſpendium alterius efficaciam mirum enervat.

15. Teſticulorum conformationem cerebri ſtructuræ analogam eſſe dixit Borellus, imo ſemen & fluidum nerveum maximam habet affinitatem & conformitatem; utrumque fluidum magno impetu determinato tamen & ordinato, non tumultuario agit.

16. In ſeminis virilis ſpiritu omnes partes maris illarumque ideas delineatas eſſe, nullum eſt dubium.

17. Seminis maſculini ſubtiliſſima effluvia non per tubas & vaſa ſanguinea, ſed per uteri poroſam ſubſtantiam tranſeunt ad ipſum ovarium, ubi in ovo maturo motum inteſtinum fermentativum vitalem, qui fœcundatio dicitur, excitant.

18. Poſt conceptum non ſolum uterus, ſed & partes ambientes magis intumeſcunt & a calore ac ſanguine ſpirituoſiore perfunduntur.

19. Quando punctum ſaliens adeſt in fœtu, tunc tam ſubtiles ſunt fibræ, ut vix ſenſibus pateant.

20. Fibræ ſunt quaſi prima ſtamina ac columnæ ipſius fœtus, ex fibris fiunt membranæ & ex membranis cartilagines, ex his oſſa.

21. Oſſificatio in centro ſemper incipit, deinde ad latera.

22. Uterus dividitur in cavitatem & vaginam uteri, eſt ſubſtantia ejus maxime ſpongioſa, tortuoſis ramificationibus venarum & arteriarum, vaſorum lymphaticorum prædita: diſtenditur & craſſeſcit maxime in gravidis, detumeſcit autem effluentibus lochiis.

23. De vago uteri per abdomen & tandem in thoracem motu, popularis eſt error, uti mulierculis condonandus, ſic in medicina non tolerandus.

24. Fœmina omni menſe per vaſcula in uteri vagina exiſtentia ſanguinem emittit, qui fluxus poſt annum decimum tertium vel decimum quartum incipit, & circa annum quinquageſimum deſinit.

25. Sanguis menſtruus immediate infantem non nutrit, ſed ſuccus nutritius fœtus alendi cauſa ad ipſum uterum cum ſanguine derivatur, hinc ſæpe etiam citra noxam ſanguis fluit menſtruus in gravidis.

26. Sanguinis & ſucci alimentarii plenitudo in fœminis periodici hujus fluxus ſtimulus eſt primarius.

27. Fœminarum corpus per ſingularem habitudi-

nem ſummus Creator a maſculino diſtinctum voluit, ut nimirum in illo abundent ſucci, quo concipiendo & geſtando fœtum fiant aptæ.

28. Natura per ideam certam ſibi impreſſam & actum conſuetudinis emittit ſuperfluum ſuccum per uterum, qui copioſiſſimis vaſculis eſt inſtructus, quique propter ſingularem ſtructuram evacuationi hujus admodum congruus eſt.

29. Tempore menſtruationis ſanguis per arterias & venas non rite circulatur, ſed ob copiam ſanguinis impeditior tunc per venas uteri fit refluxus, hinc ſtagnat ſanguis, diſtendit lumbos.

30. Quando uteri textura cavernoſa ac ſpongioſa facta fuit tempore prægnatioois, ſanguis, majus ſpatium in utero nacto, dilatat tubulos uterinos.

31. Placenta uterina non ſtatim primo obſervatur menſe, quando autem adeſt, imbibit ſuccum nutritium ab arteriis matris allatum & per venam umbilicalem in fœtus hepar defert.

32. Secundinarum ſubſtantia maxime ſpongioſa ac poroſa eſt, hinc flatu per tubulum immiſſo non aliter ac lien diſtendi poteſt; ſeparat ac colat ſuccum chyloſum ex ipſis arteriis uterinis, quo ipſe nutritur fœtus.

33. Membranæ fœtus in homine duo ſaltim obſervatæ ſunt, Chorion & Amnion; chorio adhæret placenta & hæc utero, non tamen ita, ut vaſa umbilicalia ſive arteriæ ſive venæ matris vaſis adhæreant.

34. Fœtum ultimis menſibus per os nutriri, abſurdum non eſt.

35. Humor, qui proxime fœtum ambit, videtur alimentarius, quoniam in quibuſdam animalibus imminuitur ante excluſionem, imo perit.

36. Hiante ore fœtus animalium in aqua ſua ſæpe videntur, & duodecimo ab incubatione die pullus, humori ſuo innatans, roſtrum aliquoties deduxiſſe obſervatum fuit.

37. In fœtu tranſit ſanguis ex ventriculo dextro ad ſiniſtrum, non per pulmones, ſed per foramen ovale, quod eſt intra venam cavam & venam pulmonalem.

38. Fœtus in lucem editus, membranis ſuis involutus, per aliquot horas ſub aquis vivus ac ſalvus manere poteſt ſine aere, quod ſi autem ſemel reſpiraverit, tunc iſta reſpiratio ſemper continuari debet, alias hac ceſſante, ſtatim moritur.

39. Quando oſtiola vaſorum uterinorum a placenta obdurata reſerantur in partu, ſanguis & humores, geſtationis tempore intra vaſa & uteri ſpongioſam ſubſtantiam collecti, educuntur, ſicque fiunt lochia.

40. Fœtus propter aeris defectum affectat exitum.

PATHOLOGIÆ MEDICÆ

CAPUT I.

De morbis in genere & illorum cauſis.

UTi vita & ſanitas conſiſtit in debito actionum vitalium exercitio: Sic morbus in exercitio illo depravato vel imminuto; mors autem in totaliter illo deſtructo conſiſtit.

2. Quando actiones vitales, quæ verſantur in motu, ſenſu & nutritiooe machinæ, læſæ ſunt, tunc dicitur adeſſe morbus, ſeu præternaturalis machinæ noſtræ conſtitutio.

3. Uti actiones vitales immediate dependent a motu laudabili ac æquali partium fluidarum, maxime ſpirituum animalium rectaque ſolidarum conformatio, ſic imminutæ & depravatæ a læſo illo motu humorum pravaque ſolidarum conformatione originem ſuam petunt.

4. Mors ex totali deſtructione temperiei & motus fluorum machinæ noſtræ naturaliter conſtitutorum oritur: & quo magis temperies vel motus humorum eſt deſtructus, eo morbus eſt gravior & periculoſior.

5. Quodcunque lædit vel deſtruit temperiem & motum laudabilem ſanguinis & fluidi nervei, vel partium ſolidarum conformationem, quæ conſiſtit in debito ſitu, numero, figura, illud titulum cauſæ meretur morbificæ.

6. Intemperies in partes ſolidas non cadit, niſi quatenus dependet a partibus fluidis, hinc antipraxia viſcerum antiquum eſt commentum Medicorum.

7. Viſcerum præternaturalis conſtitutio & debilitas conſiſtit in pororum tubulorumque inconſtaotia & obſtructione.

8. Intemperies partium fluidarum emergit ex læſa mixtura corpuſculorum illas conſtituentium.

9. Partes fluidæ ex variis ratione molis, figuræ & ſitus particulis conſtant, & ſi volatiles, fluidæ ac ſpirituoſæ cum fixis, terreis mucilaginoſis rite invicem ſunt mixtæ & in æquilibrio poſitæ, temperies adeſt, & vice verſa, ſi mixtio hæc eſt inæqualis, intemperies emergit.

10. Intemperies ad duo genera optime referri poſſunt, vel enim particulæ mobiles, volatiles, ſalinæ, ſulphureæ in ſanguine & humoribus prædominantur, & tunc intemperies calida, ſalina, acris exſurgit; vel particulæ mucilaginoſæ, acidæ, fixæ prædominium habent, & tunc intemperies frigida, acida & melancholica reſultat.

11. Intemperies ſine materia merum eſt figmentum.

12. Sanguis & humores non peccant primis qualitatibus, ſed calore dicuntur peccare, ubi tenuia, ſpirituoſa, ſalioa corpuſcula præ levioribus ramoſis & aqueis palmam habent: frigiditate autem delinquunt, ubi terreſtres, aquoſæ, fixæ, viſcidæ particulæ partes volatiliores ac mobiliores ſub jugo habent; ſiccitate peccant humores, quando referti ſunt ſalinis, rigidis & fixis particulis; humiditate autem, quando abundant particulæ lubricæ, aqueæ.

13. Intemperies maligna ſive totius ſubſtantiæ oritur a mixtura corpuſculorum ſanguinis, ratione ſitus, motus & ordinis penitus deſtructa, & quo magis vinculum particularum fixarum cum fluidis, mobilibus eſt deſtructum, eo pejor & periculoſior eſt ſtatus.

14. Intemperies partium fluidarum principalis & efficiens cauſa morborum eſt.

15. A conſtitutione & mixtione corpuſculorum ſanguinis maximam partem tam circularis quam inteſtinus ſanguinis & humorum motus dependet.

16. Si particulæ viſcidæ, fixæ, aquoſæ in humoribus prævalent, tunc motus tam inteſtinus quam circularis eſt magis imminutus & tardus; Si autem volatiles, ſpirituoſæ; magis motus citatus & auctus eſt.

17. Morbi optime dividuntur in chronicos & acutos; in acutis motus humorum magis eſt fortior, in chronicis autem magis depreſſior.

18. Quo humorum motus ſunt fortiores & auctiores, eo naturæ magis ſunt infenſi.

19. In omni itaque morbo motus ſanguinis & partium fluidarum vel imminutus vel auctus eſt.

20. Dantur quam plurimi morbi, ubi in una parte motus auctus, in altera autem eſt depreſſus & qui dependent ab inæqualis ſanguinis circulatione.

21. Cauſa morboſæ intemperiei & remota morbo-

rum utplurimum eſt obſtructio, quæ in partibus ſolidis facile fieri poteſt.

22. Obſtructiones in partibus fluidis eſſe non poſſunt, ſed in partibus ſolidis & vaſculis: & in quibus partibus vaſcula ſunt minora & anguſtiora, eo facilius ibi obſtructiones generari poſſunt.

23. Obſtructiones partium vel morbum præcedunt vel ipſum ſequuntur, hinc morbus alium morbum generare facile & producere poteſt.

24. Obſtructiones vaſorum inæqualem motum ac circulationem efficiunt, dum enim in parte obſtructa motus eſt imminutus, tunc in tubulis apertis magis creſcit & incrementum ſumit.

25. Omnes obſtructiones æquilibrium motus tollunt.

26. Quando vaſa ſanguinea & minutiſſima obſtructa ſunt, motus ſanguinis tam inteſtinus quam progreſſivus in reliquis vaſis augetur: hinc inflammationes, ebullitiones, ſebres, calor præternaturalis, ruptiones, diſtenſiones venarum, hæmorrhagiæ & catarri oriuntur.

27. Quando in ſyſtemate nervoſo tubuli quidam obſtructi ſunt, neceſſe eſt, ut per tubulos reliquos apertos intenſius moveantur ſpiritus ſic dicti animales, quo motu partes expanduntur & cum dolore contrahuntur, ſicque fit ſpaſmus.

28. Videntur plurimi morbi oriri a ſpirituum animalium & ſanguinis per minutiſſima vaſcula inæquali & impedita circulatinne.

29. Obſtructiones non ſolum fiunt a particulis lentis, viſcidis & motu humorum tardo, ſed etiam a motu nimis aucto & impetunſiori.

30. Non raro ſubtiliſſima, ſalina, acria corpuſcula membranas vellicantia cauſa majoris affluxus & σπάσμου eſſe poſſunt.

31. Spaſmodicæ partium contractiones frequenter ſunt obſtructionum fabri.

32. Humores ſtagnantes ex mora corrumpuntur & dyſcraſiam peregrinam induunt, & ſunt inſtar fermenti, quod maſſam ſanguineam in ſua mixtura admodum turbare aptum eſt.

33. Humor in corpore noſtro qualitate eminentiori inſtructus, reliquos facile ad ſuam diſponere poteſt indolem.

34. Vitiatis ac diſtortis poris ac meatibus partium ſolidarum non humores ſolum ſtagnant, ſed & vitiantur, uti ſtrumæ, excreſcentiæ, ſcirrhi cancroſa ulcera id teſtantur.

35. Vitioſæ collectæ particulæ in vitiatis poris preſſione cavitatem ſibi formant, unde oriuntur tumores, hydatides, excreſcentiæ.

36. Cauſa morborum non ſolum eſt intemperies & humorum vitioſa qualitas, ſeu dicta cacochymia, ſed illorum quantitas aucta vel imminuta.

37. Plethora ad vires nunquam infenſa eſſe poteſt corpori, ſed ſaltim illa ad vaſa: non ſolum autem datur plethora ſanguinis, ſed etiam ſeri & lymphæ, hinc plethora ad vaſa non venæſectione ſolum, ſed purgantibus etiam, diureticis & ſudoriſeris tollitur.

38. Quando humores per vaſa ſua congrua non rite circulari & evolvi poſſunt, ſtagnant, corrumpuntur & excrementitii humores detinentur, hinc plethora, intemperies, obſtructiones & per conſequens plures generantur morbi.

39. Nimiæ ſanguinis ac lymphæ effluxiones a plethora ſæpiſſime originem ſuam petunt, diſtendente ac rumpente vaſa.

40. Non ſolum aucta humorum quantitas & deficiens morbos producit graviſſimos, quod patet ex illis morbis, qui immoderatos fluxus humorum, ſanguinis ac ſeri ſequi ſolent.

41. Ex pituita, bile & ſucco pancreatico omnes deducere morborum cauſas, inſufficiens eſt.

42. Bilis raro quantitate aucta, magis autem qualitate peccat.

43. Morbi conformationis conſiſtunt in quantitate vitioſa ſecundum numerum ac magnitudinem, vel in qualitate vitioſa ſecundum figuram in longitudine & latitudine ſuperficiei.

44. Ad morbos ſolutæ unitatis non ſpectant ſolum vulnera & ulcera, ſed & contuſiones, fracturæ ac luxationes.

45. Dolores male referuntur ad morbos ſolutæ unitatis, potius debentur nervorum & membranarum contractioni ſpaſmodicæ.

46. Morbi ſunt vel contagioſi & non contagioſi, vel maligni & benigoi, acuti & chronici, eſſentiales & ſymptomatici, endemii & epidemici, periodum, vel illum non ſervantes.

47. Non omnes maligni morbi ſunt contagioſi, nec omnes benigni non contagioſi.

48. Quivis morbus habet ſua tempora & ordinem, nimirum initium, ſtatum, progreſſum & declinationem.

49. In peſte, morbis malignis & epidemicis obſervantur non raro certa tempora, ita ut hi morbi in principio leniter invadant, poſtmodum valde increſcant & denique iterum vehementia illorum decreſcat.

CAPUT II.

De cauſis morborum remotis.

UTi ad temperiem & naturalem ſanguinis ac fluidi nervei conſtitutionem, ipſamque ſanitatem faciunt parentes, nativitas, ſolum, ætas, ſexus, vitæ ratio: ſic quoque ad ſanguinis intemperiem, & ipſorum morborum generationem concurrere poſſunt.

2. Multi magni morbi fiunt a diſpoſitione hæreditaria.

3. Quemadmodum intervallum rectarum inter ſe mutuo inclinantium linearum, quod vix ſenſibile eſt, in appropinquationis puncto vaſtiſſimum deſcribit ſpatium, ſi in infinitum lineæ hæ producantur: Ita exigui a ſtatu naturali deceſſus in utero incrementum inſigne accipiunt, infans dum adoleſcit.

4. Quodvis clima, quævis ætas & uterque ſexus ſuos habet peculiares morbos.

5. Solis & Lunæ poſitiones, ſitus & motus magnam poſſident vim in corpora noſtra, hinc in ſolſtitiis & æquinoctiis inſignis accedit corpori mutatio.

6. Anni tempora variorum morborum cauſæ eſſe ſolent, hinc vere, illi morbi, qui ex multis fiunt humoribus, autumno illi, qui ex corruptis fiunt, frequentiores.

7. Spirituum, qui machinam noſtram dirigunt, ac ſanitatem efficiunt, indoles dependet maximam partem a ſanguine; ſanguinis autem conſtitutionem variam reddunt aer, cibus, potus, ætas &c.

8. Aer non ſolum humiditate, ſiccitate, calore & frigore varie corporis noſtri humores, parteſque ſolidas afficere poteſt, verum etiam pro diverſitate effluviorum magnam vim habens texturam ac temperiem ſanguinis immutandi.

9. Cuivis ferme regioni & loco familiares ſunt certi morbi propter diverſam aeris conſtitutionem.

10. Ab inæqualitate & ſubita aeris mutatione ſanguis varie afficitur, & machina noſtra in ſuis operationibus ingentem in modum turbatur.

11. Aer de ipſis terræ effluviis participat, in mari eſt

eſt acido-ſalinus, in nonnullis locis nitroſus, bituminoſus & in aliis tenuis ſubtilis & purus, in aliis craſſus & impurus minuſque mobilis.

12. Aer quo calidior, eo magis infenſus eſt vitæ & ſanitati noſtræ, uti id teſtatur Hiſpanicus, & Italicus aer.

13. Aer calidus expandit, dilatat ac rareſacit humores corporis noſtri, ita ut majus affectent ſpatium, frigidus autem illos condenſat, & coarctat; aer humidus fibras reddit laxiores, ſiccus autem eas facit rigidiores.

14. Aeris qualitates ac virtutes dependent maxime a ſolis & lunæ poſitione, & uti Sole præſente aer tenuior, calidior ac ſubtilior; ſic in plenilunio humidior, gravior, denſior & frigidior eſt.

15. Tempore verno alii fiunt morbi, alii tempore autumnali & hyemali, & ſic quoque nonnulli morbi de nocte, alii de die magis ſumunt incrementa.

16. Conſtitutio aeris multum dependet a ventorum agitatione, ſic Eurus & Boreas particulas magis rigidas & acutas aeri communicat; Auſter autem & Zephyrus particulis magis tenuibus, alcalinis, calidis aerem impraegnant, & illi frigidiores, hi autem calidiores ac humidiores ſunt.

17. A ventorum mutatione machina noſtra varias percipit alterationes.

18. Aer craſſus, frigidus, particulis ſalſis acidis repletus, inflammationes cauſatur, illaſque adauget, circulationem & excretionem humorum retardat, tranſpirationem inhibet, morbos reddit efficaces ac diuturnos, nervoſoque generi admodum eſt hoſtilis.

19. Aer calidior, tenuior, ad ebullitiones ſanguinis, putredines, dolores, humorum præternaturales effuſiones, & motus magis eſt proclivis, ſpirituumque craſin efficit acriorem.

20. Aer mutatus magnorum ſæpe morborum remedium eſt.

21. Aer eſt vehiculum effluviorum & miaſmatum morboſorum, omniſque morbus contagioſus propagatur beneficio aeris.

22. Ab aeris conſtitutione dependet ſpirituum animalium tenuitas, mobilitas, item fixitas tarduſque motus omneſque pene animi actiones ac motus, hinc quævis regio peculiaria profert hominum ingenia.

23. Quorum genus nervoſum admodum debile & ſenſibile eſt, illi ſtatim omnes mutationes in aere occurrentes percipere poſſunt, & tempeſtates ſæpe prænunciare.

24. Ab ingeſtis, cibo nimirum & potu, ſanguinis temperies, & conſtitutio maximam partem dependet, qualis enim eſt cibus, talis chylus, qualis chylus, talis ſanguis, & qualis ſanguis, tales ſunt ſpiritus & ſanitas.

25. Quantitas ciborum interdum plus nocet quam qualitas; qui enim multum comedunt, plerumque non adeo ſani ſunt, & vorocitas cruditatum mater eſt.

26. Omnes cibi eminenti qualitate præditi, uti ſalſi, viſcidi, acidi, pingues, acres in copia aſſumpti, intemperiem ſanguini inducere apti ſunt.

27. Intemperies ſanguinis ſive acida, ſive viſcida, ſive ſalſa acris multum dependet a cibo & potu aſſumpto.

28. Cibi viſcidi, ſaliti, indurati, acidi obſtructiones, ſcorbutum, febres intermittentes diuturnas, hydropem, inflammationes graviſſimas excitant.

29. Cibi calidi, ſpirituoſi, acres, nimis tenues, hæmorrhagias, dolores, febres inflammatorias, continuas, ebullitiones varias & putredines generant.

30. Cereviſiæ tenues, facile aceſcentes, maxime in regionibus frigidis, & ubi victus craſſus locum habet ad morbos chronicos, ſcorbutum, malum hypochondriacum &c. diſponunt; cereviſiæ autem inebriantes, ſpirituoſæ magis morbos excitant acutos.

31. Omnes ſpirituoſæ & lupulatæ cereviſiæ nervis & capiti nocent.

32. Spiritus vini, & vini abuſus magnorum morborum fœcunda mater eſt.

33. Vina calida, uti Hiſpanica, Francica, Hungarica in copia & immoderato uſu aſſumpta, ſanguinem inflammant, graviſſimas febres inflammatorias, malignas, hæmorrhagias, dolores producere poſſunt.

34. Uti vinum & ſpiritus vini moderate ſumpti ventriculum confortant, & ſpirituaſcentiam ſanguinis & humorum promovent: ſic intempeſtive & intemperate aſſumpti, chylificationem lædunt ac ventriculum totamque ſanguinis temperiem deſtruunt.

35. Aquæ vitæ aliquot horis poſt cœnam vel prandium largius aſſumptæ lædunt chylificationem, quoniam ſpiritus vini præcipitat ipſum chylum.

36. Vina acida, quæque copioſum tartarum habent ad calculum, arthritidem, podagram maxime diſponunt.

37. Ex conſtitutione ac indole ipſius aquæ cibus ac potus varias acquirunt qualitates, varieque modificantur ac alterantur.

38. Vigiliæ immoderatæ acrimoniam ſanguinis & humorum ad augent, & motum inordinatum partibus fluidis intemperiemque introducunt.

39. Somnus immoderatus ſpirituaſcentiam ſanguinis & humorum impedit, tardumque ac torpidum ſanguini ac ſpiritibus injicit motum.

40. Vigiliæ immodicæ plus noceot ac enervant quam ſomnus largus.

41. Somno & quiete intemperies acris ſanguinis & humorum motuſque ſpirituum inordinati egregie corriguntur.

42. Motus corporis uti moderatus egregie excitat ſpiritus & humorum motum, ſic nimium excedens eoervat ac debilitat.

43. Excrementa, extra ſphæram corporis evacuari ſolita, retenta magnos morbos producere apta ſunt, hinc alvi obſtructio, urinæ ac muci narium, item ſudoris, menſium, hæmorrhoidum ſuppreſſio graviſſimorum morborum cauſæ exiſtere ſolent.

44. Retentione longiori excretorum ſucci corporis noſtri inquinantur, illorum temperies deſtruitur, & circulatio motuſque illorum ordinatus læditur.

45. Nihil intimius ſimul & celerius ſanguinem noſtrum alterare, ejuſque mixturam deſtruere, ac motum inæqualem ſpiritibus introducere aptum eſt, quam ira, terror & triſtitia.

46. Pulſus inordinatus ſemper ſequitur affectuum intempeſtivum uſum.

47. Nihil magis accendit ſpiritus, quam ira & amor, mœror autem & triſtitia illos ipſos figit.

48. Affectus animi immediate agunt in ſpiritus animales, ſpiritus in corporis noſtri fluores, hi in partes ſolidas.

49. Nihil magis ad vitæ facit abbreviationem & morborum accumulationem, quam affectuum præpoſterum uſum.

50. In ira ſanguis mirum agitatur, hinc ſucci pancreatici & bilis ingentes fiunt effuſiones, quibus ſupervenit diarrhæa, cor tremit & palpitat, facies mox pallet, mox rubet, os ſpumat, reſpiratio adeſt difficilis.

51. Ira furor brevis eſt.

52. Ira non raro malignos morbos producere ſolet, quatenus fermentum, quoddam latitans in partibus quietum fortiori humorum motu excitat, quod deinde ſanguini mixtum alias producit efferveſcentias.

53. Quo-

53. Quorum ſanguis particulis ſalinis volatilibus eſt onuſtus, illi ad iram procliviores ſunt illis, qui ſanguinem craſſum habent & melancholicum.

54. Terror ſpirituum animalium inæqualem motum efficit & circulationem ſanguinis debiliorem, hinc pulſus parvus, frequens, & inæqualis a terrore fit, & fluxus ſanguinis nimii non raro terrore ſiſtuntur.

55. Ira frigidis remedio eſt.

56. Affectuum immoderatus uſus mixtionem ſanguinis & humorum turbat, ſpirituum inæqualem efficit motum, intemperiem ac obſtructiones producit, ſicque magnorum morborum cauſa exiſtere ſolet.

CAPUT III.

De Febribus.

NUllus morbus tam univerſalis eſt, & omnibus ſeſe aſſociat morbis, quam ipſa febris.

2. Spiritus, qui regit machinam microcoſmicam, potentia motrice, electiva tamen inſtructus, contra illud, quod infenſum & contrarium vitali motui eſt, impetuoſo motu inſurgit ad illud amoliendum.

3. Omnis febris eſt vel continua, vel intermittens; hæc vel quotidiana, tertiana vel quartana; illa acuta vel benigna, ſive ardens vel maligna; hæc vel cum exanthematibus, vel ſine illis.

4. Febris non raro duplicatur, hinc datur tertiana & quartana duplex.

5. Febris eſt vel idiopathica vel ſymptomatica; ſymptomatica eſt, quæ accedit morbo, vulneri, ulceri, doloribus gravioribus, arthrindi, malo iſchiatico, capitis doloribus, podagræ, eryſipelati.

6. Febris eſt vel critica, ſive cum criſi & ſeparatione certa, vel ſine criſi, ſeu ſine ſeparatione, cum criſi ſeu ſeparatione fit ipſa podagra, eryſipelas, angina, pleuritis, bubones, & hæc critica iterum eſt benigna vel maligna, maligna in petechiis, febribus peſtilentialibus obſervatur.

7. Omnis motus ſpiritus ſic dicti ſenſitivi animalis contra cauſam morbificam fit in muſculis, & cum cor muſculorum ſit principaliſſimus, hinc in omni febre & motu naturæ critico pulſus celer vel frequens adeſt.

8. Uti motus cordis & arteriarum naturalis dependet a particulis elaſticis ſubtiliſſimis, tam ſpirituum animalium, quam ipſius ſanguinis: Sic quoque præternaturalis, & qui in febre fit, ab eodem fonte derivandus eſt.

9. Motus cordis adauctus & præternaturalis mixturam ſanguinis turbat, & tam circulationem, quam inteſtinum ſanguinis motum inæqualem reddit.

10. Turbatur ſanguis in mixtura, quando corpuſculorum ſanguinem conſtituentium magnitudo, figura, ordo & ſitus pororum naturalis invertitur, & vinculum particularum ſeroſarum cum ſanguineis læditur.

11. Impulſu cordis & arteriarum aucto, æther in ſanguinis poris hoſpitans in motum celerrimum circularem excitatur, qui deinde inordinate corpuſcula ſanguinis exagitat, fluidas & mobiles diſſipat, ſanguinem inſpiſſat &c.

12. Sicuti calor naturalis debetur inteſtino particularum ætherearum, in poris ac interſtitiis ſanguinis motui, ſic præternaturalis & fortior a violenta & celerrima ætheris per eoſdem trajectione oritur.

13. Vigiliæ, ſitis, urina rubicunda, pauca, delirium, dolor capitis vehementiſſimo particularum æthereorum in ſanguine motui, & attritioni ſive calori præternaturali adſcribenda ſunt.

14. Quemadmodum nulla fermentatio proprie ſic dicta in ſanguine naturaliter conſtituto datur, ſic quoque illa nullum locum invenit in febribus.

15. Intemperies calida nihil facit ad naturam febrium, utpote febris omni intemperiei ſupervenit, nec in quartana ſanguis acida, in quotidiana pituitoſa, nec in tertiana bilioſa laborat intemperie.

16. Intemperies poteſt adhuc eſſe, curata febre.

17. Non in tota maſſa ſanguinea latitat cauſa febrium, alias non tam cita poſſet fieri curatio.

18. Sanguis intemperatus & viſcerum obſtructio diuturniores & curatu difficiliores ipſas reddit febres.

19. Obſtructio glandularum inteſtinalium, pancreaticarum & meſeraicarum non ſemper requiruntur ad productionem febris.

20. Fermentum ſui multiplicativum, quod in minima mole ſuccos vitales inficere poteſt, & certo tempore agit, deinde quieſcit, non datur in febribus intermittentibus.

21. Glandularum & minutiſſimorum vaſculorum arterioſorum in cute exiſtentium obſtructio a cauſa interna facta, nimirum a materia viſcida vaſculis excretoriis ſudoris incongrua cauſa eſt febrium intermittentium.

22. Vaſculis ac cutis poris obſtructis, ac obduratis ſanguinis & humorum ſtaſis, vellicatio ac irritatio fibrarum nervearum ac muſculoſarum fit, hinc a copioſiori ſpirituum animalium influxu ſpaſmodicæ illarum partium fiunt contractiones.

23. Symptomata calori præcedentia nimirum pandiculatio, corrugatio cutis, dolores artuum, dorſi, vomitus, ſuppreſſio ſudoris, urinæ, rigor, frigus, concuſſiones ac tremores partium cutis & muſculorum cuti ſubſtratorum ſpaſmodicæ contractioni debentur.

24. Qui decedunt febribus intermittentibus, ſemper in ipſo frigore convulſionibus adauctis fatis cedunt.

25. Extremis corporis vaſculis coarctatis & compreſſis ſanguis omnis ex illis exprimitur, retrocedit, & influxus ejus in cutis corticem impeditur, unde ſenſus frigoris adeſt, partes extremæ frigent, ungues liveſcunt, venæ, quæ antea turgebant, in ipſa cute fiunt minores & ſenſum fugiunt.

26. Frigus fit ab influxu ſanguinis ceſſante ad ipſas partes extremas, hinc cucurbitulæ in ipſo frigore parum ſanguinis ex cute eliciunt.

27. Quando in frigore ſanguis a circumferentia ad centrum fertur, ſanguis cum particulis ſuis elaſticis comprimitur, & pori ac interſtitia ejus minora fiunt: hinc æther compreſſionis impatiens, vi ſua elaſtica, liberum ſuum affectat ſpatium & ſe reſtituere in priſtinum ſtatum nititur, hinc poros ſanguinis perrumpit, ejus particulas in circulum gyrat, unde inteſtinus ſanguinis motus augetur, pulſus celerior fit, ſicque tam motu inteſtino ſanguinis adaucto, quam impulſu cordis & arteriarum fortiori facto, calor intenſiſſimus oritur corporis.

28. Falſum eſt in febribus circulationem ſanguinis eſſe adauctam, quamvis enim cor cum arteriis fortius pulſet, motui tamen per minutiſſimas venas reſiſtit craſſus, & humido ſuo ac fluido depauperatus ſanguis.

29. In omni febre circulatio ſanguinis eſt inæqualis, & quando æqualis motus ſanguini reſtituitur; apertis nimirum vaſculis antea obſtructis, in cutis cortice exiſtentibus, paroxyſmus ceſſat.

30. Declinante paroxyſmo, tranſpiratio augetur, ſudor longe largior fluit.

31. Nota-

31. Notabile eſt, in omnibus affectionibus & contractionibus ſpaſmodicis ac intenſis doloribus levem præcedere horrorem, rigorem & deinde ſubſequi incaleſcentiam corporis cum pulſu celeri.

32. Materia febrilis, cutis vaſcula propter irregularitatem figuræ, & majorem molem obſtruens, de novo ſemper ſuggeritur per ſanguinem, qui certo temporis ſpatio ibi apponit juſtam quantitatem, quæ ad paroxyſmum de novo ſuſcitandum ſufficit.

33. Fomes materiæ morboſæ utplurimum latet in primis viis, & magno inteſtinorum canale, maxime autem in valvulis inteſtini duodeni & jejuni, & illorum corpore villoſo ac mucoſo, ubi peregrinus, viſcidus, acidus humor hærens chylum tranſeuntem inquinare & characteriſare poteſt.

34. Vitium bilis & ſucci pancreatici digeſtionem turbare & fomitem morboſum febrilem conſtituere apte poteſt.

35. Cibus cum nauſea aſſumptus & male digeſtus in tunicis inteſtinalibus hærens, nonnullam febris facile producere poteſt.

36. Aer pro diverſitate varie agitatus a ventis varieque conſtitutus ratione & poſitione ſolis, multas, irregulares ſalinas corpori & poris cutis particulas communicare poteſt, quæ mixturam ſanguinis turbando, & poros obſtruendo, ſæpiſſime febres producunt epidemicas, quæ tamen citius & facilius curari poſſunt illis, quæ ex obſtructione viſcerum & graviori digeſtionis vitio naſcuntur.

37. Quæcunque extrema vaſculorum cutaneorum obſtruunt & tranſpirationem impediunt, febrem facile producere poſſunt.

38. Recidivæ febrium creberrime fiunt a tranſpiratione prohibita, quando quis verſatur in locis humidis & craſſiori aere plenis.

39. Retentio excrementorum, digeſtio & chyloſis depravata febrium fœcunda mater ſunt.

40. Familiare in praxi eſt, a cibo cum nauſea aſſumpto, item poſt fortiorem animi motum capto ſubnaſci febres.

41. Prout materia febrilis quantitate & qualitate delinquit & vel magis vel minus copioſa, acris, vellicans, acida, ſalina exiſtit, generantur vel febres quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ, & vel longiores, vel breviores illarum ſunt paroxyſmi.

42. In quotidianis & tertianis major acredo materiæ febrili immixta eſt quam in quartanis, & quæ tardius recurrunt, ubi major viſciditas & copia delinquere debet.

43. Quo acrior & mobilior eſt materia morbifica, eo citius vellificat fibras, illaſque ad contractiones ſpaſmodicas adigit, ſicque paroxyſmum febrilem citius accerſit & vice verſa.

44. Tempore verno & æſtivo magis fiunt febres quotidianæ & tertianæ, illæque facilius ſanantur: In autumno autem & hyeme magis quartanæ & hæ ſunt contumaciores.

45. Illi, qui ſanguine craſſo & acido præditi ſunt, magis quartana corripiuntur, qui autem ſubtiliori & bilioſo, magis quotidiana & tertiana laborant.

46. Febres quotidianæ citius curantur ipſis quartanis, materia morbifica illarum longe mobiliori exiſtente.

47. In quartanis acidum & viſcidum delinquere exinde liqueſcit, quoniam emetica & purgantia in illis vix operantur & fortiori appetitu gaudent.

48. Quemadmodum pro diverſa conſtitutione materiæ febrilis febrium typi vel accelerantur vel retardantur: ſic alterata & mutata materiæ morbificæ figura, mole ac motu, febrium datur tranſmutatio.

49. Febres ſtato die ac hora recurrere ſolent, præſuppoſita generatione materiæ febrilis certa quantitate ac qualitate præditæ, quæ fibrillas cutaneas vellicare & ſpaſmodice afficere apta eſt.

50. In omni paroxyſmo, cum maxima materiæ morbificæ pars diſſletur, neceſſe eſt, ut requiratur certum quoddam tempus, quo iterum fiat certa collectio apta ad vellicationem.

51. Uti in tota rerum natura, ſic quoque in noſtro microcoſmo omnia certo numero, pondere, menſura & tempore fiunt.

52. In morbis periodicis multum conſuetudini, naturæ, ſeu ſpecifico ac determinato motui ſpirituum animalium per actus repetitos tribuendum eſt.

53. Facile ſpiritibus certa motus idea imprimi poteſt, quæ etiam firmiter retinetur, ita, ut tunc inordinatos ſuos juxta illam efficiant motus.

54. China chinæ ſpecificum in febribus intermittentibus eſt remedium, quoniam particulis ſuis amaris, terreis, leniter adſtringentibus & reſinoſo-balſamicis vitioſam materiæ febrilis qualitatem corrigit, ſanguinis texturam ac craſin, ne materiam taliſmodi febrilem dimittat, roborat, & ipſos porulos ac vaſcula ſubcutanea nimia laxa & ad ſtaſin humorum diſponentia blanda conſtrictione firmat, ipſiſque novum robur ac vigorem inducit.

55. Utilis nonnunquam eſt febris propter motum ſpirituum fortiorem & inteſtinum ſanguinis adauctum, cujus beneficio cruditates ſanguinis corriguntur & viſcoſæ ad motum ineptæ particulæ comminuuntur & attenuantur, ſicque obſtructiones ſolvuntur.

56. Febres intermittentes a continuis differunt in hoc, quod in illis per vices & ſucceſſive mixtura ſanguinis lædatur & motus inteſtinus illius non fit continuus: In continuis autem mixtura hæc ſanguinis turbata & motus inteſtinus ſemper continuetur.

57. Febres continuæ ſunt vel benignæ vel malignæ, benignæ fiunt a motu concitato, præternaturali, copioſiori ſpirituum in cor & omnis corporis muſculos influxu, turbante mixturam ſanguineam.

58. Concitatior & præternaturalis ſpirituum influxus fit vel a ſale ſubtili, acri, peregrino, irregulari, ſpiritibus animalibus nupto, vel in maſſa ſanguinea, lympha ſtabulanti, & fibras nerveas, muſculoſas & carneas ſtimulante ac vellicante, hinc a gravioribus doloribus, inflammationibus propter vellicationem & irritationem majorem factam naſcuntur febres continuæ & dicuntur ardentes.

59. Febres continuæ & acriores ſanguinis ebullitiones ſcorbuticis & hypochondriacis, & quorum humores collutati ſunt ſalinis ſcoriis, admodum ſunt familiares.

60. In numerum febrium continuarum benignarum referendæ quoque ſunt catarrhales, quæ a ſalibus lymphæ & ſanguinis extricatis & membranas vallicantibus, cum ſtagnatione ſeri & lymphæ circulatione impedita oriuntur.

61. Raucedo, tuſſis, coryza, dolores & omnia ſymptomata, quæ febribus catarrhalibus complicantur, ſtaſi ac ſtagnationi ſeri & vellicationi fibrarum nervearum a ſale factæ debentur.

62. Ex continuarum numero eſt quoque febris lenta & hectica, quæ oritur vel ex vitio primarum viarum & humoribus acido-viſcidis, peregrinis, in inteſtinis ſtabulantibus & maſſam chyloſam deturpantibus, vel ex inflammatione & ſuppuratione partium internarum graviori.

63. Fit itaque febris hectica, partes ſolidas & fluidas conſumens, ab inteſtino ſanguinis motu inordinato & ſemper adaucto propter particulas irregulares & mixturæ ſanguineæ improportionatas ipſi continuo affuſas.

64. Febris continua eſt vel cum exanthematibus

vel ſine illis; exanthemata ſunt vel variolæ, morbilli, petechiæ, purpura.

65. Omnes variolæ & morbilli oriuntur cum febre continua & magna ſanguinis ebullitione.

66. Variolæ oriuntur a ſale cauſtico, acri certi generis, quod extricatum & ſequeſtratum a particulis ramoſis & oleoſis ſanguinis & cum fluido nerveo mixtum concitatius cor & arterias non movet ſolum, ſed mixturam etiam ſanguinis turbat, hincque febrem producit.

67. Spiritus machinæ noſtræ in vorticoſo & impetuoſo motu exiſtentes illud quod irregulare & heterogeneum ipſis, non aliter, ac flumen ligna injecta ad partes extremas dejicit, cum autem ibi non congruos inveniat poros, quibus eliminari poſſit, ſtagnat, puſtulas ac ulcuſcula efficit.

68. In variolis ſal acidum magis vel minus cauſticum delinquere, probabile videtur.

69. Sal variolarum ſæpe tam acre eſt, ut fiſtulas, ulcera in partibus oſſeis & membranaceis excitet, & non ſolum externas, ſed & internas partes occupet.

70. Quo ſanguinis & humorum circulatio eſt liberior, eo promptius ſuccedit ſecretio partium heterogenearum omnium, & ſic quoque variolarum; hinc ante eruptionem anxietates adſunt præcordiorum, inquietudines.

71. Variolæ ſæpe ſub ſpecie febrium catarrhalium infeſtant homines & indicant lympham ſtagnantem & acriorem factam.

72. Sal variolarum ſpecificum rectius ab impuris, acidi nutrimenti, quo fœtus in utero utitur, particulis, ſanguine intime nuptis oritur: his vitioſis impuritatibus maſſa ſanguinea paulo laxior facta certoque æthere ac aere influente, ſeſe liberare motu quodam, fermentationi æmulo, natura ſtudet.

73. Materia impura, morboſa diu in ſanguine hærere & illius conſortio ac vinculo citra aliquod incommodum uti poteſt, donec tandem certa diſpoſitione ſanguinis certoque aeris influxu ſeceſſionem a ſanguinis vinculo ac jugo efficiat.

74. Contagium, vehementiores animi & corporis motus, certaque diſpoſitio aeris ſal variolarum ſanguini intricatum, extricare & in motum deducere quam facillime poſſunt.

75. Morbilli ſunt maculæ rubræ ſine exulceratione, cum febre erumpentes, ortæ identidem a ſale quodam ſpecifico cauſtico, in maſſa ſanguinea ſine noxa contento & certo tempore ab illa ſecedente cum magna humorum ebullitione motuque impetuoſo.

76. Sal morbillorum videtur originem ſuam ducere a depravata lactis qualitate tempore lactationis aſſumpti.

77. Purpura ut & febris purpurata puerperis familiaris a ſale ſanguinis peregrino, ſcorbutico, cauſtico identidem ortum ſuum ducit.

CAPUT IV.

De morbis malignis.

MAligni dicuntur morbi, qui actiones vitales ſubito deſtruunt, mentem turbant, vires proſternunt & totam maſſam ſanguineam in motu ac craſi alterant, hinc vera malignitatis indicia ſunt, virium ſubita proſtratio, mentis turbatio, pulſus debilis & actionum vitalium exſtinctio.

2. Morbi maligni dicuntur etiam venenati & qui oriuntur a parvo & minutiſſimo principio venenato, quod inſtar fermenti ſeſe multiplicat & ſpirituum ac ſanguinis motum penitus invertit ac deſtruit.

3. Venenum dicitur illud, quod ſubito & in pauca quantitate actiones vitales deſtruere, motum ac craſin ſpirituum invertere aptum eſt.

4. Venena triplicia ſunt; vel corroſiva, quæ in partes ſolidas agunt corrodendo & inflammando; vel vaporoſa, quæ effluviis hoſtilibus minutiſſimos nervorum tubulos replent & ſpiritibus animalibus intime ſeſe inſinuant, illos obnubilando & obſuſcando, uti ſunt napellus, opium, narcotica; vel fermentativa, quæ magnam ebullitionem excitant & ſale volatili, acerrimo, mobiliſſimo ſpiritus animales inficiunt, & talis eſt ſaliva inordinato ac furibundo ſpirituum animalium motu imbuta & ſanguini communicata in morſu animalis rabidi.

5. Venenum ex animalibus proficiſcens exactam motus determinati ideam continet, ſecundum quam ſe multiplicat in ipſos ſpiritus animales immediate agendo illorumque motum æqualem deſtruendo, & ſimilem idealem motum efficiendo.

6. Ipſi inordinati animalium ut & hominum affectus & ſpirituum motus totam maſſam ſanguineam cum humoribus alterare poſſunt.

7. Quivis homo fabricare ſibi ipſe poteſt in corpore venenum immoderato affectuum uſu.

8. Nullum datur in animalibus venenum, niſi quod ex turbulento & inordinato ſpirituum motu exſurgit, & per morſum communicatur.

9. Terror de certo morbo in diſpoſitis facile ſimilem morbum corpori inducere aptus eſt.

10. Contagio plurea deberi morbos malignos, ipſa teſtatur experientia.

11. Contagium conſtat ex ſubtiliſſimis effluviis, a corpore morboſo exhalantibus, *quæ beneficio aeris* ſpiritibus & ſanguini intimata inſtar fermenti illos ad ſuam indolem & naturam induendam diſponunt, & ſimilem ipſis motum introducunt.

12. Saliva miaſmatum malignorum vehiculum eſſe ſolet, cum qua tranſit ad ipſum ventriculum, ubi primas ſuas tragœdias ludere ſolet.

13. Uti fermentum non agit niſi materiam ad fermentandam aptam habeat, ſic quoque contagium non agit, niſi ſanguis ad motum talem recipiendum ſit idoneus.

14. Quorum ſanguis particulis pituitoſis, mobilibus, minus tamen ſpirituoſis abundat, & ubi primæ viæ muco & amurca ſalivali obſeſſæ ſunt, ibi contagium venenatum fomitem facile reperit.

15. Purgatio primarum viarum, crebra, ſalivæ excretio & uſus balſamicorum medicamentorum a morbis contagioſis optime præſervant.

16. Quo magis maſſa ſanguinea in mixtura & motu æquali eſt deſtructa & ſeceſſio elementorum ſanguinis, nimirum particularum volatilium, ſalino-ramoſarum a craſſioribus, terreis, aqueis plus eſt facta, eo major adeſt malignitas, majuſque periculum.

17. Peſtis omnium morborum eſt maligniſſima, quia ſubito tam ſpirituum animalium quam ſanguinis craſin ac motum deſtruit & actiones exſtinguit vitales.

18. Mixturæ ſanguineæ deſtructio fit, dum globolus ſanguinis contextus prorſus reſolvitur, particulæ ſalinæ, acres, fluidæ a conſortio reliquarum ſeparantur, ſicque vinculum elementorum ſanguinis penitus deſtruitur.

19. Quando mixtura elementorum ſanguinis læſa eſt, æquilibrium motus naturalis penitus deſtruitur, & in una parte motus mirum in modum increſcit, in altera autem valde eſt depreſſus.

20. Utplurimum origo malignitatis quærenda eſt in ipſis corporibus, hinc qui in nonnullis individuis eſt benignus morbus, in aliis malignitatis notam induit.

21. Affe-

21. Affectus animi inordinati, prava victus ratio craſin ac motum partium fluidarum deſtruendo quam prompte malignitatem morbis addunt.

22. Quæcunque corpora bilem onuſtam acrioribus cauſticis corroſivis ſubtilibus ſalibus habent, illa malignos morbos producere aptiſſima ſunt.

23. Aer ſumme æſtuans & calidus, inſectorum ſalibus volatilibus, cauſticis repletus, peſtem & morbos malignos facile gignere poteſt.

24. Petechiæ nihil aliud ſunt, quam ſal illud cauſticum, hærens in cutis tubulis & per totum corpus diſperſum, ſi autem conjungitur & unitur illud ipſum ſal anthraces, bubones & carbunculi ſunt, ibique magnam uredinem & acredinem efficiunt, non aliter, ac radii ſolis diſperſi, in vitro cauſtico uniti, ſtupenda vi operantur.

25. Morbi maligni ſunt vel acuti vel chronici; acuti ſunt peſtis, febres malignæ, petechiales & illi morbi acuti, qui in corporibus ad malignam diſpoſitionem humorum diſpoſitis oriuntur; chronici autem ſunt ſcorbutus & lues venerea.

26. Morbi acuti maligni admodum ſunt periculoſi & facile necant; non ita chronici.

27. In ſcorbuto confirmato omnes corporis noſtri fluores diatheſi peregrina ſalina imbuti ſunt & de craſi ſua naturali dejecti.

28. Scorbutus nil niſi maxima impuritas & pravitas lymphæ & ſanguinis eſt, hinc origo & fons innumerabilium morborum.

29. Symptomata ſcorbutica a ſpaſmodicis nervorum contractionibus maximam partem derivanda ſunt.

30. Si malum confirmatum eſt, fluidum nerveum inquinatum ac collutulatum eſt & motu anomalo delinquit.

31. Malum ſcorbuticum ab impuro aere, qui immediate ſpiritus animales afficere ſolet, originem ſuam petit, datur etiam contagioſum.

32. Lues venerea eſt inſignis corruptela ſucci nervei & lymphatici quoad craſin & motum.

33. Cauſa luis venereæ eſt fermentum impurum, ſeminale, ſpirituoſum, quod ex conſymboliſmo corpori communicatum, ſpiritus animales & lympham immediate alloquitur, illos de ſtatu ſuo dejiciendo, coagulando & prava corroſiva diatheſi imbuendo.

34. Cuncta in lue venerea contingere ſolita pathemata debentur lymphæ viſcidæ, coagulatæ & in illa hoſpitanti ſali ſumme acri, corroſivo.

35. Contagioſus morbus eſt & ex impuro coitu progerminat dicta gallica lues.

CAPUT V.

De morbis ex circulatione ſanguinis inæquali & impedita ortis.

UTi potiſſimum momentum vitæ & ſanitatis in circulatione ſanguinis verſatur: ſic etiam origo multorum morborum inde quærenda venit.

2. Ex ſanguinis circulo inæquali & ſufflaminato oritur ſyncope, quæ eſt exſtinctio actionum vitalium motu cordis & arteriarum ceſſante.

3. Motus cordis, uti eſt primaria cauſa & fundamentum circulationis ſanguineæ: ſic illo exſtincto, illa ceſſat & omnes actiones, quæ ex vita fluunt, ſimul tolluntur.

4. Uti ad motum cordis non ſolum influxus ſpirituum animalium ſufficiens, verum etiam inteſtinus ſanguinis motus & mixtura ſanguinis proportionata requiritur: ſic ceſſante illo ſpirituum influxu & inteſtino ſanguinis motu ac mixtura ſublata, tollitur & ipſe motus.

5. Affectus animi inordinati ac immoderati, ſanguis congrumatus & nimis coagulatus ut & nimis tenuis & rarefactus ſyncopen generare facillime poſſunt.

6. Polypus cordis in ventriculis vel illorum auriculis ſubſiſtens ſæpius cauſa eſt ſyncopes lethalis.

7. Polypus non eſt ſanguis congrumatus, ſed corpus coagmentatum ex fibris & lamellis craſſioris ſeri nutritii.

8. Succus nutritius in arteriis & venis non raro ita concreſcit, ut pene abeat in carnem, fibris & ſanguineis vaſculis inſtructam.

9. A circulatione ſanguinis impedita oritur quoque aſthma convulſivum, ſyncope cardiaca, catarrhus ſuffocativus.

10. Uti ad circulum ſanguinis liberum multum contribuit reſpiratio & thoracis dilatatio & conſtrictio: ſic quando nervi reſpirationi inſervientes ſpaſmodice ſunt conſtricti & obſtructi, tollitur circulatio.

11. Sanguis non ſolum per vaſa, ſed etiam per minutiſſima anfractuoſa capillaria circulari & moveri debet, ubi facile in curſu ſuo ſiſti & impediri poteſt.

12. Multi & magni morbi ex circulatione ſanguinis per minutiſſima vaſa impedita oriuntur.

13. Ex circulatione ſanguinis per minima vaſcula impedita oriuntur tumores, ſcirrhi, inflammationes, exulcerationes, hæmorrhagiæ, ſuppreſſiones excretionum conſuetarum.

14. Inflammatio eſt tumor dolorificus cum calore, rubore ac pulſatione, ſæpe conjunctus febri.

15. In omni inflammatione adeſt obſtructio pororum & vaſculorum a materia viſcida, rigida.

16. Quando ſanguis in motu ſuo retrogrado impeditur & non circulatur per minima vaſcula, accidit, ut dum ipſi multum ſanguinis communicatur, tumor enaſcatur.

17. Quando materia ſubtilis libere partes obſtructas pertranſire nequit, vehementiſſime per vacua ſpatiola movetur, & hoc motu mire exagitat ſanguinis particulas, unde calor, rubor ac dolor ortum ſuum trahunt.

18. Pulſatio partis inflammatæ oritur, dum ſanguis impetu quodam propellitur ad partes, ad quas minus libere tranſire poteſt, hinc ſequitur arteriolas magis extendi, ſicque inſignem oriri diaſtolem, quam neceſſario debet comitari ſyſtole.

19. Sanguis in vaſis capillaribus & partium ſpatiolis hærens & ſtagnans coagulatur & in minori quantitate ſucceſſive inſenſibiliter evaneſcit & diſcutitur in contuſionibus, caſu ab alto &c.

20. Quando uberius colligitur ſanguis in minimis vaſculis ibique ſtagnat, doloris & caloris moleſtum producit ſenſum, donec ſenſim corruptus in pus vel ſaniem abeat, quorum prima mutatio vocatur inflammatio ſeu φλεγμονὴ, poſterior vero abſceſſus ſeu apoſtema.

21. Inflammationis cauſa utplurimum eſt ſal irregulare, lancinans & figura angulari præditum, quod fibras nerveas ac membranaceas moleſte vellicat, ſpaſmodice contrahit, venas coarctat capillares, ſicque circulationem ſanguinis ſufflaminat.

22. Sanguis ad motum circularem in minimis vaſculis ineptus redditur, quando ab acido quodam vitioſo ad coagulum pronus eſt, hinc in ſubitaneo frigore aut hauſtu frigido poſt nimium corporis motum & incaleſcentiam prompte inflammationes oriuntur.

23. Graviores contuſiones, arctæ partium compreſſiones, fracturæ, luxationes, nimiæ ligaturæ, atro-

ces dolores, frequentiſſime inflammationem cauſantur.

24. Quando faucium illa pars, quæ pharyngis & laryngis muſculos tam internos quam externos conſtituit, inflammatione corrigitur, dicitur angina.

25. Quando partes internæ thoracis & maxime pleura, quæ coſtas cingit, inflammantur, ibique ſanguis hæret extravaſatus, dicitur pleuritis, quando ſimul pulmones, morbus dicitur peripneumonia.

26. Non ſolum lateraliter aſlicitur pleura, ſed ſimul muſculi intercoſtales interni & plerumque ſimul pulmonis pars in illo latere.

27 Frequentiſſimæ hæ ſunt inflammationes, quoniam ſanguis in pulmonibus alterationibus aeris eſt expoſitus, hinc ſanguis alteratus promptiſſime loca thoracis lateralia & alias ejus partes afficere poteſt.

28. Si inflammatur diaphragma, cui ordinario ſupervenire ſolet delirium, paraphrenitidis nomine venit morbus.

29. Plerumque ſanguis, qui e vena ſecta pleuriticorum & peripneumoniacorum emittitur, ſemigrumoſus & promptiſſime coagulabilis prodit, ſero ſupernante glutinoſo exiſtente.

30. Quando impeditur ſanguinis circulus in tunica oculi adnata, quæ copioſiſſimis vaſculis & arteriolis eſt inſtructa, tunc illa inflammatio dicitur ophthalmia.

31. Si in viſceribus v. gr. ventriculi ac inteſtinorum tunicis, hepate, renibus, utero, veſica, ſanguinis circulatio impeditur & in minimis vaſculis ac porulis corrumpitur, oriuntur pro diverſitate partium variæ inflammationes.

32. Non omnes inflammationes ſunt a ſanguine, ſed non raro a ſero acri, quæ leves ſunt, nec ſtipatæ tantis ſymptomatibus.

33. Si major ſanguinis in parte ſtaſis, corruptio & omnis refluxus impeditus eſt, gangræna oritur, quæ ſaltim ab inflammatione differt gradu, quando autem ſanguis penitus cadaveriſatur & pars omni influxu ſpirituum deſtituitur & mortificatur, tunc dicitur ſphacelus.

34. Quodcunque itaque profundiorem obſtructionem ſanguini in partibus cauſatur & illius circulum impedit, id gangrænam concitare quam promptiſſime poteſt v. g. magna contuſio, ſummum frigus, fortior ligatura, gravior dolor, ingens ambuſtio &c.

35. Si ſanguis extravaſatus corrumpitur & ſuppuratur in quadam corporis cavitate, empyema fit, a vomica diſtinctum, quæ eſt collectio puris in quodam viſcere, hinc ſi id colligitur in pulmone, vomica pulmonum, ſi in renibus, vomica renum audit.

36. A contuſione, vulnere, caſu ab alto, & graviori inflammatione facile empyema oriri ſolet.

37. Inflammatio ut plurimum præcedit ulcera, quod ſi enim penetrantia minus ſalia ſunt, inflammationes ſolæ oriuntur, ſi vero rigidiora & validiora illa fuerint, diſciſſiones ac dilacerationes fibrillarum fiunt, unde ulcera naſcuntur.

38. In ulceribus humores propter dilacerationem vaſculorum ac fibrillarum & hinc impeditam circulationem ſtagnant, aceſcunt, corrumpuntur & in pus vertuntur.

39. Pus non oritur ex præcipitatione ſanguinis beneficio acidi & alkali facta, ſed nihil aliud eſt, quam ſuccus nutritius oleoſus, ab acido ulceris fermento corruptus & albo imbutus colore, non ſecus ac oleum olivarum cum aceto vel ſolutione lithargyrii mixtum ac conquaſſatum album evadit.

40. Si pulmonum veſiculæ membranaceæ & minora vaſcula eroduntur a ſtagnante ſanguine acriori, oritur ulcus pulmonum.

41. Nimiæ ſanguinis effuſiones & hæmorrhagiæ ex æquilibrio ſanguineæ circulationis ſublato repeti quoque debent.

42. Quando ſanguis non æqualiter movetur per totum corpus, ſed ob partem obſtructam vel ſpaſmodice contractam non rite curſum ac iter ſuum abſolvere potis eſt, hinc regurgitat, majus affectat ſpatium, vaſcula minima & illorum orificia dilatat, ſic qua data porta erumpit.

43. Rara ſanguinis textura ad expanſionem nimiam apta ejuſque acrimonia præternaturalem hanc fluxionem auget.

44. Fundamentum omnes hæmorrhagiæ maxime pertinaces habent in vaſis obſtructis vel ſpaſmodice contractis, hinc ſanguis affectibus animi vel ab alia cauſa interna & externa nimium in motum excitatus & in motu ſuo circulari turbatus, per inſolitas vias non raro exitum affectat.

45. Hæmorrhagiis complicati ſæpiſſime ſunt dolores tenſivi in hypochondriis, flatulentæ primarum viarum contractiones, anxietates præcordiales, excrementorum, alvi ſuppreſſiones &c.

46. Adſtringentia & ſtyptica motumque ſanguinis retardantia intempeſtive adhibita non raro in ingens periculum ægros præcipitant, & hæmorrhagiam largiorem efficiunt.

47. Sanguis copioſus & rarus motu ejus inteſtino vel a bile acriori, vel a febre, inflammatione, affectibus inordinatis, ab uſu ſpirituoſorum nimis adaucto rareſit, majus affectat ſpatium, hinc diſtendit & expandit minima vaſorum orificia, ſicque p. n. fiunt ſanguinis effuſiones.

48. Si ſanguis nimium fluit per vaſa uteri, menſium fit nimius fluxus, ſi per arteriolas in narium tunica exiſtentes, vocatur hæmorrhagia narium, ſi vaſa ventriculi aperiuntur, fit vomitus cruentus, ſi apertio arteriæ pulmonalis, fit hæmoptyſis, ſi vaſa ad anum tendentia reſerantur, hæmorrhoidum fluxus, ſi vaſcula renalia nimis diſtenduntur, mictus cruentus exſurgit.

49. Sicut ab æquali & libero ſanguinis per tubulos corporis influxu ac refluxu dependent omnes ordinariæ & conſuetæ excretiones, nimirum ſudoris, urinæ, muci narium, cerumінis aurium, ſalivæ, menſium, hæmorrhoidum; ſic excretiones ſupprimuntur ab obſtructione vaſculorum minimorum & inde nata debiliore vel plane ceſſante ſanguinis circulatione.

50. Quando ſanguis craſſior redditus limoſitates in vaſculis minimis excretoriis ac glanduloſis deponit, ſupprimuntur inde excretiones ordinariæ.

51. Menſes pertinaciter ſubſiſtunt a polypoſa vaſorum uteri obſtructione.

52. Polypoſa ſanguinis & ſeri nutritii concretio in venis vel arteriis, turbando ſanguinis curſum, dyſpnœam, peripneumoniam, catarrhum ſuffocativum, ruptiones vaſorum, hæmoptyſin facillime cauſari poteſt.

53. Maculæ cutis rubicundæ, cœruleæ, flavæ, nigræ a læſa circulatione ſanguinis & facta ibi ſtagnatione ſanguinis oriuntur.

54. Quando adeſt ſanguinis abundantia, ita ut vaſa illum capere nequeant, impeditior ejus fit motus, ſtaſis, corruptio & magnorum morborum origo, ubi V. S. locum invenit.

CAPUT

CAPUT VI.

De morbis ex motu aut vitio lymphæ ac ſeri ortis.

SIcuti abundantia ſanguinis in venis & arteriis motum ejus ſufflaminare, ita quoque plenitudo lymphæ in vaſis lymphaticis ejus motum retardare & varios concitare morbos poteſt.

2. Si vaſa lympharica turgent & diſtenta ſunt copioſa lympha, tardior ejus fit motus ac facilis ſtagnatio ruptioniſque periculum imminet.

3. A circulatione debita ipſius ſanguinis dependet etiam lymphæ motus, hinc quando tardior eſt evolutio ſanguinis per minima vaſa, tardus quoque exiſtit lymphæ motus.

4. Lympha inducens lentorem & coagulum, in anguſtiſſimis tubulis ac canaliculis ſtagnat, & quia materia tam contumax eſt, ut in pus converti non poſſit ob calorem continuo exſiccantem, tandem ita induratur, ut exinde fiat ſcirrhus.

5. Scirrhus non ſolum occupare ſolet partes externas, glandulas, ſed & internas, uterum, hepar, lienem.

6. Si glandulæ fiunt ſcirrhoſæ a materia corroſiva acida, tunc fit cancer, qui ſi exulceratur, incurabilis eſt.

7. Si partes ſeroſæ ſanguinis per minutiſſimos glandularum & fibrarum carnearum poros & tubulos non rite circulantur, ſed inibi ſtagnant ac vaſcula illa diſtendunt & ampliant, tunc oriuntur tumores, qui pro diverſitate partium varium ſortiuntur nomen, hinc tumor tellium, mammarum, tonſillarum, parotides, rana ſublingualis, tumor pedum, glandularum, colli ſeu amygdalarum, inguinalium ortum ſuum trahunt.

8. Quando ſanguinis ſerum ſalſum per glandulas ſubcutaneas illarumque poros non rite circulatur, ſed ibi ſubſiſtit, tunc diſtenſionem, eroſionem ac ſuppurationem efficit, unde fit ſcabies.

9. Prout major vel minor acrimonia ſeri vel ſalſedo ipſius variat & ſerum magis vel minus particulis ſubſtantificis, chyloſis, nutritiis eſt imbutum, majores vel minores oriuntur puſtulæ fitque ſcabies vel ſicca vel humida.

10. Si ſerum nimis corroſivum & acidum eſt, & major partis cujuſdam eſt obſtructio, tunc oritur herpes.

11. Ex circulatione ſeri ſanguinei impedita per tenuiſſimos canaliculos oriuntur varia ſudamina, phlyctænæ, ſirones, puſtulæ variæ, gutta roſacea &c.

12. Gutta roſacea eſt rubor faciei tuberoſus ac puſtuloſus, interdum guttis ſanguineis ſimilis, naſum ſæpe inæqualiter ac valde augens.

13. Cauſa guttæ roſaceæ eſt ſerum ſanguinis ſalſum, craſſum, per faciei cutim diſperſum & in circulatione ſua impeditum, eroſionem ac tumorem efficiens.

14. Lepra eſt ſcabies conſummata & maligna, oritur identidem ab obſtructione & deſtructione tubulorum carneorum profunda a ſero vapeſcente acri.

15. Si ſerum abundat particulis ad mutum contactum & quietem aptis, quæque plures planas ſuperficies habent, facile in partibus membranoſis frigidis, uti in articulis, in renibus, ureteribus, veſica in gypſeam & lapideam duritiem concreſcere ſolent, unde tophi in arthritide, & calculus renum, veſicæ urinariæ & felleæ originem ſuam naniſcuntur.

16. Omnes catarrhi ſive decubitus lymphæ fiunt ex circulatione impedita lymphæ, & quicquid motum retrogradum lymphæ impedit, id occaſionem catarrhis præbet.

17. Caput, quoniam infinitis glandulis & vaſis lymphaticis eſt obvium, frequentes catarrhales patitur affectus.

18. Inæqualitas aeris nimirum calidi in frigidum & contra frigidi in calidum defluxuum catarrhalium fœcunda mater eſt.

19. Non omnis catarrhalis affectus originem ſuam ducit ex capite juxta veterum ſententiam.

20. In pulmonibus & arteria aſpera innumera ſunt vaſa lymphatica, in quibus ſi motus lymphæ impeditur & hæc qualitate acri eſt imbuta, excitatur tuſſis, raucedo.

21. Si continua talis eſt effluxio & lympha ſcorbuticis acribus ſpiculis eſt imbuta, eroſio pulmonum & ipſa phthiſis creari poteſt.

22. Prout lympha magis craſſa eſt & viſcida, vel magis acris, tunc tuſſis, vel ſicca vel humida eſt.

23. Prout lympha ſalina, acri, maligna, & corroſiva qualitate eſt ſaturata, varia emergunt ulcera mali & boni moris, fiſtulæ, carcinomata, cancri &c.

24. Si vaſcula lymphatica nimis ſunt diſtenta, aperta vel eroſa, magnaque quantitas lymphæ profunditur, hinc ptyaliſmus, in viris gonorrhæa, in mulieribus fluor albus originem ſuam petunt.

25. Vaſa lactea, quæ nil niſi vaſa ſunt lymphatica, ſi vel in principio, nimirum cruſta villoſa inteſtinorum, vel in medio, uti in vicinia glandularum meſeraicarum ſunt obſtructa, ita ut chylus circulari ac evolvi non poſſit, tunc oritur atrophia & diarrhæa chyloſa, quæ maxime locum habet in ipſis infantibus.

26. Omnia viſcera & omnes corporis partes ſolidæ, maxime ubi magna adeſt nutritio, gaudent vaſis lymphaticis, quæ ſuperfluam a nutritione lympham revehere debent, hæc ſi ſunt obſtructa, ut ſuo fungi officio non poſſint, magnus fit ſeri in ipſis partibus decubitus, hinc tumores, dolores partium internarum & externarum oriuntur.

27. Si ex vitio circulationis ſanguinis tardioris propter viſciditates copioſas, balſamicas & ſolphureas depreſſas lympha non circulatur & revehitur, ſerumque ſanguineum in partibus ſtagnat, illaſque diſtendit, oritur tumor quaſi univerſalis, qui anaſarca dicitur ſeu leucophlegmatia.

28. Hydrops aſcites dicitur, quando extravaſatio lymphæ & collectio ipſius fit in cavitate abdominis a ruptione vaſorum lymphaticorum.

29. Obſtructis vaſis lymphaticis novo continuo ſero accedente ampliantur illa & intumeſcunt, & quoniam ob valvularum ſitum non retrogradi lympha poteſt, fiunt hydatides ſeu magnæ veſicæ, a quibus ruptis magna lymphæ fit extravaſatio, hinc ſubito hydrops oriri poteſt.

30. A loco collectionis diverſo hydrops varia ſortitur nomina, ſi in abdomine fit extravaſatio, fit aſcites, ſi in capite, hydrocephalus, in ſcroto, hydrocele, in pectore, hydrops thoracis; præter has ſpecies obſervatus adhuc eſt hydrops uteri, tubarum uteri, ovarii, pericardii.

31. Hydrops frequenter tumores ſcirrhoſos, ganglia, tubercula & meſenterii, uteri, lienis, hepatis, &c. obſtructiones ſubſequitur.

32. In cadaveribus hydropicis diſſectis frequentiſſime obſervatæ fuerunt magnæ veſicæ.

33. A circulatione lymphæ impedita in partibus & chyli ex ventriculo in ipſum ſanguinem dependent omnia hydropicis obvenire ſolita ſymptomata, nimirum, acrimonia ſanguinis, & ob hanc eroſio partium,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

atrophiæ partium ſuperiorum, urina intenſe rubicunda, ſitis, calor p. n. pulſus frequens etc.

34. Serum extravaſatum, ſi leniter igne conquaſſatur, concreſcit in albuminis ovorum ſubſtantiam, indicio, partes nutritias chyloſas ibi deponi, nec tranſire in ſanguinem & ad ipſas partes.

35. Quod a lymphæ motu retrogrado per venas & vaſa lymphatica impedita extravaſatio ſeri & per conſequens hydrops oriatur, evincit *Lowerus* experimento; ſi enim in vivo cane vena cava ſuper diaphragma ligetur, canis in abdomine magna quantitate ſeri collecta morietur hydropicus, eodem modo ligatis in cane venis jugularibus tota capitis regio intumeſcit & fit hydrocephalus; quæcunque enim magnam coagulationem lymphæ inducunt & circulationem ejus ut & ſanguinis imminuunt, cauſam antecedentis hydropis inſtituunt.

36. Tympanites non eſt ſingularis hydropis ſpecies, ſed potius tumor eſt flatulentus ortus ab obſtructione pororum in inteſtinis, meſenterio, pancreate, ventriculo, hinc cum vapores & effluvia primarum viarum non rite hos poros partium ſubire & tranſire poſſunt, mirum in modum has partes diſtendunt & expandunt, ut pulſæ tympani ſonum edant.

37. Cachexia ſeu nutritio partium depravata ex circulatione ſeri nutritii per minima vaſcula ſuppreſſa & obſtructa oritur.

38. Quando non rite ſanguis aſſimilatur, chylus & excrementitiæ particulæ viſcidæ non rite ſegregantur, fiunt obſtructiones in venis capillaribus, & ob particulas balſamicas deficientes oritur depravata corporis nutritio ſeu cachexia.

39. Cachexia ſcorbutica fundamentum pene eſt omnium morborum chronicorum; dicitur ſcorbutica, quoniam propter obſtructionem vaſculorum minimorum in viſceribus ſanguinis depurationi inſervientibus excrementa ſalina in fluoribus noſtris remanent, & inſignes tragœdias ludunt.

CAPUT VII.

De morbis ex vitio & motu impedito ſpirituum animalium ortis.

QUemadmodum ad actiones vitales in partibus celebrandas laudabilis & proportionatus ſpirituum animalium influxus requiritur, ſic illo ceſſante vel præpedito actionum illarum abolitio fit.

2. Spiritus animales per cerebrum, ſpinalem medullam & nervos & ex illis contextas tenuiſſimas fibrillas & membranas in ſtatu naturali æqualiter moventur: Si autem illorum motus extra ordinem fit, vel minuitur, vel plane aboletur, morbi oriuntur graviſſimi.

3. In apoplexia, quæ eſt ſenſuum tam externorum quam internorum extinctio & motus voluntarii abolitio & deſtructio, fluidi nervei ſeu ſpirituum ſic dictorum animalium per cerebrum motus plane interceptus eſt.

4. In cadaveribus apoplecticis ſectis extravaſatus & congrumatus ſanguis vel coagulum ſeri obſervatur, hinc apoplexia eſt vel ſanguinea vel pituitoſa.

5. Opiata, fumi carbonum, particulæ fulminis & omnia vaporoſa, narcotica, ſpirituum animalium craſin vitiando ad apoplexiam & ſtuporem diſponere ſolent.

6. Sanguinis motus ad cerebrum deficiens vel obſtructione exiſtente in carotidibus vel cordis motu ceſſante omnis motus & ſenſus perit, itidem accidit a fortiori ligatura arteriarum carotidum.

7. A corporibus polypoſis ſinus cerebri opilantibus obſervata ſæpius fuit apoplexia.

8. Apoplexia eſt quaſi paralyſis univerſalis, paralyſis autem apoplexia particularis.

9. Paralyſis ſedes eſt ipſa ſpinalis medulla, quæ in dextram & ſiniſtram partem divaricata eſt, & ſi in una parte obſtructio fit, oritur hemiplexia ſeu paralyſis dextri aut ſiniſtri lateris.

10. Paralyſis eſt vel perfecta vel imperfecta, in perfecta & motus & ſenſus læduntur, in imperfecta imminuuntur tantum.

11. Apoplexia & paralyſis non ſemper fiunt ex obſtructione tubulorum ſpirituum animalium influxum ſufflaminante, ſed ſæpiſſime a ſpaſmodica contractione membranarum medullam ſpinalem inveſtientium, unde fortiori conſtrictione tubulorum motus ſpirituum animalium ad partes intercipitur & talis paralyſis non tam periculoſa eſt quam illa, quæ fit ab obſtructione.

12. Lethargus, coma, carus omneſque ſoporoſi affectus ab obſtructione cerebri & influxu ſpirituum animalium impedito oriuntur.

13. Plerumque in affectibus ſoporoſis facta ſectione cortex cerebri ſero obrutus deprehenditur.

14. Cerebri meatuum ac tubulorum laxior facta diſpoſitio ſerum corporis viſcidum facile admittit, maxime ſi vel febre vel alio ſanguinis fortiori motu, v. gr. intempeſtivo ſudorum, balneorum uſu in motum cieatur, ut anguſta cerebri vaſcula ingredi poſſit.

15. Affectus ſoporoſi poros & tubulos cerebri invertunt ac deſtruunt, & ſemper ferme debilitatem cerebro inducunt ac memoriam auferunt.

16. Si cum febre ſomnus profundus irruit, dicitur lethargus.

17. Si in ſomno ſpirituum ad thoracis muſculos influxus quodammodo inhibetur, reſpiratio fit difficilis propter impeditam circulationem ſanguinis, hinc oritur anxietas circa præcordia cum ſenſu ponderis thoracem incumbentis & ſuffocationis metu, & hic affectus dicitur Incubus.

18. Coma eſt vel vigil vel ſomnolentum, & ſomnolentum & carus ſunt unum idemque: vigil eſt nimia in ſomnum propenſio, ſed cum dormiendi impotentia, & fit a muco tubulos cerebri obſtruente, propter acredinem vero continuo irritante.

19. Coma vigil oritur etiam ex nimia debilitate ſpirituum, tubulorum moleſta irritatione, & in morbis diuturnis, in febribus malignis, nimiis doloribus & immodicis evacuationibus locum habet.

20. Catalepſis eſt ſoporoſus affectus ortus ex ſublato commercio mentis cum corpore propter defectum ſpirituum animalium in corpore calloſo & centro ovali, ubi ſenſorium commune poni debet, exiſtentium.

21. Si ſenſorium commune ſpiritibus animalibus eſt deſtitutum, mens impreſſiones factas externas in ſenſorio nec percipere, nec ſpiritus determinare poteſt ad certos motus edendos in partibus.

22. Prout corporis iſtius calloſi major eſt obſtructio, eo graviora exiſtunt ſymptomata & morbus periculoſior eſt.

23. Sæpe accidit propter nimios & inordinatos ſpirituum animalium motus in affectibus intempeſtivis ſenſorium commune ſpaſmodice contrahi, ſicque quaſi ad tempus ſpirituum animalium influxum impediri, & tunc fit catalepſis levior & imperfecta minuſque periculoſa.

24. Ad catalepſin referenda eſt ἔκςασις, quæ vel theologica vel medica, in illa mens abſtrahitur a corpore per immediatas quaſdam divinas impreſſiones ac ſpeculationes, hæc autem nil niſi catalepſis eſt, quæ etiam mediate & remote ex nimia triſtitia, mœrore animi vel nimio gaudio ab audito verbo divino excitari poteſt.

25. In

25. In catalepſi non eſt juxta Veteres congelatio ſeu coagulatio ſpirituum animalium.

26. Quemadmodum ſomnus p. n. ex nimia pororum cerebri ſubſidentia & motu ſpirituum animalium lentiori ortum ſuum habet: ſic nimiæ vigiliæ ab illorum tubulorum p. n. apertione & concitato ſpirituum animalium motu exſurgunt.

27. Sulphur & aqua ſunt ſomni materiale principium, ſulphur ramoſum ac vaporoſum nimis inviſcans & copioſum compedibus ſuis ſpiritus irretiens, νάρκωσιν inducit.

28. Placidus ſomnus ordinatum ſpirituum motum, lympham roſcidam blandam requirit, hinc quodcunque ſpiritibus inordinatum introducit motum & roſcidum blandum humidum abſumit, vel illud acre reddit, pervigilium excitare poteſt.

29. Cerebrum & totum nervorum ſyſtema temperatum eſſe debet, nec nimis ſiccum nec nimis humidum, ſi temperies hæc læditur, ſtatim imbecillitas & morbus nervorum præſto eſt.

30. Si circulatio & motus rectilineus ſpirituum animalium per cerebri tubulos impeditur & propter obſtructos poros vorticoſo motu agitantur ſpiritus, objecta ſimili cieri motu apparent menti juxta conſuetudinem judicanti, ſicque fit vertigo.

31. Quoniam omnis motus eſt rectilineus, & ſi a linea deflectit, fit circularis & ellipticus; quare ſpiritus animales, cum motum ſuum rectum in nervorum tubulis obſtructis ſervare nequeant, neceſſario reflectuntur & tandem in orbem aguntur ac inde radiationes ſpirituum, quæ proveniunt a veſtigiis cerebro impreſſis & omnes externæ imagines animæ rotantes exhibentur.

32. *Senſus noſtros falli poſſe & illos nos quoque fallere*, vertiginis natura abunde docet.

33. Humorum craſſities vel ſpirituum nimia denſitas cauſa vertiginis eſſe poteſt.

34. Uti ratio humana, ſic quoque ipſius abſentia ſeu delirium ex vinculo, quod menti cum corpore intercedit, optime explicari poteſt.

35. Recta hominis ratio conſiſtit in hoc, ut mens ſeu anima ideas objectorum cerebro inſcriptas ad ideas connatas menti inſculptas dirigat, conferat, & ratio nil niſi additio & ſubtractio eſt, donec inveniatur æquilibrium & proportio idearum influentium externarum cum ideis inſitis primis, hinc ratio mere algebraica & ſtatica eſt.

36. Mens ſeu anima non agere & recte cogitare ſeu proportionem & æquilibrium invenire poteſt, niſi mediante ſpirituum animalium, non modo laudabili temperie, verum etiam æquabili & moderato motu gaudentium, quibus ſenſorium commune, quod in centro ovali ſtatuimus, ſit inſtructum.

37. Qualis eſt ſpirituum & humorum motus ac temperies in corpore, tales etiam in mente fiunt inclinationes & cogitationes; ſic furibundus motus ſpirituum furioſas celerrimas efficit cogitationes, lentior autem & tardus timidas, triſtes & meticuloſas in mente producit cogitationes.

38. Imaginatio nihil aliud eſt quam idearum, quæ ab objectis externis ſenſibus communicantur, in fibrillas ac porulos cerebri impreſſio.

39. Qualis itaque eſt cerebri conſtitutio, talis quoque eſt impreſſio & imaginatio; hinc qui cerebrum molle & laxum habent, in illis vis imaginationis viget & memoria optima, qui autem cerebro præditi ſunt craſſiori & ſolidiori, in illis difficulter imprimuntur veſtigia, aſt diutius tunc retinentur.

40. Mens inſtructa conſortio ſpirituum animalium in ſenſorio communi, ideas vel extrinſece advenientes a ſenſibus vel cerebro inſculptas perſpicit illaſque diſtinguit & recte connectit, vel ſimiles addendo vel diſſimiles ſubtrahendo, ſic enaſcitur ratiocinatio & mens ſana eſt.

41. Quando autem illæ ideæ cerebro inſculptæ propter apertos cerebri poros a cauſa interna involuntaria excitantur, non autem a mente, quæ vel deſtituta eſt ſpirituum animalium laudabili quantitate, uti in ſomno, vel motu illo p. n. inverſo, ut in morboſis conſtitutionibus, tunc oritur ratio perverſa ſive delirium, quod nil niſi imaginario fortior eſt, a directorio rationis aliena.

42. Delirium ſeu ratio perverſa in cogitatis & dictis fit, quando animæ ideo non reſpondent illis veſtigiis idearum cerebro impreſſis, ſed quando hæ dominium habeot in illas.

43. Motus externi a ſenſoriis excitati ſpirituum animalium beneficio, illorum radiatione ad cerebrum delati ibi veſtigia ſeu characteres relinquunt.

44. Quando a cauſa vel interna relicta hæc veſtigia denuo aperiuntur, ideæ earum rerum neceſſario redeunt ad mentem.

45. In inſomniis profundiora & familiariora veſtigia facilius aperiuntur, hinc ideæ poris cerebri inſcriptæ, cum ob confuſionem & copiam a mente in ſenſorio communi ſpiritibus animalibus deſtituto tempore ſomni non dijudicari & diſtingui poſſint, confuſas tales inſtituunt comœdias, quæ dicuntur inſomnia.

46. Deliria ſunt inſomnia vigilantium.

47. Quando anima ſe ad nihil determinans per ſe ſequitur ſaltim ſegniter ideas cerebri veſtigiis impreſſas vel denuo apertas fit phantaſma, ſive vigilemus ſive dormiamus.

48. Delirium eſt vel melancholicum vel maniacum, utrumque ſine febre, illud cum triſtitia & metu ſine cauſa manifeſta, hoc cum furore & audacia conjunctum.

49. In melancholicis ſpiritus obſcuriores fixi & quaſi ad acetoſam naturam accedentes, ſtabiles ac fixas non ſolum ideas in cerebri poris relinquunt, ſed & prompte aperiunt veſtigia ſimilia nim. idearum triſtitiæ, terroris, metus &c.

50. In maniacis ſpiritus magis ſunt ſulphurei, furibundi magiſque actuoſi, hinc ideas in cerebro ponunt fluxiles & veſtigia ipſis ſimilia aperiunt.

51. Dum veſtigiis illis, quæ a ſpiritibus aperiuntur, tota mens inhæret nec perceptione extremorum vacat, perverſum enaſcitur judicium.

52. Mania in melancholiam & vice verſa melancholia in maniam facile tranſire poteſt, quoniam in utroque affectu conſtitutio pororum cerebri vitiata eſt, ſpiritus autem acetoſi fixi facile naturam igneam & ſulphuream induere & vehementiſſimo motu excitari poſſunt & contra.

53. Αὐτόχειρες plerumque vitio phantaſiæ laborant & melancholici magis ſuffocatione ac ſtrangulatione, maniaci autem gladio vel præcipitatione fatalem ſibi diem accerſunt.

54. Plures adhuc dantur cognitioni Medici occulti morbi & affectus phantaſiæ.

55. A motu inordinato ſpirituum in febribus ardentibus, a nimia ebrietate in phrenitide, a morſu canis rabidi in hydrophobia veſtigia idearum cerebri præter noſtram voluntatem facile aperiri poſſunt.

56. Senſus externi actiones mixtæ ſunt nimirum corporis & mentis, corporis quatenus idearum impreſſiones fiunt in cerebro, mentis, quatenus a mente illæ ideæ dijudicantur: hinc ſenſus proprie dicti non cadunt in bruta.

57. Uti ad ſenſum externum efficiendum requiritur non ſolum apta organi diſpoſitio, verum etiam debitus ſpirituum animalium influxus, quo organon illud animari non poſſit & motiones ac paſſiones externæ factæ ab objectis mediantibus ſpiritibus ad ſenſorium com-

commune transferri; ſic ſenſuum illorum abolitio vel exſtinctio fit vitio vel in organo vel in motu ſpirituum exiſtente.

58. Si ſpirituum animalium influxus per nervos opticos illis vel obſtructis vel compreſſis ſufflaminatur, fit cœcitas, dicta gutta ſerena.

59. Cætera omnia oculorum vitia dependent a tunicarum, humorum, ſpirituum & nervi optici aliorumque vaſorum vitio.

60. Quando humores nimis craſſi fiunt & diaphaneitatem amittunt, tunc viſus imbecillitas oritur.

61. Particulæ ramoſæ terreſtres limoſæ ſi innatant humori aqueo vel vitreo, ſuffuſio ſpuria fit, & muſcæ, inſecta conſpiciuntur in aere volitantia: ſi autem copioſæ fiunt hæ irregulares opacæ atomi & congrediuntur, tunicam ſolidam conſtituunt ſicque fit cataracta.

62. A poris arteriolarum, quæ oculorum humores reſtituunt, nimium apertis ſuffuſio facile fieri poteſt.

63. Surditas fit ab obſtructione nervi acuſtici: item poſt febres acutas, morbum hungaricum, caſum ab alto, contuſionem.

64. Tympani membrana laxa nimis & flaccida ac tenſionem debitam amittens, quod fit a ſero, vehementiori madore & humiditate nimia vel ab improvide inſtillatis medicamentis vel ab aere pluvioſo ac nebuloſo auditum reddit difficilem.

65. Quando hæc tympani membrana ſpaſmodice nimis tenditur vel in affectu hypochondriaco flatulento vel a nimio dolore capitis in febribus, ſoni acuti non ſolum intolerabiles redduntur, verum etiam tinnitus & ſurditas in auribus excitatur.

66. Si tympanum craſſeſcit, rumpitur vel perforatur & exulceratur, graviſſime quoque læditur auditus.

67. Quando meatus auditorius a cerumine nimis tenaci inſpiſſato obturatur, auditus impeditur.

68. Cerumen auris ad coagulationem & lapideſcentiam gypſeam aptum eſſe, teſtantur obſervationes.

69. Aphonia non modo ab obſtructis nervis ad linguam tendentibus, verum etiam recurrentibus fit, ſi catarrhis obſidentur, quod ſæpe fit in infantibus.

70. Si canibus nervi recurrentes abſcinduntur, non amplius poſſunt latrare.

71. Sapor tollitur vel immutatur a papillulis nerveis in lingua deſinentibus ab amurca viſcida obſtructis, quod fit in calore p. n. &c.

72. Sapor maximam partem dependet ab odore, hinc naribus obſtructis in coryza vel obturatis illis nullus ſpecificus & accuratus ſapor percipitur.

73. Quod ſi proceſſus mammillares vel tunica internas nares veſtiens a ſordibus pituitoſis obſtructa impedit ſpirituum influentiam, odor perit.

74. Quemadmodum ad excretiones naturales tonus partium naturalis requiritur, qui fit a debito & moderato ſpirituum influxu, ſic ſi influxus ille deficit vel ceſſat, fibræ partium laxæ ac flexiles fiunt, tonus & robur partium dejicitur & ſic nimiæ & involuntariæ fiunt excretiones.

75. Quando ſphincter alvi & urinæ ſpirituum animalium influxu deſtituitur, nimia debilitas & laxitas inducitur, ſicque involuntaria urinæ & alvi excretio fit.

76. Si pori cutis & vaſcula ſudoris ob denegatum ſpirituum influxum nimis laxantur, ſudor copioſus & colliquativus fit: ſi autem ſpaſmodice contrahuntur ob nimium & inordinatum illorum influxum, ſuppreſſio ſudoris contumax exſurgit.

77. Ab ureterum, veſicæ, inteſtinorum, uteri ſpaſmodica contractione pertinaciſſimæ fiunt ſuppreſſiones urinæ, alvi excrementorum & menſium fluxus.

78. Virilis potentia & membri erectio potiſſimum dependet a ſufficienti & laudabili ſpirituum animalium in corpus penis nervoſum influxu, qui ſi ceſſat, impotentia oritur.

79. Quando copioſius ſpiritus animales in partes muſculoſas ac nerveas membri virilis influunt, tunc illæ inflantur, diſtenduntur & majus ſpatium occupant, quando autem illi ceſſant, tunc labaſcunt & in arctius ſpatium coguntur illæ ipſæ partes.

80. Convulſiones, ſpaſmi, concitatiores & inordinati ſunt ſpirituum in nervis & muſculis motus, qui ſenſorii communis determinationi, ut par eſt, non obtemperant.

81. Convulſiones a plicaturis valvularum in nervis exiſtentium oriuntur, quæ ſi violento motu a ſpiritibus rumpuntur, illius violenter ſubtilia nervorum filamenta perrumpunt & ingentes dolores ac ſpaſmos pariunt; Si hæ plicæ nulla arte iterum contrahi poſſunt, lethales fiunt convulſiones.

82. Validiorem fibrarum ac nervorum concuſſionem ac vellicationem ab acribus humoribus productam ſubſequi ſolent motus ſpaſmodici, conſtrictivi ac dolorifici, dum enim fibræ ita tenduntur ac premuntur, placidus ſpirituum motus turbatur, & irregularis, inordinatus & concitatior fit.

83. Omnes dolores convulſivi & ſpaſmodici aliquid in ſe habent; excitatur, ſi ex fibrarum lancinatione, ab humorum acredine orta, triſtis ac moleſtus in mente ſenſus ob turbatum ſpirituum motum.

84. Uti in omni ſenſu preſſionis quædam ſpecies concipienda eſt, ſic quoque in doloribus fibrillarum, tenſione ac preſſione ſpiritus ad motum concitatiorem ac inordinatum perficiendum incitantur ac impelluntur.

85. Omnis dolor fit vel ab obſtructione vel diſtenſione, & conſequenti partium vicinarum membranacearum ac nervearum preſſione, vel a particulis rigidis, irregularibus ſalinis, vellicantibus ac lancinantibus contextum fibroſum ac nerveum.

86. Quo ſalia ſunt magis rigida, acria, fixa vel volatilia & ſubtiliora & prout pars magis vel minus ſubtilioribus membranis ac fibris eſt inſtructa, eo variat ipſe dolor & eſt vel gravativus, ſcindens, pungens, tenſivus, oſteocopus & pulſatorius.

87. *Gravativus* fit a craſſis humoribus, *tenſivus* a flatulentis vaporibus, *ſcindens* ab acido, *pungens* ab alkali, ὀστεόκοπος ab humore acri perioſtium & fibras medullares vel oſſeas vellicante; *pulſatorius* ob vicinam arteriam in membrana inflammata.

88. Ob concitatiorem ſpirituum animalium in doloribus vehementioribus motum non ſolum febris accendi, ſed & delirium excitari poteſt.

89. In omni dolore conſtrictio ac contractio quædam eſt partium nervoſarum; hinc in doloribus atrocibus evacuationes ſupprimi ſolent, nimirum alvi, urinæ, ſudoris, ſanguinis.

90. Si vaſa minutiſſima capitis vel interna vel externa in membrana obſtruuntur a particulis inæqualibus, exiles vaſorum meatus tranſgredi neſcientibus, diſtenſio, partium vicinarum preſſio & conſequenter dolor capitis exſurgit.

91. In dolore capitis magis externæ membranæ & pericranium affectum eſt quam internæ ſive meninges.

92. Quoniam pericranium oculorum orbitam cingit, dolores etiam capitis externi eo pertingunt.

93. Hemicrania fit, dum ex una parte capitis, obſtructis minimis venis & arteriis, in alteram partem ſanguis majori cum impetu ruit, diſtenditque vaſa, ſicque dolorem efficit.

94. Quod-

94. Quodcunque itaque ſanguinem particulis pluribus viſcidis, inæqualibus, rigidis onuſtum in inteſtinum & rapidiſſimum motum concitare ſolet, uti omnes febres, ſpirituoſa largius aſſumpta, ebrietas, vapores, id graves capitis dolores excitare valet.

95. In notabilioris ſanguinis impetuoſitate & difficiles reſpirationes & capitis dolores frequentiſſime obtingunt.

96. Si crudus chylus, id eſt, non ſatis diviſus in parvos globulos cum reliquo ſanguine ad caput defertur, veniens ad venarum anguſtiores extremitates hinc particulis non reſpondentibus motui & poris, particulæ ibi hærent & a ſubſequente arterioſo ſanguine hi in exiles illos meatus impelluntur, hinc obſtructio, diſtenſio & dolor nritur.

97. Hypochondriacis & illis qui ventriculi imbecillitate ac vaſorum impuritate laborant, capitis dolores frequentes ſunt.

98. Si diſtenduntur vaſcula & particulæ rigidiores ſalinæ hærent in perioſtio, panaricium & graviſſimi dolores partium oriuntur; ſi in nervea membrana meatum auditorium cingente, tunc crudeliſſimus auris dolor fit; ſi in membrana nervea radices dentium inveſtiente, atrox odontalgia; ſi in articulis pedum, podagra, in manibus, chiragra; ſi in oſſe coxendicis, iſchiadicus; ſi in ureteribus & illorum principio, dolor nephriticus; ſi in orificio ſuperiori vel inferiori, ventriculi cardialgia; ſi inteſtinorum Ilei vel öculi membrana, paſſio iliaca & colica ortum ſuum habent.

99. Diſtinctio inter motum convulſivum & convulſionem nulla eſt, cum nulla detur convulſio, quæ non ſit motus convulſivus & contra.

100. Omnes convulſiones ſunt dolorificæ, hinc epileptici poſt paroxyſmum conqueruntur de doloribus totius corporis, & tunc carnes dolent ac ſi fuſtibus eſſent exceptæ.

101 Convulſio eſt vel univerſalis vel particularis; convulſio univerſalis eſt, quando totum ſyſtema nervorum convellitur ac contrahitur, & dicitur epilepſia: particularis autem dicitur κατ' ἐξοχὴν motus convulſivus ſeu ſpaſmodicus.

102. Nervi conſtant ex infinitis filamentis, quæ porulos ac tubulos relinquunt, qui inter ſe ſunt æquales & uniformes, per hos ſi circulantur æqualiter ſpiritus, tunc anima eſt quieta & motus ſpirituum eſt placidus; ſi autem ordo ac ſitus filamentorum tenuiſſimorum turbatur, inæqualitas etiam tubulorum exſurgit; hinc aliqui majores & ampliores, nonnulli autem minores & anguſtiores fiunt, ſicque inæqualis quoque fit motus & æquilibrium ſpirituum animalium tollitur, dum per poros apertos & majores nervorum rapidiſſimo motu influunt, ſicque partes nervoſas & muſculoſas plus juſto inflant, diſtendunt, abbreviant & contrahunt.

103. A punctione & vellicatione violenta fibrillarum ſitus & ordo in ipſis nervis mutatur, ſicque inordinatus ac inæqualis ſpirituum animalium influxus inordinate contrahens partes muſculoſas ſuſcitatur.

104. In epilepſia inæqualis quoque eſt influxus ſpirituum animalium per totum ſyſtema nervoſum, dum in ipſa medullari ſubſtantia & principio nervorum obſtructio ingens fibrillarum cerebri, quoad unam partem fieri debet, hinc per alteros poros apertos eo rapidius & vehementius influunt ſpiritus animales, ſicque univerſalis partium fit convulſio.

105. Conſtitutio cerebri humida & pituitoſa ad epilepſiæ generationem contribuere multum ſolet.

106. Quo obſtructio in cerebro eſt pertinacior, diuturnior ſeu magis habitualis, eo curatu difficilior eſt epilepſia.

107. Quando corpori humoribus pituitoſis viſcidis onuſto motus vehementior introducitur v. gr. per affectus animi, per morbos, per ebullitiones, variolas, nimios dolores, humores hi pituitoſi facile anguſtæ mollique glandularum fibrarumque cerebri fabricæ vim inferre poſſunt, dum majori impetu intruduntur ac impelluntur in minutiſſimos illarum poros, ubi obſtructionem pariunt.

108. Palpitatio cordis fit a præternaturali muſculi cordis conſtrictione, dum ſanguis ob acredinem ſalinam viſcidam cor immediate convellit.

109. Plerumque poſt paſtum palpitatio cordis ingraveſcit, prout nimirum chylus a nova fermentatione acrior ac ſalſior accedit, preſſioque major tunc efficitur.

110. Polypum in cadaveribus palpitatione cordis emortuis repertum potius hujus concuſſionis productum & effectum quam cauſam cenſemus, quoniam a particulis ramoſis, terreſtribus, ibidem præcipitatis faciles concretiones in ramis proximarum venarum contingere poſſunt.

111. Syncope non modo a motu inteſtino ſanguinis ceſſante, verum etiam ab influxu ſpirituum animalium deficiente in cor deducenda eſt, uti id liquet ex inordinatis animi affectibus, morbis ſpirituum, malignis & venenatis.

112. Ex validiori fibrarum uteri concuſſione ſeu convulſione abortus oriri ſolet, quem diarrhoeæ, hæmorrhoides, purgantia, dolores & vicinarum utero partium irritationes ac inordinati ſpirituum per affectus intempeſtivos motus cauſari ſolent.

113. Abortus fieri nequit, niſi ipſe uteri fundus violenter convellatur, hinc purgantia & alia abortum provocantia ſpecifica non facile abortum procurare poſſunt, niſi diſpoſitio uteri ſit ad talem contracturam ſpaſmodicam.

114. Singultus eſt violenta aeris impulſio ſuſcitata a convulſione diaphragmatis & violento ejus deſcenſu.

115. Cauſa ſingultus utplurimum latitat in ventriculo, qui propter conſenſum afficit diaphragma.

116. Sternutatio eſt violenta aeris expulſio ſeu exſpiratio a convulſione diaphragmatis orta ob conſenſum membranæ narium nimium irritatæ.

CAPUT VIII.

De morbis ex vitio primarum viarum ortis.

SUb primis viis comprehenduntur œſophagus, ventriculus, inteſtina cum pancreate, meſenterio, hepate, bile & illis annexis vaſis.

2. Quemadmodum ad alimentorum ſolutionem debitam & digeſtionem bonam requiritur ſaliva temperata ſeu menſtruum ſalivale non nimis ſalſum nec acidum, tenue dilutum ſed temperatum, activum tamen; deinde calor naturalis ab influxu ſanguinis debito dependens & tandem robur & tonus ventriculi ab æquali ſpirituum animalium in ventriculum & inteſtina influxu exſurgens: ſic digeſtio depravata ex vitio horum reſultat.

3. Actio ventriculi eſt ſyſtematica & dependet a totius machinæ conſtitutione, hinc ſi craſis & motus vel ſanguinis, lymphæ aut ſpirituum animalium vitiatus eſt, appetitus & digeſtio ſtatim vacillant.

4. Quando ſaliva, quæ verum menſtruum ventriculi eſt, nimis acida exiſtit, nimia fit appetentia multæque cruditates generantur acidæ & viſcidæ; & quando nimis appetitus urget, morbus dicitur fames canina, quæ ſi cum deſiderio rerum inſuetarum & vitio phantaſiæ conjuncta eſt, nuncupatur Pica.

5. Si fermentum ventriculi nimis tenax & viſcidum eſt, & calor imbecillis, anorexia ſeu inappetentia cum nauſea conjuncta & intemperies ventriculi frigida exſurgit & cruditas pituitoſa; ſi autem ſaliva nimis ſalſa & biliosa eſt, cruditas dicta nidoroſa conjuncta cum ructu putrido oritur.

6. Vomitus eſt periſtalticus ventriculi motus inverſus a violenta conſtrictione ejus orificiorum ortus & productus ab humore quodam acri irritante.

7. Nauſea eſt vomitus intentatus & quaſi in fieri & oritur a contractione & ſtrictura quadam p. n. ventriculi & ipſius œſophagi.

8. Vomitus diuturnus creberrime obſtructione quadam graviori in primis viis exiſtente ſuſtentatur.

9. Quando perſpiratio effluviorum ex digeſtione natorum per inteſtina propter occluſos illorum poros inhibetur, fiunt flatus, qui mirum diſtendunt tunicarum inteſtinalium fibrillas, & ſic oritur dolor, qui dicitur colica.

10. In colica non ſolum inteſtina craſſa, ſed & tenuia affecta ſunt.

11. In dolore colico peccat etiam humor acidus, acris, bilioſus, mordax, fibras inteſtinales convellens & contorquens, hinc effluvia intus contenta inteſtina & abdomen dolorifice diſtendunt.

12. Alvi conſtipatio, vomitus, tormina, item diarrhœa colicæ juncta indicant ſpaſmodicam contractionem.

13. Si motus periſtalticus inteſtinorum pervertitur propter nimiam convulſionem, ita ut fœces alvi per vomitum rejiciantur cum maximo ventris dolore, & alvi conſtipatione, tunc morbus dicitur paſſio Iliaca.

14. Quodcunque eſt colica in inteſtinis, illud eſt cardialgia in ſuperiori vel inferiori ventriculi orificio nerveo.

15. Sedes cardialgiæ non tantum eſt orificium ventriculi ſuperius, ſed & inferius propter diverſorum ibi humorum factum concurſum.

16. Alvi obſtructio a bilis inertia, vel acido terreo conſtringente, vel a fibris inteſtinalibus ſpaſmodice contractis oritur.

17. Diarrhœa eſt variorum liquidorum humorum per alvum excretio a continua glandularum & fibrarum inteſtinalium irritatione, facta a ſale acri cauſtico.

18. Tranſpiratio prohibita, aer nimis calidus, purgantium, acrium ſalinorum, fermenteſcibilium abuſus, depravata digeſtio acredinem bili & humoribus communicando, & tonum inteſtinorum labefactando diarrhœam promptiſſime inducere poſſunt.

19. In dolore inteſtinorum, diarrhœa, colica, non irritatio ſemper eſt ab humore in inteſtinorum cavitate ſtabulante, ſed ſæpiſſime in ipſa inteſtinalium fibrarum ſubſtantia latitat cauſa.

20. Si a ſale cauſtico corroſivo nimia fit eroſio & exulceratio inteſtinorum, ſicque ſanguis cum pure excernitur, dyſenteriæ nomen morbus accipit.

21. Quo major eſt exulceratio & eroſio inteſtinorum, eo gravior eſt dyſenteria.

22. Continuus & fruſtraneus egerendi conatus ob ſphincteris ani criſpaturam a muco quodam acri in glandulis inteſtini recti lenticularibus hærente excitatus, nuncupatur teneſmus.

23. Si vomitus cum diarrhœa ſimul conjunctus eſt & cum maxima ventriculi & inteſtinorum ſpaſmodica contractione, morbus dicitur cholera.

24. Malum hypochondriacum ejuſque ſymptomata unice debentur ſpaſmodicæ contractioni ac criſpaturæ partium nervearum ac membranoſarum, quas primæ viæ complectuntur.

25. Idem morbus & eadem cauſa ac curatio eſt affectus hypochondriaci & hyſterici.

26. Fundamentum horum morborum eſt digeſtio primarum viarum & chyloſis penitus deſtructa, propter vitiatam ſalivalem & gaſtricam lympham, bilem digeſtionis præcipuam cauſam.

27. Obſtructio vel ſcirrheſcentia pancreatis, glandularum meſeraicarum, inteſtinalium, hepatis & obſtructio pororum inteſtinalium digeſtionem continuo turbando affectum hunc gignunt promptiſſime.

28. Illi, quorum genus nervoſum admodum debile eſt & qui ſpiritus ad motus convulſivos exerendos mobiliores & promptiores habent, hoc affectu gravius tentari ſolent.

29. Hypochondriacus affectus multorum magnorum morborum origo & fons eſt & maxime ipſius ſcorbuti.

30. Quando plexus meſenterici inteſtinales & muſculorum abdominis tendines in fœminis contorquentur ac conſtringuntur, ſicque partes conglobatæ diaphragma ſurſum propellunt & aeris ingreſſum impediunt, morbus dicitur hyſterica ſuffocatio ſeu ſtrangulatio uteri.

31. Bilem, quæ in maxima copia ad inteſtinum duodenum deducitur, ceu humorem balſamicum utiliſſimum non per alvum omnem exterminari, ſed ejus partes ſubtiliores ſulphureas per poros venarum meſeraicarum foras intro ſpectantes in ſanguinem iterum tranſire, ſicque bilem circulari, variis rationibus & experimentis clarum reddi poteſt.

32. Quod ſi itaque bilis motus ad inteſtinum duodenum impeditur ſive obſtructo vel ſpaſmodice contracto ductu choledocho vel calculo in veſica exiſtente vel poris hepatis biliariis calculoſa viſcida materia oppletis, oritur icterus.

33. A bile peccante tam in quantitate, qualitate & motu ejus circulari multi magni morbi chronici, febres, cachexia, hydrops, pathemata hypochondriaca & hyſterica deducenda ſunt.

SEMIOTICES

CAPUT I.

De ſignis morborum ex ſanguine, urina, pulſu & ſaliva petitis.

Diagnoſis conſiſtit in morbi & cauſarum ejus exacta cognitione, facta per ſigna.

2. Qui bene cognoſcit, bene curat; hinc diagnoſis morbi eſt ſumme neceſſaria Medico.

3. Uti omnis morbus ex intemperie & motu partium fluidarum p. n. fluit: ſic diagnoſis peti debet ex ſignis, quæ conſtitutionem humorum, illorum temperiem & motum aperiunt.

4. Signa morborum diagnoſtica ſunt duplicia vel ſunt ipſius morbi ſymptomata & accidentia, vel deſumuntur ex ægri natura, victu, ætate, ſexu, climate, excretis, retentis, conſtitutione parentum, pulſu, vigiliis, ſomno, ingenio, juvantibus, nocentibus &c.

5. Signa ſive ſymptomata morbum pateſacientia ſunt vel eſſentialia a morbo inſeparabilia dicta pathognomonica, vel accidentalia & concomitantia ſeu ſeparabilia.

6. Ad morbi indolem indagandam omnia ſigna & ſymptomata attendi debent, nec illa ſeparanda, ſed potius invicem combinanda.

7. Temperies & motus ſpirituum animalium principaliter

cipaliter elucet ex ſenſibus tam internis quam externis & maxime ek oculis, vi phantaſiæ & ingenii, vigiliis, ſomno, movendi poteotia, ratiocinatione &c.

8. Ex pulſu, reſpiratione, tranſpiratione, ſanguine & urina, ſanguinis temperies ac mixtura dijudicanda venit.

9. Ex ore, ſaliva, appetitu, ſiti, excretis per os vel alvum menſtrui gaſtrici & digeſtionis primæ natura patefit.

10. Pulſus non tantum ſpirituaſcentiæ ſanguinis & ejus inteſtini ac circularis motus, verum etiam ſpirituum animalium conſtitutionis index eſt.

11. Pulſus eſt motus cordis per arterias continuatus & dependet tam ab influxu ſpirituum animalium quam ipſius ſanguinis ſpirituoſi.

12. Multæ ſuperfluæ ſunt pulſuum differentiæ.

13. Pulſus magnus indicat ſpirituaſcentiam ſanguinis & ſpirituum animalium copiam, quoniam magno impetu tunc dilatantur arteriæ.

14. Pulſus debilis a debiliori ſanguinis ſpirituaſcentia & inopia ſpirituum animalium oritur.

15. Spiritus addunt calcar ſanguini.

16. Pulſus celer indicat inteſtinum ſanguinis motum plus juſto adauctum, & tardus fit ab inteſtino ejus motu imminuto, & notat ſanguinem craſſiorem minuſque mobilem.

17. Pulſus frequens eſt, quando pulſus pulſum ſequitur exiguo ſpatio interjecto & fit vel a ſanguinis abundantia vel a vellicatione nimia muſculi cordis & arteriarum.

18. Pulſus intermittens ab inæquali particularum ſanguinis mixtura & ejus ſpirituaſcentia in corde paululum ſuppreſſa dependet.

19. Inæqualitas pulſus identidem male ſanguinis mixtioni debetur.

20. Sanguinis inſpectio ad ejus conſtitutionem & naturam indagandam multum facit.

21. Si ſanguis ſpumoſus emittitur, inteſtinam ejus agitationem adauctam, dolores, reſpirationem difficilem & pectoris affectus ſignificat.

22. Sanguis floridus & tenuis ſalis volatilis copiam & arthritidem volatilem, dolores ſcorbuticos vagos, hæmorrhagias præſagit.

23. Sanguis craſſus & nigricans ſero pauco ſtipatus diſpoſitionem ad melancholiam & ſcorbutum frigidum ac inflammationes graviores notat.

24. Sanguis per venam emiſſus, quo magis ſcatet ſero acri, eo plus denotat defluxiones catarrhales, dolores, hæmorrhagias &c.

25. Sanguis pleuriticorum utplurimum in ſuperficie firmam, craſſam ac glutinoſam habet ſubſtantiam.

26. Sanguis viſcoſus & tenax faciliſque ejus grumeſcentia acorem indicat, & indicium eſt ſcorbuti, luis venereæ, paralyſeos.

27. Nitroſa, ſalia volatilia & fixa ſanguini infuſa illum reddunt floridum & tenuem; e contra acida & vitriolacea immiſſa illum condenſant, & colorem purpureum ejus deſtruunt.

28. Allium comeſtum eodem odore ſanguinem imbuit.

29. In morbis malignis & peſte in ſanguine ſæpe nullum apparet vitium externum; indicio, cauſam malignitatis magis radicari in ſpiritibus.

30. Urina conſtitutionem ſanguinis, ſeri ſaliumve in lympha contentorum, & primæ digeſtionis vitia patefacit.

31. Urina alia dicitur ipſius ventriculi, quæ ſtatim poſt cibum & potum excernitur, vel ipſius ſanguinis, quæ tempore matutino mingitur, hæc ad inſpectionem eſt optima.

Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum.

32. In urinæ inſpectione attendenda ſunt quantitas, qualitas, pondus, color, odor, conſiſtentia & contenta.

33. Quantitas urinæ aucta ſeceſſionem ſeri a ſanguine vel ſudorem ſuppreſſum aut tranſpirationem impeditam indicat.

34. In morbis acutis & malignis urina ſæpe copioſa & tenuis profluit & peſſimum ſignum eſt.

35. Urina pauca notat vel vias urinarias obſtructas vel ſanguinis mixturam & circulum turbatum vel ſeri effuſionem alior ſum factam.

36. Pondus urinæ, quod inſtrumento ſtatico eſt indagandum, contenta ſalina terreſtria fixa ratione quantitatis manifeſtat.

37. Qualitatem ſalium & contentorum in urina, ſapor, odor & vaporatio, atque etiam deſtillatio igne facta & capitis mortui calcinatio patefacit.

38. Color urinæ rubicundus non ſemper dependet a calore ſanguinis, hinc in nonnullis frigidis morbis urina nonnunquam mingitur rubicunda, in magno æſtu autem tenuis & limpida.

39. Salia ſanguinis quo magis ſunt incocta & alcaliſata ac fixiora, eo urinæ intenſiorem colorem conciliant, & quo pauciora adſunt, illaque magis ſunt diluta a lymphaticis & aqueis, eo magis ad flavedinem & diaphaneitatem urinæ inclinant.

40. Urina intenſe rubicunda protinus flaveſcit & naturalem colorem acquirit ſufficienter diluta additione aquæ communis.

41. Urina rubra ſine febre notat ſcorbutum & ſalia copioſa terreſtria in lympha.

42. Urina rubicunda & tenuis in febribus vel ſcorbuto ſine ſedimento vel præcipitatione indicat ſalia ſylveſtria morboſa ſanguinis viſcoſis & ramoſis particulis non eſſe implicita & intricata, ſed illa ſatis ſpiculata libere vagari in fluoribus, parteſque ſolidas facile offendere poſſe.

43. Urina cum ſedimento in febribus præſagit materiam morboſam ſeu febrilem non adeo malignam vel acrem ac rebellem, ſed ſub involucris aliarum particularum fixarum illam eſſe; veteres dixerunt *coctionem.*

44. In malignis urina ſæpe ſanorum ſimilis eſt; & hic valet illud: *urina bona, pulſus bonus, & æger moritur.*

45. Urinæ craſſæ notant copiam viſcidorum humorum in ſanguine, & contra tenues & lividæ caloris nativi defectum & pravam digeſtionem ac ſpirituaſcentiam ſanguinis deficientem.

46. In acutis morbis lividæ & tenues urinæ delirium præſagiunt.

47. Urinæ quo magis ſunt oleaginoſæ & pinguedinem habent ſupernatantem rubicundo colore tinctæ, eo major ad corporis contabeſcentiam eſt proclivitas.

48. Urinæ, quæ continent arenas copioſas, calculum renum; quæ viſcoſum album ſedimentum, calculum veſicæ, in infantibus vermes; quæ pus & ſanguinem, ulcus veſicæ & renum vel etiam mictum cruentum patefaciunt.

49. Urinæ nigræ non ſemper præſagiunt mortem, ſed utplurimum arguunt colliquationem acidarum terreſtrium fixarum particularum; melancholicis ſcorbuticis ac hypochondriacis familiares ſunt, ſi calore p. n. corripiuntur.

50. Urinæ turbidæ ſic ſtatim emiſſæ ſignificant copiam terreſtrium, viſcidarum particularum in ſanguine, quæ ætheri non innatant, vel ejus motui obſecundant.

51. Graviditatem, imprægnationem ex urina exacte cognoſci poſſe, item labem certi cujuſdam viſceris, falſum eſt.

52. Ab allio, aſparago, cepis, urina fœtida, e contra a nuciſta copiſe aſſumta, oleo terebinthinæ, ſuccini, juniperi violaceum ac ſuavem odorem acquirit.

53. Pulſus & urina inſida morborum ſigna ſunt & ex iis ſolis morbus judicari nequit.

54. Salivæ inſpectio & examinatio ſecundum qualitatem multum facit ad indagandam digeſtionem ventriculi & inteſtinorum, nec non ſpirituum animalium motum.

55. Pauca, ſpumoſa, alba ſaliva denotat efferatum ac impetuoſum ſpirituum animalium motum corporiſque incaleſcentiam.

56. Saliva tenax viſcida calorem, ſitim & æſtum ſanguinis p. n. indicat.

57. Saliva in copia emiſſa limpida præſentiam acidi, tranſpirationem impeditam & ventriculum frigidum arguunt.

58. Salivæ ſalia & contenta deſtillatione & putrefactione manifeſtantur.

59. Spirituaſcentia ſalivæ optime explorari poteſt beneficio antliæ pneumaticæ, ſi nimir. illa recipienti ab aere evacuato immittatur.

CAPUT II.

De ſignis & differentiis morborum eſſentialibus.

Febrium intermittentium certa ſigna ſunt frigus ſeu horror cum ſubſequenti calore p. n., pulſu celeri, urina rubicunda & horum ſymptomatum per certum tempus intermiſſione.

2. Tertianæ ſigna ſunt præter ſuperius dicta, urina flammea & alterius diebus acceſſus.

3. In tertiana duplici poſt ſimplicem tertianam omni die recurrit paroxyſmus.

4. Tertiana notha dicitur, quando urina non tam flammea eſt & craſſa, nec calor corporis ita intenſus.

5. Quartanæ, quæ per duos continuos dies quieſcunt, invadunt magis cum pandiculationibus, oſcitationibus, horrore majori, pulſu inæquali.

6. Vera malignitatis tam in peſte, quam in febribus & petechiis indicia ſunt ſubitaneus & totalis virium lapſus, mentis ac ſenſuum turbatio, pulſus debilis & inæqualis, urina ſanorum ſimilis, variaque exanthemata.

7. Differunt petechiæ a pulicum morſibus, dum hi in centro ductuum ſeu morſus veſtigium habent, ſecundo petechiæ compreſſæ totæ evaneſcunt, morſuum autem centra neutiquam, tertio petechiæ raro in facie conſpiciuntur, & non tam ampli ſunt quam morſi pulicum.

8. Differunt petechiæ a maculis ſcorbuticis, quod hæ abſque ſingulari malignitatis nota & cum pruritu prodeant, ac magnitudine, colore ac rubore differant.

9. Febrium ſcorbuticarum ſigna ſunt ſymptomata ſcorbutica, artuum dolores, maculæ & urina ante febrem rubicunda.

10. Signa variolarum imminentium ſunt æſtus corporis maximus cum pruritu cutis, rubore & tumore oculorum, dolore dorſi, ſomno inquieto, maxime illo tempore, quo graſſantur.

11. Variolæ differunt a morbillis, quod illæ pedetentim in tubercula creſcant, & in pus mutentur, hi autem paucos poſt dies inſenſibiliter evaneſcant.

12. Signa peſtis ſunt virium totalis proſtratio cum erumpentibus carbunculis, bubonibus, & intra paucos dies interitus.

13. Carbunculus gangrænæ inſtar partes vicinas inficit, donec pars mortificata excidat.

14. Febris lentæ ſeu hecticæ ſigna ſunt calor ardens maxime poſt paſtum, & tempore veſpertino cum pulſu frequenti, ſiti, debilitate & conſumptione corporis, urina pinguedinoſa & rubicunda.

15. Hectica ex ventriculo dignoſcitur, ſi poſt febres male curatas, vel erratum in diæta commiſſum invadit, & quando vomitu infeſtat ventriculus.

16. Hecticam ex viſcerum abſceſſibus & corruptela comitatur reſpirationis difficultas, tuſſis, dolor, ardor partis & pulſus p. n.

17. Scorbutus ſe ferme omnibus immiſcet morbis, & pro diverſitate temperamentorum & partium affectarum varias induit larvas.

18. Scorbutum indicant dolores & contractiones ſpaſmodicæ partium fixæ vel vagæ, gingivarum putreſcentia, hæmorrhagiæ, urina ſaturate rubicunda & maculæ ſcorbuticæ.

19. Lues venerea manifeſtatur ex laſſitudine corporis, dolore fixo & diuturno tam capitis, quam aliarum partium tempore maxime nocturno, ex tophis & concreſcentiis oſſeis, ulceribus palati & faucium, puſtulis putrilaginoſis in capite & partibus genitalibus, carunculis & difficiliori horum ſymptomatum curatione.

20. Inflammationis notæ ſunt dolor, rubor, calor, tumor, pulſatio arteriolarum in parte affecta & febricula.

21. Quando in eryſipelate dolor eſt profundior & pertinacior cum tumore, eryſipelas dicitur ſcorbuticum.

22. In pleuritide adeſt dolor lateris acutus cum tuſſi, reſpiratione difficili, atque etiam puris vel ſanguinis ejectione ac febre; ſi pulmo ſimul afficitur & præcordiorum totiuſque pectoris adeſt gravitas, ſpiritus difficultas & magna febris cum metu ſuffocationis, dicitur affectus peripneumonia.

23. Tumor tonſillarum cum calore & febre lenta inflammationem illarum indicat, & differt ab angina, quod hic longe acutior ſit febris & reſpirationis ac deglutitionis major difficultas & minor tumor.

24. Quando inflammationis ſigna in intenſiſſimo gradu ſunt, fit gangræna.

25. Polypum cordis occultum patefaciunt reſpiratio difficilis, palpitatio cordis, ſyncope & pulſus intermittens.

26. Syncope fit cum facie pallida, pulſu debili, vel plane intermittente & extremorum frigore.

27. Catarrhus ſuffocativus eſt, quando ſumma adeſt anxietas in pectore cum ſpirandi difficultate, ſtertore, pectoris elevatione, pulſu inæquali atque etiam intermittente & expectoratione ſuppreſſa.

28. Suffocatio uterina cognoſcitur ex reſpiratione difficili, faucium ſtrangulatione, quaſi aliquid hæreat in faucibus, & ſenſu quaſi globi in abdomine oberrantis, ſincope &c.

29. Differt peripneumonia a catarrho ſuffocativo, quod in hoc cum impetu ad fauces & pectus ruat defluxio, in illa autem non.

30. In incubo ſufflaminata eſt inſpiratio, dormientibus imprimis ac dorſo incumbentibus familiaris cum ſenſu ponderis præcordia prementis ac imminente ſuffocatione.

31. Incubus ab aliis epilepſia nocturna dicitur, quia ſimiles fere convulſiones thoracis in incubo adſunt ac in paroxyſmo epileptico.

32. Inflammatio renum cognoſcitur ex calore & dolore pulſatorio gravativo lumborum, ſtupore cruris, febre vehementi, & mictione ardente, & ſi mictio hæc ſanguinea eſt vel purulenta, ulcus adeſt renum.

33. In-

Digitized by Google

33. Inflammatam veſicam ordinario comitatur tenſio, durities, ardor, & dolor in regione veſicæ & pubis, urinam reddendi impotentia, teneſmus, febris, vigilia, delirium, interdum alvi ſuppreſſio.

34. Delirium grave cum febre ardente, facie rubicunda, dolore interno capitis pulſatorio, urina alba indicat phrenitidem ſeu inflammationem cerebri.

35. Ophthalmia eſt vel ſanguinea vel ſeroſa, illa eſt inflammatio tunicæ adnatæ cum rubore, ardore, dolore, tumore & lacrymis profluentibus; hæc vero, quæ proprie epiphora dicitur, eſt continua & copioſa lacrymarum deſtillatio ex oculo, comitata plus minus cum ejus dolore, morſu, ardore, rubore.

36. Ophthalmia diſtinguitur in veram & notham, bilioſam & feroſam, epidemicam & non epidemicam; in bilioſa oculus quaſi eryſipelate affectus & lacrymæ ſunt acerrimæ, in ſeroſa, lympha lacrymalis magis eſt glutinoſa viſcida.

37. Inflammatur etiam hepar & quidem vel in parte gibboſa vel concava, ſi eſt in gibboſa parte, urgent magis ſymptomata pleuritidem mentientia; ſi in concava, magis ſymptomata ventriculi & inteſtinorum.

38. Hepatis inflammationem comitatur ſenſus ejus gravativus in dextro hypochondrio cum dolore ſimul obſcuro & tenſivo, qui ſub ſuppuratione punctorius plus minus evadere ſolet, deinde adeſt febris acuta & lents, tuſſis ſicca, difficultas reſpirationis, decubitus in latere affecto difficilis.

39. Sanguinem congrumatum & collectum in abdomine præter vulnus penetrans inprimis inſinuat abdominis tumor, durities, reniſus, virium proſtratio, impedita reſpiratio.

40. In pectore collectum & coagulatum ſanguinem comitantur reſpirationis læſio, gravitas ac pondus circa nothas coſtas, extremorum frigus, febris & prægreſſa contuſio, vel caſus ab alto, aut vulnus in pectore.

41. In capite & ſub ejuſdem calvaria collectum ſanguinem grumoſum monſtrant dolor gravativus, ſenſus pulſationis, rubor faciei, oculi nonnihil lacrymantes, ſanguinis per os, aures vel nares exitus, mentis ſtupor & antecedens valida contuſio vel inciſio.

42. Hæmorrhagiæ ex plethora ſunt, ſi evacuationes conſuetæ ſuppreſſæ, ſi victus plenus & ſpirituoſus fuerit aſſumptus & V. S. diu intermiſſa aliaque ſigna plethoræ adſunt.

43. Hæmorrhagiæ a turgeſcentia ſanguinis fiunt poſt immoderatos animi affectus & inordinationes ſpirituum tempore æſtivo, copioſo aſſumpto vino & in variolis & morbillis, febribus &c.

44. Hæmorrhogia ex acrimonia ſeri eſt, ſi ſigna ſcorbuti adſunt, vel acria varia aſſumpta vel externe applicata.

45. Hæmorrhagiæ a circulo ſanguinis & lymphæ impedito fiunt, quando ſcirrhoſæ adſunt viſcerum conſtitutiones, hypochondriorum tenſiones ac flatulentiæ, uti fit in hydrope, affectu hypochondriaco &c.

46. Hæmorrhagiam narium indicant imminentem dolor capitis & cervicis, rubedo oculorum, pulſus arteriarum, pruritus narium, irritatio in interiore pectore.

47. Menſes præſentes mox patefaciunt lumborum & regionis epigaſtricæ tenſio, gravitas, æſtus, tempus conſuetum, pulſus auctus.

48. Fluxus hæmorrhoidalis præſens eſt, ſi abſque fecum excretione etiam ſanguis ſincerus ſtillat ſine dolore abdominis, ſed cum tumore ac dolore hæmorroidum & teneſmo.

49. Hæmoptyſis a ſanguinis ſputo differt, quod illa cum tuſſi ſicca, reſpiratione difficili & impetu fiat, ſanguiſque floridus & copioſus ſit, ſputum autem cruentum magis fit ſcreatu & tempore nocturno vel matutino, & ſanguis magis obſcure rubicundus, qui ex faucibus læſis ortum ſuum ducit.

50. Sanguis, qui ex ventriculi vaſis prorumpit, excernitur vomitu, & nigricans utplurimum eſt.

CAPUT III.

De cognoſcendis morbis ex vitio lymphæ, ac ſpirituum animalium ortis.

PHthiſis pulmonalis cognoſcitur ex reſpiratione difficili, dolore fixo in latere ſiniſtro vel dextro, anhelitus fœtore, materiæ purulentæ, ſanguineæ excretione & corporis conſumptione cum calore p. n. maxime poſt paſtum.

2. Phthiſin imminentem præounciant ſubſtantiæ carnoſæ conſumptio, ſapor ſalſus, & putridus cinereus in ore, ſtimulus ad tuſſim, ſudor nocturnus copioſus & corporis debilitas.

3. Phthiſis pulmonalis ab illa quæ fit ex obſtructione vaſorum vitio ſtomachi & viſcerum differt, quod in hac materia purulenta non excernatur, nec reſpiratio difficilis aut anhelitus fœtor adſit, ſed ſaltim conſumptio & laſſitudo corporis cum tuſſi, calore p. n., appetitu dejecto, ſudore copioſo &c.

4. Lepra eſt vel Græca vel Arabum, hæc dicitur Elephantiaſis, illa eſt univerſalis & inſtar ſquammarum piſcium ac furfurum decidunt cruſtæ & profundius depaſcit carnem ac difficulter eſt curabilis; Arabum autem particularis eſt, quando v. gr. pedes livido vel nigricante tumore cum varicibus & ulceribus corripiuntur, & cutis tunc ſcabra aſpera & rugoſa inſtar Elephantum fit.

5. Catarrhales acres defluxiones, coryzam, tuſſim & dolores arthriticos præounciant appetitus auctus, gravitas & laſſitudo corporis, horror cum pulſu p. n.

6. Tuſſis ſtomachalis a pulmonali differt, quod in hac raucedo & ſapor ſalſus ſit cum reſpiratione difficili & pectoris gravitate, illa autem magis pertinax cum ſpiratione facili abſque raucedine & excretione.

7. Calculus renum cognoſcitur ex dolore lumborum fixo, vomitu, ſtupore crurum & urina arenacea.

8. Calculus veſicæ palam fit ex difficili urinæ excretione, dolore, pruritu ac pondere in pube, teneſmo, urina mucilaginoſa & catheteris exploratione.

9. Gonorrhæa benigna a purulenta differt, quod in hac materia putrida, fœtida, vario colore tincta ſit & major corporis debilitas, in illa autem leniora ſymptomata.

10. Anaſarca ab aſcite diſtinguitur, quod in illo tumor totius corporis ſit æqualis, urina flava, calor imbecillis; in aſcite vero partes ſuperiores marceſcunt cum inferiorum tumore, urina pauca ac rubicunda craſſa eſt, cum calore & pulſu intenſiore, & ſpirandi difficultate, & ſenſu fluctuationis aquæ in abdomine.

11. Hydrops ex febribus intermittentibus chronicis male tractatis, & ſpeciatim ex quartana diuturna, ex aſthmate humoroſo vel convulſivo, item ex vitio renum vel viſcerum, ictero ac ſanguine p. n. excreto vel retento frequentiſſimus.

12. Hydropica a gravida differt ex colore faciei & oculorum vivido, ex fluctuatione & lapſu aqua-

rum, quod non fit in geſtatione, ex ſiti, quæ hydropi juncta eſt; in imprægnatione autem non: ex tumore corpus gravante, non autem in graviditate.

13. Signa cachexiæ ſunt corporis a nativo colore in pallidum humidum flaccidum & ſubtimidum degeneratio, crurum & univerſi corporis laſſitudo ac anxioſus præcordiorum dolor, urina cruda, pulſus inæqualis, & debilis, & ſebris lenta; ſi ulcera, ſcabies dolores ac ſpaſmodicæ contractiooes conjunctæ ſunt, dicitur cachexia ſcorbutica.

14. Signa apoplexiæ ſunt omniom ſenſuum tam externorum, quam internorum abolitio, facies rubicunda & pulſos adhuc ſalvus.

15. Paralyſis, quæ apoplexiam ſequitur, & ex cerebro vel ſpinali medulla læſa & nervis oritur, dicitur paraplegia, & ibi ſeoſus ac motus partium perit.

16. Paralyſis remanente ſenſu dicitur pareſis, in qua muſculi & tendines magis ſunt affecti & ſequitur ſcorbutum, colicam convulſivam, & ſumos ſaturninos copioſe hauſtos.

17. Lethargus manifeſtatur ſomno profundo cum delirio, ſebre lenta & oblivione.

18. Carus eſt ſopor profundus cum ſtertore, ut excitari ægri difficillime poſſint.

19. Coma ſomnolentum eſt ſomnus cum delirio.

20. Catalepſis dicitur ſenſuum tam internorum, quam externorum abolitio cum pulſu remanente, oculis apertis & quaſi torvorum videntibus, & quod affectus in illa poſitura ægrum relinquat, in qua ipſum deprehenderit.

21. Catalepſis eſt vel gravior vel levior, levior fit per paroxyſmos & breves, & poſt finitos paroxyſmos ægri varia narrant, quæ viderint; In graviori autem, paroxyſmi ſunt longiores & nihil ſciunt, quid in paroxyſmo cogitaverint.

22. Vertigo ſæpiſſime ex ventriculo oritur; indicium eſt: ſi jejunium ferre nequeunt, ſi in hypochondriis flatus ſunt, & hyſterica adeſt affectio.

23. Vertigo, quæ caduca dicitur, primus gradus eſt epilepſiæ, & eſt vertigo idiopathica.

24. Signa melancholiæ ſunt mœſtitia & timor ſine cauſa, cum anxietate animi, cogitatione fixa & forti circa aliquam rem & ſomno turbulento pauco; tempeſtate obſcura & humida pejus ſemper ſe habent.

25. Melancholia ex vitio hypochondriorum nata judicatur, ſi ſigna mali hypochondriaci adſunt.

26. Mania cognoſcitur ex delirio ſine febre conjuncto cum furore, viribus plus quam humanis, vociferatione, ſomno pauco, pudore depoſito, dilaceratione veſtium.

27. Cephalalgia diuturna eſt cephalæa, quod ſi capitis dimidium eſt affectum dicitur hemicrania, quæ cum exacerbatione & per intervalla utplurimum invadit.

28. Si in una parte aut loco capitis dolor eſt, dicitur clavus.

29. Cephalalgia a cauſa frigida dicitur ubi dolor eſt gravativus, facies pallida cum frigore, pulſu tardo; quando autem calor & rubor faciei adeſt & ſanguis fervet, pulſus vehemens & celer, dicitur calida.

30. Cephalalgia ſæpius internis capitis membranis reſidet, & indicium eſt, ſi functiones cerebri non ſunt læſæ.

31. Quando adeſt tinnitus aurium, vertigo, dolor capitis, in ipſo cerebro malum latitare veroſimile eſt.

32. Arthritis calida a frigida differt, quod in hac tumor adeſt magis œdematoſus cum nullo vel levi ſaltim rubore, pulſu tardo, paroxyſmo longiori; in calida autem paroxyſmus eſt brevior vel acerbior, colorque ac rubor manifeſtus magis: Idem valet circa omnes dolores.

33. Dyſpnœa dicitur, quando inſpiratio eſt depravata cum anxietate & difficultate; ſecundus gradus dicitur aſthma; tertius orthopnœa, quia tales corpore erecto & expanſo reſpirare coguntur.

34. Aſthma eſt vel ſtomachale, ſi ſtomachus inflatus & infarctus eſt flatibus & materia craſſa per intervalla turgeſcente; vel hypochondriacum & ſcorbuticum, ſi ſigna horum affectuum adſunt; vel hydropicum ſeu hyſtericum, ſi conjungitur his affectibus.

35. Aſthma eſt vel humidum vel ſiccum ſeu convulſivum; humidi ſigna ſunt, ſi magis eſt continuum & reſpiratio cum ſonitu, profundo ſtertore, tuſſi & pituitæ copioſæ excretione; ſiccum autem ſive convulſivum eſt, quando diaphragmatis & nervos, & muſculos contractio ſine notabili excretione & per intervalla magis affligit, ſequiturque morbos ſpaſmodicos, v. gr. paſſionem hyſtericam, hypochondriacam, ſubluxationem vertebrarum dorſi, epilepſiam.

36. Aſthma metallicum eſt quoque ſiccum, & fit in nervorum pulmonalium porulis propter copioſos ſaturninos vapores.

37. Imminentem illiacam paſſionem produnt alvus pertinaciter ſuppreſſa, inteſtinorum tenuium tormina crudeliſſima, & nauſea cum ſingultu.

38. Sæpius gravior colica pro iliaco morbo a timidis Medicis habetur.

39. In diabete plus humidi excernitur, quam aſſumptum fuit, ſitis adeſt, ac debilitas membrorum, urina dulceſcit, adſunt dolores vagi cum ſpaſmis, ſi malum gravius.

40. In affectione hypochondriaca poſt aſſumptum cibum gravitas ventriculi, ſputum pituitoſum ac copioſum, vomitus, ructus, flatus & dolores tenſivi in ſiniſtro hypochondrio, reſpiratio difficilis, phlogoſes, alvi adſtrictio, ſpaſmi partium nervoſarum, ebullitiones ſanguinis p. n. urgent.

41. Affectus hypochondriacus habet ſua certa intervalla, tempora ac paroxyſmos, quibus exacerbatur.

42. In hyſterica paſſione præfocatio ſaucium, difficultas reſpirationis cum metu ſuffocationis, ſyncope, cardialgia, alvi adſtrictio, dolores abdominis acutiſſimi ſæpe ægros invadunt.

43. Icteri ſigna ſunt color flavus totius corporis, maxime tunicæ adnatæ, urina crocea, feces albæ, præcordiorum anxietas & gravitas: ſi color ille in lividum vel virideſcentem degenerat, icterus niger vocatur.

CAPUT IV.

De prognoſi medica.

Nihil magis commendat Medicum vel ipſi æſtimationem conciliat, quam prudens prognoſis.

2. In prognoſi caute ſe gerere debet Medicus, famam enim ſuam prognoſi temeraria facile amittere poteſt.

3. Prognoſis eventum morbi judicat, qui differt ratione ſalutis & mortis, ratione longitudinis & brevitatis, ratione ſolutionis & medicamentorum operationis.

4. Prudens prognoſis addiſcitur non tam præceptis, quam ipſa experientia.

5. Quo temperies & motus partium fluidarum naturalis magis eſt deſtructus in morbis, eo periculum eſt gravius.

6. Turbatio

6. Turbatio maſſæ ſanguineæ, quo major eſt, & ejus circularis motus, quo magis eſt imminutus, eo plus ſubeſt periculi.

7. Virium defectus in omnibus morbis quo major eſt, eo periculoſior eſt ſtatus.

8. Mens turbata cum febre peſſimum indicat ſtatum.

9. Pulſus debilis, ſubitaneus virium defectus, turbatio mentis, ſyncope, exanthematum eruptiones ſigna malignitatis ſunt.

10. Excreta quo magis recedunt ratione quantitatis, vel qualitatis a naturali ſtatu, eo pejor res eſt.

11. Excretiones copioſæ illis in morbis, ubi ſerum laudabile deficit, ut in hectica phthiſi præſentiſſimum periculum prædicunt.

12. Omnis morbus, qui per intervalla recurrit, expers magis periculi eſt, quam qui continuo infeſtat.

13. Morborum recidivæ ſemper ſunt pejores ipſis morbis.

14. In omnibus acutis morbis prædictiones ratione ſalutis & mortis admodum ſunt incertæ.

15. Excretiones omnes naturales ordinariæ ſuppreſſæ morbum prænunciant.

16. Natura arte adjuta interdum facit miracula.

17. Tranſpiratio & reſpiratio, quo magis in morbo eſt libera & naturalis, eo melius indicium ſalutis.

18. Viſcus laborans quo nobilius, eo gravius malum metuendum.

19. Inflammationes nobiliorum partium morbis acutis ſupervenientes lethalem nanciſcuntur utplurimum eventum.

20. Vertigo, ſudor frigidus, pulſus debilis inſtantem lipothymiam prædicunt.

21. Dolores acerbiſſimi ſubito deſinentes & indolentes facti funeſti ſolent eſſe & ſphacelum indicant.

22. Tumores in atrophicis morbis & contra atrophiæ in morbis hydropicis vel aliis tumoribus periculum præſens indicant.

23. Omnes excretiones involuntariæ vel ſummam debilitatem, mentem turbatam aut ingens in nervis vitium ſignificant.

24. Omnis morborum curatio tempore verno ac æſtate non adeo fervida, in ætate juvenili, temperie exiſtente ſanguinea melius procedit, quam hyeme in ſenibus & melancholicis ac pituitoſis.

25. Plerique morbi chronici circa ſolſtitia, vel æquinoctia inſignem ac ſubitam alterationem acquirunt.

26. Tumores interni viſcerum diuturnos generant morbos.

27. Omnes excretiones criticæ ſuppreſſæ vel retropulſæ, v. gr. in cute exanthemata, ingens diſcrimen ſanitati ac vitæ minantur.

28. Solvitur morbus atque etiam febris ſæpius notabili quadam excretione critica vel per ſudorem, urinam, alvum, ſalivam.

29. Febres male curatæ vel etiam diuturnæ corruptelam inſignem viſceribus & ſuccis vitalibus affricant, hinc affectus hypochondriacus, hydropis variæ ſpecies, digeſtionis vitia & alia inde propullulant.

30. Febres intermittentes & omnes morbi chronici, qui autumno invadunt, difficilius tolluntur, quam qui ſub vernum vel æſtivum tempus accedunt.

31. Intermittentes malignas dari ſine tali periculo, teſtantur obſervationes.

32. Ingentes ac præternaturales tam ſanguinis, quam aliorum humorum effuſiones comitatæ cum viribus proſtratis, corporis tabe, ſomno laborioſo, calore lento, appetitus dejectione funeſtum pronunciant eventum.

33. In morbis pectoris, quo reſpiratio eſt liberior, eo major affulget ſalutis ſpes, & contra.

34. Vertigo cum capitis dolore & aurium tinnitu in ſenibus apoplexiæ prodromus eſt.

35. Scorbutus, malum hypochondriacum, podagricum, arthriticum, ſi diu duravit, & ſuccos corporis notabiliter deturpavit, levari quidem, aſt perfecte ſanari nequit.

36. Ubi propter nimiam ingurgitationem aquæ vel ex menſibus aut hæmorrhoidibus ſuppreſſis hydrops naſcitur, curationis ſpes facilior eſt.

37. In ſenibus ac in omnibus morbis ſopores profundi multum periculi habent.

38. Senes, qui frequenter tentantur eryſipelate, tandem ex illo moriuntur.

39. Non omnis fluor albus ſteriles reddit fœminas.

40. Singultus & ſpaſmus nimiis excretionibus ſuperveniens non ſemper lethalitatem affert.

41. Pulſus intermittens non ſemper portendit magnum periculum.

42. Pulſus intermittens vel ſumme debilis manens, intra ſex horarum ſpatium mortem affert.

43. Dolores graviores maxime in corporibus tenellis, & quæ imbecilles nervos habent, convulſionem, diarrhæam, febrem, ſomnum terroris plenum, ſudorem frigidum, ſyncopen, ſpirandi difficultatem & mortem non raro excitant.

44. Omnes morbi inveterati, & qui longas egerunt radices morbique ſenum curationem vix admittunt.

45. Omnes capitis contuſiones, cranii fiſſuræ multum periculi habent, præcipue ſi cum vomitu biliοſo, delirio, ſtupore conjunctæ ſunt.

46. Tendinum ac nervorum leviores ſaltim irritationes ac punctiones ſæpe maximum periculum inducunt.

47. Paralyſis ex nervorum diſlocatione & luxatione ſanari vix poteſt.

48. Tuſſis antea humida ſubito in ſiccam deſinens cum pectoris gravitate pulmonum exulcerationem minatur.

49. Excretiones tam alvi, quam ventriculi per vomitum, & urinæ atræ, peſſimæ ſunt.

50. Qui quotidie vomunt, & quidem a paſtu, facile incidunt in hecticam.

51. Vomitus ſanguinis, qui eſt a menſium ſuppreſſione vel a nimia ſanguinis ebullitione, minus periculi habet.

52. Petechiæ dyſenteria comitatæ lethales eſſe ſolent.

53. Dyſenterici, quando veluti caruncculas dejiciunt, magno in periculo verſantur.

54. Omnes affectus nervorum, ab illorum obſtructione nati & diuturni, inſanabiles judicandi.

55. Singultus, delirium, vigiliæ, animi deliquium, ſudor frigidus, anxietas maxima præcordiorum, pulſus debilis, ſi morbo vel acuto vel chronico ſuperveniunt præſentiſſimum periculum adeſſe indicant.

56. Alvi pertinax obſtructio multorum morborum mater eſt & difficilem reddit curationem.

57. Tumores ſcirrhoſi viſcerum minantur hydropem, maraſmum, febrem lentam, icterum nigrum.

58. In omni tumore corporis urina pauca craſſa ac rubra, febris lenta, difficilis reſpiratio, marcor ſuperiorum partium funeſtum exitum ſignificant.

59. Hypochondriaca & hyſterica affectio terminatur utplurimum in morbos ſpaſmodicos convulſivos vel in apoplexiam, melancholiam, phthiſin, hydropem.

60. Faci-

60. Facilius ulcera faucium & pedum curantur, quam ani.

61. Ex inſpectione oculorum ſpirituum animalium conſtitutio & motus elucet.

62. Omnia exanthemata livida & nigra peſſima ſunt.

63. Surditas & obauditio in febribus malignis & acutis reconvaleſcentiam prænunciat, niſi mox auditus redeat.

64. Omnes febres malignæ, variolæ, morbilli tempore hyberno invadentes pejores ſunt.

65. Illi in majori verſantur periculo, quorum in familia exitiales fuerunt variolæ.

66. Si poſt eruptionem exanthematum vel variolarum ſymptomata ceſſant, bonum ſignum eſt, ſi exacerbantur gravior metus eſt.

67. Omnes confluentes variolæ & copioſæ, præter gravioris inflammationis metum, graviores ſunt.

68. Diarrhœa in principio variolarum accedens non ſemper mala eſt.

69. Variolæ, quo profundiores in cute latent, eo majorem excitant inflammationem, & contra.

70. Urina ſanguinea in omnibus inflammationibus peſſimum ſignum præbet.

71. Variolæ & morbilli non raro terminantur in phthiſin, ulcera cocoethica, cœcitatem &c.

72. Surditas aurium ex morbis acutis non raro provenit.

73. Inflatio ventriculi, quæ fit in reconvaleſcentibus, mali prioris recidivam ſignificat: ſi diu durat, diſponit ad hydropem ſiccum ſeu tympanitidem.

74. Mulieres, quando non rite fluunt menſes, vel quando ſunt cupidæ virorum vel gravidæ, patiuntur ſæpe vomitus.

75. Quoties ſudores fluunt in malignis, vel ſaliva, anxietates remittunt, & ſudore ſuppreſſo vel ſaliva iterum iovaduot.

76. In omnibus morbis ſpaſmodicis alvus ſolet eſſe adſtricta.

77. Diarrhæa ſuperveniens omnibus inflammationibus periculoſa eſt..

78. Incubus vigilantibus ſuperveniens cum tremore cordis & ſyncope, peſſimus morbus eſt.

79. Dolores multum recidivare ſolent.

80. Fluor albus curatu difficilis eſt & tabem & hydropem inducere poteſt.

81. Abortum non raro cauſatur contumax alvi adſtrictio.

82. Omnes morbi acuti puerperarum multum habent periculi.

83. Larga mictio in acutis non ſemper eſt tuta.

84. Vermes per vomitum ejecti in malignis monſtri quid alunt.

85. Qui ſæpius ſine cauſa manifeſta tentantur ſyncope, tandem illa moriuntur.

86. Omnes perſonæ pinguiores majori periculo expoſitæ ſunt in morbis quam macilentæ.

87. Somnus morbis ſuperveniens & vires reficiens optimum ſemper præbet ſignum.

88. Puerperæ, quando lacte penitus deſtituuntur, graviori verſantur in periculo.

89. Hæmorrhoidibus cœcis male tractatis facile ſupervenire fiſtula poteſt.

90. Cholera ſæpe terminari ſolet in ardorem urinæ.

91. Omnes morbi hæreditarii difficilius ſanantur.

92. Morbus qui per conſenſum fit, facilius curatur, quam qui per eſſentiam.

93. Epilepſia ante pubertatem magis admittit curationem quam poſt illam.

94. Hernia carnoſa non facile ſanabilis: inteſtinalis, iliacum malum minatur.

95. Ubi frigent exteriora & interiora ardent, peſſimum indicium eſt.

CAPUT V.

De Criſi.

Criſis dicitur mutatio naturæ in melius vel deterius, ſive eſt ſubita aliqua vel ad mortem, vel ad ſanitatem mutatio.

2. Criſis bona ſive ad ſanitatem fit a laudabili motu ſanguinis & ſpirituum per minutiſſima capillaria vaſa & viſcera excretoria.

3. Criſis peſſima fit a motu ſufflaminato ſpirituum.

4. Bona criſeos indicia ſunt coctio, materiæ ſeparatio & melior ægri ſtatus; lethalis autem criſeos indicia ſunt excretio & coctio ſuppreſſa materiæ morboſæ, & pejor ægri ſtatus die critico.

5. Spiritus uti ſunt morborum medicatrices, ſic quoque ſubjectum ipſius criſeos, & quo illorum craſis ac motus minus vel magis deſtructus, eo melior vel pejor expectanda eſt criſis.

6. Uti influxus aſtrorum in ſpiritus operantur: ſic maxime hoc faciunt tempore conceptionis & generationis, item in ægris, ubi ſpiritus ſunt debiles.

7. Uti ad ſolem collata luna quadris ſuis potiſſimum mutationes ſubitas tempeſtatum facit; ita etiam in ægris varie operatur.

8. Quo acutior morbus, eo citior criſis.

9. Non religioſæ ſemper exſpectandæ ſunt criſes.

10. Motus criſeos duplex eſt, vel enim fit per manifeſtam aliquam excretionem v. gr. per ſudorem, alvum, hæmorrhagiam; vel per μετάςασιν & translationem, quando humor vitioſus in partem aliquam ſolidam effunditur, ibidemque tumorem, bubonem & abſceſſum producit; quo autem illa pars ratione uſus ſui eſt ignobilior, eo tutior etiam erit hæc translatio.

11. Criſis alia eſt ſalutaris & perfecta, alia non ſalutaris & imperfecta, ſæpe etiam infida.

12. Natura uti eſt menſuræ & numeri obſervantiſſima, ſic etiam certo ac ſtato die, quem criticum appellant, ſuas inſtituit operationes & motus.

13. Solſtitia & æquinoctia in corpora noſtra magnas mutationes & alterationes habent, hinc illo tempore vel in deterius vel pejus mutari poteſt morbus.

14. Annos climactericos multis perſonis eſſe funeſtos, obſervationes practicæ abunde docent.

HYGIEINES MEDICÆ

CAPUT I.

De Regulis conſervantibus ſanitatem generalibus.

Facilius eſt ſanitatem conſervare quam illam reſtituere.

2. Quivis & noſſe corpus ſuum, ejuſque robur ac vires, & eſſe ſuus Medicus debet.

3. Propter conſtitutionum diverſitatem ſanitatis regulæ dari nequeunt univerſales.

4. Alimenta & res non naturales, quæ uni proſunt alteri ſæpe nocent.

5. Optima

5. Optima regula ſanitatis eſt; *quæ juvant & proſunt ſunt ſervanda, & quæ nocent ſunt fugienda.*

6. Omne nimium, quamvis ſit optimum, naturæ inimicum.

7. Conſuetudo altera eſt natura, hinc longo tempore conſueta non ſimul & ſemel ſunt omittenda.

8. Omnis mutatio ſubita periculoſa eſt.

9. Quæ deteriora vulgo judicantur, modice ſumpta, non ſolent nocere.

10. Medice vivere, id eſt, ſecundum rigoroſas & ſcholaſticas Medicorum regulas vivere, eſt peſſime ac miſere vivere.

11. Abſtinentia a cibis & inedia, præſervatio a multis magnis morbis, atque etiam illorum curatio eſt.

12. Uti ſummum jus eſt ſumma injuria: ſic exquiſita vivendi regula ſumma eſt miſeria.

13. Sanus homo & qui benevalet, nullis ſe obligare legibus debet, & varium habere vitæ genus & omnibus ſeſe aſſueſcere debet.

14. Qui a teneris aſſueti ſunt ferendo frigori & labori, minus in morbos prolabuntur, & facilius quoque ex morbis convaleſcunt.

15. Populi ſeptentrionales, qui a primis annis frigoris & caloris repentinas mutationes ſuſtinere coacti ſunt, vita longiori & ſanitate diuturniori gaudent.

16. Irritare nonnunquam ventriculum vomitu, ſudare, vel paulo largius vinum optimæ notæ bibere, ad ſanitatem multum conducit.

17. Qui integra gaudent valetudine, ægre ferunt purgantia, V. S. & omnia draſtica.

18. Qui bene ingerit, bene digerit & bene egerit, ſanus eſt.

19. Sanis omnia ſunt ſana.

CAPUT II.

De ſex rerum n. n. vario uſu & abuſu.

QUalis eſt aer, tales ſunt ſpiritus. Et in aere maximum momentum ſanitatis noſtræ conſiſtit.

2. Aer mutatus magnorum ſæpe morborum remedium eſt.

3. Pro conſtitutione ſoli aer variat, variaſque in corpore efficit alterationes.

4. Aer temperatus nec nimis frigidus, nec nimis calidus, nec exceſſive humidus & ſiccus optimus eſt ſanitatis conſervator.

5. Sicca aeris conſtitutio emolumentum humidis, ſiccis autem damnum infert.

6. Quando borealis & ſiccus eſt autumnus, corpora multo ſero abundantia minus habent periculi, catarrhoſi autem & arthritici effectus tunc temporis mitius invadunt.

7. Sicuti hyems frigida & ſicca ſanguinem & vires corporis concentrat & colligit: ſic e contra humida ſpiritus & vires diſſipat, corpus debilitat & humores ad putredinem aptos reddit.

8. Humida hyems gravidis infauſta eſſe ſolet.

9. Aer ſiccus ſemper ſalubris magis eſt humido, quia perſpiratio magis promovetur & aer ſiccus ac ſubtilior ad motum vitalem magis aptus eſt.

10. Calidiſſimus aer in æſtate morbos, a frigida cauſa ortos, ſæpiſſime ſolvit.

11. Hyemi frigidiſſimæ, ſi ver ſuccedit humidum ac tepidum, a frigore concentrati & collecti humores in præternaturales & morboſas fermentationes adiguntur.

12. Quorum ſanguinis motus eſt vehementior & calidior, illi bene ſeſe habent in hyeme, qui autem motum ſanguinis tardiorem habent, illis melius eſt in æſtate.

13. Salubrem aerem non facit ſolum cœlum ſerenum, ſed loci ſitus & ſoli natura, & hic attendendum eſt ad vicinos montes, ventos perflantes, flumina.

14. Aeris ſalubritas maximam partem dependet a ventis, adeo ut mutatis ventis ſubitus ſæpe ſequatur in ægrotantibus effectus.

15. Aquilo multum Auſtero eſt præferendus.

16. In conſervanda ſanitate ante omnia obſervandum eſt, ut temperies ſanguinis & lymphæ conſervetur, hinc omnia exceſſiva tam alimenta, quam medicamenta fugienda, temperata autem æſtimanda ſunt.

17. Cum temperies ſanguinis & lymphæ maximam partem deducenda ſit ex primis viis, hinc digeſtio ventriculi probe ſemper curanda eſt.

18. Quæcunque temperiem menſtrui ſalivalis conſervant & materiam boni chyli præbent, illa optima ſunt alimenta.

19. Quoniam chylus eſt proximum elementum ſanguinis & ſeri nutritii, & hic nil niſi emulſio naturalis eſt, conſtans ex particulis blandis ſulphureis oleoſis & aqueis dulcibus; hinc alimenta, quæ hæc duo chyli elementa nimirum ſulphur blandum ramoſum & ſerum dulce roſcidum continent, optima ſunt.

20. Omnia indurata, ſalſa, acida, nimis pinguia, leguminoſa, ſpirituoſa chylum minus laudabilem producunt.

21. Quoniam ſanguis ex particulis innumeris & ratione figuræ ac molis diverſis conſtat, hinc varietas ciborum non adeo nociva, ſed magis eſt laudanda.

22. Largior ciborum ingeſtio plus negotii faceſſit, quam copioſior potus.

23. Lac inter alimenta eſt præſtantiſſimum, & requirit corpus purum, viſcera ſana & primas vias liberas.

24. Alimenta, quæ ſale volatili oleoſo pollent, admodum ſunt ſalubria.

25. Cibi qui facile in putrilaginem abeunt, uti ſunt mel, fructus horarii, ſaccharata, & facile fermenteſcibilia magna incommoda corpori inducere ſolent.

26. Saccharata ſcorbuticis & hypochondriacis inſtar veneni ſunt, quoniam humores corroſiviores reddunt.

27. Acidum & frigus hypochondriacis & omnibus, qui nervos habent imbecilles, admodum inſenſum eſt.

28. Acida, dulcia, ſpirituoſa infantibus venena ſunt.

29. Lac nutricis nimis craſſum, butyroſum, ad coagulationem aptum infantibus peſſimum eſt.

30. Senes fugiant omnia acida, flatulenta, viſcida, frigida, ſed gaudeant cibis optimi ſucci.

31. Vinum generoſum, parca manu datum, ſenum lac eſt.

32. Alimentorum magna vis eſt, utpote, quæ humorum & ſpirituum materiam præbent, & qualia ſunt alimenta, tales etiam ſunt humores, mores, ſpiritus & inclinationes.

33. Carnes aſſatæ meliores ſemper ſunt coctis.

34. Juſcula ex bonæ notæ carnibus confecta plus nutriunt & ſtomacho minus negotii faciunt quam ipſæ carnes.

35. Bis de die edere quam ſemel præſtat.

36. Victus eſt vel plenus vel tenuis, plenus conſtat ex carnibus durioribus, infumatis, pane, vino generoſo, cereviſia craſſiori ac ſpirituoſiori.

37. Tenuis victus conſtat ex carnibus mollioribus, juſculis, vino rhenano & cereviſiis tenui.

38. A victu pleno abſtinere debent omnes, qui debilioris ſunt ventriculi, ex morbis convaleſcentes, phthiſici, hectici.

39. Nec nimis tenuis, nec nimis craſſus victus ſit, ſed mediocris.

40. Corpora impuriora quo magis nutriveris, eo magis læſeris.

41. Duriores & concoctu difficiliores cibos præſtat prius aſſumere, deinde cæteros.

42. Prandium ſemper cœna ſit liberalius.

43. Tempore matutino aſſumpta valde alterant ventriculi fermentum, hinc ſtomachica hoc tempore aſſumpta multum faciunt.

44. In cœna liquidiora & facile reſolubilia commodius aſſumuntur, quoniam nutritio noctu melior, reſolutio autem ciborum difficilior eſt.

45. Medicamenta balſamica temperata inter cibos aſſumpta uſu continuato maximam vim poſſident in morbis chronicis alioquin rebellibus.

46. Aqua illa optima cenſetur, quæ cryſtallina, inſipida & levis eſt, nec facile in glaciem vertitur.

47. Ab aquæ ſalubritate & aeris maxima pars ſanitatis noſtræ dependet.

48. Aqua uti verum eſt menſtruum macrocoſmicum ſic quoque microcoſmicum, & quo aqua eſt purior, ſalibus privata, eo melior generatur lympha in corpore noſtro.

49. Aqua potus eſt naturaliſſimus & illis, qui ipſi aſſueſcunt, admodum ſalutaris eſt.

50. Vinum temperatum eſt optimum, nec nimis acidum, nec tartareum, nec dulce, nec ſpirituoſum.

51. Vinum generoſum ac bonæ notæ parce ſumptum inter ſtomachica, cordialia & conſortantia primum obtinet locum.

52. Vinum Francicum, Hiſpanicum, Gallicum perſonis pituitoſis, ſanguinem viſcidiorem habentibus, magis ſunt convenientia; Moſellanum autem & Nekarinum illis ſalubre, qui ſanguinem habent ſubtiliorem.

53. Aquæ vitæ nimis ſpirituoſæ tempore matutino & ventriculo vacuo exiſtente ſumptæ damnum inferunt, temperatæ autem & ipſos inter cibos hauſtæ, fermentationem & ſpiritualcentiam ſanguinis & chyli blande juvant.

54. Cereviſiæ illæ laudem merentur, quæ temperatæ ſunt, non facile aceſcunt, non caput replent & per primas vias facile tranſeunt.

55. Omnis potus matutinus & in ſera nocte factus ſanitati multum officit.

56. Potus calidi, ut infuſum herbæ Thee, Veronicæ calore, tenuitate ac fluiditate ſua humores viſcidos reſolvunt, ſanguinem fluidum ſervant, & ejus circularem motum promovent, acrimoniam ſalinam abſtergunt, illamque per ſudorem & urinam educunt.

57. Poſt potum calidum in copia aſſumptum ſtatim ventriculum cibis replere, & frigori ſe exponere, peſſimum eſt.

58. Infuſum Thee magis eſt temperans, Coffee magis deſtructivum acidi, ſuccoladæ nutriens & nervinum.

59. Potus calidi nimia in quantitate & uſu intempeſtivo hauſti tonum ventriculi laxant & corpus infirmant.

60. Motus & vigiliæ uti excitant ſpiritus, ſic ſomnus & quies illos magis ligat.

61. Æquilibrium uti in omnibus ſex rebus n. n. ſic quoque in ſomno, motu & quiete ſervandum eſt.

62. Somnus meridianus non omnibus nocet maxime aſſuetis, ſed tempore æſtivo magis prodeſt.

63. Sicuti ſtagnantes aquæ putreſcunt, ſic etiam ſanguis immotus manens.

64. Ignavia enervat vires, excrementorum congerie quotidie in majos creſçente calor conſopitus languet.

65. Vigiliæ nimis exſiccant, ſpiritus conſumunt & vires enervant.

66. Motus fortior ante aſſumptos cibos melior quam poſt illos.

67. Somnus optimum eſt virium refectorium.

68. Mens tranquilla ad vitam longam optima eſt medicina.

69. Tranſpiratio, alvus libera & excretio urinæ ſemper procuranda eſt.

70. Gaudium moderatum eſt effectus ad vitæ prolongationem quam utiliſſimus.

71. Amare ſanitati magis prodeſt quam nocet.

72. Nihil magis vitam abbreviat, quam continuua mœror ac triſtitia.

73. Affectus animi æquilibrium ſpirituum animalium tollere ſolent; ſic ira, nimium gaudium, amor inſanus motum nimis augent, eundem autem imminuunt terror, mœror, triſtitia &c.

CAPUT III.

De regulis ſpecialibus in diæta obſervandis.

Corpora ſicca humidant labor minor quam ex conſuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio & poſt hanc ambulatio, vigilia, & omnia genera ciborum, qui gelatinoſam ac mucilaginoſam ſubſtantiam continent.

2. Corpora nimis humida ſiccant immodica exercitatio, fames, ſpiritus vini, balneum ſiccum, ſal immodicus & cibus exercitationi ſtatim ſubjectus, & is ipſe ex volatilibus ſalinis calidis particulis conſtans.

3. Inediam facillime ſuſtinent mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri & ſenectute confecti.

4. Qui increſcit, maxime eget cibo.

5. Calida lavatio & pueris & ſenibus apta eſt.

6. Vinum dilutius juvenibus, ſenibus meracius confert.

7. Juvenum minus, quæ aſſumant, intereſt.

8. Hyeme plus edere convenit, aſt minus bibere & victu uti pleniori: æſtate convenit plus bibere quam edere, & victu gaudere debili.

9. Potus tenuis magis æſtate, ſpirituoſior magis hyeme convenit.

10. Verno tempore paulum cibo eſt demendum & adjiciendum potui, & eo anni tempore venus eſt tutiſſima.

11. Medicamentis calorem moventibus æſtate non commode utendum, ſed magis autumno & hyeme.

12. Per autumnum propter cœli varietatem periculum eſt maximum: Itaque bene ſe veſtire tunc prodeſt, & bene operiri præcipue diebus frigidioribus, & cibo jam paulo pleniori uti licet, minus aſt meracius bibere.

13. Æſtate in totum, ſi fieri poteſt, abſtinendum eſt a venere.

14. Venus nec nimis concupiſcenda, nec nimis pertimeſcenda eſt, rara corpus excitat, frequens ſolvit.

15. Vanus illa non inutilis, quam corporis nec languor, nec dolor ſequitur.

16. Concubitus interdiu pejor eſt, tutior noctu.

17. Quando ventriculi concoctio facta eſt, tunc

mane

mane ſurgendum, quando autem nondum ſoluta & mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormiendum.

18. Habitare in ædificio lucido perflatum æſtivum, hybernum ſolem habente: cavere ſolem meridianum, matutinum & veſpertinum frigus: auræ ſtagnorum ac fluminum, minimeque nubilo ſe committere cœlo, & dormire in loco non humido, ſed temperato perſtabili, optimæ ſanitatis regulæ ſunt.

19. Integrum & ſanum corpus eſt, quando urina ex albo flava, deinde ruſa eſt; illud concoquere, hoc concoxiſſe ſignificat.

20. Exercitatio ſeu motus ad ſudorem uſque & laſſitudinem quandam cum cibi abſtinentia interdum inſtituenda eſt, ad corpus ſanum ſervandum.

21. Nimia ſatietas nunquam utilis, ſæpe quoque inutilis nimia abſtinentia.

22. Quibus caput infirmum eſt, illi abſtineant ab omnibus vaporoſis, cepis, atque etiam ſuavibus odoribus.

23. Hypochondriaci, ſcorbutici, hyſtericæ aerem humidum & craſſum vitent, qui tranſpirationem prohibet; quo enim tranſpiratio in illis eſt liberior, eo ſtatus melior.

24. In omnibus inflammationibus, morbis ſalinis & aliis exanthematibus variis, variolis nimirum, vitandus eſt aer nimis calidus & etiam nimis frigidus, ſed temperatus hic maxime confert.

25. Omnis animi fatigatio poſt cibum inutilis eſt & præcipue illis, qui capitis dolores habere conſueverunt.

26. Gravedines & deſtillationes conſuetæ abigi poſſunt aere, loco, aquiſque mutatis.

27. Solis nimius ardor ſemper vitandus eſt.

28. Semper poſt cibum conquieſcere, ac neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni diminuere, expedit.

29. Qui coli doloribus aſſueti ſunt, admittant concoctu facilia, utantur cibis & potionibus calidis, balneo; denique omni modo evitent frigus, item dulcia omnia, legumina & quicquid inflare conſueſcit.

30. Qui ſtomacho frigido laborant, iis exercitium, vinum vel potus calidus optimus eſt, & cibus concoctu facilis.

31. Quibus nervi dolere & infirmi eſſe ſolent, vitent venenum, crudos cibos, partem, quæ affecta eſt, objiciant labori & frigori, niſi cum dolor increvit, ſub quo quies eſt optima.

32. Bona ventriculi coctio omnibus vitiis & morbis occurrit.

33. Aer athmoſphæricus omnibus ulceribus & vulneribus eſt inimicus.

34. Frigus inimicum eſt ſenibus, tenuibus, vulneribus, præcordiis, inteſtinis, veſicæ, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus, oſſibus, dentibus, cerebro, nervis.

35. In morbis a cauſa calida ſalina omnia aromata, calida, acria omni modo ac ſtudio ſunt evitanda.

36. Fere omnis ventus a mediterraneis regionibus veniens ſalubris eſt, a mari vero gravis eſt; morbi etiam pejores bono tempeſtatum habitu & leviores ſunt & promtius finiuntur.

37. Peſſimum ægro eſt cœlum, quod ægrum fecit.

38. Alimentorum proprietates noſſe exacte Medicus debet.

39. Omnia legumina, quæ ex frumentis panificia ſunt, valentiſſimum alimentum præbent, item omnia grandia animalia marina, ex avibus, feris, quadrupedibus, domi natis, quo ſpectant mel, lac, caſeus, ſalita.

40. Ad medium victum pertinent olera, bulbi, piſces, qui ſalem non patiuntur ex quadrupedibus, lepus, aves pene omnes.

41. Imbecilliſſimum alimentum præbent omne olus, & quicquid in caule naſcitur, qualis eſt cucurbita, cucumeres, omnia poma, cochlea, conchyliæ.

42. Plus alimenti eſt in pane quam in ullo alio.

43. Caro ſuilla facillime apponitur & cedit in alimentum, ſed tranſpiratione eget, ne excrementum fiat ſimul alimentum.

44. Ex potionibus, quæ ex frumento factæ ſunt, item lac mulſum, vinum dulce aut vehemens, aut magnæ vetuſtatis vehementiſſimi generis ſunt, aſt aqua omnium imbecilliſſima.

45. Aqua leviſſima pluviatilis eſt, deinde ſontana, tum ex flumine, poſtea ex puteo: poſt hæc ex nive aut glacie: gravior illa ex lacu: graviſſima ex palude.

46. Quo levior & melior eſt aqua, quod pondere apparet, eo celerius & caleſit & frigeſcit, & citius ex ea legumina percoquuntur.

47. Alimentum quo eſt valentius, eo minus facile concoquitur, ſed ſi concoctum eſt, plus alit & contra.

48. Hominibus, qui ſunt imbecillis naturæ, qui morbo adhuc laborant, vel ex morbo evaſerunt alimentis infirmis parum alimenti habentibus opus eſt: Mediocriter firmi mediam materiam optime ſuſtinent: Robuſtis, robuſtiora & magis ſubſtantifica apta ſunt.

49. Juſcula ſic dicta confortantia, ſubſtantifica, pinguia febricitantibus, & aliis ægrotantibus valde obeſſe ſolent.

50 Gravidæ exactiſſime ſex rerum non naturalium obſervent uſum, & vitent omnes motus animi & corporis fortiores, & quæcunque turbas in ſanguine & liquore animali excitare, uterumque irritare poſſunt.

51. Acida, ſpirituoſa, alvum obſtruentia, chylificationi reſiſtentia, gravidis & puerperis inimica ſunt.

52. Puerperæ primis a partu diebus victu utantur tenuiſſimo, & fugiant omnia frigida, acida, fermenteſcibilia, motus graviores tam animi quam corporis: tranſpiratio in iis ſit libera, & diæta prorſus ſit excarnis.

53. Nutrices omni ſedulitate caveant ab acidis, ſpirituoſis, acribus & animi pathematibus: hæc enim luctuoſam plerumque exhibere conſueſcunt καταςροφὴν in ipſis infantibus, quotidiana experientia id atteſtante.

54. Infans in lucem editus oleo amygdalarum dulci, & ſyrupo rhabarbari primum purgandus, & ſemper id agendum eſt, ut alvus correſpondeat, & lactis coagulatio inhibeatur, quo faciunt terrea, abſorbentia, carminativa, ſale volatili oleoſo imbuta.

55. Plurimi infantes ex copia lactis morbos lethales ſibi contrahunt.

56. Lenia emetica infantiles morbos plures avertunt.

57. Medicamenta magis nutricibus propinanda, quam ipſis infantibus, & hæ exacte vitæ regimen teneant.

58. Infantes ſæpius ſumant alimentum ſed paucum, & videndum ſemper, ut tranſpiratio ſit libera.

59. Pueris ſubtrahenda ſunt ſpirituoſa, mellita, lacticinia, ſaccharata, omniaque muſcarum ſordibus & ovis conſpurcata, quippe quæ lumbricos ſovent & gignunt.

60. Adoleſcentibus & juvenibus conveniunt lenes corporis motus, ſaltatio, exercitia moderate adhibita: nocent ipſis & illorum ingeniis cum peſtis ebrietas, venus & crebèr purgantium uſus.

61. Virili in ætate qui ſunt, in ſex rerum non naturalium

turalium uſu mediocritatis terminos obſervent, & interdum utantur infuſis purgantibus, potu calido Thee, Coffee, balneis & ſudoriferis.

62. Senili ætati ſacra ſunt omnia confortantia, humidum radicale conſervantia, ſuccolada, juſcula alimentoſa, ſtomachica, ſalia volatilia oleoſa, ambrata; Nocent ipſis purgantia aloetica, ebrietas, venus & cibi concoctu minus faciles.

63. Fumus Nicotianæ magis ad medicinam, quam ad delectationem eſt admittendus.

64. Perſonis pituitoſis cœlo nubiloſo in regionibus ſeptentrionalibus aere exiſtente gravi, & humido, ejus uſus non prorſus diſſuadendus eſt; nocet autem ſiccis, ſenibus, juvenibus & qui nervos habent imbecilles.

THERAPEUTICES

CAPUT I.

De Methodo medendi regulis generalibus.

Methodus medendi eſt vel generalis, vel ſpecialis. Generalis addiſci poteſt certis regulis; ſingularis ſeu ſpecialis autem non, & eſt nihil aliud quam judicium Medici.

2. Ratio & conſilium, uti propriæ Imperatori ſeu Duci ſunt artes, ita & Medico.

3. Uti JCtus ſine lege erubeſcere debet: ſic & Medicus ſine experientia.

4. Duo fulcra methodi medendi ſunt; *Ratio* nempe & *Experientia*; Unum ſine altero claudicat & vacillat.

5. Fallacia cauſæ ut cauſæ in nulla diſciplina magis, quam in medicina committitur.

6. Ad experientiam medicam requiritur, (α) accurata omnium circumſtantiarum exploratio, (β) medicamenti applicatio, cujus præparatio mihi nota ſit: (γ) Eventus eſt annotandus poſt medicamenti applicationem, non ſemel, ſed pluribus vicibus.

7. Medicus intendere debet, ut cito, tuto, jucunde compendioſe curet.

8. Medica praxis melius docetur per caſus & exempla, quam per capita morborum & medicamentorum.

9. Curationum animæ ſunt temporum opportunitates.

10. Omnia ſecundum rationem facienti ſi non ſuccedat ſecundum rationem, non tranſeundum citra rationem.

11. Videndum, ne tantum ex una parte noceamus, quantum proſumus ex altera.

12. Quo natura vergit, eo ducenda, contra eam nunquam aliquid agendum.

13. Deliberandum diu, quod ſtatuendum ſemel eſt.

14. Quod non curavit ratio, ſæpe curavit temeritas.

15. Nec nimis temere, nec nimis timide.

16. Non omnis periculoſa curatio exitialis eſt.

17. Nihil æque ſanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio.

18. Multa experiundo fiunt, quæ ſegnibus ardua eſſe videntur.

19. Quæ ducere oportet quo maxime natura vergit, eo ſunt ducenda.

20. Ab omni arte aliena quidem res eſt dilatio maxime in medicina, in qua dilatio vitæ periculum parit, quare auxiliari non differas.

21. Temporibus medicina data juvat, ſero medicina paratur.

22. Notandum nullum eſſe remedii genus, quod eandem habet vim in ſingulis, unde niſi in omnibus remediis rite vis obſervetur & ſubjectum patiens cum objecto agente conferatur, non obtinebis ſemper optatum finem.

23. Eſt prudentiæ granum, ad medicinas fortes non devenire, ſi debiles ſuffecerint.

24. Virium conſtantia ad omnem evacuationem requiritur.

25. Medicorum diſcordia ſanitati ægrorum officit.

26. Tutius eſt uni fideli & bono Medico ſe committere, quam plurimis.

27. Medicamentorum tam Chymicorum, quam Galenicorum maxima ſemper eſt neceſſitas.

28. Medicamenta temperata naturæ ſunt grata & amica, nec facile nocent; quæ autem exceſſivis qualitatibus ſunt prædita majori cautione egent in applicatione.

29. In medendo gradus teneri oportet, ſenſim ab imbecillioribus ad potentiora aſcendendo.

30. Notabile eſt, qua methodo currente anno certo morbo laborantes plures liberaveris, eadem ipſo anno vertente forſan e medio tolles.

31. Simpliciora medicamina ſæpiuſcule compoſitis præferenda ſunt.

32. Medicus in omni morbo reſpicere præcipue debet, (α) ad naturam & conſtitutionem ægri, (β) ad temperiem & motum ſpirituum animalium & ſanguinis, denique primarum viarum conſtitutionem bene noſſe debet.

33. Quoniam Medicus naturæ eſt minister, & natura optima morborum medicatrix; hinc ſemper ad operationem & ſcopum naturæ attendere, illumque magis promovere quam turbare debet.

34. Omnis curationis cardo vertitur in inventione medicamenti, ejuſque applicatione; In utroque noſſe Medicus debet exacte (1) morbi cauſam, conditiones & ſtatum, (2) medicamentorum proprietates & agendi modum, (3) naturam indicantium, permittentium, contraindicantium, & omnium circumſtantiarum rationem compertam ac cognitam habere debet.

35. Paucis utatur Medicus remediis, illis tamen ſelectis & optimis, & magis ſimplicibus quam compoſitis, ac propria experientia per diſpenſationem ipſi notis.

36. In medicamentorum delectu ſemper videndum, non quid poſſit præſcribi, ſed quid debeat.

37. Crebra medicamentorum mutatio ignorantiam Medici arguit, & ægro perniciem inducit.

38. Non continuo medicamentorum uſu fatigandi ſunt ægri, utpote quæ ſemper alterant, & tonum ventriculi & digeſtionem deſtruunt.

39. Plures ad ſanitatem redire non potuerunt propter copiam medicamentorum.

40. Quotieſcunque effectum ſingularem tam æger quam Medicus a medicamentis percipit, toties illis medicamentis inſiſtendum eſt, nec facile illorum mutatio ſuadenda.

41. Applicatio medicamentorum verum eſt arcanum Medici.

42. Qui panaceas & medicinas univerſales crepant, plerumque indocti vel deceptores ſunt.

43. Medicamenta dantur polychreſta, quæ plurium morborum indicationi ſatisfaciunt, non autem univerſalia, quæ omnes curant morbos.

44. Medicamina ſapientibus priſcis θεῶν χεῖρες appellata fuere, ut hominibus inculcarent, ea ſumma

cum

cum reverentia & cautiſſime eſſe adhibenda.

45. Medicamenta præſtantiſſima, in manu imperiti ſunt uti gladius in dextra furioſi.

46. Remedium quod uni ſæpe ſubjecto imo multis mirifice profuit, alteri non rite & circumſpecte exhibitum, maxime obfuit.

47. Præcipuum in medendo eſt judicium Medici, quod potiſſimum verſatur in applicatione medicamentorum; & hæc eſt vera medendi methodus, quæ ex libris non addiſcitur, ſed per experientiam & prudentiam acquiritur.

48. Fortuna in Medico eſt perſpicua cognitio cauſarum morbificarum & remediorum, illaque applicandi judicium: atque ita ſuarum rerum peritus Medicus ſibi ipſi fortunam fabricare poteſt.

49. Non negandum, cœleſtem quandam vim nonnunquam intercedere in curationibus, ut quicquid etiam, quanquam ex arte, moliatur Medicus, felici tamen careat ſucceſſu.

CAPUT II.

De medicamentorum elementis illorumque modo agendi & operandi.

Medicus vim, efficaciam ac vires medicamentorum, illorumque modum operandi perſpicue cognoſcere & ſollicite inquirere debet.

2. Quoniam medicamina non ratione activitatis ſuæ, ſed receptivitatis operationes in corpore noſtro exerunt; hinc Medicus non ſemper de medicamentorum effectu certus eſſe poteſt.

3. Activum quoddam principium ipſis remediis ineſt, aſt illud ratione effectus impediri, ſuſpendi, immutari pro diverſitate ſubjectorum, obſervationes paſſim loquuntur.

4. Uti totius naturæ, ſic quoque medicamentorum, elementa & principia mechanica ſunt, & uti omnes naturæ operationes mechaniſmo abſolvuntur: ſic quoque medicamentorum operationes optime ex mechanicis rationibus explicantur.

5. Medicamentorum naturam & proprietates qui noſſe vult, materiæ affectiones & motuum leges ex mechanicis cognoſcere & bonus phyſicus eſſe debet; ſecundo, chymico igne illorum elementa varie eruere, illaque transmutare debet; tertio, variis mixtionibus, experimentis naturam illorum ac indolem explorare, & per accuratam experientiam illorum vires perſpectas habere debet.

6. Operatio medicamentorum mere eſt mechanica & ex magnitudine, figura & motuum legibus optime explicari poteſt.

7. Sicuti motus diverſitas, quod major vel minor, tardior & celerior ſit, non dependet a corpori inſita potentia movendi, ſed potiſſimum a reſiſtentia alterius corporis majoris vel minoris; eodem modo motus ille, quem medicamenta partibus corporis fluidis communicare debent, non dependent ex efficacia medicamentis inſita, ſed pro varietate humorum varie ille determinatur.

8. Familiare in praxi eſt, remedia vim ſuam ſæpius amittere ac retinere novamque acquirere pro morbi natura & motu, variaque eorum, quibus exhibentur, conditione.

9. Sæpius medicamentum, quod uni ſubjecto prodeſt, alteri inſenſum eſt, & contrarios producit effectus.

10. Falluntur, qui, certam ac infallibilem vim contra morbum medicamento ineſſe, firmiter ſibi perſuadent.

11. Applicare prudenter medicamenta pro variis ægrorum conſtitutione & morbi conditione, boni Medici eſt.

12. Medicamentorum operandi ratio ex primis qualitatibus, quatuor elementis inædificatis non bene derivatur.

13. Fons operandi ac indoles medicamentorum optime detegitur ex diverſa textura particularum ratione figuræ, magnitudinis & motus variarum.

14. Textura harum particularum optime cognoſcitur partim microſcopiis, chymico igne, partim variorum liquorum connubio & inde phænomenorum reſultantium attenta conſideratione.

15. Securiſſimus modus eſt a poſteriori & ab ipſa experientia & obſervationibus deſumere medicamentorum vires.

16. Optime medicamenti effectus exploratur, ſi ſeorſim, nec aliis mixtum in uſum trahatur, & quidem per certum ac longum tempus & idem medicamentum ſimili in caſu iiſdem correſpondentibus circumſtantiis non ſemel, ſed crebrius in uſum ducatur.

17. Medicamentorum vires ſæpius qualitatibus ſenſibus manifeſtis, nimirum acido, ſale volatili deducuntur, ſæpe occultis ſic dictis, id eſt, ex certa modificatione particularum reſultantibus, ſeu ſecundum Galenum tota ſubſtantia agunt.

18. Ignis non eſt genuinus corporum analyſta, ſic, quæ ope Vulcani ex medicamentis eliciuntur, non pro veris medicamentorum principiis actu inexiſtentibus habenda ſunt.

19. Uti cujuſvis concreti forma, virtus & qualitas mechanice ex certa particularum magnitudine, figura & ſitu emanat; qua textura mutata, ex[illegible] alia oritur virtus & efficacia: ſic quoque eodem modo virtus medicamentorum ex particularum conſtructione proficiſcitur, qua mutata perit virtus medicamenti.

20. Valde illi decipiuntur, qui ſimplicium vires textura per ignem deſtructa, in qua reſidet vis medicamenti, quærunt illorum activitatem in ſpiritibus, oleis, ſalibus volatilibus.

21. Simplicia ſæpe plus præſtant ſuis præparatis, Eſſentiis, Elixiriis, ſalibus ex illis paratis.

22. Efficacia medicamentorum per principium ſenſibus obvium non ſemper demonſtrari poteſt.

23. Præſtat ex manifeſtioribus & in ſenſus magis incurrentibus principiis, ſi haberi poſſunt, v. gr. ex fermentatione, acido, alcali, ſulphure effectus particulares medicamentorum deducere, quam ex atomiſticis primis, quæ magis theoretica quam practica ſunt.

24. Quemadmodum omnis morbus in partibus corporis fluidis, quæ vel quantitate, vel qualitate, vel motu delinquunt, radicatur; ſic quoque medicamenta illarum partium, vel quantitatem, vel qualitatem, vel motum reſpicere debent.

25. Quantitas aucta exigit depletionem ſeu evacuationem, imminuta repletionem.

26. Evacuant humores: ſeu evacuantia ſunt V. S. vomitoria, purgantia, ſudorifera, diuretica, ſalivantia, ſternutatoria.

27. Reſtituunt humores imminutos ſanguinis transfuſio, victus laudabilis & uſus ciborum nutrientium plethoram inſerentium, quies.

28. Qualitatem ſive temperiem humorum reſpicientia dicuntur alterantia ſeu temperantia, quatenus intemperies humorum corrigunt, exceſſivas temperant & temperiem fluoribus reſtituunt.

29. Sicuti autem humores corporis noſtri ex particulis variis ratione figuræ & magnitudinis, nimirum ſubtilibus, fixioribus, ſulphureis, acidis, alcalinis,

volatilibus, terreis, mucilaginoſis, aqueis conſtant: ſic medicamenta horum principiorum exceſſivam qualitatem & prædominium imminuere, corrigere & alterare debent, & hinc alterantia varia exſurgunt.

30. Alterantia ſunt, (1) ſalina volatilia, alcalica, (2) ſalina alcalica fixa, (3) ſpirituoſa ſeu ſulphurea volatilia & ſale volatili oleoſo dotata, (4) ſulphurea fixa ſeu reſinoſa dicta balſamica, (5) acida volatilia, (6) acida fixa, (7) emollientia mucilaginoſa particulis ramoſis oleoſis imbuta, (8) aquea diluentia, (9) ſalina mediæ naturæ, (10) corroſivo ſale acri prædita, (11) terrea fixa, (12) vaporoſa. Ad has claſſes omnia medicamenta alterantia manifeſto principio agentia deduci poſſunt.

31. Reliqua alterantia, quæ occulto quodam principio agunt ex mechanica quadam particularum conſtructione, dicuntur *Specifica*.

32. *Specifica* medicamenta ſunt duplicia, vel quæ certæ parti corporis conveniunt & amica ſunt, vel quæ certæ morbificæ cauſæ oppoſita ſunt, ſicque certum morbum curant.

33. Quod medicamentum uni corporis parti magis conveniat quam alteri, id dependet a diverſa partium ſolidarum configuratione, quoad ipſos poros, texturam ac ſtamina, e quibus contextæ ſunt, & a varia particularum medicamenti conſtructione partium ſolidarum poris correſpondente.

34. Et uti dantur medicamenta certæ parti amica, ſic quoque dantur, quæ certæ parti ſunt inimica.

35. Dantur medicamenta acida, volatilia, vaporoſa, *Anodyna* dicta, quæ, licet manifeſtis qualitatibus gaudeant, propter ſtructuram tamen, qua inter ſe differunt, ſpecificum in morbis habent effectum.

36. *Specifica*, quæ certæ parti affectæ ſaltim opitulentur, in reliquis autem nihil valeant, dari, abſurdum eſt.

37. Medicamenta motum humorum moderantia ſunt vel motum celerem efficientia vel nimis celerem ac inordinatum ſiſtentia ac componentia.

38. Motum humorum celerem naturalem reſtituunt omnia ſic dicta cordialia, conſortantia, ſpirituoſa, elaſticas, æthereas ſubtiles & amicas particulas ſpiritibus animalibus & ſanguini ſuppeditantia, deinde omnia deobſtruentia, quo ſpectant præter antea dicta evacuantia & alterantia, præcipue gummata & reſinoſa, martialia, antimonialia & mercurialia, quæ omnium potentiſſima ſunt.

39. Motum impetuoſum & celerem ſiſtentia ſunt præter acida nitroſa, alterantia, ipſa anodyna, quæ blanda ſulphurea ἀναθυμιάσει quodammodo celerem iſtum motum ſiſtunt, & ipſa adſtringentia.

40. Quodvis medicamentum evacuans, alterans & motum in æquilibrio ſervans pro diverſitate cauſæ morbificæ & intemperiei corrigendæ poteſt eſſe *cephalicum*, *ſtomachicum*, *uterinum*, *pectorale*, *bezoardicum*, *hepaticum*.

41. *Cephalica* dicuntur illa, (α) quæ poros obſtructos cerebri & nervorum reſerant, (β) quæ materiam ſpiritibus animalibus ſuppeditant, qualia ſunt omnia ſale volatili oleoſo blando & reſinoſo principio ſœta, ut ſunt ros marinus, lavendula, majorana, origanum &c. (γ) cephalica dicuntur illa, quæ ſpirituum animalium motum nimis celerem quadantenus compeſcunt, qualia ſunt, quæ paregoricis, ſulphureis, blandis, vaporoſis conſtant, v. gr. flores tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, pæoniæ, ſambuci, moſchus, zibetum, Ambra, nuciſta, camphora &c.

42. Omnia cephalica ſunt ſimul *nervina*, *uterina*, *antiſpaſmodica* & contra.

43. *Pectoralia* dicuntur illa, quæ materiam acrem ſubſtantiæ pulmonum infenſam demulcent ac leniunt, veſiculas membranaceas pulmonales conſolidant & humores viſcidos incidunt, ut ſunt omnia emollientia, mucilaginoſa, humectantia, vulneraria.

44. *Stomachica* medicamenta reſpiciunt vel fermentum ventriculi vel calorem vel robur.

45. Acida volatilia, & ſalina incidentia fermentum ventriculi, aromatica & ſpirituoſa calorem, leniter adſtringentia tonum ventriculi reſtituunt.

46. Alexipharmaca ac bezoardica dicuntur illa, quæ mixturam ſanguinis turbatam & deſtructam reſtituunt, & vinculum ſeri ac ſanguinis conſervant, uti ſunt Theriacalia, pulveres bezoardici.

CAPUT III.

De Evacuantibus, illorum uſu & abuſu.

SAnguinis miſſio generoſum eſt remedium & uti multis utile, ſic quoque ejus uſus multis damnoſus exiſtit.

2. Quando vires debiles ſunt, nullaque ſanguinis & humorum adeſt abundantia, primæ viæ humoribus excrementitiis obſeſſæ, appetitus emortuus, dejectionum copia, tempore hyemali, in morbis frigidis & diuturnis Venæ ſectionis uſus damnoſiſſimus eſt.

3. Quando ſanguis abundat, & majus ſpatium affectat, & ordinariæ ejus evacuationes ſunt ſuppreſſæ, ſi vires præſentes ſunt, & atrociſſimus dolor ad partem dolentem affluxus, Venæ ſectio ſacra eſt anchora.

4. In regionibus calidis facilius ferunt Venæſectionem quam in frigidis.

5. Teſtatur experientia, ſæpe unica venæſectione conquieviſſe morbum.

6. Nihil magis indicat *Venæ ſectionem* quam dolor & plethora.

7. Præter finem venæſectionis evacuatorium datur etiam derivatorius, quia ad venam apertam ſanguis ἀθρόως ruit.

8. Fluxus ſanguinis nimius in partibus ſuperioribus curatur per venæſectionem in partibus inferioribus inſtitutam & contra.

9. Prima venæſectio a morte & magno morbo liberare poteſt, ſi a plethora morbus provenit.

10. Poſt *Venæ ſectionem* pulſus ſemper eſt major, concoctio autem debilior.

11. Abuſus *Venæ Sectionis* diſponit ad cachexiam, hydropem, malum hypochondriacum, & febres intermittentes reddit pertinaciores.

12. Non tantum ſanguis ſubtilis & fluidus per venæſectionem exit, verum etiam craſſus, dempta enim ejus parte reliquus facilius medicamentis alterari poteſt.

13. Venæ ſectio conſueta intermiſſa non raro magnos produxit morbos.

14. *Arteriotomia* carere poſſumus in medicina & hujus loco ſubſtituenda eſt ſectio venarum minutiſſimarum.

15. *Cucurbitulæ* venæſectionis vicariæ eſſe poſſunt in ſeroſis pinguibus catarrhoſis perſonis, & ubi dolor & obſtructio profunda adeſt, apprime utiles.

16. Ubi nervi obruti ſunt copia tenacium viſcidorum humorum, locum habere *cucurbitulæ* poſſunt & non ſolum evacuant, verum etiam rarefactionem inducunt & motum debitum humoribus & ſanguini conciliant.

17. Membra gangræna affecta ſcarificatione felici cum effectu ſæpius tractantur.

18. *Purgantia* agunt ſale quodam ſulphureo acri ſtimulante irritante & ſpaſmodice contrahente ac convellente fibras ac glandulas inteſtinales.

19. Quo

19. Quo ſal illud acre differt ratione acredinis & corroſivitatis, purgantia ratione effectus differunt, & ſunt vel leniora vel fortiora; leniora ſunt folia ſennæ, rhabarbarum, caſſia, tamarindi, manna, polypodium, aloes varia genera, mechoacanna, myrobalanorum ſpecies, centaurium minus; & hæc dicuntur quoque laxantia: fortiora ſunt radix jalappæ, ſcaminonium, eſula, colocynthis, helleborus niger & albus, gummi guttæ & ex illis varia præparata ac compoſita.

20. *Purgantia* propter ſal illud acre cauſticum ſimul alterantia ſunt, dum incidunt, attenuant ac colliquant viſcidos craſſos humores in inteſtinis hærentes.

21. *A purgantibus* non tantum contenta inteſtinorum, verum etiam glandularum inteſtinalium, pancreatici & bilioſi humores educuntur.

22. Non dantur juxta Veteres purgantia ſpecifica, quæ nempe certum humorem occulta qualitate attrahunt & evacuant.

23. Dantur tamen *purgantia*, quæ huic vel illi humori educendo magis vel minus conveniunt; Sic *rhabarbarum*, *tamarindi* optime bilem; *gummata*, *manna*, *folia ſennæ*, *polypodium* acidos humores; *radix hellebori* glutinoſos & viſcidos humores; *Mechoacanna & jalappa* ſeroſos expurgant, quatenus ſimul alterantem virtutem poſſident.

24. Acidi & viſcidi humores difficilius purgantur, hinc opus eſt, prius præmittere alterantia & corrigentia, & hæc dicuntur *Digeſtiva*.

25. *Purgantia fortiora* in morbis, ubi Maſſæ ſanguineæ mixtura, ſpirituum craſis ac vires deficiunt, & ubi humidum deficit, pulſus debilis eſt & bilis acris ac tenuis, quique ventriculum debilem habent, nunquam danda ſunt.

26. Præſtat *purgantia fortiora* ſemper refracta in doſi dare additis ſalibus incidentibus, abſterſivis & carminativis, quæ purgantium optima incentiva & corrigentia ſunt.

27. Intempeſtivo purgantium uſu plures in cachexiam, hecticam, phthiſin conjecti ſunt.

28. Ante *purgantium fortiorum* uſum ſemper prius tollendæ obſtructiones glandularum & vaſculorum minimorum ſunt, quoniam purgantia conſtrictione ſua ſpaſmodica magis obſtructiones firmant.

29. Quævis copioſior ac vehementior *purgatia* plus nocet, quam prodeſt, & præſtat per epicriſin purgare & educere peccantes humores, quam ſimul & ſemel.

30. *In purgatione*, quæ ad morborum præſervationem fit, tempus anni & lunæ phaſes attendendæ ſunt; imminente enim plenilunio magis in corpore augentur humores & tumores.

31. Peſſime illi faciunt, qui, quando fortius purgans non operatur, alterum fortius ſuperingerunt, & ſic ad purgationem naturam cogere volunt.

32. Melancholici, hypochondriaci, quartanarii propter copioſum acidum in primis viis contentum & purgantium vim enervans, difficillime purgantur.

33. Aloetica, rhabarbarina optima ſunt purgantium, non tantum blande educunt, verum etiam acidum corrigunt & bilem balſamicam reddunt; poſſunt optime dari cum cibis.

34. Foliorum ſennæ, & rhabarbari virtus magis per infuſionem quam coctionem extrahitur.

35. Aloetica melius operantur in humidis & pinguibus, quam in ſiccis perſonis, & hoc habent incommodi, quod alvum ſiccent per aliquot dies & facile hæmorrhoides aperiant.

36. Mercurius dulcis convenienti doſi & caute adhibitus egregium eſt purgans, nec alvum adſtrictam reddit poſt operationem; poteſt aſſumi in pilulis, quo modo in obſtructionibus reſerandis ac in tenacibus viſcidis humoribus colliquandis efficaciſſimus eſt.

37. Mercurius dulcis cum ſalibus intime mixtus deleteriam rurſus induit naturam, & fortes purgationes ac ſalivationes excitare ſolet.

38. Circa ſolſtitia, æquinoctia & diebus canicularibus non ſuadendæ purgationes ſunt.

39. In paroxyſmis omnium morborum non facile admittendæ purgationes ſunt, ſed potius extra illos.

40. Eleganti ſtratagemate purgantibus immiſceri poſſunt aperientia, præcipitantia, diaphoretica, etiam opiata ſummo cum effecto in variis morbis.

41. Poſt purgationem ſemper magis convenit motus quam quies, & abſtinentia a cibis.

42. Aer & potus frigidus poſt purgans aſſumptum ceu venenum vitandus eſt.

43. *Vomitoria* agunt irritando ac ſpaſmodice contrahendo pylorum & tunicas ventriculi ac œſophagi ſale quodam ſulphureo volatili acri.

44. Differunt emetica & purgantia gradu, & diverſitate acrimoniæ ſalmo-ſulphureæ irritantis, volatilioris vel fixioris, hinc vomitorium facile purgans fieri poteſt, & purgans per ſuperiora evacuare.

45. Purgantia recentia particulis ſuis volatilibus adhuc inſtructa facile excitant vomitum.

46. In quartanariis, hydropicis, melancholicis raro operantur emetica, ob ſal acre volatile medicamenti enervatum ab humoribus acidis in ventriculo ſtabulantibus.

47. Ex vomitoriis ſecuriſſima & ſelectiſſima ſunt *Tartarus emeticus* & *mercurius vitæ* rite correctus ac edulcoratus, ſulphur antimonii correctum & ſal vitrioli.

48. Vomitoria magis in forma liquida & felicius doſi refracta exhibenda ſunt, nec unquam natura cogenda ad vomitum eſt.

49. Vomitoria, licet non operentur, nihil nocent, ſed lenes ac utiles ſæpe inſtituunt ſalivationes ac purgationes.

50. Indicant *vomitorium* nauſea, os amaricans, præcordiorum dolor, ſputum copioſum, labiorum tremor & ſtagnatio humorum bilioſorum viſcidorum in ipſis præcordiis.

51. Contraindicant *vomitorium* habitus corporis obeſior, lipothymia familiaris, inflammatio ventriculi, pulmonum læſio, prolapſus uteri & inteſtinorum, virium dejectio, ſyſtema nervoſum debile & difficultas vomendi, imprægnatio.

52. Æſtate magis emetica, hyeme magis purgantia proſunt.

53. Præſtat non tantum ab aſſumpto *vomitorio* ſubinde repetere vehiculum debitum & pingue, ſed etiam quando ipſum operatur per vices eodem adjuvare.

54. Ut in purgantibus, ſic quoque in *vomitoriis* motus & calor convenit.

55. Præſervatio a morbis omnibus contagioſis optime fit vomitu.

56. In principio hectices & phthiſeos, ubi malum adhuc latitat in primis viis, in morbis ventriculi a ſaburra viſcidorum humorum ortis, colica pertinaci, cardialgia, obſtructione ductuum biliariorum, aſthmate ſtomachali, intermittentium contumacia, affectibus ſoporoſis, *vomitoria* præſentiſſimam opem ferunt.

57. *Vomitoria* etiam die paroxyſmi febrilis non nocent.

58. Ad præſervationem doloris arthritici, podagrici, colici, nephritici, & mali epileptici magno cum fructu ſæpe data fuerunt *vomitoria*.

59. Infantiles plures morbi optime curantur *vomitu*.

60. Vo-

60. *Vomitoria* cum disphoreticis exhibita in obſtructionibus morborum gravioribus efficaciſſima ſunt.

CAPUT IV.

De ſudoriferis, diureticis, ſalivantibus, & aliis evacuantibus, illorum modo agendi, uſu & abuſu.

S*Udorifera* agunt motum & circulum ſanguinis promovendo, dum ſale oleoſo volatili vel alcalinis fixis particulis, vel acidis ſulphureis volatilibus humores viſcidos incidunt, acidos deſtruunt & particulas, elaſticas, æthereas, impulſumque mitiorem cordis & arteriis conciliant.

2. Sunt vel volatilia, vel medii generis, vel fixa.

3. Volatilia ſunt ſpiritus urinoſi volatiles, & omnia ſalia volatilia ex animali regno petita, ſpiritus tartari, fuliginis volatilis, tinctura antimonii vel ſulphuris volatilis, tinctura coralliorum cum ſpiritu lignorum vel tartari parata, ſal volatile eboris ſuccinatum, & omnes radices ſic dictæ alexipharmacæ, ſale volatili oleoſo imbutæ, camphora, ex ſambuco parata.

4. Medii generis *ſudorifera* ſunt omnia theriacalia, theriaca cœleſtis, de citro, diaſcordium *Fracaſtorii*, *Sylvii*, & acido ſulphureo, volatili principio ſœta, uti ſunt mixtura ſimplex, tinctura bezoardica, acetum theriacale, aqua prophylactica, ſal volatile eboris, viperarum cum acido tartari fixatum, ſpiritus ſalis ammoniaci cum aceto deſtillato, lignoſa, illorum decocta, eſſentiæ, flores ſulphuris, lac ſulphuris &c.

5. *Sudorifera* fixiora ſunt omnia terrea, uſta alcalina, v. gr. antimonium diaphorericum, ejus ceruſſa, Cornu Cervi uſtum, magiſterium antimonii diaphoretici ſeu materia perlata, lapides cancrorum, conchæ præpsratæ.

6. Fixiora ſecundi generis ſunt ſalina fixa, v. gr. vegetabilium ſalia fixa, nitrum antimoniatum, lapides prunellæ, arcanum duplicatum; huc ſpectant etiam amara ſale fixo copioſo imbuta, uti ſunt abſynthium, carduus benedictus, ſcordium &c.

7. *Sudorifera*, quæ copioſius oleum fovent volatile per deſtillationem eliciendum, magis calida ſunt, & majorem corpori calorem conciliant, quam quæ ex ſale volatili deprompta ſunt.

8. Una guttula olei deſtillati plus caleſacit, quam decem grana ſalis volatilis.

9. Agunt *ſudorifera* vel poſitive vel privative: poſitive, quæ particulis volatilibus ſpirituoſis motum conciliant celeriorem; privative, quæ impedimenta ſanguinis motum retardantia removent, qualia ſunt omnia fixa alcalina acidum deſtruentia.

10. Opiata, anodyna & theriacalia, quæ præcipue propter opium agunt, ſudorem ſæpe largiſſimum movent, dum vaſcula ſubcutanea nervea, illorumque poros vel a doloribus, vel a furibundo ſpirituum animalium motu, vel alia ſpaſmodica contractione nimis conſtrictos ac criſpatos iterum laxant.

11. *Diaphoretica* & *ſudorifera* differunt tantum gradu, & leniora *ſudorifera* dicuntur *diaphoretica*.

12. *Sudorifera*, ſunt quaſi evacuantia univerſalia, & optima medicamenta habent locum in omni ſtagnatione ſanguinis & lymphæ, in principio inflammationum, in tumoribus, febribus intermittentibus, malignis, peſte, morbis frigidis ab obſtructione enatis, ſanguinis circulo debili, nervis pituita obſeſſis, catarrhalibus deſluxionibus.

13. *Sudorifera* volatilia & calida caute in nimiis ſanguinis ebullitionibus, hectica, ſebribus ardentibus, doloribus gravioribus, & quando propter minutiſſima vaſcula obſtructa ſanguinis. circulus impeditur, ac ſerum deficit: vel quando primæ viæ craſſis viſcidis acidis humoribus obſeſſæ ſunt, tunc enim calorem, ardorem, dolorem, vigiliam augere, hæmorrhagias excitare, imo paralyſin & apoplexiam inducere poſſunt.

14. Semper *diaphoreticis* præmittenda ſunt primas vias evacuantia, & a ſaburra humorum vitioſorum illas deplentia.

15. Nunquam cogendus æger eſt ad ſudorem, & præſtat nullum, quam coactum prodire ſudorem.

16. Calor externus & *balnea* ſudoriferorum vim augent poros dilatando & humores ſundendo.

17. *Balnea, Laconica* cum ſpiritu vini inſtituta in morbis frigidis ab humoribus pituitoſis viſcidis ortis egregiam præſtant operam.

18. *Diaphoretica* ante paroxyſmos febrium intermittentium exhibita illos ſenſibiliter levant.

19. *Diaphoretica* omnia ſunt ſimul alterantia, & ſimul incidendo ac corrigendo vitioſos humores operationes egregias efficiunt: hinc non ſemper fine ſudorem expellendi, ſed ſæpiſſime fine alterandi exhibentur, nullum impetrando poſt illorum uſum ſudorem: præterea nullum medicamentum magis ſanguinis mixturam turbatam reſtituit quam *diaphoreticum*.

20. *Diaphoretica* opiatorum optima ſunt correctiva.

21. *Diuretica* agunt vel fundendo ſanguinem, craſſoſque humores & circulationem eorum promovendo; talia ſunt ſalia omnia fixa, terrea, alcalina, nitroſa, potus calidi Thee, Coffee, vina, acidula varii generis, ſerum lactis; vel præcipitando ſeu particularum ſeroſarum a ſanguineis ſeceſſum faciendo; talia ſunt ſpiritus ſalis, tinctura aperitiva *Mœbii*, ſpiritus mineralium dulces: vel poros ac canaliculos renum minutiſſimos aperiendo, & renum glandulas ſtimulando; talia ſunt omnia ſubtiliſſimo ſulphureo oleo imbuta, juniperina, terebinthinacea, ſuccinata, aſparagus, petroſelinum, ſeleri, oleum cardamomi, cubebarum, aniſi.

22. Omnia calcinata ex marinis vel lapidibus egregie ſtimulant urinam, quatenus textura alcalina & particulis æthereis copioſis, in calcinatorum poris latentibus, craſſos viſcidos humores ſundunt, acidum deſtruunt & canaliculos renum ſtimulant; quo ſpectant etiam animalia ſale volatili cauſtico prædita, uti ſunt millepedes, vermes majales, cantharidea &c.

23. Omnia *diuretica* ſimul ſunt alterantia & craſſis viſcidis humoribus dicata.

24. *Diuretica* primis viis prius a ſordibus purgatis, ventriculo jejuno exiſtente, optime dantur in morbis frigidis, obſtructionibus viſcerum, malo hypochondriaco, tumoribus, hydrope, catarrhis regionem lumbarem occupantibus.

25. *Diuretica* optime præſervant a calculo, ſed fortiora in ipſo calculi paroxyſmo cautiſſime ſunt exhibenda.

26. In inflammationibus renum & aliorum viſcerum, hectica, phthiſi, ſerique defectu cautiſſime *diuretica* ſunt danda maxime fortiora.

27. *Apophlegmatizantia* dicuntur, quæ ſale quodam volatili plus minus acri glandulas palati & faucium ſtimulant, ſtimulando conſtringunt, pituitam viſcidam colliquant & expurgant, uti ſunt radices pyretri, angelicæ, maſtiches, nicotiana, cubebæ, ſemen ſinapi, myrrha &c.

28. Proſunt in guſtus defectu, in humoribus viſcidis capitis partes occupantibus, catarrhis, glandulis

faucium

faucium obſtructis & ad præſervationem in omni contagio.

29. Quoniam omne miaſma ſalivæ ſeſe aſſociat, & cum ipſa ſaliva ad ventriculum defertur, hinc quæ ſalivæ fluxum excitant, & mucum in fauce hærentem reſolvunt, & ad expurgationem ſtimulant, optima ſunt *Præſervativa*.

30. *Errhina* tam ſicca quam liquida agunt eodem modo ac apophlegmatizantia, & *ſternutatoria* ſunt *errhina* fortiora.

31. Omnia purgantia ſternutatoria ſunt, idem enim modus operandi purgantium & illorum, quæ ſternutationem movent.

32. Omnes herbæ cephalicæ ſale volatili oleoſo & acri fœtæ, ut & omnia ſalia volatilia, vel in forma ſicca vel liquida, pituitam e naribus educunt.

33. *Errhina* magis commendanda ſunt ipſis *ſternutatoriis*.

34. Nocent *ſternutatoria* primis viis non evacuatis vel obſtructis, in lethargo, apoplexia, cœcitate, omnibus hæmorrhagiis, hæmoptyſi, fracturis, luxationibus coſtarum, procidentia uteri, gravidis, phthiſicis.

35. Proſunt *ſternutatoria* in obſtructione cerebri & narium, in declinatione coryzæ, dolore gravativo capitis.

36. Notabile eſt, angulo oculi compreſſo *ſternutationem* impediri.

37. *Expectorantia* dicuntur illa, quæ ſale quodam tenui volatili oleoſo glandulas ac tunicas bronchiorum irritant, ad excretionem ſtimulant & lympham craſſam attenuant.

38. *Expectorantia* optima ſunt ſperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, ſyrupus violarum, looch pulmonum vulpis, ex enula, liquiritia, cherefolio, gummi ammoniaco parata, ſyrupus nicotianæ, de eryſimo &c.

39. *Expectorantia* magnam habent efficaciam in tuſſi humida, aſthmate, catarrho ſuffocativo, raucedine, phthiſi, pleuritide &c.

40. *Salivationem* inſtituunt univerſalem mercurialia tam interne, quam externe per ſuffimigia adhibita.

41. Operantur *mercurialia* dum ſale ſuo minerali æthereo penetrantiſſimo viſcidos humores incidunt & colliquant; deinde quoniam mercurius ratione texturæ ſuæ alcalinæ cum acidis ſpiculis in humoribus oberrantibus facile conjungitur, corroſivam cauſticam acquirit vim, qua molliſſimas glandulas ſalivales & faucium cum illarum vaſis fortiter irritat, ſtimulat, conſtringit & ſæpe ulcuſcula in illis parit.

42. *Salivantia* heroica ſunt remedia, & non niſi aliis medicamentis nihil efficientibus, cautiſſime tamen, adhibenda.

43. In morbo Gallico, ſcorbuto frigido, deſperato, morbis chronicis a viſcidis humoribus nervos obſidentibus ortis, ulceribus cacoeticis, *ſalivatio mercurialis* ſæpe ſacra eſt anchora.

44. Ante *ſalivationem mercurialem* primæ viæ probe purgandæ, humores corroſivi corrigendi, & pori ſudoriferi aperti ſervandi; alias humores, qui per urinam & ſudorem evacuare conſueti ſunt, alliciuntur, & exulcerationes oris, gingivarum eroſiones, anginam, deglutitionem difficilem efficiunt.

45. Frigida & omnia acida poſt *inunctionem mercurialem* cane pejus & angue fugienda.

46. In ulceribus, inflammationibus viſcerum, phthiſi, nervorum nativa debilitate, virium dejectione, ſcorbutico bilioſo, hæmoptyſi, nimiis hæmorrhagiis *mercurialis ſalivatio* funeſtum ſolet habere eventum.

47. *Mercurialia ſalivantia* etiam refracta doſi magno cum effectu in morbis pertinacibus exhiberi poſſunt citra exſpectationem ſalivationis longioris.

48. *Theriacalia* optime mercurii noxam corrigunt.

49. *Veſicatoria* dicuntur ab effectu, quoniam veſicas excitant modo unam majorem, modo plures parvas.

50. Operantur ſale quodam cauſtico volatili acerrimo, quod cutis vaſcula & poros ſudoriferos irritando ac ſtimulando humores in copia advocat, qui propter cuticulam firmiſſimam tranſpirare non poſſunt.

51. *Veſicatoriorum* materiam uſitatam præbent cantharides mixtæ cum emplaſtro vel fermento panis, quod aliquot elapſis horis veſicam excitat diſcindendam, ni ſponte rumpatur.

52. Uſus *veſicatoriorum* eſt in lymphæ ſtagnationibus, defluxionibus & derivatione lymphæ acris a parte affecta ad partem a veſicatorio dolentem.

53. In febribus malignis veſicatoria carpis manuum applicata nonnulli practici magni æſtimare ſolent.

54. Tutior uſus eſt *veſicatoriorum*, quando partibus carnoſis quam membranoſis & nerveis applicantur.

55. In dolore profundo & diuturno partis ſine tumore, rubore, ulcere *veſicantium* uſus quam commodus eſſe ſolet.

56. Partibus inflammatis *veſicantia* non ſunt adhibenda.

57. *Fonticulorum* & *ſetaceorum* uſus non plane in medicina eſt fruſtraneus; malum tamen magis allevant, quam tollunt.

58. *Fonticulos* a morbis nervorum præſervare, experientia teſtatur.

CAPUT V.

De Alterantibus medicamentis, illorum uſu & abuſu.

ALterantia dicuntur illa, quæ humores & qualitates noxias corrigunt & in contrarium mutant & ſunt varii generis.

2. Humores acidi pontici in corpore noſtro contenti corriguntur ac invertuntur quam commodiſſime alcalinis tam volatilibus quam ſalinis fixis & terreis, & hæc quoque nuncupantur *abſorbentia & præcipitantia*.

3. Talia ſunt limatura martis, lapides cancrorum, conchæ præparatæ, mater perlarum, Cornu Cervi uſtum, ſalia vegetabilium fixa, omnia ſalia volatilia.

4. Humores acres ſalinos quam optime corrigunt & diluunt mucilaginoſa, ramoſa, oleoſa, ramoſis particulis cuſpides ſalium involventia, terrea & diluentia varia: Ex horum numero ſunt terræ varii generis, antimonium diaphoreticum, emulſiones ex oleoſis paratæ, gelatina & decoctum Cornu Cervi, mucilagines ſeminum.

5. Humores viſcidi tenaces requirunt medicamenta ſale volatili oleoſo acri imbuta, qualia ſunt aromata, radices, ſemina, herbæ tali ſale gaudentes & ſalia varia incidentia.

6. Dulces, pituitoſi humores optime corriguntur amaris ex vegetabilium regno petitis, balſamicis, reſinoſis.

7. Humores bilioſi, ſulphureis; volatiles requirunt blandiora acida, nitroſa & varia diluentia, emollientia.

8. Humores nimis ſicci, & terreis particulis onuſti ſalia volatilia, humectantia, diluentia, nitroſa exigunt.

9. Humores nimis fluxiles, ſeroſi, terrea, adſtringentia, roborantia, balſamica & conſtringentia fixa poſtulant.

10. *Alterantia* pro diverſitate morborum ac affectarum partium varia nonciſcuntur nomina.

11. Dicuntur vel *ſtomachica*, *cordialia*, *hepatica*, *ſplenetica*, *uterina*, *carminativa*, *anthelmintica*, *antiſebrilia*, *antiſcorbutica*, *antihyſterica*, *traumatica*, *emmenagoga*, *alexipharmaca*.

12. Omnia ſuperius dicta ſpecifica agunt vel evacuando vel corrigendo humores noxios, vel vaſa obſtructa reſerando.

13. Sicuti acidum & viſcidum ad ſtabiliendas omnium morborum cauſas inſufficiens eſt, ita quoque medicamentis alcalinis acidum deſtruentibus & viſcidum reſolventibus curatio morborum abſolvi nequit.

14. Medicamenta *acida* magni æſtimanda in praxi ſunt, ſed ſubtiliora; minus, fixa corroſiva.

15. *Acida* ſal volatile ſanguinis figunt, oleoſas ac globoſas ſanguinis particulas nimis fluidas concentrant & coagulant.

16. Illi, quorum fluores & primæ viæ ſcatent acidis particulis, item gravidæ, lactantes, puerperæ, infantes, pectore affecti, & quibus ordinariæ excretiones ſunt ſuppreſſæ, quique tuſſi, hectica, ulceribus, vulneribus, alvo adſtricta infeſtantur, parcius & cautius *acidis* utantur.

17. *Salia volatilia* maxima morborum ſunt præſidia, illorum tamen intempeſtivus uſus multa parit incommoda.

18. *Salia volatilia* venis animalium immiſſa non ſecus ac ſpiritus acidi illa necant.

19. In maximis ſanguinis ebullitionibus, nimio ardore & incaleſcentia corporis, ſanguine nimis tenui exiſtente, ac ubi primæ viæ ſcoriis bilioſis & humoribus tenacibus repletæ ſunt, *ſalium volatilium* uſus parcior ſit.

20. *Salia volatilia*, *oleoſa* & omnia, quæ tali pollent, acidum corrigunt, humores viſcidos reſolvunt, diaphoreſin excitant; *carminativa*, *cephalica* & *uterina* ſunt.

21. Omnia *ſalia vegetabilium fixa*, item *alcalina*, *terrea* v. gr. marina, teſtacea acidos ponticos humores temperant, & dulcificant, per diaphoreſin & diureſin ſuperfluos humores expellunt & ſunt *antifebrilia*, *antihypochondriaca*.

22. *Terrea alcalina* omnia in appetitu dejecto ob fermentum nimis ſalſum, vel ventriculi tonum deſtructum, in obſtructionibus alvi & viſcerum gravioribus, & ubi tardior humorum motus eſt, cautiſſime vel plane nunquam propinanda ſunt.

23. *Salia* tam *fixa* quam *volatilia* vel *media* vitanda ſunt in omnibus morbis a ſalino acri principio ortis & ubi acidum ventriculi deſtructum eſt.

24. Omnia *ſpirituoſa* ſeu *ſulphurea volatilia & ſic dicta confortantia* propter tenuitatem ac ſubtilitatem partium ſuperiora petunt, ſpiritibus corporis noſtri ſeſe immiſcent, celeriorem ſanguinis & humorum tam inteſtinum quam progreſſivum efficiunt motum, & ſi humidum adeſt & pori cutis laxi ſunt, diaphoreſin ac tranſpirationem procurant, flatibus & vitiis ventriculi ex cauſa frigida occurrunt.

25. Quibus caput & ſyſtema nervoſum eſt debile, qui humido carent, teneræ ſunt conſtitutionis & ad ebullitiones proclives, nimium *ſpirituoſorum* abuſum vitent.

26. In omnibus morbis, ubi tranſpiratio eſt prohibita & cutis ſicca, *ſpirituoſa* & ſanguinem exagitantia aſſumpta mirum nocere ſolent.

27. Medicamenta *balſamica* dicuntur, quæ conſtant ex oleo & ſulphure gummoſo, blando ac temperato elemento, naturæ grato; uti ſunt myrrha, ſcordium & variæ herbæ, crocus, zedoaria, nux Moſchata, lignum aloes, ſaſſafras, quæ humorum acrimoniam demulcent, ſpirituaſcentiam chyli & ſanguinis blande promovent, nervis proſunt & omnibus ſtomachi morbis, vulneribus ac ulceribus medentur, hinc *vulneraria* exiſtunt.

28. *Gummata* oleo deſtillato copioſo imbuta acido & viſcido contraria ſunt, hinc optima antihypochondriaca; bilioſos autem humores facile exagitant & calorem p. n. accendunt.

29. *Amara* ſale copioſo fixo ſcatent, hinc aperiunt, acidum bili immixtum corrigunt & bilem copioſiorem generant, ſicque ſpirituaſcentiam ſanguinis blande procurant; hinc amara optima ſunt *hepatica*, *antihyſterica*, *antifebrilia*, *anticachectica*, *antiſcorbutica & anthelmintica*.

30. *Ligna*, quæ reſina pollent copioſa & acri, viſcidos tenaces incidunt humores, exſiccant, ſudorem movent, hinc optima ſunt *antihydropica*, *antiſcorbutica* & *luis gallica alexipharmaca*.

31. *Lignoſa*, ubi humidum deficit, ut in atrophia & hectica, omni modo vitanda ſunt.

32. *Nitroſa* propter æthereum aereum ſal quaſi concentratum & figuram pyramidalem incidunt, attenuant, obſtructiones aperiunt, particulas ſulphureas ſanguinis ligant & figunt, hinc in omnibus morbis calidis, ubi humidum deficit, ſitis & vigilia adeſt, alvus adſtricta, gratiſſimam opem ferunt, & optima ſunt calorem & ſitim ſedantia.

33. Nocent *Nitroſa*, ubi ventriculus debilis eſt, vel ex cauſa frigida laborat, alvus humida & diſpoſitio ad phthiſin & catarrhos.

34. *Aquea*, *diluentia*, *inſipida* majori in copia calide data, ſalia lymphæ peregrina antiſcorbutica diluunt, temperant, craſſos humores fluxiles reddunt, ſudorem & urinam movent, ſitim & calorem p. n. exſtinguunt, excretiones naturæ ordinarias promovent, & ſunt *polychreſta*.

35. Quicunque calidos hos potus ferre non poſſunt, eos in primis viis vitium quoddam habere judicandum.

36. Omnia *actu frigida* poros obſtruunt, excretiones ſiſtunt, inflammationes adaugent, & humores reddunt tenaciores, & ſunt *Repellentia*.

37. *Frigida* concentrant ſpiritus, & in morbis a ſpirituum reſolutione natis illorum uſus non ſemper contemnendus.

38. Medicamenta viſcidam quandam mucilaginem recondentia, ſpicula ſalium acrium temperant, involvunt, nutriunt, dulcificant & ſunt *emollientia*, *pectoralia* & *ſuppurationem promoventia*, *humectantia*.

CAPUT VI.

De Medicamentis motum humorum accelerantibus & nimium ſiſtentibus.

MEdicamenta accelerant ſpirituum, ſanguinis & omnium humorum motum vel privative, vel poſitive: privative, omnia incidentia acidum & viſcidum deſtruentia: poſitive, omnia calida ſpirituoſa & ſale volatili ſulphureo impregnata ſuperius jam deſcripta.

2. *Mercurialia* & *ſulphura mineralium*, quatenus ſpiritu quodam metallico, penetrantiſſimo, æthereo, ex ſolidiſſimis particulis conſtructo gaudent, in nervos & illorum fluidum immediate operantur ſtimulando, irritando, & impulſum ſpiritibus animalibus communi-

communicando, hinc fortiſſima ſunt aperientia in morbis frigidis diuturnis & nervorum ac glandularum obſtructionibus efficaciſſima, talia ſunt regulus antimonii medicinalia, panacæa *Conordingiana*, Cinnabarina, mercurius diaphoreticus jovialis, Tinctura veneris dulcis, tincturæ antimoniales mercurius philoſophice præparatus & cum auro fixatus.

3. Nimium humorum motum ſiſtunt ac demulcent *adſtringentia*, *vitriolacea* & omnia acido-terreo principio imbuta, quatenus particulis ſuis craſſis ad motum ineptis vel vias minutiſſimas occludunt, vel humores nimis fluxiles ac tenues particulis ſuis motui ineptis angularibus & majori ſuperficie gaudentibus coagulant; & tales ſunt omnes tincturæ martiales, quæ non niſi ſolutiones Martis ſunt, vitriolicam naturam habentes, omnia vitriolacea, aluminoſa, auſtera ſtyptica.

4. *Adſtringentia* per accidens ſæpe aperiunt, quatenus anguſtioribus redditis viis accelerant ſpirituum motum, ut non raro ſpaſmodica contractio inde reſultet, qua contractione contentum fluidum movetur & expellitur.

5. In omnibus morbis ex nimiis ſanguinis humorum excretionibus ex læſo ſanguinis circulo natis, morbis frigidis, obſtructionibus & infarctu viſcerum *adſtringentia* inſtar veneni ſunt.

6. Medicamenta *Vitriolacea* nauſeam pariunt in majori copia aſſumpta, vomitus & ſedes efficiunt, quatenus præter virtutem adſtringentem etiam irritantem & ſtimulantem habent.

7. *Vitriolacea* errhina ſunt potentiſſima.

8. Poſt uſum adſtringentium, vitriolaceorum, martialium pulſus ſæpe augetur, calor in corpore fit major, & ſudoris ac urinæ fluxus excitatur.

9. Poſt uſum *Martialium* & *Vitriolaceorum* feces utplurimum recedunt nigræ propter martiales particulas a bile præcipitatas.

10. Motum nimirum humorum ſedant ac ſiſtunt omnia vaporoſa, quæ nimirum in maxima quantitate emittunt vapores, uti ſunt omnia grave & ſuaveolentia & hæc dicuntur *anodyna* & *narcotica*.

11. *Vaporoſa* talia copioſiſſimis ſuis effluviis, per poros facile penetrantibus, nervos replent & ſpirituum animalium fluxum quodammodo ſufflaminant, & ſuſpendunt, hinc torporem inducunt ac ſomnum, dolores auferunt, calorem extinguunt, acrimoniam humorum demulcent, excretiones ſiſtunt, ſudorem nonnunquam movent, & hæc omnia efficiunt, dum motum ſpirituum furibundum nimis ſedant.

12. Pro diverſitate principii iſtius ſeu ſulphuris vaporoſa differunt & magis vel minus naturæ grata ſunt: hinc diverſus eſt effectus opii, nuciſtæ, camphoræ, croci, caſtorei, moſchi.

13. Ex omnibus vaporoſis *Opium* eſt efficaciſſimum & hinc cautiſſime applicandum.

14. Optima præparatio *Opii* eſt ejus ſolutio in inſipido menſtruo & a ſordibus ejus terreis depuratio.

15. Optima *Opii* correctiva ſunt ſudorifera & ſalia volatilia oleoſa aromatica & ſpirituoſa.

16. Acida & Alcalica *Opii* texturam plane deſtruunt, hinc ejus vim vel debilitant, vel immutant.

17. In omnibus morbis frigidis, obſtructionibus tam alvi, quam vaſorum & maxime nervorum, in virium dejectione, ſpirituum animalium imbecillitate, pulſu debili, in omni malignitate, viſcerum infarctu *Opiata* cane pejus & angue vitanda ſunt.

18. Sæpe ubi Opium non prodeſt, prodeſt camphora, crocus &c.

19. *Opiata* pro diverſitate ſubjectorum varios edunt effectus, in aliis excretiones ſiſtunt, in aliis promovent, in aliis ſomnum, in aliis vigilias producunt.

Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum.

20. *Opiata* nunquam niſi primis viis bene apertis, reſpiratione & tranſpiratione libera, pulſu fortiori propinantur, & melius in forma liquida quam in ſicca operantur.

CAPUT VII.

De Cautelis practicis.

Amara, mercurialia optime præſcribuntur in forma pilularum.

2. Medicamentum liquidum ſemper melius operatur, quam ſi in forma ſicca propinetur.

3. In omni morbo præſtat alvum ſervare apertam; & ſi purgante id fieri nequit, clyſterio expediendum eſt.

4. Clyſteres conſtent ex emollientibus, carminativis & ſtimulantibus.

5. Salina in clyſteribus plus ſtimulant quam purgantia.

6. Natura clyſteribus & omnibus medicamentis facile aſſueſcere poteſt, hinc medicamentorum mutatio conſulta eſt.

7. Omnis venæſectio, purgantia, emetica tempore excretionis ſubcutaneæ in variolis, eryſipelate &c. nocent & naturam in criſi turbant.

8. Purgatio ante variolas & poſt declinationem optima eſt.

9. Omnia calida, ſpirituoſa, volatilia, oleoſa maſſam ſanguinis exagitantia tempore eruptionis cane pejus & angue vitanda ſunt: ſymptomata utplurimum non tantum exaſperant, ſed & copioſiores efficiunt variolas: proſunt magis temperata, ebullitionem humorum nimiam deprimentia.

10. Myrrhata tempore convaleſcentiæ optima ſunt, & balſamum reddunt ſanguini a nimia ebullitione vappido reddito.

11. Tempore ſuppurationis commodiſſime alvus clauſa poteſt aperiri.

12. Regimine calidiori nimio plures moriuntur ex variolis quam frigidiori.

13. Morbillos tractandi & curandi methodus eadem eſt cum variolis.

14. In omnibus malignis quicquid movendum, illud ſtatim in principio fieri debet.

15. Venæſectio in malignis nonnunquam ſalutem, interdum etiam mortem affert; & hoc tempore prodeſt, illo nocet.

16. Quo minus ægri in malignis tractantur in morbi ſtatu, & quo magis totum negotium naturæ relinquitur, eo facilius ipſi Medici procedunt, & citius ægri evadunt.

17. Vomitoria magis commutanda in malignis, quam purgantia, mixta tamen ſemper cum alexipharmacis, turbatam maſſam ſanguineam reſtituentibus.

18. In malignis mixtura ſanguinis turbata ante omnia reſtituenda eſt, & vires conſervandæ.

19. Omnia alimenta ſubſtantifica, pinguia, juſcula ſic dicta confortantia nocent in omnibus febribus.

20. In omnibus morbis epidemicis præſervant & curant emetica & diaphoretica cum balſamicis mixta.

21. In intermittentibus, antequam primæ viæ expurgatæ fuerunt & obſtructiones viſcerum ſolutæ, cavendum maxime a china chinæ, præcipitantibus, adſtringentibus.

22. Chinæ chinæ eſſentia in extractum liquidius redacta, convenientiſſima eſt medicina, nec talia incommoda efficit, quam in pulvere exhibita.

F 2 23. Arca-

23. Arcanum medendi intermittentibus eſt verus uſus & exhibitio prudens chinæ chinæ.

24. Purgantia fortiora, uti in omnibus obſtructionibus viſcerum: Sic maxime in intermittentibus, quæ ex obſtructionibus fiunt, damnum inferunt.

25. Mercurialia & antimonialia glandularum obſtructarum & morborum contumaciſſimorum ſunt alexicaca.

26. Nimis calida, volatilia, ſudorifera in febribus, & ubi primæ viæ obſeſſæ ſunt ſaburra vitioſorum humorum, nocent, & intermittentes facile mutant in continuas.

27. In hecticæ ſtatu omnia purgantia & emetica item acria inſtar veneni ſunt.

28. In hydrope, cachexia, volatilia, ſudorifera maxime anguſtias efficiunt, febrem accendunt & ſymptomata augent.

29. Viis in hydrope obſtructis adapertis fortiſſime & quidem repetitis vicibus purgandum eſt.

30. In omnibus morbis cum virium defectu junctis, vel in ipſo ortis cavendum eſt ab omnibus fortioribus evacuationibus, adſtringentibus, opiatis &c.

31. In declinatione morborum ſemper balſamica, amara & ſtomachica ſunt optima, item ſalia volatilia.

32. In ulceribus, ſcabie, &c. internis ſemper prius auſpicanda eſt cura, deinde externis adjuvanda.

33. Pediluvia in omnibus capitis affectibus, nec non clyſteres conveniunt.

34. A balneis abſtineant hectici, cacochymici & quorum viſcera inflammata ſunt.

35. Emplaſtra mercurialia egregie reſolvunt obſtructiones, aſt ſcirrhos lienis, pancreatis in abſceſſus facile mutant.

36. Poſt martialium, abſorbentium uſum ſemper interpolanda ſunt leniora purgantia, item acidula, ſtomachalia menſtruum ventriculi erigentia.

37. Adſtringentia in pectoris affectibus cautiſſime danda, ſiſtunt enim expectorationem.

38. In morbis catarrhalibus & pectoris affectibus looch ac electuaria dulcia ſæpe ventriculum ejuſque digeſtionem ita lædunt, ut cachexia, hydrops, hectica aſthma inde fiat.

39. Caute ſemper danda ſunt & in minori doſi dulcia: ſcorbuticos, hyſtericos & hypochondriacos lædunt.

40. Ante purgationem ſemper prius humores alterandi, maxime acidi, ſic felicius inſtituitur operatio.

41. Spirituoſa, aromatica, theriacalia optime ſiſtunt hypercatharſin.

42. Decocta, dulcia & magni potus in viſcerum obſtructionibus non danda.

43. Dantur perſonæ, quibus certa remedia ſunt inimica, ex certa quadam idioſyncraſia.

44. Medicamenta, quæ ſanguinis vitia corrigere debent, commodiſſime ſumuntur cum decoctis.

45. Poſt purgatas primas vias medicamina ſemper felicius operantur.

46. Periodici morbi tempore intermiſſionis magis, quam in ipſo paroxyſmo, ſanandi.

47. In frigidis morbis & ubi ventriculus debilis eſt, vinum vehiculum ſit medicamentorum.

48. Acidularum, thermarum, lactis uſus ſupponit viſcera ſana, robuſta, non inflammata vel ſcirrhoſa & robur ventriculi.

49.. Acida poſt uſum lactis evitanda.

50. Hyeme magis volatilia oleoſa calida proſunt, æſtate magis temperata.

51. In omni inflammatione vitanda inſtar veneni ſunt frigida.

52. Nervis, membranis & oſſibus nimis calida, frigida, acida, & oleoſa & mercurialia nocent.

53. In omni horrore ac frigore morborum incipiente nocet potus.

54. Medicamenta emmenagoga optime dantur aliquot dies ante conſuetam purgationem.

55. Omnes morbi incogniti in principio tractandi ſunt diaphoreticis.

56. In ſpaſmodicis inteſtinorum affectionibus præſtat clyſteres ex meris oleis præparare.

57. In purgatione & vomitu omne frigidum acidum & adſtringens vitandum eſt.

58. Puerperæ tractandæ ſunt uti graviter vulneratæ, & in illorum morbis ſemper inflammatio partium eſt attendenda.

59. Potus, balnea & Carminativa hernioſis valde ſunt proficua: nocent autem ipſis purgantia fortiora.

60. Non omnia ſubjecta vel omnes morbi externi ferre poſſunt emplaſtra, unguenta, liquores &c.

61. Doſis medicamentorum variat pro diverſitate medicamentorum & præparationis eorum.

62. Multum intereſt, qua doſi medicamentum applicetur.

63. Prudentis Medici eſt, noſſe, quamdiu cum medicamento præſtanti continuandum ſit.

64. Multa ſunt in praxi juxta Galenum, quæ nec dici nec ſcribi poſſunt.

F I N I S.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
DIÆTÆ VITIO
MULTORUM MORBORUM CAUSA.

Primùm edita anno 1715.

§. I.

M*ORBOS partim ex diætis, partim ex ſpiritu, quem attrahentes vivimus, fieri*, præclare, admodum. HIPPOCRATES *Lib. de nat. hum.* §. 18. edixit. Etenim cuncta animantium corpora, ut vivant, nutriantur atque perſiſtant, continuo opus habent triplici nutrimento, quorum primum eſt aer, alterum cibus, tertium potus. Sicut enim tria hæc elementa fluidum, ſolidum & humidum ad conſtitutionem omnium corporum, quæ in rerum natura conſiſtunt, invicem mixta contribuunt: ita etiam, ut corpus humanum conſervetur, nutriatur & vitales motus contineat, tenuiſſimo fluido, quod ſecundum HIPPOCRATEM movet & impetum facit, deinde ſolido, quod ſtructuram & firmitatem corpori adfert, tum humido, quod nutritionem præſtat & perpetua in circulum abeunte progreſſione, omnem corruptionem avertit, opus habet. Qua de cauſa nullus homo ſine aere, ſine cibo & ſine potu vitam diu conſervare, vel ſano ac integro corpore eſſe poteſt. Quum vero aer, neque minus eſculenta & potulenta, tum ratione indolis & temperaturæ, tum ratione facultatum & virtutis, mirum inter ſe diſſideant; hinc omnino Medicum & naturæ conſultum oportet ſcire, quænam ex hiſce tam ratione copiæ quam ratione temperaturæ, corpori noſtro congrua vel incongrua aut aliena ſint, ne noceant vel detrimentum quoddam atque exitium adferant.

2. Quemadmodum vero magnum illud catholicum longe tenuiſſimum movens, aer, quando intemperie delinquit, vel aliens inquinamentis contaminatus eſt, celeriter ac promtiſſime nocet &, cum plures ſimul invadat, acutas & populariter graſſantes ægritudines invehit: ita cibus ac potus, quoniam permanentem ac diutius inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditat, gignendis chronicis morbis maxime pabulum ſubminiſtrat. Igitur ad rem pertinet, horum proprietates & vitia noſſe exactius.

3. Equidem ſanis omnia ſunt ſana, atque etiam nonnullos homines alimenta & copioſa & intemperata, ſine ulla ſanitatis offenſa, ferre poſſe animadvertimus; ſed tamen, cum naturæ mirum inter ſe differant & unum corpus altero robuſtius, altero ſit imbecillius: hinc utique alimentorum ſalubritas & inſalubritas non in genere, ut indocti putant, ſed ſecundum vires & naturam corporum æſtimanda eſt. Quibus enim ſanum & robuſtum corpus eſt, illi nec a copia, nec ab intemperie alimentorum facile offenduntur, eo, quod vigore motuum & nimium facile vincatur ac ſubigatur & ſupervacaneum debite excernatur: quod vero minus obtinet in infirmioribus, ubi & nimium & intemperatum ſubſiſtit, & morbum facit.

In medicina enim illud perpetuo ſervandum & animo diligenter imprimendum eſt, quod nec medicamenta nec alimenta in ſe & ſua natura proficua vel perniciuia cenſeri debeant, neque ſecundum ſuam activitatem, certum effectum ſemper habeant, ſed demum bonam vel pravam operationem exſerant, prout corpus ratione roboris ſolidorum, ac viarum & humorum conditione diſpoſitum inveniant. Quo magis magnum illud paradoxon, homines quoad individua raro, inter tot occurrentes morboſas cauſas, ægrotare, facillima ratione ſolvi poterit, cum non una cauſa, ſed plures ſimul & naturales & non naturales ad morbum, velut effectum, concurrere debeant. Noſtrum itaque jam erit, hæc paulo ſubtilius agitare & exponere, quomodo nempe & in quibus ſubjectis & quos morbos alimenta tam eſculenta, quam potulenta invehere ac producere ſoleant.

4. Quemadmodum vero rectum eſt regula obliqui, ita ad ſanitatem & integritatem corporis noſtri, tanquam regulam cibi & potionis inſalubritas æſtimanda erat. Vigor videlicet omnium corporis noſtri actionum & ſanitas in eo merito poni debet, ut primo alimenta adſumta in ventriculo ac inteſtinis probe digerantur & diſſolvantur, atque utile ab inutili ſeparetur, hoc vero excernatur; deinde ut utilis ſuccus ad ſanguinem delatus, probeque mixtus cum eo, libero ac moderato ſolidorum motu per omnes corporis meatus ac canales propellatur & per diverſa emunctoria alienum & ſupervacaneum excernatur, quo fit, ut non modo corpus bene nutriatur, ſed & vigor omnibus actionibus accedat.

5. Quapropter primo ea inſalubria nobis dicuntur alimenta, quæ ventriculi & inteſtinorum virtutem ac motum periſtalticum, quo alimentorum reſolutio & ſuperfluorum egeſtio celebratur, labefactant vel deſtruunt. Deinde alimenta minus ſalubria ea cenſenda eſſe arbitramur, quæ ſanguinis liberum per omnes meatus progreſſum ac tranſitum præpediunt & inutilium atque ſupervacaneorum excretionem ſufflaminant: hinc enim plethora, cruditates, obſtructiones, impuritates plurimorum morborum procreatrices, reſultant. Primum itaque quod attinet ad ciborum quantitatem, eam utique & naturæ inimicam eſſe & morbum facile proferre adſerimus. Præclare enim non minus, quam vere HIPPOCRATES *Sect. II. aph.* 4. prodidit: *neque ſatietas neque aliud quidquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.* Et *aph.* 17. *Sect. II.* clarius id exprimit, cum ait: *ubi cibus præter naturam copioſior ingeſtus fuerit, morbum facit.* Et optime CELSUS *Lib. I. Cap. II. p.* 25. *ubi ad cibum ventum eſt, nunquam utilis eſt nimia ſatietas.* Recte itaque ciborum exſuperantia & nimia voracitas plurimorum morborum cauſa habetur: & pulchre FERNELIUS *in Patholog. Lib. I. Cap. XV. pag.* 210.

pernicioſam admodum ſentinam, abdomen inſaturabile appellat, quia omnium tum corporis, tum animi vitiorum fons atque origo eſt, ut non minus acute, quam facete intemperantia nutrix Medicorum nominetur.

6. Neque vero tantum nimia ciborum copia ſanitati officit, verum etiam, ſi quando nimia aviditate ingeritur. Laborant vero ejuſmodi edendi intemperantia maxime pueri, adoleſcentes & juvenes, qui adhuc nutritione opus habent; ex temperamentis, qui complexionis ſanguineæ vel cholericæ ſunt, majori cum cupiditate cibos adſumunt, quam qui ſegnioris & phlegmaticæ indolis ſunt. Qui ex morbo convaluerunt, ordinario magna edendi cupiditate feruntur & nimis propere ſtomachum ciborum mole obruunt. Simili intemperantiæ vitio laborant quoque ii, qui diutius inedia vel fame preſſi fuerunt, ſiquidem, ubi ad cibos accedunt, eos in magna copia & ingenti aviditate, non parvo ipſorum damno, ingurgitant. Non minus noxia ad edendum appetentia ſubinde, qui chronicis morbis detinentur, ferri ſolent. Ita ex hypochondriacis pathematibus adflicti, febre quartana vexati quoque, melancholici & phthiſici plerumque edaciores ſunt. Idem vitium quoque infantes, qui vermibus laborant vel convulſivis inſultibus fatigantur, corripit. Tali vero caſu perquam neceſſaria & utilis in praxi eſt obſervatio, quod hujus generis morbi, quibus voracitas adjuncta eſt, difficillime medicina expugnentur, quia natura perpetuo novo onere alimentorum premitur, ut eo minus contra vim & cauſam morbi inſurgere eamque ſubigere poſſit. Tacemus, quod nova ſemper cruditas proveniens, novum ſemper pabulum morbo ſubminiſtret. Multum vero ad edendi intemperiem & voracitatem ſola adſuetudo contribuit, unde, qui tribus vel quatuor vicibus die cibum ſumere conſueverunt, ii hora inſtante vehementer eſuriunt.

7. Plura vero & gravia damna ſunt, quæ ex nimio cibo & edendi aviditate corpori accedunt. Nam ubi cibi non bene maſticatione comminuti & cum ſaliva permixti deſcendunt in ventriculum, non ſufficienter diſſolvuntur, unde crudus, nec ſatis digeſtus & attenuatus ad inteſtina fertur chylus, hinc ulteriori ibi fermentationi reſiſtens, flatibus materiam præbet, unde borborygmi, abdominis inflationes & tenſiones variaque tormenta conſequuntur.

8. In imbecillioribus, & qui non multo tempore a morbo ſanitatem receperunt, copioſe & cum nimia cupiditate ingeſtus cibus in ventriculo ſemidigeſtus hæret, quem flatu implet, diſtendit, maximaſque anguſtias & conatum ad vomendum efficit. Idem de puerperis ſentiendum eſt, in quibus nimia cruditas adeo ventriculi robur periſtalticum enervat, ut ponderis inſtar, cum miſero aſpectu faciei, premat & noctes inſomnes faciat. Solet quoque multo crebrius in iis, qui modo e morbis & febribus convaluerunt, cibus male concoctus & crudus, lentore ſuo mucido, plicis & tunicis duodeni firmius adhæreſcere & febris lentæ, ſtomachalis, cardialgiæ, icteri, flatuum, ructuum materiam & cauſam ſuggérere. Feminæ tenerrimæ & ſenſibilioris conſtitutionis gravidæ, vel quæ hyſtericis pathematibus patent, quando cibum copioſe vel nimis avide devorant, multas inde moleſtias, anxietates luunt ac patiuntur.

9. Nocet vero quam maxime avidiſſime exceptus cibus iis, qui enormes ſanguinis profuſiones paſſi ſunt; ibi enim ventriculus, tono & robore deſtitutus, alimenta nec bene digerere, nec apte propellere poteſt, quare & cardialgiæ, anguſtiæ, anxietates, vertigines, dolores capitis & leoti calores ſubſequi ſolent. Vel ſi crudi ſucci omnium ad ſanguinem & vaſa ferantur, ob robur naturæ deperditum hinc inde fiunt ſtagnationes, decubitus, viſcerum infarctus, inferiorum partium tumores & via ad cachexiam & morbos chronicos panditur. Periculoſiſſime vero in copia & cum ardore devoratus cibus nocet iis, qui in caſtris fame, aſſidua vigilia & nimio labore naturæ & ventriculi robur deperdiderunt; unde non poteſt non corrupta alimentorum maſſa in infirmo corpore & humoribus in putredinem pronis, graves malignas febres ſic dictas Hungaricas contagioſas progignere, quod ſæpiſſime contingit, ubi milites ex caſtris in hibernis ad plenum victum accedunt.

10. Præterea tenerrimæ conſtitutionis infantibus copioſior lactis vel alimentorum ingeſtio admodum infenſa eſt, utpote quæ nimium ventriculi tunicas diſtendendo, æſtuationes, cardialgias, anguſtias & anxietates provocat, a quibus malis egregie liberantur, quando ob ſenſibilitatem ſuperfluum vomitu rejiciunt, quod ſanitati infantum maxime proficit. Ubi vero natura languidior ac ſegnior eſt, lac coagulatum & crudum cruſtam villoſam glutinoſo ſuo lentore obſtruit, glandulaſque meſenterii tumidas reddit, unde atrophiæ, cachexiæ, & ingentis tenſionis in abdomine fit origo. Nihil vero valetudinem in infantibus æque ac in adultioribus magis turbare ſolet, quam ſi alvo adſtricta vel ſegnius procedente nimia lactis vel aliorum ciborum copia accipitur. Difficilius enim, ob vacillantem motum periſtalticum, progreditur, ſed in tenuibus ſubſiſtens, acceſſu aliorum humorum ex ſanguine, corrumpitur & exæſtuationibus febrilibus, ventriculi inflationibus, ructibus, in tenella vero ætate convulſionibus occaſionem ſuppeditat. Nam quo liberior & minus obſtructa eſt alvus, eo minus cibus ingeſtus incommodo eſt; ſicut etiam contra, alvo diutius adſtricta, omnis nimia ſatietas valde periculoſa eſt. Novimus aliquot exempla, ubi prægnantes, per alvum nihil reddentes, cibo paulo largius uſæ, aliquoties iteratum abortum paſſæ fuerunt. Neque alia ratione, niſi demto cibo & facta alvo laxiore fœtum retinuerunt.

11. Plus vero periculi illud habet, quando cibi, etiam optime nutrientes & carnium alimentoſa juſcula, cum vitello ovorum mixta, in continuis & acutis febribus, & maxime circa excretiones criticas, paulo largius exhibentur. Et, ſi quiſpiam in vitæ diſcrimen ægrum tali caſu cibus conjicere poteſt, certe eſt alimentoſus, eo quod cum naturæ ſit oneri, eam in ſalutaribus excretionibus peſſime turbet. Nocet vero quam maxime in acutis & malignis carnium eſus, quandoquidem hæ facile putreſcunt, & ſic vim morbi, cujus natura in putredine reſidet, augent. Neque etiam ſine ratione puerperis, quæ inprimis humoribus impuris ſcatent, carnoſa diæta interdicitur. Et ſpectat huc Hippocratis aphoriſmus 10. Sect. 2. *corpora impura, quo magis nutriveris, eo magis læſeris.* Victus quoque lautus & plenus inimicus maxime eſt febribus, & ex tertiana ſimplici quam facile duplicem facit. Rectiſſime enim Hippocrates *Sect. VII. aph. 65. Si quis febricitanti cibum dederit, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus ſit.*

12. In genere vero id obſervationem meretur, quod omnes valetudinarii & infirmi, item ſenes, facile a copia alimentorum, præſertim ſi pravi ſucci fuerint & promte in corruptionem abeant, lædantur. Siquidem hæc ipſa non modo placidum ſomnum impedit, ſed & gravitatem corporis & capitis laſſitudinem, catarrhum & dolorem in capite accerſit. *Neque enim ulla cauſa*, loquit Sanctorius, *Sect. IV. aph. 40. ſomnum magis interturbat, quam ciborum corruptela; id efficit ſympathia, quæ eſt inter ſtomachum & cerebrum.* Non parum itaque refert ſcire, quinam homines imbecilli, quinam firmi & robuſti ſint. Qua de re optimam cautelam nobis reliquit

Celſus

Celſus Lib. II. Cap. XVIII. imbecilli homines rebus infirmiſſimis opus habent, mediocriter firmos media materia optime ſuſtinet & robuſtis apta validiſſima eſt.

13. Verum enimvero non tantum cibus paulo copioſior & majori aviditate, quam par eſt, ſumtus, ventriculo & primis viis moleſtus varia procreat mala, ſed & cibus optime nutriens & probe temperatus, qui aptiſſimam chyli & ſanguinis materiam continet, ubi in copia ſumitur, univerſum corpus præter naturam multis gravibus & longis morbis pabulum præbendo afficit. Dicimus non ſine ratione optimum cibum, hoc eſt, qui optimum & laudabilem præbet ſanguinem, ea mala procreare. Jam vero quænam ex omni alimentorum claſſe optimum nutrimentum & laudabilem ſanguinem generent, intuebimur. Inter hæc vero primum merito locum obtinent carnes juniorum animantium, caro vitulina, bovina, agnina. Omnes enim hæ carnes coctione ſuccum gelatinoſum reddunt, qui proxima ſanguinis eſt materia. Quid enim aliud optime temperatus ſanguis eſt, quam gelatina occluſo & continuo calore rubedine tincta? quid aliud eſt is ſuccus, qui ſolidas univerſi corporis noſtri partes nutrit, quam gelatina, in quam etiam animantium partes, vel duriſſimæ, oſſa & cornua longiori demum coctione reſolvuntur, & manet hoc loco id verum, in quod quid reſolvitur, ex eo etiam conſtat. Secundum locum inter alimenta, quæ bonum ſuggerunt ſanguinem & optime nutriunt, frumenta & panificia ſibi vindicant. Eſt enim ea natura ac indoles omnium ſeminum, ut temperie gaudeant, dum ex partibus terreis, ſubtilioribus, mucidis & oleoſo-ſulphureis probe mixta ſunt, unde cum aqueo liquore trita & cocta ac emulſa albidum inſtar lactis liquorem conſtituunt. Quid vero aliud eſt chylus, quam lac, quo nihil ad alendum eſt præſtantius. Ex quibus intelligi poteſt, plus alimenti eſſe in pane, quam in ullo alio, quare etiam ſolo pane & aqua vivere & ſanus homo eſſe poteſt. Panis enim, qui ex ſeminibus tritici, ſiliginis vel hordei conficitur, cum aqua in emulſionem ſive optime temperatum chylum ceſſit. Denique & ipſum lac animantium optime nutrit, corporaque robuſta reddit, quemadmodum videmus in quibuſdam firmis Helvetiæ populis, qui ſolo lacte veſcuntur. Huic poſtea illa, quæ ex lacte parantur, ut butyrum & caſeus, ſuccedunt, quæ cum pane mixta robur membris adferunt; ejuſdem quoque generis ſunt ova volucrium ſorbilia fluida, quæ ex optima alibili materia animantium conſtant. Imbecillius vero nutrimentum piſces omnis generis, & ex vegetabilibus olera, radices, bulbi & herbæ continent.

14. Equidem hæc omnia probe digeſta & ſubacta in ventriculo ſanguinem bonum & laudabilem generant. Attamen ſi is abundantior, ex nimis largo & lauto victu, redditus fuerit, quantum noceat, exprimere vix poſſumus. Nam ejus copia fibras motrices cordis & vaſorum admodum diſtendit, eorumque robur, tonum ac ſyſtolen debilitat atque infringit, quominus expedite & promte liquoris vitalis per univerſi corporis tubulos fiat curſus, quo imminuto inutilium partium ſecretio & excretio tardior quoque fiat neceſſe eſt. Quapropter decreſcente ſolidorum pulſu ac impulſu, corporis nativus calor, ſecundum veterum ſententiam, quaſi ſuffocatur, quemadmodum flamma lucernæ a multo oleo opprimitur. Decreſcente quoque impulſu ſanguinis & humorum conveniens fluiditas ac tenuitas decreſcit, hinc ſpiſſiores ac craſſiores facti, meatus viſcerum obſtruunt, viaſque comprimunt, unde, emunctoriorum tubulis clauſis, impurum in ſanguine remanet. Tum minore facto ſolidorum impulſu, ſanguis in excrementitias partes, ſerum nempe ſalſo-ſulphureum minus per calorem reſolvitur, ſed potius ingens ſanguinis & humorum in vaſculoſo genere fit accumulatio, qui ſtatus & habitus corporis nunquam tutus, ſed ſuſpectus & juxta *aph. 3. Sect. I.* ſine mora ſolvendus eſt. Pulchre admodum veriſſime hanc in rem CELSUS *Cap. II. Lib. II.* ſcribit. *Si plenior aliquis & ſpecioſior & coloratior factus eſt, ſuſpecta habere bona ſua debet, quæ quia neque in eodem habitu ſubſiſtere neque ultra progredi poſſunt, fere retro quaſi ruina quadam revolvuntur.*

15. Illud autem magis attinet ſcire, non æque & promiſcue in omnibus jam facile bonum & laudabilem ſanguinem redundare, ſed hoc ipſum magis fieri in iis, qui habitu ſpongioſo & laxiori præditi ſunt, venas obtinent copioſas & anguſtas, temperamento ſunt ſanguinei, vitæ ſunt otioſæ & animi tranquilli, vino & ſpirituoſis liquoribus delectantur. Neque ignorare oportet, feminas ſemper alendo copioſiori ſanguini plus eſſe idoneas, quam viros. Signa vero ſunt repletionis ac nimiæ ſanguinis redundantiæ, quando non modo habitus corporis turget, facies apparet colorata, ſed & vaſa, præſertim in partibus inferioribus, ſanguine ſunt diſtenta & inflata, & ſi quando motu corpus exercent, facile delaſſantur inque adſcenſu difficulter ſpirant. In quibuſdam pruritus, præſertim in pedibus excitatur. Neque vero ſemper in plethoricis facies rubet, quod tantum in ſanguineis evenit, ſed macilentiores ſæpenumero faciem habent minus coloratam, vaſa tamen valde ſanguine diſtenta, quæ ideo principale repletionis ſignum exhibent. Nil vero plus ad generationem ſuperflui ſanguinis facit, quam quies ſeu motuum conſuetorum intermiſſio, præclara enim ſunt, quæ hac de re HIPPOCRATES *Lib. I. de diæta §. 1.* perhibet: *homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi etiam laboret, contrarias enim inter ſe vires habent cibi & labores, labores enim ea, quæ inſunt, conſumere ſolent, cibi autem & potus ea, quæ evacuata ſunt, explent*, ſiquidem omnis motus & exercitatio corporis celeriorem ſanguinis per vaſa efficit curſum & iter, unde fortior fit calor, quo magis illud, quod eſt gelatinoſum in ſanguine, in excrementitium ſerum diſſolvitur. Etenim quam celeriter & vehementer auctus calor ſuccos & pinguedinem corporis noſtri conſumere & obeſos graciles reddere poſſit, febris continua documento eſſe poteſt.

16. Ex copia vero alimentorum ſanguinis facta abundantia eos maxime fovet ac ſuſtentat morbos, quos a plethora proficiſci in peculiari diſſertatione *de ortu & cauſis morborum* expoſuimus. Sunt vero ii morbi, qui ex plethora naſcuntur, partim a ſpaſmo & inæquali ſanguinis circulo, partim ab atonia & a ſanguinis ſtagnatione derivandi. In corporibus videlicet agilioris naturæ juvenibus & temperamentis ſanguineo-cholericis ſanguinis copia ſubſiſtens in abdominis viſceribus, ad quæ portæ vena pertingit, facit fortiores ſtricturas, quæ illum cum impetu in pueris & adoleſcentibus ad caput, unde narium hæmorrhagiæ: in juvenibus ad pectus, unde hæmoptyſes & anxiæ & difficiles reſpirationes: ad ventriculi regionem, anxietates & quandoque cruentæ vomitiones: vel ad uterum, unde menſtruæ purgationes: in adultioribus viris ad anum, unde hæmorrhoides: in ſenioribus ad renes, hinc mictiones cruentæ proveniunt, pellunt. At ſi corpus propter male ſuccedentes has ſalutares excretiones a ſupervacaneo ſanguine non liberatur; tunc ipſe decumbens, pro varietate locorum, moleſtiſſimas ſtagnationes, ſtaſes, dolores & inde ſubnaſcentes graves paſſiones concitat. Igitur in capite fiunt exinde intolerabiles cephalalgiæ & hemicraniæ, melancholiæ, in ejus partibus exterioribus ophthalmiæ, odontalgiæ, dolores & tumores rheumatici,

eryſi-

eryſipelacei, otalgiæ: in pectore, ſi ſeroſioris conſtitutionis homines fuerint, tuſſes & aſthmata humida, rheumaticæ ſcapularum adfflictiones, pleuritides ſpuriæ, in ſanguineis & cholericis pleuritides, peripneumoniæ, oppreſſiones pectoris, cordis palpitationes, in regione ventriculi præcordiorum conſtrictiones, anxietates, flatulentiæ, cardialgiæ: in abdomine, colicæ convulſivæ, alvi adſtrictiones & hujus generis plura.

17. In corporibus vero humidioribus & quæ naturæ obtuſioris & ſegnioris ſunt, ſuccorum & ſanguinis redundantia, in ætate ſenili affectus ſoporoſos, paralyſes, hemiplexias parit; in ætate vero juvenili, ab anno vigeſimo primo ad annum trigeſimum quintum, præſertim in ſanguineis & qui habitus corporis ſunt ſpongioſi in pectore phthiſes, tabes, apoſtemata, abſceſſus, vomicas, exulcerationes, chronicas tuſſes, hecticas producit. At ſi copia ſanguinis in abdominis viſceribus ſtagnat eaque infarcit, multos graves & longos morbos progenerat, ſiquidem ex hepate obſtructo, infarcto, & indurato icterus flavus & niger, cachexiæ, leucophlegmatiæ, & hydropes profluunt. Ex liene ſimili modo ſe habente ingentes ejus tumores, atrophiæ, vomitiones cruentæ & ſanguinis nigri per alvum ejectiones, quas atræ bilis nomine antiquitas venditavit, ſuboriuntur. In utero ſi ſubſiſtit, nec purgatur bene copioſus ſanguis polypoſas in vaſis majoribus efformat concretiones, quæ ad frequentes abortiones aditum præparant. Solent vero hujus generis prava accidentia facile contingere in iis, quibus ſolennes & alias conſuetæ a natura factæ ſalutares ſanguinis excretiones ſubſiſtunt, ceſſant ac deficiunt: vel iis, qui ſanguinis adſuetas miſſiones per venarum ſectiones, ſcarificationes maxime proficuas multo jam tempore intermiſerunt, victum tamen & vivendi rationem non mutarunt. Quocirca in periculoſo admodum & ad morbos graves proclivi ſtatu feminæ, quibus ordinarii menſes deficiunt vel quinquagenariæ, quando plane quieſcunt, verſantur, atque viri, quibus olim fluentes hæmorrhoides non amplius feruntur, ſimili periculo expoſiti ſunt.

18. Gravidæ, quia in ſtatu plethorico atque etiam cacochymico conſiſtunt, ex ceſſante ſanguinis per uterum evacuatione pluribus, ut notum eſt, patent affectibus, qui nullam aliam habent originem, quam, quod nimis abundans in vaſis ſanguis hinc inde varias congeſtiones & decubitus efficiat. Qui ſtatus tanto pejor redditur, quanto plus gulæ & abdomini indulgent, corpus motu non exercent & alvo dura ac obſtructa laborant: præſertim ſi corpus habitudinis fuerit laxæ & ſpongioſæ. Ex quibus omnibus intelligi poteſt, quantum corpori noceat cibus etiam optimus in copia adſumtus, quomodo ille plethoram, fœcundiſſimam morborum matrem, procreet & qua ratione plethoricus ſtatus, lauto & copioſo victu continuato, ſemper in deterius, non ſine ſanitatis & vitæ periculo, collabatur.

19. Plura itaque mala ſunt, quæ ex ciborum & ſuccorum abundantia in corpus humanum redundant: illud vero quam maxime adhuc debet conſiderari, quod ſtatus plethoricus omnibus ferme morbis addat perniciem, atque difficiliorem, niſi mature ſolvatur, efficiat curationem. Graves animi affectus in corporibus, quæ plurimum ſanguinis alunt, non parum habent periculi, eo quod accumulatus & cum vehementia ad quædam loca propulſus, profundas ſtaſes vel, quod pejus, vaſorum rupturas de facili funeſtas producit; qua de cauſa etiam acre frigus plethoricis eſt inimiciſſimum. Dein attenta & diligenti conſtat obſervatione plus ſanguine copioſo præditos malis epidemicis eſſe obnoxios, quam ullos alios, quare ad graſſantes febres ſuſcipiendas valde ſunt idonei, eo, quod inſenſibilis tranſpiratio læſa, graviorem noxam eorum ſuccis, ipſique digeſtioni primarum viarum adfricet.

20. Neque vero duntaxat optimus & copioſe ſumtus cibus nocet, ſed quam maxime is, qui temperie deſtituitur, qua mirifice per omnia natura gaudet, ſiquidem ad ſuccum, qui nos generat & qui nos nutrit, & partes corporis noſtri conſtituit, nihil intemperati, nihil exceſſivi accedere debet, ſed omnia, quæ eminenti facultate ac intemperie donata ſunt, e corpore, ſi in id admiſſa fuerint, debent excludi. Equidem corpori humano tametſi multa inſint & amara & ſalſa & dulcia, *attamen ubi temperamentum hæc inter ſe habuerint moderatum tum facultate, tum copia, & ubi maxime fuerint permixta, tunc ſanus eſt homo; ægrotat autem, dum horum quid minus aut amplius ſit, aut ſeparatur in corpore & non fuerit reliquis omnibus contemperatum*, ſicuti præclare & ſcite loquitur HIPPOCRATES *Lib. de Nat. hum.* §. 6. Quare etiam cibi ingeſti nobis incommodi ſunt & intemperati nos lædunt, ut ſunt nimis amari, ſalſi acidi, quemadmodum graviter, idem auctor non minus ac vere *Lib. de vet. Medic.* §. 24. & 25. docet. Et, ut paucis rem explicemus: ſicuti in genere omne exceſſivum tam copia, quam qualitate: ita etiam alimentum corpori noſtro eſt inimicum.

21. Si quis vero ſecundum tres morborum claſſes, quas in ſuperioribus adduximus, alimenta diſpeſcere velit; non multum errabit. Videntur enim mihi quædam vel nimia tenuitate partium ſulphurearum & calidarum excedere, alia vero ſalino, acri & acido exſuperanti elemento partes nervoſas & fibras corporis plus juſto adficere, alia porro nimis compacta, immobili & terreſtri ſubſtantia humorum fluiditati & progreſſioni adverſari. Quæ ſunt generis primi, ad omnium febrium & caloris, qui præter naturam fit, generationem, multum facere videntur, ut ſunt potus vinoſi, ſpirituoſæ aquæ ſic dictæ vitæ, cibi nimium aromatibus, pipere, zingibere conditi. Alterius generis ea ſunt, quæ fibrarum ſpaſmos provocant, vel diſſolutionem continui inferunt, ut ſunt cibi nimis ſale conditi, omniaque acida, acria, allio ac cepia condita. Tertii generis ſunt, quæ craſſum generant ſanguinem, minimoſque canales ac meatus obſtruunt, qualia ſunt frumenta, legumina, ut fabæ, piſa, lentes, grana milii, omnes marini piſces & cibi duri ac valde glutinoſi. Denique ſolidorum relaxationem & robur deperdunt valde refrigerantia, crudis quæ ſuccis abundant, ut ſunt omnes fructus horæi, cucumeres, melones, mala perſica, ficus, uvæ, cucurbitæ, omniaque dulcia & quæ facile fermenteſcunt; & hæc morbos ex imbecillitate toni & roboris provenientes eximie fovent atque ſuſtentant.

22. Maxime vero omnium quoad alimentorum intemperiem reſpiciendum eſſe arbitror, primo ad ventriculi & inteſtinorum tonum & motum periſtalticum, deinde ad ſanguinis progreſſum & circulum, indeque dependentes ſalutiferas excretiones. Nam quicunque cibi vel potiones ventriculum ejuſque tonum & inteſtinorum robur lædunt ac deſtruunt, & quicunque porro ſanguinis liberum progreſſum atque inutilium rerum excretionem remorantur: ea non tantum intemperata, ſed & noxia cenſenda eſſe arbitror. Quapropter in alimentorum ſalubritate & inſalubritate cognoſcenda plus ad motum, quam ad materiam reſpiciendum eſſe exiſtimaverim. Nam humorum circulo ſalvo & incolumi, & vigentibus excretionibus, nec quicquam intemperati facile nocet, quia ſecedit atque corpore expellitur.

23. Ex univerſa vero alimentorum claſſe nec ullum mihi videtur naturæ plus inimicum, & quod primarum viarum virtuti ac tono magis adverſum ſit,

vitales

vitalea motus ac excretiones magis turbando, quam exceſſivum acidum. Primo enim hoc ipſum in copia ingeſtum chyli elaborationem, quando particulas mucidas & oleoſas præcipitat, impedit: deinde nihil tam promte coagulum ſanguini & gelatinoſis ſuccis infert, quam acidum; quare ad obſtructiones viſcerum atque humorum ſtagnationem multum omnino facit, eo, quod exceſſive acidum valde retardat excretiones, vaſa, ac poros anguſtando, fibraſque conſtringendo. Quin etiam nihil æque acrimoniam bilis, quæ ſecundum naturam alvum ſtimulat, obtundit ac inteſtinales tunicas conſtringit, ac acidum, quod cum partibus ciborum terreſtrioribus mixtum, auſteram indolem acquirit. Neque, quod ad calculi tam renalis & veſicæ, quam ejus, qui in cyſtide fellea & ductibus hepaticis reperitur, nec non ad tophorum inter articulos generationem aptius exiſtat, quam acidum, reperio: quia ferme omnis concretionis tartareæ in corpore noſtro cauſa eſt. Ulterius, quid partibus nervoſis & membranoſis ipſo acido inimicius eſſe poteſt, quando tenerrimas earum fibras ad ſtricturas & criſpaturas ſpaſmodicas ac dolores diſponit. Qui ſonticulos in artubus gerunt, mox ab adſumto acido dolorem perſentiunt. Nutrices, quæ acidis delectantur, lac habent, quod facile tormina in infantibus ſuſcitat.

24. Igitur acidorum abuſus vel maxime ad morbos chronicos, ad ſpaſmos, ad infarctus viſcerum diſponit & ſolennes ſanguinis per menſes aut hæmorrhoides, quæ ſaluti & præſidio corpori ſunt, vacuationes intercipit. Experiuntur id ſere in dies feminæ, quæ nimium acetoſis & acetariis delectari ſolent, ut etiam acetum quandoque ſæpius maximo ſuo periculo hauriant, quando in graves ſpaſticas paſſiones incidunt. Et plerumque feminæ, inſtituto morborum ſcrutinio, fateri coguntur, ſe prima adoleſcentia vel etiam poſtea nimium acidis cibis indulſiſſe. Simili ratione in viris hypochondriaca affectio ex nimus acida & craſſa diæta atque intermiſſo motu corporis ac intempeſtiva animi fatigatione incunabula ſua agnoſcit; & nihil æque hypochondriacos oſtendere, quam acidum, uſus ac experientia, omni ſutili ſpeculatione ſuperior, docet. Novi quoſdam, qui a continuato acidorum vinorum abuſu hypochondriacum malum ſibi contraxerunt, tunicis inteſtinorum ab acido exceſſivo adeo corroſis, ut continuæ alvi dejectiones cum torminibus & flatulentiis eos nunquam non fatigarent: igitur & acidum exſuperans hypochondriacam affectionem progignit; ejuſque ſymptomata acerbiora reddit. Et notabile eſt, quod omnis generis etiam plane inſipida alimenta in hypochondriacorum ventriculo aceſcant, tum, quod primarum viarum fermentalis ſuccus acidiſſima celeri fermentatione non ſpirituoſum, ſed acidum reddat chylum, tum, quod, ob alvi officium retardatum, ingeſtorum maſſa diuturna mora ſortem acrem contrahat.

25. Solet vero quam maxime acidum, prima in regione diutius oberrans, capiti eſſe noxium. Qua de re cum egregius locus apud MARTIANUM in HIPPOCRATEM *pag.* 382. exſtet, placet ipſum inſerere: *acidum in ventriculo exiſtens vapores acres huc & illuc diffundit, quotidie obſervatur in iis, quibus acetum non eſt conveniens, quemadmodum etiam in illis, in quorum ventriculo cibi aceſcunt: Nam communiter talibus caput dolet, propter cerebri membranas, quæ ab acetoſo vapore punguntur, idque hujus humoris adeo proprium eſt, ut raro caput per conſenſum a ventriculo dolere invenias, quin acetoſa in eo conſiſtant; & , qui epilepticis motibus ſunt ſubjecti, ſymptomatibus hiſce corripiuntur, cum acetoſa in ventriculo peccant: id enim vomitiones ſubſequentes palam faciunt. Et ego obſervavi, quamplurimos podagricos ab eadem cauſa a doloribus corripi conſueviſſe, liberatoſque aut ſaltem mitigatos, ubi acetoſa evomuiſſent; taceo mulieres a variis uteri ſymptomatibus conflictatas, quæ a vomitu acetoſarum e veſtigio liberabantur.*

26. Solet vero acidum magna in copia primis in viis generari, primo ex nimio uſu acetariorum, dein ex potu liberaliori vinorum, quæ multum acidi tartarei principii ſecum ferunt, ut ſunt Rhenana, Moſellana, Franconica & Thuringica. Tum quoque frequentior fructuum horæorum uſus, ut prunorum, fragorum, ribium, berberum, perſicorum, malorum, pirorum, uvarum copioſiſſimum acidum, tam in primam regionem, quam in ipſum ſanguinem invehit, ſiquidem hæc ipſa eminens acidum ſecum habent, quod maxime per fermentationem, quam in ventriculo ſubeunt, longe fit fortius. Id vero ructus, vomitus acidiſſimi, torſiones ventriculi & inteſtinorum, & albicantes feces ſatis manifeſto produnt. Accidit vero non raro a dulcibus & fructibus nimia copia ingeſtis, ex occurſu bilis acris, præſertim in cholericis, fermentatione adjuvante, tam corroſivam & cauſticam acredinem in ventriculo eique annexis inteſtinis generari, ut cholerica inde paſſio ſive creberrima ſurſum & deorſum dejectio cum periculo funeſtæ ventriculi inflammationis reſultet. Quoniam vero ab adſumto acido tanta ſæpius noxa obſervata fuit & contra ab iis, quæ ſubſtantia alcalina illud plane invertunt atque exſtinguunt, præſentiſſimum auxilium ſecutum fuit: hinc plures Medicorum noſtris temporibus eo proceſſerunt, ut ab acido exſuperante & variis vitiis inquinato ferme omnium morborum cauſas deducere ac derivare anniſi fuerint. Alii vero, cum animadverterent nonnullos hominum, præſertim cholericæ conſtitutionis & vina acida & cibos aceto conditos & fructus horæos refrigerantes & ſubacidos impune ferre poſſe, omne acidum plane inſons & morbis inferendis minus idoneum nimis propere declararunt: ita ſemper, proh dolor! in medicina ab uno extremo in alterum dilabimur. Nos vero in hiſce dirimendis aſſerimus: omnino acidum & ſua natura corpori noſtro maxime eſſe infenſum, dum fluidos humores facile coagulat, poros conſtringit, ut viſcerum obſtructiones, excretionum retardationes & peſſimæ impuritates inde proveniant. Multo magis vero hoc ad noxam inferendam idoneum eſt, ſi phlegmatici & melancholici, & qui corpus motu non exercent & ſpongioſæ carnis ſunt, illud nimium aſſumant. Ubi vero motu ſanguinis tam inteſtino, quam progreſſivo intenſiori, copia partium ſulphurearum & bilioſarum in ſanguine eſt, corpus quoque juvenile & motibus ac laboribus adſuetum: tum utique acidum non tam facile nocebit, ut potius ad refrenandum nimium calorem medicinam præbeat. Atque adeo nihil perpetuum eſt in medicina, quod non reſpectu individuorum & circumſtantiarum ſit diſcernendum.

27. Conſideratis ac prævifis jam iis vitiis, quæ ex intempeſtivo acidorum uſu in corpus noſtrum redundant, nunc deſcendimus ad victum nimis durum, craſſum, ſalſum, quo non modo ex leguminibus panem groſſiorem, fabas, piſa, lentes, milium & quodcunque valentiſſimum habet alimentum, ſed & omnes carnes ſale conditas, induratas & infumatas, præſertim piſces marinos, comprehendimus. Duplici vero ratione is victus peccare videtur, primo propter copiam ſalis, deinde propter compactam, duriorem, qua ejuſmodi alimenta prædita ſunt, ſubſtantiam. Equidem ſal commune carnium & ciborum optimum eſt condimentum, quando eorum digeſtionem egregie adjuvat, neque minus moderato ſuo ſtimulo omnis generis excretiones promovet: attamen ubi nimia quantitate ſumitur corpori non poteſt non eſſe hoſtile, ſiquidem

ſiquidem nullum ſal ſanguinis vel partium ſolidarum corporis noſtri principia conſtitutiva ingreditur, ſed potius omne adſumtum rurſus emunctoria ſubire & per alvum, ſudorem, urinam penitus & plane debet excerni: id quod ſi minus obtingit, ſed remanens vitales ſuccos & maxime lympham temperatam & dulcem collutulat; tunc & humorum vitium & fibrarum læſio conſequitur. Qua de cauſa, qui nimium ſaliris veſcuntur, neque ea per emunctoria aperta convenienter rejiciunt; in ſalſas defluxiones, rheumatiſmos, dolores artuum & cutis exulcerationes, puſtulas, ulcera, ſcabiem, herpetem, lepram perquam facile incidunt.

28. Longe magis vero ſal nocumentum adfert corpori noſtro, quando ejus copia cum cibis duris, craſſi & viſcidi ſucci, quos ſupra commemoravimus, ingeritur, utpote hi, generando craſſum ſanguinem & ſerum, viſcerum obſtructioni multum velificantur. Nam facto impeditiore ſanguinis & humorum per vaſa curſu atque itinere, & obſtructis excretoriis vaſculis, multæ excrementitiæ ſordes ſalino-ſulphureæ impuræ in ſuccis remanent, quibus ſucceſſive & tota humorum maſſa inficitur, & ſolidorum textura læditur atque deſtruitur. Et hac ratione fit origo peſſimi iſtius, ſeptentrionalibus maxime regionibus & maritimis locis proprii & endemii, mali ſcorbutici, cujus tanta eſt tyrannis, ut non tantum plures nationes adoriatur, ſed ita corpus omneſque ejus partes deſtruat, ut vix una ſalva ac integra ſuo munere recte defungi poſſit. Fovetur autem quam maxime a victu ejuſmodi duro, craſſo, ſalino, cœlo denſo & humido, præcipue ſi corpora motu ac exercitatione carent & inſuper ſpongioſi fuerint habitus. Memoratu dignum eſt, quod in hoc malo ſanguinis etiam color mutetur, utpote qui plumbeus & viridis ſolet eſſe, ſi e vena dimittitur, quod teſte Eugaleno *de ſcorbuto* certum hujus morbi, etiam plebis judicio, ſolet eſſe indicium, & quod obſervatur in omnibus craſſiori cibo utentibus & qui cum hoc morbo diutius ſunt conflictati.

29. Multum quoque ad impuritatem ſanguinis & humorum augendam facit creber uſus carnis ſuillæ, tam recentis, quam ſale conditæ. Etenim caro ſuilla, licet ſapidiſſima, non facile tamen ſine noxa adſumitur propter glutinoſam ac viſcidam, qua pollet, ſubſtantiam, qua facile noſtræ carni adſimilatur & nimium nutrit ac poros occludit. Nam conſtanter, qui humanas carnes inſcienter guſtarunt, referunt, quod porcinas ſapore fuiſſe putaverint, ut habet Fonseca *de ſanitate tuenda pag.* 45. Solet quoque perſpiratio, teſte Sanctorio, ab eſu carnis ſuillæ impeditior heri & omnes, qui vel ulcus vel vulnus in parte quadam ſolida habent, hujus carnis noxam mox percipere poſſunt. Sicuti vero & caro ſuilla & omnis dura, craſſa & ſalſa diæta maxime nocet iis, qui vitæ ſedentariæ ſunt addicti, parum bibunt, frigido aeri corpus objiciunt: ita ejuſmodi diæta iis, qui ipſi adſueti ſunt, ventriculum habent robuſtum & labore corpus valide exercent atque humidum congruum debita in quantitate ſumunt, minus infenſa eſt, ut potius corpora duriora ac robuſtiora reddat.

30. Quia vero ex cibo valde viſcido, glutinoſo ac duro ejuſdem naturæ, nempe firmioris, ſanguis generatur, hinc non duntaxat illos, qui ex obſtructione emunctoriorum & impuritate proveniunt, morbos fovet, ſed & ad graves & profundas inflammationes ſeu ſtaſes ſanguinis, præſertim peripneumonias diſponit, quibus hac de cauſa ſeptentrionales populi & maritima loca incolentes & qui duro hoc victu & pane groſſiori gaudent, valde ſunt obnoxii. Tandem etiam ad glutinoſum ſanguinem & qui obſtructionibus & morbis ex impuritate favent, multum faciunt cibi farinacei ex farina ſimilaginea, triticea, ovis, ſaccharo, butyro præparati. Ii tametſi palato grati atque accepti ſint, nihilominus ad obſtructiones & infarctus viſcerum, & inde conſequentes morbos multum contribuunt. Exſtat hanc in rem egregius locus apud Simon. Pauli *in quadripartito botanico pag.* 483. *in quotidiana*, inquit, *victus ratione, qui aſſiduo ſimilagineo pane veſcuntur, nec corpus laboribus validoque opere aliquo exercent, parum ſibi conſulunt, nam, cum palato morem gerunt, in varios morbos incurrunt, confeſtim enim illis jecur & lien obſtruitur, nephriticiſque doloribus corripiuntur, propter ſimilæ lentorem & dulcedinem, quibus confuſaneus panis magis conducit, ob furfuris enim miſcelam minus obſtruit, faciliuſque per alvum ſecedit, atque hæc eſt una ex præcipuis cauſis, cur ditiores & magnates aſſiduis calculi & podagra doloribus vivant obnoxii.* Cæterum memorandum hoc loco eſt, quod panis calidus ex furno extractus & devoratus multum detrimenti adferat; & novimus quaſdam feminas exinde flatulentas ventriculi & abdominis tenſiones, ut hypochondriacas & hyſtericas crederes, fuiſſe conſecutas. Et Simon Pauli *l. c.* meminit feminæ, quæ vix horæ ſpatio poſt lipothymia corripiebatur, diſpnœa & tandem intra octiduum orthopnœa fuit jugulata.

31. Inter hæc quæſtio non minimi momenti occurrit: num dulcia, mellita, ſaccharata morboſa & corpori noſtro inimica ſint? noſtra hac de re ſic fert ſententia, quod ſicuti ſanis omnia ſunt ſana, ſic quando ipſos dulcia non tam facile lædunt, ſed per congrua evacuatoria rurſus e corpore expelluntur, inſontia ſint. Aliter vero ſeſe res habet cum corporibus infirmis, & quorum ventriculus ac digeſtio vitio laborat, & primæ ſic dictæ viæ viſcidis ac tenacibus humoribus repletæ ſunt, ut ingens ibi fermentatio & aceſcentia reperiatur: ubi hæc ipſa nunquam utilia, ſed potius ſumme noxia obſervantur. In infantibus, quæ dulcia ſunt, generationi & nutritioni vermium admodum favent, &, quod ſerum vitioſum reddant, vel ex eo intelligi poteſt, quod a nimio dulcium uſu dentes facile nigredinem & cariem contrahant. Præterea experientia clarum eſt, quod dulcia jejuno ſumta ventriculo, appetitum deſtruant & vim digeſtionis infringant, manifeſto documento ſuccum illum fermentalem & menſtrualem, qui alimentorum texturam intime ſolvit, horum efficacia multum debilitari. Et quod ventriculi ac inteſtinorum tonum dulcia ſolvere ac relaxare ſoleant, ex eo cognoſcitur, quod non tantum a nimio eclegmatum & pectoralium dulcium uſu ſenſus gravitatis in ventriculi regione enaſcatur, ſed & alvus nimis laxa ac fluida reddatur. Quapropter experientia non minus quam ratione ſuffultus Celsus *Lib. II. Cap. XXV. & XXVI.* prædulcia, mel quoque, mulſum & muſtum inter ea, quæ inflant, & quæ ſtomacho aliena ſunt, refert. Deinde cum omnia dulcia facile, ut notum eſt, in fermentationem abeant, hinc ſupra modum nocere ſolent iis, in quorum ventriculo acris & in acorem degenerans alimentorum fermentatio viget, ut fit in hypochondriacis & qui ſunt alvi adſtrictioris, ubi omnia fere ingeſta in liquamen acidum & corroſivum convertuntur. Quare illis dulcia nunquam convenire experientia indies comperimus, dum acidum ſemper ab horum uſu primis viis augetur, interdum non ſine cholericæ paſſionis metu atque periculo. Tum dulcium etiam exceſſus viſceribus non adeo amicus eſt, unde Celsus *Lib. IV. Cap. IX.* omnia dulcia inimica ſtenoſis pronuntiat. Et Oribasius *Lib. IV. Cap.* 23. auctor eſt: omnia dulcia lienem & jecur obruere & ſcirrhum producere. Notum enim ex anatomicis eſt, quod hæc duo viſcera ex innumeris capillaribus vaſculis ſint conſtructa, quæ facile a ſanguine & ſero tenaci & viſcido coarc-

tari

tari & obſtrui poſſunt. Jam vero dulcia, ubi in prima regione non mutata, ſalva ſua textura ac ſubſtantia ſanguinem ſubeunt, propter lentorem, quo conſtant, non poſſunt aliter, quin humores glutinoſos & viſcidos reddant. Quò magis corpora ſpongioſa, phlegmatica, atque motu & exercitatione vacua ſunt, eò magis a dulcibus læduntur & ad viſcerum infarctus, obſtructiones & chronicos morbos præparantur. Poſtremo illud unicum adhuc eſt memorandum, quod in morbis pectoralibus ex abuſu dulcium & eclegmatum, præſertim in phlegmaticis, ventriculi non minus, quam reliquorum viſcerum tonus ita lædi poſſit, ut ex tuſſi humida & aſthmate diuturno cachexia cum pedum tumore œdematoſo, imo ipſe hydrops poſſit produci.

32. Jam tractationis quoque ordo poſtulat, ut de lacticiniis noſtram exponamus ſententiam, quatenus nempe ad morbos generandos concurrant. Lac alimentorum eſſe optimum & naturæ amiciſſimum vel ex eo colligi poterit, quod chylus, qui proxima materia ſanguinis eſt, lac ſit & lacte omnis generis animantia juniora, etiam ipſi infantes, quam optime nutriantur & membra teneriora non modo inde nutrimentum, ſed & primum robur accipiant. Solo quoque lactis uſu corpora firma ac robuſta reddi & conſervari poſſe, nonnulli Helvetiæ populi id ſuo exemplo nos docent, qui ſolo lacte veſcuntur. At vero cum non omnium corporum ſive naturarum eadem ſit ratio, neque ventriculus eodem modo conſtitutus, lac vero facile in coagulum caſeoſum abire queat: hinc non omnibus etiam æque utile eſt. Sicuti vero lac iis, qui nimis fluidos & ſalſos habent humores, macilenti ſunt, & vaſa aperta habent, motu gaudent & febre carent, amiciſſimum eſt: ita omnibus repletis, pituitoſis, viſcerum obſtructioni obnoxiis, & qui ventriculi ſunt imbecillioris & copioſum acidum in eo ſovent, inimiciſſimum eſt. Et quoniam ex ventriculi vitio, ejuſque ab acidis & corruptis humoribus infarctu, facile caput dolet, hinc rectiſſime HIPPOCRATES *Sect. V. aph. 64. Lac caput dolentibus & febricantibus & quibus præcordia murmurant, malum pronuntiat*, quocum convenit ORIBASIUS *Lib. IV. Cap. XVIII.* dum ait: *lac in iis, qui frigido ſunt ventriculo, aceſcit, in iis vero, qui calida ſunt, in nidorem tranſit, ex quo fit ut febricitantibus noceat.* Idem *Lib. III. Cap. XXV.* teſtatur: *lac renes calculo obnoxios lædere & jecur in diſpoſitis obſtruere.* Quare AETIUS *Lib. II. Cap. XCII.* præclare monet, quod ii, qui lacte uti velint, latas debeant habere venas & apertos viſcerum meatus. Nocet vero lactis uſus maxime iis, qui calculo tam renum, quam veſicæ laborant, quia caſeoſa, quam lac continet, materia ad calculi concretionem non parum contribuere videtur. Et quod de lacte dictum eſt, id quoque intelligi debet de uſu ovorum, quæ omnino ſanis & robuſtis, & qui integrum habent ventriculum, optimum nutrimentum, ſi ſorbilia fuerint, præbent: nocent vero quam maxime corporibus repletis & ubi ventriculus ſcatet corruptis, viſcidis & acidis humoribus, ubi facile in corruptionem & coagulum abeunt, quare febricitantibus & hypochondriacis eorum uſus nunquam non malo & detrimento eſt. Et quemadmodum, ſecundum HIPPOCRATEM, *corpora impura quo magis nutriveris, eo magis læſeris*: ita etiam ventriculum, quo magis nutriveris, eo magis læſeris.

33. A cibis veniendum ad potum eſt, iſque vel aqua vel cereviſia vel vinum eſt. Sicut vero & corpora ratione temperamenti, ratione climatis & cœli, quo vivunt, ratione ætatis & diſpoſitionis ad morbos mirum differunt, ita etiam is vel ille potus magis vel minus ipſis conveniens eſt & corpus mutat in pejus vel deterius. Multum tamen hic facere conſuetudinem negari nullo modo poteſt, utpote quæ, ſi ſubita ab uno potu ad alterum fit mutatio, corpori raro ſolet eſſe proficua; ceterum aqua eſt convenientiſſimus omnium animantium potus, cavendum vero, ne dura, tophacea ac gravis in uſum trahatur, ſiquidem hæc & calculorum generationi & viſcerum obſtructioni multum lenocinatur, eo, quod difficilius progrediatur & facile in anguſtis meatibus ſtagnet. Obſervatum ſæpius fuit, quod potus aquæ duræ & aſperæ & animantibus & hominibus perniciialis fuerit, de qua militiæ dedita luculentum edere poſſunt teſtimonium. Sunt vero maxime duræ aquæ infeſtæ viſceribus inque primis lienoſo & vaſculoſo viſceri, in cujus minimis vaſculis, ubi hæret & ſtagnat, quam facile totum viſcus in ingentem tumorem attollit. Scrophulas maximæ molis a duris & aſperis aquis increſcere in certis montium tractibus, ubi tales fontes ſcaturiunt, conſtans eſt adſertio. Maxime vero omnium cavendum eſt a ſtagnantibus, paludoſis, putridis aquis, quæ non modo exhalatione prava & maligna aerem inquinant, verum etiam gignendis putridis morbis ac febribus aptiſſimæ ſunt.

34. Ex genere vinorum alia ſunt vel dulcia vel acida vel valde ſpirituoſa. Ubi animadvertendum eſt, quod omnia dulcia plethoram augeant & parciori manu, ubi ſanguis eſt exſuperans, danda ſint; ſpirituoſa vero, dum nimium ſanguinem & humores commovent, calorem accendunt & bilem acrem copioſam ingenerant, progignendis hæmorrhagiis, febribus ardentibus, bilioſis, ſpaſmis, doloribus, præſertim arthriticis, item convulſionibus idonea ſunt. Quæ vero ſubtile acidum tartareum fovent, ut Rhenana aliaque, morbis ex acido & viſcido incrementum dant, unde calculi, podagræ, hyſterici & hypochondriaci mali generationem promovent, præſertim ſi jam fuerit ad hos morbos ingens in corpore diſpoſitio, alias ſi corpora ſunt ſana & fluxilia, tum bene tranſeunt emunctoria, nec facile, niſi exceſſiva quantitate, nocent, ut potius chronicas, quæ ab infarctu viſcerum fiunt, paſſiones, eorum uſus egregie avertat. Quæ vero ſulphure vaporoſo ſcatent vina, nervos debilitant, & ad omnes capitis morbos, torporem, ſomnolentiam, cephalalgiam, hemicraniam, paralyſin, epilepſiam viam præparant.

35. De cereviſiis id tenendum eſt, quod quæ nimio lupulo infectæ ſunt, caput feriant, dulces vero & non fermentatæ tonum relaxando flatibus torminibuſque inteſtina diſtendant. Nimium vero alimentoſæ plethoram adferunt, excretiones minuunt & viſcerum ac præſertim pulmonum infarctibus favent. At quæ valde ſunt ſpirituoſæ, iis qui ad ſpaſmos, dolores & febres ſunt proclives, minus conveniunt.

36. Illud vero in genere adhuc circa potum monendum eſt, quod eo frigido nihil ad morbos, eoſque celeriter procurandos, ſit præſentius, cumprimis ſi corpus ſudore diffluat & forti motu incaluerit, nihil enim tam cito abit in ſanguinem calidum, quam frigidum humidum, nihil etiam tam ſubito vaſcula viſcerum obſtruere & ſanguinem ac ſerum in motu & circulo ſiſtere idoneum eſt, quam frigidus potus. Et hinc veriſſime ſcribit CELSUS *Lib. I. pag. 28. illud noſſe oportet, quod ex labore ſudanti frigida potio ſit perniciosiſſima, atque etiam, cum ſudor ſe remiſit, itinere fatigatis inutilis eſt.* Ex potu itaque frigido liberalius in corpus calidum admiſſo repente ventriculi ac inteſtinorum funeſtæ inflammationes & ſphacelationes conſequuntur, quæ vel cito vel lentiori gradu, niſi mature medicina ſuccurramus, hominem internecioni dant. Hiſtorias eorum, qui aquæ potu perierunt, legere poſſumus apud MARCELLUM DONATUM *Hiſt. mirab. Lib. IV. Cap. VI.* Et certe nihil frequentius in praxi occurrit, quam quod, ſi primam

morbi originem paulo accuratiori cura inquiramus, graviſſimæ chronicæ paſſiones, hecticæ, phthiſes, cachexiæ, ſpaſticæ & flatulentæ inteſtinorum afflictiones, in feminis æque ac in viris, item atrophiæ ex potu frigido celeriter hauſto prognatæ fueruot. Quam maxime vero aquæ frigidæ potus femellis eſt noxius circa menſium negotium, quibus ſiſtendis nihil eſt aptius, ut perite JOH. LANGIUS *Lib. II. Ep.* 51. monet.

37. Uti vero corpori calefacto nunquam expedit frigidum potum copia ingerere: ita etiam illud noxium atque perniciale eſt, ſi in febribus, aut intermittentibus aut continuis, id fiat. Evenit hac ratione ſæpiſſime, ut adſumto copioſe potu frigido in intermittentibus hydropes, abſceſſus & pedum œdematoſi tumores inde fiant. In febribus continuis periculum eſt, ne ſingultum, vel etiam ventriculi inflammationem aut ſphacelationem producat. In quodam Comite, febre continua laborante, teſte FORESTO *Lib. I. Cap. XV.* copioſus aquæ frigidæ potus graves pectoris convulſiones induxit. Nocet vero frigidus potus porro maximopere ſenibus & omnibus imbecillis & tenuibus, item craſſis & valde obeſis corporibus, feminis, puerperis, gravidis, infantibus & qui doloribus ex calculo, colica & podagra laborant, quos affectus ſemper exacerbat.

38. Ultimo loco de abuſu ſpiritus vini & liquorum ſpirituoſorum, qui aquæ vitæ nominantur, quædam dicenda ſunt. Quamvis etiam hic conſuetudo ſit altera natura ac ſpirituoſi potus adſuetis non adeo nocere ſoleant, ſicut in Poloniæ & Ruſſiæ incolis cernimus, nihilominus experientiæ, optimæ veritatis magiſtræ, teſtimonio, nihil ex nocentibus potibus tantum detrimenti corporibus humanis adfricat, quantum a liberaliori liquorum ſpirituoſorum abuſu exſpectandum eſt. Quid enim naturæ ac fluiditati chyli & ſanguinis ipſo ſpiritu vini eſt inimicius? eo quod promte ipſis coagulum inducat atque adeo & chyli & ſanguinis elaborationem impediat. Et quando tenacem ac viſcidum producit ſanguinem, dum humidum abſumit & ejus ſolidas partes coagulat, quid ad obſtructiones & meatus viſcerum occluſos adeoque ad cachexiam, ac phthiſin, hydropem, hecticam, atram bilem generandam aptius ſit, non invenio? Nocet quoque in omnibus viſcerum & capitis morbis & diſponit ad epilepſiam, cephalalgias, convulſiones, tremores. HOECHSTEDTERUS *Dec. X. cap. VI.* ſcribit: *quidam de aqua vitæ Matthioli copioſius bibit & is paralyticus factus eſt; alter, ſimili vitio laborans, apoplecticus; tertius, qui cacochymicus fuit ac podagricus, totius corporis pruritum ſentiebat ac laſſitudinem, cui icterus, dyſpnœa ac tandem mors ſupervenit.* Quando corpora aperiuntur, quæ continuo ſpiritu vini uſa fuerunt, neglectis carne aliiſque eduliis, tunc ventriculus, inteſtina, omniaque interiora contracta & rugoſa inveniuntur, hepar induratum, pancreas aridum, corpus exſuccum & bilis concreta viſitur.

39. Poſtremo ex cauſis non naturalibus, & quæ ad vivendi rationem ſpectant, maximum momentum in creandis morbis motus & quies, ſomnus & vigiliæ adferunt. Et ſicuti motus atque exercitatio corporis, circulum ac impulſum ſanguinis egregie promovet & excretiones, præſertim perſpirationem conciliat: ita nimia quies & vita ſedentaria ad plethoram, morbos chronicos, viſcerumque obſtructiones viam parant ampliſſimam. Nimiæ vero vigiliæ corpus viribus exhauriunt & capiti maxime nocent. Ex quibus omnibus facile intelligitur, quod varium vitæ genus, quo homines utuntur, multum ad morbos producendos contribuat. Qui vitam ſedentariam agunt, ut profeſſores, ſtudioſi, monachi, itemque ſartores, ſutores, textores, nec non, qui in aere valde humido & vaporibus repleto degunt, ut fullones, olearii, balneatores, piſcatores, zythopeptæ, lotrices, ob fibrarum tonum relaxatum, circulum ſanguinis tardiorem, tranſpirationis defectum & ſeri impuri accumulationem, ad ſcabiem, ſcorbutum, capitis dolores, morboſque putridos, vermes, hæmorrhoidum fluxum præparata habent corpora. Qui vero ſe fortiter motu exercent, ut cantores, curſores, agricolæ, athletæ, bajuli ad inflammationes, phthiſin, hæmoptyſin, hæmorrhagias & aſthmata ſunt proclives. Quicunque aere fruuntur metallicis vaporibus repleto, ut vitriarii, inauratores, ſpecularii, pictores, figuli, ſtannarii, lapidicidæ, fabri murarii, gypſarii, ob ſpaſmodicam conſtrictionem nervoſarum partium facile in aſthma & colicam convulſivam, tabem, contracturam, paralyſin incidunt. Milites ob multas aeris injurias & mutationes tempeſtatum, quibus expoſiti ſunt, virium proſtrationem patiuntur, cutiſque tonum adeoque tranſpirationis negotium plane interrumpunt, unde morbis epidemicis, febribus caſtrenſibus, dyſenteriis & iis, qui ex tranſpiratione prohibita & corruptione humorum proficiſcuntur, ſunt obvii. Mulieres ſedentariæ vitæ addictæ, adfectus circa meſenterium ſpaſmodicos perſentiunt; eruditi ob nimium laborem & meditationem caput debilitant, hinc ſi morbos patiuntur, caput inprimis adfligitur.

40. Ex iis omnibus, quæ hactenus adduximus, clariſſime apparere arbitror non modo aerem, ſed & alimenta ſanum corporis noſtri ſtatum mutandi & morbos varii generis inſerendi potentia eſſe inſtructa. Quo magis intelligitur, quam neceſſaria ſit rerum naturalium accuratior diſciplina cuivis, qui ſolide in artis operibus ſe exercere velit. Is enim maximam adhibere debet curam, ut ſecundum ductum HIPPOCRATIS ejus loci, ubi medicinam facit, ſitum, aeris, aquarum indolem atque naturam & victus ac vivendi rationem probe perſcrutetur, ſiquidem hac ratione non modo cognoſcet, ad quos peculiares morbos certæ regiones inclinent, ſed & medendi rationem certe multis locis peculiarem, nec non fundamentum corpora a morbis præſervandi inde trahet ac deſumet quam feliciſſime. Apparet quoque ex hiſce, quam male hi doctores ſacris medicinæ initiandis ſibi conſulant, qui ſolidam rerum naturalium ſcientiam nullius uſus ac fructus eſſe in medicina, ſine ulla ratione adſeverant.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
MOTU OPTIMA
CORPORIS MEDICINA.

Primùm edita anno 1701.

PROOEMIUM.

Fundamentum, continens ſanitatem, vitam & morbos, ſimplex eſt.

FUNDAMENTUM, *quo ſanitas, vita & ipſi morbi continentur, ſimplex eſſe, neque diffuſum & varium, quivis, qui medicinæ naturæ interiora paulo accuratius introſpicere ac penetrare didicit, fateri tenetur. Nihilominus vehementer mirandum eſt, ad cuſtodiendam ſanitatem & morbos propulſandos infinita ferme, diverſiſſimæque indolis a medicis excogitata eſſe remediorum genera. Simplex natura eſt in ſuis operationibus, quibus vita adminiſtratur, & pauca ſunt, quæ ſanum corpus ſervant, neque ſi rem paulo attentius conſideremus, morborum cauſæ multiplices. Hinc remedia, quæ amiſſam reſtituunt ſanitatem, neque varia, neque numeroſa eſſe debere, valde videtur credibile: imo non credibile illud, ſed verum eſſe affirmo, adeo ut peſſimis fatis atque abuſibus noſtræ artis merito adnumerandum illud ſit, quod tanta medicamentorum & diverſarum compoſitionum farragine practicorum, tam veterum quam recentiorum refertos libros invenias, quibus nihil aliud efficitur, quam ut medendi ars valde difficilis, operoſa, inſecura, fallax evadat. Certe pauca ſunt, quibus medicus, naturæ callens effectus, bono cum ſucceſſu & ſalute ægrotantium ac gloria ſua uti & curam abſolvere poteſt.*

Abuſus multitudinis pharmacorum.

Res ſex non naturales magna præſtant in medicina ſine medicina.

Quinimo plurima nullius momenti & exigua videntur, quæ tamen in ſervandis corporibus & morbis abigendis, incredibili gaudent potentia, & talia ſunt, quæ ſex rerum non naturalium titulo comprehenduntur, quibus ſi recte utamur, magna in medicina ſine medicina præſtare poſſumus. Exemplum nobis ſubminiſtrat motus, ſive exercitatio membrorum corporis, cujus tanta vis ac potentia eſt, etiam veterum conſtanti adſertione, & etiam ipſa experientia teſte, ad ſanitatem non modo tuendam, ſed ægrotationes quoque corporis expugnandas, ut optimis ac pretioſiſſimis medicinis longe multumque præferenda ſit. Suſcepimus id laboris ſub divino favore ac gratia, in præſenti materiam hanc longe utiliſſimam paulo exquiſitius agitare, & quid motus commodi vel incommodi adferat, & qua ratione hic ipſe loco præſentiſſimæ medicinæ ſanis & ægrotis inſervire poſſit, luculentius quodammodo demonſtrare.

§. I.

Quid ſit motus.

PEr motum autem, de quo nobis ſermo eſt, intellectum volumus, iſtum voluntarium, quo machina pro arbitrio animæ e loco in locum movetur, ſive per proprias vires motrices corpori inſitas, quemadmodum eſt ambulatio, curſus, ſive per alienas, ut eſt equitatio, vectio. Deinceps etiam motus conſiderari poteſt ut totalis, quum totum corpus movetur, vel partialis, quum certa duntaxat hominis pars, v. g. manus, brachium, hinc inde motu volvitur. Operæ pretium quoque erit, hic inſinuare differentiam motus, qua veteres paſſim uſi fuerunt, dum inter motum, exercitationem & laborem diſtinguunt, quod ſc. motus ſit res quædam magis communis & conveniens, quam exercitatio. Nam ſæpe multi moventur, neque tamen exerceri dicuntur; exercitatio vero ſit motus vehemens, ſiquidem cum tantummodo motum exercitationis nomine GALENUS *lib. 2. de ſanitate tuenda* dignatur, qui concitatione ſua & vehementia anhelitus rationem & naturam immutare quadantenus poſſit, quandoquidem in quibus nulla per corporis motus fit anhelitus mutatio, hos minime exerceri dicimus, nec eos motus exercitii nomine dignamur. Brevibus, quod ſi quis magis celerius crebriuſque ex motu reſpirare cogatur, huic tantus motus exercitatio fuerit, ita pugilatus, curſus, ſaltatio, pilæ luſus exercitationes ſunt; ambulatio autem,

Variæ ſpecies Motuum.

blanda equitatio, vectatio, modulatio vocis ſeu cantus, tantum motus nuncupari debent. Similiter labor, etſi ſit vehemens motus, tamen non omnis labor vocatur exercitatio, ſiquidem fodientes, metentes, plantantes, venantes, domum exſtruentes, laborare dicuntur, ſed non proprie exerceri, utut eundem ſæpius effectum cum exercitatione habeat.

Motus apud veteres quid?

Proprie veteres exercitationem dixerunt motum corporis vehementem, voluntarium, cum citato anhelitu, ſanitatis tuendæ gratia factum: laborem autem motum, qui fatigationem ſecum trahit, & ubi finis hic non intenditur. De ſingulis ſeorſim, quid commodi & incommodi alant, quibus individuis, quibus in morbis conveniant, nec ne, ſigillatim, breviter tamen, dicemus.

Motus optima corporis medicina.

II. Primo omnium autem demonſtrabimus, motum, ſive exercitatio, ſive labor aut motus in genere ſit, optimam eſſe medicinam, corpus præſervantem ab omni morborum genere. Quod ut oſtendamus, perplacet hujus adſertionis confirmationem auſpicari a veterum ſapientiſſimorum graviſſimis dictis, è quibus clarius elucebit, quanto pretio habitus & quantopere olim commendatus fuerit ad ſanitatem tuendam.

Varia dicta virorum huc ſpectantia.

Ita Galenus lib. 2. de ſanitate tuenda ſcribit: *ſanitatis tutela a labore eſt auſpicanda*; & paulo poſt: *a laboribus ordiendum.* Et libro de boni & mali ſucci cibis: *Ad ſanitatem tuendam*, ait, *maximum quidem malum eſt omnimoda corporis quies; perinde atque maximum bonum eſt, motio moderata, hoc eſt, ſi corpora moderate exerceantur.* Et rurſus eodem libro de ſemetipſo, hiſtoriam inſtituti a ſe victus recenſens, in quem unum quempiam e ſodalibus hortatu ſuo pertraxerat, ad hunc modum de exercitiis commodis diſſerit. *Curam*, inquit, *ambo adhibuimus, ut exerceremur, eruditateſque omnino vitaremus, ob idque ad hanc uſque diem multos jam annos incolumes viximus.* Quod multis ante Galenum annis Aristoteles *in Probl.* expreſſerat, dum illud inquirit, cur cibum minuere, laborem autem augere ſalubre ſit. An, inquit, quia cauſam ægrotandi, excrementorum habet nimietas: quæ tunc certe exſultat, quum aut cibus ſupereſt, aut labor deeſt? Clarius autem id exprimit magnus & vetuſtiſſimus auctor Hippocrates, qui libro 1. de victus ratione ſect. 4. pag. 7. ſcribit: *qui comedit, niſi etiam utatur laboribus, ſanus eſſe non poteſt.* Et ibidem: *Cujuſvis naturæ conveniens cibi modus, & laborum numerus ſi inventus fuerit, qui neque ſupra, neque infra modum excedat, ſanitas hominibus exacta inventa fuit.* Et idem laudatiſſimus auctor lib. 6. de morbis vulgaribus pag. 274. ſapienter pronunciat: *Optime excolunt valetudinem, qui citra ſatietatem cibis veſcuntur, & impigri ſunt ad laborem.* Auctor eſt Vegetius, rei militaris peritos exiſtimare, plus quotidianas armorum exercitationes ad ſanitatem militum conſervandam conferre, quam medicos. Propterea & Socrates ſæpius, teſte Laertio, ſaltitabat, gnarus, uti aquæ deſides putreſcunt, ita & corpora noſtra corrumpi otio atque ignavia. Quod egregie Ovidius expreſſit in *ſexta miſſarum de Ponto elegia:*

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?
Ut vitium capiant, ni moveantur aquæ.

Fabula Medeæ.

Medea hominibus juventutem reſtituiſſe & in robuſtiorem eos ætatem retraxiſſe fingitur, propterea que eam veneficam fuiſſe ajunt. At non ita eſt: fuit femina prudens, quæ exercitationibus gymnaſticis molles & effeminatos, otioque corruptos ad integram ſanitatem traduxit, & laboribus in locis calidis firmavit. Eam ob cauſam fabulæ occaſio data, quaſi homines coquendo in juventutem reſtituerit. vid. Plempium *de ſanit. tuenda pag.* 284. Ex recentioribus placet quoque huc accerſere teſtimonia probatiſſima, quæ adſertionem hanc firmare ac roborare poſſunt.

Obſervatio Pechlini.

Ita ſcribit Cl. Pechlinus *obſerv.* 34. *nulla corpora morbis minus obnoxia, injuriiſque tolerandis magis idonea reperies, quam illorum, qui a prima ſtatim infantia motu palæſtrico, gladiatorio, aut alia vehementia firmitatem ſibi contraxere viriumque robur, quod quum in ſeram ætatem extendant, uſque eo etiam immunitatem a morbis incommodiſque facile ſibi procurant, quod infinitis exemplis obvium eſt.* Et celeberrimus autor medicinæ mentis & corporis *pag.* 6. ſcribit: *octoginta annorum ſenes ſe vidiſſe, qui, quum aſſidue curſitando in perpetuo motu fuiſſent, pedibus plus valuere, quam multi juvenes, qui & cibos appetenter & ſomnum quiete ceperunt.*

Homines laborioſi optimam degunt vitam.

III. Verum non opus eſt, hic multorum colligere auctoritates; quin ipſa experientia comprobat, quod illi homines, qui laborant, qui vitam agreſtem alunt, non modo ſint robuſtioris corporis, ſed & vitæ longævioris, & vitam a morbis magis immunem degant, quam illi, quibus voluptas eſt, inerti otio adſueſacere corpus, & ſicuti pulchre ſcribit Plempius loc. cit. pag. 284. *ſecuritatem ſoporis ſimillimam appetere, ſub denſa umbra latitare, tenerrimiſque cogitationibus, quas tranquillitatem vocant, animi marcentis oblectare torporem, & cibis potionibuſque intra ædium latebras corpora ignavia pallentia ſaginare.*

IV. Stabilita ſic experientiæ & auctoritatis fide, res jam poſcere videtur, ut etiam laboremus exquiſitas & ſolidas rationes in medium producere, quibus clarum evadat, cur motus & exercitatio tam vegetum, ſanum & a morbis liberum ſervet corpus, & valde iis, qui cibis ſatiantur, neceſſarius ſit.

Vita & ſanitas unde pendeant.

Supponendum autem hic ex phyſiologicis eſt, vitæ & ſanitatis rationem pendere maxime a fluorum & catholici iſtius fundamentalis & vitalis humoris ſanguinis perenni, jugi, æquabili circulo & motu progreſſivo per majores minimoſque corporis tubulos, adeo, ut, ſi motus hic ſalvus ac incolumis ſit, inutilia, ſuperflua, & excernenda, feliciter per congrua evacuatoria, & tranſpirationem potiſſimum evacuentur, utilia autem & corpori noſtro congrua ſerventur.

Affectiones morboſæ proveniunt a circulo ſanguinis impedito.

V. Hic itaque motus circularis eſt, qui neceſſaria hac ad vitam ſyncriſi ac diſcriſi corpus ejuſque partes tuetur, ſervat, & ab omni putredine, corruptione, morboſo ſtatu ac morte cuſtodit: utpote clarum ac certum eſt, morboſas affectiones potiſſimum à circulo ſanguinis impedito, & debitarum excretionum defectu ac imminutione, provenire atque propullulare. Jam autem, ſi attentius rem conſideramus, nihil magis juvat iſtum motum ſanguinis ac fluorum internum, quam motus externus muſculorum. Utpote quandocunque muſculi, qui

genuina ſunt motus inſtrumenta, pro animæ imperio miniſterio ſubtilis elaſtici ſanguinis & nervorum fluidi, vivida ac mobiliſſima expanſione contrahuntur, accidit, ut ſtrictura quadam agiliſſima non modo vaſa & præſertim venoſa ad conſtrictionem, ſicque ad fluidi ſanguinis progreſſivum motum expeditiorem animentur, ſed & ipſo hoc motu attritivo particulæ craſſiores attenuentur & dividantur. Hoc modo inteſtina motio valde increſcit, fluiditas, ſpirituaſcentia, calor augetur, hiſce autem in corpore præſentibus tranſpiratio & ſuperflui humidi evaporatio, diſcuſſio, maximo emolumento juvatur & promovetur.

VI. Quod autem motus partium corporis externus & voluntarius, ſi paulo concitatior eſt, ſanguini intenſiorem in lineam abeuntem motum conciliet, ejuſque calorem & ſpirituaſcentiam nec non exinde dependentem perſpirationem adaugeat, res evidentiſſima evadit, quando ipſa experientia deprehendimus, ad motus vehementiam corpora, quando frigore affecta ſunt, promptiſſime incaleſcere, reſpirationem fieri citatiorem, ſudorem è corpore promanare largum, faciei calorem fieri vivaciorem, appetitum proſtratum erigi, pulſum evadere citatiorem.

Corpora frigida motu incaleſcunt.

VII. Ex dictis abunde patet, quantam utilitatem atque emolumentum exercitatio debita adferat corpori. Quum enim ſanguinis circulum, & excretionum œconomiam, in quibus fundamentum vitæ & ſanitatis meritò ponitur, ſartam tectam ſervet, non poteſt non omnibus remediorum generibus, quæcunque etiam excogitari poſſunt, merito anteferri.

Exercitatio debita utilis corpori.

VIII. Ulterius jam exquirenda venit ratio, quare ſub victu pleniori & ciborum ſatietate tantum uſum ac commodum præſtet conveniens corporis exercitatio; adeo ut, ſi intermittatur, fores apertiſſimæ (uti ſuſius jam oſtenſum eſt) pandantur graviſſimis morbis. Facilis autem videtur eſſe ratio, quando conſideramus cibum copioſum ingeſtum ſuccos exuperantes ingenerare, qui ad ſanguinem delati ob nimiam molem & copiam ejus motui circulatorio vitali reſiſtunt & obicem ponunt: dum inter motum & mobile neceſſaria illa proportio læditur, hincque crudi ſucci in ſanguine congeſti, & ventilatione minus depurati nec calido inteſtino motu ſubacti vaſa plus juſto implent, emunctoria obſtruunt, unde intemperies, obſtipationes, anomali ſpirituum & humorum motus: quæ vitia graviſſimorum affectuum cauſæ antecedentes eſſe ſolent. Notum enim eſt, quam pernicioſa ſit ſentina inſaturabile abdomen, & quod plethora, fœcundiſſima morborum præſertim chronicorum mater, non niſi a ciborum immoderato uſu, ſuboriatur. Niſi itaque quis abſtinentia & inediâ, qua utique magni morbi præcaveri & ſanari poſſunt, ceu commoda medicina uti velit, opus eſt maximè, ut motu corporis ſanguinem excitando, eumque activiorem reddendo, adjuvet illius, quod ſuperfluum eſt, abſumtionem, diſcuſſionem. Quod optimè indicat venerandus Senex HIPPOCRATES l. 1. de victus ratione ſect. 4. inquiens: *Labores ea, quæ adſunt, conſumere ſolent, cibi verò & potiones, quæ vacuata ſunt, explent.* Brevibus: motus debitus tollit & avertit plethoram, caloremque ſuſcitando crudum illud ſubigit, & ſuperfluum inſenſibiliter diſſipat. Quamdiu enim legitimo utimur motu, tamdiu nec excretiones ordinariæ ac naturales ſuas deſerunt leges, nec ea, quæ ſecundum naturam ex corpore ejici debent, retinentur: quam in rem non inelegans locus eſt GALENI comment. 1. lib. 6. epidem. c. 5. *Motu paulo vehementiori redundantes evacuantur humores, & quicquid pituitoſum, craſſum crudumque eſt, ad concoctionem ducitur.* Elucet exinde ratio, quare exercitia dicantur veteribus & GALENO l. 4. aph. comment. 13. *corpora exſiccare, ima extenuare*, ſecundum aphor. l. 2. comment. 28. Hinc etiam HIPPOCRATES lib. de ſalubri diæta, *pinguibus & qui graciles fieri volunt, quando jejuni ſunt, labores* commendat.

Cibus copioſus reſiſtit motui circulatorio ſanguinis.

Plethora morborum chronicorum mater.

IX. At vero opportunus motus non modo vitam tuetur ſanam, & corporis actiones ſervat integras, ſed & ipſum animum ejuſque vires excitat, ac ingenio vigorem ingenerat. Id quod innuit graviſſimus autor GALENUS in lib. de aſſuetudine hiſce verbis: *Ab exercitiis animæ univerſæ virtutes augentur & robur accipiunt.* Et l. 1. de ſanitat. tuenda: *Exercitiis modicis tum corporis tum animi, cuſtoditur intra ſanitatis fines nativus calor.* Et pulchre ac ſcite PLINIUS l. 1. epiſt. 2. *Animum agitatione motuque corporis excitari* affirmat. Etenim probe tenendum eſt, copioſum victum ſpirituaſcentiam, quæ ad ingenii actiones valde neceſſaria eſt, deprimere, & juxta GALENUM, *animum ſanguine ſuffocatum cæleſte aliquid pervidere non poſſe.* Hinc THEOPHRASTUS l. 5. philoſoph. ſcribit: *multum edere, carnibus veſci, rationis & conſilii uſum adimit, animoſque efficit tardiores, & eos immani quadam dementia ac ſtultitia complet.* Quemadmodum autem motus, vitium illud humorum ac ſanguinis ab intemperantia natum corrigit atque emendat, ſanguinemque ſubtiliorem gignit, ita nullum dubium eſt, quin etiam animæ, quæ miram convenientiam cum temperie ſanguinis habet, optima ſit medicina. Ita ſæpe obſervavimus plures ex nimia cerebri humiditate & humorum copia ſtupidos, temperantiæ & continuis corporis motionibus poſtea addictos, ſagaciores ac prudentiores evaliſſe.

Motus opportunus tuetur vitam ſanam.

Et ſanguinem ſubtiliorem gignit.

X. Deſcendimus jam ad alterum diſſertationis noſtræ membrum; quod in eo conſiſtit, ut motus amiſſam etiam ſanitatem reſtituere, ſive morbos ſanare virtute ac efficacia ſua ſatis potenti queat. Quemadmodum vero hoc conceptu facillimum, ita & rationi admodum conſentaneum eſt. Dum enim motus plethoram ſolvit, corpus pervium pateoſque reddit, ſuperflua & excrementa ſecludit, obſtructiones viſcerum diſſolvit, non poteſt non etiam magnum habere in medicina effectum, ſive tutiſſimum remedium exiſtere, cui ſimiles virtutes non facile ab alio tutiori ratione exſpectari poſſunt.

Præſtantia motus.

XI. Res eſt clariſſima & non tantum per experientiam ſed & ſolidam rationem perſpicua, remediorum, quæ ex fonte pharmaceutico ac chirurgico petuntur, præcipuam efficaciam in eo conſiſtere, ut vel nimios & irregulares motus ſiſtant, vel motus ſegnes, deficientes, atque excretiones imminutas ſuſcitent atque promoveant. Porro etiam compertum eſt, neque negari ab ullo rerum medicarum perito poteſt; cuncta, quæ ſanguinis circulum movent, cum blanda diaphoreſi, conſtituere tutiſſimam & efficaciſſimam medicinam. Id quod omne continetur & conſpicitur in motu,

Quibnam pharmaca & chirurgica præſtent.

tu, qui pro diverſa individuorum conſtitutione probe adminiſtratus, non niſi utilis medicina eſſe poteſt.

Effectus motus.

XII. Primo autem motus medicinam præbet appetitui proſtrato, anorexiæ variiſque ſtomachi vitiis, quæ ex colluvie viſcida pronaſci poſſunt. Utpote dum calorem ſanguinis motus adauget, liberiorem ſpirituum in ventriculi tunicas influxum præſtat, hinc digeſtio melior evadit & robur ventriculo accedit. Vulgaris namque experientiæ eſt, poſt exercitium corporis & laborem appetitum augeri, adeo, ut veteres unanimi conſenſu approbent, motus & labores cibos præcedere debere.

Quidnam efficiant motus refrigeratio.

XIII. Quantum damnum afferat corpori, ſi quis poſt nimiam incaleſcentiam & fervorem conceptum a motu protinus hauſtum frigidum ſuperbibat, teſtantur præclariſſimorum Practicorum numeroſæ obſervationes. Plures ſæpenumero intra breve temporis ſpatium extincti fuerunt; alii in inſanabilem inflammationem veotriculi, hepatis, tabem, hecticam lethalem inciderunt. Quibus omnibus laudatiſſime ſuccurrit motus in principio ſtatim imperatus. Quum enim frigidum ſanguinis gelatinam coagulando, circulationem ejus liberam ſiſtat, non poteſt melius ipſe rurſus fluiditate amica donari quam per motum & corporis incaleſcentiam novam: quod & œconomis ac ruſticis non ignotum eſt, qui equis paralyticis (*denen verſchlagen Pferden*) quietem haud concedunt, ſed, (quamvis lentiori gradu) illos eouſque fatigant, uſque dum ſudore diffluant. Cujus forſitan curationis non ignari olim gentiles in urbe Neapoli ſtatuam quandam extruxere æneam, figuram magni equi habentem, quam ægroti equi circumcurſitaſſe, indeque priſtinum vigorem ac robur recuperaſſe feruntur.

Equi paralytici quomodo ſanentur.

Febrium intermittentium origo.

XIV. Intermittentium febrium ſpecies ex meatuum obſtructione & perſpiratione cutis impedita oriri, conſtans eſt ſententia: & viſcidum in primis viis nec non in ſanguine collectum has ipſas fovere, ex cauſis antecedentibus, intemperantia, ac perverſo victu, hariolari licet. Jam autem nihil magis hic indicatur, quam ut corpus rurſus perſpirabile reddatur, meatus aperiantur, & viſcidum p. n. congeſtum attenuetur. Id quod ipſe motus maxima cum euphoria præſtat; dum illo ſanguis per anguſtiſſimos corporis poros & tenuiſſima vaſa capillaria propellitur, ſicque neceſſario attenuatur & a ſuperfluis excrementitiis paribus liberatur.

Ejus curatio.

Affectio hypochondriaca motu eſt ſananda.

XV. Affectio hypochondriaca, quæ ſtudioſis, literatis atque togatis propter ſeſſionem & quietem corporis frequentem valde ſolennis eſt, non certius & ſecurius remedium expoſcit quam debitum corporis motum; quo ipſo plus crebro præſtamus in reſolvendo ſanguine craſſo, & obſtructionibus aperiendis, quam præſtantiſſimis medicinis. Sicuti hoc Clariſſ. Thom. Sydenham *in diſſert. epiſtol. de paſſione hyſterica p. m.* 476. admodum perſpicue deduxit, ubi imprimis de equitationis utilitate diſſerit, & ſacerdotis cujuſdam meminit, qui malo hypochondriaco vehementer correptus, ſine omni adhibito pharmaco, ſolo corporis motu priſtinum acquiſiverit vigorem. Spectant & huc peregrinationes ad thermas, acidulas, quæ propter motum, qui in itinere contingit, & qui neceſſario potationi aquarum jungi debet, plus operantur, quam ipſæ ſæpius aquæ. Hinc quivis aquæ potator fateri debet, non melius eſſe ipſi & mitiorem morbum experiri, quam ſi frequentius corpus motu exerceat. Hoc enim tranſpiratio, hoc alvi excretio procuratur, magno cum iſtorum emolumento. Eo referre quoque licet omnes illos, qui cachectico habitu corporis ſunt præditi, qui ex torpore humorum, ſcabie, tumoribus œdematoſis, variiſque rheumaticis deſtuxionibus corripiuntur; qui omnes auxilium deſideratiſſimum experiuntur debito corporis motu.

Ut & alii morbi maligni.

Quomodo febres lentæ motu curentur.

XVI. Nulli inſuper morbo magis conveniens & accommodata eſt corporis exercitatio, quam febribus lentis, ex ventriculi vitio, intempeſtiva febrium intermittentium ſuppreſſione & perverſa curatione ſubortis. Utpote in hiſce viſcoſus lentus humor tubulos ac meatus hinc inde obſtruens, intenſum fervorem ac æſtum corporis ſuccos plus juſto conſumentem producit; cujus tamen incendii fomes (intelligo viſcoſum illum lentorem) corporis ſuccuſſione æquabili, quæ vel per equitationem vel per vectionem abſolvitur, egregie diſſipatur. Et cum ſimilis ferme lentus calor ſæpiſſime affligat corpora a diuturno morbo & febre exhauſta, vel propter largam hæmorrhagiam imbecillia facta, præſertim quando appetitui paulo avidius indulgent, hinc eo caſu debitus corporis motus aptiſſimum invenit locum, quoniam omnium digeſtionem, quæ in præſenti caſu valde imbecillis eſt, ſuſcitato calore mirifice adjuvat. Hanc in rem eleganter ſcribit: Celsus *c. 15. de geſtatione: Geſtatio quoque longis & jam inclinatis morbis aptiſſima eſt: Utiliſque eſt & his corporibus, quæ jam ex toto febre carent, ſed adhuc exerceri per ſe non poſſunt; & his, quibus lenta morborum reliquia remanent, neque aliter eliduntur.* Et Richardus Morton *exercitat: de phthiſi pag.* 26. aſſerit: quod febre lenta vel etiam phthiſi laborantes ad ſudores uſque moderatos quotidie exercendi ſint; quo nimirum ſaburra veteris effœti & inutilis chyli, qui vaſa ſanguifera & habitum corporis jam infarcit, exſudetur, ut locus novo, utilique copioſior detur, & conſequenter appetitus in ventriculo augeatur.

Motus ſunt conducibiles in gravibus morbis.

XVII. Præterea in aliis gravibus etiam morbis & afflictionibus corporis motus & quidem validior conducibilis eſt. In tabe, ſtomachi vitiis & cum aqua cutem ſubiit, inque morbo regio, aut ubi quidam morbi ſine febre manent, qualis comitialis, qualis inſania eſt, Celsus *l. cit.* admodum illum commendat. Morbi hi dicti omnes ex frigido denſo humore, vaſa hinc inde obſtipante & ſanguinis circulum impediente, naſcuntur; qui tamen motu corporis validiori, optime in ordinem redigitur. Cl. Thom. Sydenham *diſſert. epiſtol. de paſſione hyſterica pag.* 476. ubi de equitatione loquitur, aſſerit, nemini convenientiorem eſſe corporis motum, quam ipſis tabidis phthiſicisque; quod ſequentibus exprimit verbis: *Neque magis hypochondriacis prodeſt hoc exercitii genus, quam tabidis phthiſicisque, quorum nonnulli mihi ſanguine juncti multum terrarum equo vectore peragrantes, ex meo conſilio, ſanitati ſunt reſtituti; cum certo ſciam, me vel medicamentis quantivis pretii aut alia methodo, quæcunque demum ea fuerit, nihil magis iiſdem proficere potuiſſe, quam ſi multis verbis hortatus fueram, ut recte valerent.* Illuſtrat hanc Sydenhamii adſertionem

tionem Dn.D. STAHL, *in programmate propemtico inaugurali de novo ſpecifico antiphthiſico, equitatione*, edito: ubi probationibus luculentiſſimis lectu & relectu digniſſimis motus efficaciam in phthiſi & hectica, monſtratam B. L. inveniet.

Obſervatio Pechlini.

XVIII. Notatu digniſſima eſt *Obſervatio* 35. *clariſſimi* PECHLINI; ubi amici cujuſdam mentionem facit, qui cum a quartana inveterata peſſime haberetur, remediorum, quæ medici manus commendaverat, pertæſus, animique fidens inſtante jamjam paroxyſmo equo ſe committeret feroci, cui domando cum omnes vires intendere deberet, provocata tandem quatuor horarum laſſitudine eo rem deduxit, ut morbi veſtigia penitus oblitterarentur, neque exinde febris magis inquietaret, quæ tot medicaminum ſudorumque impendio fruſtra ſollicitata fuerat. Utrum in illa muſculorum ſæpius & in omnem partem vexatorum ſyſtole ſanguinis è minimis reconditiſque venis, in quibus obſtructiones reſidere ſolent, fortius quam per ſudores fuerit impulſus coaguloque viſcoſo alliſus (ut ſic ipſum quoque ſolveretur) magnamque ſui partem eodem flumine abreptus, vel in urinam vel alvum ſecederet, haud temere judicaveris.

Colica bilioſa optime per motum ſanatur.

XIX. In colica bilioſa non datur præſtantius remedium, quam ipſe corporis motus; ſicuti id laudatiſſimus SYDENHAMIUS indicat, dum ægrotis chronico hoc affectu laborantibus equitationem vel in curru vectionem, quo longiora itinera conficí debeant, optima ratione commendat. *Hujuſmodi enim*, inquit, *materiam morbo committens, in corporis habitum deducitur, & ſanguis perpetua agitatione comminutus de novo quaſi depuratur, ipſaque demum inteſtina caloris nativi excitatione haud parum corroborantur & refocillantur. Nec pudet fateri me dicto exercitio morbum hunc, cui alio quovis modo devincendo par non fui, plus ſemel penitus expuliſſe.* Vid. SYDENHAM. *oper. med. univ. p. m.* 192.

XX. Corpora, quæ ad rheumatiſmos, catarrhales defluxiones, arthriticos dolores, ophthalmias humidas, valde proclivia ſunt, non meliorem inveniunt præſervantem medicinam, quam in motu pro ſubjecti natura ac indole temperato. Etenim & hæ dictæ ægritudines ab excrementi ſeroſi humidi accumulatione, tranſpirationis defectu & ſegniori ſanguinis motu, cauſam atque originem ſuam petunt. Pertinent & huc podagrici, quorum nonnullos ipſe novi, qui recuperatam ſanitatem ſuam corporis exercitio acceptam ferunt. Conſentit in hanc rem GALENUS l. 6. aphor. comment. 28. inquiens: *Exercitatio podagram fieri prohibet.* Et ulterius confirmat hoc ipſum aſſertum experientia, dum ruſtici, operarii, rariſſime hoc affectu corripiuntur, niſi forſan ex diſpoſitione hæreditaria corpus invaſerit.

Podagra ſæpe exercitationem.

Motus juvat medicamentorum operationem.

XXI. Tandem nec ſilentio illud prætereundum eſt, quod motus juvet multorum medicamentorum operationem, adeo, ut ſine ipſo, exoptatum in medendo effectum neutiquam exerere poſſimus. Ita notum eſt, ſi purgans fuit aſſumptum vel etiam vomitorium, corporis motu non nimis tamen forti, medicamenti virtutem egregie adjuvari imo intendi, ut longe copioſiores ſedes experiantur, qui motum purgantibus ſubjungunt, quam qui fruuntur quiete: juxta illud GALENI. *l.* 4. aphor. com. 15. *Quies vomitum ſiſtit, motus facit. &c.* Singularem hujus rei illuſtrationem ſiſtit caſus, quem ipſi obſervavimus, ubi nobilis quidam vir poſt octiduam pertinaciſſimam alvi conſtipationem omnibus etiam præſcriptis clyſteribus moveri non potuit, uſque dum ipſe æger hinc inde in lecto volutus & agitatus fuerit: quo facto corporis motu mox fæces copioſiſſimæ ſeceſſerunt.

Mars non operatur niſi motu.

XXII. Martialia ſive in forma ſicca ſive in liquida adminiſtrentur, non niſi imperato poſt eorum uſum motu felicem ſortiuntur effectum: hinc peritiores medici nunquam cautelam hanc in applicandis iis remediis omittunt, probe gnari, quod ex hujus intermiſſione non modo vis medicamenti imminuatur, ſed & notabilis noxa, dum in ventriculo non ſoluta manet metalli portio, inde emergat.

China Chinæ quomodo uſurpanda.

XXIII. China Chinæ, remedium, uti compertum eſt multiplici experientia, adverſus febres eſt incomparabile; quod tamen non modo efficaciam ſuam ſæpius amittit, ſed & contrarium effectum edit, niſi parva repetita doſi, & cum motu corporis, in quo totius curæ & applicationis arcanum conſiſtit, adminiſtretur. Nimirum, ſi majori doſi ingeritur, ipſe ventriculus ejus copia premitur, & dum non a menſtruali lympha ibi reſolvitur, effectu omni deſtituitur; quinimo etiam ſoluta ſanguinique ingeſta (cum adſtringentis facultatis ſit,) obſtructiones & obſtipationes viſcerum potius parit, quam ut roborando viſcera (id quod tamen intenditur,) motum ſanguinis & humorum excrementitiorum ejectionem procuret.

Motus convenit poſt venæ ſectionem.

XXIV. Poſt venæ ſectionem motus corporis conveniens & in aura ſerena liberiori inſtitutus, omnibus modis ſuadendus eſt: quo ſcilicet liberior & æquabilis per omnes partes ſanguinis diſpenſatio ac motio fiat, & ex detracto ſanguine forſan reſultans imbecillior calor & ſpirituoſitatis defraudata reſuſcitetur; qua ratione præcaveri poſſunt cruditates ventriculi, quæ largiorem ſanguinis miſſionem non raro excipiunt.

Potentia acidularum & aquarum ſalubrium per motum.

XXV. Acidulæ & omnes aquæ ſalubres frigidæ incredibilem potentiam habent tam mole ſua, quam virtute ſpecifica minerali ſtimulante inveteratas viſcerum obſtructiones expediendi, & viſcidam amurcam vaſorum colliquandi; niſi autem motu externo ſufficienti comitentur, & ipſarum virtus jovetur, fruſtraneus ſæpe illorum eſt effectus, omnemque ſpem ægroti & medentis eludunt. Quippe frigidum iſtud copioſum motu externo incaleſcere debet, & vigore muſculorum aucto citius & celerius per meatus corporis & viam regiam rurſus tranſit.

Cauſa morborum feminarū.

XXVI. Ultimo adducam, feminarum pleraque incommoda dependere a menſium fluxu irregulari & non ordinem rectum modum ac tempus ſervante. Cum vero graviſſima a menſium defectu natales ſuos recipiant mala, nemo hinc in dubium vocabit; motum, qui ſanguinem æqualiter exagitat, qui viſcidum, quod ejus turgeſcentiæ adverſatur, & uterinas venas occludendo conſtipat, diſſolvit, nobiliſſimum præſtare poſſe auxilium in omnibus fere, quos experiuntur, morbis chronicis ipſæ feminæ. Tantum, ut abſtineant a validioribus omnibus exercitiis, ſi gravidæ ſunt. Quid enim frequentius accidit, quam ut a motu validiori, imprimis circa medium geſtatio-

Imprimis abortus.

nis tempus, proveniat abortus? quum primario omnes ferme gravidæ ſint plethoricæ: unde ſi per motum externum ſanguis iſte exſuperans nimium commovetur, vaſa, quæ in uteris prægnantium valde diſtenta ſunt, diſrumpit, & diſruptione hac largiſſimam hæmorrhagiam, individuum abortionis comitem, ſuſcitat. Nihilominus vero gravidarum conditioni ac ſtatui, temperatus corporis motus nonnunquam optime congruit, dum ſcil. liberiorem tranſpirationem efficiendo, multas ſeroſas impuritates non ſine ſingulari emolumento matris & fœtus excludit.

XXVII. Poſtquam itaque in genere deduximus, quem uſum atque commodum habeat in tuenda ſanitate, morbiſque avertendis ipſiſque propulſandis, opportuna corporis exercitatio; e re noſtra ac perutile fore arbitror, ſi jam breviter cunctas fere & primarias exercitationum ſpecies percurram & quid quævis commodi vel incommodi afferat, quibus in morbis & individuis quadret, & quæ regulæ ſimul ſervandæ ſint, ſuccincte & evidenter annotem.

Laus deambulationis in aere libero.

XXVIII. Exordium faciam ab ipſa deambulatione, in aere libero, quæ omnium opportuniſſima, inſtituta. Veteres & inter hos PLATO, deambulationem in aere liberiori ruſticano celebratam, ei, quæ in civitatibus inſtituitur, præferunt, partim quod ob vias planas commodior fit, quam ſi viæ lapidibus duris ſtratæ ſunt, partim etiam quod aer, qui genuinum ſpirituum pabulum eſt, ibi ſerenior & defæcatior exiſtat. Ipſe PLINIUS animum eruditione, corpus ambulatione & venatione exercebat, mille paſſus mane ambulabat, movebaturque pila ſatis fortiter; nam hoc exercitationis genere pugnabat cum ſenectute; unde quoque illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum, aurium ac oculorum vigor integer & vividum corpus permanebat. Vid. PLINIUM *l.* 3. *epiſt.* 1. Moderata ſpecies motus deambulatio eſt, & literatorum conditioni admodum accommodata; quippe in hac muſculorum actionis æquilibrium ſervatur, & ſui invicem officia muſculi alternant: cumque univerſa ſimul machina in ambulatione laboret, muſculorumque omnium ſit æqualis commotio, fluidi circuitum toti corpori ex æquo reſpondere neceſſe eſt, a quo, cum viſcera habituſque corporis robur ſuum atque calorem accipiant, utique etiam tonum illorum in illa ſanguinis per motum diviſione mirifice confirmari, credibile eſt. Digeſtionum & ſecretionum negotium hic motus etiam egregie & placide procurat, & ab hypochondriaca affectione, cruditatibus, alvique damnoſa obſtructione, togatos & literis addictos egregie præſervat. Unde haud immerito locum hic invenit illa MARTIALIS aſſertio; qui inſaniæ adſcribendum eſſe putavit, *ſi homo juvenis & validus aliorum pedibus ambularet per urbem.*

Quomodo deambulatio corpori proſit.

Quid ſaltatio blanda praſtet.

XXIX. Deambulationi ſuccedit ſaltatio blanda & placida; cujus originem Græcorum ſcriptores ex cœlis, ſtellarum, ſyderumque lationibus, eorumque greſſu ac regreſſu, complexu ac ordine tanquam harmonica quadam cœleſtium chorea deducunt. Vid. CORNEL. AGRIPPAM *de vanitate ſcientiar. cap. de ſaltatione.* Similes ferme & eoſdem effectus habet cum deambulatione, ſi moderate inſtituta fuit; quando vero modum excedit, ita ut corpus ſudore diffluat, multum fatigare & laſſitudinem membrorum, non niſi poſt aliquot denum dies ceſſantem, producere poteſt. Ubi tamen notandum venit, quod illæ exercitationum ſpecies, quæ cum voluptate quadam peraguntur, veluti ſaltatio eſt, etſi interdum celerius quam par ſit celebrentur, non damnum ſemper neque tantam noxam corpori inducant, quam quæ omnis delectationis expertes ſunt. Siquidem illi, qui ſeſe exercent, minorem ſentiunt moleſtiam, & affirmante SILVATICO *controverſ.* 15. *pag.* 79. *ex hilaritate laborem utplurimum fallunt, neque ante juſtæ exercitationis tempus fatiſcuntur, ac paulo ulterius quam par ſit, ſæpe progreſſi, exceſſus tamen noxam minime ſentiunt.*

Effectus curſus.

XXX. Vehementior autem motionis ſpecies eſt curſus; qui ſicuti corpus plus calefacit & humores intenſius movet, ita magis corpora exſiccat, extenuat, viſcidum reſolvit, obſtructionum clauſtra perrumpit; modo illa obſervetur regula, ne plethoricis, & qui multum ſanguinis craſſi in venis alunt, imo inſuetis, imperetur: alias ſanguinem nimis commovendo, laſſitudinem non modo, ſed & dolores capitis, oppilationes hepatis, hæmorrhagias, aſthmata, inflammationes in pulmonibus excitare valet. Videtur mihi valde commodatus eſſe febricitantibus, ubi febris imprimis fuit intermittens chronica. Tunc enim niſi ſumma obſtructionum in viſceribus pertinacia impedimento ſit, celerrime viſcidum illud conſumit, quod meatus cutis occludendo ſpaſmos in cortice corporis excitat, atque motum cordis & arteriarum plus juſto intenſiorem ſeu febrem provocat. Teſtantur hoc vitæ agreſti dediti, qui tertiana correpti motu haud raro & imprimis curſu in exceſſum & ad laſſitudinem uſque peracto, promptiſſime curantur: unde etiam febricitantibus curſitationem, ſed non diu continuandam ſuadet GREGOR. HORSTIUS. vid. *oper. med. exercitat.* 4. *de febr. putrid. curatione.*

Optime laudatur pilæ parvæ luſus.

XXXI. Ordine jam ſequitur pilæ parvæ luſus, quem præ aliis exercitationis generibus commendat GALENUS, qui etiam peculiarem libellum de eo conſcripſit. Totum corpus hoc exercitium commovet, dum crura, brachia, cervicem, caput, oculos, dorſum, admodum celeriter & æqualiter exercet. At vero inaſſuetis ſatis hæc corporis agitatio moleſta eſt, quoniam nimis vehemens, unde etiam aſſuetis tantum, & qui viribus conſtant, commendanda. Semper tamen illud injungendum, ne corpore per ſudorem liquefacto ſubitaneum frigidum hauſtum ingerant, quale quid athletarum non paucos vita privavit, dum aſthmata, colicas convulſivas, pravas viſcerum obſtructiones, hecticam, hydropem poſt ſe traxit. Quoniam itaque non omnibus congruum eſt pila ludere, neque etiam decorum, iſti in amplo aliquo cubiculo ea ludere poſſunt, in parietem pilam impellendo, reſultantem excipiendo vel in ſphæriſterio manu nuda aut inſtructa reticulo.

Quibus noceat.

Uſus & abuſus projectionis diſci.

XXXII. Apud veteres ſingularis in uſu erat motus ſpecies, diſci projectio. Erat autem diſcus rotunda moles ſaxea vel plumbea vel ferrea, cujus jactu juvenes inter ſe certabant, ita ut fortior judicaretur, qui aut altius in ſublime, aut longius in tractum, ultra deſignatum ſpatium illam projeciſſet. Hic luſus hodierno tempore exolevit, viceque ejus jactant ſoleam ferream aut paxillum, & orbiculum æneum pla-

num per longam menſam protrudunt. vide Plempium *de valetudine tuenda p.* 290. Satis inſuper validum erat hoc exercitium hincque adoleſcentibus tantummodo robuſtioribus concedebatur. Illis enim, qui renum aut thoracis affectibus laborabant, majorem inferebat noxam; ubi tamen e contrario illorum, qui artuum vigore & reſpiratione validâ pollebant, ſpinæ dorſi ac thoracis articuli diſcum in longius projiciendo firmabantur.

Nova ligneo equo inſultantibus.

XXXIII. Valentiſſimum exercitii genus, & ob id minus conveniens eſt hoc, quod germanice vocant *voltiſiren.* In quo, dum præter tam varias corporis inflexiones & ſummopere nocivas extenſiones, equo cuidam ligneo, mutatis vicibus, modo antrorſum, modo retrorſum, modo dextrorſum, modo levorſum inſultant, fibræ muſculorum motrices vehementer premuntur, totumque corpus ſupra modum conquaſſatur; ut quamvis hac nimia commotione muſculi & partes tendinoſæ robuſtiores reddantur, tamen ſpinæ dorſi luxatio, partium ruptiones, facillime contingere poſſint. Unde taliſmodi exercitatoribus articulorum luxationes, inteſtinorum provolutiones ac herniæ familiares ſunt. Sicuti ex ſola femoris diſtenſione herniam inteſtinalem oriri poſſe, autor eſt Job. van Meckeren *obſerv. chir. p. m.* 296. *cap.*6. & Blancardus *in inſtitut. chirurg. cap.* 26. inter frequentiſſimas herniæ aquoſæ cauſas hanc corporis torturam refert.

Pugillatus eſt exercitium laborioſum.

XXXIV. Nunc in ſcenam prodit pugillatus, tragicum profecto artificium, quo hominem ſæpe innoxium occidere luſus eſt. Hoc exercitii genus admodum mihi videtur laborioſum, hinc robuſtis & plenis tantum utile cenſetur: quorum articuli tam manuum quam pedum artificiali hac luctatione firmantur, muſculi quoque nervi ac tendines robuſtiores evadunt; & quemadmodum hoc exercitio corpus fit agilius, ita judicium quoque acuitur, quo omni fere momento ad avertenda adverſariorum tela opus eſt. Debiles vero & ſpiritibus privati hoc exercitio ſummopere defatigantur; qui ſi ad ſanitatis tutelam artem hanc eligunt gladiatoriam, in ſcyllam incidunt. Plures enim novi, qui in hac arte nimium laborioſi, phthiſici, imo ex virium languore hypochondriaci & ingenio hebetiores evaſerunt.

Nocet ſanitati.

Labores ruſticorum ſunt ſalubres.

XXXV. Spectant huc etiam omnes operariorum ac ruſticorum labores, veluti ſunt diuturna trituratio, ligni diſſectio, demeſſio, agricultura. Hæc quantum ad longam & ſanam vitam contribuant, paganorum durities & inoffenſa corporis valetudo oſtendit. Utpote ſi quid in illorum humoribus vitioſum collectum eſt, id per has agitationes membrorum mediante ſudore commode excernitur: & tam efficax in iſtis eſt actio ventriculi, ut etiam crudiores & duros cibos optime ſubigere queat. Notandum, illos qui hoc vitæ generi ſenſim aſſueſcunt ac ſanitatis cauſa in agreſtibus operibus ſeſe exercent, vegetiores reddi; quod ſequenti clarius redditur exemplo: Paſtor quidam in principio miniſterii ſui diu valetudinarius, multis remediis ſine effectu aſſumtis, incidit tandem in medicum quendam, qui ſanitatem ipſi via compendioſa pollicebatur. Hic cum nulla ſe in uſum vocaturum medicamenta enarraret, percontari cœpit Evangelii miniſter, quis tandem ad ſalutem ipſi pateret aditus? Medicus, tum ut omnibus remediis valediceret, tum ut trocho ingenti ad blandam ſudoris eruptionem luderet quotidie, hortabatur. Exercitium placebat, diſplicebat trochus, itaque trochi vice ligna quotidie findere decretum fuit, idque adeo exacte a valetudinario ſtatuto tempore obſervatum fuit, ut hic labor vicinos horæ admoneret. Promiſſis reſpondet effectus: vixit enim diu non tantum firma valetudine, verum ab omnibus morbis ad vitæ exitum fere immunis. vid. Bartholom. de Moor *tr. de inſtaurat. medic. p.* 345.

Hiſtoria.

Quid efficiat pronunciatio vocis.

XXXVI. Dicendum etiam aliquid eſt de ſingulari motus ſpecie, quæ ſine membrorum motu perficitur; & eſt pronunciatio vocis. Hæc togatis & literatis utiliſſima eſt, unde egregia ſunt quæ habet Plempius *l. c.* de hac ipſa, dum ait: *Uſus ſermonis voce pronunciati quotidianus, mirum dictu, quam utile ſit genus exercitationis, non ad ſanitatem duntaxat, ſed etiam ad vires; non quidem athleticas eas, aut quæ carnes augeat, ſed quæ principibus membris, penes quæ vitæ facultas potiſſimum eſt, naturale robur, vigoremque verum addit.* Vox cum fiat reſpiratione adaucta, qua ſanguinis impulſus in cor & tranſitus per pulmones citatior fit, ob pulmonum reciprocam & crebriorem dilatationem ac compreſſionem, calorem adauget, ſanguinem attenuat, venas expurgat, arterias aperit, coire & concreſcere humorem ſupervacaneum non patitur. Compertum enim ex phyſiologicis eſt, reſpirationem ſanguinem neutiquam refrigerare, ſed potius continuo iſto alliſu & attritu calefacere. Nam dum ſanguis per anguſtias innumerorum tubulorum pneumonicorum tranſit, agitatione calidior ac floridior redditur, ejuſque motus progreſſivus mirum quantum augetur: ſicuti id patet in concionatoribus, qui etiam hyeme acerrima in ſuggeſtu ad ſudorem uſque, inſignem corporis fervorem ſibi adſciſcunt. Quocirca non incongrue Celsus inter exercitationes imbecilli ſtomacho convenientes claram lectionem commendat. Vitandæ autem vociferationes, nimiis animi motibus expreſſæ, vocemque per vim quandam extundentes; inæquales enim ſpiritus contentiones, ſicuti Plempius loquitur *l. cit.* gignunt hernias. Cavendæ quoque ſunt pronunciationes ſeu lectiones intenſiores a cibo liberaliori ſumpto.

Reſpiratio nequaquam refrigerat ſanguinem.

Quid conducant motus corporis alienis viribus peragendi.

XXXVII. Ad motus corporis alienis viribus peragendos nunc devolvitur noſtra meditatio. Hi lenioris naturæ ſunt, iis maxime commendandi, qui imbecille corpus ac viribus deſtitutum ſive per morbos, ſive per alias cauſas habent. Ejuſmodi ſunt vectio in curru, navi, ſella, lectica. Olim in lectica portabantur lethargici, & qui inteſtinorum fluxionibus laborabant. Sellæ portatili inſidebant diurno quodam & lento morbo impliciti, nec non febricitantes, quorum febris ad declinationem erat perventa. Tabificis propter mutationem climatis & blandam corporis ſucculſionem navigationem ſuadet Celsus *l.* 3. *c.* 22. Ideoque tales ex Italia in Alexandriam miſit, & ſi imbecillitas virium longam hanc navigationem diſſuadebat, nave tamen, ſed non diu ſe movere, ſimulque ab omnibus negotiis & rebus, quæ animum ſollicitare poſſunt, abſtinere juſſit. Phlegmaticis, craſſis, obeſis & quartanariis vectionem in rheda commendat. Ionston. *in ſyntagm. m. pr. l.* 1. *c.* 2. Dum enim totum corpus æquabiliter ſic concutitur, ipſaque viſcera ſimul tremulo

motn agitantur, accidit, ut ſanguis & humotes hac ratione ad promptiorem motum & circulum invitentur.

Effectus equitationis.

XXXVIII. Hiſce motuum ſpeciebus, quæ aliis viribus peraguntur, annumeranda quoque venit equitatio. Blandiſſima hac corporis concuſſione, moderationis terminum non excedente, ſanguis citta virium diſpendium in omnibus membris, nec nun univetſa muſculorum ſeries æqualiter movetur; unde ſanguis non ſolum ſubtiliſatur, fluidiorque redditur, ſed & viſcidi ac craſſi humores ex glandulosis partium tubulis excutiuntur, & in cavitates excrementis colligendis dicatas, deponuntur. Hac forſitan ratione in Anglia graviſſimis etiam morbis tum coli tum renum doloribus equitationem adhibent; de qua tamen hoc loco monere debeo, ut in aliis motibus, ita hic quoque graduum aut vehementiæ habendam eſſe rationem, neque promiſcue parem motum omnibus morbis æquandum eſſe. Hinc equitatio aſſuetis tantum conveniens judicatur, inſuetis enim gravis eſſe ſolet, & præter laſſitudinem membtorum, caput, pulmones, dorſum & nates admodum ſenſibiliter offendit. Tales ideo equitationem, imprimis fortiorem, fugiant, & cum his illam abhorreant nephritici, & calculo laborantes, ſi non voluntario oleum addere volunt camino. Metuendum enim, ne lapis anguloſus opportune hactenus ſitus, hac corporis concuſſione in alium ac nocentiorem locum rejiciatur, & ſitu mutato ſcenam evertat; quod oppido multis triſtiſſimiſque exemplis notum eſſe puto.

Semper habenda eſt ratio in omnibus motibus.

Quibus temporibus motus ſit inſtituendus.

XXXIX. Quemadmodum autem medicina ſelectiſſima, niſi convenienti tempore, certa proportione, ordine ac doſi adhibeatur, neque reſpectus habeatut ad individua, ratione ætatis, tempetamenti, habitus cotporis, vitæ generis multum variantia, ingens damnum imo periculum afferre ſolet, ita etiam illud ipſum verum eſt de motu; quo niſi prudenter, ratione individuorum habita, certoque tempore ac modn utamur, plus detrimenti quam utilitatis ab ipſo expectandum in arte medica erit. Placet hinc generales quaſdam regulas circa motum recte adminiſtandum atque inſtituendum adjicere; ut quivis prudens medicus inde diſcat verum ac legitimum hujus remedii uſum & nocivum abuſum.

Placida exercitationes conveniunt debilioribus.

XL. *Primo.* Univerſim illud tenendum eſt, quod placidæ exercitationes & motiones debilioribus corporibus & in quibus vyres a morbo diuturniore exhauſtæ, plus conferant quam violentæ. Hæ enim virium paucarum reliquias ulterius diſſipando, languorem inemendabilem facile inducunt, unde prudentiſſimum monitum eſt Celsi *l. 2. c. 15. Levia quidem genera exercitationis infirmiſſimis conveniunt, valentiora vero his, qui jam pluribus diebus febre liberati ſunt, aut his, qui gravium morborum initia ſic ſentiunt, ut adhuc febre vacent*, i. e. ubi vires adhuc conſtant. Quocirca ſenibus, pueris, hecticis, phthiſicis, ex morbo convalentibus, placidum genus motionis, quale præſtat vectio in rheda, navi, omnino concedendum eſt. Ex adverſo autem corpota robuſtiora, quæ viribus valent, & periodicis quibuſdam morbis certo tempore corripi ſolent, non inepte paulo validiori motu corpus exetcere debent: cujus generis ſunt pilæ luſus, pugillatus, ſaltatio, aut labor in rebus mechanicis.

Validiores validioribus.

XLI. *Secundo.* Catnoſi, pingues, & qui cotpora habent multu humore obſeſſa & in venis ingentem quantitatem ſanguinis & ſeri alunt, diututnius corpus moveant, neceſſe eſt quatu graciles, inediam paſſi, vigiliis, venere & diuturno labore ſpiritibus exhauſti, & qui complexionis cholericæ ſunt; quibus omnibus celerior & vehementior mutus ſumma eſt pernicies. Spectant huc egregia dicta veterum & præſertim *ſapientiſſ.* Hippocratis qui libr. de ſalubri diæta: *carnoſos ambulare citius oportet, graciles verò tardius.* Et eodem libro: *Pingues & qui graciles fieri volunt, omnes labores jejuni facere debent, & cibos aſſumere anhelantes adhuc ex fatigatione.*

Dicta Hippocratis.

XLII. *Tertio.* Ratione ætatis ſingularia etiam merentur adverti circa uſum noſtri remedii. Nempe infantibus idoneum eſt in lectulis, cunis, vel nutricum ulnis moveri. Pueri, tertium aut quartum annum agentes, vehiculo agitari debent, & ut proprio quoque motu incedant, aſſuefaciendi ſunt, ita tamen, ne nimis ptoperè ambulent, id enim crura diſtorquet. Septennibus concedatur exetcitatio liberior, minor tamen quam vires ferunt, ne membta lædantur: interim monendi ſunt, ut ambulent, ludant globulis, pila minori, &c. aſſueſcant quoque equitare, hoc enim faciendo fortes fiunt membris & animo hilares. Neque ulli ætati magis eſt conveniens motus quam ipſi puerili, dum hæc ætas propter nimiam edendi voracitatem valde obnoxia eſſe ſolet infarctibus viſcerum & exinde promanantibus lentis, tabidis, & hecticis febribus; quæ tamen incommoda omnia averti poſſunt, ſi ipſis pueris decentem corporis motionem concedamus. Juvenes & mediæ ætatis viri, in quibus velocior eſt ſanguinis citcuitus, præſertim ſi multum ſulphuris contineat, merito a vehementioribus exercitiis, pugillatu imprimis tepente inſtituto ac ſaltu vehementiori (*voltiſiren*) abſtineant; cum experientia doceat, inflammatorias febres, ardentes, pleuriticas, peripneumonicas creberrime ſibi contraxiſſe: cum potius luſus cum globulis ligneis & eburneis (*Billard*) nec non placida ſaltatio ac modica equitatio magis iſtis quadret, & ſuaſu *Illuſtr.* Baconis de Verulamio *ſermon. fidelium* 18. peregrinationes ad regiones exteras illis contingant, quo prætet corporis in itinere motionem, ſaluberrima climatis frui poſſint mutatione. Ita etiam ſenes nec quietem nec exercitium vehemens poſtulant, qui tamen motu corporis conveniente, (ceu ventulo quodam flamma exigua) accenduntut. Hinc ſi eos exerceri jubemus, virium rationem ſemper habeamus neceſſe eſt. Imbecilliores leviſſimis ſaltem motibus, ut geſtationibus, vectionibus in rheda; validiores ambulationibus ac brevibus itineribua exerceantur. Ubi tamen ſemper habenda eſt conſuetudinis ratio juxta illud Hippocratis *aphor. 49. ſect. 2. Qui ſolitos labores perferre conſueverunt, etiamſi invalidi ſint aut ſenes, eos facilius ferunt, quam qui non aſſueti, quamvis robuſti ac juvenes.*

Regulæ circa ætatem obſervandæ.

XLIII. *Quarto.* Meretut & hoc diligenter ſervari: ut ſi a motu aliquis medicinam & auxilium petere velit; ne, ſi ei non aſſuetus fuerit, ſtatim in principio repente & nimis vehementer moveat corpus. Digniſſimus eſt obſervatione & hanc in rem valde accommodatus aphor. 51. ſect. 2. Hippocratis. *Multum & de repente evacuare, aut replere, aut calefacere,*

Motus non eſt repente in principio inſtituendus.

aut

Digitized by Google

aut frigefacere, aut aliter quocunque modo intempeſtive corpus movere, periculoſum eſt. Valet hoc maxime de melancholicis & plethoricis, qui ſi ſubito vehementem diu perſeverantem motum ſubeunt, capitis dolores, membrorum laſſitudinem, febres, inflammationes, difficilem reſpirationem ſibi accerſere poſſunt, quo ſpectat egregius GALENI *aphor. l. 3. poſit.* 20. *Exercitia, ſi hominem pituita redundante vel bili flava aut atra, aut ſanguine, invenerint, ipſi apoplexiam vel epilepſiam, vel ruptionem vaſis in pulmone efficiunt.* Unde magis convenit primo paulatim & ſucceſſive aſſueſcere motui fortiori; nempe ut primo corpus lentius tardiusque moveatur, poſtea procedendo gradatim ad validiores motuum ſpecies. Ratio enim in procinctu eſt; quod, ſi ſanguis craſſus & copioſus in vehementiſſimam agitationem conjiciatur, cum impetu ruat ad partes, ibique vel hæmorrhagias, vel hiſce non ſuccedentibus, ſtaſes inflammatorias ſpaſmodicas ſuſcitet.

Exercitationes debent præcedere cibum.

XLIV. *Quinto.* Exercitatiooes cibum præcedant; id quod veteres crebrius in ſcriptis ſuis inculcarunt. Et optima regula eſt ipſius CELSI *l. 1. c. 2.* *Exercitatio ſemper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, & concoxit, remiſſior, in eo, qui aſſuetus eſt & minus concoxit, amplior. Commode verò exercent clara lectio, arma, pila, curſus, ambulatio, atque hæc non utique plana, commodior eſt: Siquidem melius aſcenſus quoque & deſcenſus, cum quadam varietate corpus moveat, niſi tamen id perquam imbecillum eſt.* Poſt cibum autem omnis motus vehemens valde noxius obſervatur. Hinc GALENUS l. de boni & mali ſucci cibis: *Exercitatio ut ante cibum bonæ valetudini maximum adſert commodum, ſic qualiſcunque ſumpto cibo motus noxius admodum eſt.* Inſtituto enim ſtatim poſt cibum exercitio, alimenta nimis cito ex ventriculo & inteſtinis præcipitantur, hincque crudorum humorum copia accumulatur & chylus adhuc crudus & viſcidus ad ſanguinem per vaſa lactea defertur, qui poſtmodum totum corpus reddit cacochymicum, & obſtructionibus in partibus ſolidis, ſcabiei imprimis, nec non viſcerum diſtenſionibus ſuppeditat materiam: quod ſuo tempore jam notavit GALENUS *l. 6. de ſanitate tuenda*, dum inquit: *Exercentibus ſe a cibo, vaporibus caput impletur, & nonnullis in hepate ponderis ac diſtenſionis ſenſus percipitur.* Et comment. ad libr. 1. de ſalubri diæta: *Exercitationes a cibo vehementes in cauſa ſunt, cur multis viſcera ſunt oppilata.* Ubi tamen leves deambulationes una vel altera hora poſt paſtum inſtitutas haud inficior, quarum ope chylus novus eo promptius ad ſanguinem defertur.

Leves deambulationes poſt cibum conducunt.

Quousque pergendum ſit in movendo corpore.

XLV. *Sexto.* Circa exercitationis quantitatem ſeu menſuram obſervandum venit ut continuentur, (ſi vires concedunt,) exercitia ad debitam uſque intumeſcentiam & totius corporis calorem æqualem, donec corpus appareat floridum, nec non laſſitudine affici incipiat, & ſudor modicus, aut ſaltem calidus vapor erumpat: quorum aliquo apparente ab exercitatione deſiſtendum eſt; juxta aphor. HIPPOCRATIS ſect. 2. *In omni corporis motu, quando dolere cœperit, interquieſcere, ſtatim laſſitudinem curat.* Si vero ultra modum fuerit inſtituta exercitatio, ex ſuccis nutritiis major tenuium partium copia in auras pellitur, quam a cibis & potu ſingulis diebus reparari poſſit, quare ſucci, qui alias blande inter ſeſe moverentur, incraſſantur & in motu remorantur. Ita quoque ſi exercitium in defectu peccat, tantus malorum acervus cumulatur ac in exceſſu: cum enim ſemper ſimus quieti ac ab exercitiis vacui, conſequenter minus reſpiramus & ſanguis quoque minus accenditur; unde humores viſcoſi ac motui minus parentes fiunt, alimenta & excrementa nimis diu in inteſtinis hærentia p. n. viſciditatem contrahunt & innumeris malis, morbis præſertim chronicis, panditur via.

Corpus motu calefactum cavendum a frigore.

XLVI. *Septimo.* Quod ad regimen exercitationum attinet, omni labore ac ſtudio cavendum eſt, ne corpus validioribus exercitiis calefactum, nimis celeriter aeri frigido objiciatur, multominus frigidi potus intus aſſumantur, qui ſæpius contumaciſſimos morbos chronicos poſt ſe traxerunt. Deinde etiam in continua tranſpiratione, & ob id in aere temperate calido corpus tenendum, probe tegendum, & ſi ſudore madefactum fuerit prius abſtergendum, linteamina mutanda & frictionibus calidis prope fornacem calidam cutis tractanda, & quando motus remedii vicem obire debet, non ſtatim ingerenda ſunt alimenta omnis generis, ſed potius liquida & quæ perſpirationem non impediunt. Vinum quoque dilutum modice concedendum, nec non juſcula, & potus theе, veronicæ, ſubjungendi. Neque ſufficit unica vice motum adornare, ſed ad minimum bis de die corpus exercere oportet, ſi valetudinem ſartam tectam ſervare, & ad profectam ætatem pervenire cupimus.

DISSERTATIO
DE
FUMO CARBONUM
NOXIO ET QUANDOQUE LETHALI.

§. 1.

MAGNA aeris ad vitam & ſanitatem eſt neceſſitas, ut homo, & quicquid eſt animantium, ſine ejus uſura vix momentum vivere poſſit: quo purior autem ille & magis temperatus obſervatur: eo aptior ad ipſas conſervandas evadit; e cootrario vero, quo impurior & magis inquinatus eſt, eo magis ad eas labeſactandas confert. Dantur autem plures cauſſæ, quæ fluidum illud aereum inficere, ipſumque particulis heterogeneis ac ſanitati infenſis replere valent. Has inter primo loco habendæ ſunt eæ, quæ ex carbonibus accenſis in aerem feruntur, eo quod non ſolum gravem nocendi, ſed & celerrime interficiendi vim poſſideant. Quare non injucundum nec a re noſtra alienum eſſe putavi argumentum, ſi in præſentiarum ſumum carbonum non tantum rationibus ſed & triſtiſſimis exemplis ac teſtimoniis tam a veteribus, quam recentioribus conſignatis ſumme virulentum ac noxium adſeram & demonſtrem.

2. Veterum ſi evolvimus monumenta, primam carbonum vivorum & ardentium noxam notatam invenimus apud Livium *lib. XXIII. Hiſtor. ab urbe condit.* qui refert, quod eo tempore, quo Hannibal bellum in Italia geſſit, multos ex gente Campana, quæ a partibus Carthaginienſium adverſus Romanos ſtabat, deprehenſos balneis includi juſſos, fœtore atque æſtu anima intercluſa fuiſſe peremtos. Hæc ſi cum veterum ſudatoriis ac balneis conferamus; deprehendimus, eos peculiarem habuiſſe locum ex quo ad hoc opus neceſſarios carbones prius bene exuſtos in ipſa transferebant; ex quibus illud colligere licet, Romanos jam ſecundo Punico bello carbonum accenſorum exhalationes noxias obſervaſſe. Noſtram autem adſertionem magis ſequens obſervatio illuſtrat, quæ apud Plutarchum *vita Caii Marii p. m.* 431. exſtat, ubi *Quintus Luctatius Catulus* orator collega Marii in conſulatu ab ipſo Mario mori juſſus, incluſus in cubiculo, calce recenter oblinito, cabonum ſumo exſtinctus, ſibi necem dederit.

3. Inſequenti tempore repentina morte Cæſarem *Jovianum* exſtinctum fuiſſe Eutropius *lib. X. Hiſtoriar.* refert: ubi ille imperator, cum non ita multo poſt imperium obtinuiſſet, ex prælio victor redux ſubita obiit morte; cujus cauſſam alii nimiæ cruditati, epulis enim inter cœnandum indulſit, alii odori cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quieſcentibus erat, alii vero quantitati prunarum, quas gravi frigore adoleri multas juſſerat, adſcribebant. Et non mirum eſt, quod in hoc caſu & hoc cauſſarum lædentium concurſu lethalis effectus ſit ſubſequutus.

4. Galenus *lib. VII. cap.* 8. *de uſu partium & libr. de militate reſpirationis*, quoldam ex odore carbonum ignitorum mori memorat; & cum in his citatis locis Eraſiſtrati opinionem de cauſſa hujus truculenti effectus damnat, non incongrue judicamus, vetuſtiſſimo huic auctori eorum noxam non fuiſſe incognitam. Et ex *fragm. Qu. Caſſii probl.* 12. patet, ipſum jam ſuo tempore carbonum accenſorum lethalem, quem ſuſcitant, eventum non latuiſſe. Cœlius Aurelianus *de morbis acutis lib. II. cap. X.* tradit, non aliter ſeſe habere, qui ex odore carbonum ſenſibus ac motu privantur, quam catalepticos. Et *Marcellus* Donatus ex *Hali lib. VI. cap. IV. Pract.* locum allegat, ubi de iis loquitur, qui ſumo carbonum ſuffocati ſunt.

5. Progreſſu vero temporis, cum noſtra ſcientia medica una cum aliis doctrinis in Europæ noſtræ regionibus magis florere & excoli cœpit; plura ſuneſta eorum exempla, qui ſumo carbonum perierunt, cni ſignata legimus. Sic *Jo. Matthæus* de Gradis *in ſuis Comment. lib. IX. Rhaſis* eorum, qui tetro carbonum odore ſuffocati ſunt, in *cap. de angina* mentionem facit, ibique hiſtoriam recenſet duorum cujuſdam apothecarii, qui thalamo incluſi Mediolani ex ſumo carbonum ſunt exſtincti. Memorabilis plane & lectu digniſſima eſt hiſtoria, cujus meminit *Marcellus* Donatus *de medic. hiſtor. mirab. lib. II. cap.* 6. quæ anno 1556. die 26. *Nov.* accidit. *Quatuor*, ſcribit, *homines anguſto carcere in urbe detenti ferreos cancellos ſeu tranſennam ignitis carbonibus ignire vel emallire tentarunt, ſugam inde arripere procurantes, cumque opus ingreſſi ſuiſſent, & lignea ſeneſtra, quæ exterius tranſennam muniebat, atque tunc temporis clauſa reperiebatur, vaporum & ſumi a carbonibus elevatorum exitum probiberet, in carcere anguſto ſumus tatus cogebatur; hine omnes retro illo vapore male adſecti concidere, quorum unus penitus reſalutus mortuus eſt; alter vero, qui doloſi hujus inventi auctor exſtiterat, ſine loquela ſtupidus ac immobilis per horas viginti tres ſacie mortuo perſimilis permanſit, tandem apertis oculis canſuſus, & ſine ratione reſolutus ſere totus delirans loqui cæpit; ſed poſtea ſebre indeficiente laterisque dolore & tuſſi moleſtiſſima ſubſequuta exſtincti ſuerunt, reliqui duo longa*

temporis

temporis tractu; multiſque opportunis adhibitis remediis convaluerunt. Et celebris *Hiſpauenſis medicus Chriſtophorus a* VEGA *lib. III. de arte medendi cap.* 8. hæc habet: *vidi non paucos, qui in cubiculo concluſi cum carbonibus nuper accenſis cœnam ſumerent, vomuerunt cum magna mentis turbatione & ſyncope, quorum quidam ſtatim obierunt antequam ipſi aut medici mali conſcii fierent; alios inveni, adhuc vomentes, qui apertis feneſtris & januis ſolo aeris libero ingreſſu & reſpiratione ejus fuerint liberati; quibuſdam febris remanſit, ceſſante ſymptomate; quibuſdam vero capitis dolor, qui ſponte dein ceſſavit, aut appoſito roſaceo.*

7. Taliſmodi etiam ſymptomata, a carbonum fumo inducta, notata legimus, quare nonnulli ac ſi inter cibos venenati quidquam eſſet deglutitum opinati ſunt, qualem obſervationem in WELSCHII *ſylloge cur. & obſervat. med.* inter *Rumlerianas obſerv.* 54. reperire licet; ubi templi cuſtos inter prandendum, corporis calefaciendi gratia, carbonibus ignitis adſidens, qui non ita multo poſt gravi cephalalgia, ſenſuum oppreſſione, torpore & corporis tremore ingentique oculorum dolore corripitur. Medicus & adſtantes inter cibos ex aceto & herbis paratos, quos vulgo *Sallat* nominant, iis quaſdam venenatas intermixtas fuiſſe judicabant, ſed doctiſſimus WELSCHIUS, qui hanc cum aliis medicis obſervationibus conſignavit, vera horum ſymptomatum cauſſa detecta, aliter ſentit in annotationibus ſuis ſubjunctis & carbonum vivorum graveolentiam non ſine ratione inculpat. Et in eodem libro *obſervat.* 150. inter *Reuſnerianas* quidam ſumo carbonum ſenſu & loquela privatus legitur.

8. His jam adductis jam citati *Marcelli* DONATI perquam notatu dignas obſervationes addimus; quarum prima hæc eſt; *erat homo*, ſcribit, *quidam ex iis, qui laneas birretros ſuper ligneas formas extendunt, qui hiberno tempore cum madentes multos, ut moris eſt, extendiſſet, exſiccandos hypocauſto hujus muneris gratia parato, impoſuit atque ſuccenſis carbonibus abiit. Pueri bini in arte adminiſtrantes, cum cœnaſſent, ut calefierent, vaporarium ingreſſi ſomno correpti intus totam noctem tranſegere. Summo mane ſurgit magiſter, ambos ſine ſenſu & motu humi procumbentes reperit, faciem tamen non mortui referentes ſed dormientis; hos cum inviſerem*, pergit, *non penitus pulſu deſtitutos inveni, brevi tamen mortui ſunt.* Cui non abſimile eſt alterum exemplum de Bononienſi juriſperito, qui cum ſedulo litteris operam navaret, accenſis in thalamo carbonibus ut frigidi aeris inclementiam arceret, feneſtris januaque optime clauſis ſtudere cœpit; paullo poſt conſocii ad cœnam ipſum advocant, cumque remorantem minimeque reſpondentem animadverterent, oſtio cubiculi reſerato, illum ſenſu & motu deſtitutum, in terra proſtratum ſpuma ore madente reperiunt. Medicum ſtatim advocant, qui caput multis adhibitis præſidiis tandem candenti ferro in occipitio inuſſit, ſicque ſenſum, & motum recuperare cœpit, ac tandem ſanitati reſtitutus eſt.

9. Celebris & in arte peritus medicus *Belgicus Petrus* FORESTUS *lib. IX. de variis capitis doloribus obſerv. 4. in Schol. Sic quidam*, ait, *a male olentibus carbonibus non tantum capitis dolore correpti, imo ſyncopen aut mortem nonnulli incurrerunt.* Et *Frid.* LOSSIUS *l. 1. obſ.* 26. de nepote ſuo refert, quod ille in probe clauſo conclavi a pernicialibus carbonum vivorum exhalationibus ſubito inter cœnandum in terram conciderit, ut vix adhibitis remediis ad ſe reduci potuiſſet.

10. Triſtiſſimum hujus rei exemplum in Gallia contigit, quod quia ſtupendum videtur, liceat *ex l'Hiſtoire de l'Academie des Scienc. An.* 1710. ſecundum potiora ſua momenta hic attexere. Piſtor quidam magnam carbonum copiam in cellam ſuam profundam immittit; aliquod tempus poſt ipſius bene robuſtus ac valens filius cum vaſe carbonibus repleto & facibus accenſis deſcendit; cui, cum vix ſcalas omnes penitus emenſus eſſet, lumen exſtinguitur, quare illo iterum accenſo repetit locum ſubterraneum, brevique poſt auxilium alta voce quærit; quem frater ipſius & poſt illum mater cum ancilla auxilii ferendi gratia ſequuntur, qui quoque omnes non redierunt. De hoc funeſto & mirabili eventu in viciniis fit rumor, accurrit populus, ex cujus confluente numero, vix unus erat, qui hos liberandi fine deſcendit & itidem prævio quodam clamore ad cæteros concidit. Tandem vir quidam hoc cœpit conſilium, ſe inſtrumento quodam curvato ſeu unco in cella reconditos extrahere velle, quo etiam fiebat, ut ancillam, vitæ adhuc indicia de ſe prodentem, protraheret; quæ tamen, quamquam nulla mora interpoſita vena ipſi ſecaretur, ſub ipſa operatione exſpiravit. Altero die ruſticus quidam fune cinctus eo conſilio ſeſe dimiſit, ut ſi elevata voce auxilium imploraret, ſtatim ipſum elevarent; ſed en! maximo ſuo infortunio, ſigno clamoris dato, funis rumpitur, & mortuus extrahitur: hujus diſſectum corpus vaſa meningum præter naturam expanſa, pulmones maculis nigris obſitos & inteſtina mirum diſtenta exhibebat: præcipue vero muſculi brachiorum & pedum a partibus ſuis, quod mirum erat, fere ſeparati erant. Res ad magiſtratum loci defertur, qui totam rem medicis, chirurgis ac fabris murariis inquirendam tradit, quare, cum omnes culpam in carbones non rite exſtinctos transferrent, magna aquæ copia in cellam profundebatur, quo etiam fiebat, ut ex iſto ſubterraneo loco poſt aliquot dies ſuffocatos ſine vitæ periculo extrahere poſſent, quorum uni lingua ante os prominebat.

11. Quanquam vero prolata hæc exempla venenatam ignitorum carbonum indolem ſatis confirmarent; tamen unum vel alterum partim ex auctoribus, partim ex mea ipſius experientia deſumtum majoris illuſtrationis ac damni demonſtrandi cauſſa addam. Sic celeberrimus medicus *Amatus* LUSITANUS *Curat. medicinal. cent. VII. curat.* 33. *pag.* 58. refert, quod Romæ ſua ætate tres, qui in conclavi quodam fumo carbonibus repleto ſomno conquieverant, jugulati reperti ſint. Qua occaſione de cauſſa fatalis hujus eventum egregie diſſerit & addit, *Eraſiſtratum* & GALENUM veram hujus triſtiſſimi phænomeni exquirere ſtuduiſſe cauſſam. Magnus ſuo tempore maximique æſtimatus *Clivenſis* archiater *Reinerus Solenander in Conſilior. medicor. Sect. V. conſ. V. pag.* 467. notatu dignam conſignavit hiſtoriam, quæ accidit, cum ipſe per Poloniam in Boruſſiam cum ducibus Clivenſibus iter faceret. Etenim cum in loco quodam, quo commorari debebant, ea non eſſet, quæ apud illos erat, cubiculorum elegantia & in iis ſtruendis commoditas. Gynæceum autem ad veſpertinum & nocturnum frigus mitigandum ignem in cubiculo ex carbonibus accenſum incautius foveret, parum abfuit, quin ad unam omnes etiam dormientes ſuffocatæ fuiſſent, niſi una textrix in tela abſolvenda diutius ad candelam vigilias produxiſſet. Hæc enim cum ſpiritum ægrius ducere vertigineque jam rotari inciperet, excitato ſtrepitu excitavit pediſſequas, quæ de more in proximis cubiculis erant, a quibus foribus & feneſtris jam apertis, liberioreque aere admiſſo, ſemianimes exportatæ virgines difficulter refectæ ſunt; & addit, quod hic ipſe exhalans vapor quam maxime nocivus in cellis deprehendatur.

12. Clariſſimus Helvetus ille chirurgus *Guilielmus* FABRICIUS,

Fabricius, qui vulgo a patria ſua Hildanus vocatur, *obſerv. chirurg. cent. VI. obſerv.* 27. graviſſima refert ſymptomata, quæ carbonarius ab exhalationibus carbonum copioſe ſuſceptis, ſubiit, hacque occaſione ſibi ipſi & Platero plures ejuſmodi obſervationes cognitas eſſe memorat. Non minus eruditione & fama perſpicuus Ramazinus *in ſupplemento diatrib. de morbis artific. cap.* 3. pluribus locis deleteriam illam carbonum exhalationem atro carbone denotat; quod maxime exemplis Veoetorum confirmat, qui variis ex ſaccharo conficiendis ſedulo inſudant, ita ut ipſis ſæpenumero per totos dies carbonibus ad labores ſuos opus ſint. Hic merito graviſſimus auctor maximam ac virulentam carbonum virtutem candentium miratur, quæ temporis fere momento hominem jugulat, ſi exhalationes ob loca minus ſpatioſa libero ſuo præcluduntur exitu: quamquam modum minus noxii effectus eorum, qui probe exuſti ſunt, exacte demonſtrare non valemus. Helmontius de ſe ipſo teſtatur, quod in ſuo ipſius corpore hiemali tempore, cum carbonibus ardentibus ad frigus arcendum uteretur, gravem eorum noxam expertus ſit; tantum enim aberat ut ab ipſorum graveolentia capite læſus vix januis apertis fuga ſe recipere potuerit, ut potius poſtea ſemianimis in terram conciderit.

13. Porro papalis ille archiater & de medicina optime meritus Lancisius in erudito ſuo libro *de ſubitaneis mortibus lib.* 1. *cap.* 6. & *repentinis mortibus obſerv. II. pag.* 136. *ſeqq.* inter alias ſubitæ mortis cauſſas carbonum quoque ſumum, in conclavi concluſo, corpus noſtrum penetrantem, refert, ad cujus illuſtrationem famuli cujuſdam exemplum profert, qui ex carbonum accenſorum fumo ſyncopticus periit. *Nicolaus* Chesneau medicus Maſſilienſis *in obſervat. medic. lib.* 1. *obſerv.* 2. *p.* 78. memorat caſum, qui totus hic tranſcribi meretur. *Maſſiliæ pater quidam ordinis ſancti Auguſtini, cum ſe lecto reciperet, accendit carbones in angulo cubiculi, tabulæ enim non ex aſſeribus, ut in hac regione, ſed ex gypſo conficiuntur tignis incumbente. Cum autem rei neceſſariæ ad conficiendum panem cura ei eſſet demandata, eſſetque hac de cauſſa die ſequenti ante lucem ſurrecturus, ſtatuto tempore elapſo venit frater ad oſtium, dormientem, ut putabat, excitaturus, cui fortiter pulſanti nihil reſpondit, altiſſimo quippe ſomno depreſſus. Res ad patrem priorem delata venit ipſe oſtium vi aperiendum jubens; quo aperto inventus eſt pater in lecto jacens oculis clauſis, librum ſecundum ſe apertum habens, lampade exſtincta prope lectum clavo adfixa. Legentem enim vapor carbones ſenſim invaſerat, gravi ſomno ſopitum detinens, a quo inclamationibus nec corporis vellicationibus excitare valentes chirurgum & pharmacopœum accerſendos curarunt, qui propinata aqua cœleſti cucurbitulas apponunt ſcapulis. Interea vocatus invenio jacentem ægrum & adhuc ſopitum. Quod autem omnes & me attonitos detinebat unum erat, aves ſcilicet quamplures circa cubiculum cantus gratia in caveis detentas, corporis varia compoſitione jacentes mortuas. Nemini in mentem venerat, quod hoc rei eſſet. Quidam dæmonem quendam intraſſe in cubiculum credebant. Tandem res innotuit, inventis in angulo cubiculi carbonum cineribus, quibus viſis juſſi omnes feneſtras aperiri, adductiſque duarum feneſtrarum foriculis, in quibus erant extrinſecus cancelli, aves in caveis interjectis incluſa mortuæ non erant, imo bene valentes, ad eas enim vapor clauſis foriculis pervenire non poterat. Breve pater iſte excitatus eſt, apertis feneſtris aere puro intrante, qui apoplexia periiſſet, niſi grande fuiſſet cubiculum.*

14. Jam, ut a promiſſis ſtem, quædam partim a fide dignis mihi relata, partium a me ipſo obſervata de vitæ ac ſanitati maxime noxio fumo carbonum inſeram exempla, quorum primum hoc eſt. Accidit hic loci in ædibus probe mihi notis, ut cum brevi ante feſtum nativitatis Chriſti, chymica quædam in loco a frigore probe munito operatio inſtitueretur; perſona illa, quæ iſtam ſuſcepit, tam enormibus capitis, nauſea, doloribus aliiſque gravibus ſymptomatibus adfligeretur, ut coacta fores feneſtraſque aperiret. His autem omnibus incaſſum adhibitis & durantibus adhuc pathematibus, locum deſerit remque domeſticis defert, qui ad calorem a furno illo deſtillatorio conſervandum feneſtras januamque recludunt, quo fit, ut ancilla alto corriperetur ſomno, & famulus, qui carbonibus proximior ſederat, extra ſe poſitus vix a ſupervenientibus excitari poſſet. Hæc omnia brevi temporis intervallo fiebant, quo illa, quæ ob capitis dolores diſceſſerat, redux duos relictos in jam memorato ſtatu invenit. Eadem hæc perſona aliquot dies poſt in eodem conclavi deſtillationem apertis feneſtris ſuſcipit, nihilque inde periculi timendum eſſe judicat. At vis frigoris maxima prohibuit, quo minus vapores carbonum per loca patula exire poſſent; quare in hiſce deſtillatoriis laboribus occupata, graviſſimis capitis doloribus ſubſequutoque vomitu impedita, tam ipſi pernicioſum laborem intermittit.

15. Huic alteram non minus notatu dignam obſervationem ſubjungam, quæ ita ſe habet: civis hujus urbis cum circa noctem ad calorem in hypocauſto conſervandum ignitis uteretur carbonibus in fornace, cujus oſtium in conclavi erat, alios nondum accenſos addere jubet. Accidit autem, ut valvula tubi, quem fumus tranſit, vel ex oblivione vel ſtudio clauſa, exitu vaporum intercepto, omnes omnino ſomno ſupprimerentur. Et ſane omnes periiſſent, niſi forte ex domeſticis quidam ſuperveniens eos liberaſſet. Pariter & illi octo protinus lato auxilio liberati ſunt, qui nocturno tempore in frigido conclavi a carbonum igne incluſo male ſe habebant; e contrario funeſtus eſt ille eventus, quem ante aliquot annos Lipſiæ contigiſſe memini ubi tres una cum ægrotante, circa quam illi erant, fumo carbonum ſuffocati interierunt.

16. Recenti adhuc memoria hærebit caſus ille triſtiſſimus & funeſtus, qui Ienæ anno 1715. accidit, ubi in tabernula cujuſdam vineæ nonnulli exorcizandi & abſconditos theſauros detegendi gratia convenerant, & cum tempus eſſet acerrime frigidum, foraminibus tabernulæ bene occluſis, carbones accenderunt, quorum incluſus fumus duobus ſpiritum ſubito ſuppreſſit. Auctor, qui hujus conjurationis exſtiterat, altero die ſine motu reperiebatur. Alterius vero ruſtici præfocati corpus apertum ſubfuſcas & rubras exhibebat maculas, ore exiit ſanguis & lingua prominebat. Senatus hujus loci exſtinctis ruſticis vigiles conſtituit, & unus ex iis, cum itidem ad membra calefacienda carbones incenderent, ſomno profundo opprimebatur, ut nec clamore, nec vellicationibus, neque agitationibus aliiſque adhibitis remediis ad ſe reduci poſſit: reliqui vero ambo, quibus caput grave erat & ſtupidum, mane pro mortuis elati ſunt, quorum alter mox interiit, alter ſaluberrimis datis remediis in integrum reſtitutus eſt. Hæc hiſtoria multa variaque eruditis extorſit judicia, uti id de hac re edita ſcripta abunde teſtantur: præprimis vero ampliſſimorum Lipſienſis academiæ collegiorum reſponſa legi merentur; in quibus ſat validis argumentis demonſtratur, quantam noxam carbonum accenſorum exhalationes inducere valeant. Quare non opus eſſe reor, ut ad ſupernaturales cauſſas quaſi, diabolus permiſſione Dei hæc effecerit, confugiamus, ubi evidentes ac perſpicuæ proſtant, quamvis in univer-

ſum

ſum hoc in caſu ſummi Numinis juſtitiam non negaverim.

17. Ex his recenſitis exemplis ſatis, ut ſpero, erit perſpicuum, quod carbonum fumus anguſto ſpatio incluſus fonticos & ſubinde lethales effectus inducere valeat. Jam vero illa oritur quæſtio, ex quibus cauſſis quave ratione hic tam cito, quam vix ullum aliud venenum, vita privare poſſit? Prius vero quam quæſtionem hanc expediamus, neceſſarium præmonere arbitror, quod non omnes in univerſum igniti carbones eandem inferant noxam, ſed de iis maxime nobis ſermo eſt, qui primum accenſi & ab ignis vehementia non ſatis penetrati, nec non ex pinis aut abietibus confecti ſunt. Non parum quoque confert, ſi carbones ex ramoſis & craſſis lignis præparati, ſive propter lignorum cumulum & coacervationem non rite exuſti, ſive humidiori aeri aut loco expoſiti ſunt. Neque ex ipſis exhalantes vapores tam noxii obſervantur, ſi loco liberiori ac patente accenduntur, quo libere diſſlari aut per caminum bene elevari poſſint: e contrario vero, ſi in locis anguſtioribus, humilioribus & occluſis, præſertim aere exiſtente frigidiori, iis utimur, majorem noxam ac ſæpe lethalem inde eventum experimur.

18. Hiſce præmiſſis, ſolidis argumentis adſtruere conabimur, qui fieri poſſit, ut carbones ſuccenſi tam fonticos & quandoque funeſtos effectus exſerant. Primo quidem ex phyſiologicis ac phyſicis notum eſt, nec hominem nec animal ſine reſpiratione diu vivere poſſe, ita ut veterum ſententia, quod vita ac reſpiratio pari paſſu ambulent, veriſſima deprehendatur; quod ſtrangulatorum aut aqua ſubmerſorum exemplis clariſſime patet, qui ex aeris defectu pereunt. Hæc autem alternans in & exſpirationis actio magno illo ac univerſali per omnes partes ſanguinis circuitu, ut & particulari ex dextro cordis per pulmones ad ſiniſtrum ventriculum ſuſtinetur. Is vero in circulum abiens progreſſus abſque reſpiratione fieri omnino nequit, quare facile judicandum, quantum a variis cauſſis vel plane interceptus vel impeditus aeris in & egreſſus vitæ ac ſanitati obſit: ex illis autem nihil magis illud reſpirationis negotium impedire valet, quam aer multis ſulphureis aut aliis ſubtilioribus particulis refertus, aſperam arteriam pulmonumque viſcus ſubiens, ſiquidem hi per inſpirationem attracti vapores non tam libere ac aer purior expelli, nec eorum locum alius minus inquinatus occupare poteſt; hæ enim exhalationes, ſicut omnia corpora, impenetrabiles ſunt.

19. Ad hanc noſtram confirmandam ac magis illuſtrandam ſententiam multa quidem, quotidie obvia, adducere poſſemus experimenta, ſufficiant autem hæc pauca, quæ jam in promtu ſunt. Si in doliis vacuis aer eſt mucidus vel vappidus, qualis a vino vappido fit, & ſpiritum vini aut ſulphur accendimus, ulterius flammam non fovent ſed ſtatim exſtinguuntur: quando vero, orificiis apertis, ſollium ope aerem cum impetu impellimus & impurum ejicimus, tunc omnis accenſa materia quam facile ſuſceptam flammam retinet. In metalliſodinis non rarum eſt, quod ab exhalationibus ſulphureis accenſæ faces pereant eamque ob cauſſam operari metallurgi nequeant: quare artificioſe excogitatis machinis utuntur, quibus aerem cum impetu impellunt, quem impulſum metallicolæ, *das Wettermachen* nominant.

20. Ex œconomicis conſtat, nihil magis ad avertendam a vino vappeſcentiam conſervandumque ipſius ſaporem conferre, quam vas ſulphuris fumo vel ſuſtuli nuciſtæ vel aliorum aromatum impregnare. Hoc enim fit, ut ſpatia evacuata & hiſce vaporibus repleta aer ambiens externus minus libere penetrare poſſit, qui unica ſitus & vappeſcentiæ cauſſa exiſtit.

Pari ratione ſi vitro ſpiritus vini rectificatiſſimus inditur & præmiſſa agitatione orificio admovemus flammam, quam facile exhalantes vapores, aere adhuc ſufficiente ſuperſtite, accenduntur. Quia autem hoc ignis motu in vitro adhuc contentus ſimul aer expellatur, & ſubtilis quidam fumus ſpiritus vini hujus loco remanet, aeris exterioris acceſſui iter præcluditur & eo ipſo flammæ conceptio prohibetur.

21. Majoris illuſtrationis cauſſa jucundum & in œconomicis utiliſſimum experimentum adhuc inſeram. Sæpenumero accidit, ut fuligo in inſumiculo flammam concipiat, ad quam exſtinguendam nullum præſentius excogitari poteſt remedium, quam pulverem pyrium madefactum in ſubjecto foco iteratis vicibus accendere. Copioſus enim inde enatus fumus & elevatus gravitate ſuas igneas ſubtiliores particulas ſupprimit, aeremque liberiorem arcet: ſubtractoque hac ratione ignis pabulo, ſubito is ipſe ut exſtinguatur neceſſe eſt. Et ſane hoc jam prolatum experimentum aquæ affuſionem longiſſime ſuperat.

22. Ex commemoratis hiſce phænomenis nemini, ni fallor, dubium ſupererit, quod vapores impuri purioris aeris acceſſum arceant. Et hæc quoque cauſſa eſt, cur animantia ut & homo a nimia expanſione pulmonum, a vaporibus aſperam arteriam ingreſſis inducta, animi deliquia ſubeant, &, denegato repentino auxilio, ſuffocata pereant. Eadem enim horum operandi ratio eſt, ac ſi aſperam arteriam filo conſtringas aut aquæ ipſa immergas; nam utroque horum aeris ſufficiens introitus impeditur. Non tantum vero carbonum, ſed & alii ſulphurei & concentrati vapores totum reſpirationis negotium turbandi & repentinam ſæpe ſuffocationem inducendi facultate pollent: id quod ex illo experimento, cum animali inſtituto, patet, nempe ſi ipſum vaſe quodam vitreo aut alio bene occluſo continemus, & copioſum fumum ſulphureum immittimus; obſervamus, protinus totam ejus machinam labefactari ac penitus inde corruere. In nonnullis regionibus mos eſt, apes e ſuis alveariis ope fili ſulphure induti & accenſi exturbandi. Nolo tamen hoc loco adſerere, quod particulæ acido ſulphureæ id præſtent, nam ipſum ſulphur a ſpiritu vitrioli nihil differt; qui tamen, experientia [illegible], vaporibus ſuis nemini vnquam mortem intulit. Sed mea eſt ſententia, ſulphur ex acido & ſubtili phlogiſto principio, quod gas ſulphuris nominare ſolent, conſtare, quod ipſum narcoticam in corporibus noſtris exſerit virtutem; & reſpectu hujus ſulphur incenſum necare valet; quippe ignis motu phlogiſton illud a particulis ſuis acidis, quibus ligatus fuit, liberatur & in auras difflatur. Nunc vero probe notari meretur, quod phlogiſton ſeu pars carbonum combuſtibilis quam maxime cum illo, quod in ſulphure eſt, conveniat; ſiquidem arte & chymica quadam encheireſi ex acido vitrioli addito carbonum pulvere ſulphur perfectum & in omnibus ſuis partibus commune ſimile elici poteſt: quod ex obſervationibus & experimentis chymicis conſtat, de qua re vide plura in B. Stahlii *menſtruis obſervat. menſe Julio & Auguſto.*

23. Neapoli caverna eſt, ab indigenis nuncupata la Grotta del cane, cui non abſimilis illa crypta Schwalbacenſis, in hujus fundum animalia immiſſa, ſtatim anhela, & niſi ipſis protinus ſuccurratur, exſtincta manent; cujus ſtupendi effectus ratio in eo poſita videtur, quod in utroque loco copioſiſſime ſulphureæ particulæ e terra exhalent, quæ aerem puriorem arcendo æqualem ſanguinis circuitum turbant ac impediunt. Teſtantur ſatis ſuperque metallicolæ, quod commotæ mineræ multa tetra ac ſulphurea effluvia copioſe de ſe ſpargant, quæ eos temulentos reddunt imo ſæpe jugulant. Fulgur multos ob commotas ſul-

phureas & accenſas particulas trucidat, in quorum cadaveribus ne vel minimum ſoluti continui indicium detegitur.

24. Præter ſulphureos adhuc alii ſuperſunt vapores, qui itidem ejuſmodi ſymptomata imo ipſam necem inferre valent, inter quos referimus incendia, quorum copioſus fumus multos ſtrangulat. HOECHSTEDTERUS *obſervat.* 8. *decad.* 3. *pag.* 429. *ſeqq.* Auguſtæ Vindelicorum caſum habuit, ubi cloaca profunda & ſpatii admodum anguſti cum expurgari deberet, homo quidam mundificandi fine immiſſus interiit & candela lucem amiſit. Hic quoque non prætereundæ ſunt terræ illæ ex ſebacea candela in aerem diffuſæ exhalationes naribuſque hauſtæ; ſiquidem AMMANNUS *in med. crit. diſcurſ. LIX.* refert, quod a fumo elychnii exſtincti naribus diutius dormientibus ſuppoſiti, mors inferri poſſit. BORRICHIUS narrat hiſtoriam cujuſdam mulieris, quæ in formandis candelis occupata in reſpirationem difficilem incidit & fere ſuffocata ſit. Et lethalem effectum vapores putei urbis Rennes produxiſſe legimus in *l'Hiſtoire de l'Academie des Sciences An.* 1701.

25. Hæc huc uſque adducta ſatis opinor, noxium ſulphureum aliuſque indolis vaporem probant, hic enim ſi in pulmones irruit aſperamque arteriam replet, omnino hominem & animantia brevi ſuffocare poteſt; & hoc maxime eam ob cauſſam, quod effluvia in pulmonum tenuiſſimas veſiculas illapſa, aeri exteriori ac puriori reſiſtunt, quo minus liber eas ingredi poſſit; hinc ſanguinis ex uno in alterum cordis ventriculum atque per caput progreſſivus motus impeditur. Præterea expanſiva ſua virtute ipſam ſanguinis & humorum maſſam penetrando cordis & arteriarum motum contractorium pervertit ac ſuſpendit, fluidumque illud ſubtiliſſimum nerveum, qui omnis motus atque ſenſationis cauſſa exiſtit, perturbat & quaſi ſupprimit.

26. Quod autem fluidum illud ſubtile elaſticum ætheraum mediante inſpiratione ſanguini ejuſque vaſis ſeſe inſinuet, inter alia illud probat experimentum, quo animal in aere ab antlia maxime compreſſo vivere poteſt; quod minus accideret, niſi illud elaſticum principium per pulmonum ſubſtantiam ſanguinem penetraret, & ambienti aeri reſiſteret. Et quotidie comperimus, quod quo temperatior, purior ac ſerenior aer eſt, eo magis ſanitati eſt proficuus; & vice verſa. Porro & hoc quoque noſtram adſertionem confirmare arbitror, quod odor ſuaveolens i. e. aer multis naturæ amicis ac ſpirituoſis exhalationibus refertus infirmos ac viribus dejectos tam celerrime reficere & ex animi deliquiis, quibus præſentibus cordis motus ſuſpenditur, ad ſe revocare poſſit. Quum igitur gratus, aeris vehiculo, ad nares deductus odor motum cordis amiſſum reſtituere & augere valet; non video, quidni etiam naturæ humanæ inimicus, ac inſenſus vapor ſpiritus, a veteribus ſic dictos animales, ſua virtute defraudare, ſenſum ac motum tollere poſſit. Quamdiu vero noxiæ hæ exhalationes aerem non penitus inficiunt, hicque maximam partem purus eſt, tam diu etiam ſuffocatio, virium dejectio ac ſenſuum abolitio non ex facili contingit; ſimulac vero eæ ipſæ ſanguinis maſſam penetrant; paſſim ſe diſtribuunt, & præſertim vaſa capitis arterioſa expandunt; is autem ſanguineus cruor, qui per venas ad cor revehitur, auriculam ipſius dextram mirum diſtendit, ut ad ſufficientem contractionem ſanguiniſque expulſionem impar evadat. Ex quibus dictis quam facile colligi poteſt, non levem inde ſanitati affricari labem; quum in libero ac æquali ſanguinis circuitu omnis ſanitatis conſiſtat fundamentum, qui hac ratione intercipitur.

27. Nimia igitur vaſorum expanſio hinc inde in capite aut aliis locis ſanguinis factæ ſtagnationis & ſubinde ſtaſeos cauſſa eſt, quæ pro varietate loci varia quoque infert pathemata. In capite enim ſi fit, ſomnolentia, ſtupor, ac ſenſuum abolitio, in corde maxima præcordiorum anxietas, in partibus externis laſſitudo, gravitas & torpor ſubſequuntur. Porro & illæ in cerebri vaſis ortæ ſtagnationes, præſertim in ſubjectis a natura ad animi adfectus, terrorem inprimis & timorem, proclivibus, aut iis perculſis aut male factorum conſcientia convictis, variis terrificis imaginationibus de ſpectris anſam ſuppeditant; unde non mirum, quod ejuſmodi homines temulenti ac ſopore quaſi ſepulti res per phantaſmata ſibi ipſis imaginatas vere exiſtere perſuadeant.

28. Pertinent huc etiam metallicolæ, qui ab exhalationibus pravis hauſtis ex fodinis, quas *den Berg-Schvvaden* vocant, ſuffocationis periculum, maturato auxilio, evaſerunt. Hi reſtituti ſe a ſpectro quodam, quod montanum aut metallicum nominare ſolent, comprehenſos, proſtratos & preſſos fuiſſe; cum alii non procul ab ipſis eidem labori intenti, nec quicquam adſpectu nec auditu perceperint. Interea plerumque in pectore aliiſque locis externis quaſdam maculas habent, quæ in tumorem, ulcera, imo ſæpenumero in ſphacelum abire ſolent. Inſpectiones a vaporibus metallicis ſuffocatorum corporum ſub anatomica ſectione mortis modum manifeſtant; nam dextra auricula a ſanguine ſtagnante diſtenta, vaſa capitis ſanguifera infarcta, & inteſtina plerumque mirum expanſa apparent & fæces involuntario excernuntur.

29. Quod autem ſpiſſus & in capite ſtagnans ſanguis in melancholicis, aut a narcoticis & opiaris improvide datis inductus, phantaſiam pervertere variaque gravia phantaſmata aut ſpectra ſemivigilantibus repræſentare poſſit, ſatis abundeque notum eſt: & jam ſuo tempore optimus medicinæ parens HIPPOCRATES *lib. de morb. virgin.* annotavit, quod ii præſertim, qui ad epilepticos, apoplecticos, paralyticos, animique adfectus, ut terrorem & timorem, proni exiſtunt, quam facile mente abalienentur & dies noctesque varia ſibi ſpectra imaginentur; imo quidam præ anxiis curis & mentis turbatione eo procedunt, ut mortem vel laqueo vel etiam aquæ ſubmerſione ſibi ipſis accelerent.

30. Et hæc ſunt mea, rationi & experientiæ ſubnixa, argumenta, quæ confirmant, quod non ſolum fumus carbonum lædere, ſed etiam ratione rerum, quæ circumſtant, præprimis vero cœlo frigido exiſtente ſuffocationem ſubitaneam inferre poſſit. Frigus enim ex ſua ipſius natura poros & vaſa conſtringendo a partibus externis ad internas ſanguinem plus juſto urget, quare ſi expanſi vapores vaſis ſanguiferis ſeſe inſinuantes, huic ſuperveniunt, ſtagnationis periculum eo citius ac majus exiſtit. Nec ulli mirum videbitur, ſi timidi aut conſcientia male factorum tacti, imaginaria ac terrifica ſibi ipſis fingunt ſpectra; quorum veram exiſtentiam ad ſe redeuntes etiam jurejurando confirmare audent.

31. Hic prolixum foret ea ſuppeditare remedia, quæ illis conducunt, qui in hujuſmodi adfectus incidunt, pauca tamen generalia trademus. Primo quidem eo reſpiciendum eſt, ut ægri, quamprimum fieri poteſt, aeri liberiori, ſereno, temperato ac magis frigidiori quam calidiori exponantur. Dein ad influxum ſpirituum partes ſenſiles irritare ac animare convenit, quo fine præ cæteris ſuadeo, totam pectoris regionem & reliquas partes externas, ut pedes & brachia pannis aſperioribus fricare, & dein venam ſecare. In os & nares expedit ſalem volatilem urinoſum infundere, vel ipſa eo illinere, aut etiam aqua frigida vehiculi loco propinare. Nec de nihilo eſt,

omnibus

omnibus his uſurpatis irritis, aerem in nares & os folle immittere, quo non ſolum graves vapores moventur & expelluntur, ſed & cordi ac pulmonibus motus reconciliatur. Et quia frigore vaſa, a ſanguine expanſa, rurſus contrahuntur, & ad motum ſtimulantur; convenit totam faciem aqua frigida perfundere. Atque hæc quoque ratio eſt, cur canis in cryptam Neapolitanam immiſſus pene exanimis, in aquam proxime adjacentem injectus, quaſi reviviſcat. Prope tamen notari velim, caute in paroxyſmo cum ſuaveolentibus, balſamis apoplecticis, & ſpirituoſis mercandum eſſe; penitus vero narcotica & opiata fugienda, quippe quæ majorem humoribus inferunt expanſionem.

33. Ut autem nnn ſolum curioſo ac benevolo lectori ſatisfaciam, ſed & publicæ utilitati inſerviam, quædam diætetica præcepta, ad hanc rem maxime pertinentia, ſubjungam. Primo omnium ſanitatis ſuæ ſtudioſus carbones humidiores, nec rite exuſtos aut non diu incenſos, præſertim vero hieme, in anguſto & concluſo aut humido loco, nec non in profunda cella fugiat. Quod autem carbones attinet, eos peſſimæ notæ cenſeas, qui diutius luco & aeri humidiori fuerunt expoſiti; nam ſal illud aeris ſubtiliſſimum ſeſe cum illo carbonum phlogiſto conjungit, quæ cauſſa eſt, quod tam penetrantem ſulphureum fumum exhalent, qui ſi ſemel aſperam arteriam pulmoneſque penetravit, non tam facili negotio exturbatur. Aliter vero ſe res habet cum iis, qui bene exuſti & ſicci ſunt. Fœminæ præ cæteris ſub frigido cœlo in declivioribus aliiſque ſubterraneis locis horum vapores devitent, multo minus iis ſuperſedeant; quippe qui, experieotia teſte, multorum morborum, dolorum capitis, melancholiæ, vertiginis & apoplexiæ mater ſæpenumero exiſtunt. His autem, qui hiberno tempore carbonibus ad labores ſuos indigent, iis auctor ſuaſorque ſum, ut magis in frigidiori ac ſpatioſo loco, quam hypocauſto aut alio occluſo loco eos ſuſcipiat. Male quoque ſanitati ſuæ conſulunt, qui eo loco ſomno ſe tradunt, quo carbones accenſi ſunt; inde enim caput debilitatur, & gravium diuturnarum ægritudinum punitur fundamentum, imo quandoque periculum eſt, ne dormientes plane obdormiant.

34. Si quis vero carbonibus utitur, eos ſeligat, qui probe exſiccati, ex fagis confecti & prius in aere liberiori rite igne penetrati ſunt. Porro, ante omnia tenenda eſt hæc regula, ne ſomnum in eo conclavi capiamus, cujus parietes non ita pridem calce obducti ſunt, nec ubi fornax recenter exſtructus aut diu non calefactus eſt. Nec deſunt exempla, multos gravibus eſſe afflictos malis, qui ſomno conquieverunt in conclavi, cujus ſolum recenter aqua expurgatum eſt. Ultimo quiſque, cui electio datur, ſomno ſe tradat in cubiculo, non in hypocauſto, quod interea, cum lecto adhuc ſepulti jacemus, calefaciendum eſt. Calor enim fornacis hypocauſtum permeans a frigore nocturno compreſſum aerem, &, ſi in ipſo dormimus, ſanguinem in capite expandit, unde quam facile catarrhales graveſque capitis morbi ingenerantur.

35. Ultimo loco, quædam coronidis loco de foſſilibus carbonibus eorumque natura & genio tradam. Chymice ſi examioantur, igni commiſſi, uti cum his *Wettinenſibus* feci experimentum, primum phlegma fundunt, poſtea ſpiritum ſulphureum paululum acrem, ſuccedit oleum ſubtile, poſtea craſſius, fundum petens; denique vehementiori ignis tortura acidulum quoddam ſal inſtar ſalis ſuccini exprimitur; relinquitur nigra terra levis, quæ ignita non amplius inflammatur, nec ullam flammam aut fumum emittit. Spiritus, qui deſtillatur, prodit albus, temporis ſucceſſu rubicundo colore tinctus apparet, quod phænomenon in ſpiritibus lignorum, tartari, myrrhæ, & quæ ſunt hujus generis alia, etiam obſervare licet. Adfuſo ſpiritu acido ſalis, bullulæ ſtatim plurimæ fundo vitri adhærebaot, quæ dein ſenſim ac ſucceſſive ad ſuperficiem liquoris aſcendebant, ſine notabili tamen mixturæ perturbatione. Inſtillato ſpiritu nitri major conflictus, majorque apparuit liquoris turbatio. A calce viva ſpiritui huic ſufficienter injecta protinus ſpiritus volatilis nares forti odore compungebat. Poſt admotum mixturæ huic ſpiritum nitri ſtatim denſus albus fumus prodibat, quod jucundo ſpectaculo ſemper obſervavimus, quando ſpiritum nitri ſalibus vel ſpirituoſis volatilibus adplicavimus Oleum fœtidum mixtura & impaſtione intimiori cum ſale tartari, identidem odorem ſalis volatilis exſpirabat: deſtillatione mixtura hæc largiebatur ſpiritum alcalinum volatilem oleoſum, qui ſyrupo violarum viridiſſimum more omnium alcalinorum ſtatim inducebat colorem; cum acido commixtus hic ſpiritus promtius efferveſcebat, & ſtatim colore exacte rubicundo tingebatur.

36. Oleum craſſum carbonum empyreumaticum, quod prima deſtillatione obtinebatur, ſulphureum odorem exſpirabat; argenteo cochleari injectum mox, leni accedente calore, illud obſcuro nigricante colore obducebat, ſulphureum odorem exſpirabat, luculento indicio ſulphur verum minerale in illo latere; namque ſulphur vulgare terebinthinæ oleo reſolutum vaſa argentea eodem colore imbuere ſolet. Sal illud acidulum illi, quod ex ſuccino deſtillatur, valde adfine ad mixturam cum oleo tartari per deliquium item ſpiritu ſalis ammoniaci bullulas excitabat perlaras copioſiſſimas, fundo vitri ſeſe colligentes. Mox autem mixtura antea limpida rubineum colorem inducebat, qui ſpiritui cornu cervi ſuccinato non abſimilis erat, ſuperfuſo autem acido limpidum ſuum priſtinum nitorem recipiebat. Rarum viſu hoc phænomenon eſt, acidum ad alcali ſic tingi.

37. Ex his jam adductis cum lithantracibus inſtitutis experimentis liquido conſtare arbitror, ipſos nullum in ſe fovere deleterium principium, nullum inſenſum mixturæ ſanguinis vel partibus tenuiſſimis corporis noſtri, nihil arſenici vel mineralis ſanitati noxii ſubeſſe, quanquam veſtigia quædam ſulphuris mineralis appareant. Sulphur autem minerale quod concernit, non tam nocivum eſt, ac vulgo creditur; teſtantur enim id homines illi, qui præparationi, fuſioni & coctioni ſulphuris *Goſlarienſis* continuo ſerviunt, qui ſatis vegeti ac ſani reſpectu aliorum metallicorum degunt. Nec etiam in tanta copia in noſtris carbonibus ſulphur hoc latitat, alioquin facile ſicco modo in forma florum per ſublimationem prodiret. Sunt nimirum carbones hi minerales terra rara & ſpongioſa, ſucco bituminoſo ſubterraneo copioſiſſime & intime impraegnata. Bitumen anima illorum eſt, ſine quo nec flammam nec fumum concipiunt. Bitumen autem more aliorum non ſecus ac omnes bituminis ſpecies, ad quas ſuccinum ſpectat; ex partibus oleoſis ſulphureis acidulis nec non alcalicis tenuibus conſtat, uti chymica reſolutio ſuccini, bituminis judaici, naphthæ, petrolei & omnium reſinoſorum corporum id luculenter teſtatur. Cernimus hic principia nullo modo ſuccis noſtris vitalibus infeſta, ſed quæ nimias humiditates exſiccando defendere ſanguinem & corpus poſſunt a putredine & corruptela. Virtus quippe balſamica teſte GALENO propria eſt omni bitumini. Inſuper bituminoſa omnia accenſa, aeris vitia emendare & humiditates nimias diſſipare ab omnibus ferme medicis creditum eſt hactenus. In ipſa peſte morbiſque contagioſis ad depurandum aerem pice, ſulphure, aſphalto veteres fuerunt uſi.

38. Ut autem aliquando hæc ad Halam, cujus cauſſa maxime dicta ſunt, applicemus, cujus atmoſphæra non modo ob copioſas ex Salæ fluvio, multis ramis luxuriante exhalationes, ſed etiam ob continuam ſalis coctionem, dum ſingulis diebus centum centenarii aquæ evsporare debent, vaporum aqueorum copia imbuitur; quare omnino hic locus maxime inſalubris habendus eſſet, niſi carbonum foſſilium ſumus eam egregie depuraret. Jam dudum igitur medici artem hic ſtrenue exercentes obſervarunt, quod hic loci itidem ſcorbuticam luem, quam in Belgio & aliis Germaniæ inferioris regionibus fuiſſe endemiam. Et hanc quoque ſubeſſe cauſſam arbitror, quod periti in arte medici D. *Balthaſar.* Brunnerus & D. Stubendoerffer *Eugaleni* librum *de Scorbuto* tanti æſtimarint & præfationibus ſuis in lucem emiſerint. Memini ab antiquis medicis practicis antequam lithantraces in uſu hic fuerunt, me audire & in B. Parentis mei libris legere, multos bic fuiſſe ſcorbuticos. Noſtris vero temporibus hic morbus tam frequens non eſt, adeo, ut ante aliquot annos quidam medicus ſcorbutum inter morbos recte referri poſſe dubitaverit, quam tamen adſertionem merum figmentum atque doctæ ignorantiæ aſylum judico. Jam vero cum nihil in rerum natura ſine cauſſa accidat; quæſtio conſideratione digna oritur, cur adfectus hic ſcorbuticus, uti ante multos annos, non tam frequens obſervetur? cum tamen eædem cauſſæ imo fere plures huic labi ingenerandæ adhuc ſubſint; cujus rei rationem accuratiori mentis ſcrutinio non aliam invenio, quam exhalationes ex accenſis lithantracibus, qui defectum ligni hic reſarciunt. Nam cum quotidie una cum particulis aqueis vapores bituminoſi, ſulphurei balſamici atmoſphæram noſtram Halenſem ſubeunt, aer vappidus quodammodo ventilatur, exſiccatur ac corrigitur, ut is noſtrum corpus ejuſque fibras relaxare, debilitare & ad impuros bumores colligendos diſponere minus poſſit.

39. Enimvero a pluribus multa hic objiciuntur, nimirum bitumen noſtrum fœdum ac ſulphureum quid olere, quod etiam globulos ex argento confectos, quibus veſtes ornantur, fumo ſuo denigret & pulmonibus infenſum ſit, ut non raro tuſſim provocet. Imo omnes medici in eo conveniunt, *Angliam* & præſertim *Londinum* hac de cauſſa maxime inſalubrem phthiſinque ibi eſſe endemiam, quod tam incredibilis copia vaporum ex carbonibus in auram mittatur. Sed ut ordine procedam, reſpondeo, non omnia ſœtida, licet delicatioribus non ſemper ſint accepta, naturæ ſunt adverſa. Spiritus ſuliginis, lumbricorum, cornu cervi ſœtidiſſimi quantum præſtent in erigendis corporis noſtri ſpiritibus, inque ſanguinia humorum mixtura conſervanda & vulgus medicorum ſatis novit. Nec vapor ille tam gravis ac moleſtus eſt, ſi ab aere interludente diffunditur. Notum quoque eſt plures nec ſuaveolentia impune ferre poſſe, ſed mirum ab illis lædi.

40. Dein, quod attinet ad ſulphureas illas exhalationes, quæ maxime aere exiſtente gravi ac humido tam odore quam etiam colore nigro in argento ſentiuntur; has duraote hac tempeſtate, omnino per breve illud tempus evitare poſſumus; ut taccam nondum ſatis evictum eſſe, ſulphureum odorem pulmones ac ſaoitatem tam graviter, uti vulgo creditur, lædere. Boyle in *Exercitat. de utilitate phyſicæ experiment.* in *Anglia* quoſdam eſſe memorat, qui odorem ſulphureum phthiſicis, per fiſtulas, quibus tsbacus ſugi ſolet, haurire commendarunt, cui conſilio autem minus ſubſcribo. Porro quidam objiciunt, *Londini* multos phthiſi decumbentes reperiri, cujus morbi cauſſam in carbonum foſſilium vapores unice transferunt; quod pauperes maxime per plateas diſcurrerent, & ab hauſtis iſtis exhalationibus hac tabe, quæ conſumtio vocatur, adficerentur; his tamen experientia contradicit: cum hic morbus lautæ ac ſpirituoſæ diætæ deditis maxime frequens ſit; quamquam non negaverim, nimiam vaporum ex incenſis lithantracibus copiam nocere, pulmonibuſque ariduram inducere poſſe.

41. Jam oritur quæſtio, an hic *Halæ* fumus, qui ob ſalis coctionem in atmoſphæram noſtram defertur, phthiſin alioſque morbos pectoris inducere valeat? ad quod reſpondemus; quod mious experientiæ conforme ſit. Nam ſalis coctores ut & alii hujus *urbis* cives, ratione ad *Londinum* habita, pectoris morbis rarius adficiuntur. Quod autem hic commorantes jam infirmo corpore & pulmonum labe jam præditi exinde male ſeſe habeant, tantum ſola cauſſa non in lithantracum fumum, ſed & alias cauſſas rejicienda eſt. Nolo tamen hic adſtruere, ſanitati vaporem hunc conferre; exhalationes enim nimiæ, etiam naturæ amicæ, ſanitati obſunt.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
USU ET ABUSU
PULVERUM STERNUTATORIORUM.

Primùm edita anno 1700.

§. I.

QUEMADMODUM ſapientiæ humanæ fundamentum atque initium ſenſus recte dici poſſunt, adeo, ut illis in vigore atque integritate conſtitutis mens noſtra functiones ſuas promtiſſime exſequi queat: ita nobis non exigua quoque incumbit neceſſitas, illos ipſos tanquam rationis noſtræ inſtrumentum curare ac colere, & quantum fieri poteſt, in debito ſtatu atque incolumitate ſervare, ut tali cultura ad optimos mentis uſus diſponantur. Quod circa non incongrue illi faciunt, qui oculos frequenti terſione lemarum ac mucaginis per aquam frigidam tempore matutino puros ac ſerenos ſervare allaborant, vel etiam perſpicillis ad diuturnum viſum illos præparant. Auditus organum frequenter purgare inſtrumentis a cerumine vulgaris etiam conſuetudo eſt, ne forſan in gypſeam duritiem mora tranſiens aurinos meatus ac gyros obſtruendo auditui noceat: Organon guſtus, quod lingua conſtituit, & oris elutiones cum aqua ſimplici factæ & calidæ jam uſitatæ infuſorum varii generis ſorbitationes percommode abſtergunt & mundant, utpote de nocte in lingua obortus lentor papillares ejus tubulos obſidens calida ſic aqua extergitur, ut non tantum ad meliorem guſtum, ſed & ciborum maſticationem & faciliorem mixtionem cum genuino ſuo ſucco ſolvente diſponatur. Tactum, qui toto diffunditur corpore, frictionibus matutinis convenienter inſtitutis curare utiliſſimum & a veteribus valde celebratum conſilium eſt, quandoquidem hoc pacto diſcuſſa ſuperflua humiditate ſpiritus ſegneſcentes in motum concitantur, ut ad corporis & mentis exercitia expeditius influant.

2. Profecto autem nullius ſenſorii majorem hodie mortales habere ſolent curam quam narium, quem in finem non tantum excogitata fuerunt varia odorum oblectamenta, quæ in balſamis ſolidis, liquidis, ſpirituoſis, fumis ac pulveribus ſuaviſſimi odoris conſiſtunt, quibus continuo nares deliniunt, ſed & alia nunc frequens ubivis ferme regnat nares purgandi ratio per ſingulares pulveres errhinos & ſternutatorios ex tabaco variiſque ſpeciebus odoratis & cephalicis confectos, quibus naribus attractis viſcoſum in narium cavernulis hærentem humorem colliquare ac deturbare conantur. Quemadmodum autem ſalubritate ſua ac uſu non caret dictum narium purgamentum, ita tamen tanta jam increvit intemperies, non dicam vesania, nonnullorum, ut mira conſuetudine vel imitatione aut auctoritate aliorum inducti, tali pulvere nares perpetuo vexare & irritare videantur, ut etiam inter mutua colloquia, conventus ac cœnam deeſſe aliquid humanitatis credatur, niſi quis pyxidem ſuam, qua ſervari pulvis ille ſolet, ſingulari officio ac inſerviendi ejus ſanitati ſtudio alteri offerat ad muci officinam purgandam. Cum autem perverſus taliſmodi abuſus, dum ſingulis fere momentis naribus taliſmodi pulvis attrahitur, non parum damni ac nocumenti efferat ſiccioris præſertim naturæ hominibus; itaque conſtitui de legitimo horum pulverum uſu nec non prava illis abutendi ratione in præſenti verba facere, & non inutilem hanc materiam paulo uberiori evolutione pertractare.

3. Ut autem eo felicius in noſtro inſtituto progrediamur & emolumenta ac damna dictorum pulverum rite exponamus, utile ac e re fore judico ante in ſternutationis naturam, materiam & modum agendi errhinorum paulo penitius inquirere & ipſum quoque locum, ex quo rivus ille mucidus derivatur ac ſtillat, ſecundum anatomicorum recentiorum accuratas obſervationes determinare ac perſpicere. Nolumus autem rebus maxime intenti litem movere de ſternutatorii nominis derivatione ac ortu, multo minus, an illud vocabulum barbariſmum ſapiat, ex criticis decidere, ſed tantum breviter ſtrictimque illud in limine præmonere allubeſcit, per pulveres ſternutatorios nos intelligere tabaci varii generis folia & radices aliaſque vegetabilium ſpecies rite ſiccatas & præparatas inque formam pulveris redactas, quæ naribus ſuſceptæ inſpiratione membranam narium irritando ſpiſſum vel aqueum humorem evocant, ſive cum forti ac ſonora aeris exploſione, quo caſu vocari ſolent ſternutatoria, ſive ſine illa, ubi errhinorum nomine inſigniuntur, utut ſternutatoria græcis quoque errhina veniant, meliori tamen vocabulo ptarmica deſignentur. De utriſque autem hic loci agere decrevimus, præſertim cum ptarmica pro diverſa diſpoſitione hominum facile in errhina & errhina vice verſa in ptarmica degenerent.

4. Primum omnium autem, quo veritas dilucide appareat, conſtare debet, quænam pars corporis principaliter afficiatur ac patiatur in ſternutationis actu, & ex quo loco inſignis illa muci quantitas, quæ mediante taliſmodi remedio extrahi ſolet, ſtillet ac derivetur. Magnam autem hac in re inter Veteres & Recentiores paſſim deprehendimus diſſenſionem, dum plures ex Veteribus actionem ac motionem ipſius cerebri eſſe ſternutationem affirmant, quæ in conſenſum rapiat thoracem, ſicuti quondam HIPPOCRATI & ARISTOTELI placuit. Alii potius principaliter illam actionem thoracis eſſe, quæ occaſione ir-

ritationis factæ in naribus accidat, tuentur. Ita etiam circa partem, ex qua humor ille excrementitius effunditur, in diverſas abeunt partes. Plerique ex Veteribus cloacæ hujus originem eſſe cerebrum adſtruunt, Recentiores autem ex externis tantum capitis partibus materiam hanc fluere firmis ratiociniis autopſiæ anatomicæ innixis comprobare ſatagunt. Nos non diutius reſutationibus Veterum immorabimur, neque ſub examinis incudem etiam nonnullorum Recentiorum placita revocabimus, ſed breviſſimis ſententiam noſtram exponimus, nempe ſternutationem eſſe violentam actionem & motionem fluidi elaſtici tenuiſſimi, quod ſpirituum vulgari nomine venit, in nervis non tantum, qui intercoſtales muſculos deſcendunt. Quæ motio impetuoſa ac præternaturalis cum ſit & cum magna conſtrictione partium nervearum ac muſculoſarum conjuncta, hinc non inepte a Veteribus convulſio, ſive etiam epilepſia parva, levis, & particularis dicta eſt, præſertim ab AVICENNA *l. 3. c. 2. Tract. 2.* Et tametſi etiam experientia doceat ſternutationem ſæpiuſcule præcedere epilepſiam, vel etiam illam ſequi, ſicuti id docte inter alios notavit WEDELIUS in tractatu *de medicamentorum facultatibus p.* 211. Ut ex eo appareat magnam eſſe affinitatem ac convenientiam inter epilepſiam & ſternutationem, illud tamen teneri meretur hanc eſſe utriuſque differentiam, quod convulſio in ſternutatione ſit magis intrinſeca, ſive extra cerebrum ejuſque membranas, in epilepſia autem intra cerebrum, ubi dura mater principaliter violentiſſima conſtrictione afficitur, ſicque totum ferme corpus in conſenſum trahitur. Ex quibus patet ſternutationis ſedem non quidem cerebrum eſſe, attamen ſpiritus, qui nervos incolunt, principaliter eſſe affectos. Et deinde jam clarum ac perſpicuum fieri poteſt, quare a ſolo irregulari ac concitato ſpirituum motu in diſpoſitis ſternutamentum moveri poſſit. Ita curioſæ ſunt obſervationes, quæ confirmant, nonnullos, quoties cum uxore rem habere geſtirent, immediate ante cœptum opus ter quaterque ſternutare coactos fuiſſe, qua de re legi meretur STALPARTIUS van der WIEL *obſ. 6. part. prior. p.* 44. it. AMATUS LUSITANUS *in ſcholiis curation. 3. Cent. 4. fol.* 370.

5. Cum autem ſternutatio affectio ſpirituum ſit, qui primas in regenda tota machina tenent partes, & ex quorum conſtitutione boni vel pravi effectus in corpus redundant; hinc etiam a vetuſtiſſimis temporibus ſternutatio actus boni & mali ominis ſignum fuit. Ita optimum ſignum fuit & adhuc eſt reconvaleſcentiæ, quando ægrotantes incipiunt ſternutare, qui alias difficulter admodum id faciunt propter virium defectum ſive ſpirituum non ſufficientem influxum, unde vulgatum illud inter Medicos Pariſienſes eſt: ſternuit, ſalva res eſt, & Noſocomio expelli debet, circa quam rem videatur Moſantius PRIOSIUS in epiſtolis p. 204. ita etiam BALLONIUS ad Theophraſti librum *de vertigine* p. 9. *vulgo*, ait, *Xenodochiis jubent ægros exire, cum primum ſternutant, quod bono id fiat omine, & quod in limine ſint ſanitatis, quaſi victore calore naturali morbifica ſit materia cocta & mitificata.* Ex adverſu etiam obſervatum fuit, ſternutationem mali fuiſſe ominis, cum frequenter peſtilentiam vel alium graviſſimum morbum præceſſerit. Ita THUCYDIDES lib. *de bello Peloponneſ.* §.131. *fol.* 180. peſtilentis cujuſdam malignæque ſternutationis meminit, in famoſa illa Athenienſium peſte graſſantis. POLYDORUS VIRGILIUS etiam *Lib. VI. de invent. rerum Cap.* 2. itidem ſimilis ſternutationis mentionem facit, qua omnes, qui aliquoties ſternutaſſent, paulo poſt extinguerentur. Aſſeritque ex recentioribus DIEMERBROCCIUS *Lib. de peſte Cap.* 15. tempore gravis illius peſtis an. 1635. neminem ſe vidiſſe convaleſcere, qui durante morbo ſternutaſſet ſæpius. Exinde jam mos bene precandi ſternutantibus, qui etiam diu ante Soſpitatoris noſtri ortum apud Ethnicos, & ante ipſum Ariſtotelem obtinuit ut FAMIANUS, STRADA *proluſionum academ L.* 3. refert, derivandus videtur. Invaluit etiam is mos & ſemper continuavit per omnes ferme nationes, etiam Turcicum regnum, (utut Angli hodienum eum non obſervent,) ut ad ſternutationem vel caput denudent, aut corpus inclinent, & ſternutantes ſalutent his verbis: Deus te adjuvet, ut minus etiam urbanus ille habeatur, quiſquis hæc, quicquid eſt humanitatis, negligat. vid. laudatus PRIOSIUS.

6. Hiſce jam miſſis res maxime poſcere videtur, ut recipiamus nos ad examinandum & inquirendum, in quanam corporis parte ſtationem potiſſimum habeat ſternutatio, & unde mucoſi iſtius & ſqualidi humoris ejectio oriatur. Memorandum autem hic venit perperam Veteres dijudicaſſe ex cerebro illud, quod ſternutamento ejicitur, ortum ſuum habere. At vero infelicitati temporum, quæ obſervationibus anatomicis circa corpora humana admodum ſterilia fuerunt, id condonandum eſt, utpote manifeſtiſſime hodierno tempore demonſtrari poteſt, os ethmoides ſeu cribriforme foraminulis variis inſtructum, non aptum eſſe ad tranſmittendam vel emittendam, quandam materiam fluidam, cum firmiter foramina, utut pervia, dura matre & nervorum ramulis per hoc tranſeuntibus occluſa ſint, ut nullum fluidum etiam tenuiſſimum, ſicuti eſt ſpiritus vini rectificatiſſimus, ibi detentum ne ad minimam guttam tranſire & ad nares deſcendere poſſit. Denique & illud clariſſimæ veritatis eſt, humorem talem, qui per ſternutationem diſcutitur, intra duram matrem & cranium nunquam deliteſcere, neque talem reperiri in cerebri ventriculis, nec glandulam pituitariam ſuam, quam ſecernit, lympham huc amandare; ut adeo cloacæ hujus origo alio in loco quærenda ſit. Deinceps & nunquam hoc demonſtrari poterit, aerem neque odores, multo minus alia externa inſpiratione immediate in cerebrum pervenire poſſe, hinc optime GALENUS *de ſimplicibus medicamentis* ſcribit: Errhina quæ mediante inſpiratione attrahuntur in nares non, ut vulgaris eſt opinio, per os cribriforme ad cerebrum ſcandunt; ſic etiam mera perſuaſio & figmentum eſt, in illis, qui tabaci fumigationi perpetuo ſtudent, anteriora cerebri eſſe ſiccata & fumo nigro infecta, quod clariſſime variiſque diſſectionibus factis reſutavit NEANDER *in Tabacologia pag. 228. & ſeqq.*

7. Quodcirca rectiſſime cum Recentioribus ſternutationis ſubjectum & originem muci, qui naribus ſolet expurgari, nec non ipſius olfactus organon credimus eſſe cavernoſam interiorum narium ſtructuram & oſſeam concamerationem, quatenus nempe membrana non tantum ad ſenſum, ſed & ad pituitæ ejectionem diſpoſita inveſtitur. Operæ pretium autem duco hac occaſione accuratius paulo, qua tamen fieri poteſt brevitate, internam narium mirabilem ſtructuram perluſtrare. Quod autem internam narium concamerationem ſpectat, deprehendimus varios ſinus & cavitates oſſeas, dein gyros anfractuoſos oſſeos triplices, qui ſcalæ, item oſſa turbinata ſpongioſa vocantur, quorum fabricam & uſum ſingulatim jam perſpicere placet. Sinus autem illi recte numerantur duodecim, nempe duo ſphœnoidei, qui intra os, quod ſphœnoides dicitur, excavati ſunt & ſellæ equinæ ſubjacent. Ex iſtis per unum foramen humores delabuntur in binos meatus, qui a naribus ad fauces tendunt. Ethmoidei ſex numerantur, qui frontalibus & ſphœnoideis intermedii ſunt, in utroque latere tres, & hi tenuibus oſſibus tranſverſis & non nonnihil obliquis ab invicem diſtincti ſunt, quorum anteriores reliquis

ampliores

ampliores ſunt, in quibus etiam foramina duo reperiuntur, quibus mediantibus anterior hic ſinus ethmoideus cum maxillari communicat. In oſſe frontis juxta naſi radicem duo quoque exſtant ſinus dicti frontales, quorum unus ſæpius altero amplior & diſtinctas etiam fovet cellulas. In illorum ſinuum poſtica parte foramen eſt, quod narium poſteriorem partem reſpicit. In maxilla autem ſuperiore duæ cavitates ampliſſimæ ſunt, in quarum ſuperna parte unum eſt foramen & brevis ductus, qui ex ſinubus ethmoideis anterioribus humorem recipit.

8. Sinus hi dicti duodecim nec non os vomeris omniaque oſſa ad narium fabricam ſpectantia inveſtiuntur membrana, quæ propter officium ſuum dicitur pituitaria, hancque cum ſinubus narium ex omnibus accuratiſſime deſcripſit VIEUSSENS *in Neuralogia cap. XVI. pag.* 187. ubi aſſerit illam eſſe fungoſam, ſpongioſam ac glanduloſam quamplurimis diverſi generis vaſis inſtructam, quæ ſi digitis comprimatur, mucum ſtatim emittat, ſique in aquam immittatur, ſpongiæ ad inſtar intumeſcat. CASSERIUS PLACENTINUS illam dicit eſſe ſpongioſam, ſublividam & multum ſanguineam, ita ut ſi digitis leviter fricetur, ſanguinem effluere faciat. Et obſervavi in anatomia cadaveris maſculini a me celebrata membranam hanc numeroſiſſimis arteriolis ſtipari, quæ injectione liquoris ſpiſſi rubicundi adhuc dum in capite ſiccato elegantiſſime apparent. In plexulos hepatis uterini plexibus non abſimiles numeroſas has arterias ex carotidum ramis externis enatas exire auctor eſt idem VIEUSSENS *loc. cit.* Hæc jam membrana, glandulis copioſiſſimis prædita, ex innumeris hiſce arteriolis partem aquoſam, lymphæ nervorum ac cerebri elaſticæ ſpirituoſæ activitatem infringentem, inſtar cerebri ſeparat, & per breves quoſdam ductus, quos vaſa mucifera laudatus VIEUSSENS nominat & quorum aliqui ſetam admittunt & circa poſticam oſſis vomeris & utriuſque oſſis palati partem apparent, expurgat & in nares ceu communem cloacam derivat. Hæc itaque membrana, quæ ab utroque oſſis occipitis proceſſu oritur lateque expanditur & interne œſophagi tunicæ continua eſt ac laryngis latera contingit, os vomeris oſſaque ſpongioſa & turbinata omneſque ſuperius nominatos ſinus duodecim obducit, eſt emunctorium principale ipſius muci, qui ſecernitur in naribus & ſinubus, ubi mora nonnunquam nimium lentorem contrahit. Non autem ubique eſt æqualis craſſitiei vel conformationis, nam quæ poſticæ utriuſque oſſis palati parti appenditur, ea craſſior eſt, & fere tota glanduloſa & muciferis inſtructa vaſis intertexta videtur. Illa autem membranæ pituitoſæ pars, quæ duodecim ſinus inveſtit, ſubalbida, mollis & ſpongioſa eſt, valde autem membranoſa & magis tenſa apparet illa, quæ oſſibus ſic dictis turbinatis inſternitur; de his autem oſſibus CASSERIUS *de fabrica naſi Lib.* 3. *cap.* 16. ſcribit: *In profundo narium recondita ſunt oſſicula illa oblonga ſpongioſa, quæ gradu ſcalæ videntur appellari, eo quod gradatim unum ſupra aliud poſitum ſit, turbinata hæc oſſa dicuntur.* Oriuntur ex parietibus narium oſſibus in quam cavitatem genarum interne ſepientibus, ubi initio tenui exorti ſtatim craſſeſcunt & turbinis formam adſumunt, undique libera & nuſquam niſi ſuo principio alligata, ita deorſum pendula dependent, ut intermediam quandam latebram inter os genæ conficiant. Et ſane jucundum ſpectaculum eſt, hæc oſſicula ſeu lamellas oſſeas, quæ neutiquam cartilagineæ ſunt, in varios cylindros tubulos & ſemicirculos oſſeos convolvi, ut quaſi in diverſos ſpecus & labyrinthos, ubi alia in aliam tendit, dividi. Hæc ſingula ſpongioſa oſſicula, ſingulæque eorum lamellæ & inde effictæ cavitates tunica etiam ſpongioſa, ſed magis nervea inveſtiuntur. Hinc etiam hæc ipſa magis præ aliis membranæ partibus ſenſu exquiſitiori gaudet; ſicuti enim tota membrana pituitaria per nares extenſa ſenſum ſuum ac motum maxime nanciſcitur non tam a primo, quam a ſecundo ramo quinti paris emiſſi, ita maxime hi nervi plurimas fibrillas per membranam, oſſa turbinata obducentem, ſpargunt atque diſtribuunt, hinc merito huic tunicæ & dictæ oſſium turbinatorum conformationi odoratus organi titulus tribuendus eſt, cum non peculiaris hujus tunicæ textura nervea tenſa alium uſum arguere videatur, quam ut tantum mucum ſeparet: quocirca BARTHOLINUS in tractatu *de olfactus organo*, rectiſſime ſcribit: *quo major tunicæ narium eſt ſuperficies, eo plura nervoſa extrema in eam terminari poſſunt, pluresque aeris particulæ in eandem impingere.* Hinc etiam laudatus auctor in venatico exquiſitiſſimi ſenſus cane inextricabilem & plane innumerabilem lamellarum in ſemicircularem figuram curvatarum progerminationem & circumvolutionem invenit, & animalia olfactu excellentia oſſicula talia cucullum vel concham veneris figura referentia ſemper plura, longiora, magiſque contorta poſſidere ſcribit.

9. Sententia itaque noſtra eſt, tunicam hanc ſenſibilem oſſa turbinata cum illorum cavitatibus inveſtientem ſubjectum maxime eſſe odoratus, cujus organon in tunica narium multiplicata, dum ex anguſto in anguſtum ipſa tendit, & in concavitate oſſiculorum aerem odoriferum non tantum remorante ſed & verberante conſiſtit. Et ſicuti in hac tunica particulæ odoriferæ fluido reſpirationis impulſæ percipiuntur, ita etiam nullum dubium eſt, in eadem tunica varios pulveres vel ſpecies naribus ſuſceptas ibique appulſas percipi ſenſumque irritatorium ab iiſdem excitari, adeo, ut idem ſubjectum odoratus & ſternutationis ſit. Irritata autem illa tunica in conſenſum utique trahitur tota tunica narium pituitaria, propter eandem communionem nervorum, nec non continuitatem, ita, ut fibris ejus conſtrictis & compreſſis ſuccus ille, qui in eadem hæret, copioſe & ubertim excutiatur.

10. Deſcripto jam ſufficienter ſternutationis organo & ſubjecto, illoque loco, e quo promanare craſſus ille mucus ſolet, qui ſternutatione ejicitur, reſtat jam ut etiam breviſſimis naturam ſternutationis ſive motus ipſius thoracis convulſivi cum violenta exſpiratione & aeris exploſione vehemente juncti indolem perluſtremus, & maxime, quomodo thorax & diaphragma ab irritatione narium tunicæ in conſenſum rapiantur. Notum autem jam eſt ex anatomicorum obſervationibus, non tantum primum nervorum par, quod proceſſuum mammillarium nomine venit, verum etiam ſecundum ramum quinti paris nervoſi intra cranium oriundi abire ad pituitariam membranam, maxime autem ad illam partem, quæ oſſa turbinata ſic dicta ſeu ſpongioſa inveſtit, ubi non modo ſenſus ſive perceptionis odoriferarum atomorum, ſed & omnis motus & contractionis hujus membranæ cauſa exiſtit. Quoniam autem par nervorum intercoſtalium quoad maximam ſuam portionem nervis quintæ conjugationis debetur, hinc facillime ratio peti poteſt, quare irritatione facta moleſta in naribus, quam ſemper ſubſequi ſolet influxus celerior nervei fluidi, in conſenſionem ſimilemque actionem ſpiritus in nervis intercoſtalibus exiſtentes rapiantur. Optime hinc VIEUSSENS *Lib.* 3. *Cap.* 5. ſcribit: *In ſternutatione ſtatim ac nerveæ fibræ, quæ in membranam narium interiora occupantem deſinunt, a re quavis acri vellicatæ corrugantur, illico diaphragma propter altiorem inſpirationem a ſpiritu animali per nervos intercoſtales devecta excitatur, deprimitur & ſubinde membrana narium, ſpaſmo remittente, ſeptum tranſverſum ſuperiora verſus vehementer retractum violentam exſpirationem*

nem excitat. Ex quibus dictis & adductis patet diaphragma potius & principaliter ſedem & ſubjectum ſternutationis eſſe dicendum, quam ipſum caput vel in eo contentum cerebrum, tametſi non negandum ſit, ex influxu concitatiori ſpirituum, qui occaſione vellicationis ac morſicationis tunicæ narium nerveæ contingit, violentum hunc thoracis motum dependere. Strepitus autem ille & aeris ſonora exploſio, in ſternutationis actu quæ contingit, unice proficiſcitur ab aere per exſpirationem celerrime ex trachea in anfractuoſos narium meatus & ibi contractione quaſi anguſtatos, vi tranſeunte & irruente, ubi reverberatione, alliſione & fractione talem ſtrepitum & ſonitum edit, unde etiam ſæpius fit, quando ſic aer primum vehementer inſpiratus maxima vi in exſpiratione expellitur, ut etiam cibus & potus in ore & faucibus hærens ejiciatur, lapilli in interiori aure hærentes, uti nuperrimum hic exemplum docuit, expellantur, vel calculi ex renibus & ureteribus in veſicam deturbentur, aut etiam fœtus propulſio ex utero promoveatur.

11. Hiſce jam pertractatis ordo poſtulat, ut non tantum illa, quæ ſternutationem excitare apta ſunt, perſpiciamus, ſed maxime etiam, quod noſtræ eſt tractationis, ad ea dirigamus animum noſtrum atque inquiſitionem, quo illa ipſa, quæ ingrediuntur & conſtituunt famoſos illos pulveres errhinos & ptarmicos, cognoſcamus, & medice examinemus. Et cum jam noſter ſcopus ſaltim eo tendat, ut non tam illa, quæ intrinſecus in corpore anſam præbere poſſunt huic affectui, inquiramus, quam potius externas cauſas ſcrutemur. Hinc omiſſis illis, quæ utique uberiorem tractationem merentur, ſaltim jam occupati erimus circa cauſas externas. Brevibus autem aſſerimus, omnia illa quæcunque membranam illam narium ſenſu exquiſito pollentem, vellicare, irritare & morſicare apta ſunt, illa etiam ſternutationem facili negotio movere poſſunt. Ita ſola titillatio cum penna vel cum papyro convoluta facta, ſternutamentum promte ciet. Et compertum eſt, irritari etiam nares & ſternutationis motum produci per repentinum tranſitum e loco obſcuro in admodum illuſtratum. Unde etiam recte dixit Aristoteles: *ſternutat, qui ſub ſolem ſe committit.* Cl. Schneiderus tract. *de ſternutatione* refert, concionatorem quendam ſe cognoviſſe qui cum ſoli exponeretur, bis, ter vel etiam ſæpius ſternutare coactus fuerit, quod tamen tantummodo locum habet in ſubjectis ſenſibilioribus. Ratio autem hujus effectus hæc eſt: radii ſolares penetrantiſſima ſua actione ac motione aerem commovendo, ipſos etiam ſpiritus tunicæ narium inſidentes fortiter commovent; non ſecus ac videmus lucem ſolarem ob vehementiſſimam ſuam actionem oculis laborantibus non conferre, ita ut etiam ſolus adſpectus lucis in ophthalmia cauſari vel eandem ob cauſam dolorem augere poſſit; ſiquidem nulla ſenſatio, nulla perceptio in machina noſtra microcoſmica ſine præcedente tactu vel tremula motione membranarum fit.

12. Ut autem proprius accedamus ad materiam & naturam illorum, quæ vel tantum pituitam e naribus evacuant, vel cum aeris exploſione illam educunt, dicimus: omnia ea eſſe indolis ſalino-ſulphureæ acris, quandoquidem non omnia ſalia, uti ſunt neutra, media, ſalia etiam acida tali facultate pollent, quippe quæ fixioris naturæ & ſpiculis craſſioribus dotata minorem ingreſſum habent in tenuiſſimos fibrillarum membranacearum poros, ſed requirantur paulo ſubtiliora, qualia ſunt ſulphurea & acria, quæ motu inteſtino ætheris ſtipata longe penetrantiora ſunt & intimioris admiſſionis, unde videmus ſalia volatilia naribus indita promte colliquare pituitam, imo ſternutationem excitare. Quinimo admodum veroſimile eſt, principium illud, quod in errhinis & ſternutatoriis operatur, ad alcalinam potius quam acidam naturam accedere, prælertim cum acida enervent & notabiliter infringant illam vim, teſte experientia & antiquiſſimo auctore Plinio qui hiſtor. nat. *Lib.* 23. *cap.* 1. inquit: *ſternutamenta acetum olfactu cohibet.* Et cum omnia purgantia, propter idem ſal acre irritans ſubtile volatile plus minus cauſticum, ſint ſimul validiora ſternutatoria & ipſorum vis purgans manifeſto enervetur atque cicuretur ſalibus acidis, dum nempe hæc ipſa ſal illud tenue volatile alcalinum figunt & motum iſtum ætheris igneum ſiſtunt, ita enim non inconvenienter argumentari licet eodem ſale gaudere ſternutatoria, quo ipſa purgantia. Accedit & illud, quod tabacus errhinorum & ſternutatoriorum princeps ſale volatili acri ſulphureo copioſiſſimo polleat, qui intra aſſumtus ventriculi, œſophagi & inteſtinorum membranulas fortiter vellicando & vomitum & ſedes violenter ciere ſolet, manifeſto documento: non alium modum agendi ſternutatoriorum emeticorum ac purgantium eſſe, quam qui in morſicatione, inſultu & roſione tunicarum nerveo-glanduloſarum verſatur. Deinceps elementum illud, quo agunt ptarmica & errhina, ſalinæ volatilis ſulphureæ naturæ eſſe vel ex eo intelligi poteſt, quod pleraque herbæ cephalicæ, quæ ſale ſubtili volatili oleoſo gaudent, cujus generis ſunt nominatim origanum, ruta, flores anthos, majorana, thymus, ſerpillum, baſilicum, ſemen naſturtii, ſinapi, coriandrum, cubebæ, vel recentes vel melius ſicco modo naribus inditæ promte ſternutatorium vel tantum errhinum effectum exhibeant.

13. Non autem occupati erimus totum catalogum omnium errhinorum & ſternutatoriorum proponere, ſive totam materiam errhinorum recenſere, ſed tantum animus eſt breviſſimis exponere, ex quibus uſitatiſſimi iſti pulveres, qui naribus inſpirantur & attrahuntur, evacuandi muci cauſa componantur, ſive quænam illorum ingredientia, quis modus præparandi ſit, ut eo melius poſtea perſpicere queamus, quid damni vel emolumenti adferre queat illorum rectus uſus atque perverſus abuſus. Dixi autem ſuperius, pulverum horum ptarmicorum princeps ingrediens eſſe ipſum tabacum ſeu herbam nicotianam; poſtquam enim hujus herbæ maxima utilitas generi humano innotuit, ſub variis formis interne & externe uſui humano illam adaptarunt, & cum nautæ ac milites, quibus initio frequentior fuit tabaci uſus, experimento didiciſſent, tabacum in pulverem redactum & naribus inſpiratum eſſe ptarmicum, & hoc ipſo exonerari caput utilitate optima, hic uſus poſtea ad multas gentes & nationes pervenit, & primum ad Italos, apud quos talium pulverum uſus eſt frequentiſſimus, poſtea ad Gallos & etiam ipſos Germanos ſeſe extendit, factum, ut tabacomania jam multi laborent, & ipſa conſuetudo talem pulverem fecerit pene cum aere neceſſarium, ita pleriſque inutilis & ſuperfluus imo noxius eſt. Multi recto ejus uſu primo, deinde facta conſuetudine ſunt verba Magnent *de tabaco*, poſtea contracto habitu tantam hujus pulveris copiam abſumunt, ut hominem noverim, qui die unico pulveris tabaci optimi uncias tres naſo ſuo perdiderit. Sed opus jam eſt, ut de præparatione horum pulverum quædam ediſſeramus, quibuſque in locis præparentur, notum autem eſt præparari maxima in copia Bononiæ, Trienti, Venetiis, Taurini, unde etiam ad alias diſſitas regiones magno mercatorum lucro affertur. Modus autem præparationis hic eſt, ſumitur nempe præſtantiſſimus tabacus de Levante & ejus ſtipites ac ceſpites aqua roſarum infunduntur, poſtea ſiccantur & in minutiſſimum rediguntur pulverem, qui cum ſolutione tenui tragacanthæ miſcetur, & in paſtam redigitur, quæ poſtea ex tenuiſſimis tuniculis ferreis

compoſitum

compoſitum eſt anguſtiſſima foramina relinquens, trajicitur, ita ſub ſpecie tenuiſſimorum pilorum appareret, qui dein ſiogulari encheireſi vaſe concavo magno excipiuntur, & continua agitatione & ſuccuſſione in globulos minutiſſimos rediguntur, qui germanicis ſub nomine *gekôrnter Toback* venit, qui poſtea oleo de cedro vel jaſmino, bergamotti ſuavi odore imbuitur & talis ex Italia ad oos adfertur. Taurini flores aurantiorum exſiccatos, item flores roriſmarini admiſcere ſolent. Alius autem eſt modus hunc pulverem in Hiſpania præparandi: hic enim loci in tenuiſſimum pollinem, qui in fumum facile abit, redigitur. Nempe ſumunt tabacum optimum de Braſilia, & in camera calefacta extreme illum ſiccant, ut inter manus teri poſſit, talem jam indunt duobus ſacculis ex linteo ſubtili confectis, poſtea in alio conclavi puro vir, qui bene nares, oculos, & os ſingulari adaptato inſtrumento munivit ac defendit, duos hos ſacculos vehementiſſime inter ſe concutit, ut tenuiſſimus pulvis ſub forma fumi per porulos ſacculi expellatur, qui deinde io conclavi excipitur, & ad uſum colligitur, & hic jam propter tenuitatem ſuam inſpiratione improvida facile ad ipſam laryngem aſperamque arteriam tranſit ibique irritatione facta tuſſim concitat. Præterea uſitatus hoc tempore adhuc eſt alius, qui ex Portugallia ad nos ſub forma pulveris non adeo ſubtilis, coloris ex flavo viridescentis & odorem ſicut panis groſſior Weſtphalicus vulgo Bonpournickel de ſe ſpargit, & ex foliis optimi nigri tabaci prius in aqua roſarum maceratis præparatur, ut nimia eorum acrimonia ſalino-ſulphurea extrahatur; poſtea ſolia exſiccant & pulverem ex ipſis conficiunt, quem ſine ſuaveolentia utplurimum relinquunt.

14. Præter has præparationes ſimplices adhuc innumeræ reſtarent magis compoſitæ deſcribendæ, dum quivis ferme Pharmacopola vel Medicus gratioſus in quavis regione peculiarem excogitat compoſitionem, ut non tantum colore ſed & odore ac conſiſtentia pulveres hi admodum inter ſe differant, ubi tamen tabacus manet baſis, quod modo varias ſpecies cephalicas fragrantiſſimi odoris ad meliorem gratiam conciliandum admiſceant. Noſtri jam erit officii, ut præſtantiſſimas & valde expertas & quas nos magni facimus, tantummodo hoc loco adducamus, ut quivis habeat, quo caſu neceſſitatis pro morborum & humanæ temperiei natura uti queat. Io anteceſſum autem hic moneo, duo præ cæteris elegantiſſima & præſtantiſſimæ virtutis plane vel parum cognita me magni facere, quorum uſum etiam variis in adfectibus magno cum fructu & capitis robore adhuc expertus ſum, quorum primum eſt reſina ligni guaiaci, non illa, quæ ſpiritu rectificato ex raſura hujus ligni extrahitur, ſed quæ mediante coctione cum aqua tantum ſimplici elicitur; dum nempe in ipſa aqua per ſufficiens tempus raſura coquitur; decoctum poſtea leni calore ad ſiccitatem uſque inſpiſſatur & ſic ptarmicum pulcherrimum emergit, quod ſuavi balſamico odore nares adficit & ſatis potenter pituitam colliquat. Alterum eſt benzoe in flores reſoluta, quando nempe hujus gummi optimi pulvis in aqua pluviali coquitur, quæ identidem inſpiſſatur, ita pulvis odoris ſuaviſſimi ex ſplendeſcentibus miculis & ſquamulis compoſitus conficitur, qui naribus attractos penetrantia ſua ad motum eximie ſuſcitat & denſatum ibi humorem extergit. Quod autem horum remediorum præparatio cum aqua inſtituatur, hæc ratio eſt; quoniam hæc ex reſinoſis iſtis corporibus præter ſulphureas, acutas, ſalinas ſcindentes & pungentes partes extrahit, quæ hic maxime deſiderantur.

15. Sed ut ad noſtras, quas laudamus & laudavimus formulas, redeamus, ſequentes cum benevolo lectore communicabimus. *Recipe ſacchari optimi unciam ſemis, balſami apoplectici grana duodecim, florum benzoes, reſinæ ligni guaiaci ana grana decem, miſce.* Pulvis hic gratiſſimi eſt odoris & egregie nervoſas capitis partes ſolatur, nec non pituitam ſatis efficaciter educit. Hinc merito cunctis ferme errhinis eſt præferendus; præcipue autem ſingularem opem ſpondet in capitis ſeu actionum animalium torpore, vertigine, nimia ſomnolentia, decubitu humorum catarrhali ad dentes, ad aures, capitis gravativo dolore; egregie quoque conducit pituitoſis & qui caput imbecillum habent. Altera formula hæc eſt. *Recipe pulveris tabaci, infuſione aquæ roſarum prius mitigati, unciam ſemis, florum aurantiorum exſiccatorum drachmas duas, olei florum aurantiorum optimi Italici guttas decem.* Lenis operationis hic pulvis eſt, & ſuavem odorem ſpirat. Tertia hæc erit, *recipe pulveris ligni aloes, ſuccini pulveriſati, tabaci ana drachmam unam, caſtorei grana decem, olei majoranæ guttas quatuor*, pulvis hic in diſpoſitione ad apoplexiam, epilepſiam, paralyſin, vertiginem egregii uſus eſt. Parandi modus hic eſt quartus, *ſume ſalis volatilis ammoniaci ſicci drachmam unam, olei majoranæ guttas decem miſce.* Hoc penetrantiſſimum eſt errhinum, ſolo odore, vel melius pulvere ejus naribus attractum io deperdito odoratu ab humore craſſo, copioſo, ſpiſſo, frigido, quale quid accidit in coryza, nec non in naribus plane occluſis, item apoplectico, epileptico paroxyſmo, nec non in affectibus ſoporoſis efficaciſſimum. Quinta pulveris compoſitio hæc eſt; *recipe radicis iridis florentinæ drachmam unam, florum balauſtiorum, roſarum rubrarum ana ſcrupulos duos, florum anthos, lavendulæ drachmam ſemis, hellebori albi grana octo, moſchi in ſpiritu roſarum ſoluti grana duo*, pulvis exinde fit varii & grati coloris, & talis ex Turcia adferri ſolet, nec uſu ſuo defraudandus; hoc ſaltim vitii habens, quod linteamina propter flores balauſtiorum rubro colore inficiat. Sexta eſt, *recipe florum liliorum convallium, majoranæ, pulveris tabaci ana drachmam unam, hellebori albi grana duodecim, olei majoranæ, cubebarum ana guttas quatuor*; pulvis hic ſi ſternutatio movenda eſt, & pituita craſſa educenda, nareſque muco obſtructæ, in pituitoſis & phlegmaticis egregie ſuum facit officium. VII. *Recipe radicis valerianæ, ſeminis fœniculi, pulveris tabaci ana drachmam unam, florum benzoes grana duodecim, olei cubebarum, fœniculi, majoranæ guttas duas, ſpiritus roſarum guttur duodecim*, miſce fiat pulvis, qui in adfectibus oculorum, viſus imbecillitate, nimiaque illorum ſeroſitate uſum habet non contemnendum. VIII. Clariſſimus Lentilius in *miſcell. parte 2. pag. 564.* hunc pulverem magnifacit in graviſſimis capitis adfectibus; *recipe olei ſuccini ſcrupulum ſemis, lavendulæ, roriſmarini, ſalviæ, rutæ, ſpicæ ana guttar tres, balſami apoplectici grana octo, incorporentur cum ſacchara canarienſi finiſſimo, ut fiat pulvis.* Pulvis mechoacannæ albæ cum oleo fragranti eximium quoque errhinum conſtituit, id quod ex Ioſula Malthæ adferri ſolet.

16. Recenſitis ſic optimis, quæ uſui inſervire poſſunt, errhinorum & ptarmicorum formulis, utile futurum judico, ſi de illorum uſu & abuſu etiam verba faciam, illumque rationibus & experientia munitus aperte oſtendam. In confeſſo autem eſt, omnino taliſmodi pulveres, ſi modus in hiſce ſit & prudenter applicentur, ſalubritate ac fructu non carere, quandoquidem in dubium vocari nequit, membranam illam narium, quæ in capite tam late ſe extendit, & tot anfractuoſos oſſium gyros ac ſinuoſas cavitates obducit, eo officio fungi, ut viſcoſam, mucidam ac ſeroſam ſuperfluam materiam ex ſanguine ſecernat, quo ipſe purior, agilior, & ad fluidi nervei ac cerebri ela-

ſtici productionem aptior evadat, dum liberatus eſt ab ea materia, quæ ejus activitatem, expanſionem elaſticam impedire ac retundere poterat. Quinimo per ſolenne hoc narium emunctorium ſeparata ſic debite materia pituitoſa, præſertim in illis, qui ejus copia abundant, ſanguis in progreſſu & circulo ſuo per caput longe liberius ac minus impedite circumvolvitur, cum alias ſi obſtructis naribus refertus ac onuſtus taliſmodi lento humore ſit, deprehendamus, & gravitatem capitis cum dolore, auditus difficultatem, tinnitum aurium, vertiginem, torporem actionum animalium, ſomnolentiam, exinde oriri. Quemadmodum itaque legitimum exercitium actionum, quæ ſanitati præſunt, potiſſimum in debitis ſecretionibus & excretionibus ſundatur: ita omnino Medici opus atque intentio eſſe debet, ſi ſecretiones hæ labaſcant, ſi ſecretoria & emunctoria otientur vel obſtructa ſint, convenientibus remediis, omnes ſecretiones ſollicitare, procurare, obſtructaque diſſolvere ac reſerare, cui fini etiam ſerviunt purgantia, diaphoretica, diuretica, expectorantia, apophlegmatica, ſalivantia & hujus generis alia. Ex quo jam facile quivis intelligere poteſt, remedia, quæ nares incitant ad excretionem muci, magnæ eſſe efficaciæ & inſigni niti ſundamento in re medica, adeo ut illorum uſus æſtimandus merito ſit.

17. Cum autem natura optima ſit morborum medicatrix & vias monſtret, per quas duci inutilis humor debeat opportuniſſime, & medicina imitatrix naturæ ſemper ſit, hinc quoniam obſervamus naturam ſæpius ipſam ſternutationem efficere & colluviem humorum ſeroſorum per nares educere inſigni cum corporis levamine, ſicuti videmus in coryza: ita etiam arte procurare nonnunquam licebit talem expurgationem ſeri effœti, inutilis, copioſi, præſertim ſi corpora ſuerint pituitoſa, ſi humores circa caput ſtagnant, gravitatem & dolorem preſſorium inducunt, & nares humidæ obſervantur. Maxime omnium autem tale excretionis genus moliri licet, ſi homines certis anni temporibus aſſueti ſuerint ipſius naturæ vigore taliſmodi excretioni ſive profluvio ſeri per nares, quale quid ſi a cauſis variis cohibetur, non poteſt non magnam noxam toti corpori imprimis autem capiti inferre. Deinceps quando odoratus deperditus eſt ob nimiam humiditatem, circa hæc loca confluentem, utiliter etiam applicantur pulveres errhini, qui non modo exſiccandi, ſed & tonum fibrillarum nervearum roborandi facultate pollent. Siquidem notum eſt, uti omnes reliquos ſenſus, ſic etiam odoratum perfici in ſenſoriis, quæ membranas habent nerveas, tenſas, ſpiritu animali turgidas, ut tremulum & undulatorium motum, qui ad omnem perceptionem requiritur, externum objectum efficere atque imprimere poſſit. Quando itaque membranæ nimis ſunt relaxatæ & copioſo humido imbutæ, nulla odorum perceptio, ſicuti manifeſto patet in coryza, fieri poteſt; hanc autem humiditatem præter naturam congeſtam extergunt, abſumunt pulveres tabacini ſpeciebus & oleis cephalicis nervinis exaltati. Præterea per ipſas nares etiam oculi purgantur, dum ſeroſitates, ex oculorum glandulis plorantes, per punctum lacrymale in cantho oculi ſitum ſingularemque tubulum inter oſſeum, qui ad narium cavitatem tendit, ordinaria via deſcendunt, quemadmodum id apertiſſime videmus, dum lacrymas copioſas emittimus, quod magna humiditas ex oculis ad nares dilabatur. Quodſi itaque ſive in puerili ſive in ſenili ætate inque catarrhoſis ſubjectis tono glandularum ocularium nimis relaxato humiditates craſſæ, limoſæ, vel etiam ſalſæ, acres, copioſius in oculis influant, & non modo illorum ſerenitatem ſed & viſus aciem turbant, tunc pulverum, quos in ſuperioribus laudavimus, moderatus uſus ſumme erit proficuus. Præterea & ipſa experientia teſtatur, in viſu abolito principio guttæ ſerenæ tales pulveres errhinos cephalicos, minus autem violenter ſternutationem moventes, hiſce adfectibus opitulari efficaciſſime, in ſpecie vero, quando incipiunt maculæ vel imagines minutæ inter cernendum ante oculos agitari, dicta remedia laudem merentur ampliſſimam. Confirmat hoc ſuo exemplo *Cl.* BARTHOLINUS *in hiſt. anatom. cent. 5. obſervat. I. pag.* 50. Poſtquam enim aliquamdiu inter legendum potiſſimum aut ſcribendum maculis vexatus fuerat, tandem ptarmico frequenter naribus immiſſo liberatum ſe, Deo benedicente, refert. Remedium autem hoc eſt, *recipe tabaci optimi unciam unam, majoranæ uncias duas, euphraſiæ, ſeminis fœniculi ana drachmam unam, agarici trochiſcati ſcrupulum, aquæ fœniculi quant. ſuff. fiat pulvis ſubtiliſſimus.*

18. Commendamus etiam dictorum laudatiſſimorum pulverum uſum in aurium vitiis, quando nempe multæ ſeroſitates in capite collectæ ibi procumbunt & membranam tenuiſſimam nerveam, aurium labyrinthos obducentem, nimium humectant & relaxant. Tali in caſu ſerum vitiatum ibi hærens percommode mediantibus errhinis vel ſternutatoriis per ductus Euſtachianos, ex auribus ad palatum abeuntes, evacuatur. Quando coryza infeſtat homines & maximo naturæ molimine ibi ſordes pituitoſas deponere quærit, quibus ſarcinata eſt, non inutilis etiam erit horum remediorum uſus, opus tamen hic quadam circumſpectione, in principio enim quando ſerum eſt nimis fluxile, ſalſum & acre, & cum impetu fluit ad nares, abſtinendum ab hiſce eſt, major enim tunc adfluxus excitabitur, in declinatione autem, quando ſerum incipit fieri ſpiſſum & in craſſas lemas abire, quæ interiora ſinuum occupant, tunc noſtros pulveres adhibere ſumme proficuum erit. Addimus & hoc, quod errhina rite præparata & balſamicorum ac cephalicorum additione roborata, naſum a fœtore, a polypo, aliiſque concretionibus ſquallidis, nec non a malignis exulcerationibus præſervare poſſint. Compertum enim in praxi medica eſt, qua ratione ſerum malignis cauſticis ſalibus in graviori ſcorbuto vel lue venerea infectum, ad has partes procumbat, illaſque propter teneritudinem ſuam corrodat penituſque exedat, & fœdum ac incurabile vitium producat, quod hiſce remediis etiam poteſt averti, partim dum ejuſmodi ſeri maligni ulterior ſtaſis ac mora, qua ſemper majorem corroſivitatem induit, impeditur, partim etiam, quod balſamicis ſpeciebus putredo præcaveatur. Tandem etiam illud inſinuare hic licebit, ad memoriam & prudentiam hominis, quod quidem paradoxon videtur, conferre temperatum noſtrorum pulverum uſum. Quemadmodum enim cerebrum, nimia humiditate obſeſſum, plane ineptum eſt ad actiones ingenii & memoriæ exſequendas, dum idearum veſtigia difficili negotio in fibrillas ejus imprimi nec diutius detineri poſſunt &c. ita multo magis ſpiritus torpidi & ſegnes fiunt, quando ſanguis vehit ſerum exſuperans; unde exercitium judicii ac promtitudinis ad ratiocinandum, quod in ſpirituum debita agilitate conſiſtit, plane vacillat & imminuitur. Etenim non incongrue dictum a ſapientiſſimis veterum, cerebrum ſiccum eſſe ſapientiſſimum, & communi proverbio, prudentes emunctiores, ſive emunctæ naris homines ob eandem rationem ſalutantur. Ex quibus liquido conſtat, apud pituitoſos & illos, qui multum humidi generant, & cerebrum laxius ac mollius habent, ad actiones ingenii excitandas non minimam opem ferre & ſpondere pulverum talium exſiccantium & ſpiritus ſerenantium uſum. Et quamvis non immediate ex ipſo cerebro educatur ſuperflua ſeroſitas, e pituitaria tamen tunica, antequam ad ipſius cerebri interiora cum ſanguine adſcen-

Digitized by Google

adſcendit, illud ipſum contingit. Tandem curinſum eſt quoque quod WELSCHIUS *in ſyllog. curat. obſ.* 12. ſcribat podagricum ex conſilio Ulrici Ducis Wurtembergici intra ſingula decennia ſemen majoranæ cum origano naribus indita magnam muci & pituitæ copiam extraxiſſe, nec unquam podagram amplius ſenſiſſe.

19. Verum diſſertationis noſtræ filum ad horum remediorum nos ducit abuſum, qui latiſſime patet, tantus enim ille hodierno tempore eſt, ut vix quenquam videas, qui etiam moratioribus & prudentioribus accerſeri geſtit, qui ne minimo quidem temporis intervallo carere poſſit, taliſmodi pulverum inſpiratione, & non refertam hiſce pyxidem ſemper pera ſua circumferat, quo breviſſimis intervallis ſemper nares replet & aliis etiam urbanitatis cauſa offert. De tali autem perverſa conſuetudine nihil boni exſpectari poſſe facile quivis agnoſcet. Damnum autem, quod tales pulveres inferunt, differt maxime, prout ingredientia varia ſunt. Si enim ex vehementibus ſternutatoriis compoſiti fuerunt, & ita creberrime uſurpantur, non poſſunt non graviſſima mala inde ſequi. Hujus rei *Theodor.* KERCKRINGIUS *obſ. anatom. cap.* 2. flebile memorat exemplum cujuſdam ruſtici, quem intervectores navis Harlemo Amſtelodamum vehebant, quique circumforanei cujuſdam perſuaſu ejuſmodi pulveris periculum faciebat, quo tam vehementer ſternutare primum, deinde & tantum emittere ſanguinis per naſum cœpit, ut tanquam mortuus humi procumberet, ac portatus Amſtelodamum aliquamdiu ibi remanere neceſſe habuerit. Ita etiam guttam ſerenam ſternutatoriorum intempeſtivo uſu excitatam fuiſſe, ex obſervatione *Guilielm* FABRICII *Cent. I. obſ.*24. PLATERI *Lib. I. praxeos pag.* 239. cognitum habemus. Denique experientia teſtatur in capitis gravativo dolore, vel nimia gravedine ſternutatoria adhibita epilepſiam vel etiam apoplexiam excitaſſe. Videantur RHODII *analecta ad* SEPTALII librum §. 17. *pag.* 229. it. NUMMANNUS *de Apoplexia cap.*46.

20. Noſter autem ſcopus præcipuus hic eſt, ut qualem noxam afferre poſſint tabaciaci hi pulveres improvide & continuo inſpirati videamus. Primum autem dicimus odoratum illos ipſos abolere poſſe. Sicuti enim nimia humiditas odorum perceptioni officit, ita etiam nimia ſiccitas membranarum nervique odoratorii odoratum tollere poteſt. Hinc SIMON PAULI *Tract. de abuſu tabaci ac Thee*, *periculoſum eſt*, ſcribit, *adſueſcere minutatim contriti tabaci uſui, quoniam ſæpe patuit, eos, qui eodem abundanter uſi ſunt odoris privatas fuiſſe tono.* Membranæ enim narium nimio horum uſu, præſertim in ſiccioribus ſubjectis, calleſcunt & duriores evadunt, ut nulla vellicatio amplius ſenſum efficere poſſit. Præterea dum indeſinenter ſic & exceſſive nares pulveribus hiſce vexantur, & capſulæ ſatis capaces de die evacuantur, continua ſic vellicatione facta, in ſubjectis pituitoſis & ſeroſis, præſertim ſi alvus non ſuum faciat officium, attrahuntur ad nares & copioſiſſimæ ſeroſitates, ut deinde conſuetam viam ibi facile affectent, & cerebri vaſa ac tunicas narium humore tali infarciant, unde & vocis claritas perit, dum narium meatus ſqualore turgidi anguſtiores facti fuerint, ut aer per naſum, quod neceſſarium tamen eſt, ad gratam & claram loquelam libere non poſſit tranſire; hinc dicitur *ſie reden durch die Naſe*, deinde & tanta ſeri copioſi taliſmodi colluvies circa caput collecta ad ſomnolentiam, torporem & comatoſos adfectus feneſtram aperire poteſt. Memorabilia ſunt bina exempla quæ JOSEPHUS LANZONUS in *Miſcellaneis Nat. Curioſ. Dec. I. an.* 2. *obſ.* 131. adducit, primum ſcil. de cive Ferrarienſi, qui ex nimia quantitate pulveris nicotiani aſſumta coma ſomnolentum contraxit tam potens, ut neque ab acclamantibus domeſticis, neque ab alio remedio expergiſci potuerit, ſed in cubili ſedens ſtupidus omnino ac immotus manſerit, donec tandem ſeptima die extinctus ſit. Alterum de quodam ſatellite eſt, ob continuam tabaci pulveris aſſumtionem, ex phrenitide miſere interemto. Notatu digna hoc loco etiam eſt hiſtoria, quam communicat WAGNERUS in *Miſcellaneis Nat. Curioſ. an.* 2. *obſ.* 26. nempe virum quendam litteratum ex abuſu pulveris ſternutatorii ex floribus liliorum convallium, majorana &c. confecti, aura inter aures abſcondita, ita commoviſſe membranam tympani, ut nimirum in aure dextra iſta dilatata aut diſrupta penitus auditum ex ea parte ſuſtulerit. Spectat huc egregius locus ex MERCURIALI *de aurium affectibus cap.*4. *de ſternutatoriis niſi caput inquiſite purgatum ſit, nunquam adhibenda eſſe; quia maxime continuantur aures*; nam dum emunguntur nares, ſemper aures correſpondent: quod ſi caput fuerit repletum, ex hac concuſſione trahitur nova materia ad aures, & ita malum augetur.

21. Multo minus autem illis utiles ſunt talium pulverum attractiones, qui narium hæmorrhagiæ aſſueti ſunt, utpote hiſce non tantum ſanguinis largior fit profuſio, ſed natura etiam crebriores taliſmodi hæmorrhagias intendit. Tandem & illud adjiciendum eſt, detracto ſic in nimia quantitate ſero, per hoc emunctorium in cholericis & ſiccioribus deficit ejus, ubi tamen neceſſaria eſt, excretio in glandulis palatinis & ſalivalibus. Cum autem ſaliva ſecundum noſtram ſententiam genuinum ſit alimentorum ſolvens, quo ipſorum nexus intime diſcerpitur, hinc facile patet, ex ſalivæ defectu digeſtionis vigorem labefactari & ad generationem cruditatum cauſam ſuppeditari poſſe ampliſſimam. Nocent autem illis maxime, qui ebrii ſunt & vino ad ebrietatem uſque ſe obruerunt, præſertim ſi ſternutatoria valida hiſce pulveribus admixta fuerint. Ita THIERMAIRUS *Lib.* 2. *c.* 9. *fol.* 133. ſe expertum, ait quendam potui valde deditum, crebris ſternutationibus valde commotis capitis humoribus, atque ipſo vehementer concuſſo cerebro, depreſſoque in apoplexiam incidiſſe. Poſtremo egregiam obſervationem de incommodis, quæ ſternutamentum ſecuta fuerunt, affert HILDANUS *Cent.* 4. *obſ.* 13. *nempe an.* 1611. *Juvenem quendam Rutgerum Gummersbachium, robuſtum optimo corporis habitu praditum, Colonia cognovit familiariter. Ille cum catarrho ad dentes defluente vexaretur, empirici & circumforanei conſilium auxiliumque implorat. Numerata pecunia curationem adgreditur, & nullo prius exhibito medicamento purgante, naribus pulverem ex radicibus, pipere, euphorbio, & ſimilibus calamo inſpirat, & bacillo ex utraque parte biſurcato inter dentes poſita, ſternutamenta provocat, & pituitam per os & nares extrahit & quidem copioſe. Sed quid fit? eadem die ſubſequutus eſt tinnitus aurium moleſtus & doloroſus. Porro dolor iſte cum per ſe paulatim remiſiſſet & materia ad nares defluxiſſet, ichor emanare cœpit, atque per menſes aliquot inde effluxit. Tandem odoratus ita abolitus fuit, ut ab eo tempore ſive ſuaviſſimi, ſive ingratiſſimi odores fuerint, eos tamen percipere aut diſcernere potens non ſit.*

22. Coronidis loco etiam adjiciendæ ſunt quædam regulæ, horum pulverum uſum varie determinantes. I. Plethorici, alvo adſtricta laborantes, hypochondriaci ab effræenato eorum uſu abſtineant, item ſicciores, ſenes; illis autem commode uti poterunt pituitoſi. II. Noxius etiam eorum eſt uſus ſtatim a cibo, hinc conſultius eſt, ſi homo jejunus illis utatur. III. Abſtinendum etiam ab hiſce pulveribus in oculorum defluxionibus calidis, ne major concitetur defluxio, item ubi nares hæmorrhagia tentantur, quia magis irritat: neque locus eſt illorum, ubi in naribus exiſtit ulcus. IV. Quibus hic pulvis inadſuetus &

caput plurimo humore grave eſt, tunc facile ſternutationem concitat, & ſic motu humorum importuno ad caput gravem inducit deſtillationem. V. Si ſternutatio crebra & frequens oritur, loco auxilii poteſt eſſe firma compreſſio nariuro circa angulos oculorum, protinus enim hoc pacto impeditur ſternutatio & ratio eſt, non quod deſcenſus lymphæ lacrymalis ad nares inhibeatur, ſicuti nonnullis placet, ſed quod ramus nervi quintæ conjugationis, qui abit ad nares, per rimam orbitæ oculi prius egrediatur, & poſtea per os orbitæ interius, per ſinus ethmoideos & oſſa cribriformia demum redeat ad nares. Hic ſi comprimitur, influxus ſpirituum, qui expanſivum elaſticum hunc motum efficiunt, quodammodo impeditur. Sed hæc de uſu & abuſu horum pulverum jam ſufficiant.

DISSERTATIO
DE
MIRABILI SULPHURIS
ANTIMONII FIXATI EFFICACIA
IN MEDICINA.

Primùm edita anno 1699.

§. I.

POSTQUAM in rebus medicis & chymicis philoſophiæ ſeu mavis rationis ſtudium liberius & rectius hactenus agitari & excoli cœpit, atque illa ipſa, quæ facti & experientiæ ſunt, ad ſolidiorum principiorum normam & rationem ponderata atque æſtimata fuerunt, ſplendidior ex tenebris quaſi ſurrexit medicinæ facies, dum in hac veritates complures abſconditæ detectæ, innumeri arrores monſtrati, via medendi brevior & concinnior inventa, & præſidia vincendis etiam graviſſimis morbis idonea excogitata fuerunt. Enim vero quodſi ad priſca tempora animum advertimus, quanta remediorum maximam partem languidorum diffuſorum perverſæque compoſitionis ſylva in illorum libris deprehenditur, quæ noſtro tempore, ubi ingenium morborum quaſi mutatum ipſorumque contumacia adaucta neutiquam ſufficientia obſervantur. Quam præſtantibus autem nec oon concentratis & virtute valentiſſimis ex mineralium familia petitis claret & inſtructa jam eſt ars noſtra ſalutaris. Equidem in ea non ſum ſententia, medicamina ejuſmodi activiora ac chymica in domandis morbis tantum eſſe arceſcenda, ſed potius neceſſaria ad felicem ſanationem tam Galenica ſic dicta leniora eſſe quam exaltata, activiora & ad minimam molem redacta chymica, firmiter ſtatuo & urgeo, confirmante id uſu & experientia; qua edocemur utraque, prout morbi ſit conditio, vel ægrotantis vires ac robur exigunt, eximium in medendo præſtare effectum, modo illa ipſa ſeligere prudenter, & morbis recte opponere noverit Medicus. Attamen non inficiandum eſt, ſi medentis ratio & ars aliquid eximii in ſanandis morbis præſertim refractariis efficit vel contribuit, neque medicatio tantum naturæ opus eſt, profecto illud ipſum medicamentis activioribus, magna vi & virtute motus inſtructis, expedire poſſe & debere.

2. Eminentiora autem ea ſunt chymica, quæ ex familia mineralium ducuntur atque derivantur; hæc enim viva animata & ſpiritu minerali tenuiſſimo, puriſſimo, non deſtructibili fœta atque imbuta ſunt. Ex omnibus autem iis, ſi ullum efficacia & vi rebellibus etiam morbis reſiſtendi eſt armatum, certe eſt ipſum ſtibium, quod ex duplici activiſſima ſubſtantia, mercuriali & ſulphurea altera compoſitum eſt, & hinc merito Chymicorum deliciæ & divinum minerale dicitur. Multa ex eo in chymicorum libris parata, nec non pharmacopoliis præſtantiſſima & expertiſſimæ virtutis medicamina, quæ artem noſtram exercentibus ſunt notiſſima, proſtant. Cum autem experientia, qua indies docemur, & altius provehitur res medica, compertum ac confirmatum habeamus, quoddam remedii genus, ex ipſo hoc minerali peculiari artificio paratum minuſque notum, quod titulo ſulphuris antimonialis fixati gaudet, illudque non modo nobis, ſed ampliſſimis Archiatris, & peritiſſimis Medicis ac Chymicis hactenus per aliquot annos repetitis vicibus mirabilem atque divinam in morborum ſanatione præſtitit opem atque auxilium, quod vix ac ne vix quidem ab aliis expectandum; ideo apud animum conſtitui, in præſenti ea, quæ circa efficaciam hujus remedii, naturam modumque operandi obſervavi & meditatus ſum, brevi, utiliſſimo tamen labore, communicare.

3. Ut autem eo melius naturam ac indolem agendique modum ac efficaciam hujus remedii expiſcemur, opus erit ante exponere, quænam principia & elementa antimonium, medicinæ noſtræ parens in ſe contineat ac complectatur. Ubi tamen primo loco tenendum, illud ex duplici ſubſtantia, altera ſulphurea phlogiſta, minerali, & altera mercuriali, metallica regulina eſſe compoſitum atque conflatum. Quod primum in eo contineatur principium ſulphureum, hoc ipſum variis ſeſe modis ſiſtit atque ſenſibus noſtris exhibet. Quando enim antimonium crudum ſive ſolaribus radiis, ſive igne carbonum calcinatur, vapor quidam tenuis, ſulphur perfectum redolens in auras excutitur, qui quoque tenebricoſo loco, fortiori ignis gradu admoto, inflammatus viſitur. Dein ſulphur ex antimonio, ſalva ſua textura ac craſi mediante mercurio extrahi poteſt: hic enim cum ſalibus corroſivus factus, & cum antimonio

crudo

crudo mixtus igniſque vehementia deſtillatus, corpus ſtabile rutilantis coloris, cui nomen cinnabaris competit, producit, dum ipſe mercurius ſulphur antimonii, relicta regulina ſubſtantia, ſeparat, inque amplexus ſuos amicos accipit & ſecum in altum evehit.

4. Ex cinnabari autem hoc ſulphur purum ſequenti encheireſi ſeparatur: una pars cinnabaris antimonii cum æquali portione limaturæ martis miſcetur, & ex vitrea retorta, igne ſubminiſtrato ſufficiente, mercurius deſtillatur. In ipſa retorta ſulphur antimonii cum limatura martis intimæ nexum remanet, quod ſi ſeparaveris, concretum hoc in ſpiritus vitrioli quantitatem ſufficientem injicitur; ita hic martem in vitriolum ſolvit, relicto antimoniali ſulphure intacto, in quod nullum jus habet acidum. Alii oleum vitrioli cum antimonio miſcendo & deſtillando, ſulphureum inflammabile crama proliciunt. Nonnulli ſpiritum ſalis fumantem antimonio adjiciunt, & ſic ab ipſo ſulphur inflammabile ſeparant. Vulgari methodo alcalia ſalia fixa cum antimonio fuſa promtiſſime ejus ſulphur imbibunt & ſeparant, ſeque ita arcte invicem junguot, ut non niſi diverſæ naturæ liquido ex amplexu & tricis ſalium explicari & disjungi queat. Tam penetrantem ego poſſideo liquorem, qui ſimulac crudo pulveriſato antimonio adfunditur, protinus, nullo præcedente calore, in ipſum agit, & ſubſtantiam ſulphuream flaveſcentem, aurum rutilanti, argentum primum aureo, poſtea bruno colore inficientem ſeparat.

5. Mercurialis in antimonio contenta ſubſtantia in ejus regulis depreheoditur, ſive cum ſalibus varii generis alcalinis, ſive cum carbonibus vel metallis ſulphur ſaturantibus fuerint præparati. Mercurialis hic regulus naturæ eſt: ſicuti enim mercurius metalla, ſi cum ipſis miſcetur, friabilia & fragilia reddit, auroque pallidum inducit colorem; ita ſimili ratione regulus metallis immixtus ipſa in partes frangibilia reddit, & ſplendorem auro aufert. Porro ſicuti mercurius vim habet ſalivam in copia ex corpore provocandi; ita etiam regulus, cum duabus nitri partibus converſus, in pulverem album, qui ceruſſæ nomine venit, ſæpiuſcule ſalivæ fluxum excitaſſe obſervatus fuit; præſertim ſi in inſigni quantitate & repetitis per aliquot ſeptimanas vicibus fuerit oblatus. Unde etiam ſtomachicum *Poterii*, materia perlata *Krugneri* virtutem ſuam medicamentoſam mutuantur. Tacemus, ipſum regulum, præcedente debita reſolutione & confermentatione cum ſalibus invicem pugnantibus, arduo licet labore, in mercurium currentem converti poſſe.

6. Poſtquam itaque elementa & ingredientia antimonii perluſtravimus, operæ jam erit pretium diſpicere, cujus indolis ac naturæ ſit illud ipſum ſulphur, quod in antimonio deliteſcit, utrum nimirum peculiare plane & diſtinctum ſit a ſulphure minerali communi, an potius ejuſdem cum ipſo naturæ. Non poſſumus autem non hoc loco generatim noſtram profiteri ſententiam, quæ hæc eſt: unum tantum ſulphur in regno minerali datur, uti unum ſal volatile in animali & unum ſpiritum phlogiſton in vegetabili deprehendimus; differentia autem in aliarum particularum heterogenearum admixtione conſiſtit, quæ ſi fuerint ſeparatæ, unius ejuſdemque naturæ ac indolis eſt ſulphur in regno minerali, & ſal volatile in animali, & ſpiritus inflammabilia in vegetabilibus. Quocirca in antimonio non aliud agnoſcimus ſulphur, quam vulgare: quod noſtrum adſertum inter alia ex eo evincimus, quoniam ſulphur commune anatica portione cum antimonii regulo per fuſionem antimonium ſpecie, colore, natura, effectu unum idemque regenerat. Ulterius ex eo quoque pateſcit, quia ex nitro fixo & ſulphure in antimonio exiſtente inflammabili, quando antimonium diaphoreticum conficitur, una producitur ſal amaricantis ſaporis, figuræ ſexangularis, arcano duplicato vel ſali polychreſto per omnia ſimile. Notum autem eſt, illud ipſum ex ſulphuris mineralis acido & ſale fixo nitroſo parari. Ut ſilentio jam prætermittamus, ſulphur antimonii cum mercurio commixtum in cinnabarim converti poſſe, non ſecus ac mercurius cum ſulphure vulgari decenter permixtus ſublimatione in cinnabarim pulcherrimi coloris tranſit.

7. Equidem non ſum neſcius, hic quaſdam obſtare difficultates atque dubia, quibus ſententia noſtra poſſit oppugnari, dum nempe ſulphur, quod ex lixivio antimonii præcipitatur, colore & virtute a ſulphure vulgari longiſſime ſit diſtinctum, cum hoc ſecuriſſimum uſu interno diaphoreticum & roborans ſit remedium, illud autem draſtica vi emeticum & purgans, rubroque colore ſplendeat. Addunt, quod ſulphur antimonii ſingulari polleat virtute aurum depurandi, ipſique rutilantem egregium conciliandi colorem. Verum enim vero, ad hæc paucis reſpondemus. Sulphur illud, quod ex antimooio, mediantibus ſalibus alcalicis, extrahitur, utique non purum, ſed regulinis atomis, a quibus vehemens illa vis aureuſque color proficiſcitur, adhuc imbutum eſt. Etenim ſalia lixivioſa non tantum in ſulphura, in mineralibus exiſtentia agunt, illaque ſeparant, ſed una cum ſulphureis mercuriales metallicas, arſenicales, ſulphuri ipſi intime innexas, particulas imbibuot atque adgrediuntur. Arctiſſima enim unio & firmiſſimum partium ſulphurearum cum minutiis mercurialibus metallicis eſt connubium, adeo ut a ſe invicem ægerrime disjungaotur.

8. Ita videmus & notorium quoque eſt docimaſticis & minerarum excoctoribus, quomodo ſulphur in tractatione & calcinatione minerarum plumbeo argentearum vel mixturæ ex ſulphure & argento compoſitæ igne ſimul auferat, in altum arripiat & portionem ipſius ſaturni & argenti deprædet. Mirifice enim amat ſulphur mercurialem metalli ſubſtantiam, uti in cinnabaris compoſitiooe videmus, ubi utraque firmiſſime ſibi juncta ſunt, nec facile a ſe invicem iterum disjungi poſſunt. Ita curioſum eſt, nullo lixivio ſeparari poſſe ſulphur a cinnabari vel fortiſſima accedente coctione. Quando autem cinnabari antimonii regulus ejus admiſcetur & debito igne ſubminiſtrato ex retorta fiat ſublimatio, tunc reſuſcitatus mercurius vivus prodit, & ſulphur cinnabaris cum antimonii regulo intime junctum, antimonium regeneratum in retorta exhibet. Memorabile porro eſt, arſenicum cryſtallinum mixtum & fuſum cum partibus duabus ſulphuris communis tale efficere concretum, quod lixivio etiam penetrantiſſimo coctum difficillime, vel potius plane non ſolvitur; cum tamen ſulphur per ſe facili negotio, uti in præparatione lactis ſulphuris patet, a tali lixivio ſolvatur & imbibatur, non aliam ob cauſam, quam quod arſenicales particulæ intime cum ſulphureis coiverint, ut ex ambabus nova craſis & textura corporis fuerit enata.

9. Ex hacteous dictis facile poterit concludi, ſulphur antimonii purum difficillime acquiri, ſed ſemper infectum eſſe regulinæ ſubſtantiæ partibus, maxime ſi cum ſalibus alcalibus fiat extractio. Salia enim alcalia cum ſulphure communi mixta & fuſa in hepar ſulphuris abeunt, & poſtea, anatica portione mixta cum regulo antimonii igneque liquata, totaliter illum deſtruunt ipſumque vertunt in crocum, ablata nitida ac ſplendida metallica ſubſtantia, ut dein ſulphur ex lixivio tali præcipitatum non amplius albi coloris, uti magiſterium ſeu lac ſulphuris, non diaphoreticæ virtutis, ſed coloris rubicundi, ut ſulphur auratum & virtutis vehementer emeticæ exiſtat. Idem evenit, quando

antimonium regeneratum ex ſulphure communi & regulo antimonii cum ſalibus lixivioſis colliquatur & poſtea præcipitatur. Longe itaque felicius ſulphur antimonii a regulina ſubſtantia mediante marte ſeparatur, qui tantum ſulphur aggreditur, in ſundum regulina ſubſtantia ſecedente. Et exinde jam fluit ratio, quare in longe majori copia regulus acquiratur, ſi antimonium cum marte tractetur, ac ſi cum ſalibus lixivioſis præparetur, uti in confectione reguli antimonii vulgari patet, ubi ſalia alcalia una cum ſulphure ſimul partes regulinas abripiunt.

10. Alterum quod concernit dubium, ſulphur nimirum depurare ſingulari modo aurum, adeoque in eo differre a ſulphure minerali, ad hoc reſpondemus: neque ſulphur antimonii, neque vulgare aut ullum aliud ingreſſum habere in auri ſtrictiſſimum corpus, tantum quod ſuperficialiter, æque antimonii ſulphur ac vulgare, ſi cum tartaro atque ſale communi fiat auri coctio, illud rutilante tingat colore. Antimonium autem fuſum cum auro, quod cum argento vel aliis metallis mixtum colorem ſuum flammeum amiſit, priſtinum ipſi reſtituit colorem, non quod aliquid ſulphuris addat, ſed quod metalla heterogenea ſulphure hoc ab auro ſeparentur, inque ſcorias reducantur, & ſic aurum una cum regulinis partibus in fundum decidat. Huic quando additur ſufficiens quantitas nitri, regulum io calcem verteotis, aurum ſiſtitur ſplendidum finiſſimum. Similem obtinebis effectum, ſi antimonium artificiale, quod ſulphur commune ingreditur, ad talem auri depurandi modum adſumſeris.

11. Cum itaque in ſuperioribus ſufficienter deductum eſſe exiſtimem, in antimonio quidem ſulphur minerale latitare, vulgari quoad omnia analogum; at vero illud, quod mediantibus ſalibus alcalinis extractum & præcipitatum eſt, de mercuriali regulina ſubſtantia adhuc participare, & ratione hujus virtutem longe diverſiſſimam præ ſulphure communi poſſidere: operæ jam erit pretium, varias hujus ſulphuris antimonii extractiones recenſere, ut dein eo melius appareat, quænam ſint optimæ & ad uſum medicum aptiſſimæ: ubi dein facile innoteſcet, quid de noſtro ſulphure ejuſque efficacia ſit ſtatuendum. Vulgatiſſima ſulphur ex antimonio extrahendi via eſt, quando ipſum cum æquali portione pulveris nigri vulgo *ſchwartzer Fluſs*, vel ſale tartari aut cineribus clavellatis permixtum in crucibulo fluat, quo ipſo in ſubſtantiam flavam ſalino-ſulphuream redigitur, quæ decoctione in aqua per ſolutionem largitur lixivium, cui ſi inſpergitur acetum deſtillatum vel acidum quodvis vegetabile, in fundum tetro fœtore pulvis copioſus aurei coloris ſecedit, qui repetita affuſione aquæ pluvialis probe elotus illud præbet medicamentum, quod ſulphuris aurati nomioe venit, quod vel ſolum vel melioris ſucceſſus ergo cum tartareis mixtum & vomitionem & ſeceſſum ſatis efficaciter movet.

12. Ejuſdem quoque efficaciæ prodit ſulphur, ſi cum ſolutione ſalis ammoniaci præcipitatio inſtituatur, dum nimirum lixivioſum cum hujus acido congreditur, & ſulphur in poris hærens inde dejicitur. Præcipitatum rubicundo colore magis exaltatum acquiritur, cum ſal volatile, quod in mixtura utriuſque ſalis exſurgit, colorem ſulphureum dum in minimas diſcerpit partes, egregie adauget; & quod notabile, pulvis hic præ communi ſulphure aurato magis adhuc eſt emeticus. Vehemens autem hæc virtus ab efferveſcentia & mutua reactione videtur proficiſci, quam ſal acidum cum alcali confuſum excitat, ſub qua æther vehementer motus non tantummodo particulas ſulphureas valde rarefacit, dividit & in talem vaporem vertit, verum etiam ipſas regulinas, ſub contextu anfractuoſo ſulphuris latitantes extrahit & ſeparat, ut dein acidum cum hiſce junctum arſenicale, i. e. mercuriale volatile ſalinum quoddam crama producat. Attentionem enim meretur, lixivium ſcoriarum reguli antimonii vulgaris leni evaporatione incoctum ſal ſulphureum alcalinum præbere, quod virtutem diaphoreticam & aperitivam omnis vehementiæ expertem exſerit, quoniam nullo acido correctum eſt. Circa ejus tamen uſum cavendum, ne cum vehiculo vel corpori exhibeatur, cujus primæ viæ acido exſuperante ſcateant.

13. Quocirca optima ratione perſpicaciſſimi quidam Chymicorum a longo retro tempore in eo magnam collocarunt operam atque ſtudium, ut ſine ullo prævio conflictu vel efferveſcentiæ actu, & præſertim ſine acidi acceſſu ſulphur a ſale ſuo lixivioſo liberetur, confiſi, tunc omnem draſticam virulentam vim eſſe exſpiraturam, & moderatum, ſecurum, diaphoreticum & reſolvens nobile inde emerſurum. Hunc in finem jam ipſe Glauberus, vir magnæ in chymicis peritiæ ac famæ, ſulphuris hujus præcipitationem cum ſolutione tartari, ceu minori & mitiori acido adornat, & ſulphur inde obſcure rubicundum, quod titulo *panaceæ* in ſcriptis ſuis venditat, acquirit: cujus uſum non ſatis in ſanandis morbis rebellibus, chronicis, impuritate lymphæ ex veteri glandularum & emunctoriorum obſtructione pronata corrigenda, exulcerationibus conſolidandis, tumoribus partium diſſipandis, & quidem in exigua doſi repetitis vicibus propinando, non ſatis dilaudare poteſt. Videatur ejus *Pharmacia Spagyrica*. Curioſum eſt, quod ceu magnum experimentum illud commendet ad variolas arcendas & corpus ab ipſis præſervandum: id quod experientia ſeptem infantum confirmat vid. l. cit. pag. 27.

14. Idem remedium in uſum traxit & celeberrimum, magnum & nobiliſſimum illud archiatrorum Conerdingiani nominis par, ut illud ſulphur in pharmacopoliis Brunsvicenſibus & tractus Weſtphalici ferme omnibus *panaceæ Conerdingianæ* nomine magno venditaiur lucro. Hoc jam dictum remedium a peritiſſimis iſtis Archiatris non modo in periculoſiſſimis acutis, verum etiam in refractatiis diuturnis morbis uſitatum eſt; cujus utendi modus in eo conſiſtit: miſcent v. g. grani partem dimidiam hujus panaceæ cum pulvere bezoardico Sennerti vel Anglicano, & in principio variolarum, morbillorum, purpuræ, febrium petechialium, dyſenteriæ illud repetitis vicibus propinant; ſuccedit exinde ſudor optatus, præcordiorum anxietates maxime remittunt, & peropportuna exanthematum ad corporis habitum fit propulſio. Interdum etiam non ſine damno ſalivæ fluxum irritat. In intermittentibus ſebribus inque morbis, qui a ſeri coagulo, copia & infarctu proficiſci ſolent, idem remedium paullo majori doſi datum & cum ſalibus fixis, nitroſis, vel etiam cinnabarinis, martialibus junctum, divinam præſtat opem. In lippitudine oculorum moleſtiſſima cum unguis & panni metu, in artuum doloribus ſcorbuticis demulcendis, idem ſulphur exiliſſima doſi reſolvendo & acrimoniam ſeri demulcendo, ſuppetias tulit optatiſſimas, teſte clariſſimo Schradero in diſſertatione *de medicamentorum Galenicorum & chymicarum neceſſitate*. Memini me quondam hic loci verbi divini miniſtrum hujus medicamenti efficacia & veronicæ infuſo reſtituiſſe, qui ſcabie maligna inſtar lepræ in artubus laboravit, quos ſimul duri glandularum tumores in cute inſtar globorum hærentes occupabant. Cum autem jam laudatum remedium non plane draſticæ virtutis expers ſit, ſed in majori doſi ad grana ſex vel octo adhibitum præſerim cum cremore tartari feliciſſime vomitum ſuſcitet, hinc caute cum illo mercandum eſſe in debilitatis, ubi vires fractæ ac concuſſæ ſunt.

15. Alii

15. Alii inter quos acris judicii & eruditionis conſummatæ ETTMULLERUS referendus eſt, purius & nobilius ſulphur ex antimonio elicere hoc modo tentarunt. Lixivium nimirum illud, ex quo jam ſemel & bis mediante acido præcipitatum fuit ſulphur, denuo miſcuerunt cum acido penetrantiori, ſpiritu nempe vitrioli, & ita ſulphur, quamvis parciſſimum, purius tamen & nobilioris effectus obtinuerunt, quod ceu eximium diaphoreticum, ſpecificum in epileſia præſertim infantili, adfectibus ſpaſmodicis, venereis, & quavis lymphæ ac ſanguinis pravitate mirifice extollunt laudibus. Neque res eſt plane de nihilo; hoc enim pacto ſulphur levius & ſubtilius obtinetur, craſſum vero, gravius & regulinum præcipirationibus in fundum dejicitur; levius autem ac ſubtilius interſtitiis liquidi adhuc innexum, ſpiritu vitrioli demum præcipitatur. Ubi notandum, quod hic ipſe magis facultatem habeat arſenicales mercuriales partes figendi, quam motu ſuo volatiliſandi, ſicuti ſpiritus ſalis & nitri efficitur: utpote ſpiritus vitrioli non agit in regulum, ipſumque ſolvit, quemadmodum aqua regis, vel ſpiritus nitri aut ſalis præſtat. Quoniam autem illud ipſum neque in magna quantitate parabile eſt, neque etiam plane deſtitutum arſenicali volatilitate, cum fuſione albicantes in aerem emittat vapores; merito nobilius deſiderandum.

16. Jam ad alias hujus ſulphuris extractiones progredimur. Sic quondam aqua fontana, nullo accedente alio liquore, ipſum ſulphur copioſiſſimum ex ſcoriis reguli antimonii ſimplicis ſeparavi, quod probe elutriatum & exſiccatum non amplius vomitum, ſed diaphoreſin egregie excitavit, miſcui hoc ipſum cum anatica portione auri fulminantis exactiſſimo tritu, quod arſenicalem virulentiam egregie in mineralibus cicurare conſueſcit, & hocce remedium efficaciſſimum in morbis chronicis vincendis judico, quod tamen ulteriori experientiæ relinquo. Hic autem non poſſumus ſilentio præterire ſublimatum quoddam ex vitro antimonii, mediante ſale ammoniaco per debitum ignis gradum factum & edulcoratum, quod tinctura antimonii ſicca Grammanni vocatur, cujus meminit HOFFMANNUS *in Clav.* SCHROEDER. *pag. 3. II.* quam graſſantibus febribus malignis in continuo auctor habuit uſu, nec non in mania, melancholia, quartana ceu arcanum adhibuit: doſis præſcribitur a granis duobus ad tria vel quatuor, ſed ultra ad ſcrupulum ſemis extendi poteſt, nec alvum movet, nec vomitum ciet, ſed ſaltim diaphoreticam vim obtinet. Tota autem encheireſis in ignis regimine, quod moderatum eſſe debet, & vaſis ſublimatorii humilitate conſiſtit, alias flores iſti fiunt purgantes. Aſcendit hac ratione tantum ſulphurea antimonii portio, relicta regulina virulenta, ceu graviori in fundo: ab arſenicali tamen contagio ſulphur hoc plane non immune eſſe exiſtimo. Cum igitur in noſtro remedio hoc ipſum ſit fixatum ceu ſecurius illud anteferendum eſſe adſirmo.

17. Nunc ad examen ſulphuris nobiliſſimi antimonialis devolvimur, cujus VIGANI in *chymia pag. 50.* mentionem injicit. Ex nitro nimirum, tartaro, ſalo communi & antimonio conficitur regulus, ex cujus ſeparata ſcoria & diſſoluta in fortiſſimo lixivio calcis vivæ, præcipitatione nobiliſſimum ſulphur antimonii acquiritur, odoris gratiſſimi & ſaporis, febres ardentes unica doſi profligans, ſudorem & urinam movendo, quod remedium etiam in doloribus gallicis ſumme proficuum laudat. De hoc ſulphure noſtrum hoc eſt judicium: ipſum eſſe præſtantiſſimum, modo non ſub præcipitatione tale quid confundatur, quod arſenicalem vim exaltet atque exſuſcitet. Ex noſtra præterea inventione non inelegans ſulphur antimonii martiale medicamentoſæ virtutis egregiæ ſequenti ratione: ſcilicet lixivium ſcoriarum reguli antimonii ſimplicis præcipitatur cum ſolutione vitrioli martis; ita in momento color exſurgit atramentoſus, & pulvis in fundum ejuſdem coloris ſecedit; utpote, coeuntibus acidi vitrioli partibus cum ſale lixivioſo hac ratione non tantum ex lixivio antimoniali particulæ ſulphureæ, ſed ex ſolutione vitrioli martiales ſulphureo-terreæ præcipitantur, ut adeo pulvis hic martialis & antimonialis ſit proſapiæ, qui bene elotus & deſuper ſpiritu vini accenſo correctus, virtutem cuſtodit non contemnendam in expediendis graviſſimis obſtructionibus, & excretionibus ſudoris & urinæ promovendis; unde ejus uſus in cachexia, hydrope, hæmorrhagiis, intermittentibus &c. laudatur.

18. Accedimus jam ad medicamentum, quod ſulphur antimonii fixatum eſt, uſu ſecuriſſimum. Sumitur nempe antimonium crudum vel ejus minera Hungarica, aut regulus antimonii medicinalis, in quo ſulphur magis recluſum & extraverſum eſt, miſcetur cum liquido penetrantiſſimo, non tamen pure lixivioſo, & ita ſubſtantia ſulphurea diſſolvitur, quæ etiam ſingulari encheireſi, nullo alio interveniente liquore heterogeneo, multo minus acido, in fundum dejicitur, ubi pulvis coloris obſcure rubicundi apparet, qui aqua puriſſima elotus, & exſiccatus medicamentum noſtrum eſt deſideratum. Injectum hoc carbonibus ignitis, vel crucibulo nullum vaporem tetrum arſenicalem vel ſulphureum emittit, neque invicem coit aut in maſſam funditur, ſicuti hactenus omnia fere recenſita faciunt, ſed manet fixiſſimum ſine ulla ponderis imminutione, tantum quod color tantummodo evadat brunior. Tandem autem ſubminiſtrato extremo ignis gradu, ſive igne vitrificatorio, qualis eſt, qui ex ſolis radiis collectis in vitro prægrandi cauſtico naſcitur, inſtar croci martis vel hæmatitis in maſſam ferro fuſo ſimilem, in auram elevatis vaporibus colore albis, odore ſulphureis, colliquatur.

19. Quod vires hujus ſulphuris fixati attinet, non poſſum non hic propria & aliorum exercitatiſſimorum practicorum experientia confirmatus adfirmare, illud ipſum in chronicis rebellibus, in acutis periculoſis auxilium ferre maximum. Primum ejus uſum vidi & didici ex viri litteraturæ quidem experte, aſt in rebus & operationibus chymicis ac experimentis etiam practicis ad invidiam multorum verſatiſſimo, qui in febribus acutis petechialibus, variolis, nec non intermittentibus contumaciſſimis fauſtiſſimo eventu, ubi omnia alia, etiam generoſiſſima fuerunt adhibita, propinavit, & quidem ſub duorum vel trium granorum doſi effectum edidit diaphoreticum; quandoque etiam tantum per inſenſibilem evaporationem peccantem cauſam exterminavit. Et quod attentionem meretur, deprehendi in aliquot ſubjectis, imo in me ipſo ſum expertus, ſudorem ab adſumto hoc medicamento per triduum durasse, ita ut hora certa ac ſtata tempore matutino, ubi primum ipſe ſudor cœpit, magno cum naturæ levamine fuerit reverſus. Poſtea ego ipſe in artis exercitio multoties ejus uſum vidi mirabilem in profligandis malignis petechialibus febribus, in morbis arthriticis, contracturis artuum ſcorbuticis, lymphæ impuritatibus ſcabioſorum, ubi in contractura laborantibus notavi, quod prima vice ſudor ex partibus adſectis non profluxerit, ſed tantum ex ſanis, donec continuatum præſidium, recluſis viis obſtructis ſimilem effectum in morboſis etiam præſtiterit partibus.

20. In medicamento dicto duo præcipua veniunt notanda & expendenda: primum eſt ejus mirabilis fixitas, alterum cum fixitate perſiſtens efficacia ſumma medicamentoſa tam in corrigendis, quam in commovendis humoribus. Ut autem de fixitate ejus primo loco faciam verba, vero ſimillimum eſſe judico, illam

ipſam

ipſam mechanice fieri, & dependere a particularum varia ſtructura connexione & implicatione. Fixum dicitur corpus, quando ignis vi ejus particulæ minimæ non poſſunt ſeparari & in auras ejici. Notum autem eſt, omne ſulphur ex mineralibus, nec non omnem mercurialem & arſenicalem ſubſtantiam igni non adeo forti obſecundare & abire in fumum; quod autem in noſtro remedio illud non fiat, hujus inquirendæ cauſæ ſunt. Principalem autem credimus particularum mutuam implicationem atque implexum talem, quem ignis motu etiamſi vehementi inteſtino divellere & diſſolvere neutiquam valet. Placet itaque proponere quædam exempla ex Chymicis, ubi ex mutua mixtura partium, quæ per ſe ignem non ferebant, ſubnata fuerit ſatis conſtans fixitas. Ita memorabile eſt, ſpiritum vitrioli ſumme ſulphureum volatilem ſale tartari ſaturatum cedere in ſal neutrum, quod in igne fixiſſimum eſt, ubi tamen, quando admiſcetur, vel ſpiritus ſalis vel vitrioli, ſtatim reſuſcitatur priſtinus ſulphureus odor. Eadem ratione, ſpiritus nitri fumoſus fugaciſſimus commixtus cum nitro fixo vel ſale tartari tranſit in verum nitrum inflammabile, quod validiſſimo igne ſuſum in crucibulo non avolat, ſed perſiſtit, ſimul ac autem affunditur ipſi oleum vitrioli in momento prodit ſpiritus nitri volatiſſimus, ſub vapore flammeo, & odore gravi, præſertim ſi accedit lenis calor. Ita quoque obſervatione digniſſimum eſt experimentum, quo ſalis in igne fixiſſimi natura oſtenditur: nimirum ex urina recenter evaporata & inſpiſſata paratur per cryſtalliſationem ſal mediæ naturæ, quod igne commiſſum exhalat ſpiritum urinoſum, remanet autem ſal, neutro analogum, quod neque cum ſale acido, neque alcali efferveſcit, in igne autem vehementiſſimo & penetrantiſſimo, qualis eſt ſolaris per vitrum convexum duorum pedum diametri concentratus, manet fixiſſimum & pellucidum; cum e contrario omnia ſalia media, uti ſal commune, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, ſal ammoniacum promtiſſime avolent in auras, ne particula quidem relicta. Interim curioſum eſt, hoc ſal urinæ fixiſſimum, ex ſpiritu ſalis acido neceſſario compoſitum eſſe debere, quoniam, ſi injicitur aquæ forti, vel ſpiritu nitri, efficit aquam regiam, compactum & denſiſſimum auri corpus ſolventem. Ex quibus patet, corpota volatilia ob mixturam & implicationem ad fixitatis ſummæ gradum perduci poſſe.

21. Quomodo autem ſulphur, quod naturæ eſt admodum in igne fugacis & diſſipabilis, fixum & ignis patiens detineri poſſit, ex ſequentibus illuceſcet experimentis. Nimirum plumbum ſi æquali parte miſceatur cum ſulphure & hæc invicem mixta injiciantur in crucibulum bene lutatum, plumbum, quod alias facillimæ etiam ante ignitionem fuſionis eſt, ab admixto ſulphure vehementiſſimum ignis gradum ſuſtinet, antequam colliqueſcat. Quodſi autem addatur limatura martis, pulvis carbonum vel aliquid nitri, fuſio mox promovetur. Mercurius metallorum fluidum & volatiliſſimum ad magnum fixitatis gradum redigi poteſt, ſi nempe mixtura fiat ex mercurii triplo, ſulphuris parte una & ſalis armoniaci parte una, hæc invicem probe in mortario lapideo vel vitreo triturata indantur phiolæ vitreæ & aliquot vicibus inſtituatur ſublimatio, ita tandem mercurius in fundo reſiduus, ponderoſus purpurei coloris inſtar adeo fixus evadit, ut diu ignis violentiam perpeti queat, & vitrum citius colliquetur, quam mercurius in altum evehatur.

22. Adduximus hactenus varia fixitatis exempla, eum in finem, ut appareat, ex mutuo nexu & implicatione corpuſculorum per ſe non fixorum inſignem firmitatem & in igne conſtantiam obtineri poſſe, unde etiam non tanta animum ſubire debet miratio, quando ſulphur noſtrum, quod per ſe ignis eſt impatientiſſimum, propter ſubtilem ſalino-æthercam ſubſtantiam quæ illud ingreditur, ad maximum fixitatis gradum perductum fuit. Non poſſumus enim non hoc loco confiteri, corpus illud, ex quo ſolvens noſtrum antimonii confectum fuit, ſi igne etiam validiſſimo ſolari tractetur, nullo labore ad fuſionem, colliquationem vel vitreſcentiam poſſe reduci, cum tamen aſbeſti & talci ſpecies omneſque vegetabilium cineres, ipſique lateres in vitreſcibilem maſſam hoc ipſo redigantur.

23. Unicum adhuc mihi excutiendum reſtat altioris indaginis, qua ratione corpus in igne fixiſſimum tam egregium effectum & operationem, quæ ſine activitate motus non poteſt concipi, in corpore noſtro producat; cum tamen notum ſit, corpora fixa ad motum præſertim inteſtinum intendendum propter defectum mobilium partium valde eſſe inepta. At vero experientia optima rerum magiſtra teſtatur, etiam fixa corpora, & quæ valentiſſimum ignis gradum ſuſtinere poſſunt, virtute medicamentoſa mirabili adhuc ſplendere. Notiſſimum enim in foro medico eſt, quid pulvis hæmatitis, quem certus Medicus pro panacea ſolari per multos annos maximo cum lucro venditavit, quid limatura martis, mercurius fixatus cum auro, corallia uſta, aurum fulminans cicuratum & ejus generis plura præſtent in medicina. Non enim videtur dubium, corpus, tametſi ſit ad ignem fixum, ſolvi tamen & diſcerpi quadantenus poſſe, præſertim a liquore ſolvente congruo. Cum autem liquor ſalivalis microcoſmicus, utut inſipidus efficaciſſimum menſtruum ſit, pro intime extrahendis non tantum animalium & vegetabilium partibus, verum etiam ex mineralibus diſſolvat quaſdam minutias, uti id patet in aſſumtione vitri antimonii, mercurii diaphoretici vel dulcis; rationi itaque non inconveniens & abſonum eſt, ſulphur noſtrum minerale fixatum ab eodem liquore quadantenus extrahi, diſſolvi, & particulas illas ſulphureas activiſſimas poſtea per totam corporis ſphæram diſpenſari atque deduci. Videtur etiam hujus aſſerti ratio exinde probabilis, quoniam noſtrum remedium in ore ad tempus detentum, metallicum & leviter conſtringentem ſaporem relinquit, luculento indicio, quaſdam partes ab ipſo mediante ſaliva diſſolvi.

24. Operandi hujus remedii ratio potiſſimum mihi videtur conſiſtere non tam principaliter & primario in materiæ morbificæ correctione & alteratione, ſed potius in motuum vitalium ſanguinis, & ſecretoriorum, qui depurationi humorum inſerviunt, promotione, & quidem tonum fibrarum nervearum ac muſculoſarum roborando agunt, leviterque conſtringendo. Unde tono partium relaxatarum adaucto contenti humores ad circulationem promtiorem non tantum invitantur, ſed & per arctiores vias dum tranſprimuntur, majorem fluxilitatem ſubtilitatemque nanciſcuntur. Accedit, quod intenſiori facto circulo ſanguinis excretio etiam partium heterogenearum ac impuritatum longe liberior atque liberalior evadat, & per conſequens major puritas ac benignitas ſanguini concilietur. Cum autem cutis univerſale & optimum ſit evacuatorium, quo particulæ agiliſſimæ, ſalino-ſulphureæ vaporoſæ ad corruptionem proniſſimæ ſequeſtrantur ac ſeparantur, unde diaphoretica & quidem talia quæ ſalva ſua textura neque immutata efficacia, quod exſpectandum a mineralibus, jure meritoque optima ſecuriſſima, & magnis morbis ſanandis aptiſſima ſunt remedia.

25. Poſtremo loco adjiciendum etiam aliquid eſt circa ſingularem illum effectum, quem ſulphur noſtrum in nonnullis ſubjectis exſerit, dum per aliquot

dies

dies ſtata hora ſudorem continuat. Adſcribendum hoc eſſe exiſtimo operationi medicamenti; quod effe-ctum ſuum id eſt ſanguinis ac humorum commotionem per longum tempus continuat, quoniam ex regno minerali deſumtum propter ſoliditatem & plane non deſtructibilem vel alterabilem partium ſuarum naturam, non facile in effectu ſuo ſuſpendi & impediri poteſt. Quod autem ſtata hora ſudor profluxerit, hæc dici poteſt cauſa, quoniam de die corpus non ſufficienter tegitur, deinde etiam onere alimentorum humores preſſi non tam promte circumvolvi, neque ſecretio nec excretio excrementorum libere peragi poteſt; circa tempus autem matutinum, concoctione peracta & humoribus redditis fluxilioribus, medicamentoſæ particulæ adhuc in corpore reſtiles vi, quæ movens eſt, fibras partium ſolidarum motrices, ceu ordinarium organon ad motus armant, & humores fluxiliores reddendo ad cutis evacuatorium pro excrementitii humoris ſecretione liberaliter deducunt.

26. Circa noſtri remedii uſum & applicandi modum, pauciſſima adhuc veniunt monenda; primum efficacia ejus deprehenditur longe major, in corporibus complexionis cholerico-ſanguineæ, nec non tenerioris & ſenſibilioris texturæ, quoniam ad mobilitatem & fluxibilitatem magis ſunt diſpoſita, hinc tali in caſu energiam præſentiorem exhibere poteſt. Hoc ipſum tamen non negamus, ejus efficaciam in illis morbis, ubi humorum tenacitas ſegnis ac tardus motus eſt, tunc enim majori & reiterata doſi opus eſt. In genere autem obſervandum, omnia illa, quæ quantitatem nimiam humorum ad convenientem proportionem deducunt, & fluxilitatem humoribus adſerunt, non negligenda ſimul eſſe; impoſſibile enim eſt, ut unum remedium omnibus & diverſiſſimis indicationibus ſolum ſatisfaciat, & ex æquo ubique reſpondeat. Hæc itaque pro tempore de efficacia hujus remedii præſtantiſſimi dixiſſe ſufficiant.

DISSERTATIO
DE SPECIFICIS
ANTISPASMODICIS.

Primùm edita anno 1704.

§. I.

PERELEGANS dictum eſt ipſius HIPPOCRATIS *Libr. de Art.* §. 13. *quorum inſtrumentorum, ſive naturæ, ſive artium facultatem obtinemus, per ea, ſane opifices eſſe poſſumus, per alia vero minime licet; quum igitur homo a morbo afficitur, qui vehementior eſt, quam medicinæ inſtrumenta, ne ſperare quidem oportet, ut a medicina exſuperetur.* Ingenioſe divus vir medicamenta adpellat inſtrumenta. Nam ſicut artifex ſine inſtrumentis nihil valet agere, ita Medicus ſine præſtantibus remediis, nihil ſolidi præſtare poterit in medendo. Indigitat quoque porro hoc dicto, proportionem eſſe debere inter morbi cauſam, & inter medicinæ inſtrumenta, adeo, ut ſi morbus valentior ſit ipſis inſtrumentis, quæ debiliora neque ſufficientia tollendæ cauſæ, morbus non ſanetur. Quapropter utique opus eſt, ut Medicus, non ſecus ac artifex, poſſideat inſtrumenta præſtantiſſima, eaque bene præparata, quorum virtutem, facultatem probe perſpectam cognitamque habeat, eorum applicationem ac adminiſtrationem calleat; hiſce ſi deſtitutus eſt, omni ſuo fine ac ſcopo fruſtrabitur. Notum vero eſt, ad tres maxime claſſes omnis generis remedia referri poſſe, ad evacuantia nempe, alterantia & ſpecifica, nam quoniam tota medicina eſt mechanica, h. e. innititur principiis phyſico-mechanicis, quæ ſunt materia & motus, & quia nulla cauſa morbifica ex alio fonte, quam materiæ & motus vitio, poteſt derivari; hinc liquido fluit, omnem virtutem remediorum, quæcunque etiam ſint, vel materiam, vel motum, reſpicere debere. Res clara eſt de alterantibus, quæ materiæ qualitatem varie modificant, temperant, diſponunt, mixtionem, texturam, craſin immutant aliamque reddunt, ut ex maligna & inimica fiat blanda ac benigna, ex immobili mobilis, ex craſſa fluxilis, ad circulationem, nec non ſecretionem, vel evacuationem idonea. Clara quoque & omnis dubitationis expers res eſt de evacuantibus. Cum enim evacuatio conſiſtat in motu, hinc quæ movent, ſive motus vehementes in partibus ſolidis fluidiſque concitant, ſimul evacuatorium effectum præſtant. De ſpecificis vero non adeo res liquet, quo ſenſu hæc accipi debeant, quamque virtutem agendi vel operandi habeant, in eo vero maxime conveniunt, quod per ſpecifica intelligantur ejuſmodi remedia, quæ nec alterando, nec evacuando, præſtant magnos effectus in certis morborum ſpeciebus, eos vel tollendo in totum, vel mitigando. De horum virtute modoque agendi communis quidem eſt ſententia, quod lateat, quod occulta ſit, nec explicari poſſit; nobis autem jam animus eſt evincere, quod motus nimios effrænes in morbis ſiſtant, ſedent, componant, ſive quod ſedativa & antiſpaſmodica virtute gaudeant.

2. Quoniam ſcopus noſter eſt, ea, quæ ſpecificorum titulo ſuperbiunt, perſpicue explicare: quod eorum energia tantummodo verſetur in certorum motuum, qui ſunt in partibus ſolidis, morboſorum placatione, cohibitione, ſive vi antiſpaſmodica, primo omnium nobis opus erit, ex naturæ regnis famoſiſſima ſpecifica recenſere, i. e. talia remedia, quæ magnum, certum & exquiſitiſſimum effectum in certa morbi ſpecie præſtant. Fundamentum cui noſtram aſſertionem ſuperſtruimus, eſt ipſa experientia, non imaginaria, non fortuita, vel cœca, ſed certa, conſtans & fida. Et ut initium faciamus a vegetabili-

bus, certe ibi reperiuntur magnæ virtutis remedia, quæ ſpecifice & peculiariter in certis morbis proſunt, quod ab aliis exſpectari non poteſt, ita v. g. mentha & ex ea paratum puriſſimum, ſine additione & adulteratione, oleum, eſt deſideratiſſima medicina externe in dolore colico, tumore & dolore mammarum a lacte coagulato, ſola inunctione adminiſtratum; interne vero, hoc oleum vel in eſſentiam redactum, vel aqua ejus in ſingultu, vomitu, diarrhœa, in omnibus hæmorrhagiis certiſſimæ efficaciæ medicina eſt; unde ejus uſum frequentiſſimum ac vires mirifice in praxi commendo: imo novi exempla, ubi aliquot guttulæ olei, cum pulvere abſorbente datæ, tuſſim convulſivam ſtomachalem, & aſthma ejuſdem naturæ, brevi cum admiratione ſuſtulerunt. Temporibus oleum ejus adplicatum ſomnum inducit, cephalalgiam tollendo, diarrhœam externe ventri inunctum certiſſime ſedat. Porro ex vegetabilium ſamilia ſplendet inter ſpecifica & peculiaris efficaciæ medicamina chamomilla vulgaris, & ex ea paratum oleum ſapphirini coloris, quale debet eſſe non adulteratum, quod in doloribus colicis & poſt partum, in cardialgia quoque eſt præſentiſſimum. Herba baſilici ejuſque oleum purum, in hemicrania, epilepſia, inque omnibus ferme capitis affectibus, qui ex ſpaſmis & contractionibus nervoſi generis proveniunt, ſingulariter ſe exhibent. Oleum lavendulæ, vel ſpicæ, ſalviæque, in paralyſi, quæ fit a ſpaſmis, rheumatiſmis, ſive dolore artuum lancinatorio, tremore, vertigine, exterius ſpecifice ſeſe exſerunt. Origani oleum in dolore dentium prædicatur, ſed de oleo ſalviæ, menthæ & baſilici ſimiliter reſpondet experientia.

3. Si ullam in claſſem hyſtericorum reponi meretur quod ſpaſmos inteſtinorum & nervoſarum partium placat, ſedat ac ſiſtit, dolores colicos mulcet, certe eſt horminum, ejuſque aqua vel decoctum, interius ſumtum, aut per clyſteres applicatum. Aqua ranunculi eſculenti, ſiva tragoni, eſt in aſthmate ſicco & convulſivo metallico certiſſimæ efficaciæ remedium. Hyſſopi oleum & aqua quid præſtet in pectoralibus affectibus, in vulgus notum eſt. Radix valerianæ ſylveſtris, a Fabio Columna tantopere celebratur, ut eam ſemel aut bis exhibitam, ab epilepſia liberare aſſirmet, refertque, ſe hanc multis amicis dono dediſſe, qui deinde, divino prius numine & favore glorificato, pulvere hujus radicis ſibi reſtitutam ſanitatem affirmarunt. Doſis autem eſt cochleare ſemis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris vero in minori doſi cum lacte datur, vid. Riverius *in prax. med. pag.* 30. Radix cinosbati in morſu lupi rabidi & canis ſummam præſtitit efficaciam, & ſequens pulvis magnopere commendatur: *Recipe pulveris radicis cynosbati odorati unciam unam, ungular. lync. unciam ſemis M. F. pulvis, detur ad drachmam ſemis.* Anno MDCXXX. in Eisleldenſi pago Ruhmſprung, die XXIV. Mart. a lupo rabido ultra triginta homines læſi fuerunt, ex quibus X. ad minimum mortui, reliqui per hunc pulverem evaſerunt, ſicuti ex communicatione ibi Practici D. Richteri habeo.

4. Roſæ, earum aqua, ſpiritus & oleum, in capitis dolore & delirio compeſcendo, egregiam poſſident virtutem. Fœniculum ejuſque oleum purum in tuſſi catarrhali, tam inveterata quam ſtomachali vel pectorali, idiopathica, vel conſenſuali, prævalet oleo aniſi & præſentaneos reddit effectus. Flores ſambuci & ex iis parata aqua, in affectibus exanthematicis, eryſipelate omnique interno graviori dolore, inflammatione, magna præſtant, quod etiam in doloribus & tractionibus podagricis vagis egregie ſe gerit, ſimulque alvum blande ſubducit, niſi fuerit ſpirituoſa. Corticis & florum ſambuci efficacia, quam præſtat externe in eryſipelate diſcutienda, in vulgus notum eſt. Croci virtus in infarctibus pectoris reſolvendis, in lenienda tuſſi & torminibus infantum ſolandis, obſcura eſſe nequit.

5. Papaveracea, ſive flores, ſive ſemen, ſive reſinam conſideremus, tam intus, quam extus inſtar incantamenti dolores ſopire, ſomnum accerſere, excretiones nimias ſiſtere, expeditiſſimum eſt. Flores illæ, primulæ veris, liliorum alborum, convallium, jaſmini, aurantiorum, in omnibus affectibus capitis, convulſionibus, epilepſia, & quibuſcunque ſpaſmodicis inermis motitationibus, non ſine fructu ſeſe gerunt. Tota pœonia, tam quoad ſemen, quam radices & folia, in epilepticis inſultibus compeſcendis egregia eſt; in cujus rei teſtimonium ad pulverem Marchionis provocamus & ſpecificum Michaelis, cujus virtus, maxime ſimplici huic & cinnabari eſt adſcribenda. Nam calces & magiſteria, quæ ingrediuntur, plane effœta ſunt, & nullius efficaciæ. Hyoſciami ſemen, nec non cynogloſſa in impetu ſanguinis cohibendo & hæmoptyſi ſananda, nulli ſunt ſecunda, exemplo ſunt pilulæ de cynogloſſa, quæ in hoc morbo ſunt inſtar omnium. Lycopodii ſemen in urinæ ſuppreſſione, quæ fit ex dolore & ſpaſmo, in epilepſia, dyſenteria magnifice æſtimatum fuit a D. Michaelis aliiſque, qua de re legi meretur, B. Hoffmannus *in Clav. Pharmaceut. Schrœderian.* Anthera liliorum alborum in partu difficili, quem remorantur ſpaſmi potentes & vagabundi abdominis, non ſine ratione commendatur. Baccas paridis, herbam meliſſæ, artemiſiæ, in ſubſtantia novimus in affectu maniaco, ceu arcanum cum magno ſucceſſu ſuiſſe exhibita. Nos unum adjiciemus, quod in illuſtri quadam familia Monſpelienſi, pro ſecreto gentilitio & hæreditario habetur, illiuſque deſcriptio talis eſt: *recipe foliorum meliſſa manipulum unum, incidantur minutim & infundantur in ſpiritus vini uncias quatuor; deinde adde margaritarum præparatarum drachmam ſemis. M. doſis eſt cochlear.* 2. River. *p.* 56. Nuciſta largitur oleum duplex, unum æthereum per deſtillationem, & alterum expreſſum, paulo craſſius, utrumque in dolorum ac fluxuum ferocia ſiſtenda placidoque ſomno conciliando, infallibilem exſerit virtutem.

6. Recenſitis jam plurimis ex vegetabilium regno præſidiis, quæ ſpecificorum titulum merentur, progredimur nunc ad animalia & ex iis quoque depromere, quæ ſpecifice certis morbis ſubveniunt, apud animum conſtituimus. In univerſum autem hic notari velim, quod omnes partes animantium duriores, v. g. ungulæ, cornua, oſſa, in ſubſtantia & pulvere ſumtæ, virtutem habeant antepilepticam & antiſpaſmodicam, in cujus rei confirmationem ac teſtimonium advocamus experientiam & auctoritates v. g. Alcis ungula, quod ſpecifica virtute celebretur adverſus epilepſiam, noto notius eſt, neque hic attendendum eſt, ad ungulam maris, nec adultam ætatem, vel tempus, quo in venerem hæc animalia feruntur, nec ad ungulam dextram poſteriorem, quamvis non negandum ſit, quod animalium partes tunc temporis, quo vegetiora ſunt, quo majori continuo motu fluidorum & ſpirituaſcentia gaudent & ſulphur copioſius & activius poſſident, eo efficaciorea eſſe ad medicum uſum. Verum enim vero, hic antepilepticus effectus non tantum valet de ungulis alcis, ſed & de cornubus aliiſque. Ungulam aſini, alcis in epilepſia eſſe vicariam, ſcribit Schroederus *p.* 146. De bovis & equi ungula idem ſperandus effectus.

7. Cornu bovis ad epilepſiam idem Schroederus commendat & ſcribit, quod viderit ſcobem ejus exhibitam fuiſſe contra epilepſiam cum effectu, & *p.* 272. hæc habet: *cornua & ungulæ bubulæ medentur ſpaſ-*

mo:

mo : de eboris dente idem perhibet *p.* 287. quod tollat epilepſiam, arceat melancholiam & reſiſtat venenis. De cranio humano & oſſe triquetro temporum, quod peculiare in epilepſia ſpecificum ſit, vulgo perhibetur. Rhinocerotis cornu, lapis manati, dens hippopotami, ad dyſenteriam, ad ſpaſmum, de quo ſubminiſtramus locum ex THEODORI TABERNÆMONTANI *Waſſerſchatz p.* 121. mirifice commendantur. Ego puto, quod non tantum horum animalium duræ allegatæ partes hac virtute antepileptica celebrentur, ſed quod in univerſum omnes dentes, cornua & ungulæ, raſuræ, in ſubtiliſſimum pollinem redactæ, antiſpaſmodicam & antepilepticam virtutem habeant, inque iis morbis, ubi ſpaſmi tragoediam ludunt, vel cauſam morbi ſubminiſtrant, virtute donata ſint eximia; & hoc ipſum non modo verum exiſtimat de duris & oſſeis partibus, ſed etiam de eorum ſanguine, viſceribus, corde, hepate, inteſtinis, carne exſiccatis, adeo ut non magno ſelectu hic opus ſit, ſed ferme promiſcue & indiſtincte, ſiccata quædam pars ex animalibus deſumta, egregie & ſpecifice opituletur epilepticis, convulſivis & ſpaſmodicis pathematibus, & magnos effectus in medendo exſerat.

8. Nihilominus quædam ex autoribus probatis, qui collegerunt ſpecificorum claſſem ex animantibus deſumtam, tradere neceſſum eſt, ut aſſerti noſtri veritas confirmari & res explicari poſſit. Aper dentem largitur, qui in ſubſtantia & philoſophice præparatus, aut melius in decocto, in pleuritide & cynanche mirifice a practicis æſtimatur. In ſanguine aſinino ſingulare latitat arcanum contra maniam, de quo ſcribit B. HOFFMANNUS *in clave*: hoc ſolo B. MICHAELIS in aula *Altenburgenſi* maniacum reſtituit, eumque non ſemel maniacis applicavi ſumma cum euphoria. Secatur ſcilicet vena ad aures, intinguntur lintea & exſiccantur, deinde extrahitur cruor cum aqua florum hyperici & propinatur, egregie movet ſudorem. Axungia ex animantibus, v. g. muris alpini, apri, ex ungulis bovis, urſi, cervi, taxi, humana, caſtorei, in leniendis omnibus doloribus, in luxationibus articulorum, dolore pleuritico, colica, ſtranguria, teneſmo, contracturis, ariduris, externa illinitione, virtutem mirabilem exſerunt, dum cicatricum duritiem leniunt, calloſitates reſolvunt, & foveas poſt variolas relictas delent. Sanguis ex nonnullis animalibus v. g. bovinus, hircinus, cervinus, humanus, leporinus exſiccatus in dyſenteria, dolore pleuritico, epilepſia, in dolore ex calculo egregiam efficaciam exhibet.

9. Fel catelli lactantis ab UNZERO hiſce verbis prædicatur: *ſume catellum parvum, nigrum, adhuc ſugentem, (pro fœmella vero epileptica ſume catellam) eumque ſtrangula & interfice. Ex interfecti & per ſectionem aperti corpore extrahe totam cyſtim felleam, vix 3. vel 4. guttas ſinceræ bilis in ſe habentem. Illum bilioſum ſuccum omnem puerulo, in paroxyſmo epileptico cum pauxillo aquæ florum tiliæ propina, & miraculi inſtar videbis illum ab hoc morbo e veſtigio ſanari ac curari.* Vid. RIVERII *prax. medic. pag.* 33. In *Finnlandia*, ubi datur urſorum copia, vulgatum ruſticorum eſt, fel exſiccatum inſtar panaceæ exhibere, ſudoreque ſuperveniente, morbos quam plurimos ſolutos audivi. vid. SCHROEDERUS *p.* 312. Cæterum, hanc ferme peculiarem habent virtutem fellis ſpecies v. g. anguillæ, leporis, viperarum, carpionis, ranarum, ſuilli, quod, vel in ſubſtantia, vel etiam ſolutum in ſpiritu vini, in aurium & oculorum adſectibus, tinnitu, ſurditate, ulceribus non ſine fructu uſurpentur. Pulvis teſtium equi ad ſecundinas pellendas, fœtumque mortuum expellendum, ceu magnificæ famæ remedium commendatur, unde HENRICUS *ab* HEER *L. I. obſerv.* cuidam fœminæ difficultate partus laboranti, pulverem teſtium equi cum croco propinavit, & dimidio quadrante citius, puerum enixa eſt. Decoctum raſuræ cornu cervi, dentis hippopotami, unicornu marini, priapi cervini, in dyſentericorum ſpaſmis & torminibus leniendis ſopiendiſque non ſine magno fructu propinatur.

10. Deinceps, celebris eſt pulvis ſecundinæ humanæ ad epilepſiam, ad expellendum fœtum mortuum. In moſcho præſentiſſima virtus antepileptica latet, & ab eo quoque mutuatur efficaciam ſuam pulvis de Gutetta in Gallia famigeratiſſimus, quem deſcribit RIVERIUS *pag.* 52. & hic eſt: *recipe radicis pæoniæ, ſeminis ejuſdem, dictamni albi, viſci querni ana unciam ſemis, ſeminis atriplicis, drachmas duas, cranii humani drachmas tres, coralliorum rubrorum præparatorum, hyacinthorum præparatorum, ana drachmam unam ſemis, ungulæ alcis præparatæ unciam ſemis, moſchi ſcrupulum unum, foliorum auri drachmam unam. Miſce fiat pulvis.* Sanguis porcellorum, cum cancris deſtillatus, in tabe & atrophia curanda remedium eximiæ virtutis & efficaciæ exſiſtit. Zibethum in torminibus colicis, ventris dolore infantum, etiam in uteri ſtrangulatu, vulvæ applicatum, inque virili impotentia membro inunctum præſtantis virtutis remedium eſt.

11. Quanta ſit utilitas, præſertim ad paſſionem hyſtericam tollendam, item ad ſtrangulatum & ſpaſmos horrendos ex utero ſiſtendos, caſtorei, & ex eo paratorum medicaminum, mulierculis non eſt ignotum, adeo, ut uſum ejus remedii mox graviſſima ſpaſmodica pathemata, in quocunque etiam morbo præſentia, remittere ſoleant. Axungia ejus peculiariter quoque convenit nervoſo generi ac utero, ideo morbo comitiali, membris reſolutis convulſivis, apoplexiæ prodeſt. Pulmones ovis, vituli recentis, vel etiam viva columba vel gallina diſſectæ, capiti impoſitæ, in cephalalgia, phrenitide & melancholia egregiam virtutem produnt. Aqua ex pica & hirundinibus deſtillata cum vino, non ſine ſingulari fructu maniacis & epilepticis propinatur. Anguillæ fel ad partum facilitandum commendatur a pluribus. Cinis cancrorum adverſus morſum canis rabidi vulgo extollitur, item in abortu arcendo. *Nos in concepto fœtu retinendo*, inquit POTERIUS, *ejus uſum pluries experti ſumus. Mulier cujuſdam phrygii, ſepties abortum paſſa, hocce pulvere ad duos menſes accepto, partum ad finem feliciter tulit. Quos vivos, ut ranas, in olla vitreata, poſt panis extractionem, ſiccamus. De pulvere ad libitum ſumitur in cibis, ſero & mane.* Funambulus quidam pro ſingulari arcano habuit pulverem ſciuri in vertigine, quem pretio & precibus vix ab eo extorquere potuit D. D. MICHAELIS vid. FRIDER. HOFFMANN. *p.* 280. Pellis cygni colicos juvat & ſtomachi vitio laborantes. Stercus pavonis in epilepſia & vertigine exhibetur, a novilunio uſque ad plenilunium, cum ſaccharo mixtum. De quo etiam legi poteſt BORELLUS *Cent. III. p.* 119.

12. Lumbrici terreſtres in ſubſtantia ſpecifice proſunt in arthritide ſcorbutica, quam vagam appellant, (*die lauffende Gicht, die Vahren*) adhiberi poſſunt intus & extus. Intus exhibentur vel toti conquaſſati, recenterque, cum vino trajecti per linteum, vel ſiccati & pulveriſati: extus applicantur vivi & mortui, vivi impoſiti, donec moriantur, mortui in cataplaſmatis forma adhibentur, podagricos dolores lenit pulvis cum farina calide impoſitus. Viperarum & ſerpentum carnem, hepar, cor, in pulvere, item illorum axungiam contra viperarum & ſerpentum morſum ſpecificam antidotum eſſe & incomparabilem præſtare efficaciam certiſſimæ experientiæ eſt. Eodem modo pulvis ſcorpionum & ejus oleum, interne & externe, contra morſum ſuæ ſpeciei, & pars ex cane rabido

ſumta & exſiccata, interne & externe, contra morſum ſimilis canis, ſi tempeſtive uſurpetur, quod infallibilem virtutem producit, indubitata confirmat experientia. Cæterum viperarum caro, earum fel, ſpina, bepar, in dyſenteria maligna, in arthritide vaga, in maligna & leproſa ſcabie, peculiarem quoque energiam oſtendunt. Ulterius pulvis lapidis manati, ad ſanguinis ad eructationem ſpectantis cohibitionem, ut hæmoptyicum fluxum, utiliſſime adhibetur. Dentem hippopotami ad omnes hæmorrhagias eodem ſcopo B. Michaelis in *Not. ad ideam Med. Pract.* Jonstonii commendat, & notat Wormius *in Muſeo* & *Pater* Boehm, quod Goæ dens valde efficax, qualis fuit hippopotami, aſſervetur in noſocomio regio, cujus vim ſi monſtrare cuipiam velis, venæ ſectæ eundem admovent, quo ipſo illa ſtatim fluere deſinat.

13. Cornu rhinocerotis in omnibus affectibus ſpaſmodicis, dolore pleuritico, hæmorrhagiis, in ſubſtantia non ſine effectu datur, & ſimilem ferme cum dente hippopotami, unicornu marino, & lapide manati exhibet virtutem. Pulvis inteſtinorum lupi ad compeſcendos dolores colicos datur non ſine fructu. Leporis oculi exſiccati valent ad partum difficilem, ad ſecundinas & molam propellendam, leporis cor quartanæ peculiariter medetur ſecundum Horstium, ſecatur in tres partes, & præmiſſis univerſalibus, initio trium paroxyſmorum, tertia pars ſingulis vicibus propinatur,* vid. Schroederus *pag.* 300. Pellis leporina in affectu iſchiadico & arthritico egregie celebratur. Oſſiculum tale commendatur ad colicam partuſque difficultatem, fel eſt otalgicum & ophthalmicum, renes teſticulis & calculoſis proſunt, & mictionem involuntariam corrigunt. Humor cryſtallinus cervorum exſiccatus ſolvitur inſtar tragacanthæ in aqua roſarum, hæc in omnibus oculorum vitiis, fluxionibus, inflammationibus, quæ a ſero acri, vel dolore proveniunt, pluribus opem tulit præſentiſſimam. De decocto raſuræ cornu cervi boc loco non prætermittendum eſt, quod ejus uſus maxime congruus ſit omnibus infantum morbis, ubi ſpaſmus, dolor & calor præternaturalis ſeſe exſerit, id quod experientia certa ac conſtanti confirmo.

14. Allegavimus hic ingentem ſpecificorum numerum, quorum virtus certe non eſt de nihilo. Nam profecto experientiam vulgi, tot hominum & per tot tempora ratione certi remedii non temere rejicere debet Medicus, ut ut ignorato operandi modo. Commendamus itaque dicta attentiori obſervantiæ & experientiæ; nobis vero in præſentiarum opus eſt demonſtrare, quod illa effectum exſerant dictis in morbis tollendo ſpaſmos, circa quod neceſſarium duco exponere quid ſit ſpaſmus, & quid per illum intelligatur. Coelius Aurelianus *Lib. III. cap.* 6. ita definit ſpaſmum: *Spaſmus eſt involuntaria tenſio atque conductio partis cum vehementia & dolore acuto, ob ſtructuræ violentiam cum dura diſtenſione.* Et certiſſimum quoque, quod in omni ſpaſmo fibræ muſculoſæ cum ipſis membranis non diſtendantur & elongentur, ſed conſtringantur, comprimantur, & arctiores evadant. Spaſmi nempe ſubjectum ſunt præcipue fibræ muſculares & membranæ quoque nerveæ, & verſatur maxime circa motum ejuſque incrementum: notum enim eſt, regulariter ſecundum naturam fibras muſculoſas filamentaque nervea eſſe inſtrumentum omnis motus atque impulſus, nec non omnis ſenſus in corpore noſtro, unde nulla actio fit in œconomia animali, quæ non mediantibus hiſce partibus abſolvatur. Et quandocunque hujus inſtrumenti, nempe fibrarum ac nervorum motus, actio, vel ſecundum aliquos, tonus recte ſeſe habet, i. e. debita in eis fit ſtrictio & dilatatio, tunc circulatio ſanguinis & tota œconomia motuum, nec non ſecretionis & excretionis negotium, item animæ operationes rite munere ſuo funguntur, & ſecundum regulam fiunt, & ſic præſens adeſt ſanitas: ex adverſo, quando fibrarum & nervorum actio, motus & tonus vitiatus eſt, quod vitium conſiſtit, vel in nimia earum diſtenſione, vel relaxatione, vel in nimia conſtrictione, ſive ſpaſmo, tunc morbus vel diſpoſitio ad eum in procinctu eſt. Nam omnes fere interni morbi, ſublato hujus motus æquilibrio, cauſam ſuam agnoſcunt & pro diverſitate partium, in quibus hi motus fiunt, varii effectus morboſi naſcuntur, variumque accipiunt nomen: principaliter vero cauſam conſtituit illorum motus auctus, nimium activus, qui vocari ſolet ſpaſmus. A qua ille motus celebretur cauſa, & an hæc ſit ſubſtantia immaterialis, notitia & ratione prædita, & an hæc propter certum finem & ex morali conſideratione, ad avertendum gravius malum, tales motus ſuſcipiat, ſive an ſit materialis indolis ſubſtantia, & tantum virtute motus alioque phyſico actu ſuam operationem efficiat, & quomodo id in fibrarum ſtructura præſtet, ſtudio hæc indaganda prætermittimus, ceu obſcura, incognita, determinatione & inquiſitione difficilia, nullius uſus & ad medendi ſcopum directe non pertinentia; ſed potius cuivis hac in re ſuas ſpeculationes & delectationes in ipſis relinquimus. Hoc autem non poterit negari, neque diſſenſio reperitur, fieri tales ſpaſmodicos contractorios motus in fibris corporis noſtri a cauſa externa duplici, vel immateriali, vel materiali. Quod primum attinet, evincunt id animi affectus. Nam nulla gravior animi paſſio eſt, quæ non ſeſe exſerat in corpore per ſpaſmos, & inde dependentes irregulares motus variaque ſymptomata: vel proficiſcitur a cauſa materiali. Hæc rurſus duplici ratione, vel in quantitate conſideranda, ſive mole, vel in qualitate verſatur; unde obſervatio practica & medica docet, vehementes & morboſas generis nervoſi & fibroſi contractiones, non tantum fieri a ſanguinis ſtagnantis in certis partibus copia, infarctu, earumque diſtenſione, ſed & ab acrimonia vellicante, ſcindente & cauſtico materiæ morbificæ elemento eos ſuſcitari, uti ad oculum venenorum effectus, animantium morſus & multorum medicaminum, v. g. evacuantium effectus, teſtantur. Præterea, aliæ cauſæ externæ fibras nerveas muſculoſaſque vellicantes, uti ſunt calculi, feſtucæ, globuli, lumbricorum morſicationes, cauſam præbent hiſce motibus contractoriis dolorificis.

15. Conſiderata jam in genere eſſentia ſpaſmi, videbimus jam, in quibuſnam morbis maxime ludat ſuam tragœdiam, ut deinde melius pateat aſſerti noſtri veritas, quod ſuperius allegata in morbis, qui ex ſpaſmo proveniunt, efficaciam ſuam exſerant. Primo, univerſalis Medicorum eſt conſenſio, epilepſiam eſſe ſpaſmum totius corporis univerſalem, ubi non modo ſyſtema nervoſum, ſed & fibroſum fortiter contrahitur. Teſtantur id contractiones digitorum & pollicis, agitationes, jactationes & circumgyrationes corporis intenſæ, oculorum contorſiones, anxietates præcordiorum conſtrictoriæ cum cordis palpitatione vehementes, compreſſio faucium & aſperæ arteriæ, unde ſpuma, contractio inteſtinorum, unde borborygmi, flatulentiæ, alvi conſtrictio contumax, naſcuntur. Porro, ad ſpaſmos referimus omnes graviores dolores, quales ſunt in paſſione iliaca, colica, calculoſa, ſive calculus ſit in ureteribus, ſive in veſica, ſive in ductu choledocho, cephalalgia, otalgia, odontalgia, & podagra. Confirmant id ſymptomata, quæ hos dolores ſequuntur, violentæ tractiones partium dolore affectarum, & ſubſequentes, maxime in artubus, incurvationes, cum ſtupore; evincunt id ſtaſes & repreſſiones, vel etiam expreſſiones ſanguinis, unde dolor horripilationem & frigus, vel

etiam

etiam calorem partibus inducit, ob liberum circulum, propter ſpaſmum fibrarum & compreſſionem vaſorum, ſuppreſſum. Deinceps, ad ſpaſmodicos & convulſivos motus referri quoque debent, v. g. incubus, tuſſis convulſiva, aſthma convulſivum, ſingultus, palpitatio cordis, vomitus, tormina in dyſenteria, alvi contumaciſſima adſtrictio, urinæ & ſudoris ſuppreſſio, tetanus, ſpaſmus cynicus, priapiſmus, qui ex violenta tractione & motus intenſione fibrarum proveniunt.

16. Spaſmis quoque accenſendæ ſunt hæmorrhagiæ: nulla enim magna hæmorrhagia interna naſcitur, niſi præcedant ſpaſmi, præſertim in primis viis, meſenterio & abdomine. Spaſmi enim, ſunt cauſa inæqualitatis ſanguinis circuli: dum enim præcluduntur & conſtringuntur viæ ac tubuli, & impeditur is motus, ſanguis cum impetu fertur ad alias partes, ubi facta diſtenſione, vaſa diſrumpit; ideo, qui hæmorrhagias curare vult ſpaſmos prius tollat neceſſe eſt, hinc antiſpaſmodica optima adverſus hæmorrhagias ſunt præſidia. Denique pathemata, quæ in hyſtericis, hypochondriacis, & ubi hæmorrhoides ſuppreſſæ, concurrunt, non niſi ſpaſmis adſcribi ſolent; item abortus, non niſi in uteri ſpaſmis, & partus difficilis cauſa, in ſpaſmorum vehementia quærenda eſt. In intermittentium paroxyſmis, præſertim ſub frigore & horrore, ſpaſmodicæ contractiones manifeſtiſſime viſuntur: ſtrictura enim pororum cutis, horripilatio, rigor, frigus, dolor contuſivus pedum, inflatio abdominis cum alvi adſtrictione, nauſea cum diſpoſitione ad vomitum, lumborum dolor, præcordiorum anxietas, nil niſi mere ſpaſmi effecta ſunt. Venenati animantium morſus & ictus, ipſaque cauſtica ex regno minerali depromta, non alia ratione infenſiſſima corpori ſunt, quam ſpaſmorum, quos producunt, violentia & copia ideoque ſubito interficiunt.

17. Diximus ſpecifica eſſe antiſpaſmodica, jam ex præcedentibus facillime colligitur, quare ea, quæ recenſuimus tam ex vegetabili, quam animali regno, in morbis ubi ſpaſmi omne ferunt punctum, præſentiſſimum ſolamen afferant, & eam ob cauſam nominatim in dolore arthritico, colica, epilepſia, diarrhœa, dyſenteria, mania, paſſione hyſterica, hæmorrhagiis, partu difficili, abortu præcavendo, convulſiva tuſſi, contracturis, morſibus animantium venenatis conveniant. Jam res ipſa & ordo poſtulat, ut quo principio agendi inſtructa ſint, & operationem ſuam exſequantur dicta ſpecifica, videamus. Dicimus vero medicamentorum virtutes dependere principaliter ex duplici activo principio, ſale nempe & ſulphure. Sal eſt ſubſtantia, ex particulis figura acuta & ſcindente coagmentata, unde ſaporem in lingua efficit, inque nervoſis partibus vellicatione ac roſione ſua ſenſum doloris excitat, in glandulis vero evacuationes, excretiones cauſatur. Non enim dubitari poteſt, omnis generis evacuantia, uti ſunt purgantia, vomitoria, ſudorifera, diuretica, ſalivantia, apophlegmatizantia, aperientia, principaliter ex ſalino principio operari. Longe vero a ſale diſtat ſulphuris textura ac craſis. Quemadmodum enim ſalis particulæ figuratæ ſunt & facillime diſſolvuntur, diſcerpuntur, ita ſulphur compoſitum eſt ex partibus magis inter ſe implicatis, intricatis, arctius unitis, acrimoniæ expertibus, propter quam intricatam & implicatam texturam, oleoſa & ſulphurea aciem ſalium excipiendo & quaſi in vagina recondendo, illa temperant, quo minus nocere poſſint. Et hæc quoque eſt ratio, quare acidiſſimi concentrati ſpiritus, nitri, vel vitrioli, affuſi oleis deſtillatis, acrimoniam ſuam ferme deponant, ita etiam ſulphur, reguli antimonii & argenti vivi vim virulentam, penitus, admixtione facta, caſtrat; & quemadmodum in ſale magna eſt vis ſolidas partes irritans & rodens; ita in ſulphure eſt principium vim iſtam ſiſtens, fugans, temperans.

18. Equidem objici poteſt contra hanc ſententiam, quod ſulphura intenſum calorem in corpore accendant & materiam motus inteſtini calidi igneique in ipſo præbeant; uti videmus omnia olea deſtillata calidiſſima eſſe: ſed reſpondemus, verum id eſſe de oleis, quæ ſale volatili ſubtili polleant, uti olea deſtillata ex vegetabilibus, item ex animalibus ſumta, quæ manifeſtam propter ſal admixtum intimeque conjunctum habent penetrantiam ac volatilitatem, unde utique talis ſubſtantia ſalina volatilis, cum partibus ſulphureis irretita, diutius manet in corpore, nec tam cito avolat per poros, & ſic calorem tam inteſtinum quam progreſſivum irritatione ſua accendit eamque ob cauſam plus calefacit, olei guttula deſtillati, quam decem grana puri ſalis volatilis ab oleo liberati. Hoc ipſum vero non valet de ſulphure ſibi relicto; uti patet ex omni pinguedine, oleo expreſſo, axungia ignem non paſſa, quorum aſſumta etiam magna quantitas minime calorem augent in corpore, ſed potius leniendo, demulcendo ſpicula ſalina, ſiſtit motum caloris, eundemque deprimit. Latet itaque in ſulphure vis motus ſedans, ſiſtens, adeoque antiſpaſmodica, cum omnis dolor & ſpaſmus ex motus incremento fiant; in ſale vero reconditur principium movens, ſive motus excitans, unde omne ſal calefacit, evacuat. Jam vero ſi conſideremus ſupra recenſita ſpecifica, tam ex regno vegetabili, quam animali deſumta, & inquiramus in illorum agendi principium materiale, mox ſeſe ſiſtit ac manifeſtat ſulphurea ſubſtantia. Nam ex vegetabilibus plerumque oleæ v. g. menthæ, lavendulæ, ſpicæ, ſalviæ, baſilici, chamomillæ, origani, aniſi, fœniculi, hyſſopi, hormini, tantum exſerunt ſuam efficaciam dictis in morbis propter ſulphur vaporoſum quo pollent, & caput & nervos replent. In radice valerianæ, opio, croco, ſemine hyoſcyami, camphora, ſubſtantia ſulphurea vaporoſa ipſo odore teſte præſens eſt. Semen lycopodii, anthera liliorum alborum pure ſulphureæ indolis ſunt, & flatu immiſſæ in flammam, ventum cum ſtrepitu igneum exhibent; flores vegetabilium, pœoniæ, roſarum, papaveris, liliorum alborum, convallium, primulæ veris, ſambuci, virtutem ſuam anodynam & ſpecificam exhalantibus ſubtilioribus ſulphureis partibus unice debent. In animali regno principii ſulphurei, benigni, lenis, acrimoniæ expertis, major datur copia. Nam ſine deſtillatione prævia ſanguis & omnium animalium partes, oſſa, dentes omni ſalina acrimonia carent; porro quanta pinguedo & oleoſitas inexſiſtat animantibus, notiſſimum; obſervamus enim totos panniculos adipoſos viſcera in pinguedine latitant, & nulla pars reperitur, etiam duriſſima, uti os exſiſtit, in cujus poris non copioſa pinguis ſubſtantia deliteſcat. Poſſet quidem hic opponi, ex animali regno ſalia volatilia maxima in copia præparari poſſe, quibus reſpondemus, quod ſalia volatilia formaliter non inexiſtant, ſed mediante igne, non ex pinguedine, ſed ex ſubſtantia terrea, motu igneo, producantur, unde ratio patet, quare ex oſſibus, terreis corporibus, major quantitas illorum, quam ex aliis partibus confici poſſit; item quod non formaliter inexiſtant, ex eo judicare licet, quod non ex animantibus præparentur, niſi prævia combuſtione, & non in initio deſtillationis, ſed demum in fine prodeant, aperto indicio: minime his formalem aſſignari poſſe exiſtentiam; nam ſal tale eſt volatiſſimum, & ſub leniſſimo calore evaporat.

19. Porro ſalis manifeſti expers eſt regnum animale, & inter excrementa potius, quæ ſalina ſunt, ſal referri debet, nam proxime non ingreditur partium, ſive fluidarum, ſive ſolidarum, compoſitionem. Ex

dictis jam facile apparebit, cur animalia tantam ſpecificorum largiantur copiam, i. e. remediorum, motus impetuoſos convulſivos, ſpaſmodicos, dolores, nimiaſque evacuationes ſiſtentium; quoniam nempe ſulphure vaporoſo gaudent, ratione cujus hos effectus præſtant. Jam vero ſulphur cuſtodire talem virtutem ex ſupra dictis in regno vegetabili conſtat, quæ omnia ob ſulphur evaporabile agunt. Sulphur enim vaporoſum eſt, i. e. multas exhalationes, vapores & effluvia, vigore motus inteſtini, qui in ipſo latitat, emittit; teſtante id gravi, vel etiam ſuavi odore. Nam ex ſententia omnium chymicorum & phyſicorum affirmatur, quod ſal ſit principium ſaporis, ſulphur vero odoris. Odor itaque provenit ex copia effluviorum, ſive exhalationum. Atque hæ etiam abundantiſſime deprehenduntur in animalibus eorumque partibus exſiccatis, quæ graveolentem & fortem odorem ſpirant, ut pulvis lumbricorum terreſtrium, viperarum, raſura ungulæ alcis, fel ex animalibus, ſanguis eorum exſiccatus & viſcera exſiccata id docent. Hæ blandæ exhalationes nervis ſeſe inſinuant, & per poros in ſanguinem tranſeuntes, rareſactione ſua nimium dilatando ſibras muſculoſas & in meningibus arterias, iſtum motum ſyſtalticum arteriarum & fibrarum impediunt, a qua ſyſtole & motus progreſſivus & ſpaſmus pendet. Quod vero opiata agant rareſactione & nimia arteriarum expanſione, latius jam deduxi in *diſſertatione* de *apiatarum mechanica operandi ratione*.

20. Nunc ſelectiora eaque compoſita remedia contra hos morbos ſpaſmodicos annectere placet, v. g. in epilepſia habituali ſequens pulvis valde eſt proficuus: *recipe raſuræ ungulæ alcis, dentis hippopotami, unicornu marini, cranii humani, pulveris lumbricorum terreſtrium ana drachmas duas, moſchi drachmam ſemis, eſſentiæ caſtorei inſpiſſatæ ſcrupulum unum. M. F. P. qui vel cum cinnabari mixtus, vel ſolus uſurpari poteſt.* Ad fœtum mortuum & ſecundinam pellendam: *recipe pulveris teſticulorum equi, ungulæ alcis, ſecundinæ humanæ præparatæ ana drachmam, fellis anguillæ, anthera liliorum alborum, croci ana grana XII. olei cinamami guttas quatuor.* In dolore pleuritico: *recipe raſuræ dentis apri, mandibularum lucii piſcis, unicornu marini, oculorum cancri, dentis hippopotami, cinnabaris antimonii ana ſcrupulum unum, nitri grana XII.* In contracturis externe, *recipe axungiæ humanæ, caſtorei, urſi, taxi ana unciam ſemis, olei majoranæ, ſalviæ, lavendulæ ana drachmam.* In colico dolore poteſt addi zibethum. Contra maniam ſanguis aſininus egregius eſt. Contra morſum canis rabidi: *recipe raſura ungulæ lyncis, pulveris viperarum ana drachmas duas, caſtorei grana XII.* In hæmorrhagiis: *recipe dentis hippopotami, lapidis manati ana drachmam, nitri drachmam ſemis. M.* In phrenitide, cephalalgia, externe, gallina viva diſſecta egregia eſt. In arthritide pulvis viperarum, lumbricorum terreſtrium cum cinnabari antimonii & nitro egregium effectum præſtat.

21. Quod attinet ad convenientem uſum & applicationem ſpecificorum, maxime eorum, quæ ex regno animali petita ſunt, ſequentia monita notari merentur. I. Ex animantibus tutiora ſunt & præferenda iis, quæ in regno vegetabili proſtant. Ratio in proclivi eſt; nam naturæ noſtræ convenientiora ſunt, facilius inveniunt ingreſſum in ſanguinem & poris lubentius ſeſe accommodant ideoque magis amica. Aliter vero res habet cum iis, quæ ex aliis regnis profluunt. Hæc enim non tam propinqua ſunt noſtræ naturæ, ſed & heterogenea quædam principia ſimul cuſtodiunt, quæ non bene correſpondent mixtioni partium fluidarum, vel ſpiritibus, ſive principio movendi corporis noſtri inimica ſunt; unde v. g. opium ob ſuum ſulphur vaporoſum anodynam quidem vim habet, nihilominus hoc ſpiritibus non quadrat, ſpaſmodica pathemata non tam prompte ſiſtuntur, quam a caſtureo aliis remediis adpropriatis. II. Notandum eſt, quod hæc dicta ſpecifica ex animantibus, ſi pollere eximio uſu debent, non nimis eſſe debeant inveterata, adeoque non diu in pulvere ſervanda, neque ex inveteratis effœtiſque oſſibus ſumenda ſint; ratio in procinctu eſt, quoniam per fluidum aereum jacturam partis volatilis, qua agunt, ferunt; unde omnia, quæ recentia ſunt, quæ cadaveroſum & volatilem ſpirant odorem, præſtantiſſima. III. Deinde obſervamus, quod illa ex animantibus, quæ principio pollent vaporoſo copioſiſque exhalationibus, longe celerius & citius, ſed etiam magis tranſitorie operationes ſuas exſequantur, præ iis, quæ ſulphure & oleo magis fixo ſcatent, hanc ob cauſam caſtoreum, zibethum, moſchus, ceu odoratiſſima expeditioris ſunt virtutis, præ raſura ungularum, oſſium, dentium, cornuum, quanquam horum virtus ſit conſtantior, in agendo tamen tardior. Medio modo ſe habent ea, quæ ex viſceribus exſiccatis harum animantium, parentur. IV. Hæc ſpecifica virtutem ſuam amittunt, quando fuerint uſta, deſtruitur ſic tota craſis, conſequenter etiam virtus remedii. Exſtat hanc in rem egregius locus apud ANGELUM SALAM, *Sect.* I. *Res, quæ in igne tractantur, omnes alterationem ſubeant, & de naturali ſui temperamenti ſtatu quodammodo dejiciantur neceſſe eſt, ac magis, ſi vel vehementiſſimum eum, vel diutius ſuſtinere cogantur, minus ſi remiſſior fuerit, moraque in eo breviar. Nihil quicquam itaque certi de operationibus remedii colligere licet e ſubſtantiis, vi ignis extortis; imo ſæpenumero contingit, ut herba, quæ vulga refrigerantes putantur, ut cichorium, lactuca &c. oleum calidum & ſal volatile alcalicum fundant, quod calidis annumeratur.* Deinde indubium eſt ac per innumera experimenta evictum, chinam chinæ præſtantiſſimum eſſe febriſugum, quod ſi tamen deſtilletur, ſpiritum acidulum cum oleo pauco empyreumatico præbet, exiſtente capite mortuo nigro: hæc vero febricitantibus exhibeantur, ſive ſola, ſive invicem mixta, omni virtute plane ſunt caſſa ac inefficacia. V. Parum hæc ſpecifica faciunt in epilepſia & aliis morbis, qui fiunt per conſenſum, ſed debet tolli primum cauſa, v. g. in epilepſia, quæ fit ex dentitione difficili, variolis; longe vero majorem efficaciam exſerunt in affectibus idiopathicis, v. g. epilepſia inveterata valde convulſiva, maxime omnium vero efficaciter ſe exhibent in affectibus & ſpaſmis conſuetudine quaſi introductis, quæ nihil aliud eſt, quam ſumma facilitas & proclivitas ſpaſmodicorum motuum per multiplex exercitium ſæpius repetitum, v. g. in epilepſia, aſthmate habituali, & hæmoptyſi. VI. Ratione uſus porro monendum eſt, ne iis tantum inhæreamus, ſed ad cauſam morbi reſpiciamus, hinc v. g. ſi ſanguis ſtagnat ex menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, item ſi circulus maſſæ ſanguineæ impeditus, in hyſtericis, hypochondriacis cauſam præbet variorum ſpaſmodicorum motuum v. g. arthriticorum, ſola non conveniunt, ſed tunc ſimul evacuantia, ſanguinem detrahentia ſubjungenda ſunt: præmiſſis enim evacuantibus, alterantibus, nullum dubium eſt, quin tunc ſuppoſita ſpecifica egregie hiſce affectibus ſubvenire poſſint. VII. Perpendendum & hoc, quod non tam juvent, quando tantum ex cauſa materiali & ejus quantitate, quam potius ex motu, conſuetudine, affectu animi & ſubtiliſſima materia motum provocante, provenit morbus, e. g. ex morſu canis rabidi, viperarum, dyſenteriæ miaſmate, motibus ſpaſmodicis in partu, epilepſia ab ira, terrore, verum etiam, con-

ſenſuali

ſenſuali malo medentur v. g. calculi doloribus, ſi non conſtanter perſeverat affectus, niſi principalis cauſa ſublata ſit. VIII. Et ultimo monitum hoc inculcari debet junioribus practicis, ne hiſce ſpecificis abutantur, quoniam nonnulla ex iis potenter fluxum ſanguinis cohibere & ſupprimere ſolent; ideo cavendum eſt, ne in iis, qui criticas tales evacuationes ſolennes cum fructu ſentiunt, v. g. menſes, hæmorrhoides, narium hæmorrhagias, præſertim ſi natura ad tales diu fuerit adſueta, frequentius & repetita doſi propinent. Facile enim evenire poteſt, ut in totum talis fluxus ſupprimi poſſit; unde præſertim, ſi homines fuerint adultiores, ad ſpaſmodicos affectus, vel etiam ad hecticam, cachexiam, hydropem via panditur apertiſſima.

DISSERTATIO
DE
PURGANTIBUS
MINUS COGNITIS ET SELECTIORIBUS.

Primùm edita anno 1704.

§. 1.

UNIVERSAM œconomiam microcoſmi vitalem ejuſque conſervationem motu non modo progreſſivo ſolenni per circulum, ſed & variis motibus mixtionis, ſecretionis, excretionis, ſuſtentari, nemo facile, cui interiora corporis noſtri paulo exquiſitius patent, in dubium revocabit. Quapropter omnis generis læſionem præternaturalem & morboſam affectionem corporis noſtri non inconvenienter ex læſis iſtis motibus prudentes ducunt atque derivant. Ex horum numero eminent maxime motus evacuatorii, qui quantum naturæ commodi adſerant, dici vix poteſt. Quandoquidem corpus noſtrum in conſervationem ſuam eget multis rebus, quæ iotus debent ſumi, nec tamen in mixtionem & intimum ejus vitale conſortium abeunt, ſed rurſus maxima ex parte ſolent evacuari, quorſum ſpectant omnis generis fere ſalia ioter alimenta reperibilia, humidi plurimum, oec noo ſulphurea explicata. Quin imo pauca ſunt ex medicamentis, quæ ſeſe cum ſuccis corporis noſtri jungunt, ſed potius rurſus debent excerni, utut hoc ipſo actu, dum intrarunt & exeunt, nobiliſſimam opem conſerant. Paucis: natura plus eſt occupata in excernendo quam in retinendo. Si itaque evacuationes hæ ſumme neceſſariæ non debite, non ſufficienter ſuccedunt, & ea, quæ debebant ejici, relinquuntur, præſentiſſima inde materia ad morbos naſcitur. Tametſi autem natura oumeroſa & diverſiſſima eum in finem conſtruxerit evacuatoria: nullum tamen ſolennius eſt; nullum magis perneceſſarium, quam quod conſtituit alvus, ſi nempe ab ipſa perſpiratione cutis longe ſaluberrima diſceſſerimus.

2. Et quemadmodum per alia evacuatoria certa & peculiaria tantum excrementa eliminantur, ita per alvum non unius ejuſdemque naturæ ſed diverſi generis humores ſecluduntur; utpote non modo ex ventriculo & tenuibus inteſtinis craſſior, inutilis & effœta alimentorum extractorum portio per hanc viam tranſit, ſed ex toto hepate bilis, ex pancreate & inteſtinorum præſertim craſſorum glandulis lympha, ſerum, mucus ſequeſtrantur. Quantum vero corpori accedat inde beneficii, vel ex eo tantum poteſt cognoſci, quod ex ſuppreſſa & pigra alvo morbi permulti oriantur, nec ipſa præſente, tuta ac felix cum acutarum, tum chronicarum paſſioonm ſuccedat ſanatio, ſæpiſſime enim providiſſima natura ſibi eligit has vias, & ſanat morbos. Ex hiſce fluit, recipiendum a Medico maxime omnium eſſe ad hanc alvinam evacuationem, ut ipſam, quando neceſſe eſt, juvet; munus enim Medici in eo potiſſimum verſatur, ut, quod natura ſola non poteſt efficere, id arte procuret & exſequatur. Permultum autem intereſt, quibuſnam ſubſidiis & inſtrumentis id perficiatur. Nos, repudiatis omnibus iis, quæ violenter & virulentia ſua naturam laceſſunt, maximam ſecuritatem ponimus in temperatioribus ſtimulantibus, naturæ amicis, & nullum damnum, nullam noxam, iis partibus, in quibus operantur, affricantibus. Quoniam autem non hæc obvia omnibus ſunt, judicavimus dignum opus recenſere ea, quibus egregio cum fructu uti poſſumus. Placuit itaque in præſenti loco ſelectorum purgantium materiam pertractare & optima ac ſelectiſſima parum nota in uſum medicum commendare.

3. Prius vero quam ad enumerationem rariorum & ſelectiorum alvum ſtimulantium accedamus, nobis erit commemorandum qua ratione & quo principio evacuatio per inferiorem partem celebretur, ſive qua ratione ipſa purgantia effectum purgantem exſerant. Quemadmodum vero fæcum ſecluſio ſecundum naturam fit primo motu inteſtinorum periſtaltico, ſecundo huic ipſi inſerviunt ſtimuli: ita etiam purgatio, quæ fit arte, ſimili modo habet. Notum enim ex anatomicis eſt, totum inteſtinorum volumen gaudere tunica ex duplici fibrarum ordine longitudinalium ſcilicet & circularium contexta, quæ muſcularis & carnea appellatur; cujus beneficio motum reciprocum dilatationis & conſtrictionis a ventriculo ad anum ſucceſſive tendentem perſequuntur: qualis motus periſtalticus ſive circumpreſſorius etiam vermicularis appellari ſolet. Hoc ipſo omne in inteſtinis contentum urgetur vel foras, vel per vaſa in interiora. Motum hunc inteſtinalem non eſſe a ſe ipſo, ſed ab alia extrinſeca cauſa, nullus eſt qui dubitat: hanc vero corpoream eſſe & tenuiſſimam, fluidiſſimam, valde activam, nullus ex ſanioribus quoque negat.

Quo

Quo autem vocabulo hanc ipſam inſignire quis velit, & vel naturam, vel animam, vel archeum, vel animalem ſpiritum, aut vitale principium vocare, nobis perinde eſt. Illud tamen ſuffecerit hic meminiſſe, nullum motum in tota rerum natura non niſi proxime per ſubſtantias extenſas ſeſe invicem tangentes fieri, quamvis deinde talium ſubſtantiarum corporeas inter ſe actiones, & reactiones, immateriales actus in animantibus præſertim, quandoque variis modis modificare, determinare & dirigere ad certos motus incognita nobis plane ratione poſſint & ſoleant, ſicuti id in *diſſert. de potentia diaboli in corpora* latius eſt oſtenſum. Quamvis itaque in motione inteſtinorum periſtaltica, ſicuti ad omnem in univerſo motum, & movente & mobili extenſo opus ſit, ſine quibus nullus celebrari poteſt motus: nihilominus ſolo ideali & immateriali actu, cogitatione, perverſa impreſſione, determinatio & directio hujus motus varia fieri poteſt. Ita habemus luculentiſſima exempla, ubi ſaltim ex ſolo viſu, odore, auditu, multo magis ſapore purgantium vehementer quidam purgati fuerint, ubi anima immateriali iſto phantaſiæ actu id minime effecit proxime, ſed tantum per hoc inſtrumentum ſive principium corporis activum, quod communi & recepto nomine ſpiritum vocamus.

4. Quemadmodum vero in microcoſmo, ſi motus ſunt celebrandi, non tantum ſufficiunt movens, inſtrumentum & mobile, ſed recte, ut hæc ipſa agant, opus eſt alia actione, motione externa excitatoria, quæ in ipſis nervis ſive nervoſis membranis fit. Hinc ubi muſculos natura collocavit, ibi etiam adſtites ſunt nervi; in hos ſi fit inſultus, vellicatio ab objecto corporeo externo, vel pondere, vel figura acuta, protinus excitatur, & motus in ſubſtantia augetur muſculoſa: eodem modo ſeſe res habet cum motu periſtaltico inteſtinorum, qui non niſi præcedente actione in nervoſam tunicam celebratur vel intenditur in tunica muſculoſa. Huic autem ſtimulo, quo agitatur ipſa nervea tunica, ſerviunt non modo ſanguis, alimenta, cum copia, tum qualitate ſalina, ſed natura peculiarem eum in finem quoque elaborat liquorem, & jugiter ipſum in inteſtinorum initium amandat, ut per hunc ad motum incitentur, eſtque ipſa bilis, quæ a veneranda antiquitate non inepte clyſter naturalis dicta eſt. Copiam vero ingeſtorum alvum irritare vel ex eo convincimur, quod in diuturna fame & iis, qui parum bibunt aut comedunt, utut bilis ſit valde acris, tardiſſima ſoleat eſſe alvi excretio, & ordinario a copia cibi vel potus aſſumti ſollicitetur natura ad dejectionem. Imo ipſa purgantia ante vel etiam poſt cibos ſumta laudabiliorem effectum edunt, ac ſi ventriculus fuerit vacuus. Acidularum & thermarum ingens copia, non tam activo principio, ſed potius mole ſua ſollicitat alvum. Deinde cibos, quo magis ſunt ſale & aromatibus conditi, eo citius per alvum tranſire, toto die obvium eſt. Principaliter vero ipſa bilis ſtimulo ſuo acri irritando nerveas ſenſibiles inteſtinorum lamellas ad conſervationem & auctionem motus periſtaltici multum confert. Unde qui bilis defectu laborant, vel eam viſcidam, inertem, vel nimis dilutam habent, ii ordinario alvi ſunt tardioris. Ex hiſce allatis non inepte colligimus, ea eſſe optima & naturæ convenientiſſima alvum ſtimulantia, quæ ratione mixtionis & naturæ conſymboliſmum atque affinitatem foveant cum ipſa bile, cujus generis ſunt omnia amara in regno vegetabili conſpicua, niſi aliud quoddam iis admixtum principium eorum efficaciam retundat.

5. Veruntamen cum de ſtimulo principiisque purgante verba fecimus, non res ita intelligi debet, ac ſi proxime & immediate hoc ipſum commoveat inteſtina & ſuſcitet ipſas ſedes. Quod ego meminerim, nullus ſanior unquam Medicus in talem ivit ſententiam, ſed omnes fere in eo ſunt concordes, quod ſicuti omnia medicamenta, ita & ipſa purgantia non proxime & formaliter motum efficiant in nervis & muſculis, ſed quod hoc faciant ſpiritus, ſive anima, quæ tantummodo ab ipſis pharmacis varie diſponitur, & ad motum excitatur. Nam quemadmodum fluidum illud elaſticum, quod in nervis & ſanguine reconditur, omnium motuum in corpore noſtro, ita etiam motus periſtaltici aucti in purgatione cauſa eſt. Perſpicua inde eſt ratio, quare qui ſenſibilioris ſunt naturæ, ſanguine & ſpiritibus abundant, qui cholerici & ſanguinei ſunt, non modo expeditiorem evacuationem per alvum ordinario habeant, ſed & a purgantibus celeriorem & faciliorem effectum ſentiant. Hæc quoque eſt cauſa, quod ſub æſtatem atmoſphæra valde tenui & fluida exiſtente, & in corporibus motu exagitatis facillime ſuccedat purgatio. Idem fit, quando purgantia cum vehiculis calidis & ſpirituoſis aſſumuntur, hinc vidimus cum vino calido, item cum ſpiritu vini dulcificato purgantia aſſumta feliciſſimæ fuiſſe operationis. Contra per irrefragabilem experientiam compertum eſt, corpora languida, ſegnia, torpida, ubi vires & ſpiritus deficiunt, fibræ ſenſus & motus debilioris, temperamentum pituitoſum & melancholicum eſt, motus & laboris expers, cœlum triſte & nubilum, valde difficilem ipſa purgantium operationem ſentire. Quibus aperte liquet non proxima ratione purgantia hunc effectum præſtare in inteſtinis, ſed ſaltim mediate.

6. Deinceps hæc noſtra ſententia eſt, principium, quo agunt purgantia, & quocunque modo alvum ſtimulent, eſſe merum ſalinum, quod vellicando, ſcindendo, pungendo, fibrillas nerveas & naturam ad motum periſtalticum intenſiorem incitat & provocat. Et clariſſime hoc demonſtrabimus iis, quæ ſequuntur; omnis generis ſalia ex regno vegetabili & minerali deſumta facultate pollere laxante & purgante: neque hic admittimus ſpecifica ſui generis ſalia eſſe, quæ inteſtina commoveant, ſtimulent, in aliis vero partibus id non faciant: ſed potius aperte profitemur, omnia ſalia, quæ extricata ſunt, ſui juris, quæ ipſum guſtum afficiunt, linguamque feriunt & vellicant, eſſe debita in quantitate ſumta etiam alvum ſtimulantia. Excipimus tantum volatilia ſalia, urinoſa, quæ quoniam nimis cito per poros avolant, hoc effectu deſtituuntur, & magis ſudorem ac urinam pellunt. Excipimus porro omnia cauſtica ex regno animali deſumta, quæ veſicatorium effectum exſerunt & ſale ſubtili cauſtico ſcindente imbuta ſunt, cujus generis ſunt cantharides, millepedes, ſcorpiones, araneæ, vermes maiales, buſones, quæ fortia ſunt diuretica, minime autem purgantia, nam ex toto regno animali nec unicum nobis notum eſt corpus, quod cum certo ſucceſſu purget. Nam utut certis in corporibus, præſertim inſectis, inhabitent ſalia tenuiſſimæ cauſticæ indolis, ea tamen propter nimiam exiguitatem & volatilitatem non apta ſunt linguæ papillulas nerveas, multo minus inteſtinorum tunicas, commovere.

7. Equidem quod non omnia ſalia purgantis ſint virtutis, ex eo evincere allaborant, quod piper, zingiber, ceu fortiſſima ſalia ſtimulantia, alvum potius ſiccent, quam ipſam fluidam ſervent; veruntamen non negamus hæc dicta acerrimo ſale eſſe fœcunda. Aſt quoniam copioſo ſale alcali tam fixo & volatili, nec non ſulphureo ſcatent, potius in ſanguinem operantur, calorem & motum ejus inteſtinum movendo, unde calefaciunt, exſiccant & humores a centro ad circumferentiam commovent. Diximus vero antea omnia ſalia alcalia volatilia & ſulphurea ſtimulo ſuo plus agere in ſanguinem, quam in ipſa inteſtina.

Unde

Unde etiam radix armoraciæ, raphanus, pipetites, ſedum vermiculare, radix ari, quæ acerrima ſunt, magis ob eandem rationem ſudorem & urinam cient quam ut ſedes moveant. Quapropter ſtatuimus ſal acidum, præſertim ſi cum aliis ſulphureis particulis varie mixtum ſit, eſſe palmarium purgantium elementum. Id quod probamus maxime exinde, quoniam, uti diximus, nullum ſal volatile urinoſum purgat; ſed omne quod purgat, ſive ſit deſumtum ex regno vegetabili, ſive minerali, in mixtionem ſuam acidum principium admittit. Acida enim naturæ ſunt fixioris, partes habent ſolidiores & conſtantiores, figura gaudent magis ſcindente & purgante præ alcalinis.

8. Clarior autem hæc aſſertio fiet per ſequentia, dum varia minus cognita purgantia recenſere animus eſt. Verum enim vero objicitur hic vulgo, quod, quoniam affuſione acidorum mineralium ſpirituum purgantia etiam draſtica caſtrantur & exuuntur ſua virtute, eſſe purgantium elementum magis alcalinæ indolis; quibus reſpondemus: imbecillum eſſe hoc argumentationis genus, ſi acida privant purgantia ſua virtute, ergo in alcali conſiſtit eorum energia. Nam videmus emeticam antimonii vim ſufficienti quantitate ſpiritus nitri affuſa, ſive cum tripla portione nitri deflagret, exſpirare, neutiquam tamen exinde elicitur antimonii vim emeticam conquieſcere in alcali. Quin imo ipſa tinctura ſalis tartari acris omnia draſtica purgantia, colocynthidem, gummi guttæ, helleborum, omni vehementia purgante exuit & privat. Ita quoque eadem encheireſi veſicatoria cantharidum qualitas debilitatur, vel plane deſtruitur. Potius hæc fortiora exceſſiva ſalia, quoniam totam craſin, ſchematiſmum, ac mixtionem corporum mutant, aliamque partium diſpoſitionem & configurationem efficiunt, alium quoque introducunt effectum ac virtutem antiquam deſtruunt.

9. Expoſito ſic elemento, quo & per quod agunt purgantia, ſequitur jam, ut partim rariora, minuſque cognita, partim etiam ſelectiora ex minerali & vegetabili regno ſigillatim, eo tamen, quo fieri poterit, compendio, recenſeamus. Prodeat itaque in ſcenam regium illud metallum aurum, quod per ſe fixiſſimum & omnium in hoc univerſo graviſſimum, quod niſi fuerit ſolutum, omni penitus effectu in corpore caret. Simulac vero degenerat in ſalinam & vitriolicam naturam, commixtione variorum ſalium, ſive liquidorum ſive ſiccorum, acquirit virtutem, non modo alvum ſed & alia emunctoria ſui officii admonentem. Ita verbi gratia ſolutio auri in aqua regis facta, inſpiſſata & cum ſpiritu vini rectificato diluta, & inſtillata ad aliquot guttas aquæ fontanæ placide & egregie aliquot ſedes movet. Auri fulminantis virtus expurgans nemini non jam cognita eſt; accipit autem hanc ipſam tantum a particulis nitroſis intimius actu ſolutionis & præcipitationis auri minutiis commixtis, dum nempe ex commixtione aquæ regis & liquoris alcalini reſultat nitrum, quod poris auri ceu corporis fixi inhærens hunc ſtimulandi producit effectum. Ab hoc quoque dependent auri fulminantis vis, de eoque obſervavimus, ſi fortius fulminat, vehementius etiam movere alvum; contra vero debilius etiam hoc agere, ſi parum vel plane non fulminat. Experientia porro confirmat omnes ſolutiones & liquores auri, qui ſub ſplendidis titulis medicinæ univerſalis vel potabilis auri venduntur, ſæpenumero in majori doſi ciere alvum, non ſine fructu: ita exempli gratia, quando in ſolutione ſalis communis, nitri, tartari vitriolati coquuntur folia auri, poſtea maſſa exſiccatur, & hæc maſſa exſiccata extrahitur ſpiritu vini, exſurgit elegans tinctura aurei coloris, quæ chalybem quoque egregie tingit aureo colore, & in nonnullis ſubjectis efficaciter ſordes educit alvinas. Referri etiam huc debet famigerati hujus loci remedii quod eſſentiam dulcem vocant, operatio, quæ in diſpoſitis ſæpius fortiter purgat. Verum quoniam in recenſitis ex auro paratis purgantibus exiguum ſæpe eſt ſalis, minus etiam purgare eadem ſolent, aſt ſi major accedat ſalium copia fortior quoque ſuccreſcit in purgando effectus. Ita verbi gratia granum unum auri fulminantis bene trituratum cum arcani duplicati ſcrupulo & croceo colore, & metallico auſtero ſapore hoc ipſum imbuit. Talis pulvis in Sereniſſima ultra viginti ſedes nuper provocavit.

10. Obſervamus quoque ipſum fulminans aurum quando non ſufficienter edulcoratum fuerit, plus ducere alvum, quam ſi ab omni ſalino contagio fuerit magna de induſtria elotum. Denique circa hæc ex auro parata remedia non ignorari oportet, longe majori utilitate & conſilio ipſa præſcribi in corporibus torpidis, cachecticis, infantilibus etiam, ubi inteſtina mucoſa & verminoſa ſaburra ſunt obſeſſa, neque tam felicem eorum ſucceſſum eſſe in ſenſibilioribus & bilioſis ſcorbuticis ſubjectis. Deinde animadverſionem deſiderat hoc, quod tutiora perpetuo in forma liquida ſint ex auro parata, quam ſicca; metallum enim hoc omnium graviſſimum plicis & tunicis inteſtinorum tam firmiter inſidet, ut non tam facile elui poſſit, unde concurſu acidi ſolutum & vitriolicum factum vim inferre loco, cui inhæret, quam facile poteſt.

11. Deſcendimus jam ad argentum, & an ex hoc quoque prodeant remedia alvum ſolventia, ſcrutabimur. Qua de re non amplius dubitandum eſt, dum a peritiſſimis Chymicis lunæ cryſtalli catharcticæ & hydragogæ celebrantur, & ab illuſtri Boyleo pilulæ ex ipſis paratæ ad educendas hydropicorum aquas ceu ſpecificæ commendentur: nec ſine ratione, nam ſtrenue a colluvie ſeroſa deplent inteſtinorum canalem, idque unice faciunt, quia rodendo & vellicando inteſtinorum tunicas & glandulas majorem motum periſtalticum & majorem affluxum ſeri procurant; nemini enim in medicina verſato ignotum eſt, dictis cryſtallis feliciſſimo cum ſucceſſu inuri fonticulos. Et porro omnes ſolutiones argenti alvum ducente virtute per experientiam claræ ſunt. Ita argentum purum, ſolutum in aqua forti, poſtea inſtillatum ſpiritui vini rectificatiſſimo largitur liquorem, qui in ſufficienti quantitate ad guttas decem & ultra liberaliter & ſine torminibus ſedes facit. Succedit autem experimentum magis ex voto, quando ſecundum proceſſum Monteschnideri argentum cum regulo antimonii miſcetur & pulvere fulminanti tractatum vertitur in cineres, qui expoſiti aeri, ſal vitriolicum elegantiſſimum, ſplendidis miculis conſpicuum præbent, quod in aqua ſolutum, nobile medicamentum ad detergendas in primis viis ſordes conſtituit. Magiſterium etiam lunæ præcipitatione cum ſale communi confectum, debita doſi, pituitam per alvum educit, & hydropicis & melancholicis confert. Cæterum notum eſt, quod in chronicis affectibus capitis, præſertim epilepſia, vertigine, in putredine quoque verminoſa infantum, veteres remedia ex luna laudibus magnis extulerint. At vero quicquid boni præſtant laudatis in affectibus, id ſaltim fit, cum ſucceſſive detergant, reſolvant, & viſcoſitates e primis viis deducant. Valet circa uſum cautela B. Hoffmanni *in clave pag.* 280. quæ eſt, ut non nimis crebro exhibeantur, quia alias noxam inferre poſſunt. Addimus quod magis pituitoſis, ſegnibus & torpidis naturis conveniant, quam activioribus.

12. Progredimur jam ad cuprum, & quænam ex ea repeti poſſint alvum irritantia circumſpiciemus. Ejus vis draſtica ventriculum ſubvertens & nauſeoſa, vomitoria, nemini non ignota eſt, adeo ut univerſaliter pronun-

pronunciandum ſit: omnia ex cupro parata, præſertim in pleniori doſi, eſſe emetica, cujus rei ratio in eo conſiſtit, quoniam ſulphur mercuriale valde activum penetrans cum acidi mixtura celerrime agit, mox in ventriculi fibrillas corroſivitatem exſerit. Enim vero, quando cupri cum ſpiritu urinoſo, qui nullum aliud metallum præterquam hoc ipſum aggreditur & ſolvit, diſſolutio inſtituitur, tincturam pulcherrime cœruleam concedit, quam debita doſi, refracta nempe, & convenienti vehiculo propinatam inteſtina a ſordibus per aliquot ſedes liberando, in epilepſia infantili ex primis viis, febribus intermittentibus, & ex vermibus prodeuntibus ſymptomatibus non contemnendam opem tuliſſe ferunt. Operoſe vero talis cœrulea tinctura ex luna cupro infecta, operoſius ex vitriolo, & operoſiſſime ex limatura martis petitur. Nam obſervationem meretur, quod famigerata iſta cœrulea tinctura, quæ ex Sileſia etiam ad noſtras regiones transferri ſolet, & pro tinctura martis venditatur, & ex martia etiam limatura, ſalibuſque præſertim ſale ammoniaco conficitur, ſuum colorem unice debeat veneri, quod minus curioſis paradoxum videtur. Verum qui conſiderat metallorum mutuum conſymboliſmum & affinitatem, & quod omne fere argentum quædam ramenta auri, omne fere plumbum particulas argenti, & omne ferrum aliquid veneris in ſinu ſuo complectatur, ille facile capiet rationem, quare ex contextu & involucro martiali cuprum latitans non niſi ſalibus penetrantiſſimis eliciatur. Conſtat autem frequenti experimento, de hac dicta tinctura cœrulea, quod pleniori manu exhibita, & vomitum & alvum quoque ciere ſoleat. Circa venereorum autem uſum monemus, ut ob metum corroſivitatis valde moderatus ac parcus ſit, præſertim ſi cum acidis menſtruis ex ipſo remedia fuerint parata.

13. Num ex marte magis inſonte metallo peti poſſint alvum ducentia, res exquiſitiorem indaginem meretur: & quemadmodum nullum metallum, niſi ſolutum & vitriolicum factum operatur in corpore: ita etiam mars, niſi ſolvatur, omni efficacia exuitur. Quapropter ſi quis limaturam martis in ſubſtantia præſcribere velit, opus eſt ut circumſpiciat, an acidi in ſinu ventriculi oberrantis præſentia ſit, tunc operatio ſuccedere ſolet non infructuoſa. Nam acidum abſorptum degenerat in vitriolum, quod ſæpius alvum liberaliter ad quinque vel ſex ſedes cum appetitus, virium, caloris interni ſuſcitatione non ſine fructu in quibuſdam ſubjectis movet, imo ipſum vitriolum martis ad drachmam unam vel duas, modo in ſufficienti quantitate aquæ diluatur, egregie per inferiora operatur. Videmus id clariſſime in acidulis, quarum virtus dejectoria notiſſima eſt, quæ plerumque vitriolo martiali debet. Quin imo omnes tincturæ martiales quæ cum blandis vegetabilium ſuccis & menſtruis ſunt confectæ, verbi gratia cum ſucco pomorum borſtorffianorum, cydoniorum, tamarindorum, ſucco pomorum chinenſium, largius ad cochlearia duo datæ alvum egregie expediunt. Subjiciendum vero hoc loco eſt, quod martialia non ſemper in alvo ducenda correſpondeant voto, ſed quandoque ſtringendo contrarium exſerant effectum, præſertim ubi humores incraſſati ſunt, & ſpaſmodicis conſtrictionibus inferiores partes adſuetæ.

14. Ex Jove ſuppeditari alvum ſtimulantia perinde in ſcholis medicis incognitum, nihilominus certiſſimum eſt: nam ſal ſtanni virtute laxante & anthelmintica eminet & experimentum cum vulgari ſtanni ſolutione fieri poteſt, quæ ad drachmam unam cum vehiculo aquoſo data vehementer alvum exercet. De Saturni ſale dubium quoddam reſtat, an hoc ipſum etiam ſit laxantis naturæ, potius communi ſuffragio Medicorum moleſtam alvi conſtrictionem facit & ad tormina diſponit. Alii virtutem emeticam ipſi tribuunt, quod ſolutio lithargyrii cum aceto facta & ad cochlear unum ſumta vomitum & alvum cum violentia moveat. Verum cum, loco lithargyrii minium ſi recipiatur, effectus idem non ſequatur, ideo draſticam illam vim a cupro, quod lithargyrio admiſcetur, dum argentum ſeparatur, rectius deducunt. Merito igitur ſaturnina ceu ſtiptica & auſtera ex claſſe laxantium proſcribimus. Devenimus jam ad mercurialia, quorum ſumme vehemens vis cauſtica in proritanda non modo alvo, ſed & vomitu, ſalivæ fluxu ex læſione, inflammatione omnibus apertiſſima eſt, & effectum inde producunt. Notiſſimum porro, quod ſicuti cætera metalla, ita hydrargyrum etiam purum niſi fuerit ſolutum, in & extra corpus in magna quantitate ſumtum omnis violentiæ expers ſit: ſimulac vero contactu acidi ſolvitur & in ſal degenerat, ſumme venenoſum evadit.

15. Ordine jam perducimur ad mineralium familiam, ex quibus principatum ducit ipſum ſtibium. Ex hoc purgans tutum diu curioſi rerum chymicarum ac medicarum ſcrutatores deſiderarunt, ſed adhuc exſpectationi votum non reſpondit. Potius antimonium ex emeticis omnium optima in exili doſi generoſiſſimæ operationis ſubminiſtrat. Ubi quidem non negandum eſt, poſt vomitus alvum etiam ſimul fluere, tale vero, quod tantum purget, nondum hactenus inventum eſt. Illud autem non prætermittere hoc loco voluimus, quod vehemens illa vis, quæ in emeticis antimonialibus conſpicua eſt, identidem a connubio acidi cum mercuriali ſtibii parte ſit petenda; nam crudum antimonium ſine noxa, imo cum fructu inſigni certa quantitate a quibuſdam ſolet offerri. Simulac vero ſulphur a ſubſtantia mercuriali ſeparatur, & tenue acidum, inprimis tartareum, ingreſſum in hanc ipſam invenit, ſumme violenta inde exſurgit operatio. Et hæc eſt cauſa, cur vitrum antimonii vino infuſum ipſum reddat emeticum, & tartarus coctus cum hoc *ipſo ſal emeticum* paratiſſimæ operationis conſtituat. *Mercurius vitæ* quoque, ſi non ſufficienti lotione a *ſpiculis acidis* privatur, valde violentus eſt; quæ omnia docent, acidum eſſe in cauſa, quod metallicam & mercurialem ſubſtantiam ita armet in venenum.

16. Verum longe magis optatum ipſa ſalia ex minerali regno edunt effectum. Nam ſi ſal primum eſt ſtimulans & præcipuum fundamentum purgatricis efficaciæ, facile conſtat, in ſalibus etiam eminentiori gradu hanc ipſam cuſtodiri. Quod etiam res ipſa confirmat. Salia enim omnia, quæ natura profert neutra, quæ artis etiam ſunt producta, dummodo in convenienti adhibeantur quantitate, ſemper ſtrenue alvum movent. Et primo examen ſubeat ſal commune, cujus virtus alvum dejectoria non omnibus æque nota eſt. Aſt ſi una uncia in dimidia menſura aquæ ſoluta hauriatur, ſine moleſtia ultra ſex ſedes provocabit, & eam ob cauſam ipſi fontes, qui ante aliquot annos celebres erant Hombuſani, circumſpecte poti, quibuſdam inſigne levamen afferebant, ſatis fortiter & celeriter purgabant: non vero aliud elementum, quam verum ſal commune magna in copia, in parciori autem ſal quoddam nitroſum calcareum complectebantur. Et duobus ab hinc annis Staſſurti ſcaturientes fontes valde inſigni purgandi virtute pollebant propter ſal commune, quod in copia continebant. Imo quotidiano docemur experimento, quod ab eſu halecis mox citatiorem alvum experiamur, qua de cauſa a nonnullis Medicis præſertim Viennenſibus loco medicinæ commendatur. Effectus vero purgans & ſtimulans hujus ſalis notiſſimus eſt inter clyſteres, nam certe una drachma ſalis communis in clyſteribus plus præſtat quam uncia una aliorum purgantium, & ſi quando reliqui omnes clyſteres ſubſiſtunt, & carent

effectu,

effectu, clyſter ſalinus tantum ex ſale & aqua paratus certiſſime eam reſerabit, & reliquos ad exitum promovebit.

17. De ſalia nitri laxante virtute nemo eſt ex Medicis, qui ulterius dubiter, unde etiam ubi metus eſt alvi fluxus, ab ejus uſu cavere ſolent. HARTMANNUS *in praxi* miſcet nitri unciam cum menſura una aquæ pro potu febricitantium. SCHROEDERUS in hunc locum ſcribit, quod non tranſcendat ſcrupulos quatuor & tamen ſæpius alvi fluxus concitet. Nos in omnis generis febribus non melius novimus remedium ipſo nitro tam propter virtutem refrigerantem, quam ob id, quod alvum ad fluiditatem diſponat, quod beneficium tanti eſt, ut non ſatis ad ſanandas febres poſſit æſtimari. Quoniam vero de vitriolo jam ſuperius mentionem injecimus, de nitroſo, calcareo, neutro, amaricante ſale, quale in copia nonnulli fontes cuſtodiunt, etiam aliquid dicendum eſt. Aſſerimus vero plurimas acidulas Germaniæ ſcatere tali ſale nitroſo neutro, arcano duplicato valde proximo, & ob id ſuam aperitivam purgantem virtutem accipere; ſicuti in *Diſſertatione de methodo examinandi aquas ſalubres* latius demonſtratum eſt. Abundantiſſime hoc ſal etiam in fontibus Egranis exiſtit, ex quibus quoque magna in copia arie paratur, Schwalbacenſibus, Wildungenſibus, Tonſteinenſibus, & omnis effectus ſpiritui æthereo & huic ſali eſt adſcribendus. Quod exinde diſcimua, quando videlicet ſal ex Egranis aquis, elegantiſſima arte productum, ſumimus ad unciam unam & in aqua ſufficienti ſolvimus, emergit liquor, qui toms hauſtus quinque vel ſex ſedes ſine omni moleſtia movet, appetitum excitat, & magnos effectus in chronicis morbis edit. Sæpius in me ipſo & in aliis cum arcano duplicato feci experimentum, & ad unciam unam in menſura dimidia aquæ ſolutum hypochondriacis, intermittentibus lentiſque febribus laborantibus egregio cum commodo propinavi. Suſtulit ſæpe unica doſis febres, & ſedes tres vel quatuor movit.

18. Hujus commatis quoque ſolet eſſe ſal illud ex alumine paratum febrifugum purgans, de quo mentio reperitur in. B. HOFFMANNI *clave pharmaceutica pag.* 348. *Ego*, inquit, *ex alumine cum alcali quodam combinato egregium novi conficere ſal cryſtalliſatum abſterſivum purgans, tutiſſimum in febribus & aliis affectibus, ubi curatio alias per colliquativa purgantia non facile expedienda eſt, uſurpandum. Doſis eſt a ſcrupulo uno ad drachmas duas vel ultra in brodio calido, habet vim ſaponariam, abſterſivam ac diureticam.* Ipſe hoc ſal loco arcani duplicati frequentiſſimo habeo in uſu, quod in omnibus huic eſt ſimile, ſed extendi ejus doſin in fortioribus ad unciam ſemis, imo ad unciam unam, ubi alvum in iis ſubjectis egregie aperit, quæ alias fruſtra purgantibus exercentur. Obſervavi de laudato ſale aliquoties hoc peculiare, quod affrictu in tenebris lucem ſparſerit.

19. Notabile porro eſt, quod alumen ſtyptica virtute alias clarum certa quantitate mixtum cum ſale communi & aqua coctum & ad cryſtalliſationem repoſitum degeneret in ſal amaricans auſteritatis expers, quod ad drachmas quinque vel ſex datum cum ſufficienti quantitate potus egregie ſedes movet. Breviſſimis; omnia ſalia neutra, tartarus tartariſatus, tartarus vitriolatus, tartarus nitratus, terra foliata tartari, ſolutio oculorum cancri, ſufficienti in doſi, & cum largo vehiculo ſumta, egregie primarum viarum ſordes aliquot ſeſſibus ſine ullo incommodo languore vel violentia expurgant. Et unice id in exhibitione horum remediorum deſidero, quod in certis caſibus non dentur in ingenti doſi, nec eorum uſus continuetur. Quod autem in talibus potens inſit vis expurgandi humores per alvum, vel hoc ipſum evidenti teſtimonio eſſe poſſet, quod ad acuenda purgantia, eorumque efficaciam intendendam ſalia addita egregie inſerviant. Ita ex ſagacioribus medici ſalia dicta neutra paucis ſaltim gratia verbi gratia diagrydii, jalappæ, admiſcere conſueſcunt, & obſervarunt, quod unum granum diagrydii cum ſcrupulo ſemis tartari vitriolati mixtum plus operetur, quam ſi ad grana ſex diagrydium fuerit ſumtum, quod etiam valet in cæteris.

20. Perluſtravimus hactenus ſalium mediorum claſſem quo modo & qua doſi alvum laxandi vim habeant. Aquas quoque mineralea laxantes ob idem principium ſalinum efficaces obſervavimus. Dicendum jam etiam eſt de nonnullis vinis, quæ in convenienti quantitate ſumta eximie alvum aperiendo multas ſordes educunt. Referri huc maxime debenr vina Moſellana, quæ non modo propter temperiem, qua gaudent, & diureticam virtutem æſtumatiſſima ſunt, ſed quod peculiariter alvum altero die ſatis ſtrenue moveant, qua de cauſa etiam omnium ſaluberrima ſolent judicari. Cauſas hujus peculiaris effectus ſi exquirimus, non alias invenire in expedito eſt, quam quod copioſo ſale, non tam tartareo, quam potius nitroſo calcareo ſcateant, cui ipſorum virtus eſt tribuenda. Relarum namque nobis eſt, quod ubi vites creſcunt ſolum valde fœcundum ſit ſale nitroſo tartareo amaricante, a quo etiam plurimi fontes & aquæ, teſtibus Tonſteinenſibus, ſaporem ſalubremque virtutem mutuantur. Hoc ſal cauſa quoque eſt, quod hæc vina amariuſculum ſaporem præbeant, virtute diuretica & aperitiva prædita ſint, nec facile inebrient, inque ſubjectis & morbis calidis, æſtate quoque melius aliis ferri poſſint.

21. Expoſita ſic virtute ſalium mediorum deterſoria, ſequitur ut circumſpiciamus, num acidis, ſive in forma ſicca, ſive fluida conſiſtant, etiam eadem virtus poſſit attribui. Occaſionem dubitandi ſubminiſtrat, quod acida adſtrictivæ ſint indolis, ſtimulum bilis enervent, poroa conſtringant, humores incraſſent; at vero non perpetuo id eſſe verum ſequentia indicabunt. Spiritum ſalis rite præparatum diureticum eſſe in eo hactenus, ut memini, convenerunt omnes, ſed laxante virtute inſtructum, paucos memini, qui adfirmarunt, verum hoc experientia diſcimus. Degit Cizæ non imperitus Chymicus, qui ſequentem in modum hoc ſpiritu utitur. Inſtillat nempe ipſum ad guttas decem in menſuram dimidiam aquæ fontanæ. Hanc mixturam mane jejuno ventriculo ſimul & ſemel hauriendum imperat, in calore præternaturali, febrili, bilis commotione ab iracundia, a copia vini, ita egregie præcipitat æſtum, ſitim exſtinguit, aliquot ſedes alvinas movet, urinam pellit & appetitum excitat. A ſpiritu nitri inſtillato eximia quantitate julapiis pro extinguendo calore febrili, quam methodum uſu quondam habuit Mindenſis practicus, alvum inde fluidam redditam non ſine notabili emolumento vidi; aliquando tamen a paulo liberaliori inſtillatione hujus ſpiritus etiam ſanguis prodiit, verum ſine damno. Clyſſus antimonii ſulphuratus quod ſimilem in finem potui intermiſceri ſoleat, practicis notiſſimum. Hic autem nonniſi ſpiritus nitri & ſulphuris, penetrantiſſime acidus eſt. Meretur huc adduci, quod de hoc ſcribit WEDELIUS *in libro de medicamentorum facultatibus pag.* 152. *Acidulæ*, inquit, *artificiales, ſive clyſſus antimonii ſulphuratus alvum ducit & ſimul uti & acidulæ naturales urinam pellit.* Hinc in praxi obſervamus, tota die potui febricitantium inditum alvum apertam tenere, ut hoc loco & largior paulo aſſumtus iiſdem non noceat. De ſpiritu vero & oleo vitrioli major eſſe poſſet dubitatio: verum, ſi in notabili quantitate offertur & magna copia aquæ ſuperingeritur, certiſſime & alvum laxabit. Quinimo ip-

Digitized by Google

ſum elixir proprietatis ſecundum PARACELSI methodum vulgariter paratum cum ſpiritu & oleo vitrioli, teſte experientia, plus laxat ducitque alvum, quam ſi ſine acido vel liquore alcalino fuerit confectum. Et quod attinet ad oleum vitrioli, & hoc ipſum quod vehementer ſatis exerceat alvum, confirmat uſus elixirii ſic dicti polychreſti purgantis, quod in pharmacopolio Glaucheníi proſtat. Paratum hoc eſt ex oleo vitrioli, ſpiritu vini & purgantibus, acidiſſimum eſt corroſivum, valde amarum. Hoc in febribus ardentibus ad guttas viginti aliquoties de die cum regimine propinare ſolent, ut magnam quantitatem cereviſiæ tenuis ſuperbibant, non ſine ſucceſſu, uti aliquoties, ubi deſperata cuncta videbantur, obſervatum fuit. Credibile eſt, ab acido vitrioli tunicas ventriculi rodente & vellicante plus dependere hunc effectum, quam ab admixtis purgantibus, quorum energia, uti notum eſt, ab acido tam forti valde cicuratur.

22. Dum hæc ſcribimus, in memoriam incidit, non ita pridem a duobus Medicis collegiis, quod hodierno tempore incredibile viſum, renunciatum fuiſſe ad acta famam & vitam concernentia, ſpiritum vitrioli ſingulis diebus ad guttas decem per menſis ſpatium ſumtum mortem ex abſoluta neceſſitate intuliſſe, cum tamen ab hujus uſu ægra bene valuit, menſes habuit, donec poſt octo ſeptimanas inflammatione anginoſa fuerit extincta. Cujus mortis cauſam, per aſſumtum ſpiritum vitrioli, qui inter acida corroſiva imbecillimus, per tantum temporis ſpatium inaudito exemplo ſine corroſione exiſtentem, quo ratiocinio ſolito, & connexione cum phyſico-mechanicis principiis, quaque certa & vera experientia ſtabilire & corroborare poſſint, adhuc deſideratur. Spiritui vitrioli occultam quandam virulentiam adſcripſerunt quidam ex Veteribus, ſed meliora experimenta chymica & practica edocti plane contrarium adſerunt, & crudum ſpiritum vitrioli phlegmate ſuo ſulphureo, quod HELMONTIUS reaſgaris nomine inſignavit, ſaluberrimum judicant, experientia communiſſima tot hominum talem ſpiritum cum fructu quotidie fere uſurpantium id ſuadente. Turpe eſt ſane in rebus, ubi certitudo haberi poteſt, opinionibus & conjecturis ſolis plus fidere, quam inquiſitione accuratiori rem tractare.

23. Verum ut in viam redeamus, utique acida egregio pollent laxandi effectu. Videmus id manifeſto in cremore tartari, imo in tartaro crudo, in ſale acetoſellæ eſſentiali, ſale ſuccini bene temperato acido, tamarindis acidis; hæc in doſi debita alvum non modo lubricam & laxam, ſed quandoque fluidiſſimam reddunt. Nam ſi ſola, uti noſtra eſt ſententia, irritatio, vellicatio, arroſio, non tam in una parte inteſtinorum, ſed in pluribus ſimul ſufficit, ut motum periſtalticum inteſtina intendant, & alvi fluxum ſecundent, acida id optime perficere poſſunt. Monendum tamen circa eorum uſum judicavimus, ut ubi pectus laborat vitio, ubi bilis deficit, diſpoſitio ad ſpaſmos, ad melancholica, hyſterica & hypochondriaca pathemata eſt, ubi excretionis ſanguineæ conſuetæ ſuppreſſio eſt, ut nos, quoad fieri poterit, ab eorum uſu temperemus. In omni autem bilioſa, præcalida, ſanguinis & humorum commotione, alvique inde pendente ſiccitate, horum uſum magni facimus.

24. Ulterius devenimus ad hanc quæſtionem, num in ſalibus fixis alcalinis virtus alvum aperiens quoque latitet? minus quidem hoc notum eſt, nec in ullam hac de re in medicorum libris invenimus mentionem. At vero ſi experientiam ante oculos toto die verſantem conſulimus, debemus utique id ipſum pleniſſime adfirmare. Nam ſi ſpectamus thermas plurimas Germaniæ, præſertim Carolinas celebratiſſimas, hæ copioſiſſimum fixum alcalinum ſalem in ſinu ſuo recondunt, quod etiam arte ex iis extrahi poteſt; videatur Diſſertatio noſtra *de methodo examinandi aquas ſalubres*. Jam vero quem latere, niſi imperitum, poteſt, has thermas, modo ſufficienter potentur, ſine ullo incommodo, dolore aut moleſtia alvum decem vicibus & ultra pauco tempore ſollicitare. Ut autem certior res fieret, ſumſi hoc ſal extractum ex thermis iſtis, ſecundum omnia ſali tartari ſimillimum, & ejus unciam ſolvi in menſuris duabus aquæ, idque in aqua calida ſolutum bibi: ſimilis, purgans, diaphoreticus & diureticus reſpondit effectus. Neque dubitari poterit, thermas non poſſe artificio imitari, modo ſal alcali ex calcaria terra & ſpiritu acido minerali paratum ſumamus, idque ſolvamus in aqua calida; ſed hanc rem alibi fuſius deduxi.

25. Conſideravimus hactenus ea, quæ partim ſubterranea loca, partim chymica ars ad alvum expeditam fluidamque reddendam nobis largiuntur. Ordo jam poſtulat, ut etiam, quæ ex vegetabilibus poſſint depromi in uſum medicum, circumſpiciamus. Dicimus vero primum, pleroſque fere ſuccos plantarum, quæ odore carent, ſapore autem amaro & nitroſo vel acido pollent, deterſiva & laxante virtute gaudere. Ex his commendari merentur ſuccus aſparagi, betulæ, braſſicæ, cardui benedicti, radicis cichorei, centaurii minoris, anagallidis, fumariæ, ſcabioſæ, epithymi, portulacæ, graminis, hederæ terreſtris, lactucæ, mercurialis, atriplicis, ſcordii, ſenecionis, & dulcium fructuum. Tales ſucci prius calefacti & in debita quantitate poti, vel ſoli, vel cum ſero lactis, aut aqua calida, egregiam virtutem aperitivam alvum laxantem exſerunt; ineſt enim dictis hiſce herbis ſal elegantiſſimum ſubtile tartareum & nitroſum, quod eſſentiale vocant, & arte quoque ex ipſis poteſt extrahi. Placet huc adducere eximium locum ex PECHLINI *obſervationibus, ſcilicet obſ. 9. pag. 357.* ubi ait; *cichorei ſuccus plurima nitri abundat, quippe quod Chymici dexteritate inde extractum vulgaris nitri inſtar & figuratum & inflammabile vidi: item in portulaca, ſucculentiſſima planta, obvia quoque eſt nitri copia, quando illud cryſtalliſatum in totidem angulos facieſque excreviſſe obſervavi.*

26. Præterea ex vegetabilium claſſe plures herbarum & arborum flores ſubtili ac tenero ſale acri, viſcoſis particulis immerſo, fœcundi ſunt, & ob id blande alvum molliunt, eamque ducunt. Ejuſmodi generis ſunt flores perſicorum, acaciæ, violarum, bellidis, borraginis, calcatrippæ, cheiri, item roſarum recentium, hepaticæ nobilis, fumariæ, rhapontici veri, ebuli, qui vel cum infuſo in vino, vel expreſſi in ſuccum, tempore præſertim vernali, egregie alvum commovent. Intenditur vero eorum vis, ſi aliquid de tartaro, agarico, aromatibus adjiciatur. Ex ſeminibus vegetabilium ſemen violariæ in emulſionem redactum gratiſſimam eleganti virtute non ſaltim diuretica ſed & purgante pollet, ut drachma una quatuor ſedes quandoque ciere ſoleat. Valde accommodatum eſt infantibus, & iis qui nauſea medicamentorum afficiuntur. Virtus hæc præſtantiſſima adeoque commendatiſſima hujus ſeminis parum nota eſt; meminit ejus SCHROEDERUS *in pharmacopœia, qui lib. IV. p. 147.* hæc habet: *ſeminis violarum uſus rarus eſt, iſque in obſtructione renum, ubi emulſionibus potiſſimum inſervit, de quibus nota, quod plerumque vomitum ac ſeceſſum moveat.* Verum monendum, quod virtus emetica accipienda ſit de recentiſſimo ſemine. Nam generalis eſt regula, quod omnia purgantia ex vegeta-

vegetabilibus, ſi fuerint recentiſſima, ob ſal acre volatile cum alvo ſimul provocent ventriculum ad vomendum.

27. Progreſſum jam facimus ad ea vegetabilia, quæ reſina quadam ſubtili acri polleot, ex quibus aliqua delibabimus, quæ ſunt tuta, utut non valde uſitata. Maxime omnium vero noo ignorari oportet, omnia reſinoſo-gummata, quæ multum olei & ſpiritus acidi per deſtillationem fundunt, & acredinem in lingua relinquunt, laxante quadam virtute gaudere. Ita, verbi gratia, gummi galbanum, ſagapenum, ammoniacum, bdellium, opoponax, myrrha qualitate ſtimulante imbuta ſunt. Gaudent enim ſubtili acri ſale, quod enaſcitur ex commixtione olei & acidi, quibus conſtat. Quapropter non ſine ratione veteres & recentiores hæc gummata in pilulas receperunt, hypochondriacis convenientes, quo nomine Quercetanæ, Conerdingianæ claræ ſunt. Abſtinendum tamen ab iis eſſe cenſeo, quando humores bilioſi, fervidi, prædominium habent, & phlogoſes atque exæſtuationes cauſantur. Ob eandem cauſam nempe, ſal tenerum acre immerſum particulis ſulphureis, etiam terebinthina, Peruvianum balſamum, liquida ambra, reſina ladani, ſtimulante ſua virtute ad alvum aperiendam faciunt. Coni abietis in principio veris collecti, & loco thee cum aqua calida infuſi, & ſaccharo canto melioris gratiæ ergo edulcorati, ſcorbuto frigido affectis eximie ſuccurrunt. Nam non modo urinam cieot & alvum apertam tenent, ſed & humorum & ſanguinis maſſam commovent, & excretionem totius corporis optimum in modum ſecundant.

28. Inſuper egregium ſtimulans latitat in ligno guaiaco; hoc non modo copioſa reſina, ſed & acerrimo ſale imbutum eſſe variis experimentis evinci poterit. Præter alia vero ipſius decoctio facta in aqua communi, ſapore teſte, id comprobat. Hæc ſi inſpiſſatur, largitur magma odoris balſamici, ſaporis acris, quod naribus exceptum potenter ſternutamentum movet. De quo jam olim egi in diſſertatione *de ſternutatoriorum uſu & abuſu*. Hæc ipſa ſubſtantia, acris, balſamica, vel per ſe in pilulis, vel melius in pulvere ad ſcrupulum ſemis ſumta, præſertim ſi aliquot grana ſalis neutri admiſcentur, inſigni cum euphoria alvum ſtimulando quatuor, imo ſex ſedes movere ſolet. Eadem virtute, quamvis remiſſiore, præditum quoque eſt gummi guaiaci, quod eum in finem inter balſamicas pilulas optime recipitur. Ulterius notum eſt gummi benzoes puriſſimum, ſapore acri, & ſternutamento teſte, ſubtili acri ſale abundare, & eam ob rationem quoque opportune ingreditur pilulas cephalicas catharrhales & balſamicas; cum autem in floribus ſal illud acido-acre magis ſit congregatum, hinc etiam obſervatur, quod ii ipſi ad alvum ſtimulandam meliores & aptiores ſint. Duo hæc nempe benzoes flores, & extractum decocti guaiaci, ratione virtutis ſtimulantis nares & alvum, hactenus, quantum ſcimus, minus nota fuerunt, a me tamen ſæpius commendata.

29. Reſtat adhuc aliud quoddam tutiſſimum ſtimulans parumper etiam cognitum, quod tamen meretur commendationem, & eſt eſſentia centaurii minoris cum ſpiritu vini rectificatiſſimo, & melius cum ſpiritu cochleariæ facta. Hæc ad guttas ſexaginta vel ultra, propinata ex obſervatione & uſu multiplici cum ſummo emolumento alvum aliquoties aperit. Qua virtute etiam reſplendeſcit extractum, quamvis paulo languidius. Supereſt adhuc ut ex notis & vulgaribus iſtis purgantibus tutiora & ſelectiora commendemus. Inter hæc autem primas partes tenet rhabarbarum & folia ſennæ, utraque in infuſo. Porro tamarindi in decocto, & denique extractum hellebori nigri in pilulis: mechoacanna vero in pulvere vel eſſentia. Reliqua omnia cauſtica potentia in majori doſi plane diſſuademus; in remiſſiori autem, exempli gratia, ad duo vel tria grana pro una doſi, ſi fuerint remixta cum ſalibus & carminativis, qua doſi & methodo ea ſæpius utiliſſima ſumus experti.

DISSERTATIO
DE
VOMITORIORUM
CAUTO ET PRÆSTANTISSIMO USU.

Primùm edita anno 1725.

§. 1.

QUICUNQUE in ſalutaris & pæne divinæ artis noſtræ exercitio dextre verſari, & officio Medici exacte ſarisfacere niritur: illi profecto nihil prius eſſe debet, nihil poſterius, quam ut proprias & genuinas remediorum, quibus utitur, vires, indolem & operationes, pro diverſa tot ægrotantium natura ac corporum conſtitutione, nec non morborum indole eorumque cauſis, probe intelligat intime pernoſcat. Nihil enim ad rectam, ſecuram & ratione ſubnixam medendi methodum magis neceſſarium eſt, quam exquiſitum ac certum, pro morbi & ægrotantis conditione, debito tempore, convenienti regimine, juſto ordine & congrua menſura, appropriata auxilia præſcribendi ac offerendi judicium. Quomodo autem cum recta ratione & ſolido fundamento id præſtare velit & poſſit Medicus, equidem non video; niſi prius ipſorum remediorum agendi principia & elementa, variamque partium, quibus componuntur, mixtionem atque texturam, non ſolum a priori, tum ſenſuum, tum artis chymicæ miniſterio, explorarit, ſed etiam a poſteriori, per varias obſervationes & experimenta practica, eorum effectus atque operationes plenius cognitas habuerit atque perſpectas. Et quum pauci ex iis, qui medicinam faciunt & eruditorum nomen frivole affectant, medicamentorum facultates & pro tanta ægrorum & cauſarum morbificarum varietate, mirum diſſidentes virtutes penitius cognoſcant & perfectius intelligant: minime certe mirandum eſt, tantos non ſolum lapſus, tamque graves errores, in explicando contrario ſæpius & quandoque plane noxio medicaminis cujuſdam effectu committi, ſed in tam diverſum etiam abire animos, in quorundam remediorum æque commendatione & uſu, ac infamatione & vitatione; ita ut nonnunquam idem medicamentum a quibuſdam inſigniter celebretur & ut ſumme proficuum collaudetur, aliis viciſſim hoc ipſum magnopere diſſuadentibus & ut nocivum reformitantibus.

2. Iniquiſſimam vero hanc ex medentum inſcitia ſortem ea præſertim experiuntur remedia, quæ præ reliquis vegetiori & validiori agendi potentia ſunt inſtructa: utpote quæ, quo majori & inſigniori virtute, ſi caute atque prudenter exhibentur, pollent; eo gravius utique damnum, perperam oblata, inducunt. Et ſicuti hoc de omnibus ſic dictis heroicis medicamentis quotidianæ ferme obſervationis eſt; ita certe vix ullum ex eorum cenſu eſt, quod tantopere ſuſpenſos tenuit & in tot ſententiarum divortia pertraxit Medicos, quam vomitoria. Viderant nimirum nonnulli, emetica veneni indolem æmulari, & exigua admodum mole validiſſime operari & atrocia nonnunquam ſymptomata, ſtomachi uempe ardorem, anxietates, oris pallorem, labiorum tremorem & ſuſcitare alia. Cogitarant, ipſam vomitionem eſſe ejuſmodi excretionis ſpeciem, quæ, tantum abeſt, ut ſecundum conſuetum naturæ ordinem contingat, ut potius eundem pervertat, & inverſo plane ordine procedat, ipſumque reciprocum ventriculi motum retro urgendo, nonniſi ſumme violenta ſit & aliena. Obſervarant præterea noxium ſæpius & pernicioſum effectum, *apoplexiam*, cœcitatem, cruentum vomitum *ipſamque* mortem a vomitoriis eſſe productam. Et his potiſſimum rationibus inducti, emeticis indelebilem maculam inurendam eademque e foro medico merito penitus proſcribenda eſſe cenſuerunt. Alii contra, ipſa experientia edocti, noverant, venenum quandoque in ſalutarem medicinam cedere, & vomitoriorum incomparabilem prorſus eſſe utilitatem ac præſentaneam in debellandis morbis opem: neque ob id mirificis encomiis eadem dilaudare dubitarunt, ita ut ſine eorum uſu rebellium morborum ſanationem fruſtraneo conatu ſuſcipi aperte profiterentur, & vix morbus eſſet, in quo non vomitum moventia ſuaderent ac commendarent.

3. Verum vero quemadmodum priorum opinionem in ASCLEPIADE, qui teſte PLINIO, H. N. *lib. XXVI. cap.* 3. vomitum penitus rejecit, jure reprehendit CELSUS, *lib.* 1. *cap.* 3. ita certe parum circumſpecti & imperiti eſſet, in emeticorum laudes tantum excurrere eorumque uſum ultra prudenter conſtitutos limites proferre, nimiaque promtitudine & liberalitate in eorum oblatione uti; quin potius media ineundum eſt via, & ſagaci rationis uſu diſpiciendum: an & quare in hoc vel illo morbo, in alio & alio ægrotante, conducant vel noceant? Sed hoc opus, hic labor eſt, quem irrito ſane auſu adgrediuntur, qui remediorum verum & rationalem operandi in corpus modum ignorant, fructuoſe vero & exoptato conficiunt, qui rationum phyſico-mechanicarum & anatomicarum ſolida cognitione adjuti, in horum remediorum agendi principia, in effectus, quos in corpore humano, pro indole cauſarum morbum excludentium, nec non pro ratione temporis, producunt, ſummo ſtudio inquirunt.

Digitized by Google

quirunt. Quæ quum ita ſint, non inconſultum fore duxi, ſi hoc arduum quidem, ſed ſummæ utilitatis argumentum, ſpeciminis inauguralis loco mihi explanandum ſumerem, & *abſervationes* non adeo tritas atque vulgares *de cauto & præſtantiſſimo emeticorum uſu* cum publico communicarem.

Obſervatio I.

Exquiſita & ſtupenda partium tenuitas eſt in emeticis, qua tam violentos & vehementes in corpore ſuſcitant motus: unde ſumma cum moderatione & provida manu doſis eorum determinanda.

Scholion.

Quanta partium ſubtilitas, vis & potentia emeticis, ſive ex mineralium, ſive vegetabilium familia petitis, inſit: inter cætera vel ſola exigua moles ac doſis, qua oblata vehementiſſime non modo primas vias, ſed & alias a ventriculo longius remotas partes exagitant, luculentiſſime arguit. Inprimis autem in antimonialibus mira particularum exiguitas eſt & ſumma teneritudo, qua potentiſſimæ operationis ſunt, licet ſenſuum miniſterio non percipi poſſit eadem quicquam ipſorum ponderi deceſſiſſe. Nam fruſtum vitri antimonialis, hyacinthini coloris, ſcrupulum circiter æquans, vino Rhenano ſub moderato calore immiſſum, tam validæ virtutis eſt, ut iterata vini aliquoties infuſione, vel centum robuſtis, vomitu ſatis vehementi expurgandis, ſufficiat. Nota etiam ſunt pocula emetica, quæ ex duabus ſtanni Anglicani & una reguli antimonialis parte concinnantur. In his ſi aliquandiu detinetur vinum, expeditiſſima vomitiva virtute illud imbuunt, quæ nunquam aboletur, ſed tantæ firmitatis atque conſtantiæ eſt, ut procurato myriadibus vomitu, poculum ne ſenſibile quidem ponderis decrementum inde patiatur. Ipſe tartarus emeticus, qui ex vitro antimonii & cremore tartari paratur, longe vehementioris operationis eſt eo, qui ex croco metallorum communi more conficitur, & tria hujus grana, vix tanta vomendi vi pollent, quam unum illius, cujus tamen vix vigeſima pars antimonialis proſapiæ eſt. Famigeratiſſimus porro noſtra ætate eſt pulvis ille emeticus Monckii; gallice *Ramoneur* dictus, qui ex nitro & antimonii regulo, in crucibulo calcinatis, præparatur, ope certæ cujuſdam encheiriſeos, qua neglecta, vis vomitoria illico in mitiſſimam tranſit diaphoreticam. Nimirum ſi una pars reguli & tantundem nitri depurati & exſiccati miſcentur, & aperto crucibulo immiſſa calcinantur, in calcem acerrimam abeunt, quæ ſpiritus vini rectificatiſſimi affuſione, prævia digeſtione & repetita infuſione, celebratiſſimam illam metallorum tincturam elargitur, remanente in fundo calce antimoniali diaphoretica, omnis virulentiæ experte. Si vero eadem & reguli & nitri portio ſumatur, nec ſimul & ſemel commiſceatur, & crucibulo indatur, ſed regulo fuſo, ſucceſſive & per vices nitrum adjiciatur, & ſcoria demum, in ſuperficie hærens, ſemper eximatur & removeatur, quouſque omnis regulus cum nitro in ſcorias abierit, & tunc his ſcoriis eodem modo puriſſimus vini ſpiritus aliquoties in ſufficienti quantitate infundatur, quo lixivioſum illud & acre ſal cum nitro tranſcendat in ſpiritum, reſiduus in cucurbita pulvis ad grana aliquot, ſex vel decem propinatus, non raro pro diſpoſitione corporis & humorum vomitionea ſat violentas concitat. Cujus tam diverſæ operationis cauſam ſi quis ſcrutetur, vix aliam deprehendet, quam quod ſcoria illa, in ſuperficie reguli inferiorem carini partem occupantis, hærens, ſubtiliſſimis reguli exhalationibus impraegnetur, quæ nitro non cicuratæ vel inverſæ, vehementis illius & vomitivæ facultatis materiam præbent. Hinc etiam antimonium diaphoreticum, mitiſſimum alias omniſque vehementioris operationis expers pharmacum, illico inſigni vomitiva facultate imbui poteſt, quando nimirum regulo in crucibulo fuſo injicitur, quo exhalantes e liquefacto illo & ſpumante agiliſſimas & tenuiſſimas particulas abſorbeat, inque ſocietatem ſuam admittat. Et ſæpius obſervavimus, ipſum hoc antimonium diaphoreticum, cum tribus nitri partibus non rite præparatum & uſtum, quandoque in corporibus diſpoſitis nauſeam & vomitum ſuſcitaſſe, quod maxime contingit, ſi globuli regulini, forſan ex improvida pulveris carbonum admiſſione & inde facta reductione, prognati, calci diaphoreticæ adhuc interſperſi ſunt. Neque vero tantum vomitoria antimonialis familiæ in exigua doſi vehementes in corpore conciliant commotiones, motuſque ventriculi, inteſtinorum & œſophagi præter naturam invertunt, ſed minima etiam portio cupri, quod unicum ex metallis emeticum eſt, ad vomitum proritandum ſufficit. Vitrioli enim cuprini, quod cœruleum a cupro mutuatur colorem, grana tria quatuorve emeſin ſuſcitare valent; id quod etiam vitriolum album eodem ferme modo præſtat. Antiquiſſimis Medicorum hæc activæ indolis e minerali regno deprompta remedia plane ignota neque in uſum recepta fuerunt, ſed ad vehementiores per ſuperiora & inferiora evacuationes ſuſcitandas, neceſſitate id exigente, ſolo helleboro, præſertim albo, uſi ſunt. Quam enormes autem pariter exigua aliquot granorum hellebori albi doſis turbas, in univerſa corporis œconomia irritando & exturbando, concitet, in propatulo eſt: ut niſi aliorum admixtione probe corrigatur & ſubigatur, inſtar veneni perimat homines, vel in miſerum valetudinarium ſtatum dejiciat. Nihilominus tam tenera & ſubtilis partium in eo eſt compages, ut ſola paullo diuturniori ex aqua ſimplici decoctione, omni virtute draſtica penitus privari poſſit, & tuto poſtmodum aſſumi; quod etiam eadem ratione cum tabaco, aſaro aliiſque emeticæ & draſticæ virtutis vegetabilibus ſuccedit. Similiter gummi guttæ, ſi ad grana ſex vel decem propinatur, non modo per inferiora, ſed etiam ſuperiora, inſigniter & vehementer purgat: ſi vero id ipſum paullo diutius cum aqua decoctum fuerit, quo ſub coctura tenue illud & virulentum principium in auras auſugiat, catharctica vis ex toto perit. Folia vel etiam radices aſari, nec non cortices medii radicis & arboris ſambuci recentes, ſæpe ſuperius & inferius materias exturbant; aſſervati autem, præſertim æſtivo tempore, aliquandiu, hanc virtutem penitus exuunt. Plura porro ſunt ex fortioribus purgantibus, ut gialappa, ſcammonium, hermodactyli, eſula, ſoldanella, gratiola & alia id genus, quæ, ſi recentia fuerint, præter dejectiones alvinas, etiam vomitum cient; quod tamen minime accidit, ſi in pulverem redacta, in libero aere diutius fuerint detenta. Experti quoque ſumus, radicem ipecacuanhæ, ſi in pulvere per annum & ultra liberiori aeris acceſſui pateat, vel ex parte emeticam vim perdere, ut minimum longe majori doſi ea tunc propinari debeat. Denique tenuiſſima illa & inſigniter activa emeticorum facultas dilucide ex eo pateſcit, quod exterius tantum admota, interiora promtiſſime ſubeant, & eo delata, vomitum illico proritent. Fidem hujus rei faciunt M. N. C. *Dec. II. A. I. obſ.* 43. ubi memoratur: quod decoctum croci metallorum, in puero trienni, herpete laborante, exterius applicatum, vomitum produxerit. Et teſte HILDANO *lib. de dyſenteria*, quidam ad emeſin movendam radices hellebori albi orificio ventriculi imponi, aut orificium hoc, & ventrem ſupra umbilicum, unguento de arthanita inungi jubent. Quæ quum tam vera ſint, quam

quam quæ veriſſima, cautiſſime certe erit mercandum & ſumma cura providendum, ne unquam in emeticorum oblatione doſi excedamus, in corporibus præſertim tenellis & ad anomalas commotiones admodum pronis. Hanc enim ſi Medicus pro diverſa indole ſubjecti laborantis, partium nervoſarum conſtitutione & virium quoque ratione, non ſolicite diſtinguit & circumſpecte moderatur: præſentiſſimam, & haud raro, niſi cito ſuccurratur, immedicabilem noxam inferre poteſt. Quare etiam ſagaces & prudentes Medici, non tam inconſiderato & promte, ſed expenſis omnibus circumſtantiis ægri, morbi & temporis, ad hoc remedii genus deſcendunt, multo minus peregrinis & in exteris locis degentibus illud præſcribunt atque committunt.

Obſervatio II.

Sicut omnia activioris indolis & operationis medicamenta: ita etiam ea, quæ vomitum valide provocant, in nerveo membranaceas corporis partes, & primario quidem in ventriculum & inteſtina ipſiſque contermina, vim atque efficaciam ſuam exſerunt.

Scholion.

Per activioris naturæ & operationis medicamenta intelligimus ea, quæ ingentem mutationem ſolidorum & fluidorum motibus celeriter inducendi facultate gaudent; & excretiones vel præter conſuetum ordinem & modum augent & intendunt, vel nimias ſiſtunt atque compeſcunt. Priorum cenſum ſubeunt omnia draſtica & acriora, ἄνω καὶ κάτω evacuantia, nec non quæ ſalivam, urinam & ſudorem impetuoſius cient, aut ſanguinis profluvia eliciunt. Inter illa vero, quæ effrenes ſolidorum & fluidorum motiones ſedant vel ſiſtunt, narcotica principem ſibi vindicant locum. Omnia hæc ac ſingula ſumma partium, ſive ſulphurearum, ſive ſalinarum, tenuitate & ſubtilitate in tenerrimas tunicarum nervearum & muſculoſarum fibras penetrando & agendo, tum ſenſum, tum motum, & ſyſtalticum & diaſtalticum, cujus beneficio omnis generis fluida per canaliculoſam partium texturam truduntur & volvuntur, diverſimode afficiunt atque immutant. Nam pro diverſa activi in medicamentis principii ratione, & pro varia etiam nervoſarum partium ſtructura, longe multumque effectum variare, vel ex eo luculenter apparet, quod quæ vomitum cient, potiſſimum in ventriculum & duodenum, quæ alvum ſubducunt, maxime in inteſtina, quæ diureſin proritant, in tubuloſam renum ſubſtantiam, nec non ureteres atque veſicam, quæ diaphoreſin procurant, in arteriarum tunicas & tubulos ſubcutaneos, & quæ ſalivæ fluxum exprimunt, in ſalivales glandulas, vim atque potentiam ſuam edant. Quæ certa & conſtans effectuum obſervatio, ſola ad uſum practicum & medentis ſcopum obtinendum ſufficit, neglectui data omni ſubtiliori theoria, ſeu potius ſublimi ſpeculatione, quomodo nempe remedia agant in has vel illas partes? qua textura, vel figura partium id fiat? Item: quid moveat ſolida corporis noſtri? vel motum periſtalticum ventriculi & inteſtinorum efficiat? num fluidum, per nervos aut arterias allatum, ſit mobiliſſimum? aut an principium quoddam agens, vel ratione præditum, vel eadem carens, motus in corpore perficiat? Hæc omnia enim nimis abſtractæ, ſubtilis & reconditæ indaginis ſunt, ac ne hilum quidem ad tutam morborum perſanationem & prudentem remediorum adminiſtrationem conferunt. Id vero noſſe oportet Medicum, dari emetica miniora & fortiora; quorum illa in ventriculum & ei annexum duodenum agunt, ac moderata nec impetuoſe nimis expellunt: hæc autem, non modo eaſdem partes fortius exagitando, evacuationem vehementiorem moliuntur, ſed etiam in reliqua tenuia inteſtina, eorumque glandulas & confines ductus, quæ bilem & ſuccum fermentalem e pancreate advehunt, latius vim ſuam diffundunt, & varii generis excrementitias materias e remotis etiam ſedibus alliciunt atque eliminant. Inter clementiora & magis diætetica, veteribus maxime familiaria, aquæ tepidæ, cum, vel ſine ſale & melle mixtæ, celerius hauſtæ copia, connumeranda, vel ſolennis recentioris ævi medicis radicis ipecacuanhæ, aut tartari emetici, nec non pulveris regulini, præſcripto Monckii parati, panaceæ emeticæ Glauberianæ & Conerdingianæ, uſus, quæ parciore doſi & ſufficienti cum vehiculo exhibita, primam ſic dictam regionem, a corruptorum, ex bilis pravæ, acidorum ſuccorum & malæ digeſtionis cruditatum coacervatione emergentium, ibique locorum ſtabulantium humorum ſorditie, inſigniter, blande tamen, deplent. Quod ſi vero hæc ipſa, antimonialis præſertim proſapiæ pharmaca, liberaliori manu propinantur, non tantum intra ventriculi & duodeni pomœria ſubſiſtunt, ſed intimius penetrando, in contiguaa etiam & adjacentes partes vim ſuam propagant, & maxime ductus biliarios attentant, eoſdemque concutiunt & criſpant, ut redundantius bilioſum humorem eructent: unde nonnunquam tanta bilioſæ materiæ copia iterato vomitu rejicitur, quanta neutiquam duodeni latibulis excipi potuiſſet ac comprehendi. Quinimmo ſæpius vomitoria primæ regionis limitea multum tranſcendunt & in longe diſſitas partes virtutem ſuam explicant, ut etiam, quemadmodum cachecticorum & anſarca laborantium exemplo conſtat, ex univerſi corporis habitu, copioſos ſeroſos humores, & per ſuperiora & per inferiora, educant, ac in corporibus tenerioribus, & quæ ſpaſticis ac convulſivis nervoſarum partium commotionibus ſolenniter conturbantur, graviſſima & quandoque funeſta ſymptomata inducant.

Obſervatio III.

Dantur, quæ vomitu ventriculum deplent plane innocentia & blanda, quæ non infeſta qualitate & arroſione tunicarum nervearum, ſed magis copia & fibrarum relaxatione, motum excretotium adjuvant, & non ſine emolumento uſurpantur.

Scholion.

Quod pravi in ventriculi & duodeni cavitate contenti humores, ingenti cum commodo cito, & qua fieri poteſt breviſſima via, ore foras ejiciantur, & ipſi ſpontanei a natura, ut ita loquamur, inſtituti, & arte provocati vomitus, clariſſime demonſtrant; idque duplici modo contingere ac perfici attenta obſervatione conſtat: quando nimirum vel a ſubtili & penetranti acrimonia, vel mole nimium diſtendente, tunicæ nerveæ ad contractionem, expulſionem & motum inverſum irritantur & ſollicitantur. Hinc repleto nimium & aggravato, vel a cibis avidius ingeſtis, vel a copia potus, præſertim vini aut cereviſiæ, vel in infantibus lactis congerie, ventriculo, ſummo ſæpius cum emolumento, vomitus aut ſponte ſubſequitur, aut etiam proritatur. Et certe, veterum excitandi emeſin methodus, longe erat alia, ac illa, quæ noſtris temporibus acrium & chymicorum pharmacorum ope recepti moris eſt. Illi enim rariſſime helleboro albo, ceu draſtico, utebantur, ſed ſolenna ipſis erat, remediis fere diæteticis, aqua nempe tepida, vel ſola, vel cum ſale, melle aut oleo remixta, liberalius hauſta, non ſecus, ac quaſi clyſtere,

qui

qui ex iiſdem ingredientibus componi ſolet, ventriculum ad expulſionem per ſuperiora ſtimulare, & hoc pacto acres, bilioſos, viſcidos & acidos humores diluere, detergere & utiliter foras ejicere. Et ſicuti tutiſſimum hoc ad vomitum excitandum eſt remedium, quod in regionibus maxime calidioribus & corporibus facile mobilibus, feliciſſimæ erat operationis: ita omnino hoc ipſum in noſtris etiam oris neutiquam penitus rejiciendum, ſed ſæpius neceſſarium eſſe exiſtimo, tum potiſſimum uſurpandum, quando per activæ indolis chymica & mineralia ſtomachum movere, valde intutum & periculoſum eſt. Nam ſæpe acres, bilioſi, ab ira maxime commoti humores, firmiter ventriculi tunicis inhærentes, ſpaſticam cum cardialgia conſtrictionem & perpetuum vomendi conatum gignunt, ubi antimoniale, vel acrius, vel validius, e mineralium regno petitum, propinare, perniciſum eſſet atque funeſtum: quum contra lubricans ejuſmodi & relaxans, paullo majori doſi oblatum remedium, maxime ex uſu ſit ad vomitus, quos natura fruſtra molitur, promovendos ac provocandos. Sunt porro, qui ex depravata concoctione ac digeſtione, magnam ſtagnantium cruditatum colluviem collegerunt, ſic dicti hypochondriaci; hi thermalibus aquis, primis potationis diebus paullo liberalius hauſtis, inſigni cum levamine vomitus experiuntur, & tenaci viſcida materia rejecta, medicatarum aquarum poſtea uſum longe commodius ferunt & facili atque explicita curatione ex ancipiti levantur. Denique quotidianis experimentis comprobatum eſt, emeticum antimoniale, vel aliud minoris molis, ſed agilioris indolis, moleſtiſſima vellicatione ſummas ſæpe cum fruſtraneo vomendi conatu parere anxietates; juſculis vero pinguibus, vel aqua tepida, cum butyro inſulſo copioſius hauſtis, & felicius ſequi vomitiones, & anxietates illas cardialgicas, cum inquietudine junctas, conquieſcere. Arſenicum, innumeris funeſtis exemplis infamatum venenum, ſpaſticas vehementes per univerſum nervoſarum partium ſyſtema contractiones, quibus totam œconomiam motuum in ſolidis & fluidis pervertit & exſtinguit, efficit, cum vomitu non adeo frequenti, qui tamen copioſe hauſto lacte, oleis & humidis dum adjuvatur, acrimonia veneni correcta, non modo fibræ laxantur, ſed vomitus etiam ſubſequuntur numeroſi, quorum beneficio ipſum venenum feliciſſime e ventriculo eliditur. Ex quibus jam facile liquet, humida & relaxantia uberius ingeſta, ad vomitum eliciendum ſummopere eſſe proficua: ubi ab enormi ſpaſmo, a quacunque etiam cauſa ſuborto, primæ viæ affliguntur; quandoquidem ad excretionem illam emeticam, non ſola contractio tunicarum ventriculi ſufficit, ſed opus eſt, ut ejus motus periſtalticus, qui reciproca parietum corrugatione & dilatatione abſolvitur, intendatur & invertatur.

Obſervatio IV.

Quæ dolores & ſpaſmos leniunt, motuum impetum refrænant & ſiſtunt, ut ſunt anodyna, narcoſin inducentia, & maxime ex opio præparata, hypercatharſes per vomitum aut receſſum ſiſtere & coercere, experientiæ teſtimonio conſtat: eadem vero remedia vomitum etiam provocare, non adeo quidem obvium, ſed tamen attenta obſervatione compertum eſt.

Scholion.

Ipſam theriacam, & ex ea præparatam eſſentiam, nec non aquam cum vino deſtillatam, ad compeſcendas hypercatharſes certum & tutiſſimum eſſe præſidium in propatulo eſt; & hanc ſiſtendi facultatem opio, ceu potiſſimo theriacæ ingredienti, tribuendam eſſe, non facile quiſquam in dubium vocabit. Ut enim reliqua, quæ in obſervatorum commentariis memoriæ prodita ſunt, prætermittam, commemorabilis inprimis hanc in rem eſt obſervatio Cl. ETTMULLERI, quam in *Diſſertatione de virtute opii diaphoret. pag.* 8. affert, dum tradit: *ſuperiori anno juveni ex incautius hauſto vino emetico antimoniali, in hypercatharſin ultra XIV. dies adeo copioſam dejecto, ut ſeceſſuum numerum referendo, mendacii ſuſpicionem declinans, jam omittere liceat, eſſentia theriacalis, cum eſſentia opii propinata, eximiam utilitatem, XL. ſaltim guttarum doſi, attulit.* Similiter maſſa pilularum de cynogloſſa, quam præter opium, etiam ſemen hyoſcyami ingreditur, parciori doſi, ad aliquot grana, in pulvere exhibita, ad compeſcendas enormes vomitiones, non ſine fructu adhibetur. Utut vero hæc nimias per vomitum, aut alvum excretiones cohibendi facultas, in opio aliiſque narcoticis, abunde confirmata & indubiæ veritatis ſit: attamen iiſdem ſedantibus remediis, vomitum, ingenti ſæpius cum anxietate ſtipatum, ſubinde proritari, identidem certiſſimæ experientiæ, & multoties a me, præſertim in hypochondriacis, qui ſumto circa noctem leni opiato, mane vomitum experti ſunt, obſervatum eſt. Quem etiam effectum B. *Cel.* WEDELIUS *in opiologia* probe notavit. Et HELMONTIUS ob vomitivam hanc virtutem opium accuſat, quod virulenti & acris quippiam cuſtodiat: licet hæc ſententia ad veritatem minus accommodata, & miræ hujus operationis ratio longe aliunde petenda ſit. Quod ſi enim præcordia ſpaſmis nimis ſtringuntur, anxietas potius & nauſea, quam vomitus exſurgit: ſublata autem per anodyna ſtrictura, & motu periſtaltico per debitam relaxationem & dilatationem reſtituto, vomitio facilior fit & expeditior. Vel anodyna etiam tonum & robur ventriculo ſubtrahendo, efficiunt, ut humores non expulſi in eo ſubſiſtant, reſtagnent & poſtea copia & infeſta qualitate eundem ad contractionem & expulſionem ſtimulent, quod ſane ſtomacho jam imbecilliore & ſolutiore ac concoctione vitiata, faciliime contingit.

Obſervatio V.

Quum emetica tutiſſime & celeriter a valde noxiis & naturæ infeſtis aſſumtis corpus liberent, dilucide pateſcit: quod adverſus venena, præſertim narcotica, nec non alia cauſtica ingeſta, vel prognatos in ipſius ventriculi ſinu virulentæ qualitatis humores, certius, tutius & præſentius vomitoriis non detur præſidium.

Scholion.

Inter venena, quæ per oris cavum corpus ſubeunt, præcipuum utique locum ſibi vindicant narcotica; utpote quæ infeſto vapore, fluidum, quod ſenſum, motum, tonum & robur ſolidis largitur, inficiendo & contaminando, illico ſummum torporem, ſenſuum ac motuum impotentiam, anxiam ſpirationem, pulſuum exilitatem & contractionem, nec non ob ſanguinis in cerebri vaſis ſtagnationem, depravatam & plane aberrantem phantaſiam inducunt. Horum claſſem ducunt omnes ſpecies hyoſcyami, ſtramonii, daturæ, ſolani, mandragoræ, papaveris & quæ ex iiſdem deſumuntur: quæ ſi ex errore comeſta, aut ex imperitia aſſumta fuerint, certe conſilio HELMONTII, vix præſentius & præſtabilius emeticis eſt remedium; quod etiam *Cl.* WEDELIUS, *in amœnitat. mat. med.* experientiæ calculo confirmat. Obſervatur adhuc meo animo notabile hac de re exemplum. Devoraverat nimirum quiſpiam ex errore loco pilularum balſamicarum extracti opii grana XVIII. & inde anxietates cum ſenſuum torpore mentiſque abalienatione perſen-

tiens, errato opportune animadverſo, confeſtim cum convenienti vehiculo tartari emetici grana tria aſſumſit, & quum nullus duabus horis elapſis ſequeretur vomitus, urgente ſymptomatum vehementia, eandem tartari emetici doſin iterato ingerere coactus fuit, ſed pariter ne quidem nauſea, multo minus vomitio ſuborta eſt. Tandem vero injecto clyſtere acriore, evacuatio ſucceſſit, & decies vomens, nihil virium detrimenti percepit, ſed optime convaluit. Porro aliud venenorum genus eſt, indolis acerrimæ, penetrantis & cauſticæ, ad quod referenda maxime arſenicum, argentum vivum corroſivum, antimonii vitrum, regulus & draſtica acriora majori doſi data, præſertim elleborus albus: quandoquidem veri veneni ingenium in pervertendis & deſtruendis motibus vitalibus, hæc ipſa obtinent: ut adeo nihil magis conſultum & opportunum ſit, quam ut quam citiſſime & qua breviſſime fieri poteſt via, e corpore exturbentur, ne pernicialis eorum vis latius ſerpat & intimiora aggrediatur. Sed horum ea eſt ratio, ut ipſa vomitum proritent, vel etiam enormes dejectiones moveant, licet ſine ullo levamine: quippe dum firmiter adhæreſcunt ventriculi & inteſtinorum membranis nerveis, eaſdem perpetim lancinando & arrodendo, contractiones ad vomitus ſuſcitant, quæ tamen nec ſufficientes ſunt, nec idoneæ ipſo veneno educendo. Quapropter ſi vomitum vomitu curare juxta priſcorum Medicorum præſcriptum expedit; certe illud hoc in caſu ex uſu eſt. Neutiquam tamen id irritantibus & virulenta acrimonia agentibus, ſed lenientibus, pinguibus, demulcentibus, humidis copioſius hauſtis, exſequi fas eſt: quo non modo acrimonia involvatur & attemperetur, ſed ipſum etiam venenum ſimul, evacuatione per vomitum auctiore reddita, e corpore exturbetur. Et ſicuti vel ſola ratione dictitante liquido inclareſcit; ad infringendam & involvendam venenorum & acrioris indolis pharmacorum virulentiam, nihil pinguibus & demulcentibus ipſoque lacte eſſe præſtantius: ita certe plurima exſtant exempla, quæ id luculenter confirmant, e quorum numero notari inprimis meretur, quod mihi ante aliquot annos obtigit. Comiti decem annorum ad vermes enecandos pilulas ex mercurio dulci præſcripſeram, extracto panchymagogo Crollii & aliquot colocynthidis granis, ſex doſibus aſſumendas. Sed arbitro forte remoto, Comes ignarus numeri, circa noctem omnes in capſula contentas pilulas ſimul deglutit. Quod quum mihi eſſet renunciatum e veſtigio ut afferatur inſignis lactis copia juſſi, eoque ad menſuras duas hauſto, nihil plane incommodi & mali ſubſequutum eſt, ſed alvo quinquies vel ſexies circa matutinum tempus ſubducto, aliquot lumbrici lati adhuc vivi una excreti ſunt.

Obſervatio VI.

Graviſſima nonnunquam ſymptomata lactis in ventriculo coagulum ingignit: quibus diſpellendis & penitus ſubmovendis, emetica exoptatiſſimam commodant opem.

Scholion.

Quemadmodum lac, moderate aſſumtum & ventriculo firmo ac puro, optimum præbet nutrimentum: ita certe copioſius ingurgitatum, ſtomacho infirmo & acidis ſuccis obſeſſo, infenſiſſimum eſt, & maxima non ſolum ſymptomatum tormenta ſuſcitat, ſed etiam ancipites & periculoſos morbos excludit, qui non prius diſcedunt atque remittunt, quam exturbata noxia & infeſta mole, ventriculus iterum ſui factus ſit juris. Quodſi enim in lactentibus major lactis copia, quam tenerior & non adeo firmus ventriculus ſubigere atque expellere poteſt, in ſtomachum defertur, non modo in ejus cavo ſtagnat, ſed etiam acore inficitur & in tenaces ac firmos grumos abit, quorum pondere ventriculus nimium oppletus, diſtenditur & pleræque ægritudines, quibus infantilis ætas infeſtari ſolet, gignuntur. Inprimis notiſſimum eſt, quod aceſcens & fermenteſcens coagulatum lac, ſæpius materiam & cauſſam præbeat aſthmati infantes tantopere affligenti, ut etiam ſuffocationem minetur: quippe procurato per ſyrupum emeticum, ex violarum ſyrupo & tartaro emetico, paratum, aut linctum cum aliquot pulveris Monckii granis, vomitu, facili & explicita curatione morbus illico diſpellitur & ſubigitur. Porro hypochondriaci, quorum ventriculus plerumque ſolutior eſt & acidorum & corruptorum humorum ſentina ſcatet, ab aſſumto lacte & hoſtili coagulo infecto, maximas experiuntur moleſtias, ventriculi inflationes, anxietates, ſpirandi anguſtiam, inquietudinem & inſignem virium proſtrationem: a quibus ut præſentaneo cum levamine liberentur, certior & promtior non datur ratio, quam ut leniori emetico, cum diluente tepide ſumto, ventriculus vomitu depleatur & peſſimorum horum ſymptomatum materies exturbetur. Fidem etiam faciunt M. N. C. *Dec. II. A. IX. obſ.* 64. quod lac copioſius hauſtum, in corpus nimio motu & calore æſtuans & ventriculo acidorum ſuccorum colluvie conferto, cauſſa fuerit febris cum convulſionibus: ægro, caſeoſa materia ſponte & elicito per artem vomitu rejecta, ex voto convaleſcente. Et Henr. ab Haer *obſ.* 50. prodidit: quod a lacte coagulato lypothymia gravis fuerit ſuborta, quam ipſe vomitorio oblato feliciter ſuſtulerit. Neque mirum eſt, ab hoſtili lactis coagulo ejuſque in ventriculo congerie, tam graves oriri cruciatus tamque dira ſymptomata, quum Rolfinckius *ord. & meth. med. lib. III. ſect. II. cap.* 59. teſtetur: inſtar farciminis ſæpe caſeoſam materiam rejici.

Obſervatio VII.

In morbis, qui contagio ſerpunt & inſigniter pernicialis indolis ſunt, ut peſtis, petechiales febres, febris acuta cum phrenitide, ſive ſic dictus morbus Hungaricus, emeticum, gliſcente adhuc ſub initium miaſmate, cum alexipharmaco datum, ſummam promittit ſecuritatem, & ſæpenumero capitales has ægritudines prima in herba feliciſſime jugulat.

Scholion.

Integros, valentes & ſanos homines, ſi cum contagioſis morbis laborantibus verſantur, a peſtifero & virulento miaſmate tangi poſſe ac infeſtari, per experientiam ſatis comprobatum eſt. In quonam autem hujus contagii natura, ratio atque operatio in corpus noſtrum verſetur, non adeo omnibus liquidum eſt atque perſpectum. Noſtra quidem ita fert ſententia: contagio infeſtos eos quam maxime eſſe morbos, qui a penetranti & ſubtili mobiliſſimi & lymphatici humoris corruptione atque putredine, nervis eorumque ſummæ activitatis liquido admodum adverſa, oriuntur; cujus tetræ exhalationes, vi quadam fermentativa & multiplicativa, in aërem ſparſæ & ore per reſpirationem exceptæ, cum ſalivali valde fermentali humore connubium ineunt, & hujus vehiculo intra poros faucium & œſophagi ſeſe ſenſim paulatimque inſinuant, vel cum potu aut cibis in ventriculum deſcendunt, ac multos ex vitiata digeſtione & eduliis minus congruis collectos crudos & ad corruptionem pronos humores ibi offendentes, ſubito per hanc ſentinam feralem ſuam & putridam vim diſſeminant,

qua

qua demum ad maſſam ſanguinis & nervearum membranarum ſyſtema delata, tota motuum & functionum vitalium œconomia, ſummo cum vitæ diſcrimine turbatur, evertitur atque deſtruitur. Ne itaque mortiferum in corpus delatum virus ſumat, & pernicialem vim latius diffundat, nullum certe, nec præſentius, nec tutius, propinari vel etiam excogitari poteſt auxilium, quam vomitorium, quo, quamprimum fieri poteſt compendiaria via, corrupti in ventriculo humores, una cum virulento miaſmate, foras exturbentur. Et hoc facto, aſſumtum poſtea alexipharmacum, ſive in liquida, ſive ſolida forma, v. c. tinctura bezoardica, aut pulvis bezoardicus, cum momento camphoræ & aliquot nitri granis mixtus, reliquam veneni corruptivi partem facile diſcutit atque diſpellit. Qua omnium tutiſſima & certiſſima curandi ratione, plures ab exitialibus, qui in caſtris plerumque graſſantur morbis, immo ab ipſa peſte, quæ aliquot abhinc annis plura loca funeribus exhauſit, & munitos eſſe & liberatos, certa & non fallaci experientia confirmati ſumus. Hinc etiam SYLVIUS *in Opp. pag.* 658. vomitoria in peſtis curatione laudat, mox ab initio diaphoreticis nupta; & ſi prima vice oblata effectu careant, ſecunda vel tertia vice eadem propinare jubet: ſi vero vomitus plane non ſequatur, malum eſſe ſignum. Verum enim vero non modo ad acutas & funeſti utplurimum eventus has febres, ſed etiam ad alias non adeo malignas, immo intermittentes, quæ ortum ex aeris vitio nanciſcuntur, avertendas & præſcindendas, hæc medendi methodus plurimum valet & præſtantiſſima eſt. Nam ſæpiſſime contingit, ut ii, qui in locis depreſſioribus, uliginoſis, paludoſis & culicum ac ciniphum caterva ſtipatis, æſtivo tempore, ſole præſertim occiduo, diutius verſantur, ac quibus ſimul ex intemperantia & ingluvie primæ viæ multis cruditatibus obſidentur, incidant in febres, intermittentes quidem, ſed valde contumaces; quæ tamen cito abigi & jugulari poſſunt, ſi ſtatim inter inſultus febrilis initia & indicia, emetico omnis e ventriculo ſaburra, unacum excrementitiis illis & cauſticis inſectorum, per aerem conſpurcatum eo delatis ſordibus, opportune ejiciantur: ſpecifico poſtea roborante ſubjuncto. Id quod non fallaci conjectura & opinione, ſed multiplici experimento confirmatum aſſerimus.

Obſervatio VIII.

Eximia & ſummopere laudanda emeticorum, in compeſcendis alvi fluxibus & dyſenteriis, utilitas eſt atque efficacia.

Scholion.

Vomitum ſupervenientem longo alvi profluvio morbum ſolvere, eſt antiquiſſima ſapientiſſimi Coi ſententia, *Sect. VI. aph.* 15. Quare ſicuti vomitiones ſæpenumero ipſius naturæ beneficio in alvi profluviis, evocata ſurſum bilioſa corroſiva materia, ſalubriter excitantur: ita naturam quandoque arte imitari neutiquam inconſultum eſt. Nam licet tum experientiæ, tum CELSI teſtimonio, alvum per dies aliquot, & nonnunquam ad longum tempus fluere, bonum & admodum ſalubre ſit; quum corpus hoc profluvio a copia ſeri impuri & bilioſi ſæpius benigne repurgetur: attamen ſi alvi fluxus, ſine, vel cum ſanguine, a materia valde corroſiva, æruginoſa, duodeni flexuræ firmiter impacta, nec virulenti contagii experte, ſuboritur, optimo ejuſdem HIPPOCRATIS conſilio obtemperandum, *lib. de locis in homine* præcipientis: morbos per eam partem, cui maxime vicini ſunt, educendos eſſe, ne videlicet inteſtina ſana, corruptæ materiæ tranſitu inficiantur & arrodantur. Et hoc nomine noſtro certe ævo, ceu magnificæ famæ antidyſentericum, radix illa emetica Americana, ipecacuanha, celebratur, quæ etiam primis invaſionis diebus, ſemel, vel etiam iterato exhibita, opem fert longe deſideratiſſimam. Plures jam olim fuerunt practici, qui tam præſervationis, quam curationis cauſſa, in dyſenterico malo vomitoriis uſi ſunt, cujus rei præclaros teſtes citamus SENNERTUM, *in Prax. lib. III. p.* 352. ROLFINCKIUM, *de ord. & meth. conſult. pag.* 668. ETTMULLERUM, *coll. pract. Opp. Tom. II. pag.* 154. nec non RIVERIUM, *Cent. III. obſ.* 9. qui memorat: quod adoleſcens, quum nullo remedio curari poſſet, in dyſenteria, die morbi duodecimo, ſumta ſalis vitrioli drachma, & rejectis per vomitum multis bilioſis humoribus, evaſerit. Eandem quoque in rem evolvi poſſunt M. N. C. *Dec. II. A. II. obſ.* 108. *Dec. III. A. III. obſ.* 15. & 51. Et HILDANUS *lib. de dyſenteria p.* 683. ſuadet in hoc morbo potiunculam vomitoriam, ex aquæ pluvialis libris duabus & mellis unciis tribus, epoto ejuſdem, cum olei olivarum, vel butyri inſulſi unciis duabus, cyatho, & immiſſo poſt ſeſquihoram in gulam digito, vel penna, oleo olivarum aut butyro illita. Quinimmo M. N. C. *Cent. I. obſ.* 38. aliquot exemplis confirmatum eunt, alvum in dyſenteria ab ipecacuanha obſtipari atque compeſci. Probe autem monet BAGLIVUS, *Prax. pag.* 110. dyſenterias, quæ cum nauſea & vomitu incipiunt, plerumque eſſe lethales, & tunc emetica, ipſamque ipecacuanhæ radicem minime locum habere: quippe, ventriculi inflammati indicium hæc eſſe, non ſine ratione ſuſpicamur. Inprimis ſingulari fructu atque emolumento, ante uſum radicis ipecacuanhæ, ſtatim in principio, pulveres temperantes, cum cremore hordei, plena doſi offerre ſuevi, quo humorum acrimonia cicurata, eo melior & ſecurior emetici ſit efficacia. Operatione vero ejuſdem peracta, ut lac bibatur jubeo ex conſilio ipſius HIPPOCRATIS, qui dyſentericis, epoto lacte, vel ſero lactis, in quo candentes lapides extincti, dolores & cruentas dejectiones moderatiores fieri aſſeverat.

Obſervatio IX.

* Morbi, qui a colluvie humoris bilioſi corrupti, prima in regione, per quam maxime duodeni cavitatem intelligimus, ſtagnantis fovemur, & certis periodis infeſtare ſolent, uti ſunt tertiana lentaque febris, tuſſis contumax, ſic dicta ſtomachalis, hemicrania, vertigo ſtomachica, emeticum convenienti doſi & tempore exigunt.

Scholion.

Fiunt hi, quos jam enumeravi, morbi, plerumque ex imbecilli & vitiata digeſtione, in corporibus maxime debilioribus & impuris. Corrumpitur vero & deſtruitur ciborum reſolutio & ſubactio quam maxime, quando perpeſſo haud ita pridem diuturno morbo, vel febre intermittente perperam curata, cibi avidius & copioſius, quam infirmus adhuc ventriculus ferre poteſt, ingeruntur. Et ex hoc pravæ digeſtionis vitio, denuo corruptorum humorum ſentina colligitur, quæ vel febris præcedentis recurſum gignit, vel lentus etiam, vires cum carne conſumens, a paſtu & circa noctem ſuccedens calor exſurgit: in cujus perſanatione omnem operam ludes, niſi opportune emetico colluviem ærugine quaſi tinctæ bilis evocaveris. Sæpiſſime certe a bile per iram effuſa, & in primo inteſtino aliquot dierum intervallo corrupta, lentæ ejuſmodi febres excluduntur, quas emeticum moderatius, quod ſtatim poſt excandeſcen-

tiam, omnibus adhuc a violentiori impetu & motu tremulis membris, perniciosiſſimum eſt, mora interpoſita & compoſito motuum impetu, non ſolum commodiſſime ferunt, ſed etiam eodem profligantur. Porro a menſibus reſtagnantibus eorumque fluxu ſuppreſſo, ex illuvie vitioſorum, prima in regione ſtagnantium humorum, lenta cum cachexia febris gignitur, quæ nec ſanari, nec menſes in ordinem redigi poſſunt, niſi emetico, miniori tamen, aliquoties oblato, primarum viarum latibula a ſentina ſordium repurgentur. Ferina etiam cum ingenti viſcidæ materiæ excretione ſtipata contumax tuſſis, verno præſertim tempore prognata, & tam interdiu, quam noctu, cum gravi virium decremento & agrypnia fatigans, vix alio certo ac probato, quod præſentaneam opem ferat remedio, ac infuſo aliquot unciarum mannæ, cum uno vel altero tartari emetici grano, tam ad ſedes, quam ad vomitiones movendas, armato, expugnatur. Mira enim ſic ejecta pituitæ copia, facile demulcentia, ut lac & alia ſedativa, nec non ſtomachum firmantia, reliquas moleſtias tollunt atque perſanant. Similiter hemicraniam, inprimis eam, quæ ex alio morbo prodit, & certis temporum articulis affligit, ſæpius præmiſſo emetico & ſubjunctis huic medicamentis ſtomachicis, roborantibus & nervinis, penitus profligatam eſſe novimus. Et quum magna inter membranas ventriculi & cerebri intercedat conſenſio, mutuaque motuum vitioſorum communicatio, identidem notavimus, aliam vertiginem, ſummo mane a ſpaſmo ventriculi profectam, pilulis aliquot Wildegaoſii ſumtis, remiſiſſe, aliam vero, a redundante corruptorum circa ventriculum & duodenum ſaburra, vel ſolis pilulis balſamicis, aut iiſdem cum tartaro emetico acuatis, diſcuſſam eſſe & exſtirpatam.

Obſervatio X.

Quum plurimi infantum morbi optime ferant emetica; imbecillibus hæc ipſa non convenire, errotis loco ponendum eſſe cenſeo.

Scholion.

Inter affectus, qui infantes maxime infeſtant & nonnunquam necant, connumeranda inprimis cardialgia & aſthma ab inflatione ventriculi ortum, ventris tormina cum agrypnia ſæpius juncta, quibus tandem funeſtæ ſuccedunt convulſiones. Cuncta hac mala, ratione exactius putata, a nimia ingurgitatione lactis eoque in ventriculo & duodeno coagulato & corroſivo reddito, ſuam naneiſcuntur originem. Nam ſi infantes probe vomunt & alvus ipſis fluida eſt atque frequentior, bonam portendit valetudinem: ſimulac vero & vomitus & dejectiones alvinæ deficiunt, retenta lactis copia, non poteſt non ad tuſſim, aſthma ſtomachale, cardialgias, tormenta ventris & frequenter convulſivas commotiones promtus parari aditus. Quocirca perpenſis rite his omnibus, nullum opportunius & magis accommodatum ad avertendos & præſcindendos hos morbos præter leniora emetica & acidum temperantia, dari remedium, nemo niſi imperitus negabit. Neque eos, qui in artis exercitio verſantur, fugit, ſæpius infantes morbillis, variolis aut alio quodam morbo laborantes, ex coacervata ingenti pituitoſorum humorum circa præcordia ſaburra, incidere in difficilem ſpirationem, ſuffocationem etiam minitantem, eandemque dimidia, vel quadrante grani tartari emetici parte, aut aliquot pulveris Monckii granis, cum ſyrupo violarum in forma linctus exhibitis, promtiſſime abigi, ita ut mira humoris viſcidi copia rejecta, illico vis morbi conquieſcat. Et hinc luculenter admodum patet imbecillioribus etiam activæ indolis remedia, ut ſunt emetica, apprime convenire, iisdemque opportune porrigi poſſe, hanc maxime ob cauſſam, quia quo debiliora ſunt corpora, eo magis ob digeſtionis imbecillitatem & excretionum debilitarum defectum, colligendis vitioſis humoribus apta ſunt atque idonea.

Obſervatio XI.

Vomitoria non modo ea, quæ in ventriculi & duodeni cavitate deliteſcunt, expellunt; ſed vim ac virtutem ſuam etiam in hepar explicant: unde in morbis quorum ſedes in illo eſt, ut ictero & quartana, uſus ſunt longe egregii.

Scholion.

Quando in venæ portæ pes hepatis viſcua diſpeſſa ſatis lentius progreditur ſanguinis iter, bilis inde non leve capit virium, & ſecedentibus tenuioribus in vaſa lymphatica partibus, ob diuturniorem moram, in ductibus bilioſis ſpiſſior fit atque viſcoſior. Quod ſi vero bilioſus humor lentus eſt ac tenacior, in canalibus illum vehentibus, craſſa, quæ demum in coagulum abit & in lapillos concreſcit, amurca gignitur, & hinc orificio, ſive ſphinctere ductus choledochi, quo in duodenum hiat, obſtructo, bilis, exitu prohibito, per vaſa lymphatica ad ſanguinis maſſam ſegurgitat, & unacum illa per univerſum corporis ambitum diffuſa, icterum gignit: cujus principio niſi opportune obſtiteris iis, quæ detergendi & tenacem hunc mucum e loculis ſuis excutiendi vim habent, contumax & inveteratus, quinimmo, ſi ictericia nigra ſuccedit, lethalis plane morbus evadit. Et huic ſcopo obtinendo apprime inſerviunt rhabarbarina, amara, lixivioſa, cum ſufficienti humido data, inprimis vero emetica. Quod enim vomitoria in nerveas ductuum bilioſorum tunicas agant, ſuperius jam aſſeruimus, illudque clariſſime vel unica hac obſervatione innoteſcit, dum ſæpius poſt emetici uſum, & noviſſime in viro hydropico, annotavimus, quod uſurpato vino, corticibus ſambuci infuſo, & vomitiva ac purgante facultate imbuto, complures inſignis magnitudinis biliarii lapides per alvum egregio cum levamine diſceſſerint. Hinc etiam multoties ſtatim inter icteri initia ſummo cum fructu uſus ſum radice ipecacuanhæ, iterato nonnunquam ad drachmam dimidiam exhibita, interpoſito elixirii balſamici lixivioſi, minus ſpirituoſi, & eſſentiæ rhabarbari uſu. Cavendum vero perquam ſolicite eſt, ne, ſi ſubito ab ira enatus fuerit icterus, valentius emeticum porrigamus, eo quod ſpaſmus ſubeſt, qui demulcentibus & anodynis ſopiendus potius, quam per acriora intendendus. Porro quartana febris contumaciam debet hepati male affecto: id quod exinde pateſcit, quod perperam curatæ plerumque ſuccedat hydrops. Et contumax ejuſmodi ac refractaria febris, omnia fere alia remediorum genera eludit, niſi opponantur ea, quæ ſingulari virtute obſtructiones & infarctus ſeſerandi facultate pollent: quibus decoctum radicis aſari & ſummitatum centaurii minoris, multis experimentis a RULANDO comprobatum nec non mercurius dulcis & regulus antimonii medicinalis merito annumerantur. Maxime omnium vero eximius hanc ob cauſſam emeticorum in quartana uſus eſt, qui priſcis Medicorum etiam non ignotus fuit: unde TRALLIANUS *lib. XII. de quartana, novi*, ait, *me vomitoriis quartanas inveteratas diſcuſſiſſe, ut in totum conquieverint.* Et veteres quidem, ſemper primum lenioribus tentabant vomitum, iiſque nihil proficientibus, ad helleboriſmum tandem deſcendebant, quem huic morbo maxime accommodum eſſe cenſebant.

Nos

Nos vero pro certo aſſeverare poſſumus, pertinaces quartanas, noo feliciori & expeditiori remedio, quam per emetica venereæ proſapiæ, fuiſſe ſublatas: quando nimirum vitriolum album ad grana decem, cum aliquot croci granis, io juſculo butyraceo, tribus vel quatuor anta paroxyſmum horis, exhibitum fuit; & ſi non prima vice ſpei reſpondit eventus, ſecunda tamen vel tertia morbus deceſſit. Novi etiam quondam in Weſtphalia empiricum, qui quartana detentis, tantum vitrioli cyprini, quantum ternario venit, in dimidia aquæ menſura ſolutum, offerre, eoſdemque hoc pacto ad ſanitatem reducere ſolebat.

Obſervatio XII.

Quæ paullo validius emeſin excitant, non modo ventriculi & inteſtinorum tunicas ſtimulando, ſed & univerſum vaſorum nervorum ſyſtema exagitando, operantur, eamque ob cauſam, provide atque prudenter exhibita graviſſimis ſæpe morbis opitulantur.

Scholion.

Hujus aphoriſmi veritatem vel ex eo clariſſime conſtare arbitror quod ab emetico aſſumto, arteriarum pulſus longe multumque mutetur, citatior & auctior reddatur, & reſpiratio nec non tranſpiratio, ad ſudoris uſque profuſionem, ſæpe intendatur. Quare quum tam inſignis & tam late patens vomitoriorum ſit facultas, nullum etiam dubium eſt, quin in compluribus ancipitibus & periculoſis morbis medelam ſpondeant. Inprimis hydrops, omnium morborum graviſſimus, viſceribus ſalvis, nec extravaſato in thoracis aut abdominis cavitate ſero, curationem adhuc admittens, certe non rectius & melius expediri poteſt, quam petito e mineralium familia emetico, uti eſt mercurius vitæ probe correctus, pulvis Monckii, aut tartarus emeticus, ad grana ſex vel octo, cum mercurii dulci ſcrupulo mixtus, quippe quæ collectas & ſtagnantes in univerſi corporis habitu aquas cumulate educunt, ut etiam in extremis digitorum apicibus, quidam vellicationis & contractionis ſenſus percipiatur. Quum vero ab humore ſtagnante, inteſtinorum tunicæ & aliæ motrices partium fibræ eliquentur ac relaxentur, & majori ſtimulo, ut motus ſyſtaltici augmentum accedat, indigeant; io hydrope, præſertim anaſarca, ſi medicinæ adhuc locus, validiſſimis res aggredienda, & extractum elaterii, eſulæ, hellebori nigri, gummi guttæ, auctiori longe doſi propinanda, & gummi guttæ quidem ad ſcrupulum, extractum hellebori, eſulæ & elaterii vero ad drachmam uſque, utpote quæ, licet in aliis, hoc morbo non detentis, validiſſime ſtomachum moveant, nihilominus in hydropicis rarius hunc effectum edunt, ſed potius aquas deorſum ducunt. Verum enim vero, quia hæc ipſa draſtica virulenti quippiam alunt, quod vitali illi & inteſtinæ partium motioni, ſive ſpiritualeſcentiæ inimicum; tutius utique eſt ab iiſdem abſtinere, & emetica ſupra memorata, quod experientia etiam confirmat, in eorum locum ſurrogare. Præterea emeticorum efficacia ad magis diſſitas adhuc partes cerebrum nempe, ejuſque vaſa ac membranas, ſeſe explicat. Hinc ſi ſanguis ibi locorum hæret, vel reſtagnat ac difficilius progreditur, ac phantaſiæ turbationes mentiſque abalienationes oriuntur: certe ſi ulla auxilii ſpes ſupereſt, illud nonniſi prudenti venæſectionis & emeticorum uſu impetrabitur. Monendum tamen eſt, quod longe auctiori ordinaria doſi, & v. c. tartarus emeticus ad gr. X. aut XII. & mercurius vitæ ad ſcrupulum propinari debeat: quandoquidem ob influxum liquidi per nervos denegatum, rigiditatem, ſtuporem & immobilitatem partes ſenſiles contraxerunt, & nonniſi vi pharmaci roboratæ ac animatæ, removent & excutiunt obſtaculum liberioris progreſſus, ſpiſſum nempe & viſcidum ſanguinem, quo vaſa repleta, farcta atque diſtenta ſunt. Denique emeticorum vim atque operationem non tantum ad ſuperiores, ſed etiam inferiores partes ipſumque uterum ſpargi ac propagari, ex eo apparet, quod difficultatem partus non raro facilitent atque ſecundent; unde Angelus Sala, nec non Rolfinckius, *chym. in art. form. red. lib. V. Sect. VI. cap.* 13. eadem ad partum excludendum commendant, modo fœtus juſta poſitura inſtet. Et Cl. Boerhaave *in inſtitut. med.* auctor eſt, vomitoria ad expellendum fœtum mortuum conducere. Quandoque enim contingit, ut ſpaſmi ex ſpinali medulla ad uterum tendentes, & ad expulſionem fœtus apprime neceſſarii, deficiant, ad quos iterum ſuſcitandos & promovendos, utique emetica cum analepticis mixta, proficere perſuaſiſſimus ſum.

Obſervatio XIII.

Conducunt etiam vomitoria præſervationis maxime gratia, vel etiam ſub initium eorum morborum, qui extremis partibus & articulis, cum inflammatione & ingenti dolore, incumbunt, uti ſunt rheumatiſmi, arthritidis & eryſipelatis ſpecies.

Scholion.

Fomes ac minera moleſtiſſimorum horum affectuum, prima in regione, & maxime in duodeni flexura, reconditur; congeſta ibi ex univerſo corpore, propter excretiones, vernali maxime & autumnali tempore, imminutas, acrium bilioſorum humorum ſaburra, quæ poſtmodum rurſus cum alimentorum ſuccis ad ſanguinis maſſam delata, & motu quodam febrili critico ad ſummam cutem propulſa, inflammatorios ejuſmodi gignit dolores. Optimo itaque conſilio, imminente morbo, congrua laxantia aut leniora emetica, præmiſſis corrigentibus & acrimoniam bilioſam contemperantibus, propinantur, quibus vel ipſum malum penitus arcetur, aut paroxyſmi ad longe mitiorem inſultum perducuntur. Si auctoritates & experientiam in partes advocare licet, conſuli poterit Sylvius, qui *Opp. pag.* 786. aſſerit; quod experientia teſtetur, uno vomitorio, non tantum paroxyſmum ſublatum, verum novum etiam ortum in longum tempus fuiſſe dilatum. Et Solenander inſigni cum emolumento in principio arthritidis purgans exhibere ſuevit, edoctus primum a Tralliano *lib. XI.* licet a multis hoc tempore reformidetur, quaſi, quæ exagitata ſit materia, non amplius moveri debeat. Porro Martianus, *comment. in Hippocrat. pag.* 382. narrat: ſæpius ſe obſervaſſe, quamplurimos podagricos, ob acorem in ventriculo peccantem, podagra correptos eſſe, liberatoſque aut ſaltim mitiora tormenta paſſos eſſe, ſi acetoſa evomuiſſent. Idem teſtatur Hildanus *Cent. VI. obſ.* 84. *vomitorium* inquiens, *in principio podagricis datum, omnem dolorem abſumit.* Quibus accedunt M. N. C. *Dec. I. A. VI. & VII. pag.* 220. ubi luculentum exemplum arthritidis annuæ, vomitu & diarrhœa ſolutæ, commemoratur. Poſt vomitum autem, ſuadet Hippocrates *lib. de affect.* ut lac aſininum, vel ſerum coctum propinetur: id quod etiam egregie ex uſu eſt.

Obſervatio XIV.

Emetica inter remedia præſervatoria primum & principem obtinent locum, iis præſertim in morbis, quorum materia & cauſa prima in regione reſidet, & exinde remotas alias partes petit atque infeſtat.

Scholion.

Ægyptii ſingulis menſibus teſte HERODOTO vomitoriis utebantur: & Græci ſæpius etiam vomebant; unde MARTIANUS *lib. de nat. hum. pag.* 153. memorat: quod Veteres ad corpus repurgandum & muniendum, ſolo vomitu, rarius purgatione, uſi ſint. Inprimis autem CELSUS vomitum præſervatorium graviſſimis de cauſis, *lib. I. cap.* 29. ſuadet: *vomitus*, inquiens, *utilis eſt plenis & biliosis omnibus, ſi vel nimium ſe repleruns, vel parum concoxerunt. Nam ſive plus eſt, quam quod concoqui poſſit, periclitari, ne corrumpatur, ſive corruptum eſt, nihil commodius eſt, quam id, qua via primum expelli poterit, ejicere.* Et paucis interjectis inculcat, luxuriæ cauſa id fieri non oportere, interdum valetudinis cauſa recte fieri; *commoneo tamen*, pergit, *ne quis, qui valere & ſeneſcere velit, hoc quotidianum habeat.* Idem auctor utiliſſimam pronunciat vomitionem iis, qui cœlum vel locum mutant. Cui etiam HIPPOCRATES *de ſalub. diat.* calculum adjicit, addita hac cautione; *qui vomere bis in menſe vult, melius conſulet, ſi biduo continuabit, quam ſi poſt quintum decimum diem vomuerit.* Sed hoc Veterum de crebriori vomitione conſilium, nonniſi ex more illorum interpretandum eſt, quo vomitum ad præſervandum inſtitutum, non fortioribus & acrioribus provocabant, ſed leniſſimis, quorum ſuperius jam mentionem injecimus. Quemadmodum itaque vomitoria, ad corpus a variis morbis tempeſtive muniendum, eximia utilitate ſplendent: ita præſertim in morbis, qui annuas ſtatas periodos ſervant, vel certis menſibus recurrunt, ut ſunt varii generis ſebres, aſthmata, hemicraniæ, arthrirides, inſultus quoque apoplectici, maniaci & melancholici, nec non purpura, ante invaſionem, eadem, leniora tamen & laxantibus nupta, aliquoties repetita, nec non in quibuſdam ſanguinis miſſione ſubjuncta, ex uſu ſunt; quandoquidem hiſce præmiſſis, longe felicius aquæ minerales, vel decocta ſanguinem depurantia, & lacticinia, aut alia accommoda præſidia, operationem ſuam poſtea exequuntur.

Obſervatio XV.

Oris amarities, nauſea, cum vomendi conatu, ardor circa pectus, anxietas præcordia ſtringens, ſaliva frequens, tremor labiorum, iodicia quidem ſunt ſubverſionis ventriculi & ſubſequuturi vomitus: ſed non ſemper tutum atque proficuum eſt, his indiciis obſequi & vomitum emeticorum ope procurare.

Scholion.

Exacte profecto & ſumma cum cura, hæc a qua cauſa proveniant pathemata diſcernenda ſunt; eo quod a vomitoriis, promte & ſine diſcrimine, indicantibus tantum hiſce ſignis datis, ingens damnum & vitæ etiam periculum exortum eſſe novimus. Nam ſi hæc ſymptomata a ſolo motu ſpaſtico & contractorio ventriculi, per conſenſum, ſubſiſtente in remotioribus partibus cauſa, uti videmus in apoplexia, vehementi tuſſi, calculo, ſuffocatione hyſterica, paſſione colica, iliaca aliiſque eveniunt, vel etiam a vehementiori præcedente animi affectu proficiſcuntur, cane pejus & angue vitanda eſſe emetica, cumprimis acriora, niſi neci tradere velimus eos, quorum vita nobis concredita eſt, auctor ſuaſorque ſum. Graviter certe in eo & infeliciter lapſos eſſe memini plures, qui omnes iſtos conatus & motus pro ſalutari principii vitalis & rationalis intentione agnoverunt, quam omni modo per artem promovere & ſublevare oporteat.

Deinceps ſæpenumero etiam conatus ad vomendum a regurgitante ſanguine ad vaſa ventriculi in gravidis, menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione laborantibus oriuntur: ubi emeticum dare maximum foret piaculum; quum hac ratione cruentum & funeſtum provocatum eſſe vomitum quamplurimis conſtat exemplis.

Obſervatio XVI.

Nunquam emetica dare expedit, in ipſa acceſſione, impetu aut vigore morbi, tam in ſebribus intermittentibus, quam continuis & acutis; ſed ſi morbus neceſſitatem eorum imponit, tempore intercalari, aut remittente impetu; ad uſum ordinanda ſunt.

Scholion.

Veritatem & obſervationem practici hujus canonis & ratio ſuadet, & experientia adſtruit. Emetica enim activiora omnia, & ventriculum, & reliquas nerveas corporis partes, ſpaſticis ſtricturis tentant & ſollicitant: ſub morborum autem acceſſione, motu & impetu, ſyſtema tam vaſorum, quam membranarum nervearum, jam ſpaſmodicis commotionibus agitatur, adeoque motuum impetus non poteſt non ab ejuſmodi draſticis cum inſigni detrimento notabiliter augeri atque intendi. Communis quidem practicorum opinio & revera error eſt, brevi ante paroxyſmum intermittentium exhibenda eſſe emetica: ſed quam infelix ſit ſucceſſus, ſi vomitionis actui ſupervenit ſebris cum horrore & rigore initium, plurimis exemplis mihi innotuit; quippe ſyncopticas inde cardialgias, artuum tremores convulſivos, animi deliquia, cum extremorum rigore & frigido ſudore orta eſſe annotavit. Satius itaque eſt vomitoria vacuo tempore, aut quinque, vel ſex ante paroxyſmum horis, propinare, ac hoc demum pacto feliciſſime res ſuccedet & ſebris diſcedit. Eadem quoque obſervatio tenenda in acutis, ſi vomitorium propinare neceſſitas urget, illudque nunquam in vigore porrigendum, ſed ſtatim in morbi principio, vel ante tempus invaſionis, ſuffragante graviſſimo auctore HIPPOCRATE, & *Sect. II. aph.* 29. monente: *ineuntibus morbis, ſi quid movendum, move: nam iis creſcentibus, quieſcere melius eſt.* Adeoque fatemur quidem, initiantibus morbis caſtrenſibus, ſebribus exanthematicis, variolis, morbillis, purpura acuta, antequam materis virulenta cum ſanguine fuerit permixta, & altius ſolidis, fibroſis ac nerveis partibus inſinuata, emetica cum analepticis, vel alexipharmacis, in forma liquida propinata, præſertim ſi ſaburra in prima regione deliteſcit, feliciſſimam locare operam & longe benigniorem efficere morbi progreſſum: ſed, ſi quiſpiam hæc pharmaca in ipſius morbi ſtatu exhibere velit, ingens certe damnum & ſymptomatum augmentum procurabit atque inducet.

Obſervatio XVII.

Si ob ſpaſmos primarum viarum & viſcerum abdominis, quemadmodum in hypochondriacis, nec non hæmorrhoidibus retentis & poſt graviorem animi affectum ſolenne eſt, inæqualis ſanguinis motus aut congeſtionum impetus ad caput & pectus contingunt, ut in apoplexia, epilepſia, cephalalgia, vertigine, affectibus ſoporoſis, narium hæmorrhagiis, hæmoptyſi, aſthmate, phthiſi, catarrho ſuffocativo, ſummopere cavendum eſt ab emeticis, niſi ventriculus ſaburra obſeſſus ſit morbi cauſa.

Scholion.

Egregium eſt monitum, quod Septalius *lib. III. ſect.* 12. inculcat: *qui tabe*, inquiens, *qui capite, ſine ſaburra ventriculo repleto, qui hæmoptyſi, aut oculis, aut animi defectione, aut ſuffocatione uterina, aut colica ſuffocativa laborant, hi plane ab emeticis abſtinere debent.* Et certe, his in caſibus magna prudentia & deliberatione opus eſt, antequam ad anceps ejuſmodi & magnæ operationis remedium deſcendamus, ne plus damni, quam emolumenti afferamus. Nam ipſo vehementiori niſu vomituriendi conatu, omnino ſanguinis & humorum affluxus, ad partes ſuperiores, caput & pectus urgetur, quæ, ſi ex crebriori appulſu & congeſtu ſanguinis, jam jam imbecilliores redditæ, ex facili inde labem contrahunt & priſtinæ ægritudines recrudeſcentes, longe gravius, quam antea, infeſtant. Apprime huc faciunt, quæ Hildanus de infelici emeticorum effectu obſervavit, qui *Cent. V. obſerv.* 12. a vomitorio violento, unum mutum, alterum ſurdum factum, nec non *obſerv.* 19. cœcitatem inductam eſſe, refert. Et Scultetus *obſerv.* 92. *app.* a vomitu tumorem frontis ſubito enatum eſſe, teſtatur.

Obſervatio XVIII.

Emetica mineralia vel vegetabilia fortiora, tutiſſime ſemper in forma liquida, interdum etiam vehiculo ſpirituoſo, inſignem liquidi copiam ſuperbibendo, aſſumi, multiplici experientia compertum eſt ac confirmatum.

Scholion.

Tutiora ſemper ſunt, ad emeſin excitandam ex antimoniatis ea, quæ ſoluta ſunt, præ ſolidis: quare aqua benedicta Rulandi, quæ ex vitro antimonii paratur, tartarus emeticus Mynſichti, qui ex croco metallorum, ſale abſynthii, vel cremore tartari conficitur, nec non ſapa vomitoria Sylvii, magis ex uſu ſunt, quam vitrum antimonii, vel crocus metallorum, pulvis Monckii, mercurius vitæ aliaque. Quum enim ſtibiata hæc pharmaca non agant niſi ſoluta, facillime contingit, ut a contentis in ventriculi ſinu ſalſis & ſulphureis humoribus promte liquata, aut enormes oon ſine periculo ſuſcitent vomitiones, aut obſeſſo lenta mucagine minuſque ad ſolutionem idoneis ſuccis ſtomacho, non diſſolvantur & nullius fere operationis ſint. Accedit, quod non exiguum periculi ſubſit, ſi acrius ejuſmodi minerale emeticum certæ tantummodo ventriculi portioni inſideat firmiterque inhæreſcat, ut eandem continuo lancinando & arrodendo, ancipitem inflammationem pariat. Quod ſi vero potens ejuſmodi pharmacum colliquatum fuerit & ſolutum, non unam tantum tunicæ ventriculi partem adoritur, ſed univerſam illam moderate afficit ac ſtimulat, ut longe facilius & tutius tota ſubſtantia ventriculi ad inverſionem & expulſionem ſollicitetur. Quare ſemper mihi in more poſitum fuit, tartarum etiam emeticum ſolutum prius in aqua analeptica ſpirituoſa, pauxillo ſyrupi grata dulcedine imbuta, propinare. Et hac ratione tutiorem longe, faciliorem ac meliorem, refracta etiam doſi, fieri vomitum obſervavi. Præterea non quidem negandum, quod remedia ſpirituoſa & ipſe etiam vini ſpiritus vomitiones ſiſtant: nihilominus tamen, ſi hic vini ſpiritus cum ſyrupo violarum, aut roſarum julepo cicuratus, una cum emetico porrigitur; non ſolum minor & refracta vomitorii doſis ſufficit, ſed etiam longe expeditior fit operatio: eo quod ſpirituoſus hic liquor, tum ſubtilem illam & nervis inimicam acrimoniam corrigit, tum etiam inſito ſuo calore majorem ſanguinis affluxum allicit & proinde motum & ſubverſionem ventriculi ſtrenue adjuvat. Ioprimis autem, ſi noo tam copia, quam peregrina indoles acrium bilioſorum in ventriculo humorum, præternaturalium affectuum cauſa eſt, poſt vomitorii aſſumtionem multum liquidi bibere expedit: quo intus latitans congeries eodem dilustur, attemperetur & hoc pacto promtius evacuetur. Et hoc conſilio interdum poſt cibum ſumtum vomitum procurare ſuadebant Veteres, quos inter præſertim Trallianus *lib. I. pag.* 72. nominandus, qui vomitiones poſt cibum in epilepſia utiliſſimas judicat: quandoquidem hoc potiſſimum tempore exhibita emetica, quicquid craſſum in ventriculi cavo offendunt, id omne ſimul cum reliqua maſſa exturbant ac utiliter removent. Sed ſatis jam de vomitoriis eorumque uſu dictum eſſe arbitror.

DISSER-

DISSERTATIO DE BALSAMO PERUVIANO.

Primùm edita anno 1703.

§. 1.

NULLUM gratius, & quod majori ſuavitate ſeſe commendet, nomen occurrit in ſoro medico, quam balſami. Quivis ſive Chirurgus, ſive Medicus ſit, ad ejus mentionem mox ſingularem efficaciæ & virtutis medicamentoſæ ſpem ſibi promittit & concipit; qua de cauſa evenit, ut in more habent Medici, generoſa & magnæ virtutis, quæ ad conciliandam gratiam & ſamam præpararunt remedia, balſami vel balſamici titulo exornare & commendare. In vulgus enim notum eſt, balſamum vel balſamicum tale quid audire, quod fragranti & ſuaviſſimo odore nares reficit, & inſuper omnem labem ac corruptionem a corpore avertit: nemini enim eſt ignotum, animanrium cadavera ad putredinem ſumme proclivia, balſamo diu conſervari, & a corruptione defendi poſſe. Neque de nihilo eſt tanta balſamorum æſtimatio. Ex omnibus enim vegetabilibus non datur aliquod præſtantius, quam ſuccus taliſmodi oleoſus, ſuaviſſimi ac penetrantis odoris ac virtutis, qui ex certis arboribus elicitur, unde merito rex & pinceps vegetabilium talis balſamica arbor dici meretur. Sicuti vero ſanguis inter animantia eſt nobiliſſimus ille liquor, qui vitæ & omnibus actionibus corporis præeſt, a quo totum corpus calorem, robur, incrementum & conſervationem ſortitur; ita ſuccus, qui per cortices fertur, vegetabilium ſanguis eſt, & ipſorum pretioſiſſima pars, a quo vegetatio, ipſorumque omnis medicamentoſa virtus duci ac æſtimari debet.

2. Ex eo jam facile apparet, quod ſuccus vegetabilium, quo puriori & ſuaviori reſina & oleo pollet, eo majores obtineat laudes, majoremque cuſtodiat efficaciam. In tota enim rerum natura nullum principium majori donatum eſt agendi potentia nullumque eximiores virtutes atque affectus prodit, quam quod inflammabilis eſt indolis & ſulphur ſeu reſina & oleum audit, hoc mixtis non modo calorem, odorem, ſed & vires ac ſpirituaſcentiam elargitur, & præcipuarum operationum ſons ac fundamentum eſt. Non immerito itaque peritiores Medicorum a multis retro temporibus ipſa balſamica, quæ ſuavi, naturæ amica liquida reſina conſtant, ad ſæviſſimorum morborum ſerociam edomandam nullo non tempore maximi ſecerunt. Inter ea jure meritoque palmam obtinuit & adhuc obtinet, balſamum ſic dictum Peruvianum, omni tempore a Medicis & Chirurgis celebratiſſimum. Et quum cogitatio animum ſubiret, de nobiliſſimo hoc ſimplici inter tantam ſarraginem nihil huc uſque ſcriptum, quod ex inſtituto ejus originem, naturam & vires pertractet; non dubitavi haud inutilem laborem ſore, in præſenti materiam hanc paulo exquiſitius excutere & ſuſius ventilare.

3. Antequam ad ſcopum ipſum accedamus & balſami Peruviani naturam & vires decenti ſcrutino medico perſequamur, e re ſore noſtra judico de origine hujus nominis ejuſque varia acceptione quædam præmonere. Plures ſunt qui hebraicam ejus originem eſſe aſſerunt, dum balſamum a *Baal* ſeu *Bal*, quod dominum ſignificat, & *Samen* quod pinguedinem ſeu oleum notat, derivant, adeo, ut balſamum, pinguedinum ſeu oleorum princeps audiat. *Alii* malunt, hanc vocem eſſe orientalem, quoniam balſamum in linguis orientalibus princeps aromatum ſignificatur. Nihil hoc loco addimus, quam ut nomen ipſi rei correſpondere aſſeramus, quoniam tantum excellentiſſima olea ac ſulphura balſami titulo ſuperbiunt. Equidem perperam vulgo aliis rebus hoc eximium nomen aſſignarunt, dum apud Pharmacopolas linimentum omne ex variis ſragrantibus concinnatum, balſami nomine ornant. Hinc balſami roſarum, apoplectici, cinamomi, nomina uſitata ſunt. Deinceps, compoſiti quidam ſpirituoſi liquores ex gummatibus, reſinis & oleis ſragrantibus, cum ſpiritu vini extractis vel deſtillatis, nomen hoc accipiunt, unde ſurgunt nomina, balſami nervini & balſami vitæ. Ipſi quoque Chymici non veriti ſunt, hoc nomen ſuis præparatis affigere, dum vel ſalia ſuſa aut liquata, vel ſulphura mineralium oleis deſtillatis extracta, balſamorum titulis inſigniunt. Nobis balſamum non eſt artificiale compoſitum, ſed naturale quoddam ſimplex, ex vegetabilium familia oriundum, oleoſum & inflammabile, conſiſteniæ fluidæ, craſſiuſculæ, odoris fragrantis & virtutis mirabilis. Tale hoc proprie & κατ' ἐξοχὴν balſami appellationem ſortiri debet, & hoc jam commode de balſamo de Tolu, Copaiba, ſtyrace liquida, & maxime Peruviano prædicatur.

4. Balſamorum noſtra appellatione ſumtorum varia generea Antiquis fuiſſe cognita, & ab ipſis propter egregium uſum maxime æſtimata, is credit, qui Veterum monumenta paulo attentiori animo verſat atque manu evolvit. Inter alia jam ante Chriſtum natum in orientalibus regionibus celebratum, & ſancte pro uſu aſſervatum fuit balſamum quoddam, quod noſtro tempore balſamum orientale & verum dicitur. Non levis hinc nata fuit controverſia inter genuinos

rerum

rerum naturalium perſcrutatores, quale balſamum fuerit, quo Ægyptii, Syri & Judæi ad balſamanda corpora & ad medicinam uſi fuere, num hoc balſamum adhuc noſtris temporibus cognitum ſit & uſitatum nec ne. Sunt qui exiſtimant poſt excidium Hieroſolymæ in Judæa, balſamum verum non amplius exſtitiſſe, quale quid prodidit EVONYMUS. At vero præter PLINIUM & GALENUM, qui poſt excidium hoc ſcripſerunt, ipſe SOLINUS graviſſimus auctor, TRAJANI tempore vivens *Cap.* 48. *Polyhiſtoris* balſami exiſtentiam confirmat poſt Chriſtum natum his verbis: *In Judæa tantum balſamum naſcitur, quæ ſylva intra terminos XX. jugerum uſque ad victoriam noſtram claudebatur. At cum Judæa potiti ſumus, ita loci illi propagati ſunt, ut jam nobis latiſſimæ colles ſudent balſama: ſimiles vitibus ſtirpes habent, malleolis digerunt, raſtris niteſcunt, aquis gaudent, amant amputari, tenacibus foliis ſempiterno adumbrantur.* CORNELIUS TACITUS *lib. V.* eundem in modo ſcribit: *exſuperant in Judæa fruges noſtrum ad morem, præterque eas balſamum & palmæ, balſamum modica arbor.* Hanc balſami autem plantam periiſſe THEOPHRASTUS & MONARDUS ſcribit, hic *multis*, inquit, *jam annis periit id balſamum quod in Ægypto naſci ſolebat, nec uſquam gentium amplius invenitur.* Huic autem contradicit CLUSIUS *in Exotic. lib. X. cap. 9. de Balſam. p.* 304. ſcribens: *falleris* MONARDE, *nam Arabia felix, quæ ſola balſami plantas ſponte naſcentes ab omni ævo protulit ac etiam nunc profert, legitimum balſamum præbet.* Aliud quidem Ægyptus loco quodam Cairo vicinus, quem Matharia appellant, nunc etiam opobalſami frutices alit, ſed ex Arabia ſemper petitur, quemadmodum olim Judæa habuit. Tale quid etiam affirmat BRASAVOLA *in Exam. ſimplic. p. m.* 396. BUSBEQ. *de legat. Turc. ep.* 4. NICOL. CHRISTOPH. RADZIVIL in ſua *Hieroſol. peregr. p.* 177. SCALIGER *Exercitat.* 157. qui CARDANUM balſamum deſiiſſe & in parvo eſſe pretio aientem vanitatis arguit.

5. Deſcribitur autem hæc planta, quæ balſamum orientale, quo uſi potiſſimum ſunt in regum inunctione, fundit, a BOCHARTO *in Tract. de Terra Sancta P. II. c.* 5. hæc tradens: *Inter Heliopolim & Babyloniam medio fere loco eſt balſami hortus, in feſto Michaelis lignum ſatis humile exiſtebat, ſcilicet palmæ & dimidiæ in altitudine, habens folia parvula ut ruta ſed parum albiora, & de ligno mecum detuli.* Inter notas autem & characteres, quibus hoc dignoſci poſſit, celebrantur penes fide dignos auctores primo ut planta hæc reſinifera perpetuo vireat, poſtea magnitudinem habeat pedis longitudine ex pollicis craſſitie, duorumque aut vel trium cubitorum altitudinem, ramulos multos & graciles obtineat. Deinde adjiciunt ejuſdem eſſe hanc plantam cum vite naturæ, quam ſingulis annis amputare neceſſe ſit, ne degeneret, cortex viridis eſt, folia viridia lentiſcinorum foliorum modo formata, nonnulla minutiora aut rutæ faciem præ ſe ferunt, cortex digitis tritus valde odoratus eſt, ſaporis pinguis & aromatici, inſtar thuris lignum candicat, odoris ſaporiſque expers, hoc vocari ſolet Xylobalſamum.

6. Hæc planta nunc potiſſimum Ægypto apud Cairum colitur, qua de re omnium optime & ſtudioſe ſcripſit PROSPER ALPINUS excellentiſſimus ævi ſui botanicus, qui per novem annos ceu Medicus clariſſimus Venetorum claruit, ubi Medicorum tam Ægyptiorum, quam Hebræorum auxilio plantam penitus indagare, modumque colligendi Opobalſamum, notaſque veri Carpobalſami, Xylobalſami addiſcere potuit, quod in ſuo libro *de Plant. Ægypti Cap.* 14. de ſe ipſo teſtatur. Et multo clarius in ſuo *de Balſamo dialogo*, quod cum Appella Arabe & Abdachim Hebræo-Medicis in examen vocat, in quo omnes propoſiti negotii difficultates tam clare & perſpicue ſolvit, ut veritatis amanti nullus amplius ſupereſſe poſſit ſcrupulus.

7. Deinceps arbor balſami orientalis flores fert parvos & albos in umbellæ formam compoſitos, quinque foliis obrotundis conſtantem, floribus acaciæ proximos. Ab hiſce ſemina promanant flava, folliculis nigris ſiliquoſis obrotundis magnitudine unius digiti fuſci involuta ſubrubentibus contenta, valde odorata, intus humorem flavum melli ſimilem habentia, ſapore amaro, parumque acri, linguamque ferientia Opobalſamum redolentia, ſicut præclare tradit WORMIUS *in Muſea* 223. Quod pretioſiſſimum illum liquorem colligendi modum attinet, qui Opobalſami nomine venit, notandum eſt, menſibus æſtivis deſinentibus umbris luna plena incidendum eſſe corticem ad medullam uſque, ita liquor exſtillat, qui in vitrea vaſcula excipiendus. At vero non poſſumus hic fidem adhibere ipſo RAIO, qui ſcribit, ſpatio trium horarum duodecim hujus liquoris libras effundi, cum arboris magnitudo exigua contrarium potius ſuadeat. In eo autem omnes, qui balſami hujus naturam & originem inveſtigarunt, conſentiunt, quod liquor ille, qui emanat, primo albo colore tinctus conſpiciatur, & liquidior ſit, mox paucis diebus in viridem mutetur olei craſſitie, demum poſt aliquot annos aureus & mellis conſiſtentiæ fiat, & inſtar terebinthinæ craſſeſcat.

8. Porro dicunt quoque primo tempore turbidum eſſe craſſumque uti oleum ſtatim ab olivis expreſſum, poſtea clarum fieri & tenuem, demum craſſeſcere & ſub aqua mergi, cum primum propter levitatem aſcendat, & ſupra totam aquæ ſuperficiem expandatur. Scribunt quoque de eo, quod primis diebus acuti & validiſſimi ſit odoris, ut aliquibus inter odorandum ſanguinem e naribus eliciat, qui gravis odor cum tempore pereat & gratior fit & fragrantior. Sapor eſt acris, amaricans & paululum adſtringens. Notatu quoque dignum eſt, quod aliqualis coagulatio lactis ab eo inſuſo perficiatur. Probe notat celebris ſcriptor Gallus POMET *in Traité des Drogues p.* 275. quod hoc balſamum ſit rarum, pretioſiſſimum & in Matharia magnoque Cairo, ubi in hortis creſcit & maxime colitur ac defenditur, rarius obtineri poſſit, niſi per legatos Turcicos, quibus ceu munus offertur. Unde porro addit, adulteratum eſſe, quod vulgo venditur pro vero balſamo, & nihil aliud eſſe, quam balſamum Peruvianum cum ſtorace & benzoe permixtum. Confirmat hoc aſſertum CLUSIUS *in Monard. p.* 103. qui ejus unciam modo viginti, modo decem ducatis vendi ſcribit. Quocirca hodiernum, quod venditur & incluſum eſt nucibus Coccis pro Opobalſamo, artificiale eſt. Qui plura de hac materia legere vult, evolvat elegantiſſimum tractatulum VOLCKAMERI, *de Examine Opobalſami* editum.

9. Accedimus nunc ad balſami Peruviani originem indagandam, quod noſtræ potiſſimum conſiderationis eſt. De eo ſcribit celeberrimus ævi noſtri botanicus RAIUS *ex Piſone in Hiſt. Plantar. p.* 1757. Quod arbor ſit mali medicæ magnitudine, foliis amygdali majoribus tamen rotundioribus & magis acuminatis, floribus pentapetalis, in extremis ramorum flagellis luteis, initio loculorum oblongorum forma, ſed procedente tempore quorundam veluti foliorum cæteris latiorum. Arbor eſt ſiliquoſa, ſiliquis brevibus in ſingulis ſemine contento. In America & quidem Hiſpania nova & Mexico creſcit, unde etiam Americanum, Mexicanum audit. Cortex contuſus ſuaviſſimos dat globulos aliaque multa. Lignum ejus ſingularem in ædificiis præbet uſum.

10. Cæterum MONARDUS fidiſſimus rerum exotica-

rum ſcriptor de arbore hujus balſami ſcribit: quod contineatur in America, vaſtæ ſit magnitudinis, ad radicem uſque ramoſa, duplici cortice ſepta, altero craſſo ſuberini modo, altero tenui interno, materiam arboris complectente. Ex eo, quod inter utrumque corticem eſt, ſpatio, inciſione balſamum educitur. Fructum dicit eſſe ciceris aut piſi grano non majorem, in extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, tenuitate regalis ſimplicis. Depinxit PARCKINSONIUS pro balſami Peruviani arboris fructu, ſiliquam longam, anguſtam, quæ balſamum Peruvianum, aut benzoinum adeo odore referebat; ut ſibi plane perſuaſerit, ejuſdem arboris fructum eſſe.

11. Quod attinet ad modum colligendi balſamum, hic duplici ratione vel per inciſionem vel per coctionem peragitur. Inciſio fit cultro, quovis annuo tempore, poſt imbres ſerenitate aeri reſtituta, luna plena, & ut perhibent eum in modum, diſcinditur nempe uterque cortex, tunc emanat liquor tenax, ſubalbidus, limpidus, terebinthinæ conſiſtentiæ, ſaporis acriuſculi, aliquantulum amari, odoris fragrantiſſimi. Et hoc dicitur Peruvianum balſamum album, eſtque rarius & carius nigro: nigrum autem quod ad nos magna in copia adfertur, decoctione extrahitur, videlicet referente CLUSIO *Comment. in Monard. p.* 302. ramos atque etiam truncos arboris aſſulatim & minutim conciſos, in lebetem ampliſſimum injiciunt, multa inſuper affuſa aqua, bulliunt omnia & fervent, quantum ſatis eſſe putant, igne ſublato frigeſcere ſinunt, & conchyliis oleum ſupernatans colligunt. Id vero eſt, quod in has regiones invehitur, & quo vulgo utimur, ex nigro rubente, odoris ſuaviſſimi. Vaſculis argenteis, vitreis, ſtanneis, aut fictilibus vitratis aſſervatur, omnem aliam materiam penetrans. Ex quibus patet, balſamum Peruvianum eſſe vel album vel nigrum, & binas has ſpecies ex una arbore provenire, parandi tamen modo differre. Nam album ſtillat ex arbore ad medullam uſque perforata inſtar olei terebinthinæ, & longe præferendum eſt balſamo nigro, quod coctione paratur, ubi nonnullæ particulæ volatiles avolant.

12. Differt autem hoc noſtrum balſamum tam nigrum quam album a balſamo ſic dicto Copaiba. Duplex hoc nobis apportatur, quale unum liquor eſt limpidus, ſtillans ex arboribus Americanæ Copaiba dictæ ad medullam uſque perforatis, odoris fragrantis & gratiſſimi ſaporis acriuſculi; alterum vero craſſioris inſtar terebinthinæ eſt conſiſtentiæ. Diſcrimen autem hoc dependet ex diverſo colligendi tempore. Illud enim cum ſtatim poſt arboris inciſionem primo effluit, eſt admodum clarum, album, odoris reſinoſi. Hoc autem quod ſequitur, magis aurei coloris & conſiſtentiæ tenacioris eſt, quæ conſiſtentia ipſi balſamo nomen conciliavit. Ultimum hoc balſamum, magna in copia in lagenis ex Portugallia ad nos perfertur: alterum autem tenuius magis rarum eſt.

13. Tandem diſcrimen quoque inter noſtrum balſamum & ſic dictum Tolutanum. Exiſtimant nonnulli balſamum de Tolu & balſamum Peruvianum album eſſe idem, falluntur autem in eo, differt enim arbor, differt etiam natale ſolum. Arbor pino eſt ſimilis & folia ceratiæ faciem obtinent, ſemper virent, ramos quaquaverſum ſpargunt, teſte RAIO *in Hiſtoria Plantarum p.* 1759. Locus ubi creſcit eſt provincia Hiſpaniæ novæ, inter *Carthaginem* & *le nom de dieu* ſita, *Tolu* Indis dicta. Inciſione etiam exſtillat ex arborum corticibus, coloris eſt aurei ſaporis dulcis, grati, & non nauſeabundi, limoniorum fragrantiam quodammodo refert, ſi pauxillum in vola manus fuerit fricatum. Rarius eſt in Gallia, in Anglia autem ordinario reperitur, unde ad nos in conſiſtentia ſicca advehitur.

14. Quod ſaporem balſami Peruviani attinet acris eſt, paululum amaricans, utpote ſubtili acredine irritativa papillulas linguæ nerveas afficit. Subſimilis ſapor in corporibus reſinoſis præſertim liquidis obtinet, qualis deprehenditur in terebinthina, ſtrobilis pini, reſina ligni guaiaci, tam ea, quæ coctione cum aqua quam ſpiritu vini rectificatiſſimo extrahitur, reſina ladani, ſtoracis, in ſtorace liquida, eſſentia ligni aloes. Teouis eſt hæc acredo; teſtatur ſal quoddam volatile acidum cum oleoſis particulis intime eſſe nuptum. Notum enim eſt, non tantum ex analyſi chymica, ſed & ex compoſitione, reſinas ex oleo fluido æthereo & tali acido tenui eſſe conflatas. Unde oleum quodvis æthereum deſtillatum permixtum cum ſpiritu nitri concentrato in magma reſiniforme abit, quod ſubtili acredine ipſam linguam petit & afficit.

15. Odor balſami Peruviani eſt ſuavis & fragrans, indicio ſulphuris & olei volatilis ætherei probe temperati. Recte enim a Chymicis odor petitur a ſulphure, & quidem ejus ſuavitas a mixtura earum partium, quæ ſulphur conſtituunt, temperata & proportionata. Fœtor a mixtione intemperata, & proportione diſcedente. Notandum autem hoc loco eſt, quod effluvia balſami Peruviani, quæ admoto fortiori calore in cochleari argenteo mittuntur in auras, in nares recepta, in limine arteriæ aſperæ tuſſiculam ordinario quandam movere ſoleant, quod etiam aliis reſinis, benzoes, reſinæ ſtoracis, perſamiliare, in manifeſtum ſignum, effluvia hæc tenuiſſima non eſſe ſalis acris & ſtimulantis expertia. Sulphureum autem, aut oleoſum principium, palmarium eſſe balſami noſtri ingrediens, vel ſola inflammabilitas abunde manifeſtat. Utpote non modo in liquida forma, ſi debita ratione candelæ ardenti objiciatur, flammam probe concipit, verum etiam quando ad ſiccitatem redigitur, quod fit, ſi tantummodo arenæ candidæ miſcetur, hoc ipſum præſtat: præter hoc ſulphuream materiam clare demonſtrat ejus facilis & promptiſſima diſſolutio & intima unio cum ſpiritu vini rectificatiſſimo & oleis cunctis ſpirituoſis & deſtillatis; amice enim conjungitur cum his ipſis, neque olei, neque ſpiritus vini unionem reſpuit.

16. Hoc loco autem non prætereundum eſt, cum cera & cum oleis omnibus expreſſis balſamum Peruvianum, ſive calide, ſive frigide mixtura fiat, nunquam velle coire, unde etiam ii perperam agunt, qui inter olea cocta & expreſſa, pro medico uſu, præſertim externo hæc inter ſe miſcent. Econtra probe ingreditur balſama illa, quæ ex oleis deſtillatis compoſita ſunt. At vero averſatio hæc expreſſorum oleorum & pinguedinum hanc affert utilitatem, ne his ipſis adulterari queat. Falſum enim eſt, uti nonnulli auctores habent, admixtione olei amygdalarum dulcium hoc balſamum inſici. De balſamo Peruviano ſic dicto albo, quod in officinis venditur, res clara eſt, hoc nunquam vere purum, ſed perpetuo hoc oleo eſt adulteratum. Nam lubenter, quod notabile eſt, olea expreſſa cum hoc balſamo junguntur, neutiquam autem cum nigro, quod, uti nos exiſtimamus, citra adulterationem venditur.

17. Placet hoc loco mentionem quoque facere nonnullarum mixtionum, quas inſtituimus cum variis rebus; ita noſtrum balſamum aquæ infuſum fundum petit, plane autem reſpuit conſortium aquæ, dum nullo modo, vehementi etiam agitatione facta, ab ipſa turbatur vel lacteſcit. Id autem in ipſo experimento curioſe conſpicere licuit, quod extremitas pennæ immiſſa balſamo Peruviano, eoque imbuta quandocunque, vitro aqua repleto inditur balſamum Peruvianum, ægre deſcendat, ſed ſub globoſa forma, in medio vitri ſuſpenſum hæreat, ſimul ac autem extra

aquæ

aquæ ſuperficiem penna ex aqua educitur, mox decidit de penna & in fundum delabitur. Ratio iis, qui gravitatis naturam cognitam habent, ex phyſicis & ſtaticis facilis eſt. Datur tamen medium hoc balſamum intime miſcendi cum aqua ſimplici pura, & hoc eſt ipſe vitellus ovi. Dici vix poteſt, quam amice inque momento ad ſuperficialem tantum mixtionem, vitellus capiat hoc balſamum, intimeque cum ipſo uniatur. Mixtura poſtmodum hæc aquis indita, per omnia ſpatia diffunditur & flaveſcentem turbidum colorem ipſis largitur. Noo contemnendus hic in pharmaceuticis modus eſt balſamum Peruvianum potionibus & mixturis admiſcendi.

18. Cum oleo vitrioli rectificato quando miſcetur particula balſami Indici, nulla fit efferveſcentia, ſed tantummodo leni calore color immutatur, & intenſe ac ſaturate purpureus ex uttoque exſurgit, amboque abeunt in coagulum, quod quando aqua calida affuſa ſufficieoter eluitur, aciditate vitrioli tranſeunte in aquam, relinquitur puriſſima ſolida reſina in manu tractabilis ſine cohæſione, quæ ad flammam admota perfacile accenditur, & in rectificato vini ſpiritu ſolvitur. Docet hoc experimentum, acidum, quod coagulationis cauſa & auctor exiſtit, noſtro balſamo ſufficiens deeſſe, unde liquidum permanet, hoc ſi adjicitur, ſtabilem acquirit conſiſtentiam. Fecimus quoque ſimile experimentum cum ſpiritu noſtro flammifico, hic cum certis oleis iiſque aromaticis, intenſiſſimam & lucidiſſimam flammam vehementer ardentem producit, ad mixtionem autem aliorum oleorum v. g. carvi, aniſi, terebinthinæ, majoranæ, lavendulæ, mox intenſiſſimam facit efferveſcentiam: hic mixtus cum noſtro balſamo, non ſtatim efferveſcebat, ſed mora aliqua interjecta & facta agitatione demum ebullitionem prodebat, ob eam procul dubio cauſam, quod in balſamo quoddam æthereum oleum latitet, ſed viſcoſis terreis partibus valde ſit immerſum.

19. Tandem etiam quædam adjicienda veniunt, quæ variis factis deſtillationibus annotavimus. Primo enim hoc balſamum cum aqua mixtum & veſicæ cupreæ inditum & deſtillatum nullum fundebat oleum; aqua tamen de odore quodammodo ejus fragranti participabat; nihilominus ea aqua, quæ in veſica ſupernatans deprehendebatur manifeſto odore, ſapore, colore etiam aliquatenus flavo imbuta erat. Videtur nexus iſte partium viſcoſarum, terrearum, olei tenuioris & ætherei, nec non ſalis acidi, tam arctus eſſe, ut vaporibus aqueis disjici nequeat. Non enim mirandum eſt, in chymicis dari corpora, quæ ſapore acri, nec non ſalis acris copia imo volatilis ſcatent, quæ tamen ſub deſtillationibus humidis nihil de hiſce ſuggerunt. Ita gelatinæ, ſanguis animalium, oſſa deſtillata, ex vegetabilibus zingiber, dant aquam odore ſaporeque privatam.

20. Quandocunque autem intimior hic partium nexus ac vinculum dirimitur ac ſolvitur, ecce mox alius effectus ſeſe pandit. Fecimus itaque experimentum, & lixivium ſatis forte ſumſimus hocque miſcuimus cum balſamo Peruviaoo, mixturam indidimus vaſi argenteo, & ſubdita flamma, hanc in ebullitionem fervidam conjecimus, ita mox conſpeximus, diſſolutionem balſami uſque ad dimidium factam, nam ſaturate flavo lixivium tingebatur colore, & vapor, qui in coctione emanabat, odorem penetrantem ſuaviſſimum exſerebat, adeo ut pateat, hac ratione, aquam ex balſamo Peruviano ex veſica deſtillari poſſe una cum ſubtili oleo præſtantiſſimo. Eſt enim ea indoles alcalinorum ſalium, ut contextum viſcoſarum, oleoſarum & reſinoſarum partium fortiter aggrediantur, diſſolvant & oleum acido ac terra ligatum in priſtinam volatilitatis libertatem vindicent.

Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum.

21. Verum enim vero adhuc longe nobilior modus eliciendi ex hoc balſamo ſpiritum fragrantiſſimum mirabilis virtutis proſtat, quem primus deſcripſi in *Annotationibus in Poterium p.* 440. nempe tres partes balſami Peruviani cum una parte ſalis tartari exacte triturantur in mortario, affunditur ſpiritus vini rectificatiſſimus vel melius ſpiritus roſarum ad eminentiam quatuor digitorum: extractio fit leni calore, poſtea deſtillatio in cucurbita vitrea per alembicum uſque ad ſiccitatem, ita prodit ſpiritus, longe ſuavior & fragrantior ipſo balſamo, qui in omnibus nervorum & cerebri affectibus a cauſa frigida & humida ortis, in omnibus partium nervoſarum & glanduloſarum nimiis relaxationibus, efficaciam vix parem poſſidet. Relinquitur in cucurbita magma ex craſſis viſcoſis terreis partibus conſtans, quod volatili oleo ſuavi penitus orbatum eſt. Notatu hoc loco dignum eſt, ipſum ſal tartari oleum tenue & ſuave a tricis & involucris partium viſcoſarum ſeparare, quod poſtmodum receptum in ſpiritu vini calore cum eo ſurſum rapitur. Eadem encheireſi ex aliis reſinis, maſtiche nempe ſuccino, benzoe, myrrha, aloes ligno, eduxi ſpiritus admirandæ virtutis & vix adhuc in pharmaceuticis notos.

22. Deſtillavimus quoque balſamum noſtrum ſicca via, miſcuimus nempe partem unam hujus cum partibus duabus arenæ, mixturam immiſimus retortæ vitreæ, & facta fuit per arenam deſtillatio, ita prodiit oleum ex flavo rubrum, quod aquæ ſupernatabat, odoris non ingrati paululum empyreumatici, quod in ſpiritu vini rectificatiſſimo ſolutum egregium liquorem nervinum, interne & externe aſſumendum conſtituebat. Deſtillatione ulteriori ſubſecutum eſt oleum craſſius, fundum in aqua petens. Duplex enim oleum in balſamo Peruviano obſervatur, unum tenuius & levius, alterum craſſius, poteſt hoc extemporaneo labore ad oculum demonſtrari. Nempe ſumatur balſami Peruviani particula, & ferventiſſimæ aquæ injiciatur, ita mox videbis, oleum quoddam inſtar cuticulæ ſupernatare, ſapore penetranti imbutum, craſſiorem autem & majorem portionem in fundum deſceodere, ex quo patet, non inepte balſamum Peruvianum immiſceri poſſe decoctis, quod adhuc magis ex voto ſuccedit, ſi particula ſimul ſalis tartari additur.

23. Ex hiſce omnibus dictis & adductis, abunde eluceſcere arbitror, balſamum Peruvianum, eſſe ſuccum reſinoſo-oleoſum arboris ex corticibus & foliis, mediaote aqua & igne extractum, qui compoſitus eſt ex oleo tenuiori & ſubtiliori viſcoſis terreis acidis partibus ligato & intricato. Probe hic eſt notandum, aquam oon addi eum in finem, ut diſſolvat & extrahat balſamicam & oleoſam arboris partem, utpote hæc nullum habet in id ingreſſum, ſed calor tantummodo humidus facit liquationem & fuſionem oleoſarum & reſinoſarum partium, quæ in porulis & interſtitiis corticis, potiſſimum arboris ſubſiſtunt; liquatæ autem per calorem oleoſæ partes, recipiuntur in aquam, quæ ſi non adeſſet & ſicco tantum calore negotium inſtitueretur, periculum eſſet empyreumatis. Nihilominus tamen noſtra non eſt opinio aquam in extrahendo omni deſtitui virtute, equidem non adoritur ipſum oleum, in partes tamen acres, ſalinas jus quoddam habet, unde dum in eas agit, eaſque in ſe recipit, una quoque adducit quaſdam oleoſas. Exemplo res clara eſt in decocto ligni guaiaci. Hoc lignum valde eſt reſinoſum, & ob copioſam reſinam admodum grave. Si ejus raſpatura fortiter decoquitur in aqua per aliquot horas, & poſtea hoc ipſum decoctum inſpiſſatur, relinquitur magma quoddam reſiniforme, quod ſaporis eſt acriuſculi, odoris fragrantis, multum ad ſtoracis reſinam accedentis. De hoc ſumta particula & naribus excepta, ſternutatio-

nes inſignes, citra tamen capitis imbecillitatem efficit. Hoc tamen dolendum eſt, ex libra una ligni, vix drachmas duas poſſe obtineri, cum tamen unciæ tres ad minimum ejus reſinæ, ſi extractio fiat cum ſpiritu vini rectificatiſſimo, haberi poſſint.

24. Eſt nempe balſamum noſtrum reſina arboris liquida. Poſſident omnes arbores ſuccum quendam, quo nutriuntur, qui vel gummeæ, vel reſinoſæ naturæ eſt. Arbores in noſtris regionibus ſubſtantiam magis gummeam, in præcalidis autem & orientalibus, ob fortem ſolis æſtum, magis reſiniformem, adeoque calidiorem alunt. Hic ſuccus nutritius per intermedium corticis ſpatium & per ipſa folia fertur unde vel inciſione facta exſudat, & calore externo humiditate abſumta in ſolidiorem ſubſtantiam concreſcit, coctione autem cum aqua & extractione vel cum ſpiritu vini facta, ex poris tam radicis quam ligni extrahitur. Quod ſi autem, uti in aromatibus fit, pars oleoſa tenuior prævaleat partibus acidis & gummeis, coctione cum aqua & deſtillatione facta, puriſſimum æthereum oleum, quod delicatiſſima & volatilior iſtius ſucci pars eſt, obtinetur, unde nulla reſina, nullum balſamum liquidum, ſed optime oleum ex aromatibus v. g. caryophyllis, cinamomo, nuciſta, floribus macis, corticibus citri præparari poteſt. Quajacum autem & lignum aloes reſinam largiuntur, quoniam pars oleoſa particulis terreis & acidis magis eſt imbuta. Dantur autem certa ligna, ex quibus nec oleum deſtillari, nec reſina cum ſpiritu vini confici, ſed elegantiſſimum balſamum liquidum produci poteſt. Et tale eſt ſantalum flavum, cujus limaturæ ſi ſpiritus vini rectificatiſſimus affunditur, & inde emergens eſſentia leni calore abſtrahitur, remanet balſamum perfectiſſimum, conſiſtentia & colore Peruviano ſimile, odore ambram redolens.

25. Dicimus itaque in noſtro balſamo eſſe temperatam & valde proportionatam mixtionem elementi ſulphurei oleoſi, tenuis, oleique craſſioris viſcoſioris & ſalis acidi, quo nulla reſina, nullum vegetabile ſolet deſtitui. Ex ſubſtantia hac oleoſo-reſinoſa & viſcoſa jam merito omnis virtus, quæ in noſtro balſamo latitat, debet deduci, imo non tantum ſeu principio, vires per experientiam ſeu a poſteriori cognitæ peti, ſed & novæ incognitæ inveniri & detegi.

26. Paucis autem hic recenſebimus, in quibuſnam affectibus tam internis, quam externis, chirurgis & medicis eximiam opem & levamen balſamum Peruvianum præſtiterit. Ut autem exordiamur ab uſu interno, ante omnia in decubitu & defluxione ſeri & pituitæ, glandularum tumoribus & laxitatibus, nervorum tono dejecto, præſentiſſimam opem tulit, nominatim vero in gonorrhœa tam maligna quam benigna, unice hoc balſamum, præmiſſis purgantibus, idoneum eſt moleſtum hunc affectum tollere, ſive ejus ſola eſſentia ſumatur, ſive cum vitello ovi in formam electuarii redigatur.

27. In fluore albo quoque, præmiſſis per epicraſin agentibus laxativis, ex meliſſa, abrotano, corticibus lignorum,. eſſentia balſami Peruviani cum tinctura martis Zwoelfferi mixta, in rebelli hoc & moleſtiſſimo fœminarum affectu, non omiſſis quoque externis cum eodem balſamo ſuffimigationibus in uterum receptis, egregium levamen aliquoties attulit. In nimiis ſeri excretionibus & deſtillationibus lymphæ per ſcreatum, per tuſſim inveteratam, per nares, in raucedine, uvulæ relaxatione, eſſentia ſuccini cum eſſentia balſami Peruviani mixta, & cum tinctura antimonii acri maritata, nimium illum fluxum ex ſtagnatione ſeri & glandularum laxitate ortum roborando, & tonum reſtituendo egregie cohibet.

28. Præterea balſamum hoc mirifica pollet virtute in læſionibus, corruptionibus & exulcerationibus partium conſolidandis, adeoque in ulcere pulmonum, renum exulceratione ejus uſus circumſpectus mirabilis eſt. Probe autem hic notandum, balſamum ſibi relictum per ſe eſſe nimis calidum, unde cum aliis temperatis peropportune in balſamum miſcetur. Hujus ceoſus eſt Locatelli, qui ex oleo florum hypericonis, vino Hiſpanico, ſantalo rubro, terebinthina Veneta, & balſamo Peruviano, cunctis debita doſi ſumtis conficitur. Vidimus hoc ipſo balſamo perfecta phthiſi laborantes, & per plures annos graviter affectos feliciter reſtitutos, ſi ſingulis diebus cum decocto hordei ſucco cancrorum fluviatilium roborato, æſtus compeſcendi gratia drachma ſemis fuit aſſumta & exterius ipſi regioni ſtomachali ejus portio cum oleo nuciſtæ, menthæ, carvi, commiſta applicata. Continuatio autem, quod probe notandum eſt, per dimidium anni fieri debet, ſervata ſimul accurata diæta. Poteſt etiam balſamum pectorale egregium ex eo concinnari, ſi ſumantur balſami ſulphuris cum oleo amygdalarum dulcium præparati uncia una, balſami Peruviani in vitello ovi ſoluti, balſami de Copaiba ana drachmæ duæ, olei aniſi drachma ſemis. Et hic balſamus in omnibus pectoris affectibus ipſoque aſthmate, nimiis excretionibus purulentæ & viſcoſæ materiæ, divinas medentibus porrigit manus. In læſionibus & exulcerationibus inteſtinorum poſt dyſenteriam gravem, idem balſamum Peruvianum vel Locatelli per clyſteres applicatum, vel intus etiam aſſumtum, ad conſolidationem, practicis celeberrimis paſſim teſtantibus, laudatiſſimo pollet effectu. In aſthmate pituitoſo elæoſaccharum balſami Peruviani, vel ſyrupus ex eo factus, balſamicus nobis dictus, egregiam præſtat efficaciam. Paratur autem hoc elæoſaccharum ita, ſacchari canarienſis uncia una, cum drachma dimidia balſami Peruviani miſcetur. Syrupus autem fragrantiſſimus & gratiſſimus, in officinis Brunſuicenſibus a magni nominis archiatro Conerdingio introductus proſtat, qui ſequentem in modum paratur: ad libram aquæ hordei affunditur balſami Peruviani uncia ſemis: per balneum Mariæ fit deſtillatio, uſque dum dimidium prodierit. Humiditas autem in cucurbita relicta & balſamo ſupernatans, ejuſque oleo tenui imbuta coquitur cum ſacchari debita quantitate, ad ſyrupi conſiſtentiam. Sapore hic ſyrupus gratiſſimus eſt, virtute quoque præſtantiſſimus, & certe omnibus, quotquot in officinis proſtant, anteferendus: commodiſſime enim & magna cum gratia, quibuſvis potionibus poteſt admiſceri. Extemporanee autem parari poteſt, ſi ſaccharo ſoluto debita quantitas ſpiritus noſtri balſamici, de quo ſupra facta fuit mentio, adjiciatur.

29. In affectibus nervorum & capitis, v. g. vertigine, paralyſi, epilepſia, imbecillitate capitis, poſt diſcuſſam apoplexiam cephalalgiis gravativis a cauſa pituitoſa ortis, ſoporoſis affectibus, balſamum, omniaque ex eo parata, & jam recenſita divinam afferunt opem. Naſcuntur hi affectus uplurimum ex nimia laxitate & tono dejecto membranarum, vaſculorum & nervulorum cerebri; unde circulatio ſanguinis debita impeditur & humores pituitoſi viſcidi accumulantur. Ad tonum itaque debitum reſtituendum, ad humores ſtagnantes in motum redigendos, non poteſt non ſale ſuo tenui acri & ſulphure amico, tonico, noſtrum medicamentum multum contribuere. Optime autem tali in caſu uſurpatur ſub forma pilularum, quando extractis vegetabilium amaris, nec non purgantibus debita in quantitate admiſcetur. In omnibus autem affectibus ſpaſmodicis doloribus arthriticis, rheumaticis, hyſtericis, nec non viſcerum contractionibus, quas largæ ſanguinis effuſiones quandoque ſubſequi variis in locis ſolent, in uſu crebriori habui ſequentem ſpiritum. Combinavi ſpiritum prædictum

dictum balſami Peruviani cum tinctura antimonii acri & ſpiritu eboris rectificato anatica portione, prodit mixtura ſpiritus nobiliſſimarum virium, ſpiritui Buſſiano longe præferendus, qui dictis in affectibus, item præſervationis cauſa ad quoſvis cujuſcunque generis morbos præſidium eſt generoſiſſimum, triginta vel quadraginta guttulis ſumtis. Tandem adverſus ſcorbutum, ad luem veneream, & ubi humorum coagulum adeſt, motuſque imminutus exiſtit, vires balſami noſtri non contemnendæ veniunt. Notum enim eſt, in hiſce refractariis morbis, ea, quæ reſina acri ſtimulante & balſamica, ſanguinem & humores fortiter concitante polleot, inter ſpecifica numerari. Extra dubium quoque eſt ſive eſſentia hujus balſami decoctis lignorum admiſceatur, ſive in forma pilularum adhibeatur, exoptatiſſimam operationem exinde promanare debere. Tandem etiam in ventriculi & inteſtinorum viriis, tono eorum nb ſpaſmi frequentiam dejecto adeoque diſpoſitiooem ad tormina colica, ad flatulentiam, vomitum, nauſeam, virtus balſami Peruviani eſt excellentiſſima. Hunc in finem ingreditur elixir balſamicum meum & balſamum vitæ, quæ duo remedia intus cum cibis ſumta & continuata, præfatis in affectibus, omnique defectu virium & ſpirituum virtutes, vix ab aliis remediis obtinendas, fovent & ſuſtinent.

30. Luſtravimus jam noſtri ſimplicis breviter uſum internum & medicamenta huic deſtinata, præparationes nobiliores candide communicavimus, ſupereſt jam, ut pauca etiam verba faciamus de uſu ejus externo, eoque chirurgico, cum ſatis etiam ille nobilis ſit. Nolumus vero eſſe longiores, cum ſatis abundeque hujus uſus uſus chirurgis perſpectus ſit. Non enim datur excellentius remedium, in omnibus periculoſis tendinoſarum & nervoſsrum partium læſionibus, exulcerariooibus & contuſionibus, hoc ipſo, & vix habet ſimile in omnibus naturæ regnis, maxime omnium autem in capitis læſionibus, pericranii, membranarum cerebri, ipſiuſque cranii vulneribus, & contuſionibus, in ipſa quoque trepanationis operatione hoc balſamum ſolum omnibus palmam præripit.

31. Notum eſt, in partibus ſic dictis frigidis, nempe membranoſis & tendinoſis, quæ a motu ſanguinis vitali valde remota ſunt, læſiones ſumme periculoſas enaſci, quibus convulſiones, ſpaſmi, ſphacelationes, inflammationes frequenter conjunguntur. Reſpuunt hinc omnia pinguia, inviſcantia, poros obſtruentia, amant autem omnia balſamica, quæ putredinem avertunt, motumque fluidarum partium internum per earum fibras conſervant. Prout autem diverſus eſt læſionis modus diverſis quoque rationibus ſolet miſceri & a prudentibus applicari. Ita nonnulli miſcent cum melle & ſpiritu vini, qualis mixtura in duræ matris vitio optima. Alii cum vitello ovi, thure & maſtiche, quod egregie facit ad puris generationem. Alii oleum tartari fœtidum & balſamum ſulphuris terebinthinatum ipſi jungunt, quod arcet putredinem in antiquis, ſordidis, profundis, fiſtuloſis exulcerationibus & corruptionibus.

32. Quandocunque cum eſſentia balſami noſtri miſcetur eſſentia ſuccini, myrrhæ, maſtiches, florum hyperici, vulnerarium præſtantiſſimum elixir paratur, quod vel ſolum omnia recentia vulnera ſanat, antiqua ad incarnationem & conſolidationem perducit, putredinem & carnem luxuriantem abigit, cariem oſſibus abſumit & recentem carnem progenerat. In gingivis exulceratis, ſphaceloſis, ſcorbuticis idem elixir virtutes oſtendit egregias.

33. Tandem in omnibus doloribus, ſpaſmodicis contractionibus, paralyticis nervorum reſolutionibus, ubicunque locorum ipſæ conſiſtunt, noſtrum balſamum ſolutum in ſpiritu vini rectificato, additis camphora, oleo nuciſtæ & croco, inſtar incantamenti dolores abigit, debitumque robur partibus addit, ipſiſque egregium ſolamen affert. Ingreditur quoque balſamum apoplecticum tam ſiccum quam liquidum, cujus inunctio in temporibus, vertice, naribus & cervice facta, ab omnibus præternaturalibus ſanguinis & ſeri in capitis & cerebri factis ſtaſibus præſervat, & graviſſimis capitis affectibus nervorumque imbecillitatibus interno uſu ſic medetur. Ad roborandum imbecillem ſtomachum, in frigida ejus conſtitutione, in nauſea, vomitu, externe cum oleis ſtomachicis injunctum, vel emplaſtris ſtomachalibus additum, expertiſſimi eſt effectus.

34. Tandem quoque elegantiſſimum præbet ſuffimigium, quod fit, ſi vel hoc balſamum Peruvianum ſolum vaſi argenteo inditur & carbonibus imponitur; effluvia in nares recepta coryzam, ori immiſſa raucedinem tollunt, ano applicata alvi fluxum, in uterum autem recepta fluorem album cohibent: poſtremo ad reficiendos ſpiritus & ad aeris humiditatem & vappeſcentiam ejus corrigendam non datur excellentior & fragrantior fumus, quam ſi hoc balſamum cum reſina ſtoracis & gummi benzoes in mortario calido miſcetur, addito oleo ligni rhodii & cinamomi, fit hac ratione pretioſiſſima illa maſſa, quæ vulgariter dicitur Hiſpanica. Plura jam reſtarent enumeranda ſpecialiora, ſed indigitaſſe hæc ſaltim ſuffecerint quibus ſapiens quivis percommode uti poterit. Coronidis loco addimus hanc unicam cautelam, ut abſtineamus a balſami hujus uſu tunc temporis, quando febriles adſunt commotiones & ventriculus copia bilis repletus eſt, nec non in ſtatu plethorico, ubi vaſa nimium ſanguine impuro turgent.

DISSERTATIO
DE
TEREBINTHINA.

Primùm edita anno 1699.

§. 1.

DE terebinthina dicturis primo omnium ipſius nomina conſidetanda. Terebinthina Græcis dicitur τερέβινθιν, Germanis *Terpentin.* Eſt nempe ratione naturæ ſuæ liquor tranſparens & clarus, reſinoſus, odoris non ingrati, ſaporis paululum acris, ex certarum arborum truncis & ramis, mediante inciſione, defluens. Ordinario tres terebinthinæ recenſentur ſpecies, quæ etiam ratione arborum, ex quibus proveniunt, ratione ſoli natalis, virtutis & pretii, longiſſime a ſe differunt ac diſtinguuntur.

2. Prima eſt terebinthina Cypria, quæ etiam vocatur de Chio, quoniam in abundantia in inſula Chio creſcit; ſecunda ſpecies eſt terebinthina, quæ vocatur Veneta & ſecundum Gallos: *la terebenthine du bois de Pilatre*, & tertia eſt communis. Terebinthina Cypria omnium eſt pretioſiſſima & defluit ex arbore mediocris altitudinis, quæ appellatur terebinth. Arbor ejus eſt baccifera, menſe Aprili florens, fructus inſtar nucum juglandium, ratione magnitudinis, ratione figuræ autem, inſtar piſtaciarum, profert. Clusius hanc arborem ad frutices refert, ex eo quod illa maxima ex parte fruticaſſe viſa fuerit, nihilominus tamen & ipſe fatetur ſæpius hanc arborem adoleſcere, id quod etiam affirmat Theophrastus Eresius *lib.* 3. qui generi arborum, quæ non niſi in montibus naſcuntur, perpetuo virent & ineunte vere germinant, & circa tritici meſſem reddunt ſemen, accenſet. Idem laudatus auctor binas hujus arboris ſpecies conſtituit, quarum altera mas, altera fœmina ipſi dicitur, hæc fructum ferens, illa ſterilis, quæ tamen in eo conveniunt, quod radice valida in terram profunde demiſſa truncum alant, cujus lignum, forſan ob molliorem & rariorem texturam, torno, ſculpturæ uſibuſque aliis mechanicis minus aptum ſit. Celeberrimus botanicorum Joh. Raius *in Plantarum hiſtoria p.* 1577. poſſidere hanc arborem edocet ramos longos, raros & cinereo cortice tectos, a quorum tuberculis copioſi longo racemo producantur flores, meris ſtamineis fibras purpuraſcentibus contexti, folia autem laurinis non abſimilia; ſcribit, delapſis floribus, fructus apparere parvos, rubentes, oblongos, reſinoſum viſcidum lentorem & nucleum includentes. Idem optimus auctor *loc. cit.* falſam illam aſſertionem, terebinthinam ſemper virere & nunquam ſine foliis reperiri pronunciat, teſtibus autoptis Bellonio, Rawolfio, Cæsalpino & Clusio.

3. Quoad locum natalem, auctore Dioscoride, terebinthus arbor naſcitur in Cypro, Syria & Africa, obſervante autem Clusio, etiam in Hiſpania, Luſitania & Gallia. In Hetruria Italiæ regione ipſam quoque ſe inveniſſe refert Raius *loc. cit.* In Gallia autem & Hiſpania reſina ex hac arbore non colligitur: etiametſi Lobelius *in Tom.* 2. terebinthinam in ſylva Monſpelienſium interdum ab inflictis vulnuſculis pellucidam reſinam fundere affirmet; attamen in exigua copia colligitur, ut nec in propriis aromatopoliis proſtet, multo minus in noſtras transmittatur terras; hinc Raius officinis Europæis terebinthinam veram & Cypriam ignotam eſſe fidenter affirmat, & hujus loco abietinam vel lariceam ſubſtituit. Ipſe Galenus *lib. de methodo medendi* lariceam ſuo tempore locum terebinthinæ veræ ſubornat. Terebinthina hæc eſt reſina ſolida, dentibus non adhærens, non fluida, pellucida, coloris ſubflavi, odoris gratiſſimi, ſaporis ſuavis, paululum acris & amaricantis. Per deſtillationem ſuaviſſimum oleum limpidum & ſpirituoſum elargiri, quod in urina cienda, calculo pellendo, ulceribus perſanandis, lympha corrigenda & nervoſis ac glanduloſis partibus roborandis, præſtantiſſimam vim habere, Angli de eo affirmant.

4. Accedimus jam ad examinandam alteram ſpeciem terebinthinæ, quæ ex arbore larice, germanice *Lerchenbaum* exſtillat, & falſo nomine terebinthinæ Venetæ venditur. Eſt autem larix arbor e coniferarum cenſu, magnitudinem abietis æquat, & indigenam recto ac procero caudice attingit, qua de re evolvi poteſt Joannes Bauhinus *in Theatro Botanico*, it. Matthiolus & Casparus Hoffmannus. Colligitur reſina hæc tempore vernali & autumnali, æſtivo intenſiſſimo exiſtente calore, perforatur arbor junior, iſque excipitur vaſis appropriatis & lavatur aqua ſimplici, ut acredo reſinæ minuatur & illa mitior evadat. Curioſe notat Hermannus in collectaneis ſuis, raro arbores has fundere reſinam, in quibus agaricus eſt, quoniam reſina in producendo agarico abſumitur. Naſcitur larix diverſis in locis. Clusius in Viennenſi ſaltu aliiſque montibus Alpibus obſervavit eam in copia. Sic in Alpibus Vallenſium, Stiriæ ac Carinthiæ copioſam obſervavit peregrinans Raius. Et Caspar Schwenckfeld *in Catalogo Stirpium & foſſilium Sileſiæ Lib.* 1. *pag.* 119. in baronatu Iægerndorffenſi laricem abundantem eſſe meminit. Vitruvius, autumante Raio, Plinii calcans veſtigia, de larice pro more erronea quædam audacter conſignavit litteris, inter alia autem aſſerit, eandem floribus exornari & lignum ex ipſa non ardere, ſed inſtar lapidum ignis vi non poſſe conſumi. Cui aſſerto experientia Vallenſium expreſſe refragatur, ibi enim vix alia ligna, præter laricem, in uſum culinarem adhibentur.

5. Notabile eſt reſinam hanc, ſive terebinthinam ex larice, a Lugdunenſibus nobis vendi pro vero balſamo Peruviano albo: ab aliis venditur ſub nomine, uti antea dictum, terebinthinæ Venetæ, cum tamen ex Venetis nulla ad nos apportetur terebinthina. Terebinthina hæc clara eſt & longe melior communi, colorem ſolet habere citreum & dentibus adhærere, id quod non facit terebinthina Cypria. Cavendum maxime, ne adulterara ſit additione olei terebinthinæ, id quod facile cognoſci poteſt ex conſiſtentia & odore, quando enim oleo terebinthinæ infecta eſt, vaporem ſub flamma præbet nigrum, celeriterque accenditur & conſumitur. Ex adverſo ſi pura & ſincera eſt reſina, odotem reſinoſum ſuavem præbet, neque tam facile concipit flammam.

6. Devolvimur jam ad terebinthinam communem, quæ paſſim magna in copia in Germaniæ locis venditur. Soboles arboris eſt abietinæ & piniferæ, quæ non tantum in exteris regionibus, maxime in Gallia, ſed etiam Germania, ſilva Hercynia, Thuringia, abundantiſſima reperitur. Terebra autem, vel ſecuri infligitur vulnus arbori, aut cultro ſcinditur cortex ab imo ad ſummum, detracto cortice, ſucceſſu temporis ſuccedit reſina, quæ primo eſt limpida, poſtea vero induratur, & hæc reſina terebinthina communis vocatur. Depuratur aqua ſimplici & agitatur, ut & ſordes abluantur, & acredo mitigetur. Feces ſolent petere fundum, & aqua decantata, reſina colligitur. Reſina illa, quæ ſereno tempore ex pino, præcedente inciſione, effluit, tempore ſereno ſolideſcit & alba eſt, Galliſque vocatur *Gallipot*, ſive thus album. Gummi hoc etiam funditur, & cum fuſum eſt, infundunt doliis, quæ poodus 300. librarum attingunt, & hæc eſt terebinthina illa communis, quæ quo clarior, eo melior eſt. Impuriorem ex ſtrobilis & conis pini coquere ſolent. Reſina illa, quando funditur cum pauciſſima quantitate olei terebinthinæ, fit exinde alba, quæ Argentorato & Hollandia affertur.

7. In noſtris terris terebinthina non elicitur, ſed arbores tantum ſuppeditanr picem, quæ in Norwegia & Finnlandia magna in copia elaboratur. Cæduntur nempe arbores, lignum inditur furnis, qui habent quatuor canales, circa fumum accenditur ignis, & tunc ex ligno per canales in ollas foras liquida manat reſina, quæ dicitur Germanis *Teer*, ſi diutius coquitur, ſiccatur pix purior. In aliquibus locis, fit ex reſinis laricis, quando nempe deſtillantur per deſcenſum, relinquitur pix purior & clarior. Quod autem liquor reſinoſus tranſparens terebinthinaceus ex noſtris pinis colligi nequeat, cauſa hæc mihi videtur quod in noſtris locis calor & æſtus ſit mitior. Confirmat enim experientia, quando æſtas eſt ferventiſſima, pinos & arbores alias reſinoſas longe melius creſcere & copioſiorem ac liquidiorem reſinam ſuppeditare.

8. Exhibita ſic naturali terebinthinæ ejuſque ſpecierum deſcriptione, ratio inſtituti etiam poſtulat, ut ex ipſis præparata & compoſita, quæ uſui medico ſervire poſſunt, recenſeamus. Quicunque in ſubſtantia illam propinare & præſcribere ſolenr, plerumque, ut tutior ejus uſus fiat, correctionem & præparationem quandam ſuperficialem inſtituunt. De Cypria & Veneta ſic dicta, quæ nullo egent correctorio, propter partium ſulphurearum blandiſſimarum & puriſſimarum, quibus conſtant, abundantiam, illud non valer, ſed ſaltem de communi, ex ſtrobilis ſive conis pini & abietis prodeunte. Hanc aqua quadam deſtillata, vel pura pluviali, antequam interno uſui deſtinant, probe & repetitis vicibus lavare ſolent, non alium forſan in finem, quam ut a ſordibus, inquinamentis variis & acredine eminentiori, quæ omnibus reſinis arborum intime inhæret, liberetur. Certiſſimum enim hoc eſt, reſinarum elementa eſſe tenue, ſubtile oleum & acidum. Patet id manifeſtiſſime ex artificioſa reſinarum compoſitione, dum nempe quodvis oleum deſtillatum, commixtum cum ſpiritu nitri probe dephlegmato & concentrato, in perfectiſſimam reſinam, inflammabilem, ſolidam, in ſpiritu vini rectificato ſolubilem & cuti ac dentibus adhærentem convertitur. Quocirca non improbabile videtur, acre illud ſal, quod ex acido & tenui oleo componitur, & in terebinthina vulgari extraverſum quoad partem & extricatum eſt, ſufficienti affuſa aqua tepida diſſolvi & ablui, ſicuti videmus, aquam cum benzoe coctam, tenuiſſimum ſal acre cum particulis ſulphureis, tenuiſſimis, terreſtribus reſolvere, quod deinde præcipitatum, exhibet flocculos inſtar amianthi ſplendentes, acredine penetranti præditas, quæ ſternutatorium & errhinum uſum habent præſtantiſſimum & flores vocari ſolent. Equidem reponi hic poſſe video, ſupervacaneam & pene fruſtraneam eſſe ejuſmodi lotionem, imo plane rejiciendam, quoniam activo ſuo principio ſimplex hoc defraudetur. At vero, utut non negemus, ſi alvum laxandi, vel urinam ciendi fine quis terebinthinam præſcribere velir, inutilem eſſe talem ablutionem crebriorem; attamen fateamur neceſſe eſt, ſi conſolidandi laxos fibrarum & glandularum villos, nec non conſolidandi ſcopo ipſam adminiſtrare velimus, præparationem hanc valde eſſe proficuam laudemque mereri.

9. Porro notiſſima res eſt, ex terebinthina deſtillari poſſe oleum tenuiſſimum, quod promte flammam ſuſcipit & penetrantia ſua ad varios uſus medicos & mechanicos ſeſe commendat. Ejus autem præparatio ſequentem in modum ſolet adornari, nempe terebinthinæ ſumitur libra una, imponitur cucurbitæ vitreæ, & in Mariæ balneo calore ſubdito ſatis fervido, oleum deſtillatur diaphanum, pellucidum, paucum tamen, quod ſpiritus nomine indigitari ſolet. Alii terebinthinam imponunt veſicæ, affundunt aquam, & calore ſubminiſtrato debito ignis, oleum æthereum ſumme penetrans eliciunt. Verum ſi in majori copia expetimus oleum, tam tenue, quam craſſum, cucurbita vitrea, ex qua mediante balneo prius abſtractum fuit oleum tenue, in arenam denuo collocanda eſt, ut calore intenſiori addito, oleum minus tenue ex flavo rubeſcens eliciatur. Quod in fundo cucurbitæ reſiduum eſt, corpus ſtabile reſinoſum conſtituit, quod colophonium germ. *Geigenhartz* vocari ſolet. Colophonia, ſive caput mortuum terebinthinæ, ſi recipiatur ad uncias quatuor & cum arenæ cribratæ unciis octo miſceatur per deſtillationem ex retorta oleum ſpiſſum, acre, empyreumaticum acquiritur. Notabile autem hic ulterius eſt, acidulum quoddam phlegma ſimul prodire & ſal quoddam ejuſdem ſaporis, nec ſecus ac in deſtillatione ſuccini accidit, oleo empyreumatico inſidere, qua de re etiam conſuli poſſunt *Collectanea Chymica* LEYDENSIA *cap. 69. pag. 204.*

10. Oleum terebinthinæ in longe majori quantitate obtinetur, quando illud gummi ſimul ac ex arboribus effluxerit, deſtillationi ſubjicitur, quale non procul a Maſſilia & provincia Burdegalenſi elaboratur & hoc oleum æthereum nomine ſpiritus terebinthinæ ubique venditur; optimum eſt, quod clariſſimum & inſtar aquæ pellucidum, odoris fortis & penetrantis eſt, ne vero diminutionem patiatur, præſertim aere exiſtente calido, neque flammam facile ſuſcipiat, & periculum maximum inde exſurgens evitetur probe munitum ſervari debet. Ex oleo hoc æthereo balſamum ſulphuris vulgare confici ſolet, quod virtute revera præſtantiſſimum eſt & ita paratur. Recipiuntur olei terebinthinæ partes tres, florum ſulphuris, vel loco

loco horum, ſulphuris puriſſimi ſtillatitii partes duæ, miſcentur, induntur retortæ, ut in arena calore leniſſimo per octo ad minimum horas fiat deſtillatio, ita ut pauca quantitas olei in recipiens vas exſtillet, balſamo rubinei coloris in retorta relicto. Notatu hoc loco quoque dignum eſt monere, moderatum ſubminiſtrari debere calorem, alias, intenſiſſimo dato, receptaculis fortiter luto munitis & firmiter clauſis, periculum graviſſimum incendii domus, cum fragrora & tremulo motu ædium illarumque quaſi ſubverſione, axcitari poteſt, quale exemplum in pharmacopæa Clauſthalenſi ante aliquod tempus accidere memini. Extemporaneo magis labore cum oleo ſulphuris balſamum ex ſulphuris hepate, quod ex anatica portione ſulphuris & ſalis tartari, mediante liquefactione in igne, compoſitum eſt, parari poteſt. Neque opus eſt hic deſtillatione, ſed ſub leni calore oleum ſanguineo tingitur colore. Ex eodem quoque fundamento balſami ſulphuris antimonialis dependet præparatio, quod ita paratur: ſumitur nempe uncia una ſalis lixivioſi ſulphurei, ex lixivio ſcoriarum reguli ſimplicis parati, oleum terebinthinæ pellucidum, ad eminentiam trium digitorum tranſverſorum, vel loco hujus, oleum juniperi, menthæ, aniſi, in æquali portiona adſunditur, digeſtio cum leni deſtillatione in retorta vitrea, mediante arena, inſtituitur; ita nobiliſſimi uſus balſamum, ſapore, odore & virtute commendatiſſimum acquiritur. Inſuper præſtantiſſimæ virtutis balſamum ſulphuris compoſitum parari ſolet ſequenti ratione: recipe florum ſulphuris, myrrhæ electæ, aloes, maſtiches, benznes, ſuccini ana drachmam unam, olei aniſi, juniperi, terebinthinæ ana unciam unam ſemis, camphoræ drachmam unam, ſpiritus vini rectificati unciam ſemis, miſceantur invicem in cucurbita parva, & igne arenæ ſac, ut leviter bulliant, ita ſpiritus balſamicus acquiritur, inſtar rubini, præſtantiſſimis virtutibus ſulgens.

11. Curioſum eſt, ſpiritum, ſive oleum terebinthinæ, cum ſpiritu nitri concentratiſſimo ſumante impetuoſiſſimum & calidiſſimum motum efficere, adeo ut ingens ſumorum copia ex mixtura horum emergat: & quando ſatis fortis & ab omni phlegmate privatus ſuerit ſpiritus, oleum in carbonem ſiccum exuritur. Quando autem phlegmate adhuc eſt dilutus, generatur reſinoſa ſapa rubicunda, quæ promte flammam igni admota ſuſcitat. Notiſſimum quoque experimentum eſt ſulphur genuinum vulgare per artificium parandi ac regenerandi, quod Boylæus *in Chym. Scept.* hunc in modum deſcribit: ſumitur nempe æqualis portio olei terebinthinæ & olei vitrioli, quæ invicem mixta, per retortam vitream igne arenæ deſtillantur, ita ſulphur vulgare inflammabile in retortæ collum ſublimari affirmat. Quamvis autem experimentum omnibus probe obſervatis circumſtantiis, inſtitutum fuerit; minus tamen ſuccedere voluit, ſed materia quædam reſinoſa loco hujus in collo retortæ viſa fuit, quæ tamen accenſa vaporem inſtar ſulphuris emittebat. Hic quoque commemorandum, perfectiſſimum ſulphur, communi in omnibus, conſiſtentia & colore ſimile, ex oleo vitrioli & certo ſucco inſpiſſato vegetabilis a me ſuiſſe productum & ſublimatum. Porro circa oleum vel ſpiritum terebinthinæ illud notari meretur, hoc ipſum in ſpiritu vini rectificatiſſimo, etiam tartariſato difficillime diſſolvi; cum tamen omnia olea deſtillata ætherea promtiſſime huic obſecundare ſoleat. Rationem hujus phænomeni reddere, res videtur difficilis: credibile tamen eſt, tenues ſalinas, acidas & aqueas partes, quæ omnibus reſinis inhærent, cum oleoſis ramoſis partibus firmiter eſſe connexas, quæ deinde intimam unionem cum ſpiritu vini rectificato reſpuunt, & potius in forma globulorum, aut in ſuperficie, aut inter interſtitia ſpiritus vini, hærent.

12. Quod ad compoſita ex ipſa terebinthina attinet, nolumus hic eſſe longiores in cunctis recenſendis formulis & compoſitionibus, ſed ſaltim præcipuas quaſdam hic apponere ſufficiet. Ita celebres ſunt pilulæ ex terebinthina contra gonorrhœam, quarum deſcriptio in nonnullis Weſtphaliæ pharmacopœia proſtat, quæ hæc eſt: recipe terebinthinæ Venetæ, ad conſiſtentiam cum aqua roſarum coctæ, unciam unam, extracti rhabarbari drachmas duas, balſami Peruviani, de Copaiva ana ſcrupulos duos, oſſis ſepiæ, ſuccini albi præparati, coralliorum, maſtiches, terræ ſigillatæ ana drachmam unam, nitri purificati drachmam ſemis, camphoræ ſcrupulum unum, miſce f. l. a. pilulæ ex ſcrupulo ſemis numero XXX. pro una doſi. Neque hic omittendum cenſemus præparandi modum ex terebinthina pilulas, quæ exſtant in *Diſpenſatorio Brandenburgico p.* 157. quarum præparandi modus hic eſt: recipe terebinthinæ Venetæ ad conſiſtentiam cum aqua roſarum coctæ, ſuccini, maſtiches electæ, olibani ana drachmam unam ſemis, boli armeniæ drachmam unam; cum ſufficiente quantitate terebinthinæ fiat maſſa pilularum, in gonorrhœa, fluore albo & nimiis glandularum laxitatibus valde proficua. Tandem etiam terebinthina celebratiſſimas pilulas Becherianas ingreditur. Cæterum terebinthinam Venetam recipiunt complures aquæ ſpirituoſæ, ut nempe balſamica & oleoſa vis deſtillatione elitiatur. Ejuſmodi aqua eſt *B. Frid.* Hoffmanni contra gonorrhœam, communicata in *theſauro pharmaceutico pag.* 27. & hæc eſt. Recipe herbæ menthæ ſiccæ uncias tres, ſeminis rutæ, agni caſti ana uncias duas ſemis, foliorum dictamni unciam, radicis ireos Florentinæ uncias duas, terebinthinæ Venetæ uncias decem, vini generoſi albi menſuras tres, fiat deſtillatio in mariæ balneo. Hæc aqua non tantum in gonorrhœa, ſed & fluore albo ſeminarum, præmiſſa ſufficiente purgatione, inſignis eſt utilitatis, de qua æger mane, horis duabus, vel tribus horis ante paſtum, & veſperi quatuor horis a cœna, duo capiat cochlearia.

13. Aquas nephriticas, quæ partim ad pellendum calculum, partim ad læſam ſubſtantiam conſolidandam, valde proficuæ ſunt, noſtra ingredi quoque ſolet terebinthina. Exemplum poteſt eſſe tale: recipe ſucci petroſelini libras duas, herbæ ſelleri, chærefolii, hederæ terreſtris, milleſolii, dracunculi hortenſis, pimpinellæ ana manipulos duos, baccarum juniperi libram ſemis, milii ſolis uncias tres, terebinthinæ Venetæ uncias quatuor, ſpiritus vini menſuras quatuor, ſtant per aliquot dies in vaſe clauſo, poſtea deſtillentur: cujus doſis cochlear unum, vel duo, in curatione tria, vel quatuor, tempore matutino vel ventriculo vacuo ad præſervationem eſſe poſſunt. Ipſa terebinthina ingreditur quoque aquam Anhaltinam famigeratiſſimam, cujus uſus multorum annorum experientia probatiſſimus fuit, non ſaltim externe in affectibus arthriticis, rheumaticis, verum etiam interne, in expellendo calculo, cujus efficaciam idem B. Hoffmannus *pag.* 45. *Clav. Schrœderian.* mire extollit, ubi tamen notandum, ſi interne illam adhibere velimus, propter majorem penetrantiam, convenienti aqua deſtillata dilui deberi.

14. Meretur quoque hic apponi balſamum ſic dictum Hiſpanicum, cujus vires vulnera intra breve temporis ſpatium conglutinandi mirifice laudari ſolent. Compoſitio talis eſt: recipe olei vetuſtiſſimi uncias quatuor, terebinthinæ uncias octo, frumenti integri unciam unam ſemis, florum hyperici uncias duas, radicum cardui benedicti, valerianæ ana unciam unam, thuris electi uncias duas, radices & herbæ groſſo modo contundantur & ollæ imponantur, ſuper-

Digitized by Google

ſuperfundendo tantum vini albi, ut omnia ſubmergantur; ſtent per biduum, deinde adde frumentum & oleum, coque ad vini conſumtionem, tum forti facta expreſſione, addatur terebinthina & thus, & iterum ebulliant, demum in vaſe cum alembico ad uſum ferventur.

15. Celebre quoque eſt balſamum Locatelli, quod, & externe, & interne, in ſanandis vulneribus & ulceribus præſtantiſſimæ efficaciæ eſt, legitime uſurpatum. Deſcriptio autem eſt ſequens: recipe olei hyperici veteris libr. ſemis, ceræ albæ, terebinthinæ optimæ ana uncias ſex, balſami Peruviani unciam ſemis, ſantali rubri drachmas duas, vini Malvatici quantum ſatis. Coquantur leni calore in balſamum conſiſtentiæ mediocris, cujus doſis drachma ſemis, ad unam, in juſculo calido eſſe poteſt. Cæterum terebinthina omnia fere chirurgorum emplaſtra & unguenta digeſtiva ſolet ingredi, non tantum ob meliorem ſolutionem mixtionemque ingredientium, verum potiſſimum ob virtutem ſuam temperatam balſamicam, qua abſtergit, mundicat, conſolidat & fibras partium ſolidarum læſas roborat.

16. Quod vires ejus ac uſum in morbis ſigillatim attinet, is omnino latiſſime ſeſe extendit. DIOSCORIDES ipſam omnes antecellere confidenter aſſerit. *Clariſſimus* D. LE MORT *in pharmaceutica medica phyſica p. 64.* hoc elogium ipſi tribuit: *terebinthina*, inquit, *quaſi univerſale diſſolvens menſtruum omnium reſinoſorum puriorum exiſtit, tam ad ſolutionem, quam ad mixtionem faciendam illorum corporum, imo plura dantur in hoc genere reſinoſa, quæ terebinthinæ conſortium immediatum expetunt, antequam ullo modo diſſolutiones ulteriores admittere debet. Sic gummi Copal primo diſſolvi debet in terebinthina, alias difficilius cum aliis permiſcere ſeſe ſinit abſque empyreumatis contractione.* Et *p. 55. l. cit. diverſis*, ait, *adjicitur oleis, ad facilitandam unionem & ſolutionem, hinc quoque ingreditur omnia emplaſtra, unguenta & ſimilia præparata.* Terebinthina præſertim vulgaris & laricea, magno cum ſucceſſu in ſcabie leproſa, tinea & aliis cutis defœdationibus, vel ſola vel cum aliis in unguento olim fuit adhibita: GALENUS ipſa ſola pſoram ſanavit, *vid. lib. 8. de ſimpl. med. facult.* Neque hic objici debet, aliam hanc fuiſſe terebinthinam. Etenim & ipſum lariceam aſſumſiſſe & in uſum vocaſſe, ex compluribus probabile videtur; ſiquidem ipſe GALENUS lariceam ſuo tempore loco terebinthinæ vendidit, unam alteri ſæpius ſubſtituit, ut ex *libro ejus de medicamentis ſecundum genera* ſatis patet, ubi etiam affirmat, quod laricea omnia illa, quæ terebinthina vera poſſit, efficiat. WAGNERUS *in hiſtoria naturali Helvetiæ curioſa p. 266.* hujus reſinæ uſum in ſcabie, pſora, tinea valde laudat. Cujus ratio hæc eſt quod mundificet & glandulas nimium relaxatas roboret, a ſalibus autem ſtagnantibus corroſas conſolidet, & ulteriorem ſeri corroſivi & lixivioſi generationem in ſubcutaneis vaſculis impediat. SIMON PAULI *in Quadripart. botanico* in capitis vulneribus, ubi vel a plaga, vel etiam poſt trepanationis uſum, dura meninx nuda detegitur, hujus reſinæ uſum valde proficuum pronunciat. In omnibus ulceribus & recentibus vulneribus ſanandis commode terebinthinam admiſceri DODONÆUS *in Hiſtoria ſtirp. pag. 857.* docet, quoniam non evidentem obtinet acrimoniam, qua ulcera irritare poſſit. Imo ſi verum eſt, quod judicat DODONÆUS *libro citato*, abietis lacryma pro laricea a GALENO habita & reputata fuit, quod & BAUHINI, RONDELETII, CLUSII, & SIMONIS PAULI ſententia eſt, qui ſimilem uſum ac effectum habere aſſerunt; hinc non video, cur tam anxie a ſe invicem ſoleant diſtingui, præſertim cum externa differentia, ſi recentes ſint, vel exigua, vel plane nulla invenire poſſit.

17. Sed placet jam paulo accuratius terebinthinæ uſum internum eximium in variis affectibus enarrare. Primum itaque terebinthina, ad drachmam unam cum vitello ovi ſubacta & cum aqua deſtillata ſumta, alvinam regionem probe expurgat: uti id experientia manifeſtum eſt. De purgante autem ipſius virtute poteſt etiam inter alios videri WAGNERUS *l. c. p. 297.* Ineſt enim omnibus ferme gummatibus ſal quoddam acre, quod reſolutum fibrillis membranarum inteſtinalium ſtimulando, contentorum ejectionem facilitat atque promovet, ſicuti id luculenter videmus in gummi ammoniaco, myrrha, ſagapeno, benzoe, quæ cuncta pilulas antihypochondriacas & antihyſtericas laxantes non ſine levi effectu ingrediuntur; utpote ſucci acidi, qui alias aliorum purgantium vim reſpuunt & cludunt & quibus hypochondriacorum regio valde ſcatet, egregie ejuſmodi gummatibus purgantur & evacuantur. Acidum enim corroſivum ramoſo horum contextu excipitur, infringitur, ſicque ſaturatur & corrigitur, ut adeo pro purgandis acidis morboſis ſuccis ſint convenientiſſima.

18. Prætetea utiliſſima terebinthina eſt interne in affectibus renum & veſicæ, dum ſale acri, tenui glandulas & ſiphunculos renales irritat & ſeparationem urinæ promovet, nec minus viſcoſam tenacem materiam in urinariis tubulis renum hærentem & calculi materiam præbentem abſtergit atque diſſolvit: inſuper particulis oleoſis viſcoſis ſubſtantiam renum & veſicæ ab eroſione, inflammatione & exulceratione læſam, quod ſæpiſſime in truculentis & diuturnis calculoſis harum partium affectionibus accidit, rurſus conglutinat & compagem laxatam unit & firmat. Quocirca paſſim ab auctoribus practicis terebinthina in ſubſtantia probe cum vitello ovi mixta & propinata cum ſpecifica quadam aqua, ad ardorem urinæ mitigandum, in ulcere veſicæ, nephritide, purulenta mixtione & renes detergendos, incarnandos eoſque a calculo purgandos magnopere commendatur. SIMON PAULI *in Quadripart. Botan. pag. 538.* de laricea noſtra ſive Veneta inquit: *inſigniter eſt utilis, ubi renes viſcida pituita & calculo obſtruuntur, in aqua chærefolii, petroſelini, fragorum, aut ſimili, addito tantillo vitelli ovi ſoluta & crebrius propinata, urinas pellit & pectoris vitiis, ac gonorrhœæ medetur.* FORESTUS paſſim in obſervationibus ſuis magis ad præſervationem, quam curationem calculi illam adhibet: at vero ſi jam calculus eſt præſens, commodiſſime propinari poteſt ſine ulla prævia præparatione, quod HILDANUS aliquoties expertus eſt uti ex *ejus obſervationibus* patet. Quidam infuſo cum cereviſia, leve accedente prope ignem deferveſcentia, pro potu ordinario ipſa in calculo viſcerumque obſtructionibus laudabiliter utuntur. Obiter hic notari meretur, quod terebinthina, licet frequenter uſurpetur, non æque ut reliqua diuretica noceat, cujus phænomeni GEORG. HORSTIUS *decad. 8. qu. 1. de calculo renum & veſicæ* rationem reddere conatur, inquiens: *caliditatem terebinthinæ temperatam membris coctioni dicatis amicam, eſſe*: at magis nobis arridet ratio RIVERII *Tom. I. prax. l. 8. c. 1.* quia ſcilicet alvum ſimul laxat, & per eam craſſiores educit humores, qui a cæteris potiſſimum diureticis ad renes adducuntur.

19. In paroxyſmo vero calculoſo exhibitionem ejus non ſuademus, ſed conſultius eſt, ante ipſum, vel poſt eum mitiorem factum, adhibere, ita enim optime arenulæ e renibus eliminantur. Deinceps in thoracis affectibus non ſine utilitate adhibetur, illam enim ab omni immunditie pulmones nec non infimum ventrem purgare, ſcribit RAIUS *l. c.* Confert quoque porro, uti ait, veteri tuſſi, ſpirandi difficultati & ſputo ſanguinis. In phthiſi cum lacte ſulphuris ſi exhibeatur

beatur maximam præſtare ibi opem ſcribit HARTMANNUS *in Tirocin Chymic.*

20. In gonorrhœa & fluore albo, ipſam terebinthinam, in ſubſtantia, vel coctam, aut deſtillatam magnas præſtare virtutes inter Chirurgos & Medicos notiſſimum eſt, & revera hic terebinthinacea omne abſolvunt punctum, præſertim ſi cum ſpecificis purgantibus acuantur, vel balſamum etiam Peruvianum admiſceatur, utpote ſerum copioſum & vitioſum partim per renes & alvum educunt, partim glandulas & veſiculas ſeminales nimium laxatas roborant, ſordes abſtergunt, & dilaceratas partes conſolidant. Optime hunc in finem adhibentur in forma pilularum, deſuper bibendo ſerum lactis, vel etiam lac calidum. Et hæ ſunt præcipuæ, quibus terebinthina imbuta eſt, vires, in medicina & chirurgia repertæ expertiſſimæ; circa quas tamen illud adhuc venit monendum, peropportune terebinthinam hanc ſumi vel in bolo, vel ſub forma pilularum, aut placentularum; deinde exiguum, vel plane nullum ejus uſum eſſe debere, quando ventriculi adeſt debilitas: recte enim a Celeberrimo WEDELIO *in Amoenitatibus materiæ medicæ l. 2. ſ. 3. cap. 4.* ventriculum debilitare terebinthina dicitur ex multiplici experientia, hinc etiam in ſtomachicis ſpirituoſis merito debet propinari, vel ſi major adſit imbecillitas ſtomachi præparata ex ea, nempe ſpiritus, aquæ deſtillatæ, cæteris paribus, magis exhibere debent. Subjectis tamen robuſtioribus commodiſſime per ſe exhiberi ſuadet idem laudatus WEDELIUS & quidem in maſſa pilulari, *vid. l. c. p. 239.* neque ſine ratione, utpote analyſi chymica craſis & textura mixti, a qua forma & virtus medicamentoſa dependet, plane deſtruitur, & præparata exinde longe aliam induunt naturam, a priori plane diverſam, aliaſque vires & operandi modum nanciſcuntur. Videmus id manifeſtiſſime in china chinæ, ceu ſpecifico optimo antifebrili, lumbricis terreſtribus, ceu laudatiſſimo antepileptico: quæ deſtillata & igne reſoluta, virtute hac plane exuuntur & defraudantur: unde non ſine ratione ARNOLDUS *de Villa nova* ſimplicia longe antefert præparatis & compoſitis & dolum eſſe, inquit, uti compoſitis, ubi adſunt ſimplicia. Egregius quoque locus de hac re exſtat in HELMONTIO *Tractat. diſpenſat. moderno p. m.* 372. dum inquit, *deteſtatus ſum multorum ſimplicium compoſitiones, eo quod ſi ad odorem ſanativum alium deſuper adjunxeris, qui priorem ſupprimat, palliet, in ſe convertat, vel ſimul ex utroque neutrum ſuſcitet; ſcivi exinde vim ſpecificam ſanativam abolitam fore, irritumque effectum ab ægro optatum.*

21. Circa uſum & applicationem ſpiritus terebinthinæ & ex ipſo præparatorum quædam adhuc monenda veniunt. Nimirum cautiſſime calidiſſima hæc remedia adhibenda eſſe interne, præſertim quando calor præter naturam corpus afficit, alvus obſtructa & ſtatus plethoricus præſens eſt. Tunc enim maximum damnum inferre ſolent, quotidiana experientia id edocente; renes enim hac ratione facile ad inflammationem, exulcerationem & calculum diſponuntur; in phthiſicis calor facili negotio per præpoſterum balſami ſulphuris terebinthinacei uſum ſuſcitatur; in menſium ſuppreſſione idem balſamus ſulphuria adhibitus antequam ſecta fuerit vena & inteſtinalis regio a copia & ſaburra vitioſorum humorum purgata, ſæpenumero calorem internum maximum cum anxietate præcordiali excitare non ſine periculo ſolet. Diabetem ab ejus improvido uſu productam notavit WEDELIUS *in Miſcellaneis Nat. Curioſ.* In gonorrhoea caute etiam cum validiſſimo hoc medicamento mercandum eſt, lenta enim ſebris, niſi prudenter adhibeatur, hoc ipſo facile inducitur. Auctor itaque ſum, ut in ſubjectis præprimis tenerioribus, ætate juvenili, tempore æſtivo, temperatura cholerica bilioſa, parciſſime, vel plane non adhibeatur. In robuſtioribus autem, pituitoſis, ruſticis, & duriori vitæ generi addictis, paulo liberalius uſurpari poteſt, ubi tamen ſemper generalis regula debet valere, ne plethoricis, ne alvo obſtructa, vel calida intemperie laborantibus offeratur. Refracta doſi ſi miſceatur cum tinctura tartari, elixirio pneumonico, carminativo, ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſo, in plurimis affectibus ejus uſus non erit de nihilo.

22. Externe autem ſpiritus terebinthinæ, maxime ſi cum axungiis animalium rite mixtus fuerit, in nervorum ac ligamentorum contractionibus, tenſionibus, nec non relaxationibus egregium auxilium præbet, ſi calide partes paralyticæ ipſo inungantur. BOYLE ſpiritum hunc, in *Tractat. de ſpecificorum remediorum natura*, adverſus contracturam ceu ſummum & divinum remedium extollit. Ad ulcera cacoethica mundificanda, carnem ſuperfluam abſumendam & putredinem arcendam, cum ſpiritu vini dilutus Chirurgis fert opem exoptatam, præſertim in læſionibus partium nervoſarum. Spiritus terebinthinæ, imo ipſa terebinthina, cadavera a putredine & corruptione præſervare optime poteſt. Sed hæc de terebinthina ejuſque uſu monuiſſe & attuliſſe impræſentiarum ſufficiant.

DISSERTATIO
DE
MILLEFOLIO.

Primùm edita anno 1718.

§. 1.

NON minus acute, quam vere pronuntiavit ſuperioris ſeculi clariſſimus Chymicus OSWALD. CROLLIUS, dum ait: *natura etiam in minimis & abjectiſſimis obſervatur cum ſtupore maxima & ubi deficit in corpore, abundat in viribus.* Ad veritatem hujus adſertionis confirmandam auctor inter alia ex regno vegetabili exempli loco allegat vitem & culmum innuendo varii generis frumenta. Et ſane ſi triticum, ſecale, hordeum intuemur, nihil aliud ſunt quam gramina exili ſplendore ornata, at in ſeminibus eorum ſuccus adeo nobilis deliteſcit, ut exinde univerſus orbis communiſſimum pabulum & ſitis levamen præparet & vitam hanc fere unice ſuſtentet. Similiter vitis eſt frutex parvæ conſiderationis, floribus exiguis prædita & incapax ſuis viribus e terra ſe elevandi opus habens loco fulcimenti adaptatis palis vel arborum truncis ramiſque, quibus ſe ope capreolorum ſuorum circumvolvit & in altitudinem effert: nihilominus tamen utilitas, quæ ex fructu ipſius plane divino ad vitam & ſanitatem hominis redundat, revera eſt ſumme admirabilis, ſiquidem ſuccus uvarum, per fermentationem in vinum generoſum mutatus, maximum eſt machinæ humanæ reſtaurativum, ſanguinis ſpirituaſcentiam auget & mentem acutiorem atque elevatiorem reddit, unde & ipſe ſacer codex ejus vires mirifice extollit & SYRACIDES præ æſtimatione hujus adeo delicioſi nectaris exclamat: quid eſt vita abſque vino!

2. Quodſi latius paulo in caſtra vegetabilium exſpatiaturi fuerimus, conſpectui noſtro ſeſe offerent multiplicis generis herbulæ circa ſemitas hinc inde diſperſæ, figuræ quidem externæ pulchritudine non admodum ſuperbientes, quarum tamen elementa & agendi vires ſi penitius ſcrutemur, fatendum omnino erit, eſſe illas ex earum numero, in quibus natura cum ſtupore voluit apparere maxima. Unicum ſolummodo hac vice lubet in medium proferre millefolium, quod ubivis copioſiſſime provenit & in omnibus fere pratis luxuriat, aſpectu quidem ignobile, viribus vero eximium, & dignum maxime, ut præ ulmaria & aliis longe ſpecioſioribus plantis reginæ pratorum nomen ſuſtineat. Non poſſumus non ſingularem Dei providentiam & ore & calamo venerari, cum obſervemus, tam bene, tamque ſapienter conſultum fuiſſe generi humano, ut, quæ ad longe optabiliſſimam ſanitatem conſervandam & ægritudines valde horribiles ſimul a corpore avertendas inſerviunt, non e longinquo & ex abditis terrarum locis ſcrupuloſe debeant conquiri, ſed circa vias in campo plano haberi & colligi queant, quare non inconcinne PARACELSUS alias non adeo magnus vulgarium medicamentorum æſtimator pronuntiavit: *ruſticum quemlibet verum pharmacopolium ante ſuas ædes habere.* Et profecto, quid impedit, quo minus hoc adſertum cum rei veritate valde conſonum ſtuamus, ſiquidem circa quodvis tugurium in copia creſcunt malva, chamomilla, millefolium, acacia, ſambucus, eſula, papaver rubrum erraticum, braſſica, petroſelinum, plantago, pimpinella, hyoſciamus, lapathum & aliæ adhuc præſtantiſſimæ herbæ ac frutices, quibus ſane omnibus in morbis indicationibus ſatisfacere poſſemus optime, ut adeo vix opus eſſet tam pretioſo ex regno minerali apparatu. Mea eſt & manet firma ſententia, quod qui ſimpliciſſimis herbis, ſeminibus, floſculis & radiculis morborum curationem ſuſcipiunt, omnium feliciſſime medeantur, id quod pluribus teſtatum facere poſſem exemplis, ſi temporis exiguitas permitteret. Et eam omnino ob cauſam, ex locupletiſſimo materiæ medicæ theſauro præ omnibus placuit millefolii herbæ tractationem ſuſcipere. Et quicquid de nobiliſſimæ totius plantulæ natura & uſu exploravi vel ab aliis jam exploratum deprehendi in diſſertatione præſenti ea, qua poſſum, accuratione diſcutiendum decrevi.

3. Antequam ad ſcopum ipſum accedamus & millefolii naturam vireſque decenti ſcrutinio medico perſequamur, e re fore noſtra judicamus, ut primo omnium in ejus differentes ſpecies, cognomina ac figuram externam inquiramus, & deſcriptionem ejus paulo accuratiorem ſiſtamus, quo omnibus pateat, quænam ſit illa herba, cujus diſcuſſionem pleniorem hic intendimus. Quodſi ſcriptores Botanicos evolvimus, ii varias nobis ſubminiſtrant millefolii ſpecies, ſiquidem CASPAR BAUHINUS, qui potius in herbarum nomina, quam earum uſum ſagaciter inquirit, *in Pinace Theatri Botanici Lib. IV. Sect. III. pag.* 140. tredecim millefolii ſpecies recenſet & in *Prodromo Theatri botanici*, in quo plantæ ab ipſo primum deſcriptæ traduntur *Lib. IV. cap. VI. pag.* 72. adhuc quinque millefolii ſpecies exhibet & ſollicite delineat. CHRISTOPH. MERRETIN *Pinace rerum naturalium Britanicarum* decem, HERMANNUS vero medicinæ & botanices Profeſſor in *Horto Academico Lugduno-Batavo* novem millefolii exhibet ſpecies. Nos ex multis variis iſtis millefolii ſpeciebus ſeligimus tantum vulgare ſic dictum millefolium, quod Germanice audit *Garbe, Garben-Kraut, Schaaff-Garbe, Schaaff-Ripp*, Græce Chiliophyllum, miriophyllum, DODONÆO Achillea, FUCHSIO Stratiotes millefolia aliis alio non multum ab his differente nomine.

4. Rationem prædictorum nominum ſi quis a no-

bis expetat, dicimus, hanc herbam millefolii nomen accepiſſe ob multiplicem foliorum ordinem & inciſuras, ſiquidem unumquodque folium a caule plantæ progrediens interdum, ſi præſertim in ſalaciori ſolo ſuccreverit planta, ultra octo ſpargit ramificatiunculas, quæ ſingulæ rurſus quinque ſex vel octo gaudent inciſuris, ut adeo ſi a dictis foliorum ramificatiunculis eorumque inciſuris calculos deſumatur, revera vocari poſſit millefolium. Quare autem Germanicis *Schaaff-Garbe* audiat, id eo deducendum eſſe arbitror, quoniam conteſtantibus id opilionibus oves lubenter hac herba veſcuntur. Præterea achilleæ cognomen habet ab Achille magno Græcorum heroë, qui hac planta vulnera ſuorum militum curaſſe perhibetur. Stratiotes quoque dicitur, quoniam militum vulneribus ſanandis egregie conducit. Satis vero de nomine dictum eſto, cum in aprico ſit poſitum, parum utilitatis inde in praxin medicam redundaturum. Salſe admodum SIMON PAULI *in Proœmio Quadripart. Botanic.* illos, quibus volupe eſt nomina herbarum tantum venari, neglecta virium inquiſitione, perſtringit his verbis: *quid opis ægro adferet Medicus ex catalogo nominum Pæoniæ, cum v. g. decies vel ſæpius uno die eum concidere, convulſivis motibus lancinari, contortis oculis torvum tuentem epilepticum ante pedes jacentem obſervat? Non hic ſcire conducibile* APULEIUM PLATONICUM *cap. LXIV. de virtutibus herbarum* referre, quod Pœonia Græcis adpelletur Pentorobon, aliis Glycyſis, aliis Agloophotis, aliis Pæonion, aliis Selenion, aliis Menion, aliis Panacoſceras, aliis Helenogonon, aliis Dichomenion, aliis Gludim, aliis Menogenion, aliis Theodonion, Italos vero Pœoniam, alios Roſam fatuinam vocare? Nos igitur hac occaſione ipſa hæc verba ad millefolium noſtrum adplicaturi dicimus: quid quæſo proderit ægro ſpaſmodicis ventriculi & inteſtinorum doloribus detento vel vulneribus multis adflicto, ſi Medicus ſciat exacte recitare cognomina eorumque accuratam calleat delineationem, interim tamen ignoret, quid virtutis intus cuſtodiat hæc planta & quomodo in ſolamen & juvamen ægrotantium millefoliata adhibeat.

5. Millefolium ab auctoribus botanicis hinc inde deſcribitur, uti videri poteſt in MATTHIOLI *Comment. in Dioſcorid. Libr. III. cap. CXXXVII.* DOMINIC. CHABRÆI, *ſtirpium iconibus & ſciagraphia*, SIMON. PAULI *Quadripart. Botan. Claſſ. II. pag.* 103. RAII *methodo plantar. nova & plurimis aliis.* Nos florentem herbam paulo accuratiori conſiderationi noſtræ ſubjecimus & notavimus omnia, quæ ad externi illius habitus cognitionem aliquo modo facere videbantur. Radicem quod attinet, ea ex plurimis conſtat filamentis & non ſecus ac calamus aromaticus late per tellurem diſpergitur atque hinc inde turiones emittit, qui ſucceſſive increſcunt & novæ plantæ faciem induunt, unde facile peti poteſt ratio, quare hæc herba adeo luxuriet & a Junio ad Septembrem uſque flores poſſideat, cum roſæ, lilia, tulipæ, plurimæque aliæ herbæ vix per quatuordecim dies in flore conſpiciantur. De foliis jam ſupra dictum fuit. Florem vero quod concernit, præſentat ille umbellam ex multis una in ſerie ſeparatim erumpentibus floſculis coagmentatam; unuſquiſque horum floſculorum gaudet quinque petalis candidis & rotundiuſculis, diſcum vero formant ſemifloſculi calyciformes quinque inciſuris ceu petalis imperfectis ſuperius notati, ex quorum fundo prominent ſtamina cum antheris aurantii coloris, quibus inferius capſula ſeminalis adhæret. Herba hieme perit, ſed verno tempore radices ſucco novo imprægnatæ copioſos emittunt turiones, ut adeo hæc planta non ſolum ex ſemine terræ mandato propagetur, ſed potiſſimum ex radicibus late ſerpentibus denuo ſubpulluliet. In pratis ubivis fere locorum & circa ſemitas creſcit. Si tellure alitur pingui & ſubhumido ad ulnæ altitudinem excreſcit, in arido autem & exſucco ſolo plerumque ſpithamam longitudine non multum ſuperat. Natura interdum ludit, & flores monſtrat purpureos vel ex albo purpuraſcentes, uti idem in aliis quoque obſervatur plantis & cumprimis in cæruleo illo agrorum decore cyano, quem non non ſemel flore albo vel purpureo aut aliis coloribus ornatum reperire contigit.

6. Hiſce obiter præmiſſis ordinis ratio poſtulat, ut ante omnia in naturam, principia & elementa herbæ millefolii inquiramus. Sicuti enim actio & operatio cujuſvis medicamenti unice fluit & proficiſcitur ex natura principiorum dextre cognita: ita præcipuum laborem hunc eſſe judicamus, ut jam oſtendamus naturam & principia activa in millefolio, quæ utique Medicus cognita explorataque habere debet, ſi cum ratione & certo quodam effectu hac herba uti velit. Cum vero plura ſint, quæ ſimplicis alicujus naturam patefaciunt, hinc ordine decenti cuncta perſequemur. Et primo quidem de principio inſito & activo millefolii judicabimus ex forma externa & loco natali, deinceps ſubjiciemus guſtus & olfactus teſtimonia, quibus omnibus addemus experimenta chymico pharmaceutica, unde omnium elementorum hujus herbæ qualitas optime hauritur.

7. Multi ſunt Medicorum, qui magnam de viribus cujuſdam herbæ judicandi fiduciam in ſignaturis externis ponunt, adeo ut OSWALD. CROLLIUS *in Tract. de ſignaturis rerum*, eum tantum verum Medicum dicat, qui ex ſignaturis rerum externis de interna illarum præſtantia judicare poſſit & meliorem partem veræ literaturæ, per quam omnes res occultæ legantur ac inveſtigentur, nuncupare non erubeſcat hanc falſo jactitatam de ſignaturis rerum ſcientiam. Verum qui paulo penitius rem conſiderat, facile cognoſcet, methodum hanc imaginationis ſobolem eſſe, adeoque incertam & fallacem, ut nihil minus inde, quam ſpecialis virtus & activum plantæ alicujus elementum explorari ac detegi poſſit. Hoc vero concedendum omnino eſt, ipſam florum figuram quodammodo, ſed probabiliter tantum & generaliter nos de facultate alicujus herbæ inſtruere. Quare ex obſervatione botanica conſtat, herbas ſic dictas umbelliferas pleraſque virtute gaudere ſedativa, antiſpaſmodica & ſulphure ſuo caput replere, ſimul quoque carminativam vim exſerere, uti videre licet in anetho, leviſtico, aniſo, pimpinella, chæreſolio, caro, coriandro, ulmaria, fœniculo, nigella, cervaria, valeriana, meo multiſque aliis. Itaque millefolium noſtrum quod attinet, a priori ex ſolo aſpectu umbellæ ipſius, cognoſcimus illud ob ſulphur ſuum blande vaporoſum magna pollere vi antiſpaſmodica, ſedativa & carminativa, quæ virtutes etiam ipſi revera inexiſtunt ac de jure competunt, ut in ſequentibus dilucidius exponetur.

8. Alia vero adhuc via paulo ſecurior datur in plantæ alicujus elementorum cognitionem deveniendi, ſi ſecundum mentem locus natalis, ubi hæc vel illa herba ſponte provenit, conſideretur. Obſervavi enim plantas pro differentia locorum, ubi ſponte naſcuntur, peculiares, ſed communes & proprias fere poſſidere virtutes. Ita v. g. plantæ pleræque, quæ in fœcundis ac pinguibus locis naſcuntur, principio pollent partim mucilaginoſo, partim ſulphureo & vaporoſo naturæ plus minuſque amico, eaque propter omnis generis dolores ſedant, ſomnum inferunt, humorum acrimoniam temperant, tumores emolliunt, omnibus affectibus, qui ex ſpaſmo fiunt, medentur & immodicas fluxiones ſiſtunt, quales ſunt v. g. anethum, aniſum, abſynthium, bugloſſa, chæreſolium, chamomilla vulgaris, cynogloſſa, crocus, cuminum

minum hortenſe & pratenſe, nigella, papaveris ſpecies, coriandrum, ebulus, fœnum Græcum, fœniculum, hyoſciamus, horminum, imperatoria, lolium, leviſticum, lupulus, mentha criſpa & Saracenica, & hujus generis plurimæ. Jam vero ad milleſolium noſtrum hoc adplicaturi haud ignoramus, illud in pratis, quæ locis fœcundis accenſentur, ſponte progigni, adeoque valde probabilis infertur inde concluſio, quod iiſdem agendi principii ſit inſtructum, quibus herbas in locis fœcundis naſcentes ſcatere modo diximus. Itaque ſi ulla alia hoc in ſolo enutrita plantula certe hæc ob ſulphureum blande vaporoſum cum mucilagine quadam intermixtum principium inſigni gaudet vi anodyna, antiſpaſmodica, acrimoniam humorum temperante ac tumores emolliente.

9. Attendendum hoc loco eſt, quod prædictis modis in herbarum principia inquirendi neceſſario conjungi debeat guſtus & olfactus experimentum, ſi cum certitudine majori judicare de herbarum virtutibus cupiamus; in hoc enim multum momenti ſitum eſt, ſiquidem cum duobus maxime natura gaudeat in mixtione corporum agendi principiis, ex quibus ſere omnis earum virtus promanat, quorum unum eſt ſal, quod ſapore dijudicatur, alterum ſulphur, quod ope odoris percipitur, facile apparet, hunc plantarum vires explorandi modum eſſe longe accommodatiſſimum & ceteris jam propoſitis pondus addere. Sicuti vero ſaporis diverſæ ſpecies ſunt, quæ ex commixtione ſalis cum aliis partibus exſurgunt, ita quoque prout principium ſulphureum cum ſalinis, terreis & aqueis varie commiſcetur, diverſa odoris ſpecies reſultat, unde ex ſapore & odore generalis æque ac ſpecialis certis in morbis proficua plantarum virtus explorari poteſt. Quodſi jam milleſolii herbam guſtu & olfactu perſcrutamur, obſervabimus totam plantam, radicem cum fibrillis minimis ſere capillaribus, caulem quoque cum medulla in ejus cavitate hærente, folia & flores ſapore gaudere amaricante, qui tanto conſpectius deprehenditur, ſi hæ partes cum aqua decoquuntur vel in ea ſaltem infunduntur. Odor vero plantæ eſt fortis ſulphureus, qui in floribus præſertim longe eminentior obſervatur. Ex his igitur merito concludimus, milleſolium ſale quodam fixo cum partibus terreo-mucilaginoſis nupto & ſulphure vaporoſo ſubtili & ſuavi naturæque amico eſſe inſtructum.

10. Tandem chymico-pharmaceutica partium a ſe invicem abſtractione optime elementa hujus herbæ evolvuntur. Quodſi enim hæc planta recens vel ſicca cum aqua deſtillatur, prodit inde oleum ſaphirinum penetrantiſſimi ſaporis & odoris valde ſulphurei vaporoſi, quo ipſo clarum fit, ineſſe huic plantæ ſulphur quoddam vaporoſum, anodynum, ſedativum, peculiaris indolis, quale vix ulla in planta excepta chamomilla vulgari reperitur. Hujus igitur olei ratione quoque recte ipſi tribuitur virtus antiſpaſmodica, anodyna & carminativa. Quodſi oleum ſubtilius ſuit abſtractum, remanet magma bruni coloris, paulo mucilaginoſum, valde adhuc redolens, quod cum decenti modo partibus terreſtrioribus per expreſſionem prius ſeparatis igni ad evaporationem ſupponitur, coit in extractum amaricantis ſaporis, quod ob immixtas adhuc plurimas particulas ſulphureas ſingulari pollet efficacia antiſpaſmodica, humorum correctoria & roborante, itemque traumatica. Reliqua pars craſſior poſt expreſſionem relicta tanquam terra effœta nullius eſt utilitatis. Ex herba tota ſiccata & igne concremata ſal elicitur amaricantis ſaporis. Conſtat itaque ex hiſce experimentis, in milleſolio prædominari elementum ſubtile vaporoſum ſumme ſulphureum cum quadam mucilagine, terra fixa & ſale alcalino intime combinatum. Et hac igitur ſubſtantia oleoſa, cum mucilagine quadam ſale & terra mixta, deduci utique debet omnis virtus, quæ in noſtro milleſolio latitat, imo non tantum ex hoc principio vires per experientiam & a poſteriori cognitæ peti, ſed & novæ incognitæ inveniri & detegi poſſunt.

11. Evolutis hoc modo milleſolii elementis & agendi principiis opus etiam erit, ut recenſeamus, in quibusnam affectibus tam internis, quam externis Chirurgis & Medicis eximiam opem & levamen medicamina ex milleſolio adornata præſtiterint. Ut autem exordiamur ab uſu interno, maxima ejus virtus celebratur in omnibus iis morbis, qui ſpaſmis originem debent & dolores atroces junctos habent, unde præſertim aqua ex milleſolio deſtillata febrium paroxyſmos & vehementiam coercet, ſiquidem non ſolum humores impuros in primis viis & maſſa ſanguinea collectos corrigit, diluit & reſolvit, ſed & ſpaſmos, in quibus febrium natura conſiſtit, optime demulcet ac auſert. Et hanc ob cauſam etiam ipſa in febre peſtilentiali a compluribus auctoribus practicis mirifice extolluntur milleſoliata, adeo ut HENRICUS PASCHASIUS *Libr. de peſte cap. V. pag.* 1. teſtetur, ſe milleſolii effectum plane ſingularem expertum fuiſſe in peſte Haſnienſi, nec deſunt auctores alii plurimi, qui hanc herbam cum flore ceu peculiare arcanum contra peſtem habeant, uti videre eſt in CLAUD. THEOD. *Panth. Hygiaſt. Lib. III. cap. XXVII.* PHIL. GRULINGII *Florileg. Hippocr. Galen. Chym. Par. VIII. cap. VII. pag.* 214. TH. BARTHOLINO *in Act. Med. Haſnienſ. Vol. II. pag.* 292. ANG SALÆ *Opera Med. pag.* 455. Quin imo iidem auctores milleſolium ſuſpendere tempore peſtis præcipiunt in copia domuum parietibus, forſan ut aer corrigatur & miaſma peſtilentiale ejuſmodi effluviis odoriferis avertatur, quamvis ego potiorem exinde promanantem effectum attribuam fiduciæ, quam ejuſmodi homines, qui amuletis hiſce domuum parietes ornant, tum concipiunt, his prædita poſtea non timent peſtem, unde ab ipſa interdum immunes degunt. Idem quoque effectus antipeſtilentialis ſalis milleſolii adſcribitur.

12. Præterea milleſoliata & cumprimis florum cum aqua infuſio aut decoctio, aqua deſtillata vel cum ſpiritu vini non rectificato extracta, eſſentia aut ſyrupus infra deſcribendus, ut & ſpiritus milleſolii cum oleo ejus adhuc exaltatus in omnibus doloribus, qui ſpaſmorum ſunt tragici effectus, egregiam exſerunt efficaciam. Equidem non ſine magno fructu & utilitate uſurpantur in hæmorrhoidum cæcarum dolore, in colica, doloribus poſt partum, a lochiis ſuppreſſis & quæ ex hæmorrhoidum ſuppreſſione naſcuntur acerbioribus tormentis, in cardialgicis quoque anxietatibus, affectu ſpaſtico ventriculi & diaphragmatis, uti in diſſert. *de præſtantia remediorum domeſticorum* docui. Pulverem milleſolii cum vino exhibitum efficaciſſimum eſſe in colicis auctor eſt *Johannes* CAMERARIUS *in Horto medico pag.* 101. Similiter in doloribus a calculo ejus uſus non contemnendus eſt, quoniam ſpaſmo conſtrictos ureteres relaxat & liberiorem calculis renalibus exitum conciliat. Pulche hanc in rem ſcribit MARC. ANTONIUS ZIMARA *in antro magico medico P. I. pag.* 7. pulvis ſeminis milleſolii vero collecti ad drachmam unam cum vino albo aut juſculo mane jejune uſurpatus quam ſit præſtans remedium ad calculum deturbandum experientia me docuit, præſertim ſi his terve repetatur. In ſuppreſſione quoque urinæ infuſum milleſolii in aceto ſuadet APOLLINARIS *in Enchiridio ſuo* botanico, quem in finem ſubſtitui rectius poſſet tinctura ex milleſolii & chamomillæ oleis & ſpiritu juniperi parata, ſi præſertim in gonorrhœa vel a flatulenta & feculenta cereviſia hauſta oriatur. In odontalgia herba milleſolii cum butyro inſulſo frixa & calide male dolenti impoſita commendatur ab

APOLLINARI loc. cit. quod ſane remedium, præſertim in tumoribus ab inflammatione membranularum dentes cingentium relictis eſt accommodatiſſimum. Manducata ſolia maxime recentia dentium dolores mulcere perhibentur, quæ virtus etiam commanducatæ radici & diu ſub dente dolente retentæ adſcribitur, uti videre eſt in MATTHIOLI *Comment. in Dioſcorid. Lib. III. cap. CXXXV.* & APULEIO *de virtutibus herbarum.* Sed an hic effectus inde ſit expectandus, valde dubito, ego hunc in ſcopum potius ſuaderem oleum milleſolii in goſſypio dentis cavitati inditum & ad tempus ibi detentum.

13. Quum vero enormiores ſanguinis ſive per uterum, ſive per ſedis venas, aut fiſtulam bronchialem profuſiones, acerbioribus ſpaſticis viſcerum vel aliarum partium contractionibus ſuam originem ſuaque incunabula debeant, euporiſta illa ex milleſolio parata in iis compeſcendis vix ulli alii remedio efficacia cedunt, uti multis practicorum teſtimoniis id clarum manifeſtumque fit. Ita MATTHIOLUS *Comment.* in *Dioſcorid. Lib. III. c.* 137. hanc in rem ſequentia profert: *datur utiliter milleſolii ſuccus ad ſanguinis rejectiones. Idem præſtat ſicci farina ex ſymphyti majoris aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita fluentem inde ſanguinem compeſcit.* Et paulo poſt hæc verba ponit: *herba recens tuſa & ſuppoſita pubique illita menſium profluvia compeſcit. Præſtat quoque mirum in modum milleſolii & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, ubi uncia pondere una cum Armenia terra drachma ex vaccino lacte propinetur jejunis diebus tribus continuis.* conſ. quoque GALENUS *Lib. III. ſimplicium medicamentor.* JOH. RENODÆUS *Lib. I. de Materia Medica*, REINERUS SOLENANDER *Conſil. VIII. S. IV.* SENNERTUS *Lib. IV. Med. Pract. pag. 2. Sect. II. cap. VI.* ſiſtit quoque hæmorrhoidum nimium fluxum ſecundum PETR. PACHEQUUM *obſ. V. ap.* RIVERIUM *in Comment.* THOM. WILLISIUM *Pharm. ration. P. II. G. I. cap. VII.* THOM. FULLER *Pharmacop. Extemporan. p. m.* 235. Ex eodem quoque fundamento non modo ſanguinis, ſed alias quoque fluxiones egregie intercipit & cohibet, hinc memorato MATTHIOLO milleſolium una cum floribus tuſum & cum ſua ipſius aqua aut caprino lacte potum gonorrhœam in viris, in feminis alba uteri excrementa tollere & dyſentericis quoque utiliter infundi una cum ſui ipſius ſucco perhibetur, qualem obſervationem etiam habet GABRIEL FALLOP. *Secret. pag.* 73. 77.

14. Inſuper antepileptica quoque virtute excellere milleſolium auctoritate ARNOLDI DE VILLANOV. *Libr. I. Prax. cap. XXII.* & CRATONIS *Lib. I. Conſil. IV.* comprobatur, quæ vis & efficacia unice, ut nobis videtur, a ſulphore vaporoſo, anodyno & magno ſpaſmorum etiam convulſivorum ſedativo petenda ac derivanda eſt. Porro in ſpaſmodicis vermium roſionibus commendatur, uti inter alios prodit ZWINGERUS in *Herbario ſuo*; it. ANTON. CHALMETEUS *in Enchirid. Chirurg. Lib. III. cap. XV.* quæ ipſi virtus ob amaricantem ſaporem & olei fragantiam competere videtur, unde ex eodem fundamento JULIUS CÆSAR CLAUDINUS *in Empiria rationali Lib. III. Sect. 31. Tr. II. cap. VI.* aquam roſarum & RIVERIUS aquam florum aurantiorum adverſus vermes convenire deprehenderunt. In abortu imminente, qui nunquam non abſque ſpaſmorum ſumma violentia fit, decoctum milleſolii ceu præſtantiſſimum remedium præſervatorium commendatur a SIMONE PAULI *in Quadripart. Botanico claſſ. II. pag.* 103. Contra vomitum herbæ decoctum cum labruſcæ floribus utiliter dari putat MATTHIOLUS *in Comment. ad Dioſcorid. Lib. III. cap.* 137. quod non ſine ratione ab ipſo ſtatuitur, ſiquidem vomitus eſt affectus inſignium ventriculi præſertim ac duodeni ſpaſmorum, quibus vero ſedandis milleſoliata optime ſuccurrunt.

15. Si ullo vero in morbo ſolamini egregio ſunt milleſoliata, certe in malo ſic dicto hypochondriaco & hyſterico eorum uſus continuatus tum ad præſervationem paroxyſmi, tum ad ejus mitigationem, obſervatur longe præſtantiſſimus. Hunc in finem familiariſſime uti ſoleo decoctis & infuſis ex milleſolio, neque minus frequenter præſcribo pilulas ex extractis milleſolii, chamomillæ, camphora caſtoreo & extracto rhabarbari paratas. Mirifice etiam clariſſimus STAHLIUS *in diſſert. de Therapia paſſionis hypochondriaca* medicamenta ex herba milleſolii extollit, dum ait: *quodſi in paſſione hypochondriaca etiam acerbiores anomala commotiones circa venam portæ ſuccedant, ſpecifico quodam affectu illis ſuccurrit herba milleſolii vel in decocto vel in eſſentia adhibita, quæ ultima etiam cum moderata ſpiritus volatilis additione interdum non æque continua uſu offerenda conducit.* Et profecto, certa & multiplici obſervatione edoctis contumaciſſimum hunc morbum minime remediorum multitudine eorundemque crebra cum aliis mutatione vinci, non abſque fundamento adſerere licet, milleſolii ſolius decocto vel infuſo per longum tempus uſurpato, adſumtis interdum lenioribus laxantibus & ſervata inſimul exactiori diæta plus præſtari poſſe hoc in caſu, quam omnibus aliis tantopere commendatis moroſiuſque paulo conquiſitis medicamentis.

16. Quia flores chamomillæ vulgaris etiam propter oleum, quod per deſtillationem identidem ſapharinum prodit, temperatum & ſedativum, milleſolio penitus ferme ſimiles & ipſi affines vires alunt, eorum hinc virtus non diſpar, ſed una eademque in commemoratis jam affectibus deprehenditur. Qua de cauſa opportune admodum in horum morborum curatione hi duo flores conjungi & in unum medicamentum, ut infuſum vel decoctum aut in clyſterem vel cataplaſma recipi poſſunt: ſiquidem hic flos in omnis generis doloribus, ſpaſmis quoque & hæmorrhagiis ſiſtendis fere eſt incomparabilis. Id vero habet maxime familiare præ milleſolio, quod ſemifloſculi illâ lutei, qui diſcum formant, ad drachmam unam aliquoties die vacuo ſumti pertinaces febrium intermittentium inſultus atque impetus potenter ſiſtant & compeſcant longe tutius, quam ipſe laudibus in cœlum ſublatus chinæ chinæ cortex, qui ex remoto Peruviano regno ab aliquot inde jam annis tanto pretio redemtus fuit. Nullum vero ſimplex in rerum natura reperitur, quod tam amicum eſt inteſtinis, quam flos chamomillæ, qua de cauſa etiam non ſine conſilio & ſingulari fructu huc uſque ſolos flores chamomillæ ad clyſteres in omnibus fere affectibus loco aliorum ingredientium recipiendos curavi ac ſuaſi addito, ſi opus videbatur, oleo amygdalarum dulcium vel hujus loco ſubſtitutis ad ſumtus parcendos oleis lini aut raparum, ut & ſalis communis ſufficienti quantitate, ſi præſertim alvi dejectio tentata ſimul fuerat; quippe ſal commune in ſtimulandis inteſtini recti tunicis meliorem longe uſum habet, quam varia extracta & electuaria lenitiva vel purgantia, quibus omnibus inter clyſteres carere poſſumus optime.

17. Denique milleſoliata mirifica pollent virtute in læſionibus, corruptionibus internarum partium conſolidandis, adeoque in pulmonum, renumque exulceratione eorum uſus circumſpectus non plane eſt contemnendus. A FONSECA *Tom. II. Conſil. Med.* & JOHANNES PRÆVOTIUS *in Medicina pauperum* valde extollunt pulverem milleſolii in phthiſi & ulceribus pulmonum, ſi quotidie ejus drachma una in juſculo calido ſumatur. Neque dubium eſt, quin dictis in morbis maximam interdum præſtet utilitatem, præſertim ſi ægrotantis ætas non ſit provectior, ſi ſuccos adhuc in venis alat benignos, nec marcor, languor

&

& ſummus virium lapſus in corpore ſentiatur, ſique inſimul accuratinr victus ratio obſervetur & medicatio hæc per dimidium annum & ultra ſollicita cura continuetur. Eundem vero & illuſtriorem adhuc affectum in phthiſi ab uſu continuato decocti millefolii cum conſerva roſarum rubrarum præparati & bene clarificati exſpectare poſſumus. In læſionibus & exulcerationibus inteſtinorum poſt dyſenteriam gravem flores millefolii & chamomillæ in clyſtere adplicati vel intus quoque in forma decocti adſumti ad conſolidationem egregiam exſerunt efficaciam. In caſu ab alto ad ſanguinem congrumatum reſolvendum aqua millefolii deſtillata vel ejus decoctum, pulvis quoque cum aceto itidem præſtantiſſimæ ſunt virtutis.

18. Luſtravimus jam noſtri ſimplicis uſum internum, ſupereſt igitur, ut paucis tantummodo verbia agamus de uſu ejus externo, cum ſatis etiam ille nobilis ſit. Nolumus vero hic eſſe longiores, quia abunde ejus uſus chirurgicus & vulgo eſt perſpectus. Et primo quidem egregiam exſerit efficaciam in tumoribus & inflammationibus externis emolliendis ac diſcutiendis. Speciatim vero cataplaſma ex floribus millefolii, chamomillæ, meliloti aliiſque ſimilibus ſpeciebus præparatum in tumoribus odontalgicis, itemque pedum œdematoſis non ſine effectu eſt evidenti. In eryſipelate flores ſicci prius contriti ope lintei triplicati parti inflammatione tactæ impoſiti optime conducunt. Linimentum ex aqua millefolii, chamomillæ, aceto vini, ſpiritu vini camphorato & ceruſſa partibus genitalibus, cumprimis præputio ac ſcroto ab impuriori venere tumore affectis frequentius de die calide adplicatum egregio eſt juvamini.

19. Præterea decantatiſſima eſt millefolii apud omnes fere auctores & botanicos & practicos ſingularis vis traumatica, ſiquidem non ſolum vulnera recentia optime conglutinat, ſed & ulcera etiam fiſtuloſa & mali moris purificat & ad conſolidationem perducit. Eſt igitur hoc millefolium inter vulnerarias plantas facile princeps & jam ab *Achille* armipotente Græcorum heroe ad vulnera militum ſuorum ſananda adhibitum fuiſſe traditur. SIMON. PAULI *in Quadripart. Botanico* citat hiſtoriam ex HOLLERII *lib. II. cap. V. inſtitut. chirurg.* petitam de quodam ruſtico, cui deciſus erat naſus ea parte, qua os in cartilaginem deſinit, qui ſola herba millefolii tuſa & in vino nigro trita impoſita brevi fuit reſtitutus. RENODÆUS *in materia medica* ita de millefolio differit: *qualitatem habet adſtringentem vulnerariam. Optime ab inflammatione vindicat, deſiccat & glutinat, ulceribus quoque prodeſt & ſanguinem undecunque fluentem ſiſtit*: conf. quoque ZWINGERUS & LONICERUS *in Herbariis ſuis.* Vulgus in uſum vulnerarium ſubigit aut tundit herbam millefolii in formam cataplaſmatis addito tantillo axungiæ porcinæ vel lardi infumati. Quidam etiam telæ aranearum parum remiſcere ac vulneribus recens inflictis id adplicare ſolent. Gargariſma ex aqua deſtillata millefolii vel ejus decoctione uſurpatum reſiſtit putredini ſaucium, gingivæ, & colli. Herba contuſa carbunculis cum fructu quoque adponitur, uti teſtantur JOH. CRATO *libr. de peſte*, P. DROETUS *Conſil. de peſt. cap. X.* JUL. PALMARIUS *de febrib. peſtilential. cap. XVIII.* M. UNZER *Antidot. peſt. lib. II.*

20. Ultimo loco exponendæ veniunt variæ ex millefolio præparationes. Quando herba vel recens vel ſicca una cum floribus parumper inciditur & cum ſufficienti quantitate aquæ ſimplicis veſicæ cupreæ vel cucurbitæ vitreæ capaciori inditur & deſtillatur, prodit aqua coloris ſubcœrulei, cui ſupernatat oleum penetrantiſſimum coloris ſaphirini elegantiſſimi, cui vix datur in rerum natura ſimile, unicum ſi chamomillæ oleum excipias. JOH. SIGISM. ELSHOLZIUS *in Deſtillatoria curioſa* plurima profert exempla vegetabilium colorate alembicum tranſcendentium, quippe ſecundum prædicti auctoris experimentum veronica recens cum vino vel aqua deſtillata dat aquam viridem, id quod etiam de ſalvia & roremarino valet; chamomilla Romana oleum flavum deſtillatione fundit, ex fecibus vini elicitur per veſicam oleum viridiſſimum, ex cinnamomo aurei coloris, ex petroſelino & chæreſolio florentibus & in ſemine conſtitutis viridiuſculum oleum prodit, iridis quædam ſpecies cœrulea aquam largitur cœruleam, planta ros ſolis dicta decenti methodo per veſicam vitream deſtillata liquorem ad rubediuem inclinantem exhibet & certa pimpinellæ ſpecies cœruleo colore impregnatum ſpiritum ſundit. Meminit quoque curioſus hic ſcriptor olei cœrulei ex chamomilla deſtillati, ſed de noſtri millefolii oleo ſaphirino altum apud ipſum eſt ſilentium. Evolvimus hanc in rem plures alios ſcriptores tum chymico-pharmaceuticos, tum botanicos, nullibi tamen ejus mentionem factam deprehendimus, etſi ſollicita cura in id inquiſiverimus, tandem caſu quodam incidimus in exiguum libellum, quem JOH. POPPIUS Chymicus Coburgenſis *de herbis* conſcripſit & anno 1625. edidit, qui unicus auctor jam mentionem injicit oleorum millefolii & chamomillæ, quod colore cœruleo prodeant in deſtillatione.

21. Memorabile circa oleum millefolii hoc eſt, quod ejus color pulcherrimus ſaphirum fere ſuperans ſucceſſu temporis paulatim mutetur, adeo ut gratiam ſuam intercapedine duorum vel trium annorum fere penitus amittat; ſpiritus vero cœruleus ex ſummitatibus deſtillatus noſtro experimento ultra quinquemeſtre colorem hunc ſuum longe amœniſſimum exacte ſervavit, ab eo vero tempore deinceps ſucceſſive glaucеſcere cœpit. Falſiſſima eſt eorum opinio, qui ſpiritus & olei millefolii colorem cœruleum veſicis deſtillatoriis ex cupro confectis deberi adſerunt & dicunt ſolvi ab oleo hoc penetrantiſſimo quaſdam cupri particulas & deinceps commiſceri eas intime cum oleo & ſpiritu, ut adeo hanc ob rationem cœrulei coloris faciem induant. Refutari vero horum ſplendida theoria facile poteſt, ſi modo deſtillatio ſuſcipiatur in vaſe vitreo, ubi itidem hac veſte conſpicua prodeunt oleum & ſpiritus. Circa jam dicti ſpiritus deſtillationem adhuc eſt monendum, quod is ſub initio deſtillationis non ſtatim cœruleus appareat & quidem ex hac ratione, quia particulæ oleoſæ ob arctiſſimam cum ceteris partibus connexionem tum temporis nondum ſufficientes ex floribus ſunt evolutæ & extractæ. Quodſi vero aliquandiu continuata eſt deſtillatio, tum demum ſucceſſive colorem acquirit cœruleum, qui in fine, circa quod tempus potiſſima olei pars alembicum tranſcendit, fit ſaturatiſſimus. Obſervandum quoque hoc loco eſt, quod ex floribus millefolii recentibus vel modo ſiccatis major olei quantitas & ſpiritus quoque ſaturatioris coloris obtineri poſſit, quam ex diu conſervatis & aridis, quia ex his tempore magna particularum ſulphurearum portio exſpirat.

22. Oleum millefolii eſt magnum anodynum, antiſpaſmodicum & carminativum medicamen, qua ipſa virtute egregia quoque ſpiritus exſplendeſcit. Spiritus vini rectificatiſſimus cum oleis millefolii & chamomillæ deſtillatis & camphora decenti in quantitate imprægnatus eximiam dat medicinam carminativam ac diſcutientem, quæ longe majori cum fructu in omnibus iſtis affectionibus, ubi ſpiritus vini camphoratus alias adhiberi ſolet, poteſt uſurpari. Spiritus juniperi, in quo ſufficiens quantitas olei chamomillæ & millefolii ſoluta eſt, concedit egregiam tincturam

Digitized by Google

ćturam ſaphirinam diuretica & emmenagoga virtute non contemnenda præditam. Quodſi ſpiritus vini ſuperfunditur floribus millefolii & aliquandiu ſolis digeſtioni vel leniori ignis calori exponitur, emergit inde eſſentia virtute gaudens antiſpaſmodica, ſtomachica & carminativa non vulgari. Eſſentia millefolii in pharmacopoliis proſtat, uti & extractum, quod ex totius plantæ decocto inſpiſſato conficitur & conſimili virtute gaudet, interque pilulas laxantes, quæ ſimul confortant & humores corrigunt, recte recipitur. Laudatur quoque ab auctoribus nonnullis pulvis herbæ ex planta arida compoſitus. Poſſet quoque ex millefolio parari ſyrupus, qui cum aqua millefolii & cinnamomi hauſtus egregio foret levamini in doloribus ventriculi & inteſtinorum, ut & nephriticis. Communiſſime herba & ſummitates millefolii in decocti vel infuſi forma præſcribuntur hyſtericis præſertim & hypochondriacis ſubjectis, quæ ab uteri ſpaſmis, flatulentiis & ventris torminibus frequentius afficiuntur, quibus etiam non mediocri eſt ſolamini.

DISSERTATIO
DE
INFUSI VERONICÆ
EFFICACIA PRÆFERENDA
HERBÆ THEE.

Primùm edita anno 1694.

§. 1.

DETESTANDUS Europæorum, maxime Germanorum mos eſt, quod remota & exotica magis æſtiment, & ſuis indigenis & domeſticis, longe ſæpe præſtantioribus præferant. Natura ſui ubique eſt cuſtos, cuique terræ ſufficit, & uti dat alimenta, ſic quoque remedia, hacque ratione omnibus nationibus, quod & ad alendum & ſanandum eſt idoneum, præbet. Singulis terris olim ſua ſuffecerunt remedia, nos autem, poſtquam peregrina alimenta & condimenta nobis placere cœperunt, noſtra etiam ſpernimus remedia & foras remota, prioribuſque ſeculis ignota, ſummo ſtudio ac labore repetimus. Et ſane, ſi verum fateri licet, nulla ex ceteris nationibus, majorem ſibi in hac parte ſumſit licentiam, quam Germanorum gens, quibus nulla erga matrem naturam eſt fides & conſtantia. Quot alimentorum, condimentorum, potuum v. g. Thee, Coffee, Choccolade ſpecies, etiam ſanitatis titulo inventæ ſunt? Equidem non omnem detrahere laudem hiſce volumus, ſed ſaltim hoc urgemus, dari meliora & ſalubriora, & elementorum affinitate naturæ magis congrua in noſtris, quæ aſpernamur, & nihili habemus nobiſque ſordent; adeo ipſarum rerum ſaporem amiſimus, ut nihil fere palato accidat gratum, quam quod male emptum, & ex diſſitis ac extremis regionibus allatum barbaræque nomenclaturæ titulo fulgeat. Hoc ad medendum longe efficacius creditur, ſtolida phantaſia vires vel augente vel imminuente. Habemus ante oculos herbas efficaciſſimis virtutibus & dotibus inſtructas, minimeque ingratas, quas pedibus calcamus, quibus ignotas & ex exteris regionibus allatas præferimus, cum tamen ipſæ Indorum gentes illarum uſum magnifaciant, & magno pretio ob hanc cauſam ſibi adferri curent. Placet jam unicam veronicam aſſumere, quæ non pares ſaltim, ſed majores, cum ipſa herba Thee, recondit virtutes. Hujus infuſi vires, liquore herbæ Thee adhuc ſuperiores, diſſertatione hac recenſere noſtri jam eſt inſtituti, ſimul iſtius herbæ elementa chymico igne eruta tradendo, accuratius obſervationes quaſdam de hujus infuſi viribus inſinuando.

2. Ante omnia vero neceſſe erit, ut moneamus, quid ſub infuſi veronicæ nomine intelligamus, quo minus neglecta nominis evolutio difficultatem vel obſcuritatem quandam pariat. Per veronicam intellectam volumus illam ſpicatam terreſtrem perennem ſupinam vulgarem foliis ſerratis ſecundum MORISON flore albo & cœruleo nitentem herbam, quam Germanice *Ehrenpreiſs* nominant. Infuſio autem, ſive infuſum ſecundum SCHROEDERUM, audit liquor qualitatibus medicamentoſis, ſola maceratione impraegnatus, & differt a decocto, quod in hoc coctione extrahuntur, in illo autem ſola digeſtione, & maceratione calida virtutes medicamentoſæ eliciantur. Uti autem infuſiones apud Medicos variis liquoribus, nimirum vino, ſpiritu vini, aceto, aquis deſtillatis, liquoribus ſalinis, aqua communi adornari ſolent, ſic noſtrum infuſum veronicæ ſola aqua ſimplici, eaque calidiſſima, facta in illam ſufficiente injectione herbæ exſiccatæ, peragitur per exiguum ſaltim tempus digeſtio ac extractio fit faciliſque aquæ tinctura, non ſecus, ac in præparatione infuſi herbæ Thee fieri aſſolet. Omnibus vero alii infuſum ex hac herba paratis medicamentis & præſertim illius ſpiritibus, eſſentiis præferimus; nam licet puriores ſint, vehementius tamen ægros offendunt, & ſpiritibus corporis noſtri vim faciunt, cum e contrario infuſa moderate agant. Longe quoque præſtabilius eſt ipſius decocto, quippe in hoc, fortiori calore admoto, particulæ volatiles ſubtiles ipſius plantæ in auras difflantur, craſſioribus ac magis terreſtribus a nexu aliarum diſſolutis, inque ipſum liquorem coactis, quæ non parum vires ipſius infuſi infringunt atque imminuunt. Ob

hanc

hanc quoque rationem thabarbarum, & ſolia ſennæ calide infuſa, longe ſelicius vim ſuam purgantem exſerunt, quam ſi cum eadem aqua decoctionem ſuerint paſſa, particulis terraſtribus identidem ſalis purgantis acrimoniam multum obtundentibus. Folia aſari in infuſione aquæ calidæ vomitum, decoctione autem diaphoreſin movent laudabilem. Herba Thee, fortiori in aqua coctione, adſtrictiora facultate brunoque colore illam imbuit, minuſque grata evadit. Quare ſale ſubtili ſulphureo, quæ pollent, magis infundenda, & quorum virtus in principio reſinoſo, terreſtri, acido reſidet, magis coquenda eſſe, regula docet pharmaceutica. Adeo ejuſdem medicamenti vires & uſus, ratione diverſi præparationis modi variant.

3. Quod uſum noſtræ veronicæ attinet illam infundi ſolum jubemus, non enim decoctionem videtur admittere, partim ne ſubſtantia ſua volatili ſumme æſtimabili defraudetur, partim ne moleculæ fixiores terreſtris indolis, coctione nimis evolutæ ſolventis poros ſubeant, ſicque activitatem medicamentoſam infringant. Optime autem hæc infuſio in decenti & cooperto vaſe inſtituitur, quo particulæ evaporabiles ſpirituoſæ cuſtodiantur, mox aqua elegantiſſima flavedine tingitur, & ſaporem non ingratum, leniter ſubamaricantem exhibet. Sorbetur hæc infuſio calidiſſime, cum vel ſine ſaccharo ad menſuram unam, vel ſaltim dimidiam, in loco temperato blandum ſudorem exſpectando: paucis, eadem præparatio, idem modus utendi veronica eſt, cum ipſa berba Thee.

4. Ut autem infuſi hujus virtus dilucidius innoteſcat, & ejus vires commendabiles evadant, neceſſum eſt, ut prius elementa ipſius herbæ paulo penitius examinemus, illamque diligenti tractatione chymica, ac miſtionum cum variis liquoribus verſemus, quo operationis fons eo liquidius pateat. Quemadmodum autem quævis univerſi hujus corpora, ex diverſis ratione figuræ, magnitudinis ac motus, particulis conſtructa deprehendimus, ſic quoque veronica noſtra particulis non homogeneis, ſed variis ratione magnitudinis ſeu molis, figuræ & ſitus conſtat. Quædam ſunt volatiles, ſpirituoſæ, celerius evaporabiles, eæque in minutiſſimas ſuperficies diviſæ ſunt, quare promte ſubtiliſſimi ætheris aut aeris motui, vel calori obſecundant. Compertum enim eſt ex mechanicis phyſicis, nulla corpora proprio motu aſcendere, ſed ab ambiente extrinſeco fluido graviori ſurſum pelli, hinc particulas veronicæ volatiles, ipſius atmoſphæræ particulis leviores eſſe firmiſſime ſtatuendum eſſe videtur, certum eſt, veronicam innumera effluvia in auram emittere, nec minus odor & deſtillatio veronicæ recentis de particularum ſubtiliſſimarum levitate ac copia teſtatur.

5. Porro particulas ſalinas variæ figuræ noſtræ herbæ inexiſtere, exinde patet, quia magnam copiam ſalis fixi, ſi decenti combuſtione tractatur, largitur, nec herba, ſolo abſynthio excepto, facile invenitur, quæ majorem copiam ſalis fixi præbeat. Noſtra herba retonæ indita, ſi igni aperto committitur, fundit liquorem ſalinum ſubacrem, empyreumaticum, qui cum acido affuſo nullum quidem edit conflictum; attamen effectum alcalinum undequaque edit, dum ſyrupum violarum cœruleum viridi tingit colore, quod omnibus alcalinis eſt ſolenne, ipſiuſque proprium, &, ſolutionem mercurii ſublimati præcipitando, colore ſubflavo imprægnat. Carbonibus vivis ipſa herba injecta, fumum exhalat ſalino-volatilem, qui mirifice nares, & oculos ferire ac afficere ſolet. Porro hæc berba in ſolutione ſalis tartari prius macerata & deſtillata, præbet liquorem cum oleo empyreumatico, mere alcalinum acrem ſal volatile ſpirantem. Sulphureas inflammabiles partes in veronica oleum indicat, quod ex deſtillatiooe emergit, idemque plantæ combuſtio. Et notabile eſt, infuſioni veronicæ flavo colore tinctæ ſi injiciatur oleum tartari per deliquium, vel ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſus, quod mixtura longe clarior evadat & color magis exaltetur. Omnia quippe alcalina ſingulari colores exaltandi ac diffundendi vi pollent, dum in texturam ſulphuream, illam rarefaciendo, & lucis radios varie modificando, agunt. Sic tincturæ rhabarbari, aloes, myrrhæ, addita debita quantitate olei tartari per deliquium, rubicundiſſimum induunt colorem. E contrario acida, uti nonnullos colores exaltare ſolent, ſic quoque plures deſtruere apta ſunt, & idem contingit circa noſtram infuſionem, cui, maxime ſi imprægnata fuerit ante liquore alcalino, affuſum acidum omnem adimit colorem, ita ut pene limpida & clara evadat.

6. Principium terreſtre in veronica arguit, præter lenem adſtrictionem & amarorem, etiam color nigricans, qui ex mixtura infuſi noſtri cum ſolutione vitrioli emergit. Experientia quippe mechanico-chymica oſtendit, quæ particulis terreſtribus facile ſolubilibus conſtant corpora, uti gallæ, terra catechu, radix tormentillæ, lignum aloes, illa ſoluta ad mixturam vitrioli atramentoſum induere colorem. Et quoniam eadem corpora, ſolutioni mercurii ſublimati remixta, illam obſcuro-brunam reddunt, idem quoque cum noſtra veronica, & herba Thee tentavimus, idemque ſucceſſit effectus; manifeſto indicio, plures terreſtres ſolubiles partes continere noſtram herbam.

7. Ex hiſce jam adductis clariſſime efficitur, plantam noſtram ratione diviſionis ex corpuſculis variis, nimirum volatilibus, leviſſimis, mediis, & fixioribus, terreſtribus eſſe conflatam. Particulæ quippe quo magis ſunt diviſæ, eo volatilitatis ſtatum, quo minus diviſæ, eo fixitatis indolem lubentius induunt. Subtilitatem particularem effluvia & odor teſtantur: fixiores partes, ipſum ſal fixum, cineres; medias, particulæ ſulphureæ ſalinæ ſolubiles ſufficientiſſime demonſtrant. Quoniam autem diverſa hæc principia non inæqualiter invicem mixta ſunt, ſed laudabilis harmonia & æqualis illorum proportio ubique apparet; hinc non ſenſibile prædominium qualitatis cujuſdam in ſenſus cadit, nec ſapor, nec odor, qui alias elementorum illorumque variæ mixturæ indices ac productrices ſunt, nimis exceſſivus eſt, hinc etiam ejus infuſio non facile creat nauſeam, ſed palato, modo ipſi conſueſcamus, arridet, nam omnes potus qui fortiori odore imbuti ſunt, facile nauſeam parare ſolent, & ob id decocta & infuſa herbarum cephalicarum, quæ ſale oleoſo turgent, v. g. ſalviæ, roſmarini, non adeo palato placent. Uno verbo planta Veronicæ, ratione principiorum conſtituentium, illorumque qualitatum ac virium valde temperata eſt, quo titulo quoque ipſa berba Thee fulget & arridet. Omne autem temperatum naturæ noſtræ admodum amicum, infenſum autem & nocivum omne, quod exceſſiva facultate notatum eſt, hoc facillime in deteriorem partem, illo autem minime uti poſſumus. Non tutius nec gratius & ad ſanitatis conſervationem conducibilius datur remedium, quam quod amica temperie ſe commendat: temperata magis ſunt domeſtica, principiis noſtris vitalibus magis confinia, quæ harmonia & decenti temperie ſuſtentantur. Temperata æqualem, nec tardum nimis nec nimis celerem humoribus injiciunt motum, in cujus æquilibrio vitæ noſtræ ratio ac incolumitas præcipue conſiſtit.

8. Examinata ſic veronica, quoad principia, indole, ſi jam comparationem inſtituere velimus, cum herba Thee, haud difficulter demonſtrare poſſumus,

longe excellentiorem illam eſſe, multiſque paraſangis eam antecellere; utpote veronica longe copioſiores alcalinas particulas, quam ipſa herba Thee, alit. Falſum eſt herbam Thee ſale volatili oleoſo eſſe fœtam, a quo, qui ejus virtutes deducere vult, multum errat, taliſmodi enim ſalis volatilis oleoſi, ne ullum quidem veſtigium apparet; potius petendæ illius virtutes ſunt, quicquid præſtat, a ſola calida aqua, & adſtrictoriis terreſtribus moleculis, ſiquidem herba Thee deſtillata exhibet non ſpiritum volatilem alcalina virtute prædium, ſed ſubacidulum adſtringentem empyreumaticum: ſumi ejus per fiſtulam ſi hauriantur, auſteritate ſua gulam conſtringere ſolent. Latiſſime autem patet ejus virtus adſtrictoria in decocto paululum inſpiſſato, quod ad ſolutionem vitrioli in verum degenerat atramentum, non ſecus ac ſi gallarum infuſio aſſumta fuiſſet; extractum herbæ Thee propter virtutes adſtrictorias alvum conſtipat, ejuſque nimium fluxum cohibet, quod etiam annotavit D. Mandelslo in *Itinerario Indico cap. 9. pag. 42.*

9. Quicquid itaque herba Thee per ſe & ſua natura præſtat, id per particulas adſtringentes copioſiſſimas præſtare videtur. Nec abſonum & rationi ineptum eſt, propter eaſdem adſtringentes particulas alacritatem majorem ſpiritibus injungere, illoſque ad promtiorem motum incitare; diſtributæ enim per intima ſanguinis eædem particulæ, fibrarum ac nervorum dum ingrediuntur tubulos, illos ſibi arctius jungunt, & ſtrictiores reddunt, hinc illos tubulos anguſtatos paucior quidem ſpirituum animalium copia replet, compenſatur autem propter anguſtias majores, majori illorum rapiditate, ſicque, ob citatiorem ſpirituum motum, œconomiæ animalis functiones longe alacrius celebrantur. Compertum autem eſt, medicamenta adſtringentia non eoſdem, ſed varios pro diverſitate individuorum edere effectus & uni prodeſſe, alteri mire nocere. Illis, qui ſiccitate nervorum laborant, & quibus roſcidum humidum deficit, adſtringentia admodum infenſa eſſe ſolent, magis enim nervorum tubuli occluduntur, & influxus ſpiritibus animalibus denegatur, ſicque paralyſeos & apoplexiæ metus fit. Magis itaque æſtimanda venit ipſa veronica, quæ præter ſubadſtringentes, ceu vaſorum tunicas roborantes, etiam copioſas alcalinas ſalinas particulas poſſidet, quæ magnos in debellandis affectibus edere ſolent effectus.

10. Quoniam autem tractatio noſtra potiſſimum eſt de infuſo ipſius herbæ, placet jam inquirere, ex quibus elementis illud ipſum conſtet, ſive quænam principia ipſius plantæ, aquam, quæ infuſioni ſervit, ingrediantur. Diximus ſuperius, particulas terreſtres, quæque majori gaudent ſuperficie, non facile concedere in poros ipſius aquæ, niſi fortiore coctione comminutæ illorum interſtitia ſubire cogantur; remanent itaque ſubtiliores ſalinæ alcalinæ & terreſtres, promte ſolubiles, quas lubentius recipit ipſa aqua, ceu menſtruum ſimpliciſſimum ac puriſſimum, calore extractionem non parum adjuvante. Volatilium particularum portionem infuſo ineſſe, evincit illius deſtillatio, quæ aquam veronicæ boni odoris & ſaporis præſtantiſque virtutis largitur. Ex hiſce jam patet, veronicam recentem vel in umbra, aut ſub charta circumſpecte ſiccatam, quod etiam de aliis herbis tenendum eſt, ad infuſionem eſſe optimam. Peſſimus Pharmacopæorum mos eſt, locis vel hypocauſtis calidis committere herbas ad ſiccationem, cum præcipua virtus, quæ reſidet in ſale volatili æthereo, avolet in auras. Quo curatius itaque noſtra herba eſt ſiccata, eo meliorem depromit virtutem. Porro infuſi magna quantitas, ſi debite inſpiſſetur, poſtea aeri frigido exponatur, magma apparet in ſua ſuperficie ſal tartariſorme, haud ingrati amaroris & elegantibus ſtriis emicans, virtute deterſiva ac aperiente ſe undiquaque commendans. Præter ſalinas autem in ſuperficie contentas apparent in fundo magmatis particulæ terreſtres copioſiſſimæ.

11. Tria itaque in infuſo elementa, nimirum particulas ſpirituoſas volatiles, deinde ſalinas alcalinas, & terreſtres adſtringentes deprehendimus. Ratione volatilium infuſum hoc in corpus hauſtum, & in ſanguinem diſtributum, tam ſpirituum animalium, quam reliquorum minutiſſimorum corpuſculorum, in lympha & ſanguine conſiſtentium, motum blande procurat, & promovet, quia propter ſubtilitatem jus habet proxime adficiendi. Spiritus autem impulſi ac in motu conſtituti, reliquos humores in motu tardiore verſantes, ad motum faciliorem incitant ac cogunt. Etenim omne corpus in motu conſtitutum, alterum, quod in motu non eſt, facilius ſecundum axioma mechanicum impellere poteſt. Hac enim ratione motus omnium fluidorum machinæ noſtræ tam progreſſivus, ſeu circularis, quam inteſtinus promovetur, *in* quo utroque motu ſanitatis noſtræ conſervatio maxime pendet. Ratione particularum alcalinarum & ſalinarum, vi reſolvente ac corrigente, laudatum noſtrum infuſum pollet. Certum enim ac ſtatum eſt, plurimas morborum cauſas nidulari in obſtructionibus, illaſque morborum fabros eſſe: hæ autem non niſi ab impedito partium fluidarum per anguſtiſſimoa capillarium anfractus motu, tam circulari, quam inteſtino, non poſſunt non originem ſuam nanciſci. Fieri enim non poteſt, ut corpus fluidum, quamdiu ejus partes in perpetuo & irrequieto motu juxta ſe invicem quieſcant, & ſeſe invicem firmius contingant, quo durum & ſolidum obſtructionum primaria fiat cauſa. Quando autem ſal propter acies & ſpicula minutiſſima rigida in continuo motu eſt, dividendo craſſorum humorum vaſcula obſtruentium ſuperficie, non poſſunt non illorum particulæ dividi, incidi, atteri ipſiſque motus denuo introduci, ut fluiditatem reſumant: & in hoc pene omnis curationis cardo ac nervus verſatur; qui enim promte ac facile obſtructiones pertinaciores ſolvere novit, ille & felicius curare chronicas paſſiones ſataget. Tandem terreſtriores infuſi noſtri particulæ, machinæ vitalis fluoribus intimatæ, parietibus vaſorum ac tunicarum fibrarumque interſtitiis, propter craſſiorum ſuperficiem, facilius adhærent, illaque coarctant, & in anguſtius ſpatium redigunt; unde ſpiritus animales, machinæ noſtræ motores, in anguſtius ſpatium coacti, anguſtiam loci celeritate compenſant, ſicque celeriori influxu partes fibroſas ac muſculoſas magis animant, vigorant, conſtringunt, unde partium dependet robur.

12. Examinata jam ſufficienter veronicæ natura, reſtat nunc, ut alterum ingrediens, nempe aquam calidam inſpiciamus, quidnam ad infuſum noſtrum conferat, ſeu ab illa ſit exſpectandum. Non abſone plures medicorum, quicquid infuſum Thee, Coffe aliarumque herbarum præſtat, id omne malunt ab aqua calida, quam ab ipſis herbis deducere. Nec noſter animus eſt, ab hac ſententia ſecedere, potiſſimas infuſi vires adſcribentes calidæ, ſecundarias autem ipſi herbæ. Sola enim herba vel redacta in pulverem vel in eſſentiam, & extractum abiens nunquam hoc præſtabit, quod ejus infuſum, quarum unum alterius poſcit opem, amice ambo in medicamentum optimum ac præſtantiſſimum debent conſpirare.

13. Quoniam autem in aqua calida duo occurrunt conſideranda, primo aqua, & deinde calor ipſi adveniens, placet in utriuſque naturam paulo accuratius inquirere. Aquæ eſſentia conſiſtere videtur in ipſa

Digitized by Google

ipſa fluiditate, humiditate, &c, ſi loqui ſic fas eſt, inſipiditate, nihilque aliud aqua eſt, quam liquor inſipidus. Notum autem eſt ex phyſicis, fluiditatem conſiſtere in perpetuo ac jugi minutiſſimarum particularum juxta ſe invicem motu, & quod fluida poris gaudeant innumeris, in quorum interſtitiis copioſiſſima ſubtilis hæreat materia. Inteſtinum autem aquæ particularum motum ſolutio ſalium vel ſacchari in ipſam injectorum patefacit, quæ ſine motu, utut oculorum ſenſum fugiat, abſolvi non poteſt. Abundantiam & diverſitatem pororum illud arguit experimentum, dum portio aquæ ſale communi ſaturata, ut ne granum quidem ſalis capere amplius poſſit, aliud ſal, v. g. alumen injectum, de novo aggreditur, illud ſolvendo, ſique hoc refertum eſt, tertium ſal, v. g. vitriolum tenue recipit, & ſic porro, ut admiratio mentem merito ſubeat, quomodo hæc procedant. Nullum autem dubium, interſtitia inter particulas aquæ eſſe figuræ diverſiſſimæ, quæ alias particulas capere ineptæ ſunt, quam ipſi loco congruunt, & cum ſalia longe diverſis gaudeant figuris, clariſſime inde colligitur, poros cubicos particulas etiam cubicas requirere, & ſi illi ſaturati ſunt, non alias amplius capere poſſunt, & ſic porro. Præſentiam particularum aerearum & ætherearum in ipſa aqua hærentium, monſtrat partim experimentum, dum in vaſe ab aere per antliam evacuato, poſita aqua innumeras emittit bullulas, partim etiam aquæ evaporatio id teſtatur, quæ fieri non poſſet, niſi particulæ quædam elaſticæ æthereæ ipſi aquæ ineſſent. Præterea aqua inſipida eſt, i. e. omni ſapore deſtituta, quia lubricis, flexilibus conſtat particulis & ſalinis caret. Et quamvis pauca ſalium ramenta in magmate evaporatæ aquæ conſpiciantur, illa tamen adventitia ſunt, ex fundo forſan oriunda, nec proprie naturam aquæ ingrediuntur. In inſipidis autem magna ineſt efficacia, uti id ſolide ac erudite demonſtrat clariſſ. D. SCHRADERUS *in diſſertatione de inſipidorum efficacia.* Menſtruum enim inſipidum ſimpliciſſimum & puriſſimum eſt, & ad varias recipiendas particulas aptiſſimum, quoniam heterogeneis nondum eſt impręgnatum, & quicquid agit, ſola fluiditate id præſtat. Nam fluida, mediante inteſtina & perpetua particularum agitatione, corporum poris impelluntur, ut ſic iterata inſinuatione earum ac concuſſione non vi, ſed blande particularum ſolidarum nexum tandem diſſolvant.

14. Ex hiſce jam adductis luculenter patet, aquam optimum eſſe menſtruum, & vehiculum ipſius herbæ veronicæ, & quo puriorem ac leviorem illam eſſe, eo meliorem, inſignique pollere efficacia, ſalia cujuſvis generis ac figuræ in poros ſuos recipiendi, dura ac ſolida corpora emolliendi ac reſolvendi, illaque ad fluiditatis ſtatum adducendi.

15. Quod ad caloris naturam attinet, ille in motu non rectilineo, ſed curvo, confuſo, & velociſſimo particularum minutiſſimarum ætherearum conſiſtit, adeoque elaſticam dilativam expanſivam ſeu rarefacientem vim habet; æther enim in calore expanſus propellit corpora vicina ex ſuo loco, uti id eleganter patet experimento, dum nimirum aqua incluſa æneo vaſi, admoto fortiori calore, intus valde incaleſcens, data apertura, inſtar fontis magna vi proſilit & erumpit. Calor itaque aquæ ſimplici ſuperveniens, illi majores vires fœnerat, fluidificationem, emollitionem ac diſſolutionem mirum quantum augendo & adjuvando: quare notabile eſt, ſolis aquæ calidæ vaporibus oſſa & cornua duriſſima emolliri poſſe in vaſe deſtillatorio, quam operationem Pharmacopolæ philoſophicam calcinationem nominant; nec ignotum jam amplius curioſis eſt *Papini* experimentum, dum carnem, oſſa, & duriſſimas res includit vaſi, ita coaptato, ne minutiſſima rima aquæ, quæ in decenti quantitate adjecta fuit, exitum præbeat, leni machina committitur calori, & ſic brevi exacto tempore duriſſima oſſa in liquamen gelatinoſum ac lentorem fatiſcunt, per ſolam vim elaſticam calidæ aquæ, quæ potentiſſime minutiſſimos poros ſubire illorumque contexturam reſolvere valet. Nam omnia corpora reſolvi ac emolliri poſſunt, ſi ipſis particulæ elaſticæ vel beneficio aeris, ignis, vel menſtruis ſubtiliſſimis impingantur.

16. Calidæ itaque aquæ uſus in medicina egregius eſt. Exſtat circa hanc rem inſignis locus in AETIO *tetrabil.* I. *Serm.* 3. *c.* 165. *aqua*, inquit, *calida conducit, ubi oportet excretionem præparare, & ubi quid attenuare, diffundere, liquefacere, mollire, eluere, concoquere aut diſcutere volumus.* Calida quippe aſſumta magna in copia cum tenuium partium ſint, qua data via ruunt, arctiſſimos poros vi ſua elaſtica ſubeunt, & ubique ſeſe inſinuant, & quaqua verſum penetrant, ſicque calorem a potu calido aſſumto in totum corpus diffundi ſentimus: quodſi enim ſanguis ſtomacho vicinus a calore aquæ rareſit ac fluidus redditur, lege circulationis non poteſt non omnis ſanguis ad motum aptior evadere, magiſque evolvi, non ſecus ac videmus totum corpus calefieri, ſi calor externis ſaltim partibus v. g. pedibus admoveatur.

17. Præterea calidi potus viſcidos quoque & tenaces humores attenuant, colliquant, ſicque obſtructiones expediunt, & circulationem humorum promovent, quandoquidem talia effluvia actuant & partes tenuiſſimas ſanguinis excitant, & humorum, illiſque motum imprimunt, ut ipſi ſpiritus ſic dicti animales exſuſcitati functiones ſuas eo melius abſolvant, hinc ex potu calidæ aquæ hilares & alacres ad ſtudia & res peragendas reddimur, torpor & ſomnolentia diſſipatur, vigiliæ magis procurantur, quæ in actuoſo & concitatiori ſpirituum animalium motu, & liberiori in partes nervoſas influxu conſiſtunt, quare infuſum herbæ Thee ſomnum diſſipat, vigilias procreat, non ob ſingulares dotes ipſius Thee, quæ nullo modo in hoc obſervari poſſunt, ſed propter effectum ipſius calidæ aquæ, quamobrem quævis pene herba aquæ calidæ infuſa ſimilem effectum excitat. Motis autem in corpore noſtro ſpiritibus, qui primi ac præcipui reliquorum fluidorum motores ac impulſores ſunt, moventur & ipſi, debitum motum abſolvunt.

18. Tandem quoniam plurimorum morborum ſymptomata, & exacerbationes ſalibus morboſis excrementitiis, illorumque acrimoniæ adſcribendæ ſunt; potus aquæ calidæ in magna copia aſſumptus non poteſt, quin inſigne levamen ac emolumentum afferat, utpote qui ſalia illa, nimia acredine infenſa, promtiſſime diluit, temperat, corrigit, & per congrua evacuatoria, nimirum glandulas ſubcutaneas, ceu per cribrum, eliminat. Quantum itaque ſit uſus, & quanta efficacia aquæ calidæ, ſi herbæ taliſmodi temperatæ medicamentoſæ, uti noſtra eſt, virtutibus imprægnetur ac eſſentificetur, quivis, qui ingenio pollet, & rerum phyſicarum ac medicarum parumper gnarus eſt, clariſſime perſpicere poterit.

19. Pretium autem erit operæ, ſingulatim recenſere eximias illas dotes ac virtutes, quibus donatum eſt noſtrum medicamentum, quæque in ipſo obſervationibus accuratis annotatæ fuerunt. Volumus autem auctoritate veterum operationis rationem accerſere a qualitatibus illorum primis, quatuor elementis inædificatis, quæ ſi curatius & libero animo rem ſpectemus, non abſolutæ entitates ſunt ſimplicibus inexiſtentes, ſed potius relativæ potentiæ, & modificationes ipſius materiæ, quibus medicamenta varios

effectus in corpore humano pro diverſitate individuorum producere valent; nullum quippe medicamentum agit ratione activitatis, ſed receptivitatis ſuæ, hinc idem pro diverſa conſtitutione humorum, & varietate individuorum diverſiſſimos ſolet edere effectus; ſed fons operandi ac indolis noſtri medicamenti ſatius ſupra detecta eſt, partim chymico igne, partim variorum liquorum connubio, & inde phænomenorum reſultantium attenta conſideratione, ubi deprehenſum fuit herbam noſtram calidæ aquæ infuſam ſubtiles, volatiles, ſalinas, alcalinas, cum terreſtribus fixioribus, temperatas tamen particulas communicare.

20. Securiſſimus autem modus eſt a poſteriori ſive ab ipſa experientia, optima artis magiſtra, & propriis obſervationibus deſumere medicamentorum vires. Circa hunc modum autem merentur obſervari quædam regulæ, ne res difficultatibus immergatur. Primo oprime medicamenti effectum explorare poſſumus, ſi ſingulum ſeorſim, nec unum aliis mixtum, in uſum trahatur, unde neſcimus, cui operatio ſit adſcribenda. Improbanda itsque illa Medicorum conſuetudo eſt, qui remediis ſuis quaſi ludunt, & ab uno ad aliud ruunt, mutato quaſi in horam conſilio, ſicque ſine judicio ſæpe, & ſine arte in curatione progrediuntur, & hinc fit, ut nunquam medicamentorum vires expiſcari vel firmam ſibi experientiam comparare poſſint, ſed ſemper dubitent, vacillent, errent: deinde idem medicamentum ſimili in caſu, iiſdemque correſpondentibus circumſtantiis, non ſemel, ſed decies, vigeſies, eundem effectum præſtare debet, ſi certi velimus eſſe de ſingulari & ſpecifico effectu.

21. Sedula itaque ac ſtudioſa obſervatione annotavimus, noſtræ plantæ infuſum moderatius tamen hauſtum, digeſtionem juvare, ac reſolutionem ciborum promovere, dum tenacem viſcidam amurcam, quæ glandulas œſophagi, ventriculi & inteſtinorum obſtipat, ſundit atque abſtergit, quo & melius tunc glandulæ plorare poſſint liquorem menſtrualem, qui potiſſimæ reſolutionis ciborum cauſa eſt,& quando lympha, cujus ſoboles eſt ipſa ſaliva & menſtruum ventriculi, nimis craſſa & inſpiſſata eſt, infuſum veronicæ illam diluit, attenuat, ſicque cibos fluidos reddit, illorumque reſolutionem adjuvat, quod exemplo Indorum & Japponenſium confirmatur, qui ſemper cum cibis aquam calidam bibunt. Quinimo ventriculo gratus eſt omnis calidus potus, ipſoque gaudet; coagmentatus namque eſt ex meris membranis & tunicis, & hinc a provida naturæ mente intra calidiſſima viſcera poſitus eſt, ut ab omni parte blando ſoveatur calore, quo eo melius munus ſuum abſolvere poſſit; quare nihil magis ventriculo, quam frigus, nocet, quod, ut humores facile concreſcant, & in lentam abeant pituitam, efficit, hinc a frigido potu inprimis poſt inſignem corporis incaleſcentiam tanta noxa, ipſaque mors obſervatur a practicis.

22. Quam gratus ille potus ſit ventriculo, ſequens docebit hiſtoria, nimirum nuperrima æſtate ſtudioſus quidam, ingente corporis caleſactione prævia, magnam cereviſiæ frigidæ haurit quantitatem, mox debilitabatur & ſequentibus diebus dolor ventriculi, vomitus, nauſea, cibi faſtidium, virium proſtratio, calor præternaturalis, urina rubra, ægrum affligebant. Remanebant hæc ſymptomata per longum temporis ſpatium, vireſque & ſolidam partium ſubſtantiam notabiliter abſumebant, nec deerant hecticæ ſigna, diſcrimen vitæ minantia; ſanitati tamen æger reſtitutus eſt ſequenti methodo: primo potum veronicæ, cum tinctura florum bellidis aliquoties de die aſſumebat, deinde cum cibis & juſculis propinabatur bis de die, eſſentia balſamica, compoſita ex nuciſta, croco, myrrha, zedoaria, arcano tartari, & ſpiritu vini tartariſato. Extrinſece ventriculo applicabatur linimentum ex oleo nuciſtæ, ſpiritu vini tartariſato, oleo menthæ, camphora, croco, oleo caryophillorum & balſamo Peruviano, ſicque paucis ſeptimanis elapſis cum morbo rediit in gratiam.

23. Porro obſervavi nihil magis juvaſſe febricitantes, tertiana vel quartana decumbentes, quam ſi poſt paroxyſmum ſtatim in magna quantitate idem hauriant infuſum, componendo ſe ad ſudorem, qui ſi ſequitur, ſemper levior ſequens eſt paroxyſmus. Conſentit hac in re Hippocrates *lib. de locis in homine c.* 88. qui ſebricitantibus ſuis etiam propinavit calida, ubi inquit: *cum laſſitudo, febris, & plenitudo detinuerit, multa aqua lavandum, & quam maxime calefaciendum eſt, quo calor, aperto per ſudorem corpore, exeat, & in potu exhibenda calida.* Potus enim calidus in corpus ingeſtus ex ægro corpore detrahit, ſive urinas educat, ſive ſudorem eliciat, undique enim apertum, & perſpirans corpus ac motum faciet, quod conducit.

24. Præterea potus veronicæ ſingulariter phthiſicis opitulatur, & vitio pulmonum laborantibus. Annumeratur a practicis ipſa veronica inter herbas vulnerarias, & conſolidantes, & vix potio vulneraria vel pectoralis in practicorum libris invenitur, quam non ingrediatur ipſa veronica. Notum eſt aquam veronicæ præſtabilem opem ferre hecticis, ad præternaturalis caloris & ſitis exſtinctionem; ejus autem infuſum, quod præter particulas volatiles etiam gaudet amaris, aperientibus, & acrimoniam corrigentibus, longe obſervatur præſtantius, præſertim, ſi aqua, cui veronica infundenda eſt, ante cocta ſit cum paſſulis, cornu cervi uſto, raſura cornu cervi, & loco ordinarii potus hæc ſubſtituatur potio. Nec minus obſervavi puerum decem annorum, aſthmate pulmonali per aliquot annos laborantem, cum roncho ac ſibilo, qui incaſſum oppoſitis antea omnibus celebratiſſimis pectoralibus, incidentibus, ſulphuratis, tandem ſolo potu veronicæ, qui omni die per aliquot ſeptimanas hauriebatur, reſtitutus eſt. Porro non ita pridem vir quadraginta annorum, craſſioris habitus, & hypochondriacæ affectioni obnoxius, mira ſanguinis & humorum exagitabatur ebullitione, cum tuſſi pulmonali phthiſin minante, appetitu proſtrato, calore præternaturali, virium dejectione, fruſtra datis medicamentis alias generoſis pluribus, tandem convaluit, & vires a ſolo potu veronicæ recuperavit, qui mox tuſſim ſedabat, appetitum excitabat, expectorationem juvabat, & præternaturalem calurem compeſcebat.

25. Certiſſimum eſt veronicæ vulgo adſcribi ab omnibus medicis ſingularem virtutem depurandi ſanguinia maſtam, nec ſine ratione; virtus enim hæc depuratoria in eo conſiſtit, ut ſanguis & fluores corporis noſtri ſcoriis ſalino-ſulphureis excrementitiis morboſis priventur, ſive illis correctis ac inverſis, ſive per congrua ſua evacuatoria proſcriptis. Utrumque egregie præſtat infuſum veronicæ, quod acres morboſos ſales temperando, diluendo, & ſpiracula cutis renumque poros blande aperiendo, in ſanguinis impuritatibus ſeu malo ſcorbutico præſentiſſimam opem afferre ſolet. Sic veronicæ potu contra ſcabiem & cutis pruritum vix datur remedium præſtantius, eaque mala depuli feliciſſime, aliquoties Halberſtadii ſcabiem ſiccam, ægros imo ipſos ſenes infeſtantem, diuturnam, ſolo hoc potu largiſſime per menſis ſpatium hauſto. Similem effectum extrinſecus etiam exercere teſtis eſt ſatis locuples Simon Pauli *in quadripartit. Botan.* qui ita ſcribit; *ingenue fateor, cum aliquando variis medicamentis adverſus cruſtoſam ſcabiem puerorum uſus eſſem incaſſum, me juſſiſſe parentibus aqua veronicæ intincta linteamina applicare compreſſa, ne*

ſtilla-

ſtillarent ſuris brachiiſque puerul cjuſque, meque ſic eum ex voto reſtituiſſe priſtinæ valetudini.

26. Stupendæ tandem virtutis, contra calculoſam concretionem hæc herba a Clariſſimis Medicorum celebratur. Notabilem hac de re inſerit obſervationem *in Ephemerid. Germ. D.* ELSNERUS *A. I. Decur.* 1. *Obſerv.* 107. Sutoris vidua, quæ calculum per 16. annos in rene aluit ſiniſtro, qui cruciatibus illam affligebat, ut, viribus omnibus abſumtis, nil niſi ſceleton vivum repræſentaret, ob ſummum cruris ſtuporem, & renis dolorem in iſto latere, per totum illud tempus nunquam dormire potuit. Tandem decoctum veronicæ in magna doſi per aliquod tempus aſſumſit, quo effecit, ut calculus ad ureteres & tandem ad veſicam protruſus, miſeram ſtillicidio & difficultate urinæ diu vexavit, donec ab aſſumto ſuperiori nominato decocto & ejus fomentatione, natura adhuc dormiens expergefacta maximis & iis conatibus, quibus alias a fœtu ſe liberare conatur, excitatis, hoſpitem peregrinum cuſpide expulit, qui tandem vi ab ipſa ægra per collum veſicæ extractus fuit, & quidem non abſque ſumma illius læſione & copioſa hæmorrhagia. In colica, calculo & ipſa peſte CRATO *trium Imp. Archiater* plurimi facit hanc herbam, imo vel ſimplex decoctum veronicæ omnibus aliis generoſioribus internis medicamentis, contra calculum præfert. Sic obſervavi Halberſtadii fortem infuſionem herbæ veronicæ viro quinquagenario colica violenta laboranti, materiam inſtar ſpermatis ranarum, innumeris veſiculis conſtantem per alvum eduxiſſe.

27. Nolo jam eſſe nimis longus in recenſendis veronicæ obſervatis viribus, & ut rem paucis complectar & expediam, crebro ac quotidiano uſu obſervata fuit potio & infuſio veronicæ, idem imo longe præſtantius quid effeciſſe, quam ipſe potus herbæ *Thee*, nec ſingulare quid ab hac exſpectandum videtur, quod non idem noſter potus præſtare potis ſit. Ego ſane per multos annos hanc potionem loco herbæ Thee omnibus fere ægris, maximo cum emolumento, ſuaſi & nunquam noxam ab hac obſervavi; cum contra herba Thee propter nimiam adſtringentem qualitatem a me non ſemel obſervata ſuerit magna peperiſſe incommoda, præſertim in illis, qui ſiccitate nervorum laborant, & ſpaſmodicis contractionibus ſunt obnoxii; hinc hypochondriaci & hyſtericæ gravia non ſemel ab ejus uſu experta ſunt ſymptomata, nimirum cardialgias, anxietates præcordiales, dolores in abdomine, alvi fluxum &c. relatumque fuit mihi ex ipſo Belgio, plures ex frequenti ejus uſu factos fuiſſe paralyticos, & hinc potum Coffee magis ibi æſtimari.

28. Ex hiſce jam adductis ſufficientiſſime patebit, dari in noſtris terris herbas longe ſalubriores, & præſtantiores exoticis illis, quæ magno pretio ex extremis iſtis regionibus ſibi afferri curant Germani, & quod veronicæ noſtræ dignitas ipſa herba Thee longe ſit ſuperior. Hinc noſtra vernacula, quæ nobis provida mater natura largiſſime & gratis concedit, ad ſanandum merito ſufficere debet, ut non opus habeamus, ex diſſitis regionibus ignota quædam ad medicandum repetere.

DISSERTATIO DE CINNABARI ANTIMONII,

Ejuſque eximiis Viribus, Uſu tam ſecretiori quam vulgari, tam in Morbis huc uſque cognitis quam incognitis,

EXERCITATIO MEDICO-CHYMICA.

Adjecta ſunt Ratiocinia varia ſat curioſa.

Primùm edita anno 1681.

AD LECTOREM.

S*CITE ait* Seneca: Natura per naturam explicanda, non verò per rationes evertenda. *Peccant in hoc* Galenici, *qui quaſi omni chymicâ experientiâ ejuratâ ſolis rationibus per ſe admodum frivolis ac languidis quaſi per faſcinum naturæ phænomena metiri ac explicare conantur.* Empirici *dum vitarunt hoc vitium, in contrarium inciderunt, deſpondentes quippe omnem rationis uſum in ruditer ſaltim obſervata experientia acquieverunt ſine ullo habito reſpectu cauſarum ac circumſtantiarum. Feliciſſimum contra noſtrum eſt ſeculum, ſplendidiſſima medicinæ hodiernæ facies, cum ſolâ Philoſophiâ Experimentali ſeu Chymiâ rationali auſpicatò Naturæ arenam intraverimus. Experientia quippe & Ratio amice conjurare debent; altera alterius poſcit opem.* Illa enim Ratio, *quæ ſecundum Illuſtrem* Baconem de Verulamio *in novo organo ſcientiarum*, eſt optima, quæ debitis modis elicitur ex rebus, & vocatur naturæ interpretatio, quæ verior efficitur per inſtantias & naturæ experimenta idonea & oppoſita. *Philoſophia autem hæc Experimentalis per axiomata, quæ condita & confirmata ſunt phænomenis variis chymico igne erutis optime traditur: horum enim qui copiam & rationem habet, næ is de quibuſvis obſcuris pronunciare valebit. Per univerſalia enim, quæ particulares experientiæ rationi ſubminiſtrant, quivis naturæ ſcrutator ex notis ſuas illationes in ignotiſſima promovere poteſt. Quivis ex hiſce facilè (niſi fungum habeat pro cerebro) videt, quantam lucem rerum naturalium explicationi, ipſique arti Medicæ ſuffundat ocularis Chimia:* Hæc enim, *ut affabre loquitur* Helmontius *in Tr. Pharmacop. & Diſpenſator. moderno.* §. 32. principia habet non logiſmis parta, ſed quæ per naturam ſunt cognita & per ignem conſpicua, præparatque intellectum ad penetranda naturæ occulta, ponitque inveſtigationem in naturâ ulteriorem quam aliæ ſcientiæ omnes. *Adeoque, ſecundum eundem* Helmontium, non ſufficit libros legere, ſed inſuper oportet vaſa atque carbones emere, vigilatas ex ordine noctes impendere, *quò particulares experientiæ emergant, quæ poſtmodum divino rationis radio*

radio excoctæ axiomata conſtituere poſſint. Hâc viâ qui procedit, naturæ cathedram mox poſſidebit. Methodicâ hac ratione ego ſuccinctus præſentem conſcripſi Exercitationem Medico-Chymicam de Proceſſu Cinnabaris Antimonii, *quæ ſi non in omnibus cujus vis delicato ſenſui reſpondeat, veniam facile impetrabo ab eo, qui materiæ conſiderat gravitatem. Hanc præprimis ad manus ſumere penitius excutiendam mihi placuit, cum proceſſum hunc Cinnabaris Antimonii in totâ Chimiâ non ſolum difficillimum, verum etiam optimum ac fructuoſiſſimum deprehendam. Ingredientia ſunt ſaluberrima illa aſtra & quaſi Chimiæ occultioris & totius Medicinæ fulcra Antimonium & Mercurius, quæ hic mutuo amore conjunguntur & confœderantur jucundiſſimam ac virtuoſiſſimam datura prolem: Tot hic occurrunt artificioſæ encheireſes, tot perveſtigandæ naturæ rerum, tot explicanda phænomena, colores, tot exurgunt nobiliſſima Medicamina, quæ Divinas Medentibus porrigunt manus. Omnia itaque experimenta, phænomena occurrentia ſollicitus ad rationis trutinam perpendam, encheireſes fructuoſas, experientiam manualem inſinuabo, naturas ingredientium examinabo, medicamenta ſelectiora ac compoſitiones rariores recitabo, ſimul vires & modum agendi ſubjungens.*

CAPUT I.

De Nomine, Autore, Differentiis Cinnabaris.

CUM curioſior nominum ventilatio ac enodatio (a quâ exordia vulgo ducere ſolemne) ad criticam potius quam Medico-Chymicam ſpectet cathedram, hinc circa corticem, & ipſius nominis enodationem nolumus eſſe longiores, ad ipſarum rerum tractandarum curioſam inveſtigationem potius digreſſum facturi in anteceſſum paucis ſaltim leviter delibatis.

Cinnabaris Antimonii Synonyma.

Cinnabaris Antimonii Germanico idiomate exprimitur *Zinnaber des Spieſzglaſes.* Dicitur à *J. P.* FABRO *curat. p.* 736. Sulphur rubrum minerale, Bezoar rubrum, Antimonium rubrum ſudoriferum, ab HARTMANNO Butyri Antimonii parergon & Flores butyri Antimonii.

Cinnabaris eſt nativa vel artificialis.

Agnoſcunt naturæ Myſtæ vulgo Cinnabarim duplicem nativam & artificialem. Nativa, quæ operoſiſſimæ naturæ donum, originem ſuam ducit a Mercurialibus vaporibus & ramoſis Sulphuris metallici moleculis in coecis glocoſmi uteris archeo ſubterraneo meteoriſatis, ac intimius ſibi adunitis in corpus coccineum ſtabile. Differt hæc pro admixtione heterogenearum terreſtrium ſordium, quæ in ipſo generationis actu ſeſe intimius connubunt, & per lotionem frequentem lege artis inſtitutam ſequeſtrandæ ſunt. De variis ejus ſpeciebus vid. JOHANNES LANGIUS *in Epiſt.* 65. *p.* 325.

Artificialis inventio.

Artificialem caſus & error feliciſſimus peperit; cum enim quidam Mercurium in Solem mediante Sulphure coagulare & convertere conati fuerint, inducti communi hypotheſi, illud, ut reliqua metalla conſtare ex Mercurio & Sulphure, accidit ut corpus illud ſanguineo reſplendeſcens colore invenerint. Inter inventores CALLIAS quidam *Athenienſis* refertur v. de hâc re D. WEDELIUM *Anno.* 3. *Ephemerid. p.* 172. 173. Cinnabarim hanc factitiam vulgarem (quam PARACELSUS *part.* 6. *p.* 289. qui Sal commune addit io præparatione, SCHRODERUS *in Pharmacop. p.*409. ZWELFFERUS *Mantiſſ. Spagyr. p.* 360. prolixius deſcribunt) præter uſum mechanicum nonnulli in civitatem Medicam pro uſu interno adſcribunt; inter quos eminet QUERCETANUS *in tetrad. graviſſ. affect. c.* 33. qui illam ceu egregium deprædicat ſudoriferum. Et ſubordinari ſane Cinnabaris hæc vulgaris (modo ſuadente lucro & colore rutilanti arſenico nun ſit adulterata) quam commode poteſt antimoniali in omnibus morbis ſpaſmodicis & ubi dolorum faces accenduntur egregia, tantum abeſt, ut ejus uſus internus exulare debeat. Quin imò Mercurius iſte fixus præcipitatus, quem ſpecioſo titulo venditat FEBVRE *in traité de la Chimie. p.* 661. nil aliud eſt quam Cinnabaris quædam vulgaris (fit nim. ex ſale ammoniaco, & Mercurio Sulphure invicem mixtis & Sublimatis) quæ ſingulares in ſinu ſovet virtutes nervinas epicriſi *Ludovicianâ. vid. Pharmac. p.* 317.

Cinnabaris uſus interna.

Cinnabaris vulg. præparatio ſingularis.

Fundament. præparandi Cinnabarim.

Ad hujus Cinnabaris imitationem philochimici cognato præparationis fundamento (quod tale eſt, ut beneficio Salis acidi Sulphur & Mercurius amicabile fœdus ac conjugium ineant, quæ ſine Sale ceu amicitiæ interprete conſortium reſpuunt) rem tentarunt cum Antimonio & Mercurio Sublimato, nim. parte ſalinâ prius igne abſtractâ, quæ offam butyroſam Antimonialem conſtituit, reſtili proportionato Sale Mercurius prægnans inque amplexus arripiens ramoſas Antimoniatas particulas in Cinnabarinum corpus coagulatus fuit. Hanc alii iterum variis ſubſtitutis ingredientibus meliorarunt præparationem, variaſque Cinnabaris ſpecies produxerunt, quæ latius infra adducentur.

Cinnabaris Solaris artificialis.

Ultro quoque curioſiores progreſſi ſunt & Solarem Cinnabarim artificialem parare deſudarunt, inter quos eminet GRETFFIUS *qui in Tr. de Theriacâ cœleſti*, modum proponit, nim. Fiat amalgama Solis & Mercurii, hoc cum Sulphure ſublimatum & legitimo modo tractatum in Cinnabarinum concretum coaleſcit, quod Solis maximè particeps eſt. Nobis hoc loco animus eſt, penſiori indagine proſequi proceſſum Cinnabaris Antimonii, præparationis fundamenta, omnia phænomena, omnia medicamenta occurrentia ſolicitius trutinando chymicaque lance æſtimando, philoſophiam experimentalem in ſubſidium præprimis orantes. Quo autem felicius ſcopum noſtrum attingamus, & veritatis auſpiciis in naturæ

Autoris intentio.

turæ arenam deſcendamus, placet ſpsgyricam ingredientium præmittere analyſin, puta Antimonii & Mercurii Sublimati. Hinc

---

CAPUT II.

Antimonii elementa exhibet.

ANtimonium idolum quaſi Hermeticorum an tria Chymicorum principia poſſideat & quomodo, præprimis indagandum venit. Hæc uti omnibus corporibus mixtis magis materialiter, quàm formaliter, eorum proprenſiones & ſeminales potentiæ inexiſtunt: ſic illud fatum quoque experiri Antimonium, cum per ſe ſine additione aliorum tria hæc principia elici vix poſſint, abunde conſtat. Et

Sulphura antim. inflammabilia.

(1.) quod attinet Sulphur illud non niſi beneficio acidorum Spirituum ex Antimonio producitur, uti id teſtantur Sulphura φλογιστὰ miniſterio Olei Vitrioli, item Spiritus nitri ex Antimonio extracta, à BOYLEO *in Chymiſt. Scept. pag.* 24. item cum aqua regis ſecundum TACHENIUM *in Hippocrat. Chymic. pag.* 206. Cum nitro vel ſale ammoniaco permiſtum Antimonium, & crucibulo candenti injectum lucidiſſimam flammam eructat à connubio particularum acidarum cum pinguibus Antimoniatis in Sulphuream texturam abeuntium ortam. Ope nitri peculiari modo regenerati nuper ex Antimonio, item ex coralliis elegantiſſimum concretum Sulphureum produxi.

Sulphur quid?

Omne enim Sulphur inflammabile eſt crama è Spiritibus Vitriolatis & ſubſtantiâ combuſtibili conflatum, uti eleganter dicit ſummus & extra comparationis aleam poſitus BOYLEUS *in Chymiſt. Scept. pag.* 24.

Flamma naturâ in fermentatione conſiſtit.

Nam cum ignis manifeſtior ſit fermentationis ſpecies, ubi Spiritus luminoſus influit in Spiritum in materiâ Oleoſa & reſinoſa inſitum, hinc omne Sulphur ex particulis lucidis ceu moventibus, acidis & alcalinis ceu mobilibus compoſitum eſſe per ſe fluit. Omnia enim corpora inflammabilia reſinoſa Sulphureæ indolis ſi Vulcano tradantur & acidum ſundunt flagma & Sal vel volaticum vel fixum elargiuntur, uti Sulphur, opium, myrrha, ladanum, ſuccinum, terebinthina, fuligo, ipſum etiam reſinoſum gialapium, imo omnia corpora inflammabilia id teſtatum faciunt.

Sulphuris matris eſt Sal acidum & alcali.

Porro Sulphuris elementum eſſe Sal acidum, ipſius adſtruit compoſitio; ex quo enim quid componitur ex illo etiam conſtat. Jam autem *Illuſtris* BOYLEUS *in Chymiſt. Scept. p.* 75. ſulphur inflammabile exacte naturam communis redolens ex Oleo Vitrioli cum Oleo terebinthinæ miſto lege Hermetici artificii paravit. Ex maritatione Spiritus ſalis ammoniaci & Spiritus nitri, (utroque per ſe flammam averſanti) exurgit ſal nitroſum, quod candefacto crucibulo immiſſum lucidiſſimum de ſe ſpargit ignem ne gry quidem materiæ relicto, Olea aniſi, terebinthinæ, Tartari deſtillata cum Spiritu nitri vel aqua forti juſtâ proportione combinata ſatiſcunr in ſapam Sulphuream rubicundam inflammabilem, id quod etiam bilis canina commiſta cum Spiritu nitri leni calore accedente præſtat.

Sulphura gaudent rubedine.

Color hic rubicundus quoque qui proprius eſt quaſi Sulphuri, & à commiſtione Spiritus acidi cum particulis combuſtibilibus oritur, noſtrum aſſertum ſtabiliie videtur. Bilis, omnia Olea deſtillata v. gr. aniſi, tartari, terebinthinæ juſtâ proportione copulam Spiritus nitri ineuntia indipiſcuntur colorem elegantem rubicundum. Spiritus tartari mellis, terebinthinæ, fuliginis, lignorum accedente moderato caloris impetu facile in tincturam rubineam abeunr. Ineſt enim ipſis Oleum ſubtile per ſubſtantiam eorum diſperſum, ineſt etiam acidum, quæ invicem Sulphuris ſchema induunt. Mixtura ſimplex, quæ componitur ex Spiritu tartari & theriacali, utroque Oleoſo, item Spiritu Vitrioli acido colorem rubicundum nanciſcitur.

Spiritus tartari volatilis rubicundus.

Pronuper obſervavimus & analectis noſtris chymicis inſeruimus, quod Spiritus Salis debite inſtillatus Spiritui Oleoſo volatili (conſtanti ex Spiritu Salis ammoniaci vinoſo abſtracto ab Oleo tartari fœtido) elegantem coccineum colorem mixturæ induxerit. Porro quoque hæc ratio eſt, quod tincturæ vegetabilium v. gr. myrrhæ, aloes, centaurii minoris &c. florum quatuor cordialium cum acidulo menſtruo v. gr. Spiritu ſalis vel Vitrioli dulci extractæ tam jucundâ reluceant rubedine, quæ nim. dependet a miſcela atomorum ætherearum ac terrearum cum minutiis acidi menſtrui.

Ex hiſce videmus, quodlibet inflammabile rubicundum corpus & omne reſinoſum alere occultum acidum, imo Sulphur Antimonii non formaliter latitare in Antimonio, ſed ſaltim materialiter ac propenſive, dum nim. moleculæ Antimonii terreæ ſubtiles æthereæ cum acidis acceſſoriis colliquatæ in concretum Sulphureum migrant.

Epicriſis de Mercurio Antimonii.

Idem noſtrum judicium eſto de Mercurio Antimonii, qui ex particulis metallicis in Antimonii regulo latitantibus beneficio Eſſentiæ Mercurificantis ex diverſis commiſtis ſalibus enatæ paratur.

Mercurius Antimonii eſt ens chymicum.

Hunc non infimæ notæ viri negare & inter non entia proſcribere conati ſunt, aſt remordent hîc Chymicorum emunctiores oculari experientiâ ſuffulti, inter quos non infimum locum obtinent viri ſupra fidem veraces LANGELOTTUS & BECCHERUS, qui publicis in ſcriptis veterum Philoſophorum aſſerta manuali ſuâ experientiâ confirmarunt.

Non derivandus a Mercurio vulgi.

Alii mitius procedentes, non proprium ſed adſcititium hunc extractum Mercurium Antimonii conjiciunt à Mercurio vulgi in ſubterraneis pyrophylaceis ipſi Antimonio adſociatum; verum hos refutat laborioſiſſimum extractionis negotium per trimeſtre vix abſolvendum ſpatium.

Neque perſonata Sulphuris larva eſt.

Nonnulli Mercurium hunc laborioſiſſime extractum nil aliud quam perſonatam Sulphuris larvam pronunciant: cum nimirum longæ & expnirectæ atomi micantes in Antimonio artificio fallaci rotentur in globulorum ſtillas, & mercurium mentiantur, qui facile in priſtinum minerale redeat.

Probatur variis experimentis.

Aſt Mercurius ne quicquam de Sulphure participat 1. notum eſt, è metallis Sulphureo principio turgidis uti ex Marte, Jove, Venere pauciſſimum elici Mercurium, copioſiſſimum contra ex Sole, Saturno, Lunâ, regulo Antimonii, quæ Mercurialibus magis abundant particulis graviſſimis, cum Sulphura ſint leviſſima. 2. Mercurialia nullo modo ſolvi per menſtrua Sulphurea alkalia poſſunt, potius homogenea Mercurialia requiruntur.

Mercurius Antimonii non facile redigi poteſt in minerale.

3. Mercurius ſemper eâdem formâ poteſt reſuſcitari, neque in metallum vel minerale facile redigi poteſt; & quanquam à Mercurio per ſalium ad-

jectionem

Digitized by Google

jectionem (ad purificationem inſervientium) particulæ nigræ terreæ metalli formam mentientes ſequeſtrentur, oculorum tamen faſcinum eſt, cum particulæ hæ immerſæ liquori per aliquot dies iterum abeant in globulos Mercuriales. Aſt datur Mercurius Antimonii, qui in omnibus ſimilis communi, exceptâ virtute.

Mercurii Antimonii præparatio. Præparatur hic Mercurius è regulo Antimonii, commiſto cum ſalibus acido-alkalinis inter ſe confligentibus ut Spiritu Salis ammoniaci, Spiritu nitri, Sale tartari, tartaro crudo, Aceto, ſale ammoniaco, cineribus clavellatis, uti ex fideli communicatione Basilii Valentini *in curru triumphal. p.* 250. Glauberi, Beccheri, Monte Snyders cognitum habemus. *Fundam. præparationis.* Fudamentum hujus præparationis eſt, ut à commiſtione ſalium e diametro ſibi contrariorum & ſe invicem effœminaotium exſurgant copioſa effluvia æthærea, quæ in ſubtiliſſimum ſatiſcunt Spiritum, qui eſſentiæ Mercurificantis nomine gaudet, quæ deinde poros particularum metallicarum regulinarum permeat, particulas reſolvit, emollit, & fluidificat. Hinc quoque non inepte Becherus *in Phyſ. ſubterran. pag.* 469. mercurium vul- *Mercurii vulgar. deſcriptio.* garem vocat amalgama fluidum ex eſſentiâ Mercurificante & ipſis metallicis atomis compoſitum. Et hoc modo fortiſſimo igne prolectatur Mercurius Antimonii.

Regulus Antimonii eſt indolis Saturninæ. Regulum autem particulis metallicis, quæ proxime ad Saturni naturam accedunt, eſſe fœtum, ſequentia videntur adſtruere. Poteſt enim ille ipſe per Sal Saturni in verum Saturnum verti Autore Basilio Valentino *in curru triumphali v. p.* 303. Porro quoque Antimonii in meracum Saturnum ſæpe liqueſcit, ſi cum nitri ana calcinetur, annotante id Willisio *in pharmac. p.* 61. inſtar Saturni quoque facile propellitur, omniaque metalla, (quod alias Saturni proprium eſt) arripit. Tandem *Jovis induratio.* experimento Glauberiano regulus Antimonii Jovi liquato (qui pene totus Sulphureus, hinc quoque leviſſimus) juſtâ doſi admixtus illum indurat : idque dependet ab effluviis reguli Antimonii Mercurialibus intime ſibi connuptis cum atomis Jovis Sulphureis : quæ ratio *Martis per Mercurium.* quoque eſt, quod Mars (ut maxime Sulphureus) ſi calcinetur cum Mercurii vapore, tam durus fiat, ut inſtar vitri frangi poſſit. Quæ curioſa Paracelsi *obſervatio eſt, part. 6. d. conſervat. rerum natural. p.* 273.

An Sal inſit Antimonio. Tandem an Sal Antimonio inſit videbimus, non formaliter ſed materialiter eodem modo in illo latere conjicimus. Et quanquam decoctum Aotimonii cum aqua communi inſtitu- *Decocti Antimonii virtutes.* tum non contemnendas in lue Venereâ poſſideat virtutes a Zwelffero, in ſaxeâ renum occaleſcentiâ a Poterio *in Pharmacop. Spagyr. p.* 334. commendatum, adeoque ejus efficacia Salinas atomos ac mioutias in aquam ejaculatas arguat, non tamen propriè dictum Sal in aquæ poros ſe inſinuavit : Sed potius ſunt particulæ illæ minerales, quæ in ſalinam propendent formam, modo acumen Vulcani accedat in acidum ſtagma facile abeunt : flamma enim *Fermentatio omnis eſt ſalifica.* (uti omnis fermentatio) eſt ſalifica. Nimirum flamma æthereo ſuo motu particulas propenſivas vel acidas in regno minerali, acidoalkalinas in vegetabili, alkalinas in animali perficit & ſiſtit, non aliter ac fermentatio quævis ſolet.

Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum.

Ex hiſce liquet ; in Antimonio principia illa tria Chymica non formaliter inexiſtere, ſed taotum certas ſpecificatas materiales particulas in illo latere, quæ aptæ natæ ſunt pro diverſitate additamenti vel Mercurii vel Salis vel Sulphuris ſchema induere.

Peſpectâ jam Antimonii naturâ è re fore duco ad Mercurii Sublimati naturam ac genium cognoſcendum deſcendere. Hinc

---

CAPUT III.

Mercurii ſublimati genium indagat.

HUnc 1. quatenus ab omni ſalino contagio immunis ac liber eſt. 2. ceu corroſivum ac ſepticum paulo intentius æſtimare lubet. Mercurius inter generata vix par habens uti inter naturæ magnalia refertur præcipua : ſic quoque nonniſi qui veram naturæ cathedram poſſident, Chimiâ huc vecti hujus naturam explicare ac rimari ſcite noverint.

Mercurius vulgi eſt fluor æthereus ſaturatus particulis metallicis. Nos Mercurium fluorem æthereum volatilam ſaturatum ſpecificis particulis metallicis conjicimus. Et ſubtiliſſimis autem effluviis æthereis ac fluidiſſimis conflatum hunc eſſe Mercurium, præter artificioſam Mercuriorum metallicorum præparationem, (quæ abſolvitur effluviis æthereis ex Salibus invicem collidentibus ortis) *Probatur experimentis Chimicis.* præter rotundam (quæ propria eſt materiæ primi elementi) quâ ſemper gaudet Mercurius formam, ſequens mechanica veritati lucem ſuffuodit. Mercurius com- *Præparatione artificioſa Aqua Mercurii.* munis ſi tractetur igoe fortiter debitis in vaſis, miram aquæ cujuſdam inſipidæ elargitur copiam, ſemper tamen priori Mercurii vivi pondere ſalvo manente, uti Boyleus *in Chymiſtâ Scept. p.* 46. Joh. Agricola *in Poppium p.* 119. teſtantur. Alit enim Mercurius quendam magnetiſmum, qui dependet à particulis æthereis in Mercurio eminentibus, quæ vehementi caloris & ignis impetu in motum actuantur, novumque ætherem cum matrice ſuâ aqueâ attrahunt. Parili modo ut Spiritus nitri ſummè æthereus volatilis moleculis metallicis incorporatus vel etiam alkalinis uti cretæ, continuo abit in deliquium, copioſaſque allicit particulas æthereas ac lucidas, quæ (ſi mixtura rite tractetur,) ſatis conſpicuæ conſtituunt phoſphorum *Balduini.* *Balduini Phoſphorus.* Sic quoque nonnulla vegetabilia ut aloe, cepæ, ſedorum *Cur vegetabilia nonnulla tamdiu germinent?* genera nitroſo principio terſivo turgida, terræ matrici exempta diu germinant, neque facilè injucundâ marceſcentiâ ſe criſpant. Nunquam enim intermoriturum amicabile illud ac magneticum fœdus, quod nitro inferiori cum ſuperiori intercedit. *Mercurii vulg. ſolutione.* Accedit quoque, quod Mercurius vulgi per Spiritum mundi aereum ſolvatur ob ſympathiam uti Ludovic. de Comitibus tradit *tr. de metallis p.* 225.

Spiritus hic Mercurialis æthereus quaſi menſtrui vicem gerens in ſubterraneis antris appellens ad metallicas minutias illas emollit, ſolvit ac fluxiles reddit, ſicque compoſitus evadit fluor dictus Mercurius vulgi manus non madefaciens. Quapropter ab boc Mercurio vulgi *Fundam. præparandi Mercurium philoſoph.* ſi partes terreæ metallicæ depeculentur artificiola encheiriſi, & Spiritus iſte ab omni metallico contagio liberatus haberi poſſit, virgineus & philoſophicus ille evadit, diciturque veris

Mercurius de Mercurio quid?

per ignem Philoſophis Mercurius de Mercurio. Patrocinatur ſeotentiæ noſtræ Philoſophorum Coryphæus Geber, qui *in aphoriſmis p.* 161. *inquit: continet argentum vivum in ſe Spiritum internum viventem & convertentem ignem, ſi de potentiâ in actum promovebitur, pro ſuo illum agnoſcunt Philoſophi Mercurio.* Aſſenſum porro præbet Acutiſſimus per ignem Philoſophos Helmontius, *qui tr. Progymnaſm. meteori* §. 14. & ſeqq. Sulphur externum originalem metalli labem continens ſeparare jubet à Mercurio vulgi, quo fiat Mercurius de Mercurio, qui deinde nullo igne poteſt in formam terræ præcipitari, ob ſimplicitatem ſui maximam quæ aquæ elemeoto comparatur, cum terram id eſt Sulphur amiſerit.

Præparatio Mercurii ſophici.

Quo autem Mercurius homogeneus puriſſimus æthereus emancipetur e carcere impuro metallico, omnes ferme io eo deſudant Chimici. Iteratas Mercurii ſublimationes commendat Ludovicus de Comitibus. Singularem modum lavandi Mercurium vulgi commendat Geber *L.* 2. *part.* 1. *p.* 125. Optime ſane depuratur Mercurius vulgi a ſcoriis ſuis terreſtribus metallicis per amalgamationem, quæ poteſt inſtitui vel cum regulo Aotimonii Martiali & Lunâ, ſecundum præſcriptum Zwelferi *in Pharmac. regiâ p.* 360. vel cum regulo

Philaletha Mercurius Philoſophicus.

Antimonii ſecundum Philaletham *in tr.* qui inſcribitur, *Introitus apertus ad occluſum Regis Palatium.* Amalgamationem hanc perficiunt binæ additæ Dianæ columbæ, quas Beccherus *in ſuppl. ſecund. p.* 118. per Salia interpretatur. Hoc modo per amalgamationem cum regulo Martiali (qui nil de Marte participat, in candidiſſimum enim cum nitro detonatur pulverem) a Mercurio heterogeneæ terreæ ſcoriæ, (quæ homogeneas particulas Mercurii non adeo contiguas relinquunt) feliciſſime præcipitaotur, ſi præprimis verbera & imber accedant. Acquiritur ſic decies iteratâ amalgamatione & ſublimatione Mercurius virtuoſiſſimus aſtralis ac ſplendidiſſimus, cujus partes duæ partem unam auri radicaliter ſolvere poſſunt.

Elementa Mercurii vulgi.

Hæc itaque elementa nim. Spiritus aſtralis ſubtiliſſimus & particulæ metallicæ conſtituunt Mercurium vulgarem, non autem hæ a Saturno & biſmutho ſuam ſemper petunt originem, ſed ſæpe quoque alia metalla ingrediuntur Mercurii oaturam. Bovleus *in Tr. de Coloribus p.* 47. ſolutiones Mercurii cum aqua forti celebratas non raro virides obſervavit, qui color ſine dubio dependet a particulis immixtis Venereis.

Mercurii Sublimati modus operandi.

Mercurius per ſe omni noxâ vacat intus aſſumptus, pondere ſuo alvum cito perreptat, verum ſimul ac Salino contagio afficitur, ſtatim ſepticus ſummeque deleterius evadit. Exemplum præbet lethalibus iofamatus exemplis Mercurius ille corroſivus, qui io minimâ aſſumptus quantitate, auram ſuam acidam volatilem idealem in æthereum lymphaticum nectar ob conſymbolicum magnetiſmum immediate evibrat, veneno poſt polluti hoc Spiritus animales conſternuntur, ipſorum ſcheſis & per conſequens omnium ventriculorum in toto corpore fermenta vitalia deſtruuntur ac pervertuntur:

Ejus correctio.

[illegible] hæc Sublimati virtus optime caſtratur ac cicuratur ſolis alkalinis, quæ acidum effœminant & debellant: *vid.* Sennertus *de conſenſu Chym. c.* 16. Oleoſa quoque demulcentia, quæ ſuo contextu anfractuoſo, oleoſis ac craſſis tricis acies excipiunt, obtuſioreque gibbo includunt, eundem cum alkalinis promittunt effectum: Huc quoque ſpectat ſaccharum Saturni, à Caollio *in Baſil. Chim. p.* 389. commendatum ad dulcificandum corroſivum, in amplexus namque arripit ſalia fortiora, aceti particulis quaſi reviviſcentibus.

Præparatio Mercurii Sublimati.

Hujus autem corroſivi meteoriſati Mercurii naturam accuratius paulo penſitare lubet, & primo ejus analyſin Chimicam ioſtituere. Naſcitur hic fœtus ex ſemine Salino (puta ſale communi & vitriolo) connupto cum fœminino Mercuriali, coquuntur invicem Chymico igne io reſplendeſcens niveum hoc corpus.

Hollandi.

Isaacus Hollandus *in operibus ſuis p.*177. præparationem inſtituit ſolo Sale communi prius in aqua ſoluto & iterum coagulato (totum enim tunc ferme in Spiritum acidum fatiſcit) addito tantillo Salis ammoniaci.

Fundamentum præparationis.

Fundamentum omnis præparationis eſt, ut Spiritus ſalis acidus ſeparatus aggrediatur globulos Mercuriales, ſeque iotime ipſis agglomeret atque interponat, (cum ſolutio nil aliud ſit quam intima ioterpoſitio particularum ſolventis intra poros corporis ſolvendi) globuli enim ac micantia illa Mercurii vivi elementa in Sublimato microſcopio adhuc ſunt conſpicus. Solutus hic in Spiritu Salis Mercurius calore in ſublime fertur: non ſecus ac Mercurius ſolutus in Spiritu Salis debite prius parte liquida evaporata ſublimatus in ſtabile concreſcit cryſtallinum corpus, exacte æquans naturam Mercurii Sublimati vulgaris.

Eſt, ut Mercurius v. ſolvatur Spiritu Salis, & ſublimetur.

Jam autem quomodo igne a miſtura Vitrioli & Salis Spiritus Salis acidus ſolus evehatur ac ſeparetur, indagandum penitus venit. Salia acida fortiora ac penetrantioris indolis e ſedibus ſuis propellere ac quaſi reſuſcitare ſalia mitiora congelata, loco Chymici axiomatis habendum.

An & quomodo ſolus Spiritus Salis elevetur a Vitriolo & Sale c. miſto?

Sic Spiritus Vitrioli ſuperfuſus ſaccharo Saturni, vel ſolutiooi coralliorum cum aceto deſtillato paratæ, in deſtillatione prodit merum acetum deſtillatum redivivum, quod in Saturno coralliis coagulatum fuit, relicto Spiritu Vitrioli in particulis Saturniois. Porro Spiritus Vitrioli commiſſus cum Sale communi Spiritum Salis propellit in deſtillatione. *vid.* Willisius *in Pharmac. pag.* 160.

Spiritus Salis per arenam e retorta deſtillari poteſt ex Sale c. & Spiritu Vitrioli.

Spiritus Salis acidus eſt Sal ſolutum.

Cum autem Spiritus hi acidi nil aliud ſiot quam Salia metaſchematiſmum paſſa, ſubtiliſata ac fluorem igne nacta ſolo motu differentes, hinc eodem modo res procedit cum ipſis Salibus:

Probatur.

Sic ſolutio Vitrioli commiſta cum Sale communi & deſtillata ſuggerit Spiritum Salis elegantem volatilem, non ſecus ac è Sale ammoniaco & Vitriolo bene permixtis nuper obtinui per alembicum (per quem omnes Spiritus minerales ſingulari artificio deſtillari poſſunt) 1. Spiritum urinoſum, 2. Spiritum Salis volatilem præſtantiſſimum.

Spiritus Salis vola. per alembicum deſtillata.

Præcipitatione.

Quod autem Vitriolum ſolutum in Sal commune agat, ex hoc unico experimento abunde conſtat, nim. ſolutiones Vitrioli & Salis invicem combinentur, ochrea Vitrioli terrea pars fundum petit, (non ſecus ac fieri ſolet, quando ſolutio Vitrioli Martis cum arcano tartari maritatur) ſubtileque acidum principium nares vibrat. Ad rem quoque facit experimentum, cujus meminit Rolfincius *in diſſ. de Antimonio c. XX.* deſtillavit oimirum quam commode butyrum Antimonii miſcendo Antimonium cum Sale communi & Vitriolo: ubi Spiritus Salis aggreſſus Antimoniatas particulas in butyraceam

Butyro Antimonii Rolfinciano.

Digitized by Google

Spiritus volatilis Wedeliano acido.

ceam offam abiit. Huc quoque trahendum eſſe exiſtimo WEDELII experimentum publico ſcripto nuperrimo inſertum & tale eſt. Miſcuit Vitriolum commune cum globulis à deſtillatione Spiritus Salis relictis, (qui adhuc ſale abundant) & deſtillationi in retorta igne aperto concredidit ſicque elegantiſſimum Spiritum acidum volatilem Sulphureum viridiuſculum acquiſivit, qui etiam ſuper alembicum cogi potuit.

Cur Spiritus ſalis ſolus adſcendat?

Ex præfatis itaque experimentis facile diſcimus atque animadvertimus, Vitriolum Sali communi additum ſumme velificari Spiritus Salis elevationi: Sal nempe Vitrioli ceu fortius acidum aggreditur ipſum terreum Salis communis hoſpitium, Spiritumque facit ex torrem. Eſt autem Spiritus hic non purus putus Spiritus Salis, ſed de conſortio Sulphureo metallico revera participat, nim. Sulphuris Vitrioli maxime prægnans eſt, hinc non tantum viridi colore tingitur, verum etiam Mercurio Sublimato illud Sulphur intimat, quod conſpicitur in Mercurio Oleo tartari præcipitato, qui grata rubedine oculos paſcit, id quod phœnomenon in Mercurio Spiritu Salis communis ſoluto & Oleo tartari per deliquium præcipitato non apparet: cum communis Spiritus Salis non tam copioſum poſſideat Sulphur: hinc albæ particulæ Mercuriales fundum petunt. Quod autem ex turpetho hoc minerali cum Spiritu vini nulla rubicunda tinctura extrahi poſſit, non tam ambiguam reddit Sulphuris præſentiam, quam Sulphureas Mercurialibus maxime intricatas & incuneatas eſſe oſtendit: parili enim modo e Cinnabari Antimonii nulla tinctura rubicunda cum Spiritu vini extrahi poteſt.

Mercurius Sublimatus Sulphur Vitrioli cuſtodit, probatur.

Mercurius Sublimatus quantum de Sale & de Mercurio participet?

Tandem de prædominio particularum Mercurialium & Salinarum in ipſo Sublimato exiſtentium ut ſimus ſolliciti ipſa res ſuadet. Communiter ſtatuunt utrarumque æquilibrium. KNOEFFELIUS *in meth. med. febr. malign. p.* 81. e Mercurii Sublimati libra j. Mercurii currentis elicuit ℥vij. Verum oppono huic experientiæ aliam nim. GLASERI *qui in Chim. ſua p.* 253. dicit, ſe ex Sublimati libra j. elicuiſſe 26. lothones Mercurii vivi cum butyri deſtillatione prodeuntes. Et ſane mechanica ſequens, quam ipſe feci, omne dirimit dubium: nimirum Mercurii Sublimati ℥iv. ſi coquantur in lebete addita ſufficienti quantitate limaturæ Martis & aquæ communis magma quoddam Vitrioli forme emergit, quod igni arenæ commiſſum perelegantem exhibet Spiritum acidum volatilem Martialem: tandem poſt fortiorem Vulcani torturam prodit Mercurius dimiſſus vivus ad ℥iij. & ferme ʒj, qui alio receptaculo excipiendus eſt. Relinquitur crocus Martis ſubtiliſſimus. Hoc experimentum ultra partem tertiam in Sublimato contineri particulas mercuriales abunde evincit. Progredimur nunc ad ipſam butyri ac Cinnabaris Antimonii præparationem. Hinc

Spiritus Mercurialis volatilis.

CAPUT IV.

De Butyri ac Cinnabaris Antimonii præparatione, cum variis ſubnexis cautelis.

Antimonium quodnam optimum?

ELigatur ad hunc proceſſum Antimonium bene ſtriatum rubriſque punctulis ſcintillulans, quod bonam Sulphuris ac Mercurii arguit miſcelam. Hinc non immerito *Generoſiſſimus* BOYLEUS *in tentam. phyſiolog. p.* 30. occultæ Antimonii differentiæ adſcribit, quod Cinnabaris Antimonii & regulus ancipiti proceſſu nonnunquam attentetur.

Mercurius Sublimatus adulteratus quomodo dignoſcendus?

2. In promptu ſit Mercurius Sublimatus optimæ notæ, neque (ſuadente lucro) arſenico adulteratus, cujus fucus patet Oleo tartari per deliquium inſtillato, loco enim flavedinis, (quæ expectatur a puro) offert ſeſe ingrata nigredo, quæ tamen non prodit ſi arſenicum non in deſtillatione (quod alias fieri ſolet) ſed in ſubſtantia Sublimato a fraudulentâ manu additum fuerit. Hinc non facile Mercurius Sublimatus pulveriſatus emendus, ſuſpicio enim de mixto arſenico cryſtallino naſcitur. Vidi aliquando deſtillatam cum taliſmodi arſenico adulterato Mercurio Cinnabarim Antimonii à Chymico quodam inſigni, mihi amico, qui Mercurium vitæ flaviſſimum præcipitavit e butyro, Spiritum autem Vitrioli philoſophicum maxime Sulphur olentem indeptus fuit. Loco Cinnabaris in retortæ collo flores fuſci coloris leviſſimi ſe repræſentarunt. Caput mortuum repertum fuit leviuſculum gryſeum præ ſe ferens colorem. D. WEDELIUS paucis abhinc diebus notabilis experimenti me fecit participem, nim. Mercurius Sublimatus arſenico adulteratus miſtus fuit cum Antimonio ad Cinnabarim elevandam, verum loco Cinnabaris purum putum arſenicum rubrum ſe in conſpectum dedit in ſuperficie Antimonii hærens, quod nativam ſuam formam redoluit.

Cinnabaris deſtillata cum Mercurio Sublimato adulterato.

Cautela de Antimonii & Sublimati miſtione.

Ingredientia itaque probitate ſe commendantia rite miſceri debent. De hac mixturâ tria præprimis attendenda ſunt.

1. Præſtat ſucceſſive conficere Cinnabarim, neque pro unicâ deſtillatione tam inſolitam farraginem aſſumere Antimonii & Mercurii Sublimati.

Cinnabaris Antimonii eſt Mercurius ſaltim larvatus.

2. Auſpicatius ſemper res ſuccedit inque majori copiâ impetratur Cinnabaris, ſi plus de Mercurio Sublimato quam Antimonio ad præparationem expetatur. Fundamenti enim loco hoc habendum, quod Cinnabaris pene nil aliud ſit quam Mercurius larvatus ac ſchematiſmum paſſus rubraque veſte indutus a tingentis Sulphuris Antimonii pauca quantitate. 2. Quod Antimonium ferme totum, modo ſufficiens quantitas Sublimati præſto ſit, in Cinnabaritium concretum encheiriſi Chymicâ cogi & converti poſſit. FEBURE *Traité de la Chymie part.* II. *p.* 1016. Mercurii Sublimati *pag.* 3. ad *p.* 1. Antimonii recipit. Melius autem hoc modo res procedit ſi *p.* 3. Mercurii Sublimati, *p.* 2. autem Antimonii aſſumantur v. gr. ℞. Mercurii Sublimati ℥vj. Antimonii ℥iv.

Probatur.

3. Omnia ſingulatim prius bene pulveriſata in lapideo mortario exactiſſime miſceantur. Suſcitatur inſignis conflictus (qui dependet a Salibus in Antimonii particulas agentibus) cum

æſtuante calore (ſi præprimis parum aquæ adſpergatur) & fumorum venenatorum (a quibus ſedulo cavendum) ingenti copia in aera exſpatiantium, ita ut etiam OLAUS BORRICHIUS *in Act. Haffnienſ. Med. p.* 131. hoc pacto regulum Antimonii ſine igne liquari ac fundi poſſe experientia deprehenderit.

Præparat. reguli Antimonii it. butyri ſine igne.

Notabile quoque hoc loco eſt, quod ſine igne hoc pacto butyrum Antimonii compendioſiori modo poſſit parari, ſi nempe prædictæ mixturæ affundatur aqua communis ad ſufficientem irrorationem, adhibita digeſtione & leni evaporatione Salia Mercurium dimittunt, & Antimoniatas aggrediuntur particulas, inque butyroſum liquorem abeunt, qui per inclinationem ſeparandus, & exacte butyri Antimonii per deſtillationem parati naturam in omnibus ſervat. Hoc autem probe obſervandum, ſi Cinnabarim magis præ butyro deſideramus, ne mixturam humectemus, vel in cellam humidam illam ponamus, ſed ſtatim poſt mixtionem ad præparationem confugiamus.

Cautela de retorta.

Mixtura itaque Antimonii & Mercurii Sublimati præſata retortæ vitreæ indatur inque arenam collocetur. De retorta autem hoc probe tenendum eſt, ut bene figurata ſit, collo ſat longo ac amplo adornata, ne forſan copia Cinnabaris obſtipato collo retorta diſrumpatur, totuſque labor perditum eat. *Mercurius enim*, ſunt verba Illuſtris BACONIS DE VERULAMIO in Hiſtor. natural. cent. 1. p. 762. *maxime crudum & aquoſum corpus, calefactus arcteque concluſus eadem cum pulvere pyrio vi pollet.*

Quomodo collocari debeat?

2. Retorta ita collocari debet, ut fundum capellæ pene tangat: ingens enim requiritur ignis impetus ad Cinnabarim elevandam.

Enchireſes de igne in principio recte adminiſtrando.

Ignis primo non adeo intenſus ſed paulo modificatus & mitis ſit, quo maceratio quaſi quædam perficiatur, auctus poſtmodum, ut capella aliqua ex parte candeſcat, prodit liquor albedine nitens, (quæ oritur a particulis butyri Antimonii præcipitatis a vaporibus aqueis, qui leni calore elevati ſunt in collum retortæ) ſuccedit demum butyrum maxime limpidum,

Receptaculum probe lutari debet.

quod alio receptaculo excipiendum, prius tamen bene lutari debet, ne fumus malignus acido volatilis in auras abiens perreptet noſtros agros vitales, ibique haud inconſpicuam pro indole ſua vitæ archivo affricet noxam.

Confectores Cinnabaris vitam ſibi abbreviant

Hanc ob cauſam quoque HELMONTIUS *in tr. de inſpirat. p.* 490. *it. de Lithiaſi* c. 9. §. 71. confectores Cinnabaris it. qui in auripigmento, ſtibio laborant, breviſſimam agere vitam pronuntiat, & quamvis taliſmodi ſeptici vapores vitam ſtatim non tollant, abbreviant tamen eamque variis cladibus ſubjiciunt.

Quando ignis fortis ad ſublimandam Cinnabarim debeat admoveri?

Serva ignis gradum, & ſi liquor luteus a particulis Sulphureis admixtis egrediatur, ut recte monet BLASIUS *in Beguinum p.* 283. fortifica ignem, & ſi nullæ amplius decidunt guttulæ, cum charta convoluta foramen retortæ obtura, vehementiorique ignis gradu admoto inferiorem retortæ partem candefactam, & materiam in illa liquidam (quam diffracta retorta obſervavimus) redde: utpote ad Mercurii evaporationem non levis ignis gradus requiritur, quod patet, ſi auro cum Mercurio albefacto priſtinum ſplendorem conciliare velimus, ipſum igniri debet.

Cumque totum artificium auſpicati ſucceſſus in ignis regimine conſiſtat, placet perpaucas enchireſes ſubjungere de hoc recte adminiſtrando.

1. Probe conſiderandæ ſunt omnes circumſtantiæ v. gr. ſtructura furnorum, varietas capellarum, retortæ poſitio, quibus variantibus variare quoque ignis regimen debet, & hic requiritur accuratum Chymici judicium: Si enim capella ſit nimis profunda & retorta in infimam hujus regionem non locari poſſit, tunc omnino vehementiſſimum vulcani acumen addendum eſt. Hoc namque inſtar fundamenti tenendum: quod Mercurius non adſcendat & in Cinnabarim mutetur, niſi retortæ infima pars in arena locata penitus, uti & materia in retorta contenta aliquomodo candeſcat.

2. Cavendum ne ſub deſtillatione butyri ſtatim vehementiſſimus ignis detur: hoc modo quippe productio Sulphuris Antimonialis, quod ex connubio particularum acidarum & pinguium Antimonialium exſurgit, impeditur, & quod productum eſt, dejicitur, hinc nulla pene coitio vel amalgamatio Mercurii cum Sulphure hoc, ad Cinnabarinum concretum conſtituendum expectanda.

Fortior ignis gradus non debet dari in principio.

Signum autem nimis fortis caloris eſt, ſi citius butyrum exeat, ita ut gutta guttam trudat, ſi retortæ collum variegato colore nimirum flavo, viridi, rubro, nigro ſtatim pingatur: qui omnes dependent a deſtructione Sulphuris & varia ejus texturæ ac pororum diſpoſitione.

Ignis ſuppreſſionis non ſemper neceſſarius.

3. Quod attinet ignem ſuppreſſionis, hunc non ſemper ducimus neceſſarium: utpote in cucurbitula impoſita crucibulo arena repleto, ignem circularem adminiſtrando, ſi per retortam prius butyrum abſtractum fuerit, Cinnabarim copioſiſſimam ex relicta in retorta materia obtinuerim.

Quid obſervandum circa iſtum.

Verum ſi capella nimis ſit profunda, ac arena in ſuperiori parte non ſufficienter incaleſcat, tunc ignis *ἄνω* circumſpecte admotus promovet evaporationem atomorum Cinnabarinarum & collectionem in ipſius retortæ collo: hoc tamen probe tenendum, circa illam arenæ partem, ubi principium colli ſepultum jacet (quod ad Cinnabaris concretionem deſtinatum) ignis fortior adhibeatur, ne concreſcere incipiens Cinnabaris disjiciatur parte nim. Sulphurea combuſta & Mercuriali in vas recipiens detruſa.

4. Hæc omnia quamvis ſeſe rite habeant, ita, ut hoc modo ſpatio 6. vel ad ſummum 7. horarum ex ℔ß. ana Antimonii & Mercurii nonnunquam Cinnabaris ℥iij. imo ℥iv. haberi poſſint:

Optimus modus Cinnabarim deſtillandi igne aperto.

mihi tamen adhuc eſt alius modus notus ac familiaris, cujus beneficio ſine ignis ſuppreſſione, ſine igne arenæ, ſaltim igne aperto ſpatio horarum 4. ex prædicto pondere nonnunquam ℥vj. pauciſſimo Mercurio currente prodeunte ſæpe obtinui & Jenæ tunc temporis diſcipulis quibuſdam demonſtravi. Et talem enchireſin Chymicorum nonnulli jam dudum animadverterunt: Sic namque DETHARDINGIUS *in furno ſuo docimaſt. p.* 116. ad præparationem Cinnabaris retortam terream commendat & ignem apertum: verum ob firmiorem pororum vaſis texturam ZWELFFERUS *in Mantiſſ. Spagyr. p.* 367. retortam vitream probe lutatam mavult ſeligere. B. Dn. LUDOVICI *in Pharmacia* crucibula duo inverſa, aſt probe lutata ad laborem hunc laudat. Accedit quoque quod Cinnabaris vulgaris igne aperto ſaltim ex cucurbita ſublimetur. Optimus quidem hic modus, ſed majori eget cautela & ſane enchireſes quædam hic ſumme neceſſariæ attendendæ ſunt.

Ex

Caput mortuum quando inſervit novæ ſublimationi?

Ex deſtillatione butyri & ſublimatione Cinnabaris relictum caput mortuum ſi omnibus Cinnabaris elementis deſtitutum eſt, fulget particulis ſplendentibus regulinis, quæ ut graviores in fuſione materiæ ad fundum detruſæ, arboreſcentem elegantem nonnunquam repræſentant figuram. Quod ſi autem adhuc rubris punctulis ſcintillulet præprimis in ſuperficie, & chartæ affrictum obſcura illam rubedine tingat, certum adhuc Mercurii Sulphurei indicium: qui etiam dimiſſus a Sulphureo conſortio, viva forma facile in conſpectum venire poteſt, ſi cum forti decoquatur lixivio. Melius autem tunc eſt, ſi nova adornetur ſublimatio ſaltim in cucurbitula vulgo *ſcheide Holblein* impoſita crucibulo: ſcoriæ in roſtro colli contentæ ac curioſius collectæ cum capite mortuo pulveriſato permiſceri poſſunt: ſic refundunt adhuc novam Cinnabaris quantitatem. Alias caput mortuum quam optime inſervit præparationi reguli Antimonii, item Antimonii diaphoretici puriſſimi, in cujus confectione nitrum nullum edit ſtrepitum ob defectum Sulphuris in capite mortuo. Nonnulli aquam ophthalmicam ipſi affundendo egregium concinnare volunt ophthalmicum, non viribus inferius Rulandi celebri ophthalmico.

Scoriæ in collo adhuc habent uſum.

CAPUT V.

Singularia phænomena in confectione Cinnabaris occurrentia exhibet.

Duo hic præprimis obveniunt notatu digna, quæ ſingularem merentur meditationem: Nimirum obſervavi non ſemel in confectione butyri & Cinnabaris omnium ingredientium ſingulare incrementum & Mercurii currentis inſigne augmentum. Nimirum aſſumpſi Antimonii & Mercurii ſublimati ana ℔ß. Cinnabaris acquiſivi ℥v. & ʒj. ℈ß. Mercurii currentis ℥ij. & ʒijß. butyri Antimonialis ℥iv. & ʒij. ℈i. Capitis mortui cum ſcoriis in retortæ collo relictis ℥iv. ʒiijß. ℈j. & grana xij. Computatis omnibus calculus oſtendit ultra ʒij. incrementum acceſſiſſe. Quin imo ad ʒiijß. aliquando obſervavi: Sed ponderatio in priori experimento inſtituta fuit accuratior. Porro experimentum feci hoc, aſſumpſi Cinnabaris ℥v. ʒj. & ℈ß. remiſcui cum limaturæ ferri ℥vi. & cinerum clavellatorum ℥ij. ex retorta vitrea probe lutata igne aperto deſtillationem adornavi & vehementiſſimo adhibito Vulcano obtinui Mercurii vivi ℥iv. & ʒiij. ℈j. Hoc pondus cum prædicto Mercurii in deſtillatione butyri prodeuntis contractum efficit pondus ad ℥viß. ʒiß. & ℈j. Jam autem Mercurius in ſcoriis colli ponderavit ferme ʒij. Ergo in omnibus Mercurii ſunt pene ℥vij. Cum autem ſaltim ℥viij. Mercurii ſublimati fuerint adhibiti credo ſane incrementum ſenſiſſe Mercurium: neque deeſt ratio: turget enim Mercurius eſſentia quadam ætherea, qua in particulas metallicas homogeneas Mercuriales magnetice quaſi appellit, illaſque in fluorem vertit. Eſt enim Mercurii vulgaris ad Mercurificationem non levis opera, hinc quoque non inepte dixerunt Veteres: fac Mercurium, puta metallicum, per Mercurium ſcilicet communem. Communicatum habeo ab amico, quod ſi ſolutioni argenti cum aqua forti inſtitutæ in generationem arboris Hermeticæ Mercurius jungatur, iſte Mercurius in majori quantitate ſeparetur, quam additus fuerit. Ex eodem fundamento Mercurium plumbi & ſtanni parandi mihi modus eſt notus. Nimirum ſolvatur Mercurii ſublimati, Vitrioli, Nitri, ana ℥ß. in aqua vulgari miſceatur cum limaturæ ſtanni & plumbi ana ʒij. coque leni igne ad ſiccitatem: materiam relictam deſtilla & habebis Mercurii vivi pene ℥ß. Hic Mercurius cum prodeunte butyro & capite mortuo iterum miſceatur & vehementi ac diuturniori trituratione uniatur & iterum deſtilletur, & hoc quatuor vicibus reiterari debet: tunc plumbum ac ſtannum pene totum vertitur in Mercurium currentem: ſcoriæ terreſtres metallicæ nullo modo in priſtinum metallum reduci poſſunt.

Mercurii vivi augmentum in Cinnabaris ſublimatione.

Probatur experimentis.

Unde illud dependeat?

Quod attinet uſum ac vires Mercurii ex Cinnabari Antimonii extracti, vel etiam iſtius qui prodit cum butyro, ſane præferimus illum longe Mercurio vulgari. Non ſolum enim in amalgamationibus cum metallis, (quas citius & minori quantitate additus perficit, virtutes ſuas nobilitatas exerit, verum etiam evaporatus ex cochleari argenteo relinquit maculam ex flavo rubicundam elegantiſſimam: quod ſignum abſolutæ bonitatis eſt. Porro inſignem quoque ſpondet medicationem; ſic ab amico certior ſum factus *Celeberrimum Norimbergenſium Practicum* Dn. Volckamerum Mercurii e Cinnabari extracti & ſingulariter præparati uſum plurimum extollere in deſperatis fere morbis. Puritatis hic character Mercurio procul dubio accedit ex amalgamatione iſtius cum Sulphure Antimonii. Nim. Mercurius cum particulas metallicas non poſſideat homogeneas, poriſque gaudeat laxioribus, (in quibus conſiſtit omnis metallorum impuritas) hinc non potuit non fieri, ut heterogeneæ plures impuræ terreo-aqueæ particulæ quæ Sulphuris externi nomine veniunt, in ſubterraneis pyrophylaceis copulam cum ipſo ineuntes ejus texturam ac virtutes deturpaverint. Quo itaque puriſſimus ac virgineus fiat, partes illæ neceſſario imprimis depeculandæ, quod non ſolum fit ſingulari trituræ ac lotionis artificio, verum etiam amalgamatione cum Sulphure Antimonii, utpote hoc æthereis lucidis atomis turgidum dum intime Mercurii texturam penetrat, ex poris præcipitat peregrinas illas terreas ſordes illaſque ex domicilio ſuo dejicit, ſimulque aqueas exhaurit ac abſumit, ut hoc modo per reiteratam ſæpius amalgamationem puriſſimus ac efficaciſſimus exſurgere poſſit Mercurius.

Mercurius Cinnabaris cur præferendus Mercurio vulgi?

Ejus uſus Medicus.

Cur purior ſit Mercurio vivo?

Quod attinet alterum phænomenon, nimirum ingredientia ſub præparatione Cinnabaris Antimonii inſigne ponderis augmentum acquirere, id jam uberiorem requirit meditationem.

Notorium eſt, corpora igne tractata & calcinata ſæpe magnum ponderis augmentum capere; Sic lateres cocti iiſdem qui ignem nondum ſuſtinuere ponderoſiores ſunt, quod etiam vulgo notum. Porro refert Tachenius *in Hippocrat. Chym. c. 27.* coralliorum integras ℥xij. igni reverberii per ſex dies ſubjectas trium unciarum augmentum acquiſiviſſe. Eodem modo ſeſe res habet cum quibuſdam metallis ac mineralibus: Sic plumbum calcinatum in minium fortiſſimo igne reverberii notabili vincit quantitate illud, antequam in ignem fuerit poſitum. *Induſtrius Dn.* Kunckelius *in obſerv.*

Ignis corporibus igne tractatis affricat aliquid.

Chym. p. 32. elegantem inſinuat obſervationem: Nim. reguli Antimonii ℔j. calcinavit, uſque non amplius fumum emiſerit & ſemper poſt calcinationem graviorem illum deprehendit præter fumos conſideratos. Idem fatum experiri ſtannum, non autem aurum, argentum, ferrum & cuprum certiorem me fecit nuper in Angliâ *Illuſtris* BOYLEUS, *Patronus colendiſſimus*, qui etiam in vitris clauſis Saturnum vel Jovem calcinatum ponderis augmentum acquirere obſervavit; quod experimentum ſane deſtruit rationem hujus phœnomeni communiter datam: nimirum acidum lignorum ſpiritum in poros alkalinorum corporum ferri, ibique ſeſe coagulare, & pondus augere: in hujus impugnationem non volo ulterius adducere calcinati Antimonii beneficio radiorum Solis per ſpeculum cauſticum collectorum ponderis incrementum, cum Anglorum curioſiores deprehenderint accurata inſtituta ponderatione ſucceſſum non ſemper reſpondere hujus experimenti.

Augmentum non debetur acido lignorum ſpiritus.

Sed ignis menſtruali virtuti.

Quærendum itaque illud corporum augmentum non tam in ſale acido ignis materiali, quam ſubtili æthereo penetrantiſſimo, quod corpora menſtruali ſuâ virtute diſſolvere ac transmutare, illorum poros radicaliter permeare, ac particulas quaſdam menſtruales ipſis affricare aptum natum eſt: non aliter ac omnia menſtrua ſolutis gravitatem quandam fœnerant. Sic ſi Mars vel Mercurius ſolvatur in aqua forti & ſolutio præcipitetur ſale communi, ſemper metallum illud ſolutum ac præcipitatum, licet omni ſalſedine etiam per coctionem privatum ſit, ſemper tamen ponderoſius exſurgit. Eodem modo Saturnus in aceto ſulutus & ſpiritu Vitrioli præcipitatus pondere augetur.

Probatur.

Menſtrualem autem ætherei ſalis in igne contenti virtutem phœnomena varia exhibent. Sic ſpagyricus quidam in *Actis Haffnienſ. anno* 1671. *abſ.* 72. per menſem continuum ex capite mortui Vitrioli vehementiſſimo igne adhibito nigricantem liquorem elicuit abſque capitis mortui ſenſibili decremento. Porro hujus ſalis ætherei tranſmutantem virtutem ultro probant varia producta, quæ beneficio ignis ex corpore quodam metallico eliciuntur. Hinc *Doctiſſimus Dominus* MORHOFIUS *in Epiſt. de metallorum tranſmut. pag.* 30. *inquit: Vidi in Anglia Brabantum aliquem, qui ſolo moderamine ignis ſine ulla alius rei additione ex Saturni minera verum Vitriolum, Sulphur, ſal com, nitrum, acetum, tincturam, & plura alia parare potuerat.* Adeoque eadem ratione non immerito ponderis augmentum in præparatione Cinnabaris Antimonii obſervatum ſubtiliſſimo æthereo ſali à vehementiſſima flamma proficiſcenti adſcribimus. Pergimus jam ad

---

CAPUT VI.

De Butyri Antimonii Naturâ, & præparationis fundamenta.

Butyrum Antimonii quid? ejus elementa.

EST butyrum hoc Antimonii nil aliud quam Spiritus Salis concentratus turgidus particulis ſtibiatis. Elementa habet duo unum recipiens fluidum Salinum, alterum firmum quod in poros fluidi recipitur. Iſtud debetur Spiritui Salis ſtabulanti in Subitmato, qui in deſtillatione hoſpitem primum deferens corpuſcula Antimonii magis amica amplectitur, cumque illis in offam butyraceam ſatiſcit. Contineri autem in butyro genuinum Spiritum Salis acidum (præter ſupra allata) non infimi momenti rationes experientiæ fulcro innixæ clarum faciunt. 1. Cum Spiritu Salis communis æque ac cum Mercurio Sublimato, non item cum Spiritu Vitrioli prolectare quivis ex Antimonio butyrum poteſt. 2. Ipſum butyrum Antimonii (id quod notabile eſt) cogi ac vehi poteſt ſuper alembicum, quod tamen renuit Spiritus Vitrioli gravior, 3. Spiritus dictus Vitrioli (potiori jure Salis) philoſophicus miſcela Salis tartari coagulatur in Sal Sali communi exacte æmulum. 4. incorporatus hic Spiritus moleculis martialibus concreſcit in Vitriolum, quod libero aeri commiſſum abit in deliquium, id quod ſolemne eſt cuivis Vitriolo cum Spiritu Salis communis parato.

Spiritus Salis non Vitrioli continetur in butyro, probatur.

Mercurius vitæ eſt natura Antimonialis.

Elementum ſiccum eſt proles Antimonii. Falſo nomine Mercurii vitæ Antimonium in butyro contentum ſalutatur vulgo; cum tamen nequicquam de Mercurio vivo participet, inſervit namque loco crudi Antimonii, variis præparationibus, poteſt enim ex illo parari Sulphur, regulus, vitrum. Apud veteres tamen erroris illecebram hancce conjicio, quod ſæpiuſcule in Mercurio vitæ ſiccato poſt longum tempus conſpexerint interludentia Mercurii vivi granula, quæ etiam ſæpe obſervavi nova ſemper quaſi progerminantia prioribus vivis ablatis. Debentur hæc ſine dubio particulis Mercurialibus forti igne prolectatis, inque butyrum dejectis, in quo deinde ſolutæ (optime enim butyrum ſolvit Mercurius) & præcipitatæ tumulatæ jacuere in Mercurio vitæ, donec ab involucro Salino particulæ aqueæ vel Sal aeris æthereum continuo appellens illas vindicaverit, & conſpicuas reddiderit.

Unde Mercurii vitæ nomen enatum?

Mercurius vitæ an magis regulinæ vel Sulphureæ indolis ſit?

Mercurius hic vitæ an magis Sulphuri vel regulo debeatur, contentionis ſerram vulgo inter ſe trahunt. Ego nihil niſi Antimonium ſolutum ſuſpicor, ſalva manente particularum Sulphurearum & regulinarum miſcela: Antimonium enim attactu Salis acidi concentrati in pulverem album vertitur; deinde Mercurius vitæ temperamento Vulcani adminiſtrato inſtar Antimonii & vitrum paucis regulinis granulis interſtinctum, imo ſcorias (additione Salium) & regulum ſingulatim fundit; cum alias, ſi ſaltim Spiritus Salis admittat particularum regulinarum copulam, totus Mercurius vitæ in meracum debeat abire regulum.

Mercurii vitæ albedo unde?

Albedinem Antimonio fœnerat acidum, a quo alia particularum diſpoſitio lucem aliter refringens inducitur: teſtantur id ſolutiones coralliorum, minii cum acido menſtruo celebratæ, quæ magiſteria reddunt candidiſſima.

An Mercurius vitæ aqua calida flavus præcipitetur.

Miror hic TACHENIUM, & ex illo plures (alias circumſpectiores) tradere, Mercurium vitæ aqua ferventi præcipitem datum luteum præ ſe ferre colorem, cum tamen eventus rei nunquam ſuccedat. In cogitationem itaque deſcendi, TACHENIUM uſum fuiſſe Sublimato Veneto, qui Spiritu nitri maxime abundat; notum autem eſt, quod ſi Antimonio, a quo Spiritus nitri ſemel abſtractus fuit, aqua calida affundatur, illud flavedine tingatur. Experimentum hoc inſignem affundit lucem aliarum rerum explicationi v. gr. cur aqua calida in præparatione Antimonii diaphoretici affuſa flavedi-

nem

nem plerumque illi ipſi conciliet, ſecus fit cum aqua frigida, quæ non ita extrahit Sulphur latens & ob oculos ponit.

Quantum butyr. Antimonii de Sale acido quantum de Mercurio vitæ inſit?

Porro quantum hoc butyrum de Sale, & quantum de Antimonio participet, indagandum venit. Obſervavi in butyro fluido p. 2. Antimonii & p. 1. Salis acidi contineri; nim. butyri Antimonii ℥iß. aqua affuſa, & Mercurio vitæ ab omni Sale eloto, dant Mercurii vitæ ſiccari ℥j. Ergo neceſſario concludere licet p. 1. nim. ℥ß. Salis acidi contineri in illo, quod jam aquæ communicatum eſt.

Quare butyrum Antimonii in deſtillatione indureſcat?

Aëri autem commiſſum, liqueſcat?

Butyrum Antimonii forti igne expreſſum in excipulo, ſæpe quoque in nimis longo retortæ collo, non in fluidam & Olei dictam convenientem ſubſtantiam, ſed in cryſtallinam condenſatur maſſam, idquod fit ab æthere craſſiore appellente ſeque interponente, uti v. gr. Olea fluida, maſtiche ore macerata, admiſſo frigido aere, concreſcunt: Mercurius cum Viridi æris & Sale communi vulgo coagulatus, ſi per noctem liter in aqua frigida, mire indureſcit. Butyrum hoc coagulatum in excipulo ſi aeri trananti exponatur a verberatione particularum aerearum, qua Salia ſolvunt, continuo liqueſcit. & notatu dignum eſt, quod menſura & pondus butyro accreſcat a particulis humidis ſubſtantialibus, quæ etiam proceſſu temporis quaſdam Mercurii vitæ particulas ad fundum præcipitant. Familiare hoc eſt omnibus Spiritibus concentratis acidis, vide in hanc rem ſingulare Experimentum de Oleo Vitrioli *in Curioſiſſimi Dn. D.* BOHNII *tr. de aeris in ſublunaria influxu p.* 48.

CAPUT VII.

De Medicamentis e butyro Antimonii præparandis.

Butyr. Antimonii nulla eget rectificatione.

Ejus uſus internus purgans.

Externus in herpete, bubon. ulceribus, Cancro.

In verrucis tollendis.

EGet butyrum Antimonii nulla rectificatione, cum ſucceſſu temporis ſe a craſſis ſcoriis liberet ac purget dum per aerem ſolvitur, adeo ut veriſſima ſit VIGENERII *de Igne & Sale c.* 43. ſententia, nim. Salia in aere ſoluta per ſe magis ſe depurare ac ſubtiliſare, quam fit per duodecim alias diſſolutiones, & purgationes. Butyrum ad uſum internum non pauci reformidant metuentes vel inſignem corroſivitatem, vel ſtibiatas ἐμέσματας in eo latentes particulas, verum inanis omnis metus cujuſdam noxæ, quo enim concentratior Spiritus Salis acidus, eo minori quantitate propinari debet. Quod attinet atomos Antimonii in butyro contentas, hæ cum acido exhibitæ, quod Sulphur volatile mire figit ac deprimit, non adeo draſticam exerunt vim. Sic Spiritus Vitrioli digeſtus ſuper vitrum Antimonii flavum acquirit colorem & ſaltim purgat per inferiora: *v.* CROLLIUS *in Baſil. Chym. p.* 96. Imo ipſe teſtarum facio, quod butyrum Antimonii ad guttas 3: aſſumptum mihi poſt lenem ſubſequutam nauſeam alvum blande ſubduxerit. Ejus uſus externus frequentior eſt in bubonibus peſtilentialibus, herpete, ulceribus malignis, cancro, gangræna, *v.* JOH. AGRICOLA *in Poppium p.* 143. *& J.P.* FABER paſſim in curation.: Ad verrucas quoque tollendas *Autor Gallus* TIBHAUT *Cours de la Chemie p.* 180. mire extollit. Podagricos quoque dolores illud ad ʒj. miſtum cum Spiritus vini ℔ß. inſtar incantamenti tollere, Autor eſt WEPFFERUS *Practicus feliciſſimus in Mſto.* BASILIUS VALENTINUS *in curru triumphali p.* 268. ex butyro cum Spiritu vini iterata rectificatione parat Oleum rubrum quod in ulceribus malignis cancroſis magni æſtimat. Rubedo debetur texturæ Sulphureæ, quæ proficiſcitur ab acido Spiritu Salis & Spiritu vini, ſi hæc præprimis calore & inteſtina particularum agitatione inter ſe actuentur. Teſtantur id tincturæ rubicundæ coralliorum, quæ eodem modo, cum Spiritu Salis dulci fiunt: *v.* GANSII *Hiſtor. Corallior. p.* 62. item olea, quæ emergunt ex miſcela Spiritus acidi fortiſſimi v. gr. Spiritus nitri cum Spiritu vini; ſi enim Spiritus nitri dulcis paratur ac deſtillatur, relinquitur Oleum craſſum in cucurbita.

In Podagra.

Oleum rubicundum Baſ. Val. ex butyr. Antimonii.

Unde ejus rubedo?

Variæ ſolutiones metallorum cum butyro.

Modus omnia bezoardica per compendium parandi.

Bez. Mercuriale.

Butyrum quoque exactiſſime ſolvit aurum; imo radicaliter hoc cum illo fermentare & per rotam philoſophicam deducere norunt Chymici; ſunt verba CROLLII *in Baſil. Chym. p.* 70. Martem quoque it. Saturnum, Lunam facile quoque in poros recipit, ita ut hac encheireſi per compendium quaſi poſſint parari omnia bezoardica, *vid. de his B. Dn.* LUDOVICI *Pharmac. p.* 329. 330. Elegantiſſimum quoque Bezoardicum Mercuriale ac ſolare paratur, ſi Cinnabaris Antimonii prius ſolvatur in butyro, pulvis flavus cum aqua communi præcipitetur, cui affundatur aqua regis, in qua aurum ſolutum fuit, ſæpiuſque ab eo abſtrahatur; relictus pulvis edulcoretur Spiritu vini. Vid. plura de hoc Proceſſu *in Pharmacop. Schroderiana p.* 412.

Mercurii vitæ præparatio.

Spiritus Vitrioli philoſ. depuratio.

Sulphuris Vitrioli & Antimonii prægnans eſt.

Inſervit Tincturæ Mæb. aperitivæ.

Tinctura Martialis aperitiva.

Tinctura Martis Zwelff.

Tinctura antiphthiſ. Gramman.

Quando butyro Antimonii aquam vel frigidam vel calidam affatim affuderis, ſubſidet paulatim lacteſcente in liquore pulvis niveus, qui diligenti ablutione edulcatus Mercurii vitæ nomen ſortitur. Præcipitatio fit a particulis aqueis Salium ramenta amplectentibus, hinc non poſſunt non e poris decidere particulæ ſtibiatæ. Aqua Spiritu acido ebria filtrata per chartam emporeticam miti decoctione aſperrimus fit liquor, qui obliqua ſtillatione per ſocum in arena elutriatus longis paraſangis anteit Spiritum Salis comm. Fovet enim in ſinu ſubtile quoddam acidum Sulphureū ab Antimonio & Vitriolo profectum, imo tenuiſſimas Antimonii atomos, quæ in conſpectum facile veniunt, modo Spiritus Vitrioli Spiritui Vitrioli philoſophico concentrato affundatur. Inſervit hic Spiritus extractioni Tincturarum 4. florum Cordialium: item ad tincturam *Mæbii* aperitivam ejus ſingularis uſus, modo Oleo tartari per deliquium debite ejus corroſivitas refringatur, & torna Solis, vel roſis aut ſantalo rubro ſaltim tingatur. Porro ſi hic Spiritus limaturæ Martis mundæ affundatur, emergit liquor, qui leni evaporatione in Vitrioliforme coagulum condenſatur, cui ſi Spiritum vini combines, exſurgit tinctura aperitiva Martialis non inelegans, quæ cum arcano tartari ãã miſta tincturam Martis *Zwelfferi*, cum Saturni ſaccharo Tincturam antiphthiſicam *Grammanni* conſtituit, utramque rubicundam, atque viribus nobiliſſimis fulgentem.

Mercurius vitæ quomodo fortior in operando reddatur.

Si Spiritus Vitrioli philoſophicus per aliquot dies ſtet ſuper Mercurium vitæ, fit iſte Mercurius gravis, ſplendeſcens & fundum petit ab aſſociatis telis Salinis, color illius lacteus mutatur in luridum. Admodum fortiter operatur hic Mercurius; contra bene elutriatus aqua ca-

lida

lida non tam validus eſt, ac ſi ſpicula Salina adhuc in porulis hæreant. Qualitas enim corporum draſtice operantium Spiritualis per ſe non agit, niſi in effectum ducatur a Sale acido. Hinc per alcalia, quæ acidum prorſus caſtrant ac deſtruunt correctio omnium venenorum, purgantium, quam commode perficitur, vide de hac re erudite diſſerentem *Ingenioſiſſimum* PECHLINUM *in Exercit. de Purgant. pag.* 197.

Unde ejus virtus emetica proficiſcatur?

Mercurii vitæ correctio.

Butyro Antimonii ſi Oleum tartari per deliquium inſtilletur, Mercurius vitæ corrigitur & cicuratur fitque catharcticus, ſed notandum, quod Sal alcalinum acido prædominari debeat. Purgari quoque perhibetur, ſi Mercurius vitæ ſpiritu vini præcipitetur: item ſi cum Sale communi miſceatur.

Mercurius vit. purgans.

Roſa Mineral. emetica.

Alia ex butyro Antimonii commiſto cum urina humana putrida, præcipitant Mercurium vitæ roſeum (aſt maxime pallidum) ſi præprimis urina cum butyro digeratur, neque ſtatim per inclinationem ſeparetur. Conciliatur huic pulveri color elegantior ac virtus commendatior, ſi Mercurius vitæ imbibatur Eſſentia ſantali cum Spiritu Vitrioli dulci parata, & Oleo cinnamomi poſtmodum irroretur. Dicitur hic pulvis Roſa mineralis *A. Sala* emetica. Porro Mercurius vitæ cum terra ſoliata tartari in Crucibulo liquatus in ſchema rubrum vertitur, ex quo cum Spiritu cochleariæ extrahitur elegantiſſima Tinctura Antimonii antiſcorbutica; v. *de hac* HARTMANNI *Commentar. in Crallium p.* 74. Cæterum hic Mercurius ãã cum nitro detonatus & arcano tartari nuptus virtutem leniter alvum ſubtrahendi acquirit, quo arcano tartari purgante ſæpiſſime uſus fuit *B. meus Parens.*

Tinctura Antimonii e Mercurio vitæ Hartman.

Arcanum tartari purgans.

Bez. mineral.

Tandem Mercurius vitæ cum duabus vel tribus partibus nitri detonatus (vel ſi Spiritus nitri juſta quantitate ab illo abſtractus fuit) acquirit virtutem diaphoreticam, & vocatur bezoardicum minerale. Notabile autem hic eſt, quod in detonatione nullus ignis motus ac ſtrepitus (qualis in præparatione Antimonii diaphoretici fit) attendatur, quod dependet a Sulphure in Mercurio vitæ maxime fixato & obtuſo, hinc quoque bezoardicum minerale grata ſemper nitet albedine.

Cur albedine ſemper niteat?

Nitroſa cur cum butyro Antimonii confligant?

Reſtat tandem egregium explicandum phænomenon, cur nim. Spiritus nitri affuſus butyro Antimonii tantam excitet efferveſcentiam, cum calore vix tolerabili & præcipitatione particularum Antimonialium concomitante ac ſubſequente. Communiter aſſerunt, acidum debilius cum fortiori ſummo collidere impetu, hinc Spiritum nitri ceu debiliorem cum butyro Antimonii acido fortiſſimo impetum atque conflictum exercere. Verum non ſufficit hæc ratio; perſpicimus namque Spiritum Vitrioli, vel Salis butyro affuſum non ſimilem exercere effectum, ſed ſaltim nitroſa idem præſtare, v. gr. Spiritum Vitrioli, aquam fortem, (quæ a Spiritu nitri nil differt, niſi quod per fermentationem cum terra Vitrioli in deſtillatione Sulphur magis explicatum ac volatile factum, hinc Spiritus nitri abſtractus a limatura Martis in arena per retortam, veram aquam fortem reddit) it. aquam regis, ſecundum CROLLIUM *in Baſil. Chym. p.* 135. Nitrum quoque in Crucibulo liquatum & butyro Antimonii immiſſum eundem effectum ac Spiritus nitri mihi præſtitit. Spiritus enim acidi nil aliud ſunt quam Salia æthereo ignis motu fluorem adepta, hinc quoque æque Sal commune & Spiritus Salia armat ac commaſculat Spiritum nitri ad aurum ſolvendum, uti & ipſum nitrum Spiritum Salis vid. BILLICH. *in obſervat. Chym. p.* 60. Aliî exiſtimant Spiritum nitri cum Spiritu Salis concentrato hanc colliſionem efficere. Aſt neque Spiritus Vitrioli philoſ. maxime concentratus cum Spiritu nitri ebullit. Veram itaque rationem ſolicita indagine jam proſequi nobis animus eſt. Præſupponimus autem 1. aquam regis conſtare ſive componi è Spiritu Vitrioli, vel aqua forti acuata cum ſale communi vel Sale ammonisco aut Spiritu Salis communis. 2. Butyrum Antimonii (ut ſupra docuimus) eſſe Spiritum Salis concentratum, fœtum particulis Antimoniatis. 3. Aquam regis quamcunque cum Antimonio pulveriſato, item cum regulo Antimonii mirum quantum efferveſcere cum graveolente aquæ fortis odore in aera exſpatiante, cum ſummo calore, ita ut fracturam ſæpe vitrum minetur, ſi præprimis calido in loco mixtura foveatur. Ex hiſce præſuppoſitis facile colligimus, Spiritum nitri vel aquam fortem it. nitrum crudum butyro Antimonii additum cum Spiritu Salis (in butyro contento) degenerare in aquam regis, quæ deinde Antimoniatas particulas latentes ſumma vi aggreditur, ingentemque excitat ſtrepitum cum ſummo calore, qui debetur velociſſimo particularum æthearearum motui. Spiritus enim quo magis abundat Sale æthereo, uti aqua fortis, Spiritus nitri, eò cum alcalinæ naturæ corporibus majorem ſuſcitat efferveſcentiam majoremque æſtum. Præcipitatio Mercurii vitæ proficiſcitur a particulis acidis butyri, amicabile mutuum conjugium ineuntibus cum nitroſis, hinc cum in mutuos amplexus hæc Salia rapiantur, non poſſunt non in poris Spiritus Salis antea contentæ minutiæ Antimoniatæ ſubſidere ac fundum petere, non ſecus ac Mercurius ſolutus in aqua forti, immiſſo Sale communi vel Spiritu Salis (dum fit aqua regis) præcipitatur. Notabile autem hoc loco eſt, quod butyrum Antimonii ſi pauxillum aquæ communis prius fuerit admixtum (quo Mercurius vitæ præcipitetur) cum Spiritu nitri non efferveſcat, neque etiam hoc facit Mercurius vitæ cum aqua præcipitatus & exſiccatus ſi cum aqua forti miſceatur. Ratio eſt: quod nimirum ab affuſa aqua communi textura Mercurii vitæ pororum ac particularum jam immutata ſit, hinc non datur aquæ regis in ejus poros ingreſſus ac aditus. Spiritus nitri igne arenæ a butyro Antimonii abſtractus mutatur in aquam regis, quæ Solis repagula exactiſſime reſerat, reſiduo in fundo vaſis Bezoardico minerali.

Aqua fortis quomodo differat a Spiritu nitri?

Vera ratio efferveſcentiæ.

Calor ingens unde?

Cur Spiritus nitri præcipitet Mercurium vitæ e butyro?

Interdum butyrum Antimonii non efferveſcit cum Spiritu nitri.

Aqua regis aurum ſolvens.

CAPUT VIII.

Cinnabaris Antimonii naturam ac elementa docet coloremque ejus rubicundum explicat.

COnſiderata butyri Antimonii natura, ut mentis flectamus aciem ad Cinnabaris Antimonii indolem, principia conſtituentia coloremque ejus coccineum perſcrutandum, ipſius nobiliſſimæ ſcientiæ dulcedo & rei gravitas expoſcere videtur. Nim. Cinnabaris Antimonii nil eſt aliud, quam Mercurius vivus cum

Cinnabaris deſcriptio.

Sulphure

Sulphure antimonii amalgamatus & ſic in corpus ſtabile ex obſcuro rubicundum beneficio ignis commutatus. *Doctiſſimus Dn.* WEDELIUS ſtatuit illam nil aliud eſſe quam Mercurium Sublimatum dulcem Sulphure ſive tinctura Antimonii embryonatum & imprægnatum. *v. Pharmac. p.* 139. quod etiam ſuo ſenſu verum eſt. Nim. Mercurius dulcis dicitur ſenſu Medico, quia eſt inſipidus, eſtque nil aliud quam Mercurius vivus particulis acidis ſalinis impraegnatus proportionaliter interſperſis ac ipſi mixtis; notanter dico, certam proportionem ſalis acidi requiri ad Mercurium dulcem conficiendum: Mercurius enim Sublimatus communis, in quo prædominantur partes ſalinæ, ſecus ac ferre poſſunt Mercuriales, ſumme corroſivus ac virulentus exiſtit: quod ſi autem exuberans ſalinarum particularum portio tollatur ac deinatur, vel earum abſtractione cum Antimonio in butyrum, vel debita ſalis tartari alkalici copia addita, (quæ enchireſis h. m. Mercurium dulcem parandi mihi optime nota) vel novo Mercurio vivo adjecto, qui globulos ſuos minutiſſimos ramentis ſalinis interponit, exurgit Mercurius dulcis. Sic eodem modo in noſtro opere, acidæ particulæ Mercurii Sublimati deſtillatæ aggrediuntur particulas Antimoniatas, ac fatiſcunt in texturam Sulphuream (Spiritus enim acidus quivis ab Antimonio abſtractus inflammabilem ex illo producit ſubſtantiam) quibus particulis Antimoniatis acidis Sulphureis ſeſe intime atomi Mercuriales aſſociant, acidum illud in amplexus arripiunt ac invicem maritatæ in ſublime feruntur, conſtituuntque ſtabile corpus rubicundum, quod ſapore, textura, friabilitate, modo concreſcendi, non differt a Mercurio dulci, niſi quod ab aſſociatis atomis Sulphureis Antimoniatis colore rubicundo imbutum ſit.

Mercurius Sublimatus quomodo dulcis paretur?

Fundamentum præparat. Cinnabaris.

Elementa Cinnabaris.

Patet itaque ex quibus principiis ac elementis conficiet Cinnabaris nim. ex Mercurio, & Sulphure Antimonii cum Spiritu ſalino acido recluſo. De Mercurio autem maximam partem participat: eſt enim Cinnabaris Antimonii graviſſima, & pondus pene adæquat ipſius Mercurii, quod clarum fit ſequenti experimento: Aſſumpſi vitreum vaſculum, & exacte indidi Cinnabarim Antimonii bis rectificatam & ponderavi lance accuratiſſima adhibita drachmas quinque & ſcrupulum ſemis. In illud ipſum vitrum indidi Mercurium præcipitatum communem, & replevi illud ac cum Cinnabari factum fuit, & ponderavit drachmas quinque & grana viginti octo: Mercurius itaque granis 18. plus ponderavit. NB. Vitri pondus ſeparatim fuit inſtitutum. Gravitas itaque Cinnabaris dependet proculdubio a Mercurio, omne enim Sulphur leviſſimum eſt. 2. Quod Cinnabaris noſtra pene tota ſit Mercurialis, probatur porro, quia ad Sublimationem Cinnabaris major quantitas Sublimati requiritur quam Antimonii: magna enim pars Antimonii relinquitur, quod cum novo Sublimato remixtum adhuc magnam quantitatem præbet Cinnabaris: Et hoc modo pene totum Antimonium, cum omne in Sulphur verti poſſit, in Cinnabarim redigi poteſt non obſtantibus particulis regulinis. Verum quidem eſt & experimentum plus vice ſimplici feci, quod regulus Antimonii a Sulphure Antimonii pene liberatus & terna vice per ignem & ſalem Nitri purificatus, & cum Sublimato mixtus (in deſtillationem menſtrui optimi ſecretioris) ne granum quidem Cinnabaris largiatur: nihilominus particulæ regulinæ adhuc cum Sulphureis conjunctæ in Cinnabarinum concretum invicem fatiſcunt. 3. Ad Cinnabarim communem præparandam requiri p. 4. Mercurii vivi & p. 1. Sulphuris vulgo notum. Cinnabaris hæc pene eodem gaudet pondere cum Antimoniali rectificata, niſi quod illius pondus ad unciam unam differat granis viginti tribus. 4. Mercurius e Cinnabari Antimoniali reſuſcitatus ferme totius Cinnabaris pondus in retortam prius injectum adæquat, ut ſcribit FEBVRE *in Chymia p.* 657. Experimentum inſtituendum eſt cum limatura martis: Salia enim alkalina & omnia calcinata huic præparationi minus inſervire perſuaſum meum habeo animum. Inſtitui nimirum aliquando purificationem Mercurii, & tritura diligenti Mercurii vivi uncias ſex permiſcui cum ſalis tartari unciis decem tamdiu, donec ſal hoc nigrum ac gryſeum redditum ſit, globulique Mercuriales ubique diſperſi fuerint. Commiſi hanc materiam retortæ vitreæ & ignem dedi apertum primo leniorem, poſt fortiſſimum & ultra quatuor uncias non prodiit Mercurius. Cui cauſæ hoc adſcribendum, adhuc ſuſpendo judicium meum: invigilare enim huic experimento ulterius volo.

Quantum ex Mercurio participet? Probatur.

Regulus Antimonii cum Sublimato non dat Cinnabarim.

Quid observandum in reſuſcitatione Mercurii?

Patet ex antea dictis quam facile, Cinnabarim noſtram pene totam eſſe Mercurialem & ab ipſo Mercurio gravitatem, conſiſtentiam, texturam, imo virtutem poſſidere, illamque inter medicamenta Mercurialia optimo jure referri debere; de quo infra mentionem injiciemus.

Sulphur Antimonii acidum ineſſe Cinnabari probatur.

Quod attinet alterum elementum Cinnabaris, nim. atomos ſtibiatas Spiritu acido in texturam Sulphuream commutatas: illæ abunde in noſtra Cinnabari ſe offerunt ac patefaciunt: modo cum lixivio forti decoquatur, & tinctum lixivium ſeparetur ac cum acido præcipitetur, Sulphur nanciſcimur haud inelegans puriſſimum, quod fluit & leviter ardet ioque auras pene totum abit flammæ adnotum.

Acidum autem Sulphuri Antimonii eſſe immixtum ceu ligans ac coagulans principium, quamvis guſtum non afficiat, exinde liquet, quia 1. vapores illi rubicundi, qui in Sublimatione Cinnabaris e retorta prorumpunt, & in Cinnabarim coaleſcere debent, odorem acidum ſpirant, eundemque ſaporem referunt. 2. Mercurius in Cinnabari ab acido Sulphuris ligatus non ſui juris fit formaque viva prodit, niſi additis alkalinis acidum abſumentibus ac deſtruentibus. 3. Ab hoc acido Cinnabaris accidit, quod limatura martis cum illa permixta ad reviviſicandum Mercurium, in crocum verſa in retorta ſemper reperiatur. 4. Nullum Sulphur elemento acido fixativo ac coagulativo deſtitutum ſi non formali tamen materiali & potentiali eſt imbutum: quod pluribus deducere hujus non eſt loci.

Particulas Sulphureas Vitriolatas ineſſe concluditur.

Tandem non excludendæ ſunt a principio conſtitutivo Cinnabaris particulæ Sulphureæ vitriolatæ, quæ nim. deliteſcunt in Mercurio Sublimato. Notum eſt, ex mixtura Vitrioli & Salis (quæ ad Sublimationem Mercurii requiritur) deſtillari poſſe Spiritum Salis Sulphure Vitrioli flavo copioſiſſimo impraegnatum, hoc Sulphur in Sublimatione Mercurii procul dubio in amplexus arripit, & ſecum vehit: cum ille maxime gaudeat conſortio Sulphureo. Hinc

quoque patet ratio, cur ſolutio Sublimati, inſtillato Oleo tartari per deliquum rubeſcat. Sulphur itaque hoc Vitriolicum Mercurio Sublimato intime remixtum abire in conſtitutionem Cinnabaris, ex poſitis facile colligere poſſumus.

Perſpicimus itaque Cinnabario maximam partem ex Mercurialibus, deinde ex Sulphureis Antimoniatis & Vitriolatis acidis particulis eſſe conflatam.

Diverſæ Cinnabaris præparationes. Cognitis jam principiis & natura Cinnabaria facile eſt perſpicere rationes diverſæ hujus præparationis a quibuſdam inſtitutæ.

Cinnabaris Helmontiana. Sic HELMONTIUS ſuam Cinnabarin parat hoc modo: primo conficit Sulphur Antimonii ex Antimooio crudo cum aqua Regis, (quod exacte naturam Sulphuris communis refert) Sulphur autem longe elegantius ac copioſius fit, ſi oon tam cum aquæ Regis nimis forti menſtruo quam magis temperato nimirum Spiritu Nitri Bezoardico præparetur, (quod colore, ſapore, fluiditate imo in omnibus pene ſimile eſt vulgari Sulphuri) hoc leni igne liquat & commiſcet intime Mercurium vivum: adornat poſtmodum Sublimationem, qua virtuoſiſſimam elegantiſſimamque obtinet Cinnabarin.

Febure. Porro Cinnabaris Antimonii, ad imitationem Mercurii iſtius præcipitati fixi (quem deſcribit FEBVRE *in Chymia. p.* 661. & conſit ex Mercurio vivo, Sale Ammoniaco, & Sulphure communi: tritura Mercurius cum Sulphure, quod notabile eſt, h. m. conjungitur & amalgamatur, poſtmodum mixtura deſtillatur, & Cinnabaris elegantiſſima vaſis lateribus apponitur) ſi loco Sulphuris communis aſſumatur Sulphur Antimonii.

Cinnabaris Wedeliana. Huc pertioet quoque Cinnabaris Antimonii *Wedeliana*, quam *anno 3. Ephemer. German. p.* 114. communicat, & præparatio talis eſt: ℞. Sulphuris Antimonii cum lixivio ſaponar. facti ℥iij. Mercurii Sublimati ℥iv. pulveriſata & mixta in mortario lapideo, cum ſpatula lignea indita ſunt retortæ anguſtioris orificii datuſque ignis *κάτω* in principio levior, hinc ſeoſim auctus, donec tandem omnia, attamen ſine igne ſuppreſſionis canduerint. Primum exiit butyrum aliquomodo empyreumaticum, hinc ſe oſtendit Cinnabaris antica parte colli retortæ, præcedenti ut ſolet quaſi iridis ſplendore. Collecta fuit Cinnabaris fere ad unciam unam cum Mercurii vivi circiter tantundem.

Noſtra. Tandem differt ratione præparationis Cinnabaris ſequens quam ego maximopere æſtimo: Accepi ſolutionem Mercurii Sublimati cum aqua commuoi inſtitutam ad ℥x. ita ut Sublimati contineret ℥iij. ſolutionis Sulphuris Antimonii cum lixivio factæ (qualis eſt illa ex qua Sulphur ſic dictum Antimonii auratum præcipitatur) ℥v. commiſcui invicem & poſt conflictum Sulphur Antimonii cum Mercurio præcipitato in fundo ſeſe junxit eleganter rubicundum. Liquorem ſalinum ſupernatantem decantavi, & recenti aqua communi addita ſalſedinem, aſt non penitus omnem, elutriavi, materiam ſiccavi, in mortario lapideo calido forti tritura optime commiſcui, deinde Sublimationi in retorta vitrea igni aperto leniori commiſi, & deſtillavit primo liquor quidam admodum Sulphureus empyreumaticus ad drachmas ferme tres: ignem urſi & inveni fracta retorta Cinnsbaris longe rubicuodioris ac elegantioris illa, quæ communi modo præparatur, unciam unam & drachmas quinque. In retorta corpus nigricans ſalinum interſperſis paucis globulis Mercurialibus fuit relictum. Adeo hunc modum Sublimandi Cinnabarim pene optimum judico: aſt butyrum deperditur.

Unde color Cinnabaris purpureus? Hiſce penſiculatis omnibus reſtat jam ut colorem illum purpureum, quo Cinnabaris fulget, unde nim. ille dependeat, inquiramus. Deducitur ille dubio procul a varia textura ac diſpoſitione particularum Mercurialium, quæ lucis radios ita reflectunt ac modificant, ut ad oculum ſpectatoris color rubicundus ſiſtatur. Diſpoſitio autem talis pororum ac particularum inducitur Mercurio plerumque vel a. Sale ignis æthereo, vel ab admixto Sulphure, utroque prædito facultate tingendi. Sic Mercurius vivus ſolo æthereo ignis ſale ſine ullius rei additione igne Chymico præcipitatur io corpus rubicundiſſimum durum.

Hinc quoque ſi Mercurii vivi ℔j. igne forti ex retorta vitrea deſtilletur, in vaſis fundo & circa ejus latera parum rubri pulveris adhærebit. v. *B. Parentis Clavis Pharmacent. Schroderiana. p.* 265. Saturnus qui totus fere Mercurialis eſt (hinc quoque graviſſimus poſt Solem & Mercurium) igne reverberatorio tractatus vertitur io minium rubicundiſſimum. *Sulphur aptum eſt tingendi Mercurium.* Cæterum Sulphura maxime apta nata eſſe corpora Mercurialia tingendi ac rubicundum illorum colorem per intima quaſi diſſeminandi ac propagandi, plurimis clarum fit experimentis. Sic ratio patet, cur aurum pallidum, ſi per Antimonium, quod maxime Sulphureum eſt, fundatur, vel ſaltem cum tartaro & Sulphure communi (ut aurifabri ſolent) coquatur, colorem ſuum flammeum aureum reſſumat. Aurum autem *dicente* GEBRO *l. c. p.* 125. nil eſt aliud, quam corpus creatum ex ſubſtantia ſubtiliſſima argenti vivi, & ex ſubſtantia pauca Sulphuris mundi & puræ rubedinis illam tingentis. In hujus confirmationem valet illud: quod nonnunquam reperiatur album, ut refert *Dn.* BOYLE *tentam. Phyſiol. p.* 27. cui colorem parum veneris admixtum iterum fœnerat.

Porro Mercurius dulcis admiſta Sulphuris Antimonii cum ſale ammoniaco ſublimati pauca quantitate, & trituratus cum aqua communi colorem luteum ſaturatum acquirit. Mercurius quoque ſublimatus corroſivus pulveriſatus, cui Cinnabaris Antimonii particula adjecta fuit, affuſione aquæ communis in rubicundiſſimam pulverem vertitur. Turpethum minerale, (quod fit ex ſublimati ſolutione præcipitata cum oleo tartari per deliquium) ob particulas Sulphureas Vitriolatas admixtas, quæ mire colorem rubicundum explicant, elegantiſſima rubedine gaudet.

Simili modo Mercurius tum a Sulphure communi tum a Sulphure Antimonii in noſtra præparatiooe mire tingitur, & veſte purpurea induitur. *Cinnabaris colorem ſuperficialem ſaltem eſſe probatur.* Quod autem hic color a textura ſaltim particularum Mercurialium immutata originem ducat, ac ſolummodo colorem ſuperficialem, non radicalem, eſſe evincitur ſequentibus experimentis, nim. Cinnsbaris Antimonii cum ſale ammoniaco miſta & ſublimata in cucurbitulâ per arenam elargitur flores nigros, cum tamen ſal ammoniacum cum Antimonio mixtum flores producat rubicundos. Contra Cionabaris vulgaris exhibet flores albicantes, ſi cum eodem ſale ſublimatur: parili ratione uti minium, quod colore ſuperficiali etiam gaudet,

det, cum eodem ſale ſublimatum flores albos in alembico exhibet.

CAPUT IX.

De medicamentis e Cinnabari Antimonii præparandis.

Rectificatio Cinnabaris.

Cinnabaris Antimonii quanquam per ſe citra rectificationem intus tuto propinari poſſit, ſaltim bene lota aqua calida, cui pauxillum ſalis lixivioſi adjectum, quo ſordes acidæ Antimoniales a butyro relictæ in externis porulis undulantes detergantur: rectificatione tamen longe purior ac nobilior redditur. Rectificatio poteſt inſtitui per cucurbitulam (vulgo *ſcheide Holblein*) impoſitam crucibulo arena repleto dato igne primo leni, poſt fortiori, donec Cinnabaris circa inferiorem cucurbitæ partem ſublimetur. Eadem encheireſi utimur in ſublimatione Mercurii dulcis: Peracta ſublimatione vitri collum caute diſcindatur & Cinnabaris eximatur, quæ longe ſplendidior ac purior exiſtit: chartæ ſi affricetur, colorem longe elegantiorem rubicundiorem exhibet: magma terreum antimoniale acidum manet in fundo, ſcoriæque in collo affixæ ſunt. Sublimatio ac rectificatio hæc continuetur ſexies vel ſepties. Sunt quidem recentiorum nonnulli, qui unicam ſublimationem ſufficere judicant ac tot repetitas inutiles ac ſuperfluas æſtimant: aſt pace tantorum virorum, (inſignes enim illi ſunt Chimici) ego ſancte conteſtari poſſum, quod, quo Cinnabaris, etiam nativa, frequentius eſt ſublimata, eo longe efficacior, ſubtilior ac ſpirituoſior, imò coloratior evadit, ut unum granum in morbo quovis datum plus præſtet quam quinque non rectificatæ. Verum quidem eſt, tuta eſt admodum non rectificata, aſt non tantis gaudet virtutibus, uti & Mercurius dulcis: particulæ enim omnium metallorum ac mineralium, quo ſubtiliores ac puriores, eo virtute ſunt nobiliores. Jam autem reiterata ſublimatio particulas Mercuriales non ſolum ſubtiliſat, ſpirituoſas reddit, æthereo ignis ſale penetrantiſſimo communicato, verum etiam puriſſimas: hinc in quavis ſublimatione novæ reſurgunt ſcoriæ. Et ſane ob hanc rationem, quod non Cinnabarina ſufficienter ſublimatione exaltata ſint, judico non tantos effectus hodie exſerere ac præſtare poſſe quam olim. Specificum cephalicum Michaelis, cujus baſis eſt Cinnabaris ſexies ſublimata, olim longe efficacius fuit, quam nunc, dum ex Cinnabari ſaltim unica vel ad ſummum ſecunda vice ſublimata concinnatur.

Quomodo inſtituenda?

Cur neceſſaria?

Cur Cinnabarina non hodie tantos præſtent effectus quam olim?

Cinnabaris exacte pulveriſari debet.

Deinde probe notandum hoc eſt, quod Cinnabaris hæc nil pene præſtet, ſi non exactiſſime ſit pulveriſata, & in minutiſſimum pollinem diligenti ac diuturna cum aqua cordiali inſtituta tritura redacta. In hoc peccant plures Chymiatrorum, dum metallica (quæ tamen gravia ſunt & ob id non adſcendunt nec cum lympha vel maſſa ſanguinea communicantur, ſed ſtatim per alvum ſine effectu rejiciuntur) v. gr. Antimonium diaphoreticum, regulum Antimonii medicinalem (qui ſummum maſſæ ſanguineæ eſt depurativum) Mercurium dulcem, Cinnabarim, ſaltim leviter triturant & ita propinant. Idem quoque tenendum eſt de martialibus, lapidibus cancrorum, coralliis, quæ, niſi præparata, vix ullum effectum laudabilem in viſcerum morbifica diſpoſitione præſtant, ſaltim quod acidum in primis viis obveniens abſorbeant & dulcificent. Et ob id magiſteria ſubtiliſſima a veteribus commendata ob virtutem quandam abſorbentem non ſine effectu propinata fuere. Cinnabaris hinc frequenti trituratione & aquæ adſperſione in minutiſſimas atomos redacta cum chylo, lympha, ſanguine miſcetur, & per conſequens nervos membranas ac Spiritus animales afficere ac alloqui poteſt. Vires Cinnabaris hujus an præparatione ſingulari nim. vel ſolutione vel fixatione inſigniter nobilitari vel exaltari poſſint, opus eſt videamus. Quod attinet ſolutionem illam, quæ celebratur per menſtrua corroſiva, v. gr. aquas ſtygias, ut aquam Regis, butyrum Antimonii, Spiritum Nitri (in quo ſolutum Vitriolum eſt) nullius eſt momenti. Notabile hoc eſt, quod Cinnabaris virtutes potiſſimum obtineat ex eo, quod Mercurius Sulphureis anfractuoſis ac gibboſis obtuſis particulis blande ligatus ac obductus ſit, hinc non facile in venenoſam corroſivam naturam, accedente licet ſalino ſtimulo vel ſpiculis acidis in maſſa ſanguinea, abire poteſt: illa enim amplius non habent jus in Mercurium, & ob hanc rationem a nullo ſolvente acido, v. gr. Spiritu Vitrioli, aceto, aqua forti ſolvitur Cinnabaris, licet in Mercurium vivum hæc menſtrua inſigniter agant. Patet exinde, quod Mercurius copula hac ſulphurea quaſi ſolarem induerit naturam, & ad vires eximias exercendas aptus redditus fuerit: ſi itaque copula ac textura per ſolutionem violentam hanc invertitur ac deſtruitur particulis Sulphureis a Mercurialibus ſeparatis, & Mercurius ſimul deleteria facultate, per aſſociationem ſalium corroſivorum in menſtruo latitantium imbuitur, non poteſt non ceſſare virtus Cinnabaris commendatiſſima & in ſummum venenum faceſſere.

Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum.

Cinnabaris noſtra ſolutio per corroſiva cur damnanda?

Menſtrua ſecretiora huc quadrant.

Secretiores autem naturæ myſtæ altius progrediuntur & ad exaltandas vires ſalva manente textura commendant menſtrua inſipida catholica æthereæ proſapiæ, quæ radicaliter metalla, lapides, vegetabilia recludere illorumque vires exaltare apta nata ſunt. An detur taliſmodi menſtruum, nolumus hic deducere rationibus ac experimentis, ſed ſaltim commendare *egregium tractatum de Alchymicorum menſtruis & imprimis de uſu Spiritus vini Lulliani Domini Doctoris* WEIDENFELT, *Angli, Fautoris æſtumatiſſimi*, qui jam ſub prælo ſudat & ex profeſſo de adeptorum omnium menſtruis tractat. Plures quidem proh dolor! ſunt, qui univerſaliora menſtrua, Sal Naturæ, inſignes panaceas, radicales metallorum ſolutiones, pleno ore dilaudant ac ſpecioſis rationibus & ſagaci artificio animis ad credendum obtrudere conantur, & tamen, ſi attentius rem conſideremus, nil niſi fucus ac dolus eſt. Taliſmodi Impoſtores plures dantur idiotæ, qui Reges, Principes ſummoſque viros per totam pene Europam, imo ulterius vagantes fraudulenta manu circumvenire ac decipere audaciſſimi ſunt. Plures hiſtoriæ ac exempla (turpe dictu eſt, ſed veriſſimum,) & Germanorum proſtant, qui toti nationi ſæpe apud exteros maculam quandam inurunt. Taliſmodi impoſtores infamia ſane notandi; non ſolum enim ſummas tenebras animis curioſorum ſuffundunt, ſummam confu-

Plures dantur impoſtores.

ſionem in naturalis ſcientiæ doctrinam introducunt, verum etiam ſæpe toti provinciæ ac reipublicæ detrimento ſunt. Interim tamen non negandum eſſe judico, dari menſtrua quædam ſubtiliſſima ætherea, quæ nullo corroſivitatis veſtigio relicto intimius corpora recludere ac magis Spirituoſa reddere poſſunt. Sic BALDUINUS, *vir ſatis curioſus in Hermete ſuo curioſo. p.* 50. refert, ſe paraſſe ex ſale ſuo Hermetico magnetico menſtruum catholicum radicaliter ſolvens vegetabilia, carbones, metalla, Cinnabarim nativam illaque ſine ulla corroſivitate potabilia reddens. Porro *Archiater Saxonicus Dn. D.* SIEBOLDUS, monſtravit mihi liquorem ante aliquot annos vinum vetuſtum ſapientem, pellucidum, æthereum, qui in lapidibus pretioſis ac minus pretioſis metallis intime reſolvendis in ſumma medicamenta, egregia, ut me certiorem fecit, præſtet. Quod ſi itaque menſtruum datur taliſmodi, quod Cinnabarim noſtram ſolvere poſſit ſine corroſivitate, ſine deſtructione texturæ, medicamentum ſane exinde exſurgere poſſe longe excellentius ipſa Cinnabari, non ibo inficias. Obſervavi enim in praxi mea quam ſæpiſſime, quod, ſi Cinnabaris cocta prius cum vino: vel ſi Spiritus Vitrioli dulcis ipſi affuſus fuerit, liquor ſupernatans propinetur debite, vires longe præſentiores exſerat quam ſi præparata ſaltim aſſumatur: cum tamen hæc ſolutio ſaltim ſuperficialis ac lenis ſit. Quod ad fixationem HELMONTIUS illam in medicamentis Mercurialibus mirum laudat: Quamdiu enim *inquit in tr. de Febribus §. 9. p.* 778. *Mercurius poteſt reſuſcitari, non eſt boni viri remedium.* P. J. FABER *in Curat. p.* 736. Cinnabarim Antimonii vocat Sulphur rubrum & minerale, bezoar rubrum, quod ſi fixetur, vires auri potabilis æquare pronunciat. Fixationem talem communiter inſtituunt ſale ſeu Oleo Vitrioli, quod ob particulas graves fixas ſalinas, Mercuriales globulos dividit, diſgregat, ac interpoſitione ſua æthereaum particularum conjunctionem (quæ volatilitatem efficit) impedit. Hunc in finem KESLERUS *in Obſervat. Chym.* Oleo Vitrioli cicurat ac figit Mercurium vulgi ita, ut fortiſſimi ignis patiens fiat. BASILIUS VALENTINUS *in curru Triumphal. pag.* 408. Mercurium Antimonii cum Oleo Vitrioli in panaceam mirabilem figit. BEGUINUS quoque *in Tyrocinio Chymico p.* 137. Cinnabarim Antimonii vel vulgarem potius cum ſale communi miſtam figit Oleo Sulphuris in pulverem album terna vice abſtrahendo illud a Cinnabari. Fixatio Cinnabaris eodem modo optime procedit, ſi ab hac terna vice abſtrahatur Spiritus nitri: ſic in colorem ex albo flaveſcentem vertitur, Spiritus edulcoretur & relictus flavus pulvis, qui carbonibus ignitis injectus totus avolat, retortæ immittatur, & Oleum Vitrioli, quod Vitrioli Sulphure eſt prægnantiſſimum, aliquoties ab eo abſtrahatur. Materia in retorta relinquitur flaveſcens, quæ aeri expoſita in deliquium abit, ſi materia hæc adhuc ſicca igniatur, fit fixiſſima & acquirit colorem ex bruneo-rubicundum inſtar caryophyllorum, ſaporem habet Vitriolicum venereum; auro ſi affricetur, illud non tingit colore albo ut Mercurius ſolet. Et talis Mercurius fixus procul dubio etiam fuit, quem in uſu habuit *Celeberrimus* KNOEFFELIUS, quo podagram perfecte curata ſcivit; Virtutes ejus ſummas ac laudes proponit JOHANN. DE LAET *in Epiſt. de podagra curata per Andream Knoeffelium.* Notabile autem hoc eſt, quod, ſi materia ab abſtractione Olei Vitrioli in retorta relicta, aqua ſimplici edulcoretur, aqua, quæ provenit exinde acida, ſaporem ac naturam longe aliam referat ac Oleum Vitrioli, & relictus flavus pulvis Mercurialis, carbonibus injectus volatilis ſit, ignemque fugiat, quod ſecus fit, ſi materia hæc Oleo Vitrioli adhuc prægnans igniatur. Cinnabaris autem prædicto modo fixata longe in minori doſi propinari debet, quam vulgaris: ſaltim ab uno grano ad duo & quidem in vehiculo quodam appropriato: circumſpectius longe eſt danda, quoniam ſal quoddam ipſi aſſociatum eſt, quod violentam operationem exercere poteſt. Interim caute data ad obſtructiones pertinaces tartareas referandas longe commodior eſt, majoremque opem fert, quam Cinnabaris ſaltim pura præparata. Quartanarios aliquot ſumma cum laude curavi Cinnabari hac fixata, remixta cum extracto chinæ chinæ, centaurii minoris, gentianæ & ſale abſynthii in forma boli.

Menſtrua Balduini. — *Sieboldi.* — *Singularis modus propinandi Cinnabarim.* — *Fixatio Cinnabaris* — *Non peragenda corroſivis.* — *Fixatio Cinnabaris per Ol. Vitrioli.* — *Mercurius fixus Knoeffelii.* — *Doſis Cinnabaris fixatæ.* — *Vires ejus.*

Cinnabaris hoc modo fixata non caret quidem ſua laude in arte curandi, aſt quoniam non perfecte fixata eſt, (reſuſcitari namque Mercurius quam facile iterum poteſt) hinc non tantas vires, quantas promittit vere fixata, præſtare atque exhibere poteſt. Quamdiu enim externæ heterogeneæ terreæ ſcoriæ ſive Sulphur externum puriſſimis æthereis homogeneis Mercurialibus particulis eſt commixtum, tamdiu nulla vera fixitas Mercurii, ita, ut reſuſcitationem renuat, ſperari poteſt.

Poteſt reſuſcitari & quare?

Porro Chymicorum plures deſudant quoque, ut Cinnabarim in tincturam ſive potius in formam liquidam potabilem redigant: vix autem talem obtineri poſſe judico, ſi intelligenda ſimul eſt radicalis ſolutio.

Quid judicandum de Tincturis Cinnabaris?

Nimirum ſolutionem Cinnabaris præſtant nil niſi aqua Regis vel menſtrua ſecretiora inſipida Chymicorum: hæc autem nondum nota ſunt, illa magis venenum ex medicamento faciunt, hinc judicium noſtrum de tali tinctura ſuſpendimus. Cum autem præter Mercurium, Sulphur etiam Antimoniale puriſſimum Cinnabaris noſtra pro elemento habeat, hinc tinctura Antimonialis Sulphurea elegantiſſima per ſeparationem & extractionem illius parari poteſt, quamvis non differat a tincturis faciliori methodo ex Antimonio extractis: Nim. omnes Antimonii tincturæ ſero fluxilitatem quandam fœnerant, ſalivationem movent, ſordes glandulis impactas excutiunt, virtutemque ſimul poſſident anodynam.

Tinctura Antimonii ex illa parari poteſt.

Sulphur hoc e Cinnabari per alkalina vel Sulphurea oleoſa menſtrua poteſt extrahi: Si nim. cum lixivio ex ſale tartari bene calcinato confecto coquatur & ſolutio iterum coaguletur, & maſſæ ſalino-Sulphureæ Spiritus vini ſaltim leviter rectificatus (alias non facile tinctura ſaturata, efficax reſurgit) affundatur ac digeſtioni exponatur. Per oleoſa quoque concinnari poteſt extractio: Sulphura enim mineralium facile obſequuntur menſtruis Sulphureis oleoſis. Sic POLEMANNUS *in Tr. de Sulphure Philoſoph.* Elixir vitæ parvum facit ex Sulphure aurato Antimonii ſæpius ab illo abſtrahens Oleum cinamomi, quod tandem Sulphur hoc ſecum vehit ſuper retortam. Eodem modo ex Cinnabari nativa & Antimonii taliſmodi tinctura

Qua ratione? — *Tinct. Elixir. vitæ Polemanni.*

Digitized by Google

Eſſentia Cinnabaris Thomſonii. ctura parari poteſt. Elegantiſſime ſcripſit THOMSONIUS *in tr. the direct method. of curing Chymical p.* 113. Cinnabaris nativa, quæ juxta *Paracelſum* vocatur metallus primus, poſſidet radians Sulphur ſolare, quod ſi in Oleum rubrum transferatur & poſtmodum in Eſſentiam ſpiritualem, nomine, vinum vitæ: Vel ſi diſſolvatur in Oleo quodam aromatico & circuletur cum ſale quodam alkalino & Spiritu vini, non ſolum purificat & abigit illud, quod corpori nocivum eſt, ſed renovat vires, toti imperat corpori, tonumque & vigorem reſtituit omni parti, ut proportionatam & juſtam actionem edere poſſit: hinc taliſmodi Elixir eſt ſumme conducibile ad protelationem vitæ. Nimirum Cinnabaris noſtra cum Oleo v. gr. corticum citri recenti vel cinamomi & pauxillo Salis tartari admixto probe digeri debet, *Tinctura volatilis Cinnabaris.* tunc Sulphur Oleo communicatur, & illud fit rubicundum, huic poteſt affundi Spiritus ſalis ammoniaci vinoſus, qui Olea ſolvit, & emergit tinctura Spirituoſa volatilis elegantiſſima. Alii ut *Dn.* ELSHOLTZIUS *in deſtillator. curioſ. p.* 22. Cinnabari nativæ vel factitiæ affundit Spiritum terebinthinæ, qui per arenam e cucurbita vitrea deſtillatus prodit rubicundus. *Balſamum Sulphuris Cinnabarinum.* Balſamum quoque Sulphuris Antimonialis elegantiſſimum parari poteſt, ſi ſali tartari, quod Sulphur ex Cinnabari extraxit, affundatur oleum aniſi vel juniperi & oleum per digeſtionem tinctum cum Spiritu ſalis ammoniaci vinoſo commiſceatur, prodit Spiritus, qui in phthiſi, pleuritide, debite datus vix par habet.

Tinctura Cinnabaris menſtruo meo parata. Porro elegantiſſima tinctura Antimonialis ex Cinnabari nativa parari poteſt cum Spiritu blando acido volatili (cujus beneficio ex omnium metallorum Sulphuribus tincturam extrahere ſcio) quæ flava dulcis eſt, Sulphureumque ingentem habet odorem. In epilepſia illam ana mixtam cum Eſſentia anodyna admirandam ſenſi in epilepſia duorum infantum hic Mindæ Weſtphalorum.

Mercurius Cinnabaris quomodo præparandus? Quod attinet Mercurium Cinnabaris noſtræ, ille cum limatura ſive ſcoriis martis aut veneris quam optime poteſt reduci, item cum calce viva. Hic Mercurius longe nobilior eſt vulgari, quoniam Sulphure Antimonii, cum quo *Mercurius dulcis ſolaris.* amalgamatus fuit, non leviter correctus eſt. Si cum foliis auri amalgametur, & ſic ſaturatus miſceatur cum ſublimato debita proportione in Mercurium ſolarem præſtantiſſimum Chymico igne coquitur, qui blande alvum detrahit, ſimulque aſtrales ſplendidiſſimas in ſinu fovet *Cinnabaris noſtra eſt optimum correctivum opii.* virtutes. Tandem Cinnabaris Antimonii vel nativa etiam optimum eſt correctivum opii. Latet nimirum in opio Sulphur quoddam narcoticum volatile, quod ſeminali ſua reſolubili virtute nervorum ac glandularum porulis ſeſe applicat, ac inſinuat, & ramoſis ſuis particulis Spirituum motum ac influxum retardat, ſicque fermentatio ſanguinis lentior fit, Spiritus ad quietem ſecedunt, cauſaque morbifica non amplius ſentitur. Omnes hi effectus opii non contemnendi ſunt, ſi applicatio ejus cauta ſit, & cauſa morbifica non maligna, altiuſque infixa vitalibus, ac vires adſint, ſanguiniſque motus citatior, evacuatoria omnia aperta: ne itaque nocere poſſit, quam commode adduntur reſolventia, ſic grata medicamenti harmonia exurgit. Nihil autem melius huic ſcopo inſervit quam Cinnabaris, quæ glandulas afficit, lymphamque ac Spiritus in motu ac fluore conſervat. *Laudanum Opiatum meum.* Quare in uſu habeo Laudanum Opiatum tale: Aſſumo opium enchireſi Helmontiana cum ſucco cydoniorum, vel pomorum Chinenſium per fermentationem correctum, huic anatica proportione immiſceo Cinnabarim nativam vel Antimonii aliquoties rectificatam, addo oleum cinnamomi & Eſſentiam ambræ ac moſchi ad gratum odorem. Et hoc laudanum præfero omnibus aliis pretioſiſſimis. Doſis eſt granum unum ad quatuor.

Plures compoſitiones & ſelecta medicamina e Cinnabari hac vide in ſequentibus.

CAPUT X.

De modo agendi, ac viribus generalibus Cinnabaris.

ADmiratione dignum eſt, quod Cinnabaris noſtra cum e duobus corporibus, quæ per ſe ſat draſtice operantur, ſit conflata, tam nobiliſſimis ac præſtantiſſimis gaudeat virtutibus. *Cinnabaris eſt ex duobus ſummis venenis conflata.* Nempe patet ex ſuperioribus, Cinnabarim noſtram nil aliud eſſe quam Mercurium acido Antimonii Sulphure in corpus Cinnabarinum ſtabile coagulatum. Jam autem Mercurius vivus tum externe tum interne adhibitus non raro violentas & naturæ inimicas operationes exſerit; Namque ſalivatione moleſta non ſolum corpus delaſſat, verum etiam tremorem (motus convulſivi ſpeciem) paralyſin, contracturam, imo diarrhæam, cœcitatem nonnunquam inducit. Sulphur quoque antimoniale intus per ſe adhibitum non ſolum nauſeam movet ſæpiſſime, ſed & vomitum, imo ſedes. Ex hiſce perſpicimus, Sulphur Antimonii ac Mercurium vivum adſcendere quaſi in levia venena. *Metallorum quorundam conjunctiones ſunt feliciſſimæ.* Aſt feliciſſimæ ſunt conjunctiones ac confœderationes nonnullorum metallorum ac mineralium, ceu ſalutarium aſtrorum, adeo, ut utriuſque operatio violentior per ſe compoſitione & mutua confermentatione valde cicuretur, imo viribus collectis & adauctis virtuoſiſſima evadat. Sic medicamenta ex Venere parata plerumque ſunt emetica: *Tinctura veneris.* poteſt autem tinctura interveniente Martis & Antimonii connubio ex Venere parari rubicunda, gratiſſimi ſaporis, quæ ſudorem, non autem ullam nauſeam movet. *Regulus Antimonii medicinalis.* Porro regulus Antimonii in ſubſtantia ob vim emeticam ac virulentam virtutem interne non poteſt propinari. Interim tamen in ſale communi tanta latet virtus, ſi hoc rite cum regulo miſceatur & liquetur, ut ipſi omne venenum demat, & inde exſurgat pulvis ex rubro obſcurus ſudoriferus, præſtantiſſimum maſſæ ſanguineæ depurativum; in proclivibus ad vomitum nonnunquam ita juvat naturam, ut ille promoveatur. *Mercurii vitæ correctio.* Eodem modo Mercurius vitæ cum ſale communi bene trituratus vel melius adhuc liquatus degenerat in medicamentum ſudoriferum vel etiam purgans. Mercurius ſublimatus infamatum illud venenum cum Mercurio vivo debite permixtus fit medicamentum tutiſſimum ac leniſſimum, quod Mercurii dulcis nomine venit. Emetica ex Antimonio & Mercurio parata conjugio ſolis in leniſſima medicamina abeunt, facultate illorum draſtica maximam partem ablata. *Purgans ex Mercurio vitæ.* Sic quoque vitrum Antimonii ejuſdemque familiæ Mercu-

Panacea Riveriana antiquartia. *Unum venenum alterum corrigit.*

rius vitæ aſſociatus Mercurio vivo blando ignis temperamento juxta SCHROEDERUM *in Pharmacop. p. 409.* benigniſſimus leniterque purgans evadit, vel etiam ſudoriferus, ſi pars una Mercurii vitæ & partes quatuor Mercurii dulcis aſſumantur ac coquantur invicem in panaceam *Riverianam* antiquartiam dictam. Vid. HARTMANNUS *in Crollium p.67.* Sulphur Veneris volatile cum Mercurio vivo debite junctum & fixatum fit ſumma panacea. Porro quoque notabile eſt quod ſi arſenicum, ſummum illud venenum, cum anaticâ Antimonii & Sulphuris vivi proportione miſceatur & fluat in phiola clauſa fortiſſimo igne, materia obſcure rubicunda emergat, quæ Lapidis magnetici nomine venit, & quod hæc materia citra nocumentum tuto objici poſſit canibus ad devorandum. Videmus ex hiſce, unum venenum alterum corrigere. Eodem modo quoniam in compoſitione Cinnabaris Mercurius cum Sulphure Antimonii conjungitur, corrigens in quovis horum corporum latet virus, qua nimirum alteri virulentia demitur, puta acrimonia ſalina debellatur. Nempe Sulphur Antimonii cum acido menſtruo paratum, licet præcipitatum fuerit cum alkalino, emeticum tamen eſt ob ſpicula acida relicta: contra ſi Sulphur Antimonii cum ſale alkalino, quo ſolutum fuit, intus detur, nullumque ſal acidum ad ejus compoſitionem accedat, eſt diſphoreticum. Ergo acidum ſolum additum ipſi fœnerat draſticam vim: Acidas itaque has particulas imbibit ac abſumit in noſtra compoſitione Mercurius, qui ob particulas terreas metallicas, quibus conſtat, acidi admodum rapax eſt: quod patet, quando Mercurius vivus ſublimato adjunctus ipſi demit corroſivitatem. Deinde corrigitur quoque Mercurius vivus in noſtra compoſitione ita, ut non poſſit venenatam induere naturam, a copula nim. Sulphuris Antimonii. Utpote Mercurius ſimul ac ſalino afficitur contagio, tranſit in venenum: ne autem ſpicula ſalina in ſanguine vel lympha aggredi poſſint ipſum, ſeque cum ipſo conjungere impedit textura Sulphuris anfractuoſo contextu ramoſiſque tricis prædita. Videmus enim, ab aqua forti plumbum vel alia metalla vix ſolvi poſſe, ſi illinantur oleo.

Sulphur Antimonii diaphoreticum. *Cur Cinnab. tuta?*

Ex hiſce perſpicimus, Cinnabarim, licet conflata ſit ex duobus venenatis corporibus, medicamentum tamen exiſtere poſſe nobiliſſimum.

Modus agendi Cinnabaris eſt in qualitatibus æthereis ſpiritualibus.

Quod attinet modum agendi Cinnabaris, illa non operatur qualitaribus primis vel ſecundis, ſed tertiis Spiritualibus æthereis. Obſervamus nim. Cinnabarina non ſolum ſed omnia Mercurialia ac metallica non obſequi fermento ventriculi, in minori doſi operari & ſæpe integris viribus permanentibus per alvum iterum excerni, uti pilulæ perpetuæ ex regulo confectæ hoc faciunt teſtatum. Sic aqua licet centies ebulliat cum Mercurio vivo juxta HELMONTIUM & POTERIUM, Mercurio nihil ponderis decedit & aqua illa virtutem anthelminticam ſemper obtinet. Eodem modo vinum ſuperfuſum vitro Antimonii ſæpius, illud emeticum ſemper exiſtit, quanquam vix deprehendi poſſit ponderis decrementum. Cinnabaris Antimonii uncia ſemis ſi ſuſpendatur in dolium vini per 24. horas, vinum egregiis imbuit virtutibus, ut ejus cochlear unum per aliquot dies ſumptum miros præſtet effectus. V. HELMONTIUS *in Tr. in herb. verb. & lapid. eſt magna virtus.* Ex hiſce patet porro ratio, cur aqua in qua Cinnabaris Antimonii vel nativa elutriata fuit, licet ſtet diutius ſuper Cinnabarim, non facile putreſcat ac corrumpatur. Liquores quoque, in quibus ſæpius aurum exſtinctum, mire laudantur & inſtar auri potabilis habentur a BURRHO *in Ep. ad Bartholinum.* Plura de aquis metallicis *vide in Dn. D.* MAJORIS *Genio errante.* Habent nim. omnia metalla ac mineralia effluvia ſua ætherea ſpirituoſa ſenſibus occulta, quibus virtutes ſuas exſerunt quaſi magneticas ac lucidas. Experimentum eſt vulgare magnetis, qui atmoſphæram habet effluviorum ab ipſo corpore ſecedentium, quæ in diſtans agere poſſunt & ferrum movere, ſeu acum magneticam, licet hæc duabus ſpithamis diſtet a magnete.

Probatur. *Metallorum ſpirituoſa effluvia probantur.* *Magnetiſmo metallorum.*

Porro Gas illud ſive effluvia Sulphurea quæ emergunt ex præcipitatione Sulphuris aurati cum aceto facta per clauſas cyſtas penetrare & argentea vaſa flavo colore inficere poſſunt. Martem attrahere venerem ſeu potius venerem pelli ad martem patet, ſi ſolutioni veneris viridi cum ſale ammoniaco & aqua communi factæ ferri limatura immiſceatur, quæ ſtatim venerem attrahendo mixturam ſeu ſolutionem claram reddit. Mercurium vivum aurum appetere, illudque albo argenteo colore imbuere, etiam vulgo notum.

Hiſce abunde metallorum ſpirituoſæ particulæ probari poſſunt.

Helmontii opinio explicatur.

Effluvia hæc ſubtiliſſima cum ſint corporea & a corpore promanent, etiam in corpore noſtro virtutes eximias exhibere ac Spiritus afficere poſſunt. Ex hiſce quam facillime intelligere poſſumus, quid velit HELMONTIUS *in tr. in herb. verb. & lap. eſt magna virtus*, dum inquit: metallica medicamina, gemmas, Sulphura mineralium citra ſui diſſolutionem, interitum, ſolo adſpectu, nudo contactu. irradiatione ac radiorum lucidorum ejaculatione in partibus, quas tranſeunt, vires ſuas exſerunt, imo ſunt inſtar aſtrorum lucentium & ſpeculorum lucidorum, radios ſuos eminus in ſopitum vel ſuccenſum archeum avibrant.

Agit itaque Cinnabaris ſolis æthereis ſubtiliſſimis effluviis ac atomis, ſenſibus, ſed non rationi occultis: hinc, quo magis eſt per rectificationem ſpirituoſa reddita, ac ſubtiliſata, eo virtutes luculentiores exhibet in curatione morborum.

Quomodo ſpirituoſa Cinnabaris particula tantas vires edere poſſint, probatur.

Quomodo autem ſubtiliſſimæ hæ æthereæ moleculæ a Cinnabari promanantes tantas virtutes edere poſſint, opus eſt, videamus.

Quomodo ventriculus agat in cibos?

Præſupponimus nimirum ventriculum ac inteſtina maxime tenuia compoſita eſſe non ſolum ex membranis muſculoſis, ac nerveis, verum etiam glandulosis poroſis (ubi ſanguis & lympha Spirituum vehicula cum ipſis Spiritibus undulantur) ad ingeſta digerenda & quintam illorum eſſentiam extrahendam, inutileſque partes ſeparandas. Nimirum ingeſta varii generis fermenteſcibilia in ventriculum deſcendentia ac inteſtina tranſeuntia mediante ſaliva ac lymphatico menſtruo, accedentibus effluviis calidis æthereis ſulphureis ſanguinis, reſolvuntur, ac compages arctior recluditur: cum ingeſtorum natura ipſa ſit fermenteſcibilis, impetum ſuſtinens ac efficiens: particulæ hinc ſolutæ ac extractæ volatiliores ſulphureæ ſtatim per poroſam corporis ſubſtantiam avolant ac Spiritibus

ritibus vires ſuffundunt, fixiores autem mucilaginoſæ ſalino Sulphureæ per glanduloſam ac poroſam tunicam filtrantur, ac beneficio glandularum, quæ fermento ſingulari præcipirante præditæ ſunt, in chylum lacteum abeunt, qui per vaſa lymphatica, quæ omnia ſunt chyliſera, imprimis autem per ductum thoracicum cum lympha ſanguini communicatur.

Quomodo in medicamenta?

Eodem modo quando propinantur medicamenta & in ventriculum deſcendunt, archeus ceu totius naturæ Alchymiſta reſolutionem ac extractionem partium ſolubilium machinatur beneficio lymphatici microcoſmici menſtrui. Eſt enim in lympha corporis noſtri virtus menſtrualis ætherea penetrantiſſima, cujus beneficio & oſſa imo metalla nonnunquam, ut ferrum, plumbum, reſolvuntur, uti obſervationes variæ proſtant: Parili ratione archeum ſeu Spiritum noſtrum in ventriculo exiſtentem agere in medicamenta metallica ac Cinnabarina & ex illis, quantum fieri poteſt, virtutis medicamentoſæ ſolubilis extrahere, concludendum eſt: quæ virtus poſtmodum cum lympha ipſa conjungitur & ſic per glandulas fertur ad partes, & ipſas Spirituum palæſtras, muſculos ac membranas (ubi vitalis Spirituum eſt fermentatio) illiſque facultatem ſuam imprimit: Qualis autem hæc facultas ſit videbimus.

Quomodo Cinnabaris omnes morbos poſſit curare?

Habet nimirum quælibet totius machinæ corporeæ pars ſuum peculiare fermentum, ſuam digeſtionem, ſuum excrementum, ſuum ſtercus, ut ingenioſe philoſophatur Paracelsus *l. d. modo Pharmac. p.* 770. Gaudet namque quævis pars ſua ſpecifica textura ſeminali (quæ aliis audit Spiritus inſitus) hæc, omnis tranſmutationis ſpecificæ cauſa primaria, excitatur per Spiritus influentes animalem & vitalem:

Fermentum habet quævis corporis pars.

hinc glandulæ, vaſa lymphatica, venæ & arteriolæ ubique adſtites ſunt, ut lymphaticum Spirituoſum fermentum partibus ſubminiſtrent, cujus beneficio ſuccum ſeu ſerum nutritium adductum ulterius reſolvunt, coquunt parteſque heterogeneas per poros ac evacuatoria ab homogeneis ſeparant. Non aliter enim ac metallis nobiliſſimis impuræ heterogeneæ metallicæ ſordes intimius adhæreſcunt: ſic quoque omnibus cibis & alimentis intimius illæ cohærent: adeoque quo omnes ſeparentur & ambroſia ſeu quinta eſſentia ſecedat in corporis & vitalium ſuſtentaculum, provida natura ubique ventriculos & evacuatoria appoſuit.

Unde morbi?

Quod ſi autem lymphatica partium fermenta non rite ſint conſtituta, ſi Spiritus influentes peccent, ſi chylus nutritius in prioribus digeſtionibus a ſalibus & impuritatibus non rite fuit expurgatus, fit ςάσις, aceſcentia ac vappeſcentia humorum, pori partium a ſaburra tartarea, (quæ procedente tempore acrior ſemper redditur ac vertitur calore in ſummam corroſivitatem) obſtruuntur: hinc fermenta naturalia partium immutantur, peregrini mortiferi acidi fracidi odores juxta *Helmontium* oriuntur, qui dolores inferunt, nutritionem impediunt, ulcera producunt ac motum partium inhibent.

Vires Cinnabaris reſolventes ſunt.

Taliſmodi ſordes acidas ſtagnantes tartareas omnium morborum mineram ac matricem præbentes, Cinnabarina reſolvunt, fluoreſque omnes totius corporis in ordinem ac motum redigunt, & vaſa poroſque obſtipatos a tartarea fæculenta ſaburra liberant atque aperiunt, & ſic pene omnibus morbis, cum ab obſtructione ortum pene omnes ducant, Cinnabarina medentur.

Agunt itaque Cinnabarina ceu medicamenta Mercurialia reſolvendo, non autem abſorbendo ac præcipitando, ut nonnulli volunt: Acidum enim ſi affundatur Cinnabari, illud non abſumitur aut edulcoratur, uti alkalibus id ſolemne eſt, ſed integris viribus permanet.

Cinnabarina in Spiritus animales & lympham agere probatur.

Quod autem Cinnabarina lympham movendi facultate gaudeant patet exinde, quia maximam partem conſtant ex Mercurio uti ſuperius edoctum ſuit. Mercurialia autem lympham movere, ſalivatio lue Gallica laborantium Mercuriali inunctione inducta abunde docet. Mercurius namque cum conſtet ex puriſſimis æthereis ad nullam formam determinatis ſubtiliſſimis particulis & terreſtribus metallicis, hinc ex conſymboliſmo Spiritus animales omnis ſenſus ac motus parentes alloquitur ac immediate afficit, motumque illorum promovet ſubtiliſſimis ſuis particulis; Quoniam autem illis ſcoriæ heterogeneæ terreæ metallicæ plures immixtæ ſunt, & illæ, ſi ſal quoddam ipſis aſſocietur, in ſumme ſtypticam corroſivam venenatam naturam abeunt, fit ut glandularum ac nervorum pori plus juſto contrahantur, neque amplius hient, ut Spiritus influere poſſint, & hinc ſæpe horrenda ſymptomata ſequuntur Mercurialium uſum.

Cur Mercurialia nonnunquam horrenda ſymptomata inducant?

Nihil autem periculi facile timendum eſt, quod uſum Cinnabaris attinet: hæc enim Sulphure Antimonii conſtat, quod tricis ſuis pinguibus anfractuoſis obducit Mercurium, hinc non facile ſalia aſſociari ipſi poſſunt & copulam cum illo inire, adeoque in venenum abire, uti Mercurialia cruda.

Cur Cinnabaris uſus nullo periculo obnoxius?

Quod autem porro Cinnabarina Spiritus animales, qui omnem motum fluorum ac lymphæ in toto corpore procurant, afficiant, conſtat exinde, quia, ut docet Helmontius *in tr. Catarrhi deliramenta* Mercurius foris illitus fauces, dentes, linguam afficit, imo mercuriali aſſumpto larynx ac fauces nonnunquam præcluduntur. Quapropter a Mercurialibus motis Spiritibus animalibus movetur quoque lympha, quæ perpetuum habet cum ipſis commercium.

Cinnabaris eſt panacea & cur?

Perſpicimus exinde, Cinnabarim noſtram immediate Spiritus animales afficere illorumque motum promovere, adeoque univerſale omnium humorum ſtagnantium eſſe reſolvens ac ſpecificum catholicum, & unicum omnium ſalium ſolvendorum arcanum, & cum omnes pene morbi ab obſtructionibus proveniant, quaſi veram panaceam. Dum enim Cinnabaris omnes obſtructiones tollit & in ordinem excrementa Spirituoſa ſtagnantia redigit, eſt nobiliſſimum purificans ſanguinem, fermenta peregrina citra ullam ſenſibilem mutationem deſtruens, anodynum, nervinum, omnes evacuationes (alvi, urinæ, ſudoris, ſalivæ) promovens, putredini reſiſtens, antifebrile, antiſpaſmodicum, arthriticum, antiſcorbuticum, pectorale imo omnium morborum feliciſſimus alexicacus. Sane digna eſt Cinnabaris panaceæ titulo, quamvis non negem dari longe præſtantiores ac nobiliores panaceas: ſtatuimus tamen primo, nullo alio modo operari poſſe panaceas quam tali, quali Cinnabaris agit: nim. Spiritus ſerenando ac humores reſolvendo: Secundo ex principio ac elemento Sulphureo & Mercuriali conflari debere panaceam veram, uti Cinnabaris.

Via aperta acquirendi veram ac nobiliorem panaceam.

Si nimirum Mercurius vivus ſit ab omnibus externis heterogeneis ſcoriis ac impuritatibus liberatus, ac Spirituoſus virgineus philoſophicus

cus redditus, & poſtmodum ſingulari artificio fixatus cum ſolis connubio debito, ſumma medicina catholica exinde parari poteſt, quæ omnibus morborum indicationibus ſatisfacere poſſit. Quanquam plures dentur modi acquirendi veram panaceam, illum tamen pro optimo ac commodiori habeo, ſi Mercurius, ſecundum PHILALETHAM *in Introitu aperto ad occluſum Regis Palatium*, ab omnibus heterogeneis externis ſcoriis liberetur ac Philoſophicus evadat, ita ut para tina amalgamet paries duas ſolis. Proceſſum PHILALETHA non ſolum tradit præfato in tractatu, verum etiam longe accuratius ac magis perſpicue in *tr. Anglico cujus Tit. hic eſt: Ripley reviv'd or an expoſition upon Sir George Ripleys Hermetico-Poetical works.*

Auctoris tractatus propediem edendus.

Ei hoc pacto ac ratione veram viam vides ſtratam acquirendi ſummam medicinam univerſalem. Plura circa hanc materiam tractabo in tractatu propediem edendo cui titulus *Vera panacea inquiſitio, & examen omnium medicamentorum Chymicorum falſo pro panaceis venditatorum.*

CAPUT XI.

De Viribus ſpecialibus, variis medicamentis internis & externis, cautelis.

CInnabaris noſtra quam optime omnes evacuationes juvat ac promovet, dum nimirum Spiritus ſerenat, confortat, qui deinde excrementa hoſtilia per debita ſua evacuatoria quam commode proſcribunt, adeo, ut ſæpe obſervatum fuerit, Cinnabarim Antimonii non ſolum ſudorem excitaſſe, verum etiam fortiter purgaſſe ac ſalivationem concitaſſe, vid. WEDELIUS *in Tr. de Medicam. facultat. p.* 152. Sic quoque pulvis abſorbens *Wedelianus*, quem ingreditur Cinnabaris, ſæpe vomitum effeciſſe obſervatus fuit. Poteſt itaque Cinnabaris noſtra quam commode miſceri cum purgantibus, ſudoriferis, ſalivantibus &c. Natura enim confortata optatius præſidet evacuationibus.

Uſus ejus inter vomitoria.

Sic *Dn. D.* WEDELIUS, Cinnabarim Antimonii maritatam cum tartaro emetico mira commendat *ad vomitum* movendum. Poteſt commode ſic miſceri: ℞. *tartari emetici gr. ij. croci metallorum gr. i. Cinnabaris Antimonii gr. iij. Miſce ſ. pulvis.*

Purgantia.

Pro ſcopo *purgandi* eleganter miſcetur cum pulvere vegetabili vel gialappa reſinoſa additis Salibus v. gr. cremore tartari, tartaro Vitriolato & pauxillo olei macis vel citri. *v. Dn. D.* SCHULTZIUS *in Scrutin. Cinnabarino p.* 86.

Sudorifera.

Inter *ſudorifera alexipharmaca* ſanguinem depurantia commodum locum invenit. Poteſt miſceri vel cum Sale volatili ſalis ammoniaci: it. cum Sale Cornu Cervi volatili à ſaccharo Saturni ſublimato (quod commendat HELVETIUS *in Microſcop. phyſignom.p.*42.) vel cum Sulphure aurato Antimonii, Antimonio diaphoretico, ſpinâ ſerpentina, floribus Sulphuris, Cornu Cervi ſine igne.

Diuretica.

Inter *diuretica* quoque ejus uſus excellit, ſi amicabile connubium ineât cum arcano duplicato, Sale Succini volatili, lapidibus Cancri, tartaro tartariſato *Ludoviciano*;

Salivam moventia.

Tandem quoque Cinnabarina, ut *ſalivam moventia*, egregiam laudem merentur. *Dn.D.*CRAMERUS magni æſtimat & in omnibus fere malignis febribus mixturas ſalivæ fluxum promoventes præſcribit, quas ſemper ingreditur Cinnsbaris. Si ſaliva (excrementum maxime Spirituoſum) in malignis fluat, certum ſalutis indicium. Hinc frequenti in uſu hancce habet. ℞. *Aquæ cardui benedicti, baſilici, ſcordii ā. ℥j. aceti ſcillitici* ℥vj. *Cinnabaris Antimonii* ℈ß. *bezoardici mineralis Sennerti ā.* ℈ij. *Mixturæ ſimplicis* ℈j. *M. F. Mixtura.*

Medetur febribus intermitt.

In febribus intermittentibus Cinnabaris Antimonii egregiam locat operam (præmiſſis emetico-diaphoreticis, Salibus aperitivis antifebrilibus, ſudoriferis & diureticis,) habet enim virtutem reſolvendi, Spiritus confortandi, fermenta peregrina præcipitandi, furibundum Spirituum motum coercendi, ſi præprimis miſceatur cum Præcipitantibus, aperitivis, opiatis v. gr. cum Antimonio diaphoretico, lapidibus Cancri, tartaro Vitriolato, conchis præparatis, Sale volatili aperitivo (ex Spiritu ſalis ammoniaci & Spiritu Vitrioli enato) addito pauxillo laudani opiati etiam pro re nata guttula adjecta Olei antiſebrilis. Optimum eſt ſtratagema, cum præcipitantibus in febribus jungere Salia aperitiva diuretica; quo ſcoriarum tartarearum ſaburra præcipitata eliminari poſſit. *B. meus Parens* frequenti in uſu habuit Salia antifebrilia. v. gr. arcanum duplicatum tinctum cum Cinnabari nativa vel Antimonii, item Sal exurgens ex combinatione Spiritus ſalis ammoniaci & Spiritus Salis, miſſum cum Cinnabari Antimonii. Hæc Salia una quaſi falce demetunt febres.

Variolis, morbillis, febr. malign.

In febribus malignis, variolis, morbillis, ſi indicia adſunt convulſionum, ſi vigiliæ, dolores graviores, optimo conſilio tunc pulvis bezoardicus compoſitus ex Antimonio diaphoretico, terra ſigillata; Cornu Cervi ſine igne, radice contrajervæ, lapide bezoar, maritari poteſt cum Cinnabari Antimonii, paucis granis additis magiſterii anodyni, vel cum pulvere bezoardico *Sennerti*, pannonico rubro non inconcinne Cinnabaris noſtra miſcetur.

Solatur capitis affectus omnes.

In *affectibus capitis, vertigine, epilepſia, paralyſi, apoplexia*, &c. inſigni encomio digna ac omnibus palmam præripiunt Cinnabarina. Præmiſſis prius medicamentis ſpecificis cephalicis, v. gr. Elixirio cephalico miſſo cum Spiritu cephalico volatili, vel antepileptico *Hartmanni*, Mixtura ſimplici: it. præmiſſis ordinariis evacuantibus, pulveres cephalici omne punctum abſolvunt. Egregius hinc eſt pulvis cephalicus *Ludovici v. Pharmac. p.* 642. 643. v. gr. ℞. *pulveris bezoardici* ʒj. *ſuccini albi præparat.* ʒß. *Cinnabaris nativæ vel Antimonii* ℈j. *laudani opiati gr. iij. M. F. pulvis.* Inter omnes excellit ſpecificum cephalicum *Michaelis, Mœbii*, Panacœa *Anvvaldina*. Sequens quoque laudem meretur v. gr. ℞. *Cinnabaris Antimonii, cranii humani, ungulæ aleis ā.* ʒiß. *bezoardici Lunaris, ſmaragdi præp. ā.* ℈j. *croci* ℈ß. *ambræ gr. ij. M. F. pulvis.* Sic novi quoque feliciſſimum Practicum, qui pro ſummo arcano habet in epilepſia Cinnabarim Antimonii, quæ probe elyſſo Antimonii Sulphureo imbuta eſt, ac imbibita.

In deliriis ſingularem uſum habet.

In *Mania, melancholia* propinatis prius emeticis evacuantibus, Martialibus aperitivis, ac Salibus volatilibus cephalicis, Cinnabarina commiſta cum arcano duplicato, camphora, ſaccharo Saturni pro re nata addito laudano opiato

miſie

Digitized by Google

miris encomiis ornat ac magni æſtimat *Dn. D.* ETTMULLERUS.

Porro in *vigiliis*, *doloribus*, *affectibus ſpaſmodicis* omnibus, optima ſunt Cinnabarina exaltata laudano opiato, item præcipitantibus miſta v. gr. conchis, matre perlarum, Antimonio diaphoretico, oculis Cancri, Cornu Cervi ſine igne.

In affectibus thoracicis, tuſſi, phthiſi optime ſe gerit Cinnabaris.

In *affectibus* quoque *thoracicis*, *tuſſi*, *aſthmate*, *diſpoſitione phthiſica* omnem laudem ſuperant. Præmiſſis pectoralibus balſamicis Sulphuratis & myrrhatis aperientibus, Martialibus, it. nitroſo balſamico Sale gaudentibus diureticis, pulveres pectorales, quos Cinnabarina opiata ingrediuntur, omnem paginam abſolvunt; v. gr. ℞. *magiſterii Saturni*, *oculorum Cancri ā.* ʒ *. *Cinnabaris Antimonii*, *florum Sulphuris*, *ā.* ℈j. *fl. benzoes* ℈ß. *laudani opiati gr. ij. Olei aniſi gutt. ij. M. F. pulvis.* Sequens in tuſſi humida a *Dn. D.* WEDELIO commendatus eximius quoque eſt. ℞. *Florum Sulphuris myrrhatorum* ij. *radicis iridis florentinæ*, *ari præparat. Antimonii diaphoretici*, *ā.* ℈j. *lapidum Cancri*. *Cinnabaris Antimonii ā. gr. xv. magiſterii anodyni gr. M. F. pulvis pro 6. doſ.*

Pleuritidis ſpecifica medicina.

Imo ſi prius ſudorifera volatilia v. gr. Tinctura bezoardica cum Salibus volatilibus, Elixirio pectorali vel Tinctura anodyna remixta morbo opponantur, pulvis ſequens antipleuriticus *Wedelianus* deſcriptus in *Opialogia* eſt optimus, ℞. *dentis apri philoſophice præp.*, *lapidum Cancri*, *mandibula lucii piſcis*, *Cinnabaris nativæ vel Antimonii ā.* ʒj. *laudani opiati gr. j. vel ij.*

In cordis affectibus, ſyncope, palpitatione.

In *Syncope*, *palpitatione cordis*, *deliquio animi* datis prius medicamentis cordialibus confortantibus, antiſcorbuticis, Martialibus, pulvis abſorbens Wedelianus (quem etiam ingreditur Cinnabaris) remixtus cum ſpeciebus cordialibus temperatis, vel perlis, lapide bezoar, Oleo cinamomi, eſt omnium laudatiſſimus. Ad confortandos quoque Spiritus vitales & animales ſequens Mixtura non improficua, v. gr. ℞. *aqua bugloſſa*, *cinamomi*, *borraginis roſarum ā.* ℥vj. *ſucci Kermes* ʒiiß. *moſchi gr. iß. Cinnabaris nativæ*, *vel Antimonii gr xv. Zibethi*, *laudani opiati ā. gr. j. ſyrupi coralliorum* ℥vj. *M. F. Mixtura.*

Solatur Cinnabaris ſingultum, vomitum, cardialgiâ.

In *Cardialgia*, *ſingultu*, *vomitu*. Præmiſſa tinctura bezoardica, vel Eſſentia carminativa nupta Eſſentiæ caſtorei, opii, item externis applicatis carminativis roborantibus nervinis, ſequens pulvis admodum proficuus exiſtit. ℞. *pulveris bezoardici* ʒj. *concharum præp. Cinnabaris Antimonii ā.* ℈j. *caſtorei* ℈ß. *laudani opiati gr. ij. Olei cinamomi*, *mentha ā. gt. j. M. F. pulv.*

Ejus uſus ſtomachicus.

In *Anorexia*, *appetitu vitiata*, præmiſſo vomitorio, Sale volatili cinamomiſato cum Eſſentia balſami peruviani vel Spiritu Vitrioli volatili cum Spiritu maſtichino mixto, Cinnabarina cum cryſtallis tartari, lapidibus Cancri, terra catechu, radice aronis juncta, adjectis guttulis Olei cinamom. menthæ, macis, & pauxillo moſchi laudatiſſima ſunt.

Hypochondriacum affectum & ſcorbuticum curat.

In *Scorbuto*, *affectione hypochondriaca*, *arthritide vaga ſcorbutica*, *ſcabie*. Cinnabarina egregium faciunt officium præmiſſis & interpoſitis evacuantibus, Martialibus, antiſcorbuticis, v. gr. Miſtura ſimplici cum Eſſentia fumariæ, tinctura Antimonii, liquore Martiali, & Eſſentia anodyna combinata vel cum Eſſentia lignorum, tinctura aperitiva *Mœbii*, Eſſentia pini cum Salibus volatilibus, pulveres anodyni præcipitantes e Cinnabari Antimonii, croco Martis (cum nitro parat.) vel pulvere cachectico Quercetani, ſuccino, Antimonio Martiali cach. lapidibus Cancri, conchis præparat. Antimonio diaphoretico parati, adjecto laudano opiato vel Oleo aromatico egregio cum emolumento exhiberi poſſunt. Salia quoque aperitiva v. gr. arcanum duplicatum, Sal ſuccini volatile, tartarus Vitriolatus nobiliſſimarum virtutum conjugium cum Cinnabarinis ineunt, quæ non ſatis laudandam in præfatis affectibus ferunt opem.

In diarrhœa maligna, dyſenteria convenit.

In *diarrhœa* & *dyſenteria* exhibitis prius medicamentis interne & externe carminativis, theriacalibus, abſorbentibus, bezoardicis v. gr. ℞. *Eſſentia theriacalis* ℈ij. *balſami peruviani* ℈j. *Eſſentiæ anodynæ* ℈ß. *M.* Ad doloras & inteſtinorum convulſiones tollendas, malignas acres qualitates præcipitandas ſequentem pulverem in frequentiſſimo uſu habuit *Dn. D.* CRAMERUS ℞ *terræ ſigillata florum Sulphuris*, *Antimonii diaphoretici ā.* ʒß *Cinnabaris Antimonii*, *terræ catechuana* ℈j. *laudani opiati gr. ij. Olei cinamomi gr. j. Miſce.* Si malignitas ſimul adſit, ſpina ſerpentina admixta conducit.

Præſentiſſimus eſt ejus uſus in calculo.

In *nephriticis doloribus*, ubi Spiritus maxime afficiuntur, vomitus; optimum conſilium practicum per Cinnabarina, opiata, abſorbentia naturæ tumultum ſiſtere; hunc in finem laudatur pulvis nephriticus *Ludovicianus*, qui ex oculis Cancri, Cinnabari, & laudano opiato conflatus eſt. Inter calculum reſolventia Cinnabarina quoque primas tenent partes cum ſpermate ceti, ſale volatili Succini & aliis remixta. *D.* WEDELIUS in uſu habet laudatiſſimum pulverem nephriticum ſequentem. ℞. *ſpermatis ceti*, *lapidum Cancri*, *ā.* ʒß. *Cinnabaris Antimonii* ℈j. *Salis volatilis ſuccini gr. iv. laudani opiati gr.* ß. *trochiſcorum de alkekengi cum opio* ℈ß. *M. F. pulv D. in 4. doſes.* Hic pulvis reſolvit tartareum coagulum, abſorbet acidos humores, doloribus ac convulſivis motibus medetur. In *aſthmate*, *catarrho ſuffocativo* laudem quoque meretur. Præmiſſis itaque reſolventibus in calculo, & anodynis topicis carminativis pellentia cum fructu adhiberi poſſunt v. gr. tinctura Mœbii aperitiva cum Spiritu ſuccini miſta, Spiritus nitri dulcis cum Spiritu Salis ammoniaci combinatus & Oleo petroſelini impragnatus, tinctura alkekengi cum Spiritu nephritico & Spiritu Salis parata, quæ egregie pellunt.

Pulvis nephriticus Wedelianus. Laudatur quoque in catarrho ſuffocat.

Ejus uſus in colica, paſſione hyſter.

In *colica*, *paſſione hyſterica*, Cinnabarina, anodyna & caſtorina omne abſolvunt medendi punctum. Præmiſſa tinctura bezoardica cum Spiritu Salis ammoniaci, caſtorei vel Elixirio uterino, item Eſſentia anodyna miſta, pulvis ſequens *Wedelianus* omni intentioni ſatisfacit. ℞. *pulveris abſorbentis* ʒj. *bezoardici Jovialis*, *Cinnabaris Antimonii ā.* ℈j. *caſtorei præp.* ℈ß. *laudani opiati gr. j. M.*

Cinnabaris partum ſecundat.

In *partu difficili* Cinnabarina cum anodynis confortantibus pellentibus maritata multis paraſangis antecellunt omnia medicamenta. Hinc hæc mixtura admodum proficua exiſtit. ℞. *aquæ cinnamomi*, *pulegii liliorum alborum ā.* ℥j. *fellis angnillæ* ʒß. *borracis*, *Cinnabaris Antimonii* ℈j. *Spiritus ſecundina humana* ℈iß. *ſyrupi de pœania q. ſ. M. F. Mixtura.*

Putredini, peſti, lumbricis reſiſtit.

Ad omnem putredinem, peſtem, gangrænam, & febres malignas arcendas, item lumbricos enecandos ſequens pulvis commendatiſſimus eſt. ℞. *myrrhæ, Zedoariæ, corticis citri ā.* ʒß. *Cinnabaris Antimonii* ℈j. *camphora* ℈ß. *Olei ſuccini, rutæ ā. gr. j. M. F. pulvis.*

In ſcabie, lue venerea, gonorrhœa, dextre adhibetur.

In *Gonorrhœa virulenta, Lue Venerea, ſcabie* ſingularem quoque promittunt energiam atque effectum Cinnabarina; propinatis prius bezoardicis, Antimoniatis, ſuccinatis, lignoſis, ac purgantibus ſequens pulvis egregius. ℞. *Cinnabaris Antimonii, magiſterii Saturni, ſuccini, Antimonii Martialis, cach. oſſis ſepiæ. ā.* ℈j. *laudani opiati gr. ij. M. F. pulvis.*

Ejus uſus externus.

Præter uſum internum Cinnabaris Antimonii externe applicata egregiarum virium ſuarum radium diſpergit quoque ad intima ſanguinis, dum ſerum reſolvit, fermentales acidos putredinoſos ſapores ulcerum abſorbet, nervos ſolatur, nobiliſſimaſque exercet virtutes. Sic POTERIUS *cent. 2. p.* 126. Cinnabarim Antimonii miſcet cum aliis in Emplaſtro quo ſtrumas exulceratas tollit.

In reſolvendis ſtrumis, abſceſſibus aperiendis.

Abſceſſus quoque ſine dolore ullo ſuppurare ac rodere Emplaſtrum de cicuta *Hildani* miſtum cum Antimonii Cinnabari, autor eſt BOGDANUS *in obſerv. p.* 266.

In præcordialibus anxietatibus Emplaſtrum de gummi ammoniaco cum Cinnabari, Antimonii, unguento altheæ & balſamo peruviano miſtum ad ſalivam promovendam egregiam locat operam.

Scirrhis curandis.

In ſcirrhoſis quoque duris tumoribus cum Emplaſtro de gummi ammoniaco remixta ad illos reſolvendos non excludenda eſt.

In affectibus ſpaſmodicis.

In ſpaſmodicis affectibus externe applicita cum aliis commendatur a *B. meo Parente in Clave p.* 294. Poteſt commode miſceri cum unguento alabaſtrino, oleo hyoſcyami deſtillato, oleo macis, caryophyllorum, balſamo peruviano. Conducit quoque in capitis doloribus.

In ulceribus malignis, Cancro &c.

In ulceribus malignis, Cancro, herpete, variolis, Dn. D. CRAMERUS illam magni æſtimat inſperſam cum oculis Cancri, magiſterio Saturni, item cum lapide arſenicali, balſamo peruviano vel cum camphora, ſpermate ceti.

Fumus ejus ſalivationem excitat in lue venerea.

Inſervit quoque Cinnabaris Antimonii cum ſuccino, Sulphure, maſtiche mixta ſuffumigiis ad movendam ſalivam, in lue Venerea, ſcabie. Mercurialia pro ſuffumigiis ſint excluſiſſima, verum cum Sulphuris tricis fixatus fumus omnem deponit noxam; hinc cum Cinnabaris communis pro ſuffumigatione uſurpetur, nullum dubium, quin Cinnabaris Antimonii purior cum meliori fructu ſublimi poſſit.

Cinnabaris appenditur contra peſtem, omnes incantationes.

Singularis quoque eſt ejus virtus in peſte, in omnibus incantationibus, ſi appendatur. Electrum minerale immaturum *Paracelſi*, quod nil aliud eſt quam Cinnabaris Antimonii, ad incantationes, ſi collo appendatur, commendatur ab HELMONTIO *de injectis material.* §. 7.

Cautela in exhibenda Cinnabari obſervanda.

Tandem quoqua de Cinnabaris uſu reſtant quædam ſubjungendæ cautelæ. 1. Corporibus impuris ſcorbuticis, quæ ſalia ſylveſtria ac ſordes bilioſas poſſident, non cum optato effectu propinantur Cinnabarina, potius prius humores ſunt alterandi & per debita evacuatoria eliminandi. 2. In reſolutione ſanguinis nimia v. gr. in febribus quibuſdam ardentibus, hectica, ſudoribus ſcorbuticis cum Cinnabarinis caute mercari debemus. 3. Non eorum uſus ſit continuus, valde enim gravant ventriculum, ejuſque fermentum deſtruunt. 4. Semper præſtat in forma pilulari illa propinare (modo ſemper liceat) præprimis cum opiatis miſta, ne faucibus adhæreſcant. 5. A noxa Cinnabaris Antimonii uſum ſubſequente bezoardicum Solare cum præſentiſſimo auxilio propinatum, liberat; latet enim in ipſo magnetiſmus, quo Mercuriales atomos in corpus ſparſas attrahit.

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

DE *Nomine, Autore, Differentiis Cinnabaris.* pag. 127

CAPUT II.

Antimonii elementa exhibet. 128

CAPUT III.

Mercurii ſublimati genium indagat. 129

CAPUT IV.

De butyri ac Cinnabaris Antimonii præparatione, cum variis ſubnexis cautelis. 131

CAPUT V.

Singularia phænomena in confectione Cinnabaris occurrentia exhibet. 133

CAPUT VI.

De Butyri Antimonii Natura, & præparationis fundamento. pag. 134

CAPUT VII.

De Medicamentis e butyro Antimonii præparandis. 135

CAPUT VIII.

Cinnabaris Antimonii naturam ac elementa docet, coloremque ejus rubicundum explicat. 136

CAPUT IX.

De medicamentis e Cinnabari Antimonii præparandis. 139

CAPUT X.

De modo agendi, ac viribus generalibus Cinnabaris. 141

CAPUT XI.

De Viribus ſpecialibus, variis medicamentis & externis cautelis. 144

DISSERTATIO
DE PESTIS
ORIGINE ET NATURA.

Primùm edita anno 1708.

PROOEMIUM.

EX omnibus morbis, qui naturæ humanæ inprimis minantur exitium, nullus feralior, nullus pernicioſior eſt Peſte. Hæc non more aliorum affectuum certis tantum corporibus infeſta eſt, iisque molitur perniciem, ſed promiſcue nullo habito diſcrimine temperamenti, habitus corporis, ætatis, vitæque generis, omnes omnis generis homines adoritur, ingentemque eorum ſtragem edit, totas urbes & regiones depopulatur, imo integra ſanitate pollentes brevi temporis ſpatio miſerrime conficit interimitque. Proprium & huic eſt illud, quod non, ut alii morbi, corpora frequentius occupet, ſed quod longo tempore quaſi ſepulta, ſummo cum impetu erumpat, & latius poſtea diſperſa tam ſævam faciem induat, ut & vehementia ac periculo & celeritate nocendi omnes ſingulaſque ægritudines exſuperet. In eo porro a ceteris morbis diſtat, quod ejus vis ac potentia nec non origo neque in humano corpore quærenda ſit, neque a mole peccantis materiæ arceſſenda, ſed exterius potius accedat, & ſub tenuiſſimo & inviſibili halitu ex improviſo robuſtiſſima etiam corpora ſubeat, eadem penitus mox corruptura. Atque adeo cum ejus natura indoleſque quam maxime diverſa ſit ab aliis morbis, non perfunctorie ejus origo & cauſæ exercere atque fatigare ſolent medicorum ingenia, ita, ut nondum plane inter ipſos conſtet, unde natales vel originem hic morbus trahat, & quomodo progeneretur. Plures adhuc in ea fuerunt ſententia, peſtis naturam plane eſſe incognitam, & tranſcendere humani captus limites, & ultra ejus ſcrutinium eſſe repoſitam. Hinc τὸ Θεῖον ſive aliquod divini ei ſubeſſe conſtanter crediderunt: quemadmodum omnibus malis, quorum ratio ac cauſa difficilius cognoſcitur, illud ipſum attribuerunt. Plures itaque fuere, qui a Deo proxime peſtem pro arbitrio ſuo ad coercendos & affligendos homines excitari, aſſeverarunt, natura ejus mortalibus plane exiſtente imperſcrutabili. Nos, cum dirum hoc malum Germaniæ noſtræ rurſus imminere videatur, ingentem in vicinia cladem jam molitum; non alienum exiſtimavimus, de vera peſtis origine atque natura indaganda noſtras meditationes ac obſervationes proponere, quo deinde detecto ejus genio, eo facilius & expeditius iter ſit ad inveniendam ſecuram ac perſpicuam methodum, graviſſimam hanc luem & avertendi, & ſi ſummo vitæ neciſque noſtræ Arbitro ita viſum fuerit, illam ſanandi.

Nullus morbus feralior Peſte.

Totas regiones depopulatur.

Ejus vis nec origo in humano corpore quærenda eſt.

Sed ſub inviſibili halitu ex improviſo corpora ſubit.

Peſtis naturam plane eſſe incognitam multi contendunt.

Qui eam proxime a Deo excitari volunt.

Autoris Propoſitū.

§. 1.

CIrca peſtis igitur originem indolemque ſcrutandam occupati, nolumus eſſe longiores in variorum autorum hac de re ſententiis conquirendis & recenſendis, ſed paucis hoc in negotio ſententiam noſtram breviter ſtrictimque exponemus; Dicimus nempe, peſtis primam originem eſſe putredinem corporis humani vehementiſſimam, ejuſdemque contagio, quo inficit, identidem ineſſe ſubtiliſſimam molem penetrantiſſimæ putredinis; poſtea vero terrorem illum immanem, qui percellit inſtar fulminis animos hominum, non modo fovere, alere, & promovere ipſum contagium, ſed & ejus potentiæ eſſe, ut ſine infectione plures necare poſſit. Hoc ut clarioribus argumentis evincamus, in præſenti, quantum poterimus, adnitemur.

Peſtis Definitio.

2. Principio itaque ſcire oportet, nihil infenſius, nihil inimicius eſſe integritati corporis, nihil ejus ſtructuram ac mixtionem fortius deſtrue-

Putredine nihil infenſius corporis integritati.

deſtruere, nihil denique celerius vinculum illud, quod mentem & machinam noſtram corpoream continet, diſſolvere, quam putredinem. Sicuti enim vita nil niſi actus, ac motus perpetuus eſt, qui, qua pollet vi, corruptionem, ad quam alioquin inclinat corpus, ab eo depellit: mors vel in putredine ipſa radicatur, vel tandem eam poſt ſe certiſſime trahit. Et mortem quidem inde evenire, vel ex eo avidenter claret, quod corpus, ubi computruit, revocari ad integritatem & vitam nullo modo poſſit. Graviſſimæ igitur ſunt illæ paſſiones, quæ a putredine exortæ hominem, qui natura ſua ad corruptionem fertur, invaſerunt. Cujus rei quidem teſtis eſt ſphacelus vel externas partes ſive interiora adgreſſus, cui nunquam non vitæ periculum junctum eſt.

Teſtes ſunt ingentes viſcerum corruptiones.

Teſtes etiam ſunt ingentes viſcerum corruptiones, quæ funeſtas acutaſque febres vel ferales lentas, hecticas nempe, in lucem proferunt. Idem confirmant febres certis temporibus graſſari ſolitæ, quæ malum ſervant morem, & vehementia ſua maxime terrent, plerumque humorum putredine ſubſulcitæ. Quo circa non ſine inſigni ratione veteres in putredine, velut in fundamento, malignas putridaſque febres poſuerunt, quando plerique acutorum morborum vel ex putredine fiunt, vel ad putredinem corpus adfectum deducunt. Inde enim eſt, quod ubi corpus ſtatim poſt mortem inciditur, fœtidiſſima putredo protinus, ipſo ſenſu teſte, ſeſe oſtendat.

3. Quum itaque putredo tam infenſus ſit vitæ humanæ hoſtis, operæ pretium ducimus, paulo altius in indagandam ejus naturam deſcendere.

Putredo eſt mors corporum.

Putredo itaque eſt mors corporum, quorum craſin, texturam, formam & mixtionem prorſus deſtruit, & ita habitum, ſtructuram, ſpeciem, colorem, odorem virtutemque immutat. Id quod putredo efficit motu non ſuperficiali, ſed qui interiora ſubit, in poros anguſtiſſimos intime penetrat motu ſcilicet expanſivo & rareſactorio, unde unio & nexus partium corpus conſtituentium ſolvitur ac relaxatur. Hunc motum inteſtinum phyſici appellare ſolent, quem efficit fluidum illud catholicum ſubtiliſſimum aereo-æthereum, cujus vehementia in commovendis intimis corporis iiſdemque deſtruendis variis naturæ phænomenis ſatis abundeque conſtat, calore inprimis, qui nil niſi hujus fluidi concitatiſſimus motus eſt, id demonſtrante.

Æther effectum putredinis non in omnibus æqualiter producit corporibus.

Æther vero effectum putredinis non in omnibus æqualiter producit corporibus, ſed tantum in iis, quæ tenuiſſimarum partium mixtione pollent, quales ſunt ſulphureæ, aqueæ, ſalſæ, ſubtiles, terreæ. Quare quæ ex hiſce partibus coagmentata ſunt corpora, facillime ſubeunt putredinem, exemplo animantium, quorum quo tenuior ſubtiliorque mixtio, eo valentior quoque putredo, ideoque huic minus virium in plantas eſt, quod hæ acidum admixtum foveant, cujus beneficio & virtute ſulphuris concitatior motus inhibetur. Quoniam vero ſulphureum volatile principium eſt agiliſſimum, hinc illud æthere commotum primo deſerit unionem & auſugere conatur, unde teter ſolet putredinem odor concomitari.

Qua de cauſa teter odor putredinem ſoleat concomitari.

Alunt contra & fovent putredinem humidum & calidum, quandoquidem omnia, quæ in putredinem abire debent, humida eſſe oportet, ſicuti contra quæ ad noxam maxime patent, ubi detractus ipſis fuerit humor, tuta ſunt ab omni corruptione. Quod quidem domeſticis experimentis diſcimus, quippe caro animantium & hominum ſiccata non putreſcit, aquæ vero immerſa, vel madido tantum linteo involuta & aeri circumfuſo commiſſa, ſtatim labem contrahit. Quod ipſum imitata ars facile invenit viam corpora mortua a putredine defendendi, ſalibus & ſpiritu vini rectificatiſſimo adſuſo in id ſufficientibus. Hæc enim humidum intimo ex poris imbibunt & abſumunt, & ita texturam firmam ac ſtabilem præſtant.

Calore ad putredinem movendam opus eſt.

Calore quoque opus eſt ad putredinem movendam & propagandam, qua de cauſa æſtivo tempore celeriter corpora putreſcunt, ſiquidem ex phyſicis non ignotum, calorem non niſi celeriorem fluidi ætherei in interioribus partium motum & reactionem eſſe.

Effectus putredinis.

Sequitur porro ſingularis effectus putredinis, ut nempe hæc ſeſe mirifice diffundat ac propaget, h. e. in ſimilem motum corpora diſpoſita abripiat. Eſt enim natura hæc omnis motus ætherei celerrimi, ut ſuum motum in alia ejuſdem naturæ corpora celeriter transfundat. Quod patet ex flamma, quæ celeritatem verticillaris motus in corpora, quæ ad ſimilem motum recipiendum apta ſunt, i. e. inflammabilia tranſmittit.

Mox ſeſe diffundit.

Simili ratione putredo mox ſeſe diffundit, & vicina corpora contagio inficit, nam & celeriter ſerpere & eundo vires ſumere ſolet ſphacelus.

Fructus putridi integros corrumpunt.

Ita videmus fructus putridos, ſi juxta integros ponantur, eoſdem mox corrumpere, & membrum ſphacelo exeſum eandem labem vicinis partibus affricare. Accedit & illud quod ubi ſemel malignitatem concepit corpus, ea difficillime ſiſtit & exungui poſſit. Cujus rei in corpore noſtro animadvertimus clarum documentum,

Caries oſſium ſemper augetur.

dum caries, quæ putredo oſſium eſt, ſi vel dentem vel oſſa ſquamoſa aut aliud quoddam membrum corripuit, adeo non facile inde excutitur, quin ſucceſſu temporis ſemper augeatur.

4. Expoſita ſic in genere putredinis natura, intelligere facillimum erit, peſtis indolem geniumque fundatum eſſe in putredine eaque penetrantiſſima ac tenuiſſima. Quod ipſum quidem peſti nomen impoſuiſſe videtur, quando plurimæ linguæ expreſſa plerumque voce illius vim manifeſtant. In ſacro certe codice, cum Deut. XXVIII. v. 21. mentio ejus fit, Piel Hebraicum poni legimus, quæ vox ſignificat corrumpere vel perdere, vid. Mercerum. Expreſſius adhuc Arabes, quorum in lingua peſtis nomine mors citiſſima & acutus morbus denotatur.

Latini peſtem a paſcendo dicunt.

Latini peſtem a paſcendo dicunt, & peſtilentia, uti Isidorus explicat, veluti paſtulentia dicitur.

Græcis corruptor dicitur.

Græcis dicitur λοιμὸς h. e. corruptor, λυμὸς enim metaphorice ſignificat corruptorem, uti videre eſt Act. XXIV. 5. Primum vero peſtis naturam in putredine verſari, vel ex eo clarum fit, quoniam nullus morbus illa æque eſt contagioſus.

Omnes morbi qui contagium continent oriuntur ex putredine.

Nil enim magis ſeſe propagare ſolet, quam ipſa putredo, & inde animadvertimus, omnes morbos, qui contagium continent, eſſe tales reſpectu tenuiſſimæ putredinis, quam promptiſſime in alia corpora transfundunt.

Ut Scabies, herpes, lepra, ulcus pulmonum &c.

Sunt vero ex ejuſmodi morbis & quidem chronicis ſcabies, achores capitis, ulcera fœtida, herpes, lepra, lues venerea, imo ipſum ulcus pulmonum. Quis vero ignorat, hoſce dictos affectus a lympha plane putrida corrupta cauſtica proficiſci.

Ex acutis variolæ, morbilli, dyſenteria &c.

Ex acutis variolæ, morbilli, petechiæ, dyſenteria admodum infenſa contagio humanis corporibus ſunt, idque nullam aliam ob cauſam quam quod tenue putridum ex horum corporibus exhalet, quod admiſſum in alia ſana corpora ſubſimilem motum humoribus introducit.

Animantium quoque quidã morbi contagio infeſti ſunt.

Obſervamus quoque idem in animantibus, quorum morbi, qui contagio ſerpunt & alia inquinant, ſunt natura ſua maxime putridi. Perſpicaciſſimum hujus rei exemplum nobis equorum morbi duo ſubminiſtant, alter, qui vocatur *der Rotz*, alter *der Wurm*: quæ mala quam infeſta contagio ſint, & quam facile ſeſe propagent alioſque equos inficiant, res eſt in vulgus nota. Quo circa evitandi hujus contagii cauſa boni patres familiæ, ſi quando equus tali morbo fuerit correptus, totum ſtabulum renovandum curant, ablata omni ſuppellectili equina, præſepi, coriis, & quæ ſunt alia.

Oves præſertim contagioſis morbis ſunt obnoxii.

Si ullum porro animal contagioſis morbis eſt obnoxium, certe ſunt oves, quæ totas greges corrumpunt; inciſis vero corporibus inveniuntur pulmones, imo hepar corrupti, & ſæpius latis vermibus pleni. Notiſſimum præterea eſt, nonnulla loca certum genus ovium, quæ pſora laborant, alere, Germani vocant *Schmeer Vieh*, & gravi pœna cautum in iiſdem eſſe, ne laniones unam ſaltim ex hiſce infectis in greges harum inferant, ne cæteræ pari contagione inficiantur.

5. Putredinem incuſamus in peſte tenuiſſimam penetrantiſſimamque; dantur enim gradus putredinis, quædam tardius, quædam celerius progreditur. Tardius ſolet ire corruptio in viſceribus vel carne quorſum pertinet cancer & ſphacelus. Celeriorem vero vim habet, & citius tragœdiam abſolvit, quæ a rebus externis accidit corporibus, & juvante aere in alia tranſit corpora, ſicuti apparet in febribus malignis petechialibus, variolis, morbo Hungarico & dyſenteria.

Celerrimæ naturæ putredo eſt peſtilentialis.

Putredo eſt motus inteſtinus.

Celerrimæ autem naturæ putredo eſt peſtilentialis, quod vel ex eo comprehendimus, quoniam brevi tempore ſuum abſolvit proceſſum. Ex effectu enim & operatione cauſæ indoles eſt cognoſcenda. Putredinem diximus eſſe motum inteſtinum, jam vero conſtat, hunc ratione gradus multum differre. Tardiorem & celeriorem in vegetabilibus eſſe fermentationem clariſſimum eſt, magnum quoque diſcrimen intereſt ignem, qui motus ætheris inteſtinus concitatiſſimus, ita plurimum intereſt inter ignem ſolarem & ſic dictum culinarem, ille ex collectis radiis ſolaribus beneficio prægrandis vitri cauſtici tanti eſt effectus, ut celerrime metalla ac lapides liquefaciat, quod plane negatum eſt igni culinari, qui ex lignis & inflammabili materia compoſitus longiori temporis intervallo vix hunc effectum præſtat. Flammæ accenſæ in lignis arefactis vis ac impetus accedente flatu mirum augetur, adeo ut in liquefaciendis metallis & vitris ejus efficacia longe ſuperior ſit illo igne, qui vento non exuſcitatus eſt, nam longe languidioris eſt in operando naturæ. Agnoſcimus itidem in peſte putredinem celerrimæ agilitatis, quod vel ex eo clarum fit, ſi conſideramus, ſub tenuiſſimi vaporis vel auræ forma miaſma aliis corporibus inſinuari.

Sub tenuiſſimi vaporis vel auræ forma miaſma aliis corporibus inſinuatur.

Perpetuum enim in mechanicis eſt, quod fluida tenuiſſima longe majori virtute movendi prædita ſint iis, quæ rudioris & craſſioris ſunt texturæ. Quam mirabiles hac de re effectus nobis phyſica experimenta ſubminiſtrent, notiſſimum eſt.

Aëris & ætheris motus expanſivus.

Subtilis aër & æther per fermentationem ſuccorum in motu expanſivum adactus vaſa vitrea ingentis craſſitudinis diſrumpit. Ipſum hoc aëreo-æthereum fluidum acri externo frigore ab ambitu ad centrum compreſſum in glacie, non modo vitra, ſed & inſignia metallica vaſa diffringere valet. Aër quoque in machina Papiniana compreſſus brevi tempore duriſſima emollit oſſa.

6. Mirum vero illud, quod ſub peſtifera lue tam tenuis & ſtupendæ exiguitatis vapor tam celerem nocendi vim habeat, ut robuſtiſſima corpora intra breve ſpatium opprimat. At qui leviter ſaltem in arte medica verſatus eſt facile perſpiciet, minima ſubinde cauſam & originem eſſe maximorum effectuum. Subtiliſſima enim effluvia texturam ac craſin corporis ejus integram ſervant, a quo promanarunt.

Vapor Zibethi quid in muliere hyſterica producat.

Vapor tenuis Zibethi ab hyſterica femina naribus exceptus, quas cataſtrophes & turbas motuum excitet ac moliatur, muliercularum experimentis edocemur.

Quid vitrum antimonii & opium.

Parum eſt, quod ex antimonii vitro vomitum movet, dum hujus una drachma centum vomitiones provocare valet. Pauxillum pariter opii omnes motus & ſolidarum & fluidarum partium compeſcit.

Refocillantia & fumus lucernæ extinctæ.

Exiguum quoque eſt, quod ſyncopticos per odorem reficit & ad vitam revocat. Fumus graveolens lucernæ nuper extinctæ vi diffuſiva & ſuimet multiplicatione multum aeris inficit, & nidorem peringratum in diſſita etiam intervalla cubiculi diffundit.

Vapor in vaſis.

Subtilis vapor eſt in vaſis, quæ vinum capiunt, ex vappida corruptela remanens, qui ingentem vini recentis quantitatem ſimili tetro odore imbuit atque implet. Parva moles & vix ſenſibilis in vitro, quod corruptum acetum continuit, omnem liquorem infuſum aceti producendi cauſa ad ſimilem vappeſcentiam diſponit. Eadem ratione pauxillum etiam eſſe, quod corporis deſtructionem humani moliatur atque perficiat, haud difficulter ex jam dictis poteſt intelligi. Profecto enim exiliſſimum eſt, quod cum corpore in peſte communicatur, ſed idem agiliſſimæ naturæ eſt & celerrime per univerſi corporis ſphæram ſeſe diffundit.

Aura peſtifera nihil ſubtilius, quippe quæ nullo ſenſu, ſed ſolo effectu percipitur.

Aura enim peſtifera nihil ſubtilius, quæ nullo ſenſu, ſed ſolo effectu percipitur, ideo in ſacris paginis miaſmata peſtilentialia ſagittarum nomine in caligine volitantium inſigniuntur.

7. Dicimus vero, miaſma illud virulentum, quod in peſte humana corpora afflatu inficit, eſſe nil niſi tenuiſſimam activam putredinem, quæ quo tenuior, eo intimioris admiſſionis & penetrantioris effectus eſt. Hæc cum ſuccis corporis noſtri maxime excrementitiis ſeroſis commixta eos ſubinde in ſubſimilem putridum motum ſtupenda multiplicativa virtute abripit, & celeriter univerſi corporis ſuccos ſimili corruptione contaminat. Ex quibus corruptis corporibus poſtea emiſſa effluvia & exhalationes præparata & diſpoſita corpora ſimili modo & motu corrumpunt.

Semen peſtilens optime cum igne poteſt comparari.

Optime ſeminis peſtilentis ratio cum igne poteſt comparari, ſicuti enim ſcintilla in magnam exardeſcere poteſt flammam, & late ſpargit incendium: ita etiam ſeminium peſtilens tot millia hominum corripere & corrumpere aptum eſt. Cujuſnam vero ſint ingenii hæc effluvia putrida peſtilentialia, curioſiores non immerito quærere ſolent. Nil dubii eſt, ſulphuris & ſalis volatilis ipſis mul-

Hiſce effluviis multum ſulphuris & ſalis volatilis ineſſ.

tum ineſſe. Corpora enim quo plus continent ſubtilioris ſulphuris, eo ſortiorem penetrantioremque putredinem & fœtorem contrahunt. Qua de cauſa vegetabilia, quæ multum olei ætherei volatilis habent, acrius putreſcunt, aliis hoc activo principio deſtitutis. Ex animantibus homo ſuccorum tenuitate ac ſpirituaſcentia aliis præpollet, unde etiam putredo & excrementorum & corporis humani truculentior eſt quam quæ in ceteris animantibus corruptis obſervatur. Atque putredo quidem ipſa multum inter ſe differt. Sicut enim alia putredo eſt in vino, alia in aceto, alia in hoc vel illo vegetabili, alia in animantibus, ita etiam in homine ingens putredinis diſcrimen animadvertitur. Alia enim male habet in dyſenteria, alia in ſphacelo, alia in lue venerea, alia denique, quæ in morbo nigro Hippocratis affert periculum. Mulrum quoque differt putredo, quæ eſt in ulceribus, differt, quæ eſt in variolis, in ſcorbuto, & in malignis febribus. Prout eoim diverſa craſis & teatura eſt humorum, prout elementorum varia miatio, unio, ſulphuris tenuitas, & humidi ac calidi, quæ putredinem incendunt, proportio, ita magnum quoque putredinis diſcrimen eſt. Qualis vero putredo, talis etiam eſt ipſum contagium; unde non omnis putredo peſtem, non omnis dyſenteriam, variolas aut luem veneream concitat. Et hæc quoque eſt ratio, cur putredo pecorum & contagi ſi ipſorum morbi humano generi minus infeſti ſint & raro iis affricentur. Mitior enim & impotentior eſt illorum corruptio, diſſimilia quoque cutis ſpiracula in homine, alius etiam in humano corpore habitus, unde minus promptum iter ejuſmodi lui in corpora hominum patet. Inde videmus certis temporibus ſub magna equorum vel ovium ſtrage integros & ſalvos degere homines. Minus tamen adfirmandum eſt, animantium putredinem congruum eſſe ſanitati; quæ nocens imo penitus pernicialis eſt. Quod confirmat CL. NATHAN HODGES *in deſcript. Peſt. Londinenſis p. 68.* exemplo, quod meretur memorari. Civis quidam actis Londini negotiis ruri præſidium petiturus equum ſubito langueſcentem & ſuccubiturum perſenſit, apertis itaque faucibus, quo ſtudioſius os & linguam contemplaretur & morbi tam repentini cauſam detegeret, incaute anhelitum equi ſœtidiſſimum hauſit, mox ægrotare cœpit, & intra biduum exſpiravit.

In homine ingens putredinis diſcrimen animadvertitur.

Qualis putredo talis contagium.

Quare certis temporibus ſub magna brutorum ſtrage ſalvi & integri degant homines.

8. Quooiam igitur peſtis per putredinem mobiliſſimam, ſubtiliſſimamque, ſerpit, & ſeſe diffundit facile, jam apparet, tunc periculum eſſe contagionis maximum, quando in corporibus humanis peſte correptis putredinis ſumma vis ac vigor eſt. Tum enim exhalationes copioſiores & ſulphureæ activioris naturæ facilius perimunt, quod fit ſi putredo peſtilentialis inchoat, vel jam abſoluta eſt. In procinctu igitur habemus rationem, quare in agone qui conſtituti ſunt, facilius homines inficiant, quam alio tempore, item quare peſte mortui rarius peſtem aliis inferant. Eatat hac de re elegantiſſimus locus apud FORESTUM *l. 6. obſ.* 28. *In agone*, inquit, *facile alios inficiunt peſte correpti, ſed homines mortui peſte non facile inficiunt: quia corpora mortuorum, quæ amplius non exſpirant nullum venenum ejaculant. Quod ſi aliquod contrahatur, hoc potius ab eorum pannis vel veſtibus contrahitur, in quibus virus diu conſervari potuit. Siquidem diſſecuimus aliquando corpora mortua ex peſte multis ſpectatoribus ſtudioſis ſine aliquo damno: propterea quod mortuo animali perit omne venenum, & quia ignorabamus, eos mortuos ex peſte, cauſa fuit, ut minus turbaremur.*

Quare in agone conſtituti facilius homines inficiant.

Ejus exemplum apud Foreſtum.

Mortuo animali perit omne venenum.

9. Quod vero peſtilentialis ſeminis vis in humana agat corpora ipſorumque ſuccos corrumpendo plura ſunt, quæ id declarent: Individuum peſtis ſignum eſſe anthraces ſive carbunculos hinc inde in partibus enatos, res eſt quæ non amplius eget probatione. Quid vero aliud anthraces illæ ſunt, quam ſphacelationes intenſiſſimæ atque acerrimæ? Præterea excrementa, quæ in morbi impetu e corpore ejiciuntur, partim ob terribilem ſœtorem, partim ob formæ mutationem, ſufficienter intimam illam humorum corruptionem deſignant. Siquidem nonnullorum ſudor tam ſœtidus tam ingratus eſt, ut vix quiſquam ſalvis naribus ferre poſſit graveolentiam ab empyreumatica ſuccorum & humorum degeneratione. In peſte Londinenſi ſudores correptorum non tantum copioſi erant, ſed etiam diverſi colore, viſus nimirum color in his citrinus, in illis purpureus, in aliis viridis, niger, & quandoque velut ſanguinolentus. Ideoque mulierculæ quædam peritiores ab induſiorum & linteorum inquinamento decolori, quid ominis ſudore diffluentibus eventurum, haud perperam augurabantur. Per ſuperiora ſubinde vomitione ingenti in conſpectum prodeunt biliosa floris inſtar cereviſialis fermenteſcentia ſubviridia, nonnunquam tam ſœtida, ut correptorum vel cubicula introire vix cuipiam ſalvis naribus liceat, ob prodigioſum ſœtorem, quale quid contigit in peſte Londinenſi. vide DN. HODGES *l. c. p.* 103. Et hæc eſt ratio, quare canes, lupi, corvi, & cætera carnivora animantia nequidem attingant cadavera peſte interempta, uti de Athenienſi peſte ex THUCYDIDE & LUCRETIO narrat ZACUTUS LUSIT. p. 103. de Romana T. LIVIUS l. 41. c. 1. Peſſimum enim ſignum eſt taliſmodi ſœtor excrementorum, unde in Delphenſi peſte, qui fœtida nigra maxime in principio ante coctionis tempus ejiciebant, magna ea parte moriebantur. Vid. FORESTUM *Obſ. 13. p.* 171. Diſſectiones porro cadaverum peſte defunctorum exitialis putredinis vim clariſſime oſtendunt, dum vel in ventriculo aliiſque viſceribus ſphacelationes, carbunculi, maculæ lividæ, purpureæ, nigræ obſervantur, quia nempe ipſa cadavera ſubito poſt mortem flaccida & tumida fiunt, varii quandoque ſubviridis coloris, quamvis dirum hoc malum ægros brevi tempore oppreſſerit.

Individuum peſtis ſign. in Anthraces.

Excrementis terribilis eſt ſœtor.

Sudor maxime ſœtid.

Colore prodit variegato.

Per vomitum reddita prodigioſum ſœtorem ſpargunt.

Hinc animalia carnivora peſte interemptorum cadavera non attingunt.

Foreſtus de peſte Delphenſi.

10. Contagium inter ſortis infimæ homines ordinario celerius diffunditur & luxuriat, unde peſtis pauperum lues ſolenniter vocari ſolet. Ratio vero, quare pauperes plus truculentum hoc malum adoriatur, quam divites, & melioris conditionis homines, hæc eſt, quoniam ægri ac miſeri plerumque ſorditiem amant, parvis & anguſtis domiciliis continentur, per quæ liber aeris tranſitus anguſtus, unde exhalationes colliguntur, ſtagnant, & magis exitioſæ fiunt. Aer enim quo tranquillior, eo aptior ad colligendas pravas exhalationes eaſdemque paulo poſt latius diffundendas. Quare loci concluſi, latebroſi & tenebris obſiti, carceres & domus occultis vallibus conditæ, infectioni peſtiferæ valde obnoxiæ ſunt, huic vero minus patent loca ſpatioſa, in aprico poſita & ventis

Inter infimæ ſortis homines contagium ordinario celerius diffunditur.

Qua de cauſa.

Aer quo tranquillior, eo aptior ad colligendas pravas exhalationes.

Loci concluſi & latebroſi infectioni peſtiferæ valde obnoxii ſunt.

Cui minus patent loca ſpatioſa, in aprico poſita & ventis pervia.

ventis pervia. Experimentis domeſticis quoque notum eſt, carnes & omnia edulia in clauſis locis detenta plus vappeſcere & corrumpi, tetrumque odorem ſpargere, quam ſi ſuſpenſa in libero & aprico aere fuerint. Quapropter ædificia editiora, loci montoſi, ventis orientalibus & ſeptentrionalibus expoſiti, hypocauſta laxiora, ædificia non diu extructa minus favent propagationi contagii, quam quæ in decliviori & humiliori loco ſunt poſita, ad quæ liberiori aeri aditus eſt intercluſus.

Docuit hoc experientia in pluribus Germaniæ civitatibus.

Docuit experientia, in pluribus locis & civitatibus Germaniæ, quas ante XX. & aliquot annos gravis peſtilentia afflixit, eas plateas & domus, quæ eminentiori loco erant poſitæ, magis fuiſſe ab ipſa immunes.

Contagium peſtilentiale facillime in diſſitiſſimas regiones transportari poteſt.

Seminii fomitem præbent largiſſimum lana, goſſypium & ſimilia.

11. Ea quoque contagii peſtilentialis eſt natura, ut facillime ex uno loco in alterum tranſportari poſſit in diſſitiſſimas regiones. Fomitem vero & materiam ſeminii hujus largiſſimam præbere maxime ſolent lanæ, & pannorum, plumarum ac linteorum genera. Spectat huc etiam goſſypium, quo ex Imperio Turcico legitur lues tranſlata in Belgium & Angliam. Hiſce enim rebus ob poroſitatem facillime peſtilens putridus vapor diu inhærere ac quaſi incarcerari ſolet.

Majorem ſtragem edit peſtis in locis calidis & menſibus æſtivis.

12. Cæterum perquam digna eſt obſervatio, perpetuo majorem ſtragem morbum peſtilentialem edere in locis calidis & menſibus æſtivis, nuteſcere vero, imo plane ejus potentiam extingui gelu vehementiori. Unde conſtans obſervatio eſt, & monumenta quoque de peſte

Extinguitur gelu vehementiori.

conſcripta edocent, peſtis ſævientia vehementiam non prius ſe remiſiſſe, niſi media hyeme per rigorem glacialem aliquot ſeptimanis vel menſibus continuum. Hyeme enim contagii exitialis vis quaſi conſtricta evaneſcit & ſopitur.

Ratio eſt in procinctu.

Ratio in procinctu eſt, & commode ex putredinis natura deduci poteſt. Cui enim ignotum, calorem, præſertim ſolarem, mirifice putredinem, ubicunque etiam conſiſtat, & quæcunque corpora occupet, augere & promovere? Sicuti contra gelu eandem avertit, vel jam præſentem depellit & removet. Jamque perſpicua eſt ratio, quare a malignis, putridis & petechialibus febribus, imo ipſa peſte, frigidiſſimæ ſeptentrioni ſubjectæ regiones plane ſint

Circuli arctici accolæ a Peſte immunes ſunt.

liberæ, uti Lapponia, Nova Zembla, & Groenlandia. Et ſi quando contagium peſtilentiale huc advehitur, protinus ſuam virulentiam deponit, adeo ut hæ regiones frigidiſſimæ veneno ac peſti ſint venenum ac peſtis. Refert OLAUS PETRI *apud* SCHEFFERUM *in Deſcript. Lapponiæ* cap. 27. cum aliquando cum cannabi peſtis contagium in Lapponiam fuiſſet tranſvectum, non latius ſeſe diſſeminaſſe, ibi, ſed tantum eas aggreſtium fœminas, quæ lino texendo & coquendo operam navabant.

Exemplum.

Idem Autor ſcribit aperte, in Lapponia & Nova Zembla peſtem & febres malignas putridas non reperiri: ratio eſt in proclivi, immoderatius enim frigus inteſtinum putredinis motum plane ſiſtit atque conſtringit. Memoratu porro dignum eſt, quod exſtat in hiſtoria peſtis Neapolitanæ & Romanæ a PETRO DE CASTRO conſcripta, quod a copioſis vel violentis pluviis inſignis ſemper mutatio ſymptomatum in melius facta fuerit. Cum hoc conſentit RAYGERUS Obſ. 39. quod in Hungaria tempore pluvioſo & cœlo maxime nebuloſo exiſtente, vis peſtis mitior fuerit obſervata: ſiquidem uti calor motum putredinis magis adjuvat intenditque; ita humidus & ſubfrigidus aer, qualis naſci ſolet pluviarum tempore, putredinis vim minuit atque enervat.

A copioſis pluviis peſtis ſymptomata mitiora ſunt facta in peſte Neapolitana.

Prima Peſtis origo unde ſit trahenda.

13. Tandem vero perquam curioſa & utilis quæſtio eſt, unde nempe prima origo peſtis ſit trahenda & explicanda & cur tam raro in noſtris viſatur regionibus? Facillimum jam erit judicare, ea loca, quæ putredinem fovere, eamque penetrantiſſimam & ſubtiliſſimam generare idonea ſunt, aptiſſima quoque eſſe ad peſtem generandam. Jam vero ſi conſulimus hiſtoriarum monumenta, &, ſi quando peſtis regiones noſtras occupaverit, primum ejus ortum, viam ac iter majori paulo ſolertia perſcrutemur, perpetuum fere eſt, noſtris quidem terris malignos, putridos, contagioſos & exitiales quoque morbos ſubnaſci, minime vero ipſam peſtem, quæ ſemper natales agnoſcit calidiſſimas regiones, ex quibus poſtea contagio ad noſtras oras defertur. Et quemadmodum frigidiſſima loca peſti ſunt contraria, ita contra calidiſſima & æquatori proxima ad eam fabricandam ſunt valde idonea. PLINIUS *lib.* 7. *Hiſt. mund. cap.* 50. clariſſime prodidit, peſtilentiam ſemper ire a meridianis partibus ad occaſum ſolis, nec unquam fere niſi hyeme ſedari. Et teſtantur hiſtoriæ, Aſiæ & Africæ regiones nutrices ac matres eſſe hujus perniciei mali. Famoſa olim iſta Athenienſium lues peſtifera, teſte THUCYDIDE ab Æthiopia, quæ eſt ſupra Ægyptum Lybiamque, deſcendit, donec in Athenienſium urbem irrepſerit. AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 19. refert, peſtilentiam ab Æthiopia verſus Septentrionem univerſum fere orbem afflixiſſe.

Peſtis vulgo procedit a meridianis partibus ad occaſum ſolis.

Urbes quæ perpetua fere peſte vexantur.

14. Græcia, Ægyptus, Turcia & in hiſce magnificæ urbes, Conſtantinopolis, Smyrna, Alexandria, Cayrus perpetua fere vexantur peſte, quæ tamen uno tempore mitior, altero vehementior eſt. Locum hac de re elegantiſſimum habet ALPINUS *de Medicina Ægyptiorum*, quem non alienum reputavi huc inſerere: Omnibus menſibus fere peſtis adportata contagio illam gentem invadere ſolet, & ſævior in primis menſibus, minus ſæva, quo tardior acceſſerit. Junio menſe, ſole cancrum ingrediente, omnino tollitur, quod multis plane divinum eſſe non immerito videtur. Menſe enim Junio poſt ſolſtitium augmentum fit Nili, quoniam tunc aer calidiſſimus, auſtrinus, inæqualis tamen, mox frigidus, mox calidus, ventis & ſeptentrione accedentibus, mutatur, qui venti conſtanter & placidiſſime ſpirant, æquales ſunt & uniformes. Venti hi eteſiæ appellantur, & oriuntur a liquatis nivibus glacieque in montibus Aſiæ minoris Septentrionalibus. Eteſiæ vero ipſo HIPPOCRATE *teſte lib.* 3. *Epidem. cap.* 3. *text.* 71. adverſantur peſtilentibus conſtitutionibus, quemadmodum auſtrina putrefactionibus favet. Pulcre enim canit OVIDIUS *l.* 7. *Metamorph.*

Et quare.

Lethiferis calidi ſpirarunt flatibus auſtri.

Peſtis in Ægyptum ex Barbaria ſæva, ex Syria mitior.

15. Accedit vero, inquit ALPINUS l. c. peſtis in Ægyptum ex Barbaria, & quidem ſæva, ex Syria mitior. In Barbaria enim aer ſumme calidus & ventis deſtitutus, corpora penetrantiſſime deſtruit & corrumpit; unde ſubtiliſſimæ & intenſiſſimæ fiunt putredines, quæ propagantur, præſertim ſub cœlo vario, ubi modo frigus, modo calor corpus excipit. Talis enim aeris habitus, dum exitum ſordiū ſubtiliorum per

cutis

Digitized by Google

cutis poros impedit, ad recipiendum contagium corpora præſtat præparatiora. Ex hiſce regionibus calidiſſimis recipiunt peſtem non modo Ægyptus, ſed & Turcicum imperium, Græcia & Italia, quæ olim hac lue graviſſime plerumque vexabatur. Quem in finem prudenter hodierno tempore lege cautum eſt, ut qui ex illis regionibus ad Italiæ oras adpelluntur, circa hujus regni limites per quadraginta dies ſubſiſtere & commorari teneantur. Turcis perquam familiaris peſtis eſt, quod præter cœli vitium ſorditiem amant, frequenter balneis utuntur, quibus corpora laxa, ſpongioſa, & ad contagium concipiendum aptiora reddunt, præterea vino, quod contagium alioquin egregie depellit, ſe abſtinent. Quanquam quidem ipſi peſtem parum curent, quoniam unicuique ſuum pereundi modum ac fatum deſtinatum eſſe credunt, quod effugere nemo poſſit. Quandocunqoe itaque peſtis ad noſtram tranſvecta eſt Germaniam, per Italiam vel Hungariam ſemper legitur adlata, & primum vel Hungaria, vel Polonia & Auſtria eadem adflicta fuit. Ita 1347. regnante Carolo IV. totum fere orbem occupavit peſtilentia, cum ex Aſia in Europam trajeciſſet, eademque Germaniam noſtram maxime infeſtavit eamque ita exhauſit, ut ne tertia quidem hominum pars ſuperſtes remaneret.

Ex illis oris in Italiam reduces quadraginta dies ſubſiſtere tenentur.

Peſtis ad Germaniam per Italiam vel Hungariam ſemper legitur allata.

16. Tenendum vero, etiam in locis percalidis, quæ patria quaſi ſunt peſtis, variare quoque peſtis venenum, & altero anno gravius infeſtiusque, altero mitius & clementius evenire. Nempe uti in noſtris regionibus mutationes tempeſtatum contagioſos ac putridos morbos adferunt, ita etiam in calidiſſimis his locis, ſi tempeſtatum accedit intemperies, vel aliæ res externæ, quæ corruptionem movent, junguntur, graviſſima exiſtit putredo. Inde peſtis atrocitate & magnitudine periculi funeſta, inde contagium multa millia hominum rapiens.

Loci percalidi patria Peſtis.

17. Plura vero ſunt, quæ aerem inficiendo, ad putredinem corpora diſponunt, quorum noxam uſus & experientia demonſtrat. Maxime omnium vero ſtagnationes diuturnæ aquarum ſuper terram & inundationes putridum & corruptum eum præſtant. Aer certe per ſe non vitium capit, ſed vaporibus putridis aquarum & exhalationibus cadaverum repletus peſtiferam vim naturamque induit. Quod eleganter confirmat PROSPER ALPINUS, qui diu commoratus in Ægypto feraci hujus mali terra, diſerte ſcribit, peſtem eodem loci *non* oriri, niſi aqua Nili ſolenni inundatione effuſi diu ſuper terram deſideat. Aqua enim diutius ſuper terram morata ſtagnat, & accedente *æſtate*, quæ ferventiſſima ibi, tabem putredinemque concipit. Idem comprobat diligentiſſimus harum rerum ſcriptor DAPPERUS *in deſcriptione Africæ*, qui identidem adfirmat, nuſquam in Ægypto peſtem conſpici, niſi Nilus immodice effuſus nimium exundet in regionem. Neque aliter MONTANUS, qui narrat, prope Famaguſtam Cypriæ oppidum, locum eſſe, qui æſtatis tempore corruptus caloris vi, largum peſtilentium morborum ferat proventum. Si Hallenſes annales a CL. OLEARIO conſignatos inſpicimus, Salæ Fluvii exundationes plerumque peſtem & peſtiferos morbos attuliſſe legimus: vid. p. 132. 141. 136. & ſeqq. Anno 1120. aquarum diluvium ſecuta eſt funeſta peſtis p. 140. Anno 1196. poſt aquarum inundationem fames & peſtilentia invaſerunt p. 149. Latius argumentum hoc deduxi in *Diſſ. de Temporibus anni inſalub.*

Plura aerē inficiendo ad putredinem corpora diſponunt. Ut aquarum ſtagnationes.

Res exemplis probatur.

18. Corrumpitur vero aer mirifice per exhalationem cadaverum, cujus rei exempla notat JUL. ALEXAND. *l. c. de B. Punico*: it. *Hoſpinianus in vit. Henrici I. Imp.* OROSIUS l. v. A locuſtis corruptis peſtem in Ægypto exortam fuiſſe, ſacer Scriptor atteſtatur. Notabilis aphoriſmus eſt DAMASCENI p. 131. Ubivis gentium quocumque anni tempore phalanges muſcarum ſe proferunt, ibidem & ægritudines, quæ ex putredine oriantur, in corpora indigenarum redundarunt. Noſtris in terris quando æſtate locuſtarum, aranearumque, veſparum agmina aerem repleverunt, aer putridis cauſticis inde vaporibus repletus morbos malignos & contagioſos exhibet. Anno ab urbe condita 628. cum per totam Africam immenſa locuſtarum examina confluxiſſent, frugibuſque & foliis corticibuſque arborum & omnibus herbis conſumptis, vento abreptæ repentino atque in globos coactæ jactatæque diu per aerem, africano tandem in pelago ſubmerſæ ſunt. Hæ vero denuo ad litus rejectæ fœtorem teterrimum atque abominabilem prorſus tabida & putrefacta ſua congerie excitarunt. Inde omnium pariter animalium peſtilentia conſecuta eſt, tum vel maxime avium, pecudum ac beſtiarum corruptione aeris diſſolutarum, ipſis cadaveribus, quæ computruerant, corruptionis vitium mirifice augentibus. In ſola Numidia 80000. hominum, circa oram vero maritimam Carthagini & Uticæ vicinam 20000. perierunt. Uticæ 30000. militum oppreſſa hoc malo, ac quotidie per unam portam a junioribus pluſquam 1500. mortuos elatos fuiſſe accepimus, vid. DIODORUM SICULUM *l. v.* Sic abjecta & inſepulta cadavera, ubi computruerunt, peſtilentes morbos excitare ſæpe, multis & variis conſtat obſervationibus, ex quibus tantum paucas adduxiſſe ſuffecerit. KIRCHERUS in *ſcrutinio peſtis* commemorat p. 8. quod a cadaveribus boum peſte conſumtorum, cum eadem non obruerentur terra, peſtiferis morbis Gallia adflicta fuerit. Idem laudatus vir adſerit, piſces ac conchas ad littus rejectas, mox putreſcentes, cauſam unicam ſæpe eſſe continuæ fere peſtis maritimas oras devaſtantis. Eademque ratio eſt, cur in Ægypto frequens nimium ſit peſtis, quoniam piſces, crocodili & alia monſtra, quibus eſt ferax Nilus, ſecuta exundantem fluvium in limoſos campos deferuntur, poſtea deſtituta aquis ibidem retenta computreſcunt. Videmus etiam, quod ubi piſcinæ glacie obducuntur, & piſces inde deficiunt, verno & æſtivo tempore ubi illi in corruptionem defluunt, peſtes oboriantur. Sub noſtro cœlo febres malignæ, quæ certo tempore magnam cladem inferunt, plerumque in caſtris oriuntur, & mox cum militibus in hyberna concedentibus in urbes adportantur. Quod quidem mali plerumque evenire videmus, quando hoſtis ſuis caſtris decedere coactus alteri eadem relinquit, quæ ab eodem occupantur. Cauſa eſt maxime ſordium & excrementorum copia, tam ab animantibus quam hominibus; cauſa etiam exhalationes ex cadaveribus inſepultis. Accedit tempore autumnali humidus & frigidus aer, qui ſpiramenta cutis per quæ ſubtiles & acres ſordes exire debebant, claudit. Adjice famem &

Aer per exhalationem cadaverum corrumpitur.

Inſectorū agmina aerem putridis vaporibus replet.

Quod hiſtoria confirmat.

Truculentiſſima Peſtis.

Ex cadaveribus boum peſte conſumptorum Gallia morbis peſtiferis afflicta fuit.

In Ægypto frequens peſtis & quam ob cauſam.

Idem alibi ex eadem cauſa conſpicitur.

Febres malignæ in caſtris oriuntur ab excrementorum copia.

quæ

Ab aere quoque humido & frigido.

Tandem a fame.

quæ hanc, debilitato jam corpore, ubi in hyberna pervenerunt, excipit voracitas, labores, excubiæ, quæ vires maxime coolumunt. Hæc quidem omnia quomodo vires corporis debilitent & ad putredinem viam aperiant, cum abunde notum ſit, non longiore opus eſt explicatione. Atque hæc ipſa ubi in locis ferventiſſimis & æquatori propioribus fiunt, augent & accendunt vim veneni & malignitatis.

In aere non eſt corruptio univerſalis.

19. Poſtquam itaque perſecuti ſumus peſtis naturam & indolem, non alia re niſi ſumma putredine contineri, quæ contagio ſuo celerrimo corpora inficit & juvante aere, quo velut curru vehitur, ab uno corpore ad alterum transfertur, facile patet, in aere, ut vulgi fert opinio, non eſſe corruptionem univerſalem, illumque malignum veneno infectum. Nam frequentiſſime accidit peſtem graſſari ſub conſtitutione aeris temperatiſſima & benigna. Quapropter merito diſtinguendum inter peſtem, quæ ex contagio ſit & beneficio aeris transfertur, ubi nulla aeris eſt corruptio, & inter ipſam originem peſtis & morborum malignorum contagioſorum, ubi aer non tam in ſubſtantia corruptus, ſed potius ob exceſſivam oimiam humiditatem, quietem, dum ventis non ventilatur, & copiam putridorum vaporum, quibus onuſtus eſt, ſanitati & vitæ fit nocentiſſimur. Fruſtra itaque illi agunt medici, qui peſtis tempore ad corrigendum aerem in urbe magnos faciunt apparatus, aerem replentes varii generis & continuis ſuffimigiis, quæ magis damno, quam emolumento ſunt corpori.

Fruſtra agunt medici, qui tempore peſtis ad corrigendum aerem hunc jugibus ſuffimigiis replent.

20. Diximur jam de natura ipſius contagii & peſtis origine ac cauſis, ſequitur jam, ut etiam de corporibus eorumque diſpoſitione ad recipiendum contagium noſtram meotem explicemus. Vetus eſt canon philoſophicus: Corpora non agere tantum ſecundum ſphæram activitatis ſuæ, ſed ſecundum modum receptivitatis. Non enim quodvis agit in quodlibet, ſed ſubjectum aptum idoneum ad agendum poſcit. Proinde non in omnia corpora agit vel agere poteſt miaſma peſtiferum, ſed certis ſubjectis infenſum eſt. Ingens vero periculum quam maxime minatur ipſis infantibus, pueris, fœminis magis quam viris, gravidis maxime, plus phlegmaticis quam ſanguineis, melancholicis & cholericis. Qui habitu corporis ſunt laxiori, poros magis patulos & latiores habent pingues & obeſi ſunt, faciliorem contagio aditum præbent, quam qui compreſſum & conſtrictum corporis habitum. Et ut rem in pauca conferamus, omnia ea corpora, quæ humorum gaudent copia & per quorum venas ſanguis tardius fertur, & ubi tranſpiratio imminutior, & excretiones imminutæ ſunt, hæc ad ſuſcipiendum & propagandum quoque contagium aptiſſima judicaveris. Contra in quibus ſanguis citatius per venas circumfertur, excretiones ſunt laudabiles nec non tranſpiratio vegeta, hiſce minus periculo ſunt expoſita. Nam nihil magis adverſatur putredinis energiæ, quam ipſe motus progreſſivus, nil magis eam adjuvat, nutrit ac alit, quam humorum ſtagnatio & tardior curſus, ubi ſeſe diffundere & multiplicare quam aptiſſime poteſt, in ſimilem naturam ſegnes cunctanteſque impuros humores converſura. Præterea in quorum ſuccis & ſanguine ingens eſt impuritas, cujus generis ſunt cacochymici, ſcorbutici, ſcabioſi, in illis & facilior ſuſceptio & celerior contagii fit propagatio. Ex quo facile quiſque intelligere poterit, omnia ea, quæ corpus depravant, vires enervant, tonum partium minuunt & labefactant, excretiones conſuetas & neceſſarias prohibent, peſtis tempore omni ſtudio eſſe evitanda. Neque ſilentio prætereundum, carnes omnes corruptas comeſtas augere impuritatem & valde nocere. Sæpius accidit, ut ob autumnum ſolito humidiorem ovium & pecorum ſtrages fiat viſceribus intus corruptis, quorum cadavera plebi viliſſimo pretio venditata uberrimos ſane ſuppeditant humorum putridorum proventus, adeo ut nonnulli ſagaciores exinde malignarum originem deducere ſoleant. Notavit id olim Fernelius, qui l. 6. c. 10. p. 139. tradit eos, qui pravis & putridis carnibus utuntur facile incidere in dyſenteriam & morbos contagioſos.

Quibus Peſtis omnium maxime periculum minatur.

Non quodvis agit in quodlibet.

Omnia quæ corpus depravant & vires enervant &c. tempore peſtis omni ſtudio ſunt vitanda.

Senes & melancholici minus contagio ſuccumbunt quam florida ætatis homines.

21. Obſervatione vero ſolerti & frequenti compertum eſt, ſenilia & melancholicorum corpora, nec non quæ craſſum paulo & viſcidiorem in vaſis fovent ſanguinem, minus ſuccumbere contagio, quam calidioris naturæ floridæque ætatis. Natura enim morbis, ut cum Plinio loquamur, quaſdam poſuit leges, videlicet in ſenibus non tanta ſulphuris in ſanguine adeſt copia, non tanta partium mobilitas, ut tam facile miaſmati putreſcibili obſecundent, quod etiam valet de melancholicis & alio morbo diuturno, febre vel etiam ipſa peſte laborantibus. Qui ſemel enim peſte afflicti fuere, rarius altera vice in hanc incurrunt, horum enim ſanguis per fortiorem inteſtinum motum orbatus quaſi tenuiſſimis ſulphuris partibus, quæ facile obſecundant genio miaſmatis, peſti non patet.

Qui ſemel peſte afflicti fuerunt rarius altera vice in hanc incurrunt.

Timor peſtis eminentiſſima cauſa

Negamus tamen eam nil niſi terrorem eſſe.

Idque plurimas ob cauſas contrarium confirmantes.

22. Accedimus jam ad ipſum timorem, quem aſſerimus etiam cum aliis truculenti mali peſtilentialis eminentiſſimam cauſam. Neque vero ſumus in ea ſententia, ac ſi peſtis nil niſi ſit terror & impreſſio fortior de imagine peſtiferi morbi & repentina morte. Opus enim non eſſet, ut ex calidiſſimis regionibus originem accerſeremus, neque lanis & pannis ex una regione in aliam tranſvehi poſſet, quod tamen confirmat experientia. Neque infantes & lactantes, qui tam fortioris impreſſionis expertes ſunt, facile poſſet corripere. Neque video cur huic graviſſimo morbo contagium denegare velimus, cum alii, ut variolæ, morbilli, febres petechiales, ſcabies, lues venerea, lepra contagio in alia corpora ſerpant. Æque minus perſpicimus, cum dentur ægritudines pecoribus contagio peſtilentiali infenſæ, qua de cauſa humana corpora, quæ tamen ad putrefactionem omnium ſunt paratiſſima, a taliſmodi malis immunia dicere velimus. Certum itaque eſt in peſte contagium, certum etiam illud, quod nihil magis noceat corpori jam infecto vel ad infectionem faciat vel vehementiam morbi augeat, quam peſtilentiſſimus terror. Neque ibo inficias, dari caſus, ubi nullo præſente contagio, ſola fortiori phantaſia, terrore ac impreſſione de peſte, poſſe quendam minus firmo corporis ac ratione præditum ſubſimilibus, quæ peſti ſunt propria, ſymptomatibus corripi. Poſſunt talia exempla legi in elegantiſſimo libro, quem conſcripſit Clariſſ. Rivinus *de Peſte Lipſienſi*. Barbette in *Tractat. de Peſte p.* 257. ſolum terrorem poſſe peſtem inducere ſtatuit. Mirifica enim imaginationis vis ac potentia eſt in corpus noſtrum, quod cla-

Certum eſt quod in peſte ſit contagium.

Licet exempla quædam contrarium probare videantur.

riſſime inter alia teſtantur ex ſolo terrore ac imaginatione foetui in utero notæ impreſſæ. WEINRICHIUS *in Lib. de monſtris* ſcribit, quandam gravidam cum vidiſſet maritum ferali pectoris vulnere percuſſum, infantem mox peperiſſe, qui eodem quo maritus vulnus acceperat loco, conſpicuam rimam repræſentaret. GEORG. HORSTIUS *in Ep. ad* FABRICIUM refert An. 1610. Pragæ puerum natum, cujus jecur, inteſtina, lien, ventriculus extra umbilicum propenderint, nec aliam tam monſtroſi partus cauſam apparuiſſe quam ſolam matris imaginationem. Hæc enim tribus ante partum menſibus mactatum forte vitulum viderat, ex cujus aperto ventre viſcera omnia, uti fieri ſolet, eminebant. Longa oratio foret, ſi animus nobis eſſet, plura ejuſmodi exempla, quorum magnum proventum hiſtoriæ medicæ habent, hic congerendi, cum imaginationis vis ex aliis ſubinde rebus confirmetur. Sola imaginatione quoſdam purgari, quoſdam viſo tantum ejuſmodi medicamento alvum copioſe dejicere *M. N. C. Dec. A. IV. Obſerv.* 160. it. *Dec. I. A. VI. Obſerv.* 138. adſerunt. Sola imaginatione etiam ſudorem ſæpe profuſum moveri, curioſo aliquando experimento vidi, quod pulveri ſympathetico urinæ injecto perperam adſcribitur. Multos febricitantium curatos ſola imaginationis vi teſtatur BORELLUS *Cent. III. Obſ.* 6. Quidam cum epilepticum concidentem conſpexiſſet, eodem malo mox periclitatus eſt, quod noſmet ipſi & alii etiam obſervarunt. Ex ſolo aſpectu infantis e longinquo, qui nævos ex variolis habebat, mox virginem generoſam variolarum morbo correptam fuiſſe hic Halæ obſervavi. Neque dubitandum eſt, ex ſola imaginatione fortiori & terrore peſtem abſente etiam contagio corripere poſſe corpora. Collegit ejuſmodi obſervationes GISLERUS *de Peſte Brunſuicenſium Obſ.* 9. 10. *&* 11. Terror itaque in peſte plus ſæpius nocet, quam ipſum contagium, unde ſcribit RIVERIUS *de febre peſtilenti pag.* 105. Nonnulli exiſtimant, in obſidionibus & caſtris morbos peſtilentes non tam ex prava victus ratione & cadaverum ſœtore, quam terrore, metu, anxietate & mortis formidine provenire, quæ humores exagitet eoſque tumultuari ac fluctuari faciat. Aſſentientem quoque hac in parte habemus CARDILUCIUM, qui p. 24. *de peſte* ſcribit: Interdum hæc lues in locis ſanis, ubi aer purus, nec infectio ab aliis locis metuenda per imaginationem poteſt excitari, ſi nempe affertur, nuntius (quamvis ſit fictus) quendam ex amicis proxima in regione peſte mortuum eſſe, unde ſummus terror, & ingens etiam de peſte imaginatio oriuntur, unde quis ſibi ipſi morbum mirabiliter arceſſere & conſequenter alios inficere poteſt. Peſtem per pavorem, conſternationem & imaginationem exortam & progreſſam JOH. MATTHESIUS *cenſuris difficultat. med. quæſt.* 36. deſcribit. Bonshemi in Electoralis Palatini oppido anno 1591. ancilla ad crucem auream ex falſa perſuaſione in peſtem incidit, & quod noctu viatorem ægrum curru advectum morientem viderat, ſibique quod peſte obiiſſet, firmiſſime perſuaſerat, cum tamen tum temporis nulla peſtis uſpiam graſſaretur: qua defuncta parentes illius ex veſtibus ejus relictis fomenta peſtis concepere. Ita ex uno homine infecto tantum inquinamenti exhalari poteſt, quantum pro mille inficiendis ſufficit. Vid. FLAMIN. GASTONIS *Tract. de Peſte Sect.* 1. MINDERUS *Lib. de Peſtilentia c.* 10. meticuloſos, ac terrore de facili perculſos levi occaſione incurrere in peſtem, ſcribit. Et SENNERTUS *lib. de febribus* inter cauſas peſtis imaginationem terrorem & timorem ponit, & hanc cauſam putat primariam, quod veſpillones & clinicæ mulieres, Chirurgi & alii qui animo præſente & alacri peſte infectis & mortuis ſuas operas locant, raro peſte inficiantur, qui vero animo minus præſentes ſunt, ſubito inficiantur & extinguantur. Amuleta contra peſtem præſtantiſſima eſſe præſidia non novum, ſed in vulgus notum eſt, non vero alio modo operantur, quam quod magna fiducia præditi non timeant peſtem, unde ab ipſa immunes degunt. Neque dubium eſt quin formidine depoſita & excuſſo protinus timore, quod cum tempore fit, peſtis vehementiam tandem remittat.

Ex hiſtoria medica de vi imaginationis in quibuſdam refertiſſima ſint.

Nec dubitandum ex ſola imaginatione fortiori & terrore peſtem abſente etiam contagio corripere poſſe corpora.

Terror in Peſte plus ſæpius nocet, quam ipſum contagium.

Quorum diverſa Exempla in medium proferuntur.

Quare veſpillones &c. qui animo ſunt præſente raro peſte inficiantur.

Amuleta non alio modo operantur, quam quod magna fiducia præditi non timeant peſtem.

DISSERTATIO
DE PESTE
EJUSDEMQUE CURANDÆ RATIONE.

Primùm edita anno 1708.

PROOEMIUM.

P*ESTIS ingenium naturamque proxima diſſertatione, evidenter ſatis in conſpectum datam arbitramur. In qua fuſe admodum deductum fuit, conſiſtere ejus naturam partim in ſubtiliſſimo putrido principio, partim in ſolo terrore, ſæpe etiam utrumque ad conficiendum ægrum concurrere. Jamque operæ pretium me facturum arbitror, ſi paulo curatius demonſtrem, qua ratione duplices hæ cauſæ, quas modo poſui, in corpora vim ſuam exerant quomodo eadem lædant, in quænam maxime corpora exerceant regnum, & undenam atrox tot ſymptomatum turba & ipſa mors conſequatur. Hiſce enim recte cognitis facilis & expedita curationis ratio inde deducetur.*

§. 1.

De vi terroris qui tempore peſtis timidos homines perculit.

AC de terrore quidem, cum in priore diſſertatione uberius dictum ſit, paucis ſaltem meminiſſe juvat, hunc ſolum ſæpe, cum peſtis tempore perculit timidos homines, maxima pollere vi & peſtem, atque ipſam mortem inſerendi. Dum enim vehementiſſimo ſpaſmo circuitum corporis conſtringit, depulſus inde ſanguis ſumma cum vi ad interiora, maxime ad cor ruit, ibidemque facile ſyncopen, præcordiorum æſtus, epilepſiam, inflammatiooem, palpitationem cordis ceteraque mala excitat, quorum vehementia deſatigatus æger paucos intra dies collabitur. At ampliorem paulo explicationem deſiderat modus, quo miaſma illud putridum, quod peſtem conſtituit, corpora depopulatur. Atque id ipſum quidem duplici omnino via in fabricam corporis noſtri graſſatur, ſiquidem vel in primis ſtatim viis ſævitiam ſuam oſtendit, inque iiſdem inflammationem excitando, funeſtum eſt, vel ex iis in ſanguinem per venas lacteas & poros diffuſum, totam humorum maſſam, qua ſerpit, putredine corrumpit, perniciemque corpori machinatur.

Quomodo operetur.

Cum enim peſtilentialis aura juvante aere, ore excepta, ſalivæ primum ſe admiſceat, mox cum eadem ad ventriculum deſcendat, facile intelligi poteſt, in eo, velut in parte delicatiſſimi molliſſimique ſenſus, primum furorem mali exurgere.

Haud imprudenter agunt, qui ut a contagio corpus defendant, ſubinde expuere jubent.

Quare non imprudenter facere videntur, qui ut a contagio corpus defendant, ſubinde expuere jubent, commendantes eum in finem maſticatoria, & ejuſmodi res, quæ ſtimulando glandulas ſalivam movent, ut ſi quid contagii inhæſit, id ſtatim cum ſaliva rejiciatur. Neque mirum vero, in ventriculo & inteſtinis illud miaſma peſtiferum malorum ſcenam inſtruere, cum ibi adfuſo & ſucco pancreatico, & bile, maxime augeatur, & incrementum capiat. Quos humores dum in naturam ſuam trahit, motuque inteſtino corrumpit, virulentiorem vim induit, quod vel abunde ſymptomatum atrocitas teſtatur. Humores enim acres ſtagnantes dum arrodunt ventriculi tunicas, inflammationem ibi moliuntur, veneni plane naturam æmulantes.

Qua de cauſa cauſtica venena occidant.

Qui adfectus quam funeſtus, quantoque cum periculo junctus ſit, ſatis ſuperque docent omnia venena cauſtica ac acriora, quæ non alio modo necant, quam quod vehementiſſime conſtringendo ventriculi tunicas, inflammationem excitent, quod Cl. WEPFFERUS in *lib. de cicuta aquatica*, fuſe eruditeque admodum perſecutus eſt, variiſque idem comprobavit experimentis.

In diſſectorum ventriculo ſtigmata & maculæ nigricantes repertæ.

Inde eſt, quod HELMONTIUS p. 887. & DIEMERBROECKIUS pag. 272. in diſſectorum ventriculo ſtigmata maculaſque nigricantes ſe reperiſſe adfirment. De qua quidem inflammatione ventriculi, frequenti admodum ſed parum cognito adfectu, fuſius ſupra egi.

Peſtis vis in ventriculo maxima.

2. Peſtis autem vim in ventriculum, & ex ea conceptam inflammationem, ipſa ſymptomata, quæ gravitate ſua maxime terrere debent, demonſtrant. Summa certe præcordiorum anxietas ardorque, calor internus, exteriorum frigus, inquietudo, ſitis, linguæ ariditas, delirium, pulſus inæqualis languiduſque & parvus, imo nauſea, vomitus, alvique profluvium, quid aliud loquuntur, niſi præſentiam veneni peſtiferi intra tunicas ventriculi ferocientis? Quæ quidem ſymptomata cum ad-

Quod ratione & obſervatione probatur.

modum copinſe & erudito ingeoio explicet Cl. FR. DE LE BOE SYLVIUS *Praxeos med. tr. 4. p. 624.* tum alli profeſſores artis vel ſcriptores, qui graſſante peſte vixerunt, memoriæ prodiderunt. Antiquiſſimus ſcriptor THUCYDIDES de famoſa illa peſte, quam ſpecioſe deſcribit, teſtatur, quod qui correpti ea fuerint, ita exurerentur iis interiora, ut ne ſubtiliſſimi quidem veſtimenti contactum tolerarent, quamvis ipſum corpus, ſi extrinſecus tangeres, non admodum caleret, cutis vero exiguis puſtulis eſfloreſceret. Inde etiam FORESTUS *l. 6. obſerv.* 10. dilucide ſcribit, eos qui Delphenſi in peſte periclitarentur, ex humorum in corde virulentia (uti loquitur) ſumma inquietudine jactatos fuiſſe, modo de latere in latus, modo in ventrem, modo in dorſum volutatos, eoſdemque modo ad caput modo ad pedes ſe dejeciſſe, furentis intra præcordia incendii impatientes. Neque aliter RIVINUS, qui in eleganti libello, quo peſtem Lipſienſem complexus eſt, liquido adfirmat, p. 6. in pleriſque fere præcordiorum ſe obſervaſſe anxietatem & cum hac internum æſtum, ſitim nullo humore reſtinguendam, linguæ ariditatem, inquietudinem, jactationem, ſpirandi difficultatem, artuum tremorem, motus convulſivos, vomitus, alvi fluxum, hæmorrhagias periculoſas, dolorem acerbum lumborum viriumque proſtrationem. KIRCHERUS *de peſte pag.* 28. hæc ejuſdem ſymptomata commemorat, nempe cordis angorem, pectoris æſtum, cibi faſtidium, vomitus, animi dejectionem, tenſionem præcordiorum, ſitim, gutturis ardorem, halitus graveolentiam, linguæque ſcabritiem nigritiemque. Et de Brunſwicenſi peſte GIESLERUS *obſ.* 13. 14. 15. tradidit, plerumque eam cum nauſea vomituque & alvi etiam fluxu incepiſſe.

Videlicet quod omnia recenſita mala nil aliud quã ſpaſmodicã ventriculi contractionem funeſtamque inflammationem ſignificent.

Quæ quidem omnia mala nihil aliud ſignificant, quam ſpaſmodicam ventriculi & præcordiorum contractionem earumque partium funeſtam inflammationem. Eadem ex re adparet, ferale peſtis miaſma ventriculum inprimis infeſtare, cujus ſumma ibidem vis maxime conſpicua eſt & atrocitate ſymptomatum & necandi celeritate.

3. Quodſi autem intacto ventriculo & inteſtinorum ſinu per poros & vaſa lactea in ſanguinem transfunduntur corrupti intra primas vias ex putrido miaſmate humores, pro varietate corporis varia identidem facie incedit contagium, modo clementius agens, modo ferocius & cum jacentis ſummo diſcrimine.

Quomodo ulterius in corpore pergat peſtilentiale venenum.

Quippe cum in corpus debilius, fameque & adfectibus vel intemperantia & venere exhauſtum incidit, vel ſi ſuccis crudis impuriſque turgens ſanguis, ſegni cunctantique alveo progreditur, in lympham maxime & ſerum, quod hinc inde ſtagnat vim ſuam putreſcibilem transfert. Inde extincta naturali lymphæ virtute, ipſum elaſticum fluidum vitiatur, & a perniciali illo fœtore, cordis muſculus arteriarumque motus, qui ab illo in robur excitari debet, laogueſcit, viribuſque imminutis ſanguis tardius movetur & putreſcere incipit, quia imbellis natura, erepta omni vi, minus ſufficit peſtiſero fermento ad exteriora propellendo. Quod ubi accidit, ſine ſingulari dolore ardoreque, adfecti deficiunt, omni vitali robore extincto & tota ſanguinis humorum ʒꝛc maſſa in pernicialem putredinem commutata. Eandemque ad ſolida etiam jam penetraſſe, inflatio, partiumque marcor & livor indicant. Tali in caſu pulſus naturali ſimillimus eſt *uti* GALENUS *lib. IV. de præſagiis ex pulſibus* bene obſervat, calor ac tactus mitis & blandus, ſudor & urina copioſa turbidaque, ut vix febricitare videantur.

Ubi robore pollet natura tum virus ad corporis ambitum explicatur.

4. At ubi contra viribus ac robore pollet natura, & ſanguis libero & expedito itinere corpus pererrat, tunc putridum illud corruptumque virus, quod in ſanguinem tranſmiſſum fuit, naturæ viribus ad corporis ambitum explicatur. Idque ipſum ſub ſpecie bubonum & carbunculorum in ſumma cute ſeſe repræſentat, quo in caſu meliora ſperare licet, quippe de experientia notum, prodeuntes in peſte bubones & id genus exanthemata, adeo non triſtia minsri, ut iiſdem erumpentibus infecti potius ſæpiſſime futuræ morti eripiantur. Quod ipſum quidem qusm ſalutare ſit corpori, vel ex eo conſtat, quod hæc exanthemata, ubi adparere cœperunt, demonſtrent, virulentum principium, a ſanguine expeditum, quaſi critico motu ad ſummam cutem depulſam fuiſſe.

Poſt excretionem ſymptomata imminuuntur.

Eademque de cauſa poſt excretionem ejuſmodi ſymptomata imminuuntur, cum manifeſto argumento, malignam materiam ad exteriora ſeceſſiſſe. Sicuti id ipſum variolæ morbilli, eryſipelas & alia exanthemata confirmant, quæ ubi cutim ſubierunt, ſymptomatum furor, ante eruptionem ſævire ſolitus, ſtatim conquieſcit.

Bubones clementiores quam carbunculi.

5. Bubones autem clementioris ſunt naturæ, quam carbunculi aliique generis maculæ, quibus in peſte cutis deformatur. Sunt vero nihil aliud bubones, quam glandularum inflammationes, junctæ cum tumore, æſtu gravique dolore, iidemque ea inprimis loca, per quæ feruntur glandulæ, occupare ſolent, unde circa collum, mammas, inguioa & ſub axillis, ubi msjores paulo glandulæ poſitæ ſunt, maxime conſpiciuntur. Inflammaotur etiam in peſte parotides, quæ tsmen inflammatio bubonum nomine minus inſignitur. Ac ipſas quidem glandulas corrupta peſtiſero miaſmate materia ea de cauſa maxime infeſtat, quoniam hæ ex ſubtiliſſimis tubulis membraniſque nerveis exquiſiti admodum ſenſus conſtant, unde acris cauſtica materia delata ad tubulos cum lympha, dum ibi ſtagnat, corroſione ſua ſpaſmum ac dolorem efficit: Inde conſtrictis tubulis ſanguis & lympha, intercluſo exitu, ibidem deſidet, mox ex humorum ſtaſi partes intumeſcunt, donec ſtagnantes humores corrupti in abſceſſum reſolvantur. Simili de cauſa in eryſipelate inguinales glandulæ cum ardore ac dolore intumeſcunt, quamvis in abſceſſum non eant, quoniam viſcida acris lympha ad has partes delapſa dolorem & ex eodem ſtagnationem excitat.

Salutem prænunciãt ſi cum prodeunt ſymptomata levantur.

6. Salutem autem prænunciant bubones, ſi cum prodeunt, ſymptomata levantur, calor decreſcit, & corpuri paulo ampliores vires, mentique erectior redit alacritas. Bonam identidem ſpem concipere oportet, ſi iidem matureſcunt, ſi attolluntur & laudabile pus fundunt. Sicuti enim variolæ, ſi bene matureſcunt, & pure albicante abundant, felicem morbi eventum, ita & bubones, ſi ejuſmodi modo procedunt, bona pollicentur. Quippe maturitas oleoſum benignumque ſerum indicat, quo materia acris emollita velut amiſſo aculeo torpet.

7. Si quando autem minores ſunt bubones,

ſi lente

Digitized by Google

Contrariū fit ſi lente ſe proferunt vel interiora repetant.

ſi lente cunctanterque ſe proferunt, & ſymptomata increſcunt, vel ſi iidem interiora repetunt, ſi duri ac immaturi & nigricantes inter initia ſtatim adparent, coloremque viridem vel plumbeum referunt, ſiniſtrum exitum omnino augurantur. Neque in obſcuro eſſe poteſt ratio, quippe ſub his ſignis maligna ſuccorum indoles & ſumma virulentæ materiæ vis & acredo ſignificatur. Peſſimum etiam ſignum eſt, ſi poſt bubones petechiæ cutem occupant, ſiquidem eo ipſo intelligitur, nondum omne venenum cum bubonibus ad cutim exiiſſe, ſed multum adhuc malignitatis humoribus implicitum inter corpus reſidere Vid. ſollertiſſimus Practicus RAYGERUS *Obſerv.* 39.

Si poſt bubones petechiæ appareant peſſimum ſignum.

Anthraces non glandulas ut bubones, ſed artus & muſculos eorumque membranas & tendines invadunt.

8. Alia ratio eſt carbunculorum ſeu anthracum, qui non glandulas ut bubones, ſed artus & muſculos eorumque membranas & tendines invadunt. Quæ partes quo teneriores ſunt quo molliori ſenſu pollent, eo plus periculi ægro portenditur, quod etiam ex ſymptomatibus, cum quibus hæc exantbemata erumpunt, facile patet. Antequam enim puſtulæ eruptionem moliuntur, inſignis cordis angor, nauſea, frequenſque animi deliquium ægrum defatigant. Mox ubi emicare cœperunt, circuli nunc rubicundo, nunc cinericio fuſcoque colore coronæ in ſpeciem ſepti, adparent; non raro etiam pluribus veſiculis miliaribus, nunc albeſcentibus, nunc liveſcentibus, dividuntur, aut nodi vel tuberculi alte in cute hærentes furunculi in modum ſummo cum incendio & dolore erumpunt, circumjacentibus partibus rubore lividoque vel cœruleo colore defædatis. In ſumma: furunculorum malignorum naturam exprimunt & ubi in copia ad extrema artuum ſe effuderunt, funeſtæ plerumque ſunt cum propter graviſſimum dolorem, quem ibi movent, adfecti facile conficiantur. Idem periculum propoſitum eſt, ſi ſub ſiniſtra ala vel circa fauces conſederunt. Hæ ipſæ enim papulæ inſtar gangrænæ manant, magnam interdum partem muſculorum exedentes, niſi mature commodiſque auxiliis eorum impetum infringamus.

Furunculorum malignorum naturam exprimunt.

Ferales plerumque parotidum tumores.

9. Tumores vero parotidum ſicut in omnibus malignis morbis, ita in peſte etiam plerumque ferales ſunt, ſi in augmento atque ſtatu morbi hæ glandulæ intumeſcunt. Quamvis enim maligna materia eo transferatur, ob molliſſimum tamen ſenſum earum partium, plexuſque nervorum & cerebri vicinitatem, graves ex eadem orti ſpaſmi lethalia ſymptomata & ipſam mortem adferunt. Quando autem iidem tumores in decremento morbi accedunt, & ad ſuppurationem inclinant, ſalutem etiam prænunciant, quia virulenta materia, qua cauſa morbi continebatur, jam temperata peſtiferam vim perdidit.

10. At ubi venenum peſtilentiale a ſanguine jam digreſſum intra corpus remanet, vel ſub bubonum ſpecie jam ad cutem depulſum ad interiora remeat, quod vomitu, terrore, alvi fluxu & frigore accidit, tum virus intra corpus receptum cum ſanguine & lympha ad interiores partes pervagatur. Quæ quo nobiliores, quo ex ſenſibilioribus membranis conſtant, in eo gravius periculum conjiciuntur. Ubi itaque ad duram matrem delatum fuit, maximum in diſcrimen vitæ adducuntur ægri, quippe pernicioſam ibi molitum inflammationem phrenitidem producit. Sub quo adfectu facies ſanguine turget, oculi rubent, ardent, & ſine jacentis voluntate illacrymant. Iidemque torvum vident, ſudorque circa caput, collum & cervicem frigidus fluit, ſitis alioquin vexare ſolita conquieſcit. Quod argumento eſſe poteſt, a ſanguine ſtagnante ſeri copiam digreſſam & ad fauces delapſam ſitim reſtinxiſſe, & materiam ſudori lacrymiſque ſuppeditare. Atque ab eodem ſanguine intra cerebrum & membranas ejus deſidente fit, ut filamenta nervorum varie irritentur, unde mens variis phantaſmatibus perturbatur, & partes ægrotantis involuntarie hinc inde commoventur. Floccos porro ægri legunt, & modo huc modo illuc in lectulo ſe jactant, modo in hoc modo in aliud latus ſe devolventes, & mox ex ſuperiore ſitu ad interiora prolabentes. Nutant præterea pedes, in membris fit ſubſultus, qui maxime in manuum carpis deprehenditur, reſpirario fit difficilis, pulſus tremulus & formicans debiliſque atque inæqualis, a nervearum nempe tunicarum, quibus arteriæ circumdantur, convulſione. Tandem ubi exteriora corripuit ſpaſmus, facies ex purpureo in plumbum colorem vertitur, extinctoque ſimilis inalbeſcit, tempora collabuntur, nares acutæ fiunt, quæ omnia demonſtrant, mortem adpropinquare.

Quando maxime in diſcrimen vitæ adducantur ægri.

Mortis approximantis ſigna.

Quandoque maligna hæc materia anginam excitat.

11. Quodſi vero maligna materia introrſum regreſſa ad fauces & laryngem deflectit, inflammationem excitat, quam anginam adpellamus. Quæ cum per ſe periculo non careat, tum, ubi peſti accedit, maximum periculum denunciat, ſiquidem correpti peſte, ubi hoc malo adfliguntur, plerumque decedunt, uti bene *idem laudatus* RAYGERUS *obſerv.* 39. adnotavit. Neque enim ignotum eſt, quod angina fauciumque inflammatio graviſſimum periculum adferant, ſi acutis maligniſque febribus adſociantur. Quod jam dudum agnovit Medicinæ Parens HIPPOCRATES, qui *prorrhet.* l. 1. §. 11. diſerte ſcribit, in acutis morbis faucium ſine tumore dolores puſillos & ſtrangulantes eſſe pernicioſos. Adde *aphor.* 35. *ſect. IV.*

Subinde cardialgiā, ſingultum, &c.

12. Ubi vero ad ventriculum rurſus declinatur venenum hoc, præter ſymptomata, quæ ſupra recenſuimus, cardialgiam atrocem, ardoremque vehementiſſimum, extremorum frigus, defectionem animi & ſingultum haud dubium futuræ mortis indicem procreat. Idem ubi inteſtinorum membranis inhæſit, periculoſæ fiunt diarrhœæ, quia plerumque ſoluta in peſte alvus, niſi tempore critica deſcendat, mortem comminatur. Inde CLAR. RIVINUS *in tractatu de peſte* ſolerter adnotat, vix centeſimum ex iis, quos alvus citatior ſub hoc adfectu exercuerit, mortem effugiſſe.

Diarrhœā,

13. Sæpius autem accidit, ut venenum peſtis evolutum e ſanguine interiores partes, maxime in ſenſibilioribus corporibus, vehementi ſpaſmo adficiat, unde ſanguis cum impetu ad alias partes delatus, diſruptis vaſculis effunditur. Inde ubi ad caput redundat, per nares, ſi ad pulmones, per os, ſi ad uterum, per naturalia exoneratur. Ex quibus tamen ſanguinis profuſionibus in quibuſcunque etiam locis fiant, nihil boni prædicere licet, quando plerique ex iis, qui adfectis peſte adfuerunt, ferales hæmorrhagias plerumque eſſe, profitentur. Sic RAYGERUS obſervatione 39. obſervat, mortem, quoties ſe menſtrua oſtenderent, haud procul abfuiſſe. Æque periculoſa lues eſt, ſuperveniente ſanguinis ex naribus profuſionem

& Spaſmos producit.

Ferales oriuntur hæmorrhagiæ narium, oris, pulmonum, uteri.

V 3 ſputo

ſputo ſanguinis , ſicut Mindererus *de peſtilentia c.* 11. experientia in edoctus demonſtrat. Et recte judicat *Doctiſſimus* Diemerbroeck *lib. de peſt. cap.* 13. ex peripneumonia ſanguinem tunc maxime per os & pulmones reddi. Forestus porro *in diffuſa ſua praxi* obſervat, pleroſque ex iis , quibus , cum peſte decumberent, ſanguis ex naribus vel pectore fluebat , periiſſe l. V. c. 13. Idemque confirmat Verzascha , qui *obſ.* 64. *pag.* 135. prodidit , lethalem plerumque fuiſſe peſtem, ſi hæmorrhagia narium acceſſerit. Et plures quidem exiſtimant, hæmorrhagias , quæ peſti adjunguntur , adeo non terrere debere, ut potius ſalutem polliceantur. At hos quam maxime errare , bene adſerit laudatus Diemerbroeck , cui tanto plus credendum puto , quanto magis & experientia & ratio eidem adſentitur. Fruſtra enim natura laborat per has vias venenum , quod per totum ſanguinem fuſum eſt , expellere , unde exhauſto vitali fonte , ſpiritus imminuuntur & collapſis viribus , quæ exterminando veneno requiruntur , illud in corpore remanet , & putredo longe lateque pervagatur.

Aliis ſoporibus quidam afficiuntur.

14. Ipſa autem ſymptomata , uti jam ſupra monuimus , pro diverſitate corporis , diverſam etiam induunt faciem. Quodſi enim corpus fuerit pituitoſum , ſi venæ multum ſeri trahunt , ſanguis ad caput confluit , unde copioſo ſero ſecedente , aliis ſoporibus & deliquiis animi adfecti opprimuntur. Et experientia teſtatur , in ejuſmodi imbecillis phlegmaticiſque corporibus raro fermentum putridum expelli , ſed retentum intra ſanguinem & corpus putredine ſua omnia corrumpere. Inde cum ſerum maxime ſecedat , ſudor copioſe fluit , & urina ſolito largius effunditur. Quale urinæ profluvium ſi extra tempora critica accidit , funeſtum plerumque judicatur , uti ſcite commemorat Riverius l. de feb. peſtilent. p. 217. Si in ſanguineum corpus peſtis incidit , copioſi ſe bubones oſtendunt , puſtulæ fiunt rubræ , & celerius perveniunt ad maturitatem. Melancholicos ſub hoc adfectu inſomnia terroris plena inquietant. At cholerici vigiliis , inflammationibus & hæmorrhagiis exercentur.

Melancholicos inſomnia & terrores inquietant. Cholerici vigiliis exercentur.

15. Demonſtrato itaque jam modo , quo peſtis corpora noſtra devaſtat , expoſitiſque ſymptomatibus , non alienum nobis videtur , & de iis dicere , quæ & ad peſtem diſponant , & quænam corpora aliis paratiora ſint ad eamdem labem concipiendam. Principio autem ſatis conſtat , famem quam plurimum ad peſtem conferre , ſiquidem hæc illam plerumque ſequitur , adeo ut vulgare etiam proverbium inde innotuerit : ὁ λοιμὸς μετὰ λιμόν , peſtis poſt famem. Id quod ſi ad annales & hiſtoriarum monumenta recurrere placeret , multis ubique exemplis poſſet confirmari. Plutarchus aliquoties peſtilentiam ex fame proveniſſe teſtatur , idque in Demetrio & Antonio no. 10. exemplis confirmat, eandemqua peſtem cum ſimili de cauſa in Cæſarianis caſtris milites adflixiſſet, liberaliori victu generoſoque vino profligatam , idem in *Vit. Cæſar.* adnotavit. Neque longius eſt arceſſenda ratio , quippe oppreſſa fame plebs , ut deſideriis naturæ ſatisfaciat , prava alimenta ejuſmodi tempeſtate ingerit , quibus digerendis cum non par ſit ventriculus , noxii intra corpus ſucci malæque indolis adcumulantur. Accedit , quod ubi poſt anguſtiam annonæ lætior copia adfluere cœpit , ejuſmodi hominum genus avide ſe impleat , unde alimenta languente calore ventriculi , parum ſalubriter concocta pernicioſam contrahunt malignitatem. Quod quidem ſub militum exemplo eleganter confirmari poteſt , qui ubi in hyberna conceſſerunt , maximam ſæpe partem & ægrotant & commoriuntur , non alia de cauſa , quam quod exhauſtum opere militari vigiliiſque & aeris victuſque injuriis corpus , tum ubi lautior victus ſuppetere cæpit , nimia ciborum mole onerant , quos cum natura , adtritis jam viribus , non poſſit ſubigere , effœtum illud plane pronumque & paratum ad putredinem & naſcentes inde morbos reddunt. Et ipſa quidem , ut ad hanc redeamus , fames ob id etiam aditum peſtilentiæ in corpus parat , quod eo tempore inuſitati monſtroſique cibi , ut equi , canis aſinique & aliæ putridæ carnes , frumentum vitiatum fructuſque inſalubres adſumuntur. Quæ alimenta cum prava & aliena ſint corpori noſtro , pravos etiam & alienos ſuccos procreant , adjuvante eorum malignitatem nauſea , cum qua inſolitæ hæ acceptæ dapes minus recte concoquuntur , fluido illo elaſtico , quod per copioſos nervos ventriculo infuſum concoctionem egregie juvat , ſub hac averſo & ad interiora refugiente. Itaque ejuſmodi ſucci cum per ſe putredinem facillime induant , tum multo magis potenti peſtis fermento iiſque multiplicativo obſecundant. Ita Rulandus Capellutus in lib. quem de peſte compoſuit , ſcribit , ex eſu porcinarum carnium , calore vehementi dominante , mille homines periiſſe. Jamque cum fames tantopere lenocinetur peſti , ratio præſto eſt , cur eadem pauperes magis quam lauti delicatique hominea abſumantur.

Fames quã plurimum ad peſtem confert.

Qua de cauſa.

Ratio quare milites ubi in hyberna conceſſerunt , maximam ſæpe partẽ & ægrotant & commoriuntur.

Ex porcinarum carnium eſu , calore vehemente dominante mille homines perierunt.

Intemperantia non minus peſtem fovet.

16. Uti autem inedia & fames peſtem quamplurimum fovet & adjuvat , ita & intemperantia non minus eo præſtat præſidii adjumentique. Dum enim cibi avidius ingeruntur , natura , velut mole onerata , neque os atterere , neque ea , quæ abundant , per congrua loca expellere poteſt. Unde exortæ cruditates & in ventriculo ab accedente lympha & bile maxime exaſperatæ , & contagium facillime amplectuntur , idemque mirum in modum augent ac propagant. Quare quo majus damnum ingluvies minatur corpori , eo firmius præſtantiuſque præſidium in peſte promittit temperantia , merito ab omnibus qui diligentes ſunt ſalutis ſuæ , ſtudioſe conſectanda. Inde Diodorus Siculus , dum fatalem illam Numidæ peſtem deſcribit , diſerte admonet , commoda victus ratione , frugalitate ac moderatione affectuum ejuſmodi tempore communem luem maxime evitari. Qua quoque ratione Socratem accepimus , ſe incolumem præſtitiſſe , cum diriſſima lues Græciam & Atticam inprimis devaſtaret , temperantiæ nempe legibus ſe adſtringens , cujus etiam beneficio in communi clade ſuperſtes perſeverabat. Sicuti contra Riverius bene obſervat , proclivia ad peſtem ea corpora eſſe quæ copioſo abundant ſanguine , eundemque habitum ex intempeſtivo atque lautiore victu ſibi contraxerunt.

Præſidium promittit temperantia.

Proclivia ad peſtem corpora copioſo abundant ſanguine.

Venus quã plurimum valet ad peſtem intra corpus recipiendam.

17. Cum proinde luxuria peſtis ſit corpori noſtro & ad idem malum præparet , non difficile eſt intellectu , comitem quoque luxuriæ venerem quamplurimum valere ad peſtem intra corpus recipiendam. Scilicet immodica venus maxime enervat effeminatque corpus ,

ideoque

ideoque hæc perniocioſiſſima in peſle, quia quo magis debilitatum eſt corpus, eo minus vel futuræ putredini reſiſtit, vel jam receptam excutère poteſt. Quantum autem venus frequentior emnlliat debilitetque corpus, ex eo colligi poteſt, quod ſubtilis roſcidaque lympha, quæ vim ac robur partibus præbet, ſub hac ipſa exhauritur.

Qua ratione.

Balnea peſtem adjuvant.

Neque minus balnea calida ſi frequentior inprimis eorum ſit uſus, peſlem adjuvant, ſiquidem hæc ſolvendo fibrarum tonum corpus valde debilitant, unde labeſactato ſalutari ſanguinis motu illud obvium expoſitumque fit putredini.

Hujus rei teſtes ſunt populi orientales.

Id quod exemplo ſuo declarant Orientales populi Turcæ, Ægyptii ceterique, quorum corpora quod peſti obnoxia ſint, præter alias res magna ex parte immoderato uſui calidæ lavationis videtur adſcribendum. Quippe hæc laxando babitum corporis, fibris motricibus robur impellendo ſanguini deſtinatum detrahit, unde hic ſegniore flumine progreſſus, adcumulatis intra eum ſordibus, facile putredini patet, ad quam quantum ejuſmodi balnea faciunt, quivis de facili intelliget, qui perpenderit, ex calido & humido putredinem progenerari.

18. Cum proinde ex iis, quas adhuc propoſuimus, ſatis eluceat, impuris corruptiſque intra corpus ſuccis & fibrarum imbecillitate foveri peſtem, ſequetur inde, phlegmaticos, ſcorbuticos, cachecticos, cacochymicos & qui otio deliciiſque diffluunt, peſtem facile incurrere.

Mollia puerorum corpora plerumque peſtis infeſtat.

Inde & mollia puerorum corpora plerumque infeſtat, notante RAYGERO, in peſte Poſonienſi, quæ tria millia hominum rapuit, infantes, femellaſque maxime, interceptas. Cujus rei hæc ratio eſl, quia ejuſmodi corpora impuris, ſalſis, acribuſque ſordibus turgent, partim debilibus fibris & minus potentibus ad motum a natura prædita ſunt, vel diuturno morbo earundem robur perdiderunt.

Gravidis inde plus periculi inſtat.

Inde etiam quod gravidis plus ab lue noſtra periculi inſtet, quam aliis mulierculis, quia illæ dum uterum gerunt, cacochymicum plerumque habitum corporis colligunt, facile inde graviuſque contagio adfligendæ.

Teſtibus Foreſto & Diemerbroeckio.

Et obſervavit FORESTUS *l. 6. obſerv. IX.* in peſle Delphenſi raro gravidas evaſiſſe. Cui accedit nobiliſſimus Medicus DIEMERBROECK, qui *lib. 1. c. 15. de peſle* ſcribit, feminas, quæ in Neomagenſi peſte abortum fecerint, aut inſtante tempore peſtis, aut in peſle, peſle correptas periiſſe omnes uno vel altero infante conſervato. Inde cum tantum ipſis periculum impendeat a peſte, nihil ſalubrius conſultiuſque illis eſſe judicamus, quam loci mutationem. Laſſitudo etiam ſpontanea, nauſea, color faciei mutatus, inſomnia, vigiliæ & timor indicio ſunt, corpus ad peſtem inclinare.

19. Evolutis itaque jam iis etiam quæ ad peſtem diſponunt, reſtat, ut demonſtremus modum, quo quiſque ſuum corpus, ubi hoc malum ingruit, ab ejus impetu tueatur. Cum enim præſervatio & firmior, & tutior ſit in omnibus morbis depellendis, merito hæc peſtis tempore diligenter admodum amplectenda eſt, quippe quæ lues facilius averti quam curari poteſt.

Medicina ab imminente peſte tutum præſtans corpus nondum ad liquidum perducta eſt.

Quamvis autem diu multumque agitatum ſit in ſcholis medicorum, ut ejuſmodi medicinam, quæ ab imminente peſle tutum ſecurumque præſtaret corpus, invenirent, nondum tamen ad liquidum per luctum eſt ejuſmodi medicamentum. Nec unquam forte adparebit, ſiquidem cum in præſervatione id inprimus agendum ſit, quod tamen arduum, ne miaſma peſtiferum ſuccos vitales ſubeat, & ne humores corrupti intra primas vias naturam geniumque ejus, ubi acceſſit, trahant; de facili videre eſt, ad id impetrandum non unum ſufficere remedium, ſed plura eſſe adhibenda. Ex quo intelligi poteſt, quam lubrico inſiſtant fundamento, qui hoc vel illo auxilio peſtem averti poſſe contendunt.

Quidam dum promtum ad arcendam peſtem præſidium, via dicere ut perpetuo ſalivam reddant, nuper in ſuo de Peſte Libello explosit & cachinno excepit G. Goris Medi Leidenſis.

20. Atque alii quidem, cum viderent peſtiſerum miaſma cum aere circumfuſo intra os acceptum, ibidemque ſalivæ admixtum in ventriculum, cum eadem delabi, promtum inde præſidium, uti ipſis viſum fuit, ad arcendam peſlem traxerunt, nempe ut perpetuo ſaliva redderetur. Quod auxilium cum multi probent, tum ejuſdem præſtantiam peculiari libro Bohemus Medicus DOBRZENSKI adſeruit. Idemque ſecuti iter alii, maſlicatoria, balſamica, myrrham electam, radicem angelicæ, cortices citri & alia adjecerunt, & ex his trochiſcos formatos ſub lingua continendos præceperunt. Idque inde efficere conati ſunt, ut in primo quaſi flore virulentum miaſma ſtrangularetur, cauſtica ejus vi per balſamicam virtutem imminuta, deinde ut harum rerum uſu expreſſa de glandulis ſaliva copioſe flueret, & cum bac venenum etiam ſimul rejiceretur; Quam utramque methodum licet nos minime improbemus, eandem tamen minus ſufficere excludendo tam ſtrenuo malo arbitramur, experientia illorum confirmati, qui crebris obſervationibus quas de peſte condiderunt aperte teſlantur, plurimos ex iis, qui in frequenti uſu haberent ejuſmodi res, nihilo ſecius correptos peſte occidiſſe.

21. Jam quid de iis dicemus, qui vitium peſtis in aere latere profeſſi, hunc emendare maxime ſtudent, ſub exemplo HIPPOCRATIS, cujus hic autoritatem prætendunt, ſub dio ſtrues lignorum vel pulverem pyrium ſclopetis tormentiſque excuſſum accedentes. Iidem etiam accenſis odoribus ex myrrha, ſuccino, maſtiche, olibano aliiſque reſinis & privatas ædes & publica loca hoc modo contra peſlem communire adlaborant.

Aeris emendatio parum firmum præſtat præſidium.

Quamvis hæc omnia quam parum firmum præſidium præſlent, non ignorare is poterit, qui conſiderat, in peſte ipſum aerem adeo non vitiatum eſſe, ut & ſub ſalubri clementique cœlo hæc lues ſæpe oriatur.

Sub humida & pluvioſa tempeſtate ignes & ſuffimigia comprobamus.

Illud tamen ſcire oportet, boc auxilium tum utique laudandum eſſe, cum ſub humida & pluvioſa tempeſlate peſtis dominatur. Nihil æque enim hanc luem fovet, nihil magis eidem vires addit, quam ejuſmodi aeris conditio, ſub qua laxata corporis compages admodum langueſcit, unde imminuto ſalutari humorum circuitu, neceſſariæ excretiones laborant, iiſdem turbatis ad corruptionem corpus præparatur.

Si autem ſerenus ventiſque perflatus ſit aer, ea damnamus.

Quapropter ſub tali aeris habitu accenſos ignes ſactoſque odores omnino comprobamus, eoſdem tamen, ſi ſerenus ventiſque perflatus aer adeſt, merito damnamus cum tali tempore plus dammi quam utilitatis præſtent. Adjicit nobis calculum ſuum Vir peritiſſimus MORELLUS, qui *c. 5. de febribus peſtilentibus* ſalſe admodum hanc rem perſtringit: Eat inquit bonus ille Senex (HIPPOCRATES) jubeat idem noſtris, ut incolis quondam in inſula Coo, frutices juniperi colligere & cremari. Videat an ut olim poſſit fugare peſtem fumigatum,

credo

Digitized by Google

eredo ſatis eſt præterita peſte hic in noſtris ædibus, ſatis crematum ſruticum juniperi, ſed per condenſata nubila fumi intravit lues, & oculis deſtituta, qui fumi mordacitatem alias ferre nequeunt nimis diſtincte invenit, quos mactaret. Idem quod de fumigatione monuimus, de tabaci uſu tenendum eſt, quem velut ſummum præſidium contra peſtem multi prædicarunt. Sed & eoſdem ſalli, uſus & experientia omnino declaravit.

Idem de tabaci uſu eſt tenendum, quem tanquam ſummum præſidium contra peſtem multi prædicarunt.

Famoſa Amuleta. Ex quibus parabantur.

22. Tranſimus jam ad amuleta famoſa apud veteres remedia, quibus contra peſtem mirificam virtutem adtribuerunt, quid de his judicandum ſit, exploraturi. Notum eſt, ex mercurio & arſenico bæc compoſita veteres cordi adpendiſſe, falſo perſuaſi, venena hæc, quaſi ſympathia quadam, attrahere venenum in ipſa aere contentum, ne illud interiora contrectaret. Sed enim iſti commendatores turpiter ſe dant, & a quoque peritiore medico merito reprehenduntur. Inter quos legi meritur VERZASCHA *obſervat.* 66. & ANTON. DEUSINGIUS *in Tract. de peſte P.* 10. *S. iij. c.* 3. a quibus mala ab arſenici amuleto tempore peſtis geſto diſerte commemorantur. Eodemque loco eleganter admodum oſtenditur, vanam hanc de arſenici in peſte virtute opinionem ex male intellecto Arabico idiomate ſubortam in praxin ſubrepſiſſe. Commendaverat enim medicus Arabs ſacculum *Darſeni* quod in ea lingua cinnamomum eſt, quæ vox ſervata aliquantum apud mediços, ut hodieque paſſim fieri ſolet, ab ignaro poſtea linguæ in arſenicum verſa eſt, quem errorem alii ſecuti eundem ſubinde ad poſteros propagarunt. At ſi quid præſtant amuleta, quod tamen quam minimum fore arbitrimur, id utique apud ignaram plebem fiducia præſtant, quippe ejuſmodi ſimplices homines confiſi medicamento, quod in pectore gerunt, omnem timorem formidinemque, res admodum pernicioſas tempore peſtis, ex animo ejiciunt.

Si quid præſtent, id apud ignaram plebem fiducia præſtant.

Fonticuli majori laude ferendi ſunt.

23. Majore utique laude ferendi ſunt fonticuli ſeu ulcera arte facta, quæ multi, velut egregium adverſus peſtem auxilium, commendant, non ſine ratione perſuaſi, per hæc, vel ſpontaneo naturæ motu, vel remediorum vi, venenum peſtilentiale exterminari. FABRICIUS HILDANUS *centur. IV. obſerv.* 23. & 86. prodit, ſe in atrociſſima peſte Lauſanenſi beneficio ulcerum ejuſmodi, quæ in ſiniſtro bracchio & poplite aperuerat, ſervatum, imo neminem ex iis, qui fonticulos gerebant niſi præter quoſdam cacochymicos, ex lue occidiſſe. Quod argumento eſſe poteſt, quanti ſit æſtimandum in peſte boc genua auxilii, cujus virtutem DEUSINGIUS quoque *tr.* 10. *de peſte c.* 23. HIERON. MERCURIAL. *de peſte c.* 23. & PARÆUS *l.* 22. *c.* 27. ſuis quiſque laudibus nobilitarunt. Nos vero quamvis negemus, hoc tanquam exploratum & commune convenienſque omnibus auxilium in peſte præcipiendum, illud tamen adſerimus, fonticulos in peſte magna cum utilitate geri firmis id perſuaſi argumentis. Per hæc enim alia purgamenta ſanguinis ſeu corrupta materia ex ſanguinis & lymphæ maſſa rejecta percolatur, imo ſalinæ acres noxiæque ſordes huc delatæ exterminantur. Quod illi ſuo exemplo teſtantur, qui Spalinis, doloribus, catharris diu vexati, multis fruſtra tentatis; tandem hoc admoto auxilio, mirifice adlevantur. Veroque ſimillimum eſt, & peſtis tempore noxios corruptoſque humores, per hæc loca expulſos, minus alimenti præbere circumfuſo peſtifero miaſmati, idemque ubi interiora ſubiis, naturæ viribus per hæc ulcera diſſipari. Quod demonſtrare videtur ille apud VERZASCHA *obſerv.* 61. qui cum fonticulus humorem nigricantem. dimiſiſſet mirifice ſtatim adlevabatur.

Magna cū utilitate in peſte geruntur.

Nefas eſt præterire alexipharmaca.

24. Nefas aſt præterire alexipharmaca calidiora, quæ cum velut propria peſti remedia a multis extollantur, merito judicium ſententiamque noſtram deſiderant. Talia ſunt, ne omnia complectamur, theriaca & ejus extractum, angelica, vincetoxicum, zedoaria, electuarium Orvietan, elect. camphoræ Kegleri, elixir antipeſtilentiale Crollii, elix. proprietat., ol. antipeſtilentiale aliaque quæ magnifico titulo inſigniuntur. At hæc ipſa non modo fallere ſpem de illorum virtute conceptam, ſed & nocere ſæpe, imo faces ſubjicere furenti intra præcordia malo, non difficile eſt, multis obſervationibus adſeverare. Suffecerit tamen in teſtimonium citaſſe clariſſimos artis profeſſores, qui uno ore & in cura & præſervatione hæc noxia eſſe tradiderunt. Videatur CALDERA DE HEREDIA *de peſte Hiſpalenſi* & HILDANUS *de peſte Bernenſi cent. V. obſervat.* 59. Multus tamen inprimis eſt in iis condemnandis THONNERUS qui plurimis obſervationibus adſtruere ſatagit, omnes peſte abſumtos fuiſſe, qui alexipharmacis calidioribus abuterentur. vid. *l.* 1. *p.* 64. 65. 67.

Ut Theriacam aliaque quæ magnifico titulo inſigniuntur.

Multus tamen inprimis eſt in iis condemnandis Thonnerus & Nicolaus Ellain. med. Pariſienſis.

Qui peculiare peſtis antidotum adhuc in abſcondito naturæ ſinu reconditum latere.

25. Igitur cum animadverterent medici firmum exploratumque contra peſtem vix reperiri remedium, abjecta plane omni ſpe eo adductos multos ex iis credo, ut cum PALMARIO *c.* 17. *de febre peſtilente* exclamaverunt peculiare peſtis antidotum adhuc in abſcondito naturæ ſinu reconditum latere. Inde relictis remediis, fugam ceu unicum præſidium, quo peſtis prohiberi poſſit, commendare cœperunt, HIPPOCRATEM ea in re ſecuti. THUCYDIDES in famoſa illa peſte maturam fugam tardumque reditum præcipit, cujus memor conſilii GALENUS, cum ſæviret Romæ peſtis, collectis vaſis urbem deſeruit & in ſalubriora conceſſit loca, patum tutam eſſe ratus cum infectis eſſe converſationem.

Quidam relictis remediis fugam ſeu unicum præſidium commendant.

26. At cum fuga quiſque ipſe ſibi conſulere poſſit, minus conſulendus eſt medicus; ubi autem manendi neceſſitas incidit, proſpiciendum utique eſt aliis auxiliis, quæ & nos hic ſubjiciemus. Demonſtravi nempe in priore diſſertatione & in præſente etiam attigi, terrorem de peſte incuſſum plus nocere ipſa peſte, & hoc ſolo, etiam abſente peſte, multos conſumi, iiſdem malis, quibus qui laborant peſte, jactantur, excruciatos. Terror enim, conſtrictis acuto ſpaſmo exterioribus, ſanguinem ad interiora ſumma cum vi urget, atque ibi vehementiſſima mala maxime inflammationes præcordiorum ac ventriculi excitat, unde HELMONTIUS eſſentiam peſtis in *archeo terrefacto* collocavit. Atque ſi ex ſolo terrore peſtis corripere poteſt, nullum dubium eſt, quin infectis maxime terror ſit pernicialis. Quare eleganter SENNERTUS in *praxi pag.* 798. ſcribit, ſatius eſſe, ipſam peſtem quandoque diſſimulare, nam in hujus principio plures reſtitui, antequam malum intelligant, & in progreſſu, qui animo præſente ſunt, evadere. Illud omnino certum exploratumque eſt, miaſma peſtiferum, ſi homines

Helmontius peſtis eſſentiam in archeo terrefacto collocavit.

mines timore & terrore perculſos occupat, vel qui anxii ſuſpenſique ſunt de eventu morbi, longe majus periculum minari, exiguamque ſpem præbere ægrotantem reſtituendi. Inde etiam jam ſæpe nobis ad partes vocatus RAYGERUS in Poſonienſi peſte obſervavit, qui terrore metuque occupati eſſent eos, ubi concepiſſent peſtem, periiſſe fere omnes. Quod dubitare nos non ſinit, quin quo majorem in peſte perniciem, terror, eo præſtantiorem opem ferat animi tranquillitas, ſi huic recte ſtudeatur. Abſit proinde terror, abſit metus mollitieſque illa animi, excitandus & erigendus potius eſt animus, eidem que ſemper illud oberrare debet, quod neſcio quis apud Curtium militibus inculcat, mortem plerumque effugere (in peſte) qui contemſerit, timidiſſimum quemque eandem conſequi.

Quo majorem in peſte perniciem, terror, eo præſtantiorem opem fert animi tranquillitas.

27. Et quoniam ſupra poſuimus, peſtis eſſentiam in ſumma celerrimaque verſari putredine, eandemque per contagium, quod in motu putrido conſtitutum eſt, ſuccis corporis induci, facile exinde perſpici poteſt, omnia, quæ putredini contraria, ejuſdemque inteſtinum remorantur motum, inter ſumma peſtis præſidia oportere connumerari. Ipſum autem contagium ingreſſum etiam interiora corporis cum minus diffundere poſſit vim ſuam, niſi corrupta intra corpus humorum moles accedat, intra corpus humorum moles accedat, hinc illud diſcimus, ad propulſandam peſtem neceſſarium eſſe, ut hi ipſi removeantur. Adque id quidem unice præſtat perennis ille ſanguinis motus libero æquabilique curſu corpus obiens, quippe qui putredinem, ad quam natura ſua quæque corpora feruntur, arcet, ſordes inimicas alienaſque ſanguini per congrua loca expellendo. Quo magis, qui tutus eſſe cupit a peſte, non negligere debet ea, quibus hunc ſalutarem motum ſalvum incolumemque præſtet, ut adauctis excretionibus, ſolidis partibus ſuum robur concilietur. Ita videtur, ex ingenti remediorum ſegete non dari præſtantius remedium, non quod perinde adverſetur peſti eidemque aditum in corpus intercludat, quam vinum non quidem promiſcue adſeptum, ſed temperatum acidulum, quale eſt excellens Rhenanum. Quod quantam vim contra putredinem & peſtem contineat, intellectum eſt in ſuperiore peſte, quæ ante aliquot annos Germaniam noſtram adflixit, in qua vinum ſaluti fuiſſe, ejus temporis homines adnotarunt. Hoc enim intus ſumtum vires mirifice reficit, torpentemque metu animum excitat atque confirmat, timorem excutit, ſudorem & urinam promovet, & ſubtili temperatoque quo pollet acore reſiſtit putredini. Quod videmus in ſphacelo, in ulceribus putridis, in quibus vinum mirifice prodeſt, nihilque eodem excellentius ad ſanguinem qui in aliqua parte coiit, diſcutiendum. Ipſius autem vini uſus, quem in peſte ſummopere omnino commendamus, hanc methodum deſiderat. Primum eo diligenter collui debet os, maxime ſi cum infectis converſamur, ut abſterſis nempe ſordibus oris & vitioſa ſaliva ipſi miaſmati aditus intercludatur. Oportet autem & illud matutino tempore modice deguſtare, ut impedita ſic corruptione ſuccorum refectiſque viribus, ſalutaris ſanguinis motus exinde augeatur.

Peſtis eſſentiam verſari in putredine exinde perſpici poteſt, quod omnia quæ putredini contraria ſunt ejus motum inteſtinum remorantur.

Non datur præſtantius remedium perinde peſti adverſans quam vinum Rhenanum.

Quod obſervationibus atque exemplis probatur.

28. Ac vinum quidem cum mirifica ei virtus contra peſtem ceſſet, gratia par, merito eſt divitibus lautiſque hominibus commendandum; pauperes vero, quibus non ſuppetit facultas idem comparandi, acetum vini loco ejus adſumere poſſunt, cui non minus ineſt vis, putredinem peſtemque a corpore prohibendi. Debent autem, qui hoc utuntur, jejuni aliquot ejus cochlearia ſorbere, eodemque & ſovere nares & os colluere, meliuſque illud erit, ſi adjectis calendulæ floribus it. ſcordio rutaque fuerit deſtillatum. Mirum eſt, quanta ejus ſit efficacia in adjuvando corpore contra graſſantem labem, ſiquidem diſcutiendo ſolvendoque coagulatos humores, ſtimulandoque fibras ſalutares corpori excretiones, ſudorem urinamque egregie provocat, & inde corpus a peſtiſera hac labe præſtat illibatum. Quod, vulgi etiam experimentis confirmatur, ex quo multi, teſte KORNHAUERO in libro quo in PARACELSUM *de peſte* commentatus eſt, qui allium ex aceto adſumebant, corpus a peſte defenderunt. Et ne vulgi imperitæque plebis experientia abutamur, & ipſos medicos eoſque clariſſimos in teſtimonium vocare juvat, qui uno fere ore præſtantiam hujus auxilii deprædicarunt. Ipſe SYLVIUS *in libro de peſte* ſcribit, ſe beneficio aceti calendulati, quod cum pane adſumſerit peſtem evitaſſe. Cui quidem ſuffragio ſuo juvat magni identidem nominis medicus BARTHOLINUS, qui *centuria IV. hiſt.* 13. de aceti viribus hoc prodidit: Noſtrates, inquit, peſte graſſante, ſolo aceto calendulæ ſe muniverunt, eodemque evaſerunt incolumes.

Pauperes acetum adſumere poſſunt.

Vel allium ex aceto.

Sylvius aceto calendulato beneficio peſtem evitavit.

29. Cuſtodiendæ autem valetudini in peſte præter hæc, quæ recenſuimus, maxime inſerviunt leniora laxantia, quæ balſamica virtute & confirment viſcera, clementerque ſollicitando fibras inteſtinorum, alvum præſtent ſolutiorem, ut a moleſto onere humorum corpus liberetur. Qualis quidem virtus expectari debet ab elixir proprietatis Paracelſi & pillulis Ruffi ſimilem ad modum adparatis. GESSLERUS certe obſervatione de peſte, ſancte adſeverat, neminem ex iis ſublatum peſte, qui alvum ſibi ſubinde his moriulis laxaverit: Recipe *aloes drachmam unam, rhabarbari ſcrupulos binos, ſulphuris, nitri ſingulorum ſcrupulum ſemis, ſacchari candidiſſimi q. ſ.* Nos ſequentes pillulas ſummæ fore utilitati arbitramur; Recipe *aloes ſuccotrinæ, extract. ſcordii, C. B. myrrh. elect. ſuccini, maſtiches ana drachmam unam, extract. rhabarbari, fl. benzoes, fl. ſulphuris, croci, ſalis ſuccini ana* gr. xij. *camphoræ gr.* vj. *olei juniperi guttas* x. *m. f. l. a. pillulæ*, quarum una doſis quindecim grana complecti debet, eædemque bis per ſeptimanam ſumptæ corpus mirum in modum adlevabunt.

Cuſtodiendæ valetudini in Peſte quoque inſerviunt leniora laxantia.

Ut Elix. propriet. Paracelſ. Pil. Ruffi &c.

30. At fruſtra fuerint forſan hæc medicamenta, fruſtra præcepta atque cura medici, niſi hæc temperantia ac continentia velut fulturis quibuſdam ſuſtineantur. Ideoque nos ſupra jam monuimus, ſi quo tempore, certe peſtis tempore rem adprime neceſſariam eſſe temperantiam atque ſobrietatem, qua tantum adjuvatur valetudo, quantum ingluvie libidineque debilitatur. Ex hac enim concepti intra corpus crudi impurique humores hinc inde ſtagnant, qui & corruptionem facile induunt, & ipſi miaſmati ſuggerunt alimenta. Sicuti contra temperantia & frugalitate ſua ſuccis ſa-

Temperantia ulterius commendatur.

ſalubritas temperieſque conſervatur, & progreſſus inde ſanguinis motus placido æquabilique itinere, & vires corpori ſuggerit, & quæ aliena & inimica ſunt corpori, per ſpiramenta cutis & cetera loca dimittit. Quo fit, ut nec peſtifero miaſmati aditus pateat, vel admiſſum intra corpus, ſubtracto ipſi quaſi fomento, facilius feliciuſque dilabatur. Legem itaque temperantiæ ac continentiæ ſibi indicere debet, cui ſalus peſtis tempore curæ eſt, & abſtinere ab carnibus ægri animantis putridiſque, maximeque carne ſuilla, quæ ſummopere auget humores, eoſdemque inutili mole oneratos corrumpit. Aliena etiam ſunt ejuſmodi tempeſtate dulcia, ſaccharum, poma, muſtum & lac aliaque quæ fermentatione qua agunt, corpori nocent. Modicus etiam uſus ſit carnium, ne accumulati inde ſucci corporis cum propter molem minus expedite ſe moveant, putredini præbeant occaſionem.

Sectandus aer ſerenus.

31. Uti autem peſtis tempore ſummo cum ſtudio vitari debent, quæ putredinem excitant, ita non minori cura ea ſunt amplectenda, quæ eidem adverſantur. Oportet igitur ſectari maxime aerem ſerenum, habitare in ſublimioribus ædibus, quæ ad ſeptentrionem ſpectant, & ventis orientalibus perflentur. Quare & magiſtratus per edicta cavere debet, ut plateæ diligenter verrantur, eædemque mundæ nitidæque ſerventur, nec ſordes atque purgamenta quævis in eas projiciantur.

Verrantur diligenter publicæ plateæ.

32. Contemplati jam igitur præſidia, quibus integra in peſte valetudo ſervari cuſtodirique poſſit, res poſtulare videtur, ut & ad curam hujus mali accedamus. Quæ quamvis admodum difficilis, quippe quæ cum putredine inſenſiliſſima re corpori pugnat, tamen de ea non deſperandum videtur, ut fecerunt multi ex veteribus medicis, quos fallente cauſa ſæpe feſellit curandi ratio. Ideoque ſolam naturam, hoc malum curare, adfirmarunt; nos autem, quamvis non negemus, naturam quoque plurimum ſibi quoque in hoc malo vindicare, non omnem tamen vim medicamentis adeo detractam volumus, quin egregie his ipſis naturam imbecillem, viribuſque denudatam potenter adjuvari profiteamur. Prius autem, quam ipſam curandi rationem evolvimus, non alienum nos facturos arbitramur, ſi de potentioribus auxiliis, earumque in peſte efficacia paucis diſſeramus. Validiſſimum autem remediorum genus eſt Venæſectio, in peſte tamen adeo pernicioſa, ut quicunque de curanda peſte aliquid memoriæ prodiderunt, eam communi quaſi de ſententia improbarint. GESNERUS l. 3. ep 85. ſollerti obſervatione id probat, aperte ſcribens. Lugduni fere periiſſe omnes, quibus ſoluta fuerit vena; e cæteris, qui mature uſi ſint remediis alvum præſertim leniter purgantibus initio ſtatim, mox ſudoriferis, ita ut ne ultra horam vel alteram ad ſummum ſudarent, pleroſque conſervatos. Cui identidem accedit Gallicus ille HIPPOCRATES FERNELIUS qui *l. 2. c. 12. de abditis rerum cauſis* hæc dicit: *In peſte*, inquit, *medici celeberrimi, qui longo artis uſu doctrina ſtudia compleverunt, prorſus abſtinendum Venæſectione ſentiunt, experti, eos, quibus ſanguis ſeu inter initia ſive poſtea emiſſus fuit, aut paulo poſt obiiſſe, aut in deterius prolapſos.* Quod idem variis exemplis VERZASCHA *obſervatione* 58. confirmat, & CELSUS in præſidiis contra peſtem ponit, ne ejus tempore ſanguis ſoluta vena demittatur. Vitali enim fonte exhauſto, ipſi ſpiritus, detracto quaſi alimento, languent, unde vis movens etiam torpet, partibuſque exterioribus contractis tranſpiratio impeditur, ſanguine ab ambitu corporis ad interiora compulſo, putredo intra corpus retinetur. Ex quo ſatis intelligi poteſt, quam caute circumſpecteque detrahere ſanguinem in hoc adfectu conveniat, quam quandoque etiam invenire locum exiſtimamus, magis tamen in præſervatione & in corporibus, quæ ſanguine abundant, vel quibus alias critico motu fundi ſolitus ſanguis conſtitit, vel venæſectioni adſueverunt.

Venæſectio in peſte perniicioſa.

Quod exemplis atque præſtantiſſimorum autorum teſtimoniis paſſim probatur.

Quam ob cauſam.

De Emeticis in peſte in utramque partem diſputatur.

33. De vomitoriis eorumque in peſte uſu in utramque etiam partem diſputari videmus, GESNERUS *l. 3. cap.* 85. ſcribit: *Intellexi non modo Baſileæ ſed & Lugduni quoque permultos uſu antimonii emetici in peſte raptos, quare iis in morbo eo abſtinebam, niſi forte robuſtius corpus in principio contingeret.* In contrariam it ſententiam RIVERIUS *cent. IV. obſerv.* 99. qui eodem loci teſtatur, quempiam, cui tertia pars urbis correpta peſte commiſſa fuit, vomitoriis percuraſſe. Nos mediam ab iis ingreſſi viam, valida utique vomitoria merito rejicimus, clementiora magni uſus eſſe in hoc malo adfirmamus. Valentiora utique ejuſmodi vomitoria vires, quæ reſervandæ erant expellendo veneno, admodum imminuunt, exhauſtiſque bonis ſuccis, venenatam miaſmatis vim in ipſum ſanguinem adigunt, majuſque eadem periculum minantur, ſi jam inflammatio ventriculi vel jam adeſt, vel certe adpropinquat. Mollius vero ſentiendum de iis, quæ clementer vomitum evocant, ſiquidem hæc egregiam opem ferunt, ubi inter initia ſtatim, cum ſe correptum peſte ſenſerit æger, uſferuntur. Expediteque unice in forma liquida eadem exhibere v. g. unum granum tartari emetici ſolutum ex uncia dimidia aquæ menthæ, adjectis tribus guttis eſſentiæ alexipharmacæ, vel mixturæ ſimplicis, ut inde leniter excitatus ventriculus venenum peſtilentiale rejiciat. Poſt vomitum utiliſſimum eſt acetum alexipharmacum vel camphoratum cum nitro adſumere, ut ſudor moveatur. Eſt vero in omni fere vomitu, tum in eo, qui in peſte cietur, adprime utile, ut poſt eum clementior ſudor provocetur, & fuit hæc jam veterum cautio, qui unctiones, balnea & ſudorem poſt vomitum præcipiebant. *Vid.* CORN. CELSUM *l. 1. p.* 29. Purgantia eandem fere ſententiam ſubeunt, quando validiora in cura hujus luis ſumma cum induſtria ſunt fugienda, præſertim ſi jam inflammationis in ventri ulo metus ſit, quam ſua ſæpe ſponte excitant. Pernicioſa etiam ſunt dulcia, ut manna, caſſia ceteraque, quæ fermentationem moliendo materiam præbent ampliorem graſſanti miaſmati. Probanda autem ſunt, ut in præſervatione, ita & in cura leniora laxantia, quæ balſamica ſimul virtute pollent, ut deducta clementer alvo pernicioſi humores decedant, & alimentum peſtifero veneno detrahatur. Quare commodiſſimum eſt, in principio elixir Paracelſi cum liquore terr. foliat. tartari & eſſent. rhabarbari dare, adjecto etiam uno grano tartari emetici. Sed ubi aliquoties deſcendit alvus, protinus ad ſudorifera accedere oportet.

Valida rejicimus, clementiora magni uſus eſſe in hoc malo affirmamus.

Poſt vomitum utiliſſimum eſt acetum alexipharmacum.

Purgantia eandem fere ſententiam ſubeunt.

34. Inſtituti

Calidiora & ſpirituoſiora medicamenta nec corpus defendunt nec reſtituunt.

34. Inſtituti ratio exigit, ut alexipharmaca & calidiora medicamenta, ut ſalia volatilia oleoſa, ſpiritum C. C., oleum peſtilentiale Heniſii & alia, quæ ad hunc ordinem pertinent, judicio noſtro retractemus. Hæc uti nec defendunt corpus, quod ſupra demonſtravimus, contra imminentem labem, ita idem nec reſtituunt, majorem ſæpe etiam perniciem damnumque adlatura. Nam cum cura hujus mali duplex ſit, ut venenum intra primas adhuc vias detentum ſtatim excutiatur, vel ut idem, ubi jam in ſanguinem delapſum eſt, commoda medicina eliminetur, facile quiſque, qui naturam horum remediorum cognoverit, perſpiciet, utrique ſcopo eadem adeo non reſpondere, ut potius ſurorem mali augeant promoveantque. Nam & miaſma peſtiferum, ubi adhuc in ventriculo remoratur, non exturbatur e corpore, ſed adactum illorum vi aluius in corpus in ſanguinem nempe deſcendit, & conſtricta iiſdem alvus plures ſordes colligit, daturas malo incrementum. Adde quod calefaciendo nimis ſanguinem, vires conſumant, & inde efficiant, ne venenum, cum deficiat natura, ad exteriora depellatur. Merito igitur a ſcientiſſimis medicæ rei viris eorum uſus in hoc malo damnatus fuit, quorum quoniam ſupra autoritate uſi ſumus, ſupervacuum erit, eadem hic ruſſus repetere. Credimus tamen ea in re plurium UNTZERO, Viro experientiſſimo & qui in hac olim urbe exercuit artem & de peſte ſcripſit, qui omnia calidiora eorumque uſum reprehendit. Non prætereunda vero a nobis ſunt anodyna, & theriacalia, magna in magnis morbis remedia, quæ uti in ceteris paſſionibus, ita & in peſte quam circumſpectum uſum deſiderant. Quodſi enim putridis corruptisque ſuccis primæ turgent viæ, ſi potius debilis languiduſque fuerit, viriumque imbecillitas, noxioſiſſima erunt corpori medicina. At in cholericis corporibus & ubi acres cauſticique humores inflammationes ventriculo aliiſque partibus machinari videntur, theriacalia & maxime cum camphora & nitro mixta inſigni erunt adlevamento. *Vid.* VERZASCH. de theriacalibus probatæ virtutis *obſerv.* 55. & 56.

Non prætereunda ſunt anodyna. Quæ præſertim in peſte circumſpectū uſum deſiderant.

35. Sed relictis hiſce, pergimus ad illam methodum, cui nos inſiſtendam eſſe exiſtimamus. Itaque ſi ex terrore ſubito invaſit peſtis, remotis omnibus purgantibus ac vomitoriis, ſudorifero valido ſubveniendum eſt ægro, cui fini maxime reſpondet acetum bezoardicum vel theriacale, quod & coagulatum diſcutit, eundemque in priorem curſum vindicat. Quodſi vero miaſma jam ventriculum ſubiit, leni emetico & laxante illud emoliri oportet, mox, uti ſupra præcepimus, movendus ſudor non calidis volatilibus, ſed iiſdem acetis bezoardicis, quæ in hac cura merito ſibi ſuo primum locum vindicant. Et quamvis jam in præſervatione multa dicta ſint, quæ præſtantiam horum remediorum declarant, non inutile tamen fuerit, & alia adjicere, quæ quantum uſum in cura etiam præſtent, liquido demonſtrent. Mirifice commendat THONNERUS *p.* 21. ejuſmodi acidum medicamentum, luculenter ſcribens, nihil profuiſſe in peſte quam acetum theriacale inter initia ad eliciendos ſudores datum, eodemque remedio anno 1643. graſſante inter milites febre maligna totam gregariorum cohortem ſervatam fuiſſe, convaleſcentibus fere omnibus, quotquot tempeſtive eodem aceto utebantur, exceptis paucis, quibus ſerius a chirurgo oblatum fuerat. Eſt autem hoc: Recipe *confection. orvietan. unciam unam, diaſcardii Fracaſtorii drachmas VI. theriacæ unciam ſemis, radic. angelicæ, contrajervæ, enulæ, pimpinellæ, tormentillæ, ſcorzoneræ, dictamni albi, petaſit. ana drachmas iij. ſcardii, milleſolii, rutæ ana m. j. fl. calendulæ, tunicæ ana m. ſemis. baccar. juniperi unciam ſemis, Zedoariæ, macis ana drachmas iij. camphoræ, ſcrupulum unum, croci drachmam unam, myrrhæ elect. drachmas ij. aceti q. ſ.* Ejuſmodi acetum antipeſtilentiale B. Parens FRIDERICUS HOFFMANNUS *in clave pharmaceut. Schrod.* p. 380. deſcribit. Et de ipſa quidem aceti virtute KIRCHERUS lib. de peſte p. 375. manifeſto teſtatur, Romana dominante peſte, quotquot illi uſi fuerint, quamvis etiam cum infectis intra eaſdem ædes morarentur, peſtem evaſiſſe. Componebatur autem hoc medicamentum ex ſpeciebus domeſticis uti ſunt acetum exquiſitiſſimum, ruta, pimpinella, betonica, allium, baccæ juniperi, addito pauxillo camphoræ, quæ per infuſionem in aceto 40. horarum ſpacio digeſta ad ſolem vel intra hypocauſtum percolantur & ad uſum reponuntur. Hoc medicamentum matutino tempore ſumptum egregium præſtabat antidotum.

Sudorifero valido ſubveniendum eſt ægro. Tum leni emetico & laxante. Mox ſudor iterum movendus acetis Bezoardicis.

Verum acetorum formulæ Encomia.

36. Quantum autem in præſervatione vini & aceti vini uſus habet momenti, tantum & idem in curanda peſte præſtat uſum. Hinc optimum erit, omnia alexipharmaca ex aceto acri vel vino adſumere. Quod longo rerum uſu expertus GESNER. *l.* 3. *ep.* 85. ſuo calculo probat, ibidemque judicat, theriacam & alexipharmaca ex vino, cui admixtum ſit acetum, adſumi oportere, poſtque id ſudandum, modice tamen, ne vires deficiant. Eodemque vino ſi febris & inflammatio abeſt, ſubinde reficere oportet vires, & tali in caſu etiam in febre maligna opitulari, eoque curatam febrem ardentem teſtantur *M. N. C. Dec. ij. A. ij. pag.* 87. *& Dec. ij. A. VI. pag.* 67. Simili modo KORNHAVERUS *in Comment.* PARACELS. de peſte, hanc potionem commendat: Recipe *ſpiritus tartari cochlear unum, aceti vini cochlearia tria pro una doſi.* Eademque fere de cauſa tanti æſtimatur inſigniique virtutis creditur eſſe in malignis morbis & peſte aqua prophylactica Sylvii, quæ, cum acetum maxime recipiat, non falſo hanc laudem commeretur. Neque vero acetum vini modo & ſpirituoſa & ſubtiliora acida, ſed & fixiora ex iis inſignem in peſte ferunt utilitatem. Quippe in confeſſo eſt, quod nihil æque motum inteſtinum ſulphurearum partium ſiſtat, nihil magis corruptionem & diſſolutionem impediat, quam acidum, in ſummis inde auxiliis connumerandum. Eandemque ob cauſam ſuccus citri tum in cura tum in præſervatione commendatur. COLE DE MORBIS ACUTIS *p.* 88. ſcribit: *In peſte Turcæ frequentius utuntur ſucco limonum, quem liberaliter omni juſculo inſtillant.* Cui accedit FORESTUS qui ſe ipſum hac medicina contra peſtem muniebat. *Ego*, inquit, *cum graſſante peſte nuſquam trepide plenus civium ſtudio me conferrem, illis potiſſimum auxiliis ac potiſſimum mali citrei putamine ſucculento dentibus attrita me munire ſolea.* Et hujus quidem pomi virtutem contra venenum

Tam in præſervatione quam in curatione.

Hujus farina eſt aqua Prophylactica Sylvii.

Turcæ in peſte frequentius utuntur ſucco limonum.

Idem fecit Forestius.

paſſim vetuſtiſſimi autores prædicarunt, unde & VIRGILIUS canit *Georg. l. 2. v. 135.*

Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem
Felicis mali, quo non præſtantius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Auxilium dabit & membris agit atra venena
Flos adprime tenax: animas & olentia Medi
Ora fovent illa ac ſenibus medicantur anhelis.

Non minor vis eſt ſpiritui vitrioli, qui cum mixtura ſimplice vel tinctura bezoardica mixtus cum omnibus aliis alexipharmacis, de palma certaverit. Quæ vitriolacea inprimis prædicatorem laudum ſuarum MINDERERUM inveniunt. Nulla, *inquit c. 15. de peſte*, eſt putredo, nulla infectio quam non ſuperent, nulla humorum depravatio, quæ per iſta non ſuperetur. Sane ut liberrime loquar, ſi mihi vitriolatorum medicamentorum uſus vel interdiceretur vel inhiberetur, ego ad curationem peſtis nunquam vel certe inermis accederem. Nec alia ratio eſt, cur Mixtura ſimplex & tinctura bezoardica in malignis putridiſque morbis tantopere celebrentur, quam quod ſpiritus vitrioli eam ingrediatur.

Vitriolatorum medicamentorum uſum maxime laudat Mindererus.

37. Atque de præſtantia acidorum in peſte hæc ſuffecerint, in quorum laudes ſi plura colligendi animus foret, verendum eſt, ne dies atque vox nos deficiat, ideoque ad cætera præcepta, quibus in curanda peſte opus eſt, deproperamus. Sub primo igitur impetu mali alexipharmaca danda & ſudor per duas vel tres horas continuandus, oportetque ſimul curam habere, ne adfectus poſt acceptum remedium obdormiſcat. Commoto ſudore conveniunt acidula, in potum detur decoctum C. C. ſcorzoneræ, acetoſ. citri, deguſtandum etiam ſubinde vinum Rhenanum. MINDERERUS de peſte ſcribit, niſi intra 24. boras, poſteaquam invaſit peſtis, alexipharmaca exhibeantur, omne auxilium nihil plane proficere. Proſunt etiam in peſte interpoſiti pulveres abſorbentes terrei, qui putredinis vim impediunt. Laudat proinde non immerito bolum armeniæ GALENUS *l. IX. de ſimplic. med. facult. c. 6.* in magna, inquit, hac peſte, cujus eadem hæc facies fuit, atque ejus, quæ Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot bolum armeniæ ſumpſere celeriter curati ſunt. At quibus non profuit, omnes interiere, ſcilicet cum nec alio quovis curarentur, unde colligitur, quod iis tantum non fuerit auxilio, qui plane erant incurabiles, bibitur autem ex vino albo conſiſtentia tenui modice diluto, ſi aut plane febri careat aut leviter ea teneatur. Sin gravius febriat admodum aqueo. At ubi peſtilentiale virus inflammavit interiora, vel certe cæpit inflammare, nihil præſentius, nihil æque exultantes ſpaſmos reprimit, quam camphora cum nitro mixta. Incredibile eſt, quantum hæc medicina ferat adlevamentum, quam potenter furentes ſpaſmos conſopiat, unde in delirio & hæmorrhagiis maxime celebratur. Et nitri quidem virtutem in peſte multi ex veteribus adgnoverunt, idem tamen ubi camphora accedit, ſingularis utique medicina emergit, in omni ſpaſmo malignis morbis commendanda. PARACELSUS in peſte ad ſedandum internum ardorem præſcribit nitrum hac ratione adhibendum. Recipe *ſalis petræ drachmam ſemis, aquæ puræ menſuram j. pro potu ordinario.* Diſcutit etiam ſitim & anginam ideoque hanc aquam mirifice extollit KORNHAVERUS in febribus putridis ex vermibus ortis. Idem nitrum par nobiliſſimum medicorum RAYGERUS & RIVERIUS, ille in peſte, hic etiam in aliis malignis morbis paſſim laudat, manifeſto argumento, huic medicamento in acutis morbis plurimum eſſe tribuendum. Eademque de cauſa plurimi non ſine fructu pulvere pyrio in peſte utuntur, uti GIESLERUS *obſerv.* 44. obſervavit.

Cætera præcepta quibus in curanda peſte opus eſt.

Poſt ſudores conveniunt Acidula, decoct. ſcorzoneræ & C. C.

Pulveres abſorbentes terrei.

Ubi virus interiora inflammat camphora cum nitro mixta.

38. Perſpectis igitur jam iis, quæ ad curam pertinent, forma diſſertationis noſtræ poſtulare videtur, ut & bubonum ac carbunculorum curam adjiciamus. Quorum quidem tumorum naturam variumque ingenium curare noſſe oportet, qui eoſdem recte removere concupiſcit. Scire enim oportet, an bubo mobilis vel ſtabilis, an durus vel mollis, an parvus vel magnus, an depreſſus vel elevatus, an cum inflammatione vel ſine ea inſederit, quibus exploratis ſignis ratio varia curandi trahi debet. Quodſi enim vagus eſt, & ſubinde ſcrutantium eludit viſum, optimum eſt, deprehenſo adfigere cucurbitulam. Conſtatque de experientia, eos in quibus ejuſmodi tumor inſtabilis adparet, non tam commoda poſtea eſſe ſanitate ac ii, in quibus ſuppurati bubones copioſum pus ſaniemque effudere, non obſcuro indicio, in hiſce omne quidem effluxiſſe venenum, in illis vero aliquas ejus reliquias, quamvis utique tenues reſidere. Si tumor durus eſt & duritici dolor accedit, laxandæ ſunt fibræ pinguibus & oleoſis, ut humores adliciantur. Iiſdem tamen abſtinere oportet, ſi inflammatio adeſt, quo in caſu juvat imponere cataplaſma, quod ex farina tritici, ſemine lini, fœni græci, floribus ſambuc. ficubus, vitello ovi, croco, camphora componitur. Utile etiam eſt, aſſatas ſub charta bibula cepas vel ficus cum oleo liliorum alborum ſubinde per diem adplicare: quod etiam contra morſus ictuſque animantium venenatorum efficaciſſimum eſt remedium. Coqui etiam ex lacte poteſt cataplaſma ſupra commemoratum. Si jam maturus fuerit bubo, aperiendus eſt in parte tumoris decliviore & prominentiore, ut pus tanto facilius effundatur. Ad ulcus autem detergendum elixir proprietatis ſine acido cum eſſentia ſuccini vel balſamo Peruviano mixtum convenit.

Bubonum & Carbunculorum cura.

Aſſatæ cepæ vel ficus cum oleo lilior. alb. applicentur.

Balzamus ad ulcus detergendum.

39. Eandem fere curam cum deſiderent parotides, minus e re fuerit, eam operoſius hic perſequi, monendum tamen, quod RIVERIUS ſolertiſſimo ingenio *in ſua praxi* adnotavit, & ſanguinis detractionem, & ſolutiorem ſubinde alvum curæ adjiciendam. Quod utrumque quantum præſtet in hoc malo, idem laudatus Autor *de febri peſtilenti p.* 145. pulchris obſervationibus adſtruit, in quibus liquido demonſtrat, in febre maligna epidemica, quæ Monſpelii anno 1623. ferociter regnabat, cum pleriſque parotides intumeſcerent, plures ex iis in principio, fruſtra tentatis multis auxiliis, deceſſiſſe, mox cum ſecutus CORNEL. CELSI præceptum, multa in præcipiti periculo recte fieri, quæ alioquin eſſent omittenda, Venæſectionem alvique ductionem adhibuiſſet, præſtantiſſimis hiſce auxiliis pleroſque evaſiſſe.

Parotides eandem curam deſiderant.

Digitized by Google

evaſiſſe. Sed ne hiſce longius immoremur, placet & furunculorum curationem jam exequi. In qua quidem tria quam maxime ab Chirurgo obſervari intereſt, primum ne late nimis ſerpat, carbunculus gangrænæ inſtar ſæpe excurrens, deinde ut carbunculus quamprimum ſeparetur, denique ut ulcus bene conſolidetur. Minus incommodum eſt emplaſtrum, quod conſtat ex allin ſub cineribus aſſato, ſtercore columbino, theriaca & oleo terebinthinæ. Sique calor abeſt, expedit gallum gallinaceum detractis plumis, vel columbam diſſectam, item calidos pulmones ovium adplicare, eo nempe conſilio ut conſtrictæ partes blando calore delinitæ peſtilenti ſeminio aditum faciant per aperta cutis ſpiramenta exeundi. Nam quo mitiora illis remedia adhibentur, eo melior curatio contingit. Quod ſi autem ſphacelus imminet, ſpiritum vini camphoratum adjecta theriaca prodeſt admovere. In eſchara vero amolienda efficaciſſimum eſt cauterium actuale, nihil etiam præſtantius quam ut candenti cultro ſimul & ſemel anthrax aduratur, donec adfecti ambuſtionem ſentiant. Cultro inflicta vulnera ad radicem uſque & centrum carbunculi penetrare debent, unde expeditior eſcharæ elevatio ejuſdemque ſeparatio. Ipſa eſchara paulatim laxari debet, butyro recenti inungenda. Et hæc in præſenti de peſte ſufficiant.

Formula Emplaſtri ad Carbunculos.

Si ſphacelus immineat Sp. vini camphor. theriacalis eſt admovendus.

In eſchara amolienda efficaciſſimum eſt cauterium actuale.

DISSERTATIO MEDICO-PRACTICA, DE PLEURITIDE ET PERIPNEUMONIA,

Quâ diverſæ de his Autorum ſententiæ expenduntur.

Primùm edita anno 1699.

§. I.

Ex primariis & peracutis humanum genus excruciantibus morbis maxime, omnium principatum tenent inflammationes, quæ quaſi ſunt incendia & febres particulares, in membro certo propter ſanguinis vel humoris ſtaſin corruptivam hærentes, quæ poſtea latius ſeſe extendendo, univerſum corpus cunctoſque vitales fluores turbulento calido motu in conſenſum trahunt. Eſt hæc natura ac conditio omnis ferme humoris, ſi à ſtatu naturali & motu debito deflectit, ut inflammatoriam & febrilem quandam in certa ſolida parte producat affectionem, quæ notabilior & truculentior cum effectu & periculo juncta eſt, quo præſtantius, quod patitur, eſt membrum, & quo gravius ac profundius eſt vitium, unde obſervamus, nullum ferme mori ex morbis acutis, qui non aliquid febrilis vel inflammatorii in corpore patiatur, imo nulla pars eſt, & nullum viſcus in corpore, quod non peculiari & periculoſa inflammatione tangatur. Ex omnibus autem merito eminet illa, quæ pulmones; qui præcipuum ſi à corde diſceſſerimus, in vitali ſanguinis circulo perennando exiſtunt organon, afficit, & vulgariter appellari ſolet Peripneumonia. Eſt hic affectus in tractibus maxime Weſtphaliæ *frequentiſſimus*, ita ut ſi ullus, ſane hic plurimos ibi interficiat. Tametſi autem de hoc in ſcholis medicis celebratiſſimo affectu per multa jam reperiantur ſcripta & notata a Medicorum præſtantiſſimis, ut oleum & operam perdere ille videatur, qui denuo circa hanc materiam laborem ſuſcipit, nihilominus, cum etiam in hoc morbo non omnia rectè & ſolidè expenſa & notata deprehendamus, non dubitavi juxta ductum Dn. Præſidis, communes opiniones de pleuritide & peripneumonia, horum affectuum ſubjecto, cauſis & ortu paulo penitius diſquirere & examinare, fundamento irrefragabilis experientiæ & ſolido ratiociniorum robore innixus.

§. II.

Notiſſimum eſt, unanimi ferme conſenſu à Practicis thoracis inflammationes diſpeſci, in pleuritidem ſpuriam, veram, & peripneumoniam. Spuria exiſtimatur hæc, quando dolor equidem ſentitur, quandoque etiam ſatis acutus, circa latus pectoris, qui interdum locum mutat, & tactu augetur, reſpirationem reddit paulo difficilem, & levem calorem in corpore producit. Vera habetur illa, quando non tantum dolor in uno latere obſervatur ſatis acutus & punctorius, una cum oppreſſione pectoris, anguſtia ſpirandi, tuſſi moleſta, calore eximiè febrili, ejectione ſputi cruenti vel colorati. Peripneumonia autem communiter deſignatur, quando ſymptomata hæc dicta omnia

ſunt acerbiora, & dolor in pectore magis gravativus, & oppreſſorius, difficultatem & anguſtiam ſpiritus efficiens maximam, una cum incendio febrili totius corporis maximo, & expectoratione difficiliori. Recepta hic eſt ſententia: in pleuritide ſpuria muſculos externos intercoſtales tantum eſſe affectos, veræ autem ſedem exiſtere in membrana illa ſenſiliſſima, quæ thoracis partes interiores veſtit & dicitur Pleura, una cum ſubjacentibus intercoſtalibus muſculis. In Peripneumonia autem pulmones principaliter eſſe affectos, uno quaſi ore affirmare videntur. Cum autem noſtra ſententia ſit, non tantum in Peripneumonia, verum etiam in pleuritide nominata vera, pulmones principaliter eſſe affectos & inflammatos, per accidens autem pleuram pati, hinc ſufficientibus rationum momentis roboratam ac ſtabilitam illam hoc loco ut proponamus, præcipua noſtra opera ac labor erit. Ut autem commodius illud expediamus, primum omnium utile fore judico, ſi naturam, genium & ortum pleuritidis ſic dictæ ſpuriæ accuratius quodammodo indagemus atque excutiamus. Affici in hoc malo membranam quæ muſculos intercoſtales præſertim exteriores ipſaſque coſtas thoracis cingit atque inveſtit, res extra omne dubium poſita videtur. Convincimur ex dolore ſatis acuto punctorio, qui augetur & increſcit tactu vel preſſione facta externa, luculento indicio, in muſculis thoracis & coſtarum ſedem doloris conſtitutam eſſe. Cauſam, unde dolorificum hoc malum ſuboriatur, variam communiter allegare ſolent Autores. Nonnulli cum HIPPOCRATE flatus incarceratos in fibrarum muſculoſorum interſtitiis incuſant, quoniam externe ſotibus & cataplaſmatibus carminativis applicatis, quibus pori occluſi reſerantur, ut flatuoſa materia exitum inveniat, dolor ſedari ſolet. Alii a flatibus contentis in inteſtinorum canale, illos accerſunt, quoniam clyſteres flatus diſcutientes, nec non interna carminativa facultate imbuta, ſuppetias ferre ſolent exoptatas. Dantur etiam ex Veteribus, qui a catarrho & defluxione ſeri à capite, initium & cauſas hujus mali repetunt, quoniam ſubjectis catarrhoſis & qui rheumatiſmis obnoxii ſunt, frequentior hic morbus exiſtere ſolet.

§. III.

At vero ſi rem debitè expendimus, ne ulla ex allegatis his cauſſis placere poterit, utpote, nec flatus in muſculis, multo minus in inteſtinis, quæ non tam alte aſcendere poſſunt, hic quadrant vel ſufficiunt, ſed valde probabilis videtur hæc ſententia, quod nempe ſpuria pleuritis ſit ſpecies Rheumatiſmi & doloris arthritici. Quemadmodum enim ſerum acre, tenue bilioſum, vel etiam tartareo-viſcoſum motu quodam febrili critico ad extremarum partium articulos, mediantibus glandulis mucilaginoſis, vel tunicis glanduloſis, quibus colligantur inter ſe artus, amandatum, membranis tenſilibus & exquiſite ſentientibus inhærens, ſenſum doloris ſatis vehementem efficit: ita etiam ſi ejuſmodi ſerum, ad coſtarum juncturas & muſculorum membranas ablegatur, ſtaſi ſua ſimilem doloris ſpeciem producit. Movemur in hanc ſententiam multis ex ratinnibus, primo enim pleuritis ſpuria hypochondriacis & ſcorbuticis ſæpius accidit, quibus etiam rheumatiſmus & arthritis, vid. DRAWIZ. *de ſcorbut. Tit. 7. &* WILLIS. *Pharm. Rat. Part. II. Sect. I. cap. 9.* Deinde ſæpiuſcule tempore conſueto, quo alias ſolennes ſunt arthritici vel rheumatici ſeri in manus & pedes decubitus, fieri etiam pleuritides ſolent, accedit quod prodromus & indicium non leve futurorum paroxyſmorum arthriticorum ſoleat eſſe pleuritis ſpuria. Ulterius quoque id patet ex genio morbi cognato ſeu affinitate mutua horum morborum; in arthritide vel rheumatiſmo dolor adeſt ſæpius vagus, qui mutat ſedem, & cum febriculoſa quadam intemperie jungitur, neque tranſit in ſuppurationem, ſed ſucceſſu temporis per ſpiracula cutis, mediante diaphoreſi, evaporata vitioſa materia, ſanatur. Similia obſervantur etiam in noſtro affectu, vaga quoque ejus quandoque eſſe ſolet natura, ut mox petat dorſum, mox claviculam, mox partes ſupra diaphragma, mox infra, ſolaque diaphoreſi expugnetur, niſi admodum impura & ſcorbutica fuerint ſubjecta. Et notabile eſt, quod HIPPOCRATES *Aph. 38. S. 2. L. 5. in Coacis* affirmat, pleuritidem interdum ceſſare per metaſtaſin materiæ ad articulos & glandulas vel parotides; quod utique de pleuritide tantum notha, non autem exquiſita, verum eſt.

§. IV.

Cum itaque hic affectus non tam rarus ſit, ſed ſæpius perſonas cholericas, iræ incontinentes, diætæ vinoſæ aſſuetas, otio & victui copioſo & laudabili indulgentes, viros præſertim & juvenes, præcipuè autem ad arthriticos & rheumaticos inſultus diſpoſitos invadere ſæpe numero ſoleat, citra tamen ſingulare periculum, modo decenti methodo tractetur, unde probe obſervandum eſt, ne pleuritidem talem ſpuriam habeamus pro vera; in illa enim pulmones minime patiuntur, ſed tuſſis ſicca & reſpiratio laborioſa, ſi quæ adeſt, tantum fit per conſenſum, & utut etiam ſucceſſu temporis in quibuſdam materia ejiciatur pituitoſa, minime tamen illud ex pulmonum vitio, inflammatione, vel ex materia intra membranam pleuram ſtagnante, deducendum eſt; ſed potius circulo lymphæ & ſanguinis præpedito circa locum affectum, & febrili motu, ſerum tenax & viſcoſum evadit, & in fine morbi ſecedens in pulmonibus ejicitur.

§. V.

At vero longè aliter ſeſe res habet in pleuritide vera, quæ talis judicatur, quando dolor adeſt certi lateris in thorace peracutus, febris intenſa, cum pulſu valido & duro, reſpiratio valde difficilis, anxia & doloroſa, ſputum ſanguineis ſtriis refertum, coloratum vel plane cruentum, præcipue circa diem quartum, ſuccedente ſæpius materiæ copioſæ viſcoſæ, magis vel minus tinctæ, vel etiam purulentæ ejectione. Adjuncta ſunt ad tuſſim ſtimulus perpetuus, nox inſomnis, appetitus proſtratio, ſitis moderata, interdum etiam cephalalgia, aliaque. Affectum hunc communiter inflammationi pleuræ adſcribere ſolent; & quidem ex ſequentibus ratiociniis, 1) quod dolorem ſentiant ægrotantes intenſum lateris vel dextri vel ſiniſtri in thorace; 2) quod in pleuritide demortuis cadaveribus intra pleuram vel etiam

media-

mediaſtinum, materia viſcida & purulenta quandoque ad libram unam fuerit reperta & pleura exceſſive denſa & craſſa fuerit notata, quales obſervationes legi merentur apud RIOLANUM *in Anthropolog. Lib. III. cap. 5. pag. 356.* RIVERIUM *in Praxi, Lib. VII. cap. 2.* BONETI *Sepulchret. Lib. II. S. 4. obſerv. 20. it. obſ. 14.* At vero, pace omnium talia ſentientium, nobis viſum eſt ſtatuere, affectum hunc, qui dicitur pleuritis vera, incongrue adſcribi inflammationi pleuræ, ſed potius noſtra hæc eſt ſententia: In pleuritide non ſecus ac Peripneumonia ſemper & primario principaliter pari & affectos eſſe pulmones, quoad unum lobum tantum, & magis ſuperficialiter. Primo itaque quod attinet iſtos dolores, qui percipiuntur in certo latere, & mentiuntur labem in pleura, dicimus illos non dependere à materia ſtagnante intra pleuram & muſculos, ſed potius generari à tumore inflammatorio lobi cujuſdam pulmonalis in dextro vel ſiniſtro latere, unde etiam in vera pleuritide dolor in ipſo pectore magis interne percipitur, nec augetur externo tactu, *es ſticht ſie auf der Bruſt*, præſertim ſub actu inſpirationis, quod proficiſcitur exinde, quoniam, dum mediante aere pulmones expanduntur, pars pulmonis affecta & a ſanguine infarcto jam tumida, facto vehementiori ſanguinis appulſu, premitur, & cum liberè per occluſa vaſa non poſſit tranſire, ad alia aperta pulmonaria vaſa cogitur regurgitare, quæ dum premit & diſtendit copia ſua, non tantum dolor augetur, verum etiam anxietas & ſpiritus anguſtia excitatur. At vero merito hic reponi poterit, dolorem in pleuritide etiam obſervari ſæpius acutum, & in ipſo certo ſpatio circa coſtas; quorum tamen non pertingere poſſet, ſi pulmonum lobus, qui liberè pectori inhæret, dolore tantum affectus ſit: Ad hoc reſpondendum eſt, in pleriſque hominibus, præcipuè autem in illis, qui notabili quodam thoracis affectu, ſive pleuritide, ſive peripneumonia aut empyemate necantur, pulmonea firmiter adnatos fuiſſe repertos pleuræ; Provocamus hic ad experientiam illorum, qui varia cadavera diſſecare ſolent, an non in pleriſque ſubjectis obſervent pulmones ad minimum circa unum latus, maxime circa regionem ſuperiorem firmiter coalitos cum coſtis: multo magis autem hic teſtes cito illos, quibus occaſio & fortuna conceſſit, multos pleuriticos vel peripneumoniacos diſſecare, an non ſemper pulmonum deprehenderint adhæſionem, & principalem in illis læſionem. Rectiſſime hic annotavit paſſim in ſcriptis ſuis SYLVIUS, & fidem mihi quoque fecit *Dn. Præſes* in ſectione multorum cadaverum, ſe pluries deprehendiſſe pulmones adnatos, quam liberos. Cujus rei veritatem etiam adſtruit NICOLAUS MASSA, *in ſua Introductione Anatom. cap. 29.* dum inquit: ſe fere ſemper inveniſſe adhærentiam pulmonis cum pleura, & non ſine difficultate partes ſuperiores pulmonis a pleura potuiſſe ſeparare. Ex eo facilè colligitur, ſi lobus certus pulmonum, præſertim ubi ille firmiter connectitur cum pleura, inflammatus fuerit, fibrillas tendinoſas nerveas & ſenſibiles, tumore iſto ſimul expandi, diſtendi, & hac ratione etiam iſtum dolorem penetrare uſque ad coſtas.

§. VI.

Quod autem obſervationes anatomicas recenſitas attinet, ubi ingens puris copia inventa fuit inter muſculos thoracis & pleuram, aſſerimus, nos non negare, cum vaſa ſanguinea hic obſerventur notabilia, has partes poſſe inflammari, & ſanguinem ſeroſum, chyloſum, præſertim in ſanguineis & plethoricis, qui copioſiſſima & anguſta vaſa habent, in pus converti, ubi etiam dolor lateris, tuſſis, febris, reſpirationis difficultas juncta viſitur; at vero hic affectus, ut ut veram pleuritidem mentiatur, minime tamen dicendus eſt, & nihil aliud eſt, quam Abſceſſus & Empyema, quod non niſi paracentheſi tollitur, & cognoſcitur ex eo, quod ille affectus diuturnius affligat, & ſucceſſive ægrum lento calore conficiat, quare etiam ipſe HIPPOCRATES *in Coacis*: niſi intra XL. dies ſurſum purgentur pleuritici, fiunt empyici, nempe: ſi quis videtur pleuritide laborare & intra XIV. diem nihil exſpuit, continuantibus tamen ſymptomatibus, affectus potius pro empyemate, quam pro vera pleuritide habendus eſt. Itaque ſectionibus prædictis in caſibus ab Autoribus factis, non in erunt, pleuriticum morbum fuiſſe, ſed potius empyematicum.

§. VII.

Quod autem in Pleuritide, ubi ſputum obſervatur coloratum vel cruentum cum dolore pectoris & lateris, non inflammata ſit Pleura, ſed potius pulmo, ex illis quæ ſequuntur, clariſſimè dileſcit; quomodo enim quis ſibi concipere poteſt, ſalvis legibus anatomicis & regulis mechanicis, ſtagnantem ſanguinem intra pleuram ſatis firmam & muſculos thoracis poſſe ferri ad pulmones? neque enim id fieri poteſt mediante tranſſudatione per membranam non adeo poroſam, multo minus autem credibile eſt, hanc ipſam ſtatim inter initia morbi dilacerari. Et ponamus, hoc ipſum fieri, extravaſata tamen materia in pulmones recipi & abſorberi quomodo poſſit, nequaquam intelligimus, utpote & hi exterius cincti ſunt membrana ſatis firma & denſa, quæ eſſet corrodenda, quomodo autem poteſt corrodi a ſanguine puro, ſincero, minus acri & qui etiam non bene attingit hanc membranam, cum hæreat in cavitate; & tametſi ſupponamus cohæſionem lobi pulmonalis cum pleura, minus tamen planum & perſpicuum eſt, quo pacto tam celeriter inſons ſanguis fibrillas pleuræ & pulmonum dilacerare poſſit.

§. VIII.

Quod autem illorum opinionem attinet, abſorberi nempe per ramos venæ Azygos ſanguinem in pleura ſtaſin efficientem; nec illam videmus veritati convenientem, ponamus hoc loco, ſanguinem & materiam extra vaſa poſitam abſorberi, & reduci in venas, & ſucceſſive etiam in pulmones deduci, quomodo autem ibi ab alio ſanguine, quo cum vehitur, ſecretio vel ſeparatio in bronchiis pulmonum ſubſtantia fieri poſſit, intelligi non poteſt. Idem cenſendum eſt de ſputo copioſo, flavo, ſero ſanguinolento, ſpumoſo, quandoque etiam rubro, quod, quomodo in tanta quantitate intra membranam pleuræ contineri poſſit, cum maxima in copia ſæpius exſpuatur; quomodo tranſudare & ad pulmones accedere poſſit, penetrare vix ac ne vix quidem poſſumus. Et largiamur, externam pulmonis membranam erodi a ſero corroſivo una cum ipſa pleura, qua ratione autem in tracheam illud deducatur, non perſpicimus; pulſio enim hic non poteſt habere locum, quoniam deficit a tergo pellens, ſive aer atmoſphæricus. Ad labefactandam præſentem hanc ſententiam etiam illud facit, quod, ſi pulmonum ſubſtantia ſit notabiliter corroſa, difficulter rurſus reciperet conſolidationem, ſed ut remaneret, neceſſe eſſet, pectoris vitium atque exulceratio, id quod tamen non evenit, ſed ex adverſo teſtatur

expe-

experientia, ſæpius intra VII. vel XI. dies plenarie reſtitui pleuriticos, ſi recte in cura fuerint tractati, citra ullam mali in pulmonibus relicti ſuſpicionem.

§. IX.

Hiſce itaque diſcuſſis, nihil jam reſtat amplius, quam ut ſtatuamus, malum pleuriticum & peripneumoniacum in pulmonum corpore immediate hoſpitari, & plenariam huic ſententiæ fidem conciliat frequens & attenta cadaverum, hinc morbo defunctorum, diſſectio. Rectiſſime ſuperiori jam ſeculo FELIX PLATER. *Lib. 2. Prax. p. 409.* ſolis pulmonibus ſedem pleuritidis aſſignare conatus eſt, quoniam ſemper in ſectione, pulmonum lobi affecti conſpiciuntur, quæ controverſia poſtmodum, ut ſcribit WELSCH. *Dec. I. Curat. IV., p. 4.* inter celeberrimos Italiæ Medicos, publicis ſcriptis renovata, nec ſine ingentibus concertationibus agitata eſt, & eodem loco ſcribit *graviſſimus Autor* experientiſſimus Archiater Romanus, PETRUS SERVIUS, dum viveret, affirmare ſolebat, plus quam 300. in Noſodochio ad S. Spiritum pleuriticos a ſe ſectos, & ſemper lobum pulmonis infectum, materiaque repletum conſpectum eſſe, pleura aut nihil omnino ad ſenſum vitiata, aut leviter tantum quodammodo inquinata, idque, ne quis materiam progreſſu temporis in pulmonem e pleura tranſlatum ſuſpicari poſſit, addebat, etiam primo die demortui cadavere aperto, pleuram intactam, pulmonis autem lobum alterum inflammatum apparuiſſe, quod ante illum etiam BARTHOLINUS VICARIUS *Libro de opt. Ægrotor. Aſſiſtentia, cap. XI.* in 20. fere hominibus pleuritide defunctis ſe obſervaſſe teſtabatur. Et vetuſtiſſimis temporibus HEROPHILUS apud COELIUM AURELIANUM II. *Acut. XVI.* pulmonem accuſavit. Pro pulmone etiam pronunciavit JUL. CÆSAR CLAUDIN. *Reſponſ. XV.* ad *Baptiſt. Orium Ariminenſem.* Ita etiam ZECCHIUS in *Conſult. Medica, conſil. 26. pag.* 301. refert: multos pro pleuriticis habitos, in Anatome pulmones exhibuiſſe fœdatos & dilaceratos. Porro etiam, quod lobus pulmonum in Pleuritide inflammetur, apertione multorum cadaverum docet LAURENT. JOUBERTUS, *in Tr. de Affect. Thoracis, cap. VII. pag. 385.* Plura etiam in confirmationem hujus ſententiæ videri poſſunt ap. HOECHSTETTERUM, *Decur. VII. cap.* 4. it. SENNERT. *Lib. II. Pr. pag.* 16. Ubi autem oculi fidem faciunt, ſcite ſcribit AVICENNA, ibi rationibus opus non eſſe amplius videtur.

§. X.

Meretur ad illuſtrandam noſtram hanc ſententiam de præſenti notari ſectio peripneumoniaci juvenis, celebrata a *Dn. Præſide*, cui ipſe, manus auxiliatrices præbens, interfui: nempe juvenis accedens ad annum XXVI. præditus habitu corporis ſtrictiori, temperaturæ ſanguineo-cholericæ, laboribus mechanicis deditus, ante duos annos ſingulis fere menſibus curavit ſibi applicari cucurbitulas cum ſcarificatione, poſtea ſimul & ſemel per annum has intermiſit, interim nullo notabili incommodo circa pectus fuit affectus; ipſe corripitur menſe Februarii anni currentis, hyeme exiſtente tepida, primum horrore & rigore, corporiſque laſſitudine, quæ ſymptomata mox ſubſequantur dolor in pectore, ſpirandi anguſtia, cum proſtratione appetitus, virium, & calore p. n. Pulſus fuit durus, celer & inæqualis, noctes inquietæ. Adhibentur remedia varia interne pneumonica, omiſſa tamen V. Sne, augetur anguſtia in pectore, cum metu ſuffocationis, & expectoratio eſt difficillima, febris fit intenſior, oculi feroces, facies rubicunda & aſſidua vigilia circa diem VII. delirium præſagiebant, quo etiam die moriebatur. Aperto cadaveris thorace in conſpectum veniebant pulmones mirum inflati, diſtenti & tactu duri, & ferme totam thoracis cavitatem implebant, & quod notabile, firmiſſime erant adnati Diaphragmati, coſtis & dorſi vertebris in utroque latere, ut difficillimè cultri acie potuerint ſeparari. Exempti apparebant valde duri inſtar carnis, veſiculæ quaſi carnea craſſa rubicunda ſubſtantia fuerunt infarctæ; & cum diſcinderentur, pauca quantitas ichoris putridi ſanguinei effluebat, nullo præſente pure, pendebant libra examinati V. pondo, & injecti in aquam, conſtanter fundum petebant: in Arteria Aſpera ſpumoſa & tenax materia reperiebatur. Præterea erat memorabile, Arteriam & Venam Pulmonalem circa confinia cordis continuiſſe polypoſas concretiones, quæ ex corde, & auriculis, quarum columnis & fibris firmiter erant connexæ, ramiſque horum vaſorum extractæ, ultra uncias duas pendebant. Cordis autem ventriculi cruore craſſo, nigricante toti erant obſtipati, nec non in Pericardio ſex ad minimum cochlearia aquæ inſtar carnis loturæ cernebantur.

§. XI.

Diſcimus ex hac obſervatione, in peripneumonia, quæ profunda & gravior pulmonum inflammatio eſt, non adeſſe ſemper pus & materiam, ſed potius craſſam ſanguinis ſubſtantiam, firmiſſimè poris & tubulis pulmonum impingi, & ita tumorem durum, qui omnium ſymptomatum ſuccedentium cauſa eſt, effici, deinde intermiſſionem eductionis conſuetæ ſanguinis in corpore plethorico ſanguineo-cholerico, graviſſimæ tali ſanguineæ inflammationi anſam & occaſionem præbere poſſe largiſſimam. Præterea probabile videtur, polypoſam ſubſtantiam ex ſucco ſanguinis craſſiori concretam & in pulmonalibus vaſis hærentem, generationi hujus affectus multum velificatam fuiſſe. Confirmat id MALPIGHIUS, *in Tr. de Polypo*, qui peripneumoniam aſſerit cauſari ſæpenumero à polypoſis corporibus in pulmonum vaſis hærentibus. Equidem non immerito hic mirari quis poſſet, quare taliſmodi obice poſita circulationi, non perpetuo ante invaſionem fuerit obſervata reſpiratio difficilis; at vero, ratio videtur hæc eſſe, quando polypi hærent in vaſis, ipſa ordinario magis ampliantur, ut nihilominus ſanguini tranſitus pateat, quando itaque ſanguis placide in corpore movetur, nec quantitate nimis exſuperat, libera manet per hanc partem circulatio, & nullum ſubſequitur incommodum, vidimus enim polypos ad ulnam uſque diſperſos per Arteriæ Aortæ, item Venæ Cavæ truncum ſuperiorem & inferiorem, ſine ullo periculo vel ſanitatis detrimento; ſecus autem fit, ſi ſanguinis copia accreſcit & tumultuarius violentus ſanguinis motus exſurgit, præſertim, ſi ex partibus exterioribus conſtrictis, regurgitet ad interiora, ubi circa cor & pulmones congeſtus, cum non poſſit libere tranſire, præcipuè ſi in venis polypoſa hæreat ſubſtantia, ſtagnans & accumulatus, inflammatorios tumores, præſertim in viſcere ſanguineo facillima ratione excitare poterit. Videmus ex hiſce, quantum in tali caſu juvet tempeſtive inſtituta ſectio venæ, quæ in noſtro ægro peſſima ratione fuit intermiſſa.

§. XII.

Digitized by Google

§. XII.

Hiſce jam præmiſſis, firmiter affirmamus & concludimus veræ pleuritidis non ſecus ac peripneumoniæ principale conſtituere ſubjectum ipſos pulmones, tali tamen differentia, ut nempe in pleuritide levior ſaltim & magis ſuperficialis, in lobo nempe pulmonis, ſtaſis ſanguinis exiſtat inflammatoria; in peripneumonia autem gravior & profundior illa ſit, & vaſa majora occupet, quandoque in uno, quandoque in alterutro latere. Nullum enim dubium eſt, hos moibos babere ſuos gradus, ita ut pro diverſitate gravioris vel levioris inflammationis, periculum etiam variet. Etenim ſi levior eſt, quæ a Veteribus & ipſo HIPPOCRATE paſſim vocari ſolet ſicca & eryſipelacea, feliciter diſcuti & expugnari poterit ſolis diaphoreticis, ſine venæ ſectionis uſu, ubi etiam perpauca ejicitur materia. Si autem eximior inflammatio, morbus non tranſire ſolet ſine ejectione & expectoratinne copioſæ, ſive purulentæ, ſive viſcoſæ materiæ. Quod ſi autem inflammatio pulmonum eſt graviſſima, neque ſanguis diſcuti nec in materiam purulentam converti poſſit, utique impactus pulmonibus, in ſphacelum & corruptionem abire debet, & interceptione ſpiritus hominem interficere, niſi mature, heroico & generoſiſſimo venæ ſectionis præſidio, & remediis nitroſis camphoratis opem decentem præſtemus.

§. XIII.

Hiſce jam poſitis, non erit difficile, determinare, unde & quomodo fiat in pleuritide vera, copioſa materiæ rejectio; quando enim circulatio ſanguinis libera impedita eſt, dum capillaria vaſa, præſertim venoſa, obſtructa ſunt, neceſſe eſt, ut a tergo urgente preſſione & impulſu, fiat magna ſanguinis in parte accumulatio, & pororum diſtenſio, per quos à ſanguine ſtagnante materia ſeroſa tranſmittitur, imo interdum etiam ipſe ſanguis, unde accidit a ſeparatione iſtius ſeri, quod ſtagnatione & calore ſpiſſum & craſſum evadit, dependere irritationem aſperæ arteriæ, ſeu tuſſim & hanc ſubſequentem expectorationem materiæ. Quandoquidem ſolenne eſt ubicunque in corpore noſtro impeditur ſanguinis circulatio, ſive liber itus & reditus per vaſa, ibi etiam ſolennis ſolet eſſe ſeceſſio & ſeparatio ſeri a ſanguine per poros, glandulas & tenuiſſimos excretorios tubulos vicinos, qui ſi diſceſſi & dilacerati fuerint, vel ipſum etiam ſanguinem, vel inde exortum pus producunt.

§. XIV.

Sufficiunt hæc in præſenti de ſubjecto ac ſede horum affectuum; ſupereſt jam, ut mentem etiam noſtram exponamus de cauſis, quæ vulgariter hic ſolent aſſignari. Plures ex Recentioribus principium acidum ceu univerſale coagulativum hic accuſant, ad quod ſaturandum & edulcorandum etiam terrea, alcalina nec non ſalia volatilia oleoſa in cura, ceu præſentiſſima perhibent. At vero, rem ſi accuratius expendimus, exiſtimamus, acidum hic plane incongrue pro cauſa allegari. Res enim difficilia probationis eſt, acidum purum formaliter dari vel reperiri in ſanguine, & poſito, quod mediante victu acidum ſanguini acceſſerit, & cum particulia terreis & ſulphureis congrediendo, tartaream coagulationem vel effectum coagulativum in ſanguine produceret, minime tamen perſpicere poſſumus, qua ratione ſanguis ſic coagulatus tantum in pulmonibus, non autem in aliis membris ac vaſis anguſtioribus hæreat, & ſimiles producat inflammationes; Addimus, quod melancholici, & illi qui acidis cibis, fructibus horaeis, vinis acidis delectantur, rariſſime in hunc affectum conjiciantur. Conſentit hanc in rem HIPPOCRATES *Aph. 33. L. 6.* dum ſcribit: *qui eructant acidum, pleuritide non corripiuntur.* SYDENHAMIUS aliique Recentiores inter cauſas dictorum affectuum referre ſuſtinent ſerum craſſum viſcoſum, quod & quale ſanguini pleuriticorum innatare ſemper fere obſervetur, ita ut etiam κατ' ἐξοχὴν talis ſanguis e vena emiſſus, qui temporis intervallo cruſtam glutinoſam offert, pleuriticus appellari ſoleat. At vero, utut non negemus, proprium ferme eſſe talem ſanguinem inflammatione pulmonum laborantibus, nulla tamen involvit neceſſitas, ubi talis ſanguis, ibi etiam imminentem vel præſentem eſſe noſtrum hunc affectum, ſiquidem teſtatur experientia, innumeros dari caſus, ubi ſimilis ſanguis e vena ſecta educitur, & affectus hic procul abeſt. Denique etiam illud adhuc ſemper remanet dubium, quare tale ſerum ſanguinis in univerſum viſcoſum, in certa tantum parte inflammatorie ſubſiſtat, & non ſimul alia membra eodem modo tangat atque inficiat.

§. XV.

Hiſce jam miſſis reſtat jam ut genuinam originem ac geneſin inflammationis pulmonum inquiramus. Ad hanc itaque rite explicandam & indagandam, opus eſt, ut quædam præmittamus vel ſupponamus ex praxi & hiſtoria medica circa hos morbos notiſſima. 1) autem invadit pleuritis magis adoleſcentes, juvenes & viros, rarius ætatis conſiſtentis & in ſenio conſtitutos; peripneumonia autem magis viros & ſenes, raro juvenes. 2.) Pleuritide plus laborant ſucculenti, ſpongioſioris habitus corporis, ſanguinei, qui venas poſſident parvas, anguſtas & copioſas: Peripneumonia autem magis afficiuntur illi, qui ſanguinem fibroſiorem & craſſiorem obtinent, & ſtricti ac denſioris habitus corporis ſunt, & vaſis gaudent amplioribus. 3) Peripneumonia ordinarie magis invadit tempore hyemali, unde etiam hyemalem morbum pronunciavit HIPPOCRATES *S. III. aph. 23.* Pleuritis autem Vere eſt frequentior. 4) Incurrunt in hunc affectum maxime plethorici, & illi quorum ſanguis difficulter per venas movetur ac progreditur, qui lautioris ſunt victus, vitæ ſedentariæ, carnes in copia comedunt ſuillas, unde Weſtphalis hic morbus eſt familiariſſimus & Germanice dicitur, *die Bruſt Kranckheit.* 5) Obſervamus ad hos pulmonum affectus diſpoſitos maximè eſſe illos, qui olim conſueti fuerunt excretionibus ſanguineis (ſive hæmorrhagiis,) & qui ſanguinem paſſi fuerunt ſibi extrahere aut per ſcarificationem, aut per venæ inciſionem, item, quicunque doloribus, ſpaſmodicis pathematibus, arthriticis inſultibus & febrilibus ſanguinis commotionibus ſubjecti ſunt. 6) Viri frequentius quam fœminæ hiſce malis tentantur, niſi menſium ſuppreſſio accedat, vel ipſi emanere incipiant. 7) Nihil notius eſt, quam, quod illi, qui ſanguinem in venis fovent craſſum & copioſum, vehementiori ſubſequente incaleſcentia, ſive per corporis vehementiorem motum, laborem, exercitationem, ſaltationem, ſive per ingurgitationem vini meracioris, ſpiritus vini, abuſum ſudoriferorum calidorum, balneorum laconicorum, aeris calidioris, & nimiam animi excandeſcentiam incurrant in noſtrum affectum, præſertim ſi mox poſt talem motum frigus accedat, & corpus denudetur.

detur. 8) Et illud conſtat frequenti obſervatione, quod a ſcabie retropulſa, dyſenteria vel alvi fluxu præpoſtere cohibito, it. poſt febres petechiales, variolas, morbillos male curatos, malum hoc ſupervenire ſoleat. 9) Docet experientia, illos, quibus frequentes fuerunt graves tuſſes, hæmoptyſes, & rheumatici ſpaſmodici circa coſtas, ſcapulas & dorſum dolores, detineri crebrius hiſce affectibus; 10) obſervatio eſt conſtans, nec pleuritidem nec peripneumoniam adoriri facile perſonas, niſi præceſſerit horror, rigor, frigus partium extremarum, & præſertim pedum, ubi notabiliter, vaſa ſanguinea detumeſcunt, habitus corporis concidit & ſtrictior evadit: Dicta hæc pathemata excipit mox dolor punctorius & oppreſſorius circa pectus, qui & jam verſus ſcapulas & ſpinam ſe extendit.

§. XVI.

Ex hiſce dictis & adductis facile jam erit colligere ortum & geneſin noſtri mali. Nempe ſupra jam memoratum eſt, pleuriticorum & peripneumoniacorum ſanguinem eſſe valde craſſum atque viſcoſum, unde etiam recte dicitur a GALENO *Aph. VI. comment.* 33. quod pituitoſus ſanguis & coagulatus frequentius excitet peripneumoniam. Id quod etiam confirmat HIPPOCRATES *Lib. IV. de Morbis* cum inquit: *Peripneumonia fit, quando pituita ſanguini mixta pulmoni influxerit.* Sanguis itaque copioſus & tenax, quando ſine impedimento placide circumvolvitur, nullam noxam vel damnum in corpore efficit; quandocunque autem nimio motu calefactus, in tenuiſſimos etiam tubulos impellitur, & ſubſequente frigore ibi coagulatur, neceſſe eſt, ut fiant ſanguinis periculoſæ ſtaſes. Multo magis autem congeſtio ſanguinis & impactio in certa parte occurrit, quando nempe in exteriori corporis cortice rigor, ſpaſmus & frigus oboritur, ubi ad interiora cruor repreſſus, & congeſtus, in vaſis minoribus, vel etiam majoribus ſtagnat, & diſtenſionem, dolorem, calorem inflammatorium producit. Nemo enim amplius in dubium vocabit, inflammationes a ſanguinis ſtaſi & circulo impedito certa in parte oriri. Elegans hanc in rem extat locus apud HIPPOCRATEM *lib. V. de Morb.* dum dicit: *ſanguis per vim calefactus, & venas hiantes ſubiens, cum præ copia exitum quo abire poſſet, non habeat, ibi colligitur, eamque ob cauſam tumor fit, & tam diu adeſt, quoad ex loco, aut per tumorem expurgatus fuit, vel ſanguini eum tempore in pus verſo, exitus pateat.* Cum itaque ſanguis craſſus & copioſus in pulmones illapſus in circulatione ſua libera impediatur, ibi hærens magnam pectoris oppreſſionem & reſpirandi difficultatem inducit, unde facile intelligitur, quam neceſſarium ſit tali in caſu auxilium V. S. ſive in latere affecto ſive in oppoſito celebretur. Scribit SYDENHAMIUS, venæ ſectione non celebrata, ægrum ne tuſſire quidem valere, ſed immani dyſpnœa & inflammationis vi tantum non ſuffocari, quæ cuncta, ſimul ac fuerit adminiſtrata ſectio venæ, ſtatim mitiora evadunt.

§. XVII.

Ulterius nova hic occurrit quæſtio, quæ trutinari accuratius meretur, utrum nempe febris conjuncta cum pleuritide & peripneumonia, ſit ſymptoma illorum & effectus, an potius febris ſit morbi principium, & inflammatio ejus ſymptoma? Nolumus hic longiores eſſe in refellendis variis ſententiis, ſed placet tantum noſtram mentem hic exponere: nempe utique ſtatuimus omnes fere inflammationes, arthritides, eryſipelata, rheumatiſmos, catarrhos, invadere cum febrili quodam inſultu, qui ex rigore, horrore & frigore, & ſubſequente pulſus frequentia & vehementia cognoſcitur. Eſt enim ſolennis naturæ proceſſus, ut ſi aliquid ex corporis ſphæra ſecernere & foras projicere molitur, ſemper efficiat primum ſpaſmum in exterioribus, & ſanguinem ab ambitu corporis propellat ad centrum, ubi deinde rurſus pulſu cordis & arteriarum valido, motum in contrarium fit à centro ad circumferentiam, eum in finem, ut noxia & non miſcibilia cum ſanguine, per debita emunctoria evacuentur.

§. XVIII.

Ex dictis jam facile fluit ratio, quare hypochondriaci, arthritici, & qui ſpaſmodicis affectionibus, dolorificis & febrilibus commotionibus aſſueti ſunt, lubentius incidant in hos affectus, qualia exempla proſtant apud WILLIS. *in Pharm. Rat. Sect. I. cap.* 2. *pag.*99. & FORESTUM *Lib. XVI. obſ.* 32. BORELLUM *Cent. IV. obſ.* 83. Facit etiam ad generationem noſtri affectus alvi contumax adſtrictio, quod etiam dudum notavit HIPPOCRATES *Lib. de Aere, Aquis & Locis Cap. VI. Tom.* 2. dum inquit: alvus adſtricta peripneumoniæ cauſa eſſe poteſt. Et meretur etiam huc attendi obſervatio apud RIVERIUM, communicata *Cent. I. obſ.* 60. quotieſcunque nempe in certa perſona alvus fuerit obſtructa, pleuritis invaſit, quæ ſtatim ceſſavit, quoties alvus iterum fuit libera facta; nullum enim dubium eſt, ſanguinis liberam circulationem impediri, ipſumque ad partes ſuperiores urgeri, ſi alvus obſtructa & ſcybalis diſtenta fuerit. Denique meretur etiam animadverti circa inflammationis geneſin inſignis locus, qui exſtat apud HIPPOCRATEM *Lib. IV. de Morb.* dum inquit: *Quicquid in morbo copia abundat, dum turbatio in principiis contingit, ad locum fertur, in quo plurimum ſuperat, in turbatione autem amplam capacitatem nactum, ſecretum volvitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adhæreſcens una cum alio humore, qui alio loco eſt, dolorem & calorem exhibet, quod vero incaleſcit, reliquum etiam corpus calefacit, & ex eo febris.* Præterea autem hic notandum eſt, quod febris & calor ille p. n. qui peripneumoniacos & pleuriticos torquet, etiam ſit productum inflammationis. Ordinario enim ſemper, quo gravior ſolet eſſe partis inflammatio, eo intenſior in ſanguine & toto corpore accenditur calor, adeo, ut inflammationis omnis principium fiat cum febrili inſultu, & febris etiam ab ipſa inflammatione poſtea augeatur.

§. XIX.

Tandem etiam quædam monenda ducimus utilia circa prognoſin horum affectuum. Ominoſum eſſe ſolet ſignum urina in progreſſu morbi copioſa & tenuis. Mirum eſt, nullam de hac re mentionem reperiri in Practicorum libris, cum tamen, ſi attentius omnia ſigna ponderentur, nullum magis, in innumeris ſubjectis ſit magis periculoſum & lethale quam hoc ipſum; & ratio videtur hæc eſſe, quod nempe tam copioſa urinæ ſeceſſio, teſtetur de vinculo ſanguinis & ſeri deſtructo, quandocunque enim in morbo circulatio ſanguinis incipit fieri tardiſſima, ob motum & vires deficientes, tunc ſerum ceu pars liquida facile ſeceſſum molitur a parte craſſiore. Notum enim eſt, motu tam inteſtino quam progreſſivo, elementa ſanguinis fluida & ſolida invicem exacte miſceri, uniri in liquorem fluidum quaſi homogeneum. Si motus hic deficit, uti cernimus in

ſanguine

ſanguine extravaſato, ſerum à ſanguine facile diſcedit & ſeparatur. Tenues itaque & copioſæ urinæ ex ſanguinis ſero ortum ſuum habent, uti & ſudores frigidi colliquativi, diarrhææ, quæ omnes periculoſæ ſunt hoc in morbo. vid. HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 16. Deinde rectiſſime GALENUS *Lib. IV. de Præſag. ex Pulſu cap.* 5. notavit, in Peripneumoniacis pulſum intermittentem, debilem, parvum, frequentem, lethalem eſſe, quod edictum cum experientia certiſſima correſpondere compertum habemus. Talis autem pulſus vires deſtructas, motus vitales deficientes deſignat, cum tamen virium & motuum robur valde neceſſarium ſit, ad vincendas & expugnandas vehementiſſimas has ſanguinis obſtructiones.

§. XX.

Tandem etiam illud notatu dignum eſt, leviorem pulmonum inflammationem cum dolore acutiſſimo junctam, ut plurimum terminari feliciſſime mediante ſudore, & quidem ordinarie die VII. ubi poſt ſudorem omnia fiunt iterum pacata, pulſus naturali ſimilis, reſpiratio liberior, vires cum appetitu eriguntur. Quandoque etiam ipſa natura circa diem IV. per nares profuſionem largam ſanguinis facit, non ſine notabili euphoria. Quando per ejectionem materiæ copioſæ purulentæ morbus finitur, laborandum maxime, ne in fine phthiſis vel hectica accedat, vel etiam valde pericuIoſa recidiva ſuperveniat. Talis ſæpiſſimè fit, quando in morbi declinatione, vel ſtatim poſt reconvaleſcentiam paulo largius vinum generoſum aſſumatur, vel iracundia corpus exagitetur, pulmones enim debilitati, facile de novo recipiunt ſanguinem. Idem ſentiendum eſt, ſi pleuritis poſt alium morbum diuturnum accedat, talis enim plerumque ſolet eſſe lethalis.

§. XXI.

Ultimo etiam aliquid adjiciendum eſt, circa illas obſervationes, quibus notatum, per alvum materiam purulentam in copia fuiſſe rejectam, qua de re legi meretur VALERIOLA *Lib. I. obſ.* 4. & 5. *item* AMATUS LUSITANUS *Cent. I. curat.* 7. ZACUTUS LUSITANUS *Lib. II. Pr. pag.* 303. Quod multa materia purulenta per urinam & alvum rejecta fuerit vid. JOH. ROTHIUS *obſ. med. Cent. II. hiſt.* 15. SCHENK. *obſ.* 97. 98. & 100. habet, quod pus pleuriticorum etiam per uterum in mulieribus fuerit eductum. De hiſce jam dicendum exiſtimo, Autores hiſce in rebus valde decipi & falli poſſe, quoniam nempe in hoc morbo urina utplurimum ſedimento craſſo ſcatet; & viſcoſæ alvi fæces ſecedunt, ubi facile tale quid mentiri poteſt pus, & cum accurate illud non poſſit diſcerni, fallaces & incertæ hæ obſervationes ſunt: Utut enim non negemus, materiam purulentam in pulmonibus contentam, reſorberi quoad partem etiam cum ſanguine & per renes vel glandulas majores ſimul poſſe ſecerni; at vero, quando pus cum ſero intime miſcetur, *tunc amittit, plane ſuam naturam, conſiſtentiam, colorem, & conſequenter non ſub tali forma amplius apparere poteſt.*

§. XXII.

Tandem etiam ſubjungenda & monenda quædam ſunt circa curam, quæ nempe notatu videntur neceſſaria. Primaria autem intentio medentis hic eſſe debet, ut ſanguinem in pulmonibus congeſtum & firmiter impactum diſſolvat, diſcutiat, vel ad expectorationem materiam vitioſam ibi hærentem promoveat. Ad has indicationes obtinendas brevibus jam exponere placet, quibus remediis feliciſſime uſus fuerit Dn. Præſes in Praxi ſua. 1) In plethoricis primis ſtatim diebus V. S. in brachio, ſive in oppoſito latere, ſive in affecto, inſtituta, foramine ſatis capaci venæ immiſſo, quæ etiam altero die, prout neceſſitas urgebat, fuit reiterata. 2) Divinum remedium eſt, ſicuti in omnibus inflammationibus, ita etiam in hac, nitrum cum pauxillo camphoræ roboratum, quod vel ſolum, vel cum terreis alcalinis & diaphoreticis maritatum, in decenti doſi fuit oblatum, v. g. *Rec. nitri purificati, oculorum cancri, mandibulæ lucii piſcis, concharum ppt. aa. drachmam unam, cinnabaris nativæ ſcrupulum unum, camphoræ gr. quatuor M. fiat pulvis, dividatur in doſes VIII. de quibus æger capiat ſingulis quatuor horis unam doſin.* Hic pulvis quantum ſoletur hoc morbo detentos, dici vix poteſt; liberam enim reddit reſpirationem & expectorationem, calorem & ſitim nimiam extinguit, dolores demulcet, & blandam movet diaphoreſin. 3) Liquor præſentiſſimi effectus repertus fuit, qui compoſitus ex ſpiritu nitri dulci rite parato, qui non acidus, ſed penetrantiſſimi odoris, & ſuaviſſimi ſaporis eſt, & ſpiritu Buſſii, recipiendo illius unciam ſemis, & hujus drachmam unam, qui liquor virtute diaphoretica in omnibus acutis morbis, etiam malignis & inflammationibus longiſſime exſuperat omnes mixturas & tincturas alexipharmacas, theriacales, bezoardicas. Duo hæc medicamenta, camphoram tantum quandoque omittendo, unice ſufficiunt huic morbo ſanando, ſi nempe porrigantur cum debitis vehiculis, v. g. aqua florum ſambuci, ulmariæ, acaciæ, papaveris rheados, herbæ ſcordii, ſcabioſæ, cardui benedicti. Poteſt etiam hiſce, ſi dolor nimis urget, & affectus magis pleuriticus quam peripneumoniacus ſit, addi diaſcordium Fracaſtorii & elegantiſſimus ſirupus florum papaveris rhoeados. Laudatæ hæ aquæ cum ſemine cardui mariæ, cardui benedicti, in emulſionem præſtantiſſimam converti, & pro re nata uſurpari poſſunt. 4) Externe linimentum ſequens efficaciſſimum fuit, R. *ſpiritus vini rectif. uncias tres, olei nuciſtæ expreſſ. drachmas duas, croci drachmam ſemis, camphoræ drachmam unam & ſemis. Miſce, quod calide fuit cum linteo lateri dolenti repetitis vicibus applicatum.* 5) Ad expectorationem materiæ promovendam recens oleum amygdalarum, dulcium cum ſpermate ceti recenti, ſyrupo violarum, & ſaccharo cando in electuarium debite mixtum nobiliores edidit virtutes præ omnibus aliis pectoralibus. Addi poſſunt in fine morbi aliquot guttulæ olei aniſi vel ligni ſaſſafras. Dicta hæc quæ revera laudatiſſima, in hoc morbo ſufficere poſſunt, modo ſimul conjungatur decens regimen circa res non naturales, de quo paſſim Practici loquuntur. Tandem ultimo loco damnamus & rejicimus hoc in morbo omnia vomitoria, purgantia acriora, ſudorifera vehementiora, exceſſiva opiata omniaque calida ſpirituoſa, acida, aerem frigidum vel etiam nimis calidum, & præſertim pathemata animi, naturæ humanæ & omnibus inflammationibus infenſiſſima.

DISSERTATIO MEDICA
DE
MEDICIS ET MEDICINA
PERVERSA JUDICIA EXHIBENS.

Primùm edita anno 1712.

§. I.

NIHIL præclarius, nihil præſtabilius homini à benigno Numine tributum eſt, quam ipſa prudentia in judicando, qua deteriora ab honeſtis, proficua à noxiis, ſalubria ab inſalubribus in animæ & corporis incolumitatem diſcernere poteſt. Quam nobile vero & magnificum hoc naturæ humanæ a Deo cooceſſum munus eſt, tam pauci reperiuntur, qui eo recte fruuntur, ut potius judicandi libertas in præpoſteram & præcipitem tranſiens licentiam plus ſæpenumero obeſſe, quam prodeſſe obſerverur. Etenim ſicuti maturum, rectum & firmum de quodam objecto judicium ex plena & accurata hujus rei naſcitur notitia, omniumque ejus circumſtantiarum & proprietatum inquiſitione: Ita ignorantia & neglectus plenioris informationis immaturum ac infidum non poteſt non parere judicium. Nihil autem inquiſitioni veri æque adverſum eſt, ac nimia celeritas, præpropera feſtinatio & præcipitatio in judicando, qua, de rebus non ſatis ante & ſenſu & ratione perſpectis, vel aliorum auctoritate & æſtimatione vel noſtris opinionibus inducti, nimis temere iniquum & minus prudens judicium pronunciamus. Igitur ſecundum philoſophorum mentem non datur aptior ad hoc malum corrigendum medicina, quam ut ſubinde dubitemus de his rebus, quæ nobis veræ apparent deque illis ſuſpendamus judicium, tantiſper quoad accuratius ſcrutinium & examen verique indagatio præceſſerit. Nolo in præſenti oſtendere & excurrere, quam late per omnes diſciplinas, artes ac ſcientias illa præceps noxiaque judicandi contagio vagetur & quantum damni in indaganda veritate afferat: Sed noſtri tantum erit hoc loco inſtituti judiciorum perverſitatem non tam vulgo, quam doctis, minus tamen rerum phyſicarum & medicarum peritis ſolennem de Medicis, deque Medicina ejuſque poteſtate clariſſime demonſtrare, non deſperans fore, ut noſtris argumentis quidam permoti de Medicis & Medicina mitius ac benignius ſentiant ac æquum & prudeos judicium de ipſorum poteſtate formare addiſcaot. Quem laborem noſtrum ut auxilin & gratia ſua divinum Numen ſnveat ac ſecundet, eſt, quod vehementer efflagitamus.

§. II.

Non minus ſcite, quam graviter antiquiſſimus Medicinæ parens HIPPOCRATES *Libr. de Arte prodidit: divinam eſſe artem Medicinam*, at *propter ignorantiam eorum, qui eam exercent & propter* eos, qui *temere de Medicis judicant, rem eſſe viliſſimam & omnium opprobrio expoſitam.* Mirum certe eſt ne ullam quidem artem, vel diſciplinam tam temerariis & perverſis patere judiciis, imo probris & calumniis, quam profeſſionem noſtram ſaluberrimam, cujus fundamenta Deus ipſe in natura remediorum, in mechaniſmo corporis noſtri, inque ratione humana poſuit ac ſtabilivit, & quæ omnes; cum ingenuas, tum mechanicas, quas homo inſtinctu quodam divino in neceſſitatem, commoditatem, vel oblectationem excogitavit artes, longiſſime exſuperat. Quid enim nobilius, quam corpus ſanum & integrum conſervare, morbos fugare, mortem arcere & vitam ad naturalem termioum producere? Nihilominus, non modo HIPPOCRATIS ævo, ſed & ſemper & omni tempore cùm propter ignorantiam eorum, qui eam temere exercent, tum propter ſiniſtreitatem judicantium divina hæc ars res vilis, imo contumelioſa habita eſt. Etenim in nulla profeſſione, vel arte tanta multitudo & ignorantia artificum conſpicitur, quam in medica, quæ tamen omnium difficillima, tam propter acerrimum, quo pollere debet Medicus, judicium quam propter earum rerum, quas accurate ſcire debet, copiam. Quiſque enim etiam ex infina plebe & multitudine hiſce temporibus ſe medicum profitetur, vel medicinam adverſus certum morbum jactitat. At vero ſapienter notavit HIPPOCRATES *L. de Arte*, *multos eſſe Medicos fama* & *nomine, re vero & opere perpaucos* & *L. de Vet. Medicina* ſcribit: *Sunt opifices alii quidam mali, alii vero multum præſtantes. Ut enim aliarum artium cunctarum opifices plurimum inter ſe differunt: ſic etiam in Medica evenit arte.* Cauſas vero tam ingentis Medicorum multitudinis & licentiæ practicæ non minus vere, quam eleganter prodidit PLINIUS *L.* 29. *c.* i. cum ait: *In hac arte ſola evenit, ut cuicunque Medicum ſe profitenti ſtatim credatur, cum tamen periculum ſit in nullo mendacio majus, nulla præterea lex, quæ puniat inſcitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ; ſed diſcunt periculis noſtris & experimenta per mortes agunt & Medico tantum hominem occidiſſe ſumma*

ma impunitas eſt. Unum idemque ſentit HIPPOCRATES *Libro citato, qui arguit hoc, quod in civitatibus arti Medicinali nihil ſupplicii, quemadmodum aliis, excepta dedecoris nota, decernatur.*

§. III.

Cum itaque cuivis pro ſuo arbitratu, Medici perſonam induere ejuſque vultum, geſtum, habitum, ſcientiam fingere licitum ſit; hinc vulgus hominum ineptum & ad judicandum proclive Medicum bonum a malo, peritum ab imperito minus recte novit diſtinguere, ſed illis maxime fidit ac aſſentitur, qui alios contemnunt, magna arcana vendidant, nec non ingenio & loquacitate aliis ſunt ſuperiores. Elegans hac de re extat locus in præfatione CORNARII *Tomo* 2. AETII *præfixa: Videas, inquit, quosdam loquacitate ac mira litigandi contentione apud ægros ſe efferre ac geſticulando obtinere, quo putentur rem ipſam & morbum optime tum noſſe, tum curare poſſe, cum interim aliis ad hanc rem ſimul adhibitis ob maturiorem conſiderationem, vel linguæ parſimoniam præ illo nihil ſcire putetur & contingit ſane ita ignorantem temeritatem a vulgo probari, ditari ac in honore eſſe, maxime cum fortuna etiam hujuſmodi hominibus favere conſpiciatur, ut, aliquando æger convaleſcat. A prudenti vero Medico omnis abeſt loquacitas, omne præceps conſilium, hunc potius ratio, deliberatio & prudentia ad rectum judicium & inventionem tuti ac idonei remedii reddit.* Neque viro, qui, profundo, quale requiritur ad medicinam, judicio pollet, multiloquentia facile adhæret, utpote, quæ felicis memoriæ ſoboles eſt & rarius cum ſolido judicio conſiſtit & optime CELSUS: *Remediis, non eloquentia ſanantur morbi.* Sapiens antiquitas artem Medicam dixit mutam: Hinc VIRGILIUS L. Æneid.

Scire poteſtates herbarum uſumque medendi
Maluit & mutas agitare inglorius artes.

Utpote medicinæ vis in operationibus magis, quam ſermonibus conſiſtit.

§. IV.

Denique ignarum & inconditum vulgus Medicorum præſtantiam judicare ſolet ex ipſorum aſſiduitate. Vulgaris eſt perſuaſio in ſolis remediis reſidere omnem medendi vim & Medicum omnis felicioris ſanationis eſſe cauſam, cum tamen Natura maxima ex parte ſanet, Medicus vero tantum naturam curet, quæ etiam remediorum vires varie moderatur. Unde inepte vulgus exiſtimat, illum Medicum, qui ſemper ægris aſſidet, vel eos frequenter viſitat, pluris eſſe faciendum iis, qui non tanta aſſiduitate ſe co mendaot. Tametſi vero decenter morbum explorare, præſertim inter initia ejuſque vires ac progreſſum, maxime, ſi fuerit acutus, ſcrutari Medico conveniat ac neceſſarium ſit; nihilominus nimia aſſiduitas & perpetua illa non officia, ſed ſervitia in morbis, ubi nullum adeſt periculum, eoque tempore, obi in acutis nulla contingit mutatio, Medico honeſta merito ſuſpecta ſunt, vel, quod fallere ægrum & lucrum ab ipſo captare, vel quod tali ſervitiorum genere ſe commendare velit. Sæpius vero id accidit citra fraudem & ex Medici ipſius ignorantia, dum hic cum ægro exiſtimat Medicum eſſe naturæ ac morborum magiſtrum, & medicamenta omne in medendo abſolvere punctum, cum tamen Natura hac in re principes tueatur partes, quæ optime in acutis ordinem ac tempora ſanationis deſiderat, paucis remediis contenta. Ad hæc tempora, hos motus, hunc ordinem naturæ prudenter attendere, eumque expectare & nunquam præcipitare immatura vel violenta medicina debet Medicus. Minus recte igitur homines plus opis ac auxilii a Medicorum perpetua aſſiduitate, quam ab aliis, qui honeſte funguntur officio, ſibi pollicentur. Atque adeo non ſine ratione a talismodi medicis ſibi cavendum eſſe ſcribit SIDONIUS APOLLINARIS *L.* 2. *c.* 22. his verbis: *Sunt Medici quidam parum docti, ſed ſatis ſeduli, qui languidos multos officioſiſſime occidunt.* Et VERULAMIUS *de Augmento Scientiarum pag.* 110. *Etſi ex opera Medicorum quotidiana, quam inviſendo, aſſidendo, præſcribendo ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegniter illos curationem perſequi, atque in eadem certa quaſi via inſiſtere; Tamen, ſi quis ea, quæ præſcribere atque adminiſtrare ſolent Medici, accuratius introſpiciat, inveniet pleraque vacillationis & inconſtantiæ plena & quæ ex tempore excogitant & in mentem illis veniunt abſque certo aliquo præviſo curationis tramite.*

§. V.

Diſcedit quoque a vero judicio vulgus in eo, quod pluris æſtimet ac faciat utplurimum Medicum, qui in formulis præſcribendis facilis ac copioſus, quam qui pauca eaque raro in curationem adhibet. Perverſæ opinionis eſt, remediorum copia adverſus morbos pugnandum eſſe. Ignorantiæ medicæ potius ſignum hoc eſt idque certum & indubitatum, in omni morborum genere præſcribere multa medicamenta eaque varia, ſiquidem Natura & morbificæ cauſæ pauca ſaltem, ſed ſelecta & accommodata deſiderant. Morbum enim tollere eſt ejus cauſam jugulare, cauſa vero diverſiſſimorum effectuum non varia, ſed ſæpius ſimplex eſt, quæ non multa, nec varia deſiderat auxilia. Deinde cunctatione, mora ac tempore opus eſt, ut illud, quod corpori ac vitæ infenſum eſt, emendetur ac ejiciatur: quod ſæpiſſime ſola Natura præſtat ac perficit ſine ullo Medico ullaque Medicina quod ſatis experiuntur plebeii, ruſtici, gentes Medicis deſtitutæ, & qui a Medicina abhorrent: hi frequentiſſime ex acutis paſſionibus, febribus tam benignis, quam malignis, inflammatoriis, variolis, morbillis ſolius naturæ ac temporis beneficio, quiete ac abſtinentia citius evadunt & melius eluctantur, quam divites, potentes, magnates, Principes, qui vel decem Medicos aſſidentes habent, & ſingulis horæ quadrantibus accipiunt medicinam, quæ tantum abeſt ut juvet, ut potius naturam plerumque impediat ac turbet morbumque reddat deteriorem. Aureus ſane hanc in rem extat *Aphoriſmus* 19. JOANNIS DAMASCENI *ad Filium: Medicamenta tibi ſint certa & pauca uſurpanda, eaque quibus maxime uſu fidere poſſis. Nam ſi volueris multa aſſequi, multiplici ſenſuum varietate eo venies, ut nulli tuto confidere poſſis.* Rectiſſime quoque VERULAMIUS copiam ac varietatem remediorum ignorantiæ filiam appellat. Videas igitur, quantum in judicando aberrent, qui copia præſcriptionum & remediorum multitudine præſtantiam Medici æſtimant.

§. VI.

Eſt porro error decumanus, ſed pervulgatus quando de Medicorum dexteritate ex ſucceſſu curationis

rationis judicium formant, eo, quod plerumque non tam ſcientiæ Medici, quam aliis cauſis debeatur. Nam ſi quis convaleſcit a morbo, ſcientiſſimus Medicus judicatur, quanquam nihil ab eo geſtum eſt, quod opem tulerit, ſed potius imprudenti ſua methodo celeriorem ſanationem impediverit. Contra parum peritus Medicus vulgi judicio eſt, ſi æger e vita diſcedat, ſi longiori morbo detineatur, quem vulgus levem & magnum arbitratur. Hunc vero Medicum turba hominum mirifice æſtimat,qui ſanat eos, qui pro moribundis habentur, hic magnam mox adipiſcitur famam, quamvis nihil ipſi præter vile conſortans, vel emulſionem perlatam, quæ omnia nihil ad rem faciunt, dederit, nihilominus ejus judicio ſanationem præſtitit omnibus numeris abſolutam & omnes clamant. Eum ſanavit, quem unuſquiſque demortuum exiſtimavit, eum a limine mortis revocavit: & magnus Medicus per totam urbem fertur. Contra vero prudentiſſimus Medicus, ſi ægrum habet ſanandum ex morbo acuto, qui non putetur moriturus, quod cauſa morbi ſit maligna, adeoque abdita & abſtruſa, omnem tamen inſtruit operam & omnibus induſtriæ nervis contendit, & exquiſitiſſima remedia præſcribit, & ſi hic præter opinionem illorum e vita diſcedit, Medicus ingens exiſtimationis ſuæ periculum incurrit & omnes clamant, eum non recte eſſe tractatum, & plures evaſiſſe qui eodem morbo periculoſioribus ſymptomatibus fuerunt tentati. Quandocunque vero vulgus exiſtimat ægrum ex acuto morbo laborantem evaſurum, idque contingit, tunc nihil factum eſſe a Medico opinantur, utut propter prudentiam medendi multum laudis ac gloriæ mereatur. Adeo Medici exiſtimatio a vulgi opinione, vel potius errore dependet, quod exiſtimat, medicum in morbum ita agere poſſe, quemadmodum in habenam, quæ ad arbitratum adducitur, vel remittitur.

§. VII.

Dicendum etiam aliquid eſt de fortuna Medici. Eſt communis non modo vulgi, ſed & doctorum ac modeſtiorum error, Medicum eſſe Medico in ſanando feliciorem, hinc non facile Medicum, ſi alias fuerit doctus, judicant imperitum, ſed dicunt in ægris ſanandis eum non adeo gaudere fortuna, cui in medendo magna attribuitur efficacia. Verum enim vero quemadmodum in omni vitæ genere ac rebus politicis, quando effectuum cauſas ac connexiones ignoramus, fortuna accuſatur, quæ nonniſi magnum ignorantiæ aſylum eſt: ita etiam in rebus Medicis malum ſucceſſum ſanationum fortunæ imputare inſcitiæ eſt. Nos ex JUVENALIS *Satiris* dicimus:

Nullum Numen abeſt, ſi ſit prudentia rebus:

Sed nos fortunam colimus Cœloque locamus.

Sed & SALOMON Proverb. 16. v. 20. pronunciat: Qui prudenter rem inquirit ille invenit fortunam. Nam omnia, ſecundum LIVIUM, ubi ſumma ratione conſilioque acta fuerunt, fortuna etiam ſequitur. THEOPHRASTUS PARACELSUS, ubi de ſecundo Medicinæ fundamento, Aſtronomia verba facit: *hac* de fortuna & infortunio ſcripris ingenioſe prodit: *Non eſt fortuna, quæ non habeat ſuam cauſam & ſuam præſcientiam apud Medicum peritum. Quid enim aliud eſt fortuna, quam ſervato ordine naturæ curare Naturam. Quid infelicitas, quam contra Naturæ ordinem rem aggredi?* Hinc ibidem ſubjungit: *Itaque infelicitas eſt inſcitia, felicitas vero peritia. Utrumque enim felicitas & infelicitas a deſperatis dubitatoribus excogitata ſunt, apud quos utrumque nihil aliud eſt, quam aperto ore expectare, an aliquid volando ingredi velit? Vos autem Medicos omnes ita peritia decet eſſe inſtructos, ut originem felicitatis & infelicitatis cognoſcatis, niſi hac ſciveritis, deſiſtite a medicina. Occidere enim ægrotum non eſt infortunium, ſanare eundem non eſt felicitas; imo eſt exitus & finis oſtendens, qualis ſit uniuſcujuſque peritia & induſtria: Finis enim demonſtrat, quis in fortuna vel infortunio verſatur, inſcientia vel ignorantia.* Et HIPPOCRATES *ſic ſe rem habere ait, ut hi Medici ſoli fortunate facere arbitrentur, qui ſciunt, & contra infortunate, qui ignorant. Fortuna enim uti, eſt recte facere, hac vero qui ſciunt, faciunt. Non uti fortuna, neque aſſequi hoc, quod velis, eſt id facere minimeque recte, quod neſcis.*

§. VIII.

Enimvero non negandum eſt fortunam ſive fauſtum rerum ſucceſſum, id eſt famam & exiſtimationem, nec non divitias contingere æque perito ac imperito Medico, imo ſæpiſſime inexpertis plus, quam prudentibus & intelligentibus. Eſt hæc res divinæ providentiæ. Utpote res externas Deus peculiari cura ac providentia dirigit ac diſponit pro nutu ac arbitratu ſuo adeo, ut cauſas invenire ac reddere hic ſit difficillimum. Fortuna itaque hoc ſenſu in Medico poteſt habere locum. Medicus enim tametſi parva ſcientiæ Medicæ ſupellectile inſtructus ſit, quandocunque caſu, vel occaſione ad morbos divitum & nobilium & qui multum auctoritate valent, in conſilium adhibetur & ægri convaleſcunt, ſive Naturæ, aut morbi benignioris beneficio, ſive, quod jam ipſe morbus, cum advocatus eſſet, fuerit in declinatione; tunc certe, utut parum artis, vel opis contulerit, mox magnam famam conſequetur. Accedit poſtea, quod in hoc plures confidant & hujus curæ ſeſe committant, cui nobiles ac auctoritate valentes capita ſua crediderunt. Etenim firmiſſimæ veritatis eſt, mundum tam doctum, quam indoctum in omnibus negotiis regi maxima ex parte opinionibus ac præjudiciis aliorum. Itaque non rarum eſt, in vita civili obſervari indignos, imperitos, inſcientes majorem applauſum, famam, opes ac honores quam dignos ac merentes adipiſci. Ex quo jam patet, fortunam quidem non facere in Medico medendi ſcientiam, ſed ſaltem diſpoſitionem rerum externarum ſpectare, quæ in manu ac poteſtate hominis non ſunt & non tantum ad emolumentum & famam, ſed & ad alterius detrimentum, contemptum & calumniam pertinent.

§. IX.

Denique iniquum judicium, imo potius calumnia non tantum vulgi, ſed & eruditorum quin imo Medicorum eſt, Theoreticum malum eſſe Practicum, & eum ſapientiorem ac peritiorem eſſe, qui multos habet ægros tractandos, quam, qui paucos, exiſtimant. Erroris hujus illecebra & occaſio inde naſcitur, quod medicina res exiſtimetur, uti etiam eſt, multi laboris, temporis ac experientiæ, hinc argumentantur, qui multos habet ægros ſanandos, eum peritiorem eſſe eo, qui bene & recte ratiocinari de morbis ſolet, ſed paucos habet ægrotos. At vero utique experientia, id eſt, accurata obſervatio earum rerum, quæ nocent, vel proſunt, in invenienda medicina locum præcipuum invenit, & or-

dine præcedit rationem: Sed cum jam dudum medicina inventa ſit & per tot ſecula, per tot nationes ac climata, inſtituta in tot individuis experientia & obſervatione eorum quæ corpori infenſa, vel amica ſint a præſtantiſſimis Medicis notatum fuerit, jam non amplius de experientia cogitandum, ſed eo nitendum eſt, ut remedia, quorum noti effectus ſunt, ad certa individua, ad certas morbi circumſtantias debito ordine, tempore ac loco applicemus atque prudenter ea accommodemus. Et hæc ſpecialis medendi methodus nil niſi prudentia, conſilium ac ratio Medici eſt & ex morbi cum indole remediorum accurata collatione, comparatione & omnium circumſtantiarum penſitatione naſcitur & acquiritur. Ubi non negandum, quod qui tali prudentia, ratione & habitu judicandi inſtructus ſit, artis continuo exercitio multum proficiat & adhuc confirmetur. Bonus itaque theoreticus ſaniorum Medicorum conſenſu is eſt, qui theoriam ac ratiocinationem ſuam accommodat hiſtoriæ morborum & remediorum, nec non praxi & experientiæ, eamque rationi conformem ac demonſtrativam reddit. Unde bonus theoreticus non poteſt etiam non eſſe bonus practicus. Hinc Medici ratio vel theoria debitis præſidiis inſtructa & experientiæ ſuperſtructa magnos in medicina facit progreſſus, cauſas ac fontes morborum apte aperit, cur alia corpori noxia ſint, alia proficua, incredibili ſolertia diſquirit, veteres recentioribus feliciter conciliat, medendi methodum pro differentia climatum, anni temporum, ſubjectorum, ætatum, vitæ generis diſcrepantem probe diſtinguit, quin & remediorum verum uſum ab abuſu ſedulo diſcernit, præterea aliorum minus ſecutam curationem perquam facile perſpicit, multoque tutiorem & expeditiorem curandi viam in novis ingruentibus affectibus adinvenit. Quibus omnibus *ille*, qui ſoli inhiat praxi, utut numeroſis adſuerit ægrotis, ſi inſuper Theoria bona careat, deſtituitur. Solenne itaque, ſed revera ſtolidum eſt, experientiam allegare, ubi deficit ratio, circumſtantiarum penſitatio, ſubjecti & cauſæ morbi & modi agendi in remediis cognitio. Cæterum tamen non negandum, plures etiam in Theoreticis committi errores, ubi nempe quis ad hypotheſes inanes, ſpeculativas, fictitias magis obſcuris & nihil ſignificantibus terminis quam principiis perſpicuis ſuperædificatas vult praxin accommodare, & ex hiſce principiis ea remediorum genera rejicere conatur, quæ per omnia ſecula & nationes uſu, aliorumque applauſu ſe commendarunt. Hic valet illud axioma: Malum Theoreticum eſſe malum practicum, ſi videlicet ex Theoria hac nuda, praxin inſtruere velit.

§. X.

Sequitur jam novus proponendus error, qui in eo conſiſtit, quod vulgus iis remediis, quæ ultimo adminiſtrantur, totum curationis ſucceſſum attribuere ſolet. Ita ubi in principio febris intermittentis inciſa fuerit vena, urgente plethora, emetico ſaburra primarum viarum evacuata, obſtructiones quoque viarum per incidentia reſeratæ, febris vero acceſſio nondum deſiit & novus accedit Medicus, & aliquot doſibus chinæ impetum & acceſſionem febris retundit, tunc huic remedio curatio febris unice aſſignatur & felicitas Medici in medendo prædicatur. Pari modo in febre acuta, ſi inter initia & progreſſum morbi omnia fiant ex arte, & circa diem criticum alius Medicus pulverem pretioſum cordialem aureum præſcribat, & mox ſequatur ſudor, virium recuperatio, pulſus mutatio; protinus huic Medico ejuſque remedio totius febris curatio adſcribitur, cum tamen ſi talia a principio data fuiſſent, nil opis tuliſſent. Ita etiam porro, ſi de fructibus quid fuerit deguſtatum, vel eſculentum minus conſulto aſſumptum, atque poſtmodum quis ægrotet, alioque morbo vexetur, tunc cauſa ſolum putatur illud erratum in diæta, aliis infinitis antecedentibus rebus noxiis non adjunctis. Enimvero probe hoc loco tenendum eſt, naturam ſicuti in morbo curando, ita etiam in eodem producendo opus habere certo tempore. Etenim humores pravi pedetentim ad morbum vel paroxyſmum efficiendum accumulantur, euſque, dum determinatam quantitatem ac menſuram nacti fuerint, ad quod vel minima additio in hue ſufficit & tunc morbi cauſa potens efficitur, quæ agere in corpus poſſit, quæque effectibus morboſis producendis apta ſit. Ubi facile perſpicitur, ea omnia, quæ anteceſſerunt, pro ſua etiam parte agere & egiſſe, non minus, quam in arbore præcidenda centum ſecuris ictus inflicti in caſſum non videntur, cum centeſimus primus eam deturbaverit. Tali modo quandocunque circa criſin morbi acuti adhibentur remedia, falſo adſcribitur ipſis virtus curatrix, quoniam per omne tempus morbi materia peccans prius debuit temperari, maturari & ad expulſionem, vel reſolutionem præparari, quod non medicinæ, ſed tempori potius attribuendum eſt. Felix itaque ille Medicus, qui ad mali venit inclinationem, nam licet Medicus nihil omnino præſtiterit, nihilominus dicitur auctor proſperi eventus.

§. XI.

Cæterum mentio quoque eſt facienda ingentis, vulgati & ſingularis erroris, qui non modo plebis, ſed & doctorum mentes occupat. Perſuaſio eſt fere omnium, imo & Medicorum non adeo ſolidorum, in medicamentis ac remediis, quæ adverſus morbum uſurpari ſolent, reſidere ſanationis efficaciam. Quæ perſuaſio, quod præjudicium fere univerſale & naturæ humanæ quaſi ingenitum, fons ac origo eſt illius ſtolidæ ac pernicioſiſſimæ empiriæ, quæ inter omnis generis homines regnare ſolet. Quiſque enim, ſiquando obſervat, in certo morbo uſurpatum remedium, & ſanationem ſubſecutam, protinus hunc effectum adſcribit huic remedio: ſique ſimilis generis occurrat morbus, ſtatim hoc ipſum commendat ejuſque applicationem ſuadet. Et a tali empiria nemo fere cujuſcunque etiam ætatis, ſexus, vitæ generis, dignitatis ſit, eſt immunis, ſed quiſque fere ſe gerit Medicum. At vero res longe aliter ſeſe habet. Utpote vis & efficacia ſanandi non tam in remediis eorumque activitate ac virtute, quam in corporis noſtri diſpoſitione mutuaque remedii & corporis noſtri actione & reactione conſiſtit & quærenda eſt. Unde tanta effectuum varietas ab uno purgante, opiato, roborante vel mercuriali remedio pro diverſitate ſubjectorum mirifice ratione diſpoſitionis & motus humorum, ratione ſenſibilitatis & ſolidarum partium roboris differentium in uno eodemque morbo reſultat, adeo, ut ejuſdem remedii eadem doſi etiam propinati effectus in certo morbo corporibus quibuſdam ſit benigniſſimus, aliis vero pernicioſiſſimus. Ex quibus jam clariſſime intelligitur, experientiam ſolam, ut perverſa multorum fert opinio, non facere Medicum, quæ toties fere variat, quot ſunt individua, ſed ſolidam & ſanam rationem Medici & exquiſitum judicium, quo circumſtantias morbi, remediique vires experientia dudum cognitas cum morbi & cauſarum morbificarum indole nec non ſubjectorum diſpoſitione comparat, & inde

metho-

Digitized by Google

methodum applicandi remedia deſumit. Quæ prudens methodus medendi facit Medicum. At hæc tantum abeſt, ut cadat in omnis ſortis homioes, ut potius ſummum judicium in Medico & poſtea habitum & exercitationem requirat. Nam quemadmodum in juriſprudentia non ſola legum ſcientia facit Juriſconſultum, ſed applicatio legum facta cum prudentia & judicio ad facti ſpeciem: Ita idem valet in medicina, ubi non remediorum cognitio eorumque virtus perſpecta facit Medicum, ſed potius eorundem applicatio ad certum morbum & ſubjectum: Ubi minima mutatio circumſtantiarum variam remediorum indicationem poſtulat. Quicunque itaque hæc bene conſideraverit ac perpenderit, is non temere in morborum curatione cuivis commendanti remedia in quovis morbo fidet.

§. XII.

Deinceps recenſendus eſt quoque ille receptus valde multorum error; quo putatur Medicus poſſe omnis generis morbos etiam periculoſiſſimos ſanare, cum tamen profeſſio noſtra ſalutaris valde limitata & circumſcripta agendi terminis ſit. Utpote remedia, quibus ceu inſtrumentis artiſex utitur, certa activitatis gaudent ſphæra, ultra quam non licet progredi. Quare, ſi cauſa morbi major ſit virtute naturæ ac remediorum efficacia, ipſa manet invicta & deſtructionem machinæ ſubinde infert. Inſcitiæ eſt & erroris res plena, plus exigi ac deſiderari a Medico, quam, quod ejus in poteſtate eſt. Veriſſime hanc in rem ſcribit HIPPOCRATES in *Vet. Medicin.* *Non exigenda ab arte, quæ non profitetur, nam quorum facultatem tum per naturæ, tum per artium inſtrumenta conſequimur, eorum nos opifices profiteri poſſumus, aliorum non item. Si quid igitur homini contigerit, quod medicinæ inſtrumenta ſuperat, id ne ſperandum quidem eſt ab arte medica vinci poſſe.* Quapropter ſi res Medico non ex voto ſuccedit, ſi morbi vehementia remediorum vires ſuperat, non culpa in artem protinus eſt rejicienda: Ideoque non mirandum, multas paſſiones tam acutas, quam chronicas eſſe inſanabiles. Ut autem res illuſtrior fiat exemplis, verſantur nobis ante oculos nonnulli ex chronicis inveterati, habituales, vel hæreditario jure ad nos devoluti morbi, quorum curandi ratio vel nulla, vel valde difficilis, ac imperfecta eſt. Quis enim inveteratum hypochondriacum affectum, nodoſam Podagram, verum Aſciten, veterem pulmonum exulcerationem, renum, vel veſicæ calculum, Hecticam, Aſthma convulſivum cum hydrope thoracis, ſcorbutum conſummatum, guttam ſerenam, longam ſurditiem, cachexiam ex induratione viſcerum fugare, vel feliciter profligare novit? certe ſatis eſt illorum impetum convenientibus remediis mitigare & parumper retundere. Equidem libri medicorum, botanicorum & chymicorum in hiſce rebellibus morbis complura vehementer jactant & commendant remedia & arcana, quæ tamen, quod tantum vana ſpe hominum animos lactent, uſu addiſcimus, ubi turpiter poſtea fallunt, omnemque ſpem ac expectationem deſtituunt.

§. XIII.

Neque porro in poteſtate eſt Medici, multum præſtare arte ſua in febribus acutis, malignis, inflammatoriis ipſaque peſte, ubi certe naturæ benignitas ſolet eſſe optima medicatrix, i. e. ſi fibræ motrices robore ac tono debito gaudent, ſi vaſa ſunt capacia neque humorum ac ſanguinis adeo deſtructa temperies & craſis eſt, tunc morbi acuti ſæpiſſime ſua ſponte, ordine certo ac tempore ceſſant, videlicet violento illo extraordinario febrili motu ſæpe ipſa cauſa hujus motus pernicialis ſucceſſu temporis emendatur, corrigitur atque expellitur. Parum tali in caſu Medicus poteſt proficere ſua arte, niſi quod ea quæ oneri ſunt naturæ, quæ ſalutarem ejus ordinem ac motus impediunt inter initia ſtatim removeat, videlicet vel ſanguinis exſuperantem quantitatem venæ ſectione demendo, vel primas vias a copia excrementitiarum ſordium leni emetico, vel laxante liberando: omni reliquo tempore nihil fere agendum eſt, niſi, ut abſtineat æger ab omnibus alimentis & medicamentis valentioribus necnon in quiete & placida diaphoreſi ſe contineat, potum ſubinde diluentem ac humectantem ipſi prabendo. Truculenta peſtis, morborum facile acutiſſimus & periculoſiſſimus omnia fere remediorum, etiam magnifice commendatorum genera reſpuit: ibi Medicus certe parum, vel nihil ſelectiſſimis ſuis alexipharmacis poteſt præſtare, ſed qui ab ea liberantur, beneficio naturæ, abſtinentia & quiete & temperamento ſanguinis alexipharmaco maxima ex parte ſervantur. Perquam dignum obſervatione eſt, ante ducentos annos Anglicum ſudorem, peſtis ſpeciem, per complures Europæ partes diram edidiſſe ſtragem & nullum remedium quicquam opis attuliſſe, tandem vero optimum & promptiſſimum inventum eſt: ſimulac quis ſudore correptus fuerit, ſtatim quieſcere in lecto neque de loco movere, nihil vel alimenti, vel medicamenti aſſumere, nec multum potionis, neque manum, vel pedem refrigerandi cauſa extra ſtragula proferre, neque ſtragulis ſe onerare debebat: ad viginti quatuor horas debuit hoc facere: & hoc modu plures e gravi hoc morbo evaſerunt, idque certe non artis, ſed naturæ beneficio ac convenienti regimine contigit.

§. XIV.

Ex hiſce dictis jam liquidiſſime intelligitur, non tantam potentiam & facultatem artis noſtræ eſſe, quanta a vulgo, & a principibus, magnatibus judicatur, neque in manu noſtra eſſe ea quæ nonnulli empiricorum gloriantur. Qua propter non immerito ſurgit hoc loco quæſtio, quænam in poteſtate Medici ſint & quænam efficere poſſit? Quamvis vero hujus loci & noſtri inſtituti ratio non ferat hæc fuſius perſequi, breviter tamen curſimque mentem noſtram exponamus. Multum certe poteſt Medicus præſtare in morborum præſervatione, utpote tam acutos, quam chronicos & ea, quæ perniciem, vel deſtructionem inferre poſſunt machinæ corpore poteſt maturius arcere; præterea id efficere poteſt Medicus, ut homo ſine ſingulari dolore, ægritudine, vel moleſtia illum terminum humanæ vitæ poſſit attingere, qui pro temperatura & diſpoſitione humorum fibrarum motricium robore & mechaniſmi corporis peculiari ſtructura ipſi eſt deſtinatus. Idque poterit obtineri, quando non tantum rationis ac morum præceptis animi affectus corpori nocentiſſimos homo diſcit moderari, ſed &, quando Medicus pro ordinato ſanguinis & humorum circulo conſervando, qui omnium functionum ſecundum naturam cauſa ac fons eſt, convenientem alimentorum, elementorum & aliorum remediorum uſum ſuadet ac commendat. Quid vero optabilius, quid præſtabilius, ſit ipſa ſana ac longa vita equidem nihil video? Et quemadmodum qui ſanam ac probam vivendi rationem ignorant, vel deſpicatui habent, aut temere decreta Medicorum diætetica aſpernantur,

tur, non ætatem ſolum in miſeriis, ſed omni morborum inquinamento conſumunt, neque minus vitæ ſibi reſecant longinquitatem & præfinitos a natura terminos ſibi circumcidunt: eadem ratione, qui prudenter ductum & ordinem naturæ ac præcepta medica ſervant ac notitiam ſui corporis habent, probeque ea tenent, quæ nocent, vel proſunt, atque, quæ corpori ſunt utilia, vel congrua, certe illi, & vitam ſuam prolongare & ſine morboſis injuriis eam traducere poterunt. Hæc certe ſunt in manu artis noſtræ: convenientia ſanitatis præſidia ſubminiſtrare & ſuperflua corporis excrementa ejicere, & certe, ſi unum deficit, via paratiſſima eſt ad morbos; ſi vero hæc duo obſervantur, corpus integra ſanitate fruetur atque diutiſſime in ſuarum virium robore conſervabitur. Verum enim vero quotus quiſque eſt, qui hæc recte attendit, conſiderat, vel ad animum revocat; quiſque vult vivere pro ſuo arbitratu nullis legibus adſtrictus, omnia ſalutaria vitæ ac ſanitatis præcepta aſpernans, ſique in morbos graves incurrit, mox poſcit a Medico ſanari, imo jubet curari, ſed moritur etiam, ut debet. Præterea in manu quoque ac poteſtate Medici poſitum eſt, initiis morborum occurrere & majora pericula avertere, neque minus dolores mitigare, ſymptomata minuere & impetum morbi paululum retundere. Ex quibus jam clariſſime videmus, quam graviter vulgo a vero aberrent, qui tantam poteſtatem medendi & ſanandi quoſvis fere morbos Medicis aſſignant & plura ab illis exigant, quam efficere poſſint. Optandum potius vehementer eſſet, ut, qui ſanitatem ac vitam tueri volunt, mature Medicum conſulerent & ab ipſo ſalutaria præcepta exigeret. Optandum etiam vehementer foret, ut Medici plus laboris & operæ impenderent ſtudio ſanitatem conſervandi & eum in finem pro diverſitate climatum, locorum, vitæ generis, non tantum alimentorum, ſed & elementorum aliorumque remediorum naturam, ac vires ex phyſicis & medicis addiſcerent: quæ doctrina hodiernis temporibus maximo cum mortalium detrimento fere prorſus negligitur atque contemnitur.

DISSERTATIO
DE
MORBIS OCULORUM
PRÆCIPUIS RECTA MEDENDI RATIONE.

Primùm edita anno 1728.

PROOEMIUM.

TAM artificioſa oculi eſt fabrica, tam mirabilis textura, tam varius & multiplex partium in eo apparatus, tam nobilis ipſius uſus atque functio, ut nulla omnium ex corporis humani partibus cunctis, huic æquiparari poſſit & tam luculenter ſummam ſummi conditoris ſapientiam monſtret atque confirmet. Quod ſi enim penitius oculi ſtructuram rimamur, multa profecto ſingularia prorſus in ea occurrunt, quæ ipſam faciunt admirandam ac nullibi in univerſo corpore ita reperiuntur. Exigua quippe optica hæc eſt machina, & tamen tot ad eam movendam concurrunt muſculi, ac ad nullam aliam quantumvis amplam corporis partem, ut Anatomici præter ſuperciliorum corrugatorem, palpebrarum conſtrictorem, elevatorem & depreſſorem, vel ſex in homine numerent muſculos, oculi bulbo tantum proprios, obliquos nempe binos & quatuor rectos. Nervorum dein longe plures etiam ad oculum ex novem cerebri paribus feruntur, quam ad unam e reliquis corporis partibus aliam. Secundum enim par orbitam oblique ad latus naſi ingreditur, & in fundo muci inſtar teneri in retinam ſic dictam tunicam explicatur, ſicque principaliter viſui ſervit. Tertium par oculorum eſt motorium, & probe orbitam in ſex ramos finditur, ad palpebras, muſculos & tunicas oculi abeuntes. Quartum par trochlearem muſculum ſubit patheticumque ideo vocatur. Quinti demum paris ramus ſuperior ophthalmicus & potiſſima ſexti abducentis paris portio, per oculi muſculos, membranas, palpebras harumque muſculos conſpicuos ſatis ſpargunt ſurculos. Porro inter innumeras fere corporis tunicas atque membranas nulla eſt, quæ tam albi & nivei coloris, quam in oculo albuginea, nulla tam obſcuri & variegati aſpectus, ac uvea & choroidea, nulla etiam tam tranſparens, ac cornea. Nullibi quoque adeo pellucidi & diaphani ſucci a ſanguine ſecernuntur ac in oculo aqueus & vitreus humores, qui radios lu-

minis recta tranſmittunt linea. Tum conſpicuum illud rotundum in uvea foramen, pupilla dictum, per quod radii luminoſi ad internum oculi cavum tranſeunt, limbo orbiculari ex variis nerveis & carneis fibris tanto artificio inſtructum eſt, ut ſolius lucis contactu & motu notabiliter ſe contrahat, demtoque lumine, iterum ſeſe ampliet. Præterea altioris utique indaginis eſt, hoc viſus organon ex frigidis eſſe & in humido maxime conſiſtere, frigus tamen & frigida medicamenta, in morbis quoque calidis, commode ferre, a frigoris libere allabentis injuria non adeo infeſtari, multominus humorum congelationem experiri unquam. Accedit, quod nullibi in univerſo corpore, tot ac tam variæ partes ad unam contexendam concurrant, quam ad oculum, in quo viſuntur non pili creſcentes, cartilagines, variæ magnitudinis glandulæ, nervi, muſculi, differentis texturæ membranæ, diverſi ductus venoſi, arterioſi, excretorii, aquoſi, ſucci variæ conſiſtentiæ & coloris, nec non pinguedo, orbitæ interius, ad excipiendum molliter bulbum, undiquaque in ſundo inducta. Omnis autem hic tot tamque diverſarum partium apparatus earundemque admirandus nexus, excellentem hujus partis uſum & ſingularem plane functionem eſſe, ultro ſubindicat. Et ſane oculus nobile illud in corpore organon eſt, cujus miniſterio viſibiles omnis generis conditæ res menti humanæ repræſentantur, ut earum pulcritudinem, multitudinem, ordinem ac uſum contempletur iiſdemque ad celebrandam ſummi Numinis bonitatem & ſapientiam permoveatur. Excubias quaſi in ſuprema hac corporis regione anima agit, & prævifis tanquam in ſpecula iis, quæ circa nos, ita inceſſum motumque corporis ſecundum voluntatem ſuam dirigit, ne externam quandam incurrat injuriam. Quin nihil æque arctiſſimam illam animæ cum corpore unionem teſtatam facit, ac ea, quæ in hoc viſus organo contingunt, dum pictis, mediante lumine, in retina rerum externarum imagunculis, illico anima eaſdem, per binos oculos, non tamen duplices, videat, ſed, uti ſunt, accurate cognoſcit, æſtimat & de iiſdem judicat. Nec ea propter certius diſcedentis e corpore in moribundis animæ ullum eſt indicium, quam immutatus oculorum habitus, evaneſcente poſt mortem omni ipſorum ſplendore. Ne dicam, oculos ipſius animi eſſe indices, & quaſi feneſtras, per quas in animum introſpicere, ejuſdemque indolem, habitum, affectionem, vigorem & diſpoſitionem cognoſcere licet. Sic itaque in ſpectatiſſimos multos uſus conformata eſt artificioſiſſime oculi compages. Ille autem tam multarum & variarum partium hunc in finem concurſus in cauſa eſt, quod nulla etiam in univerſo corpore pars adeo numeroſis & multiplicibus morbis pateat, quam oculus, ita, ut quidam ex recentioribus pluſquam centum morbos in unicam hanc parvam partem cadere aſſerant. Nos quidem jam etiam de morbis oculorum agere conſtituimus, ſed ſpecimen tantum meditamur academicum inaugurale, eamque ob cauſſam præcipuas & in artis exercitio crebrius obvias ex oculorum paſſionibus ſeligemus, & quo pacto recte ac perite iiſdem ſit medendum, docebimus candide. Faxit Summum Numen ut noſter hic labor cedat feliciter & in multorum emolumentum!

§. I.

PRima igitur in hac affectionum oculi perveſtigatione eſto omnium fere frequentiſſima, inflammatio videlicet ipſius, Græco nomine *ophthalmia* dicta. Hæc perquam facile ex rubore, tumore, ardore & dolore oculi cognoſcitur. Neque enim ullibi tam aperte in conſpectum venit inflammatio, quam in candida illa oculi albuginea tunica. Hæc quippe, ſi oculus ſanus, nivea nulliſque rubicundis vaſculis diſtincta comparet, in ophthalmia vero rubellis canaliculis tota perfuſa conſpicitur. Tum enim vaſcula arteriolarum lateralia, quæ ſecundum naturam pellucidum nulloque colore infectum liquorem vehunt, a ſanguine valide ad caput congeſto diſtenduntur, implentur & viſui ſeſe offerunt. Et hæc omnino ita evenire luculenter docet curioſum experimentum, quo injecto per ſiphonem in carotidis ramum liquore ſpiſſiuſculo rubicundo, uti eſt cera rubra in oleo terebinthinæ liquata, adnata oculi tunica per omnem ſui ambitum rufeſcens & inflammata ſeſe repræſentat. Ex quo utique conficitur, in inflammationibus hiſce ſanguinem non tam qualitate & quantitate, quam potius motu & loco minus commodo, nec non proportione peccare.

§. II.

Eſt vero ophthalmia, vel levior, vel gravior, vel etiam graviſſima. Levior albugineæ tantum tunicæ inſidet & non tam late diffunditur. Gravior, præter adnatam, etiam confines palpebras corripit totumque oculum exquiſito ardore & dolore afficit, qui ad levem lucis acceſſum exacerbatur. Diu etiam detinet, falſa acris lympha perpetuo exſtillat, & ſi imperita medicatione excipitur, membranoſi quippiam relinquit, ut pupilla ab iride vix poſſit diſtingui. Graviſſima demum illa eſt, quæ profundior, ad ima oculi & interiores tunicas penetrat. Comitatur hanc ſæpe dolor acerbiſſimus, cum febri, quandoque etiam cum delirio, ſequitur ſuppuratio & humorum effluxus, remanente plenaria cæcitate. Rarius tamen a cauſis internis, ſed plerumque a contuſione validiori inducitur. Vidimus ejuſmodi ſuppurationem excidente lente cryſtallina, poſt ictum fortem inter pugillandum oculo inflictum. Vidi vero etiam ſimilem caſum a tinea capitis inveterata, ſubito externis ſiccata.

§. III.

Mitior & non adeo profunda oculi inflammatio, utplurimum a cauſa externa leviori, ut inſperſo pulvere,

pulvere, aut aſperioris cujuſdam appulſu, plaga, aut alliſu externo, aura frigidiori liberius admiſſa, ſudore capitis repulſo, item ab adminiſtrata cataractæ depoſitione, enaſcitur, ideoque haud adeo difficili negotio diſcutitur. In hac enim ſolum albumen ovi, cum aqua roſarum & pauxillo aluminis conquaſſatum, ſufficit & omnibus fere aliis palmam præripit. Et notabile omnino eſt, leviorem hanc ophthalmiam ſolam frigida ejuſmodi & repellentia ferre iiſdemque ſæpe unice abigi, quum omnes aliarum partium inflammationes & eryſipelata, admotis ejuſmodi refrigerantibus & repellente virtute præditis, mirum exaſperentur.

§. IV.

Viciſſim alterum illud ophthalmiæ gravius genus a cauſis potiſſimum internis proficiſcitur, ſeri nempe impuritate & ſalutaribus excretionibus cohibitis. Nos certe frequentius obſervavimus, magnam & contumacem ejuſmodi inflammatoriam oculi affectionem, a ſuppreſſo ſolenni matutino ſudore, a ſcabie, nec non tinea capitis intempeſtive abacta, a cohibitis menſibus, ulceribus & fiſtulis conſolidatis, repulſa gutta roſacea & id genus aliis, fuiſſe ſubortam. Et hinc utique eſt, quod morbus hic neutiquam ſolis externis cedat, ſed interna efficacia exigat remedia, quæ ſerum recrementitium ab oculis divertant, ſalſos & acres humores diluant atque contemperent eoſdemque ſucceſſive per congrua emunctoria eliminent. Nos, quæ hunc in finem commendemus, habemus infuſa theiformia, ex herba veronicæ, euphraſiæ, radice valerianæ & ſemine fœniculi, ſerum lactis dulce, aquas minerales, tam martiatas, quam alcalinas, acidulas vulgo dictas, quorum certe omnium in corrigendis oculorum vitiis, maximeque iis, quæ ab humorum acrimonia pendent, ſpectata eſt virtus, ſi largiori doſi, debito cum regimine & aliquandiu uſurpentur. Non tamen intermittenda laxantia, pediluvia, nec non urgente plethora & ſuppreſſis criticis ſanguinis evacuationibus, tempeſtiva venæ ſectio.

§. V.

Quod ſi vero grandior adhuc & profundior oculum tenet inflammatio, & periculum eſt, ne interiora in ſuppurationem tranſeant, prætereaque corpus juvenile & ſanguineum, malumque forte ab externa violentia inductum, e re eſt, ut repetita venæſectio celebretur, aut larga manu ſubtrahatur ſanguis, & hoc quidem omnium optime per ſectam jugularem venam, quo certe, in revellendis a capite ſanguine aliiſque humoribus, nihil efficacius. Abſtinendum vero a collyriis refrigerantibus, & aqua potius ſic dicta ſclopetaria, cum aqua roſarum & florum ſambuci remixta, adjecto pauxillo croci & camphoræ, tepefacta, cum linteo duplicato, applicanda. Interius pugnandum leniter diaphoreticis, demulcentibus & reſolventibus, inter quæ ſalubritate antecellunt pulveres bezoardici cinnabarini, leniter nitroſi & camphorati, pota ſimul loco ordinarii potus priſana.

§. VI.

Nonnunquam etiam epidemica, neque minus periodica eſt ophthalmia, quæ vel quotannis, vel circa æquinoctium, vel ſingulis menſibus infeſtat. Tum vero vitium utplurimum hæret in hypochondriis, aut natura ſanguinis per nares fruſtra molitur ſeceſſum. Hinc ingruente mali recrudeſcentis tempore, eidem opportuna venæſectione & purgatione, quæ fit per epicraſin, nec non iis quæ hypochondria firmant, occurrendum.

§. VII.

Ophthalmiæ multum affinis eſt *epiphora*. Ambæ enim ab iiſdem ſæpe, externis, æque ac internis cauſis, gignuntur, utraque inflammationis genus, illa ſanguinea, hæc ſeroſa, illa ab impedito libero ſanguinis per venas progreſſu, hæc ab intercepto ſanguinis per glandulas in venas regreſſu, originem ducit. Eſt vero in epiphora perpetua ſalſæ & acris aquæ effluxio, ita tamen, ut plerumque pruritus & dolor moleſtus, cum oculorum & palpebrarum rubore & tumore, gravius ægrum detineat, quandoque vero effluens humor, acrimonia eminenti deſtitutus, oculum nec dolore, nec rubore afficiat, ſed tantum illacrimatione moleſtus ſit, adeoque mitiorem faciat lippitudinem. In oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument, vaſa ſunt dilatata, & ſi diu durat ex oculo fluxio, lenteſcit demum & craſſeſcit humor, ac in lemas denſatur, quibus palpebræ ſubinde, præſertim noctu, conglutinantur. Solenne hoc malum eſt catarrhoſis, infantibus & pueris, inprimis ſi caput auræ frigidæ exponant. Et in his quidem fovetur utplurimum a tumoribus glandularum colli, nec prius diſcedit, quam expeditis glandulis & reddito lymphæ per eaſdem libero tranſitu. Frequens etiam lippitudinis geneſis poſt variolas & morbillos, quia in his ob æſtum & ebullitionem ſucci temperatam diatheſin exuunt, & ſalſam, impuram, viſcidam contrahunt, quæ niſi ſuperato morbo corrigatur, morbos diu trahentes, potiſſimumque id genus vitium oculis inducere ſolet. Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infeſtat, & atmoſphæræ, exhalationibus ſubtilioris acrimoniæ refertæ, vitio debetur.

§. VIII.

Sedes autem mali eſt in glandulis, quarum variæ ſunt in oculo. Maxima harum, lacrymalis dicta, in orbita ſupra angulum minorem collocata eſt, & manifeſtum primum faciente Stenone, ex ſex ſeptemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem diſtinctis oſculis hiantibus, ſerum lacrimale ſalſum fundit, quod a punctis lacrimalibus abſorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glanduloſi conſiſtunt, qui glandulis ſebaceis accenſentur & ſerum lenteſcens plorant. Sub palpebris etiam deliteſcunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & a Morgagni in ſebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorſum palpebræ eleganti ordine poſitæ, ad limbum hujus oſculis hiant, e quibus ſtillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. IX.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibroſis tunicis conflata organa, a ſero ſubtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ criſpantur, ſpaſmodice contrahuntur, ut ſanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas conſtrictas, minus libere fieri poſſit, ſed tubuli glanduloſi a ſecedente ſub mora hac ſero, plus juſto amplientur, & hac ratione ingens fiat ſeri ſalſi lacrimalis effuſio. Ruborem autem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui ſæpe tanta copia

ſalis acris, inſtar ammnniaci, præſertim in ſcorbuticis ineſt, ut Dn. Præſes ex drachma una ſeri in lippitudine effuſi, grana duo ſalis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerit, quod tamen ratione odoris & ſaporis multum differt a ſale illo, quod poſt urinæ exhalationem reſtat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam eſſe glandularum & oculi tubulorum excretoriorum ſtructuram, ut ſerum ſalſum, ſine contagio ſulphuris ſœtidi, ut in urina & ſudore fit, admittat.

§. X.

Quæ quum ita ſint, recta lippitudinem ſanandi ratio, utique potiſſimum in edulcoratione ſeri ſalſi ejuſdemque derivatione ab oculo ad alia loca & glandularum nimis remiſſarum robore reſtituendo, conſiſtet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum ſolo potu copioſo infuſi theiſormis, ex herba veronicæ & ſemine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies ſumti, brevi & explicita curatione fuiſſe expugnatum. Contra ea certum pariter, difficulter admodum ſanationem recipere, ſi a diatheſi humorum ſcorbutica invaleſcente fuerit enatum, nec cedere, niſi accedat prudenter inſtituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam ſeri lactis dulcis noſtra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpoſitis idoneis laxantibus & diaphoretico - temperantibus pulveribus. Fruſtra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præſertim externa, tentatur, niſi interna hæc prius fuerint uſurpata. Opus tamen etiam eſt, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando ſalſa, acida & acria, nec non frigus, & abſtinendo a vino & ſpirituoſis, immo cerevifiæ potu, & ſumto ordinarii potus loco decocto ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ & ſemine fœniculi, uſurpatis ſimul crebrius veſperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. XI.

Externa, ut in aliis oculorum paſſionibus, ſic & in hoc vitio circumſpecte adhibenda. Hæc inter tamen Dn. Præſes frequentius non ſine fructu uſus eſt unguento, ex butyro inſulſo, ſaccharo Saturni & vitriolo albo debita proportione compoſito, quod ad magnitudinem piſi majori cantho oculi inditum, efficaciter, ſi prius internis rite fuerit proſpectum, huic malo medetur, diſcutiente ſimulque roborante qua gaudet virtute. Quid porro ſetaceis, fonticulis & veſicatoriis tribuendum in pertinacibus ejuſmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur obſervationes Medicorum & encomia de iis paſſim. Nos tamen moleſtis his & incertæ ſæpe efficaciæ auxiliis, medentes melius poſſe ſuperſedere cenſemus, ſi tantummodo, ex inventione *Dni* Præſidis, veſicatorium groſſi magnitudine nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exeſam cutem & apertam ſervare per aliquot menſes jubeant. Tum enim mira ſeri impuri effluit copia, & oon tantum hi, ſed alii etiam capitis morbi, exinde egregie levantur.

§. XII.

Serio autem monendum eſt, ophthalmiam & epiphoram perperam nimis refrigerantibus, adſtringentibus, vel acribus collyriis & unguentis excipi. His enim oculi tabem, corrugationem, ſuffuſionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, ſiccam & aſperam fuiſſe inductam, quin palpebrarum exulceratinnem concitatam, experientia docet. Si etiam ſicca plane epiphora, abſtinendum ab externis exſiccantibus, multo magis acribus, & oculus ſolo cataplaſmate ex mica panis triticei, lacte & croco, tepide fovendus.

§. XIII.

Porro non infrequens eſt ille oculi rubor, qui ſine inflammatione eſt & *ſugillatio audit*. In hoc album oculi quandoque macula tantum rubra fœdatum, quandoque totum per omnem ſui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis quoque circulum, rubrum comparet, & omnia quæ aſpiciuntur rubra videntur. Oritur hoc vitium plerumque a cauſa externa, ut contuſione, quando ſanguis ex minimis vaſculis effuſus & in grumulos abiens, adnatæ tunicæ fibrillis firmius impingitur. Interdum tamen etiam internæ cauſæ debetur, ut in tubicinibus, a nimia inflatione & vaſorum tenſione. Ad abigendum hoc malum egregii uſus eſt ſacculus radice ſigilli Salomonis, herba euphraſiæ, floribus ſambuci, roſarum & chamomillæ vulgaris repletus, vino calido maceratus & oculo impoſitus. Quod ſi vero rubor diſcuti renuit, inſignem omnino opem præſtat ſcarificatio oculi, ab Hippocrate jam pridem *lib. de viſu* commendata & noſtra ætate ab Oculario Pariſienſi, Woolhoovſen, poſtliminio in uſum revocata, de qua pluribus lectu digna nuper edita Lipſiæ doctiſſima a celeberrimo Platnero diſſertatio.

§. XIV.

Porro in externorum oculi vitiorum numero eſt *macula alba*, ſive *albugo*, quæ in albo oculi radices fixas habet & ad corneam pertingit, viſumque quodammodo, tegendo partem pupillæ, impedit, ac membrana eſt tenuis alba, quæ frequentius in pueris a variolis relinquitur, vel demum gignitur. Huic abſtergendæ efficaciſſimum deprehendi collyrium, quod ex aqua chelidonii, vitriolo cyprio & ſaccharo Saturni eſt compoſitum, quo crebrius macula cum pluma eſt inungenda. Sequitur nunc grave iſtud malum *unguis*, Græcis πτερύγιον. Quo quidem nomine Medici deſignant membranulam, quæ ex adnata tunica, in majore plerumque oculi cantho, ſuccreſcit, colore albo conſpicua eſt & ad iridem protenſa, pupillam tegit, ſicque viſum impedit. Quod ſi vero hæc membrana, uti haud raro evenit, ita craſſeſcit, ut carnis naturam induat, *pannus* audit. Utrumque ob læſas & eroſas tunicæ adnatæ fibrillas accidit, quo facto, humor glutinoſus exſtillans ibique ſubſiſtens, ſpiſſeſcit & in membranæ ſpeciem denſatur. Aegre autem hic affectus remediis obſecundat, ſi tamen recens eſt, viride illud Hartmanni collyrium, ex aqua calcis vivæ & ſale ammoniaco, in vaſe æneo paratum, crebrius illitum, rudimenta membranoſa colliquat iterumque diſiicit.

§. XV.

Nonnunquam cornea & adnata oculi tunica exterius obſidetur plane *ulcuſculis*, quæ a Veteribus variis inſigniuntur denominationibus. Cauſam his præbet aſperum, vel erodens quid oculo immiſſum, item nimia ſeri lacrimalis acrimonia, præſertim in corpore ſcorbutico, nec oon applicatio valde acris collyrii, etiam imprudenter per nimis acria & calida tractata ophthalmia. Ad mundanda igitur hæc ulcuſcula non contemnenda eſt virtus collyrii, quod

ex

ex aqua roſarum, florum ſambuci, calcis vivæ, tutia, & ſaturni ſaccharo, adjecta portione ſufficienti aquæ ita dictæ *d'arquebuſade*, compoſitum & affecto loco admotum. Dein pinguedo viperarum recens, non rancida, in aqua calida liquata, inter ophthalmica externa præcipuam merito fert laudem, cujus præſtabilem efficaciam, tam ad ſananda ejuſmodi ulcera, quam detergendas albas, quæ corneæ inſident maculas, & rudimenta unguis incipientis delenda, multis experimentis confirmatam habent probatiſſimi auctores, & inter hos maxime WEDELIUS in *amænit. mat. med.* & paſſim in ſcriptis ſuis.

§. XVI.

In palpebras etiam non raro incidunt morbi, & *inflammatio* quidem tam ſanguinea, quam ſeroſa, ab impedito libero humorum per eaſdem motu, oriunda. Perquam aptæ enim ſunt huic contrahendæ, quum interior earum membrana, quæ firmiter cum tunica albuginea, nec non perioſtio orbitæ cohæret, & a RUYSCHIO in *theſ. anat. X. pag.* 10. & 48. elegantiſſime deſcripta & depicta, copioſis & tenuiſſimis ſanguiferis vaſculis, glandulis & papillulis nerveis ſit dotata, ac præterea exquiſito polleat ſenſu. Eadem autem, quam quæ in ophthalmia ac epiphora commendavimus, hæc inflammatio poſcit præſidia, iiſdemque ſolis non ſufficientibus, prudenter adminiſtrata palpebrarum ſcarificatio, omne curationis punctum abſolvit.

§. XVII.

Quando demum rigidi in ora palpebræ pili, cilia dicti, intro ad oculum, ob nimiam tunicæ cui inhærent relaxationem, & ex parte etiam contractionem, recurvantur, moleſtam admodum, propter perpetuam irritationem, faciunt afflictionem, quæ non facile, niſi manu chirurgica, tollitur. Neque etiam ſufficit pilos forcipe evellere, quia mox eadem criſpatura renaſcuntur, ſed neceſſarium eſt, ut acu candente eorum radices adurantur, ſicque extrorſum flectantur.

§. XVIII.

Perſpectis ſic præcipuis qui externas oculorum partes infeſtant morbis; ſequitur jam, ut paulo penitius conſideremus illa vitia, quæ in interioribus oculi conſiſtunt & majoris momenti ſunt ad viſionem, ſenſationum nobiliſſimam, minuendam, lædendam, aut tollendam plane. Ut autem eo rectius de horum origine, generatione, cauſis & his nitente petita medendi ratione noſtram promere poſſimus ſententiam; neceſſarium omnino erit, ut naturalem partium in oculo ſtatum prius evolvamus. Jam ex phyſiologicis conſtat, eam oculi eſſe fabricam, ut cameram obſcuram perquam accurate referat. Quemadmodum enim ad hanc conſtruendam opus eſt primo loco tenebricoſo foramine pertuſo, dein pellucidis & convexis lentibus, per quæ recta linea luminoſi radii tranſeant, ac demum ſuperficie candida, in qua pictæ exhibeantur imagines; ſic etiam in oculo omnia hæc ſunt reperiunda. Specum quippe tenebricoſam choroidea & uvea tunica efformat, foramen per quod intrant radii conſtituit pupilla, humores pellucidi, præſertim cryſtallinum & vitreum corpus, ob convexitatem ſuam, lentis habent ſpeciem, & expanſus in fundo nervus opticus retinam facit tunicam, in qua comparent rerum viſibilium imagines, quibus inde ad ſenſorium commune tranſlatis, viſus abſolvitur negotium. Atque adeo in proclivi eſt judicare, omnes viſionis laſiones atque defectus horumque cauſas, vel in pupilla minus integra, ſed obtecta, vel in humorum & corporum diaphanorum obſuſcatione, aut alia præternaturali conſtitutione, vel etiam in retina tunica & nervo optico male affecto, conſiſtere & merito quæri debere.

§. XIX.

Quod quidem ut pariter certa cum ratione fiat, cujusvis harum partium, maximeque humorum, qui potiſſimum ad viſum faciunt, conditionem & proprietates, experimentis quibuſdam phyſico-chymico-mechanicis ſigillatim evolvemus. Tres autem in ſcholis Medicorum numerantur oculi humores, aqueus nempe, vitreus & cryſtallinus. Aqueus dicitur is, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam poſteriorem, inter uveam & lentem cryſtallinam, replet, quantitate minimus & admodum fluidus eſt. Hunc itaque ex oculo bubulo depromſi, cochleari argenteo indidi, & ſubdita candelæ flamma, animadverti, eundem non, ut alium quemvis aqueum humorem, inde ebulliiſſe, ſed quietum ſemper manſiſſe, forſan propter particularum aëreo-elaſticarum, a quibus ebullitio pendet, defectum. Deinde peculiare id quoque ſub hoc experimento notavi, immunem plane manſiſſe humorem ab omni coagulo, quod tamen omnes ſucci nutritii lymphatici corporis humani, haud ſecus ac albumen ovi, promte ſubire ſolent. Totus potius blande exhalavit, relictis tantum exiguis in cochleari ſolidis & pellucidis particulis, quæ linguæ admotæ, ſalſum impreſſerunt ſaporem.

§. XX.

Alter humorum, vitreus, aqueo denſior eſt, & hunc duodecies, cryſtallinum vero quater, mole ſuperat, poſterioremque oculi partem, retinæ ubique contiguus, occupat, & propria tenui membrana obductus, in excavato ſinu cryſtallinam lentem ſuſcipit. Hunc pariter examini ſubjeci & poſteaquam ipſum cochleari argenteo injeceram, accedente candelæ flamma, protinus in aquam limpidam fuit liquatus, ſecedente mucilagine quadam craſſiuſcula, quæ mihi tunica ipſum continens arachnoidea viſa fuit. Nullam etiam ebullitionem ſub validiori quamvis calore, adverti, ſed totus paulatim in halitus ſolutus, relicta itidem maſſa ſolida exigua valde, ſaporis ſalſi. Dein integrum vitrei humoris corpus prunis ignitis injeci, ſed totum ſine ullo gravi odore, qui alias ordinario in exuſtis animantium partibus, ſive ſolidis, ſive liquidis, obſervatur, avolavit. Illud autem, quod ſeceſſerat ſub liquatione in cochleari mucilaginoſum crama, ſolum immiſi poſtea carbonibus, quod ſub combuſtione fœtidum emiſit odorem, relicto pauciſſimo ſaltim cinere.

§. XXI.

Tertius ex humoribus ſic dictis in oculo, ob pelluciditatem, audit cryſtallinus, reliquis ſolidior, lentiformis figuræ, & ita locatus eſt, ut convexa facie ſubjecto vitreo inhæreat eidemque intercedentibus quibuſdam fibrillis nectatur, a ciliari autem ligamento ſuſpenſus teneatur & excipiendis radiis luminoſis adaptetur. Hic ſub examine alia longe, quam bini priores, exhibuit phænomena. Etenim vitreus & aqueus rectificatiſſimo vini ſpiritui, nec non ſpiritui vitrioli immiſſi, nec coagulati ſunt,

nec ullam aliam experti mutationem, cryſtallinus vero in utroque liquore pelluciditatem amiſit & turbidus factus eſt. Admotus etiam candelæ in cochleari flammæ, in liquamen non fuit converſus, & prunis candentibus injectus, corpus in diſſectione exhibuit candidiſſimum, ex meris lamellis, facili negotio ab invicem ſeparandis, conflatum. Et quum iterum igni injiceretur, flammam concepit, graveolentemque ſparſit odorem, qualem omnis ſolida corporis animalis pars exſpirare ſolet.

§. XXII.

Ex his igitur experimentis, id liquido pateſcit, aqueum & vitreum humorem parum inter ſe ratione naturæ & virium differre; vitreum tamen ſolidiorem eſſe aqueo, eam ob rationem, quia in cellulis tunicæ arachnoideæ, collectim conſidentibus, aſſervatur. Cryſtallinum vero perperam humorem vocari, ſed merito partibus ſolidis accenſeri, & jam ab ipſo Hippocrate *lib. de princ. & carn. pag.* 123. thuri tranſparenti recte aſſimilari. Neque etiam hoc cryſtallinum corpus ex particulis homogeneis, uti aqueus & vitreus humor, ſed heterogeneis, ſalino-ſulphureis, non ſecus ac alias ſolidas corporis partes, eſſe conflatum.

§. XXIII.

Hinc porro veri omnino videtur ſimillimum, aliam eſſe originem humoris aquei & vitrei, quam cryſtallini. Hic enim, quum nihil aliud ſit, quam peculiare ex lamellis ſolidis, interjecto ſucco quodam glutinoſo, conſtructum in convexam figuram corpus, eundem in ipſo jam utero, uti alias ſolidas corporis partes, produci, cenſemus. Humor vero aqueus a tenuiſſimis oſculis arteriolarum & vaſorum lymphaticorum, quæ ubertim in uvea & choroidea tunica, ſuppeditatur. Et vitreus ex ſubtili lympha, quam ſubtiliſſima arterioſa in tunica arachnoidea vaſcula fundunt, venit ac nutritur. Interim tamen ſolida cryſtallina lens, quia tenuiſſima arachnoidea & propria coercetur membranula, quæ vaſculis, ſuccum tenuem pellucidum plorantibus, inſtructæ, inde utique ſuam conſervationem ſuumque augmentum nanciſcitur. Neque enim a veritate alienum videtur, per exiliſſima, tam adducentia, quam abducentia vaſcula, circularem quendam in oculi humoribus ſuccedere motum, quem etiam Hovius aſſeruit ac demonſtravit.

§. XXIV.

Ex interioribus, quæ in oculo conſiſtunt & viſui ſerviunt partibus, cognitu præterea dignum videtur ligamentum ciliare ipſaque iris, quæ in uvea tunica reperiuntur. Hæc quippe tunica, quæ in medio habet pupillam, ex duplici lamella fibroſa admodum & vaſculoſa compoſita eſt, interna nempe & externa. Interna ſuppeditat ligamentum ciliare, quod ex fibrillis muſculo-motricibus nerveis, longitudinalibus & annularibus, copioſis etiam vaſculis, eſt compoſitum, & nerveas fibrillas accipit a tertii & quinti nervorum paris ramo, qui dum nervum opticum intus ſepit, inter ſcleroticam & choroideam fertur ad uveam. In exteriori uveæ lamella iris formatur, quæ etiam ex tenuibus fibrillis & retiformi minimorum vaſculorum congerie quæ varii coloris humorem, vel nigrum, vel cæſium, vel cæruleum ferunt, compoſita eſt, & circum pupillam conſpicitur. Tam ligamentum ciliare, quam iris, tenues arteriolarum ſurculos accipit, a ramo carotidis internæ, qui cum nervo optico oculum ingreditur, & ſcleroticam pertranſiens, ad choroideam excurrit & intus eandem vaſculis innumeris nigri coloris obducit, ad conſtituendam obſcuram ſpecum, in uvea vero ad efficiendos plexus retiformes varii coloris in iride & ligamento ciliari confert.

§. XXV.

Eſt autem ligamentum ciliare ad viſum perficiendum ſingularis uſus atque utilitatis. Hujus enim, ceu ſphincteris beneficio, pupilla mobilis fit, ſive dilatatur & coarctatur. Ea quippe fibrillarum nerveo-muſcularium, quæ pupillam cingunt, eſt indoles, ut ad lucis, vel coloris ſplendidi & vividi, rubicundi, vel ignei acceſſum, notabiliter moveantur & conſtringantur, adeo, ut etiam dolores in iis, qui morbis oculorum laborant, non parum inde augeantur; contra vero ut ad nigrum colorem & in loco tenebricoſo obſcuro relaxentur, dilatentur & foramen amplius efficiant. Quem ſenſibilem motum, utique a nervoſis ſurculis ſortiuntur, eo quod hiſce fortiter læſis, paralyſi afficiatur pupilla, quod maxime fit in gutta ſerena, de qua infra uberius agemus. Præterea ex ligamento ciliari fibrillæ quædam nerveo-tendinoſæ & muſculares ad humorem cryſtallinum, ſeu potius ejus tunicam, cryſtalloidem dictam, excurrunt, quarum beneficio, pro varia lucis receptione, cryſtallina lens pupillæ vel appropinquari, vel etiam viciſſim ab ea removeri & ad retinam adduci poteſt.

§. XXVI.

Perſpecto hactenus paullo accuratius partium oculi internarum ſtatu, qui eſt ſecundum naturam, ſequitur jam, ut qui in has partes præter naturam incidant morbos eorumque originem & cauſas, ad rectam ipſis medendi methodum formandam, paullo clarius exponamus. Et primum quod attinet ad humorum vitia, & ſigillatim humoris aquei, hic quidem admodum exiguæ eſt quantitatis, nihilominus tamen evenit interdum, ut vel defectu, vel abundantia, vel etiam impuritate delinquat. Quando deficit, cornea ſubſidet, pupilla anguſtior redditur, atque lens cryſtallina ad pupillam & corneam, non ſine viſus diminutione, propius accedit. Si nimium redundat, corneam admodum dilatat, extrorſum urget & juſtam diſtantiam a cryſtallino corpore avertit. Quandocunque vero, humor, & aqueus & vitreus, a copioſioris ſanguinis, lymphæ & ſeri, quam par eſt appulſu ad paries externas & internas oculi, ac difficiliori lymphæ regreſſu, nimium increſcunt, oculi bulbus ingentem, immo prodigioſam ſæpe magnitudinem, ſortitur. Contra ubi oculi partes non ſufficienti ſanguinis copia, propter obſtructas minimas arteriolas, perfunduntur, minor redditur bulbus & tabes fit oculi, cui vitio inprimis obnoxii ſenes, ſcorbutici & qui gravioribus doloribus capitis, oculi, præſertim in ipſa ophthalmia, detinentur. Et ſic utique contingere horum affectuum geneſin, optime illuſtrat clariſſimus Dn. Schobbet experimento, quo ligato in cane ramo carotidis, ipſe oculus collabitur & flacceſcit, ligata vero vena externa jugulari, in magnam molem attollitur.

§. XXVII.

Quod ſi autem aqueus humor, ab heterogeneis naturæ fixioris & compactioris, propter nimis dilatata vaſculorum adducentium oſcula, admixtis corpuſculis, pelluciditatem quodammodo amittit, interceptis

terceptis a moleculis his opacis innatantibus radiis luminoſis, obſcuræ & variæ ſiſtuntur viſui imagines. Hinc qui hoc vitio laborant, de ſimulacris vagarum rerum, de punctis nigris, de culicibus, de muſcis, oculis obverſantibus, conqueruntur. Plures quidem id eſſe ſuffuſionis, ſive cataractæ incipientis ſignum exiſtimant, autumantes, corpuſcula hæc obſcura copioſius allata, tandem in pelliculam coire atque concreſcere, de qua re mox infra plura dicemus. Verum, per plures annos ejuſmodi corpuſcula oculis obverſantia, ſine omni metu, vel ſucceſſu cataractæ, annotavimus. Quandoque etiam cito fiunt & cito etiam ſponte evaneſcunt, nulla plane ſuffuſione reſtitante.

§. XXVIII.

Alia viſionis læſæ ſpecies, quam recte & κατ' ἐξοχὴν *ſuffuſionem* vocamus, a turbido facto humore non modo aqueo, ſed & interdum vitreo, a Medicis conſideranda videtur. Accidit hæc plerumque, ſi cauſa eſt interna, in utroque oculo, & tunc quaſi aranearum telæ, nebulæ, fumi, viſui obverſantur. Licet vero hæc ſæpius primordia & rudimenta ſint cataractæ veræ, tamen id pariter non eſt perpetuum. Nam obſervavimus ſæpe in praxi, oculorum caliginem & viſus diminutionem, quaſi omnia per nebulas cernerentur, certis tantum temporibus & per certa temporis intervalla infeſtaſſe, ſponte vero poſtea remiſiſſe malum, vel idoneis remediis diſcuſſum fuiſſe. Affligit hoc vitium maxime ſenes, item cachecticos & hypochondriacos, qui ventriculi inflatione, debilitata alvoque adſtricta laborant. Patiuntur inde multum oculi, & viſio non tantum turbatur, cum cœcitatis metu, ſed omnia ſimul duplicata videntur, id quod etiam in hyſtericis non ſemel notavimus. Cachecticis quoque a fortiori & inſueto corporis motu, a balneo nimis calido, mox talem ſuffuſionem accidiſſe, obſervatum a nobis eſt. Quin novimus, menſe Martio, circa æquinoctiale tempus, hebetiorem, ac ſi continuo ante oculos verſentur nebulæ, viſionem factam.

§. XXIX.

Sed hæc vitia omnia utique ab impuris, craſſioribus & rudioribus in oculorum humores ob vehementiorem ſanguinis & humorum ad ſuperiora impetum, delatis moleculis eveniunt, interim quia tantum ſymptomata ſunt aliorum morborum, vel ſua ſponte ſæpe ceſſant, vel convenienti remediorum, in principio recta methodo oblatorum uſu, facile diſcutiuntur, qua de re infra latius. Et ſane hæc ita eſſe luculenter confirmat experientia, nec alienum erit inſerere hoc loco caſum ex Timæo a Guldenklee *Lib. I. cap. XXVII.* de matrona graviſſima febre ſemitertiana laborante, quæ ingraveſcente paroxyſmo, de oculorum caligine & obverſantibus corpuſculis ante oculos conqueſta, remittente vero paulo poſt febre, omnia ceſſare, & recurrente febre, iterum recurrere, notavit. Dum hæc ſcribimus, periit etiam a Dn. Præside Medicus quidam celebris Noribergenſis conſilium, nomine viri quinquaginta annorum, qui ex diuturna diarrhœa, quam poſtquam diu nimis autocratiæ naturæ ſuperandam reliquiſſet Medicus, demum valide ſiſtentibus cohibuit, valde debilitatus, in ciborum inappetentiam, anorexiam & tenſivum hypochondriorum dolorem incidit, ſubſequente plenaria viſus obſcuratione, quæ tamen pilulis laxantibus & eſſentiis ſtomachicis balſamicis, nec non mixtura, ex tinctura millepedum & ſpiritu carminativo de tribus, ſublata iterum fuit. Sed quia elapſo menſe rediit malum, Domini Præsidis imploratum auxilium, qui ſuaſit continuationem modo dictorum remediorum, & commendavit præterea elixirium ſuum ſtomachale & tincturam antimonii acrem, cum liquore cornu cervi ſuccinato.

§. XXX.

Sunt etiam nobis in memoria exempla, ubi ſolis ſtomachicis, roborantibus & pilulis balſamicis, methodo Beccheriana confectis, item tragea ſtomachali, quæ radicem valerianæ, meu, ſemina cymini, fœniculi, carvi, cubebas, cardamomum & quadruplum ad omnium pondus ſacchari habuit, ante cibum ſumenda, cui etiam interdum folia ſennæ, aut rhabarbarum admixtum, ejuſmodi viſus obſuſcationes, per intervalla remittentes & redeuntes, cum aſpectu humorum in oculo turbidorum, ſub divina gratia feliciter expugnavimus. Quod ſi enim humorum curſus & impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur, & humores recrementitii impuri per renalia cribra & cutis emunctorium placide educuntur, fit, ut per abducentia vaſcula, quas Hovius nervoſo-lymphatica vocat, impuri craſſi ſucci abſorbeantur, per adducentia puri advehantur, & hac ratione priſtina claritas humoribus reddatur.

§. XXXI.

Evenit vero non raro in ophthalmia, præſertim graviori, inprimis ab applicatione & inſtillatione collyriorum refrigerantium, ut obnubilatio viſus ex turbidis oculorum humoribus ſuccedat. Hæc majoris, quam prior momenti, & niſi Medicus idoneis efficacibus remediis in principio ſtatim ſuccurrat, & externa diſcutientia, quæ inter mirificam opem præſtat ſal volatile ſalis ammoniaci ſiccum, cum oleo cephalico roboratum & naribus ſuſceptum, exhibeat, periculum eſt, ne viſus perdatur & juſtus cœcitatis metus.

§. XXXII.

Gravior jam dijudicanda venit controverſia de *cataracta*, ubi ſedem ſuam obtineat. De hac conſtans a primis fere Medicinæ incunabulis, & a Galeni, uſque ad noſtra tempora tenuit ſententia, eandem eſſe pelliculam quandam, ſive membranam, interius pupillæ, ceu velum, obductam, quæ radiorum lucis ingreſſum præcludat. Hanc membranam ex particulis impuris, terreſtribus, opacis, humori aqueo innatantibus, concreſcere & firmiter uveæ adnaſci. Ideoque chirurgica opus eſſe operatione, & pelliculam hanc acu per chirurgum immiſſa, prudenter deponendam ac deprimendam, quo remoto velo, per pupillam radii luminis libere illabi & per pellucidos humores ad retinam pertingere queant.

§. XXXIII.

At vero ſub initium hujus ſeculi, celeberrimi nominis Medicus Gallus, Brisseau, anno clↄlↄccv, & biennio poſt Antoine Maitre Jan, communem hanc ſententiam in dubium vocarunt non modo, ſed & experimentis & accurate in defunctis inſtitutis obſervationibus deſtruere conati ſunt. Aperte enim demonſtrarunt, pelliculam interius non dari, nec cataractæ veræ ſedem in humore aqueo eſſe quærendam, ſed in cryſtallino. Hunc quippe penitus turbidum, obſcurum, album, immo aridum & exſuccum reddi, & in operatione acu, a cohærentibus ligamenti ciliaris fibrillis, item a membrana vitrei humo-

humoris, ſeparari, e ſede ſua dimoveri & deorſum deprimi. Sic radios luminoſos libere per vitreum humorem ad retinam tranſire, & viſum, modo hic pellucidus, ſalvus & integer ſit, fieri adhuc poſſe ſine cryſtallino. Horum in ſententiam conceſſit etiam clariſſimus Germanorum Medicus & Chirurgus, Dn. HEISTERUS, ac egregium, plurimis exacte inſtitutis obſervationibus inſtructum tractatum, de hac materia conſcripſit, qua veritatem acriter aſſeruit & mota in contrarium dubia ſolide diſcuſſit.

§. XXXIV.

Fuerunt tamen jam ante hos, qui eadem de cataractæ ſede & ortu profeſſi ſunt haud obſcure. Clariſſimus quippe ille Jenenſis Profeſſor & Anatomicus, ROLFINCKIUS, *diſpp. anatom. lib. I. cap. XIII.* diſertis verbis tradit: ſuffuſionis & cataractæ in oculis cauſam, non eſſe concretionem humoris aquei, ſed ipſius cryſtallini incraſſationem, addens: *confirmavit id binis vicibus mea attenta in oculis defunctorum obſervatio*, & concludit demum: *hoc tamen perpetuo ita evenire, pronunciare non auſim.* PETRUS etiam BORELLUS in *append. Cent. III. obſ. LXI. pag.* 279. jam tum perhibuit, cataractam non eſſe pelliculam, quæ acu removetur, ſed cryſtallinum humorem obſcurum, quem de loco pellat acus, ruptis ejus venulis ſuſpenſoriis. Nec non RHODIUS *Cent. I. obſ. LXXXI. vidimus*, inquit, *anno* CIↃ IↃC XXIV. *in theatro anatomico*, FRANCISCI PLAZZONI *ductu, ſuffuſionem inter tunicam corneam & uveam, humori cryſtallino oppoſitam, cujus materia non erat pellicula ſimilis, ut vulgo creditur, ſed dura & mediocriter craſſa, ſquamæ corneæ in modum, candela tamen admota, aliquantulum pellucida.*

§. XXXV.

Nos quidem in ejuſmodi obſervationibus & operationibus non ſumus adeo exercitati; nihilominus tamen nobis etiam optima & veritati conſona videtur revocata a BRISSEAU de cataracta ſententia, idque has potiſſimum ob rationes. Scilicet ex corpuſculis in humido natantibus, fibroſa ſtamina, multo magis ex ſtaminibus contentam pelliculam, concreſcere & conſtrui, plane non videtur probabile. Inteſtinus enim, quo fluida gaudent, partium motus, talem unionem & ſolideſcentiam impedit. Dein exigua admodum humoris aquei eſt quantitas, quæ non capit tam copioſas terreſtres particulas, ut invicem coalitæ, talem pelliculam conficere poſſint. Tum aqueus hic humor homogeneus eſt ac tenuiſſimus, omnemque coagulationem, ab igne, a puriſſimo vini ſpiritu & vitrioli ſpiritu, reſpuit, neque tamen facile moleculæ ſolidæ, niſi mediante ſucco quodam glutinoſo, invicem concreſcunt. Demum pellicula ejuſmodi tunicæ uveæ firmiter concreta, ægre admodum, nec ſine dilaceratione fibrillarum & vaſculorum inſigni, mediante acu poſſet divelli, quod iterum non fieri operatio teſtatur.

§. XXXVI.

Igitur longe probabilior utique videtur hæc ſententia, in humore cryſtallino conſiſtere cataractam, dum tunica cryſtalloides denſa primum fit & opaca, poſtea vero totum cryſtallinum corpus denſatur, exſuccum & opacum evadit. Hoc ſi factum, cataracta a Chirurgis judicatur ad operationem matura. Ubi enim tunica quæ lentem involvit obſcurior tantum facta & luminoſi radii quadantenus adhuc penetrant ad retinam, operatio commode inſtitui nequit, eo quod, non ſine difficultate firmiter inhærens membrana poſſet divelli. Si vero totum corpus cryſtallinum aridum, opacum & exſuccum redditum, & lucis radii plane non ad retinam amplius pertingere poſſunt; ipſa ariditas lentis facit, ut facilius atque feliciter a vitreo humore & fibris ligamenti ciliaris ſeparari & ad fundum oculi detrudi queat. Ne dicam, ipſum hoc cryſtallinum corpus longe magis ad conglutinationem, obſuſcationem & exſiccationem eſſe aptum, quam vitreum & aqueum humorem. Hoc enim ex lamellis & tenuiſſimis canaliculis, linea paralella juxta ſe poſitis, coagmentatur, ita tamen, ut per interſtitia contiguarum lamellarum ſuccus quidam glutinoſus feratur ſubtilis. Quando vero lamellæ hæ arctius quoad latera accedunt & plane concreſcunt, denſum & opacum fit corpus & vera excluditur cataracta.

§. XXXVII.

Sic etiam, quid per *glaucoma* intelligendum, & ubi ſedes ipſius conſtituenda, ambigunt auctores. Plurimi glaucoma id volunt eſſe, quando pupilla intus opaca colorem ex albo virideſcentem refert & inde viſus tollitur, notamque ipſius in eo ponunt, quod paullo profundius per pupillam opacitas conſpiciatur, ex quo poſtea judicant, humorem cryſtallinum in hoc oculi vitio eſſe pellucidum, vitreum vero opacum. Verum ea vitrei humoris, ut ſupra meminimus, eſt indoles, ut ex aqua tenuiſſima, nullo modo coagulabili & in variis cellulis membranaceis contenta, conſtet, in quam nec denſitas, nec concretio cadere poteſt. Volumus igitur potius id glaucoma vocare, quando poſtica corporis cryſtallini pars, vitreo humori adhærens, coaleſcere & ſicceſcere incipit, antica portione adhuc pellucida manente.

§. XXXVIII.

Alia vero eſt quæſtio: annon in interiori uveæ parte gigni queat pellicula, pupillam tegens & cœcitatem inducens? Nobis quidem hoc non videtur a vero alienum, licet rarius id contingere ultro, largiamur. Origo tamen & geneſis ejuſmodi veli, neutiquam ex humore aqueo coagulato, aut ex particulis craſſioribus invicem in eo coalitis, petenda, ſed potius ab eadem cauſa derivanda, propter quam in oculo aliiſque partibus præter naturam ſucceſcere ſolent tunicæ. Jam vero in comperto eſt, id fieri a ſucco glutinoſo, ex læſis & ſauciatis tunicarum fibrillis exſudante & ſucceſſive in membranæ ſpeciem denſato. Ideoque, quum in lamella interiori pupillæ ligamentum ſit ciliare, ex fibrillis nerveis, muſculoſis & innumeris vaſculis ſanguineis compoſitum, his læſis, vel eroſis, generari poſſe ejuſmodi pelliculam, videtur omnino probabile. Nobis certe innotuerunt caſus, quod a gravi contuſione & percuſſione oculi, a vulnere iridem penetrante, nec non poſt variolarum morbum, ſuccreverit pellicula, non coloris albi margaritæ ſimilis, uti in vera obſervatur cataracta, ſed cæſii & flavi, quæ vero ob firmam cum ligamento ciliari cohæſionem, plane non, vel minimum difficulter admodum, & nonniſi magno cum damno & majoris mali periculo, chirurgica manu potuit ſeparari.

§. XXXIX.

Succedunt nunc illa viſus vitia, quæ a cauſis intra cerebrum, & quidem in nervis viſioni ſervientibus, excluduntur; inter quæ præcipuum eſt id, quod *amauroſis*, & barbaro nomine, gutta ſerena, audit.

Sanus & integer in hoc apparet oculus, neque in tunicis ipſius, neque in humoribus, labes conſpicua eſt ulla, tantum quod pupilla nimium & præter naturam ampla adque omnem lucis ſplendorem immobilis plane compareat & paralytica ſit reddita. Claro autem & evidenti ipſum hoc eſt teſtimonio, in nervis eſſe vitium. Quumque non tantum nervus opticus oculum ſubeat, & in retinam, principale viſus organon, in ſundo expandatur, verum etiam tertii & quinti nervorum parisipropagines, cum optico orbitam ingrediantur, & ad ligamentum ciliare atque pupillam ferantur, nervos hos in gutta ſerena pati & ſedem cauſæ ipſius heic conſtituendam eſſe, patet utique.

§. XL.

Jam quidem inter omnes, qui philoſophiam corporis humani profitentur, conſtat: per nervos, recte & ſecundum naturam conſtitutos, fieri perceptiones & ſenſus, viſum hinc mediante potiſſimum nervo optico, ſano & integro, celebrari, & viciſſim hujus abolitionem in gutta ſerena, ſive imperfecta & incipiente, ſive perfecta & chronica, a vitio nervorum in oculo pendere. Sed qua potiſſimum, & quali labe, nervi hi in amauroſi ſint affecti, ab omnibus non æque ad veritatem accommodate fuit definitum. Multi quippe, & tantum non omnes, accuſarunt nervi optici obſtructionem, a lympha craſſiuſcula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel ſufflaminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum eſt, nervis ineſſe canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam craſſior & cohærens lympha, ſed longe tenuiſſimum & ad cohæſionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obſtructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obſtructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Quin potius, ſicuti in genere omnis paralyſis cauſa & ortus a nervis, vel compreſſis, vel nimis humidis & relaxatis, vel etiam nimis conſtrictis & tenſis recte deducitur; ita in gutta ſerena, paralyſin quoque & eaſdem cauſas ſubeſſe, confirmatius aſſerimus.

§. XLI.

Confirmant aſſerti hujus veritatem uberius obſervationes anatomico-practicæ, quibus ea, quæ guttam ſerenam fecerunt, ſectione defunctorum, innoteſcunt. Nimirum relaxationem nervorum ſæpiſſime ab effuſo ſero induci, teſtatur Wepferus *hiſtor. apoplect. IV.* qui ſerum in ventriculis cerebri copioſe collectum & thalamos nervorum opticorum comprimens, in gutta ſerena cum capitis dolore vehementi obſervavit, item *Petr.* Paw *obſ. anat. II.* nec non Schenckius in *M. N. C. Dec. II. an. V. obſ.* 246. Patet hinc facile ratio, quare poſt caſum ab alto & gravem capitis percuſſionem, ſæpius gutta ſerena, cum aliis ſymptomatibus ſubſequatur, uti quidem cum Hildano *Cent. V. obſ. VIII.* fidem facit Amatus Lusitanus *Cent. VII. obſ. LXIV.* & a nobis quoque crebrius obſervatum fuit, ac in *Medic. conſult. Tom. V. Decad. II. caſ. II. pag.* 92. exemplo perquam notabili confirmatum. Teſtantur quoque obſervationes practicæ, a metaſtaſi ſeri facta ad caput, in febribus acutis, variolis, morbillis, nec non a menſium, hæmorrhoidum & lochiorum retentione, cephalalgiam ſævam, vertiginem & guttam ſerenam, fuiſſe ſubſequuta. Idem ab improvido fortiorum emeticorum uſu, maxime in corporibus impuro ſero abundantibus, evenire, noſmet ipſi annotavimus & Hildanus *Cent. V. obſ. XIX.* ſimile conſignavit exemplum, nec non Wedelius in *diſſert. de gutta ſerena. Frid. Hoffmanni Diſſert. varii argum,*

§. XLII.

Viciſſim interdum gutta ſerena a vehementi ſpaſmo & conſtrictione nervorum opticorum inducitur. Crebrius enim obſervavimus, motibus convulſivo-epilepticis ſuperveniſſe guttam ſerenam. Et de colica convulſiva, cum pertinaci alvi occluſione, referunt *M. N. C. Dec. III. Ann. III. obſ. LXXXI.* quod ſubſequam habuerit amauroſin. Ita etiam a mercurialibus intempeſtive adhibitis, ob validiorem ſpaſmum inde nervis inductum, hanc viſus abolitionem productam, teſtatum faciunt *Act. Hafn. Vol. I. obſerv. LXXVI.* Inde quoque rationem petendam eſſe putamus, quare ab intempeſtive conſolidatis ulceribus, fiſtulis, repulſa ſcabie, tinea capitis aliiſque, fuerit ſuborta amauroſis, cujus generis exempla Sennertus *Prax. lib. I. Part. III. c. XLIV.* Tulpius *lib. I. cap. X.* Timæus a Guldenklee *lib. I. caſ. XXVIII.* nec non *M. N. C. Cent. VII. p.* 303. memoriæ prodiderunt. Quin eandem ob cauſam, frigida tantum fronti applicata, guttam ſerenam concitaſſe leguntur, auctore Platero *Prax. lib. I. cap. VII.* Nec omittenda commemorabilis hanc in rem obſervatio Pechlini, *obſerv. XLII.* de gutta ſerena menſtrua, cum capitis dolore, ob catameniorum defectum. Quandoque præterea nervi optici compreſſionem in cauſa eſſe, recte jam judicavit Platerus, ex tumore globoſo, quem prope nervos viſorios, in gutta ſerena laborante, poſt mortem, deprehendit. Singulare autem eſt, quod habet Spigelius, de femina amauroſi affecta, in cujus cadavere anteriores cerebri ventriculos compreſſos concretoſque, & nervos opticos marcidos ac duplo minores ſolito fuiſſe, notavit.

§. XLIII.

Ad curationem gravis hujus oculorum affectus quod attinet, in genere tenendum: inveteratum ipſum, in quo nihil plane lucis, vel ſplendoris in oculo percipitur, omnem eludere medicationem; ſi vero incipiens eſt gutta ſerena, imperfecta, aut periodica, quæ certis menſibus, diebus, vel horis redit, non omnis ſalutis ſpes decollavit. Confirmatum id habet Dn. Præses exemplo feminæ, quadraginta annorum, quæ poſt diuturnum mœrorem ſubito in menſtrui fluxus ſuppreſſionem & cæcitatem ex gutta ſerena incidit, ita, ut per binos menſes omni deſtituta eſſet viſu, balſamo tamen ſpirituoſo, ſic dicto vitæ, ſemel quotidie cum linteo duplicato fronti & temporibus exterius applicato, & interius datis pilulis balſamicis, nec non ſpiritu cornu cervi ſuccinato, cum tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali & eſſentia caſtorei, viſum ex voto recepit. In ea quoque periodica viſus privatione, quæ hypochondriacis, qui alvo obſtructa & flatulentiis vexantur, ſolennis eſt, aquas Burbonenſes in Gallia, item aquas Feſſyenſes, interne & externe uſurpatas, eximie profuiſſe, novit Dn. Præses. Idem etiam, ex relatione liberi Baronis ex Gallia redeuntis, habet, Medicum hypochondriacum maniacum, diu ſimul laborantem gutta ſerena, pulvere ex cinnabari nativa & limatura martis, æquali pondere nuptis, confecto, & per aliquot menſes quotidie aſſumto, perfectæ redditum ſanitati. Ultimum autem in hoc gravi oculorum vitio eſſe ſolet ſalivatio mercurialis, quam felici cum ſucceſſu fuiſſe celebratam, exemplo confirmat Cl. Heisterus, *Tr. de Amauroſi.*

§. XLIV.

Sed e re erit, ut præter ea, quæ jam ſparſim, de recta oculorum vitiis medendi ratione, inſeruimus, obſervationes & cautiones quaſdam, ad felicem medicationem ſuſcipiendam, adhuc ſubnectamus. Ob-

ſervatum quippe fuit, illas ſuffuſionum ſpecies, quæ guttæ ſerenæ nomine inſigniuntur & a cauſa interna, intra cranium & cerebrum proficiſcuntur, longe felicius & facilius ſanationem recipere, in infantili, puerili & juvenili ætate, quam in virili ac ſenili. Evenit hoc in omnibus fere gravioribus capitis morbis, epilepſia, motibus convulſivis, paralyſi & omnibus fere deliriorum ſpeciebus, adeoque etiam in gutta ſerena. Etenim juniora ejuſmodi corpora, dum adhuc creſcunt & partes ſolidæ lapſu temporis aliam figuram, magnitudinem, majuſque robur acquirunt, magna etiam in ſtatu præternaturali fit mutatio, ad emendendam, vel plane tollendam morboſam diſpoſitionem.

§. XLV.

Deinceps & hoc notatu dignum, quod illa viſionis vitia, quæ a nervis male affectis, præſertim irritatis & ſpaſmo nimis conſtrictis, proficiſcuntur, facilius medicationem admittant, inprimis ſi ſub initium occurratur, ac ſi a ſtagnatione, aut prorſus effuſione humorum, originem ducunt. Evenit id non raro ab excrementis tenuioribus, ex corporis ambitu ad interiora repulſis, nec non aliis conſuetis excretionibus ſuppreſſis, tumque totus curationis cardo in eo verſatur, ut recrementitia materia ad exteriora agatur & per congrua emunctoria expellatur. Perficitur autem hoc potiſſimum ſi corpus ad blandam continuam diaphoreſin diſponitur, eumque in finem apprime utiles ſunt pulveres bezoardici cinnabarini, pulvis Marchionis, cum bezoardico minerali & cinnabari, addito quandoque tantillo camphoræ, item ſpiritus bezoardicus Buſſii, cum liquore noſtro anodyno minerali, nec non infuſa theiformia ex ſummitatibus milleſolii, herba cardui benedicti, floribus ſambuci & chamomillæ vulgaris, concinnata.

§. XLVI.

Porro frequenti confirmatum habemus obſervatione, in omnibus fere oculorum morbis, ſive in nervis, ſive in humoribus, ſive in tunicis, vitium hæreat, nihil eſſe conducibilius, quam inteſtinorum canalem a ſordibus excrementitiis probe repurgare, quum hoc neglecto, major inde ſanguinis & humorum ad caput fiat impetus & vitium oculi ingraveſcat. Hinc antiquiſſimi Medicorum, HIPPOCRATES & qui poſt eum fuerunt, alvi ſubductionem, ſerio ſuaſerunt. Egregius inprimis hanc in rem eſt CELSI locus *lib. VI. cap. VI.* 37. ſic habens: *nonnulli, quum aliquandiu nihil vidiſſent, repentina alvi profuſione, lumen receperunt. Quo minus alienum videtur & recenti re, & interpoſito tempore, medicamentis quoque moliri dejectiones, quæ omnem noxiam materiam in inferiora depellant.* GALENUS ophthalmicos per unam purgationem curatos vidit, & idem fere PECHLINUS *de potu thee pag.* 27. perhibet, *in oculorum*, inquiens, *inflammationibus, quum fruſtra diu laboratum topicis & collyriis, unico ſæpe purgante, totum morbum profligavi.* Neceſſarium autem eſt, ut id per benigniora, blanda & per epicraſin laxantia perficiatur, quum purgantia acriora, draſtica nervoſo generi penitus ſint infenſa. Nos eum in finem commendamus pilulas balſamicas frequentius ſumendas, quibus, ſi materia vitioſa altius ſederit, aliquot grana mercurii dulcis, extracti hellebori nigri, nec non pulveris caſtorei commiſcenda.

§. XLVII.

Præterea in præſtantiſſimis adverſus oculorum morbos remediis eſt venæſectio, inprimis etiam in cœcitate repentina, ex caſu ab alto, gravi capitis percuſſione, tanto magis ſub ebrietate eveniente & plethorico corpore exiſtente. Veteres quidem venam in fronte & temporibus pertundi voluerunt, ſed longe tutior eſt recepta noſtro tempore methodus, venas jugulares externas incidendi. Multum enim refert, uti in loco propinquo ſanguis extrahatur, quo humor ſanguineus ſtagnans, vel plane alveis ſuis elapſus, eo promtius derivetur. Et hanc utique ob cauſam factum, quod, memorante ALEXANDRO BENEDICTO, quidam a vulnere in fronte accepto, a coecitate liberatus. Interim ſi fluxus hæmorrhoidum, aut menſium irregularis, vel ſuppreſſus, in cauſa eſt, ſanguis in pede mittendus, vel primum in ſuperioribus, & poſtea in inferioribus, vena ſecanda.

§. XLVIII.

Tum experientiæ ſuffragio firmum eſt, uti in omnibus capitis & nervorum morbis, ſic etiam in iis, qui oculos detinent, ventriculi & virtutis ipſius digeſtivæ rationem eſſe habendam. Obtinendum hoc maxime exacta victus ratione, vitando omnia, quæ pravos ſuccos ingignunt, quæ difficilius ſolvuntur, quæ flatus creant. Dein ſtomacho languenti ſuccurrendum pulveribus & trageis ſtomachalibus, concinnandis, e. g. ex radice valerianæ, zeduariæ, pimpinellæ albæ, meu, ſemine aniſi, fœniculi, ſiletis, corticibus aurantiorum, floribus meliſſæ Turcicæ, ſalviæ, macis, cinnamomo & cardamomo minori, addito demum æquali omnium pondere, ſaccharo canto albo, quippe quæ ante cœnam, vel prandium deglutitæ, omnibus aliis facile palmam præripiunt. Poteſt etiam elæoſaccharum parari, ex ſaccharo & orientalis non adulterati balſami de Mecca eſſentia, quæ cum ſpiritu vini tartariſato alcoholiſato conficitur, addendo in opulentioribus, balſamum de Peru & ambram.

§. XLIX.

De externis tandem & topicis hæc monenda habemus: frigida quidem ad integritatem viſus ſervandam exterius prodeſſe, dum roborante fibrillas nerveas & leniter ſtringente tubulos virtute, nimium ſuccorum appulſum arcent, eamque ob cauſam medicatas etiam aquas, ſubtili vitriolo, aut marte fœtas, morbis oculorum, & arcendis, & ſanandis, egregie provido uſu ſervire. Sed ubi ardor & dolor oculum tenet, nil deterius externo frigidorum collyriorum uſu, ita prorſus, ut, non tantum humores oculi inde turbidi fiant cum viſus hebetudine, verum etiam epiphora chronica, ſuppurationes & ulcera cancroſa in ipſo viſus organo gignantur. Contra oculorum hebetudines & ſuffuſiones efficax quoque, priſco jam ANAZABBEI teſtimonio *lib. II. cap. XCIV.* eſt viperarum pinguedo, in aqua recenter liquata & oculo immiſſa. Teſte enim colore cæruleo, quem ex vaſis cupreis extrahit ac induit, pollet ſubtili principio alcalino, & propter hoc abſtergente & diſcutiente virtute prædita eſt. Hinc licet in principio illita ardorem & dolorem excitare videatur, ipſum tamen hoc ſalubritatis fert indicium, ad invitandum nempe ſanguinis & fluidi nervei, in veteri vitio, ad oculos affluxum, modo inflammatio abſit. Idem fere præſtat gallinarum pinguedo, qua illita, ſive ad aliquot guttas oculo inſtillata, periodicam viſus obfuſcationem diſcuſſam, & ceſſante prurutu atque calore, oculos inclaruiſſe, nosmet ipſi novimus.

OBSER-

OBSERVATIONES MEDICO-FORENSES SELECTÆ DE LÆSIONIBUS EXTERNIS, ABORTIVIS, VENENIS AC PHILTRIS.

Primùm editæ anno 1729.

PROOEMIUM.

T*ANTA artis ſalutaris dignitas eſt atque poteſtas, ut non modo ad vitam cum ſanitate tuendam morboſasque affectiones perſanandas ſalutaria ſuppeditet conſilia atque auxilia, ſed & Jureconſultis, in gravioribus caſibus, ubi de hominis vita & morte, fama & felicitate agitur, viam monſtret & fundamentum ſuggerat, cui innitentes, ipſi poſtea quod juſtitia poſcit decernere poſſint & exſequi. Nemo enim non novit, Juriſperitos ſemper, & quidem merito, Medici exquirere judicium, quando tragicus quidam incidit caſus & delictum in vitam & ſanitatem alterius admiſſum, atque etiam prout medicum hoc fert deciſum, pœnam infligi a judice vel graviorem, vel mitiorem. Quod quidem Medicorum officium forenſe, quum verſetur circa res maximi momenti; ipſi omnino ſerio ſunt monendi, ne præcipitanter aut temerario, ſed ſumma cum prudentia, circumſpectione ac deliberatione eodem perſungantur, neque etiam ex opinione aut hypotheſi quicquam decernant, ſed ex certis & inconcuſſæ veritatis fundamentis, medicis æque ac chirurgicis judicent, omniaque firmis ac demonſtrativis rationibus corroborent. Nam egregie non minus quam vere monet* Tulpius lib. IV. cap. VII. plurimum, *inquiens*, intereſt, ſententiam ſuam haud leviter ferre, nedum in tam gravi caſu amicitiæ aut hoſtilitati quicquam dare, quin potius ſoli veritati litare, quæ ut ſemper recta, ſic nunquam non juſta ac DEO grata eſt. Sit tibi religio nunquam judicem in fraudem elicere. Neque enim minores pœnas DEO dabit, qui inſontem damnat, quam qui ſontem dimittit. *Quare ſi forſan in re majoris momenti Medici & Phyſici ad judicandum requiſiti minus aptos ad hoc ſeſe ſentiant, ſatius eſt & conſcientiæ melius conſulunt, ſi aut peritiores ſimul in conſilium vocant, aut judicium ſuſpendunt & rogant, ut Facultati medicæ ad judicium ferendum tradantur acta. Non enim Juriſconſulti, ut Judices, ſed ipſi Medici per deciſum ſuum, abſolvunt, aut condemnant, ac ſi in promendo hoc falluntur, ille ſupremus judex non minus ſanguinem per injuſtam rei abſolutionem inultum, quam inſontis perperam damnati effuſum, vindicabit certo. Ipſi vero etiam Jureconſulti, eapropter ſunt monendi, ne ſemper fidant privatis Medicorum & Phyſicorum reſponſis, quippe qui ſæpe non ſufficienter anatomica, chirurgica & rationali medica ſcientia ſunt inſtructi, ſed ut potius conſcientiæ rationem habentes, ab integro quodam collegio judicium rogent antequam decretoriam ſuam ferant ſententiam. Deinceps Medici in reddendis judiciis ſæpe in eo delinquunt, quod licet non falſa, ea tamen afferant, quæ minus ad rem faciunt. Evenit hoc, uti novimus, haud raro quando Acta ſine quæſtionibus traduntur, Medici autem attente Acta non perluſtrant, nec eapropter quid potiſſimum in quæſtione ſit & determinandum norunt, ſed dubia dubiis, rationes ſteriles rationibus, allegata allegatis cumulant & æquivoca dictione efferunt, quod tamen certo definiendum, ut poſtea judicibus, rerum medicarum plerumque ignaris, difficile ſit, vel intelligere allata & ex ambagibus in viam redire, tantum abeſt, ut in uſum ſuum inde quicquam depromere poſſint. Ex quo quum errores ſæpe &*

confuſiones oboriantur ; ſemper omnino eo allaborandum eſt Medico, ut poſt curatam Actorum perluſtrationem contentorumque conſiderationem, in quo cardo rei verſetur perſpiciat, ſententiam ſuam perſpicue & ſuccincte promat eandemque ſolidis, claris & ad rem facientibus argumentis confirmet. Sed tum hæc, tum alia, Medico forenſi, tam facienda, quam vitanda, in hoc inaugurali ſpecimine uberius evolvere & monſtrare nobis conſtitutum eſt, ita tamen, ut ſelectas *tantum* obſervationes, de læſionibus externis, abortivis, venenis ac philtris *excerpamus omniaque luculentis exemplis illuſtremus ac confirmemus. Benigniſſimum* NUMEN *labori huic, publicæ utilitati deſtinato, annuat clementiſſime !*

OBSERVATIO I.

Cadaveris inſpectio abſolute eſt neceſſaria, quando homo aſpectu ſanus, ita ab altero læditur, aut vulneratur, ut paulo poſt, vel intra horæ ſpatium, e vita diſcedat.

Scholion.

VErſantur quidem nonnulli ex celeberrimis JCtis, ac inter hos etiam FELTMANNUS *de inſpect. cadaver. cap. LIV. §. IV.* ea in opinione, ac ſi tum non opus eſſet inſpectione & judicio de abſoluta lethalitate, quum ipſe effectus idem jam clariſſime demonſtraret. Sed tum etiam nihilominus inſtituendam eſſe ſectionem & in mortis cauſam inquirendum, rationes urgent graves. Agitur enim hic de hominis vita, in quo negotio probationes debent eſſe quam clariſſimæ, oculis autem & manibus, plus credendum eſſe, quam opinionibus, perhibuit jam HIPPOCRATES. Deinceps utique accidere poteſt & ſæpius accidiſſe per experientiam conſtat, ut quiſpiam leviter, vel minimum non abſolute lethali modo læſus, tamen exacto exiguo temporis ſpatio intereat, non ex læſione, ſed deliteſcente interius alia cauſa. Meminit *Magn. Dn.* PRÆSES ruſtici Weſtphali, qui menſæ aſſidens & ab uxore contumelioſis verbis exceptus, fruſtum panis Weſtphalici, quem vocant Bonpumickel, iratus arripuit & in uxoris triclinio exeuntis ſiniſtrum latus conjecit, eo cum effectu, ut illico male haberet & poſt aliquot horas inter animi deliquia obiret. Sectione facta, lien quidem diſruptus & aliquot ſanguinis coagulati & congrumati menſuræ in abdominis cavo comparuerunt. Sed femina diu jam antea aſpectu fuerat pallida & in iram prona, ipſe quoque lien diſruptus ingentis & præternaturalis erat magnitudinis. Hinc recte a Medico judicatum: ob vaſa adeo diſtenta, tunicamque per ſe tenuem nimium expanſam, facile diſſiluiſſe lienem, nec ab ictu hoc, ſi ſtatus fuiſſet naturalis, potuiſſe diſrumpi. Quo JCti permoti, marito non ordinariam, ſed extraordinariam, fuſtigationis pœnam, decreverunt. Alium in dextro latere baculo aliquoties percuſſum, poſtea in ſiniſtrum latus cecidiſſe & brevi poſt obiiſſe, novit idem *Dn.* PRÆSES, ubi poſt mortem interius lien aliquot fiſſuris hians & copioſus coagulatus ſanguis in ventre inventus, exterius autem in latere ſiniſtro nulla ſugillatio, ſed in latere dextro. Neque tamen hæc mortis cauſa plagis, ſed potius facto poſt eas lapſui tribuenda fuit, eo quod lien in homine totus ex vaſis ſanguiferis copioſis eſt coagmentatus & ob membranarum quibus cingitur tenuitatem facile poteſt rumpi, ex quo poſtea ſuccedit ſanguinis effuſio lethalis. Halberſtadii accidit, ut viro juveni, quadrato & robuſto ſanguineo, inter rixas cum ſodalibus caput percuteretur cum cantharo ligneo, iſque inde in lectum ob crapulam delatus mane inveniretur mortuus. Inſtituta ſectione, vix levis ſugillatio & cutis ſauciatio a plaga obſervata, nec in capite, nec aliis corporis viſceribus quicquam præter naturam inventum. Sed diſſecto tandem corde, ingens in conſpectum prodiit polypoſum concrementum, arteriæ pulmonali firmiter impactum. Quod quia oſtium pulmonalis arteriæ clauſit, recte tum judicium tulit *Dn.* PRÆSES, per iram & crapulam ſanguinem valide fuiſſe commotum, polypum e dextro cordis ventriculo abruptum, pulmonali arteriæ intruſum, ſanguinis curſum interceptum & ſic ſubitam mortem inductam. Caveant igitur Medici, ne perfunctorie inſpiciant cadavera, nec eas tantum partes, quas proxime tetigit vulneratio, ſed ut vicinas etiam, imo totum corpus omneſque ipſius partes, examini ſubjiciant, quo ſic tandem mortis cauſam inveniant veram & adæquatam.

OBSERVATIO II.

Læſiones abſolute lethales, oppido paucæ ſunt in genere, ſed plures in ſpecie, in alio ſcilicet atque alio individuo.

Scholion.

Nam læſio per ſe & abſolute lethalis in genere dicitur ea, quæ vitam omnibus, ſemper & neceſſario adimit, cujuſcunque ætatis, temperamenti, ſexus & corporis conſtitutionis ac roboris ſint, licet etiam optima quævis tempeſtive adhibeantur præſidia. Sic lethiferæ ſunt paucæ læſiones & tantum eæ, quæ vaſa ſanguiſera majora circa cor, pulmones & viſcera interna afficiunt, quando cor ipſum perfoditur, caput & cerebrum circa nervorum principium, medullam oblongatam & ſpinalem, gravius læditur, aut ibi colligitur effuſus humor, nec diſcutiendus, nec educendus ulla arte, ſed putreſcendo necans. Sed multæ viciſſim occurrunt læſiones, quæ licet in genere non ſint abſolute mortiferæ, in illo tamen, in quod inciderunt individuo, moriendi neceſſitatem imponunt abſolutam. Nam ex vero ſcribit CELSUS *lib. V. cap. XXVI. confert etiam aliquid & ætas, & corpus, & vitæ propoſitum, & anni tempus. Quia facilius ſaneſcit puer, vel adoleſcens, quam ſenior, valens, quam infirmus; Neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam ſi alterum ex his eſt, integri habitus, quam corrupti.* Res patebit exemplis. Senex ſeptuagenario major graviter vulneratur in pede dextro, a glande plumbea trajecta, tibiæ & fibulæ os frangitur & inſignis ſuccedit hæmorrhagia. Adeſt quidem illico Chirurgus peritus, qui ſanguinis fluxum compeſcit & vulnus ſecundum regulas artis tractat. Nihilominus accedit corruptio, ſphacelatio & quinto die mors ipſa. Lethum igitur intulit vulnus; non tamen in genere fuit abſolute lethale. Sphacelus enim externus efficacibus remediis poteſt cohiberi, vel etiam pars illo affecta amputari, & ſic ne latius ſer-

pat

pat putredo impediri. At in juvenili, robuſto & valido corpore, id quidem commode perficitur, minime vero in ſene, viribus fracto cujuſque ſucci jam in putredinem proni, in quo nec ſphacelati pedis amputationem inſtituere licet, ob virium defectum & hæmorrhagiam ſubſequuturam; quin licet operatio tentaretur, metus tamen ſupereſſet, ne in tanta ſuccorum impuritate, repullularet ſphaceloſa corruptio, quum non inſolens ſit, vel levem inciſionem & læſionem tendinis, ex abſciſſo pedis clavo, ſphacelationem attuliſſe lethalem. Quare rectum omnino judicium: vulnus deſcriptum in hoc individuo fuiſſe abſolute lethale, quia nulla certa demonſtratione poteſt evinci, quod ſanationem ullo modo fuiſſet admiſſurum. Eadem ratio etiam aliorum eſt vulnerum. Nam nec Medicus, nec medicamenta, nec Chirurgus, vulnus tantum curant & vitam ſervant, ſed ipſius corporis natura, ſive partium ſolidarum & fluidarum diſpoſitio, optima & potiſſima, uti morborum internorum, ſic etiam læſionum externarum, eſt medicatrix; quam medens, ſi deficit, juvare, ſublevare & impedimenta optati ſucceſſus removere debet. Hæc ſi non ſatis valens eſt, ſed per ætatem, nativam & hæreditariam diſpoſitionem, per morbum prægreſſum crebrioreſque animi affectus, languida eſt ac debilis, ſucci impuri, fibrarum robur remiſſum, corpus molle & ſpongioſum, læſiones inflictæ utique facile fiunt abſolute lethales, licet Medicus, Chirurgus & adſtantes omnia quæ ex uſu contulerint.

Observatio III.

Vulnera utplurimum lethalia & propter naturæ bonitatem in quibuſdam tantum ſanata, in aliis cum lethali eventu occurrentia, non per accidens lethalia cenſenda.

Scholion.

Nihil in foro medico frequentius, quam ut mortuo vulnerato, rei defenſor, ſuſpectam reddere nitatur vulneris lethalitatem, idque, quamvis graviſſimum, per accidens lethale fuiſſe contendat, allegatis ex Medicorum obſervatis multis raris ſanationis fere miraculoſæ exemplis. Sed magna inter vulnus utplurimum, & per accidens lethale intercedit differentia. Nam læſio per accidens lethalis ex ſe & ſua natura nunquam ad mortem inferendam eſt ſufficiens & in firmis æque ac infirmis ſanationem recipere poteſt, ob intervenientes autem fortuitas quaſdam cauſas ad eventum deducitur lethalem. Cauſæ etiam quæ morrem procurant, nec a læſionis, nec læſi natura dependent, ſed non naturales ſunt & ab extra accidunt. Sic quando muſculus temporalis aut pericranium læditur, id quidem non moriendi infert neceſſitatem, ſed ſanationi commodiſſimus eſt locus. Interim quando læſus frigori, vel urenti calori affectam partem exponit, aut impetuoſius animo movetur, nec non quando in plethorico venæſectio omittitur, aut Chirurgus perperam medicationem inſtituit & acria atque ſtimulantia admovet, mors excipit & læſio fit per accidens lethalis. Longe vero alia ratio eſt illarum læſionum, quæ graves & ad interficiendum ſunt ſufficientes. Nam ſi quandoque ſanatæ commemorantur, id non vulneris levitati ſanitatem admittente, ſed peculiari prorſus naturæ robori tribuendum. Contra ea, quando lethalem ſortiuntur eventum, naturales & intrinſecæ indeclinabiles, a vulneris & corporis debilioris natura pendentes cauſæ, ſubſunt, nec læſio ea propter tantum per accidens lethalia habenda. Ita ſunt inter exempla, qui a vulneribus inteſtinorum tenuium, ventriculi, diaphragmatis, hepatis, convaluerunt, ob validum ſummumque exquiſiti ſenſus corpus. Plures viciſſim eodem modo vulnerati occubuerunt, licet nec in curatione, nec vitæ victuſque regimine quicquam utile omiſſum, & nocivum admiſſum, ex quo lethalis eventus poſſet derivari, tantum quod non tam eminens fuerit virium robur & ſuperando tam gravi vulneri ſufficiens. Miraculoſa etiam ſunt nonnulla exempla de cerebri cum membranis ipſius vulneribus, e quibus ſucceſſive magna cerebri portio exiit, quæ tamen in plebeiis & robuſtis hominibus ſanata. Sed ſi ejuſmodi vulnera corpori accidunt ſolito tantum robore pollente, tanto magis ſenili, aut infantili infirmo, nunquam non necant, nec ob rara ſanationis exempla in his pro per accidens lethalibus venditanda.

Observatio IV.

Dantur læſiones in ſe & ſua natura non, ſed tamen abſolute lethales, quia ad ipſas ſanandas non eſt acceſſus.

Scholion.

Non quidem omnia inſanabilia vulnera, ſunt abſolute lethalia. Proſtant enim exempla eorum, qui in hepâte & inteſtinis vulnerati, per longum adhuc vitæ tempus, læſionem circumtulerunt non conſolidatam. Nihilominus verum manet, quod læſiones inſigniores, uti ſunt in vaſis ſanguineis, niſi medicina admoveri poſſit, neceſſario fiant lethales. Nam ſi quis in ſuprema femoris parte profundius paullo fuerit ſauciatus & vaſa ibi diſcurrentia ampliora diſſecta, omnino lethale eſt, quia ob profunditatem ſtipticum non poteſt applicari, neque diſſectum vas ligari, ſed vitam cum ſanguine effundi indeclinabile. Novimus etiam quendam tam leviter in abdomine fuiſſe ſauciatum, ut vix pollicis craſſitie penetrarir gladius, & tractato rite vulnere bene quoque habuiſſe functioneſque iterum expedite ſucceſſiſſe, poſt quatriduum autem ex improviſo langueſcere & animo linqui cœpiſſe, viribuſque indies magis concidentibus, ſexto die animam exſpiraſſe, inventa poſt mortem notabili cruoris in abdominis cavo copia, quæ ex diſciſſo omenti vaſe ſenſim profluxerat. Jam nemo affirmabit vulnus inflictum fuiſſe per ſe lethale, ſed ampliari, ſanguinis ſtillicidium compeſci, vel vas ſauciatum ligari potuiſſe. At Chirurgus conjicere non potuit, inprimis in principio, quum nullum urgeret ſymptoma, quod & quale vas, ac quidem in omento, fuerit læſum. Et licet etiam Chirurgus tentare voluiſſet ampliationem ſectione, renuiſſet tamen procul dubio æger, nihil mali perſentiens. Ne dicam ejuſmodi inciſionem non ſemper periculi eſſe expertem. Atque adeo in morali hac, non phyſica, ſanandi impoſſibilitate, quid decernendum ſit, quæſtio altioris indaginis JCtis decidenda.

Observatio V.

Quandoque exigua admodum eſt læſionis nota, mors tamen inde ſubita.

Scholion.

Obverſantur animo plures ejuſmodi caſus. Meminit adhuc *Dn.* Præses, quendam pugno fortius

in ſcrobiculo cordis percuſſum, illico concidiſſe, & adhibitis fruſtra analepticis, ſub animi deliquiis periiſſe. Poſt mortem, nec corruptio, nec ſphacelus, nec ſanguinis extravaſatio, nec vaſis ruptura inventa ulla, ſed tantum macula nigricans thaleri ambitu in diaphragmate, ubi enſiformi cartilagini connectitur. Mors cito ſequuta, plagam hanc ipſius cauſam fuiſſe prodit; ſed quo pacto, tam levis uti viſa fuit læſio, id efficere potuerit, primo intuitu in difficili eſſe videtur. Verum diaphragma pars exquiſitius ſentiens, ejuſdemque actio ad reſpirationem, quæ cum vita pari paſſu ambulat, eſt abſolute neceſſaria. Ob ſenſum igitur acutum per pugni percuſſionem ſpaſmus ſepto huic inductus, qui non modo ad univerſum nervoſarum partium ſyſtema propagatus, ſed & diaphragmatis motum ſufflaminavit, quo ceſſante, ceſſavit & pulmonum & cordis motus cum vita neceſſario. Interim neutiquam abſolute aſſerere vellem, ejuſmodi ictum, ſemper eundem, vel ſimilem tantum producturum fore effectum in corporibus, quæ non adeo ſenſibilis & ad concipiendos ſpaſmos pronæ diſpoſitionis. Leve etiam erat vulnus, quod militi in ventre circa umbilicum tantum per integumenta erat gladio inflictum, intra quatriduum tamen lethale. Nam quum accepto ictu vehementer adhuc cum adverſario rixaretur & corpus commoveret, ſub inſpiratione fortiori omenti particula in vulnus fuerat intruſa. Chirurgus pinguedinem vulnus claudentem eſſe putans, non repoſuerat, ſed emplaſtrum tantum appoſuerat, nullumque periculum adeſſe declararat. Sed omenti incarcerata portio abiit in ſphaceloſam corruptionem, quæ latius ſerpens, eadem labe abdomen totum contentaque in ipſo viſcera affecit, tam ſubito ut æger quarto die interierit. Chirurgus culpam declinavit eo, quod omenti portio non ex vulnere apparuerit, ſed hæſerit inter membranas & muſculos abdominis, ubi dijudicare & diſcernere non potuerit, an profunde penetrarit vulnus, an vero occluſum fuerit omento. Interim reus, quia læſio intra quartum diem & fatalem terminum mortem attulit, capitis ab JCtis eſt damnatus, juſte, an injuſte, nobis non eſt definiendum. Neque prætereundum leve illud aſpectu diaphragmatis vulnus, quod inter binas ultimas coſtas in ſubſtantiam ſepti ibi accreti vix ad duos digitos tranſverſos gladio obtuſo fuerat inflictum, ſine ipſius perforatione & ſine notabili ſanguinis effuſione, poſt aliquot tamen horas ſub cœlo frigido lethale, eo quod violentus inde diaphragmati ſpaſmus inductus, quo reſpiratio non modo intercluſa, ſed & vaſa ampliſſima per diaphragma tranſeuntia compreſſa, ut ſanguis in laxa meſenterii compage & inter adipoſam renis dextri tunicam, perrumpere fuerit coactus, de quo pluribus videnda *Illuſtr. Dn.* PRÆSIDIS *Medic. conſultat. Part. I. p. 36.* Quin quandoque nec læſio, nec inſtrumentum lædens, externo aſpectu morti inferendæ videntur apta & læſus tamen brevi perit. Novimus fiſtula tenui terrea fumigationi tabaci ſerviente, orbitam oculi inter pocula ex improviſo fuiſſe pertuſam, & quia os ibi tenuiſſimum, cerebrum ejuſque baſis propinqua, citam a læſione ſubſequutam eſſe mortem.

OBSERVATIO VI.

Læſio per ſe non lethalis, ſæpe ex ignorantia, aut defectu Chirurgi, mortem infert.

Scholion.

Non adeo infrequens hoc eſt in foro & praxi medico-chirurgica, nec adeo multum temporis effluxit, quum Facultati medicæ Acta tranſmiſſa, de vulnere cæſim inflicto in externa parte cubiti, ita ut eminens oſſis humeri portio abſciſſa cum cute & carne eſſet pendula. Hæc læſio commode potuiſſet perſanari, ſi remota abſciſſa parte, hæmorrhagia in loco obvio cohibita, balſamum vulnerarium applicatum & epithemata diſcutientia defenſiva fuiſſent admota. Sed quia Chirurgus fruſtum pendulum iterum adducendo, viam ad ſiſtendum ſanguinis ſtillicidium præcluſit, emplaſticis ſuppurationem impedivit, nec defenſiva appoſuit, non modo cum ingenti virium lapſu hæmorrhagia ſæpius recruduit, ſed & ob ligatam arctius ne ſanguis irrueret, ſupernam brachii partem, infra vulnus illud perſtrigeratione & necroſi affectum eſt, ac læſus undecimo die exſpiravit. Poteſt etiam contingere, ut vas majus arterioſum, vel venoſum diſcindatur, in tibia, aut brachio, ubi commodus alias deligandi locus. Læſus autem quia extra urbem, aut in pago degit, ubi Chirurgus obtinendus, vel nullus, vel non peritus, ob hæmorrhagiam, alias per remedia & artem compeſcibilem, ſub his vero circumſtantiis effuſam nimis & lethalem, perit. Quæſtio eſt, an percutiens plecti poſſit pœna capitali? Interim ſi forſan Chirurgus etiam nonnihil quod utile eſſe potuiſſet, in vulnere lethum inferente omiſiſſet, ea propter ipſi tamen ſoli non illico mortis cauſa tribuenda, ſed ſemper læſi corporis conſtitutio conſideranda, & videndum, an, etiamſi omnia ex arte exquiſite fuerint confecta, ipſe potuiſſet ſervari, vel ſecus? Atque etiam ſi caſus fuerit dubius, læſi naturæ, an Chirurgi medicationi adſcribendus fatalis eventus, medicum collegium, corporis vulnerati robur & rationem ignorans, in Chirurgum mortis cauſam per accidens conjicere nequit, licet reprehenſione & pœna dignum judicet ipſum, quod non omnia ad ſanationem ex arte proficua contulerit.

OBSERVATIO VII.

Lethalitas vulneris, ex temporis quo læſus supervivit, diuturnitate æſtimari nequit.

Scholion.

Eſt quidem ſecundum legum civilium conſtitutionem novem dierum ſpatium, ille fatalis terminus, ex quo abſoluta vulneris lethalitas judicatur. Sed vulnus per accidens lethale, interea mortem inferre poſſe, docuimus ſupra. Et quod in vulnere abſolute lethali, funeſtus eventus longius, ad aliquot interdum hebdomades, protrahi queat, uberius per experientiam conſtat. Exemplo ſit vulnus veſiculæ ſelleæ, quod abſolute lethale, non tamen cito necat. Diu enim adhuc ſuccedere poſſunt cordis & arteriarum, vitam ſuſtinentes motus, & bilis exigua copia deſtillans aliquandiu in abdominis cavo, vita ſuperſtite, fluctuare. Sed quia vulnus nulla arte conſolidandum & bilioſus humor continuo effunditur in abdomen, temporis diuturnitate augetur nimis, & non modo tunicas inteſtinorum arrodit, ſed & viſcera alia corrumpit, atque adeo lentam mortem, poſt menſem & ultra neceſſitate affert indeclinabili. Nec diſſimilis vulnerum œſophagi, ventriculi & inteſtinorum nec non lacteorum ratio, quæ quum non proxime vitalem ſanguinis progreſſum turbent, non cita mors excipit, ſed poſt aliquod demum tempus, ob ſenſim factam ſucci alimentoſi & chyloſi exſtillationem, corruptionem cum morte inferentem.

OBSER-

Observatio VIII.

Mortis cauſa in renunciatione curate diſtinguenda a cauſa lædente, ſemperque videndum, an illa, ceu effectus, ita comparata, ut adæquata ſit huic, tanquam cauſæ efficienti.

Scholion.

Hoc ſi obſervatur, facile patebit, an læſio per ſe attulerit mortem, an vero cauſa eandem induxerit alia. Nonnunquam enim læſis, eodem modo ac ſanis, accidit morbus, ex quo, quum moriuntur, cauſa perperam læſioni tribuitur. Erat adoleſcens, qui baculo in pectore circa quartam & quintam coſtam, cum levi duntaxat ſugillatione percuſſus, tertio die prævia horripilatione incidit in febrem, acceſſit tuſſis ſicca, reſpiratio difficilis, quarto die ſanguinis ſputum, ſputum tandem ſubſtitit & ſeptimo die occubuit. Poſt mortem in dextro latere, ubi percuſſus erat, corruptus cruor & magna ſeri in pericardio colluvies inventa. Hinc orta diſceptatio, annon ex illata læſione obierit. Sed per inquiſitionem patuit, tum temporis epidemium fuiſſe inter juniores pleuriticum morbum, nec dubium eſſe, quin adoleſcentulus eodem decubuerit, quia non modo ordinarium pleuritidis veræ ſymptoma, ſputum quarto die cruentum, adſuit, ſed & cauſæ morbo huic inducendo aptæ, ira gravis & ſuperingeſta frigida larga potio, innotuerunt. Plurimum itaque refert, ut Medicus probe in circumſtantias inquirat omnes, quæ ad lethalem eventum conferre potuerunt, quo certus ſit, nullam aliam cauſam, quam læſionem, intuliſſe lethum. Ante viginti circiter annos ordini medico hujus Academiæ tradebantur Acta, cum annexo baculo ex ligno betulæ, craſſitie pollicis, quo femina in collo & humeris percuſſa, paullo poſt interierat, inventis quidem in collo & humeris plagarum veſtigiis, ſed in capitis exterioribus, nulla adfuit ſugillatio, fiſſura vel fractura, in cerebri autem ventriculis aliquot cochlearia ſanguinis extravaſati. Medicus qui ſectioni præfuerat, extravaſationem abſolute lethalem fuiſſe edixit, quia nec per remedia pharmaceutica, nec chirurgica, removeri potuerit. Defenſor ſuſpectam hanc relationem eam ob rationem reddidit, quia læſa viva & ſatis adhuc valida aliquot milliaria pedibus emenſa ſit, quod facere non potuiſſet, ſi cauſa hæc lethifera adfuiſſet. Quare judices a binis in Saxonia collegiis medicis academicis rogarunt judicium, quæ vero in partes Medici tranſierunt & abſolutam lethalitatem aſſeruerunt. Quum vero nobis tandem traderentur Acta, vidimus, a teſtibus depoſitum fuiſſe, defunctam laboraſſe menſium ſuppreſſione & ſæpe etiam colica convulſiva, poſt verbera quoque conqueſtam eſſe de ingenti ventris dolore. Unde pronunciavimus, mortis cauſam fuiſſe quidem ſine dubio ſanguinem in ventriculos cerebri effuſum, ſed quod hæc mortis cauſa, proxime & immediate a plagis fuerit inducta, id eſſe in quæſtione & non poſſe ullo modo demonſtrari. Percuſſionem enim tantum in collo & humeris factam non tanti fuiſſe, ut potuerit in capitis interioribus tam lethiferum inducere effectum, ſed feminam procul dubio interiiſſe apoplexia, dum commoto per iram ſanguine eodemque per dolorificos in ventre ſpaſmos ad caput impetuoſius translato, tenera plexus choroidei vaſcula diffluerint ſanguinemque effuderint.

Observatio IX.

Medicus in relatione ſua claras tantum & certas ſententiæ rationes allegare debet; neutiquam vero reum conjecturis & præſumtionibus plus inculpare.

Scholion.

Nuperius admodum id factum eſſe a Medico veterano reminiſcitur *Dn.* Præses. Secuerat is fœtum per abortum ſeptimo menſe excluſum, jam tum quidem perfectum, ſed flaccidum & quaſi tabidum, comparente nulla in capite totoque corpore lethalis læſionis nota, pulmonibus etiam in aqua ſubſidentibus. Mater ex furtiva venere gravida occuluerat & negarat graviditatem, quinto menſe poſt frequentes vomitus & anxietates, ob diætam inſalubrem inciderat in tertianam, eamque poſt binas hebdomades piperis, & radicis imperatoriæ ex aqua ardenti uſu profligarat. Poſtea carceri mancipata conqueſta fuerat de capitis dolore artuumque languore, appetitus proſtratione, nec non dolore iſchii & ſiti, ad quam fallendam aquam frigidam copioſe ingurgitarat. Elapſis aliquot diebus acceſſerant ventris tormina & aquoſus humor continuo e genitalibus ſtillarat, donec tandem fœtum primum, ac poſtea ſecundinas, remotis arbitris, ſub atrociſſimis doloribus excluderet. Medicus igitur in relatione ſua judicavit, ex circumſtantiis in fœtu obſervatis probabili ratione eſſe concludendum, matrem per multa pellentia fœtum exturbare voluiſſe, hoc autem jam nimis adulto, irritum fuiſſe molimen, interim ſubtractum embryoni eſſe alimentum, ut contabuerit tandemque vivere deſierit. Sed in Actis nihil plane fuit reperiundum, quo potuiſſet confirmari, matrem abortiva aſſumſiſſe & veri potius fuit ſimillimum, ex inſalubri diæta ſuccos redditos impuros, poſt tertianam non recte tractatam ſucceſſiſſe lentum morbum ſanguinem & ſuccos laudabiles conſumentem fœtuique ſubtrahentem, demumque per terrorem & iram ob incarcerationem, eſſe inductum abortum. Quare ejuſmodi in caſibus omnino neceſſarium, ut inquiſitione finita, Acta tranſmittantur collegio medico. Sic enim ex teſtimoniis innoteſcunt ſæpe circumſtantiæ, quæ ad deciſionem categoricam, abſolutionem, aut condemnationem, multum faciunt, quæque Medicum renunciantem a principio latuerunt.

Observatio X.

Medico, qui curationi læſi defuncti præfuit, in propria cauſa teſtanti, non ſemper fides habenda.

Scholion.

Medicus, qui læſo medicatus eſt, hoc pereunte, abſolutam plerumque incuſat vulneris lethalitatem, ne ſe ipſum inculpet, quaſi quicquam ad vitam ſervandam omiſerit, aut quod noxium admiſerit, licet ſæpe culpæ non expers ſit, inprimis quum pauci ex junioribus, præſertim Medicis ac Phyſicis, ſufficienti polleant experientia, ut ſciant, quomodo graviter læſis per interna & externa recte ſit ſuccurrendum. Compertum id habet *Ill. Dn.* Præses exemplo cujuſdam, in pectore, duobus tranſverſis digitis infra mammillam dextram, vulnerati. Effluxerat

ex

ex hoc vulnere per aliquot dies ſanguis purus, ſanie poſtea remixtus, ſed non adeo copioſus. Medicus & Chirurgus deficiente ſputo cruento, non ex pulmonum viſcere, ſed ex vulnere in obeſo corpore prodire materiam putarant vulnuſque poſt tertiam hebdomadem ad conſolidationem deduxerant. Sed conſolidato ipſo, tuſſis ſucceſſit, ſpiratio difficilis, cum lento calore, copioſis ſudoribus matutinis & æger quarta poſt hebdomade ſatis ceſſit. Diſſecto cadavere, dextra thoracis cavitas magnam puris continuit copiam totuſque ibi pulmo ſere corruptus, niger & putridus comparuit, & procul dubio ſanies, per conſolidationem exitu præcluſa & ſanguini remixta, mortis cauſam præbuit. Alius in pulmone vulneratus, parum ſanguiois ſputo rejecit, cui Medicus decoctis traumaticis & adſtringentibus occurrit, eoque cohibito, phthiſis ſucceſſit, pulmonis ulcus tandemque poſt duos menſes mors ipſa. Medicus curationis artifex inſanabile fuiſſe malum teſtatus eſt; ego vero non ſic. Nam ea tantum pulmonis vulnera ſunt lethalia, quæ vaſa majora lædunt, non vero levia, minores canales ſauciantia. Proſtant potius exempla, de pulmonum vulneribus, ſubſequente ſputo cruento, tuſſi & difficili reſpiratione, quæ tamen perfecte ſanata. Quin Tulpius *lib. II. cap. XVII. pag.* 219. memorat, fruſtum pulmonis uncias tres pendens fuiſſe abſciſſum, ſine vitæ diſpendio. Et Peclinus *in hiſt. vuln. thor. art. XXIII.* non tantum vulnus pulmonum, ſed & partem lobuli deciſam obſervavit, ægro convaleſcente. Quare culpa potius in uſurpata ſputum cruentum ſiſtentia rejicienda, quibus ſanguis ſubſtitit, ſed in putredinem abiit & phthiſicum morbum genuit.

Observatio XI.

Pulmonis in aqua ſubſidentia, non eſt infallibile fœtus in utero mortui ſignum.

Scholion.

Embryonem in utero non reſpirare, res eſt indubia. Pulmonis etiam vaſculoſum veſiculoſumque viſcus ab aere atmoſphærico expandi aptum, eapropter in uterino clauſtro collapſum, minus ſpatium occupare & ob id aqua ſpecie gravius in hac ſubſidere, & viciſſim, poſtquam extra uterum aer gravitate & elaſticitate ſua irruens compagem omnem diduxit majus ſpatium occupare, aqua levius reddi ac ſupernatare, id pariter certum. Sed quod Medici infanticidio imputato indubium venditarunt fœtus in utero mortui ſignum, ſubſidentiam, id non adeo certum, ſed fallax eſt. Novimus enim infantis jam per aliquot hebdomades extra uterum vivi & a matre melancholica ſuffocati, pulmones, aquæ injectos fundum petiiſſe. Ratio hujus obſervationis in proclivi. In ſuffocatis ſcilicet, ob intercluſum ſpiritum, ſanguis ex uno ventriculo non poteſt transferri ad alterum, ſed in pulmone congeritur, vaſcula numeroſa farcit, coagulatur & præternaturalem gravitatem viſceri huic conciliat. Medici itaque qui ſectioni præeſt officium eſt, ut pulmonum corpus probe perluſtret, & diſpiciat, an vaſa ſanguine craſſo ſiot facta, quod in embryone non accidit.

Observatio XII.

Non dantur pharmaca, ſimpliciter & abſolute natura ſua talia, quæ abortum procurant, ſive fœtum immaturum utero expellunt.

Scholion.

Abortiva pharmaca per ſe & ſua natura talia, quæ ſi non in omnibus gravidis, tamen in pleriſque fœtum expellunt ut purgans alvina ſtercora, emeticum ſaburram e ventriculo & duodeno, diuretica urinam, ſudoriſera ſudorem, plane negamus. Creditur hoc quidem vulgo & etiam a quibuſdam Medicis perhibetur, uti jam olim ab Hippocrate, Dioscoride & Plinio factum fuiſſe, literarum monumenta docent. Paſſim etiam hoc nomine nota ſunt varia pharmaca, maximeque ſabina, ejus extractum & oleum, oleum terebinthinæ, balſamus ſulphuris terebinthinatus, baccæ lauri, myrrha, crocus, elixir proprietatis Paracelſi, nec non purgantia acriora & emetica, item ſanguinis miſſiones iteratæ & tertio præſertim & quarto menſe inſtitutæ. Neque negandum, ab his in copia uſurpatis, proritatum quandoque fuiſſe abortum. Sed quod hoc non ſemper, ſed raro & ſub certa tantum corporis diſpoſitione cooperante contingat, aſſerimus. Obſervarunt jam celeberrimi Medici, Rolfinckius, Ludovici, & B. Wedelius, multas vomitoriis, purgantibus, emmenagogis validioribus, nec non venæſectione uſas, fœtum nihilominus legitimo partus tempore excluſiſſe ſanum ac vegetum. Quot ſunt feminæ quæ a ſecundo & tertio menſe perpetuam vomitionem experiuntur, neque tamen abortiunt. De venæſectione tertio menſe inſtituta perhibet Hippocrates, quod abortum cieat. Sed multas *Dn.* Præses novit feminas, ſemper abortientes, niſi venæſectionem ſub graviditate bis vel ter inſtituant. Abortus potius per convulſivum uteri motum ſuccedit, nec unquam accidit niſi hæmorrhagia ex ruptis in utero vaſis præcedat. Quare, niſi talis in utero adſit diſpoſitio, ut fibræ ipſius ad concipiendos convulſivos motus ſit apta & vaſa a ſtagnante & infarcto ſanguine facile perrumpantur, abortus fit nullus. Si vero viciſſim adeſt hæc ad abortum diſpoſitio, is levi ex cauſa, per impenſiorem corporis & animi commotionem, per oneris geſtationem, lapſum in terram, uſum medicamenti ſpirituoſi exæſtuantis, per morbum, præſertim febrem, ſine cauſa alia manifeſta, inducitur, tanto autem facilius, ſi purgans, aut emmenagogum validius fuerit aſſumtum. Quin impotentiam hanc pharmacorum fœtum expellendi conſpectius arguit, quod ne quidem ejuſmodi medicamenta ſint, quæ menſes certo cieant, aut quacunque alia corporis ex parte ſanguinem emoveant, niſi intrinſeca quædam adſit diſpoſitio atque proclivitas. Atque adeo quum abortus ſine hæmorrhagia contingere nequeat, hanc autem in omnibus proritare non liceat, abortum etiam indiſcretim provocari non poſſe, patet. Divinæ potius ſapientiæ ac providentiæ tribuendum, quod non abſoluta ejuſmodi facultas & efficacia medicamentis indita, qua cædes innumeræ & infanticidia plurima patraturi fuiſſent homines improbi atque perverſi. Poſſet quidem noſtro huic aſſerto contrarium videri Hippocratis in *jurejurando* præceptum: ut Medici caveant a peſſis vulvæ ſubditiis abortivis. Verum nec Hippocrates deſcripſit, nec noſtro hoc tempore nota ſunt medicamenta,

quæ

quæ ſine inflammatione & eroſione id præſtare poſſent. Atque etiam credibile eſt, in Græcia & calidioribus regionibus, feminas fuiſſe teneriores & ad abortum magis proclives, in noſtris autem robuſtiores eſſe minuſque exquiſiti ſenſus. Notent autem hactenus allata Jureconſulti ac Judices, qui ſecundum legum criminalium rigorem, abactionem partus vitalis ſtudio patratam, infanticidium cenſent eodemque modo utrumque delictum puniendum eſſe putant, quum licet animus malignus non abfuerit, ipſa etiam corporis natura & morboſa diſpoſitio ad effectum obtinendum, plus contulerit, quam medicamentum ipſum. Teneant quoque in eodem hoc negotio, partum vitalem a Medicis tantum haberi illum, qui vivus extra uterum durare, aeris & alimentorum uſu, poteſt, non vero embryonem quinque aut ſex menſium, cujus partes nondum eam firmitudinem & perfectionem adeptæ, quæ ad circulationem humorum, ſive vitam ſuſtinendam, neceſſaria. Si vero vita eo ſenſu accipienda, ut denotet illum cordis ſanguiniſque motum, quo ſoetus nutritur, in utero & augeſcit, primo hic ſtatim menſe adeſt. Quo ſi per abortum ejicitur ſoetus, an poſſit pro infanticidio haberi? nos quidem juris naturalis doctoribus determinandum relinquimus.

Observatio XIII.

Medicamina, quæ feminis ſterilitatem, aut viris impotentiam conciliare apta, in rerum natura non exiſtunt.

Scholion.

Vulgaris, ſed falſa eſt opinio, dari in natura rerum nonnulla, quæ generationem in utroque ſexu impedire poſſint, ſeminis virilis vim extinguendo & conceptionem feminæ impediendo. Veteres jam naturæ conſulti DIOSCORIDES, PLINIUS, PAULUS ÆGINETA, nec non SCHOLA SALERNITANA, tribuerunt ejuſmodi virtutem rutæ, agno, perperam caſto dicto, quum ἄγνος jam denotet caſtum, nec non camphoræ. Sed hæc inter fabulas Veterum, ſolida & rationali Phyſices ſcientia deſtitutorum, referenda. Saluberrima potius & præſtantiſſima eſſe hæc variis in morbis remedia, nec unquam hunc ab ipſis obſervatum eſſe effectum, per experientiam conſtat. Multo minus autem veritati reſpondet, quod de camphora circumfertur, quaſi odore impotentiam conciliet, quum TACKENIUS fidem faciat, Venetiis Pharmacopœum ſublimaſſe camphoram, ipſius tamen uxorem præter morem crebrius peperiſſe. Neque etiam caſtitas medicamentis obtineri poteſt ullis, ſed animi continentia & objectorum declinatione, quæ ſenſus movere & ad libidinoſos actus pellicere apta. Nec a contrario argumentari licet, quum proſtent medicamina venerem excitantia & ſemen augentia; ea propter etiam dari, quæ venerem extinguunt & ſemen minuunt. Illa enim, uti vinum generoſum, decoctum ſuccoladæ, piper, oſtreæ, radix ninſi, ſatyrionis, ita ſunt comparata, ut partim copioſum & ſpirituoſum chylum, ex quo poſtea ſemen uberius & vividius, ingignant, partim etiam ſeminales veſiculas & partes genitales ſtimulent, ex quo coeundi cupido. De his autem, licet non negandum ſit, ſine Cerere & Baccho veteri dicterio frigere venerem, & eſſe nonnulla, ut nitroſa, acida & refrigerantia, quæ ſanguinis inteſtinum motum & chyli proventum minuendo, veneris ſtimulos obtundunt, longe tamen alia ratio eſſe debet eorum mediorum, quæ viris impotentiam & feminis ſterilitatem afferre poſſunt. Ad hoc enim obtinendum non ſufficit ut ſeminis proventus minuatur, ſed ut penitus tollatur, per ea quæ aut ſeminalia vaſa cum teſticulis prorſus conſtringunt & paralytica reſolutione afficiunt, & in feminis, ut non modo ſanguinis orgaſmus ſedetur, ſed & ejus affluxus ad ovaria & uterum prorſus intercipiatur. Hujus virtutis media exiſtere merito negatur, niſi forſan ſint venena, quæ tamen non tantum generandi potentiam, verum etiam totius corporis integritatem labefactant & deſtruunt, idque morbis obnoxium reddunt, in quibus languet ſemper venus.

Observatio XIV.

Multa pro venenis habita, talia non ſunt, & multa venenata non æſtimantur, quæ tamen ſunt.

Scholion.

Si relicta DIOSCORIDIS & PLINII monumenta evolvimus, plura in venenorum claſſem relata eſſe offendimus, quæ virulentam naturam non habent. Sic communiter toxicis annumerantur ſanguis tauri, calx viva, vitriolum, antimonium crudum, auripigmentum, argentum vivum, nec non a quibuſdam adamantis & vitri pulvis, quæ tamen ſine noxa aſſumi poſſunt. Mercurius quippe currens non modo innoxie, vel ad libram, ingerendus, ſed & præſtabilis eſt virtutis, adverſus truculentum paſſionis iliacæ malum, uti per ipſam conſtat experientiam. Antimonium crudum ſpectatæ utilitatis remedium eſt ad ſanguinem repurgandum, ſudorem movendum & arthriticos atque rheumaticos dolores abigendos, tam in pulvere, quam decocto oblatum. Sed quando ignem experitur, eoque ſulphurea pars aufugit, & metallica mercurialis, in regulum & vitrum abiens, remanet, tum demum virulentam & emeticam facultatem nanciſcitur. Calx viva ex aqua decocta, optimum præbet tam internum, quam externum remedium. Pulverem adamantis eodem modo inteſtinorum tunicas, ac vitrum diſcindere, eaque propter necare, fabulam ſapit. Auripigmentum quod Veteres dixere arſenicum, hodienum a quibuſdam perperam habetur pro arſenico flavo, quod ex cobalto & ſulphure conficitur, quum hoc ſit artificiale, illud nativum. Falſo etiam hoc auripigmentum venenum cenſetur lethiferum, quum experientia doceat, illud innoxie ab animantibus & hominibus deglutiri poſſe. Eſt potius ſimilis fere naturæ & craſeos cum antimonio crudo, ipſiuſque mineralis draſtica portio ita particulis ſulphureis ligata eſt ac involuta, ut fibras nerveas minus arrodere & lancinare queat. Pluribus id evicit *Dn.* PRÆSES in reſponſo inſerto *Medicin. conſult. tomo I. Dec. V. caſ. VI.* & certum utique eſt, pinguia, ſulphurea & oleoſa, intimius venenis, etiam corroſivis, mixta, deleterium eorum vim prorſus cicurare. Summum illud venenum arſenicum, ſi cum æquali portione ſulphuris vivi miſcetur, ambo igne liquata abeunt in maſſam rubicundam, eoque adeo venenata virtute orbatur, ut cani ſine damno poſſit offerri. Neque minus error eſt, fontes veneno poſſe infici & venenatos reddi. Creditum id fuit imperante *Carolo IV.* quum peſtis ſæviret mirifice & imputatum Judæis, quod fontes intoxicarint, qui eapropter Germania expulſi & in deſerta relegati. Sed phyſicarum, chymicarum & medicarum rerum gnarus rerumque corporearum vires callens, ultro fatebitur, nec in rerum natura dari, nec per artificium parari poſſe ejuſmodi res, quæ hunc præſtent effectum. Falſiſſima etiam eſt traditio, tam pene-

Digitized by Google

trans & ſubtile venenum confici poſſe per artem, quod chartæ illitum, epiſtola huic inſcripta reſignata, legentem illico interficiat. Quod antiquiſſimis temporibus uſuale fuit venenum, eſt cicuta ejuſque ſuccus inſpiſſatus, ac noſtro tempore in veneficiis plerumque adhibetur arſenicum. Quod, quia inſipidum, clanculum poteſt ingeri, quum ſublimatus mercurius corroſivæ ſit virtutis eaque propter non commode occultandus. Deinceps ſunt in rerum natura nonnulla, quæ quidem plerumque venena eſſe non putantur, ſed tamen vim necandi habeot præſentiſſimam. Horum in numero eſt maxime carbonum vivorum fumus, qui in loco humiliori concluſus, ſyncope, ſuffocatione & apoplexia, brevi, licet ratione fere inſenſibili, necat. Confirmata eſt deleteria hæc vis innumeris fere exemplis, incognitam vero etiam celebribus eſſe Medicis, teſtatum fecit tragicus ille caſus, qui Jenæ noſtra memoria accidit, de quo legendum Dn. PRÆSIDIS ſchediaſma, de *vapore carbonum vivorum nocentiſſimo*, cum iis, quæ *Tomo V. Dec.III. caſ. V. Medicin. conſultat.* nec non in *Tomo II. Medic. rat. ſyſtem.* hoc de argumento expoſita. Eundem veneratorum, licet plerumque eſſe non credantur, cenſum ſubeunt, ſaturnina, ſaturnus ipſe, ipſius fumus, lithargyrium, minium, ceruſſa. Quamvis enim non cito & in minori doſi interficiunt, lenti tamen veneni vim habent, & aliquoties data, certam adducunt mortem. Graves illi & atroces morbi, convulſiva colica, paralyſis & aſthma convulſivum, quibus metallurgi graviſſime excruciantur, non aliam habent cauſam, quam fumum ſaturni cum aere hauſtum. Is enim non modo in pulmones deſcendit eoſdemque ſtringendo & exſiccando reſpirationi facit ineptos, ſed & in ventriculum defertur, ibique cum acido primarum viarum permixtus, facultatem contrahit infeſtam, nervoſas fibras & tunicas cum minimis vaſculis conſtringentem, quæ graves morbos ipſamque tandem mortem inducit, uti primus ſolide evicit STOCKHAUSEN de *noxio lithargyrii fumo*. Sunt quidem ex Medicis nonnulli nocentiſſimæ in ſaturno virtutis ignari, qui ad cohibendum ſeminis ſtillicidium ipſum quoque hecticum calorem, præparatum ex hoc metallo ſaccharum & antiphthiſicam Grammanni tincturam laudant. Sed peritiores obſervarunt, inde alvum valide fuiſſe adſtrictam & colicam convulſivam cum atrophia inductam, eaque propter uſus horum jam fere exolevit penitus. Ex omnibus autem hactenus allatis, id teneant Medici: ut circumſpecti ſint in ferendo de veneficiis judicio.

OBSERVATIO XV.

Arſenici validiſſimi veneni ſpecifica antidotus res ſimpliciſſimæ, pinguia nempe & oleoſa, cum lacticiniis, ſufficienti copia data.

Scholion.

Obſervatio hæc per ipſam experientiam eſt certiſſima. Ponamus vero, porrexiſſe malitioſum hominem cuidam cum alimentis arſenicum, licet non ſufficiente ad necandum doſi, ſed incipiente cum doloribus ventris & nauſea veneni operatione, pœnitentia duci, ad Medicum currere, veneficium manifeſtare & impenſe rogare, ut ſuppetias ferat, Medicum autem minus peritum ad exturbandum e ſtomacho venenum præbere emeticum ſtibiatum, eoque ſpaſmum ventriculi & veneni vim intendere, toxicatum tandem ſic perire, ſtomachi inflammatione & ſphacelatione. Mors hoc in caſu non tam veneno, quam Medici ignorantiæ tribuenda. Tum enim opportune adhuc deleterius effectus per certiſſimam oleoſorum antidotum potuiſſet præſcindi, ſed artifex ignarus vomitorio vim veneni adauxit potius, quin dubium omnino eſt, an non forſan ſola natura veneni parce oblati vim ſuperaſſet, ſi non datum fuiſſet emeticum. Eſt igitur dignum meditatione JCtorum argumentum, quo cum certa demonſtratione ex æquo decernant: an, & quali pœna, tam Medicus, quam veneficus, afficiendus?

OBSERVATIO XVI.

Pharmaca amorem conciliantia non dantur certa.

Scholion.

Vetus, ſed erronea, in civili quoque Jure obvia, eſt opinio, dari philtra, ſive pocula amatoria, quæ etiam venenis a quibuſdam annumerantur & priſci *Poetæ* effato;

Nocent animis vimque furoris habent.

Recenſentur hujus virtutis varia a RODERICO a CASTRO in *Med. polit. pag.* 218. nec non a SYLVESTR. RATTRAI in *adit. ad ſympath. rer.* inter quæ potiora ſemen virile, ſanguis menſtruus, cerebrum felis, item pulli aſinini, virga lupi, ſcincus marinus, ſpuma in equarum inguine ex ſudore generata. Sed omnia hæc non ſunt venena, neque etiam ullo modo odium, vel amorem conciliare poſſunt. Nec in levi habendum hoc creatoris beneficium, quo deficiunt res, quorum abuſus maximus & damna forent graviſſima. Efficaciſſimum philtrum amabile objectum, quo adeo ſæpe abripitur phantaſia, ut amor ſequatur plane inſanus. Mirum certe, a ſolo aſpectu, aut tantum concepta animo imagine, femellæ venuſtæ, illico genitales partes ſanguine & ſuccis copioſe affluentibus irrigari & quaſi animari. Quæ phantaſiæ vis utique tanta eſt, quanta in medicamento eſt nullo, ad ciendos venereos ſtimulos. Non quidem negandum eſt, gloriari nonnunquam improbos homines, quod per media naturalia amorem procurare queant. Sed ſubleſta eorum fides, & dubitandum meritu, quod unquam id effecerint, ac nonniſi ubi jam in cerebro diſpoſitio quædam & occultus quidam amor in animo delituerit. Belladonnam etiam philtris conficiendis ſervire ferunt. Quæ quia ſolani ſpecies, venenum omnino eſt narcoticum, animum ob nubilans ac phantaſiam pervertens. Unde, ſi forſan phantaſiæ jam inhæret amoris idea, in inſanum amorem, & præſertim in feminis mobilioris phantaſiæ, furorem uterinum eandem erumpere, veri eſt ſimile & facinus hoc gravi pœna digniſſimum. Semper tamen neceſſarium eſt, ut a judice, qui inquiſitioni veritatis præeſt, omnia inveſtigentur cum cura, priuſquam firmum quid ſtatuatur. Quam in rem plura in *Dn.* PRÆSIDIS *Medicin. conſult. Tom. I. Dec. III. Caſ. VIII. p. 142. ſqq.* allata.

DISSER-

DISSERTATIO MEDICA
DE
VERA PERPETUI MOBILIS
IN HOMINE VIVO IDEA.

Primùm edita anno 1731.

PROOEMIUM.

T*ANTA fuit ſummi terrarum opificis in condendo hoc vaſtiſſimo orbe, tamque immenſa ſapientia, ut, quum ampliſſimum hocce univerſum, omneſque, quæ ejuſdem ſpatioſiſſimo ambitu res continentur, quinque primorum dierum intervallo perfeciſſet, crearet etiam, qui ampliſſimis hiſce muneribus fruerentur, quique in ea regimen omne haberent, parentes noſtros, omni felicitate fulgentes & beatitate. Summæ enim illud ejus ſapientiæ merito adverſum fuiſſet, tantum rerum creatarum numerum fruſtra condidiſſe, quæ nullius utilitati inſervirent, nec unquam incredibili ſua, qua pollebant, voluptate in Celſiſſimi Conditoris gloriam perſundere valerent. Homines itaque quum rectores hujus orbis dominoſque conſtituiſſet, non potuit etiam, quin præſtantiores eminentioreſque præ ceteris rebus creatis, illis concederet principatus ac prærogativas, quibus præ illis, qui eorum parerent imperio, eniteſcerent. Sive enim mentis humanæ excellentiſſimas dotes mediteris, actum quo ad diſtinctam rerum perceptionem tendit perpendas, facultatem conſideres qua ad poſſeſſionem eorum ruit quæ diſtincte ut bona cognovit, ponderes immortalitatem; ſive ejuſdem miraculoſum cum materiali corpore connubium, ejus in hoc efficacem influxum ac potentiam, hujuſque in illam reactionem intuearis mutuam; ſive demum ſolius corporis artificioſiſſimam & vix humana cogitatione adſequendam ſtructuram atque conformationem, qua ad continuos reciprocantes inque ſui conſervationem & continuationem collimantes & per circulum redeuntes motus eleganter fabrefactum eſt, æqua animi lance ſcruteris: ita vero, quocunque oculos dirigas, magnifica ac incomparabilia ubique deprehendes obvia. Hinc niſi res loquatur, ego certe ſcribendo evincere non cupio; quanta ſit ejus ſcientiæ nobilitas, quæ præclaram iſtud hominis & inſigne opus non ſolum penitius intueri atque explicare, ſed etiam quam fieri poteſt diutiſſime & integerrime illud conſervare, ægritudines autem, quæ deſtructionem ipſi minantur tollere ſaluberrimo auſu docet. Objectum enim hujus ſcientiæ, Medicinæ puta, eſt homo vivus, rationalis illa & tot præſtantiis exornata creatura, a Summo Creatore tanquam ſtupendi artificii machina, in medio omnium reliquorum ex manu Conditoris profectorum, ceu in illuſtri poſita, eumque in finem anima rationali prædita, ut poſt Deum propriam tanto melius perſpicere poſſit nobilitatem. At vero, non perſpicit manifeſto & clariſſime quiſpiam mortalium, & adeo neque Medicus mentis noſtræ immortalis plenam indolem ac naturam; immo etiam modum quo corpori adunita exiſtit, inque illud actuat ſi perquiras, cognitionem arcte limitatam & ſpiſſa quaſi caligine prævelatam obtinemus. Is forte defectus palmam Medicæ arti eripiet, ejus præſtantiæ aliquid detrahet? Minime vero. Quum enim omnem Medicinæ finem abſolvat ſanitatis conſervatio, morborumque propulſio; ſanus autem homo dicatur, dum partibus corporis ſua conſtat integritas, iiſque homo ita uti poteſt, ut omnes actiones cum conſtantia quadam & ſine percepta moleſtia obeat, morbus vero huic oppoſitum arguat ſtatum in homine: Hinc luculentiſſime adparet, animæ allegatione hic nihil quicquam profici, dum ultra corporis cancellos progredi neceſſe Medicus non habet, atque adeo in partium naturali ſtructura & functione cognita, morborumque plenario decurſu perſpecto omnem contineri totius Medicinæ rationem. Siquidem docet Medicina, Corpus Noſtrum eſſe Machinam ſummo Dei artificio & ſapientiſſimo or-*

dine ita conſtructam, ut motus ſtructuræ convenientes, & per hanc ſtructuræ convenientiam, qui æterni Artificis in condendo fuit ſcopus, ſimul quoque conſervationem corporis noſtri ſumme corruptibilis tuentes, omnes ejus actiones tam vitales quam naturales & animales ſecundum certum ordinem ex divino præſcripto moderantes, id eſt, ſanitati velificantes, edat. Quorum motuum naturam & leges exquiſite noſſe oportet Medicum, quo luculentius citiuſque pateat ei, quando & quantopere illi ipſi perverſi, turbati vel deſtructi ſint, unde hoc factum ſit, ubi & in qua parte potiſſimum labes niduletur, & quas proxime partes propter cohærentiam & vicinitatem malum correpturum ſit? In hoc enim totius Pathologiæ cardo verſatur, omnium morborum, immo triſtiſſimæ mortis idea recubat. Hinc motuum ſcientia adprime utilis eſt Medico, quia ex horum natura omnia ea, tum quæ circa corpus ſanum contingunt, tum in corpore morboſo, tum quæ in morborum hiſtoriis continentur, apte ſcienterque explicari debent. Et hoc eſt quod Medicorum recentiores & prudentiſſimi quique urgent, omnia ex Mechanicis rationibus deducenda ac derivanda eſſe, quum Veteres & nonnulli pauci ex recentioribus in eo maxime deliquerint, quod nunquam ad motum, qui tamen omnium actionum, formarum, effectuum ac qualitatum, tum in Phyſicis, tum in Medicis cauſſa ac fons eſt, ſed tantummodo ad materiam ejuſque adfectiones & qualitates, aut etiam ad aliud plane incognitum, ſuppoſitum & neſcio quod intelligens principium, omnem cogitationem ac mentem direxerint. Verum enim vero nobis hæc ita feliciter evenere, ut per exquiſitiorem Anatomen, quam indefeſſo ſtudio & rara diligentia ante omnium oculos præcellentiſſimi nominis Viri poſuerunt, Machinæ humanæ cognitionem adæquatam quoad partium ſolidarum ſtructuram, fluidarum temperiem, utrarumque actionem & reactionem atque reciprocum motum ex regulis & legibus Staticis, Mechanicis, Hydraulicis, Opticis, principiis Chymicis derivatam, & perſpicuis ac ſinceris Demonſtrationibus evictam habeamus; unde omnia vitia & adfectus præter naturam in corpore occurrentes facili & ſimplici deductione explicari, & medelarum, quibus debellantur, methodus atque ordo conjici & inferri poteſt. Quum pro Inaugurali Diſſertatione argumentum mihi aliquod eligendum eſſet, volui ejus philoſophandi rationis, quæ Mechanice circa Corpus Humanum inſtituitur, ſpecimen hoc, in ambitu ſuo & connexu exhibere, demonſtrando nimirum univerſam corporis vitam, quæ in certis motibus perpetuis & reciprocis ſolidarum & fluidarum partium conſiſtit, ex ipſo humani corporis Mechaniſmo ſeu potentia motrice intrinſeca & cum eo conjuncta, nec non ſtructura ejuſdem & aptitudine ad motum fluere ac derivari oportere, ut adeo vera Perpetui Mobilis imago in homine vivo præſto ſit, cujus forma, teſte Ill. Dn. Præside in Med. Rat. Tom. I. Lib. I. Sect. I. Cap. II. §. XI. *in eo continetur, ut cauſſa motum ſeu effectum producat, qui effectus rurſus ſit ſimilis motus cauſſa. Hanc autem tractationem eo ordine inſtituam, ut prius Perpetuum Mobile quid ſit, quotuplex ſit, brevibus definiam, quomodo Mechanicum ſive artificiale a Phyſico ſecedat, indigitem, deinde quod in homine vivo ceteriſque animalibus omnino lateat, adfirmem, & quomodo illud cordis motus, ſanguiniſque circularis progreſſus & hinc dependentes ſecretiones, ſecretio imprimis liquidi nervei* ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ *ejuſque in nervos influxus pleniſſime abſolvat, evincam. At æternus ille & primus, quotieſcunque in univerſo mundo motus perficitur flexo genu adorandus motor, mihi ſummam ipſius & ſtupendam ſapientiam in artificioſo hoc Animali Perpetuo Mobili pleniſſima luce radiantem e longinquo quaſi & præſtricta oculorum acie reſpicienti, Gratia Sua cœleſti adſit, huncque laborem in Sui honorem proſpere ſuccedere jubeat clementer.*

§. I.

Scientias arteſque humanas ad tam altum & eminens culturæ ac perfectionis ſuæ faſtigium evectas, ſi quis accuratiori indagine conſideret, illi perſpicere licebit, ad unam eas omnes in ſui origine ex ſedula & penitiori contemplatione quam mortales priſtini inſtituerunt circa res naturales, earum proprietates & effectus, earundem determinatam ad ſe invicem relationem, & ubi concurrunt actionem & reactionem mutuam, vocata ſimul in ſubſidium ea qua homo pollet ratiocinandi & ex veritatibus notis ignotas perveſtigandi facultate progenitas & fundatas fuiſſe, atque ex hoc humili ortu ad auguſtum illud & elatum cacumen, quo hodie conſpiciuntur, excreviſſe, adeo ut hæc meditatio in vulgatum abierit proverbium: humanam artem eſſe ſimiam naturæ. Etiamſi enim alia taceam, quandoquidem per ſingulas diſciplinas eundo id commonſtrare, licet facile foret, prolixum tamen nimis & a ſcopo meo alienum: Vel ſola Mechanices ſcientia, quæ de motu, ejus natura & inſtrumentis tractat, locupletem hujus rei teſtem ſeſe exhibet. Etenim quum cardo Mechanices in legibus motus explicandis, & inſtrumentis quibus ſecundum has leges motus fiunt enumerandis potiſſimum verſetur: Certe has leges prius ſciverint, neceſſe eſt, quam eaſdem ad varias Machinas adplicare & harum tandem beneficio motum vel cum compendio virium & diſpendio temporis, vel compendio temporis & diſpendio virium producere, potuerunt. Hæ vero ipſæ leges motus non alio certe modo mortali generi innotuerunt, quam dum accurate & diligenter ad modum rationemque, qua in ſingulis corporibus motus & adeo omnes

omnes rerum naturalium operationes fiunt, attenderunt Philoſophi, & hinc tandem intellexerunt certis legibus velut ac regulis omnem motum adſtrictum eſſe, quarum præcipuæ & cardinales quaſi ſunt ſequentes: Corpus, quod movetur, ab alio moveri; corpus in motu poſitum motum obviis corporibus, ſi molis non ſint ingentis, communicare; & denique, corpus in motu poſitum in motu ſemper perſiſtere, donec motum alteri corpori communicet; & aliæ plures quæ ex his commode derivantur.

§. II.

At nec hic ſubſtiterunt, ſed ulterius progreſſi, hæc Axiomata & regulas univerſales ad varia corpora debita conformatione prædita, quibus motrices duæ virtutes in diverſa & oppoſita nitentes connecti poſſunt, Machinas vocata, adplicarunt; varias harum ſpecies, quinque nimirum Machinarum ſimplicium excogitarunt, ex his infinitum ſere Machinarum compoſitarum numerum confecerunt, quibus omnibus potentia ſive vis motrix juvetur ad pondera, alioquin vires humanas ſuperatura, movenda, immo & motuum horum Machinalium cauſſas adſignarunt, regulas ſeu certas propoſitiones fundamentales, quæ ad omnium machinarum operationes accommodari poſſunt, ſtabiliverunt, ex ARCHIMEDE, CASP. SCHOTTO, FRANCISCO de LANIS, PAULO CASATO & FRANCISCI BAYLII *Inſtitut. Phyſic.* hauriendas, & harum ingenioſe ſabrefactarum machinarum ope ſtupendos adeo effectus perpetrant, ut nullum plane tam ingens onus ac pondus eſſe poſſit, cui movendo Regulæ Mechanices non ſufficientem ſubminiſtrent rationem, dummodo materia ſemper ita reſpondeat, & reliqua, quæ poſtulantur, data fuerint. Unde ARCHIMEDEM Regi Syracuſæ mirabili, veraci tamen effato reſpondiſſe: da mihi ſtare in luna, & tibi movebo terram, hiſtoriarum monumentis relatum legimus. Poſtquam itaque tot millia artificioſiſſimarum machinarum a Mechanicis ingenioſis antiquitus pariter ac hodienum pro variis uſibus inventarum, & Mechanices rudem atque ignarum in ſummam admirationem rapientium manifeſto demonſtrent, ingenii humani & artis Mechanicæ viribus multas ſtupendas inſolitas atque ante inauditas motuum ſeu effectuum machinalium ſpecies produci potuiſſe, & plures adhuc iri excogitatum: Non potuit quin multis mortalibus in mentem venerit cogitare, annon poſt tot repertas varias mirabiles motuum & effectuum machinalium ſpecies, etiam per ſingularem machinæ cujuſdam conſtructionem & partium conformationem ac diſpoſitionem motus continuus & perpetuus effici queat? præcipue quum in plantis & animalibus talem motum vigere obſervarint, qui in quantum decreſcit atque imminuitur, tantum in dies rurſus augetur & intenditur per ſuam ipſius efficaciam; Unde quis non humanam artem, quod dixi, naturæ imitatricem agnoſcit? Et ita quidem ſuborta eſt Viris in Mechanica haud leviter verſatis cupido ac deſiderium Perpetuum aliquod Mobile mere Artificiale, quod Principium ſuum ſibi conjunctum atque intrinſecum habeat ſtruendi atque efformandi.

§. III.

Antequam autem hanc, quam inchoavi, diſputationis telam protexere liceat, neceſſe erit explicare prius, quid Perpetuum Mobile ſit, & quotuplex illud? Jam vero Mathematici, Perpetuum Mobile deſcripturi, ſemper ad Machinas Artificiales reſpiciunt. Sic P. FRANCISCUS de LANIS *in Myſterio Nat. & Artis T. I. Lib. 8. C. II. propoſ. I.* Perpetuum Mobile ita deſcripſit: Perpetuum Mobile eſt Machina, quæ motum producere debet, qui ex vi diſpoſitionis Machinæ, ſive corporum gravium aut levium, arte quadam effectæ, ſi ſemel incipiat, debeat perpetuo conſervari, quantum eſt ex principio ſeu cauſſa prima movente, donec ratione materiæ corruptibilis Machina deſtruatur. Hæc vero definitio, præterquam quod ſoli Perpetuo Mobili Mechanico, ſeu arte humana producendo competat, dum ex vi motrice corporum gravium aut levium ſola derivatur, qua non datur alia potentia aptior ad Perpetuum Mobile Mechanicum (§. 7.) in eo etiam reprehendenda eſt, quod non clare exprimat, hanc ipſam vim motricem ſeu hoc ipſum motus principium neceſſario debere eſſe intrinſecum & Machinæ conjunctum. Nobis autem hic definitio deſideratur Perpetui Mobilis, quæ generalis ſit, & omnia corpora perpetuo mobilia tam naturalia, i. e. arte infiniti terrarum Creatoris producta, quam artificialia, quæ humana ars effingere a multis inde temporibus, etſi fruſtra, anniſa eſt, ſub ſuo ambitu comprehendat; cui rei, ergo magis quadrabit ita Perpetuum Mobile definire: quod ſit Machina compoſita, cujus principium movens internum & ipſi Machinæ conjunctum, ex natura ſua, ſine diminutione virium, donec Machina deſtruitur, ita continuatur, ut perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere ſine auxilio externo poſſit.

§. IV.

Ut porro adæquata etiam evadat Idea Perpetui Mobilis, diſtinctam ideam enim in ipſa definitione (§. præced.) formavi, neceſſe erit, terminos ſingulos in definitione adhibitos ulterius explicare. Genus erat Machina compoſita. Machinam autem, præeunte ILL. DN. PRÆSIDE *in Med. Rat. Syſtem. Tom. I.* voco Corpus ex variis partibus ſingularis artificis ingenio inter ſe unitis, conſtructum, eo conſilio, ut certos ac ordinatos motus (addo, circa centrum motus) producat; Seu omne corpus quod ſtructuram habet motui locali inſervientem. Hæc enim etiam definitio non ſolum Machinis, quæ in Mechanices doctrina explicantur, ſed omnibus naturalibus quoque Machinis competere debet, quales ſunt omnia corpora naturalia, quippe ſtructura & vi motrice prædita. Structura vero eſt modus, quo actu diſtincta, quæ ſeparatim a ſe invicem exiſtere poſſunt, inter ſe ſunt unita. Machinam autem compoſitam quando Perpetuum Mobile appello, ſub hoc termino ea Idea menti reſidet, quod ſit, quæ per inſtrumentorum Mechanicorum ſeu Machinarum ſimplicium certam ac debitam conjunctionem, motum circa centrum motus producit. Quum itaque τὸ eſſentiale machinæ compoſitæ in eo verſatur, ut machinarum ſimplicium tanquam partium ejus certa & ſpecifica conjunctio ac combinatio debito modo & ordine, unde ſtructura emergit, illæſa atque illibata maneat: Hinc illa partium machinæ harmonia intelligitur, quæ principalis machinæ compoſitæ proprietas & character eſt, qua nimirum, ſimulac vel unica pars machinæ compoſitæ læditur vel disjungitur, & extra ſitum nexumque ſuum diſlocatur, ſtatim per totam machinam & omnes reliquas ejus partes hæc ſe diffundat vel uni parti illata læſio & irregulares motus introducat; Si enim motus machinæ convenienter ejuſdem ſtructuræ fiunt, neceſſario alterata ſtructura, etiam motus alteratur; atqui vero verius eſt prius, ergo & poſterius. Jam demum quid machina ſimplex ſit explicaſſe juvabit. Machinam ſimplicem Mechanicæ

periti deſcribunt, quod ſit omne id quod ad motum producendum vel virium vel temporis compendio conducit. Quum vero machina reſpectu varii quem præſtat uſus vel Mechanica, vel Hydraulica, vel Aerometrica, vel Acuſtica, vel Optica &c. eſſe poſſit: ex iis potiſſimum machinæ Hydraulicæ terminum, quo ſæpe numero infra utar, explicari neceſſe erit; nimirum machina Hydraulica ea eſt, in qua fluida preſſione & impulſu per varii generis tubos pelluntur varioſque adeo effectus producunt.

§. V.

Ex hac ſuppeditata (§. 3.) definitione Perpetui Mobilis prono alveo & ſua quaſi ſponte fluit, ad Perpetuum Mobile non ſufficere, ſi per aliquot menſes, immo annos, motus machinæ beneficio principii inſiti moventis continuaretur: Sed motus debet per naturam principiorum ſuorum motus non poſſe deſinere, niſi per cauſſam externam ſuperiorem, aut per deſtructionem ipſius Machinæ, ſive partium ejus. (§. 4.) Neque vero altera ex parte tantum a Perpetuo Mobili expoſci ac requiri poteſt, ut nullum motus ſui perennantis & ſemetipſum reſtituentis habeat terminum, adeoque hic motus qui per ſe continuus, & perpetuus eſt, in æternum duret; per motum enim perpetuum non intelligo æternum aut infinitum: Namque tale perpetuum mobile in ſublunari hoc mundo non datur, cum omnes communi ore & conſenſu Philoſophi profiteantur, quod nihil ſub ſole æternum. Poteſt itaque principium movens, quoad durationem materiæ, quæ eſt permanentia in eodem ſtatu, tempore abſumi, attritu non evitando confici, impedimentis ab extra in motu ſuo ſupprimi, etiamſi vel maxime talis Machina actu exiſteret, cujus principium intrinſecum movens ex ſua natura ſine diminutione virium ita continuaretur, ut perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere ſine auxilio externo poſſit. (§. 3.) Utrum autem tales Machinæ actu exiſtant, & quæ illæ ſint vere hoc titulo dignæ, ſequentibus dilucidius patebit, homines ceteraque omnia animalia nimirum viva, ſecundum rubricam Diſſertationis: Quis autem negare auſit hæc corpora naturalia ex impedimento & abſumtione, non quoad motum ſuum perpetuum, quem tantillum hic ſupponere liceat, donec infra demonſtratus ſit, ſed quoad conſtitutionem materialem deſtrui poſſe; mors profecto, quæ æquo pede pulſat divitum domos pauperumque tabernas, triſti quotidie & funeſto ſpectaculo hæc evincit. Porro non ad perpetui mobilis requiſita & proprietates pertinet, ut ſponte motum ſuſcipiat, vel ſemel in motu perfecte impeditum quieſcere nequeat; impulſu enim perpetuum mobile eget prius, quam motum ſuſcipit, uti & ſemel in motu ſuo perfecte impeditum, ſine ulla alia remora, per ſe in quiete perſtat ac permanet, donec initium motus ab impulſu externo iterum fiat.

§. VI.

Utor paſſim termino motus perpetui & continui, ne autem ullam vocem loquar, cujus ideam non determinaſſem, fas erit hæc explicare. Equidem quilibet motus per ſe perpetuus foret, niſi cauſſæ externæ inevitabiles præſto eſſent, quæ tanquam reſiſtentiæ eum ſenſim ſenſimque debilitarent imminuerentque, tales ſunt reſiſtentia aeris, attritus Machinarum & alia. Hinc quum motus in tantum decreſcat, in quantum aliis corporibus communicatur, ut adeo neceſſe ſit, pro ratione horum motus decrementorum accedere nova motus incrementa, ſi motus debet eodem gradu, quo incepit, continuari; hæc vero incrementa, quoniam non niſi per novam potentiæ acceſſionem effici queunt: hinc motus perpetuus eſt motus cujus principium movens ſeu potentia motrix ita coordinata eſt, ut ſemper ſemet ipſam reſtituere poſſit, & hinc oritur motus continuus, quippe qui conſtanter iiſdem viribus ſine nova potentia accedente externa continuatur. Quum igitur τὸ poſſe motum ſemet ipſum reſtituere ſit eſſentiale perpetui mobilis (§. 3.) hinc motus perpetuus neceſſario ineſſe debet perpetuo mobili. Motum vêro hic intelligo localem, qui eſt ille motus, quo corpus quodcunque ſuum mutat locum per cauſſam mutationis ſive per potentiam, vid. G. G. Leibnitz *in Theoria motus p. m.* 14. Potentia denique aut cauſſa movens, ſive principium movens & vis motrix, eſt vis quæ motum localem producit, ſeu quæ corpus locum ſuum mutare cogit. Reſiſtentia e contrario eſt, quodcunque vi motrici ſeu potentiæ in movendo reſiſtit. Quum itaque perpetuum mobile perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere poſſe debeat, (§. 3.) hinc potentia movens intrinſeca & machinæ conjuncta, quæ poſtquam actuavit in quietem recedit, fit hoc ipſo, reſiſtentia, & quia potentia movens ſe debet reſtituere poſſe (§. citat.) hæc reſiſtentia fieri debet nova poſtmodum potentia movens, ſeu quod idem eſt, cauſſa motum ſeu effectum producere debet, qui effectus nova deinde ſit cauſſa novi ſimilis motus ſive effectus, & ita porro per circulum, in quo ill. Dn. Præses rationem formalem perpetui mobilis collocat, (loc. cit. in Procem.)

§. VII.

Dividunt Perpetuum Mobile in tres ſpecies, ſcilicet in Phyſicum, Phyſico-Mechanicum & Mechanicum; de his tribus ſpeciebus vid. Becherus *in ſtulta ſapientia §. 4. p.* 157. ubi prolixius hæc edisserit. Ego autem in hac diviſione probanda non operoſe laborabo, quum communia Mathematicorum principia ſecuturus hæc non ex inſtituto excutiam, ſed ordinis ac nexus gratia quaſi in tranſitu attingam. Perpetuum Mobile pure Mechanicum ſeu artificiale apud Fr. de Lanis ita deſcribitur: Si Artifex mediante ſola corporum gravitate vel levitate, vel dixeris mediante impetu, nulla alia naturali motione in auxilium adſerta, motum in ipſis corporibus perpetuare poſſit, qui a natura non dependet. Schottus *in Technica curioſa Lib. VI. C. XI. p. m.* 408. inquit: Perpetuum Mobile eſt cujus principium movens pure artificiale eſt, ipſique mobili conjunctum & quaſi intrinſecum. Tali ergo, machinæ inveniendæ atque excogitandæ magni & exquiſiti innumeri Viri tantam operam navarunt, tot ſumtus, labores, attamen ſine exoptato ſucceſſu impenderunt, ut hoc ipſum Perpetuum Mobile Mechanicum perpetuum ingeniorum tormentum recte nominaveris. Equidem quid ad Perpetuum Mobile Mechanicum Artificiale requiratur, jam inveſtigarunt rerum Mechanicarum periti, nimirum quod fieri debeat ex Axi in Peritrochio cum tympano, & rota artificiali, vid. Orffyreum *in Perpetuo Mobili triumphante p.* 22. quod habere debeat potentiam conſtantem, adeoque punctum quietis invenire non debeat, exin etiam quod non per Elaterem & alias quaſcunque potentias, uti ſunt animantia bruta, quia hæc perpetuo ſe movere omnium conſenſu non poſſunt, ſed aliquando ut quieſcant neceſſe habent, non per aerem & ventum, quia hi æquali & perpetua agitatione non gaudent, hincque ad continuum & ita ad perpetuum motum inſuffi-

ſufficientes ſunt, non per ignem, quia is materia inflammabili abſumta ſponte evaneſcit, ſed per ſolam corporum gravitatem fieri debeat, quia corpora ſemper gravitant, vid. Juncknickelii *clavis Mechanica p. m. 42. & 237.* adeoque per impetum; quod in Perpetuo Mobili pondera, in uno latere deſcendentia, in latere altero ad eandem altitudinem, qua prius deſcenderant, aſcendere debeant, quod hæc pondera licet æqualia & æquali diſtantia a centro ſint, in uno tamen latere ſemper ſuperpondium invenire debeant, adeoque magis gravitent quam in altero, & alia: Ex quibus unuſquiſque, qui vel primis labiis Mechanicam deguſtavit, ſatis intelligit, hæc requiſita præcipue poſterius dari nunquam poſſe, cum ſit contra principia & conceptum libræ, quippe impoſſibile eſt æqualibus potentiis & æqualibus diſtantiis ſuperpondium acquirere. At vero hæc quæ adduco hiſtorice tantum tractans minime hic ſollicitus ſum de probatione, quod Perpetuum Mobile Mechanicum ſive mere artificiale ad ἀδύνατα reperta ſit referendum, quum ſufficienter & perquam ſolide ſeptupla Mathematica methodo concinnata demonſtratione impoſſibilitatem perpetui mobilis Mechanici, in peculiari Diſſertatione ſuper hoc argumentum Lipſiæ habita, comprobavit & adſtruxit Vir in Scientiis Mathematicis ultra mediocritatem doctus David Gottlob Diez, cui plurimi quoque alii ex noviſſimis Doctiſſimiſque Mathematicis aſſentiuntur in adfirmanda perpetui mobilis mere artificialis impoſſibilitate.

§. VIII.

Oſtendit laudatus iſte Autor, principia Mechanica, hactenus reperta & tradita non ſufficere ad mobile perpetuum conficiendum ac ſtruendum, & ſecundum hæc illud ipſum impoſſibile pronunciat, quatenus cum principiis Mechanicis, prout jam ſunt & a Mechanicis cognoscuntur docenturque, pugnat, ex quibus tamen procedere deberet, ſi quis illud efformare mente conceperit. Cumque hoc ipſum perpetuum mobile Mechanicum noſtra ætate a quibuſdam pro ſuperato habeatur, imprimis quum ſatis notum ſit, quoſnam motus perpetuum mobile Orfyrei excitaverit, qui ſibi ejus inventionem non ſine multorum plauſibus tribuit: Hinc ſingulas Machinas unquam pro perpetuis mobilibus celebratis & venditis percurrit, perpetuum mobile nimirum Baſileenſe, cujus Autor Jeremias Mitz Baſileæ, Perpetuum Mobile per globulos in loculamentis rotitantes, Perpetuum Mobile a Scheinero circa terræ centrum effictum, horumque ſingulorum impoſſibilitatem, quod nil minus & quidvis aliud potius ſint, quam perpetua mobilia demonſtrat; tandem etiam perpetuum mobile Orfyreanum ex deſcriptione ejus propria æſtimatum impoſſibile eſſe addit, duplici ſubducta demonſtratione. Unde apparet hactenus poſt tot diſcuſſiones, machinamenta, per tot denique ſumtus, ingeniorum diſtorſiones pro perpetuo mobili, meros abortus parturientes illos talis Machinæ inventores fuiſſe enixos, quibus & integritas defuit & vita, id eſt, ea, quæ vel maxime requirebatur, motus perpetuitas. Ita forte omnino perpetui mobilis Mechanici inventio cum reperiunda quadratura circuli & explorando lapide philoſophorum ſociata eo redibit, ut niſi oleum operamque perdidiſſe quis voluerit, ſatius foret, a propoſito plane abſtinere & aliam ad nominis celebritatem felicioremque anquirere viam. Etiamſi enim quilibet motus per ſe perpetuus foret, niſi alii corpori communicaretur: (§. 6.) tamen in hoc rerum ſtatu, dum non evitari poteſt, quin motus cœptus cum aliis corporibus communicetur, perpetuus motus non hoc pacto fieri poterit, quippe obſtant reſiſtentia aeris, attritus machinarum &c. (§. cit.) quæ omnia ut perpetui mobilis inventor removeat neceſſe eſt, aut ſi hæc motus decrementa reſarcire & compenſare velit in perpetuo ſuo mobili, id non aliter fieri poſſet, quam per novum rurſus perpetuum mobile.

§. IX.

Altera Perpetui Mobilis ſpecies eſt Phyſico Mechanicum, quod, uti nominis vis indicat, a cauſſa naturali ſimul & artificiali motum ſuum perpetuum (§. 6.) habet. P. Franciscus de Lanis l. c. C. I. prop. 3. illud ita deſcribit: Motus naturali artificialis perpetuus eſt, ad quem efficiendum præter naturalem impetum, ſive momentum corporum gravium & levium, quibus conſtat Machina artificioſe conſtructa, advocatur in auxilium motus aliquis naturalis, ita tamen, ut artifex non cogatur illum expectare. Motus naturalis eſt motus cujus cauſſa eſt naturalis, id eſt, ex corporis moti natura per ſe fluens. Sane ii, qui de Perpetuo Mobili Mechanico deſperarunt, hoc ipſum tamen Phyſico-Mechanicum vel admiſere, vel poſſibilitati adfine judicarunt. Tale Cornelius Drebbelius *in Epiſtola ad Regem Magnæ Britanniæ Jacob. VI.* ſemel inveniſſe jactitat, conſer. Paschii *Inventa nov-antiqua C. VII. §. 44. p. m. 698.* Becherus quoque *in ſapienti ſtultitia* ſe Perpetuum Mobile Mechanico-Phyſicum inveniſſe aſſerit, cujus Iconiſmum Schottus *in Technica curioſa* exhibet; Et Franc. de Lanis etiam diverſa Perpetui Mobilis Phyſico-Mechanici exemplaria recenſet, quæ peculiari examini ſubjici poſſent. At vero nec de hac, neque de priori Perpetui Mobilis ſpecie, ſermo mihi eſt, quando in Titulo Diſſertationis de Perpetui Mobilis Idea in homine vivo reperiunda, loquor.

§. X.

Ergo tertia ſpecies eſt Perpetuum Mobile Phyſicum, quod ſolo motu naturali producitur, quid vero motus naturalis ſit, ſupra (§. præced.) dictum eſt. Exempla talis Perpetui Mobilis Phyſici omnia animalia, dum vivunt, exhibent pleniſſime, quippe in quibus cernimus motum in prima generatione conceptum ita ex natura & ſtructura eorum continuari, ut animal finibus ſuis conformiter perpetuo agat; quare animalia vera Perpetua Mobilia ſunt. Et hoc quidem erit, quod prolixius & penitius perveſtigare, iis quæ ſequuntur paginis animus eſt, probando argumentis evidentibus, veram Perpetui Mobilis Phyſici in homine, qui inſtar omnium animantium eſt, vivo delitescere Ideam.

§. XI.

Sicuti vero quæ dicta hactenus ſunt, Perpetui Mobilis tam hiſtoricam quam realem explicationem involvunt: Ita reliquos Thematis mei terminos brevibus dilucidaſſe juvabit, licet illud haud obſcure, ni fallor, poſuerim. Hominem, ſepoſita illa lippis & tonſoribus nota, nec ſatis diſtincta, neque ſufficienter adæquata & determinata definitione, quod nimirum ſit animal rationale, rectius definio, quod ſit ſubſtantia per Creatoris ſapientiſſimum & benigniſſimum placitum ex duabus diverſiſſimis ſubſtantiis, anima ſc. humana immortali finita & corpore Organico humano compoſita, quarum ſubſtantiarum prior libera & efficaci ſua voluntate certos in

in poſteriori motus, & poſterior viciſſim ſuis motibus certas in priori Ideas & paſſiones excitare poteſt. Quam diu itaque hæc unio utriuſque partis ſeu ſubſtantiæ inter ſe diſtinctiſſimæ, perdurat, tam diu homo dicitur: poſtmodum corpus humanum cadaver evadit & anima ſui juris facta ſeparatim exiſtit. Subſtantiam eſſe eos quod exiſtentiam habet per ſe, Ontologiæ ſtudium docet. Notaoter autem dicitur per ſe, quod oon perinde eſt ac a ſe, nam quicquid exiſtenziam habet per ſe, illud eam aut a ſe, aut ab alio, habet, inde diviſio ſubſtantiæ emergit in creatam & increatam, hoc loco priorem intelligi, nemo neſcit. Anima humana eſt Spiritus cum corpore Organico unitus, eique conformiter agens, quam diu eidem junctus exiſtit, nam per mortem ſeparatim exiſtit. Spiritus autem eſt ſubſtantia intellectu atque voluntate prædita. Per corpus denique Organicum humanum intelligo partem hominis materialem viſibilem, ex variis partibus modo ſapientiſſimo inter ſe coagmentatis & coalitis mecbanice & ad certos motus ſubeundos conſtructam, vita propria donatam, & certarum animæ operationum Organoo conſtituentem.

§. XII.

Pervolvimur ordine nunc ad quæſtionem quid homo vivus ſit? Ad hanc nihil juvat reſpondere, vel mentionem facere commercii & conjunctionis animæ cum corpore, hæc enim nihil inducit, quam ut homo ſit homo (§. præced.) non autem diſtincte explicat, quibus notis dignoſcatur homo vivus. Notum quoque ex Phyſiologicis eſt, commercium illud corporis cum anima ſubſiſtete per functiones cerebri ſtricte ſumti in nervorum inde progredieotium, immo etiam cerebro prorſus deſtructo & exemto, vitam in animali nihiloſecius utcuoque continuare. Deinde probabile eſt & ſere demonſtrabile, Machina corporis totaliter deſtructa, animam illud ſtatim relinquere: finis enim unionis animæ cum corpore eſt, ut illa per hoc actuet, quando autem ſtructura corporis, imprimis cerebri, per quod anima actuat io ſuum corpus, ex labe quadam eminentiori in aliqua ad vitam neceſſariarum partium hærente, eo uſque eſt immutata & deſtructa, ut per illud anima porro actuare nequeat, hinc ne ulterius ſine ratione ſufficiente corpori juncta ſit, ab eo ſecedit. Vitam adeo & mens & corpus ſuam propriam habet, immo & totum Compoſitum ſua gaudet vita, in definitione hominis (§. præced.) explicata; quando autem de homine vivo ſermo eſt, quatenus mortuo contra opponitur, tunc vitæ ſigna in corpore ſolo quærenda ſunt: anima enim immortalis eſt & plane moris perpetiendæ neſcia; neque mors ullis aliis ſignis prodit, quam ex quibus corpus deſtructum eoormiter eſſe, cogooſcitur. Si itaque inquirimus, quibus ex notis mortuum hominem eſſe judicamus, ex earum enim intelligentia homo vivus quid ſit pateſcet, quum oppoſita juxta ſe poſita magis illuceſcant: Inveniemus tunc hominem mortuum dici, quando functiones omnes ceſſant, præcipue quaodo cor & arteriæ non amplius pulſant, reſpiratio prorſus deſiit, nullus in corpore calor amplius obſervatur, illudque putreſcete incipit, neque cordis, arteriarum & pulmonum motus revocari poſſint. Quicunque enim in ſola putredine, omiſſis reliquis criteriis rationem formalem quærunt, fruſtra ſunt, namque ſequitur ea non facit mortem, immo ne ſequitur quidem ſæpe ſtatim. Eſt ergo mors ea cordis, arteriarum & pulmonum, aut etiam earum partium a quibus horum motus pendet, nimirum cerebelli exindeque derivatorum nervorum deſtructio, ut motus humorum in iis peragi amplius nequeant; ſive plenaria circuli ſanguinis ceſſatio. Quæ quum ita ſint, uti certe ſunt, vivus bomo erit & vita in homine ſupereſſe judicabitur, quam diu cor cum arteriis pulſat, reſpiratio qualiſcunque contiouatur, aut ſi abeſſe videantur, revocari ad uſum utcunque poſſunt. Breviter itaque hominem vivum, eo ſenſu quo heic ſumitur, definire licebit, quod ſit, in cujus corpore ea diſpoſitio adeſt, quæ continuationi circuli ſanguinis adeoque motionibus perpetuis & reciprocis ſolidarum & fluidarum partium ex ejus Mechaniſmo dependentibus, ſufficit.

§. XIII.

Ideam vocant Philoſophi quamcunque in mente factam repræſentationem, ſeu quicquid menri obverſatur. Verum dicitur aliquid, quatenus eſt poſſibile ſeu quatenus eſt ſine contradictione, contradictio autem a Philoſophis unio oppoſitorum nuncupatur, oppoſitorum denique natura in eo verſatur, ut τὸ eſſe unius eorum deſtruat τὸ eſſe alterius eorundem. Cum itaque entium poſſibilitas, eorum quoque conſtituit eſſentiam, ſi enim ens non eſt ſine contradictione, ſane illud plane non eſt. Hinc Philoſophi veritatem non inepte per habitudinem entis ad debitam eſſentiam, vel conformitatem illius cum ejus eſſentia, definiverunt. Vera idea conſequentet erit, ſi in mente facta repræſentatio cum ipſa rei eſſentia coincidat & conveoiat. Adeoque vera Perpetui Mobilis in homine vivo Idea innuet: repræſentationis in mente de Perpetuo Mobili (§. 3.) cum ipſa hominis natura, Phyſica ac Mechanica indole & conſtitutione convenientiam atque conſormitatem. Quam ſi ſequentibus ſufficienter comprobaverim, titulo Diſſertationis in ipſa tractatione ſatisfactum erit.

§. XIV.

Quod itaque nulla humana ars hactenus producere revera & excogitare ac ſtruere potuit Perpetuum Mobile (§. 8.), quam impenſo deſiderio, quam ingenti labore in invenienda tali Machina deſudaverit; Quod neque propter vetantem impoſſibilitatem ex pugna cum principiis mechanicis mortali generi hactenua cognitis fluentem (§. cit.) ulla unquam humani ingenii acies per ventura ſæcula inventabit forte aut deteget: Ejus vero completam & diſtinctam in omni vivo animali Ideam, adhibita ea, quæ par eſt attentione atque induſtria, perſpicimus.

§. XV.

Quod autem hominis tantum vivi in Diſſertationis rubro poſuerim terminum, id ideo factum, quia homo præ ceteris animantibus longe abſolutiſſimus, tantum multis perſectioois gradibus, ſi corpus reſpicias, ſi vero mentem rationalem, infinitis Paraſangis, a reliquorum animalium, quadrupedum imprimis ſamilia differt; deinde quoniam ſolus homo Medicinæ objectum conſtituit, unde bæc etiam dignitatis ſuæ & Nobilitatis mutuatur præclarum argumentum; demum quod pleraque quæ de bumani corporis Mechanica & ad motum continuum perpetuumque (§. 6.) ſabreſacta ſtructura (§. 32-54.) dicentur, ad brutorum perſectiora etiam mutatis paucis mutandis adplicari poſſunt; reliquorum vero quadrupedibus inferiorum perſectione animantium diverſitas multa variaque occupatum me non tenet;

tenet; talis eſt ex. gr. in Amphibiis, quod circulum ſanguinis concernit, differentia a Du Verney in Teſtudine adnotata, aut in pennatis ac volatilibus circa chyli iter & vias ab Harveio, Brunnero, Consentino, aliiſque accepta, aut reſpectu aliorum in aliis per Anatomiæ comparativæ ſtudium in Marc. Aurel. Severini *Zootomia Democritea*, Gerh. Blasii *Anatome animalium*, Joh. Jacob. Peyeri *Obſervat. Anatomicis*, *Lutetiæ Pariſiorum Mémoires pour ſervir à l'Hiſtoire des Animaux*, Mich. Bernh. Valentini *Amphitheatro Zootomico*, & paſſim *in Ephemeridibus* tractatum, innoteſcens diſcrimen. Etiamſi itaque quorundam animalium in ſtructura quædam animadvertatur diverſitas, in omnibus tamen ad motum perpetuum continuumque diverſimode effectam ſtructuram conducere, immo eundem producere, teſtatum facit ea, quæ in omnibus & ſingulis vel minimis animalculis viget ac perennat vita.

§. XVI.

Quum itaque Categorica enunciatione aſſerui, veram perpetui mobilis in homine vivo (§. 14.) ſicuti in reliquis animantium omnibus (§. præced.) delitescere Ideam: Hinc ut ordine quæque ſuo proſequamur, in probatione hujus aſſerti de generico vocabulo primum erit diſpiciendum: Machinam enim pro genere perpetui mobilis definivi, (§. 4.) adeoque, utrum hominis vivi corpus Machina reapte ſit, & qualis? exin utrum hoc titulo ſine crimine & religionis violentia ſalutetur, explorandum.

§. XVII.

Quoſque ut felici ſucceſſu pertingam, curatiori & attenta eorum quæ Anatomes egregium ſtudium docet, & ſanæ rationis judicium dictitat, adnotatione opus erit vehementer. Eſt ſane generaliſſima hæc partium corporis Idea, quod totum quantum humanum corpus ex partibus ſolidis ſeu firmis & fluidis conflatum exiſtat; omne, quicquid per Anatomiam detexeris, oculis & inſpectione oculari uſurpaveris, perquiſiveris in corpore, vel ad fluidum referri poterit, vel ad ſolidum. Et ſunt viſcera omnia, omneſve, quaſcunque nominaveris, corporis humani partes aliud nihil quam ſolidorum & fluidorum variæ combinationis texturæ artificioſiſſimæ, de quo mox infra dilucidius & diſtinctius dicetur.

§. XVIII.

Partes in relatione ad totum conſiſtunt, & vocantur numero plura, quæ ſimul ſumta unum efficiunt; hinc reſpectu partium vocatur totum id, quod omnes habet ſuas partes. Solidum, ita definiente Pitcarnio, eſt corpus omne, cujus partes mutuo & naturaliter cohærentes a ſe invicem non facile recedunt; concipias ex. gr. maſſam quandam compoſitam ex minoribus ſub una ſuperficie partibus adeo firmiter cohærentibus, ut dato certo motu facilius tota maſſa moveatur ſimul, quam partes ejus ſeparentur. Fluidum contra eſt corpus omne, cujus partes minimæ externos ſenſus & in pleriſque microſcopium etiam aciem fugientes, ſupra ſe & juxta ſe mutuo ita lubrice moventur, & tam parum cohærent, ut eodem motu facilius ab invicem ſeparentur, quam una ſimul moveantur. Idem plane innuunt, qui Fluiditatem deſcribunt, quod ſit continuitas ſeu cohæſio Phyſica corporis tam laxa, ut motus gravitatis particularum, ex quibus corpus conflat, ipſum illum cohæſionis motum ſuperet; ſoliditas e contratio ſit continuitas ſeu cohæſio corporis tam valida, ut motum gravitatis particularum, ex quibus ipſum corpus componitur, vincat. Et hæc eſt fluidi æque ac ſolidi Idea generalis & genuina. Ergo hic vocabulum ſolidi non tam ſtricte ſumitur, ut in phyſicis: Scimus enim omnia fluida ſi accurate loquendum, habere partes ſolidiſſimas, & quo magis corpus eſſe poſitum, atque quo paucioribus præditum poris, eo ſolidius exiſtere; ſed ita accipio uti in phyſiologia Medica explicatur, ubi ſolidæ partes vocantur quæ fluida in noſtro corpore ambiunt, & quæ cohærent inter ſuas partes, ut haud facile preſſioni cedant & diſſolvantur. Solidæ enim partes rurſus in Similares ſive ſimpliciores, & Diſſimilares ſive compoſitas aut Organicas dividi ſolent. Ad ſimilares ſi recte loqui velimus, non niſi fibræ pertinerent, ex quibus omnes reliquæ partes mirabili artificio ſunt compoſitæ (§. 29.); attamen latiori & ſano ſenſu Anatomici etiam huc referunt omnes partes ſequentes ad ſenſum quaſi ſimplices ſive ſimilares, i. e. reliquis Organicis, ut digito, manu, corde, pulmone &c. ſimpliciores: dum illæ, licet non ubique omnes, ad harum compoſitionem concurrunt. Tales ſunt: Arteriæ, Venæ, nervi, membranæ, ligamenta, muſculi, tendines, pinguedo, vaſa lymphatica, vaſa lactea, ductus excretorii, oſſa, cartilago, ungues, pili, glandulæ; reliquas partes ſolidas ad diſſimilares ſive organicas referunt: eaſque rurſus in nobiliores & ignobiliores dividunt, prout majorem aut minorem neceſſitatem ſive uſum ad vitã obtinent. Alia partium ſolidarum eſt contemplatio, ubi diſpicitur, quales ex iis in Corpore humano ad varia motus compendia, functionumque congruum exercitium, intervenientes Machinæ ſeu Inſtrumenta ſabrefacta ſunt, qua de re mox pluribus. (§. 22. & 23.)

§. XIX.

Harum ergo duplicis generis partium fluidarum nempe & ſolidarum tum ſtructura tum aptitudo ad motum omnem complebit meam tractationem, ſi ex his primo machinæ exiſtentia demonſtrari poterit, in quo jam laboro, deinde omnes in corpore vivo contingentes actiones vitales æque ac naturales per vires motrices mere mechanicas & ſemet ipſas reſtituentes, adeoque motum continuum & perpetuum (§. 6.) efficientes, deduci, quod ulteriores Diſſertationis paginæ, ni fallor, præſtabunt. Sicuti vero itidem infra pateſcet, minime ſolida ſine fluidorum actione & peculiari craſi ac mixtura, neque fluida abſque debita ſolidorum mechanica ſtructura eos effectus motumque perpetuum, qui vita audit, maximeque noſtræ conſiderationi ſubjicitur, efficere atque edere poſſe: Ita utriuſque generis ſolidarum æque ac fluidarum partium pari paſſu & amico connubio, neque cum alterutrius eminentiori præ alterutro genere neglecta prærogativa, inſtituere fas eſt contemplationem, quod adprime notandum. In eo enim maxime deliquerunt veteres, quod omnem ſolidorum theoriam negligentes plane, per ſolam fluidorum doctrinam explicare anniſi fuerint quæcunque occurrentia phænomena. Exinde quid mirum, quorum palato fluidorum ſyſtema adeo mirifice & unice ſapiebat, quique contra ſolidorum doctrinam alto ſilentio præteribant, eos neque ſolidi quidquam, & præter ſeſquipedalia, grandiſona verba parum calluiſſe? Inde tot fluidæ eorum facultates, calida, humida, frigida, ſicca, tot vapores diverſi, tot Salia, tot fermentationum genera, & quæ hujuſmodi ſunt figmenta alia, adeo ſtabili ſubnixa baſi, ut ſunt fluida ipſa, nullo vaſe eadem

continente. At vero quum certum & exploratum ſit, dari in Corpore noſtro fluidas æque ac ſolidas partes (§. 17.), has in illas agere continuo, & illas continuo in has iterum reagere (§. 47. & 48.) has majori, illas minori elaſticitate præditas eſſe: proin ipſam rerum naturam ſequuti Medici moderni ſua ſolidis tribuunt cum pereximio ad veritates detegendas Medicas, ſolvendaque Phœnomena uſu ac ſucceſſu, nec quæ fluidis conveniunt, illis demunt, reciprocos earum oſtendunt motus, examinant & explanant, a quibus vita & ſanitas dependent. Hinc felici ſydere ſyſtema, ut vocant, ſolidorum, a veteribus neglectum, ſyſtemati fluidorum convenienter junctum & adſociatum arriſit primariis hodiernæ Medicinæ, quam ideo mechanicam vocant, antiſtitibus & ſcriptoribus optimis COCKBURNIO, de MOOR, HOFFMANNO, PRÆSIDI noſtro & PRÆCEPTORI cum pia mentis reverentia nominando, ipſi STAHLIO, BAGLIVO, BELLINO, BORELLO, PITCARNIO, FREINDIO, STROMIO, BERNOULLIO aliiſque, quorum opera nunquam ſat admiraberis.

§. XX.

Aſt nec ſufficit ſcire, quod ſolidis & fluidis partibus conſletur omnis corporis noſtri compages: ſed altiori indagine ſcrutandum, quo demum artificio factum ſit, ut ex binarum iſtarum ſapientiſſima contabulatione machina evaſerit corpus noſtrum. Obſervatio docet, firmas ſeu ſolidas corporis partes eſſe aut vaſa coercentia humores, ut arteriæ, venæ quæ ſanguinem, vaſa lymphatica quæ lympham, alia quæ alia continent fluida, aut alia majoris minoriſve molis inſtrumenta ex meris tubulis infinito numero & artificioſe ſic facta, figurata & connexa, ut ex ſingulari hac fabrica determinati quidam motus exerceri poſſint, ſi nimirum cauſſa movens accedat. Hæc vero inſtrumenta non alia, ſed talia ſunt prorſus, quibus extra hominem in rebus artificialibus mechanice motus fieri & explicari conſueverunt. Ita enim hanc in rem ediſſerit Recentiſſimus Inſtitutionum phyſicarum conditor FRANCISC. BAYLIUS: Nec enim in natura corporea ſine arte quicquam efficitur, ut merito naturæ opera Dei arte facta & machinæ eſſe dicantur, in quorum tum generatione, tum conſervatione, infinita inſtrumentorum varietate & admirando adparatu utitur natura, juxta leges, a Supremo Opifice poſitas.

§. XXI.

Jam ergo, quum corpus hominis vivi debeat eſſe machina compoſita, ex definitione perpetui mobilis (§. 3.) cum titulo Diſſertationis ſeu §. 16. collata; machina compoſita autem inſtrumentorum mechanicorum ſimplicium conjunctionem ſupponat (§. 4.): hinc ad ſimplicium inſtrumentorum conſiderationem perveniendum eſt. Omnia enim illa organa, quibus extra hominem in rebus naturalibus mechanice motus fieri & explicari ſolent, in Corpore humano facile reperias, (§. præced.) utpote in quo adſunt: *Fulcimenta*, quæ corpus grave & eo ipſo mobile ſic ſuſtinent, ut impediatur ejus deorſum motus, ſi vel concutiatur, vel ei motus quidam ſit communicatus; fulcimentorum proin vires in Corpore gerunt generatim vel oſſa omnia, ſpeciatim autem ex. gr. Aſtragalus in pede, cui ceu ſoli infimæ baſi totum corpus, truncus cum extremitatibus inſiſtit, vertebræ colli quæ caput ſuſtinent, & inter illas ea imprimis, quam Atlantem vocant; *Columnæ*, quæ ſunt fulcimenta oblonga, perpendiculariter ſubjecta, ut ex. gr. oſſa tibiæ & femoris quibus tota corporis his ſuperior pars velut firmiſſima baſi nititur, dorſi ſpina; *Trabes*, ſeu columnæ horizontaliter poſitæ, quæ impediunt, quo minus ea quæ ſunt a latere poſita collabi poſſint aut a ſe invicem recedere, huc refer coſtas, item clavicularum oſſa; *Propugnacula*, ſeu corpora dura impetus vehementes corporum externorum vel gravium vel cum impetu irruentium ſuſtinere & ſubjectas ſibi partes defendere capacia, talia ſunt ex. gr. cranium quod cerebro firmiſſimum propter figuram ſuam arcuatam ſeu fornicatam tutamen largitur, ſternum quod eſt pectoris propugnaculum; *Vectes*, quæ potentiarum mechanicarum ſimpliciſſimæ, ſed reliquarum ſimul fundamentum ſunt, conſtant linea recta inflexibili, uno ſui puncto, alii puncto immobili firmo innixa, circa quod moveri poteſt, dividuntur in heterodromos, quando nempe pondus adpenſum & potentia applicata in diverſas & ſibi oppoſitas plagas tendunt, & homodromos, quando jam hæc quam illud in eandem regionem feruntur, quorſum pertinent omnia oſſa circa punctum articulationis ſuæ mobilia, quod reſpectu hujus motus eſt immobile; *Hypomochlia*, ſeu centra quietis, circa quæ corpora ſolida moventur & punctum fixum habent, talia ſunt omnes oſſium articulationes, quippe quum in vecte homodromo ſemper hypomochlium in extremitate vectis ponitur, pleraque autem oſſa vectes homodromos conſtituunt uti dictum; jam articulationes non unum modo punctum efficiunt immobile, quod fere requiri videtur; attamen in omnibus oſſium motibus & inflexionibus punctum quoddam datur, circa quod tanquam ſuum centrum oſſium articuli volvuntur, quod quidem centrum revolutionis ratione tantum adſignari & reperiri debet, eo, quod extremitates oſſium non inſtar coni vel pyramidis, ut in mechanicis Hypomochlium vectis ſtrui ſolet, acuminatæ eſſe potuerint, ſed ad impediendam fragilitatem & luxationem, a provida natura rotundæ ſint efformatæ, quarum una convexa, altera vero ſinuoſa & concava facta, ut adeo contactus non in puncto ſed in ſuperficie ampla fieret, ſicque contuſio vitetur, fractio, luxatio. *Elateres*, qui ſunt corpora violenter compreſſa vel extenſa, in conatu conſtituta; reſtituendi ſemet in figuram ſive in ſitum naturalem; elaterum munere funguntur omnes fibræ in toto corpore, quippe quæ continuo ſe accurtare nituntur, quia ſunt extenſæ violenter, unde earum elaſticitas provenit; neque vero ſenſu incongruo ſingula ſpatiola & interſtitia humorum aere incluſo referta pro totidem elateribus habentur, qui ſimulac accedit calor, expandere ſe in majus ſpatium nituntur. *Cunei*, ſeu corpora dura ex lata baſi in ſuperficiem acutam deſinentia ea lege, ut recepto motu occurrentia obſtacula dividant & ſeparent, horum vicem in Corpore humano gerunt dentes, præprimis inciſores, ubi ſimul *forficis* imitamentum deprehenditur; immo & particulas in corpore nutritionem & incrementum efficientes plane cum cuneis tam ratione figuræ, quam ratione ſingularis & enormis motus augmentationis, quam cuneum præſtare mechanica docet, convenire, mihi veroſimillimum eſt, quando conſidero, maximam ac prope incredibilem eſſe vim ſucci nutritii in partes vacuas ſucceſſive impulſi ad ſuperandas maximas reſiſtentias, quod manifeſto comperimus in plantis, quarum tenellæ radices, fiſſuris ſaxorum magni ponderis infixæ, paulatim & inſenſibiliter creſcentes, fiſſuram, non obſtante maxima ſaxorum ſoliditate ac mole inſigniter augent. vid. ILL. BERGERUS l. c. p. 174. *Trochleæ*, quæ ſunt inſtrumenta motui facilitando & in certam regionem a loco potentiæ (qui eſt locus, ubi adplicatur machinæ potentia movens) alienam

aſſienam determinando inſervientia: hujus ſingulare exemplum habemus in trochlea illa cartilaginea oculi, circa quam movetur ejus muſculus trochlearis ideo dictus, huc cenſendi etiam ſunt illi annuli & vaginæ, quando unus muſculus alterum perforat v. g. ſic digaſtricus maxillæ inferioris depreſſor ſtylohyoidæum ſeu ſtylo-cerato-hyoideum, it. muſculus profundus tertiæ digitorum manus phalangæ flexor, ſublimem, qui eſt ſecundæ digitorum manus phalangæ flexor perforat, ita etiam in pede eadem horum muſculorum ratio eſt. *Præla* ſeu machinæ, quæ motum ſuarum partium conjunctim uni eidemque tertio intercepto communicant, tale eſt dura mater reſpectu τῦ ἐγκεφάλε & nervorum liquidi ex mente Baglivii; item Diaphragma ratione viſcerum abdominis reprimendorum & conquaſſandorum, nec non tunica veſicæ urinariæ muſcularis ſeu muſculus detruſor urinæ Cowperi, membrana teſticulorum Dartos dicta, arteriæ omnes & cor, aliaque; *Folles*, qui aeris condenſati & preſſi exitu violento motum objecto communicant & ſonos cient, hujus vices gerunt pulmones; *Funes*, quales ſunt muſculi, præcipue tendines, aut omnis fibra motrix; *Cribrum*, quod eleganter refert os cribriforme ſupra narea poſitum, & ſicuti per foramínula, quibus cribrum pertuſum eſſe ſolet, plerumque ſolidi quid tranſmittitur, per filtra autem (§. ſeq.) magis fluida percolantur, ita per hoc cribroſum os etiam tranſitum ſortiuntur nervi olfactorii filamenta; hoc oſſeum in C. H. cribrum eo melius notandum, quo minus ulla volatilium proſapia eodem, pari copioſa foraminulorum ſegete efflorescente propter rationes ſufficientes gaudet, in quibus quippe unum tantum foramen in utroque latere hiat, ne forte nimia aeris copia in cerebrum avium irrueret & volatum impediret. Et plurima alia.

§. XXII.

Quæ enumeravi inſtrumenta ſeu Machinæ ſimplices uſum ſuum & motus compendium magis ad partes aliquas ſolidas redundare faciunt. Etiamſi a ſapientiſſimo Conditore uſus partium ita multiplices ſint ordinati, & nexus atque communicatio inter ſolidas fluidaſque partes ita arctus ac contiguus ſit, ut vix ullum in Corpore inſtrumentum ſolidis partibus inſerviat, quod non ſimul innumeros in fluidas partes uſus transfundat. Attamen adſunt porro etiam multiplicis generis, quæ fluidorum præparationi proxime inſerviunt. Huc pertinent ex. gr. quæ *filtra* nominant, hæc ſunt corpora flexibilia, poroſa, per quorum poros ſive obliqui ſint ſive recti, tranſmitti poſſunt ſubtiliora liquidi cujuſdam retentis craſſioribus, ſicuti per bibulam chartam ſeu linteaminum diverſos poros, in Pharmacia fieri aſſolet ordinario fluidorum ab invicem vel a ſolidis ſecretio & ſeparatio; ſic per renes urina, per hepar bilis, per pancreas ſuccus pancreaticus, per glandulas ſalivales ſaliva & ſic porro, ſecernuntur; at neque cum iis facio, qui ubicunque aliquid ſecerni vident, ſupponunt glandulas, ſive adſint, ſive nunquam re vera & actu adfuerint, aut etiam morboſas & præternaturales concretiones pro glandulis venditant: ſed rationis pariter dictamen, quam autopſia Anatomica, cum Demonſtrationibus magni nominis Viri Ruyschii ocularibus & manifeſtiſſimis me edocent, ſecretiones in corpore ubicunque fieri quidem per filtri imitamenta & paraleliſmos, ſed hæc proprie & adcurate loquendo aliud eſſe nil, quam canaliculos laterales extremarum arteriolarum, diametrum habentes minorem diametro orificii extremæ arteriolæ, in quos expelluntur impetu ipſius præterflui ſanguinis & a tergo venientis, ſubtiliores magis minutive partes, craſſioribus in Venulam reſpondentem tranſmiſſis, ad cor revehendis; quando autem hæc arteriola ſimul cum vena nervoque & hoc ductulo laterali ſive excretorio, in peculiaris habitus & faciei partem, propria membrana cinctam complicantur, tunc demum hoc filtrum glandula, niſi rotunda miſcere quadratis cupias, nominandum recte erit. Reperiuntur inſuper quoque in corpore *canales & receptacula*: canalium, in Machinis hydraulicis artificioſa & varia ſua coordinatione jucunda ſpectacula & miros effectus exhibentium, vicibus funguntur tubuli omnes, arteriæ, venæ, nervi, vaſa lactea, lymphatica, ſpermatica &c. verbo omnia, quæ aliquod coercent fluidum, & ſunt iterum canales vel conniventes, vel divergentes, vel paralleli, quod arteriarum diverſæ reliquorumque tubulorum ramificationes & anaſtomoſes ſatis ſuperque evincunt; hinc quum corpus humanum totum nil ſit niſi canalium in ſingulis punctis coacervatio, exſurgit inde & pateſcit, totam quantam machinam noſtram perfectiſſimo ſenſu eſſe hydraulicam, qua de re infra pluribus (§. 26. ſeq.) Quodſi autem aliquot ejuſmodi tubulorum expandantur in ſacculum quendam per dilatationem extimæ eorundem tunicæ formatum, is *receptaculi* nomine venit, taliſmodi ſunt ſacculi ſeu cellulæ adipoſæ Omenti, Meſenterii, omniumque locorum, præcipue intra muſculos, ubi pinguedo reperibilis, quæ inſtar favi apum diſpoſitæ oleoſam ſanguinis portionem recipiunt per arterias huc delatam; quando vero loco pinguedinis ſerum ingreditur has cellulas in Cachecticis, Hydropicis, Anaſarces & in pedibus Oedematis, ſi vero vapores & flatus eaſdem petunt, Emphyſematis ratio & præſentia habetur; his etiam adnumeranda venit medullæ in oſſibus veſiculoſa ſtructura per Microſcopia detecta cum ſuis vaſis, quæ ſpinæ ventoſæ, inflammationum & ulcerum in infimis oſſibus generationem aliaque Phænomena, ſive hæc a cauſſa externa, concuſſione & læſione, ſive ab interno humorum vitio proveniant, ſolvit eleganter & explicat; Ad veſiculas porro pertinet, quando extremi Tracheæ fines in veſiculas pulmonales, opere mirabili Malpighii coronatas expanduntur; In ſplene autem humano vaſa ſanguiſera in veſiculas ſeu cellulas non dilatantur ſicut in vitulis, conſ. Ruyschii *Epiſt. IV. Tab. 4.* Deinde huc pertinent etiam capſulæ veſiculares cutis, in variis locis, ut in facie, naſo, labiis, circa aures, in palpebrarum tarſis, circa frontem, umbilicum, mamillarum papillas, ſub axillis, in inguine, circa pudenda, anum conſpicuæ, a Morgagni *in Adverſ. Anat.* paſſim glandulæ ſebaceæ dictæ, quæ in dignoſcendis pariter ac ſanandis variis tumoribus in illis genitis cyſticis ſeu folliculoſis dictis, magnæ ſunt conſiderationis. Saccularibus etiam expanſionibus jure adnumerantur veſiculæ illæ ſubtiliſſimæ humorem limpidum continentes, quibus totum humorem vitreum oculi conſtare demonſtravit Hovius *in Tr. de Circul. humor. in oculo.* Mentio demum *valvularum* injicienda eſt, reliqua enim taceo, quarum in omnibus machinis Hydraulicis, ad progreſſum fluidorum in canalibus promovendum adjuvandumque, maximum uſum explanavit Mariotti; ad hoc motus fluidorum compendium in humanæ machinæ tubis potiſſimum venoſis, in quibus perpendicularis & ob id tardior ac difficilior ſanguinis progreſſus plurimis adminiculis juvandus erat: frequentiſſime autem circa ramificationes venarum binæ valvulæ ita locatæ inveniuntur, ut ex minoribus ramis ſanguis proveniens, libere quidem penetrare poſſit, ex trunco vero majori verſus extremitates impediatur; adeoque ſanguinem ſuperio-

rem valvulæ ſuſtentant, ne relabi, recedere aut extrema venarum premere queat. Hanc vere utilitatem valvulas præſtare, defectus earundem in vena portæ, & hinc factus tardior ac operoſus ſanguinis ſurſum motus, inde ſequentes congeſtiones, exin fluens hæmorrhoidum ortus egregie explicat, loquitur; ubi cordis orificiis quatuor magna vaſa adpendentur, undecim valvulas deprehendimus, quarum tres ſeminulares dictæ io ſingulis arteriis, aorta nempe & pulmonali, regreſſum ſanguinis ex eiſdem in cor tempore diaſtoles impediunt, in vena cava autem tres tricuſpidales, & in vena pulmonali duæ mitrales reditum ſanguinis ex corde in venas pulmonalem & cavam tempore ſyſtoles cordis cohibent, ſapientiſſimi & mirabilis artificii in machina humana oſtenſi luculento argumento; In vaſis lymphaticis vere etiam valvulæ exiſtunt, quas quidem in dubium vocabit BILSIUS, at eaſdem oculis ſpectandas exhibuit Celeberrimus RUYSCHIUS in vaſe lymphatico crurali ex equo deſumto, aere inflato, turgido, atque exſiccato; tandem etiam in vaſis lacteis valvulas præſto eſſe ſemilunares, duplices, oppoſitas, refluxum impedientes, ſed non ita frequentes ac copioſas uti in aliis vaſis lymphaticis oſtendit idem RUYSCHIUS *in Dilucidat. valvul.* cet.

§. XXIII.

Equidem non ignoro, in Mechanica ſcientia, non niſi quinque inſtrumenta ſeu machinas ſimplices numerari, nempe vectem, axin in peritrochlio, trochleam, planum inclinatum ſeu cuneum, & cochleam; immo ex ſolius vectis natura omnes reliquas machinas ſimplices explicari poſſe, WOLFIUS *in Elementis Mechan. C. XIII.* STURM. *in Compend. Matheſeos pag.* 290. *ſeqq.* GRAVESAND *Element. Phyſ. Mathemat. T. I.* At mihi hic non Mechanicam tradere, ſed mechanicorum inſtrumentorum in Corpore Humano a Summo & Venerabili mechanicarum regularum legumque Inſtauratore & Sratore factam adplicationem oſtendere animus eſt; hinc voce machinarum ſimplicium hactenus non ſenſu ſtricto uſus fui, quo ſolas has quinque machinarum ſpecies denotat, ſed quatenus a machina compoſita totius corporis, de qua plura dicenda erunt, diſtinguuntur hæc ſimpliciora ſingula inſtrumenta, ex quorum quippe artificioſa & ſapienti mechanica coagmentatinne exſurgit ſtupendum illud corporis humani ſtructuræ artificium (§. 32. ſeqq.). Celebris LANCISIUS ſolida corporis inſtrumeota ſ. Organa ad tres præcipue ſpecies revocat: primo, inſtrumenta reſpirationis, ad quæ refert thoracem cum pulmonibus & muſculis reſpirationi inſervientibus; ſecundi generis inſtrumentis adnumerat cor cum adpenſis canalibus ſanguiferis; tertiam denique claſſem conſtituit cerebrum & cerebellum cum nervis inde continuatis. *in Op. Tom. I. p. 2. de mort. ſubit.*

§. XXIV.

Ne quis vero hanc corporis humani adpellationem, dum illud machinam ſaluto (§. 16.) (& idem vere machinam ex aliis machinis ſimplicioribus compoſitam eſſe probavi (§. 20. 22.) ſpeciatim etiam machinam Hydraulicam eſſe ſtupendo artificio, ex meris tubulis fluida continentibus & vehentibus ſtructam, infra (§. 26. 33.). evincam) ut novam & antiquis inuſitatam, atque adeo titulo magis ſpecioſam, quam re ipſa perfectam aut commendabilem eſſe putet, quales tamen invidioſas objectiones ſolida comprobatio omnium eorum, quæ aſſero, facile diſſipabit; is ſciat, demonſtrari haud vanis indiciis & argumentis poſſe, eam ab omni fere tempore quo ſapientia a veteribus & artis Medicæ ſcientia coli & florere cœpit, in uſu, ac priſcis adeo Philoſophis & Medicis notiſſimam fuiſſe. Taceam enim Veteres experientiæ mechanicæ peritiſſimos fuiſſe, admirandas plane machinas conficere ſciviſſe, quod cumprimis DÆDALII Tripodes aurei automati, JARCHÆ Pincernæ aurei convivis miniſtrantes, (quippe qui machinæ fuerunt ſtructuræ Humani corporis æmulæ; ſi adeo veteres ſciverunt artificium humani corporis hac machina arte facta imitari, haudquaquam, Corpus Humanum eſſe machinam, ignoraverunt) ARCHITÆ columba lignea volans, HERONIS machinæ Hydraulico-Pneumaticæ, LYSIPPI, PHIDIÆ, BRYAXIS, POLYCLETI ſtatuæ, aliaque vetuſtatis monumenta teſtantur: Id tantum dicam, vetuſtiſſimum inter Medicos parentem, Corpus Humanum eſſe machinam, ſufficienter indicaſſe. Namque quando HIPPOCRATES *L. 1. de loc. in homine* §. 3. præclare & cogitanter ſcribit: Si quis minimam Corporis partem male afficere velit, totum corpus adfectionem ſentiet, qualiſcunque tandem ea fuerit, propterea, quod minima corporis pars omnia habet quæcunque & maxima; *& Lib. de Alimentis* ita loquitur: confluxus unus, conſpiratio una, conſententia omnia; certe hiſce ipſis verbis præcipuum & palmarium machinæ requiſitum eloquitur, quod quippe eſt, ut partes inter ſe junctæ cohæreant atque debite connexæ ſint, ita prorſus, ut vitium unam partem afficiens, ſive cohæſionem turbans, ceteras ſtatim omnes partes in conſenſum trahat, & inde regulares motus machinæ pervertantur (§. 4.). Exinde quis non concedet, Senem hunc, ſiquidem quæ ad machinam requiruntur probe ſcivit, eademque in Corpore Noſtro ita comparata & præſto eſſe, citatis verbis ſcienter ediſſeruit, neutiquam ignoraſſe, machinam eſſe Corpus Humanum, & operationes ejus fieri per inſtrumenta & rationes mechanicas. Quod idem vero recentiores multo luculentius patefecerunt, quorum non ſatis miranda induſtria ſingulas corporis partes tam cultri quam ingenii acie, variaque Anatomicarum Encheiriſium dexteritate in minutiſſima fere, quibus conſtant, vaſcula diſſecta & demonſtrata fuere, ex quibus ad oculum cuilibet oſtendunt (liceat hic ILL. ARCHIATRI DN. BERGERI, uſurpare elegantiſſima verba, quibus in *Phyſiolog. Med. L. 1. C. I. p. 7.* totam corporis mechanicen ad vivum expreſſit) principium vitale in ſola partium, tanquam Elateriorum, filamentorum, funiculorum, catenularum, trabium, vectium, rotularum, ciſternarum, antliarum, canalium, cataractarum, valvularum, cribrorum & aliorum inſtrumentorum, ex quibus machina corporis, veluti organum ex mille compoſitum organis, contexitur, & adornatur, apta & convenienti diſpoſitione poſitum eſſe, a qua poſitione partium actiones, quaſcunque in corpore obſervamus, & admirari vulgo ſolemus, per neceſſitatem quandam naturalem omnes peraguntur, non aliter atque ab artificioſa partium horologii, vel automati alius, conſtructione, omnes ejus effectus proficiſcuntur.

§. XXV.

Corporis adeo noſtri tota moles ex ſolidis fluidiſque partibus conſtans, (§. 17. & 18.) quod & admiranda ejus fabrica, organorum varietas, (§. 21. & 22.) uſus, diſtinctio & ſumma concinnitas ſatis produnt, vivam quandam artificioſiſſimamque machinam hydraulico-mechanicam refert, ſi cujus partium motu & ſtructura ſalva & incolumi illibataque univerſum ſingularum functionum hilare & conſtans

exercitium,

exercitium, quod ſanitas audit, a contrario ſtatu autem, inſenſæ morborum diræque turmæ inducuntur. Solidas enim ſi attentiuſcule inquiras & ponderes partes, in Corpore Humano eaſdem ita inter ſe eſſe unitas, deprehendes, ut hujus vel alterius notabilis læſio cum omnibus reliquis ſtatim communicetur, indeque motus regulares turbentur, & inordinati fiant: Haud ſecus ac in horologio, aliave arte humana fabrefacta machina compoſita (§ 4.) vel unici dentis in rotula vitium, aptum eſt ad motus totius machinæ inordinatos reddendos. Ex aliis magni in phyſiologia nominis & præclari Viris, ſolum SCHELHAMMERUM adducere placet, Medicum Kilonienſium Primarium, qui in edito eruditiſſimo *de Natura ſibi & Medicis vindicata Tractatu p.* 193. ita hanc in rem profitetur: Attendendum, inquit, unde illa pendeat actionum ſive operationum integritas, ſive quales ſint machinæ, quæ inſtrumenta, quibus ex præſcripta lege cuncta adminiſtrentur. Quemadmodum vero videmus, in horologio primum movens, ſive pondus illud ſit adpenſum exterius, ſive elaſtica vi prædita lamella intus alicubi abſcondita, integrum eſſe debere; deinde & rotas ſingulas, orbes & tympana, non modo ſummo artificio elaborata, verum & apte ſuſpenſa & invicem copulata eſſe, denique & pinguedine quadam oblinita, ut molliter delabantur & librentur expedite; ſic in Humano Corpore tria itidem ſunt, quorum integritas naturæ (ſeu mechaniſmi, quem is termino naturæ exprimi rectius putat mavultque contra BOYLEUM, qui nihil magis ſibi agendum putabat, quam ut exploſa notione vulgari naturæ, quæ deſcribebatur per principium motus & quietis & cauſſa omnium actionum & operationum habebatur, in ejus locum ſubſtitueret Mechaniſmi vocabulum, quo longe aptius rem exprimi poſſe exiſtimabat, ſervata tamen eadem ſub terminorum diverſitate in mente Idea) ordinem conſervat, ſubtiliſſimum puta fluidum nerveum, quod eſt veluti ſpiritus intus agens, animæ proximum inſtrumentum, movens primum in horologio referens; deinde partes, quæ motui locali ac ſenſibus, itemque viſcera, quorum admirabilis ſtructura humoribus parandis & conſtituendis dicata ſunt: & denique ipſi humores, quibus omnes perſunduntur, & calorem & lubricitatem recipiunt, apprime ad earum motum expeditiſſium præſtandum facientes. Et non ita multo poſt: Simulac vero alicui particulari corporis machinæ, quarum innumera fere ſeries totam integram univerſalem machinam componit, eique minutiſſimæ, vitium quoddam inferretur, ad reliquas omnes id per continuitatem & cohæſionem ceu circulum redundabit. Ita vero hic Graviſſimus autor innuit, quod idem (§. 16 25.) oſtendere allaboravi, non ſolum univerſum animalium corpus magnam quandam eſſe machinam, ſed etiam ſingulas ejus partes peculiares, & diſtinctas a ſe invicem, machinas abſolvere. Ita enim, præter eas quas (§. 21. & 22.) perquiſivi machinas in Corpore Humano reperiundas, oculus, ut id ſolertiſſimus STURMIUS *in Exercitatione de Viſus organo* oſtendit, perfectam cameram obſcuram, auris concham, tympanum, labyrinthum &c. cor antliam ſeu ſiphonem, vivificum ſanguinis fluidum per tubulos arterioſos ad ſolidas quaſvis partes jugiter propellentem, aut rotulam quandam machinæ animalis primariam refert, quæ reliquas quodammodo tueatur aut regat. Immo ſi ſingulorum iſtorum organorum fabricam interiorem v. g. ventriculi, inteſtinorum, arteriarum, venarum, veſicæ, hepatis, pulmonum, lienis, omnium denique membrorum organicorum miraculoſam ſtructuram, exequendo muneri ſingulorum exactiſſime ubique reſpondentem, tantillum intento oculo evolvamus; in hoc unum facile prona mente conſentiemus, eſſe mille machinas, ex quibus corpus vivens animale conflatur, & earum tam artificioſum adparatum, decentem connexionem, & in unam magnam compoſitam machinam coagmentationem, efformationem, ut media in luce is cœcutire putandus ſit, qui hic mechaniſmum, oculis & ſenſibus obvium, & ex hujus mechaniſmi ſeu reiteratione motus continua hinc perpetua, per potentiam ſemet ipſum reſtituendi atque ex quiete in novum motum proprio intrinſeco principio redeundi capacem (§. 3.), quod nempe ſequentibus demonſtratum eo, perpetuum mobile non agnoſcere velit (§. 48. 54.)

§. XXVI.

Antequam autem hanc materiam miſſam faciam, demonſtrationi inquam, quod Corpus Humanum ſit machina, manum detraham, penitius adhuc rimandum erit, qualis illa ſit machina (§. 16.). Jam quidem anticipavi Corpus Humanum ex fluidis & ſolidis partibus coagmentari (§. 17.), quorum terminorum intelligentiam ſuppeditavi (§. 18.), ſolidas partes eſſe aut vaſa coercentia humores, aut peculiarin mechanici in corpore uſus inſtrumenta, ex quorum ulteriori deductione (§. 21. & 22.) confeci, Corpus Humanum eſſe machinam compoſitam, quod erat demonſtrandum (§. 16.). Jam vero dum recentiorum Anatomicorum inventis id maxime exploratum comprobatumque eſt, horum ipſorum organorum particularium (§. 21. & 22.) ſtructuram, ſicut totius in univerſum corporis, hinc etiam omnium viſcerum, lienis, hepatis, renum, neque minus emunctoriorum, glandularum, teſtium quoque & ipſius cerebri ſubſtantiæ corticalis pariter ac medullaris, item placentæ uterinæ in totum canaliculoſam eſſe, & quod nulla corporis pars vel membrana ſit, vel etiam vas, quod non aliis minoribus vaſculis & tubullis, per quos fluida feruntur, minimis ſit inſtructa; hique canales dum totum corpus conſtituunt, diametrumque continuo imminutam & decreſcentem ſervant, hincque in ſtupendæ exiguitatis & anguſtiæ tubulos tandem producuntur, per quos varia generis fluida jugi & perenni motu circumvehuntur vel ſecernuntur: Conficitur inde, totius humani corporis machinam compoſitam (§. 16. 26.) ſimul eſſe hydraulicam (§. 4.) quod quippe ad quæſtionem: qualis ſit machina corpus noſtrum? (§. 16.) ſecundum momentum adfert. Qua ratione autem & quo ordine hæc ita contingant, diſtincte & adæquate ediſſerere me oportet, ut quæ promiſi ſupra (§. 20.) adimpleam.

§. XXVII.

Quemadmodum in machina hydraulica, fluida impulſu ac preſſione per varii generis tubos pelluntur (§. 4.); ita quoque Corpus Noſtrum aſſero, tot & tam innumerabiles varii generis & magnitudinis tubos, per quos diverſæ indolis fluida perenni & jugi motu tranſcolantur, in omni ſui puncto fovere, ut longe minimos ſi animo tibi conceperis ductulos, hi tamen ipſi licet minimi jam ſint, aliis tamen ſive ductibus ſive tubulis conſtent, quibus etiam ad ſui nutritionem indigent, hæcque diviſio ita longe lateque procedat, donec ultimi ubi diviſio terminum habet, proprio quem vehunt ſucco excreſcant, & nutriantur; conſequenter in multas centenas myriades vaſculorum dirempta ſit machina noſtra mere vaſculoſa, ſoli forſan conditori numeratas. De po-

tentiis enim motricibus, quibus fibræ duplici modo inſtructæ ſunt, quippe quæ quaſi vectes ac elateres ſunt (§. 21.) dum earum motu conſtrictorio & dilatatorio (§. 45.) liquida indefinenter propelluntur, poſthæc dicendi locus erit, (§. 46. ſeq.) ut ita demum innoteſcat & percipiatur illud ſtructuræ artificium, qoo fit ut Machina Hydraulica, i. e. ex meris diverſis tubulis, per quos humores moventur, conſtata (§. 4.) exſurgat corpus noſtrum. Jam itaque probaſſe juvabit, omnia corporis noſtri puncta eſſe vaſculoſa i. e. ex tubulis contexta varii generis, invicem communicantibus. Hos tubulos aut arteriarum, aut venarum, aut nervorum ad familiam referendos eſſe, ootum eſt.

§. XXVIII.

Ex his enim triplicis generis canalibus, Arteriis ſcilicet harumque adpendicibus, vaſis nempe ſeroſis & lymphaticis, venis & nervis, omnia & ſingula totius Humani Corporis compoſitæ machinæ viſcera, immo omnes partes ſimilares perinde ac diſſimilares ſive organicas maxima ex parte eſſe conſtatas & ſtructas Autopſia Anatomica teſtatur, dum manifeſto intuitu videmus, ad minutiſſimam quamcunque partem, arteriam, venam & nervum ſemper ſocio comitatu abire. Neque enim eſt in univerſo corpore particula ulla ſenſibilis, quin habeat arteriolam, ut docent vulnuſcula minima ſanguinem plorantia, qui niſi per arteriolas advectus eſſet, unde vero foret? dein microſcopia a LEUWENHOECK ſolertiſſime adhibita, ut ubique in ipſius *spuſculis* legitur, & injectiones RUYSCHIANÆ uſque in meditullia oſſium, ubi & membranæ, & vaſcula & humores, vid. RUYSCHII *Theſ. Anat.* 10. *p.* 77. *T.* 3. *F.* 2. quæ tamen omnes aortæ ſunt ramuli. Si ergo in omni puncto corporis adeſt arteriola, ſanguinem a corde ad illud abducens, ſanguis vero omnis ſuperſtes per circulum, cordis ventriculo dextro rurſus advehitur (§. 48.), erit etiam ubique vaſculum ſanguinem a quovis puncto reducens, quod vocatur vena. Nervum autem in quavis data minima areola corporis omniumque viſcerum præſto eſſe eo probatur, quod nullum in corpore ſpatiolum ſit, quod male adfectum v. c. acu punctum non ſenſum doloris exhibeat. Jam autem, quum omnis ſenſus nervum ſupponat, quia abſciſſo vel ligato nervo omnis ſenſus illius partis, ad quam nervus deſcendebat, perit: Ergo in omni punctulo corporis eſt nervoſæ fibrillæ præſentia. Quum per ſingula ire, & carptim a poſteriori oſtendere, quod omnia viſcera ex arteriarum, venarum & nervorum innumeris ramis & propaginibus mire inter ſe irretitis & contextis in eam excreſcant molem, qua cernuntur, nimis prolixum foret: Vel ejus B. L. recordari rogo, quod arteriarum & venarum nomioa in Angiologia, & nervorum in Neurologia a partibus ad quas abeunt plerumque ſint deſumta v. g. Arteria Bronchialis, Oeſophagæa, Diaphragmatica, Venæ Hepaticæ, Atrabilariæ, Spermaticæ, Nervus Ophthalmicus, maxillaris ſuperior, maxillaris inferior. Ut multa paucis comprehendam, ad omnes totius corporis partes, omnia ſenſuum externorum organa, omnia ſuperiori, medii & infimi ventris contenta viſcera, omnes ingenti numero in corpore muſculos tam ad nutum imperiumque mentis agentes, quam huic minime ſubjectos, ad omnes membrsnss, exque his conflatis partibus membranaceis, perioſtium & totius corporis univerſale integumentum, cutim, arteriæ, venæ & nervi exporriguntur, & ad conſtituendam earum partium omnium tam ſtructuram quam molem utramque faciunt paginam.

§. XXIX.

Hæc vero vaſa omnia, quum eo minora atque tenuiora & tandem longe minima atque exilia evadant, quo longius producuntur, hinc ita mirando artificio ſtructura humana conficitur, ut tot innumerorum vaſorum, vaſculorum, tubulorum valde exiguorum & tandem longe minutiſſimorum contextu ac complicatione, mera ultimorum canaliculorum ſabrica ex fibris, harumque ex particulis terreis ſubtiliſſimis glutine invicem & vi naturali commiſſis efformatione, ceu ſuis principiis, Machina Hydraulica vere nominandum ſit corpus noſtrum, quod erat probandum (§. 27.). Reliquum eſſet, ut de fluidis quæ per hanc compagem Corporis Humani mere vaſculoſam motu continuo peraguntur, dicerem: At hoc inſtituti ratio non requirit; dum enim in eo laboro, ut clarum evadat, Corpus Humanum eſſe Machinam Hydraulicam (§. 26.), & Formale Machinæ Hydraulicæ id involvat, ut fluida impulſu ac preſſione per varii generis tubulos moveantur (§. 4.): Exin huic ſcopo ſatisfactum erit, ubi aſſero, per omnem ſupra effatam compagem Corporis Humani vaſculoſam in minimos & ultimos uſque tubulos ferri diverſæ indolis humores, donec erunt aperti & concavi, nequa quacunque de cauſſa concreti. Nemo facile inficias ibit, per vaſcula ſeu tubulos omnes corporis fluida tranſnare, quam diu aperti ſunt: dum neque de nervis quod tubuloſi ſint & fluidum per eos tranſmittatur, illi dubitant, qui hoc fluidum motus muſculares ſuo influxu efficere (§. 43.) vel maxime negant. Sumatur etiam ubicunque execta corporis pars, caro, vel cujuſvis viſceris, deſtillatio ignis potentia inſtituatur: Ingens ſane fluidi copia aqua, Spiritus, Oleum prodibit, & pauciſſimæ partes ſolidæ remanebunt. Immo KEILII calculus oſtendit, maſſam fluidorum in tantum ſuperare molem ſolidorum, ut liquidorum ſint CXX. libræ, ſi corpus in totum ponderat CLX. Hæc liquidi copia ergo aut in parte Corporis Humani deſtillata præſto fuit, aut ab extra aliunde in Retortam advenit. Atqui falſum poſterius: ergo verum prius. Si iam inſignis copia fluidi in parte cadaveris humana deſtillata præſto fuit, aut illa in alveo quodam, ceu in veſica recluſus humor ſtagnavit, aut in multis minimis vaſculis digeſta & contenta fuit; atqui falſum prius, ergo verum poſterius. Idem probant atrophia, vulnuſcula minima, ambuſtio, ſonticuli & injectiones RUYSCHIANÆ, quibus hic demonſtrat, membranas, quæ pro meris ſolidis olim habebantur, vaſcula innumerabilia continere, licet albicantes conſpiciantur. Quod ad ipſum motum horum fluidorum per hos innumeros varioſque tubulos (§. 28. & 29.) humanæ Machinæ Hydraulicæ concernit, & qua vi motrice iſte motus producatur (ad Machinæ Hydraulicæ enim notionem denique etiam pertinet, ut liquida per varii generis tubulos moveantur): (§. 4.) de eo mox infra diſpiciam (§. 34. 47.), quando ad alterum tractationis meæ membrum progreſſus, motum hujus Machinæ perpetuum & continuum eſſe probabo. Nunc probatum eſt, Corpus Humanum eſſe Machinam Hydraulicam. Q. E. D. (§. 26.)

§. XXX.

Quia igitur Corpus noſtrum eſt Machina Hydraulica, (§. præced.) ex meris vaſculis (§. 27. ſeqq.) ita coagmentata, ut omnes arteriæ inter ſe invicem, tum quoniam omnes unius Aortæ propagines ſunt, cum quod inſuper ſingulæ inter ſe invicem, quo magis

a ſe

a ſe invicem recedunt & in minores magis magiſque pluresque ramificationes diſcerpuntur, eo frequentioribus ubique anaſtomoſibus junguntur; plurimæ arteriolarum extremitates immediate & ſine interpoſito parenchymate cum venulis; venæ rurſus ſingulæ inter ſe invicem creberrimis inoſculationibus & tandem omnes uno Cavæ trunco, neque Portæ Vena excepta; omnia denique hæc ſimul & ſemel cum corde communicent ac prorſus continua ſint; cor vero cum enumeratis vaſis omnibus, ſingulisque inde formatis viſceribus, ceteriſque, ex meris nervis primitus in ſui ortu excreverint, quod in Phyſiologicis probatur: Hinc non poteſt, quin illa, quam ſupra ceu primarium Machinæ requiſitum & criterion (§. 4.) jam HIPPOCRATI notuiſſe intellectamque fuiſſe (§. 25.) prælibavi, qua Corporis Humani partes omnes mirifice inter ſe conſpirant, qua tam fluidæ quam ſolidæ inter ſe mutuo vinculo communicant, & quæ maxime in communicatione motuum regularium pariter ac interturbatorum conſiſtit, ubique vigeat & obvia deprehendatur magna & mutua conſenſio, ad leges hydraulicas nunquam non accuratiſſime adcommodata, & in Pathologicis ac Praxi Medica omni, ad morborum & ſymptomatum generationem, & converſionem ac permutationem intelligendam, pereximii uſus atque conſiderationis exiſtens; ſicuti id præ aliis ſolidiſſime adſtruxit ILL. DN. PRÆSES tum in omnibus ſuis auro mihi carioribus Scriptis, tum imprimis in *Diſſ. de Conſenſu partium, præcipue Pathologiæ & Praxeos Medicæ fundamento*, it. *de transmutatione morborum* aliiſque innumeris. Ex ſupra vero (hoc eodem §.) allegatis fundamentis, aut inter ſanguinis motum circularem per vaſa ſanguifera, omnia continua, & per cor in ſe ipſa redeuntia deprehendes hanc ſingularem conſenſionem partium Machinæ humanæ: dum ex. gr. orificio vaſis cujuſdam majoris in corde a polypoſa concretione obturato, omnis corporis partes & functione ſua & vita privari cernis; auricula dextra, ob nimiam ibi ſanguinis congeſtionem vehementius expanſa, ejus contractionem minui, hinc tam animi quam corporis vim deficere, vides; deinceps, quandocunque in una corporis parte, in pulmone vehementi vocis exercitio, in manibus per harum intenſiorem agitationem, aut digitorum in muſicis vibrationem, aut in pedibus, facta ibi diuturniore frictione, ſanguinis progreſſus acceleratur, tunc univerſam ſanguinis & humorum maſſam incaleſcere, celeriuſque progredi obſervas, & ſexcenta alia. Aut inter totum ſyſtema nervorum & inter eas partes quæ copioſioribus nervis, inſuperque dum in planitiem expanduntur, maxime tenſis, pollent, quæ adeo exquiſitiori motu ac ſenſu gaudent, mirabilis eſt conſenſio & mutua communicatio partium. Ita Ventriculus flatibus vehementer diſtentus, ut in malo hypochondriaco, aut alia quacunque de cauſſa irritatus, maximas in præcordiis anxietates, in ſpirando anguſtias, in functionibus animalibus turbationes concitat. Exigua partis ventriculi vel inteſtinorum a veneno eroſio, inteſtini a lumbricis facta lancinatio, tantum valet, ut ſumma anxietas & continuus vomendi conatus, convulſiones, ſudores frigidi, vehementes nervorum ſpaſmi, artuum ſtupendæ agitationes, animi deliquia triſtiſſimo ſpectaculo irruant; a calculi in renibus, ureteribus aut veſica, præprimis autem in poris biliariis, membrana capſulari GLISSONIANA cinctis, atrociſſimos dolores & inauditos affectus proveniſſe, ex ipſius ILL. DN. PRÆSIDIS ore ſingulare exemplum accepi; ſolas diſtenſiones & lancinationes gingivalis carnis, quæ nil eſt, niſi membrana oris communis & perioſteum maxillarum, in infantibus ab erupturo dente factas, febres, deliria, convulſiones &c. conſequuntur. Aut denique inter utraque, vaſa nimirum ſanguifera, ejuſque, quod continent, rubicundi fluidi peridromum, & inter tubulos nerveos ejuſque, quod vehunt, liquidi ſubtiliſſimi mobiliſſimique (§. 31. & 38.) influxum in Corpore Noſtro magna eſt conſenſio, ut læſis vel male adfectis nervis, libera ſanguinis & humorum progreſſio inde vitium trahat, quemadmodum etiam in circulo humorum adparens labes, protinus nervoſarum partium ſtatum & actionem alterat atque perturbat. Febrium, hæmorrhagiarum, excretionum ſuppreſſarum notitia docet, quod ſanguine in viſcere vel vaſis partium minutis ſtagnante aut immobili reddito, protinus ſyſtema nervoſum præter naturam adfici & ſpaſmodice contrahi ſoleat. Idem teſtantur inflammatoriæ & periculoſæ ſtaſes ſanguinis, & copioſioris ſanguinis ad alias partes & vaſa majora morboſæ congeſtiones, a partium nervoſarum punctura, læſione, & diſtenſione ſubortæ. At hæc vero infra, ubi motum humanæ Machinæ perpetuum & continuum (§. 6.) eſſe, i. e. ita comparatum, ut ejus principium movens ſeu vis motrix ſemper ſemet ipſam reſtituere poſſit, comprobavero (§. 32. ſeqq. præcipue §. 49.), plenius planiuſque pateſcent; hoc loco autem tantum hiſtorice adduci debebant, ut evincendo, quod corpori humano, præcipua & principalis differentia ſpecifica, primarius character & palmarium requiſitum Machinæ (§. 4.) quadret omnino, penituſque congruat, ultimum probationi meæ, quod Corpus Humanum vivum ſit Machina compoſita (§. 21 25.) Hydraulica, (§. 26 29.) adderem argumentum, ſimulque Colophonem.

§. XXXI.

Ex quibus omnibus elicitur, rectiſſime Corpus noſtrum Machinam, & quidem Machinam omnium perfectiſſimam adpellari, eo, quod infinitam Dei artem pro Autore agnoſcit, quam nulla humana ratio imitari poterit, & quod perfectiſſimæ regulæ ac leges Hydraulicæ, Hydroſtaticæ, Opticæ, Mechanicæ ibi reperiuntur & inde addiſci poſſunt, denique quod tam mirabiles effectus & conſpirationes mutuæ partium in humana Machina (§. præced.) conſpiciuntur; quæ omnia longiſſime quamcunque excellentiſſimam ullius hominis artem exſuperant. Unde jam facile liquet, perperam eos judicare, qui pro crimine habent, Corpus noſtrum Machinam vocare, dum ſibi perſuadent, Machinas tantum eſſe artis humanæ opera, adeoque dum Humanum Corpus Machina vocatur, intellectus humani imbecillitatem pro regula & norma Divinæ Sapientiæ conſtitui, ſaltem illam cum hac æquiparari. At errant vero & magnopere errant. Produnt enim manifeſto, ſe nunquam ſatis, vel e longinquo cognoviſſe, quid Machina ſit, & anguſtam nimis Ideam ſub hac voce ſe mente complecti. Adſerui enim ſupra (§. 4.), Machinam eſſe nihil aliud, quam mediante cujus ſtructura certi & determinati motus locales producuntur, ſeu quod ſtructuram habet motui locali inſervientem: Jam vero quum in univerſo noſtro Syſtemate Planetario motus certi, ordinati & determinati corporum cœleſtium fiant, & quidem, quod Aſtronomica ſcientia dudum evicit, hi omnes convenienter eorum ſtructuræ contingant, hinc omnino ſpatioſiſſimus ille corporum cœleſtium, certos & determinatos motus ſubeuntium, complexus, Machina dici optimo jure merebitur. Quod quippe idem adfirmat SCHELHAMMERUS: *totus mundus Automaton aliquod magnum & immenſurabile ſuis partibus*

Mechani-

Mechanicis conſtans, complexus multarum rerum, laxe admodum hærentium, mutuoque concurrentium; ita ut legibus adſtricta ſuis ſingula agant. Aut ergo totum etiam hocce Univerſum & maximorum cœleſtium Orbium congeries erit febriculoſæ humanæ artis productum; aut illa propoſitio: Omnes Machinas eſſe artis humanæ opera, vacillabit, titubabit, corruet. Prius vero, quum nemo, qui ſana mente ſidera contemplatur, unquam opinabitur; certe poſterior propoſitio, quod dixi, infirmo & nullo plane nititur fundamento.

§. XXXII.

Hanc igitur, qualem eam §§. ſuperioribus deſcripſi humanam Machinam motu perpetuo pollere, adeoque perfectum, adæquatum & plenarium Perpetuum Mobile conſtituere, tractationis meæ ſeries jam maxime expoſcit demonſtrare. Inde vero ſi animo repetimus, quæ ſupra in definitione Perpetui Mobilis, & motus perpetui ac continui, principiorum inſtar certorum & irrefragabilium, ex quibus neceſſario nexu omnis procedere debet demonſtratio, fundamenti loco poſui, erant hæc: Perpetuum Mobile eſſe Machinam compoſitam, cujus principium movens internum & ipſi Machinæ conjunctum ex natura ſua ſine diminutione virium, donec Machina deſtruitur, ita continuatur, ut perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere ſine auxilio externo poſſit; (§. 3.) & motum adeo perpetuum ac continuum eſſe cujus principium movens ſeu potentia motrix ita eſt coordinata, ut ſemper ſe reſtituat. Hincque motus conſtanter iiſdem viribus ſine nova potentia accedente externa continuatur; & ſequenter motum perpetuum eſſe proprium & characteriſticum Perpetui Mobilis (§. 6.). Nunc porro, ſi hæc ad Machinam humanam compoſitam hydraulicam (§. 30. in fine) adplicare velimus: neceſſe erit primo de motibus in ea contingentibus diſſpicere, & quæ qualiſque eorum potentia motrix ſeu principium movens vere ſit, examinare atque explorare; deinde vero perquirere, utrum quidam motus exiſtant, quorum principium movens re vera materiale ita ſit comparatum & coordinatum, ut ſemetipſum per eundem quem efficit motum reſtituere & ex quiete in motum perpetuo tranſire, ex reſiſtentia nova potentia, ſeu quod idem eſt, ex effectu nova ſimilis effectus cauſſa fieri (§. cit.) ſine auxilio externo poſſit?

§. XXXIII.

Quæcunque in Corpore noſtro mutationes & actiones contingunt, motu peraguntur: Quare in illo nil niſi inſtrumenta ſingulari & egregio artificio fabrefacta deprehendimus, (§. 21. & 22.) a quorum diverſitate & habitudine omnis motuum & mutationum varietas proficiſcitur. Quod ſi autem de horum motuum vi & potentia motrice ſeu principio movente ſolliciti ad noſmet ipſos ſereno oculo attendamus & de nobis nobiſcum ex noſtra conſcientia & experientia philoſophari velimus: haud difficulter tres maxime notabiles motuum ſpecies in Corpore noſtro contingentium deprehendemus manifeſto. Primo enim animadvertimus, quod certos & determinatos animæ actus, volitiones nimirum, certi & determinati motus in corpore ſequantur ad ipſam animæ volentis amuſſim, hicque dicuntur voluntarii, quia per juſſum efficacem ſeu determinatam animæ volitionem ex lege unionis binarum illarum ſubſtantiarum in homine (§. 11.) ab adorando Creatore lata & conſtituta, producuntur, ut ſunt v. g. motus artuum, oris, linguæ, oculorum, colli & capitis, dorſi motus flexorii aliique, præviam animæ imperium quotquot excipiunt. Deinde deprehendimus, exerceri & fieri certos & varios in Corpore noſtro motus, inſcia vel invita quoque anima, ita, ut animæ imperia vel conſilia huc quicquam conferre, obſervare non liceat, omni quamvis attentione adhibita, hicque dicuntur ſpontanei, ſeu ex oppoſitione voluntariorum involuntarii, etiam Automatici & pure Mechanici, ſeu neceſſario ex ſolius corporis ſtructura & vi motrice conſequentes, quales ſunt illi, qui paſſim a Phyſiologis Vitales, i. e. qui vitæ ſive totius corporis, ſive partis alicujus tuendæ proxime ac ita inſerviunt, ut ſine hujus diſpendio & jactura abeſſe illi nequeant; & Naturales, qui remotius eidem fini inſerviunt, nempe corpus reparando, vocantur v. g. motus ſyſtalticus & diaſtalticus cordis atque arteriarum, omniumque minimorum vaſculorum & fibrarum ſpeciatim tonicus vocatus ſanguinis humorumque motus progreſſivus & inteſtinus, atque hinc dependentes varii ſecretorii & excretorii motus, item chylificatio, ſanguificatio, nutritio, augmentatio &c. Denique etiam tales in nobis offendimus motus, qui abſque concurſu voluntatis continuantur quidem, per eam tamen modificari, varie augeri, imminui, accelerari, retardari poſſunt, uti ſunt v. g. motus reſpirationem abſolventes, hicque vocantur mixti, ſcilicet ex voluntariis & ſpontaneis quaſi.

§. XXXIV.

Jam, quum omnis motus neceſſario ſupponat vim motricem ſeu principium movens (§. 1.), quia nihil movetur, niſi motum ſit ab alio, adeoque nullus motus ſine vi motrice detur (§. 6.): Hinc conſequitur has recenſitas tres motuum in Corpore Humano contingentium ſpecies ab aliqua vi motrice pendere, qualis autem illa ſit, de eo jam quæſtio eſt. Et primo de motibus exacte ad præviæ volitionis amuſſim conſequentibus, voluntariis nimirum, cum Phyſiologorum optimo quoque aſſero, eorum vim motricem & principium movens eſſe ipſam humanam animam, quia primo creationis Idea nullam involvere contradictionem affirmat, quo minus ſpiritui determinatam potentiam in corpora, eaque movenda tribuere liceat, quamvis id non eo modo, quo corpora ſeſe invicem movent, nempe per contactum Phyſicum ſeu ſuperficierum conterminam viciniam fieri, quemvis emunctæ naris largiri oporteat, ſed alio modo conveniente & congruo, nobis hactenus ignoto, nunquam enim ab ignoratione modi ad negationem ipſius rei jam per ſe certæ atque exploratæ valet conſequentia, adeoque neque hic; deinde quia ipſa experientia toto die obvia de eadem potentia confirmat atteſtaturque, ſiquidem cernimus ſemper, & ſolummodo tunc, hos motus fieri, quando & ſimulac voluntas eoſdem juſſerit, tamdiu eoſdem continuari, ac protrahi, donec voluntas iiidem determinata permanet, & extemplo ceſſare ac deſinere, quam primum voluntas id fieri voluerit, eoſdem varie & pro lubitu vel centies in unica hora effici, repeti, mutari, ſuſpendi ex liberrima animæ volitione & juſſu; etſi enim hic objiciatur, non univerſalem eſſe hanc concluſionem: in duabus rebus quæ ſimul & uno tempore fiunt ſemper alteram eſſe alterius cauſſam efficientem, tamen adhæc regeri poteſt, rectiſſime & cum ipſius veritatis aſſenſu ita hanc propoſitionem proferri & limitari; in duabus rebus quæ ſimul & eodem tempore fiunt aliquando altera alterius vera & efficiens cauſſa eſt, ergo etiam hic idem non impoſſibile; porro etiam, quia hominibus ſi recte attendimus, quædam ineſt conſcientia & interna convictio ſe hos motus v. g. quando

arma

arma corripio ad declinandum irruentis ſicarii ictum, vi prægreſſi ratiocinii & exinde determinatæ voluntatis exercere, quod vero voluntatem pro cauſſa habet id etiam animam, cujus illa pars eſſentialis eſt, adeoque ab anima ſaltim primus in cerebro impulſus fit & fieri debet; denique quia multæ innumeræ atque inexſuperabiles difficultates urgent & obſtant, quo minus Harmoniæ Præſtabilitæ ſubſcribere, circumſpectis rationibus ninnibus, caute philoſophaturo nnn facile liceat. De hiſce motibus voluntariis, eorumque vi motrice ſeu principio movente mihi in hac tractatione ſermo non eſt, quia non ad notionem hominis vivi proxime neceſſario & abſolutè pertinent (§. 12.) nam homo nihilominus vivus omnino adhuc dicendus etiamſi multorum & fere omnium muſculorum voluntariorum paralyſi plane decumbat: Hinc ad ſecundam motuum, qui vocantur ſpontanei ſeu pure Mechanici, ſpeciem propero, motuum enim tertii generis, mixtos quos vocant, intelligentia ex voluntariorum & ſpontaneorum percepta explicatione ultro fluit, & quo pacto ſoli motus reſpirationem abſolventes huc pertineant, infra (§. 54.) diſpicietur, immo & quoſque reſpiratio ad motum perpetuum noſtræ humanæ Machinæ conſervandum faciat ac contribuat.

§. XXXV.

In motibus ergo ſpontaneis, Vitalibus præcipue, qui nimirum ab imperio & nutu animæ nec in ſtatu ſano, nec in morboſo producuntur, aut diriguntur pendentque (§. 33.), veram motus perpetui (§.32.) Ideam contineri, aſſeveranter adfirmo. Ut vero hæc dilucidius pateſcant, primo de motibus ſpontaneis in genere, eorumque principio movente ſeu vi motrice dicam, deinde ſpeciatim de motibus Vitalibus, quod & quomodo in his vis motrix ſeu principium movens ita coordinatum ſit, ut ſemet ipſum per *hos* ipſos motus reſtituere adeoque ex reſiſtentia potentia, ex effectu cauſſa fieri poſſit, (§. 32.) evincam, i. e. perpetui mobilis in homine vivo Ideam demonſtrabo.

§. XXXVI.

Dum enim ei, quæ ceu poſterior tractationis meæ pars reliqua eſt probationi, hancce humani corporis Machinam compoſitam (§. 21 - 25.) Hydraulicam, (§. 26 - 29.) reapſe pollere motu perpetuo, ceu vero & pro[illegible] charactere Perpetui Mobilis, (§. 6.) propius me accingo; juvat expreſſe ac poſitive aſſerere: hunc motum perpetuum Machinæ humanæ in eo ſitum eſſe, ut cor, mediante influxu liquidi nervei, ceu principii moventis ex cerebello per nervum cardiacum in fibras, quibus denſiſſimo agmine conſtat, muſculares, contractum, & quoad ſpatia ventriculnrum arctatum, adducto ejus verſus baſin apice, eum quem recludebat ſanguinem per venas reducem, ceu reſiſtentiam, in arterias fortiter preſſione impellat, haſque dilatet, quæ arteriæ poſtea, derivato huc per ipſam hanc dilatationem liquidi ex cerebello influxu, in fibras quibus arteriæ omnes conflantur muſculares, vi motrice hujus liquidi influentis copioſius, contractæ, & quoad cavitatem ſuam arctatæ, ſanguinem per contractionem cordis acceptum, quaquaverſum adeoque etiam per Carotides internas, quæ inſignem ejus quantitatem admittunt, ad cerebrum & cerebellum tranſprimant, in quo vi & potentia hujus ipſius preſſionis & beneficio fabricæ ac ſtructuræ tubulorum longe minutiſſimorum, quibus omnis τῦ ἐγκεφάλȣ moles conficitur, denuo ſecernitur liquidi nervei portio, quæ per ſanguinis a tergo ſupervenientis preſſionem pariter ac per factam in corde a ſanguine per venas refluo in illud irruente dilatationem, in cordis fibras muſculares copioſius influit determinaturque, & eodem ipſo influxu novam cordis contractionem producit, ſanguinis in arterias propulſionem, per arterias ad cerebrum & cerebellum adpulſionem, & omnia Phænomena uti prius, iterum reproducit. Hæc probant multa in ſtatu morboſo occurrentia Phænomena, ſufficiat unicum adducere; ubi ſc. vel a nimia ſanguinis detractione, vel in morbis malignis, vel a viſcerum corruptione tantus virium eſt defectus, adeoque langueſcens cordis potentia motrix tam invalida eſt, ut ad ſanguinem propellendum verſus cerebrum in debita quantitate non ſufficiat, præcipue ſi æger ſervet corporis erectum ſitum, tunc ſtatim animi deliquia incidunt, pulſuſque intermittit. Cor itaque ut univerſalis & primus in hac Corporis humani Machina motor, quod ideo primum vivens & ultimum moriens dictum fuit, verumque motus centrum in hac compoſita Machina Corporis Humani conſtituit, (§. 4.) ſuo motu ſanguinem ſubtiliſſimis & laudabilibus partibus ſecretioni liquidi nervei idoneis fœtum, ad cerebrum cerebellumque proxima propellit via, illudque ope pulſus arteriarum innumerarum, quibus univerſa corticalis ſubſtantia contexitur mira implicatione, movet; cerebrum & cerebellum viciſſim eodem ſuo motu a cordis & arteriarum motu accepto, liquidum ſubtiliſſimum, mobiliſſimum nervinum, ex ſanguine mox ante per pulmooes attenuato & ſubtiliſato, jugiter intra ſuos exiliſſimos tubulos ſecretum, in cor per nervos impellendo hoc movet: ut adeo mirabili quodam circulo Mechanico i. e. potentiæ moventis in reſiſtentiam, & reſiſtentiæ in novam ſimilem potentiam converſione, ſeu productione effectus per cauſſam, & novæ poſtea cauſſæ per hunc ipſum effectum, is eveniat atque emergat, qui quam maxime ad vitam perennandam, & ad theſin meam comprobandam ſtabiliendamque requirebatur motus perpetuus (§. 32.), ita prorſus, ut motus unius horum binorum principum viſcerum & vitæ corporeæ fontium, cerebelli nimirum & cordis, ſit cauſſa motus alterius, & viciſſim motus alterius ſit cauſſa motus prioris. At vero quum hæc non gratis ſupponere, neque ab ullo quopiam ſine prægreſſa ſufficienti per demonſtrandum corroboratione concedi velim, hinc jam maxime ad id erit incumbendum, ut hæc ſingula dilucidentur, explanentur, comprobentur.

§. XXXVII.

Quum jam totius rei cardo in eo vertatur, ut influxum liquidi nervei ex cerebello per nervos in villos muſculares, veram adæquatam & Mechanicam, i.e. ex neceſſitate ageutem cauſſam, vel verum principium movens & vim motricem omnium & ſingulorum motuum ſpontaneorum, vitalium pariter ac naturalium eſſe, demonſtrandum ſit: demonſtrationi huic neceſſario præcedere debet perquiſitio, utrum tale fluidum in cerebro & cerebello ſecernatur, & per exiliſſimos tubulos nerveos concavos moveatur. Huic meo officio ut brevibus ſatisfaciam, ſummatim recenſere juvabit, quæ ad probandam liquidi nervei exiſtentiam ſymbolum ſuum conferunt. Probatur autem fluidi nervei exiſtentia & ſecretio Mechanica a priori: primo ex magna ſanguinis copia, quæ per conſiderabilia & inſignia vaſa ſanguifera ad cerebrum, huic ſolenni & continuæ ſecretioni deſtinatum, conſtanter adfertur, adeo, ut obſervante Summo quondam, ut Bellino *de Mot. bil. propoſ. XXVII.* audit,

naturalis Reipublicæ Dictatore MALPIGHIO *Exerc. epiſt. de Cereb. ad* FRACAST. ſi non dimidia, ſaltim tertia pars ſanguinis in caput devehatur; quippe quæ ſingularis & copioſa quantitas ſanguinis ad nutritionem hujus visceris, τῦ ἐγκεφάλυ nempe, minime requiri adparet, facta cum aliis viſceribus comparatione, v. g. pulmonibus, qui per exiguam arteriam Bronchialem RUYSCHII, it. hepate, quod per exilem arteriam Hepaticam totum quantum nutritur. Ergo ſi non fit hoc ſanguine advecto nutritio: neceſſario in alium uſum advehitur; jam vero nullus alius uſus ſupereſt, quam ſecretio liquidi cujuſdam, cui ſecretioni quoque tota cerebri ſtructura favet, patrocinatur, aſſentitur, acclamat; ergo neceſſario fit talis ſecretio, alias enim ſine ratione ſufficienti ad cerebrum tanta ſanguinis copia deferretur, quod de ſapientia Creatoris ſine crimine ne ſuſpicari quidem licet. Porro hunc copioſum ſanguinem in merum ſecretionis liquidi cujuſdam ſubtiliſſimi uſum ad cerebrum propelli, demonſtrat quoque ſecundo, hujus ſanguinis qualitas, quæ exinde intelligitur, quando tum prævia chyli adfuſio, tum vis & actio pulmonum in ſanguinem animo revolvitur, quippe in pulmonibus multifario & diverſimodo veſicularum pulmonalium per inſpirationem inflatarum, & ſenſim ac ſucceſſive paucioribus in punctis preſſarum motu, mutatione ſpatiorum celluloſorum inter has veſiculas reticulari opere MALPIGHIANO repletorum, eodem tempore inſpirationis ſucceſtive magis auctorum, motu deinde veſicularum & ſpatiorum illorum in exſpiratione, ſucceſtive ſenſimque minorum atque arctiorum, elatere denique aëris in momento retentionis per calorem aſſidue aucto, id fit, ut tribus hiſce reſpirationis momentis ſucceſſivis & nunquam non reciprocantibus, nec arteriæ, venæve, nec ſanguis unquam ſint æqualiter vel ſimiliter preſſi, ſed reciproce premi, pelli, conquaſſari, remitti, atteri, minui, reſolvi, dividi, obtundi, canalibus minimis trajiciundis aptari debeat ſanguinis quæ per pulmones fluit maſſa: hæc omnia paſſus adeoque ſecretioni longe minutiſſimorum globulorum, mobiliſſimorum, quales liquidi nervei effectus expoſcunt, maxime idoneus factus ſanguis directa via ad cerebrum tranſprimitur, ita tamen, ut itinere perpendiculari in carotidibus aſcendere debeat, quo iterum efficitur, ut graviores craſſioreſque particulæ ſanguinis aortam ingredientis, per adpulſum in notabili illa arcuatione arteriæ aortæ repercuſſi, ad Aortæ ramum deſcendentem determinentur, & ſolæ particulæ ſubtiliores, comminutiores, mobilioreſque, quippe huic adſcenſui perpendiculari præ ceteris unice aptæ, caput & cranium petant; quodſi autem ſorte craſſiores quædam particulæ ſimul ſuerint ſurſum pulſæ, hinc antequam cerebrum ipſum ſanguis arterioſus iſte ingrediatur, moras agit, præſertim in carotidis flexutis, ut ſaliva & mucus ſecerni per externas carotides a ſanguine eo liberius poſſint, immo etiam hunc in finem carotides internæ amandant partem aliquam ſine dubio craſſiorem ad receptacula ſellæ turcicæ, dum ſanguis ita tenuior puriorque ubique redditur, & in carotidibus & vertebralibus ſibi mutuo occurrens miſcetur, placideque progreditur, uti fit ſemper, ubicunque in corpore ſecretio celebranda venit. Hæc enim ipſa remora, quam ſanguis hic agere cogitur, & cui adeo multis adminiculis proſpectum eſt, tertium quod hic ſecretio fiat, ſuppeditat argumentum: obſervatio enim docet, in ſingulis corporis locis, ubi ſecretio perficitur, ſemper cautum eſſe, ne tranſitus ſanguinis, a quo ſecretio fieri debet, ſit nimis velox & rapidus, ſed placidus contra & debite lentus. Ex hac Obſervatione hanc inconcuſſam concluſionem nectere licebit: Ubicunque talis deprehenditur proſpecta ſanguini transfluenti remora, qualem ad omnes reliquas ſecretiones in corpore neceſſariam eſſe autopſia docet, ibi ceteris paribus etiam vere fit ſecretio; atqui in vaſis cerebri ita ubique eſt proſpectum ut talis remora exſurgat, qualem ad omnes reliquas ſecretiones neceſſariam eſſe autopſia docet: huc autem pertinet initio, quod carotides tunicam ſuam robuſtam deponunt, deinde quod in utroque latere carotis, delineante WILLISIO *Anat. Cereb. Fig. I.* & vertebralis exhibente RIDLEY *of the brain Fig. I.* trajectu incurvo per oſſeam cranii ſubſtantiam fertur, quo pacto ſanguinis flumen hic per oſſis duritiem curvo tramite tranſiens, penitus refrænatur, ne nimio impetu in cerebrum ruat; porro mutua illa oſculorum arteriarum vertebralium & carotidum conjunctio, qua illæ in cranii baſi, intra duram matrem incedentes, interjecta cervicali per ramum, carotidibus & arteriæ vertebralis ramis ſuperioribus, ad inſtar canalis communicationis inter magna maria, intermedium, ſanguinem ſuum confundunt, adeoque motus momenta ex oppoſitis directionis lineis imminuunt, quo etiam ſpectat, quod arteria cervicalis, carotidibus & vertebralibus interpoſita, obtinuerit notatu digniſſimam illam conſtructionem, qua adeo a conſueta figura conica declinat, ut amplitudine ſua truncos vertebrales, a quibus oritur, longe ſuperet, quumque adeo ſanguinis progreſſus fiat ex ſpatio anguſtiori in amplius, hinc celeritas adeoque motus momentum decreſcit; tandem etiam huc confert notabilis tot ſinuum, Venarum officio fungentium, intra cranium conſtructio, qui amplitudine quam habent ſua, nec non diverticulis & fibris ligamentoſis ex tranſverſim poſitis, quibus longitudinalis præcipue gaudet, ſingularique venarum cerebri in hos ſinus inſertione efficiunt, ne ſanguis a tergo ſequens nimis cito per cerebrum, ſed ita lente, uti ſecretionis commoditas poſtulat, tranſvehi queat, adeoque ſufficientem copioſæ huic ſecretioni moram in ſuo tranſitu trahat. Iſte itaque lentus & æquilibratus ſanguinis per τὸν ἐγκέφαλον tranſitus novo documento eſt, fieri in cerebro ſecretionem; omnem vero probationem abſolvit tubulorum ſanguiferorum pariter [illegible] medulloſorum admodum ſpecificus & intricatus contextus, quem ſequenti argumento includam. Hæc itaque probe perpenſa ac ponderata ſummo cum probabilitatis gradu, qui demonſtrabilem certitudinem proxime attingit, loquuntur, oſtendunt, ſonuunt, fieri ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ſecretionem quandam alicujus humoris; at vero hanc probabilem veritatem plenaria certitudine, dubitationi omni exempta, corroborat quarto ipſa τῦ ἐγκεφάλυ operoſa, exquiſitiſſima, & maximo adparatu luxurians fabrica & ſtructura: cingit enim cerebrum & cerebellum proxime arcteque pia mater, ejuſque exteriorem molem varie circumvolutam in profundis uſque ſulcis diſtinctam ubique proſequitur & exacte ſeparat. Inſervit hæc membrana deducendis ad interiorem corticalem ſubſtantiam tuto & accurate vaſis ſanguiferis, præcipue arterioſis, quibus ipſam copioſis perreptari, in ſuſpenſorum cadaveribus haud ſemel mihi videre licuit, adeo ut, univerſam ejus texturam ex his ſanguiferis vaſculis innumero agmine complicatis conflari injectiones ſtupendæ RUYSCHIANÆ doceant. Quum vero hæc pia mater tanto vaſorum inſignique numero per ſe non egeat, hinc eadem vaſa proxime ad corticalem ſubſtantiam traducit. Etenim in ipſo cerebro perinde ac cerebello duplex ſubſtantia notare eſt, corticalis & medulloſa. Corticalis eſt exterior, mollior & cineritia, ubiqua cum medulloſa arcte cohæret eamque ambit; adparet vero hæc corticalis ſubſtantia tum nudo oculo, tum microſcopii acie armato, maxima in cadaveribus

diutina

diutius defunctorum vel hydropicorum ex glandulis parvis compoſita: quam ſententiam omni plane dubitatione eximere allaboravit MALPIGHIUS, qui coctione cerebri in oleo & maceratione in atramento nodulos duros corticem & medullam interjacentes producebat. At vero non ſtatim ideo, quia in defunctis diu, & diuturno morbo, inſolita adparent, vel etiam propter rudiorem cerebri cum fervido oleo tractationem, ad glanduloſam corticis cerebroſi ſubſtantiam fuiſſet concludendum. Felicius blandiuſque cerebrum & cerebellum tractavit Celeb. RUYSCHIUS, cujus obitum triſti nuntio ad nos noviter perlatum ploramus valde lugemuſque multum, quippe qui texturam ejus egregio artificio oculo etiam nudo exhibuit. Injectis enim arteriis minoribus, corticem ultro quaſi in innumeros ramulos inſtar tomenti tenues, molliſſimos, ſuccoſos, & diſtinctos ſeſe explicare monſtravit, quos tenuiſſimos cavos canaliculos eſſe, cera injecta colore ſuo prodit, ſæpe ad extrema & medulloſæ ſubſtantiæ initia conſpicuo. Perſpectum quoque ſimul hac ratione eſt, canaliculos hoſce, ex quorum adeo mera complicatione cortex fabricatur, maximam partem a carotidum ſurculis per piam matrem diſſeminatis expotrectas propagines eſſe, progreſſus tamen vertebralium indicat, neque his corticem deſtitui. Ab extremis hiſce arteriolis, poſtquam venas dimiſerunt continuo ductu oriri, ratio infallibilis conſequentia dictitat, canaliculos medullares, quibus innumeris & longe exiliſſimis univerſam medullarem ſubſtantiam coagmentatam eſſe, evincunt α) filamenta, facili ſæpe negotio ſeparanda & elevanda & in ſtriatis maxime corporibus animadvertenda; β) Obſervationes LEUWENHOECKII; γ) Anatomia comparativa, quæ in animalium quorundam cerebris illa filamenta pectinatim ſibi mutuo oppoſita reperit; δ) Analogia totius corporis, quippe nulla pars informis & indigeſta moles eſt, ſed omnes ex vaſculis & filamentis longe ſubtiliſſimis conſtantur (§. 28. & 29.); ε) ipſe ortus embryonis ex carina, i. e. cerebro & medulla ſpinali obſervante MALPIGHIO; embryo autem non creſcere poſſet, niſi carina conſtaret fibrillis & ſtaminibus longe minimis & concavis, per quæ albumen ovi incubatus vi & fotu valde ſubtiliſatum moveretur: ζ) fibrarum medulloſarum ex cerebro & cerebello in medullam oblongatam & ab hac & ſpinali medulla in nervos diſtributio: ſiquidem tubuli ſeu filamenta ſubſtantiæ medullaris ab ultimis villoſis & tomentoſis extremitatibus longe minimarum arteriolarum, quibus corticalis ſubſtantia conflatur, oriunda & cum his vere continua, complicatione ſua anfractuoſa, multiplici, reflexa, diſceſſione, colligatione, ventriculorum concamerationes, & variorum proceſſuum eminentias, variis nominibus donatas, efformant. Ea omnia enim a potentiſſimo ac æterno Mechanico non alio conſilio ſunt facta, quam ut motus liquidi per fibrillas & tubulos ad nervos tendentis, ſit æqualis & æquilibratus non ſolum, ſed per anfractus quoque illos varie directus & reflexus tot actionibus diverſis proportionatus reddatur. Situm iſtum fibrarum nervearum diſtinctum, jam tum ſectione ſubſtantiæ medullaris manifeſtavit quodammodo CLARISS. VIEUSSENIUS, qua mediante tubulos tractuſque medullares diſtinctis principiis oriundos & in diverſas plagas tendentes, ac recto vel obliquo ductu ſe interſecantes, obſervavit. Si itaque tota τοῦ ἐγκεφάλου moles ex meris ſubtiliſſimis & ultra omnem fere imaginationis craſſioris ſaltim limitem exilibus tubulis conflatur, cum ultimis arteriolarum in cortice extremitatibus continuis, neceſſario concavi ſunt & fluidum recludunt, alias ſine ratione ſufficiente cum arteriolis continui facti eſſent; ſi fluidum recludunt, illud a ſanguine arterioſo affatim allato ſegregant, adeoque ſecernunt; ſi illud ſecernunt, movent ſane illud vel motu progreſſivo propellunt, quia nulli humores in corpore ſecundum naturam ſtagnant, & quod ipſa ſecretionis idea involvit, denuo adveniens ſanguis, facta nova ſecretione, liquidum antea ſecretum propellit. At hæc minutiſſima & exiliſſima filamenta medollaria ſingula, cava eſſe & fluidum in iis circulari, ita planum manifeſtumque evadet, per contemplationem argumenti a ligatura nervi cujuſcunque deſumti (§. ſeq.) ut nihil quicquam detur evidentius & perſpicacius hac ipſa fluidi nervei exiſtentia. Colligi enim ex hactenus dictis ſatis ſuperque poteſt, fluidum aliquod, & id maxima quidem copia continuo in cerebro ſecerni: adferunt ſane tot arteriæ ex corde via fere directa non exiguam ſanguinis portionem, nec nutriendo cerebro neceſſariam; indicant hæ arteriæ progreſſu ſuo, qui ita fabrefactus comparatuſque eſt, ut moram agat ſufficientem ſanguis, ipſas vere materiam ſecretionis adducere; terminantur illarum ramuli numero innumerabili quoad maximam partem in pia matre pauciſſimo nutrimento indigente; oriuntur inde ab extremis arteriolis canaliculi tenuiſſimi, corticem conſtituentes, qui tum fabrica ſua, tum poſitu & colore etiam manifeſte docent, ſecretionem tenuiſſimi & copioſi fluidi ibi peragi, quod quum in nulla cerebri parte collectum reperiatur, indicium ingens præbet, ſubtiliſſimis pariter ac innumeris ipſum canaliculis advehi.

§. XXXVIII.

Hiſce a priori deſumtis ratiociniis plane congruunt aſſentiunturque, quæ a poſteriori nimirum ex ipſorum experimentorum irrefragabili ſucceſſu & teſtimonio deducuntur argumenta; uti ſunt: 1) ligatura nervi cujoſcunque; ſi nervus enim ligatur aut comprimitur, tunc pars illa, quam ingreditur nervus, ſenſu ac motu privatur; jam vero ſi nervus tractione motus muſculares & tenſione ac vibratione ſenſus produceret, hæc duo nihilominus conſequerentur non obſtante ligatura; quum autem compreſſio nervi, quam etiam ligatura involvit, nihil arguat, niſi interceptum fluidi, quem antea habebat, per filamenta concava motum, ſicque neceſſe ſit, ut motus hujus fluidi, qui ligatura & compreſſione intercipi potuit, antea adfuerit non interruptus, probatum erit, quod erat probandum, nempe moveri in filamentis nervorum liquidum ſubtiliſſimum. Equidem objgeris, evenire etiam motus muſcularis in parte abolitionem, arteria ad eam tendente ligata, hic tamen maximum & notabile deprehenditur diſcrimen, nam arteria ligata plane non perit ſenſus partis, manet is potius ſalvus, integer & incolumis, neque motus ſtatim evaneſcit, ſed demum poſt aliquem temporis decurſum, ligato autem nervo e veſtigio & momentanee ſenſus perinde ac motus ſublatus penitus conſpicitur, neque alia ex cauſſa conſtrictio ſeu ligatura arteriæ ad ſufflaminandum tandem motum facit, quam propterea, quia ad motum muſcularem mechanice celebrandum non ſolum liquidi nervei in muſculum per nervos influxus, ſed etiam ceu cauſſa ſocia non tamen primaria, etiam boni arterioſi ſanguinis in muſculo præſentia requiritur, quippe a quo robur ſuum & fibrarum tenſionem motus muſcularis derivat. Hoc idem adhuc dilucidius commonſtrat 2) Experimentum BELLINI cum nervo Diaphragmatico factum, quum in cane, facta caute apertione & inciſura, nervum Diaphragmaticum comprimeret, illico ſupprimebatur reſpiratio, quæ etiam nec poſtea, relaxata prorſus compreſſione, inchoabatur, donec blande digitis nervum a parte ſuperiori Diaphragma verſus demulcendo

& fricando, quaſi liquidi cujuſdam progreſſum promovere vellet, reſpirationem motumque Diaphragmatis gratiſſimo ſpectaculo reſtitui cernebat. Si itaque motus partis cujuſdam plane interceptus & ſublatus reſtitui poteſt ſola facta nervi a parte ſuperiori verſus extremitatem leni digitorum frictione, hæc frictio autem nihil innuat, præter liquidi cujuſdam in nervo, quum ſubſtitiſſet, iterum promotum fluxum; neceſſario nexu ſequitur, fluere & moveri in nervis liquidum, quod ex cerebro & cerebello, vi ſecretionis in eo factæ, (§. præced.) deveniat, & ex iis partibus per nervos circuletur. Tandem vero oculatam fidem hujus liquidi, plenariamque convictionem de ejus exiſtentia ſuppeditat 3) ſenſus & viſus, dum illud licet pauciſſimum ex trunco quodam nervi recenter abſciſſo, exprimi poteſt, ſi debito modo digitis comprimatur, tunc enim guttula quædam ſerena & pellucida nervo compreſſo adhærere obſervatur; Immo ſi Leuwenhoeckium audimus, in eo uſque ſtupenda microſcopii acie pervenit, ut incredibiliter parvas & exiles cavitates in fibrillis medullaribus nervi oculis, armatis nempe, obſervaverit: legatur ille *in Epiſt. Phyſiolog. Ep.*32. *p.*311. ubi experimenti adminiſtrationem recenſet. Tacite tranſeo alia argumenta & experimenta brevitatis & feſtinationis ergo: Quin immo, etiamſi tot palmariorum & irrefragabilium argumentorum copia nobis non ſuppeteret, vel hæc ſola argumentatio probandæ liquidi nervei exiſtentiæ ſufficeret: Quæcunque Hypotheſis plurimis Phænomenis explicandis ſatisfacit, idque commodiſſime & feliciſſime, ea præ reliquis vera eſt & firmo ſubnixa talo: Atqui Hypotheſis de fluidi nervei in medullaribus cerebri & cerebelli tubulis ſecretione, ejuſdem per nervos motu inteſtino æque ac progreſſivo plurimis phænomenis explicandis &c.

§. XXXIX.

Quoniam autem infra motuum vitalium (§.33.), quo pacto liquidi nervei per nervos ex cerebello oriundos influxu peragantur, quum motibus voluntariis (§. 33.) deſtinatæ partes nervos tantum ex cerebro accipiant, explicanda eſt: Hinc, ut deducere reliqua mox adducenda eo expeditius detur, hac occaſione, qua de cerebro, eoque quod in illo ſecernitur liquido ſubtiliſſimo tracto, non omittere decet demonſtrare & oſtendere, diſtinctis omnino & diverſiſſimis functionibus tum cerebrum tum cerebellum inſervire atque deſtinari; Cerebrum ſc. ſenſibus & motibus voluntariis peragendis, vel brevius & accuratius omnibus functionibus animalibus, Cerebellum, motibus vitæ conſervandæ neceſſariis (§. 12.) nec ab imperio voluntatis pendentibus; (§. 33.) & utramlibet partem ita res ſuas agere, ut ſe mutuo & proxime non adjuvent. Prius facile colligit, quicunque has partes prout in hominibus & brutis ſe habent, comparat: Etenim cerebrum ex. gr. in bove etiamſi maximo, longe minus tamen quam in homine, & aliter etiam, & magis etiam adhuc alia ratione in aliis animalibus ſtructum; quum contra cerebelli conformatio eadem fere ſit, & major moles in animalibus reſpectu cerebri. Quod gerunt & adminiſtrant utrumque patet & ſolide probatur, quando 1.) læſo graviter cerebro, omnium partium actio voluntaria, omnes ſenſus, interni æque ac externi deſinunt; cordis vero, pulmonum, arteriarum & reliqui vitales motus, animæ imperio non obſequentes, pergunt; 2) cerebello autem graviter læſo vel diſſecto, quamvis cerebro & medulla oblongata integris, ſtatim cum cordis & pulmonum motu ſufflaminato, vita perit: Namque adeo ſi motus vitales interrumpuntur, neque arteriæ moventur; exin quoque motus ille conſtrictorius & dilatatorius cerebri (§.36.), in infantibus circa fontanellam percipiendus, & a pulſu tam infiniti numeri arteriarum in cerebro proveniens (§. 36. & 37. num. 4.) ceſſat, iſta vero ſyſtaltica & diaſtaltica cerebri commotio, quum unica cauſſa ſit, ut liquidum nerveum cerebri in nervos ſemper eodem turgidos urgeatur, ſicuti ad ſenſuum omnium activitatem neceſſe eſt, hinc remittente cordis & arteriarum motu, ſimul & ſenſus omnes ſenſus fatiſcunt euntque perditum, quod ſuo ipſius exemplo Malpighium fuiſſe expertum, refert Archiater Bergerus, dum ita graviter hac de re *Lib. de Nat. Human.* pronunciat: Huc enim imprimis facit perpetua vegetaque cordis pulſatio, qua neceſſaria ad ſecretionem, derivationemque humorum, filo non interrupto, per omnes corporis, & ipſos cerebri ac nervorum ductus, preſſio conſtat ſibi, vigetque, ita, ut feriante tantiſper cordis pulſu, mox ita quoque ſucci nervoſi progreſſio & tranſitus, atque adeu ſenſio nervorum, & hinc pendentes operationes ſerientur. Quemadmodum in ſe ipſo expertus eſt Malpighius, intermittente arteriarum pulſu, eadem temporis differentia, oculus momentanea quaſi eccliſpi tentari, ac ſi cilium tunc collabatur, & multiplici ſuccedente pulſus intermiſſione, corpus ruere, ſenſu motuque oppreſſis. Hæc, experimentum a Willisio in canis vivi capite inſtitutum extra dubium plane ponit, ut adeo certum atque evictum ſatis eſſe exiſtimem, motus viſcerum ab animæ voluntate alienas eique non obſequentes à cerebello dependere, ſicut actiones voluntariæ per nervos e cerebro ablegatos, dirigantur omnino. Immo Willisius omnem differentiam, quam habent voluntarii ac involuntarii ſive ſpontanei motus (§. 33.) circa nervorum principia & egreſſum vel ex cerebro vel cerebello penitius perveſtigavit. Quodſi enim egreſſum nervorum extra calvariam ſpectemus, nervus intercoſtalis cum vago e cerebello potiſſimum oriri, reliqui vero e cerebro, admixtis tamen ſemper quibuſdam ex cerebello tubulis, prodire, perquam certum eſt.

§. XL.

Probatum hactenus, dari fluidum nerveum, idque per nervos tam cerebri quam cerebelli in diverſos tamen diſtinctiſſimoſque uſus circulari: Nunc hoc ipſo fluido ejuſque in nervos influxu vim & actiones muſculares confici, demonſtrandum erit, ut, quo pacto motus in omnibus viſceribus involuntarius Vitalis, motus perpetuus ſit ac continuus, i. e. talis, cujus principium movens poſtquam actuavit, d. indeque in quietem receſſit, per hunc ipſum, quem produxit, motum, ſe reſtituere, & hunc ſibi ſemper ſimilem motum iiſdem viribus ſine nova accedente externa potentia movente continuare poſſit, (§. 32.) intelligatur infra (§. 48-50. coll. cum §. 36.)

§. XLI.

Quicunque omnia in motu muſculari occurrentia phænomena ſedulo colligit, & æqua rationis trutina perpendit, illi ex iis ſolida diductione inferre licebit, 1) muſculi cujuſvis fibras ad contractionem ſtructura etiam ſua determinatas eſſe, & ad eam ſemper tendere, 2) ut tamen ſatis valide & determinato modo muſculus agat, aliam externam cauſſam ad hanc inſitam ad ſe contrahendum nitentiam accedere debere, 3) hanc momento citius vim ſuam exercere in parte quavis minima muſculi, & quidem accuratiſſime determinata ratione, 4) hanc vim eadem celeritate, qua in eum derivatur, regredi inde, & alforſum migrare poſſe; quare 5) hæc vis non ab alia cauſſa produci

produci in muſculo poteſt, quam fluido corpore tenuiſſimo, mobiliſſimo i. e. nervorum fluido: Quo minus autem ullum dubium relinquatur, quin hoc liquidum nerveum; quod tamen diſtincta ratione a cerebro & cerebello in muſculos derivari vidimus, (§. 39.) vera & præcipua cauſſa omnium actionis muſculorum ſit: penitus demum hanc rem explanat, quod, cum diſtincto hoc commercio, quod muſculos per nervos cum cerebro & cerebello intercedit, ſublato, nervo etiamſi integro, actiones muſculorum voluntariæ & vitales ſubito ceſſent (§. 38. n. 1.).

§. XLII.

Demonſtravit ingenioſiſſimus BORELLUS per integram *partem I. libri ſui de Animal. motu* ex interiori Mechanice, robur & virtutem motivam muſculorum multoties centies & millies ſuperare pondus oſſium & articulorum ſublevatorum. Quantum vero ad modum, validiſſimum iſtud robur exercendi, in eo quidem omnes, qui de illuſtri hoc argumento commentati ſunt, BORELLUS, COLE, HARVÆUS, LOWERUS. CROONE, BELLINUS, BAGLIVUS conveniunt, fibrarum partem carnoſam idoneam eſſe ad contrahendum & conſtringendum, & rurſus dilatandum, unde & motrices nomen illis haſit; neque inter accuratiores ambigitur, contexi muſculos ex fibris ejuſmodi longitudinalibus, quibus adhærent tranſverſales parallelæ, longitudinales ad angulos acutos interſecantes & laxius quodammodo conſtringentes, & ſpatia infinite parva juncturis diſtincta, efficientes. Fibræ longitudinales carneæ ſunt, & ruborem ſuum a ſanguine arterioſo habent, fibrillæ autem tranſverſales mere villi ſubtiliſſimi nervei ſunt, haſque LEUWENHOECKIUS contortas funis inſtar reperit, quare tanto fortius contrahi poſſint: Namque ad omnem muſculum nervi feruntur, ramos per eum minores minoreſque diſtribuentes, quorum commercio cum muſculo intercepto, ſenſus & motus in muſculo ceſſant; (§. 38. num. 1.) exporriguntur vero illi in qualibet parte vel in minima muſculi, ſicut in Phyſiologicis probatur, ſolida omnia primitus ex nervis componi, quare etiam muſculi fibrilla minima nerveæ ſubſtantiæ erit, functio vero ejus requirit, ut fluidum nerveum ubique libere per eam moveri poſſit; Diſtribuitur etiam in omnem muſculum arteria in tam exiguos ramos, ut denique in meras fibras carneas terminari videatur, proſpicit hæc muſculo ruborem & vigorem, roburque conciliat. Illos vero nervos, qui ad motus muſculares quoſcunque abeunt, duriores eſſe, reliquis ſenſationi dicatis, conſtans obſervatio edocuit: quoniam fibræ & tubuli ſinguli ſuis peculiaribus involucris & vaginulis a cerebro continuis donatæ, colligatæ & conſtrictæ ſunt, ob quam conſtrictionem & involutionem involucris denſis cum cerebro communibus, neceſſario preſſio atque elater fluidi, quod tranſit, concentratur, per mutuam fibrarum reſiſtentiam multiplicatur, & ad ſubigendas reſiſtentias infinitas & movenda pondera redditur aptiſſimus.

§. XLIII.

Hiſce jam in anteceſſum notatis, actionem muſcularem, ſive eam, quæ ex omni obſervatione vel maxime hic perpendenda atque explicanda venit, fibrarum carnearum contractionem & accurtationem, ita mihi concipio, nulla precaria Hypotheſi admiſſa: Eo ipſo momento, quo liquidum nerveum (§. 37. & 38.) per canales medullares nervorum uſque ad muſculum actioni illi idoneum, continue, uti in omnibus nervis fluens, a quacunque cauſſa determinante (§. ſeqq.) copioſius vehementiuſque in fibras minimas tranſverſales (§. præced.) irruit, eædem ſingulæ tantillum accurtantur, & fibras longitudinales carneas per ſe ad contractionem pronas (§. 41. n. 1.) contrahunt, accurtant, contorquent; hæ fibræ carneæ, quum ſanguinem arterioſum includant, (§. præced.) poſtquam per fibrillarum tranſverſalium contractionem in ſingulis ſpatiis (§. præced.) relaxantur, adeoque diametrum ampliorem acquirunt, quæ ampliata ſpatia ſanguis arterioſus expandit: hiſce ſpatiis in actione muſculi ita expanſis, fibra quæcunque longitudinalis repræſentat copiam veſicularum communicantium in extremitate connexarum. Ad imitationem hujus artificii, quod in fibris motricibus muſculorum ita latet, ejuſque penitiorem explanationem STURMIUS Machinam exſtruxit, in qua per veſicarum invicem communicantium ſolo oris flatu factam abbreviationem pondus quoddam notabile allevari, locoque moveri poteſt *vid. Colleg. ejus Curioſ. part. II. Tentamen XI. de nova qua potentia Mechanica, muſculorum actiones ſtupendas in corpore Animali egregie illuſtrante & oculis ipſis quodammodo demonſtrante.* Hæ ergo veſiculæ quomodo jam extendantur, quæſtio eſt? hic CLARISSIMUS Helvetiorum Mathematicus BERNOUILLIUS *Diſſ. de mot. muſc. Sect. V.* confluxum ſanguinis cum ſucco nervorum elaſtico adducit; JACOBUS KEILIUS autem, in ebullitionis locum e principiis NEWTONI vim attractricem ſeu niſum diſtinctum inter diverſæ magnitudinis particulas ſubſtituit: ego autem mihi hiſce non egere ad hotum explicationem videor, remque omnem de hac expanſione veſicularum, in quas fibra carnea longitudinalis per fibrillarum tranſverſalium contractionem corrugatur, ita ſimpliciter mihi concipio: dum fibrillæ tranſverſales contrahuntur tantillum per liquidi nervei influxum, fibræ carneæ longitudinales relaxantur, adeoque ſpatiola fibrarum carnearum longitudinalium, ſanguinem arterioſum continentium, amplificantur quoad Diametrum & veſiculas conſtituunt; iſte vero ipſe in his ſpatiolis ſive veſiculis incluſus ſanguis arterioſus, dum ex longo & arcto, in brevius at ſimul amplius ſpatium urgetur, eo ipſo has veſiculas cum magno motus compendio, quod Machina oſtendit STURMII, in ſphæroidalem formam expandit, eoque ipſo, quum hoc fiat in ſingulis punctis, totum Muſculum ſive omnes fibras carneas contrahit & accurtat. Jam vero ſi computes multitudinem veſicularum unam fibram conſtituentium, ac numerum harum fibrarum unum Muſculum conſtituentium, conſidereſque ſingulas fibras per ſe niſu & tendentia gaudere ad ſe adcurtandum, ponderes denique tot millies mille fibrillas tranſverſales nerveas per influxum liquidi ſingulas tantillum accurtari, & elaterem liquidi nervei propter involucra duriora nervulorum illorum eſſe ingentem, auctum & multiplicatum (§. præced.), ſimul vero etiam elaterem aeris in ſanguine arterioſo incluſi, erit tibi facile concludere, exiguam admodum potentiam requiri ad contrahendas fibras muſculares & ad producendas in nobis tot mirandas motuum variationes: Immo ſi intelligas & comprehendas Jo. BERNOULLIUM, qui in *Medit. Mathematicis de motu Muſcul.* tum curvam, ſecundum quam fibra motrix expanditur, tum rationem inter vim dilatantem & reſiſtentiam, aliaque per Demonſtrationes Algebraicas ingenioſe determinavit, quæ omnia adeo certitudine Geometrica gaudent, ut, quid iis opponi poſſit, certe neſciam; manifeſtum evadet, quam debilis requiratur ſucci prementis elaſticitas, ad immenſam & incredibilem muſculorum energiam producendam.

§. XLIV.

§. XLIV.

Quoniam itaque tam ex §o præced. reſtat, quam tractationis meæ ſeries eriam poſtulat, ut poſitive determinem, qualiſnam illa cauſſa ſit, quæ liquidum nerveum in villos muſculares tranſverſales eo præciſe momento, dum muſculus agere debet, copioſius vehementiuſque influere faciat: Hinc ea ſic confi io. In motibus voluntariis, teſte quotidiana experientia, hanc ipſam efficacem mentis voluntatem & ſtrenuum imperium primam & veram cauſſam hujus influxus copioſioris liquidi nervei ex cerebro per nervos inde oriundos (§. 39.) eſſe, jam ſupra (§. 34.) aſſerui, neque ſpecialius hæc ad ſcopum meum ſpectant. In motibus autem involuntariis ſive ſpontaneis producendis, quorum primarii ſunt vitales, utramque, quæ reſtant, paginam facientes, animæ omnem vim & efficaciam cauſſalitatemque denego, ſed vero hos motus ſpontaneos ex ſolo corporis Mechaniſmo ſive ex corporis vivi ad motum perpetuum diſpoſitione (§. 36.) per ſuarum partium naturam & connexionem neceſſario conſequentem (§. 48.) i. e. ex propulſione ſanguinis per cordis conſtrictionem mediante influxu liquidi nervei ex cerebello factam, verſus cerebelſum, cerebellique per arteriarum innumerarum, quibus cortex conſtat (§. 37. num. 4.), dilatationem, neceſſariamque inde tubulorum medullarium lenem compreſſionem progenita liquidi nervei in cor ad novam conſtrictionem propulſione atque impreſſione, (§. 36.) produci. Poſſem quidem in primis negativum momentum, ſc. motus ſpontaneos adeoque potiſſimum vitales ab anima minime produci, neque dirigi, probandum, & quæ ab iis, qui ſecus ſentiunt, argumenta objiciuntur, conſutando me diffundere, at non proxime id thema meum exegit, & ſufficienter maſculeque idem præſtitum eſt a Viro Doctiſſimo D. Borosnyai *in Diſſ. de potentia & impotentia animæ humanæ in corpus ſibi junctum organicum*; quibus id unicum tantum addo, quod nullas animæ in producendis moderandiſque motibus vitalibus & ſpontaneis in genere, eſſe vices, vel exinde manifeſtum ſit, quod 1.) quomodo illi perficiantur, plane non, niſi poſt Anatomicam inſpectionem & Phyſiologicam doctrinam hauſtam demum, intelligat quiſquam, 2.) neque ſeriam & ſtrenuam per volitionem homo eoſdem aut accelerare aut retardare queat; 3.) quia anima plane non ſibi conſcia eſt, ſe hos motus producere; ſed magis poſitivæ parti, pauxillum adhuc, ad plenam Demonſtrationem perficiundam, inhærere oportebit, motuum nempe ſpontaneorum & totius vitæ corporeæ cauſſam veram Phyſicam in ipſius corporis artificioſiſſime ſtructi Mechaniſmo motus perpetui collocandam eſſe.

§. XLV.

Sicuti veterum multis in Phænomenorum ſolutionibus ea erat ſors ac conditio, ut, dum ſufficienti Anatomica cognitione, & obſervationum ſedula collatione deſtituebantur, facile pro Junone nubem, & pro vero falſiſſimum quodvis amplecterentur: Ita in argumento de motu muſculari credere non dubitabant, quaſi motus duntaxat voluntarii, quos animales vocabant, ope fibrarum muſcularium perficerentur, ſpontaneos vero, quos naturalea dixere, abſque talibus fibris, ſolo ſpirituum quorundam naturalium, ut vocabant, ope peragi. Verum enim vero, motus omnes ſpontanei, vitales & quotquot eorum numerantur, duplicis tantum generis ſunt, ſyſtalticus nimirum & diaſtalticus, ſive conſtrictorius & dilatatorius. Ratio & experimentatio docet, omnes & ſingulos motus diaſtalticos ſeu dilatatorios non proprios eſſe canalibus, ſed dependere unice à fluidorum aliunde facto in horum cavitates impulſu ac protruſione, adeoque eſſe paſſivos; motus vero ſyſtalticos & conſtrictorios proprios eſſe partibus eoſdem producentibus, ſiquidem ex ſupra (§. 40. 43.) dictis clarum eſt, quod, ubicunque adſint fibræ muſculares, liquidique nervei influxus, ibi fieri debeat actio muſcularis, id eſt, contractio ſive accurtatio fibrarum motricium, ubi fluidum nerveum copioſius vehementiuſque in has fibras determinatur; jam vero viſus microſcopio armatus, vel etiam nudus interdum oculus fibras ejuſmodi muſculares in partibus motu ſpontaneo motis v. g. in corde, arteriis, canali inteſtinali, veſicis, ſphincterihus &c. deprehendit; ergo quid mirum motus conſtrictorios, quos ſyſtalticos Græco idiomate vocant, in iiſdem obſervari, & qui dubitabis, dum hæc ita fiunt, per vim & actionem fibrarum muſcularium, ita fieri? Quum autem diverſa & multiplex fibrarum directio ac potius neceſſario diverſas & multiplices motuum directiones producat: Hinc ubicunque circularis & ſpiralis fibrarum muſcularium eſt circumvolutio, ibi neceſſario, dum agunt & accurtantur ſingulæ fibræ, anguſtior fieri debet circulus ſeu capacitas intermedia, ejuſque diameter minui, id quod ſi in corde & arteriis contingit ſyſtoles vocatur, ſeu motus conſtrictorius, qui ſimul neceſſario efficit, ut fluida, quæ intra has cavitates coarctandas & conſtringendas tunc temporis deprehenduntur, ex hiſce cavitatibus quaquaverſum & qua patet via propellantur. Concludo autem rectiſſime, ſi omnis in genere muſculorum tam voluntariis quam ſpontaneis motibus deſtinatorum (§. 33.) motus ab influxu liquidi nervoſi & arterioſi dependet (§. 43.) hinc organorum etiam ſpontaneis motibus gaudentium actiones ab influxu horum liquidorum derivandæ ſunt, utrobique enim eadem vaſa, eadem liquida, eadem vis contractilis, & ligatis abſciſſiſque nervis & arteriis hic quoque motus perit. Utrobique vero etiam differentia intercedit, nam in muſculis voluntariis quies ſive ſtatus æquilibrii inter ſe invicem diu, donec nempe eum voluntas determinatione ſua tollat, & motus in illis excitet, perſiſtere poteſt; aſt in organis ad quamvis motionem ſpontaneam deſtinatis, perpetua quædam æquilibrii ſublatio & reſtitutio, ſive motus reciprocus & alternus, ex peculiari eorum Mechaniſmo (§. 47. & 48.), qui alterna, uti dictum dilatatione & contractione abſolvitur, viget. Huc vero etiamſi elaſtica fibrarum ſtructura (§. 41. num. 1.) faciat, notum enim eſt, quod elaſtica corpora tenſa vel compreſſa ad ſtatum æquilibrii ſe reſtituere ſoleant, ut tamen fluida, quæ intra canalium parietes feruntur, & eos diſtendendo dilatandoque diaſtolen efficiunt, valide ac fortiter motu projectili ſeu progreſſivo propelli poſſint: præter elaſticam vaſorum contractilitatem influxus liquidi nervoſi & arterioſi intra tunicas canalium neceſſario requiritur (§. 43. & 47.) ut hæc conſtrictio & dilatatio perennet (§. 48.), quippe quæ cordis & arteriarum ſyſtole & diaſtole vera & adæquata ſanguinis in orbem progreſſus ſeu circulationis eſt cauſſa.

§. XLVI.

Equidem demonſtratum eſt, liquidum nerveum per ſuum ex cerebello influxum (§. 39.) in fibras muſculares (§. præced.), quæ vel in faſciculos collectæ perfectum efformant muſculum, ut in corde, vel in membranas expanſæ, muſculares conſtituunt membranas, motus ſpontaneos producere atque efficere. Quum autem hoc liquidum nerveum determinatione ſive cauſſa determinante egeat, ut tunc

præcise;

præciſe, quando opus eſt, ad ſyſtolen efficiendam (§. præced.) influat; Anima vero illud in motibus, de quibus jam unice agitur, ſpontaneis & vitalibus non determinet, quum eandem ſemel pro ſemper ab hoc titulo excluſerim (§. 44.): Hinc demum quæritur, undenam hæc fiat determinatio? Ut itaque ad finem perducam, quæ de motibus ſpontaneis & vitalibus eorumque principio movente ſeu vi motrice dicere mecum conſtitui (§. 35.) & hactenus ex parte dixi (§ 27 45.): ratione determinationis fluidi nervei ex cerebello in nervos inde oriundos adhuc opus erit explicare. Ita enim res ſe habet: Muſculi omnes totius corporis in æquilibrio ſe tenent, h. e. in eo ſtatu, ut uterque per niſum ſuum contractilem (§. 41. n. 1.) tantum ſe contrahat, donec alter alteri reſiſtat, neque elongentur, quouſque ab antagoniſta, vel ab alia quacunque cauſſa, nempe preſſione fluidorum elongari poſſunt. Fluidi etiam nervei influxus in omnes partes æquabilis eſt, & proinde nullus muſculus præ aliis ad actionem determinatur, niſi cauſſa aliqua nova accedat, quæ fluidum nerveum eo potiſſimum dirigat, determinet, proliciat (§. 41. num. 2.): quippe quam, qualis ſit in motibus ſpontaneis motum perpetuum conficientibus, nunc explicare, vel maxime requiritur.

§. XLVII.

Quilibet attentus animadvertet, jam ſupra (§. 36.) a me ſupponi; fluidum nerveum, quod adeo omni vis motricis ſive potentiæ moventis una cum ſtructura muſcularium fibrarum, munere fungitur (§. 41 - 43.) ratione determinationis (§. præced.) ſemper tunc in fibras muſculares ad actuandum influere, quotieſcunque humores vaſa diſtendunt & dilatant in diaſtole (§. 45.), poſtquam nimirum a facta in alia parte conſtrictione & preſſione, in proximas partes propelluntur & intruduntur; hinc hanc ipſam, quam aut cor aut arteriæ patiuntur dilatationem (§. 45.) eſſe cauſſam determinationis fluidi nervei, ut præcipue huc, ubi dilatatio facta eſt, copioſius vehementiuſque influat, ad eam, qua opus eſt, conſtrictionem efficiundam. Hactenus nihil quidquam adſumſi, quod non addito argumentorum robore evicerim, neque hæc ſic intacta dimittam, ſed penitius probatum ibo. Jam autem ſi fabricam arteriarum in Anatomicis adumbratam perpendimus, exploratum eſt ſtudio & induſtria Willisii, intimam tunicam arteriarum, quam ſanguis immediate tangit, eſſe nerveam, i. e. ex meris ſubtiliſſimis fibrillis nerveis contextam; alteram autem, quæ huic ſuperſternitur, plane ex fibris carneis ſeu muſcularibus conflatam, multis ſtratis fibrarum craſſam; hanc excipere vaſculoſam, ſeu arteriolis & venulis innumeris conſtantem: Nunc itaque, quodſi per ſyſtolen cordis ſanguis magna preſſione in omnes arterias propellitur, non poteſt quin ſanguis fibrillas nerveas in intima arteriarum tunica expanſas, quas immediate attingit, vi illius preſſionis agitet, extendat, vellicet, idque eo magis, quia arteriæ omnes conicæ ſunt, per quam figuram neceſſario ſequitur, quod fluidum preſſione propulſum in ſingulis punctis oppoſita directionis linea, impingat: Talis autem fibrillarum nervearum agitatio, extenſio & vellicatio influxum liquidi nervei prolicit ad producendum in muſculari tunica contractionem muſcularium fibrarum, quæ ſyſtole audit (§. 45.) uti mox probabitur. Eadem & ſimili ratione, uti cum arteriis, eſt quoque cum corde comparatum, cor enim, quo eſt ad vitam pars principalior, & verum in Corporis Humani Machina centrum motus, circa quod ejus motus omnes peraguntur, (§. 36.) eo autem ſtructuram obtinuit mirabiliorem, & copiam fibrarum longe largiſſimam denſiſſimamque. Ejus ſtructura, ſitus, connexio, ut & analogia cum helice, cujus ope ut docet Mechanica, vis debilis incredibilem reſiſtentiam ſuperare poteſt, copia ingens fibrarum muſcularium magnam illi potentiam motricem ineſſe perſuadent (§. 43.). Omnis ejus ſubſtantia mere muſculoſa eſt, cum tendine ſatis valido oſtia cordis in ejus baſi cingente & formante, in quem, fibræ, aliæ in exteriori ejus ambitu a baſi & tendine cordis ſiniſtrorſum, aliæ in interiori latere dextrorſum, flexu potiſſimum ſpirali & ſibi oppoſito, ſeſeque ſummo artificio decuſſante, deferuntur, quæ ut eo fortius cordis parietes conſtringant, in ipſo ejuſdem cono in unum eundemque nodum contorquentur. Has fibras muſculares mirifice perreptant infinitæ nerveæ fibrillæ a pari vago & intercoſtali oriundæ; quas potiſſimum in interiori ventriculorum ſuperficie abundanter eſſe expanſas neutiquam dubitandum eſt. Jam ergo ſi ſanguis, qui in auriculas ceu diverticula, dum cor erat in ſyſtole, a contractione & conſtrictione auricularum cordis, quæ eadem muſculari ſtructura gaudent, valida preſſione in utrumque ventriculum agitur, eoſdem dilatat, expandit, fibras muſculares carneas hiſque interpoſitas fibrillas tranſverſales nerveas (§. 42.) tendit, fibrillas quoque nerveas in interiori ventriculorum ſuperficie diſſeminatas preſſione ſua actuat, vellicatque, gravitate agitat, idque eo magis, quo pluribus inæqualitatibus, lacertulis ſive columnis carneis, interjectiſque ſulcis interna ventriculorum cordis ſuperficies prædita eſt, ad augenda puncta contactus, utque eo magis ſanguis agatur conquaſſeturque, & viciſſim in cordis fibras reagat prematque & vellicet, & hoc ipſo, influxum liquidi nervei ex omni ſyſtemate arterioſo in diaſtolen jam abeunte provocet; adeoque fit cordis ea conſtrictio, quæ ſanguinem in omnem corporis ambitum impellit, eaque ſoluta, fit ea relaxatio ſeu diaſtole, qua ſanguinis irruentis influxu rurſum vellicantur fibrillæ nerveæ, ad novamque contractionem in fibras muſculares cordis fluidum nerveum determinatur, ut nova ſyſtole perficiatur, eaque facta, novæ apertioni relaxentur. Hæc autem vere ita contingere, demonſtrant experimenta: ligatis vel abſciſſis enim exacte cordis nervis, motus ejus vacillat, ſatiſcit, aboletur, manetque cor in ſtatu diaſtaltico, exin ſolidum procedit ratiocinium, ſyſtolen ſeu contractionem cordis a nervis & liquidi per illos impulſi ac lati influxu dependere, concurrente ſimul ſanguinis per arterias coronarias in omnem cordis ſubſtantiam influxu, hic enim in omnibus muſculis ad actionem neceſſario adeſſe debet, (§. 42. & 43.) hinc expreſſo ex vaſis coronariis cordis inciſis ſanguine, ceſſant non ita multo poſt pulſationes ejus ſuperſtites in brutis. (§. 38. num. 1.) Ipſam vero cordis & arteriarum ſucceſſivam diaſtolen ſive expanſionem & dilatationem, indeque factam fibrillarum nervearum agitationem & vellicationem, veram cauſſam determinantem eſſe, ut liquidum nerveum copioſius vehementiuſque huc influat ex cerebello, probat 1) hiſtoria congeſtionum & inflammationum, dum nimirum ubicunque in corpore vaſa quædam per humorem ſpiſſiorem quam par eſt redditum, dilatantur, ſimul ac major huc tam fluidi nervei fit influxus in fibras nerveas, quam aliorum etiam humorum ad hanc partem major motus, quia omnia vaſa primitus conſtant ex meris nervis; attamen ejus rei, quando accidit præcipue in interioribus partibus, nullam habemus Ideam ſeu in mente repræſentationem, quippe quæ intra nos ita fiunt plane ignoramus, niſi adeo enormis ſit vaſorum dilatatio, ut rupturæ proxima ſint vaſa, adeoque triſtis illa ſenſatio oboriatur, quam dolorem vocamus,

camus, hæcque in anima ſenſatio inde oritur, quia non facile io ſingulis corporis partibus nervus reperitur, in quo non tam filamenta ſeu rubuli ex cerebri quam ex cerebelli medullari ſubſlantia colligantur (§. 39. in fioe,) ex cerebello enim ſine animæ impulſu fluidum nerveum nervis tradi ad agendum aſſerui. (§. 39. collat. c. §. 44.) Si ergo quædam congeſtio humorum & vaſorum dilatatio in aliqua corporis parte fieri poteſt, cujus homo ſibi non eſt conſcius, neque ullam ejus habet notitiam, & tamen eam juſto majorem vaſorum dilatationem ſubſequitur major & copioſior liquidi nervei ad majorem ſyſtolen perficiundam influxus, quod probat ea quæ ſæpius ſola natura medicatrice evenit talis congeſtionis diſcuſſio: hinc hic ipſe copioſior vehementiorque liquidi nervei influxus modo plane Mechanico i. e. neceſſario ſubſequitur hanc dilatatiooem; ſive quod idem eſt, hæc ipſa dilatatio cauſſa determinans eſt copioſioris liquidi nervei influxus & hinc ſubſequuturæ ſyſtoles; (§. 45.) Atqui verum prius, ergo etiam poſterius; 2.) quia intercepta diaſtole nnn plenaria ſyſtoles ſuccedit, ſed cor in ſtatu medio permanet; Vena enim cava & pulmonali ligatis, ſanguiniſque in cordis ventriculos iofluxu præcluſo, mntus ejus ceſſat, & cor manet non in ſtatu exacte ſyſtaltico, i. e. ut cava cordis exacte cooſtricta & arctata plane relinquantur, ſed in ſtatu ioter ſyſtolen & diaſtolen extremam medio; ergo ſi ſyſtole non ſequitur intercepta diaſtole & dilatatione cordis, neceſſario hæc illius cauſſa erit, eo modo, ut, quod dixi, liquidum nerveum per fibrillarum nervearum tenſionem, agitationem & vellicationem ad iofluendum copioſe & vehemenrer determinet proliciatque; idem valet de arteriis; 3) quia experimentum docet, quod nervus in animali vivo denudatus, qualitercunque vellicatus & agitatus ſimul conſtrictionem & contracturam partis producat, ad quam amandatur; Si ergo nervus utcunque agitatus & vellicatus in animali vivo conſtrictionem & motum muſcularem efficit, ad mntum muſcularem autem neceſſario influxus liquidi nervei requiritur copioſior & vehementinr, (§. 41. num. 2. & 5. it. §. 43.) hinc recte infertur, vellicationem & agitatiooem fibrillarum nervearum eſſe veram cauſſam determioantem copioſioris & vehementioris influxus liquidi nervei. Q. e. probandum. Immo ipſa febris & in genere ſpaſmi theoria, cujus duæ in genere obſervantur cauſſæ materiales, nempe vel ſanguis ſtagnans in nervoſis partibus, eaſdemque ad motus ſollicitans, vel ſubtilis, acris, mole exigua & cauſtica materia fortiores in nervis motus ingenerans, manifeſtat, omoe illud, quod nervnſas partes afficit, premit, vellicat, irritat, morus forriores, ſyſtolenque auctiorem producere, & ſi ſat valide agit, ita ut omne ſyſtema io cooſenſum rapere valeat, febrem inducere; etſi etiam hæc per ſe evidentia ſatis ſint, placet tamen adhuc tribus verbis Baglivum adducere, qui varia experimenta cum brutis inſtituens, mox nervoſas valde partes, duram matrem, medullam ſpinalem titillando & vellicando auctiores ſtatim motus ſyſtalticos, mox eaſdem partes pungendo, laceſſendo, aut ipſis ſpiritus acres, rodentes inſtillando exigua doſi, extempln io corpore aoimalis tremorem, horrorem, horripilationem, palpitationem cordis, atque ſic artificialem febrim produxit Jam vero, ſi ſola vellicatio, agitatio, lancinatio, puoctio, irritatio nervoſarum fibrillarum ſyſtolen auctiorem ceu vera cauſſa producit & efficit, etiam eadem nervorum modica & lenis agitatio, qualem irruens & preſſione propulſus ſanguis efficit tam ſua gravitate. quam aucta elaſticitate expanſioneque, quam etiam ipſis momentis mntus preſſorii & projectilis, ſyſtolen naturalem ſeu minus auctam ciet: id vero non aliter fit, quam dum hæc nervi agitatio copioſiorem liquidi nervei influxum in fibras muſculares cordis & arteriarum provocat, quippe qui neceſſarius eſt ad villorum muſcularium contractionem (§. 41. num. 2.); quodſi vero quiſpiam obgerat, hunc copioſiorem a nervi punctiooe determinatum influxum liquidi nervei, fieri ab anima per nervos cerebri poſt perceptum dolorem, illi reſpondeo, utut negari non poſſit mixtas ſemper nervis ex cerebello fibrillas eſſe ex cerebro, tamen cerebrum cum ſuis nervis inde orientibus nihil conſerre ad motus vitales, ſupra (§. 39.) probavi, & ſolum cerebellum has vices gerere per ſuas nervorum propagines; 4.) denique monendum hic eſt, ineſſe profecto ipſi materiæ motum movendique principium & potentiam agendi concreatam, quemadmodum fauſtiſſimis auſpiciis Ill. Dn. Præses, Leibnitzius aliique poſt hos Phyſici & Mathematici oculatiſſimi docuerunt, neque ulla corpora, uti antiqui putabant mere paſſiva, inertia & velut mortua ſe habere, niſi motus illis aut Archæi, aut varii generis ſpiritus dæmoneſque darent, adeoque quis negaret fluidum nerveum, quod per ſe eſt ſubtiliſſimum & mobiliſſimum, inſigni vi motrice præditum eſſe, & certos definitoſque motus producere, quotieſcunque per agitationem, preſſiooem, tenſionem nervnrum ad influxum copioſiorem determinatur. Cncipias enim tibi tubulos ſive fibrillas nerveas conſtare ex membrana ſimpliciſſima quam ipſæ fibræ ultimæ ſimplices unitæ efformarunt, fibram ſimplicem autem exſurgere ex particularum minimarum terrearum cohæſiooe beneficio glutinis alicujus & vis naturalis attractricis facta, eum in modum, ſicuti lapides murarios in muris committi videmus: ſimul ac ergo vel leviſſima tenſio, vellicatio, agitatio fibrillæ contingat, aderit ſimul etiam harum particularum motus, ergo & ſitus mutatio, his autem particulis quum contiguum ſit fluidum nerveum, hocque ſit longe mobiliſſimum; neceſſario idem, qualis in particulis nervearum fibrillarum eſt excitatus motus ſpecificus, facillime verſus cerebellum communicabitur & tranſibit, iſque motus alium motum producit, uti fit io univerſa natura, quo nimirum fluidum nerveum copioſius quam ante hanc determinationem celeriuſque a cerebello iofluit in nervos. At inquies, jam ſingularis hic ſententiam tuam premit difficultas, qui fiat ſc. ut præciſe in hos non in alios nervos nervorumve ramos fluidum nerveum influat; Certe vero, ſi quæ alia, hæc facillime expedietur difficultas, ſi cogites ſingulos nervorum tubulos diſtinctiſſimis principiis ſive locis in cerebro & cerebello terminari ſeu exoriri, ergo, ſi quis motus in fluido nerveo per vellicationem, agitatinnem & tenſionem fibrillarum nervearum factam, ad cerebellum uſque propagabitur, producet is novum motum in cerebello, & quidem præciſe in eo loco & ſpatio, ubi iſte nervus terminatur, ergo quid mirum ſi io ſolis his nervis, qui in hoc loco ſive ſpatio cerebelli vicini ſuot, iſte novus motus contingat, quo fluidum nerveum fortius celeriuſque ad actionem muſcularem influit: non poteſt non ita fieri neceſſitate plane Mechanica. Minime autem quoque in eo ungues arrodere quiſquam neceſſe habet, utrum etiam, & quomodo liquidum nerveum adeo celerrime poſt hanc a nervulorum vellicatione factam determinationem influxus, influere poſſit, ut vix comprehendibile temporis punctum inter determinationem & ipſum influxum intercedat, qui ſapienter perpendit primo ipſam fluidi nervei naturam, quam ſit mulro ultra vulgarem & rudiorem cooceptum mobiliſſimum & ſubtiliſſimum ex comparatione inſtituta cum celeritate motus in radiis luminoſis vel æthere,

immo,

immo vel in craſſo aëre, cujus motus undulatorius, qui ſonum facit, intra 21. arteriarum pulſus per integrum milliare germanicum propagatur, quo reſpectu certe illud exiguum ſpatium eſt a cerebello inde ad partem movendam, quippe in maxima diſtantia, & in excelſo corpore quatuor ulnas vix excedit, 2) quod tubuli, in quibus fluidum nerveum movetur & fluit vehiturque non ſint ſicut omnia reliqua vaſa totius corporis conici, i. e. diametrum ſuam magis magiſque quo longius procedunt, imminuentes, ſed vero cylindrici, dum nimirum ſinguli ſtupendæ minuitatis tubuli eandem diametrum, qua ex medullari cerebri aut cerebelli ſubſtantia proficiſcuntur egrediunturque, conſtanter per omnem ſuam dimenſionem progreſſumque in ultimos uſque fines retinent: quippe canales conici ejus, ſicuti ex Hydraulicis demonſtrare poſſem, indolis ſunt, ut momenta motus in ſingulis punctis imminuantur, niſi nova a tergo vis motrix ſuccedat, uti omnino contingit in arteris; in tubulis autem cylindricis eadem ſemper fluidi celeritas permanet ab uno impulſu, qui in tubulis nervorum cerebri ab anima, in nervis autem cerebelli ab hac ipſa agitatione & vellicatione tubulorum nerveorum contingit, 3) quia omnes tubuli a cerebro & cerebello inde, unde exorſi ſunt, turgent, & replentur hoc fluido, quod quia per ſe mobiliſſimum & elaſticum eſt, inque tubulis cylindricis movetur, non poteſt non omni cogitatione celerius, tam exiguum ſpatium, quale eſt inter τὸ ἐγκέφαλον & reliquas partes Corporis Humani muſculares, percurrere, motumque propagare. Jam ad ſummum evidentiæ gradum uſque perduxi, liquidum nerveum, quod vere exiſtit (§. 37. & 38.) ſicuti omnem in genere vim & actionem muſcularem per peculiarem ſtructuram muſcularium fibrarum perficit (§. 41 43.) ita ſpeciatim quod in cerebello ſecernitur, §. 39. unicam & veram cauſſam motuum omnium ſpontaneorum, vitalium imprimis eſſe, (§. 45.) a quibus rurſus naturales omnes dependent (§. 53.) & quum illud mox ſuo influxu in cor ſyſtolen cordis, mox alterna irruptione in omne totius corporis arterioſum ſyſtema ſyſtolen arteriarum vere efficiat (§. ſeq.) hinc eam ipſam diaſtolen, quæ poſt ſingulam utrimque ſyſtolen ſuccedit, & dilatationem, inſimul quoque quæ cum hac dilatatione conjuncta eſt, fibrarum nervearum tenſionem, agitationem & preſſionem, eſſe veram cauſſam determinantem fluidum nerveum, ut præciſe poſt ſingulam diaſtolen momentanee influat (§. hoc ipſo). Jam facile erit oſtendere, quomodo ex hoc alternante cordis & arteriarum motu ſyſtaltico & diaſtaltico motus perpetuus emergat (§. 32.) in Corporis Humani machina.

§. XLVIII.

Ubi vero jamjam motum perpetuum humani corporis machinæ demonſtraturus ſum, venit omnino in mentem cogitare ac reminiſci ex Mechanicis, omnem motum tria potiſſimum ſupponere, ſc. ſpatium, quod movendum corpus percurrere poſſit, deinde corpus mobile ſeu corporis movendi ad mutationem loci aptitudinem, & denique principium movens ſeu vim motricem; Quum autem ex notione vivi hominis fluere debeat motus perpetuus ſecundum titulum Diſſertationis, (vel §. 13.) hominis vero vivi primaria & characteriſtica nota in continuatione circuli ſanguinis ſita ſit (§. 12.), hinc motus iſte perpetuus humani corporis machinæ in circuitu iſto undarum purpurearum, non interrupto, ſaltim non plane ſublato, verum perdurante & bene vigente demonſtrandus erit. Ergo circa hunc peridromum ſanguinis, ex quo vera motus perpetui idea emergat, neceſſe eſt, plane eadem reperiri, quæ alias circa motum in genere obſervare licet, ſupereſt nullum prorſus dubium, & hoc loco ea quidem omnia veluti explorata ſuppono. Namque hic circulationis iter viaſque, quo pacto per omnes arterias ſanguis e corde ad omnia puncta peripheriamque corporis, & ex his rurſus ad dextrum cordis ventriculum migret & moveatur, ex hoc dextro corde omnis ſanguis venoſus per arteriam pulmonalem in pulmonales ducatur, & ex his redux ſiniſtro cordi per venam pulmonalem infundatur, unde rurſus in omnes arterias projicitur, per venas iterum ad viciniam cordis, ſaccos LOWERIANOS, auriculas, ipſos cordis ventriculos revehendus, ceu rem ſatis notam, certam & indubiam ſuppono, quæ nullam controverſiam ſover, nec probatione inter Medicos eget, poſt immortalis gloriæ HARVÆUM. Suppono enim hic ubique ſecundo ſtatum ſanguinis ſecundum naturam, ſanum, i. e. in quo ſanguis aptiſſimus ad motum exiſtit, dum nimirum eſt, uti eſſe debet, definite elaſticus, quia nulla ſyſtoles, quæ cauſſa eſt motus ſanguinis per ſupra dicta (§. 45.), datur ſine prævia diaſtole, hæc vero ab influente ſanguine ejuſque vi expanſiva pendet; (§. 47.) deinde debite fluidus, quia in exigui admodum Diametri tubulos (§. 29.) penetrare tenetur rubicundus latex; porro ſat gravis, ut, dum valide conſtrictione vaſorum premitur in alias cavitates, per impetum a gravitate ortum harum fibrillas nerveas premat rite, vellicet, agitetque, (§. 47.) denique ut ſufficienti quantitate præſens ſit cruor, quia ejus motus progreſſivus per canales definito quodam ſpatio præditos, ſuccedit, ut adeo æquilibrium inter ſolida & fluida conſervetur. His præſuppoſitis, ponamus jam, humores omnes per ſua vaſa æquabiliter diſtributos & cor cum arteriis in ſtatu medio, ut neque nimis contrahantur, neque diſtendantur, nec agant. Ponamus immo, motus omnes ſolidorum ac fluidorum corporis h. e. vitam ipſam ceſſare, ita tamen, ut Machina hæc (§. 31. & 36.) de cetero quoad omnes ſuas partes integra adhuc ſit & motui aptiſſima, & quæritur: quomodo & unde in motum deducatur? Jam vero vel ſexcentæ cauſſæ & totidem modi præſto ſunt, quibus humorum circulus & cum eo vita revocari ad priſtinum ſtatum poſſit. Dabo unicum caſum, quem etiam vere videmus contingere non ſolum in muſcis, hirundinibus, aliiſque animalibus, ſed vero in ipſo quoque homine, exceſſivo frigore fere emortuo, ponamus calorem externum novum corpori ita deſtituto accidere, neceſſario hinc humores in vaſis natura ſuâ turgere incipient, tum horum vaſa diſtendent, fibrillas tenuiſſimas nerveas agitabunt (§. præced.), influxum fluidi nervei ex cerebello (§. 39.) huc prolicient, & eo ipſo ad actuandum fibras muſculares determinabunt;) §. 43. & 47.) erit adeo æquilibrium in corpore ſublatum, arteriæ ſanguinem propellent, progredietur hic per venas, ſaccos LOWERIANOS, auriculas & ad ipſum cor; ſanguinis itaque in corde copia major facta ſimili ratione hoc diſtendit ulterius (§. præced.), & reliquos effectus producet nempe ſublata cauſſa, quæ arteriarum contractionem promoverat, (dum ſc. ſanguinis aliqua portin jam in dilatum cor ſeceſſit, ut adeo arteriæ nnn amplius turgeant dilatenturque, ſed ad ſtatum medium, in quo ſupra erant, poſt peractam ſyſtolen, redierint) actio earum ceſſat & in quiete ſunt, hinc quæ antea in arterias ad actuationem muſcularem influebat liquidi nervei vis & copia jam omnis in cor derivatur per hanc ipſam dilatationem & diſtenſionem quam patitur, (§. præced.) hoc adeoque per ſtructuram ſuam muſcularem (§. 45.) contrahitur, & ſanguis in arterias non amplius contractas propellitur, has diſtendit magis, vim fluidi nervei huc ex corde ab actione

ceſſante derivat (§. præced.): & circulum eodem, quo inceperat, modo in infinitum repeteret, ſi aliæ id cauſſæ tum externæ, tum internæ permitterent.

§. XLIX.

Ex his (§. præced.) ergo irrefragabili documento manifeſtum certumque & comprobatum eſt 1) Machinam Humani Corporis Hydraulicam (§. 26-29.) vere tam affabre eſſe conſtructam, ut motus conſtrictorii & dilatatorii ventriculorum cordis & arteriarum mechanica neceſſitate ſint achroni, uti etiam ventriculorum & auricularum; at vero ſyſtoles & diaſtoles auricularum & arteriarum ſynchronæ; porro ut cordis & arteriarum ſyſtole & diaſtole vera & adæquata circuli ſanguinis cauſſa ſit, in quo quippe verus motus perpetuus Machinæ Corporis humani conſiſtere debet, vi dictorum (§. præced.); circulus ſanguinis vero quum omnium reliquarum in corpore functionum ſpontanearum, naturalium nimirum ſit cauſſa, quod infra probabitur, (§. 53.) hinc ſeriem cauſſarum in circulum abire in hac hominis Machina evictum eſt; ita prorſus, ut cordis ſyſtole diaſtolen arteriarum producat, & diaſtoles arteriarum rurſus provocet earum ſyſtolen, quæ poſtea rurſus cauſſa diaſtoles cordis evadit, & ſic motus fit perpetuus ac continuus (§. 32. cum 36. coll.) Ex iiſdem (§. præced. elucet 2) in eo etiam Machinam Corporis Humani cum vera perpetui mobilis idea congruere, ut impulſu egeat prius, quam motum ſuſcipiat (§ 5.): iſte vero impulſus contingit & incipit in generatione, quomodo autem contingat, hic diſpiciendi non locus eſt, thema enim meum tantum exigit, ut hunc motum in homine a quocunque impulſu præſentem, demonſtrem eſſe perpetuum ac continuum (§. 14. & 32.), ſicuti ſcrutaturo & inquiſituro, utrum machina aliqua mere artificialis v. g. Orfyrei ſit verum perpetuum mobile, i. e. utrum habeat motum perpetuum (§. 6.) perinde eſt, Cajus, Lælius, vel Sempronius eam Machinam mtare incipiat ſeu impulſu in motum cieat, de ſola enim motus continuatione an hæc fiat a principio movente intrinſeco, ſemet ipſum reſtituere apto, eſt ſollicitus; ſimiliter etiam ex iis (§. præced.) fluit 3), quod in motu perfecte impedita, ſine ulla alia remora, per ſe in quiete perſtet ac permaneat, donec initium motus ab impulſu externo iterum fiat, quippe quod etiam in perpetuo mobili neceſſarium requiſitum erat; (§. 5.) quia enim ſucceſſiva & reciproca cordis & arteriarum ſyſtole ac diaſtole, perennis & perpetui ſanguinis in orbem fluxus ſive circulationis, adeoque vitæ (§ 12.) cauſſa eſt (§. præced.) ipſaque ſyſtole diaſtoles, & rurſus diaſtole ſyſtoles cauſſa vera efficiens, licet non pariter proxima ſit, (§. præced.) ſequitur, quieſcente uno horum motuum, ſive in corde, ſive in arteriis, totius circuli ſanguinis & totius Machinæ Corporis Humani Hydraulicæ motum perpetuum & continuum, ipſamque vitam (§. 12.) intercipi: exemplo hæc a priori deducta a poſteriori reapſe demonſtranti ſit, quando ſupra modum ex congeſto ſanguine diſtenditur auricula dextra, v. g. propter aërem nimis rarefactum, ut fit in vacuo, vel calidiſſimo aëre; ſyſtole ejus langueſcit, vel plane perit, unde Syncope; item quando ex vehementiori animi adfectu, vel ex dato veneno, tanta ſæpius fit ſyſtematis nervoſi, quin & cordis conſtrictio, ut ejus expanſio, qua recipitur ſanguis (§. præced.), plane aboleatur. Quia vero novo iterum facto hujus motus in tempore impulſu, motus is perpetuus in perpetuo mobili adeoque etiam in Machina Corporis Humani reſtitui & denuo incipi poteſt, uti mox ante (hoc eodem §. nu. 2.) dictum eſt, hinc, quando cordi vel arteriis quieſcentibus, in poſteriori caſu, ubi diaſtole deficit, vel unica diaſtole jam conquieſcente Machina, redditur, totam ſanguinis maſſam in motum rurſus progreſſivum excitari & cordi atque arteriis motum adeoque vitam reſtitui poſſe experimentum probat Needham & Malpighii, quod ipſe αὐτόπτης nuper privata induſtria cum ſucceſſu inſtitui vidi, ſc. cani thorace diſciſſo & corde diu quieſcente, vere emortuo, vitam i. e. ſyſtolen atque diaſtolen cordis arteriarumque ad tempus reddi poſſe, ſi tubulus ductui thoracico vel venæ jugulari, aut cavæ immittatur & aër inflletur, quod etiam in homine mortuo factum eſſe, Brunnerus *in Tract. de glandulis duodeni*, memorabili exemplo confirmat; Ita quoque aqua ſuffocati, vel laqueo ſtrangulati, ſi mature frictionibus, venæ ſectione & immiſtione corporum in aquam calidam tractentur, ad vitam revocati ſunt, non aliam ob cauſſam, quam quod ſanguini & humoribus ad coagulationem jam proximis, fluiditas, & cordi & arteriis, facta a calore expanſione, dilatatio ſeu diaſtole reſtituitur, quam mox conſequitur ſyſtole (§. 48.), adeoque priſtinum motus perpetui ſchema (§. præced.) continuatur. In altero autem caſu, quando ſyſtoles emanſit & defecit, ſi unica ſyſtole in tempore rurſus procuratur, ſubito animantia morti proxima (§. 12.) vitam recuperant; uti adparet in animalibus campanæ in Antlia Pneumatica aëre evacuatæ incluſis, admiſſo poſtea ſucceſſive & leni modo aëre, ubi ſyſtole cordis & arteriarum denuo incipit; idem videre eſt circa animalia in aëre enormiter calido & rarefacto conſtituta, quippe qui pulmonum vaſa a nimia ſanguinis expanſione, ultra conſtrictionem diſtendit, adeoque ſyſtolen intercipit, ceſſante ſimul & ſemel totius Machinæ corporis motu; admiſſo autem aëre frigido, vel aqua adſperſa frigida, mox reſtituitur, & vita adeo redit; porro idem probant aqua ſubmerſi, in quibus ob denegatam reſpirationem ſanguinis tranſitus per pulmones intercipitur, ut ſine vita ac motu jaceant, reſtitui tamen vitæ poſſunt forti & diuturniori percuſſione pedum, vaſa & fibras ad motum novum ſyſtalticum producendum excitante; ita denique ſyncopticos forti in pedibus frictione, adſperſione aquæ frigidæ in faciem, frictone labiorum cum Sale, vel odore ſpiritus volatilis, excitari poſſe, vulgaribus experimentis conſtat. Ex his itaque omnibus enumeratis experimentis documentiſque ſole meridiano clarius elucet, & ſumma cum evidentia conficitur, hos quatuor motus, cordis nimirum ſyſtolen, arteriarum diaſtolen, arteriarum ſyſtolen & cordis diaſtolen ita eſſe inſeparabili nexu coordinatos, ut unus alterius eſſe vis motrix & cauſſa debeat, adeoque in corporis humani Machina cauſſam ſeu vim motricem motum producere, qui motus deinde ipſe novi ſimilis motus evadit cauſſa ſive vis motrix: i. e. hoc primum omni exceptione majus, & omni oblocutione gravius argumentum eſt, Machinam Corporis Humani pollere motu perpetuo (§. 32.), & adeo eſſe verum perpetuum mobile (§. 6.)

§. L.

Patet igitur alterni hujus motus, qui in corde non interrupto ordine fieri obſervatur & dies noctesque ſine unius momenti intermiſſione, & ſine delaſſatione, centum quandoque annos, unico die plus quam centies millies peragendus, durat, & a quo vita dependet, (§. 12.) cauſſa vera, naturalis, facile comprehendibilis, neque precaria ulla hypotheſi nixa, ſed potius in ipſa corporis phyſica Mechanica indole fundata, uti vel maxime id ita deducendum mihi injunxi (§. 13.), qua nihil certius, nihil evidentius. Sed cur illa perennet, nec deſtruatur, immo cur adæquata ſemper perſiſtat hæc cauſſa movens, i. e. ut

motus

motus iiſdem ſemper viribus continuari queat (§.6.) mole ſanguinis non eadem ſemper manente, rationem hanc habet. Elabitur utique fluidum nerveum ex canalibus ſuis perpetun & per diverſas vias, & tanto quidem promptius, quo motus muſculorum major, & circulus ſanguinis celerior conficitur. Eadem tamen cauſſa, quæ illud conſumit, reſtituit & reficit quoque. Redit enim pars ejus & ſine dubio plurima ad cor cum ipſo ſanguine, ſanguis quo frequentior circumagitur, tanto frequentius etiam ad cerebrum redit, tanto hic major copia fluidi nervei ſecernitur, tanto hoc plus urgetur a ſubſequente ſanguine, tanto plus urget per canales medullares præcedentem portionem ad omnes muſculares fibras, tanto major ejus copia in harum fibrillis tranſverſalibus nerveis (§.42.) ſtagnat; tanto denique majori effectui præſtando idem idoneum fit. Adeoque hoc alterum quod Machina Humani Corporis ſit perpetuum mobile ſeu polleat motu perpetuo, omnique exceptione majus conſtituit argumentum, quia in hac Machina ſyſtalticus & diaſtalticus mox cordis, mox arteriarum motus alternatim & reciproce ita perennat, ut unus alterum neceſſitate Mechanica non ſolum cauſſet & excipiat (§. 48. & 49.), ſed etiam augeat imminuatve. Ita enim frequentiori & fortiori reddita ſyſtole cordis per cerebrum & cerebellum in nimiam liquidi nervei expreſſionem agens, ut fit in adfectibus & doloribus, neceſſario accelerabitur ſanguinis per venas ad cor reditus & conſequenter ipſa quoque diaſtole augebitur: & viciſſim auctam diaſtolen per accelerationem ſanguinis venoſi ope motus voluntarii, frictionum, &c. auctior omnino excipit ſyſtole; quod niſi fieret diaſtoles eo uſque invaleſceret, donec omnem ſyſtolen, conſequenter circulum ſanguinis & hinc dependentem vitam, ſufflaminaret, uti exemplum habetur in Syncope. Quo etiam ſanguis minori copia adeſt, quo ille magis corruptus eſt, quo lennus progreditur verſus caput: eo magis contraria ratione ea omnia contingunt. Quia igitur cordis ſyſtoles arteriarum diaſtolen, arteriarum diaſtoles earundem ſyſtolen, ſyſtoles arteriarum cordis diaſtolen & diaſtoles cordis denuo ejuſdem ſyſtolen non ſolum producit (§.48. & 49.), ſed etiam, quod ita plane neceſſarium eſt, auget imminuitve (§. hoc ipſo): hinc inter hos quatuor motus, unus ſemper alterius & quartus iterum primi eſt cauſſa; Cauſſa autem cum ſemper proportionata ſit ſuo effectui, & effectus viciſſim cauſſæ, hinc hi quatuor motus, quorum ſingulus reſpectu præcedentis eſt effectus, reſpectu ſubſequentis autem vere cauſſa eſt, omnes ſibi invicem proportionati ſunt; Ex quatuor autem rebus ſibi invicem proportionatis prior ſe habet ad quartam uti ſecunda ad tertiam & vice verſa, itidem prima ad tertiam, uti ſecunda ad quartam & vice verſa: *vid.* WOLFFII *Elem. Arithmet.*: hincque uti ſe habet ſyſtoles cordis ad diaſtolen cordis, ita diaſtoles arteriarum ad ſyſtolen earundem & vice verſa, it. uti ſyſtoles cordis ad ſyſtolen arteriarum, ita diaſtoles cordis ad diaſtolen arteriarum & vice verſa; exque his principiis fluit omne illud de Pulſu judicium Medicum, quod quippe ſoli huic proportioni innititur; uti diaſtoles arteriarum ad earundem ſyſtolen, ita diaſtoles cordis ad ejuſdem ſyſtolen, ſeu ita totus circulus ſanguinis, omneſque inde pendentes functiones naturales, ſecretiones, omnium canalium motus conſtrictorius ac relaxatorius, fibrarumque oſcillatorius tonicus, conſequenter omnium partium vigor, uno verbo tota vitæ conſtitutio (§. 53.). Quodſi autem Machina hæc perpetuo motu pollens, in aliqua ſui parte, ad hunc perpetuum motum adprime neceſſaria, qualis eſt cor, arteriæ, cerebellum, & liquidi ejus in nervos influxus, tandem etiam pulmones, eo uſque deſtruitur, ut motus humorum in iis peragi amplius nequeant, tunc ſimul omnium motuum in corpore ea adeſt ceſſatio, quæ mors vocatur (§.12.), id vero tantum abeſt, ut impediat, quo minus Corporis Humani Machina verum ſit perpetuum mobile, ut potius expreſſe adjunxerim in definitione (§. 3.) donec machina deſtruitur, & (§. 5. coll. cum §. 49. num. 3.) demonſtraverim, quod requiſitum perpetui mobilis, ſc. ut in motu perfecte impeditum, ſine ulla alia remora, per ſe in quiete perſiſtet ac permaneat (§. 5.) in Corporis humani Machina, ceu perpetuo mobili Phyſico (§.10.) coincidat congruatque.

§. LI.

Manifeſtum inde eſt, quod ſupra jam poſui (§. 44.) in producendis ac dirigendis actionibus vitalibus, quibus omnis ſecundum titulum Diſſertationis cum §. 12. collatum, perpetui mobilis in homine Idea conficitur, nullas eſſe animæ partes, ſicuti abſque hujus notitia illæ ordine conſtanti peraguntur; ita auxilio prorſus non indigent, determinantur ſuis cauſſis in ipſo corpore reperiundis (§. 47.) & determinata ratione agentibus, (§. præced.) ipſæque iterum novas cauſſas producunt ac determinant, a quibus poſthæc determinantur. Et hoc admirandum & inimitabile perpetui mobilis artificium eſt, quo ſummus conditor machinas vivas præcipue humanas (§. 15.) ab omnibus humana induſtria inveniendis diſtinxit, & quod, quo pietatis prætextu rideant & cavillentur multi, mirantur, qui in ejus perquiſitione ſummam ſapientiam, ubique deprehendunt. Tantum enim abeſt ut, quicunque artificioſiſſimum hunc motus perpetui & continui Mechaniſmum in Corporis humani Machina agnoſcere obtrectant, utut vere præſentem, & hic tantillum demonſtratum, religionis aliquo prætextu tueri ſe, ſibique patrocinari poſſint, ut potius creatori gloriam laudemque detrahant & ſuſſurentur haud obſcure, dum Corpus Humanum inferioris adhuc conditionis, quam Automaton quoddam humana manu fabricatum & motibus ſuis ſpontaneis ex voluntate ſui Artificis gaudens, inſtar ſtipitis mere paſſivum & iners eſſe, niſi illi omnes & ſingulos motus ſpontaneos pariter ac voluntarios anima daret, pronunciant. Vix ac ne vix quidem Chriſtianos ita injurios eſſe in ſapientiam Summi Numinis decet, quandoquidem fruſtra & ſine ratione ſufficiente ſupremus microcoſmici hujus operis Artifex tam numeroſiſſimas peculiaris ſtructuræ partes condidiſſet, & mechanicam plane earum coagmentationem adornaſſet, ſi Machina non eſſet Corpus Humanum (§. 31.) & Mechaniſmus ſapientiſſime in eo non adminiſtraretur (§. 36. & 48.) i. e. niſi per ſuam ſtructuram propriamque ſibi vim motricem (§. 47.) functiones involuntariæ præcipue Vitales neceſſario conſequerentur (§.35.): Quem in finem obſecro! omnia illa organa & inſtrumenta, quibus extra hominem in rebus naturalibus mechanice motus fieri & explicari ſolent, in Corpore Humano adeo eleganter & nitide reperiuntur (§. 21. & 22.)? cur vaſculoſa adeoque hydraulica omnis Corporis noſtri compages ita conſtructa exiſteret, ut fluida diverſæ indolis motu circulari & inteſtino per minutiſſima vaſcula moveri poſſent (§. 26 - 29.)? quam ob cauſſam omnium & ſingularum partium mediata vel immediata communicatio, & remotiſſimarum quoque connexio ac mirifica conſenſio (§.30) obſervatur? Quare mechanicus niſus ac reniſus, actio & reactio fluidorum in ſolida, & ſolidorum in fluida per ſyſtolen & diaſtolen, immo etiam per eundem hunc ſimpliciſſimum motum totalis omnium in corpore humorum per

omnes canaliculos circuitus ita artificioſe coordinatus exiſteret (§. 48.) ? Quinimmo cur omnis vitalium motuum decurſus ita conſtitutus eſſet, ut ſanguis arterioſus, qui in arteriis reſiſtentia eſt, ſimul ac per carotides ad cerebrum delatus eſt, fluidi nervei ſecretionem, ejuſque in nervos cerebelli expreſſionem & protruſionem efficeret, adeoque nunc potentia ſeu vis motrix fieret ex ea, quæ ſanguis ante in arteriis erat, reſiſtentia? &c. (§. 36 - 50.) Niſi ut machina motu perpetuo pollens i. e. verum perpetuum mobile foret Corpus Humanum vivum, & ad perennandam vitam ſolus iſte ſapientiſſimus Mechaniſmus perpetui mobilis ſufficeret. Næ, quicunque hæc negare auſit, ille figuram tres angulos habentem non eſſe Triangulum perſuadere conabitur; Ipſa res hic contradicenti in os reclamat, omnem vitæ continuationem tanquam effectum neceſſarium cauſſarum mere Phyſicarum & Mechanicarum conſiderandam venire, ergo non a cauſſa Metaphyſica moraliter & ad fines agente, cum apertiſſima & inexcuſabili principii petitione accerſeri debere, adeoque nullo ſpirituali egere coadjutorio, ſed ſola hac ſapientiſſima perpetui mobilis lege produci. At vero, diluceſcit quoque ex hactenus dictis ſecundo, non proprie, ſi adcurate loquendum ſit, ſolum cor pro perpetuo mobili haberi poſſe: Motus enim perpetuus, uti ſatis excuſſi (§.36.ſeq.), in hac Corporis Humani machina involvit omnem illam motuum ſeriem, quibus cor conſtringitur, ſanguis ad cerebellum advehitur, in cerebello per hanc ipſam ſanguinis adpulſionem liquidi nervei portio ſecernitur, quæ poſtea in ſuccedente dilatatione cordis, ad novam conſtrictionem in cor influit. Ergo ſi ſola cordis potentia & motrix virtus volvendæ per univerſum corpus ſanguinis humorumve moli par eſt, ſolum cor etiam ſanguinem arterioſum per carotides ad cranium, conſequenterque ad cerebellum propellet, ibique novam, per ſecretionem liquidi nervei, potentiam ſeu vim motricem producet, & ita ſolum cor erit perpetuum mobile. Jam vero utut abſoluta cordis vis motrix & potentia ingens ſit, quod ex ſumma motus celeritate, & ex ſuperanda enormi reſiſtentia, quæ cordis motui objicitur, comparet; Celeritatem iſtam concitatiſſimam eſſe, jam tum concluſit Harvæus, at ipſam velocitatis menſuram inveniri ſolum optavit, quam tandem invenit & adcurate computavit Richard. Lowerus *in Tract. de corde & motu ac calore ſanguinis*, ſc. qualibet hora totam illius molem cordis ventriculos trigeſies pertranſire; Reſiſtentiam autem quod attinet, quam cor ſuperare debet ea duplex eſt, ut recte ediſſerit Borellus *part. II. cap. 5. de motu animalium* prima, ut arteriæ repleantur ſanguine ad turgentiam, quæ non eſt minor pondere 18000. librarum; ſecunda, ut ab arteriis exeat idem ſanguis a corde propulſus, quæ vis ſane debet eſſe ingens, quandoquidem ſuperandæ ſunt infinitæ reſiſtentiæ muſculorum, viſcerum, glandularum & partium omnium, per quas trajicitur ſanguis, quarum omnia vaſa, quibus conſtat, unice, & quidem arterioſa ſunt conica, i.e. in ſingulis punctis motui reſiſtentia progredientis humoris deinde longe minimæ aperturæ, porro valde intricata & tortuoſa, denique flexilia, quo fit, ut multa impetus e corde propulſi ſanguinis momenta pereant & ſuffocentur, venoſa autem plurima ſunt perpendiculariter, quoad progreſſum ſanguinis, adſcendentia, in quibus propria ſua gravitate deorſum tendit ſanguis, motuique adeo progreſſivo valde multumque reſiſtit, & verſus capillares arterias urget & gravitat, moraturque inſigniter; hæc omnia & ſingula non exigui ponderis argumenta ſi cogites, ſimul quoque perpendas, perenni & continuo nec interrupto fluxu & progreſſu ſanguinem moveri & fluere in vaſis, quod ex inciſa vena æquale & continuum profluvium teſtatur, in corde autem ſyſtolen non eſſe continuam ſed alternatim diaſtole interpellari: hinc adparet ſolum cor ejuſque vim motricem univerſam ſanguinis maſſam non volvere; quibus poſitis, palam eſt ex calculo, quo Keilius *in tentam. Med. Phyſ.* vim cordis abſolutam computavit, collato cum vaſta illa reſiſtentia, quam in unica ſolum pulſatione cor offendit vi mox ante dictorum, & quam citatus Borellus majorem librarum 135000. determinavit, & exinde demonſtravit, vim motricem abſolutam, qua cordis muſculus conſtringitur, ad totalem vim, qua ſanguis in arteriis expulſioni reſiſtit, eandem proportionem habere quam I. ad LX. ſive reſiſtentiam adgregatam ſexagecuplo eſſe majorem viribus motricibus cordis, inde, inquam, adparet, minime ſolam cordis virtutem motricem ac potentiam ſufficere ſanguini per circulum ad quævis puncta extimæ corporis peripheriæ adeoque etiam ad cerebellum non interrupto flumine deportando: adeoque ad ſyſtolen cordis neceſſario accedere debere ſyſtolen arteriarum, quæ, ut plenaria & continua circulatio vitalis cruoris peragi queat, auxiliatrices manus præbet, & indiſpenſabile coadjutorium. Ergo probatum, non in ſolo corde ſed ſimul etiam in arteriarum ſyſtole perpetuum mobile reperiri, quarum nempe duarum partium motibus ſyſtalticis, cordis nimirum & arteriarum poſitis, ponitur porro etiam ſanguinis ad cerebellum adpulſio, hinc fluidi nervei ſecretio, in nervos propulſio, cordis & arteriarum alterna diaſtoles, & per hanc determinatus fluidi nervei ad novam utrobique alternatim perficiundam ſyſtolen, influxus; quorum quippe enumeratorum motuum ſerie atque ſucceſſiva & alterna coordinatione ſola verus perpetuus motus adeoque verum perpetuum mobile in homine conſtituitur (§.36. & 48.).

§. LII.

At vero ad finem me accingere, & utut invitum, quæ adhuc multa ſuppeterent hic convenienter dicenda, reticere me cogit multarum circumſtantiarum ratio. Titulus Diſſertationis pollicebatur demonſtrationem ejus, quod in homine vivo vera perpetui mobilis delitеſcat Idea; quoniam autem vera vitæ corporeæ notio in præſentia & perduratione motus ſyſtaltici & diaſtaltici cordis pariter ac arteriarum, & reſpirationis qualiſcunque vere conſiſtit, ſaltim ſi tantillum abſint, modo ad uſum revocari utcunque poſſint (§. 12.), hinc illius meæ theſeos demonſtratio expoſcit, ut evincatur, eam quam Philoſophi rite & exacte philoſophantes mente tenent de perpetuo mobili repræſentationem ſive Ideam cum ipſa hominis vivi natura & indole Phyſica & Mechanica, quæ in cordis & arteriarum reciproco & alternante motu ſyſtaltico & diaſtaltico, ſive verbo, in circuli ſanguinis perduratione vere verſatur, uti dictum, convenire & conformem eſſe (§. 13.). Jam vero hoc ipſo nihil aliud aſſeritur, quam quod circulus ſanguinis in Corpore Humano vivo, cujus ſyſtole & diaſtole arteriarum & cordis adæquata cauſſa eſt (§. 49. num. 1.) coincidat cum definitione perpetui mobilis, quæ ita ſeſe habebat (§. 3.): quod ſit *Machina compoſita, cujus principium movens internum & ipſi Machinæ conjunctum ex natura ſua ſine diminutione virium, donec Machina deſtruitur, ita continuatur, ut perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere ſine auxilio externo poſſit.* Probatum fuit (§. 16 - 25.) Corpus Humanum eſſe *Machinam compoſitam*, & ratione ſpeciei ad quam referenda (§. 4.) eam eſſe *Hydraulicam* (§. 26-29.); porro demonſtratum fuit, hujus Machinæ hydraulicæ principium verum movens eſſe fluidum nerveum (§. 32-38.)

in

in cerebello ſecretum (§. 39.), cum peculiari Mechanica ſtructura muſculari (§. 40 45.), hoc vero fluidum ſubtiliſſimum quum in nervorum tubulis minutiſſimis vehatur cum cerebello continuis (§. 37. 38. & 39.) ex nervis autem ceu partibus elementaribus omni ſolidorum compages compoſita ſit, adparet inde *hoc principium movens eſſe internum & ipſi Machinæ conjunctum*; reliqua diſſertationis pars ad finem uſque (§. 36. 47 - 51.) plane evincit, hocce principium movens internum & ipſi Machinæ conjunctum *ex natura ſua ſine diminutione virium, donec Machina deſtruitur, ita continuari, ut perpetuo ex quiete in motum ſe reſtituere ſine auxilio externo poſſit.* Demonſtratum ergo eſt, q. e. demonſtrandum. Et demonſtratum quidem eſt a priori ex ipſius vivi hominis ſtructura & natura, ſeu Phyſica & Mechanica indole ac conſtitutione, uti id ipſemet mihi ita agendum eſſe injunxi (§. 13.). Si hæc a poſteriori magis adhuc tibi explicari vis, ut planius penitiuſque perſpiciantur hactenus deducta, exemplo a poſteriori illuſtrante id fieri neceſſe eſt, qualis erit ſequens computatio: Si potentia movens ſeu vis motrix æquipollet reſiſtentiæ, habetur æquilibrium, ergo non motus; ſi autem motus fieri debet, neceſſe eſt ut potentia movens ſuperet reſiſtentiam; Jam vero dictum eſt ſupra, (§. 51.) teſte citato Borello, reſiſtentiam, quam in unica ſolum ſyſtole cordis potentia movens ſuperandam habet, majorem eſſe librarum 135000, eamque reſiſtentiam reapſe ſuperat potentia movens, nam ſequitur ſingulam ſyſtolen alia nova ſyſtoles non interrupta ſerie, & æquilibrium ſemper tollitur in corpore: Porro, cum in una hora pulſus 5400. fiant, quando aſſumo intra 10. minuta ſecunda cor quindecies pulſare, hinc in una hora potentia motrix cordis ſuperat reſiſtentiam 729000000, & ſpatio unius diei noctiſque reſiſtentiam majorem librarum 17496000000. conſequenter in uno anno, qui 365. diebus numeratur, potentia movens ſeu vis motrix cordis æquabit libris 6661940000000; Nunc demum ſi cogites interdum ulla centum annos cor pulſare, quam innumeris vicibus multiplicari deberet hæc vis motrix cordis, & unde tandem, ſi ſemper nova accederet, omnis vis motrix deſumeretur, haberetur, ſi ad tantum numerum multiplicanda eſſet? Certe hæc ita ſunt comparata, ut ad ea reſpondere explicando nemo quiſquam poſſit, & hæc miraculi loco habere debeat, niſi cauſſam hujus rei Mechanicam, ex iis unice, quæ hactenus diximus, venari velit; ſcilicet, non ita in immenſum multiplicatur vis motrix cordis, uti omnino fieri deberet, ſi nova ſemper vis motrix ſeu potentia movens externa accederet, quotieſcunque nova ſyſtoles peragenda foret, quod quippe in hoc calculo ſuppoſitum eſt, ſive, niſi perpetuum mobile corpus humanum vivum eſſet: Jam vero demonſtratum ſufficienter eſſe corpus hominis vivi perpetuum mobile, i. e. ita comparatum, ut, vi definitionis (§. 3. & hoc ipſo) vis motrix ſe reſtituere ſemper, ſine auxilio externo, ſeu ſine nova potentia ab extra accedente, poſſit: Ergo non nova ſemper potentia accedit ab extra, ſed eadem hæc potentia movens cordis, quæ ad unam ſyſtolen ſufficit e. g. 135000. librarum, poſtquam motum produxit, per hunc ipſum motum, vi ſuperioribus §is dictorum reſtituitur: & hic denique eo redeundum, ut perpendatur, quod ſupra (§. 43.) explicavi, beneficio nimirum ſapientiſſimæ muſcularis ſtructuræ (§. 41. & 42.) fieri, ut debilis requiratur liquidi nervei preſſio & elaſticitas, ad immenſam & incredibilem muſculorum energiam producendam.

§. LIII.

Actiones & motus ſpontaneos vel vitales vel naturales eſſe dixi (§. 33.), vitales eſſe eos, qui vitam proxime & immediate conſtituunt, nempe ſyſtolen & diaſtolen cordis atque arteriarum, & thoracis contrictionem atque dilatationem, (§. 12.) in his veram perpetui mobilis ideam demonſtrandam eſſe, innui, (§. 13.) idem hac tractatione factum eſſe, quod circulum ſanguinis reſpicit, oſtendi: (§. præced.) de reſpirationis motu neceſſaria mox adferam, (§. ſeq.) his enim motibus efficitur, ut ſanguinis non interruptus fiat circuitus, quo ipſo omnis corruptio a corpore in ſe putreſcibili arcetur, & alii uſus præſtantur, qui non incommode vulgo ſub titulo effectuum circulationis comprehenduntur, iique ſunt, quos alias etiam actiones ſeu motus naturales adpellant (§. 33.) i. e. quæ partes tam ſolidas quam fluidas augeſcere & reparari faciunt, & inutilia eliminant. Jam itaque quum circulus ſanguinis motus perpetuus ſit (§. præced.), in quo quippe actiones vitales conſiſtunt (§. 12.), hinc omnes reliquas actiones ſpontaneas, naturales nimirum, quippe quas omnes a circulo ſanguinis dependere, nemo vel leviter in Phyſiologia verſatus ignorat, itidem circulo ſuo continuo & perpetuo naturaliter & ſine ulla animæ attentione vel directione decurrere ac peragi, quis non videt? Si liquor arterioſus a corde, & nerveus a cerebello in omnes partes motibus ſpontaneis dicatis ſecundum naturam influit, earum tunc tonus, motus & functio uniuſcujuſque Mechaniſmo appropriata præſto ſunt, ac univerſum negotium vitale perdurat. Porro a circulo ſanguinis ad omnes partes, a diverſa tubulorum ſecretoriorum diametro, diverſæ amplitudinis lateralibus canalibus, ſitu organi colatorii, illius remotione a corde majori minorive, vaſorum directione, &c. omnem ſecretionum & nutritionis pendere Oeconomiam, palam eſt: Secretiones autem, quotquot earum ſunt, omnes in duplicem uſum in corpore inſtitui cernuntur, vel ut ſegregentur ea, quæ ceu inutilia corpori ſalvo & incolumi manſuro excernenda ſunt & foras eliminanda, vel ut in ſingulares peculiareſque uſus varii a ſanguine arterioſo humores diſgregentur. Ita in ventriculo & inteſtinorum canali virtute ſucci ſalivalis & gaſtrici reſolutoria & acceſſu bilis & pancreatici laticis in duodeno alimenta diſſolvuntur, utilis & chyloſus ſuccus ex iiſdem extrahitur, & poſtea per tunicæ villoſæ expanſa oſcula & poros ſecernitur, & a venis lacteis hauſtus, per varios anfractus in via attenuatus, tandem ad ſuum receptaculum tanquam ad commune promptuarium defertur; unde longo per thoracem ductu ad uſque venam ſubclaviam delatus, ſuum denique ſanguineæ maſſæ vectigal perſolvit, ſeque cum ea miſcet, ut nimirum ſuccedente per chylum nutritione, id impetraretur, quod in nulla alia Machina artificiali facile impetrabitur, nimirum ut in ſingulis punctis hujus Machinæ perpetuo mobilis animalis tantum materiæ adponeretur, quantum per motum continuum & exinde inevitabilem attritum abraſum conſumtumque fuit, idque Mechanica hac ipſa, quæ deſtrui, ſanguinis preſſione, & ſegregatarum particularum, ex quibus nutritius corporis ſuccus conſtituitur, incuneatione, contactuque mutuo & immediato omnium ſuperficiecularum cum partibus nutriendis, vel etiam augendis; ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ tenuiſſimum & mobiliſſimum fluidum (§. 37. & 38.) ad motum & ſenſum præſtandum a ſanguine arterioſo ſequeſtratur; in teſtium virilium canaliculoſa ſtructura liquor ſeminalis ad corporis propagationem, ſecedit; In mammis lac pro nutritione infantum a ſanguine ſegre-

gatur; tenuiſſimum activum & fermentativum liquidum in glandulis ſalivalibus & in pancreate, pro intima alimentorum diſſolutione elaboratur; ſerum ſalino-ſulphureum, viſcidum, quod bilis nomine venit, in hepatis penicilli pilorum inſtar tubuloſo viſcere ab advecto per venam portæ ſanguine ſecernitur ad pleniorem um chyli elaborationem, quam citatiorem ſecum alvinarum per ſedes expurgationem; ſerum ſuperfluum ſalſum, craſſum, per renes tubuloſos; ſubtilius vero & aquoſum ſalſo-ſulphureum recrementum per tranſpirationem & cutis porulos ac ſecernicula, quorum ſecundum Leuwenhoeckii, Craanii aliorumque curioſum calculum, totum Corporis noſtri integumentum plus, quam viginti millia habet, & quorum in ſpatiolo manus, quod arena fere tegi poteſt, quinquaginta numerari poſſunt, ſeparatur atque ejicitur; & mucoſitas denique ſuperflua per glanduloſas narium, bronchiorum, & inteſtinorum craſſorum tunicas utiliſſime ſequeſtratur & foras ejicitur, ut hiſce omnibus functionibus ſe- & excretoriis, propter perpetuum ſanguinis in orbem & continuum motum (§. præced.) hincque evenientem ad omnia organa colatoria adpulſionem, hæc ipſa ſanguinis a partibus heterogeneis pepuratio & vitæ adeo conſervatio nunquam non perennet & interitus quam diuiiſſime avertatur: unde veteres dixerunt naturam morborum medicatricem, naturam vero Hippocrates principium motus & quietis, i.e. hunc ipſum motum perpetuum ſanguinis definit. Unde apparet, animalium vitam non ſecus, ac hac ipſa Machinæ corporis eorundem ſtructura, qua gaudent, & eo motuum Mechaniſmo, ex quo motus perpetuus emergit, ſeu qui ad perpetuum mobile requiritur, quem etiam vere animalibus ineſſe, per omnem Diſſertationem demonſtravi, produci potuiſſe, ſi ſimul cogites, Deum ex pluribus mundis poſſibilibus pulcherrimum & perfectiſſimum creaſſe, per infinitam ſuam, qua pollet, ſapientiam & potentiam, eſſe credendum. Hæc enim ipſa, quam animantia obtinuerunt, ſtructura, (16-29. & 40-45.) motuumque illa ipſa in iis contingentium coordinatio, ut motus perpetuus i.e. vita inde emergat (§. 36. & 48); omnibus finibus, quos Creator intendit exſequendis accommodatiſſima eſt. Quippe, iterum iterumque monſtratum eſt, a motu ſyſtaltico & diaſtaltico cordis & arteriarum, qui ſe invicem alter alterum ut cauſſa effectum producunt, (§. 50.) omnem humorum motum progreſſivum ſeu circulationem pendere, (§. 49. n. 1.) ab hac circulatione porro pendet omnium ſecretionum negotium & excretionum, (§. 53.) quibus poſterioribus quicquid ruinam corpori minatur ſeu ſtruit, extra corpus eliminatur, inter ſecretiones autem præcipue illæ notabiles ſunt, quibus ad nutritionem adeoque ad digeſtionem ciborum egemus, qua nimirum, uti dictum (§. 53.) impetratur, ut in ſingulis punctis, ubi per motus continuos perpetuoſque particulæ attritu abraſæ fuerunt, novæ adponantur, quod in nulla artificiali machina haberi poteſt; principalis autem & primaria inter ſecretiones eſt, quæ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ celebratur, (§. 37.) in cerebello quidem ad virium motricium, quæ ad ſupra dictos ſyſtalticos cordis & arteriarum motus impenduntur, novam reſtitutionem & inſtaurationem, (§. 39. ſeqq.) in cerebro autem ad omnium Senſuum ſeu actionum animalium, quibus univerſum cognoſcimus, & cum anima noſtra correſpondentes motus edimus & recipimus, vigorem & exercitium, quo deinde fit ut moralibus actionibus variis pares ſimus & ſufficientes, rationales homines. Jam perpetui mobilis idea in motibus primo quidem vitalibus, deinde naturalibus oſtenſa fuit, quod utrumque motuum genus reſpectu & ex relatione ad motus voluntarios, involuntarium ſeu ſpontaneum dictum eſt (§. 33.). At vero de tertio motuum genere, qui mixti vocantur, & quos ſola reſpiratio conficit, ſupra promiſi, me aliqua de iis addirurum oſtenſurumque, quouſque thoracis reciproca dilatatio & conſtrictio ad motum perpetuum Machinæ Corporis Humani pertineat, eo magis, quia reſpirationem ſupra ad notionem hominis vivi adjunxi (§. 12.) Ergo ſtandum promiſſis.

§. LIV.

Hominis vivi Ideam enim non ſolum in cordis & arteriarum motu conſiſtere dixi, adeoque in circulo ſanguinis, ſed etiam in reſpirationis perduratione (§. 12.); de circulari ſanguinis motu probavi, quod conformis ſit Perpetui Mobilis Ideæ; (§. 52.) Reſtat, ut de motu reſpirationis evincam, eum eſſe perpetuum & continuum; i. e. ejus principium movens ita eſſe coordinatum, ut ſemet ipſum ſemper reſtituere & determinare poſſit ſine nova potentia accedente externa e. g. ab anima (§. 6.) Supereſt itaque adhuc ultimum motuum genus, quos mixtos (§. 33.) ſalutavi, quorſum ſola reſpiratio, ſeu aëris, qui nos ambit, intra pulmones receptio & ſucceſſiva emiſſio pertinet. Namque poſitus valvularum & ipſa ligatura vaſorum cordis evincit, omnem in adulto homine ſanguinem e dextro ventriculo per pulmones ad ſiniſtrum tranſire, qui deinde in totum corpus diſpenſatur; quum vero is per pulmonum vaſa complicata & collapſa pertranſire nequeat, quod circulatio in fœtu demonſtrat, hinc opus eſt, ut hi expandantur, quod fit mediante reſpiratione: Adeoque quoniam vitalis ſanguinis circuitus, in quo Perpetui Mobilis ideam recubare demonſtratum eſt (§. 52.) fieri nequeat, niſi pateat per pulmones ſanguini iter rediturſque, hinc eo uſque reſpiratio ad motus vitales & motum Machinæ Corporis Humani perpetuum pertinet, quod circulus ſanguinis major, qui per totum corpus contingit, intercipitur ſufflaminaturque, niſi circulus minor, uti ajunt, per arteriam pulmonalem retro in venam ejuſdem nominis, pateat, vigeat in adultis. Quod autem reſpiratio partim ad voluntarios, partim ad ſpontaneos motus pertineat, (§. 33.) nulla alia ratio eſt, quam quia aliqui muſculorum in- & expirationem producentium ſubjecti ſint voluntatis determinationi, alii ſecus. Hinc illa ſaltim reſpiratio, quæ fit nobis non attendentibus & in ſomno, ubi voluntatis actiones ordinario ceſſant, & quæ adeo involuntaria vocari poſſet, & conſequenter ad motum Machinæ Corporis Humani perpetuum etiam pertinet, (§. 12. & 35.) hoc loco pauciſſimis adhuc explicanda eſt. Inſtrumenta, quibus reſpiratio ſine voluntatis imperio & determinatione, reciproco & non interrupto ordine in ſanis, vivis peragitur, præcipua ſunt, in inſpiratione duo quibus diaphragma conſtat muſculi, dein ſubclavius & intercoſtales; in exſpiratione, muſculi, abdominis, rectus, oblique adſcendens, tranſverſus, pyramidalis, & ipſa ſegmenta cartilaginea coſtarum, quæ actione muſculorum intercoſtalium e ſitu ſuo dimota, ea ceſſante, vi ſua elaſtica valide ſe reſtituunt. Diaphragma nervos à vertebralibus colli magnos, & minores ramos ab intercoſtalibus & pari vago; ab utriſque poſterioribus pulmones; intercoſtales muſculi a dorſalibus, & muſculi abdominis ab his & lumbaribus accipiunt. Quibus quomodo harum partium motus, mente nihil determinante, determinari poſſit, & quæ continui & perpetui conſtantiſque illarũ partium motus ratio ſit, ex ſupra hinc inde dictis intelligitur, (§. 39.) nẽpe quod determinatio ſeu cauſſa determinans in ipſo corpore quærenda ſit. (§. 47.) Ponamus

enim

enim etiam has partes in æquilibrio ſe tenere. Agentibus igitur intercoſtalibus muſculis, ſubclavio & diaphragmate, eo derivatur fluidi nervei vis (§. 41. & 43.) inque addominis muſculis minor fit, quare eo tempore illi viſceribus abdominis a diaphragmate propulſis facile cedunt & diſtenduntur; Derivatur tamen hoc ipſo impulſu viſcerum ad hos muſculos ſanguine turgidos, adeoque actioni validæ aptos, minus agit in muſculos priores, determinatione ceſſante, abdominales contrahuntur & viſcera verſus diaphragma agunt; Hoc ipſo iterum impulſu iſto diaphragma ad contractionem determinatur, influente huc & in muſculos intercoſtales propter eorum tenſionem fluidi nervei copia, (§. 47.) dum huc muſculis ſuis binis contrahitur, deſcendit, cavitatem thoracis ampliat, quorſum etiam elevatio coſtarum per muſculos intercoſtales facit; cavitate thoracis dilatata, aër intra pulmones & pleuram incluſus, in majus ſpatium deſcendens, rarior fit, hinc externo minus reſiſtit, qui ideo preſſione ſua per aſperam arteriam irrumpit, pulmones expandit, omneſque eorum veſiculas innumeras: Inſpiratione ita peracta, ad fibras muſculares veſicularum pulmonalium, hac prævia extenſione (§. 47.) affluxus & vis liquidi nervei prolicitur, hinc contrahuntur, aërem fortiter expellunt, diaphragma ſurſum aſcendit, fibræ muſculorum abdominalium violenter extenſæ a preſſione viſcerum, eo validius poſt adfluxum copioſiorem fluidi nervei ad contractionem determinantur (§. 45.); coſtæ, earumque ſegmenta cartilaginea, ceſſante actione muſculorum intercoſtalium, ſua propria elaſticitate deorſum cedunt & in ſitum ſuum naturalem ſe reſtituunt; per contractionem muſculorum abdominalium abdominis contenta valide verſus diaphragma premuntur, ad illud allidunt, nervos ejus agitant & ad contractionem determinant; (§. 47.) & ſic porro iterum inſpiratio ſupra ulterius deducto Mechaniſmo reperitur; hanc mox excipiente exſpiratione. Adeſt vero præterea alius inſtrumentorum adparatus, voluntatis juſſibus magis obſequentium, & validiſſima vi in thoracem agentium, ſiquidem huc præcipue tres Scaleni, qui coſtas ſuperiores tres, maxime concurrente aliorum Muſculorum actione magna vi elevant & figunt, & Serrati, coſtas extrorſum moventes, & ita thoracis cavitatem augentes; maximo ſane commodo in iis caſibus, morbiſque, ubi diaphragmatis & muſculorum intercoſtalium motus a quibuſcunque cauſſis difficilis redditur. Cum hoc itaque reſpirationis motu conſpirat motus cordis, ita, ut illa celeriori vel fortiori facta, cor quoque celerius vel fortius moveatur; & hujus motum celeriorem vel fortiorem illa quoque ſequatur, ſuppreſſaque reſpiratione plane ceſſet motus cordis, conſequenter arteriarum & omnis vita: quia ſuppreſſa reſpiratione, i. e. pulmonum alterna expanſione & collapſu, præpeditur ſanguineæ maſſæ per pulmones tranſitus, intercipitur per venam pulmonalem in ſiniſtrum cor refluxus unde etiam Diaſtoles, quæ quum cauſſa determinans ſit copioſioris liquidi nervei ex cerebello in fibras cordis muſculares influxus ad novam ſyſtolen perficiundam (§. 47.) etiam ſyſtole tollitur, ſyſtoles & Diaſtoles cordis & arteriarum autem quum cauſſa adæquata ſit circuli ſanguinis (§. 49. nu. 1.), iſque vitam conſtituat (§. 12.); hinc ſublatis ſyſtole & diaſtole, tollitur vita, ſicuti vere etiam fit in ſuſpenſis vel ſtrangulatis, aut potius mere ſuffocatis, nam in prioribus, qui laqueo interimuntur, præterquam quod per ſuffiaminationem reſpirationis a compreſſione aſperæ arteriæ factam, circularis ſanguinis itus reditusque ex dextro in ſiniſtrum cor præciſus ſit, etiam in collo venarum jugularium ſtrictura, refluxum ſanguinis ex capite prævertit, unde ſtagnatio in cerebro, extravaſatio ex ultimis arteriolis in vaſa lateralia cruorem naturaliter non vehentia, hinc truculentus & bruous faciei adſpectus, vaſorum ruptura & tubulorum medullarium cerebri compreſſio, unde convulſiones.

§. LV.

Demonſtrata igitur hoc pacto eſt vera perpetui mobilis ſeu motus perpetui Idea in circulo ſanguinis (§. 52.) & reliquis ab hoc ſanguinis circulari peridromo unice pendentibus functionibus naturalibus, (§. 53.) demum etiam in reſpiratione, (§. 54.) adeoque in homine vivo, (§. 12.) ergo titulo Diſſertationis ſatisfactum eſt (§. 13.) Etiamſi autem hæc ulterius excuti poſſent, præcipue ad morborum geneſin & curationem adplicando, ubi quippe hujus ſolidæ theoriæ inſignes fructus & præclara commoda largiſſima ſegete efflorescerent; immo utut etiam occaſione hujus motus perpetui vitalis, quomodo cum eo functiones animales congruant coincidantque, & ille cum his, pluribus explanari poſſet, oſtendendo reactionem corporis in animam: Tamen hæc in aliud tempus referenda erunt, dum plura addere, inter alia, quoniam præfixos limites jam longius tranſgreſſus ſum, plane prohibeor. Sit vero Aeternum & Præpotens Numen, quod tanta ſapientia Machinas humanas conſtruxit atque efformavit, in qua cogitationibus perſcrutanda omnis quaſi effunditur & exſpirat finitus intellectus, pro præſtito mihi cœlitus auxilio per immenſurabilem durationis ſeriem collaudatum.

DISSERTATIO MEDICO-CHYMICA

DE

ACIDO VITRIOLI VINOSO.

Primùm edita anno 1732.

§. I.

PRIUSQUAM ad rem ipſam accedamus, productique noſtri indolem & naturam decenti methodo examinemus, nominalis definitio, ut conſuetudo poſtulat, præmittenda erit, quid per *Acidum Vitrioli Vinoſum* intelligamus: pro diſtinctiori vero notitia, ſpeciatim, quid per *Acidum Vitrioli*, quid per vocem *vinoſum* intelligamus, indicabimus. Intelligimus igitur per *Acidum Vitrioli* nihil aliud, quam illam vitrioli partem acidam ſeparatam a terra metallica reliquiſque adhærentibus terreis moleculis & ſuperfluo phlegmate, quæ communiter ſpiritus & olei vitriolici nomine venit, prout ex vitriolo ipſo vel alumine vel ſulphure communi, vel aliis quoque mineralibus per varias encheireſes expellitur, ex quibus utique oleum vitrioli uſu & expellendi commoditate eſt receptiſſimum: per vocem *vinoſum* vel ſecundum alios *viniſatum* non intelligimus vinum ipſum in tota ſua ſubſtantia, prout adhuc partibus tartareis ſuperflue acidis, oleoſis & aquoſis commixtum eſt; ſed indigitamus hic partem tantum ejus ſpirituoſam, quæ deſtillatione ſeparatur, & ordinario ſpiritus vini nomine venit. (*a*) Hæc ergo compoſitio, quæ ex hujus acidi Vitrioli & ſpiritus vini mixtura producitur, & quæ circa hanc compoſitionem ejuſque ulteriorem tractationem occurrunt phænomena Chymico Medica ſunt proprie objectum noſtræ Tractationis, cujus & curioſitas & dignitas ad accuratiorem ſui perveſtigationem nos tanto magis incitavit, quum non paucos Viros Celeberrimos in ea jam occupatos viderimus, quorum veſtigia legere nobis integrum erit.

§. II.

Aliis quoque titulis hæc commixtio indeque orientia producta hinc & inde ſolent denominari, minus æque vero meo quidem judicio accuratis: Sic Veteribus audit *Aqua temperata*, ſed hoc nomen etiam ſpiritibus ſalis & nitri dulcibus attribuere ſoliti fuere: CRUGNERO *in ſeinem Chymiſchen Frûbling pag.* 184. audit *Acetum principale*: Quibuſdam ſolet vocitari *ſpiritus vitrioli volatilis*: ſed dantur etiam aliæ methodi ſpiritum vitrioli volatilem producendi, abſque ſpiritus vini admixtione, per additionem ſcilicet aliorum inflammabilium, ex. gr. corporum reſinoſorum, carbonum, limaturæ Martis, Zinci, Antimonii, Mercurii & aliorum. Solet appellari quoque *Spiritus & Oleum vitrioli dulce*: verum cum & per alia remedia hæc acidi vitriolici dulcificatio ab aliis vel quæratur vel perficiatur, & noſter ſpiritus dulcedinem ſtricte ſic dictam non poſſideat, hinc nec hac denominatione compoſitionem noſtram inſignire, ſed potius ACIDUM VITRIOLI VINOSUM eam omnium convenientiſſime appellare libuit; prout & eadem ratione ſpiritum ſalis ammoniaci vinoſum appellare conſuevimus, vel ſi mavis SPIRITUM VINI VITRIOLATUM ſi a potiori quoad pondus denominatio ſumenda eſt.

§. III.

De origine hujus producti parum aut nihil fere certi proferre licebit: ſi enim inquirendum ſit tempus nativitatis & occaſio, qua ad hanc mixtionem Philo-Chymici primum pellecti fuerint; certe parum firmi & indubii quicquam, prout & de multis aliis commixtionibus & productis Chymicis, in ſcenam producere poſſumus; cum non pauca ejuſmodi propter ſecretos antiquorum Chymicorum labores altis tenebris involuta jactant. Interim quod hæc commixtio non recens inventa, ſed jam ab antiquioribus pertractata fuerit, plane profiteri cogimur: cum ſi non accuratas deſcriptiones, ſaltem pro more iſtius temporis varias ejus rei indignationes jam in LULLIO, ISAACO HOLLANDO, BAS. VALENTINO & PARACELSO, reperiamus, qui hanc mixtionem abſque dubio jam ab antiquioribus Chymicis inter alia ſic dicta arcana traditam acceperunt, ut proinde tempus nativitatis ejus determinare non queamus.

§. IV.

Hoc interim eſt certiſſimum, quod olei iſtius ex hac mixtione prodeuntis primus omnium ex libris impreſſis meminerit VALERIUS CORDUS in Libro: *de artificioſis extractionibus*, qui ipſius annotationibus in DIOSCORIDEM à GESNERO 1561. Tiguri in folio editis adjectus eſt, qui & in præfatione manuſcriptum hoc à JOH. CRATÓNE Wratiſlavia ſibi tranſmiſſum fuiſſe ultro fatetur: licet utique dubium ſit, an VALERIUS CORDUS rem ipſe unquam pertractaverit, & non potius ex MSto fideliter tranſcripſerit;

(*a*) Ex quocunque demum fermentato ſive vino ſive ejus fecibus ſive polenta deſtillatus ſit, ex quibus ſit dictus Spiritus frumenti eſt communiſſimus, dummodo non tantum ab adhærente ſuperfluo phlegmate, ſed & a fœtidiori immixto oleo ſeparatus & purificatus eſt, qui Spiritus vini rectificatiſſimi nomine inſigniri ſolet.

ſcripſerit; ex quo idem GESNERUS poſtea 1569. parti ſecundæ *Euonymi* poſt mortem ejus a WOLPHIO editi eandem deſcriptionem a verbo ad verbum inſeruit. Hunc preſſo poſtea pede licet conciſius ſequutus eſt & exſcripſit CROLLIUS, & ex hoc verboſenus BEGUINUS mutuatus eſt, quorum tamen commentatores nihil niſi altum ſuper hac re produnt ſilentium, indicio, quod hunc proceſſum nunquam examinare dignati fuerint, ſed tanquam falſum prætererint. (*b*) BOYLE etiam *de Formarum origine p. 269.* idem oleum indigitat, dum liquoris meminit, qui Spiritus prioris ſuavis & poſterioris ſulphurei conſortium reſpuit, mire ſubtilis grati & aromatici: ſed ab hoc tempore nemo fere, (prout ex typo exaratis Chymicorum, quantum mihi videre licuit, ſcriptis patet) eum accuratius perquirere & ſub incudem revocare voluit, ſi excipias ea, quæ, minus accurata licet minerva, in MICH. CRUGNERO, BECHERO, POLEMANNO, BOYLEO, KUNCKELIO, hinc inde reperiuntur, aut quæ in MStis Chymicorum inter arcana ipſorum latuerunt, quorum quidam ingentes ex hac mixtione ſibi polliciti ſunt virtutes, licet fundamento plerumque deſtituantur; donec Celeb. FR. HOFFMANNUS jam ab aliquo tempore, partim in ſuis Collegiis Chymicis manu auditorum conſcriptis, & demum in *Obſervationibus Chymicis* uberius eum ob oculos ponere ejuſque applicationem Medicam commendare decreverit, a quo tempore non paucis aliis hinc inde materiam hanc ulterioribus experimentis inquirere & deducere occaſionem præbuit, ex quibus D. TRETSCHERUM, Bar. de BAER, D. D. ZITTMANNUM, FROBENIUM (*c*), D. D. GEELHAUSEN (*d*), D. D. HENSINGIUM nominaſſe ſuffecerit: quo in ſtudio quouſque aliorum & noſtra experimenta pervenerint ſequentibus paragraphis eluceſcet. (*e*)

§. V.

Sed ut abſque ulterioribus ambagibus rem ipſam aggrediamur; VALERIUS CORDUS in ſua deſcriptione *Spiritus vini rectificatiſſimi & olei vitrioli partes anaticas commiſcet, quas per 1. vel 2. menſes digeſtioni in cineribus exponit; denuum ex cucurbita per B. M. abſtrahit 1.) Spiritum vinoſum, 2.) ex arena phlegma ſupernatans, mox per vitrum hypo-*

elepticum ſeparanda. Verum cum longinqua hæc digeſtio ad rem parum faciat, & Spiritus vini rectificatiſſimi portio anatica inſufficiens ſit ad ſaturandum oleum vitrioli, cum hac ratione multum olei vitrioli inſaturatum & in priori ſua aciditate immutatum reſtet; hinc alii tres, quatuor, vel ſex partes Spiritus vini rectificatiſſimi reſpectu olei iſtius requirunt. Ill. FR. HOFFMANNUS ſex partes Spiritus vini rectificatiſſimi aſſumit, nos mediam partem removimus quatuor partibus Spiritus vini rectificatiſſimi contenti: has quatuor partes Spiritus vini rectificatiſſimi non cucurbitæ, quippe qua ratione multum ſpiritus & olei perit, quod per juncturas penetrat (Cordi cucurbita cum alembico colliquefacta & tubulo ad latus vel melius in acumine alembici poſito, eſt utique melior, ſed non ubique haberi poteſt) ſed capaci vaſi retorto immittimus, cui per vices oleum vitrioli per infundibulum acuminatum addimus, ſub qua commixtione calor eximius exoritur & ſtrepitus exauditur, ac ſi ferrum candens aquæ immittatur, cum odore amœno, ſed pulmonibus tamen noxio; hoc per aliquot dies recipiente prius agglutinato pro intimiori commixtione ſtare permittimus, vel per 24. horas leniter digerimus, demum arenæ leviter imponimus, vel ſi mavis B. M. & ſubminiſtrato leniter igne tranſtillat 1) Spiritus fragrantis odoris & ſaporis, poſt, dimidia parte proiicita ſequitur fragrantior, ſed & magis ſulphurei odoris, & demum paulo plus phlegmaticus; prior ſpiritus pro lubitu vel ſeorſim ſervari, vel cum poſteriori miſceri poteſt: ſi vero ebullire incipit materia, leniſſimo continuato calore tranſcendit phlegma ſulphuris fumum redolens, & magis magiſque acidulum cum oleo claro ſupernatante, quod mox ab aqua ſeparandum eſt, ne oleum a phlegmate reſorbeatur vel evaneſcat, præcipue ſi ſpiritus adhuc ei multum immixtus eſſet, a quo poſtea vix recipi poteſt, & in phiola cuſtodiendum. Juvat quoque hoc tempore ſæpius, cum 1. vel 2. unciæ tranſierint, vas recipiens renovare, quo eo melius ſpiritus a ſubſequente phlegmate ſeparetur, donec oleum ipſum appareat. (*f*)

§. VI.

Neceſſum jam foret, ut principia conſtitutiva commix-

(*b*) Nullo modo hic ſilentio prætereundus eſt WILLISIUS in *Pharmac. p. m. 99.* qui ait: quod in Spiritu Vini pars Sulphurea a Spirituoſa diſtincta fuerit, hoc experimento didici: Rec. Spiritus Vitrioli acerrimi lb ß. Spiritus vini rectificati lb. j. miſce in Retorta vitrea, & deſtilla in furno arenæ, donec liquore (qui primo homogeneus videtur) avocato craſſamentum nigrum copioſum in fundo remaneat, Spiritus hic capiti mortuo reaffundatur, & duabus vel tribus cohobiis deſtillatio repetatur, demum habebis duos diſtinctos liquores immiſcibiles, videlicet unum acido-Spirituoſum inferius ſubſidentem, & alterum limpidiſſime oleoſum, ſupernatantem, qui procul dubio vini pars Sulphurea pura putaque eſt ſeparata & per ſe manens, dum pars Spirituoſa ſali acido connubit, eſtque Sulphur ſive oleum vini &c. quamvis Autor hic tam in reddenda ætiologia titubet, quam in præparatione inutilibus ambagibus involvatur, quod ex inſequentibus patebit.

(*c*) Niſi Frobenium eundem eſſe D. Tretſcherum quidam exiſtimant.

(*d*) In Diſſertat. de Arthritide.

(*e*) Commemoranda nunc utique erit accurata & cum multo judicio elaborata Diſſertatio de oleo vitrioli dulci quæ 1735. ſub præſidio Excell. D. P. Schulzii ventilata fuit, cujusque Autor D. D. PAUL. CHRIST. MULLERUS Lipſienſis non parum & operæ & judicii pro inquirendo noſtro concreto impendit, quod unuſquiſque facile perſpicere poterit.

(*f*) Enchireſes abſque quarum adhibitione omne oleum & opera in præparando hoc proceſſu perditur ſequentibus potiſſimum innituntur circumſtantiis: Vas retortum quo utaris ſit quantum fieri poteſt maxime capax, ut liquores immiſſi parvum adimpleant ſpatium; ignis adhibeatur ubique quantum fieri poteſt lentus & lenis, nec unquam nimis intendatur, (unde non incongruum eſt ignem lampadis pro fine hoc obtinendo adhibere) liquores deſtillantes ſæpiuſcule removeantur, & recens vas recipiens præponatur, ut viciſſitudo liquorum adverti poſſit, quod tanto accuratius circa finem laboris exequi expedit: Cum ad mellagineam vel oleoſam denſiorem conſiſtentiam devenerit liquor, tum neceſſum eſt accurate vas deſtillans obſervare, liquorem tranſgreſſum effundere, & ſimulac intumeſcentiam quandam in vitro conſpexeris, mox omnes ex furno carbones exime, vas retortum ex arena attolle, (unde expedit illud non profunde ſed paucæ tantum arenæ & quidem ſuperficialiter committere) alias mox omne in forma ſpumæ tranſgreditur, ut retineri non poſſit; ſi vero ſemel ita tranſiliit hæc mellago, tum irritum eſt, ſi etiam denuo cum eadem deſtillationem adornare velles, ut aliquid olei recipere poſſis, ſub hac enim confuſione tota mixtio pro hoc ſcopo turbata eſt. Spiritus prior niſi ſæpe removeatur plurimum olei imbibit, nec unquam plene redit: ſic & ignis paulo intentior dum oleum præpropere Spiritui priori inſtillat, eundem proventum ejus minuit: cum fumus albus in vaſe apparet, tum intumeſcentia non longe abeſt, ad quem proinde ſollicite attendendum eſt, ſignum ejus quoque eſt cum quædam liquoris motitatio cum ſibilo percipitur. Sub illa intumeſcentia fere omnis olei pars tranſcendit: Separatio olei a reſiduo liquore fiat quantocyus, alias ab inſequenti non parum ejus imbibitur.

commixtionis noſtræ, ſcilicet acidum vitriolicum & ſpiritum vini, quoad partes ſuas conſtitutivas & elementa dilucidaremus, ſed cum hoc alibi paſſim legatur & propoſitus Diſſertationis terminus id vetet; hinc potius circumſtantias, phænomana & alterationes proceſſus noſtri conſideraturis, occurrit primum ſtrepitus, calor, & efferveſcentia, quæ ſub commixtione utrorumque oriuntur; quorum cauſæ in intimiori actione & reactione acidi concentrati verſus principium oleoſum & phlegmaticum ſpiritus vini quærendæ ſunt: hinc potis eſt hæc commixtio vitrum diſrumpere, ſi fortiſſime claudatur. Nam ſpiritus vini nihil aliud eſt, quam oleum ſubtile vegetabile mediante ſubſtantia acida ſalina per fermentativum motum attenuata, & cum proportionato phlegmate connexa: notum autem eſt, quod oleum vitrioli cum omnibus oleis mixtum, calorem & æſtum excitet; quod oleum vitrioli, ut & caput mortuum vitrioli cum aqua combinata incaleſcant adhuc magis, quam cum ſpiritu vini; quod ſpiritus vini cum capite mortuo vitrioli ob dephlegmatum in eo contentum acidum calorem excitet: interim hæc ebullitio & calor adhuc vehementior exiſtit, ſi ſpiritus vini in oleum vitrioli demergatur: adeo enim vehementer efferveſcit atque incaleſcit, ut metus ſit diffractionis vitri & transſcenſionis materiæ, imo ſi in calore detineatur, alte ejaculatur, teſte Ill. D. D. Stahlio *de Salibus p.* 368. Proinde non ſine cauſa encheireſis iſta notanda, ut mixtio fiat placide & ſucceſſive, & oleum virrioli potius in ſpiritum vini rectificatiſſimum inſtilletur, quam vice verſa. Poſſet quoque hæc mixtio ita inſtitui, ut oleum vitrioli ſub ſui deſtillatione in præpoſitum vas recipiens ſpiritu vini repletum propellatur, ſi proportio juſte teneri poſſit, monente laudatiſſimo D. D. Stahlio; quæ methodus etiam cum ſpiritu nitri dulci procedit: quod vero ſub hac confuſione ignem concipiant, qui vaſe obturato extinguitur, prout Becheri *Phyſica* adducit & Cardilucius, id equidem cum Kunckelio utique, teſte experientia negamus. Interim ex hac diverſa commixtione dirimenda venit contradictio Kunckelii & D. D. Hærne, quorum prior, qui oleum vitrioli ſpiritui vini inſtillavit, contendit, *quod oleum vitrioli cum Spiritu vini miſceatur abſque periculo & alteratione, & tantum colore immutetur cum incaleſcentia*; poſterior, qui inverſo ordine procedit, *ebullitionem hanc adſtruit.* Conſiſtentia variatur: nam ſi oleum vitrioli pauca quantitate in Spiritum vini immittatur, miſcentur clare & pellucide; ſi vero nimium acidi vitriolici addas, tum fit magma quaſi, & conſiſtentia ſpiritus vini immutatur. Color ſi oleum vitrioli rectificatum & album aſſumatur, equidem ſic parum alteratur, niſi quod ad flavedinem incliner; ſed ſi mixturam digeſtioni exponas, magis magiſque rubeſcit, propter intimiorem oleoſæ Spiritus vini partis cum acido vitrioli unionem; olea enim omnia cum oleo vitrioli mixta, obſcure rubeum induunt colorem; hinc Kunckel *in Laboratorio p.* 707. jam attendit, *quod Spiritus vini, quo magis oleoſus ſit, tanto obſcurius rubeat cum oleo vitrioli; quod exinde major vel minor Spiritus vini oleoſitas demonſtrari poſſit, & quod Spiritus vini ſuper calcem vivam abſtractus, ſicque ſuperfluo oleo liberatus, omnium parciſſime rubeat*: Sed ſi oleum vitrioli nigrum recipias, rubedo ſtatim per totum liquorem ſeſe diffundit. Semper autem oleum vitrioli quam maxime concentratum aſſumendum eſt, quod ad minimum pennam immiſſam comburit, quin & quidam ante ſepties rectificare jubent; in qua rectificatione, ſi calor per 3. horas ultra terminum continuetur, vitrum quoad partem inferiorem porcellani colorem adſciſcit, quod phænomenon certe inſigne & conſideratu dignum eſt. (*g*) Odor qui antea in utriſque vel nullus, vel debilis erat, ſtatim a mixtione, & adhuc magis in deſtillato exoritur penetrans, ſuavis & fragrans, qui antea neutri ſeorſim inerat, ex hac mixtione generatus: hunc jam Boyle in Tr. *de origine Formarum p.* 285. advertit & admiratus eſt; *qui oleum vitrioli & ſpiritum vini anatica portione miſcet, per tres hebdomades digerit, demum Spiritum hunc fragrantem abſtrahit, ſubſequente poſtea Spiritu, magis ſulphur accenſum redolente*: hic ortum ſuum debet attenuationi & ſubtiliori commixtioni acidi cum phlogiſtica ſubtiliori Spiritus vinoſi parte. Sapor utriuſque ita alteratur, ut, qui ante ſub commixtione amœnus quidem, ſed cum aliqua conſtringente acerbitate conjunctus erat, poſt deſtillationem vix adverti queat, imo aromaticus penetrans evadat: ex quibus adeo immutatis phænomenis, utique ſenſibilis interna utrorumque immutatio non obſcure colligi poteſt. Hinc ex hac mixtione conſideratu utique digna ſunt, notabilis illa acidi hujus potentiſſimi a Spiritu vini edomatio & corroſivitatis infractio quæ a partibus oleoſis Spiritus vini perficitur, cum analogum quid in commixtione acidi vitriolici cum oleis, reſinis aliiſque inflammabilibus occurrat; hunc enim Spiritum abſque dubio indigitavit D. D. Degner *in Collectionibus Uratiſlavienſibus*, cum ait: *oleum vitrioli in copia leni igne deſtrui & converti poteſt in egregium, perquam volatilem & non corroſivum Spiritum, in Chymia & Medicina utilem.* Notabilis eſt Spiritus vini etiam rectificatiſſimi (talem enim ſemper hic requirimus; nam cum Spiritu vini adhuc phlegmatico longe minus iſta procedunt) & acidi vitrioli exaltatio, ex parte in Spiritum fragrantem; gravioris olei vitriolici volatiliſatio, utriuſque in partes phlegmaticas & terram nigram bituminoſam deſtructio: nam ſub deſtillatione poſt priorem Spiritum prodit non exigua portio manifeſte aquoſa & ultimo acidula, moderato etiam igne tranſcendens, (cum acidum vitrioli per ſe ſatis intenſum requirat.) Kunckelius *in Laborat. pag.* 704. *&* 488. jam animadvertit, *quod Spiritus vini eadem ratione, prout omnia olea, mediante oleo vitrioli in aquam & terram deſtrui poſſit, ſeu potius utraque deſtruantur*: qua intentione Cel. D. D. Stahlius, *patientem & repetitam utriuſque tractationem, deſtillationem in leni B. M. accuratam ſemper Spiritus vini ab aqua ſeparationem, partis acidæ elutriationem & debitam concentrationem, & pro intimiori commixtione utrorumque, ſub digeſtione, moram egregie commendat.* Quo ſcopo ſimul pondus ſaturationis exacte inquirendum eſt, nec minus attentam conſiderationem meretur, qua ratione ex ejuſmodi duobus compoſitis aquoſis, quæ antea ſeorſim ſub halitus forma tranſcendebant, jam combinatione ejuſmodi corpus fixum terreum bituminoſum generari potuerit; ubi Kunckelius equidem oppido hic fallitur, qui hanc terram ſoli Spiritui vini adſcribit, quum potius maxima ex parte acido vitriolico ejuſque intimiori terræ cum Excell. D. D. Stahlio adſcribendum ſit; quanquam Spiritus vini, ratione partium oleoſarum non ſit aſymbolos, quippe a quo nigredo fuliginoſa deducenda eſt, quod acidi vitrioli cum oleis deſtillatis commixtio abunde docere poteſt. Sic ergo potentiſſimum hoc acidum ratione virtutis ſuæ comburentis & conſtringentis & terræ potentialis cum principio inflammabili coit, & in craſſam ejuſmodi terram coagulatur: ſed portio mediæ volatilitatis hujus acidi cum craſſiori paulo parte inflamma-

(*g*) Hinc oleum Vitrioli ſiccum eſt omnium optimum.

inflammabili commixta & expanſa, conſtituit ſpiritum ſeu phlegma illud ſulphureum ſuffocans, quod priorem vinoſum inſequitur. Denique cauſa ſpumeſcentiæ & facillimæ tranſcenſionis partium ultimarum deſtillationis, expanſioni olei & tenacitati cohærentium partium bituminoſarum cum acidiori & graviori phlegmate commixtarum adſcribenda venit, quod deſtillatio mellis, aliorumque id genus tenacium & facile expanſibilium commonſtrat; hinc eadem ratione, ſi mixturæ noſtræ ſufficiens portio arenæ addatur, quo ſic tenacitas hæc diſcontinuetur, ſecurius deſtillatio ad finem perduci poteſt; verum cum hac ratione reſiduum ſeu Caput mortuum impurius reddatur, & ulteriori examini ſeſe ſubtrahat, hinc eam methodum non plane approbamus.

§. VII.

Sed opus nunc erit, ut, quem e noſtra compoſitione produximus Spiritum, ſecundum ipſius relationes jam propinquius examinemus; ubi ex mixtione conſtat, quod conſtetur ex ſubtiliſſima combinatione acidi vitriolici, cum oleaginoſa Spiritus vini ſubſtantia, qua utrumque non parum in ſua natura immutatur. Quod enim acidum vitrioli, licet ſub forma ſubtiliſata, hoc compoſitum intret, demonſtrat odor fragrans & ſulphureus, mira paucitas reſiſtentis acidi vitriolici, ejuſque longe volatilior, quam ante, conſtitutio: Spiritum vinoſum indicat inflammabilitas; inde prior Spiritus, more communis Spiritus vini, obſcurius flammat, poſterior ob generati magis ſulphurei commercium lucidius. Agit ergo & patitur uterque, & ex eorum actione & reactione oritur hæc nova compoſitio, quæ in certis circumſtantiis a priore multum differt: ſic ipſe Spiritus flammans videtur volatilior eſſe, quam nudus Spiritus vinoſus, prout & Spiritus ſulphuris volatilis, omnes alios Spiritus volatiles, volatilitate præcellit; annotavi tamen, ſal volatile quodammodo præcedere in deſtillatione hujus cum Spiritu noſtro commixti. Fragrantiorem longe eſſe odoratus teſtis eſt abundans, ut proinde quibuſdam *Aqua Lulliana* cenſeatur, quæ vaſe aperto fragrantia ſua viciniam implet. Quod ſi ergo Spiritus noſtri relationes ad alia corpora inquirantur, facta cum eo experimenta certiores nos reddunt, quod potentiſſimum vitrioli acidum adeo ſit larvatum, ut cum ſalibus alcalibus fixis & volatilibus abſque efferveſcentia jungatur, niſi ſub prima concuſſione parum, idque non niſi accedente diutina mora iis affricet, propter immutationem & involutionem a particulis pinguibus. Solutiones ſaturninas præcipitat paulo terreſtrius, quam Spiritus vini ſolus: Florum Cyani color cœruleus mutatur in rubrum, indicio occultæ aciditatis, qua ratione commode larvari poteſt; quamvis enim ipſe Spiritus vini in ſua ſubſtantia contineat acidum, id tamen eſt pauxillum & adeo celeriter hanc mutationem non inducit; hinc etiam Syrupi violarum colorem cœruleum commutat in rubicundum, & quod præcipuum eſt, ſolutionem mercurii ex Spiritu nitroſo præcipitat in flavum Turpethum minerale, (poſt aliquod tempus tamen iterum albeſcens,) eadem ratione, ut acidum vitrioli & alcali vitriolatum. Metalla & Mineralia ipſa præcipue compactiora, Aurum & Argentum, equidem ita crude non facile adgreditur, & a ſulphure antimonii debiliter flavo colore imbuitur: præparata vero & attenuata, citius, ex. gr. ferrum per Spiritum ſalis fumantem ſublimatum, præcipue ſi Spiritus ex ana Olei vitrioli & ſpiritus vini paratus ſit; præprimis tamen ex iis corpora bituminoſa; hinc ex ſuccino extrahit Tincturam ſatis elegantem, (*h*) nec impar deprehenditur in extrahendis ſubjectis vegetabilium & animalium, quippe corpora reſinoſa compactiora, quæ ſoli Spiritui vini alias pertinacius reſiſtunt, hunc victas dare manus coguntur, cujus rei luculentum exemplum monſtrat ſic dictum Gummi Copal, quod in calore certe totum ab eo diſſolvitur, quamvis non negem, quod poſt refrigerationem aliqua ex parte rurſus ſubſideat, & proinde egregium, certe incognitum hactenus, Vernicem conſtituit; Myrrham promte ſatis extrahit, nec in Ambra ſolvenda deſes eſt, poſſetque ad plura ejuſmodi concreta applicari, & cum eo non paucæ vegetabilium eſſentiæ præparari; niſi juſtus incideret metus, quod per hunc Spiritum vires ſpecificæ permultorum vegetabilium infringantur & invertantur. Crugnerus tamen *in Chymiſchen Frühling pag.* 184. *u.* 423. ſub Titulo *aceti principalis* eo, ad componenda ſua Elixiria utitur. Interim non diſplicet methodus quorundam, qui acidum vitrioli cum tribus partibus Spiritus vini miſcent, cui mox aromata adjiciunt, & ſic una opera Spiritum vitrioli vinoſum aromaticum tranſpellunt, ſcopo præcipue carminativo; qui vero crudiorem Spiritus vitrioli cum Spiritu vini mixturam pro ſolutionibus corporum adhibent, prout antiquiores conſuevere, crudiores etiam ſolutiones recipiunt; prout ex his Sachstus *in Ampelographia p.* 520. cum Spiritu vini vitriolato ex Calce Lunæ, Tincturam Lunæ ſpondet, ſeu potius Veneream a Juncken. *in notis ſuper Agricolam pag.* 63. ex croco vitrioli martis per Spiritum vini qui cum Spiritu vitrioli circulatus eſt, Eſſentiam Martis præparat, ſed aperte aſtringentem, ex quo fundamento etiam a quibuſdam adhibetur ad extractionem particularum martialium, quæ quibuſdam gemmis & lapidibus inhærent; ſed ſolutionem auri cum eo perficere, imo ſecundum Schroederum *in Unterſuchung etlicher Mineralien* &c. tincturas fixas volatiliſare & ſuper alembicum vehere, id equidem ita crude ab eo nec ſperari nec expectari poteſt; nec promiſſum implent, qui oleum vitrioli cum ana Tincturæ Tartari digerunt, Spiritum abſtrahunt & reſiduo auri folia pro impetranda ſolutione imponunt: interim ex Regno Animali & Vegetabili Beguinus *p.m.* 220. ex raſura Cornu Cervi per Spiritum Vitrioli cum ana Spiritus vini mixtum, parat extractum, ſed parum uſuale. Agricola *p.* 416. cum eodem verrucas equinas ſolvit pro ſpecifico, ut ait, antihyſterico. (*i*)

(*h*) Quæ Tinctura præcipue per Spiritum Naphthæ in F. F. digeſtione ſufficiente præparata in Fluore albo ad 60. gt. interne, & externe cum aqua traumatica commixta perquam commendanda eſt. Quo & reſpexiſſe videtur Excell. D. D. Henckelius hodieque ſine pari judicioſus Metallurgus, cum in Eph. Nat. Curioſ. Vol. IV. p. 316. aſſerit: Succinum in Spiritu Vini totum ſolvi poſſe auxiliante acido Vitriolico.

(*i*) Differt autem quam maxime deſtillata Spiritus vini cum oleo Vitrioli mixtio, ab eadem non deſtillata, & digeſtione tantum coadunata: delituerat ea hactenus quaſi gravi ſomno ſepulta, donec ante paucos annos ab acutiſſimo D. Christiano Democrito quaſi excitata & in ſcenam Medicam producta apparuit. Quippe qui varia cum ea feliciter inſtituit experimenta eam paſſim commendavit & communicavit. Fuit enim ille ipſe liquor, quem adducunt Autores Commercii Litterarii Normbergenſ. An. I. 1731. p. 172. cum Excell. DD. Carl. Archiater jam Danicus medicamentum hoc D. D. Goetzio tranſmiſit, ejuſque virtutes in podagra arthritide nephritide commendat. Primus vero ſecreto hactenus habitam ejus compoſitionem publico impertiit Excell. D. P. Schultze in egregia Diſſ. an dentur medicamenta quæ calculum in veſica comminuant Menſe Julio 1734. pag. 29. Hunc inſecutus eſt D. D. Hummel in curioſa Diſſ. de Arthritide

Sed ut ad Spiritum noſtrum redeamus, hic a ſalibus acidis, alcalibus, fixis, & volatilibus, item neutris, quoad ſenſum parum immutatur, ut proinde nullam fidem mereatur qui in AXTELMEYERI *Natur-Licht P. II. pag.* 168. deſcribitur proceſſus, quod ejuſmodi Spiritus Nitrum commune figere valeat, niſi forte a crudiori tranſpulſo acido vitrioli ſpecies Tartari vitriolati per inutiles ambages generetur. Præcipue tamen obſervatione dignæ ſunt mixturæ noſtri Spiritus cum ſalibus alcalinis: quod ſi enim per aliquod tempus cum iis in forma ſicca vel liquida concutiatur per aliquot dies ſeponatur & demum declinetur & deſtilletur, vel ſi placet cohobetur, omne crudum adhuc acidum reſtat cum ſale alcalino, & Spiritus purior tranſcendit odore eleganti aromatico fragranti, qui itidem non modo egregie medicamentoſus eſt, ſed & menſtruum exiſtit ulterioribus per experimenta indagationibus certe digniſſimum; de quo, ex variis cum eo factis experimentis, extractionem variegati & mutabilis ex minera Wiſmuthi parati coloris, (*k*) & ſolutionem corporis cujuſdam luminoſi, ſolutionem Fuliginis pro Eſſentia, infantibus in Epilepſia, dentitione & inquietudine proficua, nominaſſe ſufficiat; præcipue cum Celebr. D. D. GEELHAUSEN *in Commercio liter.* ſpecialem de hoc exercitationem promittat, quam omnes Philo-Chymici mecum avide exſpectant: ad eundem ſcopum collimat D. D. KUCHEL *in Diſſ. de Spiritibus anodynis* ſub Præſidio Cel. D. D. TEICHMEYERI habita, qui libram unam hujus Spiritus ſuper duabus unciis calcis vivæ rectificare docet. Differt autem ſi pauciori proportione Sal Tartari cum oleo vitrioli & Spiritu vini commiſcetur, deſtillans exinde Spiritus magis acidulus aquæ inſtillatus, vini quodammodo ſaporem ei conciliat. Sed cum Spiritu urinoſo ſi commiſceatur Spiritus noſter, tum ſal volatile eodem modo ac a puro Spiritu vini præcipitatur, nec in ſubſequente deſtillatione ullum veſtigium ammoniaci ſecreti monſtrat, quale alias ejus cum acido vitriolico quocunque modo facta combinatio ſiſtere ſolet, unde notabilem ejus hoc modo inverſionem & ſubtiliſationem recte concludere nobis licet.

§. VIII.

Vires medicas Spiritus noſtri ſi reſpiciamus, eæ a primitivis ſuis & præcipue ab acido vitriolico multum diſcrepant; fruſtra enim effectum refrigeratorium & coagulatorium ſanguinis hic quæras, cum potius tam per ſe, quam ſi proprio oleo exaltatus ſit, is anodynus, tonicus, carminativus, antiſpaſmodicus, reſolvens, imo ardorem ſanguinis augens deprehendatur; laudatur proinde ab his, culpatur ab illis: nos media incedentes via, neque promiſcuum abuſum approbamus, nec verum & limitatum uſum rejicimus. Securiorem tamen judicamus eum, qui ſuper alcali rectificatus eſt; nam ratione virtutis anodynæ & antiſpaſmodicæ cum fructu uſurpari poteſt ad 20-30. gtt. infantibus ad 6. gtt. in doloribus ſpaſticis, doloribus calculi, vigiliis, convulſionibus & in Epilepſia præſertim infantum a dentitione, a ſpaſmo abdominis & inteſtinorum, præmiſſo præcipue clyſtere, item in cardialgia & doloribus ſtomachi. Ratione virtutis carminativæ prodeſt in flatulentiis, egregius eſt ad ructus, quos eximie pellit, ad vomitum & nauſeam, quæ ſedat. Nocet magis indiſtincto uſu in acutis, dum ardorem auget, in febribus ardentibus &c. Dubiæ ſunt quædam, quæ de eo prædicantur, vires, imo ſæpe fallaces, ut ROSENCREUZER *in Aſtronomia pag.* 101. qui in Mania commendat; nec ita crude aſſumendus eſt CH. LANGIUS, qui affirmat, quod Spiritus vitriolicus Spiritui vini conjunctus, ſtomachum & viſcera radicali refectione beet: aliis calculum præſervare dicitur; nec promiſcuus ejus in Epilepſia uſus operæ pretium facit, licet ROSENCREUZER *p.* 96. CARDILUCIUS *in Crollium p.* 487. & 492. eum pro hoc ſcopo indiſtincte commendent. Quod ſi vero cum aliis appropriatis commode miſceatur, in quibuſdam circumſtantiis non ſine fructu poteſt adhiberi, ex quibus præcipua eſt ejus cum pauco, vel parte dimidia Spiritus ſalis ammoniaci ſimplicis vel vinoſi commixtio, unde emergens ſubtile ſal ammoniacale magis incidens & tonicum evadit, quæ mixtura ad ſopiendos ſpaſmos, Convulſiones, Epilepſiam præcipue ex terrore infantum commendatur. D. D. GOHL *in notis ad Dalman.* ſub titulo *Spiritus Cephalici* eum ad Cephalalgiam, Vertiginem & Epilepſiam extollit; prodeſt etiam in flatulentiis & preſſionibus Hypochondriacorum & Hyſtericarum. Convenit etiam mixtura, quæ cum Spiritu C. C. vel Fuliginis, vel Eboris paratur: Cum Balſamo vitæ mixtus, ſingultum momentanee auferre ſolet; cum ſpiritu tartari maritatus, ſolet in momento rubeſcere ab evolutis partibus oleoſis in Spiritu Tartari contentis, indeque magis exæſtuans & diaphoreticus evadit; hinc a quibuſdam loco mixturæ ſimplicis adhibetur ſcopo ſudandi e. g. in Iſchiade, in acutis tamen merito ejus uſum limitamus. ZOBEL *in Mediciniſcher Perle p.* 103. mixturam ex Spiritu Vitrioli, Spiritu Tartari & Spiritu Vini ana factam, ad morbos hepatis commendat, ſed commendatio hæc cum grano ſalis conſideranda. Ut reliquas ejus commixtiones cum Tincturis alcalinis, Eſſentiis ſtomachicis, aliiſque pro diverſo ſcopo prætereamus.

§. IX.

Inquirendum nunc eſt in naturam olei iſtius, quod ex hac operatione emergit, & circa finem deſtillationis cum phlegmate ſulphureo tranſtillat: nomen olei ipſi rectiſſime convenit, nam eſt liquor pinguis, inflammabilis & cum aqua non miſcibilis, quod ſeparatum ab aqua locum capit. Sed cui originem ſuam debeat de eo eſt controverſia, quum ſint, qui oleo vitrioli eam adſignent, ut CROLLIUS, VALERIUS

ſide jam Tartarea quam Scorbutica Menſe Octobr. 1734. Trajecti ad Rhenum habita p. 23. ſq. 27. Demum judicioſus Autor notarum ad CHR. DEMOCRITI Tractatum de Vita & Medicina animali Germanice redditum 1736. prodeuntium paſſim ejus mentionem facit ut pag. 138. 156. 159. 162. 164. 165. 172. 191. 204. 205. Ubique oleum Vitriolicum 4, 6, 8. partibus Spiritus vini rectificatiſſimi miſcetur, additis diverſis vegetabilibus reſolventibus balſamicis diureticis, quæ extractione digeſtoria uniuntur, indeque recipiunt medicamentum virium non exiguarum, in ſiſtenda fermentatione putrefactoria, reſolvens Tartari, confortans &c. præcipue in obeſis robuſtis & vinoſis ſubjectis applicabile (cavendo vero in ulceroſis, phthiſicis, hecticis, ſiccioribus, & teneris fœmellis) idque vel per ſe, vel cum Elixire alcaliſato alterando vel cum ſale mirabili adhibitum. Quæ pro hiſtoria hujus producti concinnanda hic adjeciſſe forte nemini ingratum futurum confido.

(*k*) Hoc Sal ex minera Wiſmuthi paratum jam per aliquot luſtra laboratoriis germanis innotuit, unde ejus inventionem externi, (prout nonnullis ipſorum ſolenne eſt) nullo jure ſibi vendicare poterunt: prout & ipſa minera germanis adhuc dum fere propria eſt: color hujus Salis debiliſſime rubeſcens ſolo caloris motu mox in viridem mutatur, qui tamen aere frigido admiſſo poſt breve tempus rurſus evaneſcit, ſed faciliſſimo negotio eodem calore auxiliante denuo in ſcenam producitur.

Valerius Cordus, hinc illud nomine *ſulphuris vitrioli* vel *olei vitrioli dulcis* inſigniunt; alii Spiritui vinoſo, hinc *oleum* vel *ſulphur vini* appellatur, ut Libavius, Williſius & *Exc.* D. D. Vater *in Diſſ. de Sulphure vitrioli*; alii utrique. (*l*) Quod ſi mentem noſtram audire cupias, equidem cum Illuſtr. Stahlio oleum hoc Spiritui vini potiſſimum originem ſuam debet, dum oleum vitrioli concentratum ex Spiritu vinoſo aquam attrahit, unde reſolutum antea in iſto oleum rurſus ex parte coagulatur, & coit in formam olei: ſed firmiter quoque perſuaſus ſum, quod ab omni partium vitriolicarum immixtione non ſit penitus immune, ut nihil dicam de externa hujus acidi adhæſione cruda, certe tenerrime ejus immixtioni adſcribenda ſunt non pauca ſingularia hujus olei phænomena, quibus ab aliis omnibus multum diſtinguitur, quo omni jure refero, ſummam hujus olei fugacitatem, ita ut nec in vaſis optime clauſis coerceri poſſit, ſed evaneſcat, ut nec vola nec veſtigium ſuperſit: hinc aliquot guttæ ſaccharo inſtillatæ & aquæ calidæ immiſſæ, cum ſtrepitu & ebullitione in momento in auras disjiciuntur, licet non adeo celeriter, nec cum tanta ebullitione, ut Spiritus Naphthæ eodem modo tractatus, cum ſupernatante in potu Coffee calido cuticula iridiforme; odor fragrans aromaticus, ſed ſimul vitriolico ſulphureus, ſapor (quod memorabile eſt) frigidus, ac ſi lenem Nitri ſolutionem percipias, (poſtquam ſcilicet ſuper alcali fixum rectificatum fuit) & frigus, quod etiam cuti imprimit: hinc quoque ſi reſtanti acido vitriolico concentrato recentem Spiritum vini rectificatiſſimum affundas, licet Spiritum adhuc magis ſulphureum ſuppeditet, parciſſimum tamen præbet oleum, quod operæ pretium non facit. Pondus hujus olei ex libra una olei vitrioli, quinque vel ſeptem drachmas vix transgreditur, forte qui accuratiſſime labori aſſident, etiam paulo plus ſunt recepturi: minus proinde accurata eſt deſcriptio illa, quæ ſpondet, ſi oleum vitrioli & Spiritus vini ana deſtillentur: & deſtillatum in recipiente, vel alio vaſculo quieſcat, quod ſponte ſeſe ſeparet in tria principia: 1.) oleum ſupernatans, 2.) Spiritus vini in medio, & in fundo oleum vitrioli, nam hac ratione oleum plerumque in Spiritu priori reſorbetur. Eſt igitur oleum hoc penetrantiſſimum, ſulphureum, fragrans, fugaciſſimum, in Spiritu vini ſolubile, celerrime inflammabile, ſed cui adhuc externe acidum vitriolicum crudum adhæret, huic quippe adſcribenda ſunt ab Ill. Frid. Hoffmanno adnimadverſa olei hujus phænomena: *quod, ſi per aliquod tempus in vitro conſervetur, tum rubeſcat, diaphaneitatem ſuam amittat, ſaporem gratum aromaticum deperdat, & rurſus acidum corroſivum evadat; quod in cochleari argenteo ſuper ignem rubedinem contrahat, illud arrodat, & nigram maculam imprimat, quod Mercurium aggrediatur, ſi cum eo in phiala coquatur.* Nam ſi oleum hoc cum alcali fixo miſcetur, aperte cum eo efferveſcit, & quod tunc ab inde abſtrahitur oleum egregium, nec rubeſcit, nec acidum per ſe evadit, nec argentum vel mercurium arrodit. Sed occurrit adhuc differentia circa hoc oleum, quod alii ſupernatare, alii vero fundum petere affirmant. In quantum mea circa hoc oleum ſeſe extendit experientia, licet ſæpius illud confecerim, nihil ego aliud vidi, quam quod oleum ſemper ſupernatet, niſi ex portione anatica Spiritus vini & olei vitrioli deſtillatum fuerit, ubi quidem pleraque pars ſupernatat, ſed quædam guttulæ fundum petunt: quæ tamen gravitas quod ab inhærente copioſius acido derivanda ſit, facile ex eo experimento patet, quod olea ſale imbuta graviora reddantur; unde forte in diverſitate olei vitrioli cauſa hæc quærenda eſt, quam D. D. Kuchel *in Diſſert. de Spiritibus anodynis p.* 16. adducit, obſervationem, dum maſſam piceam in aere ſolvit per menſem; cui tum demum Spiritum reaffundit & deſtillat, indeque ſpiritum ſupernatantem prodire affirmat, qui nihil aliud eſt, quam noſtrum oleum. *Quod oleum hoc in Spiritu vini ſolutum, ſi pauca quantitate ſolutioni auri commiſceatur, flavam Tincturam producat, quæ ferro inſtillata illud deauret;* advertente iidem Frid. Hoffmanno; id equidem cum ordinaria ſolutione auri concentrata & cum ſpiritu vini rurſus diſſoluta commune habet, dum acidum aquæ regis ferrum adgrediens, aurum ſolutum dimittit. *Quod vero eadem ſolutio, ſi per duodecim horas ſtet pulverem nigrum ad fundum dimittat;* combuſtis ab acido partibus oleoſis quæ cum calce auri poſtea fundum petunt, attribuendum eſt. Quod idem oleum noſtrum purum, ut Cel. Stahlius annotavit, cum puro oleo vitrioli confuſum deſtruatur in terram nigram cum multa aqua recedente & generatione ſpiritus ſulphurei volatilis, iidem commonſtrant omnia olea hac ratione tractata.

Crudum aurum ab oleo noſtro non diſſolvitur, niſi ſalibus acidis adhuc groſſe imbutum ſit; hinc & Bas. Valentinus aurum per acida prius volatiliſatum requirit: nec experientiæ reſpondet, quæ a Beguino *pag.* 191. ſub Titulo *Aurum potabile oleiforme*, promittitur ſolutio auri; *Si ſpiritum vini Tartariſatum, vel ut alii volunt, Tincturam Tartari ſæpius ab oleo vitrioli abſtrahas per alembicum, & reſiduo auri folia immittas & digeras*, licet Eph. N. C. An. VII. VIII. fideliter ex eo tranſcripſerim.

Qui diutina digeſtione vel Spiritus deſtillati cohobatione uberiorem olei proventum ſpondent, quantum equidem videre hactenus potui, intentionem ſuam vix aſſequentur; illud autem ulteriori inquiſitione dignum reputo, quod Celeb. D. D. Stahlius in Tr. *de Salibus p.* 421. aſſerit, *quod ſi ſulphureo phlegmati, quod ultimo cum oleo transſtillat, præcipue priori, addas aquam pluviam deſtillatam, eoque phiolam fere ad dimidium colli adimpleas, & ſic per aliquot dies quieſcat, vel leniſſime digeras, ſed vaſe optime clauſo; ſenſim ſenſimque colligatur ad ſuperficiem clarum ejuſmodi fragrans & fugaciſſimum oleum:* quamvis mihi quidem ſucceſſus voto hactenus reſpondere recuſaverit, licet mox ab affuſione aquæ, ad inſtar ſpirituum oleoſorum, lacteum colorem induerit & per ſatis longum tempus retinuerit. (*m*) Glauberus paſſim & D. D. Snelle in Tr. *de ſale communi*, promittunt ſimile oleum ex Spiritus vini cum acido ſalis vel nitri concentrato coinmixtione, ſed experimento rariſſime ſuccedente, niſi forte ſpiritus vini ſuperflue oleoſis particulis, vel ab aromatibus, vel a priori illa pinguedine ſeu oleo, quod ſpiritum frumenti in prima deſtillatione præ-

(*l*) Quod oleum hoc ex potiori ſui parte potius oleum vini nuncupandum ſit, ex eo, ni fallor, liquet, quia Spiritus vinoſus ex oleo reſoluto conſtat, quod ſub hac mixtione denuo concentratur, & in oleo Vitrioli nihil inflammabilis unquam demonſtrari poſſit, unde cum oleum hoc totum inflammabile ſit, neceſſario id ex Spiritu vinoſo ortum ſuum duxit, quamvis acidi Vitriolici non modo ſuperficiariam adhæſionem, ſed & ſubtiliſati ejuſdam ſubtiliorem connexionem ex viribus ſpecificis utique lubens agnoſcam.

(*m*) Inquirenda quoque eſt diverſa hujus olei proportio ſecundum differentem aſſumti verſus oleum Vitrioli Spiritus vini proportionem, dum 1. p. olei Vitrioli etiam cum 8. p. Spiritus vini commixta, ejuſmodi oleum ſuppeditet, & Spiritus vini ex fecibus vini paratus longe plus hujus olei impertiatur, quam alius.

cedit, imbutus fuerit, quæ vel in ipſa ſpiritus vini ſuper aquam rectificatione, vel cum ſpiritu ſalis digeſtione ſeparatur & paucis quamvis guttis ſupernatat; ſpiritus nitri vero vehementia ſua partes oleoſas omnis cito comburit & diſpertitur, niſi, ut poſtea videbimus, particulis metallicis nimia activitas infracta fuerit. Quoad vires medicas, oleum noſtrum celebratur ut ſumme anodynum & gratiſſimum nervis ſedativum, præcipue in doloribus ſpaſticis, arthriticis, doloribus calculi, vomitu, colica & præcipue a quibuſdam in epilepſia. Nec vires ejuſmodi anodynas ei plane denegare poſſumus, ulteriori tamen & circumſpectæ experientiæ commendamus, præcipue cum ſola anodyna abſque cauſarum juſta remotione non ubique tuta reperiantur. Præbet quoque oleum noſtrum occaſionem & fundamentum dirimendi litem *in Commerc. lit. Noримb.* circa oleum Talci agitatam. Celeb. & Curioſiſſimus D. D. GEELHAUSEN *p.* 84. *menſtruum* BEERIANUM *ex oleo vitrioli & Spiritu vini ana deſtillatum & per inſtillatum ſucceſſive oleum tartari per deliquium ab aciditate privatum cum Talco digeſtioni expoſuit, ubi veſtigia olei immutati apparuere, quæ pro oleo Talci venditat*, ſed p. 117. ubi ANONYMUS monet; *hoc oleum potius oleo vitrioli deberi*, (ſed prout ante monſtravimus maxima potius ex parte ſpiritui vini originem debet) *quia hoc oleum una cum Spiritu vini alembicum tranſcendit, præcipue ſi deſtillatio paulo longius continuetur*, (quo ipſo veram ejus producendi encheireſin ſuppeditat) regerit Celeb. D. D. GEELHAUSEN p. 387. *quod hoc oleum cum ſpiritu vini alembicum non tranſcendat, quia ultimo demum cum phlegmate venit*; (ſed nos per experientiam aſſerimus, quod quidem demum cum phlegmate prodeat, verum per alembicum utique transſcendat etiam communem, licet parciori copia, meliuſque per cucurbitam cum alembico ipſi vitrificatione connexam. Hinc Celeb. D. D. GEELHAUSEN, vel hanc olei productionem non advertit, vel hoc oleum ſub longiori digeſtione a ſpiritu priori maxima ex parte abſorptum eſt: unde facile evenire potuit, ut ſub digeſtione hujus ſpiritus cum Talco & aliquali reactione parum olei ex vinculis hujus ſpiritus ſit evolutum.) Demonſtrat porro *quod hoc menſtruum ipſius ſit magis oleoſum, quam Hoffmannianum*, ejuſque præparationem ita docet: *ſi olei vitrioli & ſpiritus vini ana mixta digerantur, leni igne deſtillentur, prodit primo liquor magis ſpiritnoſus phlegmati ſequenti & oleus aquæ ſupernatans, eique addit lixivium alcalinum q. ſ. demum decantat per trittorium, & habet ipſius menſtruum, quod magis copioſe paratur ex floribus olei vitrioli, ſequens phlegma acidum rejicit, Capiti mortuo nigro affundit ſuum menſtruum & extrahit rubram vitrioli Tincturam pro medicina, ſi menſtruum leni igne abſtrahatur, reſtare oleum vitrioli rubrum perhibet*, (quod potius Tinctura extracta concentrata eſt; nam improprie huic nomen olei tribuitur, nec eſt oleum quæſtionis.) Liceat jam adhuc reſolutionem quæſtionum, quas laudatus Auctor ibidem propoſuit, pace Ipſius pro modulo noſtro tentare. 1.) *An hoc ipſius menſtruum ſit oleum vini, quod adducit* Exc. D. D. STAHLIUS *in Obſ. p.* 407. Reſpondemus negando: quod ibi enim innuitur oleum, eſt illud ipſum quod ultimo cum phlegmate venit; menſtruum autem hoc eſt ſpiritus vinoſus ſumme æthereus, ſubtiliſſima halituoſa acidi vitrioli ſubſtantia imbutus & concentratus. 2.) *An ſit ſpiritus albus Baſilii?* Reſp. vix videtur, vel ſaltem ulterioribus experimentis id ſtabiliendum, atque aſſeveramus, irrito ſucceſſu hoc menſtruum & reliqua ejus producta pro hoc ſcopo a quibuſdam adhibita fuiſſe. 3.) *An in capite mortuo ſit oleum rubrum Baſilii?* nec hoc affirmare auſim, nam mihi ejuſmodi picea bituminoſa ſubſtantia, quæ hoc improprie ſic appellatum oleum conſtituit, inſufficiens videtur pro conſtituendo ſic dicto ſulphure philoſophico. 4.) *An ex oleo vitrioli communi non queat abdeſtillari portio ſulphurea oleoſa, oleum album, ſulphur vitrioli album in forma plus minus ſicca, ſub nomine florum olei vitrioli?* Reſp. Vix ſatis aſſequor mentem Eximii D. AUCTORIS, niſi quod mihi videatur innuere, quod ſub debita & repetita olei vitriolici rectificatione & concentratione demum fere coagulatur, & prodeat in forma ſalis ſeu cryſtalli fumantis, concentratiſſimæ aciditatis. 5.) *Annon potius nigredo & Tinctura hujus capitis mortui ſit habenda pro pura Fuligine ſpiritus vini, ita ut de parte ſulphurea olei vitrioli parum vel nihil in eo contineatur?* Reſp. Aliqua quidem ex parte de oleoſa ſpiritus vini portione participat, ſed maxima ex parte ab acido vitriolico deducenda eſt; hæc enim eſt ratio quod aciditas ejus adeo immutata, infracta & imminuta ſit; hinc ex hoc capite mortuo calcinato producitur ſal quoddam vitriolatum, ut alia experimenta jam taceam, quibus olei vitrioli deſtructio in aquam & terram clare vincitur. Separamus vero Cel. D. D. GEELHAUSEN non ægre laturum; quod, prout ipſe deſideravit, publice mentem noſtram circa propoſitas ab ipſo quæſtiones ob connexionem materiarum explicare voluerimus, idque tanto lubentius, ut Ipſum ſimul hoc excitaremus, quo propria circa hoc menſtruum in medicis & phyſicis experimenta tanto citius ſingulari Exercitatione, prout ibidem promiſit, Medico orbi communicaret, noſque ipſos, ſi alicubi erraverimus, in viam reduceret, vel ulterioribus experimentis confirmaret. (n) Quod vero cum oleo noſtro ſimul transſtillat phlegma ſulphureum ſuffocativum, communem originem habet cum phlegmate ſulphureo, quod ex miſcela acidi vitriolici cum oleis quibuscunque ex. gr. expreſſis oritur, ejuſdemque eſt uſus.

§. X.

(n) Doleo ex animo Virum hunc integerrimum D. P. GEELHAUSEN præmatura morte præventum ſuam de his rebus mentem & experientiam prout promiſerat publico communicare non potuiſſe: interim hoc certum mihi videtur, quod ipſius oleum Vitrioli dulce ſit ipſiſſimum hoc noſtrum oleum, licet alia methodo extractum, ipſe enim mellaginem eo uſque non transſpellit, ut oleum noſtrum ſimul tranſire poſſet, ſed ex magmate illo, in quo adhuc oleum involutum latet cum proprio priore Spiritu oleoſam hanc ſubſtantiam extrahit, quæ poſtmodum abſtracto priore Spiritu condenſatur ſeu coit in ejuſmodi oleum, quod poſtea ipſi priori Spiritui, (prævia utriuſque per alcali fixum edulcoratione) quo cum tamen extractum fuerat, priorem ſolutionem denegat, quod admiratione utique dignum exiſtit, ſed ſeorſim in forma elegantis rubicundi & ponderoſi olei locum inferiorem capit, immutata ſemper natura, & quantitatibus ſemel acquiſitis, & per ſe conſtituit gratum aromaticum medicamen egregiarum virtutum, aurum philoſophicum quibuſdam appellatum, operationis eximiæ in corpore humano. Primariæ hujus rei circumſtantiæ ſunt, quod aſſumat, oleum vitrioli ſiccum, quod ſub rectificatione inſtar nivis lateribus vitri adhæreſcit, ſed a contactu aeris deliqueſcit, ſeparato oleo fixiore: extractio fiat ante dulcificationem, poſtea vero cum alcali utraque edulcorentur, & tum ulteriorem unionem negant: Si vero aurum ex aqua regia cum Spiritu Naphthæ extractum & evaporatum huic oleo adjiciatur, illud ſurſus inquinatur a corroſivo aquæ Regiæ & pro uſu Medico magis deturpatur quam melioratur, quod & ex ipſa guſtus acredine mox cognoſcitur.

§. X.

Supereſt nunc examinandum, quod in retorto vaſe reſtat ſic dictum caput mortuum, ſeu maſſa mellaginea nigra ſulphurea, quæ duplici conſtat ſubſtantia: altera acida vitriolica, quæ, per aquam a reliquo corpore ſeparata & rurſus concentrata ſiſtit purum acidum vitriolicum, licet ob aliqualem principii inflammabilis commixtionem magis ſulphureum, hoc nempe ex aëre attrahit humiditatem more olei vitriolici, & pro præparando Tartaro vitriolato, vel deſtillando ſpiritu nitri, vel ſalis, vel aliis laboribus adhuc inſervire poteſt, vel ſi exacte prius concentratum fuerit, novo addito ſpiritu vini, ulterius ſpiritum vitrioli volatilem ſuppeditat, odore adhuc magis ſulphureum, quàm qui ex prima deſtillatione prodiit; ſed quod tunc ſimul prodit oleum, operæ pretium non facit, ob infractam magis olei vitriolici aciditatem, quæ tum adeo potenter in ſpiritu vini agere, eumque deſtruere non valet; altera, quæ eſt nigra terra bituminoſa, ex concretis magis terreis fixioribus acidi & inflammabilis principii condunata & compacta, magna ex parte fixa & igni reſiſtens; hinc ſcrupuli duo forti igne candefacti reliquerunt quindecim grana terræ fixæ, ignis vim eludentis, & teſte KUNCKELIO in vitrum faceſſentis, quæ aceto deſtillato extracta & evaporata, dedit aliquam portionem ſalis vitriolati: & caput mortuum hoc cum decem partibus vitri fuſibilis liquefactum, dedit vitrum ex viridi flavum: maxima ex parte convenit cum capite mortuo nigro, quod ex tractatione acidi vitriolici cum oleis emergit. (o) BOYLE in Tr. *de origine formarum p. m.* 289. jam advertit; *quod caput mortuum hoc fragile inſipidum ſit & aqua ſolubile, non inflammabile, ut non in flammam. ſed vix ac ne vix quidem in ignem faceſſeret, ita fixum, ut in caſſum conatus ſit, eam vehementi quoque igne in ſublime agere.* Productio hujus terræ nec ſoli ſpiritui vini, ut KUNCKEL facit *in Obſ. P. II. p. m.* 105. adſcribenda, nec ſoli acido vitrioli, ut BECHER exiſtimat, nec non ROTH in Diſſ. *de ſulphure vitrioli*, dum ait: *acidum vitrioli in ſe continet ſulphur, quod ex eo liberatur, digerendo cum ſpiritu vini, ſic ſulphur vitrioli cum ſpiritu vini vel evehitur, vel in digeſtione ad fundum ſubſidet*; nam oleoſa ſpiritus vini pars utique ſuum tribuit, teſtante colore nigro fuliginoſo; adeoque utriuſque commixtioni originem ſuam debet; fuſioni reſiſtit, male tamen a KUNCKELIO *in Laborat. p.* 704. terra damnata appellatur, cum activa ſatis adhuc principia contineat. Hinc Ill. FRID. HOFFMANNUS *in Obſ. Chym. pag.* 280. de eo annotavit; *quod carbonibus vivis injectum totum avolet cum odore ſulphureo; quod vitro cauſtico avolet in auras, nulla terra martiali reſtante; quod cum quatuor partibus ſalis tartari largiatur hepar, hoc hepar* (ego cum duabus partibus ſalis tartari præparavi) *aqua ſolvi & cum aceto præcipitari in ſulphur commune ardens.* In hac operatione intimius jungitur parciſſimum inflammabile principium, abacto ſuperfluo, cum reſtante occulta vitriolica aciditate, ſicque generat ſulphur: *quare autem noſtrum caput mortuum, cum argento cementatum, id non tangat more ſulphuris communis* (ut teſtatur Celeber. HOFFMANNUS l. ſ. c.) id ſuperfluis particulis fuliginoſis involventibus & imperfectæ adhuc ſulphuris mixtioni adſcribendum venit. *Quare autem plus hujus capitis mortui recipiatur, ſi oleum vitrioli cum anatica portione ſpiritus vini miſceas, accedente præcipue longiori digeſtione qua aliquid ſoleſcentis ad fundum ſegregatur*, teſte STAHLIO in Diſſertat. *de Elogiis vitrioli*, hoc unice concentrato magis activo acido vitriolico attribuendum: quod ſi enim tres, quatuor vel plures ſpiritus vini partes ei admiſceas, tum acidum hoc magis debilitatur & infringitur, ut non adeo potenter in ſpiritum vini agere illumque deſtruere valeat, ſed & hæc proportio ſi diuturniori digeſtioni exponatur, ut tanto diutius in ſe invicem agere queant, tanto plus quoque terræ producit, ita ut hæc operatio repetita, tam oleum vitrioli, quam ſpiritum vini deſtruat, & in aquam & terram commutet. Sunt qui ex capite mortuo noſtro calcinato cum ſpiritu ſalis ammoniaci ſolutionem viridem ſpondent; mihi quidem id non ſucceſſit, & ſpiritus ſalis ammoniaci nullo colore tinctus eſt; ſi vero cui id accidit, id volatiliſatis ſub deſtillatione acidi vitriolici particulis venereis attribuendum erit. Dixi ſuperius noſtrum caput mortuum immerito a KUNCKELIO terram damnatam appellari, quod ii præcipue negabunt, qui magna adhuc ex eo ſperant, nec eſt utique indagatione indignum, ſed *citra myſterium* ex Epicriſi Cel. STAHLII, in Diſſert. *de Elogiis vitrioli.* Solutio ſeu extractio ejus cum proprio ſpiritu, vel ſecundum Clariſſ. D. D. GEFLHAUSEN cum ſpiritu ſuper alcali rectificato dicitur pro auro potabili venditari, quo fundamento, ipſi viderint quorum intereſt: Proceſſum ipſum jam deſcripſit VREESWYCK in ſcriptis ſuis Chymicis Hollandicis, *qui tamen tres ſpiritus vini partes aſſumit & cohobationem commendat, & Tincturæ extracta, ſal ex capite mortuo calcinato cum aqua extractum adjicere præcipit.* (p) Alia methodo POLEMAN, teſte BECHERO *in Moroſophia: qui hoc caput mortuum in aqua regis ſolvit ſolutione rubicunda, aquam regis abſtrahit, reſtans ſolvit aqua pluviali deſtillata colore itidem rubro, feces ſeparat, coagulat, toties que ſolvit, donec non amplius feces ſeponat; hoc ſal clarum, rubicundum, fuſibile, mirabiles operationes in homines & metalla perfeciſſe perhibet.* Quod caput mortuum noſtrum ſi in aqua regis ſolvatur vel extrahatur colore rubicundo, hoc equidem experientia utique approbat, (q) prout etiam KUNCKEL in *Laborat. p.* 478. advenit; *quod ex fecibus olei vitrioli & ſpiritus vini debite tractatis ſanguineo rubicunda ſolutio prodeat:* ubi tamen aquam regis pro menſtruo adhibendam ſilentio ſupprimit. Qui vero ex ſolutione terræ ejuſmodi bituminoſæ in aqua regis ſibi tanta promittunt, mea quidem opinione infirmo videntur niti talo. (r) Caput mortuum noſtrum dum cum acido adhuc conjunctum eſt, dicitur conſtituere *Aquam Vulnerariam Rabelii*, teſte *Tournefort in Laboratorio: Viganus*, ait, *Spiritum vitrioli volatilem ſic facit; Recipe olei vitrioli uncias duas, ſpiritus vini uncias octo, miſce & in B. vel arena igne lento abſtrahe*

(o) Quod pondus productionis hujus Terræ cohobando augeatur, commonſtrat Diſſert. de olei Vitrioli dulci p. 21. §. XXXI.

(p) Quadrat huc judicium accurati quondam Chymiatri D. D Heuſing in Diſſ. curioſa de Vitriolo an ſit materia philoſophorum 1723. p. 28. cum eos falſe derideret, qui prodeuntia producta ex Spiritu Vini rectificatiſſimo & Sp urinoſo 3. p. c. 1. p. olei Vitrioli Spiritum ſcilicet oleum & Terram nigram pro liquore Alkaheſt Spiritu Mercurii & Sale philoſophorum æſtimant, & ex eorum compoſitione ſibi lapidem philoſophicum promittunt.

(q) Sed caput mortuum adhuc humidum exiſtat.

(r) Sunt qui in hoc magmate Mercuriale quippiam vel quærunt vel inveniunt, interim id non ex quovis oleo Vitrioli prodaci poſſe, ſatis certus ſum, cum in ordinario & vulgari methodo deſtillato oleo id fruſtra quæſiverim.

trahe ad dimidiat; tunc liquores refrigeratos rurſus confunde: eſt optimum in omnibus hæmorrhagiis internis & externis, & eſt aqua Rabelii: Hæc enim ſolutio aperte acidula vires coagulandi & conſtringendi abſque dubio exſerit; ſed paulo aliter eam deſcribit BECHER *in Moroſophia*, dum inquit: *Guttæ Rabelais (s) ſive Aqua Styptica egregium certe vulnerarium ſic fit; Recipe oleum vitrioli, ſatura cum ſpiritu vini, tum deſtilla, hujus aliquot guttæ magnum conſortativum & interne conſolidare perhibentur; ex capite mortuo vero extrahe ſal & ſolve id in Aqua traumatica, verbo: ſpecies eſt pro Elixire P. P. & pulvere Sympathetico Digbæi*: Sed deſcriptio hæc eſt magis confuſa; a qua etiam adhuc magis abludit illa deſcriptio *Aquæ Rabelii*, quam SNAT *Cours de Chymie p.* 517. ſuppeditat, ſcilicet: *Recipe partem unam olei vitrioli, duas vel tres partes ſpiritus vini, miſce, digere per aliquod tempus leniſſime & circula, demum igne leni arenæ deſtilla in ſpiritum acidum dulcificatum, quæ eſt Aqua Styptica Rabelii in hæmorrhagiis & hæmoptyſi, miſce cum aqua Plantaginis ad gratam aciditatem*: (auctor eum non confeciſſe videtur, quoniam nulla hic guſtu percipitur aciditas *(t) eſt paregoricum, pellit urinam, operatur egregie in febribus ardentibus, vel miſce cum ptiſana in febribus intermittentibus, Doſis cochlear unum ante paroxyſmum; & operatur mirabiliter in vomitu, ructu; ſiſtit etiam Gonorrhæas ptiſana cum eo acidulata*. Quæ ergo deſcriptio magis genuina ſit, aliis dijudicandum relinquimus, & annon virtutes quædam hyperbolice magis de eo prædicentur. *(u)* Ego exercitii gratia Capiti mortuo noſtro mellagineo ſive piceo affudi aliquando recentem ſpiritum vini, quem rurſus abſtraxi, reſiduo iterum addidi recentem ſpiritum vini, idque cum recenti ſemper ſpiritu vini toties reiteravi, donec in hoc capite mortuo nulla amplius aciditas guſtu perciperetur, ſed omne acidum perfecte ſaturatum fuerit, tum maſſam hanc mellagineam recente ſpiritu vini rectificatiſſimo ſolvi, filtravi & in B. ad conſiſtentiam mellaginis abſtraxi, hanc reſolvi in primo noſtro ſpiritu, quem ſuper alcali rectificaveram, & recepi inde egregiam paregoricam & tonicam Eſſentiam, quam non paucis uſibus interois aptam exiſtimo: hac enim methodo componitur ex acido vitriolico & parte oleoſa ſpiritus vini reſina quædam fragrans ſubtilis & in ſpiritu vini rectificatiſſimo ſolubilis, quæ methodus non inconcinne & ad alias compoſitiones applicari poterit. Eluceſcit ſimul hinc quid exſpectandum ſit de prolixo iſto labore, qui TYCHONI a BRAHE adſcribitur ab B. D. D. HOFFMANNO *in Clave* SCHROEDERIANA & JUNGKENII *notis in Agricolam p.* 69. qui ſpiritum vitrioli quater ſuper Caput mortuum cohobat, tum duabus partibus ſpiritus vini rectificatiſſimi per menſem digerit, filtrat, per B. abſtrahit & reſiduum cum recenti ſpiritu vini rectificatiſſimo eadem methodo ſæpius tractat, quamvis ſpiritus vitrioli, hac ſuper Caput mortuum cohobatione, magis ſulphureus & volatilis reddatur, & aciditas multum imminuatur; hinc citius quatuor partes ſpiritus vitrioli ab una parte Capitis mortui vitrioli edulcorati abſtrahuntur, & ſpiritus abſtractus demum cum ſpiritu vini circulationi exponitur; convenit cum eo labor D. MÆTS *in Collect. Chym. Leyd. p. m.* 223. ſub titulo *oleum vitrioli volatile dulce*; qui tres partes olei vitrioli ab una parte mercurii abſtrahit & reſtans Turpethum cum ſex partibus ſpiritus vini rectificatiſſimi digerit & cohobat, idque ut deobſtruens & egregium vegetabilium, mineralium & Elixiris proprietatis menſtruum commendat; vel qui ſpiritum, oleum & ſal vitrioli miſcent, indeque tres partes ſpiritus vini rectificatiſſimi toties cohobant, donec purum phlegma tranſeat, & reſtans pro Eſſentia vitrioli ſummaque medicina venditant, equidem noſtro judicio vix quicquam recipient, quod operæ pretium ſit facturum.

§. XI.

Reſtant adhuc differentiæ quædam, tam circa acidum vitrioli, quam circa ſpiritum vini ſub hac commixtione examinandæ, quæ curioſis anſam præbere poſſunt prodeuntes circa ea diverſitates annotandi, quamvis circa primaria phænomena plerumque conveniant: utpote circa ſpiritum vini, alii ſpiritum vini ex vino, non ex frumento; quidam ſic dictum *ſpiritum vini* LULLIANUM requirunt, ut JUNGKEN *in notis ad Agricolam p.* 72. qui ex ipſo vino diu ante digeſto & demum deſtillato & rectificato parari perhibetur; alii ſpiritum vini methodo KUNCKELII ſuper aquam rectificatum, qua ratione omne ſuperfluum oleum relinquit; alii ſpiritum vini a calce viva ter abſtractum ſicque partibus ſuperflue oleoſis & acidis orbatum; nonnulli ſic dictum ſpiritu vini philoſophicum, qui ex vino per congelationem concentrato & aliquoties rectificato paratus fuit, commendant. Ex compoſitis huc pertinet ſpiritus ammoniaci vinoſus cum calce viva paratus, quem Celeb. D. D. TEICHMEYER adhibet pro parando ſic dicto liquore Dianæ, cujus deſcriptionem in ſua Chymia proponit, qui quoad præcipua a noſtro parum differt, niſi quod ſit debilior. Circa acidum vitrioli differunt, ſi ſpiritum vitrioli volatilem per carbones vel alia methodo paratum cum ſpiritu vini commiſceas, differunt ſi acidum vitrioli non ſatis concentratum, ut communiter ſic dictus ſpiritus vitrioli cum ſpiritu vini combinetur, ex qua commixtione, utpote nimis ſuperficiaria,

(r) Seu potius Rabel, non confundendus hic eſt cum Medico Satyrico Rabelais.

(t) Niſi ultimo igne fortiſſimo reſtans acidum Vitriolicum ſimul tranſpellas.

(u) Diremit hoc dubium ultima Editio Diſpenſatorii Pariſienſis 1732. quæ ſequentem aquæ Rabellianæ largitur deſcriptionem Rec. Marcaſitas Paſſiacas vel alias ferreo vitriolicas q. v. inde in ollam ferream, affunde aquam ferventem ad ſupereminentiam 4. digitorum, bulliant per ſemihoram agitando, tum marcaſitas cochleari cribrato exime, decoctum decanta & ſerva, exemtas Marcaſitas mitte in fictilia, & in aprico diu noctuque expone, & cum dehiſcere incipiunt eas aſperge identidem decocto, ſuperius aſſervato: cum vero in pulverem abierint fiet lixivium per pannum aut chartam tranſcolandum: ex hujus evaporatione exſurget Sal Vitriolicum per Retortam deſtillandum inſtar olei Vitrioli. Elicitum oleum cohoba ſuper Sal ex colcothare ſeu capite mortuo deſtillationis extractum, & iterum Spiritus vini rectificati duplo edulca circulando in vaſe idoneo: Verum nec Marcaſitæ Paſſiacæ nec mineta Martis Solaris Haſſiaca, nec cohobatio ſuper Sal ex capite mortuo extractum adeo neceſſaria ſunt, ut non quodvis oleum purum Vitrioli Martialis ei ſubſtitui poſſit: quo cum convenit D. ASTRUC in Tractatu de morbis Venereis p. 419. qui hoc nomine ſimplex rite præparatum oleum Vitrioli commendat, ſed 3. p. Spiritus vini, demum vero deſtilat, hoc ergo deſtillatum (niſi ultimo igne fortiſſimo id urgeas) convenit cum Spiritu noſtro Vitrioli volatili, conducit ad hæmorrhagias quaſcunque ſiſtendas, etiam internas, modo ut inflammatione vacent, utilis eſt in febribus ardentibus ad gratam aciditatem vehiculo convenienti inſtillatum, item ptiſanis refrigerantibus quæ initio gonorrhææ præſcribuntur, maxime ſi dyſuria nimis excruciet. Ibidem ambram gryſeam hoc Spiritu ſolutam commendat in gonorrhæa habituali & contumaci ad 4. 6. 8. 10. gr. vel loco Ambræ adhibe Myrrham Laccam eodem ſcopo & Methodo. Prior autem Pariſienſis deſcriptio convenit cum ſuperiori CHR. DEMOCRITI mixtura. Caput mortuum omni Sale edulcoratum continet vires ſedativo adſtringentes & quibuſdam in Epilepſia eſt commendatum, quod tamen ulteriori indagatione adhuc indiget.

ficiaria, pleraque producta non emergunt. Solebant olim deſtillatam hanc mixturam ob crudius immixtum acidum interdum *acetaſum eſurinum* appellare, teſte Ill. D. D. HOFFMANNO, *in notis ad Poterium p.* 546. quidam ſpiritum vini cum ana ſpiritus vitrioli mixtum ter deſtillabant, tum per menſem circulabant, qua methodo fragrantius quidem reddebatur, ſed noſtra phænomena exinde non prodibant, nec quæ in apoplexia & podagra in- & externe ejus refertur commendatio magni facienda eſt; nam quo concentrarius eſt acidum vitriolicum, eo intimior combinatio, unde oleum vitrioli ſiccum ſeu glaciale quod ex calcinato vitriolo deſtillatur, cui omnes partes phlegmaticæ ademtæ ſunt, quodque calide ſtatim vaſi retorto inditur & recipienti agglutinatur, ne aer illud rurſus humectare poſſit, omnium eſt convenientiſſimum, quod quoque atteſtatur Excell. D. D. GEELHAUSEN: & AXTELMEYER in *Natur - Licht P. VII. p.* 106. meminit; *quod in Laboratorio Ducis cujuſdam Saxoniæ hoc inſtar ſalis coagulatum oleum vitrioli cum ſpiritu vini commixtum ac digeſtioni expoſitum fuerit, qua digeſtio per menſem durare debuerit, ſed quia aperator nimis cito poſt quatuordecim dies vitrum aperuerit, illud cum impetu & maximo operatoris periculo vitæ etiam diſploſum fuiſſe*; quam diſploſionem male præmaturiori vitri apertioni adſcribit, cum potius generatus ſpiritus naphthæ a candela vel alia flamma abſque dubio accenſus ejus vera & genuina cauſa exſtiterit. Quæ porro differentiæ exoriuntur circa mixturæ noſtræ breviorem vel loogiorem digeſtionem, quorum alii 24. horas, alii 8. dies, alii 1-3. menſes requirunt, quam mutationem inſtitutæ cohobationes inducant, quippe qua facta ſpiritus magis ſulphureus penetrantior redditur; commendat hanc cohobationem CARDILUCIUS, qui ait: *oleum vitrioli & ſpiritus vini rectificatiſſimus, ſi cohobando in ſpiritum volatilem faceſſant, egregia ſunt in Epilepſia.* Supra citatus VREESWYCK, *is. Pharmacop. Bateana p. m.* 127. quæ ternam cohobationem requirit, circa mixturam olei vitrioli cum quatuor partibus ſpiritus vini, ſicque præparatum in calculo, morbis Tartareis, Catarrho, ſed doſi nimia, quam ad ſcrupulos duos commendat STAPHORST *ibid. p.* 42. menſtruam digeſtionem prius requirit: inquirendum quoque annon ſub hac cohobatione proventus olei imminuatur, vel plane diſpareat. Qua itidem ratione ſe gerit, quando ſpiritus vini rectificatiſſimus ab oleo vitrioli aliquoties deflagratur, ubi mox in copia magna ſatis quantitas atri noſtri pulveris generatur & ſecedit, cui volupe eſt effumantem ſpiritum per inſtrumentum Glauberi vel analogum capere & perquirere, cuique integrum erit. Denique quæ differentiæ occurrunt pro diverſitate ponderis & proportionis, cum ſcilicet methodo POLEMANNI ſpiritus vini in oleum vitrioli inſtillatur ad ſaturationem, vel cum methodo antiquiſſima oleum vitrioli & ſpiritus vini anatica proportione uniuntur, (x) per 24. horas digeruntur, poſt deſtillentur, ſicque vel per ſe vel per alcali depuratus adhibeatur; qui enim exinde prodit ſpiritus licet pondere paucior, magis tamen eſt concentratus, indeque effectus edit longe eminentiores, quam cum tribus, quatuor vel ſex partibus ſpiritus vini confectus, & proinde *Spir. Naphthæ, Aqua Luminoſa, ſ. Licht-Waſſer, & Spiritus vini æthereus* audit: (y) ejuſmodi enim Spiritus Naphthæ ad inſtar, etiam a remoto, a candela accenditur, quin & aquæ affuſus in mediis aquis flammat, non ſolum noctu, ſed etiam de die ſatis conſpicuus. (z) Si vitrum ſpiritu noſtro impletum apponatur alii vitro ſpiritu ſalis ammoniaci repleto, effumantes ab utrique vapores in aere ſeſe uniunt & viſibilem fumum conducunt, & reliqua, quæ ſequuntur, edit phænomena; differunt tamen, cum alii id adhuc per alcali rectificent, alii non. Interim non ingratum futurum eſſe Lectori exiſtimamus, ſi circa hanc materiam communicemus ea, quæ in nuperrimis actis Societatis Anglicæ a D. D. FROBENIO monſtrata ſunt, experimenta, cum ea in paucorum manibus verſentur, liberam horum experimentorum indagationem ulteriorem cuique relinquentes, quæ ex Anglico ita vertimus:

Relatio de penetranti quodam & æthereo ſpiritu vini, una cum diverſis experimentis cum eo a D. D FROBENIO (Germano) *factis.*

Experim. 1. *Perquam ſubtilis hic ſpiritus* (æther) *vegetabilium omnis fere craſſi & denſi aeris vacuus, vel orbatus eſſe videtur; nam quamvis iſtum per antliam pneumaticam quam accuratiſſime extrahas, hic tamen æther reſtat immotus, multo minus bullas emittit, quæ alias in momento in aliis liquoribus apparent, nam quo major quantitas aeris interni in iis reperitur, tanto celerius per hoc in motum cientur, ſimulque copioſam ſpumam & vehementes ebullitiones excitant. Ex hoc apparet, quod æther hic omnium optime abſque ſui imminutione in vacuo ſpatio antliæ pneumatica conſervari poſſit, nam ſi in aere aperto ſtaret, in momento evaneſceret. (ultimum hoc eſt falſum.)*

Experim. 2. *Quod ſi ejus aliquot guttæ ſuperficiei cutis inſtillentur; mox ſentitur frigus et ſimile, quale flocci nivis cauſantur; ſimulac vero ſemel vel bis halitu affletur, ſtatim manus ſicca eſt: Cavendum tamen hic erit, ne flamma quædam propinquius accedat, ne manus adhuc madida inflammetur, & inuſtat. (hoc ſuccedit.)*

Experim. 3. *Si ejus aliquot guttæ aquæ calidæ inſtillentur, tum excitat ejuſmodi ſtrepitum ac ſibilum, ac ſi ferrum candens immitteretur; Eodem modo hoc ſuccedit, ſi ejus aliquot guttæ fruſtulo ſacchari inſtillentur, quod poſtmodum aquæ calidæ in vaſculo contentæ immittas, nam ſaccharum in momento cadit ad fundum, liquor æthereus vero cum magno impetu aerem liberum quærit, & per id tempus inſignem ebullitionem excitat. Effectus ejuſmodi tanto major erit, ſi cochlear eo impletum altera manu lebeti cupreo, aqua fervente repleta immittas, eodemque tempore altera manu, chartam flammantem tenente, eum accendas, tum enim inſignem lucentem ſplendorem ſparget. NB. ſed tam cochlear, quam ardens charta ſatis extenſæ ſint longitudinis, ne manus amburantur, conclave etiam, in qua experimentum inſtituitur, ſatis amplum ſit, ut ne quis ſuffocetur; nam æther hic flammans adeo rarefacit aerem, ut vix aer duci poſſit, unde opus eſt feneſtram aperire, quo reſpirare poſſis. (ſuccedit.)*

Experim. 4. *Unde patet, quod æther hic ſit & ignis, & aqua, ſimul vero adeo volatilis, cum tam celeriter evaporet. Quod ſit ignis puriſſimus ex eo clare patet, quod, ſi etiam ad* 10000. *partes aquæ frigidæ affundas, & incendas, non tamen extinguetur, donec omne exuſtum ſit. Pro aſſerti hujus probatione recipitur vas terreum, quod* 600. *vel* 6000. *congios*

(x) Quorum nonnulli anaticam portionem non pondere ſed menſura metiuntur.

(y) Primus ejus publicam mentionem fecit Exc. D. D. & Prof. GEELHAUSEN in Diſſ. de Arthritide & Podagra.

(z) Innatat ſubſequenti phlegmati, quod ſi id facere recuſaverit, (ut interdum ſolet) facile id perfici poteſt additione Salis alcalini fixi, quo omne phlegma mox ſeparatur.

aquæ capit, cui affunde tantum unciam hujus æetherei liquoris eumque ſtatim incende, & nemo poterit eum rurſus exſtinguere, licet ingentem adhuc aquæ frigidæ copiam adjicias, donec omne combuſtum eſt, ſed hoc in ſpacioſo conclavi fiat, in quo incendium non pertimeſcendum (hoc non monſtratum eſt.)

Experim. 5. *Porro in æthereo noſtro ſpiritu ne minimum quidem oleitatis, vel pinguedinis, animadverti poteſt; nihilominus hoc exiſtit unicum diſſolvens menſtruum omnium reſinoſorum, gummoſorum, pinguium & oleoſorum concretorum: mediante hoc omnes igneſcibiles & phlogiſtæ materiæ fundamentaliter, cito, ſecure, & cum delectatione, in optimas eſſentias ſolvuntur, ut ſunt: omnia genera oleorum, pix, Terebinthus, Balſamus indicus, Camphora, Cera, Ambra gryſea, Sperma ceti, Maſtix, Moſchus, Copal & ſimilia, exceptis omnium ſalium generibus, vocentur prout velint.*

Experim. 6. *Ulterius obſervata eſt mirabilis Harmonia inter aurum & hunc ætherem, magis quam inter aurum & aquam regiam, unde concludere licet, quod aurum natura oleoſæ magis, quam terreſtris ſit, quod probabimus in ſingulari tractatu, qua de tribus Harmonicis menſtruis agemus, ex quibus alterum utpote corroſivum, omnia terreſtria, metalla, & mineralia concreta diſſolvit; alterum utpote aquoſum, omnia genera ſalium; & tertium demum, utpote liquor noſter æthereus, omnes inflammabiles & igneſcibiles materias. Experimentum de ſole ut demonſtremus: Recipitur ſolutio auri in Aqua Regia, cui, poſtquam ea refriguit, affunditur tantum uncia ſemis hujusætherei liquoris, mixtura in vitro bene coagitatur, tum omne ſolutum aurum in hunc liquorem æthereum intrabit, & terra quædam alba ad fundum cadet, quæ mox in viridem colorem tranſmutabitur, eſtque cuprum illud, quod cum auro commixtum fuerat, liquor æthereus vere ſupernatat tanquam oleum: Hoc experimentum mer .ur profundam attentionem, nam liquor noſter æthereus ſumme levis & ſupernatans attraxit ad ſe aurum omnium corporum graviſſimum, nam aer craſſus, per quem alias omnia corpora æquali gravitate premuntur, in hoc ſpiritu non reperitur, & ipſe lambit & tangit ſuperficiem aquæ. (hoc ex voto ſucceſſit.) (a)*

Experim. 7. *Ex allatis ergo his rationibus certum eſt, quod ſpiritus hic æthereus, nobiliſſimum, activiſſimum, & utiliſſimum totius Chymiæ & Pharmaciæ ſit inſtrumentum, ubi enim ignis potentialis, ibi actuali non opus eſt, quia omnes Eſſentiæ & olea Eſſentificata ex Lignis, Corticibus, Radicibus, Herbis, Floribus, Baccis & Seminibus &c. ex animalibus & omnibus eorum partibus, in momento, abſque adjumento ullius communis ignis per hoc extrahuntur; Ex Caſtoreo per hoc certis encheireſibus oleum præparatur dulcius & ſuavius, quam oleum Cinnamomi, ut & verum oleum croci mirabilis effectus, & quidem id omne abſque igne & deſtillatione, tantum auxilio harum ſingularium encheireſium. Exemplum hujus methodi ut commonſtremus; Recipias Mentham criſpam, Cinnamomum, Cortices Citri quodvis ſeorſim, vel mixta, conſcinde & impone ea vitro, eiſque ſtatim affunde 1. vel 2. cochlearia hujus liquoris ætherei, repone id ſpatium horæ unius in locum frigidiuſculum, poſt imple vitrum aqua frigida, ſic in momento oleum eſſentiale in ſuperficie aquæ apparebit, quod poſtmodum per infundibulum ſeparari poteſt. Si porro unica guttula hujus olei fruſtulo ſacchari inſtilletur, tum mox ex ſapore cognoſci poterit, ex quo extractum fuerit. Ratione virtutum ſuarum medicinalium jure meritoque nomen COS accepit, dum colorem, Odorem & Saporem continet. (Hoc ſuccedit equidem, ſed non eſt verum & proprium eſſentiale oleum, ſed ſaturata Tinctura.)*

Experim. 8. *Eaſdem vires exſerit in regno animali, extrahit enim oleum eſſentiale ex phoſphoro, item in regno minerali, quod ſi antea ſolutio partium Terreſtrium præceſſerit; ſic etiam extrahit aurum ex vilioribus mineralibus per hanc operationem adeo purum, ac ſi per antimonium fuſum fuiſſet.*

Experim. 9. *Hic liquor nec corroſivus eſt, nec commixtus cum ullo evidenti corroſivo; nam ſi vitra aliquot impleantur cum hac aqua ætherea, & priori eorum inſtilletur oleum vitrioli, alteri ſpiritum ſalis, tertio ſpiritum nitri, ſpiritum aluminis, ſpiritum ſalis ammoniaci, oleum tartari per deliquium acetum deſtillatum, videbis, quod iſti omnes ad fundum cadant, nec cum ea commiſceantur. Præterea eſt leviſſimum omnium liquorum, nam ſi vitreum, quod viginti uncias olei vitrioli capit, aſſumas, & hoc liquore adimpleas, non niſi ſeptem uncias requiris, eſt etiam ignis puriſſimus, nam poſt ſui combuſtionem nec fuliginem, nec cineres relinquit. (ſuccedit.)*

Hucuſque D. D. Frobenius. Verum ut plus quam vacuam & inanem notificationem ex hac relatione recipiamus, neceſſum erit ex §. 2. Tranſactionum Eximii Chymici D. Gottfr. Hanckwitzii huc adducere, quem poſt publicationem hujus ætherei liquoris edidit d. 1. Maii. 1730.

§. 1. *Quod olim de hoc liquore æthereo multa fuerit quæſtio, & quod magni æſtimatus fuerit, id patet ex experimento quodam, quod vivente adhuc Domino meo æſtumatiſſimo Equite* Rob. Boyleo *in ipſius Laboratorio facere jubebar, & quidem cum intentione ſolutionis metallicæ mercurii crudi combinata cum phlogiſto vini, vel aliorum vegetabilium, nam poſt peractam ſolutionem liquor hic æthereus natabat in ſuperficie ſolventis, quod tum per infundibulum ſeparabam. Nec ignotum erat experimentum* D. Isaac Newton, *ſed ob præmaturum obitum Equitis mei* Rob. Boylei *ad perfectiorem finem non deducebatur, ut in copia præpararetur. Cum vero poſtea* D. D. Frobenius *in meo Laboratorio per varia experimenta ad majorem perfectionem id deduceret, valde cupidus erat videre in quantum* D. Isaac. Newton *in ſuo libro id retulerit, & reperiebamus magni hujus Viri explicationem deſuper fol. 330.*

§. 2. *Sed circa præparationem ſpiritus vini ætherei* Newtonianam *&* Frobenianam *eſt quædam differentia;* Newtonianus *enim fit ex partibus aromaticis ſecundum menſuram, non ſecundum pondus, liquor ſuperior flavus per infundibulum ab inferiore flammam non concipiente Sulphureo ſeparatur, qui abjicitur, ſuperior vero retortæ inditur & leni calore tranſpellitur tamdiu, donec ſuperius retortæ hemiſphærium*

(a) Solutioni ſcilicet auri affunduntur 2. p. Spiritus Naphthæ, ſic tranquille aurum ex aqua Regia extrahit, ſi ſepares, guſtu non videtur corroſivum, ſed ſi ei adjicias cuprum, tum mox fortiter corrodet cuprum, & aurum præcipitatus, præcipitatur etiam ab oleo Tartari. interim non ſemper omne aurum perfecte ex aqua Regia extrahitur, ſed ſæpe aliquid ejus in ea reſtat: cui volupe eſt poterit hanc methodum etiam ad alias ſolutiones metallicas applicare, & evenientia exinde producta examinare.

Circa hoc experimentum adjicere libet; amicum quendam ſolutione hac Auri aliquoties cum recenti Spiritu Naphthæ cohobata, ipſum aurum ſimul per Retortam tranſduxiſſe; quamvis alia vice ipſi minus ſucceſſerit.

Hæc auri per Spiritum Naphthæ ſolutio conſtituit ipſiſſimas D. Generalis de la Mothe guttas antipodagricas, quarum mentionem adducit Commerc. Literar. Norinb. 1731. p. 163; & eadem ſunt cum iis quæ ibid. de Ao. 1732. p. 241. ex Novellis de ſolutione auri nobilis Britonis Pariſiis in præſentia Regis, Reginæ & Cardinalis de Fleury demonſtratæ fuere, id quod hujus Auri ſolutio Pariſiis huc Regi noſtro tranſmiſſa me per autopſiam, examen & imitationem docuit.

miſphærium refrigeſcat, & manibus teneri poſſit, ſic in recipiente prodit æthereum vinoſo-ſulphureum Gas perquam penetrans. Huic ſigillatim injice alcali, quo ſulphur præcipitetur, continua id donec nullam amplius ebullitionem excitet, tum alcali ad fundum ſecedet, & æther noſter præparatus ſupernatabit. P. S. ſtudio oblitus ſum proceſſum præparationis in mea relatione: hunc enim D. GOTTFR. HANCKWITZ *in poſteriori ſuo paragrapho appoſuit, ut & ipſe D. D.* FROBENIUS *in ſuo Tractatu id fecit; unde ad Doctiſſimorum horum Virorum ſcripta Lectorem remitto, & in ſcripto* HANCKWITZII *videbis apud quem hic liquor optime haberi poſſit.*

Huc uſque acta philoſophica Anglica; poſſemus equidem varia ſuper prædictos labores adducere, ſed mittimus hæc, quo & alii abeant, in quibus vires ingenii & experimentorum exercere poſſunt; ſequentia tantum libet annotare: 1.) ad exemplar experimenti ſexti, recepimus ſolutionem Mercurii cum aqua forti factam eamque concentratam, cui affudimus liquorem prædictum ſuper alcali abſtractum, unde mox oriebatur turbatio, ſubſequente demum præcipitatione & coagulatione cryſtallorum mercurii, ſupernatante tamen ſeparatim ſpiritu noſtro æthereo, qui tamen teſte ſapore, manifeſtiſſime metallica mercurii ſubſtantia imbutus erat. 2.) Circa §. 1. notæ HANCKWITZIANÆ intendit auctor e. gr. unciam unam mercurii in ana aquæ fortis eſſe ſolvendam, cui mox frigeſcenti drachmæ 2. & ſemis vel 3. ſpiritus vini rectificatiſſimi addantur, coagitentur, ſic albeſcet poſt efferveſcentiam lactis inſtar, ſupernatante demum oleo, ſeu ſpiritu quodam, qui mox per ſeparatorium a reſiduo ſejungendus eſt, quippe ad inſtar ſpiritus noſtri etiam in notabili diſtantia a candela inflammatur; ſed ut verum fateamur, experimentum hoc nobis pro voto non ſucceſſit, forte ex defectu neceſſariarum encheireſium, nam ſolutio mercurii ab affuſa prædicta quantitate ſpiritus rectificatiſſimi mox præcipitabatur & coagulabatur, ſupernatante quidem demum liquore quodam ex flavo rubeſcente, ſed nullatenus inflammabili; quæ adduximus ſub intentione, an forte alii experimentum hoc imitaturi feliciores nobis futuri ſint. (*b*)

§. XII.

Sed antequam mixtionem noſtram acidi vitrioli cum ſpiritu vini plane derelinquamus, operæ pretium videtur, in combinationem ſpiritus vini cum vitriolo crudo adhuc inquirere, quæ exinde occurrant producta; differunt autem hæc pro diverſa utriuſque ad ſe invicem applicatione & pondere & diverſa tractandi methodo. Nam quod ſi ſolutioni vitrioli affundas ſpiritum vini rectificatiſſimum, tum more plerorumque ſalium, vitriolum mox in forma ſalis præcipitatur, eaque operatio ſi repetatur, vitriolum magis depuratur, albeſcit & colore ſuo exuitur, unde ſingularis ejus depuratio ſub hac encheireſi latet. Ni fallor hanc methodum indigitavit Cel. D. D. STAHLIUS in Diſſ. *de elogiis vitrioli pag. 27.* cum aſſerit, *quod vitriolum venereum ſub depuratione ſua per bonum Spiritum vini dextre adhibitum, non ſolum ſapphirino ſuo colore ſpolietur, ſed & eo uſque cuprum in illo contentum alteretur, ut nequidem in urinæ ſpiritu cæruleum colorem repræſentet.* Quod ſi vero vitriolum in ſole, vel ſub fornace, ad albedinem calcinetur & tum mediocri proportione ſpiritus vini imbibatur & deſtilletur, tranſit idem ſpiritus vitrioli volatilis, præcipue ſi rectificetur, noſtro quodammodo æmulus, licet viribus aliquantum cedens: plerique tantum ſpiritum vini aſſumunt, ut paſtam conficiant; alii ut ZOBEL *in Mediciniſcher Perle p. 13.* aſſumunt libram unam ſpiritus vini ad 12. libras vitrioli ad albedinem calcinati; nonnulli imbibitionem & exſiccationem quinquies vel ſexies repetunt, tum per retortam deſtillant igne intenſo, poſt ſpiritum volatilem a crudiori acido rectificando ſeparant, quem qui magis adhuc volatilem & ſulphureum reddere cupiunt, ut KOENIG *in Regn. Min. p. 343. ex* BOHNII *Coll. Chym.* ſpiritum ſubtiliorem per arenam deſtillant, reſiduum crudius acidum aperto igne prodiens oleum corroſivum cum quatuor partibus prioris ſpiritus digerunt, denuoque deſtillant: parum quoque differt, qui ſecundum ETTMULLER *in notis ad* SCHROEDERUM ſpiritum vini rectificatiſſimum a plantis cephalicis & nervinis cohobatum cum vitriolo digerit, deſtillat, rectificat in ſpiritum Cephalicum; item, qui ſecundum WEDELIUM ſpiritum vini ſuper vitriolum Cyprium aliquoties cohobant. Spiritum hunc tam per ſe, quam cum ſpiritu Tartari mixtum, vel ad Mixturam Simplici adhibitum laudant in Epilepſia, Apoſtematibus, Syncope, ſuffocatione Matricis, aliiſque cerebri & uteri morbis, quæ encomia tamen cum juſtis cautelis accipienda ſunt. Liceat ex hoc genere adducere, qui in Eph. N. C. Centur. VII. VIII. magnis encomiis effertur ſpiritus vitrioli antepilepticus, qui jubet vitriolum ad flavedinem calcinatum cum ſpiritu vini irrorare ad conſiſtentiam pultis, tum ex retorta leni igne deſtillare per 24. horas, deſtillatum reaſſundere parti tertiæ capitis mortui, & rurſus abſtrahere: ſic prodire ſpiritum volatilem, & ſpiritum acidum abſorberi in capite mortuo docet, qui nulla ignis tortura expelli poſſit. (quod tamen veritati quoad omnia non congruit.) (*c*) Si hunc ſpiritum ulterius ſuper Caput mortuum rectificare velis (quod tamen vix opus erit) ſemper minus capitis mortui ſumendum eſſet; quem ſpiritum in Epilepſia, Paſſione Hyſterica, Variolis, Morbillis & ad compoſitionem Mixturæ ſimplicis extollit. Caput mortuum ſolvitur, ſolutum in Aqua colore rubicundo filtratur & in vitro leniter evaporatur: ſic per ſe præcipitatur ſulphur fixum anodynum ad 2. 3. grana in podagra & aliis doloribus (ſed hoc nihil aliud eſt, quam crocus martis). Quin etiam hic ſpiritus a quibuſdam ad ſolutiones adhibetur, ut in iiſdem Eph. N. C. Decur. III. An. V. & VI. *in* ZOBELII *Mediciniſcher Perle p. 109.* Liquor Carneolæ deſcribitur, ſi hæc Gemma pulveriſata digeratur per menſem, poſt filtretur, cum menſtruo compoſito ex vitriolo martis leviter ſiccato cum parte dimidia ſpiritus vini, per menſem digeritur, per arenam deſtillatur & rectificatur, quem ad 10 20. guttas in hæmorrhagiis commendant; quem nos tamen pro ſolutione martiali adeoque ſtyptica renunciamus. Magis placet ea compoſitio, qua vitriolum ad albedinem calcinatum cum ſpiritu vini rectificato humectatur, tum per retortam deſtillatur, indeque ſpiritus prior ſubtiliſſimus per alembicum rectificatur, ſeparatur, hic cum duabus partibus ſpiritus fuliginis ſuper candefactum proprium Caput mortuum rectificati mixtus & digeſtus exaltatur egregie in colore, & conſtituit non inconcinnum liquorem ſubtiliter ammoniacalem variis in medicina uſibus certe non ineptum, ſi cum judicio &

(*b*) Vires Medicæ Spiritus Naphtæ maxima ex parte ex ſuperioribus eluceſcent, quibus hac vice tantum addimus, quod in calore hecticodeo effectum exſerat, qualem de eo vix ſuſpicari poſſis.

(*c*) Advertitur hoc in Diſſert. de oleo Vitrioli dulci p. 13. quo tamen nihil aliud ego indicare volui, quam quod juſtis enchireſibus utique expelli adhuc queat, quæ diſſertatio circa phænomena deſtillationis Vitrioli cum ſpiritu vini utique conferri meretur.

diſcretione adhibetur, cujus ulteriorem inquiſitionem proinde commendamus. Penetrantior ſit ſpiritus noſter, ſi loco vitrioli ad albedinem calcinati aſſumatur potius vitriolum ad rubedinem calcinatum ſeu Caput mortuum vitrioli: (ſed non plane exuſtum) cum enim in eo partes phlegmaticæ diſpulſæ ſint, hinc quod in eo reſtat acidum concentratius eſt, adeoque tanto fortius cum ſpiritu vini reagit, imo incaleſcit: ex quo fundamento procedit ſic dictus *ſpiritus cephalicus* LANGII & MICHAELIS, ubi ſpiritus vini rectificatiſſimus ſuper hoc vitrioli Caput mortuum, ea qua lubet quantitate abſtrahitur, &c, ſi opus eſt, cohobatur, præcipue ſi digeſtio præmittatur, vel pro breviori encheireſi D. WAITZ *in Bedencken von der Alchymie p.* 42. ſi caput mortuum vitrioli candens cucurbitæ terreæ tubulatæ immittatur, eique per vices per tubulum iſtum ſpiritus vini immittatur, occluſio mox per lutum tubulo, ita aſcendens in alembicum vitreum ſpiritus vini cum evaporantibus halitibus acidis vitrioli mixtus tranſit ſulphureo volatili odore, quem ſi lubet ſuper panem toſtum rectificare poteris, qui ſimul aſſerit, hac ratione uno die ad ʒ. libr. hujus ſpiritus parari poſſe, & interdum ſalis volatilis inſtar lateribus adhærere, immo partes ſubtiliores metallicas quaſdam ſimul tranſvehere, quod & ex eo patet, cum teſte quoque ROTHIO in Diſſert. *de Sulphure vitrioli*, ex hoc ſpiritu interdum per ſe pulvis ruber præcipitetur; imo notum mihi eſt Philo Chymicum quendam vitriolum Hungaricum valde calcinatum, cum ſpiritu vini rectificatiſſimo octo dies noctesque digeſtum, per quinque dies ac noctes deſtillationi commiſiſſe, qui ſpiritus evaporans in aere reliquit terram aurei ferme coloris, quamvis circa ejuſmodi ſubtiliora phænomena, diverſitas vitriolorum non raro in cauſa ſit, ut non ſemper idem, quoad omnia, effectus ſperari poſſit. Spiritus hic Cephalicus olim magni æſtimatus & commendatus fuit in Apoplexia, Epilepſia, Vertigine, Capitis infirmitatibus, teſte CHRIST. LANGIO, in operibus paſſim, ſed parcior ejus hodierno tempore uſus commonſtrare videtur, quod decantatas vires non ubique exhibeat: hoc tantum adducere volui, prædictum LANGIUM *in operibus p.* 106. 404. *& P. II. pag.* 85. eum tanquam ſingulare & probatiſſimum ſpecificum in Cachexia & Hydrope multiplici experientia a ſemet ipſo toties comprobatum & ad 80. gtt. ter vel quater de die adhibendum inprimis extollere, quod proinde ulterioribus experimentis non indignum cenſemus. ELSHOLTZ *in deſtillatoria curioſa p. m.* 35. Vitriolum calcinatum cum duabus partibus ſilicum & ſpiritus vini etiam miſcet, & per deſtillationem inde promittit oleum rubrum; BLEGNY *in Zodiaco* vitriolum per 2. dies calcinat fortiſſime, huic calcinato addit anaticam portionem ſpiritus vini, digerit, poſt forti igne per 4. dies noctesque deſtillat, ſpiritum vini abſtrahit, tum iterata deſtillatione per retortam impoſita, uncia ſemis limaturæ martis dulceſcit; hoc eſt ejuſdem oleum hæmoſtaticum vulnera biduo ſanans ex- & interne ad 3. gtt. cum vino; ſed diſpendio quoad quædam momenta inutili. Poſtremo commendantur, hinc inde in Chymicorum ſcriptis etiam extractiones vitrioli per ſpiritum vini peragendæ, quo præcipue pertinet A SALA *in operibus p.* 372. Extractum vitrioli anodynum, qui vitrioli ad albedinem calcinati libram ſemis cum 30. unciis ſpiritum vini rectificatiſſimi per menſem, vel aliquot, in F. E. vel alio calore digerit, poſt decantat & in B. M. ad conſiſtentiam olei ſeu extracti abſtrahit, idemque ad 6-12. gtt. in Epilepſia commendat, ubi abſtractus quidem ſpiritus teſte odore aliquid acidi vitrioli volatiliſati continet, ſed reſtans extractum, quod jam LUDOVICI *p.* 250. & GRULING *in Florilegio p.* 320. adverterunt, eſt parum anodynum, ſed aperte martiale adſtringens: a quo parum differt, quod præſcribente KESLERO *p. m.* 324. ex vitriolo ad rubedinem calcinato & cum ſpiritu vini rectificatiſſimo digeſto eodem modo abſtrahendo præparatur: qui vero cum ZWOLLFERO *p. m.* 851. hoc reſtans cum alumine uſto miſcent & deſtillant, conforme aliquid noſtris ſupra allegatis recipient, immo ſi deſtillatio fortius urgeatur, etiam aperte acidum, licet quodammodo infractum; quale quid POTERIUS *in Operibus p* 452. (licet inutiliter martem cum ſulphure calcinatum admiſceat) *acetoſum eſurinum* appellat. AGRICOLA non ſingularem meretur fidem, cum juber ſal vitrioli multis calcinationibus & ſolutionibus ad rubedinem deductum cum ſpiritu vini ſolvere, repetitis cohobiis volatiliſare, demum cum auro figere, quamvis rubificatio hæc non ſit plane impoſſibilis. Qui vero vitriolum depuratum in phiola H. S. ad rubedinem deducunt, tum cum ſpiritu vini extrahunt, indeque Eſſentiam vel oleum ſingulare pollicentur, prout in operibus RHENANI & in manibus POTERIANIS, ETTNERI & alibi paſſim legere licet, equidem non parvum adgrediuntur laborem, reſtante tamen ſemper dubio, an quod tanto demum labore acquiſitum fuerit, revera operæ pretium faciat. Sed cuique liberum hac de re relinquimus judicium, ſimulque ſpecimini noſtro cum Deo imponimus finem.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
STUDIO MEDICO RECTE PERTRACTANDO
ET EJUS PROBATISSIMIS AUCTORIBUS,

Præfationis loco *Hermanni* CONRINGII in univerſam Artem Medicam Introductioni præmiſſa.

Primùm edita anno 1726.

SI ullus unquam Medicorum, excellenter & verè eruditi nomen, meritorum magnitudine ſibi comparavit, & florentiſſimum reliquit, certe eſt CONRINGIUS, qui tot manſuris & præſtantiſſimis, non ſolum in re medicâ, ſed etiam iis, quæ ad Hiſtoriam & jura Status pertinent, monumentis, ſempiternam famam ad poſteros tranſmiſit, & ad omnia ſcientiarum arcana admiſſus, MAGNI nomine merito ſuo triumphat. Vir enim erat ſtupendæ memoriæ, acutiſſimi judicii, infinitæ lectionis, indeſeſſæ induſtriæ, & in exiguo corpore vaſtiſſimi ingenii ac copioſæ polymathiæ, ſcripta quæ condidit tam cogitata, limata, & ſolida ſunt, ac tam terſo & perſpicuo ſtilo concinnata, quam vix in optimis quibuſvis reperias. Et licet horum pauciora medici lemmatis ſint; quæ tamen illud tractant, omnium iſtius ævi ſunt accuratiſſima & politiſſima; ita ut pauca his æquiparari, & nulla prorſus anteponi poſſint. Præclari & luculenti teſtes ſunt varia opuſcula & diſſertationes, nec non Medicina Hermetica, inprimis autem Introductio in univerſam Medicinam, ſingulaſque ejus partes, utiliſſimus profecto labor, & quo ad exactam Medicæ artis hiſtoriam conſignandam nihil aptius, nihil præſtantius. Hujus ſemper fuit ſumma inter Eruditos dignitas maximumque pretium, ita, ut licet ipſe liber aliquoties recuſus ſit, & poſtremo SCHELHAMMERI commentationibus illuſtratus prodierit, avidius tamen coemtus, jam inter rariores connumeretur, & bibliopolarum tabernis elapſus, in ſic dictis auctionibus, ſive publicis librorum venditionibus, nonnunquam pro imperiali & dimidio veneat. Quod quum animadverteret ſolertiſſimus in re literaria juvanda Dn. CRUG, eruditorum quorumdam Medicorum ſuaſu permotus fuit, ut iteratam editionem adornaret, eandemque nitidis typis deſcribi curaret. Et hunc abſolutum jam a typographo librum paucis abhinc diebus ad me attulit, majorem in modum petens, ut præfationem adjicerem. Recuſavi quidem primum, temporis anguſtiam cauſſatus, & quod ipſe laboribus circa inſtantes nundinas Lipſienſes perficiendis, evulgandis quoque nonnullis ſcriptis, non tam occupatus, quam potius obrutus eſſem; ſed pertinacius flagitante illo, nolui demum penitus honeſtis ejus deſideriis deeſſe, ſed annui & fidem dedi. Cogitanti verò mihi, de quo potiſſimum argumento dicendi materiam ſumerem; animum ſubiit & congruum viſum fuit, ſi ex ingenti ſcriptorum Medicorum numero atque farragine, eos, recentiores maximè & poſt CONRINGII obitum editos libros, qui lectu digni ſunt, & ad ſolidam & rationalem medicam ſcientiam acquirendam plurimum utilitatis conferre poſſunt, delibarem, recenſerem, ac iis, qui olim aliquo inter Medicos eſſe nituntur loco, commendarem; hanc maxime ob cauſſam, quia crebriùs obſervatum, a ſtudioſis maxime, & nonnunquam ab iis, qui jam artis exercitio manum admovent, indiſcretim libros conquiri, & tales etiam coemi, ex quorum lectione parum fructus ferunt, ſed ſæpius tricis tantum irretiuntur, & potius a vero rationalis Medicinæ tramite ſeducuntur. Quum enim, in medicis doctrinis tam ingens ſit opinionum divortium, in theoria tot præjudicia & hypotheſes, in praxi tot errores & lapſus, & præter innumerabiles medicamentorum compoſitiones & harum inanes laudes, ferme nihil; quilibet tamen pro auctoritate pugnet, & ingenii ſui fœtus ſpecioſiſſime jactitet & optimos judicet: arbitro utique opus eſt & fideli manuductione, quo rectam viam calcando, ex ſcopulis emergat diſcendi & proficiendi quidem cupidus, ad judicandum tamen minus aptus, neque veritatem inquirens, in errorum devia abripiatur. Proinde faciam, quantum quidem in me eſt, & ſumma fide, eoque quo par eſt candore, paucos, ſed ſelectiſſimos auctores, ad rem medicam illuſtrandam & perficiendam utiles & neceſſarios, carpam atque laudabo; quo tamen ne quicquam gloriæ aliis aliorum clariſſimorum virorum ſcriptis, hic ob brevitatem prætermiſſis, detrahere animus eſt. Primum itaque hoc ceu certum & irrefragabile ſuppono, Medicinam eſſe diſciplinam non tam memoriæ & ingenii, quam potius ſummi judicii, eamque ob cauſſam, teſte dudum HIPPOCRATE, omnium difficillimam. Etenim in eo omnis Medici officii cardo verſatur, ut ſapienter judicet, quæ tum ad valetudinem tuendam, & vitam diutius protrahendam, tum ad omnis generis ægritudines feliciter propulſandas, proficua vel noxia ſint, illa ſuadendo, hæc vero diſſuadendo. Quum vero mira copia & varietas ſit earum rerum, quæ uſui tam quotidiano, ad alendum corpus, quàm medicinali, ad perſanandum illud, inſerviunt, & hæ perperam uſurpatæ, nocendi etiam facultate polleant; quum porro ipſa hominum corpora, ratione diſpoſitionis & ſtructuræ nativæ partium, ratione ætatis, quavis periodo mutationem inferentis, ratione locorum & climatum, imo anni temporum, quæ aeris, genuini vitalium motuum pabuli, temperiem mirifice immutant, nec non ratione victus & vitæ regiminis;

aliam atque aliam habitudinem in functionibus obeundis induant: non poſſunt utique non, quæ his valde ſalutaria ſunt, aliis minus proficua eſſe, eamque ob cauſſam exquiſito Medici judicio opus eſt, qui omnia prudenter diſpenſet, & ſingulis cuncta perite accommodet. Accedit prætetea, quod cum innumerabiles ſint morbi, qui non ſolum pro varia temporum, tempeſtatum, locorum conſtitutione, & victus quoque ratione, alium atque alium genium obtinent, ſed etiam pro corporum ac temperamentorum indole, quoad ſymptomata & eventus longe multumque diſcrepant, neque ab iiſdem, ſed diverſæ indolis ſæpe cauſſis, ortum trahunt; non minus ſummæ prudentiæ, ſollicitæ deliberationis & meditationis ſit, omnibus his accommodam medendi viam ingredi, & noſſe quæ ſalutem, & quæ damnum important. Et quod maximum eſt, propudioſa ac perpetua fere inter Medicos eſt diſſenſio, diſcordia & altercatio, dum non modo in medendi methodo mirifice diſſident, ſed & ratione medicamentorum in diverſas abeunt ſententias, & hic medicaminis cujuſdam virtutem incredibilem in modum dilaudat, alter idem hoc ceu pernicioſum penitus rejicit, ut utroque experientiam plenis buccis crepante, difficillimum, quin ſine ſubacti judicii cynoſura irritum plane, veritatem eruere, ſeligere, eidemque aſſenſum præbere. Denique profundo quoque & perſpicaci opus eſt judicio, ubi Medicus in officio conſtitutus, ad varios caſus medicos & chirurgicos reſpondere, & maxime de vulnerum ac læſionum lethalitate, ſolidum judicium ferre debet; eo quod, in perverſo & minus deliberato ejus judicio, vita hominis, quo nil præſtabilius, nil pretioſius, periclitatur.

Ex quo quum pateſcat, Medicum eo præſtantiorem eſſe, quo majori in rebus diſcernendis judicio pollet: ſedulo omnino navanda eſt opera, quo is, qui in artis noſtræ ſtudio fructuoſe verſari, eamque non perfunctorie excolere nititur, mature ea addiſcat, quæ naturalem judicandi facultatem acuunt & intendunt, & quæ viam ac methodum veritatem inveniendi, illamque ab errore & confuſione diſcernendi, dilucide monſtrant. Et hæc ipſa ſapientiſſimi HIPPOCRATIS & acutiſſimorum Philoſophorum ſententia ſunt Arithmeticæ & Geometriæ elementa, quorum cultura & exercitio animus inſtruitur & aſſueſcit, ut profunde meditari, notiones perſpicuas & diſtinctas, ab obſcuris & confuſis, reales conceptus ab imaginariis & ſpecioſis verbis, diſtinguere, & ex notis ignota apta connexione detegere poſſit; in quo vera praxis logices & methodus demonſtrationes conficiendi, in omni diſciplinarum genere, comprehenditur. Quare etiam apprime utile fore reor, logica præcepta, quæ a clariſſimi nominis Mathematicis conſignata ſunt, & præ reliquis in Illuſtr. TSCHIRNHAUSEN *Medicina mentis*, & WOLFII *Logica* traduntur, præferre, animo imbibere, & in ampliſſimum uſum ac fructum convertere.

At vero ſummopere neceſſarium eſt, ut Medicus, earum rerum, circa quarum dijudicationem occupatur, exactam prius poſſideat notitiam, quo ſcilicet earum naturam, indolem, facultates, vires, operationes, & ex quibus cauſis natales ducant, intimius pernoſcat. Hæ autem cum nullæ aliæ ſint, quam quæ in corporis humani fabrica & rerum naturalium cenſu obviæ; utique ad earum penitiorem cognitionem, tam anatomica partium, quoad ſtructuram, ſitum, connexionem & uſum, contemplatio, quam ſtudium Philoſophiæ naturalis, experimentis tam phyſicis, quam chymicis, aditum pandunt feliciſſimum. Id enim pro certo tenendum eſt, & Anatomiæ, & Phyſices experimentalis culturam ac ſtudium, vera & firma theoriæ & praxeos Medicæ ſuggerere principia, ſine quibus nil ſolidi in hiſtoria vitæ, ſanitatis & morborum explicari, nulla commoda medendi ratio, vel congrua medicina inveniri, vel remediorum vires & facultates explorari; item cur hæc, vel illa, proficua aut noxia ſint, apta ratione & demonſtratione, exponi poteſt. Neque inficias ire poſſum, craſſam & ſupinam illam anatomici & phyſici ſtudii per plurima ſæcula ignorantiam, & obſervationum Medicarum omni ex parte completarum defectum, nec non quod recentiores, anatomicas & phyſicas doctrinas ſubtilius agitantes, eaſdem minus recte ad Pathologiam & Therapiam, ipſamque ſcientiam de ſanitate tuenda applicare anniſi ſunt; certo fuiſſe obſtaculo, quod ars medica non ad certam rationem, majoremque perfectionis gradum evecta eſt.

Quum itaque harum ſcientiarum tanta utilitas ſit atque neceſſitas, ut iiſdem Medicus rationalis carere nequeat; ſtudioſe omnino monendi ſunt artis noſtræ cultores, ut primum in Academiis ſtudium anatomicis & phyſicis laboribus ſolerter addicant. Quamvis autem facta coram inſpectio corporis penetralium, ipſa partium contrectatio & fidelis in ſecandis iiſdem manuductio, multo utilior & longe præferenda ſit omnibus pictis & æri inciſis figuris, nec non libris ejuſdem argumenti; nihilominus tamen, ut labilis memoria ſubſidium habeat, quo ſibi repræſentare omnia & clarius firmiuſque retinere poſſit, apprime utique libri anatomici, optimi tamen, ex uſu ſunt. In horum cenſum referendi ſunt HEISTERI *Compendium Anatomicum*, VERHEYENS *Anatomia Corporis humani*, HORNII *Opuſcula Anatomica & Chirurgica cum annotationibus* PAULLI, DIEMERBROEKS *opera*, BIDLOO *Anatomia Corporis humani*, CASSERII PLACENTINI *Tabulæ anatomicæ*, & inſtar omnium MANGETI *Theatrum Anatomicum*; quibus merito adjungi debent RUYSCHII *Theſaurus*, *Epiſtolæ*, *obſervationes*, & *adverſaria anatomica*, item MORGAGNI *adverſaria anatomica*. Qui ſpeciatim certarum partium fabricam & uſum expoſuerunt, ſunt RIDLEY *de Cerebro*, VIEUSSEN *in nervographia*, VALSALVA aurem humanam; ductus ſalivales, nec non glandulas humani corporis nemo rectius NUCKIO tradidit. LOWERI elegans liber *de corde* eſt; & *de hepate* BIANCHI egregia ſcripſit. *De pancreate*, *de duodeni glandulis* BRUNNERUS eximius eſt; *de renum ſtructura* BELLINUS, & *de generationis organis* de GRAAF commendantur; *de fabrica glandularum in corpore humano* BOERHAAVE, & *de oſſibus* CLOPTON HAVERS omnes alios antecellunt.

Ad comparandam in rebus chymico-mechanico-phyſicis ſcientiam, ex recentioribus laude digniſſimi ſunt WOLFIUS, qui *Phyſicam Dogmaticam & Experimentalem* ſcripſit; STURMIUS in *Phyſica Electiva*, adjuncto *collegio curioſo*; s'GRAVESAND, in *elementis phyſicis*: quibus addi poſſunt SCHEUCHZERI & KEILII, *Phyſica*, LEUWENHOEKII *Epiſtolæ Phyſiologicæ*, MARIOTTE, VALLISNERI, & GUILLIELMINI Opera, *Acta Philoſophica Anglicana*, nec non *l'Hiſtoire de l'Académie Royale des Sciences*, neque minus & noſtræ & STAHLII *obſervationes Phyſico-Chymicæ*.

A ſtudiis anatomicis & phyſicis, ſpeciatim ad phyſicam & anatomicam corporis humani vivi & ſani ſcientiam, quæ Phyſiologiæ nomine venit, acceſſum facimus, ad quam elucidandam BOHNIUS *in circulo anatomico*, BERGERUS *in phyſiologia*, *Mauritius* HOFFMANNUS *in Diſquiſitionibus Anatomico-phyſiologicis*, BOERHAAVE *in Inſtitutionibus* plane egregiam operam & ſtudium collocarunt. Neque MICHELOTTI diſſertationes de *ſeparatione fluidorum in corpore humano* debita defraudandæ ſunt laude; item PITCARNII *opuſcula phyſiologico-medica*. Si-

que

que noſtros hac in Academia labores recenſere & commendare par eſt, ſunt potiſſimum e STAHLII Diſſertationibus *de mechaniſmo progreſſivi motus ſanguinis*, item *de æſtu maris microcoſmici*, quas cum fructu legi poſſe putamus, nolo autem multa commemorare *de tomo primo medicinæ* meæ *ſyſtematicæ*, ſed penes lectorem ſit judicium.

Pergimus jam ad eos Auctores, qui de valetudine tuendâ limata & utiliſſima ediderunt ſcripta: Poſt HIPPOCRATEM, qui *libris tribus de diæta*, item *de ſalubri victus ratione*, nec non *de aëris, aquarum, & locorum natura*, maxime utilia memoriæ prodididit, liber primus *Cornelii* CELSI, & in eundem pulcherrimus LOMMII commentarius, nec non MERCURIALIS de arte gymnaſtica, una cum SANCTORII *Medicina ſtatica*, lectu digniſſimi ſunt. Ex recentioribus quæ RAMMAZINUS, LANCISIUS, & LEMERI in *Traité des Alimens* circa hoc argumentum ex phyſico-mechanicis principiis tradiderunt; præ omnibus aliis merentur commendari, non prætermiſſis BEHRENS *ſelectis diæteticis*: Et quum nobiliſſimam & utiliſſimam hanc Medicinæ partem, non adeo ſollicite ex veris principiis, phyſico-nempe chymicis, minuſque accommode expoſitam eſſe hucuſque depreheoderem; multum operæ impendi, ut ſelectiores complures de ſalubri diæta diſſertationes conſcriberem, quæ magno cum applauſu ubique exceptæ, in Belgio recuſæ, & in Germanicum idioma haud ita pridem traoſlatæ ſunt.

A perverſo rerum quibus homo ad vitæ & ſanitatis tutelam carere nequit uſu, utique origines & primordia morboſarum afflictionum petenda ſunt; quare non ſine ratione hæc pars Pathologiæ a nobis præmittitur. Hæc autem rationalis morborum doctrina duobus potiſſimum abſolvitur momentis, unum eſt exquiſitior quoad omnes circumſtantias ægrotantis corporis, quoad cauſſas morborum antecedentes, ſive remotas, & proximas, quoad ſymptomata, ſeu functionum læſiones, quoad morborum ſecundum origines, ſigna diagnoſtica, tempora, progreſſum & eventum hiſtorica deſcriptio: alterum verò rationalis, fundata & demonſtrativa explicatio ac deductio eſt eorum, quæ in hiſtoria commemorantur. Ad hiſtoricam morborum cognitionem perveniendam, operam & ſtudium antiquiſſimorum, qui in hoc genere excellunt, non ſatis dilaudare poſſum. Et uti HIPPOCRATES inter veteres Medicorum facile princeps ac optimus artis noſtræ parens eſt, ita in hoc etiam omnibus eſt anteferendus, & poſteris expeditam viam monſtravit, quam calcare fas eſt. Ex ejus vero monumentis laude digniſſimi ſunt *Aphoriſmi*, præſertim cum HOLLERII & HEURNII annotamentis editi; & ſigillatim quoad morborum originem commendanda eorumdem *ſectio tertia*, quoad prognoſin *prædictiones Coacæ*, DURETI notis illuſtratæ, *libri epidemiorum* à PROSPERO MARTIANO, VALESIO, MERCURIALI, & noviſſime *Ja.* FREIND, quoad priores duos libros, animadverſionibus inſtructi. *Liber* quoque *tertius Corn.* CELSI mere pathologicus eſt. His adjungenda ſunt ſcripta TRALLIANI, AETII, ÆGINETÆ, ARETÆI, & ex methodicorum ſchola COELII AURELIANI & ALPINI. Non minoris dignitatis & præſtanniæ ſunt *Jodoci* LOMMII *Obſervationes*, quæ eleganter & fideliter morborum ſigna tradunt. Denique, ſi recentiorum, qui peculiares caſus & obſervationes, quæ baſin veræ pathologiæ conſtituunt, cum cura ſolerter conſignarunt, cenſum inimus, non poſſumus non laude proſequi *Caroli* PISONIS *Obſervationes de morbis ex ſeroſa colluvie oriundis*; item VALLERIOLÆ, VERZASCHÆ, HARDERI, CHESNAU, PECHLINI, BALLONII, BOTALLI, FORESTI, PLATERI, LUSITANI, WELSCHII, STALPART *vander* WIEL, WEPFERI, RIEDLINI, RIVERII *Obſervationes Medicinales*, *Acta Haffnienſia*, *Berolinenſium*, *Uratiſlavienſium Medicorum*, *Miſcellanea Naturæ Curioſorum*, *de ſcorbuto* DRABITIUM, EUGALENUM, & WIERUM. Præterea lectu digniſſimi ſunt illi caſus, qui in operibus, WILLISII, LANCISII, SEPTALII, MONTANI, SCHULZII, CRATONIS, ETTMULLERI, LANGII, item in *medicina noſtra conſultatoria*, & paſſim in diſſertationibus academicis de hoc argumento expoſiti ſunt. In primis autem inferendum hoc loco BONETI *ſepulchretum*, qui obſervationes practicas morbis defunctorum collegit, & in unum volumen redegit, eoque de morborum ſede mortiſque cauſſis lectores luculenter inſtruit.

Ad rationalem morborum deductionem & perſpicuam ſymptomatum evolutionem quod attinet; perpaucos inter veteres reperies, qui hoc in genere laudabilis quippiam præſtiterunt, eo quod, ob defectum ſcientiæ Phyſicæ & experimentalis Philoſophiæ, ignorantiam Anatomiæ, ac potiſſimum circuli ſanguinis, ſtructuræ & uſus partium, vera notitia corporis humani, tum vivi ac ſani, tum morboſi, mechanica deſtituti fuerunt. Recentiorum autem nonnulli laudatiſſimam & fructuoſam in enodandis morbis poſuerunt operam, e quibus diſcendi cupidis abunde ſatisfacient MALPIGHII, BAGLIVI, LANCISII, RAMMAZZINI, BELLINI, BOERHAAVII, aliorumque emendatæ Medicinæ ſcriptorum opera; quibus merito etiam annumerandus eximius *Joannis à* REGA *de ſympathia corporis humani libellus*, nec non FREINDS *Emmenologia*. Si etiam noſtros hac in Academia labores allegare fas eſt, non ſine ſingulari fructu legi poteruot STAHLII Diſſertationes ad veram Pathologiam & Praxin viam pandentes, quas inter maxime eminent, *de motu tonico*, *de morbis ætatum*, *de vena portæ porta malorum*, *de motibus ſpaſmodicis a pulſibus naturalibus differentibus*, *de motibus ſanguinis hæmorrhoidalibus*, *nova pathologia calculi renum*, *de pathologia* fundamentali practica. Quid ergo hac in parte præſtiterim, *tomo* potiſſimum *ſecundo medicinæ rationalis ſyſtematicæ* & *in idea fundamentali totius Medicinæ*, nec non in varii generis pathologici argumenti diſſertationibus, e quibus adduxiſſe ſufficit, quæ *de conſenſu partium præcipuo Pathologiæ fundamento*, *de generatione febrium*, *de generatione mortis in morbis*, *de certa mortis in morbis præſagia*, *de pulſibus*, *de morbis ex aliis prodeuntibus*, *de generatione ſalium morboſorum*, *de duodeno multorum morborum ſede* tractant, intelligentium & cordatorum arbitrio committo. Denique ex iis, qui utiliſſimam illam de hæmorhoidali negotio conſiderationem curatius excuſſerunt, præter STAHLIUM, inprimis nominandus ALBERTI, qui peculiari tractatu eandem fuſius & egregie proſequutus eſt.

Perſpectis igitur morborum cauſſis, origine, indole, & quibus incedant ſymptomatibus; neceſſarium eſt, ut is, qui eorumdem perſanationem molitur, diſpiciat media quibuſcum id perficiat; ita quidem, ut eorum vires & operandi rationem intimius cognitam habeat atque perſpectam. Et licet horum uberrima ſupellex, in claſſes varias deſcripta, materiæ medicæ penu comprehendatur; ſæpius tamen ſpem fallunt, & artis eſt, ex miſcellanea farragine optima & uſu comprobata ſeligere. Ex probatiſſimis autem, qui ſimplicium natales eorumque vires expoſuerunt, ſummo cum fructu evolvi poſſe arbitror POMET *Hiſtoire des Drogues*, LEMERY *Dictionaire des Drogues*, TOURNEFORT *Traité de la matiére Médicinale*, tomi tres, DALE *Pharmacologia*, HERMANNI *Critica de materia medica*, WEDELII *amœnitates materiæ medicæ*, ZORNII *Botanologia*, liber hoc in genere omnibus numeris abſolutus,

tus,

tus, S. PAULLI *quadripartitum botanicum*, FLOYER *de viribus plantarum*, BOERHAAVE *de viribus medicamentorum*, & denique etiam noſtra *de modo operandi remediorum phyſico-mechanica* Diſſertatio una cum ſchediaſmate *de methodo compendioſa, plantarum vires & virtutes in medendo indagandi.* Et quia minerales aquæ efficax admodum valetudinis præſidium ſunt; de earum elementis, viribus, operandi modo, utilitate & uſu, non vereor commendare ea, quæ in variis diſſertationibus a me expolitæ ſunt, & his nundinis, in *tomum ſecundum opuſculorum phyſico-medicorum* collecta, prodibunt.

Quum vero non ſufficiat ſimplicia, eorumque facultates noſſe; ſed eadem etiam uſui aptanda ſint & præparanda; accedere omnino debet artis Pharmaceuticæ, tam Galenicæ quam Chymicæ artificioſæ, notitia. Ad quam percipiendam egregie inſerviunt CHARAS *Pharmacopœa regia*, LEMERY *Cours de Chymie*, *Mauritii* HOFFMANNI *Acta Laboratorii Chymici Altorfini*, POTERII *Obſervationes* cum notis noſtris, LUDOVICI *Pharmacia moderno ſeculo accommodata*, STAHLII *Chymia*; Obſervationes noſtræ Chymicæ; *Diſpenſatorium Brandenburgicum*, ZWOLFERI *Pharmacopœa Auguſtana*, *Pharmacopœa Holmienſis*, WEDELII *Pharmacia in artis formam redacta*, nec non ejuſdem *tractatus de compoſitione medicamentorum.* B. Parentis *Clavis Schroderiana.* Addi poteſt MANGETI *Bibliotheca Chymica.*

Jactis ſic fundamentis, ad ipſius artis exercitium expeditus & felix eſt aditus. De hoc autem cum prudentia, attentione, & exoptato cum ſucceſſu inſtituendo, fideliſſima & longe utiliſſima præcepta traduntur, ipſaque medendi methodus dilucide exponitur in variis ſcriptis. Nos quæ hunc in finem commendemus, habemus potiſſimum, ex libris ſic dictis practicis, SENNERTI, FERNELII, RIVERII, SYDENHAMI, SYLVII, ETTMULLERI, LANGII, MICHAELIS, WALDSCHMIDII & BAGLIVI opera, *Timæi a* GULDENKLEE *caſus medicinales*, & ad horum imitationem concinnatam WEDELII *Praxin clinicam*; nec non ex STAHLII ſcriptis & Manuſcriptis collectum, & in Tabulas a JUNCKERO digeſtum, *Conſpectum Medicinæ practicæ.* Neque prætermittendæ ſunt editæ a Clariſſimis Germaniæ Medicis practici argumenti Diſſertationes, SCHRADERI, MEIBOMII, ETTMULLERI, BOHNII, WEDELII, BERGERI, ZWINGERI, CAMERARII, ALBINI, HEUCHERI, SCHACHERI, BEYERI; quibus accedant in noſtra Academia a clariſſimis Profeſſoribus evulgatæ, una cum meis, quibus univerſam clinicam praxin expoſui, item de arcana medendi methodo, præſtantiſſimis medendi legibus, prudenti remediorum in tempore applicatione & continuatione, item de natura medicatrice mechanica, de medicamentis inſecuris, infidis, purgantibus fortioribus, emeticis ſelectioribus, & cura lactis aſinini. Eundem quoque in cenſum referenda conſilia medico-clinica *Medicinæ Conſultatoriæ* noſtræ inſerta, una cum *tomo tertio Medicinæ ſyſtematicæ rationalis*, quem, ſi Deus vitam & vires conceſſerit, adhuc emittere conſtitui.

Sunt vero præter interna etiam externa in corpore vitia, & violentæ nonnunquam læſiones, quæ non tam interius medicamentoſa præſidia; quam potius exterius manibus adminiſtris opem expoſcunt, & quorum curatio haud poſtremam ſtudii medici partem conficit. Chirurgiam Græci nomine vocant, quæ quantum ornamenti & famæ Medico conciliet, & quam neceſſaria ipſi ſit, ad inſtruendos & corrigendos imperitos noſtros, & ſæpe tamen audaces Chirurgos, ac ſolidum de rebus chirurgicis ferendum judicium, pro re ſatis effari nequeo. Quia vero hujus fundamentum eſt anatomes accuratior, tam quoad internas, quam inprimis externas corporis partes, nervos ſcilicet, muſculos, vaſa eorumque propagines cognitio: utique ex iis, qui hoc ſtudii genere conſulendi, præferendi ſunt, qui anatomice in eo verſati ſunt. Et horum ex numero illuſtri laude conſpicui ſunt HEISTERI, DIONIS, PALFINS, & MUNNIGKS *Chirurgia*, MUYS *praxis Medico-Chirurgica rationalis & obſervationes chirurgicæ*, BIDLOO *exercitationes Anatomico-Chirurgicæ*, NUCKII, DEVENTER, & SOLINGEN *operationes chirurgica*, MANGETI *Bibliotheca Chirurgica*, RUYSCHII, TULPII HILDANI, a MECKERW, *de la* CHARIERE; GAUCKS *obſervationes chirurgicæ*, SEVERINUS *de occulta abſceſſuum natura*, PETIT *de morbis oſſium*, TOLETUS *de ſectione calculi*, MAURICEAU *Traité des maladies des femmes groſſes*, GARANGEOT *Traité des Operations de Chirurgie.*

Præterea ſæpiſſime contingit, ut Medicus de lethalitate læſionum, vel etiam aliis rebus, ex medico in juridicum forum deferendis, ſententiam & reſponſum promere debeat; quod quum ſæpius irreparabilem ac pretioſiſſimam hominis vitam attingat, & ſemper fundamentum præbeat, ad cujus normam JCti mulctam accommodant; ſummo utique cum judicio & deliberata meditatione, accuratius eorum facta inſpectione, & collatione circumſtantiarum, ſecundum principia medica & chirurgica, illud interponendum erit. Ne igitur in tanti momenti negotio impingat Medicus, quo pacto in eodem perite verſandum ſit, ab optimis ut edoceatur auctoribus annisi debet. Inter hos autem laude merito afficiendi & conſulendi ſunt ZACCHIAS in *Quæſtionibus Medico-Legalibus*, AMMANNUS *in Medicina critica, praxi vulnerum lethalium, Irenico*, FORTUNATUS FIDELIS *in relationibus*, BOHNIUS *in libro de officio medici duplici, de renunciatione vulnerum & eorum lethalitate*, & ZITTMANNUS *in medicina forenſi.* Huc etiam ſpectat *Medicina* mea *Conſultatoria*, & noviſſime edita ALBERTI *Juriſprudentia Medica*, in qua præter præcepta in hoc ſtudii genere utiliſſima, caſus etiam forenſes, partim a me jam antea in Medicina Conſultatoria exhibiti, partim etiam noviter additi, comprehenduntur.

Supereſſet adhuc, ut ampliſſimum & jucundiſſimum hiſtoriæ naturalis campum artis medicæ cultoribus aperirem, & quibus ducibus illum ingredi & excolere debeant, commonſtrarem: ſed quum labores, qui hujus culturæ impenduntur, præter oblectamentum & ornamentum, vix quicquam utilitatis Medico impertiant, neque primario ad medicum ſcopum referendi ſint, ipſa quoque temporis ratio & paginæ anguſtiæ dignam explanationem impediant; filum abrumpo, & ſummum Numen ſupplex precor, ut prudentiſſimorum ac uſu exercitatorum virorum largo proventu excitare velit ingenia, qui dignos ſumant ſpiritus, & unitis exquiſitis viribus, eo laudabiliter contendant, quo utiliſſima noſtra generi humano & præſtantiſſima ars, novis ſubinde acceſſionibus & obſervationibus anatomicis, phyſico-chymicis, & practicis, majora indies capiat incrementa. Scribebam in Fridericiana VIII. Kalend. Octobr. Anni CIↃIↃCCXXV.

FRIDERICI

HOFFMANNI

MEDICUS POLITICUS,

SIVE

REGULÆ PRUDENTIÆ

SECUNDUM QUAS MEDICUS JUVENIS STUDIA SUA ET VITÆ RATIONEM DIRIGERE DEBET,

SI FAMAM SIBI FELICEMQUE praxin & cito acquirere & conſervare cupit.

TYPOGAPHUS
BENEVOLO
LECTORI
S. P. D.

INCIDI *forte in Manuſcriptum de* Medico Politico, *maxima cum cura ex privatiſſimis Illuſtris* Hoffmanni *Profeſſoris Halenſis lectionibus calamo Auditorum avide exceptum. Statim ex titulo rei novitatem, ex tractatione ipſa pulcherrimum ordinem intellexi. Accedit, quod utrumque & Medicinæ & Politicæ ſtudium tanto cum ſucceſſu conjunxerit vir ille, ut ſine artibus Machiavellicis hoc duce auream praxin acquirere ſibi poſſit Medicus vel invitus. Equidem non dubito, ſi Autor ipſe opus hoc typis excudi curaſſet, quin limatius fortaſſe prodiiſſet; ſed an excellentiora ſcientiæ monumenta, in hoc opuſculo adumbrata, ſibi reſervaverit, judicabit ſapiens in fine Lector.*

FRE-

FREDERICI HOFFMANNI
MEDICUS POLITICUS.

PARS PRIMA.

De Prudentia circa perſonam ipſius Medici.

CAPUT PRIMUM.

De Religione & Studiis Medici.

REGULA I.

M*EDICUS ſit Chriſtianus.* Chriſtianus eſt ille, qui non tantum intelligit hiſtoriam fidei Chriſtianæ, circa credenda pariter & agenda, ſed qui vita ſua etiam oſtendit, quid & quomodo credat, qui non ſolum ore profitetur Chriſtum ſed etiam operibus ſuis illum imitatur. Si itaque Medicus bonus eſt Chriſtianus, neceſſario excercebit miſericordiam, imprimis erga pauperes, quibus nunquam gratuitum auxilium denegabit, quia benigniſſimus Deus gratam conſtituit Medicinam, eamque ex mera benignitate exerceri ſinit; nec deerit occaſio, quotidiana enim hominum miſeria eum admonebit, conſilio cuivis indigenti ſuccurrere. Porto Medicus non ſit avarus, neque ſuperbus, ſed humilis. Duplex eſt ſuperbia: alia verſatur in animo quando levioris conditionis hominibus denegat colloquium, nec illos æſtimat; alia verſatur in geſtibus, quando veſtitu ſplendidiſſimo multiſque ſamulis gaudet, quæ omnia nocentiſſima ſolent eſſe Medico. Itaque tanquam Chriſtianus humanitatem exercebit, ad quam optimam occaſionem exhibebit ipſa Medicina, quando conſideramus, quid ſit homo, quam caducus, quam fragilis, unde ortum habeat, naſcitur enim inter ſtercus & urinam. Quid igitur vita hominis? nil niſi umbra.

REGULA II.

Medicus ſit moderatus, nec multum de rebus religionem & fidem ſpectantibus diſputet. Melius eſt ut demonſtretur laudabili vita quid ſit Chriſtianiſmus verus, quam multum rationibus & controverſiis id ipſum indicare.

REGULA III.

Medicus non ſit Atheus. In converſatione hominum obſervamus, multos reperiri Atheos, licet non theoreticos, tamen practicos. Athei vero practici iterum ſunt duplices; alii craſſiores, qui nullum plane diſcrimen inter Deum & naturam credunt, ſed mundum pro Deo agnoſcunt, ad quem Atheiſmum Philoſophia Stoica occaſionem exhibet: alii ſunt ſubtiliores, qui quidem credunt, eſſe etiam Deum, de cætero vero non ſunt ſolliciti de vita juxta placitum Dei inſtituenda. Hic Atheiſmus maxima ex parte ortum habere poterit ex Philoſophia Carteſiana, quando Carteſiani doctrinam de motu per genuina Carteſii principia non explicant, atque ita Divioam providentiam prorſus negant, ſeducti à ſimilitudine, deſumta ab artifice horologium conficiente, qui poſt mortem horologii ſui curam amplius non habet, horologium tamen ex eo in curſu ſuo non turbatur, ſed potius continuo motu horam indicabit; eodem modo Pſeudo-Carteſiani ſtatuunt, quod Deus creaverit mundum, ut Spinoza aliique, quod tamen Carteſio nunquam in mentem venit. Statuendum eſt potius, omnia ſub clementiſſima Dei directione & voluntate fieri, quorſum etiam Carteſius inclinat, dicens: *Deus eſt cauſa, per quam cuncta conſervantur.* Hoc modo deſcribitur & ſignificatur Deus in natura; ideoque longe aliter Deus conſiderandus eſt in gratia, quando nos illuminat & ad fidem perducit.

REGULA IV.

Medicus non ſit ſuperſtitioſus. Hic iterum eſt diſtinctio inter ſuperſtitionem craſſam & ſubtilem. Illa nil aliud eſt, quam Enthuſiaſmus, Fanaticiſmus & Quakerianiſmus, ortumque habet à Philoſophia Platonicorum, qui communiter tres hominis partes eſſentiales ſtatuunt 1) corpus, 2) animam materialem, 3) ipſius Dei particulam, puto ſpiritum. Quoniam itaque Deus omnia revelans in ipſis habitat, in ea ſunt opinione, quod etiam, ut ethnici, abſque verbo extrinſeco, ex revelatione miracula Dei poſſent proounciare, ſi modo non reſiſtant ſpiritui. Noſtri autem Theologi diſtinguunt inter lumen naturæ & gratiæ, quod accendit reliquiaa imaginis Divinæ mediante verbo & ſacramentis. Subtilioris ſuperſtitionis ſunt v. g. Chiromantia, Alchimia, Aſtrologia, Phyſiognomia, Magia naturalis & Diabolica, herbarum collectio certo tempore & circumſtantiis variis inſtituenda, rerum ſignaturæ atque tandem curæ ſympatheticæ. Ex Aſtrologia nil plane poſſumus prædicere. Licet etiam Sol &

Luna in terram influant, tamen cætera ſidera nil plane ad plantarum generationem conferunt, ut taceam, ad generationem hominum. Concluſiones ex Phyſiognomia & Chiromantia deductæ ſæpiſſime fallunt, præſertim cum educatio, conſuetudo & vivendi ratio accedant, quæ omnia mirum in modum hominum indolem alterare ſolent. Non quidem plane rejiciuntur Phyſiognomia & Chiromantia in ſe conſiderata, ſed quatenus reſpectus habetur ad aſtra, ad montem veneris, & ſic porro. Vera Phyſiognomia non modo conſiderat faciem, ſed etiam attendit ad torius corporis habitum, an carnoſus, an cute mollior vel durior; conſiderat porro parentes, inclinationem, quæ potiſſimum ex temperamentis cognoſcitur. Verbi gratia: ſanguinolenti ſunt jocoſi longeque celeriores in omnibus actionibus, quam pituitoſi & phlegmatici, qui cum melancholicis ſunt & tardiores & hebetiores vultuque obtuſiores & toto cœlo à ſanguineis differentes, ob circulationem ſanguinis ſpirituumque tardiorem. Phyſiognomicum ſtudium ex hoc ſundamento deſumtum maximopere eſt commendandum. Chiromantiam autem, quoniam nec præterita nec futura certo poteſt cognoſcere, incertam & ſallacem judicamus. Alchimia eſt ars vana & nimis quæſtuoſa. Contendunt quidem Alchimiſtæ, quod ſpiritu ſuo extracto mira præſtare poſſint, ſed illorum ſpiritus quam maxime in dubium vocatur, neque hactenus ullus fuit, qui minimum effectum demonſtrare potuiſſet. Quæ vero ars in meris tantum ſpeculationibus conſiſtit, illa deficiente experientia nulla eſt. Circa herbarum collectionem plurimum quidem intereſt, ut certo colligantur tempore, quod vero ad aſtra reſpiciendum ſit, ad certum ſcilicet diem vel horam vel conſtellationem, hoc eſt, quod negamus & ſuperſtitioſum eſſe putamus. Signaturæ vero, ex qua ratione certis partibus medicamenta prodeſſe dicuntur, verbi gratia, nuciſta capiti, nil, niſi ſuperſtitionem pro fundamento habent.

Regula V.

Medicus ſit Philoſophus. Per Philoſophiam acquirimus ſapientiam. Medicus verò Philoſophus Deo æqualis habetur juxta *Hippocratem*. Philoſophi autem vel ſunt morales, vel Phyſici, utrumque in uno inveniatur Medico neceſſe eſt. Duplex vero iterum eſt Philoſophia moralis, verſatur vel in intellectu vel voluntate. Hæc inculcat actiones bonas mediaque ad tranquillitatem tam temporalem quam æternam perveniendi; illa vero cognitionem juris naturæ, & quod juxta illud Deo, proximo mihique debeo. Circa jus naturæ varia ſunt Philoſophiæ principia, ſibi invicem contradicentia, optime tamen juxta noſtram hypoteſin illud explicatur, ſi ſtatuamus, principium primum atque ultimum eſſe felicitatem humanam, quæ tres ſub ſe continet leges: I. Deus eſt colendus. Ex lumine naturæ cognoſcimus fuiſſe creatorem, qui & rerum omnium conſervator, cui debemus (α) Timorem, illi enim, qui fecit nos, non erit difficile creaturas ſuas iterum in nihilum redigere; (β) Honorem, quia fuit autor vitæ noſtræ, & hujus univerſi; (γ) Amorem, quia quotidianis nos beat beneficiis. II. Societas eſt ſervanda. Inſeliciſſimi eſſemus aliorum conſortio deſtitui, quapropter ſervanda eſt ſocietas, conſiſtens in amore mutuo, à quo omnium gentium jura dependent, quæ jura nil aliud exigunt, quam ut omnia ſocietatem deſtruentia vitentur, rupta enim ſocietate concidit amor atque felicitas cujuſvis. III. Ordo naturæ eſt ſervandus. Verſatur hæc lex vel circa hominem ipſum, vel circa omnes res creatas. Juxta hanc regulam ipſe homo temperanter vivit, non facile turbatur motibus præternaturalibus, ſed vitam longam metamque à Deo propoſitam acquirit. Ex neglectu vero hujus regulæ plurima fluunt peccata, verbi gratia: ira, odium, cædes, ſcortatio, concubitus cum brutis; ex eadem oriuntur cupiditates animi pravæ pro temperamento hominis. Quæ ſi intelligit Medicus, non herbis ſolum ſed etiam verbis atque conſiliis compeſcet plurimorum affectuum ex ejuſmodi cupiditatibus pravis prodeuntium effrena mala. Dixi porro, hanc regulam ſeſe extendere ad omnes res creatas, quantum ſcilicet conſideramus earum naturam, verbi gratia: ignis temperiem, qualitates ciborum aliaque, ut hac ratione ſugiamus nociva & appetamus naturæ noſtræ convenientia. Hæc omnia Medicus Phyſica ſcientia inſtructus facile intelligit, juxta quam omnium rerum ſuique ipſius naturam examinat. Concludo itaque, Medicum non modo Philoſophum Moralem, ſed & Phyſicum eſſe debere. Phyſicus eſt, qui effectuum & phœnomenorum naturalium cauſas explicare poteſt. Itaque non ſufficit Medico hominis cognitio, accedere debet machinarum omnium in mundo occurrentium, ſive quod idem eſt, mechaniſmi univerſi. Si enim macrocoſmum non intelligit, quomodo quæſo poteſt cognoſcere microcoſmum? Ante omnia vero Phyſicus Philoſophus ſibi eligat principia vera & certa, quæ fluunt ex recta ratione conjuncta cum experientia; fugiat autem cane pejus & angue, quæ figmenta, ſuperſtitiones & imaginationes pro fundamento habent. Vera enim eruditio non eſt res imaginationis, ſed potius intellectus. Diſtinguitur Philoſophia Phyſica in hiſtoriam & ſcientiam. Hiſtoria Phyſica pertinet ſaltim ad bene eſſe. Quoniam vero hactenus a nemine ex profeſſo tractata fuit, non immerito a Medico excolitur. Abſolvitur potiſſimum tribus capitibus:

1. Continet regnum animale, ubi de natura, eſſentia, ſpeciebus animalium cognitionem ſibi acquirit Medicus. Eſt autem hoc ſtudium difficillimum, & totum hominem totamque ejus ætatem requirit, & licet aliquis totus in hoc ſtudio fuerit occupatus, nunquam tamen completam impetrabit ſcientiam ne reptilium quidem, ut taceam volatilium & natatilium ob ingentem rerum multitudinem. Scripſere hac de re Jonstonus, Aldrovandus. Amatores hujus ſcientiæ ineant nonnunquam conſuetudinem cum venatoribus, aucupibus, aliiſque, quibus brutorum ſpecies præ cæteris cognitæ ſunt.

2. Continet regnum vegetabile ſive hiſtoriam plantarum, quæ vero adeo difficilis & licet decem millia plantarum numerantur, non tamen ad ingentem plantarum numerum accedunt. Præterea & methodus hodiernorum Botanicorum ita inſtituta eſt, ut, qui novit ſumma plantarum genera, quæ ſupra millenarium ſe non extendunt numerum, facili quoque negotio ſpecies a ſe invicem poterit diſtinguere. Excellunt hac in arte Morison, Raius, Hermannus, Rudbeckius, & præ omnibus Celeber. Rivinus, à quo ars botanica, in ſe ſpectata difficillima, faciliori diſci poterit methodo.

γ) Exhibet regnum minerale, ubi Phyſicus iterum calleat metalla eorumque generationem, item gemmas earumque probationem, nec imperitus ſit in arte docimaſtica. Ad hanc cognitionem rurſus totus requiritur homo, & erit tamen incompleta, quia generatio metallorum aciei mentis noſtræ abſcondita eſt. Deſperandum tamen non eſt; poſſumus enim à notis ad ignota concludere, ulterius vero progredi non licet, ſed admiranda potius omnipotentia Divina. Et ſicuti ex artificioſo horologio artificem cognoſcimus arte ſua perfectum, ita ex innumeris potentiſſimi Dei operibus ſummam ejus ſcientiam perſpicimus.

Progredimur nunc ad ſcientiam Phyſicam, quæ ante omnia requiritur à Medico, ut reddere poſſit cauſas omnium rerum naturalium. Hæc ſcientia maxime incompleta eſt, quia ſenſus noſtri non ſufficiunt ad cognoſcen-

noſcendam intimiorem rerum eſſentiam & conſtitutionem; quæ vero ſcimus, ea plurimum ex effectibus ſaltim habemus beoeficio Philoſophiæ experimentalis. Atqui ex hujus ignorantia atque defectu omnes omnino errores & ſectæ originem traxerunt, qua exculta, peritura eſt omnis inter Philoſophos diſcordia. Varia ad hanc ſcientiam requiruntur inſtrumenta; Teleſcopia, microſcopia, vitra cauſtica &c. cum quibus varia experimenta inſtituimus, ex his rationes particulares deſumimus, ex quibus denique univerſale prubare contendimus. Si hoc obtinemus, certum axioma conſtituimus, juxta quas multas rerum demonſtrationes exhibere poſſumus. Verbi gratia: Amygdalæ in mortario cum aqua tuſæ præbent lactis inſtar emulſionem. Si rationis beneficio inquiro in cauſas, apparet, oleaſas amygdalarum particulas intime cum aqua mixtas talem præferre colorem; ad confirmandam hanc theſin aliud conſtituimus experimentum cum oleo cinnamomi vel aniſi etiam, quod ſolutum & cum aqua mixtum, tranſit in lac. Ex hiſce particularibus experimentis univerſaliter concludo; ubicunque oleum intime ſolvitur à particulis aqueis, ibi exſurgit color lacteus. Applicatio hæc fiat ad chylum noſtrum qui nil aliud eſt, quam emulſio naturalis, quod ex præcedentibus concludo. Quivis Medicus & imprimis Phyſicus continuo in experimentis potiſſimum Chemicis ſit occupatus. Rectiſſime enim Chemia a quibuſdam vocatur Medicinæ anima, quando ſcilicet de experimentis ſermo eſt; qui hanc non intelligit, totam fere Phyſicam ignorat. Duo itaque requiruntur ad Phyſicam experimentalem: 1) Chemia, cujus beneficio multæ inveniuntur veritates, quæque ad ſpecialiora progrediendo ante omnia addiſcenda eſt: 2) Ex Mechanicis ſumme neceſſariam habemus doctrinam de motu, ubi præ omnibus commendatur LEIBNITZIUS in Theodicea ſua, item WALLISIUS, BORELLUS, SINCLARUS de gravitate, TIGELIUS, GASSENDUS &c. Quod vero totam Philoſophiam experimentalem attinet, nullus hactenus repertus fuit, qui veram Mechanicam Philoſophiam in juſtum & accuratum ordinem atque formam redegiſſet. In generalioribus quidem excellens fuit CARTESIUS, item DU HAMEL, LE GRAND, ROHAULTIUS. In ſpecialiori vero Phyſica nemo hactenus omnem abſolvit numerum, poſſumus tamen ex clariſſimis ſcriptoribus collectim ſumtis egregiam haurire ſcientiam. Inter quos principem ſibi vendicant locum BOYLEUS, deinde STURMIUS, Acta Anglicana, Ephemerides, ex quibus omoia optima colligenda, erronea corrigenda ſunt.

REGULA VI.

Medicus ſit eruditus. Id eſt ab omni ruditate liber, hoc impetrat, ſi addiſcit linguas, ex quibus Latina cardinalis dicitur. Scriptores Medici qui in hac Lingua excelluerunt ex veteribus ſunt CELSUS tanquam alter Cicero. In Phyſicis JUL. CÆS. SCALIGAR atque PLINIUS. Ex recentioribus VERULAMIUS, ex recentiſſimis PECHLINUS. Poſt hanc ſumme neceſſaria eſt Medico lingua Gallica, quæ his temporibus fere ubique viget. Deinde Anglica atque Italica, utpote in quibus multi libri eduntur eruditiſſimi. Intelligat ad minimum has linguas, ſi non loquatur Medicus. Tandem quoque Græcam eruditus calleat Medicus, ad ornamentum. De cætero vero hac lingua carere poſſomus, quia ſcriptores Græci jam dudum latinitate donati ſunt. In hactenus enarratis linguis nulla quidem conſiſtit eruditio, ſi ſcilicet in ſe conſiderentur, conſtituunt tamen medium, ad aliorum eruditionem nos perducens. Non enim ſemper acquieſcendum eſt in unius cujuſdam autoris ſcripto, ſed varii ſunt conſulendi, quibus diligenter collatis, occaſionem habebimus inſtituendi meditationes de rebus ſenſibus noſtris quotidie non obviis, quæ his neglectis in intellectum non veniſſent. Porro ad veram eruditionem requiritur rectæ rationis uſus, ſive ars ratione recte utendi, quod habemus ex logica. Ut ſcilicet intelligamus omnia egregie proponere, accurate connectere, atque clariſſime demonſtrare. Qui hujus artis vim ſcire amat, non adeat Logicam vulgarem ſed Matheſin, & in ea ſe exerceat, quæ etiam Logiſtica dicitur. Hanc non negligenter tractet, eſt enim Matheſis mater omnium ſcientiarum, qua neglecta omnis ad filiam denegatur aditus, eſtque princeps omnium diſciplinarum. Qui itaque felicem ſibi in his promittit progreſſum, is Arithmeticæ & Algebræ imprimis notitiam ſibi acquirat, quo judicioſus redditur & capax verum a falſo non difficulter diſcernendi. Qui paucis iis veris principiis inſtructus eſt, non opus habet multorum Logicorum ſcriptis. Evolvat CARTESIUM, MALLEBRANCHE, CLERICI Logicam, Metaphyſicam & Pneumaticam, in quibus omnia, quæ ad Logicam veram neceſſaria & Medico utilia, ſufficienter inveniet. Egregiam etiam adfert Medico augmeotum & ornamentum, quando Politica inſtructus in conſuetudine cum Politicis non plane rudis reperitur, quod in parentheſi dictum volo. Porro Medicus ſeſe exerceat in Geometria, Statica, Mechanica, Hydraulica & Optica, iiſque utatur in rationibus Phyſicis recte explicandis, quibus maximum afferre ſolent lumen. Cavendum vero ſedulo, ne in quibuſdam minutiis ſcientiam noſtram oſtendamus, quod animum magis otioſum quam judicioſum indicat. Abſoluta ſic Phyſica generali, in ſpecie ad corpus humanum tanquam ſubjectum Medicinæ ſe conferat Medicus, ubi Anatome primum ſibi vindicat locum, quæ duplex eſt: hominum & brutorum. Hæc quidem proprie ad Phyſicam pertinet, in ea tamen non imperitus eſſe debet Medicus, quia non ultima laus eſt, ſi erudite de differentia, in quorundam animalium partibus nonnunquam occurrente, diſſerere poteſt. Commendantur hac in parte BLASTUS, Acta Haffnienſia, Acta Naturæ curioſotum. Imprimis vero Anatomia hominis a Medico requiritur. Optandum hic eſſet, ut diligentius ſtudium hoc utiliſſimum in Academiis tractaretur, ut obſervavimus in WILLISIO, BARTHOLINO aliiſque. In omni Anatomia tria obſervanda veniunt: 1) Structura vaſorum & viſcerum, 2) Oſteologia, 3) Myologia, hæc duo poſteriora ad Chirurgum ut plurimum referuntur, neceſſe tamen erit, ut Medicus exquiſitam & oſſium & Muſculorum habeat cognitionem imprimis in judicio de vulnerum lethalitate ferendo, ubi multorum Medicorum fama atque fortuna periclitatur, item in adſiſtendis operationibus Chirurgicis, ubi ſi Medici atque Chirurgi inſcitia pari paſſu ambulant, miſerrime de ægri luditur corio. Si vero Chirurgus in ſcientia ſua Anatomica Medicum ſuperat, non immerito Medicus irridetur. Ad Myologiam addiſcendam non incongruum eſt conſervatio corporum per balſamationem, quia ſubjecta quotidie non occurrunt. Oſteologia vero optima addiſcitur ex veteribus, ubi præ omnibus commendatur VESALIUS, ut & in Myologia, poſt hunc RIOLANUS, VESLINGIUS aliique. Ex neotericis non inutile judicatur BLANCARDI Anatomia nova. DIONISIUS poterit inſervire, quando diſcurſus Anatomicus eſt inſtituendus. LOWERUS Anatomiam ſuam applicavit ad Mechanicam, DIEMERBROECK pro & contra rationes adfert, & commendatur diſputantibus. BIDLOO quoad figuras judicatur optimus. Fundata ſic Anatomia, in ſpecie intelligat uſum explicare partium, itaque addiſcat Phyſiologiam. Multi quidem Anatomici Phyſiologiam ſimul exhibent, ſed incompletam. Excellunt recentiores in obſervationibus & explicationibus, præ omnibus commendatur BOHNII Circulus

Anatomicus, qui omnia fere Mechanice explicavit. His abſolutis, calleat Medicus Materiam Medicam, ad praxin ſumme neceſſariam, ubi medicamentorum facultates imprimis Chemice explicandæ ſunt. Ex libris eandem addiſcere velle eſt difficillimum, quoniam nemo hactenus accuratiſſime omnia examinavit, quotque ſunt auctores, tot etiam reperiuntur ſententiæ. Prius itaque cum Phyſica Chemia addiſcenda eſt, antequam perveniamus ad Pharmaceuticos. Jam ad praxin ſe applicaturus ante omnia inſtructus eſſe debet Semeiotica atque Pathologia, ex ſignis enim cauſas ſcrutari poſſumus, ex cauſis vero remedia. Primo itaque Pathologia generalis tractanda eſt. Optandum autem foret, ut majorem diligentiam hac in re adhibuiſſent, qui ante nos vixerunt, atque ex fundamento eam tractaſſent. Si enim excipiamus SENNERTUM, & in prognoſi HIPPOCRATEM, nemo ſane reperitur, qui noſtræ intentioni ſatisfacit. Poſt obſervatores ex antiquis evolvendi ſunt neoterici; SYDENHAMUS, SYLVIUS, ETTMULLERUS, ex Chirurgicis HILDANUS. In horum autorum perlectione non tam attendenda ſunt eorum principia, quam cautelæ & obſervationes. Sic acquiritur Praxeos generalis ſcientia, quæ neminem reddit practicum, niſi porro adplicetur ad praxin clinicam.

REGULA VII.

Medicus diſcat praxin Clinicam & individualem. Obſervandus eſt morbus, ægrotus, attendenda ſunt ſigna, indies adnotandæ ſunt variationes ſpeciales. Ante omnia vero Medicus ad praxin ſe applicaturus noſcat conditionem loci, victus rationem naturamque aquarum & individuorum. Circa loci conditionem probe conſiderandus eſt ſitus, qualis ſit climatis conditio, an aer temperatus, an frigidus, quæ anni tempora? ut plurimum enim morbi epidemici ab aeris conditione dependent, verbi gratia: ſi præceſſerit æſtas calidior, ſubſequente autumno dyſenteriis laborant ægri. Circa locum etiam notentur morbi epidemici, e. g. Weſtphalia rariſſime morbis acutis & febribus ardentibus infeſtatur, ſæpius vero febribus quartanis, peripneumonia, pleuritide. In Hungaria atque Polonia illis morbis nihil ſolemnius eſt atque frequentius. Loca frigidioris climatis inclinant ad paralyſin, quæ omnia in praxi probe attendenda ſunt. Circa diætam ſciendum, quod ubivis terrarum diverſa ſit victus ratio, alii enim adſueti ſunt durioribus, alii mollioribus, pulmentis, lacticiniis. Durior cibus præſupponit ventriculum robuſtum, requiritur itaque in ejuſmodi ſubjectis doſis medicamentorum auctior, qui mollioribus adſueti ob debilitatem ventriculi, majorem doſin jubent. Circa aquarum naturam notandum, an ſalinæ magis an vitriolicæ, an abundent particulis terreſtribus? an faciles ſint ad coquendos cibos? Quæ omnia accuratiſſime adnotanda ſunt & examinanda, quia multum ad ſanguinis temperiem aquæ conditio conſerre ſolet. Qui hæc omnia conſiderat, videbit, effatum GALENI veriſſimum manere; *multa eſſe in praxi, quæ nec dici nec ſcribi poſſunt.* Sciendum ſaltim, quod ab HIPPOCRATIS temporibus hocce ſtudium de exploratione climatum penitus neglectum fuerit, cum tamen dimidia ferme praxis ab eo dependeat. Egregium de locis aquis & aere caput viſitur in ſcriptis ejus, quod praxeos cultoribus indefeſſis ſummo ſtudio commendo. Poſt HIPPOCRATEM in omnibus practicis ſcriptis nihil fere reperitur. Porro, ad praxin clinicam pertinet cognitio individuorum, ut ſcilicet exploremus, qualia medicamenta in hoc vel illo melius operentur, atque an alias hoc morbo, quo jam laborat, fuerit correptus & qua ratione invaſerit, quaque iterum deſeruerit ægrum? an Venæſectioni fuerit adſuetus, ad ſudorem proclivis? quo gaudeat temperamento? quæ omnia ſi non ab ægroto, tamen a familiaribus ipſis facillime percipi poſſunt. Ad ejuſmodi cognitionem acquirendam conſuetudo cum Medico erudito maximum poterit adferre ſymbolum, vel ſi hoc non conceſſum ſit, adeat collegia caſualia non fictitiis caſibus adornata, ſed ex vera experientia deſumta. Porro ſedulo legendæ ſunt obſervationes veterum practicorum. Poſtea propriæ obſervationes, præſertim circa praxeos initium, conſcribantur, ubi notanda eſt ægrotorum conſtitutio, morbus, medicamenta, eorum effectus. Sæpius præſertim ægrotus viſitandus inter propinandum medicamentum, obſervandus pulſus præſertim in diebus criticis. Non inconſultum porro erit Medico, ſi circa primos praxeos annos ipſe diſpenſet medicamenta, vel ad minimum probe calleat artem pharmaceuticam, ubi non ſolum ſimplicia noſcat, ſed & illorum præparationes & compoſitiones, ne famam amittat apud Pharmacopœum, neque impingat in præſcribendis formulis, ſi ſcilicet præcribat illa, quæ in compoſito adhibitu jam extant. Sic quoque in viſitandis Pharmacopoliis plurimum juvabit noſſe ſimplicia & rerum compoſitiones, quod facile acquiritur ſi hypocauſtum conducat Medicinæ ſtudioſus apud pharmacopolam celebrem, ubi præparationibus Pharmaceuticis quotidie intereſſe licebit. Deinde volvendi autores qui Pharmacopœas ſcripſere, præſertim quæ non a Pharmacopœis, ſed toto collegio Medico elaborata ſunt. His peractis ſæpe quoque evolvendus catalogus officinarum, ſeu taxa medicamentorum, & ſucceſſive perlegendus, ut acquiramus pretii notitiam, ſæpius enim ab ægrotis & imprimis pauperibus quæritur de pretio formularum, quem ſi determinare nequeat Medicus, non leve opprobrium ipſi judicatur. Nec prætereundi libri Chemici; commendamus itaque Ill. BOERHAAVE Chemiam, dein LEMERI curſum Chemicum, GLASERUM, SCHROEDERUM, Pharmacopœam Auguſtanam. Ex veteribus AGRICOLÆ commentarium in POPPIUM. Tandem circa medicamentorum diſpenſationem tenendum, quod propria remedia vix approbeotur, vix enim medicamentorum pretium ab ægrotis accipimus, quin ſimul etiam autoritatem amittamus. Accedit & hoc ſi ab improviſo moriantur, melius eſt, conſcriptas & aſſervatas in Pharmacopoliis habere formulas, ut, ſi forte nonnulli medicamentis præſcriptis cauſam mortis adſcribere velint, formulæ examinari queant, ſicque Medicus abſolvatur, & culpa potius redundet in Pharmacopœum. Non omnibus tamen medicamentis deſtitutus ſit Medicus, ut pauperibus nempe inſervire poſſit, & quando tali loco praxin exercet, ubi nullum pharmacopolium extat, tunc neceſſario propria medicamentorum diſpenſatio admittitur.

REGULA VIII.

Medicus noſſe debet Chirurgiam. Sæpius interſit operationibus Chirurgicis eaſque probe obſervet, nec ſpernat Chirurgorum conſuetudinem, imprimis peritorum, quæ maxime in peregrinationibus commendatur. Hollandia vero optimam occaſionem exhibet hanc artem exactiſſime exercendi; reperiuntur enim ibi Chirurgi peritiſſimi, cum quibus converſare neminem pœnitebit. Ex autoribus commendantur HILDANUS, VIGANUS, SCULTETI armamentarium. Ex recentioribus BARBETTE, HEISTERUS, GARENGEOT. Porro etiam ſibi comparare debet inſtrumenta Chirurgica, ſi non omnia, tamen neceſſaria, v. g. Trepanum, ut in ſtatu neceſſitatis Chirurgis adeſſe poſſit non ſolum conſilio, ſed & optatiſſimo auxilio. Hæc omnia, de quibus in præcedentibus egimus exactiſſime ſcire oportet Medicum, quare non immerito Me-

dicina

dicina noſtra omnium artium cenſetur difficillima. Hoc tamen non deterreat ejus amatores, habemus enim certa admiricula, quibus hoc ſtudium jucundiſſimum reddere illudque facilitare poſſumus.

CAPUT II.

De Adminiculis in Studio Medico.

ADMINICULUM I.

Sint libri ſelectiores, quos ſibi comparare debet Medicus. Multis enim libris ſe obruere non eſt conſultum, omnibus itaque veteribus, HIPPOCRATEM, CELSUM & GALENUM excipiam, carere facile poſſumus. Ex recentioribus quoque pauci ſufficiunt. Suadetur eum in finem conſuetudinem inire cum bibliopolis, ut perlegendos nobis communicent libros recens editos, interdum enim pauca in iis reperiuntur utilia, quæ breviſſimis poſſumus excerpere, ſi vero nonnulli deprehenduntur utiliores, illos nobis comparare par eſt.

ADMINICULUM II.

Sint diaria-experimentalia, Chemica & practica. Diario experimentali inferantur quæ obſervat, dum novas mixtiones tentat, quæ phœnomena, quæ mutationes accidant. Præſertim circa aërem ejuſque mutationes quotidie ſit occupatus, indagando tempeſtates cœlique temperiem & conſequentia ex ipſis conſiderando. Sic tandem expertus ratione prognoſeos multa certo poterit adſerere, quæ alii in dubio ſuſpenſum relinquunt. Inſcribat porro in ſuum diarium varia experimenta Chemica, obſervationeſque circa proceſſus rariores, nec tædeat carbonibus maculare manus, quia teneræ manus tenerum quoque indicant Chemicum, id eſt, Chemiæ parumper peritum. Diarium practicum habeat, obſervationes enim in hoc vel illo morbo quotidie adnotare non detrectet, præſertim in primis praxeos annis, ſic brevi tempore ſibi comparabit egregium theſaurum, quem variis in caſibus experientia confiſus poterit conſulere.

ADMINICULUM III.

Sint loci communes, quos VERULAMIUS magni commodi vocat, adjuvant enim memoriam aciemque judicii exercent. De his philiſter ſit ſollicitus, ex multis optima excerpat, & locis communibus inſerere poteſt quæ in opponendo & reſpondendo variiſque occaſionibus iterum adhiberi poſſunt.

ADMINICULUM IV.

Sit liber peculiaris cui inſcribat conſilia Medica judiciaque de vulnerum lethalitate varia, quæ vel ipſe tradidit, vel ab aliis accepit, quibus ſuo tempore commodiſſime rurſus uti, ſolidamque eruditionem demonſtrare poterit, quando ſimiles occurrant caſus, de quibus conſilium vel judicium ferendum ſit.

ADMINICULUM V.

Tempori atque ordini ſtudia ſua accommodet Medicus. Multum refert; ut ſtudia ſua rite inſtituere beneque tractare ſciat. Hic ooo ſolum reſpiciendum eſt ad anni tempora, verum etiam ad unumquemque diem; nam diſcat tempori cedere, cum aliud tempus meditationibus magis ſit accommodatum, aliud admemorationibus. Vernum tempus aëre temperato vegetabilibus æque ac animalibus & meditationibus vigentibus aptiſſimum. Si mediteris, mens ſit tranquilla, copiaque ſpirituum non pauca, hinc optime facit, qui ſcriptis eruditionem ſuam demonſtraturus hoc eligat tempus. Huic reſpondet aurora, corpora reficiens & alacriora reddens. Æſtivum tempus aptiſſimum eſt ad exercendam rem botanicam, utpote floribus fertiliſſimum, diſſipati enim tunc ſpiritus calore, meditationibus non ſufficiunt. Porro hoc tempus ob dierum longitudinem ad peregrinationem, conſuetudinem cum viris eruditis aptum eſt, item in praxi ad viſendos ægros. Tempus autumnale impendatur ſtudiorum repetitioni & ordinationi eorundem, quæ verno tempore, vel æſtatis aurora meditata ſunt. Veſperi evolvantur libri practici aliique, & quidquid memoriæ demandandum eſt, illud fiat ante noctem, felicius enim tuoc tenetur; id quoque hyeme obſervandum, quo res memoriæ tractentur & quotidie legantur. Ante omnia vero in hieme experimenta Chemica ſunt inſtituenda, tunc æſtum facilius tolerare poſſumus & hypocauſta calida multis rebus inquirendis anſam præbent. Hoc quoque tempore Medicus medicamenta parare poterit, quæ proprie diſpenſabit. Tandem quoque exercitio anatomico, quantum fieri poterit, incumbendum, quod tamen autumnali commodius peragitur tempore. Sic erit omnium feliciſſimus, qui juſto ordine omnia adgreditur, & unius anni ſpatio plus perficiet, quam alii, qui neglecto ordine tribus vel quatuor annis talia vix efficiunt.

CAPUT III.

De virtutibus peculiaribus ad famam conſervandam ſumme neceſſariis.

REGULA I.

MEdicus ſit humilis, non ſuperbus. Cum quibus inſtituit colloquium, decenter ſe inſinuet, in gratiam nobiliorum æque ac ignobiliorum, neque in veſtitu ſit nimium luxurioſus.

REGULA II.

Medicus ſit taciturnus. Multis quandoque affligitur imbecillitatibus corpus humanum, hæmorrhoidibus, herniis, podagra, gonorrhœa, quæ omnia, uti etiam ſonticulos, nemo patientium divulgari gaudet; memores imprimis verborum VERULAMII: Homines aut delectare bono proprio aut malo alieno.

REGULA III.

Medicus non ſit negligens ſui officii, ſed diligens. Hæc præſertim obſervet, quando copia ægrorum auxilium ſuum poſtulant, nec ullum negligat, nec divitibus magis quam egenis ſuccurrat. Si non omnibus adeſſe poteſt, præſertim in locis, ubi ingens hominum & conſequenter ægrorum deprehenditur numerus, non promittat ſuum auxilium, & aperte dicat, ſe non poſſe omnibus proſpicere, alium vero in tempore adeant eumque conſulant, ſic nullam conſcientiæ inuret maculam. Quando in morbis præſertim acutis æger ſæpius viſitandus, & medicamenta, victus & potus ratio ordinanda, providendum, ne nocte deſtituti ſint medicamentis, multum enim in recta continuatione poſitum eſt. Caveat autem, ne ſuperfluus ſit in præſcribendo. Itidem moneo, ut in viſitando ſit moderatior, ne imprimat ægrotis viſitandi conſuetudinem, niſi neceſſitas urgeat. In morbis acutis ter, quater vel quinquies viſendus eſt quovis die ægrotus, ejuſque ſtatus cognoſcendus, nec ſtatim iterum recedendum, ſed per horam & ultra commorandum eſt, ut eo melius mutationibus, quæ ſæpe multiplices

tiplices in hora occurrere ſolent, obvenire poſſit. In febribus intermittentibus ſufficit unica de die viſitatio, vel etiam alternis diebus accedat, accedat vero præcipue circa horam paroxyſmi, ut accurate cognoſcat mutationes. In morbis chronicis duo vel ad ſummum tres per ſeptimanam viſitatiooes ſufficiunt. Nunquam tamen præſcribendo deficiat Medicus, licet interdum viſitando tardus ſit, nec omnibus ex nutu ſatisfacere poſſit. Nam Medici vita præſertim practica non immerito omnium miſerrima dicitur, quoniam ſervus ſervorum eſt, & nunquam commoditati ſtudere poteſt, ſed omne fere tempus conſumere debet inſerviendo aliis, ſe ipſum conſumendo; inde ſenex Medicus rariſſima avis in terra, & utplurimum Medici morbis malignis à contagio contractis corripiuntur, quare incidenter moneo, ne egrediatur jejunus ad ægros, ſed adſumat prius juſculum vel ſaltem myrrham aut corticem citri aut radicem zedoariæ maſticet, ſic halitus ægrorum non adeo eum poterunt inficere. Qui conſiderat periculum, cui Medicus viſitando ægros ſubjectus eſt, videbit, eum maximum eſſe generis humani beneficium, ſummeque gratiſſimum; propriam enim vitam non curat, ſed ſtudet conſervare vitam alienam. Quibus vero periculis & difficultatibus quam plurimis quanquam ſtipatum ſit ſtudium noſtrum, tamen non deterremur, ſed ab altera parte magna Medici æſtimatio multum incitamenti addit illud amplectentibus.

REGULA IV.

Medicus omnibus virtutibus ex Philoſophia morali deſumtis operam navare debet. Sit itaque miſericors, modeſtus, humanus, fugiat ceu peſtem vitam diſſolutam, verba obſcœna, ebrietatem omnemque ludum illicitum, alias omnem ægrotorum amittit fiduciam. Sique medicamentum effectum non præſtat deſideratum, ſed mali pertinacia potius augetur, certo certius ejuſmodi Medico error quidam adſcribitur, licet omnia ſecundum ſcientiam adornaverit. Porro non ſit jactator inanis, ut empiricorum more multa promittat & pauca efficiat. Non contemnat alios, neque medicamenta ſua ſpecifica extollat, quia juxta tritum illud proverbium, *propria laus ſordet*, melius eſt, quando ab aliis laudes promeritas expectet. Hæc & multa alia diligentiſſime obſervanda ſunt a Medico.

CAPUT IV.

De Peregrinatione Medici.

STudio Medico maximam partem abſoluto, neceſſe eſt, ut inſtituatur peregrinatio, priuſquam id faciat, adſumat gradum Doctoris, gradualis aditus facilius apud omnes admittitur, quam ſtudioſorum. Deinde eruditorum gratiam ſibi conciliet Medicus. Dixi abſolutis ſtudiis Academicis peregrinationem eſſe inſtituendam, nec incongrue; tunc enim ſolidiore eruditione firmoque judicio pollet, adeo ut cum eruditis erudite diſſerere non erubeſcat, quod ſane in juventutis annis non ſperandum. Porro eruditorum imprimis Anglorum conſuetudo talis eſt, ut non facile arcana ſua communicent, niſi prius proceſſum curioſum, obſervationem rariorem, aut ſimilia a peregrinantibus acceperint, non immemores proverbii, quod manus manum lavare debeat. Qui vero ante maturitatis annos peregrinatur, ille fruſtra & tempus & ſumtus impendit; eruditi enim, quos adit, multis rebus ſunt occupati, ut non impendant tempus ſuccurrendi ipſius ſtudiis, & ſi hoc non eſſet, notum eſt, quod ſtudioſus juvenis variis rebus inutilibus præſertim antea non viſis delectetur, ita ut facili negotio animum diſtrahi patiatur aliis rebus, quibus majori diligentia incumbere debebat. Itaque ad firmandam ſaltem eruditionem, quam Philiater jam adeptus eſt, exoticas regiones luſtret, ubi ætas jam maturior, ratio vivendi magis ordinata, judicium firmum exiſtit. Peregrinas Academias ſalutaturus Medicus, ante omnia petat Hollandiam, primum propter perfectiſſimum Botanices exercitium, quale noſtris regionibus propter exoticorum defectum non conceſſum, deinde propter Chirurgiam & praxin firmius ſtabiliendam. Italiam viſitet propter Botanicam & Chirurgiam; Galliam propter Chirurgiam & Philoſophiam; Angliam tam propter praxin, quam propter Mechanicum & Phyſicum ſtudium: Societas enim Regia alit ſemper viros præſtantiſſimos. In Germania vero noſtra Chemia & Praxis non minus floret, quam in aliis terris. Hollandiamatque Angliam viſitet per vernum tempus uſque ad autumnum, Italiam per hyemem.

CAPUT V.

De Promotione Medici.

CIrca promotionem ſuadeo, ut Medicus non adeo maturet, uti plerumque fieri ſolet, ſed tamdiu vitam Academicam colat, quamdiu vires permittunt; &, ſi fieri poteſt, ante annum ſextum Academiam non deſerat: expertus loquor. Quidquid ante promotionem diſcimus, hoc habemus, poſt illam pulcherrima quoque ingenia, accepto perfectionis teſtimonio, ut plurimum deſidiæ dedita ſunt, vel gulæ vel ventri indulgent, impetrato minoris oppidi Phyſicatu praxin exercent, theoriam deſerunt, deſtituti imprimis fideliſſimorum præceptorum manuductione. Alia eſt ratio in illis, qui cibus ſumptibus deſtituuntur, quam animus diſcendi cupidine, his indulgendum eſt, quia non aliam emergendi viam proſpiciunt, conſulentes fortunæ ſuæ ditiore matrimonio. Hæc vero probe notet Practicus incipiens, ne ſtatim poſt vitam Academicam ſedem fixam capiat in civitate celebriori vel etiam in patria; exerceat potius per aliquot annos praxin ſuam in loco obſcuriore; ea vero æſtimatio, quam ab initio ſibi acquirit, ſervanda; vel inſerviat Practico erudito viſitando ægros: ſic medicamentorum applicationem accuratius poterit cognoſcere, ſibique practicum theſaurum in alieno quaſi fonte comparare, nec ſine lucro, præſertim ſi humanitatem & modeſtiam ſuam oſtendat. Tandem monere volui, poſt promotionem ſtatim matrimonialibus ſe ne implicet, niſi ſumma fortuna & alia emergendi occaſio ſe offerat. Nam mulier & cum illa res domeſticæ dimidium temporis ſtudiis impendendi ſubripiunt. Hæc ſunt, quæ circa Medici perſonam in prima parte monere volui. Feliciſſimus ille, qui omnia obſervare poterit!

PARS II.

PARS SECUNDA.

De Medici officio circa Perſonas Externas.

CAPUT PRIMUM.

De Medici officio circa Pharmacopœum.

REGULA I.

P*Ræſcribat formulas eleganter Medicus*, quod ſi neſcit, obſcuriſſimam ſervabit famam; Medicum enim ex præſcripto æſtimat Phârmacopœus. Propterea non impingendum contra genuinam formulas præſcribendi methodum, nec præſcribantur talia, quæ nulla mixtione & agitatione combinari poſſint, ne medicamentum aliam acquirat faciem quam determinavit Medicus.

REGULA II.

Exiſtimatio Medici dependet à medicamentorum præparatione. Hæc regula præcipit, ut medicamenta quæ ipſe diſpenſat, rite & non ſordide præparet, partim etiam Pharmacopœo poſtulanti elegantem communicet præſcriptionem.

REGULA III.

Medicus, non quod opus, ſed quod neceſſe eſt, præſcribat. Contra hanc regulam plurimi peccare ſolent Medici, glorioſam ſibi promittentes ex formularum multitudine deprædicationem. Pharmacopœo talis quidem conſuetudo non ingrata eſt; indicat tamen, quod Medici ſcientia non adeo ſit firma. Contra vero laudem ſibi conciliat apud omnes, ſi paucis medicamentis morbi atrocitatem tollat, atque in hoc eruditionis ſuæ perfectionem oſtendat. Verum quidem eſt, quod multa interdum utilia eſſe poſſint & forſan caſu, ſed non ſunt neceſſaria, ideoque potius omittuntur; nam medicamentorum multitudine obruitur & confunditur natura, ut non agat, quod debebat, cum tamen naturæ maxima pars convaleſcentiæ adſcribenda ſit.

REGULA IV.

Quæ in Pharmacopoliis proſtant noſcat Medicus, ſive ſint ſimplicia ſive compoſita & medicamentorum taxam. Ante omnia inquirat in medicamentorum præparationem, an ſpiritus abundent phlegmate an minus, an ſint recentiora olea an rancorem contraxèrint, an aquæ deſtillatæ aceſcentiam acquiſiverint. Hæc & alia bene noſcat ut de bonitate remediorum, quæ præſcripturus eſt, certus ſit. Medicamentorum doſis non poteſt eſſe ſemper eadem, ſic compoſitionis & præparationis magna eſt diverſitas, interdum aliquot guttulæ unius medicamenti plus habent efficaciæ, quam alius. Hoc ſi non obſervet Medicus, magnos errores poteſt committere, præſertim in emeticis & opiatis, cum quibus cautiſſime mercari debet, ſemper examinet ejuſmodi medicamenta & eorum compoſitiones exploret, antequam præſcribat. Quot enim Pharmacopœi, tot fere variationes opiatorum, verbi gratia Mindæ laudanum opiatum vocatur Eſſentia anodyna; Medicus cui hoc ignotum eſt præſcribit Eſſentiam anodynam ad guttas decem, laudanum vero opiatum ad grana tria. Valde igitur impingere poterit in hujus præſcriptione.

REGULA V.

Magis Medicus debet ſcribere quam dicere. Hæc regula in ordinandis Medicamentis obſervanda eſt, ne committatur error, neque Pharmacopœus cum Medico ſimul incurrat periculum. Hic Halæ accidit quondam triſtis caſus, dum virgo quædam Paſtoris M. Merckii febre maligna petechiali laboraret, Medicus tum temporis Phyſicus ordinarius ad mitigandum æſtum propinavit Nitrum Antimoniatum optimo cum ſucceſſu, ita ut non dubitaretur de ejus convaleſcentia; altero die accedens Medicus invenit ægram bene conſtitutam & non niſi de æſtu querelas ferentem, diſcedens petit Pharmacopolium, jubetque famulum Nitri Antimoniati ſemidragmam ægrotanti virgini tranſmittere Abſente Medico, famulus Pharmacopolii tranſmittit vitrum Antimonii, virgo adſumto hoc medicamento, dixit: nunc mihi propinaviſtis mortem, ſtatim enim atrociſſima ſupervenere ſymptomata, vomitus enormis & dolores intolerabiles, & obiit poſt horam ſextam. Hæc & ſimilia ex Medici negligentia fieri ſolent quotidie; caveat igitur, ne verbis tantum modo exprimat, ſed ſemper præſcribat, quæ ordinare velit.

REGULA VI.

Reformatio Pharmacopœorum & moderatio taxæ ſumme neceſſaria eſt. Tanta eſt in officinis medicamentorum copia, ut dimidio eorum citra damnum carere poſſemus, præſertim ſi inſpiciamus congeſta à ſumma veterum ignorantia, quippe hæſitantes circa ſimplicium effectum, combinarunt cuncta obvia interdum ineptiſſima. Exemplo ſit compoſitio Theriacæ, quæ componitur ex quinquaginta ingredientibus, cum tamen viginti, cæteris omnibus ſuperfluis, ſufficerent. Sed tamen ſi conſideremus effectum, nemo negabit, ſimplex quoddam oleum vel lac majore virtute alexipharmaca gaudere quam ipſam Theriacam, quæ nil aliud eſt, quam opium corectum, quod omnem vim alexipharmacam amiſit, deſtructum ex compoſitione ſimplicium, neque doloribus ſedandis ſudorique excitando ſatisfaceret, niſi mitigaretur acido quodam vehiculo, quoniam per ſe ſumptum, nimis foret calidum. Porro ex maſſis pilularum non parva ineptiarum copia ſeſe offert. Optandum autem erat, ut ejuſmodi medicamenta ſimul ex officinis ejicerentur, ſic in taxa quoque quædam moderatio foret ſperanda. Incomparabile ſane lucrum quærunt Pharmacopœi, ita ut quædam medicamenta pro uno thalero parabilia pro tinginta, quadraginta & ultra vendant, verbi gratia: Simplicia, quæ in vulgus extant, non magni veneunt, quæ vero ſoli habent, ſextuplo magis conſtare debent, quod adhuc concedendum eſſet, ſi modo in Chemicis immodicum quæſtum non quærerent. Dicunt quidem, ſe maximia impenſis opus habere quovis anno in comparandis medicamentis, quæ per decennium à nemine expetuntur. Sed reſpondemus, abſque damno ejici poſſe cum veterum ineptiis, quæcunque in biennio non præſcribuntur. Deinde non credendum eſt, quod quovis

vis aono compoſitiones aliquot conficiaot, ſed maxima pars à proavis hæreditate tradita eſt. Refugiunt porro, quando de moderatione ſermo eſt, ad taxas à magiſtratu approbatas; ſed ſciant, quod veteribus Chemia valde incognita fuerit, qui pro arcanis multa venditata magnis ſumptibus propinarunt. Jam vero, Chemia magis exculta, compendioſo & parvo pretio ejuſmodi arcana omnia præparare ſcimus. Sed nihil efficit Medicus cum ipſo Pharmacopola, niſi magiſtratus vel Princeps ſuccurrat, quod tamen noo ſperandum; dona enim cœcos reddunt ſapientes, cauſamque juſtam iovertunt. De cætero legi meretur Ludovici integer libellus de moderatione taxæ, quem conſcriptum Pharmacopœo ſuo adnectit.

Regula VII.

Ex præſcriptis ſibi ſoſtrum ex Pharmacopola quærere odioſum & damnoſum eſt. Multi Medici in hoc peccant, quod pactum cum Pharmacopœo ineant, & promittant ſe omnes formulas pro duobus groſſis in Pharmacopolium ſemper præſcripturos, eventu tamen minus felici. Primo eoim libertatem ſuam pro pecunia vendit talis Medicus, fitque Pharmacopœi quaſi ſervus, unde ab eo Medicus parvi æſtimatur, putat enim, Medicum ſua gratia deſtitutum non poſſe ſubſiſtere, deinde leviſſima de cauſa offenditur Pharmacopœus, nec veretur poſtea hoc pactum in Medici culpam divulgare, ejuſque avaritiam ægrotis patefacere. Quare conſultum duco, abhorrere à tali conſuetudine.

Regula VIII.

Nimia familiaritas parit contemptum. Quare opprobrio eſt Medico, ſi cum Pharmacopœo fraternitatem contrahat, vel ludere cum ipſo non detrectet; ſic enim faſtus iſtorum augetur, quoniam ſuperiorem ſibi ſimilem reddidere, ſique divitiis abundant, Medicum pauperiorem noo ſolum flocci pendere ſed etiam penitus ſupprimere ſtudent.

Regula IX.

Pharmacopolii pyxides ſæpius perluſtrandæ ſunt. Sæpe tituli varia remedia habent, pyxides venena. Sæpe videmus in viſitationibus pharmacopoliorum præſertim inopinatis, quod in pyxide inaurata & ſpecioſo titulo adornata nil niſi tela aranearum ſimiliaque magis nociva quam utilia reperiantur. Ipſorum ſuperbia cum avaritia conjuncta excogitavit talia ſtratagemata, quibus imperitioribus perſuadent, quantos adhibeant ſumtus in componenda præſtantiſſimorum remediorum multitudine, cum tamen pyxides, præſertim in loco elevariori repoſitæ, ut plurimum inanes ſint, ſi ſedulo inſpiciantur.

Regula X.

Viſitatio medicamentorum curioſa fiat, imprimis Chemicorum & ſimplicium. Summe neceſſarium hoc eſt; nonnullis in urbibus quidem annue ſuſcipitur, in pleriſque vero plerumque intermittitur; ubi vero ex conſuetudine peragitur, muoere viſitatores adſtrictos reddunt Pharmacopœi, ut nihil laudabile efficiatur. Inſpicienda imprimis ſimplicia ſunt, an bona nec ne? tum in Chemicorum præparationem inquiratur, & ratione totius proceſſus examinetur. Compoſita denique reſpiciantur, an recentiora ſint, nec ne? Reliqua compoſita imprimis veterum, quæ non æque adhibentur, inſpectione non indigent. In genere vero circa viſitationem teneatur, quod & ſimplicium & compoſitorum maxima pars ſit ſupervacanea. Sic Eleoſaccharorum promptuaria nullius fere ſunt utilitatis, poſſunt enim ex tempore parari. Balſama plurima exulent, extracta omnia, exceptis iis quæ gaudent ſale fixo, reſinoſo vel amaritudine aliqua aut adſtringente virtute. Multis ſyrupis carere poſſumus. Spiritus ex floribus virtutem anodynam habentes inutiles ſunt. Quæ ſale volatili gaudent, pulveriſata ſervare, prorſus eſt inutile; exemplo ſit Rhabarbarum, quod ſi aëri liberiori integrum exponatur, ſuperficies poſt paucos dies redditur ioutilis, adeo ut color rubicundus abeat in flavum, ſaporque pereat. Si hoc in iotegra radice accidit, quid fiet in pulveribus, ubi virtus in tot particulas diviſa corruptioni reſiſtere nequit? Acida oon niſi pauca aſſervanda ſunt, conſervæ plurimæ, exceptis florum anthos, cochleariæ, roſarum rubrarum, tuſſilaginis, violarum, citri cum paucis aliis rejiciendæ ſunt; ut & compoſitiones pilularum trochiſcatarum. Eſſentiæ pauciſſimæ aſſervandæ, magiſteria fere omnia, fæculæ, unguenta plurima, inutilia, frivola, non in parva quantitate occurrentia, rejicienda. Hac ratione inſtituta viſitatio docebit, Pharmacopœos innumeris ſuperſedere poſſe ſumptibus, ad quos provocare ſolent, quando de taxæ moderatione ſermo eſt.

Regula XI.

Medicus ſit peritus taxæ, præſertim ejus loci, ubi degit. Neceſſario requiritur hæc notitia, primo ad expiſcandam Pharmacopœorum avaritiam, qui neglecto etiam juramento, ultra præſcriptam taxam urgent medicamentorum pretium: ſecundo reſpectu ægrorum, ut pauperibus non præſcribat cariora, divitibuſque viliora: tandem ut determinare poſſit, quid circiter pro formula præſcribenda ſit ſolvendum, quando fortaſſis ab ægrotis quæritur.

Regula XII.

Succedanea abſque Medici conſenſu non ſunt ſubjicienda à Pharmacopœo. Hoc plerumque fieri ſolet, ut Pharmacopœi & ipſorum famuli ſubſtituant multa, quæ eadem virtute prædita eſſe credunt, præſertim ſi ex præſcriptis una vel altera ſpecies deficiat. Itaque omnino miniſtri jurejurando obſtringi debebant, quia Pharmacopœus non oiſi pauciſſima medicamenta ſua manu præparat atque diſtribuit.

Regula XIII.

Confectionibus officinalibus ipſe interſit Medicus, & probe examinet ingredientia & eorum mixturam. Hanc regulam obſervet, quando medicamentum aliquod præparatur frequentius & prolixius præſcribi ſolitum, ut inter conficiendam theriacam. Hic opus eſt, ut ſemper interſit Medicus, curamque gerat, ut omnia ingredientia in ſchedis notata ordine aſſumantur. Sæpius quidem omnia oſtenduntur; abſente vero Medico pretioſa auferunt, quod ſcelus quidem omnes non committunt, ſed tantummodo avari, qui nullum ſcelus pro peccato habent.

Regula XIV.

Pharmacopœo non eſt concedenda praxis, quia non intelligit, quod pertinet ad genium practicum. Non enim ſufficit formularum ad hunc vel illum morbum copia, ſed accedere debet judicium practicum, quo exploranda ſunt morborum cauſæ & differentiæ, ægrorum natura & ſimilia, ſine quibus rationalis practicus nemo eſſe poteſt. Plebeii quidem in ea ſunt opinione, quod Pharmacopœus circa plaotarum ſpecies quotidie occupatus illarum efficaciæ, conſequenter artis

Medicæ,

Medicæ, non ſit ignarus, ſed maxime decipiuntur, quidquid enim præſtant, præſtant ut empirici, nemo autem ſartori imperito exhibebit veſtimenta nova corrumpenda, ut taceam, corpus. Si vero quidam Pharmacopœorum in arte Medica præſertim praxi ſufficienter eſt inſtructus, illamque exercendi cupidus, more conſueto coram facultate Medica ſpecimen eruditionis ſuæ exhibeat tentamine aliquo, petatque teſtimonium, tum demum conceditur.

Regula XV.

Interrogare Pharmacopœum ratione morbi & præſcribendorum, turpe eſt. Videtur enim ſpeciem quandam ignorantiæ præ ſe ferre; ratione mixturæ convenit quidem, melius tamen eſt, ſi hoc quoque calleat Medicus.

Regula XVI.

Pharmacopœus à Medico ordinario examinandus prius eſt, & ejus miniſtri. Qui Pharmacopœi munus de novo aggreditur, ejus examinatio ſequentem in modum inſtituatur: 1) Ratione venenorum quærendum, quid ſit venenum, & quæ poſſideant venenatam qualitatem, qualia ſunt purgantia fortiora, vomitoria, abortum cauſantia, tam ex regno minerali quam vegetabili deſumta? neque ignarus ſit doſeos eorum. 2) Ratione præparationis, compoſitionis & mixturæ quæritur, quomodo inſtituendæ? quæ ingredientia prius ſumenda? quomodo miſcenda e. g. theriaca, emplaſtrum. Intelligat porro conficere emulſionem, ſi modo certa quantitas ipſi porrigatur, item morſulos, electuaria, ſyrupos. His peractis multa ingredientia præſcribo, ipſumque interrogo, qualis color, & quænam conſiſtentia proveniat ex hac mixtione, intelligat acidum cum alcali ebullire, ſufficit ſi modo effectum ſciat, etiamſi rationem reddere non poſſit. 3) Terminos technicos quoque ſciat, quid ſit bolus, quid linctus, quid apozema? 4) Ratione botanices explorandus, an noſcat ſimplicia? 5) Ratione Chemiæ quoque examinandus erit. 6) Ratione medicamentorum in genere ſciat determinare doſin licet non exactiſſimam, ut ad minimum abſente vel deficiente Medico formulam conficere calleat, verbi gratia, ſudoriferum vel purgans. Si neſciat, communicandæ ipſi ſunt nonnullæ generaliorea formulæ. Denique ne taxæ limites tranſeat Pharmacopœus, jurejurando obſtringatur. Formularum examen eodem modo poſſet inſtitui, & laudandi eſſent, ſi omnibus poſſent ſatisfacere; ut plurimum tamen acquieſcere Medicum oportet, ſi modo quoad materiam Medicam accuratam exhibeat ſcientiam, ipſis enim tantum præparandæ committuntur formulæ. Quodſi vero caſu pyxides permutentur, ita ut Mercurius præcipitatus ruber reperiatur, ubi cinabaris Antimonii ineſſe ſignatura oſtendit, tunc ignorantia eorum ingentis periculi cauſa eſſe poteſt. Ex ea ratione non permittenda pueris medicamentorum præparatio, experimur tamen famulos eadem ſæpe pollere ignorantia, qua pueri, quod ſane dolendum, ſi non mutandum eſt.

Caput II.

De officio Medici circa Chirurgum ejuſque operationes.

Regula I.

Operationes ordinarias & vulgares relinquat Chirurgis. Non ſecare, nec urere, nec emplaſtra applicare debet, quia infra dignitatem eſt rationalis Medici, ſuſcipere talia; tonſores enim, balneatores & lithotomi ubique fere haberi poſſunt. Hic autem non ſuadeo, ne diſcatur Chirurgiæ ſtudium nobiliſſimum, ſed ſumme neceſſarium eſſe affirmo. Sæpius enim intereſſe debet Medicus operationibus, præſertim periculoſioribus, verbi gratia, trepanationibus, paracentheſi. In priori caſu proſpiciat, ne trepanatio attingat ſuturam, item ut adminiſtretur tali in loco ubi ſanguis commodius emanare poteſt, eum ut locum accurate determinet, ſuccurratque ægrotanti decumbenti analepticis, ſi opus eſt, internis. In paracentheſi, quam nunquam, ut ſolus ſuſcipiat Chirurgus, curet Medicus, ne temerarius ſimul ac ſemel vitam cum aqua detrahat, quale exemplum exhibuit hic Halæ Chirurgus quidam in Advocato quodam hydropico, qui trea fere amphoras prima vice detrahens cauſam mortis poſt decimum diem ſubſequutum acceleravit. Porro adſiſtat Medicus amputationi membrorum, ubi metuendæ hæmorrhagiæ, ibi ſuccurrat conſilio auxilioque.

Regula II.

Medicus non increpet Chirurgum ipſum, ſed modeſte moneat coram ægrotante. Junioribus data hæc lex eſt, quia hac ratione gloriam ſibi conciliare exiſtimant, quando Chirurgi imperitiam propalant; cum tamen nihil aliud efficiunt, quam ut Chirurgus fama ſua deſtitutus occaſionem ulciſcendi quærat, ipſumque Medicum multis calumniis afficiat.

Regula III.

Medicus nimiam familiaritatem cum Chirurgo non ineat, eaſdem ob rationes quas circa Pharmacopœos traditas repetere nolo, illud ſalum addo, ut caveat diſputationes de hac vel illa re, præſertim ſi ſentiat ſemet inferiorem in tali materia Chirurgica.

Regula IV.

Non patiatur Medicus, ut Chirurgus remedia interna ægrotis offerat. In defectu tamen Medici & in caſu neceſſitatis Chirurgus calleat ea, quæ ſpectant ad artem Chirurgicam, uti ſunt: decocta vel infuſa ex herbis vulneratis, decocta lignorum: pulveres vulnerarii & lapides cancrorum, quæ domeſtica tali in caſu præbere queat; item purgans aliquod lenius ex paſſulis, foliis ſennæ atque rhabarbaro. His ſi plane deſtitutus, vel ſaltem vetuſtiſſimis præſcriptionibus inſtructus ſit, quæ plerumque nullius momenti, Medicus ipſi generaliores quaſdam præſcribere debet formulas, quibus tempore neceſſitatis uti poſſit, quando pauperioribus ſuccurrendum ſit. Præſente vero Medico, nunquam adhibere audeat interna, penituſque ipſi interdicta ſint medicamenta heroica, ut opiata, purgantia draſtica, emetica, quæ inſtar gladii vagina orbati in manu imperiti ſunt. Hoc proprio exemplo teſtatus hic Chirurgus eſt, propinans ſibi grana quindecim gummi guttæ, quo facto plus quam triginta vicibus alvum deponere coactus eſt; evacuatis ſic primis viis, recepit ſe in cellam, hauſtaque frigida aqua & comeſto raphano correptus eſt convulſionibus, cum horrendis ventris torminibus, cum quibus vitam exſpiravit non ſine ſuſpicione veneni a familiari Chirurgo accepti, niſi conſtitiſſet de purgante vehementiori adſumto.

Regula V.

Semper optimo Chirurgo utatur in civitate Medicus. Medicus in civitate Phyſicatum accepturus ſtatim eligere Chirurgum neceſſe habet, qui non ſolum quoad famam integram omnibus eſt notus vel in diſcurſibus aut operationibus eruditionem ſuam comprobavit. Soli

enim famæ confidere non eſt conſultum, quia optima interdum fama minime reſpondet eruditioni.

Regula VI.

Medicus non concedat Chirurgo ſectionem cadaverum & inſpectionem vulnerum, ſed ipſe ſectionem inſtituat & dirigat. Peſſima eſt conſuetudo, quam nonnulli prætorum ſovent, quando ſcilicet agyrtis & tonſoribus inſpectionem vulnerum committunt; agitur enim de vita hominis lædentis, totumque inquiſitionis fundamentum in vulneris inſpectione poſitum eſt. Itaque non ſufficit, ut advocetur Chirurgus præſertim imperitus, qui non eſt capax judicandi de vulneribus, niſi accedat Medicus, qui etiam ex viſcerum læſorum examine de lethalitate longe accuratius judicium ferre poteſt. Probe vero diſtinguenda vulnera, an lethalia per ſe, an per accidens. Accidit interdum, quod vulnus ratione læſionis minus lethale ſit, ſed ratione impeditæ curationis referri mereatur ad vulnera per ſe lethalia. Vulnera ex accidente lethalia ſunt multiplicia vel ratione ægroti: ſi verbi gratia ſcorbuticum ſubjectum levi pulmonum vulnere infligitur, quod per ſe non adeo lethale fuiſſet, niſi dyſcraſia ſaoguinis acceſſiſſet; ſi diætam præſcriptam negligit graviſſimoſque errores committit: vel ratione Chirurgi vulnus per accidens lethale fit, quando non avertit ſymptomata, hæmorrhagiam enormem & ſimilia. Circa debilitatem naturæ oritur controverſia, an vulnera debilioribus inſticta, licet per ſe non ſint lethalia tamen reſpectu debilioris naturæ talia fiant & mortem delinquenti adſerant? Academia noſtra Halenſis cum Erfurtenſi affirmavit, quia vulnus inflictum mortem accelerat, ſublata enim cauſa effectus non eſſet ſubſequutus. Cæteræ vero Academiæ mitiores ſunt. Sæpius accedit, quod Medicus in inſpectione vuloerum dubius hæreat, an per ſe lethalia, an minus, v. g. contuſione capitis moritur æger, nullo præſente Chirurgo, qui forte trepanatione auxilium ferre potuiſſet, vel quando trepanum juſto loco non applicatum. In ejuſmodi caſibus optimum eſt ſi nil decernat circa lethalitatem, ſed vulneris conditionem enumeret, cauſaſque ſecundas adducat, cur morti factus ſit obooxius æger, ſic conſcientiam illæſam ſervat mediaque ſemper tutiſſima progreditur via. Circa ſectionem cadaveris in genere notandum eſt, quod Chirurgo quidem apertio concedi poſſit, vulnus vero ipſum accuratius perſpiciat Medicus, nec acquieſcat in exploratione partis vulneratæ, ſed totum corpus inſpiciat, ut cognoſcatur omnium viſcerum thoracis & abdominis conſtitutio, caput vero non attingitur, niſi fuerit læſum. Hoc pacto Medicus conſcribit caſum, illumque Chirurgo ad confirmationem ſubſcribendam exhibet.

Regula VII.

Chirurgus debet examinari à Medicis & Chirurgis, præſertim novitius. Hic coram collegio Chirurgico à Medico ſequentem in modum inquiratur & examinetur: 1) In Anatomicis, ut ſciat nomina præcipuorum muſculorum, illorum ſitum, tendinumque cohærentiam, ubi nervi tranſeunt, ne in vena ſecanda nervum vel etiam tendinem vel arteriam attingat; intelligat ſitum & nexum partium & articulationes, ut ad judicandas luxationes curamque legitime inſtituendam aptus ſit. 2) Circa lethalitatem vulnerum examinandus, an vulnera ſpinæ dorſi, cordis, contuſio colli & ſimilia lethalia ſint? Cordis vulnera non ſemper lethalia eſſe probant cicatrices, quæ ſæpe reperiuntur circa cor in ſectione cadaverum. Conf. Albini Diſſertatio de læſione cordis habita Francoſurti ad Oderam. Vulnera ſpinæ dorſi in ſuperiore parte ſemper periculo majori ſunt expoſita quam in inferiore, quod non adeo lethale eſt. Contuſio colli in junioribus magis lethalis eſt quam in ſenioribus. Hepatis vulnera non ſemper lethalia ſunt, niſi læſio enormis adſit. Ventriculi vulnera in ſuperiore parte non eſſe lethalia teſtatur experientia, ubi hic Halæ culter deglutitus Anno 1693. abdomine aperto iterum per ſtomachum extractus fuit abſque lethalitate. Ex his concludo, vulnera ut plurimum lethalia eſſe propter extravaſationem ſanguinis vel humorum vel ciborum putreſcentium, nervorumque læſionem. Hac ratione venarum aut arteriarum diſſectio in vulnerato femore lethalis eſt. 3) Quærendus eſt, quomodo inflammatio vulneris cognoſcenda, quomodo cura inſtituenda, Medicus proponet ipſi caſus, quos reſolvere curamque demonſtrare debet, ut de fiſtulis curandis; quomodo callus removendus, quomodo vulnera partium tendinoſarum nervoſarum & capitis tractanda, ubi omnia pinguia exulari debent & adhiberi potius nervina, quid ſuccus cæparum in vulnere efficiat? cur brachium ligetur in venæ ſectione? 4) Denique emplaſtra conficere intelligat, ne iſta ſemper ex Pharmacopoliis emere cogatur. Multum vero in eo ſitum eſt, ut ſolvere ſciat reſinoſa aceto ſeu vino generoſo, ut exprimat ſoluta per linteamina, ut igne leniſſime coquat, inſpiſſet, quo lenius enim coquuntur emplaſtra eo melius conficiuntur, vid. Zwelfferi animadverſiones circa præparanda emplaſtra. Circa potiones vulnerarias quærendum, quales conveniant herbæ; circa diætam vulneratorum, quales cibi vitandi. Hac ratione Medicus experitur Chirurgorum profectus, qui interdum ſatis ſunt leves. Quare optandum eſſet, ut diſcentes frequentius Bataviam, Galliam atque Italiam, ob Chirurgiam florentiſſimas, viſitarent, aut ſequantur caſtra, aut viſitent urbes montanas, aurifodinas celebriores, ubi caſus periculoſiores non raro occurrunt, ex quibus ſolidiſſimam artis ſuæ perfectionem ſibi comparare poſſunt.

Regula VIII.

Medici eſt, judicare de ægri conditione, an opus ſit, an vires ægri ferre poſſint operationes Chirurgicas. Præcipuæ Chirurgorum operationes ſunt venæ ſectiones, lithotomiæ, amputatio membrorum ſphacelatorum, in quibus omnibus ſemper virium ratio eſt habenda, & quidem circa venæſectionem in virium debilitate & præcipue in morbis malignis, ne in mortis periculum præcipitetur æger. Circa lithotomiam & herniotomiam caveatur, ne adminiſtretur, quando dolor ſummus adeſt debiliſque ægrotus exiſtit, præſertim in ſubjectis cacochymicis, ubi ejuſmodi operationes nunquam periculo vacant, licet in ſanguineis aliisque felicius adminiſtretur. In ſpecie circa lithotomiam obſervandum, an calculus in veſica hæreat grandior, ſæpe enim ulcus vel ardor in meatu urinario, item ſtranguria vel gonorrhoea eoſdem dolores excitare poſſunt, exploratio vero quæ ſtylo inſtituitur, majores quam lithotomia dolores excitat, quod omnes ægri confirmant; itaque cautius eſt procedendum & digito immiſſo explorandum, ſic, ſtante ægro, protinus ſentimus calculum; ex ægro quoque id ipſum experiri poſſumus, decumbens enim nullos fere dolores ſentit, ambulans vero corpore erecto dolores augentur, quia calculus hoc modo ſtatim ad orificium veſicæ procedit. Circa ſphacelum probe notandum eſt, an à cauſa intrinſeca oriatur, an ab extrinſeca, ille nunquam amputatione removeri poteſt, ſed ſemper ulterius ſerpit, quia à malignitate & corruptione ſanguinis oritur; ſi vero à cauſa externa, proſpiciendum erit, an perfecte adſit ſphacelus, an vero gangræna immineat, quæ ſaltem abſque amputatione quoque ſedari poteſt. Quamdiu vero ſigna amputandi membri non luculentiſſime

obſervan-

obſervantur, continuandum eſt cum medicamentis alterantibus internis & balſamicis antiſepticis, quibus ſæpe imminenti ſphacelo reſiſtitur.

Regula IX.

Temporis ratio habenda eſt in operationibus, atque videndum an opportune omnia fiant: nec nimis tempori parcendo cunctandum, nec nimis feſtinandum. In lithotomia hæc obſervatio non negligenda; ægrotus enim diu decumbens, doloribus plurimis exhauſtus, ſectionem non facile admittit, quia vires huic ferendæ longe impares ſunt. Ante omnia vero hæc regula obſervanda eſt in cataracta, ne prius deponatur quam ad maturitatem pervenerit; ſic quoque abſceſſus ante maturitatem non ſunt aperiendi, quia excitari poteſt inflammatio degenerans in gangrænam vel ſphacelum; ſi differatur ultra modum operatio, facile degenerare poteſt in fiſtulam cariemque oſſium. Signa vero genuina aperiendi abſceſſus ſunt, puſtula albicans dolorque remittens. Inſtituatur itaque operatio in loco commodo, ne ſic quoque generetur fiſtula, inferius ſcilicet, ſi fieri poteſt, ut materia purulenta paulatim effluere queat.

Regula X.

Sollicitus ſit Medicus de loco eligendo in operationibus Chirurgicis. Venæſectio in brachio medianæ eſt tutiſſima. In operationibus gravioribus locus deſignetur à Medico facto puncto cum penicillo colore tincto, ſive trepanatio fiat, ſive membri amputatio. Dein monendum, ne in articulo abſcindatur membrum ſed trium vel quatuor digitorum diſtantia à læſione. Digitum in articulatiooe amputare licet.

Regula XI.

Obſervet modum Medicus, quo utitur Chirurgus inter deligandum. v. g. in deligandis fracturis, ne nimis ſtricta facta excitetur gangræna. Neceſſario quidem firma requiritur ligatura, non autem exceſſiva, ſed modus obſervandus, ne nimia compreſſione impediatur ſanguinis circulus, ſicque inflammationi anſa præbeatur. Si ægrotus queritur poſt ligaturam de âtrociſſimis doloribus, videndum, an ſtrictior ſit ligatura? quæ ſi reperiatur, aperienda & relaxanda eſt.

Regula XII.

In repoſitione luxatorum membrorum avertat Medicus, ne dolores abſque neceſſitate excitet Chirurgus. Verum quidem eſt, quod abſque extenſione membrum luxatum reponi non poſſit; modus tamen & hic obſervandus, ne excitentur graviſſima ſymptomata.

Regula XIII.

In cura herniarum, ne caſtrentur viri, impediat Medicus. Plerumque peritonæi proceſſus exſcinditur cum teſticulo, ſed peſſimo ſucceſſu; redduntur enim homines impotentes, quod neminem & omnium minime conjuges exhilarat.

Regula XIV.

Medicus examinet inſtrumenta Chirurgica, viſitet emplaſtra, unguenta. Quotidie fieri ſolet, quod inſtrumenta Chirurgorum abſque diſcrimine adhibeantur in infectis & non infectis; hinc pura applicentur & ſordibus accurate abſterſis, priſtino nitori reddantur. Si varia inſtrumenta in operatione quadam applicanda, ante operationem, ut cito abſolvatur, ne circumquaque conquærenda ſint inſtrumenta, alterum juxta alterum ordine, quo applicari debent, reponendum; ita tamen, ut conſpectum ægrotantis fugiant, ne terrorem majorem eidem incutiant. Quod emplaſtra aut unguenta concernit, abſque neceſſitate illorum præparationem vel compoſitionem nunquam exploret Medicus, ne Chirurgo cauſam ſuperbiendi præbeat; aſt tempore neceſſitatis circa ægrotantes obſtrictus eſt Chirurgus, ut declaret eorum compoſitionem, ſi ea exhibuerit.

Regula XV.

Chirurgus an ſit habilis ad tales operationes & probe expertus, videat Medicus; ſæpe enim ignorans & magis audacia, quam ratione ductus inſtituit periculoſiſſimas operationes nulla cautione adhibita ſummoque cum ægrotantis periculo. Quare admodum neceſſaria hæc regula eſt, an verbi gratia ſenio, vel morbo confectus? adeoque ad luxationem reponendam ineptus ob virium defectum, an manus tremore laborent in Venæſectione, cataracta deponenda & ſimilibus? an ſit ebrius? adeoque magis temerarius quam prudens; & in genere, an antea ejuſmodi operationibus interfuerit vel etiam eas exercuerit?

CAPUT III.

De officio Medici circa obſtetrices & earum munus.

DOlenda ſane eſt obſtetricum, præſertim noſtratum, ignorantia, qua multæ trucidantur puerperæ, quia rariſſime optatum ferre didicere auxilium.

Regula I.

Obſtetrix ante omnia ſit pia, caſta, ſobria, non temeraria, taciturna, honeſta, perita. Pia ſit imprimis, ne impuoe tractare puerperas vereatur, benedictio enim Divioa impiæ menti non largitur. Perita ſit in arte ſua, quare conſultum erit, haud qualicunque mulierculæ obſtetricis munus tradere, niſi examine quædam experientiæ & ſcientiæ ſufficientis ſpecimina edat.

Regula II.

In Anatomicis examinanda eſt obſtetrix. Ad minimum cadaveris fœminei ſectionem adſpexiſſe convenit, ut ſciat ſitum, ſtructuram uteri & vaginæ extra graviditatis tempus; deinde, quod præſtat, ſi cadaveris fœminei gravidi acceſſerit inſpectio, eo magis perfectam habebit harum partium ideam.

Regula III.

In Phyſiologicis examinanda. Juxta hanc regulam intelligat neceſſe eſt, quamdiu gravida gerat in utero, item quando primus embryonis motus percipiatur, ſitum embryonis naturalem, quo modo quoque tempore ad egreſſum ſe accommodet. Ante omnia noſſe debet ſigna graviditatis, ut virginem à meretrice dignoſcere queat, præſertim ſi infanticidii ſigna adſint. Eſt certe non exigui momenti, diſtinguere menſium ſuppreſſionem a graviditate & graviditatem ab hydrope aſcite, quid quod? Medici ſæpe graviditatem pro hydrope tamdiu curarunt, donec partus in lucem prodiit. Maxima vero difficultas in iſtis reperitur fœminis, quæ prima vice utero gerentes ignaræ ſunt omnium ſymptomatum circa gravidas evenientium; unde Medicum ſæpiſſime falſa relatione decipiunt, ſpaſmos iliacos aut alios leniores motus pro embryonis motu ha-

bentes. Ex his apparet, quod non ſtatim ab uno alterove ſigno graviditatem judicare poſſimus, ſed omnia combinanda, ex quibus tandem collective ſumptis veritatem eruere poſſimus. Præcipua vero graviditatis ſigna ex aliis ſunt ſequentia: 1) Genæ gravidarum plerumque rubeſcunt licet non ſemper; contra ſuppreſſione menſium laborantes pallida incedunt facie. 2) Tumor in ſuppreſſione menſium magis reperitur circa inguina atque uteri egreſſum; in gravidis vero magis circa umbilicum animadvertitur & aſcendit. 3) Gravidæ utplurimum nullum virium defectum ſentiunt, nec appetitus earum adeo proſtratus eſt; prout fieri ſolet in menſium ſuppreſſione laborantibus, tamen pro ſigno infallibili non eſt habendum, quia gravidæ nonnullæ aliis infirmiores eſſe ſolent. 4) Venæ turgeſcere incipiunt in gravidis craſſioreſque conſpiciuntur circa femur, quod aliis contingere non ſolet. 5) Mammæ intumeſcunt, quod tamen in multis non accidit, licet inveniantur gravidæ. 6) Urina quidem craſſa apparenteque nebula dicitur, ſed fallax imo fallaciſſimum ſignum eſt, quia in multis morbis eadem apparent. 7) Femur in nonnullis magis dilatatur, ſed non in omnibus, aliæ circa anteriora magis, aliæ circa poſteriora magis fœtum gerunt. 8) Reſtat ultimum & infallibile ſignum, motus ſcilicet infantis, qui plerumque circa ſeptimanam vigeſimam contingere ſolet. Hæc ſi intelliguntur, cæteraque omnia enarrata reſpondent, nullum de graviditate amplius ſupereſt dubium. Interdum vero accidit, quod motus non rite percipiatur etiam ad ſeptimum menſem, præſertim ſi embryo debilior fuerit, tum uſus externus ſpiritus cujuſdam vel balſami embryonis, vel oleum macis & nucillæ expreſſum linimenti aut emplaſtri inſtar applicatum abdomini, embryonem roborando facit, ut motus fortior ſentiatur, quod ab alio tumore aut flatibus non accidit. Sed non ſufficit, obſtetricem peritam eſſe ſignorum graviditatis prægreſſæ, ſæpius enim accidit, ut coram magiſtratu judicium ferendum ſit de meretricula, an fuerit gravida, & juxta obſtetricis effatum inquiſitio inſtituatur. Quo in caſu obſervanda ſunt ſequentia: 1) Poſt partum abdomen relinquitur rugoſum, quod non tam cito in priſtinum ſtatum reducitur: 2) Si partus non ita pridem contigerit, fluxus ſanguineus deprehenditur poſt ſex vel octo ſeptimanas, licet ſæpius exiguus, exhibet tamen ſignum certiſſimum.

Regula IV.

Interroganda eſt obſtetrix, quomodo ſuccurrere velit puerperis partu tam faciliori, quam difficiliori laborantibus. Sit itaque circa partum omnium peritiſſima, ut ſciat diſtinguere conatus parturiendi legitimos à falſis. Multum hac in re momenti poſitum eſt, imperita enim obſtetrix ſæpius puerperam ante legitimum parturiendi tempus falſis inſtantibus conatibus fatigat illamque ad promovendos conatus cogit, ita, ut tandem deficiat in ipſo parturiendi actu, dilapidatis antea viribus. Sunt autem veri conatus ſpaſmi ſeu contractiones uteri in dorſo incipientes, & a ſuperioribus verſus inferiora vergentes; falſi contra conatus in dorſo quum incipiunt, ab inferioribus partibus verſus ſuperiora tendunt & penes umbilicum terminantur. In his falſis conatibus non cogantur mulieres, ſed expectandum eſt tempus legitimum, ubi etiam leviſſima abdominis compreſſio infantem excludit. Natura enim eſt firmior in excludendo fœtu quam ipſa puerpera. Qui itaque naturæ leges non obſervat, nunquam certe excludere valebit infantem, etiamſi cuncta adminicula encheireſeſque adhibeat. Similis eſt partus alvi excretionibus, quæ natura non ſuccurrente excernere velle impoſſibile erit. Quando vero natura ad ejiciendum parata, verique percipiantur dolores, obſtetrici convenit, ut videat, an infans ad egreſſum rite ſit diſpoſitus, an orificium uteri internum hiſcat? quod duobus digitis oleo inunctis explorandum. Quo obſervato animus puerperæ erigendus ipſaque admonenda, ne ſubito exſpiret, atque hac ratione parturiendi negotium irritum reddat. De cætero manus puerperarum abdomini imponi poteſt, ut hac quoque ratione partus quodammodo promoveatur. Excluſo fœtu curet obſtetrix, ut ligetur funiculus umbilicalis filo duplicato cera imbuto, puto ea in regione, ubi egreditur ex abdomine, poſtea vero abſcindatur funiculus quatuor tranſverſos digitos ſupra ligaturam. Obſtetrix digitis apprehendit funiculum umbilicalem à placenta dependentem, & infantem recens natum committit adſtantibus ad lavandum, ipſa vero occupata eſt circa extrahendas ſecundinas, quarum extremitates cum funiculo blande apprehendit altera manu, altera vero ſeparationem, ſi opus, paulatim promovet. Extractas ſecundinas explicat obſtetrix, ut omnes videant nihil remanſiſſe; peſſimum enim eſt, ſi tota ſecundina cum ſubſtantia vel etiam portio quædam remaneat, quod obſervavimus in Weſtphalia in pago quodam, ubi fœmina ſecundinis per quatuor ſeptimanas retentis, ſæviſſimis cruciata fuit ſymptomatibus, æſtu ſcilicet & convulſionibus; adhibito vero ſpiritu cornu cervi ingens ſudoris profluvium excitatum fuit, ſicque ſecundinæ putrefactæ prodierunt cum fœtore; utplurimum vero puerperæ intereunt, ſi ſecundinæ retineantur. Partu abſoluto abdomen puerperæ ligandum, ipſa vera ſecundinis extractis in lectum rite præparatum ad lochia excipienda deferatur. Interim infans a viſcoſis ſordibus ſit purgatus in lavacro, cui infuſus ſpiritus lavendulæ vel etiam vinum, præſertim ſi debilitas in fœtu obſervetur. Semper afferat obſtetrix ſecum pro embryone confortando analeptica, ut, aquam antepilepticam, balſamum embryonis, aquam cinnamomi, quibus tempora nareſque inungantur & inſpiretur halitus ex fragrantibus, ex cinnamomo vel caryophyllis. Pro ipſa vero puerpera paratum ſit caſtoreum, quo tempore neceſſitatis uti queat. Hæc de faciliori partu. Quod difficiliorem partum attinet, ſciendum eſt, quod duplici ratione accidat, vel matris vel fœtus cauſa. In matre parturiente notatur plerumque ſpirituum defectus, qui reſtaurandus eſt analepticis conjunctis ſimul antiſpaſmodicis in partu difficili ſumme neceſſariis. Reſpectu fœtus partus difficilis redditur, ob perverſum ſitum, qui fieri ſolet à motu nimio circa parturiendi tempus, quando ex impatientia modo huc modo illuc ſeſe movet puerpera, item ſi legitimo tempore nondum inſtante cogatur ad conatus promovendos; porro ſi membrum aliud verbi gratia, brachium vel pes juſto citius egreditur, quod ſi non ſtatim regreditur, emoritur, cultroque reſecandum, ſi nempe re vera mortuum deprehendatur. Ut plurimum vero in partu difficili infans moritur. Probe itaque calleant obſtetrices an fœtus re vera ſit mortuus, nec ne, ne languide ſpirantem occidant, vel mortuo jam nimium parcant cum non exiguo matris detrimento. Sæpius fœtus in utero diſſecandus ſicque fruſtulatim extrahendus eſt, quæ operatio magnam crudelitatem requirit. Cognoſcitur vero fœtus obitus, ſi mater corripiatur horrore febrili animique deliquiis, ſi facies cum labiis palleat, ſudores frigidi ſint, partes extremæ lividæ, ſi nullus in utero ſentiatur motus, vel ſi de latere in latus ſentiatur quid inſtar lapidis, item ſi ſanies fœtida ex utero emanet. Tandem noſſe debet obſtetrix an gemelli adſint, facile enim fieri poteſt, ut cum uterque egreſſum urgeat, illa unum tantummodo adeſſe credens, utriuſque pedes apprehendat, aut alio modo errorem committat. Licet vero ex indubitatis ſignis vix cognoſcantur,

noſcantur, ſuſpicari tamen gemelli poſſunt, ſi ventris ambitus non fuerit æqualis, ſed certis eminentiis quaſi diviſus, ſi majus ſentiatur pondus & inæquale, quando nempe alter altero vegetior, ſicque in diverſis locis diverſi ſentiantur motus, & quidem tactu vel à matre vel ab aliis.

Regula V.

Obſtetrix intelligat quid uterus ſit, quid procidentia vaginæ & quid conſili. Medicus non admittitur, ut ipſe de hoc affectu judicium ferre queat, an uterus an vagina ſaltim prodeat, & magna de hac re orta eſt controverſia, inter Beckium & Cramerum, hic uterum ipſum, ille vero vaginam tantummodo procidere poſſe ſtatuit. Sciendum itaque eſt, Beckii ſententiam in illo caſu, circa quem controverſia orta fuit, veram fuiſſe, deinde non concludendum univerſaliter, ac ſi procidentia uteri ſit impoſſibilis; nemo tamen ſibi perſuadeat totalem uteri everſionem inſtar mitræ inverſæ fieri, quod plane abſurdum foret. In procidentia uteri adhibenda ſunt uſu interno conſortantia propter laxitatem ligamentorum. De cætero obſtetrix calleat quoque, quomodo puerperæ tractandæ, quod tamen magis ad forum Medicum pertinet.

Regula VI.

Medicus non concedat, ut adhibeantur ſuperſtitioſa circa puerperas. Multifaria anicularum eſt ſuperſtitio, ut omnia hic explicare ſupervacaneum exiſtimem. Aliæ enim in partu difficili ubralia viri, aliæ induſium viri ſordidum induunt puerperæ, aliæ urinam viri propinant, quaſi vero maritus omnis hujus mali cauſa ſit. Alii adhibent cingulum ex corio humano, ac ſi ſingulares vires in eo laterent. Hæc & ſimilia Medicus adhiberi non permittat.

CAPUT IV.

De officio Medici in exhibendis teſtimoniis.

Non ſolum circa lethalitatem vulnerum teſtimonia à Medico requiruntur, ſed etiam circa contagium, luem Veneream, an ſcilicet veneno interemptus ſit. Legi merentur Zacchiæ *quæſtiones Medico-Legales cum commentatione Franckii*, item Ammanni *Medicina critica*, ejuſdem *Praxis Medica de vulnerum lethalitate*, ut & Bohnius *de renunciatione vulnerum.*

Regula I.

In porrigendis teſtimoniis, ut ex certis indubitatis & ſufficientibus ſignis claram demonſtrationem exhibeat, ſedulo allaboret Medicus.

Regula II.

In teſtimoniis ferendis ante omnia obſervandum, ne Medicus judicium ſuum extra limites extendat, ſed rationem decidendi relinquat Jureconſultis. Hæ duæ regulæ erunt probe obſervandæ, quas porro applicabimus ad ſingulares caſus.

Teſtimonium de mania.

Quæritur, an quis mania laboret? probe itaque obſervandum eſt, an ſimulata ſit mania, an vera, an duret per tempus, an ſaltem ex morbo oriatur? omnia facile cognoſcuntur ex ſignis ſequentibus: 1. In mania vera vel melancholica nullus vel parcus adeſt ſomnus, adeo ut totam fere noctem vix horam dormiendo tranſigant, in ſimulata vero mania ſomno indulgent conſueto imo diuturniori. 2. Ex colloquio vera melancholia cognoſcenda, omnia enim miſcent, ad quæſtiones propoſitas interdum non reſpondent, ſaltem ab una re ad alteram perveniunt, licet non ſemper abſurda loquantur. 3. Pulſus eſt vehementior; exagitationes externæ non negligendæ. 4. Etiam ex oculis maniam judicare poſſumus, ſunt enim mentis ſpeculum, quando itaque fulgidi & fugitivi apparent, indicant maniam, quando vero fixi quaſi torpidique deprehenduntur, tunc potius melancholiam deſignant. 5. Ex modo vivendi, moroſi ſunt, nunquam circa unam rem verſantur, ſed modo hoc modo illud incipiunt. 6. Plerumque alvo ſunt adſtricta, interdum quoque circa certam aliquam rem delirio ſaltem corripiuntur, de cætero vero in aliis ſuis rebus ſatis ſapiunt. 7. Tandem à melancholia mania differt in hoc, quod in mania furor ſit perpetuus ſine manifeſta cauſa, oculi ignei, ſomnus fere nullus, Melancholia vero ſeſe exſerit perpetuo horrore, triſtitia atque timore; facile tamen mania, ſi curatur, tranſit in melancholiam & viceverſa.

Teſtimonium circa contagium.

Hic ſane cautius mercandum eſt, quia non hominis unius, ſed totius ſæpe reipublicæ ſalus judicanti Medico relinquitur. Cavendum vero eſt, ne ex quovis morbo maligno peſtem concludamus, ſed inquiramus in cauſas, ſigna, qualitatem morbi; & ſi demum ſuſpicio peſtis adſit, non ſtatim propalanda eſt in vulgus, quia multi a ſolo terrore & timore peſte corripiuntur. Deinde quoque periculum incurrit Medicus, (quod Halberſtadii factum, ubi domum Medici, ſuſpicionem peſtis non divulgantis, aggreſſus eſt vulgus) ſi contagium plane non annunciet, ne ulterius repat. Optimum itaque conſilium, erit magiſtratui indicare periculum ſuſpectæ domus, ut claudatur, vel ad minimum aliis viſitatio ægrorum interdicatur. Cognoſcitur omnis peſtis ex carbunculis & bubonibus frequentius occurrentibus, accedente ardore ſummo in maniam non levem ſed brevem ſæpius tranſeunte, ſed tamen hæc non ſufficiunt; niſi alia in urbe vel pago, modo ſi per viginti milliaria Germanica non diſtet, idem ille morbus ſcilicet peſtis homines corripiat.

Teſtimonium circa affectum leproſum.

Rariſſime quidem hic morbus occurrit, præſertim hic noſtris in terris, & licet nonnunquam inveniatur, non tamen adeo malignus eſt, ut homines interficiat, prout olim factum. Sed tamen melius eſt, ut ejuſmodi ægrotantes ab aliis ſeparentur. Cognoſcitur lepra ex eſchara totam corporis cutem inveſtiente eamque in ſuperficie albedine tingente. Hæc eſchara nec pus nec ſanguinem effundit, ſed ſemper eſt ſquammoſa ac interdum acerrimam humiditatem exhibet.

Teſtimonium circa luem Veneream.

Probe obſervanda in hoc ſigno ſunt omnia ſigna eſſentialia, ne gonorrhœam virulentam pro lue venerea habentes injuriis afficiamus ægros. Inquirendus itaque ſtatus genitalium, an putredo ibi deprehendatur? quæ melioris confirmationis cauſa Chirurgus ſimul inſpicere jubeatur. Porro quæratur, an ulcera vel puſtulæ circa penem vel in ſcroto? an glandulæ inguinales intumeſcant? Extra genitalia hæc lues ſeſe manifeſtat puſtulis majoribus in facie, dorſo ac pectore. Porro percipiuntur intolerabiles dolores circa oſſa, præſertim tempore nocturno. Obſervavimus aliquando totum cranium carie corruptum & cum dura matre

matre perſoratum in milite, qui lue venerea demum extinctus eſt. Interdum quoque tubercula hinc inde apparent, ulceroſam materiam præbentia, tandem raucedo atque exulceratio faucium; quæ omnia hanc luem ſufficienter demonſtrant.

Teſtimonium de obſeſſis & faſcino.

Circa obſeſſionem vel ſaſcinum iterum cavendum, ne ſtatim tale quid pronunciemus ex convulſionibus ſpaſmodicis vehementiſſimis; licet enim non manifeſtam habeamus earum cauſam, obſervationes tamen teſtantur, à vermibus ſæpe ejuſmodi convulſiones fuiſſe ortas. Obſeſſionis ſuſpicio eſt, quando perſona affecta poſt invocationem Divini numinis convulſionibus torquetur, quibus intermiſſa invocatione non torquetur, item quando multas loquitur linguas, quandoque ſutura præſagit, vel præterita maniſeſtat, quæ alias occulta ſunt. Tale exemplum ſeſe obtulit circa fontes ſoterios Hornhuſianos, ubi homo ſequioris ſexus natione Berolinenſis in conſpectum venit, quæ poſt invocationem, vel ſaltim nominationem Jeſu Chriſti in terram collapſa, murmura, ſtrepitus & mores inconſuetos exhibuit. Dixit aliquando diebus binis elapſis veniet Landgrafius Haſſiæ, quod ita evenit: item paſtori peccata juventutis accurate objecit.

Teſtimonium circa exhibitum venenum.

Signa ſuſpicionis ſunt, quando poſt tale aſſumtum virulentum medicamentum graviſſima ſymptomata, vomitus vel propenſio ad vomitum, reſpirandi difficultas, calor interne, externe vero frigus, tormina ventris intolerabilia, tumor abdominis, tandemque convulſiones lethales ſe exſerunt. Hæc ſigna ingentes aſſumti veneni præſumtiones præbent. Ne vero Medicus illis decipiatur, ſectio inſtituenda eſt, in qua ſi ventriculus deprehendatur eroſus, vel maculis nigris aut rubris adſperſus, ſeu inveniatur aliquid materiæ propinatæ, tunc certo certius ſuſpicionem confirmare poterit. Si tunc repertum illud in ventriculo examinetur, inveniri poterit ex quo genere deſumtum fuerit venenum. Si antimoniale, reduci poteſt in antimonium, vel regulum, vel ſapore cognoſcitur. Arſenicum carbonibus inſperſum cognoſcitur ex odore alliaceo fumoque albicante. Mercurius ſublimatus ſemper exiſtit corroſivus aurique flavedinem colore albo tingit. Opiatum cognoſcitur ex odore & ſapore. Si ſpirituoſum fuerit adſumtum, nihil certi affirmari poterit. Optimum itaque erit pronunciare ſummam ſuſpicionem a veneno, de quo ſuſpectus juramento ſeſe purgare naceſſe habebit. Huc quoque referendus eſt pulvis Monkii, qui non immerito nominatur diabolicus ob triſtiſſimos effectus, quos nobis obſervare licuit Halberſtadii in viro celeberrimo & nuperrime hic Halæ in fœmina quadam nobili; dicitur hic pulvis nil aliud eſſe quam Mercurius vitæ.

Teſtimonium de Surditate.

Sæpe à nobilibus deſideratur judicium de ſurditate à Medico, nam lege peculiari ſurdis munera interdicuntur, quod debito officio fungi non poſſunt. Sed notandum eſt, quod multi inveniantur ſurdi, multique, quibus magnum ingenii acumen ſummaque prudentia, quod tamen merito Juriſconſultis relinquendum; an ſurdi ſint capaces nec ne? Itaque Medico ſaltem incumbit deſcribere factum prout inventum, de cætero circa jura parum ſit ſollicitus.

Teſtimonium circa vulnerum lethalitatem.

Circa hæc teſtimonia legi merentur ſupra nominati autores, Zacchias, Ammannus, Bohnius. Ipſe vero Medicus conſcribat quotidie caſus occurrentes, evolvatque acta criminalia, ubi ſemper judicium Medicum annexum. Sic egregiam ſibi comparabit notitiam circa vulnerum lethalitatem, & magna ipſius laus eſt, ſi ex certis & indubitatis ſignis judicium ſuum deducere, atque cum ratione proponere poteſt. Incerta ſi occurrant, incertis quoque verbis deſignanda ſunt: *videtur, poteſt eſſe.*

Teſtimonium circa philtra.

Circa philtra quoque nonnunquam judicium Medicum deſideratur, ubi non ita pridem celeberrimus D. Franke maxime impegit, quæſitus an Princeps Martisburgenſis quodam infectus ſit philtro, affirmativam aſſumſit, examinatis vero omnibus circumſtantiis à Facultate Halenſi reſutatus ſuit.

Teſtimonium circa impotentiam & ſterilitatem.

Impotentia de viris, ſterilitas de ſœminis dicitur. Impotentia eſt vel abſoluta, vel reſtricta. Abſolute incapax dicitur, qui vitiatis genitalibus laborat, ita ut à multis cauſis deduci queat, ut: ſi teſticuli deficiunt; ſi penis nimis parvus aut brevis, ut ingredi non poſſit: ſi hernia major adſit: ſi membrum penitus corruptum, exeſum vel plane deſciſſum, quod ſæpius accidit in lue venerea ut dimidia pars reſcindatur. Stricta impotentia dicitur, quando vel faſcinium vel debilitas & laxitas veſicularum ſeminalium introducta, erigitur quidem penis, ſed ſemen citius effluit, quam par eſt, ut adeo nunquam ſœcundus ſperandus ſit congreſſus. Symptomatica eſt e. g. ut plurimum in morbis acutis ob defectum virium nulla eſt erectio, ſed laxitas penis, donec morbo rurſus ſugato, vires reſtituantur, talis impotentia notatur in phthiſi, hydrope, hectica: porro gonorrhœa ad tempus impotentiam ſacit, ſi penis cum dolore erigatur, vel ſi abſque erectione ſemen ſemper effluat. Cavendum eſt in teſtimoniis ſerendis, ne ex brevitate penis ſtatim concludamus ad impotentiam, licet enim ſæpius non ſufficit in muliere craſſa, ſufficit tamen in muliere macilenta. Major difficultas occurrit in cognoſcenda ſterilitate; hæc enim pauca & ſæpe nulla maniſeſta in oculos incurrentia ſigna oſtendit. Sterilitas etiam in abſolutam & reſtrictam dividi poteſt. Abſoluta dicitur, quando mala conformatio in partibus externis, vel in utero deprehenditur, ut: quando clauſura eſt uteri, vel vagina nimis anguſta, vel in utero ſcirrhus, vel fungoſa quædam caro ex ipſo utero dependet, ubi nullus coitus fœcundus ſperari poteſt, quamdiu hæc impedimenta obtinent, videatur Hildanus. Quæritur porro, an fluor albus reddat ſteriles? Reſpondetur; experientia docet hoc non eſſe conſtans, dantur enim plurima exempla contrarium affirmantia. Quoad intrinſecas ſterilitatis cauſas apodictice aliquid determinari nequit. Nimia quidem pinguedo ovarium & tubam Fallopianam occupans inertiores reddit ſœminas, non tamen ſteriles, dantur enim exempla in contrarium. Hoc vero manifeſtum eſt, quod ſicciores citius concipiant quam pinguiores.

PARS III.

P A R S T E R T I A.

De Prudentia Medici circa Ægros.

CAPUT PRIMUM.

De officio Medici circa viſitationem ægrorum.

R E G U L A I.

N*E nimium ſit parcus Medicus in viſitandis ægris*, cum tamen dimidium curæ in frequenti viſitatione conſiſtat; præſentia enim Medici reddit ægrum confidentem, atque quæ ab eo excitatur convaleſcentiæ ſpea animum confirmat ægroti. Hoc quoque affectu alacriores redduotur & excitantur ſpiritus animales ad debellandum hoſtem. Contra vero multi intereuot præ mortis timore, qui convaleſcerent, ſi talis affectua illia eximeretur.

R E G U L A II.

Certior morbi & ſymptomatum cognitio ex viſitatione ægri emergit. Ex relatione nunquam accuratam morbi ægrique conſtitutionem percipere poſſumus, præſertim ſi perſona ægri non fuerit cognita. In relatione ea interdum, quæ ſumme neceſſaria ſunt, omittuntur, ideoque ægrotum ipſum viſitare Medico convenit, nam unica viſitatio mille literis eſt præſtantior & utilior.

R E G U L A III.

Incrementum & decrementum ex iterata viſitatione patet, præcipue in morbis acutis, ubi mutationes variæ ambiguæ morbi prædicunt eventum. Ejuſmodi mutationes ex oculis ſtatim cognoſcuntur, quare jam ſuo tempore HIPPOCRATES inſpectionem oculorum tantopere commendavit. Ex pulſu quoque plurimum habemus, qui nunc intermittens nunc caprizans, quod peſſimum ſignum. Si cum pulſu concurrat ſudor lenis & frigidus, ſignum indubitatum appropinquantis mortis exhibet. In malignis materiæ cognitio quærenda erit ex quiete, item ex viribus. Si tres priores dies vires ægroti conſumunt, & ſeptimo vel octavo die delirans videaturque robuſtus, Medicus falli poterit, ſi bonum eventum ex eo promittat, falſum enim eſt, quod robur accedat, quando delirium accedit. Sed peſſimum ſignum. Maximum certe Medici artificium prudentiam animi ingentem oſtendens in eo conſiſtit, ut de malignis morbis certum ferre poſſit judicium, & qualis ſit futurus eventus, agitur enim hic de vita hominis & morte, utrumque nuncium, ſi modo certum, licet nonnunquam ingratum, Divinum præſagientis oſtendit animum.

R E G U L A IV.

Utendi modur & aſſumendi facilitas à directione Medici & præſentia ejus dependet. Haud raro de vehiculo medicamenti adſtantes minus ſunt ſolliciti & in defectu peccant in propinando liquido, quod tamen ad ingratum ſaporem corrigendum plurimum conſerre ſolet, præſertim in acidis acrioribus. Præſens ergo Medicus omnia juxta arbitrium ſuum diſponit, ſuaque autoritate ægrotos ad aſſumenda medicamenta excitat præſertim apud inſantes vel ſenio confectos, quorum impatieutiam reprehendit, ſi morem gerere detrectent. Qui vero à natura à medicamentis pharmaceuticis abhorrent, his juxta morem hodiernum decoctum vel inſuſum parari poterit inſtar Thee, quod ipſi parare queunt ex convenientibus herbis. Multi enim præconcepta opinione abhorrent à medicamentis pulcherrimis in officinis paratis, ea vero quæ ab ipſis conficiuntur, licet longe inferiora ſint quoad gratiam ſaporis, majore appetitu tamen aſſumunt.

R E G U L A V.

Oblatio officii Medico parit contemtum. Neque per alios hoc fiat, neque propria commendatione. Multi quidem ſunt, quorum cura omnis in eo conſiſtit, ut pateat ægrotis inſerviendi cupido, inde aniculas quasdam mercede conducunt, qui dominum Doctorem data occaſione de meliori commendant, quo vero ſucceſſu id fiat, experientia docet; plerumque enim autoritas & ſama non diu durant, præſertim ſi pactum innoteſcat & eruditio promiſſis anicularum non reſpondeat. Eruditio ſemet commendat, quod tamen non interdictum eſt Medico; verum officia ſua offerre & alterum coram ægroto obtrectare turpe eſt, etiamſi maxime incongrua deprehendantur; quod quidem alteri demonſtrandum eſt, ſed tempore convenienti non circa decumbentis lectum, qua difficillime ægrotus ſibi perſuadebit hanc monitionem ſuæ ſalutis cauſa fieri, potius inducitur credere, quod propriæ utilitatis ergo hoc faciat; quo non ſolum famam, ſed & amicitiam ægroti atque Medici amittit.

R E G U L A VI.

Medicus eſt omnium horarum homo omnibuſque invigilare debet. Non imitetur ſegniores aniculas, ſed ipſe ſit alacris, præſertim nocturno tempore, & ſiquia acceſſum poſtulat non retardet; poteſt enim urgens ſymptoma adeſſe, quod non ſperaverat: itaque accedere feſtinet, ſciatque turpe eſſe, Medicum ex ſexcentis ſcriniis veſtimentorum ornamenta conquirere priuſquam ægrum adeat, vel commoditatis gratia pulſantibus fores relinquere clauſas.

R E G U L A VII.

In tempore venire omnium rerum eſt primum. Hoc præſtare debet partim præſentia ſua, partim per medicamenta, præſertim quando in malignis febribus periculum imminere intelligit, quo removendo non cunctetur. Optandum quoque erat, ut ægroti hanc regulam melius obſervarent Medicique auxilium implorandum haud diutius differrent, ſed properarent; ſæpiſſime enim culpa triſtioris effectus non Medico ſed ipſi cunctanti ægroto & adſtantibus tardis debetur. At

Principiis obſta, ſero medicina paratur.

R E G U L A VIII.

Turpe eſt Medicum eſſe ebrium. Famam qui quærit

ebrietatem fugiat, ſana ratio ebrietate perit, ineptumque illum reddit ad præſtandum debitum officium, præſertim ſi tempore noctis neceſſitas conſilium urgeat, quo ebrius ſomno obrutus non poteſt excitari, ſique tandem evigilet temulentus eſt, nec ſcit, quid dicat, aut ſcribat, quare ceu peſtem fugiat ebrietatem ejuſque amatores.

Regula IX.

Gravitatem temperet humanitate deponatque omnem ſeveritatem. Hoc ipſo non omnis interdicitur gravitas, ſed exceſſiva, quæ nomine moroſitatis inſigniri meretur.

Regula X.

Non accedat ſaltem ut videatur, ſed etiam ut loquatur. Medici multi ea gaudent conſuetudine, ut lecto aſſidentes nil, niſi interrogati loquantur, quod maxime reprehendendum; eum enim in finem poſtulatur, ut examinet ægrotum, morbi naturam exploret & ſcrutetur cauſas conveniente medicamento tollendas. Plurimi vero peccant in exceſſu contra hanc regulam, qui garrulitate magnam ægrotis interdum contrahunt moleſtiam, dum novellas referunt, cœlique tempeſtates examinant, aut ægrotorum ſeriem eorumque conſtitutionem tempus fallendi gratia recenſent, quo ipſo tamen omnem fiduciam amittunt. Sic enim ægroti garrulum perſpecti exiſtimant, quod præſens de aliis, hoc etiam poſt diſceſſum de ipſis loquatur.

Regula XI.

Nec jactantia nec pollicitationibus occupetur. Plurimis modis contra hanc regulam peccant nonnulli, quando vel ratione medicamentorum vel ratione eventus morborum plura promittunt, quam præſtare valent, aut medicamenta & eruditionem ſuam in cœlum uſque extollunt. Principio quidem ejuſmodi jactatores magnam ſibi conciliant famam, ſed non diu durantem, uti videmus in empyricis, quorum jactantia mox pateſcit.

Regula XII.

In acutis morbis ſapius, in chronicis vero rarius ægrotum viſitet Medicus. Sæpius in acutis punctum temporis neglectum mortis periculum afferre ſolet, præſertim circa dies criticos ſcilicet quartum, ſeptimum, nonum, undecimum, decimum quartum & vigeſimum primum, qui probe obſervandi, & in quibus ægrotus frequentiſſime viſitandus, quo mutationibus ſæpius in hora multoties variantibus occurrere queat. Nec opiata nec evacuantia circa hos dies exhibeat, ſed ſolam naturam operari ſinat, quod veteres jam optime cognoverunt, quando dixerunt: *In diebus criticis nihil movendum eſt.* Cæteroquin regulæ quque diætæ probe obſervandæ atque aëris conditio, quoniam minimus auræ frigidæ adſpiratus mortem nonnunquam conciliare ſolet.

Regula XIII.

Medicus ſit alacris in ipſis morbis. Alacritas maxime requiritur, quando aliquem invadit apoplexia, catarrhus ſuffocativus aut ſimilis morbus repentinus; quando perſona illuſtris ægrotat.

Regula XIV.

Non temere accedat ad maniacos, vel amentes furentes aut contagioſo morbo laborantes. Periculo enim non vacant. Si contagio infecti viſitandi, Medicus abſtineat apud illos ſalivam deglutire vel lecto affixus halitum ægroti altius inſpirare. Quoniam vero contagii effluvia plerumque per ſalivam communicantur, præſtat contagioſum illud ſtatim corrigere maſticando myrrham vel citrum in viſitatione ægrorum.

Regula XV.

Non ambratus nec moſchatus facile incedat Medicus, ut taceam quod ſit effœminati hominis, ſaltem hoc urgeo, quod ſœminæ a ſuaveolentia abhorrentes facillime in paſſionem hyſtericam incidant.

Regula XVI.

Non feſtinet aditum nimis quam par eſt. Quando nullum periculum in mora eſſe cognovit, non adeo feſtinet, ne avaritiæ ſignum præbeat.

Regula XVII.

Dato ſoſtro non ſtatim remaneat Medicus. Avarorum ægrotorum certe indoles eſt, qui ſtatim quadantenus à morbo liberati Medico ſoſtrum mittunt, ne crebriore viſitatione id quoque creſcat. Hinc una alteraque vice viſitandi adhuc ſunt, ne ſibi perſuadeant, ſolummodo pecuniæ cauſa Medicum acceſſiſſe; Obſervet tamen Medicus modum, ne videatur ſoſtri cauſa viſitationes crebro repetere, propterea quoque ſub ingreſſu veniam acceſſus precari poteſt.

Caput II.

De eo quod Medico obſervandum eſt in ægro ſub morbi ſtatu per varia examina.

Examinanda ſunt præcipue ſequentia: Urina, excrementa alvi, pulſus, oculi, ſaliva, temperamentum, victus ratio, conſuetudo.

Judicium ex inſpectione Urinæ.

Regula I.

Errant, qui urinæ inſpectionem negligunt vel dedecori eſſe judicant ipſi Medico. Ex urina ſtatum ſanguinis atque ſeri probe cognoſcere poſſumus; itaque non negligenda eſt inſpectio ejus, ſed ſumme neceſſaria apud ægrotorum lectum, licet ea, quæ domi peragitur, non approbanda ſit.

Regula II.

Non ſoli urinæ fidendum eſt, ſed ſemper alia ſigna conjungenda ſunt. Ex urina quidem præcipua habemus ſigna, ſed non ſufficiunt, niſi alia conjungantur. Omnia autem externa talia ſunt, ex quibus judicare licet ſtatum ſanguinis & viſcerum. Ex quiete ſenſuum & recto eorum uſu, mente tranquilla cognoſcimus ſtatum cerebri, nervorum & ſpirituum animalium actionem. Vitales vero motus perſpicimus ex pulſu, qualis verbi gratia ſit tranſpiratio. Actiones denique naturales judicamus ex egeſtis, urina ſcilicet, alvi excrementis & ſaliva. Præcipue autem indicat urina digeſtionem ventriculi ſerique ſtatum, ejus abundantiam aut defectum, item an tenue ſit, an craſſum. Urina cum pure permixta indicare poteſt renum corruptionem; urina rubra inflammationem viſcerum; in hectica, phthiſi atque hydrope urina utplurimum eſt eadem, quare ad alia ſigna ſimul attendendum eſt.

Regu-

Regula III.

Non judicium ferre Medicus debet ex urina ſola tranſmiſſa. Multi urinam adportantes adeo obſtinati ſunt, ut plane non reſpondeant rogati de ægroti ſtatu. Interdum etiam ex locis peregrinis diſſitis urina tranſmittitur & deſideratur judicium; ſed niſi ſimul deſcribatur ætas, ſexus, & an ægrotus lecto detineatur, tunc non accipienda urina, ſed abſque omni judicio remittenda.

Regula IV.

Quantum fieri poteſt id agant Medici, ut tollant urinæ inſpectionem in domo ſua. Allaborandum Medico eſt, ut diſſuadeat hominibus ex urina magiam, ut ita dicam, expetere.

Regula V.

Non certum poteſt ferri judicium, niſi nota adhuc ſint alia circumſtantiæ. Ideoque præmittere debet Medicus quoſdam generales circa morbi ſtatum quæſtiones. Primo ratione durationis morbi quæritur, an perſona illa jam diu decubuerit? tunc ſtatim reſponſione produnt ſexum dicuntque: ille vel illa diu quidem male ſe habuit, ſed nondum in lecto detenta fuit; & ſic non opus eſt, ut ratione ſexus aliam proponam quæſtionem. Quia hæc urina pauca, quæro an omnis urina una vice excuſſa allata ſit? Si affirmatur poſſum dicere: profecto puer eſt. Quæro itaque ratione ætatis, tunc ejuſdem determinatam ætatem ſponte indicant. Quando ad primam quæſtionem reſpondent, per 4. vel 5. dies continuas ſemper decubuit, cognoſco morbum acutum; ſi itaque urina rubicunda abſque præcipitatione, quæritur an tuſſis ſimul adſit? ſi affirmatur, eſt pleuritis vel peripneumonia. Symptomata recenſeo: parum dormit, eſt ſemper inquietus, dolor punctorius intolerabilis in latere ſub coſtis, in latus illud ſe reponere nequit, difficulter reſpirat, valde ſitit, calet; quod ipſis ſummam admirationem parit. Si vero tuſſis non conjuncta eſt, indicat febrem ardentem acutam, & tunc dico: caret appetitu, non dormit, calet, ſitit, pulſus celer. Si variolæ graſſantur, & dolor in dorſo ſentitur, quod ipſi ſæpius dicunt, dolores in dorſo ſentiit, ſed tamen non decubuit, tunc dico: Fortaſſe variolæ in herba latent. Si vero tempus eruptionis præterlapſum eſt, & ſentitur dolor in dorſo, & quaſi ſcindens in renibus indicatur renum inflammatio, ſi non ſemper lecto detinetur æger, concludo febrem; ſi diutius querelis morbum protulerit & decumbit, appropinquat hectica, præſertim ſi urina rubicunda, quæro itaque an tuſſi ſicca laboret? ex affirmatione reſpondeo: per noctem ſemper ſudat æger, ſique urina præcipitatur, parum concurrit tumoris; ſi vero tuſſis adeſt, quæro, an tumore laboret? tunc refero ſymptomata, ſi affirmetur. Si urina craſſa & bruna, indicat icterum. Si æger non decumbit, urina exiſtente candida, dico: ventriculus eſt depravatus; ſi anicula, tunc illa inclinat ad cachexiam ſcorbuticam, cujus ſymptomata explico. Si urina rubicunda abſque ſedimento in decumbente muliere, quæro: an frequenter illo morbo affligetur? tunc inclinat ad paſſionem hyſtericam, cujus ſymptomata enarro, imprimis ſi dolor ſimul circa præcordia obſervetur. Si urina rubra pellucida in maſculo, quæritur; an dolores in artubus ſentiat, quod indicat arthritidem.

Regula VI.

In morbis acutiſſimis urinæ inſpectio ſumme neceſſaria eſt. In peripneumonia, febribus acutis & omnibus inflammationibus, ut & in febribus intermittentibus ſumme neceſſaria eſt urinæ inſpectio. Si autem in febribus acutis non mutetur urina, ſed in eodem ſemper permaneat ſtatu, peſſimum ſignum, ſi vero mutetur, ſperanda convaleſcentia eſt, imprimis ſi pellucida præcipitetur; ſi ab initio ſemper obſervatur craſſa & permanet in eodem ſtatu, peſſimum eſt.

Regula VII.

Urina non poſt cibum aut potum emiſſa, ſed poſt coctionem abſolutam inſpicienda eſt. Quærendum itaque, an juſto tempore urina aſſervata fuerit? quæ veſperi hora quinta vel ſexta ante cœnam vel mane circa horam ſextam, quando aſſurgere ſolemus mittitur, optima eſt.

Regula VIII.

Urina craſſa in infantibus voracibus & ſenibus nil donat mali, modo ventriculo ſuccurratur abſtergentibus leniterque purgantibus; in ſenibus indicat concoctionem pravam. Sed tamen bene diſtinguenda eſt urina humana ab urina jumentorum. Horum urinam cognoſcimus ex odore, item ex colore, quoniam turbida eſt, non clara nec pellucida ſed lutea quodammodo vel viridis vel savideſcens. Urina inſtar lixivii ſcorbutum indicat.

Regula IX.

Urina exiſtente craſſa, cateris paribus purgatio ut plurimum indicatur. Adhibito uno purgante vel vomitorio, urina redditur genuina.

Regula X.

Urina qua antea fuit clara, & deinde turbida craſſa fit, vel etiam vice verſa, indicat calculum. Si ſcilicet abſque medicamentis prius adſumtis talis appareat, tunc conveniunt leniora diuretica, præſertim ſi urina clara ex alba fit craſſa, atque indicat reſolutionem materiæ. Si igitur craſſa ſuccurrendum reſolventibus.

Regula XI.

Craſſa ſimul & flava urina & bruni coloris linteamina tingens icterum indicat, & quo magis atro colore apparet, icterum nigrum. Hæc ſigna ſunt infallibilia, dicimus itaque: fæces albas deponit per alvum, appetitus eſt proſtatus, ſitit, calet, oculi flavent.

Regula XII.

Urina aquoſa minus colorata niſi à nimio potu, utplurimum indicat ſanguinis vitium conſiſtere in principio ſulphureo minus ſubtiliſato. Hæc plegmaticis & ſenibus propria eſt, accidit poſt uſum lactis in hypochondriacis; in calculoſis, propter conſtrictionem tubulorum renalium. Si urina talis copioſius mingitur, plus quam liquidi aſſumtum fuerit, denotat diabetem. Talis urina abſque tinctura emiſſa io febribus malignis, notat triſtiſſimum eventum; indicat enim turbatam penitus deſtructamque maſſæ ſanguineæ unionem atque partium ſeroſarum ſeceſſionem, quando nempe accidit ex motu circulationis ſanguinis deficiente.

Regula XIII.

Omnis tenuis & aquoſa urina in febribus dicitur cruda. Talis urina indicat recidivam vel morbi con-

tumaciam. Notandum vero eſt, urinam tempore paroxyſmi ſecretam raro obtinere ſedimentum, ſed tempore intermiſſionis.

Regula XIV.

In virginibus tenuis aquaſa urina chloroſin ſignificat. Chloroſis nil aliud eſt, quam cachexia cum ſebre lenta vel amatoria conjuncta orta utplurimum ex menſium ſuppreſſione, ex hac vero motus ſanguinis fit lentior & tranſpiratio impeditior, unde collectio copioſioris ſeri per urinam ſecedentis. In viris notat cachexiam ſeu hydropem, ſi vero non diu durat talis urina ootat apepſiam atque bilis defectum, & tunc conveniunt balſamica atque amara, elixiria, extracta amara, item tinctura antimonii, ſalia volatilia oleoſa concoctionem promoventia.

Regula XV.

Urina oleoſa in macilentis notat hecticam. Duplex eſt talis urina vel oleoſa, vel oleaginoſa quoad totem ſubſtantiam. Quando mincta in matulam ſine ullo ſibilo ac ſtrepitu miſcetur, tunc oleoſa dicitur, & pingue ſupernatat. Oleaginoſa vero parietibus urinalis adhæret, & vitrum reddit opacum. Prior notatur in hypochondriacis hecticis, altera etiam in ſanis obſervatur, ſcilicet in voracibus; talis quoque in omnibus febribus ardentibus.

Regula XVI.

Si copioſa excernitur urina in eachexia & hydrope, bonum eſt ſignum, notat enim ſeri ſtagnantis ſeceſſionem.

Regula XVII.

Urina eopioſa à diuretieis aſſumtis nihil mali partendit, ſed potius bonum aſt ſignum. Diuretica virtutem habent colliquandi ſerum, ſimul etiam laxant conſtrictos poros renales, quare omoia ſalia acida ſunt diuretica. Poſt diureticum datum tota urinæ quantitas oſtendi debet Medico.

Regula XVIII.

Si ſudor & aliæ egeſtiones ceſſant, tune copioſius mingitur. Bene Sanctorius: *Quando copioſior aſſumtis urina mingitur, tranſpirationem ceſſare.* Et hoc videmus tempore brumali.

Regula XIX.

Mulieres plus mingunt, quam viri, quia ſunt feroſiores, humidiores & frigidiores.

Regula XX.

Clara in infantibus ſæpe mingitur urina, quod ob defectum bilis accidit.

Regula XXI.

Pueri quoque copioſius mingunt quam adulti. Non ſolum copioſius mingunt, ſed etiam ſæpius, propter temperamentum humidum, & niſi mingant, peſſimum ſignum eſt; ſi infantes ſæpius reperiantur in linteamentis humidis, bonum eſt; Sin minus vel ægrotant, vel nutrices laſte deſtituuntur, quod propter remotionis metum ſæpiſſime celant.

Regula XXII.

Mala eſt alba & clara urina in ictero, minatur utplurimum hydropem. Indicium eſt, bilem eſſe inertem, craſſam, humores craſſos, ad tincturam inertes.

Regula XXIII.

Sperma in urina ſupernatans notat pollutiones nocturnas vel etiam gonorrhœam. Diſtingui poteſt ſperma à pituita, quæ conſtanter ſundum petit, licet agitetur: a pure quod etiam ſundum petit, quod mediæ quaſi eſt oaturæ & citius reſolvitur quam pituita.

Regula XXIV.

Urina ſanguinea uotat mictum cruentum & læſionem renum, utplurimum nephritidem. Fit nephritis in ſœminis à menſium, in viris ab hæmorrhoidum ſuppreſſione. Urina ſanguinea diſtinguitur à rubicunda ſaturata, quod in hac grumi ſarinacei inſtar antimonii fundum petant, & quamvis tunc mixtura fiat clarior, tamen obſcure cruenta manet; hæc indicat calculum.

Regula XXV.

Urina alba inſtar ſeri lactis, quæ ſedimentum ponit album, in infantibus utplurimum denotat vermes. Vel ſi pauca guttatim & cum dolore excernitur in adultis calculum veſicæ. In infantibus vermibus laborantibus notatur defectus bilis, parum comedunt, nunc rubent, nunc pallent, pruritum narium ſentiunt, abdomen nonnunquam intumeſcit; conveniunt amara, martialia. In adultis talis urina ſolemniter notat appetitus proſtrationem læſamque digeſtionem, item bilis defectum; & tunc adhibeantur volatilia amara v. g. centaurium minus & bilem reſtituentia.

Regula XXVI.

Quo magis color urinæ à naturali flavo recedit, eo pejor eſt. Naturalis urinæ color eſt flavus aurei coloris; quo magis itaque excedit, eo auctiorem indicat calorem præternaturalem, quo magis vero decedit, eo magis defectum partium ſulphurearum motum, attritumque minorem declarat.

Regula XXVII.

Urina exceſſive flava fit etiam à medicamentis aſſumptis, ut à rhabarbaro, croco in quantitate aſſumto, maxime in ſubſtantia. A curcuma perfecte redditur flava; adhibetur hæc radix in obſtructionibus hepatis & bile deficiente, in ictero; Indos hanc radicem pro præſtantiſſimo aromate habere ferunt.

Regula XXVIII.

Flammea urina per modum ſpiritus nitri in deſtillatione tranſeuntis, ſignificat utplurimum ſebrem tertianam non notham, ſed exquiſite veram.

Regula XXIX.

Urina ruffa ealorem præternaturalem notat, & quo major eſt rubedo, eo major extrinſecus ealor. Augmentum & decrementum caloris interni cognoſcitur optime, ſi recipiatur unica uncia urinæ, & affundatur aquæ ſimplicis quantum ſufficit ad naturalem colorem, & apparebit urinæ ejuſmodi unciam unam interdum recipere, aquæ ſimplicis uncias duas. Hoc ipſo experi-

experimento brevi compendio quotidie caloris decrementum explorari poterit. Ejuſmodi vero urina indicat ſeri defectum, ſulphuris vero exceſſum, & obſervatur utplurimum in omnibus inflammationibus.

Regula XXX.

Quando urina rubicunda abſque calore, notat ſcorbutum, quo magis exaltatus color deprehenditur, eo pejus eſt malum, & notat abundantiam ſalium excrementitiorum.

Regula XXXI.

A nimio motu corporis & animi, à defectu humidi, ut & ab ira nonnunquam, urina talis rubicunda ſecedere ſolet. Nihil mali hoc portendit; poſſumus enim mox ſuccurrere diluentibus, iuſuſo herbæ thee. Similis urina cum ſedimento obſervatur etiam poſt diuturnas vigilias.

Regula XXXII.

Urina naturali ſimilis etiam eſt in multis morbis & maxime in febribus malignis, petechialibus, pleuritide maligna, uno verbo in omnibus inflammationibus malignis.

Regula XXXIII.

Urina ſaturate rubicunda vel etiam ſanguinea in variolis & morbillis magnum portendit periculum. Plerumque inflammationem internam occurrentem indicat, præſertim cum poſt diem quintum vel ſextum accidat.

Regula XXXIV.

Urina rubicunda citra ſedimentum, quodammodo turbida cum bullis ſignificat utplurimum morbos pectoris, aſthma, catarrhum ſuffocativum, ſummam reſpirandi difficultatem, palpitationem cordis.

Regula XXXV.

Quando urina obſervatur nigra, à plurimis pro ſigno lethali habetur; ſed falſum hoc eſt: talis enim ſæpius obſervata fuit in melancholicis & poſt martialium uſum, ubi utique non adeo bonum eſt.

Regula XXXVI.

Urina livida convulſivos motus indicat, item urina rubicunda abſque ſedimento.

Regula XXXVII.

Pus in urina notat abſceſſum.

Regula XXXVIII.

Impregnatio ex urina non poteſt cognoſci.

Regula XXXIX.

Furfures farinacci excoriationem veſica indicant.

Regula XL.

In menſium ſuppreſſione urina eſt turbida, qualis etiam in gravidis accidit.

Regula XLI.

Indicatio particularis ex urina temeraria eſt. Non poſſumus determinare in qua parte malum hæreat, quia urina non communicat cum cauſis externis, ſed totum fundamentum in eo conſiſtit, ut dignoſcamus ſtatum ſanguinis. Non autem ſufficit ſola urinæ inſpectio, ſed ulterius examinanda eſt quandoque per coctionem atque evaporationem, ut cognoſcamus, quantum ſalis, aquoſi & ſulphuris in ea continetur. Vini & cerevisiæ craſſioris potatores excernunt urinam copioſo ſale volatili prægnantem: item juvenes præ ſenibus, id quod per deſtillationem intelligitur. Denique non de nihilo eſt illud examen, quod Hippocrates ſuo jam tempore inſtituit quando ponderavit urinam, vel per ſe, vel cum inſtrumentis ſtaticis.

Judicium circa alvi excrementa & quæ per ſuperiora excernuntur.

Hæc imprimis in perſonis ſuperioris conditionis & dignitatis inſpicere non detrectet Medicus. Natura enim præſide nihil turpe. Egregia cognitio exinde habetur in diarrhœa, dyſenteria, ubi videndum an excrementa pure vel ſanguine ſint mixta, an ipſa ſubſtantia inteſtinorum membranacea jam ſit eroſa, vel ſaltem pura lympha excernatur? Deinde quoque inter deponendam alvum inſpicienda ſunt excrementa, ſemper enim in dyſenteria cum dolore excernuntur. Porro ex inſpectione excrementorum innoteſcit ſtatus digeſtionis & conditio bilis, cujus quantitatem teſtantur ipſa excrementa. Si fæces deprehenduntur albæ, indicatur bilem non effundi in duodenum propter ductus choledochi obſtructionem, ſed tranſire ad maſſam ſanguinis & creare icterum. Si vero abſque icteri ſuſpicione apparent excrementa alba, notat bilem non ſatis eſſe ſulphuream. Viridia excrementa in infantibus nonnunquam ſunt prodromus epilepſiæ infantum vel colicæ ſpaſmodicæ, & indicant, magnam acidi quantitatem adeſſe cum bile. Quando enim ejuſmodi excrementis viridibus inſtillatur oleum tartari per deliquium, convertitur viriditas in flavedinem, quod etiam contingit, ſi per vomitum viridiſſima excernantur, acidum enim abſorbetur ab alcalibus. Neceſſe quoque eſt, ut perſpiciat Medicus, an fæces ſint nigræ, quod accidit poſt martialia aſſumta, poſt limaturam martis & tincturam ejus, item poſt acidulorum uſum. Sic quoque ex tempore fæcibus nigredo conciliari poteſt, ſi adjicitur vitriolum. Sed tamen non vacat periculo color nigricans excrementorum, ſi abſque martialibus aſſumptis accidat; obſervantur talia in vitio lienis, & quod peſſimum eſt, in inteſtinis corruptis, quod in Weſtphalia notavimus in mercatore quodam, ubi ante decimum quartum diem obitus nigerrima excrementa prodiere, ſecto vero cadavere, inteſtina plane eroſa inveniebantur. Nonnunquam etiam ipſi Medici hoc ſtratagemate utuntur in morbis malignis, præſertim ſi periculum immineat, martialia adhibent culpam à ſe declinantes, ſi non ex voto obſervetur eventus. Porro attendatur, an cibi ſecedant integri, an ſemi-digeſti? hoc in fluxu cœliaco, illud vero in lienteria obſervatur. Tandem ſi multæ exeant bullulæ, indicatur flatulentia. Quando maximus adeſt fœtor, indicatur inflammatio.

Apud plebeios vero ſufficit relationem de fæcibus ab aliis audire. Per ſuperiora ejiciuntur vel pituitoſa vel biliosa, quorum inſpectionem primarum viarum ſtatum patefacientem, utcunque admittere licet.

Judicium circa pulſum.

Ante omnia Medicus pulſum tangat, & ex ipſo judicium formet. De pulſuum differentia videri poteſt Sylvius. Motus cordis oritur à motu ſanguinis & ſpirituum animalium. Magnus itaque pulſus indicat motum

tum ſanguinis fortiſſimum. Debilis atque frequens indicat motum ſanguinis inteſtinum vitioſum cum ſpirituum defectu. Omnis debilis pulſus ante paroxyſmum fit debilior, interdum plane intermittens. Inæqualis pulſus indicat ſanguinis mixtionem inæqualem; intermittens notat deſtructionem maſſæ ſanguineæ, ſpaſmum cordis, catarrhum ſuffocativum, aſthma, & vitioſam ſanguinis circulationem in pulmonibus. Plane intermittens indicat ſyncopen, vel mortem. Magnus & æqualis indicat copiam ſpirituum & ſanguinis motum inteſtinum legitimum; celer & inæqualis, ſi concurrat ſudor, cum defectu ſpirituum, luctuoſum eventum. Medicus pulſum obſervaturus, ſemper attendat ad ſequentes regulas:

Regula I.

Non ſtatim in acceſſu, præſertim tempore hibernali, tangendus eſt pulſus. Sæpius terrore percutiuntur ægri a manu frigida, itaque expectandum, donec manus Medici incaleſcat in hypocauſto.

Regula II.

Non ſolum ex pulſu judicandum, ſed ex aliis ſimul collective ſumtis circumſtantiis. Interdum enim pulſus eſt bonus, urina bona & tamen æger moritur. Hoc accidit in ſenibus, & perſonis ſanguinis viſciditate laborantibus, ſi in his concurrat calor internus, evadit naturali & ſanorum pulſui ſimillimus in ſe nimirum ſpectatus, & tamen exiſtit vitioſus, & præternaturalis ratione ſubjecti ægrotantis. Itaque accedat ætatum & temperamentorum contemplatio, cholerici enim in febribus ſemper celeriori gaudent pulſu, item infantes.

Judicium ex oculis.

Ex oculis judicare poſſumus ſtatum morbi ejuſque vehementiam ut & ſpirituum animalium conditionem. Si clari & fugitivi apparent, ſomno præſertim deficiente certiſſime imminet delirium. Commendavit itaque Hippocrates inſpectionem oculorum idque non ſine ratione.

Judicium ex ſaliva & lympha.

Inſpectio ſalivæ ſumme eſt neceſſaria, eſt enim menſtruum ventriculi ſaliva, & indicat vitium ſtomachi & digeſtionis, depravationem ſi eadem male conſtituta eſt. Acrimonia ſalivæ venerem vel ferrum arrodens indicat aciditatem: ſpumoſa & pauca ſaliva indicat influxum ſpirituum copioſorum; aquoſa defectum ſpirituum. In ſumma, qualis ſaliva, talis digeſtio.

Judicium ex temperamentis.

Ante omnia Medicus accedens ad ægrotum inquirat in ejus temperamentum vel partium ſolidarum. Horum temperies dicitur habitus corporis, ex quo multa concludere licet. Circa fluidarum temperiem attendatur, qualis humorum ſit proportio, an ſit in æquilibrio? an prædominetur ſulphur? an acidum? Qualis enim ſanguis, talis color corporis. Pituitoſorum color albus eſt, ſanguineorum ex rubro pallidus, melancholicorum lividus, cholericorum ruber igneus. Ex oculis quoque cognoſcitur temperamentum: cholericorum oculi ſunt ignei, ſumme mobiles, nigri; pituitoſorum oculi ſunt majores, non adeo mobiles: melancholicorum oculi ſemper in terram ſunt fixi. Per excretiones quoque cognoſcitur temperamentum; ſanguinei majorem habent tranſpirationem, multum ſudoris profundunt: in cholericis contrarium obſervatur; phlegmatici abundant viſciditate ſudantque. In actionibus, ſanguinei ſunt lulares, inconſtantes, quidquid in mentem venit, lingua proferi: cholerici ſunt ſuperbi, non diu deliberant, quid agendum. Notabile eſt, quod Galenus dixit: *Mores animi ſequi temperamentum corporis*, quod præſertim apparet in ſtatu morboſo, quoniam arctiſſimum inter animam & corpus datur vinculum: ſic in melancholicis actiones reſpondent temperiei corporis, ſomnolenti ſunt, in omnibus actionibus impedimenta inveniunt, & cogitationes fixas habent propter tardiorem ſanguinis motum: in cholericis, cum ſanguis in illis celerius moveatur, neceſſe eſt, ut animo commoveantur magis: ſanguinei propter fluidiorem ſanguinis motum, celeriores habent inclinationes, nihil plane curant, ſunt hilares, ad Venerem proclives, & in genere ab omnibus iſtis rebus afficiuntur, quæ ad voluptatem pertinent. Ex ingenio quoque ægrorum temperamentum apparet: cholerici ſunt impatientes, iraſcuntur facile, ad delirium inclinant, loquuntur impetuoſe, non diu in lecto detineri poſſunt, ſed ſtatim curari cupiunt: pituitoſi nimis ſunt patientes & parum loquuntur: melancholici non facile fidunt Medico, omnia obſervant dicta, & facile deſperant: ſanguinei ſunt inconſtantes, facile mutant Medicum, & medicamenta omnia adſumunt. Judæi fere omnes ſunt melancholici, non omnia adſumunt, quæ Medicus præbet. Temperamentum, quod cadit in partes ſolidas eſt duplex: alterum laxius, mollius & ſpongioſius; alterum ſtrictius & arctius. In priori venæ ſunt minores, in poſteriori vero majores ſanguine turgidæ, quoniam parva ſanguinis quantitas reperitur in vaſis arctioribus. Sanguinei dicuntur, qui non ſolum multum ſanguinem verum etiam copioſum in carne, paucasque venas habent; his ſi accedant humores pituitoſi, dicuntur phlegmatici. Inde facile apparet, quod unum temperamentum tranſmutari queat in alterum per victum & medicamenta, ſic ſi phlegmatici utuntur ſpirituoſis & motu corporis, fieri poſſunt ſanguinei; item ex cholericis melancholici & contra. Hæc omnia bene cognoſcenda, ſi accuratius in cauſas ſtatumque morbi inquirere velimus.

Judicium ex victus ratione.

Medicus apud ægrotum potiſſimum etiam indagare debet victus rationem, an craſſo, an tenui vel medio utatur victu? an multa comedat, an acidis utatur, leguminoſis, viſcidis. Etenim ex ratione vivendi & victu dependet temperamentum & conſtitutio ſanguinis, ita ut qui craſſum cibum amant, craſſo quoque gaudeant ſanguine, & hac de cauſa etiam diutius ægrotent, corripiantur morbis chronicis; ubi vero ſanguis mobilior, ibi facilius evaneſcit morbus. Deinde etiam quærendum, quali liquido uſus fuerit antea ægrotus, an tenui cereviſia, vel lupulata, an vino vel aqua, & qualis fuerit? qualis enim aqua, tales utplurimum ſolent eſſe humores ſanguiniſque temperies. Si ſalſæ aquæ, plerumque ſcorbutus familiaris ægrotis.

Judicium ex conſuetudine ægrorum.

Exploret Medicus, an æger aſſuetus fuerit longiori ſomno, venæ ſectioni, purgationi, ſudori, vomitui. Fœminæ in ſpecie de menſium conſuetudine quærendæ. Circa morborum conſuetudinem quæratur, an olim hoc morbo correptus fuerit ægrotus, quale initium & qualem finem habuerit, quibus remediis aſſuetus? Si itaque ſtatum ſanguinis præſentem conferat cum præteritis, concludere poterit ex eo ſanguinis temperiem, morbi ſtatum & medicamenti inventionem.

CAPUT

CAPUT III.

De Medici prudentia reſpectu ſui erga ægros.

REGULA I.

Q*Ui Medici curæ demandati ſunt, fideliter tractentur.* Fidelitas duplici modo conſideranda eſt: 1) diligenter viſitandus eſt ægrotus: 2) medicamenta neceſſaria præſcribenda, addito ſemper legitimo utendi modo, & ſemper præſcriptorum effectus ſedulo eſt examinandus. Perverſus ſane & plane improbandus eſt mos quorundam ægrorum, qui binos ſemper adhibent Medicos, periculum exinde ſæpius ſibi contrahentes. Neuter enim in opere diligens; quodque uni faciendum erat, id alterum jam feciſſe vel facturum eſſe credit; ſic æger negligitur ſeroque priſtinam recuperat ſanitatem.

REGULA II.

Docti ſunt docte tractandi. Accidit interdum, quod docti ægrotantes phyſicam callentes evolvant libros aliquos Medicorum curioſos, præſertim circa affectum illum, quo corripiuntur. Hi ſucceſſu temporis vel ex diuturna conſuetudine intercedente cum Medico, vel etiam ex autorum diligenti lectione non levem acquiſivere ſcientiam, didicerunt linguam Medicam, licet non abſque ſumptibus. Sæpius enim Medico eruditiſſimas proponunt quæſtiones, ad quas reſpondere res non levioris eſt negotii. Moneo autem, ut tum reſpondeatur cum judicio & ratione de præſenti affectu ejuſque cauſa magis ſpeciatim indicetur docta partim addita ratione, quare hoc vel illud medicamentum in præſenti affectu eligendum. Indoctis & ignaris ſufficit generalis affectus explicatio, exempli gratia: ventriculus eſt depravatus, hepar eſt obſtructum, ſplen intumefactus, ſanguis eſt corruptus. Semidoctis etiam explicet morborum quæſtiones, licet non omnia intelligant, ne hoc neglecto, æger Medici ſcientiam leviorem judicet.

REGULA III.

Qui morem non gerunt, eos mature deſerat Medicus, ne poſtmodum infelici ſubſequente effectu culpa ab imperitiori vulgo Medico ipſi tribuatur.

REGULA IV.

Apud contumaces opus eſt parrheſia interdum & fallacia. Serium ſe præbeat Medicus contra ejuſmodi ægrotos; multi enim timentes autoritatem Medici citius obſequium præſtant & lubentiſſime adſumunt, quod Medico abſente detrectant. Inter plebeios etiam non vereatur objurgationibus uti, præſertim ſi nulla inter ipſos & medicamenta ſit antipathia. Fallacia interdum requiritur, quando ægroti præ timore aſſumere recuſant vomitoria, purgantia, mercurialia, ſub ſpecie aliorum medicamentorum propinari poſſunt, ſique voce ſupplici à Medico contendunt, ne talia præſcribat, reſpondendum eſt quandoque: abſit, talia non exhibeo, minime propinabitur tale; ſed tamen ſpero, quod analepticum ſeu confortans aliquod remedium non detrectabis. Sic aſſumere ſolent ea, quæ citra rationem abhorrent, ſub ſpecie analepticorum, quæ alias præ timore præpoſtero vel imperitia reſpuerent. Quandoque vero abhorrent medicamenta in officinis parata, exiſtimantes omnia ex pharmacopolio allata ingrata eſſe, his domeſtica præſcribenda ſimpliciaque, vel herbæ quædam loco Thee, quas ipſi miſcere & præparare poſſunt. Hæc optima ſæpe eſt methodus, quia ſub ſpecie domeſticorum ægroti ipſi pulcherrima interdum ſic miſcent medicamenta, quæ ſi ex officinis allata eſſent, tanquam nauſeoſa rejicerentur.

REGULA V.

Æger non facile eſt deſerendus. Sine ratione agunt, qui ægrotis nullum auxilium ſupereſſe plane pronunciant, multo minus, qui eos deſerit; interdum enim ex tali immatura prognoſi Medicus non leves maculas famæ ſuæ inurit. Hinc alterum, forſan empiricum conſulunt, qui licet morbus valde ſit malignus, pro more tamen enumerat, quod jam profligaverit plures tales morbos, quo fit, ut confirmato ægrotantis animo, natura omnes in profligando eo morbo colligat vires & adhibeat; accidit & hoc, quod poſtea talis agyrta mirum in modum commendetur, & licet maximos in praxi ſua committat errores, unicus tamen morbus ab aliis lethalis pronunciatus, & ab ipſo caſu & feliciter ſed beneficio naturæ curatus, omnes tegit errores; nec adhibetur fides, ſi rationalis Medicus demonſtret illos, & quantum noceant ejuſmodi jactatores, quia ex invidia tale judicium natum eſſe creditur. Itaque omnibus modis abſtinendum eſt ab ejuſmodi loquendi formulis: amplius ſuccurrere neſcio; quibus remediis ſi parum proficitur, neſcio quid ſuperſit; tunc enim ſtatim alium in auxilium vocant.

REGULA VI.

Mutatio vaga ægrotorum contemnenda eſt à Medico. Inveniuntur multi chronicis laborantes morbis v. g. malo hypochondriaco, phthiſi, podagra, qui ſtatim ad alium confugiunt Medicum, ſi auxilium promiſſum paulo diutius diſtrahatur. Sed peſſima hæc conſuetudo non eſt approbanda, nec ægris ipſis conducit, quando ipſum cui natura illorum eſt cognita, deſerere ſatagunt.

REGULA VII.

Ipſe Medicus, quando ægrotat, alios quoque tempore neceſſitatis conſulat. Hoc nemo vitio vertat Medico, imprimis acuto ſi laboret morbo. Multi enim ægrotantes Medici admoniti à proverbio: Medice cura te ipſum, viribus ſuis plus confidentes tunc temporis nimia quam par eſt, adhibita medicamentorum farragine, malum cum impetu detrudere conantur, nec circumſtantias adeo in ſe penſitant omnes quam in aliis, quod ſæpius cum damno experiuntur proprio. Porro non negligat alienam implorare opem, quando fœmina vel liberi ipſius morbo corripiuntur periculoſo, quoniam ipſe præ dolore & triſtitia omnia penſitare nequit.

REGULA VIII.

Peregrini, & extra urbem degentes à Medico nunquam longius detinendi ſed citius expediendi ſunt. Interdum enim periculum in mora eſt, locique diſtantia ſubitaneam requirit reſponſionem. Hi itaque, qui in civitate degunt, tali in caſu melius expectare poſſunt quam extranei. Hoc quoque obſervetur, quod ſemper chartæ demandari debeat peregrinorum ægrotantium morbus cum medicamentis exhibitis. Sæpius enim intra quatuordecim dies redeunt, ſique remedium optatum attigerit finem, denuo ejus tranſmiſſionem deſiderant, quo intervallo & ſtatus ægri & medicamenta exhibita oblivioni tradita ſunt. Satius itaque erit omnia literis demandare.

Regula IX.

In captioſis quæſtionibus & ſubdolis ſtratagematibus omnia inveſtiganda & cautius penſitanda. Maxima in urina committitur fraudulentia, nam ſæpius ægroti Medicorum ſcientiam explorare cupiunt hoc ſtratagemate: mittunt Medico perignoti cujuſdam ægroti urinam, finguntque ex diſſitis apportari locis, quando itaque judicium ex urina non reſpondet cum illo, quod circa lectum contingit, omnem ſimul amittit æſtimationem. Cavendum itaque, ne ſpecialiora ex urina præſagiantur, item ne unquam per literas urinæ judicium patefaciamus, quia ſæpiſſime ægrotantes circa unius Medici judicium non acquieſcunt, ſed & alterius explorant, quando vero conſilia invicem collata non reſpondent, utriuſque fama periclitatur, quia ægrotantes incerti ſunt, cui habenda ſit fides. Sæpius accedunt mulierculæ extra thorum legitimum imprægnatæ, ſimulantes ſuppreſſionem menſium, vel alium quemcunque morbum, quibus non ſtatim fidendum eſt, ſed accuratius examinandæ ſunt, ut pateſiat illarum conſtitutio, an naturalis ſit, an vero morboſa, & ſic cognoſcet Medicus facillime quid adhibendum, & quidem in menſium ſuppreſſione martialia, tanquam leniora pellentia & aperientia commendantur, quibus non facile abortus cauſatur. In genere quoque circa urinæ inſpectionem conſiderandum, quos & quales in civitate reperiantur morbo chronico laborantes: ſic enim inopinata interdum prognoſis Medico conciliavit famam.

Regula X.

Medicus ſi non lectum adire poteſt tamen per literas conſilio inſerviat. Etſi primus cenſeatur ultimus modus, cum ex adſpectu circa lectum facillime cognoſcatur ægrotorum ſtatus; miſerrima tamen res eſt, quando Medicus ab ortu ſolis uſque ad occaſum per plateas divagari cogatur. Laboret itaque eam potius introducere conſuetudinem, ut poſt unam alteramve viſitationem nuncium tranſmittant ad Medicum, referantque ægrorum conditionem, ſic multis ſimul inſervire poteſt Medicus abſque incommodo. Dolendum tamen eſt, quod, ſi per literas conſulatur Medicus, ſæpius ea, quæ ſumme neceſſaria ſunt ad morbi cauſam cognoſcendam non referantur, hinc appropriata remedia præſcribi non poſſint. Quo in caſu optimum erit, præſcribere leniora diaphoretica, & in reſponſo adnectere quæſtiones de omnibus circumſtantiis, prout ad lectum fieri ſolet, & ſic demum pateſiet Medico ægrotorum conſtitutio.

Regula XI.

Miſerrima res eſt Medici, cui ſemper bene eſt, quando aliis male. Per jocum quandoque dici ſolet, Medicos quotidie Deum implorare, ut morbis afficiat mortales, quando in oratione dominica dicunt: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: quoties enim hæc verba pronunciant, toties ægrotos deſiderant. Sed miſerrima ſane res eſt, ſi Medicus ex ægrotantibus victum & amictum quærit. Et licet decumbentes occurrant, multum tamen exinde felicitatis ſibi promittere non poterit, totus enim ſe tradit ægrotis, totus morbus in Medicum quaſi conjicitur, & aliis inſerviendo ſanitati & vitæ commoditati multum detrahit. Sed tamen convenit Medico majorem ægri gesere curam, quam ipſemet æger ſui.

Caput IV.

De officio Medici circa ſpecialiora objecta,

Specialiſſime circa Principes & magnates ægrotantes.

Regula I.

Cordatus ſit Medicus non timidus. Imperator enim corporis audit, talem quoque ſe magnatibus exhibeat, cum prudentia tamen præſertim circa adhibenda remedia.

Regula II.

Corporis omne malum tanto conſpectius in ſe, quanta major eſt ille, qui ægrotat. Imprimis apud magnates adhibenda eſt cautio; quo majores enim illi, eo majorem quoque famam conciliat Medico præſtitum auxilium.

Regula III.

Medicus nihil promittat temere. Hoc præſertim obſervandum apud principes & magnates, ut nihil promittamus, niſi quod conſiſtat in noſtra poteſtate; licet enim feliciſſimus aliquando ſequatur effectus, ſpem tamen ſæpe fallere poteſt. Circa opiata tamen nonnunquam, in ſedandis ſiſtendiſque doloribus exoptata prognoſis locum habere poteſt, & tali in caſu Medicus Medico conciliat famam, ægrotantes enim putant, quo major dolor, eo propinquior mors, qui tamen facillime ſedari poteſt opiatis & anodynis.

Regula IV.

Non temere contradicat principi patienti, vel aliis Medicis, niſi periculum urgeat. Contradictiones ferre non poſſunt Principes, itaque audiendæ ſunt eorum rationes; qui enim ſimulare neſcit, neſcit curare. Nec perſtringendi ſunt alii Medici apud Principes, ne alteri ſoveam paraturus ipſe incidat, præſertim ſi intervallo temporis adverſarius ex ſingulari Principis gratia extollatur.

Regula V.

Sola pretioſa, ſive revera talia, ſive venditata, ſola non ſunt propinanda. Viliſſimis rebus majores vires indidit Divinum numen, quam pretioſis, ne pauperes laborantes deſtituantur auxilio, quare viliora ſi abſolute requiruntur, non ſpernenda ſunt, quanquam cariora propter præjudicium majoris efficaciæ etiam addi poſſint.

Regula VI.

In heroicis medicamentis adhibendis apud principes, & cordatus & cautus ſit. Venæſectionem, vomitoria, purgantia &c. non facile adhibeat ſolus, niſi cum aliis neceſſitatem illorum perpenderit. e. g. in febribus lentis emetica interdum ſumme ſunt neceſſaria, quibus intermiſſis, febris lenta ſucceſſu temporis mutatur in hecticam. Vid. Ettmullerum in praxi ſua de vomitoriis. Interdum quoque venæſectio rite adminiſtrata graviſſimum in momento tollit morbum, qua vero neglecta omne ſæpe auxilium redditur fruſtraneum.

Regula VII.

Incurabiles morbos præſtat non attingere. Hæc regula

gula apud Magnates ante omnia tenenda. Præſtat quoque inferioris conditiouis homines incurabili morbo laborantes ordinario committere Medico, ſi vero omnibus modis deſideratur auxilium, adhibenda ſaltem ſunt analeptica, emulſiones ſimiliaque, quæ ab iſtis ægrotantibus pro analepticis habentur.

Regula VIII.

Qui neſcit ſimulare neſcit etiam curare. Non omnia ſpernere Medicus nec contramandare debet quæ ab aliis adhibentur. Mulierculæ ſæpius in conſiliis ferendis ſunt liberaliores, quæ, modo manifeſtum oon inferant damnum, permittenda ſunt, præſertim ſi externe quid applicandum, ea tamen lege, ut hæc vel illa ſpecies addi debeat. Interdum quoque ſciolus quidam Chirurgus apud Magnates ſymbolum in morbo confert, quod non plane reprobandum eſt.

Regula IX.

Non temere ſymptomata quæ ſecundum naturam fiunt, à faſcinio vel veneno orta eſſe pronunciet. Licet interdum præſumtio adſumti veneni adſit, tamen non ſtatim divulganda eſt, niſi ſit certiſſima, & ſi quid ſubſit veri, a Medico facile ſæpius ſuccurri poteſt, cum utplurimum illi robore ſpirituum & ſanguine puro & temperato polleant, nec facile corripiantur a veneno & contagio. Poſt infelicem curam Medici, ſectione inſtituta, venenum fuiſſe exhibitum interdum pronuociant, quod contigit in ſectiune Ludovici Principis Brandenburgici.

Regula X.

Omnes curare non eſt in Medico, omniaque ad votum ſuccedere, plane non eſt ſperandum. Quid eſt frequentius, quam quod ægroti ſecundum Medici præſcriptum exacte vivere negligant? Quid mirum igitur, ſi ſpem illius, cui vitæ & ſanitatis non eſt abſoluta poteſtas, eludat denegatum ægrotantis obſequium.

Regula XI.

In gravioribus morbis non ſtatim deſperet Medicus, nec deſiſtat à cura; caute tamen ſemper communicato cum aliis conſilio adgrediatur graves morbos.

CAPUT V.

De prudentia Medici circa fœminas ægrotantes.

Regula I.

Medicus debet eſſe caſtus. Caſtus ſit io verbis & factis, quando ægrotantes viſitare debet fœminas; non enim deeſt Medico libidinem exercendi occaſio, præſertim apud incaſtas ſœminas, ſi conſcientiæ leges violare cupit.

Regula II.

Mulier omnem morbum bis patitur. Antiqua eſt ſententia eaque veriſſima 1) Fœmina omnem morbum patitur, quatenus eſt homo 2) Patitur in ſpecie morbos, qui non cadunt in virum, quando igitur viri ſemel ægrotant, ſœmina certe bis ægrotat; Medico quidem decuplo plus negotii faceſſit & animo & corpore imbecillis hic ſexus.

Regula III.

Lapis lydius ſanitatis fœminarum ſunt menſes. Generale eſt axioma, quales menſes in fœmina ſunt, talis ſanitas. Quando itaque regulares ſunt & ordinati, nec in quantitate nec qualitate peccant, indicant ſanitatem; quando vero ſubſiſtunt, vel parum fluunt, indicant morbos vel conjunctos ipſis menſibus vel ſtatim ſubſequuturos. Plerumque ſi ægrotant ſœminæ vitium eſt circa menſes, præſertim in morbis chronicis. Ante omnia itaque quærendum de ſtatu menſium, & qualis excretus fuerit ſanguis, an craſſus vel niger & ſic porro.

Regula IV.

Mulieres plurima in noſtro climate ſunt hyſtericæ; quoniam generis nervoſi debilitatem ſibi contraxerunt a victu craſſiore, abſtinentia a potu, aere craſſo, abuſu acidorum & a reliquorum rerum non naturalium errore. Semper in ægrotante ſœmina habeatur reſpectus ad affectus ſpaſmodicos ſeu paſſionem hyſtericam, & inquiratur in conditionem menſium, item an antea ejuſmodi convulſionibus adſueta fuerit, quod multum periculi involvit, ſi affirmatur, ſi vero negatur, minus difficulter ſanatur.

Regula V.

In menſibus movendis cautus eſſe debet Medicus. Non ſtatim adhibeantur medicamenta fortiora, menſes pellentia. Supprimuntur ioterdum menſes ex ſanguinis abundantia, quia ſanguis legitime moveri non poteſt, itaque tunc magis conveniunt venæſectiones. Siſtuntur quoque menſes per aliquot menſes poſt morbum graviorem, in tali caſu convenit ſanguinem potius generare, quam detrahere. Cholericis fœminis & ubi ſanguis abundat ſuppreſſis menſtruis ex refrigerio, ſanguis non provocandus eſt calidioribus, ne malignis morbis anſa præbeatur, ſed potius venæſectio inſtituenda. Contra pituitoſis non conveniunt venæſectiones ſed martialia & pellentia leniora. Nunquam menſes pellantur, niſi ventriculus fuerit correctus.

Regula VI.

Abortum procurare, quando conſulto id fiat, ſcelus, ſi inconſiderato, dedecus. Non decet Medicum abortum conſulto procurare, nec facile accidit talis caſus, niſi ipſius Medici laſcivi culpa gravida facta fuerit fœmina. Incooſiderato tamen ſæpius fieri ſolet, ſi non rite diſtinguitur ſuppreſſio menſium ab impprægnatione. Cautiſſime itaque agat Medicus, nec ſtatim fortiora adhibeat pellentia, non vomitoria vel purgantia, vel calida oleoſa deſtillata, præſertim in maritatis, licet ipſæ ſe gravidas eſſe negent. Nunquam vero turpius fallitur Medicus quam ab ipſis meretricibus, caveat itaque ſemper, ne menſes provocet, ſed ſaltim exhibeat humores pravos corrigentia, balſamica, extracta amara, abſinthium, ſcordium, meliſſam cum croco & martialibus; & ultro prodibunt menſes.

Regula VII.

Gravidam eſſe fœminam temere aſſerere vel etiam negare periculoſum eſt. Io hoc caſu probe diſcernenda ſunt ſigna graviditatis & menſium ſuppreſſionis, quippe quæ maxime interdum cooveniunt.

Regula VIII.

Effutire ſecreta ſibi concredita uti omnino alias, ſic

maxime apud fœminas ſeu earum ſecretas affectiones, turpe eſt.

REGULA IX.

Purgantia, venæſectio, calida fortiora cautiſſime ſunt danda ipſis gravidis vel plane non. Gravidæ leniſſime ſunt tractandæ, venæſectio nonnunquam nocet, nonnunquam abortum provocat, & nonnunquam ab abortu præſervat. Si plethoricæ ſunt fœminæ intermiſſa veneſectione abortus facile cauſatur. Inſtituenda eſt circa menſem quartum vel quintum, in nonnullis etiam circa tertium; nonnunquam ſecunda vel tertia vice, cavendum tamen, ne nimia quantitas ſubtrahatur, præſtat ergo repetere venæſectionem, & parum emittere una vice ad uncias quatuor, vel ad ſummum quinque. Quæ abortui conſuetæ, circa tertium menſem venam ſecari curent & dein alterno ſtatim menſe. In non plethoricis venæſectio abortum procurare poteſt, item ſi circa tempus partus inſtituatur, ubi alimentum majori quantitate requiritur. Quoad purgantia omnia fortiora vitanda ſunt, quoniam operantur ſpaſmo, qui uterum facile afficere poteſt propter conſenſum viciniamque loci. Nonnullarum tamen natura atque nervi ita ſunt comparati, ut nunquam fere afficiantur ſpaſmo, qund ſæpius in meretricibus videmus quæ etiam poſt fortiſſima purgantia adſumta interdum non abortiunt. Itaque nullum datur medicamentum, quod abſolute & neceſſario abortum promoveat, ſed reſpective ſaltim individui. In nonnullis etiam miuora ſymptomata abortum producunt, ut in cholericis, ſanguineis, ubi quoque animi affectus leviſſimus item clyſteres damnum inferunt, quia ſpiritus facillime moventur. Vomitoria fortiora magis quam ipſa purgantia abortum promovent. Sæpius vero opus eſt vomitu, qui facillime procurari poteſt, præſertim jam præſente nauſea atque propenſione ad vomitum, ſi aqua debita hauriatur in copia & vel dimidia vel quarta pars grani tartari emetici adjiciatur. Convenit quoque gravidis, alvum habere liberam, quod fieri poteſt leniſſimis abſterſivis, verbi gratia rhabarbaro, vel paſſulis vel manna, cremore tartari, terra foliata tartari cum foliis ſennæ, quæ citra ulla tormina & citra noxam alvum movent, gravidiſque interdum maxime proficua ſunt, & ab abortu præſervant, nimiam humiditatem abſumendo.

REGULA X.

Acida, opiata, frigida ipſumque frigus forte ac rigidum venena ſunt ipſis gravidis. Gravidæ tractandæ ſunt ut plethoricæ & ſimul cacochymicæ. Uti enim in cacochymia frigus & acida noceut, ſic quoque in gravidis coagulum inducunt ſanguini, circulationem ejus reddunt impeditiorem, majorque fit accumulatio humorum & ſordium ſeroſarum, quod etiam a frigore accidit, itaque gravidæ hoc modo tractatæ, graviſſimos incurrunt morbos. Opiata ſunt vitanda, quia ſiſtunt ſpirituum motum, & per conſequens etiam ſanguinis circulum, ita ut ſanguis ſtagnans obſtructiones efficiat, vaſa nimium diſtendat, atque ob ruptionem abortum creet, ſæpius quoque inflammationem uteri aut hæmorrhagias enormes creat.

REGULA XI.

Gravidæ etiam abſtineant ab omnibus pertubationibus mentis & animi pathemasibus. Mentis tranquillitas multum contribuit ad prolongandam vitam, ſanumque reddit corpus; multo magis in gravidis eo ſpectandum eſt, quæ & ſuæ & embryonis ſanitati ſimul conſulere debet. Etſi vero fœminæ ab animi affectibus facile plerumque abripiantur; tamen adhuc magis in graviditatis ſtatu ſunt irritabiles. Ex eo vero in triſtiſſima mala incidere poſſunt, cum præſertim in cacochymicis illis nihil magis noceat quam animi commotio, ex qua ſpaſmus & abortus nullo negotio excitantur.

REGULA XII.

Potus calidi non promiſcue & copia ſuadendi ſunt ipſis gravidis. Intelligitur hic potiſſimum potua thee & coffee. Obſervatum enim eſt, in cacochymicis potum thee per vias urinarias non ſtatim tranſiviſſe, cum tubuli renales obſtructi ſint, ubi tanquam noxius erat interdicendus, ſi vero tranſeat, moderatus ſemper admitti debet eorum uſus.

REGULA XIII.

Gravidæ abſtineant ab omnibus dulcibus; quoniam dulcia abundant viſciditate, lentore quodam. Homines qui motui non ſunt adſueti, poſt dulcium uſum in graviſſima mala incurrunt. Fœminis, infantibus, & quæ vitam amant ſedentariam, nihil magis eſt noxium, quam dulcia, reddunt enim ſanguinem craſſum.

REGULA XIV.

Balnea multis gravidis in uſu ſunt maxime menſe ultimo & circa partus tempus. Nonnullæ etiam utuntur aliis menſibus, ſed perperam, catarrhis enim ſic facilime occaſio præbetur, ultimis vero diebus tertio vel quarto ante partum balnea ſaltem tepida maxime proficua ſunt, quia emolliunt & relaxant vias. Sic inſeſſus quoque optime conveniunt gravidis eodem ſcopo.

REGULA XV.

Si gravida eſt debilis etiam embryo notabili laborat debilitate. Quando verbi gratia nullus ſentitur motus, tum Medicus ſemper caveat ab omnibus calidioribus, item à durioribus, craſſiores partes in ſe continentibus, ſed cibi facilioris digeſtionis cum vino pauco juncti in uſum vocandi. Item balſamus embryonum externe applicari poteſt cum pane toſto. Abdomen lavari poteſt cum aqua Reginæ Hungariæ, ſicque interdum excitatur & conſervatur fœtus.

CAPUT VI.

De prudentia Medici circa puerperas.

REGULA I.

PUerpera non copioſis nec fortioribus medicamentis tractandæ ſunt ſed convenientibus.

REGULA II.

Tractandæ ſunt puerpera ut graviter vulneratæ, nam propter egreſſum fœtus ſauciatus eſt uterus, ſanguis ſtagnans reſolvendus eſt, ne inflammationes excitet.

REGULA III.

Tractandæ ſunt puerpera, ut ſumme debiles nam tempore geſtationis multas amittunt vires, in cachecticum quaſi ſtatum præcipitantur, porro etiam in ipſo partu mirum in modum debilitantur. Sic quoque debilitati puerperarum nocent animi affectus, quoniam craſin ſanguinis deſtruunt & ſpiritus magis diſſipant. Nocent porro omnia medicamenta fortiora & commoventia ſcilicet purgantia. Nocent denique cibi copioſi

&

& craſſiores ex quibus cruditates maxime generantur. Adhibeantur potius cibi euchymi, carnes juniores, potus tenuis, calida juſcula, & abſtineatur a vino & cibis induratis ſalitis.

Regula IV.

Lydius lapis valetudinis puerperarum ſunt lochia. Lochia male fluentia inflammationes & alia mala indicant. Continetur quoque fluxus lochialis à metu & terrore, ob ſtricturam enim ſtagnat, inflammat & putreſcit in utero. Acida quoque ſupprimunt lochia, quoniam coagulant ſanguinem. Symptomata, quæ comitantur talem fluxum ſuppreſſum, ſolent eſſe graviora, plerumque excitatur febris inflammatoria, & niſi ſuccurramus cautiſſime, graviſſimum imminet periculum, nonnunquam mora.

Regula V.

A nimio lochiorum fluxu maxime debilitantur puerperæ, tunc igitur abſtinendum eſt a cibis copioſioribus dyſpeptis, ab animi pathematibus, medicamentis fortioribus: & adhibendi cibi pauciſſimi temperati ac leniora medicamenta.

Regula VI.

Regimen aëris ſit temperatum, uti omnibus ægris, ſic quoque puerperis. Non convenit aër nimis calidus, nec nimis frigidus, nec nimis humidus. Experientia teſtatur, plures puerperas interire ex errore vel Medicorum, quando adhibent fortiora atque calida tanquam peſſima, cum tamen juſcula nimis ſubſtantifica cum lapidibus cancrorum & analeptica pauciſſima ſufficerent, vel ex errore adſtantium, quando deferuntur in lectum frigidum humidum recens ſtratum quo tranſpiratio impeditur.

Regula VII.

Medicus apud puerperas inquirat potiſſimum in tranſpirationem & reſpirationem. Si ceſſat tranſpiratio & nullum plane ſudorem habent, peſſimum eſt ſignum, incurrunt utplurimum in diarrhœam, quæ vires penitus abſumit. Si reſpiratio atque pulſus inordinatus, febris lenta imminet.

CAPUT VII.

De prudentia Medici circa infantes eorumque morbos.

DUo ſunt ardua in Medicina, mederi ſcilicet infantibus & gravidis, his facile abortum cauſare poſſumus, in illis vero, quia non facile adſumunt medicamenta, nec loqui nec conqueri poſſunt de affectu, ex conjectura curationem petere debemus. Ob teneritatem infantibus non ſunt deneganda medicamenta, ſed adhibenda cum prudentia & cautiſſime. Nonnunquam opus eſt venæſectione in infantibus plethoricis, quando variolis corripiuntur. Cum tamen plerumque pituitoſi deprehendantur, melius eſt expurgare vitioſam qualitatem ex primis viis, quam ſanguinem detrahere. Vomitoria etiam puſilli, & qui adhuc lactent ferre poſſunt optime, ſufficit autem pars quarta vel quinta unius grani tartari emetici, quæ præſervare poſſunt ab aſthmate, catarrho ſuffocativo; adhibeantur autem in forma liquida. Sæpius ad vomitum ipſi proni ſunt infantes, & ventriculus ſponte ſua ſe exonerat copia lactis adſumti, quod bonum eſt ſignum. Etiam purgantia ferre poſſunt, quæ commodiſſime ſub forma

ſyrupi exhibentur, delectantur enim dulcibus, nec facile recuſant abſumere ſyrupum cichorei cum rhabarbaro. Opiata etiam adhibenda conceduntur, in minima tamen doſi, ſufficit decima vel duodecima pars unius grani & adhuc minor doſis cum matre perlarum in dentitione difficili, ubi imminet epilepſia.

Regula I.

Infantum temperamentum non eſt deſtruendum nimis calidis. Multi Medici peccant in hoc graviſſime quando infantibus exhibent ſalia volatilia oleoſa deſtillata ſimiliaque. Sanguini hoc modo vis infertur ejuſque craſis deſtruitur ab ebullitione excitata, nec vinum concedatur, quoniam infantes teneriores reddit, ejuſque uſu abbreviatur vita, redduntur que imbecilles motum ſanguinis nimium concitando. Diſponunt quoque ejuſmodi calida ad epilepſiam, præſertim ubi ebullitio ſanguinis jam adeſt, & proſtant exempla eorum qui mortem ſubierunt poſt uſum ſpiritus cornu cervi in variolis. Obſervamus enim, quod ab uſu vini ejuſmodi tenellorum ſpiritus excitati ad varios quidem jocos, inſtar morionum apti nati ſint, ſed utplurimum increſcentes cum imbecillitate corporis judicii quoque imbecillitatem oſtendunt. Infantes, qui cerevиſia craſſiore lupulata atque ſpirituoſa utuntur, utplurimum ſtupidi & ad ſtudia tractanda inepti deprehenduntur.

Regula II.

Purgare convenit infantes. Fieri hoc poterit vel internis educentibus ſaburram ex primis viis, vel etiam clyſteribus quam commodiſſime, quoniam diluunt ſalia corroſiva, quæ maxima copia generatur in ventriculo infantum. Cognoſcitur autem maxime corroſivitas in viriditate & craſſitie fæcum, ex corroſione linteaminum, quod ſæpius accidit, item quando excoriatio accidit ex urinæ acrimonia.

Regula III.

Ad ſudorem nunquam ſunt cogendi: Quoniam ad ſudorem expellendum neceſſario requiruntur calida, quæ deſtruunt craſin & texturam ſanguinis.

Regula IV.

In variolis omnia calida item regimen calidum vitandum. Laudandus recentiorum mos præ deteſtando veterum, quod abſtineant ab omnibus calidis & ſaltem temperata medicamenta adhibeant, edocti melius ex veterum errore & damno, qui virulentiam quandam vi expellendam peccare ſtatuentes in variolis adhibuere calidiſſima. Ad ſummum in uſum vocanda ſunt mixtura ſimplex, diaſcordium Fracaſtorii, item ſpiritus nitri. Interdum ſola conducunt acidula remedia, neglectis omnibus temperatis non minus quam calidis, præſertim in ſanguineis ubi nimia ebullitio. Calida nunquam eſſe proficua videmus in ſcabie, ſi enim calidiſſimis materiam peccantem expellere, & ægrotantes in maxime calefactis hypocauſtis tenere velimus, certe maximum excitamus pruritum, & ſalium acrimoniam exaltamus, quod etiam valet in morbillis.

Regula V.

In infantibus attendendi ſunt clamores. Plerumque torminibus affliguntur quando clamant, ſique concurrat ſimul inflatio abdominis, certi ſumus de torminibus, quæ proveniunt ex vitio lactis, quando primis viis inſunt. Maxime vero hoc in caſu lac peccat craſſitie, quippe qua aptum eſt obſtruere vaſa lactea.

Peſſima eſt nutricum conſuetudo continno oſtendere clamitantibus mammas lacte turgidas nullum enim exinde ſentiunt levamen ſed malum augetur, quod HIPPOCRATES cognovit, quando dixit; mactant, dum lactant infantes. Nobiliores fœminæ minus aptæ ſunt ad lactandum quam ruſticæ, quoniam illæ ex victu laudabili generanr ſanguinem copioſum craſſum, lac quoque craſſum infantibus nocivum deponentem, hæ vero, quoniam victu utuntur tenui, bibunt aquam & veſcuntur braſſica, optimum lac generant ſaniſſimoſque nutriunt infantes. In torminibus infantibus injiciantur clyſteres, præbeatur rhabarbatum & oleum amygdalarum dulcium. Ex ſœcibus viridibus ſi cognoſcitur acidum, juvant alcalina terrea, mater perlarum, lapides cancrotum. Si lac craſſius in cauſa ſit, detrahatur nutrici alimentum & exhibeatur potus tenuis.

REGULA VI.

Attendendum quoque eſt, an alvus reſpondeat? infans ad minimum ter vel quater intra viginti quatuor horas alvum deponat, ſi unica ſaltem vice id fiat, indicat inclinationem ad morbum. Itaque præſervationis gratia adhibeantur lubricantia, pulvis infantum, radix ireos Florentinæ, rhabarbarum vel etiam clyſteres.

REGULA VII.

Videatur an fæces ſint virides, vel coagulatæ; ſunt utplurimum prodromus morbi, itaque probe obſervetur acidum & viſcidum, viſciditas autem ortum trahit ex inopia diluentis liquoris & nimio acido, quod corrigendum eſt.

REGULA VIII.

Dulcia omnibus fere infantibus grata, inſalubria ſunt ſæpiſſime. Juxta diverſitatem temperamentorum homines diverſa appetunt alimenta, dulce eſt temperamentum infantum, itaque dulcia appetunt, cum tamen ſæpe inſtar veneni noceant, quoniam facile aceſcunt, viſciditatem gignunt, tormina ac vermes procreant, unde ab iis abſtinendum. Si vero medicamenta adſumere detrectent infantes, admiſcenda quidem ſunt dulcia, ſed abſque hac conditione nequaquam ſunt concedenda.

REGULA IX.

Dulcia, acida, ſpirituoſa & nimium frigus infantibus venena ſunt. Dulcia excitant tormina, flatus, obſtructiones: item acida, quæ præterea coagulant lac & ipſorum humores, præſertim ſi ſunt acida mineralia. Spirituoſa vero deſtruunt maſſam ſanguinis & diſponunt ad motus ſpaſticos & epilepſiam. Infantes quando bene bibunt, bene dormiunt, ac ſimul in ſomno granulatim ſudorem profundunt, optimum eſt ſignum. Cavendum itaque eſt, ne frigus corpus illorum attingat nudum. Non penitus ipſis interdicatur uſus aëris liberioris ſi modo corpuſculum & caput defendatur à frigore.

REGULA X.

Faſcinia non ſtatim attribuantur morbis infantum. Quando infantes non ſtatim pingueſcunt, dicitur ſæpiſſime quod ſit ex faſcino, & adhibentur gelatinoſa & lac tanquam bene nutrientia, cum tamen balnea, frictiones & reſolventia medicamenta propter obſtructionem pororum cutis adhiberi deberent. Plerumque vero accidit à vermibus, ut non ſolum contabeſcentia, verum etiam motus convulſivi oriantur.

REGULA XI.

Opiata facillime operantur apud infantes, quia ſunt feroſiores, ideoque parcius ſunt adhibenda. Horum uſus frequentior ſtupida reddit ingenia memoriamque obtuſam. Hæc adhibenda non ſunt, quando alvus eſt adſtricta, quoniam augetur cauſa morbi, & corpus repletur copioſioribus ſordibus. In doloribus dentium opiata ſæpiſſime non ſunt ſpernenda, ſi vero dolores oriantur ex vitio primarum viatum ſedantur quidem opiatis, ſed gravius naſcitur malum.

REGULA XII.

Ex ſuctione, ſomno & ordinata alvo maxime ſanitas infantum noſcitur. Veriſſima eſt regula, qui bene ingerit & bene digerit, bene egerit & ſanus eſt. Digeſtionem vero & nutritionem promovet ſomnus.

REGULA XIII.

Probe obſervandum, quomodo alias ſe geſſerit infans, nonnulli ad clamores à natura adſueti ſunt, alii parum dormiunt, alii ſæpe ſine nocumento vomunt, ſi conſuetudo tranſcenditur, malum indicat.

REGULA XIV.

Recens natis non ſtatim præbeantur mammæ, ad minimum duodecim vel viginti quatuor horæ prætereabantur, nam multa digerenda adhuc infanti reſtant ex utero allata. Adhibeatur itaque ſaltim oleum amygdalarum dulcium, item ſyrupus de cichoreo cum rhabarbaro; cibentur interea juſculo avenaceo infantes.

CAPUT VIII.

De prudentia Medici circa variæ ætatis homines.

I. *Circa infantes.*

INfantes gaudent temperamento calido humido, multum comedunt, & quando cibum detraxeris, ſimul ſomnum detraxeris. Videndum tamen, ne unica vice major adhibeatur copia, paucus ſomnus, ſed & ſucceſſive & ſæpius. Motus ipſis concedendus eſt, ſed non fortior, qui ſanitatem firmat. Tandem abſtineant ab omnibus exceſſivis acidis, ſalinis, deſtillatis ſpirituoſis, dulcibus, viſcidis, frigidis, purgantibus draſticis. Cibis veſcantur facilioris digeſtionis, bibant cereviſiam tenuem ſecundariam.

II. *Circa juvenes.*

Juvenes & adoleſcentes melius ferre poſſunt cibos duriores, quia illorum ſanguis magis vergit in calorem. Abſtineant autem maximopere à vino atque ſpirituoſis, etiam à purgantibus fortioribus, ſi in ſtatu ſano conſervandi. Motus corporis proportionatus ratione ingeſtorum, & animi recreationes illis non interdicantur.

III. *Circa adoleſcentes.*

Hi abſtineant maxime à Venere, quoniam liquor ſeminalis ad incrementum partium multum facit. Qui in adoleſcentia Venerem & Bachum exercent, debilitant nimis vires, & effœtum corpus tradunt ſenectuti, qui vero circa trigeſimum annum harum rerum initium faciunt, illi diutius integri conſtabunt.

IV. *Circa*

IV. *Circa viros.*

Hi ſaltim temperatis utantur.

V. *Circa ſenes.*

Senes adhibeant leniora ſpirituoſa & tractandi ſunt placide, ut pueri; Calidiora quidem ſi ſimul ſunt humectantia perferre poſſunt: quæ vero vires abſumunt, qualia ſunt purgantia & quæ ſanguinem deſiccant, ſenili corpori maxime ſunt inimica.

CAPUT IX.

De prudentia Medici in morbis acutis & chronicis.

REGULA I.

A*Nte omnia Medicus ſe defendere debet à contagio morborum malignorum.* Optime ſe defendere poteſt tam a peſte, quam alii morbis, ſi vitam ſervet ſobriam, & liberet ſe a vitioſis humoribus maxime ſcorbuticis & pituitoſis, qui maxime diſpoſiti ſunt ad contrahendam malignitatem, quod non æque accidit in cholericis & melancholicis humoribus. Deinde acidula minus fortiora acida ut ſuccus citri, acetum non nocent, præſertim ſi temperamenti pituitoſi ſit Medicus. Porro ſomnum habeat decentem ut recreentur vires & ſpiritus. Deinde utatur potu vini modico, quoniam pori cutis excretorii patuli ſervandi, ut verbo dicam: ſit ſanus. Denique in ore teneat, quæ volatiliſant pituitam, liquant ſalivam, & corrigunt miaſmata hauſta, quale remedium eſt myrrha, quæ virtute ſua balſamica præſervat à putredine, & miaſmatibus reſiſtit, idem facit Zedoaria, radix contrajervæ, petaſitidis, angelicæ, quæ celebrariſſima ſunt tanquam apophlegmatizantia. Poſtremo ejiciat ſputum continuo in loco inſecto, nec deglutiat; illud miaſma enim non facile per pulmones, ſed cum ſaliva in ventriculum & plerumque primas vias prius depluit, deinde ingreditur ſanguinem, id quod ſputo rejecto avertitur. Promover vero ſputi ejectionem fumus tabaci, cujus uſus maxime commendatur, quoniam ſale ſuo oleoſo venenatam materiam deſtruere poteſt.

REGULA II.

Non facile diu moretur Medicus, vel aſſiſtat ipſis ægris, quando morti ſunt proximi; tunc temporis enim maſſa ſanguinis penitus eſt deſtructa quoad elementa, majoraque exhalant effluvia ob ſummam putredinem. Tempore vero convaleſcentiæ non adeo facile inficiuntur adſtantes, niſi maxime ſint prædiſpoſiti; omnium vero maxime ſi moriantur ægri; abſtineat ergo Medicus circa tempus mortis à viſitatione.

REGULA III.

Conclave humidum ac parvum non perſpirabile Medicus vitare debet. Ipſa loca ubi degunt ægrotantes, multum faciunt ad infectionem, præſertim ſi hypocauſtum ſit parvum, humidum, anguſtum, ibi enim concentrantur miaſmata & putreſcunt, denegato aëris acceſſu, hinc non frequentet Medicus ejuſmodi loca. Adſtantibus quoque ipſis magis conducit, ſi fruantur hypocauſto perſpirabili, & ob eandem rationem tempore hiberno magis inficiunt miaſmata maligna, quoniam non poſſunt aperiri feneſtræ, ad aëris liberioris transgreſſum; quo liberior enim locus & quo magis per ſpirabilis, eo melior quoque judicatur.

Medicus Politicus.

REGULA IV.

Medicus ſemper cautiſſime agat in morbis malignis quoad medicamenta heroica. 1) Circa venæſectionem ſit cautiſſimus, præſertim ſi jam malignitate infecti ſint ægri, tunc enim plane non concedatur, quoniam detracto ſanguine magis adhuc dejiciuntur vires, nec opus eſt, niſi in ſubjectis plethoricis. Ubi vero nulla adeſt malignitas, tunc venæſectio plethoricos præſervare poteſt a malignitate ne inficiantur. 2) Exulent omnia purgantia fortiora in malignis, quoniam projiciunt vires, quæ magnam affinitatem habent cum miaſmatibus malignis. Alvus tamen commendatur aperta, fluida & mollis, hunc in finem clyſmata, ſi opus, non negligenda ſunt, vel ſaltim uſu interno ſalia commendanda ſunt, v. g. nitrum depuratum; ſtatim poſt conceptum contagium, commendantur tamen leniora cum alexipharmacis mixta ſumta etiam in ipſa peſte & adhiberi poſſunt ſine præſervativo, quando vero ulterius ſerpſit malignitas, ita, ut humores jam invaſerit, tunc adhibenda amplius non ſunt. 3) Idem valet circa uſum valentiſſimorum ſudoriferorum vel alexipharmacorum, & maxime errat in eo vulgus, adhibens calidiſſima, v. g. ſpiritum cornu cervi, elixir ſudoriferum, perſuaſus, hoc modo una ſtatim vice miaſmata expelli poſſe. Commendatiſſima potius ſunt leniora diaphoretica ſanguinis diſſolutionem impedientia, abſorbentia, terrea, conſortantia, antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, lapides cancrorum, corallia, mandibulæ lucii piſcis cum nitroſis; deinde etiam humectantia dicta, decoctum ſcorzoneræ, decoctum cornu cervi; item analeptica v. g. tinctura roſarum, aqua florum ſcordii, ut conſerventur vires, in hoc caſu ſumme neceſſariæ, reliqua omnia committantur naturæ. 4) Ante omnia cavendum, ne opiata adhibeantur, ſunt enim opiata ante dies criticos ſemper nocentiſſima, ſi vero ſtatus ægri poſtulat anodyna, ſufficiunt papaveracea & ſemina quatuor frigida majora. Etiam in dyſenteria maligna abſtinendum eſt ab opiatis & fortioribus adſtringentibus, ſed lenioribus abſorbentibus ſuccurrendum eſt ægrotis.

REGULA V.

Medicus prognoſin cautam debet formare in morbis malignis & acutis. Optime dixit HIPPOCRATES. Incertæ ſunt omnes prædictiones circa ſpem ſalutis in morbis acutis. Circumſpecte itaque loqui debet Medicus, ne ſe proſtituat, nec ſtatim abſolute decernat, quod neceſſe ſit mori, quod non evaſurus ſit, ſed ſemper reſtrictive & cum conditione, licet periculum adſit dicat & quidem adſtantibus ſeu ſanguine conjunctis magis, quam ægro: adeſſe periculum, multoſque hujus conſtitutionis obiiſſe, optimum tamen eſſe ſperandum; ſed tamen mortis meditationem non eſſe negligendam, ſiquidem ab omni chriſtiano optime quamvis ſano requiritur ut quavis hora ad moriendum paratus ſit. Ante omnia vero requiritur cautio in principio, ſemper enim dies critici ſunt expectandi, ſeptimus & nonus, ante quos nunquam certa exhibenda eſt prognoſis.

REGULA VI.

Ne nimis tutos nimiumque timidos ægrotos reddat Medicus. Semper in malignis, ubi vires deficiunt, cautus ſit Medicus in prædictione, ratione ſalutis & mortis dubiumque quæſitis ferat judicium, ita ut neſciant quærentes quid debeant concludere ex verbis Medici.

Regula VII.

Si perſonæ ſunt digniores, ſolus curam in malignis morbis nunquam ſuſcipiat, etiamſi ipſe ſit peritiſſimus; præſtat tamen alterum quoque Medicum etiamſi quoad eruditionem inferiorem ſibi adjungere, ſic enim dividitur Medici fama, relictiſque id manet ſolatii, Medicos omnia præſtanda præſtitiſſe. Hæc de morbis malignis in genere; ſequitur nunc in ſpecie de variolis & morbillis.

Regula VIII.

Medicus bene cognoſcat tempora ipſarum variolarum. Quatuor ſunt variolarum tempora: ebullitionis, eruptionis, ſuppurationis, exſiccationis. 1) Tempore ebullitionis circumſpecte & caute ſunt adhibenda calida, & quando maxima eſt ebullitio, tunc plane non ſunt adhibenda, quoniam expellunt quidem, mox vero retrahunt. Conducunt potius temperantia, terrea & leniter laxantia, eamque ob cauſam diarrhœa critica ante quartum diem non eſt ſiſtenda. 2) Tempore eruptionis abſtinendum eſt ab omnibus revocantibus, clyſteribus conſtringentibus, acidis, terreis, opiatis nimioque calore, natura enim requirit ad agendum temperiem, ſponteque expellit variolas, itaque circa diem criticum quarto vel quinto die prognoſin ita inſtituat: ſe ſcilicet velle hoc vel illo medicamento eruptionem promovere, & certiſſime promittere poterit eruptionem. Quoniam vero natura ipſa etiam abſque medicamentis eo tempore expellit quod inimicum eſt, tamen adhibere poteſt medicamentum nitroſum, item lapides cancrorum, diaſcordium Fracaſtorii, antimonium diaphoreticum, myrrham &c. ut ipſi adſcribatur, quod à natura peractum eſt. Idem judicium eſto de morbillis. 3) Tempore ſuppurationis rurſus abſtinendum eſt a calidis, nihil magis enim obeſt tum temporis quam myrrha vel in ſubſtantia vel quod pejus eſt in eſſentia adhibita, quoniam fere ſemper propter exulcerationem atque calorem febris inflammatoria imminet, adhibeantur potius nitroſa, abſorbentia, temperantia. Notetur porro, quod circa ſuppurationem non propinanda ſint ſicca, v. g. pulveres, propter deglutitionem impeditam, ex œſophagi tumore, ſed potius liquida, emulſiones, quo vehiculo lapides cancrorum ſubtiliſſime pulveriſati exhiberi poſſunt, temperantia vero ſemper ſunt optima, nec nocent tunc clyſteres. 4) Tempore exſiccationis adhibeantur balſamica, myrrha, crocus, item elixir balſamicum ex nuciſta, item terrea abſorbentia deſiccantia. Circa variolas porro obſervandum eſt, quod Medicus pro lubitu poſſit prolicere variolas quot & ubi velit. Primum ſcilicet quot velit fit ordinario, ſi tempore ſuppurationis demum adhibeat calida, calida enim ab initio adhibita non ſolum multas expellunt variolas, ſed & profundiores relinquunt cicatrices, quod bene notandum; poſterius ſcilicet, quod poſſit proferre variolas ubicunque velit, hoc modo fit: quando pars corporis, quam variolis obſitam eſſe nolumus ſub ſtragulis minus fovetur. Propterea ſi facies ſemper ſub lecto detinetur, item quando adſueti ſunt ægri certo ſemper incumbere lateri, tunc ordinario in eo latere & in facie plures prodituræ ſunt variolæ. Cavendum itaque ne ejuſmodi methodum tædioſam ægrotantibus adgrediamur, nec unquam faciem obtegamus, ſed ſaltim corpus. Si vero ex errore factum jam ſit, ne majores adhuc fiant, poſt maturationem ſtatim aperiendæ ſunt puſtulæ, & inungendæ oleo amygdalarum dulcium, vel quod melius balſamo ſulphuris ex oleo amygdalarum parato, adjecta pauca camphora. Non tota autem facies inungenda, ſed tantum puſtulæ acu apertæ. Poſt exſiccationem abluatur facies cum aqua florum ſabarum cum camphora & ſaccharo candi. Idem obſervandum circa morbillos, niſi quod in his non metuendæ ſint cicatrices. Tandem in genere moneo, ne tempore eruptionis adhibeantur medicamenta naturæ motum a centro ad peripheriam revocantia ad interiora, ut ſunt purgantia atque clyſteres. Poſt eruptionem vero ſi alvus adſtricta reperiatur, aperiatur per clyſmata leniora. Sic ab initio ſtatim tempore ebullitionis adhiberi poſſunt laxantia leniora, acrimoniam diluentia, ut imminuatur variolarum copia.

Regula IX.

Medicus variolas, morbillos, morſus pulicum & maculas ſcorbuticas non pro petechiis habeat & contra. Diſtinguenda ſunt hoc modo: 1) Circa tertium vel quartum febris diem inſurgunt maculæ, & faciei tumeſcentia notatur in variolis faciem occupantibus, quod non videmus in petechiis faciem intactam relinquentibus: 2) morſus pulicum majores ſunt ipſis petechiis, compreſſique pollice relinquunt punctum in centro: 3) maculæ ſcorbuticæ præſertim malignæ ſunt petechiarum ſpecies, paulo tamen tutiores frequentioreſque ipſis petechiis: 4) variolæ a morbillis non æque diſtingui poſſunt ab initio, notandum tamen, quod non facile eodem tempore & loco graſſentur, denique quod rariſſime altera vice corripiantur variolis.

Regula X.

Circa dyſenteriam malignam Medicus cautus ſit ante omnia etiam accedendo dyſentericos. Graviſſimus fœtor circa dyſentericos nonnunquam obſervatur, itaque Medicus non negligat maſticare ſupra laudata remedia. Deinde curet, ut detracto cervicali, excrementa tranſire queant in vas ſuppoſitum, ne conſpurcetur lectus, peſſimuſque excitetur fœtor adſtantibus non minus, quam ipſi ſanitatis præſidi ſumme noxio. Circa prognoſin hujus morbi ſit cautiſſimus, ne promittat convaleſcentiam neque in principio, neque in declinatione, interdum enim uno ſtatim momento ſymptomata remittunt, & tamen maximum imminet periculum, ubi nimirum ſubſequuto ſphacelo viribuſque proſtratis mors in propinquo eſt.

Regula XI.

Scorbutus & malum hypochondriacum ſunt matres omnium morborum chronicorum. Hi morbi nil aliud ſunt, quam depravata ſanguinis & lymphæ temperies, unde dolores ſpaſmodici, digeſtio turbata, ſimiliaque ſymptomata. Porro ex hiſce malis facile ſequitur arthritis, podagra, calculus. Cauſa mali hypochondriaci eſt obſtructio nata ex acido & viſcido, itaque talia venena ſunt hypochondriacis.

Regula XII.

Cura chronicorum maxime inſtituenda eſt tempore vernali & hiemali. Tempore verno omnia ſunt temperata, tota natura viget, aër eſt temperatus, ſubtilis, talemque reddit ſanguinem, & inde longe felicius operantur medicamenta; hiemali vero tempore natura eſt debilis, humores cum aëre denſati, pori obſtructi.

Regula XIII.

Quando nimis radicatum eſt & conſummatum malum, caveat Medicus fortiora adhibere, ſed leniſſime tractet ægrum. Fortioribus natura non confortatur, ſed penitus

penitus deſtruitur, abſint itaque purgantia ſimiliaque, ſemper tamen alvus aperta eſt ſervanda, temperata adbibenda, lapides cancrorum, nitrum depuratum, conchæ præparatæ, item ſalia circa prandium. Porro non inutilis potus thee & caffee, item evacuantia leniſſima qualia ſunt pilulæ hypochondriacæ martiales ex aloe, abſynthio &c. Tandem diæta exactiſſima, motus corporis vel equitando vel alio modo.

Regula XIV.

Non facile promittere debet Medicus reconvaleſcentiam in morbis chronicis. Potiſſimum vero obſervet tempus, ubi natura interdum plus operatur quam omnia medicamenta, ſi modo paululum ipſi ſuccurratur.

Regula XV.

Prudentiſſime ſe gerat Medicus in adhibendis medicamentis heroicis, ſi obtinere velit finem ſibi propoſitum. 1) Circa purgantia probe diſtinguat individua, probe cognoſcat eorum efficaciam, ut poſſit exinde judicare effectum. In melancholicis & hypochondriacis etiam fortiſſima melanagoga nihil efficiunt, feliciorem contra præſtant effectum laxantia, & ex his manna, folia ſennæ, rhabarbarum. Nunquam igitur determinet, quot ſedes a purgante ſupervenerint, interdum plane non operantur, & indicant humores magis corrigendos eſſe quam evacuandos. Porro circa purgantia fortiora monendum, ne unquam propinanda ſint Medico abſente quoniam ſæpiſſime excitare ſolent ſymptomata ſæviſſima, quibus perſentitis Medicus acceſſitur & conſulitur. 2) Circa vomitoria quoque ſit cautiſſimus, beneque rurſus diſtinguat ſubjecta an ſint debiliora, an robuſtiora, in debilibus granum unum tartari emetici ſatis magna copia ejicit materiam peccantem, ſi itaque ſupra modum operantur medicamenta emetica, eorum vis infringenda eſt anodynis & alcalinis. Porro notandum, quod viſitatio non inſtituenda ſit circa ipſum operationis actum, nulli enim tam patientes ſunt, quin operationem aliquantum culpent, præſertim ſi anxietates præcordiorum quædam concurrant. Illos itaque peracta demum emeticorum operatione viſitet, tuncque majorem gratiam habebit. 3) Circa venæſectionem media via incedendum, pauca interdum emiſſa ſanguinis quantitas optimum ægroto exhibet ſucceſſum, ſi vero modus tranſcendatur, facillime ad morbos chronicos panditur via, præſertim in frigidioribus ſubjectis. Optime autem inſtituitur venæſectio, tempore vernali, aëre calidiore, ſanguine ſpirituoſiore, quam hyeme, ubi abſtinendum à venæſectionis negotio. In ſubjectis plethoricis non raro reiterari poteſt venæſectio, ne una ſtatim vice nimia detrahatur quantitas. Prima itaque venæſectio menſe martio inſtituatur, altera majo, quando roſæ proferunt flores. Melancholici quoque venæſectionem admittunt in autumno, quoniam illorum ſanguis craſſior, quam phlegmaticorum. 4) Circa opiata obſervetur tempus nocturnum, quo meliorem exhibent fructum.

Regula XVI.

In omnium medicamentorum adhibitione bene obſervanda ſunt tempora, verbi gratia: quando movendi ſunt menſes, obſervandum ſemper eſt naturæ tempus conſuetum, & tres vel quatuor dies ante illud tempus exhibenda ſunt medicamenta convenientia, quo natura ipſa ad evacuationem inclinans cooperatur.

Regula XVII.

Medicus ad ægrotum vocatus altero jam præſente Medico hæc tria obſervet: 1) Priori relinquat formularum præſcriptionem, niſi ſpecialiſſime ab ipſo deſideretur. 2) Nihil præſcribat abſque alterius conſenſu. 3) Circa prognoſin prius alterius judicium privatim percipiat, ut conveniant, nec ſibi invicem contradicant.

CAPUT X.

De prudentia Medici circa Soſtrum.

Regula I.

A*Ccipe, dum dolet, poſt morbum Medicus olet.* Eſt regula generalis, quæ probe obſervanda, ſciat uti dolore, & tunc non recuſet oblatam accipere pecuniam, quia talis ſolvendi promptitudo non ſemper occurrit, ſed utplurimum cum dolore evaneſcit. Leviſſima interdum anxietas Medico prudenti plurimum affert lucri. Ægrotantes enim doloribus correpti atrocioribus egregia offerunt præmia, perſuaſi, dolores majores eſſe prodromos mortis; ſedato vero dolore metus mortis diſſipatur, & præmia quoque minora expectabit Medicus, præſertim a Judæis, qui optimum ſæpe in civitate ſeligunt Medicum, ſoſtra ſæpius obliviſcuntur. His atque omnibus ingratis detegitur error, ſi advocata quoque alia vice Medicus cunctetur quodammodo, ac ſi aliis diſtrahatur negotiis, præſertim quando periculum non eſt in mora, quid fit? obliti ſoſtri recordantur, accedunt, ſolvunt, omniaque juxta Medici arbitrium gerunt atque perficiunt.

Regula II.

Paciſci de mercede rationalem non decet Medicum. Empirici ut & Chirurgi hoc laborant vitio, ſed Medico non convenit, & maxime ſuſpectum eſt, ſi prænumeratam accipiat pecuniam, majorque tandem evadit ignominia, ſi effectus promiſſis non reſpondeat. Primaria itaque Medici intentio ſit ſalus, non pecunia proximi.

Regula III.

Soſtrum ſive muneris ſive debiti nomine offeratur, promte Medicus accipiat, nec cum pudore, nec cum triſtitia.

Regula IV.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum. Famulos ægrotantes vel eos, quibus quotidianus conceditur aditus, curamus gratis, præſertim ſi magnatum, vel etiam in urbe nobiliorum gratia fruantur. Medicamenta diſpenſamus abſque determinato pretio, ſicque utplurimum duplum accipimus, & ultra; ægroti enim nunquam gratis expoſcere ſolent auxilium, ſed gratuiti ſunt plus ſolvendo, quam opus fuiſſet.

Regula V.

Importune ſoſtrum quærere, parit contemtum. Ægrotantes admonere debiti, turpe eſt, & conciliat Medicis illorum odium, ita ut alteri ſeſe impoſterum committant; ſi vero importuni ſunt ſeu ingrati, tunc per tertium aliquem urgere illos poſſumus, ita tamen, ne ſubolfaciant, à Medico inſtitutam eſſe admonitionem.

REGULA VI.

Non ſervile ſit ſoſtrum, ſed honorarium. Hæc regula magia ab ægrotantibus obſervanda eſt, quam à Medico; poterit tamen etiam à Medico attendi, ne poſtulet pro una viſitatione duos vel quatuor groſſos, atque hoc pacto rerum ſuarum, non minus quam artia ſalutaris auctor ſit. Præſtat autem laboris præmium ægrotis donare, quam illud ipſum poſtulare vel adſumere.

REGULA VII.

Nec præmia pauperum ſunt ſpernenda, quamvis eos ſæpius gratis curemus. Si accipere recuſamus quæcunque etiam offerantur à pauperibus, tunc putant, Medici auxilium implorare ipſis non amplius eſſe conceſſum.

REGULA VIII.

Prolongare curationem lucri majoris cauſa, infame eſt. Interdum unicum emeticum vel ſal digeſtivum ab initio adhibitum tollere febrim, item purgans vel elixir proprietatis ſine acido paratum menſes ſuppreſſos provocare poteſt, quibus neglectis ad curationem multum requiritur temporis, quod ſane injuſtum, Medico vero ingenuo indignum eſſe cenſetur.

FINIS.

INDEX

INDEX GENERALIS.

PARS PRIMA.

De prudentia circa perſonam ipſius Medici.

CAPUT PRIMUM.

De Religione & Studiis Medici.

REGULA I. *Medicus ſit Chriſtianus.* Pag. 3
II. *Medicus ſit moderatus nec multum de rebus religionem & fidem ſpectantibus diſputet.* ibid.
III. *Medicus non ſit Atheus.* ibid.
IV. *Medicus non ſit ſuperſtitioſus.* ibid.
V. *Medicus ſit Philoſophus.* 4
VI. *Medicus ſit eruditus.* 5
VII. *Medicus diſcat praxin clinicam & individualem.* 6
VIII. *Medicus noſſe debet Chirurgiam.* ibid.

CAPUT II.

De adminiculis in ſtudio Medico.

ADMINICULUM I. *Sint libri ſelectiores, quos ſibi comparare debet Medicus.* 7
II. *Sint diaria experimentalia, Chemica & practica.* ibid.
III. *Sint loci communes.* ibid.
IV. *Sit liber peculiaris, cui inſcribat conſilia Medica judiciaque de vulnerum lethalitate varia.* ibid.
V. *Tempori atque ordini ſtudia ſua accommodet Medicus.* ibid.

CAPUT III.

De virtutibus peculiaribus ad famam conſervandam ſumme neceſſariis.

REGULA I. *Medicus ſit humilis, non ſuperbus.* ibid.
II. *Medicus ſit taciturnus.* ibid.
III. *Medicus non ſit negligens ſui officii, ſed diligens.* ibid.
IV. *Medicus omnibus virtutibus ex Philoſophia morali deſumtis operam navare debet.* 8

CAPUT IV.

De peregrinatione Medici. ibid.

CAPUT V.

De promotione Medici. ibid.

PARS SECUNDA.

De officio Medici circa perſonas externas.

CAPUT PRIMUM.

De Medici officio circa Pharmacopœum.

REGULA I. *Præſcribat formulas elegantes Medicus.* 9
II. *Exiſtimatio Medici dependet à medicamentorum præparatione.* ibid.
III. *Medicus non quod opus, ſed quod neceſſe eſt, præſcribat.* ibid.
IV. *Quæ in pharmacopoliis proſtant, noſcat Medicus.* ibid.
V. *Magis Medicus debet ſcribere quam dicere.* ibid.
VI. *Reformatio pharmacopœorum & moderatio taxæ ſumme neceſſaria ſunt.* ibid.
VII. *Ex præſcriptis ſibi ſoſtrum ex Pharmacopola quærere odioſum & damnoſum eſt.* 10
VIII. *Nimia familiaritas parit contemptum.* ibid.
IX. *Pharmacopolii pyxides ſæpius perluſtrandæ ſunt.* ibid.
X. *Viſitatio medicamentorum curioſa fiat, imprimis Chemicorum & ſimplicium.* ibid.
XI. *Medicus ſis peritus taxæ, præſertim ejus loci, ubi degit.* ibid.
XII. *Succedanea abſque Medici conſenſu non ſunt ſubjicienda à Pharmacopœo.* ibid.
XIII. *Confectionibus officinalibus ipſe interſit Medicus & probe examinet ingredientia & eorum mixturam.* ibid.
REGULA XIV. *Pharmacopœo non eſt concedenda praxis, quia non intelligit, quod pertinet ad genium practicum.* ibid.
XV. *Interrogare Pharmacopœum ratione morbi & præſcribendorum, turpe eſt.* 11
XVI. *Pharmacopœus à Medico ordinario examinandus prius eſt, & ejus miniſtri.* ibid.

CAPUT II.

De officio Medici circa Chirurgum ejuſque operationes.

REGULA I. *Operationes ordinarias & vulgares relinquat Medicus Chirurgis.* ibid.
II. *Medicus non increpet Chirurgum ipſum, ſed modeſte moneat coram ægrotante.* ibid.
III. *Medicus nimiam familiaritatem cum Chirurgo non ineat.* ibid.
IV. *Non patiatur Medicus ut Chirurgus remedia interna ægrotis offerat.* ibid.
V. *Semper optimo Chirurgo utatur in civitate Medicus.* ibid.
VI. *Medicus non concedat Chirurgo ſectionem cadaverum & inſpectionem vulnerum.* 12

REGULA

REGULA VII. *Chirurgus debet examinari à Medicis & Chirurgis, præſertim novitius.* ibid.
VIII. *Medici eſt, judicare de ægri conditione; an opus ſit, an vires ægri ferre poſſint operationes Chirurgicas.* ibid.
IX. *Temporis ratio habenda eſt in operationibus.* 13
X. *Sollicitus ſit Medicus de loco eligendo in operationibus Chirurgicis.* ibid.
XI. *Obſervet modum Medicus, quo utitur Chirurgus inter deligandum.* ibid.
XII. *In repoſitione luxatorum membrorum avertat Medicus, ne dolores abſque neceſſitate excitet Chirurgus.* ibid.
XIII. *In cura herniarum, ne caſtrentur viri, impediat Medicus.* ibid.
XIV. *Medicus examinet inſtrumenta chirurgica, viſitet emplaſtra, unguenta.* ibid.
XV. *Chirugus an ſit habilis ad tales operationes & probe expertus, videat Medicus.* ibid.

CAPUT III.

De officio Medici circa obſtetrices & earum munus.

REGULA I. *Obſtetrix ante omnia ſit pia, caſta, ſobria, non temeraria, taciturna, honeſta, perita.* ibid.
II. *In Anatomicis examinanda eſt obſtetrix.* ibid.
III. *In Phyſiologicis examinanda.* ibid.
IV. *Interroganda eſt obſtetrix quomodo ſuccurrere velit puerperis partu tam faciliori quam difficiliori laborantibus.* 14
V. *Obſtetrix intelligat, quid uterus ſit, quid procidentia vaginæ, & quid conſilii.* 15
VI. *Medicus non concedat, ut adhibeantur ſuperſtitioſa circa puerperas.* ibid.

CAPUT IV.

De officio Medici in exhibendis teſtimoniis.

REGULA I. *In porrigendis teſtimoniis, ut ex certis indubitatis & ſufficientibus ſignis claram demonſtrationem exhibeat, ſedulo allaboret Medicus.* ibid.
II. *In teſtimoniis ferendis ante omnia obſervandum, ne Medicus judicium ſuum extra limites extendat, ſed rationem decidendi relinquat Jureconſultis.* ibid.
Teſtimonium de mania. ibid.
Teſtimonium circa contagium. ibid.
Teſtimonium circa affectum leproſum. ibid.
Teſtimonium circa luem veneream. ibid.
Teſtimonium de obſeſſis & faſcino. 16
Teſtimonium circa exhibitum venenum. ibid.
Teſtimonium de ſurditate. ibid.
Teſtimonium circa vulnerum lethalitatem. ibid.
Teſtimonium circa philtra. ibid.
Teſtimonium circa impotentiam & ſterilitatem. ibid.

PARS TERTIA.

De prudentia Medici circa ægros.

CAPUT PRIMUM.

De officio Medici circa viſitationem ægrorum.

REGULA I. *Ne nimium ſit parcus Medicus in viſitandis ægris.* 17
II. *Certior morbi & ſymptomatum cognitio ex viſitatione ægri emergit.* ibid.
III. *Incrementum & decrementum ex iterata viſitatione patet.* ibid.
IV. *Utendi modus & aſſumendi facilitas à directione Medici & præſentia ejus dependet.* ibid.
V. *Oblatio officii Medico parit contemtum.* ibid.
VI. *Medicus eſt omnium horarum homo, omnibuſque invigilare debet.* ibid.
VII. *In tempore venire omnium rerum eſt primum.* ibid.
VIII. *Turpe eſt Medicum eſſe ebrium.* ibid.
IX. *Gravitatem temperet humanitate deponatque omnem ſeveritatem.* 18
X. *Non accedat ſaltem ut videatur, ſed etiam ut loquatur.* ibid.
XI. *Nec jactantia nec pollicitationibus occupetur.* ib.
XII. *In acutis morbis ſæpius, in chronicis vero rarius ægrotum viſitet Medicus.* ibid.
XIII. *Medicus ſit alacris in ipſis morbis.* ibid.
XIV. *Non temere accedat ad maniacos, amentes, furentes, aut contagioſo morbo laborantes.* ibid.
XV. *Non ambratus nec moſchatus facile incedat Medicus.* ibid.
XVI. *Non feſtinet aditum nimis quam par eſt.* ibid.
XVII. *Dato foſtro non ſtatim remaneat Medicus.* ibid.

CAPUT II.

De eo, quod Medico obſervandum eſt in ægro ſub morbi ſtatu per varia examina.

Judicium ex inſpectione urinæ.

REGULA I. *Errant, qui urinæ inſpectionem negligunt vel dedecori eſſe judicant ipſi medico.* ibid.
II. *Non ſoli urinæ fidendum eſt, ſed ſemper alia ſigna conjungenda ſunt.* ibid.
III. *Non judicium ferre Medicus debet ex urina ſola tranſmiſſa.* 19
IV. *Quantum fieri poteſt, id agant Medici, ut tollant urinæ inſpectionem in domo ſua.* ibid.
V. *Non certum poteſt fieri judicium, niſi notæ adhuc ſint aliæ circumſtantiæ.* ibid.
VI. *In morbis acutiſſimis urinæ inſpectio ſumme neceſſaria eſt.* ibid.
VII. *Urina non poſt cibum aut potum emiſſa, ſed poſt coctionem abſolutam inſpicienda eſt.* ibid.
VIII. *Urina craſſa in infantibus voracibus & ſenibus nil denotat mali.* ibid.
IX. *Urina exiſtente craſſa, cæteris paribus utplurimum purgatio indicatur.* ibid.
X. *Urina quæ antea fuit clara & deinde turbida, craſſa fit vel etiam vice verſa, indicat calculum.* ibid.
XI. *Craſſa ſimul & flava urina & bruni coloris linteamina tingens icterum indicat, & quo magis atro colore apparet, icterum nigrum.* ibid.
XII. *Urina aquoſa minus colorata niſi à nimio potu, utplurimum indicat ſanguinis vitium conſiſtere in principio ſulphureo minus ſubtiliſato.* ibid.
XIII. *Omnis tenuis & aquoſa urina in febribus dicitur cruda.* ibid.
XIV. *In virginibus tenuis aquoſa urina chloroſin ſignificat.* 20

REGULA

Regula XV. *Urina oleoſa in macilentis notat hecticam.* ibid.
XVI. *Si copioſa excernitur urina in cachexia & hydrope, bonum eſt ſignum.* ibid.
XVII. *Urina copioſa à diureticis aſſumtis nihil mali portendit, ſed potius bonum eſt ſignum.* ibid.
XVIII. *Si ſudor & aliæ egeſtiones ceſſant, tunc copioſius mingitur.* ibid.
XIX. *Mulieres plus mingunt, quam viri.* ibid.
XX. *Clara in infantibus ſæpe mingitur urina.* ib.
XXI. *Pueri quoque copioſius mingunt quam adulti.* ibid.
XXII. *Mala eſt alba & clara urina in ictero, minatur utplurimum hydropem.* ibid.
XXIII. *Sperma in urina ſupernatans notat pollutiones nocturnas vel etiam gonorrhœam.* ib.
XXIV. *Urina ſanguinea notat mictum cruentum & læſionem renum, ut plurimum nephritidem.* ibid.
XXV. *Urina alba inſtar ſeri lactis, quæ ſedimentum ponit album, in infantibus utplurimum denotat vermes.* ibid.
XXVI. *Quo magis color urinæ à naturali flavo recedit, eo pejor eſt.* ibid.
XXVII. *Urina exceſſive flava fit etiam à medicamentis aſſumtis.* ibid.
XXVIII. *Flammea urina per modum ſpiritus nitri in deſtillatione tranſeuntis ſignificat utplurimum febrem tertianam non notham ſed exquiſite veram.* ibid.
XXIX. *Urina ruffa calorem præternaturalem notat, & quo major eſt rubedo, eo major extrinſecus calor.* ibid.
XXX. *Quando urina rubicunda abſque calore, notat ſcorbutum.* 21
XXXI. *A nimio motu corporis & animi, à defectu humidi, ut & ab ira nonnunquam urina talis rubicunda ſecedere ſolet.* ibid.
XXXII. *Urina naturali ſimilis etiam eſt in multis morbis & maxime in febribus malignis.* ib.
XXXIII. *Urina ſaturate rubicunda vel etiam ſanguinea in variolis & morbillis magnum portendit periculum.* ibid.
XXXIV. *Urina rubicunda citra ſedimentum quodammodo turbida cum bullis ſignificat utplurimum morbos pectoris.* ibid.
XXXV. *Quando urina obſervatur nigra, à plurimis pro ſigno lethali habetur; ſed falſum hoc eſt.* ibid.
XXXVI. *Urina livida convulſivos motus indicat, item urina rubicunda abſque ſedimento.* ib.
XXXVII. *Pus in urina notat abſceſſum.* ibid.
XXXVIII. *Impregnatio ex urina non poteſt cognoſci.* ibid.
XXXIX. *Furfures farinacei excoriationem veſicæ indicant.* ibid.
XL. *In menſium ſuppreſſione urina eſt turbida, qualis etiam in gravidis accidit.* ibid.
XLI. *Indicatio particularis ex urina temeraria eſt.* ibid.
Judicium circa alvi excrementa & quæ per ſuperiora excernuntur. ibid.
Judicium circa pulſum. ibid.
Regula I. *Non ſtatim in acceſſu præſertim tempore hybernali, tangendus eſt pulſus.* 22
II. *Non ſolum ex pulſu judicandum, ſed ex aliis ſimul collective ſumtis circumſtantiis.* ibid.
Judicium ex oculis. ibid.
Judicium ex ſaliva & lympha. ibid.
Judicium ex temperamentis. ibid.
Judicium ex victûs ratione. ibid.
Judicium ex conſuetudine ægrorum. ibid.

CAPUT III.

De Medici prudentia reſpectu ſui erga ægros.

Regula I. *Qui Medici curæ demandati ſunt, fideliter tractentur.* 23
II. *Docti ſunt doctè tractandi.* ibid.
III. *Qui morem non gerunt, eos mature deſerat Medicus.* ibid.
IV. *Apud contumaces opus eſt parrheſia interdum & fallacia.* ibid.
V. *Æger non facile eſt deſerendus.* ibid.
VI. *Mutatio vaga ægrotorum contemnenda eſt à Medico.* ibid.
VII. *Ipſe Medicus, quando ægrotat, alios quoque tempore neceſſitatis conſulat.* ibid.
VIII. *Peregrini & extra urbem degentes à Medico nunquam longius detinendi, ſed citius expediendi ſunt.* ibid.
IX. *In captioſis quæſtionibus & ſubdolis ſtratagematibus omnia inveſtiganda & cautius penſitanda.* 24
X. *Medicus, ſi non lectum adire poteſt, tamen per literas conſilio inſerviat.* ibid.
XI. *Miſerrima res eſt Medici, cui ſemper bene eſt, quando aliis male.* ibid.

CAPUT IV.

De officio Medici circa ſpecialiora objecta, ſpecialiſſime circa Principes & Magnates ægrotantes.

Regula I. *Cordatus ſit Medicus non timidus.* ibid.
II. *Corporis omne malum tanto conſpectius in ſe, quanto major eſt ille, qui ægrotat.* ibid.
III. *Medicus nihil promittat temere.* ibid.
IV. *Non temere contradicat principi patienti, vel aliis Medicis, niſi periculum urgeat.* ibid.
V. *Sola pretioſa, ſive revera talia, ſive venditata, ſola non ſunt propinanda.* ibid.
VI. *In heroicis medicamentis adhibendis apud principes & cordatus & cautus ſit.* ibid.
VII. *Incurabiles morbos præſtat non attingere.* ibid.
VIII. *Qui neſcit ſimulare, neſcit etiam curare.* 25
IX. *Non temere ſymptomata, quæ ſecundum naturam ſunt, à faſcinio vel veneno orta eſſe pronunciet.* ibid.
X. *Omnes curare non eſt in Medico, omniaque ad votum ſuccedere, plane non eſt ſperandum.* ibid.
XI. *In gravioribus morbis non ſtatim deſperet Medicus, nec deſiſtat à cura.* ibid.

CAPUT V.

De prudentia Medici circa fœminas ægrotantes.

Regula I. *Medicus debet eſſe caſtus.* ibid.
II. *Mulier omnem morbum bis patitur.* ibid.
III. *Lapis lydius ſanitatis fœminarum ſunt menſes.* ibid.
IV. *Mulieres plurimæ in noſtro climate ſunt hyſtericæ.* ibid.
V. *In menſibus movendis cautus eſſe debet Medicus.* ibid.
VI. *Abortum procurare quando conſulto id fiat, ſcelus, ſi inconſiderato, dedecus.* ibid.
VII. *Gravidam eſſe fœminam temere aſſerere vel etiam negare periculoſum eſt.* ibid.
VIII. *Effutire ſecreta ſibi concredita, uti omnino alias, ſic maxime apud fœminas & earum ſecreta & affectiones, turpe eſt.* 26
IX. *Purgantia, venæſectio, calida fortiora cautiſſime ſunt danda ipſis gravidis vel plane non.* ibid.
X. *Acida, opiata, frigida ipſumque frigus forte ac rigidum venena ſunt ipſis gravidis.* ibid.

Index Generalis.

Regula XI. *Gravidæ etiam abſtineant ab omnibus perturbationibus mentis & animi pathematibus.* ib.

XII. *Potus calidi non promiſcue & copia ſuadendi ſunt ipſis gravidis.* ibid.

XIII. *Gravidæ abſtineant ab omnibus dulcibus.* ibid.

XIV. *Balnea multis gravidis in uſu ſunt maxime menſe ultimo & circa partûs tempus.* ibid.

XV. *Si gravida eſt debilis, etiam embryo notabili laborat debilitate.* ibid.

CAPUT VI.

De prudentia Medici circa puerperas.

Regula I. *Puerperæ non copioſis nec fortioribus medicamentis tractandæ ſunt ſed convenientibus.* ibid.

II. *Tractandæ ſunt puerperæ, ut graviter vulneratæ.* ibid.

III. *Tractandæ ſunt puerperæ, ut ſumme debiles.* ib.

IV. *Lydius lapis puerperarum valetudinis ſunt lochia.* 27

V. *A nimio lochiorum fluxu maxime debilitantur puerperæ.* ibid.

VI. *Regimen aëris ſit temperatum, uti omnibus ægris, ſic quoque puerperis.* ibid.

VII. *Medicus apud puerperas inquirat potiſſimum in tranſpirationem & reſpirationem.* ibid.

CAPUT VII.

De prudentia Medici circa infantes eorumque morbos.

Regula I. *Infantum temperamentum non eſt deſtruendum nimis calidis.* ibid.

II. *Purgare convenit infantes.* ibid.

III. *Ad ſudorem nunquam ſunt cogendi.* ibid.

IV. *In variolis omnia calida item regimen calidum vitandum.* ibid.

V. *In infantibus attendendi ſunt clamores.* ibid.

VI. *Attendendum quoque eſt, an alvus reſpondeat.* 28

VII. *Videatur, an fæces ſint virides, vel coagulatæ.* ibid.

VIII. *Dulcia omnibus fere infantibus grata inſalubria ſunt ſæpiſſime.* ibid.

IX. *Dulcia, acida, ſpirituoſa & nimium frigus infantibus venena ſunt.* ibid.

X. *Faſcinia non ſtatim attribuantur morbis infantum.* ibid.

XI. *Opiata facillime operantur apud infantes, quia ſunt ſeroſiores, ideoque parcius ſunt adhibenda.* ibid.

XII. *Ex ſuctione, ſomno & ordinata alvo maxime ſanitas infantum noſcitur.* ibid.

XIII. *Probe obſervandum, quomodo alias ſe geſſerit infans.* ibid.

XIV. *Recens natis non ſtatim præbeantur mammæ.* ib.

CAPUT VIII.

De prudentia Medici circa variæ ætatis homines.

I. Circa infantes. ibid.

II. Circa juvenes. ibid.

III. Circa adoleſcentes. ibid.

IV. Circa viros. 29

V. Circa ſenes. ibid.

CAPUT IX.

De prudentia Medici in morbis acutis & chronicis.

Regula I. *Ante omnia Medicus ſe defendere debet à contagio morborum malignorum.* ibid.

II. *Non facile diu moretur Medicus, vel adſiſtat ipſis ægris, quando morti ſunt proximi.* ibid.

III. *Conclave humidum & parvum non perſpirabile Medicus vitare debet.* ibid.

IV. *Medicus ſemper cautiſſime agat in morbis malignis quoad medicamenta heroica.* ibid.

V. *Medicus prognoſin cautam debet formare in morbis malignis & acutis.* ibid.

VI. *Ne nimis tutos nimiumque timidos ægrotos reddat Medicus.* ibid.

VII. *Si perſonæ ſunt digniores, ſolus curam in malignis morbis nunquam ſuſcipiat, etiamſi ipſe ſit peritiſſimus.* 30

VIII. *Medicus bene cognoſcat tempora ipſarum variolarum.* ibid.

IX. *Medicus variolas, morbillos, morſus pulicum, & maculas ſcorbuticas non pro petechiis habeat & contra.* ibid.

X. *Circa dyſenteriam malignam Medicus cautus ſit ante omnia etiam accedendo ad dyſentericos.* ibid.

XI. *Scorbutus & malum hypochondriacum ſunt matres omnium morborum chronicorum.* ibid.

XII. *Cura chronicorum maxime inſtituenda eſt tempore vernali & hiemali.* ibid.

XIII. *Quando nimis radicatum eſt & conſummatum malum, caveat Medicus fortiora adhibere, ſed leniſſime tractet ægrum.* ibid.

XIV. *Non facile promittere debet Medicus reconvaleſcentiam in morbis chronicis.* 31

XV. *Prudentiſſime ſe gerat Medicus in adhibendis medicamentis heroicis, ſi obtinere velit finem ſibi propoſitum.* ibid.

XVI. *In omnium medicamentorum adhibitione bene obſervanda ſunt tempora.* ibid.

XVII. *Medicus ad ægrotum vocatus, altero jam præſente Medico, quæ obſervare debeat.* ibid.

CAPUT X.

De prudentia Medici circa ſoſtrum.

Regula I. *Accipe dum dolet, poſt morbum Medicus olet.* ibid.

II. *Paciſci de mercede, rationalem non decet Medicum.* ibid

III. *Soſtrum ſive muneris ſive debiti nomine offeratur, prompte Medicus accipiat, nec cum pudore nec cum triſtitia.* ibid.

IV. *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum.* ibid.

V. *Importune ſoſtrum quærere, parit contemtum.* ib.

VI. *Non ſervile ſit ſoſtrum, ſed honorarium.* 32

VII. *Nec præmia pauperum ſunt ſpernenda, quamvis eos ſæpius gratis curemus.* ibid

VIII. *Prolongare curationem lucri majoris cauſa, infame eſt.* ibid.

FINIS.

FRIDERICI
HOFFMANNI

CONSILIARII, ARCHIATRI ET PROFESSORIS REGII,

GLORIÆ FAMA POSTHUMA,

Ex Scripto hactenus inedito,

Nempe

COMMENTARIUS
DE DIFFERENTIA

INTER

EJUS DOCTRINAM MEDICO-MECHANICAM,

ET

GEORGII ERNESTI STAHLII MEDICO-ORGANICAM.

Cum præfatione

SALENTINI ERNESTI EUGENII COHAUSEN,
Philoſophiæ & Medicinæ Doctoris, Medici Provincialis Trevirenſis & Phyſici
Confluentini, Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum Collegæ,
dicti Cleombrotus ſecundus.

a

Qui credit ſe poſſidere
Omnia Celeberrimi FRIDERICI HOFFMANNI Opera,
Fallitur.
Hocce non poſtremi momenti Scriptum
Summæ Induſtriæ & Doctrinæ monumentum
Hactenus ineditum manſit.
Quod oſtendit
Strenuiſſimos duos Artis Medicæ Archiſtrategos,
Non de barba capri aut aſini umbra,
Sed de deſpotico corporis humani regimine
Seriò, ſed modeſtè & amicè
Inter ſe pugnantes.
Tu, Quiſque es Lector,
Hoſce ſpecta Monomachos,
Et ſine partium ſtudio judica,
Cui palma debeatur.
Non errat,
Qui ambobus Eam conceſſerit.
Et utrumque ſuo in ſenſu triumphatorem
Poſthumæ Gloriæ Laureâ coronârit.

VIRO

NOBILISSIMO, CLARISSIMO, EXCELLENTISSIMO, CONSULTISSIMO ATQUE EXPERIENTISSIMO DOMINO,

DOMINO

FRANCISCO ANTONIO DE SAYLERN,

PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ DOCTORI,

Conſiliario Aulico & Archiatro Electorali Trevirenſi &c.

AMICO ET FAUTORI ÆSTUMATISSIMO

Salutem & Felicitatem,

PRÆSENSQUE CL. HOFFMANNI *OPUSCULUM.*
tanquam æquiſſimo Scriptorum Cenſori & inſigni Amatori, non fucata Amicitiæ & ſinceræ Venerationis ergo

offert

SALENTINUS ERNESTUS EUGENIUS COHAUSEN.

F*ORTES creantur Fortibus &c.* Vates canit Venuſinus, quidni Solertiſſimi, Clariſſimi, Eruditiſſimique Proavi, Avi & Patres, videbunt non degeneres Nepotes, ſed tales, quales ſe Exemplo prodiderunt: Id in TE veneror, VIR EXCELLENTISSIME! cum enim AVUS TUUS, JOANNES CASPARUS DE SAYLERN, æque ac Pater Tuus, JOSEPHUS ANTONIUS, (qui ante paucos menſes annis gravis, Laboribus, Studiiſque fractus, non mortuus, ſed potius ſenili maraſmo confectus deſiit vivere) Viri ſtrenui in Arte Jatrica non duntaxat, ſed & Phyſicis, Chymicis, Alchymicis, Botanicis (quod plurimis præclaris monumentis non tantum TE abunde docere poſſe ſcio, ſed Litterato orbi affluenter innoteſcit) verſatiſſimi ac indefeſſi ſcrutatores non interrupto ordine plurimis annis, ultra ſæculum dixerim Celſiſſimi St. Gallenſis Principis Archiatri munere glorioſè defuncti fuerint, artis laborioſi & indefatigati judicioſi ſcrutatores, omniſque profundæ Litteraturæ Amatores; ex iis itaque tanquam per traducem in TE Litteraturæ imprimis Medicæ fervorem tranſmigraſſe ſuſpicor, ut proin compellar TIBI Levem hancce me promotore & accurante editam CL. HOFFMANNI Diſſertatiunculam de graviſſimo in Medicina negotio ſcilicet artis baſi & fundamento offerre, TUO que exaſciato judicio ſubmittere. Tanti enim Medici, Profeſſoris & Potentiſſimi BORUSSORUM REGIS Archiatri omnibus numeris conſummatum opuſculum nonniſi MAGNI ELECTORIS Proto-Medico digniſſimo dedicari merebatur, non quidem, ut ab eo contra malevolos tutelam exſpectaret; innumeros namque orbis Litteratus habet viros præſtantiſſimos ejus olim diſcipulos, Doctrinæ Mechanicæ fundamentis inſtitutos,

qui defenſionem Præceptoris ſui, ſi neceſſe foret, ſuſcepturi eſſent, ſed ſolummodo, ut hoc publicum meæ erga TE obſervantiæ exſtaret teicmerion; hoc igitur duntaxat precor, ut munuſculum ex alieno Phylaterio benevolè ſuſcipere, TUAMque mihi ſemper gratiſſimam amicitiam illibatam conſervare velis: Vale, ſoſpeſque ad Neſtoreos annos vive, atque Patris Patriæ Clementiſſimi pretioſiſſimam ſanitatem in plurima Luſtra favente Cœlo TUA Experientia & vigilantia proroga feliciter. *Dabam ex Muſæo meo Confluentino, pridie Calendar. Februarii MDCCXLVI.*

PRÆ-

PRÆFATIO.

Salentini Erneſti Eugenii Cobauſen, M. D.

ILLUSTRIS FRIDERICUS HOFFMANNUS, Academiæ Fridericianæ, quæ Halæ-Magdeburgicæ eſt, Profeſſor Celebratiſſimus, ante quinquennium fato, quidem non immaturo (ſatis enim naturæ, ſatis gloriæ vixerat) plurimum tamen Reipublicæ litterariæ dolendo, è vivis adeoque hominum ſaluti & poſteritatis commodis ereptus. Quam conſummatæ eruditionis atque experientiæ Medicus extiterit, novit litteratus orbis, *à Solis ortu uſque ad* H*eſperium cubile*, nec minus exactiſſima ejuſdem Opera, tam Phyſiologica, quam Pathologico-Practica abundè teſtantur. Quorum quidem illa eſt elegantia, illa doctrinæ perfectio, ut vera immenſum Medicinæ Oceanum ingredientibus Cynoſura eſſe, & in omnibus Athenæis publice legi, & à cunctis ſolidæ Praxeos ſtudioſis noctu diuque manibus verſari mereantur; Nam cui HOFFMANNI Scripta diſplicent, eum in ſtudio Medico parum profeciſſe exiſtimo. Ego quidem præſtantiſſimo huic Viro (cum quo Commercium litterarium fovendi, mihi aliquando fortuna contigit) Ejuſque Scriptis, non minori candore quam Artis exactitudine exaratis me multum debere ultro fateor, quod plures præcellentiſſimi Archiatri pariter mecum profitentur. Quamdiu expertiſſimus hic Æſculapius Cathedram Medicam frequentavit, ex Schola Hallenſi plures Artis Aſclepiadeæ Heroës, quam ex equo Trajano milites, exierunt. Eodem ad quartam vicem Rectoratus ſceptrum tenente Academia Hallenſis ſumme effloruit, & inſtar Cedri caput extulit, dum Comitum & Baronum, ordiniſque equeſtris ac civici turba eo numero ad illam convolavit, ut Regiſtra Academica, Domus, Menſæ, Templa, Auditoria & Muſarum Habitacula undique iis fuerint repleta, qui ſummo ſibi honori duxerunt, talis Doctoris audire Lectiones, & ceu Rectoris auſcultare præceptis; quæ non tantùm venerabilia reddebat canities, ſed ſumma magis prudentia.

Tranſeo ad Ejus expolitiſſima Scripta, quæ pro veris Medicinæ gazis habenda, inter quas, ſi mihi daretur electio, neſcirem ſane, quibus danda eſſet prærogativa. Omnibus, ſi non æquales, ſaltem magnum eſſe tribuendum pretium non negabit in iis verſatus, ut illorum aliquo carere multæ ſit ſcientiæ diſpendium, & ſumme dolendum, ſi quæ forte alicubi latentes magni Viri lucubrationes in lucem publicam nondum egreſſæ, cujus equidem mihi fidem facit exaſciatiſſimus *Commentarius* (quem hic publicare intendo, nec ob ſua merita Rempublicam Medicam aut potius juniores ejuſdem Candidatos privare potui, ut qui in ſe continet utriuſque-Sectæ, moderno ſæculo adeo decantatæ & ventilatæ, ſcilicet *Hoffmannianæ* & *Stahlianæ* pulcherrimam encyclopœdiam) *de differentia inter doctrinam Medico-Mechanicam Illuſtris* FRIDERICI HOFFMANNI *&* *Illuſtris* GEORGII ERNESTI STAHLII *Medico-Organicam*, de quibus omnibus hic breviter præfabimur.

Non omnia Virorum Clariſſimorum Scripta eam ſortiuntur fortunam, ut obſtetricante Typographia in lucem exeant. Hinc multa Manuſcriptorum millia in Illuſtribus Bibliothecis hinc inde ſervantur. Vel enim aliquando inexſpectato fato ante libri editionem præoccupantur Auctores, vel Opera ipſa aliquid continent, quod vivente Scriptore publicare non expedit: vel Auctor ipſe Opus ſuum amplius elimare, exornare & perficere intendit, morte tamen præpeditur: vel Æmulorum quandoque invidia & perſecutionem metus obſtat, ne publicentur; unde quoque tot libri Anonymi & Pſeudonymi naſcuntur: vel ea quandoque Autographorum apud ſtudioſiores Medicos, imprimis Profeſſores, quibus in dies componendi & diſcipulis dictandi onus incumbit, eſt pro-

ventus & copia, ut fœtibus publico magis utilibus aut neceſſariis, uſuram lucis præmittant, aliis in ſcrinio reſtitantibus. Quæ inter haſce cauſa fuerit, ob quam Cl. HOFFMANNUS huncce Tractatum prælo non commiſerit, non eſt facile determinatu. Non obſtitit illi immaturitas aut elaborationis defectus, non enim pro abortu, ſed abſoluto & perfecto Artis Jatricæ fœtus cenſendus eſt. Alia igitur videtur ratio, quæ hujus Operis impreſſionem ſuſpendit. Unicuique, qui vel à longinquo duntaxat Æſculapium ſalutavit, ex veterum recentiorumque Medicorum Annalibus abunde innoteſcit, quantis vel ab ipſis Medicinæ adhuc rudioris incunabulis ſacra Ars agitata fuerit variorum Syſtematum procellis, prout enim aliquis vel ex Phyſicorum aut Philoſophorum ſchola oriundus ſibi conceptum formabat, vel ideam fingebat, ita ſingula Naturæ Phænomena, operationes, functiones, motus & actiones ad eadem principia adſtringere, quin torquere & ſecundum ſuas Regulas metiri & explicare allaborabat, ſique famæ ſuæ aliquam celebritatem acquiſiverat, vel in celebri aliquo Athenæo profeſſorali munere fungebatur, non difficile erat aſſeclas & ſectatores cœcos reperire, qui ſubinde noviter excoctum ſyſtema pro aris & focis totis viribus defendebant, quod ex antiqua & recenti hiſtoria Medica repetere velle, & nimis prolixum & ſupervacaneum autumo, cum in prolegomenis Inſtitutionum fuſiores explicatores totam rei ſeriem ab ortu plerumque enarrare & deſcribere conſueverint; ut aliorum, ita quoque Celeberrimi *Stahliani* principii, idem fuit ortus, idem progreſſus, cum enim acutiſſimus Vir perſpiceret, doleretque ſecundum conceptas aliquando fictas & imaginarias multorum fallaces & ſteriles Theorias (quæ tamen vera, minimè erronea, ad felix tam periculoſæ & ſimul nobilis Artis exercitium tuto exercendum prorſus neceſſaria videtur, & altera totius Ædificii Medicinalis fortiſſima columna eſt, quæ ſi carioſa ſit, tota moles collabaſcit, cum Theoria Praxis mentalis dicatur) non ſat proprie & convenienter, ſed tantum ex præſuppoſitis in omnibus circumſtantiis corporis viventis animalis functiones, actionesque deduci & explicari, totus in eo fuit, ut novum aliquot Syſtema partim reſuſcitarer, partim pareret, quo faciliori modo operationes corporis animati tum explicari, tum huic ſolido & inconcuſſo fundamento ſuperſtrueretur Pathologia, ac tutius, jucundiusque quam hactenus Praxis Medica exerceretur. Non diffitendum Cl. STAHLIUM per introductionem ſui Novi & Rari Syſtematis multa commoda attuliſſe, innumeros errores correxiſſe, tum Artis facilitate, tum plurimis circumſpectis cautelis quibus obſervatis curationes illæ tumultuariæ, violentæ, derogatæ & ſic dictæ heroicæ moderatæ ſunt, tutiorique nec non amœniori methodo Therapia pertractata, quod quivis vel obiter in Arte verſatus ultronee fateri cogitur, & hanc laudem immortalem ambabus manibus Cl. STAHLIO largior, non inficior me plurimum *Stahlianis* principiis debere, nec infrequentem & quidem feliciter agere in multis caſibus ejuſdem ſuccinctæ Praxeos imitatorem; ô quam pulchrum & jucundum eſt apum inſtar ex plurimis exercitatis practicis diverſorum licet & contrariorum Syſtematum Aſſeclis colligere verorum experimentorum (quæ ſola Medicum nobilitant & exaltant) practicorum mellilegium, cum nihil turpius, nihil damnoſius, quam adeo pertinaciter ſuo inhærere Syſtemati, ut & id repudiatur, quod & Autopſia, & repetita confirmat Experientia, num prudenter nullius in Verba Magiſtri ita jurandum, ut omnia aliorum dicta & facta excludantur, hinc Ecclecticum agere cum judicio practico (quod in multis admodum rarum eſt, attamen adeo utile & neceſſarium) optimum & tutiſſimum eſt; cum vero inter alia judicioſiſſimum STAHLII Syſtema & captu facile, & huic ſuperinſtructa Praxis nullis ſonticis & periculoſis tentaminibus expoſita credatur, non mirandum illud quoque tot habuiſſe & adhuc alere ſtrenuos imitatores, nam cum in Celeberrima Hallenſium Univerſitate (quæ totam fere Germaniam de expertiſſimis & doctiſſimis Medicis providit) tam benigna Virorum litteratorum Matre Profeſſorem ageret ſolertiſſimum & eloquentiſſimum, nil obſtat, quin auſcultantes diſcipuli Scientiarum aucupes hiſce principiis admodum plauſibilibus innutriti illud per univerſum orbem ocyus cum maximo applauſu divulgarent & propalarent, quod ſtrenue adjuvit non proletaria aſt fundamentalis Clariſſ. STAHLII omne fere ſcibile excutiens eruditio, ſumma quam apud Magnates, Reges & Principes, ſuo ſtudio & indeſeſſo labore acquiſiverat confidentia, facilis & Rhetorica docendi methodus, explicandi claritas, & tot præclara Scripta & elegantes Diſſertationes, quas tum ipſe, tum genuini ejus diſcipuli per typum publicas fecerunt, & ſæpius in linguam vernaculam tranſtulerunt, ut & amuſi illas legere & applicare poſſent; Verum non iniquius fuit fatum Excellentiſſimo HOFFMANNO (cujus cineres adhuc poſt fata veneror) qui in eadem Academia, eadem facilitate, pari eruditione, non diſpari eloquentia, ſimili ſorte, fama & facundia, in

eadem

eadem dignitate, æquali Regum, Nobilium & Magnatum confidentia inſtructus, jugi frequentiſſimorum auditorum amore & reſpectu fotus & exceptus aliud Syſtema, nempe Mechanicum publicè & privatim docuit, & diffuſiſſimis doctiſſimiſque voluminibus orbi litterato expoſuit; verum quantum mihi conſtat, & hactenus expiſcari potui, nullo peculiari ſcripto ſe publicum Antagoniſtam præbuit, Monomachiam litterariam, ut opinor, evitaturus, niſi præſente *Commentario* ex quo, quæ ſit inter Doctrinam Medico-Mechanicam & Organicam differentia, ex poſtulatis juxta ſe poſitis facile innoteſcit. Negari nequit, ingenioſa eſt Ill. STAHLII Theoria: quis enim Virum de Republica medica meritiſſimum debito privet elogio? Sed Ill. HOFFMANNI diffuſior, in Praxi tamen ſecurior, adeoque probabiliter verior, quod argumentis utrimque ad Experientiæ bilancem libratis, quæ hæc ſuggerit diſſertatio, ſatis pateſcit. Quis credet Febres, Hæmorrhagias, Spaſmos &c. merum eſſe Naturæ ægroti ſalutem intendentis motum, cum hic ſibi relictus non raro lethales producat ſucceſſus, quam Methodo Hoffmannianâ, maturè moderatus, aut correctus, aut alio directus ſæpiſſime periculo caret, duntaxat à ſucci cujuſdam vitio, aut Orgaſmo materialiter, non à Natura ſeu Anima efficiente dependens. Non difficile fuiſſet ſingulos hujus Schediaſmatis paragraphos ſcholiis & animadverſionibus illuſtrare & confirmare, niſi eadem ex cœteris HOFFMANNI Scriptis forent notiſſima, neque id officii mei ratio permiſit. Cum enim Germania noſtra celeberrimis abundet Archiatris, qui Excell. STAHLIUM habuere præceptorem, & in ejus quaſi verba jurârunt, facile ex viris expertiſſimis quis inſurgere poſſet, poſtulatis meis litem moturus. Quocirca cuique libertatem relinquo alterutrius hujus Profeſſoris in Medicina principia ſequendi & manutenendi. Et ſane, quod Commentarium hunc publicum fieri noluerit HOFFMANNUS, cauſam eſſe judico, quod cum STAHLIO, ceu Profeſſorali & Archiatrali dignitate Collega ſuo, ratione fundamentorum Artis medicæ rricas & contentiones foviſſe ita palam videri non voluerit. Legenti enim conſtat, Eum omnia tanta ſedati animi modeſtia pertractâſſe, ut ne vel minima invidiæ aut æmulationis veſtigia in Scripto hoc appareant.

Diſcant igitur ſeverioris naſi Ariſtarchi, qui ex Theonis ſunt poſteris, aliorumque Facta vel Scripta livido oculo non ſolum aſpicere, ſed & temerariè laceſſere, aut potius ſelliſſare non verentur, ac interim non niſi Apinas Tricaſque & ſi quid vilius iſtis proferunt, Pſaphoniſque aves divendunt, vanam gloriolam aucupari affectantes, ſibique ut Lentilius meus *Miſcellan. medico-pract. Part. II. p.* 454. de ſimili Thraſonico Cenſore ipſum malevolè incitante conqueritur, tantum gloriæ diſcedere autumantes, quantum aliorum famæ accedit, cum grano ſalis & moderamine ſcribere, ne *Avis ex cantu* noſcatur, ſique ſibi imaginando blandiantur, quod præ aliis ſapiant, id modeſtè laudabili more Hoffmanniano ſi proferant veniam & Encomium merentur, nec erubeſco ex monitu THEOPH. BONETI *Mercur. compitalit. lib.* 20. §. 68. *p.* 974. errores proprios confiteri Hippocratem imitatus, præcipuè *in miniſterio, quod utilitatis cauſa poſteris traditur*, CELSUS *lib.* 8. *c.* 4. à Doctis etiam diſſentire quis vetat, tribuo multum Hippocrati, multum Galeno, multum Tralliano, tribuo quoque & aliquid mihi, verum diſſenſus ille non debet fieri Sycophantarum & Rabularum forenſium more, qui non niſi craſſa ad ſtabula releganda ſarcaſmata evomunt, & ſtrenuo quaſi facto ſibimetipſi & quidem ſoli applaudunt; ſed prô quam felix partus, quam pulcra tali patre ab Erotomania reconvaleſcente dignitlima proles, quæ certè laudem, ſed non niſi ab ignorantibus, juſtique & honeſti oblitis, recipit.

Is ſanè mihi eſt pacatiſſimus animus, & mens imbecillitatis ſuæ abundè conſcia, ut nunquam infallibilem Dictatorem agere præſumpſerim, illud verò reciprocum mihi veri & artis ſtudium, ut modeſtum aliorum diſſenſum approbem, docerique vel ab ineruditto (nam & Mediaſtinus fuit aliquando opportuna locutus) non pudeat, ſed ſuperbam inſolentiam, altumque & Thraſonicum ſupercilium ægrè feram, tuli tamen aliquoties, ut quia altercationis ſterilis ſerram difficulter traho, verituſque fui, ne juſta cogeret ira, ut inſolenti calamo durius frænum injicerem, aut forte, quod in proverbio dicitur: *Cicadam alâ corriperem* & ſic *Argutos inter ſtrepat* ulterius *anſer olores*. Hinc tacens diſſimulavi: ſciat quiſquis ſit ſuperciliosſus & inſulſus Cenſor, ſi *ipſi Machæra ſit, quod nobis Urbina ſit domi.* Talia autem partim futilia, inania, nulliuſque emphaſeos in me tendentia telâ ſalſo riſu potius & vilipendo, quam ſtomachabunda retorſione digna generosè judico; hoc duntaxat monere non docere volui (quod arrogantiam ſaperet) iſtiuſmodi inanis gloriæ aucupes longè prudentius agere, ſi Excellentiſſimi HOFFMANNI nullo inſolenti contradicendi ſtudio unquam excitati exemplar imitarentur, aut quod aptius foret omnino tacentes deliteſcerent.

Mirari

Mirari quis poſſet, quomodo hic Tractatus & præſens Commentarius, qui nunc me accurante publici ſit juris, ad manus meas devenerit, cui facile eſt reſponſum, Opus iſtud ab HOFFMANNO cuidam dilecto ſcientiæ filio ad deſcribendum conceſſum, & ab eo D. Patruo meo Cl. *Doctori Cohauſen*, & ab hoc mihi eſſe communicatum, quod igitur abſit veris Artis filiis invidere; eſt etenim eo ſtudio atque diligentia elaboratum, ut non tantum eos erudire, ſed etiam adhuc in tumulo B. Viri cineres honorare valeat, quoties enim novus in lucem prodit Tractatus, toties de eo inter viros doctos fit fabula, & fama Auctoris magis magiſque augetur; unde & hunc Commentarium ſub *Gloriæ Famæ Poſthumæ* inſcriptione publicare volui.

Accedite igitur
Fidi Aſclepiadis Alumni,
Adeſt
Æſculapii Hallenſis oracula nuper fundentis,
Quem litteratus mirabatur Orbis,
Eruditionis Phœnicem,
Quem conſulebant & honorabant Reges &
Principes.
Alterum Hippocratem,
Quem venerabantur Academiarum Proceres,
Sapientiæ Lumen,
Quem ſtudioſa colebat Juventus
Officioſum quaſi parentem,
Et Fidum Præceptorem,
Quem univerſa prædicabit poſteritas.
Tractatus verè aureus.
De corporis humani Organiſmo
Sub Naturæ ſeu Animæ Rationalis regimine.
De artificioſo Ejuſdem Mechaniſmo,
A partium ſolidarum ſtructura,
A Fluidarum cum iis æquilibrio,
Et motu continuo
Sub Spirituum animalium præſidio.
Legite, Ruminate,
Ex iis, quod lubet, eligite Syſtema.
Et hiſce Ducibus ad Artis Jatricæ complementum
Tendite,
Ut
ad corporis humani quà ſani qua morbidi
Perfectam Notitiam,
Sicque ad Diſciplinæ caput medici exaltantis
Apicem perveniatis.
Vivite, valete.

DE

DE

DIFFERENTIA DOCTRINÆ

STAHLIANÆ

A Noſtra in Pathologicis & Therapeuticis.

§. I.

Scopus Auctoris.

CLARISSIMUS Dn. *Georgius Erneſtus* STAHLIUS, magni ingenii Medicus, plane novam hypotheſin, ſeu magis theoriam in diſciplinam artis medicæ introducere hactenus allaboravit, eamque non modo docendo, ſed & compluribus ſcriptis propugnavit, & cum publico communicavit, neque paucos aſſeclas, & ſectatores invenit. E re itaque fore putavi, ut quomodo hæc nova hypotheſis ſeu theoria a noſtra eo uſque propoſita & aſſerta differat, & in quibus conveniat, paulo accuratius perpendere atque examinare.

Stahlii opinio.

Statuit autem ampliſſimus Vir cum Philoſophis Ariſtotelicis, hominem ex duabus partibus, anima nempe rationali & corpore organico conſtare.

Quid per animam.

Per animam intelligit ſubſtantiam, quæ in ſe & per ſe cauſſa & principium ſit omnium operationum ſeu actionum in corpore noſtro tam rationalium, quam vitalium & naturalium.

Quid per corpus.

Per corpus vero organicum intelligit corpus noſtrum affabre ad certos fines & motus conſtructum, mixtionis tamen valde corruptibilis, dum ex male cohærentibus principiis, aqua, oleo & terra conflatum ſit, adeoque etiam per ſe & in ſe, levi cauſſa externa accedente, calido nempe aëre, in putredinoſam corruptionem valde pronum ſit, nihilominus a corruprione hac per motus ſolidorum & fluidorum, ſanguinis maxime circularem motum, & ab eo dependentes motus ſecretorios & excretorios indies præſervetur & vindicetur; cum videlicet id ipſum, quod corruptioni proximum ſit, & reliquas partes atque humores facile in eandem corruprionem conjicere poſſit mediante ſecretione & excretione continuo expellatur, atque hac ratione corpus per ſe corruptibile vivum maneat, & a corruptione immune perduret.

Vita quid ipſi.

Quapropter etiam ipſi vita nihil aliud eſt, quam præſervatio corporis a corruptione per motus, maxime vero per progreſſivum & motus ſecretorios & excretorios.

§. II.

Ens immateriale ipſi cauſſa omnium motuum.

Hos motus vero, qui defendunt a præſentanea putredine animantium corpora, efficere & præſtare aſſerit, principium vitale, ſeu primum movens, quod incorruptibile, incorporeum, ſeu immateriale ſit, quod non tantum actibus ratiocinandi præſit, ſed & motus ſolidorum, cordis & arteriarum tonicos, omniumque partium, qui vitalibus & naturalibus functionibus præficiuntur, proxime & immediate efficiat, adeoque dum vitaliter ſic agit, naturam a Veteribus appellari; mentem vero ſeu animam rationalem dici, quateous actibus ratiocinandi vel ſenſitivis præeſt; hanc vero ſententiam non minoris momenti argumentis confirmare & ſtatuminare nititur.

Omnis materia eſt illi paſſiva.

Primo. Dicit, omnia corpora, omoemque materiam ex ſe, & ſua natura eſſe mere paſſivam, immobilem, tantum extenſam, in partes diviſibilem, omnis motus, activitatis & niſus expertem; ergo neceſſe eſſe, ut a principio quodam incorporeo & immateriali activo inſtruatur, & in actum & motum deducatur, præſertim cum motus ipſe non niſi res ſit incorporea, non extenſa, indiviſibilis.

Anima omnium motuum proxima cauſſa.

Secundo. Dicit, quod anima motuum in corpore noſtro proxima & vera cauſſa ſit: eluceſcere clare exinde, quia pro lubitu & arbitrio corporis noſtri membra externa, artus, modo ſint rite ceu inſtrumenta motus conſtituta, movere, actuare & ad certos actus & fines dirigere poſſimus.

Tertio. Quod non tantum moveantur a principio illo in ſe movente & vitali actus voluntarii, ſed & vitales, impulſorii nempe & tonici cordis, arteriarum, muſculorum, ex eo ſatis manifeſtum fieri, dum ad graves animi commotiones, iram, terrorem, triſtitiam etiam & timorem, mox immutatio pulſus cordis & arteriarum ſequatur, tonus etiam partium alteretur, vel conſtringatur, vel nimium relaxetur, tota œconomia motuum vitalium, qui in motu progreſſivo & circulari humorum, nec non in ſecretorio & excretorio conſiſtunt, valde alteretur ſine ullo materiali intervéniente cauſſali principio in homine etiam ſaniſſimo.

Quarto. Quod a perverſa etiam animæ phan-

taſia & depravata ratiocinatione internarum partium functiones lædantur, vel ex eo arguit, quod v. g. pediculus vel crinis inter cibos aſpectus, ſtatim vomitum & nauſeam concitare poſſit: Inſpecta elegans puella genitalia tumentia efficere queat; vel a ſolo purgante aut emetico viſo, vel naribus ſuſcepto ventriculus ſubverti & alvus ſubmoveri poſſit, cum eodem fere effectu ac ſi reipſa aſſumta forent.

Anima cauſſa formationis fœtus in utero exiſtit.

Quinto. Dicit, animam eſſe etiam veram cauſſam formationis fœtus in utero ſeu mechaniſmi & organiſmi iſtius partium corporis pulcherrimi, qui in animantium ſtructura obſervatur, idque demonſtrat exinde, quia fœtus in utero non modo primis menſibus, ſed etiam fere ultimis a perverſa matris phantaſia, & variarum idearum impreſſione deformari, mutilari & eaſdem impreſſiones atque imagines, quas mulier in mente gerit, ipſi fœtui communicare poſſit, innumeris id mirabilibus hiſtoriis & exemplis abunde teſtantibus.

§. III.

Negantur eſſe ſpiritus animales.

Cum itaque anima ſolo actu immateriali tantam motus energiam & potentiam per ſe & in ſe in omnes corporis noſtri partes tam internas, quam externas habeat, non opus eſſe adſtruit ſpiritibus ſic dictis animalibus, vitalibus & naturalibus, qui mere tantummodo ſunt Veterum commenta; quare negat cerebri functionem ſecundum plurimorum veterum & recentiorum ſententiam in ſecretione fluidi agiliſſimi, & mobiliſſimi conſiſtere, neque per nervos illud ipſum pro motu & ſenſu excitando ad partes amandari, ſed ſolam animam ſufficere pro motu vel ſenſu efficiendo, eamque immediate ſine ullo alio intermedio ſolida & per ea fluida commovere poſſe.

§. IV.

Intima notitia, & cognitio, quæ in & extra corpus fiunt, animæ adſcribitur.

Præterea huic principio vitali & primo motori peculiarem adhuc aſſignat facultatem, videlicet intimam quandam notitiam & cognitionem earum rerum, quæ in corpore noſtro & circa illud & ſenſum internum contingunt, cum nempe corporis conſervationi amicæ & inimicæ ſint, vel ad ejus deſtructionem tendant; idque exinde probare contendit, quia nempe anima ſummo artificio, quod in congruo & convenienti ſitu, configuratione, ſtructura & textura partium conſiſtit, corpus in utero efformet, quod fieri neutiquam poſſet, niſi intentione, inventione, cognitione & ſapientia inſtructa ſit, quæ etiam inde eluceſcat, quod externas læſiones, v. g. per vulnera, aut contuſiones in muſculis & partibus ſolidis ſactas, ſingulari artificio carne replere, vaſa corrupta vel diſciſſa reſarcire, exornare, nutrire, & a corruptione immunes præſtare poſſit, quæ cuncta ſine cognitione rerum materialium neutiquam perfici poſſint.

§. V.

Nulla mortis cauſſa datur in corpore.

Denique aſſeritur, non poſſe ullam veram cauſſam neceſſitatis moriendi inevitabilis inveniri & allegari in ſtructura corporis noſtri, adeoque neceſſario ad id recurrendum eſſe arbitrátur, quod DEUS, ſapientiſſimus rerum conditor, animæ humanæ certam & limitatam agendi & motus vitales præſtandi potentiam largitus fuerit, ut tandem a ſe ipſo ens ſucceſſu temporis ſactum a motus energia deſiſtat. Quapropter etiam & vitæ & mortis cauſſam in corpore organico non eſſe quærendam, aſſeritur, ſed in ipſo illo movente principio, quod deſiſtat tandem a motibus vitalibus, præſertim ſi conſideret, tantam noxam imminere corpori a cauſſis externis & morborum materialibus, ut non amplius iiſdem removendis vel expellendis idoneum ſit.

Vitæ mortis cauſſa in anima.

§. VI.

Temperamenta ab anima fiunt.

Cum ipſa anima ſit ipſius corporis organici fabricatrix, idque ratione ſtructuræ, ſolidarum maxime partium, valde differat, neque negandum ſit, ſolidas partes eſſe inſtrumentum motus, idque cum varium ſit, varie etiam modificari & determinari motus efficaciam, & inde diverſas quodammodo functiones tam animales, quam vitales, & naturales in hominibus fieri, quarum diverſitas vulgo ſic dictis temperamentis tribuitur; hinc etiam principium illud vitale temperamentorum diverſorum auctorem & ſabrum eſſe aſſeritur.

§. VII.

In pathologicis quid notandum.

Quod attinet ad ipſam doctrinam morborum, ſeu Pathologiam, hæc ipſa ita inſtruitur: Dicunt nempe, cum anima habeat perfectam & interiorem rerum corporearum, quæ in corpus humanum incidunt, notitiam, & moralem quandam quaſi æſtimationem, quæ damno vel ſaluti futura ſint, ſive deſtructionem aut læſionem corpori minantur. Quapropter ut illa evitetur, provido & vegeto conſilio, aut auxilio ipſam contra noxiam & hoſtilem materiam e corpore removendam inſurgere & motibus contra hanc ipſam quaſi ſeſe armare, ut debito tempore & per congrua emunctoria illa e corpore removeatur, & expellatur. Idque maxime fieri in febribus & affectibus ſpaſmodicis, ubi nempe in febre natura inſurgat vehementiori & inordinato & aucto motu ſanguinis progreſſivo, neque minus ſecretorio & excretorio intenſiori facto, cujus beneficio materia infeſta, quæ noxiam corruptionem minature corpore cum impetu quaſi emoveatur, atque rejiciatur. Ex hoc ſundamento deducitur, febres, nec non ſpaſticas affectiones in ſe & ſua natura non eſſe pernicioſas, ſed bona & optima intentione a principio, quod cuſtodit vitam, inſtitui, ſaluberrimum nempe in finem, ut quod ipſi noxium eſt, avertatur & expellatur. Inde etiam concluditur, naturam optimam morborum eſſe medicatricem, ipſamque optimam methodum, & vias, & modum noſſe, quibus ſuccurri debeat laboranti corpori, quare Medicus tantummodo ductum & viam naturæ ſequi debet, & nihil peſtilentius eſſe, quam turbare naturam in ſuo curandi opere.

Febres ſunt ſemper ſanatares.

Natura optima medicorum.

§. VIII.

πληθώρα omnium morborum mater.

Notandum vero quam maxime eſt, quod inter omnia ea, quæ corpori ruinam & læſionem afferre poſſint, nihil magis emineat, quam ſanguinis nimia copia, ſive plethora; hinc etiam quaſi univerſalis cauſſa morborum æſtimatur, contra quam ſe movere debeat natura, & ratio additur hæc: quia ſanguis ob nimiam copiam

&

& abundantiam pervadere vaſa nequeat, nec circulari rite, ſed neceſſe eſt, ut hinc inde in vaſis ſtagnet, ſegnius vel plane non progrediatur, partes infarciat, obſtruat, & ipſe tandem in corruptelam & putredinem abeat. Hanc itaque ſanguinis abundantiam & morborum acutorum & chronicorum præcipuam, imo vero omnium morborum materialem cauſſam eſſe ſtatuitur, omni pathologia ſalſa in exilium redacta, qua etiam ſimul κακοχυμία, ſeu impuritas humorum ſalſa, acris, viſcida, bilioſa penitus quaſi reprimitur, & quaſi in dubium vocatur. Venena vero & miaſmata virulenta, quæ vehementem corruptionem vel deſtructionem partibus ſolidis & fluidis minantur, ita eſſe comparata affirmatur, ut vel metum ac terrorem incutiant naturæ moventi & ſenſuivæ, unde plerumque a veneno ſumto, virium proſtratio ſumma, & animi defectio fiat, vel etiam, ſi nimia eſt vehementia, ab omni motu penitus deſiſtat, & mors ſequatur, vel natura vehementibus commotionibus ſpaſticis, præſertim in toto corpore ſuſcitatis, ad cito expellendum illud, quod tantam perniciem & deſtructionem minitetur corpori vivo, ſe armet, unde tanta vehementia ſymptomatum ſumtum venenum ſequatur, quæ cuncta pathemata tanquam effectus ex intentione bona & ſalutares & directi ad tuendum corpus æſtimari debeat.

Cachochymia nulla.

Operatio venenorum animæ adſcribitur.

Unde ſymptomata a venenis.

Bono fine fiunt.

§. IX.

Methodus, qua utitur anima in removenda plethora ad evitandos morbos.

Cum vero ſanguinis & humorum abundantia præcipua ſit morboſorum motuum cauſſa materialis ac occaſionalis, hinc provida natura duplici methodo, ſeu proceſſu, eam removere intendit, nimirum vel eam plane imminuendo & per calorem nimium reſolvendo in corruptum & impurum ſerum, idque maxime fieri per motum ſolidorum & fluidorum progreſſivum auctum, & inde factum intenſiorem calorem. Alter modus eſt, ut ipſum ſanguinem ſuperfluum atque inutilem, & naturæ gravem, purum & ſincerum in ſubſtantia per certa emunctoria expellat, idque maxime in fœminis per uterum, in viris per hæmorrhagias narium aut hæmorrhoides; id vero fieri per fortiores ſpaſticas ſtricturas partium, quarum beneficio ſanguis majori in copia ſive impetu ruit ac pellitur ad loca, ubi ejici debet, quo ex diſtentis nimium & diſruptis vaſis, quod nimium eſt & exundat, expellatur.

§. X.

Ad ſanguinem vero ſuperfluum, ac vitali conſervationi inimicum evacuandum, ſapientem & providam naturam uti peculiari & ſpeciali modo ſecundum diverſitatem vario: cum nempe in ætate puerili per caput & narium venas illam evacuationem & excretionem ſanguinis moliatur, in juvenili ætate per pulmones, ſed perperam id ipſum inſtituat; in fœminis, poſt annum decimum quartum per uteri venas; in viris vero profectioris ætatis, per hæmorrhoidalia vaſa hanc evacuationem ſuſcipiat. Quodſi itaque debito modo, quantitate ac tempore ejuſmodi excretio fiat, ſalutaris utique & valde proficua erit ipſi corpori; quodſi vero hæc ipſa excretio impeditur, vel plane in modo, quantitate ac tempore deficiat aut excedat, aut penitus ceſſet, quanquam alias conſueta pro diverſitate locorum ſanguinem congeſtum ſtagnare, & graviſſima ſymptomata producere, novi dogmatis auctores aſſerunt, adeoque morbos, qui certis ætatibus familiares, & quaſi proprii ſunt, inde ſuam petere origionem, v. g. ſi in ætate puerili, vel adoleſcentibus, ſanguis e naribus non rite fertur, fieri inde capitis dolores gravativos, acutos etiam & lancinatorios, cum facie tumida, & rubicunda, & venis circa frontem & tempora inflatis, cum narium pruritu & ſiccitate; jungi etiam hiſce ſcotomiam, tinnitum aurium, graves ſomnos, ſique ſanguis multo ſero abundat, glaodularum circa jugula & aures fieri tumores; Oculorum ſalſas defluxiones, ſeu epiphoram, vel ophthalmiam; etiam in infantibus primorum annorum achores, tineam capitis, exulcerationes faciei, aurium defluxiones purulentas & ſeroſas inde propullulare.

Morbi certis ætatibus proprii, unde?

Ætas puerilis quibuſnam morbis ſubjecta?

§. XI.

Juvenilis ætas, quibus morbis obnoxia?

In juvenili ætate cum ſanguinis impetus non tam amplius ad caput, ſed pectus potius dirigatur, vaſis pulmonum adapertis, fieri hæmoptyſin, ſeu ſanguinis ejectionem cum tuſſi, quæ ſi variis de cauſſis impeditur, ſanguinem copioſiorem ad pulmones appulſum ſtagnare, & producere aſthmata, tuſſes ſiccas cum dolore pectoris fixo, item tubercula & vomicas in ipſa pulmonum ſubſtantia enaſci; quæ ſi tendant in ulcera, phthiſes fieri, ſeu conſummationem corporis cum febre lenta, & valde copioſa ejectione ſputi viſcidi, plus vel minus purulenti, interdum etiam cum ſtriis ſanguineis mixti: ab eodem impetu ſanguinis ad thoracem & pulmones dicunt etiam originem trahere pleuritidem tam ſpuriam, quam veram, atque etiam peripneumoniam, anginam quoque, quo morbi juvenili ætati ab anno XXI. uſque ad XXXV. perquam familiares ſunt.

§. XII.

Sexus ſequioris morbi.

In ſexu vero ſequiori longe majora mala, variaque a non rite ſuccedente menſium negotio fieri. Nam cum ſanguis ſuperfluus ad venas uteri evacuationis cauſſa cum impetu delatus non ejicitur, neceſſe eſt, ut in vaſis uteri ſtagnet, illaque non modo infarciat, ſed & regurgitet ad partes ſuperiores, ad vaſa nempe gaſtrica, meſaraica, vel etiam inteſtina, ventriculum, quoque, unde cuncta illa pathemata varii generis ſpaſtica, quæ ſub paſſionis hyſtericæ nomine veniunt, ortum ſuum trahunt; univerſum vero corpus & functiones ejuſdem graviſſime affliguntur, dum nempe in capite fiunt cephalalgiæ, hemicraniæ, epilepſiæ, apoplexiæ, ſpaſmi, & convulſiones ſic dictæ hyſtericæ; in thorace palpitationes & tremores cordis, dum omnes ſenſus interni & externi intereunt ſalvo motu cordis & reſpiratione. In pulmonibus aſthma ſuffocativum, præcordiorum ſumma anxietas; in abdomine nauſea & faſtidium ciborum, inappetentia, conatus vomendi, dolor gravativus ventriculi, borborigmi & murmura inteſtinorum, inflationes dolorificæ hypochondriorum, cardialgiæ, ſeu ſpaſmi ventriculi, pertinaces alvi obſtructiones, urinæ tenues aquoſæ, externarum partium frigora.

§. XIII.

Sexus nobilioris conſectaria.

In ſexu vero nobiliori, ſi ipſa ſapiens natura ex bona intentione & proæreſi noxium & nimis affluentem ſanguinem felici molimine per venas inteſtini recti ejicere nititur, idque non rite procedit, graviſſimas etiam paſſiones chronicas juvenilis & virilis maxime ætatis homines invadere, dum nempe ſpaſmi ad interiora & ſuperiora convertuntur, & ſanguis reſtagnans circa inteſtina, præſertim rectum & colon, regurgitat ad ventriculum, inteſtina tenuia, pectus & caput, & inde natales habere pathemata illa, quæ ſub mali hypochondriaci nomine vulgo venire ſolent, & maximam convenientiam cum iis habent, quæ in paſſionem hyſtericam incidunt, & vehementer ſpaſmodica ſunt.

§. XIV.

Provectior ætas quibusnam morbis ſubjaceat?

In provectiori ætate renes maxime, & viæ urinariæ ab excretione hæmorrhoidum cohibita, vel deficiente patiuntur, unde calculoſæ & dolorificæ paſſiones in renibus & veſica, item inflammationes, exulcerationes renum & veſicæ, mictiones quoque cruentæ, urinæ retentiones, ſeu difficillimæ & dolorificæ excretiones, ſtranguriæ ſuam petunt originem. Ab hæmorrhoidali negotio non rite ſuccedente rheumaticos, arthriticos dolores, chiragram, podagram, malum iſchiaticum ſuam trahere originem confidenter affirmant, & inde eliciunt, fœminas, quæ utero purgantur, eſſe immunes ab iis morbis, & viros, qui fluxu hæmorrhoidali laborant, & hunc ipſum eſſe horum morborum præſentiſſimum remedium.

§. XV.

Plethora morborum chronicorum productrix.

Nimiam quoque ſanguinis copiam, ſeu plethoram, ſi non a natura vacuatur, cauſſam eſſe dicunt leucophlegmatiæ, hydropis, aſcitis, cachexiæ, icteri flavi & nigri, morbi nigri Hippocratis & pathematum etiam ſpaſmodicorum, item vomitus cruenti, fluxus hepatici, quia nempe ſanguis abundans per venam portæ, quæ caret pulſu, difficillime per hepatis ſubſtantiam trajicitur in corporibus præſertim quieti deditis; hinc ſanguinem regurgitare ad ventriculum, inteſtina, omentum, pancreas, & lienem, & ibi hæc mala ſuperius dicta producere.

§. XVI.

Ex dictis concluditur naturæ intentionem eſſe bonam.

Ex quibus adhuc dictis & adductis ſatis clare apparet, ob nimiam ſanguinis abundantiam vel reſolvendam, vel excernendam naturam in omnibus morbis bona intentione, proæreſi & conſilio eſſe occupatam, ex quo concluditur, omnes motus morboſos, ac impetus in morbis, & pathemata ſpaſtica febrilia non eſſe in ſe & ſua natura pernicioſa, ſed ſapienter in bonum finem, nempe ad conſervationem corporis & ejus vitæ inſtitui. Licet vero naturæ intentio quidem ſemper & abſolute ſit bona, tamen interdum dicunt eam aberrare a ſcopo ſuo, dum nempe vel non congruum ordinem, ſeu locum evacuandi eligit, nec tempus, nec proportionem & gradum motus recte obſervare, & multa fruſtra ſuſcipere, id tamen fieri mere per accidens. Prudentis itaque & ſapientia Medici eſſe, errores hos obſervare, & naturam errantem congruis remediis in ordinem reducere.

Concedunt naturam errare.

Quid Medicus in hoc caſu efficiat.

§. XVII.

Omnium motuum & actionum cauſſam abſente a materia deducunt, quibus poſitis negant elementorum, alimentorum, medicamentorum vires & facultates in corpore inertes & activas eſſe.

Cum omnium motuum & actionum, quæcunque in corpore noſtro contingunt, tam in ſtatu ſano, quam morboſo, & reſtituendo novorum dogmatum auctores ab ente quodam immateriali primo movente notitia inſtructo, adeoque & libere, & cum intentione quadam ad certum finem agente, tanquam a cauſſa proxima & immediata deducant, & materiam pure paſſivam habeant; hinc colligunt, non modo elementorum, aeris, ætheris, caloris, aquæ, ſed & alimentorum, imo medicamentorum vires & facultates plane eſſe inertes; activa & movente facultate deſtitutas; ſed præbere tantummodo occaſionem & cauſſam externam interno principio moventi, ut pro morali earum rerum materialium æſtimatione motus varios determinatos, qui ad conſervationem corporis ſpectant, inſtituat; nunquam vero in perniciem corporis, ſeu per ſe noxios, uti vulgo habentur, morboſi, efficiat. Exinde etiam concludunt, nec calorem nimium, nec frigus, nec aeris mutationes, nec alimenta exceſſivis qualitatibus prædita, nimis ſalſa, acria, ſpirituoſa, adeo nociva eſſe, ut cauſſas morborum præbere, ſeu motus naturales invertendi potentia gaudere valeant; quod vel ex eo liquide fieri exiſtimant, quia rariſſime homines ægrotant, cum tamen innumera morborum ſint genera ac ſpecies, de quibus vix unus per omnem ætatem hominem quendam invadat; talis vero morborum infrequentia eſſe nequeat, ſi errores in diæta, & ſex rebus non naturalibus commiſſi per ſe, & ſua natura, adeoque cauſſabiliter & active morbos, & motus morboſos producerent. Ex hiſce itaque illud fluit, hominem non adeo rigoroſe ſecundum regulas diæteticas debere vivere, ſecundum Celsi dictum (ſanus homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet) ſed ſub vario vitæ & diætæ genere ſalvum & incolumem, atque a morbis immunem poſſe perſiſtere, modo evitet nimiam edendi intemperantiam, & caveat ſibi ab iis, quæ copiam ſanguinis & ſuccorum ingenerant nimiam, & quæcunque ſpiſſos & minus fluidos humores efficiant. Putant itaque ſufficientem potum, congruum tamen, & motum ſufficientem, eſſe optima adverſus omnis generis morbos præſidia. Dicunt porro nec aeris intemperantiam, aut temporum conſtitutiones inordinatas cauſſas morborum epidemicorum & graſſantium conſtituere, cum alias omnes homines deberent ægrotare, quod tamen non accidit, ſed tantummodo ipſam providam naturam internam moventem pro diſpoſitione corporis & morali æſtimatione noxæ ab iis rebus imminuendis inſtituere, & inſtruere ejuſmodi morboſas affectiones, adeoque ad ſenſum naturæ referendos maxime eſſe morborum ortus.

§. XVIII.

Homines cur magis præ brutis ægrotant?

Ceterum quod homines longe magis ægrotent præ ipſis brutis, & morbos etiam graviores præ illis patiantur, ut ſunt, v. g. febres, quibus illa carent, hanc addunt ingenioſam explicationem & rationem: hominis nempe naturam, ſeu principium internum cognoſcens, & movens

movens eſſe majoris ſenſus & ratione inſtructum præ animantibus brutis; hinc etiam longe facilius percipere illam noxam & damnum imminens a cauſſis externis, ideoque ſeſe mature contra hoc ipſum eliminandum e corpore, motibus intenſioribus, ſeu particularibus ſpaſticis, ſeu univerſalibus febrilibus ſeſe armare non alium in finem, quam ut defendatur corpus, & ab interitu vindicetur, dum vero tam eximio ſenſu prædita animantia non ſint, fieri inde ut minus ægrotent, & citius etiam moriantur.

Diſquiſitio operationum medicamentorum.

Nunc vero etiam quædam adjicienda ſunt, quæ novæ Doctrinæ Medicæ aſſertores de viribus remediorum judicent, atque etiam iis non ſecus ac aliis cauſſis & corporibus naturalibus vim movendi & agendi in corpus noſtrum denegant, multo minus, quod ex rationibus manifeſtis & mechanicis eorum vires explicare poſſe affirmare audent, quoniam in corpore mortuo neque purgantia, neque emetica interius infuſa operantur, neque cantharides exterius applicatæ veſicas excitant, aut cauſticam vim quandam exſerunt; contra vero a ſolo purgante, vel emetico cum nauſea aſpecto vel purgante ſoluto in venam infuſo emeſin & purgationem fieri; quare dicunt, medicamentorum operationem requirere corpus non mortuum, ſed vivum; per hoc vero intelligunt principio rationali movente inſtructum, cui operatio & virtus remediorum ſit adſcribenda. Porro etiam id urgetur dari medicamenta ſpecifica, v. g. contra dolorem dentium, epilepſiam, maniam, &c. ubi nulla poteſt allegari phyſica & mechanica cauſſa. Porro etiam id in contrarium movent, quoſdam certa remedia, ut v. g. fœminas plane ferre non poſſe, ut ſunt ſuaveolentia, alias vero inde recreari & delectari. Ita etiam nonnulli camphorata, abſinthiaca, vel etiam certa aromata, naturæ alias valde blanda & amica, neque per odorem aut ſaporem, multominus pro interno uſu pati poſſe, adeo, ut potius ſæpe exinde graviſſima ſibi accerſant ſymptomata. Porro etiam id in conſiderationem debere venire contra mechanicum operandi remediorum methodum urgent, a medicamentis iiſdem datis, duobus vel tribus eodem morbo laborantibus, diverſum tamen ſequi effectum, & operationem; id, quod fieri non poſſet, ſi ratio operationis, & cauſſa virium in ipſo medicamento reſideret, qua de cauſſa argumentantur, naturam peculiarem cujuſvis hominis, ſeu principium internum agens non iiſdem, ſed plane diverſis ſæpe proprietatibus inſtructum, eſſe cauſſam tam diverſæ & ſæpe contrariæ operationis in remediis, adeo ut ipſa natura potius ſit vera directrix & moderatrix virium medicinalium.

§. XIX.

Eadem venenorum operatio.

De venenorum, quæ brevi temporis intervallo & in exili mole hominem interficiunt, modo agendi & operandi in corpus humanum eadem fere ſententia & aſſertio eſt. Cum vero hæc ipſa duplicis ſint generis, utpote quædam narcoſi & ſtupefactione ſenſum & motum vim vitæ inferunt; quædam vero partes ſolidas arrodunt ſua ſubtili acrimonia; dicunt ipſa narcotica non agendi interno principio eſſe inſtructa, ſed ipſam naturam ſingulari & ſpecifica ratione metuentem ab iis noxam ſeſe retrahere, & a motibus ac ſenſibus deſiſtere; a venenis vero cauſticis, cum illa ipſa deſtructionem ſolidorum machinentur, eam abripi in motus valde intenſos, celerrimos, & citatiſſimos, quo ſatis tempeſtive & cito ejiciat illud ipſum, quod minatur deſtructionem corporis, & inde fieri dolores, ſpaſmos, convulſiones, vomitus, alvi dejectiones, commotiones quoque febriles; ſi vero nimia ſit noxa, adeo ut natura ſe eam expugnare poſſe non præſumat, retrahere omnem ſuam vim ſimul & ſemel, & victam quaſi naturam a motu deſiſtere, inde ut homo pereat.

Venena duplicis ſunt generis.

§. XX.

Therapeia Theoria ſuperſtructa.

Quod attinet ad Therapeiam Clariſſimi Auctoris, hæc utique ejus theoriæ penitus ſuperſtructa eſt, & primo quoad præſervationem a morbis, inter alia remedia venæ ſectionem mirifice commendat tanquam præſervatorium, & acutarum, & chronicarum paſſionum, & eam maxime in pede celebrandam, & quidem propter hanc rationem, quia nempe ſanguinis & humorum abundantia materialis fere omnium morborum cauſſa eſt. Secundo, quia natura provida vitæ conſervatrix præter naturam abundantem ſanguinem in nobiliori ſexu per venas ſedis, in ſequiori vero per venas colli uterini ſua ſponte & ſalutariter evacuare intendit, venam in pede ſecandam ſuadet, ſi negotium hoc excretionis non rite ſuccedat, atque etiam ut impetus ſanguinis ad partes inferiores, uterum nempe, & inteſtinum rectum promoveatur. Cum ſi in manu aut brachio vena aperiatur, quam facile fieri poſſit, ut motus & impetus ſanguinis ad ſuperiora non ſine noxa convertatur. Præterea ad removendas & arcendas varii generis afflictiones, præſertim diuturnas, ſufficientem corporis motum, laborem & exercitationem una cum ſufficiente, ſed congruo potu ſuadet, quo ſanguinis motus & circuitus, aucto muſculoſarum partium tonico motu, per poroſam partium ſubſtantiam augeatur & intendatur, & hoc ipſo non modo ſpiſſiudo multorum morborum mater præcaveatur, ſed & nimium humorum & ſanguinis in ſerum ſalſum diſſolvatur, & auctiori tranſpiratione facta, e corpore expellatur, & ut eo id facilius ſuccedar, abſtinentiam a nimia voracitate, ſeu nimia copia ciborum, non delectu habito intemperatorum, ſerio inculcat. Præterea etiam ad præcavendos morbos, qui maxime tempore verno & autumnali incidere ſolent, ſanguinis miſſiones circa æquinoctialia tempora, ubi variæ commotiones ſanguinis ſolenniter fiunt, maxime facit, & fere has ipſas ſine ſelectu temperamentorum, ſive habitus corporis ſuadet.

Venæ ſectionem in pede commendat.

Venæ ſectionem circa æquinoctialia tempora nullo habito temperamentorum delectu ſuadet.

§. XXI.

Quid in cura morborum agendum Medico.

Quod concernit morborum curationes, & medendi illius methodum, totus eſt in naturam ſapientiſſimam morborum medicatricem, in motibus morboſis, qui ſemper in ſalutarem finem intenduntur, nunquam eſſe turbandam & impediendam, ſed potius vel ſpectandam tantum, vel in opere ſuo quodammodo adjuvandam. Affirmat nempe naturam corporis humani a Divino Numine energia, & potentia ſufficienti inſtructam eſſe medicandi, eamque optime ſcite, quo tempore, quo modo, quo gradu, qua proportione, qua directione ad loca, & per quænam congrua evacuatoria motus ſint

inſtituendi, & materia vitioſa evacuanda, quod maxime apparet in ſebribus, præſertim acutis, & potiſſimum exanthematicis, in inflammatoriis etiam, in quibus ſæpiſſime citra ullum Medici auxilium, ipſa natura ſola optime ſanat, & certis temporibus, ſeu diebus ſic dictis criticis, ſalutariter materiam noxiam expellit, morbos finit, & ægros ſanitati reſtituit. Porro etiam obſervat, quod ſæpius plebeii, pauperes, & incolæ regionum, quæ Medicis carent, citius & melius convaleſcant ſolius naturæ beneficio, ac ii, qui multis Pharmacis, & multis Medicis utuntur. Nihilominus, cum natura nonniſi motibus contra morbos & eorum cauſſas poſſit pugnare, minime vero in ejus poteſtate ſitum ſit, materiam peregrinæ indolis vel qualitatis alterare, corrigere, & materiam craſſam, ſpiſſam, fluxilem reddere; hinc Medicus hoc in negotio ſubvenire debet medicamentis alterantibus & diluentibus, quæ nempe materiam fluxilem, mobilem, & ad excernendum idoneam reddunt, quo fine maxime in febribus tam acutis & continuis, quam etiam intermittentibus humectantia, diluentia, & ſufficientem potum deſiderat; neque minus pulveribus terreis, vel ſalinis, v. g. ad materiam viſcidam & mucidam incidendam, ſale abſterſivo, ut tartaro vitriolato, aut arcano duplicato, aut ad bilioſam orgaſticam calidam temperandam nitro purificato, aut ad acidum temperandum pulveribus abſorbentibus terreis feliciſſime utitur: Præterea non niſi temperatum calorem lecti aut hypocauſti in omnibus acutis affectibus & inflammationibus plurimum laudat.

Medicamenta alterantia commendantur.

Et diluentia.

§. XXII.

Quid Medico agendum, dum natura ad motus producendos languida eſt, & quibus remediis obveniendum.

Cum vero interdum natura in quibuſdam corporibus valde ad motus efficiendos & excitandos languida ſit, quare Medicum hos ipſos & excitare, & promovere tali in caſu oportet, in quem finem maxime in uſu habet, & commendat eſſentiam ex radicibus alexi-pharmacis cum ſpiritu vini extractam, & maxime omnium eſſentiam pimpinellæ & ſcordii, qua, ſæpius refracta tantum doſi utitur, maxime eo tempore, quo natura per ſuperficiem corporis molitur evacuationem. Cum vero etiam nonnunquam natura motus nimis æſtuoſos & impetuoſos inſtituat, refrænandos eſſe a Medico adſtruit, quod commodiſſime fieri autumat tam per medicamenta nitroſa, quam per pulveres terreos cum ſucco citri, aut acido mixtos. Hac methodo ceu univerſali utitur in omnibus febrilibus commotionibus, ſeu acutis, ſeu intermittentibus, etiam exanthematicis & inflammatoriis, & ipſi naturæ reliquum negotium committit. Maxime vero omnium diſſuadet primo venæ ſectiones in febribus etiam inflammatoriis, vel rariſſime eas concedit, hanc maxime ob rationem, quia natura in febribus, præſertim acutis, nimiam quantitatem ſanguinis per ejus reſolutionem in ſerum imminuere ſtudet, non vero per evacuationem ſinceri ſanguinis; hinc Medicum non debere contrariari providæ naturæ intentioni. In intermittentium curatione rejicit fere omnia emetica & tonica adſtringentia, præſertim chinæ corticem, quoniam pluribus exemplis, & obſervationibus compertum eſt, non modo recidivas pejoreſque febres inde enatas, ſed & graves inde afflictiones obortas, contracturas, tumores œdematoſos & hydropicos, febres lentas, pathemata hypochondriaca, hyſterica, & varii generis ſpaſmodica; paroxyſmos itaque febriles nullo modo eſſe impediendos, quoniam ad materiam mucidæ & peregrinæ indolis vitalibus viſceribus inſidentem incidendam, removendam & expellendam tendunt; neque tamen inficiatur, corticem chinæ, vel martiale etiam remedium, ſi omnis materia febrilis penitus exhauſta fuerit, & natura tantum ex conſuetudine repetat febriles motus, non ſine fructu dari poſſe. Præterea damnat etiam ſudoriferorum & diaphoreticorum uſum tempore intermedio vel aliquot horas ante paroxyſmum; ſed ea laudat ſub declinatione, ubi ipſa natura ſudorem molitur, vacuo vero tempore nullatenus.

Quomodo nimii motus refrænandi ſint a Medico.

In febribus inflammatoriis diſſuadet venæ-ſectionem.

Emetica tonica adſtringentia, chinam china in intermittentibus rejicit. Pathemata a cortice chinæ orta recenſentur.

Damnat diaphoretica & ſudorifera ante paroxyſmum, quæ ſub declinatione danda ſunt.

§. XXIII.

Præterea uſum corticis chaccarillæ longe anteponendum eſſe cortici chinæ, ad effectum tonicum ſeu roborantem præſtandum, tam in cura intermittentium, quam etiam in diarrhœa ac dyſenteria perhibet; & quoniam contumaces intermittentes, & præſertim quartanæ febres altius radicatæ ſint in quodam viſcere abdominis, præſertim hepate, reſidente ibi ſaburra acida, tenaci, viſcida; ad hanc itaque removendam pilulas Beccherianas, vel correctas balſamicas, idem extracta & eſſentias ex amaris radicibus & herbis una cum eſſentia alexipharmaca ad reſolvendam viſcidam materiam crebrius uſurpanda ſuadet.

Laudat corticem chaccarillæ ſuperſanandis intermittentibus, diarrhœis, dyſenteriis. Pilulas Beccherianas extracta, eſſentias ex amaris radicibus, item eſſent. Alexipharmacam in ſaburra acida, tenaci, viſcida ſuadet.

§. XXIV.

Præterea in febribus catarrhalibus tam benignis, quam malignis, quoniam natura occupata eſt in evacuando ſero ſalſo ſuperfluo per ruſſim fauces & nares, commendat identidem alexipharmacam eſſentiam, & medicamenta ex radicibus Helenii, ari, & gummi ammoniaco, myrrha parata: neque rejicit nitroſa, utpote, quæ lympham ſubtiliorem ſalſam incraſſando, utilitatem afferant. In febre lenta rejiciuntur omnia emetica, præter ſalia vero abſterſiva & alexipharmaca diſcutientia ad abſterſionem ſeri ſtagnantis ſalſi purgantia ex agarico, gummi ammoniaco, mercurio dulci, reſina jalappæ dilaudantur; quæ methodus medendi in hecticis febribus etiam paſſim commendatur. Tandem ut recidivæ in omni febrium genere evitentur, vel etiam alii affectus periculoſi arceantur, ad tranſpirationem promovendam, & diſcutiendas materiæ peccantis reliquias auctor & ſuaſor eſt, ut ſibi caveant convaleſcentes ab aere liberiori & frigidiori, & uſum eſſentiæ alexipharmacæ mane adhuc per aliquot ſeptimanas continuent.

In febribus catarrhalibus alexipharmaca, eſſentias, gummi ammon. myrrham, helenium, arum commendat.

Qua methodo recidivæ evitentur, proponit.

§. XXV.

Quod concernit curam paſſionum chronicarum, hanc ipſam unice dirigendam eſſe jubet ad abundantiam & ſpiſſitudinem ſanguinis, (quam omnium chronicarum paſſionum materialem eſſe dicit cauſſam, & quæ maxime in viſceribus reſidet, atque vena Portæ) removendam; cumque provida natura ſalutari fine, & conſilio hanc ipſam tollere nititur, motibus tonicis intenſioribus redditis ſive ſpaſticis, quorum beneficio copioſus & ſpiſſus ſanguis ad ejus evacuationem ingenti cum vigore motus vel ad

Plethoram accuſat chronicarum paſſionum paſſionum cauſſam materialem.

Quomodo natura nitatur hanc tollere plethoram demonſtratur.

caput

caput ad concitandam narium hæmorrhagiam, vel ad pectus, ut tuſſi ibi evacuetur, vel ad ventriculum aut inteſtina, ut per vomitum aut ſedis venas ejus fiat excretio, vel ad renes, ut mictu ejiciatur; poriſſimum vero in ſexu ſequiori ad uterum, ut ſingulis menſibus expurgetur, in viris ad vaſa inteſtini recti hæmorrhoidalia, ut ſalutariter ibi exoneretur, mittitur & urgetur. At vero cum motus iſti & molimina, quæ ad excretionem tendunt, plerumque ſint incompleta, & minus ſufficientia, ut ſanguis in iis locis exitum non inveniat, ſed ſtagnet & ſubſiſtat, exinde omnium chronicarum pſſionum deducit atque derivat originem; quapropter ad hos motus minus completos in genere, præſertim illos erroneos, qui fiunt ad pectus, ventriculum, & renes avertendos artificiales evacuationes per inciſionem venæ, præſertim in pede, neque minus menſium & hæmorrhoidum fluxum procurandum per medicamenta congrua & ſpecifica, commendat maxime, cum dicti hi morbi chronici a neglecta, vel antea conſueta ſanguinis miſſione omiſſa, item a ſuppreſſis, vel non amplius aut inordinate fluentibus menſibus aut hæmorrhoidibus ſuam petant originem, adeoque has evacuationes non tantum ad præſervandos hoſce morbos, ſed & ad paroxiſmos avertendos, imo in ipſa cura neceſſarias exiſtimat.

Conatus naturæ plerumque incompleti ſunt.

Hanc ob cauſam venæ ſectionem in pede factam magni facit.

§. XXVI.

Omnes morbos capitis a congeſtionibus ſanguinis & ſeri deducit.

Quia vero præcipue morbi capitis chronici, v. g. ἡμικρανία, κεφαλαλγία, ſanguinea & feroſa ἀποπληξία, ὀφθαλμία, ὀδονταλγία, δυσηκοΐα, ſeu auditus gravitas cum aurium tinnitu; vertigo quoque, ſcotomia, ſeu viſus hebetudo, item affectus ſoporoſi, paralyſes, ἀποπληξία, deliria tam maniaca, quam melancholica, tumores quoque colli, eryſipelas capitis, defluxiones ex oculis & auribus ab ejuſmodi congeſtionibus ſanguinis & ſeri ad caput per motus ſpaſticos incompletos naſcuntur, nil aliud in cura agendum eſt, quam ut impetus humorum ad caput præter venæ ſectionem in pede, aut hirudinum applicationes, aut ſcarificationes in nucha & dorſo, pediluvia, fonticulos, veſicatoria, frictiones, clyſteres acres deriventur & refrænentur ad derivandum nempe humorum impetum, tonus partium capitis debilitatus roboretur, & hac ratione diſcuſſio ſanguinis & humorum ſtagnantium promoveatur, cui fini obtinendo exterius laudat ſpiritum vini camphoratum, ſeu idoneum præſidium; interius vero præter tincturam alexipharmacam, mixturam tonicam ex ſpiritu cornu cervi rect. & tincturam antimonii acris, vel tartari mixtam magni æſtimat.

Ideo recommẽdat venæ ſectionem in pede, hirudines, ſcarificationes in nucha & dorſo & clyſteres acres, una cum veſicatoriis ad derivandos hoſce humores.

Mixtura tonica Stahlii deſcribitur.

§. XXVII.

Morbi pectoris recenſentur, & eorum methodus medendi.

Si quando ſanguis motibus incompletis ſpaſticis, præſertim in juvenili ætate, fertur ad pectus, & non ibi excernitur, atque exinde tuſſes oppletivæ, humidæ, aſthmaticæ, pleuritides ſpuriæ, ὑδροπνοία, cordis palpitationes, vomicæ, tubercula pulmonum, ἄσθματα convulſiva, ſuffocatoria, pulmonum quoque exulcerationes, hecticæque febres fiunt, eadem utitur methodo curandi, ut dictum eſt in morbis capitis, & præter derivantia ibi memorata antiſpaſmodica & digeſtiva, humores ſpiſſos colliquantia, ſalia nempe media cum nitroſis & abſorbentibus remixta; item eſſentias alexipharmacas, diaphoreticas, præſertim eſſentiam pimpinellæ, ſcordii, enulæ uſurpandas ſuadet. Decocta vero vulgaria ex vulnerariis, item omnia dulcia, expectorantia & acida damnat, utpote quæ majorem affluxum ſanguinis & humorum ad pectus concitant. Ad diſcuſſionem vero & expectorationem materiæ viſcidæ magni facit extractum tabaci, ipſumque etiam nitrum in refracta doſi uſurpatum; in phthiſi quoque ipſa, febribus hecticis & lentis venæ ſectionem in pede ſuadet.

Dulcia expectorantia acida damnat in morbis pectoris.

Extractum tabaci laudatur, & nitrum.

In phthiſi & hectica venæ ſectionẽ in pede ſuadet.

§. XXVIII.

Morbi abdominis exponuntur & eorum cura.

Si natura ſubſiſtentem ſanguinem ſpiſſum & copioſum, præſertim in ramis venæ portæ, per ventriculum & inteſtinum rectum nititur ejicere, idque non præſtat, inde naſcuntur cardiogmi, cardialgiæ, dolores conſtrictorii & inflanvi ventriculi, & inteſtinorum cum ſumma anxietate & ſpirandi anguſtia, ructus, inclinationes ad vomitum, inappetentia, alvi adſtrictiones, inflationes dolorificæ ventris, præſertim hypochondriorum, cœcæ hæmorrhoides dolentes, quæ omnia ſymptomata in fœminis mali hyſterici, in viris ſub mali hypochondriaci ſchemate veniunt, & interdum etiam ipſum pectus & caput in conſenſum trahunt ac abripiunt, tunc eadem methodus curandi locum habet, ut per ſanguinis miſſiones, excretiones ſanguinis per hæmorrhoides & menſes promoveantur, quod tamen artis eſt, & antiſpaſmodica ſalina digeſtiva, maxime omnium vero pilulæ Beccherianæ a Stahlio correctæ, propinentur; ad motus nempe iſtos ſpaſticos compeſcendos, præterea medicamenta ex milleſolio, ejuſque ſummitatibus magni æſtimat.

Milleſolium magni æſtimat.

§. XXIX.

In morbis chronicis Stahlii ſententia.

In morbis vero chronicis, ut ſunt cachexia, hydrops, icterus flavus & niger, & quicunque ab infarctu ſanguinis in viſceribus abdominis, atque vena portæ oriuntur: præter pilulas balſamicas Beccheri correctas, & ſalia neutra ſic dicta digeſtiva & infuſa laxantia ex radicibus amaris & aromaticis, rhabarbaro, agarico parata, nil fere aliud remedii genus commendat; in doloribus quoque arthriticis, rheumaticis, & podagricis, & aliis externis inflammatoris, & ulceroſis affectibus, qui ſecundum ejus ſententiam a nimia ſanguinis abundantia, ab hæmorrhoidum fluxu deficiente, vel ſuppreſſo, & motibus congeſtoriis ſanguinis ad partes externas erroneis proveniunt, præter venæ ſectionem in pede cum cucurbitularum appoſitione ſeu ſcarificatione, eſſentiam alexipharmacam, & pulveres nitroſos abſorbentes & digeſtivos, nihil aliud in cura admittit. Omnes hæmorrhagiarum nimiarum ſpecies venæ ſectione in brachio, ſi nimius menſium vel hæmorrhoidum fluxus eſt, in pede, ſi hæmorrhagia narium, hæmoptyſis, aut vomitio, vel mictio cruenta urgent, tractat: item pulveribus nitroſis, cinnabarinis, quibuſcum corallia cum ſucco citri, ſpecies de hyacintho in uſum trahit, ſique nimius impetus refrænandus eſt, aliquot grana maſſæ pilularum de cynogloſſa admittit. Hac methodo jam præfata curandi, & vix alia utitur in omnium morborum generibus, & in

Omnes hæmorrhagiarũ ſpecies venæ ſectione in brachio aut in pede tractat.

Pilulæ de cynogloſſa laudantur.

eo

eo curæ ſuæ potiſſimum ponit cardinem. *Primo.* Ut ſanguinis abundantia tollatur; *Secundo.* Ut ſanguis & humores ad alia loca incongrua motibus erroneis & incompletis miſſi, revellantur & deriventur. *Tertio.* Ut humores evacuantibus, diluentibus & humectantibus fluxiles & mobiles reddantur. *Quarto.* Ut excretiones per cutim, per diapnoica, diaphoretica; alvinæ per clyſteres, vel pilulas balſamicas promoveantur, & humores viſcidi hinc inde ſtagnantes per ſalia media attenuentur & incidantur. *Quinto.* Per medicamenta tonica & roborantia diſcuſſio humorum ſtagnantium procuretur. *Sexto.* Ut humorum vel ſanguinis nimiæ commotiones & motus ſpaſtici, per nitroſa, cinnabarina, vel per maſſam pilulstum de cynogloſſa, vel etiam per ſpecifica antepileptica ex animantium regno præſertim deſumta, compeſcantur & ſopiantur.

§. XXX.

Chronici mor i a ſuppreſſis hæmorrhoidibus in viris provenient

Mulierum affectus a menſium ſuppreſſione provenientes, curantur venæ ſectione in pede facta, & pilulis Beccherianis.

Præterea, quia affectus chronici plerique ex hæmorrhoidum ſuppreſſione in viris naſcuntur, applicationem hirudinum ad venas ani, ſeu univerſale remedium plurimum laudat atque commendat, & quia mulierum affectus a menſium ſuppreſſione vel irregulari fluxu, item affectus puerperarum a turbatione lochialis fluxus potiſſimum proveniunt; quare præter venæ ſectionem pilulas Beccheri correctas omne curationis punctum dictis in affectibus ferre confidenter aſſerit.

§. XXXI.

Mercurius dulcis magni fit ad incidendos, & reſolvendos humores craſſos in obſtructionibus, ſcirrho hepatis, lienis, & in infantibus.

Cæterum mercurium dulcem, ſeu ſecurum, & efficax remedium, incidens & reſolvens humores craſſos in obſtructione, infarctu & ſcirrho viſcerum, hepatis, lienis, neque minus in infantibus aliquot annorum, ceu elegans catharticum in pleriſque eorum affectibus ante & etiam poſt variolarum morbum uſurpandum maxime æſtimat. In fluore quoque albo maligno, in lue venerea curanda ejus uſum non ſatis poteſt commendare.

§. XXXII.

In fluore albo maligno, lue venerea illum quoque adhibet.

Ex toto damnat emetica, & purgantia.

Item opiata vilipendit.

Præterea ex toto fere damnat & rejicit ad uſum Medico-practicum emetica & purgantia fortiora, utut, in tuſſi humida ad derivandum humorum impetum ad inferiora pilulis ex extracto panchimagogo Crollii, mercurio dulci, trochiſcis alhandal, paratis, utendum eſſe cenſeat. Damnat quoque in totum opiata, quamvis pilulis de cynogloſſa frequentiſſime utatur, eam ob rationem, quia mitigant motus, & ſpaſmos ſiſtunt & paroxyſmos; poſtea vero recidivas, vel ſymptomata acerbiora efficiant.

Adſtringentia & cort. chinæ & martialia ſuſpecta habet.

Omnia quoque adſtringentia, & inter ea quoque corticem chinæ, & martialia ſuſpecta habet, illum in curandis intermittentibus febribus, hæc vero in affectu hypochondriaco, cachexia, menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, quia nempe obſervatum fuit ab eorum uſu cachexiam, tumores pedum œdematoſos & hydropicos ſuboriri.

Salium volatilium uſum in affectibus chronicis diſſuadet.

Salia quoque volatilia, & præſertim eorum largiorem uſum in affectibus chronicis valde diſſuadet, quia nempe viſcera conſtringunt, ſanguinis motum concitant, & ad tumorum generationem occaſionem præbent, & quia acidum præternaturale in affectu hypochondriaco, vel etiam hyſterico, febribus quoque intermittentibus, præſertim quartana ſtabulans in primis viis non admittit; quare in hiſce morbis ſuſpecta quoque facit abſorbentia & martialia in pulvere, quia frequentius uſurpata humores ſpiſſos ac tenaces reddunt, & turbas in primis viis procreant.

Abſorbentia & martial. a ſuſpecta habet.

Rejicit caſtoreum.

Neque amicus eſt medicamentis ex Caſtoreo paratis, quæ alias ad ſpaſmos tollendos in fœminis hyſtericis frequentiſſime uſurpantur, quia nempe caput obnubilant, præcordiorum anguſtias augent, & nauſeoſa in ventriculo concitant pathemata.

Rejicit aquas medicatas.

Neque amicus eſt fontium ſalubrium, acidularum nempe & thermarum, quarum uſum nullibi fere commendat, atque in malo hypochondriaco non veretur affirmare, quod remedium ſit gravius ipſo morbo.

Damnat curam lactis in phthiſi.

In hæmorrhoidibus quoque & menſium ſuppreſſione uſum acidularum excipere pedum tumores œdematoſos, & denique hydropem, & phthiſin pronunciat. Curam lactis in phthiſicis vilipendit, & nihil aliud eam eſſe, quam ſi Medicus totum curæ negotium naturæ commendet, affirmat.

Camphoræ uſum externum ſolummodo commendat ut diſcutientem, & reſolventem.

Camphoræ uſum interdum nullibi fere in ullo morbo admittit; externe vero eam in ſpiritu vini ſolutam, adjecto croco, ceu univerſale remedium diſcutiens & reſolvens in inflammationibus, doloribus, tumoribus non ſatis magnifice dilaudare poteſt. Denique cum ſpecificis ſanguinis excretionem ſiſtentibus & antiſpaſmodicis, ut dente hippopotami, priapo cervi, lumbricis terreſtribus, lapide manati, ungula alcis, etiam ſummitatibus millefolii cautiſſime utendum inculcat, ne natura inpoſterum plane abhorreat ab excretionibus.

§. XXXIII.

Nunc enarratis Stahlii principiis auctor ſuam exponit ſententiam.

Poſtquam itaque celeberrimi Stahlii doctrinam medicam, ejuſque præcipua placita & capita tam in theoria, quam praxi breviter quidem, non tamen adeo perſunctorie adduxi: laboris utique erit, & operæ pretium, ut etiam fundamenta & principia, quibus Ego in theoria & praxi mea rationali uti ſoleo, & ſolitus ſum, exponam, & ſimul candide cum omnium pace, & ſine omni affectu, qui in veritatis inquiſitione ut pernicioſiſſimus fugiendus eſt, dubia & difficultates ſubjungam, quæ me movent, & moverunt, quominus penitus ejus dogmata, præſertim in theoretica, parte medicinæ rationalis amplecti potuerim.

Non amplectitur Stahlii ſententiam.

§. XXXIV.

Stahlium laudat auctor, quod multa magni momenti adduxerit. In Therapeia.

Ego vero non diffiteor, ſed aperte teſtor, in ejus doctrina plura eſſe maximi æſtimanda, & in uſum commendanda. Primum enim quod attinet ad ejus Theoriam, ipſe vitæ & ſanitatis rationem non tantum in ſanguinis circulo, ſed etiam in congruis humorum ſecretionibus & excretionibus rectiſſime conſtituit, quod neglectum maxime videmus a Medicis ſuperioris ſæculi.

Motus tonicus.

Deinde præter pulſum & motum cordis & arteriarum, qui in ſyſtole & diaſtole eorum conſiſtit, agnoſcit adhuc alium ejuſdem naturæ, ſed ſubtiliorem, in ſolidis maxime partibus, fibris muſculoſis, & nerveis relaxatorium & conſtrictorium, qui ipſi vocatur motus tonicus, quem Veteres tonum vocarunt, de qua materia nobilem diſſertationem ante triginta & aliquot annos conſcripſit, & oſtendit, iſtum motum

Diſſ. de motus tonico Stahlii laudatur.

motum tonicum, ſecundum naturam conſtitutum, multum velificari functionibus ſecundum naturam & ordinem celebrandis, illum vero varie in morbis immutati, vel nimium intendi & exacerbari, unde motus ſpaſmodicus fiat; vel nimium relaxari, unde atonia exſurgat, & ab hac varietate motus tonici in partibus ſolidis fieri in morbis multas congeſtiones ſanguinis & humorum exitiales, ſæpe etiam in bonum finem, ut removeatur illud & evacuetur, quod noxium eſt.

Diff. de vena portæ Stahlii laudatur.

Deinde eſt fere primus inter alios, qui difficiliorem per venam ſic dictam portæ, & per illa viſcera, ex qua vena portæ recipit ſanguinem, & adducit ad hepar, ſanguinis circuitum, ceu cauſſam multarum chronicarum paſſionum habet & agnoſcit; eo maxime, quod hæc vena pulſu adeoque ſufficienti ſanguinis per compagem mere vaſculoſam hepatis impulſu careat, inde regurgitationes & ſtagnationes in viſceribus & vaſis hæmorrhoidalibus fiunt, fœcundæ morborum & pathematum ſpaſmodicorum matres. Tandem nemo fere fuit ex recentioribus, qui veterum ſententiam de noxa plethoræ, de hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo, quantas moleſtias & incommoda procreet, ſe penitus extinctam & neglectam in lucem & uſum revocavit, præter Illuſtrem Stahlium.

Nemo fuit, qui morbos a plethora, & hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo tam a[...] [...]duxit, quam ipſe.

§. XXXV.

Quid boni in praxi exſtiterit, oſtenditur.

Quod ad ipſius praxin & medendi methodum pertinet, *primo* laudandus utique in eo eſt, quod therapiam valde tutam, & qua non facile quiſpiam ægrotantibus nocere poſſit, in ſcriptis ſuis adornet atque commendet; quæ potiſſimum in eo conſiſtit, ut omnibus validioribus valde activis remediis, & quæ magnam medentis deſiderant prudentiam, ut ſunt emetica, purgantia fortiora, opiata, valde calida & ſpirituoſa, volatilia, adſtringentia quoque hoſtis ſit & ab iis quam maxime abhorreat.

Secundo. Quod negotium curandi in acutis & periculo plenis febribus, inflammationibus, potiſſimum naturæ committat, neque facile eam variis artificiis turbare geſtiat.

Tertio. Quod non multitudine & varietate remediorum ægrotos oneret, ſed pauca, tuta & ſelecta in uſu habeat, ut ſunt maxime ſalia media, digeſtiva, pilulæ balſamicæ leniter aloeticæ, nitroſa, quorum virtutem præ omnibus recte extollit.

Quarto. Quod pediluvia & clyſteres magni æſtimet & faciat.

Quinto. Denique quod venæ ſectioni valde patrocinetur, eamque ad morbos maxime arcendos, ceu ſummum præſidium, præſertim ſi in pede temporibus æquinoctialibus celebretur, habeat.

§. XXXVI.

Multa adhuc deſideranda in theoria, praxique Stahliana ſunt.

Hæc omnia, quamvis ſint egregia, & non ſine ejus laude memoranda, attamen plura adhuc mea quidem ſententia, judicio & experientia occurrunt, quæ in ejus theoria & praxi poſſunt deſiderari, & monitu neceſſaria ſunt, ſi artem noſtram magis rationalem & demonſtrativam conficere, ſi etiam plus in perſanandis gravibus malis proficere, & præſtare velimus.

§. XXXVII.

Prima difficultas.

Prima vero imo princeps difficultas doctrinæ ſuæ Medicæ, quæ non modo in ipſa Theoria ſubſiſtit, ſed & ad praxin transfertur, eſt illud, quod omnem motum, omnem generationem, omnem operationem & actionem tantummodo a cauſa, ſeu ente immateriali in corpore noſtro derivet, & rebus corporeis, ſive ſint elementa, ſeu alimenta, venena, aut medicamenta propriam & ex ſua natura vim agendi, & vitales functiones vel naturales efficiendi, abolendi, immutandi deneget, ſed non tantum materiam in genere corporum pure habeat paſſivam, ſed etiam corpus noſtrum mecanice quidem & artificioſe conſtructum, tantummodo paſſivum, & tanquam organon ſeu merum inſtrumentum, in quo motus & functiones ab anima celebrentur, habeat. Fundamentum hujus doctrinæ petit ab hiſce principiis, quod materia in ſe conſiderata pure ſit paſſiva, omnis actionis, motus & operationis expers, quod motus ſit res plane immaterialis, adeoque ab ente immateriali in ſe, ceu primum movente, proficiſci debeat. Equidem veteres Philoſophorum hæc dogmata amplexi ſunt; verum enim vero, nemo facile ex recentioribus, qui experimentali chymico-mechanica philoſophia inſtructus, naturam, indolem, cauſſam & effectum motuum clariſſime perſpectas habet, in hanc ſententiam quoad ipſum medicum uſum deſcendere poterit. Quapropter ut hoc argumentum paulo accuratius hoc loco evolvamus, non erit inconveniens.

Materia Stahlio corporum eſt paſſiva.

Ratio hujus ſententiæ exponitur.

Veterum dogma amplectitur Stahlius.

Nullus Philoſophus phyſica chymico-mechanica philoſophia inſtructus, in hanc ſententiam deſcendet.

§. XXXVIII.

Hæc ſententia facile Atheiſmum generare poteſt.

Profecto hæc doctrina, quod materia in rerum natura ſit mere paſſiva, atque ejus actio, ſeu motus ab ente immateriali proveniat, multos peperit errores, & diverſas ſententias produxit. Ariſtoteles cauſſam motuum in corporibus deduxit a quodam principio activo, quod entechiam, vel etiam formam ſubſtantialem appellavit. Plato, & ejus ſectatores crediderunt, unum eſſe principium activum per totam rerum univerſitatem diſperſum, quod formet, actuet & animet materiam, & hoc dicit eſſe animam mundi. Ægyptii & Aſtrologiæ ſtudio dediti, ab aſtris & ſiderum influxu id ipſum derivarunt, unde etiam Aſtrologiæ, ſeu divinandi & præſagiendi ex aſtris & eorum conjunctione atque influxu ars prognata eſt. Carteſius, & ejus aſſeclæ recentioris ævi cauſſam motus univerſalem, a qua immediate & proxime materia paſſiva in actum & motum deducatur, varieque transformetur, dixerunt eſſe divinam, ſeu ab ipſo DEO immediate provenire, quo ſuppoſito exiſtentiam DEI optima ratione demonſtrari poſſe exiſtimarunt. Verum enim vero, ſi rem paullo ſubtilius perpendamus, tantum abeſt, ut DEI exiſtentia ex hac ſententia poſſit evinci, ut potius verum Atheiſmi fundamentum in hac ipſa poſitum ſit. Nam ſi corpora in ſe & ſua natura ſunt mere paſſiva, & ex ſua natura nihil efficere, nihil operari poſſunt, ſed omnem actum & operationem accipiunt a virtute DEI immediata, certe non aliud ſequitur, quam quod operationes rerum corporearum ſint operationes DEI, conſequenter inter vires creaturarum & creatoris nulla am-

Ariſtotelis ſyſtema de materia.

Platonis & ejus ſectatorum de materia ſententia.

Ægyptiorum & Aſtrologorum mens.

Carteſii de materia opinio.

Quare ad Atheiſmum generandum apta ſit hæc ſententia, exponitur.

Spinoza ab hac ſententia in atheiſmum delabitur. plius intercedit differentia. Hæc ſententia quoque SPINOZAM, qui fuit ſectæ Carteſii addictiſſimus, ad Atheiſmi doctrinam perduxit, ut mundum crediderit DEUM, & unam tantummodo admiſerit ſubſtantiam, cujus variæ operationes, & modi operandi ipſi ſunt attributa divina. *Daniel Beckerus negat operationem diabolorum in corpora.* Porro hæc Carteſii ſententia DANIELEM BECKERUM, & omnes, qui ſpirituum exiſtentiam & operationem in corpora pernegant, eo perduxit, ut negaverint, diabolum poſſe agere in corpora, eo quod DEUS ſolus motum præſtet in corporibus.

§. XXXIX.

Clariſſimus STAHLIUS ea eſt in ſententia, materiam eſſe pure paſſivam, ad motum efficiendum plane inidoneam ac ineptam; motum vero eſſe rem immaterialem, quæ ex uno corpore in aliud tranſcendat, ita ut hoc, in quo actu præſens ſit, moveatur tam diu, donec illud deſerat, & in aliud proximum transferatur. *Auctoris ſententia de motu.* Verum enim vero mea eſt ſententia, quod nullæ ſubſtantiæ conditæ fuerint pure paſſivæ, id eſt, quæ omnis actionis & operationis expertes ſint, neque motum eſſe rem ſeu ſubſtantiam materialem, vel immaterialem, ſed operationem & actionem corporum. *Quid Philoſophus ad evitandos errores noſcere debeat, oſtenditur.* Cum itaque multum interſit, ut Philoſophus rerum, quæ in univerſo exiſtunt, naturam, eſſentiam, proprietates, & earum operationes ad confuſiones evitandas probe ſciat diſcernere, placet etiam perpaucis de ſubſtantiarum, quæ in univerſo ſunt, natura & differentia noſtram mentem exponere. *Hoffmanni de motu ſententia.* DEUS infinitæ potentiæ, ſapientiæ & bonitatis in prima creatione voluit, ut ſubſtantiæ, ſeu res creatæ extra ſe exiſſent, quæ motum ex neceſſitate quoad operationes ſuas exſererent, atque pro hujus varietate varios effectus & phœnomena producerent; & hæ ſunt res corporeæ, quæ rurſus duplicis ſunt generis, aliæ ſimpliciſſimæ, homogeneæ, & dicuntur elementa, quæ ſunt inviſibilia, & principia compoſitorum, quæ in ſenſus incurrunt, extenſa, & dividi poſſunt in partes. Omnia hæc, ſeu ſimplicia, ſeu compoſita, vi & potentia quadam motrice & reſiſtente qua unum agit in alterum, inſtructa ſunt, ut mutua actione & reactione locum vel ſitum mutarent, & motum exſererent, qui omnium phœnomenorum, qualitatum, effectuum, vitæ, nutritionis, corruptionis, imo omnis mutationis in rebus corporeis cauſſa & fons eſt. *Modus, quomodo fiat motus.* Fit itaque motus non niſi actionis corporis unius in alterum, per mutuam nempe preſſionem, impulſum vel renitentiam, adeoque per contactum, ſine quo nullus motus in rebus corporeis fieri poteſt. DEUS vero infinitæ ſapientiæ voluit, ut res corporeæ ſecundum certam normam ab ipſo præſcriptam ſuas vires motrices & reſiſtentes ſibi invicem communicarent, ſeu certos effectus in motum producerent, adeo, ut non pro lubitu, ſecundum hanc a DEO inſitam normam ex neceſſitate agere debent, & hæc norma leges motuum vocari ſolet, quarum præcipuæ ſunt.

Axioma I. 1.) Quod vis major ſemper debeat minorem ſuperare, hoc eſt, ad loci mutationem requiritur, ut unius corporis preſſio, ſeu impulſus ſuperet vim reſiſtentem alterius corporis.

II. 2.) Quod corpora in æquilibrio conſtituta, id eſt, ubi æquales ſunt vires reſiſtentiæ, & vires impellentes, ſeu motrices, quieſcant; quod æquilibrium, minima etiam mole addita vel demta, dum tollitur, motus incipiat, uti videmus in corporibus æquilibratis per bilancem, ubi uncia una demta, vel addita, centenarios tollere, aut deprimere poteſt.

3.) Omnis motrix potentia vel conſiſtit in maſſa, ſeu in conjunctione, cohæſione plurimarum partium, ut fit in corporibus ſolidis, & magnum conatum nitendi, premendi & renitendi habet; vel conſiſtit in velocitate motus, ſeu exercitio virium motricium; ubi notandum, quod celeritas magis in ſubtilioribus & corporibus fluidis, quorum partes non invicem cohærent, ſed in continuo inteſtino motu ſunt, exſeratur, & quod celeritas compenſare, ſeu idem efficere, vel etiam ſuperare poſſit pondus, quod nempe inhæret maſſæ. *Axioma III.*

4.) Corpora in motu conſtituta facilius poſſunt impellere ea, quæ in motu non ſunt conſtituta, ſeu quieſcentia, unde fluidorum potentia maxima eſt in ſolida & gravia, ut videmus in igne, æthere, atque aere. *IV.*

5.) Fluida non ſecundum baſin, ſed ſecundum longitudinem premunt, & vim atque potentiam ſuam vel in ſolida vel fluida exſerunt, hinc, v. g. aqua in longo & anguſto canali conſtituta maxima vi pollet reſiſtentiam corporis ſolidi ſuperandi, & a loco ſuo dimovendi. *V.*

6.) Dum unum corpus agit in alterum, ſemper vis motrix reſiſtens & impellens eſt æqualis, & æquilibratur, ſeu ad ſtatum quietis reducitur, ut quod reliquum eſt, tantum virtutis effectum in corpus mobile exſerat, uti id clare videmus in corporibus per bilancem æquilibratis, dum illud, quod additur, tantum moveat. *VI.*

7.) Vis motrix in corporibus, prout variam figuram & ſtructuram vel magnitudinem habet, varie ſe exſerit. Sic quæ figura gaudent rotunda, & parvæ molis ſunt, longe facilius moventur, quam quæ figuram habent quadratam, aut triangularem, aut majoris ſunt ſoperficiei. Deinde corpora quædam comprimi poſſunt a vi externa, qua ceſſante ſponte ſua in priſtinum locum ſe reſtituuot, & hæc dicuntur elaſtica, ut ſunt veſica inflata aere, ſpongia, arcus, aut chorda. *VII.*

8.) In corporibus elaſticis vis reſtituens ſemper eſt æqualis virtuti comprimenti, adeo ut, quo majori vi ac gradu corpus flexile & elaſticum comprimitur, eodem etiam virtutis motricis gradu ſeſe in priſtinum locum reſtituat, & corpora juxta ſe poſita propellat. *VIII.*

9.) Qualis eſt linea, qua unum corpus in alterum incidit, & pellitur, tali etiam linea imo angulo repellitur, quod in corporibus elaſticis & percutientibus locum habet, & maximi momenti eſt in opticis. *IX.*

10.) Motus corporis acceleratur, ſi ipſi alia vis motrix ſuperadditur, ſeu novum impulſum ab alio accipit; retardatur vero, ſeu impeditur motus, quo plures reſiſtentias vincere debet. Hæ fere ſunt omnes leges motuum a ſapientiſſimo Conditore naturæ rebus corporeis impreſſæ, quæ non tantum in rebus a natura provenientibus ſponte, ſed etiam ab artificio productis conſpiciuntur & obſervantur: optimeque poſſunt applicari in ſcientia ſtatica, hydraulica, mechanica, hydroſtatica, optica. *X.*

§. XL.

§. XL.

Expoſitis hiſce legibus facile detegitur DEI exiſtentia.

Hæ motuum leges, ſecundum quas tanquam ad normam omnes naturæ effectus in rebus corporeis fiunt, & motus perficiuntur, exiſtentiam Divini Numinis luculenter demonſtrant, cum nempe, *primo*, non poſſunt aliis modis & rationibus corpora exercere motus ſuos, & operationes, quare, quod non alia, ſed ad hanc ipſam normam ſemper agant, cauſſa debet eſſe, quæ Celeberrimo Leibnizio & ejus aſſeclis dicitur principium rationis ſufficientis.

Secundo. Quia ſecundum has motuum leges omnia corpora, tam organica ad certos fines conſtructa, ut ſunt animantia & vegetabilia, vel etiam inorganica, ut metalla, lapides, ſalia: Neque minus artificio humano ad certos motus, & effectus præſtandos compoſita, utique ex varietate mirabilium effectuum, & operationum Divini Numinis Sapientia clariſſime elucet.

DEUS eſt prima cauſſa motuum. DEUS ſolus facit miracula, ideo eſt cauſſa miraculorum.

Tertio. Cum DEUS ſit Auctor & prima cauſſa legum motus, ſecundum quas regitur univerſum, nemo eas tollere, ſuſpendere, ac immutare poteſt, niſi ſolus DEUS, quodſi id facit, miracula, ſeu plane extraordinariæ in rerum corporearum natura fiunt operationes, & hæ dicuntur miraculoſæ; adeoque ſolus DEUS eſt cauſſa miraculorum.

Mechanice rem explicare, quid?

Quarto. Quicunque vult phœnomena & effectus rerum naturalium clare, & perſpicue explicare, & cauſſas eruere, is ſecundum motuum leges id ipſum debet præſtare, & hoc ipſum eſt illud mechanice explicare.

§. XLI.

Vires motrices poſſunt augeri, minui, & immutari.

Ex motuum legibus diſcimus per experientiam vires motrices corporum poſſe augeri, minui, immutari per additionem vel ſubſtractionem maſſæ cujuſdam corporeæ, ut clare videmus in corporibus æquilibratis, ubi minima moles addita vel demta æquilibrium tollere, & motum corporis vel augere, vel diminuere poſſit, & exinde rectiſſime concluditur, materiam non dari in rerum natura pure paſſivam, ſed vim motricem eſſe eſſentialem, & non ſeparabilem corporum affectionem, licet mente corpus paſſive, quatenus extenſum patitur, dividitur, motum recipit, poſſit conſiderari, & hoc ſenſu materiale dici, neutiquam vero, ut res & ſubſtantia per ſe ſubſiſtat. Certe quodcunque dividi, addi, minui, & menſurari poteſt, illud nec immateriale, nec ſpirituale eſt, adeoque nec vis motrix maſſæ inhærens, & ipſi eſſentialis talis dici poteſt.

Non datur materia paſſiva.

§. XLII.

Vis corporis non tranſcendit ex uno in aliud, ſed potius per combinationem, & contactum.

Cum corporis motus ad alterius impulſum increſcat, non exiſtimandum eſt, vim corporis ex uno corpore tranſcendere in alterum, ſed potius per combinationem & contactum corporum, vires, quæ antea erant diviſæ, jam conjunguntur, non ſecus ac unciæ duæ, in bilance junctæ, plus valent, quam uncia una reſiſtens, ita etiam id obtinet in gradibus celeritatis, qui compenſant pondus, ſeu cum pondere æquiparant.

§. XLIII.

Demonſtratur experimentis non dari materiam paſſivam, ſed activam.

Quod vero corpora non mere paſſive ſe habeant, ſed in illis mira activa reſideat potentia, compluribus luculentis experimentis demonſtrari poteſt, v. g. pulvis pyrius in ſe conſideratus videtur plane iners, & paſſivus, ſed ſi parum ignis accedit, ejus activa vis in motum reducta, tanta pollet potentia, ut duriſſimos muros frangere poſſit. Ita etiam oleum caryophillorum, & ſpiritus nitri fumans concentratus, quæ ſeorſim omnis ferme efficaciæ ſunt expertes, ſi invicem combinentur, luculenta flamma exſurgit. Venenum quoque, ut arſenicum album, vel forte purgans, aut emeticum videtur etiam paſſive ſe habere, ſed in corpore humano in motum adactum ſuam ſummam pernicialem vim, quæ inſidet, oſtendit.

§. XLIV.

Fluida etiam ſunt activa, quod demonſtratur.

Quin imo corpora præſertim fluida videntur quieſcere, & motu carere, tamen ejus partes inteſtino inviſibili motu invicem aguntur, qui in ſenſus incurrit, dum corpora ſolida ſolvere incipiunt, quod ſine motu fieri nequit; ita aqua quieſcens in vaſe ſaccharum, vel ſal impoſitum ſolvit. Aquæ forti limatura martis injecta, vehementer ebullit, adeoque motus efficaciam in ſe habet. Corpora elaſtica compreſſa propria vi ſe reſtituunt, ergo in ipſis quippiam activum eſt, quod hoc præſtat.

§. XLV.

Nunc demonſtrata activitate materiæ author ſe recipit ad aliud argumentum, id eſt ſpiritus.

Ita ſatis multis & egregiis argumentis adſtruximus corporum naturam, & motus cauſſas, quæ ipſis in corporibus hærent, non aliunde a re quadam immateriali petendas eſſe; ſequitur jam, ut etiam aliarum ſubſtantiarum, quæ non motu vel reſiſtentia ſuam operationem exſerunt, & quæ nec dividi, nec mutari, nec augeri, vel minui poſſunt, ſed immateriales, ſeu potius incorporeæ ſunt, naturam, eſſentiam, & operationes diſtinctiſſimas a corporum operationibus exponamus, & hæ ſunt ſubſtantiæ intelligentes, & libere agentes, & vocari ſolent ſpiritus.

Nam uti corpora agunt coacte, nec pro lubitu agere poſſunt, ita ſpiritus non coacte, ſed libere ad arbitrium ſuum agunt, ſed omnia ex intentione & proæreſi, quia carent corpore. Intelligentes vero ſunt ſpiritus, dum claram notionem & conceptum habent de rebus, illas invicem diſtinguere, & inter ſe quoque combinare poſſunt, id eſt rerum ideas inter ſe addere, ſubtrahere, & inde ſummam deducere; porro etiam ex notis ignota invenire; ut videmus in Scientia Arithmetica, Algebra, & Geometria. Porro omnes ſpiritus impreſſam etiam a DEO habent legem, cum nulla creatura ſit ſine lege, & norma, quæ eſt ſenſus juſti & veri, id eſt, veritatum ſunt capaces, veritatibus convincuntur, & ſecundum regulas juſti morales ſuas actiones inſtituere debent, quibus operationibus omnia corpora etiam organica, quæ animata dicuntur, ut bruta, deſtituuntur; quia ſpiritu carent, quæ mens & anima rationalis vocari ſolet.

Omnes ſpiritus impreſſam a DEO habent legem.

Differentia hominis a brutis.

§. XLVI.

Num ſpiritus in corpora agere poſſint, author ſuſpendit ſuū judicium, id tamen probatur ex Scriptura Sancta.

Quæſtio vero oritur: num ſpiritus præditi ſint potentia corpora movendi? Ad quod reponimus, nullam vim motricem, ſeu nitentem, ſeu renitentem, ſeu reſiſtentem immaterialibus ſubſtantiis ineſſe poſſe, quoniam hæ vires ad eſſentialem affectionem corporum ſpectant, & per combinationem aut contactum invicem communicantur, qualis rebus immaterialibus plane non competit; nihilominus tamen cum ſacra Scriptura teſtetur, Angelos tam bronos, quam malos agere poſſe in corpora, & ipſa etiam mens noſtra ſpiritualis indolis ad motus voluntarios pro ejus arbitrio exercendos in artubus maxime externis plurimum conſert, ipſa teſte experientia; exinde recte concluditur, mentem, ſeu ſpiritum, per ſe motus non efficere, certam tamen & limitatam a Conditore Divino poſſidere energiam, motus non omnes, ſed certos tantum ac determinatos per media rite conſtituta in actum exercitum deducendi. Qua ratione vero id fiat, utique captum noſtrum, qui etiam habet ſuos limites, ſuperat; ſed ſufficit adſtruere experientiam, qua docemur voluntatem utique noſtram eſſe efficacem cauſſam in dirigendis, vel in actum deducendis motibus. Nam inſtar univerſalis principii & axiomatis hoc ponendum eſt, quo poſito ſtatim & ſemper ponitur effectus, & quo remoto, ſtatim & ſemper quoque removetur effectus, id merito loco cauſſæ efficientis haberi debet, quod apparet noſtra voluntate.

§. XLVII.

Spiritus duplicis ſunt generis, Angelici, humani.

Angelici nullis egēt mediis ad motus producendos.

Notandum vero maxime omnium eſt, quod ſpiritus, ſeu ſubſtantiæ intelligentes, & libere agentes, duplicis ſint generis, vel plane a corpore ſunt ſeparatæ, ut ſpiritus Angelici, vel corpori organico firmius alligati: Illi nullis egent mediis, ſeu cauſſis naturalibus, ſeu phyſico-mechanicis ad intellectum, & actiones ſuas producendas, neque etiam a ſenſibus, & rerum effectibus ad earum cauſſas, ſeu ex notis ad ignota concludunt ac ratiocinantur, uti ſpiritus, ſeu mentes humano corpori organico alligatæ, ſed potius intima rerum penetrant, potentiam tamen agendi etiam in alias ſubſtantias habent a DEO limitibus adſtrictam. Homo itaque nil niſi ſpiritus, ſeu ens immateriale, intelligens eſt, corpori tamen orgaoico vivo & animato infuſum & alligatum, adeoque homo ex duplici ſubſtantia coalitus, ſpiritu nempe & corpore organico ſummo artificio ad certos, & determinatos motus edendos conſtructo; quod cum brutis quidem commune habemus, ſed longe tamen ratione ſtructuræ præſtantius & perſectius. Mens vero ſeu ſpiritus, licet in ſe ſit immutabilis, indiviſibilis, nulli mutationi a corporibus obnoxia, & vis intelligeodi ipſi eſſentialis & propria, tamen quamdiu cum corpore organico vivo animali conjuncta eſt, voluit infinitæ ſapientiæ Conditor, ut ſub certo ordine ſeu lege ſuos intelligendi actus exerceat; ſiquidem mens non ſine moderatione ac temperie motuum vitalium recte ſe habentium ſunctiones ſuas rite obire poteſt, quod gravibus rationum momentis ac argumentis, quam facillimum eſt demonſtrandi; videmus enim vires intelligendi, judicandi, ratiocinandi, ratione ætatis, temperamenti & ſtructuræ corporis mirum differre, ita, v. g. in infantibus & ſenibus decrepitis vis intelligendi & judicandi admodum imbecillis eſt, & vacillat, unde etiam tritum illud proverbium: *Senes bis pueri.* In temperamenao cholerico vis ingenii longe acutior; in melancholico vis judicandi major; in phlegmatico valde languida eſt, & ingenii & judicii vis. Videmus quoque porro multum differre vires cogitantes & intelligentes pro differentia ingeſtorum; notiſſimum enim eſt a potibus inebriantibus, a medicamentis etiam narcoticis vim intelligendi & ratiocinandi plane depravari. Patet etiam porro a morbis ſeu motibus perverſis fluidorum, & ſolidorum, ut in affectibus ſpaſmodicis ſic dictis hypochondriacis, ſebribus, deliria furibunda pariter, & melancholica, timoris, triſtitiæ, & anxietatis plena oboriri, & varios in ratiocinatione errores fieri, qui tamen per congrua medicamenta, fluidorum & ſolidorum motum in ordinem redigentia, penitus poſſunt tolli. Neque ignotum eſt, ingenii, judicii, & rationis vires pro differentia climatum, aeris, anni temporum, victus etiam mirum in modum variare, qua de re latius egi in Diſſ. de temperamento, ſeu ſanguine fundamento morum, & morborum in gentibus. Tandem quoque certiſſima conſtat experientia a læſione cerebri per externa, vulnera, contuſiones intellectum plane poſſe aboleri, vel penitus depravari.

Mens certas limitatas leges a DEO habet, quo perfectiores ſunt partes, ſeu corpus, eo melius functiones animæ ſunt, quod demonſtratur.

Quod pendet multum ab ingeſtis, & quidem.

In morbis valde immutantur hæ operationes.

Ratione climatum, aeris, anni temporum, victus differunt.

Vulnera & contuſiones depravant intellectū.

§. XLVIII.

Anima non eſt ſenſitiva, neque loco motiva, quod probatur.

Neque etiam mens, ſeu anima rationalis ſive immaterialis potentiam, & facultatem habet in homine ſenſitivam & loco-motivam; nam videmus organis ſenſoriis & motoriis, v. g. oculo, aure & muſculis artuum ſecundum naturam conſtitutis, & recte conſormatis ac conſtitutis, ſalvo per iſta ſanguinis influxu & progreſſu, eorum nervis, & membranis læſis, nihilominus motum & ſenſum ceſſare; uti videmus in gutta ſerena, in deperdito auditu, atque paralyſi, & mentem, licet efficaciſſime velit, tamen hæc organa rite conſtituta, neque in motum excitari, neque in iis percipere poſſe; obſervamus quoque ipſis animantibus brutis vim loco motivam & ſenſitivam ineſſe, quæ tamen mente carent, dum nulla indicia, nullæ proprietates, quæ ſpiritibus, & menti competuot, in iis animadvertuntur; ergo neceſſe eſt, vim illam ſenſitivam, & loco-motivam in homine, & brutis a longe alia cauſſa, quam ab immateriali, & ſpirituali ente petendam eſſe.

§. XLIX.

Vis propagandi non in ſpiritu rationali ſita eſt, quia eſt omnibus animantibus propria.

Neque etiam virtus propagandi ſui ſimile, ſeu efformandi corpora organica ſui ſimilia in ſpiritu rationali, & immateriali conſiſtit. Nam non modo hæc vis homini, ſed omnibus brutis, inſectis, imo plantis competit, & non modo in plantis, ſeminibus, ſed & tenuiſſimo ramo, imo ſoliis ineſt. In animantibus ſeminis guttula & ovulo fœmineo inſidet illa virtus orgsnizans plaſtica. Si vero velimus illam ſtatuere ſpiritualem, tot eſſent ſpiritus, quot ramuli, quot ovula, quot guttulæ ſeminis, & ſequeretur etiam, quod ſpiritus dividi poſſint,

ergo

Vis formandi eſt materialis.

ergo neceſſe eſt, ut ſit materialis ſtatuenda, neque ſubſtantia per ſe movens. Nam diu hæc virtus plaſtica in ſemine plantarum ſubſiſtere, & per plures annos quieſcere poteſt, donec tandem a calore ſolari, & humore aqueo in actum & operationem excitetur. Videmus quoque ſemina, ſi nimis vetuſta ſunt, amittere ſuam vim multiplicandi, eamque exſpirare, ut nulla amplius arte, vel cultura produci poſſit, ergo neceſſe eſt, ut ſit materialis. Neque vero negandum eſt, ex minima mole ſeminis non modo plantas, ſed & animantia produci, ſummo & ſapientiſſimo artificio, ex variis partibus certo ſitu, ordine, nexu, figura, magnitudine, motu, quiete gaudentibus in certum finem, & ſui conſervationem eſſe conſtructa. Inde colligere licet, talem efformationem non ſine intentione, & deliberatione fieri poſſe, adeoque a rationali ente proficiſci. Id tamen negamus, hanc ſapientem ſtructuram ex propria & inſita ſemini virtute intelligente, ſeu rationali proficiſci; ſed potius aſſerimus, ſecundum rationem & ordinem ſapientiſſimi Conditoris efformari corpora animata & organica, cum talem vim in primordio rerum materiali cuidam fluidiſſimæ ſubſtantiæ, de qua infra agemus, impreſſiſſet ſpecificam, ſecundum quam agunt tanquam ad legem, & normam, nulla cognitione, & intentione prædita, ſed ex mera neceſſitate, quam virtutem etiam adhuc conſervat omnipotenti ſuo verbo. Nam certe ſi vellemus ſtatuere ſpiritus quoſdam finitos propria virtute ſibi quotannis nova domicilia formare, & tot conditores ſpiritus exiſtant, quot corpora, dubium certe oritur, annon totum univerſum iſti ſpiritus creaverint, vel etiam neceſſe eſt, ut inde via ſternatur ad Polytheiſmum & Gentiliſmum, & profecto hac ratione Omnipotentiæ, Honori, & Sapientiæ infinitæ Numinis & Creatoris multum detrahitur.

Semina vetuſta amittunt ſuam vim multiplicandi.

Auctoris ſententia de generatione.

Igitur non in ſpiritu hæc formandi vis quærenda eſt. etenim facile Polytheiſm. & Gentiliſmum produceret. Sed in materia, cui hæc virtus a DEO inſita eſt.

§. L.

Vita non in ente immateriali exiſtit.

Neque etiam vita hominis, quæ motibus circulatoriis, ſecretoriis & excretoriis fluidorum, & ſolidorum contractoriis & dilatatoriis continetur, ab anima rationali eſt derivanda. Nam obſervamus, horum omnium motuum, qui vitam conſervant, & corpus a putredine defendunt, cauſam eſſe cor ejuſque motum, quo deſtructo mox ruit corpus in putredinem. Nam nec efficaciſſima hominis voluntas cordis motum ſublatum reſtituere, vel directe eum augere & minuere poteſt; ut clariſſime inde pateat vitam hominis non in ejus voluntatem eſſe poſitam, ſed eam dependere a cauſſis externis phyſico-mechanicis, quarum directionem ſolus DEUS habet, & poſſidet. Quinimo in homine mens immaterialis, per ſe utique ſubſiſtens, ſuas functiones non exercere, nec cogitare, nec intelligere, ratiocinari, aut libere velle poteſt, ſine vita, cordis motu, & circulo ſanguinis; unde videmus, illo ad tempus ſublato in ſyncope, omnem cogitationem, intellectum, & rationem perire, ſimul ac vero ille redit, rurſus etiam & ſtatim incipit homo non modo ſentire, ſed & de perceptis judicare & ratiocinari. Tandem etiam in quæſtionem venit, num affectus, ut ira, timor, appetitus venereus, fames, triſtitia ſint functiones entis liberi, ſeu rationalis, ſeu ſpiritus? Nos dicimus, cum bruta his haud careant, & affectibus iiſdem afficiantur, ut homines, qui maxime tendunt in eorum conſervationem, longe ab alio principio, ſeu cauſſa, quam ab anima rationali eos eſſe deducendos, præſertim cum animadvertamus pro temperamento animantium, imo hominum, pro varia ſtructura partium, varia diſpoſitione alimentorum, victus, partium varia diſpoſitione morbo afflictarum, plus vel minus & homines, & animalia ad gaudium, triſtitiam, iram, terrorem, venerem eſſe proclivia; hinc recte concluditur, motus & affectus non eſſe affectiones ſpiritus immaterialis, ſed ab alio principio dependere nobis cum brutis communi, quod veteres dixerunt animam ſenſitivam, de qua infra ſententiam noſtram exponere lubet.

Authoris ſententia circa animæ pathemata, ut iram, timorem, lætitiam.

§. LI.

Hæc de fœtus formatione & modo motus fiendi, quemadmodum ad medicinã nil faciunt, facile illis Medicus carere poteſt, ſaltem cognoſcat, in quonam conſiſtat vita & ſanitas, & harum cauſſas, a quibus proficiſcantur, ſciat, ut debitis remediis adverſus morbos ſe armare poſſit.

Verum enim vero cum medicinæ ſcopus plane non ſit ſcire formationem corporis vivi animantis, nec quicquam ad medicinam faciendam conferat, noſſe quomodo perceptiones, & a quo principio illæ ipſæ fiant, idque magis ad forum philoſophicum & metaphyſicum pertineat, ſed objectum artis medicæ ſit, corpus organicum jam efformatum, & vivum, & id tantummodo ad medicinam rationalem faciat, noſſe, in quonam vita corporis noſtri conſiſtat, & a quibus cauſſis vita & ſanitas dependeat, quibus congruis remediis vita diutius conſervari, corpus morbis affectum ſanitati reſtitui, & a morboſis inſultibus præſervari poſſit, & quæ ſanitati & vitæ ſint adverſa, e medio tollantur: Facile patet, ea ad medicinam rationalem plane non admittenda eſſe principia, ex quibus hæc ipſa jam dicta clare non poſſunt demonſtrari, vel etiam, quæ ad hiſtoriam morbi explicandam, & ad phœnomena in eo contenta reſolvenda plane ſunt inidonea; adeoque tam in theoria, quam praxi omni uſu ſunt deſtituta, cum quibus nulli effectus vel phœnomena connecti, nihil quod corpori utile vel noxium eſt, inveniri poteſt; & annon hujus generis ac indolis ſit principium immateriale, primum movens ac rationale, de quo nemo ullam claram notionem habere poteſt, Philoſophis maxime, & qui artem demonſtrandi ſciunt, judicandum relinquo. Quapropter cum Medici potiſſimum officium ſit, vitam & ſanitatem ſalvam tectamque ſervare, & morbos ac mortem avertere, neceſſe utique eſt, ut Medicus ſciat primo omnium, in quo eſſentia & formalis ratio ipſius vitæ ejuſque cauſſæ conſiſtat. Vita itaque a Medico ſi conſideratur, minus recte dicitur conjunctio animæ rationalis cum corpore, quæ utique ad eſſentiam hominis ſpectat, non ad formalem & proximam rationem corporis vivi, quo etiam animantia bruta gaudent, mente deſtituta, adeoque non in anima, ſed in corpore ipſo quærenda eſt vitæ ratio.

Medici officium eſt vitam ſervare, mortem avertere.

Vita non eſt conjunctio animæ cum corpore.

§. LII.

Neque formalis vitæ ratio eſt in conſervatione a putredine.

Neque etiam formalis vitæ ratio in ſola conſervatione corporis corruptibilis, & præſervatione ab ipſa quærenda eſt, licet vitam hanc ipſa ſequatur; ſiquidem & corporis mortui ſtructura a putredine immunis artificio chymico, vel etiam valde intenſo frigore diu ſervari poteſt; ſed potius vitæ ratio formalis & eſſentia quærenda eſt in motibus, qui in machina

Ratio formalis eſt eſſentia vitæ in motibus.

corporis noſtri vigent, artificioſiſſime conſtructa, ex ſolidorum elateribus & innumeris variæ magnitudinis, formæ & figuræ tubulis, adeoque recte hydraulico-elaſtica dicenda. Quamdiu itaque fluida agunt in ſolida, & ſolida in fluida, ſolidaque ſyſtaltico & diaſtaltico, ſeu contractorio & dilatatorio motu gaudent, & varii generis fluida, quæ inter præcipua eſt ſanguinis maſſa, per mere vaſculoſam corporis compagem circulari motu progrediuntur, & utilia ſecernuntur, & inutilia ejiciuntur, tam diu dicitur corpus eſſe vivum, & vita adeſſe; ſimul ac vero hic motus ſolidorum & fluidorum ceſſat, ut in ſyncope, ceſſat etiam vita, & omnes functiones ab his motibus dependentes ad tempus tamen. Quando vero ex toto deſinunt hi motus, ut non amplius revocari poſſint, mors præſto eſt, & omnes fuoctiones a motibus hiſce dependentes una cum actionibus & operationibus animæ rationalis, cognitione, intellectu, ſenſu interno & externo deſinunt. Quapropter nec vitæ, nec mortis natura in anima tanquam cauſſa præſente vel abſente aut deſerente corpus, ſed in natura & cauſſis horum motuum quæri debet, & inveniri etiam poteſt. Quicunque itaque per congrua remedia motum illum ſolidorum ſyſtolen & diaſtolen, & etiam fluidorum diu conſervare ſcit, is utique & vitam diu protrahere & mortem avertere novit. Quare opus eſſe videmus, ut Medicus diſcat, & ſciat, quænam ad motus hoſce vitales conſervandos faciant, & quænam iis extinguendis vel deſtruendis apta ſint, & inſerviant, ut hæc evitet, illa vero amplectat, & applicet.

Syncope quid?

Mors?

Quare vita non in anima.

Mortis avertendæ præſidia.

Quæ ſcitu Medico neceſſaria ad præcavendam mortem.

§. LIII.

Vita non ſolum ab humorum, ſanguinisque circulo dependet, ſed etiam a ſe- & excretionibus, quas omnes non perfunctorie excurrit Auctor hoc capite.

Verum non tantum vitæ & ſanitatis ratio, ſeu liberum & integrum exetcitium omnium functionum corporis noſtri a ſanguine & humorum circulatorio motu dependet, ſed etiam a debita & juſta motuum ſecretoriorum & excretoriorum indole, natura, atque conſtitutione, ut pote ſine ſecretionibus & excretionibus nec vita, nec ſanitas diu integra ſubſiſtere poteſt: hiſce vero a naturali ſuo ſtatu deſiſtentibus, repente motus fiunt præternaturales, ſeu morboſi, & cauſſæ, quæ morbos faciunt, progignuntur. Res itaque maximi momenti, tam in theoria, quam praxi rationali ſtabilienda eſt, ſcire, quomodo fiant hi ſecretorii & excretorii actus, & a quibus cauſſis dependeant, vel immutentur. Habent vero ſingulæ tam ſecretiones quam excretiones liquidorum peculiarem ad integritatem corporis utilitatem ac uſum. Præcipua, & quaſi prima ex ſecretionibus eſt ipſius liquoris chyloſi ſecretio quæ ex alimentis ingeſtis, & probe digeſtis in tunica villoſa inteſtinorum, quæ ex copioſis & tenuiſſimis vaſculis contexta eſt, ſeparatur & vaſis lacteis ad ductum thoracicum tendentibus ad ſanguinem transfertur, qui materiam præbet & ſanguini, & omnibus univerſi corporis liquidis. Ab eo jam cum ſanguine, motu inteſtino probe ſubacto ſeparatur in fœminis nutricibus per mammas lac, quod nil niſi chylus eſt in nutrimentum infantis; idem liquor in gravidis per tunicam amnios, & ſecundinas materiam præbet nutritionis fœtus.

Porro a chylo ſeparata, & ſecreta pinguis, & oleoſa ſubſtantia in ductibus adipoſis conſtituit pinguedinem, qua partes externæ, & internæ obductæ ſunt varium in uſum. Poſtea ſuccus temperatus roſcidus, & gelatinoſus, per minimos tubulos partium ſecretus, abit in nutrimentum, & augmentum partium ſolidarum; tenuiſſima vero & aquea ſanguinis, & humoris alibilis portio, quæ lymphæ nomine venit tam in habitu corporis, quam in internis viſceribus ſecreta, per tenuiſſimos, & laterales arteriolarum ramulos, per vaſa lymphatica fertur. Hujus liquoris ſeu lymphæ gelatinoſæ pars nutritionem efficit, a qua ſecedens pars aquea, ad nutritionem inepta, per vaſa tranſit lymphatica, dein ſanguini affunditur, illumque in fluiditate conſervat, chylum diluit, ſalia acria temperat, & vehiculum eſt vanorum excrementorum, maxime ſalino-ſulphureorum e corpore eliminandorum. Porro tenuiſſima, fluidiſſima, & mobiliſſima ſanguinis, & humoris alibilis portio, per tenuiſſimos, & anguſtiſſimos corticis, & medullæ cerebri, nec non medullæ ſpinalis, quæ nonniſi cerebrum vel cerebellum continuatum eſt, tubulos ſeparata, conſtituit liquidum ſpirituoſum, quod per nervos ac membranas fertur, ad fibris motum contractionis, ſyſtoles nempe, præſtandum, & ad oſcillatorium motum, cujus beneficio perceptiones fiunt in membranis nerveis efficiendum. Ejuſdem fere naturæ humor ſpirituoſus in tubuloſa teſtium ſubſtantia identidem a ſanguine arterioſo ſeparatur, ad propagationem ſeu generationem neceſſarius. Præterea magni adhuc uſus humores in partibus ſecernuntur, maxime per glandulas, quæ ex tortuoſo & implicato flexu varii generis vaſorum conſtant, & contextæ ſunt; ita, v. g. in glandulis lacrymalibus humor ſalſus ad detergendos, & humectandos oculos; pinguis & amarus in glandulis meatum auditorium obſidentibus; in tunica glanduloſa, quæ pituitaria dicitur, narium & ductuum, qui a cavitatibus & ſinubus oſſium capitis feruntur ad nares, lympha mucida ad humectandas has partes, & purgandum quoque ſanguinem a mucoſitatibus; in tunica mere glanduloſa faucium, pharyngis, œſophagi identidem lympha quædam mucoſa ad degluriendum utilis. Denique in glandulis ſalivalibus, parotidibus, ſublingualibus, & porro in tunica glanduloſa ventriculi, glandulis inteſtini duodeni, ilei atque in glandula quam maxima, quæ pancreatis nomine venit, & liquorem per ductum proprium fert ad duodenum, ſeparatur a ſanguinis maſſa, tenuis, valde activæ, expanſivæ, & fermenteſcibilis indolis humor, ad ſolutionem intimam alimentorum valde proficuus, qui in faucibus ſalivæ nomine venit. In glandulis & tunica glanduloſa inteſtinorum craſſorum, coli & recti, lympha ſeparatur mucoſa, id eſt, quæ facile in mucum abit, ad excrementorum motum ejectorium inſerviens; ita etiam porro in glandulis, vel etiam ligamentis glanduloſis articulorum ſeparatur humor lymphaticus, gelatinoſus motui artuum inſerviens. In tunica ductuum urinariorum, identidem glanduloſa uteri, veſicæ, urethræ & glandulis proſtratis, tam marium, quam fœminarum identidem glutinoſus humor ſecernitur ad has partes ab acrimonia urinæ defendendas. Tandem inter excretiones humorum, qui naturæ ſolidorum & fluidorum, corporis animantis valde adverſæ ſunt, principem locum tenet illa excretio, quæ fit per tubuloſam, & poroſam cutis ſubſtantiam, ex qua vel

vel per vaporem continuum, ſeu per inſenſibilem difflationem, vel per madorem ſenſibilem fertur humor aqueus ſalino ſulphureus, tenuioris tamen indolis, ſeu noxius & ſuperfluus. Humor vero craſſior, & ſalibus ſulphureis fixioris indolis refertus, identidem inutilis per renales tubulos ſecretus, ejicitur per veſicam urinariam, & urinæ nomine venit. Craſſior vero & terreſtris alimentorum, dum eorum prius portio utilis in inteſtinis ſeparata ſit, per alvum ejicitur, & hæc vocatur excretio alvina. Eſt vero adhuc alius liquor, identidem natura ſua alienus, & excrementitius, partibus nempe oleaginoſis, ſulphureis, & ſalinis alcalinis præditus, ſaporis amaricantis, bilis nomine veniens in ampliſſimo illo hepatis viſcere a ſanguine venoſo ſeparatus. Sed quoniam adhuc aliqualem utilitatem in negotio digeſtionis & chylificationis præſtat, fertur in primum inteſtinum, quod dicitur duodenum; poſtea vero cum ingeſtorum fœculentiis alvo ejicitur, ſummo ſanitatis commodo. Hiſce ſecretionum & excretionum modis perennat maxime ſanitas, ſive vita ſana perdurat.

§. LIV.

Se- & excretionis negotium medicinæ fundamentum.

Quoad negotium vero ſe- & excretionis animalis, quod univerſæ medicinæ rationalis fundamentum eſt, rectius intelligendum ſcire convenit. *Primo.* Machinam corporis noſtri animalis ex innumerabilibus ratione magnitudinis, formæ, figuræ, texturæ ac ſtructuræ, & ſitus variis canalibus, & ſtupendæ tenuitatis quoque vaſculis, quæ varii generis liquida vehunt, & circumvehunt, eaque vel in uſum ſecernunt, vel e corpore excernunt conflatam eſſe. Certe mirabile eſt, quod ſumma corporis noſtri cutis, vel minima partis portio acu pungi non poſſit illæſo vaſculo ſanguineo, vel ubi non guttula liquoris limpidi prodeat.

Arteria aorta eſt principiū, & radix omnium vaſorum, & tubulorum.

Secundo. Notabile eſt, quod arteria magna ex corde prodiens, radix, & principium ſit omnium vaſorum, & tubulorum, cujuſcunque generis ſint, ſive ſanguinem, ſeu alium liquorem vehant, dum nempe ejus extremitates, ac fines tandem deſinunt in vaſa ſecretoria, vel etiam revehentia, ut ſunt venæ, vaſa lymphatica; quod vel exinde conſtat, quia omnes humores ſecernendi advehuntur ad partes a cordis, & arteriarum motu, & revehuntur quoque ad idem principium, ut nullum fluidum in univerſo côrpore quieſcat, ſed circulatorio motu redeat ad ſuum principium, nempe cor, & arteriam magnam, exceptis iis, quæ foras ejiciuntur; quare etiam obſervamus particulas cantharidum cauſticas in veſicatorio emplaſtro exterius applicatas mediante circulatione redire ad vias urinarias, teſte ardore, & dolore, quem ibi excitant. Argentum quoque vivum exterius inunctum vim ſuam ſpargere ad laryngem, ad glandulas ſalivales in faucibus detentas. Ita etiam oleo lavendulæ ſi inunguntur pedes, urina inde violaceum acquirit odorem. Nullus itaque humor eſt in corpore, qui non circulatur, quod fieri autem non poſſet, niſi canalium invicem eſſet communicatio, connexio, quam etiam ad oculum Clariſſimus Ruyſchius artificioſis injectionibus laudabili conatu demonſtrare annilus eſt.

Omnes humores circulantur.

Frid. Ruyſchius laudatur.

Tertio. Notatu dignum eſt, quod motus ille circulatorius fluidorum, in quo vita maxime poſita eſt, unice dependeat a ſimpliciſſimo motu, nempe cordis, & tubulorum contractionis, & expanſionis, quam Græci συστολὴν, & διαστολὴν vocant. Hic motus viget omnibus in canalibus, qui liquida vehunt, & ſenſibilis admodum eſt in corde ac arteriis, ſubtilior vero in omnibus reliquis vaſis ac tubulis ſecretoriis & excretoriis. Hoc motu reguntur omnia fluida corporis, hic motus præſervat corpus a corruptione, hic motus vitam, & ſanitatem tuetur, hic motus inordinatos morbos parit, & functiones animæ lædit, hic motus deſtructus mortis cauſſa eſt. Quare ut ejus motus, nempe contractionis & dilatationis vaſorum, & canalium cauſſas, & quomodo perficiatur recte calleat Medicus, & Philoſophus maximi utique intereſt. Celeberrimus noſter Auctor STAHLIUS brevibus ſeſe expedit, & enti immaterialiter, rationaliter cum directione, & vitaliter agenti, ſeu quod idem eſt animæ rationali hujus motus cauſſam, & modum adſtruit, atque hoc eſt præcipuum ejus theoriæ, & therapiæ fundamentum; quod proinde tanto majori cura, & indagine excutiendum erit. Nos dicimus hunc motum, qui præeſt vitæ, & ſecretiones & excretiones moderatur, pure eſſe mechanicum, cujus exiſtentiæ cauſſam in principiis mere corporeis ponimus, excluſa anima, quæ tantummodo ad motus voluntarios concurrit, & dicimus motum contractionis, & expanſionis primum dependere a ſolidorum, ſeu fibrarum vi elaſtica, qua non modo omnes canales corporis animantis, ſed & omnes reliquæ partes gaudent. Per corpora vero vi elaſtica donata, intelligimus ea, quæ extra locum ſuum quietis, vi quadam, aut comprimuntur, aut diſtenduntur, & poſtea vi ſua propria in priſtinum locum, ſitum, & figuram ſe reſtituunt. Obſervamus nempe non modo partes externas, ipſam cutim, muſculos, ſed & omnia viſcera, cor, ventriculum, inteſtina, uterum maxime mirifica virtute elaſtica inſtructa eſſe, dum cutis, item uterus, illa ab hydrope, hic a fœtu in gravidis mirum in modum diſtenditur. Poſtea vero ceſſante diſtenſionis cauſſa in priſtinum locum, ſitum, & magnitudinem redeat. Prout vero ipſæ fibræ, quæ ſunt elaſticæ indolis, varie contortæ, & conſtructæ ſunt, ita quoque in partibus, quibus inſunt varie vim ſuam elaſticam exſerunt, ita cordis, cujus fibræ inſtar cochleæ, & funis invicem contortæ ſunt, & cavitates efformant, potentia motrix, ſeu contractoria eſt validiſſima, adeo, ut reſiſtentiam omnium liquidorum in corpore canaliculoſo contentorum (nam omnes canales repleti ſunt liquidis) ſuperare valeat: quemadmodum id Clariſſimus BORELLUS in libro de motu animalium; item Dominus KEILIUS Anglus in ſcriptis ſuis ex mechanicis, & geometricis principiis clariſſime demonſtrarunt. Et certe hæc ſyſtole, & diaſtole cordis primum quoque principium omnium motuum in reliquis canalibus eſt, quo ceſſante, ceſſant & reliqui motus, quare recte dicitur: *Cor primum movens, & ultimum moriens.*

Stahlii ſententia facilis.

Motus contractionis, & expanſionis a ſolidis dependet.

Vis elaſtica, quid?

Borellus, & Keilius laudantur.

Deinde obſervamus canales iſtos, qui ex tunicis vaſculoſis, carneis, & nervoſis compoſiti ſunt, & ubi fibræ annulariter, & circulariter ſunt contortæ, majorem habere vim expanſivam, & contractilem, uti videmus in ventriculo, inteſtinis, arteriis, ductibus quoque urinariis, ureteribus, veſica, urethra, ductibus

Canales ex tunicis vaſculoſis, carneis, nervoſis compoſiti, & fibris annulariter & circulariter contortis

biliariis

donati majorem vim expanſivà præ reliquis habent.

biliariis ex hepate prodeuntibus, ductibus ſalivalibus, qui omnes proprio ſuo motu ſyſtoles, & diaſtoles inſtructi ſunt. Huc pertinent etiam ipſæ glandulæ conglobatæ, per quas vaſa lymphatica tranſeunt, quæ identidem ex fibris carneis, & nerveis conſtructæ ſunt, & ſtructura ſua vividum motum lymphæ imprimunt. Obſervamus porro, ubi in canalibus fibræ annulares exiſtunt, ſeu in circulum contractæ ſunt, vel etiam valvulæ exiſtunt, contentis humidis impulſum quemdam imprimi, & motum ejus retrogradum adjuvare, uti id in venis, & vaſis lymphaticis, & canali alimentorum animadvertere licet.

Vis hæc elaſtica non ſolum in partibus ſolidis exiſtit, ſed & in fluxu liquidi nervei, & ſanguinis.

Verum enim vero non tantum mechanica illa ſtructura fibrarum elaſticarum ad motum contractionis, & dilatationis in corpore animali ad movendos humores ſufficit; ſed neceſſe eſt, ut alia adhuc cauſſa accedente inſtruatur, & vigoretur, & hæc conſiſtit meo quidem, & aliorum etiam recentiorum judicio, in influxu ſanguinis, & liquidi nervei, quo non modo cordis ſubſtantia, ſed & omnium canalium in corpore, imo muſculorum, omniumque fibrarum compages vigorantur, & animantur; utpote omnes tunicæ, quæ ex arteriis, & fibris compoſitæ ſunt, in quibus maxima vis contractilis, & expanſiva ſe exſerit, ſanguine arterioſo perfunduntur, & nervorum ramificationibus, vel etiam membranis nerveis inſtructæ ſunt.

§. LV.

Motus contractionis dependet a liquido arterioſo, & nervoſo.

Motus dilatationis dependet a ſanguine, & humoribus intra cavitates ipſorum canalium.

Statuimus itaque, motum contractionis cordis, & tubulorum, quo introrſum moventur latera fibrarum, fibræ abbreviantur, & canales anguſtiores fiunt, & liquidum contentum propellitur, dependere a liquido, tam arterioſo, quam nervoſo intra tunicas, ex quibus vaſa compoſita ſunt, contento. Motum vero dilatationis, ſeu expanſionis, qua vaſa extrorſum moventur, & ampliantur, fieri a ſanguine vel humoribus intra ipſorum cavitates contentis, & intra eas fluentibus, quibus vis elaſtica fibrarum ſuperatur, ac fibræ extrorſum vergunt; poſtea vero ſua ſponte per influxum fluidi arterioſi, & nervoſi reſtituantur. Progreſſio vero liquidorum hac ratione fit; contractio ſemper efficit diaſtolen, & diaſtole rurſus ſyſtolen, ita tamen, ut contractio ſemper ordine præcedat, ceu motus maxime activus; ita, v. g. cordis contractio efficit diaſtolen in arteriis, hæc diaſtole cauſſa eſt ſyſtoles arteriarum, qua progrediuntur fluida ad venas, & vaſa ſecretoria, ubi rurſus per ſphincteres, & valvulas elatere inſtructas, atque ab affluxu majori humorum contractionem, ſeu ſyſtolen paſſas ad cor, ceu principium regrediuntur; atque non modo in ſanguinis circulo primus motus contractorius, qui quaſi reliquorum prima cauſa eſt & origo, ſed & in aliis canalibus, qui humida vehunt, obſervatur: Ita, v. g. pharynx muſculis pluribus donata, quando contrahitur, cauſſa eſt deſcenſus ingeſtorum in ventriculum; deinde contractio valida pylori, qui ex annularibus fibris carneis copioſis compoſitus eſt, incipit motum periſtalticum in canali tenuium inteſtinorum, principium vero coli validis membranis muſculoſis, nerveis, nec non vaſis ſanguineis, & nervis copioſe inſtructum incipit motum, quo excrementa ſurſum, & per tot convolutiones, & flexuras coli ad anum uſque progrediuntur. Pelvis, quæ urinam infundit ex renibus in ureteres ab fibras muſculoſas, & membranas valde validas muſculoſas & nerveas motu quoque contractionis gaudet.

§. LVI.

Vis elaſtica a fluido arterioſo, & nervoſo dependet. Experimentum.

Quod vero vis elaſtica fibrarum, & canalium a fluido tam arterioſo, quam nervoſo intra tunicas, & interſtitia fibrarum detento petenda eſt, plurima evincunt experimenta. Nam ligato arteriæ ramo, qui ad canales, & organa motuum fertur, nervo illæſo, vis motrix omnis perit; & contra etiam ligato vel inciſo nervo ejuſdem partis ſalvo ſanguinis affluxu per arterias identidem omnis movendi potentia ceſſat, & relaxata ligatura protinus redit, quod Bellinus maxime ad oculum demonſtravit, dum in cane aperto thorace nervos diaphragmatis ligavit, ſublato mox ejus motu, qui ſtatim reſtitutus fuit vinculo relaxato. Notiſſimum quoque eſt Stenonis experimentum, quod ſi in cane aperto abdomine deſcendens aortæ truncus valido ſtringatur vinculo, protinus ſubjectæ diaphragmatis partes paralyſi laborant: ſublato vero vinculo atque adeo libero ſanguinis commeatu reddito eædem partes mox ſenſum, & motum recuperant. Rurſus etiam curioſum eſt experimentum, quando nempe ope ſiphonis in animalis poſt brevi extincti arteriam injicitur aqua tepida, tunc muſculi illius partis recipientis ramos ab arteria, mox moveri, & agitari incipiunt. Quod vero diaſtole ſyſtolen excitare poſſit, id quoque luculenter docemur hoc experimento, dum aperto thorace canis cor quieſcens, flatu immiſſo in cordis dextrum ventriculum, vel per ductum thoracicum, vel per venam cavam, protinus motus cordis ſyſtalticus reſuſcitetur, & ad aliquot momenta duret. In ſyncope quoque affectis contractio cordis plane deficit, & affluxu ſanguinis ad cor per frictiones validas, & irritationes nervoſarum partium in plantis pedum, in naribus, & labiis per ſpirituoſa, acida, vel volatilia, vel per affuſionem aquæ frigidæ, qua vis contractoria ſive elaſtica valde augetur, in vitam revocantur. Quamvis vero ut ſatis evictum, nullus motus ſine affluxu liquidi nervei, & ſanguinei in ſolidis fieri poſſit, & nervorum, cerebrique fluido præcipua vis motrix, & elaſtica, ceu maxime contractoria, ineſt ob ſummam ſubtilitatem, & penetrantiam, qua pollet: nihilominus hujus exiſtentiam Clariſſimus Stahlius, & qui eum preſſo pede ſequuntur, penitus negant, & non ita pridem Medicus, & Profeſſor Francofurtenſis ad Oderam Goelicke magna certe temeritate liquidum nerveum, ſive cerebri, & ſpiritus animales nomine Apollinis in Parnaſſo ſedentis e foro Medico penitus relegare auſus fuit, cujus tamen conatibus felide, & maſcule ſeſe oppoſuit junior quidam Medicus ex Schola mea prodiens, Practicus Francofurti ad Mœnum peculiari libello; operæ certe pretium erit per paucis, ſed tamen ſolidiſſimis argumentis cerebri officium, & liquidi nervorum ad motum maxime, & ſenſationem conferentis exiſtentiam, & generationem ſtabilire, & confirmare.

Bellinus laudatur.

Steno laudatur.

Liquidum nervorum negat Stahlius.

Probatur exiſtentia ſpirituum animalium.

Nullum animal abſque cerebro, & medulla.

Primo. Nullum animal exiſtit, quod cerebro, & ſpinali medulla, & ex iis prodeuntibus nervis careat.

Secundo. In formatione embryonis poſt cordis

dia elaborationem, natura maxime in elaboratione capitis, & medullæ ſpinalis occupata eſt.

Tertio. Structura cerebri, & medullæ ſpinalis ex minimis, & anguſtiſſimis canaliculis conflata, & fluido turgida, clariſſime utique teſtatur, liquidum per illa circulari, & continuo affluxu, & effluxu progredi; qualis motus in omni liquido contento in partibus corporis noſtri ſolidis obſervatur; quo, ſi deſtituitur, liquidum in corruptionem abire debet, vitæ noſtræ infenſiſſimam. Jam vero obſervamus, ſi portio cerebri, vel medullæ ſpinalis recenter exemta ponderetur poſt exſiccationem vix remaneat ſeptima pars ponderis prioris a fluido in aerem immiſſo.

§. LVII.

Tota *quarto* cerebri, & medullæ ſpinalis ſubſtantia ex innumerabilibus, & tenuiſſimis, tam quoad corticem, quam medullam canaliculis conflata eſt, qui nonniſi tenuiſſimam fluidam materiam admittere poteſt, quæ mediante ſanguine arterioſo immediate ex cordis ſiniſtro ventriculo, in quo ſanguis continetur valde fluidus, & ſubtilis, partim a commixtione lymphæ, & ſucci chyloſi, aerisque partibus ſubtilibus turgidi, partim etiam a tranſitu per pulmonum vaſculare corpus admixtis ſubtiliſſimis æthereis elaſticis & per reſpirationem ſubtilior redditus adducitur, non alium certe in finem, quam ut ibi tenuiſſimæ, & mobiliſſimæ ſpirituoſæ chyli, lymphæ, & ſanguinis partes ſeparentur, & per innumerabiles nervos, & eorum ramificationes ad partes ferantur.

Quare etiam deficiente, vel ceſſante ſanguinis arterioſi ad cerebrum affluxu, ut fit in ſyncope, ſive cordis impulſu ceſſante, vel quando in brutis arteriæ carotides vinculo ſtringuntur, aut per polypoſas concretiones in carotidibus corporis humani ſubſiſtentibus liber ſanguinis fluxus impeditur, mox omnis ſenſatio, omnis motus perit, vel imminuitur, documento ſatis manifeſto, ſanguinis liberiorem affluxum ad cerebrum uſum habere præſtantiſſimum. Quod vero quippiam a ſanguine in cerebro ſecernatur, quod deſcendit poſtea ad medullam oblongatam, ſeu principium nervorum, & ipſos nervos, vel ex eo manifeſtum cenſeo, dum nempe compreſſi ventriculi cerebri, vel protuberantiæ medullæ oblongatæ a ſanguine, vel ſero extravaſato apoplexiam ingenerent, & ſenſus tam internos, quam externos, motuſque voluntarios aboleant: quod etiam fit, ſi principium ſpinalis medullæ extravaſatus occupet humor. Obſervamus quoque a diffractis cervicis vertebris, hominem mox perire, vel ſi in medio ſpina dorſalis læſa, vulnerata aut diſfracta fuerit, partes infra læſionem poſitas omni ſenſu, motu, & convenienti quoque nutritione privari; & curioſum eſt experimentum anatomicum, quando videlicet ſubtiliſſimo cultro ovium cranium elevamus, & ſubjacens cerebrum apto & lato inſtrumento comprimimus, mox ſemi-apoplectica fiunt animantia; quamprimum vero a compreſſione remittimus, ut cerebrum in ſitum ſuum naturalem redeat, mox remittunt hæc ſymptomata. At vero præcipuum argumentum, quo in dubium vocare volunt, fluidi, ſeu liquidi in cerebro, vel nervis exiſtentiam novæ hypotheſeos auctores, hoc eſt, quod neque in nervis, neque in cerebri filamentis tubuli cavi in ſenſum incidant, & nervi ligati non ſupra ligaturam intumeſcant.

Reſpondetur ad dubium, quod non detur liquidum nerveum.

Sed hoc argumentum ſatis frigidum, & jejunum eſt: perquam enim notum eſt per folia, per ramos, radices plantarum, & arborum decurrere, & circulare quoque liquidum, quo creſcunt, & nutriuntur, neque tamen canales viſui eſſe obnoxios, neque ſupra ligaturam intumeſcere. Ecquis porro eſt, qui in capillis, per quos etiam transfluit liquidum, cavitatem demonſtrare poteſt? Ecquis demonſtrare audet canaliculos illos, ex quorum convolutione teſtes conſtant, non eſſe caveos? cum tamen cavitas eorum non incidat in ſenſus; & tamen per eos ſeparetur liquor ſeminalis, indolis certe ſubtiliſſimæ, & mobiliſſimæ; quod vero nervi, licet ex filamentis teretibus ſint coaliti, gaudeant ſuis cavitatibus, non modo LEEWENHOECKIUS in operibus ſuis per microſcopia ſua accuratiſſime confecta demonſtravit, verum etiam exinde colligitur, quia portio nervi majoris abſciſſa, & injecta aquæ tepidæ valde intumeſcat.

Leeuvenhoeckius laudatur.

§. LVIII.

Verum enim vero jam quæſtio incidit, cujus naturæ, & indolis ſit illud ipſum liquidum, in cerebro & nervis incluſum, & quod ſenſum, & motum vitalem, & tonicum præſtare debeat. Dicimus paucis, conſtare illud ex ſubtiliſſimo illo materiali fluido, quod ſummæ activitatis, & expanſivæ virtutis eſt, & omnibus in rerum natura ſublunaribus rebus motum, & vigorem præſtat; & illud ipſum nihil aliud eſt, quam fluidum illud catholicum æthereo-aereum, cujus potentia, & vis in motibus, & effectibus admirandis præſtandis, non modo per varia experimenta phyſico mechanica, quæ maxime beneficio Antliæ pneumaticæ inſtituuntur, ſed & chymica, v. g. per effectum pulveris pyrii, & adhuc alia ad oculum demonſtrari poteſt.

Liquidi nervoſi natura exponitur.

Cum itaque nullum corpus organicum, planta, brutum, vel etiam homo carere poſſit hoc fluido, ceu univerſali movente, recte concludimus, illud ipſum eandem quoque naturam, & virtutem, qua extra corpora organica operatur, adhuc intra corpus obtinere.

Nulla viventia imo plantæ hoc liquido carere poſſunt.

Jam vero notiſſimum eſt, quod nullum animal vivere poſſit ſine aere, æthere ſemper inſtructo, utpote, qui non modo per inſpirationem, ſed & per omnis generis alimenta, atque etiam exterius per poros corporum tranſit, & fertur ad interiora; hujus etiam in ſuccis vitalibus præſentiam clariſſime inde demonſtrare licet, dum nempe animal quodcunque aere ſubtracto in vacuo mirifice intumeſcit, æquilibrio aeris atmoſphærici, & interni ſublato; ab aere vero fortiſſime compreſſo per Antliam, cujus maxima in comprimendo eſt potentia, animal non perire, ſed potius vigorem motus acquirere; niſi vero aer internus reſiſteret externo compreſſo, neceſſe eſſet, ut omnibus partibus corporis, & canalibus vehementiſſime compreſſis circulus humorum periret, quod tamen non evenit. Deinde irrefragabilis teſtatur experientia, hominem ratione animi, & corporis longe agiliorem, vivaciorem, & ad labores alacriorem eſſe, ſi fruitur aere temperato, puro, & ſereno, qualis eſt vernalis, & ventibus flantibus ex oriente, quam ſi aer eſt turbidus, humidus, vappidus, ſub flatu ventorum

Nihil poteſt vivere abſque aere.

Auſtri, & Zephyri, & qualis maxime autumnali tempore regnat. Deinde quoque obſervamus omnia illa alimenta, & medicamenta, quæ multis particulis ſubtilioribus aereo-elaſticis referta ſunt, miram virtutem analepticam habere, vires emortuas ſtatim reſuſcitantem; exemplo erit optimum vinum, quod & interius, & exterius vires recreat; & aromata, quæ ſubtiliſſimo, & ſuaviſſimo oleo impregnata ſunt; Certe aquæ, quæ magnam vim, & efficaciam in medendo præſtant, ut ſunt minerales ſic dictæ, efficaciam ſuam maxime debent particulis aereo elaſticis, quibus conſtant, quæ vigorem, robur, & tonum ſolidis præſtando operationes tam laudabiles exſerunt. Quod vero non modo aer, ſed & æther, qui celerrimi, & rapidiſſimi motus eſt, atque in aere, ceu vehiculo continetur, ad vitales motus ſit neceſſarius, vel clare inde elucefcit, quod ſine ſolari, vel artificiali calore, qui nonniſi rapidiſſimus ætheris motus eſt, nec plantas creſcere, nec animal vivere, nec ullum ſemen fœcundum fieri poſſit; quare obſervamus pro diverſitate ſitus ſolis, qui ætherem potiſſimum movet circa diverſa anni tempora, locorum, climatum, variarumque Regionum conſtitutione, mirifice quoque corporum organicorum, & hominis, & animantium variare effectus, & operationes, & potiſſimum vires, & robur corporum.

§. LIX.

Particulæ illæ aereo-æthereæ continentur in lympha delibatiſſima, tanquam convenienti & appropriato vehiculo.

At vero liquidum illud cerebri ſeu nervorum, & membranarum potentia motrice, & tonum, & robur partibus fœnerante inſtructum, non ex meris partibus aereo-æthereo-elaſticis, & celerrimæ activitatis compoſitum eſt, ſed ſimul etiam ex humidis, ſeu lympha delibatiſſima, puriſſima, & ſubtiliſſima, in qua, & ſub qua tanquam in vehiculo, & involucro activiſſimæ indolis partes continentur; non ſecus ac videmus in ſpiritibus chymico igne productis, ſub phlegmate valde ſulphureas, vel ſalino-ſpirituales agiliſſimæ indolis, & promte evaporabiles contineri. Nam nullo modo concipi poteſt, qua ratione fluidum aereo-æthereo-elaſticum in ſanguine contentum, in cerebri canaliculoſa compage, & per tubulos ac nervos vehi, inque iis includi poſſit, cum valde penetrantis per omnes poros ſit virtutis. Nos itaque ſumus hac in ſententia, liquidi cerebri, ac nervoſi naturam ac ſubſtantiam conſimilem eſſe liquori ſeminali, qui ex lympha roſcida, temperatiſſima, & ſubtiliſſimis ſpirituoſis aereo-æthereis, & ſulphureis elaſticis particulis imbuta conſtat; inde etiam jam facile peti poterit ratio, quare a nimia effuſione ſeminis virium proſtratio nimia fiat, & omnes partes tono, & robore ſuo ſucceſſive defraudentur; cum ejus conſervatio, & parcior excretio corporis, & animi vires, & robur conſervet, & augeat; id teſtante Celso: rara (id eſt venus) corpus excitat, frequens ſolvit; ſiquidem a nimia evacuatione hujus liquoris ſpirituoſi, etiam ſanguinis, tanquam fontis, ſpirituoſitas extrahitur. Neque etiam hæc ſententia, quod fluidum nerveum, & cerebri veteribus ſub ſpirituum animalium, vel animæ ſenſitivæ nomine veniens ex partibus aereo-æthereis, & aqueis compoſitum ſit, recenter nata eſt, ſed a veteribus Philoſophis, & Medicis recepta. Pythagoras, animam ſenſitivam dicit eſſe delibatam ex æthere, qui ſolis radiis calidis ſit, & ipſa aqua; vid. Diogenes Laertius. Epicurus, animam dicit eſſe temperatum quid ex aere, igne, & aqua; per ignem vero nihil aliud intelligit, quam ætherem, qui materia ignis eſt. Inſtar omnium vero poteſt eſſe noſter Hippocrates, qui paſſim *in libris ſuis de carnibus, de diæta, de morbis ſacris perbibet*, animam conſtare ex igne, & aqua. Per ignem vero intelligit ætherem, qui omnia movet; per aquam vero illud elementum, quod omnia nutrit, & dicit, tunc animam eſſe ſapientiſſimam, ſi ex igne, & aqua commixtum habeat temperamentum; & ulterius concludit, ſi ignis nimium ſuperet aquam, fieri inſaniam; ſi aqua vero ſuperet ignem, oriri ſtupiditatem. Et porro idem graviſſimus Auctor hinc inde in monumentis ſuis perhibet, animam hominia ſemper produci uſque ad mortem, & corpora hominum multum differre; ex quibus clare intelligitur, Veteres, inque primis Hippocratem, animam, quæ ſenſum, vigorem, & motum præſtat, corpori habuiſſe materialem, & ex agiliſſimis fluidis partibus, igne nempe, aere, æthere, & aqua compoſitam, & ex iis commixtam, & ab hiſce elementis atque ingredientibus, ut ita dicam, varias pati mutationes, & producere effectus; & *libro de flatibus* clariſſime ſcribit, aerem ſenſum, & motum præſtare partibus, & ſapientiam hominis in decenti habitu corporis conſiſtere, & per diætam animam fieri, vel ſtupidiorem, vel ſapientiorem.

Liquidum nerveum eſt ſubſtantia conſimilis liquori ſeminali ſecundum Hoffm.

A nimio coitu vires labefactantur.

Hæc opinio de liquido nerveo non adeo noviter eſt detecta, ſed veteribus jam fuit cognita, ut

Pythagora in Diog. Laert. Epicuro. Hippocrati.

Hippocratis de liquido nerveo ſententia.

Veterum de anima placita, quam pro materiali habuere.

§. LX.

Fluidi vero agiliſſimi cerebri materia primordialiter in ipſo ſanguine, & præſertim eo, qui in ſiniſtro cordis ventriculo concluſus eſt, & ex eo derivatur ad cerebrum, continetur: neque enim exiſtimandum eſt, ſanguinem particulis activis moventibus, ſeu viribus motricibus elaſticis eſſe deſtitutum, ſed potius ſanguis eſt promus condus omnium virium, & liquidi etiam cerebri ac nervorum; ſiquidem ex alimentis, & aere ambiente has ipſas accipit, & tantummodo partes illæ fluidæ mobiliſſimæ una cum tenuiſſima lympha ex ſanguine ſeparantur ab aliis craſſioribus, & impurioribus moleculis.

§. LXI.

Fluidum nerveum activa vi præditum, quod probatur.

Quod vero ſanguinis fluidum activa vi motrice inſtructum ſit, plura ſunt, quæ id teſtatum faciunt, argumenta. Nam

1.) Animalia, quæ copioſo, & tenui ſanguine prædita ſunt, longe vivaciora, longe robuſtiora ſunt iis, quæ paucum ſanguinem in vaſis alunt.

2.) Quo plus ſanguinis detrahitur per immodica profluvia, intempeſtivas venarum apertiones, vel etiam per ejus conſumptionem motibus febrilibus, eo plus vires, quarum natura in potentia movendi conſiſtit, detrimentum capiunt, & ſolidorum tonus, & robur vacillare incipit.

3.) Animadvertimus fame, & inedia perire vires, quæ ſi diuturna eſt, mortem fieri, ſeu omnium virium plenariam exſtinctionem. Porro etiam ea alimenta, quæ partes ſulphureas, ſpirituoſas, ſuccum gelatinoſum, temperatum, ex quo conſtat ſanguis, ingenerant,

uti

uti ſunt maxime panis, & vinum, carneſque animantium robur addere corpori, vireſque imminutas augere; cum contra ea, quæ ex partibus minus volatilibus, aqueis, & effœtis conſtituta ſunt, ut ſunt plurima ex vegetabilibus, herbis nempe & radicibus, parum virium debilitato corpori ſuggerere.

4.) Obſervamus illæſo licet & ſalvo influxu liquidi nervei in partes, & motuum organa, ſi influxu ſanguinis privantur, valde imminui, vel perire robur, & motuum efficaciam: ſed potius hæc duo fluida ſimul juncta abſolvunt potentiam illam ſolidorum motricem in œconomia animali neceſſariam nempe reciprocam ſyſtolen atqoe diaſtolen, & profecto ſi probe examinemus maximam illam motricem potentiam, qua præ aliis corporis partibus muſculus cordis inſtructus eſt; certe animadvertimus eam magis a vivido, largiori, & perenni influxu, & progreſſu ſanguinis arterioſi ex cordis ſubſtantia per vaſa coronaria, quibus fibroſa, & muſculoſa cordis ſubſtantia copioſiſſimis intertexta eſt, quam ab ipſo fluido, & liquido nerveo oriri: cum non adeo inſignes ramificationes, & proportionatæ ad talem motum nervi paris nempe octavi, & intercoſtalis ad vitalem hunc muſculum abeant; & certe hic ipſe ſanguis intra ſubſtantiam cordis ad ejus conſtrictionem multum facere, dum continuo breviſſima via ſanguis ex cordis ventriculo ſiniſtro floridiſſimus, & ſubtiliſſimis, & mobilibus partibus inſtructus ad eum ducitur, quo privilegio nulla alia corporis pars gaudet; quare etiam non mirum eſt, quod tam facile in animi deliquium, ſeu cordis quietem homo incidat paulo largiori ſanguinis detractione, qua muſculus cordis ſufficienti influxu orbatur. Jam etiam claret ratio, quare ventriculis cordis illæſis vulnera per muſculoſam cordis ſubſtantiam, quæ magna eſt in ſiniſtro ventriculo, tranſeuntia cito lethalia ſint, ſubtracto nempe per ſanguinis effluxum motu ſyſtaltico, ſeu contractorio; atque animadvertimus, motum cordis, qui arteriarum pulſatione cognoſcitur, totumque circulum ſanguinis accelerari poſſe pro diverſo rerum non naturalium uſu; ita ut mox a cibo ſumto, item a potu Caffee calido, vel liquore aſſumto ſpirituoſo, aut ſale volatili oleoſo brevi poſt pulſus augetur, & intra quinque ſecundas, cum alias pulſus numerantur quinque, ſeptem, & octo fiant; idem fit, ſi corpus motu exercetur, ſtatim acceleratur pulſus. Notabilem etiam animadvertimus ejus mutatione ab aeris, vel tempeſtatum mutatione; ſi cœlum eſt ſerenum ſub flatu ventorum ex oriente ſpirantium, pulſus ſtatim robuſtior, & celerior eſt, languidior vero ſub cœli conſtitutione auſtrina, & pluvioſa. Ab opiatis aſſumtis, item nitroſis, pulſus in numero, & etiam in magnitudine decreſcit, quod etiam fit ſub ſomno, & quiete corporis. Ex quibus clariſſime elucet vigorem cordis, & tonum partium vitalem a cauſſis materialibus, & externis moventibus; non vero tantum ab ente quodam immateriali, multominus rationali dependere.

Cor, cur tam obnoxium animi deliquiis ſit dictis?

Cl. Auctor concludit vigorem cordis a cauſſis materialibus dependere.

§. LXII.

Objectio.

Verum enim vero non levis momenti dubium hoc loco moveri poterit ab animi affectibus, præſertim ira, terrore, & triſtitia, item a cupiditate venerea mirifice immutari motum cordis, & arteriarum, motumque partium tonicum, & inde quoque circularem motum humorum, & inde dependens ſecretionum & excretionum negotium vehementem mutationem pati citra concurſum cauſſarum materialium, & externarum? Quod dubium ut ſolvamus, maxime omnium neceſſe eſt, ut cum affectus hi animæ ſenſitivæ adſcribantur, paullo clarius, quid per animam ſenſitivam intelligendum ſit, & in quo natura affectuum animi conſiſtat, exponamus. Nos per animam ſic dictam ſenſitivam, quæ ſimul eſt plaſtica, noſtriſque corporibus cum brutis communis, nihil aliud intelligimus, quam fluidum illud longe ſimpliciſſimum, & ſubtiliſſimum aereo-æthereum naturæ admodum mobiliſſimæ, quod in cerebro, nervis, nervoſis membranis, & omnibus organis tam ſenſuum internorum, quam externorum continetur, atque incluſum eſt. Hoc propter vim illam agiliſſimam motricem, adhuc aliam a ſapientiſſimo Conditore inſitam, ſeu innatam habet, quod nempe a rebus, & objectis externis diverſimode ipſis motus, & impulſus imprimi poſſit, quem jugiter cuſtodit, & retinet, & ſecundum quem etiam determinatos motus, & reactiones in machina cerebri, & organis ſenſoriis probe diſpoſitis inſtituit. Nam quemadmodum fluidum æthereum externum ab objectis viſibilibus, ſeu luce luſtratis reflexum determinato, & vix comprehenſibili modo objecta in camera obſcura, vel in ipſis ſpeculis repræſentat. Sic quoque internus ille æther, quia ejuſdem cum fluido eſt naturæ eundem motum ab objectis viſibilibus recipere, & membranis, & nervis opticis, & ſenſorio communi communicare debet, & ejuſdem objecti viſibilis imaginem exprimere. Et porro ſicut quælibet vox a ſpecifico, & determinato motu tremulo aerei fluidi fit, iſque etiam integer conſervatur, & per dura corpora repulſus echo conſtituit, non ſecus in membranis, & nervis acuſticis aereo-æthereum fluidum, ſimili motu, & impulſu affectum, eundem imprimit ſenſorio communi, & varias reſuſcitat reactiones, qui motus ſenſorio communi impreſſus, eſt illa ipſa idea, non vero mentis, vel entis rationalis fictio. Nam quot attinet ſenſum, & perceptionem animantium, quæ cogitatione deſtituuntur, in nullo alio conſiſtit, quam quod motus ſpiritibus animalibus, ſeu fluido nervorum impreſſus varius, pro diſpoſitione illa ſtupendi artificii divinæ machinæ cerebri, in aliis partibus motus ordinatos certa menſura, proportione, gradu, ad certum quoque finem, qui ex diverſo artificio ſtructuræ animantium varius eſt, & ad cujuſque ſpeciei conſervationem tendit, efficiat motus ſive reactiones, ſeu quod idem eſt, ideas in cerebro relinquat, quæ ſi rurſus in actum deducuntur, fit exinde cogitatio, & memoria, qua utique bruta cum homine inſtructa ſunt, & eandem quoque conformationem cum cerebro, & omnibus ſenſoriis organis habent; ſed principio illo, quod ideas pro lubitu repetere, invicem combinare, connectere, & inde concludere, & rerum naturas penetrare, atque diſtinguere, ſenſum veri, & juſti in ſe habere poſſit, quo præditi ſunt homines, plane carent. Animi itaque affectus, ut ira, cupiditas, & averſationes non animæ rationalis, ſed ſenſitivæ, quæ cum brutis nobis communis eſt, effectus atque producta ſunt, quod etiam jam a veteribus Philoſophis, inque

Præmittimus quædam, & poſtea reſpondetur.

Anima ſenſitiva nil aliud eſt, quam fluidum aereo-æthereum in nervis contentum.

Ab objectis externis diverſa ſ. quaſi nerveo imprimuntur.

Animi pathemata non a anima rationalis, ſed ſenſitivæ ſunt, quæ brutis communis ſunt.

Animi affectus definitio.

primis PLATONE notatum fuit. Sunt itaque affectus animi nil niſi peculiares a rebus, & objectis externis motuum impreſſiones in fluidum cerebri, & nervorum variæ atque determinatæ: quare non mirum eſt, ſi exinde vitientur & turbentur motus vitales, cordis præſertim, & tonus partium.

In ira pulſus augetur.

Obſervamus nempe ab ira vehementius pulmonum, & cordis vaſa conſtringi, & motum ſanguinis augeri per univerſum corpus;

In metu, mœrore, triſtitia relaxatur.

in metu vero, & triſtitia nimis relaxari, unde pulſus fit languidus, debilis, vires, & tonus partium deſtruitur. In terrore vero animadvertimus, ſuperficiem corporis, atque partes extremas valde conſtringi, & ſanguis verſus interiora a circumferentia ad centrum pelli.

In appetitu venereo etiam pulſus augetur.

In appetitu venereo identidem increſcunt motus vitales, cordis, & arteriarum, atque magis ac par eſt, impetuoſiores fiunt, cor quoque incipit a veneris œſtro plus juſto palpitare. Videmus itaque clariſſime, fluidum illud puriſſimum ac ſubtiliſſimum cerebri ex quo prodeunt nervi. Collocamus non modo a DEO provenire vim moventem, & alia corpora fluida, ſed plane peculiarem aliis denegatam vim motuum impreſſam retinere, & ſecundum hanc ordinatos motus efficere ſecundum leges a DEO inſitas ſapientiſſimas in apta nempe & peculiariter diſpoſita pro varietate animantium cerebri machina.

Actus memoriæ, & imaginationis non ſolum a fluido nerveo.

Neque enim exiſtimandum eſt, actum memoriæ, & imaginationis tantummodo operationes eſſe fluidi nervei, ſed potius hi ipſi actus dependent a fluido illo intra cerebri tubulos artificioſiſſime compoſitos recte conſtitutos; unde videmus læſa cerebri ſubſtantia, eaque vel depreſſa, vel compreſſa ab humoribus extravaſatis memoriam ac imaginationem multum lædi in homine non ſecus, ac in brutis.

§. LXIII.

Affectuum animi deſcriptio.

Affectus vero animi ſunt nonniſi depravatæ imaginationis operationes, quæ a mere mechanica diſpoſitione orgaoorum, & fluidi nervei perverſo impreſſu motu ab objectis externis dependent; unde obſervamus ad terrorem, iram, timorem, triſtitiam, & multas perverſas phantaſias, hominem antea ſanum, per perverſam diætam, potus valde inebriantes, per medicamenta narcotica, & etiam per morbos, ut videmus in phthiſi, febrili æſtu, malo flatulento, & ſpaſmodico ſic dicto hypochondriaco, & hyſterico, præter voluntatem ex neceſſitate quadam quaſi coactiva perduci, & viciſſim etiam per bonam diætam, per congrua remedia, & morborum ſanationem prorſus tolli, & auferri poſſe.

Affectus animi non mentis operationes.

Ex quo clare patet, affectus animi, qui cum brutis nobis ſunt communes, non operationes mentis, ſeu ſpiritus eſſe, ſed tantummodo principii materialis, & fluidi nervei in ſuis organis contenti, & perverſo motu impreſſo circumacti. Falſo itaque adſcribuntur morboſi, & perverſi vitales motus animæ rationali in homine, cum potius ſint actus mechanici, & principii materialis.

§. LXIV.

De ſede animæ diſquiſitio.

Quæſtio jam incidit majoris momenti, in quonam videlicet commercium illnd, quod animæ rationali intercedit cum corpore organico, in quo revera bumanæ naturæ ratio, & fundamentum verſatur, conſiſtat.

Auctoris ſententia exponitur.

Hoc loco noſtra quidem firma, & rata ſententia eſt, ſapientiſſimum Conditorem voluiſſe, ut ſpiritus, ſeu mens in homine operationes ſuas, nempe actus cogitandi, ratiocioandi, judicandi, & libere agendi exſerat miniſterio imaginationis, & memoriæ, in brutali etiam corpore exiſtentis, quæ menti ſuppeditet ideas, ſeu veſtigia motuum per ſenſoria ab objectis impreſſorum, tanquam materiam cogitandi, diſtinguendi, judicandi; quapropter ſine uſu ſenſuum, memoriæ, atque imaginationis mens nullam vim, & operationem exercere poteſt; ſed tamen etiam id ſub certis legibus præſtat a DEO in ordine rerum, ubi una ſubſtantia in alteram agit, ſapientiſſime inditis; niſi eoim actus ille imaginationis, qui fit a fluido nerveo in machina cerebri, ſenſoria etiam recte ſe habeat, ut videmus in morbis, & animi affectibus, mens in operatione ſua plane impeditur, unde ratio deliriorum, & inſomniorum petenda eſt. Supponit itaque mentis, & rationis operaoo, etiam ſecundum veterum Medicorum, & Philoſophorum ſentenriam, temperatum, & bene diſpoſitum cerebrum, nec minus organa ſenſuum recte conſtituta. Porro etiam commercium mentis cum corpore organico in eo conſiſtit, quod imperium quoddam, ſeu potentiam, limitatam tamen, in certarum partium motus habeat; cujus generis maxime ſunt artus, & muſculi, quorum motus voluntati animæ ſubjectus eſt, dum pro lubitu muſculos, & artus movere, thoracem quoque conſtringere, & dilatare, ſphiocterem ani, & veſicæ aperire, & occludere poſſumus. Neque vero immediate hos motus efficit mens in hiſce partibus, ſed ſupponit organa motoria, ſeu muſculos decenter conſtructos, & conſormatos, & influxu liquidi nervei, & arterioſi imbutos, ſeu perſuſos; & noſtra ſententia eſt, quod immediate agat in cerebrum, & fluidum, agiliſſimum, & ſimpliciſſimum, quod uòque facilius regere, & dirigere poterit, quam corpus craſſum ſolidum, majoris molis, quæ ſententia eſt novæ hypotheſeos Auctorum, & Sectatorum. Attamen res ita concipi debet, ac ſi mens, ſeu ſpiritus hominis rationalis vires motrices fluidi nervei in naturam ſuam augere, vel minuere, ſeu novas, & alias creare poſſit, quod ſolius DEI, & miraculi eſt, ſed quod tantummodo talem limitatam potentiam habeat, vires fluido cerebri nervoſu, a natura inſitas, in certa loca, facta communicatione dirigere, vel diſſipatione eos a partibus divertere. Quomodo vero id ipſum peragatur, id utique ſuperat plane captum ooſtrum, ſed tamen ab imbecillitate intellectus ad negationem rei minime valere cooſequentiam, veriſſimum axioma Philoſophorum eſt. Nam quomodo agant ſpiritus in corpora, plane nobis incognitum eſt, licet in Scriptura ſacra, & experientia, & certis legibus adſtricta, fundata ſit; minime tamen ſpiritus habet talem poteotiam io muſculum cordis, ſyſtema vaſorum arterioſorum, & excretoriorum, item in ventriculi, & inteſtinorum motum periſtalticum, ut pro lubitu ad partes dirigere poſſit, vel diſſipare ſpiritus, utpote qui actus vitales in manu Creatoris ſiti ſunt, & dependent ab ejus opere, ſeu mechaniſmo in natura rerum, ſeu materiarum fundato; Nihilominus nos etiam menti humanæ tribuimus quamdam potentiam in actus vitales, in-

directam

directam tamen quandam, & mediatam, dum nempe homo pro lubitu manus, pedes, & artus movere poteſt; ejus in poteſtate eſt, rebus externis, ſine quibus vita noſtra conſiſtere nequit, ut aere, alimentis, & medicamentis vario modo utendi, vel etiam artus motu, & labore exercendi, vel otio, & quieti indulgendi. Porro etiam mens inſtructa firmis ratiociniis ex theologicis & moralibus fundamentis, potentiam quandam poſſidet, cupiditates, ſeu affectus animi ſic dictos per contrariar impreſſiones corrigendi, refrænandi, & occaſiones affectuum auferendi, & hæc eſt lucta illa ſpiritus cum carne, & dominium contra cupiditates, quod tantopere commendat ſacra Scriptura.

Lucta carnis, quid?

§. LXV.

Quod vero inſuper vis intelligens, & ratiocinans mentis, tanquam miniſterio, & inſtrumento liquido nerveo in cerebri tubulis, & membranis ejus contento utatur, ex eo utique luculenter colligere licet, quod ſub diuturnis, & profundis fatigationibus, cogitationibus, & intempeſtivis ſtudiis fluidum illud diſſipetur, minuatur, & inde robur, & vis motrix vitalibus partibus, nec non illis, quæ ſecretionis, & digeſtionis actibus inſerviunt, admodum ſubtrahatur, & hoc reſpectu nobiliſſima illa pars hominis, meos, ſanitatem corporis evertere poteſt.

§. LXVI.

Virtus plaſtica in fluido nerveo.

Præterea præter vim ſic dictam ſenſitivam, & imaginativam, adhuc alia fluidiſſimo corporis noſtri liquido virtus, & facultas ineſt, quæ recte dici poteſt orga..izans, ſeu ad mentem veterum plaſtica, qua ſimile organicum corpus modo carte ineffabili producitur. Sapientiſſimus enim rerum Conditor in principio rerum creatarum talem diſpoſitionem, & vim impreſſit ſimpliciſſimo, & ſubriliſſimo æthereo maxime fluido, non modo animantium, ſed & vegetantium, ut quævis ejus vel minima portio imaginem non ſecus ac æther lucidus externus objectorum viſibilium, vel aeris fluidum determinatos ſonos totius mechaniſmi, & organiſmi partium ſuo efficaciſſimo verbo impreſſam recondat, & ſecundum hanc efformet, exteodat, & viſibile corpus reddat; quæ virtus, quia divina eſt, utique captum noſtrum humanum plane exſuperat, & clariſſime de infinita, & enarrabili atque ſtupenda ſapienria, & ratione Creatoris teſtatur. Nam quot corpora organica, & ſpecies animantium, & vegetabilium ſunt, tot diverſi mechaniſmi ad certos fines conditi, non poſſunt non eximio declarare infinitam bonitatem, & ſapientiam ſupremi Opificis. Res ſane ſumma admiratione digna!, quod illa vis organizans, ordinato nempe motu, ratione numeri, magnitudinis, figuræ, menſuræ, ſitus, & gradus agens, latiſſime diffuſa ſit, & in quavis etiam minima portione fluidi ætherei inhæreat; ut id aperte patet in vegetabilibus, dum minima particula radicis, vel ſolii vim multiplicativam poſſidet, ſed tamen in ſemine, quod ex copioſo fluido ſimpliciſſimo conſtat, maxime in actum ſeſe exſerat, ſub acceſſu caloris, & humidi congrui, quorum beneficio nutritio fit.

§. LXVII.

Neque vero hæc efformatio corporis organici tanquam actus internæ cognitionis, intentionis, rationis, & directionis ad certum finem intrinſece conſiderari poteſt; licet non citra ſapientiam, & rationem Creatoris qui ipſi vitalem vim impreſſit, exiſtat; quandoquidem illa vis plaſtica pure ſe habet paſſive a motu ordinato impreſſo dependens; unde fit, ut etiam in morboſis parentibus labes viſcerum imprimatur ſoboli, & perverſæ phantaſiæ actus fluido cerebri inhærentes vim illam organizantem turbare, pervertere, & ſimilem ideam vitali corpori imprimere poſſit, monſtroſis fœtibus id teſtantibus; quo magis etiam apparet fluidum nerveum quod in cerebro mutationem patitur, tranſire quoque in ipſum liquorem ſeminalem. Eſt porro res maximi momenti, quod illa deſideria, cupiditates, & diſpoſitiones, quæ in phantaſia hominis inhærent, ſub ipſo conceptu a parentibus in liberos tranſeunt.

Conſtructio corporis non ut actus internæ cognitionis conſideranda eſt.

§. LXVIII.

Ex quibus jam clare apparere autumo, omnia in corpore humano, non excluſis etiam actionibus, quæ vulgo animæ ſenſitivæ aſſignantur, fieri ex neceſſitate mechanica. Utut vero ille mechaniſmus, qui in cerebri machina bene diſpoſita quoad actiones ſic dictas animales fit, longe ſubtilior, & ſublimior ſit illo, qui in actibus vitalibus perficitur. Nuſquam enim ullus mortalium ſpecialem nobiliſſimarum illarum partium uſum, eminentiarum, & monticulorum, ex quibus cerebrum compoſitum eſt, vel ratione, vel ſenſu rite penetrare poterit; quare in Medico, ut Medico hujus mechaniſmi animalis cognitio interior ſcitu minime eſt neceſſaria, nec magnopere ad artem faciendam ſpectat. Nam Medicus originem vitæ, & rationem, qua ſenſtiones in cerebro fiunt, bene ignorare poteſt, cum ejus verum, & genuinum officium tantummodo ſit, vivum jam, & efformatum corpus in vitali, & ſano ſtatu conſervare, & omnis generis afflictiones, iam præſervatorie, quam curative depellere. Neque ſecus in Medicina ſe res habet, ac cum horticultura, cui deditus modum, quo planta ex ſemine fertur, ignorare commode poteſt, quomodo vero hæc ad fœcunditatem, & vegetationem perveniat, & quæ media ad ejus culturam ſint neceſſaria, minime ignorare debet. Verſatur itaque vera theoria Medica, in explicandis phœnomenis in hiſtoria vitæ, ſanitatis, & morborum occurrentibus, & quadrat, potiſſimum in eo, ut doceat, in quonam vitæ, ſeu motuum vitalium, corpus corruptibile conſervantium, conſiſtat ratio, & quæ ad vitam continuandam, & ſanam præſtandam conferant, vel contraria ſint. Jam vero ſupra a nobis ſatis demonſtratum eſt, vitam non niſi eſſe motum fluidorum progreſſivum, ſecretorium & excretorium per cor, & canales varii generis, beneficio motus eorum conſtrictorii, & dilatatorii, ſeu ſyſtoles, & diaſtoles reciproci; quo motu ſalvo, libero, æquabili, ac proportionato omnium functionum tam corporis, quam animæ adeſt integritas: Verum enim vero cum quotidie obſervemus functionum, tam animalium, quam vitalium, & naturalium in corporibus

Actiones animæ ſenſitivæ ex neceſſitate mechanica.

Medicina cum horticultura comparatio.

Theoria Medica objectum.

Vita definitio.

humanis non eandem, & ſimilem eſſe naturam, ſed magnam differentiam, opus utique eſt, ut hujus differentiæ cauſſas indagemus. Notum utique eſt, neque vero negari poteſt, alios aliis eſſe vivaciores, robuſtiores, morbis minus obnoxios, & facilius quoque ex iis emergere; differre quoque actiones ingenii, animi, memoriæ, imo ipſos mores, & diſpoſitionem ad affectus, hominum quoſdam ad hos, quoſdam ad alios morbos eſſe proclives. Differunt quoque quoad actiones naturales, quod alii plus appetunt, digerunt, & facilius quoque ſuperflua egerunt, alii minus. Nonnulli a quibuſdam rebus externis, v. g. venæ ſectione, alimentis, vel medicamentis offenduntur; alii econtra noxas exinde ortas melius ferunt & ferre poſſunt. Veteres veris naturæ principiis, Phyſicis, & Anatomicis, ex quibus veræ demonſtrationes in rebus naturalibus confici debent, deſtituti, cauſſas effectuum ſolis nominibus explicare, uti contenti erant, ita quoque temperamenta hominum diverſa, quatuor nempe, quæ ſtatuerunt ex numero elementorum primarum qualitatum, & fictorum humorum quatuor, ſanguineum nempe, phlegmaticum, cholericum, & melancholicum, diverſitatis functionum in hominibus cauſſas allegarunt. Nos, repudiatis omnibus iſtis terminis, qui nil niſi maximam ſterilitatem explicationi rerum Medicarum attulerunt, ex differentia mechaniſmi corporum humanorum, id eſt diverſæ ſtructuræ ſolidorum, qua fiunt maxime motus, ſyſtoles, & diaſtoles; & progreſſivi fluidorum cauſſam hujus differentiæ adſcribimus. Conſtat enim quædam corpora, vaſa, ſeu canales, qui fluida vehunt, arterias præſertim, & venas valde capacia, ſed non adeo numeroſa poſſidere, alios valde exilibus, anguſtis, ſed numeroſiſſimis præditos eſſe; quædam etiam nervos, & tendines longe compactiores, & robuſtiores; nonnulla vero valde ſubtiles, & minoris magnitudinis obtinent. In quibuſdam fibræ totius corporis valde ſunt ſolidæ, tenſæ, teneræ, in nonnullis vero valde duræ, compactæ, in aliis vero ſunt molles, flexiles. Eodem modo ſe res habet, cum corde, arteriis, & reliquis canalibus, ex membranis valde elaſticis compoſitis, dum vaſa illa magis quoad ſubſtantiam ſuam ſint tenſa, ſtricta, teneriora, vel etiam craſſiora, vel magis flaccida, mollia, & denſiora, uno verbo, ad ſolidorum reciprocum motum elaſticum, & ſanguinis, atque humorum impulſum magis vel minus idonea. Inſtar regulæ vero fere univerſalis, ſeu axiomatis tenendum eſt, pro diverſo motu ſolidorum, & fluidorum variare functiones animi, & corporis; unde vulgo dicuntur cholerici, qui fibras habent teneriores, & ſtrictiores, magis tenſas adeoque elaſticas, unde celerior fit fluidorum motus; ſi vaſa ſimul habent capacia, magnum adhuc ſit robur, tum dicitur temperamentum cholerico-ſanguineum. Si fibræ illæ elaſticæ, ſtrictiores ſimul, robuſtæ, & compactæ ſunt, & vaſa capacia ſanguine plena, cholerico-melancholicum temperamentum, evadit. Si vero fibræ, & canales corporis ſunt paullo molliores, & flaccidiores, & vaſa valde copioſa, & exilia, impulſus fluidorum, & circulus ſanguinis debilior evadit, tunc dicitur temperamentum phlegmaticum. Si vero medio modo ſe habent canales, vel eorum elateres ut nec adeo validus, nec languidus ſit, ſed temperatior fluidorum motus, tunc exſurgit ſanguineum temperamentum, quod ſub majori capacitate vaſorum eſt ſanguineo-melancholicum. Melancholicum vero temperamentum vocatur, ſi canales ex fibris craſſioribus, durioribus, ſed minus elaſticis, & tenſis conſtructi ſunt, & vaſa adſunt majora, unde ſanguis tarde progreditur, ac humores facile ſpiſſeſcunt.

Authoris ſententia de temperamentorum differentia exponitur.

§. LXIX.

Verum enim vero ſtructura hæc ſolidorum, ad motum & impulſum major vel minor proclivitas, non ſemper eadem manet per omnem vitam, ſed non parum immutatur ſucceſſu annorum, & per omnes ætates. Ita in ætate infantili fibræ corporis magis ſunt flexiles, molles, quarum elater creſcit in adoleſcentia: in juvenili, & virili ætate major fit, & majorem vigorem, robur, & tenſionem acquirunt. Succedentibus annis, atque in ſenectute fibræ fiunt magis craſſæ, denſæ, minus mobiles, compactæ, duræ, & vaſorum diametri minores, & cavitates anguſtiores, unde etiam clariſſime patet ratio, quare ſecundum ætates differant hominum mores, inclinationes, vires ingenii, diſpoſitiones quoque ad morbos, & ad ingeſta, & excreta diverſis modis actiones naturales ſe habeant.

§. LXX.

Morbi hæreditarii transferuntur in liberos.

Notiſſimum porro eſt, morbidas viſcerum diſpoſitiones, ipſaſque ægritudines, quibus parentes tempore conceptionis laborant, transferri in liberos; ita quod attinet ad morbos capitis, epilepſia, mania, melancholia, & apoplexia affectus ſunt hæreditarii; quoad morbos pectoris, hæmoptyſis, phthiſis potiſſimum a parentibus tranſcendunt quoque in liberos. Affectus ſpaſmodici ventriculi, & inteſtinorum, qui hypochondriaci mali nomine venire ſolent, identidem hæreditarii obſervantur. Hydrops, qui maxime ex labe viſcerum, potiſſimum pulmonum naſcitur, & calculus ex renum vitio, identidem morbis ex nativitate prodeuntibus accenſeri merentur. Videmus abortiones matribus familiares in filias tranſcendiſſe facili, & levi data cauſſa. Et articulorum dolores, arthritici dicti, maxime omnium ſunt hæreditarii, adeo, ut vix videas ullum ex podagra laborante genitum, qui non uti pater eodem morbo affectus fuerit. Fundamentum horum morborum minime in vitio fluidarum partium, ſed in vitiata ſtructura ſolidarum, & nativa quadam atonia, ſeu imbecillitate vaſorum, & membranarum nervoſarum conſiſtit. Et hæc quoque eſt ratio, quare hi morbi, accurata etiam obſervata diæta non ſileant, ſed procedente tempore prodeant, & levi errore admiſſo ſuſcitentur. Porro etiam quod difficillimam ſanationem admittant, ſed optima etiam remediorum genera eludant, eo quod non tam facile ſit, vitia in ſtructura ſolidorum hærentia emendare, & tollere. Minus itaque recte hi morbi tribuuntur ſecundum HELMONTIUM Archæo, aut vitali moventi principio, ſecundum ideas morbidas impreſſas ab ente immateriali, utut non negandum ſit hanc eſſe poſſe remotam, non vero proximam cauſſam hæreditariarum paſſionum.

Morbi hæreditarii difficilem ſanationem admittunt, & quare?

Helmontii error circa hanc rem.

§. LXXI.

§. LXXI.

Mors inevitabilis mechanice demonſtratur.

Tandem quoque inevitabilis mortis ratio & cauſſa, cui omnes homines, & animantia obnoxia ſunt, unice adſcribenda eſt ſtructuræ immutatæ ſolidorum, quæ plane peculiaris eſt in ætate valde ſenili. Notum eſt in ſenectute vires ſucceſſive vacillare, atque debilitatem, & imbecillitatem ſenibus propriam tandem mortis cauſſam fieri. Notum porro eſt, quod nutritio pereat in ſenibus, ac ſuperficies corporis contrahatur, & facies rugis plena fiat, ingentemque impuritatem ſalino-ſulphuream ſanguinis, & humorum ſenilium affectuum maxime cauſſam ſeſe ſiſtere; quæ accidentia ſenibus, licet temperatiſſime vivant, tranquillo animo, optimo, & puriſſimo aere, & alimentis convenientis naturæ, menſuræ, & temperiei utantur, ſunt familiaria; manifeſto indicio, & morborum, & morbis, quæ ſenectutem ſequuntur, cauſſam noo in fluidis partibus, ſed ſolidis radicatam eſſe. *Contemplatio partium ſolidarum in ſtatu naturali, & præternaturali.* Si vero jam paullo propius intueamur, & conſeramus ſtructuram ſolidorum in juvenili, & ſenili ætate, obſervabimus in ſenibus omnes ſolidas partes, ut oſſa, cartilagines, tendines, fibras, muſculos, nervos, membranas, ac vaſa longe duriora, & compactiora eſſe, & diametros canalium longe anguſtiores, cum in juvenili ætate hæ omnes partes magis ſunt flexiles, mobiliores, & poroſiores, leviores quoque. Jam vero ſupra a nobis demonſtratum eſt, totam compagem corporis noſtri eſſe canaliculoſam, & per eam continuam fieri fluidorum circulationem. Oſtenſum quoque eſt, per minima vaſcula organorum tam ſecretoriorum quam excretoriorum ingentem, & miram mutationem contingere corpori, dum per minimos diametros canalium fluida ſubtiliſſima, magnæ virtutis, & agilitatis, tranſeunt, v. g. per medullam cerebri, ſpinalem, & nervos, per teſtium quoque ſubſtantiam, & per emunctoria quoque excretoria, & glanduloſa, inutiles, & alienæ partes ſeparantur, & a vitali conſortio excluduntur. Hiſce itaque canalibus apertis, & nutritio, & robur partium omnium adeſt, & ſanitatis vigor. Cum vero, accedente ſenio, ob craſſitiem, & duritiem fibrarum, & tunicarum, minima vaſcula in cerebro, & præſertim nervis, necnon vaſa ſanguinea, quæ ad membranas vaſorum feruntur, & tubuli, qui ſuccum nutritium excludunt, anguſtantur, & clauduntur; facile apparet ratio cur vires motrices, & robur partium quæ non tantum a ſolidis compactis, & duris elaſticis, ſed fluido tenui ſanguineo, & nervoſo turgidis dependent, valde imminuantur; & quoniam excretoriorum tubuli, præſertim in cute, cum tempore etiam anguſtiores fiunt; hinc a retentis ſordibus excrementitiis, impuritas humoribus ſalſo-ſulphurea humoribus neceſſario accedere debet; hinc perit nutritio, & morbi oriuntur a ſalina colluvie humorum maxime deducendi. Equidem in ſenibus pulſus obſervatur longe durior, imo plenior, quam in viris, & juvenibus; id vero fit propter arteriarum majorem factam duritiem, & reſiſtentiam, & quia ſanguinis, & humorum copia in vaſis majoribus accreſcens, minimis occluſis, vehementiorem efficit diaſtolem; nihilominus vires admodum decreſcunt, & minuuntur; certiſſimo ſane argumento, virium robur non a ſolo ſanguine, vel ab elaſticitate fibrarum paſſiva, ſed ab influxu fluidi ſubtilioris in fibras elaſticaa dependere, adeo, ut quo major eſt influxus fluidi, quod in cerebro, & medulla ſpinali ſecernitur, & per nervos vehitur, eo magis muſculoſæ fibræ vigorentur, & animentur; eo magis fit incrementum virium; quod unicum argumentum etiam ad exiſtentiam ſubtiliſſimi, & mobiliſſimi fluidi per anguſtiſſimos canales, quod vehitur, demonſtrandam, ſufficiens eſſe poterit. Si vero, ſecundum receptam a nonnullis hoc tempore bypotheſin anima eſſet cauſſa virium, profecto minime reddi poterit ratio, quare in ſenibus ſub fibrarum majori reddito robore, duritie, & elaſticitate non potius increſcat vis, & poteutia motrix, quæ tamen in viris, & juvenibus longe major eſt ſub minori licet rigiditate nervorum, & fibrarum.

Quoniam vero nemo hominum augmentum, ſolidiorem, & compactiorem fibrarum ſubſtantiam, & inde dependentem canalium anguſtiam, evitare poteſt, jam ineluctabilis mortia cauſſa detecta eſt, quæ tantopere novæ hypotheſeos patronos, & ejus ſectatores torquer, & ſemper torquebit. Nunc vero etiam ex hiſce datis fundamentis eluceſcet ratio, quare homo unus præ altero poſſit eſſe vivacior. Ego ſane multoties obſervavi, cum inquirerem in decrepitis 80 annorum, vel ultra agentibus cauſſam longævitatis, hos ipſos non adeo duras partes, nervos, & tendines habuiſſe, ſed molliori etiam, & teneriori cute per omnem vitam gaviſos eſſe; uno verbo, a nativitate non valde compactas, ſed molliores habuiſſe fibras, vaſa quodammodo capaciora; quæ ſtructura ſolidorum in mollitie fibrarum, & vaſorum capacitate conſiſtens, ceteris paribus longævitatia cauſſa eſt. *Longævitatis cauſſa naturalis.*

§. LXXII.

Ex modo dictis clare videmus, ſolidorum texturam, & ſtructuram, nec in poteſtate naturæ, nec Medici eſſe, ut pro lubitu eam mutare poſſit; ſiquidem nec fibras vulneratas, aut vi externa læſas, cicatricibus id teſtantibus, natura in priſtinum ſtatum reducere poteſt. *Medici poteſtas in fluida.* Venit itaque in quæſtionem, cum ſolidorum actio ſine fluidis ſubſiſtere nequeat, imo ab iis ſuſtentetur, annon homo, vel Medicus, poteſtatem habeat in fluida corporis noſtri, ad vitam, & ſanitatem ſervandam, & ad morbos depellendos? quod utique nos aſſerimus. Videtur vero noſtra ſententia plane contraria eſſe, aſſertioni novæ, & pneumaticæ doctrinæ defenſorum. Hi enim cum ſtatuant, motus efficiendi potentiam ad vitam, & morbos neceſſarios, ſeu prærogativam, tantummodo adſcribendam eſſe principio vitali interno, immateriali, & rationali, hoc ipſo omnem detrahunt potentiam ipſis fluidis corporis noſtri, & tantummodo ſeu mobilia, & paſſive ſe habentia conſiderant. Quare etiam alimentis, ipſique aeri, quæ materiam conſtituunt ipſorum fluidorum, facultatem ad vitam, & ſanitatem ſpectantem, imo morbos efficientem denegant: inde fit, ut non adeo rigoroſe ſervandas eſſe leges diæteticas exiſtiment, cum experientia doceat etiam ſub magno errore in rebus non naturalibus hominem ſeu individuum rariſſime ægrotare, & magnam eſſe morborum infrequentiam, cum tamen ſi errata in diæta, ex abuſu harum rerum

commiſ-

Vita, & ſanitas, morbi, & mors ex cauſſis corporeis phyſico-mechanicis dependent.

commiſſa, cauſſas morborum, & ipſos morbos efficerent, vix aliter poſſet fieri, quin homo ſemper adverſa valetudine teneatur; quod tameo non evenit. At vero noſtra hæc in experientia, & ratione ſolide fundata ſententia eſt, vitam, & ſanitatem, morbos quoque, & mortem, tum etiam præſervationem a morbis, & eorum curationem dependere, maxime, & potiſſimum a cauſſis mere externis corporeis phyſico-mechanicis, motu nempe, & diſpoſitione materiæ ad motum agentibus, & hæc ipſa potiſſimum eſſe aerem, ac ingeſta tam eſculenta, quam potulenta, ſolis animi affectibus exceptis.

Aeris, & eſculentorum præſtantia.

Nam hæc ipſa ſunt, quæ materiam, & pabulum ſanguini, & humoribus omnibus vitalibus ſupeditant. Hæc ſunt quæ conſtituunt, & modificant ſanguinis, & humorum maſſam, proportionem ac temperiem. Hæc ſunt, quæ fluida temperata, & apta ad motus, & functiones vitales per jugem, & calidum progreſſivum, ac inteſtinum motum procurant, intemperata, effœta, & inutilia reddita reſarciunt, & novos aptoſque vitæ ſuccos loco horum ſubſtituunt. Hæc quoque ſunt, ſine quorum uſu nullum animal diu vivere, vel ſubſiſtere poteſt; ergo neceſſe eſt, ut ipſis illis rebus magna ſit efficacia, & potentia io corpus noſtrum, ejuſque vitales motus, ac functiones.

§. LXXIII.

Fluidi nervei neceſſitas.

Supra a nobis oſtenſum eſt, fluidum nerveum, & ſanguinem in corde, & canalibus corporis noſtri, ipſis etiam in muſculis cauſſam eſſe ſyſtoles, ſive motus contractorii. Oſtenſum quoque a nobis eſt, reciprocam diaſtolen cordis, & canalium fieri a fluidis intra cavitatem eorum contentis, & hoc motu ſyſtoles, & diaſtoles totam œconomiam motuum reliquorum, & functionum gubernari; & quod ſolida maxime operationem debeant fluidis. Jam vero ipſa fluida certa in proportione, mixtione, & temperie conſtituta eſſe debent, ut motibus ſolidorum ſint apta: Quia vero hæc temperies, mixrio, & proportio non ſemper una eademque manet, ſed ipſo motu immutatur, & conſumitur, adeo ut ex humore utili & vitali, excrementum fiat, neceſſe utique eſt, ut, ſi humores in debita temperie, & proportione conſervari debeant, id ipſum fieri debeat per ingeſta, alimenta, ac elementa, quibus homini quotidie opus eſt. Cum vero horum diverſiſſima ſit natura, indoles, vis, & efficacia, oportet utique ea ſeligere, quæ proportionem, & convenientiam habent cum vitalibus noſtris ſuccis, & ea evitare, quæ eorum mixtioni, & naturæ contraria ſunt; & in eo utique conſiſtit totum fundamentum univerſæ ſcientiæ diæteticæ; quinimo ex hujus ſcientiæ neglectu origo vera morborum proficiſcitur.

Aeris neceſſitas.

Placet itaque hæc paullo fuſius ob uſum plane inſignem deducere. Primo nempe certo certius eſt, nullum hominem ſine aere externo, corpus ambiente, ſine inſpiratione ejus in pulmonum viſcus vivere poſſe: nam ſubtracto animantibus aere, ut videmus experimentis, cum animantia in vacuo, per antliam pneumaticam facto, includimus, ſtatim perit vita, quæ tamen tempeſtive & paulatim admiſſo aere ſtatim reſtituitur; ergo ſumma eſt utilitas aeris ad vitam. Quæritur vero qua ratione id fiat? Quod autem apparebit, ſi primo conſideremus aeris fluido magnam ineſſe potentiam mntus elaſticam, & expanſivam, quæ maxime apparet in Barometris, & Thermometris, & in rebus, ex quibus aer extractus, vel compreſſus eſt. Perſpicimus porro, quod in omnibus fluidis & alimentis inſit etiam fluidum aereum, in ſuccis animantium vim maxime elaſticam, & expanſivam exſerens. Jam vero porro notum eſt, ad vitalem motum progreſſivum ſanguinis, & humorum neceſſarium eſſe proportionatam ſyſtolen, & diaſtolen vaſorum & cordis, quæ in eo conſiſtit, ut diaſtole, ſeu expanſio cordis, & canalium a ſuccis intra eorum cavitatem contentis, non ſupra modum vincat, & ſuperet ſyſtalticam vim in ipſis tunicis nerveo-membranoſis, ex quibus vaſa compoſita ſunt. Neque etiam contra, tauta debet eſſe cootractio, & ſyſtole, ut ab expanſione humorum intra cavitates non poſſit ſuperari, ſed ambo hi motus debent eſſe in æquilibrio poſiti. Quod ſi itaque aer externus, ſumma elaſticitate donatus, ſubtrahitur corporibus, internus ille, qui eſt in ſanguine, & ſuccis ſupra modum ſe expandit, & reciprocam ſyſtolen cordis, & vaſorum impedit, hinc mox ceſſat circulus ſanguinis, & cum eo vita. Præterea cum ſine reſpiratione, quæ in reciproca inſpiratione & exſpiratione aeris in & e pulmonibus conſiſtit, nullum animal perfecte vivere poſſit, & quod hæc ipſa cum vitali cordis motu pari ambulet paſſu: hæc ratio eſt; quia ſine admiſſo elaſtico aere in pulmonum ſubſtantiam, mere vaſcularem, & veſicularem, ſanguis a dextro cordis ventriculo non poteſt ad ſiniſtrum redire. Si vero hic ſanguinis affluxu, qui facit ejus diaſtolen, deſtituitur, neceſſe eſt, ut ejus etiam ſyſtole, & impulſus ſanguinis ad arterias ceſſet, ceſſat & ipſe circulus ſanguinis, & vita. Promovetur vero ſanguinis curſus per pulmones ad ſiniſtrum cordis thalamum per reſpirationem, inſpirato aere elaſtico, quo vaſa ſanguinea a calore ſanguinis nimis expanſa comprimuntur, & ſimul etiam ipſa vaſa ſanguinea minima, & innumerabilia, ex quibus pulmo compoſitus eſt, explicantur; hinc fit, ut ſanguis ex arteria pulmonali, ex qua propter valvulas ad dextrum ventriculum venire non poteſt, tranſeat in venam pulmonalem, & ſiniſtrum ventriculum. Quod vero ad circulum ſanguinis etiam auctiorem reddendum in univerſo corpore conferat reſpiratio, clariſſime ex eo patet, quod pulſus, & motus cordis, imo univerſi corporis calor augeatur, intenſiori facta reſpiratione, quæ fit maxime ſub magna exercitatione, corporis aſcenſu, & deſcenſu, atque etiam ſub intenſiori, & diuturna voce, ac ſermone.

§. LXXIV.

Quam utile vero ad vitales motus, ſyſtolen nempe, & diaſtolen ſolidorum, & circuitum ſanguinis, atque humorum moderandos, atque in debita proportione, & æquabilitate conſervandos aeris fluidum temperatum, & elaſtica vi præditum eſt, quod non modo per cibum, & potum, ſed & per nares, fauces; & aſperam arteriam, atque etiam per ſubſtantiam cutis poroſam, & tubuloſam, & ſolidas, & fluidas partes intus penetrat: tam inſenſum eſt quoque illud ipſum vitæ, & ſanitati invertendo motus ordinatos, ſi illud ipſum deflectit a ſua temperie, id eſt, ſi vel nimia hu-

miditata,

miditate, calore, aut frigore excedit, vel etiam, ſi nimis leve, & rareſactum, vel nimis compreſſum, & grave eſt, vel ſi nimis exhalationibus, & vaporibus pravæ indolis repletum, vim ſuam elaſticam ferme penitus amittit, ut ad vitam, & reſpirationem tuendam plane fiat inutile; qualis vero corporum ad morbos diſpoſitio ex vario, & mutato atmoſphæræ fluido proveniat, vel ipſi morbi, qui certis anni temporibus, certis tempeſtatum conſtiutionibus, & certis locis ac regionibus, quaſi pnprii, & valde familiares ſunt, (quorum catalngum graviſſimus Auctor HIPPOCRATES peculiaribus aphoriſmis Sect. III. quam optime complexus eſt) abunde teſtantur. Res certe obſervatione digna eſt, quod pro diverſitate elevationis, ac deſcenſus argenti vivi in Barometro, corporis, imo animi functiones, & motus diverſimode ſe habeant. Non ſemel etiam, ſed ſæpius annotavimus, ægros convaleſcentes ſub argenti vivi demiſſiori ſitu, nec vires, nec appetentiam, nec ſomnum quietum, aut digerendi vim recuperare non potuiſſe, quæ omnia, facto altiori ſitu in naturalem mox ſtatum redire cœperunt. Obſervamus porro ſub demiſſiori ſitu argenti vivi in eodem inſtrumenro, & vires ingenii, & corporis vacillare, fibras eſſe relaxatas, vaſa tumida; ſub altiori vero ſitu creſcit mox vigor actionum, ſtrictior fit habitus corporis, pulſus, qui antea languidus erat, robuſtior vegetior fit. Ecquis itaque eſt, qui negare velit cum fundamento, & ratione hiſce non ineſſe magnam vim, atque potentiam motus in corpore noſtro augendi, minuendi, immutandi, tam in vitæ, & ſanitatis tutela, quam etiam in generatione morborum, & eorum curatione? Neque hoc loco valet illa objectio, non in omnibus corporibus eandem vim, atque effectum obſervari, ſed ipſum principium vitale internum, & aeris, & alimentorum, & aliarum rerum externarum vim, & potentiam prudenter moderari, atque in certos fines dirigere. Verum enim vero utut rerum corporearum vires, & proprietates non ſunt abſolute, ſed ſemper relatione corporum, in quibus operationem exercent, nitantur, adeoque pro diverſitate corporum quodammodo varient; tamen, quod attinet aeris, & ætheris fluidum, longe efficaciſſimum, & penetrantiſſimum, ejuſque actionem, & operationem in corpora humana, id ipſum præ aliis rebus corporeis, quandam hac in re poſſidet prærogativam, ut non tam facile ejus virtus, licet quodammodo, poſſit immutari. Calor enim ſemper agit rareſaciendo, & expandeodo ſolida, & fluida, cum frigus hæc ipſa condenſet, & comprimat; aer propter copiam exhalationum, præſertim ſulphurearum, ut fumi ſulphuris, carbonum, & ſermenteſcibilis muſti, elaſticitste privatus ad reſpirationem inutilis, omnes omines necat; & omnia quoque animantia ſub nimis rarefacto aere, vel vires, vel vitam amittunt. Neque unquam has vires, & effectus moderandi, immutandi, aut aliter determinandi habetur ullum in nobis principium, quocunque etiam nomine veniat, & quanta energia ipſi aſſignetur.

Barometri utilitas.

Aeris noxa

§. LXXV.

Sunt vero & alia præter aerem ex rebus corporeis, quibus homo indiget ad vitales motus in machina conſervandos, & hæc ſunt ipſa alimenta, tam liquida quam ſolida, quibus maxima vis ad vitam, ſanitatem, & morbotum curationem ineſt, & a Medicis ſolertiſſime adiſcenda. Sicuti enim motus vitales ſubſiſtere, & continuare nequeunt, niſi corporis noſtri fluida, quæ qualitate longiſſime ſuperant ſolidas partes, in certa mole, ſeu quantitate, atque proportione ad vaſa, & fibras, quibus vehuntur, in certa quoque elementorum, quæ illa conſtituunt, temperie, mixtione, & craſi ſint coaſtituta. Hæc ipſa autem omnia a quantitate, & temperie ingeſtorum dependeant, ita maxime cooveuit Medico ſcire, quænam tam copia, quam temperie fluidis iſtis vitalibus infenſa ſint, atque ad graves morbos diſponant. Plura enim ſunt, quæ ingeri poſſunt, & ingeruntur, quæ nimia mole peccant; plura ſunt, quæ nec cum ſanguine, lympha, aut chylo quoad craſin, & ingredientia analogiam habent, aut convenientiam, ut videmus in cibis magna in copia aſſumtis, acidis, ſalſis, acribus, præcalidis, craſſis, viſcidis, adſtringentibus, vel etiam nimis ſpirituoſis, quæ ad producendos morbos, præiertim chronicos, plurimum conſerunt. Utut vero, ſi quis in diæta perverſa delinquat, non protinus experiatur damnum, & incurrat in morbos, tamen ex eo elici poteſt, hanc ipſam a Medico io generatione morborum attendendam non eſſe.

Alimentorum tum ſolidorum tum fluidorum neceſſitas, & noxa exponitur.

Nam, quod probe inſtar regulæ tenendum eſt, cauſſa immediata, & proxima unica eſt, qua poſita ponitur morbus; ſed ad eam progignendam plures remotæ concurrere, & conſpirare debent, inter quas potiſſimum referuntur errata in diæta. Summa enim DEI Sapientia conſtitutum eſt, ut plures cauſſæ remotæ, quæ diſponunt, & faciunt ad morbum, concurrere debeant, nempe ex rebus naturalibus, ætas, ſtructura corporis, temperamentum, ſexus, vitæ genus, hæreditaria diſpoſitio, conſuetudo; ex rebus non naturalibus, aeris ſtatus, nec non iogeſta, animi affectus, motus, & quies corporis, aliaque, quæ omnia, cum diverſæ indolis, & virtutis ſint, ſæpius fit, ut alterum alterius vim nocentem corpori impediat; quod ſi non contiogeret, utique homo ſemper ægrotaret. Ita, e. g. qui temperamento ſic dicto cholerico gaudet, inque juvenili, vel virili ætate conſtitutus eſt, & corpus motu probe exercet, alimenta acida, & quæ adſtringentis ſunt facultatis, innoxie ferre poteſt, neque ullo quidem pacto ab iis læditur. Qui vero habitus ſunt ſpongioſioris, ut ſœminæ, vel ſic dicti phlegmatici, & vitam degunt motus expertem, ab omnibus acidis, & adſtringentibus cibis mirifice læduntur, adeo, ut ſœmioas ad menſium ſuppreſſionem, & exinde prognatos graves, & diros morbos, præſertim ſi nimium iis delectentur, diſponant. Et adoleſcentes ejuſdem oaturæ ad affectum hypochondriacum, infantes ad atrophiam, calorem lentum, ſenes vero ad dyſuriam, ſtranguriam, pruritum cutis, tormina, alvi obſtructionem diſponant. Veriſſime enim, & ſapientiſſime prodidit Parens Medicinæ HIPPOCRATES, naturas alias ad æſtatem, alias ad hyemem melius ſe habere, & nos quoque addimus, alias ad alimenta acida refrigerantia, aliss ad calida ſpirituoſa, alias rurſus ad victum craſſum, durum, alias ad tenuem, & ſic in cæteris, melius vel deterius ſe habere; quare in præſcribendis regulis, & præceptis ad ſanitatem tuendam per-

Cauſſa immediata, & proxima poſita, ponitur morbus.

Cholerici non facile afficiuntur ab acidis, & adſtringentibus.

Phlegmatici autem facile ab illis læduntur, & in morbos incidunt.

Hippocrates laudatur,

tinentibus probe dignoſcere, & diſcernere naturas corporum oportet Medicum.

Qui non facile in morbos incidunt?

In genere hoc loco notari debet, ſanos, robuſtos, & validos homines, quales ſunt, qui corpora habent latis vaſis, & fibris validis, elaſticis, tenſis inſtructa; ſub qua ſtructura, & textura partium ſolidarum, liberius circulaotur humores vitales, atque inutiles excernantur, non facile ægrotare; neque facile lædi a rebus externis, aere puta, & ingeſtis, ſed incongrua, quæ in uſum admittunt, expedite per excretiones e corpore ejiciuntur, ut nullam noxam inferre poſſint. Spectant huc maxime ætate juvenes, viri, & qui motu, & labore corpus exercent, atque affectuum intemperantia, & mentis fatigationibus vacui ſunt; qui utique non tam rigoroſe legibus diæteticis adſtringi debent; verum longe diſpar eſt ratio cum hominibus natura imbecilli, id eſt, ſtructura partium ſolidarum tenui, molli, exilibus, & numeroſiſſimis vaſis præditis, vel etiam in ætate infantili, vel ſenili conſtitutis; aut qui a præcedente morbo vires, & ſanguinem amiſere, aut qui ob morbum adhuc præſentem debiles, atque infirmi ſunt; qui utique a levi etiam errato in uſu ſex rerum non naturalium commiſſo, v. g. a vento boreali, aut ſole nimis fervido, vel tempore anni inſolito, nimis humido, vel pluvioſo, vel a levi animi affectu, & commotione, v. g. ira, terrore, cibo paullo largius ſumto, potu nimis ſpirituoſo, vel fœculento, acido, mox læduntur, & noxam, & mutationem in functionibus œconomiæ animalis percipiunt; quinimo diuturniori abuſu harum rerum noxiarum ad morboſas afflictiones non modo diſponuntur, ſed morboſæ jam diſpoſitiones invaleſcunt, affectus ſilentes revocantur; ut adeo ex hiſce clariſſime appareat, magnam ineſſe rebus hiſce externis ad ſanitatem tuendam, imo ad procreandos morbos, ad eos quoque perſanandos, imo ad mortem producendam, vel vitam protrahendam eſſe efficaciam, eamque eo magis a Medico attendendam, quo magis cum imbecillibus corporibus ipſi agendum ſit.

Qui facile in morbos incidunt, recenſetur.

Rebus ſic dictis non naturalibus magna ineſt efficacia ad ſanitatem, & morbos, & mortem.

§. LXXVI.

Neque etiam hoc aſſertum cum experientia reſpondet, rarius hominem ægrotare, contrarium utique teſtantur omnes imbecilles, qui modo a nobis deſcripti ſunt. Nam ſecundum facundiſſimi ipſius Celſi effatum, imbecillitas omnibus morbis patet; Qui ſpongioſum corporis habitum a natura habent, qui ætati juvenili, & ſenili proximi ſunt, qui mox a morbo convaluerunt, ipſæ quoque fœminæ, præſertim poſt puerperium, multis afflictionibus corporia expoſitæ ſunt, licet non ſemper lecto affigantur. Conqueruntur enim ſubinde de doloribus, rheumatiſmis, virium languore, ſomno inquieto, inappetentia, tuſſi, coryza, ventris torminibus, & ad laborem corporis, & ingenii minus idoneæ ſunt; quæ mala vitio cauſſarum mere externarum adſcribenda ſunt. Quod vero homo non omnibus morbis obnoxius ſit, id Sapientiæ Divinæ tribuendum eſt, cum multæ remotæ cauſſæ in unam immediatam, ſive proximam, conſpirare debeant, nec una ſufficiat. Non poſſum vero non hoc loco mentionem injicere aſſerti cujuſdam in Scriptis Stahlianis paſſim conſpicui, ex mille hominibus vix unum eſſe, qui ſphacelo moriatur, cum tamen ſanguis ad corruptionem valde proclivis ſit. Ego vero non erravero, ſi aſſeram, ex mille hominibus vix unum eſſe, qui non ſphacelo moriatur, non quidem partium externarum, ſed internarum; quod aſſertum clariſſime diſſectio corporum morbo acuto, vel chronico defunctorum teſtatur; cum ſemper corrupta, putrida, ſphaceloſa interna viſcera, & præſertim partes nerveæ, ventriculus, inteſtina, ſphaceloſis maculis tacta inveniantur; quod etiam ab aſſumto veneno fit, nec non in contagioſis morbis deprehenditur. Neque poſſum diffiteri, meam eſſe ſententiam, mortis non violentæ proximam cauſſam in putredine, quæ non modo ſolidis, ſed maxime fluidis ac tenuiſſimis, quæ in cerebro, nervis, & membranis hoſpitantur inſenſiſſima, & ad motus vitales deſtruendos aptiſſima eſt, ſitam eſſe. Rariſſime enim homo moritur a morbo, ubi non ſtatim poſt mortem fœtor, & putredo ſe ſenſibus manifeſtat: quod vero non æque fit in iis, qui vulnere aut alia violenta morte occubuere: Ex quo non obſcure colligitur, mortem ex morbis inſecutam, pro proxima cauſa agnoſcere feralem illam, & deſtructivam putredinem.

Puerperæ variis afflictionibus tentantur, plerumque a cauſſis externis provenientibus.

Homo non omnibus morbis obnoxius eſt.

Plerique homines ſphacelo moriuntur, contra Stahlium.

§. LXXVII.

Stahlii doctrina de morbis exponitur.

Quod attinet ad doctrinam de morbis, plura etiam ibi deprehenduntur, quæ quandam animadverſionem, atque indagationem paullo accuratiorem merentur. Statuit nempe celeberrimi nominis Vir, in morbis, ſeu motibus, & paroxyſmis morborum pugnam intercedere naturæ cum morbo, ſeu potius cum cauſſa morbifica. Eſt videlicet ea in ſententia, corpori noſtro, ejuſque partibus, præſertim ſolidis, ineſſe principium quoddam non tantum abſolute, & in ſe movens, ſed & ſubtiliſſimo ſenſu, atque notitia eorum, quæ in corpore ſunt, noxiorum, & quæ deſtruere, & corrumpere corpus apta ſunt, inſtructum, ut deinde morali quadam æſtimatione noxæ, vel damni ingruentis optimam habeat intentionem, hoc ipſum, ceu pernicioſum a corpore, motibus redditis intenſioribus removendi, atque foras e corpore ejiciendi, exinde colligit, morbos, & maxime febres, atque affectus ſpaſmodicos plus in ſalutem, quam in perniciem corporis tendere, & in ſe, & ſua natura ſalutares eſſe, utut natura non ſemper finem ſuum obtinere poſſit, vel quandoque in intentione medicorum aberret, aut plane abſiſtat ab omni conatu motus, ſi major vis, ac vehementia mali adſit, quam ea expugnare poſſit. Inde etiam porro fluit, dari quidem cauſſas materiales morborum, ſed non efficientes, & eas magis objective, & occaſionaliter, quam efficienter, & active agere. Verum enim vero primo omnium deſiderandum eſt, ut exiſtentia ejuſmodi principii, ſenſu, & æſtimatione earum rerum, quæ ſunt, & fiunt intra corpus imbuti, & quod intentionem, atque proæreſin habeat, claris argumentis demonſtretur; nam eadem facilitate, ac libertate, qua id affirmari, illud quoque negari, & rejici poteſt. Et profecto methodus demonſtrandi veritates id vult, & urget, ut primo omnium illud principium, ex quo deductiones rationales, & demonſtrationes fieri debent, in quadam doctrina, ſit quoad exiſtentiam, & modum concipiendi ſufficienter

ter probatum. Si vero quiſpiam urgere velit a poſteriori, & ab effectibus id clarum reddi, tunc certe reponimus, id ipſum ex morbis, ſeu motibus morboſis potius clariſſime appareret, nec ſcientia, nec prudentia, aut ſapienti intentione hos ipſos fieri, neque illud, quod movet interne, ejuſmodi requiſitis gaudere.

Homines magis oppetunt perniciosa, quam utilia, uti cholerici ſpirituoſa, &c.

Quandoquidem experientia quotidiana docemur, homines fere ſemper velle, & appetere ea, quæ vitali conſervationi corporis magis perniciosa, quam utilia ſunt, ita, v. g. qui cholerici ſunt temperamenti, amant maxime ſpirituoſa, liquores inebriantes, calidos potus, immoderatas animi, & corporis commotiones, vigilias, cum potius eorum naturæ quam maxime convenient ſedativa, humectantia, & refrigerantia, corporiſque quies.

Melancholici cibis craſſis, acidis, potu parciori delectantur.

Melancholici contra delectantur otio, vita ſedentaria, potu parciori, cibis craſſis, & acidis, cum potius eorum naturæ parcior victus, potus largior, labor, & exercitatio corporis convenientiſſima ſit.

Id quod & in fœminis obſervatur.

Non diſpar eſt ratio cum fœminis, quæ identidem propter ſpiſſum, & copioſum, quem vehunt, & alunt ſanguinem corpus labore exercere, potum largiorem, & temperate ſpirituoſum aſſumere, & omnia frigida, acida, fructus horæos, dulcia, panificia evitare debeant; quod tamen non accidit. Quodſi itaque ipſa anima tam ſenſitiva, quam rationalis, in hiſce rebus aberrat, multo magis id judicandum eſt de iis, quæ ea ipſa quatenus intra corpus operatur. Porro etiam obſervamus, plurimos ex motibus morboſis, iiſque præcipuis, & vehementibus, minime ad ſalutem, & conſervationem corporis, ſed potius ad ejus perniciem, & deſtructionem tendere, & plane nullam convenientiam, æſtimationem moralem, vel rationalem intelligi poſſe; quod argumentum aliquot exemplis illuſtrare lubet; v. g. levis eſt illa vulneratio, & læſio, quæ fit in punctura nervi, & infelici ſectione venæ, nec non in vulneratione tendinis nervoſi, vel in infelici exciſione clavi pedis: nullius quoque fere momenti eſt illa attritio, lancinatio ureteris, quæ exoritur ex deſceoſu calculi per illum, vel quando a calculo in veſica detento ejus tunica quodammodo arroditur; neque cujuſdam peculiaris momenti eſt illa lancinatio, quam vermes in ventriculo, inteſtinis tam tenuibus, quam craſſis excitant, vel etiam illa punctura duræ matris, quæ fit a filamentis, vel feſtulis a cranio mediante percuſſione abſcedentibus, vel etiam punctura aciculæ improvide deglutitæ in ventriculum, aut ictus veſpæ in cute capitis, quæ damna omnia a recenſitis producta ad deſtructionem vitæ nullius momenti ſunt.

Leves vulnerationes nullius momenti recenſentur, quæ ſi non promte ſedantur, in mortem tranſeunt.

Nihilominus ob has leviſſimas læſiones, natura excitat motus vehementiſſimos, ſpaſmos univerſi generis nervoſi, convulſiones, epilepſiam, anxietates, vomitus, extremorum frigora, ſæpius etiam ſphacelum, & mortem; qui motus, ſi non ſedati fuerint, corpus in vita conſervari non poterit. Deinde annotare licet, quod operatio illa, quam venena, ſeu narcotica, ſeu cauſtica, exerunt, nociva, plane non comparanda ſit ratione noxæ cum iis motibus, qui venenum ſumtum ſequuntur, cujus generis ſunt deliria, epilepſiæ, lipothymiæ, interni ardores cum extremorum frigore, vehementiſſimi cruciatus, & anxietates præcordiorum, & primarum viarum, quæ fua natura necem poſt ſe trahunt.

De differentiâ Doctr. Stahl. & Hoffmann.

Demonſtratur error naturæ, ſeu principii agentis.

Inſuper nullo quidem pacto concipi poteſt, quare ſi excretiones rei noxiæ in corpore moliendæ ſint, ut bilis copioſæ, & cauſticæ in inteſtinis tenuibus, calculi in ureteribus, vel in ductu choledocho hærentis, ſpaſmi concitentur, qui vaſa magis anguſtant, & conſtringunt, ut excretio fieri nequeat; cum hæc ipſa non prius fieri poteſt, quam ipſi canales a ſpaſmo liberati fuerint; & fruſtra tantum, & in perniciem ejuſmodi motus cientur, nullius plane uſus ac fruis; id quod fit in omnibus doloribus a cauſſa materiali ſuſcitatis. Præterea ſi tanta ſapientia vindicandi corpus ab interitu, & noxa, imbutum eſſet internum agens, quare materiam tartaream, ſalſam, acrem in doloribus arthriticis, podagra, chiragra, gonagra &c. ejicit ad ligamenta artuum, non vero mox per renes, ſeu commodum & congruum hujus materiæ emunctorium ejicit. Neque etiam concipiendum eſt, quare, ſi febres eſſent tam ſalutares in corporis conſervationem inſtituti motus, quare natura tantum apparatum motuum, & ſymptomatum plane noxiorum, ut ſunt conſtipatio cutis, ſudoris ſuppreſſio, alvi adſtrictio, & repulſus ſanguinis ad interiora, exceſſivus æſtus, vigiliæ, delirium, ſub quibus ſæpiſſime vita perit, inſtituat? & non flatim potius ab interioribus ad exteriora, ad habitum nempe corporis motus auctiores efficiat, augendo quidem ſyſtolen, & diaſtolen cordis, & arteriarum, ſed exterius relaxando, ipſamque cutim, ut eo facilius, & felicius materia, & quantitate, & qualitate pernicialis foras ejici poſſit. Quæ omnia ſufficienter docent, non elective, non ſapienter, non cum ratione, ſed potius erronee, confuſe, tumultuarie motus fieri in morbis, & non niſi mere per accidens, ſique a Medico moderantur, & diriguntur in bonum finem, ſalutares eſſe. Verum hoc argumentum infra paullo latius proſequamur.

§. LXXVIII.

Clariſſimus Stahlius adſtruit plethoram omnium (paucis exceptis) morborum cauſſam.

Nunc accedimus ad illam ſententiam paullo accuratius perluſtrandam, qua aſſeritur, nimiam ſanguinis plenitudinem, quam Græci πληθώραν vocant, omnium fere, paucis exceptis, morborum veram, & materialem exiſtere cauſſam, quæ maxime exitium minetur corpori, atque ea propter ſapientem, & providam naturam optimo conſilio, & ratione omnes vires, ut eam amoliatur, removeatque, intendere, & extraordinarios quoſdam, & auctos motus inſtituere, qui ex parte ſunt febriles, ex parte ſpaſmodici particulares; illi eum in finem inſtituuntur, ut nimium abundans ſanguis, calido, auctiori, inteſtino motu conſumatur, atque in ſerum ſalſum excrementitium ſatiſcat, & reſolvatur. Hi vero, nempe ſpaſmodici eo fine adornantur, ut ſanguis nimium abundans, & toti œconomiæ functionum vitalium turbationem minitans, ſincerus & purus per loca convenientia expellatur, v. g. in ſexu ſequiori per uterum, per nares in ætate puerili, in virili vero, & ſenili per ipſas ſedis venas, ſeu per hæmorrhoidales; adeoque exinde colligunt, omnea naturæ conatus, & motus, atque molimina, quæ vulgo pro morboſis, & paſſivis habentur, non modo eſſe ſalutifera, ſed & potiſſimum eo tendere, ut nimia ſanguinis abundantia, ceu fœcundiſſima morborum, & exitii procreatrix, vel per reſolutionem febrilem,

vel per ſanguinis effuſiones, ſeu per hæmorrhagias minuatur, quo facto, mox etiam omnia incommoda ceſſent, & integer functionum ſtatus redeat.

§. LXXIX.

Plethora unice cauſſam omnium morborum adſcribere repugnat rationali medicinæ, id, quod variis exemplis demonſtratur.

Verum enim vero quamvis ſanguis ſupra modum exundans, atque in vaſis congeſtus, mediatam cauſſam plurimarum, præſertim chronicarum, paſſionum præbeat, & frequentiſſime primum fundamentum, atque initium ſit, a quo deinde plures affectus vitioſi in corpus redundant, ſeu pluribus morboſis affectionibus occaſionem, & anſam ſubminiſtret, quin etiam ſæpiſſime cauſſa ſit ſpaſmorum tam febrilium, quam ad hæmorrhagias tendentium, ſi nempe in partibus congeſtus ſtagnet, vel ſtatim concipiat; ſed tamen plethoram, ceu immediatam, & proximam cauſſam omnium morborum venditare velle, eandem unicam, id eſt, quod maxime experientiæ, & medicinæ rationali repugnat. Nam hoc loco probe notari velim, Celeberrimum Auctorem in pathologia, ſeu doctrina de morbis propemodum omnes potentias ſalinas, acidas, ſapidas, & ſulphureas, ceu morborum cauſſas materiales, vellicantes, & irritantes fibras nerveas rejicere, atque in exilium proſcribere. Ego vero facile demonſtrabo, a ſanguinis defectu plures oriri morbos, quam ex ejus nimia abundantia, imo plus periculi vitæ imminere; in promptu nempe ſunt exempla, ubi homines ſani, & robuſti, ſanguine, & humoribus pleni, ut ruſtici, plebeii, & opifices citra ullas ſanguinis miſſiones, vel ſanguinis excretiones, vel hæmorrhoides, per omnem vitam optima fruantur valetudine, fere penitus immunes a morboſis affectionibus. Deinde quotidiana, & indubia confirmat experientia, & obſervatio, graves, & periculi pleniſſimas ægritudines eos ſubinde ſequi, qui modo ex morbo, ſeu febre acuta continua, vel intermittente, aut gravi hæmorrhagia per puerperium, abortum, vel per vulnerationem gravem emerſerunt, cujus generis ſunt phthiſis, lenta febris, tumores œdematoſi, hydrops, affectus ſpaſtici, colici, hypochondriaci, hyſterici, cum tamen certiſſimum ſit in iis corporibus plus deficere, quam excedere ſanguinem, eumque per nimias profuſiones, & febrem eſſe conſumtum. Neque ignotum eſt, ipſam peſtem, alioſque peſſimæ indolis morbos iis in corporibus, quæ ob famem, & labores parum ſanguinis in vaſis continent, facilius adoriri, & vim ſuam malignam in proſtratione virium plus exſerere, quam in ſanguine plenis; cujus rei teſtes eſſe poſſunt morbi caſtrenſes, circa finem maxime autumni infeſtantes, cum per æſtatem, per fatigationes corporis, vigilias, alimenta corrupta, & ad ſanguinem bonum ingenerandum inidonea, ſanguinis, & humorum bonorum maſſa penitus depauperata eſt. Inſuper teſtatur experientia, plurimos morbos ab immoderata affectuum intemperantia, ira præſertim, terrore & triſtitia, item ex nimio frigore admiſſo, vel frigido potu largiori ſudanti corpori ſuperingeſto, vel ſubita aeris, & cœli mutatione ſuboriri, citra ſanguinis, & humorum exuperantiam. Denique quando conſideramus eos morbos, quibus ſubinde affligitur homo, & qui plurimum regnant, multumque faceſſunt negotii Medicis, eſſe epidemicos, qui maxime ex inſolita tem-

Caſtrenſis morborum genus.

Plurimi morbi a rebus non naturalibus ſuam ducunt originem.

porum, tempeſtatumque conſtitutione, ac ſubita mutatione naſcuntur, uti ſunt variolæ, morbilli, & omnis generis febres, catarrhales benignæ, & malignæ, intermittentes, & continuæ, bilioſæ, & lentæ, purpuraceæ, diarrhoeæ, etiam dyſenteriæ, facile apparet, horum originem nullo quoque pacto a ſanguinis, & humorum quantitate, ſeu potius a prava qualitate deduci poſſe. Eadem eſt ratio cum morbis certis locis ob peculiarem victus rationem, vel aeris ſtatum, vel aquarum impuritatem propriis, qui non tantum plethoricos, ſed & alios minus ſanguine abundantes invadunt non ſecus ac epidemici. Quot morbi propagantur per contagium nullo habito reſpectu ad ſanguinem, ut videmus in peſte, petechiis, variolis, morbillis, dyſenteria, lue venerea, ſcabie maligna. Quam graves, dolorificæ, & ſpaſticæ affectiones ſunt, quæ a vermibus, calculis tam in veſicula fellea, quam in veſica urinaria hærentibus, necnon retentis flatibus, proveniunt, & corpora ſanguine minus plena, æque ac eo referta omnibus morborum generibus divexant, miſerrimaſque toti œconomiæ vitali paſſiones inferunt.

Subita temporum mutatio epidemiorum cauſſa.

Peculiaris victus ratio, vel aeris ſtatus, vel aquarum impuritas abſque ſanguinis infectione morbos creant.

§. LXXX.

Plethora non eſt univerſalis morborum cauſſa.

Nihil vero magis huic ſententiæ, plethoram eſſe univerſalem fere morborum cauſſam, adverſatur, quam quod ſubinde videamus ex nimia, vel enormi ſanguinis, aut humorum profuſione, v. g. menſium in fœminis, aut hæmorrhoidum in viris longe majora mala, & pericula imminere, quam ex menſium, vel hæmorrhoidum retentione; nam propter ſummam virium imbecillitatem, quæ exinde in omnibus actionibus viſitur, preſſo pede ſequentem, quandoque celerrime, enormiter, & cum impetu fit ſyncope, imo convulſio ſæpiſſime invadit. Si vero ſanguinis profuſiones nimiæ diutius affligunt, tumores œdematoſi, cachexia, hydrops, tabes, hectica ſubſequuntur; neque tantum nimiæ ſanguinis profuſiones, ſed etiam immoderatiores aliorum humorum excretiones ad parandos morbos valde proclives ſunt; ita, v. g. nimio urinæ in diabete profluvio, ſalivæ in imprudenti adminiſtratione mercurialium, vel etiam ſudoris colliquativi, in corporibus imbecillibus; aut nimia ſeri viſcoſi per uterinas glandulas in fluore albo, aut liquoris ſeminalis in viris per pollutiones nocturnas, excretionibus aut lymphæ nutritiæ, ſeu ſynoviæ in vulneratis articulis, vel ſeri excrementitii, vel fœcum alvinarum excretionibus, præter ſummam virium debilitatem, & languorem corporis, febres lentæ, hecticæ, atrophia, cachexia, & hydrops ſuccedunt.

§. LXXXI.

Salia peregrina non ſunt generales morborum origo.

Quod attinet vero illud dogma: pathologiam falſam, ſeu ortum morborum ex ſalinis, peregrinis qualitatibus, & potentiis, e foro medico fere omnino exterminandum eſſe: fatemur & hanc ſententiam plane repugnare omni experientiæ. Neque vero poſſumus ire inficias, quoſdam Theoriæ Medicæ Scriptores in recentiori ævo, poſthabitis fere omnibus aliis morborum cauſſis, v. g. plethora, & motuum vitiis perperam morborum fere omnium cauſſas a ſalibus, v. g. ſale acri, ſalſo, acido, ſpecifico,

cifico, & omnis fere generis ſalinis, ſulphureis, & ſtimulantibus, ac irritantibus potentiis, vel ut BONTEKOE, & ejus aſſeclis placuit, ex acido, & viſcido derivare voluiſſe, & in eo plurimum aberraſſe; maximeque quod ſalia ejuſmodi peregrinæ indolis pro cauſſis morborum proximis habuerint. Ex eo tamen minime ſequitur, ſalinas varii generis potentias in pathologicis, ſeu ad generationem morborum, vel cauſſarum morbificarum proximarum, & ſymptomatum plane non eſſe attendendas.

Natura animantis temperatis gaudet ſuccis.

Nam ipſa natura animantium gaudet valde temperatis, nulla exceſſiva, & ſenſibili qualitate præditis ſuccis, qui tantum ad nutrimentum, texturam, & augmentum partium pertinent; ea propter humores vitales a ſordibus ſalinis, quæ per ingeſta corpus ſubeunt, vel motu inteſtino calido producuntur, per varii generis emunctoria educendis, v. g. per alvum bilioſis ſuccis, per urinam humoribus aqueis, ſalibus craſſioribus, per ſubcutaneos tubulos ſubtilioribus ſalibus imbutis, occupata eſt natura: & hæ excretiones ad tuendam valetudinem ſummopere ſunt neceſſariæ.

Excretionibus naturalibus ſuppreſſis, vel imminutis ſanguinis, & humorum craſis vitiatur.

Ecquis itaque eſt, ex hoc argumento, qui non ſatis clare perſpiciat, excretionibus hiſce ſuppreſſis, vel imminutis, & retentis hiſce ſordibus, quod fit in malo ſcorbutico, cachectico, vitiari inde benignam ſanguinis, & humorum craſin, & peſſima inde ſuboriri mala, unice ab intemperie illa ſalina impura humorum deducenda, ut ſunt deſœdationes, & exulcerationes cutis, ut ſcabies, herpetis genera, vel etiam ulcera cacoethica, tendines, ac oſſa arrodentia, gingivarum eroſiones, ac putredines, pruritus cutis, tabes, & atrophia partium, dolores rheumatici, ſeu arthritici, vehementiores capitis quoque; quæ cuncta ſymptomata ceſſant, emunctoriis recluſis, excretionibus reſtitutis, & adhibitis medicamentis, quæ acrimoniam ſalinam demulcent, diluunt, & ad excretionem promovent; quæ omnia nomine ſanguinem depurantium, vel edulcorantium nomine vulgo veniunt, quo

Serum lactis, & aquæ minerales ſanguinem edulcorant.

ſpectat maxime lactis, ſeri lactis, & aquarum mineralium conveniens uſus. Deinde quod graves affectus ex intemperatis, & ſalina qualitate peccantibus humoribus proveniant, nemo negabit, qui vel leviter tantum in artis exercitio verſatus eſt;

Infantum lactantium morbi ob acidis humoribus plurimi oriuntur.

omnes enim fere morbi infantiles, præſertim qui lactantes exercent, & ad mortem eos præcipitant, ut ſunt, tormina atrocia ventris, febres, convulſiones, epilepſiæ, aſthmata, tuſſes ferinæ, & clangoſæ, ſuffocativæ, corroſivis acidis humoribus prima in regione collectis, & bilem more fortiſſimorum acidorum viridem reddentibus debentur; & certe medendi iis morbis ratio potiſſimum in eo verſatur,

Alcalinorum in infantibus uſus.

ut corrodentes illi humores contemperentur, & per convenientia, cujus generis ſunt alcalina, remedia, corrigantur. Si porro conſideremus, quanta incommoda, & mala ſuboriantur ex bile

Bilis acrimoniæ morbi.

corroſiva, & acriori reddita, v. g. paſſiones cholericæ, diarrhœæ, dyſentericæ, fluxiones inteſtinorum, eroſiones, continui ſtimuli ad egerendum, ſeu teneſmi; & ex acrimonia, hac ſæpe producuntur inflammationes ventriculi, & inteſtinorum cum febre: ultro fatendum eſt non in quantitate, ſed qualitate perverſa hærere vitium humorum & ſanguinis.

Rheumatiſmi, & arthritidis cauſſa.

Dolores rheumatici, arthritici a ſero acri extravaſato, & membranas muſculorum, & artuum arrodente fieri, vel ex eo clarum evadit, quia hi

Medela.

hi morbi non rectius tolluntur, quam copia humorum diluentium, & demulcentium, ut aquarum mineralium, lactis, ptiſanæ copioſius hauſtæ, vel etiam infuſis herbarum cum aqua factis.

Lædentia.

Deinde quod omnia ſalita, acida, acria, ſalſa ingeſta hos dolores augeant, quo etiam pertinent dolores capitis, item odontalgici. Denique tophaceæ materiæ intra articulos genitæ, & calculi renalis, [illegible] veſicæ, quo ſubinde excipiuntur ejuſmodi dolores, ſatis claram noſtram reddunt aſſertionem.

Senum morbi a vitioſis ſalibus ortum ducunt.

Morbi, qui ætatem ſenilem comitantur, potiſſimum a vitioſis, & excrementitiis ſalibus, maſſam humorum deturpantibus, ſuum trahunt ortum, ut ſunt pruritus totius corporis, ſicca ſcabies, dyſuriæ, ſtranguriæ, ulcerationes, cancri, quæ

Morborum ſenum curandorum difficultas.

ſane difficilem admittunt curationem & parium ſanationem, aridurae, contracturæ, alvi frequentiores fluxus, ventris tormina, difficiles conſolidationes vulnerum, vel fractorum oſſium ob deficiens temperatum nutrimentum, teſtantur.

§. LXXXII.

Salium in corpore humano maxima potentia.

Quanta vero vehementia, & potentia inſit ſalinis corpuſculis ad univerſi corporis œconomiam motuum pervertendam, & deſtruendam teſtantur venena corroſiva, & purgantia fortiora ſive acriora, quæ arrodendo tunicas nerveas ventriculi, & inteſtinorum, funeſta, inque foro medico ſatis nota ſymptomata producunt; quinimo exterius acres liquores infuſi partibus nervoſis, v. g. ſauciatis, vehementes dolores, ſpaſmos, imo febres, & convulſiones teſtantibus ab hiſtoriis, quas maxime collegit FABRICIUS HILDANUS, inducunt.

§. LXXXIII.

Dictum fuit ſupra ab imminutis, vel cohibitis excretionibus ingentem impuritatem, atque intemperiem, quam Græci Κακοχυμίαν vocant, humores vitales contrahere; verum ex omnibus excretionibus nulla eſt, quæ tam ſubito, & graviter naturalem ſanguinis, & hu-

Secretio bilis in hepate ſufflaminata ſanguinis, & humorum craſin alterat.

morum craſin alteret, & plane alienam, & impuram reddat, quam ſecretio bilioſi ſucci in hepate variis ex cauſſis ſufflaminata; quatenus nempe hic ipſe humor regurgitat ad ſanguinem, & lympham, & ſubito perverſo colore, ac hoſtili qualitate illum contaminat.

In ictero fere omnium functionum læſio.

Neque ignotum eſt, quam graviter in ictero functiones corporis fere omnes lædantur, dum vires elangueſcunt, appetentia ciborum emoritur, ſomnus fit inquietus, nutritio perit, urina flavum ſuum colorem mutat in brunum, alvus fit ſicca, & adſtricta, tota cutis flavo colore, & pruritu tingitur, & omnis animi vigor perit; quæ cuncta ſymptomata non aliam certe cauſſam agnoſcunt, quam ſubito introductam humorum intemperiem.

Icteri flavi in nigrum degenerantis ſymptomata atrociora.

Si vero icterus flavus degenerat in nigrum, quod fit, ſi impuritas illa bilioſa additione pravorum ſuccorum, præſertim acidorum, pejor redditur, ſymptomata adhuc acerbiora fiunt, videlicet virium languor increſcit, ſomni adeſt defectus, ulcera cacoetica partes externas occupant, eryſipelas, quæ non raro in ſphacelum abit, partes externas occupat; quandoque etiam hæmorrhagiæ funeſtæ per nares, gingivas, & per anum ſequuntur; quæ omnia ſatis abundeque declarant, ac teſtantur, non ſolam quantitatem hu-

morum nimiam, ſeu plethoram ad cauſſas morborum formandas ſufficere.

§. LXXXIV.

Intemperata etiam copioſe aſſumta non facile ſanos lædunt.

Ad contrariam ſententiam evincendam hæc afferri ſolet, quod nempe teſtetur quotidiana experientia ab ingeſtis, etiam valde intemperatis, atque copioſis, dulcibus, acidis, ſalſis, acribus, ſpirituoſis quoque, & calidis, in cibo & potu, non lædi facile ipſam valetudinem, ſed plures hæc ipſa plane innoxie ferre poſſe.

§. LXXXV.

Vera ſanorum conſtitutio.

Verum ad hæc ipſa reponimus illud tritum, *ſanis omnia eſſe ſana*, id eſt, non facile ab intemperatis, & naturæ humanæ etiam inimicis ſanum hominem lædi. Per ſana vero corpora intelligimus ea, quæ ſunt viribus robuſta, quæ probe ingerunt, digerunt, & quod maximum eſt, probe egerunt, ita nempe, ut menſura egeſtorum in perfectioris ætatis hominibus menſuræ ingeſtorum reſpondeat, ſeu æqualis ſit. Itaque illis hominibus nnn facile nocent, niſi in nimia, & repetita quantitate iotemperata cujuſcunque generis ſunt, in cibo, & potu ſumta. Nam mox beneficio vigoris motus, qui in corde, & canalibus viget, qui in ventriculo, & inteſtinis exiſtit, rurſus e corpore rejiciuntur, & quidem maxima ex parte per alvum. Accedit, quod cibi intemperati, ſalſi, dulces, acidi, pingues, acres facultate præditi ſunt alvum ſtimulaudi. Contra vero obſervamus quotidie, & certa, & indubia experientia docet, hæc ipſa, præſertim in paullo majori copia, quammaxime infirmis, & imbecillioribus corporibus nocere, adeo ut vel ipſos morbos ingenerent, vel diſpoſitionem ad eos efficiant, vel morbum accedentem benignum periculoſum, & malignum reddant. Per imbecilliora vero corpora intelligimus ea, quæ male egerunt, maxime per alvum, & ſubcutaneum cribrum; unde humores in corpore ſubſiſtunt, & accumulantur, & mora pejorem indolem contrahunt. Et hæc potiſſimum ſunt ea corpora, quæ natura, ſeu a nativitate debilia, vaſis exilibus, & fibris laxis prædita, & a morboſis parentibus genita ſunt; ſexu vero imbecilliores ſunt ſemper fœminæ præ viris; ætate infantes, & ſenes.

Cibi ſalſi, dulces, acidi, pingues, & acres alvum ſtimulant.

Cibi omnis generis in majori copia aſſumti debiles lædunt.

Debilium indoles.

§. LXXXVI.

Ex omnibus vero intemperatis quammaxime valetudinem offendunt, & ad morbos diſponunt, eoſque præſentes exacerbant, vel recidivas ingenerant, nimis calida, & ſpirituoſa; quæ capiti, & ſyſtemati nervoſarum partium admodum ſunt inimica, & ad morbos capitis, & nervorum valde diſponunt, ut ſunt apoplexia, mania, vertigo, affectus ſoporoſi, lethargus, in juvenili ætate motus convulſivi, epileptici; Nimius quoque abuſus ſpiritus vini polypoſas concretiones in vaſis majoribus cordis, & pulmonum ingenerat, & hinc graviſſimas chronicas paſſiones, ut aſthma convulſivum, hydropem pectoris, phthiſin, hæmoptyſin, aſciten, vel etiam peripneumoniam ingignit. Acidorum vero, tam in cibo, quam potu abuſus ſexui fœminino propter menſium negotium, ad quorum inordinatum fluxum, & ſuppreſſionem multum facit, nec non iis, qui ad hæmorrhoides ſunt proclives, ſenibus quoque, & qui vitium in pulmonibus habent, valde eſt inimicus propter vim conſtrictivam, quam partibus ſolidis, & coagulantem fluidis affert. A victu nimis duro, & diæta ſalſa, viſcera valde læduntur, maxime vero hepar, & lien, atque pulmones, quæ a craſſo, & lento ſanguine infarcta, obſtructa, cachecticum, & ſcorbuticum morbum ingenerant, atque ad bydropen, icterum non minus flavum, quam nigrum, quartanam, morbum ſic dictum nigrum Hippocratis diſponunt. Et profecto plurimi morbi, qui certis locis ſolennes ſunt, & Græce Ἐνδήμοι dicuntur, ab intemperato victu, & potus vitio, aere excepto, recte derivantur; quæ omnia tam clara, & perſpicua ſunt, ut nulli dubitationi de generatione morborum ex prava intemperie, & exceſſiva qualitate alimentorum, locus amplius remaneat.

Spirituoſa & acida genus nervorum, & caput corrumpunt.

Spiritus vini abuſus polyporum genitor.

Acida ſæminis, hæmorrhoidariis, ſenibus & pulmones debiles habentibus noccva.

Diæta ſalſa viſcera lædit.

Intemperatus victus endemiorum cauſſa.

§. LXXXVII.

Vera therapiæ mens aperitur.

Cum vero in univerſa medica doctrina vix ulla difficilior ſit res, & quæ pluribus diſſenſionibus obnoxia, ad praxin tamen cognita, ſumme utilis, & neceſſaria ſit, quam ea, quæ morborum generationem ex cauſſarum morbificarum ſerie, natura, & operandi ratione, recte, & perſpicue tradit, ac evolvit; placet paucis, accurate tamen, & ſolide ſententiam noſtram hoc loco explicare, ut quiſque intelligere poſſit, quo fundamento pathologiæ noſtræ veritas, & therapiæ ratio fundata ſit.

Cauſſæ morbificæ maxime afficiunt partes motu, & ſenſatione gaudentes.

Nos itaque dicimus, cauſſas illas, quæ motus ſecundum naturam corporis noſtri invertunt, & functiones lædunt cujuſcunque etiam naturæ, & generis ſint, afficere principaliter eas partes, quibus magna vis, & potentia ineſt motrix, & ſenſationis quoque, & a quibus maxime illa vis, & facultas activa, ſyſtoles, & diaſtoles, ſeu contractionis, & dilatationis, quæ io corde, & toto ſyſtemate vaſorum viget, per quæ fiunt, progrediuntur, & circulantur fluida, dependent, & hæ ſunt maxime nervi, membranæ, atque ex iis vaſa, & canales conſtructi. Inter has partes, & canales quoque ſenſu, & motu exquiſitiori præditas, eminet maxime ille magnus canalis alimentarius, qui a faucibus tendit uſque ad anum, & œſophagum, ventriculum, & totum inteſtinorum volumen complectitur. Hic tono, & motu ſuo, qui dicitur periſtalticus, contractorio, & dilatatorio reciproco gaudent, qui maxime actionibus naturalibus, alimentorum ſolutioni, digeſtioni, diſtributioni chyli, & impurarum partium excretioni præeſt. In adminiſtratione actionum vitalium, quarum integritas ex moderato, & æquabili pulſu, calore, & perſpiratione, ac reſpiratione quoque dignoſcitur, cor cum toto ſyſtemate tubulorum, qui fluida vehunt, atque impellunt, ac ſyſtoles, & diaſtoles motu gaudent, ſuam potentiam maxime mutuantur a nervis, eorum fluido, & tuoicarum nervearum elatere. Denique actionum animalium integritas, quæ maxime omnium ex ſomno placido, tranquillo animi habitu, & ab omni affectu, & moleſtia vacuo cognoſcitur, debetur maxime nervoſis tunicis, quæ cerebrum, ſpinalem medullam, & organa ſenſuum inveſtiunt.

Actionum vitalium integritas a moderato pulſu, calore, perſpiratione, & reſpiratione habetur.

§. LXXXVIII.

ſ. LXXXVIII.

Syſtema nervoſum bene conſtitutum ſanitatis cauſſa. A partibus nervoſis male affectis habetur functionum læſio.

Si itaque omnes hæ dictæ nervoſæ partes, ac tunicæ, atque canales ex iis compoſiti, recte ſunt conſtitutæ, id eſt, in moderato tono tenſionis, & relaxationis, & æquabili oſcillatorio motu ſeſe habent, tunc tota œconomia actionum corporis, & animi recte viget; ſimul ac vero illæ partes violentiam quandam patiuntur, ſive exterius per nimiam diſtenſionem, tractionem, compreſſionem, vel contorſionem, aut eroſionem, ſeu vellicationem, aut puncturam, vel interius ab eorum fluido, quod fit maxime in affectibus animi, vehementer agitantur, aut alterantur, protinus læſio fit actionum, & morbus præſto eſt. Hæc læſio vero actionum eo major eſt, quo vehementior illa vis eſt, quam patiuntur a cauſſis externis: potiſſimum & inſtar regulæ hic notandum, quod maxime eo in loco, ubi cauſſa morbifica, læſionem nervoſis partibus inferens ſedem ſuam habet fixam, & operationem, turbatio, & perverſio læſionum naturalium obſervetur, & hæ partes maxime ſymptomatibus affligantur. Deinde inſtar regulæ, & legis, qua motus in macrocoſmo adminiſtrantur, hoc teneri oportet, quod maxima ſit conſenſio, quæ in mutua communicatione motuum vitioſorum conſiſtit inter partes nerveas potiſſimum & fibroſas, quæ ſenſu, & motu gaudent exquiſito, adeo, ut una graviter affecta, alia, & quidem primum vicina, & quæ nervos communes ab una eademque radice habent; poſtea vero etiam remotæ partes, ſi graviſſima eſt illa læſio, in conſenſum rapiantur.

Regula obſervanda.

ſ. LXXXIX.

Notitia conſenſus partium nervoſorum eſt fundamentum pathologiæ rationalis. Deducitur ab inſtantia.

Præcipuum itaque fundamentum pathologiæ rationalis conſiſtit in notitia conſenſus partium nervoſarum inter ſe invicem, qui in eo verſatur, ut motus vitioſi parte una graviter affecta invicem communicentur; inter partes nervoſas ſenſibilioris, & mobilioris indolis, & quæ invicem inter ſe communicant, ſunt præcipue referendæ: *Primo.* In capite meninges, & exterius pericranium, & partes illæ, quæ dura, vel pia matre, aut pericranio cinguntur. *Secundo.* In ſpinali medulla membranæ identidem dura, & pia mater, quæ hanc medullam, & omnes nervos ex ea prodeuntes cingunt. *Tertio.* Larynx cum arteria aſpera, & bronchiis pulmonum, quæ identidem ex tunicis valde nervoſis conflatæ ſunt. *Quarto.* Diaphragma cum membrana pleuræ, & muſculis intercoſtalibus. *Quinto.* Cor cum toto ſyſtemate vaſorum, & maxime arteriarum, quarum tunicæ nerveæ ſenſu, & motu gaudent. *Sexto.* Viæ urinariæ, ureteres nempe cum veſica, & urethra. *Septimo.* Viæ biliariæ, ut ductus hepatici cum choledocho, & veſica fellea. *Octavo.* Totus œſophagi, ventriculi, & inteſtinorum canalis a faucibus uſque ad anum, totus membranaceus & ex tunicis nervoſis, & fibroſis conflatus. *Nono.* Ipſa cutis membrana identidem ex filamentis muſculoſo-tendinoſis, & nerveis conſtructa, valde ſenſibilis, præſertim in volis manuum, & plantis pedum, umbilico, nuca, carpis quoque manuum, & temporibus. *Decimo.* Perioſtium, ceu membrana valde tenuis, & ſenſibilis omnia oſſa, dentibus exceptis, immediate cingens. *Undecimo.* Ligamenta tendinoſa, & nervoſa articulorum. Tanta vero eſt harum omnium partium conſenſio, ut una graviter læſa, omnes reliquæ afficiantur; quod luculentiſſime patet ab aſſumto veneno ſubtilioris cauſticæ indolis, quod dum adhuc in ventriculo latet, & pernicialem ſuam vim exſerit, brevi, & celeriter omnes partes nervoſæ, & muſculoſæ in præternaturales, & violentos motus cientur, omniumque actionum perverſio ſæpe lethalis.

Veneni cauſtici aſſumpti actio.

ſ. XC.

Scientia conſenſus læſarum partium nervoſarum Medico ſumme neceſſaria. Demonſtratur.

Variæ ſunt affectiones, & ſymptomata, quæ a læſis partibus nervoſis, ſeu per conſenſum ſeu per idiopathiam oboriuntur, quas accurate ſcire convenit Medico. Quando in capite patitur, & male afficitur pericranium, gravis fit dolor lancinatorius, tenſivus, gravativus, & ſæpe inſtar glaciei ad ſenſum frigidus, præſertim in iis locis, ubi per ſuturas oſſa cranii junguntur in ſyncipite, vel occipite. Si meninges, & præſertim dura mater præter naturam læduntur, deliria, apoplexia, epilepſia, affectus ſoporoſi, ut lethargus, ſomni terribiles fiunt. Affectis partibus capitis, ad quas nervi, & membranæ cerebri pertingunt, pro diverſa eorum natura varii pullulant morbi; in oculis nempe, & eorum nervis, & membranis dolor preſſorius, inflammatio, vertigo, oculorum caligo, hebetudo, viſus depravatus; in auribus earum tinnitus, vel etiam ſurditas; in lingua aphonia; in labiis tremulus motus; in muſculis faciei, & oris ſpaſmus cynicus, horribilis aſpectus, ſtridor dentium; in faucibus, earum anguſtia, & difficilis deglutitio.

ſ. XCI.

Medullæ ſpinalis male affecta, item Laryngis, & Diaphragmatis afflicti ſymptomata.

Quando membranæ cum nervis ſpinalis medullæ violentiam quandam patiuntur, facta vel compreſſione, vel vellicatione, aut eroſione, tunc paralyſes, motus convulſivi, miræ agitationes, & jactationes artuum, contorſiones dorſi, & cervicis ſtupores, immobilitates artuum, dolor dorſi preſſorius, præſertim circa primam vertebram lumborum, aut circa os ſacrum. Larynx cum aſpera arteria, & bronchiis præternaturaliter afflictæ efficiunt ſiccam, ferinam, & convulſivam tuſſim, pectoris oppreſſionem, & ſpirandi difficultatem. Diaphragma vero, quando violentiam patitur, & nervi intercoſtales ſimul in conſenſum trahuntur, aſthma fit convulſivum, & ſingultus quoque.

Ex canale alimentario, & excrementitio male affecto morbi qui?

Quandocunque cauſſa morbifica, pernicialis indolis totum illum nervoſum canalem alimentarium, & excrementitium, qui œſophagum, ventriculum, & omnia inteſtina complectitur, vehementer exagitat, aut is ab aliis partibus morboſis in conſenſum rapitur, graviſſima tunc pullulant ſymptomata, ut in ventriculo continua nauſea, ſive ad vomendum ſtimulus, imo ipſe vomitus, vehementiſſimus, conſtrictivus dolor cum anxietate ſumma circa præcordia ad dorſum ſæpe pertingens preſſorius, lancinatorius, qui cardialgiæ nomine venit, inappetentia continua ructus, inflatio ventriculi inſtar pugni circa cartilaginem enſiformem, & dextrum latus. In inteſtinis vero proveniunt ſæva tormina, dolores inflativi hypochondrio-

driorum, alvi fluxus, vel etiam ejus conſtrictiones, & adſtrictiones, teneſmus.

§. XCII.

Cordis convulſi affectiones quæ?

Si cor cum ſyſtemate vaſorum convellitur, cordis tremor, & palpitatio, pulſus arteriarum durus, contractus, inæqualis, calerior, imo febrilis accedit, & a ſpaſmo occluſis extremitatibus orificiorum in ano, utero, hæmorrhoidum, vel menſium fiunt ſuppreſſiones, præterea æſtus, ſitis eandem petunt originem, & a male affecto arteriarum motu proveniunt; animi quoque deliquia a motu cordis plane deficiente naſcuntur. Summi quoque languores, & debilitates ab arteriarum, & cordis motu præternaturali ſuam petunt originem.

§. XCIII.

Viarum urinariarum læſarum ſymptomatum enarratio.

Viæ urinariæ, quando læſionem percipiunt, & vehementer vellicantur, atteruntur, & diſtenduntur, v. g. a calculo renum, vel veſicæ, dolor fixus circa lumbos, urinæ tenues, ſtranguriæ, dyſuriæ naſcuntur. Ductibus vero biliariis vehementer læſis, ſeu a calculo in veſica, vel ductibus hærente, ſeu ab aliis cauſſis dolor fixus, & ardens in regione hepatis animadveritur, fit nauſea, vomitus biliosi, cholera, icteritius faciei color.

§. XCIV.

Cutis præternaturaliter affecta, quos morbos pariat?

Quando cutis, quæ univerſum corpus tegit, præternaturaliter afficitur, tunc horrores, frigores, ſudores frigidi, extremorum frigora cum vaſorum detumeſceotia, & ſiccitate, & contractione cutis, ut anſerina quaſi appareat, val etiam ſudores copioſi, colliquativi, umbilici etiam introrſum tractiones proficiſcuntur. Artuum ligamenta, ſi violentiam patiuntur, inſignis dolor cum rubore, tumore, & immobilitate fiunt.

§. XCV.

Conſenſus partium conſiſtit in contiguitate nervorum.

De conſenſu vero partium mutuo, & communicatione vitioſorum motuum id apprime notandum venit, eum quam maxime vigere inter partes ſibi contiguas viciniores, & quæ eadem nervorum diſtributione gaudeot. Ita magna eſt conſenſio faucium, œſophagi, & ventriculi, ſiquidem intruſo faucibus digito, mox ſtomachus ad vomitum, & ſubverſionem irritatur; Sique idem ſpaſmo afficitur conſtrictio faucium, & deglutitionis difficultas ſequitur, vitium hypochondriacis, & hyſtericis non infrequens. Atque etiam notanda eſt ingens illa ventriculi, & diaphragmatis conſpiratio in ſingultu, & aſthmate flatulento apparens: Ventriculi quoque, & duodeni, quod noſtra ſententia alter, parvus, & ſuccenturiatus ventriculus eſt, magna eſt conſenſio, quæ apparet ex vomitione copioſæ bilis ſumto emetico. Major vero adhuc ductuum biliariorum, duodeni, & ipſius ventriculi communicatio exiſtit, quæ apparet inde, cum ſumto emetico, purgante, aut veneno, vel atroci dolore, & ſpaſmo ventriculi ſubito color icteritius gignitur; atque emetica magnam ſucci bilioſi copiam ex univerſo ſyſtemate ductuum biliariorum evacuare ſolent. Denique notum eſt, quod hærente calculo in veſicula ſellea, vel ductibus biliariis, ventriculus cardialgia, nauſea, cibi faſtidio, & anxietate, quæ circa præcordia fit, premanır. Inteſtina quoque, ſi affecta ſunt, v. g. in paſſione iliaca, dolore ilei, qui vulgo vocatur colicus, vel ſi a vermibus eorum tunicæ laocinantur, ventriculi fit ſubverſio, fauces humorem limpidum ſtillant, & ſingulius ſæpe infeſtat. Quam maxime vero notanda venit inteſtini recti, & veſicæ urinariæ commutua communicatio; ita a dolore calculi in veſica teneſmus, ſeu frequens ad deſidendum eſt ſtimulus, & affecto inteſtino recto ab hæmorrhoidibus cœcis, vel ab ulcere in dyſenteria perpetuus ad mingendum eſt ſtimulus cum ſtraoguria, & dyſuria ſæpe junctus. Viæ quoque urinariæ, nempe ureteres cum veſica, & urethra mire inter ſe conſentiunt, quod vel ex eo apparet, dum in uno tandem uretere calculus firmiter hærens alterum ſalvum ſimul conſtringit, & urinæ ſuppreſſionem parit, & ſub dolore a calculo renali in urethræ parte anteriori dolor, & ardor obſervatur. Renum quoque, & ureterum cum vicina adhærente inteſtini coli parte intercedit notabilis communicatio, qua fit, ut ſub gravi dolore calculi doloe colicus proveniat; hinc ſæpius ab imperitis hic dolor conſunditur, adeo, ut colicus pro dolose calculi, & calculi pro dolore colico habeatur. Flatus vero in flexura coli, præſertim in latere ſiniſtro, retenti, prohibent ſæpius compreſſione calculi in ureteres exitum. Neque umbilici cum inteſtinis vicinis, & veſica præteriri debet ſympathia; inde enim ratio eluceſcit, quare non ſine fructu purgandi, vel dolorem inteſtinorum ſopiendi, aut urinam provocandi, purgantia, anthelmintica, vel etiam anodyna umbilico exterius applicentur. Quod attinet ad partes nervoſas capitis, ibi etiam, quæ ſunt vicinæ, & proximæ invicem compatiuntur; ita in epilepſia, quæ a dentitione difficili inſantum frequentiſſime fit, dentium perioſtii cum membranis cerebri apparer communicatio. Item in omnibus ſere capitis morbis, & præſertim doloribus, oculi ob membranas valde nerveas moleſto afficiuntur dolore preſſorio, vel etiam non raro inflammatione, aut contorſiooe, viſuque depravato. Tempora quoque, quæ valde ſenſibilis, & nerveæ texturæ ſunt, valde læſa, aut vulnerata, & in cura male tractata ingignunt, non infrequenter graves, & lethales capitis morbos; & propter conſenſum, quem illa ſovent cum cerebro, & ejus membranis emplaſtra anodyna, vel etiam roborantia iis applicata noo carent fructu.

Deducitur ab exemplo.

Veſicatoria vel ſetacea nuchæ applicata

Et quoniam in nucha multi tendines, & nervi concurrunt, veſicatoria, vel etiam ſetacea, aut linimenta ſpirituoſa ibi applicata morbis capitis egregie ſuccurrere obſervamus. Et porro cum medulla ſpinalis, nonniſi ſit cerebrum, vel potius cerebellum continuatum, inde evenit, ut apoplexia in paralyſin, & morbi capitis in motus artuum convulſivos, vel hi quoque in apoplexiam frequentius terminentur.

Quoad ipſum pectus, ejuſqua partes, notabilis eſt illa harmonia inter tupicas nerveas narium, & organorum reſpirationi inſervientium, quæ luculenter apparet in ſternutatione, ubi irritatæ nares ab acri ſtimulò vehementiſſimam efficiunt exſpirationem, & thoracis compreſſio-

Digitized by Google

compreſſionem. Inter nares quoque & laryngem, & inter hanc, & aſperam arteriam mutua actio, & conſenſio intercedit, dum mox in coryza ſternutationem ſubſequitur laryngis irritatio, & hanc ipſam tuſſis excipit; imo in tuſſi convulſiva, præſertim infantili, frequens, & vehemens ſæpe jungitur ſternutatio cum pituitæ multæ, interdum etiam ſanguinis excretione. Neque negligenda eſt membranæ pleuræ cum bronchiis pulmonum conſenſio, clare apparens, dum in pleuritide ſpuria, ſeu potius muſculorum thoracis rheumatiſmo tuſſis ſicca cum ſpirandi difficultate fit. Maxime omnium vero ſingularem in pathologia rationali attentionem, & conſiderationem meretur conſenſio illa plane univerſalis ventriculi cum annexis inteſtinis, ſeu primarum viarum cum univerſi corporis partibus nervoſis, etiam longe diſſitis, quæ in nulla alia parte corporis animalis obſervatur. Imo etiam mirifice conſentit ventriculus cum capite, & ejus partibus contentis nerveis; hinc fit, ut vitia capitis mox in primas vias, & harum vitia in caput tranſeant. Nihil occurrit frequentius, quam poſt gravem læſionem, & percuſſionem capitis, præprimis cranii vomitus fieri. In omni gravi dolore capitis innappetentia fit, digeſtio turbatur, & alvi egeſtio ſupprimitur. In reliquis etiam capitis morbis, præſertim phrenitide, mania, epilepſia, apoplexia, querela eſt circa præcordia de eorum moleſto dolore, de nauſea, de ſtimulo ad vomitum. Quando ventriculus, vel inteſtina a ſumto veneno, vel vehementiori emetico, aut catharctico, aut a bile cauſtica, vel lacte coagulato, & corroſivo, aut inteſtina a vermibus arroduntur, epilepſias, & convulſiones, vertiginem quoque, & capitis dolores, item deliria ſubſequi experientia confirmatum habemus.

Singularis obſervatio in pathologia quæ?

§. XCVI.

Læſa ventriculi, & inteſtinorum ſubſtantia multorum damnorum origo.

Neque certe melius damna illa: quæ totius corporis partibus, & earum functionibus inferuntur, a læſa ventriculi, & inteſtinorum ſubſtantia demonſtrari poſſunt, ac ſi conſideremus ſæva illa ſymptomata, quæ venena aſſumta, ſive narcotica, ſive cauſtica, & quæ vermes, inteſtinorum tunicas lancinantes, ſequuntur. Notabilis hunc in finem hiſtoria a deglutita acicula ſymptomatum provenientium ob puncturam ſtomachi meretur legi apud HILDANUM obſervat. XXXIV. lib. I. ubi propter inſolita, & ſtupenda ſymptomata ægra pro dæmoniaca habita fuit, horrendis convulſionibus agitata. Porro cauſa dolorum capitis, vertiginis, epilepſiæ, & motuum convulſivorum, viſus depravati, oculorum caliginis, & ſpuriæ cataractæ, aurium quoque tinnitus, & horribilis faciei aſpectus, maniæ quoque frequentiſſime latitat in primis viis, & per conſenſum hos capitis, & nervorum morbos inducit. Notabilis quoque inteſtinorum conſenſus eſt, cum medulla ſpinali, ejuſque membranis, ac nervis, quare colicam convulſivam frequentiſſime ſubſequitur paralyſis, & lancinationes a vermibus inteſtinorum deſinunt ſæpe in motus artuum convulſivos. Dolor ille preſſorius valde ſolennis circa primam vertebram lumbarem, nec non in oſſe ſacro, & dolor quoque coxendicis frequentiſſime oritur a male affectis, & ſpaſmo conſtrictis, aut flatu diſtentis inteſtinis, tam tenuibus, quam craſſis, præſertim colo.

Hildani obſervatio de acicula.

§. XCVII.

Magnus primarum viarum cum cute conſenſus.

Eſt quoque magnus conſenſus primarum viarum cum integumento corporis noſtri, texturæ valde nerveæ, & fibroſæ, cute nempe. Nam rigores, horripilationes, conſtrictiones cutis, & ejus pororum, ut inſtar anſerinæ appareat, vaſorum ſanguiferorum in ea detumeſcentia, tubulorum, qui ſerum ſalſum ſubtile inſtar vaporum transmittunt, occluſio, & partium extremarum refrigeratio, quæ in principio omnium febrium, & in doloribus, & morbis ſpaſmodicis fere ſemper contingunt, & a prava affectione, & labe membranarum, & nervorum medullæ ſpinalis proficiſcuntur, cauſſam ſuam potiſſimum primis in viis habent, quod febrium intermittentium, morborum periodicorum, & ſpaſmodicorum, item recidivarum febrilium curatio potiſſimum demonſtrat.

§. XCVIII.

Ventriculi conſenſio cum thorace, quæ?

Obſervatur quoque ingens conſenſio ventriculi cum thorace, & ejus partibus contentis, muſculis, & nervis intercoſtalibus, diaphragmate, & aſpera arteria. Nam tuſſes illæ vehementes chronicæ cum copioſæ pituitæ ejectione, convulſivæ etiam, & clangoſæ infantum, aſthmata flatulenta, & ſpaſtica, ſingultuoſæ thoracis concuſſiones, anxiæ illæ pectoris oppreſſiones, dolores quoque vagi pleuritici, plerumque abſconditam ſuam cauſſam in primis viis habent, dum illa vel flatibus, vel ſpaſmis, aut colluvie vitioſorum humorum, bilis acidæ, cauſticæ, vel etiam verminoſa progenie obſeſſæ ſunt. Neque vix alio modo tolluntur, ac remotis hiſce per convenientia remedia cauſſis.

§. XCIX.

Ventriculi conſenſus cum renibus.

Neque prætereundus eſt ventriculi conſenſus cum renibus, & potiſſimum eorum ductibus urinam vehentibus, ſeu ureteribus, qui ſeſe exſerit calculo in uretere firmius hærente, vel ſanguine congrumato, aut ſi ipſa veſica a congeſto, & ſtagnante ſanguine ſpaſmodice afficitur. Nam mox perit omnis appetitus, ventriculi fit ſubverſio, & ſtimulus ad vomitum, flatulentiæ occupant inteſtina, præcordiorum fit anxietas, & alvus fit tenſa, dura, & conſtricta.

§. C.

Maxima ventriculi conſpiratio cum utero Medico conſideranda.

Maxime omnium vero conſenſio ventriculi, & inteſtinorum cum ipſo utero meretur a Medico conſiderari, quam negotium menſium, ſi non rite procedit, luculentiſſime demonſtrat. Quamvis vero ipſe uterus ad partes nervoſas, ſenſu & motu præditas, minime ſit referendus, & hinc quoque conſenſus iſtius cauſſa neutiquam a communicatione motuum anomalorum per nervoſas partes deduci debeat, attamen ipſe uterus eſt illa pars, quæ cauſſam ſubminiſtrat pathematum ſpaſticorum, in ventriculo potiſſimum, & inteſtinis, cum nempe ob interceptum, vel minus ſufficiens ſanguinis menſtrui criticum profluvium, ipſe ſanguis regurgitat ad ventriculi, & inteſtinorum tunicas, ubi ſupra modum congeſtus ſtagnat in vaſis, & diſtrahendo nerveas tunicas, moleſta illa ſymptomata excitat, quæ in menſium ſup-

preſſione obveniumt, & primsrio in ventriculi, & inteſtinorum canale male affectis conſiſtunt, poſtea etiam in alias remotss partes ſparguntur. Simili modo ventriculus, & canal's inteſtinorum conſenſum fovet cum hepate, & viſceribus, qua pertingit vena portæ. Nam ſi ſanguis per hepatis viſcus, ob deficientem venæ portæ impulſum non libere tranſit; neque per hæmorrhoidalia vaſa critico, & ſalutari motu rejicitur, tunc omnino regurgitat ad ventriculum, & inteſtina, ibique gravia pathemata ſpaſtica concitat, quæ totum corpus in conſenſum trahunt. Hæc longe potentiora fiunt, ſi ſubito menſium, vel hæmorrhoidum fluxus, aut vehementi animi affectu, aut admiſſo frigore, vel medicamento ſtyptico perperam adhibito, vel alia ex cauſſa cohibetur. In genere hoc loco notari velim, ſanguinem in partibus nerveo-muſculoſis valde congeſtum, & ſtagnantem ſpaſmodicorum pathematum fœcundum genitorem eſſe. Siquidem ſanguinis abundantia per ſe non facile nociva eſt, aut nervis inimica, vel ſpaſmorum procreatrix, ſed tunc demum evadit, quando ob ſpiſſitudinem liber ejus tranſitus, & circulus per minima vaſculorum impeditur, regurgitat, & reſtagnat in vaſis ſanguineis, quæ partibus, præſertim tunicis nervoſis, ut fit in ventriculo, & inteſtinis, in dura quoque cerebri matre, & medulla ſpinali interiexta ſunt. Et quia roboris dejectio, & virium imbecillitas quam maxime liberum ſsnguinis circuitum per minima, & capillaria vaſcula efficit, non mirum eſt, homines a quacunque cauſſa imbecilles, longe magis expoſitos eſſe pathematibus ſpaſmodicis, quam qui ingentem ſanguinis copiam in vaſis alunt, ſed ſimul robuſtæ, & vegetæ ſunt naturæ.

Spiſſus ſanguis in partibus nervoſo-muſculoſis congeſtus ſpaſmorum genitor.

§. CI.

Stabilito ſic conſenſu, conſpiratione, ac communicatione motuum anomalorum, & morboſorum, tanquam præcipuo pathologiæ rationalis fundamento, ſequitur jam, ut etiam eas inveſtigemus cauſſas, quæ ſyſtema partium nervoſarum violenter afficiunt, & motus morbificos ſpaſticos præſertim cauſſantur, & quomodo hæ ipſæ operationem ſuam, ac vim in ſenſibiles, & mobiles has partes exſerant. Nam meo quidem judicio nulla fere eſt morbifica cauſſa, quæ non primario, & primo afficiat genus nervoſum. Sunt vero præter jam ſupra memoratas cauſſas, nempe ſanguinem ſtagnantem, vermes, varii generis venena, flatus, calculoſæ concretiones, quæ partim diſtendendo, & diſtrahendo, partim etiam arrodendo, & lancinando ac conſtringendo, & criſpando nerveas fibrillas, agunt; ipſi immoderatioris animi motus, & nominatim animi excandeſcentia, iracundia, vehemens terror, timor, & diuturnior mœror animi, & angor, mentiſque longior ſatigatio. Dici vix poteſt, quam ſubito, & quaſi in inſtanti ſyſtema partium nervoſarum inde præter naturam agitetur, commoveatur, & œconomia functionum animalium lædatur, adeo ut revera omnium venenorum, quæ non tam celeriter agunt, pernicialem vim longiſſime exſuperent. Sicuti vero diverſa horum affectuum eſt natura, ita etiam non eadem potentia, & operario ab iis in corpus obſervatur; quandoquidem a terrore partes corporis externæ nerveæ, integumenta cum primis ejus, ſpaſtico quodam motu contrahuntur, & ſanguinis circuitus per extrema corporis, & minima vaſcula, neque minus ſaluberrima illa per cutim tranſpiratio intercipitur, & ſanguis ad interiora reprimitur, & ejus motus intra convertitur. A gravi vero iracundia, intenſior fit omnium vaſorum, & fibrarum nervearum tonus, velocior ſanguinis, & fluidorum per pectus ad caput maxime circuitus non ſecus, ac in ſebre, delirio, vel inſania fieri ſolet. Alia vero ratio eſt operandi triſtitiæ, qua omnis toni, roboris, & virium in partibus ſolidis, & nerveis fit dejectio, ſub qua non modo ſanguinis circuitus lentior, ſecretio & excretio languidior, ita prorſus, ut triſtitia lento quidem gradu operetur; ſed ad morbos gravis periculi corpus valde diſponat. Immoderatior vero animi ſub intempeſtivis ſtudiis, aut meditationibus labor, & fatigatio ſummam etiam debilitatem, præcipue capitis, quæ ad cerebri morbos diſponit, relinquit, & ventriculi quoque ac motus periſtaltici tonum, roburque labefactat. Nam quod probe hoc loco notandum eſt, exitialis illa animi affectuum vis percipitur maxime primis in viis, ventriculo nempe, & iis annexis inteſtinis tanquam digeſtionis, chylificationis, ac excretionis alvinæ organis. Terror enim mox omnem delet appetentiam, & alvum conſtringit, vel eam nimis ſtuidam, & turbidam reddit. Ira vero vehementior ventriculum, ipſaque inteſtina tenuia vehementi ſpaſmo convellit, nauſeam, vomitum gignit, & bilioſum ſuccum ingenti in copia ad inteſtina tenuia deturbat, ut inde non modo appetentia, digeſtio, & chylificatio lædatur, ſed peſſimæ indolis humores prima in regione colligantur. Timor vero, & mœſtitia, ac mentis profundior agitatio, ac labor inſignem quoque languorem ventriculo, & inteſtinis inferunt, dejiciendo, & turbando digeſtionis, & chylificationis negotium, & robur, & tonum auferendo; inde flatulentiæ, borborygmi, ſeu inteſtinorum murmura, alvi nimiæ dejectiones, ructus, inquieti, & anxii ſomni cum totius corporis languore oboriuntur.

Cauſſæ ſyſtema nervorum afficientes enumerantur.

§. CII.

Porro ex iis morborum cauſſis, quæ valde ſyſtema nervoſum infeſtant, inque primis proximam ſuam vehementiam in nervoſam ſtomachi, & inteſtinorum ſubſtantiam evibrant, principem ſibi locum vindicant venena exterius admiſſa, quibus validiora purgantia, emetica, narcotica, ex argento vivo parata, acria, & cauſtica ex inſectis, diuretica, improvide data, annumersre licet: uti & ea, quæ veneni ſpeciem præſeferunt, ejuſque indolem, & vehementiam æmulantur, dum minima mole celeriter œconomiam motuum naturalium ſubvertunt, inque ipſius corporis penetralibus genita, cujus generis ſunt omnes ad excretionem maxime per ſummam cutim deſtinatæ agiliſſimæ, & valde hoſtilis indolis ſordes, uti eſt materia exanthematica purpuræ, tam albæ, quam rubræ, petechiarum, variolarum, morbillorum, macularum ſcorbuticarum, phlyctænum, herpetia, ſcabiei, guttæ roſaceæ, tineæ capitis, quæ ſemel a ſanguine ſequeſtrata, dum ad interiora repellitur, non rurſus ſeſe conjungit cum liquidis corporis, ſeu nervoſis fibris, & tunicis firmius inhæreſcens ſpaſticas contractiones, ſeu ſtricturas afficien-

Morborum cauſſæ veneni ſpeciem præſeferentes demonſtra.

efficiendo, ſæva inducit ſymptomata. Non abſimilis naturæ, & vehementiæ eſt quoque illa materia, quæ in eryſipelate, podágra, chiragra, & rheumatiſmo retrocedit, & repellitur; idem quoque, quándo materia per fonticulos, ulcera antiqua, excerni ſolita, & conſolidatis iis introvertitur. Pertinet huc quoque ſudor criticus totius corporis, vel etiam certarum partium, ut pedum conſuetus, ſubito cohibitus, & repulſus.

§. CIII.

Aer virulentus æconomiam animalem deſtruit.

Præterea Aer, virulentis exhalationibus refertus, & per nares, fauces, atque arteriam aſperam, aut etiam per ventriculum in nerveas partes penetrans, quam celerrime univerſi corporis vitales motus pervertendo gravia infert ſymptomata, id quod luculenter teſtatur aer miaſmatibus in morbis contagioſis ſic dictis, ut peſte, petechiis, variolis, morbillis, dyſenteria maligna, & aliis contagioſis refertus.

§. CIV.

Aer metallicus ſævorum ſymptomatum author.

Quam vehementer aer vapore ſulphuris, vel carbonum ardentium, vel etiam in metallurgicis fumo plumbi ab igne tractatis, & excoctis mineris ſaturninis repletus & interius hauſtus noceat, & ſoneſta mox inferat ſymptomata, res eſt notiſſima; quo pertinet etiam fumus candelæ ſebaceæ extinctæ, & rerum ſuaveolentium, ut moſchi, zybethi, florum valde odoratorum, qui, odore tantum ſuſceptus in quibuſdam ſenſibilioris naturæ, præſertim fœminis, totum nervoſum genus convellendo ſæva infert interdum pathemata. Neque amplius obſcurum in praxi medica eſt, quam

Excretiones cohibitæ multos morbos creant.

infeſtæ vitæ, & ſanitati ſint excretiones materiæ vitioſæ per ſudorem, alvum, nares, uterum, per membrum virile, in gonorrhœa tam benigna, quam maligna, fluore albo, coryza, diarrhœa, tranſpiratione fortiori ſubito ab aere frigido cohibita, præſertim in declinatione febrium, ſive intermittentium, ſive acutarum, & exanthematicarum. Cohibita enim ſic materia vitioſa, & in corpore relicta, longe pejorem indolem mora contrahit, & inſtar veneni in nervoſas, & mobiles partes graſſatur, earum tonum, motum, & ſtatum naturalem penitus invertendo. Pertinet huc quoque cauſſa, quæ morbos efficit recidivantes, quæ profecto vix alia eſt, quam quod in morbis, febribus præſertim, non omnis materia morbi vitioſa penitus ex corpore ejecta fuit, ſed prava diæta, aut tranſpiratione cohibita, aut alio vitio, adſtrictione quoque alvina cohibita, & intercepta; unde hæc pernicioſa materia denuo in ſenſibiles, & mobiles partes corporis agendo priorem morbum exſuſcitat.

§. CV.

Ex hiſce jam dictis, & adductis clare & liquidiſſime apparere arbitror, affectionum, tam chronicarum quam acutarum, cauſſas, mole ſæpius valde exiguas, ſed agilitate, & movendi potentia eo majori imbutas eſſe, eaſque primario, & proxime non tam in fluidas corporis partes, neque in craſſas carneas, & crudiores; ſed in eas, quæ ſenſu, & motu acutiori, & exquiſitiori præditæ ſunt, fibrillas

Plethora, & cacochymia non ſunt generales morborum cauſſæ.

nempe, & tunicas nerveas, & muſculares exitialem vim ſuam exſerere, & longe majorem numerum gravium affectuum producere, quam ipſam plethoram, vel etiam cacochymiam ſuccorum.

§. CVI.

Humores crudi partes nerveo-muſculares lædunt.

Verum enim vero non tantum tenuis, & agiliſſimæ indolis materiæ morbificæ activas, & nerveas muſculares corporis animalis partes violenter afficiunt, ſed & crudiores, & paullo craſſiores, quantitate & qualitate peccantes humores exitialem vim iis inſerunt, & varii generis morbos progignunt; ita, e. g. videmus

Potus frigidi corpori calenti ingeſti noxa.

a copioſe ingeſto potu frigido corpori, præſertim calenti & ſudanti, graviſſimas ægritudines ſubito pronaſci; inflammationem nempe ventriculi funeſtam ſæpe, lipothymiam quoque, & inter affectus chronicos hecticam, phthiſin, hydropem, vel malum hypochondriacum. Neqûe ignotum eſt a nimia & ſubita ingurgitatione liquoris inebriantis, vini, ſpiritus vini, mentem non modo turbari, ſed & ventriculum ad vomitum conciliari. A ſubito, & nimio ingeſto cibo, præſertim eo, qui inflat, anxietates præcordiorum cum ſpirandi anguſtia, dolore lancinante, languore totius corporis, ructibus, & inclinatione, ſive ſtimulo ad vomitum confeſtim ſubſequi, res etiam in vulgus nota eſt.

Liquorum fermentatorum, & ciborum inflantium nimium ingeſtorum morbi oriundi, qui?

§. CVII.

Ventriculus cum annexo duodeno, & colon atonia laborans fœcunda morborum mater.

Deinceps ſi quis alius locus fœcundus, & aptus eſt procreandæ materiæ, quæ motus morboſos efficit, & functiones ſecundum naturam turbat, certe eſt officina digeſtionis alimentorum, nempe ventriculus cum annexo duodeno, atque inteſtinum colon, quod fœculentias, & ſordes excrementitias cuſtodit. Nam quando labaſcente tono, & motu periſtaltico ventriculi, duodeni in eorum flexuris remanet materia indigeſta, & cruda, atque illa diuturniori mora, vel etiam admixtis vitioſis e corpore ſuccis, bilioſo nempe, vel fermentali ex pancreate, & glandulis, deterior redditur, & hoſtilem acidam, corroſivam, aut bilioſam, acrem, ac corruptam indolem contrahit: fomes certe, & minera multarum afflictionum adeſt. Siquidem prava ejuſmodi materia non modo ſtatim, & proxime pernicialem ſuam vim in nervoſas canalium, quibus continetur, tunicas exſerit, eaſque ad anomalas motiones ſollicitat, ſed & plane peregrino charactere omne humidum, & chyloſum ſuccum, qui ex aſſumptis tranſit ad ſanguinis maſſam, inquinat, & quod probe notandum, etiam medicamentorum virtutem labefactat; inde fit, ut ſucceſſive cacochymia, ſeu impuritas ſanguini, & ejus ſuccis ingeneretur, quæ plurimorum malorum fœcunda eſt procreatrix. Denique quando excrementitiæ ſordes ob vacillantem motum propulſorium ex craſſis non recte deturbantur, ſed diutius ibi hærent, fœtida, & putrida corrupta materia liquida per vaſa lymphatica, identidem ad maſſam ſanguinis, & humorum fertur, atque eorum impuritas increſcit; ipſæ quoque ſtercoreæ ſordes nimium collectæ tunicas nerveas inteſtini craſſioris moleſtant, & flatuum tranſitum penitus intercludunt, ut hi non ſine moleſtia ad ſuperiora,

Medicamentorum virtutem labefactantia quæ?

Primæ viæ in quocunque morbo conſiderandæ. ipſumque ventriculum regurgitent. Eſt itaque prima regio in quocunque morbo probe admodum conſideranda, eo quod fundamentum plurimorum morborum, & centrum quaſi morboſarum ſordium ibi contineatur. Vix enim datur morbus, vel gravius ſymptoma, ubi non digeſtio, & appetentia læſa ſit, ubi alvus ſuum faciat officium, & ubi primæ illæ viæ a flatibus, *Primæ viæ plurimorum morborum materialis cauſſa.* doloribus, ſpaſmis liberæ ſint. Et profecto ſi prima initia, & geneſin plurimorum morborum paullo penitius ſcrutemur, materialis eorum cauſſa primis in viis deliteſcit: paſſiones, quibus ſubinde hypochondriaci, & hyſtericæ premuntur fere omnes ex vitiis primarum viarum naſcuntur. Infantiles graves morbi vix aliam, *Demonſtratur.* quam hanc ſedem agnoſcunt. Febrium intermittentium, lentarum, & errantium, bilioſarum cauſſa, imo ex acutis ſic dictis Hungaricæ, dyſenteriæ quoque, diarrhœæ, choleræ flatulentæ, ſpaſmodicæ, vomitus, nauſeæ, inappetentiæ, anxietatum præcordialium, aſthmatis, ſingultus, tuſſis convulſivæ, & chronicæ, & morborum plurimorum capitis, ut ſupra jam meminimus, mineram, & fomitem ſucci corrupti, plus minus vitioſi, bilioſi, acidi, viſcidi ſubminiſtrant. Porro etiam in remotis partibus conſiſtentes morbi, ut tot varii generis dolores, in ſpecie rheumatiſmi, & arthritidis ſpecies, & varia exanthemata, ſummæ cutis deſœdationes per maculas, puſtulas, exulcerationes, languores etiam, & tremores artuum, & uno verbo, quæ ex dyſcraſia humorum ſcorbutica proveniunt mala, a vitio digeſtionis in primis viis, & corruptis ibi detentis humoribus ſoventur, ſuſtentantur, ac materiam quaſi, ac pabulum accipiunt. Nam perquam notabilis in pathologicis eſt vitioſus ille circulus, dum pravi ſucci ex primis viis tranſeunt ad interiora, & ipſius ſanguinis, & humorum maſſam, & rurſus ex hac mediante ſucco bilioſo, & fermentali glandularum redeunt ad ſuum principium: quare incaſſum, & fruſtra laborant illi Medici, qui non curam habent primarum viarum in omnibus morbis, & curam ſuam ad colluviem, & ſentinam vitioſorum humorum ibi latitantium corrigendam, & evacuandam non dirigunt. Scitiſſime *Hippocrates confirmat.* Hippocrates *lib. de morbis* ventriculum dicit eſſe magnum fontem, maris facultatem habens, dum omnibus dat, & ab omnibus accipit. Neque ineleganter cecinit *Samonicus citatur.* Serenus Samonicus:

Qui ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt, niti vera ratione videntur;
Cujus non validus firmat tenor omnia membra,
Et contra ejuſdem infirmantur cuncta dolore.

Ventriculi actio eſt ſyſtematica. Nam ſi ullius partis, certe ventriculi actio eſt ſyſtematica, & dependet a toto ſyſtemate motuum vitalium, & humorum, ac ſanguinis qualitate, atque conditione; hinc etiam fit, ut in omni fere morbo actio ventriculi, appetentia nempe, digeſtio, alvi excretio læſa *Valetudinis recuperatæ indicium.* ſit, atque adeo certum, & indubium recuperatæ valetudinis indicium eſt, ſi in morbis appetentia, digeſtio, & naturalis alvi excretio redit.

§. CVIII.

Nimia ſanguinis in tortuoſis uteri vaſis Ex omnibus vero morborum, præſertim chronicorum cauſſis, nulla frequentius, nulla vehementius ſyſtema nervoſarum partium affligit, & pathemata ſpaſtica, ac læſiones functionum in univerſo corpore inducit, quam nimia *congeſtio chronicorum in fœminis morborum origo.* ſanguinis in tortuoſis, atque inflexis uteri vaſis congeſtio, & coacervatio ad criticam menſium evacuationem ſpectans; quæ dum inſtat, ſi inordinate ſuccedit, deficit, aut repente cohibetur, & reprimitur; ſanguis per vaſa venoſa, ſi impeditur in progreſſu, ac reditu, regurgitat, & majori copia, & impetu in ramos majores, & etiam minimos ruens, diſtenſionem, compreſſionem, & diſtractionem membranarum nervearum in inteſtinorum tunicis, in ventriculo, in membranis medullam ſpinalem inveſtientibus cauſſatur, & hinc in ventriculo anxietates nauſeoſas, inflationes dolorificas, cardialgias, vomitiones, interdum quoque cruentas, & ſpirandi anguſtiam efficit. *Probatur.* Nimium vero delatus ſanguis, & ſtagnans in inteſtinis tenuibus tormina, & alvi conſtrictiones, in inteſtino colo flatulentas, & dolorificas, ac lancinantes in hypochondriis diſtenſiones; in dorſo, & oſſe ſacro graves preſſorios dolores, partium extremarum refrigerationes, tractiones, tremores, & languorem virium in univer- *Virium languor ſpaſmum nervoſi affectus ſymptoma.* ſo corpore, quod eſſentiale, & fere individuum generis nervoſi graviter affecti ſymptoma eſt, cauſſatur. Si vero ſpaſmorum violentia, & ſanguinis copia major eſt, ad pectus & caput ejus nimia fit congeſtio, atque in his partibus ſtagnatio, & nervoſarum ac muſculoſarum partium afflictio; in capite cephalalgias, vertiginem, apoplexiam ſic dictam ſpaſmodicam, tinnitum aurium: in pectore, & corde lypothymiam, metum ſuffocationis, tuſſim ſiccam: in membranis ſuperioribus ſpinæ dorſalis, colli, manuum, & artuum violentas diſtractiones, & convulſivas agitationes non raro efficit; quæ ſymptomata vulgo vocari ſolent hypochondriaco-hyſterica, atque in debitum ordinem reſtitutis menſibus, ſponte deſinunt. Quo diutius *Omnes nervorum morbi difficiliorem efficiunt ſanationem.* vero genus nervoſum exercent, & ſanguinis debita excretio impeditur, eo difficiliorem, uti omnes morbi nervorum diutius perſeverantes, ſanationem recipiunt, & levi etiam data occaſione, & cauſſa revertuntur. Frequentius vero hi ſpaſtici affectus fœminas in ipſo puerperio, vel etiam poſt illud, ſi lochia non rite fluxerunt, vel etiam dum gravidæ ſunt, ſi ſanguinis miſſionem, & excretionem per alvum negligunt, & animi affectibus jactantur, infeſtant. Nam per partum, & tempore puerperii, & poſt illud, tonus uteri, ejuſque vaſorum facile labem contrahit, ut non liber ſanguinis, etiam extra menſium tempus, fiat tranſitus. Præſtat *Ad excretionem uterinam in fœminis omnis cura dirigenda.* itaque in omnibus morbis, quibus ſexus fœmininus afficitur, curam, & rationem habere excretionis hujus uterinæ, ſine qua recte conſtituta, nulla fœmina perfecta gaudet valetudine.

§. CIX.

Quod jam de menſium fluxu, atque excretione non rite ſe habente, & quam gravia inde oriantur pathemata ſpaſtica, & functionum, ac motuum vitalium læſiones, dictum fuit; id etiam merito ad fluxum ſanguinis per venas ani, ſeu hæmorrhoides internas in ſexu nobiliori, præſertim ſub corporis habitu ſpongioſo & ſucculento, vaſis copioſis, & exilibus prædito, referendum eſt. Si nempe propter *Sanguis in vena portæ nimium concerva-* difficiliorem ſanguinis per hepar, & venam portæ pulſu deſtitutam, regreſſum, ipſe nimium

tus Hæmorrhoidum in viris cauſſa.

mium colligitur, & in vaſis ac tunicis inteſtinorum, præſertim craſſorum, & recti, nerveis ſtagnat, illas diſtendit, atque ejus excretio per orificia vaſorum hæmorrhoidalium in inteſtino recto impeditur, ſupprimitur, vel repente cohibetur: Eadem enim ſymptomata, quæ jam recenſuimus in menſium irregulari fluxu obvenientia graviter infeſtant. Quare Medicus prudens in chronicis paſſionibus virili ſexui familiaribus ſollicite ſemper indagare debet, num hæmorrhoidarii ſint, vel ex eorum familia, vel an conatus, vel molimina ad hunc fluxum adſint. Fruſtra enim laborat, qui ad has in curatione non intendit, ac intentionem curandi eo ſimul dirigit.

In chronicis paſſionibus ſemper Medico hæmorrhoides inquirendæ.

§. CX.

Sententia quorundam Auctorum refutatur.

Enim vero utut hæc omnia firmo nitantur experientiæ fundamento, tamen neutiquam ſecundum ſententiam novæ doctrinæ medicæ quorundam Auctorum exiſtimandum eſt, omnia pathemata ſupra jam memorata ſpaſmodica, quæ in fœminis malo hyſterico, in viris malo hypochondriaco adſcribuntur, & frequentius in praxi medica occurrunt, non aliam agnoſcere cauſam & originem, niſi excretionis ſanguineæ per uterum, vel per anum, vitium, defectum, aut præternaturalem ſtatum, ſed a ſola, & unica hac cauſſa eſſe derivandam. Nam diuturna obſervatione per tot annorum ſeriem, in tot numeroſis, & plus quam aliquot mille ſubjectis, quæ nobis circa fontes minerales, thermas, & acidulas degentes ejuſmodi morbis affecti occurrerunt, explorata prius vera prima morbi origine, edocti ſumus viros, qui nunquam ad hæmorrhoidum fluxum habuerunt diſpoſitionem, & perfecte ſani fuerunt, fœminas quoque, quibus menſium negotium dextre ſucceſſit, affectu hypochondriaco, & hyſterico, ejuſque pathematibus correptos fuiſſe, & demum ſub ipſo illo morbo ad hæmorrhoidum fluxum enatam fuiſſe diſpoſitionem, vel menſium ſtatum antea integrum, turbatum fuiſſe, non ſine ſymptomatum exacerbatione. Invadit nempe hic morbus ſpaſmodicus, recte univerſalis dicendus, corpora ſenſibilioris, & animi, & corporis natura prædita, & valde debilia, vel a morbo præcedente, vel a diuturno mœrore, animi affectu, immodica venere, nimia ebrietate, vel a partu laborioſo in fœminis, aut a nimiis fatigationibus, & lucubrationibus mentis in literatis, vel per effrænes ſanguinis profuſiones, aut nimias ejus per venam ſectam miſſiones, præſertim quando tonus ventriculi, & inteſtinorum variis modis perverſus, vel deſtructus fuit, e. g. a potu frigido poſt motum nimium, & incaleſcentiam corporis, a cibo, vel potu aſſumto ſtatim poſt iram, aut terrorem, ab abuſu vinorum, & ingeſtorum, quæ acidum copioſum recondunt; a purgantibus, emeticis, draſticis, ex malo ſub aquarum mineralium uſu regimine diætetico; ab intempeſtive per adſtringentia cohibitis ſanguinis fluxibus, ſudoris quoque, vel alvi fluxibus; a male tractatis febribus, præſertim intermittentibus cum adſtringentibus, antequam cauſſa febris fuit remota; item a medicamentis mercurialibus, ſaturninis in gonorrhœa virulenta, & lue venerea perperam adhibitis. Quæ cuncta, dum canalem illum magnum alimentarium, & excrementitium valde nervoſum offendunt, ejuſque tonum invertunt, excretionem ſucci fermentalis ſalivalis per glandulas, & tunicas glanduloſas, & ingreſſum ſucci chyloſi in venas lacteas, atque excretionem inutilium ſordium per anum plane invertunt, & digeſtionem atque chylificationem vitiant, ſpaſticaſque ſtricturas in hunc canalem plane alienas inſerunt: facile patet, eadem ſymptomata, quæ a cohibitis, vel deficientibus menſibus, vel hæmorrhoidibus fiunt, excitari poſſunt.

Authoris obſervatio multiplici annorum ſerie comprobata exhibetur.

Mali hypochondriaci verus exortus unde?

Nam in genere hoc loco tenendum eſt, quod pathemata illa, quæ vulgo hypochondriaci mali nomine efferuntur, nonniſi primario affectiones præternaturales generis nervoſi, & partium nervoſarum ſint, a quibus deinde liber, & æquabilis ſanguinis, & humorum vitalis motus cum debitis ſecretionibus & excretionibus plane turbatur, & invertitur. Hujus vero mali cauſſam non tam eſſe ſanguinem in partibus nerveis congeſtum, & ſtagnantem ob defectum criticæ per menſes, vel hæmorrhoides, evacuationis; ſed plures alias cauſſas jam ſupra memoratas, quæ variis modis ſyſtema nervoſarum partium, & maxime canalem ventriculi, & inteſtinorum lædunt, ejuſque motum deſtruunt, invertunt, & æquabilem fluidi nervoſi motum interturbant.

Ejuſdem mali cauſſa.

§. CXI.

Nunc vero ſequitur illud quoddam dubium, circa theoriam recentiorum pathologicam, paullo penitius diſcutiendum. Notum nempe per experientiam eſt, quod certi morbi certis ætatibus valde ſint familiares, quorum fundamentum Clariſſimus STAHLIUS aſſerit eſſe ſanguinis, & humorum a provida natura tentatam imminutionem, & evacuationem, quæ ſi non dextre ſuccedit, provenire inde morbos ætatum, ita, e. g. in ætate infantili naturam moliri evacuationem ſanguinis per nares, quæ ſi incompleta ſit, vel non ſuccedat, capitis inde dolores, tumores parotidum, glandularum colli, aurium humiditates etiam purulentas, capitis tineam, & ulcerationes, oculorum acres fluxiones, epiphoram, ophthalmiam fieri, & epilepſiam quoque, inter morbos ætatis infantilis inde oriri frequentiſſime.

Stahlii ſententia recenſetur.

Verum enim vero licet non negandum ſit, hos morbos perquam frequentes, & familiares eſſe infantibus, num vero illorum origo, & cauſſa a ſanguinis motu ad caput propter finem evacuatorium oriantur, plures obſtant in experientia firmatæ rationes. Nam dicti hi morbi plurimi, plus ſoboles ſunt ſeri excrementitii, ibi congeſti, quam ſanguinis; unde etiam laxantibus, & alterantibus longe felicius tolluntur, quam ſanguinis detractione, quæ nullo modo huic ætati congruit. Epilepſia vero, qua hæc ætas crebrius affligitur, nullo modo ſanguinis congeſtio ad caput dici poterit; cum potius teneritudo, & ſenſibilitas membranæ cerebri, & etiam ſpinalis medullæ accuſanda ſit, quæ in motus anomalos convulſivo-epilepticos ſubeundos valde eſt proclivis. Deinde obſervamus, epilepſiam, & convulſiones in infantibus, vel a dentitione difficili, vel a vermibus in inteſtinis ſtabulantibus, vel a materia acri cauſtica nervoſis hiſce membranis inſidente, in principio variolarum, morbillorum, vel a bile corroſiva viridi, ſtomachi & inteſtinorum tunicas arrodentes, nullo vero modo a

Impugnatur.

ſanguinis abundantia fieri. Quod attinet vero ad capitis dolores, qui non modo huic ætati, ſed etiam aliis ætatibus familiares ſuot, non ſemper, ſed rarius certe, ſuppreſſam ſanguinis per nares evacuationem ſequuntur; ſed potius a cruditatibus primæ regionis, a frigido vento aquiloaari capiti admiſſo, a ſtagnante ſero, quod per coryzam evacuatur, vel a coryza ſuppreſſa, vel etiam ab ipſis vermibus oriuntur. Quod vero in prima ætate maxime morbi capui infeſtent, ut ſunt tinea, achores, fluxiones aurium, & oculorum, cauſſa hæc potiſſimum eſt, quod ad magnitudinem, auctionem, & perfectionem capitis, quam natura primo intendit perficiendam, multum ſanguinis, & humoris nutritii adducatur, minime vero eum in finem, ut ibi evacuetur; & fiunt tunc facile ſtagnationes in vaſis minimis, & hinc dicti morbi.

§. CXII.

Juvenilium morborum plures cauſſa.

Eadem ratione morbi, qui adoleſcentibus, & juvenili ætati familiares ſuot, ut phthiſis, hæmoptyſis, tuſſis, pleuritis vera, & ſpuria, aſthma, non tam a ſanguinis incompleto evacuatorio motu per pulmoaum vaſa, & aſperam arteriam ſuſcitantur, ſed a pluribus aliis cauſſis foventur, ita, e. g. plures phthiſin, hæmoptyſin, & tabem incurrunt a nimia ingurgitatione potus calidi, vini, ſpiritus vini, & ſæpius quoque phthiſis ſoboles eſt mali hypochondriaci, nec non hæreditaria prava diſpoſitio pulmonum ad phthiſin facit. Pleuriticæ vero affectiones, & peripneumaticæ, & identidem phthiſes, & pulmonum morbi a frigore corpori incautius admiſſo, vel potu frigido corpori incaleſcenti admiſſo oriuntur; ubi tamen non negandum eſt in juvenili, & virili ætate motum cordis eſſe validiorem, & impetum ſanguinis ad pulmones, & thoracem majorem, dubio procul ad extenſionem, & naturalem magnitudinem pectoris perficiendam, & ob hanc cauſſam fieri inflammationes, congeſtiones, & infarctus ſanguinis, & humorum, & exinde proficiſcentes ægritudines, febres præſertim ardentes, acutas, inflammatorias in hac ætate præſertim ab anno XXV ad XXXV plus fieri quam in aliis ætatibus.

§. CXIII.

De ſenum morbis Authoris ſententia.

De morbis ſenum hæc noſtra eſt ſententia: quod hi ipſi, horumque cauſſa, rarius a deficiente fluxu hæmorrhoidali, vel in fœminis a ceſſatione menſium deducenda ſit, utpote pathemata magis ſpaſmodica, ut ſupra monitum, ab hiſce excretionibus minus recte ſe habentibus proficiſcuntur, quibus tamen ætas ſeoilis non ſubjecta eſt. Sed ſenum morbi, quos recenſet etiam HIPPOCRATES Sect. III. Aphor. xxxi. tabes, vigiliæ, urinæ difficultas, ſtranguria, calculus veſicæ, mictio cruenta, languor univerſi corporis, digeſtio vitiata cum proventu flatuum, & cruditatum acidarum, pedum vacillatio, viſus bebetudo, auditus gravitas, difficilis conſolidatio vulnerum, & læſionum externarum, ſicca ſcabies, tumor, & ulcera pedum, vertigo, apoplexia, memoriæ debilitas non tam a ſanguinis, & humorum abundantia, ſed potius a ſeri excrementitii copia ob tranſpirationem difficiliorem, & omnium virium defectum, dum influxus debitus liquidi nervei, & ſanguinei in partes ob canales anguſtiores tam ſecretorios quam excretorios ætate redditos, duci & derivari debent, quorum geneſin in *Tomo primo Medicinæ Syſtem.* item *in Diſſ. noſtra de valetudine ſenum tuenda*, paullo prolixius, & clarius deduximus.

Hippocrates Sect. III. Aphor. xxxi.

Medic. Syſtem. T. I. et. Diſſ. de Valet. Sen. tuen. citatur.

§. CXIV.

Stahlii ſententia de calculi, & artuum doloribus.

Ulterius quoque hoc loco memorandum eſt, quod Clariſſimus STAHLIUS ea ſit in ſententia, calculi, & artuum dolores, præſertim podagricos, nimium redundantis ſanguinis ob imminutam evacuationem, vel per menſes in fœminis, vel per hæmorrhoides in viris eſſe progeniem; idque exinde demonſtrare ſtitur, quia quamdiu menſes recte fluunt in fœminis, eæ minus calculo, & podagræ ſunt obooxiæ; quæ ſententia etiam eſt magni noſtri HIPPOCRATIS; viros quoque minus tentare podagra, quamdiu hæmorrhoides fluunt, imo reſtituto harum fluxu podagram optime curari. Verum utut non negandum ſit, ex ſanguinis ſuperabundantis difficiliori progreſſu, & inde orta humorum impuritate ingentem fieri ad hos morbos diſpoſitionem; & obſervatione quoque conſtet fœminas hiſce tentari poſt L. annum, penitus ceſſante menſium fluxu, & viros gravius affligi hiſce malis retardata evacuatione ſanguinis per hæmorrhoides, & alleviationem dolorum ingentem fieri, ſi hæ ite fluunt: ſed tamen cum obſervatione conſtet indubia, & calculum, & podagram inter morbos hæreditarios, qui innatam labem, & imbecillitatem partibus ſolidis relinquunt, pertinere, nunc videmus quæ horum morborum procreatrix eſt. Deinde cum per experientiam cognitum ſit, ſub fluxu etiam menſium, & hæmorrhoidum etiam nimio, non ceſſare generationem calculi, vel materiæ ad dolores podagricos, neque ulla ſanguinis miſſione eam impediri poſſe. Atque cum non ignotum ſit, malam diætam, quæ multa acida, viſcida, præſertim ex lacticiniis, caſeo, & in potu aquas valde crudas, graves admittit, teſte ipſa Helvetia, ubi calculus fere endemius eſt, ad geneſin calculorum valde conferre. Intemperantia etiam in venere, ira, baccho ad rudimenta podagræ, & doloris cujuſque arthritici, & rheumatici præcipuum momentum confert; Denique etiam evictum eſt ſanguinem, humoreſque edulcorantia, atque excretiones per alvum, per cutim, & urinam promoventia hiſce morbis, & præcavendis, & avertendis, & ſanandis longe meliora eſſe præſidia ipſis ſanguinis miſſionibus. Recte itaque colligitur plethoram potius horum affectuum eſſe cauſſam valde remotam, & plus ad mitigationem in cura, quam ad expugnationem horum malorum ſymbolum ſuum contribuere.

Refutatur experientia.

Calculus in Helvetia endemius.

Arthritidis, rheumatiſmi, & Podagræ remedia.

§. CXV.

Nunc accedimus ad doctrinam paullo altioris momenti diſquirendam, num videlicet omnis generis febres, quarum natura, & eſſentia in ſolidorum, & fluidorum motibus acceleratis, & inordinatis cum pulſu frequentiori, & æſtu nimio, ac præternaturali verſatur, ſint in ſe, & per ſe adeo abſolute motus ſalutares vocandi, eum nempe in finem a ſapiente, & ſenſu interiori prædita natura inſtituti, ut ſanguis,

guis, & humores nimium abundantes, & periculum vitæ minantes ad id avertendum, calore, & motu aucto partim conſumantur, & materia excrementitia, in quam humores motu inteſtino reſolvuntur per congrua emunctoria ejiciatur? Rationes, quæ ad confirmandam hanc ſententiam adducuntur, ſunt ſequentes:

Febris commoda enumerantur.

1.) Quod natura optimam habeat intentionem, id quod moleſtum, vel vitæ inimicum eſt, removendi, atque foras ejiciendi, utut non ſemper obtineat ſuum ſcopum: intentio tamen in ſe ſit bona, & ſalutaris.

2.) Quod finita febre redeant functiones in ordinem, & homo ſanus, imo ſæpe vegetior evadat.

3.) Quod multæ, & graves chronicæ affectiones, ut epilepſia, melancholia, paſſio hypochondriaca, cachexia, & morbi ab infarctu viſcerum non tutius, & certius ſaneſcant, quam ſuperveniente febre quadam.

4.) Quod natura ſuos motus contra cauſſam morbificam, certa proportione, gradu, tempore inſtituat, & per certa etiam emunctoria ſub certis diebus, qui critici vocantur, demum pernicialem materiam foras propulſat.

5.) Quodſi turbetur natura in opere ſuo tam ſalutari, & ſapienti per plane incongrua auxilia evacuantia, ſanguinis *miſſiones, adſtringentia, & ſedantia, vel graviores, & funeſti affectus, vel ipſa mors, vel lethalia ſymptomata producuntur.

6.) Demum dicunt, apparere quam luculenter energiam naturæ activæ, & ſcientia prædıtæ ex eo, quod, v. g. in intermittentibus certis temporis periodis, accurate interdum obſervatis, motus hi redeant, poſtea quieſcant: quod neutiquam evenire poſſet, ſi materia morbi, quæ ſemper in corpore præſens, neceſſaria, & mechanica horum motuum ſit cauſſa.

§. CXVI.

Authoris de febribus aperitur ſententia.

Antequam hæc non levia dubia diluam, atque removeam, e re fore puto in hac, quæ omnium in pathologicis præcipua eſt doctrina, meam aperire ſententiam. Ego videlicet exiſtimo febrem eſſe univerſi ſyſtematis nervoſi, & vaſculoſi affectionem, quæ potiſſimum in eo conſiſtit, quod harum partium nervoſarum, & fibroſarum ſyſtole, & tonus ob fortiorem ſtricturam longe auctior, longe intenſior fiat, cum magna motuum vitalium, nempe circuli ſanguinis, ſecretorii & excretorii perturbatione, & inæqualitate, dum ſanguis, & humores partes externas in principio deſerunt, & majori copia introferuntur ad cor, vaſa majora, & caput; poſtea vero ob majorem ſanguinis affluxum in corde, arteriis, & tunicis arteriarum ſyſtole, & pulſus longe velocior, & circulus fluidorum acceleratior per univerſum corpus fiat, vel in malum, vel etiam in bonum exitum, videlicet vel in vitæ, & ſanitatis conſervationem, & reſtitutionem, vel in ejus deſtructionem. Nam quemadmodum alii morbi ſpaſtici

Febris enumerantur ſymptomata.

certis tantum partibus inhærent, & circulum ſanguinis turbant, ut pathemata hypochondriaca, hyſterica, hæmorrhagica; ita in febre ſpaſmi occupant totum habitum corporis, & partes maxime externas, horrore, frigore, refrigeratione, conſtrictione, vaſorumque detumeſcentia id teſtante, & ſanguis a vaſis minimis, & peripheria corporis introvertitur, & ad cor, & vaſa majora pellitur, & primo anxietates, anguſtias cum pulſu parvo, contracto, debili, dorſi quoque, & capitis dolore, & totius corporis languorem efficit. Poſtea vero aucta ſyſtole, & diaſtole cordis, & canalis magni arterioſi, per vaſcula, & poros conſtrictos, & ſpaſmo anguſtatos cum magno impetu, & velocitate pellitur ad extrema corporis; unde pulſus fit paullo durior, & celerior cum intenſo æſtu, ſiti, vigilia, rubore faciei, & artuum; donec tandem ſpaſmo hoc univerſali ſoluto, vel remittente, habitus corporis laxior fiat, pori, & tubuli rurſus aperiantur, & ſudor copioſior, cum urina craſſa ſedimentum deponente, profluat; quæ motuum anomalia, quo diutius, & continuo magis durat, eo plus ſubeſt periculi, & cauſſa mali vehementior; quo plus vero remittit, vel plane intermittit, ut videmus in intermittentibus, eo minus ſubeſt periculi, nec cauſſa febris tam exitialis eſt.

§. CXVII.

Duplex febris ſtatuitur motus.

In febre autem duplicis generis motus obſervatur; unus nempe ille ſpaſmodicus ab extra introvergens, vitæ certe inſidias ſtruens, ſub quo etiam omnes, qui febre pereunt, tolluntur: nam is ipſe eſt, qui ſanguine introrſum ad partes nobiliores, potiſſimum ad caput, & ventriculum, nimium congeſto, ſphaceloſam ventriculi inflammationem, vel phrenitidem, aut convulſiones concitat, ipſamque tandem cordis ſyſtolen extinguit, & ipſum circulum ſanguinis. Alter vero motus, qui priorem ſequitur, a centro nempe ad circumferentiam, circulo aucto magis eſt vitalis, & ad vitæ conſervationem tendit; & hic etiam is eſt ipſe, qui, ſi probe eum adminiſtret, & moderetur Medicus, ſalutem affert corpori, qui cauſſam morbi expugnat, ſtaſes, & infarctus ſanguinis reſolvit, humores valde impuros, & abundantes minuit, evacuat, & omnem ſanitatem reddit; quinimo aliis inveteratis paſſionibus ſuperveniens, epilepſiæ, convulſionibus, affectibus ſpaſticis, & quæ ab infarctu viſcerum proveniunt, eas ſæpe numero feliciter tollit, HIPPOCRATE jam id bene obſervante. Quod vero

Nulla febris oritur abſque ſpaſtica ſyſtematis nervoſi affectione.

nulla febris ſine ſpaſtica affectione totius generis nervoſi oriri poſſit, ex eo clarum fit, quia nulla febris oritur ſine extremarum partium ſpaſmis, horrore, & refrigeratione, & quia omnia hæc ea, quæ vehementer ſyſtema nervoſarum partium irritant, convellunt, febri excitandæ apta ſunt. Quemadmodum id apparet ab aſſumto veneno cauſtico, vel miaſmate contagioſi morbi intus admiſſo, aut morſu viperæ, vel canis rabidi, vel punctura tendinis, nervi, aut duræ matris in cerebro, aut admoto acri remedio corroſivo partibus nervoſis vulneratis, aut quando ſerum acre, ut videmus in podagra, ligamenta tendineo-nervoſa arrodit; paullo grandior & aſperior calculus ureteribus violentiam affert, aut vermes tunicam inteſtinorum lancinant; vel quando aer tetris exhalationibus infectorum, vel paludoſis refertus, intro attrahitur; aut pus in exanthematibus, apoſtematibus magnis, vel etiam parvis, ut variolis, cutem nerveam diſtendit, aut adſtringens bal-

Balnei nimis calidi uſurpati noxa.

neum nimis calide adminiſtratum, vel tranſpiratio occluditur, ut videmus in thermis Carolinis minus recte uſurpatis; vel etiam ſi ſanguis congeſtus nimium in vaſa minima partium

nervo-

nervoſarum, ſeu membranarum nervearum, v. g. meningum, pleuræ, aſperæ arteriæ pulmonum, ventriculi, inteſtinorum ſubſiſtit, & inflammationem parit. Ex quibus clare intelligitur, non ſanguinis, & humorum copiam in ſe ſpectatam, vel quantitatem humorum etiam impurorum, niſi ſtagnet, vel ſtaſin in partibus nervoſis concitet, febri excitandæ aptam eſſe, ſed potius omnis generis febrium cauſſam quærendam eſſe in tali principio, quod poteſtatem, & vim habet nervoſarum partium texturam lædendi, & violenter in eam agendi.

§. CXVIII.

In febres facile incidentes, qui?

Nam attenta certe obſervatione diſcimus, nec ſanguine ſincero, nec impuro abundantes, ut videmus in ictericis, ſcorbuticis, ſcabie, aut lue venerea correptis, facile incidere in febres. Nam crudior illa, & craſſior bilioſa, vel ſalina excrementitia impuritas ad genus nervoſum commovendum minus idonea eſt, ſed requiritur materia longe ſubtilioris, & agilioris indolis, quæ in intima fibrarum nervearum admittatur. Nam profecto cauſſa motuum febrilium non tam in mole, ſed potius in tenuitate, & exilitate nocente conſiſtit; id quod luculenter teſtatur febrium epidemiarum, quarum maxima pars eſt ex atmoſphæræ collectis, & intus receptis virulentis cauſticis molleculis, geneſis. Subtilis quoque, & valde cauſticæ naturæ eſt illa materia, quæ febrem in purpura rubra, & alba, in variolis, morbillis, poſt ſcabiem vel podagram retropulſam, poſt prohibitam tranſpirationem in corpore ſudante, & ubi prima regio colluvie cruditatum ſordeſcit, progignit. Siquidem intermittentium fomes prima in regione abſque omni dubio reſidet, ſed tamen non ſufficit hic colluvies crudorum, acidorum, bilioſorum & corruptorum humorum ſaburra, ad ingignendum febrilem paroxyſmum; alias hypochondriaci continuo febre laborarent: ſed neceſſe eſt, ut materia accedat ſubtilioris, & magis perniciali naturæ, quam vel ex ſuppreſſa tranſpiratione, vel ex aeris inquinamentis cum cibo, & potu deglutitis arceſſendam eſſe puto. Obſervamus etiam non raro hanc acrimoniam ſubtiliorem cauſticam intermittentium cauſſam eſſe, dum illa relegata ad habitum corporis, & excreta per puſtulas, ſcabiem, aut alia exanthemata, febriles commotiones, vel remittant, vel penitus conquieſcant.

Epidemiorum cauſſa conſiſtit in miaſmis aeris virulentis moleculis.

Intermittentium fomes in primis viis reſidet. Quæ cauſſa earum efficiens.

§. CXIX.

Purgantia draſtica febrium recidivas generant.

Huc etiam trahenda eſt ratio, quare intermittentium recidivas purgans paullo vehementioris indolis ſumtum, tam promte, & celeriter efficere, & febriles motus reſuſcitare ſoleat; quod tamen non evenit ab aliis laxantibus, vel etiam fortiter evacuantibus, modo non virulento quodam cauſtico ſubtili principio inſtructa ſint. Ex quo etiam clare intelligitur, quam hoſtilia generi nervoſo ſint omnia draſtica purgantia.

§. CXX.

De partium in febribus affectione ac

Nunc vero paullo ſubtilioris momenti quæſtiones reſolvendæ occurrunt: 1.) Quænam maxime ſenſibiliores, & nervoſæ partes primo, & præcipue in febribus afficiantur? 2.) Deinde unde periodici ſtatis diebus, imo ſubinde horis recurſus in intermittentibus fiat? Ad primam quæſtionem quod attinet, merito diſtingui debent febres eſſentiales, ſeu idiopathicæ, ſeu affectus primarius a ſecundariis, ſeu ſymptomaticis, quæ alios morbos comitantur. In illis illi rurſus differentiam quandam agnoſcunt a cauſſa, quæ vel in ſanguine, vel in ſero, ſeu lympha conſiſtit; ubi ſanguis in cauſſa eſt, febris oritur inflammatoria, & hæc occupat maxime partes membranaceas, & nerveas, ſenſibilioris indolis, ſanguine ibi plurimum congeſto; & prout hæ partes membranoſæ differunt, differt etiam inflammatoria febris; ita, v. g. ſanguis quieſcens, & ſtagnans in vaſis meningum, efficit phrenitidem: in tunicia nerveis, ac tendinoſis oculorum, ophtalmiam: in tunica nervea ductus auditorii, otalgiam; in ipſis tunicis nervoſis, quæ laryngem, ejuſque muſculos, & cartilagines inveſtiunt, anginam: in vaſis, quæ membranam pleuræ intercoſtalem internam afficiunt, cauſſatur pleuritidem: in tunicis nerveo-glandulosis veſicularum pulmonalium, & bronchiorum, peripneumoniam ſuperficialem, & leviorem, vel graviorem, & profundiorem.

periodorũ exorta quæſtiones enodantur.

Febrium differentia.

Si inter ventriculi membranas nerveas firmius impactus hæret ſanguis, fit periculi plena ejus febris inflammatoria: Si diaphragma eodem modo patitur, oritur paraphrenitis, affectus paullo rarior: quando peritonæum, & ligamenta hepatis, illi annexa, quieſcente, & infixo ſanguine diſtenſionem, & vim quandam patiuntur, hepatitis naſcitur. Nam quod probe notandum eſt, nec hepar, nec lien, quoniam viſcera minus membranacea, & ſenſu acutiori minus prædita, inflammationem patiuntur: Frequentior vero conſiſtit febris acuta & inflammatoria in inteſtinis, eorumque tunicis; ita nempe, ut duodeno affecto cum ductibus biliariis cholerics fiat. Ileon ſi occupat inflammatio, febris valde periculoſa, brevi tempore necans naſcitur, & *miſerere mei* vulgo dicitur. Longe frequentiores vero ſunt inflammationes, & inflammatoriæ febres meſenterii, & annexorum inteſtinorum, utut rariſſime recte cognoſcantur a Medicis; & primus fere omnium, qui de his mentionem fecit, fuit Baglivus in operibus ſuis. Nam certe ſectiones cadaverum acutis febribus defunctorum luculentiſſime teſtantur inflammata, & ſphaceloſa eſſe ipſa inteſtina. Si vero hæ febres acutæ diutius progrediuntur, & in lentas degenerant, abſceſſus, & corruptiones in meſenterio reperiuntur. Præterea ipſe uterus quoque, cum ex pluribus tunicis interne, & externe ſenſibilioribus compoſitus ſit, patitur inflammationem, quæ in corporibus puerperarum a lochiorum tetentione frequentiſſime obſervatur.

Hepar, & lien per ſe non patiuntur inflammationem.

Baglivus primus detexit febres meſentericas.

Tandem etiam obſervamus a cute inflammata in eryſipelate oriri febrem; quod etiam accidit in doloribus arthriticis, podagricis, ubi etiam leviores inflammationes, rubore, tumore, & dolore id teſtantibus, adſunt, & febris conjuncta eſt.

Ex quibus omnibus jam dictis patet in febribus iſtis inflammatoriis ſanguineis, acutis, partis nerveæ texturam primario pati, atque affligi. Nunc etiam inquirendum erit ſubjectum, ſeu pars affecta febrium lymphaticarum, & catarrhalium, ad quas non modo ſimplices illas catar-

In febribus inflammatoriis partes nerveæ patiuntur.

catarrhales benignas, ſed potiſſimum, quæ ſunt pejoris indolis, morbilloſas, varioloſas, purpuraceas, imo ſecundum noſtram ſententiam ipſam etiam peſtem, & petechialem, & quæ a miaſmate intus ſuſcepto prodeunt, referimus. Deiude quoque inquirenda erit pars præcipua quæ primario afficitur in intermittentibus febribus.

Intermittentium primarium ſubjectum ſunt membranæ ſanguinis, & ſucci nervei influxu turgidæ.

Harum dictarum febrium ſubjectum primarium, noſtro quidem judicio, nos reponimus in iis partibus, quæ principaliter ſenſum, & motum ſœnerant reliquis noſtri corporis partibus. Et hæ ſunt ipſæ illæ membranæ, ſanguinis & ſucci nervei influxu turgidæ, & motu conſtrictorio, & relaxatorio, utut ſubtiliori gaudentes, quæ cerebrum, & medullam ſpinæ cingunt, & duræ, ac piæ matris nomine veniunt, quippe hæ ſunt, quæ motum, & affluxum ad has partes liquidi nervoſi moderantur, & efficiunt. Hæ ſunt, quæ originem dant omnibus reliquis membranis nerveis totius corporis, adeoque intimæ communicationis, & conſenſus ſunt. Hæ ſunt, quæ ipſorum nervorum texturam conſtituunt. Quodſi itaque ſanguis ad has membranas adducitur, vel ſerum, quod ſubtili acrimonia cauſtica ſulphurea varii generis imbutum eſt, quemadmodum id fit in dictis febribus, motiones inde fiunt ſpaſticæ, & contractiones totius generis nervoſi, ſine quibus nulla ſebris, ſeu inæqualis, & intenſior cordis, arteriarum, nec non ſanguinis motus fieri poteſt.

Pathemata generis nervoſi recenſentur.

In intermittentibus febribus pathemata illa ſpaſtica noſtra ſententia ex membranis nerveis cerebri, & ſpinalis medullæ oriunda paullo luculentius apparet ex horrore, refrigeratione, contractione, detumeſcentia vaſorum, conſtrictione pororum in partibus externis, & maxime externa oſcitatione, & pandiculatione, quæ ut plurimum præcedit; ex alvi tenſione, & conſtipatione, tranſpiratione ſuppreſſa, pulſu contracto, & parvo, duro, anxietate præcordiorum cum nauſea, & inclinatione ad vomitum, dolore dorſi, & maxime lumborum, item capitis languore, & laſſitudine totius corporis, & dolore maxime contuſorio ipſorum artuum, quæ omnia generis nervoſi pathemata ſunt. Si lympha vero paullo acrior cerebri membranas exercet in morbillis, variolis, primis diebus epilepſia, deliria junguntur.

Peſtis genius operandi.

In peſte vero, ſi venenum interiora ſubit, nullum dubium eſt, quin hoc ipſum proxime, & immediate penetret, & ſeſe inſinuet in cerebri membranas, & nervos, & cum tota ſubſtantia adverſum ſit puriori, & elaſtico cerebri, & nervorum alimento, mox ingens omnium virium vitalium, præſertim cordis, & arteriarum motus fit defectio, & inde inflammatoriæ, ſphaceloſæ, præſertim in ventriculo, & aliis nobilioribus partibus, ſtaſes: & niſi hæ maturius convenientibus auxiliis diſcutiantur, lethalis vitæ fit cataſtrophe.

§. CXXI.

Nulla igitur oritur febris, ubi non primum ſyſtema nervorum, & nervoſarum partium fuerit affectum, ubi non præceſſerit horror, & refrigeratio corporis, & ab hoc etiam initium febris, ſive acuta, ſive chronica fuerit, vulgo deſumitur.

Spaſtica fibrarum, & tubulorum extremarum partium contractio retrograda eſt febrium initium.

Nulla febris oritur, ubi non a ſpaſtice conſtrictis partibus, fibris, & tubulis extremarum partium ſanguis inæqualis, retrogradus, & introverſus a circumferentia ad centrum, ſeu ad cor, & majora vaſa fit motus, & congeſtio, & inde etiam febris initia, præcordiorum anxietas, anguſta, & anxia ſpiratio, pulſus inæqualis, & parvus, contractus, viriumque languor, & projectio in univerſo corpore debent referri. Hanc ſanguinis congeſtionem ad pectus, cor, imo ad ipſum cerebrum, poſtea ſucceſſive ſequitur cordis, & arteriarum motus, & pulſus auctior, plenior, celerior, quem deinde excipit æſtus univerſi corporis, rubor, inflatio, ſitis, vigilia, inquietudo, urina parcior, & coloratior, corporiſque, & virium, ſi diuturnior hic motus fuerit, conſumtio. Hic motus vero ſanguinis ad ſuperficiem corporis auctior a diaſtole cordis, & arteriarum, ob diſtentionem majorem a ſanguine introverſo, & regurgitante, & copioſioris fluidi nervei ex cerebro affluxu, dependet, & tam diu durat, quamdiu ſtrictura illa ſpaſtica vaſa, & fibras occupat.

Relaxata ſpaſtica contractione habetur febrium ceſſatio.

Deſinit vero, ubi hæc ipſa ceſſat, & tunc febrilis motus finitus eſt, cujus finis index eſt largior babitus cutis, tubulorum identidem urinariorum, bilioſorum etiam, & canalis inteſtinalis; unde largior ſudoris fit profuſio, urina ſecedit craſſior ſedimentum deponens, alvus fit fluidior, & bilioſæ ſedes copioſe excernuntur.

Spaſmum excipit atonia, & vice verſa.

Summatim attendenda hæc regula, ceu lex microcoſmica eſt, quod ſpaſmum, ac torſionem, ſeu criſpaturam vaſorum, & fibrarum perpetuo excipiat imbecillitas, ſeu atonia, ſeu nimia reſolutio, & laxitas; ita prorſus, ut quo vehementior fuerit ſpaſmus, imbecillitas, ſeu atonia partis eo major fiat.

§. CXXII.

Febrilium vera paroxyſmorum ratio exponitur.

Hac regula obſervata, facillimum jam erit paullo penitius penetrare in genuinas cauſſas periodici recurſus paroxyſmorum febrilium, quæ nunquam antea rite explicatæ, vel detectæ fuerunt. Obſervatione enim perquam dignum eſt tempore a paroxyſmo vacuo, a fibris, & tubulis vehementi ſpaſmo in ipſa febre conſtrictis, obſervari ingentem laxitatem, & debilem, ac imbecillem vim, ac potentiam motricem; inde fit, ut ſanguinis circulus in paroxyſmo vehementiſſime auctus, nunc valde ſegnis, & retardatus obſervetur, id ipſum maxime teſtante pulſu, qui in paroxyſmo intra quinque minuta ſecunda novem vel decem ictibus obſervatur, tempore intermiſſionis vix quinque aut ſex vibrationes edit. Perſpiratio quoque corporis tunc valde imminuta eſt, & tota cutis ad ſenſum frigida, & horridula obſervatur: Inde fit, ut poſtquam materia peccans, & congeſta in vaſis membranarum ipſo motu, & calore aucto in paroxyſmo ſuerit diſſoluta, & diſcuſſa, jam de novo ob retardatum circulum ſanguinis, & excretionem ſubcutaneam imminutam genita in partibus nervoſo-membranaceis etiam imbecillioribus, denuo ſtagnet, ſubſiſtat, & affligendo genus nervoſum de novo ſuſcitet paroxyſmum.

In ipſis paroxyſmis maxima contrahitur cacochymia.

Et hoc loco quoque probe tenendum illud eſt, quod ſub ipſis motibus, & paroxyſmis febrilibus propter motum inteſtinum nimis calidum, auctum, ingens cacochymia, & impuritas humoribus contrahatur, dum illi temperati, & benigni in ſalſas ſulphureas viſcidas recrementitias abeunt ſordes, quæ quoniam die vacuo non rite diſſlantur, ſed in corpore remanent, ſuccos fermentales, ipſamque bilem vitiant: inde fit, ut materia, & ſomes intermit-

ientis febris prima in regione deliteſcens ex commixtione, & conſermentatione pravorum humorum, & cruditatum denuo augmentum capiat, & ſenſim, paulatimque per vaſa lymphatica, & lactea cum ingeſtis accedens ad maſſam ſanguinis efficiat iſtas commotiones ſpaſtico febriles in nervoſis, & membranaceis corporis partibus. Quandoquidem id ante omnia icire convenit omnium fere morborum periodicorum, & paroxyſmorum originalem, & materialem cauſſam deliteſcere primis in viis, & præcipue omnium in parvo illo ſuccenturiato a nobis dicto ventriculo, qui duodeni vulgo nomine venit, ubi ob ſtagnationem, & moram frequentem humorum vitioſorum, qui ex mala digeſtione aſſumtorum, ex depravata, & corrupta bile, & lympha pancreatica, vera fabrica, & hoſpitium exiſtit, & maxime omnium id in intermittentibus febribus locum habet.

Morborum periodicorum cauſſa originalis latet in primis viis, præſertim in duodeno.

Cum vero hæ ipſæ ejus ſint indolis, atque genii, ut vel faciliorem, vel difficiliorem ſanationem admittant, & ſæpe unico vomitorio, aut aliquot doſibus deterſivorum ſalium, & roborante remedio, expugnentur: ſubinde vero omnia hæc remedia alias probatiſſima, eludant.

Febrium perniciaſium cauſſa adſtruitur.

Statuendum utique eſt, ubi tam contumaces hæ febres ſunt, ut videmus in febribus autumnalibus tertianis, vel quartanis non tantum morbificæ cauſſæ ſedem primis in viis, ſed adhuc paullo altius in ipſa labe viſcerum, præſertim hepatis, lienis, & pancreatis, quæ ob circuitum ſanguinis ibi difficiliorem, facile labem contrahunt, & ſuoctione ſua privantur, quærendam, & curandi rationem eo eſſe dirigendam. Jam etiam ratio facile peti poteſt, quare ejuſmodi contumaces, & chronicas intermittentes, ſi præpoſtera methodo tractentur, frequentiſſime tumores œdematoſi, hydrops, aſcites, pathemata ſpaſtica hypochondriaca, vel etiam lentæ, & hecticæ ſebres inſequantur.

§. CXXIII.

Tuta, & rationalis intermittentium medendi methodus aperitur.

Hæc vera, & rationalis intermittentium theoria nos etiam deducit ad tutam, & rationalem medendi viam, quæ in eo potiſſimum verſatur, ut 1.) omnium ea materialis cauſſa prima in regione potiſſimum ſubſiſtens, & pernicialem ſuam vim in ſyſtema partium nervoſarum diffundens, partim corrigendo, partim evacuando removeatur. 2.) Ut geneſis novæ materiæ febrilis ad novos paroxyſmos ſuſcitandos impediatur. Ad primam intentionem obtinendam ſalia deterſiva cum alcalinis, & abſorbentibus mixta, emetica quoque ſecura, & evacuaotia congrua, vacuo præſertim die exhibita, omne abſulvunt punctum. Deinde ut novæ materiæ febrilis generatio avertatur, opus eſt, ut declinante febre, & tempore intermiſſionis ſanguinis, & humorum maſſa a ſordibus excrementitiis, quæ ipſæ motu febrili ſubnatæ fuerunt auctiori tranſpiratione per univerſale corporis emunctorium, cutim nempe, neque minus per vias urinarias, & alvum apertam excludantur. Demum expurgatis probe impuritatibus, & humorum, ac ſanguinis nimia copia in plethoricis imminuta, & viſcerum infarctu ſublato, adhibenda ſunt ea remedia, quæ peculiari vi roborante, tonica, ſubadſtringente pollent, quibus, & primarum viarum, & aliarum partium nervoſarum tonus roboretur, atonia, quæ matrix eſt novæ materiæ febrilis, removeatur; quæ remedia, ſi pro ratione corporum laborantium, ſeu naturarum diverſarum vitio, & pro conditione humorum peccantium rite, & cum judicio applicantur, ex toto tolli poteſt febrilis ejuſmodi commotio ſine ullo recidivæ metu, modo ab ipſis ægris diætæ habeatur ratio. Si vero præpoſtera methodo tractantur, quæ valde vulgaris eſt, & roborantia ante correctionem, & evacuationem peccantis materiæ adhibentur, non modo recidivæ ſæpe pejoris indolis, ſed & morbi, qui multum periculi alunt, chronici ſuſcitantur. Secundum itaque hanc noſtram theoriam multa phænomena circa doctrinam febrium clare intelligi poſſunt, quæ ex alia hypotheſi plane non intelligibilia ſunt, e. g. 1.) Quare cortex chinæ tam inſecurum ſit remedium, & ſimul tamen mirabilem, & pene divinam in cohibendis motibus ſebrilibus, & perſecte curanda febre præſtare poſſit opem? 2.) Item, quare emetica in ipſa febri, ſive potius in ipſo paroxyſmo adhibita funeſtum ſæpe proferant effectum? 3.) Quare nonnullis remediis, ut opiatis, ipſi paroxyſmi ad tempus ſuſpendi queant, calidis vero, & acribus, & volatilibus remediis ex tertiana, & quartana ſimplici, tertiana, vel quartana duplex fieri poſſit? Et 4.) quare venæ ſectio interdum ſaluti, ac magno præſidio ſit, interdum etiam longe contumaciorem ſebrem efficiat, ac valde noceat? Item 5.) cur uoico ſæpe emetico, & aliquot doſibus corticis chinæ ſubjunctis ſimul & ſemel, uno quaſi ictu tolli poſſit febris? Quod tamen non univerſale eſt. Porro etiam 6.) quare veſicatorio, vel paullo acriori cataplaſmate maouum carpis applicato, paroxyſmus ſuſpendi, vel penitus tolli poſſit? Denique 7.) quare cum corpus auræ frigidiori, & humidiori in locis humidioribus ſubterraneis, vel etiam vento boreali expoſitum fuerit, febris ſæpius recrudeſcat præcedente ſemper circa primam lumborum vertebram dolore, & poſtea ſubſequente horipilatione, & extremorum frigore?

Authoris præſcripta methodo diverſi febrifugoris effectus, & febrium phænomena melius quam alia explanatur.

§. CXXIV.

Contraria hypotheſis eſt inſufficiens ad explicanda febrium phænomena.

Præterea perquam difficili negotio ex alia, & recepta hypotheſi de febribus explicari poteſt, quare catarcticum, ſeu validius purgans tam expedite, & prompte recidivas ingeneret? item quare a balneo nimis calido, & adſtrictivæ facultatis, v. g. aquarum, ſeu thermarum Carolinarum, vel etiam ex ſonte Lauchſtadenſi parato, febrilis motus mox, qui ex intermittente, in continuam febrem, niſi cito occurramus, deſinit, induci poſſit? Porro quoque, quare a tendinea, vel nervea parte leviter puncta, vel vulnerata, vel graviter læſa, vel acri corroſivo medicamento ipſi applicato, febris oriri poſſit? Et tandem quare intermittentes perperam tractatæ, præſertim in corpore juvenili, & ſenſibili in affectus graves ſpaſmodicos deſinant?

§. CXXV.

Cortex chinæ, & martialia ante corporis purificationem ſunt nocentiſſima.

An & quomodo problemata illa adducta ex noſtra doctrina poſſint reſolvi, jam videbimus: 1.) Quare cortex chinæ, & alia ſpecifica antifebrilia, ac martialia adſtrictivæ facultatis ſæpiſſime divinam opem ferant in harum febrium ſanatione, ſæpiſſime etiam pernicialem effectum poſt ſe relinquant? Dicimus itaque ea eſſe nocentiſſima, ſi ante correctionem, vel evacuationem materiæ

peccantia

peccantis uſurpentur; quia relicta illa materia, utut motus febrilis ſupprimatur, cauſſa evadit aliarum paſſionum graviorum, præſertim ſpaſticarum, vel ſi ſimul concurrit nimia ſanguinis, ac humorum exundantia, & lentor, viſcerum infarctus, obſtructiones, & affectus chronici emergunt, e. g. hydrops: nam adſtrictiva ſua, qua pollent, vi, vaſa anguſtiora, & minima, quæ ſunt in emunctoriis, occluduntur; quod vel ex eo clarum fit, quia perperam adhibitas urinas tenuiores ſine ſedimento, & ſedes minus bilioſas, & fœtidas reddant, perſpiratio quoque debilior, & languidior cum tumore, & aſſenſu extimæ cutis obſervatur. Nocentiſſimus quoque eſt hujus remedii uſus, vel ante paroxyſmum, vel in ipſo paroxyſmo: nam propter ſuam adſtrictionem ſpaſmo conſtrictas nerveas fibrillas plus conſtringit, adeoque anxietates, & omnia illa ſymptomata, quæ ſub horrore, & frigore eveniunt, exaſperant. Tutum vero, & efficaciſſimum cortex chinæ, & alia adſtringentia præbent remedium, 1) ubi corpus probe a redundantia, & impuritate humorum peccantium per congrua emunctoria convenientibus evacuantibus liberatum eſt.

Prædicta medicamẽta ante, & in paroxyſmo nocent.

2.) Quando diebus vacuis a febre, ubi ſpaſmus remiſit, & potius atonia, & dejecto tono laborant partes, uſurpantur, tunc omnis generis excretiones ſalutares evadunt. Obſervavimus enim a cortice chinæ alvum ſolutam eſſe per crebras dejectiones, item ſudorem, & reſpirationem auctam fuiſſe, tum urinæ fluxum fieri liberaliorem, quandoque etiam ipſum ſalivæ fluxum provocatura, & vires totius corporis languentes erectas fuiſſe & increviſſe.

Diebus a febre vacuis proſunt.

3.) Cur emetica ſumme exitioſa ſint circa paroxyſmum, vel in ipſa acceſſione? maxime vero utilia die intermiſſionis, ſi indicatio ejuſmodi remedii adſit? ratio hæc eſt, quia ſtrictura ſpaſtica agunt in tunicas nerveas ventriculi, & inteſtinorum, quæ ſub paroxyſmo febrili præſens eſt, & quam augent; quod vero non evenit, ubi ſpaſmus plane deſeruit has partes vacuo nempe a febre die.

Emetica circa, & in paroxyſmo ſunt exitialia.

4.) Quare aſſumtis anodynis, & opiatis paroxyſmi leniores fiant, vel etiam plane ſuſpendantur, poſtea vero majori impetu revertantur? quod fit, quia opiata facultatem habent, principio ſuo vaporoſo omnem ſtricturam, & motum, ac tonum partium fibroſarum, fibrarumque motricium, minuendi, labefactandi, vel etiam ſpaſmos avertendi. Nam operantur atonia, quæ ſemper contraria eſt ſpaſmo; ſed cum ſub tali ſtatu ſolidorum excretiones minuantur, & major proventus vitioſæ, & peccantis materiæ excernendæ fiat, non mirum eſt, poſtea paroxyſmos exacerbari.

Anodyna, & opiata paroxyſmos leniunt, ſed poſtea exacerbant

5.) Dignum quoque notatu eſt, quod volatilibus, calidis accelerari poſſint paroxyſmi, imo quandoque exaſperari, & ex ſimplici tertiana, vel quartana, duplex, vel continua reddi queat; quod ex eo dependet, quia omnia calida, volatilia, ſudorifera, præſertim ſordes bilioſas, acidas, corruptas prima in regione ſtabulantes, motu inteſtino non modo ſubtiliores reddunt, ſed & ad maſſam ſanguinis, & humorum, conſtricta magis inteſtinali excretione celerrime deducunt: Et obſervavimus nonnunquam purpureas maculas hac ratione, ac perverſa methodo fuiſſe intermittentibus aſſociatas.

Volatilia paroxyſmos exaſperant.

6.) Venæ ſectio maxime proficua, & ſalutaris eſt, in intermittentibus imo auxilium neceſſarium, ſi ſtatus plethoricus, ætas juvenilis, diæta vinoſa, & affectus animi impetuoſior febri occaſionem ſimul dedit, & niſi cito ſolutio fiat plethoræ, metus eſt, ne intermittens tertiana in continuam degeneret, & ſub ipſo paroxyſmo mentis abalienatio ſuccedat. Notiſſimum vero eſt quod ſæpe ſanguinis miſſio, non modo diſponat ad generationem intermittentium, ſed etiam earum expeditam correctionem, & curationem impediat, ſi cruditatibus obſeſſæ ſint primæ viæ, ſi habitus corporis valde ſpongioſus, & exilibus vaſis turgidus, tempus etiam autumnale, & a prohibita tranſpiratione, nimio frigore ad cutim admiſſo, febris acuta orta fuerit. Sanguine enim detracto tranſpiratio magis minuitur, cruditates in primis viis coacervantur, & obſtructiones viſcerum, unde contumacia febris, augentur.

Venæſectio paroxyſmos ſolvit in plethoricis.

Venæ ſectio in cruditatibus primarum viarum nocet.

7.) Sæpe fit, ut unico vomitorio, & ſpecifico antifebrili ſubjuncto ſimul & ſemel febris expugnetur; interdum vero hæc methodus penitus inconveniens ſit. Illud ſuccedit, ſi ob colluviem humorum vitioſorum prima in regione collectorum, ex nimia voracitate febris naſcatur, & nauſeam ſive conatum ad vomitum, amaritiem oris, & dolorem anxium preſſorium circa præcordia comitem habeat, & initio febris mitius procedat. Si vero, ut ſæpius fit, in calidioribus ſubjectis, & tempore æſtivo ob præcedentem iram, & tranſpirationem impeditam, principium febris eſt inſtar continuæ, ita, ut ægrius etiam a Medico diſcerni queat intermittens, cavendum eſt ab emeticis, ſed potius nitroſa cum lenioribus diaphoreticis mixta, & alvum clementer laxantia locum habent. De uſu, & viribus corticis chinæ inter initia febris id ſcire convenit, quod expurgata prima regione, ſive naturæ, ſive artis beneficio in tali febre, cujus acceſſio in principio mitiſſima eſt, commodiſſime adhiberi poſſit, & longe tutius, ac ſi jam aliquot paroxyſmi præceſſerint. Nocet vero, ubi corpus plethoricum eſt, præſertim ſanguinis impuri copia refertum, ubi viſcerum metuendi ſunt infarctus, & in febribus, quæ autumnali tempore gignuntur.

Vomitorii effectus.

Cortex chinæ quomodo, & in quibus ſit porrigendus.

§. CXXVI.

Porro ex noſtra doctrina reſolvendum quoque eſt hoc problema, quod ad applicationem emplaſtri veſicatorii, vel roborantis febriles paroxyſmi, vel plane conquiaſcant, & finiantur, vel ad tempus ſiſtantur? Videtur quidem horum remediorum operatio potius ſavere, & velificari febrilium motuum ſpaſticorum productioni, & continuationi; experientia tamen teſtatur contrarium. Ratio enim in eo poſita eſt, quod non tempore acceſſionis, vel paroxyſmi, ſed extra illud applicari debeat; & quia tunc maxima eſt motuum vitalium imbecillitas, & quaſi atonia nervoſarum, & muſculoſarum partium, quæ novæ materiæ febrilis genitrix exiſtit, hæc remedia ſtimulo ſuo acri, quem exſerunt in partes tendinoſas, & nervoſas, carpis manuum dum applicantur, atoniam hanc tollunt, & vigorem motuum tam progreſſivi, quam excretorii tuentur, & reſtituunt, & hac ratione generationem novæ materiæ febrilis impediunt. Inſuper experientia confirmat, febrium recidivas facillime fieri finita febre, ſi quis auræ frigidiori, præſertim ſeptentrionali, corpus exponat,

Veſicatoriorum operatio qualis, & applicatio quando?

Aura frigidior, & humidior recidivarum origo.

exponat, aut in locis humilioribus, quæ frigido, humido, & vappido aere plena ſunt, paullo diutius verſetur. Ratio in procinctu eſt, quia nempe in ejuſmodi ſtatu aeris non modo perſpiratio, qua ſordes in humorum maſſa relictæ excrementitiæ ejiciuntur, ſiſtitur, & genus nervoſum de novo ad ſpaſmos febriles irritatur. Eveniunt vero ejuſmodi recidivæ facile, ſi materia febrilis nondum ſufficienter per idonea remedia, & eorum continuationem e corpore fuerit proſcripta, atque foras eliminata.

§. CXXVII.

Purgantia draſtica quomodo recidivantes febres generent?

Tandem etiam illud diſcutiendum eſt, cur tam promte, & facile a ſumto purgante, paullo validiori & fortiori, paroxyſmus antea quieſcens ſubito revertatur, & recrudeſcat; cujus rei rationem inde deducimus, quod principium illud acre cauſticum, quo cathartica operantur nervoſis partibus inſinuatum, de novo ſuſcitet febriles illos priores ſpaſmos; ſiquidem a clementer laxantibus, utut copioſiores ſedes moveant, illud ipſum non evenit. Et certe, ſi quid aliud, imprudens balnei nimis calidi, aquarum Carolinarum in impuro corpore applicatio, evidenter febris generationem declarat; cujus mirabilis effectus hæc ſubeſt ratio; præ omnibus aliis thermis hæ graves ſunt refertæ copioſo calcareo terreſtri, & ochreo elemento, cujus ratione externum porolum corporis habitum conſtringendo expedite, & feliciter tumores œdematoſos pedum abigunt, & exulcerationes exſiccant; cum itaque & pondere ſuo, quo premunt ſuperficiem corporis, & adſtrictiva vi liberam diſſlationem impediunt, & fortiori ſtrictura humores ab exterioribus ad interiora repellunt, fit utique, ut caloris nimii acceſſu hi rareſacti valde diaſtolen cordis, & arteriarum, & ſubſequentem ſyſtolen augeant, & motum revera febrilem cum pulſu celeri, & duro, cephalalgia, dolore dorſi, & languore univerſi corporis producant, cui, niſi cito convenienti auxilio ſuccurramus, genuina intermittens, aut continua pro ſubjecti natura inducitur, quæ febris recte meretur dici artificialis, ſeu arte producta.

Calcarea Thermarum Carolinarum terra qua ratione febres producat?

§. CXXVIII.

Ab immodico frigore, balneo frigido, & terrore febres quomodo excitantur?

Nunc etiam erit facillime ratio reddenda; quare ab immodico frigore admiſſo corpori, balneo etiam frigido, item a terrore gigni poſſit febrilis calidus motus cum magna cordis, & arteriarum expanſione, celerique motu; dum nempe harum rerum indoles eſt, conſtringendo habitum corporis, ſummamque cutis ſuperficiem, vi ad interiora, & majora vaſa ſanguinem repellere, ubi poſtea congeſtus, tanta motus efficacia, quanta eſt repulſio, ſeſe expandit, & in priorem ſtatum ſe reſtituit. Deinde artificialem etiam productionem motus febrilis, quam promte efficere ſolet punctura tantummodo, vel læſio, contuſio, aut vulneratio tendinoſæ, aut nervoſæ ſenſibilis cujuſdam partis, quam mox excipit partis dolor, ſtrictura, rubor, ardor, & poſtea durus, & celer pulſus cum ſiti, & vigilia; Neque ſilentio prætereundum eſt a ſolo dolore ardente, & congeſtionibus in magnis abſceſſibus, in ſuppuratione variolarum, quæ graviorum dolorum ſunt comites, febres ſuſcitari.

§. CXXIX.

Pulſuum celeritas in febribus unde?

Reſtat adhuc quædam eſſentialis circumſtantia ipſam febrim conſtituens & indicans, etiam explicanda, quæ videlicet eſt pulſuum celeritas cum renitentia quædam juncta, & ex numero certo dato temporis ſpatio metienda; equidem non omnis frequentia, quæ eſt affectio celeritatis, indicat febrem, ſed ea, quæ renitentiam, ſeu potius duritiem quandam, ſenſu tactus perceptibilem, comitem habet. Nam datur etiam pulſus frequens, tactu mollis, qui potius motus febrilis remiſſionem, & declinationem arguit. Celeritas hæc pulſuum ab aucta ſyſtole, & diaſtole cordis proficiſcitur: renitentia vero, & durities a ſpaſtica ſtrictura tunicarum nervearum, & muſculoſarum, quæ arterioſos tubulos efformant. Ipſe enim ſpaſmus tam univerſalis eſt, ut maxime omnium vaſa, quæ omnis generis fluida vehunt, maxime vero arterias occupet. Eſt vero pulſus in principio febris, horrore, & frigore ingruente, contractus, parvus, plenior vero, & major in vigore febris, nunquam vero ſine renitentia.

§. CXXX.

Febris phyſica, & non metaphyſica neceſſitate efficitur.

Ex hiſce omnibus probe penſitatis, & evidenter explicatis, liquido apparet, motum febrilem non eſſe opus principii cujuſdam, ſenſu interno, vel intentione, aut directione motuum ad certum finem tendente, inſita, quaſi præditum, nec morali, ac metaphyſica plus quam phyſica neceſſitate motus fieri: ſed eſſe potius motum febrilem affectionem ſyſtematis nervoſi ſpaſticam, qua totus ſanguinis circulus ſeu curſus immutatur, dum ab exterioribus ad interiora, & rurſus ab his ad peripheriam corporis fertur; adeoque pure mechanica, & phyſica neceſſitate fieri, ita ut cauſſis ejuſmodi præſentibus, quæ ſyſtema partium nervoſarum univerſum, & ſimul genus vaſorum in ſpaſmum conjicere poſſunt, neceſſario motus ſequi debeat febrilis, niſi velimus omnem cauſſalem influxum, atque energiam motus unius corporis in aliud negare, atque in totum rejicere. Quandoquidem illud dicimus mechanice fieri, ſeu ex neceſſitate phyſica, ubi materia præſente ſtatim, & ſemper mutatio in alio corpore accidit, & viciſſim remota hac materia, ceu cauſſa ſtatim ipſe effectus tollitur.

§. CXXXI.

Principii metaphyſicum ad phænomena medica explicanda non eſt admittendum.

Denique etiam plane non admittenda eſt taliſmodi doctrina, ſeu theoria in medicina rationali, qua nec explicari queunt phœnomena, circumſtantiæ, cauſſæ, ſymptomata in hiſtoria cujuſdam morbi contenta, nec quare hæc, vel illa remedia ſalubrem, vel inſalubrem, ſeu noxium effectum produxerint, clare demonſtrare: nec cauſſis morborum tollendis convenientia remedia invenire, cum methodo, & ordine prudenter ea applicandi, poſſunt; & ejus generis ſunt hypotheſes, quæ pro principio agnoſcunt ens quoddam cognitione, intentione, & rationali moralitate, vel etiam errore præditum. Equidem non negamus, corpus noſtrum a ſapientiſſimo Opifice tam affabra eſſe conſtructum & contextum, ut non modo motibus ſe ipſum a corruptione mortifera defendera,

dere, ſed etiam ut motus ſubinde plane irregulares, ſeu a norma ſecundum naturam aberrantes, tanquam media ſunt, quibus aliena e corpore proſcribantur, atque ſic mediate in ſalutem ejus tendant. Quales ſunt maxime febriles, & ſpaſmodici a materia motibus naturalibus infeſta inducti, ipſius cauſſæ morbificæ emendationi, remotioni, imo expulſioni in corpore inſerviunt, adeo, ut loco medicinæ ſint; hinc fit, ut etiam periculoſe, & acute decumbentes, ejuſmodi motibus febrilibus, & ſpaſticis exacerbatis, ſine Medici opifice, & auxilio ſanitati reſtituantur, ipſaque cauſſa morbi per effectus, quos producit, expugnetur; quod vero longe felicius eveoit, ſi prudens Medicus hos motus rite moderari, & pro re nata, vel promovere, aut levare, aut dirigere pro deſtruenda morbi cauſſa valeat. Sed tamen crebro quoque obſervamus, talem eſſe indolem motuum morboſorum, qui plane non correctioni, vel emendationi, aut excretioni materiæ hoſtilis quadrant, ſed plane fruſtranei ſunt, imo potius ad pervertendos, & extinguendos, vel minimum ad gravem corpori noxam inducendam idonei ſunt; uti obſervamus a ſumto veněno, a punctura, vel læſione nervi, vel tendinis a ſtaſi inflammatoria etiam pauci ſanguinis in tunicis ventriculi, inteſtinorum, meningibus, a bile corroſiva ventriculum, & duodenum inflammante, quemadmodum etiam videmus febres in hydrope, phthiſi, cachexia ad exitialem tendere corruptionem. Neque ſapientia naturæ ex eo ſpectatur in adminiſtrandis vitalibus motibus, cum, e. g. ubi motus ſolidorum, & fluidorum intendendi, & accelerandi erant, ut in malignis febribus, & ubi ſphaceloſa corruptione internæ, vel etiam externæ partes corripiuntur, valde languentes, & debiles, parvo, & debili pulſu id teſtante, viriumque proſtratione, obſervantur. Contra ubi iſti motus attemperandi, & moderandi erant, ut in febribus ardentibus, bilioſis, cholericis, valde intenſi, & vehementes cum magno detrimento inſtituuntur.

Motus febrium ſpaſtici per ſe non ſunt ſalutares. Ex quibus clariſſime intelligitur, motus nec febriles, nec alias ſpaſticos per ſe, & ſua natura intentionaliter, & proæretice eſſe ſalutares dicendos, utut ad ſalutem, ad conſervationem corporis, & morbos propellendos ſalutarem ſæpe numero effectum poſt ſe relinquant: Id enim fit tantum per accidens, & reſpectu ipſius cauſſæ, quæ motus hos præternaturales produxit, ſi videlicet aa ita ſit comparata, ut motibus ejuſmodi auctis corrigi, excerni, & expugnari poſſit.

Adſtruitur ſententia adverſaria. Quamvis vero novæ hujus doctrinæ Aſſertores hoc loco monere ſoleant, errare ſæpiſſime naturam in motibus vitalibus dirigendis, non intentione, quæ ſemper bona, ſed executione, cum per incongruas vias ſtratagemata ſua moliatur: Medici igitur eſſe hunc errorem corrigere, & inventione mediorum, & modorum convenientium & in ordinem redigere. Verum enim vero probandum eſt ſolido argumento, quod adhuc deſideratur, ex ratione interna, & inſita, dirigi omnes motus vitales, tam in ſtatu ſano, quam morboſo, ſed gratis talismodi principium ſupponitur. Deinde ſubjicienda eſſet ratio, quare ejuſmodi error committatur, & an ipſe vel in intellectu, vel voluntate ejus reſideat. Deinceps afferri debent rationes, & modi operandi remediorum, quo nempe pacto in intellectum, vel voluntatem entis ejuſmodi, ſeu principii rationaliter agentis agere & errorem ejus emendare poſſit Medicus; & an ullo modo intelligi, vel mente comprehendi poſſit; & annon potius omnis remediorum actio, vel in fluidas, vel ſolidas partes, adeoque in materiam, & motum vergat, & dirigenda ſit, nullo habito reſpectu ad intellectum, vel voluntatem. Deinceps ſi naturæ corporis noſtri poteſtatem errandi, ſeu motus, conſervationi vitali inimicos, inſtruendi ſupponere velimus, quis Medicus eſt tam perſpicaci judicio, ut ſalutares, & utiles a noxiis, & infenſis naturæ, a priori, id eſt ex indole entis inielligentis, diſcernere poſſit? Profecto tali in caſu Medicus neſcit, quid facto opus ſit. Nam faciliime erroneum motum pro bono, & ſalutari, & contra, ſalutarem pro erroneo agnoſcere, & contrarios effectus proponere poteſt; quod ego ſæpiſſime animadverti in eorum praxi, qui ejuſmodi principiis inſtructi fuerunt. *Authoris obſervatio de perverſa adverſariorum praxi.* Vidimus ſæpe conatus ad vomendum ab ira præcedente, calculo in veſicula ſellea, vel uretere hærente, ubi leni emetico naturam in opere ſuo ſecundare volunt, ſed peſſimo effectu. Vidimus aliquones in morbis capitis gravioribus, inſultibus apoplecticis, in affectibus ſoporoſis, epilepticis, phreniticis, capitis etiam gravi dolore, conatus, & inclinationem ad vomendum, quæ fit ob conſenſum, qui intercedit ioter ventriculum & cerebrum, & ejus meninges propter par vagum, & intercoſtale, porrectum fuiſſe emeticum, quo major ſanguinis, & humorum ad caput factus affluxus malum reddidit deterius. Vidimus a fluxu ſanguinis hæmorrhoidalis largiori in cachecticis proſperum eventum prædictum fuiſſe, cum tamen non ita multo poſt hunc fluxum hydropicus tumor exceperit, eo quod immoderatum ſanguinis per venas ani profluvium ab hepatis infarctu, & obſtructione ortum fuerit. Ita etiam annotavimus a larga hæmorrhagia narium, vel etiam urinæ liberaliori profluvio in febribus continuis bonum felicis eventus omen deſumtum fuiſſe, ſed plane fruſtra, cum funeſta ſymptomata mox ſecuta fuerint: ſiquidem ejuſmodi hæmorrbagia in acutis ſpaſticas ſtricturas indicat, quibus ſanguis magno impetu fertur ad caput, quo copioſius per nares rejecto, vires vacillant, atque deficiuot regendis amplius vitalibus humoribus; & copioſa, præſertim tenuis urinæ in acutis profluvia ſeceſſionem ſeri a ſanguine, & identidem ſpaſticas ſtricturas partium indicant; quæ nunquam ſalutares ſunt. Obſervavimus quoque non ſemel, ſed iterum, iterumque, a ſordium alvinarum copia ſubſiſtente in inteſtinorum volumine, conatus ad vomendum, imo ipſi vomitus obortos fuiſſe omnis liquidi cum præcordiorum anxietate, fruſtra datis ſtomachicis, conſortantibus ventriculum, vel etiam lenioribus emeticis ad materiam bilioſam educendam; cum potius hæc ſymptomata, aperta per iteratos clyſteres alvo, & fæcum copia excluſa, ſimul & ſemel hæc ſymptomata exſpirarunt. Poſſemus plura adhuc alia hac de re afferre exempla, ubi Medicus, non conſideratis, & perſpectis morborum cauſſis, & quomodo hæ ipſæ pro ſua varietate varia induxerint ſymtomata, deceptus fuerit ab hypotheſi, idque a potiſſimum de cauſa, quia ſalutares motus ab inſalutaribus diſcernere

teſciverit, nec ſic auxilium ferre in adminiſtrandis aptis, & convenientibus auxiliis.

§. CXXXII.

Adverſariorum ſententia de anima exponitur.

Occurrendum adhuc erit dubio, quo Aſſertores novi dogmatis ad ſtabiliendam ſuam ſententiam de rationali ente, intra corpus vitam, & motus adminiſtrante, uti ſolent; quod videlicet bruta animantia motibus febrilibus ſpaſticis, & convulſivis fere omnino careant, quia eorum principium, ſeu anima minori ratiocinandi facultate inſtructa eſt, quam in homine, unde etiam non tam celeriter noxam materiæ alienæ ſentiat, & motibus ad eam removendam ſe armet. Verum enim vero, quamvis febriles, & ſpaſticos motus non plane denegare velimus animantibus perfectioribus, tamen id veriſſimum eſt, utique longe majoribus motionibus præternaturalibus, & morboſis, febribus, & convulſionibus agitari hominem præ brutis, imo vivacitate præſtare hominem inter cætera bruta animantia; neutiquam vero id tribuendum eſt enti cuidam ex intelligentia interna agenti, ſed potius ſapientiſſimæ, & rationali ſtructuræ corporis humani, & potiſſimum cerebri, ac nervorum præ brutis; quandoquidem conſtat, cerebrum humanum multum copia, & ſubtiliori ſtructura prævalere aliorum, etiam grandiſſimorum, animantium cerebro; deinde alimentis homines victitant longe ſubtilioris, & tenerioris ſubſtantiæ, quam ipſa bruta; inde recte colligitur, majorem copiam fluidi mobiliſſimi, & efficaciſſimi ad motum, quod veteribus ſpirituum animalium nomine venit, in homine produci, quam in brutis; quo majore vero copia fluidi moventis, partes muſculoſæ, & nerveæ perfunduntur, eo facilius ſtimulantur, & adiguntur ad motum; hinc fit, ut omnino vitæ inimicæ, & alienæ res promtius motus ſuſcitent morboſos in homine, quam brutis, nec ſine ratione, & ſapientiſſimo ſcopo ſummi Opificis, ut ipſis illis motibus opportune adminiſtratis corpus a noxa, & periculo inde imminente vindicetur.

Motus in homine præ brutis ſunt majores, & vivaciores.

Clare demonſtratur

§. CXXXIII.

Secundum adverſariorum anima eſt cauſſans ſeptenarii criticorum

Adhuc reſtat aliud dubium diſcutiendum; videlicet dicunt ad confirmandam ſuam ſententiam de ente ratione prædito, omnia fieri in morbis, tam quoad productionem ſymptomatum, quam ad eorum remiſſionem, imo quo ad morbi ſolutionem plenariam, exacto certo temporis ſpacio, ut apparet in diebus criticis, qui ſeptenario numero continentur, ubi morbus ordinario deſinit, vel etiam ad interitum tendit, & antequam dies iſti eveniant, naturam in opere ſuo plane non indigere medicina, vel quacunque alia re, nec hiſce eſſe ſcopum naturæ interturbandum, aut motus hoſce naturæ intercipiendos, quæ cuncta plane mirabilem ſapientiam demonſtrant. Verum non negamus ſumma ſapientia non modo corpora macrocoſmica, ut videmus in motibus ſiderum cœleſtium ordinatiſſimis, ſed & in microcoſmo, imo in omnibus animantibus, & vegetabilibus, ea ratione eſſe conſtructa, quæ inde elucet, ut certis temporibus certæ proveniant mutationes; & placuit maxime ſummo naturæ Architecto ſeptenarium numerum eligere ad notabilem quandam mutationem in corporibus perficiendam. Ex eo tamen minime colligendum, hanc adminiſtrationem motuum in corpore humano, dum naſcitur, adoleſcit, ſeneſcit, cum morbis affligitur, & paroxyſmis morboſis, morbique finiuntur certis temporum intervallis, opus eſſe interno in nobis agente, & numerum, & proportionem motuum intelligente, ſed potius hæc beneficia referenda ſunt ſapientiſſimo DEI artificio.

Sapientiſſimum DEI artificium motuum criticorum Author.

§. CXXXIV.

Quod vero attinet ad illud; ante dies criticos non eſſe morborum tentandam expugnationem, id limitatione, quo eget, & cum grano ſalis intelligendum eſt. Etenim ſi Medicus ante expectationem diei critici cauſſam morbi medicina oppugnare, & vincere poteſt, utique id debet efficere, & ſic prævenire morbum, & dies criticos, quod ſæpiſſime fit inter initia morbi, febrium præſertim peſtilentialium, malignarum, inflammatoriarum, & etiam intermittentium. Si vero jam operatio cauſſæ morbificæ ita proceſſerit, ut functiones vitales, & animales non parum, ſed plurimum læſerit, non eſt in poteſtate Medici amplius hanc cauſſam pro lubitu tollere; ſed exſpectandum utique eſt tempus, cujus ratio, & natura ſecundum temporis, tantummodo in certo numero, & menſura motuum, ſicut in toto univerſo, ita etiam in corpore humano conſiſtit. Cum vero nihil poſſit effici eximium, & magnum ſine motibus, & eorum numero in natura ipſa, ita etiam curatio morbi, quæ fit per naturam, exigit certum, & definitum motuum vitalium, cordis nempe, & pulſuum numerum, ſeu tempus. Quod vero etiam hic motus non dependeat ab interno quodam principio, vel ex eo ſatis liquet, quod poſſint illi motus medicamentis præpoſtere licet augeri, imminui, intercipi, & impediri.

In initio morborum Medico in criſes prævertere.

Vigente morbo Medico criſes ſunt exſpectandæ.

Curatio exigit definitum motuum vitalium cordis, & pulſuum numerum ſeu tempus.

§. CXXXV.

Authoris de febribus ſententia a Stahlio in quibus differat.

Poſtquam jam noſtræ doctrinæ, & theoriæ de febribus fundamenta tradidimus, & paullo fuſiori ſermone ejus momenta perſecuti ſumus: quiſque qui facultate in rebus medicis judicandi pollet, nunc facile videbit ingentem eſſe noſtræ doctrinæ de febribus comparatam cum Clariſſimi Stahlii theoria differentiam, utpote qui

1. Motus febriles in ſe, & ſua natura ſalutares abſolute exiſtimat; nos vero eos relative bonos, vel malos habemus, in ſe vero, & ſua natura conſideratos eſſe plane irregulares, & incongruos motibus vitalibus.

2. Ille affirmat, motus hos extraordinarios febriles a principio quodam intentionali, & dirigente, motu, & ſenſu inſito prædito, ſuſcitari; nos vero hos motus pure mechanice fieri a cauſſis nempe mere phyſicis, id eſt corporeis, motus hos producentibus, nulla interveniente morali æſtimatione, ſed ex phyſica inevitabili neceſſitate, adeo, ut his poſitis cauſſis proportionatis, ſequi etiam neceſſario debeant febriles effectus ſeu motus.

3. Ille ſine conſideratione motuum ſpaſmodicorum, in genere nervoſarum partium, in omni febre præſentium, & ſine conſideratione, in quibus locis, & partibus hi motus ſuboriuntur, in ſolam intentionem, & actionem,

nem, ac directionem entis rationalis, totum febrium negotium transfert, & motus hos non per ſe, ſed propter cauſſas tantummodo occaſionales, & ad imminentem noxam præcavendam corpori vivo tam intenſos motus naturam inſtituere contendit. Nos vero dicimus a cauſſis ipſis, & propter cauſſas, febriles commotiones neceſſario fieri debere, & quidem nunquam ſine præcedente generis nervoſi ſpaſtica conſtrictione, & præternaturali ejuſdem a cauſſis affectione.

4. Ille pro cauſſa habet febrium præcipua, hanc nempe ſanguinis nimiam abundantiam, ſeu potius redundantiam, & inde imminens vitæ periculum, & deſtructionem. Nos vero plane id negamus, & plethoram tantummodo accidentaliter concurrere in febribus adſtruimus, eaſque, niſi remedium congruum opponatur, deteriores reddere; ſed potius febrilium motuum cauſam a cauſſa valde agilis, & hoſtilis indolis exigua mole in nervoſas partes inſtar veneni quaſi agentis, vel alio quodam modo partes nervoſas lædentis deducimus.

5. Ille porro, pro ſcopo naturam habere in excitandis febribus ſanguinis copioſi per motum, & calorem inteſtinum, diſſolutionem, & imminutionem, adeoque venæ ſectionis remedium, quia naturæ ſcopo adverſatur, in omnium febrium ſanatione repudiandum eſſe aſſeverat. Nos vero per accidens tantum plethoricam ſi adeſt corporis affectionem febrili motu aucto ſalutari emendare, imminui, & infarctus viſcerum ab eo tolli, ſtaſes, & ſtagnationes reſolvi, & aliena, ac ſuperflua excerni exiſtimamus; cum ſæpiſſime iſti aucti motus plane ſint inutiles, quando, ut plerumque evenit, corpora minus repleta, & ſanguine, ac humoribus referta a febrili inſultu infeſtantur. Repugnat quoque experientiæ ſanguinis miſſionem ſæpiſſime, quamvis non ſemper, in omni fere febrium genere tutiſſimum, & neceſſarium non eſſe remedium, non tam ad ipſam febrem, & ejus motum a cauſſa tollendam, ſed ad ſymptomata graviora præcavenda, & ut felicior febris fiat progreſſus, & eventus, qua in re opus eſt exacto judicio Medici, & prudentia. Tandem quoque quoad medendi viam in eo diſcedimus, quod ille nimium indulgeat paroxyſmis, & motibus in febre continuandis, neque ullo modo ſiſtendis, ne naturam in opere, & ſcopo ſalutari turbemus. Cum ego hac ſim in ſententia, non quidem medicamenta eſſe porrigenda ad cohibendos hoſce motus, quæ palliativa, & minus auſpicata eſt ſanatio, ſed omnibus modis eſſe enitendum, ut tuto, & celeriter cauſſæ, quæ febrim inferunt, convenientibus, & opportunis remediis removeantur, nullo habito reſpectu ad tempus, quod feliciter fit ſtatim in principio febrium, & ſic febris iſta expugnetur. Denique quiſque facile liquide videre poteſt, noſtram doctrinam de febribus, principiis phyſico-mechanicis inſtructam, ita eſſe comparatam, ut caſibus, & hiſtoriis morborum commode & cum ratione applicari, difficilia phœnomena explicari & circumſtantiæ occurrentes variæ ratione eventus, ſeu prognoſeos, ratione originis quoque commoda ratione exponi, & remediorum vires, & virtutes, noxam quoque, & periculum, ac inſecuritatem incongruorum apta ratione, & connexione intelligi, & deduci poſſint; Utrum vero ex adverſa hypotheſi tam clare, tam perſpicue, & convenienter poſſit id ipſum præſtari, dijudicandum relinquimus iis, qui facultate judicandi pollent, atque in exercitio artis ſimul verſati ſunt.

§. CXXXVI.

Stahlii ſententia de remediorum operatione.

Perluſtravimus hactenus ſingulares in pathologicis Clariſſimi Auctoris doctrinas, & quomodo cum noſtris conveniant, vel non conveniant, monſtravimus. Nunc ſequitur, ut quæ ſentiat, de remediorum operatione in corpus humanum tradamus; cum autem clariſſimi nominis vir ea ſit in ſententia, corpus humanum utut artificioſiſſime, imo mechanice, conſtructum, reſpectu motuum mere paſſive, ſe habere, & tantummodo inſtrumentum, & organon eſſe animæ, ſeu entis, in ſe & ſua natura motu & ſenſu inſito gaudentis, quod omnium motuum, & mutationum, quæ in corpore obveniunt, prima, & principalis cauſſa ſit efficiens: hinc concludit, & ipſa remedia cujuſcunque etiam fuerint generis, interne, vel externe uſurpata ex ſe, & ſua natura nec motus facere, nec eoſdem alterare poſſe, ſed omne illud, quod ratione effectus in nobis præſtant medicamenta, ſive in evacuando, ſeu roborando, vel ſopiendo, conſiſtit, proxime, & immediate dependere ab interno hoc agente immaterialis indolis; in confirmationem hujus ſententiæ non levis momenti aſſeruntur rationes:

1. Nempe dicitur in corpore mortuo humano nullum medicamentum, neque etiam venenum quoddam mutationem quandam efficere, neque veſicatorium, & cauſticum exterius applicatum veſicas excitare: ſed requiri ad ejuſmodi operationes, & effectus corpus vivum, ſeu animatum.

2. Compertum eſſe irrefragabili, & certa experientia, hominem ex perverſa phantaſia, ſeu imaginatione a ſolo viſu, auditu, vel odoratu, medicamenti, e. g. emetici, purgantis, aut ſudoriferi citra interne datum ejuſmodi medicamentum, ſudare, vomere, & purgare poſſe.

3. Id maxime urgent, remediorum vires, & operationes admodum eſſe diverſas, adeo ut, quod vehementiſſime alium purget, in alio parum efficiat; in tertio vero ſudorem, vel vomitum cieat, & moveat: martialia in quibuſdam vim aperientem, in aliis vero adſtringentem exſerant. Idem dicitur de opiatis, & anodynis, quæ utut interdum ſomnum provocent, imo delirium tollant, in quibuſdam vigilias, & delirium augeant, idque obſervetur in plurimis heroicis remediis. Dicunt porro modum remediorum operandi minus recte, & commode per cauſſas phyſicas materiales, v. g. per ſalinum, vel ſulphureum principium explicari poſſe, cum nempe ſit communis opinio, purgantia vim ſuam exerere cauſtico quodam, nerveas inteſtinorum tunicas vellicante, & ſtimulante, principio, cum tamen ſale acerrimo prædita, ut ſunt, radix ari, piper, zingiber purgante effectu plane deſtituantur: denique etiam notum ſit per experimenta, quæ in transfuſione ſanguinis varia adornata fuerunt, liquorem purgantem, vel etiam emeticum ſyphone in venam animantis, v. g. canis infuſum, emeſin, vel etiam alvi dejectionem in eo excitaſſe, nullo formali ſtimulo proxime ad inteſtinorum tunicas accedente. Ut itaque ab

hiſce

hiſce dubiis, atque difficultatibus nos expediamus, atque explicemus, ordine eas pervolvere, & trutinare lubet: 1.) Nullus enim eſt, qui unquam aſſeruit medicamenta immediate, & proxime motum contractionis, & dilatationis ſolidorum, qui ad vitam requiritur, & fluidorum progreſſum poſſe efficere, ubi ille non adeſt, vel plane deficit, id eſt, in corpore mortuo; nec utique Medicus negotium ſuum cum eo habet, ſed cum corpore vivo, in quo motus, tam ſolidorum quam fluidorum, jam ſunt præſentes, & de eo eſt quæſtio, num motus illi ab ipſis medicamentis, & eorum viribus active, & efficienter augeri, minui, vel in totum, vel in hac, vel illa parte, imo ſiſti, & variis modis mutari poſſint; ſed hoc utique eſt, quod nos affirmamus. Id quidem non negandum eſt, uti in genere maximam eſſe phantaſiæ vim corporis noſtri motus varie afficiendi, ita etiam quoad effectus evacuatorios, & medicinales id quandoque evenire, ex eo vero minime ſequitur, in omni remediorum activitate, virtute animæ imaginativa, & varia ejus ſentiente, & percipiente opus eſſe virtute. Conſtat utique a vehementi ira cordis ſyſtolen, & ſanguinis curſum augeri, imo varios a phantaſia in corpus humanum effectus, motuum exacerbationes vel imminutiones, fieri poſſe: ſed tamen idem fieri poteſt tam medicamento ſudorifero quam ab aere calido, & humido, v. g. balnei, & motu corporis validiori, &c.

Auctoris ſenſus exponitur.

§. CXXXVII.

Diverſa medicaminum operatio non dependet ab anima.

Quod attinet ad illud dubium, 2.) eadem medicamenta diverſas edere vires, & operationes in corpore humano etiam eodem morbo laborante; Verum id ipſum, utut veriſſimum ſit, minime tamen dependet a principio in nobis diverſimode ſentiente, & æſtimante, ac ſecundum æſtimationes morales motus dirigente; quod cum nobis plane ſit incognitum, atque obſcurum, neceſſe eſt, ut pleniſſima ignorantia de operatione remediorum in medicinam hac ratione inferatur. Notum enim eſt, & huc certe trahendum axioma, ſicut corpora, ita etiam medicamenta non agere ſecundum modum, ſed receptivitatem; hinc, e. g. ſol calore ſuo vim indurandi, & etiam liquefaciendi habet, illud in luto, hoc in cera, vel butyro. Conſtat experientia, analeptica alias efficaciſſima, quæ ex ſuaveolentibus petita ſunt, præſertim ex ambra, moſcho, vel floribus odoratiſſimis, in corporibus, quæ valde mobilis ſunt naturæ, ad affectus ſpaſticos propenſæ, ut ſunt ſœminæ hyſtericæ, & homines hypochundriaci, non modo vires deſtruere, ſed & graviſſima non ſine vitæ periculo inferre ſymptomata. Emeticum, & purgans leviori doſi in corporibus mobilioribus, & ubi ſucci ſalſi, acres, & bilioſi ſunt, enormem ſæpe emeſin, & catharſin excitant; ubi vero ſunt humores tenaces, acetoſi, & ventriculus cum inteſtinis non adeo facilis ad tormina, vel ſpaſticas ſtricturas, emeticum, vel catharcticum etiam paullo largiori doſi exhibitum nihil fere efficit. Martialium, & aliorum adſtringentium valde differens facultas operandi perſpectiſſima eſt, cum, ubi humores ſunt admodum prompti, & fibrarum eſt laxitas, vim eximie aperientem præbeant; ubi vero humorum eſt tenacitas, & vaſorum, ac fibrarum ſtrictura, noxium potius effectum adſtrictivum, quam aperientem præſtant, dum ſua virtute plus obſtruunt, & humores tenaciores reddunt. Anodyna, inque primis ex opio concinnata remedia, in affectibus ſpaſticis, ubi fluidum nervorum in vehementi, & tumultuario eſt motu, divinam fere opem, quietem, & ſomnum inferendo, & levando dolores, præſtant, & excretiones ſalutares adjuvant, præſertim diflationem humorum ex ſumma cute; cum contra in corporibus, quæ humorum putridorum, & crudorum copia, & colluvie referta ſunt, pernicialem noxam inferendi potentia valeant, & ſic in cæteris remediis, quæ eminenti facultate activa inſtructa ſunt. Et profecto præcipuum in praxi medica rationali momentum in eo verſatur, ut Medicus non modo a priori elementa, & agendi principia in medicamentis probe cognoſcat, ſed potiſſimum, ut eorum diverſas operandi rationes, pro diverſitate corporum, ſeu potius pro diverſa diſpoſitione partium ſolidarum, & fluidarum, & ſecundum Hippocratem impetum facientium, ſeu moventium, & ſpirituoſarum per multiplicem, & longam experientiam, ac uſum exploret, ut deinde aptum, & opportunum remedium in occurrente quodam morbo, etiam difficili, invenire, imo quod maximum eſt ad augendam æſtimationem ejus, vires, & operationes prædicere poſſit.

Corporum actio ſecundum modum ſed receptivitatem agunt.

Inſtantia a ſole.

Medicamina diverſi generis enarrata ſecundum corporum diverſitatem agere.

Medicamentorum conſtitutiva, & corporum diverſitas Medico ſummopere exploranda.

§. CXXXVIII.

Quod porro concernit hoc dubium 3.) non poſſe ſciri medicamentorum operationes, & explicari per cauſſas phyſicas; verum ad hoc reponimus, ſi diverſas illas, quas exſerunt remedia, operationes & virtutes tantummodo, ut vulgo ſolet, ex inſito medicamenti principio activo judicare, & æſtimare velimus, verum id eſt, ſed ſequitur ad probe cognoſcendas facultates remediorum accurata ſubjecti cognitio in quo operantur, & per quod ejus operationes varie modificantur, & alterantur. Scire vero hoc loco convenit, omnia remedia vim ſuam exſerere, vel in partes ſolidas, vel in partes fluidas, aut impetum facientes. Per ſolidas intelligimus has partes, quæ ex tunicis nervoſis, & muſculoſis conſtructæ ſunt, & motu gaudent ſyſtoles atque diaſtoles; cujus generis ſunt vaſa, & canaliculi varii; in has itaque operantur, vel ſalino ſtimulo quodam ſubtiliori ſalino, acri, & paullo craſſiori, aut principio quodam fixiori terreſtri, earum partes comprimendo, & condenſando; vel agunt in humores, ſeu partes fluidas, eas diluendo, colliquando humorum craſſitiem, ſalinas acres partes, & ſulphureas temperando, & mitigando, & tenaces ſubtiliſando, & mitigando, cujus generis ſunt vulgo ſic dicta alterantia; quemadmodum ad priorem claſſem ſpectant evacuantia, & roborantia, & agunt maxime in ſpirituoſas, quæ vel in ſanguine, & lympha, vel in cerebro, nervis, & membranis nervoſis continentur, illas augendo, reſuſcitando, ut ſunt analeptica, vel deprimendo, earum motum, vel ſiſtendo, ut ſunt ſedativa, & anodyna, vel in motum extraordinarium, & irregularem cogendo, ut ſunt ipſa emetica, & medicamenta, quæ ſulphureo quodam ſubtili acri principio non modo laceſſunt fibrillas nervoſas, ſed & intimius ſeſe immiſcent fluidis partibus; huc maxime

Ad medicamentorum facultates cognoſcendas requiritur accurata ſubjectorum cognitio.

Remedia agunt in partes ſolidas, fluidas, & ſpiritus.

maxime ſpectant ipſa narcotica, & virulenta quadam vi operationem ſuam exſerentia, quæ omnem cautionem, & obſervationem in medendo deſiderant.

§. CXXXIX.

In dubitationem hoc loco inprimis trahitur emeticorum, & purgantium operationem non poſſe explicari per activam virtutem ſtimuli ſalini in ventriculi, & inteſtinorum tunicas, eo quod plurima acria, e. g. radix ari, pimpinellæ, piper, zingiber dentur, quæ omni virtute purgandi carent. At vero noſtra non fert ſententia inteſtina tantummodo ad movendas ſedes ſtimulo ſalino ſollicitare, ſed potius omne illud, quod ab activa quadam virtute in nervoſas, & muſculares tunicas, ſenſu & motu gaudentes, inteſtinorum, & ventriculi agere, & illas ad commotionem, & reactionem conſtrictoriam, ſeu ſpaſticam urgere, & vomitus, & ſedes cauſſari poſſe; ita videmus ſolius aquæ communis tepidæ copia, pauxillo addito ſale communi, vomitum provocari, maxime in diſpoſitis ad eum, & per anum inſuſa, dejectiones, & alvum ſolvi poſſe, cum hic nun tam ſtimulus ſalinus, ſed potius ipſum pondus celeriter ingeſti fluidi cauſſa ſit hujus commotionis violentæ, non alia ratione, ac videmus vini largiori, & celeriori potu vomitum cieri, & copia aquarum mineralium dejectinnes moveri, ſæpe ſatis largas. Deinde obſervamus non ſemper a ſalinis acribus, ſed etiam a ſulphureis vaporoſis, naturæ & odori minus gratis moleculis, & vomitus, & ſedes moveri, uti id manifeſtum eſt io ſulphure antimonii aurato, Panacea Glauberiana, gummi guttæ, ſcammonio ſulphurato, quin etiam ſemen daturæ; & narcotica pluries obſervata ſunt purgante, & emetica virtute prædita, cum nempe hæc ipſa fluidiſſimo, & moventi principio, quod fibris nerveis, & muſcularibus ineſt, peculiari craſi, & textura ſua agunt, idque invertendo, præter naturales motiones concitant; nihilominus tamen ſalia præprimis facultate purgante, & laxante eminent, & inter hæc ipſa ſalia medii generis locum inveniunt, quæ cuncta, majori doſi data, cum ſufficiente quantitate liquidi, ſive aſſumta ore, ſeu alvo inſuſa per clyſterem ſedes largas excitaot: quin etiam ſal commune id facit, quod, ad unciam unam cum liquido exhibitum, longe frequentiores ſedes facit, quam quodvis purgans. Vis purgans ſalis Ebſonienſis, Sedlicenſis, Ægrani, arcani duplicati, tartari vitriolati, tartari tartariſati, terræ foliatæ tartari, ſalis digeſtivi Sylvii, cremotis tartari, ſeu tartari crudi notiſſima eſt, ſi paullo largiori doſi offerantur. Mel, caſſia, manna, ſuccus betulæ incoctus, roob paſſularum, ſambuci, ficuum ad uncias aliquot, ſi exhibentur, ſedes quandoque ſine ulla virium diminutione decem aut viginti provocant, certe non alio, niſi dulci, quo pollent, ſale & mucilagine emolliente, & relaxante, quo major affluxus humorum ad inteſtina invitatur. Salia vero alcalia, præſertim fixa, plane carent purgante facultate, ut patet in omnibus ſalibus per incinerarionem vegetabilium factis. Et cum radix ari, pimpinellæ, piper, & zingiber ſal quidem cuſtodiant valde acre, ſed fixiſſimæ indolis, quod patet ex deſtillatione & coctione, dum nihil dimittunt in aures ſua de acrimonia, non purgant. Cum autem fixa ſalia alcalia minus penetrare poſſint in intima fibrillarum nervearum, mirum non eſt, deſtitui hæc ipſa virtute purgante, licet ſtimulans facultas, & incidens humorum tenacitatem, imo in quibuſdam diuretica iſtis remediis non poſſit denegari. In quibus vero corporibus ſal acre, magis vel minus ſulphureum, vaporoſum, valde volatilis, & tenerrimæ indolis, continetur, utut penetrat ad intima fibrarum, imo ad conſortium fluidi ſic dicti nervei, & vitalis in ſanguine, ut apparet in colocynthide, helleboro nigro, & albo, radice, & foliis aſari, radice ipecacuanæ, cortice medio ſambuci, imo in ipſa aloe, ſcammoneo, elaterio; hæc utique intus ſumta validiſſime, & alvum, & vomitum cienr, exiliori etiam doſi; & quod maxime notatu dignum, ſola paullo diuturniori coctione hac virtute validiſſima penitus ſpoliantur.

Spaſtica fibrarum conſtrictio eſt vomitus, & purgationis cauſſa.

Salia media natura vim laxandi habent.

Salia alcalia fixa non purgant.

Corpora ſale acri, & ſulphure vaporoſo pollentia validiſſime vomitum, & alvum movent.

§. CXL.

Purgantia & vomitoria venæ apertæ infuſa ſuam operationem faciunt.

Deinde etiam id urgeri ſolet, emetica, & purgantia, beneficio ſyphonis in venam apertam animantis injecta, & alvum, & vomitum provocare; exinde volunt concludere, non opus eſſe mediato ſtimuln tunicarum ventriculi. Ponamus tantiſper, experimenta tecte ſe habere, quæ de transfuſione ſanguinis Auctores publicis ſcriptis tradiderunt: non mirandum eſt, ab ejuſmodi draſticis ſanguini inſuſis, & vomitum, & ſedes concitari. Ego exiſtimo, quod etiam, ſi experimenti probe habeatur ratio, præternaturales convulſiones, & motiones artuum fieri. Neque etiam opus eſt, ut inteſtina, & ventriculus ad ejuſmodi præternaturales, & violentos motus per materiam, quæ intra cavitatem eorum hæret, irritetur, ſed ſufficit, ſi cum ſanguine ejuſmodi moleculæ virulentæ ad harum partium tunicas ferantur, ubi omnino eundem affectum præſtare valent. Quod vero purgantium ſubtiles partes ad ſanguinis, & humorum maſſam ferri, & integra, & ſalva ſua ſtructura, & textura purgantem virtutem retinere poſſint, liquido inter alia teſtatur purgatio infantis lactantis, qui purgatur a purgante aſſumto, etiam ab ipſa nutrice.

Eorundem ſecundum Authorem operandi modus.

Infans purgatur a nutrice accepto purgante.

§. CXLI.

Mechanico eſt medicaminum operatio.

Cæterum mechanica, & pure phyſica ratio operandi medicamentorum vel in ipſos ſenſus incidit, vel etiam ex eo ſatis clare apparet, cum ab eorum immutata textura, ſeu ab occurrentibus humoribus in corpore, ſeu ab extra admixtis variis alterantibus, plane immuretur, vel etiam aboleatur operandi vis, & efficacia, ita, e. g. quod oleoſa, pinguia, humida quoque tepida lubricent, relaxent, emolliant partes duras, tenſas, conſtrictas; quod deinde mucida, viſcida, mucilaginoſa, & pinguia præter virtutem emollientem, acrimoniam humorum, acidas, & ſalinas cuſpides infringant, & temperent: Quod porro aquarum copia, præſertim calide pota, eximiam vim poſſideant tenaces, viſcidos, & glutinoſos humores, imo ipſum ſanguioem congrumatum, & exſiccatum diſſolvendi, & fluidum reddendi, neque minus acrimoniam

ſalinam contemperandi; Quod porro alcalina tam terrea quam ſalina, facultate emineant fortiſſimam acidum abſorbendi, immutandi, & plane innoxium reddendi: denique & ſalia alcalina fixiora, & volatiliora, pingues, oleoſas, viſcidas, & valde tenaces partes reſolvendi, & fluidiorem, ac floridiorem ſanguinem reddendi, quo effectu etiam nitrum præparatum, ſi ſanguini admiſceatur, gaudet; denique quod aſtringentia, acida vim coagulandi fluidum habeant, uti id videmus maxime dum lacti, & ſanguini admiſcentur; Ecquis eſt, qui dubitare de eo velit, vel ſolidum argumentum afferre conetur, quo demonſtret, ceſſare hanc virtutem, ſi intra corpus aſſumantur? Porro quod omnia, quæ ſulphureum gravem vaporem, & odorem ſpargunt, torporem, ſomnolentiam, ac motuum, ſenſuumque imbecillitatem, uſu tam interno quam externo, inferant, nemo facile plane negabit, niſi qui plane hoſpes, ac rudis ſit in experientia medica. Quo fundamento vero hunc ipſum effectum a principio interno cognoſcente, dirigente, eligente motus, perſpicua claritate, & ſimplicitate, quæ omnis veritatis indivulſus comes eſt, ducere, & derivare velit, ego quidem non aſſequor. Quanta vero vis, & poteſtas inſit tenuiſſimis effluviis ſulphureis in aere diſperſis alterandi, & immutandi corporis noſtri motus, immediata & proxima ratio, tenuiſſima corporis fluida afficiendo, non obſcura eſſe iis poteſt, qui in progignendis morbis, & gravibus ſymptomatibus, vel etiam producendis certis effectibus in corpore humano ſcientia quadam inſtructi ſunt; dum, v.g. ſolo odore aſſæ fœtidæ, vel ejus portione per clyſterem in anum, & inteſtina infuſa vehementiſſimi convulſivi, & epileptici motus in hyſtericis ſedari poſſunt. Certe mirabiles illi effectus, qui a prudenti fontium mineralium uſu, tum in præſervandis, tum ſanandis morbis, & eorum recidivas avertendis dependent, & non amplius tantum Medicis expertis, (de inexpertis, & harum rerum imperitis non loquar) ſed & multitudini hominum, tam nobilium, quam ignobilium, qui opem inde, & non ab aliis remediis perceperunt, perquam noti ſunt; & tamen unice virtuti copioſæ aquæ æthereo-ſpirituoſo elemento, & ſalibus neutris alcalinis adſcribi, ut exinde eorum pure mechanica operatio explicari poſſit, & debeat. Notiſſimum porro eſt, non dari contra infamata cauſtica venena, quæ inter principem locum habet arſenicum cryſtallinum, tutius, & certius præſidium, & auxilium ipſo lacte, & oleo copioſius hauſto, adeo, ut ſolo hoc auxilio a morte præſentanea vindicari poſſit, qui hoc venenum ſumſerunt. Quam ſtupenda hujus remedii eſt operatio, tam ſimplex, & pure mechanica eſt; dum nempe acies, & ſpicola tenuiſſima hujus cauſtici veneni contextu viſcido, & oleoſo horum remediorum quaſi involucro quodam excipiuntur, & detinentur, ut nullam amplius vim arrodentem in nerveas ventriculi, & inteſtinorum tunicas exſerere, & exercere poſſint. Dum porro ſtricturas illas vehementes, mortis genitrices, nervearum harum partium emolliendo, relaxando impediunt, & denique ventriculum ad ipſum vomitum provocandum non ſine eximio effectu cum hac ratione venenum, vel ejus portio ejicitur, ſollicitat. Plura certa in confirmationem noſtræ doctrinæ de mechanica remediorum operatione adduci poſſent argumenta, quibus perplexa, obſcura illa, & nullius utilitatis in praxi medica hypotheſis, quod medicamenta tantummodo ſint cauſſæ occaſionales, nullum cauſſalem, & phyſicum effectum in motus corporis habentes, ſed unice ab interno immateriali principio dependeant. Nam certe tota rationalis medicina fundatur maxime in eo, ut Medicus uſum, & operandi rationem remediorum, quæ porrigit, calleat: neque hæc doctrina ſatis unquam per experientiam ſolidam, & attentam addiſci poterit, propter hanc potiſſimum rationem, quia ut ſupra a nobis actum fuit, medicamentorum effectus in corpore multum a diſpoſitione partium fluidarum, & ſolidarum immutatur, idque etiam non alia, quam mechanica ratione. Cum vero multum difficultatis habeat accurata interna cognitio partium fluidarum, & ſolidarum, inde fit, ut Medicus non tam accurate ſemper prædicere poſſit, propter varietatem individuorum, certos, & determinatos effectus. Sique in ulla medicinæ parte ars noſtra exiſtat conjecturalis, certe in hac parte doctrinæ Medicæ eſt, & maxime propter defectum ſufficientis experientiæ. Quomodo vero effectus remediorum in corpore noſtro immutari poſſint, paucis ſaltim id declarare lubet exemplis. Magneſia ſic dicta alba nitri in quibuſdam fortiter purgat, & ſex vel octo ſedes movet; in aliis vero tantummodo tormina, & flatus ciet, & nihil fere excernit. In illis invenit prima in regione copioſum acidum, quod dum abſorbet, & reſolvit, vergit in ſal neutrum, & amarum, quod ſtimulando inteſtina alvinas dejectiones promovet. Nam ſi ſpiritu vitrioli dicta hæc magneſia ſolvatur, ſal evadit amarum ſali Glauberiano, vel Ebſonienſi perquam ſimile purgans. Ubi vero caret ventriculus acidis, & potius ſcatet tenacibus humoribus, omnis purgantis virtutis expers eſt. Notum porro eſt, quartanarios, hypochondriacos, ſeu ex melancholia hypochondriaca laborantes rarius commoveri a datis validioribus etiam emeticis, & catharticis, ſed augeri inde anxietates, & ſpaſmos cum virium imminutione; contra vero a mitiſſimis, & lenioribus, manna, v.g. & amygdalino oleo alvum in iis egregie ſolvi, cujus effectus ratio non alia eſt, quam quod acida ſalia illud ſubtile cauſticum, quod emeticis, & catharticis ineſt, figant, enervent, immutent, & ſic efficacia ſua ſpolient. Cum vero manna acidum conſtrictivum edulcoret, & ſimul præſertim cum oleoſis adſtrictas partes, & fibras relaxet, non mirum eſt, inde eximiorem hoc morbo laborantes experiri virtutem.

Tenuiſſima effluvia ſulphurea in aere contenta noſtri corporis motus alterant.

Aſſæ fœtidæ effectus.

Aquarum mineralium virtus copioſæ earum æthereo-ſpirituoſo elemento, & ſalibus neutris alcalinis adſcribitur.

Ad venena cauſtica aſſumpta remedia.

Varietas individuorum artem medicam facit conjecturalem.

Declaratur ab exemplis.

Melancholici plus ſolvuntur lenioribus quam validioribus medicamentis.

§. CXLII.

Cum itaque totius curationis morborum fundamentum, cardo, & ſcopus in eo verſetur, ut vel materia peccans temperetur, corrigatur, & ad excretionem apta reddatur: deinde ut illa ipſa per congrua emunctoria evacuetur, & denique ut motus anomali, ſpaſtici, irregulares, & exorbitantes componantur, & tranquilli reddantur; motus vero tam ſolidorum, quam fluidorum deficientes, & langueſcentes excitentur, promoveantur; inde patet, univerſam reme-

Curationis fundamentum in quo conſiſtat.

Medica medicamenta ſunt a priori, & a poſteriori noſcenda.

remediorum claſſem optime diſpeſci poſſe in alterantia, evacuantia, roborantia, & ſedativa. Ex quo intelligitur, Medicum, ſi cum ratione, & certitudine agere, & præſcribere medicamenta velit, operam debere dare, ut a priori, ſenſuum maxime beneficio, & per obſervationes, mixtiones, variaque tentamina phyſica, & chymica, remediorum facultates, vires, mixtionem, principia activa ingredientia exploret, & poſtea a poſteriori, ſeu ab effectu per muluplicem experientiam differentes eorum vires accurate pernoſcat. Neque hoc tantum valet de remediis e pharmacia petitis, ſed etiam potiſſimum de diæteticis, domeſticis, & familiaribus, quorum revera, ſi verum dicere ſas eſt, longe major adhuc, calculo exquiſite poſito, virtus & efficacia in morbis tum præſervandis, tum ſanandis eſt, quam pharmaceuticorum, & activæ indolis, ſic dictorum chymicorum, utpote illa, ceu magis naturæ amica, lente, ſucceſſive, & æqualiter agunt, & ſine diminutione virium: hæc vero magis intemperata cum quadam vi, & vehementia operationem ſuam exſequuntur.

Domeſtica ſunt præſtantiora aliis medicamentis.

§. CXLIII.

Ad perquirendas remediorum vires Philoſophia experimentalis ſumme utilis.

Quo magis patet, quanta utilitas in recte perſcrutandis remediorum viribus, obſervationibus, & experimentis phyſico-chymicis rite inſtitutis, & debito modo applicatis inſit, & quanto pretio hoc ſtudium Philoſophiæ experimentalis æſtimandum, & commendandum ſit: vid. Boyle phyſicam experimentalem, qui fuſe hac de re egit. Ex ejus enim per multa ſæcula neglectu, & ignorantia factum eſt, ut de medicamentorum ex triplici regno petitorum variis viribus & effectibus in ſanatione morborum aſſignatis, tanta figmenta, inania encomia fruſtrationes, imo pura mendacia in tot Medicorum libris Botanicis, Chymicis, Pharmaceuticis conſignata appareant, ut ex labyrintho hoc nemo facile emergere poterit, niſi quis filo Ariadnæo utatur, id eſt, qui omnibus hiſce prædicationibus a priori, beneficio ſaporis, imo miniſterio variarum phyſicarum, & chymicarum mixtionum, elementa, & principia, quibus conſtant, agendi exploret. Ita, qui rerum medicarum callens eſt, vires, & facultates, quales poſſideant in medendis morbis, licet nondum expertas, maxima ex parte prædicere, pronunciare, & determinare valebit.

§. CXLIV.

Vera therapiæ baſis juxta Hippocratem eſt genuina medicamentorum facultatum cognitio.

Quemadmodum vero ad felicem, ſecuram, & vere efficacem therapiam omnino requiritur, ut artifex medicamentorum, quæ ejus inſtrumenta ſunt, uti loquitur Hippocrates, veras, & genuinas vires, & facultates pro diverſa circumſtantiarum ratione, & individuorum ægrotantium natura probe cognitas habeat, ac exploret multiplici uſu, atque experientia; ita nihil eſt, quod laudabili huic inſtituto magis repugnet, atque averſetur, quam ingens multitudo, & varietas remediorum non tam ſimplicium, & familiarium, quam inepte compoſitorum, & ex tot ingredientibus coacervatorum, quibus tot diſpenſatoria, tot libri chymici, & pharmaceutici ſcatent; quo pertinent etiam tot, & tantopere prædicata ſpecifica, arcana, panaceæ, & magnis titulis ornata chymica, quibus communiter in praxi uti ſolent male inſtructi, & informati, qui id pro more habent, ut, ſi unum non juvat, brevi tempore ad alterum confugiant, & remedia immutent contra monitum ipſius Hippocratis, qui prudentiſſime inculcat in Aphoriſmis ſuis, *non eſſe mutanda remedia, quæ in principio cum ratione præſcripta fuerunt, licet res morbi in eodem ſtatu permaneat.* Non enim ratione fieri poteſt, ut remediorum effectus, tam brevi temporis ſpacio, præſertim in affectibus chronicis, ſequi, & ſperari poſſit. Cum itaque multitudo, & varietas mirum diſturbet, confundat, & diſtrahat Medici obſervationem, mirum non eſt, hac methodo qui utuntur, nunquam, tametſi per centum annos praxin exercerent, ad veram notitiam virium, quæ medicamentis inſunt, vel rariſſime ad partem ſaltem eorum pervenire poſſint. Inſtar arcani revera ſummi tenendum, & commendandum eſt illis, qui praxin aggredi, ac officio, & ſcopo ſuo recte, ac feliciter fungi velint, ut ipſi pauca, ſecura, faciliora, & ſimpliciora plus quam compoſita, ad uſum ſeligant remedia, & non tantum ipſi præparent, & diſpenſent, ſed & attente poſtea, atque cum cura eorum virtutes, atque effectus, non neglecta hiſtoria morbi cum ſuis circumſtantiis, memoria teneant, & ſcripto conſignent. Ita brevi tempore non modo theſaurum obſervationum, ſed & mirabilium, quæ remediis inſunt, virium ſummo cum fructu ſibi comparabunt. Inter omnes alios, qui ad pauca, & ſelectiora remediorum illorum tam chymicorum, & Galenicorum ingentem ſylvam per compendium quaſi reduxerunt, eminet maxime Ludovici inſignis Medicus, & Chymicus, & Archiater Gothanus, qui pharmaciam conſcripſit moderno ſæculo accommodatam.

Farrago medicamentorum efficit.

Secundum Hippocratis effatum medicamenta in principio ordinata non ſtatim mutanda.

Praxin exercenti medicam pauca ſed experta cum accurata morborum Hiſtoria ſunt conſignanda.

Ludovici Pharmacia recommendatur.

§. CXLV.

Stahlius laudatur.

Laudandus hoc nomine quoque venit Clariſſimus Stahlius noſter, qui utique paucis, ſelectioribus, & ſecurioribus, certis quoque utitur remediis, cujus perſpectas, & cognitas vires ex multiplici uſu, ac experientia habet; in quibus tamen, ut vere fatear, deſidero, ut nimis curta eorum ſuppellex ſit, & multa deficiant, quæ magni uſus ſunt, & eſſe poſſunt. Equidem ad praxin totam, & ſine periculo ineundam, ubi non facile nocendi occaſionem habet Medicus, & ubi ipſa naturam robuſtam, atque benignam, ejuſque autocratiam vitalem, energiam, & ſynergiam morbis curandis occupatam habet, ibi utique non ſecurior, non melior haberi poteſt ſanandi methodus, utpote qui ab omnibus heroicis abſtinet. Ubi vero res agenda eſt cum corporibus ægrotantibus, ubi natura eſt debilis, & imbecillis, & quaſi corrupta, id eſt, ubi humores vitales nimium a temperie ſua recedunt, vires multis de cauſſis fractæ ſunt, nec viſcera penitus ſalva, & integra, & nervoſarum partium ſyſtema, tam animi affectibus crebrioribus, quam in conſuetudinem abeuntibus ſpaſmis, & anomalis motionibus diuturno tempore agitatum, & deſtructum eſt. Ubi etiam cito malo præſenti ſuccurrere, & futurum avertere oportet, ad quod

Ipſius medendi methodus inquiritur.

In morbis chronicis non eſt ſufficiens.

ſola natura non ſufficit, ſed Medica ars requiritur, ibi certe hæc auxiliorum genera non ſufficere, & omne punctum abſolvere, is profecto videbit, ac intelliget, qui fœcundam, & uberem praxin exercet, & cum variis morborum generibus, & differentibus corporum naturis negotium habet.

§. CXLVI.

Summa emeticorum in medendo efficacia.

Profecto, qui artis præſertim paullo ampliori exercitio occupari vult, emeticis bene præparatis, & ſecurioribus plane non carere poteſt, utpote, quæ circumſpecte, convenienti doſi, & apto regimine uſurpata mirabilem, & pene divinam in morbis graviſſimis, ſtatim etiam ſub herba prima eradicandis, præſtant opem.

Reformidantur a multis neotericis.

Nihilominus ex ſcriptis hodierni temporis clare apparet ea ceu periculoſa valde reformidari, imo vix ac ne vix in uſum trahi, & quidem, ut videtur maxime in favorem hypotheſeos, quam fovent de morbis; quia nempe pro certo, & firmo habent plurimorum morborum originem ex ſanguinis redundantia, & ipſos morbos, ſeu potius motus morboſos, tam febriles, quam ſpaſmodicos eo tendere, ut vel in ſerum excrementitium ſuperabundantem ſanguinem diſſolvant, vel illum ſincerum per venas uteri, vel ani evacuare moliantur; quam excretionem mirum aſſerunt turbari per emetica, dum ſanguis a partibus inferioribus ſurſum ad ſuperiores, ad præcordia, ſtomachum, & pulmones urgetur, periculoſa ibi pathemata non modo ſuſcitentur, ſed & ad cruentam vomitionem, vel ipſam hæmoptyſin diſponant, præſertim ſi circa illa tempora, quibus natura has ſalutares ſanguinis excretiones molitur, emetica quis porrigat, quorum noxam pernicialem aliquot exemplis oſtendunt; at vero abuſus horum remediorum valde efficacium minime rectum tollit uſum.

Quibus nam in morbis non ſint porrigenda.

Nam improbamus utique eorum uſum, ubi a ſanguinis excretionibus turbatis oriuntur ſymptomata; & providus etiam, imo cautiſſimus, eorum uſus eſſe debet in hypochondriacis, hæmorrhoidariis, ac hyſtericis fœminis, multo adhuc magis, ſi ſi ab animi paullo vehementioribus affectibus, præſertim ira, terrore, ſpaſmi circa præcordia vehementes ſunt, vel a partibus exterioribus ad interiores urgetur, & repellitur.

Enumerantur morbi, in quibus ſint exhibenda.

Sed cum multi magni morbi ex chronicis, præſertim plerumque lentæ febres, quæ imbecillioribus corporibus, præſertim a præcedente morbo redditis, nimium indulgentibus ciborum appetentiæ, perquam familiares ſint, intermittentes quoque febres, & inter eas maxime tertianæ exquiſitæ, nothæ, imo duplices, & in quotidianam converſæ, typum non ſervantes, ſæpiſſime ex colluvie vitioſorum, & bilioſorum humorum non tam in ventriculo, quam duodeno ſtagnantium ſuſcitentur, & foveantur, a nullo alio certe remedio plus præſentis efficaciæ, ſeu in domandis, & minuendis morbus febrilibus expectari poterit, quam ab emetico opportune, & circumſpecte, ratione doſeos præſertim, dato. Vidimus & infantes lactantes, pueros, imo valde imbecilles, & ſenes a ſentina vitioſorum, & crudorum humorum prima in regione ſtabulantium periculi plenum aſthma flatulentum ad ſuffocationem uſque infeſtum, unico levi vomitorio diluto ſatis, ſimul, & ſemel penitus ſublatum. In variolis, morbillis tempore ſuppurationis, in infantibus æque ac adultioribus, ſæpius ſummæ ſpirandi anguſtiæ cum deficiente expectoratione oriuntur, ubi ſummo cum fructu a dato emetico ab omni periculo liberati fuerunt. Icterum malum certe quod diuturnitate valde exercet eo laborantes, frequentiſſime obſervavi ſublatum, omnibus aliis fruſtra datis purgantibus aperientibus, emetico vel ſemel vel aliquoties repetito, quo incredibilis humoris bilioſi copia, quod mirari ſubit, fuit excreta; Inde vero mox reſtitutus fuit color naturalis fœcibus, urinæ, & color faciei dilutior redditus fuit; ſiquidem icterus ſæpius non a calculo felleo, vel ductuum biliariorum occluſione, aut ſpaſtica forti conſtrictione; ſed tantummodo a ſucco bilioſo glutinoſo in vaſis biliariis hærente, imo etiam ab ejus copia in ipſo duodeno diutius retenta propter ejus tonum dejectum naſcitur, ubi nihil ſalutarius eſt, quam ſtimulo emetico, duodenum, & annexos ductus biliarios a ſordibus bilioſis ibi hærentibus deplere. Plures novi infantes, & pueros, qui ob nimiam voracitatem, e. g. placentarum, & defectum potus in ingentes anxietates præcordiorum, appetitum penitus proſtratum, & flatulentiam cum ſomni defectu, & inquietudine inciderunt, alvo ſimul obſtructa, & per ſeptimanam, & ultra fuerunt cruciati; ubi explorata cauſſa morbi unum lene emeticum cum infuſo mannæ mixtum ſuppetias tulit præſentiſſimas, præſertim ſi largior potus ſub ipſa operatione fuerit conceſſus.

§. CXLVII.

In morbis contagioſis vomitoria ſummum præſtant effectum.

In morbis contagio infeſtis, quibus quam maxime annumerari debent in caſtris graſſantes dyſenteriæ, morbus Hungaricus, febres petechiales, imo ipſa peſtis, ubi virulentum miaſma mediante ſalivali latice in primam regionem una cum cibis deſcendit, & copia corruptorum, & putridorum humorum ibi ſtagnantium majorem vim acquirit; protinus, & inter initia ſtatim, ſi nauſea nempe, & circa præcordia anxietas, imo debilitas, Germanice, *Ubelkeit*, adeſt, datum conveniens emeticum magno præſidio eſt, & hac ratione, priuſquam exitialis vis ad ſanguinis maſſam, & nervoſarum partium ſyſtema delata fuerit, totum malum imminens arcet, & præoccupat, præſertim ſi poſt ejus operationem medicamentum analepticum cum bezoardico mixtum propinetur. Quæ methodus, ſi ulla certe hæc eſt probatiſſima longa experientia Medicorum caſtrenſium, hinc etiam commendatiſſima eſſe debet.

Dyſenteria epidemica ab initio ſtatim expoſcit vomitorium.

Dyſenteria epidemica, & quæ ex corruptis corroſivis humoribus naſcitur, expoſcit utque ſtatim inter initia emeticum, modo præmiſſum fuerit humores corroſivos temperans, & corrigens remedium; Quo nomine utque famigeratiſſima, & laudatiſſima eſt radix, non ita longo tempore ex America delata, Ipecacuanhæ, qua ſemel, vel bis primis diebus exhibita, brevi tempore vis mali vel minuitur, vel penitus tollitur.

Ipecacuanhæ effectus.

§. CXLVIII.

Digitized by Google

§. CXLVIII.

Morbi certis periodis invadentes emetico mature exhibito tolluntur.

Purpura, præſertim chronica, affectus arthritici, rheumatici, podagrici, & morbi præſertim, qui certis periodis invadunt, ut aſthma, tuſſis humida, hemicrania ſuam mineram, & fomitem, ut plurimum in duodeno, ubi revera eſt officina, ob concurſum valde differentis indolis, etiam ex univerſo corpore, humorum, materiæ variæ morbificæ adeſt; ubi ſi cito, & mature medicamentum depletorium, per ſuperiora præſertim, adhibetur, averti, & valde minui vehementia morbi poteſt.

Angli in principio variolarum & morbillorum lene vomitorium exhibent.

Angli non ſine fructu in principio variolarum, imo morbillorum, lene porrigunt emeticum, quia hi morbi etiam ſunt contagioſi, & præſentia corruptorum vitioſorum humorum primis in viis longe nocentiorem vim acquirunt.

Conerdingii variolas curandi methodus.

Celeb. CONERDINGIUS, ſi ullus, certe hic valde exercitatiſſimus, & prudentiſſimus practicus, & Ducum Brunſvicenſium Archiater inter initia, ſi quis conſilium ab eo petiit, variolarum ſemper in more habuit a doſi pulveris bezoardici cum uno vel duobus granis panaceæ Glauberianæ, quæ emetica eſt, offerre, ita ut vomitus ſecutus cum euphoria, & expulſio facilior reddita fuerit. Ex quibus omnibus in ſolida experientia, & ratione fundatis ſatis oſtenditur, quanta vis, & efficacia heroicis hiſce remediis, de quibus ſaltem fere inter Doctores novæ doctrinæ medicæ eſt ſilentium, inſit, ſi nempe cum prudenti cautione, & ſufficienti deliberatione adhibeantur.

Differtatio Authoris de duodeno commendatur.

Commendo hanc in rem lectionem Differtationis noſtræ de duodeno plurimorum morborum ſede; item de emeticorum uſu, & abuſu; & quæ in Tomo II. medicinæ ſyſtematicæ hac de re commentati ſumus.

§. CXLIX.

De drasticis purgantibus authoris ſententia.

Inter magna morborum præſidia referuntur ab omni fere retro memoria, & hodienum ipſa purgantia valentioris indolis, græcis vocata δραστικα, quorum certe ingens eſt in arte pharmaceutica numerus. De hiſce jam libere dicam meam ſententiam; illis nempe dextram, & circumſpectam medendi artem penitus carere poſſe, tanquam inſecuris, & naturæ, ac viribus valde adverſis; neque certe ſine ratione Methodicorum Princeps ASCLEPIADES olim e medicina illa expulit, & noſtro tempore CAMPEGIUS, HELMONTIUS, & BONTEKOE pro venenis ea habuerunt; cum inflammatorio cauſtico ſale ſubtiliſſimo ventriculi nerveam ſubſtantiam lancinando gravia, & lethalia ſymptomata ſæpenumero producant, id quod etiam variis, ac curioſis experimentis cum animantibus inſtitutis Clariſſimus WEPFERUS confirmat.

Asclepiades, Helmontius & Bontekoe e medicina expulerunt ea.

Venenoſitatem in iis reſidere confirmat Wepferus.

Et quamvis eorum dextro interdum uſu ad aquas hydropicorum potenter educendas, nec non aquarum mineralium reliquias a potu exterminandas, neque nimis in contumacibus chronicis paſſionibus, quæ a lympha corrupta, lenta in corporibus torpidioribus naſcuntur, ut ſunt lues venerea, vel gonorrhœa, utilitatis quicquam allatum fuerit; ſed tamen cum ſecuriora, neque naturæ humanæ tam infeſta poſſideamus, ejuſdem operationis & effectus, conſultiſſime ab iis abſtineamus; præſertim cum quotidiana doceat fere experientia, immanem in modum ab iis, perverſe & imperite datis, ſanitatem lædi, & maxime tonum, ac robur ventriculi, & inteſtinorum quorum momentum ad valetudinem tuendam maximum eſt, ab iis perverti, ac deſtrui.

Differt. author. de drasticis medicamentis citatur.

Conſcripſi ego peculiarem hac de re Differtationem de fortioribus purgantibus e foro medico extirpandis, & fuſius meam ſententiam explicavi in Tomo II. Medicinæ ſyſtematicæ.

Stahlii methodus de purgantibus laudatur.

Igitur non poſſum non laudare Clariſſimi STAHLII methodum in doctrina de purgantibus, qui identidem jure, meritoque catharticorum uſum penitus fere repudiat, & nonniſi extractum Panchymagogum Crollii cum aliis miſcendum, ad alvum purgandam admittit & dilaudat; uniceque in omnibus fere caſibus contentus eſt pilularum balſamicarum ad imitationem compoſitionis Becherianæ ab ipſo concinnatarum uſu, adeo, ut nullus fere morbus ſit, in quo non mirifice laudibus eas extollat; permotus maxime, ut videtur, ſua hypotheſi, qua omnis generis chronicas paſſiones ex perverſo excretionis ſanguineæ, maxime per menſes, aut hæmorrhoides, ſeu nimio, aut deficiente, atque irregulari a natura inſtituto negotio derivat.

Pilulæ Becherianæ ab eo ſummopere extolluntur.

De quibus pilulis hunc prædicat effectum, quod non detur excellentius remedium hæmorrhagiis iſtis ſaluberrimis, vel moderandis, vel ſiſtendis, aut ſi deficiunt, procurandis. De hoc remedio non contradicendi animo, quo nunquam geſtio ægre alicui facere, ſed experientia certa, & conſtanti permotus, meam ſic expono ſententiam.

Authoris de pilulis Beccherianis expoſitio.

Arcanum Becchérianarum, & ſecundum illud adornatarum compoſitionum, & correctarum tam a Clariſſimo STAHLIO, quam a nobis, in eo conſiſtit, ut aloe probe correcta in valde conciſa, & refracta doſi has pilulas ingrediatur; cum ab omni tempore, ut teſtantur compoſitiones pharmaceuticæ, aloe baſis omnium pilularum fere fuerit, ſed in tam magna doſi, ut reliqua omnia ingredientia, ſi non ſuperaverit quantitate, certe tamen æquaverit; unde cum in Beccherianis pilulis grana tria vel quatuor pro doſi aſſumuntur, olim novem vel decem grana cum aliis ſumta fuerunt.

Aloes in magna doſi adhibita in ſanguineis & juvenibus ſanguinis motus adauget.

Quantam vero commotionem ſanguinis, præſertim in ſanguine plenis, in juventute conſtitutis, ac lauta & vinoſa diæta utentibus, ingens doſis aloes efficiat, & quomodo ad excretiones ſanguinis diſponat, certe amplius obſcurum eſſe nequit, quod tamen incommodum non tam facile expectari poterit a minori doſi. Poſtea illud in compoſitione Beccheriana probandum eſt, quod aloen, & momentum etiam extracti hellebori nigri cum extractis amaris, & gummatibus temperatis balſamicis miſceat, qua ratione non modo vis aloes in minimas partes diſpergitur, & contemperatur, ſed & ſimul propter ſaluberrima ingredientia, pilulæ balſamicam, & roborantem ventriculi, & inteſtinorum tonum virtutem acquirunt, unde emergit laudatiſſimum remedium non tam purgans, quam roborans. Quemadmodum vero multæ ſunt morborum, & cauſſarum morbificarum, item corporum, & naturarum differentiæ, ita pro univerſali remedio, ſeu roborante, ſeu laxante hoc ipſum minime haberi debet.

Pilulæ balſamicæ quibuſnam

Præſtantiſſimas ejuſmodi pilularum balſamicarum, quales

iis ſubjectis, & quibus in morbis ſint porrigendæ.

etiam ego in uſu habeo, vires expertus ſum, & experti quoque alii ſunt, magis tamen in ſexu fœminino, quam maſculino, magis in temperamento torpidiori, & pituitoſo, quam ſanguineo, & cholerico, magis etiam accommodatæ ſunt fœminis in puerperio, & quidem ſtatim in primis diebus conſtitutis, item medio quoque tempore, & fine decenter uſurpatæ. Egregiæ quoque ſunt ad menſes promovendos, ſi eorum vitium non a valde difficilibus, & ſonticis cauſſis dependeat, & proveniat. Sunt quoque maxime utiles, ubi cruditates viſcidæ, & acidæ in hypochondriacis, flatulentis, & imbecillitate digeſtionis laborantibus, leniter educendæ ſunt, & hinc revera inter πολύχρηςα remedia locum inveniunt aptiſſimum. Verum enim vero iis in caſibus, ubi plethora ſubeſt, ubi calida humorum intemperies, ſanguinis facilis commotio, & ad nimias hæmorrhagias per alienas præſertim vias diſpoſitio, ubi humorum acrimonia, dolores, vigilias efficit, & bilis primis in viis exſuperat, ubi quoque copiaio humorum, & ſeri eliminare expedit, ut in cachecticis, ad hydropem diſpoſitis, leucophlegmatia laborantibus; porro etiam in omnibus fere pectoris, & capitis affectibus, & vitiis, ubi etiam vel blanda, vel paullo fortiori vacuatione opus eſt, fruſtra non modo dantur, ſed & cum majori incommodo, & ſæpe inutiliter, facta ſanguinis majori commotione, præſertim paullo largiori doſi exhibitæ; ſed utique opus eſt aliis auxiliis ad noxium per alvum humorem expurgandum.

Extracti Panchymagogi Crollii incommodum.

Et quamvis extracti panchymagogi Crollii uſus non penitus ſit removendus, pluribus tamen in caſibus, & morbis, & eorum cauſſis non reſpondet; inſuper id quoque habet incommodi, ut poſt alvum ſolutam eam per aliquot dies tardiorem, & adſtrictiorem efficiat.

Reſpectus diverſitatis corporum in recentiorum praxi ab Authore deſideratur.

Deſidero itaque quam maxime id in recentiorum praxi, quod non appropriatorum, pro diverſa ratione corporum, evacuantium, quibus tamen maximus in praxi medica eſt uſus, habeant notitiam. Nam id maxime magni in praxi momenti & valoris eſt, ut pro diverſorum humorum noxiorum natura, & conditione inveniatur evacuans, quod ſimul correctivæ virtutis exiſtat. Ita, e. g. quando ventriculus, & prima regio ſaburra viſcidorum, & lentorum humorum ſcatet, ut ſæpiſſime fit in imbecillitate ventriculi digeſtionis, in paſſione hypochondriaca laborantibus; item in lentis, & quibuſdam etiam intermittentibus febribus, non datur expeditius, & accommodatius evacuans ſale quodam neutro amaricante, modo ſufficienti doſi, & prius in aquæ debita quantitate ſolutum porrectum, quo ſpectant ſal Ebſonenſe, Sedlicenſe & ex fontibus ægranis paratum: item artificiale amarum Glauberi, tartarus vitriolatus, ſal polychreſtum ex ſulphure, & nitro paratum, ſecundum deſcriptionem Clariſſimi Lemery, Arcanum duplicatum, quorum virtus, & operatio evacuans ſine omni vitium, aut inteſtinorum deſtructione in movendis ſex vel ultra ſedibus non ſatis dictis in morbis dilaudari poteſt. Et cum fons Sedlicenſis a nobis detectus, præ omnibus aliis in Europa cognitus copioſiſſimo ejuſmodi ſale amaro deterſivo refertus ſit, de quo peculiarem

In febribus lentis, & intermittentibus non datur præſtantius evacuans ſalibus neutris.

Diſſertationem edidimus, pro evacuandi ſcopo in ejuſmodi caſibus vix reperitur ſimile, & efficacius medicamentum. Huc etiam ſpectat uſus acidularum, præſertim ægranarum, & thermarum Carolinarum evacuatorius eximius, ob ſal amarum deterſivum, cujus plurimam in ſe recondunt copiam.

Diſſertatio Authoris de ſale amaro Sedlicenſi allegatur.

§. CL.

Mirabilis mannæ virtus ſectæ methodicæ jam nota educetur.

Quando vero humores acidi primis in viis ſtabulantes, (quod fit maxime in melancholicis, hypochondriacis, infantibus lactantibus, ubi bilis viridis æruginoſa peccat, quartana febre laborantibus) corrigendi, & evacuandi ſunt, remedium non datur præſentius ipſa manna, modo debita, & ſufficienti doſi, vel cum, vel ſine ſtimulo ſalino detur, cujus virtus antiquioribus, præſertim ſectæ methodicæ addictis, revera divina, ſatis nota, & perſpecta, noſtro tempore vero fere obliterata, & tantummodo ad morbos infantiles, præſertim ſi tuſſi laborant, rejecta. Aſſeruerunt enim, ineſſe huic ſimplici vim leniter evacuatoriam, non ſine flatulentiis operandi, cum tamen experientia teſtetur, ſi ad uncias duas, vel tres detur, decies imo interdum vigeſies ſedes movere, & nimiam quantitatem humorum ſine omni incommodo, vel virium jactura educere, adeo, ut id præſtent ratione evacuationis, & quidem ſecuriſſime, quod fruſtra, & non ſine damno a fortiſſimis purgantibus expectatur. Poteſt hac de re legi Diſſertatio noſtra de mirabili virtute mannæ conſcripta.

Legenda Diſſert. Authoris de mirab. mannæ virtute.

§. CLI.

Manna imbecillimis naturis exhiberi poteſt.

Id habet peculiare manna præ aliis, & laxantibus, & purgantibus, quod imbecillimis naturis, corporibus, in quorum numero ſunt ſenes, infantes, gravidæ, & ex morbo debilitati, aut nervorum gravi affectu laborantes, tutiſſime, & maximo cum emolumento, imo ſine omni noxa dari poſſit; & quod præcipuum eſt, ubi purgantia etiam vehementiora nihil efficiunt, quod frequentiſſime fit in melancholicis, quartana, aut hypochondriaca affectione laborantibus, propter acidum prima in regione reſidens, quod elemento acri purgativo valde adverſum eſt: ſola manna, legitima doſi exhibita, multas ſedes ſine omni incommodo movere ſolet.

In iis ſubjectis, ubi fortiora purgantia nihil efficiunt, manna optatum præſtat effectum.

Præterea tutiſſime etiam evacuandi cauſſa uſurpatur in morbis exanthematicis, præſertim in purpura ſcorbutica, neque minus in eryſipelaceis, rheumaticis, & arthriticis paſſionibus, in quibus alia purgantia alias non ſine formidine dantur, ne materiæ vitioſæ progreſſus fiat ad interiora.

Quibuſdam in morbis, ubi alia purgantia damnantur, ſit propinanda.

Cum itaque in praxi rationali certe hoc ſimplici carere non poſſimus, mirari utique ſubit, quod fere nulla reperiatur mentio, vel commendatio in noviſſimis ſcriptis Medicorum de ea. Notum certe eſt, quam difficilis, & ardua res ſit, purgare humores acidos, ſonticos, prima in regione collectos, qui dulcibus ejuſmodi facultate ſtimulante præditis non modo corriguntur, ſed & feliciter educuntur; quo effectu etiam ſplendent Roob Sambuci, quod præter effectum diaphoreticum etiam alvum movet paullo altiori doſi, nempe ad unciam unam, vel duas exhibitum; præſertim ſi quippiam

Recentiorum ſcripta corripiuntur ab Authoribus.

quippiam ſalis digeſtivi admiſceatur; item Roob Paſſularum, Ficuum pinguium, Pulpæ caſſiæ, ſyrupus florum Perſicorum, Acaciæ, Violarum per infuſionem, & ſine forti coctione paratus, quibus cremor tartari ad meliorem ſtimulum opportuniſſime additur; Pro ipſius mannæ, imo omnium vehiculo, ſerum lactis caprini ad menſuram ſemis vel ultra, in ſcorbuticis lento calore affectis, meretur laudem. Deinceps id etiam non ſine cenſura dimittendum eſt in recentioribus, quod uſus lactis aſinini, qui tantopere ab HIPPOCRATE, & veteribus laudatur, plane exoleverit ad leniter, & tuto alvum ſubducendam, etiam in imbecillimis corporibus, ubi omnia alia laxantia propter ventriculi debilitatem locum vix commodum inveniunt. *Obſervationes Authoris de lacte aſinino.* Novi plurimos caſus contumaciſſimæ per plures annos alvi conſtrictionis, quæ tanta fuit, ut non ſine clyſtere, vel interno ſtimulante commota fuerit, id, quod evenit maxime in iis, qui ſpaſmis hypochondriacis detinentur, ubi ſolo lactis aſinini frequentiori uſu per aliquot ſeptimanas, vel menſes mane uſurpato, alvus in ordinem ita redacta fuerit, ut ſine ullo alio adminiculo quotidie ſedes debite ſecutæ fuerint, deſinentibus ſpaſmis, anxietatibus, atque interno calore, aliiſque ſymptomatibus, quæ fœminas pariter, & viros diutius vexarunt. Abundat hoc lac ſale tenerrimo, dulci inſtar ſacchari, cujus ingens copia certa enchireſi præparatur, quod ad unciam unam datum inſtar mannæ operatur. *Differt. de lact. aſinino commendatur.* Hac de re, & laudatiſſimo lactis aſinini uſu, non ſine ratione lectionem Diſſertationis noſtræ de mirabili lactis aſinini uſu commendo.

§. CLII.

Humores bilioſi abundantes præſertim æſtivo tempore leniter ex Tamarindis ſucto ſunt evacuandi.

Quandocunque vero humores in corpore exſuperant valde bilioſi, calidi, acres, ut fit in cholericis, tempore æſtivo, vel calidas regiones incolentibus, vel in flagrantiſſimo præternaturali æſtu conſtitutis, conjuncta ſimul ſiti, vigilia, ardore interno, urina intenſe tincta, ipſique humores ſubinde & affatim in primis viis collectos evacuare expedit, convenienti etiam evacuante opus eſt, quod videlicet ſimul intemperiem hanc corrigendi facultate polleat; cui ſcopo obtinendo benigniſſima parens natura offert nobis acidulos fructus in ipſis tamarindis, quorum decoctum ſi recipiantur unciæ duæ ad menſuram unam aquæ, vel ſolum, vel cum manna adhuc mixtum, accommodatiſſimum, imo tutiſſimum in ejuſmodi caſibus evacuans præbet, & ob id maxime commendabile, quod gratiſſimi ſit ſaporis, æſtum ſimul deprimat, & ſitim nimiam exſtinguat. Simili vero effectu in ejuſmodi circumſtantiis gaudet ipſe tartarus crudus, vel adhuc rectius cremor tartari in aqueo vehiculo ſolutus, & cum vehiculo ſufficienti aqueo, adjecto ſyrupo violarum, uſurpatus, ſed pro doſi ad minimum drachma una vel duæ cremoris tartari, vel loco hujus tartari crudi ſemiuncia, imo una ſumi poteſt. Vidi præſidio hoc alvum, ad plures dies interdum ad ſeptem imo decem compreſſam, aliis fruſtra tentatam remediis, feliciſſime ſolutam fuiſſe.

§. CLIII.

In humoribus exundantibus acidis, & cruditatibus viſcidis commode adhibentur purgantia, amaricantia, ut ſunt Aloe, & Rhabarbarum.

Quodſi vero copia eſt humorum acidorum, & cruditatum viſcidarum, ob bilis defectum, in duodeno, tunc utique non ipſa jam laudata dulcia, & mannata, non acida, neque purgantia fortiora, aut ſalina remedia copioſe data commode adhibentur; ſed tunc provida ſalutis humanæ natura nobis largitur ſimplicia amara, ſale nempe alcalino ſulphureo inſtructa, quæ ſimul ſtimulandi, & alvum movendi facultatem cuſtodiunt: quæ inter eminent maxime Rhabarbarum, & Aloe, quæ evacuantia ſunt omni laude ſuperiora, modo rite præparentur, & adminiſtrentur. In corporibus nempe humidioribus, pituitoſis, copia humorum viſcidorum, acidorum refertis, tempore præſertim Autumnali, humido, aut in ſexu ſequiori, utpote ſimul præter laxantem virtutem, corrigentem, incidentem, & balſamicam, roborantem habent. Cum vero Rhabarbarum longe innocentius ſit ipſa aloe, imo etiam ejus uſus latius pateat, cum non modo clementer evacuet ſordes ex inteſtinorum volumine, ſed & eorum tonum dejectum roborando reſuſcitet, ita ut in alvi fluxibus præſentis etiam ſit efficaciæ; *In alvi fluxibus, & nimis iræ affectibus optime convenit Rhabarbarum.* & quia non commovet, ut aloe, bilioſos humores etiam ubi ii peccant, vel qualitate, vel copia, aut etiam motu in affectibus hepaticis, item poſt iræ affectum, qui maxime ſyſtema vaſorum biliariorum infeſtat, omnibus aliis evacuantibus præferri debet, præſertim ſi non tam in ſubſtantia, ſed & infuſo adhibetur, vel cum paſſulis in roob leniſſime coquatur, & pro re nata alia admiſceantur, ſeu ſtimulantia, ſeu corrigentia.

§. CLIV.

Abſorbentia cum antimonio diaphoretico juncta acidos humores leniſſime evacuant.

Ad purgandos commode, & cum inſigni ευφορια acidos, qui in primis viis frequentius infeſtant, humores, ſola abſorbentia terrea, neque minus antimonium diaphoreticum, ſeu rectius illud, quod ex regulo paratur, & ceruſſæ antimonii nomine venit, ſi hæc invicem miſceantur, præbent pulverem diaphoreticum, qui tamen, ſi acidum offendit in ventriculo, & inteſtinis, aliquot ſedes placidiſſime movet, id quod vero a nullo obſervatum fuiſſe deprehendi. *Senibus, & debilioribus hypochondriacis apta ſunt.* Talis pulvis pro ſenibus laxandis, ſi alvus officio ſuo non fungitur, & aliis imbecillioribus, hypochondriacis etiam, & qui potu, acidum in receſſu habente, ſubinde utuntur, medicina eſt accommodatiſſima. Ejuſdem operationis, ſed longe majoris virtutis eſt pulvis albus tenuiſſimus calcareus, qui ex lixivio nitri, vulgo *Mutter-Lauge*, noſtris temporibus ſolennis eſt, ſed propter rodentem ſuam vim ſenſibiliori ventriculo minus congruus; *Magneſia nitri ventriculis ſenſibilioribus non congruit.* non raro enim tormina, roſiones, & conatus deſidendi fruſtraneos efficit, atque eam ob cauſſam ejus uſum plane ſepoſui in ejuſmodi complexionibus. De hoc genere laxantium id tenendum eſt, vacare plane hac virtute evacuatoria, ſi non inveniant prima in regione acidum, cum quo congrediantur in ſal neutrum, unde vim ſuam ſtimulantem accipiunt.

§. CLV.

§. CLV.

Ad aquas hydropicorum educendas Author emeticum antimoniale cum mannæ decocto propinat.

Si vero expedit copioſe collectas aquas in habitu corporis, atque etiam ex inteſtinorum latibulis, & glandulis per alvum educere, ut in anaſarca, ſeu leucophlegmatia affectis, vel ſi ſuperſunt aquæ a potu ſontium ſalubrium, præſertim io habitu corporis, partibuſque externis, tunc utique paullo fortiori ſtimulo opus eſt, in ſegnioribus præſertim naturis, quia in hoc caſu jam dicta leniora, licet majori doſi exhibita, non ſemper ſufficiunt: propterea ego repudiatis omnibus acrioribus, venenato acerrimo principio ſcatentibus, ſoleo emeticum antimoniale cum decocto mannæ miſcere, ita intenditur vis illa purgans, & rarius, imo nunquam in hydropicis emeſis obſervatur.

§. CLVI.

De ſudoriferis & alexipharmacis balſamicis Authoris ſententia.

Progredimur jam ad alia generoſiora in morbis tum arcendis, cum ſanandis præſidia, quæ nempe ſunt circulationem ſanguinis, & fluidorum principio ſalino volatili ſulphureo intendentia, quæ vel nomine *ſudoriferorum*, *alexipharmacorum*, *vel balſamicorum* efferuntur, de quorum uſu noſtram, & aliorum etiam depromere volumus ſententiam. Intelligimus ſpeciatim per ea, ſalia volatilia oleoſa, primum a Sylvio Celeberrimo Lugdunenſium Medico in uſu tracta, ſalia volatilia animalium ab oleo ſuo empyreumatico depurata, quorum princeps eſt *ſal Cornu Cervi volatile*, cum vel ſine ſalis ammoniaci ſale volatili remixtum, ſpiritus volatiles animantium ex ſale volatili, & ſpiritu vini parati, *ſpiritus Buſſii*, item *tinctura bezordica* cum hiſce ſpiritibus parata, *ſpiritus Cornu Cervi ſuccinati Michaelis*, quo ſpectant etiam *tinctura bezoardica ad imitationem ejuſdem parata*, & famigeratiſſima *Paracelſi ſimplex mixtura*; item *Theriaca*, *eſſentiæ*, & *aqua theriacales*: Porro *camphora*, vel in pulvere, vel ſpiritu vini ſoluta, *olea* omnia *aromatica*, & omnes *eſſentiæ* radicum, oleoſis & aromaticis ingredientibus quaſi conditæ, & præparatæ. Item *balſamum* ſic dictum *ſulphuris ſuccinatum*, *elixiria cephalica*, *balſama vitæ*. Quamvis horum remediorum olim magna laus, gloria, & commendatio fuerit; tamen noſtris temporibus plurimi ſunt, qui eorum uſum reformidant, & plane ſuſpectum reddunt; idque maxime ex hypotheſi, qua adſtruitur ex ſanguinis abundantia, ſeu plethora morborum originem eſſe ducendam, quæ ejuſmodi calidioribus propter motum, quem augent, inteſtinum mirifice iotenditur; ita, ut propter turgeſcentiam, & orgaſmum non tantum plethora ad vaſa, ſed etiam ad vires fiat morborum magnorum procreatrix. Deinde quod vehementer ſanguinem, & fluida corporis commovendo ad dolores, inflammationes, ſanguinis congeſtiones periculoſas, hæmorrhagias etiam diſponant. At vero licet non negandum ſit, uti optimorum, & efficaciſſimorum remediorum dari abuſum, dum noo dextre, & prudenter applicantur, ita etiam id ipſum de hiſce generoſis remediis veriſſimum eſt; ex eo tamen minime ſequitur, inſecura hæc, & ſuſpecta eſſe remedia. Nam ſi ingens urget plethora, quod tamen frequenter fit, ſi corpus eſt juvenile, percalida regio, vel temporis, & aeris conſtitutio æſtiva, ſi calor quoque internus affligit, ſique bilis in prima regione eſt exuberantia, & ſi quis diætæ vinoſæ, & ſpirituoſæ aromaticæ aſſuetus eſt, tunc utique ..lia validiora caleſacientia promiſcue, ſi quis præſcribere velit, mirifice hallucinabitur, & noxam noo mediocrem inferet. At vero cum plurimorum morborum origo ſubinde ex defectu ſanguinis, & ex abundantia humorum, vel ſeri viſcidi, & impuri, ex tranſpiratione impedita in ſegnioribus, torpidis, plebeiis etiam hominibus, qui eduliis frigidis, crudis, potu aquæ, vel cereviſiæ tenuis contenti eſſe debent, viriumque, & ſanguinis adeſt paucitas, tunc utique hæc ipſa calidiora, cum prudentia & cautione data, auxiliatrices, & fere divinas afferunt manus, dum a calculo, rheumatiſmis, cachexia, febribus intermittentibus, quartana maxime, œdematoſis tumoribus, & hydrope præſervant.

Alexipharmaca balſamica quibuſnam in ſubjectis noxam afferant.

Quibuſnam in morbis, & individuis divinas porrigant manus.

§. CLVII.

Reponimus itaque medicamenta, quæ ſulphureo calido volatili principio agunt, inter ea, quæ ſanguinis ſaluberrimum illum, & vitalem circulum, ſi ſegnior, & tardior eſt, promovent; & hac ratione ſalutiferum illud ſecretionum, & excretionum ad ſanitatem ſumme neceſſarium negotium ſimul procurant, maximeque liberam illam, & inſenſibilem per magnum illud, & univerſale fere corporis emunctorium cutim ſuperfluæ, & halituoſæ materiæ difflationem tuentur; quo ipſo facile jam eluceſcit, quanta vis, & energia iis remediis, in avertendis gravibus paſſionibus, tam acutis quam chronicis, morbis endemiis, & epidemicis, & præſertim iis, qui ex ſanguinis, & humorum copia, ac impuritate, eorumque ſtagnatione hinc inde in vaſculoſa viſcerum compage naſcuntur. Peſtilentia morbus eſt, quo non facile truculentior, ſed non melius, & rectius ea avertitur, quam per medicamenta calidiora, balſamica, ſudorifera, cujus naturæ ſunt vulgo ſic dicta alexipharmaca ſimplicia, & compoſita; Et id quoque valet de aliis morbis maligne graſſantibus ex corruptione, vel pronitate ad putredinem, & quæ ob pravam diætam, vel tempeſtatem diutius humidam, atmoſphæram elatere deſtitutam, naſcuntur, & autumno præſertim, & primis hyemis temporibus ſe exſerunt. Spectandæ quoque, & diſcernendæ ſunt regiones in uſu calidiorum ſanguinem commoventium, io quo utique magnum momentum quoad adminiſtrationem remediorum ſitum eſt. Si quis enim iis paullo liberalius, & frequentius uti velit in præcalidis Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæ Regionibus, is certe non leve damnum infert. Alia ratio eſt Regionum, & locorum, quæ fruuntur aere, & diæta craſſiori, corpora habent compactiora, & qui loca incolunt declivia, humida, præſertim marina, ubi ad movendam humorum maſſam, fortiori & movente utique

Sudorifera balſamica in morbis epidemiis, & endemiis ſumme conferunt.

In calidis regionibus non ſunt exhibenda.

In frigidis & humidis provinciis proſunt.

utique opus eſt præſidio; quare etiam experientia docet, omnibus rationibus inanibus, & hypotheſibus ſuperior, ad præcavendum ſcorbuticum malum, quo populi ſeptentrionales, & qui in locis maritimis habitant, vehementer affliguntur, ejuſmodi medicamentis ſale acri volatili ſcatentibus, ut ſunt herbæ, & radices ſic dictæ antiſcorbuticæ, ſalibus volatilibus animantium, decoctis ex ingredientibus talibus, quæ ligna, & radices reſinoſas ingrediuntur, modo non deficiat ſufficiens diluentium copia, nil eſſe præſentius, nil ad curandum, & præſervandum aptius. Plures noſtri temporis exiſtimant, atque invanum aſſerunt, ſalibus volatilibus, oleo empyreumatico animantium, vel alio vegetabili fragrantia fœdis ineſſe ſummam vim, & poteſtatem vehementer motus humorum vitales invertendi, & effrænes efficiendi, valde calefactoriam, quod etiam aperte de camphoratis profitentur, ſed experientia e diametro repugnat, ac contradicit. Ante aliquot luſtra cum non modo in Belgio, ſed etiam in Germania hypotheſis Bontekoiana medica, qua ipſe Auctor omnes morbos ex acido, & viſcido deducebat, floreret, & nonniſi alcalina, volatilia, & fixa, atque infuſum herbæ Thee curandi, & præſervandi cauſſam admitterentur, rejectis omnibus purgantibus, ſanguinis miſſionibus, & acidis, ſalis volatilis cornu cervi rectificati, item ſalis volatilis ſicci, & fluidi *Sylvii*, tam frequens, & tam liberalis erat in Aulis Principum, & Magnatum, quibus aſſueta diæta calida, & vinoſa erat, uſus, ut ſal volatile cornu cervi ad unam drachmam, & ultra fere quotidie in prandio, vel convivio quodam, a quovis cum vino, & ſaccharo ad conciliandum meliorem ſaporem, & ſpumeſcentiam fuerit aſſumta, non modo ſine noxa, ſed ſimul etiam ſine ſenſu caloris aucto, egregioque cum effectu nimirum præſervatorio a morbis. Camphoræ uſum internum plures reformidant, ſed ſolida experientia deſtituti. Fruſtra enim metuont vim calefacientem, cum tamen uſus, & experientia plane teſtetur contrarium; qua quiſque confirmari poteſt, ſi vel drachma ſemis, modo ſolvatur prius in oleo, v. g. oleo amygdalarum dulcium, imo ultra cum aqueo vehiculo ſimul & ſemel hauriatur, refrigerationem potius in toto corpore, quam calorem inde percipere; ut pro certo poſſimus affirmare decem guttulas olei caryophyllorum, vel cinnamomi plus calefacere, quam uncias duas camphoræ intus ſumtæ. Habet enim hoc ſimplex quoddam peculiare ratione ſuæ texturæ præ omnibus aliis oleis, & volatilibus calidis, quod nempe tota inflammabilis, calore etiam mediocri tota in auras avolet, nullo relicto tenacitatis veſtigio, more oleorum; quod etiam exterius uſurpata, ſive forma ſicca, ſive humida, non calefaciat, ſed potius calorem in inflammationibus abigat, & hac ratione refrigeret, & quod interius ſumta, ſecus ac faciunt ſalia volatilia animantium, vel olea deſtillata, pulſum, calorem, ſitim augeat; nihilominus in arcenda putredine maligna humorum, eaque diſcutienda, abigenda e corpore mediante diſ-

In ſcorbuto laudantur.

Hypotheſis Bontekoiana adducitur.

Camphora a pluribus reformidatur.

Ejuſdem vires.

flatione ſubcutanea, nihil ſit excellentius. Qua de cauſſa in morbis peſtilentialibus malignis, petechizantibus Gallorum peritiſſimus practicus RIVERIUS, ut videre eſt in ejus libris, & obſervationibus, imo ad arcenda deliria in acutis febribus ſummo cum fructu camphoram ad grana decem, quindecim una cum lapide Prunellæ, quo æſtus præternaturalis melius temperetur, laudatiſſimo cum effectu præſcripſit, & commendavit. *Sereta* Medicorum Helvetiorum peritiſſimus identidem frequentiſſime in uſu habuit, in febribus caſtrenſibus benignis & malignis, ceteris nihil juvantibus, camphoram cum pauxillo croci in ſpiritu vini ſolutam doſi certe ſatis magna ad guttas quatuor, vel quinque propinare. Semper vero laudabili ſucceſſu Celeberrimus Batavorum Medicus THEODORUS CRAANEN camphoram in uſu habuit familiariſſimo, non modo in febribus acutis, malignis, & inflammatoriis, ſed etiam in deliriis furibundis, & melancholicis: neque ſatis dilaudari poteſt ejus efficacia: nam poſſidet præter vim diſcutientem virtutem anodynam, ſedativam. Denique in lue venerea, gonorrhœa virulenta, & aliis ex malignitate humorum exanthematicis, & ulceroſis naſcentibus paſſionibus, in ſphacelo etiam, & ulceribus cancroſis camphoræ uſus internus debet eſſe æſtumatiſſimus: Certe in gonorrhœa virulenta ſpiritus Therebinthinæ, in quo camphora ſoluta, modo præmittantur purgantia, & acrimoniam humorum temperantia nil facile efficacius reperitur.

Riverius in deliriis acutarum porrexit.

Sereta in febribus benignis, & malignis aliis nihil juvantibus.

Craanen in febribus inflammatoriis, & deliriis furibundis, & melancholicis.

§. CLVIII.

Ego certe nullus dubito affirmare, camphoram non tam plena, quam refracta doſi cum nitro, & abſorbente mixtam, & rite uſurpatam in febribus inflammatoriis, malignis, hæmorrhagiis effrenibus moderandis, in diſcutiendis hypochondriorum, & hyſtericarum flatibus, in refrenandis ſpaſmis non certius, & efficacius dari auxilium, cum ego cum ſummo emolumento olim ſemper in praxi eo uſus fuerim. Tantopere laudata in hæmorrhagiis ſiſtendis *Sperniola Crollii* virtutem debet admixtæ camphoræ, & multum etiam virtutis in compeſcendis hæmorrhagiis, vel aliis excretionibus ſpecies de hyacintho, camphoræ, utut paululum ingrediatur, debent. Verumtamen id de camphora, ſicut de omnibus aliis vaporoſis, ſeu ſuaveolentibus, ſeu graveolentibus tenendum eſſe exiſtimo, quod non omnes ea æque ſalubriter, ac feliciter, dubio procul propter ſingularem cerebri, & nervorum affectionem, quam Græci *ἰδιοσυγκρασίαν* appellant, ferre poſſint; id, quod ante eorum uſum probe explorare oportet Medicum.

Obſervatio Authoris de camphora cum abſorbente mixta.

In exhibenda cautela quæ?

§. CLIX.

Clariſſimus STAHLIUS cum ſuis Aſſeclis in frequentiſſimo uſu habet *eſſentiam alexipharmacam* ex radicibus alexipharmacis compoſitam, item *eſſentiam pimpinellæ albæ*, *ſcordii*

Stahlii cum aſſeclis eſſentia alexipharmaca abuſus culpatur.

cum ſpiritu vini extractam. Conſtat utique hiſce remediis ſua laus, & ſuus uſus, præſertim ſi uſurpentur, non tam tempore paroxyſmi, ac vigore morbi, & febrium, ſed ad præſervationem, & tempore intermiſſionis. Multos vero ego obſervavi abuſus, dum fere in omnibus morbis exanthematicis, inflammatoriis, & acutis febribus illa uſurpata fuerunt, præſertim in paullo majori doſi, & ſine interpoſitione pulverum nitroſorum, vel refrigerantium, non ſine majori ſubſequente æſtu, ſiti, ſanguiniſque commotione, ea interdum intentione, ut malignus vapor ad habitum corporis propellatur; cum tamen id longe felicius expediri poſſit ſolis bezoardicis fixis, & ſi opus eſt pauxillo camphoræ adjecto pro doſi, vel etiam mixtura ſimplici, quæ longe temperatior eſt propter acidum vitrioli ac ejuſmodi eſſentia.

§. CLX.

Obſervavi quoque in praxi recentiorum ſalibus volatilibus, ſeu potius ſpiritibus ſale volatili turgidis imputari vim quandam augendi tumores œdematoſos, imo eos in hydropicos convertendi; ſed ego hanc noxam neque a priori per rationem, neque a poſteriori per experientiam deprehendere potui. Siquidem hæc ipſa remedia, dum tonum ſolidorum, & viſcerum roborant, ſtagnationi, & infarctui, a quo hæc vitia proveniunt, reſiſtunt, & humorum circulationem promovent; nil crebrius evenit, quam pedum poſt longum morbum perpeſſum intumeſcentia, præſertim a paullo largiori ;-ſtu, quam ego feliciſſime ſemper depuli uſu ſalium volatilium cum Tinctura tartari mixtorum. Et certe ego non poſſum penetrare cauſſam, quare nonnulli ex noſtris ſpiritus volatiles oleoſos ſecundum Sylvii methodum præparatos, quorum uſus per multa tempora, & regiones celebratiſſimus, & laudatiſſimus, tantopere odio quaſi habeant, ut vix formulam in omni morborum curatione deprehendere liceat.

Pedis intumeſcentiâ uſu ſalium volatilium cum tinctura tartari mixtorum depulit Author contra Hypotheſin recentiorum.

§. CLXI.

De abſorbentibus Authoris mens aperitur.

Nunc quoque de abſorbentibus, ſeu acidum temperantibus remediis noſtram ut exponamus ſententiam & mentem, res poſcere videtur. Multum certe laudis, & meriti tribuimus SYLVIO, & qui ex ejus Schola prodierunt, quibus accenſendus eſt maxime BONTEKOE, OWERCAMP, CRAANEN, quod horum remediorum uſum antea plane incognitum, vel neglectum in frequentiorem uſum, & praxin introduxerint: neque id ſine ratione, & ſucceſſu feliciſſimo. Equidem SYLVIUS cauſſas, & originem morborum ex præternaturali acido ſucci pancreatici, bilis vitio, & abundantia pituitæ deducebat, & ob hanc cauſſam non modo abſorbentium, & invertentium acidum alcalinorum terreorum, ſed & ſalium alcalium fixorum, & volatilium uſum magni fecit, & ampliſſimis laudibus, & virtutibus in ſcriptis ſuis exornavit. Licet vero hæc hypotheſis pathologica non ubivis firmo conſiſtat talo, tamen id negandum minime eſt, acidum copioſum, & præternaturale ſæpiſſime in primis viis, ventriculo maxime, & duodeno magnas creare moleſtias, digeſtionis, & chylificationis, nec non excretionis alvinæ negotium turbare, & pervertere; præterea ructus, vomitus, anxietates, tormina, torſiones, & roſiones in præcordiis, & inteſtinis cauſſari: idque manifeſto fere omnes hypochondriacos, melancholia Hypochondriacorum ſocia laborantes, fœminas quoque cachecticas, & quæ menſes inordinatos habent, multo adhuc vero magis infantes lactantes, item febre lenta inprimis quartana affectos experiri, quotidiana, & manifeſta experientia Medicorum, & ægrotorum id teſtante. Jam vero vix ullum remedium tam evidentem, tam præſentem mox effectum exſerit, eumque laudatiſſimum, quam pulvis ex abſorbentibus exhibitus, qui protinus humorum acrimoniam acidam corrigens, inſigne affert levamen, & ſymptomatum mitigationem. Plures novi hypochondriaca affectione vexatos, qui a nullo remedio, quam abſorbente, & ſolo pulvere lapillorum cancrorum ſymptomatum mitigationem quotidie aſſumto experti fuerunt. Quæ cum ita ſint, equidem non ſatis mirari poſſum, quare in recentiorum doctorum praxi, tam raro, & infrequenter abſorbentium alcalinorum, tam terreorum, quam ſalinorum uſus, & commendatio reperiatur, cum revera medicamenta ſint πολύχρηςα, & valde innocentia, cujus neglectus cauſſa ſine injuria tribuenda videtur hypotheſi huic, quod videlicet malum hypochondriacum, & aliæ chronicæ paſſiones ex longe alia origine, & cauſſa, quam ab acido peccante in primis viis, ducant: ſed potius a fluxu hæmorrhoidali ſuppreſſo, vel impedito, adeoque ab infarctu ſanguinis in hepate, & venæ portæ ramis repetendæ ſint. Quamvis vero id in totum non negemus, alia tamen quæſtio eſt: annon ex ipſa illa prima origine, ſeu circulo ſanguinis per viſcera abdominis impedito ſuperabundantia præternaturalis acidi humoris in primis viis penes hypochondriacos, ac ſcorbuticos, atque cachecticos proveniat, & multorum incommodorum in ipſis procreatrix ſit? & annon ad levanda illa mala, æque ad morbum, ejuſque cauſſam eradicandam, abſorbentium uſus convenientiſſimus ſit?

Sylvius, Bontekoe, Owercamp, & Craanen laudantur.

Hypotheſis Sylvii exponitur.

Convellitur.

Abſorbentium virtutes.

Recentiorum praxis corrigitur.

§. CLXII.

Ceterum quod attinet ad medicamenta, quæ ex marte præparari ſolent, & quæ demum ineunte chymicorum ſeculo in uſum vocata fuerunt, & adhuc uſque a Medicorum peritiſſimis, quibus haud injuria ex Anglis WILLISIUM, & SYDENHAMIUM, ex Germanis MICHAELEM, ROLFINCKIUM, LUDOVICI, ETTMULLERUM & WEDELIUM accenſemus: magnæ certe laudis, & famæ conſtanter fere fuerunt remedia ad chronicas paſſiones propulſandas, & ſanandas, ſeu præſidia præſtantiſſima

Angli. & Germani de martis præparantibus ſcribentes laudantur.

Authoris de martis virtutibus ſententia.

tiſſima habita fuerunt. Et certe, ſi meam interpouam ſententiam, nullum fere ex omoibus chymico igne, & labore, inque primis ex metallorum familia confectum remedium eſt, quod naturæ magis corporis noſtri ſit amicum, magiſque innocens, & majoris efficaciæ, ſi dextre uſurpetur, quam quod ex marre prodit. Hic enim eſt, qui ſulphure minerali ſubtili, & admodum roborante ſcatet. Hic eſt, qui nullo contagio arſenicali, ut cætera metalla infectus eſt. Hic ſimul alcalino terreo acidum invertente pollet elemento, unde ubi dejectus fibrarum tonus robore reparandus, & hinc fluidorum motus progreſſivus, & excretorius provocandus eſt, martialia opem certe ferunt valde eximiam. Multum vero refert, qua ratione præparata ſint, & qua methodo, & prudentia ea uſurpentur.

Martialiū exhibendi modus ſecundum Authorem.

Neque enim hic diffiteri poſſum, hæc ipſa inter heroica ponenda eſſe, quorum ea eſt indoles, ut dextro uſu multum juvent, ſiniſtro plurimum noceant. Probo maxime, ſi ipſa limatura martis ſine igne, ſine corroſivo, aut acido ſale in tenuiſſimum pulverem redigatur, vel ſi ex aquarum martialium, ut ſunt Lauchſtadienſea, ſedimento tenuiſſimus crocus colligatur, qui certe omnibus aliis diverſimode præparatis crocis longiſſime antecellit virtute, & efficacia, ac innocenti uſu. Ex martialibus liquidæ formæ præfero ea, quæ cum menſtruis acidis lenioribus vegetabilium, ut ſucco citri, aurantiorum, cydoniorum, pomorum, aut aceto vini præparata ſunt. Hæc enim tenuiſſimum tantum alcalinum, & ſulphureum principium relicta craſſiori magis adſtrictiva portione extrahunt. Perpaucis itaque martialium virtus recte cognita, & perſpecta eſt, & perpauci ſunt, qui iis recte uti poſſunt. Nam ubi robur adjiciendum relaxatis partibus, ubi motus, & excretiones ſiſtendæ, vel etiam in ordinem revocandæ ſunt ſanguinis, & aliorum humorum, non facile invenies tale remedium, quod tam cito, & exigua doſi operationes ſuas exſerat. Quod etiam valet, ſi intermittentium paroxyſmus cohibere quis cito velit, quod longe facilius expediet, quam cum cortice famigeratiſſimo chinæ; id quod etiam non potuit Clariſſimus STAHLIUS negare, dum ſubtiliſſimum crocum martis peculiari methodo præparatum, qui exiſtit in operibus ſuis chymicis, ad febrium intermittentium paroxyſmos levandos, magnifice commendat.

Crocus martis a Stahlio ad levandos febrium paroxyſmos commendatur.

Atque ego certe in menſium, & hæmorrhoidum negotio in ordine conſervando, in arcenda cachexia, in hæmorrhagiis enormibus provide ſiſtendis, & menſibus retardatis etiam promovendis, & in hypochondriacorum, & hyſtericarum pathematibus mitigandis non efficacius, modo judicium ac prudentia accedat Medici, invenire potui remedium.

Stahlius, & ejus alumni ex marte præparata in chronicis ſuſpecta habent.

Qua de cauſſa ſatis mirari nequeo, quare Clariſſimus STAHLIUS, & ejus diſciplinæ Alumni tantopere ex marte præparata remedia, ceu ſuſpecta in chronicis ſic dictis paſſionibus habeant, ac ſi eorum uſus magis ad cachexiam, & hydropem diſponat, quam ut eos avertat. Fundatur vero, ut ego exiſtimo, hæc ſententia in illo præjudicio martem propter adſtrictivam vim ſanguinis ſalutares excretiones, præſertim hæmorrhoidum, vel menſium ſiſtere; cum a libero, & ſufficienti horum fluxu impedito, aut cohibito fere omnium chronicorum morborum cauſſam, ac originem deducere ſoleat.

Experientia contradicit.

Certiſſima tamen experientia hic contradicit, dum ſi rite uſurpentur, hos fluxus magis promoveant, quam eos ſupprimant.

Authoris monita circa martis uſum.

Quare non inconveniens erit, pauca hic ſubjicere circa eorum dextrum uſum monita. Expedit 1. ex marte parata dare extra paroxyſmum, & ubi ſpaſticæ contractiones a partibus nervoſis, & fibroſis abſunt. 2. Ubi humores ſatis ſunt fluxiles, adeoque cum ſufficienti quantitate diluentium, 3. ubi viſcera a tono ſuo dejecta, non vero obdurata, obſtructa, & ſcirrhoſa. 4. Si alvum non aperiunt, interponenda ſunt benigne eam ducentia. 5. Si pulſus ab eorum uſu non increſcit, vel facies coloratior fit, motu, & exercitio corporis eorum operatio ſecundanda eſt.

§. CLXIII.

De cortice chinæ Stahlii ſententia perquiritur.

Perſpecta virtute martialium, ſequitur nunc, ut de cortice chinæ, qui ceu infallibile ſpecificum antifebrile habetur, noſtram, & quorundam recentiorum, imprimis Clariſſimi STAHLII, & qui ejus veſtigia in theoria, & praxi legunt, ſententiam depromam. Is Clariſſimi nominis Vir hujus uſum valde deteſtatur in curatione intermittentium, eam maxime ob cauſſam, quia ab ejus uſu non modo recidivas pernicioſas, ſed & alios ſæviores adhuc ſupervenientes morbos frequentius obſervaverit; cui ſententiæ ejus quoque hypotheſis multum patrocinatur, dum febrem habet pro ſalutari naturæ conamine, abundantiam, & impuritatem humorum, ac ſanguinis partim conſumendi, partim etiam evacuandi. Si itaque cohibitione motuum febrilium natura in opere ſuo valde ſalubri impediatur, non poſſit non inde inſignis noxa a remanente cauſſa & materia peccante corpori inferri, qua de cauſſa non niſi eo tempore, quo tota febris ſponte quaſi finita eſt, & tantummodo conſueti quidam motus febriculoſi remanent, ejus uſum ſuadet, quo iſti motus plane inutiles cohibeantur.

Authoris ſententia.

At vero ego ſic ſtatuo, corticem chinæ accenſendum eſſe iis remediis, quæ recto, ac dextro uſu multum juvant, ſiniſtro vero valde nocent; cujus naturæ ſint omnia ſic dicta heroica; adeoque non mirum eſt, ſi imprudenter, ut multoties fit, exhibeatur, prava inde ſymptomata, & peſſimas recidivas inde oriri. Ego experientia non ſuperficiaria, ſed certa, & multiplici ſuffultus aſſevero, non efficacius, non certius dari remedium, non modo ad febres intermittentes, ſed alios ſpaſmodicos, & chronicos affectus mitigandos, & propulſandos, quam ſi hoc remedium cum ratione, deliberatione, debito tempore, doſi, ac ordine propinetur.

Cautela circa corticis chinæ exhibendi uſum.

Summa enim imperitia eſt, ſi quis eo velit uti, 1. mox ante, vel in ipſo paroxyſmo; 2. Ante evacuationem primarum viarum, ante coctionem, ut cum veteribus loquar, in urina apparentem, quod

ſit depoſitione ſedimenti. 3. Si obſtructis, vel vitio eminenti laborantibus viſceribus, ut hypochondriacis, vel morbum latentem habentibus, velit dare, vel etiam plethora prius non ſoluta, aut circa menſium, vel hæmorrhoidum fluxum, & 4. Si poſt emanſionem paroxyſmorum non materiæ peccanti removendæ ulterius convenienti medicina occurrere velit. Quicunque autem hoc cortice recte uti ſcit, is non modo brevi tempore febres, quæ valde vires laceſſunt, & corpus conſumunt expugnare, & ſine omni noxa priſtinæ ſanitati reſtituere poterit. Vidi ſane plurima exempla, ubi ſine hoc remedio variis aliis auxiliis ſalinis, amaris, diaphoreticis tentata fuit intermittentis cura, non ad paucos menſes, ſed ad dimidium fere anni, ut imbecillimum inde corpus redditum fuerit, aliis facile morbis obnoxium, cum contra brevi tempore hoc remedio recte uſurpato ſine omni formidine noxæ plurimi ſanitatem adepti fuerint. Neque in rerum natura facile remedium invenire licet, quod tantis viribus, & naturæ non inimicis ſplendeat, ac inſtructum ſit, quam ille Cortex. Cuſtodit enim principium reſinoſo-ſulphureum ſapore, & odore valde gratum, quod etiam cum ſpiritu vini rectificatiſſimo commode extrahitur: poſſidet etiam ſal quoddam tenue, amaricans, quod partim in ſpiritu vini, vel aqua, quæ cum ipſo decoquitur, ſecedit: obtinet ulterius terram quandam teneriorem, ſolubilem, & adſtringentem, quæ identidem facile ſecedit in menſtruum aqueum. Hæc ingredientia, ſeorſim ſpectata, febris cauſſæ expugnandæ non inconvenientia ſunt, & rarius hæc juncta in uno ſimplici obſervantur. Veteres de ejuſmodi remediis dixerunt agere tota ſubſtantia: principium enim reſinoſo-ſulphureum, & adſtringens, robur adjicit delaſſatis a motu, & calore febrili viſceribus, & vaſorum ſanguiferorum tunicis, & maxime omnium eorum vaſorum, quæ inveſtiunt membranas medullæ ſpinalis, ubi ſedes, ac origo eſt, meo quidem judicio, ſpaſmorum febrilium univerſi corporis: robore itaque ſuo impediunt novæ materiæ febrilis generationem. Deinde quoque cortex chinæ hac ſua roborante & adſtrictiva virtute frequentiſſime, & utiliſſime alvi fluxum, vel largum ſudorem, imo quod aliquoties obſervavi ſalivæ fluxum cauſare. Denique principio amaricante quo pollet, acidum, & viſcidum, quo prima regio multum in intermittentibus abundat, infringit, immutat, & balſamicam vim bili vitioſæ conciliat. Ego ſancte affirmare poſſum, quod vel minimum mille per ætatem meam intermittentes curaverim chinæ cortice, ceu baſi remediorum, ſine ulla noxa, vel recidiva ſuperveniente; ſed præmiſſo, ſi opus fuerit, emetico, ſalinis deterſivis, & tenaces humores incidentibus, & diluentibus curam aggreſſus ſum: hoc ipſo cortice in electuario cum aliis roborantibus, & antifebrilibus mixto; Ita per aliquot dies ſumto, mitigati, vel etiam penitus ſublati fuerunt ex toto ipſi paroxyſmi; ſed tunc per plures adhuc dies continuavi illa remedia, quæ humorum cruditati, impuritati corrigendæ, & evacuationi inſerviunt, additis etiam roborantibus ſemper, & ſtomachicis.

Authoris obſervatio.

Corticis chinæ conſtitutiva eſſentialia.

Theca medullæ ſpinalis membranacea, eſt ſedes ſpaſmorum febrilium.

Verus corticis chinæ porrigendi modus.

§. CLXIV.

Sum enim ego hac in ſententia ſine adſtringentium, & roborantium prudenti uſu, vix celerem, & felicem intermittentium febrium ſanationem expediri poſſe; id quod etiam Clariſſimus STAHLIUS confirmat, cum crocum martis ſingulari modo præparatum virtutis eminentis adſtrictivæ, ceu arcanum quoddam ad intermittentes curandas commendet; eaque propter ego penetrare rationem nequeo, quare tam exoſa ipſi exiſtat talis corticis chinæ exhibitio, cum præter vim adſtrictoriam, eximie roborans, & amaricans virtus ipſi inſit. Videtur enim in ejus, & aliorum ſcriptis, corticem chaccarillæ multum præferri ipſi cortici Peruviano, tam in febrium curatione, quam etiam ad roborandum ventriculi, & inteſtinorum tonum. Quia vero hic cortex magis reſinoſus, & calidioris indolis eſt, & minus adſtringentis virtutis, quam chinæ cortex, huic in domandis intermittentium acceſſionibus plus utique tribuo teſte identidem experientia, quam chaccarillæ, quia ille temperatior eſt, & plus aquæ ſolubilis adſtrictivæ continet. In tono vero roborando ventriculi, & inteſtinorum inter ſtomachica cortex caſcarillæ, ſeu potius ejus eſſentia concentrata principem merito locum obtinet.

In adſtringentium, & roborantium uſu ſola conſiſtit febrium curatio.

Stahlius confirmat.

Cortex chinæ teſte experientia plus præſtat in febribus quam chaccarilla.

§. CLXV.

Proximum nunc eſt, ut de opio ſimplici, a medicinæ fere incunabulis per omnia retro ſecula, in uſum Medicum recepto, & tot præparationibus, compoſitionibus, & correctionibus a Galenicis, æque ac Chymicis vehementer vexato, juſtum in medendo judicium meum exponam. Non facile in univerſa remediorum claſſe ullum aliud reperire licet, quod tam exili doſi promptiſſime, & præſentiſſime virtutem ſuam in ſiſtendis omnis generis excretionibus, doloribus, & motibus tum ſolidorum, quam fluidorum vehementioribus, & præternaturalibus exſerat, & quod etiam tam diverſis, & contrariis medentium judiciis, (cum nonnulli ejus dotes ad cœlum uſque extollant, alii pro veneno infamato habeant,) expoſitum ſit quam ipſum opium, & ex eo, ceu baſi præparatum medicamentum.

In Opii virtutes maxime notatu.

Diverſæ de eo Autorum ſententiæ.

§. CLXVI.

Ut itaque tam diſcrepantes Auctorum ſententias de uſu opiatorum componamus, dicimus, ea utique eſſe valde activæ naturæ, hoc eſt, quæ parva mole data inſignem motibus corporis mutationem afferunt, adeoque non empiricam, ſed fere rationalem medendi rationem, imo exactam circumſpectionem, ac cautionem depoſcere, ne plus damni, quam emolumenti, quod de omnibus heroicis valet remediis, præſtemus.

Diſcrepantes Autorum ſententiæ ab Authore combinantur.

Quiſque

Opio quando non ſit utendum.

Quiſque vero, niſi plane imperitus, intelligere poteſt, ejuſmodi ſiſtentibus & ſedativis motuum non utendum eſſe, ubi motuum, vel excretionum eſt defectus, ubi pulſuum magnitudo, & robur deeſt, atque vitium, tam animalium, quam vitalium, ac naturalium magna eſt imbecillitas; quare ſenes, & ex diuturno morbo imbecilles redditi, aut maligno morbo quodam affecti, ex toto utique ab ejuſmodi medicamentis abſtinere debent.

Quibus in caſibus ſit porrigendum.

Dantur vero complures caſus, ubi integris viribus, & robore ſolidorum ſalvo, ſumma vehementia dolorum, ſpaſticarum conſtrictionum, neque minus excretionum varii generis impetuoſitas effrænis urget ſine humorum, & ſanguinis notabili abundantia, atque ubi cauſſa magis in motu, & qualitate vitioſa quærenda eſt: ibi utique ſumme utile, & neceſſarium, quam primum fieri poteſt, hæc ipſa ſedare, & refrenare, ne plus juſto vires, quæ vitæ ſunt conſervatrices, & naturæ autocratiam conſtituunt, nimium peſſundentur, & graviora inde ſymptomata metuenda arceantur.

Axioma Medicum de non utendis validioribus, ubi mitiora locum habent.

Deinceps prudentia medica exigit, ut non utamur validioribus ſedativis, ubi mitiora, & tutiora locum inveniunt, & ut magis imminuta, & refracta, quam magna, & plena doſi eorum uſum tentemus.

Opiata quali modo ſiat exhibenda.

Deinde, ut non cruda, ſed potius bene correcta, commixtione, vel cum analepticis, vel purgantibus, ſudoriferis, aut cum aliis morbo, & ejus cauſſis appropriatis, cujus generis ſunt *Theriaca Cœleſtis*, *Pilulæ Wildeganſii*, *Starckii Anglicanæ*, *maſſa pilularum de ſtyrace*, *Laudanum hyſtericum*, *Eſſentia anodina* cum tinctura antimonii tartariſata parata, *Laudanum* cum oleo cinnamomi, moſcho, & ambra confectum, in uſum vocemus.

In magna neceſſitate alias tertius præſcribit author.

Ego nonniſi magna neceſſitate urgente opiatis talibus utor; niſi, ubi nitroſa, emulſiones ex ſeminibus frigidis, diluentia, & liquor maxime meus anodynus mineralis in ſedandis motibus, & excretionibus non ſufficiunt. Clariſſimus STAHLIUS, & qui eum preſſe ſequuntur, quamvis magno odio habeant, ceu naturæ humanæ, vel potius eorum hypotheſibus valde adverſa opiata, quod etiam ex ejus Diſſertatione de impoſtura opii animadvertere licet, ſed tamen ipſo facto teſtantur, non poſſe medicinam carere ejuſmodi ſedativis, dum maſſa

Pil. de Cynogl. ad gr. decem præſcribendas reformidat author.

pilularum de cynogloſſa ad decem interdum pro doſi grana in effrænibus ſanguinis, & aliorum humorum excretionibus dilaudant; quam tamen ego certe ob ſeminis Hyoſciami vim narcoticam, & quod non adeo fauſtos ſucceſſus aliquoties ab iis datis obſervavi, non auſus ſum præſcribere.

Quibuſnā in morbis anodyna ſint ordinanda.

Neque etiam tantopere anodyna reformidanda eſſe in principio inflammationum, in exquiſitis arthriticis, rheumaticis, colicis, & podagricis doloribus, in nimiis alvi dejectionibus, peritiſſimorum Medicorum a multis retro-ſeculis praxis, & experientia luculenter evincit.

Animadverſio.

Sed videndum, & probe animadvertendum eſſe a circumſpectis Medicis cenſeo, num forſan ex idioſyncraſia opiata, quod non ſemel obſervavi, quibuſdam ſint naturæ plane adverſa, & non levem noxam corpori minentur.

§. CLXVII.

Ab opiatis pervenimus nunc ad ea, quæ vaporoſo quodam principio identidem ſuas operationes in medendo exſerunt, quæ inter maxime eminet *caſtoreum*, & ex eo præparata, quæ a primis medicinæ incunabulis, & a multu retro-ſeculis conſtanter in uſum recepta in ſedandis motibus ſpaſticis, & hyſtericis, etiam plebeiis mulierculis notiſſima;

Caſtoreum antiquis frequenti fuit in uſu.

nihilominus compluribus ex noſtris recentioribus valde infida, & exoſa, adeo, ut etiam in affectibus ſpaſmodicis, hypochondriaco-hyſtericis, epilepſia, ſingultu, colica convulſiva, eorum uſum valde improbent, tantiſper ſolum admiſſo uſu externo.

Recentioribus compluribus exoſum.

Neque aliam poſſunt aſſignare rationem, quam quod ſanguinem multum commoveant, & caput oppleant; At vero quotidiana fere experientia noxam, & inſecuritatem horum remediorum claris aliquot exemplis, ſeu obſervationibus demonſtrare non valet, ſed potius contrarium tuetur. Neque tamen dubitandum, iis uti & aliis efficacibus quenquam poſſe abuti, cum tamen notiſſimum ſit, inconſideratum abuſum nunquam tollere genuinum uſum.

Authoris exhibendi modus.

Ego vero ſolitus ſum pulveribus antiſpaſmodicis nitroſo-cinnabarinis refracta doſi eſſentiam, vel extractum caſtorei admiſcere, vel etiam ejus eſſentiam maritatam cum liquore anodyno minerali, & ſemper expertus ſum mirabilem in componendis ſpaſticis, & convulſivis motibus citra ullam noxam caloris aucti, vel commotionis ſanguinis, aut metum torporis in capite deprehendi. Pulveribus quoque errhinis cephalicis in affectibus capitis caſtorei pulverem admiſcere egregio cum fructu ſoleo.

§. CLXVIII.

Progreſſum nunc facio ad ea paullo validiora, & activiora, quæ metallorum claſſis nobis ſuggerit remedia, & quidem ea, quæ mercurialis ſunt proſapiæ, e quibus principem locum tenet ipſum *argentum vivum*, ſeu mercurius; quibus etiam accenſeri debent *aurum*, *argentum*, *cuprum*, & *plumbum*.

Aurum, argentum, venus, & saturnus non agunt, niſi ſoluta.

Hæc certe ita ſunt a natura comparata, ut niſi ſoluta fuerint, omnium virium ſint expertia; ſoluta vero, quod fit per ſalitum adminiculum, in doſi etiam admodum conciſa, vim, & mutationem ingentem in motibus maxime augendis, & perturbandis edere ſoleant, ut de omnibus præparatis ex auro, argento, venere, & ſaturno id veriſſime dici poſſit, ſolis exceptis reliquis duobus metallis, ſtanno nempe, & marte, quæ ſunt inter metalla leviſſima, & copioſo ſulphure, naturæ non inimico, imbuta ſunt.

Mercurialia in parva doſi, ſi non rite fuerint edulcorata, ſummam corpori noxam afferunt.

In nullo vero manifeſtius, & celerius ſeſe oſtendit remedio vehementia operandi, quam in iis, quæ argentum vivum complectuntur. Hæc enim talia ſunt, ut parva doſi, exemplo *Turpethi mineralis*, *Arcani corallini*, *mercurii præcipitati albi*, *& rubri*, anxietates, nauſeas, vel etiam vomi-

tiones, tormina, alvi dejectiones, ſalivæ fluxus, præſertim ſub paullo majori doſi ad grana quinque, vel ſex, & graviora quoque ſymptomata, incompeſcibiles ſalivæ fluxus, ulcera in liogua, & faucibus, paralyſes, convulſiones, ſummam virium, & appetitus proſtraiinnem efficiant, ſi non rite fuerint edulcorata; vel etiam ſi in ipſius corporis penetralibus ſalia varia, præſertim lixivioſa, vel bilem acrem corroſivain, ut penes arthriticos, podagricos, ictericos, cachecticos, febre chronica laborantes, hypochondriacos, inveniant, a quorum connubio veri veneni naturam aſſumunt.

Mercurii dulcem, licet bene edulcoratum, non eſſe ordinandum, niſi in ſumma neceſſitate ſuadet Author.

Et quamvis mercurius ſic dictus dulcis, ſeu dulcificatus bene præparatus mercurialium ſit leniſſimus, & ego etiam nlim eo uſus ſim, poſtea vero multiplici experientia, & meliori ratiocinio inſtructus, deprehendi ejus uſum valde eſſe inſecutum, & ſuoimam cautionem deſiderare in praxi Medica, eo quod non datum eſt cuivis Medico, humorum intra primas vias, & corpus latentium, noxiorum, a quibus vis mercurii inverti, & immutari poteſt, naturam, & diſpoſitionem prænoſcere; quare auctor ſum, non ſine ratione ſumma, ut quantum fieri poſſit ab iis, qui cum integritate famæ medicinam facere volunt, abſtineant. Nihilominus tamen non deſtituuntur uſu in cenis morbis egregio & dextro ac cum cautione applicata, ut ſunt.

In lue gallica ſummum eſt ſpecificum.

Lues illa a venere impuriori contracta gallica, in qua certe eradicanda mercurialia ſunt ſpecifica; cum nempe totam humorum, veneno ſuſcepto corruptorum, ſeri, & lymphæ maſſam per vehementes ſtricturas glandularum, & vaſorum lymphaticorum commoveant, & per ſalivales fontes cum magno fœtore exturbent; ſed ſub regimine convenienti, & diæta perpetua ut adhibeantur, ſumme neceſſarium eſt. Neque enim facile ullum errorem in diæta commiſſum, in admittendo frigido aere, in cibis, & alimentis acidis, ſalſis, aut potu ſpirituoſo, vel acido, v. g. cereviſiæ, vel vini admittunt, remota etiam omni animi & ejus motuum intemperantia.

Ante curam ſalivationis corpus præparandum.

Præparandum itaque eſt ante curam ſalivatoriam, & venæ ſectione, & diluentibus, & temperantibus, emollientibus balueis, ipſum corpus morbo chronico liberum, ante contagium integrum, & validum; quæ omnia ſi oegliguntur, noxa certe, ac damnum præſeotiſſimum non facile coercibile reſultat.

In ejuſmodi morbis mercurio diaphoretico utitur Author.

Ego a longo jam tempore in ejuſmodi morbis mercurio utor diaphoretico, quem nonniſi tribus doſibus per integrum morbi curſum ad grana duo vel tria pro una doſi exhibeo, & corpus ſubinde ad ſudorem, & tranſpirationem auctiorem balneis, & diaphoreticis, decoctis intercurrentibus diſponi jubeo: ita multa exempla mihi, & aliis, quibus hoc remedium communicavi, in promptu ſunt, quod

Diſſertatio de mercurio videnda.

ſæpiſſime hæc lues ſine ſalivatione, & incommodo fuerit curata; qua de re videnda Diſſertatio de mercurio & medicamentis mercurialibus.

Mercurius dulcis ad necandos inteſtinorũ vermes in forma pilularum porrigendus.

Ceterum in praxi Medica vulgatiſſimus mercurii dulcis uſus eſt in necandis inteſtinorum vermibus, ad quod ceu ſpecificum, ſeu arcanum vulgo plurimum commendatur: neque ego ejus uſum diſſuadeo modo in forma pilularum cum congruis purgantibus miſceatur. Ego vere vidi a pulvere ejus exhibito aliquoties pro doſi ad aliquot tantum grana vebementia ſymptomata, ſummam virium, & appetentiæ proſtrationem, anxietatem, & internum æſtum;

Obſervationes aliquot in medicina conſultatoria conſulenda.

quod etiam obſervavi, ſi hic pulvis infantibus, & pueris primis diebus ante invaſionem variolarum, item in epilepſia a dentitione difficili datus fuerit, qua de re poſſunt legi obſervationes aliquot, quas in medicina noſtra conſultatoria congeſſi.

Stahlius corripitur.

Ego itaque non ſatis mirari poſſum, quod, cum Clariſſimi nominis Vir Dominus STAHLIUS tam parcus alias, & timidus ſit in activioris naturæ medicamentis uſurpandis, non vereatur ipſum mercuriom dulcem, ceu elegans, & tutum in pulvere etiam exhibitum pro infantibus catharticum commendare, & quidem ad grana tria, vel quatuor pro doſi; item in Atrophia, ſcabie retropulſa, pectorali tuſſi, viſcerum ſcirrhis reſolvendis ipſum ceu peculiare, & efficax remedium proponat. Ego certe mallem, cum tutiora habeamus, ab ejuſmodi ioſidis abſtrahere, præſertim cum valde arduum, & difficile ſit, ſufficienti cautione in ejuſmodi remediis adminiſtrandis, cujua ſumma nocendi vis ineſt, uti.

Ex auro, argento, venere, & ſaturno præparata ſunt corroſiva medicamina.

Ejuſdem commatis cum mercurialibus ſunt etiam ea, quæ ex auro, argento, venere, & ſaturno parantur, quæ a rerum chymicarum, & medicarum fere imperitis tantis laudibus vulgo ceu ſumma eſſent in ſanandis morbis arcana deprædicantur. De quibus tamen vere dicere poſſumus, quodſi ingrediantur revera quoddam medicamentum, ubi nec aurum excipere licet, ioter inſecura, ſuſpecta, inſida, valentiora numeranda eſſe. Nam hæc ipſa non agunt in corpus humanum, niſi ſoluta ſalibus, cujuſcunque etiam fuerint generis; ſi vero ſolvuntur, ſemper corroſivam naturam nanciſcuntur, utpote mirabile eſt exiguas tantummodo particulas, & moleculas ſalis cujuſdam auro, vel mercurio, itemque argento immixtas, ut videmus in auro fulminanti, magiſterio lunæ, mercurio præcipitato albo, elotione licet præcedente ſufficiente, affricare hiſce metallis vim erodentem, tunicas inteſtinorum, & ventriculi nerveas vellicantem, adeo ut non ſine periculo in pulvere, ac paullo majori, ac repetita doſi præſcripta dentur, ſi offendant prima in regione humores ſalſos, acres, a quibus ulterius amplius ſolvantur.

§. CLXIX.

Accedimus jam ad magnum illud paſſionum chronicarum præſidium, aquas nempe minerales, tam frigidas quam calidas, thermas nempe, & acidulas, & quid de harum virtute ſentiat Clariſſimus STAHLIUS, & qui eum ſequuntur, videbimus.

Quamvis mihi nunquam animus ſit ægre cuidam, adeoque & meritiſſimo viro, contradictionem facere, non poſſum tamen boc loco pro veritate tuenda, & pro vindicandis præſtantiſſimis viribus, quas divina bonitas in ſa-

lutem totius generis humani ejuſmodi aquis largiter fere in omnibus regionibus, & gratia profluentibus indiderit, meam ſententiam contra ipſum exponere.

Stahlii ſententia de acidulis.

Ille in peculiari ſcripto de hac materia falſo exiſtimat acidulis ineſſe elementa naturæ humanæ valde adverſa, copioſum vitriolum martiale, interdum etiam venereum, & alumen, præter nitrum, ſal commune, calcaream terram pinguem, & bituminoſam materiam, quam etiam ipſis aſſignat. Ex natura itaque horum ingredientium falſo aſſignatorum citra ullam experientiam, vel præcedentem accuratiorem inveſtigationem de eorum viribus, cum nunquam hæc loca viſitaverit, vel ut patet chymicæ, mechanicæ, docimaſiæ ſubjecerit ipſe cum ſuis fidis Aſſeclis, non ſine levi præcipitantia ſcribit, quod Aquæ hæ ultra præſervativam leviorem adhuc morbos præoccupandi efficaciam, & levioribus illorum affectibus ad reſtitutionem adhuc tempeſtivam viam ſternendi, inſignem poteſtatem minus tueantur, unde inveteratis morbis ſanandis minus pares ſe exhibeant. Hoc præjudicio auctoritatis alii inducti pro ſtolido idolo hos fontes habeot, & mittere ægrotos ad ejuſmodi loca nihil aliud eſſe, quam eos publico periculo exponere, Germanice: *Vogel-frey machen*, & Medicos, qui earum uſum magnifaciunt, non verentur inſimulare lucri faciendi cauſa id fieri. Hinc in omnibus morbis chronicis, quos nominatim recenſui, inſecuros, imo noxios hos fontes judicant, & vix leviſſimum tantum uſum quendam præſervatorium, idque magis ob alia accedentia, mutationem nempe cœli, aeris, motum in itinere, diætam exactam in iis uſurpandis adſcribunt.

Authoris de Thermarum Carolinarum, & acidularũ uſu obſervationes.

Ego vero, qui per complures annos varios Germaniæ fontes, præſertim Carolinos, quos frequentavi vigeſies, variis examinibus ad eruenda ingredientia ſubjeci, & pluſquam mille obſervationes de thermarum, & acidularum uſu, & viribus in variis morborum, præſertim chronicorum generibus, in quibus magnum præſtarunt auxilium, mihi comparavi; non poſſum non vera fide teſtari, hos fontes, ſi non empirice, & indiſcriminatim, ſed a Medico perito & prudente uſurpentur, ſuperare longiſſime omnia alia remedia in pharmaceutica, galenica æque ac chymica, in vincendis morbis, ſi natura non ſint inſanabiles, adeo ut hi fontes ſi non curent, alia remedia modo dicta non ſanabunt. Id quod experientia innumerabilium exemplorum manifeſtum eſt, dum a Medicis per plures annos fruſtanea cura morbi tentati, potu decenti, unica vel etiam repetita vice, ſanationem receperunt. Neque etiam experientia hæc deſtituitur manifeſtis, & ſolidis rationibus: nam hi fontes conſtant ex taliſmodi ingredientibus, quæ naturæ corporis humani, ejuſque fluidis, & ſolidis partibus admodum amica, & benigna ſunt, adeoque tutiſſima, & quæ porro facultate, & virtute inſtructa ſunt diluendi, temperandi, & fluidos reddendi, ſeu colliquandi humores impuros, ſalinos, viſcidos, acidos, eoſque per omnia in corpore humano collocata emunctoria, alvum, urinam, tranſpirationem, quandoque etiam per ſalivæ fluxum, & vomitum deturbandi; deinde etiam relaxatas, & a tono ſuo dejectas fibras muſculoſas, & nerveas roborandi, ut expeditior, promtior, & liberior, æquabiliorque humorum fiat circuitus.

Conſtitutiva agentia.

Et hæc ipſa ſunt aqua limpida, pura, principio ſpirituoſo-æthereo elaſtico prædita, quod vires maximas addit ceteris ingredientibus, turgida, & quod elementum guſtu, odore, & bullularum motione ſeſe manifeſtat, & quia valde volatile eſt, & viribus inſtructum, hinc fit, ut calore exhalante omni virtute medicamentoſa priventur. Deinde fixioris indolis elementis ſcatent hi fontes, & hi ſunt non vitriolum, multo minus veneris naturæ, non alumen, non ſulphur, nec bitumen, de quibus ne mica quidem reperire licet, ſed partim ſal alcali puriſſimum ſali tartari, vel nitro fixo in omnibus ſimile, partim ſal neutrum amaricans, quale eſt ſal Ebſamenſe ſali Glauberiano perſimile, & levior alcalina calcarea, & quodammodo martialis proſapiæ cum acido quovis promte confligens terra. Jam judicet quiſque ex æquo, qui vel medicamentorum vires, vel morborum cauſſas recte penetrat, annon ejuſmodi fontium, quos Divina manus largiter mortalibus in eorum ſalutem donat, decens uſus ad morborum præſervationes, ad chronicas paſſiones ſanandas, quæ ex nimia humorum abundantia, vel impuritate, ſtagnatione, vel obſtructione vaſorum, aut viſcerum infarctu, necnon excretionum debitarum ſuppreſſione proveniunt, re ipſa ſit ſumme proficuus, & ſecurus? an vero intutus, periculoſus, aut noxius?

Stahlius, & ejus ſequaces chronicorum originem in humorum ſpiſſitudine ponunt.

Cum Clariſſimus STAHLIUS, & ejus ſequaces plurimarum chronicarum, & gravium paſſionum origioem, & cauſſam a ſanguinis, & humorum ſpiſſitudine, atque in vaſis ſtagnatione, neque minus ab excretionis ſanguineæ, tam menſtruæ, quam hæmorrhoidalis vitio; item a ſanguinis, & humorum congeſtionibus ad certa loca deducant;

Fontes Soterii præſtantiſſimũ ſunt humorum ſpiſſitudinis reſolvens.

nullum præſtantius ad ſpiſſitudinem ſanguinis, & humorum diſſolvendam, ad infarctus, & congeſtiones nimias humorum expediendas, & denique ad excretionem hæmorrhoidalem, & menſtruam purgationem in ordinem redigendam, revera aptius exiſtat medicamentum: eo plus mirari ſubit, quare hæc quæ divinam opem præſtant remedia tam ſuſque deque habeantur.

Craſſam Medicorũ fontium Soteriorũ ignorantiam dolet Author.

Dolendum profecto eſt, quod complures ex Medicis etiam præcipue notis, nullam exactam harum fontium mineralium tam quoad ingredientia, quam quoad modum operandi, & vires habeant notitiam; id quod plurimi teſtatum faciunt, quando ægros morbis, vel plane ſua natura inſanabilibus, aut per medicinam ineptam corruptis laborantes ad hos fontes mittunt cum inepta certe inſtructione, ac præſcripto modo iis utendi.

§. CLXX.

Complures ſunt, & fuerunt a longo inde tempore hac in perverſa ſententia, remedia

hæc

Fontes Soterii innocentiſſima in ſe fovent ingredientia.

Propoſtera de acidulis opinio.

Acidulæ lac fluidius reddunt.

Acidulas cum lacte bibendas primus ſuaſit Author.

Diverſa ſunt thermarum, & acidularum ingredientia.

hæc eſſe vehementiſſimæ operationis, & requirere robuſta, & valida corpora; ſed id eſſe falſiſſimum, vel inde demonſtrari non ſolum poteſt, quod innocentiſſima ingredientia foveant, ſed & quod gravidis, infantibus, ſenibus, ex morbo convaleſcentibus, & valde debilitatis non noceant, ſed potius prudenti cura adhibita proficiant. Conſtans fuit opinio acidulas præeminenti acido eſſe imbutas, unde exiſtimarunt pulmonibus eſſe noxias; & phthiſicis, & fœminis, quibus acida præ aliis ſunt inimica, valde adverſa, cum tamen plane contrarium ſal, nempe alcali, obtineant, cujus ratione effervеſcunt cum omni acido, idque corroſivum mitiſſimum efficiunt, & in ſal ſalſum, ſeu neutrum convertunt, & lac minime coagulant, ſed potius fluidum reddunt, & a coagulo præſervant; unde ego primus fui, qui cum incomparabili ſucceſſu ſuaſi acidulas in graviſſimis morbis, præſertim nervorum, cum lacte mixtas bibendas. Pauciſſimi vero ex Medicis acidularum, & thermarum elementa recte norunt, qua nempe ratione quantitatis, & ponderis differant, & quænam ex ingredientibus prædominium habeant. Nam certe quædam valde ſunt temperatæ, minus purgantes, & copioſum ſal alcali fovent, ut thermæ Ebſamenſes, acidulæ Selteranæ; quædam ſale copioſo amaricante purgante ſcatent, ut ex acidulis Egranæ, ex thermis Carolinæ; quædam valde ſunt ſpirituoſæ, ſubtiliores, ut Spadanæ, Swalbacenſes; quædam fortiter ſpirituoſæ, & multum ochreæ, & martialis calcareæ ſubſtantiæ habent, & roborantis, ut ſunt Pyrmontanæ; quædam valde temperatæ, & ſubtiles, ut pro potu ordinario optime poſſint commendari, ut ſunt Dinſteinenſes, Antonianæ, Wildungenſes.

§. CLXXI.

Diluentia aquea, tam prophylactice, quam curative valere.

Probatur Autopſia Anatomica.

Stahlius notatur.

In genere hoc loco velim notare, diluentia terrea tam ad valetudinem ſartam, tectamque conſervandam, quam ad ægritudines imminuendas, præcavendas, vel etiam præſentes tollendas omnium eſſe ſecuriſſima, & efficaciſſima, & nunquam ſatis in praxi laudanda. Notum enim ex anatomicis eſt, quod compages corporis humani, & ejus partium ſit mere vaſculoſa, per quæ ſemper fluida libere tranſire, & circulare debent in ſano ſtatu. Cum vero per hæc vaſa, & minima vaſcula, humorum iter, ac fluxum nihil tueri, & conſervare rectius poſſit, quam tenue copioſum liquidum, vera hæc eſt cauſſa, quare non modo fontes iſti ſalutares copioſius hauſti, ſed & infuſa herbarum temperatarum, item Thee, noſtris temporibus valde familiaria, egregium effectum habeant valetudinem tuendi, non tam ratione herbarum medicatarum, quam potius ipſius aquæ, quæ quo ſubtilior, & quo majori copia offeratur, eo eminentiorem virtutem exſerit; qua de cauſſa etiam id mihi animadvertendum videtur in praxi Stahliana, quod tam parcus in commendandis infuſis Theiformibus ſit, cum tamen innocuam, & ſimul efficaciſſimam medicinam præbeant in omni fere morborum genere.

§. CLXXII.

Cerevisiæ potum prohibet Author in ſtatu morboſo.

Cum agimus de diluentium ſaluberrimo uſu, nolo prætermittere, quod ego in praxi mea, ad ſanandas tam chronicas quam acutas paſſiones, ſemper abſtinere jubeo a cereviſiæ potu, quippe rariſſime quædam deprehenditur morbo conveniens, ſed vel nimis conſiſtentes, & alimentoſæ humorum fluiditati reſiſtunt, & vires onerant, vel recentes adhuc flatulentias gignunt, aut vetuſtæ ſpirituoſitate nimia, & acore infeſtæ ſunt, quæ cuncta incommoda non expectare licet a puriſſima aqua decocta cum ſpeciebus, v. g. radicibus, corticibus, vel ſeminibus, quæ morbo ſimul tollendo opitulantur, ut adeo alimentum plus ſæpe ad recuperandam valetudinem conferat, quam aliud quoddam e fonte pharmaceutico petitum. Si ventriculus non aſſuetus eſt tenuibus potionibus, ſoleo tertiam partem vini intermiſcere rhenani vetuſti.

§. CLXXIII.

Lac inter alimenta, & morborum remedia princeps.

Ad morbos nervoſarum partium præſtantiſſimâ eſſe curam lactis obſervavit Author.

Miſſa diluentium, & fontium ſalutiferorum conſideratione medico-practica ad aliud auxilii genus vernaculum, & domeſticum, ſimpliciſſimum, & facillimum, ab antiquitate maxime æſtumatum, & revera ſi ullum aliud gravibus morbis ſanandis aptiſſimum, a recentioribus vero proh dolor! vel ignoratum, vel neglectum nos convertimus; & hoc ipſum eſt animantium lac, & quod præſtantia ſuperat reliqua, aſininum, deinde caprinum, & denique vaccinum. Quandoquidem lac non modo princeps eſt inter alimenta, ſed & meo quidem judicio inter morborum remedia præſervatoria, & curatoria præſtantiſſimum. Naturæ quippe eſt amiciſſimum, nulla exceſſiva nocente qualitate inſtructum, quod acrimoniam humorum, quæ frequentiſſime, egregie diluendo, & temperando, alvinam quoque excretionem, & quæ per urinam fit blande movendo, & ſimul genus nervoſum motibus ſpaſticis valde exacerbatum deliniendo ſuas vires exſequitur, idque ſeroſa ſua aquea, & ſubdulci ſalina, qua pollet maxime aſininum, ſubſtantia. Siquidem ſerum ſapore ſaccharum referens certa ἐγχειρήσει præparari poteſt, & quia parum caſeolæ, ſeu in coagulum abeuntis materiæ continet, neque ab acido ventriculi coagulum ſuſcipit, hinc ſi modo ejus copia ſemper haberi poſſit divinam certe opem in medendo præſtat. Ego certe ad morbos nervoſarum partium, quorſum refero ſævos dolores, convulſiones, ſpaſmos, pathemata hyſterica, hypochondriaca, motus epilepticos, convulſivos, item delirium maniacum; porro atrophiam, & tabem, ad morbos, qui ex impuritate ſanguinis, & ſeri proveniunt: morbos cutis, purpuram, ſcabiem, & varias exulceratio-

cerationes, & puſtulas, item ad conſolidanda interna pulmonum apoſtemata, non certius, non efficacius ſcio, & expertus ſum remedium præter curam lactis decenter inſtitutam. Quare etiam ad dolores podagricos, & arthriticos mitigandos nihil excellentius eſt; cum vero lac aſininum non ubique ſuppetat, ſoleo lac vaccinum, & caprinum diluere, & miſcere cum acidulis, præſertim Selteranis, quæ plus quam aliæ copioſo alcalino ſale imbutæ ſunt; ita virtus lactis augetur leniens, temperans, & evacuans, & in primis viis inimicum coagulum prohibetur. Certe veteres fere omnes, & primi Medicinæ conditores; Hippocrates, Galenus, Celsus, Dioscorides, Mesues, Plinius, Aretæus, Trallianus lacte animantium, & ſero ejus memoratis jam in morbis ſummo cum fructu uſi fuerunt; & revera pudet, imo turpe eſt dictu, quod recentioribus, cum medicina a Chymicis agitari incepit per parvas chymicorum medicamentorum doſes, hæc diætetica, & domeſtica licet optima remedia plane exoleverint. Quapropter ut eorum uſus plurimum rurſus commendetur propter ſummam medendi efficaciam, & in uſum traducatur, ſumme neceſſarium eſt. Ego itaque miror etiam, quoties pervolvo Clariſſimi Stahlii, & eorum qui eum ſequuntur ſcripta, nullam plane mentionem hujus optimi remedii reperiri; & ut ego exiſtimo dubio procul hypotheſeos ſuæ ratione eo adductus fuit, quæ non permittit talia nutrientia, cum ex plethora, ſeu ſanguinis abundantia, quam lac auget, omnium fere morborum origines deducat. Plura legi poſſunt in Differt. meis de uſu lactis aſinini, ſero lactis, & miſcela lactis cum acidulis.

Primi Medicinæ Parentes jam lacte, ejusque ſero cu fructu uſi fuere.

Recentiores cu. pantur.

Differt. de uſu lactis aſin. ſer. lact. & miſcel. lact. cum acidul pervoevenda.

§. CLXXIV.

Supereſt nunc, ut de remedio antiquiſſimo, & ſimul omnium efficaciſſimo, operationis celerrimæ, & facillimæ, inque omnibus fere morbis maxime præſervandis accommodatiſſimo agamus; & hoc eſt ſanguinis miſſio, ſive per ſcarificationem in cute, ſive per venarum inciſionem, ſive per applicationem hirudinum. Quod remedium, uti ſuam laudem ſibi conſtanter per multa ſecula vindicavit, ita certe mirandum, a plutibus recentioribus ex falſis hypotheſibus longo tempore contentui habitum fuiſſe, ut non erubuerint in claſſem interſicientium remediorum *Mord-Mittel*, venæ ſectionem reponere, quo nomine notus eſt Helmontius, Bontekoe, Owercamp, & plures adhuc Chymici, qui vitæ theſaurum amitti hac ratione falſo judicant.

Venæ ſectionem in claſſem interſicientium repoſuerunt Helmontius, Bontekoe, Owercamp, & plures Chymici.

§. CLXXV.

Ex omnibus certe noſtri temporis, qui venæ ſectionis laudem, & uſum præſtantiſſimum vindicavit, & conſtituit, & qui quaſi ejus patrocinium ſuſcepit, eminet noſter Stahlius: nam ſi ullum, certe hoc remedii genus, ejus hypotheſi ſavet, ac reſpondet, quæ fere omnes morbos tam acutos, quam chronicos ex nimia ſanguinis abundantia, & ejus critica per uteri, vel ani venas excretione deficiente cohibita, aut ſuppreſſa deducit, inda ceu præſervativum adverſus omnis generis morbos venæ ſectionis remedium plurimum commendat, atque etiam ego ejuſdem ſum ſententiæ, non dari præſentius, certius, ac facilius adverſus morbos præcavendos, & ſanandos in arte noſtra remedium ipſa ſanguinis miſſione, modo rite cum grano ſalis in uſum trahatur; ſed certe id non tam facile eſt, quam vulgo putatur, ſed in arte difficile, atque arduum quid, venæ ſectionem prudenter adminiſtrare. Quamvis vero in eo maxime conſentiam cum laudato antea Viro, quod ſit optimum ex præſervatoriis, ſi ſanguinis nimia redundantia, & ex hac virium, & excretionum ſuppreſſio metuenda ſit, tamen multa adhuc alia ſunt, quibus cum ipſo conſentire ex toto nequen, maxime quod ſpectat ipſorum morborum, præſertim acutorum, ſanationem. Eſt enim ea in ſingulari ſententia, prout ejus prodita ſcripta oſtendunt, minus accommodatum auxilium eſſe inciſionem venarum, in quibuſcunque febribus, & motibus febrilibus, intermittentibus, & continuis, atque hinc etiam in inflammationibus interna cautiſſime, vel plane non, ut in pleuritide, & in peripneumonia admittit venæ ſectionem, hiſce ductus rationibus: 1. Quod ſanguinis miſſio in febribus ſit contra naturæ intentionem, quæ non ſinceram ejus abundantis evacuationem, ſed potius ejus calore, & æſtu auctiori in ſerum excrementitium reſolutionem pro ſcopo habeat. 2. Quia frequens teſtatur obſervatio, in acutis, ſi inter initia ſanguis miſſus fuerit circa dies criticos, metaſtaſes ſanguinis ad caput phreniticas, anginoſas ſæpe lethales eveniſſe. Verum enim vero uſus, & directio remediorum minime ex hypotheſibus peculiaribus nondum ſatis ſtabilitis, neque ex ſuperficiali, & inſufficienti obſervatione, ſed potius ex rationibus ſolidis, & experientia a longo tempore firmata meo quidem judicio deſumi debet. Jam vero univerſa Gallica natio, ut unicum tantum urgeam argumentum, contrariam teſtatur experientiam, cum nulla febrium ſpecies ſit, etiam non exceptis exanthematicis, variolis, morbillis, petechialibus, purpuratis, in qua non ſemel, ſed interdum repetitis vicibus hoc remedio cum fructu utuntur, & ejus omiſſionem valde increpant. Botallus primus fere fuit, qui ante ſeculum, & dimidium venæ ſectionem tam frequenter, tam largiter celebrandam in hanc regionem introduxit, quem etiam adhuc conſtanter ſequuntur. Si antiquiores, præter Gallos, Italos, ipſumque Hippocratem, & Galenum, conſulimus, utiliſſimam venæ ſectionem, imo in inflammationibus præſertim pulmonum gravioribus, tanquam neceſſarium præſidium extollunt.

Stahlii laus de venæ ſectionis adminiſtratione.

Authoris amicabilis cum Stahlio conſenſus.

In aliquibus diſſentit Author.

In pleuritide; & peripneumonia non admittit venæ ſectionem Stahlius.

Uſus remediorum non ex hypotheſi, ſed ex ſolida ratione, & experientia eſt deducenda. Galli ferme in omnibus febribus venam cum fructu ſecant.

Botallus ante ſeculum & dimidium frequentiâ venæ ſectionis introduxit.

§. CLXXVI.

Plethora in febre, & in inflammatione inſtantanea requirit venæ ſectionem.

Nos ita componimus breviter hanc controverſiam; nec febris, nec inflammatio in ſe conſiderata neceſſario expoſtulat ſanguinis miſſionem, ſed ſi plethora jungitur febri, & inflammationi, cujuſcunque generis, & naturæ ſit, ſanguinis evacuatio abſolute neceſſaria eſt, & quo citius, & magis in tempore inſtituitur, eo plus affert utilitatis: & quidem ob hanc rationem;

Plethora periculum quod?

plethora ſub febre ſummum periculum minatur, quia ſanguis ſub ſpaſmodica ſyſtematis vaſculoſi, & membranacei conſtrictione, quæ fere eſſentialis eſt febri, in anguſtum, & arctum cogitur, & ipſo calore valde expanditur, unde congeſtionis inflammatoriæ majoris, vel etiam diruptionis vaſorum, & extravaſationis mortiferæ metus oritur, quæ omnia peſſima ſymptomata tempeſtivâ, interdum etiam repetitâ, venæ ſectione averti poſſunt. Eadem ratione id valet in inflammationibus, quæ proxime a ſtaſi ſanguinis firmius hærente intra vaſcula proveniunt, quam ſtaſin non facile tollit venæ ſectio, ſed in ſtatu plethorico ſtagnatio, & congeſtio ſanguinis in parte affecta major ſit, ut hinc ſtatus inflammationis convenienti methodo diſcuti queat.

Quibusnā in morbis, & ſubjectis venæ ſectio ſit vitanda.

Improbamus itaque ſanguinis præſertim largiores miſſiones in febribus, ubi non tam ſanguinis copia, ſed ſeri impuritas urget, habitus corporis ſpongioſus, & valde exilibus vaſis turgidus eſt. Nam demto ſanguine, cujus beneficio, & affluxu ad partes etiam inflammatas inflammatio tolli debet, & materia impura, præſertim exanthematica, expelli, natura in expellendo, & diſcutiendo imbecillior fit, tandem etiam deficit, & elangueſcit non ſine vitæ periculo, & ſubſequente morte.

§. CLXXVII.

Plethora extra febrem ad præcavendos magnos morbos venæ ſectionem expoſtulat.

Et hoc in genere notandum eſt, ubicunque plethora etiam extra febrem urget, & periculum quoddam minatur, quod acceſſitur immoderatiori motu corporis, aut animi affectu, potu ſpirituoſo, aut intenſiori frigore, aut medicamento valde ſanguinem commovente, ſeu purgante, ſeu ſudorifero, vel etiam balneo, ſanguinem mittere utiliſſimum eſt, & ſic magni morbi præcaveri poſſunt; id vero maxime obſervandum eſt, ſi ſanguinis excretio valde ſalutaris, & critica ſubito cohibetur, aut deficit, v. g. in fluxu hæmorrhoidali, menſtruo, & ſi quadam ex cauſſa, dolore, ſpaſmo lochiorum in puerperis effluxus impeditur, quo caſu, niſi aperies venam, mors in procinctu eſt, vel grave aliud periculum. Contra vero improvide adminiſtrata venæ ſectio grave infert damnum, cum nempe ſanguine, ſi non adeo nimius eſt, detracto, eorum, quæ debilia, ad pathemata ſpaſmodica valde diſpoſita, ut ſunt ordinario ſic dicti hypochondriaci, quibus partes inferiores, & extremæ refrigeſcunt, ſpaſmi increſcunt, & motus congeſtorii inæquales ſanguinis ad partes ſuperiores, præcordia, pectus, caput incrementum ſumunt, & inſultus ſemi-apoplectici, & etiam vere apoplectici, convulſivi motus, deliria, mania, phrenitides inde infeliciſſimæ propullulent: quemadmodum ego per ætatem meam ejuſmodi triſtia exempla complura in praxi annotavi.

Hypochondriacis, & hyſtericis cautiſſime ſuadere oportere obſervavit Author.

Quapropter cautiſſime, & hyſtericis, & hypochondriacis ſuadere oportet venæ ſectionem. Peccatur hac in re fere toto die, dum promiſcue, & indiſcriminatim in hiſce affectibus ſanguinis miſſio in pede commendatur, & maxime ob præjudicium theoreticum, quod tantum hæ paſſiones originem ſuam habeant a menſtruali, vel hæmorrhoidali ſanguinis excretione non recte ſe habente, cum ſubinde longe aliæ cauſſæ hos affectus procreaverint, & harum excretionum effectus demum hunc morbum conſecuti fuerint, utut non negandum ſit, ſi a ſanguinis retenti nimia abundantia pathemata ſpaſmodica proveniant, ipſius ſanguinis extractionem longe eſſe utiliſſimam.

Cautela.

Cavendum vero maximopere eſt a liberalibus, & copioſioribus ſanguinis miſſionibus, ubi venæ ſunt exiles, corporis habitus ſpongioſus, ætas juvenilis, ventriculus debilis, & ſpaſtica pathemata ſubſunt, & ipſe ſanguis tenuis, fluidus è vena effluit.

§. CLXXVIII.

Venæſectionis in pede commoda.

Quod attinet ad venæ ſectionem in pede, quæ hiſce temporibus mirifice commendatur, adeo ut non aliis locis, niſi in pede, eam jam admittere velint: cenſent eam præſervationis cauſſa, atque penes eos, qui hæmorrhoidalibus fluxionibus ſanguinis obnoxii ſunt, & maxime etiam apud fœminas propter menſium fluxum longe eſſe utiliſſimam: revellit enim ſanguinem maxime a ſuperioribus partibus, capite, & pectore, item ab abdomine: neque in gravidis inutilis eſt, & tutius celebratur quam venæ ſectio in brachio propter minorem animi deliquii metum.

Damna.

At vero dantur caſus, ubi ſectio venæ in pede non modo inutilis, ſed & exitioſa eſt, v. g. ſi quis eam velit adminiſtrare in apoplexia ſanguinea, vel etiam inſultu apoplectico leviori a ſanguinis congeſtione oborto, qui affectus plerumque originem habent a ſpaſmis primarum viarum, & extremarum partium refrigeratione. Item. ſi in melancholia, manibus extremis partibus refrigeratis eam velis ordinare; porro etiam in pleuritide vera, peripneumonia, ubi in brachio facto ingenti foramine cum impetu ſanguis eſt revellendus, is certe multum detrimenti afferret, & ei malum augeret. Si quoque nimia eſt ſanguinis per uteri, & hæmorrhoidum venas excluſio, identidem apertio venæ in partibus inferioribus plus nocet, quam prodeſt, ſed potius revulſionis cauſſa aperienda eſt vena brachii.

De venæ ſectione æquinoctiali Authoris obſervatio.

Non poſſum quoque non hoc loco improbare modernum quorundam modum, qui ſi utile eſt præſervationis cauſſa ſanguinem mittere, nolunt aliud tempus, niſi æquinoctiale eligere, vel exſpectare, ubi complures novi ante illud tempus in graves morbos, imo ipſam mortem incidiſſe.

§. CLXXIX.

§. CLXXIX.

Plethorici circa æquinoctia inſignem ſentiunt ebullitionem.

Utut enim non negandum ſit, circa æquinoctium utrumque vernum & autumnale, inſignem ſanguinis commotionem, præſertim apud eos, qui plethoricæ ſunt affectionis, obſervari; adeo ut ſanguis variis in locis exitum affectet, præſertim per venas ani, vel etiam per caput, imo in nonnullis per pulmones, atque ſi talis evacuatio non contingit, non raro a congeſtione nimia hinc inde in partibus graves, & periculi plenæ ægritudines pullulent, phrenitides, apoplexiæ, phthiſes, aſthmata, pleuritides, hæmoptyſes, & ſpaſtici abdominis affectus, quibus evitandis tempeſtiva ſanguinis miſſio ante æquinoctium magno præſidio eſt; nihilominus tamen, ſi neceſſitas urgeat, & plethora ejuſque ex aliis cauſſis commotio periculum minatur, inconſultum eſt, hoc expectare tempus, ſed anticipare illud oportet.

Quibuſnā morbis circa æquinoctia venæ ſectio præſidio ſit.

Idem cenſendum de venæ ſectione circa novilunium, luna nempe decreſcente, quam nonnulli tantopere laudant: nam neceſſitas nec legem, nec tempus poſtulat; multominus vero attendi debent illi curioſi, qui certos ex ſiderum conſtellatione benigna indicant, & publicant dies ad ſecundum venæ ſectionis ſucceſſum utiliſſimos. Futilis enim revera, & experientiæ minus reſpondens eſt ſiderum, & planetarum, excepto ſole & luna, poteſtas & influxus in corpus humanum.

In neceſſitate nec tempus expectandum, nec ſiderum influxus conſiderandus.

§. CLXXX.

Circa venæ ſectionis uſum adductus ab Authore practicus error.

Reſtat adhuc non levis, ſed familiaris practicus error circa uſum venæ ſectionis notandus, dum Medici non diſtinguunt, ſed potius confundunt cauſſam primam, & originalem morbi cum ſecundaria, & conſequente, quæ primæ cauſſæ quaſi effectus eſt; ſic poteſt plethora prima cauſſa eſſe valetudinis adverſæ, & initium etiam ponere ſubſequentis phthiſeos, ſcorbuti, podagræ, hecticæ febris, hydropis, cachexiæ ſcorbuticæ, & ad hoſce præcavendos utiliſſimum remedium. Poſtea vero ſi quis eam adminiſtrare velit dictis in morbis, ubi non de ſanguinis abundantia, ſed de ſuccorum impuritate, viſcerum vitio, & motibus ſolidorum perverſis cogitandum eſt, is certe multum damni infert. Peccatur vero contra hanc regulam fere toto die, dum nempe in fœminarum morbis, quorum primordia menſium defectui debentur, v. g. hectica, cachexia, phthiſi demum moliuntur ſanguinis miſſionem per pedem, viribus corporis jam penitus fractis, & enervatis. Plura ſalutaria monita, & præcepta circa optimum, & utiliſſimum venæ ſectionis præſidium legi poſſunt in Diſſertatione mea ante annum edita, quæ complures obſervationes proponit circa venæ ſectionis adminiſtrationem.

Diſſert. de Venæ ſect. evolvenda.

§. CLXXXI.

Scarificationem in corporibus exiguis venis inſtructis præſtat adhibere præ venæ ſectione.

De uſu ſcarificationis id paucis tenendum eſt, eam longe ſecuriorem ſæpius eſſe, & meliorem ipſa venæ ſectione, ſi nempe corpus eſt valde exiguis, & tenuibus venis turgidum, quale plerumque eſt fœminarum, & ſanguinis copia evacuationem poſtulat; certe melius, & tutius ille exhauritur ſine ullo incommodo, vel metu deficientis animi per cucurbitularum cum ferro appoſitionem. Nam hac ratione etiam inhibetur ſanguinis tranſlatio, vel congeſtio ad has, vel illas partes, quas in ſenſibilioribus hominibus facile poſt ſe trahit ſanguinis per venas inciſas extractio nimis velox, & impetuoſa. Falſa quoque eſt, & minus in experientia fundata opinio, hoc præſidio ſanguinem tantum tenuiorem, & ſeroſiorem elici relicta ejus craſſiori parte; quandoquidem certo experimento conſtat, tres partes fluidi, & unam tantum ſolidi in ſanguine per cucurbitulas evacuato, non aliter ac qui e venis extrahitur, identidem reperiri. Ad præſervationem itaque morborum idem efficere ſcarificationem, quam Venæ ſectionem extra omne dubium eſt. Ad morborum vero curationem, & ad periculum ocyſſime avertendum oon idem effectus. Plus enim ad evacuandum, non vero ad revellendum, & ad derivandum valet, & quadrat hoc ipſum præſidium.

§. CLXXXII.

Reſtat adhuc incomparabile ad tuendam ſanitatem remedium, idque evacuatorium, & ſummum præſervativum, quod blande, ſuaviter, æqualiter, ſenſim, ac ſucceſſive ſine commotione, turbatione, humorum copiam minuit, & longe tutius id præſtat, quam ſanguinis miſſio, vel purgatio, & quod maxime vernali tempore, quo ſolennes ejuſmodi evacuationes ſunt, commendationem meretur, idque eſt fames, ſeu inedia per aliquot dies. Galenus triduanam abſtinentiam in cibis dilaudat, ceu ſummum ad præcavendas ægritudines præſidium, vel etiam jejunium, aut abſtinentiam a cœna, a cibis, & carnibus nutrientibus, potu vini, & cereviſiæ; quod remedium certe Veteres ſapientiſſimi, & inter hos Hippocrates, Celsus, Galenus, Cælius Aurelianus mirifice commendarunt. Hippocrates *lib. de veter. medicina* ſcribit: Fames magnam potentiam ſanandi habet in natura hominis; & profecto omnes hi morbi, qui ab humorum nimia redundantia, item plethora naſcuntur, ut ſunt plerique ex chronicis, catarrhi, rheumatiſmi, arthritides, podagra, cachexia, malum ſcorbuticum, calculus, ſcabies, pſora, ulcera manantia, puſtulæ, ipſa quoque lues venerea, emaciantibus ejuſmodi curis, ſi tractentur, ſanationem non modo recipiunt feliciſſimam, ſed & tempeſtive præcaveri poſſunt, atque hiſce nominibus valde ſunt commendabiles; ſic utique, qui ſe munit hoc præſidio adverſus morbos, non opus habebit ſanguinis miſſionibus, vel aliis evacuatoriis. Non ſine ratione itaque miramur in Medicorum noſtri ævi ſcriptis nullam fere mentionem, vel commendationem præſtantiſſimi hujus remedii priſcis temporibus uſitatiſſimi

Inedia triduana commendatur ab Hippocrate, Galeno, Celſo, & Cælio Aureliano.

Quibuſnā in morbis ſit uſurpanda.

Ejuſdem Recentiorum neglegentia.

tatiſſimi fieri, cum tamen ad plethoram, a qua ceu fonte ſe e derivant omnis generis morbos, minuendam nihil ſit efficacius, & ſecurius.

§. CLXXXIII.

Quod attinet ad ipſa ſalia mediæ indolis, ſeu neutra, aperiente & digerente efficacia inſigni prædita, quorum certe ingens eſt noſtris temporibus numerus; & demum etiam, quod concernit ipſum nitrum purificatum, fatendum ingenue eſt, multum laudis, & meriti Clariſſimum STAHLIUM ſibi vindicaſſe horum remediorum frequentiſſimo in praxin Medicam recepto uſu. Utut enim non ignota fuerit horum remediorum, & ipſius quoque nitri in reſrenandis motibus ſanguinis nimiis, & calidis efficacia in Gallia maxime, ipſoque RIVERIO, CRAANEN Batavorum celebri Medico, & CONERDINGIO Germaniæ Medico ampliſſimo uſu celebrata, & peculiari Diſſertatione a nobis primis hujus Academiæ annis *de uſu egregio nitri* conſcripta: tamen is ipſe partim auctoritate ſua, partim etiam dextro ejus uſu, ac deprehenſa ſumma utilitate id efficit, ut hæc medicamenta, inque primis nitrum, ad multi generis morbos non ſine inſigni fructu in frequentiſſimum uſum trahatur. Cum itaque vera, & certa conſtet experientia, nullum dari remedium, quod tam efficax, tam innocens etiam in ſpaſticis pathematibus, ſanguiniſque commotionibus irregularibus reprimendis, & moderando æſtu interno deprehendatur, quam ipſum nitrum, ſeu purificatum, ſeu per artificium paratum ex aqua forti, ſeu ſpiritu nitri, & ſale tartari cum abſorbentibus, & ſalibus digeſtivis mixtum; ita certe πολύχρεςον evadit remedium in chronicis, & acutis paſſionibus optimum. Sicut vero nulla in rerum natura efficax datur medicina, quæ non dextro uſu poſſit officere; ita etiam non ſemel, ſed ſæpius ab iis, qui noſtri Ampliſſimi Auctoris enutriti ſunt practicis principiis deprehendi, & notavi abuſum, dum in morbis exanthematicis, cum ſumma virium imbecillitate junctis, ut purpura alba, petechiis, morbillis, & variolis malignis, infantibus, phlegmaticæ, & torpidioris naturæ hominibus, in morbis quinque catarrhalibus ea non ſine detrimento obtulerunt, nulla habita ratione ætatis, virium, temperamenti, morbi, & cauſſæ morbificæ.

Stahlius laudatur, quod frequenter ſalibus neutris, & nitro uſus fuerit.

Nitrum in diverſis morbis efficaciſſimum.

Quibuſnam in morbis officiat.

§. CLXXXIV.

Perluſtravimus hactenus dotes, facultates, & virtutes multorum præſtantiſſimorum in arte noſtra remediorum, interpoſito noſtro de eorum dextro, & ſiniſtro uſu judicio. Sequitur jam, ut in genere medendi methodum, ſeu normam, & regulam, qua morbi tam acuti, quam chronici recte tractari debent, paullo clarius oculo, & menti ſubjiciamus, & in quanam ego conveniam cum Clariſſimo noſtro Auctore, vel diſcrepem, hac in re producam.

Is maxime amplectitur veterum, & ſapientiſſimorum Medicorum ſententiam, naturam optimam eſſe morborum medicatricem, & illam ſapientiſſime omnia in ſanando morbo, debito tempore, gradu, intentione agendi, convenientibus locis, quibus materia hoſtilis ejicitur, dirigere ad bonum finem, quod vel ex eo ſatis eluceſcit, dum ſponte plurimi, & graves morbi ſine ulla adhibita arte, vel medicina ſanentur, & ſæpe longe felicius convaleſcant, iis, qui multis Medicis uſi fuerunt. Quemadmodum id maxime apparet in febribus acutis, inflammatoriis, exanthematicis, peſte, petechiis, purpura, variolis, morbillis, & quæ ſunt ſimilis generis.

Stahlii de natura morborum medicatrice ſententia.

Quapropter veteres omnibus viribus in monumentis ſuis, quæ poſteritati ſuæ reliquerunt, ſuadent, ut Medicus naturam, & ejus ductum ſequatur, nec turbare eam ſuo in opere debeat; quæ omnia cum ſint veriſſima, quod nempe plures vindicentur a gravibus morbis ſine ulla medicina, vel arte, & qui deſtituuntur Medico, ſolius naturæ viribus, ſeu αὐτοκρατία evadant; ſed tamen id minime negari poteſt, vel debet, quod etiam natura humana ſit non modo multorum morborum, & cauſſarum morbificarum, ſed & ipſius mortis, & motuum ad mortem tendentium procreatrix; quemadmodum id manifeſtum apparet in motibus iſtis vehementioribus ſpaſticis, qui a partibus exterioribus ad interiora vergunt, & ad nobiles partes, cerebrum, & cor, ſanguinem, & humores cum magno impetu tranſmittunt, ut convulſiones, epilepſiæ, & lethales ſyncopes, necnon apoplexiæ inde proveniant. Qua de cauſſa operæ pretium erit, ut paullo accuratius hanc veterum ſententiam de natura morborum medicatrice examini ſubjiciamus, ut verum, & clariorem inde ſenſum accipiamus. Perquam notum eſt, veteres plane ignoraſſe ſtructuram corporis, ejuſque partium anatomiam, & uſum; nec vitæ, nec ſanitatis cauſſas unquam penetraſſe genuinas, dum ſanguinis natura, ac motus circularis, & ſaluberrimum ſecretionis & excretionis negotium, quo vita maxime, & ſanitas ſuſtinentur, prorſus ignotum fuit ipſis, conſequenter etiam ſolo nomine pro cauſſa aſſignanda vitæ, ſanitatis, operationis remediorum, reconvaleſcentia contenti fuerunt, nempe natura.

Medico ſequendus eſt naturæ ductus.

Natura multorum morborum, imo ipſius mortis procreatrix.

Demonſtratur.

Veteribus vera ſtructura corporis anatomica ignorata.

§. CLXXXV.

De natura itaque corporis humani, quatenus illud vivum, & ſanum conſervat, & morboſas ægritudines propellit, adeoque verum Medici, & medicinæ ſubjectum eſt, ut cujus favore ipſe ſanationes ſuas perficit, noſtra hæc eſt ſententia. Benignus, & ſapientiſſimus Conditor tam affabre conſtructis organis inſtruxit machinam corporis noſtri, ut perennes ibi vigeant motus ad vitalem conſervationem tendentes, progreſſivi, in circulum abeuntes, neque minus utilium ſecretorii, & inutilium excretorii; deinde etiam diſſolutorii, combinatorii, atque inteſtini varii generis, quorum adminiſtratione regulari omnes functiones in univerſo corpore peraguntur,

Auctoris de natura effatum.

quæ

Digitized by Google

quæ motuum œconomia mechaniſmi artificioſiſſimi nomine venit; horum motuum beneficio fluida varii generis præparantur, miſcentur, motu progreſſivo feruntur, a putredine conſervantur, ſolida nutriunt, & ſolidis quoque ipſum robur, & tonum fœnerant. Inſtar regulæ enim univerſalis tenendum eſt, quod fluidum primum movens ſit, quod animet, & actuet ſolida, & moveat, & rurſus ſolida motu ſuo agunt in fluida. Paucis, in circulum abiens progreſſivus motus cum ſecretionibus & excretionibus corpus conſervat, & præſervat a morbis, & vitam tuetur, & ille ipſe circulus immutatus, & irregularis lædit functiones, & efficit morbos, & ille ipſe circulus per congrua remedia in ordinem, & naturalem ſtatum redactus veram medicinam præbet adverſus graviſſimos morbos, cum Medici nullum aliud officium ſit, quam omni arte, & cura hos vitales motus in ordinem redigere, & diutiſſime ita conſervare, ſi diu ſanum, & longævum corpus efficere velit. Quod vero nonnulli morborum ſine Medici ope ſaneſcant, id adſcribendum eſt DEI providentiæ, quæ inde maxime elucet, quod ipſi irregulares, & præternaturales in morbis motus, præſertim accelerati in febribus, vel ſpaſticis affectionibus, pro medicina, & præſidio ſint adverſus cauſſas morbificas, quas ipſi ſubinde corrigendo, reſolvendo, temperando, vel excernendo abigunt, ut adeo ſæpius in ipſo morbo poſitum ſit remedium adverſus ipſum; ſed hoc ipſum non in totum valet, nam multi naturæ motus tendunt non modo ad functionem, ſed etiam ipſius corporis, & vitæ deſtructionem; neque minus ad morborum graviſſimorum generationem, & novam productionem. In eo itaque verſatur præcipua, & primaria Medici cura, ut in ſalutem vergentes motus ab iis, qui in ejus deſtructionem vergunt, probe dignoſcat, atque illos quantum fieri poteſt, ſecundet, nullo modo vero ſupprimat, hos vero ſedet, ſopiat, emendet, atque in ordinem redigat. Neque vero hæc omnia a Clariſſimis noſtri ævi Medicis quibuſdam negantur, in eo tamen a noſtra differunt ſententia, quod nempe exiſtiment omnis generis motus, tam ſalutares, quam etiam infenſos corporis noſtri regi, dirigi, & gubernari ex morali quadam æſtimatione, ſenſu, ratione, ſæpius vero errore a principio ſuperiori immateriali, & ſpirituali, quod non verentur animam rationalem dicere. Verum ſi tale principium in actionibus vitalibus quis velit ſtatuere, neceſſe eſt, ut ſimul & ſemel omnis explicatio rerum medicarum rationalis, omnium remediorum certa operatio, & omnium rerum nonnaturalium facultas, virtus, & uſus, conſequenter omnis ſcientia medica nullius momenti ſit; eo quod Medicus nullam habeat potentiam, vel facultatem in principium illud dirigens motus: in id nempe, mutationes quaſdam introducendo, aut illud ipſum variis modis alterando; & omnia non ex neceſſitate quadam in corpore noſtro per elementa, alimenta, ingeſta medicamenta fierent, ſed omnia tantum dependerent ab intentione, ſenſu, æſtimatione, ratione ſana, vel corrupta hujus entis; & nulla alia via eſt ad deſtruendas demonſtrationes in medicina, & ad ſtabiliendam empyriam puram, quæ niſi rationalis, id eſt, fundetur rationibus, & cauſſis ex ſtructura anatomica, partim ex ſcientia mechanica, partim chymica deſumtis, mirifice fallit. Interea tamen non negandum eſt, mentem, ſeu animam ſic dictam rationalem potentiam a DEO nactam eſſe quandam, limitatam tamen in corpus potentiam, uti videmus in motibus voluntariis corporis, quos, ſi modo bene conſtitutum fuerit, in externis partibus dirigere poteſt. Neque imus inficias, principium ſic dictum ſenſitivum, quod cum brutis nobis commune eſt, & varias ideas recipit, & ſecundum has agit identidem potentiam poſſidere a DEO limitatam, motus naturales, & phyſico mechanicos variis modis turbandi, deſtruendi, ut clariſſime apparet in animi pathematibus, & vitioſis phantaſiæ affectionibus, ex quo tamen neutiquam ſequitur phyſicos, & mechanicos in corpore noſtro omnes motus ſemper in poteſtate, & directione, tam animæ rationalis, quam ſenſitivæ poſitos eſſe. Si itaque Medicus perverſos, ut animæ ſenſitivæ, motus corrigere, & in ordinem redigere velit, neceſſe eſt, ut per medicamenta, quæ vel immediate in ſolidas, vel fluidas partes materiam fluidam alterando, agunt, & afficiunt, id faciat. Unde clariſſime, ut puto apparet, artem, & ſcientiam medicam motibus maxime, & materia phyſico-mechanica niti, ac fundatam eſſe, adeo, ut optimus Medicus eſſe poſſit, qui de animæ rationalis ſenſitivæ natura, indole, modo influxus in corpus noſtrum, prorſus nihil ſciat; ut adeo medicina pure phyſico-mechanica ſit, in exilium actis omnibus aliis metaphyſicis abſtractionibus, & nullius momenti in praxi medica ſpeculationibus. Hiſce jam clare expoſitis, nunc longe felicius veteres quando de natura loquuntur, quod ſit optima medicatrix morborum, quod naturæ viam, & ductum ſequi, eam imitari debeat Medicus, intelligere poſſumus.

Axioma mechanicum.

Circulus ſanguinis ſanitatis conſervator, & morborum ſanator.

Medici officium.

Multi naturæ motus tendunt ad corporis deſtructionem.

Medico naturæ motus ſunt cognoſcendi.

Quidam recentiores omnes naturæ motus, tam ſalutares, quam corpori infenſos ab anima derivant.

Refutantur.

Anima poſſidet potentiam in corpus limitatam.

Scientia Medica occupata circa motus corporis phyſicos abſtracta eſſe debet ab omnibus ſpeculationibus metaphyſicis.

§. CLXXXVI.

Siquidem hic canon practicus vetuſtiſſimus, & noſtro etiam ævo receptus, *medicum naturæ ductum & vias* ſequi debere, inſigni eget limitatione, & explicatione, quam nemo recte afferre poterit, niſi qui motus naturæ ſalutares a noxiis, & morboſis diſcernere noverit: quodſi non contingat, ingentes errores in praxi obveniunt. Neque enim ignotum eſt, naturam ſæpe moliri excretiones non ſine ingenti pernicie; ita, v. g. in fœminis deficiente menſium fluxu cruentas ſubinde vomitiones, vel rejectiones ſanguinis per tuſſim, qui morbus dicitur αἱμόπτυσις, molitur. In fluxu hæmorrhoidali ſuppreſſo motus ſanguinis non modo ad pectus, ſed etiam ad caput fit, qui niſi ſanguis per nares feratur, congeſtio nimia fit humorum, & ſtagnatio in vaſis, unde capitis morbi. Deinde in dolore ex calculo renum, gravi etiam inteſtinorum, iliaco, & colico, & fere in omnibus gravioribus ca-

Motus naturæ ſalutares a noxiis diſcernendi.

Probatur ab exemplis.

pitis morbis, apoplexia, epilepſia, vehementi cephalalgia, convulſionibus, imo a læſionibus externis capitis vehementioribus natura molitur vomitiones, & ſubverſiones ſtomachi; in hypochondriacis ingentes ſalivæ profuſiones; in affectibus ſpaſmodicis hyſtericis urinæ tenuis copioſum fluxum; in febribus copioſiſſimos ſæpe ſudores, alvinum fluxum, ſeu diarrhœas in morbillis, variolis, purpura non ſine ſummo detrimento: in pulmonum vitiis muci copioſiſſimi fit expectoratio; in fœminis quibuſdam ſeri viſcidi nimia per uteri glandulas effuſio, quæ ingentem debilitatem, & alias chronicas paſſiones poſt ſe trahit. Si quis itaque canonem hunc medicum male intellectum, *medicum naturæ ductum ſequi, & adjuvare debere*, minus dextre applicare velit, neque has excretiones moderari, ſedare, ſed potius promovere, is certe in inevitabilem perniciem præcipitabit ægrotantem.

§. CLXXXVII.

Medico veri naturæ motus a ſpuriis, & morboſis ſunt diſtinguendi.

Ut autem hæc omnia recte, & ordine fiant, opus eſt, ut Medicus naturæ motus, per quos ſanguinis, & humorum progreſſivum motum, cum ſecretionibus & excretionibus intelligimus, veros a ſpuriis, & morboſis diſtinguat; ſi a peripheria corporis vergunt, & convertuntur ad interiora per ſpaſticas, maxime nervoſarum, & muſculoſarum partium, contractiones, imminutis, & ſuppreſſis ordinariis excretionibus, per quos motus ſpurii excitantur, nimiæ fiunt congeſtiones ad nobiliora viſcera, caput præſertim, cor, & pulmones, inde periculoſæ ſtaſes inflammatoriæ, ſanguiniſque, & humorum decubitus, vel extravaſationes ſæpius funeſtæ, aut humorum evacuationes per inſueta loca, & ſanguinis evacuationes nimiæ: hos ductus, & motus minime debet ſequi, imitari, vel promovere Medicus, ſed potius quantum fieri poteſt, moderari, temperare, & motus ab interioribus ad exteriores partes blande ducere, & derivare, ſanguiniſque motum, & circuitum ad extimas partes, & habitum corporis blande reducere, ſpaſticas conſtrictiones removere, & uno verbo ad veros, & genuinos ductus, motus, & vias naturam dirigere.

Motus naturæ de Peripheria ad interiora vergentes ſunt Medico blande extravertendi.

Cum vero, obſervatione attenta docente, in ejuſmodi morboſis motibus tempus ſibi maximam partem ſalutis vindicet, cum ſponte convenienti tempore intermittere, vel remittere ſoleant hi perverſi naturæ motus, prudens Medicus quam maxime hujus temporis beneficio uti debet, & in eo conſiſtit fundamentum bonæ, & rationalis medendi methodi.

Motuum tempus ſagaciter obſervandū.

Ulterius vero quid deſiderem in praxi Stahliana, & ejus Aſſeclarum libere, & ingenue dicam: nimis enim illi indulgent autocratiæ naturæ, ſeu ſpontaneæ morborum ex naturæ robore curationi, quæ utique & locum habet, & magni momenti eſt, modo Medicus ſemper negotium habeat cum ejuſmodi corporibus, quæ tali robore pollent, & in quibus ſyſtema nervoſarum partium non adeo perverſis, & anomalis motibus afflictum, ſed ſalvum adhuc, & integrum; ubi motus tam ſecretorii quam excretorii facile poſſunt reſtitui, viſcera non adeo vitioſa, vel corrupta, nec inemendabilis humorum dyſcraſia ſubeſt, tunc utique & paucis remediis opus eſt, & congruo regimine, modo temporis exſpectatio accedat commoda, feliciter expediri poteſt. Neque opus eſt heroicis, vel generoſis curis.

Stahlius, ejuſque Aſſeclæ nimium naturæ autocratiæ indulgent.

Corpori ſalvo adhuc ſyſtemate nervoſo pauci opus habet remediis.

Cum vero Medici potiſſimum adverſus imbecillitatem naturæ pugnare debet, & cum corporibus valde infirmis, quorum vires vel ætate, vel perverſis animi motibus, ac deſideriis, aut pravo victu, & vitæ regimine, aut præcedente morbo, vel etiam a nativa, & hæreditaria a parentibus diſpoſitione dejectæ ſunt, & ſyſtema nervoſarum partium animi immoderatis affectibus penitus fractum, viſcera non integra, emunctoria obſtructa, & motus, qui vitali ſecretioni & excretioni præſunt, atque humores, qui vitam, ac ſanitatem fovent, plane a naturali ſua craſi & indole deflectunt, ut in plurimis morbis chronicis præſertim accidit, tunc utique a natura præſidium petere ſolum, & præcipuum plane fruſtraneum eſt, ſed ars ſibi vindicat præcipuum in medendo momentum; neque ſufficiunt innocentia illa, &

Subjecta infirmiſſ. debilibus prædita nervis generoſioribus indigent medicamentis.

pauca ſelecta quidem remedia nitroſa, digeſtiva, præcipitantia, & temperate balſamica, laxantia, aut ſanguinis miſſiones, vel leniora alexipharmaca: ſed aliis generoſioribus opus eſt, ut emeticis, ſalivatione ex mercurio rite applicato, acidularum, thermarum, aut balneorum uſu, lactis cura, & medicamentis ex antimonio, vel marte, aut lignis ad expediendas obſtructiones, ad purificandum ſanguinem, petitis; venæ ſectionibus etiam ſæpius repetitis, & regimine accurato diætetico, præſertim abſtinentia, & jejuniis, motu, & exercitatione corporis per laborem, equitationem, quæ generoſæ curæ utique non mediocrem, ſed exquiſitam experientiam, prudentiam, circumſpectionem, & judicium requirunt, quia ſi hæc deficiunt, paratæ ſunt hæ curæ tam facile ad nocendum, quam ad juvandum.

§. CLXXXVIII.

Virtutes remediorũ præſtantiſſimorum Medicus cognitas habeat ratione, et experientia approbatas.

Univerſæ enim praxeos medicæ cardo potiſſimum in eo verſatur, ut Medicus exquiſitiſſime vires, virtutes, & effectus præſtantiſſimorum remediorum, quibus arte, & ingenio ſolidi quid efficere debet, cognitas habeat, idque non vulgari experientia, ſeu *ἐμπειρία*, ſed vere rationali, quæ paullo difficilius, longo uſu, & compluribus obſervationibus, & morborum hiſtoriis, quæ omnes minimas circumſtantias, & phænomena complectuntur, neque minus ejuſmodi perſpicua theoria, ſeu philoſophia corporis humani vivi, ſani, morboſi, ex qua commode, & apte omnia phænomena explicari poſſunt, & quæ vera clavis obſervationum eſt, acquiritur; quare optimus Medicus is judicandus eſt, qui inſigni apparatu, atque theſauro certe & plene obſervationum conſcriptarum inſtructus eſt, ſeu per propriam experientiam, ſeu per alienam, non tamen ita, ut eas ipſas obſervationes ſolummodo in charta conſignatas poſſideat, ſed & ut alta eas mente inſculptas habeat, ut elicita inde theoremata applicare in curis ſuis ſciat; porro qui ex iis beneficio ſcientiæ, ſeu theoriæ medicæ facultatem recte judicandi de morbi eventu, de remediorum operatione, & convenienti applicatione pro tanta varietate morborum, circumſtantiarum, corporum ægrotantium, cauſſarum morbificarum, ætate, longo uſu & experientia didicit; Contra qui in exercitio artis non verſatus eſt, neque copiam poſſidet obſervationum accurate conſcriptarum, neque occaſionem habet obſervandi, & denique clara theoria ex principiis anatomicophyſicis conſtructa caret, ſed præjudiciis ac Theoriæ falſæ, ex inanibus cerebri figmentis conſtructæ, inhæret, is profecto nunquam minus recte judicium prognoſticon formare, aut quid ex tanta remediorum claſſe, & farragine proficuum, neceſſarium & ſeligendum ſit, item, quid juvet, & ad Praxin feliciter inſtituendam proficiat, aut econtra noceat vel rejiciat, recte judicare poterit. Et quum ars Medica propter copiam, & varietatem corporum, locorum, temporum, & morborum continua eget obſervatione, & meditatione, hinc recte ab HIPPOCRATE: *Vita brevis*, *Ars longa*, quæ nunquam recte ab uno homine perfecte addiſci poteſt, recte dicitur. Quare multis in partibus tantum manet conjecturalis, & profecto illud TERENTII applicari poteſt, quod res, ætas, & uſus maneant, & doceant, quod illa, quæ putas ſcire, neſcias, & quæ primo in loco ponis, experiendo repudies. Quapropter viam, & methodum obſervandi in praxi medica ego nunquam ſatis laudare poſſum, quia obſervatio, & uſus ſemper aliquid novi docet. Verum enim vero hiſce difficultatibus plane non laborant omnibus, qui morborum curationem ſapientiſſimæ naturæ in corpore noſtro intentioni, & directioni committunt, & paucis fidis, & plane innocentibus remediis eam ſecundare allaborant. Ita enim non opus eſt multorum annorum experientia, & obſervatione, neque quadam in difficili negotio comparata ex variis ſcientiis theoria; atque ego etiam hanc methodum curandi omnibus illis commendo plurimum, artem medicam tuto facere, id eſt, non committendo peccare, & nocere volunt, qui pigri eſſe volunt, & non ſatis in artis principiis etudiri ;

Medicus optimus, qui cenſendus ſit.

Medicus non exercitatus nullum aptum de morbis tam prognoſticum, quam curativum judicium ferre poteſt.

Ars Medica continua obſervatione & meditatione indiget.

Terentii aſſertum.

Obſervandi methodus in praxi medica laudatur ab Authore.

&

& ſolidi quicquam, quod natura nequit in difficilibus effectibus mitigandis, vel tollendis præſtare volunt. Nam certe ardua, & difficilis res eſt, generoſis uti remediis, quæ in manu imperiti non aliud ſunt, quam gladius in manibus furioſi. Accedit & hoc, quod hæc methodus medicinam tractandi non adeo deſideret ingenium, ſed brevi tempore modo breviter tradatur, poſſit addiſci. Et huc maxime referenda eſt Clariſſimi noſtri Stahlii, & aliorum clariſſimorum praxis, & methodus medendi, quæ ob id maxime commendanda, quod non facile poſſit quis nocere, cum infiniti errores, & damna recte, & rite utendi remediis a Medicis non ſatis doctis, & peritis committantur.

Stahlii, aliorumque medendi methodus commendatur.

Num vero hæc methodus ſufficiat gravibus paſſionibus, & afflictionibus, præſertim chronicis minuendis, vel tollendis, ad quas curandas plus ars, quam natura ſibi vindicat; id maxime eſt, quod in quæſtionem, & controverſiam, & dubitationem venit.

In chronicis plus valet ars medica quam natura.

F I N I S.

ERNESTI ANTONII

NICOLAI

MEDICINÆ DOCTORIS

METHODUS

CONCINNANDI

FORMULAS

MEDICAMENTORUM

EXEMPLIS AD MEDICI ILLUSTRISSIMI

FRIDERICI HOFFMANNI

MENTEM ACCOMMODATIS

ILLUSTRATA.

)a(

VIRO

ILLUSTRI, EXCELLENTISSIMO, ATQUE EXPERIENTISSIMO

DOMINO

D. ANDREÆ ELIÆ BUCHNERO

POTENTISSIMO BORUSSIÆ REGI

A CONSILIIS INITIMIS, SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
COMITI PALATINO CÆSAREO, ACADEMIÆ IMPERIALIS
NATURÆ CURIOSORUM PRÆSIDI,

MEDICINÆ ET PHILOSOPHIÆ NATURALIS,

IN

ACADEMIA FRIDERICIANA PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO,
Regiæ Berolinenſis Societatis Scientiarum Sodali, Facultatis Medicæ Decano h. t.

SPECTATISSIMO

PATRONO ATQUE FAUTORI SUO,

OMNI, QUA PAR EST,

RELIGIONE AC PIETATE ÆTERNUM COLENDO

S. P. D.

ERNESTUS ANTONIUS NICOLAI.

D E D I C A T I O.

NISI ſingularis TUÆ, VIR ILLUSTRIS, humanitatis, quam ad unum omnes virtutibus juſtum tribuentes pretium in TE admirantur, TUIQUE in me favoris tot tantaque jam pridem mihi dediſſes documenta, hanc, qua leve hoc opuſculum SPLENDIDISSIMO TUO NOMINI ſacratum eſſe volui, libertatem vix ac ne vix quidem ſatis a me poſſe excuſari facile crediderim. Verum enim vero cum de propenſiſſima TUA erga me voluntate ſatis ſuperque jam ſim perſuaſus, TEque ſemper mei ſtudioſiſſimum & amantiſſimum cognoverim, ut, quem TIBI ea in re, non dicam, anteferendum, ſed comparandum arbitrer, inveniam omnino neminem, & præterea, quod maximum eſt, hoc meum, quod TUIS deſtinares prælectionibus, opuſculum dignum reputaveris; mearum exiſtimavi partium, oblata hac mihi occaſione, qua, an quicquam mihi gratius atque exoptatius accidere potuiſſet, omni jure dubito, non meam ſolum debitam in TE, VIR SUMME, obſervantiam, ſed gratam etiam TUORUM in me ſtudiorum memoriam, non ullo certe tempore in me morituram, publice teſtificari. Sed hæc non ſunt ſola, quæ mihi dediſti, TUÆ erga me benevolentiæ documenta, ſed tot tantaque ſunt, ut ea, non dicam, efferre, ſed enarrare tantum nequeam. Qua de re mirum TIBI, MÆCENAS OMNI PIETATE COLENDE, videri non poteſt, me AMPLISSIMO TUO NOMINI tenue hoc conſecraſſe opuſculum, ſperantem, fore ut hoc, quod TIBI devotiſſima offero mente, munuſculum, mihi deficiente munere SPECTATISSIMO TUO NOMINE digniori, meque gratia, favore atque amore TUO non dedigneris. Si mihi per mirabilem TUAM in tot honoribus verecundiam de laudibus TUIS, magniſque in rem medicam meritis dicere liceret, ampliſſimus mihi diſſerendi campus eſſet patefactus, ſed, ne præconum aut adulatorum more ea extollere videar, præſtat nihil, quam non ſatis dicere, præſertim, cum jam pridem cultiori hominum parti ſint explorata, neque adeo mea egeant prædicatione vel jactatione. Hæc tamen ut diſſimulem, nequaquam a me poſſum impetrare, TE, VIR ILLUSTRIS, ad eximium ſeculi noſtri decus non mirifica ſolum medendi dexteritate & ſcientia, ſed exquiſitiſſima etiam TUA in rebus phyſicis & medicis eruditione ILLUSTRE TUUM NOMEN ab oblivione vindicaſſe. Quot hominum in ipſo imminentis mortis periculo, TU, VIR LONGE EXPERENTISSIME, ſervaſti atque ad ſanitatem reduxiſti, quos, niſi TUÆ fuiſſent commiſſi curæ, orcus jam pridem abſtuliſſet? Atque hæc minora ſunt, ſi illis bene comparentur muneribus, quibus noſtram illuſtras Academiam. Quod reliquum eſt, Numen oro atque obteſtor divinum, velit honores, commoda, & emolumenta TUA in dies magis magisque augere, TE diutiſſime ſalvum atque incolumem in Academiæ ornamentum, & bonorum omnium tutiſſimum patrocinium ſervare, omnique felicitatis genere locupletare. Si quando denique eveniat, ut officiis meis, quantum TE, FAUTOR MAXIMOPERE COLENDE, in oculis feram, oſtendere poſſim, nemini me, qui id promtius animoque alacriore faciat, conceſſurum, certo TIBI perſuadeas velim, me vero ut ſummo TUO ſemper habeas commendatum patrocinio & favori, ultimum eſt ac præcipuum, quod maximopere TE rogo. *Halæ Magdeburgicæ*, *die* XI. *Aprilis* MDCCXLVII.

)a(2 PRÆFA-

PRÆFATIO.

SI quicquam eſt, quod Medico artem ſuam felici cum ſucceſſu exercituro ſcitu eſt neceſſarium, ejuſque famæ & exiſtimationi majora afferre valet incrementa, hæc certe eſt ſcientia, quæ remedia ſingularibus ægri conditionibus accommodata inveniendi, eademque præparandi methodum tradit. Quæcunque enim in omnibus aliis diſciplinæ medicæ partibus docentur, nullum alium in finem ab artis ſalutaris ſtudioſo diſcuntur, quam ut hominis ſanitatem in caſu quovis obvio ſingulari vel præſentem conſervandi, vel eam, quod frequentius contingit, amiſſam reſtituendi cognitione inſtruatur. Sic ſaltem, ut hunc obtineat finem ſtudium ſuum ita dirigere deberet atque inſtituere, cui ad praxin ſe applicandi medicam eſt animus. Verum enim vero maximopere eſt dolendum, pleroſque perverſo procedere ordine, dum vel theoriæ duntaxat ſubſidia eam ad praxim applicandi negligentes operam navant, vel theoria, vel plane non vel leviter tantum inſtructi morborum curationem aggredi conantur. Qualem vero hi utrique in artis exercitio ſibi polliceri poſſint fortunam, collectu eſt facillimum, diuque jam innumeris experientiæ teſtimoniis confirmatum.

Complurium Medicorum artem ſuam exercentium mos eſt & conſuetudo, ut ad certas remediorum formulas, quas alii bonas & probatas proclamarunt, ſe adſtringant, iiſque, ſcientia de ingredientium virtute, & ea, quæ ex ſingulorum virtutibus conjunctis exſurgit, efficacia judicandi deſtituti vel promiſcue utantur, vel eas ſaltem minus prudenter adhibeant. Alii contra, nec pauci, qui, quamvis aliis ſe ſagaciores eſſe putent, medicinæ partes, materiam inprimis medicam, & methodum concinnandi formulas, hiſtorice tantum callent, eo procedunt audaciæ, ut ipſi novas remediorum formulas concinnent, eaſque ad datos caſus accommodent, ſed eheu! qui, quales & quanti hac in re ab illis non committuntur errores? id quod unicuique ſcientia formulas præſcribendi inſtructo & eorum præſcripta intuenti facillimum erit perſpectu. Deprehendet nimirum, eos ſæpiſſime in præſcribendo remedio conjungere, quæ vel plane non conjungi poſſunt, vel, ſi ſe conjungi patiantur, ratione virtutis, quæ intenditur, ſe mutuo deſtruunt.

Neque id maximopere eſt mirandum, cum non levis requiratur ſcientia ad formulam medicam regulis exacte reſpondentem concinnandam. Quæcunque enim remedii præſcribatur formula, illa, uti ex ipſa apparebit pertractatione, ſemper materiam medicamenti determinare debet. Cum vero hæc ex triplici petatur naturæ regno, minerali ſcilicet, animali & vegetabili, ejuſque virtutem materia doceat medica, eam ut perfecte calleat Medicus formulam concinnaturus neceſſe eſt. Quamvis vero hanc medicinæ partem probe cognitam habere debeat ac perſpectam, qui formulas artis regulis conſentaneas vult concinnare; nihilominus tamen eum & pharmacia & indicationum doctrina penitus imbutum eſſe oportet. Hæc etenim ipſum inſtruit, an, quid, quibus auxiliis, quo tempore, modo & ordine ſit agendum, & de aliis ſcitu neceſſariis circumſtantiis; illa vero varios, quibus medicamentum præparari poteſt, modos ipſum docet, atque, cum modus præparandi medicamentum ejuſdem determinet formam, quæ in quavis, uti ex inferius dicendis clarius apparebit, formula neceſſario eſt deſignanda, patet exinde, quam neceſſaria Medico formulam præſcripturo ſit pharmaciæ cognirio. Nec ſane horum ſuperficiaria, ut vulgo occurrit, hic requiritur cognitio, cum, quomodo quis, quem indicationum doctrina latet, num quid, quodnam ſit agendum, quibuſnam utendum ad hoc obtinendum remediis, determinare, medicamenti materiem, quæ ipſi ignota eſt, in formula indicare, pharmacopœo leges dare ignarus ipſe agendorum, & medicamenti effectum præſagire poſſit, quem ejus natura & virtus fugiunt, plane

plane concipi nequeat. Atque ex his facile eſt collectu, non adeo levis, uti multi ſibi perſuadent, eſſe operæ negotium, quod circa formulas verſatur concinnandas.

Verum enim vero omnes, qui a Medicis in formulis præſcribendis committuntur, errores excuſari & ipſis ignoſci poſſent, niſi cum ipſorum famæ, & ægrorum ſalutis, quin vitæ periculo eſſent conjuncti. Omnia enim, quæ cogitat & deliberat Medicus, cujus conſilium ab ægro expetitur, ejuſque ſola abſolvuntur ſpeculatione, ægro non proſunt, niſi remedio præſcripto juſteque applicato in actum deducantur, & tum demum, hoc ſi rite factum & dextre curatum fuerit, finis obtinetur artis; cum contra, ſi quid in præſcribendo remedio temere, imprudenter, ſine ratione, & perſunctorie fuerit poſitum, Medicus facile a ſcopo ſuo aberrare, & fine ſuo plane excidere poſſit, utcunque ceterum recte collineaverit. Qua de re, cum non ex iis, quæ animo concepit, ſed chartæ mandavit Medicus, de ejuſdem peritia & curandi methodo judicetur & decernatur, formulæ præſcriptionem rem eſſe cum non levi tum Medici tum ægri reſpectu periculo conjunctam, ſatis ſuperque apparet.

Et profecto, ex formula a Medico præſcripta quilibet medicinæ perfecte gnarus ejuſdem eruditionis magnitudinem facile metiri poteſt. Nam levi ipſi patet negotio, num eas omnes, quæ methodo præſcribendi formulas principia ſuppeditant, diſciplinas calleat, ipſaſque leges in concinnanda formula obſervandas probe intelligat. Quin peritiſſimus quiſque ex Medici formula artis regulis conſentanea facile perſpicere poteſt, quemnam finem remedio aſſequi intendat, &, ſi qua ex formula hoc cognoſci nequit, jure exinde conficitur, Medicum, qui formulam præſcripſit, vel nullum plane, quem remedio intenderit, ſibi præfixiſſe ſcopum, vel eo excidiſſe, vel denique artis præſcribendi formulas fuiſſe ignarum. Si ita eorum, qui multum ſe in praxi profeciſſe gloriantur, formulæ a perito examinarentur, quam paucæ ejuſmodi examen cum laude ſuſtinere poſſent, & quot cenſura non eſſent dignæ!

Sed, ne præfationis limites transgrediar, nimiſque ſim longus, ad propoſitum propius mihi eſt accedendum, rationeſque, quibus commotus hunc de formulis concinnandis edidi libellum, ſunt declarandæ. Multi quidem ejuſdem argumenti libri jam proſtant, ita, ut alio eorum numerum augere ſupervacaneum videatur; nihilominus tamen, ſi verum fateri fas eſt, plerique ita ſunt comparati, ut argumentum nec diſtincte nec adæquate nec legitimo in iis pertractatum fuerit ordine. Omne fere id, de quo ſermo eſt, nec eſt definitum, vel, ſi hoc, quod tamen rariſſimum eſt, factum fuerit, ſaltem non legitime explicatum, theſes probatione & determinatione indigentes ſunt nec rite determinatæ nec demonſtratæ, notiones vel fere omnes neglectæ, vel non legitime conditæ, propoſitiones ſibi contradicentes & falſæ accumulatæ, regularum multæ ſunt adeo inſtabiles, ut ſæpius negligantur, quam obſerventur, aliæ vero inter ſe pugnant, exceptiones regulis ſunt longe numeroſiores, atque hæc omnia non poſſunt non intelligenti maximum creare tædium. Quærat quis in libris de formulis definitiones formulæ, baſeos, adjuvantis, corrigentis, conſtituentis, aliarumque rerum, quas, quo minus attingam, ſpatii anguſtia prohibet, & theſium demonſtrationes, & certus ſum, eum hæc omnia non eſſe deprehenſurum. Accedit ad hæc, quod auctores, qui de formulis concinnandis ſcripſerunt, in libris ſuis ejuſmodi exemplorum loco ſubſtituerint formulas, quarum pleræque vel plane non, vel ſaltem rariſſime in certis tantum quibuſdam caſibus minus obviis poſſunt adhiberi. Equidem probe ſcio, non dari medicamentorum formulas eidem ſcopo in univerſum & ſemper aptas, valdeque improbo morem iſtum, quo praxeos doctores tirones ſuos ad certas tantum easque paucas medicamentorum formulas ſe adſtringere, iiſque vel parum vel plane non mutatis in omnibus omnino caſibus ſingularibus, qui tamen maxime diverſi ſunt & omnimode determinati, uti jubent; nihilominus tamen hoc tantum urgeo & volo, exemplorum loco in libris de formulis commodius poſſe ſubjungi formulas medicamentorum uſitatiores, frequentius occurrentes, tutiores, quam inuſitatas infrequentes & minus tutas, atque id eo magis neceſſarium eſſe exiſtimo, cum non omnes, qui medicinam didicerunt, facultate polleant medicamentorum formulas legitime concinnandi.

Quæ omnia cum mecum penſitarem, inceſſit me cupido, opuſculum de methodo præſcribendi formulas medicamentorum ita elaborandi, ut ea, quæ paulo ante reprehendi, emendarem, illudque edendi. Accidit deinde, ut, cum aliquando ſermones cum Illustri Domino BUCHNERO, Medicorum Principe & Patrono meo summo, quem maxima animi religione colere nunquam deſinam, de rebus ad medicinam pertinentibus conferrem, inciderem in formularum medicarum mentionem, atque ipſi quod cepi, propoſitum, libellum de methodo concinnandi formulas medicamentorum edendi aperirem. Illustris hic vir non meum ſolum adprobavit propoſitum, ſed me etiam

ad id perficiendum incitavit, atque cum tunc temporis de formulis præſcribendis prælegere vellet, hoc meum, quod nunc prodiit, opuſculum dignum reputavit, quod ſuis prælectionibus deſtinaret, eamque ob cauſam ejus fini *Syllabum materiæ medicæ ſelectioris* ſubjunxit. Ego vero in elaborando hoc opuſculo eum ſecutus ſum ordinem, qui legibus cogitandi naturalibus maxime eſt conformis, atque id ita inſtituendum ſum ratus, ut ea præmittantur, ex quibus, quæ ſequuntur, ſunt intelligenda, definitiones legitime condantur, & aſſerta ratiociniorum legitime cohærentium ope demonſtrentur. Si vero hunc violaverim ordinem, non meus certe animus, ſed virium mearum imbecillitas, & temporis, qua excluſus fui, anguſtia erit accuſanda. Exemplorum loco ſubjunxi formulas uſui aptas, tutas, & frequenter occurrentes, idque eo facilius facere potui, cum mihi per longum temporis ſpatium perpetua cum *Medico quondam illuſtri & Viro de medicina immortaliter merito* FRIDERICO HOFFMANNO conſuetudine frui, atque ejus non a manibus ſolum eſſe, ſed ejuſdem etiam privatiſſima in addiſcenda & exercenda praxi medica opera uti licuerit, eoque duce commodiſſimam me in ægris viſitandis & curandis, conſiliiſque elaborandis medicis exercendi habuerim occaſionem. Subjunxi igitur hoc in opuſculo medicamentorum formulas, quibus *Celeberrimus hic quondam Medicus* ſæpiſſime fuit uſus, alias tamen pro meæ mentis perſpicacia & arbitrio mutavi, multas ipſe concinnavi atque ad ejus mentem accommodavi; id quod eo magis fuit neceſſarium, quo certius eſt, non quamvis medicamenti formulam cujuſvis exempli loco ſubſtitui, eoque fungi poſſe. Maximum vero, quod me, ut hoc ita facerem, incitavit, argumentum hoc eſt, quod eos imitari noluerim, qui cœco animi impetu rapti & auctoritatis præjudicio capti præceptorum aſſerta examini nec ſubjiciunt, nec, ſi vel maxime vellent, in eorum veritatem inquirere poſſunt, ſed ea, quamvis ſint falſa, tanquam ex tripode dicta venerantur, alios docent, & ſic errores exſtirpandos propagant. Multa quidem nec inutilia præter ea, quæ jam hoc in opuſculo ſunt contenta, proferre, aliaque prolixius pertractare potuiſſem, ſed, cum negotiorum meorum multitudo me impediret, quo minus prius, quam anno hoc ineunte manum huic operi admovere poſſem, illudque mihi paſchate ſtatim præterlapſo eſſet perficiendum atque ad finem perducendum, tempori mihi fuit cedendum. Hoc præterea monendum eſſe duco, quod, cum mihi multis negotiis implicito vix tantum temporis ſuppetierit, ut libellum hunc, cum ſub prelo eſſet, ſemel tantum perluſtrare, & vitia tum a me in ſcribendo, tum a typographo commiſſa emendare potuerim, partim mea, partim typographi culpa multa irrepſerint vitia typographica. Reliquum quod eſt, *Te, Benevole Lector*, ut errata typographica amice corrigas, & meum *Tibi* inſerviendi ſtudium ſerena & benevola accipias mente, maximopere rogo. Vale, mihique fave. *Dabam Halæ Magdeburgicæ, die XI. Aprilis MDCCXLVII.*

PARS

PARS PRIMA
DE
FORMULIS IN GENERE.

SECTIO I.

De Eſſentia Formulæ.

§. I.

Medici non rite definiverunt formulam.

QUUM leges bonæ methodi requirant, ut rei pertractandæ legitima ſuppeditetur definitio, mihi, de formulis medicis acturo, incumbit definire, quid ſit formula medica. Conſului hinc celeberrimos, qui de formulis remediorum ſcripſerunt, Auctores, ſed, ſi verum fateri licet, vel nullam, vel ſaltem non legitimam in iis inveni formulæ medicæ definitionem. Neque hoc ſum miratus, cum partim Medici, neſcio, qua opinione capti, parum de definitionibus condendis ſint ſolliciti; partim vero definitio formulæ medicæ non admodum ſit inventu facilis, cum nimis multæ eæque variæ dentur formularum medicarum ſpecies: atque variorum circa eas occurrentium multitudo impediat, quominus facile illud, quod ipſis commune eſt atque proprium, detegi poſſit. Ne quis vero me ejuſdem, quod in aliis reprehendi, vitii accuſet, curandum mihi eſt, ut legitimam formulæ medicæ conſtruam definitiooem, atque hoc fine regulis utar logicis, quæ præcipiunt, ut attendatur ad varios, quibus aliqoid *formula* nominatur *medica*, caſus, atque in iis inquiratur, cur aliquid formulæ nomine inſigniatur, ita, ut abſtractionis ope illa inveniantur, quæ omoibus formulis medicis communia ſunt & propria. Qua de re ad ea, quæ ſequuntur, attendendum eſſe velim.

§. II.

Definitio formulæ medicæ.

Si quis varias attentiori contemplatur meote formulas medicas, eas, quot & qualeſcunque ſint, in eo convenire deprehendet, ut certis ſignis certum, quo medicamentum aliquod ſit præparandum, modum determinent. Sic hæc formula:

℞ rhabarbari electi, ʒj
Fiat pulvis.

vel

℞ rhabarbari electi ʒj
lapidum cancrorum ppt.
nitri purificati, āā ʒß
Miſce fiat pulvis.

certis ſignis indicat modum, ad quem aliquod medicamentum ſit parandum, & idem ſic ſe in reliquis omnibus formularum ſpeciebus habet. Non autem neceſſe eſt, ut aliquid, ſi formulæ medicæ nomen mereri debeat, ſemper ſchedulæ ſit inſcriptum, & his nec aliis ſignis expreſſum. Hoc enim plane arbitrarium eſt & more tantum receptum, nec ad eſſentiam formulæ pertinet, quoniam ea non litteris, ſed vocibus quandoque, imo omnibus linguis exprimi poteſt & exprimitur. Hoc tantum requiritur ad formulam, ut certis ſignis, quæ & qualiacunque ea vel maxime ſint, certum modum determinet, quo medicamentum fieri vel præparari debeat. Quæ igitur cum ita ſint, *formula medica* erit definienda, quod ſit *determinatio modi, quo medicamentum ſit præparandum, ſignis expreſſa.*

§. III.

Dubium, quod contra definitionem formulæ medicæ datam moveri poſſet, refutatur.

Multi forſan definitionem formulæ §. II. datam vitii accuſare poſſent, hac ratione ducti, quoniam illa non determinaret id, ex quo medicamentum præparari debeat, ſive ejuſdem *materiam*; ſed hi, quibus hoc dubium incidit, logicæ minus ſunt periti, ideoque ſciant, definitionem non cootinere debere ſuperflua, neque ei immiſcenda eſſe omnia, quæ ex ea legitima conſequentia deduci poſſunt. Quod vero hæc propoſitio: quod nimirum formula medica id, ex quo medicamentum ſit præparandum, ſive materiam medicamenti indicare debeat, ex definitione §.II. ſuppeditata fluat, ſtatim oſtendam.

§. IV.

Formula medica docere debet materiam medicamenti.

Nullum medicamentum, quodcunque vel ſit, præparari poteſt, niſi aliquid adſit, ex quo præparetur, ſive, omne medicamentum præparandum debet præparari ex certa materia. Nunc formula medica eſt determinatio modi, quo medicamentum præparari debet, ſignis expreſſa §.II. Ergo formula medica determinare debet materiam, ex qua medicamentum ſit præparandum.

§. V,

§. V.

Formula medica non determinat ſolum materiam, ſed formam etiam medicamenti.

Formula medica non determinat ſolum materiam medicamenti §. IV. ſed ejuſdem etiam *formam*. Cum enim determinet ſignis modum, quo medicamentum ſit præparandum §. II, & modus, quo medicamentum paratur, determinet ejuſdem formam, hinc non materiam ſolum, ex qua medicamentum ſit parandum, ſed ejuſdem etiam formam indicat. Omnis igitur formula ex duobus conſtat eſſentialibus, nimium primo ex *determinatione materiæ medicamenti*, & ſecundo ex *determinatione formæ* ſeu *modi* in ſpecie, quo ex data materia medicamentum fieri poſſit.

§. VI.

Conſenſus definitionis formulæ §. 2. datæ cum Celeb. Gaubii definitione oſtenditur.

Ne quis vero putet, meam definitionem formulæ §. II. traditam ab uſu loquendi Medicorum diſcedere, mihi oſtendendum eſt contrarium. Multas quidem definitiones, quas Medici de formula dederunt, quamvis non ſint legitimæ, tanquam teſtimonia huc pertinentia allegare poſſem, ſed hôc, ne nimis ſim longus, non faciam. Sufficiat tantum Celeberrimi Gaubii, qui omnium optime de formulis medicis ſcripſit, definitionem adducere, quæ in ejuſdem libello de *methodo concinnandi formulas medicamentorum* §. I. reperitur: *Formula*, inquit, *vocatur remedii pharmaceutici, ex arte inventi, quoad materiam & formam rationalis conſignatio, juxta quam id a pharmacopœo apte parari atque agro commode & fructuoſe applicari poteſt.* Hæc definitio eatenus cum mea convenit, quatenus eas continet notas, quæ requiruntur ad definitionem formulæ. Dixi, formulam eſſe determinationem modi, quo medicamentum ſit præparandum, ſignis expreſſam §. II. & Celeberrimus Gaubius inter alia aſſerit, eam eſſe conſignationem remedii quoad formam. Nonne ergo his verbis idem, quod ego, dicit? Quid enim conſignatio remedii quoad formam ſignificat aliud, quam determinationem modi, quo medicamentum ſit præparandum, uti apparet ex §. V. Reliqua, quæ in definitione Celeberrimi Gaubii recenſita ſunt, ſunt ſuperflua, quæ ex definitione exulare debent, & legitima tantum conſequentia ex ea deduci §. III. quemadmodum id a me factum fuit in antecedentibus. Nec plus enim nec minus ad formulam requiritur, quam ut ſignis determinet modum, quo medicamentum ſit præparandum. Hæc vero, quod, uti doctiſſimus Gaubius in ſua formulæ definitione aſſerit, *remedium ſit pharmaceuticum*, *ex arte inventum*, *conſignatio ejuſdem rationalis*, *quod remedium iſtud juxta hanc conſignationem a pharmacopœo apte parari atque agro commode & fructuoſe applicari poſſit*, plane non ingredi debent definitionem formulæ, quod cuilibet logicæ perito facile eſt demonſtratu.

§. VII.

Formula medica eſt definitio genetica medicamenti.

Quicquid eſt determinatio modi, quo aliquid fit, ſignis expreſſa, illud eſt idea determinata modi, quo aliquid fit, ſymbolice expreſſam. Fac enim, determinationem modi, quo aliquid fit, ſignis expreſſam non eſſe ideam determinatam modi, quo aliquid fit, ſymbolice expreſſam, neceſſario aliquid deficeret, quod requireretur ad modum, quo aliquid fit, determinandum, adeoque modus, quo aliquid fit, non eſſet determinatus: id quod contra hypotheſin, utpote quæ poſtulat, modum, quo aliquid fit, eſſe determinatum. Patet ergo, omne id, quod eſt determinatio modi, quo aliquid fit, ſignis expreſſa, eſſe ideam determinatam modi, quo aliquid fit, ſymbolice expreſſam. Atqui omnis idea determinata modi, quo aliquid fit, ſignis expreſſa, eſt definitio genetica ejuſdem rei. Ergo omnis determinatio modi, quo aliquid fit, ſignis expreſſa, eſt definitio genetica alicujus rei. Jam formula eſt determinatio modi, quo medicamentum ſit præparandum, ſignis expreſſa §. II. Ergo formula eſt definitio genetica medicamenti.

§. VIII.

Quid ſint ingredientia medicamenti.

Materies medicamenti præparandi exiſtere nequit, niſi quid vel plura adſint, ex quibus conſtat. Ea vero, quæ materiam medicamenti conſtituunt, dicuntur ejuſdem *ingredientia*.

§. IX.

Formula determinat ingredientia medicamenti.

Formula determinare debet materiam medicamenti §. IV. Materis medicamenti exiſtere nequit, niſi quid, vel plura adſint, ex quibus conſtet §. VIII. Fac ergo, materiam medicamenti conſtare ex uno vel pluribus, formula determinare debet hoc unum vel hæc plura, ex quibus materia medicamenti conſtat. Jam illa, quæ materiem medicamenti conſtituunt, dicuntur ingredientia medicamenti §. VIII. Qua de re formula, ſi materia medicamenti ex uno conſtat, hoc unum ingrediens, & plura ingredientia, ſi ex pluribus conſtat, determinare debet.

§. X.

Definitio ſubſcriptionis in formula.

Definitionem *ſubſcriptionis* condituro in variis formularum exemplis attendendum eſt ad eas, quæ ſubſcriptionem conſtituunt, notas, eique animo perluſtrandum, num hæ in omni ſubſcriptione adſint eamque ab omnibus aliis formulæ partibus diſtinguant nec ne? Quodſi facit, deprehendet, ſubſcriptionem in formula eſſe dererminationem formæ medicamenti. Sic in formulis ſequentibus.

℞. Radicum pyrethri,
angelicæ, ana, ℥j
Mercurii dulcis, gr. xx.
Miſce: Fiant Trochiſci cum ſ. q. gummi tragacanthæ

℞. Rhabarbari Alexandrini,
Reſinæ Jalappæ cum nucleis pineis tritæ, gr. IV.
Conſervæ Menthæ ℥j.
Sacchari in aqua roſarum ſoluti q. ſ.
Miſce: Fiant Morſuli, conſpergantur Olei fœniculi, gutt. ij.

hæc verba:

Miſce fiant trochiſci cum ſ. q. gummi tragac. &
Miſce fiant morſuli, conſpergantur olei fœniculi, gutt. ij.

complectuntur ſubſcriptionem. Sed quid hæc aliud denotat, quam determinationem formæ medicamenti? Et eodem modo ſic ſe in reliquis formularum ſpeciebus habet.

§. XI.

Omnis formula debet habere ſubſcriptionem.

Omnis formula determinat formam medicamenti §. V. Jam determinatio formæ medicamenti eſt ſubſcriptio §. X. Ergo omnis formula debet habere ſubſcriptionam.

§. XII.

§. XII.

Definitio medicamenti abſoluti & relativi.

Medicamentum in genere ita comparatum eſſe debet, ut ſanitati hominis conducat. Jam vero in hoc modus, quo eſt adhibendum, ut hic finis obtineri queat, determinatus eſt, vel non. In priori caſu, quo modus, quo medicamentum aliquod ſit adhibendum, ut ſanitati conducat, eſt determinatus, dicitur *medicamentum relativum*; in poſteriori vero caſu, quo modus illud adhibendi non eſt determinatus, appellatur *medicamentum abſolutum.*

§. XIII.

Definitio antecedens illuſtratur.

Ne mentis acumine deſtituti hanc medicamenti in abſolutum & relativum diſtinctionem in meo tantum natam eſſe cerebro, nec certo niti fundamento ſibi perſuadeant, ejus veritatem ulterius illuſtrabo. Equidem eam inter Medicos nec uſitatam, nec ab iis traditam eſſe probe ſcio, nihilominus tamen ſumme eſſe neceſſariam docebunt ſequentia. Sæpiſſime experientia teſte aliquod medicamentum, alias vel maxime innocuum, in certo caſu, quo non legitime adhibetur, veneni naturam aſſumit & medicamentum eſſe deſinit. Ejuſmodi medicamentum eſt medicamentum abſolutum, quoniam per ſe, nulla habita ratione modi id adhibendi, ſanitati conducere poteſt, ſed in dato caſu, quo non rite, ut hic finis obtineatur, uſurpatur, non eſt medicamentum relativum. Tartarus emeticus eo reſpectu eſt medicamentum abſolutum, quo conſideratur eatenus, quatenus per ſe, ſine reſpectu ad modum ejus adhibendi habito, ſanitati conducere poteſt; hoc vero reſpectu, quo ſpectatur eatenus, quatenus hoc vel illo modo in certo caſu adhibitus ſanitatem amiſſam reſtituere valet, eſt medicamentum relanvum. Quodſi igitur accidit, ut illegitime adhibitus ſanitati non conducat, tunc amplius non eſt medicamentum relativum, ſed abſolutum tantum. Quæ omnia cum ita ſint, medicamentum abſolutum exiſtit tale per ſolam præparationem ex data materia, ſine reſpectu ad modum id applicandi, & hinc modus præparandi ex data materia ſolus ejus formam conſtituit, cum e contrario pateat, formam medicamenti relativi conſiſtere in modo medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi.

§. XIV.

Omnis formula determinat modum præparandi medicamentum vel abſolutum vel relativum.

Omnis ſormula determinat modum præparandi medicamentum §. II. Jam medicamentum eſt vel abſolutum, vel relativum §. XII. Ergo omnis formula determinat modum, quo vel medicamentum abſolutum, vel relativum, ſit præparandum.

§. XV.

Definitio formulæ abſolutæ & relativæ.

Formula, quæ determinat modum præparandi medicamentum abſolutum, mihi audit *abſoluta*, & *relativa*, ſi determinat modum præparandi medicamentum relativum.

§. XVI.

Omnis formula eſt vel abſoluta vel relativa.

Omnis ſormula determinat modum, quo vel medicamentum abſolutum, vel relativum ſit præparandum §. XIV. Jam formula, quæ determinat modum, quo medicamentum abſolutum ſit præparandum, eſt abſoluta, & relativa, qnæ determinat modum præparandi medicamentum relativum §. XV. Ergo omnis formula eſt vel abſoluta, vel relativa.

De Formulas Medicament.

§. XVII.

Corollarium.

Omnis ſormula debet habere ſubſcriptionem §. XI. hinc etiam tam abſoluta, quam relativa.

§. XVIII.

Corollarium.

Omnis ſormula determinat ſormam medicamenti §. V. hinc etiam tam abſoluta, quam relativa.

§. XIX.

Quid ſit determinatio formæ medicamenti in formula abſoluta.

Formula abſoluta determinat ſormam medicamenti abſoluti §. XVIII. Jam forma medicamenti abſoluti eſt ſolus modus medicamentum præparandi ex data materia §. XIII. Ergo determinatio formæ medicamenti in ſormula abſoluta conſiſtit tantum in determinatione modi medicamentum præparandi ex data materia.

§. XX.

Scholion de ſenſu vocis: modus præparandi medicamentum.

Vocabulum *modus medicamentum præparandi* ſumitur vel *late*, ſeu concretive, pro modo, quo ex data materia medicamentum fieri debet, & quo in ſenſu accipitur in definitione formulæ §. II. vel *ſtricte*, ſeu abſtracte, pro determinatione modi præparandi medicamentum ſine reſpectu materiæ ex qua, atque in hoc ſignificatu ſumitur §. XIX.

§. XXI.

Quid ſit determinatio formæ medicamenti in formula relativa.

Formula relativa determinat ſormam medicamenti relativi §. XVIII. Jam forma medicamenti relativi eſt, præter modum medicamentum præparandi, modus idem applicandi §. XIII. Ergo determinatio formæ medicamenti in formula relativa eſt determinatio modi medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi.

§. XXII.

Quid ſit ſubſcriptio in formula abſoluta.

Determinatio ſormæ medicamenti in ſormula abſoluta eſt tantum determinatio modi medicamentum præparandi §. XIX. Jam ſubſcriptio eſt determinatio formæ medicamenti §. X. Ergo ſubſcriptio in formula abſoluta eſt tantum determinatio medicamentum præparandi.

§. XXIII.

Subſcriptio in formula relativa eſt determinatio medicamentum non ſolum præparandi, ſed etiam illud adhibendi.

Determinatio formæ medicamenti in formula relativa eſt determinatio modi medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi §. XXII. Jam determinatio formæ medicamenti eſt ſubſcriptio §. X. Ergo ſubſcriptio in formula relativa eſt determinatio modi medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi.

§. XXIV.

Duæ perſonæ circa omnem formulam occurrunt & his tam forma, quam materia medicamenti nota eſſe debet.

Cum omnis formula ſit determinatio modi, quo medicamentum ſit parandum, ſignis expreſſa §. II. circa omnem formulam neceſſario aliquis adeſſe debet, qui determinat modum, quo medicamentum ſit parandum, & qui ſecundum hanc determinationem medicamentum præparat. Paucis, circa omnem formulam duæ occurrunt perſonæ, una, quæ formulam præſcribit, & altera, quæ medicamentum ſecundum præſcriptum præparat. Interdum quidem unica perſona non efficit ſolum formulam, verum etiam ſimul medicamentum, ſed tunc hæc vices alterutrius perſonæ gerit. Atque his utriſque tam forma, quam materia medicamenti perſpecta ſit neceſſe eſt, nam alias non concipere

licet, quomodo hic, qui formulam præſcribit, hoc efficere poſſit, niſi ipſe tam materiam, quam formam medicamenti ſciret, & itidem facile eſt demonſtratu, eum etiam, qui medicamentum ſecundum præſcriptum præparat, ejuſdem formam & materiam noſſe debere.

§. XXV.

Aſſerta §. XXIV. valent quoque de formula abſoluta & relativa.

Circa omnem formulam duæ occurrunt perſonæ, una, quæ præſcribit formulam, & altera, quæ medicamentum ſecundum formulam præſcriptam præparat, atque his tam forma, quam materies medicamenti perſpecta eſſe debet §. XXIV. Jam formula abſoluta & relativa eſt formula. Ergo ea, quæ de formula in genere paulo ante dixi, de formula abſoluta & relativa valent.

§. XXVI.

Circa formulam relativam tres occurrunt perſonæ, quarum prima formulam relativam præſcribit, altera medicamentum ad hanc præparat & tertia illud applicat.

Circa formulam relativam duo quidem occurrunt, unus, qui formulam relativam præſcribit, & alter, qui medicamentum ad hanc præparat, atque his tam materia, quam forma medicamenti relativi cognita ſit neceſſe eſt §. XXV. ſed præterea circa hanc formulam alius occurrit, nimirum is, qui medicamentum ad hanc formulam paratum applicat, atque huic nec materia, nec forma medicamenti abſolute ſcitu eſt neceſſaria, ſed tantum forma medicamenti relativi, ſive, quod idem eſt, modus illud adhibendi. Cum enim circa formulam relativam duæ occurrant perſonæ, quibus tam materies, quam forma medicamenti relativi ſcitu eſt neceſſaria §. XXV. forma vero medicamenti relativi in modo id applicandi conſiſtat §. XIII. patet, præter modo dictas perſonas adhuc aliam, ſive tertiam, adeſſe debere, quæ medicamentum ad formulam relativam paratum applicat. Tres igitur circa formulam relativam occurrunt perſonæ, quarum prima formulam relativam præſcribit, altera medicamentum ad hanc præparat & tertia illud applicat.

§. XXVII.

Definitio ſignaturæ.

Signatura eſt expreſſio ejus, quod applicanti medicamentum ſcitu eſt neceſſarium. Conſideret quis varias, & tot, quot ipſi placet, ſignaturas, & ea, quæ dixi, vera eſſe deprehendet. Ille vero, qui applicat medicamentum, poteſt eſſe vel æger ipſe, vel unus adſtantium.

§. XXVIII.

Signatura docet modum applicandi medicamentum.

Signatura eſt expreſſio ejus, quod applicanti medicamentum ſcitu eſt neceſſarium §. XXVII. Jam id, quod applicanti medicamentum ſcitu eſt neceſſarium, eſt modus applicandi medicamentum. Ergo ſignatura docet *modum applicandi* medicamentum.

§. XXIX.

Signatura docet formam medicamenti relativi.

Signatura docet modum applicandi medicamentum §. XXVIII. Jam modus applicandi medicamentum eſt forma medicamenti relativi §. XIII. Ergo ſignatura docet *formam medicamenti relativi.*

§. XXX.

Signatura pertinet ad formulam relativam, non ad abſolutam.

Cum ſignatura doceat formam medicamenti relativi §. XXVIII. pertinet ad formulam relativam, non vero abſolutam, quoniam non hæc, ſed illa determinat formam medicamenti relativi §. XVIII.

§. XXXI.

Definitio medicamenti officinalis & magiſtralis.

Omne medicamentum vel proſtare debet in officinis ſecundum leges provinciales jam præparatum, vel non. Prius nominatur *medicamentum officinale*, poſterius *magiſtrale.* Omne ergo medicamentum eſt vel officinale, vel magiſtrale.

§. XXXII.

Definitio formulæ officinalis & magiſtralis.

Formula, quæ docet modum, quo medicamentum magiſtrale ſit præparandum, nominatur *formula magiſtralis*; ea vero, quæ determinat modum præparandi medicamentum officinale, *officinalis.*

§. XXXIII.

Omnis formula eſt vel magiſtralis, vel officinalis.

Omnis formula eſt determinatio modi, quo medicamentum ſit præparandum, ſignis expreſſa §. II. Jam omne medicamentum eſt vel officinale, vel magiſtrale §. XXXI. Ergo omnis formula determinare debet modum, quo medicamentum vel magiſtrale, vel officinale ſit præparandum. Jam formula, quæ determinat modum præparandi medicamentum officinale, audit officinalis, & ea contra, quæ indicat modum, quo medicamentum magiſtrale ſit parandum, magiſtralis §. XXXII. Ergo omnis formula eſt vel officinalis, vel magiſtralis.

SECTIO II.

De Formula ſimplici & compoſita.

§. XXXIV.

Quid medicamentum ſimplex & compoſitum.

Medicamentum præparatur vel ex uno ingrediente, vel ex pluribus. Illud nominatur ſimplex, hoc vero compoſitum.

§. XXXV.

Omne medicamentum eſt vel ſimplex vel compoſitum.

Omne medicamentum præparatur vel ex uno ingrediente, vel ex pluribus. Jam illud eſt medicamentum ſimplex, hoc vero compoſitum §. XXXIV. Ergo omne medicamentum eſt vel ſimplex, vel compoſitum.

§. XXXVI.

Quomodo cogitandæ evolvantur partes medicamenti compoſiti.

Cum medicamentum compoſitum ex pluribus uno conſtet ingredientibus §. XXXV. omnia medicamenti compoſiti ingredientia ita comparata ſint neceſſe eſt, ut ſimul ſumta rationem ſufficientem effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe contineant. Quæ cum ita ſint, aliquid adeſſe poteſt, quod maximam partem de ratione ſufficiente effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet. Illud ingrediens medicamenti compoſiti, quod maximam partem de ratione ſufficiente effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet, mihi audit *pars medicamenti compoſiti principalis*; e contrario vero *minus principalis*, ſi minorem partem de ratione ſufficiente effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet.

§. XXXVII.

Definitio baſeos.

Pars medicamenti compoſiti principalis, ſive ea, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effe-

effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet, dicitur *baſis*.

§. XXXVIII.

Omnis baſis ratione virtutis eſt vel ſimplex vel compoſita.

Baſis eſt pars medicamenti compoſiti, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet §. XXXVII. Jam hic effectus eſt vel ſimplex, vel compoſitus. Ergo baſis partem maximam de ratione ſufficiente effectus à medicamento compoſito producendi vel ſimplicis, vel compoſiti in ſe continet. Baſis, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effectus vel ſimplicis vel compoſiti a medicamento compoſito producendi in ſe continet, dicitur ratione virtutis vel *ſimplex*, vel compoſita. Omnis ergo baſis eſt ratione virtutis vel ſimplex, vel compoſita.

§. XXXIX.

Omnis baſis ratione materiæ eſt vel ſimplex vel compoſita.

Omnis baſis vel conſtat ex uno ingrediente, vel ex pluribus. Hæc nominatur compoſita, illa ſimplex, utraque vero ſic appellatur ratione materiæ. Omnis igitur baſis eſt ratione materiæ vel ſimplex vel compoſita.

§. XL.

Baſis omnia ingredientia medicamenti compoſiti ſemper vi, non vero quantitate, ſuperare debet.

Cum effectus ſupponat vim, quæ illum producit, (*per princ. philoſ.*) & baſis ſit pars medicamenti compoſiti, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effectus a medicamento compoſito producendi in ſe continet §. XXXVII. vis baſeos maxima pars virtutis totius medicamenti compoſiti eſſe, adeoque vi omnia reliqua ejuſdem ingredientia ſuperare debet. Cum vero quantitas virtutis non determinat quantitatem molis, (*per princ. philoſ.*) hæc eſt indeterminata, adeoque poteſt eſſe major, vel minor. Patet ergo, baſin virtute quidem omnia ingredientia medicamenti compoſiti ſuperare debere, non vero quantitate molis.

§. XLI.

Demonſtrata §. XL. valent quoque de baſi tam ratione materiæ quam virtutis, vel ſimplici, vel compoſita.

Baſis tam ratione virtutis, quam materiæ, eſt vel ſimplex, vel compoſita §. XXXVIII. XXXIX. Jam baſis quantitate quidem virtutis omnia medicamenti compoſiti ingredientia ſemper ſuperare debet, non vero quantitate molis §. XL. Ergo baſis, quæ vel ratione virtutis, vel materiæ, vel ſimplex vel compoſita eſt, omnia medicamenti compoſiti ingredientia quantitate virtutis, non vero molis ſuperare debet.

§. XLII.

Baſis ea quantitate ſumi debet, qua ſufficit ſcopo exequendo.

Baſis eſt medium, quod adhibetur à Medico ad ſcopum quendam impetrandum. Jam illud ſemper medium eſt eligendum, quod ſcopo impetrando æquale eſt. Ergo baſis ea quantitate ſumi debet, qua ſufficit ſcopo Medici impetrando, atque hoc valet de baſi ſimplici vel compoſita, tam ratione virtutis, quam materiæ.

§. XLIII.

Baſis ratione virtutis in reſpectu ad effectum a medicamento compoſito producendum vel peccat exceſſu, vel defectu.

Cum baſis ſit pars medicamenti compoſiti, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet, in ſe continet §. XXXVII. illa non totam rationem ſufficientem effectus a medicamento compoſito producendi in ſe complectitur, neque vis ejus huic effectui producendo eſt æqualis. Cum itaque vis baſeos in medicamento compoſito effectui ab hoc producendo non ſit æqualis, vel major eſſe debet, quam

neceſſarium eſt ad effectum a medicamento producendum, vel minor, quam ut hic effectus produci poſſit. Paucis, baſis ratione virtutis, in reſpectu ad effectum a medicamento compoſito producendum, peccat vel exceſſu, vel defectu.

§. XLIV.

Si vis baſeos effectui a medicamento compoſito producendo imper fit, adjuvans haberi debet.

Quoniam vis baſeos in medicamento compoſito vel major eſt, quam neceſſarium eſt ad effectum a medicamento compoſito producendum, vel minor, quam ut hic effectus produci poſſit §. XLIII. neceſſario, ſi vis ejus minor eſt, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, opus habet tertio, quod ejus actionem promovet. Jam illa pars medicamenti compoſiti, quæ baſeos actionem promovet, dicitur *adjuvans*. Qua de re baſis in medicamento compoſito adjuvans junctum ſibi habere debet, ſi ejus vis minor eſt, quam ut effectus a medicamento compoſito producendus excitari poſſit. Ejus ergo in omni medicamento compoſito haud perpetua eſt neceſſitas.

§. XLV.

Adjuvans baſi vi cedit.

Adjuvans eſt pars medicamenti compoſiti §. XLIV. hinc vis ejus eſt pars virtutis totius medicamenti compoſiti, & cum baſis itidem ſit pars medicamenti compoſiti §. XXXVII. ejus quoque vis ut pars virtutis totius medicamenti compoſiti ſit neceſſe eſt. Jam baſis continet maximam partem de ratione ſufficiente effectus a medicamento compoſito producendi §. XXXVII. adeoque vis ejus eſt pars maxima virtutis totius medicamenti. Duæ partes maximæ ſunt impoſſibiles (*per princ. mathem.*) Ergo vis adjuvantis minor eſt vi baſeos.

§. XLVI.

Adjuvans mole baſin non ſemper ſuperare debet.

Quamvis adjuvans baſi vi cedere debeat §. XLV. nihilominus tamen non neceſſarium eſt, ut ipſa quoque ratione molis ſit minus. Demonſtratum quidem eſt, adjuvans baſi ratione virtutis eſſe debere minus §. cit. ſed cum quantitas virtutis non determinet quantitatem molis, hæc in adjuvante eſt indeterminata, adeoque poteſt eſſe tam major, quam minor quantitate molis baſeos.

§. XLVII.

Scholion.

Sit vis baſeos, quæ minor eſt effectu a medicamento compoſito producendo = a

ejus effectus = b

effectus a medicamento compoſito producendus = c

vis ad eum requiſita = d, erit,

quoniam vis ſemper effectui pleno æqualis eſſe debet,

$$a = b \ \&$$
$$d = c.$$

Jam per hypotheſin, utpote quæ poſtulat, vim baſeos minorem eſſe vi requiſita ad effectum medicamenti compoſiti, & effectum baſeos minorem eſſe effectu a medicamento compoſito producendo, eſt

$$a < d$$
$$b < c, \text{ ergo}$$

$$c = b + x$$

Sit porro vis requiſita ad producendum effe-ctum $x = y$, erit, quoniam

$$a < d, \text{ adeoque}$$
$$d = a + y \text{ per hypotheſim,}$$
$$y = d - a,$$

hoc eſt, vis adjuvantis ſemper æqualis eſt differentiæ inter vim neceſſariam ad effectum producendum a medicamento compoſito atque vim ipſius baſeos. Sit v. g.

$$a = b = 8$$
$$c = d = 12, \text{ erit, quoniam}$$
$$d = a + y$$
$$8 + y = 12 \text{ \& per conſequens}$$
$$y = 12 - 8 = 4,$$

ſeu vis adjuvantis hoc caſu ad vim baſeos eſt in ratione ſubdupla, vel ſe habet ut 1 ad 2.

§. XLVIII.

Ratio, cur vis baſeos minor ſit, quam ut effectus a medicamento compoſito producendus produci poſſit, eſt reſpectu baſeos vel externa vel interna.

Cum vis baſeos minor ſit, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, ſi adjuvante indiget §. XLIV. ratio adeſſe debet, cur vis baſeos minor ſit, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, & hæc ratio latet vel in ipſa baſi, vel extra illam. Si prius, hoc eſt, ſi ratio, cur vis baſeos minor ſit, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, latet in ipſa baſi, ratio hæc eſt interna, externa vero, ſi latet extra baſin.

§. XLIX.

Si ratio dicta eſt interna reſpectu baſeos, vel producit eundem quidem cum medicamento effectum, ſed tantum minorem, vel diverſum.

Fac, rationem, cur vis baſeos effectui a medicamento compoſito producendo ſit impar, eſſe in ipſa baſi, ſive internam, tunc duo iterum poſſibiles ſunt caſus. Vis enim baſeos vel producit effectum eundem quidem, quem medicamentum compoſitum producere debet, ſed gradu tantum minori ab hoc diſcrepantem, vel diverſum, & alium, quem medicamentum compoſitum producere non debet.

§. L.

Quidnam ſit in priori caſu, de quo §. XLIX. mentio fit adjuvans.

Vis baſeos, quæ minor eſt, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, excitat, ſi ratio hac de re latet in ipſa baſi, vel eundem quidem, quem medicamentum compoſitum producere debet, effectum, ſed minori tantum gradu ab hoc diſcrepantem, vel diverſum & alium, qui a medicamento compoſito non deſideratur §. XLIX. Jam fac, prius habere locum, ſive vim baſeos effectui a medicamento compoſito producendo imparem excitare quidem eundem, quem medicamentum compoſitum producere debet, effectum, ſed gradu tantum minori ab hoc diſcrepantem, tunc illud baſeos actionem promovebit, quod vim ejus minorem ita intendit, ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit. Jam id eſt adjuvans, quod actionem baſeos promovet §. XLIV. Qua de re, ſi vis baſeos, quæ minor eſt, ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, edit eundem quidem, quem medicamentum compoſitum producere debet, effectum, ſed gradu tantum minori ab eo diſcrepantem, utique hinc omne illud eſt baſeos adjuvans, quod vim ejus minorem ita intendit, ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit.

§. LI.

Quidnam in poſteriori caſu ſit adjuvans.

Ponas alterum caſum, quo vis baſeos, quæ minor eſt, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſit, edit effectum diverſum & alium, qui medicamento compoſito non intenditur §. XLIX. tunc illud baſeos actionem promovebit, quod efficit, ut non alium & diverſum, ſed eundem, qui medicamento compoſito intenditur, effectum producat, ſive, quod ita determinat ejuſdem actionem, ut eundem, qui a medicamento compoſito proficiſci debet, effectum producat. Jam id eſt adjuvans, quod baſeos actionem promovet §. XLIV. Ergo, ſi vis baſeos diverſum & alium, qui a medicamento compoſito excitari non debet, effectum producit, omne illud eſt adjuvans, *quod baſeos actionem ita determinat, ut eundem, qui a medicamento compoſito eſt producendus, effectum producat.*

§. LII.

Demonſtrata §. L. LI. exemplis illuſtrantur.

Multa exempla medicamentorum, quæ demonſtrata §. L. & LI. illuſtrant, occurrunt. Sic laxantibus lenioribus junguntur trochiſci alhandal, adjuvantis vicem explentes. Iſta, laxantia nimirum leniora, in medicamento compoſito fortius purgante baſeos vicem ſuſtinentia, producunt quidem effectum eundem, quem medicamentum compoſitum producere debet, & qui in excitanda alvi ſolutione conſiſtit, ſed non tantum, quantus a medicamento compoſito purgante fortiori deſideratur, adeoque minori tantum gradu ab eo differentem. Ut igitur laxantia hæc leniora, in medicamento compoſito purgante validiori loco baſeos poſita, non eundem ſolum, quem medicamentum compoſitum producere debet, effectum, ſed tantum etiam, quantus a medicamento purgante fortiori deſideratur, producant, hac ex ratione & hoc fine ipſis loco adjuvantis adduntur trochiſci alhandal. Neque minus de poſteriori caſu, quo vis baſeos minor producit diverſum & alium effectum, quem medicamentum compoſitum producere non debet, multa proferre poſſem exempla, ſed, ne nimis ſim longus, unum tantum attigiſſe ſufficiat. Sit e. g. mercurius dulcis baſis in medicamento purgante. Hic per ſe ſolus, uti notum eſt, excitare poteſt ſalivationem, adeoque producere effectum diverſum & alium, quem Medicus medicamento purgante non intendit. Id quod ne fiat, ipſi aliquid addendum eſt, quod impedit, quo minus diverſum & alium producat effectum, qui a medicamento compoſito purgante non deſideratur, atque hoc obtinetur additamento purgantium, vices adjuvantis in medicamento compoſito purgante, cujus baſis ſit mercurius dulcis, ſupplentium. Si vero mercurius dulcis in medicamento compoſito ſalivante ſit baſis, ipſi, ne alium producat effectum, quem non intendimus medicamento ſalivante, loco adjuvantis addimus terrea, abſorbentia, aut reſolventia.

§. LIII.

Si ratio, cur vis baſeos minor ſit, eſt externa, §. XLVIII omne illud eſt adjuvans, quod impedimenta removet, baſeos vim reddentia inefficacem.

Si ratio, cur vis baſeos minor ſit quam ut effectus a medicamento compoſito producendus produci poſſit, eſt externa, ſive latet extra baſin §. XLVIII. ſemper impedimenta adſint neceſſe eſt, quæ obſtant, quo minus baſis vim ſuam exſerere poſſit, atque hoc in caſu facile eſt conceptu, omne illud baſeos actionem promovere, quod impedimenta, quæ vim ejus ab efficacia prohibuerunt, removet. Jam illud eſt adjuvans, quod baſeos actionem promovet §. XLIV. Ergo, ſi ratio, cur vis baſeos minor ſit, quam ut effectus

effectus a medicamento compoſito edendus produci poſſit, eſt externa, omne illud eſt adjuvans, quod impedimenta removet, quæ obſtant, quo minus baſis vim ſuam exſerere poſſit.

§. LIV.

Exemplis dicta §. LIII. illuſtrantur.

Non deficiunt exempla in praxi, quæ demonſtrant, ſæpiſſime occurrere impedimenta, vim baſeos in medicamento compoſito, quo certus intenditur effectus, imminuentia & retardantia. Sic fac, medicamento compoſito materiam vel per vomitum, vel per alvum eſſe evacuandam, hujus materiæ evacuatio eſt effectus, quem medicamentum compoſitum producere debet. Fac vero iterum, hanc materiam vomitu vel alvo ejiciendam difficulter eſſe mobilem, tunc illud eſt impedimentum, quo minus baſis medicamenti compoſiti vomitorii, vel purgantis, vim ſuam exſerere poſſit. Atque hoc in caſu illud erit adjuvans, quod materiam vomitu vel alvo exturbandam, ſed difficulter mobilem, ita præparat & diſponit, ut facile moveri & ejici poſſit, id quod obtinetur reſolventibus. Sæpius partes, quas medicamentum compoſitum permeare debet, antequam ad eam perveniat partem, qua quatenus medicamentum agere debet, minus ſunt liberæ ac ita diſpoſitæ, ut vim baſeos in medicamento compoſito infringant, quibus in caſibus omne illud adjuvantis vicem explet, quicquid vias, quæ virtuti baſes medicamenti compoſiti reſiſtunt, liberas reddit atque eas ita diſponit, ut non adeo magnam virtuti baſeos creent reſiſtentiam.

§. LV.

Notio corrigentis evolvitur.

Conſideravi hactenus illum caſum, quo vis baſeos minor eſt, quam ut effectus a medicamento compoſito producendus produci poſſit, &, quicquid in eo occurrit notatu dignum, evolvi §. XLIII. Supereſt nunc alter caſus, quo vis baſeos in medicamento compoſito major eſt, quam effectus ab eo producendus §. cit. Quodſi igitur vis baſeos major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, tertio locus eſt, quod vim baſeos, quæ major eſt quam effectus a medicamento compoſito producendus, ita imminuit, ut huic effectui producendo æqualis evadat, atque hoc vocatur *corrigens.* Hoc igitur illa pars eſt medicamenti compoſiti, quæ vim baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, ita imminuit, ut huic effectui æqualis evadat.

§. LVI.

Corrigens non ſemper in medicamento compoſito adeſſe debet.

Cum corrigente tunc demum opus ſit in medicamento compoſito, ſi in eo vis baſeos major eſt, quam effectus ab eo producendus, eaque ita eſt imminuenda, ut huic effectui producendo æqualis evadat §. LIV. corrigentis haud perpetua in omni medicamento compoſito eſt neceſſitas, ſed ex eo, abſente modo dicta conditione, ſi nimirum vis baſeos non major eſt quam effectus a medicamento compoſito producendus, exulare debet.

§. LVII.

Corrigens vim baſeos majorem non ita imminuere debet, ut effectui a medicamento compoſito producendo impar evadat.

Quoniam porro corrigens vim baſeos majorem ita imminuit, ut effectui a medicamento compoſito producendo æqualis evadat §. LV. eam non ita imminuere debet, ut huic effectui producendo impar evadat. Fac enim, corrigens vim baſeos majorem ita imminuere, ut effectui a medicamento compoſito producendo impar evadat, tunc vis baſeos minor eſſet, quam ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci poſſet. Id quod cum repugnet fini, patet, corrigens vim baſeos majorem non ita imminuere debere, ut effectus a medicamento compoſito excitandus produci nequeat.

§. LVIII.

Vis baſeos major poteſt conſiderari tanquam compoſita ex duabus partibus.

Si vis baſeos major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, corrigenti locus eſt §. LV. atque cum illud, quod majus eſt altero, poſſit conſiderari tanquam compoſitum ex duabus partibus, quarum altera minori quantitati ſit æqualis, vis hæc baſeos major concipi poteſt tanquam compoſita ex duabus partibus, quarum prima producit effectum a medicamento compoſito producendum, ſecunda vero alium effectum.

§. LIX.

De effectu baſeos homogeneo & heterogeneo.

Cum pars una virtutis baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, exſerat effectum a medicamento compoſito producendum, & altera præterea alium §. LVIII. hic alius effectus eſt vel homogeneus cum priori, eo nimirum, qui a medicamento compoſito eſt producendus, vel non. Si prius, hoc eſt, ſi pars ſecunda virtutis baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito excitandus, producit effectum homogeneum cum altero effectu, qui proficiſcitur a prima parte virtutis baſeos majoris, corrigens eſt adhibendum. Cum enim medicamentum eum in finem adhibeatur, ut ſanitati conducat, effectus ab ipſo producendus, quem Medicus intendit, tantus eſſe debet, quanto ad hunc finem obtinendum opus eſt, unde baſis etiam eſt adhibenda, cujus vis par eſt effectui huic producendo. Quodſi ergo vis baſeos hoc effectu major eſt, ita, ut ejus pars una producat effectum a medicamento compoſito producendum, altera vero alium, ſed cum priore homogeneum, majorem exſerit effectum, quam quidem intendit Medicus, adeoque talem, qui ob exceſſum ſanitati officit. Opus ergo eſt alio medio, quo vis baſeos juſto major ad juſtam menſuram redigatur; quod cum fiat adhibito corrigente §. LV. patet, ipſi hoc in caſu eſſe locum, quo pars una virtutis, qua baſis gaudet, majoris, producit effectum a medicamento compoſito producendum, altera vero alium, ſed cum priore eundem.

§. LX.

Heterogeneus baſeos effectus eſt vel diſparatus ab effectu medicamenti compoſiti, vel ei oppoſitus.

Si pars altera virtutis, qua baſis prædita eſt, producit effectum, qui cum effectu a medicamento compoſito producendo non eſt homogeneus §. LIX. exſerit effectum ab eo heterogeneum, ſive diverſum. Jam diverſa ſunt vel diſparata, vel oppoſita (*per princ. phil.*). Ergo effectus diverſus ab effectu medicati compoſiti, qui proficiſcitur a parte altera virtutis, qua gaudet baſis §. LIX. eſt vel ab effectu medicamenti compoſiti diſparatus, vel ei oppoſitus.

§. LXI.

Scholion.

Uſus fui in antecedentibus multis terminis philoſophicis non explicatis, ſed conſulto, legibus bonæ methodi id non exigentibus, huic labori ſuperſedi, ne libellus hic in magnum

excreſceret volumen. Quoniam vero aliqui inter hos occurrunt, quos nec adeo frequentes, nec omnibus ootos eſſe puto, uti ſunt termini *effectus baſeos diſparatus* & *oppoſitus*, eorum explicationem reiqua ipſius illuſtrationem clarioram ſuppeditabo. Notandum igitur eſt, ea, quæ ſunt diverſa, ita eſſe comparata, ut compoſſibilia ſint, ſeu ſimul exiſtere queant in eodem ſubjecto, vel non. Priora dicuntur diſparata, e. g. pietas & eruditio, poſteriora oppoſita, ut frigus & calor. Applicentur hæc dicta ad effectum baſeos diſparatum ab effectu medicamenti compoſiti, vel ei oppoſitum, & facile erit determinatu, quid per hos effectus intelligatur. Cum enim virtus baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, poſſit conſiderari tanquam compoſita ex duabus partibus, quarum una edir effectum a medicamento compoſito producendum, altera vero alium §. LVIII. hic alius effectus, qui ab altera parte virtutis baſeos majoris proficiſcitur, ita eſt comparatus, ut poſitus vel tollat effectum priorem, ſive eum, qui a medicamento compoſito proficiſcitur, vel cum eo ſimul conſtare poſſit. Si prius, effectus, qui oritur ab altera parte viriutis baſeos majoris, eſt oppoſitus effectui a medicamento compoſito producendo; ſi poſterius, dicitur ab eo diſparatus. Sit e. g. effectus cujuſdam medicamenti compoſiti laxantis $= 4$
vis vero baſeos, quæ major eſt, quam effectus medicamenti compoſiti $= 6$
tunc hæc vis producit quidem effectum a medicamento compoſito producendum, qui eſt $= 4$ ſed & præterea alium, qui $= 2$. Sit porro hic effectus cum priore a medicamento compoſito producendo, qui $= 4$, idem, ſive homogeneus, qualis eſt, ſi in laxando alvum conſiſtit, tunc, quoniam hic effectus baſeos, qui $= 2$, non intenditur, corrigens eſt adhibendum §. LVIII. Sit vero hic effectus baſeos $= 2$ non idem cum priore effectu, eo nimirum, qui medicamento compoſito eſt producendus, ſed excitet vomitum, tunc ab eo eſt diſparatus.

§. LXII.

Quo in caſu corrigente non abſolute opus ſit.

Sit vis baſeos major effectu a medicamento compoſito producendo, ut edat pars virtutis baſeos majoris una effectum deſideratum, altera vero ab eo diſparaium §. LVIII. LIX. LX. non neceſſario hoc in caſu corrigente opus eſt, quoniam hic non obſtat, quin ille, qui a medicamento compoſito eſt producendus, in actum deducatur. Quadrat huc exemplum poſterius §. LXI. allatum, quo effectus baſeos, qui $= 2$, non conſiſtit in laxando, ſed in excitando vomitum, atque hoc in caſu non neceſſario & abſolute requiritur corrigens. Interea, ſi Medicus, certis rationibus extrinſecis motus, eum tantum intendit effectum a medicamento compoſitn & una parte viriutis baſeos majoris producendum, ſine iſto effectu ab eo diſparato, qui provenit ab altera parie virtutis baſeos majoris, aliquid ab ao eſt adhibendum, quod vim baſeos majorem effectu a medicamento compoſito producendo ita imminuit, ut huic tantum, non alii producendo æqualis evadat. Id quod cum obtineatur corrigentis ope §. LV. medicus, ſi, certis rationibus extrinſecis ductus, eum tantum intendit effectum a medicamento compoſito & una parte virtutis baſeos majoris producendum, ſine effectu ab hoc diſparato, qui proficiſcitur ab altera parte virtutis baſeos majoris, ad hunc finem obtinendum corrigens adhibere debet.

§. LXIII.

Quando eodem opus ſit.

Medicus quidem, ſi certis rationibus extrinſecis commotus intendit effectum tantum a medicamento compoſito ex una parte virtutis baſeos majoris producendum, ſine effectu ab hoc diſparato, qui proficiſcitur ab altera parte virtutis baſeos majoris, ad hunc finem obtinendum corrigens adhibere debet §. LXII. Sed ipſi hoc in caſu iterum ad duo eſt reſpiciendum, utrum nimirum ea pars virtutis baſeos majoris, quæ producit effectum ab effectu medicamenti compoſiti diſparatum, tolli queat per aliquod corrigens, ſalva ea parte virtutis baſeos majoris, quæ neceſſaria eſt ad effectum a medicamento compoſito producendum, nec ne? Si prius, corrigens eſt adhibendum, ſed non in poſteriori caſu. In hoc etenim ſi Medicus adhibere vellet corrigens, effectum medicamenti compoſiti, quem tamen intendit, deſtrueret, adeoque ageret contra finem ſuum.

§. LXIV.

Effectus baſeos diſparatus eſt vel quoad ſanitatem indifferens, vel ei prodeſt, atque in utroque caſu eſt vel jucundus vel non.

Effectus diſparatus, qui ab altera parte virtutis baſeos majoris provenit §. LX. LXI. non eſt ita comparatus, ut reſpectu finis, quem Medicus medicamento compoſito intendit, ſanitati noceat. Quod enim ſi eſſet, hic effectus diſparatus non eſſet diſparatus, ſed oppoſitus, id quod repugnaret demonſtratis §. LX. LXI. Quæ igitur cum ita ſint, effectus diſparatus, ab altera parte virtutis baſeos majoris proveniens, ita comparatus ſit neceſſe eſt, ut vel ſanitati conducat, vel reſpectu ejus ſit indifferens, hoc eſt, ut ei neque proſit, neque obſit. In utroque hoc effectu diſparato, qui vel quoad ſanitatem indifferens eſt, vel ei conducit, corrigente non opus eſt, quoniam nulla adeſt ratio, cur id ſit adhibendum; ſed hic iterum ad duo eſt reſpiciendum. Eſt etenim uterque effectus vel ſimul jucundus, vel injucundus. Si effectus diſparatus, qui ab altera parte virtutis baſeos majoris oritur, ſanitati conducit ſimulque eſt jucundus, corrigente non opus eſt, quoniam nulla adeſt ratio, cur illud ſit adhibendum, atque Medicum oportet nihil ſine ratione agere. Si vero hic effectus non ſimul eſt jucundus, ſed injucundus, videndum eſt, utrum hæc injucunditas tolli queat ab altera parte virtutis baſeos majoris, a qua proficiſcitur, per aliquod corrigens, ſalva ea parte virtutis baſeos majoris, quæ neceſſaria eſt ad effectum a medicamento compoſito producendum, nec ne? Si prius, corrigens eſt adhibendum ad injucunditatem tollendam, non vero in poſteriori caſu.

§. LXV.

De injucunditate effectus baſeos diſparati.

Si effectus diſparatus, qui ab altera parte virtutis baſeos majoris provenit, & vel ſanitati conducit, vel reſpectu ejus indifferens eſt, eſt injucundus §. LXIV. hæc injucunditas afficere poteſt organum guſtus, olfactus & viſus, adeoque reſpicere ſaporem, odorem & colorem. Quomodo vero hi jucundi corrigentis ope tolli & in jucundos mutari queant, in genere determinari nequit, quoniam non omnes iiſdem

delectantur odoribus, ſaporibus & coloribus. Dulcia & ſuaveolentia quibuſdam placent, aliis ſunt inſenſiſſima, immo multis male olent & ſapiunt omnia e pharmacopolio petita. Plerumque ſapori medicamenti jucundo conciliando uſurpantur ſyrupi, acida, ſaccharum, &c. Odori vero injucundo tollendo aquæ & olea fragrantia, ambra, moſchus, cinnamomum, &c. & coloris gratia conciliatur medicamento cinnabari, ſantalo rubro, auri & argenti foliolis. Notandum tamen, nec tantam in medicamentis, quanta cibo & potu conciliari poteſt, gratiam ſemper obtineri poſſe, nec ab ipſis ægris exigi, quoniam his invitatur morbi moleſtia. Sunt, qui omnem navant operam in concilianda medicamento coloris gratia per auri argentique folia ubique intermiſſa, ſed hæc nunquam omiſſa ridiculam produnt vanitatem, quamvis in pilulis interdum ferri poſſint.

§. LXVI.

Quidnam non ſit corrigens.

Si quid pro corrigente adhibetur, quod, dum injucunditatem effectus diſparati, vel quoad ſanitatem indifferentis, vel eidem conducentis, tollit, aliam producit, vel vim baſeos ita imminuit, ut effectui a medicamento compoſito producendo impar evadat, illud non eſt corrigens. Medici hac in re ſæpiſſime delinquunt, dum aliquid corrigentis inſtar adhibent, quod vel, dum unam injucunditatem tollit, aliam producit, vel baſeos virtutem ita imminuit, ut effectus à medicamento compoſito excitandus produci nequeat.

§. LXVII.

De effectu baſeos oppoſito.

Vis baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, concipi poteſt tanquam compoſita ex duabus partibus, quarum una producit effectum a medicamento compoſito producendum, altera vero alium §. LVIII. qui vel ab eo eſt diſparatus, vel ei oppoſitus §. LX. Quodſi ergo hic effectus, qui ab altera parte virtutis baſeos, quæ major eſt, quam effectus a medicamento compoſito producendus, oritur, oppoſitus eſt effectui a medicamento compoſito producendo, certum malum, cum hic aliud malum tollere debeat, producat neceſſe eſt, quo in caſu eo eſt reſpiciendum, utrum altera pars virtutis baſeos majoris effectu a medicamento compoſito producendo, quæ hunc effectum noxium producit, tolli queat, ſalva altera parte virtutis baſeos majoris effectu a medicamento compoſito producendo, quæ requiritur ad hunc effectum producendum, nec ne? Si prius, corrigens ad hunc finem eſt adhibendum; ſi poſterius, ad duo iterum eſt reſpiciendum. Vel enim aliud medicamentum datur, cum quo hoc incommodum, quod in noxio effectu conſiſtit, connexum non eſt, & quod ad finem eundem adhiberi poteſt, vel non. Si prius, illud eſt adhibendum, ſi poſterius, videndum, an noxius effectus, qui ab altera parte virtutis baſeos majoris effectu à medicamento compoſito producendo minor ſit malo, cui effectus a medicamento compoſito producendus mederi debeat, nec ne. Priori caſu hoc medicamento uti datur ſine corrigente, poſteriori vero plane ab eo eſt abſtinendum.

§. LXVIII.

Scholion.

Sit vis baſeos major $= a$
ejus effectus $= b$
effectus deſideratus medicamenti compoſiti $= c$
vis requiſita ad eum producendum $= d$

Et integer effectus b vel homogeneus cum deſiderato effectu c vel non.

Ponamus prius; & erit

$$b > c$$

Et quum etiam $a = b$
$\& \; d = c$

$$a > d, \text{ \& per conſequens}$$

$$a = d + p$$

Quia integrum a homogeneum eſt cum $d + p$ (*per hyp.*)

ſit exponens rationis $p : a = n$, erit

$$p = an, \;\&$$

$$a = d + an$$

$$a - an = d$$

$$a : d = 1 : 1 - n$$

Seu vis baſeos hoc caſu eſt ad vim dati medicamenti ut unitas ad differentiam inter unitatem & exponentem rationis exceſſus vis baſeos ad illam integram. Quare ut vis baſeos vi datæ æqualis evadat; adſumendum eſt corrigens, cujus vis ad vim baſeos ut $n : 1$, quæ vero contrarium effectum producat, ut in relatione ad vim baſeos pro quantitate privativa haberi, illique addita ipſam ad datam uſque quantitatem imminuere valeat.

Ponamus, porro, integrum effectum b non eſſe homogeneum cum deſiderato effectu c, erit tamen pars ejuſdem deſiderato homogenea.

Sit porro hæc pars $= x$
ejus complementum ad totum $= y$, erit

$$b = x + y$$

Sit exponens rationis $x : c = m$, erit

$$x = cm$$

$$b = cm + y$$

$$b - y = cm$$

Sit porro vis æqualis effectui $y = s$
effectui $x = r$ erit cum

$$b = x + y \; (\textit{per dem.})$$

$$\& \; a = b$$

$$x + y = r + s$$

$$a = r + s$$

Et quia $x : c = m$ (*per hyp.*)

$$r : d = m$$

$$r = dm$$

$$a = dm + s$$

$$a - s = dm$$

Quæ

Quapropter ut hoc caſu effectus heterogeneus y tollatur, adſumendum eſt corrigens, cujus vis æqualis eſt vi ad eum requiſitæ s, ſed contraria, ut ad eam relata privativæ vicem ſuſtineat, adeoque vi baſeos adjecta eandem data vi s mulctare poſſit. Cum vero præterea exponens m vel = 1 vel > 1 vel < 1 eſſe queat; illo caſu nullo alio ingrediente, iſto corrigente adhuc alio, per caſum priorem determinando, hoc vero adjuvante opus eſt.

§. LXIX.

Scholion.

Aliquos eo procedere temeritatis, ut algebraicas theſium mearum demonſtrationes & illuſtrationes inutiles declarent, atque adunco naſo ſuſpendant, facile conjicere poſſum, ſed hoc neque miror, neque curo, certe perſuaſus, ejuſmodi homines mentis acumine eſſe deſtitutos, eorumque cerebrum idearum confuſarum tenebris refertum. Lubens concedo, illis, qui algebram non callent, theſium demonſtrationes algebraicas nullam afferre utilitatem, aſt ſciant, me has ipſorum gratia hic non apponere, & caveant, ne de re, cujus nullam habent cognitionem, judicent; alias enim magnam produnt temeritatem ac imprudentiam. Qui contra algebram intelligit, me ejus ope veritates detexiſſe, quas ſine iſtius beneficio vel plane non, vel ſaltem non adeo facile inveniſſem, ex adductis exemplis algebraicis ſatis ſuperque perſpiciet, atque illorum gratia, qui cupiditate flagrant, non vanam & ſuperficiariam, ſed diſtinctam & ſolidam cognitionem veritatum medicarum ſibi acquirendi, algebraicas demonſtrationes & illuſtrationes hic ſubjungo.

§. LXX.

Notio conſtituentis evolvitur.

Medicamentū compoſitum eſt illud, quod conſtat ex pluribus uno ingredientibus §. XXXIV. adeoque eſt unum, quod oritur ex combinatione horum ingredientium. Quod ſi quis conſiderat, legum cogitandi naturalium ope adjutus, facile mente aſſequi poteſt, hic ad duo maxime eſſe reſpiciendum. Nam hæc ingredientia, quæ ſimul ſumta medicamentum conſtituere debent compoſitum, ita ſunt comparata, ut vel in debitam ac deſideratam combinationem ſive formam, qua hoc unum, medicamentum nimirum compoſitum, conſtituere debent, redigi poſſint vel non. Si poſterius, hoc eſt, ſi ingredientia non debito & deſiderato modo combinari poſſunt, ut exinde deſiderata medicamenti compoſiti forma exſurgat, tertio opus eſt, quod ingredientia in talem redigit combinationem, ut deſiderati medicamenti compoſiti forma obtineatur, atque hoc vocatur *conſtituens*. Si prius, hoc eſt, ſi ingredientia medicamenti compoſiti ita combinari queunt, ut exinde deſiderata ejuſdem forma exſurgat, eo conſtituente nimirum, non opus eſt. *Eſt igitur conſtituens illa pars medicamenti compoſiti, quæ reliquis ingredientibus medicamenti compoſiti in deſideratam formam redigendis inſervit.*

§. LXXI.

Quæ circa conſtituens ſunt determinanda.

Duo in conſtituente, qua tali, ſi loco ingredientis in medicamento compoſito ſit adhibendum, poſſunt determinari, nimirum 1) ejus materia, 2) ejus quantitas. Materia conſtituentis, qua talis, ita comparata eſſe debet, ut quoad effectum a medicamento compoſito producendum ſit indifferens, id eſt, eum neque augeat, neque imminuat. Ponatur enim horum alterutrum, priori caſu adjuvantia §. XLIV. poſteriori vero corrigentis vicem ſuſtinebit §. LV. adeoque non erit conſtituens §. LXX. Porro in determinatione materiæ conſtituentis reſpiciendum eſt ad formam medicamenti compoſiti, quæ deſideratur. Cum enim conſtituens ſit id, quod reliquis medicamenti compoſiti ingredientibus in deſideratam formam redigendis inſervit §. LXX. conſequens eſt, ut talis conſtituentis aſſumatur materia, quæ formæ medicamenti deſideratæ conveniens eſt. Prout igitur alia atque alia medicamenti forma deſideratur, alia etiam conſtituentis materia requiritur, unde patet, in determinanda materia conſtituentis ad formam medicamenti, quæ deſideratur, eſſe reſpiciendum.

§. LXXII.

Quid agendum ſit medico, ſi duæ materiæ ei occurrunt, conſtituentis loco explentes.

Si duæ occurrunt materiæ, quæ reſpectu rationum internarum æque commode vice conſtituentis in medicamento compoſito fungi poſſunt, ratio habenda eſt circumſtantiarum externarum, ut nimirum illud aſſumatur, quod ratione pretii, guſtus, doſeos, aliorumque accidentium Medico ad finem obtinendum videtur convenientiſſimum.

§. LXXIII.

Quantitas conſtituentis ex forma medicamenti compoſiti determinatur.

Quantitas conſtituentis determinari poteſt ex forma medicamenti compoſiti. Quoniam enim conſtituens eſt illa pars medicamenti compoſiti, quæ reliquis ejus ingredientibus in debitam formam redigendis inſervit §. LXX. tanta ejus quantitas adeſſe debet, quanta ad hunc finem requiritur. Qui cum ſit forma medicamenti compoſiti, quantitatem conſtituentis ex forma medicamenti compoſiti determinari poſſe patet.

§. LXXIV.

Doſis quoque medicamenti compoſiti relativi determinat quantitatem conſtituentis.

Forma medicamenti compoſiti relativi conſiſtit in modo illud applicandi §. XIII. & cum hic doſin ejuſdem determinet, doſis pertinet ad formam medicamenti relativi. Sed forma medicamenti compoſiti determinat quantitatem conſtituentis. §. LXXIII. Ergo etiam doſis in medicamento compoſito relativo determinat quantitatem conſtituentis.

§. LXXV.

Quot eſſe poſſint partes medicamenti compoſiti.

Quatuor itaque eſſe poſſunt partes medicamenti compoſiti 1) baſis 2) adjuvans 3) corrigens 4) conſtituens §. XXXVII. XLIV. LV. LXX.

§. LXXVI.

Quando in medicamento compoſito adeſſe debeat baſis, & quando non.

Si medicamentum compoſitum conſtat ex duobus ingredientibus, hæc aut vim habent æqualem, quæ requiritur ad effectum a medicamento compoſito producendum, aut non. Si prius, hoc eſt, ſi duo ingredientia medicamenti compoſiti prædita ſunt vi æquali, nulla adeſt pars, quæ maximam partem de ratione ſufficiente effectus a medicamento compoſito producendi in ſe continet, adeoque nulla baſis §. XXXVII. Si vero poſterius, hoc eſt, ſi medicamentum conſtat ex duobus ingredientibus, vim inæqualem, quæ neceſſaria eſt ad effectum medicamenti compoſiti producendum, habentibus, aliquod adeſſe debet, quod maximam partem de ratione ſufficiente effectus

ctus a medicamento compoſito producendi in ſe continet, adeoque hoc in caſu baſis neceſſario adeſſe debet §. XXXVII. In medicamento igitur compoſito, ſi ex duobus ingredientibus, vi ad effectum ejuſdem producendum requiſita & æquali inſtructis, conſtat, non abſolute neceſſaria eſt baſis, ſed io eo utique, quod ex duobus ingredientibus componitur vi inæquali, quæ requiritur ad effectum medicamenti compoſiti producendum, inſtructis.

§. LXXVII.

Num baſis in medicamento compoſito adeſſe debeat, ſi ex pluribus, quam duobus conſtat ingredientibus.

Ponamus vero, medicamentum compoſitum ex pluribus quam duobus conſtare ingredientibus, plurium horum ingredientium vis vel ſingulorum inter ſe æqualis eſt, vel non. Si prius; cum ſumma alicujus quantitatis aliquoties ſumtæ ipſa quantitate major ſit (*per princ. arithm.*) & plures quantitates ſimul ſumtæ pro una haberi queant: ſi omnia ingredientia præter unum ſimul ſumantur, vis ſummæ eorum, ut unum conſideratæ, major eſt vi unius alterius. Si poſterius; cum majus majori additum majorem efficiat ſummam (*per princ. arithm.*): ſi ingredientia, quorum major eſt vis præter unum, cujus vis eſt minima, ſimul ſumantur, vis horum tanquam unum conſideratorum vi unius poſterioris iterum major erit. Utroque igitur in caſu medicamentum compoſitum conſiderari poteſt ut medicamentum compoſitum conſtans ex duobus ingredientibus vi inæquali præditis. Sed, ſi medicamentum compoſitum conſtat ex duobus ingredientibus virtutis inæqualis, alterutrum baſeos nomen invenit §. LXXVI. Ergo etiam in medicamento compoſito ex pluribus, quam duobus ingredientibus conſiſtente, baſis adſit neceſſe eſt.

§. LXXVIII.

Sint e. g. medicamenti compoſiti A ingredientia b, c, d,

erit $A = b + c + d$ (*per princ. arithm.*)

Sit porro $b = c = d$, erit

$b + c > d$ (*per princ. arithm.*)

Quare cum omnis quantitas tanquam unum ſpectari queat, ponatur

$b + c = e$, adeoqua erit

$A = e + d$. Cum vero

$b + c > d$ (*per hyp.*) eſt etiam

$e > d$ adeoque

e baſis medicamenti compoſ. A.

Sit vero $b > c$ &

$c > d$; erit etiam

$b + c > d$ (*per princ. arithm.*)

Quapropter, ſi ponatur iterum $b + c = e$; erit

$A = e + d$ & per conſequens e iterum baſis erit medicamenti compoſiti.

Sit v. c. $A = 24$

$b = c = d = 8$; erit

$b + c = e = 8 + 8 = 16$, adeoque cum $d = 8$ erit

$16 > 8$, adeoque baſis medicamenti compoſiti A erit $= 16$.

Sit vero manente $A = 24$

$b = 10$

$c = 8$

$d = 6$; erit

$b + c = e = 18$ & cum

$d = 6$ (*per hypoth.*)

$18 > 6$ eritque hoc caſu

baſis $= 18$

§. LXXIX.

Si medicamentum compoſitum habet baſin, debet habere vel adjuvans, vel corrigens.

Ponas, medicamentum compoſitum habere baſin, tunc illius vis vel major eſt, quam neceſſarium eſt ad effectum a medicamento compoſito producendum, vel minor, quam ut hic effectus produci poſſit §. XLIII. Si prius eſt, baſis adjuvans junctum ſibi habere debet §. XLIV. corrigens vero, ſi poſterius locum haber §. LV. Qua de re medicamentum compoſitum, ſi habet baſin, vel adjuvans, vel corrigens ſecum ferat neceſſe eſt.

§. LXXX.

Quando medicamentum habeat tam corrigens, quam adjuvans.

Si medicamentum compoſitum habet baſin, illiuſque vis eo reſpectu eſt major, ut producat effectum, qui non intenditur, alio vero reſpectu minor, ita, ut non ſufficiat effectui, qui a medicamento compoſito deſideratur, producendo; hoc caſu adjuvās, illo corrigens habere debet §. XLIV. LV. adeoque patet, medicamentum compoſitum, ſi habet baſin, vel corrigens, vel adjuvans §. LXXIX. vel utrumque ſimul habere debere.

§. LXXXI.

Quando medicamentum compoſitum omnes ſuas partes habeat.

Si baſis medicamenti compoſiti, quod vel adjuvans, vel corrigens, vel utrumque ſimul habet, vel cum adjuvante, vel cum corrigente, vel cum utroque ita combinari nequit, ut, quæ deſideratur, forma medicamenti exinde exſurgat, conſtituente opus eſt §. LXX. Qua de re medicamentum compoſitum, poſita modo dicta conditione, vel adjuvans & conſtituens, vel corrigens & conſtituens, vel adjuvans & corrigens ſimulque conſtituens habere debet.

§. LXXXII.

Medicamentum compoſitum eo eſt perfectius, quo pauciora habet ingredientia.

Perfectio in genere eſt conſenſus variorum in uno, &, quatenus objectum aliquod perfectum eſt dicendum, eatenus variorum ejus conjunctio ex communi quodam principio explicari debet; quod principium, cum ratio determinans perfectionis ſit, rationem in ſe continere debet, cur hæc, & non alia varia hoc & non alio modo conjuncta ſint (*per princ. ontol.*) Ad eadem attendeodum eſt in perfectionem medicamenti compoſiti ioquirentibus. Varia ejus, ſive ingredientia, eum in finem combinantur, ut effectus aliquis datus inde obtineri queat; quare hic finis rationem perfectionis medicamenti compoſiti determinantem conſtituit. Perfectum igitur eſt medicamentum compoſitum, cujus ingredientium conjunctio ex hoc principio poteſt explicari, eoque perfectius, quo pauciora ingredientia eidem ſufficientia fini conjunguntur. Ponamus enim, quinque conjungi ingredientia in medicamento compoſito, ubi tria producendo fini jam paria fuiſſent, ex ratione determinante perfectionis medicamenti compoſiti intelligi nequit, cur præter hæc tria reliqua duo adſumta ſint, quare eadem cum reliquis non conſentiunt, & idcirco ob diſſenſum variorum in uno hoc caſu obvium,

)c(me-

De Formulis Medicamentor,

medicamentum juſto pluribus ingredientibus conſtans altero dato imperfectius eſt. Patet igitur, medicamento compoſito eo majorem competere perfectionem, quo minorem habet ingredientium numerum.

§. LXXXIII.

Medicamentum compoſitum eo eſt perfectius, quo majorem reſpectu ſanitatis producit effectum.

Medicamentum compoſitum in genere eſt perfectum, quatenus ingredientia ejus in uno conſentiunt, ſeu eorum conjunctio ex communi quodam principio poteſt explicari §. LXXXII. quod eſt finis ejus deſideratus, ſeu effectus reſpectu ſanitatis producendus §. cit. Ponamus ergo, duos effectus ſanitati utiles, ſed inæquales eſſe producendos, minor tanquam pars majoris conſiderari (*per princip. mathem.*), & per conſequens major tanquam conſiſtens ex minore & alio ſeu complemento ad totum concipi poterit. Quare, ſi major eſt effectus medicamenti, ratio determinans perfectionis ejus compoſita eſt, adeoque ipſa ejuſdem perfectio compoſita dici meretur (*per princ. ontol.*) Cum vero perfectio compoſita ceteris paribus ſimplice major ſit, major etiam erit perfectio medicamenti, cui major reſpondet effectus ſanitati proficuus.

§. LXXXIV.

Quod uno vales efficere ingrediente, ne tentes pluribus.

Medicamentum compoſitum eo eſt perfectius, quo pauciora habet ingredientia & quo major eſt effectus, qui his obtinetur §. LXXXII. LXXXIII. Qua de re, quod uno vales efficere ingrediente, ne tentes pluribus. Medici, ſi qua in re, in hac certe plerumque peccant. Ita enim coacervant ingredientia, ut medicamentum exinde oriatur compoſitum magno ingredientium numero gaudens, falſo ſibi perſuaſi, in eo medicamenti perfectionem eſſe poſitam. Nihil dicam de medicamentis magiſtralibus & officinalibus, quod pleraque iſtorum ingentem ingredientium numerum habeant, & quod multa eorum ingredientia vi ſibi invicem repugnent. Hinc *illuſtris b. m.* HOFFMANNUS hanc methodum, medicamenta præſcribendi ex magno ingredientium numero conflata, jure meritoque rejecit, aliamque ſecutus eſt, regulæ antea prolatæ conſentaneam, uti ex ejuſdem medicamentis ſatis ſuperque apparet.

§. LXXXV.

Baſis materia ſimplex & virtute compoſita alii eſt præferenda.

Fac, Medico, baſin medicamenti compoſiti deſideranti, duas occurrere baſes æque commode ſcopo ſuo ſatisfacientes, quarum altera tam materia, quam virtute compoſita, altera vero ſimplex materia, & virtute compoſita eſt, hæc præ illa ipſi eligenda eſt, quoniam ad eum effectum, quem uno aſſequi poteſt, impetrandum, non pluribus uti debet §. LXXXIV.

§. LXXXVI.

Corrigens vel adjuvans ... eſt eligendum, quod locum conſtituentis ſupplet.

Si medicamentum compoſitum, cujus baſis vel adjuvans, vel corrigens, vel utrumque ſibi junctum habet §. LXXIX. LXXX. conſtituente indiget, Medicus, quoniam ad id, quod uno aſſequi poteſt, obtinendum, non adhibere debet plura §. LXXXIV. curet, ut alterutrum horum inveniri queat tale, quod ſimul & conſtituentis vicem impleat, ne præter neceſſitatem multiplicentur ingredientia.

§. LXXXVII.

Ingredientia ... commiſcibilia ſint neceſſe eſt.

Cum, ſi medicamentum compoſitum, cujus baſis vel adjuvans, vel corrigens, vel utrumque ſibi junctum habere debet §. LXXIX. LXXX. conſtituens exigit, horum alterum tale ſit eligendum, quod ſimul conſtituentis vicem implet §. LXXXVI. reliqua ejuſdem modo dicta ingredientia ita comparata ſint neceſſe eſt, ut commode inter ſe commiſceri & combinari queant, quo exinde deſiderata medicamenti forma exſurgat. Quod enim ſi non eſſet, neque adjuvans, neque corrigens conſtituentis vice fungi poſſet; id quod repugnat hypotheſi.

§. LXXXVIII.

Definitio formulæ ſimplicis & compoſitæ.

Formula, quæ ſignis determinat modum præparandi medicamentum ſimplex, dicitur ſimplex, compoſita vero, quæ determinat modum præparandi medicamentum compoſitum.

§. LXXXIX.

Omnis formula eſt vel ſimplex vel compoſita.

Omnis formula ſignis determinat modum, quo medicamentum fieri debet §. II. Jam omne medicamentum eſt vel ſimplex, vel compoſitum §. XXXV. Ergo omnis formula determinare debet modum, quo medicamentum vel ſimplex, vel compoſitum ſit præparandum. Nunc formula, quæ determinat modum præparandi medicamentum ſimplex, audit ſimplex, compoſita vero, ſi determinat modum præparandi medicamentum compoſitum §. LXXXIX. Ergo omnis formula eſt vel ſimplex, vel compoſita.

§. XC.

Exempla formulæ ſimplicis & compoſitæ.

Exemplum formulæ ſimplicis eſt:

℞. radicis jalappæ ℈j
Fiat pulvis.

Hoc vero

℞ radicis jalappæ
cremoris tartari āā ℈j
diagrydii ſulphurati gr. IV.
olei de cedro gutt. ij.

Miſce, fiat pulvis, eſt exemplum formulæ compoſitæ.

§. XCI.

Corollarium.

Omnis formula determinare debet tam materiam, quam formam medicamenti §. IV. V. hinc etiam tam ſimplex, quam compoſita.

§. XCII.

Corollarium.

Formula, ſi materia medicamenti ex uno conſtat ingrediente, hoc unum ingrediens, & plura ingredientia, ſi ex pluribus conſtat, determinare debet §. IX. Quam ob rem formula ſimplex illud unum ingrediens, ex quo medicamentum ſimplex conſtat, determinare debet, compoſita vero iſta ingredientia, ex quibus medicamentum compoſitum paratur.

§. XCIII.

Corollarium.

Quoniam omnis formula debet habere ſubſcriptionem §. XI. idem de formula ſimplici & compoſita valet.

§. XCIV.

Corollarium.

Omnis formula eſt vel abſoluta, vel relativa §. XVI. hinc & tam ſimplex, quam compoſita, eſt vel abſoluta, vel relativa.

§. XCV.

Corollarium.

Determinatio formæ medicamenti in formula abſoluta eſt tantum determinatio modi medi-

medicamentum præparandi ex data materia §. X. Quodſi igitur formula tam ſimplex, quam compoſita, eſt abſoluta, determinatio formæ medicamenti in formula ſimplici & compoſita conſiſtet tantum in determinatione modi, medicamentum ad harum alterutram præparandi ex data materia.

§. XCVI.

Corollarium.

Determinatio formæ medicamenti in formula relativa, eſt determinatio modi, medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi §. XXI. Si igitur formula tam ſimplex, quam compoſita, eſt relativa, determinatio formæ medicamenti in formula tam ſimplici, quam compoſita, erit determinatio modi, medicamentum ad harum alterutram paratum non ſolum præparandi, ſed illud etiam applicandi.

§. XCVII.

Quid ſit ſubſcriptio in formula ſimplici & compoſita abſoluta.

Subſcriptio in formula abſoluta eſt tantum determinatio modi, medicamentum præparandi §. XXII. Fac ergo, formulam tam ſimplicem, quam compoſitam eſſe abſolutam, tunc ſubſcriptio in formula ſimplici & compoſita conſiſtet in determinatione modi, medicamentum ad harum alterutram præparandi.

§. XCVIII.

Quid ſit ſubſcriptio in formula ſimplici & compoſita relativa.

Subſcriptio in formula relativa eſt determinatio modi, medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam adhibendi §. XXIII. Jam ponas, formulam tam ſimplicem, quam compoſitam, eſſe relativam, ſubſcriptio in formula ſimplici & compoſita erit determinatio modi, medicamentum ad harum alterutram non ſolum præparandi, ſed illud etiam applicandi.

§. XCIX.

Circa formulam tam ſimplicem, quam compoſitam, duæ occurrunt perſonæ, quibus tam materia, quam forma medicamenti nota eſſe debet.

Circa omnem formulam duæ occurrunt perſonæ, una, quæ formulam præſcribit, & altera, quæ ad iſtam medicamentum præparat, atque his tam materia, quam forma medicamenti nota ſit, neceſſe eſt §. XXIV. Idem valet de formula tam abſoluta, quam relativa §. XXV. Qua de re circa formulam quoque ſimplicem & compoſitam, ſive ſit abſoluta, ſive relativa, duæ occurrunt perſonæ, quarum altera formulam harum alterutram præſcribit, altera vero medicamentum ad iſtam præparat, atque his tam materia, quam forma medicamenti perſpecta ſit oeceſſe eſt.

§. C.

Circa formulam ſimplicem & compoſitam relativam tres occurrunt perſonæ.

Circa formulam relativam tres occurrunt perſonæ, quarum prima formulam relativam præſcribit, altera medicamentum ad hanc præparat, & tertia illud applicat §. XXVI. Si igitur formula tam ſimplex, quam compoſita, eſt relativa, circa utraſque tres occurrunt perſonæ, quarum prima harum alterutram præſcribit, altera medicamentum ad hanc præparat, & tertia illud applicat.

§. CI.

Quatenus pertineat ſignatura ad formulam ſimplicem & compoſitam.

Cum ſignatura pertineat ad formulam relativam §. X. ad formulam ſimplicem & compoſitam eatenus pertinet, quatenus ſunt formulæ relativæ.

§. CII.

Corollarium.

Quoniam omnis formula eſt vel magiſtralis, vel officinalis §. XXXIII. formula ſimplex & compoſita erit vel magiſtralis, vel officinalis.

§. CIII.

De neceſſitate formularum magiſtralium.

Videretur equidem in tanta formularum ſimplicium & compoſitarum officinalium affluentia vix, niſi rarius, formulis magiſtralibus opus eſſe; ſed frequentiorem tamen earum uſum exigunt multæ rationes. Sit enim a Medico morbus, quicunque ſit, in individuo ſanandus, tunc aliqua medicamentorum officinalium ejus indicationibus reſpoodent, aut non. Cum jam poſterius ſæpiſſime evenire ſoleat, Medicus alia, quam officinalia medicamenta, excogitare cogitur. Jam hæc ſunt magiſtralia §. XXXI. Ergo ſæpiſſime medicamentis magiſtralibus opus habet Medicus. Jam formulæ, quæ docent modum, quo medicamenta magiſtralia ſint præparanda, audiunt formulæ magiſtrales §. cii. Patet igitur frequentior formularum magiſtralium neceſſitas. Sed reſpondeant aliqua medicamentorum officinalium Medici indicationibus, tunc vel effectum ejus indicationibus reſpondentem producunt, vel non. Poſterius iterum ſæpiſſime contingit. Medicamenta enim officinalia, uti plerumque, ſed minus recte, fieri ſolet, non debita cum cura, cautione & dexteritate præparantur, vel, ſi id fit, nimis diu ad corruptionem uſque aſſervantur, ut virtutem ſuam perdant, unde iterum medicamentorum formularumque magiſtralium patet neceſſitas. Et ſi vel maxime producant effectum indicationibus Medici reſpondentem, perſæpe tamen evenit, ut aliæ accedant rationes externæ, quæ impediunt, quo minus in uſum vocari queant, ut ſunt color, ſapor, odor & forma eorum, quæ æger averſatur.

§. CIV.

Formula compoſita debet determinare baſin, adjuvans, corrigens, vel utrumque, & conſtituens.

Formula compoſita determinare debet ingredientia medicamenti compoſiti §. XCII. Fac ergo, ingredientia ejuſdem eſſe vel baſin, & ſimul vel adjuvans, vel corrigens, vel utrumque, atque conſtituens, tunc formula compoſita determinare debet vel baſin, & ſimul vel adjuvans, vel corrigens, vel utrumque, atque conſtituens.

§. CV.

Formula compoſita debet determinare ingredientium proportionem.

Cum formula compoſita determinet modum, medicamentum ex pluribus uno ingredientibus præparandi §. XXXIV. neceſſario determinare debet ingredientium proportiooem. Quomodo enim determinare poſſit modum, medicamentum ex pluribus ingredientibus præparandi, niſi ſimul eorum proportionem determinet, plane concipi nequit.

SECTIO III.

De ſubſcriptione & ſignatura formulæ.

§. CVI.

Specialior pertractatio de ſubſcriptione & ſignatura.

MUlta jam, tum de ſubſcriptione, tum de ſignatura, in antecedentibus dicta ſunt, neque ea hic repetere mihi animus eſt, ſed potius ſpecialiorem pertractationem de ſubſcriptione & ſignatura aggredior, ea, quæ circa eas ſunt notanda, comprehendentem.

§. CVII.

Subſcriptio eſt tantum determi-

Subſcriptio in formula abſoluta eſt tantum determinatio modi, medicamentum præparandi

...natio formæ medicamenti abſoluti.

§. XXII. Jam modus medicamentum præparandi abſolvit formam medicamenti abſoluti §. XIII. Ergo ſubſcriptio in formula abſoluta eſt tantum determinatio formæ medicamenti abſoluti.

§. CVIII.

Subſcriptio in formula relativa eſt determinatio formæ medicamenti relativi.

Subſcriptio in formula relativa eſt determinatio modi, medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam applicandi §. XXIII. Jam modus, medicamentum non ſolum præparandi, ſed illud etiam applicandi, conſtituit formam medicameoti relativi §. XIII. Ergo ſubſcriptio in formula relativa eſt determinatio formæ medicamenti relativi.

§. CIX.

Corollarium.

Hæc, quæ demonſtravi §. CVII. CVIII. valent tam de formula ſimplici, quam compoſita, ſi ſunt vel abſolutæ, vel relativæ.

§. CX.

Subſcriptio in formula abſoluta debet determinare operationes præparationis.

Cum ſubſcriptio in formula abſoluta ſit determinatiu modi, medicamentum præparandi §. XXII. & medicamentum certo modo, quicunque ſit, præparari nequeat, niſi certis operationibus, ſubſcriptio in formula abſluluta determinare debet operationes circa modum præparandi occurrentes.

§. CXI.

De ſignis ſubſcriptionis in formula.

Si formula abſoluta eſt compoſita, ſive conſtat ex pluribus ingredientibus tantum permiſcendis, hoc indicatur per M. quod ſignificat *Miſce*, dein ſubſcribitur plerumque F. quod ſignihcat *Fiat*, addito formulæ nomine, v.g. Pulvis, Bolus, Pilulæ, &c. Si vero formula eſt ſimplex, ſive, quod idem eſt, ex uno conſtat ingrediente, omittitur M. quod ſignificat mixtionem ſuſcipiendam, quoniam non adſunt ingredientia commiſcenda. Si tamen præter miſcelam alia inſuper deſideratur operatio, v. g. conſciſſio, tuſio, digeſtio, coctio, ſolutio, &c. hæc quoque eſt deſignanda, & vel ante, vel poſt M ponenda, prout miſcelam vel præcedere, vel ſequi debet. Receptaculi etiam, cui indendum eſt medicamentum, mentio nonnunquam fit, neque minus obturamenti, ſi id facile avulantia, aut aere liqueſcentia ingrediuntur. Illud exprimitur ſic: D. ad vitrum, pyxidem &c. quod ſignificat: detur &c.

§. CXII.

Quænam in modo applicandi præcipue ſunt determinanda.

In modo applicandi medicamentum varia determinari poſſunt, inprimis autem ad ea, quæ ſequuntur, eſt reſpiciendum. Nimirum 1) ad eam quantitatem, quæ una vice ſumitur, ſive ad doſin, 2) ad tempus, quo eſt applicandum, 3) ad vehiculum, 4) ad regimen, ante, ſub & poſt remedii applicationem obſervandum, 5) ad partem, cui eſt applicandum, 6) ad inſtrumentum, cum quo eſt applicandum.

§. CXIII.

Quid in ſubſcriptione formulæ relativæ ſit determinandum.

Subſcriptio in formula relativa determinat modum applicandi medicamentum §. XXII. Jam in modo applicandi medicamentum varia occurrunt, quæ determinari poſſunt, inprimis vero determinanda ſunt 1) doſis medicamenti applicandi, 2) tempus, quo eſt applicandum, 3) vehiculum, quocum eſt ſumendum, 4) regimen, ante, ſub & poſt applicationem medicamenti obſervandum, 5) pars, cui eſt applicandum, 6) inſtrumentum, cum quo eſt applicandum §. CXII. Ergo ſubſcriptio in formula relativa ea, quæ modo dixi, determinare debet.

§. CXIV.

Scholion.

In ſubſcriptione formulæ relativæ non in genere determinari poteſt modus applicandi medicamentum una cum iis, quæ in iſto occurrunt, in caſu ſingulari, quoniam ille pro circumſtantiarum in eo accedentium, quæ variæ & infinitæ ſunt, ratione admodum variat. Sic ſæpius neceſſe eſt, ut ſubſcriptio in formula relativa deſignet vehiculum, cum contra in alio caſu vehiculi determinatione non opus ſit.

§. CXV.

De diviſione medicamenti in ſuas doſes.

Si medicamentum compoſitum in ſuas doſes eſt dividendum, interdum expedit, Pharmacopœum ſedulo monere, ut doſes ſingulas exactiſſime faciat æquales. Sæpe eoim, ut tempori & operæ parcat, ad oculum tantum partitionem inſtituit.

§. CXVI.

De determinatione uſus medicamenti reſpectu temporis.

Multi Medici, neſcio qua ridicula opinione capti, in determinando medicamenti uſu, de tempore eligeodo nimis ſunt ſolliciti, ita, ut ſigna cœleſtia ſiderumque conſtellationes conſulant, illudque ex his determineor, ſed quis non videt, ejuſmodi homines ſuperſtitione eſſe captos. Meus interea, dum has ſcrupuloſas temporum determinationes, ex aſtrologicis obſervationibus extorias, rejiciu, animus eo non redit, ut in determinando uſu medicamenti nullam plane temporis habendam eſſe rationem putem: Haudquaquam; ſed potius affirmo, tale tempus eſſe ad uſum medicamenti eligendum, quod præ aliis maxime aptum eſt & accommodatum, ut medicamentum effectum ſuum ſanitati proficuum optime exſerere poſſit. Sæpiſſime in praxi occurrunt caſus, in quibus maxime ad hanc regulam eſt attendendum. Sic plerumque matutino tempore, quo ventriculus vacuus eſt, dantur vomitoria, purgantia, laxantia, ſudoriſera, &c. & in febribus intermittentibus tempus ante vel poſt paroxyſmum eligitur, quo medicamenta, horum morborum curationi accommodata, applicare jubet Medicus.

§. CXVII.

De vehiculo.

Si vehiculo opus eſt, Medicus tale eligere debet, 1) quod medicamenti adhibendi virtutem neque deſtruit, oeque imminuit; quod enim ſi non faceret, finem, quem medicamento intendit, vel plane non aſſequeretur, vel ſaltem non taotum, quantum deſiderat; 2) vehiculum medicamentu ipſo adhibendo non debet eſſe ingratius, ne majorem, quam hoc, moleſtiam creet ægro; 3) ægro nec noxium, nec ingratum, ſed potius 4) morbi indoli ægrique conditionibus accommodatum ſit neceſſe eſt. Ex his, inprimis ex numero ſecundo patet, cur loco vehiculi gratiora, vel ſaltem conſueta uſurpentur, ut vinum, cereviſia, juſcula, infuſum Thée, Coffée, prunum maceratum, julapia, aqua, vel ſimplex, vel deſtillata, & ſimilia. Notandum tamen eſt, in genere determinari non poſſe, quodnam vehiculum in caſu quovis ſingulari conveniat. Hic etenim eſt omnimode determinatus, adeoque infinitæ eæque variæ in eo occurrunt circumſtantiæ, pro quarum diver-

ſitate

ſitate hoc vel illud eſt adhibendum vehiculum.

§. CXVIII.

De regimine.

Regimen ante, ſub & poſt remedii applicationem ut determinetur, ſæpiſſime abſolute eſt neceſſarium, quoniam medicamenti actionem pro ſua indole mutare, & vel augere, vel minuere, vel plane deſtruere poteſt. Quodnam vero régimen in caſu quovis ſingulari conducat, in genere determinari nequit, ſed hoc a diverſitate circumſtantiarum in caſu ſingulari occurrentium dependet. Facile interea patet, eaſdem, quas de vehiculo dedi §. CXVII. circa regimen itidem eſſe obſervandas, ita, ut 1) medicamenti actionem neque imminuat, neque deſtruat, 2) ægro neque ingratum, ſi ſine ipſius noxa fieri poteſt, ſit, neque 3) ipſi noceat, ſed 4) potius ipſi ejusque conditionibus ſit accommodatum.

§. CXIX.

De ſignatura.

Quid ſignatura ſit, quod illa doceat modum applicandi medicamentum, formamque medicamenti relativi, & pertineat ad formulam relativam, jam demonſtratum fuit §. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX. Nunc ſpecialiorem ejus pertractationem aggredior.

§. CXX.

De expreſſione ſignaturæ.

Si ſignatura in formula eſt exprimenda, a Medicis receptum eſt, ut illa indigitetur per S, quod ſignificat *Signetur*, atque hoc S poſt ſubſcriptionem ponitur. Apud nos exprimitur illa idiomate vernaculo, & ſolet a pharmacopœo chartulæ inſcribi, illaque medicamenti receptaculo affigi.

§. CXXI.

Quomodo plura ſimilia medicamenta a ſe ſint diſcernenda.

Si plura ſimilis formæ remedia eidem ægro ſimul ſint exhibenda, ſingulas per litteras majuſculas A, B, C, &c. vel numeros 1. 2. 3. &c. in fronte vel margine ejusjlibet formulæ poſitos, a ſe mutuo diſcerni, hæque ipſæ notæ dein cuivis ſignaturæ poſt literam S adſcribi ſolent. e. g. S. lit. A, vel No. 1. Hoc vero plane non eſt neceſſarium, ſi unum tantum, vel plura, facile a ſe invicem diſtinguenda, medicamenta præſcribuntur.

§. CXXII.

Quando ſignatura titulum medicamenti docere debeat.

In ſignatura plerumque medicamenti titulus, ex forma & virtute ejus compoſitus, deſignari ſolet; id quod tunc inprimis eſt neceſſarium, ſi applicanti medicamentum nomen ejus, ſive titulus ſcitu eſt neceſſarius. Signatura enim eum exprimere debeat illud, quod applicanti medicamentum ſcitu eſt neceſſarium §. XXVII. titulum quoque medicamenti, ex forma & virtute ejuſdem compoſitum, ſi applicanti ſcitu eſt neceſſarius, uti frequentius id contingit, deſignare debet.

§. CXXIII.

Exempla de titulo afferuntur

Sat copioſa dantur de titulo medicamenti, ex forma & virtute ejus compoſito, exempla, ita, ut multa cuivis facile in mentem ventura eſſe credam. Sic v. g. hæc nomina: *Purgier-pulver, Brechpulver, Laxiertranck*, ſunt tituli medicamentorum ex forma eorundem & virtute compoſiti.

§. CXXIV.

Quænam in titulo medicamenti vitanda ſint.

In deſignando medicamenti titulo evitanda inprimis eſt circulatoria oſtentatio, nimiaque prolixitas, nec ſeſquipedalia & hyperbolica adhibenda ſunt epitheta, ad medicamentum ſummis laudibus extollendum. Riſum hæc movent intelligentibus, ludibrioque exponunt Medicum, quamvis plebem capiant. Tituli: *Hertzverwahrendes Pulver, unvergleichliche Goldtinctur, Solar-und Vitalpulver, reſolvirende und zertheilende, ſchmerzlindernde und luſtmachende antiſpaſmodiſche Mixtur*, exemplo inſervire poſſunt, reliquos ut taceam titulos magis ridiculos.

§. CXXV.

Signatura determinet ea, quæ in modo applicandi medicamentum ſunt determinanda.

In modo applicandi medicamentum inprimis determinari debet, ſi opus eſt, 1) doſis ejus, 2) tempus, quo eſt applicandum, 3) pars, cui eſt applicandum, 4) vehiculum, 5) regimen, 6) inſtrumentum, quo eſt applicandum §. CXIII. Jam ſignatura, cum doceat modum applicandi medicamentum §. XXVIII. determinare debet ea, quæ in modo applicandi medicamentum ſunt determinanda, hinc etiam ea, quæ inprimis determinari debent, ſi opus eſt, & jam recenſita ſunt.

§. CXXVI.

Scholion.

Conſulto dixi, quod, ſi opus ſit, in modo applicandi medicamentum, determinari debeat doſis &c. §. CXXV. quoniam ea, quæ in quovis caſu ſingulari, reſpectu modi applicandi medicamentum, ſunt determinanda, in genere determinari nequeunt. Patet præterea ex §. CXXV. collato cum §. CXIII. ſignaturam cum ſubſcriptione in formula relativa convenire, & ab ea in eo tantum differre, quod lingua exprimi ſoleat vernacula §. CXX.

§. CXXVII.

De doſi in ſignatura.

Si doſis in ſignatura eſt exprimenda, hæc per ejuſmodi debet deſignari quantitates, quæ ægro vel adſtantibus cognitæ, nec determinatu difficiles ſunt, ut per cochlearia, cyathos, digitabulum, nucis magnitudinem, guttas, &c. Sic v. g. ſcribi ſolet:

Pulver, davon auf einmal eine Meſſerſpitze voll zu nehmen.

Mixtur, davon auf einmal ein Löffel voll zu nehmen.

Si vero exactiſſima requiratur doſis, hoc pharmacopœi potius induſtriæ eſt committendum, ut hic remedium in ſuas doſes jam diſtributum exhibeat.

§. CXXVIII.

De vehiculo in ſignatura.

Vehiculum in ſignatura æque ac doſis germanico ſolet exprimi idiomate, e. g.

Pulver, mit Waſſer zu nehmen.

Magentropfen, ſo gleich nach Tiſche im Wein einzunehmen.

§. CXXIX.

De regimine & tempore in ſignatura.

Regimen & tempus, quo medicamentum eſt adhibendum, ſi determinanda ſunt, ita deſignari ſolent, v. g.

Brechpulver, darauf warm Bier, oder Habergrütze zu trincken.

Pulver, dabey der Schweiſs abzuwarten.

Fieberpulver, eine Stunde vor den Paroxyſmo zu nehmen.

Purgierpulver, frühe zu nehmen.

SECTIO IV.

De quantitate medicamentorum.

§. CXXX.

Omne medicamentum habet quantitatem.

OMne, quod exiſtit, determinatam habet quantitatem (*per princ. philoſ.*). Hinc omne medicamentum determinata quantitate gaudeat neceſſe eſt.

§. CXXXI.

Medicamentum abſolutum & relativum habet quantitatem.

Omne medicamentum determinatam habet quantitatem §. CXXX. Jam medicamentum eſt vel abſolutum, vel relativum §. XII. Ergo medicamentum, tam abſolutum, quam relativum, quantitatem habere debet.

§. CXXXII.

Quantitas medicamenti abſoluti, qua talis, eſt indeterminata.

Medicamentum abſolutum eſt, quod ſanitati conducere poteſt, ſed in quo modus applicandi non eſt determinatus §. XII. Quare cum hæc notio nihil contineat, quod rationem determinatæ cujuſdam quantitatis ejus complectatur, quantitas medicamenti abſoluti, qua talis, indeterminata eſt, adeoque, ſi determinari debet, ex rationibus extrinſecis determinanda.

§. CXXXIII.

In medicamento relativo quantitas ejus, quæ ſemel ſumenda, determinata eſſe debet.

In medicamento relativo modus illud applicandi eſt determinatus §. XII. Cum vero medicamentum relativum applicari nequeat, niſi in determinata quantitate, quæ ſemel eſt ſumenda, hæc, quantitas etiam ad modum illud applicandi pertinet. Jam modus applicandi in medicamento relativo eſt determinatus §. cit. Ergo in medicamento relativo, qua tali, quantitas ejus, quæ ſemel, ſeu una vice eſt ſumenda, determinata eſſe debet.

§. CXXXIV.

Definitio doſeos & ejuſdem molis.

Quantitas medicamenti relativi, quæ una vice ſumenda eſt, *doſis* ejuſdem vocatur, quantitas vero doſis appellatur *moles doſis.*

§. CXXXV.

In medicamento relativo doſis ejus determinata eſſe debet.

In medicamento relativo quantitas ejus, quæ una vice eſt ſumenda, determinata eſſe debet §. CXXXIII. Jam quantitas medicamenti relativi, quæ una vice ſumenda eſt, dicitur doſis §. CXXXIV. Ergo in medicamento relativo doſis ejuſdem determinari debet.

§. CXXXVI.

Quo reſpectu quantitas medicamento relativo competat.

Doſis eſt quantitas medicamenti relativi, quæ una vice eſt ſumenda §. CXXXIV. adeoque eſt quantitas medicamenti relativi, quæ in eo in relatione ad modum applicandi concipitur. Sed cum omne medicamentum, & abſolutum quoque, quantitate gaudeat §. CXXX. CXXXI. medicamentum relativum, qua medicamentum in genere, quantitatem habere debet. Quapropter quantitas medicamento relativo duplici reſpectu competit, vel in relatione ad modum applicandi, vel non.

§. CXXXVII.

Definitio quantitatis generalis & ſpecialis.

Illa quantitas, quæ medicamento in relatione ad modum applicandi competit, dicitur quantitas ſpecialis, hæc vero, quæ ipſi non competit in relatione ad modum applicandi, quantitas generalis.

§. CXXXVIII.

Quantitas medicamenti relativi ſpecialis eſt doſis ejus.

Quantitas ſpecialis medicamenti relativi eſt illa quantitas, quæ medicamento relativo in relatione ad modum applicandi competit §. CXXXVII. Jam illa quantitas, quæ medicamento relativo in relatione ad modum applicandi competit, eſt quantitas medicamenti relativi, quæ una vice eſt ſumenda §. CXXXIII. & hæc dicitur doſis §. CXXXIV. Ergo quantitas ſpecialis medicamenti relativi eſt doſis ejuſdem.

§. CXXXIX.

Quantitas medicamenti abſoluti eſt generalis.

Quantitas medicamenti abſoluti eſt indeterminata §. CXXXII. adeoque ipſi non competit in relatione ad modum applicandi. Jam illa quantitas, quæ medicamento non competit in relatione ad modum applicandi, dicitur quantitas generalis §. CXXXVII. Ergo quantitas medicamenti abſoluti eſt quantitas generalis.

§. CXL.

Quænam in doſi ſpectanda veniant.

Quantitas ſpecialis medicamenti relativi eſt doſis ejuſdem §. CXXXVIII. In hac duo ſpectanda veniunt, nimirum 1) ipſius quantitas, 2) numerus, quoties eſt applicanda. Jam illa dicitur moles doſis §. CXXXIV. Ergo circa doſin numerus & moles ejus ſpectanda veniunt.

§. CXLI.

Ex quibus moles doſis determinatur.

Molem doſis determinant variæ conditiones, vel circa medicamentum adhibendum, vel ſubjectum, cui applicandum eſt medicamentum, occurrentes. Hæ Medico probe ſunt ponderandæ, ne exceſſu vel defectu peccans, remedio etiam apte ſelecto, aut noceat, aut finem, quem intendit, vel plane non, vel ſaltem non tantum aſſequatur, quantum deſid rat.

§. CXLII.

Doſis medicamentorum eſſe debeat proportionata viribus corporis.

Moles doſium debent eſſe proportionatæ viribus corporis humani; ſeu uti ſunt vires corporum humanorum, ita quoque debent eſſe moles doſium, ſive vires medicamentorum. Quomodocunque enim operentur medicamenta, in vires corporis ſemper agunt. Major ergo moles doſis, quam vires corporis admittunt, corpus lædit, & ſi minor doſis moles eſt, quam vires corporis requirunt, vis medicamenti non ſufficit ad operationem, quæ deſideratur, edendam, quoniam illa a corporis viribus enervatur.

§. CXLIII.

De incremento & decremento virium.

Vires corporis humani per omnem ætatem non eandem habent quantitatem, ſed pro hujus diverſitate ſunt vel majores, vel minores. A primo conceptionis puncto, quo vivere incipit tenellus embryo, & poſt nativitatem, ejus vires ſemper creſcunt, uſque dum ad vigorem, ſeu conſtantem ætatem, pervenerit; tunc aliquamdiu ſubſiſtunt, poſtea vero accedente ſenio decreſcunt. Deinde notamus & illud, vires & robur corporis, quo propius eſt ortui, eo velocius creſcere, & poſt conſiſtentem ætatem paulatim decreſcere. Quæ cum ita ſint, iſtum virium progreſſum nobis poſſumus concipere tanquam compoſitum ex incremento & decremento, ita, ut vires creſcant & decreſcant, ea tamen

tamen conditione, ut a primo ortu velocius, deinceps vero tardius paulatim creſcant, & contra a primo ortu tardius, deinceps paulatim velocius decreſcant.

§. CXLIV.

Quomodo doſes ætatibus accommodandæ ſint.

Cum moles doſium debeant eſſe ut vires corporum humanorum §. CXLII. moles doſium, ſi ætatibus ſunt accommodandæ, debent eandem, quam vires ſervant, progreſſionem ſervare. Non vero licet doſes aſſumere in ratione annorum ætatis, quoniam vires initio velocius creſcunt, deinde tardius, poſt conſiſtunt, denique decreſcunt §. CXLIII. anni autem ætatis æquabiliter ſemper creſcunt.

§. CXLV.

Scholion.

Hæc, quæ de incremento & decremento virium, ratione ætatis, dixi §. CXLIII. ſunt intelligenda de corporis ſtatu naturali. Cum vero multæ eæque variæ, quamdiu corpus humanum vivit, in id agant cauſæ, quæ vires ejus certæ ætati naturaliter proprias mutent, eaſque vel augeant, vel imminuant, patet, vires corporis humani viventis, ſi præternaturales cauſæ in id agunt, reſpectu ætatis non eandem, quam deſcripſi §. CXLIII. proporionem ſervare. Sic e. g. corpus hominis, in quo puero vires ſolita proportione creverunt, poteſt, poſtquam juvenis factus eſt, a variis cauſis præternaturalibus ita mutari, ut vires in proportione ætati juvenili naturaliter propria non amplius creſcant.

§. CXLVI.

Scholion.

Ex his, quæ §. CXLV. dixi, cuiuis facile erit judicatu, quid ſentiendum ſit de *Domini Doctoris* Theodori Balthasaris, Medici matheſeos perfecte gnari, inventione, qua lineæ curvæ beneficio moles doſium cuivis ætati proprias determinavit, & quæ in ejuſdem *diatribe de doſibus medicamentorum*, §. CCCCXLIV. reperitur. Hic conſiderans ea, quæ de propotione, qua vires corporis reſpectu ætatis creſcunt & decreſcunt, dicta ſunt §. CXLIII. invenit exinde algebræ ope curvam, per cujus abſciſſas ætates, per applicatas vero vires corporis vel, quod perinde eſt, doſes medicamentorum exponuntur, & quæ eam habet proprietatem, ut applicatæ creſcant, & quidem initio velocius, deinde tardius, poſt maximam vero applicatam paulatim iterum decreſcant, dum interim abſciſſæ progreſſionem numerorum naturalem ſervant. Sed, ſi meum hac de re ſerre licet judicium, non poſſum non conſiteri, ea, quæ Vir modo laudatus de determinanda mole doſium reſpectu ætatum protulit, non conſtanter obtinere, & multis obnoxia eſſe exceptionibus. Ille igitur nec ſatis prudenter, nec ſatis ſollicite ageret, qui doſin medicamenti cujuſdam, pto individuo in certa ætate conſtituto, tantummodo ex linea curva Balthasaris determinare vellet, nulla reliquarum circa individuum occurrentium circumſtantiarum ratione habita; quemadmodum etiam ille inique ageret, qui determinationem doſium reſpectu ætatis plane rejicere, eamque in praxi inutilem declarare vellet. Multis rationibus ejus utilitatem in praxi comprobare poſſem, ſed ſufficiant teſtimonia Medicorum artis exercitio magnam famam conſecutorum, ut celeberrimi Gaubii & Junckeri. Ille in libello ſuo, de *methodo concinnandi formulas medicamentorum* §. LXIV. γ. inquit: *in determinanda mole doſeos ætatis ratio habenda eſt*; hic autem in *conſpectu formularum medicarum* p. 4. doſeos molem pro ætatis ratione determinavit. Pone itaque, doſin efficacem eſſe pro homine conſiſtentis ætatis 1 vel Drachm. I.

ſic erunt pro ann.	XIV-XXI	$\frac{2}{3}$	vel Scrup. ij.
	VII - XIV	$\frac{1}{2}$	vel Drachm. ß.
	IV - VII	$\frac{1}{3}$	vel Scrup. j.
	IV — —	$\frac{1}{4}$	vel Gran. XV.
	III — —	$\frac{1}{6}$	vel Scrup. ß.
	II — —	$\frac{1}{8}$	vel Gran. VIII.
	I — —	$\frac{1}{12}$	vel Gran. V.

§. CXLVII.

Moles doſeos determinatur ex diſpoſitione ſingulari aſſumentis.

Porro in determinanda doſeos mole reſpiciendum eſt ad diſpoſitionem ægri vel adhibentis ſingularem primario morbo complicatam. Eſt autem naturalis, vel præternaturalis, vel temporaria, vel perpetua, & a conformatione, habitu corporis, ſexu, morbis prægreſſis aliiſque cauſis dependet. Sic nauſea juvat & promovet vomitum, ideoque nauſeabundi, & quibus alias familiares ſunt vomitiones, exigua emeticorum doſi ad vomendum irritantur. Si adſit diſpoſitio ad diarrhœam, vel alvi lubricitas, ea ipſa quoque promovet medicamentotum purgantium operationem. Quando adeſt diatheſis ad ſudorem, ſudorifera validius agunt, quam alias, ubi talis diſpoſitio abeſt. Sicubi adfuerit propenſio ad ſomnum, opiata, papaverina & alia hypnotica, parca doſi exhibita, ſomnum facilius inducunt.

§. CXLVIII.

Moles doſis ad idioſyncraſiam eſt accommodanda.

Ad idioſyncraſiam inſuper adhibentis in determinanda doſis mole eſt attendendum, qua efficitur, ut in aliquibus quædam medicamenta neutiquam illum effectum edant, quem alias ordinarie edere ſolent. Sic reperiuntur, qui pharmacis vomitoriis & purgantibus, etiamſi validiora ſint, vel parum vel plane non moventur; cum contra alios eorum adſpectus vel odor moveat. Hic vero caute eſt procedendum. Nec enim utile eſt, nec prudenter actum, eo uſque augere doſin, quouſque ea ad vincendam reſiſtentiam ſufficere putatur, ſed res potius majori cum cautione & feliciori ſucceſſu, ſtimulorum ſalinorum additamento, expediri poteſt.

§. CXLIX.

Conſuetudo variat molem doſis.

Conſuetudo pariter hic locum habet; quum eorum, quibus natura adſuevit, doſis major plerumque lenius agat, quam minor inſuetorum. Sic qui opium ſæpius in uſum vocant, ſenſim ſenſimque majorem ejus doſin ferre diſcunt, atque idem Nicotianæ uſus exemplo ubivis obvio commonſtrat.

§. CL.

Molis & temperamenti corporis in determinanda doſi ratio eſt habenda.

Moles pariter corporis, licet viribus non ſemper ſit proportionata, doſeos molem nonnunquam variat. Temperamentum etiam hic limites figit. Cholericus ab eadem medicamenti, quod fortius agit, doſi, quæ phlegmaticum vel melancholicum parum movet, longe majores, quam horum alteruter, experitur effectus. Des enim cholerico, phlegmatico, vel melancholico, eandem purgantis vel vomitorii quantitatem, & gradu diverſos ſecuturos eſſe effectus depre-

deprehendes. Humectantium, refrigerantium, relaxantium majorem plerumque doſin facile ferunt cholerici & melancholici; læduntur a minore etiam quantitate contrariorum, quæ tamen, majore licet doſi applicata, phlegmaticis utplurimum bene conducunt.

§. CLI.

Sexus & victus in determinanda mole doſeos ſunt conſiderandi.

Sexus item huc facit. Fœminarum conſtitutio, quæ virorum ſtructura tenerior eſt, doſin poſtulat minorem, quin delicatulæ paulo majorem nonnunquam reſpuunt medicamenti quantitatem, ſi vel maxime neceſſaria ſit. Nec vitæ genus plane eſt prætereundum, utpote quod varias corporibus inducit habitudines, medicamentorum doſin vel majorem, vel minorem exigentes. Sic victus durus, diu continuatus, ceteris paribus ita mutat corpora, ut longe facilius majores medicamentorum vehementius operantium doſes ferant, quam illa, quæ victu molli utuntur.

§. CLII.

Clima determinat molem doſeos.

Nationes in certo climate habitantes reſpectu doſeos, medicamentorum peculiare quidpiam ſibi vindicant. Incolæ regionum ſeptentrionalium, ut Ruſſi, Sueci, Dani, Norwegi, a medicamentis fortioris operationis difficilius moventur. Exemplo ſunt purgantia, vomitoria, aliaque, quæ, ſi debitum exſerere debent effectum, his gentibus majori doſi, quam noſtratibus, ſunt propinanda. In hujus phænomeni cauſam, cum ſpatii anguſtia non permittat, nec inquiram, nec plura hac de re proferre neceſſarium exiſtimo, cum ea ſolidiſſime pertractata inveniantur in Diſſertatione *Illuſtris Domini* BUCHNERI, *de differentiis naturarum reſpectu climatum.*

§. CLIII.

Anni tempus variat doſin medicamentorum.

Neque minus anni tempus in determinanda medicamentorum doſi eſt ſpectandum. Ardentior enim Sirius, ſæviens gelu, aura temperatior, corpora majori vel minori medicamentorum doſi ut moveantur, ſuadent.

§. CLIV.

Scholion.

Ex iis, quæ hactenus dixi, ſatis ſuperque apparet, permulta & varia eſſe, ad quæ in determinanda medicamentorum doſi eſt reſpiciendum. Equidem non omnia omnino huc pertinentia me attigiſſe & ſcio & lubens confiteor, ſed ſpero, neminem a me deſideraturum eſſe, ut ad unam omnes circumſtantias, quarum in determinanda medicamentorum doſi ratio habenda eſt, hic allegem, nec hoc facere poſſum, cum plura ſuperſint magis neceſſaria a me pertractanda. Sufficiat, me attigiſſe præcipuas & ſæpiſſime occurrentes, ex quibus doſis medicamentorum eſt determinanda, conditiones, & adhuc reliquas non levioris momenti eſſe contemplaturum.

§. CLV.

Medicus noſſe debet doſes efficaces medicamentorum.

Si quis medicamentorum virtutem ad conditiones, quæ in determinanda doſium mole obſervandæ, & in antecedentibus prolatæ ſunt, comparat, deprehendet, varias eaſque novas iterum occurrere circumſtantias, doſin medicamentorum vario modo determinantes, ad quas eſt reſpiciendum. Qua de re Medicus, ex arte formulam præſcripturus, uſitatiorum quorumvis medicamentorum, generoſiorum inprimis, doſes efficaces, per experientiam legitime ſtabilitas, harumque gradus exacte cognitos & perſpectos habeat neceſſe eſt. Quod enim ſi ignorat Medicus, quomodo in caſu quodam ſingulari doſin medicamenti determinare poſſit, concipi plane nequit. Si qua autem nova, non dum rite explorata, uſurpare ipſi placuerit, illis ſumma cum prudentia utatur, ne famæ incurrat periculum, hinc ſolito minori doſi experimentum capiat, eamque, animadverſa ejus inertia, circumſpecte deinde augeat.

§. CLVI.

Pretium, ſpecifica levitas & injucunditas medicamenti doſin ejus determinant.

Interdum pretium medicamenti, quod ceteris paribus non adeo magnæ efficaciæ eſt, doſin majorem, quæ adhiberi poſſet, non permittit. Margaritæ, gemmæ, lapis porci, bezoar, &c. exemplo hic inſervire poſſunt. Specifica etiam levitas medicamenti adhibendi, quod in majore tantum doſi adhibitum effectum edit deſideratum, de doſi ordinaria detrahit, ne ejus moles nimia ſimul ingerenda nauſeam producat. Neque minus medicamenti adhibendi injucunditas, ratione odoris, ſaporis, vel alterius qualitatis, parciorem ejus doſin poſtulat, uti id uſus aſæ fœtidæ, caſtorei, pinguium aliorumque docent. Suppono hic utique circumſtantias, quæ requirunt, ut medicamenta modò dicta in ea uſurpentur forma, qua eorum injucundæ qualitates non ex parte ſaltem corrigi, ſed penitus ſentiri poſſunt.

§. CLVII.

Applicatio medicamentorum determinat eorum doſin.

Prout idem medicamentum vel externe, vel interne applicatur, pro eo etiam ejus doſis determinatur. Nec deerunt hæc cogitantibus exempla illud probantia. Mihi in mentem incidunt camphora, crocus, flores ſulphuris, balſamus de Copaiva, Peruvianus, Hoffmanni, aliuſque liquidus, uſui tam interno quam externo aptus, oleum terebinthinæ, eſſentia myrrhæ, ſuccini, maſtiches, balſami Peruviani. Hæc omnia, ſuppoſita reſpectu quorundam parte, in quam agunt, minus ſenſili, ſi debita cum cautione externe applicantur, majorem admittunt doſin, quam ſi interne adhibentur. Quid? quod eadem medicamenta, ea præſertim, quæ calidæ, ſpirituoſæ ac efficacioris indolis ſunt, ſi ad diverſas corporis partes externas ſunt applicanda, inæqualem expoſcunt doſin, minorem, ſi pars, cui ſunt applicanda, magna gaudet ſenſatione, majorem, ſi minus eſt ſenſilis. Nec parum intereſt diſcriminis, utrum laxans, quod aptum eſſe ſuppono, ut tam ore aſſumi, quam clyſteris ope corpori ingeri queat, ore hauriatur, an clyſtere injiciatur.

§. CLVIII.

Pertractationis de doſibus ſpecialis ratio.

Cum Medicus efficaces uſitatorum, generoſiorum inprimis medicamentorum doſes, per experientiam legitime ſtabilitas, noſſe debeat, ſi formulam ex arte præſcribere vult §. CLV. me non inutilem laborem ſuſcepturum eſſe, quilibet facile judicare poteſt, ſi medicamentorum, quæ frequenter adhibentur, & eorum etiam, quæ dicuntur heroica, ſive generoſiora, doſes efficaces ordinarias, ſecundum *illuſtris* HOFFMANNI, Præceptoris mei pie defuncti, cujus adhuc cineres veneror, obſervationes ea, qua ab illo percepi, ſinceritate hic tradam. Nec deſtituor rationibus meum propoſitum approbantibus, meque determinantibus, cur id hoc potius, nec alio modo proſequar. Partim enim id eam ob

cauſam

cauſam feci, quoniam doſis medicamentorum ex experientia & obſervationibus eſt determinanda, & *illuſtris b. m.* Hoffmannus ex longo, qui ipſi fuit in praxi medica, uſu, amplam ſibi comparavit experientiam, ac permultas obſervationes, partim vero, ne lectores medicamentorum uſitatorum & generoſiorum doſes alibi fruſtra quærant, vel ſaltem non ſatis accurate per experientiam ſtabilitas.

§. CLIX.

De medicamentis heroicis.

Per heroica, ſive generoſiora medicamenta, intelliguntur illa, quæ in minori doſi adhibita, magnum edunt effectum, atque ad hæc a Medicis referuntur purgantia draſtica, emetica, opiata, narcotica, ex mercurio præparata, & alia.

§. CLX.

De doſi emeticorum.

Doſis emeticorum

I. Regni vegetabilis, in quo occurrunt radices

1) aſari, cujus pulvis robuſtiori corpori non dari debet ultra ʒj. ſed ſæpius dimidia ſufficit.
2) hellebori albi, cujus extractum propinatur ad ℈j.
3) ipecacuanhæ, quæ datur in pulvere a granis XV. ad ℈j - ʒß - ʒj.
4) ſquillæ, cujus oxymel ab uncia una pro infantibus præſcribitur.

II. Regni mineralis

a) *ex antimonio.*

1) *tartari emetici ex croco metallorum præparati*, qui in pulvere ab octava grani parte ad 1. 2. 3. 4. grana datur. Infans ab hujus tartari emetici grani unius parte quarta moveri poteſt. Ille vero tartarus emeticus, qui ex vitro antimonii præparatur, propter vehementem operationem non amplius nunc uſurpatur. Hujus enim granum unum æque vehementer agit, ac grana duo vel tria tartari emetici ex croco metallorum confecti.
2) *reguli antimonii medicinalis* a granis VI ad ℈ß vel ℈j.
3) *ſulphuris antimonii aurati* a grania II ad VI.
4) *aquæ benedictæ Rulandi* ℥ß - ℥j.
5) *oxyſacchari emetici Angeli Salæ* ʒij - ℥ß.
6) *oxyſacchari emetici Ludovici* ʒij - ℥ß.
7) *ſapæ vomitoriæ Sylvii* ʒj - ℥ß.
8) *vitri antimonii* a granis ij ad IV uſque.
9) *croci metallorum* a granis ij ad VI.
10) *mercurii vitæ* grana ij - iij.
11) *infuſorum antimoniatorum quorumcunque* ℥j. Notandum vero, quod vitrum antimonii, crocus metallorum, mercurius vitæ, ob vehementem, quam edunt, emeticam operationem, plane non exhibeantur a Medicis prudentibus, & quod tutius ſit, ab illorum uſu plane abſtinere. Videatur *Illuſtris b. m.* Hoffmannus *in Med. Syſtemat. Tom. III. Sect. II. cap. V.*

b) *Ex mercurio.*

1) *turpethi mineralis* gr. ij.
2) *auri vitæ Kepleri* pauca grana. Sed hæc ex mercurio præparata vomitoria minus tuta ſunt & ſecura, ideoque ab eorum uſu abſtinent Medici prudentes.

§. CLXI.

De doſi purgantium draſticorum.

Doſis purgantium draſticorum

1) *bryoniæ* ʒj - ʒij. infuſi ℥ij. ſucci ℥j.
2) *carthami ſeminis* ʒj - ʒij.
3) *cataputiæ* grana VI.
4) *colocynthidis* ℈ß. extracti ejus grana IV - VI.
5) *elaterii nigri* grana XXV. *albi* gr. j - ij.
6) *ellebori nigri* grana iij - IV extracti ejus gr. V.
7) *eſulæ extracti* grana ij - iij.
8) *gratiolæ herbæ* infuſi ℥ß. In ſubſtantia datur, teſte *Excellentiſſimo b. m.* Schulzio, in *theſibus ſuis de materia medica* p. 158. a ℈j. ad ʒj.
9) *gummi guttæ* a granis V ad XII. Sed poſterior doſis eſt maxima & quadrat pro hydropicis, alias grana VI ſufficiunt.
10) *jalappæ reſinoſæ* radicis ℈j - ℈ij. reſinæ ejus gr. ij - IV.
11) *iridis Florentinæ* ʒß. Grana ij - IV ſufficiunt pro infantibus.
12) *iridis noſtratis* ʒj. infantibus gr. ij - iij.
13) *mechoacannæ* ℈j - ʒj.
14) *ſoldanellæ* grana XV - ℈j. *Excellentiſſimus* vero *b. m.* Schulzius *in theſibus ſuis de materia medica* p. 109. aſſerit: dari pulverem *ſoldanellæ* ad ʒj. eamque pro decocto ad manipulum unum vel unciam unam præſcribi.
15) *ſcammonei* grana XV - ℈j. reſinæ ejus grana ij - IV.
16) *turpethi vegetabilis* ʒß. reſinæ ejus ℈ß - gr. XV.
17) *diagrydii ſulphurati* grana IV - ℈ß.
18) *auri fulminantis* gran. j - VI.
19) *trochiſcorum alhandal* gr. ij - iij.

§. CLXII.

De doſi laxantium.

Laxantium doſis largior eſſe poteſt. Manna ad tres uncias dari poteſt; tamarindi in decocto ad uncias duas, immo tres; agaricus in infuſo ad drachmam unam & dimidiam; rhabarbarum in pulvere a drachma una uſque ad drachmam unam & dimidiam, in infuſo ad unciam dimidiam; folia ſennæ, quæ raro ſub pulveris forma adhibentur, in infuſo a drachmis duabus uſque ad unciam dimidiam propinantur. Extractum aloës pro doſi ultra ſcrupulum dimidium non eſt exhibendum, ob vehementem, quem in humoribus, plethoricorum præſertim, concitare ſolet, orgaſmum, & ſalia neutra, ut tartarus vitriolatus, cremor tartari, ſal gemmæ, Anglicanum, Ebshamenſe, Egranum, Sedlicenſe, Carolinenſe, digeſtivum Sylvii, arcanum duplicatum, borax Veneta, magneſia, &c. ſi laxandi vel purgandi fine ſunt adhibenda, uſque ad unciam unam præſcribi poſſunt, dummodo ſufficiente aquæ quantitate diluta fuerint.

§. CLXIII.

De doſi ſudoriferorum.

Inter ſudoriſera indolis efficacioris, quæ frequentius uſurpantur, eminent ſpiritus & ſalia volatilia ex partibus animantium parata, ut ſpiritus cornu cervi ſimplex, ſuccinatus, eboris, bezoardicus Buſſii. Qui ſi probe præparati fuerint, ſufficiunt pro doſi guttæ quadraginta. Salia vero volatilia animantium ſudoriſera, quorum

præcipua & uſitatiora ſunt, ſal volatile cornu cervi & ſal volatile oleoſum Sylvii, longe minorem, ſi uſurpanda ſunt, exigunt doſin. Decem enim grana eorum, vel ſcrupulus unus pro doſi, valde movent ſudorem, ſi cum regimine dentur. Oleum cornu cervi, vel oleum tartari fœtidum, potentia ſunt ſudorifera, ſi ſolvantur in ſpiritu vini, ita, ut pro doſi guttæ tres vel duæ ſufficiant. Tincturæ ſic dictæ alexipharmacæ & bezoardicæ pro doſi ad guttas quinquaginta porriguntur.

§. CLXIV.

De doſi diureticorum.

Quod attinet ad diuretica iiſque ratione doſis utendi modum, hæc multum variat, prout nempe efficacia differunt, & vel mitiora, vel vehementiora in uſum vocantur. Ad vehementiora pertinent inprimis cantharides & millepedes, quæ ſalutarem exſerunt, in hydrope inprimis & anaſarca, efficaciam, eorumque pulveres ultra grana duodecim exhiberi non ſolent. Tinctura antimonii acris ſat fortiter etiam urinam movet, ſufficitque eam pro doſi a guttis quadraginta ad quinquaginta, cum ſufficienti liquido, dare. Varia ex lapidibus & conchyliis uſta, validam quoque urinam pellendi facultatem & acrimoniam poſſident, atque ideo non larga doſi præſcribuntur. Sumuntur commode de his grana decem cum vehiculo aqueo demulcente, ut ſero lactis, quod omnium optimum hoc fine eſt vehiculum. Neque minus oleum deſtillatum juniperi, terebinthinæ, balſami ſulphuris, ut balſamus ſulphuris terebinthinatus, juniperatus, fortiter movent urinam, & de his guttæ decem pro una vice ſufficiunt. Tinctura tartari, eſſentia pimpinellæ albæ & ſuccini, liquor terræ ſoliatæ tartari, quæ uſitatiora ſunt diuretica, ſi ſub guttarum forma ſunt adhibenda, pro doſi dantur a guttis triginta ad quadraginta, immo ultra.

§. CLXV.

De doſi ſalium.

Salia media, præter ſtimulum, quem in partibus ſolidis efficiunt, & effectus exinde provenientes, qui in vegetiori eorum actione, motus humorum, ſecretionum & excretionum augmento, conſiſtunt, fluida viſcida & ſpiſſa reſolvunt atque abſtergunt, unde ſumma eorum abunde patet utilitas. Diverſo adhiberi poſſunt ſcopo, & pro eo etiam eorum doſis variat. Si finis eſt alvum aperiendi, ab uncia dimidia uſque ad unam adhiberi poſſunt, alias pro doſi drachma dimidia vel una ſufficit, immo minor interdum quantitas pro una vice ſumenda requiritur, ſi ſubjecta ſenſibilia ſunt & ſpaſmis obnoxia. Ad ſalia inprimis alcalina fixa, ex vegetabilibus per incinerationem parata, quod attinet, ad alterandos humores in primis viis majori vel minori dantur doſi. Si acidorum in primis viis adſit abundantia, ut in hypochondriacis, melancholicis, iiſque, qui victu utuntur acido, ea majori quantitate, ut a drachma dimidia ad unam, immo ultra, pro accidentium differentia, aſſumere licet. Si vero ventriculus magna præditus eſt ſenſatione, biliſque juſto majori in primis viis hæret copia, minori potius quantitate, ut a granis ſex uſque ad duodecim, præſcribi debent. Si viſcera laxa & debilia ſunt ac obſtructionibus obſeſſa, ut in cachexia, chloroſi, leucophlegmatia, hydrope ejusque ſpecie anaſarca, aliiſque morbis, majori etiam quantitate & repetitis vicibus adhiberi poſſunt.

§. CLXVI.

De doſi nitri.

Nitri vis refrigerans, attenuans, & excretiones per alvum & urinam promovens, ſpaſmos ſanguiniſque commotiones orgaſticas ſedans, ſatis nota eſt, ideoque ulteriori hic non eget probatione. Si itaque nitrum fine alvum aperiendi & urinam pellendi præſcribitur, largior ejus poteſt eſſe doſis, quæ tamen ultra drachmam dimidiam non eſt extendenda. Alias refrigerandi ſcopo grana decem, cum aliis aptis remediis mixta, ſufficiunt, ſed opus eſt continuatione ejuſmodi remedii.

§. CLXVII.

De doſi ſpirituum acidorum mineralium.

Quod attinet ad ſpiritus acidos minerales dulcificatos, ut ſpiritum vitrioli, ſalis communis & nitri dulcem, fructu ſuo non deſtituuntur, dum appetitum ciborumque digeſtionem promovent, ſpaſmos demulcent, quem effectum inprimis ſpiritus nitri dulcis edit, atque æſtum temperat. A guttis quadraginta uſque ad ſexaginta poſſunt exhiberi.

§. CLXVIII.

De doſi hypnoticorum & narcoticorum.

Pervenio nunc ad hypnotica & narcotica, inter quæ opium, & ea quæ ex opio præparantur, primas tenent. Horum doſis caute eſt determinanda, ne plus damni, quam emolumenti afferant. In iis, in quibus vires languent, præſtat penitus ab iis abſtinere. Si vero neceſſitas urget, ut motus & excretiones nimis auctæ compeſcantur, dolores ſedentur, ſomnuſque ac placida quies inferatur, opii probe depurati doſis granum dimidium & ad ſummum unum transgredi non debet. Neque laudana opiata, inprimis valde inſpiſſata, ultra grana quatuor propinare licet, ſed præſtat ſemper minorem, quam hanc, præſcribere quantitatem, quamvis de laudano liquido Sydenhami guttæ decem ad viginti & viginti quinque, una vice propinentur. Rarius opium ſolum, ſed tutius correctum uſurpatur. Corrigitur vero, uti facile eſt collectu, cum virtus ejus in ſiſtendo motus & ſenſationes conſiſtat, per ea, quæ contrariam poſſident virtutem, hoc eſt, quæ virtute gaudent motus & ſenſationes augendi, qualia ſunt analeptica, & inter hæc præcipue balſamica, purgantia, emetica, diuretica, alexipharmaca & ſudorifera. Sic opium in *theriaca Andromachi*, *cæleſti*, *mithridatio*, *electuario diaſcordio Fracaſtorii*, corrigitur additamento balſamicorum, ſic dictorum alexipharmacorum, & carminativorum, *in pilulis Starckeyanis polychreſtis* per purgantia & diuretica, *in pilulis Wildegansii* per emetica & balſamica, *in pilulis de cynogloſſa* per aromatica.

§. CLXIX.

Continuatio de doſi opiatorum.

Pilulæ Wildeganſii numero tres, quatuor, vel quinque, pro doſi ſufficiunt, & *Starckeyanæ* identidem ad grana octo vel decem uſurpantur. *Electuarium diaſcordium Fracaſtorii*, *mithridatium*, *theriacam Andromachi*, ad drachmam dimidiam, immo & paulo ultra in robuſtioribus licet offerre. Mitiora vero anodyna, qualia ſunt ea, quæ ex papavere albo & nigro parantur, liberaliori adhibentur quantitate. Sic ſemen papaveris albi & nigri in emulſionibus a drachma una ad duas pro doſi exhibere licet. Crocus, qui etiam virtute anodyna & ſopiente gaudet, atque in pectoris affectibus non contemnendam præſtat utilitatem, in pulvere ad grana ſex & octo dari poteſt, in extracto a tribus granis uſque

ad

ad quatuor. *Pilularum de ſtyrace*, ad tuſſim ſedandam aliaſque catarrhales moleſtias curandas, *de cynogloſſa* ad moderandas nimias ſanguinis fluxiones, uſus noſtro tempore eſt crebrior, ſed earum etiam doſin moderari convenit. *Maſſa* enim *pilularum de cynogloſſa*, præter opium, ſemen etiam hyoſcyami, narcoticæ virtutis, complectitur, hinc eas rarius & non niſi ad grana duo vel tria pro una doſi præſcribere convenit; ſciendum tamen, alios eas ad ſcrupulum dimidium propinare. Idem ſentiendum eſt de pilulis de ſtyrace. Sunt enim itidem valde opiatæ, ita ut in quolibet ſcrupulo duo grana opii contineantur, quare ultra dimidium ſcrupulum progredi non licet.

§. CLXX.

De doſi roborantium.

Inter roborantia maxime eminent cortex chinæ, caſcarillæ, & quæ ex ferro præparantur, & neminem fore dubito, qui non neceſſarium exiſtimet, nt conveniens eorum doſis quoque determinetur, præſertim cum cortex chinæ, rite adhibitus, primum inter ſpecifica antifebrilia occupet locum, cortex vero caſcarillæ, legitime uſurpatus, egregia & ſingulari efficacia in ſiſtendis excretionibus nimiis ſe commendet, & martialia prudenter applicata, in curatione morborum a partium ſolidarum laxitate & debilitate provenientium, ut cachexiæ, chloroſis, leucophlegmatiæ morbique hypochondriaci, & excretionibus nimis auctis moderandis, optimum exſerant effectum. Cortex chinæ, ſi in pulvere adhibetur, ſufficit ejus drachma dimidia pro una vice, ſed repetatur neceſſe eſt; alias doſis ejus uſque ad drachmam integram extendi poteſt. Cortex vero caſcarillæ, utpote qui cum cortice chinæ eandem, ſed validiorem poſſidet virtutem, minori quantitate adhiberi debet, & in ſubſtantia a granis decem ad ſcrupulum unum, in eſſentia a guttis viginti ad quadraginta, in extracto a granis duobus ad grana quinque & ſex, dari poteſt.

§. CLXXI.

De doſi medicamentorum martialium.

Martialium doſin difficilius quidem licet determinare, quoniam medicamenta, quæ ex marte conficiuntur, vario modo præparantur, uti ex multis iiſque admodum diverſis medicamentorum martialium præparationibus & compoſitionibus, in libris paſſim exſtantibus, ſatis ſuperque apparet; in genere tamen hoc eſt notandum, quod ea, quæ aliis magis ſunt concentrata, vique adſtringendi majore prædita, minori ſint propinanda doſi, & quod plerique celeberrimi Medici, in artis exercitio verſati, eorum doſes ſequenti modo determinent. *Illuſtris b. m.* HOFFMANNUS crocum martis tenuiſſimum, & limaturam martis in ſubtiliſſimum pollinem redactam, commode ad grana decem pro una vice dari poſſe aſſerit; STAHLIUS vero teſte *excellentiſſimo b. m.* SCHULZIO, in *theſibus ſuis de materia medica p.* 90. crocum ſuum martis aperitivum a granis duobus uſque ad ſex grana exhibendum ſuaſit. *Tinctura martis Zwelfferi, ſive tinctura martis cum arcano tartari*, affirmante id eodem loco Viro modo laudato, a guttis quadraginta uſque ad drachmas tres ab ipſo Zwelffero commendatur, *tinctura vero martis Zwelfferi ex croco* doſis minor eſt, eaque ultra drachmam unam non datur. *Tinctura martis tartariſatæ Ludovici*, *tinctura martis cum ſucco pomorum Borsdorfiorum*, *nec non tinctura*

martis vitriolata doſis, ex ejuſdem viri teſtimonio, eſt drachma una ad duas. *Elixir martis balſamicum*, ad mentem beati HOFFMANNI præparatum, ab illo ad guttas triginta & quadraginta præſcribitur, & idem, quantum mihi ſaltem conſtat, tincturæ modo adductæ martiales longe minori, quam ea, quæ a beato SCHULZIO determinata fuit, quantitate ut exhibeantur, ſuadet, nec, ut mihi videtur, ſine ratione.

§. CLXXII.

De doſi camphoræ.

Reſtat adhuc aliquid dicere de doſi camphoræ, remedii in inflammationibus diſcutiendis, febribus contagioſis, malignis, putridis, præſtantiſſimi. Paucis multa de ejus effectu ſalutari dixi, & qui plura de hoc legere cupit, illa inveniet in eleganti diſſertatione *beati* HOFFMANNI, mei olim Præceptoris maximopere colendi, *de camphora uſu interno ſecuriſſimo & præſtantiſſimo*, in *Operibus ejus medicis varii argumenti* iterum recuſa. Hic vir celeberrimus, qui in adhibendis remediis admodum ſollicitus fuit ac prudens, camphoram raro ſolam interne, ſed cum nitro mixtam exhibendam juſſit, ejuſque granum unum, vel duo, pro una doſi ſufficere obſervavit.

§. CLXXIII.

De doſi mercurialium.

Inter mercurialia, quæ interne ſalivationem movendi ſine dantur, tutiſſimum ac optimum eſt mercurius dulcis, probe per decoctionem iteratam a reliquis mercurii ſublimati virulentis particulis depuratus. Prima vice ultra grana ſex pro doſi offerri non ſolet, augendo circa alterum diem hanc doſin ad duo vel tria grana, & paulatim ita aſcendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum ſit, & ſalivæ oriatur fluxus. Turpethum minerale, arcanum corallinum, quod alias mercurii præcipitati rubri nomine venit, mercurius præcipitatus albus, ſi ſcopo ſalivæ fluxum promovendi dantur, longe minori ſunt exhibenda quantitate & ſufficiunt pro doſi grana duo. Hæc enim præparata, propter particulas ſalinas concentratas iis adhærentes, draſticæ ſunt virtutis, ita, ut majori doſi vomitum & alvi fluxum cum torminibus, vel horum alterutrum, concitent. Mercurium vero vivum nonnulli non ſine fructu ad paſſionem iliacam periculi plenam curandam adhibent, neque ejus uſus tunc eſt reprehendendus, ſi ileus oritur a fecibus alvi induratis, inteſtina in loco quodam obſtipantibus, vel ab inteſtinis convolutis & ſe mutuo ingreſſis. Quod ſi itaque, circumſtantiis probe exploratis, mercurii vivi uſus ad hunc finem utilis ac neceſſarius judicatur, prius probe depurandus, lavandus & per corium trajiciendus eſt, neque facile ultra libram dimidiam vel integram offerendus, quod optime fit cum juſculo pingui. Valde vero cavendum eſt, ne quis eo inflammatione præſente & viribus ægri jam dejectis utatur.

§. CLXXIV.

Quantitas medicamenti una vice ſumenda variari poteſt, vel non.

Quantitas medicamenti relativi, quæ una vice ſumenda, eſt ita comparata, ut vel ſalvo medicamenti effectu variari queſt, vel non. Jam doſis eſt quantitas medicamenti relativi, quæ una vice eſt ſumenda §. XIII. Ergo doſis ita comparata ſit neceſſe eſt, ut vel ſalvo medicamenti effectu, qui intenditur, variari queat, vel non.

§. CLXXV.

Definitio doſeos arbitrariæ & definitæ.

Doſis medicamenti, quæ ſalvo medicamenti effectu, qui intenditur, mutari poteſt, dicitur arbitraria, ea contra, quæ ſalvo medicamenti effectu, qui intenditur, variari nequit, appellatur doſis definita, ſive definienda. Patet ergo, doſin medicamenti eſſe vel arbitrariam, vel definitam, ſive definiendam §. CLXXIV.

§. CLXXVI.

Doſis arbitraria poteſt vel augeri, vel minui.

Quantitas medicamenti una vice ſumenda, quæ variari poteſt, vel poteſt augeri, vel minui. Jam doſis medicamenti arbitraria eſt quantitas, quæ variari poteſt §. CLXXV. Ergo doſis medicamenti arbitraria poteſt vel augeri, vel minui.

§. CLXXVII.

Quando doſis medicamenti definita eſſe debeat.

Si doſis medicamenti ita eſt comparata, ut vel exceſſu, vel defectu peccans, damnum producat, definita eſſe debet, ſive definienda. Cum enim finis medicamenti ſit ſanitas, medicamentum tanquam medium ad hunc finem non niſi in ea quantitate eſt adhibendum, quæ eidem conveniens eſt. Jam ponas, hanc quantitatem non eſſe niſi unicam. Quare, ſi plus minuſve ea ſumatur, ſeu, ſi exceſſu vel defectu peccetur, Medicus finem deſideratum non obtinebit. Quapropter, cum tamen medicamentum medium ad eum finem aſſequendum eſſe debeat (*per demonſtr.*) Medicus etiam hanc unicam quantitatem indigitare debet, ſeu doſis debet eſſe definita §. CLXXV.

§. CLXXVIII.

Scholion.

Quod doſis medicamenti, exceſſu vel defectu peccans, damnum producere poſſit, res eſt experientiæ teſtimonio ſatis ſuperque confirmata. Sic doſis medicamenti exceſſu peccat, quando exinde nimia ſequitur operatio, vel a copia medicamenti natura obruitur vireſque ejus proſternuntur. Defectu vero ratione doſeos peccat medicamentum, dum non ſufficit morbo debellando, ſed potius permittit, ut vel in ſtatione ſua contumaciter maneat, vel majores vires indulgendo acquirat.

§. CLXXIX.

Quando doſi arbitrariæ locus ſit.

Cum doſis medicamenti, ſi ita eſt comparata, ut vel exceſſu, vel defectu peccans damnum producat, definita eſſe debeat §. CLXXVII. ſequitur, ut doſis medicamenti, ſi ita eſt comparata, ut vel exceſſu, vel defectu peccans nullum inferat damnum, non ſit definita, ſed ſalvo medicamenti effectu variari poſſit, adeoque ſit arbitraria §. CLXXV. Patet ergo doſi medicamenti arbitrariæ tunc eſſe locum, quando ex ejus exceſſu vel defectu nullum oritur damnum.

§. CLXXX.

Quænam medicamina doſi adhibeantur arbitraria.

Doſes vehiculorum, in quibus medicamenta aſſumuntur, item ipſorum medicamentorum, quæ ad cibi & potus indolem & ſuavitatem propius accedunt, uti decoctorum, ptiſanarum, juſculorum, julep orum, morſulorum jucundorum, ita ſunt comparatæ, ut ex earum defectu vel exceſſu nullum, vel non notabile ſaltem, oriatur damnum. Jam medicamenta adhibere licet doſi arbitraria, quorum exceſſus vel defectus nullum infert damnum §. CLXXIX. Quid igitur mirum eſt, vehicula & medicamenta ad cibi & potus naturam & gratiam accedentia & a me recenſita, doſin admittere arbitrariam. Eodem modo facile demonſtrari poteſt, etiam ea doſin admittere arbitrariam, quæ varias ob cauſas medicamentis ſunt admiſcenda, ita tamen, ut virtutem eorum nec augeant, nec imminuant, vel ſaltem admodum parum.

§. CLXXXI.

Conſultum eſt, ut doſes medicamentorum arbitrariæ, quamvis non adeo ſtricte determinentur.

Licet vero in arbitrio applicantis medicamentum poſitum ſit, quantum de medicamentis, doſin arbitrariam admittentibus, adhibere velit, conſultius tamen eſt, ut etiam hoc in caſu Medicus, quamvis non adeo ſtricte, determinet doſin. Metuendum enim eſt, ne, ſi æger medicamenta faſtidiat, ea plane omittat, vel nimis parva in quantitate ea aſſumat, vel, ſi palato arrideant, in nimia quantitate adhibeat.

§. CLXXXII.

Doſes ordinariæ medicamentorum ſunt determinandæ.

A multis quidem cauſis vires medicamentorum ejuſdem ſpeciei immutantur, & vel augentur, vel imminuuntur, eamque ob rationem iis diverſæ a diverſis aſſignantur doſes; nihilominus tamen in ſpecie medicamentis, uti id a me jam factum fuit in antecedentibus, conſtituendæ ſunt certæ doſes, rationi conformes & uſu comprobatæ, quæ illis convenient in eo ſtatu virtutis, in quo ordinarie conſtituta deprehenduntur, hominique adulto, in ætatis vigore conſtituto, competunt. Tales doſes vocantur *ordinariæ*. Ego in antecedentibus earum jam feci mentionem, ideo non plura addam.

§. CLXXXIII.

Doſis poteſt augeri vel minui.

Quantitas poteſt augeri & minui (*per princ. mathem.*) Si augetur quantitas, illa augeri poteſt vel per additionem, vel per multiplicationem; ſi vero minuitur, illa minuitur vel per ſubtractionem, vel per diviſionem (*per princ.mathem.*) Jam doſis eſt quantitas §. CXXXIV. Ergo doſis poteſt vel augeri, vel minui, & ſi augetur, illud fit vel per additionem, vel per multiplicationem; ſi vero minuitur, illud fit vel per ſubtractionem, vel diviſionem.

§. CLXXXIV.

Quantitas medicamenti relativi generalis tot doſes continere debet, quot ad finem ſuum neceſſarias judicat Medicus.

Medicamentum relativum eſt medium ad finem deſideratum obtinendum. Quare cum medium rationem ſufficientem finis in ſe continere debeat (*per princ. philoſ.*) quantitas medicamenti relativi tanta eſſe debet, quanta ad hunc finem requiritur. Et cum doſes ſint partes quantitatis generalis medicamenti relativi, & quantitas generalis ex tot partibus conſtare debeat, quot ad finem datum neceſſariæ ſunt, tot etiam doſes contineat neceſſe eſt, quot ad finem ſuum neceſſarias exiſtimat Medicus.

§. CLXXXV.

Quantitates generales medicamentorum relativorum ſunt in ratione molium & numerorum doſium compoſita.

Quantitates generales medicamentorum relativorum ſunt in ratione molium & numerorum doſium compoſita. Cum enim quantitates generales medicamentorum relativorum tot doſes continere debeant, quot ad finem datum ſunt neceſſariæ §. CLXXXIV. numerum determinatum doſium determinatæ cujuſdam molis complectuntur, & ſunt ergo ut facta numerorum doſium in moles earundem. Quare cum facta ſint in ratione factorum compoſita, (*per princ.*

princ. arithm.) quantitates generales medicamentorum relativorum ſunt in ratione molium & numerorum doſium compoſita.

§. CLXXXVI.

Corollarium. Cum quantitates generales medicamentorum relativorum ſint in ratione molium & numerorum doſium compoſita §. CLXXXV. ſequitur, ut, ſi molem doſeos in numerum ejus ducas, quantitas medicamenti relativi generalis prodeat. Et ſic habemus modum, ex quantitate ſpeciali medicamenti relativi, utpote quæ doſis eſt §. CXXXVIII. inveniendi quantitatem generalem. Patet porro ex dictis §. CLXXXV. quod numerus doſium inveniatur, ſi quantitas generalis medicamenti relativi dividatur per molem, moles vero doſeos prodeat, ſi eadem quantitas generalis per numerum doſium dividatur, atque ſic exinde infertur, quantitatem generalem eandem eſſe cum quantitate ſpeciali, ſive doſi, ſi numerus ejus eſt unitas, contra vero ad eandem eſſe in genere in ratione multipla, & ad minimum in dupla, ſi numerus doſium unitatem excedit.

§. CLXXXVII.

Scholion. Quoniã hæc, quæ demonſtravi §. CLXXXV. CLXXXVI. quibuſdam allatis exemplis faciliora fore conceptu mihi perſuadeo, ne quid omittere videar, quod ad eorum clariorem explicationem aliquid facere poſſit, ea, quæ ulteriori eorum illuſtrationi inſerviunt, huc apponam atque ad ea attendi velim. Quantitas medicamenti relativi generalis, moles & numerus doſium, ſunt tres quantitates, quarum duæ poſteriores determinant priorem, nimirum quantitatem generalem. Hæc eſt factum, moles vero & numerus doſium ſunt factores. Jam ex datis factoribus invenitur factum per eorum multiplicationem (*per princ. arithm.*) Ideo quantitas generalis, utpote quæ eſt factum, prodeat neceſſe eſt, ſi moles & numerus doſium, quippe quæ ſunt factores, multiplicantur. Docet porro arithmetica, ex dato facto & factore diviſionis ope alterum inveniri factorem. Qua de re ex data quantitate medicamenti generali, utpote facto, & mole doſeos, quippe factore, ſi illa per hunc dividatur, inveniatur numerus doſium neceſſe eſt, moles vero, ſi eadem quanutas generalis dividatur per numerum doſeos.

Sit v. g. numerus doſium	= 4
moles doſis	= 3,
quantitas medicamenti relativi generalis erit	= 12.
Maneant hæ quantitates eædem, & prodit numerus doſium	= 4,

ſi quantitas generalis = 12 dividatur per molem = 3, moles contra doſis = 3, ſi eadem quantitas generalis dividatur per numerum doſis = 4.

§. CLXXXVIII.

Scholion. Facile vero patet, ſupponi in demonſtratione §. CLXXXV. medicamentum relativum ita eſſe comparatum, ut in ſufficiente quantitate ſimul & ſemel præparari queat. Quodſi enim hoc ſingulares circumſtantiæ in caſu obvio diſſuadeant, quantitas medicamenti relativi generalis, ſemel præparanda, hoc modo determinari nequit, ſed tunc ad conditiones has ſingulares aſt reſpiciendum.

§. CLXXXIX.

De numero doſium pertractatio. Numerus doſium eſt vel ſimplex, vel multiplex, quandoque arbitrarius. In genere quidem determinari nequit, quinam doſium numerus in caſu quovis ſingulari locum habeat, utpote cujus determinatio a variis iiſque infinitis in eo occurrentibus circumſtantiis dependet; interea tamen certæ abſtractionis ope inveniri poſſunt regulæ prudentiæ a Medico circa numerum doſium probe obſervandæ, eundemque determinantes. Nihil mihi facilius eſſet, quam demonſtrationem harum regularum prudentiæ dare, eamque ſimul hic ſubjungere, ſed, ne demonſtrandi pruritu vexari videar, eas ſine demonſtratione eo, quo a celeberrimo Gaubio in libro ejus ſæpius citato traditæ fuerunt, ordine hic apponam.

§. CXC.

Regula prima. Si doſis unica ſcopo Medici ſufficit, non opus eſt pluribus.

§. CXCI.

Regula ſecunda. Si remedium eſt injucundum, ita, ut vel ſine moleſtia ægro applicari nequeat, vel æger in eo adhibendo tardus ſit & difficilis, doſes, quantum potes pauciſſimas præſcribe.

§. CXCII.

Regula tertia. Medicamenta, quæ mora facile virtutem ſuam amittunt & corrumpuntur, uti ſunt ea, quæ facile exhalant, liqueſcunt, nimis areſcunt, parciore præſcribantur doſi. Aëris temperies aliæque circumſtantiæ, vitia modo dicta magis minuſve promoventes, ſpecialius doſium numerum hoc in caſu determinant.

§. CXCIII.

Regula quarta. Si doſis medicamenti efficax mole major eſt, quam ut una vice commode applicari queat, expedit, ſi per alia licat, eam in plures doſes minores, per intervalla adſumendas, dividere, ne applicanti moleſtia, & vel nauſea, vel vomitus excitetur, id quod in proclivibus ad vomitum præcipue obſervandum eſſe jam dixi §. CXLVII.

§. CXCIV.

Regula quinta. Si doſin efficacem ordinariam medicamenti heroici adhibere velis & debeas, nec tamen ejus, cui eſt applicanda, naturæ & idioſyncraſiæ, aliarumque ſcitu neceſſariarum circumſtantiarum, probe es gnarus, conſultius eſt, doſin efficacem vel per ſubtractionem, vel per diviſionem minuere minoreſque doſes partitis vicibus dare. Idem circa uſum novorum, & adhuc uſu non ſatis probatorum remediorum obtinere, jam monui ſupra §. CLV.

§. CXCV.

Regula ſexta. Si incognita, vel dubia morbi indoles incertum facit remedii effectum, quod Medicus, ne artis ſuæ prodere imperfectionem, vel ægrum deſerere, & de ejus ſalute deſperare videatur, interdum præſcribere cogitur, non multæ ſaltem præſcribantur doſes; minus enim ſic ægro moleſtus eſt & facilius inſuper, ſi opus eſt, medicamentum mutare poteſt.

§. CXCVI.

Regula ſeptima.

Quæ ſine majori, difficiliori & longiori opera præparari nequeunt medicamenta, ad plures doſes niſi aliud quid obſtet, præſcribe; ut parcas pharmacopœi operæ nimium ſæpe pretioſæ. Immo ea etiam, quæ peregre mittuntur, ad loca pharmacopoliis bene inſtructis deſtituta, ſi per alia licet, majori quantitate ut præparentur, curandum eſt.

§. CXCVII.

Regula octava.

Contra, ſi Medicus ægro eſt proximus, eumque frequenter viſitare cogitur, doſium numerum contrahat, ne crebrius ſine data præſcriptione abeat; id quod aliquibus minus eſt acceptum.

§. CXCVIII.

Regula nona.

Ubi diu continuandus ejuſdem remedii uſus requiritur, in tot, quot neceſſariæ ſunt, doſibus præparandum cura. Sæpius enim parſimonia emti ſuadet uſum, vix, præcipue ſi faſtidio jungitur, ad novi emtionem compulſura. Et itidem multiplicandæ ſunt doſes, ſi per brevia intervalla medicamentum eſt adhibendum, ne iteratæ præparationis neceſſitas ſit moleſta.

§. CXCIX.

Regula decima.

Denique, ſi medicamentum eſt variandum, quod ex ægrorum culpa, eorum inprimis, qui morbo laborant chronico, plerumque fit, vel indicationes, aliæque cauſæ requirunt, minorem ejus præſcribe quantitatem, ut eo crebrius, quando neceſſarium eſt, & leviore ſumtu variare poſſis.

SECTIO V.

De Ponderibus Medicis.

§. CC.

Quantitas corporis determinatur vel per pondus, vel per volumen.

CUm corpora ſint maſſæ extenſæ, eorum quantitas determinatur vel per quantitatem extenſionis, vel per quantitatem maſſæ. Illa audit volumen, hæc pondus. Ergo corporum quantitas determinatur vel per pondus, vel per volumen.

§. CCI.

Idem valet de medicamentis, eorumque ingredientibus.

Ingredientia medicamentorum, quin medicamenta ipſa ſunt corpora. Jam corporum quantitas determinatur vel per pondus, vel per volumen §. CC. Ergo quantitas medicamentorum, eorumque ingredientium, determinatur vel per pondus, vel per volumen.

§. CCII.

De ponderibus in officinis uſitatis.

Pondera, quibus in medicina utimur, ſunt libra medica ejusque partes. Libra una continet uncias duodecim, uncia una continet octo drachmas, drachma una complectitur ſcrupulos tres, & ſcrupulus unus viginti grana.

§. CCIII.

De ſignis ponderum.

Medici a longo ſatis tempore certos, compendii forſan in ſcribendo cauſa, excogitarunt characteres, quibus pondera ſua deſignarunt, atque hi noſtro ævo ubique ſunt recepti, ita, ut formulam præſcripturus eos noſſe debeat. Denotat autem

hoc ſignum ℔ libram medicam
— — ℥ unciam
— — ʒ drachmam
— — ℈ ſcrupulum
— — gr. granum.

Dimidia horum ponderum pars deſignari ſolet hoc charactere ß, ita, ut, ſi libra dimidia, vel uncia dimidia ſit denotanda, ſcribatur ſic: ℔ß, ℥ß. Idem ſic ſe in reliquis ponderibus habet.

§. CCIV.

Scholion.

Granum ulterius in partes dividi poteſt & dividitur, ac piperis albi, vel hordei grano minori circiter æquale habetur. Conſultius autem foret, grano exacte definiti ponderis, uti eo, quo aurifabri uti ſolent, juxta Fernelii conſilium uti; quum alias reliqua omnia pondera majora, granum pro baſi habentia, incerta ſint.

§. CCV.

Quibus notis numerus ponderum exprimatur.

Numerus ponderum non barbaris notis, 1. 2. 3. &c. ſed Romanis, I. II. III. &c. exprimi ſolet.

§. CCVI.

De proportione ponderum.

Vt proportio ponderum uno intuitu comprehendi poſſit, ſequentem tabulam apponam.

℔	℥	ʒ	℈	gr.
℔j	℥XII	ʒXCVI	℈CCLXXXVIII	5760
℔ß	℥VI	ʒXLVIII	℈CXLIV	2880
℥j	℥j	ʒVIII	℈XXIV	480
℥ß	—	ʒIV	℈XII	240
ʒj	—	ʒj	℈III	60
ʒß	—	—	℈iß	30
℈j	—	—	℈j	20
℈ß	—	—	— —	10
gr.j	—	—	— —	1

§. CCVII.

De determinatione quantitatis medicamentorum per faſciculos, manipulos & pugillos.

Quantitas medicamentorum eorumque ingredientium determinari quoque ſolet per faſciculos, manipulos & pugillos, atque hæc determinatio quantitatis medicamentorum eorumque ingredientium eſt determinatio quantitatis eorum per volumen §. CCI. Valet iſta tantum de aridis.

§. CCVIII.

Quid ſit faſciculus.

Faſciculus eſt, quantum ulna, ſive brachio complicato capi poteſt. Æqualis habetur manipulis duodecim, atque ſic utplurimum determinatur quantitas herbarum e. g. pro balneis.

§. CCIX.

Quid ſit manipulus.

Manipulus eſt, quantum tota manu capi poteſt. Reſpondet fere pugillis quaruor, vel unciæ unius dimidio. Sic determinari ſolent quantitates herbarum, foliorum & florum, rarius ſeminum.

§. CCX.

Quid ſit pugillus.

Pugillus continet, quantum pollice duobuſque digitis prioribus unius manus prehendi poteſt. Reſpondet fere drachmæ dimidiæ, vel integræ. Dividitur a multis Medicis, iiſque accuratioribus, in majorem & minorem. Per majorem pugillum intelligunt, ſi tantum accipiatur, quantum quinque digitorum extremitatibus teneri poteſt, atque hunc ordinarium eſſe & circiter drachmam unam adæquare aſſerunt. Pugillus minor iis audit, ſi tantum accipiatur, quantum tribus digitis comprehendi poteſt, atque hic dimidio fere unius drachmæ reſpondere dicitur.

§. CCXI.

Ad quæ circa determinationem quantitatis medicamentorum per faſciculos &c. ſit attendendum.

Si Medicus medicamentorum quantitatem per per faſciculos, manipulos, vel pugillos determinare vult, ſciat neceſſe eſt, quanta ſit illorum denſitas & raritas, item quod eorum menſura & virtutes ſint æquales. Nam herbæ, ſolia, flores, modo arctius comprimuntur, modo laxius coacervantur, quin & pro magnitudine brachiorum, manuum ac digitorum, faſciculi, manipuli & pugilli variant, & fiunt vel minores, vel majores. Denique in deſiccando virtutes huic herbæ magis, alii minus conſervantur, & alii magis pereunt. Habet igitur idcirco hoc menſuræ genus per faſciculos, manipulos & pugillos, tum demum locum, quando doſis adeo exacta non requiritur, & ex ejus exceſſu vel defectu, vel plane nullum metuendum eſt incommodum, vel ſaltem non notabile. Si vero cautione hac in re opus ſit, potius ponderibus, quam faſciculis, manipulis & pugillis, determinentur herbarum, foliorum & florum quantitates, v. g. ſi evacuantia, anodyna & narcotica ſint recipienda.

§. CCXII.

Quomodo pars dimidia eorum exprimatur.

Faſciculi, manipuli & pugilli biſecari ſolent, & tunc eorum pars dimidia æque ac ponderum, deſignari ſolet charactere ß. Sic, ſi manipulus dimidius eſt exprimendus, ſcribitur mß.

§. CCXIII.

De determinanda quantitate medicamentorum per numerum.

Si medicamenta maſſæ homogeneæ & ejuſdem gravitatis ſpecificæ æqualia habeant volumina, pondera ſunt ut numeri eorum, & quantitates eorum numero determinari poſſunt. Sic ordinarie doſes pilularum, quandoque & trochiſcorum, rotularum, bolorumque definiri ſolent numero. Fructus quoque, ſemina majora, bulbi interdum, albumina & vitelli ovorum præſcribuntur numero.

§. CCXIV.

De quantitate voluminis medicamentorum per congium, cyathum &c. determinanda.

Præterea quantitas voluminis medicamentorum determinari vulgo ſolet menſuris cavis, & eam ob cauſam menſuræ cavæ medicamentorum ſunt uti eorum volumina. Menſurarum cavarum varia apud veteres occurrunt genera, quæ noſtro tempore fere in deſuetudinem abierunt. Sunt vero uſitatæ menſuræ cavæ, congius, ſextarius, hemina, cyathus, cochlear. Congius continet ſex ſextarios, quilibet ſextarius pendit libras duas, vel uncias viginti quatuor aquæ. Hemina eſt dimidium ſextarii, ac proinde pendit libram unam, ſeu uncias duodecim aquæ. Pharmacopœis hoc menſuræ genus uſitatum eſt, & ab aliis ſimpliciter appellatur *menſura*, cujus pars duodecima *uncia* quoque ab iiſdem nominatur. Cyathus eſt duodecima pars ſextarii, & pendit aquæ uncias duas, hic tantum circiter capit, quantum vaſculum, ex quo potus Thee hauritur. Cochlear eſt duodecima pars Cyathi, atque propterea circiter pendit ſcrupulos quatuor.

§. CCXV.

De proportione menſurarum cavarum.

Ut proportio menſurarum cavarum uno intuitu oculis uſurpari queat, ſequentem tabulam hic ſubjungam.

	Sextarii	Heminæ	Cyathi	Cochlear
Congius	6	12	72	864
Sextarius	1	2	12	144
Hemina	—	1	6	72
Cyathus	—	—	1	12
Cochlear	—	—	—	1

§. CCXVI.

De determinatione doſium per guttas.

Nec omittenda eſt doſium per guttas determinatio, quæ hodie frequentiſſima eſt, ubi medicamenta liquida exigua doſi præſcribuntur, uti ſunt eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus, olea deſtillata, & ſimilia.

§. CCXVII.

Maſſæ guttarum, in quanam ſint ratione.

Sunt autem maſſæ guttarum in ratione multipliciter compoſita, ac primo quidem in ratione directa cohæſionis. Cohæſio enim particularum primaria cauſa eſt, ut liquida guttatim deſtillent; ſine hac enim ſtatim in minimas diſſiparentur moleculas. Cohæſio vero particularum in variis fluidis variat, & modo major eſt, modo minor. Spiritus vini particulæ non tanta vi ſibi invicem cohærent, quanta aquæ, nec aquæ particulæ tanta vi, quanta olei. Porro cohæſionem particularum fluidorum auget eorum viſciditas, atque eadem eorum guttis majorem conciliat magnitudinem. Ita v. g. guttæ mellis, balſamorum, ſunt majores, quam guttæ aquarum, & aquæ, in qua gummi ſolutum eſt, guttæ ſunt majores, quam guttæ aquæ puræ.

§. CCXVIII.

Ratio maſſæ guttarum ulterius exponitur.

Cum guttæ in ſuperficie quadam colligantur atque ex ea decidant, ejus quoque in determinanda guttarum magnitudine habenda eſt ratio. Guttæ enim cadentes e vaſe, cujus margo eſt amplus, ſunt majores, & contra, ſi a fili extremitate decidant multo minores, unde patet, guttas eſſe in ratione directa ſuperficierum, in quibus colliguntur, & a quibus deſtillant. Neque minus guttas aſperitas ſuperficiei, e qua cadunt, reddit majores, quoniam liquidi particulæ ab aſperitate ſuperficiei, diutius retinentur, ut hac ratione major liquidi quantitas in unam colligatur guttam. Quemadmodum vero ſuperficiei, e qua guttæ cadunt, aſperitas liquidi collectionem adjuvat, ita ei ſuperficiei lævitas obeſt, quam ob rem ceteris paribus e ligneis vaſis majores, quam e vitreis, cadunt guttæ. Maſſæ itaque guttarum ſunt in ratione directa ſcabritiei, ſed in reciproca lævitatis, quæ eſt in ſuperficiebus, e quibus cadunt.

§. CCXIX.

§. CCXIX.

Determinatio quantitatis per guttas non eſt exactiſſima.

Hæ ſunt præcipuæ, ſed non omnes rationes, pro quarum varietate guttæ quoque variant, & reliquas proferre poſſem, niſi mihi ſit verendum, ne his lectoribus ſim moleſtus. Prolatæ igitur ſufficiant. Satis enim ſuperque ex adductis §. CCXVII. CCXVIII. apparet, cum guttæ tot modis variari poſſint, doſin medicamentorum vix accurate per guttas determinari poſſe. Quamobrem doſium per guttas determinatio eo caſu habet locum, ubi rigor non requiritur, nec damnum eſt metuendum, etiamſi quantitas medicamenti liquidi per guttas determinata doſin deſtinatam paululum excedat, vel ab illa deficiat.

§. CCXX.

Quomodo ſatis accurate quantitas per guttas determinari poſſit.

Qui vero magis accuratam doſium determinationem per guttas, quam quæ vulgo in uſu eſt, deſiderat, huic incommodo, de quo §. CCXIX. dictum eſt, facile mederi poteſt, ſi nimirum, poſtquam vaſculo vitreo inditum eſt medicamentum guttatim aſſumendum, guttulæ quotcunque effuſæ pondere examinentur. Ita enim pondere illarum invento, facile deinde per proportionum regulam directam invenire poteſt, quot cuicunque ponderi guttæ, ex eodem vel ſimili vaſculo cadentes, reſpondeant. Sic e vaſculis illis minoribus, diſpenſationi eſſentiarum deſtinatis, dum liquida mediocriter deſtillant, unaquæque gutta circiter grani unius pondus adæquat.

§. CCXXI.

Scholion.

Eadem, quam determinationi quantitatis medicamentorum per faſciculos, manipulos & pugillos ſubjunxi §. CCXI. cautela circa determinationem doſium per congium, ſextarium, heminam, cyathum & cochlear eſt obſervanda. Hæ etenim poſteriores menſuræ in variis locis variant, nec minus ſunt conſtantes, quid? quod pro diverſitate liquorum plus minusve continent, unde præ his certior ponderum uſus eſt, ſi quantitas medicamentorum accuratius eſt determinanda, vel, ſi hæ menſuræ placent, ſcire expedit, quantum pondus de variis liquoribus capiant.

§. CCXXII.

De expreſſione ponderum majorum.

Pondera majora, vel integra, vel dimidia, propriis ſuis notis, non notis ponderum minorum, ex quibus conſtant, ſunt exprimenda. Sic non ſolemus præſcribere ℈Iß, ſed ʒß, neque ʒIV, ſed ℥ß.

§. CCXXIII.

Quomodo eadem ingredientium quantitas exprimatur?

Si plura medicamenti ingredientia, proxime ſibi invicem ſubjuncta, æquali ſingula quantitate præſcribuntur, non neceſſe eſt cuivis ingredienti quantitatem ſuam ſigillatim adſcribere, ſed ſigno aa utimur, utpote quod ante poſtremi illorum ingredientium quantitatem deſignandam poſitum notat, de priorum ſingulis tantundem eſſe recipiendum. Sic v. g. ſi aquæ ceraſorum nigrorum uncia una ſit accipienda, & tantundem de aqua florum tiliæ, ſambuci & acaciæ, ſcribitur ℞:

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum
florum tiliæ
ſambuci
acaciæ aa ℥j.

§. CCXXIV.

Quando quantitatis determinatio pharmacopœi arbitrio relinquatur.

Nonnunquam quantitatis medicamenti determinatio Pharmacopœi arbitrio relinquitur, atque hoc indicatur ſignis: q. ſ. quod ſignificat: quantum ſatis, quantum ſufficit. Hoc fit & ferri poteſt in iis caſibus, ubi Pharmacopœus quantitatem, quæ ejus arbitrio determinanda committitur, ex cognito ipſi conſiſtentiæ deſideratæ gradu, vel alia quadam regula ſtabili, ipſi nota, juſte determinare poteſt, in aliis vero caſibus nimis vagis, in quibus Pharmacopœus neſcit quantitatem ſatis accurate determinare, id eſt vitandum.

§. CCXXV.

Cognitio ponderum veterum eſt neceſſaria.

Veteres aliis uſi ſunt modis quantitates determinandi, qui, licet hodie ſint exoleti, Medico tamen cogniti ſint neceſſe eſt, ut eorum ſcripta legere & intelligere poſſit, præcipue, ſi eorum præjudicio auctoritatis eſt deditus. Videantur hinc apud Fernelium, Sennertum alioſque.

SECTIO VI.

De ſignis formulæ.

§. CCXXVI.

Omnis formula ſignis eſt exprimenda.

Cum formula ſit determinatio modi, quo medicamentum fieri debet, ſignis expreſſa §. II. ſequitur, ut omnis formula, ſi eſt concinnanda, ſignis ſit exprimenda.

§. CCXXVII.

Definitio ſigni.

Signum eſt objectum externum, ſive in ſenſus incurrens, cujus cogitatio excitat in nobis cogitationem rei alterius cum ipſo conjunctæ.

§. CCXXVIII.

Formula per talia eſt exprimenda, quorum cogitationes excitant cogitationes aliarum rerum.

Omnis formula ſignis eſt exprimenda §. CCXXVI. Jam ſigna ſunt objecta externa, quorum cogitationes excitant in nobis cogitationes rerum aliarum cum ipſis conjunctarum §. CCXXVII. Ergo omnis formula eſt exprimenda per talia objecta, quorum cogitationes rerum aliarum cum ipſis conjunctarum.

§. CCXXIX.

Signa cogitationum eas exprimunt vel communiter vel non.

Omnia ſigna, quibus cogitationes noſtræ exprimuntur, ſunt ita comparata, ut vel communiter iis utamur ad cogitationes noſtras per ea exprimendas, vel non communiter.

§. CCXXX.

Definitio ſignorum ordinariorum & extraordinariorum.

Signa cogitationum, quibus communiter utimur ad eas exprimendas, dicuntur ordinaria; extraordinaria vero ſunt ea, quibus non communiter utimur ad cogitationes noſtras exprimendas.

§. CCXXXI.

Omnia ſigna ſunt vel ordinaria, vel extraordinaria.

Omnia ſigna cogitationum ſunt ita comparata, ut vel iis communiter utamur ad cogitationes noſtras exprimendas, vel non §. CCXXIX. Jam illa audiunt ordinaria, hæc extraordinaria §. CCXXX. Ergo omnia ſigna ſunt vel ordinaria, vel extraordinaria.

§. CCXXXII.

§. CCXXXII.

Ad quos ſenſus referantur ſigna ordinaria.

Ordinaria cogitationum ſigna referuntur vel ad ſenſum viſus, vel auditus.

§. CCXXXIII.

De ſonis articulatis, vocibus & terminis.

Ordinaria illa cogitationum ſigna, quæ pertinent ad ſenſum auditus, ſunt ſoni articulati, qui vocum nomine, & quatenus ſigna ſunt idearum, terminorum nomine veniunt.

§. CCXXXIV.

De ſcriptura.

Illa ſigna cogitationum ordinaria, quæ ad ſenſum viſus referuntur, ſunt ductus in extenſo quopiam, & hi *ſcripturæ* nomine veniunt.

§. CCXXXV.

Scriptura indicat cogitationes vel mediate, vel immediate.

Scriptura indicat vel proxime, ſive immediate cogitationes, vel remote, ſive mediate, dum proxime voces indicat atque per has deinde cogitationes.

§. CCXXXVI.

Definitio ſcripturæ ordinariæ & extraordinariæ.

Scriptura, quæ mediate, ſive remote cogitationes indicat, ita, ut proxime voces & his mediantibus tandem cogitationes denotet, dicitur *ordinaria*; hæc vero, quæ immediate, ſive proxime cogitationes indicat, *extraordinaria* appellatur. Patet ergo, ſcripturam eſſe vel ordinariam, vel extraordinariam §. CCXXXV.

§. CCXXXVII.

Scholion.

Scriptura ordinaria apud pleraſque obtinet gentes. Attendat quis v. g. ad ſcripturæ genus ordinarium, quo Germani vel Latini utuntur, & convincetur de veritate eorum, quæ dixi §. CCXXXVI. Deprehendet nimirum, literas Germanorum vel Latinorum non indicare immediate ſive proxime cogitationes, ſed primo voces, & deinde his mediantibus cogitationes, & ſic quoque cum reliquis ſcripturæ generibus eſt comparatum. Scriptura vero extraordinaria obtinuit olim in hieroglyphicis Ægyptiorum atque hodienum in Sinenſium monumentis, itemque in Chemicorum & Aſtronomorum ſignis obtinet. Sic v. g. ♂, quod notat Chemicis ferrum, Aſtronomis planetam Martem; & ♄, quod apud Chemicos ſignificat plumbum, apud Aſtronomos Saturnum, & alia ſigna pertinent ad ſcripturam extraordinariam. Denotant enim hæc ſigna non immediate voces & his mediantibus demum cogitationes quaſdam, ſed res ipſas proxime & immediate.

§. CCXXXVIII.

Formula ſignis vel ordinariis, vel extraordinariis poteſt exprimi.

Omnis formula ſignis eſt exprimenda §. CCXXVI. Jam ſigna cogitationum ſunt vel ordinaria, vel extraordinaria §. CCXXX. Ergo omnis formula ſignis cogitationum vel ordinariis, vel extraordinariis poteſt exprimi.

§. CCXXXIX.

Formula ſignis ordinariis ad ſenſum auditus, vel viſus pertinentibus exprimi poteſt.

Omnia formula ſignis cogitationum ordinariis poteſt exprimi §. CCXXXVIII. Jam ſigna cogitationum ordinaria referuntur vel ad ſenſum viſus, vel auditus §. CCXXXII. Ergo omnis formula ſignis cogitationum ordinariis exprimi poteſt, quæ referuntur vel ad ſenſum auditus, vel viſus.

§. CCXL.

Formula vocibus exprimi poteſt.

Omnis formula ſignis cogitationum ordinatiis exprimi poteſt, quæ pertinent ad ſenſum auditus §. CCXXXIX. Jam ſigna cogitationum ordinaria, quæ pertinent ad ſenſum auditus, dicuntur voces §. CCXXXIII. Ergo omnis formula vocibus exprimi poteſt.

§. CCXLI.

Scholion.

Apparet ex hoc §. CCXL. Medicos peccare, qui formulam definiunt per præſcriptum medicamenti a Medico ad pharmacopœum, chartulæ ſive ſchedulæ inſcriptum. Nonne Medicus, ſi pharmacopœo vel alii ſcientia medicamenti præparandi inſtructo præſens eſt, formulam æque vocibus, ac calamo exprimere poteſt? Nemo certe hoc negare audebit.

§. CCXLII.

Omnis formula ſcriptura exprimi ſolet.

Omnis formula ſignis cogitationum ordinariis, quæ pertinent ad ſenſum viſus, exprimi poteſt §. CCXXXIX. Jam ſigna cogitationum ordinaria, quæ ad ſenſum viſus pertinent, ſcripturæ nomine veniunt §. CCXXXIV. Omnis igitur formula ſcriptura exprimi poteſt. Atque hoc plerumque fieri ſolet.

§. CCXLIII.

Formula ſcriptura vel ordinaria vel extraordinaria exprimi poteſt.

Omnis formula ſcriptura exprimi poteſt §. CCXLII. Jam ſcriptura eſt vel ordinaria, vel extraordinaria §. CCXXXVI. Ergo omnis formula ſcriptura vel ordinaria, vel extraordinaria exprimi poteſt.

§. CCXLIV.

Scholion.

Verum eſt, omnem formulam ſcriptura vel ordinaria, vel extraordinaria exprimi poſſe §. CCXLIII. ſed more non eſt receptum, ut formula, quæ eſt ſcribenda, tota vel ſcriptura ordinaria, vel extraordinaria exprimatur, ſed partim ſcriptura ordinaria, partim extraordinaria deſignari ſolet. Hoc vero nec neceſſarium eſſe, nec ad formulæ eſſentiam pertinere, ſed plane arbitrarium & tantummodo ita uſitatum eſſe, ſatis ſuperque apparet. Sic hæc formula:

℞. ♃ is ♁ii ☉rat ult. ⁓tion.
 ♀i ⊕-lat. āā gr. VI.
 conch. ppt. gr. VIII.
M. F. pulvis.

maxima ex parte ſcriptura extraordinaria, ex alia vero parte, minima certe, ordinaria ſcriptura eſt expreſſa. Sed quæritur, num ille ſit reprehendendus, an non? qui ſcriberet ita:

Recipe: Sulphuris antimonii aurati ultimæ præcipitationis,
 tartari vitriolati, ana grana ſex,
 concharum præparatarum, grana octo.
Miſceatur, fiat pulvis.

Reſpondeo: hic formulam ſcripſit regulis ad eſſentiam ejus pertinentibus exacte reſpondentem, nec ulla in re eſt reprehendendus, niſi in eo, quod in ſcribenda formula modum ſcripturæ a Medicis receptum non fuerit ſecutus.

§. CCXLV.

Cur ſigna formulæ inventa fuerint.

Hic poſterior modus exprimendi formulam ſine characteribus, de quo §. CCXLIV. dictum eſt, Medicis nimis prolixus forſan, ut mea fert opinio, & moleſtus eſt viſus, eamque ob cauſam, ut huic mederentur incommodo, & brevius exprimerent formulam, invenerunt certos characteres, ſive ſigna. Sed alia quoque iis eſſe potuit ratio characteres excogitandi, ut nimirum

ea io formula celarent, quæ aliis ſcitu nec neceſſaria, nec ſcire licita fuerunt.

§. CCXLVI.

Signa formulæ reſpiciunt vel formam, vel materiam medicamenti.

Cum formula determinet tam formam, quam materiam medicamenti §. IV. V. ſigna circa formulam occurrentia reſpiciunt vel formam, vel materiam medicamenti.

§. CCXLVII.

Signa reſpicientia materiam medicamenti reſpiciunt quoque ingredientia medicamenti.

Ea, quæ materiam medicamenti conſtituunt, dicuntur ingredientia ejuſdem §.VIII. Jam ſigna io formula reſpiciunt vel materiam medicamenti, vel ejuſdem formam §. CCXLVI. Ergo ea ſigna circa formulam occurrentia, quæ reſpiciunt materiam medicamenti, reſpiciunt quoque ingredientia medicamenti.

§. CCXLVIII.

Signa ingredientium ſunt iterum duplicia.

Signa, quæ reſpiciunt ingredientia medicamenti, ſpectant porro eorum vel qualitatem, vel quantitatem.

§. CCXLIX.

De ſignis ingredientium quoad qualitatem.

Signa ingredientium medicamenti quoad qualitatem in omnibus Lexicis pharmaceuticis occurrunt, ut ſupervacaneum ſit, ea hic loci repetere.

§. CCL.

De ſignis ingredientium quoad quantitatem.

Signa ingredientium quoad quantitatem ſunt p, quod denotat pugillum, & m, quod denotat manipulum. Reliqua huc pertinentia jam indicata ſunt §. CCIII. ideo ea pariter hic repetere nolo.

§. CCLI.

Quænam ſigna Medico in formula ſint eligenda.

Cum ſignum ſit objectum externum, cujus repræſentatio in alio excitare debet repræſentationem rei alterius cum ipſo conjunctæ §. CCXXVII. Medico ſignis in formula, ad quam quis medicamentum præparare debet, uſuro, talia eligenda ſunt ſigna, quorum repræſentationes excitant in alio, qui medicamentum præparare debet, cogitationes illarum rerum, quas cum iſtis ſignis conjunxit.

§. CCLII.

Quænam ſigna porro Medico in formula vitanda ſint.

Medicus ſignis in formula, ad quam quis medicamentum præparare debet, uſurus, ejuſmodi adhibere debet ſigna, quorum repræſentationes excitant in alio, qui medicamentum ad formulam datam præparare debet, cogitationes illarum rerum, quas cum ſuis ſignis conjunxit §. CCLI. Qua de re ipſi ejuſmodi ſignis in formula uti non licet, quorum repræſentationes in illo, qui medicamentum ad hanc præparare debet, vel plane nullas excitant cogitationes illarum rerum, tanquam cum iſtis conjunctarum, vel illas quidem, ſed & præterea alias, quas cum ſignis ſuis nec conjunxit, nec conjungendas eſſe voluit.

§. CCLIII.

Definitio ſigni ignoti & æquivoci.

Si quod ſignum in alio nullam excitat cogitationem alterius rei, tanquam cum ipſa conjunctæ, hoc alii eſt ignotum; ſi vero quoddam ſignum in alio excitare quidem poteſt cogitationem ejus rei, quam quis cum ipſo conjunxit, ſed præterea etiam aliam, quam cum ſigno ſuo non conjunxit, ita, ut alius neſciat, utra ſigno indicetur, hoc alii eſt æquivocum.

§. CCLIV.

Medicus in formula non debet adhibere ſigna, quæ præparanti medicamentum ſunt ignota vel æquivoca.

Medicus ſignis in formula uſurus non ejuſmodi debet adhibere, quarum cogitationes in illo, qui medicamentum ad hanc præparare debet, vel plane non excitant cogitationes illarum rerum, quas cum iſtis conjunxit, vel illas quidem, ſed & præterea alias, quas cum ſignis ſuis nec conjunxit, nec conjungendas eſſe voluit §. CCLII. Jam priora ſigna ſunt ignota, poſteriora æquivoca §. CCLIII. Ergo Medicus ſignia in formula uſurus non adhibere debet ſigna, quæ præparanti ad hanc medicamentum ſunt æquivoca, vel ignota.

§. CCLV.

Quæ Medico circa ſigna §. CCXLIX. ſint obſervanda.

Hoc, quod demonſtravi de ſignis in genere §. CCLI. -- CCLIV. valet quoque de ſignis allegatis §. CCXLIX. Qua de re Medicus in eo caute & circumſpecte agere, nec iis ſignis promiſcue in formulis uti debet, niſi certus ſit, ea præparanti medicamentum ad formulam eſſe nota. Eum præterea ſigna, ſi quibus uti velit, diſtincte exprimere debere, ut præparans medicamentum illa cognoſcere poſſit, facile patet.

SECTIO VII.

De qualitatibus formulæ accidentalibus.

§. CCLVI.

De qualitatibus formulæ accidentalibus in genere.

NEc eſt neceſſarium, nec ad formulæ eſſentiam pertinet, ut ea in chartula ſcribatur §. CCXLI. Qua de re qualitates, quæ formulæ, reſpectu modi illam ſcribendi, competunt, non erunt neceſſariæ, ſed accidentales tantum. Quoniam vero more eſt receptum, & plerumque fieri ſolet, ut formula ſchedulæ inſcribatur, qualitates quoque accidentales, quæ ipſi hoc reſpectu propriæ ſunt, noſſe debet Medicus formulam præſcripturus, ne morem, qui hac in re obſervatur, vel ignoraſſe, vel neglexiſſe videatur.

§. CCLVII.

De inſcriptione formulæ.

Pertinet vero ad qualitates formulæ accidentales *inſcriptio*, quæ in fronte chartæ, cui formula inſcribitur, poni, & ſigno quodam pium votum indicare ſolet. Varia vero pro arbitrio Medici, & quiſque hanc vel illam ſibi fingere & uſurpare poteſt. Alii utuntur hac: †, alii iſta: C. D, alii ſic ſcribunt in fronte formulæ: I. D. vel, quod magis eſt uſitatum, # & $\frac{a}{\omega}$. A multis omititur, nec ſine peccato.

§. CCLVIII.

De initio formulæ.

Formulæ initium, quod ejus inſcriptione magis eſt uſitatum, nota: Rec. vel ♃, quod ſignificat: recipe, deſignari ſolet, quo veluti jubetur pharmacopœus, ea, quæ ſequuntur, accipere. Vocabulum latinum barbarum, recepta, & germanicum *Recept*, inde habet ſuam origioem.

§. CCLIX.

De ordine, quo ingredientia ſcribuntur.

Ordo, quo formulæ ingredientia ſcribuntur, pariter eſt referendus ad qualitates ejus accidentales. Varius enim eſt in variis formularum ſpeciebus, nec in una eademque formulæ ſpecie unus idemque obſervatur. In genere tamen eſt notandum, primo, quod quodvis ſingulare ingre-

ingrediens in ſingulari ſcribi ſoleat linea, nec duo vel tria continuo juxta ſe mutuo ponantur. Sic ſcribi non ſolet:

℞. Lapidum Cancrorum ppt., Cornu Cervi uſti, Antimonii diaphoretici, ana, ʒj. florum ſulphuris, ʒß. M. F. Pulvis, ſed ita:

℞. Lapidum Cancrorum ppt.,
Cornu Cervi uſti,
Antimonii diaphoretici, ana, ʒj.
Florum Sulphuris, ʒß.
M. F. Pulvis.

Deinde ingredientia ejuſdem ſpeciei ſibi mutuo proxime ſubjungi ſolent, ut radix radici, herba herbæ, aqua aquæ &c. Tum ſpecie diverſa juxta quantitatem, qua recipiuntur, plerumque in ſcribendo collocantur, ita, ut iſta, quæ majori præſcribuntur quantitate, reliquis præponantur, nullo habito ad baſin reſpectu, num ſcilicet primo, an alio loco ponatur. Sic v. g. in potionibus, electuariis & bolis, aquæ & conſervæ, quæ tanquam excipientia majori doſi præſcribuntur, primum occupant locum. In emplaſtris autem & moriulis excipientia reliquis poſtponuntur. Alias *baſis* primum tenet locum, alterum *adjuvans*, tertium *corrigens*, poſtremum *conſtituens*. Denique hoc eſt notandum, quod ea, quæ præſcribuntur quantitate non definita, vel ex reliquorum ſaltem ingredientium quantitate definienda, fere ultimum ſemper occupent locum. Dantur interea harum regularum exceptiones poſtea indicandæ.

§. CCLX.

De modo ſcribendi ingredientia nominis communis.

Si plura ejuſdem ſpeciei ingredientia, uti dictum eſt §. CCLIX. ſibi mutuo proxime ſubjunguntur, primo tantum nomen ſpeciei omnibus commune præfigitur, reliquorum vero nomina tantum propria deinceps ſub nomine proprio primi ita collocantur, ut cuivis ſingularis detur linea. Sic ſcribi non ſolet:

℞. radicis chinæ
radicis ſalſaparillæ
radicis ſcorzoneræ ãã ℥ß, ſed ita:

℞. radicum chinæ
ſalſaparillæ
ſcorzoneræ ãã ℥ß.

Hoc igitur quomodo in reliquis formularum ſpeciebus ſit adplicandum, facile eſt conceptu.

§. CCLXI.

Quænam porro Medico ſcribenti formulam ſint obſervanda.

Porro Medicus diſtincte ſcribat, neque negligenter literas pingat, utpote ex quo, pharmacopœo ſcriptionem non intelligente, & aliud pro deſignato minus utile vel plane noxium ſubſtituente, magnum, uti experientia docet, ægro conciliari poteſt damnum. Nec peccet contra orthographiam, ne ſe pharmacopœi aliorumque ludibrio exponat, atque inconditum ſcriptionis exceſſum vitet.

SECTIO VIII.

De regulis in Formularum præſcriptione obſervandis.

§. CCLXII.

Medicus formulam non debet præſcribere ſine ratione.

Cum Medicus nihil agere debeat ſine ratione ſufficiente, nec formulam præſcribere debet, niſi ipſi ratio ſit ſufficiens. Hinc nunquam tumultuario, ſed ſemper ex indicatione prius rite deducta, agat.

§. CCLXIII.

Ratio eſt vel extrinſeca vel intrinſeca.

Ratio ſufficiens, quæ Medicum determinat, ut formulam præſcribat, vel latet in natura morbi, vel extra illam. Hæc mihi audit ratio ſufficiens extrinſeca, illa intrinſeca.

§. CCLXIV.

Medicus formulam præſcribere non debet, niſi ipſi ſit ratio vel extrinſeca, vel intrinſeca, vel utraque.

Cum Medicus formulam præſcribere non debeat, niſi ipſi ſit ratio ſufficiens, quæ illum ad hoc determinat §. CCLXII. & hæc ratio vel ſit intrinſeca, vel extrinſeca §. CCLXIII. Medicus formulam non debet præſcribere, niſi ipſi ratio ſit ſufficiens vel extrinſeca, vel intrinſeca, vel utraque; e contrario vero formulam concinnare debet, ſi ipſi ratio ſufficiens ſit vel extrinſeca, vel intrinſeca, vel utraque.

§. CCLXV.

In quibusnam caſibus Medicus formulam præſcribere debeat, & in quibus non.

Si vel naturæ robur adhuc præſens ſufficit ad morbum tollendum, vel morbus nullam plane admittit medelam, vel, ſi admittit, majus inde naſcitur damnum, vel dubia ac incerta adhuc eſt morbi indoles, nulla Medico eſt intrinſeca ratio §. CCLXIII. quæ illum determinare poſſit, ut formulam præſcribat. Cum vero pleriſque, ſuæ ſanitatis curam Medico committentibus, nimis durum ſit, ab illo penitus deſtitui, atque id eos in majorem ſuæ ſalutis deſperationem adducat, nec conſilii, nec arti medicæ laudi ſit, ejus prodere imperfectionem, hæ ſi occurrunt circumſtantiæ, largiuntur Medico rationem ſufficientem externam, cur formulam præſcribere debeat. Sunt vero medicamenta huic ſcopo idonea illa, quæ ex inertioribus conflantur, ut emulſiones, mixturæ, pulviſculi inefficaces & id genus alia. Hæc, ſi vel maxime nihil efficiant, tranquillum tamen reddunt ægrum, qui ſæpe mavult pia fraude decipi, quam a Medico deſtitui.

§. CCLXVI.

Medico eſt determinanda formulæ ſpecies.

Quodſi ergo Medico eſt ratio ſufficiens illum determinans, ut formulam præſcribat, porro ipſi formulæ ſpecies eſt determinanda, id quod facile facere poteſt, ſi doctrinam indicationum habet cognitam & perſpectam.

§. CCLXVII.

Quodnam medicamentum altero ſit perfectius.

Cum medicamentum ſit medium, quo Medicus utitur ad finem ſuum obtinendum, qui eſt ſanitas, & medium eo ſit perfectius, quo aptius eſt, ut per id finis obtineri queat, medicamentum eo eſt perfectius, quo aptius eſt, ut per id finem ſuum aſſequi poſſit Medicus, ſive, ut ejus ope ſanitas obtineri poſſit.

§. CCLXVIII.

Medicus eligere debet medicamentum ſcopo ſuo maxime appropriatum.

Cum medicamentum eo ſit perfectius, quo aptius eſt, ut eo finem ſuum aſſequi poſſit Medicus §. CCLXVII. eligere debet in quovis caſu medicamenta ſcopo ſuo conſequendo maxime appropriata.

§. CCLXIX.

Quo tutius eſt, quo citius agit, & quo jucundius eſt medicamentum, eo eſt perfectius.

Cum medicamentum eo ſit aptius, ut eo finem ſuum aſſequi poſſit Medicus, quo vel tutius, vel citius, vel quo majori cum jucunditate ſanitati conducit, & medicamenrum eo ſit perfectius, quo aptius eſt, ut eo finem ſuum aſſequi poſſit Medicus §. CCLXVIII. medicamentum eo erit perfectius, quo vel tutius, vel citius, vel quo majori cum jucunditate, reliquis circumſtantiis id permitteotibus, ſanitari conducit.

§. CCLXX.

Hoc medicamentum eſt eligendum, quod vel tutius, vel citius vel majori cum jucunditate ſanitati conducit.

Cum medicamentum eo ſit perfectius, quo vel tutius, vel citius, vel majori cum jucunditate, circumſtantiis occurrentibus minime contrariis, ſanitati conducit §. CCLXIX. Medicus, reliquis circumſtantiis id non prohibentibus, medicamentum eligere debet, quod vel tutius, vel citius, vel majori cum jucunditate ſanitati ſub modo dicta conditione conducit.

§. CCLXXI.

Nova, nondum explorata, inconſueta non adhibere debet Medicus.

Cum medicus ex utriſque medicamentis ipſi occurrentibus, quibus finem ſuum aſſequi, ſed quorum uno finis hic tutius obtineri poteſt, illud eligere debeat, quo turius ejus finis impetrari poteſt §. CCLXX. nova, nondum explorata, inconſueta, cum minus tuta ſint, non adhibere deber, ſi aliis, veteribus nempe, probe exploratis, conſuetis, cum ea magis tuta ſint, idem præſtare poſſit. Quodſi vero hoc circumſtantiæ in caſu obvio occurrentes non permittant, illis utatur ſumma cum prudentia, ne famæ incurrat periculum.

§. CCLXXII.

Hoc, quod dixi, inprimis notandum circa uſum heroicorum.

Hoc, quod dixi §. CCLXXI. maxime obſervandum eſt circa uſum medicamentorum heroicorum, ad quæ pertinent purgantia draſtica, emetica, opiata, ex mercurio præparata, & alia §. CLIX. maxime in ſubjectis debilioribus, aut valde ſenſibilibus, ne vehementiæ remedii ſuccumbant, in artis medicæ Medicique opprobrium. A draſticis igitur purgantibus eſt abſtinendum, ſi mitiora ſufficiunt, & idem quomodo ad reliquorum medicamentorum heroicorum uſum ſit applicandum, facile patet.

§. CCLXXIII.

Obſoletis non utitur Medicus.

Ab uſu obſoletorum & effœtorum, quoniam vel ſuam, ſi non totam, ex parte tamen amiſerunt virtutem, vel per moram corrupta alienam & noxiam aſſumſerunt indolem, abſtineat Medicus, ne vel ægro noxam cauſetur, vel ſaltem effectu fruſtretur. Patet exinde ratio, cur præſtet, medicamenta ex officina pharmaceutica celebriore, in qua multa diſtrahuntur, depromere, cum frequentior diſtractio frequentiorem requirat renovationem. Si cui vero bona fides & peritia Pharmacopœi jam nota eſt & perſpecta, ex ejus officina, ſi vel maxime adeo celebris non ſit, ſua quoque depromere poteſt medicamenta.

§. CCLXXIV.

Ingrata, quantum fieri poteſt, vitentur.

Quæ ægris ingratas excitant ſenſationes, quantum fieri poteſt, vitentur, vel parciori ſaltem quantitate cum aliis remixta artificioſe abſcondantur, cum Medicus illud præ alio eligere debeat medicamentum, quod cum emolumento, quod exinde naſcitur ſanitati, illo majorem jucunditatem habet conjunctam §. CCLXX. Conſultius enim eſt, nullum, quam ejuſmodi exhibere remedium, a quo natura abhorret; id quod in fœminis præcipue hyſtericis, infantibus, aliiſque ſubjectis, ſenſatiooe magna præditis, eſt obſervandum.

§. CCLXXV.

Idioſyncraſiæ ratio eſt habenda circa uſum remedii.

Quæ igitur cum ita ſint, nonnunquam convenit in ægri idioſyncraſiam, reſpectu cujuſdam remedii, inquirere, utpote qua efficitur, ut remedium, quod alias ex omni parte abſolutum eſt, vel plane non, vel ſaltem ſine noxa applicari nequeat.

§. CCLXXVI.

Medicus non præſcribat difficulter parabilia, vel ea præparet ipſe.

Si Medicus de fide & dexteritate præparantis non eſt certus, præſtat, Medicum ea, quæ accuratiorem & difficiliorem expoſcunt præparationem, medicamenta, vel plane non præſcribere, vel propria ſaltem exhibere manu.

§. CCLXXVII.

A pretioſis abſtineat Medicus, niſi id exigant circumſtantiæ.

Pretioſiora medicamenta non adhibeat Medicus, ſi idem minus pretioſis efficere poteſt, quod plerumque obtinet. Unde patet, quod Medicus in præſcribendo conſulere ægrotantium crumenæ, nec pauperibus inprimis ordinare debeat pretioſa, qualia ſunt bezoar, ninſi, gemmæ, margaritæ, aut chemica illa magiſtèria, quorum maxima pars non minimam promiſſi explet partem. Ditiorum interea luxui hic aliquid det, & eorum opinioni, qui ſæpius ex pretio vim remedii æſtimant, ſe accommodet Medicus.

§. CCLXXVIII.

Indigena exoticis non ſunt ſine ratione anteponenda.

Si indigena æque ſcopo Medici ſatisfaciunt, ac exotica, illa his noo præferat, quoniam minus fraudibus ac corruptioni ſunt obnoxia.

§. CCLXXIX.

Quomodo Medicus ſe gerere debeat circa uſum conſuetorum.

Vulgus, & qui ejus opinione ſunt capti, putant communia, conſueta, ipſiſque nomine, ſapore aliiſque qualitatibus nota, longe minorem, quam ſingularia, inconſueta & ipſis incognita, ſanitati afferre utilitatem. Medicus ergo hæc ſciens bene & prudenter agit, dum illa, ſi iis uti velit & debeat, ſub tirulo minus uſitato & aliis commixtis tecta præſcribit, ne ea vel horreant, vel plane tanquam nihil præſtitura aſpernentur.

§. CCLXXX.

Medicus ſimplicitati & brevitati formulæ ſtudeat.

In præſcribendis remediis ſimplicitati & brevitati ſtudeat Medicus, & ſi nativa & præparata, ſimplicia & compoſita eadem gaudent virtute, nativa præparatis, & ſimplicia compoſitis præferat.

§. CCLXXXI.

Materiam medicam & appellationes varias medicamentorum ſciat.

Uti accurata materiæ medicæ cognitio Medico formulam præſcripturo ſcitu utilis eſt & neceſſaria, ſic illa inprimis, quæ in pharmacopolиis loci, in quo praxin exercet, proſtant, cognita habere debet, ne talia præſcribat, quibus carent officinæ, & Pharmacopœus aliud pro alio ſubſtituat, quod plerumque fieri ſolet. Porro præter vires & doſes medicamentorum varias uſitatas, eorum appellationes ut ſciat neceſſe eſt, ne idem remedium eadem io formula ſub variis nominibus præſcribat.

§. CCLXXXII.

Digitized by Google

§. CCLXXXII.

Conſiſtentia medicamentorum, tam ſimplicium, quam compoſitorum ſit gnarus.

Neque minus medicamentorum, tam ſimplicium, quam compoſitorum, conſiſtentiæ gnarus ſit Medicus, ne partim formam alienam, vel menſuram præſcribat impropriam, partim vero ne ea in una eademque formula combinet, quæ ſimul apte & ſine mutatione incongrua miſceri, vel miſta commode adhiberi nequeunt.

§. CCLXXXIII.

Principia, vires, & mutuas habitudines medicamentorum cognitas habere debet.

Opus præterea eſt, ut Medicus principia, vires atque mutuas medicamentorum tum ad ſe invicem, tum ad inſtrumenta, quibus præparantur, habitudines, probe cognita atque explorata habeat, ne talia conjungat in uno eodemque medicamento, quæ 1) effectum, qui hoc intenditur, vel plane deſtruunt, vel ſaltem impediunt, vel alienum producunt, 2) virulentiam juncta contrahunt, uti ex mercurio dulci cum ſalibus mediis combinato patet, 3) mixta ſe pertinaciter reſpuunt, vel odorem tetrum ſpirant.

§. CCLXXXIV.

Medicus officinalia remedia noſſe debet.

Porro Medicus medicamentorum compoſitorum officinalium ingredientia noſſe debet, ne ex tempore componenda jubeat, quæ jam compoſita proſtant, vel illa medicamentis officinalibus addat, quæ eorum jam ingrediuntur compoſitionem, niſi id poſtulet indicatio.

§. CCLXXXV.

Quomodo in eligenda formulæ ſpecie ſe gerat Medicus.

Si remedia, quorum uſum poſtulat indicatio, in quamcunque formulæ ſpeciem commode redigi poſſunt, ex ægro quære, quamnam præ reliquis amet, & cuinam adſueverit, ſed ſimul, dum ægri arbitrio hac in re te accommodas, morbi naturæ, vis, ſymptomatum aliorumque, qui morbum primarium in ægro comitantur, affectuum rationem habe. Nam morbus quidam, qui curandus eſt, non omnes ferre poteſt formulas, ſed peculiares, eas nempe, quæ indicationibus ex eo depromtis reſpondent.

§. CCLXXXVI.

Cur non plures regulæ afferantur.

Multas in præſcribendis formulis obſervandas ſupereſſe regulas probe ſcio, ſed quoniam hæ maxima ex parte ad methodum medendi pertinent, utpote in qua pertractari ſolent, & lectoribus præterea plurimis ſaltem moleſtum eſt, ſi in generalibus nimis ſim longus, eas mittam & potius ad ſpecialiora tranſeam.

PARS SECUNDA

DE

FORMULIS IN SPECIE.

SECTIO I.

De ſpeciebus medicamentorum internorum.

§. CCLXXXVII.

Medicamenta omnia ſunt vel externa, vel interna.

OMNIA medicamenta vel ori ingeſta deglutiuntur, vel non, ſed extrinſecus applicantur. Illa Medicis audiunt *interna*, hæc *externa*. Omnia ergo medicamenta ſunt vel interna, vel externa. Atque hæc ſumma medicamentorum eſt diviſio.

§. CCLXXXVIII.

Interna medicamenta ſunt vel fluida, vel non.

Quod medicamenta interna, de quibus hic agendum eſt, attinet, illa ſunt vel fluida, vel non fluida. Non fluida iterum ſunt vel ſicca, ſive ſolida, vel mollia.

§. CCLXXXIX.

De pilulis, trochiſcis, rotulis, morſulis.

Interna medicamenta ſicca conſtant ex partibus vel cohærentibus & cohæſione ſua totum integrum conſtituentibus, vel non. Si poſterius, hoc eſt, ſi medicamentum internum ſiccum conſtat ex partibus inter ſe nec cohærentibus, nec totum integrum conſtituentibus, audit *pulvis*, & præcipue *internus*. Si prius, hoc eſt, ſi medicamentum internum conſtat ex partibus inter ſe cohærentibus & totum integrum conſtituentibus, certum exinde oritur totum, certa figura præditum. Pro varietate figuræ hujus totius varias medicamentum nanciſcitur denominationes. Sic *pilularum* nomine venit, ſi figura hujus totius eſt ſphærica; *trochiſcus* appellatur, ſi ejus figura eſt circularis utrinque plana ex una facie ſigno, ut ſtella, deſignata; *rotula*, ſi eadem eſt circularis & plano-convexa; & *morſulus*, ſi figura eſt oblonga quadrata.

§. CCXC.

Scholion.

Morſuli vocantur quoque *tabulæ*, *teſſellæ*, *teſſellulæ*, *electuaria ſolida*. *Rotulæ* vero appellantur etiam *orbiculi*, *orbiculæ*.

§. CCXCI.

De eclegmate, electuario & bolo.

Medicamenta interna mollia, pro diverſo eorundem mollitiei gradu, in diverſas abeunt ſpecies. Sic medicamentum internum molle dicitur *eclegma*, *linctus*, *looch*, ſi tantæ eſt mollitiei, quantæ ſyrupus, & ejus inſtar lente diffluit; *electuarium*, ſi minorem, quam eclegma, habet mollitiem, & *bolus*, ſi electuario ratione mollitiei cedit, & buccellæ quantitate definitur.

§. CCXCII.

De decoctis & infuſis.

Interna medicamenta fluida vel conſtant ex unico fluido, vel ex commixtione plurium diverſorum. Si prius, hoc eſt, ſi medicamentum fluidum internum conſtat ex unico fluido, vel

)•(3 ſimul

ſimul ſolidum adſumitur, vel non. Si ſimul ſolidum aſſumitur, & fluidum ex ipſo nobiliores & ſolubiles extrahit partes, aliis inſolubilibus relictis, nominatur *decoctum*, ſi hoc fit ope ebullitionis; & *infuſum*, ſi fit ſine ebullitione, ope tantum macerationis. Unde patet, *infuſum* eſſe medicamentum internum fluidum, ex menſtruo liquore, materiæ ſolidæ ſolvendæ parte aliqua ope macerationis citra ebullitionem imbuto, conſtans; *decoctum* vero itidem eſſe medicamentum internum fluidum, ſimile infuſo, ſed menſtruo liquore cum materia ſolida ſolvenda ad ignem ebulliente paratum.

§. CCXCIII.

De mixtura diffuſiſſima, media, concentrata, & julepo. Internum medicamentum fluidum, ex commixtione plurium diverſorum conſtans, vocatur generali nomine *mixtura*, in ſpecie 1) eſt *diffuſiſſima*, & *julepus* audit, ſi eſt dilutiſſima, fere diaphana, ex ſapore, odore, colore, jucundioribus conflata, & potum ſuavem exhibet pluribus doſibus deſtinatum; 2) *media*, quæ proprie mixtura vocatur, julapio ſpiſſior, minore mole efficax, quacunque dote, injucundiora etiam admittens, una vel pluribus doſibus, haud tamen per guttas determinatis, conſtans; *concentrata*, ſeu *guttæ*, quæ minore, quam prior, mole efficax, ex ſpirituoſis tantum & ejuſmodi liquidis, quorum virtus ſub exiguo volumine latet, conflata eſt, & doſin per guttas determinatam ſaltem admittit.

§. CCXCIV.

De tinctura, eſſentia, elexirio. Si medicamentum fluidum, quod, cum ſolido conjunctum, ejus partes nobiliores vel ex parte, vel ex toto extraxit, habet colorem diaphanum, dicitur *tinctura*; *eſſentia*, ſi color ejus minus eſt diaphanus, & conſiſtentia major, quam tincturæ; & *elexir*, ſi magis obſcurum habet colorem, majoremque conſiſtentiam, quam eſſentia.

§. CCXCV.

Scholion. Neque Medici, neque Pharmacopœi accurate obſervant differentiam, quæ eſt inter *tincturam*, *eſſentiam* & *elexir*, ſed appellationem ſæpe variant. Secundum accuratam autem diſtinctionem modo jam dicto §. CCXCIV. ſunt diſtinguendæ, ita, ut illa menſtrua, quæ colorem habent diaphanum, ſive ſit ruber, ſive flavus, ſive viridis, ſive cœruleus, *tincturæ*; ea contra quæ minus pellucidum colorem, & magis ſaturatam, quam tincturæ, habent conſiſtentiam, *eſſentiæ*; & ea, quæ magis obſcuro colore & majore his conſiſtentia prædita ſint, *elexiria* appellantur. Videatur hac de re Excellentiſſimus, JUNCKERUS in *Conſpectu Formularum* p. 52. Celeberimus NEUMANNUS in *Prælectionibus chemicis* a D. D. ZIMMERMANNO editis *P. I. cap. X.* & Doctiſſimus BALTHASAR, in libro *de doſibus medicamentorum* §. CCCLXXVI. qui omnes mecum conſentiunt. Qua de re, ſi quod liquidum tincturæ, eſſentiæ & elexirii nomine inſignitur, nec tamen modo dictos characteres habet, non proprie & legitime nomen ſuum gerit.

§. CCXCVI.

De potionibus & emulſionibus. Species mixturæ mediæ eſt *potio*, per quam intelligitur medicamentum internum fluidum, in quo vel ſolida pulverulenta, vel mollia ſolubilia, vel fluida concentratæ virtutis, tanquam in apto vehiculo, incluſa ſunt. *Potiones* differunt a *julepis*, quod hi conſiſtentiæ ſint tenuioris, dilutioris & fere diaphanæ, illæ vero turbidiores & ſpiſſiores. Si medicamentum internum liquidum, mediante aqua ex ſeminibus lacteſcentibus paratum, & conſiſtentia & colore utcunque lacti eſt ſimile, dicitur *emulſio*.

SECTIO II.

De formula pulveris interni.

§. CCXCVII.

PUlvis internus eſt medicamentum internum ſiccum, in particulas parvas inter ſe non cohærentes comminutum & æquabiliter miſtum. *Quid ſit pulvis.*

§. CCXCVIII.

Pulvis eſt vel ſimplex vel compoſitus, vel magiſtralis vel officinalis. Cum omne medicamentum ſit vel ſimplex, vel compoſitum §. XXXV. vel officinale, vel magiſtrale §. XXXI. & vel abſolutum, vel relativum §. XII. pulvis, dum pariter eſt medicamentum §. CCXCVII. eſt vel ſimplex, vel compoſitus; vel magiſtralis, vel officinalis; vel relativus, vel abſolutus.

§. CCXCIX.

De tribus ſpeciebus pulverum. Cum pulvis ſit medicamentum ſiccum, in parvas particulas inter ſe non cohærentes comminutum §. CCXCVII. pro gradu tenuitatis partium ejus vario modo dividitur. Sic pulvis, ſi ejus partes ſunt ſubtiliſſimæ, ita, ut pollinem impalpabilem, quem vulgo *alcohol* vocant, referant, dicitur *ſubtiliſſimus*, ſive *alcohol*; *groſſus*, ſive *tragea*, ſi partes ejus ſunt craſſiores; & *ſimpliciter pulveris* ſive *ſpecierum* nomen gerit, ſi partes ejus mediæ ſunt ſubtilitatis. Ad hanc ſpeciem pulveris pertinent e. g. *ſpecies imperatoriæ*, *diacinnamomi*, *diarrhodon Abbatis*, *pulvis ſtomachicus Birckmanni*.

§. CCC.

Demonſtrata applicantur ad formulam pulveris. Quæ demonſtravi §. IV. V. IX. XI. XVI. XVII. XVIII. XIX XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXIX. XXXIII. valent quoque de formula pulveris, uti unicuique hæc penſitanti facile patebit, ita, ut ſupervacaneum eſſe ducam, ea longa ſyllogiſmorum ſerie applicare ad formulam pulveris.

§. CCCI.

Quænam materiem pulveri interno præbeant. Cum pulvis ſit medicamentum internum ſiccum, in parvas particulas non cohærentes redactum §. CCXCVII. ſequitur, ut omne id materiam pulveri præbeat, quod interno uſui aptum vel ex ſe, vel ſub aliorum miſcela in partes minutas non cohærentes redigi poteſt. Huc igitur inſerviunt ſimplicia quævis regni triplicis ſicca, friabilia, interno uſui apta, nec non præparata & compoſita ſimilia.

§. CCCII.

Num ſpiſſa, mollia & liquida materiem pulveri præbeant. Cum ſpiſſa & mollia, ut ſucci expreſſi, extracta, electuaria, immo liquida, ut balſama liquida & olea, non per ſe quidem & ſola in partes minutas non cohærentes redigi poſſint, eam ob cauſam & eatenus materiam pulveri non præbent §. CCCI. Nihilominus tamen eatenus materiam pulveris conſtituunt, quatenus in debita quantitate cum ſufficiente ſiccorum friabilium

lium quantitate mixta, in partes parvas minus cohærentes comminui poſſunt §. cit.

§. CCCIII.

De ingredientibus pulveris.

Cum ingredientia medicamenti ea ſint, quæ ejus materiam conſtituunt §. VIII. ea erunt ingredientia pulveris, quæ ejus conſtituunt materiam. Patet ergo ex §. CCCI. CCCII. quænam & quam varia ſint ingredieotia pulveris.

§. CCCIV.

De ſelectu ingredientium pulveris.

Ne vero promiſcue & ſine ullo diſcrimine ex pulveris ingredientibus quævis congerantur, delectus in his eſt habendus. Qua de re in pulvere ſimplice præſcribendo non tale eſt eligendum ingrediens, quod ſolum in pulveris formam redigi nequit, vel eandem, ſi vel maxime eam aſſumſerit, non diutius retinet. Præterea ingrediens pulveris ſimplicis tale, ſi fieri poteſt, eſt eligendum, quod nec moleſtos, nec noxios producir effectus, vel in, vel poſt aſſumtionem. In pulvere compoſito itidem ea, ſi circumſtantiæ id non prohibent, vitanda ſunt ingredientia, quæ in debitam pulveris formam redigi nequeunt, vel ſi id evitari nequit, cum alio vel aliis ſunt combinanda, quorum ope deſiderata forma exſurgit. Neque minus, ſi per circumſtantias licet, talia in pulvere compoſito non ſunt accipienda ingredientia, quæ ſive in, ſive poſt aſſumtionem, vel moleſtos, vel noxios producunt effectus, vel, ſi id fieri nequit, cum alio vel aliis ſunt commiſcenda, quæ eorum qualitates corrigunt.

§. CCCV.

Specifice leviora & majore mole efficacia, quantum fieri poteſt, in pulvere vitanda ſunt.

Specifice leviora ſimulque majori tantum doſi efficacia, qualia ſunt vegetabilia, herbæ, flores, folia, &c. interne in pulveris forma adſumenda, magna inferunt incommoda, cum magnam doſis adſumendæ conſtituant molem, & in vehiculo, quo tales pulveres ſumuntur, mox turgeſcant, & uti majorem molem exhibent, ſic majorem etiam excitant in aſſumendo moleſtiam. Jam in pulvere tam ſimplici, quam compoſito, ea, ſi per circumſtanrias licet, vitanda ſunt ingredientia, quæ in aſſumendo moleſtias excitant §. CCCIV. Qua de re ſpecifice leviora nec exigua doſi efficacia in pulvere interno, ſi fieri poteſt, non ſunt adhibenda.

§. CCCVI.

Si ſunt adhibenda ſpecifice leviora, iis admiſcenda, ſunt minori doſi efficacia.

Quodſi vero, neceſſitate urgente, ſpecifice leviora & majori tantum quantitate efficacia ſunt adhibenda in pulvere compoſito, illis admiſcenda ſunt alia minore mole efficacia, ut priorum inertiæ ſuccurratur, eorumque injucunditas minuatur.

§. CCCVII.

Gummata in pulvere vix dantur ſola.

Gummata difficulter ſunt friabilia, & in adſumendo per ſalivam diſſoluta, facile lenteſcunt, unde patet, ea minus commode in pulveris formam redigi poſſe, & in adſumendo magnas excitare moleſtias. Jam ea ingredientia in pulvere tam ſimplici, quam compoſito, ſi fieri poteſt, non ſunt adhibenda, quæ vel in pulveris formam redigi non poſſunt, vel in adſumendo moleſtias creant §. CCCIV. Patet ergo ratio, cur gummata in pulvere ſimplici vel plane non, & in compoſito non ſola, ſed cum aliis mixta, dentur.

§. CCCVIII.

Mucilaginoſa, oleoſa & pinguia in pulvere ſimplici non ſunt adhibenda ſed in compoſito aliis aridis ſubacta.

Mucilagine & oleo plena, uti ſunt multa ſemina, trita in paſtam coeunt, nec commode in pulveris formam redigi poſſunt. Qua de re ea pulveres ſimplices non ingredi debent §. CCCIV. ſed compoſitos tantum, ita ut cum debita aliorum aridiorum quantitate ſubacta porrigantur §. cit. Idem valet de pinguibus.

§. CCCIX.

Acriora, amariſſima, partibuſque internis adhærentia, non ſunt in pulvere ſimplici adhibenda.

Acriora, amariſſima, partibus internis adhærentia, & hinc vel moleſtos, vel noxios effectus producentia, ex ratione §. CCCIV. adducta non ſunt, ſi fieri poteſt, præſcribenda in pulvere ſimplici, ſed in compoſito, aliis commodis ingredientibus mixta. Et eam ob cauſam reſinæ, inprimis acriores, ſalibus appropriatis, abſorbentibus terreis, ſaccharo, vel olei idonei pauxillo ſubiguntur, ne his mixtæ, partibus internis adhæreſcant, & ut, ſolubiliores redditæ, eo facilius & minori incommodo effectum ſuum edant.

§. CCCX.

Mercurialia ſola in pulvere non dantur, ſed cum aliis mixta.

Præparata mercurialia, generoſiora inprimis, in pulvere ſimplici dare non convenit, quoniam doſis parvitas, in qua porriguntur, repugnat, ideo, ſi in pulvere propinanda ſint, una cum aliis idoneis ingredientibus mixta, in pulvere compoſito præſcribantur. Neque minus tutius videtur, mercurialia iſta pilularum, vel boli, quam pulveris ſpecie exhibere.

§. CCCXI.

Sal alcali fixum in pulvere ſimplici non eſt præſcribendum.

Sal alcalinum fixum quoniam facile deliqueſcit, pulveris formam non retinet. Cum jam pulvis ſimplex ex ingrediente pulveris formam non retinente non ſit conficiendus §. CCCIV. ex ſale alcalino fixo pulvis ſimplex non eſt præparandus. Accedit ad hæc, quod ingrediens pulveris ſimplicis, ſi fieri poteſt, tale ſit eligendum, quod in aſſumendo nullas excitat moleſtias §. CCCIV. Cum vero, experientia teſte, ſal alcalinum fixum urinoſam acrimoniam, quæ admodum moleſta eſt & injucunda, ſecum ferat, alia præterea ſubeſt ratio, cur non ingredientis vicem in pulvere ſimplici explere poſſit.

§. CCCXII.

Sal alcali fixum tanquam ingrediens in pulveribus compoſitis admitti poteſt.

Quamvis ſal alcali fixum ſub pulveris ſimplicis forma porrigi nequeat §. CCCXI. compoſitum tamen pulverem ingredi poteſt, & ingreditur, neceſſitate in caſu obvio alcali fixi uſum in pulvere poſtulante, ita ut ſimul nulla ratio urinoſæ ejus acrimoniæ habenda ſit, ſi nimirum cum aliis ingredientibus, facile ejus deliquium uſque ad certum tempus prohibentibus, miſcetur.

§. CCCXIII.

Salia volatilia non facile ingrediuntur pulveres.

Salia quoque volatilia pulveribus non facile admiſceri ſolent, quoniam odore & ſapore ſunt ingrata, &, niſi mox aſſumantur, vel in vitro probe obturato aſſerventur, exhalant.

§. CCCXIV.

Quomodo corrigantur ſapores ingrati pulverum.

Sapores ingrati pulverum compoſitorum ſaccharo, elæoſaccharo, tragearum præcipue confectionibus ſaccharatis ſolitis & ſimilibus corrigi ſolent. Sunt autem eleoſacchara nihil niſi ſaccharum, quod una vel altera guttula olei cujuſdam deſtillati eſt imprægnatum.

§. CCCXV.

§. CCCXV.

De quantitate ſacchari in pulveribus compoſitis.

Sacchari, ſi eſt adhibendum in pulveribus compoſitis ingrati ſaporis, quantitas ad reliquorum ingredientium pondus ſumitur, literis ad P. O. id eſt, pondus omnium, adjectis, & ſic in trageis, maxime diffuſioribus, reliquorum ponderi æqualis, hujuſve dupla, immo tripla præſcribitur.

§. CCCXVI.

Quomodo odores injucundi pulverum corrigantur.

Odores injucundi pulverum compoſitorum oleis fragrantibus, pauxillo moſchi ambræque corrigi ſolent, ſed circa uſum horum attendendum eſt ad individui diſpoſitionem ſingularem. Ad utrumque ſcopum, nimirum ad ſaporem & odorem gratum pulveribus conciliandum, adhibentur elæoſacchara §. CCCXV.

§. CCCXVII.

Quomodo coloris gratia pulveribus compoſitis ſit concilianda.

Si coloris gratia pulveri compoſito eſt conciliandа, hoc fine uſurpantur cinnabaris, ſantalum rubrum, auri foliola aliaque; ſed circa eorum uſum notanda ſunt dicta §. LXV.

§. CCCXVIII.

Pulvis compoſitus eo eſt perfectior, quo pauciora habet ingredientia & quo major eſt effectus, qui his obtinetur.

Cum medicamentum compoſitum eo ſit perfectius, quo pauciora habet ingredientia, & quo major eſt effectus, qui his obtinetur §. LXXXII. LXXXIII. pulvis compoſitus, cum ſit medicamentum §. CCXCVII. eo eſt perfectior, quo paucioribus conſtat ingredientibus, & quo major eſt effectus, qui his obtinetur.

§. CCCXIX.

De ordine, quo ingredientia pulveris ſe invicem ſequuntur.

Qui ea, quæ circa ordinem, quo ingredientia pulveris compoſiti in ſcribendo ſint collocanda, obſervanda ſunt, noſſe cupit, repetat huc, quæ dicta ſunt §. CCLIX.

§. CCCXX.

De mole doſeos pulverum.

Doſis pulverum, eorum inprimis, qui mediæ ſunt ſubtilitatis, commoda & uſitata, eſt drachma dimidia. Interdum tamen augetur ad drachmam uſque integram, ſed rarius, nec niſi ægris minus nauſeantibus, vel ingredientibus pulverum ex ſe ponderoſioribus. Ultra hanc doſis pulverum vix augeri ſolet. Trageæ, quæ iis pulveribus plerumque & gratiores & diffuſiores ſunt, ultra drachmam unam facile exhiberi poſſunt, quin ſæpe pondere non ſatis accurate determinato, ad cochlear unum, cultri apicem, &c. dantur.

§. CCCXXI.

Dicta de mole doſeos medicamentorum valent quoque de mole doſeos pulverum.

Omnia, quæ de mole doſeos medicamentorum determinanda dixi §. CXLI – CLVII. valent quoque de mole doſeos pulverum, ideoque hic ſunt repetenda. Semper vero, quouſque fieri poteſt, moles pulverum nimia, inprimis ſi ejus materies eſt injucunda, æger delicatior, ad nauſeam & vomitum pronus, & deglutitione non adeo expedita gaudet, eſt vitanda, &, ſi neceſſitas pulveris doſeos molem nimiam exigit, præſtat eam in plures doſes minores, per breviora intervalla adſumendas, dividere §. CXCIII.

§. CCCXXII.

Quæ circa molem doſis pulverum ſunt animadvertenda.

Hæc vero, quæ dixi de nimia doſi pulverum vitanda §. CCCXXI. uti facile patet, intelligenda ſunt de pulveribus, in vehiculo, in quo aſſumuntur, non ſolubilibus. Si vero pulveres majore mole effectum deſideratum producentes in vehiculo, in quo aſſumuntur, ſe ſolvi patiuntur, uti ſunt pleraque ſalia neutra, moles eorum doſis ultra doſin pulveris ordinarium §. CCCXX. ita eſt extendenda, uti dictum fuit §. CLXII. CLXV.

§. CCCXXIII.

De quantitate generali pulveris interni.

Demonſtrata de quantitate generali medicamenti relativi §. CLXXXIV. CLXXXV. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII. valent quoque de quantitate generali pulveris interni, quatenus eſt medicamentum relativum.

§. CCCXXIV.

Quantitas pulveris generalis in caſu quovis ſingulari determinari in genere nequit.

Quantitas generalis pulveris interni relativi in caſu quovis ſingulari determinari nequit, ſed ex circumſtantiis in eodem occurrentibus eſt determinanda. Cum enim numerus & moles doſis medicamenti, pro variis in caſu ſingulari obviis conditionibus, admodum variat §. CXLI. — CLXXIII. & §. CLXXXIX — CXCIX. idem valebit de mole & numero doſeos pulveris interni. Quare, cum quantitas medicamenti relativi generalis ex mole & numero doſeos ſit determinanda §. CLXXXVI. CLXXXVII. hæc duo vero in pulvere pro variis in caſu ſingulari obviis circumſtantiis varient, quantitas pulveris generalis in caſu ſingulari determinari nequit.

§. CCCXXV.

Scholion.

Sic quantitas generalis tragearum modo eſt uncia dimidia, modo integra, modo ad plures augetur. Evacuantium pulverum ſæpiſſime una ſaltem doſis ſimul præſcribitur, niſi continuo quodam tempore, vel per breviora intervalla, ſint adhibenda. Pulveres alterantes, uti interdum ad unam, duas & tres doſes, ſic frequenter ad unciam unam imo plures ſimul præſcribi ſolent.

§. CCCXXVI.

Scholion.

Medico formulam pulveris interni præſcribenti maxime curandum eſt, ut, ſi fieri poſſit, quantitas ejuſdem generalis per pondus doſis ſine reſiduo dividi poſſit, ſi ejus diviſio in doſes certi ponderis pharmacopœo perficienda committitur. Interdum, ſi a minus accurata pulveris, generoſioris inprimis, diviſione periculum ſit metuendum, conſultum eſt, ut ſingulas doſes ſeorſim adaptare jubeatur pharmacopœus.

§. CCCXXVII.

Quomodo doſis efficacis pulveris moli nimiæ mederi poſſis?

Si doſis ingredientium pulveris efficax excedit juſtam molem doſeos §. CCCXX. vel numerum doſeos potius, quam molem ejus auge, vel adde, quæ minore mole eorum vim augent, quod maxime in ſpecifice levioribus notandum eſt §. CCCVI. CCCXXIII.

§. CCCXXVIII.

Si doſeos pulveris moles debito minor eſt quantitate conſtituentis eſt augenda.

Cum doſis medicamenti relativi determinet quantitatem conſtituentis §. LXXIV. doſis pulveris, tanquam medicamenti relativi, itidem determinare debet quantitatem conſtituentis. Si ergo pulveris doſeos efficacis moles longe major eſt mole doſeos pulveris ordinaria §. CCCXX. tanta conſtituentis quantitas eſt ſumenda, ut pulveris doſeos moles tanta, quanta deſideratur, evadat. Atque id maxime requiritur in pulve-

ribus

ribus emeticis, purgantibus, aliiſque generoſioribus.

§. CCCXXIX.

De ſubſcriptione & ſignatura pulveris interni. Quæ ſupra de ſubſcriptione & ſignatura formulæ in genere demonſtrata ſunt §. CVII — CXXIX. valent quoque de ſubſcriptione & ſignatura formulæ in ſpecie, & per conſequens pulveris interni, ideoque dicta huc applicentur.

§. CCCXXX.

De uſu pulverum internorum. Uſus pulverum internorum eſt frequentiſſimus, & tam evacuandi, quam alterandi ſcopo accommodatus; ſed ſimul circa hunc reſpiciendum eſt, an morbi indoles, cauſæ & ipſius remedii indicati natura, aliæque in caſu ſingulari occurrentes circumſtantiæ pulveris uſui non repugnent, eumque prohibeant.

§. CCCXXXI.

Formulæ pulverum internorum.

I. Emeticæ.

1.

℞. Radicis ipecacuanhæ, ℈j.
Tartari vitriolati, vel
Salis tartari ℈ß. M. f. pulvis. S.
Brechpulver auf einmal zu nehmen.

2.

℞. Radicis ipecacuanhæ, ℈j.
Tartari emetici, gr. I — II.
vitriolati, gr. VI.
M. f. pulvis D. S.
ut antea.

3.

℞. Tartari emetici, gr. III.
vitriolati, ℈ß.
M. f. pulvis. D. S.
ut ſupra.

II. Purgantes & laxantes.

1.

℞. Radicis jalappæ reſinoſæ ℈j.
Cremoris tartari ℈ß.
Diagrydii ſulphurati, gr. IV.
Olei de cedro gutt. I.
M. f. pulvis. D. S.
Purgierpulver auf einmal zu nehmen.

2.

℞. Tartari vitriolati, ℈j.
Reſinæ jalappæ, gr. IV.
Olei aniſi gutt. I — II.
M. f. pulvis D. S.
ut ſupra.

3.

℞. Reſinæ jalappæ ppt. ℈ß.
Nitri depurati, gr. IV.
M. f. pulvis.

4.

℞. Scammonii ſulphurati,
Mercurii dulc. ana gr. VI.
Concharum ppt. ℈ß.
M. f. pulvis.

5.

℞. Sulphuris antimonii aurati ultimæ præcipitationis,
Tartari vitriolati, ana gr. VI.
Concharum ppt. gr. VIII.
M. f. pulvis.

6.

℞. Cremoris tartari ʒj.
Mercurii diaphoretici
Diagrydii ſulphurati, ana gr. V.
Olei de cedro gutt. I.
M. f. pulvis.

7.

℞. Rhabarbari electi, ʒj.
Magneſiæ albæ ʒß.
M. f. pulvis divid. in duas partes æquales.

8.

℞. Rhabarbari electi
Lapidum cancrorum ppt.
Terræ foliatæ tartari, ana ʒj.
M. f. pulvis divid. in doſ. VI.

Pulvis laxans No. 7. optime conducit illis, quorum primæ viæ acido ſcatent, ut hypochondriacis & melancholicis. Acidum enim, ſi adeſt, infringit virtutem laxantium, unde ſæpius obſervavi, a rhabarbaro cum nullo abſorbente conjuncto, & pilulis balſamicis ſolis aſſumtis, alvum vel plane non, vel ſaltem parum fuiſſe ſolutam in iis hominibus, quorum primæ viæ acido refertæ fuerunt; contra vero dicta remedia debito modo ſuum edidiſſe effectum, ſi uſus pulveris abſorbentis cum pauxillo digeſtivi, vel præmiſſus, vel conjunctus fuerit. Magneſia, ſi acidum in primis viis invenit, cum eo abit in ſal neutrum, alvumque hac ratione egregie aperit, unde etiam in malo hypochondriaco *ab illuſtri b. m.* HOFFMANNO valde commendatur. Rhabarbarum ſummo quoque cum fructu datur cum nitro iis, qui humorum orgaſmo æſtuque volatico facile corripiuntur, quibuſque bilis in nimia copia in ventriculum vel inteſtina excreta fuit, ubi ſtagnans multa incommoda producit, & cum digeſtivo exhibetur, ut tartaro vitriolato, ſi primæ viæ cruditatibus viſcidis abundant.

III) Diaphoreticæ & ſudoriferæ.

1.

℞. Cornu cervi philoſophicè ppt.
uſti,
Succini ppt.
Mercurii diaphoretici, ana ʒj.
Nitri purificati, ʒß.
Cinnabaris ppt. ℈j.
Olei de cedro, ſeu cinnam. gutt. I — II.
M. f. pulvis, dividendus in XI. partes æquales.

Nitrum pulveribus diaphoreticis eam, ut mea fert opinio, ob rationem adjicitur, ut æſtus, qui horum uſum facile in quibuſdam ſubſequi poſſet, præcaveatur, mihique modus, pulverea diaphoreticos ex magna quantitate nitri & tartari vitrio-

vitriolati componendi, uti quorundam mos eſt, admodum reprehendendus videtur. Sunt etiam quidam, qui nitrum cum floribus ſulphuris, in pulveribus diaphoreticis mixtum, interne propinare reformidant, putantes, nitrum a ſpiritu ſuo corroſivo liberari hocque admodum eſſe perniciosum; ſed experientia teſtatur, hunc metum eſſe vanum, & ego multas vidi formulas pulverum diaphoreticorum, a Celeberrimis Viris, in artis exercitio bene verſatis, præſcriptas, quorum compoſitionem nitrum cum ſulphure combinatum ingreditur. Camphora ſæpius ſalutari cum effectu in ejuſmodi pulveribus adhibetur, de quo jam dixi ſupra §. CLXXII. hinc ejus grana duo pulveri deſcripto addi poſſunt, & præterea pauca grana extracti caſtorei, vel croci, ſi corpus ſpaſmis affligitur, & tranſpiratio eſt promovenda. Hoc enim poſteriori modo adhibitus, egregium exſerit effectum in affectibus rheumaticis, arthriticis, hypochondriacis & hyſtericis.

2.

℞. Mercurii diaphoretici,
Cornu cervi philoſophice ppt. ana ʒß.
Florum ſulphuris ℈ß.
M. f. pulvis.

3.

℞. Bezoardici mineralis ſive
Ceruſſæ antimonii ʒj.
Reguli antimonii medicinalis ʒß.
Salis volatilis Cornu Cervi vel
Viperarum gr. XII.
M. f. pulvis.

4.

℞. Æthiopis mineralis,
Cornu cervi philoſophice ppt.
Antimonii diaphoretici ana ʒj.
Sulphuris antimonii aurati ultimæ præcipitationis,
Elæoſacchari cinnamomi ana ʒß.
M. f. pulvis.

Hic pulvis No. 4. egregium exſerit effectum in morbis ab impuritate ſeri oriundis, ut ſcabie, lue venerea, aliiſque, nec non in ulceribus malignis & obſtructionibus glandularum. In his poſterioribus æthiops mineralis ſolus, cum abſorbentibus terreis, ſine additamento aliorum diaphoreticorum fixorum, exhiberi poteſt. Elæoſaccharom grati ſaporis conciliandi cauſa hic additur, hinc quoque ſi ejus nulla eſt habenda ratio, omitti poteſt.

IV. Diureticæ.

1.

♃. Concharum uſtarum, ſive
Teſtarum ovorum uſtorum gr. xij.
Salis Succini bene ppt. gr. viij.
Olei Juniperi puri, gutt. ij.
M. F. Pulvis.

2.

♃. Salis ononidis, ſive geniſtæ
Nitri antimoniati,
Tartari Vitriolati,
Oculorum Cancri citratorum, ana, ʒj.
M. F. Pulvis.

3.

♃. Terræ foliatæ tartari,
Concharum ppt. ana, ʒj.
Millepedum ppt. ℈j.
M. F. Pulvis dividendus in vj. partes æquales.

His pulveribus non eſt promiſcue utendum in ſuppreſſione urinæ, ſed probe prius indagandæ ſunt ejuſdem cauſæ. Nam ſi effluxum urinæ ſpaſmi a calculo producti ſupprimunt, malum potius augent, quam minuunt. Si vero excretio urinæ a viſcida materia, tubulos urinarios, vel vias, quas urina permeare debet, obſtruente, ſufflaminatur, pulvis No. 1. & 2. præ aliis convenit, & poſterior No. 3. in hydrope & tumoribus œdematoſis curandis egregie ſe gerit.

V. Siſtentes ſimulque roborantes.

1.

℞. Matris perlarum ppt.
Succini ppt.
Nitri depurati,
Corallii rubri ppt. ana ʒj.
Corticis caſcarillæ ʒß.
Olei macis gutt. V.
M. F. Pulvis.

Pulvis hic egregium exſerit effectum in excretionibus ſanguinis ſerique nimiis compeſcendis, præcipue præcavendis, ut in hæmoptyſi, vomitu cruento, diarrhœa in dyſenteriam abitura.

2.

♃. Lapidum Cancrorum ppt.
Specierum de hyacintho,
Nitri purificati,
Cryſtalli montanæ ppt, ana, ʒß.
Theriacæ cœleſtis gr. iij. ſive
Maſſæ Pilularum de cynogloſſa, gr. v.
M. F. Pulvis dividendus in vj. partes.

3.

♃. Nitri depurati,
Oculorum cancri citratorum, ana, ℈ij.
Cinnabaris optimæ gr. xxx.
M. F. Pulvis.

VI. Pulvis abſorbens.

♃. Lapidum cancrorum ppt.
Concharum ppt.
Teſtarum Ovorum ppt.
Corallii rubri ppt. ſive
Matris perlarum, ana, ʒij.
Cinnabaris optimæ ppt. ʒß.
Vitrioli Martis ad albedinem calcinati, gr. x.
M. F. Pulvis.

Pulvis abſorbens ſolus optime ex unico horum ingredientium, ut conchis præparatis, confici poteſt, nec tot opus eſt. Speciminis tantum loco hunc pulverem hic appoſui. In genere vero notandum, pulveres abſorbentes non majori & ſæpius repetita doſi eſſe exhibendos, niſi acido primas vias infeſtante.

VII.

VII. Pulvis præcipitans, ſive temperans.

℞. Lapidum Cancrorum,
Matris perlarum āā ʒj.
Nitri purificati ʒß.
M. f. pulvis.

VIII. Pulveres digeſtivi & ventriculum roborantes.

1.

℞. Concharum ppt. ſive
citratarum
Tartari vitriolati āā ʒij.
M. f. pulvis.

2.

℞. Lapidum Cancrorum ppt.
Tartari Vitriolati ſive
Salis digeſtivi Sylvii āā ʒj.
Radicum ari.
pimpinellæ albæ
Cinnamomi acuti āā ℈ij.
M. f. pulvis.

3.

℞. Flavedinis corticis citri.
aurantiorum,
Tartari vitriolati, ana ʒij.
Nitri purificati, ʒj.
Corticis caſcarillæ
Cardamomi minoris, ana ℈ij.
M. F. Pulvis.

4.

℞. Lapidum cancrorum, ppt.
Succini ppt.
Nitri purificati, ana ʒj.
Corticum chinæ.
caſcarillæ, ana ℈j.
M. F. Pulvis.

5.

℞. Calami aromatici
Galangæ
Coſti veri, ana ʒj.
Cinnamomi acuti
Flavedinis corticis citri
aurantiorum, ana ʒij.
Cardamomi minoris
Cubebarum, ana ℈ij.
Sacchari candi ℥ij. — III.
Oleorum cinnamomi
nuciſtæ deſtillatæ
de cedro ana gutt. VI.
M. F. tragea.

Pulveres No. 1. & 2. proprie ſunt digeſtivi, poſterior majorem, prior minorem in cruditatibus viſcidis reſolvendis exſerit effectum. Pulvis No. 3. 4. & 5. in ventriculi imbecillitate effectibuſque ab hac dependentibus tollendis conducit, quem effectum poſterior præ ceteris majori in gradu producit. Sumitur, uti plerumque trageæ adhiberi ſolent, cum vino generoſo vel cum pane medicato, ſaccharato, cocto, toſto vulgari vino generoſo imbuto, cui dein juſta quantitate inſpergitur.

IX. Pulveres antiſpaſmodici & antepileptici.

1.

℞. Lumbricorum terreſtrium,
Raſuræ ungulæ alces,
dentis hippopotami,
Radicis pœoniæ,
Nitri purificati, ana ʒij.
Cinnabaris ppt. ʒß.
Extracti caſtorei, gr. vj.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Pulveris Marchionis, ʒij.
Succini ppt.
Nitri purificati, ana ʒß.
Olei macis, gutt. ij.
M. F. Pulvis.

Quidam ſequentem pulverem antiſpaſmodicum prædicant, ejuſque vires in ſpaſmis mitigandis ſummis laudibus extollunt. Admodum quoque frequenter, &, quod maxime mirandum eſt, ſine ullo diſcrimine & ratione circumſtantiarum habita uſurpatur, ſed quo jure ipſi his titulus conveniat, aliorum judicio relinquam.

3.

℞. Tartari vitriolati
Nitri purificati
Salis mirabilis Glauberi, ana ℥j.
Lapidum cancrorum ppt.
Cinnabaris nativæ, ana ʒß.
M. F. Pulvis.

Pulveres No. 1. & 2. deſcripti, ab illuſtri b. m. Hoffmanno in affectibus epilepticis & ſpaſmodicis maximopere commendantur, uti cuique ejus ſcripta legenti patebit. Infinitæ fere pulverum antiſpaſmodicorum & antepilepticorum in libris extant compoſitiones, quæ maxima ex parte conſtant ex ſic dictis ſpecificis antiſpaſmodicis & antepilepticis, qualia ungula alces, cranium humanum, lapis manati, dens hippopotami, ebur, cornu cervi, unicornu verum, idque genus alia, eſſe prædicantur. Quod ad meum de horum virtute judicium attinet, dubito, num ea a reliquorum terreorum, e regno animali depromtorum, virtute differat, utpote quæ, ut mea fert opinio, in acrimonia acida abſorbenda, vel alteranda, & effectibus exinde dependentibus, conſiſtit. Qua de re eatenus quidem dicta remedia epilepſiæ mederi, quatenus illa provenit ab acrimonia acida irritante, lubens meritoque concedo; ſed num alio etiam & plane diverſo reſpectu antepilepticorum titulum mereantur, dubius hæreo, nec affirmare audeo. Quæ igitur ſi ita eſſent, maximopere mirarer, cur in tali formula, qualis eſt illa No. 1., tot ex dictis remediis congerantur, cum tanen unum ſuffeciſſet. Certe enim mihi perſuadeo, tam ratione, quam experientia nixus, epilepſiam infantum, quæ ab acrimonia acida primas vias irritante oritur, ſolis conchis præparatis, vel alio hujus generis remedio, æque debellari poſſe, ac pulvere No. 1. deſcripto. Præterea notandum eſt, nullum remedium antiſpaſmodicum & antepilepticum nec exiſtere, nec dari poſſe, quod omni omnino ſpaſmo & epilepſiæ,

a quacunque proficiſcantur cauſa, medeatur, ſed, ſi quod remedium ſpaſmum vel epilepſiam curare debeat, indaganda prius eſt ejuſdem cauſa, ut huic tollendæ aptum & conveniens inveniri poſſit. Sed quotnam & quam variæ ſunt ſpaſmi vel epilepſiæ cauſæ?

X. Pulveres pectorales.

1.

℞. Sacchari candi ℥j.
Myrrhæ depuratæ ʒß.
Olei macis gutt. IV.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Sacchari candi ℥j.
Myrrhæ electæ ℈ij.
Florum ſulphuris,
Radicis iridis Florentinæ, ana ʒß.
Croci gr. V.
M. F. Pulvis.

3.

℞. Lapidum cancrorum ppt.
Terræ foliatæ tartari ſeu
Tartari tartariſati, ana ʒj.
Radicis glycyrrhizæ,
iridis Florentinæ,
pimpinellæ albæ,
ari, ana ʒß.
M. F. Pulvis.

4.

℞. Radicis vincetoxici ℈j.
ſquillæ,
Nitri depurati, ana gr. VI.
M. F. pulvis, dividendus in partes duas æquales.

Pulvis No. 1. egregie conducit in pectoris affectu, quo pulmones & bronchia materia tenax & ejectu difficilis obſidet, tuſſis adeſt, pulmones debilitati ſunt atque in iis ulcus naſci incipit, vel jam natum eſt. Myrrham enim, vi principiorum, ex quibus conſtat, pulmones debilitatos roborare, & ulcera depurare & conſolidare, materiamque tenacem reſolvere, ex materia medica patet. Pulvis No. 2. præter eoſdem, qui a pulvere No. 1. producuntur, effectus, materiam tenacem magis reſolvit, & tranſpirationem promovet, unde patet, cui ſcopo adhiberi poſſit. Pulvis No. 3. præ modo dictis pulveribus hoc habet peculiare, ut materiam lentam & viſcidam, pulmones obſidentem, fortius reſolvat, adeoque in malis, quæ exinde oriuntur, tollendis, egregium exſerit effectum. Ad eoſdem fines obtinendos, pulveres deſcripti creberrime uſurpari ſunt ab *illuſtri b. m.* HOFFMANNO. Pulvis poſterior No. 4. ſingulari in aſthmate humido utilitate præ omnibus aliis ſe commendat, ejuſque virtus ſalutaris in hydrope, tumoribus œdematoſis & cachecticis, nephritide pituitoſa, calculo, ſuppreſſione urinæ, aliisque ægritudinum graviorum ſpeciebus, a Medicis maximopere laudatur, teſtante id *celeberrimo D. D.* WAGNERO in libello ſuo, ſub obſervationum clinicarum titulo anno 1737. edito. Veritatem dictorum maxima ex parte Vir modo laudatus *illuſtris b. m.* HOFFMANNUS ampliſſima ſua experientia comprobat. Scribit enim in *Med. rat. ſyſt. Tom. IV. Part. III. Sect. II. cap.* 2. *obſ.* 8. *in epicriſi* ita: *Obſervatione denique digniſſima eſt mirabilis illa ac fere ſtupenda ſquillæ, in allevando aſthmatis immani paroxyſmo, efficacia — — Certe meretur hæc radix inter remedia heroica referri, & noſtris etiam temporibus in uſum trahi. Nam exſerit non modo virtutem potenter incidentem, verum etiam languentes motus excitat, &, quod mirabile eſt, blande ſimul anodynum exſerit effectum. Scire vero licet, ante illius uſum corpus blandis laxantibus eſſe purgandum, illamque ad tria aut quatuor grana, cum radice vincetoxici & nitro, quod mitigat acriorem ejus vim, exhibendam.* Et in epicriſi obſ. 8. addit. *Præter hæc memorabilis ſquillæ videtur effectus, aliquot etiam aliis exemplis notatus, in ſpaſmis & convulſionibus partium nervoſarum præſentiſſime ſopiendis, maxime catarrho ſuffocativo, aſthmate convulſivo, quandoque etiam in epilepſia,* &c.

XI. Pulveres analeptici & confortantes.

1.

℞. Cinnabaris optimæ ʒß.
Sacchari Canarienſis ℥j.
Olei cinnamomi ʒß.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Sacchari Canarienſis ℥ß.
Ambræ gryſeæ ℈ß.
Moſchi gr. IV.
Olei cinnamomi gutt. VIII.
M. F. Pulvis.

Uſus pulverum No. 1. & 2. debet eſſe circumſpectus, nec plethoricis, ad ſanguinis & humorum orgaſmum admodum pronis, exhibeantur, magna præſertim quantitate. Pulveris No. 2. ingredientia quædam non omnes ſine magno incommodo perferre poſſunt, ideo vel plane ab ejus uſu eſt abſtinendum, vel ei pulvis No. 1. ſubſtituendus. Alias pulveres hi legitime adhibiti bene conducunt in viribus languentibus, & effectibus exinde reſultantibus.

XII. Pulveres purificantes & ſalivantes.

1.

℞. Concharum ppt. ʒij.
Mercurii dulcis ʒj.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Millepedum ppt. ℈ß.
Mercurii dulcis gr. iij.
M. F. Pulvis.

Sumuntur quoque hæc pulveris ingredientia ad partes æquales. Conferatur de horum pulverum uſu *Commerc. litterar. phyſico-med. Ann. I. p.* 412. & *Acta phyſico-medica Nat. Cur. Vol. I. p.* 58. Uſus horum pulverum jam per ſe patet, ſed præterea optime adhibentur in ulceribus malignis & obſtructionibus partium glandulosarum a cauſa venerea provenientibus.

XIII.

XIII. Pulveres menſes & partum difficilem promoventes.

1.

℞. Boracis Venetæ ʒj.
Myrrhæ rubræ ℈j.
Elæoſacchari cinnamomi gutt. I.
M. f. pulvis, dividendus in IV. partes æquales.

2.

℞. Boracis Venetæ,
Cinnamomi acuti āā ʒij.
Hepatis anguillæ,
Succini albi ppt. āā ʒj.
Croci ʒß.
M. f. pulvis, dividendus in doſ. XIV.

XIV. Pulveres anthelmintici.

1.

℞. Radicis Jalappæ,
Seminis Santonici,
Corallinæ,
Mercurii dulcis,
Cornu Cervi uſti, ana, ʒß.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Mercurii dulcis, ſive
Æthiopis mineralis,
Scammonii ſulphurati, ſeu
Radicis Jalappæ, ana ʒß.
Matris Perlarum ppt. ʒj.
M. F. Pulvis.

XV. Pulvis Antifebrilis.

℞. Tartari vitriolati,
Salis digeſtivi Sylvii,
Concharum ppt.
Nitri depurati,
Antimonii diaphoretici, ana ʒj.
Corticis Chinæ
Caſcarillæ, ana, ʒß.
M. F. Pulvis.

XVI. Pulveres aperitivi.

1.

℞. Salis Ebſonienſis ſive
Carolinarum
Sedlicenſis ana ℥j.
Cremoris Tartari ℥ß.
Nitri purificati ʒij.
M. F. Pulvis.

2.

℞. Tartari Vitriolati ʒiij.
Oculorum Cancri citratorum
Nitri depurati ana ʒj.
Cinnabaris ℈j.
M. F. Pulvis.

Salia dicta partes ſolidas ſtimulando & humores tenaces reſolvendo agunt, hinc egregium in obſtructionibus viſcerum eorumque infarctu & morbis exinde dependentibus, neque minus in excretione alvi & urinæ promovenda, exſerunt effectum, inprimis ſi ſimul pilularum balſamicarum Hoffmannianarum uſus conjungitur. Eodem modo & fine creberrime uſurpata ſunt ab illuſtri b. m. HOFFMANNO.

SECTIO III.

De formula boli.

§. CCCXXXII.

Definitio boli.

Bolus eſt medicamentum internum molle, quod electuario ratione mollitiei cedit, & buccellæ quantitate definitur §. CCXCI.

§. CCCXXXIII.

Bolus eſt vel ſimplex vel compoſitus, magiſtralis vel officinalis, relativus vel abſolutus.

Eodem, quo antea de pulvere demonſtratum eſt §. CCXCVIII. modo, facile evinci poteſt, bolum eſſe vel ſimplicem vel compoſitum, vel magiſtralem vel officinalem, vel relativum vel abſolutum, ejuſdemque formulam eſſe vel ſimplicem vel compoſitam, vel magiſtralem vel officinalem, vel relativam vel abſolutam.

§. CCCXXXIV.

Omne id ingredientis vice in bolo fungi poteſt, quod vel per ſe vel commixtione aliorum in boli formam redigi poteſt.

Cum bolus ſit medicamentum internum molle, quod ratione mollitiei electuario cedit §. CCCXXXII. omne id ejus ingredi poteſt materiam, quod in ejuſdem formam redigi poteſt. Jam id, quod in boli formam redigi poteſt, vel per ſe, vel commixtione aliorum hujus formæ eſt capax. Qua de re omne id boli materiam ingredi poteſt, quod vel ex ſe, vel commixtione aliorum in boli formam redigi poteſt. Nunc ea, quæ materiem medicamenti conſtituunt, dicuntur ingredientia ejuſdem §. VIII. Ergo omne id ingredientis vice in bolo fungi poteſt, quod vel per ſe, vel commixtione cum aliis, in boli formam redigi poteſt.

§. CCCXXXV.

Recenſentur, quæ bolum ingredi poſſunt.

Quæ dicta §. CCCXXXIV. cum ita ſint, ingredientium vice in bolo fungi poſſunt 1) ſicca friabilia omnia, minore doſi efficacia, pulveri conſtituendo idonea §.CCCI. 2) mollia magis minuſque ſpiſſa, ut conſervæ, confectiones molles, balſama ſive nativa, ſive artificialia denſiora, unguenta potabilia, ſyrupi, &c. 3) liquida concentratiora, uti balſama nativa vel artificialia liquida, olea, ſpiritus, tincturæ, eſſentiæ, elexiria, &c. Hæc etenim vel per ſe, vel commixtione aliorum recenſitorum in boli formam redigi poſſunt.

§. CCCXXXVI.

Ingrediens boli ſimplicis ita comparatum ſit neceſſe eſt, ut per ſe in boli formam redigi poſſit.

Sicut omne medicamentum ſimplex, ita & bolus ſimplex ex uno conſtat ingrediente §. XXXIV. Jam omne id ingredientia vice in bolo fungi poteſt, quod vel ex ſe, vel aliorum miſcela in boli formam redigi poteſt §. CCCXXXIV. Qua de re ingrediens boli ſimplicis, cum unum tantum ſit, ita comparatum ſit neceſſe eſt, ut per ſe ſine aliorum miſcela in boli formam redigi poſſit. Ponas enim contrarium, hoc eſt, ingrediens, ex quo bolus ſimplex eſt formandus, non poſſe in ejus formam redigi, tunc aliis opus eſſet, quorum miſcela debitam boli formam conſtitueret, adeoque non

bolus ſimplex, ſed compoſitus oriretur, id quod repugnat hypotheſi.

§. CCCXXXVII.

Quædam boli ingredientia vel in formam boli redigi poſſunt vel non.

Si qua boli compoſiti ingredientia in boli formam redigenda conſiderantur, ea ita comparata ſunt, ut vel per ſe, ſine aliorum miſcela, in boli formam redigi poſſint, vel non. Si poſterius, hoc eſt, ſi qua boli compoſiti ingredientia per ſe, ſine aliorum miſcela, in boli formam redigi nequeunt, alio ſive aliis opus eſt, quæ commixta illorum formam deſideratam conſtituunt. Si prius vero locum habet, tertio ſive aliis non opus eſt, ad iſta ingredientia boli compoſiti in boli formam redigenda.

§. CCCXXXVIII.

Definitio excipiendorum & excipientium in bolo.

Hæc ingredientia boli, quæ per ſe, ſine aliorum miſcela, in formam boli redigi nequeunt, dicuntur *excipienda*, iſta vero, quæ his ingredientibus in boli formam redigendis inſerviunt, audiunt *excipientia*.

§. CCCXXXIX.

Antecedens definitio exemplis illuſtratur.

Sic ſicca, quorum mentionem feci §. CCCXXXV. No. 1. eo reſpectu, quo per ſe, ſine aliorum miſcela, in boli formam redigi nequeunt, ſunt excipienda in bolo, mollia vero recenſita §. CCCXXXV. No. 2. eatenus excipientia, quatenus ſiccis in boli formam redigendis inſerviunt.

§. CCCXL.

Si qua boli ingredientia per ſe ſine aliis in boli formam redigi poſſunt, non opus eſt excipientibus.

Si qua ingredientia, ex quibus bolus eſt formandus, in boli formam per ſe ſine aliorum miſcela redigi queunt, tertio ſive aliis non opus eſt ad iſta ingredientia in boli formam redigenda §. CCCXXXVII. Jam iſta ingredientia boli, quæ reliquis ingredientibus in formam boli redigendis inſerviunt, audiunt excipientia §. CCCXXXVIII. Ergo, ſi qua ingredientia, ex quibus bolus eſt formandus, per ſe ſine aliorum miſcela in boli formam redigi queunt, excipiente vel excipientibus in bolo non opus eſt.

§. CCCXLI.

Excipientibus in bolo opus eſt, ſi qua ejus ingredientia in boli formam redigi nequeunt.

E contrario, ſi qua boli ingredientia per ſe ſine aliorum miſcela in boli formam redigi nequeunt, alio vel aliis in bolo opus eſt, quæ commixta formam deſideratam conſtituunt §. CCCXXXVII. Jam hæc dicuntur excipientia §. CCCXXXVIII. Ergo in bolo, ſi qua ejus ingredientia per ſe ſine aliorum miſcela in boli formam redigi nequeunt, excipiente vel excipientibus opus eſt.

§. CCCXLII.

Si qua adſunt excipienda in bolo, excipientibus.

In bolo, ſi qua ejus ingredientia per ſe ſine aliorum miſcela in ejus formam redigi nequeunt, excipiente vel excipientibus opus eſt §. CCCXLI. Jam iſta boli ingredientia, quæ per ſe ſine aliorum miſcela in boli formam redigi nequeunt, ſunt excipienda §. CCCXXXVIII. Ergo ſi qua in bolo excipienda ſunt, excipiente vel excipientibus in bolo opus eſt.

§. CCCXLIII.

[illegible] exci- [illegible] in [illegible] ad- [illegible] excipiendaque adeſſe debent.

Eodem, quo §. CCCXLII. uſus ſum, modo, facile demonſtrari poteſt, quod, ſi quod in bolo excipiens, vel ſi qua excipientia in bolo compoſito adſint, excipiendum vel excipienda in bolo adeſſe debeant.

§. CCCXLIV.

Excipientium qualitas & quantitas ex excipiendorum quantitate & qualitate ſunt determinanda.

Ubi excipienda in bolo compoſito adſunt, excipientia quoque adeſſe debent §. CCCXLII. Qua de re excipientia boli compoſiti tam ratione quantitatis, quam qualitatis variare debent, prout excipienda tam ratione quantitatis, quam qualitatis variant, atque ſic illorum quantitas & qualitas ex horum quantitate & qualitate ſunt determinanda, ut hac ratione debita boli forma exſurgat.

§. CCCXLV.

Si ſicca ſunt excipienda, liquida diverſo fluiditatis gradu prædita excipientia eſſe poſſunt in bolo.

Quod ad qualitatem excipientium attinet, illa determinatur per excipiendorum qualitatem §. CCCXXXIV. Scilicet talis excipientium qualitas eſſe debet, ut hæc cum excipiendis commixta totum conſtituant, cujus partes determinato gradu cohærent. Quare cum gradus cohæſionis partium in bolo eidem in melle ſit æqualis §. CCCXXXII. partes excipientium cum excipiendis ſiccis miſcendorum leviori gradu, quam partes boli, cohæreant neceſſe eſt, adeoque qualitas excipientium in genere hoc caſu in eo conſiſtit, ut eorum conſiſtentia boli conſiſtentia minor ſit. Cum vero hæc excipientia variis modis, ratione conſiſtentiæ, a bolo differre queant, liquida diverſo fluiditatis gradu prædita, poſitis excipiendis ſiccis, excipientium vice in bolo fungi poſſunt.

§. CCCXLVI.

De determinatione quantitatis excipientium.

Quod ad quantitatem excipientium attinet, illa determinatur per quantitatem excipiendorum §. CCCXLIV. Si enim v. g. ſiccorum certa quantitas in bolo excipienda eſt, tanta ſumi debet excipientium quantitas, ut hæc ſicca debitam boli conſiſtentiam acquirant. Deinde determinantur excipientia ratione quantitatis per excipiendorum, & per ſuam ipſorum qualitatem.

§. CCCXLVII.

Quanam quantitas excipientium in bolo eſſe ſoleat.

Si ſicca in bolo ſunt excipienda, hæc pro doſi ad drachmam dimidiam ſcrupulos duos, & ad ſummum ad drachmam integram ſunt capienda, ne doſis boli accedentibus excipientibus juſto plus augeatur. Excipientium vero varia tum requiritur proportio, prout magis minuſque ſpiſſa fuerint. Sic conſervæ hunc in finem uſitatiſſimæ, electuaria, mel, balſama ſpiſſa & unguenta, a ſcrupulis duobus ad drachmam integram, immo ad ʒiß ſumi ſolent; Rob, pulpæ, confectiones molles a drachma dimidia ad integram, immo ſcrupulos quatuor; ſyrupi, utpote liquidiores, a ſcrupulo uno ad drachmam dimidiam, vel integram. Scilicet poſita ſiccorum excipiendorum quantitate eadem, tanto minor ad ea ſubigenda excipientium quantitas requiritur, quo hæc ſunt liquidiora.

§. CCCXLVIII.

Quantitas excipientium ulterius determinatur.

Si ſicca in minore quantitate ſunt excipienda in bolo, excipientia ſpiſſiora commodius adhibentur, ſi vero in majori quantitate excipienda ſunt, dilutiora, ne doſis boli juſto plus augeatur. Si denique ſiccis excipiendis liquida accedant, qualia ſunt §. CCCXXXV. No. 3. hæc non ultra guttam unam, duas, ad ſummum quatuor,

pro

pro ſingulis bolis recipiuntur; quamvis in determinanda eorundem quantitate ad eorum gradum fluiditatis in caſu ſingulari ſit reſpiciendum. Tum vero pro rata excipientium mollium proportio eſt minuenda.

§. CCCXLIX.

Quantitatem excipientium mollium determinat interdum pharmacopœus.

Alias quantitate ſiccorum & fluidorum in bolo determinata, excipientium mollium quantitas arbitrio Pharmacopœi determinanda relinquitur, ſcribendo: q. ſ. Id quod vero tunc non eſt faciendum, ſi eorum doſis efficax accurata determinatione indiget.

§. CCCL.

Liquidiora adduntur, ut bolus debitam ſuam mollitiem acquirat.

Frequentiſſime vero, ſi ſiccorum excipiendorum moles paulo major eſt, vel ſi excipiens primarium ſpiſſius & in parciori quantitate, circumſtantiis id exigentibus, eſt adhibendum, ita, ut dubium ſit, an exinde boli conſiſtentia, debito mollitiei gradu prædita, emergere queat, alia liquidiora, v. g. ſyrupi, in ſufficiente quantitate ſuperadduntur, ut ſic bolus debitum ſuæ mollitiei gradum conſequatur.

§. CCCLI.

Si bolus nimis mollis, admiſceri ſolent ſolida.

Contra, ſi nimia boli mollities prævidetur, tantum ſacchari, pulveris liquiritiæ & ſimilium appropriatorum admiſceri ſolet, quantum ſatis eſt ad debitam bolo conſiſtentiam conciliandam; id quod maxime in bolis terebinthinaceis puris obtinet.

§. CCCLII.

Quæ circa unguina in bolo ſint obſervanda.

Pinguia, ut unguenta potabilia, balſama, ſaccharo aliiſque ſiccis commixtis & intertritis dividere expedit, ut faciliùs ingeri & in ventriculo ſolvi poſſint.

§. CCCLIII.

Quænam in boli forma commodius, quam pulveris porrigantur.

Mercurialia, draſtica inprimis, quæ in minori quantitate uſurpantur, acria, viſcida, aliaque qualitatibus, ut ſapore vel odore moleſta, commodius in bolo compoſito, quam in pulvere propinantur. Illa etenim, quæ in minori quantitate ſunt adhibenda, excipientium idoneorum additamento in majorem molem, ſi deſideratur; extendi poſſunt. Hæc vero aſſumtu difficilia & qualitatibus diverſis moleſta, itidem commodis excipientibus tegi atque involvi poſſunt, quod poſterius in pulvere æque commode obtineri nequit.

§. CCCLIV.

Quænam bolum aliquamdiu conſervandum ingredi non debeant.

Si boli aliquamdiu ſunt conſervandi, eos talia ingredi non poſſe, quæ debitam eorum conſiſtentiam deſtruunt, per ſe patet, nec ulteriori eget demonſtratione.

§. CCCLV.

Salia alcalica & facile efferveſcentia bolos aliquamdiu aſſervandos ingredi non debent.

Salia alcalica tum fixa, tum volatilia, aliaque ex ſalibus neutris, cito in deliquium abeunt, hinc, ſi bolum ingrederentur, qui diu eſſet conſervandus, debitam ejus conſiſtentiam deſtruerent. Neque minus ea, quæ inter ſe efferveſcunt, vel facile fermentant, decentem boli diu aſſervandi conſiſtentiam pervertunt & tollunt. Qua de re ſalia alcalica, tum fixa, tum volatilia, & ſalia quædam ex ſalibus neutris cito deliqueſcentia, nec non inter ſe efferveſcentia, vel facile fermentantia, bolos, qui aliquamdiu conſervandi ſunt, ingredi non debent. Nam talia in bolos aliquamdiu conſervandos non ſunt recipienda, quæ debitam eorum conſiſtentiam deſtruunt §. CCCLIV.

§. CCCLVI.

De ordine, quo ingredientia boli præſcribuntur.

Ordo, qui in præſcribendis ingredientibus in bolo uſitatus eſt, ita ſe habet; primo loco excipiens determinatæ quantitatis ponatur, dein excipienda ſicca, poſt liquida, & tandem, ſi quod accedit, excipiens, cujus quantitas pharmacopœo relinquitur determinanda.

§. CCCLVII.

De mole doſeos boli.

Moles doſeos boli a drachma una ad integram & dimidiam, vel duas uſque, extenditur, ſed ulterius non eſt augenda, niſi ſpecifice graviora recipiantur ægerque in adſumendo non ſit difficilis. Neque doſis boli drachma major ſit, ſi ex levioribus conſtatur. Qua de re, ſi doſis boli hos tranſgreditur limites, conſultius eſt, hujus doſeos molem in plures dividere doſes eaſque repetita vice exhibere, quam grandiori doſeos mole ægro eſſe moleſtum. Bolum enim quam maxime commendat parvitas, ut eo facilius deglutiri poſſit, hinc nimia parvitate hic vix peccatur, licet ne ſcrupulum quidem ſuperet bolus.

§. CCCLVIII.

De quantitate generali boli.

Quantitas generalis boli ſæpiſſime unam ſaltem vel duas, raro plures, quam tres vel quatuor, doſes complectitur, niſi intervallis brevibus ſint capiendæ. Quum enim a Pharmacopœo jam partitæ exhibeantur, diutius ſervatæ pro ingredientium indole vel nimis deliqueſcunt, vel ſicceſcunt. Reliqua, quæ de quantitate generali boli ſunt obſervanda, repetantur ex dictis §. CLXXXIV. CLXXXV. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII.

§. CCCLIX.

De uſu bolorum.

De ſubſcriptione & ſignatura formulæ boli nihil dicam. Applicentur huc dicta in ſuperioribus. Veteres tunc utebantur bolis, quando ægri pulveres, vel alias ſpecierum medicamentorum qualitates moleſtas averſabantur, quo caſu & hodie locum habent. Quoniam vero ipſorum bolorum ingeſtionem variæ difficultates premunt, præſcriptio eorum non adeo frequens eſt, ſed ad caſus & circumſtantias ſpeciales reſervari debet.

§. CCCLX.

De virtute bolorum.

Boli effectum ſuum non ſatis promte exhibere ſolent, quoniam excipientia, quibus excipienda implicita & involuta ſunt, tardius ſolvuntur, vel ex his, ſi vel maxime cito ſolvantur, excipienda difficulter extricantur, & eorum efficacia hac ratione retardatur. Hinc etiam, ſi boli tardior vel difficilior in ventriculo metuitur diſſolutio, juvat liquorem idoneum calidum poſt ejus aſſumtionem dare, ut promtior ejuſdem reſolutio promoveatur; id quod maxime circa bolos terebinthinaceos & ſimiles eſt notandum.

§. CCCLXI.

Exempla formularum boli.

I. Boli emetici.

1.

℞. Conſervæ roſarum ℈ij.
Pulveris radicis ipecacuanhæ ℈j.
Syrupi de cinnamomo q. ſ.
M. F. bolus.

2. ℞.

2.

℞. Conſervæ gratiolæ ʒß.
Pulveris radicis ipecacuanhæ ℈ß.
Tartari emetici gr. ij.
Syrupi de cortice citri q. ſ.
M. F. bolus.

II. Boli purgantes & laxantes.

1.

℞. Conſervæ florum perſicorum ℈ij.
Pulveris radicis jalappæ ℈j.
Diagrydii ſulphurati gr. iv.
Syrupi de cichoreo cum rheo. q. ſ.
M. F. bolus.

2.

℞. Conſervæ fumariæ ʒß.
Reſinæ jalappæ gr. iv.
Olei aniſi gutt. i—ij.
M. F. bolus.

3.

℞. Conſervæ roſarum ℈ij.
Pulveris radicis jalappæ
Mercurii dulcis ana ℈ß.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. bolus.

4.

℞. Conſervæ florum perſicorum ʒß.
Reſinæ jalappæ ppt.
Diagrydii ſulphurati ana gr. vj.
Syrupi roſarum ſolutivi q. ſ.
M. F. bolus.

5.

℞. Caſſiæ extractæ ℥j.
Rhabarbari electi ʒj.
M. F. boli No. VIII.

6.

℞. Conſervæ roſarum ʒj.
Rhabarbari electi ℈ij.
Reſinæ jalappæ ppt. ℈ß.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. boli No. II.

7.

℞. Conſervæ gratiolæ ℈iiß.
Mercurii dulcis ℈iß.
Reſinæ ſcammonii gr. iv. ſive jalappæ gr. iij.
Syrupi roſarum ſolutivi q. ſ.
M. F. bolus.

8.

℞. Terebinthinæ Venetæ ʒß.
Reſinæ jalappæ cum vitello ovi probe tritæ gr. vj.
Mercurii dulcis gr. iv.
Syrupi nymphææ q. ſ.
M. F. bolus.

III. Boli diaphoretici.

1.

℞. Roob ſambuci
Antimonii diaphoretici ana ʒj.
M. F. boli No. III.

2.

℞. Roob ſambuci ʒiij.
Ceruſſæ antimonii ʒj.
Reguli antimonii medicinalis ʒß.
Syrupi de ſcordio q. ſ.
M. F. boli No. vj.

3.

℞. Conſervæ roſarum ʒj.
Antimonii diaphoretici
Æthiopis mineralis ana ℈j.
Sulphuris Antimonii aurati ultimæ præcipitationis gr. v.
M. F. cum ſyrupi violarum q. ſ. bolus pro doſi unica.

IV. Bolus diureticus.

℞. Roob juniperi ʒj.
Succini ppt. ℈j.
Millepedum ppt. ℈ß.
Syrupi capillorum veneris q. ſ.
M. F. bolus.

V. Boli roborantes & adſtringentes.

1.

℞. Roob acaciæ ooſtratis ʒj.
Succini ppt.
Corallii rubri ppt. ana ʒß.
Corticis caſcarillæ ℈j.
Syrupi granatorum q. ſ.
M. F. boli No. IV.

2.

℞. Conſervæ balauſtiorum ℈j.
Specierum de hyacintho ℈ß.
Syrupi granatorum, ſive de cinnamomo q. ſ.
M. F. bolus.

3.

℞. Roob berberis ℈ij.
Terræ ſigillatæ ℈j.
Croci martis adſtringentis gr. iv.
Syrupi myrtilli q. ſ.
M. F. bolus.

4.

℞. Roob Coroorum, ʒß.
Corticis chinæ
caſcarillæ
Succini ppt. ana, ℈ß.
Syrupi Cydoniorum q. ſ.
M. F. bolus.

VI.

VI. Boli antiſpaſmodici.

1.

℞. Conſervæ papaveris rhœados, ʒj.
Radicis pœoniæ, ʒß.
Theriacæ cœleſtis,
Extracti caſtorei, ana, gr. iij.
Syrupi papaveris albi, q. ſ.
M. F. boli No. III.

2.

℞. Electuarii diaſcordii Sylvii,
Lumbricorum terreſtrium,
Radicis pœoniæ, ana ℈j.
Syrupi papaveris albi q. ſ.
M. F. bolus.

3.

℞. Conſervæ florum anthos ʒj.
Pulveris Marchionis ʒß.
Laudani opiati gutt. i-ij.
M. F. boli No. III.

VII. Boli pectorales.

1.

℞. Syrupi capillorum veneris.
Succi condenſati glycyrrhizæ ana ʒß.
Croci gr. iij.
M. F. boli No. II.

2.

℞. Balſami pectoralis Meibomii ʒß.
Conditi radicis pimpinellæ,
Myrrhæ electæ ana ℈j.
Syrupi de eryſimo Lobelii q. ſ.
M. F. bolus pro una doſi.

VIII. Bolus anthelminticus.

℞. Conſervæ florum perſicorum,
violarum ana ℈ß.
Corallinæ,
Radicis jalappæ,
Seminis ſantonici,
Mercurii dulcis ana ℈ß.
M. F. cum ſyrupi violarum q. ſ.
boli No. III. ſucceſſive deglutiendi.

IX. Bolus ſalivans.

℞. Conſervæ fumariæ ʒß.
Mercurii dulcis gr. vj.
M. F. bolus.

SECTIO IV.

De Formula electuarii.

§. CCCLXII.

Omne id ingredientis vice in electuario fungi poteſt, quod vel ex ſe, vel commixtione aliorum in electuarii formam redigi poteſt.

CUm electuarium ſit medicamentum internum molle, quod minorem, quam bolus, habet molliriem §. CCXCI. omne id ejus ingredi poteſt materiam, quod in ejuſdem formam redigi poteſt. Jam id, quod in electuarii formam redigi poteſt, vel per ſe, vel commixtione aliorum hujus formæ eſt capax. Qua de re omne id materiam electuarii ingredi poteſt, quod vel per ſe, vel commixtinne aliorum in electuarii formam redigi poteſt. Nunc ea, quæ materiem medicamenti conſtituunt, dicuntur ejuſdem ingredientia §. VIII. Ergo omne id ingredientis vice in electuario fungi poteſt, quod vel per ſe, vel commixtione aliorum in electuarii formam redigi poteſt.

§. CCCLXIII.

Recenſentur, quæ electuarii ingredi poſſunt.

Cum omne id ingredientis vice in electusrio fungi poſſit, quod vel ex ſe, vel commixtione aliorum in electuarii formam redigi poteſt §. CCCLXII. ingredientia electuarii eſſe poſſunt, quæ recenſita ſunt §. CCCXXXV. Accedunt ad hæc conditura, utpote quæ frequentius ad electuaria recipi ſolent.

§. CCCLXIV.

Ingrediens electuarii ſimplicis per ſe formæ electuarii capax ſit neceſſe eſt.

Omne medicamentum ſimplex ex uno conſtat ingrediente §. XXXIV. hinc & electuarium ſimplex. Jam omne id ingredientis vice in electuario fungi poteſt, quod vel per ſe, vel commixtione aliorum in electuarii formam redigi poteſt §. CCCLXII. Qua de re ingrediens electuarii ſimplicis, cum unum tantum ſit, ita comparatum ſit neceſſe eſt, ut per ſe ſine aliorum miſcela in electuarii formam redigi poſſit.

§. CCCLXV.

Aliqua electuarii ingredientia in formam electuarii vel per ſe redigi poſſunt, vel non.

Si qua electuarii compoſiti ingredientia in electuarii formam ſunt redigenda, illa vel apta ſunt, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in formam electuarii redigi queant, vel non. Si prius eſt, tertio vel aliis non opus eſt, ad iſta ingredientia in electuarii compoſiti formam redigenda. Si poſterius locum habet, alii ſive aliis opus eſt, quorum commixtione forma electuarii debita emergit.

§. CCCLXVI.

Definitio excipiendorum & excipientium in electuario.

Hæc ingredientia electuarii, quæ per ſe, ſine aliorum miſcela, in electuarii formam redigi non poſſunt, dicuntur *excipienda*; iſta vero, quæ his ingredientibus in electuarii formam redigendis inſerviunt, audiunt *excipientia*.

§. CCCLXVII.

Definitio antecedens illuſtratur.

Sic v. g. ſicca pulverulenta & liquida eatenus ſunt excipienda electuarii, quatenus per ſe ſine aliorum miſcela in electuarii formam redigi non poſſunt, mollia vero, ut conſervæ, ſyrupi, idque genus alia, eatenus excipientia, quatenus ſiccis pulverulentis in debitam formam electuarii redigendis inſerviunt.

§. CCCLXVIII.

Demonſtrata de excipientibus & excipiendis applicantur jam ad electuarium.

Eodem, quo §. CCCXL. CCCXLI. CCCXLII. CCCXLIII. CCCXLIV. uſus ſum, modo, demonſtratur, quod 1) ſi qua ingredientia, ex quibus electuarium eſt formandum, per ſe, ſine aliorum miſcela, in electuarii formam redigi queunt, excipiente vel excipientibus in electuario non opus ſit, 2) ſi qua contra electuarii ingredientia per ſe, ſine aliorum miſcela, in electuarii formam redigi nequeunt, excipiente vel excipientibus opus ſit, 3) ſi qua in electuario excipienda ſunt, excipiens vel excipientia adeſſe debeant, 4) ſi quod excipiens, vel ſi qua excipientia in electuario adſint, excipiendum vel excipienda adeſſe quoque debeant, 5) excipien-

tium in electuario quantitas & qualitas ex excipiendorum in electuario quantitate & qualitate determinetur. Ponatur enim locis citatis loco boli electuarium & reliqua maneant omnia, tunc ea, quæ dixi, vera eſſe, clariſſime apparebit.

§. CCCLXIX.

Excipientium in electuario, ſi ejus excipienda ſicca ſint, qualitas in genere in eo conſiſtit, ut eorum conſiſtentia electuarii conſiſtentia minor ſit.

Cum electuarium a bolo non differat, niſi quod hoc minorem habeat conſiſtentiam §. CCXCI. ea, quæ de qualitate excipientium boli, ſi ejus excipienda ſunt ſicca, demonſtravi §. CCCXLV. applicari poſſunt ad qualitatem excipientium in electuario, ſi ejus excipienda ſunt ſicca, ratione ſimul conſiſtentiæ, quæ in electuario minor eſt, quam in bolo, habita. Jam cum ſi boli excipienda ſunt ſicca, excipientium ejus qualitas in genere in hoc conſiſtat, ut eorum conſiſtentia boli conſiſtentia ſit minor §. CCCXLV. excipientium electuarii, ſi ejus excipienda ſicca ſunt, qualitas in genere ita comparata eſſe debet, ut eorum conſiſtentia electuarii conſiſtentia minor ſit. Cum vero hæc excipientia ratione conſiſtentiæ variis modis ab electuario differre queant, liquida diverſo gradu fluiditatis prædita excipientium vice in electuario, ſi ejus excipienda ſicca ſunt, fungi poſſunt.

§. CCCLXX.

Quomodo quantitas excipientium electuarii determinetur.

Eadem qua §. CCCLXIX. uſus ſum, ratione evincitur, quantitatem excipientium in electuario determinari 1) per quantitatem excipiendorum, 2) per qualitatem excipiendorum & 3) ſuam ipſorum qualitatem.

§. CCCLXXI.

Excipientium in electuario quantitas vel major eſt vel minor, pro eorundem conſiſtentia poſitis ſiccis excipiendis.

Quod ad quantitatem excipientium in electuario attinet, cum hæc per ſuam ipſorum & excipiendorum qualitatem in eodem determinetur §. CCCLXX. poſitis excipiendis electuarii ſiccis, liquidorum excipientium §. CCCLXIX. major vel minor quantitas ad eandem ſiccorum excipiendorum in electuario quantitatem requiritur, prout eorum conſiſtentia vel major eſt, vel minor, ut ſic debita electuarii forma exſurgat.

§. CCCLXXII.

Proportio excipientium liquidorum in electuario determinatur.

Cum liquidorum excipientium in electuario, poſitis excipiendis ſiccis, quantitas vel major vel minor ſit, prout eorum conſiſtentia vel major vel minor eſt §. CCCLXXI. poſita ſiccorum electuarii excipiendorum drachma una ſi excipientia ſunt ſpiſſiora, uti conſervæ, electuaria officinalia, &c. opus erit horum uncia una; ſi minus ſpiſſa, uti ſunt roob, pulpa, mel, confectio mollis &c. drachmæ duæ ſufficiunt. Hæc enim proportio excipientium ſi negligeretur, debita electuarii forma exinde non exſurgeret.

§. CCCLXXIII.

Excipientium variæ conſiſtentiæ quantitas ex dictis determinatur.

Si ergo excipientia variæ conſiſtentiæ in electuarium recipiuntur, ex dictis §. CCCLXXI. CCCLXXII. cujuslibet proportio facile determinatur. Tum vero ſpiſſiorum quantitate definita, ſi vel exinde, vel ex paulo majore excipiendorum ſiccorum mole electuarii forma juſto majori conſiſtentiæ gradu prædita emergit, liquidiora in tanta quantitate adduntur, quanta ſufficit ad debitam electuario conſiſtentiam conciliandam, quod exprimitur ita: q. ſ.

§. CCCLXXIV.

Si liquida in electuario ſunt excipienda, ſicca excipientia in tanta quantitate ſunt capienda, ut forma electuarii exinde reſultet.

Si vero in electuario liquida ſunt excipienda, excipientia ſicca in tanta quantitate ſunt recipienda, ut forma electuarii debita exinde reſultet. Quandoque ſolito mollius deſiderat æger electuarium, ut commodius dilui ingerique queat, atque id facile obtinetur aucta liquidorum quantitate monitoque pharmacopœo in ſubſcriptione, ſi huic illorum quantitas determinanda relinquitur.

§. CCCLXXV.

Quomodo ingredientia comparata eſſe debeant, ſi electuarium pluribus una doſibus eſt ſumendum & diu conſervandum.

Si electuarium compoſitum, pluribus una doſibus ſumendum & per certum tempus aſſervandum, eſt conficiendum, ejuſmodi ingredientia ſunt eligenda, quæ æquabiliter inter ſe commiſceri, commixta in debitam electuarii formam redigi poſſunt, eamque per certum tempus retinent, & doſi minus accurata nullum, ſaltem non notabile, inferunt damnum. Neque minus ea, poſita modo dicta conditione, ita comparata ſint neceſſe eſt, ut mora virtutem ſuam nec perdant, nec aliam eamque noxiam aſſumant indolem, &, ſi fieri poteſt, minus ſint injucunda.

§. CCCLXXVI.

Quænam electuarium ingredi non debeant.

Quæ facile in deliquium, efferveſcentiam, putredinem abeunt, aceſcunt, vel exhalant, ſi in electuarii formam redigerentur, virtutem ſuam perdunt, & alienam, vel noxiam, vel injucundam, vel noxiam, & injucundam ſimul qualitatem induunt, & electuarii formam non retinent. Cum vero ejuſmodi ingredientia non ſint recipienda in electuarium pluribus una doſibua ſumendum & per certum tempus conſervandum §. CCCLXXV. patet, ea, quæ facile deliqueſcunt, efferveſcunt, putreſcunt, aceſcunt, exhalant, electuarium pluribus una doſibus adhibendum & per certum tempus aſſervandum ingredi non debere. Salia igitur alcalina, fixa & volatilia, in ejuſmodi electuarium non ſunt recipienda.

§. CCCLXXVII.

Pulverulenta in electuario probe ſunt cum aliis ſubigenda.

Cum ingredientia electuarii pluribus una doſibus ſumendi & per certum tempus conſervandi ita comparata eſſe debeant, ut æquabiliter inter ſe commiſceri & commixta in debitam electuarii formam redigi poſſint eamque retineant §. CCCLXXV. pulveres, ſi recipiendi ſunt in electuarium, cum aliis, ut pinguibus, reſinoſis, balſamicis, vitello ovi, idque genus aliis, probe ſunt commiſcendi & ſubigendi, ne mora ſecedant.

§. CCCLXXVIII.

Draſtica, maxime metallica & mercurialia in electuarium non ſunt recipienda.

Draſtica quoque, maxime metallica & mercurialia, in electuario, ſi vel maxime æquabiliter cum aliis commixta fuerint, mora facile ſecedunt & fundum petunt, atque non has ſolum ob rationes, ſed ob doſin minus accuratam, quæ hic plerumque ægris vel adſtantibus committitur determinanda, periculum facile inferunt. Qua de re draſtica, maxime metallica & mercurialia, cum ejuſmodi ingredientia, quæ cum aliis commixta debitam electuarii formam per certum tempus non retinent, neque commixta manent, & damnum inferunt, in electuarium non ſint recipienda §. CCCLXXVI. ex eo exulare debent.

§. CCCLXXIX.

Electuarii conſiſtentia major eſſe debet, ſi ad ſpecifice

Si vero circumſtantiis id exigentibus ſpecifice graviora in electuarium ſunt recipienda, major ipſi ob rationem §. CCCLXXVIII. adductam concilianda eſt conſiſtentia. Auri argentique

folia

graviora ingrediuntur. folia ornamenti cauſa interdum electuario intermiſcentur, quibus, qui vult, uti poteſt, memor interim dictorum §. LXV.

§. CCCLXXX.

De ordine, quo ingredientia electuarii ſcribuntur. Ordo, quo electuarii ingredientia ſcribi ſolent, vix differt ab ordine, qui circa ingredientia boli obtinet, §. CCCLVI. Primo loco ponuntur in formula electuarii mollia, pondere determinata, dein ſicca, tum liquida, tandem ea, quæ in quantitate ſufficiente a pharmacopœo determinanda præſcribuntur. Sponte vero patet, ſiccis primum deberi locum, ſi nullum ingrediens molle pondere determinato accedit.

§. CCCLXXXI.

De doſi electuarii. Doſis electuarii haud facile doſin boli tranſgredi debet. Rarius pondere, ſæpius volumine determinatur, v. g. nucis avellanæ, juglandis, moſchatæ, caſtaneæ magnitudine, vel quantum cochleari, ſive cultri apice capi poteſt. Interdum electuarium portionibus aliquot, ut tribus, quatuor, quinque, &c. per certa intervalla ingerendum jubetur, ſed tunc eo eſt reſpiciendum, ne portio quævis buccellam excedat.

§. CCCLXXXII.

De quantitate generali electuarii. Quantitas generalis electuarii non facile unciis quatuor vel quinque major præſcribitur, prout eo magis minuſque frequenter vel diu eſt utendum. Moles ejus nimia, pro ingredientium indole, vel nimium ſpiſſeſcit, vel liqueſcit, vel alio modo corrumpitur.

§. CCCLXXXIII.

De uſu electuarii. Uſus electuarii idem eſt qui boli. Eo frequentius uſi fuerunt Veteres, quam Recentiores; quamvis ejus uſus, ſi prudenter inſtituitur, non ſit contemnendus.

§. CCCLXXXIV.

Speciminis loco ſunt
I. Electuaria emetica.

1.

℞. Conſervæ gratiolæ ʒj.
Pulveris radicis ipecacuanbæ ℈j.
Syrupi de cinnamomo q. ſ.
M. F. electuarium pro una doſi.

2.

℞. Pulveris radicis ipecacuanhæ ℈ß.
Tartari emetici gr. ij.
Syrupi violarum ʒß.
Olei deſtillati menthæ gutt. j.
M. F. electuarium pro una doſi.

II. Electuaria purgantia & laxantia.

1.

℞. Conſervæ florum perſicorum ʒß.
Reſinæ jalappæ cum vitello ovi probe ſubactæ,
Diagrydii ſulphurati ana gr. vj.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. electuarium pro una doſi.

2.

℞. Conſervæ fumariæ ℈ij.
Pulveris radicis jalappæ ℈j.
Diagrydii ſulphurati gr. iv.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. electuarium pro una doſi.

3.

℞. Pulpæ caſſiæ,
paſſularum ana ℥ß.
Pulveris rhabarbari electi ʒiij.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. electuarium tribus vel quatuor doſibus ſumendum.

4.

℞. Conſervæ roſarum,
violarum ana ℥ß.
Pulpæ caſſiæ,
tamarindorum, ſive
paſſularum ana ʒij.
Pulveris rhabarbari electi ʒiß.
radicis Jalappæ ʒß.
Syrupi de cichoreo cum rheo q. ſ.
M. F. electuarium.

5.

℞. Pulpæ tamarindorum electorum ℥ij.
Cryſtallorum tartari minutim pulv. ʒij.
M. F. electuarium.

III. Electuaria pectoralia.

1.

℞. Spermatis ceti recentis ℥ß.
Olei amygdalarum dulcium recentis ʒij.
Syrupi capillorum veneris,
violarum,
Sacchari candi albi ana ℥ß.
Croci gr. xv.
M. F. electuarium.

2.

℞. Pulveris radicis iridis Florentinæ,
pimpinellæ albæ,
ari, ana, ℈j.
Balſami pectoralis Meibomii, gutt. xv.
Syrupi Capillorum veneris ʒij.
M. F. electuarium.

3.

℞. Myrrhæ depuratæ, ʒij.
Mellis albi, ℥iij.
M. F. electuarium.

4.

℞. Sacchari Myrrhati §. CCCXXXI.
Claſſ. X. No. 1. deſcripti ʒj.
Syrupi Capillorum veneris ʒij.
M. F. electuarium.

IV. Electuaria antifebrilia.

1.

℞. Roob Sambuci, ℥ß.
Pulveris corticis chinæ,
caſcarillæ, ana, ʒiij.
florum chamomillæ, ʒij.
caryophyllorum aromaticorum,
Extracti centaurii minoris, ana, ʒß.
Syrupi Cardui benedicti, ſeu
Julepi Roſarum, ℥iß.
M. F. Electuarium.

2.

℞. Pulveris corticis chinæ,
Conditi aurantiorum,
Ziogiberis, ana ℥ß.
Olei cinnamomi gutt. iij.
caryophyllorum gutt. ij.
M. F. c. ſ. q. ſyrupi cinnamomi Electuarium.

3.

℞. Pulveris corticis chinæ ℥ß.
Salis polychreſti, ʒij.
Syrupi V. radicum aperientium q. ſ.
M. F. Electuarium.

V. Electuaria roborantia & analeptica.

1.

℞. Conditi corticis citri,
aurantiorum,
caryophyllorum,
Pulveris corticis chinæ,
caſcarillæ, ana ʒß.
Syrupi de cinnamomo ʒv.
M. F. Electuarium.

2.

℞. Conſervæ meliſſæ ℥j.
Conditi nucis moſchatæ,
radicis Zingiberis ana ʒij.
Specierum aromatici roſati incompl. ℥ß.
Eſſentiæ corticis caſcarillæ ʒj.
Syrupi corticis citri q. ſ.
M. F. Electuarium.

3.

℞. Conſervæ roſarum ℥j.
Conditi radicis eryngii,
pimpinellæ ana ʒij.
Pulveris cinnamomi,
cardamomi minoris,
caryophyllorum ana ʒj.
Syrupi corticis aurantiorum, q. ſ.
M. F. Electuarium.

VI. Electuarium anthelminticum.

℞. Seminum ſantonici,
abſinthii vulgaris,
tanaceti ana ʒij.
Mellis ℥ij.
M. F. Electuarium.

VII. Electuaria adſtringentia.

1.

℞. Conſervæ roſarum rubrarum ℥j.
Specierum de hyacyntho ʒj.
Syrupi corticis citri, q. ſ.
M. F. Electuarium.

2.

℞. Roob cornorum ℥j.
Pulveris corticis caſcarillæ,
chinæ,
Corallii rubri ppt. āā ʒß.
Syrupi myrtillorum q. ſ.
M. F. Electuarium.

Hæc modo deſcripta electuaria fructu ſuo non deſtituuntur in ſiſtendis excretionibus nimiis, ut in hæmoptyſi, mictu & vomitu cruento, diarrhœa & dyſenteria, quamvis ſecurius hos morbos præcavendi, quam curandi fine uſurpari poſſint. Si vero curandi ſcopo adhibentur, uſus eorum providus & circumſpectus eſſe debet.

SECTIO V.

De formula eclegmatis.

§. CCCLXXXV.

De vera denominatione eclegmatis.

Quid *eclegma* ſit, jam dictum eſt §. CCXCI. Eſt vox originis græcæ, & derivatur ab ἐκλείχω, quod ſignificat *lingo*, unde & a græcis vocatur ἐκλεικτὸν, & a Latinis *linctus*. Sine dubio hoc medicamentum eam ob cauſam hoc nomen adeptum eſt, quoniam lingi ſolet. Arabes illud appellant *looch* & *lohoch*. Per vices linctum, ore detentum, ſenſim liqueſcens deglutitur.

§. CCCLXXXVI.

Quæ de bolo & electuario demonſtrata ſunt, mutandis mutatis valent quoque de eclegmate.

Cum bolus, electuarium & eclegma in eo conveniant, quod ſint medicamenta interna mollia, nec ulla re a ſe invicem diſcrepent, niſi gradu mollitiei, qui in quovis determinatus eſt §. CCXCI. patet, omnia ea, quæ demonſtravi de bolo & electuario eo, quo hæc cum eclegmate conveniunt, reſpectu, de eodem valere. Quapropter, ne ſine neceſſitate prolixus videar, propoſitiones de bolo & electuario demonſtratas, quatenus valent de eclegmate, huc ſine demonſtratione apponam, quoniam unusquiſque facili negotio, dummodo mutet mutanda, earum demonſtrationem condere poterit.

§. CCCLXXXVII.

Quæ ingredientum vice in electuario fungi poſſint.

Quæ igitur cum ita ſint §. CCCLXXXVI. patet, quod omne id ingredientis vice in linctu fungi poſſit, quod ejus vicem ſuſtinere poteſt in electuario & bolo §. CCCXXXV. CCCLXIII. Quibus accedunt inſuper looch officinalia, olea expreſſa blandiora, mucilagines, vitelli ovorum, quandoque etiam aquæ ſtillatitiæ.

§. CCCLXXXVIII.

Applicantur demonſtrata de electuariis ad linctum.

Patet porro ex ratione adducta §. CCCLXXXVI. ingrediens linctus ſimplicis ita eſſe debere comparatum, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in linctus

ctus formam redigi poſſit §. CCCXXXVI. 2) quædam linctus compoſiti ingredientia formæ linctus vel per ſe, ſine aliorum miſcela, eſſe capacia, vel non §. CCCXXXVII. 3) quid ſit excipiens & excipiendum in linctu §. CCCXXXVIII. 4) ſi qua ingredientia, ex quibus linctus eſt componendus, per ſe, ſine aliorum miſcela, in linctus formam redigi queunt, eundem excipiente ſive excipientibus non opus habere §. CCCXL. 5) contra ea linctus ingredientia, quæ per ſe, ſine aliorum miſcela, in linctus formam redigi nequeunt, excipiens vel excipientia poſtulare §. CCCXLI. 6) ſi qua in linctu excipienda ſint, excipiens vel excipientia adeſſe debere §. CCCXLII. 7) excipientis vel excipientium in linctu præſentiam ponere præſentiam excipiendi vel excipiendorum in eodem §. CCCXLIII. 8) excipientium in linctu quantitatem & qualitatem excipiendorum linctus quantitate & qualitate determinari §. CCCXLIV.

§. CCCLXXXIX.

Solida vel rarius, vel non, vel ſaltem tenerrima, vel facile liqueſcentia linctum ingrediuntur.

Quamvis igitur multa ingredientium vice in linctu fungi poſſint §. CCCLXXXVII. nihilominus tamen horum delectus eſt habendus. Cum enim linctus electuario majorem poſſideat mollitiem §. CCXCI. ne hæc linctui conveniens mollities pervertatur, ſicca, ſive ſolida, vel plane non, vel ſaltem rariſſime linctum ingredi, vel ea, ſi qua ingrediuntur, vel maxime tenerrima requiri, vel facile liqueſcentia, patet. Et eandem ob cauſam rarius conſervæ & condita in linctum recipiuntur; quamvis hæc trajectu per ſetaceum delicatioribus aptari poſſint.

§. CCCXC.

Draſtica acria aliiſque qualitatibus moleſta linctum vix tuto ingrediuntur.

Eæ, quæ draſticorum, metallicorum inprimis & mercurialium uſum in electuario diſſuadent, rationes §. CCCLXXVIII. valent quoque de linctu, quibus accedit, quod hic nec ſcopus uſum draſticorum exigat. Qua de re ea linctum vix tuto ingrediuntur. Neque minus acria, aliiſque qualitatibus, ut ſapore & odore moleſta, quantum fieri poteſt, in linctu vitantur, cum deglutitione lenta, qua ingeri ſolet, qualitates moleſtæ, eæ præſertim, quæ guſtum afficiunt, magis evolvantur, eorumque moleſtia augeatur.

§. CCCXCI.

Quænam circa pinguia ſint animadvertenda.

Pinguia contra & mucilaginoſa, frequentius in linctu adhibentur, atque hanc ob cauſam cavendum eſt, ne rancida ſint alioque modo corrupta, utpote quod facile contingit officinalibus diu aſſervatis. Pinguibus & oleoſis ſubigendis vitellus ovi inprimis convenit, cui proxima ſunt ſaccharum, mel & ex his confecta. Vitelli ſere ſubtriplum, mellis autem & ſacchari plus requiritur.

§. CCCXCII.

Ex quibus linctus confici poſſit.

Ex looch officinalibus, melle, cremore lactis, vitellis ovorum, confectionibus mollibus, ſyrupis iiſque, quæ ad horum lentorem accedunt, ut mucilaginibus, oleis preſſis blandis ſimilibusque, quacunque ſere proportione junctis, linctus exſurgit, modo eorum, quæ ſubigendis pinguibus inſerviunt, ſatis ſit. Horum interea ſingulorum doſin determinant dicta §. CXLI — CLVII.

§. CCCXCIII.

Conſervarum, ſiccorum, electuariorum, pulporum, ſyruporum, aliorumque liquidorum concentratorum proportia determinatur.

Conſervæ, electuaria, pulpæ, triplum vel quadruplum ſyrupi diluentis ſere requirunt, ſicca octuplum, quamvis ſiccorum & conſervarum quantitas major recipi poſſit, ſi de iis ſetacei ope arceantur partes ſolidæ. Olea deſtillata, balſama liquida, elexiria, eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus & id genus alia, doſi refracta, uti in electuario, accedunt, ita, ut ideo vix reliquorum proportio mutetur. Aquæ deſtillatæ, ſi nimia linctus metuitur craſſities, quantitas addenda pharmacopœi arbitrio determinanda relinquitur. Frequentius quoque ſyrupi q. ſ. præſcribitur. Dilutior interea linctus conſiſtentia q. ſ. cogi poteſt.

§. CCCXCIV.

Conſiſtentiæ gradus linctus proprius ſæpius negligitur.

Conſiſtentiæ gradus, qui linctui competit, ſæpius negligitur & ipſi modo major, modo minor, pro circumſtantiarum id exigentium ratione, conciliatur, unde patet, proportionis, qua linctus ingredientia accipienda ſunt, leges allegatas omnis exceptionis non eſſe expertes. Sic linctus conſiſtentia ſolito redditur major, ſi metus eſt, ne pinguia ipſi intermixta ſecedant.

§. CCCXCV.

De ordine, quo ingredientia linctus ſcribuntur.

Ordo, quo ingredientia linctus in formula ſcribuntur, non unus idemque obſervatur. Quæ difficulter ſolubilibus ſubigendis inſerviunt, bis proxime ſubjunguntur, ceterum obſervantur regulæ, quarum mentionem feci §. CCLIX.

§. CCCXCVI.

De doſi linctus.

Doſis linctus rarius pondere, ſæpius volumine determinatur. Illud vero ſi fit, pondus linctus unciam dimidiam excedere non debet. Hoc vero ſi placet, utpote quod uſitatius eſt, parvi cochlearis menſura, aut, quantum baculo liquiritiæ capi poteſt, determinatur ejuſdem doſis.

§. CCCXCVII.

De quantitate generali linctus.

Quantitas generalis linctus eadem fere eſt, quæ electuarii & vix unquam ultra ſex uncias augetur, niſi uſus ejus ſit frequentiſſimus. Ingredientium quoque qualitas, ut ſaccharatorum facilis fermentatio, pinguium & mucilaginoſorum corruptio, calida inprimis tempeſtate facilius contingens, prohibet interdum, quo minus linctus in majori doſeos mole præſcribatur.

§. CCCXCVIII.

De uſu linctus.

Adhibetur linctus in morbis partes internas, præcipue fauces, œſophagum, laryngem, trachæam, bronchia infeſtantibus, ut aphthis, tuſſi, peripneumonia, phthiſi, rarius in aliis.

§. CCCXCIX.

Specimina linctuum ſunt,

I. Linctus tuſſim leniens & expectorationem promovens.

℞. Olei amygdalarum dulcium recentis ℥j.
Spermatis ceti recentis ʒij.
Croci gr. X.
Syrupi violarum,
Sacchari candi, ana ℥ij.
M. F. Linctus.

II. Linctus in faucium & linguæ ardore & tumore.

℞. Albuminis ovi in aqua quaſſati ℥ij.
Aquæ roſarum ℥j.
Syrupi granatorum,
diamori, ana ℥ß.
Salis prunellæ gr. XII.
Liquoris anodini mineralis gutt. XXX.
M. F. Linctus.

III. Boerhavii linctus ad ſputa ſuppreſſa in peripneumonia.

℞. Olei amygdalarum dulcium recentis ℥iß.
Syrupi violarum,
Mellis virginei,
Vitelli ovi recentis ana ℥ß.
M. F. Linctus.

IV. Linctus in aphthis.

1.

℞. Syrupi papaveris albi,
Cremoris lactis ana ℥ij.
Vitellos ovorum No. II.
Aquæ roſarum ℥ij.
M. F. Linctus.

2.

℞. Vitellos ovorum No. II. conquaſſentur in
Aquæ roſarum ℥ij.
Mucilaginis ſeminis cydoniorum,
Mellis virginei ana ℥j.
Croci gr. VI.
M. F. Linctus.

SECTIO VI.

De formula pilularum.

§. CCCC.

Applicantur huc demonſtrata in ſuperioribus.

QUid pilulæ ſint, jam dictum ſuit §. CCLXXXIX. eaſque ſimplices eſſe vel compoſitas, magiſtrales vel officinales, relativas vel abſolutas, & omne id ingredientis vice in pilulis ſungi poſſe, quod vel per ſe, vel commixtione aliorum in pilularum ſormam redigi poteſt, eodem, quo de bolo & electuario demonſtravi, modo §. CCCXXXIII. CCCXXXIV. probari poteſt, ita, ut ſupervacaneum eſſe arbitrer, harum theſium demonſtrationes huc apponere.

§. CCCCI.

Recenſentur, quæ pilulas ingredi poſſunt.

Cum omnia ea pilulas ingredi poſſint, quæ vel per ſe, vel commixtione aliorum in formam pilularum redigi poſſunt §. CCCC. ingredientium vice in pilulis ſungi poſſunt 1) ſicca tenacia, uti gummi, gummi-reſinæ, reſinæ, extracta ſolida, ſucci denſi, maſſæ pilulares officinales, ſapones ſolidi, trochiſci efficaciores; 2) ſicca pulverulenta ex quovis regno petita; 3) ſpiſſiora, ut mel, terebinthina, extracta mollia, electuaria, ſed rarius, mica panis recentis & ejuſmodi alia; 4) minus ſpiſſa, ut ſyrupi, vitellus ovi, balſama liquida, mucilagines, confectiones molles, &c. 5) liquidiora, ut elexiria, eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus fermentati, olea aromatica, extracta eſſentialia, &c. Hæc enim omnia vel per ſe, vel commixtione aliorum in formam pilularum redigi poſſunt. Quæ No. 3. 4. & 5. recenſita ſunt, plerumque excipientium vice fungi ſolent.

§. CCCCII.

Qualis delectus in iis, quæ ingredientium vice in pilulis, fungi poſſunt, ſit habendus.

Quamvis igitur adeo multa pilulas ingredi poſſint §. CCCCI. nihilominus tamen recenſita §. cit. No. 1. aptiſſima ſunt & uſitatiſſima, & ex iis No. 2. ea præcipue loco ingredientium adhibentur, quæ ſpecifice graviora ſunt & parva doſi efficacia, cum e contrario pulverulenta levia, haud facile cohærentia, minus ſubtilia & majori doſi efficacia, quantum fieri poteſt, vitari ſoleant. Neque immerito maſſæ pilularum officinales præter eas, quarum compoſitio concinna eſt & uſus frequens, in pilulis omittuntur, cum diutius aſſervatæ plerumque vel nimis ſiccescant, vel alio modo corrumpantur.

§. CCCCIII.

Ingrediens pilularum ſimplicium per ſe formæ pilularum debet eſſe capax.

Ingrediens pilularum ſimplicium ita comparatum ſit neceſſe eſt, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in formam pilularum redigi poſſit. Hæc propoſitio eadem demonſtratur ratione, quam ſecutus ſum §. CCCXXXVI.

§. CCCCIV.

De excipientibus & excipiendis pilularum.

Quædam, quæ in pilularum compoſitarum formam ſunt redigenda, eam vel per ſe, ſine aliorum miſcela, aſſumere poſſunt, vel non. Si poſterius, adeſſe debent *excipienda* & *excipientia pilularum*. Sic ſicca tenacia, quæ recenſui §. CCCCI. No. 1. eo reſpectu, quo per ſe, ſine aliorum miſcela, in pilularum formam redigi nequeunt, ſunt excipienda in pilulis; ſpiſſiorum vero, quorum mentionem feci §. cit. No. 3. 4. quædam eatenus ſunt excipientia in pilulis, quatenus illis in debitam pilularum formam redigendis inſerviunt.

§. CCCCV.

Quando excipientibus in pilulis non opus ſit.

Si qua ingredientia, ex quibus pilulæ compoſitæ ſunt formandæ, in pilularum formam redigi queunt, excipiente vel excipientibus in pilulis non opus eſt.

§. CCCCVI.

Quando excipientia in pilulis requirantur.

Contra, ſi qua pilularum compoſitarum ingredientia, per ſe, ſine aliorum miſcela, pilularum formam aſſumere nequeunt, excipiens vel excipientia in pilulis requiruntur.

§. CCCCVII.

Si excipientia adſint in pilulis, excipienda requiruntur & vice verſa.

Si qua in pilulis excipienda ſiunt, excipiente vel excipientibus in pilulis opus eſt. Neque minus ſi qua in pilulis excipientia adſint, excipiendum vel excipienda in pilulis adeſſe debent.

§. CCCCVIII.

Excipientium in pilulis quantitas & qualitas ex excipiendorum qualitate & quantitate determinatur.

Excipientia pilularum tam ratione qualitatis, quam quantitatis, variare debent, prout excipienda tam ratione quantitatis, quam qualitatis variant, atque adeo illorum quantitas & qualitas ex horum quantitate & qualitate ſunt determinanda.

§. CCCCIX.

§. CCCCIX.

Quænam excipientia in pilulis eſſe poſſint, ſi eorum excipienda ſint ſicca.

Si ſicca ſunt excipienda in pilulis, liquida diverſo fluiditatis gradu prædita excipientium vice in pilulis fungi poſſunt, qualia ſunt §. CCCCI. No. 3. 4. 5.

§. CCCCX.

Scholion.

Conſulto omnium eorum, quæ aſſerui §. CCCCIV. CCCCV. CCCCVI. CCCCVII. CCCCVIII. CCCCIX. demonſtrationes omiſi, ne nimis longus eſſe videar. Neque id neceſſarium fuit, cum demonſtrationes, quas §. CCCXXXVII. CCCXXXVIII. CCCXL. CCCXLI. CCCXLII. CCCXLIII. CCCXLIV. CCCXLV. de bolo dedi, etiam de pilulis valeant, nullaque plane mutatione indigeant, niſi ut in iis, loco vocis *bolus*, vocabulum *pilulæ* ponatur.

§. CCCCXI.

De determinatione quantitatis excipientium in pilulis.

Quantitas excipientium in pilulis determinatur 1) per excipiendorum quantitatem, 2) per eorundem & 3) ſuam ipſorum qualitatem §. CCCLXX.

§. CCCCXII.

Liquida §. CCCCI. No. 3. 4. 5. omnia non quadrant excipiendis ſiccis.

Quamvis, ſi ſicca ſunt excipienda in pilulis, liquida diverſo fluiditatis gradu prædita excipientium vice in pilulis fungi poſſint §. CCCCIX nihilominus tamen hæc omnia, ſi excipientis vicem gerere debent, excipiendis ſiccis promiſcue non quadrant, ſed aliqua tantum, atque illorum qualitas tunc ex excipiendorum qualitate eſt determinanda §. CCCCVIII. Sic ſiccorum tenacium, quæ recenſui §. CCCCI. No. 1. inprimis reſinoſorum, excipientia ſunt liquidiora, ut eſſentiæ, tincturæ idque genus alia, quæ commemoravi §. CCCCI. No. 5. deinde vitellus ovi, balſama, & terebinthina. Sicca pulverulenta excipientibus egent ſpiſſioris conſiſtentiæ, qualia ſunt §. CCCCI. No. 3. 4.

§. CCCCXIII.

Si excipienda ſunt ſpiſſa, ſicca pulverulenta ſunt excipientia.

Si excipienda in pilulis ſunt magis minuſve ſpiſſa, & ad fluidorum indolem accedunt, uti ea, quæ §. CCCCI. No. 3. 4. indicavi, patet, ſicca pulverulenta bibula, uti farinæ, pulvis liquiritiæ, ſuccini, maſtiches, & ſimilia, illis in formam pilularum redigendis inſervire, adeoque excipientia eſſe.

§. CCCCXIV.

Quantitas excipientium determinatur, ſi pilularum excipienda ſunt ſicca.

Si in pilulis excipienda ſunt ſicca pulverulenta, liquida diverſo fluiditatis gradu prædita excipientium vice in pilulis fungi poſſunt §. CCCCIX. qualia ſunt §. CCCCI. No. 3. 4. 5. Sed cum excipientium quantitas ex ipſorum qualitate determinetur §. CCCCXI. varia requiritur excipientium, diverſo fluiditatis gradu præditorum, quantitas, pro varia eorundem conſiſtentia, & in genere tanto plus, quo ſpiſſiora ſunt, & eo minus, quo fluidiora ſunt, ut debita pilularum conſiſtentia exinde emergat.

Poſita ergo excipiendorum ſiccorum uncia una:

excipientis ſpiſſi §. CCCCI. No. 3. drachm. V. ad VI.
—— minus ſpiſſi §. cit. No. 4. drachm. III. ad IV.
—— liquidioris §. cit. No. 5. drachm. II. ad III.

opus eſt, ut pilulæ determinatam ſuam acquirant conſiſtentiam. Interdum excipientis quantitas pharmacopœi judicio determinanda relinquitur.

§. CCCCXV.

Qualitas excipientium diverſæ conſiſtentiæ poteſt ex dictis determinari.

Patet hinc ex §. CCCCXIV. proportio, ſi plura excipientia diverſæ conſiſtentiæ, vel ſi excipienda tum ſicca pulverulenta, tum ſicca tenacia, qualia ſunt §. CCCCI. No. 1. ſimul adhibenda ſunt. Neque minus pulveris, qui ad excipienda magis minuſque ſpiſſa in pilulis uſurpatur §. CCCCXIII. proportio ex regula §. CCCCXIV. data intelligitur; interdum tamen ejus quantitas non præſcribitur, ſed pharmacopœo determinanda committitur, ſcribendo, q. ſ.

§. CCCCXVI.

Quid faciendum ſit, ſi non conſtat, utrum excipientium quantitates rite determinatæ ſint nec ne.

Si quis, dum excipientium in pilulis quantitates determinare vult, dubius eſt & metuit, ne vel ſint juſto majores, vel minores, ut ne errorem, quem facile evitare potuiſſet, committat, bene prudenterque agit, ſi unius excipientis vel quorundam excipientium tam parvam quantitatem præſcribat, ut eam ſolam ſcopo excipiendi non ſufficere certus ſciat, & deinde reliqui excipientis vel reliquorum excipientium quantum ſatis ſubjungat.

§. CCCCXVII.

Nullum ſal ingrediens eſſe poteſt pilularum ſimplicium.

Cum ingrediens pilularum ſimplicium ita comparatum eſſe debeat, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in pilularum formam redigi poſſit §. CCCCIII. nullum vero ſal, quodcunque ſit, per ſe, ſine aliorum combinatione, pilularum formæ capax ſit, patet, nullum ſal ingredientis vice in pilulis ſimplicibus fungi poſſe.

§. CCCCXVIII.

Salia, quæ cum aliorum combinatione in pilularum formam redigi poſſunt, ingredi poſſunt pilulas compoſitas.

Quamvis vero hoc, quod aſſerui §. CCCCXVII. verum ſit, nihilominus tamen apparet, ſalia, quæ cum aliorum commixtione in pilularum formam redigi poſſunt, ingredientium vicem in pilulis compoſitis ſuſtinere poſſe §. CCCC. Ejus generis ſalia ſunt ſalia neutra, ut tartarus vitriolatus, tartariſatus, cremor tartari, ſal ſuccini, acetoſellæ, idque genus alia. Raro quidem ſalibus cito liqueſcentibus, qualia ſunt ſal tartari, terra foliata tartari, idque genus alia, vel exhalantibus, in pilulis compoſitis locus eſt, ſed tamen minori quantitate data & cum aliis idoneis commixta ferri poſſunt.

§. CCCCXIX.

Quibusnam forma pilularum optime quadret.

Acria, ſapore, odore aliiſque qualitatibus moleſta, commodiſſime pilularum forma exhibentur, cum his tegendis accommodatior non detur formula. Et ſic quoque cum metallicis & mercurialibus comparatum eſt, utpote quæ aptiſſime in pilulis propinari poſſunt. Cinnabarin quoque tanquam commodiſſimum pilularum, præſertim purgantium, & ſeri vitio & ſpaſmis tollendis dicatarum, ingrediens, commendant aliqui, inter quos præcipue eminet *illuſtris* b. m. Hoffmannus, putantes, cinnabarin omnibus pilulis gratum rubicundum conciliare colorem, cum purgantibus acrioribus, quæ pilulas alvo purgandæ deſtinatas ingrediuntur, tritu probe ſubactam, illorum acrimoniam cauſticam mitigare, egregiumque in ſpaſmis demulcendis & lymphæ vitio corrigendo exſerere effectum. Sed quid de hoc ſentiendum ſit, alii ſagaciores judicent.

§. CCCCXX.

§. CCCCXX.

De ordine, quo ingredientia pilularum ſcribuntur. Ordo, qui in ſcribendis pilularum compoſitarum ingrediennibus a Medicis obſervatur, non certis & immutabilibus ſe adſtringit legibus. Plerumque excipienda juxta ſpeciei ſimilitudinem & ſingulorum quantitatem ita, uti dictum fuit §. CCLIX. collocata præmittuntur, his dein excipientia ſubjunguntur, atque horum illa, quæ non determinata quantitate præſcribuntur, ultimo loco ponuntur §. cit.

§. CCCCXXI.

De mole pilularum. Moles cujuſvis pilulæ non una eademque obtinet, ſed variat, prout hæc vel illa arridet. Veteres pilulis majoris molis, quam Recentiores, uſi fuerunt; id quod ex eo apparet, quoniam ex drachma una maſſæ vix ſex vel octo formarunt pilulas. Nonnullæ nationes, ut Galli & Angli, adhuc hunc morem quoad pilularum magnitudinem ſequuntur. Major pilulæ moles eſt, ſi ex octo vel decem granis maſſæ conſtet, atque hæc, immo hac major, Gallis & Anglis eſt uſitatiſſima. Apud nos in uſu eſt triplex pilularum moles: Nonnullæ ponderant duo grana & mole ſua piſum æquant, aliæ pondere ſuo granum unum referunt, & iterum aliæ granum tantum ſemis vel minus ponderant.

§. CCCCXXII.

De doſi pilularum. Quo minor eſt doſis pilularum, eo eſt gratior, dummodo effectum legitime edat, ita, ut hic defectu vix peccari queat. Ordinaria doſis eſt ſcrupulus unus, interdum tamen ad ſcrupulos duos, immo drachmam unam, ſed raro augetur, niſi indicatione id poſtulante, iogredientibus pilularum ſpecifice gravioribus, ægroque facili.

§. CCCCXXIII.

Quæ circa doſin pilularum ſint animadvertenda. Pilulas alterantes, lentius agentes, in ſanguinem inſinuandas, difficulter ſolubiles, parva potius doſi, ſæpiusque iterata, quam majori unica, dare præſtat, atque idem obſervandum eſt de pilulis mercurialibus ſialagogis, purgantibus draſticis, idque genus aliis, utpote quæ tutius, diviſa in minores doſi efficaci, exhibentur, niſi indicatio poſtulet, ut Medicus morbum conatu validiori adgrediatur, nec aliæ circumſtantiæ id diſſuadeant. Neque minus conſultum eſt, ſi ſine ingenti humorum commotione, vel per epicraſin pilulis alvus eſt ſubducenda, earum doſis efficacis partem tertiam vel quartam exhibere veſperi, reliquam vero proximo mane. Ceterum obſerventur circa doſin pilularum dicta §. CXLI. CLVII. CLXXVII. CLXXXIII. CLXXXIX. CXCIX.

§. CCCCXXIV.

De numero pilularum. Numerus pilularum pro doſi facile invenitur, ex doſeos pilularum mole per pondus pilulæ deſideratum diviſa. Sunt, qui ſuperſtitione a Medicis introducta capti, a numero pilularum pari pro doſi abhorrent. Horum opinioni facile ſe quis accommodare poteſt.

§. CCCCXXV.

De quantitate generali pilularum. Quantitas pilularum generalis invenitur ex numero & mole doſeos §. CLXXXV. CLXXXVI. ſed in caſu ſingulari in genere determinari nequit. Pilulæ evacuantes ſæpe ad unam, interdum ad duas & tres doſes præſcribuntur, alterantes ad totidem uncias. Repetantur præterea huc dicta de quantitate pulveris generali §. CCCXXV.

§. CCCCXXVI.

De ſubſcriptione formulæ pilularum. Subſcriptio formulæ pilularum hæc eſt: *M. f. pilulæ.* Additur ſemper numerus vel omnium pilularum, quæ ex data maſſa ſunt præparandæ, vel indicatur, quoniam ex certo maſſæ pondere formari debeant, vel quanti ponderis quælibet deſideretur. Sic ſcribi ſolet: M. f. pilulæ No. I. II. III. &c. vel ex ℈j. No. XX. vel ſingulæ gr. I. II. III. ponderantes. Subjungitur interdum id, quo pilulæ ſunt obducendæ, ne facile cohæreſcant, cui ſcopo inſerviunt folia auri, argenti, pulvis glycyrrhizæ, ſantali rubri, cinnamomi, ſeminis lycopodii, chinæ & lapidum cancrorum, atque id tanto magis hic ferri poteſt, quo certius eſt, hac ratione earum colores, ſaporeſque & odores ſæpe injucundiſſimos corrigi, conſiſtentiam debitam conſervari, atque prohiberi, quo minus facile diffluant, nimia dureſcant, vel in pulverem dilabantur; interea tamen mora longiori hoc involucrum corrumpitur. Ceterum repetantur huc dicta §. CXIII. CXV. CXVI.

§. CCCCXXVII.

De ſignatura formulæ pilularum. Signatura formulæ pilularum determinat, ſi opus eſt, *titulum earum ex nomine & virtute compoſitum* §. CXXII. CXXIII. *doſin, tempus, regimen, & vehiculum* §. CXXV. Quod ad hoc attinet, alii illo utuntur, alii non item, & eorum, qui illud adhibent, aliqui ſolido vel ſpiſſo, uti nebula, paſtula majore, pruno cocto, gelatina, vel roob gratiore, idque genus aliis, aliqui liquido utuntur. Hoc ſi frigidum eſt, aptius eſt calido, utpote quod rarius, vel plane non uſurpatur, dum pilulas liquefacit, atque hæ liquefactæ guſtum modo valde adverſo afficiant faucibusque magna cum moleſtia adhæreant. Nonnunquam, pilulis aſſumtis liquor ut ſuperbibatur, neceſſarium eſt, tum ut ingrati ſaporis reliquiæ abſtergantur, tum ut earum ſolutio in ventriculo promoveatur. Conferantur huc præterea dicta §. CXVII.

§. CCCCXXVIII.

De uſu pilularum. Pilulæ æque ac pulveres frequentiſſime uſurpantur, & ſcopo alterandi pariter ac evacuandi, maxime in affectibus chronicis, optime ſatisfaciunt. In acutis morbis rarius uſurpantur, niſi emetica, narcotica, purgantia & ſimilia ſub earum forma dari vel volupe vel opus fuerit. Quæ ingrata ſunt, commodiſſime pilularum forma ingeruntur. Sunt tamen, quibus hæc remedii ſpecies nec placet, nec convenit. Iis, qui deglutiendi difficultate laborant, non debent præſcribi pilulæ. Subjectis quoque temperiei ſiccæ minus ſunt accommodatæ, neque, ſi quis a promtiſſima remedii actione effectus eſt ſperandus, in uſum vocandæ.

§. CCCCXXIX.

I. Pilulæ purgaotes & laxantes.

1.

℞. Mercurii dulcis ʒß.
Reſinæ jalappæ cum pineis tritæ gr. XII.
Extracti panchymagogi Crollii ʒj.
M. F. Pilulæ gr. 1. ponderantes & obducantur foliis argenti.

2. ℞.

2.

℞. Æthiopis mineralis,
Mercurii dulcis,
Extracti rhabarbari,
fumariæ,
panchymagogi Crollii ana ʒj.
M. F. cum eſſentiæ ſuccini q. ſ. pilulæ ex ℈j.
No. XX.

3.

℞. Extracti marocoſtini,
Mercurii dulcis ana ℈j.
Reſinæ jalappæ cum pineis tritæ gr. v.
M. F. cum eſſentiæ ſuccini q. ſ. pilulæ
No. XXX.

4.

℞. Reſinæ ligni aloes,
ladani,
Florum benzoes,
Salis ſuccini,
Balſami Peruviani,
Myrrhæ electæ ana ℈j.
Mercurii dulcis,
Extracti hellebori nigri ana ʒß.
rhabarbari,
Aloes roſatæ, ana ʒj.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

5.

℞. Reſinæ jalappæ ppt.
Mercurii dulcis,
Cinnabaris nativæ ana ℈j.
Gummi ammoniaci depurati,
Maſtiches,
Aloes roſatæ,
Extracti rhabarbari,
hellebori nigri ana ʒß.
M. F. pilulæ gr. i. ponderantes.

6.

℞. Aloes gummoſæ ℈j.
Extracti panchymagogi Crollii ℈ß.
Limaturæ martis ppt. gr. v.
M. F. pilulæ ad pondus gr. I.
Sunt pilulæ contra obſtructiones.

7.

℞. Gummi ammoniaci in aceto ſquillitico
ſoluti & inſpiſſati
Mercurii dulcis,
Aloes roſatæ,
Extracti fumariæ ana ℈j.
M. F. pilulæ ex ℈i. No. XX.

8.

℞. Gummi ammoniaci in aceto ſquillitico
ſoluti & inſpiſſati,
Saponis Veneti,
Boracis Venetæ,
Pulveris radicis ari,
Aloes roſatæ,
Extracti centaurii minoris,
rhabarbari ana ʒß.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

Pilulæ I. N. 1. 2. & 3. egregie conducunt in morbis ſanguinis, a feri inprimis impuritate proficiſcentibus, ut in affectibus ſcabioſis, puſtuloſis & pruriginoſis idque genus aliis. Neque minorem præſtant utilitatem in morbis cerebri & nervorum, auditus & viſus vitiis, quatenus ab humore his in partibus ſtagnante, earumque functiones lædente proveniunt. Pilulæ No. 4. & 5. vitiis cerebri nervorumque, quateous ab eorum debilitate proficiſcuntur, ſunt dicatæ. Quæ No. 7. & 8. deſcriptæ ſunt, non egregia ſolum vi alvum leniter laxandi, ſed aperiendi etiam & reſolvendi præditæ ſunt, adeoque in morbis, qui a viſcerum, glandularum aliarumque partium obſtructione oriuntur, maximo cum fructu adhibentur.

II. Pilulæ hydropicæ.

1.

℞. Maſſæ pilularum balſamicarum
No. III. 1. ʒß.
Pulveris radicis vincetoxici,
ſquillæ ana gr. iv.
Gummi guttæ gr. ii—iv.
M. F. pilulæ pro una doſi.

2.

℞. Elaterii,
Extracti hellebori nigri,
centaurii minoris,
abſynthii,
Mercurii dulcis ana ʒß.
Extracti croci gr. vi.
M. F. cum balſami Peruviani q. ſ.
pilulæ ex ʒß. No. XX.

3.

℞. Extracti catholici ʒß.
ellebori nigri,
Mercurii dulcis ana gr. iv.
Reſinæ jalappæ,
Gummi guttæ ana gr. iii.
M. F. pilulæ No. XX.

III. Pilulæ balſamicæ polychreſtæ.

1.

℞. Pulveris rhabarbari electi,
Saponis veneti,
Boracis venetæ,
Myrrhæ electæ,
Maſtiches,
Succini,
Benzoes, ana, ʒj.
Gummi Ammoniaci in aceto ſquillitico
ſoluti,
Sagapeni,
Aloes roſatæ,
Extracti cardui benedicti,
fumariæ,
centaurii minoris, ana, ʒß.
Croci, ℈ij.
M. F. Pilulæ ex ℈j. No. XX.

2.

♃. Aloes gummoſæ,
Myrrhæ ppt.
Gummi Juniperi,
Hederæ, ana ℈j.
Extracti cochleariæ aquoſi,
abſinthii vinoſi,
cardui benedicti vinoſi,
Terebinthinæ Venetæ leniter coctæ
ana, ℈ß.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XV.

Hæ pilulæ No. 1. utilitate ſe præ multis aliis commendant. Aluum enim blande laxant, ita, ut ventriculi & inteſtinorum tonum non deſtruant, uti a plerisque purgantibus fieri ſolet, ſed eum potius roborent. Præter hanc roborandi virtutem, egregia quoque obſtructiones aperiendi & abſtergendi vi gaudent, eamque ob cauſam, impeditum ſanguinis per abdominis viſcera circuitum in ordinem redigendi fine, ſummo cum fructu uſurpantur, unde unicuique facile patebit, quam multiplicem præſtent utilitatem. Sic bene conducunt in malo hypochondriaco, hyſterico iisque, qui ab his tanquam cauſis dependent, malis. Eodem cum fructu in uteri vitiis, a ſanguinis per vaſa ejus minus expedito circuitu proficiſcentibus, cachexia, chloroſi, leucophlegmatia, hydrope, hæmorrhoidum vel menſium fluxu impedito, & multis, quæ exinde oriuntur, malis adhibentur, eorumque efficacia conjuncto ſalis aperitivi uſu promovetur, de quo jam dixi §. CCCXXXI. XXVI. Pilulæ No. 2. cum prioribus fere conveniunt, & gradu tantum minori effectuum ab iis differre videntur.

IV. Pilulæ ad menſes promovendos.

♃. Gummi ammoniaci in aceto ſquillitico
ſoluti,
galbani,
bdellii,
Myrrhæ electæ,
Saponis Veneti,
Aloes depuratæ,
Boracis venetæ,
Extracti ariſtolochiæ rotundæ ãã ʒj.
caſtorei,
croci ana ℈j.
M. F. l. a. pilulæ ex ℈j. No. XX.

V. Pilulæ antiſpaſmodicæ.

♃. Extracti chamomillæ,
millefolii,
cardui benedicti ana ʒj.
Gummi ſagapeni,
opoponacis,
Myrrhæ electæ,
Aſæ fœtidæ,
Pulveris caſtorei ana ʒß.
Cinnabaris,
Croci ana ℈ij.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

Hæ pilulæ in ſpaſmis uteri mitigandis egregiam exſerunt utilitatem. Pro circumſtantiarum ratione pulvis caſtorei & croci magis refracta doſi iis addi, neque minus loco horum extractum caſtorei & croci ad pauca grana adhiberi poteſt. Si vero alvus ſimul leniter eſt laxanda, poſſunt hæ pilulæ antiſpaſmodicæ ita præparari:

♃. Extracti chamomillæ,
millefolii,
rhabarbari,
Gummi ſagapeni,
Myrrhæ electæ,
Aloes roſatæ, ana ʒß.
Extracti croci,
caſtorei,
Cinnabaris,
Reſinæ ſtyracis ana gr. xii.
M. F. cum eſſentiæ balſami Peruviani q. ſ.
pilulæ ex ℈j. No. XX.

VI. Pilulæ anthelminticæ.

♃. Extracti tanaceti,
centaurii minoris,
rhabarbari,
Aloes depuratæ,
Aſæ fœtidæ,
Mercurii dulcis ana ʒß.
M. F. cum terebinthinæ Venetæ q. ſ. pilulæ
ex ℈j. No. XX.

Poſſunt his pilulis pro re nata addi extracti croci & caſtorei grana III—IV.

VII. Pilulæ pectorales.

1.

♃. Gummi Ammoniaci in oxymelle ſquillitico ſoluti,
Aloes depuratæ,
Spermatis Ceti recentis,
Myrrhæ electæ,
Pulveris radicis liquiritiæ excorticatæ,
ana, ʒß.
Croci ℈ij.
M. F. cum eſſentiæ croci q. ſ. pilulæ grani j.

2.

♃. Extracti Rhabarbari ℈j.
croci ℈ß.
M. F. pilulæ gr. i. doſis gr. i. ij.

3.

♃. Aloes depuratæ ℥j.
Spermatis ceti recentis ʒij.
Extracti croci ʒj.
M. F. Pilulæ ad pondus gr. i.

4.

♃. Maſſæ Pilularum Aloephanginarum,
de Styrace, ana ʒß.
Extracti croci gr. v.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

5.

♃. Gummi ammoniaci depurati,
Oxymellis ſquillitici,
Myrrhæ electæ,
Benzoes,
Pulveris radicis ſquillæ,
helenii ana ʒß.
Croci ℈j.
M. F. cum balſami Peruviani q. ſ. pilulæ
ex ℈j. No. XX.

6. ♃.

6.

℞. Gummi ammoniaci depurati,
Myrrhæ electæ,
Benzoes,
Balſami Peruviani,
Succi glycyrrhizæ ana ʒß.
Pulveris millepedum,
Nitri depurati ana ℈j.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

7.

℞. Pulveris radicis iridis Florentinæ,
pimpinellæ albæ ana ℈j.
ſquillæ ℈ß.
Gummi ammoniaci in oxymelle ſquillitico ſoluti,
Succi glycyrrhizæ ana ʒß.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XX.

Pilulæ No. 1. egregia virtute, tuſſim effrenem motuſque pectoris vehementes cum ea conjunctos mitigandi, & materiam tenacem, pulmones obſidentem & difficulter mobilem, reſolvendi & per alvum blande ſubducendi, gaudent, unde earum urilitas ſatis ſuperque apparet. Pilulæ No. 2. ad priores virtute ſere accedunt, ſed iis paulo ſunt inferiores. Pilulæ No. 3. ſunt pilulæ pectorales *D. D.* Allion, quarum deſcriptionem genuinam eſſe ego ſaltem certe mihi perſuadeo. Num vero virtute pilulis No. 1. antecellant, vix credo. Equidem permultos magnas ipſis tribuere laudes atque frequentiſſime uſurpari, me non fugit, ſed e contrario, admodum multos, vulgum præſertim, de remedii efficacia judicare non poſſe, probe ſcio. Uſus harum pilularum, ut mea ſaltem fert opinio, magna cum prudentia inſtituendus eſſe mihi videtur. Ingreditur enim eas aloe & extractum croci ſatis larga quantitate, quæ humores, in iis præſertim, qui ad ſanguinis exæſtuationem facile pronis, valde exagitant, alioſque pernicioſos effectus producunt. Pilulæ No. 4. motibus in tuſſi effrenibus mitigandis ſunt deſtinatæ, uti ex earundem compoſitione, quam ingreditur opium & crocus, patet, eamque ob cauſam conveniunt in tuſſi & aſthmate convulſivo. Quæ No. 7. deſcriptæ ſunt, materiam tenacem, pulmones obſidentem minuſque mobilem, reſolvunt atque ad exitum aptam reddunt, fibras pulmonum ſtimulant atque hac ratione expectorationem promovent, unde earum utilitas in aſthmate pituitoſo, aliiſque id genus affectibus, ſatis apparet. Cum his conveniunt deſcriptæ No. 3. & 6.

VIII. Pilulæ roborantes & adſtringentes.

1.

℞. Extracti caſcarillæ ʒiij.
Succini ppt.
Corallii rubri ppt.
Gummi maſtiches ana ʒj.
Pulveris corticis caſcarillæ ʒß.
M. F. pilulæ cum eſſentiæ ſuccini q. ſ. ex ʒß. No. XXX.

2.

℞. Pulveris corticis caſcarillæ ʒß.
Extracti tormentillæ,
caſcarillæ ana gr. vj.
Maſſæ pilularum de cynogloſſa gr. ij.
M. F. pilulæ No. XX.

Hæ pilulæ uſurpari poſſunt in nimiis excretionibus ſiſtendis, ut in diarrhœa, dyſenteria, fluore albo, gonorrhœa. Poteſt etiam his addi limatura martis, ſi id deſiderat indicatio.

IX. Pilulæ ad gonorrhœam ſiſtendam.

1.

℞. Oſſis ſepiæ ppt.
Corallii rubri ppt.
Terræ catechu,
Succini ppt. ana ʒß.
Extracti caſcarillæ ʒij.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XV.

2.

℞. Gummi maſtiches,
elemi,
Terræ catechu ana ℈j.
M. F. cum balſami Peruviani q. ſ. pilulæ.

3.

℞. Terebinthinæ Venetæ ʒj.
Succini,
Maſtiches,
Terræ catechu,
Antimonii diaphoretici martialis,
Corallii rubri ppt. ana ʒß.
Balſami Peruviani q. ſ.
M. F. pilulæ.

Addi his poteſt, ſi opus eſt, olibanum & terra ſigillata.

X. Pilulæ ſanguinem purificantes & ſalivantes.

1.

℞. Mercurii dulcis gr. xij.
Lapidum cancrorum ppt. ℈j.
M. F. cum mucil. tragacanth. q. ſ. pilulæ.

2.

℞. Æthiopis mineralis ʒiij.
Reguli antimonii medicin. ʒiß.
Reſinæ guajaci ʒß.
Extracti fumariæ,
cardui benedicti ſive
ſaſſaparillæ compoſiti Pharm. Bat. āā ʒij.
M. F. cum eſſentiæ ſuccini q. ſ. pilulæ ex ℈j. No. XX.

XI. Pilulæ ſtomachicæ, ſive viſcerales.

℞. Extracti corticis caſcarillæ,
gentianæ rubræ,
abſinthii,
rhabarbari,
Aloes correctæ,
Myrrhæ electæ,
Maſtiches,
Succini ppt. ana ʒß.
Limaruræ martis ppt. ℈j.
M. F. pilulæ ex ℈j. No. XV. obducantur foliis argenti.

SECTIO VII.

De Formula trochiſcorum.

§. CCCCXXX.

Quotuplices ſint trochiſci.

TRochiſci ſunt vel ſimplices vel compoſiti, vel abſoluti vel relativi, vel magiſtrales vel officinales.

§. CCCCXXXI.

Omne id ingredientis vice in trochiſcis fungi poteſt, quod vel per ſe vel commixtione aliorum in trochiſci formam redigi poteſt.

Omne id ingredientis vice in trochiſcis fungi poteſt, quod vel per ſe, vel commixtione aliorum, in trochiſci formam redigi poteſt. Pertinent huc 1) ſicca, tum macilenta, qualia ſunt farinæ orobi, lupinorum, idque genus alia; tum tenacia, uti ſunt ea, quæ recenſita ſunt §. CCCCI. N. 1. 2.) ſpiſſiora, ut electuaria, pulpæ, mel, albumen ovi, mucilagines, ſyrupi, balſama &c. 3) liquida minus ſpiſſa, ſive concentrata, ſive minus concentrata, ut ſucci, decocta, infuſa vegetantium, aquæ deſtillatæ, vina, ſpiritus vini, olea aromatica. Hæc enim vel per ſe, vel commixtione aliorum, in trochiſci formam redigi poſſunt.

§. CCCCXXXII.

Quomodo ingrediens trochiſcorum ſimplicium comparatum eſſe debeat.

Ingrediens trochiſcorum ſimplicium ita comparatum eſſe debet, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in trochiſci formam redigi poſſit.

§. CCCCXXXIII.

De excipientibus & excipiendis trochiſcorum.

Si qua trochiſcorum compoſitorum ingredientia in trochiſci formam redigenda ſunt, ea vel per ſe, ſine aliorum miſcela, in trochiſcorum formam redigi poſſunt, vel non. Si poſterius eſt, alio ſive aliis opus eſt, quorum commixtione forma deſiderata emergat. Hæc dicuntur *excipientia*, illa vero *excipienda trochiſcorum.* Si prius locum habet, nullo ejuſmodi ingrediente opus eſt.

§. CCCCXXXIV.

Quando excipientia, vel excipienda in trochiſcis adeſſe debeant.

Si qua in trochiſcis excipienda ſunt, excipiente vel excipientibus opus eſt, & ſi qua in trochiſcis adſunt excipientia, excipiendum vel excipienda in iis adeſſe debent.

§. CCCCXXXV.

De determinatione quantitatis & qualitatis excipientium.

Excipientium in trochiſcis quantitas & qualitas & excipiendorum quantitate & qualitate determinatur. Quantitas vero excipientium ulterius ex excipiendorum & ſua ipſorum qualitate eſt determinanda.

§. CCCCXXXVI.

Scholion.

Nolit quis mirari, me eorum, quæ §. CCCCXXX. CCCCXXXI. CCCCXXXII. CCCCXXXIII. CCCCXXXIV. CCCCXXXV. aſſerui, demonſtrationes omiſiſſe. Sciens prudenſque hoc feci, & conſulto eandem, quam in pertractatione de pilulis, cogitandi & ſcribendi methodum hic ſum ſecutus, ne demonſtrationes ſæpius repetitas hic repetendo lectori nauſeam creem. Qui vero aſſertorum demonſtrationes deſiderat, illas inveniet in §. CCCXXXIII. CCCXXXIV. CCCXXXVI. CCCXXXVII. CCCXXXVIII. CCCXL. CCCXLI. CCCXLII. CCCXLIII. CCCLXX. dummodo vocabulo *bolus* ſubſtituat vocabulum *trochiſcus.*

§. CCCCXXXVII.

Si ſicca in trochiſcis ſunt excipienda, ſpiſſiora, diverſo viſciditatis gradu prædita, excipientium vice fungi poſſunt.

Qualitas excipientium in trochiſcis compoſitis determinatur ex quantitate excipiendorum §. CCCCXXXV. Scilicet talis excipientium in trochiſcis compoſitis qualitas eſſe debet, ut hæc cum excipiendis commixta totum ſiccum conſtituant, cujus partes determinato gradu cohærent §. CCLXXXIX. Qua de re, ſi in trochiſcis excipienda ſunt ſicca macilenta, qualia ſunt §. CCCCXXXI. No. 1. excipientia nec tantæ ſint ſiccitatis, quantæ excipienda, nec excipientium partes tantu, quanto excipientium partes, gradu, ſed leviori cohæreant neceſſe eſt. Cum vero hic ſiccitatis excipientium eorumque partium cohæſionis gradus a ſiccitate trochiſci, ejuſque partium debita cohæſionis gradu, variis modis differre queat, patet, viſcida diverſo viſciditatis gradu prædita in trochiſcis, ſi excipienda ſunt ſicca, excipientium vice fungi poſſe. Ejus generis ſunt ſpiſſiora §. CCCXXXI. No. 2. recenſita.

§. CCCCXXXVIII.

Excipientium qualitas reſpectu excipiendorum ulterius determinatur.

Eodem, quo §. CCCCXXXVII. uſus ſum, modo, facile demonſtrari poteſt, 1) liquida diverſo fluiditatis gradu prædita, cujus generis ſunt §. CCCCXXXI. No. 3. excipientium vicem in trochiſcis ſuſtinere poſſe, ſi excipienda in iis ſunt ſicca tenacia, qualia ſunt §. CCCCXXXI. No. 1. recenſita; 2) ſicca macilenta §. CCCCXXXI. No. 1. loco excipientium in trochiſcis uſurpari poſſe, ſi excipienda ſunt ſpiſſiora §. CCCCXXXI. No. 2. indicata; 3) ſicca tenacia, uti ſunt §. CCCCI. No. 1. commemorata, excipientium in trochiſcis vicem ſupplere poſſe, ſi excipienda ſunt liquida diffuſiora ex iis, quæ §. CCCCXXXI. No. 3. indicata ſunt.

§. CCCCXXXIX.

Corollarium.

Facile ex dictis §. CCCCXXXVIII. patet, cujuſmodi excipiente vel excipientibus in trochiſcis opus ſit, ſi excipienda variæ conſiſtentiæ recipiuntur.

§. CCCCXL.

Quænam in trochiſcis ſunt vitanda, & adhibenda.

Quoniam trochiſci inſtar eclegmatis, ſenſim in ore diſſoluti, deglutiuntur, ſapore, odore aliiſque qualitatibus moleſta, quantum fieri poteſt, in his vitantur, vel parcius ſaltem & aliis correcta immiſcentur. Sic tenacia in iis, pro infantibus ſaltem, non ſunt præſcribenda, quoniam manſa, dentes conglutinando, moleſtiam creant. Neque minus generoſiora, vel valde acria, ex eorum compoſitione, ſi fieri poteſt, excluduntur, præſertim, cum eorum nec ſcopus, nec uſus talia exigat. Salibus quoque tum ob facile deliquium, tum ſaporem ingratum, hic vix locus conceditur, ſacchari e contrario uſus frequens requiritur, partim, ut trochiſcis iis ſaporis gratia & facilior in ore diſſolutio concilietur, partim vero, ut amplior ingredientium moles obtineatur; quo fine & amylum ſæpe adhibetur.

§. CCCCXLI.

Proportio excipientium in trochiſcis ad excipienda in caſu ſingulari generatim determinari nequit.

Jam multa ſunt, quæ quantitatem excipientium reſpectu excipiendorum determinant, uti ex dictis §. CCCCXXXVII. CCCCXXXVIII. luculenter apparet, unde non difficile erit perſpectu, excipientium ad excipientia proportionem in omni caſu ſingulari generatim vix accurate determinari poſſe. Atque eandem ob cauſam, ea, præſer-

præſertim cum generoſiora hic exulent §. CCCCXL. Pharmacopœi judicio tuto committitur determinanda.

§. CCCCXLII.

Regulæ traduntur, quæ in determinando proportione excipientium ad excipienda ſunt obſervanda.

Quamvis excipientium ad excipienda in trochiſcis proportio in caſu quovis ſingulari vix accurate determinari queat §. CCCCXLI. nihilominus tamen abſtractionis ope regulæ quædam generales ſtabiliri poſſunt, quas hac in re obſervare & utile eſt & neceſſarium. Notandum igitur eſt, quod, ſi ſicca macilenta in trochiſcis ſunt excipienda, eorum pondus ſpecificum excipientium quantitatem admodum variet, ita, ut pro hujus diverſitate, modo plus, modo minus excipientis requiratur. In genere, ſi idem macilentum ſiccum eſt excipiendum, tanto minor ad id requiritur excipientis quantitas, quo hoc ſpiſſius eſt. Sic ad partes tres excipiendorum ſiccorum macilentorum leviſſimorum, excipientium liquidorum, qualia ſunt §. CCCCXXXI. No. 3. indicata, partes quatuor, excipientium vero ſpiſſiorum §. CCCCXXXI. No. 3. partes ſex ad novem uſque, requiruntur. Si eadem ſicca macilenta excipienda ſunt mediæ gravitatis, ad eorum partes tres, liquidorum §. CCCCXXXI. No. 3. excipientium fere partes duæ requiruntur, & ſpiſſiorum §. CCCCXXXI. No. 2. excipientium pro diverſa eorundem conſiſtentia partes quatuor ad ſex. Porro ſi excipienda ſunt ſicca tenacia, qualia ſunt §. CCCCXXXI. No. 1. recenſita, ad eorum partes tres ſufficit liquidorum §. CCCCXXXI. No. 3. excipientium pars una. Denique ſi excipienda ſunt ſpiſſiora, quorum mentionem feci §. CCCCXXXI. No. 2. ad eorum partes tres opus eſt ſiccorum macilentorum excipientium partibus duabus, & ad excipiendorum liquidorum §. CCCCXXXI. No. 3. partes tres, excipientium ſiccorum partibus novem.

§. CCCCXLIII.

De quantitate ſacchari trochiſcis addenda.

Saccharum, quod trochiſcos ingreditur, illis additur pondere reliquorum ingredientium æquali, duplo, triplo, quadruplo, immo ultra, prout id conditiones exigunt, atque idem valet de amylo.

§. CCCCXLIV.

De mole trochiſcorum.

Trochiſcorum moles apud veteres longe major erat, quam recentiores. Illorum enim trochiſci moles a drachma una uſque ad tres erat extenſa, a recentioribus vero a granis ſex vix ultra ſcrupulum dimidium augetur, ejuſque pondus, ſi ſpiritus fœtori corrigendo deſtinatus eſt, tantum ad grana duo vel tria aſcendit. Sæpiſſime volumine, ut piſi, lupini, &c. magnitudine, rarius pondere determinatur trochiſcus.

§. CCCCXLV.

De doſi trochiſcorum.

Doſis trochiſcorum numero determinari ſolet, qui vero pro eorundem mole vel majore vel minore, & ingredientium natura, varius eſt. No. I. II. III. vel plures ore retinentur, ut in eo liqueſcant, ac ſucceſſive deglutiuntur. Si draſtica, quod vero rariſſimum eſt §. CCCCXL. eos ingrediuntur, ex cujuſlibet trochiſci pondere, juxta draſtici ingredientis proportionem notam, numerus eorum eſt determinandus.

§. CCCCXLVI.

De quantitate trochiſcorum generali.

Trochiſcorum quantitas generalis uncia una vel integra & dimidia inferior præſcribi non ſolet, quod tamen non obſervatur, ſi trochiſci in uſum vocantur officinales, de quibus tantum, quantum deſideratur & neceſſarium eſt, præſcribi poteſt.

§. CCCCXLVII.

De uſu trochiſcorum.

De ſubſcriptione & ſignatura formulæ trochiſcorum nihil notatu dignum habeo, quod moneam. Quod ad uſum eorum attinet, ille apud Veteres frequentior erat, quam apud Recentiores, nec ab his ulterius extenditur, niſi ad mala faucium, pharyngis, laryngis, aſperæ arteriæ, fœtorem ſpiritus, & prophylaxin a contagio.

§. CCCCXLVIII.

Specimina ſunto:

I. Trochiſci ad fœtorem oris.

1.

℞. Benzoes,
Styracis calamitæ,
Terræ catechu ana ʒj.
Ambræ, gr. v.
M. F. cum gummi Arabici in aqua roſarum ſoluti q. ſ. Trochiſci, piſi magnitudine.

2.

℞. Reſinæ corticis thymiamatis Hoffmanni ℈j.
Ambræ gryſeæ, gr. xv.
Moſchi, gr. xii.
Olei cinnamomi, gutt. vi.
Sacchari albiſſimi, ℥j.
M. F. cum mucilaginis gummi Arabici in aqua cinnamomi factæ, q. ſ. Trochiſci.

II. Trochiſci ſublinguales, ad prophylaxin a contagio.

1.

℞. Theriacæ Andromachi, ʒij.
Myrrhæ electæ, ʒj.
Olei deſtillati corticis citri, gut. xii.
Succi citri recentis, ℥ ſ.
Pulveris corticis aurantiorum q. ſ.
M. F. Trochiſci, ſinguli ſcrupuli dimidii.

2.

℞. Pulveris radicis vincetoxicis,
angelicæ,
carlinæ, ana ʒij.
pimpinellæ, ʒj.
Myrrhæ rubræ ʒß.
Olei deſtillati rutæ, gutt. vii.
M. F. cum mucilagine gummi tragacanthæ Trochiſci.

III. Trochiſci adverſus ſitim.

1.

℞. Cryſtallorum tartari ʒij.
Lapidis prunellæ, ʒß.
Pulveris glycyrrhizæ,
Sacchari Canarienſis, ana ʒiij.
Mucilaginis ſeminis cydoniorum q. ſ.
M. F. l. a. Trochiſci.

2.

℞. Cryſtallorum tartari ℥vj.
Sacchari Canarienſis ℥j.
M. F. cum mucilaginis tragacanthæ q. ſ. Trochiſci.

IV. Trochiſci bechici.

1.

℞. Succi liquiritiæ inſpiſſati
Radicis iridis Florentinæ, ana ʒij.
helenii ʒj.
Amygdalarum ℥iß.
Storacis calamitæ ʒj.
Florum ſulphuris ℈j.
benzoes ℈iß.
Olei deſtillati aniſi gutt. XII.
Sacchari alb. ℥iiß.
M. F. cum ſ. q. mucilaginis tragacanthæ in aqua hyſſopi ſoluti Trochiſci.

2.

℞. Pulveris radicis iridis Florentinæ ʒiß.
Glycyrrhizæ,
Florum ſulphuris, ana ʒj.
Myrrhæ rubræ ʒß.
Croci gr. X.
Sacchari Canarienſis ℥ß.
M. F. cum gummi tragacanthæ in aqua ſcabioſæ ſoluti q. ſ. Trochiſci.

V. Trochiſci pro fumo.

1.

℞. Benzoes ℥ß.
Storacis calamitæ,
Roſarum rubrarum, ana ʒij.
Ligni aloes,
Santali citrini, ana ʒj.
Sacchari albiſſimi ℥iß.
Ambræ,
Moſchi,
Zibethi ana ℈ß.
Mucilaginis tragacanthæ q. ſ.
M. F. Trochiſci.

2.

℞. Gummi benzoes ℥j.
olibani,
Ligni aloes, ana ℥ß.
ſantali flavi ʒij.
Sacchari albiſſimi ℥j.
Zibethi,
Ambræ ana ℈ß.
Pulveriſata fiant cum ſ. q. mucilaginis tragacanthæ in aqua roſarum ſoluta Trochiſci.

SECTIO VIII.

De formula morſulorum.

§. CCCCXLIX.

Quid ſit morſulus. **M***orſulus*, qui etiam *electuarium ſolidum*, *tabula*, *tabella*, *teſſella*, *teſſellula* nominatur, eſt medicamentum internum ſiccum, variæ, utplurimum oblongæ quadratæ figuræ, ex varia materie, interventu ſacchari ſoluti & cocti in formam ſolidam fragilem redacta, conſtans. Requiritur & laudatur in eo ſoliditas cum fragilitate, cohæſio non lenteſcens, facile in ore deliquium & uſus jucundus.

§. CCCCL.

Locutus ſum §. CCCCXLIX. de morſuli ſpecie hodie uſitata, hoc eſt, de tali morſulo, qualis in officinis proſtare & a Medicis præſcribi ſolet. Ejuſmodi morſulus eſt compoſitus, uti patet ex CCCCXLIX. collato ad §. XXXIV. Morſulum vero tum ſimplicem, ex commodo ingrediente ſine ſaccharo, tum compoſitum, ex variorum idoneorum ingredientium miſcela, itidem ſine ſacchari interventu, præparari poſſe, nullum plane eſt dubium, ſed ejuſmodi morſuli uſu non ſunt recepti, hinc conſideremus tantum uſitatiores. *Scholion.*

§. CCCCLI.

Materies, quæ morſulum, de quo §. CCCCXLIX. locutus ſum, ingreditur, eſt itidem, ut in bolo, electuario, eclegmate & pilulis, vel *excipiens*, vel *excipienda*. *Excipiendorum in morſulis vice* fungi poſſunt ea omnia, quæ loco ingredientium in electuario adhiberi poſſunt & recenſita ſunt §. CCCXXXV. CCCLXIII. Patet exinde ſimul ratio, cur morſulus nominetur electuarium ſolidum. *Excipiens morſuli* eſt ſaccharum minus pingue, in liquore idoneo, aquoſo maxime, ſolutum & ad debitam conſiſtentiam incoctum. *De excipiente & excipiendis in morſulis.*

§. CCCCLII.

Cum ad morſuli bonitatem requiratur, ut partes ejus conſtituant ſolidum fragile, in ore facile liqueſcens & jucundi uſus, nec lentore cohæreant §. CCCCXLIX. patet, gummi, extracta, ſuccos denſos, terreſtria, pinguia, idque genus alia tenacia, quantum fieri poteſt, in morſulis eſſe vitanda, vel iis ſaltem parciori quantitate commiſcenda. Eadem ob rationes nec ſapore, vel odore moleſta, morſulos ingrediuntur, nec unguinoſis locus in iis conceditur, nec ſaccharum vel pinguedine propria, vel miſto glutine lentum, ſed tantum albiſſimum ſimplex, vel roſatum, hic adhibetur. Salia quoque, præſertim facile liqueſcentia vel exhalantia, vix recipiuntur. Craſſioribus quidem pulveribus, ſi ſunt molliculi, in morſulis eſt locus, ſed duriora, niſi tenuiſſime ſint comminuta, exulare debent, quoniam manſa moleſtum excitant ſtridorem. *Quænam morſulos ingredi non debeant.*

§. CCCCLIII.

Quoniam morſulos ſaccharum ſolutum & ad debitam conſiſtentiam redactum ingreditur §. CCCCXLIX. CCCCLI. ea, quæ ſaccharo commixta vires ſuas perdunt, uti adſtringentia, incraſſantia idque genus alia, vel quæ impediunt, quo minus id in debitam conſiſtentiam redigi poſſit, uti acida foſſilia, in morſulis non ſunt adhibenda. Neque in iis, præſertim, ſi diu ſunt conſervandi, nuclei oleo facile ranceſcente ſcatentes, carnes & ſimilia ſunt præſcribenda. E contrario generoſiorum, quia & ſpecifice graviorum uſus in morſulis admitti poteſt, dum modo cum aliis ingredientibus æquabiliter miſceantur. *Acida foſſilia, adſtringentia, incraſſantia, nuclei facile ranceſcentes in morſulis ſunt vitanda.*

§. CCCCLIV.

§. CCCCLIV.

De odoris & coloris gratia morſulis concilianda.

Odoris ſuavitas morſulis ambra, moſcho, zibetho, parciori quantitate intermixtis, vel liquidis fragrantibus, ut oleis, eſſentiis, &c. eorum maſſæ jam congelatæ affuſis, & coloris gratia appreſſis auri, argentique foliis, vel varii coloris floſculis, minutim conciſis & paulo ante refrigerium inſperſis, iis conciliari ſolet, atque his, ſi circumſtantiæ requirunt, aliquis uti poteſt, memor tamen dictorum §. LXV.

§. CCCCLV.

De quantitate excipiendorum & excipientium in morſulis.

Quantitas excipiendorum in morſulis ex ſingulorum quantitate & qualitate, collata ad qualitatem & quantitatem finis, qui intenditur, determinatur. Excipientis autem, ſacchari nimirum, quadruplum vel ſextuplum, ratione excipiendorum, commode adhibetur. Alii ſacchari octuplum, imo plus recipiunt, ſed minus recte, quoniam tanta ejus mole virtus reliquorum diffunditur, quin plane interdum obtunditur, & doſis efficax ſine neceſſitate augetur. Sed præterea circa hæc maxime ad excipiendorum pondus ſpecificum & conſiſtentiam eſt reſpiciendum. Leviſſima enim excipienda, ob volumen eorum majus, majori indigent excipientis, ſacchari ſcilicet, quantitate, ſicca vero, dura, bibula, cum parciori ejuſdem quantitate in debitam abeunt formam.

§. CCCCLVI.

Si excipienda ſaccharum continent, illius quantitas pro rata eſt imminuenda.

Si excipienda ipſa continent ſaccharum, uti conſervæ, condita, confectiones, &c., excipientis, ſacchari nimirum, quantitas pro rata eſt imminuenda. Interdum ſacchari ad reliqua ingredientia proportio Pharmacopœi judicio relinquitur determinanda, a quo tamen eſt abſtinendum, ſi doſis requiritur determinata; ad quod accedit, quod hac in re Pharmacopœi non certos obſervent limites.

§. CCCCLVII.

De mole, doſi, quantitate generali morſulorum & ordine ingredientia eorum ſcribendi.

Medici eundem fere in ſcribendis morſuli ingredientibus ſequuntur, quem in trochiſcis & pilulis §. CCCCXX. ordinem. *Moles morſuli* rariſſime determinatur pondere vel volumine, nec adeo exacta eſt, quin a drachma una uſque ad unciam dimidiam, & ultra extendatur. *Doſis* determinatur vel numero, ut ad dimidium, unum, duos, &c. morſulos, pro eorundem magnitudine majori vel minori, vel fruſtulo, ſi morſuli maſſa integra eſt & indiviſa, vel pondere, ſi efficaciora continentur, unciam tamen vix excedere ſolet. *Quantitas generalis* unciis quatuor minor haud commode præparatur; ſed ad hoc ſæpius non reſpicitur. Si officinales morſuli in uſum vocantur, tantum, quantum ſcopo ſufficit, præſcribere licet, quamvis ne unciam quidem dimidiam ſuperet.

§. CCCCLVIII.

De uſu morſulorum.

Morſuli hodie rarius in uſum vocantur, interdum tamen ſub eorum forma purgantia, anthelmintica, ſtomachica, carminativa, antacida, roborantia, aphrodiſiaca, bechica, halitus fœtorem corrigentia, exhibentur. Eſt præterea hæc medicamenti ſpecies domeſtico uſui & iter facientibus ſatis commoda, ad qualitates medicamenti moleſtas, ſaporem vel odorem afficientes, abſcondendas fucumque infantibus aliiſque, qui palati deliciis indulgent, faciendum, non inepta, & manet ſat diu integra atque incorrupta. E contrario autem ſcopo medico, quo actio deſideratur expedita, atque iis, quibus dulcia faſtidio ſunt & noxia, minus convenit.

§. CCCCLIX.

Exempla ſunt:

I. Morſuli purgantes & laxantes.

1.

♃. Pulveris radicis jalappæ ʒiij.
Scammonii optimi ʒij.
Antimonii diaphoretici ℥ß.
Flavedinis corticis citri ʒiij.
Sacchari albiſſimi in aqua roſarum ſoluti ℥viij.
M. F. Morſuli.

2.

♃. Pulveris rhabarbari optimi,
Cremoris tartari ana ʒij.
Flavedinis corticis citri recens deraſæ ʒß.
Sacchari canarienſis ℥iv.
M. F. Morſuli.

II. Morſuli anthelmintici.

♃. Conſervæ abſinthii vulgaris,
Seminis ſantonici,
tanaceti ana ʒij.
Æthiopis mineralis ʒiij.
Reſinæ jalappæ ppt. ʒiß.
Sacchari albiſſimi infuſo tanaceti ſoluti ℥v.
M. F. Morſuli ſinguli unciæ dimidiæ.

III. Morſuli ſtomachici.

1.

♃. Conſervæ menthæ ʒiij.
Nucicis indicæ moſchatæ conditæ,
Corticis caſcarillæ,
aurantiorum ana ʒij.
Macis ʒj.
M. F. cum ſacchari albiſſimi in aqua roſar. ſoluti q. ſ. Morſuli, oleo de cedro & citri oblinendi.

2.

♃. Cinnamomi ʒv.
Zingiberis ℥ß.
Caryophyllorum ʒij.
Cardamomi,
Galangæ,
Macis,
Nucis moſchatæ ana ʒj.
Amygdalarum dulcium excorticatarum,
Pinearum mundatarum,
Piſtaciarum recentium, ana ℥ß.
Sacchari canarienſis in aqua roſarum & cinnamomi ana q. ſ. ſoluti ℔j.
M. F. Morſuli.

IV. Morſuli antacidi.

♃. Matris perlarum ppt.
Cretæ albiſſimæ,
Concharum ppt.
Coralliorum ppt. ana ʒj.
Radicis zingiberis conditæ ʒiij.
Cinnamomi groſſe triti ʒj.
Sacchari albiſſimi in aqua pura ſoluti q. ſ.
M. F. l. a. Morſuli.

SECTIO

SECTIO IX.

De formula rotularum.

§. CCCCLX.

De geneſi rotularum in genere.

ROtulæ, quales a Medicis præſcribi & in officinis præparari ſolent, ſunt medicamenta interna, ſicca, ex materie paululum ſubtiliore & ſolubiliore ea, quæ morſulos ingreditur, ſaccharoque excepta, compoſita, & in figuram circularem & plano-convexam redacta.

§. CCCCLXI.

Differentia rotularum a morſulis & trochiſcis oſtenditur.

Cum morſuli æque ac rotulæ ſaccharo excipiantur §. CCCCLX. CCCCLI. patet, rotulas eatenus cum morſulis convenire. Differunt vero a ſe invicem 1) ratione figuræ, quæ in morſulis oblonga quadrata, in rotulis circularis, & plano-convexa eſt §. CCCCLX. CCCCXLIX. 2) ratione magnitudinis, quæ in morſulis major, in rotulis minor eſt, 3) ratione ingredientium. Morſulos enim, præter pulverulenta, conſervæ, condita aliaque craſſiora ingrediuntur §. CCCXXXV. CCCLXIII. CCCCLI. quæ in rotulis exſulare debent, earumque materies eſt ſolubilior ea, quæ morſulos ingreditur. Trochiſci differunt a rotulis, quod hæ ſaccharo, illi autem mucilagine excipiantur §. CCCCLX.

§. CCCCLXII.

Convenientia rotularum & morſulorum declaratur.

Requiritur & laudatur in rotulis æque ac in morſulis ſoliditas, fragilitas, cohæſio non lenteſcens, facile in ore deliquium uſusque jucundus §. CCCCXLIX. Sed præter has dotes in rotulis laudatur pelluciditas, quæ in his magis diaphana, quam in morſulis eſſe debet.

§. CCCCLXIII.

Quænam rotulas non ingrediantur.

Hoc, quo rotulæ a morſulis diſtinguuntur, & ſe præ his commendant, eſt pelluciditas magis diaphana §. CCCCLXII. Cum vero hæc in rotulis obtineri nequeat, ſi iſtas ingrederentur quæ vel ſatis tenuiter & æquabiliter miſceri nequeunt, uti conſervæ, condita, pulveres craſſiores, fructus, nuclei idque genus alia, vel in grumos facile abeunt, patet exinde ratio, cur talia in rotulas rariſſime vel plane non recipiantur. Et eandem ob rationem in rotulis tanto magis ſaccharum requiritur albiſſimum, quam in morſulis.

§. CCCCLXIV.

Quænam ingredientium vice in rotulis fungi ſoleant.

Ingredientium vice in rotulis fungi ſolent 1) ſucci liquidi gratiores aciduli, ut ſuccus ribium, berberum, citri, &c. qui cum ſaccharo coqui & inſpiſſari ſolent, 2) olea deſtillata, ut cinnamomi, caryophyllorum, meliſſæ, citri, ligni Rhodii, &c. & eſſentiæ cum ſaccharo in aqua deſtillata ſolutæ, 3) pulveres vel ſimplices, ut mater perlarum, corallia rubra præparata, ſuccinum præparatum, olibanum, maſtiche, benzoe, pulvis radicis jalappæ, iridis Florentinæ, zingiberis, cubebarum, cardamomi, aniſi ſtellati, canellæ albæ, croci orientalis, cochinellæ, boracis Venetæ, aliique pulveres roborantes, nervini & ſtimulantes, vel compoſiti, ut ſpecies diambræ, diamoſchi, diaireos, diamargaritæ. Nonnunquam extracta, ut & confectio alkermes, & pro effectu laxante reſina jalappæ & mercurius dulcis, addi ſolent.

§. CCCCLXV.

Quænam rotularum ingredientia virtutem ſuam amittant & quomodo?

Interdum ſicca & ſpiſſa a rotularum compoſitione excluduntur, & ſoli ſucci liquidi gratiores, maxime aciduli, ut ſuccus citri, ribium, berberum, &c. cum ſaccharo ad rotulas conficiendas adbibentur. Hæ ſic præparatæ uſus ſunt jucundiſſimi. Alii idem moliuntur cum aquis deſtillatis, rotulasque ex ſaccharo, in aqua deſtillata ſoluto & inſpiſſato, parari jubent, ſed, cum virtus, quam aquæ deſtillatæ, ſi qua iis ineſt, ſaccharo impertiri poſſunt, hac ratione pereat, qui rotulas hoc modo præparatas aquæ deſtillatæ virtute præditas eſſe putant, admodum falluntur. Atque idem notandum eſt de iſtis rotulis, quæ ex elæoſaccharis in aquis ſolutis & incoctis, vel oleis deſtillatis, vel eſſentiis concentratioribus, cum ſaccharo in aqua deſtillata ſoluto & incocto, præparantur. Elæoſacchara enim, olea & eſſentiæ, de quibus modo dixi, ſub hac præparatione non poſſunt non aliquam virtutis ſuæ partem perdere. Qui ſyrupum ad rotulas ex eo conficiendas præſcribunt, videant, qualem eligant. Terrea & ſalina facile liqueſcentia non bene tolerant rotulæ, quoniam illa conſiſtentiam earum nimis denſam & tenacem, hæc autem nimis laxam & fluidam reddunt.

§. CCCCLXVI.

Quænam in præſcribendis rotulis ſunt obſervanda.

Si circumſtantiæ exigunt, vel permittunt, ut rotulæ officinales præſcribantur, eas oleo vel eſſentia idonea oblinere licet, ut aliqua ab iis virtus certius expectari poſſit. Idem obſervari poteſt circa rotulas magiſtrales, præſertim, ſi metuitur, ne volatilia calenti maſſæ immiſceantur, eorumque virtus hac ratione pereat.

§. CCCCLXVII.

De proportione ſacchari in rotulis reſpectu excipiendorum.

Numerus ingredientium in rotulis minor eſſe ſolet, quam in morſulis, & fere talis, qualis in bolo. Eorundem vero proportio eadem propemodum eſt, quæ in morſulis, §. CCCCLV. CCCCLVI. paucis tantum exceptis, quæ in eo conſiſtunt, ut hic majore ſacchari quantitate reſpectu excipiendorum opus ſit. Et eandem ob rationem, ad ſuccos acidos in rotulas redigendos, ſacchari fere ſextuplum vel octuplum adhibetur, ad eſſentiarum vero drachmam unam, vel integram & dimidiam, & ad oleorum aromaticorum guttas viginti, ejus unciæ duæ requiruntur. In eadem quantitate eſſentiæ & olea recipiuntur, ſi iis rotulæ ſunt oblinendæ §. CCCCLXVI.

§. CCCCLXVIII.

Ad quænam in rotularum præparatione ſit reſpiciendum.

Rotularum quidem præparatio debita pharmacopœo cognita ſupponitur, nihilominus tamen ab eo ita eſt inſtituenda, ut volatilia adjicienda vel plane non, vel minimam certe quoad partem calore diſſipentur; id quod eum interdum monere non abs re erit.

§. CCCCLXIX.

De mole, doſi & quantitate generali rotularum.

Moles rotulæ minor eſt, quam morſuli, communiter ſcrupulum vel drachmam dimidiam æquat, & rariſſime pondere, vel volumine determinatur §. CCCCLVII. Ejuſdem doſis æque ac morſuli, numero ad unam, duas, tres &c.

interdum

interdum pondere, quod vero pro varia ingredientium efficacia & proportione varium eſt, definitur §. cit. Quantitas rotularum generalis convenit cum quantitate generali morſulorum §. cit., quamvis & minor commode præparari poſſit, ſi ſucci acidi, vel ſyrupi, ad eas conficiendas præſcribuntur.

§. CCCCLXX.

De uſu rotularum. De ſubſcriptione & ſignatura formulæ rotularum nihil habeo, quod moneam. Uſus earum idem fere eſt ac morſulorum §. CCCCLVIII. Parum hodie ſunt uſitatæ, niſi forte ad ſcopum analepticum & ad ægrorum delicatorum palatum ordinentur. Nonnunquam in faucium ardore & inflammatione, tuſſi pectorali & fœtida exſpiratione, ordinantur. Hæ dicuntur *Bruſt-Küchlein*, & leniunt, abſtergunt & expectorant. Quæ ex ſuccis acidis parantur, vi gratiſſima, ſitim in acutis morbis ægros maxime affligentem mitigandi, ſe commendant.

§. CCCCLXXI.

Specimina ſunt

I. Rotulæ laxantes.

℞. Cremoris tartari,
Pulveris rhabarbari optimi ana ʒij.
Flavedinis corticis citri recentis, ʒß.
Sacchari albiſſimi in aqua roſar. ſoluti ℥iij.
M. F. rotulæ.

II. Rotulæ laxantes anthelminticæ.

1.

℞. Pulveris ſeminis ſantonici,
radicis jalappæ, ana ʒüj.
corallinæ ʒj.
Mercurii dulcis ʒiß.
Sacchari in aqua roſarum ſoluti ℥iiij.
M. F. rotulæ. Doſis eſt, pro puero trium aut quatuor annorum, drachma uſque ad ſcrupulos quatuor, pro adulto uncia dimidia.

2.

℞. Seminis abſinthii ʒij.
Mercurii dulcis ℈iv.
Diagrydii ʒj.
Sacchari in aqua tanaceti ſoluti ℥iiß.
M. F. rotulæ.

III. Rotulæ pectorales.

1.

℞. Pulveris radicis iridis Florentinæ,
Succini ppt. ana ʒj.
Pulveris radicis glycyrrhizæ,
Florum ſulphuris ana ʒß.
Myrrhæ electæ ℈ij.
Croci ℈ß.
Sacchari in aqua hyſſopi ſolvendi ℥ij.
M. F. rotulæ.

2.

℞. Pulveris radicis iridis Florentinæ ℥ß.
Succi liquiritiæ inſpiſſati ʒij.
Florum ſulphuris ℈ij.
F. cum ſ. q. ſacchari candi in aqua hyſſopi ſoluti rotulæ.

3.

℞. Specierum diaireos ſimpl. recent. ppt. ℥ß.
Succi liquiritiæ ʒij.
Extracti enulæ ℈ij.
Florum benzoes ℈j.
Sacchari in aqua tuſſilaginis ſoluti q. ſ.
M. F. rotulæ.

IV. Rotulæ roborantes ventriculum.

℞. Olei ſtillatitii menthæ,
de cedro ana gutt. xv.
Eſſentiæ corticis aurantiorum,
ſuccini ana ʒij.
Sacchari albiſſimi in aqua menthæ ſoluti & inſpiſſati ℥v.
M. F. rotulæ.

V. Rotulæ adverſus ſitim.

℞. Sacchari albiſſimi ſubtiliſſime pulveriſati ℥iij.
Leni igne calefactis immiſce
Succi pomi citrei recentis ʒv.
Flavedinis ejuſdem tenuiter raſæ ℈j.
F. rotulæ.

SECTIO X.

De Formula infuſi interni.

§. CCCCLXXII.

Ad infuſum pertinet ſolvens & ſolvendum. CUm infuſum ſit medicamentum internum fluidum, ex liquore menſtruo, materiæ ſolidæ ſolvendæ parte aliqua imbuto, conſtans §. CCXCII. patet, infuſum præparari per ſolutionem, ſive ſit perfecta, ſive imperfecta, adeoque ad infuſi præparationem requiri *materiam ſolventem*, ſeu *menſtruum*, & *materiam ſolvendam*. Illud, quod præter hæc duo ad infuſum accedit, dicitur *acceſſorium*; quo quando opus ſit, ex ſequentibus patebit.

§. CCCCLXXIII.

Materia ſolvens & ſolvenda infuſi invicem uniri debent, & hoc fit ope macerationis. Si liquor ſolvens parte aliqua materiæ ſolvendæ imbutus eſſe debet, neceſſe eſt, ut materia ſolvens & ſolvenda ſe invicem contingant atque intar ſe uniantur. Jam infuſum eſt medicamentum fluidum, ex liquore menſtruo, materiæ ſolvendæ parte imbuto, conſtans §. CCXCII. Ergo infuſi, quod eſt præparandum, liquor menſtruus & materia ſolvenda ſe contingere atque inter ſe uniri debent. Hæc materiæ ſolventis & ſolvendæ unio fit ope infuſionis & macerationis, quæ vel frigida eſt, vel calida, ita nimirum, ut menſtruus liquor materiæ ſolvendæ affundatur vel calidus, vel frigidus.

§. CCCCLXXIV.

De menſtruis infuſi. Cum ad infuſi præparationem requiratur materia ſolvens, ſeu menſtruum §. CCCCLXXII. omne id materiam infuſi ingredi poteſt, quod ipſi menſtruum præbet, atque ejus generis eſt 1) aqua, ut aqua ſimplex, deſtillata, lac, ejus ſerum, decoctum aquoſum, phlegma vitrioli, &c. 2) vinum, ut vinum uvarum, Rhenanum, Moſellanum, Hiſpanicum, Gallicum, &c. ceraſorum,

ribium, berberum, &c. cereviſia, muſtum, &c. 3) Spiritus, ut ſpiritus vini vulgaris, rectificatus, ſpiritus frumenti, juniperi, aliique ardentes fermentati. Patet hinc menſtruum infuſi eſſe vel vinoſum, vel ſpirituoſum, vel, quod ordinarium eſt, aquoſum.

§. CCCCLXXV.

Quidnam materiam ſolvendam infuſo largiri poſſit.

Quoniam ad infuſum requiritur materia ſolvenda §. CCCCLXXII. omne id materiam infuſi ingredi poteſt, quod ipſi materiem largitur ſolvendam. Porto, cum materia ſolvenda in liquoris ſolventis interſtitia, vel tota, vel ex parte, penetrare eaque occupare debeat, omne id materiam ſolvendam infuſo largiri poteſt, quod interno uſui aptum virtute gaudet medicata per macerationem in menſtruum tranſeunte.

§. CCCCLXXVI.

Quænam ingredientium vice in infuſo fungi poſſunt.

Ingredientia medicamenti ſunt, quæ ejus conſtituunt materiam §. VIII. Jam ea, quæ infuſo materiam vel ſolventem, vel ſolvendam præbent, materiam ejuſdem ingredi poſſunt §. CCCCLXXIV. CCCCLXXV. Qua de re ea, quæ infuſo materiam vel ſolventem, vel ſolvendam largiuntur, ingredientium vice in infuſa fungi poſſunt.

§. CCCCLXXVII.

Recenſentur, quæ ex regno minerali & animali materiam ſolvendam infuſo præbent.

Ejus generis plurima, quæ materiam ſolvendam infuſo largiuntur, ſuppeditat regnum vegetabile, pauciora animale & minerale. Quæ ex regno minerali depromuntur, ſunt inprimis ferrum, antimonium, ſuccina, ſulphura & ex his præparata. Animale vix multa, præter inſecta aliquot, caſtoreum, moſchum, zibethum, calculos quoſdam & ſtercora largitur, & quæ ex regno vegetabili deſumuntur, adeo multa ſunt, ut ea hic recenſere nimis longum foret, & præterea magis cognita, quam priora, ſupponi poſſunt.

§. CCCCLXXVIII.

Acceſſorium requiritur, quando ſolutio in infuſo eſt promovenda.

Si ſolutio, qua præparatur infuſum, eſt promovenda, aliquid ad id, præter materiam ſolventem & ſolvendam, accedere debet, quo hoc obtinetur. Jam id dicitur acceſſorium §. CCCCLXXII. Ergo acceſſorium requiritur, ſi ſolutio, qua infuſum præparatur, eſt promovenda.

§. CCCCLXXIX.

Acceſſorium ita comparatum eſſe poteſt, ut materiam vel ſolvendam vel ſolventem ad ſolutionem aptiorem reddat.

Quando ſolutio, qua præparatur infuſum, eſt promovenda, hoc obtineri poteſt, dum vel materia ſolvens, vel ſolvenda ad ſolutionem aptior redditur. Illud fit menſtruum acuendo, ut fortius agat in materiam ſolvendam, eam nimium aperiendo atque ita mutando, ut ſe facilius & melius a menſtruo, quod manſit immutatum, ſolvi patiatur. Jam acceſſorio opus eſt, ſi ſolutio, qua infuſum præparatur, eſt promovenda §. CCCCLXXVIII. Ergo id, quod materiam vel ſolventem, vel ſolvendam, ad ſolutionem aptiorem reddit, acceſſorii vice fungi poteſt, quod requiritur, ſi ſolutio, qua infuſum eſt præparandum eſt promovenda.

§. CCCCLXXX.

Recenſentur acceſſoria ſolutionem in infuſo promoventia.

Acceſſoria quæ hoc, quem deſcripſi §. CCCCLXXIX. modo agunt, ſunt maxime ſalium varia genera, alcalina, acida, neutra, ut ſal tartari, tartarus tartariſatus, cremor, cryſtalli tartari, nitrum, nitrum antimoniatum, tartarus vitriolatus, &c. quin &, licet rarius, ſpiritus ardentes, fermentati, ſimplices, vel vegetantium aromaticorum virtute impregnati.

§. CCCCLXXXI.

Si infuſi virtus augenda vel moleſtæ qualitates corrigendæ, acceſſoria huic fini inſervientia requiruntur.

Si infuſione peracta infuſi virtus vel augenda, vel ejus injucundæ qualitates ſunt corrigendæ, talia præter materiam ſolventem & ſolvendam ſunt addenda, quæ huic inſerviunt ſcopo. Jam illa dicuntur acceſſoria §. CCCCLXXII. Ergo, ſi poſt infuſionem infuſi virtus intendenda eſt, vel qualitates ejus moleſtæ corrigendæ ſunt, acceſſoria huic ſcopo inſervientia requiruntur, eaque præterea ita comparata eſſe debent, ut in eodem menſtruo ſe ſolvi patiantur, nec ſoluta præcipitent. Quæ ejuſmodi acceſſoriorum vice fungi ſolent, ſunt ſyrupi, elæoſacchara, mel, confectiones molles, tincturæ, eſſentiæ, vinum & id genus alia.

§. CCCCLXXXII.

Quænam præ cæteris apta ſint ad materiam ſolvendam infuſo præbendam.

Non ſufficit ſcire, quænam ex tribus naturæ regnis materiam ſolvendam infuſo præbeant, ſed noſſe etiam expedit & neceſſarium eſt, quænam ex his regnis, & præſertim ex vegetabili, præ ceteris apta ſint ad materiam ſolvendam infuſo largiendam. Notandum igitur eſt, ea inprimis apta eſſe ad materiam ſolvendam infuſo præbendam, quæ vel facilius, & vel tota, vel quoad maximam partem, commodo virtutem ſuam medicam impertiunt menſtruo.

§. CCCCLXXXIII.

Quæ principia volatilia habent, apta ſunt præ ceteris ad materiam ſolvendam infuſo præbendam.

Quæ principiis mobilibus, volatilibus, non adeo fixis & aliis profunde immerſis, prædita ſunt, in menſtruum virtutem ſuam facilius dimittunt, hinc præ ceteris apta ſunt ad materiam ſolvendam infuſo præbendam. Ea enim commodam infuſo materiam ſolvendam largiuntur, quæ menſtruo idoneo facilius virtutem ſuam impertiunt §. CCCCLXXXII. Et eadem ratione patet, ea, quæ vel per ſe calore leni, vel cum aqua ebulliente tractata aquas & olea ſtillatitia medicata præbent, infuſo potiſſimum convenire.

§. CCCCLXXXIV.

Idem demonſtratur de ſuccis denſis, ſaponaceis, gummoſis & reſinoſis.

Succi denſi, ſaponacei, gummoſi, reſinoſi & ex his compoſita, idoneo menſtruo tractata, vel tota, vel quoad maximam ſaltem partem virtutem medicam ipſi communicant. Jam ea, quæ vel tota, vel maxima ex parte menſtruo commodo virtutem ſuam medicam impertiunt, præ ceteris apta ſunt ad materiam ſolvendam infuſo largiendam §. CCCCLXXXII. Ergo ea, quæ jam commemoravi, maxime accommodata ſunt ad materiam infuſi ſolvendam conſtituendam.

§. CCCCLXXXV.

Menſtruum eligendum & materiæ ſolvendæ accommodatum & congruum.

Locutus ſum §. CCCCLXXXII. & CCCCLXXXIII. de menſtruo commodo, & certe nihil magis Medico eſt curandum, quam ut, poſtquam materiam infuſi ſolvendam elegerit, ejuſmodi eligat menſtruum, quod materiæ ſolvendæ congruum aſt & accommodatum. Hæc res maximi eſt momenti, nec parum intereſt, quale materiæ ſolvendæ jungatur menſtruum. Ea enim promiſcue quibuſvis non obtemperat menſtruis, ſed ab eo tantum ſe ſolvi patitur liquore, qui ejus principiis reſpondet eaque aggre-

aggreditur, & præterea menſtrua particularia pro differenti ſua natura & indole non omnia ſed certa tantum corpora ſolvunt. Sic aqua ſolvit ſalia, gummata, ſapones, & mucilagines, mucagines & gelatinas extrahit. Id præſtat eo facilius, quo purior minuſve heterogeneis partibus permiſta eſt. E contrario non ſolvit olea meraca, pinguia balſama, reſinas, ſulphura, niſi ſale alcalino, ſaccharo, vel acceſſu ſpiritus fermentati adjuvetur, neque ſola lapides, terras, metalla & ſemimetalla ſolvit, niſi ſale acido, vel alcalino, vel neutro, pro re nata aptetur. Alcohol vini ſolvit ſpiritus rectores aromaticos, olea ſimilia, balſama, reſinas, ſapones teneriores, ſalia alcalina volatilia, fixa ſicciſſima, ſalia vero reliqua, lapides, terras non ſolvit, neque & metalla, ſemimetalla, ſulphur & gummi, quamvis, hæc ut aggrediatur, alcali fixi additamento obtineri poſſit.

§. CCCCLXXXVI.

Vis reliquorum menſtruorum ex dictis patet.

Multa adhuc, nec inutilia, quæ de menſtruorum virtute dici poſſent, ſuperſunt, niſi mihi ad alia properandum eſſet. Hoc tantum moneo, patere ex dictis §. CCCCLXXXV. quid de menſtrua ſpiritus ardentis, cujus generis ſunt menſtrua §. CCCCLXXIV. No. 3. indicata, virtute ſit ſtatuendum, utpote qui ex alcohole, aqua, acido varia proportione pro majore eorum vel minori puritate conſtat. Neque mirus exinde intelligitur vis ſolvens menſtruorum vinoſorum §. CCCCLXXIV. No. 2. Principiis enim paulo ante hic commemoratis ſi addideris oleum ſubtile, habes & ea, e quibus vina coaleſcunt.

§. CCCCLXXXVII.

Si menſtruum unum non convenit, duo ſunt combinanda, & ſi nec hæc conveniunt, acceſſoriis utendum eſt.

Menſtruum materiæ per infuſionem ſolvendæ congruum atque accommodatum eſſe debet §. CCCCLXXXV. Quodſi ergo unum non datur menſtruum hac virtute præditum, duo huic ſcopo inſervientia ſunt combinanda, & ſi nec his uti licet, vel non apta ſunt, acceſſoria in uſum ſunt vocanda, ſi ſolutio infuſi eſt promovenda §. CCCCLXXVIII. Sed cum, quale adhibeatur acceſſorium, non parum interſit, ejuſmodi acceſſorium eſt eligendum ad ſolutionem, qua præparatur infuſum, promovendam, cujus virtus materiæ ſolvendæ & liquori ſolventi convenit. Ejus vero delectus eodem, quo menſtrui, modo, eſt inſtituendus, ita ut attendatur ad dicta §. CCCCLXXIX. CCCCLXXXV.

§. CCCCLXXXVIII.

De qualitate & quantitate ingredientium infuſi.

In infuſo, quantum fieri poteſt, odore & ſapore injucundiora ſunt vitanda, præſertim ſi delicatulis, vel pro potu familiari præſcribitur. Ingredientium ejus quantitas in genere determinari nequit, ſed pro materiæ infundendæ, liquoris ſolventis, uſus ægrique conditionibus, admodum variat. In genere tamen materies infundenda in tanta eſt capienda quantitate, in quanta ſcopo intento ſufficit, neque magis determinatas hac de re regulas dare licet. Plerumque hæc materies duplo, triplo, quin & quadruplo majori quantitate in infuſo, quam in ſubſtantia exhibetur, prout virtus ejus vel tota, vel ex parte menſtruo extrahi poteſt, & vel per majus vel minus volumen eſt diffuſa. Quantitas herbarum, foliorum, comarum, florum, hic ut plurimum manipulis vel pugillis, fructuum numero determinari ſolet, emeticorum vero, purgantium, aliorumque virtutis efficacioris, pondere eſt definienda §. CCXI. *De Formulis Medicamentor.*

§. CCCCLXXXIX.

De menſtrui quantitate determinanda.

Menſtrui in infuſo quantitas determinatur primo per *materiæ ſolvendæ quantitatem, ejuſdem, ſuam ipſius, & infuſi qualitatem.* Quo enim major materies eſt ſolvenda, eo major menſtrui requiritur quantitas. Quod vero ejuſdem materiæ qualitas determinet quantitatem menſtrui, facile apparet, dummodo conſideretur, quod, prout ea ſpecifice vel gravior, vel levior, ſolutu vel facilior, vel difficilior eſt, & virtus ejus principiis aliis fortius vel levius infixa hæret, menſtrui modo major, modo minor ſit capienda quantitas. Menſtrui qualitas itidem ſibi ipſi certos ratione quantitatis ponit limites, id quod ex eo patet, quoniam pro ejuſdem debiliore vel fortiori virtute, vel majori vel minori ejuſdem quantitate opus eſt. Quod denique ipſius infuſi qualitas menſtrui quantitatem limitet, non difficile exinde eſt intellectu, cum menſtrui quantitas vel major vel minor requiratur, prout infuſum vel majori, vel minori vi materiæ ſolvendæ repletum, deſideratur.

§. CCCCXC.

Quanam in quantitate menſtruum capi ſoleat.

Menſtrui igitur quantitas ratione materiæ infundendæ, uti ex dictis §. CCCCLXXXIX. patet, admodum variat. Sæpiſſime ejus ſextuplum, octuplum, duodecuplum, interdum tamen quadruplum tantum, aliquando longe majus, ut vigecuplum, trigecuplum, immo centuplum capitur. Infuſa, quæ pro delicatis vel potu ordinario præparantur, vel ex materie conſtant injucundiore, majorem quoque menſtrui quantitatem exigunt. Sic ad cereviſias medicatas, fermentationis inprimis ope parandas, clareta, muſta, menſtruum recipitur, quod materie ſolvenda triceſies, interdum quoque centies majus eſt.

§. CCCCXCI.

Quanam determinent acceſſorii, ſolutionem infuſi promoventis, quantitatem.

Acceſſorii, quod materiæ infundendæ ſolutionem promovet, quantitas eodem, quo menſtrui quantitas, modo determinatur §. CCCCLXXXIX. ſcilicet *primo per materiæ ſolvendæ quantitatem*; quo enim hæc major eſt, eo major etiam acceſſorii requiritur quantitas; *deinde per ejuſdem qualitatem*; quoniam, prout vel magis vel minus eſt refractaria, & ſolutu facilior eſt vel difficilior, pro eo etiam quantitas acceſſorii variat; *tum per menſtrui qualitatem*; nam, quo hoc vel fortius eſt vel debilius, vel magis vel minus accommodatum, eo vel majori vel minori opus eſt acceſſorii quantitate, & *denique per ſuam ipſius qualitatem.* Quo enim acceſſorium vel potentius eſt, vel debilius, & hoc vel alio modo comparatum, vel major vel minor ejus requiritur quantitas. Sic interdum acceſſorium ad drachmam unam vel duas ad ſingulas menſtrui libras, ſæpe vero ad longe minorem quantitatem recipitur, ſpirituoſa vero acceſſoria, quæ plerumque materiæ infundendæ irrorationi inſerviunt, ſæpiſſime indeterminata quantitate præſcribuntur.

§. CCCCXCII.

Ex quibus determinetur acceſſorii poſt infuſionem addendi quantitas.

Acceſſoria, quæ infuſione peracta infuſo admiſcentur, ea in quantitate recipiuntur, qua ſcopo intento ſufficiunt. Plerumque ad liquoris partes octo vel novem aſſumitur pars una ſacchari & ſimilium, in claretis ratione

menſtrui pars dimidia, tertia vel quarta, interdum plus minuſve, ſi Medicus ad ægri voluntatem ſe cooformare debet, recipitur, unde generales hac de re regulas ſtabiliri oon poſſe ſatis apparet.

§. CCCCXCIII.

De variis infuſi ſpeciebus.

Poſtquam ea, quæ circa infuſum præcipue conſideranda occurrunt, pertractavi, pauca de infuſi ſpeciebus ut proferam neceſſe eſt. Infuſum, quod ad doſio unicam præſcribitur, dicitur *hauſtus*, & *ſimpliciter infuſum* audit, ſi ad plures doſes præſcriptum & aqua loco menſtrui eſt. Si vero vinum, cereviſia, hydromel, lac ejuſque ſerum, menſtrua infuſi ſunt, ab his nomen accipit & dicitur v. g. *infuſum vinoſum*, *cereviſia medicata*, & ſic porro. Si denique materiam ſolvendam infuſo præbent aromata, menſtruum aquæ deſtillatæ aromaticæ, vinum, ſpiritus vini, ſaccharique multum & depuratio limpidiſſima accedit, *clareti* vel *nectaris* nomen gerit, & io ſpecie *vinum Hippocraticum* nominatur, ſi aromatum baſin conſtituit cinnamomum & menſtruum eſt vinum.

§. CCCCXCIV.

De ordine, quo infuſi ingredientia ſcribi ſolent.

Ordo, quem in ingredientibus infuſi chartulæ inſcribendis ſequi Medicis placet, hic eſt, ut primus locus infundendis concedatur & inter hæc vegetabilia primo loco, ſecundo animantia & tertio mineralia ponantur. Ea, quæ ex regno vegetabili depromuntur, iterum ita collocantur, ut primo radices, deinde herbæ, folia, ſummitates, flores, ſemina, baccæ, ligna, cortices, aromata, fructus, ſucci, denique purgantia cum ſuis corrigentibus, ſi quæ accedunt, ſecuodum eum, quo hic ſe invicem ſequuntur, ordinem ponantur. Infundenda excipiunt acceſſoria, quæ ſolutioni promovendæ inſerviunt, deinde ſequitur menſtruum, & ultimum locum occupant acceſſoria, quæ infuſione peracta adduntur.

§. CCCCXCV.

De doſi infuſi.

Qui de doſi infuſi informari cupit, repetat dicta in ſuperioribus §. CXLI. — CLVII. CLXXVII. — CLXXXI. CLXXXIX. — CXCIX. Certæ & generales regulæ de ejuſdem doſi dari nequeunt, quoniam pro materiæ infuſæ, menſtrui, ægri conditionibus & medico ſcopo, aliiſque innumeris circumſtantiis, admodum variat. Infuſa aquoſa plerumque ab uncia una ad uncias ſex & ultra, vinoſa ab uocia dimidia uſque ad uncias quatuor, ſpirituoſa a drachmis duabus uſque ad uncias duas, exhiberi ſolent, ſæpius tamen eorum doſis non pondere, ſed volumine determinatur, ut ad unum vel aliquot vaſcula, infuſo Thée vel Coffee bibendo deſtinata, cochlear unum vel cochlearia aliquot, cyathum, &c. interdum vero ægro tantum, quantum ipſi placet, bibere permittitur. Si denique infuſi ſpecies ægro vel adſtantibus traduntur, inſtar infuſi herbæ Thée infundendæ, eas pro diverſa earum indole & natura ad drachmas duas, tres, unciam dimidiam, vel quantum pugillo, manipulo capi poteſt, adhiberi jubetur.

§. CCCCXCVI.

De quantitate generali infuſi.

De quantitate infuſi generali, in caſu quovis ſingulari, conſtantes regulæ ſtabiliri nequeunt, ſed pro variis iiſque innumeris circumſtantiis, in caſu ſingulari obviis, vario modo determinatur. Interdum, ſi generoſiora, ut emetica, purgantia & id geous alia in infuſo præſcribuntur, unicam tantum complectitur doſin, plures vero, ſi infuſum alterandi vel leniter tantum purgandi fine adhibetur. Ceterum petantur huc dicta de quantitate generali §. CLXXXV. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII.

§. CCCCXCVII.

De ſubſcriptione formulæ infuſi in genere.

Pervenio nunc ad ſubſcriptionem formulæ infuſi. Medici de hac adeo multa eaque admodum varia, &, quod maximum eſt, non ſatis coocinno ordine præcipiunt, ut eorum multitudo, varietas & ordo nimus accuratus, magnam menti, boni ordinis cupidæ & ſtudioſæ, creet moleſtiam; id quod ut evitetur, ad hæc duo maxime, quæ ſequuntur, ut attendatur, velim. Vel enim Pharmacopœo ſpecierum ioſuſi & ipſius infuſi præparatio, ſive omne, quicquid huc pertinet, committitur, vel materies tantum infundenda ab eo præparatur, ita, ut æger vel adſtantes infuſionem ipſam curent, & facile patet, ſubſcriptionem variare, prout hoc vel illud locum habet.

§. CCCCXCVIII.

Subſcriptio docere debet operationes ad præparationem ſpecierum infuſi ejuſque præparationem ſpectantes.

Si prius, hoc eſt, ſi omne, quicquid circa ſpecierum infuſi & ipſius infuſi præparationem occurrit, Pharmacopœo committitur, ſubſcriptio in formula abſoluta infuſi determinare debet operationes, quæ pertinent tum ad ſpecierum infuſi, tum ad infuſi ipſius præparationem §. CX.

§. CCCCXCIX.

De operationibus circa infuſum earumque diviſione.

Operationes, quæ pertinent ad ſpecierum infuſi ipſiuſque præparationem, dividi poſſunt in eas *operationes*, quæ vel *ante*, *vel poſt*, *vel in infuſione* ſunt ſuſcipiendæ. *Illæ, quæ ante infuſionem peragendæ ſunt*, *reſpiciunt materiæ ipſius ad infuſionem præparationem*; *ad eas*, *quæ in infuſione ſunt ſuſcipiendæ*, *pertinent infuſio ipſa & maceratio*; *& ad illas denique*, *quæ poſt infuſionem ſunt perficiendæ*, *depuratio & adminiſtio acceſſoriorum*, *& infuſi ipſius aſſervatio*, *ſpectant.*

§. D.

Subſcriptio docere debet operationes dictas §. CCCCXCIX.

Subſcriptio in formula abſoluta infuſi determinat operationes, quæ pertinent ad ſpecierum infuſi ipſiuſque ioſuſi præparationem §. CCCCXCVIII. ſi, quicquid circa ſpecierum infuſi hujuſque præparationem occurrit, Pharmacopœo committitur, hinc & docere debet operationes ante, poſt, vel in infuſione ſuſcipiendas, eas nempe, quæ reſpiciunt materiæ ipſius ad infuſionem præparationem, infuſiooem ipſam & maceraoonem, & denique depurationem, admiſtiooem acceſſoriorum & infuſi ipſius aſſervationem.

§. DI.

Operationes, quæ materiæ præparationem ad infuſionem, enarrantur.

Operationes, quæ materiæ præparationem ad infuſionem reſpiciunt, variæ ſunt, & abſolvuntur 1) ejuſdem comminutione in craſſum pulverem, quæ fit ſciſſione & tuſione, & omittitur circa pulverulenta, ut limaturam martis, &c. 2) colligatione io oodulo, petia, vel ſacculo ex ſindone parato, quæ adhibetur, ſi vel ſaturatior non requiritur extractio: vel poſt infuſionem colatione ſuperſedere animus eſt, vel materies adeo gravia eſt,

Digitized by Google

eſt, ut in menſtruo ſuſpendi debeat, ne in fundo ſe compingens difficilius ſolvatur, unde etiam pro re nata vel omnia ſimul ingredientia, vel aliqua tantum ſic colligantur; 3) irroratione, quæ in eo conſiſtit, ut materies liquido acceſſorio, ſolutionem ejus promovente, cujus generis ſunt ſalia & ſpiritus §. CCCCLXXX. indicati, humectetur & ad faciliorem ſolutionem diſponatur. Aqua quoque fervens, ſi aridiora caloris humidi ope emollienda ſunt, ut a menſtruo frigido ſe facilius ſolvi patiantur, acceſſorii liquidi, ſolutioni inſervientis, vicem explet. Neque minus vaſis apti, cui materies ſolvenda & menſtruum immittenda ſunt, mentio interdum fit, ſi materiæ ad infuſionem præparatio præſcribitur.

§. DII.

Subſcriptio docet materiæ ſolvendæ comminutionem, ejuſdem colligationem in nodulo & irrorationem.

Subſcriptio in formula abſoluta infuſi docet operationes, quæ materiæ ad infuſionem præparationem reſpiciunt §. D. Jam eæ conſiſtunt in comminutione materiæ ſolvendæ in craſſum pulverem, ejuſdem colligatione in nodulo & irroratione §. DI. Ergo ſubſcriptio in formula abſoluta infuſi determinare debet materiæ ſolvendæ comminutionem in craſſum pulverem, ejuſdem colligationem in nodulo & irrorationem.

§. DIII.

Ad quæ circa infuſionem & macerationem ſit reſpiciendum.

Ad infuſiooem quod attinet, illa perficitur menſtruo vel calido, vel frigido. Sic menſtrua aquoſa ſola §. CCCCLXXIV. No. 1. affunduntur calida, vel fervida, vinoſa vero & ſpirituoſa §. cit. No. 2. 3. frigida. Maceratio itidem eſt vel calida, vel frigida. Hæc adhibetur, ſi vel leviori tantum opus eſt extractiooe, vel materies ſolvenda ſe facilius & ſine calore ſolvi patitur, vel menſtruum ſatis fortiter materiam ſolvendâm aggreditur & ſolvit, ut nullo calore opus ſit, vel calor incongruam in materia ſolvenda & menſtruo producit mutationem, quæ plane non deſideratur; illa vero, ſi conditiones modo dictis contrariæ obtinent. Hæc maceratio calida vel retinet eundem caloris gradum, quem habuit infuſio, ſive ut rectius loquar, menſtruum affuſum calidum; vel ipſi, ſi menſtruum affuſum frigidum eſt, tunc demum calor conciliatur, poſtquam menſtruum frigidum jam fuit affuſum, atque hic vel ita dicta inſolatione, vel digeſtione in loco calido, ut furnulo apto, vel alio inſtrumento chemico idoneo, excitatur. Varius vero ejuſdem gradus requiritur, prout ſolutio facile vel difficulter ſuccedit, vel minori vel majori temporis ſpatio eſt peragenda, aliæque circumſtantiæ vel majorem, vel minorem caloris gradum requirunt. Expedit interdum infuſionem iteratis concutere vicibus, ut extractio eo melius promoveatur. Tempus, quod macerationi deſtinatur, ex variis determinatur conditionibus, & modo majus, modo minus requiritur, prout extractio vel magis, vel minus concentrata exigitur, & vel minus vel magis promte ſuccedit. Sat diu vero duraſſe macerationem, ex phænomenis, ut colore & ſapore, cogooſcitur, utpote quæ docent, vim materiæ ſolvendæ in debito gradu in menſtruum tranſiiſſe. Vas denique, in quo peragitur maceratio, ſi nihil obſtat, durante hac operatione claudi jubetur.

§. DIV.

De depuratione.

Depuratio vel neceſſaria eſt, vel non. Si requiritur, illa fieri poteſt, ut liquidum trajiciatur per colum, manicam Hippocratis, & filtrum, vel ſine colo & filtro, & tunc quiete & mora perficitur, ut liquidum purius, materiæ non ſolutæ & in fundo collectæ ſupernatans, defundi, hujus vero pars ultima turbida vel relinqui, vel colo filtrove repurgari queat. Sic depurari ſolent infuſa vinoſa, ſpirituoſa, & cereviſiæ medicatæ. Si infuſum per colum vel manicam Hippocratis tranſcolatur, ſub fine materies fortiter exprimitur, ſi liquor ſaturatior, nec limpidiſſimus deſideratur, atque hic modus repurgandi circa infuſa aquoſa, vina Hippocratica & clareta adhiberi ſolet, quamvis poſteriorum claritas lactis, ſeces inviſcantis, additamento augeatur. Depuratio, quæ fit ope filtri ex charta bibula confecti, eſt quidem omnium nitidiſſima, ſed ſimul tardiſſima, unde patet, eam eſſe adhibendam, ſi ſumma liquori concilianda eſt claritas, & exactiſſime materia non ſoluta eſt ſeparanda, ita tamen, ut ſimul magna ejus quantitas in brevi temporis ſpatio filtranda non requiratur. Notandum interea eſt de his duobus depuraodi modis poſterioribus, quod volatilia etiamnum calida ſic repurgata, magnam virtutis ſuæ jacturam faciant. Non neceſſaria eſt depuratio, quocunque fiat modo, ſi omnis materia ſolvenda nodulo incluſa maceratur. Hic nodulus, legitime peracta extractione, retinetur vel in liquore, ſub ejuſdem etiam uſu, vel noo, ſed exemtus fortiter exprimitur, ut liquor magis ſaturetur.

§. DV.

De acceſſoriis & receptaculo.

Acceſſoria, ut ſaccharum & ſimilia, in vinis Hippocraticis & claretis ante depurationem adduntur, ut ſimul trajecta minus turbent liquidum. Recepraculi quoque obturatio exacta eſt injungenda, ſi a libero aëris acceſſu liquoris corruptio, vel volatilium diſſipatio, metuitur.

§. DVI.

Subſcriptio in formula infuſi abſoluta docere debet dicta §. DIII. DIV. DV.

Subſcriptio in formula infuſi abſoluta determinat operationes ad infuſionem & macerationem, depurationem & acceſſoriorum additionem ſpectantes §. CCCCXCIX. D. hinc & ea docere debet, quæ dicta ſunt §. DIII. DIV. DV.

§. DVII.

Quomodo ſubſcriptio ſe habeat, ſi materia tantum ſolvenda præparata pharmacopœo committitur.

Si materiæ tantum ſolvendæ, non vero ipſius infuſi præparatio, expetitur a Pharmacopœo, in ſubſcriptione formulæ abſolutæ infuſi omnia de infuſione, maceratione, depuratione, acceſſoriorum additione dicta §. DIII. DIV. ſunt omittenda, & eorum tantum, quæ de materiæ ad infuſionem præparatione prolata ſunt §. DII. mentio eſt facienda. Sic ſpecies conſciſſæ, ſive conſciſſæ & contuſæ, præſcribuntur ad chartam, formulæ ſubjiciendo: *Conciſa* ſive *conſciſſa, contuſa, miſta, D. ad chartam*, & ſi in nodulum ſunt colligandæ, adponitur: includantur nodulo, ſive ſacculo ex ſindone. Si vero ſpecies non ſacculo ſunt includæ, ſcribitur, vel uti antea: *D. ad chartam*, vel ita: F. Collectio. Irroratio modo Pharmacopœo, modo ægro committitur, & ſi poſterius contingit, liquorem huic fini inſervientem, niſi admodum vulgaris ſit, ut haberi poſſit, nec opus ſit, ut ex officina depromatur, una cum materie infundenda exhibet Pharmacopœus.

§. DVIII.

De ſignatura formulæ infuſi.

Signatura formulæ infuſi eodem, quo ejuſdem ſubſcriptio, modo variat §. CCCCXCVII. Conferantur huc dicta §. CXX. — CCXXIX. Æſtivo tempore ſpeciea quidem infuſi in ſufficiente præſcribuntur quantitate, ſed, quoniam id tunc facile aceſcit, non tota ejus portio, ſed aliqua tantum illius pars pro una vice ut infundatur, expedit. Si ſpecierum infuſi præparatio tantum a Pharmacopœo expetitur, eæque ſindone incluſæ exhibendæ ſunt, ſignatur ita: Species *zum Kræuterſæckgen*, vel, ſi ſpecies laxæ, non ſacculo incluſæ, exhibendæ ſunt, in ſignatura virtute ſimul nomini, ſi opus eſt, addita, ita ſcribitur: Species *zum Kræuterthee*, *zum laxirenden Kræuterwein*, & tum reliqua, quæ ad ulteriorem infuſi præparationem pertinent, ægro vel adſtantibus præcipiuntur. Dein adſcribi ſolet, quo menſtruo ſit utendum, quo modo infuſio depuranda & aſſervanda, quo tempore & modo infuſum adhibendum, ſed notandum eſt, hic non utendum eſſe terminis techoicis, ſed iis, qui ab ægro vel adſtantibus intelligi poſſunt. Reliqua huc pertioentia facile ſunt intelligenda ex dictis §. DIII. DIV. DV. Monendum præterea eſt, tempore præſertim æſtivo & quantitate generali majori infuſum in loco frigido, ut in cella, eſſe adſervandum, ne fermentatio, ſitus, acor noceant.

§. DIX.

De uſu infuſorum.

Infuſa admodum frequenter uſurpantur & multis morbis conveniunt, atque inſignem in iis exſerunt efficaciam, ſi prudente ratione & ſelectu ſunt parata. In morbis præſertim chronicis uſus eorum eſt familiariſſimus & maxime ſalutaris. Deſtinantur præterea præſervationi a morbis imminentibus, unde præcipue expetuntur ad curationes ſic dictas vernales. Infuſa huic fini inſervientia dicuntur in quibuſdam Germaniæ regionibus *die Maytræncke*, & ita plerumque concinnari ſolent, ut non ſimpliciter tantum per catharſin operentur, ſed reſolvendo etiam & corrigendo agant, unde & a ſchola medica infuſa per epicraſin laxantia appellantur. Eidem ſcopo adhibentur infuſa viuoſa laxantia. Infantibus quidem hæc medicamenti ſpecies aliquando moleſta eſt, præſertim ſi paulo eminentius ſapor & odor moleſtus prædominatur, ſed alias, ſi hæc, quantum fieri poteſt, corriguntur, iis non adverſatur, cum ſe ſub potus familiaria ſpecie inſinuet.

§. DX.

Ad quæ in infuſorum præparatione ſit reſpiciendum.

Infuſa cum ſero lactis aut ſyrupis, ſuccis, pomis Borsdorffianis, ad longum tempus conſervanda, parare minus convenit, quoniam facile aceſcunt vel corrumpuntur. Laudatur in iis maxime ſaporis, odoris & coloris jucunditas, hinc ei, quantum fieri poteſt, ſtudendum, ſed ſimul cavendum eſt, ne, dum hanc injucunditatem corrigere intendimus, aliam novam producamus æque injucundam, vel plane noxiam.

§. DXI.

Speciminis loco ſunt

I. Infuſa purgantia & laxantia.

1.

℞. Rhabarbari electi ʒj.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ʒiij.
Cremoris tartari ʒj.
Conciſa & contuſa infunde
Aquæ fontanæ bullientis, ℥iij — iv.

conſerventur per noctem in calore fere fervido, ita tamen, ut non bulliant, colentur deinde, & colaturæ addatur
Mannæ electæ ℥j.
Olei de cedro gutt. V.
D. pro doſi.

Addi, ad majorem his gratiam conciliandam, poteſt ſyrupi roſarum ſolutivi ℥j. & ſpiritus vitrioli guttæ V.

2.

℞. Mannæ electæ, ℥ij.
Cremoris tartari, ʒj.
Infunde in
Aquæ fontanæ ferventis ℥iv.
& digere donec ſolvantur, colaturæ adde
Olei de cedro, gutt. iv.
Detur pro doſi.

Poteſt quoque commode hoc infuſum parari ex mannæ electæ & ſalis Sedlicenſis, ſive Ebſonienſis ana ℥j.

3.

℞. Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus, ʒiij.
Cremoris tartari, ʒj.
Confectionis ſeminis coriandri,
Paſſularum minorum, ana ʒij.
Inciſa infunde
Aquæ fontanæ bullientis, ℥vj.

ſtent in digeſtione per noctem loco calido, abſque ebullitiooe tamen, dein fiat colatura, in qua ſolve mannæ electæ, ℥iß.

4.

℞. Pulpæ tamarindorum ℥ij.
Conciſæ infundantur
Seri lactis recentis ℥v.

Stent per noctem in loco calido, ita tamen ut non bulliant, colaturæ adde

Mannæ electæ vel
Syrupi Violarum ℥j — ℥iß.

5.

℞. Pulpæ tamarindorum ℥ij.
Conciſæ injiciantur
Lactis bullientis ℔ij.

Stent ſpatio horæ in loco calido, ſed abſque ebullitione, dein fiat colatura.

6.

℞. Herbæ acetoſellæ, miß.
Naſturtii,
Cochleariæ ana mß.
Tamarindorum, ℥ß.
Conciſa infunde cum
Seri lactis æſtiv. ℔iij.

Stent ſpatio horæ, in calore fere fervido, abſque ebullitione tamen, dein per linteum expreſſis admiſce

Syrupi e ſucco citri,
Rubi idæi,
Violarum ana ℥j.

S. ſerum lactis antiſcorbuticum, cujus uncia una ſemel omni ſemihorio interdiu eſt bibenda.

7. ℞.

7.

℞. Rhabarbari electi,
Agarici trochiſcati, ana ʒij.
Radicis pimpinellæ albæ,
Ari,
Zedoariæ, ana ʒiß.
Herbæ epithymi.
Summitatum centaurii minoris ãã p. IV.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ℥ß.
Cardamomi minoris ʒß.
Cremoris tartari ſive
Salis tartari ʒij.

Conciſa, contuſa, miſta D. ad chartam. S. Species infuſi vinoſi laxantis. Infuſæ cum dimidia menſura aquæ, afferventur vaſe clauſo per duodecim horas in calore fere fervido, ita tamen, ut non ebulliant, poſtea liquor transcoletur, & affundatur denuo his ſpeciebus relictis vini Rhenani ſive Moſellani frigidi menſura dimidia, digerantur itidem vaſe clauſo per duodecim horas leni calore, deinde vinum trajiciatur per colum & priori liquori miſceatur. De hoc bibantur omni mane, vel, ſi fortior effectus deſideratur, ter vel quater de die, vacuo ſtomacho, tres unciæ.

Huic infuſo vinoſo commode nec ſine fructu adduntur cortices pomorum aurantiorum recentium, paſſulæ minores & limatura martis, inprimis, ſi id poſtulat indicatio. Egregium exſerit effectum laxantem, reſolventem & purificantem, unde in cachexia, chloroſi, leucophlegmatia, ſcabie, fluore albo, obſtructionibus & morbis exinde orientibus, ſummo cum fructu adhibetur, & eiſdem ſcopis obtinendis commendatur a celeberrimo b. m. Hoffmanno.

8.

♃. Radicis pimpinellæ albæ,
Enulæ,
Cichorei, ana ℥j.
Rhabarbari electi ℥ß.
Herbæ fumariæ mj.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus,
Fibrarum hellebori nigri, ana ʒvj.
Summitatum centaurii minoris p. III.
Florum acaciæ p. IV.
Corticis citri recentis,
Aurantiorum recentis, ana ʒij.
Paſſularum minorum ℥iij.
Tartari tartariſati ʒij.

Conciſa, contuſa, miſta D. ad chartam. S. Species cum duabus vini Rhenani vel Moſellani menſuris leni calore per duodecim horas digerendæ & frigefactæ transcolandæ. Pro doſi adhiberi poteſt pars tertia vel quarta menſuræ.

9.

♃. Radicis armoraciæ,
Enulæ,
Vincetoxici,
Rhabarbari, ana ℥j.
Herbæ trifolii fibrini,
Cochleariæ, ana mj.
Summitatum pini vel
abietis,
Corticis aurantiorum recentis, ana ℥ß.
Seminis ſinapi ʒiij.
Paſſularum minorum ℥iij.
Tartari tartariſati ℥ß.

Conciſa, contuſa f. Species, cum duabus vini generoſi menſuris eodem, quo antea deſcriptum fuit, modo infundendæ. Prodeſt hoc infuſum maxime in ſcorbuto.

10.

♃. Radicis bryoniæ,
Iridis noſtratis,
Gentianæ rubræ,
Vincetoxici,
Leviſtici,
Rhabarbari electi,
Fibrarum ellebori nigri,
Corticis aurantiorum recentis,
mediani ſambuci, ana ℥ß.
Summitatum centaurii minoris p. IV.
Caryophyllorum aromaticorum ʒiij.
Tartari tartariſati ℥j.

Conciſa, contuſa f. Species, cum duabus vini frigidi menſuris infundendæ, loco calido digerendæ, poſtea tranſcolandæ, & ad ſextam partem pro doſi bis in ſeptimana bibendæ. Conducit hoc infuſum in curatione hydropis.

11.

♃. Radicum V. aperientium majorum,
Ononidis, ana ʒij.
Summitatum cardui benedicti,
Centaurii minoris, ana mß.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ℥iß.
Fibrarum ellebori nigri,
Rhabarbari electi, ana ʒij.
Corticis aurantiorum recentis,
Tamariſci, ana ʒiij.
Salis tartari ℥ß.

Conciſa, contuſa, miſta f. Species, adfunde his aquæ ferventis ℔iß. aſſerva eas ſic per duodecim horas in calore fere fervido, poſtea tranſcola, & relictis ſpeciebus denuo adde vini Rhenani ℔iv. collocentur in eodem loco calido per duodecim horas, tranſcola deinde liquorem & liquori jam ſepurgato miſce. Conducit hoc infuſum itidem in hydrope.

12.

Infuſum vinoſum in hydrope.

♃. Radicis ireos Florentinæ ℥j.
Aſari,
Mechoacannæ albæ,
Ononidis, ana ℥ß.
Calami aromatici,
Galangæ minoris, ana ʒij.
Herbæ fumariæ,
Agrimoniæ,
Gratiolæ, ana p. I.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ℥ij.
Summitatum cardui benedicti,
Abſinthii, ana mß.
Seminis aniſi,
Fœniculi, ana ʒj.

Conciſa, contuſa f. Species, quibus quatuor vini albi menſuræ infundendæ & quæ eodem, quo jam deſcriptum fuit, modo ſunt tractandæ.

13. In-

13.

Infuſum vinoſum laxans in ictero.

♃. Radicum curcumæ,
Rubiæ tinctorum,
Rhabarbari, ana ʒvj.
Cichorei,
Fœniculi,
Graminis, ana ℥ß.
Herbæ capillorum veneris,
Abſinthii,
Marrubii albi, ana mß.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ℥ij.
Seminis fœniculi,
Carvi, ana ʒij.
Tartari ſolubilis ℥ß.

Conſciſſa, contuſa, miſta f. Species, quibus aquæ ferventis libra una affundenda, &, quando refrixit, addendæ vini Rhenani libræ quatuor. In calore fere fervido per duodecim horas vaſe clauſo digerantur & liquor frigefactus teanscoletur & ad uſum aſſervetur.

II. Infuſum vinoſum emmenagogum.

♃. Radicis ariſtolochiæ rotundæ,
Rhabarbari, ana ℥ß.
Bryoniæ ʒiij.
Herbæ meliſſæ,
Artemiſiæ,
Matricariæ,
Pulegii,
Summitatum millefolii, ana mß.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ℥ß.
Florum cheiri,
Centaurii minoris, ana p. I.
Croci ʒß.
Baccarum juniperi ʒij.
Boracis Venetæ ʒiij.

Conciſa, contuſa, miſta fiant Species, quibus menſuræ duæ vini albi & aquæ infundenda.

III. Infuſum vinoſum ſtomachicum.

♃. Radicis gentianæ rubræ ʒiij.
Ari ʒiß.
Zedoariæ ʒß.
Summitatum centaurii minoris,
Corticis citri recentis,
Aurantiorum,
Chinæ,
Caſcarillæ, ana ʒij.
Macis,
Nucis moſchatæ, ana ʒß.
Conciſis, contuſis, miſtis adfunde
Vini boni albi ℔iij.
Spiritus vini ℥iv.
aſſerventur in calore fere fervido per duos dies, colatura ſervetur ad uſum. Si volumus effectum ſimul laxantem, addi poſſunt folia ſennæ, rhabarbarum.

IV. Infuſum emeticum.

♃. Pulveris radicis ipecacuanhæ ℈j.
Vini Gallici ℥j.
Sacchari ʒij.
infuſa totam noctem, depurata exhibe mane.

V. Infuſum aquoſum diaphoreticum.

♃. Radicis vincetoxici,
Pimpinellæ albæ, ana ℥ß.
Herbæ ſcordii,
Florum ſambuci, ana mß.

Conciſa, contuſa, miſta fiant Species, S. Species infundendæ in aquæ ferventis q. ſ. & leniter ebulliendæ.

VI. Infuſa aquoſa nervina, tonica, roborantia.

1.

♃. Radicis cichorei,
Caryophyllorum,
Glycyrrhizæ, ana ℥ß.
Herbæ meliſſæ,
Salviæ,
Betonicæ,
Summitatum millefolii,
Florum lilii convallium, ana mß.
Corticis citri recentis ℥j.
Cinnamomi ʒiij.
Conciſa, contuſa, miſta D. S. Species *zum Krauterthee.*

2.

♃. Herbæ meliſſæ Turcicæ,
Baſilici,
Florum ſalviæ,
Anthos, ana mj.
Cinnamomi,
Cardamomi minoris, ana ʒij.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species *zum Krauterthee.*

Conducunt hæc infuſa claſſis VI. No. 1. 2. in debilitate generis nervoſi & morbis, qui exinde oriuntur.

VII. Infuſum aquoſum adſtringens.

♃. Radicis biſtortæ,
Glycyrrhizæ,
Caryophyllorum, ana ʒij.
Herbæ vincæ pervincæ,
Verbenæ,
Saniculæ,
Virgæ aureæ, ana mj.
Summitatum millefolii,
hyperici, ana mß.
Corticis balauſtiorum ʒiij.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species.

VIII. Infuſa aquoſa vulneraria.

1.

♃. Herbæ agrimoniæ,
Hederæ terreſtris,
Polygoni,
Meliſſæ,
Equiſeti,
Summitatum millefolii,
Hyperici, ana mj.
Conciſa, miſta f. Species.

2. ♃.

2.

℞. Herbæ faniculæ,
pyrolæ,
plantaginis,
conſolidæ Saracenicæ,
Summitatum millefolii,
hyperici ana mj.
Conciſa, miſta D. ad chartam.
S. ut antea.

Hæc infuſa optime conveniunt in hæmorrhagiis nimiis, & pro re nata unum vel alterum adjici vel tolli poteſt.

IX. Infuſa aquoſa pectoralia.

1.

℞. Radicis glycyrrhizæ ℥ß.
Herbæ veronicæ, mij.
marrubii albi,
hyſſopi ana mj.
Florum papaveris rhœados,
ſambuci ana p. II.
Aniſi ſtellati ℥ß.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species.

2.

℞. Radicis glycyrrhizæ ℥ß.
Herbæ veronicae, mij.
chærefolii,
capillorum veneris,
hederae terreſtris, ana mß.
Florum bellidis minoris,
ſcabioſae,
papaveris rhœados āā p. II.
enulae p. I.
ficuum No. V.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species.

3.

℞. Radicis glycyrrhizæ, ℥vj.
Herbæ veronicæ mij.
Florum malvæ,
tuſſilaginis āā p. III.
Aniſi ſtellati,
Seminis fœniculi āā ℥ij.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species.

4.

℞. Radicis ireos Florentinæ,
Tuſſilaginis,
Liquiritiæ āā ℥ij.
Herbæ veronicæ,
hyſſopi,
ſcabioſæ, āā mj.
Florum violarum, mß.
Aniſi ſtellati ℥iij.
Conciſa & contuſa groſſo modo f. Species.

5.

℞. Radicis pimpinellæ albæ,
cichorei āā ℥ij.
Herbæ hyſſopi,
chærefolii,
Florum ſcabioſæ,
bellidis āā p. II.
arnicæ mj.
Conciſa, contuſa groſſo modo f. Species.

De Formulis Medicamentor,

X. Infuſum reſolvens & evacuans.

℞. Florum arnicæ p. I — II.
Conciſi S. infundendi in aqua vel cereviſia.

Hoc infuſum egregiam exſerit virtutem in ſanguine ſtagnante & extravaſato reſolvendo, & in obſtructionibus, infarctibus tum viſcerum, tum aliarum partium tollendis, unde facile apparet, quam late pateat ejus virtus. Qui plura deſiderat, conferat diſſertationem *illuſtris Domini* Büchneri, *de genuinis principiis & effectibus arnicæ.*

XI. Infuſa antiſpaſmodica.

1.

℞. Summitatum millefolii, mij.
Conciſa f. Species,
Addi poſſunt, ſi deſiderat indicatio,
ſeminis fœniculi ℥ij.

2.

℞. Herbæ millefolii, mj.
Summitatum millefolii, mij.
Conciſa f. Species.

3.

℞. Herbæ millefolii,
Summitatum millefolii, āā mj.
Florum chamomillæ vulgaris,
tiliæ,
ſambuci, āā mj.
Nucleorum ceraſorum nigrorum, ℥ß.
Seminis papaveris albi, ℥ij.
Conciſa f. Species.

Poteſt ejuſmodi infuſum ex ſolis floribus chamomillæ præparari.

XII. Infuſum in dyſuria a calculo.

℞. Radicis glycyrrhizæ,
altheæ ana ℥ß.
Florum malvæ,
chamomillæ vulgaris āā mj.
ſeminis ſaxifragiæ,
violarum,
fœniculi, āā ℥ij.
Conciſa, contuſa, miſta f. Species, ut antea deſcriptum fuit.

XIII. Infuſum antifebrile.

℞. Corticis chinæ chinæ, ℥j.
Salis cardui benedicti, ℥ß.
Infundantur in vini Rhenani menſura una, & reponantur loco calido ad digerendum.

XIV. Infuſum aquoſum ad menſium & lochiorum fluxum promovendum.

1.

℞. Herbæ meliſſæ Turcicæ,
pulegii,
artemiſiæ āā mj.
Florum cheiri p. IV.
Croci ℈ß.
Conciſa, f. Species.

)k(2. ℞.

2.

℞. Herbæ meliſſæ,
artemiſiæ,
matricariæ ana mij.
pulegii mß.
Florum roriſmarini,
cheiri ana p. III.
Seminis fœniculi ℥iij.
Baccarum juniperi ʒij.
Corticis ligni ſaſſafras ℥iij.
Conciſa & contuſa groſſo modo infundantur in vini generoſi menſura una.

XV. Claretum purgans & roborans.

℞. Radicis calami aromatici ℥v.
Corticis Magellanici,
Rhabarbari optimi,
Foliorum ſenæ ſine ſtipitibus āā ℥ß.
Agarici trochiſcati ℥iij.
Cinnamomi acuti ℥ij.
Cubebarum ℥j.
Conciſa infunde in vini Rhenani optimi lbiv. per triduum vaſe clauſo, loco tepido, ſubinde concute, tum adde ſacchari albi lbß. trajice aliquoties per manicam Hippocratis. D. uſui.

XVI. Cereviſia antiſcorbutica.

℞. Radicis raphani ruſticani ℥v.
Herbæ recentis cochleariæ,
naſturtii aquatici,
beccabungæ,
trifolii aquatici āā mj.
Florum centaurii minoris ℥j.
Sem. rec. contuſorum naſturtii hortenſis,
raphani hort. āā ℥ij.
Conciſſa reconde in cereviſiæ recentis & ferveſcentis dolio dimidio.

SECTIO XI.

De Formula decocti interni.

§. DXII.

Decoctum præparatur per ſolutionem atque ad id requiruntur menſtruo ſolvens & ſolvenda.

CUm decoctum ſit medicamentum fluidum ex menſtruo liquore cum materia ſolvenda ad ignem ebulliente paratum §. CCXCII. patet, decoctum præparari per ſolutionem atque ad id requiri materiam ſolventem, ſeu menſtruum, & materiam ſolvendam. Illud, quod præter hæc duo accedit, dicitur acceſſorium, eodemque certis id exigentibus conditionibus opus eſt.

§. DXIII.

Omne id ingredientis vice in decocto fungi poteſt, quod ipſi materiam vel ſolvendam, vel ſolventem, vel acceſſorium largitur.

Ad decoctum requiritur materia ſolvens, ſolvenda & interdum acceſſorium §. DXII. Qua de re omne id materiam decocti ingredi poteſt, quod ipſi materiam vel ſolventem, vel ſolvendam, vel acceſſorium largitur. Jam ea dicuntur ingredientia decocti, quæ ejus conſtituunt materiam §. VIII. Ergo omne id ingredientis vice in decocto fungi poteſt, quod ipſi materiem vel ſolvendam, vel ſolventem, vel acceſſorium largitur.

§. DXIV.

Menſtruum decocti ita comparatum eſſe debet, ut materiam ſolvendam ſolvat & coctione minus enervetur.

Menſtruum decocti, ut infuſi, eſſe poteſt vel aquoſum, vel vinoſum, vel ſpirituoſum §. CCCCLXXIV. Sed Medico, dum in dato caſu decocti menſtruo opus habet, maxime curandum eſt, ut ejuſmodi inveniat menſtruum, cujus vis materiæ ſolvendæ ita congrua eſt & accommodata, ut eam aggrediatur & ſolvat, coctione minus enervetur, & alienam, quæ non deſideratur, naturam induat. Quodſi enim materiæ ſolventis vis menſtrua ebulliendo debilitaretur & plane tolleretur, vel peregrinam, quæ non deſideratur, indolem aſſumeret, ſcopo, cujus cauſa addita fuit, plane non ſatisfaceret. Quod vero præterea menſtruum ita comparatum eſſe debeat, ut vis ejus materiam ſolvendam ſolvere poſſit, patet ex §. CCCCLXXXV. Eadem enim hic obtinent, quæ ibidem dicta ſunt.

§. DXV.

Spirituoſa in phialis chemicis commode loco menſtrui in decoctis adhiberi poſſunt, ſed non vina commode vinum.

Vinum, ſi vaſe non bene clauſo coquitur, multum virtutis ſuæ perdit, &, ſi vel maxime vaſe probe clauſo, aut vaporum exitui obſtante coquatur, in pejus abit. Jam menſtruum decocti ita comparatum eſſe debet, ut ejus vis menſtrua coctione nec valde enervetur, nec alienam, quæ non deſideratur, naturam induat §. DXIV. Vinum ergo loco menſtrui in decoctis minus commode adhiberi poteſt, vel ſaltem, ſi illo uti vel placuerit, vel opus fuerit, ita eſt tractandum, ut dicta evitentur, quod vero facile obtineri nequit. Peracta igitur ebullitione, ſi eo opus eſt, ut addatur, conſultius eſt. Spirituoſa contra in phialis chemicis ſine notabili virtutis ſuæ jactura, vel alteratione, ebullitionem ferunt, atque ideo commode menſtruorum in decoctis vice fungi poſſunt §. cit.

§. DXVI.

Aqua commode vicem menſtrui in decoctis non poteſt, ſed hac de aquis deſtillatis efficacibus non valent.

Aquæ virtus ebulliendo minus enervatur & alteratur, unde patet, ejus frequentiorem in decoctis eſſe uſum §. DXIV. Aquæ quoque deſtillatæ a quibuſdam loco menſtruorum in decoctis adhiberi ſolent, ſed, qua ex ratione & quo jure, ego ſaltem perſpicere non poſſum. Si enim uſurpantur aquæ deſtillatæ, virtute quadam præditæ, hæc coctione abigitur & diſſipatur, adeoque menſtruorum vice in decoctis legitime fungi non poſſunt, uti ex dictis §. DXIV. apparet. Si vero loco menſtrui aqua deſtillata adhibetur iners, quid inde boni præ aqua ſimplice?

§. DXVII.

Quomodo decocti materies ſolvenda comparata eſſe debeat.

Materies decocti ſolvenda ita comparata ſit neceſſe eſt, ut virtutem ſuam uſui interno aptam, quæ vel difficulter & tarde, vel plane non maceratione ſola extrahi poteſt, vel totam, vel ex parte ſaltem, ebullitionis ope, menſtruo decocti commodo communicare poſſit illibatam. Contrarium enim ſi obtineret, materies non eſſet apta & digna, quæ decoquatur.

§. DXVIII.

Materies ſolvenda decocti debet eſſe menſtruo ejus ſolubilis, nec tamen

Cum materies decocti ſolvenda virtutem ſuam interno uſui aptam, quæ maceratione ſola vix vel plane non elici poteſt, vel totam, vel ex parte menſtruo decocti commodo ebulliendo communicare debeat §. DXVII. virtus ejus ut in menſtruo decocti idoneo ſolubilis ſit, nec

æque commode per macerationem ac per coctionem, nec hujus vi diſſipari nec perverti.

tamen ope macerationis æque commode ac ebullitionis beneficio extrahi poſſit, exinde ſequitur. Et eadem eluceſcit ratione, ejuſdem materiæ virtutem ita debere eſſe comparatam, ut coquendo nec diſſipetur, nec alienam indolem, ſcopo minus aptam, aſſumat. Prius enim ſi fieret, perinde eſſet, ac ſi nulla virtus menſtruo communicaretur, quod tamen requiritur §. DXVII. eademque, ſi aliam, quæ non deſideratur, indolem indueret, menſtruo non impertiretur illibata; quod vero ut fiat neceſſe eſt §. cit.

§. DXIX.

Quidnam materiem ſolvendam decocto largiri poſſit.

Materies decocti ſolvenda ita comparata eſſe debet, ut virtutem ſuam uſui interno aptam, quæ vel difficulter & tarde, vel plane non ſola maceratione elici poteſt, vel totam, vel ex parte ope ebullitionis menſtruo communicare poſſit illibatam §. DXVII. Qua de re omne id materiam ſolvendam decocto largiri poteſt, quod virtute gaudet interno uſui apta, quæ quidem vel difficulter & tarde, vel plane non maceratiooe ſola extrahi poteſt, ſed ebullitionis tamen ope in menſtruum vel tota, vel ex parte tranſit illibata. Hæc materies decocti æque ac infuſi ex triplici naturæ regno depromi poteſt, & plurima largitur regnum vegetabile, pauciora minerale & animale §. CCCCLXXVII. E contrario autem facile patet, quænam materiam ſolvendam decocto non præbeant.

§. DXX.

Quæ macerando vim ſuam impertiunt menſtruo, coctione non ſunt torquenda longiori & fortiori.

Cum omne id materiam ſolvendam decocto præbere poſſit, quod virtutem poſſidet difficulter vel plane non maceratione ſola in menſtruum, ſed ebullitionis demum ope in id tranſeuntem §. DXVII. ea, quæ macerando virtutem ſuam in menſtruum dimittunt, coctione, loogiori fortiorique inprimis, non ſunt torquenda. Nihil dicam, quod calor in coquendo præſens talia plus minuſve, & vel hoc illo modo, qui plane non deſideratur, mutet, cum veritas jam ſatis ex loco allegato appareat. Interdum tamen breviorem & leniorem, ſi celeriori & meliori extractioni inſervire poteſt, ebullitionem admittunt & poſtulant, cujus generis ſunt vegetabilium partes recentes, teneræ & molles.

§. DXXI.

Quæ virtutem habent coctione avolantem, potius infundenda ſunt.

Eodem, quo paulo ante uſus fui §. DII. modo facile demonſtrari poteſt, quod ea, quæ virtute prædita ſunt in coquendo facili diſſipatu & avolante, potius ſint infundenda & coctione, ſi eadem opus ſit, mitiori, breviori & in vaſe idoneo inſtituta, tractanda. Ad hanc claſſem pertinent aromatica, alcaleſcentia, quæ ad aquarum & oleorum deſtillationem ſunt apta.

§. DXXII.

Quorum virtus coctione in alienam mutatur, vel plane non, vel leviter tantum nec diu ſunt coquenda.

Materies decocti ſolvenda ita debet eſſe comparata, ut non alienam, dum coquitur, indolem, quæ non deſideratur, induat §. DXVIII. & idcirco omne id, quod materiem ſolvendam decocto largiri debet, eadem qualitate præditum eſſe debet. Quorumcunque ergo virtus alienam, dum coquuntur, indolem, quæ non deſidetatur, aſſumit, ea vel plane non, vel leviter ſaltem nec diu ſunt decoquenda. Nec deſunt exempla quæ dicta confirmant. Liquiritia diu cocta ſaporem ſuum dulcem amittit, & amara evadit. Neque minus folia ſennæ, virtutem, dum longius coquuntur, acquirunt cum alvi torminibus purgantem. Rheum, myrobalani, diutius cocta, virtuti purganti adſtringentem jungunt, & mucilaginoſa, ut radix altheæ, malvæ, ſymphyti, ſemina, fructus, ſucci, ad earum indolem accedentia, coctione longa lentorem inſerunt liquori injucundum.

§. DXXIII.

Recenſentur, quæ cum aqua minus recte decoquuntur.

Terrea macilenta, lapidea, reſinoſa, ſulphurea, pinguia, ſi menſtruum, quocum coquuntur, eſt pure aquoſum, ſine acceſſoriis, parum, immo nihil, ſuæ virtutis ipſi largiuntur. Jam ea materiem ſolvendam decocto præbere nequeunt, quæ menſtruo virtutem ſuam non impertiunt §. DXIX. Ergo, ſi menſtruum decocti eſſet pure aquoſum, ea, quæ paulo ante commemoravi, ſine acceſſoriis materiem ſolvendam decocto largiri nequeunt. Accedit ad hoc, quod ea, ſi materiæ ſolvendæ vice in decocto, cujus menſtruum eſt pure aquoſum, fungi deberent, ita comparata eſſe debeant, ut eorum virtus in menſtruo aquoſo ſolubilis ſit §. DXVIII. quod vero cum ita non ſit, patet aſſerti veritas.

§. DXXIV.

De quibuſnam aliis idem §. DXXIII. valeant.

Idem, quod de terreis macilentis, lapideis, reſinoſis, ſulphureis, & pinguibus aſſervi §. DXXIII. verum eſt de metallis & ſemimetallis non ſalinis, eademque, qua antea, poteſt demonſtrari, ratione; interea ignitione præmiſſa, vel longa fortique coctura aquam aliquo modo mutare videntur. Et ſic cum pleriſque animantium partibus duris eſt comparatum, utpote ex quibus vix quicquam, niſi coctione diu protracta, elici poteſt.

§. DXXV.

Patet ex dictis §. CCCCXXXV. quomodo menſtruum decocti commodum ſit eligendum.

Menſtruum decocti materiæ ejuſdem ſolvendæ congruum atque accommodatum eſſe debet, ut eam aggrediatur & ſolvat §. DXIV. Quodſi ergo ejuſmodi menſtrum eſt eligendum, repetenda hic ſunt dicta de menſtrui in infuſi qualitate ejuſdemque delectu inſtituendo §. CCCCXCV.

§. DXXVI.

De acceſſoriis decocti.

Si ſolutio, qua præparatur decoctum, eſt promovenda, acceſſorium hoc fine requiritur, & hoc ita comparatum eſſe poteſt, ut materiam vel ſolventem vel ſolvendam ad ſolutionem aptiorem reddat. Ejus generis acceſſoria ſunt indicata §. CCCCLXXX. Neque minus, ſi poſt coctionem decocti virtus vel augenda, vel qualitates ejus injucundæ corrigendæ ſunt, acceſſorio opus eſt huic ſcopo inſerviente, qualia ſunt commemorata §. CCCCLXXXI. Patet horum aſſertorum veritas ex §. CCCCLXXVIII. CCCCLXXIX. CCCCLXXX. CCCCLXXXI. dummodo in locum vocabuli infuſum ſubſtituatur vocabulum decoctum.

§. DXXVII.

Quænam interdum loco acceſſorii adhibeantur.

Interdum, ubi volatilium ſub alembico inſtituta ebullitio excuſſit partem virtutis deſideratæ, vapores collecti in decoctum frigeſcens refunduntur, acceſſorii virtutem decocti augentis vicem tunc explentes. Nonnunquam etiam materies alia tenerior, principiis prædita volatilibus & mobilibus, coctione peracta liquori infunditur & loco acceſſorii, virtuti decocti augmentum vel gratiam adferentis, adhibetur, ita, ut medicamentum tunc ex decocto & infuſo ſit compoſitum. Tale vero *decocto infuſum* appellatur.

§. DXXVIII.

De gradu caloris in decocto.

Decocta non promiſcue uno eodemque caloris gradu præparantur, ſed is pro materiæ ſolvendæ, ſolventis, & decocti indole variat. Sic ſi menſtruum eſt ſpiritus, lenior calor, quam ſi vinum vicem menſtrui ſuſtinet, adhibetur, & aqua his majori calore urgetur. Neque minus minori opus eſt calore, ſi materies ſolvenda facile ſe ſolvi patitur, nec decoctum deſideratur valde ſaturatum, majori contra, ſi contraria dictis obtinent.

§. DXXIX.

De duratione coctionis.

Tempus, quo peragitur coctio, admodum variat pro materiæ ſolvendæ indole ejusque faciliori vel minus facili extractione, adeoque in genere determinari nequit, quamdiu materies decocti ſolvenda in caſu quovis ſingulari ſit decoquenda. Sunt, quæ cocturam ad tres, quatuor, immo ſex & plures horas protractam admittunt & poſtulant, cujus generis ſunt foſſilia pleraque, animantium annoſorum oſſa, cornua, carnes tenaciores, ligna compacta, radices & cortices ſimiles, arida, aromatis expertia, valdeque reſinoſa, unde horum, priusquam decoquantur, maceratio eſt inſtituenda, ut eorum virtus eo facilius extrahi poteſt. Dantur porro aliqua, quibus coctio horæ unius vel duarum ſufficit, quædam ultra unius horæ ſpatium vix ſunt coquenda, alia coctura horæ dimidium durante ſatis emunguntur, & nonnulla vix ultra quartam horæ partem coqui debent, quin horum pleraque, maxime recentia & mollia, decocto ab igne remoto & adhuc fervido infundere tantum conſultius eſt.

§. DXXX.

Scholion.

Quæ de duratione coctionis dicta ſunt §. DXXIX. intelligenda ſunt de decoctionibus aquoſis. Quænam vero iſta ſint, quibus determinata coctionis tempora conveniunt, materiæ medicæ perito non difficile erit cognitu. Sæpe tamen Medicus, dum vel ſuperficiaria, vel intimior virtutis extractio deſideratur, vel aliæ accedunt rationes, terminos coctionis §. DXXIX. deſignatos non accurate obſervat, eosque alio modo pro circumſtantiarum ratione determinat.

§. DXXXI.

Videndum eſt, ſi varia materia eſt decoquenda, num altera alterius ſolutionem juvet, nec ne.

Si varia materies ſimul eſt decoquenda, eo maxime eſt reſpiciendum, primo, num altera alterius ſolutionem juvet, an impediat, & quousque; deinde num omnia eodem gradu caloris ſint coquenda, iisque eadem coctionis duratio conveniat. Sunt enim, quæ ſola iners præbent decoctum, efficax vero, ſi junguntur aliis.

§. DXXXII.

De quantitate materiæ ſolvendæ & ſolventis in infuſo.

Quod ad ingredientium & præſertim materiæ ſolvendæ in decocto quantitatem attinet, eadem hic obtinent, quæ dicta ſunt de quantitate materiæ ſolvendæ in infuſo §. CCCCLXXXVIII. Menſtrui in decocto quantitas pariter ſe habet, ac in infuſo, adeoque hic repetantur dicta §. CCCCLXXXIX. CCCCXC. Variat quoque præterea, prout coctio vel ſine, vel cum evaporatione perficitur, ſed, ſi ſine evaporatione inſtituitur, vel vapor collectus decocto refunditur, menſtrui proportio in decoctis eadem eſt, quæ in infuſis §. cit. niſi, quod rarius ultra duodecuplam aut paulo majorem augeatur.

§. DXXXIII.

Ulterius determinatur menſtrui in decocto quantitas.

Si durante coctione diſſipatio fit & evaporatio, eo major menſtrui requiritur quantitas, quo illa major, ne liquor ſuperſtes nimis ſaturatus evadat, & tum Medicus, prout coctionis durationem aut ad certum tempus, aut ad partis aliquotæ evaporationem limitat, vel determinat menſtrui adfundendi quantitatem ex dictis §. DXXXII. ratione ſimul quantitatis diſpendii, certo vel per conjecturam definitæ, habita, vel denique tantum, quod magis uſu venit & uſitatum eſt, menſtrui q. ſ. præſcribens & coctionis durationem aut ad aliquotæ partis evaporationem, aut ad certum tempus limitans, determinat, quantum reſidui ſupereſſe velit, ita, ut tunc Pharmacopœo relinquatur computandum, quanam menſtrui quantitate opus ſit, ut dato coctionis termino præſcriptum decocti pondus remaneat.

§. DXXXIV.

De acceſſoriorum ſolutionem promoventium quantitate in decoctis.

Acceſſoria, quæ ſolutionem, qua præparatur decoctum, promovent, eadem ſunt, quæ infuſi §. CCCCLXXIX. CCCCLXXX. eorumque quantitas iiſdem hic definitur limitibus, quorum mentio jam facta fuit §. CCCCXCI. ut eos hic repetere ſupervacaneum eſſet, niſi, quod ſæpe, præſertim ſi ebullitio ſolutionem promovet, eorum tunc minori quantitate opus ſit. Illa vero acceſſoria decocti, quæ ipſi coctione demum peracta, vel ad ejus virtutem augendam, vel moleſtam ejus qualitatem corrigendam, adduntur & eadem ſunt cum acceſſoriis infuſorum §. CCCCLXXXI. in eadem, qua hæc, proportione recipiuntur §. CCCCXCII. hinc dicta loco allegato hic repetantur. Iſta vero acceſſoria, quæ coctione peracta decocto infunduntur, §. DXXVII. ratione quantitatis, qua recipienda ſunt, easdem ſequuntur regulas de acceſſoriis infuſi prolatas §. CCCCXCII.

§. DXXXV.

De doſi & quantitate generali decocti.

Quæ de doſi & quantitate generali infuſi dicta ſunt §. CCCCCXCV. CCCCXCVI. valent quoque de doſi & quantitate generali decocti. Ad poſteriorem quod attinet, vix unquam ultra libras ſex vel octo, immo nec eo usque extenditur, niſi id doſis decocti magna, brevibusque intervallis aſſumenda, & præparatio ejusdem operoſior poſtulent, annique tempus ac decocti durabilitas permittant.

§. DXXXVI.

De ordine, quo ingredientia decocti in formula ejusdem ſcribuntur.

Si materia omnis decocti uno eodemque caloris gradu coquenda eſt, vel ſpecies tantum decocti a Pharmacopœo ſunt exhibendæ, ordo, quo ingredientia decocti chartulæ inſcribuntur, idem eſt, qui valet de ingredientibus infuſi §. CCCCXCIV. Si qua vero cocturam longiorem, alia breviorem poſtulant, eo ordine optime ſibi mutuo ſubjunguntur, ut primo loco ponantur, quæ longiſſima opus habent coctione, poſtremo vero, quæ breviſſimam exigunt; niſi alias hæc res Pharmacopœi dexteritati & judicio committi poſſit.

§. DXXXVII.

Subſcriptio formulæ decocti fere convenit cum ſubſcriptione formulæ infuſi.

Subſcriptio formulæ decocti fere convenit cum ſubſcriptione formulæ infuſi & ab ea paucis diſcrepat, hinc de ſubſcriptione formulæ infuſi dicta huc ſunt applicanda. Varia vero hæc ſubſcriptio

ſcriptio formulæ decocti æque ac formulæ infuſi, prout vel a Pharmacopœo nil niſi materies decoquenda ejuſque præparatio expetitur, vel ipſi non materiæ ſolum decoquendæ, ſed decocti ipſius præparatio committitur §. CCCCLXXIX.

§. DXXXVIII.

Applicantur huc dicta §. DVII.

Si Pharmacopœus materiam tantum decoquendam præbet, eadem hic obtinent, quæ dicta ſunt §. DVII. & ratio, quam ob rem hoc ita eſſe debeat, patet ex §. DXXXVII. Si vero poſterius locum habet §. DXXXVII. hoc eſt, ſi tum materiæ decoquendæ, tum decocti ipſius præparatio Pharmacopœo committitur, ſubſcriptio in formula decocti determinare debet operationes, quæ pertinent oon ad materiæ ſolum decoquendæ, ſed ipſius decocti præparationem §. CX.

§. DXXXIX.

De operationibus circa materiam decocti ſolvendam ejuſdem præparationem, earumque diviſione.

Operationes, quæ reſpiciunt materiæ decoquendæ ipſiusque decocti præparationem, dividi poſſunt in eas operationes, quæ vel ante, vel poſt, vel in coctione a Pharmacopœo ſunt ſuſcipiendæ. Illæ, quæ ante coctionem ſunt peragendæ, reſpiciunt materiæ decoquendæ ad infuſionem præparationem; ad eas, quæ in coctione ſunt ſuſcipiendæ, pertinet decoctio ipſa, & ad illas denique, quæ poſt coctionem ſunt perficiendæ, novæ materiæ infuſio, depuratio, & acceſſoriorum miſcela. Hæc ergo omnia, ſi opus eſt, determinare debet ſubſcriptio formulæ decocti §. DXXXVIII.

§. DXL.

Operationes indicantur, quæ reſpiciunt materiæ decoquendæ præparationem.

Operationes, quæ ante coctionem ſuſcipiendæ ſunt, & materiæ decoquendæ præparationem reſpiciunt, abſolvuntur 1) ejuſdem comminutione in craſſum pulverem, 2) colligatione in nodulo, 3) irroratione; niſi quod humectatio cum aqua fervente hic rarius uſurpetur. Vaſis quoque, in quo coctio eſt inſtituenda, interdum fit mentio, ſi id neceſſitas poſtulat, & certum ſit, Pharmacopœum, uti plerumque, ſed minus recte fieri ſolet, omnes cocturas promiſcue in vaſis æneis, ſtanno etiam non obductis, facere. Maceratio denique nonnunquam vel totius materiæ decoquendæ, vel partis tantum ejuſdem, ſi difficulter ſe ſolvi patitur, præmittitur, &, quæ huc pertinent, repetenda ſunt ex dictis §. DIII.

§. DXLI.

Subſcriptio in formula decocti docet materiæ ſolvendæ comminutionem, ejuſdem colligationem in nodulo, irrorationem, & vas, in quo coctio eſt inſtituenda.

Subſcriptio in formula decocti docet operationes, quæ præparationem materiæ ad coctionem reſpiciunt §. DXXXIX. Jam eæ abſolvuntur materiæ decoquendæ comminutione, colligatione, irroratione, maceratione & delectu vaſis idonei, cui materia decocti immittenda eſt §. DXL. Ergo ſubſcriptio in formula decocti, ſi Pharmacopœo non materiæ ſolum decoquendæ, ſed decocti ipſius præparatio committitur, determinare debet materiæ decoquendæ comminutionem io craſſum pulverem, ejuſdem colligationem in nodulo, irrorationem, macerationem, & vas denique, in quo coctio inſtituenda eſt, ſi iiſdem opus eſt.

§. DXLII.

Quænam in coctione agenda & determinanda ſint, recenſentur.

Quæ in decoctione ipſa a Pharmacopœo ſunt agenda, reſpiciunt 1) ignis adhibendi gradum modumque, ita, ut a Medico determinetur, utrum igne vehementi, an leni, igne nudo an alio, ut in diplomate, opus ſit, 2) ordinem, quo alia diutius, alia brevius ſunt decoquenda, 3) vaſis, in quo coctio inſtituitur, occluſionem magis minusve exactam, prout evaporatio vel magis vel minus nocet. Plerumque occluſione vaſis exacta opus eſt, cum calor hac ratione ſit æquabilior & minor decocti inquinatio. 4) Coctionis terminum, qui vario modo definiri poteſt. Vel enim determinari poteſt ex materiæ decoquendæ indole & natura, vel ex phænomenis decocti, ut colore & ſapore, vel, dum evaporatio conceditur, ex reſidui quantitate, vel ex aliquotæ partis diſſipatione, ſed hic minus certe. Accedit ad hoc, quod quantitas eorum, quæ coctione exhalant, intra idem tempus varia ſit, prout coctio vel fortior, vel lenior, & in vaſe plus minusve clauſo, inſtituitur.

§. DXLIII.

Quæ poſt coctionem ſint animadvertenda.

Quæ poſt coctionem ſunt agenda, complectuntur 1) infuſionem materiæ novæ, quæ ſecundum eaſdem, quas dedi §. DI. DIII. regulas, inſtituitur, 2) depurationem, de qua dicta §. DIV. valent, 3) acceſſoriorum miſcelam, de qua notanda intelliguntur ex §. DV. 4) delectum vaſis idonei, in quo aſſervandum eſt decoctum.

§. DXLIV.

De ſignatura formulæ decocti hujuſque uſu.

Quæ ad ſignaturam formulæ decocti pertinent, facile erui poſſunt ex dictis §. DVIII. de ſignatura formulæ iofuſi. Nomina quoque, quæ decocta pro varia ſua præparatione & adhibendi modo acquirunt, ex parte eadem ſunt, quæ imponuntur infuſis §. CCCCXCIII. Sic decoctum ad doſin unicam præſcriptum dicitur *hauſtus*, ſi menſtruum ejus ſpirituoſum eſt, ſimpliciter audit *decoctum* vel *apozema*, ſi partes animantium baſin materiæ conſtituunt, *jus* vel *juſculum* appellatur, ſi materies ſemel decocta cum recente aqua iterum coquitur, *bochetum* vel *decoctum ſecundarium* nominatur. Uſus decoctorum denique convenit cum uſu infuſorum.

§. DXLV.

Speciminis loco inſerviunt

I. Decoctum avenaceum.*

℞. Avenæ recens depuratæ & excorticatæ mij.
Radicis cichorei ℥ß.
Nitri purificati vel antimoniati ʒß.
Conc. coquantur per dimidium horæ in tribus aquæ puræ menſuris, ad conſumtionem partis tertiæ.

* Huic decocto, ad majorem ipſi gratiam conciliandam, debita in quantitate addi poteſt, nec ſine fructu, elæoſaccharum citri, vel ſyrupus acetoſitatis citri, inprimis ſi eo æſtus ſimul eſt exſtinguendus. Inſignibus virtutibus excellit. Sanguinis enim, ſeri inprimis, acrimoniam demulcet, humidum deficiens reſtituit, & partes relaxat ſolidas, unde egregia ejus in morbis multis utilitas apparet. Sic optime conducit hominibus ſtrictioris corporis habitus, neque minus io tuſſi, catarrhis, faucium ſiccitate, aſperitate & exulceratione, diarrhœa, dyſenteria, quatenus ab acrimonia ſtimulante proveniunt,

)k(3 ar-

arthritide vaga ſcorbutica, malo ſcorbutico idque genus aliis morbis. Qui plura de hujus decocti effectu deſiderat, illa reperiet in *illuſtris* quondam *Medici*, FRIDERICI HOFFMANNI, *diſſertatione de cura avenacea*, utpote in qua hic modo laudatus vir ſat multa, nec inutilia, de ejuſdem efficacia diſſeruit.

II. Decoctum temperans.

1.

♃. Pomorum citri No. II.
Conciſa coque in aquæ puræ ℔iv.
Colaturæ adde
Syrupi acetoſitatis citri
ceraſorum nigrorum ana ℥ij.
D.

2.

♃. Raſuræ cornu cervi, ℥j.
Pomorum citri No. I.
Coquantur in duabus aquæ puræ menſuris.

3.

♃. Tamarindorum ℥j.
Coque in aquæ communis ℔ij.
Et adde colaturæ
Nitri antimoniati ʒß.

Decocto claſſis II. No. 1. loco ſyruporum addi quoque poteſt ſacchari quantitas debita, ſi placet. Egregia æſtum temperandi virtute gaudet, eamque ob cauſam hoc fine ſummo cum fructu in omnibus febribus & iis præſertim, quæ inflammationem ſecum ferunt, uſurpatur-, cum, quantum & quam periculoſum ab ingenti caloris, corpus affligentis, gradu produci poſſit damnum, ſatis ſuperque conſtet. Subſtitui ipſi poteſt decoctum No. 2. tunc inprimis, ſi indicatio requirit, ut acre quid ſit demulcendum; hac etenim virtute præ cæteris præditum eſt cornu cervi. Ad decoctum No. 3. quod attinet, ſingulari quoque gaudet vi calorem temperandi & æſtum febrilem reprimendi, ejuſque uſus illo præſertim febris tempore convenit, quo blanda ſimul opus eſt alvi ſolutione, & ſi eo redit ſcopus Medici, addi poteſt manna electa, ſyrupus roſarum ſolutivus, cum ſpiritus nitri dulcis guttis aliquot.

III. Decocta demulcentia.

1.

♃. Hordei mundati mij.
Radicis ſcorzoneræ,
Raſuræ cornu cervi ana ℥j.

Conciſa, coquantur in tribus aquæ communis menſuris per horæ dimidium, & colaturæ addatur ſyrupus acetoſitatis citri ad unciam unam & dimidiam, vel ſuccus citri cum ſaccharo debita in proportione admiſceatur.

2.

♃. Radicis ſcorzoneræ,
Raſuræ cornu cervi ana ℥iß.
Conciſa coque in aquæ communis ℔iij.
Sub finem coctionis adde
Paſſularum minorum, mj.
Seminis fœniculi, ʒiij.
Florum papaveris rhœados p. III.
Bulliant ſemel, deinde liquor coletur.

Hoc decoctum No. 1. in febribus bilioſis, cholericis, catarrhalibus, aliiſque multis, quæ humorum acrimoniam pro cauſa agnoſcunt, utile eſt, & hoc No. 2. polychreſtum & omnibus fere morbis congruum, ab illuſtri b. m. HOFFMANNO prædicatur. Huic decocto poſſunt, pro circumſtantiarum ratione, adjici radix glycyrrhizæ, aniſum ſtellatum & ſimilia, ſi tuſſis urget; corticea mali citrei vel aurantii, ſi roborandum eſt, aliaque plura, quæ poſtulat indicatio. Omnes vero, qui ab his decoctis expectari & deſiderari poſſunt effectus, producuntur vi virtutis, quæ ipſis ineſt, demulcentis, unde patet, quibuſnam in morbis conveniant, & quid efficere poſſint. Ad eorum indolem accedunt decocta, quorum deſcriptiones in Diſpenſatorio Regio & Electorali Boruſſo Brandenburgico exſtant, uſuſque admodum frequens eſt, ſequentia:

1.

♃. Raſuræ cornu cervi ℥j.
coquatur in ſufficienti quantitate aquæ ſimplicis, & colaturæ libræ duæ ſerventur uſui.

2.

♃. Raſuræ cornu cervi ℥ß.
Radicis ſcorzoneræ ℥j.
coque ſecundum artem, ſub diplomate, in ſufficienti quantitate aquæ ſimplicis, & colaturæ libras tres ſerva uſui.

3.

℞. Hordei optime loti & mundi ℥ij.
Aquæ communis ℔XII.
coquantur ad tertiæ partis conſumtionem & colatura ſervetur uſui.

4.

℞. Hordei optime loti & mundati ℥iß.
Raſuræ cornu cervi ʒj.
Aquæ ſimplicis ℔VIII.
coquatur lege artis ad conſumtionem tertiæ circiter partis, & colatura ſervetur uſui.

IV. Decocta ſanguinem purificantia.

1.

℞. Radicis chinæ,
Saſſaparillæ,
Scorzoneræ,
Cichorei,
Liquiritiæ ana ℥j.
Corticis ligni ſaſſafras,
Seminis fœniculi ana ʒß.
Salis Tartari ʒij.

Conciſa & contuſa groſſo modo coquantur vaſe clauſo in aquæ menſuris octo, ad partis tertiæ conſumtionem, & colatura ſervetur uſui. Sub fine coctionis decocto huic paſſularum minorum uncia una vel duæ addi & decoqui poſſunt.

2.

℞. Radicis chinæ,
ſaſſaparillæ ana ℥j.
Raſuræ ligni guajaci,
Corticis ejuſdem ana ℥iß.
Salis tartari ʒiij.

Conciſa

Conciſa & contuſa groſſo modo, miſta f. Species. S. Species, *davon drey Loth in vier Maaſs Waſſer ſo lange zu kochen, bis der dritte theil eingekocht iſt.*

3.

℞. Radicis Altheæ,
Scorzoneræ,
Bardanæ, ana ℥iß.
Liquiritiæ ℥ß.
Herbæ ſaponariæ mij.
Raſuræ ligni juniperini ℥j.
Seminis fœniculi ʒiij.

Conciſa, contuſa groſſo modo, miſta f. Species, decoquendæ in aquæ ſimplicis libris duodecim, ad tertiæ partis conſumtionem.

4.

℞. Radicis chinæ,
Saſſaparillæ, ana ℥iß.
Scrophulariæ ℥j.
Liquiritiæ ℥ß.
Raſoræ ligni ſancti ℥ij.
Antimonii in petia ligati ℥j.

Conciſa, contuſa groſſo modo, miſta fiant Species, decoquendæ in menſuris aquæ ſimplicia octo tamdiu, donec pars tertia conſumta fuerit.

Decoctum claſſis IV. No. 1. egregium exſerit effectum in morbis a ſeri impuritate provenientibus, ut in lue venerea, ſcabie idque genus aliis, inprimis, ſi homines ſicciori & ſtrictiori corporis habitu præditos invadunt. His enim acriora & calidiora, ut lignum ejuſque cortex, radix pimpinellæ, contrayervæ, vincetoxici, ſerpentariæ Virginianæ, herba ſcordii, fumariæ & ſimilia, non bene conducunt, ſed iis pruritum aliaque moleſta ſymptomata cauſantur. Hinc conſultius eſſe exiſtimo, ut ex ſpeciebus, quæ paulo ante commemoravi, calidioribus, ſpiritus vini ope, eſſentia præparetur, & pro circumſtantiarum ratione cum decocto temperato Nn. 1. tempore matutino, injuncto ſimul regimine ſudorifero, adhibeatur. Decoctum No. 2. calidiori & penetrantiori eo, quod No. 1. deſcriptum fuit, virtute gaudet, ideoque magis convenit hominibus habitus corporis laxioris & humorum copia refertis, ſi a morbis, impuritatem ſeri pro cauſa agnoſcentibus, corripiuntur. Decoctum No. 4. egregiam in lue venerea debellanda exſerit utilitatem & ad Batavnrum Medicorum mentem eſt compoſitum, utpote qui antimonium crudum, ſpeciebus ſanguinem purificantibus additum, earum vim maximopere augere, & in obſtructionibus tollendis, lymphaque colliqueſcenda & per ſudorem eliminanda, egregium & præſtantiſſimum eſſe remedium, ſibi perſuadent.

V. Serum lactis acidulum.

Hoc ita præparatur: Lacti recenti calefacto inſtillatur ſuccus vel citri, vel limoniorum, vel acetum vini purum, vel ſolutio pulpæ tamarindorum cum vino Rhenano facta, vel ſolutio cremoris tartari tanta in quantitate, ut omne lac promtum ſubeat coagulum, & pars butyraceo-caſeoſa craſſior a ſero ſegregetur. Peracta hac ſeparatione ſerum per linteum trajicitur iterata vice, ut penitus a ſubſtantia caſeoſa craſſiori liberatum, purius evadat, ac nil niſi principium unguinoſo-ſalinum tenerius & partes præcipitantes acidulas retineat. Hoc ſerum gaudet ſapore ſubdulci & acidulo, acor tamen minui, immo maxima ex parte auferri poteſt, ſi eidem pulvis lapidum cancrorum, qui acidum abſorbet, ſufficienti inſpergatur quantitate. Poteſt vero lac, ad ſerum ex eo præparandum, adhiberi vel vaccinum, vel caprillum, vel aſininum, prout hoc vel illud ſcopo magis convenit.

VI. Serum lactis dulce.

Recipe lactis vaccini, aut caprilli recentis, libras quatuor, infunde ollæ vitreatæ capaci, vel vaſi ſtanneo, quod vulgo dicitur *caſſerol*, &, ſubjectis carbonibus candentibus, blanda ac paullatina exhalatione ad ſiccitatem redige, ut nihil niſi maſſa quædam pulverulenta, flaveſcens, grumoſa remaneat. Hanc maſſam iterum in aquæ puræ fontanæ, vel pluvialis, libris quatuor lenioris coctionis beneficio, diſſolve, liquorem colatu trajectum, relicto in linteo magmate ſpiſſiori caſeoſo, ad uſum ſerva. Notandum præterea eſt, ollam ſub hujus ſeri lactis præparatione vix ad partem dimidiam eſſe replendam lacte; valde enim, præſertim jam ſpiſſiuſculum redditum, ſpumeſcere ac ideo facile, admoto inprimis igne paulo fortiori, ollæ marginem transſcendere ſolet. Inter evaporandum quoque conſtanter ſpatula vel alio inſtrumento eſt agitandum, ne empyreuma, quod alias facile ſupervenire ſolet, contrahat, & parietibus ac fundo adhæreſcat. Quod ad ejuſdem principia attinet, in eo phlegma copioſum cum modica quantitate ſubſtantiæ terreæ unguinoſæ ſalinæ ſolubilis, ſive ut paucis dicam, ſaccharinæ tenerioris, eſt conjunctum. De virtute ejus nihil dicam, cum ea ſatis prolixe & ſolide demonſtrata fuerit in *illuſtris b. m.* HOFFMANNI *diſſertatione de ſaluberrima ſeri lactis virtute, in ejusdem opuſculis medico-practicis* dennuo recuſa.

VII. Decoctum adverſus icterum.

℞. Radicum V. aperientium minorum,
Curcumæ,
Rubiæ tinctorum,
Rhabarbari, ana ℥j.
Herbæ capillorum veneris,
Hepaticæ nobilis,
Marrubii albi,
Summitatum centaurii minoris,
ana mj.
Seminis fœniculi,
Aniſi ſtellati, ana ʒij.
Paſſularum minorum ℥iij.
Tartari tartariſati ℥ß.

Conciſa, contuſa, miſta fiant Species. S. Species, quarum uncia una in tribus aquæ menſuris per horæ dimidium eſt coquenda.

Huic decocto, peracta coctione, ſuperaddi poteſt ſyrupus de cichoreo cum rhabarbaro. Egregiam exſerit efficaciam in ictero, ſi a ductuum biliariorum obſtructione, quam materia tenax & ſpiſſa produxit, oritur.

VIII. De-

VIII. Decoctum ad menſium & lochiorum fluxum promovendum.

♃. Radicis ariſtolochiæ rotundæ ℥ß.
Baccarum lauri,
Juniperi, ana ʒij.
Conciſa coque per $\frac{1}{2}$ horæ in aquæ communis menſuris tribus & ſub fine coctionis adde
Herbæ meliſſæ,
Pulegii,
Artemiſiæ,
Florum cheiri, ana mj.
Seminis cumini,
carvi, ana ʒiij.
bulliant ſemel & macerentur, deinde liquor coletur.

Ad edulcorationem huic decocto addi poteſt mel in debita quantitate, ejusque vis intenditur conjuncto boracis Venetæ uſu. Præterea cum cereviſia hoc decoctum præparari poteſt, cui ſcopo cereviſia fuſca amara magis, quam alba inſervit, utpote quæ cocta facilius aceſcit. Neque eo in omni menſium obſtructione, a quacunque proficiſcatur cauſa, & quovis promiſcue tempore, uti licet, ſed tunc potius, ſi menſes ob partium uteri ſolidarum debilitatem, ſanguinis viſciditatem & exinde pendentem ſtagnationem, non fluunt, & præſertim ante aliquot temporis, quo menſes prorumpere ſolent, dies id adhibere conſultum eſt.

IX. Decoctum adverſus ſcabiem ſiccam.

♃. Radicis ſcorzoneræ,
Altheæ,
Chinæ, ana ℥ij.
Saſſaparillæ,
Raſuræ Cornu Cervi, ana ℥j.
Radicis glycyrrhizæ,
Seminis fœniculi, ana ℥ß.
Florum papaveris rhœados p. IV.

Conciſa, contuſa, miſta f. Species, quarum uncia una in duabus aquæ menſuris eſt coquenda.

X. Decoctum purificans & leniter adſtringens.

1.

♃. Radicis chinæ ℥j.
Raſuræ ligni ſantali rubri ℥ß.
Corticis ligni ſaſſafras ʒij.

Conciſa, contuſa, miſta fiant Species, in quatuor aquæ menſuris per dimidium horæ coquendæ, quibus ſub fine coctionis addenda eſt cinnamomi uncia dimidia.

2.

♃. Radicis chinæ ℥iv.
Cichorei,
Glycyrrhiſæ,
Raſuræ ligni ſantali rubri,
lentiſci,
Viſci querni, ana ℥j.
Corticis chinæ,
Ligni ſaſſafras,
Maſtiches,
Salis tartari, ana ʒß.

Conciſa, contuſa, miſta fiant Species, quarum uncia una in duabus aquæ menſuris per horam eſt coquenda, addito ſub fine coctionis cinnamomo.

Hæc decocta virtute gaudent demulcente & partes ſolidas debiles roborante, ex quo facile eſt collectu, quibusnam morbis & quando conducant. Conveniunt nimirum, præmiſſis præmittendis & conjunctis conjungendis, in fluore albo, gonorrhœa, menſium, hæmorrhoidum fluxu, urinæ excretione, aliisque excretionibus, ſi limites conſuetos nimis excedant, ut magnum exinde ſit metuendum periculum, atque eodem fine uſurpata fuerunt & commendata a *celeberrimo* b. m. HOFFMANNO. Præter commemorata, eorum quoque compoſitionem ingredi poſſunt cortex tamariſci, fraxini, capparis fructus, cortex & radix.

XI. Jus cancrorum fluviatilium.

♃. Cancrorum fluviatilium vivorum ℔. III.

coque ſpatio horæ cum aquæ libris duodecim, tum exemtos contunde una cum teſtis, atque coque in priore jure proprio adhuc per horas quatuor, addendo ſemper tantum aquæ, ut a coctione libræ octo circitur ſuperſint, tum jus fortiter exprime, atque ei infunde conciſæ

Herbæ beccabungæ,
Chærefolii,
Endiviæ,
Petroſelini, ana ℥j.
Radicis tragoponi ℥iv.
Siſari ℥ij.
dein ebulliant ſimul ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ. Sumatur ad ℥iiß. omni bihoro.

XII. Juſculum carnis pro debilibus, emaciatis & conſumtis.

♃. Caponem recens mactatum, deplumatum & eviſceratum No. 1.
Carnis vitulinæ ℔. I.

conciſa in partes exiguas probe contundantur, & in mortario oſſa comminuantur: adde cancros fluviatiles No. VIII. qui vivi contundantur,

Radicis ſcorzoneræ ℥ij.
Cichorei,
Siſari,
Petroſelini, ana ℥j.
concidantur,
Macis ʒiij.
Corticis citri recentis ℥j.
Salis parum.
ſuperfunde
Vini Rhen. ℥iij.
Aquæ fontanæ q. ſ.

indantur lagenæ ſtanno intus obductæ, ita, ut non multum ultra dimidium repleatur, lagena probe clauſa balneo Mariæ impoſita, coquantur per quatuor uſque ad ſex horas, deinde effundantur, colentur cum expreſſione, & pinguedo ſupernatans dematur.

Ejuſmodi juſcula optime parantur ex carne a pinguedine accurate repurgata animalia ſani, junioris, exercitati, contuſa, minutim ſciſſa, in machina Papiniana elixa, frigefacta deiu in hac ipſa

ipſa machina, iterum ab omni ſupernatante pingui & fecibus depurata. Si olla hæc deficit, ahenum quidem ſubſtitui poteſt, ſed ſubtilius exhalando perit. Juſculum ex gallinaceo genere paratum præfertur reliquis, vitulinum dein, poſtea ovillum, & bubulum denique probatur.

XIII. Gelatina.

℞. Raſuræ cornu cervi ℥iv.

coque lento igne in vaſe vitreato cum aquæ quantitate ſufficiente, ad remanentiam librarum duarum. Colatura exprimatur, cum albumine ovi clarificetur, adde

Sacchari albiſſimi ℥v.
Vini Rhenani ʒiv.
Succi citri ʒj.

redigantur in conſiſtentiam gelatinæ.

SECTIO XII.

De Formula emulſionis.

§. DXLVI.

Quid ſit emulſio. SI ſemina oleo gravida contuſa & cum aqua trita exprimuntur, oritur liquidum ratione conſiſtentiæ & coloris ad lac accedens. Eſt igitur *emulſio* medicamentum liquidum, quod ex ſeminibus oleo gravidis, cum aqua tritis & emulctis paratum, conſiſtentiam & colorem habet lacti ſimilem.

§. DXLVII.

Scholion. Si vox emulſio in ſenſu ſtrictiori eoque proprio adhibetur, definitio ejus hoc §. DXLVI. nec alio modo eſt condenda. Medici vocabulum *emulſio* in uno eodemque non conſtanter adhibent ſignificatu, & hoc in cauſa eſt, ut de ejuſdem definitione non conveniant omnes, & quidam alicui medicamento nomen emulſionis imponant, quod alii ipſi jure competere negant. Sed notandum eſt, vocem emulſio vel in proprio, vel in improprio accipi ſignificatu, & a Medicis ſæpius aliquod medicamentum appellari emulſionem, cum tamen ipſi hoc nomen non proprie conveniat. Sic v. g. multi Medici hoc medicamentum:

℞. Gummi ammoniaci ʒj.
Vitelli ovorum ʒij.
Miſce & adde ſaponis Veneti ʒj.
Syrupi artemiſiæ ℥iß.
Aquæ fœniculi ℥iij.

aliaque, quæ ſimili modo ex gummeis, gummi-reſinoſis, terebinthina, balſamis, ſpermate ceti, &c. præparantur, appellant nomine emulſionis, quod tamen ipſis non proprie, ſed improprie tantum competit. Conſentientem hac in re habeo *celeberrimum* JUNCKERUM & beatum SCHULZIUM. Hic etenim in *libello memoriali de formulis præſcribendis* Sect. III. §. VII. ita ſcribit: *Emulſiones impropriæ ab aliquibus coloſtra vocantur, quæ ex gummeis, aut gummi-reſinoſis parantur, e. g. ſi gummi ammoniacum cum aqua & vino teratur, donec in liquamen potabile redigatur; eodem nomine aliqui cenſent appellandam terebinthina balſamorumque ut & ſpermatis ceti ſolutionem, interventu vitelli ovorum paratam. Ille vero in* De Formulis Medicamentor. *conſpectu formularum medicarum Tab. XII. VI. No. 6.* inquit: *Analoga ſaltem emulſio eſt, quæ pro ſcopo purgante ex reſina jalappæ, ſcammonei, item, quæ ad aperiendum & expellendum ex gummi ammoniaco, terebinthina, myrrha, &c. paratur.* Nec pluribus opus eſſe exiſtimo ad defendendam definitionem datam §. DXLVI. cum eandem habeant plurimi Medici.

§. DXLVIII.

Cum emulſio ſit medicamentum liquidum, quod, ex ſeminibus oleo refertis & aqua paratum, lactis colorem & conſiſtentiam refert §. DXLVI. aquam & ſemina oleo plena, quæ contuſa & cum aqua trita colorem & conſiſtentiam lacti ſimilem exhibent, emulſionis ingredientia eſſe neceſſaria patet. Talia ſunt *Quænam ingredientia ſint emulſionis.*

Semen aquilegiæ
apii
cardui benedicti
mariæ
carthami
citri
raparum
papaveris albi
pœoniæ

ſemina quatuor frigida majora, { cucumeris, cucurbitæ, citrulli, melonum }

ſemina quatuor frigida minora { endiviæ, ſcariolæ, lactucæ, portulacæ }

nuclei, quorum præcipui ſunt
nuclei amygdalarum dulcium
amararum
pineæ
piſtaceæ
nuces avellanæ
juglandes
malorum Armeniacorum.

§. DXLIX.

Emulſio eſt medicamentum liquidum, colore & conſiſtentia lacti ſimile §. DXLVI. Qua de re, ſi qua ejus materiam ingrediantur, ita debent eſſe comparata, ut has non pervertant qualitates, vel plane tollant. Et ſic patet, ea, quæ hoc efficiunt, ingredientium vice in emulſione fungi non poſſe. *Ingredientia emulſionis colorem & conſiſtentiam lacti ſimilem non tollere debent.*

§. DL.

Sicut Medico in omnium medicamentorum præſcriptione eo eſt ſtudendum, ut iis tanta, quanta per circumſtantias licet, jucunditas concilietur, ipſi quoque, quantum ſine effectus, qui intenditur, jactura, & per alias fieri poteſt circumſtantias, in emulſionibus vitanda ſunt, quæ ſapore & odore moleſta ſunt, præſertim cum id earundem indoles, uſus & præparatio, jam doceant & expoſcant. *Sapore & odore moleſta in emulſionibus ſunt, quantum fieri poteſt, vitanda.*

§. DLI.

Semina, quæ cum aqua trita huic colorem & conſiſtentiam lacti ſimilem largiuntur, apta ſunt, ut ingredientium vice in emulſionibus fungi poſſint §. DXLVIII. Qua de re e contrario infertur, iſta ſemina, quæ his qualitatibus prædita non ſunt, emulſiones ingredi non poſſe. *Quænam ſemina emulſiones vix vel plane non ingrediantur.*

)I(§. DLII.

§. DLII.

Semina, quæ medullam non albam, ſed alieni coloris habent, emulſiones ingredi non debent.

Semina, quorum medulla non albidi, ſed alieni eſt coloris, uti ſemina aniſi, fœniculi, carvi, &c. cum aqua trita, ipſi colorem & conſiſtentiam lacti valde ſimilem non conciliant. Jam ſemina emulſiones ingredi non debent, quæ contuſa & aqua mixta lactis colorem & conſiſtentiam non referunt §. DLI. Quapropter ſemina, quæ medulla albicante carent, ingredientium vice in emulſionibus fungi non debent.

§. DLIII.

Semina mucilaginoſa emulſionibus minus quadrant.

Eodem, quo paulo ante uſus ſui §. DLII. modo demonſtrari poteſt, ſemina, quæ mucilaginem ſundunt, & liquorem mucilaginoſum quidem, non vero albidnm reddunt, itidem emulſionibus minus quadrare, cujus generis ſunt ſemina cydoniorum, lini, pſyllii, hyoſcyami & ſimilia.

§. DLIV.

Semina rancida & valde amara ſola in emulſiones non ſunt recipienda.

Cum emulſinnibus tanta, quanta fieri poteſt, concilianda ſit jucunditas §. DL. ſemina rancida, utpote quæ gratiam, quam emulſiones expoſcunt, pervertunt, in emulſiones non ſunt recipienda. Accedit ad hoc, quod rancor ſeminibus indolem conciliet noxiam, eamque ob rationem in emulſionibus ſint vitanda. Valde quoque amara magna in quantitate in emulſionibus internis ſcilicet, nnn ſunt adhibenda, ex ratione modo adducta, quamvis leniori amatitie prædita & gratiam emulſionis non pervertentia, uti ſunt ſemina citri, aurantiorum, nuclei ceraſorum, amygdalæ amaræ, neque minus valde amara, non ſola, ſed cum aliis combinata & in reſtricta quantitate adhibita, ita, ut emulſionis gratia non pereat, ſed potius augeatur, emulſiones ingredi poſſint.

§. DLV.

Semina quatuor frigida majora emulſiones ingredi poſſunt.

Sunt, qui ſemina quatuor frigida majora, neſcio qua ex ratione, forſan, quod plerumque rancida ſint, in emulſionibus ferre non poſſunt, atque ea eatenus, quatenus rancore correpta ſunt, uſui minus apta eſſe lubens meritoque concedo §. DLIV. Sed, hic ſi abeſt & evitatur, nihil video, quod in his ſeminibus poſſet accuſari, præſertim, cum eorum uſus a viris eruditionis exquiſitiſſimæ, *b. D. D.* HOFFMANNO & *Camerario*, jam vindicatus fuerit.

§. DLVI.

Cortices citri, aurantiorum & myrrha non commode ingrediuntur emulſiones proprie ſic dictas.

Qui præter ea, de quibus hactenus dictum fuit, emulgendis alia intenniſcent, uti cortices citri, aurantiorum, myrrham, &c. nec colori, nec ſapori emulſionum proprie ſic dictarum conſulunt. Priorum elæoſacchara, myrrhæ tinctura acceſſorii loco addita, idem commodius præſtare videntur.

§. DLVII.

Quomodo aqua emulſionis comparata eſſe debeat.

Ingredientia emulſionis proprie ſic dictæ ita debent eſſe comparata, ut colorem & conſiſtentiam lacti ſimilem nec pervertant, nec tollant, nec injucunditatem, ſi fieri poteſt, ſecum ferant §. DXLIX. DL. Qua de re aqua, utpote quæ eſt ingrediens emulſionis §. DXLVIII. iiſdem qualitatibus prædita, adeoque nec nimis ſpiſſa, nec alia dote injucunda, & acrimoniæ expers eſſe debet, eoque aptior eſt, quo ſimplicior. Optima eſt aqua ſimplex, cocta, decoctum aquoſum tenue, inſipidum, inodorum, gratum, ut decoctum hordei avenæ, cornu cervi, radicis ſcorzoneræ, liquiritiæ, cicerum, &c. & infuſum ſimile.

§. DLVIII.

Quæ de aquis deſtillatis in emulſionibus ſunt animadvertenda.

Sed non aqua ſolum ſimplex, ſed deſtillata etiam paululum inertior ad emulſiones recipitur, eaque, ſi adhibetur, ex arte debet eſſe deſtillata atque empyreumatis expers §. DLVII. Aromaticas, ſpirituoſas, vinoſas, ſapor odorque nimis eminens, vel ſcopus ſæpe excludit, vel ſaltem acceſſorii loco parciori quantitate addi jubet. Acetoſas eædem rationes, tum acor emulſis infeſtus, ab uſu in emulſionibus prohibet, niſi indicatio emulſum vere acidum, vel citiſſime aceſcens, poſtulet.

DLIX.

De modo præparandi emulſionem.

Emulſio proprie ſic dicta præparari ſolet contuſionis & expreſſionis ope. Semina ſcilicet, poſtquam a cortice liberata ſunt, in mortario contunduntur, poſtea aqua ſucceſſive adfunditur, quæ ſeminum partes oleoſas imbibit. Quando igitur ſemina hac ratione ſufficienter ſunt contrita, eorumque partes oleoſæ laudabiles ſub frequenti agitatione a liqunre adfuſo abſorptæ ſunt, liquor per linteum filtratur & ſemina fortiter exprimuntur.

§. DLX.

De quantitate, qua ingredientia emulſionis proprie ſic dictæ accipienda ſunt.

Ingredientium emulſionis proprie ſic dictæ quantitas pro diverſa emulſionis ipſius & ingredientium indole variat. Emulſiones enim prout vel refrigerandi, vel humectandi, vel nutriendi, vel reficiendi fine adhibentur, plus vel minus dilutæ parantur, & pro hujus conſiſtentiæ varietate ingredientia diverſa in quantitate recipiuntur. Sic ſpiſſiores fiunt, ſi aquæ ad materiam emulgendam proportio tripla, quadrupla vel quintupla eſt, dilutiſſimæ, ſi duodecupla ad vigecuplam uſque, mediæ, ſi octupla. Sed ratio ſimul eſt habenda magnitudinis ſeminum; quo enim hæc ſunt minnra, eo parciore medulla & plure cortice gaudent. Cum jam medulla ſit id, quod cum aqua conjungitur, ſeminum minorum quantitas eadem eandem aquæ copiam minus ſaturabit, quam tantundem nucleorum. Immo liquoris quantitas nonnunquam plane non definitur, ſed pharmacopœi judicio relinquitur, adpoſitis ſignis q. ſ.

§. DLXI.

Si quæ emulſioni jam paratæ addenda ſunt, juſtas emulſionis dotes pervertere non debent.

Emulſioni proprie ſic dictæ paratæ vel adduntur aliqua, quæ ejuſdem virtutem vel gratiam augent, vel non. Si qua vero addenda ſunt, ea ita comparata eſſe debent, ut juſtas emulſionis dotes non pervertant, &, quæ hac prædita ſunt qualitate, emulſioni jam paratæ addi poſſunt, alia vero non item.

§. DLXII.

Recenſentur, quæ emulſioni jam paratæ addi poſſunt.

Aquæ deſtillatæ aromaticæ jucundiores, ſyrupi grati, coloris expertes, julepi, ſaccharum, elæoſacchara, ſalia neutra, pulveres, qui in emulſo non ſunt ſolubiles, albi, ſi tenerrimi, minus ponderoſi, nec in grumos abire proni ſunt, juſtas emulſionis dotes non pervertunt, adeoque emulſioni jam paratæ addi poſſunt. Nam ad eam ſuper accedere poſſunt, quæ earum dotes juſtas non pervertunt §. DLXI.

§. DLXIII.

§. DLXIII.

Quænam non eſſe poſſint acceſſoria emulſionis.

Conſervæ, electuaria, extracta & ſimilia, conſiſtentiam, colorem & ſaporem, quæ in emulſionibus requiruntur, turbant & pervertunt, hinc emulſionibus ſuperaddi non poſſunt §. DLXI.

§. DLXIV.

Quænam porro ad emulſionem accedere nequeant.

Alcalina raro vel plane non acceſſoriorum vice in emulſionibus funguntur; horum etenim uſum urinoſi ſaporis injucunditas prohibet, quæ ab emulſionibus abeſſe debet §. DLXI. Tincturas, ſpiritus, eſſentias, elexiria & ſimilia raro admittit ſcopus emulſionis proprie ſic dictæ; aliquando tamen legitima in quantitate, ut debitæ emulſionis proprietates non pervertantur, ad eam accedere poſſunt. Interea ſaporis odoriſve in emulſione proprie ſic dicta gratiam ne nimis ſedulo adſectes.

§. DLXV.

De emulſionibus improprie ſic dictis.

Pervenio nunc ad emulſiones, quæ improprie ſic vocantur. Hæ cum prioribus, emulſionibus ſcilicet proprie ſic dictis, in eo conveniunt, quod ſint medicamenta liquida, ex aqua conſtent, conſiſtentiam & colorem lacti quomodocunque & plus minus ſimilem habeant, ſed differunt ab iis, primo, quod non, uti hæ, ex ſeminibus oleo gravidis, parentur, deinde tantam, quantam emulſiones proprie ſic dictæ, cum lacte, ratione conſiſtentiæ & coloris, non habeant ſimilitudinem, & denique tantam, quantam priores, nec exigant, nec admittant jucunditatem.

§. DLXVI.

Quænam materiam emulſionibus improprie ſic dictis præbeant emulgendam.

Materiam emulſionibus improprie ſic vocatis emulgendam præbent oleoſa maceraciora, difficilius in aqua ſolubilia, ut olea & balſama liquida, ſpiſſa, ſolida, e. g. balſamum Peruvianum, Tolutanum, de Copaiba, terebinthina, reſinæ, gummi-reſinæ, ut reſina jalappæ, ſcammonei, gummi juniperinum, maſtiche, myrrha, opopanax, ammoniacum, radices valde reſinoſæ, & ſimilia. Hæc ut facilius ingerantur & meabiliora reddantur, commode ſub hac forma exhibentur. Sed hic tamen abſtinendum eſt a fœtidiſſimis, quibus forma pilularis eſt aptior.

§. DLXVII.

De aquis emulſionis impropriæ.

Aquæ, quæ emulſionibus improprie ſic dictis conficiendis inſerviunt, eædem ſunt, quæ adhibentur ad emulſiones proprie ſic vocatas præparandas; aquis tamen aromaticis vinoſis & ſpirituoſis potior hic eſt locus, quoniam materiam emulgendam §. DLXVI. indicatam ſolvunt facilius.

§. DLXVIII.

Materia emulgenda difficilius in aqua ſolubilis acceſſoriorum ope ad ſolutionem in aqua apta eſt reddenda.

Parantur hæ emulſiones ex materia, cujus mentionem feci §. DLXVI. cum aqua trita & commixta §. DLXVII. Cum vero emulgendorum pleraque, ut ſunt reſinoſa, exactiorem cum aqua commixtionem reſpuant, nec ab ea ſolvi ſe patiantur, addenda quædam ſunt, quæ materiam emulgendam, difficilius vel plane non ſolam in aqua ſolubilem, vel cum ea commiſcibilem, ita præparant ac diſponunt, ut facilius & exactius cum aqua conjungi & commiſceri poſſit.

§. DLXIX.

Quænam reſinoſorum cum aqua commixtionem promoveant.

Vitellus ovi virtute gaudet ſaponacea reliquis ſuperiori, adeoque optime ad reſinoſa tenacia cum aqueis combinanda adhiberi poteſt. Sapo vulgaris idem præſtat, atque itidem hoc fine uſurpari poteſt, modo illius uſum indicatio ægrique guſtus permittat. His annumeranda ſunt mel, ſaccharum, ſyrupi, ſed prioribus minus ſunt efficacia, & mel colorem inſuper magis obfuſcat. Semina quoque oleoſa, amygdalæ, interdum acceſſorii, reſinoſorum cum aqua conjunctionem & commixtionem promoventis, & ſaponis vicem præſtant, ſed hoc modo exſurgit emulſio proprie ſic dicta §. DXLVI.

§. DLXX.

De acceſſoriis emulſionis.

Quæ emulſioni improprie ſic dictæ jam paratæ adduntur, vel ad ejus virtutem, vel gratiam augendam, iiſdem dotibus prædita eſſe debent, quæ commemoratæ ſunt §. DLXI. atque eædem de iis valent regulæ, de quibus jam dictum fuit §. CCCCXCII. Spirituoſa hoc fine crebrius adduntur, quoniam his hic potior eſt locus §. DLXVII. neque ſapori, odori & colori tantopere hic ſtudetur §. DLXV.

§. DLXXI.

De quantitate aquæ & acceſſorii, quod materiæ emulgendæ cum aqua commixtionem promovet, in emulſionibus.

Aquæ quantitas in emulſionibus, quæ nomen hoc improprie gerunt, eodem modo, ut in emulſionibus proprie ſic dictis, determinatur, & itidem interdum pharmacopœi judicio definienda committitur, maxime ſi emulſum unicam tantum continet doſin §. DLX. Acceſſorii, quod materiæ emulgendæ cum aqua commixtionem promovet, quantitas ratione ejuſdem ſumitur dupla, tripla, quadrupla, prout id vel potentius eſt, vel debilius, & materia vel magis vel minus connubium cum aqua reſpuit. Sæpiſſime ejuſdem quantitas non determinatur, ſed quantum ſatis præſcribitur.

§. DLXXII.

De quantitate acceſſoriorum emulſionis, quæ gratiam ejus vel virtutem augent.

Eorum, quæ his emulſionibus gratiæ vel virtutis conciliandæ cauſa adduntur, quantitas in caſu ſingulari determinari nequit, ſed, ſi quid de hac generatim eſt affirmandum, tanta in quantitate ſunt accipienda, in quanta ſcopo, qui intenditur, ſatisfaciunt. Pulverulentorum, ſi qua adjicienda ſunt, ſcrupulus unus, & dulcium drachma dimidia ſufficit pro uncia una hujus emulſionis, ſimul vero animo perluſtrandum eſt & perpendendum, num in ea ſaccharum, vel mel, ſaponis loco jam fuerit adhibitum, tum, quouſque materiæ injucunditas correctionem poſtulet, & num infanti, an adulto præſcribatur emulſio. Salium nimia quantitas vitetur, ne hæc ejuſdem gratiam vel tollat, vel pervertat, hinc ad ejuſdem uncias quatuor vix ultra ſcrupulum unum eſt extendenda. Reliqua ea, quam ſcopus exigit, quantitate ſunt addenda.

§. DLXXIII.

De ordine, quo emulſionis ingredientia ſunt ſcribenda.

Ordo, qui in emulſionis tum propriæ, tum impropriæ ingredientibus ſchedulæ inſcribendis obſervatur, in eo conſiſtit, ut emulgenda primo ponantur loco, his ſubjungatur in emulſione improprie ſic dicta id, quod materiæ emulgendæ cum aqua commixtionem promovet, & huic, quod ejuſdem gratiam vel virtutem auget. Varias vero ſingulorum ſpecies pro ſuo quiſque arbitrio collocare poteſt.

§. DLXXIV.

De doſi emulſionis. Emulſionis utriuſque doſis determinatur vel pondere, vel vnlumine, &, prout ea brevibus vel longis intervallis eſt repetenda, aliæque concurrunt circumſtantiæ, mndo major modo minor eſt. Emulſiones proprie ſic dictæ, utpote quæ plerumque diffuſæ ſunt, ad cyathum, unciam unam, duas, & interdum ad lubitum, pro potu familiari, exhibentur. Impropriæ vero ad cochlear unum, drachmam unam, duas, unciam unam & plures, prout magis minuſve efficaces, dilutæ, nauſeoſæ, aliæque circumſtantiæ comparatæ ſunt.

§. DLXXV.

De quantitate generali emulſionis. Ad emulſionis impropriæ quantitatem generalem quod attinet, illa nonnunquam unam tantum doſin, quæ ordinarie unciam unam vel duas continet, complectitur, & hoc tunc plerumque locum habet, ſi ſcopum intendimus emeticum vel catharticum. Neque hujuſmodi emulſiones in plurium dierum uſum præſcribere expedit, niſi exactiſſime ſint ligata, cum mora mixtorum divortium producat. Emulſiones, quæ proprie nomen ſuum gerunt, facile aceſcunt, eoque citius, quo calidior eſt tempeſtas. Medicus igitur doſis molem, uſus frequentiam & atmoſphæræ calorem inter ſe comparare debet, ne ſimul plus præſcribat, quam ante acorem ſupervenientem conſumi poteſt; niſi hanc mutationem indicatio permittat vel poſtulet, vel æger eam non abhorreat.

§. DLXXVI.

De ſubſcriptione formulæ emulſionis. Illis, quæ de ſubſcriptione formulæ in genere in ſuperioribus dixi, pauca ſpecialiora, quæ ad formulam emulſionis pertinent, addenda ſunt. Subſcriptio in formula emulſionis proprie ſic dicta hæc eſt: *F. l. a. Emulſio*; deinde, poſtquam hæc ſic expreſſa eſt, quantitatem colaturæ, ſi menſtrui quantum ſatis præſcriptum eſt, & admiſcenda eorumque quantitatem determinat. In formula emulſionis improprie ſic dictæ ſubſcriptio monet accuratam materiæ emulgendæ cum ſapone ſuo, ſi quis accedit, ſubactionem & commixtionem, & poſtea menſtrui & reliquorum additionem, partitis vicibus faciendam, præcipit.

§. DLXXVII.

De ſignatura formulæ emulſionis. Signatura formulæ emulſionis præter ea, quæ ſupra de ſignatura formulæ dixi §. CXXI. CXXIX. monet, ut, emulſio, ſi pluribus una doſibus fuerit præſcripta, in aqua frigida vel loco frigido ponatur, ne aceſcat, & ante uſum concutiantur, ſi pulverulenta non ſolubilia acceſſerint, vel emulſio improprie ſic dicta eſt adhibenda, in qua ſeceſſus mixtorum metuitur.

§. DLXXVIII.

De uſu emulſionis. Quoniam emulſiones proprie ſic dictæ ſat gratum ſunt & jucundum medicamentum, delicatioribus aliiſque, iis præſertim, qui ſtrictioris corporis ſunt habitus & cholericæ conſtitutionis, quoniam humectant, optime conveniunt. Adhibentur præterea ſine æſtum & calorem temperandi, refrigerandi, ſolidorum motus vehementer ſedandi, humectandi, incraſſandi, nutriendi, vires ſine calore reſtituendi, acrimoniam bilioſam, putridam, alcalinam demulcendi, & interdum diaphoreſin, urinam, rarius alvum movendi; e contrario, quoniam facile aceſcunt, nocent ſubjectis acido laborantibus, habitus corporis laxioris & phlegmatici, frigidis. Ad emulſiones improprie ſic dictas quod attinet, iis omnibus indicationibus, quibus eorum materies emulgenda convenit, obtinendis inſerviunt, adeoque vomitum, alvum, urinam, ſudorem movendi, ulcera abſtergendi, vermes expellendi, & roborandi ſcopo adhiberi poſſunt, pleriſque tamen, quoniam ea plerumque ſapore & odore ingrata ingrediuntur, ſunt ingratiores.

§. DLXXIX.

Specimina ſunt
I. Emulſiones purgantes.

1.

♃. Reſinæ jalappæ gr. VI.
terantur cum
Vitellorum ovi q. ſ. Adde
Aquæ florum acaciæ,
roſarum ana ℥ß.
F. l. a. Emulſio, colaturæ adde
Sacchari perlati ʒß.
M. D.

2.

♃. Reſinæ jalappæ gr. V.
Amygdalarum dulcium excorticatar. ʒij.
una tritis affunde
Aquæ florum acaciæ,
roſarum ana ℥j.
F. l. a. Emulſio, cui adde ſacchari parum.

3.

℞. Reſinæ ſcammonii gr. vj.
Vitelli ovi ʒj.
terantur ſucceſſive affundendo
Aquæ roſarum,
Cinnamomi ſine vino, ana, ʒij.
M. F. l. a. Emulſio cui adde
Sacchari Canarienſis parum.

4.

℞. Reſinæ ſcammonii gr. vj.
terantur cum paucis amygdalis dulcibus excorticatis: adde
Aquæ fragorum,
roſarum,
acaciæ ana ʒij.
Sacchari perlati ℥j.
F. l. a. Emulſio.

5.

℞. Seminis carthami ʒij.
Scammonii puri, gr. vj.
contuſis affunde paulatim
Aquæ corticis aurantiorum ℥j.
tum colatis miſce
Syrupi de ſpina cervina ʒij.
F. l. a. Emulſio.

II. Emul-

II. Emulſiones analepticæ & nutrientes.

1.

℞. Amygdalarum dulcium excorticatar. ℥j.
Seminum IV. frigidorum majorum, ãã ʒj.
Decocti Cornu Cervi cum radice ſcorzoneræ ℔ I.
Aquæ ceraſorum nigrorum,
roſarum ana ℥ij.
F. l. a. Emulſio, adde
Matris perlarum ppt.
Nitri purificati ana ʒij.
Sacchari albiſſimi q. ſ.
M.

2.

℞. Amygdalarum dulcium excorticat. ℥ij.
amararum excort. No. VI.
Decocti hordei cum radice ſcorzon. ℔II.
F. l. a. Emulſio, colaturæ adde
Aquæ cinnamomi ſine vino ℥ij.
Sacchari albiſſimi ℥vj.

3.

℞. Amygdalarum dulcium excorticat. ℥ß.
Pinearum mundatarum ʒij.
F. c. ſ. q. decocti cornu cervi Emulſio, adde
Aquæ cinnamomi
bugloſſæ ãã ℥j. edulcoretur
Sacchari perlati q. ſ.

Proſunt hæ emulſiones, ſi corpus debita humorum copia viribusque deſtitutum humectandum, nutriendum, reficiendum, & æſtus ſimul eſt temperandus. Conducunt hinc inprimis ſubjectis ſiccis, cholericis, hecticis, diuturno morbo emaciatis, nimia excretionum copia debilitati ſenibus, & lipothymia laborantibus.

III. Emulſiones diaphoreticæ.

1.

℞. Seminis aquilegiæ,
cardui benedicti,
Mariæ ana ʒij.
Amygdalarum dulcium excorticat. ℥ß.
contuſis affunde
Aquæ ſcorzoneræ,
galegæ,
ſcordii ana ℥ij.
rubi idæi,
cinnam. cum flor. cordial. ana ℥j.
Julepi roſarum ʒiij.
F. l. a. Emulſio, cui adde
Sacchari perlati q. ſ.

Huic emulſioni, ſi certiorem & fortiorem effectum diaphoreticum exſerere debet, addi poteſt debita in quantitate antimonium diaphoreticum, vel pulvis diaphoreticus No. I. claſſis III. p. 41.

2.

℞. Seminis cardui benedicti ℥ß.
aquilegiæ,
citri ana ʒj.
Aqua ſcordii,
cardui benedicti,
florum ſambuci q. ſ.
F. l. a. Emulſio,
Colaturæ ℥vj adde
Pulveris bezoardici Claſſ. III. No. I. ʒiß.
Sacchari perlati q. ſ.
M.

3.

℞. Amygdalarum dulc. excorticatarum, ℥ß.
Aquæ galegæ,
florum ſambuci,
cardui benedicti ana ℥ij.
F. l. a. Emulſio, colaturæ adde
Concharum ppt.
Antimonii diaphoretici ana ʒß.
M.

Locum hæ emulſiones inveniunt in febribus exanthematicis, ut varioloſa, morbilloſa, purpurata, petechiali, ſi materia exanthematica, paululum pertinacius ſubſiſtens, blando modo foras eſt expellenda. Egregiam inprimis præſtant utilitatem in ſpaſticis partium internarum conſtrictionibus, quæ a materia exanthematica, intus ſubſiſtente & difficulter eliminanda, excitantur.

IV. Emulſio contra dolores a calculo.

℞. Seminis milii ſolis,
ſaxifragiæ,
violarum,
IV. frigidorum majorum ãã ʒj.
Aquæ fragorum,
petroſelini,
fructuum alkekengi,
ceraſorum nigrorum,
florum acaciæ ana ℥iß.
F. l. a. Emulſio, adde
Lapidum cancrorum ppt. ʒj.
Nitri purificati ∋j.
Syrupi dialtheæ Fernelii vel
Syrupi balſami Peruviani Hoffmanni ℥ß.
M.

Hæc emulſio dolores a calculo provenientes mitigat, & urinæ difficulter & cum dolore exeuntis fluxum promovet, unde patet, quando ſit adhibenda. Commode ei ſemen lycopodii ad drachmam unam, immo ultra, addi poteſt, inprimis, ſi renes vel veſica eroſione laborant. Huic enim id optime medetur, & cum hac virtute ſimul vim conjunctam habet anodynam, qua hoc in caſu maximopere opus eſt.

V. Emulſiones in gonorrhœa.

1.

℞. Seminis cannabis ℥ß.
IV. frigidorum majorum,
agni caſti,
papaveris albi ana ʒj.
Aquæ nymphææ,
papaveris rhœados,
florum acaciæ,
ulmariæ,
ſambuci,
roſarum ana ℥iß.
F. l. a. Emulſio, adde
Concharum ppt. ʒiij.
Nitri purificati ʒj.
Syrupi dialtheæ Fernelii ʒvj.
M.

2.

℞. Amygdalarum dulcium excorticatar. ℥ij.
Seminis melonis,
Cucurbitæ,
Agni caſti,
Papaveris albi, ana ʒj.
Aquæ nympheæ,
Lactucæ,
Florum acaciæ, ana ℥ij.
Oſſis ſepiæ ppt.
Succini albi ppt.
Nitri depurati, ana ℈j.
Julepi roſarum ℥ß.
M. F. Emulſio.

3.

℞. Seminis agni caſti ʒiß.
Lactucæ,
Portulacæ, ana ʒß.
Aquæ plantaginis,
Petroſelini, ana ℥ij.
F. l. a. Emulſio, colaturæ adde
Oſſis ſepiæ ppt. ʒß.
Corallii albi ppt. ℈j.
Balſami de Copaiba in vitello ovi ſoluti ʒß.
Sacchari perlati ʒiij.
M. D.

Egregiis hæ emulſiones adverſus gonorrhœam, virulentam præſertim, excellunt virtutibus. Materiæ, quæ per urethram profluit, acrimoniam nimiam temperant, atque ita alterant, ut partes, quas permeat, labe ſua minus inficiat & lædat. Vias, quas tranſit, minus pervias ejuſque fluxui reſiſtentes relaxat, atque ita diſponit, ut liberius & majori in copia effluere poſſit. Patet igitur ex his, emulſiones modo dictas dolori & ardori, qui virulenti liquidi ſeminalis effluxum comitantur, partiumque ſolidarum inflammationi & eroſioni optime mederi. Maxime præterea conveniunt hominibus cholericis, ſenſibilibus, & ſtrictioris corporis habitus; cum contra ſubjectis phlegmaticis calidiora magis quadrent.

VI. Emulſio anthelmintica.

℞. Gummi ammoniaci ʒj.
Vitelli ovi ʒij.
M. ſ. a. dein adde
Saponis Veneti ʒj.
Syrupi artemiſiæ ℥iß.
Aquæ fœniculi ℥iij.
F. Emulſio.

VII. Emulſio balſamica ad ulcera interna.

℞. Terebinthinæ Venetæ ʒiij.
Vitelli ovorum q. ſ.
Probe ſubactis admiſce ſenſim
Mellis albi ʒiij.
Aquæ baccarum juniperi ℥iij.
S. ut in fronte.

VIII. Emulſiones lubricantes diureticæ.

1.

℞. Seminis cardui Mariæ,
Bardanæ,
Fœniculi, ana ʒvj.
Amygdalas dulces No. XX.
Infuſi radicis liquiritiæ q. ſ.
F. l. a. Emulſio; Colaturæ libris tribus admiſce,
Salis prunellæ ʒij.
Sacchari canarienſis q. ſ. ad gratiam.
M.

2.

℞. Seminis violarum ℥ß.
Milii ſolis,
Carthami, ana ʒij.
Aquæ fragorum,
Chærefolii,
Veronicæ q. ſ.
F. l. a. Emulſio; Colaturæ ℥viij. adde
Nitri depurati ʒß.
Sacchari canarienſis q. ſ. ad gratiam
M.

IX. Emulſio in pectoris affectibus.

℞. Pinearum mundatarum recentium,
Amygdarum dulcium, ana ℥ß.
Decocti avenacei tenuiſſimi ℔ß.
Aquæ ceraſorum nigrorum,
Florum acaciæ, ana ℥j.
F. l. a. Emulſio, adde
Lapidum cancrorum ppt.
Antimonii diaphoretici, ana ʒß.
Sacchari albiſſimi q. ſ. ad gratiam.

Materiam acrem, pulmones eique annexas partes obſidentem & pectus continuo ad conſtrictionem irritantem, iuvolvit atque temperat. Convenit igitur in tuſſi ſicca & convulſiva, quæ a materia oritur acri ſtimulante.

X. Emulſiones anodynæ & hypnoticæ.

1.

℞. Seminis papaveris albi,
Cannabis,
Amygdalarum dulcium,
Pinearum mundatarum, ana ʒij.
Aquæ florum liliorum convallium,
Tiliæ,
Primulæ veris,
Sambuci q. ſ.
F. l. a. Emulſio. Colaturæ ℥viii. adde
Pulveris præcipitantis Claſſ. VII. ℈iv.
Sacchari perlati q. ſ.
M.

2.

℞. Seminis cannabis aquæ q. ſ. decocti & emolliti ℥iii.
Amygdalar. dulcium excorticat. No. VII.
Contuſis affunde
Aquæ fontanæ q. ſ.
F. l. a. Emulſio, cui adde
Sacchari q. ſ. M.

3. ℞.

3.

℞. Seminis papaveris albi ℥ij.
Lactucæ,
Endiviæ, ana ʒj.
Amygdalarum dulcium excorticatarum No. V.

Contuſis affunde
Aquæ florum papaveris rhœados ℥iij.
Nympheæ ℥j.
F. l. a. Emulſio, cui adde
Sacchari parum. M.

4.

℞. Nucleorum perſicorum,
Amygdalarum amararum, ana ℥ß.
Camphoræ ℈j.
Aquæ florum ſambuci,
Roſarum,
Papaveris rhœados,
Hypnoticæ, ana ℥j.
F. l. a. Emulſio, colaturæ adde
Nitri ʒß.

Hæc No. 4. emulſio, lintei duplicati ope fronti & temporibus applicata, in deliriis, vigiliis nimiis, dolore capitis vehementi, qui a magno ſanguinis, quo ad caput fertur, impetu oritur, & in narium hæmorrhagia immoderata conducit. Nucleis enim perſicis & amygdalis amaris ineſt virtus anodyna.

XI. Emulſio externa coſmetica.

℞. Aquæ florum fabarum,
Liliorum alborum,
Roſarum, ana ℥ij.
Eſſentiæ ſtoracis,
Balſami Peruviani,
Tincturæ florum benzoes, ana ʒj.
Magiſterii Saturni, vel melius
Biſmuthi ʒiß.
M. f. l. a. Emulſio.

Hæc emulſio in gutta roſacea, puſtulis faciei ulceroſis, dolentibus & rubentibus, uſum habet, quoniam ardorem mitigat, ſimulque conſolidat, dummodo ejus uſus caute & prudenter inſtituatur. Si eam tutiorem deſideras, omitte ſaturni vel biſmuthi magiſterium, eamque præpara ex aquæ coſmeticæ v. g. fabarum vel ſigilli Salomonis, unciis quatuor, & eſſentiæ ſtyracis vel tincturæ benzoes drachma una. Sic habebis ſatis innocens coſmeticum, quod cuti nitorem conciliat, eamque mollem reddit & ſervat, ſed ſuper eam ſiccari debet.

XII. Emulſio oculis rubentibus & inflammatis adhibenda.

℞. Camphoræ gr. VI.
Amygdalarum excorticatarum No. III.
Terantur, affundantur
Aquæ euphraſiæ,
Roſarum,
Calcatrippæ,
Cyani, ana ʒj.
F. l. a. Emulſio.

Huic pro re nata addi poſſunt ſacchari ſaturni pauca grana.

SECTIO XIII.

De formula Julepi.

§. DLXXX.

Quid ſit julepus recentiorum.

J*Ulapium, Julepus recentiorum*, eſt mixtura dilutiſſima, fere diaphana, ex ſapore, odore, colore jucundioribus conflata §. CCXCIII.

§. DLXXXI.

De differentia julepi recentiorum a julepo veterum.

Veterum julepi a recentiorum julepis ratione conſiſtentiæ & præparationis differunt. Illi enim ſyrupi formam exhibent, & mediante coctione præparantur, ut julepus roſarum, violarum; hi autem ſunt tenues & per ſimplicem fiunt mixtionem.

§. DLXXXII.

Scholion.

Quoniam julepi frequentiſſime loco potus ordinarii, ſcopo reficiendi & æſtum temperandi, vel loco grati vehiculi, quocum alia ingerenda ſunt medicamenta, uſurpantur, eas ob cauſas qualitatibus ſenſibilibus præditi eſſe debent jucundis, & maxime in iis deſideratur tenuitas, claritas, ſapor reficiens, ex dulci acidus aliusve non injucundus, odor ſuavis vel nullus, color gratus, rubellus inprimis, vel nullus.

§. DLXXXIII.

Quænam ingredientium vice in julepo fungi poſſint.

Cum julepus recentiorum ſit mixtura dilutiſſima, fere diaphana, ex ſapore, odore, colore jucundioribus conflata §. DLXXX. omnia iſta, quæ commixta mixturam conſtituunt maxime dilutam, fere diaphanam, ex ſapore, odore, colore gratam, julepi materiam præbere, adeoque ingredientium vice in eo fungi poſſunt §. VIII. Et ſic e contrario patet, quænam ingredientium locum in julepo ſuſtinere nequeant.

§. DLXXXIV.

De excipientibus & excipiendis in julepo.

Si qua ingredientia, ex quibus julepus ad recentiorum mentem eſt præparandus, per ſe in debitam julepi formam redigi nequeunt, ipſis, quæ largiuntur legitimam julepi formam, ſunt addenda. Hæc audiunt *excipientia*, illa vero *excipienda*.

§. DLXXXV.

Excipientia julepi debent eſſe fluida, colore, odore, ſapore grato vel nullo prædita.

Cum forma julepi ſit fluida §. DLXXX. & excipientia julepi ſint ea, quæ aliis in julepi formam redigendis inſerviunt §. DLXXXIV. excipientia julepi debent eſſe fluida. Et quoniam porro in julepo ſaporis, odoris & coloris gratia requiritur, fluida iſta, quæ vicem excipientium ſuſtinent, ſapore, odore, colore jucundo, vel, ſi hoc obtineri nequit, nullo potius, quam injucundo, prædita eſſe debent.

§. DLXXXVI.

Quænam fluida excipientium vice in julepo fungi poſſint.

Quoniam excipientia julepi debent eſſe fluida, odore, ſapore, colore grato, vel ſi id fieri nequit, nullo potius, quam injucundo, prædita §. DLXXXV. omnia fluida, quæ his gaudent qualitatibus, excipientium vice in julepo fungi poſſunt.

§. DLXXXVII.

§. DLXXXVII.

Recenſentur, quænam excipientium vice in julepo fungi poſſint.

Talia ſunt 1) aqua ſimplex, 2) deſtillata vel iners, ut acetoſæ, borraginis, bugloſſi, endiviæ, lactucæ, &c. quibus tamen aqua ſimplex præferenda eſſe videtur, quoniam ſæpiſſime deſtillationem ſapiunt; vel ſapore & odore leni ſuavior, ut aqua cinnamomi, roſarum, meliſſæ, citri, ceraſorum nigrorum, &c. 3) infuſa aquea jucundiora, promte parabilia, ut florum roſarum, violarum, tunicæ, bellidis, pomorum citreorum, conſervarum ſimilium, &c. 4) decocta ſimilia diluta, ut hordei, radicis ſcorzoneræ, cichorei, cornu cervi, tamarindorum, citri, &c. 5) vina plus minuſve acidula, ut Rhenanum, Moſellanum, quæ ſcopo analeptico ſunt aptiora, 6) phlegma vitrioli dilutius & aliqua ex recenſitis conjuncta.

§. DLXXXVIII.

Quænam excipiendorum vicem ſuſtinere poſſint in julepo.

Excipiendorum vicem in julepo ſuſtinere poſſunt 1) aquæ deſtillatæ magis aromaticæ, florum & corticum pomorum aurantiorum & citreorum, cinnamomi, pulegii, majoranæ, roriſmarini, interdum vinum, quæ, quoniam etiam loco excipientium uſurpari poſſunt, ut excipientia ſecundaria conſiderari poſſunt; 2) ſucci fructuum horæorum dulces, acidi, recentes, e. g. citri, aurantiorum, ceraſorum acidorum, berberum, ribium, rubi idæi, &c. 3) ſyrupi varii, præſertim qualitatibus in ſenſum incurrentibus jucundis præditi, rubri, ab acido rubentes, vel coloris expertes, e ſuccis fructuum horæorum parati, vel alii, ut ſyrupus acetoſitatis citri, cinnamomi, cydoniorum, rubi idæi, &c. Huc pertinent etiam brodia conditurarum, julepi officinales, oxymella, oxyſacchara, 4) rob & gelatinæ e fructuum ſuccis, quæ in liquore diſſolvuntur, 5) tincturæ acido-aquoſæ rubræ, v. g. florum bellidis, aquilegiæ, roſarum, violarum, eſſentiæ ſpirituoſæ ſuaviſſimæ, ut eſſentia corticum citri, aurantiorum, cinnamomi, &c. ſpiritus vegetabilium jucundi, ut roſarum, lavendulæ, meliſſæ, cinnamomi, balſamus embryonum, ſpiritus acidi vegetabiles vel foſſiles, ut acetum vini deſtillatum, ſpiritus ſalis, nitri, ſinceri vel dulcificati, vitrioli, clyſſus antimonii, 6) ſaccharum vel ſimplex album, vel arte cum aliis non injucundis in rotulas, tabulas, elæoſacchara, &c. redactum.

§. DLXXXIX.

Num ſalia, pulverulenta, conſervæ excipiendorum vicem ſuſtinere poſſint?

Inter ſalia, quæ excipiendorum loco in julepo adhiberi poſſunt, ſunt nitrum, ſal prunellæ, polychreſtum, reliquis vero nullus hic locus eſt. Pulverulenta non ſolubilia raro, craſſiora nunquam excipiendorum vice funguntur, interdum tamen non ingrata, ſaporis & odoris expertia, minus ponderoſa, ſubtiliſſime trita, præcipue terreſtria abſorbentia, ut mater perlarum, cornu cervi, corallia, &c. eorum loco uſurpantur; ſed ab eorum uſu abſtinendum eſt, ſi acida julepum ingrediantur. Conſervæ hic vix, niſi pro parando infuſo, uſurpantur.

§. DXC.

De proportione ingredientium julepi.

Quod ad ingredientium proportionem in julepo præparando attinet, hæc obſervari ſolet, ut capiantur

Ad excipientis, ut aquæ	℔I. vel ℥XII.
Succorum	℥II. — III.
Tincturarum acido-aquoſarum	℥I. — Iß.
Spirituoſorum, ut Tincturarum, eſſentiarum & ſpirituum	ʒII. — VI.
Syruporum, juleporum, aliorumque §. DLXXXVIII. No. 3. 4.	℥II. — III.
Aceti deſtillati	℥I. — Iß.
Pulverum	ʒI. — II.
Sacchari	℥I. — ℥iß. vel q. ſ. ad gratiam.
Salium	ʒß. — I.
Spiritus acidi mineralis pro varia ejuſdem puritate	ʒß. — ʒI.

§. DXCI.

Proportio ingredientium in julepo non conſtanter obtinet.

Hæc quidem, quam indicavi §. DXC. ingredientium in julepo proportio ordinaria eſt & plerumque locum habet; ſed multæ eæque variæ in caſibus ſingularibus conditiones eam ita variant, ut non conſtanter obſervetur, & multis obnoxia ſit exceptionibus. Sic ſi julepus, qui ſolidorum & fluidorum motum auget, eſt præparandus, vini & ſpirituoſorum proportio multum augetur, ita, ut vinum interdum baſin conſtituat.

§. DXCII.

Quænam circa julepi jucunditatem ſint obſervanda.

Si pulveres, roob, gelatinæ & id genus alia majori reliquis adduntur proportione, debitam julapii conſiſtentiam pervertunt, & ſalia eam ob cauſam in minori recipiuntur copia, ne injucunditatem creent. Acidum foſſile copioſius auſteritatem producit. Sed eo maxime ſimul eſt reſpiciendum, ne nimia peccetur ſuavitate. Dulcibus hinc vel acidis in julepo non eſt abutendum, nec in ſpecie ſacchari additione opus eſt, ſi eum ſaccharata, uti ſyrupi, conſervæ, roob, ſat copioſe ingrediuntur.

§. DXCIII.

De ordine, quo julepi ingredientia ſchedulæ ſint inſcribenda.

Ordo, quo ingredientia julepi in ſchedula ſcribuntur, ita ſe habet, ut excipiens liquidum præmittatur, & huic excipienda ſubjungantur; interdum tamen excipiens ultimo ponitur loco, quod, quamvis arbitrarium ſit, minus convenit, ſi infuſum vel decoctum magiſtrale ejus vicem explet.

§. DXCIV.

De doſi & quantitate generali julepi.

Julepi doſis determinatur vel pondere, ad unciam unam vel tres, vel volumine, ut ad cyathum pro adultis, vel cochlear unum pro infantibus. Sæpe, inprimis ſi ſitis maximopere urget, loco potus ordinarii adhibetur, & tunc eum non uno & grandiori, ſed parciori & repetito hauſtu ingerere conſultum eſt. Ejus quantitas generalis pro circumſtantiis in caſu ſingulari obviis variat. Interdum ad libram dimidiam, integram, duas vel tres ſolet præſcribi.

§. DXCV.

De exemplis formularum julepi.

De ſubſcriptione & ſignatura formulæ julepi præter ea, quæ ſæpius jam ſunt memorata, nihil amplius, quod moneam, habeo, & de uſu julepi ſat plura in ſuperioribus dicta ſunt. Converto me igitur ad ſpecimina formularum, quæ ſunt

I. Julepi roborantes & calefacientes.

1.

℞. Aquæ meliſſæ Turcicæ,
cinnamomi cum vino ana ℥iij.
Eſſentiæ corticis citri ʒiß.
Spiritus Nitri dulcis ʒß.
Syrupi cinnamomi ℥iß.
M. f. Julapium.

2.

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum,
Meliſſæ,
Roſarum,
Liliorum convallium,
Citri ana ℥j.
Spiritus roſarum,
Eſſentiæ cinnamomi ana ʒj.
Syrupi acetoſitatis citri ℥j.
Matris perlarum ppt. ʒj.
M. f. julapium.

3.

℞. Vini Rhenani optimi,
Aquæ puræ ſimplicis ana ℥iij.
Syrupi acetoſitatis citri ℥iß.
M. f. Julapium.

4.

℞. Vini albi generoſi ℥iv.
Aquæ meliſſæ,
cinnamomi cydoniatæ āā ℥ij.
Sacchari canarienſis q. ſ. ad gratiam
Olei cinnamomi gutt. VI.
M. f. julapium.

II. Julepi analeptici & refrigerantes.

1.

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum,
Liliorum convallium,
Meliſſæ,
Cinnamomi ſine vino ana ℥j.
Tincturæ papaveris rhœados ʒij.
Spiritus nitri dulcis vel
Liquoris anodyni gutt. XXX.
Syrupi rubi idæi ℥j.
M. f. julepus.

2.

℞. Decocti cornu cervi cum rad. ſcorzon. ℔ß.
Succi citri ℥j.
Julepi roſarum ℥iß.
Tincturæ florum bellidis ʒiij.
M. f. julapium.

3.

℞. Aquæ fontanæ ℔II.
Succi citri ʒij.
Syrupi ribium ℥iv.
Nitri purificati ʒij.
Tincturæ florum bellidis ℥ß.
M. f. julepus.

4.

℞. Decocti tamarindorum ℔I.
Succi ceraſorum acidorum,
Citri,
Berberis ana ℥j.
Syrupi cinnamomi ℥iij.
Spiritus nitri dulcis ʒj.
M. f. julapium.

5.

℞. Aquæ ſimplicis ℔I.
Syrupi acetoſitatis citri,
Rubi idæi,
Berberis ana ℥j.
Spiritus vitrioli q. ſ. ad gratum acorem.
M. f. julapium.

III. Julepus refrigerans.

1.

℞. Aquæ fontanæ ℔I.
Succi citri,
Syrupi acetoſitatis citri ana ℥ij.
Tincturæ papaveris erratici ℥ß.
Nitri depurati ʒj.
Sacchari q. ſ. ad gratiam.
M. f. julepus.

2.

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum,
Fragorum,
Acetoſæ,
Lactucæ ana ℥iß.
Succi citri ʒij.
Roob ribium vel
Syrupi acetoſitatis citri ℥ß.
Tincturæ florum bellidis ʒß.
Spiritus nitri dulcis q. ſ. ad gratum acorem.
M. f. julepus.

IV. Julepus anodynus & hypnoticus.

℞. Aquæ lactucæ
Papaveris rhœados āā ʒiij.
Florum nymphææ albæ,
Ceraſorum nigrorum,
Syrupi de nymphæa,
Papaveris rhœados āā ℥j.
Liquoris anodyni mineralis ʒß.
M. F. Julepus.

SECTIO XIV.

De Formula mixturæ mediæ.

§. DXCVI.

Quam hic pertractare conſtitui, *mixtura*, tenet inter julepum & mixturam concentratam medium, atque hinc vocatur *media*. Eſt vero mixtura julepo ſpiſſior, minore mole efficax, qualitatibus etiam ſenſibilibus injucundis prædita admittens & doſi una vel pluribus, per guttas non determinandis, conſtans. *Qualis hic intelligatur mixtura & quid eaſit.*

§. DXCVII.

Qualitatum ſenſibilium jucundarum tanta in mixturis mediis ratio non habetur, quanta in julepis.

Cum mixtura media qualitatibus etiam injucundis prædita admittat §. DXCVI. patet, tantam in ea, quanta in julepo opus eſt, tenuitatem, claritatem, ſaporis, odoris & coloris jucunditatem, non requiri, neque, ut ei hæ qualitates concilientur, nimis eſſe ſtudendum; quamvis prorſus non ſint negligendæ.

§. DXCVIII.

Quænam ingredientium vice in mixtura media fungi poſſint.

Mixtura media eſt mixtura julepo ſpiſſior, minore mole efficax, qualitatibus etiam ſenſibilibus injucundis prædita admittens, & doſi una vel pluribus, per guttas non determinandis, conſtans §. DXCVI. Qua de re omnia materiam mixturæ mediæ præbere ejuſque ingredientium vice fungi poſſunt §. VIII. quæ commixta exhibere poſſunt mixturam julepo ſpiſſiorem, minore mole efficacem, qualitatibus etiam ſenſibilibus injucundis prædita admittentem, & doſi una vel pluribus, per guttas non determinandis, conſtantem.

§. DXCIX.

Recenſentur quæ ingredientium vice in mixtura media fungi poſſint.

Talia ſunt 1) liquida minus concentrata interno uſui apta, ut aqua ſimplex, aquæ deſtillatæ inertes vel efficaciores, vina, decocta, infuſa, 2) liquida concentrata, ut eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus, elexiria, olea, 3) mollia magis minuſve ſpiſſa, extracta mollia, ſyrupi, electuaria, confectiones molles, conſervæ, gummata, gummireſinæ, ſucci, roob, 4) pulverulenta.

§. DC.

De excipiendis & excipientibus mixturæ.

Si qua ingredientia, ex quibus mixtura media eſt formanda, commixta in debitam ejuſdem formam redigi nequeunt, aliis opus eſt, quæ ipſis eandem largiuntur. Illa dicuntur *excipienda*, hæc *excipientia*. Patet igitur, ſi qua in mixtura media excipienda ſunt, excipientia adeſſe debere, eorumque quantitatem & qualitatem ex excipiendorum quantitate & qualitate eſſe determinandam.

§. DCI.

Quænam excipientium vice in mixtura media fungi poſſint, ſi excipienda ſunt pulverulenta.

Qualitas excipientium in mixtura media determinatur ex qualitate excipiendorum, ſcilicet excipientia mixturæ ita comparata eſſe debent, ut hæc cum ejus excipiendis commixta conſtituant liquidum ſpiſſius, minore mole efficax, qualitatibus etiam ſenſibilibus non jucundis prædita admittens, & doſi non per guttas determinanda exhibendum §. DXCVI. Qua de re, ſi in mixtura media excipienda ſunt pulverulenta non ſolubilia, excipientium qualitas in genere ita comparata eſſe debet, ut hæc cum illis commixta tale conſtituant fluidum, quale mox fuit deſcriptum. Fluida ergo, quæ diverſo fluiditatis gradu prædita ſunt, & quorum virtus ſub volumine majori vel minori magno latet, in caſu, quo excipienda ſunt pulverulenta non ſolubilia, excipientia in mixtura media eſſe poſſunt.

§. DCII.

Scholion.

Aquæ deſtillatæ præ reliquis frequentiſſime excipientis loco uſurpantur, quum reliquis ſint tenuiores eamque ob cauſam aptiores, & cuicunque fere ſcopo congruæ proſtent.

§. DCIII.

Quomodo pulverulenta non ſolubilia excipienda comparata eſſe debeant.

Si in mixtura media pulverulenta non ſolubilia ſunt excipienda, uti creberrime fieri ſolet, ea ut ſint minus craſſa & ſubtiliſſime trita, neceſſe eſt, ne deglutitionis moleſtiam creent. Neque inter excipienda pulverulenta recipiantur pulverulenta ſpecifice ponderoſiora, in excipientibus non ſolubilia, cum citiſſime fundum petentia doſes virtute minus æquales efficiant; quod tamen intelligendum eſt de mixturis, quæ non unicam, ſed plures doſes complectuntur.

§. DCIV.

Si excipienda ſunt fluida concentrata excipientia eſſe poſſunt alia fluida minus concentrata & plus minuſve ſpiſſa.

Eodem, quem paulo ante ſecutus fui §. DCI. modo probari poteſt, quod, ſi in mixtura media excipienda ſunt fluida concentrata, fluida minus concentrata, diverſo fluiditatis & ſpiſſitudinis gradu prædita, excipientium vice fungi poſſint, &, ſi gummata loco excipiendorum ſint adhibenda, fluida aquea, in quibus ſunt ſolvenda, excipientia eſſe poſſint.

§. DCV.

Si pinguia in media mixtura aqueis ſunt commiſcenda, corpore intermedio, hanc commixtionem promovente opus eſt.

Si pinguia in mixturis aqueis ſunt excipienda & commiſcenda fluidis, hoc ſine corporis, quod hanc commixtionem promovet, interventu fieri nequit. Utendum igitur eſt ad tenaciora, v. g. ſperma ceti, terebinthinam, idque genus alia cum aqua miſcenda, vitello ovi, ad liquidiora vero & parciori quantitate adhibenda, oleis expreſſis, deſtillatis, balſamis liquidis, nativis, arteſactis, ſaccharo aliiſque indicatis §. DLXIX. conjunctis, hoc obtineri poteſt.

§. DCVI.

Ad quænam medicus in præſcribendis mixturis attendere debeat.

Medico in præſcribendis mixturis maxime curandum eſt, ne in iis congerat, quæ commixta effervescunt, præcipitantur, incongrue vel mutantur, vel deſtruuntur, ſi hæc ſcopo ſuo repugnant. Dantur enim caſus, quibus data opera talia conjunguntur. Tantam præterea ſaporis, odoris & coloris jucunditatem, quanta per circumſtantias obtineri poteſt, mixturis ut conciliet, curet, ſed ſimul, dum hæc intendit, eo reſpiciat, ne ſcopo ſuo vel excidat, vel vanitatem prodat. Tandem hic magnum ingredientium numerum fugiat, & potius compoſitionis brevitati & ſimplicitati ſtudeat, ne mixtura chaos evadat confuſum.

§. DCVII.

De proportione ingredientium mixturæ mediæ.

Ingredientium mixturæ proportio mutua determinatur ex ratione virtutis ſingulorum ad virtutem, quæ intenditur mixtura, & ex eorundem virtute reſpectu miſcelæ conſiderata, tum ex juſta mixturæ conſiſtentia, comparatis ad ejuſdem doſin & quantitatem generalem. Hæc plerumque obtinet regula generalis, ut miſceatur ad

Aquæ deſtillatæ ſimplicis } Infuſi, decocti	℥j.
Aquæ vinoſæ	℥ß.
Aquæ ſpirituoſæ	℥ij.
Succi, roob	ʒi—ʒij.
Elexirii, eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus	ʒß—ʒj—ʒij.
Electuarii	ʒß.
Confectionis	℈j—ʒß.
Spiritus acidi mineralis dulcis	guttæ XX-XXX.
Salis volatilis ſicci	gr. IV—℈ß.
Olei deſtillati	gutt. IV.
Syrupi, julepi	℥j—℥iij.
Sacchari	℥j—ʒiß.
Extracti mitioris recentis	℈j.
Pulverum	℈j—ʒß.

§. DCVIII.

§. DCVIII.

Scholion. Hæc proportionis regula adeo fixa & conſtans non eſt, quin ſæpius ab ea aberretur. Sic mollium quantitas ad duas etiam drachmas augeri poteſt, ſiccorum vero ad drachmam unam, ſi horum alterutrum tantum recipiatur. Quin excipientis conſiſtentia, prout vel tenuior, vel ſpiſſior eſt, magnam hic facit diſcrepantiam & multa liquida excipienda, ſi accedant, majori ſpiſſiorum quantitati locum dant.

§. DCIX.

De ſalium ſiccorum, ſacchari & ſyruporum quantitate in mixturis mediis. Salium ſiccorum proportio in caſu ſingulari facile invenitur ex eorundem majori vel minori efficacia, & ſolutione magis minuſve facili, ſæpe tamen plene ſoluta non requiruntur, ſed pulverum inſtar fundum petentia, uſua tempore agitando exhibentur. Sacchari & ſyruporum quantitas augetur interdum ultra terminum §. DCVII. poſitum, ſi ad reſinoſa, balſamica, oleoſa, &c. cum aqua intimius commiſcenda & conjungenda, adhibentur, præſertim, cum paulo major mixturæ ſpiſſitudo ejus divortio magia obſtet.

§. DCX.

De ordine ingredientium. Ordo, quo ſcribuntur mixturæ ingredientia, idem eſt, qui in julepo obſervatur. Ejuſdem vero doſis minor eſt doſi julepi. Plerumque volumine, ut cochleario unn, duobus, vel vaſculo potui Thee dicato, vel pondere, ad unciam unam, duas, tres determinatur; id quod maxime obſervatur, ſi unicus tantum hauſtus exhibetur. Interdum mixturæ doſis definitur per portiones, ita, ut ejus dimidia, tertia vel quarta pars ſimul capi jubeatur. De quantitate generali, in caſu quovis ſingulari obvia, nihil certi in genere determioari poteſt, & circa ſubſcriptionem & ſignaturam in formula mixturæ nihil fere peculiare eſt obſervandum, niſi quod jam dictum fuerit in ſuperioribus.

§. DCXI.

De uſu mixturarum mediarum. Mixturæ mediæ præ multis aliis medicamentis uſu ſunt receptæ, earumque uſus æque frequens eſt, ac infuſorum & decoctorum, immo longe magis, quoniam facile parabiles, ſubitaneis quoque in caſibus promtam ferunt opem, gratiores ſunt, facilius poſſunt adſumi, & vix datur morbus, interna poſtulans remedia, quin has admittat.

§. DCXII.

Specimina ſunto

I. Mixtura emetica.

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum ℥j.
Tartari emetici gr. III.
Syrupi cinnamomi ʒß.
M.

II. Mixtura ἄνω καὶ κάτω blande ducens.

℞. Mannæ electæ ℥j.
Terræ foliatæ tartari ſive
Tartari tartariſati ʒij.
emetici gr. II.
ſolve in aquæ fontanæ ℥ij.

III. Mixturæ purgantes & laxantes.

1.

Huc pertinent, quæ ſpeciminis loco adducta ſunt §. DXI. Claſſis I. No. 1. 2. 3. 4.

2.

R. Tamarindorum,
Paſſularum minorum āā ℥j.
coque in aquæ ferventis q. ſ.
infunde rhabarbari ʒj.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ʒiij.
Salis tartari,
Cinnamomi ana ʒß.
Coletur.

Poteſt quoque ad uncias tres hujus colaturæ mannæ electæ uncia una recipi & ſic exhiberi.

3.

℞. Decocti tamarindorum ℥iij.
Mannæ calabrinæ ℥iß.
M.

4.

℞. Decocti paſſularum minorum ℥v.
infunde cum
Rhabarbari electi ʒj.
Foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ʒij.
ſtent per noctem in digeſtione, adde deinde
Mannæ electæ ℥j.
M.

5.

℞. Aquæ cinnamomi ſine vino ℥j.
Reſinæ jalappæ in vitello ovi ſolutæ gr. VI.
Syrupi de cichoreo cum rheo ʒj.
M.

6.

℞. Reſinæ jalappæ gr. V—VI.
ſolve in
Spiritus aniſi vel carminativi ʒj-ʒij.
adde
Syrupi roſarum ſolutivi ℥ß.
M. D. pro doſi.

7.

℞. Eſſentiæ ſcammonii vel jalappæ ʒj.
Syrupi de cichoreo cum rheo ℥j.
M. D. pro doſi.

IV. Mixturæ diaphoreticæ.

1.

℞. Aquæ cardui benedicti,
Scordii ana ℥ij.
Aceti deſtillati ℥j.
Pulveris bezoardici Claſſ. III. No. 1. ʒiß.
Mixturæ ſimplicis,
Spiritus nitri dulcis ana gutt. XXX.
Syrupi acetoſitatis citri ʒüj.
M.

Hæc mixtura ſalutarem exſerit effectum in febribus malignis exanthematicis, dum tranſpirationem promovet, materiam exanthematicam ad corporis ſuperficiem propellit, & putredinem, ad quam tunc proni ſunt humores, arcet.

2.

℞. Aquæ cardui benedicti,
Scordii,
Florum ſambuci, ana ℥ij.
Aceti deſtillati ℥j.
Oculorum cancri ppt.
Antimonii diaphoretici, ana, ʒj.
Nitri depurati, gr. xv.
Syrupi cardui benedicti, ℥ß.
M.

3.

℞. Aquæ cardui benedicti,
Scordii, ana, ℥iß.
Theriacalis ℥ß.
Eſſentiæ alexipharmacæ Stahlii vel
Spiritus bezoardici Buſſii,
Liquoris cornu cervi ſuccinati, ana ʒß.
Syrupi cardui benedicti, ℥ß.
M.

4.

℞. Aquæ florum tiliæ, ℥j.
Mixturæ ſimplicis,
Syrupi papaveris albi, ana, ʒj.
M.

Conſulto præſcripſi in mixturis No. 1. 2. 3. aquas, quæ diaphoreticæ perhibentur, ſed iis aliæ pro re nata ſubſtitui poſſunt, nec ſine magna, ut mihi videtur, virtutis diaphoreticæ jactura, utpote quæ maxima ex parte, vel tota, ex aliis ingredientibus commixtis dependet. Sic aquarum præſcriptarum loco recipi poſſunt aqua florum tiliæ, acaciæ, ceraſorum nigrorum, rubi idæi & ſimiles. Si ejuſmodi mixturis putrida humorum reſolutio eſt impedienda, acetum vini ſimplex & deſtillatum, ſuccus citri, limonum, aurantiorum, berberum, granatorum, ribium & confecti ex his ſyrupi, nec non clyſſus antimonii, ſpiritus vitrioli, ſalis, nitri, maxime dulcificati, debita in proportione addi poſſunt.

V. Mixtura analeptica.

℞. Aquæ meliſſæ,
Liliorum convallium,
Cinnamomi cydoniati ana ℥j.
Eſſentiæ corticis citri,
aurantiorum,
Spiritus nitri dulcis āā ʒß.
Julepi roſarum ℥iij.
M.

VI. Mixturæ antiſpaſmodicæ.

1.

℞. Aquæ florum tiliæ,
milleſolii compoſitæ ana ℥j.
Pulveris antiſpaſmodici Claſſ. IX.
No. 2. ʒj.
Liquoris anodyni mineralis gutt. XL.
Syrupi papaveris albi ʒij.
M.

2.

℞. Aquæ milleſolii compoſitæ,
chamomillæ āā ℥j.
Eſſentiæ caſtorei,
Liquoris anodyni ana ʒß.
Syrupi cinnamomi, ʒij.
M.

SECTIO XV.

De Formula mixturæ concentratæ.

§. DCXIII.

Quid ſit mixtura concentrata.

Mixtura concentrata eſt mixtura, quæ ex ejuſmodi ingredientibus, quorum virtus parvo ſub volumine latet, eſt conflata; & cujus doſis per guttas determinari ſolet.

§. DCXIV.

Quænam ingredientium vice in mixtura concentrata fungi poſſint.

Cum mixtura concentrata ex ejuſmodi conſtet ingredientibus, quorum virtus parvo ſub volumine latet, ejuſque doſis per guttas determinari ſoleat §. DCXIII. omnia iſta fluida ei materiem præbere, atque ingredientium vice fungi poſſunt, quorum virtus parvo ſub volumine continetur, & quæ inter ſe commiſceri poſſunt, atque commixta doſi porrigenda ſunt per guttas determinanda.

§. DCXV.

Recenſentur, quænam ingredientium vice fungi poſſint in mixtura concentrata.

Talia ſunt tincturæ, eſſentiæ efficaciores, ſpiritus ſimiles, elexiria, balſama liquida, nativa, arte facta, eſſentialia, olea aromatica, deſtillata, liquores ſalini coacti & ſimilia.

§. DCXVI.

Reſinæ, extracta, maſſæ pilularum efficaciores ſoluta ingredientia eſſe poſſunt mixturæ.

Reſinæ, extracta ſolida, maſſæ pilulares, in menſtrui idonei parva quantitate ſoluta, ſunt fluida, quæ virtute gaudent majori ſub minori contenta volumine, cum aliis idoneis ejuſdem generis commiſceri poſſunt, & commixta doſin poſtulant per guttas determinandam. Jam omnia iſta fluida mixturæ concentratæ materiam præbere atque ingredientium vice fungi poſſunt, quorum virtus parvo ſub volumine continetur, & quæ inter ſe commiſceri poſſunt, & commixta doſi ſunt porrigenda, per guttas determinanda §. DCXIV. Ergo efficaciores reſinæ, extracta ſolida, maſſæ pilulares in menſtrui idonei parva quantitate ſoluta, ingredientium vice in mixtura concentrata fungi poſſunt.

§. DCXVII.

Salibus ſiccis, quæ parva doſi agunt & in ſpiritu ardente ſolubilia ſunt, in mixtura concentrata locus eſt.

Eandem ob rationem in mixtura concentrata illis ſalibus ſiccis, quæ parva doſi agunt & in ſpiritu ardente ſolubilia ſunt, locus eſt; ſoluta enim ſunt fluida, quæ parva mole agunt, cum aliis idoneis commiſceri poſſunt, atque commixta doſin per guttas determinandam poſtulant §. DCXIV. Vix ideo huc pertinent, niſi volatilia, tum tartarus regeneratus & pauca alia. Liquores etiam ſalini interdum ingredientium loco in mixtura concentrata adhibentur, qui tamen non cum omnibus promiſcue liquidis ſunt commiſcendi.

§. DCXVIII.

De proportione ingredientium in mixtura concentrata.

Ingredientia mixturæ concentratæ, quæ diffuſiorem habent virtutem, in majori quantitate minori contra, quæ parva mole agunt, recipi ſolent, uti ſunt ſalia volatilia, balſama, extracta eſſentialia, olea, ut ſic aliis temperentur, adjuventur & corrigantur. Si vero mixtura concentrata eſt præparanda, quæ doſi parva eſt porrigenda, efficaciora vel eadem, qua minus efficacia, quantitate, vel majori ſunt præſcribenda.

Eorum,

Eorum, quæ in fluidis ſolvenda ſunt, qualia ſunt, balſama, olea, reſinæ, extracta ſolida, &c. tanta quantitas eſt recipienda, ne qua eorum pars maneat indiſſoluta, vel juſto ſpiſſior evadat mixtura. Draſtica denique ſi exhibeantur in mixtura concentrata, eorum quantitas aliorum quantitati ſic accommodanda eſt, ne quid nimis quælibet mixturæ doſis contineat.

§. DCXIX.

Exempla ſunt:
I. Mixturæ ſtomachicæ.

1.

♃. Eſſentiæ corticis aurantiorum immatur.
caſcarillæ,
Tincturæ ſalis tartari, ana, ℥ß.
Spiritus nitri dulcis, ʒiij.
Olei macis, gutt. vj.
M.

2.

♃. Eſſentiæ corticis citri,
Gentianæ rubræ,
Cinnamomi vel ſuccini, ana, ʒij.
M.

Ejuſmodi mixturis creberrime uſus Medicorum facile princeps, beatus HOFFMANNUS. Hic, ſi mixturam ſtomachicam ſimulque antiſpaſmodicam præſcriberet, præter ingredientia in mixturis indicata, adhibebat liquorem ſuum anodynum, vel ſpiritum nitri dulcem, eſſentiam caſtorei, croci, cum paucis olei macis guttulis, eaque debita in proportione conjungebat. Præterea elexiriis, ex extractis amaris præparatis, frequenter & ſummo cum fructu uſus fuit, cujus generis ſunt ſequentia.

II. Elexiria viſceralia.

1.

♃. Extracti gentianæ rubræ,
Centaurii minoris,
Cardui benedicti,
Caſcarillæ aquoſæ āā ʒj.
Salis tartari ʒij.
ſolve vaſe clauſo in
Aquæ menthæ,
Meliſſæ ana ℥iij.
filtra & dein adde
Olei caryophyllorum cum
Saccharo ſubacti gutt. XII.

Aquæ menthæ & meliſſæ ſubſtitui poteſt aqua cinnamomi cum vel ſine vino & quævis alia, quam Medicus ſcopo ſuo magis minuſve accommodatam deprehendit, quamvis aqua, quæcunque ſit, elexirio parum virtutis largiri videatur, & aqua fontana ſimplex reliquarum vicem commode ſuſtinere poſſit. Hoc elexir conducit iis præſertim hominibus, qui ſpirituoſa perferre nequeunt, reſolvit & abſtergit, huncque effectum majori exſerit in gradu, ſi ei terra ſoliata tartari, vel ejus liquor adjicitur. Poteſt quoque ipſi filtrato addi eſſentia corticum citri, aurantiorum, caſcarillæ, ſuccini, ſi roborandi ſcopo magis, quam alii eſt adhibendum, eſſentia vero caſtorei, croci, ſi ſpaſmi ſunt mitigandi. Neque ut omnia paulo ante præſcripta extracta ſimul adhibeantur, neceſſe eſt, ſed pro circumſtantiarum & indicationis ratione unum vel alterum omitti, aliudque eligi poteſt. Sic ſi hoc elexirio alvum ſervare apertam intendimus, rhabarbarum vel in forma extracti, vel in ſubſtantia in pulverem redactum, ei addi poteſt. Pro doſi adhibetur guttis octoginta uſque ad centum.

2.

Elexir viſcerale, quod in notis b. HOFFMANNI ad Poterium extat.

♃. Herbæ ſcordii mij.
Florum centaurii minoris mj.
Myrrhæ electæ ℥ß.
Croci ʒj.
Succini,
Zedoariæ,
Nuciſtæ ana ʒiij.
Ligni aloes ʒiß.
Corticis aurantiorum ℥ß.
Olei cardamomi,
Caryophyllorum āā gutt. X.
Spiritus vini tartariſati menſ. I.
Spiritus ſalis ammoniaci ℥j.
F. Extractio.

3.

Elexir laxans aperitivum.

♃. Extracti rhabarbari ʒj.
Liquoris terræ foliatæ tartari ℥j.
M.

4.

Elexir laxans

♃. Mixturæ ſimplicis non camphoratæ ℈iv,
Extracti panchymagogi Crollii ℈j.
M.

III. Elexir ſtomachicum.

♃. Radicis gentianæ ℥ß.
Zedoariæ ʒj.
Corticis citri recentis ℥j.
Aurantiorum immaturorum,
Chinæ,
Caſcarillæ ana ℥ß.
Succini,
Myrrhæ electæ,
Nuciſtæ āā ʒij.
Salis tartari ℥ß.
Conciſa & contuſa f. Species, quæ cum vini Hungarici menſuris duabus digerendæ. Tot ingredientibus non ſemper opus eſſe, hic iterum repeto.

IV. Mixturæ reſolventes.

1.

♃. Tincturæ antimonii acris,
Liquoris terræ foliatæ tartari ana ℥ß.

M. D. S. Mixtura ante uſum agitanda & ad triginta guttas in vehiculo aquco ſat copioſo exhibenda.

Si ſapo Venetus in tinctura antimonii ſolvitur, egregiæ virtutis reſolventis exinde exurgit mixtura, quam *Celeberrimus* b. m. SCHULZIUS ſummis laudibus extollit, nec immerito. Sed hæc No. 1. huic virtute non cedit.

2.

♃. Tincturæ ſalis tartari,
Liquoris terræ foliatæ tartari ãã ʒß.
M.

3.

♃. Tincturæ antimonii acris,
Eſſentiæ pimpinellæ albæ,
Succini ãã ʒij.
M.

Hæc prioribus virtute eſt inferior. Ad feminalis liquidi putridi effluxum promovendum adhibetur, eique eſſentia lignorum addi ſolet.

V. Balſami vitæ.

1.

♃. Olei caryophyllorum,
Lavendulæ,
de Cedro ãã ℈j.
Menthæ,
Rutæ ana ℈ß.

Miſce & hujus mixturæ guttas X. inſtilla ſpiritus vini a roſis abſtracti & rectificatiſſimi, unciæ, dein ad colorem huic balſamo flavum conciliandum & virtutes eius augendas, adde balſami Peruviani quantum ſatis, circiter eius drachmam dimidiam ad unciam unam balſami. Si eum deſideras cum ambra, eius pauca grana dictis oleis ſoluta adde.

2.

Balſamus vitæ b. HOFFMANNI, qualis in eius Notis ad Poterium deſcriptus eſt.

♃. Olei Lavendulæ,
Majoranæ,
Caryophyllorum,
Cubebarum,
Cardamomi,
Citri recentis ãã ℈j.
Macis deſtillatæ ℈ij.
Cinnamomi gutt. XXIV.
Rutæ,
Succini albi ana ℈ß.

Hæc olea invicem miſceantur & per aliquot ſeptimanas ſtent; quando itaque extemporaneum balſamum vitæ habere volumus, de hoc oleo inſtillentur ſpiritus vini rectificatiſſimi unciæ uni guttæ decem; quodſi adhuc gratius reddere velimus, ambra in antea præſcripto oleo ſolvatur, & quidem addi poteſt huic oleo ſcrupulus ſemis. Quodſi autem balſamum hoc nobilioribus adhuc virtutibus balſamicis impregnare volumus, addi poteſt balſamus Peruvianus, nimirum unciæ uni balſami vitæ drachma ſemis, ſic balſamum redditur apoplecticum, cujus uſus interne & externe eſt egregius.

VI. Mixturæ bezoardicæ, ſeu ſic dictæ alexipharmacæ.

1.

♃. Eſſentiæ ſcordii ℥j.
Pimpinellæ albæ ʒß.
Vincetoxici ʒij.
M.

2.

♃. Eſſentiæ alexipharmacæ Stahlii ʒß.
Spiritus bezoardici Buſſii ad mentem Hoffmanni ppt. ʒij.
M.

3.

℞. Spiritus bezoardici Buſſii ʒß.
Liquoris anodyni Hoffanni ʒij.
M.

VII. Mixtura roborans & adſtringens.

℞. Eſſentiæ caſcarillæ ſive
ſuccini
Tincturæ terræ catechu ãã ʒij.
M.

VIII. Mixturæ balſamicæ.

1.

℞. Eſſentiæ myrrhæ ſine alcali
Succini ſine alcali ãã ʒij.
Olei terebinthinæ,
Balſami de Copaiba ana gutt. III-IV.
M.

2.

℞. Eſſentiæ ſuccini ſine alcali ʒß.
Myrrhæ ſine alcali ʒij.
Spiritus terebinthinæ gutt. XXX.
Olei ovorum q. ſ.
M.

Adplicandæ ſunt hæ mixturæ ad partes non admodum ſenſibiles.

SECTIO XVI.

De ſpeciebus medicamentorum externorum.

§. DCXX.

QUid medicamenta externa ſint, jam dictum fuit §. CCLXXXVII. & æque ac interna, ſunt vel fluida, vel non fluida, & hæc vel ſicca ſive ſolida, vel mollia.

De ſumma medicamentorum externorum diviſione.

§. DCXXI.

Medicamentum externum, quod applicatur imponendo, dicitur *topicum*, ſive *epithema*.

Quid ſit epithema.

§. DCXXII.

Si medicamentum fluidum corporis ſuperficiem externam totam immediate ſub forma fluida alluit, dicitur *balneum univerſale* & quidem *humidum*; *particulare* vero *balneum humidum*, ſi ſuperficiei corporis partem tantum ambit.

Definitio balnei humidi univerſalis & particularis.

§. DCXXIII.

Balneum humidum particulare, prout variis partibus applicatur, varia accipit nomina. Sic balneum humidum particulare, ſi dimidiæ tantum corporis regioni, a ſcrobiculo cordis, vel ab umbilico uſque ad imos pedes expotrectæ, applicatur, *ſemicupium*, *inſeſſus*; ſi pedibus, *pediluvium*; ſi capiti, *capiluvium*; ſi manibus, *maniluvium* vocatur.

De variis ſpeciebus balneorum humidorum particularium.

§. DCXXIV.

§. DCXXIV.

Quid ſit embroche, ſtillicidium.

Si medicamentum fluidum ex alto guttatim, vel continente rivulo in partem corporis delabitur, dicitur *embroche*, *ſtillicidium*, *impluvium*. Veteres hoc uſi fuerunt medicamento, ejuſque uſus hodie fere exolevit.

§. DCXXV.

Definitio balnei vaporoſi.

Medicamentum externum fluidum ſub vaporum, in quos reſolutum eſt, forma immediate ad totam corporis ſuperficiem externam applicatum, dicitur *balneum vaporoſum univerſale*, *vaporatio humida univerſalis*, *& particulare*, ſi partem ſuperficiei externæ tantum ambit. Variæ hujus balnei cauſa inventæ ſunt domunculæ, ſellæ, arcæ, machinæ fornicatæ, intra quas ægrum ſtantem, ſedentem, jacentem, corpore nudo, vel tenui linteamine tecto, capite foras porrecto, coercitus ambit vapor, qui proficiſcitur a liquido vel accenſo, v. g. ſpiritu vini; vel fervente, dum id igne adhuc bulliens in loculum reponitur aptum, eique aliud ferveſactum ſubſtituitur, vel ſilicibus candeſactis ſuperfunditur, vel hi in illud conjiciuntur. Pertinet huc ciſta illa, quæ *ſtupha Laconica*, germanice *der Schwitzkaſten*, adpellatur.

§. DCXXVI.

Quid ſit ſuffitus.

Si medicamenti ſicci, vapores ad corporis ſuperficiem externam admittuntur, dicitur *ſuffitus*.

§. DCXXVII.

De differentiis epithematis.

Epithema pro varia, qua gaudet, conſiſtentia, in varias dividitur ſpecies. Si ejus conſiſtentia eſt liquida, vocatur *epithema liquidum*; *ſiccum*, ſi ejus conſiſtentia eſt ſicca pulveris inſtar, & *cataplaſma*, *puls*, *malagma*, ſi ejus conſiſtentia mollis pulmentaris. *Cataplaſma* igitur eſt epithema molle, pultiforme, mediæ inter unguentum & emplaſtrum conſiſtentiæ, calore non colliqueſcens. Hoc paratur iterum coctionis ope, vel ſine hac. Illud appellatur *coctum*, hoc *crudum*.

§. DCXXVIII.

De injectione & clyſtere.

Si medicamentum liquidum ope ſiphonis externe ad partem applicatur, dicitur *injectio*, *enema*, quod in ſpecie audit *clyſter*, *clyſma*, ſi liquidum in inteſtinum rectum injicitur.

§. DCXXIX.

Quid ſit adſpergo.

Pulvis, qui ſuperficiei corporis externæ inſpergendo applicatur, dicitur *adſpergo*.

§. DCXXX.

De emplaſtro, cerato, unguento, linimento & balſamo odorato.

Medicamentum externum, in frigore ſolidum, non tamen friabile, calore liqueſcens, ductile, glutinoſum, quod ſuper idoneo vehiculo extenſum partibus corporis externis imponi poteſt, dicitur *emplaſtrum*; & *dropax*, ſeu *picatio*, ſi picem pro baſi habet; *ſparadrapum*, *tela emplaſtica*, ſi eo vehiculum utrinque eſt obductum. Id vero medicamentum externum, quod emplaſtro mollius & mediæ fere inter emplaſtrum & unguentum ſpiſſitudinis eſt, dicitur *ceratum*, *cerotum*, *cerelaeum*; ſi cerato mollius, ad mel vel electuarium ratione conſiſtentiæ accedit, & vel illitum, vel vehiculi interventu, externæ corporis ſuperficiei adplicatur, *unguentum*, atque illa unguenti ſpecies, ex olidioribus, ſpiſſiore pingui exceptis, conſtans & inunctioni ſerviens, *balſamum odoratum*. Id denique medicamentum, quod unguento mollius & mediæ fere inter oleum & unguentum ſpiſſitudinis atque illitu efficax eſt, audit *linimentum*.

§. DCXXXI.

De epiſpaſticis eorumque differentiis.

Illa medicamenta externa, quæ derivant liquida in partem, cui applicantur, dicuntur *epiſpaſtica*. Hæc, ſi ruborem tantum inducunt, audiunt, *rubefacientia*; ſi veſicas excitant, *veſicatoria*. Si pice ut baſi conſtant, *dropaces*, & ſi ſinapi recipiunt, *ſinapiſmi* nominantur.

§. DCXXXII.

De fricio.

Fricium, ſeu *fricatorium*, appellatur id medicamentum, quo ſuperficies corporis externa fricatur. Eſt vel ſiccum, vel molle, vel liquidum.

§. DCXXXIII.

De frontali, collyrio & naſali.

Medicamenta externa pro partium, quibus applicantur, varietate varia ſortiuntur nomina. Sic medicamentum externum audit *frontale*, quod fronti & temporibus applicatur, *collyrium*, quod oculis extrinſecus applicatur, *naſale*, quod naribus admovetur.

§. DCXXXIV.

De odoramentis & errhinis.

Naſalia, quatenus olfactus organon afficiunt, dicuntur *odoramenta*, & quatenus ſternutationem producunt, *errhina*.

§. DCXXXV.

De dentifriciis, apophlegmatiſmis & gargariſmatibus.

Medicamenta, quæ oris partibus internis applicantur, vocantur *ſtomatica*. Stomaticum vero, quod dentium & gingivarum vitiis medetur, audit *dentifricium*; quod ſalivam & mucum elicit, *apophlegmatiſmus*; & quod oris, maxime faucium cavo colluendo inſervit, *gargariſma*.

§. DCXXXVI.

De ſuppoſitoriis.

Medicamentum externum plus minus ſolidum, variæ figuræ, ut rotundum, ex tereti oblongum, globuli, conuli, vel glandis forma, quod ano intruditur, dicitur *ſuppoſitorium*, *glans*, *balanus*, *nodulus inteſtinalis*.

SECTIO XVII.

De formula Emplaſtri.

§. DCXXXVII.

Quænam in emplaſtro laudentur.

IN emplaſtro laudatur primo conſiſtentia in frigore ſicca, digitos non inquinans, deinde ſequax in calore leni ductilitas ac mollities, tum tanta tenacitas, ut vehiculo & parti facile adhæreſcat, & denique mixtio ingredientium homogenea.

§. DCXXXVIII.

Quæ in emplaſtri formam redigi poſſunt, ingredientia emplaſtri eſſe poſſunt.

Cum emplaſtrum ſit medicamentum externum in frigore ſolidum, ſed non friabile, calore liqueſcens, ductile, glutinoſum §. DCXXX. omnia iſta, quæ vel per ſe, vel cum aliis commixta, in dictam emplaſtri formam redigi poſſunt, ingredientium vice in emplaſtro fungi poſſunt.

§. DCXXXIX.

Recenſentur, quæ ingredientium vice fungi poſſint.

Talia ſunt 1) liquida, ut liquores aquoſi, mucilagines, ſucci expreſſi, decocta, infuſa, olea aromatica expreſſa, vel deſtillata, balſama liquida naturalia

naturalia ſive artefacta, tincturæ, eſſentiæ, ſpiritus, vinum, acetum & ſimilia, 2) ſpiſſiora ſequacia, ut pinguedines, medullæ, butyrum, mel, unguenta officinalia, extracta, ſapo & id genus alia, 3) tenaciora glytinoſa, ut terebinthina, 4) duriora in frigore, ſicca, cohærentia, ut cera, reſinæ, gummi, gummi reſinæ, emplaſtra officinalia, 5) ſicca, ut pulveres vegetantium, foſſilium, calces metallicæ. Hæc enim ita ſunt comparata, ut vel per ſe, vel aliorum tamen beneficio, in emplaſtri formam redigi poſſint.

§. DCXL.

De excipiendis & excipientibus emplaſtri.

Si qua ingredientia, ex quibus emplaſtrum eſt formandum, per ſe in emplaſtri formam redigi nequeunt, aliis opus eſt, quæ illis eandem largiuntur. Illa dicuntur *excipienda*, hæc *excipientia*.

§. DCXLI.

Excipientium qualitas & quantitas ex excipiendorum quantitate & qualitate determinatur.

Cum excipientis in emplaſtro requirantur, ſi qua excipienda ſunt §. DCXL. patet, excipientia in emplaſtro adeſſe debere, ſi qua excipienda ſunt, illorumque qualitatem & quantitatem ex excipiendorum qualitate & quantitate eſſe determinandam.

§. DCXLII.

Si excipienda in emplaſtro ſunt liquida, duriora ſicca ſunt excipientia.

Qualitas excipientium determinatur ex excipiendorum qualitate §. DCXLI. Qua de re ſi excipienda in emplaſtro ſunt liquida §. DCXXXIX. No. 1. duriora, ſicca, cohærentia §. cit. No. 4. excipientium vice fungi poſſunt.

§. DCXLIII.

Excipientibus in emplaſtro non ſemper opus eſt.

Cum excipientibus tunc demum in emplaſtro opus ſit, ſi qua emplaſtri ingredientia in ejus formam redigi nequeunt §. DCXL. patet, excipientibus in emplaſtro non ſemper opus eſſe. Sic ſola cera & terebinthina, proportione apta commixtæ & colliquatæ, emplaſtrum exhibent omnibus ejus requiſitis ornatum. Sola pix, vel gummi-reſinæ, piſtillo calido diductæ, vel oleo ſive ſpiritu emollitæ, commode in emplaſtrum redigi poſſunt. Quin oleum ſolum cum calce ſaturnina, ut lithargyrio, minio, ceruſſa, ſat diu coctum, in emplaſtrum abit.

§. DCXLIV.

Quænam baſin emplaſtri conſtituant.

Olea, vel quæ ad eorum indolem accedunt, ut pinguedines, medullæ, butyrum, mel, unguenta officinalia, tum terebinthina & cera, plurimorum emplaſtrorum baſin conſtituunt, ceræ tamen & terebinthinæ pix interdum, reſinæ, gummi-reſinæ ſubſtituuntur.

§. DCXLV.

Quænam qualitates emplaſtrum exornantes ipſi concilient.

Cum in emplaſtro conſiſtentia in frigore ſicca, digitos non inquinans, laudetur §. DCXXXVII. facile hæc acquiri poteſt, dum duriora in frigore, ſicca, cohærentia, ut cera, reſinæ, gummi-reſinæ, emplaſtra officinalia & ſicca pulverulenta, debita in proportione emplaſtro adduntur. Ductilitatem in leni calore ſequacem & mollitiem, qua emplaſtrum ſe commendat §. DCXXXVII. efficit addita debita quantitas liquidorum & ſpiſſiorum ſequacium, ut oleorum expreſſorum, pinguedinis, medullæ, mellis, butyri, balſamorum, aliorumque §. cit. No. 1. indicatorum. Tenacitatem emplaſtri lentam, quæ illud exornat §. cit. producit terebinthinæ, gummatum & gummi-reſinarum quantitas, debita in proportione addita, & mixtio ingredientium homogenea, quæ in emplaſtro requiritur artificioſa nititur eorum præparatione.

§. DCXLVI.

Quomodo pulverulenta, quæ emplaſtrum ingrediuntur, comparata eſſe debeant.

Si ſicca pulverulenta emplaſtrum ingrediantur, eligenda ſunt talia, quæ vel ſolubilia ſunt, vel tenuiſſima, ut æquabiliter reliquis commiſceri & interteri queant, nec ſpecifice leviora, nec vi per magnum volumen diffuſa ſunt prædita.

§. DCXLVII.

Vegetantium partes ſpecifice leviores & vi per magnum volumen diffuſa præditæ vix commode ingredi poſſunt emplaſtra.

Cum ſicca pulverulenta, ſi ingredientium vice in emplaſtro fungantur, nec ſpecifice leviora, nec vi per magnum volumen diffuſa prædita eſſe debeant §. DCXLVI. vegetantium partes ſpecifice leviores & vi per magnum volumen diffuſa præditæ, ingredientium vicem in emplaſtro vix commode ſuſtinere poſſunt, ſed conſultius eſt, earum ſuccum, decoctum, infuſum, oleum, extractum adhibere.

§. DCXLVIII.

Si gummata, gummi-reſinæ & ſimilia nec colliquari nec in pulverem redigi poſſunt, ſunt apto menſtruo ſolvenda.

Si gummata, gummi-reſinæ, extracta, ſucci denſi & ſimilia, ad emplaſtrum recipiuntur, nec vel cum aliis colliquari, vel in pulverem comminui poſſunt, apto menſtruo, ut aqua, aceto, vino, oleo, terebinthina, vitello ovi, ſunt ſolvenda. Vegetantia interdum vel animantia, quæ ingredi debent emplaſtra, prius cum vino, aceto, oleo, axungia infunduntur & decoquuntur, ut liquor colatus & expreſſus cum aliis in emplaſtri formam redigatur.

§. DCXLIX.

Proportio ingredientium emplaſtri mutua varia pro conſiſtentia.

Ingredientium emplaſtri proportio mutua variat pro ejus conſiſtentiæ gradu, utpote qui pro diverſo effectu, quem producere debet, varius eſt. Emplaſtris enim altius penetraturis, emollientibus, mollior magis convenit conſiſtentia, exſiccantibus vero & adſtringentibus minus mollis. Triplex interea emplaſtri conſiſtentiæ gradus obtinere ſolet, mollior nimirum ad ceratorum conſiſtentiam accedens, durior, & medius.

§. DCL.

Proportio ingredientium emplaſtri mollioris.

Si igitur emplaſtrum conſiſtentiæ mollioris eſt conficiendum, præparans recipere debet

Oleorum, vel eorum, quæ ad olei indolem accedunt, ut pinguedinis, medullæ, mellis, butyri & ſimilium	℥j.
Ceræ, ſive ei analogorum, ut gummatum, gummi-reſinarum, emplaſtrorum officinalium	℥j.
Pulverum	℥ß.

Si vero emplaſtrum mediæ conſiſtentiæ deſideratur, recipe

Oleorum, ſive eorum, quæ paulo ante indicata ſunt,	℥j.
Ceræ, ſive eorum, quæ ei ſimilia ſunt,	℥iß.
Pulverum	ʒvj.

Si denique emplaſtrum durioris conſiſtentiæ eſt præparandum, ſume

Olei, ſive mox memoratorum	℥j.
Ceræ, ſive aliorum ad eam accedentium	℥ij.
Pulveris.	℥j.

§. DCLI.

§. DCLI.

Quæ de ceræ proportione ſint animadvertenda.

Si pulveres emplaſtrum non ingrediantur, eorum defectus cera vel alio, quod ad ejus indolem accedit, ſuppleri poteſt. Cera, quæ ad emplaſtra frequentius adhibetur, eſt flava, & alba ſi uſurpatur, ejus proportio paululum eſt imminuenda, cum flavâ ſit fragilior.

§. DCLII.

De ingredientium emplaſtri quantitate, quæ Pharmacopœi judicio relinquitur determinanda.

Quæ emollitioni vel ſolutioni inſerviunt, q. ſ. præſcribuntur, neque minus uſitatiſſimum eſt, olei & ceræ, vel eorum, quæ his ſunt adfinia, utriuſque vel alterutrius quantitatem Pharmacopœi judicio relinquere determinandam: qua ratione facile evitatur error. Notandum præterea eſt, cum frigus corpora condenſet, hyeme mollium, æſtate vero duriorum quantitatem eſſe augendam.

§. DCLIII.

Quid obſervandum ſit, ſi emplaſtro officinali alia ſunt commiſcenda.

Si emplaſtro officinali miſcenda ſunt alia, Medicus horum conſiſtentiæ gnarus facile determinare poterit, quonam acceſſorio, utrum liquido, molli, tenaci, an duro opus ſit, & quanam in quantitate ſit addendum.

§. DCLIV.

Tranſitus ad ſpecialiora.

Poſtquam hactenus ea, quæ generatim circa emplaſtri præparationem ſunt obſervanda, conſideravi, ad ſpecialiora progredior, quæ de emplaſtrorum, in praxi medica ſæpius occurrentium, præparatione & uſu maxime ſunt notanda.

§. DCLV.

Quænam ordinarie ingredientium vice in emplaſtro fungantur.

Ingredientium ordinariorum vice in emplaſtris fungi ſolent, & plerumque adhibentur, gummata & reſinæ, ſive nativæ, ſive arfactæ, utpote quæ olei vel deſtillati, vel expreſſi ope facile in emplaſtri formam redigi poſſunt. Sic v. g. ex gummi anime, elemi, tacamahaca, maſtiche, reſina ladani, ſtyracis, thymiamatis, cum debita quantitate olei nuciſtæ expreſſi, vel balſami Peruviani, item olei deſtillati lavendulæ, majoranæ, rutæ, egregium emplaſtrum cephalicum, ad nucham vel tempora applicandum, præparari poteſt. Neque minus ordinariorum in emplaſtris ingredientium vicem, pro indicationis varietate, ſuſtinere ſolent, myrrha, terebinthina Veneta & Cypria, balſama, ut de Peru, Copaiva, & liquida ambra.

§. DCLVI.

Quænam ingredientia ad emplaſtra reſolventia requirantur.

Si emplaſtrum virtutis potenter reſolventis & diſcutientis eſt præparandum, huic ſcopo gummi ammoniacum, ſagapenum, galbanum, opopanax, ſperma ceti, balſamus ſulphuris terebinthinatus, maxime omnium ſapo Venetus, crocus & camphora, ſunt aptiſſima, quibus, ſi majori reſolvendi & diſcutiendi vi opus eſt, oleum tartari vel Cornu Cervi ſœtidum debita in proportione addi poteſt.

§. DCLVII.

Quænam ingredi ſoleant emplaſtra emollientia.

Succi quoque vegetabilium expreſſi, ut ſuccus meliloti, cicutæ, allii, ceparum, milleſolii, betonicæ, &c. neque minus mucilagines radicis altheæ, ſeminis fœnu græci, lini, corticis ſambuci, tiliæ, &c. emplaſtra emollientia frequentius ingrediuntur, uti id ex emplaſtris officinalibus apparet. Neque minus ſucci ex regno animali, ut cancrorum fluviatilium, lumbricorum terreſtrium, ab emplaſtrorum compoſitione non excluduntur, & memini, *beatum* HOFFMANNUM emplaſtrum ex axungiis, cum ſucco lumbricorum terreſtrium & camphora confectum, dummodo debita cum prudentia applicetur, in arthriticis & podagricis affectibus commendaſſe.

§. DCLVIII.

Quænam pinguedines ingrediantur emplaſtra.

Ad ea, quæ ordinarie emplaſtra ingrediuntur, pertinent porro pinguedines ex regno animali deſumtæ, ut axungia humana, canina, ſuilla vitulina, cervina &c. nec non medullæ oſſium, præſertim vituli & bovis. Hæ pinguedines virtutem poſſident relaxantem, adeoque conducunt in emplaſtris adverſus contracturas.

§. DCLIX.

Quænam emplaſtra exſiccantia ingredi ſoleant.

Ex regno minerali inter emplaſtra exſiccantia recipi ſolent ſaturnina, ut minium, lithargyrium, ceruſſa, ſaccharum ſaturni, &c. præſertim cum ſeſe intime cum pinguedine & oleis uniant, & emplaſtris ſolidam concilient conſiſtentiam. Neque minus emplaſtra exſiccantia ingredi ſolent lapis calaminaris, tutia, bolus rubra, hæmatites, magnes, crocus martis, colcothar ſeu terra vitrioli dulcis, vitriolum album, alumen & id genus alia. Sunt, qui emplaſtri, ex ſaccharo ſaturni & camphora, vel ex minio cum aceto vini confecti, in inflammatione non adeo magna tollenda virtutem laudant. Dantur etiam emplaſtra, quæ mercurius & ſulphur ingrediuntur, cujus generis eſt emplaſtrum de ranis cum mercurio Vigonis, quod ad tumores venereos reſolvendos adhiberi ſolet, & emplaſtrum diaſulphuris Rulandi.

§. DCLX.

De ordine ingredientium & ſubſcriptione in formula emplaſtri.

Is, quo emplaſtri magiſtralis ingredientia chartæ inſcribuntur, ordo eſt optimus, qui præparationis ordini reſpondet. Ad ſubſcriptionem in emplaſtri formula quod attinet, illa docet interdum maſſæ emplaſticæ præparationem ejuſque ſuper vehiculo extenſionem. Ordinem vero & encheireſes ad legitimam emplaſtri præparationem pertinentes prætereo, præſertim, cum hæc Pharmacopœo cognita ſupponi poſſint.

§. DCLXI.

De uſu emplaſtrorum officinalium.

Sat magnus proſtat emplaſtrorum officinalium numerus, ut magiſtrali ſæpius non opus ſit compoſitione, & vel ſolum emplaſtrum præſcribatur officinale, vel plura ſimul, idonei olei, ſpiritus, tincturæ, &c. ope ſubigenda. Interdum loco baſis inſerviunt, iiſque reliqua ſcopo adcommodata admiſcentur; qua ratione operæ & tempori parcitur, & error facile evitari poteſt.

§. DCLXII.

De uſu emplaſtrorum generatim.

Uſus emplaſtrorum eſt multiplex. In morbis enim tum externis, tum internis adhibentur, cum eorum virtus non corporis ſolum ſuperficiem afficiat, ſed altius etiam penetret. In morbis externis fine emolliendi, diſcutiendi, reſolvendi, conſolidandi, exſiccandi, dolores ſedandi, partium ſenſum & motum perditum reſtituendi, uſurpari ſolent. In morbis a cauſa interna adhiberi emplaſtra, itidem per ſe manifeſtum eſt. Dantur enim emplaſtra cephalica, quæ capiti in ejus morbis, ut cephalagia, vertigine, epilepſia, aliiſque ejus generis affectibus, applicantur; pectoralia, quæ pectori, v. g. in tuſſi

convulſiva, admoventur; ſtomachica, quæ ad compeſcendam nimiam vomitionem & ventriculum roborandum adhibentur, carminativa, atque alia, quæ abdomini, ad partium in ejus cavo contentarum, ſpasmos & dolores ſedandos, applicantur, & in doloribus arthriticis, podagricis, lienis & hepatis obſtructione, aliisque morbis internis adhibentur.

§. DCLXIII.

Exempli loco inſerviunt

I. Emplaſtra potenter reſolventia.

1.

♃. Gummi ammoniaci, Galbani, Opoponacis, Sagapeni, } depuratorum & in aceto ſquillitico ſolutorum.
Saponis Veneti,
Myrrhæ electæ, ana ℥ij.
Camphoræ ſive
Balſami ſulphuris terebinthinati ʒß.
Olei tartari fœtidi ʒj.
Ceræ flavæ q. ſ.
M. F. l. a. Emplaſtrum.

2.

♃. Emplaſtri de cicuta,
Diachyli cum gummatibus ſive
De galbano crocati, ana ℥ß.
Camphoræ ʒß.
M. F. Emplaſtrum.

3.

♃. Emplaſtri ſaponati Barbette,
de cicuta,
gummi ammoniaci Foreſti,
ana ℥ß.
Malaxando in ſpiritus vini camphorati q. ſ.
F. Emplaſtrum.

Horum emplaſtrorum ingredientibus addi pro re nata poteſt crocus & ſperma ceti. Si ejusmodi emplaſtro dolor vel ſpaſmus ſimul eſt mitigandus, in debita quantitate admiſceri poteſt crocus, vel oleum hyoſcyami; quo fine id etiam ab *illuſtri b. m.* Hoffmanno fuit adhibitum. Si vero mammæ tumor, a lacte ſtagnante proveniens, eſt reſolvendus, ſperma ceti ad hunc ſcopum obtinendum maxime eſt aptum.

4.

♃. Emplaſtri diachyli compoſiti vel
Diaſulphuris Rulandi,
de ranis cum mercurio ana ℥ß.
Malaxando cum balſami ſulphuris terebinthinati, vel olei cornu cervi fœtidi q. ſ. f. Emplaſtrum.

Conducit hoc præſertim in tumoribus a cauſa venerea ortis reſolvendis.

II. Emplaſtra emollientia.

1.

♃. Emplaſtri de meliloto,
Spermate ceti,
Galbano crocati ana ℥ß.
Cum ſpiritus vini camphorato q. ſ.
malaxando, F. Emplaſtrum.

2.

♃. Succi ceparum,
Liliorum alborum,
Meliloti,
Pulpæ ficuum,
Mellis ana ℥j.
Croci ʒij.
Ceræ flavæ,
Terebinthæ ana q. ſ.
M. F. l. a. Emplaſtrum.

Aliud virtutis potenter emollientis emplaſtrum ex ficubus, melle, cepis toſtis, farina fabarum, croco, ſucco liliorum alborum, debita in proportione commixtis, præparari poteſt.

III. Emplaſtrum ſtomachicum circa cordis ſcrobiculum applicandum.

♃. Emplaſtri de cruſta panis ℥iß.
Maſtiches,
Styracis,
Tacamahaca, ana ʒiß.
Balſami Peruviani,
Olei nuciſtæ expreſſi, ana ʒj.
Menthæ,
Caryophyllorum,
Abſynthii, ana gutt. XX.
M. F. Emplaſtrum ſuper alutam extendendum.

Hoc emplaſtrum conducit in ventriculi atonia & iis, qui exinde oriuntur, affectibus, ut malo hypochondriaco, borborygmis, flatibus, nauſea, vomitu, & dolore preſſorio gravativo in & poſt digeſtionem.

IV. Emplaſtrum antiſpaſmodicum.

1.

♃. Theriacæ cœleſtis ℥j.
Olei nuciſtæ expreſſi ʒiij.
Balſami Peruviani,
Pulveris caſtorei,
Croci, ana ʒj.
Camphoræ ʒß.
Olei caryophyllorum,
de Cedro ana gutt. XV.
Ceræ flavæ q. ſ.
M. F. Emplaſtrum.

2.

♃. Axungiæ humanæ ℥j.
Spermatis ceti ℥ß.
Pinguedinis caſtorei ʒiij.
Olei hyoſcyami ʒij.
Balſami Peruviani ʒj.
Picis albæ,
Ceræ flavæ ana q. ſ.
M. F. Emplaſtrum.

Hoc emplaſtrum No. 1. ſummo cum fructu adhibetur in ventriculi ſpaſmis, & effectibus, qui exinde oriuntur. No. 2. conducit potiſſimum in contracturis.

V. Em-

V. Emplaſtrum roborans & antiſpaſmodicum.

1.

℞. Olei nuciſtæ expreſſi,
Axungiæ humanæ non rancidæ, ana ℥ß.
Reſinæ ſtyracis,
Thymiamatis, ana ʒj.
Balſami Peruviani ʒij.
Olei lavendulæ gutt. XX.
Ceræ albæ q. ſ.
M. F. Emplaſtrum.

2.

℞. Maſtiches,
Terebinthinæ Venetæ, ana ℥j.
M. F. Emplaſtrum.

Hoc No. 1. egregia gaudet virtute caput & ventriculum roborandi, hinc eo fine ad tempora, cervicem, vel ſcrobiculum cordis applicari poteſt.

VI. Emplaſtrum veſicatorium.

℞. Emplaſtri de meliloto ℥ß.
Pulveris cantharidum recentis ʒß.
Balſami Peruviani gr. XV.
M. F. Emplaſtrum.

VII. Sparadrapum pectorale, emolliens, reſolvens, ad tuſſim a frigore ſuſcepto.

℞. Unguenti altheæ compoſiti ℥i.
Adipis gallinæ ʒiij.
Olei expreſſi ſeminum papaveris ℥ß.
Ceræ citrinæ ℥iß.
Simul leni igne liquefactis immiſce
Radicis iridis Florentinæ ſubtiliſſime pulveriſatæ ʒj.
Olei nuciſtæ expreſſi ℈j.
detentis in fluore immerge telam lineam veterem, magnitudinis, figuræ in charta transmittenda deſcriptæ, probe imbutam extende, læviga, & laxe convolutam exhibe. S. Tela emplaſtica, quæ pectori applicetur, tegatur panno laneo villoſo, vel pelle cati.

SECTIO XVIII.

De formula Cerati.

§. DCLXIV.

De ingredientibus cerati. NOminis *cerati*, *ceroti*, *cerelæi*, origo quidem eſt a cera & oleo, ſed hæc non conſtanter accedunt, ſed ſæpe, his omiſſis, ingredientium vice in cerato funguntur, quæ memorata ſunt §. DCXXXIX. id quod ex eo apparet, cum ceratum ab emplaſtro ratione mollitiei differat §. DCXXX. adeoque ea, quæ ingredientia emplaſtri eſſe poſſunt, eorundem vicem in cerato ſuſtinere queant, dummodo ſemper ad majorem ejus mollitiem reſpiciatur. Rarius adhibetur magiſtrale, frequentius officinale, vel, hoc deficiente, emplaſtro olei ope facile cerati mollities conciliari poteſt.

§. DCLXV.

De proportione ingredientium cerati. Cum ceratum ab emplaſtro in eo differat, quod eo mollius ſit §. DCXXX. DCLXIV. ejus ingredientium proportio in eo tantum ab ingredientium emplaſtri proportione differt, quod in illa majoris mollitiei habenda ſit ratio, atque ita, ut hæc obtineatur, ſit concinnanda. Talis eſt, ut olei ℥j. recipiat ceræ ʒiß. pulveris ʒj - iß. pro ejus gravitatis ſpecificæ varietate, vel pulvere omiſſo ceræ drachmas quinque.

§. DCLXVI.

Scholion. Hæc ingredientium cerati proportio non adeo exacte obſervatur, ſed, prout ejus conſiſtentia vel paulo mollior, vel denſior deſideratur, variat, & hæc eſt ratio, cur officinalium aliqua a nonnullis ad claſſem ceratorum, ab aliis vero ad unguenta & emplaſtra referantur.

§. DCLXVII.

Exemplum præbet.

Ceratum reſolvens.

℞. Gummi Ammoniaci,
Galbani, ana ℥ß.
Solvantur in aceti ſquillitici q. ſ. & cum
Ceræ citrinæ ℥ß.
Olei infuſi abſinthii q. ſ.

Leni igne colliquata redigantur in ceratum, quod ſuper aluta eſt extendendum.

SECTIO XIX.

De formula Unguenti.

§. DCLXVIII.

Quænam requirantur in unguento. UNguentum, ſi rite comparatum eſſe, & qualitatibus ſuis ſe commendare debet, conſiſtentiæ ſit diffluentis quidem, ſed in frigore etiam ſequacis, mollitiem habeat lubricam, aſperitatis expertem, ejuſque ingredientia æqualiter inter ſe ſint commixta, neceſſe eſt.

§. DCLXIX.

Quænam unguenti ingredientia eſſe poſſunt. Cum unguentum ſit medicamentum externum, emplaſtro & cerato mollius, & conſiſtentiam habeat ad mellis vel electuarii conſiſtentiam fere accedentem §. DCXXX. omne id ingredientis vice in unguento fungi poteſt, quod vel per ſe, vel aliorum commixtione in talem formam redigi poteſt. Talia ſunt omnia iſta, quæ ingredi poſſunt emplaſtra, & jam memorata ſunt §. DCXXXIX.

§. DCLXX.

Demonſtrata de excipientibus & excipiendis emplaſtri valent quoque de excipiendis & excipientibus unguenti. Si qua ingredientia, ex quibus unguentum eſt formandum, in ejus formam redigi nequeunt, aliis opus eſt, quæ ipſis eandem largiuntur. Illa dicuntur *excipienda*, hæc *excipientia*. Transferantur huc dicta de emplaſtro §. DCXLI. DCXLII. quod nimirum primo in unguento excipientia requirantur, ſi qua excipienda ſunt, deinde illorum quantitas & qualitas ex horum quantitate & qualitate determinetur, & denique excipientibus in unguento non ſemper opus ſit.

§. DCLXXI.

Quænam mixta in unguentum redigi poſſint.

Cera, oleum, pinguedo, terebinthina, vel ea, quæ horum indole prædita ſunt, debita in quantitate aſſumta & colliquata, per ſe ſine aliorum beneficio in unguentum redigi poſſunt. Reſina, gummi-reſina, cera, pix, emplaſtrum, ceratum officinale, vel ea, quæ ejuſdem ſunt naturæ & indolis, ſingula vel ſeorſim, vel plura ſimul, oleo emollita, aliis abſentibus unguentum præbere poſſunt. Immo vero medulla, butyrum, axungia, mel, unguenta officinalia, ſola etiam, ſine materiæ liquidæ vel durioris acceſſu, in unguentum abeunt, cui, ſi paulo mollius deſideratur, ut in magiſtrali fieri ſolet, pauxillum olei, ſi ſpiſſius, ceræ vel pulveris parum eſt commiſcendum. Ex terebinthina denique, ſi axungia, oleo vel vitello ovi dividitur, unguentum formari poteſt. Ex quibus adductis apparet, his in unguentis terebinthinæ & ceræ non æque creberrime eſſe uſum, ac in emplaſtro. Abſunt ſæpiſſime ab unguento officinali.

§. DCLXXII.

Proportio ingredientium unguenti variat pro ejus conſiſtentia.

Conſiſtentiæ in unguentis non adeo fixi ſunt limites, quin ea pro vario ſcopo mutetur, & aliquorum mollior, aliorum vero ſpiſſior ſit, uti facile unguenta officinalia perluſtranti patebit. Quapropter ingredientium unguenti, prout ea magis vel minus ab unguenti conſiſtentia diſtant, varianda eſt proportio.

§. DCLXXIII.

Proportio ingredientium in unguento ſpeciali ut determinatur.

Mollia, quæ memorata ſunt §. DCXXXIX. No. 2. quacunque fere proportione commixta, in unguentum abeunt, cui tamen, ſi nimia metuitur denſitas, olei q. ſ. additur. Olei uncia una cum ceræ, vel eorum, quæ ad ejus accedunt indolem, drachmis duabus vel tribus, in unguentum abit. Si præter ea pulvis additur, ceræ proportio pro rata eſt imminuenda, ita, ut hujus drachmæ duæ, illius drachma una, vel integra cum dimidia, recipiatur, vel quantitate pulveris definita, ceræ q. ſ. præſcribatur. Notandum vero eſt, pulveres cum oleo vel ſolo, vel cum aceto juncto, in unguentum redigi poſſe, quod poſterius in ſaturninis præcipue obtinet, quamvis alias glutinans inſuper ſpiſſius requiratur. Tum vero, ſi pulvis olei beneficio in unguentum eſt redigendus, ejus quantitatem ad drachmas tres, interdum quatuor, augere licet. Si denique his allegatis ingredientibus accedunt mollia, illorum proportio fere manet eadem, ac ſi hæc abſuiſſent.

§. DCLXXIV.

Quænam ingredientium proportio in nutrito ſit obſervanda.

Si unguentum nutritum paratur ex oleo & aceto plumbi, æqualis fere utriuſque, vel alterutrius q. ſ. capitur; ſi vero ex oleo, aceto ſimplici, & ſale vel calce plumbi conficitur, priorum pars una æqualis, poſterioris dimidium ſufficit.

§. DCLXXV.

Quænam circa præparationem unguentorum ſint animadvertenda.

Si unguenta præſcribit Medicus, caveat, ne draſtica, inflammantia, rodentia & id genus alia, vel ſola, vel magna in quantitate ad unguenta recipiat, ſed ea, ſi illis utitur, lenioribus fracta adhibeat, ne vel cutim, vel in corpus univerſum delata, id moleſte afficiant. Si præterea unguenta præſcribenda ſunt, quæ interioribus mutandis dicantur, materia illorum talis eſt eligenda, ut interiora penetrare poſſit, nec nimis ſit tenax. Et cum denique ſat magnus unguentorum officinalium proſtet numerus, iis vel ſolis, vel pluribus inter ſe junctis uti, iiſque alia ſcopo apta commiſcere convenit.

§. DCLXXVI.

Specimina ſunto

I. Unguenta digeſtiva.

1.

♃. Terebinthinæ coctæ ℥iv.
Vitellos ovorum No. III.
Exacte miſtis admiſce
Mellis roſarum ℥ß.
Pulveris maſtiches,
Myrrhæ,
Olibani, ana ʒj.
Croci ℈j.
M. F. Unguentum.

Conducit in partibus ſenſibilibus & exſanguibus.

2.

♃. Mellis roſarum ℥j.
Terebinthinæ ℥ß.
Vitellos ovorum No. II.
Pulveris myrrhæ electæ ʒij.
M. F. Unguentum.

II. Unguentum pomatum contra vitia cutis.

♃. Pinguedinis omenti vitulini ℥j.
Spermatis ceti ʒiij.
Ceræ albæ q. ſ.
M. F. Unguentum.

Admiſceri poteſt debita in quantitate balſamus de Copaiva.

III. Unguentum ophthalmicum.

♃. Butyri inſulſi ℥iv.
Tutiæ ppt. ℥j.
Corallii rubri,
Camphoræ,
Sacchari Saturni, ana ʒß.
Nihili albi ʒij.
Viridis æris gr. xij.
M. F. Unguentum, cujus grana duo oculi angulo majori ſomni tempore illinenda ſunt.

Ejuſmodi unguentum poteſt quoque ſolum ex butyro inſulſo & vitrioli albi debita quantitate confici, & ſic creberrime adhibitum fuit ab *illuſtri* b. m. HOFFMANNO.

SECTIO XX.

De formula Linimenti.

§. DCLXXVII.

Quænam ingredientium vice in linimenta fungi poſſint.

CUm linimentum ſit medicamentum externum, quod minorem unguento mollitiem poſſidet & mediæ fere inter oleum & unguentum eſt ſpiſſitatis §. DCXXX. omnia iſta ingredientium vice in linimento fungi poſſunt, quæ in ejus formam vel per ſe, vel commixtione aliorum redigi poſſunt, & talia ſunt memorata §. DCXXXIX.

§. DCLXXVIII.

§. DCLXXVIII.

Spiſſitatis linimenti gradus non omnis idem que obſervatur.

In linimento quidem mollities lubrica, & mixtio æquabilis, æque ac in unguento, requiritur, ſed ſpiſſitatis ejus nun unus idemque obſervatur gradus, ejuſque limites adeo vagi ſunt, ut non omnes ſolum gradus medii inter oleum & unguentum, ſed ipſa etiam olei tenuitas & unguenti denſitas interdum in linimento admittantur. Videtur hinc hic vix peccari poſſe exceſſu tenuitatis, at omnino ſpiſſitatis, utpote quæ nimia, & linimenti illitum, & ejuſdem penetrationem reddit difficilem.

§. DCLXXIX.

Corollarium.

Quæ igitur cum ita ſint, patet exinde, cur olea expreſſa, deſtillata ſola, nullo ſpiſſiore accedente, linimento materiem nonnunquam præbeant, idque contra quandoque ex ſola etiam materia ſpiſſa unguentiformi, ut pinguedinibus, medullis, unguentis officinalibus, &c. inter ſe miſtis, paretur, ita, ut vero unguento ſit ſimile.

§. DCLXXX.

Ex quibusnam linimenta præparari ſoleant.

Frequentius tamen linimenta ex materia ſpiſſa unguentiformi & oleis, quæ majorem dant mollitiem, præparari ſolent. Sed olea etiam cum materia ſolidiore, qualis eſt §. DCXXXIX. No. 4. indicata, in litum abeunt. Quin pulvis, de quo dixi §. cit. No. 3. oleo ſoli, vel cum aliis liquidis remixto, tritu vel coctione junctus, nonnunquam loco linimenti eſt. Atque ex his omnibus apparet, linimentum ex liquidis §. DCXXXIX. No. 1. ſpiſſis §. cit. No. 4. 5. debita in proportione conjunctis, enaſci poſſe, ſed & hic ſimplicitati eſt ſtudendum.

§. DCLXXXI.

Quomodo linimenta ex oleis & aquoſis ſive ſpirituoſis liquidis parentur.

Interdum linimenta conficiuntur ex oleis & liquidis aquoſis & ſpirituoſis, ſed tunc diuturno tritu vel coctione aquam diſſipante ſunt conjungenda, & interdum, ſi oleis aquea tritu ſunt miſcenda, ſapone opus eſt, ne mora divortium faciat. Conferunt huc vitellus ovi, mel, ſapo, alcali, & id genus alia.

§. DCLXXXII.

De proportione ingredientium linimenti.

Si olea ſola ingredientium vice in linimento funguntur, conſiſtentia qualemcunque admittit proportionem, ſed cavendum ſimul, ne acriora olea prædominentur. Neque minus ſpiſſa unguentiformia, quacunque fere in proportione aſſumta, litum præbent, aſt ſcito, alia aliis eſſe denſiora, ut nimiam caveas ſpiſſitatem. Et ſi materiæ ſpiſſæ unguentiformis drachmis duabus, tribus, quatuor, prout varie denſa eſt, admiſcetur olei uncia una, mediocris conſiſtentiæ litus exſurgit. Similis enaſcitur ex olei uncia una & materiæ ſolidioris, qualis eſt §. DCXXXIX. No. 4. drachma una. Obtinent præterea huc dicta §. DCLII. DCLXXV.

§. DCLXXXIII.

Exempli loco ſunt

I. Linimenta nervina.

1.

℞. Axungiæ humanæ vel vitulinæ vel canis recentis,
Olei nuciſtæ expreſſi, ana ℥j.
Balſami Peruviani ʒiij.
Olei caryophyllorum,
Lavendulæ,
Majoranæ, ana ʒj.
M. F. Linimentum.

2.

℞. Aquæ Reginæ Hungariæ ℥iv.
Balſami Peruviani ℥ß.
Olei roriſmarini,
Lavendulæ,
Caryophyllorum, ana ʒiß.
M. F. Linimentum.

II. Unguentum contra hæmorrhoides cœcas dolentes.

℞. Unguenti de linaria ℥j.
Olei hyoſcyami ʒij.
Camphoræ gr. X.
M. F. Linimentum.

III. Linimentum emolliens & diſcutiens.

℞. Axungiæ caninæ,
Olei amygdalarum dulcium, ana ℥ß.
Camphoræ ʒj.
M. F. Linimentum.

vel

℞. Axungiæ caponis ſeu
Olei amygdalarum dulcium ℥j.
Camphoræ ʒj.
M. F. Linimentum.

SECTIO XXI.

De formula Balſami odorati externi.

§. DCLXXXIV.

Quid ſit balſamus odoratus.

Unguentum olfactus organon valde afficiens & inunctioni ſerviens, dicitur *balſamum odoratum.*

§. DCLXXXV.

Quaenam dotes laudentur in balſamo.

Cum unguentum his ſe commendet dotibus, quæ in eo conſiſtunt, ut ejus conſiſtentia diffluat quidem, ſed ſequax tamen ſit, mollitiem habeat lubricam, aſperitatis expertem, & ingredientia æquabiliter inter ſe ſint mixta §. DCLXVIII. patet, dicta valere quoque de balſamo odorato, cum ſit unguentum §. DCLXXXIV. Quoniam vero præterea odore olfactus organon afficere debet, ex fragrantibus ut conſtet, odoriſque in eo ratio habeatur, neceſſe eſt, ne is vel noceat, vel alienis corrumpatur, aut enervetur. Coloris quoque, qui in balſamo odorato minus eſt neceſſarius, uſitatus tamen, cura non prorſus eſt negligenda.

§. DCLXXXVI.

Quaenam ingredientia balſami odorati eſſe poſſint.

Balſamus odoratus eſt unguentum olfactus organon valde afficiens §. DCLXXXIV. Qua de re omnia iſta ingredientium vice in balſamo odorato fungi poſſunt, quæ vel per ſe, vel cum aliis commixta in tale unguentum redigi poſſunt.

§. DCLXXXVII.

Recenſentur, quaenam ingredientia balſami eſſe poſſint.

Talia ſunt 1) liquida, ut olea aromatica deſtillata, expreſſa, balſama liquida, naturalia, ſive artefacta, eſſentiæ, ſpiritus, ſalia volatilia oleoſa; 2) ſpiſſa, ut balſamus Peruvianus,

extracta, electuaria generoſiora, croci, opii, theriaca, gummi-reſinæ, moſchus, zibethum, & ſimilia, 3) ſicca, ut aromata, crocus, cinnamomum, caryophylli, benzoe, caſtoreum, ſuccinum, ambra, &c. 4) pinguia, ut oleum nucis moſchatæ expreſſum, pinguedo inodora alba, v. g. porci, &c. medulla crurum vituli, butyrum, cera, unguentum officinale, pomatum, roſatum, nervinum, &c. balſamum odoratum officinale, & id genus alia.

§. DCLXXXVIII.

Quænam balſamo colorem conciliant.

Coloris balſamo odorato conciliandi cauſa adhiberi ſolent pigmenta varia, cinnabaris, ſantalum rubrum, ſmaltum, coccinella, curcuma, umbra, aſphaltum, ſuccus rhamni cathartici, grana Kermes, ochra, bolus armena, & pulveres alii tenuiſſimi.

§. DCLXXXIX.

Doctrina de excipientibus unguenti valet quoque de balſamo odorato.

Cum balſamum odoratum ſit unguentum §. DCLXXXIV. patet, ea, quæ de excipientibus & excipiendis unguenti demonſtravi §. DCLXX. valere etiam de balſamo odorato, hinc huc transferantur. Præterea vero notandum, excipientia balſami dividi vel in primaria, vel ſecundaria. Illorum vicem explere ſolent memorata §. DCLXXXVII. No. 4. horum vero oleum vilius expreſſum, balſamum nativum liquidum, ut Peruvianum.

§. DCXC.

Quale ſit eligendum excipiens primarium.

Si excipiente primario balſamus odoratus opus habet, tale eſt eligendum, quod excipiendorum odores nec mutat, ſed & vim potius auget, nec eorum, ſi fieri poteſt, colores alterat. Hinc hoc fine oleum nuciſtæ expreſſum, ope ſpiritus vini colore & odore privatum, frequentiſſime adhiberi, atque hoc eam ob cauſam *corpus pro balſamo* vocari ſolet. Cera ſola rarius excipientis vicem gerit, quum plure oleo ſatis molleſcat, crebrius vero inſervit pinguibus mollioribus reſtricta in quantitate in balſami formam redigendis; ſi vero excipientis primarii loco adhibetur, eligenda eſt virginea, alba.

§. DCXCI.

Pinguia recentia excipientis primarii vicem, non vero rancida gerere poſſunt.

Pinguia rancida, ſi adduntur aliis balſami ingredientibus fragrantibus, horum vim & odorem mutant & pervertunt, hinc excipientis primarii vicem ſupplere nequeunt §. DCXC. ſed pinguia, ſi iis hoc fine eſt utendum, recentia ſint oportet.

§. DCXCII.

Quænam excipientia olida adhiberi ſoleant.

Si excipiens olidum eſt adhibendum, quod excipientis odorem & vim auget, tale eſt eligendum, quod ſcopo reſpondet. Plerumque oleum nuciſtæ crudum, unguenta & balſama officinalia, gummi-reſinæ, ejus vicem explent.

§. DCXCIII.

Quando excipiente ſecundario opus ſit.

Excipiente ſecundario non ſemper opus habet balſamum odoratum, ſed tunc demum, ſi ejus maſſa nimis eſt ſpiſſa, atque tum vel odoris expers, vel reliquis virtute congruum eligitur.

§. DCXCIV.

De proportione ingredientium balſami.

Ingredientium balſami odorati proportio variat pro eorundem & balſami ipſius conſiſtentia. Hæc etenim in balſamo æque ac in unguento non certis circumſcribitur limitibus, ſed variat. Uſitatior excipientis & excipiendi in balſamo proportio hæc eſt, ut capiatur

corporis pro balſamo	℥I.
excipiendi primarii liquidi	ʒI. -- II -- III.
excipiendi primarii ſpiſſi & ſicci	ʒß. -- I -- II.
excipiendi ſecundarii	q. ſ.

§. DCXCV.

Quænam obſervetur proportio, ſi aliud excipiens, quam corpus balſamo adhibeatur.

Loco corporis pro balſamo ſolet etiam drachma ceræ unciæ excipientis mollioris, ut axungiæ vel unguenti, addi; ſic enim enaſcitur excipiens, quod ad corpus pro balſamo ratione conſiſtentiæ accedit. Si cera ſola excipit, ut rite emolliatur, duplo liquidi oleoſi opus eſt; ſi vero & ſiccum inſuper accedit, hoc pro cera eſt habendum, & tum, ne nimia enaſcatur ſpiſſitas, excipiens ſecundarium requiritur, ejuſque q. ſ. addi poteſt.

§. DCXCVI.

Quænam proportio obtineat in balſamo, ſi ex balſamis officinalibus conficitur.

Si balſamum odoratum ex balſamis officinalibus componitur, quæcunque reſpectu conſiſtentiæ proportio obtinet, & ſcopus tantum eam limitat. Si vero his alia miſcentur, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt §. DCXCIV. DCXCV. facile determinari poteſt, quænam proportio requiratur, vel quaſi conſtituente opus ſit.

§. DCXCVII.

Quantitas excipiendi, ſæpe non determinatur.

Sæpiſſime ſola excipiendi quantitas in balſamo odorato determinatur, excipientis vero q. ſ. præſcribitur, vel excipientium alterutrum pondere determinatur.

§. DCXCVIII.

De variis ſpeciebus balſamorum.

Balſamum odoratum ut ſit odoris grati fragrantis, non abſolute neceſſarium eſt, ſed aliquando balſamum ingrati odoris requiritur. Paucis, balſami odor variat pro ſcopo, qui balſamo intenditur. Sic balſama vulneraria dicta odorem ſpirant injucundum. Dantur etiam balſama liquida, ut balſamum vitæ Hoffmanni, ſed hæc ad mixturas pertinent concentratas.

§. DCXCIX.

Speciminis loco inſerviunt

I. Balſami nervini.

1.

♃. Corporis pro balſamo ʒß.
Olei meliſſæ Turcicæ,
Lavendulæ,
Ligni rhodii,
Caryophyllorum,
Majoranæ,
Rutæ, ana gutt. VIII.
Balſami Peruviani ℈j.
M. F. Balſamus. Addi poſſunt moſchi & ambræ pauca grana.

2.

♃. Corporis pro balſamo ʒß.
Balſami vitæ Hoffmanni ʒß.
M. F. Balſamus.

II. Bal-

II. Balſamus hyſtericus.

℞. Olei nuciſtæ expreſſi ʒij.
Pinguedinis caſtorei ʒj.
Extracti caſtorei ℈j.
Olei chamomillæ,
Succini,
Rutæ ana gutt. V.
M. F. Balſamus.

III. Balſamus contra læſiones externas.

℞. Liquoris myrrhæ,
Balſami Peruviani, ana ʒj.
Terebinthinæ Venetæ ʒij.
M. F. Balſamus.

SECTIO XXII.

De formula Epithematis ſicci.

§. DCC.

De variis ſpeciebus epithematis ſicci.

EPithema ſiccum eſt pulvis medicatus, qui parti corporis externæ panni, in quo incluſus eſt, beneficio imponendo applicatur. Varia id accipit nomina, prout pannus, in quo incluſum eſt, hujus vel illius eſt figuræ, & vel aliis atque aliis partibus applicatur. Sic *epithema ſiccum*, ſi conſuto panno incluſum externæ corporis parti applicatur, *ſaccus*, *ſacculus*, & ſi hic pannus ſcuti, lectuli, pulvinaris figuram refert, *ſcutum*, *lectulus*, *pulvinar* appellatur. Si idem ſacculus capiti imponitur, audit *cucupha*, germanice *Kräutermütze*. Pulvis ad epithema ſiccum adhibetur craſſior, vel mediocriter tenuis.

§. DCCI.

Quænam ingredientia eſſe poſſint epithematis ſicci;

Cum epithema ſiccum ſit pulvis §. DCC. omnia iſta, quæ ingredi poſſunt pulverem internum §. CCCXCI. CCCII. CCCIII. ingredientium vice in epithemate ſicco fungi poſſunt, ſi ſcilicet externo uſui ſunt apta.

§. DCCII.

Quænam præ aliis adhiberi ſoleant in epithemate ſicco.

Quamvis vero multa ingredientium vice in epithemate ſicco fungi poſſint §. DCCI. vegetantia tamen ſicca, eorumque partes, ut herbæ, flores, folia, radices, baccæ, ſemina, cortices, aromata & ex his compoſitæ ſpecies officinales maxime hic adhiberi ſolent. Neque hoc eſt mirandum, & facile patet perpendenti, multa ex adductis §. DCCII. virtutem poſſidere uſui quidem interno, non vero externo aptam, & vegetantia potiſſimum huic inſervire ſcopo. Cum vero vegetantia ſicca, ſi efficaci præditæ non ſint agendi principio, vel eorum virtus ſiccando perierit, parum vel nihil virtutis exſerant, ea ita comparata eſſe debent, ut virtute etiam gaudeant efficaci, ſi ad epithema ſiccum ſunt recipienda; alias Medicus ſcopum ſuum plane non aſſequeretur.

§. DCCIII.

Quid ſubſcriptio hic determinet.

Subſcriptio in formula epithematis ſicci determinat pulveris præparationem, ſacculi confectionem ejuſque repletionem.

§. DCCIV.

Speciminis loco ſunt

I. Epithema diſcutiens.

℞. Radicis iridis Florentinæ,
Sigilli Salomonis, ana ℥ß.
Herbæ ſalviæ,
Majoranæ,
Thymi,
Rutæ,
Florum lavendulæ
Sambuci,
Chamomillæ Romanæ ana mß.
Cardamomi,
Cubebarum ana ʒiij.
Baccarum lauri ℥i.
Conſciſſa, contuſa tenuiter, miſta, linteo inſuantur & applicentur calide.

II. Pulvis pro cucupha, quo creberrime uſus fuit b. Hoffmannus capite debili.

℞. Radicis iridis Florentinæ ℥j.
Storacis calamitæ,
Benzoes,
Succini ppt.
Caryophyllorum aromaticorum ana ʒij.
Florum lavendulæ,
Roſarum,
Chamomillæ Romanæ ana p. IV.
Conſciſſa, contuſa groſſo modo, redigantur in pulverem pro cucupha.

Alius pulvis pro cucupha.

℞. Herbæ ſerpilli,
Majoranæ,
Origani, ana mj.
Mari Indici p. II.
Florum anthos,
Cheiri,
Roſarum rubrarum ana p. III.
Succini,
Maſtiches, ana ʒiij.
M. F. Pulvis groſſus.

vel

℞. Radicis angelicæ ℥j.
Herbæ ſalviæ,
Majoranæ,
Foliorum & florum roriſmarini,
Summitatum ſerpilli ana mß.
Seminis nigellæ Romanorum ʒiij.
Caryophyllorum aromaticorum,
Maſtiches,
Styracis calamitæ, ana ʒj.
Conſciſſa, contuſa, miſta D. ad chartam, S. Species pro cucupha, quæ goſſypio exceptæ includantur cuculli duplicaturæ, & punctim interſuantur.

SECTIO XXIII.

De formula Epithematis liquidi.

§. DCCV.

Quid ſit epithema liquidum.

EPithema liquidum eſt medicamentum liquidum, quod parti externæ imponendo applicatur. Hoc fit plerumque vehiculi apti interventu.

§. DCCVI.

§. DCCVI.

Quænam ingredientium vice in epithemate liquido fungi poſſint.

Cum epithema liquidum ſit fluidum, quod externe vehiculi beneficio applicatur §. DCCV. omnia iſta ingredientium vice in eo fungi poſſunt, quæ vel per ſe, vel cum aliis commixta conſtituunt fluidum medicatum, quod externe vehiculi ope imponendo applicari poteſt.

§. DCCVII.

Recenſentur, quænam ingredi poſſint epithema liquidum.

Talia ſunt vina, aceta, ſpiritus vini, olea, aquoſa, ut aqua ſimplex, deſtillata, ſpiritus aromatici, tincturæ, eſſentiæ, liquores ſalini, lixivia, infuſa, decocta, emulſionea, mixturæ mediæ & concentratæ.

§. DCCVIII.

Mollia & ſolida in liquore ſolubilia etiam ingredi poſſunt epithema liquidum.

Mollia & ſolida, quæ virtute externo uſui apta gaudent, & in menſtruo commodo ſe ſolvi patiuntur, itidem ingredientium vice in epithemate liquido fungi poſſunt. Omnia enim iſta in eo ingredientium vice fungi poſſunt, quæ vel per ſe, vel cum aliis in liquidi externi formam redigi poſſunt §. DCCVI.

§. DCCIX.

De ſignatura in formula epithematis liquidi.

Signatura in formula epithematis liquidi indicat primo ejus præparationem, ſi hæc Pharmacopœo non committitur, deinde partes externas ſovendas, tum vehiculum, tandem, utrum epithema frigidum, an calidum ſit applicandum, quomodo applicatum ſit tenendum, quouſque relinquendum, ejus uſus continuandus & renovandus.

§. DCCX.

Speciminis loco inſerviunt

I. Epithema contra capitis dolorem & agrypniam.

℞. Aquæ roſarum,
Aceti roſarum, ana ℥ij.
Nitri purificati,
Salis ammoniaci, ana ʒj.
Olei ligni Rhodii gutt. VII.
Camphoræ in ſpiritu vini ſolutæ gr. III.
M. D. S. Liquor, qui frigidus panni lintei ope eſt applicandus.

II. Epithema nervinum.

℞. Aquæ Reginæ Hungariæ ℥iß.
Balſami vitæ Hoffmanni ʒß.
M.

Hoc creberrime uſus fuit celeberrimus b. m. HOFFMANNUS ad ventriculum roborandum, atque illud externe ejus regioni imponi poſſit.

III. Epithema reſolvens, diſcutiens.

℞. Spiritus vini rectificati ℥viij.
Saponis Veneti ʒij.
Camphoræ ʒij.
M.

Addi huic remedio poſſunt, balſami Peruviani drachmæ duæ, ſi roborandi fine ſimul adhibetur, &, ſi ſpaſmos mitigare debet, olei nuciſtæ deſtillati drachma una.

Silentio hic prætererire non poſſum, aquam reginæ Hungariæ, ſi in certa ejus quantitate tantum ſaponis Veneti, quantum capit, ſolvitur, inſignem acquirere vim reſolventem ac diſcutientem, eamque ipſe habui perſpectam ac exploratam in tumoribus inveteratis, qui aliorum conſuetorum remediorum virtutem eluſerunt, reſolvendis, dum hoc remedium loco affecto imponi & infricari juſſerim.

IV. Epithema contra inflammationem & gangrænam imminentem.

℞. Aquæ calcis vivæ,
Solani,
Plantaginis,
Aceti vini deſtillati, ana ℥ij.
Ceruſſæ,
Boli albæ,
Lithargyrii, ana ʒij.
M. D. S. Liquor, cui calefacto linteum triplicatum immergendum, & quod expreſſum parti affectæ eſt applicandum.

SECTIO XXIV.

De formula Cataplaſmatis cocti.

§. DCCXI.

Quænam cataplaſmatis cocti ingredientia eſſe poſſint.

CUm cataplaſma coctum ſit epithema molle, pultiforme, coctione paratum §. DCXXVII. omnia iſta ingredientium vice in cataplaſmate cocto fungi poſſunt, quæ cum aliis coqui atque in ejus formam redigi poſſunt.

§. DCCXII.

Ad quænam in cataplaſmate cocto præſcribendo ſit reſpiciendum.

Omnia, quæ cum aliis coqui & in cataplaſmatis formam redigi poſſunt, ingredientium vice in cataplaſmate cocto fungi poſſunt §. DCCXI. Qua de re in cataplaſmate cocto præſcribendo ad duo maxime eſt reſpiciendum, *primo* ad *materiam decoquendam*, *deinde ad liquidum*, *quocum eſt decoquenda.* Attendendum præterea eſt ad *acceſſorium*, quod coctionis impatiens, vel ea non egens, ſub coctionis fine, vel ea peracta, vel ad cataplaſmatis virtutem augendam, vel conſiſtentiam & cohæſionem lubricam ipſi conciliandam, addi ſolet.

§. DCCXIII.

Quænam materiam decoquendam largiantur cataplaſmati cocto.

Materies cataplaſmatis cocti ita comparata eſſe debet, ut vel per ſe mollis ſit vel coctione molleſcat, & virtute gaudeat ſub coctione, quæ hic aperto inſtituitur vaſe, non plenarie avolante. Quæ igitur cum ita ſunt, omne id cataplaſmati cocto materiam largiri poteſt decoquendam, quæ præbet materiam qualitatibus dictis præditam.

§. DCCXIV.

Unde petatur materies decoquenda.

Radices, bulbi, herbæ, flores, ſummitates, fructus, cortices, aliaque multa vegetantia, vel per ſe mollia, vel coctione molleſcentia, materiem cataplaſmati cocto largiri poſſunt decoquendam. Omne enim id cataplaſmati cocto ſuppeditare poteſt materiam decoquendam, quod vel per ſe molle eſt, vel coctione molleſcit, & virtutem ſuam ſub coctione minus perdit §. DCCXIII. Ad hæc referuntur ex regno animali

animali & foſſili, quæ pauca ſuppeditant, ſtercora & nidus hirundinum. Patet e contrario, vegetantia minus ſucculenta non ingredi poſſe cataplaſma coctum.

§. DCCXV.

Quomodo liquidum cataplaſmatis cocti comparatum eſſe debeat.

Liquidum, quod ad cataplaſma coctum adhibetur, ita comparatum eſſe debet, ut ſcopo & materiæ decoquendæ aptum ſit & accommodatum, ejuſque vis, quæ in dato caſu deſideratur, ſub coctione non plenarie imminuatur. Omnia ergo his dotibus prædita fluida liquidum cataplaſmati cocto ſuppeditare poſſunt.

§. DCCXVI.

Quænam liquidum cataplaſmati cocto præbere poſſint.

Aqua, lac, vinum, acetum ſimplex, vel medicatum officinale, urina, lixivium, olea expreſſa, axungiæ liqueſactæ, ſunt liquida, quæ dotibus memoratis §. DCCXV. ſunt inſtructa, hinc liquidum cataplaſmati cocto præbere poſſunt §. cit. Nonnulli vinum, cum ſalva ſua vi coctionem vix ferat, pulpæ jam coctæ admiſcere ſolent, alii vero id cum ipſis ſpeciebus decoqui jubent.

§. DCCXVII.

De ſelectu liquidi cataplaſmatis pro ejuſdem varietate.

Loco liquidi ad cataplaſma coctum adhibetur aqua, inprimis lac, olea expreſſa, axungiæ, ſi emolliendi fine uſurpatur, vinum, acetum ſimplex, vel medicatum officinale, urina, lixivium, ſi eo ad reſolvendum & diſcutiendum utimur.

§. DCCXVIII.

Quomodo acceſſoria comparata eſſe debeant.

Acceſſoria, quæ vel ad cataplaſmatis virtutem augendam, vel conſiſtentiam ei debitam conciliandam adhibeotur, debent eſſe vel per ſe liquida, vel calore liqueſcentia, vel rata eſſe mollia pultiformia, vel pulverulenta teneriora, nec æquabili miſcelæ reſiſtere.

§. DCCXIX.

De acceſſoriis virtutem cataplaſmatis augentibus.

Quæ igitur cum ita ſint, acceſſoriorum, quæ ſub fine coctionis, vel ea peracta, ad virtutem cataplaſmatis augendam adduntur, vice fungi poſſunt, vinum, acetum, ſpiritus, aquæ & olea aromatica, tincturæ, eſſentiæ, balſama, fermentum panis, ſalia, ſapo, pulveres teneriores, vegetantium partes molliores, aromaticæ, crocus & ſimilia. Eorum vero acceſſoriorum, quæ cataplaſmati conſiſtentiam & cohæſionem lubricam largiuntur, locum ſuſtinere poſſunt farinæ, pulveres tenues, olea, mel, ovi albumen, vitellus, mucilagines & id genus alia.

§. DCCXX.

Acceſſoriis non ſemper opus eſſe ſed quomodo & quando iis opus ſit, oſtenditur.

Cum acceſſorium in cataplaſmate cocto ad virtutem ejus vel augendam, vel conſiſtentiam debitam ei conciliandam adhibeatur §. DCCXII. eo non ſemper opus eſt, ſed id tantum conſiſtentia vel virtus expetita, in materie cocta deficiens, poſtulat. Hinc ſi magma juſto tenuius eſt, nec ſatis æquabile, pulveres vel farinas, ſi ſicciuſ & minus lubricum, olea & quæ ad eorum accedunt indolem, addimus, & interdum acceſſorio commodo ad gratiam ejus augendam utimur.

§. DCCXXI.

En I exempla

De Formulis Medicamentor.

I. Cataplaſma emolliens.

♃. Radicis altheæ,
Liliorum alborum ana ℥ß.
Herbæ altheæ,
Malvæ ana mß.
Florum chamomillæ vulgaris,
Sambuci,
Meliloti ana p. III.
Farinæ ſeminis lini ſeu
Fœnugræci ℥ij.
Conſciſſa, contuſa, miſta ſ. Species pro cataplaſmate, in quantitate ſufficienti lactis decoquendæ.

II. Cataplaſma diſcutiens.

♃. Radicis angelicæ ſeu iridis Florentinæ ℥ß.
Herbæ ſalviæ,
Majoranæ,
Serpilli,
Rutæ,
Florum lavendulæ,
Sambuci,
Chamomillæ Romanæ ana mß.
Cumini,
Coriandri,
Cubebarum,
Baccarum lauri āā ʒiij.
Conciſa, contuſa, miſta ſ. Species pro cataplaſmate.

III. Cataplaſma crudum contra hæmorrhoidea cœcas valde dolentes.

♃. Micæ panis ſimilaginei aqua roſarum q. ſ. ſolutæ ℥j.
Farinæ radicis altheæ ʒß.
Croci ℈ß.
Album. ovi No. 1.
Conterendo in mortario redige in pultem.
D.

SECTIO XXV.

De Formula Clyſteris.

§. DCCXXII.

De clyſtere ſimplici & compoſito.

Quemadmodum omne medicamentum eſt vel ſimplex, vel compoſitum §. XXXV. ita & clyſter eſt vel ſimplex, vel compoſitus.

§. DCCXXIII.

Quænam clyſteris ingredientia eſſe poſſint.

Cum clyſter ſit medicamentum liquidum, quod ope ſiphonis inteſtino recto injicitur, §. DCXXVIII. omnia iſta, quæ vel per ſe ſunt fluida, huic uſui apta vel aliorum ope in clyſteris formam redigi poſſunt, ingredientium vice in clyſtere fungi poſſunt.

§. DCCXXIV.

Recenſentur, quænam clyſteris ingrediantur poſſint.

Talia ſunt 1) liquida, ut aqua ſimplex, lac, ejus ſerum, vinum, urina, decoctum, ut hordei, avenæ, ſpecierum emollientium, carminativarum, juſcula carnium, olea expreſſa, 2) ſpiſſiora, mollia & ſolida, ut ſapones, ſalia, ſaccharum, mella, pulpæ, electuaria, vitellus ovi, pinguedines, medullæ, ſeva, balſama, unguenta. Hæc etenim vel per ſe ſunt fluida, vel aliorum commixtione in formam fluidam redigi poſſunt.

)o(§. DCCXXV.

§. DCCXXV.

Ingrediens clyſteris ſimplicis debet eſſe fluidum.

Sicut omne medicamentum ſimplex, ita & clyſter ſimplex ex uno conſtat ingrediente §. XXXIV. Jam omne id, quod vel per ſe eſt fluidum uſui clyſteris aptum, vel cum aliis in clyſteris formam redigi poteſt, ingredientis vice in clyſtere fungi poteſt, §. DCCXXIII. Qua de re ingrediens clyſteris ſimplicis, cum unum tantum ſit, ita comparatum eſſe debet, ut per ſe ſit fluidum uſui clyſteris aptum, nec fluidam formam aliorum miſcela acquirat. Ponas enim contrarium, hoc eſt, ingrediens clyſteris ſimplicis non eſſe per ſe jam fluidum, tunc aliis opus eſſet, quorum miſcela formam ipſi fluidam conciliaret, adeoque orietur non clyſter ſimplex, ſed compoſitus; id quod repugnat hypotheſi. Clyſter ex ſolo lacte vel oleo confectus dicta confirmat.

§. DCCXXVI.

Ingredientia clyſteris compoſiti omnia non fluida, non abſolute neceſſe eſt.

Quamvis clyſteris ſimplicis ingrediens debeat eſſe per ſe, ſine aliorum miſcela, fluidum §. DCCXXV. nihilominus tamen, ut omnia clyſteris compoſiti ingredientia fluida ſint, non abſolute neceſſe eſt. Cum enim clyſter compoſitus, ſicut omne medicamentum compoſitum, ex pluribus uno conſtet ingredientibus §. XXXIV. & omnia iſta ingredientium vice in clyſtere fungi poſſint, quæ aliorum miſcela in clyſteris formam redigi poſſunt §. DCCXXIII. aliqua clyſteris compoſiti ingredientia poſſunt eſſe non fluida, ſed vel ſolida, vel mollia, dummodo iſta aliorum ope in clyſteris formam redigi poſſint.

§. DCCXXVII.

De variis modis clyſterem compoſitum præparandi.

Varii dantur modi clyſterem compoſitum præparandi, ſed hi omnes commode in certas redigam claſſes, ut eo facilius comprehendi poſſint. Vel enim iſta clyſteris compoſiti ingredientia, quæ non ſunt fluida, ſed vel ſolida, mollia, vel alius cujuſcunque indolis, ita ſunt comparata, ut ſe vel ex toto, vel ex parte in clyſteris compoſiti ingrediente fluido, vel pluribus ingredientibus fluidis, ſolvi patiantur. Duplex ergo hoc in caſu exſurgit modus præparandi clyſterem compoſitum, unus ſcilicet, quo præparatur ex quibuſdam ingredientibus non fluidis, ſed vel ſolidis, vel mollibus, vel aliis in ingrediente fluido, vel pluribus, ex toto ſolubilibus, alter vero, quo aliqua clyſteris compoſiti ingredientia in ejuſdem ingrediente fluido, vel pluribus ingredientibus fluidis, ex parte tantum ſolvuntur.

§. DCCXXVIII.

Scholion.

Specimen prioris modi, quo præparatur clyſter compoſitus §. DXXVII. præbent clyſteres iſti, qui conficiuntur ex ſapone, melle, ſalibus, vitello ovi, ſaccharo, ſyrupis in aqua plenarie ſolutis; poſterioris vero modi, quo præparatur clyſter ex quibuſdam ingredientibus non fluidis, ſed vel ſolidis, mollibus aliiſque non fluidis, in ingrediente ejuſdem fluido ex parte ſolutis, exemplum præbent clyſteres quidam ex vegetabilibus decoctione parati.

§. DCCXXIX.

Clyſteres compoſiti qui parantur decoctione.

Si vegetabilia, quæ coquendo virtutem ſuam plenarie non perdunt, vel alia coctioni apta, cum idoneo fluido decoquuntur, oritur liquidum virtute eorum, quibuſcum decoctum fuit, medica & uſui clyſteris apta, impregnatum. Jam fluida virtute clyſteris uſui apta prædita, ingredientium vice in clyſtere fungi poſſunt §. DCCXXIII. Qua de re clyſter compoſitus decoctione cum idoneis ſpeciebus parari poteſt, atque hic modus conficiendi clyſterem ordinarius eſt & ſatis frequens.

§. DCCXXX.

De uſu clyſterum in genere.

Clyſterum frequentiſſimus eſt & varius uſus. Adhibentur enim vel ſcopo evacuandi, vel alterandi, vel utroque ſimul. Sic uſurpari ſolent ad ſtercora indurata emollienda, inteſtinorum tractum parteſque his vicinas relaxandas, vel roborandas, ſpaſmos & dolores in inteſtinis partibuſque vicinis ſævientes ſedandos, acrimoniam in inteſtinis hærentem demulcendam atque involvendam, corpus nutriendum, roborandum, ſanguinem & humores a partibus ſuperioribus ad inferiores derivandos, alvi excretionem aliaſque excretiones promovendas, nec non alios ad uſus.

§. DCCXXXI.

Ex quibus clyſteres emollientes ſunt parandi.

Quando feces duræ, quæ inteſtinis craſſis impactæ hærent, ſunt emolliendæ & inteſtina relaxanda, enemata ex remediis emollientibus, cujus generis ſunt ex radicibus, radix altheæ, liliorum, alborum, ex herbis, herbæ quinque emollientes, ex floribus, flores chamomillæ, millefolii, malvæ, meliloti, ſambuci, verbaſci, ex ſeminibus, ſemen lini, fœnugræci, ex fructibus, ficus & paſſulæ, ex dulcibus, manna, mel, ſyrupus violarum, ex oleis expreſſis, oleum amygdalarum dulcium, lini, ex oleis coctis, oleum chamomillæ, cum aqua, vel potius lacte, quod aqua magis relaxat, decoctis, parare convenit.

§. DCCXXXII.

Quænam loco ſtimuli adhibeantur in clyſteribus.

Loco ſtimuli clyſteribus maximo cum fructu admiſcentur ſalina, ut ſal commune, vel ſal gemmæ, quod ſali communi præferendum, Ebshamenſe, Sedlicenſe, digeſtivum Sylvii, aliaque ſalia neutra & alcalina; indicata tamen ſunt uſitatoria. Saccharum quoque ſtimuli cauſa interdum adjicitur. Si ejuſmodi clyſtere æſtus nimius eſt temperandus, addi poteſt nitrum.

§. DCCXXXIII.

Clyſteres contra dolores & ſpaſmos ex quibus conficiantur.

Si ſpaſmorum & dolorum, qui non inteſtinorum modo volumen, ſed remotas etiam torquent partes, atrocia clyſterum ope eſt mitiganda, id quod in colica, doloribus ex calculo potiſſimum, aliiſque innumeris affectibus requiritur, clyſteres conducunt ex meris oleis expreſſis & pinguedinibus animantium parati, cui ſcopo inſerviunt præſertim oleum coctum chamomillæ, millefolii, oleum amygdalarum dulcium, lini, pinguedo humana, canina, anſeris, taxi. Eidem ſcopo conveniunt ſpecies emollientes & anodynæ, ut flores chamomillæ vulgaris, ſambuci, meliloti hujuſque generis alia, nec non crocus, cum lacte decoctæ. In pathematibus ſpaſmodicis, epilepticis & convulſivis motibus, ſpecifica ut addantur, ex uſu eſt, ut radix, ſemen & flores pœoniæ, ſuccus lumbricorum terreſtrium, & in hyſteticis pathematibus caſtoreum, ejus pinguedo, aſa fœtida & ſagapenum, maximo cum fructu admiſcentur.

§. DCCXXXIV.

§. DCCXXXIV.

Ex quibuſnam parentur clyſteres contra acrimoniam humorum in inteſtinis.

Ad humorum acrimoniam, in inteſtinis craſſis hærentem, involvendam & demulcendam, & inteſtinorum eroſionem vel præcavendam, vel curandam, præter clyſteres ex ſpeciebus emollientibus cum lacte decoctis paratos, alioſque §. DCCXXXI. DCCXXXIII. deſcriptos, egregii ſunt uſus clyſteres ex decocto pedum vitulinorum, vervecinorum, raſuræ cornu cervi, raparum, ſeminum papaveris albi, cydoniorum, avenaceo, lacte chalybeato, cum oleo vitellorum ovi, vel ipſis ovi vitellis, mixto; quorum tamen unum præ altero virtute ſe magis commendat.

§. DCCXXXV.

Clyſteres carminativi ex quibuſnam ſint parandi.

Si inteſtinorum canalem nimis relaxatum roborandi & flatuum & ſecum contentarum progreſſum promovendi fine ſunt adhibendi clyſteres, ad eos recipienda ſunt ſtomachica & carminativa; ut ſemina quatuor carminativa majora, inprimis cuminum; ex herbis, herba majoranæ, thymi, roriſmarini, chamomillæ, menthæ, meliſſæ; ex floribus, flores lavendulæ, chamomillæ Romanæ; ex baccis, baccæ lauri, juniperi; ex oleis, oleum deſtillatum carvi, menthæ, rutæ. Pilulæ balſamicæ HOFFMANNI, in debita liquidi quantitate ſolutæ & ano injectæ, maxime conducunt, ſi inteſtinorum tonus eſt roborandus & humores ſimul vitioſi ſtagnantes ſunt evacuandi.

§. DCCXXXVI.

De clyſteribus nutrientibus.

Quamvis adhuc multa habeam nec inutilia, quæ de clyſterum præparatione ad caſus in praxi obvios accommodanda dicere poſſem; nihilominus tamen, ne nimis ſim longus, hæc miſſa faciam. Hoc tantum moneo, quod, ſi clyſter nutriendi ſcopo eſt adhibendus, juſculo carnium nihil ſit aptius, & quidam acida vetent miſcere clyſmati, ſed hujus rei rationem ago ſaltem non perſpicio. Sane, ubi corrigenda eſt putrilago, vel refrænandus calor febrilis, acidi dilutioris uſum ſuadent omnia.

§. DCCXXXVII.

Non adeo exacta requiritur oleorum cum aqueis mixtio in clyſteribus.

Si olea cum aqueis in clyſtere ſunt adhibenda, non æque exacta, ac ſi interne uſurparentur, eorundem requiritur mixtio; quamvis & mel, vitellus ovi, ſaccharum, ſapo, ſalia, alio fine, dum ſcopus ſert, addita hanc promovere queant.

§. DCCXXXVIII.

A quibus ſit abſtinendum in clyſteribus.

Opiatis, purgantibus draſticis, iis maxime, quorum vis ſubdola ſe vaſis inſinuat, caute in clyſteribus eſt utendum; cum in inteſtinis craſſis ſat magna in copia nervi & abſorbentes venulæ adſint. Neque minus, ſi ſtimulantia in uſum ſunt vocanda, circumſpecte eſt determinandum, quibus & quantis opus ſit. Si enim potentiſſime excitare, expellere & revellere volueris, ſtimulo languente ages nihil, & ſi diutius retinendum clyſma, ut emolliat, diluat, demulceat, foveat, nutriat, ab acribus abſtine.

§. DCCXXXIX.

Quomodo ingredientium clyſteris proportio determinetur.

Mutua ingredientium clyſteris proportio in genere certis non limitari poteſt legibus, ſed cuivis ad indicationem, materiæ injiciendæ materiem, ægri vires, ejuſque vel majorem vel minorem ſenſibilitatem, & requiſitam injectionis conſiſtentiam, attento, in quovis ſingulari caſu determinatu eſt facilis.

§. DCCXL.

De proportione purgantium & ſtimulantium in clyſteribus.

Si purgantibus opus eſt infuſis, decoctis purgantibus, ſolis vel intermiſtis, hæc plerumque dupla recipiuntur doſi, qua darentur ori ingerenda, interdum & tripla, immo majore, ubi fortius eſt ſtimulandum. Salium mediorum, quæ magis hic uſitata, drachma una, duæ, ad liquoris uncias decem, pro ſtimulo mediocri fere ſufficiunt, alias tamen uncia una & duæ adhibentur in acerrimis clyſteribus.

§. DCCXLI.

De doſi clyſteris.

Clyſteris doſis variat pro ratione ætatis, conſtitutionis ægri, effectus præſtandi, aliarumque in caſu obvio occurrentium circumſtantiarum. Ratione ætatis hæc obtinet regula, ut injiciantur

infanti recens nato	℥II.
provectiori	℥III--IV.
puero	℥VI--VII.
adulto	℥VIII--X--XII.

§. DCCXLII.

De ſignatura in formula clyſteris.

Signatura in formula clyſteris, præter ea, quæ generatim de iſta dixi, docet ſæpius ea, quæ ante & poſt injectionem ſunt agenda, & injectionem ipſam ſpectant. De his & uſu clyſteris quæ dici poſſent, multa ſuperſunt, ſed mihi properandum eſt ad alia.

§. DCCXLIII.

Specimina ſunto

I. Clyſteres emollientes & antiſpaſmodici.

1.

℞. Radicis altheæ,
liliorum alborum āā ℥ß.
Herbæ malvæ,
parietariæ,
Florum chamomillæ vulgaris,
ſambuci,
meliloti ana mß.
Seminis lini
fœnu græci ana ʒiij.

Conciſa, contuſa; miſta coque in aquæ ſimplicis, vel, quod melius eſt, lactis, vel decocti avenacei q. ſ. colaturæ unciis octo adde

Olei amygdalarum dulcium vel
chamomillæ ʒij.
F. Clyſma.

2.

℞. Florum chamomillæ Romanæ,
Avenæ excorticatæ ana ʒij.
coque in aquæ quantitate ſufficiente,
colaturæ ℥vij. adde
Olei lini vel
chamomillæ cocti ʒij.
F. Clyſma.

3.

℞. Olei lini ℥viij.
chamomillæ cocti ℥j.
Mucilaginis ſeminis fœnugræci ʒß.
M. f. Clyſter.

II. Clyſter ad acrimoniam humorum in inteſtinis ſtagnantem demulcendam & tunicas eorum læſas conſolidandas.

℞. Avenæ decorticatæ mj.
Summitatum milleſolii,
Florum chamomillæ vulgaris,
Sambuci ana mß.
coquantur in decocti oſſium vituli, vel lactis vaccini, in quo ferrum candens fuit extinctum, q. ſ. colaturæ ℥vij. adde
Terebinthinæ Venetæ cum vitello ovorum ſubactæ,
Mellis roſarum ana ℥iij.
M. f. Enema pro adulto.

Loco ingredientium primo loco poſitorum adhibere quis poteſt vel ſolum decoctum avenaceum, vel ſolos flores chamomillæ, cum aqua vel lacte decoctos.

III. Clyſter antihyſtericus.

℞. Decocti avenæ tenuiſſimi ℥iv,
Olei chamomillæ cocti ℥ij.
Pinguedinis caſtorei ʒj.
Salis gemmæ ʒij.
M. f. Clyſter.

IV. Clyſter domeſticus, quo creberrime uſus fuit b. HOFFMANNUS.

℞. Avenæ excorticatæ mij.
Florum chamomillæ vulgaris mj.
Seminis cumini ß.
coque in ſufficiente quantitate aquæ communis, colaturæ adde
Olei lini vel
Amygdalarum dulcium vel
Chamomillæ cocti ℥ß-℥j.
Sacchari vel
Mellis ℥ß. vel hujus loco
Salis communis ʒj-ij.
M. f. Clyſter.

SECTIO XXVI.

De formula Suppoſitorii.

§. DCCXLIV.

Quotuplex ſit ſuppoſitorium. Sicut omne medicamentum eſt vel ſimplex, vel compoſitum §. XXXV. ita & ſuppoſitorium eſt vel ſimplex, vel compoſitum.

§. DCCXLV.

Quænam ſuppoſitoriorum ingredi poſſint. Cum ſuppoſitorium ſit medicamentum externum, plus minus ſolidum, variæ figuræ, quod ano intruditur §. DCXXXVI. omne id ingredientis vice in ſuppoſitorio fungi poteſt, quod vel per ſe, vel aliorum commixtione in ejus formam redigi poteſt.

§. DCCXLVI.

Ingrediens ſuppoſitorii ſimplicis debet per ſe formæ ſuæ capax eſſe. Medicamentum ſimplex, hinc & ſuppoſitorium ſimplex, ex uno conſtat ingrediente §. XXXIV. Jam omne id ingredientis vice in ſuppoſitorio fungi poteſt, quod vel per ſe, vel aliorum commixtione in ejus formam redigi poteſt §. DCCXLV. Qua de re ingrediens ſuppoſitorii ſimplicis, utpote quod unum tantum eſt, ita comparatum eſſe debet, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in ejuſdem formam redigi poſſit.

§. DCCXLVII.

Quænam ingredientia in ſuppoſitorio ſimplici eſſe poſſint. Cum ingrediens ſuppoſitorii ſimplicis ita comparatum eſſe debeat, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in ejuſdem formam redigi poſſit §. DCCXLVI. omne id ingredientis vice in ſuppoſitorio ſimplici fungi poteſt, quod per ſe, ſine aliorum miſcela, ad ſuppoſitorii formam recipiendam aptum eſt, & ſuppoſitorium ſimplex ex tali præparari poteſt.

§. DCCXLVIII.

Recenſentur ingredientia ſuppoſitorii ſimplicis. Ejuſmodi ſuppoſitoria ſimplicia ſunt ea, quæ conficiuntur ex ſaccharo, in globuli vel conuli formam redacto, ſapone Veneto ſimiliter figurato, ſevo candelæ, cereoli particula butyro illita, lardo loto, melle ad duritiem cocto, caule porri, caudula rapæ, radice betæ, braſſicæ decorticata, debite formata, oleo vel butyro illita.

§. DCCXLIX.

Fieri poteſt, ut quædam ingredientia ſuppoſitorii compoſiti in ejuſdem formam per ſe redigi nequeant. Quamvis vero ſuppoſitorii ſimplicis ingrediens ita comparatum eſſe debeat, ut per ſe, ſine aliorum miſcela, in ſuppoſitorii formam redigi poſſit §. DCCXLVI. nihilominus tamen fieri poteſt, ut quædam ſuppoſitorii compoſiti ingredientia per ſe, ſine aliorum miſcela, in ſuppoſitorii formam redigi nequeant, atque hoc in caſu aliis opus eſt, quæ illis hanc formam largiuntur. Illa dicuntur *excipienda*, hæc *excipientia*.

§. DCCL.

Quænam loco excipientis in ſuppoſitorio adhibeantur. Excipientis vicem in ſuppoſitorio plerumque ſuſtinet mel, ad eam duritiem coctum, ut gutta marmori inſtillata & frigefacta non adhæreſcat, ſed fragilis ſit. Interdum ſapo Venetus, vitellus ovi, mucilago tragacanthæ, vel ſaccharum tabulatum, unguentum, emplaſtrum, loco excipientis adhibentur.

§. DCCLI.

Quænam excipienda eſſe poſſint in ſuppoſitorio. Excipiendorum in ſuppoſitorio compoſito vicem ſuſtinere ſolent acria ſtimulantia, ut ſal commune, gemmæ, alumen, nitrum, ammoniacum, aloe, myrrha, ſapo, maſſæ pilularum purgantium, pulveres hellebori, trochiſci alhandal, & id genus alia.

§. DCCLII.

Materies ſuppoſitoriorum varias pro ejuſdem uſu. Si ſuppoſitorium ad vitia inteſtini recti propria corrigenda adhibetur, pro horum varietate materia ad id recipitur varia, ut detergens, balſamica, conſolidans, emolliens, &c. atque hæc vel ſola, ſi fieri poteſt, vel alio apto excipiente, unguento interdum, cerato, vel emplaſtro, in ſuppoſitorii formam cogitur, vel in unguenti ſive balſami ſpiſſitudinem redacta, carptis linteis, goſſypio, vel lana excipitur, atque in globulum, glandem, vel turundam formatur, cui filum alligandum, foras propendens, quo ano immiſſa rurſus extrahi poſſit.

§. DCCLIII.

De proportione ingredientium ſuppoſitorii. Mutua ingredientium ſuppoſitorii compoſiti proportio determinari facile poteſt ex excipientis, excipiendorum, & ipſius paſtæ efformandæ conſiſtentia, ſingulorum virtute & ſuppoſitorii efficacia, quæ deſideratur. Si mel induratum excipientis vice in ſuppoſitorio fungitur, ad ejus unciam unam recipiuntur excipiendorum ſcrupuli quatuor, vel ʒiß. & ſi minus excipientis loco adhibetur, pro rata excipiendorum quantitas eſt minuenda.

§. DCCLIV.

§. DCCLIV.

De doſi ſuppoſitorii. Doſis ſuppoſitorii magnitudine determinatur. Si forma ſuppoſitorii deſideratur rotunda, modo piſi, modo nucis avellanæ, modo glandis molem refert. Si conicæ figuræ adhibetur ſuppoſitorium, craſſities digiti minimi ejus, cui eſt applicandum, baſio ejuſdem determinat, ejuſque longitudo ſumitur duorum, trium vel quatuor digitorum tranſverſorum. Materiæ ſuppoſitorii quantitas variat pro ejuſdem magnitudine, & a drachma una ad ſex, vel unciam plerumque recipitur. Si applicatur ſuppoſitorium, hoc fit vel nude, vel oleo, ſive unguento idoneo, ante ejus uſum illinitur.

§. DCCLV.

Specimen præbet.

I. Suppoſitorium alvum ſollicitans pro adulto.

℞. Salis communis ʒß.
Saponis Veneti ʒj.
Mellis coctu inſpiſſati q. ſ.
M. f. Suppoſitorium.

II. Suppoſitorium ad dolores ab hæmorrhoidibus.

℞. Pulveris croci ℈j.
Opii crudi ℈ß.
Unguenti de linaria vel populeo q. ſ.
M. f. paſta, quæ ſindoni incluſa, vel cottone excepta, appenſo filo ſit pro ſuppoſitorio.

SECTIO XXVII.

Continens formulas quaſdam remediorum uſitatiores.

§. DCCLVI.

Mixtura pectoralis.

℞. Gummi ammoniaci ʒß.
Solve in
Aceti ſquillitici ℥j.
Adde
Aquæ hyſſopi,
Veronicæ cum vino āā ℥ij.
Syrupi de eryſimo Lobelii ʒj.
M.

Hæc mixtura egregie reſolvit atque abſtergit materiam viſcidam, tenacem, pulmones parteſque ipſis annexas obſidentem, & malis, quæ exinde oriuntur, medetur, unde, quam latiſſime ejus pateat uſus, facile apparet. Loco aceti ſquillitici, recipi poteſt oxymel ſquilliticum, & loco ſyrupi de eryſimo Lobelii, ſaccharum.

§. DCCLVII.

Alia mixtura pectoralis.

℞. Aquæ veronicæ,
Hyſſopi,
Oxymellis ſquillitici āā ℥j.
Elexirii pectoralis Hoffmanoi ʒiij.
M. D. S. *Bruſttränklein auf viermal zu nehmen.*

§. DCCLVIII.

Mixtura analeptica.

℞. Aquæ meliſſæ,
Cinnamomi ſine vino āā ℥ij.
Caryophyllorum ſeu menthæ ℥ß.
Balſami vitæ Hoffmanni ʒiß.
Julepi roſarum ʒiij--℥ß.
M.

§. DCCLIX.

Mixtura analeptica b. Hoffmanni.

1.

℞. Aquæ ceraſorum nigrorum ℥iij.
Menthæ,
Caryophyllorum āā ℥ij.
Meliſſæ,
Roſarum,
Julepi roſarum ana ℥iß.
Spiritus cinnamomi ʒij.
Olei de cedro gutt. V. ſolutas in ſpiritus nervini, ſeu ſpiritus meliſſæ & roſarum rectificatiſſimi ℥ß.
M.

2.

℞. Aquæ meliſſæ,
Ceraſorum nigrorum ana ℥ij.
Cinnamomi ſine vino vel
Menthæ,
Roſarum,
Liliorum convallium ana ℥iß.
Oleo de cedro cum ſaccharo ſubacti gutt. VI.
M.

§. DCCLX.

Mixtura ad partum accelerandum.

℞. Vini Rhenani optimi ℥iß.
Aquæ cinnamomi ſine vino
Meliſſæ ana ʒvj.
Pulveris Claſſ. XIII. No. 2. ʒj.
Sacchari perlati q. ſ.
M. D. pro duabus doſibus.

§. DCCLXI.

Elexir pectorale reſolvens & roborans.

℞. Tincturæ ſalis tartari,
Eſſentiæ pimpinellæ albæ,
Croci,
Balſami Peruviani ſeu
Caſcarillæ,
Spiritus ſalis ammoniaci aniſati ana ʒj.
M.

Addi huic remedio poſſunt olei aniſi & fœniculi guttulæ aliquot.

§. DCCLXII.

Fricium antiparalyticum.

℞. Aquæ reginæ Hungariæ ℥iv.
Balſami Peruviani ʒj.
Olei lavendulæ,
Majoranæ,
Caryophyllorum ana ʒj.
M.

Huic ſpaſmorum leniendorum cauſa addi poteſt, debita in quantitate, eſſentia caſtorei croci, ſpiritus lumbricorum terreſtrium, & oleum nuciſtæ.

§. DCCLXIII.

Injectio ulceri fiſtuloſo abſtergendo & mundando apta:

℞. Decocti ariſtolochiæ rotundæ aquoſi ℥iv.
Tincturæ myrrhæ aquoſæ ℥j.
Saponis Veneti ʒj.
Mellis roſarum ʒvj.
M. S. Liquor, qui tepidus eſt injiciendus.

Tinctura myrrhæ aquoſa ſola idem præſtare mihi videtur.

Vel

℞. Decocti ariſtolochiæ rotundæ aquoſi ℥vi.
Eſſentiæ myrrhæ,
Succini āā ʒij.
Mellis roſarum ℥j.
M.

Vel

℞. Olei infuſi hyperici ℥iv.
Aloes,
Myrrhæ,
Olibani ana ʒij.
coquendo leniter, miſta, ſubige cum vitelli ovorum ℥ij.

Vel

℞. Terebinthinæ nativæ ℥ij.
Vitelli ovorum ℥j.
Subactis adde
Mellis communis ℥ij.
Spiritus vini communis ℥ß.
Aquæ communis ℥ix.

§. DCCLXIV.

Pulvis pro ſuffimigio roborante.

℞. Tacamahacæ ℥j.
Olibani,
Maſtiches,
Succini ana ℥ß.
M. f. Pulvis, cujus accenſi vapor ad partem affectam eſt admittendus.

§. DCCLXV.

Pulveres ſternutatorii.

1.

℞. Herbæ majoranæ ʒij.
Mari ʒß.
Florum liliorum convallium ʒij.
Benzoes
Caryophyllorum aromaticorum ana ʒß.
M. f. pulvis ſubtiliſſimus.

2.

℞. Radicis iridis Florentinæ,
Herbæ roriſmarini,
Thymi ſeu
Betonicæ ana ʒij.
Majoranæ,
Florum lavendulæ,
Liliorum convallium ana ʒiij.
Olei ligni Rhodii gutt. X.
M. f. pulvis ſubtiliſſimus.

§. DCCLXVI.

Dentifricium eſt vel ſiccum pulverulentum, vel liquidum, vel molle.

1.

℞. Radicis iridis Florentinæ,
Oſſis ſepiæ ppt. ana ʒij.
Maſtiches ʒß.
Aluminis uſti ℈ß.
Olei caryophyllorum gutt. iij.
M. f. pulvis tenuis.

2.

℞. Conſervæ roſarum rubrarum ℥ß.
Oſſis ſepiæ ppt. ʒij.
Sanguinis dracronis,
Corticis granatorum, ana ʒj.
Aluminis uſti ℈j.
Mellis roſacei q. ſ. ut
Fiat Electuarium.

3.

℞. Balſami vitæ Hoffmanni ʒj.
Tincturæ terræ catechu,
Eſſentiæ balſami Peruviani,
Succini,
Myrrhæ ana ʒß.
M.

Priora No. 1. & 2. dentes detergunt & firmant, poſterius vero No. 3. gingivam & dentes tantum roborat.

§. DCCLXVII.

Odoramenti forma eſt vel liquida, vel mollis, vel ſolida pulverulenta.

En exempla.

1.

℞. Olei cinnamomi gutt. VI.
Lavendulæ,
Majoranæ ana gutt. IV.
Salis volatilis ſicci de ſale ammoniaco parati ℈ß.
Sacchari albiſſimi ℥ß.
Cinnabaris nativæ ſubtiliter levigatæ q. ſ. ad coccineum ruborem.

Accurate cito miſta immittantur vaſculo vitreo, obturaculo vitreo claudendo. Admovetur naribus in languore.

2.

℞. Spiritus ſalis ammoniaci vinoſi ℥j.
Olei majoranæ,
Lavendulæ ana gutt. XII.
M. D. ad vitrum probe obturandum.

3.

℞. Salis volatilis ſalis ammoniaci ℥ß.
Olei lavendulæ,
Majoranæ ana gutt. VI.
M. D. ad vitrum probe obturandum.

FINIS.

SYL-

SYLLABUS MATERIÆ MEDICÆ SELECTIORIS CUM DESIGNATIONE PONDERIS QUO SIMPLICIA ET COMPOSITA IN OMNIS GENERIS FORMULIS PRÆSCRIBUNTUR, ITEMQUE DOSEOS, IN QUA SOLITARIE INTERDUM EXHIBENTUR.

SECTIO PRIMA.

CAPUT I. DE EMETICIS.

In pulveribus & potionibus.

Tartarus emeticus Mynſichti } *puero X – XV. ann.* gr. ß -- j.
Mercurius vitæ } *adulto* gr. ij -- iij.
Crocus metallorum gr. ij -- iv – vj.
Sulphur auratum antimonii gr. iij – vj.
Sal vitrioli vomitorium ℈j – ʒß.
Aqua benedicta Rulandi ℥ß – j.
Oxyſaccharum emeticum Ludovici ʒj – ʒiij – ℥ß.
Turpethum minerale gr. ij – iv.

In pulvere, bolo & linctu.

Radix Aſari tenerrime pulveriſata ʒß – j.
Ipecacuanhæ ℈i – ʒß.
Gummi guttæ gr. v – ℈ß.

In infuſo.

Vitrum antimonii } gr. iv. -- viij.
Crocus metallorum }
Herba Nicotiaoa ʒij -- iij.
Extractum Nicotianæ primæ coctionis gr. iij – iv.
Arilli ſambuci ʒj – iß.

Pro infantibus.

Conſerva aut ſyrupus florum Perſicorum de Iacea } ℥ß – j.
Oxymel ſquilliticum ℈ij -- iv.
Antimonium diaphoreticum cum duabus partibus nitri detonatum & leviter calcinatum, gr. ij – v.
Oleum Amygdalar. dulcium recenter expreſſum ʒß--j.

ANTEMETICA.

In eſſentiis & tincturis.

Aromata omnia fragrantiora.
Radix Gentianæ rubræ.
Galangæ.
Zedoariæ.
Cortices Aurantiorum & Citri.
Eſſentiæ amaræ & ſtomachicæ, gtt. xxx – xL.

In cataplaſmatibus & linimentis.

Species carminativæ.
Aromata & ſemina aromatica, horumque olea deſtillata.
Species pro cataplaſmate de fermento Mynſichti.

In pulvere.

Corallia rubra ppt. ℈i – ʒß.
Species de Hyacintho ℈ß – j.
Maſſa Pilularum de cynogloſſa gr. j -- iß.
Nitrum depuratum ℈ß.
Cortex Caſcarillæ gr. vi – viij.

In potionibus.

Aqua Cinnamomi vinoſa, cydoniata } ℥ß.
Menthæ ℥i – ij.
Aqua Veronicæ vinoſa ℥j.
Theriaca ſimplex ʒj.
Syrupus de canella
corticum aurantiorum } ʒij – iij.
myrtinus
cydoniorum
papaveris rhœados ʒiij -- ℥ß.

In

In emplaſtris.

Emplaſtrum de cruſta panis
Tacamahaca
Ladano
Baccis Lauri
Maſtiche
Oxycroceum
Ceratum de Galbano
Santalinum. } q. p.

CAPUT II.
DE EVACUANTIBUS PER ALVUM.

I. LAXANTIA.

In clyſteribus.

Rob paſſularum laxativarum
Caſſia pro clyſteribus } ℥ß. -- j.
Diacaſſia cum manna
Electuarium diaprunorum
Pulpa Tamarindorum } ℥j.
Mel anthoſatum. ℥ß. -- j.
Sapo Venetus ʒij -- ℥ß.

In pulveribus & potionibus.

Omnia ex tartaro parata, v. g.
Cremor & Cryſtalli tartari ʒß.
Tartarus tartariſatus.
Arcanum tartari.
Terra foliata tartari.
Tartarus vitriolatus amarus.
Nitrum Antimoniatum.
depuratum.
Lapis prunellæ. } ʒß -- ℈ij.
Manna, *infantibus* ʒß -- ij.
adultis ℥iß -- ℥iij.
Manna tartariſata, *adultis* ℥i -- iß.
Syrupus de manna ℥j.
domeſticus
de ſpina cervina } ℥ß -- ʒvi.
de cichoreo cum rhabarbaro ʒß -- ij.
roſarum ſolutivus ℥ß -- ʒvj.

In decoctis.

Succus Caſſiæ *infantibus* ʒij -- iij.
adultis ℥j -- ij.
Tamarindi, *infantibus* No. vj -- x.
Pulpa tamarindorum ʒj -- iß.
Paſſulæ laxativæ, *infantibus* ʒj -- ij.
adultis ℥ß -- ℥j.
Paſſulæ Corinthicæ ℥j.
Pulpa paſſularum, *adultis* ℥ij -- iij.

II. PURGANTIA.

In pulveribus, linctibus & electuariis.

Radix Jalappæ, *infantibus* gr. iv -- viij.
adultis ℈ß -- j.
robuſtioribus ʒß -- ℈ij.
Aſari pulveriſata, *adultis & robuſtioribus* ʒß - ℈ij.
Scammonium ſulphuratum
Reſina ſcammonii } gr. ij -- vj.
Iris Florentina *adultis* ʒß.
infantibus gr. iij -- vj.
noſtras, *infantibus* gr. iv. -- vj.
adultis ʒj.

Gummi guttæ, *adultis* gr. v. -- ℈ß.
Magiſterium gummi guttæ gr. ij -- iij.
Mercurius dulcis *infantibus* gr. ij -- iv.
adultis gr. viij.
Aurum fulminans *infantibus* gr. ß -- iß.
adultis gr. ij -- iv.
Magneſia alba *infantibus* ʒß -- j.
adultis ʒiij -- ℥ß.

In Emulſionibus.

Reſina Jalappæ ſimplex, *adultis* gr. iij. -- vj.
præparata, *infantibus* gr. j -- iij.
adultis gr. vj -- ℈ß.
Scammonii
Scammonium ſulphuratum. } gr. ij -- v.

In bolis & pilulis.

Aloë correcta, gr. vi. -- xv.
Extractum hellebori nigri gr. vj -- viij.
agarici gr. iij -- vj.
colocynthidis, gr. j -- iij.
eſulæ gr. ij -- v.
rhabarbari ℈j -- ʒß.
panchymagogum Crollii ℈ß -- gr. xv.
Trochiſci colocynthidis gr. j -- iij.
Agaricus trochiſcatus gr. iij -- vj.
Maſſa Pilularum Hieræ cum agarico ℈ß -- gr. xv.
de Succino Cratonis
tartarearum
de ammoniaco } gr. xv - ℈j.
Mercurius dulcis, *infantibus* gr. ij -- iv.
adultis gr. vj -- viij.

In morſulis pro infantibus.

Radix Jalappæ, gr. vj -- ℈ß.
Species diaturbith. cum rhabarb. *infantibus* gr. vj -- ℈ß
adultis ℈j -- ʒß.
Scammonium ſulphuratum gr. ij -- v.

In decoctis & infuſis.

Radix bryoniæ ℥ß -- j.
Caſſia fiſtula ʒiij -- ℥ß.
Radix ebuli ʒij.
Fibræ hellebori nigri ʒß -- vj.
Polypodium quernum ℥ß -- iß.
Radix hermodactylorum ʒij -- vj.
mechoacannæ albæ ʒij -- ℥ß.
Myrobalani ℥ß -- j.
Rhabarbarum orientale ʒij -- ʒß.
monachorum ℥ß -- j.
Folia Sennæ ſine ſtipitibus ℥j.
Tamarindi ℥j -- ij.
Agaricus trochiſcatus ʒj -- ij.
Flores acaciæ ℥j -- ij.
Summitates fumariæ
centaurii minoris } mß.

In eſſentiis.

Eſſentia Jalappæ
Tinctura Rhabarbari } ʒj -- iij.
Succus radicis bryoniæ, *adultis* ʒij.

In Clyſteribus.

Semen carthami ʒij.
Pulpa colocynthidis in petia ligata ʒj -- ij.
Agaricus in petia ligatus
Fel tauri } ʒiß.
Electuarium Hieræ cum agarico ʒij -- iij.
Summitates centaurii minoris, pug. ij -- iij.

CAPUT

CAPUT III.

DE DIAPHORETICIS.

In pulveribus, eſſentiis ſimplicibus, decoctis & infuſis.

Aromata omnia calidiora.

Radix angelicæ
anthoræ
ari
gentianæ rubræ
carlinæ
contrayervæ
galangæ
imperatoriæ
petaſitidis
valerianæ
zedoariæ
bardanæ
caryophyllatæ
chinæ
dictamni albi
enulæ
leviſtici
œlſnitii
pimpinellæ albæ
ſarſæparillæ
ſcorzoneræ
vincetoxici.
} in *pulveribus*, ℈j -- ʒß. *eſſentiis*, gtt. xxx-xl. *decoctis*, ℥ij -- iij.

Herba cardui benedicti
epithymi
galegæ
piperitidis
rutæ
ſalviæ
ſcabioſæ
ſcolopendrii
ſcordii
ſerpilli
verbenæ
antiſcorbuticæ omnes.
} in *eſſentiis* gutt. xl. *ſucco c. vino* ℥j. *decoctis* mj.

Flores anthos
calendulæ
centaurii minoris
galegæ
ſambuci
ulmariæ
arnicæ veræ.
} ſimili ratione cum herbis.

Semen rutæ, in pulveribus ℈j.
decoctis ʒij.

Baccæ juniperi
lauri
ſambuci.
} in decoctis ʒiij -- ℥ß.

Lignum ſaſſafras
ſantalinum citrinum
juniperi
guaiacum.
} in decoctis ℥ß.

In bolis & electuariis.

Prædictæ radices & ſemina in citata doſi.

Rob juniperi
ſambuci.
} ʒij -- ʒß.

Theriaca ſimplex
Diaſcordium Fracaſtorii
Mithridatium.
} *infantibus*, ℈j. *adultis*, ʒj -- iß.

Theriaca cœleſtis, *infantibus* gr. ß -- j.

In pulveribus compoſitis.

Antimonium diaphoreticum non elixiviatum *adultis* ℈ß -- gr. xv.
elutriatum *infantibus* gr. vj - ℈ß.
adultis ℈j -- ʒß.

Bezoardicum minerale gr. xv -- ℈j.

Abſorbentia omnia ℈j.

Sal volatile Cornu Cervi
ſuccini
viperinum
Anglicanum.
} gr. j -- iij.

Camphora, *adultis* gr. ß -- j.

Myrrha
Crocus Orientalis.
} gr. iij -- iv.

Lapis bezoardicus orient. gr. ij -- iv.
occident. gr. vj -- viij.
de Goa gr. iij -- vj.

Cornu Cervi philoſophice ppt.
Unicornu verum
foſſile.
} ℈ß -- ℈j.

Cinnabaris nativa
antimonii.
} gr. iij -- vj.

Sulphur auratum antimonii ſecundæ vel tertiæ præcipitationis & bene edulcoratum, gr. j -- iij.

Flores ſulphuris
ſalis ammoniaci.
} gr. iij -- vj.

Magiſterium Cornu Cervi
Trochiſci de viperis.
} gr. vj -- ℈ß.

Mercurius diaphoreticus gr. ij -- iij.

Sal abſynthii
cardui benedicti
centaurii minoris.
} gr. viij -- ℈ß.

In eſſentiis & mixturis compoſitis.

Eſſentia alexipharmaca Stahlii
Tinctura bezoardica Michaelis
Wedelii
Mixtura ſimplex cum camphora
ſine camphora
Liquor Cornu Cervi ſuccinatus
Spiritus eboris
Cornu Cervi
tartari
omnes volatiles.
} gutt. xx -- xxx.

Eſſentia lignorum gutt. xxx -- L.

In potionibus & julapiis.

Aquæ deſtillatæ, cardui benedicti
galegæ
plantaginis
ſcabioſæ
ſcordii
ulmariæ
florum acaciæ
ſambuci
fumariæ.
} ℥j -- iß.

Acetum bezoardicum ℥j.

Spiritus ceraſorum nigrorum
cochleariæ
liliorum convallium
roriſmarini
roſarum
ſambuci
ſerpilli.
} ʒß -- j.

acidi minerales, ad gratam aciditatem.

In emulſionibus.

Aquæ diannoicæ prædictæ
Semen citri
aurantiorum } ʒij.
aquilegiæ
napi } ʒß – j.
raparum.
Decocta lignorum ℥iv – vj.

CAPUT IV.

DE DIURETICIS.

I. Resolvendo operantur.

In eſſentiis, infuſis, extractis & pulveribus.

Radix apii
ari
bardanæ
carlinæ
caryophyllatæ
helenii
imperatoriæ
leviſtici
pimpinellæ albæ
rubiæ tinctorum
valerianæ
ruſci
gentianæ rubræ
vincetoxici
} in eſſentiis gutt. xL. infuſis, ʒij – ℥ß. extracto, gr. v. pulveribus, ℈j.

Herba abſynthii
capillorum veneris
cardui benedicti
centaurii minoris
cochleariæ
fumariæ
piperitidis
naſturtii
ſcordii
ſcolopendrii
ſedi murarii
trifolii fibrini.
} in decoctis & infuſis, mß – j. eſſentiis, gtt. xL. extracto, gr. iv.

Flores geniſtæ in infuſis & decoctis pug. ij – iij.

Semen carvi,
cumini
petroſelini
apii
dauci
bardanæ
ſileris montani
Baccæ juniperi.
} in pulv. ℈j – ij. decoct. & infuſ. ʒj – iij.

In emulſionibus.

Aquæ deſtillatæ herbarum prædictarum ℥j – ij.
Nuclei perſicorum
ceraſorum
Semen citri
aurantiorum
Amygdalæ amaræ.
} ʒij – ℥ß.
Succus radicis raphani ℥ß – iß.

In eſſentiis & Tincturis compoſitis.

Tinctura antimonii acris, *infantibus* gtt. vj – xij. *adultis* gutt. xx – xxxvj.

Eſſentia ſuccini, in ſimili doſi.
Spiritus ſalis ammoniaci
eboris
Cornu Cervi
fuliginis.
} gtt. xx – xxx.
lumbricorum terreſtrium, gtt. xxx – xL.

In pilulis.

Extracta prædictarum radicum & herbarum, nec non reliquarum ſpecierum antiſcorbuticarum in prædicta doſi.

Gummi galbanum
ammoniacum
ſagapenum
bdellii
juniperi
ſuccini.
Terebinthina cocta.
} ℈ß – gr. xv.

II. Abstergendo operantur.

In pulveribus.

Salia omnia, præprimis fixa, acida & alcalina, v. g.
Nitrum depuratum
antimoniatum
Lapis prunellæ
Salia omnia digeſtiva &
ex tartaro parata
Abſorbentia cum acido ſaturata
Lumbrici terreſtres pulveriſati
Teſtæ ovorum cum acido ſaturatæ.
} ℈ß – j.

In Tincturis & eſſentiis.

Tinctura antimonii
tartari } gutt. xx – xxxvj.
Liquor terræ foliatæ tartari
Spiritus tartari
Nitri dulcis
Salis dulcis.
} gtt. xxx – xL.

In potionibus & julapiis.

Aquæ deſtillatæ, cardui benedicti
fumariæ,
ononidis,
petroſelini,
urticæ.
} ℥j – ij.
Syrupi acidiuſculi, v. g.
acetoſitatis citri
acetoſæ
cydoniorum
berberum
ceraſorum nigrorum
granatorum
rubi idæi.
} ʒiij – ℥ß.
Spiritus minerales acidi
Succus citri
cydoniorum.
} ad gratam aciditatem.

III. Stimulando operantur.

In ſubſtantia.

Fructus cynosbati
fragorum
alkekengi
} ℥ß – j.
Succus allii
ceparum } ʒij – iij.
raphani ℥ß.

In pulveribus & potionibus.

Sal ſtipitum ſabarum } gr. vj -- ℈ß.
ononidis
cardui fullonum
imperatoriæ
geniſtæ
juniperi.
Lapides percarum ℈j -- ʒß.
Fructus cynosbati } ab acinis liberati ʒj -- ij.
alkekengi
Millepedes gr. vj -- ℈ß.
Cryſtalli lunæ gr. iij -- vj.
Lapis lyncis } gr. vj -- xij.
Judaicus
nephriticus.
Trochiſci alkekengi, *junioribus*, ℈ß.
adultis, ℈j -- ij.
Cineres bufonum } gr. vj -- ℈ß.
ſcorpionum.
Sal fixum exinde paratum, gr. iij -- vj.
Cantharides gr. ij -- iv. in dilutioribus potionibus, ſed raro.
Aquæ deſtillatæ prædictæ ℥j -- ij.

In tincturis & mixturis.

Spiritus aperitivus Penoti } gtt. xv -- xx.
terebinthinæ
Tinctura nephritica Amelungii
Mynſichti
Tinctura cantharidum Bartholiniana, cochlear j.

C A P U T V.

DE REMEDIIS HÆMORRHAGIAS NATURALES PROMOVENTIBUS.

I. De Emmenagogis.

In eſſentia ſimplici, decoctis, infuſis, balneis & inſeſſibus.

Radices in Capite de diaphoreticis allegatæ.
Herba artemiſiæ } in eſſentiis, gtt. xxx. reliquis formulis mß -- j.
calaminthæ
meliſſæ
matricariæ
marrubii albi
pulegii
roriſmarini
rutæ
ſabinæ
ſerpilli.
Flores calendulæ } in infuſis & reliquis formulis p. iij -- mj.
cheiri
chamomillæ Romanæ
ſchœnanthos.
Baccæ lauri ʒj -- ij.
Aromata omnia, præcipue
Caryophylli aromatici } ʒj -- ij.
Anthophylli.

In pulveribus.

Myrrha gr. iij -- vj.
Borrax } ℈ß -- gr. xv.
Succinum
Flores Sulphuris gr. vj -- ℈ß.
Salia fixa prædictarum herbarum gr. vj -- xij.
Sal volatile ſuccini gr. ß -- ij.
Olea deſtillata aromatum & } gtt. iij.
prædictarum herbarum
Succini gtt. j -- ij.

In pilulis.

Extracta prædictarum herbarum } gr. vj -- viij.
radicum
hellebori nigri.
Aloë correcta gr. iv -- vj.
Gummi ammoniacum } gr. vj -- ℈ß.
Myrrha
Terebinthina cocta.
Olea deſtillata antea citata in dicta doſi.
Pilulæ Becherianæ } ℈j -- gr. xxv.
balſamicæ Stahlianæ
Hoffmannianæ.

In Tincturis & eſſentiis.

Tinctura ſulphuris gtt. xv -- xx.
Balſamus ſulphuris aniſatus gtt. vj -- x.
ſuccinatus } gtt. iv -- viij.
terebinthinatus.
Spiritus fuliginis } gtt. xv -- xx.
Cornu Cervi ſimplex.
ſuccinatus
Salis ammoniaci
Eſſentia myrrhæ
ſuccini
croci Orientalis.
Elixirium proprietatis ſimplex } gtt. xx -- xxx.
Paracelſi.

II. Hæmorrhoidum fluxum promoventia.

In pilulis.

Extracta ante citata.
Aloë ſuccotrina depurata gr. vj -- ℈ß.

In Tincturis.

Eſſentia croci } gtt. xxx -- xl.
myrrhæ
ſuccini.
Elixirium propr. Paracelſi } gutt. xx -- xxxvj.
Tinctura Martis helleborata.

Sub diæta.

Allium, cepæ, porrum, piper, zingiber, ſinapi & vinum generoſum.

III. Lochiorum fluxum excitantia.

Præter jam allegata,
Eſſentia alexipharmaca } Stahlii in conſueta doſi.
Pilulæ balſamicæ
Hoffmannianæ
Borrax ℈ß -- gr. xv.

CAPUT VI.

DE SALIVANTIBUS.

In pulvere, pilulis & unguentis.

Mercurialia omnia, minus corroſiva, in ſpecie.

Interne.

Mercurius dulcis gr. iij – vj. & ultra.
Arcanum corallinum Hartmanni gr. ij – vj.

Externe.

Mercurius crudus depuratus ʒj – iß.

Pertinent huc ulterius

I. Decocta lignosa,

quæ conſtant ex

Radicibus chinæ, ſarſæparillæ, helenii, pimpinellæ albæ, bardanæ, liquiritiæ. } ℥j – iß.
Herbis ſaponariæ, ſcordii, fumariæ, centaurii minoris } mj.
Lignis ſaſſafras, guaiaci, juniperi. } ℥j – ij.
Seminibus aniſi, fœniculi } ʒß.
Corticibus citri, aurantiorum } ℥j – ij.
Paſſulis majoribus.

II. Gargarismata,

quorum ingredientia ſunt :

Radices caryophyllatæ, vincetoxici, iridis Florentinæ, ſigilli Salomonis, althææ, bardanæ. } ℥j – iß.
Herbæ chærefolii, hyſſopi, pyrolæ, ſcordii, ſalviæ, ſaniculæ, veronicæ, uvulariæ. } mj.
Semina carvi, fœnu græci. } ʒß.
Hordeum excorticatum ʒvj – ℥j.
Paſſulæ majores ℥j.
Caricæ pingues No. iv – vj.

III. Nimiam Salivationem temperantia.

Pulveres ex abſorbentibus ppt. ℈j – ʒß.
Flores ſulphuris, gr. vj – xij.
Antimonium diaphoreticum ℈ß – j.
Diapnoica & diophoretica leniora.
Eſſentia alexipharmaca Stahlii gtt. xxx – xL.
Laxantia diverſæ ſpeciei, inprimis ex Mercurio dulci parata.

CAPUT VII.

DE APOPHLEGMATIZANTIBUS.

I. Errhina.

Spiritus ſalis ammoniaci, roriſmarini, volatilis Anglicanus. } gtt. paucæ.
Euphorbium ppt. gr. ß – j.
Vitriolum album cum aquæ majoranæ vel roſarum ℥j. remiſcendum, ℈ß – gr. xv – ℈j.

II. Errhina et Ptarmica.

Radix hellebori albi, nigri. } gr. iij – vj.
iridis Florentinæ, ari. } ℈ß – j.
Herba nicotianæ, majoranæ, betonicæ, ſerpilli, thymi, roriſmarini, Flores liliorum convallium, anthos, ſpicæ nardi, lavendulæ. } ℈j – ij.
Semen rutæ, nigellæ, erucæ, ſinapios. } ℈j – ʒß.
Cubebæ, Caryophylli aromatici, Piper. } ℈ß – gr. xij.
Olea deſtillata prædictarum herbarum, nec non roſarum, ſatureiæ, corticum aurantiorum, ſaſſafras, ligni Rhodii, de cedro, caryophyllorum, cinnamomi. } gutt. iij – vj.
Species de majorana Mynſichti, dia-tabaci. } ʒß – j.
Ambra, Moſchus. } gr. iij – vj.
Species ſternutatoriæ Rulandi, Wedelii. } q. p.

III. Masticatoria.

Radix pyrethri ℈ß.
Folia tabaci ℈j – ʒß.
Maſtix ʒß – j.
Radix angelicæ, ari, acori, carlinæ, cyperi, galangæ, gentianæ rubræ } ℈ß – ʒß.

Radix

Radix helenii
imperatoriæ
leviſtici
petaſitidis
pimpinellæ albæ
zedoariæ
zingiberis. } ℈ß – ʒß.

Allium
Cepæ. } q. p.

Coſtus albus
Cubebæ
Caryophylli aromatici
Piper
Cardamomum. } ℈ß – gr. XV.

Semen erucæ
ſinapios. } gr. viij – ℈ß.

Grana paradiſi ʒß.

Herba recens mari veri
piperitidis
majoranæ
origani
roriſmarini
ſatureiæ. } in ſubſtantia q. p. in extracto ℈ß.

CAPUT VIII.

DE EXPECTORANTIBUS.

I. Materiam viscidam tenacem evacuantia.

In pulveribus, eſſentiis, infuſis & decoctis.

Radices omnes in Cap. III. allegatæ, in ſpecie
ari
helenii
gentianæ rubræ
albæ
coſti dulcis
cyperi rotundi
ſquillæ
iridis Florentinæ
liquiritiæ. } in conſueta doſi.

Herbæ capillorum veneris
rutæ murariæ
ſcolopendrii
hyſſopi
eryſimi
marrubii albi
ſcordii
chærefolii
urticæ minoris
veronicæ. } in jam allegata doſi.

Flores Stoechados Arabicæ
ſambuci
tuſſilaginis
ſalviæ
anthos. } in infuſis & decoctis p. ij - iij.

Semina aniſi
fœniculi
apii
petroſelini
carvi. } ʒij – iij.

Lignum Rhodium
ſaſſafras
juniperinum
ſantalinum citrinum. } ʒiij – ℥ß.

Extractum de peto gr. iij – vj.

Looch de farfara
ad aſthma
ſanum & expertum
conſervæ ſcordii. } ʒij – iij.

Mel deſpumatum
paſſulatum
roſatum
violatum. } ʒij – ℥ß.

Gummi ammoniacum
benzoës
Succinum. } ℈ß – ʒß.

Infantibus in ſubſtantia.

Oleum olivarum
amygdalarum dulcium. } ʒj – ij.
Oxymel ſquilliticum ʒij – iij.
Sperma ceti ℈ß – j.

II. Materiam nimis acrem et tenuem expectorantia.

In potionibus & emulſionibus.

Omnia ante recenſita involventia & mucilaginoſa, in conſueta doſi.

Gummi Arabicum
ceraſorum
tragacanthæ. } ʒj – iij.

In pulveribus.

Salia digeſtiva
Abſorbentia pura. } ℈ß – ℈j.

Flores ſulphuris gr. iv – vj.
benzoës gr. iij – vj.

Radix ari
Fæcula ari. } ℈ß – j.

Succinum ppt. gr. vj – ℈ß.

In eſſentiis & tincturis.

Præter ante citatas
Tinctura ſulphuris gutt. x – xv.
Balſamus ſulphuris aniſatus, gtt. iij – vj.
Spiritus ſalis ammoniaci aniſatus, gtt. x – xv.

Eſſentia gummi ammoniaci
ſuccini. } gtt. xv – xx.

In potionibus.

Aquæ per fermentationem paratæ, videlicet
ſcordii
veronicæ
hyſſopi. } ℥ß – j.

aſthmatica ℥ß.
Potio pectoralis Stahliana ℥j – ij.
Syrupi antea recenſiti in conſueta doſi.

In pulveribus, eſſentiis, decoctis & infuſis.

Omnia ſub No. I. allegata diſcutientia.

III. Motum tussiculosum excitantia.

In potionibus.

Præter Aquas & Syrupos ſub No. I. & II. allegatos, etiam
Spiritus minerales acidi, nempe
Salis
Vitrioli } paucis gtt. ad gratam aciditatem.
Nitri
Sulphuris per campanam
Clyſſus antimonii auratus.

In Tincturis.

Tinctura papaveris rhœados
rofarum vitriolata } gtt. xxx. -- xl.
florum bellidis.

In pulvere.

Omnia Salia digeſtiva, inprimis
Nitrum, ℈ß – gr. xv.
Species vegetabiles, inferius allegandæ.

In decoctis.

Caricæ pingues } No. iv -- viij.
Dactyli.
Paſſulæ minores
Jujubæ } ʒij – ℥ß.
Sebeſten.
Siliquæ ceratoniæ ℥ß – ʒvj.
Ichtyocolla, ʒj – ij.

In potionibus & emulſionibus.

Mucilagines ſeminum pſyllii
cydoniorum } ʒj – ij.
lini.
Gummi Arabicum
ceraſorum. } ſimili doſi.
Amygdalæ dulces ℥ij – iv.
Pineæ
Piſtaceæ } ʒij – ℥ß.
Semen cardui Mariæ.
Syrupi de betonica
capillorum veneris
de eryſimo Lobelii
hederæ terreſtris
de hyſſopo } ʒiij – ℥ß.
liquiritia
jujubis
tuſſilaginis
violarum
pomorum.
Oxymel ſquilliticum ſimplex
compoſitum. } ʒij -- iij.
Aquæ deſtillatæ prædictarum herbarum.

In ſubſtantia, cataplaſmatibus, linimentis & unguentis.

Species emollientes
Olea lenientia, videlicet
olivarum
liliorum alborum } *junioribus* ʒij.
ſeſaminum
anethinum
capparum. } *adultioribus* ℥ß -- j.
Axungiæ, pinguedines & medullæ diverſorum animalium, nimirum,
Pinguedo anatum
anſerum
apri
canis } *junioribus* ʒij.
caponis
gallinæ
hominis } *adultioribus* ℥ß -- j.
lucii piſcis
taxi
urſæ.
Cataplaſmata, præprimis ex oleis præparata.
Unguentum rubrum potabile
pectorale } ʒij -- ℥ß.
reſumtivum.
Medullæ oſſium cervi
hirci } ſimili cum pinguedine doſi.
tauri
vituli.
Butyrum non ſalitum.

In eſſentiis & tincturis.

Spiritus aſthmaticus Michaelis
hyſſopi } gtt. xxx -- xl.
Elixir pectorale Michaelis
Wedelii.
Eſſentia helenii
gummi ammoniaci. } gtt. xx -- xxxvj.

In elæoſaccharis.

Oleum amygdalarum dulcium recenter expreſſum, ʒij.
Sperma ceti, *adultis* ʒß – j.
Trochiſci bechici albi
rubri } ʒj -- ij.
Saccharum candiſatum, ʒiij – ℥ß.

In electuariis.

Præter ſuperius recenſita gummata,
Gummi tragacanthæ
elemi } ʒj -- iß.
maſtiches
thuris.

CAPUT IX.

DE

RUBEFACIENTIBUS, VESICATORIIS, CAUSTICIS ET CATHÆRETICIS.

I. Rubefacientia.

In cataplaſmatibus & emplaſtris.

Allium
Radix raphani } recens, ℥ß.
Radix ranunculi
Folia ranunculi } ſylveſtris, ʒiij – ℥ß.
Semen ſinapios
amnios. } ʒij – ℥ß.
Euphorbium
Radix pyrethri. } ʒß -- j.
Fermentum panis, q. p.
Acetum vini, vel Acetum deſtillatum, itemque ſquilliticum, q. ſ.

II. Vesi-

II. Vesicatoria.

In cataplaſmate.

Cantharides ℈j – ʒß.

In emplaſtris.

Emplaſtrum veſicatorium Zwelfferi Auguſtanum. } q. p.
Cantharides, in doſi conſueta, cum emplaſtri diaphoretici Mynſichti ℥ß. remixti.

Huc etiam pertinent,

a) remedia adfluxum materiæ conſervantia.

Folia braſſicæ.
Emplaſtrum citrinum
de ſpermate ranarum } q. ſ.
Oleum irinum.

b) Inflammationem præoccupantia.

Emplaſtrum diaphoreticum Mynſichti
de ſpermate ceti
ranarum
meliloto. } q. p.
Oleum liliorum alborum
amygdalarum dulcium.

c) Conſolidantia.

Emplaſtrum ſtypticum Crollii
de baccis lauri
Norimbergenſe. } q. p.

III. Caustica et corrosiva.

Butyrum antimonii depuratum
Lapis infernalis
Mercurius præcipitatus. } magnitudine piſi.

Huc pertinent
Remedia contra diverſa fonticulorum accidentia, qualia ſunt

a) Eſcharam removentia.

Butyrum non ſalitum
Unguentum digeſtivum Chirurgorum. } q. ſ.

b) Fluxum materiæ promoventia.

Globuli parati ex radice
gentianæ rubræ
helenii
iridis Florentinæ. } oleo intincti.

Globulus ex ſimplici ligno, cum pulvere colocynthidis, cantharidum, vel cum euphorbio, poſt intinctionem in oleo, in parciſſima doſi conſperſus.
Globulus ex ligno buxi, cum unguento Ægyptiaco illinendus.
Globulus ex cera, cum pauxillo pulveris cantharidum conſperſus.
Pulveres radicum hellebori nigri
mechoacannæ
jalappæ. } moderata doſi inſpergendi.

c) Inflammationem tollentia.

Emplaſtrum diaphoreticum Mynſichti.
de cera viridi
ſpermate ceti
meliloto. } camphorata.
Spiritus vini camphoratus
crocatus. } in ambitu fonticulorum applicandi.
Species diſcutientes & nervinæ, in forma ſacculorum vinoſorum.

d) Carnem luxuriantem tollentia.

Alumen uſtum
Cineres erinacei
talpæ
Radix ariſtolochiæ rotundæ. } modica quantitate inſpergenda.
Oleum philoſophorum
papyri
Unguentum Ægyptiacum. } deſuper illinenda.

e) Dolores & pruritum mitigantia.

In linimentis.

Olea lenientia, videlicet
liliorum alborum
chamomillæ
ovorum. } ʒj – ij.
Camphora ℈i – ʒß.
Ceruſſa alba ppt. ʒj – ij.

f) Hæmorrhagias refrænantia.

Spiritus vini rectificatiſſimus.
Eſſentia florum hyperici
aloës.
Pulveres leniter ſtyptici. } externe.

g) Fœtorem removentia.

Laxantia.
Globulus ex radice Iridis Florentinæ.
Repurgatio fonticuli cum vino calido.

IV. Cathæretica.

In pulveribus & unguentis.

Os ſepiæ.
Pompholyx
Æs uſtum
Alumen uſtum
Cinis tabaci
Pulvis erinacei
talpæ
ariſtolochiæ rotundæ.
Mercurius præcipitatus ruber. } ℈j – ʒß.
Lapis medicamentoſus. ℈ß – ij.
Unguentum Ægyptiacum ſimplex
compoſitum
fuſcum Würtzii. } ʒj – ij.

Per ſe & in epithematibus.

Aqua Mercurialis
Eſſentia Mercurii præcipitati. } q. ſ.

SECTIO

SECTIO II.
DE ALTERANTIBUS.

CAPUT I.

DE RESOLVENTIBUS ET ABSTERGENTIBUS.

I. Resolventia interne adhibenda,
Ex quibus

a) Sanguinem reſolvunt.

In pulveribus, eſſentiis, electuariis, decoctis & infuſis.

Radices omnes priores in Cap. III. Sect. I. allegatæ, ſub prædicta doſi.

Herbæ harum radicum, nec non
abrotani
abſynthii vulgaris
Romani
betonicæ
calaminthæ
ceterach
hepaticæ nobilis
chelidonii majoris
bellidis hortenſis
ſuccitæ
marrubii albi
origani
pulegii
ſaturciæ
ſerpilli.
[in allegata doſi.]

Flores prædicti in Cap. III. Sect. I. nec non
ſtœchados Arabicæ
chamomillæ
cheiri
Summitates origani
ſalviæ.
[in conſueta doſi.]

Semina prædicta
fœniculi
dauci
ſileris montani
carvi.
[ʒj -- iß.]

Cubebæ.
Cardamomum.
Caryophylli aromatici.
[℈ß -- j.]

In pulveribus compoſitis.

Omnia in Cap. III. Sect. I. ſub hoc titulo allegata, & porro
Mumia ℈ß -- j.

In Tincturis.

Cum ſuperius recenſitis etiam
Eſſentia Mumiæ, gtt. xxx -- xL.

In potionibus & emulſionibus.

Aquæ deſtillatæ prædictarum herbarum
diapnoicæ conſuetæ
Syrupi officinales harum herbarum
Semina citri
aurantiorum
Amygdalæ dulces
& reliqua.
[in conſueta doſi.]

b) Lympham reſolvunt.

In pulveribus, electuariis, eſſentiis, decoctis & infuſis.

Radix ari
acori
ariſtolochiæ utriuſque
aſparagi
cichorei
coſti dulcis
cyperi
dictamni albi
valerianæ
taraxaci
rubiæ tinctorum
pimpinellæ albæ
ruſci
bardanæ
iridis Florentinæ
gentianæ albæ
raphani
petroſelini
zingiberis.
[in pulvere & electuario ℈j -- ʒß. eſſentia gt. xxx - xL. decocto & infuſo ℥ij -- iij.]

Herbæ omnes antiſcorbuticæ, item
abrotani
capillorum veneris
chelidonii majoris
cochleariæ
cuſcutæ
marrubii albi
mari veri
matricariæ
menthæ
meliſſæ
roriſmarini
pulegii
rutæ
ſalviæ
ſcolopendrii
tanaceti
thymi.
Folia lauri, ʒß -- j.
[in eſſentia gtt. xL - L. decocto & infuſo mß -- j.]

Flores matricariæ
anthos
tanaceti
lavendulæ
centaurii minoris
thymi.
[in decocto & infuſo p. ij -- iij.]

Semina aniſi
apii
petroſelini
ſileris montani
nigellæ
cumini.
[in decocto & ʒj -- iß.]

Coſtus verus
Cinnamomum
Piper
Galanga
Cortex Winteranus
Squilla.
[in decocto, infuſo & electuario, ʒj -- ij.]

Lignum juniperi
ſaſſafras
guaiaci.
[ʒiij -- ʒß.]

In pilulis & electuariis.

Extracta officinalia prædictarum herbarum ℈ß -- gr. xv.

Gummi galbani
ſagapeni
bdellii
ammoniaci.
Opopanax
Maſtix
Olibanum
Succinum
Gummi Sandaracæ
guaiaci.
} gr. vj -- ℈ß.

Liquor Cornu Cervi ſuccinatus
Spiritus Cornu Cervi
fuliginis
Tinctura antimonii ſimplex
tartariſata.
} gtt. xv -- xxx.

c) *Materiam mucidam, viſcoſam & veneream reſolvunt.*

In decoctis.

Radices omnes, cum herbis & reliquis in Cap. IV. Sect. I. ſub No. I. allegatis ſpeciebus.

In pilulis & electuariis.

Extracta herbarum antiſcorbuticarum ℈ß – gr. xv.
Conſervæ & ſyrupi harum herbarum ℥ij – ʒß.

Gummi hederæ
myrrhæ
ſandaracæ
Mercurius dulcis.
} gr. viij – ℈ß.

In pulveribus.

Sulphur in ſubſtantia ℈ß -- gr. xv.
Flores ſulphuris gr. iij – vj.

II. Resolventia externe adhibenda.

In ſacculis, cataplaſmatibus, fomentis, epithematibus & ſuffimigiis.

Radix angelicæ
caryophyllatæ
vincetoxici
ireos Florentinæ
ſigilli Salomonis
carlinæ.
} ʒij – ℥ß.

Herba anethi
betonicæ
calaminthæ
chærefolii
hyſſopi
lavendulæ
majoranæ
meliſſæ
roriſmarini
pulegii
ſalviæ
ſerpilli
menthæ.
} mß -- j.

Flores harum herbarum, nec non
chamomillæ
ſambuci
ſpicæ
ſchœnanthos
cheiri
cyani
calcatrippæ
aquilegiæ.
} mß -- p. iij.

Semina omnia hactenus recenſita ʒj -- ij.
Camphora, ʒj -- iij.

In emplaſtris & ceratis.

Gummi ammoniacum
bdellium
galbanum
tacamahaca
ſuccinum
maſtiches
myrrhæ
Olibani, ſive
thuris
anime
elemi
opopanax.
} ʒß -- ij.

Emplaſtrum diaphoreticum Mynſichti
diachylon cum gummatibus
de ſpermate ceti
galbano crocatum
betonica.
} q. p.

III. Abstergentia interna.

In pulveribus.

Salia digeſtiva, videlicet
Tartarus vitriolatus amarus
Arcanum duplicatum
Lapis prunellæ
Sal digeſtivum Glaſeri
Sylvii
mirabile Glauberi
Nitrum antimoniatum
depuratum.
} ℈j -- ʒß.

Omnia ex tartaro parata, Cap. II. Sect. I. allegata gr. xv -- ℈j.

Abſorbentia omnia, nempe
Mater perlarum
Oculi & chelæ cancrorum
Oſtracodermata reliqua
Cryſtallus montana ppt.
} ℈ß -- j.

In clyſteribus.

Sal commune ʒj – ij.
ammoniacum
marinum.
} ʒj – iß.

Mel anthoſatum
roſatum
mercuriale.
} ʒiij -- vj.

Terebinthina Veneta ʒj -- ij.
Vitelli ovorum No. j -- ij.

Urina pueri ſani
Serum lactis.
} q. p.

Species omnes prædictæ.

In decoctis.

Gummi Arabicum
tragacanthæ.
} ʒij – iij.

Radix ari
altheæ
chinæ } ʒij -- iij.
ſcorzoneræ
ſarſaparillæ.

Herba fumariæ
cardui benedicti
ſaponariæ
abſynthii } mß -- j.
hyſſopi
mercurialis
centaurii minoris.

Decoctum caulium
raparum } ℥j. -- ℥iij. vel iv.
hordei
Cornu Cervi.

Mel
Caſſia extracta } ʒj -- ij.
Manna.

Pruna Damaſcena No. vj -- xij.

Tamarindi
Jujubæ. } ℥ : -- j.

IV. Abstergentia externa.

In vulneribus & ulceribus.

In decoctis & injectionibus.

Radix ari
ariſtolochiæ rotundæ
chinæ } ʒij -- ℥ß.
dictamni albi
gentianæ rubræ
rubiæ tinctorum.

Herba agrimoniæ
alchimillæ
hyperici
hyſſopi
millefolii
ſcordii
ſaniculæ } m ß -- j.
prunellæ
hederæ terreſtris
pyrolæ
veronicæ
nicotianæ.

Aloë
Thus
Succinum
Myrrha } ʒj -- ij.
Gummi elemi
Sarcocolla
Opopanax.

Oleum ovorum
hyperici. } ℥ß.

Balſamus de Peru
Tolutanus } gtt. vj -- x.
de Copaiva. ℈ß -- gtt. xv.

Vitelli ovorum q. ſ.

Liquamen myrrhæ
Terebinthina communis } ʒj -- ij.
Veneta.

Eſſentia vulneraria Stahlii q. ſ.

CAPUT II.

DE

INCRASSANTIBUS.

In pulveribus, eſſentiis, decoctis & infuſis.

Species omnes vegetabiles emollientes, in Cap. V. hujus Sectionis recenſitæ.

Caricæ pingues, No. iv -- vj.
Dactyli, No. iv -- x.

Hordeum &
Avena excorticata. } mß -- j.

Oryza ℥j -- ij.

Fructus & Syrupi Cap. VI. hujus Sect. de adſtringentibus recenſiti, in conſueta doſi.

Gummi tragacanthum
Arabicum } ʒj -- iij.
ceraſorum
Ichtyocolla.

In pilulis & electuariis.

Gummi ammoniacum
juniperinum
colophoniæ
maſtichis } in pilulis ʒß.
laccæ } electuariis ʒj -- ij.
tacamahacæ
thuris
Terebinthina cocta.

Rob diamorum
dianucum. } ʒiij -- ℥ß.

Prædicti ſyrupi adſtringentes, ℥ij -- iij.

In emulſionibus.

Omnia ea, quæ Cap. VIII. Sect. I. No. I. ſunt allegata.

In pulveribus.

Abſorbentia omnia, nec non
Cornu Cervi philoſophice ppt.
Ebur raſum } ℈j -- ʒß.
Unicorum verum
foſſile.

In potionibus & Tincturis.

Omnia, quæ in allegato Cap. VIII. No. III. ſub hoc titulo continentur, nec non

Mixtura ſimplex paullo largius acidulata, in ſimili doſi.

In pulveribus.

Cryſtallus montana
Abſorbentia omnia } ℈j.
Nitrum &
Salia omnia, in præcedenti Capite allegata, ſub titulo abſtergentium.

CAPUT

CAPUT III.

DE EDULCORANTIBUS.

Huc referenda ſunt in genere mitiora diaphoretica, laxantia, & diureſin per reſolutionem promoventia.

In decoctis, infuſis & electuariis.

Omnia in proxime præcedenti capite allegata, nec non

Succus liquiritiæ
jujubarum. } ʒij – iij.

In pulveribus.

Præter abſorbentia illa in Cap. I. ſub abſtergentibus allegata, porro

Creta ppt.
Teſtæ ovorum
Medulla ſaxorum, vel marga
Cornu alcis
Cornu Cervi philoſophice ppt.
Bolus alba
Ebur raſum
Unicornu foſſile
Cochleæ ppt.
Corallia rubra & alba ppt.
Mandibula lucii piſcis
Raſura dentis apri
Cryſtallus montana ppt.
Salia digeſtiva conſueta tartariſata } ℈ß – ʒß.

CAPUT IV.

DE TEMPERANTIBUS.

In pulveribus, potionibus & emulſionibus.

Nitrum depuratum & tabulatum gr. viij – ℈ß.
Lumbrici terreſtres pulveriſati gr. viij – xij.
Cinnabaris nativa
antimonii. } gr. ij – iij.

Aquæ diapnoicæ & analepticæ, in conſueta doſi.
Semina pinguia in Cap. VIII. Sect. I. No. I. ſub emulſionibus allegata.
Spiritus Nitri dulcis
Salis dulcis
minerales acidi reliqui, ad grat. aciditatem.

In eſſentiis.

Mixtura ſimplex ſine camphora.
Reliqua, quæ in Cap. II. hujus Sect. ſunt allegata.

CAPUT V.

DE EMOLLIENTIBUS.

In decoctis, ſacculis, fomentis, clyſteribus, balneis & cataplaſmatibus.

Radix altheæ
liliorum alborum
malvæ
liquiritiæ. } ℥ß – j.
Cepæ aſſatæ q. p.
Herba altheæ
malvæ
mercurialis
parietariæ
violariæ
atriplicis
brancæ urſinæ
chamomillæ
meliloti
verbaſci
betæ. } mj – ij.
Flores chamomillæ vulgaris
Romanæ
liliorum alborum
meliloti
malvæ
verbaſci
violarum. } mß – j.

Semen lini
pſyllii
ſeſami
fœnugræci.
Farina fabarum. } ℥ß – j.

Mucilagines horum ſeminum, ʒij – iij.
Caricæ pingues, No. iv – vj.
Pruna damaſcena, No. x – xv.
Mica panis triticei, q. p.
Album græcum, ʒij – ʒß.
Sapo Venetus, ʒj – ℥ß.
Lac q. p.

Olea expreſſa amygdalarum dulcium
chamomillæ
liliorum alborum
olivarum
lini
ſeſami
raparum
irinum
ovorum. } ʒij – ℥ß.

Pinguedines, axungiæ & medullæ animalium, quæ Cap. VIII. Sect. I. No. I. allegatæ ſunt.

In linimentis, unguentis & emplaſtris.

Unguentum dialtheæ
Butyrum non ſalitum
Cera,
Mel,
Pinguedines jam allegatæ. } ʒiij – ℥ß.
Olea ante recenſita ʒj – iij.
Gummi ammoniacum
galbanum
Terebinthina
Thus. } ʒj – ij.

Emplaſtrum de cicuta
diachylon ſimplex
de ammoniaco Foreſti
meliloto
galbano crocatum
ſpermate ceti
triapharmacum
filii Zachariæ.

CAPUT VI.
DE
ANODYNIS ET NARCOTICIS.

I. Anodyna externa.

In ſacculis, cataplaſmatibus, balneis & clyſteribus.

Herba linariæ
hyoſcyami
chamomillæ
nicotianæ. } mj -- ij.
Flores chamomillæ
papaveris rhœados
meliloti
verbaſci. } mß -- j.

Furfures tritici, q. p.
Semen lini
hyoſcyami
aniſi
carvi
fœniculi
cumini. } ʒij -- ℥ß.

Vitelli ovorum No. j -- ij.
Lac & panis ſimilagineus, q. p.
Oleum expreſſum hyoſcyami
nuciſtæ
ovorum
coctum anethi
chamomillæ
verbaſci
lumbricorum
terreſtrium. } ʒij -- ℥ß.

In epithematibus.

Aqua hypnotica Dorncreilii
ſolani
roſarum
Spiritus vini camphoratus. } q. ſ.

In linimentis, unguentis & emplaſtris.

Unguentum dialtheæ
anodynum
alabaſtrinum
populneum. } ʒij -- ℥ß.
Requies Nicolai
Theriaca
Mithridatium
Philonium Romanum. } ʒj -- ij.
Olea ante recenſita eadem doſi.
Emplaſtrum de baccis lauri
hyoſcyamo
meliloto
cicuta
diapalmæ. } q. p.

II. Anodyna et narcotica interna.

In emulſionibus.

Aqua hypnotica Dorncreilii ℥ij -- ℥ß.
florum ſambuci
papaveris rhœados. } ℥j -- ij.
Semen papaveris rhœados,
ſimplicis. } ʒij -- ʒß.

In pulveribus & pilulis.

Cinnabaris nativa
antimonii. } gr. ij -- vj.
Maſſa Pilularum de cynogloſſa, gr. j -- ij.
Pilulæ Wildeganſianæ
Starckeyanæ
Matthei. } gr. j -- ij.
Laudanum opiatum, grani pars quarta -- j.
Theriaca cœleſtis gr. j -- ij.
ſimplex ℈ß -- ʒß.
Pilulæ de ſtyrace, gr. iv -- vj.

In eſſentiis.

Tincturæ & eſſentiæ anodynæ.
Liquor mineralis anodynus Hoffmanni, gtt. xx -- xxx.

CAPUT VII.
DE
ADSTRINGENTIBUS ET TONICIS.

I. Adstringentia.

In pulveribus ſtypticis, decoctis, gargariſmatibus & cataplaſmatibus.

Radix biſtortæ
tormentillæ
pſeudo-acori
filipendulæ
pentaphylli
plantaginis
ſymphyti. } in pulveribus ℈ß -- j. in reliquis formulis ʒij -- ʒß.

Herba conſolidæ Saracenicæ
herniariæ
auriculæ muris
uvulariæ
cervicariæ
nummulariæ
lunariæ. } mß -- j.

Flores balauſtiorum
roſarum rubrarum
hyperici. } mß.
Semen acetoſæ
lapathi acuti
hyperici
ſophiæ chirurgorum. } ʒj -- ij.
Oryza toſta, ʒiij -- ℥ß.
Cortex granatorum
tamariſci
fraxini
quercus
caſtanearum. } ʒiij -- ℥ß.
chinæ chinæ, in pulveribus interne ℈j -- ʒß.

Glandes

Glandes
Gallæ
Cupulæ glandium
Fructus myrtillorum
Mala granata
Meſpila
Sorba
Ribeſia
Acaciæ
Pruna ſylveſtria. } ℥ß – ʒvj.

Uſnea cranii humani
Muſci oſſibus ac craniis animalium accreſcentes. } in pulveribus ſtypticis ʒß – j.

Sanguis draconis, ℈j – ij.

Lapis hæmatites
Terra catechu. } ʒß – ℈ij.

Caput mortuum florum Martis & lapidis hæmatitis cum ſale ammoniaco parat.
Terra vitrioli dulcis. } ℈ß – gr. xv.

Pulveris ſtyptici Crollii,
Heurnii
Wedelii albus
ruber. } q. p.

Maſtix
Ichtyocolla
Alumen crudum } ʒß – j.

In pulveribus compoſitis.

Crocus Martis adſtringens Zwelfferi, gr. vj – ℈ß.
cum alcali paratus, gr. ij – iv.
ex minera Haſſiaca, gr. j – ij.
Trochiſci de carabe, ℈ß – gr. xv.
terra ſigillata, ℈ß – j.
Terra catechu gr. iij – vj.
ſigillata
Lemnia
Bolus Armena. } ℈ß – j.
Terra vitrioli dulcis, gr. iij – vj.
Unicornu foſſile
Cornu Cervi } uſtum
Ebur } ℈ß – j.
Dens hippopotami
Lapis manati } gr. vj – ℈ß.

In Tincturis.

Tinctura ex floribus ſalis ammoniaci & vitriolo Martis parata cum ſpiritu vini
terræ catechu
lapidis hæmatitis. } gtt. xv – xx.

In potionibus & julapiis.

Aqua deſtillata plantaginis
polygoni
foliorum quercus
burſæ paſtoris
tormentillæ
cinnamomi cydoniata
veronicæ vinoſa. } ℥j – ij.

Syrupus de roſis ſiccis
granatorum
cydoniorum
berberum
myrtillorum
ribium
de ſymphyto Fernelii
coralliorum
tormentillæ. } ʒij – ℥ß.

Theriaca ſimplex, ʒß – j.

De formulis Medicamentor.

Spiritus minerales acidi &
Tincturæ acidulatæ, Cap. VIII. No. III. Sect. I. recenſitæ. } ad gratam aciditatem.

In bolis, electuariis & pilulis.

Conſerva roſarum antiqua
ſymphyti. } ʒj – ij.
Succus urticæ minoris, ʒiij – ℥ß.
acaciæ
hypociſtidis. } ℈j – ʒß.
Extractum tormentillæ
biſtortæ. } gr. vj – ℈ß.

In emplaſtris.

Emplaſtrum contra rupturas ſticticum Crollii. } q. p.

II. Tonica.

In decoctis, ſacculis, cataplaſmatibus.

Radix bryoniæ
ſigilli Salomonis. } ʒiij – vj.
Herba alchimillæ
bellidis minoris
burſæ paſtoris
equiſeti
bugulæ
millefolii
polygoni
pyrolæ
urticæ minoris
pentaphylli
ſaniculæ
virgæ aureæ Geſneri
vincæ pervincæ
hederæ terreſtris. } mß – j.
Aquæ deſtillatæ prædictæ in conſueta doſi.
Corallia rubra ℈j – ʒß.
Lapides V. pretioſi, videlicet
Jaſpis
Saphirus
Smaragdus
Hyacinthus
Rubinus. } gr. viij – ℈ß.
Species de hyacintho
gemmis. } ℈j – ij.

In Tincturis.

Liquor mineræ martis Haſſiacæ, gtt. xx – xxx.
Tinctura vitrioli martis tartariſata Ludovici
martis tartariſata
coralliorum
antimonii acris
tartari
Eſſentia millefolii. } gtt. xxx – xl.

In emplaſtris.

Emplaſtrum de cruſta panis
Ceratum Santalinum. } q. p.

CAPUT VIII.
DE APERIENTIBUS.

Talia ſunt omnia remedia reſolventia interna, & abſtergentia in Cap. I. hujus Sect. jam recenſita.

CAPUT IX.

DE ANALEPTICIS ET NERVINIS.

I. Analeptica.

In pulveribus, eſſentiis, decoctis & electuariis.

Radices omnes in Cap. III. Sect. I. allegatæ, in dicta doſi, nec non radices alexipharmacæ, videlicet

Radix angelicæ, imperatoriæ } ʒß – ʒvj. in decoctis & infuſis.
pimpinellæ albæ, valerianæ, caryophyllatæ } ʒß – j.

Herba meliſſæ, majoranæ, menthæ, roriſmarini, calaminthæ, rorellæ, ocymi, rutæ, ſpicæ, ſcordii, ſerpilli, thymi } mß – j.

Semen aniſi, fœniculi } ʒß – j.

Coſtus Arabicus, Cinnamomum } ʒj – iij.

Conſerva florum acaciæ, lavendulæ, roſarum, tiliæ, tunicæ, betonicæ, anthos.
Herbæ chamedryos, meliſſæ, menthæ, majoranæ, primulæ veris, rutæ, ſalviæ } ʒij – iij.

Pulpa citri, cydoniorum } ʒij – iij.

Confectio Alkermes cum cinnamomo.

In potionibus, emulſionibus & julapiis.

Aqua deſtillata cinnamomi, borraginata & cydoniata } ſimplex & vinoſa.
roſarum, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, tiliæ, liliorum convallium } ℥j – ij.

Aqua deſtillata Corticum aurantiorum, naphæ, ſcabioſæ, meliſſæ, pulegii, verbenæ, anthos } ℥j – ij.

Aqua ſpirituoſæ, uti ſunt Anhaltina, epileptica Langii, carbunculi, cordialis, apoplectica } cochlear ß – j.

Spiritus roſarum, liliorum convallium, ceraſorum nigrorum, meliſſæ, menthæ } gtt. xl – l.

Spiritus minerales acidi, Cap. VIII. Sect. I. allegati, ad gratam aciditatem.

Syrupus de canella, corticum aurantiorum, citri, acetoſitatis citri, rubi idæi, gemmarum Volckameri, coralliorum Quercetani } ʒij – ℥ß.

Amygdalæ dulces, Pineæ, Piſtaciæ } ʒij – vj. vel ℥j.

Confectio alkermes completa, incompleta } ʒj – iß.

Corallia rubra ppt.

Mater perlarum ppt. itemque

Abſorbentia reliqua cum acidis ſaturata, & Cap. I. hujus Sect. ſub abſtergentibus allegata.

Cinnabaris nativa, antimonii } ℈ß – gr. xv.

Margaritæ Orientales, gr. vj – xij.

Lapis bezoar Orientalis, gr. ij – iij.
Occidentalis, de Goa } gr. iij – vj.

Saccharum perlatum, Manus Chriſti perlatæ } q. p. ad gratam dulcedinem.

In pulvere.

Omnia illa ſub priori titulo, a coralliis uſque ad lapidem de Goa, enumerata.

In Tincturis.

Eſſentia ligni aloës, ambræ, cinnamomi cum croco } gtt. xxx – xl.

In ſubſtantia.

Condita omnia, inprimis
Cortex aurantiorum, citri, Ceraſa acida, Ribeſia, Nuces moſchatæ in India conditæ, juglandes } q. p.
Confectio alkermes completa, incompleta, cinnamomi } ℈j – ij.

In

In elæoſaccharo.

Olea deſtillata aromatum, inprimis cinnamomi
Balſamus vitæ Hoffmanni. } gtt. iij – vj.

II. Nervina.

In ſacculis, cucuphis, cataplaſmatibus, balneis, inſeſſibus & fomentis.

Præter radices No. I. hujus Sect. allegatas, porro
Radix iridis Florentinæ ʒiij – ℥j.

Herbæ prædictæ, & cum his
lavendulæ
mari veri
pulegii
origani
polii montani
teucrii
baſilici
chamædryos
betonicæ
chæmæpytidis. } mj -- ij.

Flores roſarum
liliorum convallium
cheiri
calendulæ
lavendulæ
anthos
ſalviæ
tunicæ
violarum
tiliæ. } mß – j.

Crocus Orientalis, ʒß – j.

Lignum aloës
ſantalinum citrinum
ſaſſafras
Rhodium. } ℥ß – j.

Camphora ʒj – iij.
Vinum q. ſ.

In linimentis & balſamis.

Balſamum apoplecticum
Balſama reliqua aromatum
Opobalſamum. } ℈j -- ij.

Linimentum cordiale
Unguentum nervinum. } ʒß – j.

Olea deſtillata prædictarum herbarum, gtt. iv -- vj.
ligni Rhodii
de cedro
jaſmini
reliqua ſuaveolentia
Balſamus vitæ Hoffmanni. } gtt. vj – x.

Ambra
Moſchus
Zibethum. } gr. iij -- vj.

Caſtoreum, ℈j – ʒß.

In ſuffimigiis & emplaſtris.

Olibanum
Styrax
Succinum
Maſtix
Gummi elemi
benzoës
animæ. } ʒj -- ij.

In epithematibus.

Spiritus omnes ſub potionibus recenſiti, q. ſ.

CAPUT X.

DE REMEDIIS LAC AUGENTIBUS ET MINUENTIBUS.

I. Lac augentia.

In decoctis cum lacte.

Flores ſambuci, mß -- j.

In pulveribus & potionibus.

Aquæ & ſemina carminativa in conſueta doſi.

Cryſtallus montana ppt.
Lumbrici terreſtres ppt.
Species Cryſtallorum
Lac lunæ. } ℈j – ij.

Olea deſtillata carminativa, gtt. j -- ij.
Rotulæ lac provocantes Mynſichti, ʒß – j.
Emulſiones largius amygdalatæ, in conſueta doſi.

II. Lac minuentia.

In emplaſtris.

Emplaſtrum diachylon ſimplex
cum gummatibus
diaphoreticum Mynſichti
de ſpermate ceti
ranarum
oxycroceum
album coctum. } q. ſ.

In ſacculis, cataplaſmatibus & epithematibus.

Species omnes reſolventes vegetabiles, circa finem Cap. I. hujus Sect. allegatæ.

Crocus Orientalis, ʒß – ʒj.
Sal commune toſtum
Herba chærefolii
petroſelini
Decoctum carvi cum aceto
Spiritus vini camphoratus crocatus. } q. p.

CAPUT XI.

DE APHRODISIACIS ET ANTAPHRODISIACIS.

I. Aphrodisiaca.

In electuariis, pulveribus, morſulis & per ſe.

Boletus cervinus
tauri
Scincus marinus
Borrax Veneta
} ℈j – ʒß.

Aromata omnia.

Radix eryngii condita
Zingiber in India & Europa conditum
Succolata Indica
} ʒij -- ℥ß.

Electuarium diaſatyrionis.

Rotulæ ſtimulantes Mynſichti
Confectio alkermes completa.
} ʒj – ij.

Ambra, gr. vj -- ℈ß.

In eſſentiis.

Eſſentia radicis ſatyrionis ſimplex
compoſita. } gtt. xL – L.
aphrodiſiaca Wedelii, gtt. xxx -- xL.
ambræ, gtt. xx -- xxx.

II. Antaphrodisiaca.

In Emulſionibus.

Semina & Aquæ refrigerantes ac temperantes in conſueta doſi.

Nitrum depuratum
cryſtalliſatum. } ℈j – ij.

Saccharum Saturni, gr. iv – vj.

Nitrum Saturninum, ℈ß -- gr. xv.

In Eſſentiis.

Eſſentia caſtitatis, gtt. xxx -- xL.

CAPUT XII.

DE CARMINATIVIS.

In pulveribus, electuariis, eſſentiis, infuſis & decoctis.

Præter radices in Cap. III. Sect. I. allegatas, porro

Radix acori
helenii
coſti dulcis
cyperi rotundi
gentianæ rubræ
galangæ
mei
zedoariæ
zingiberis.
} eadem doſi cum præcedentibus.

Herba abſynthii
abrotani
cardui benedicti
majoranæ
menthæ
meliſſæ
roriſmarini
origani
tanaceti
thymi
ſerpilli
calaminthæ.
} in eſſentiis gtt. xL -- L. infuſis & decoctis, mß -- j.

Flores lavendulæ
anthos
ſchœnanthos
ſpicæ
liliorum convallium
anethi
Comæ abſynthii
Summitates origani
centaurii minoris.
} in infuſis & decoctis, p. ij -- iij.

Semen aniſi
fœniculi
carvi
cumini
dauci
apii
petroſelini
ſileris montani
anethi
nigellæ
ſinapios.
Baccæ lauri
juniperi.
Caryophylli aromatici
Nuces moſchatæ
Macis.
} in pulvere ℈ß -- j. reliquis formulis, ʒß – j.

Cortex citri
aurantiorum
cinnamomi
Winteranus.
} in eſſentiis gtt. xxx - xL. pulveribus, ℈j -- ʒß. infuſis, ʒiij -- ℥ß.

Flavedo corticis citri
aurantiorum. } ʒß -- j.

In electuariis.

Rob juniperi ℥ß.

Electuarium de baccis lauri
diacori. } ʒij -- iij.

Conſerva roſarum vitriolata
menthæ
acetoſæ.
} ʒj -- ij.

Extractum zedoariæ, gr. v – ℈ß.

Per ſe & in trageis.

Pulvis ſtomachicus Birckmanni
Quercetani. } ʒß – ʒj.

Spiritus vitrioli coagulatus, gr. iij -- vj.

Sal abſynthii
centaurii minoris. } gr. v -- ℈ß.

Abſorbentia omnia in conſueta doſi.

Olea deſtillata inferius ſub linimentis allegata, gtt. aliquot.

Per

De carminativis.

Per ſe & in morſulis.

Species aromaticæ roſatæ
- caryophyllatæ
- ſtomachicæ Mynſichti
- pro morſulis Imperatoris
- diagalangæ
- diacymini. } ℈j – ʒj.

Cortex aurantiorum
- citri

Acorus
Zingiber
Radix cichorei
- pimpinellæ

Caryophylli aromatici
Nuces juglandes conditæ
- moſchatæ
- Indicæ

Zingiber in India conditum. } ʒß – j.

In potionibus & mixturis.

Aqua deſtillata menthæ
- meliſſæ
- abſynthii
- calaminthæ
- ſalviæ
- majoranæ
- roriſmarini
- zedoariæ
- corticum citri
- aurantiorum
- aniſi
- fœniculi
- carvi. } ℥j – ij.
- cinnamomi cydoniata
- borraginata. } ℥ß – j.

Spirituoſæ carminativæ
carminativa Dorncreilii. } ʒj – ij.

Mixtura carminativa Sylvii
Eſſentia carminativa Wedelii
Spiritus aurantiorum
- citri
- abſynthii
- aniſi
- cochleariæ
- juniperi
- menthæ
- roriſmarini
- zedoariæ. } ʒß – j.
- nitri
- ſalis } dulcis, gtt. xv -- xx.

Syrupi prædictarum herbarum
- de canella
- acetoſitatis citri
- coralliorum Quercetani. } ʒij – ʒß.

In eſſentiis & tincturis.

Tinctura proprietatis Mynſichti.
- roſarum
- violarum } vitriolata.
- florum
- corticum } aurantiorum. } gtt. xxx - LX.

Elixirium proprietatis ſine acido
- cum acido
- vitrioli Mynſichti
- vitæ Matthioli
- ſtomachicum Michaelis

Eſſentiæ & mixturæ carminativæ
- Sylvii
- Wedelii

Spiritus maſtiches
- menthæ } eſſentificatus.

Eſſentia cinnamomi cum croco. } gtt. xxx - LX.

In cataplaſmatibus, ſacculis & clyſteribus.

Species omnes prædictæ vegetabiles, in ea doſi, uti allegatæ ſunt in infuſis.

Flores chamomillæ Romanæ
- vulgaris. } mß.

Panis biſcoctus, in cataplaſm. q. p.

Oleum coctum abſynthii
- menthæ
- meliſſæ
- majoranæ
- rutæ
- chamomillæ
- lauri
- anethi. } ʒij – ʒß.

In unguentis, linimentis & emplaſtris.

Unguentum nervinum, ʒj – ij.

Olibanum
Styrax calamita
Maſtix. } ʒß -- j.

Olea antecitatarum herbarum cocta, ʒß.
- deſtillata, nec non
- deſtillata caryophyllorum
- cinnamomi
- aniſi
- carvi
- corticum citri
- aurantiorum
- nucis moſchatæ. } gtt. iij -- x.
- expreſſum nucis moſchatæ, ʒj – ʒiij.

Caſtoreum, ℈ß – j.

Emplaſtrum de baccis lauri
- cruſta panis
- tacamahaca
- diaphœnicon

Ceratum ſantalinum. } q. p.

CAPUT

CAPUT XIII.

DE

ANTHELMINTICIS.

In pulveribus, eſſentiis, infuſis & decoctis.

Radices acres & amaræ, videlicet
angelicæ
ari
ariſtolochiæ rotundæ
carlinæ
caryophyllatæ
galangæ
gentianæ rubræ
helenii
imperatoriæ
pimpinellæ albæ
zedoariæ
zingiberis.
} in pulveribus gr. xij.—℈j. eſſentiis gtt. xx—xxx. infuſis ʒj—ij.

ſquillæ, adultis *in ſubſtantia*, ℈j. *infuſis*, ʒij.
rhabarbari Orientalis, eadem doſi.

Herba abſynthii
abrotani
cochleariæ
cardui benedicti
centaurii minoris
fumariæ
rutæ
tanaceti.
} in infuſis mß—j. electuariis & bolis, extracta ℈ß—gr. xv.

Semen citri,
aurantiorum
erucæ
naſturtii
hyperici
ſinapios.
} in pulveribus & bolo ℈ß—j. in electuariis ʒß.

cynæ, ʒß—j.

Myrrha
Aloë.
} in eſſentiis gtt. xv—xxx. in pulveribus bolo & electuario ℈ß—j.

Salia digeſtiva, gr. vj—℈ß.
Corallina, ℈ß—gr. xv.
Piper, gr. ij—vj.

Jalappa { in pulveribus gr. iv—℈ß. electuario ℈j—ʒß.

Pulvis contra vermes Auguſtanorum ℈ß—ʒß.
Syrupi ſub potionibus nominati, in eadem doſi.

In potionibus.

Aqua deſtillata tanaceti
graminis
hyperici
ſcordii.
} ℥ß—j.

Syrupus de cichoreo cum rhabarbaro, ʒß—ʒvj.
abſynthio
fumaria
carduo benedicto
florum perſicorum.
} ʒiij—℥ß.

Oxymel ſquilliticum, ʒij—iij.
Species diaturbith cum rhabarbaro, ℈j—ij.
Decoctum Mercurii currentis cum aqua ſimplici vel deſtillata quadam paratum, ℥j—iv.

In pilulis.

Extracta prædictarum herbarum, ℈ß.
Aloë
Myrrha.
} gr. vj—℈j.

Extractum hellebori nigri
panchymagogum Crollii.
Mercurius dulcis.
} gr. iij—vj.

Trochiſci alhandal, gr. j—iij.

In morſulis.

Species diaturbith cum rhabarbaro, ʒß—j.
Amygdalæ amaræ, No. vj—x.
Omnia, quæ in pilulis præſcribuntur, eadem doſi.

In clyſteribus.

Præter radices & herbas ſuperius allegatas,
Herba nicotianæ
ſcabinæ.
} mß.

In unguentis & emplaſtris.

Fel tauri
Unguentum populeum
de arthanita
contra vermes Auguſtanorum.
} ʒj—ij.

Oleum deſtillatum abſynthii
tanaceti
colocynthidis
zedoariæ
heraclinum
laurinum.
} gtt. vj—x.

Aloë
Myrrha
Pulpa colocynthidis
ſemen ſtaphidisagriæ.
} ℈ß—j.

In eſſentiis & Tincturis.

Eſſentiæ prædictarum herbarum in allegata doſi.
Elixirium proprietatis cum acido
ſine acido.
} gtt. xx—xxx.

Spiritus Cornu Cervi eſſentificatus, gtt. xx.
vitrioli philoſophicus, gtt. vj—x.
minerales acidi, gtt. iij—vj.

CAPUT XIV.

DE

ANTISCORBUTICIS.

In eſſentiis, electuariis, decoctis & infuſis.

Radix ari
cichorei
lapathi acuti
pimpinellæ albæ
trifolii fibrini.
} in eſſentiis gtt. xxx—xL. electuariis ʒß—j. decoctis & infuſis ʒß—j.

Herba

Herba abſynthii
abrotani
cochleariæ
beccabungæ
chelidonii minoris
cardui benedicti
centaurii minoris
fumariæ
naſturtii utriuſque
piperitidis
ſedi minoris
ſcolopendrii
thlaſpi.
} in eſſentiis gtt. xL -- L. decoctis & infuſis mß - j.

Flores harum herbarum, eadem quantitate.
Summitates pini, in decoctis & infuſis, ℥ß -- ʒvj.
Conſerva cochleariæ, fumariæ. } in electuario, ʒij -- iij.

In pilulis.

Extracta omnia prædictarum herbarum, gr. viij -- xij.

Gummi ammoniacum in aceto ſquillitico ſolutum, Succinum album ppt. } ℈ß.
Maſſa Pilularum tartarearum, ℈j -- ʒß.

In Tincturis.

Spiritus cochleariæ ſimplex, vinoſus } gtt. xx -- xxx.
Elixirium antiſcorbuticum Wedelii, gtt. xxx -- xL.

In potionibus.

Aqua deſtillata chelidonii minoris, naſturtii aquatici, cochleariæ, raphani ruſticani. } ℥ß -- iß.
Syrupus ſcelotyrbicus Foreſti, Syrupi reliquarum herbarum officinales. } ℥ß -- j.
Succi prædictarum herbarum ℥ß -- ʒvj.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

INDEX SECTIONUM ET CAPITUM.

PARS I.

De Formulis in genere.

SECT. I. *De Eſſentia formulæ.* pag. 7
II. *De Formula ſimplici & compoſita.* 10
III. *De Subſcriptione & ſignatura formulæ.* 19
IV. *De Quantitate medicamentorum generali & ſpeciali.* 22
V. *De Ponderibus medicis.* 30
VI. *De Signis formulæ.* 32
VII. *De Qualitatibus formulæ accidentalibus.* 34
VIII. *De Regulis in formularum præſcriptione obſervandis.* 35

PARS II.

De Formulis in ſpecie.

SECT. I. *De Speciebus medicamentorum internorum.* 37
II. *De Formula pulveris interni.* 38
III. *De Formula boli.* 45
IV. *De Formula electuarii.* 49
SECT. V. *De Formula eclegmatis.* pag. 50
VI. *De Formula pilularum.* 54
VII. *De Formula trochiſcorum.* 60
VIII. *De Formula morſulorum.* 62
IX. *De Formula rotularum.* 64
X. *De Formula infuſi interni.* 65
XI. *De Formula decocti interni.* 74
XII. *De Formula emulſionis.* 81
XIII. *De Formula julepi.* 87
XIV. *De Formula mixturæ mediæ.* 89
XV. *De Formula mixturæ concentratæ.* 92
XVI. *De Speciebus medicamentorum externorum.* 94
XVII. *De Formula emplaſtri* 95
XVIII. *De Formula cerati.* 99
XIX. *De Formula unguenti.* ibid.
XX. *De Formula linimenti.* 100
XXI. *De Formula balſami odorati externi.* 101
XXII. *De Formula epithematis ſicci.* 103
XXIII. *De Formula epithematis liquidi.* ibid.
XXIV. *De Formula cataplaſmatis cocti.* 104
XXV. *De Formula clyſteris.* 105
XXVI. *De Formula ſuppoſitorii.* 108
XXVII. *De Quibuſdam formulis uſitatioribus.* 109

ILLUSTRIS DOMINI BUCHNERI

Syllabus Materiæ Medicæ ſelectioris, cum deſignatione ponderis, quo ſimplicia & compoſita in omnis generis formulis præſcribuntur, itemque doſeos, in qua ſolitarie interdum exhibentur.

SECTIO I.

CAPUT I. *De Emeticis & Antemeticis.* pag. 111
II. *De Evacuantibus per alvum.* 112
III. *De Diaphoreticis.* 113
IV. *De Diureticis.* 114
V. *De Remediis hæmorrhagias naturales promoventibus.* 115
VI. *De Salivantibus.* 116
VII. *De Apophlegmatizantibus.* ibid.
VIII. *De Expectorantibus.* 117
IX. *De Rubefacientibus, Veſicatoriis, Cauſticis & Cathæreticis.* 118

SECTIO II.

De Alterantibus.

CAPUT I. *De Reſolventibus & abſtergentibus.* 120
II. *De Incraſſantibus.* 122
III. *De Edulcorantibus.* 123
CAPUT IV. *De Temperantibus.* pag. 123
V. *De Emollientibus.* ibid.
VI. *De Anodynis & Narcoticis.* 124
VII. *De Adſtringentibus & Tonicis.* ibid.
VIII. *De Aperientibus.* 125
IX. *De Analepticis & Nervinis.* 126
X. *De Remediis lac augentibus & minuentibus.* 127
XI. *De Aphrodiſiacis & Antaphrodiſiacis.* 128
XII. *De Carminativis.* ibid.
XIII. *De Anthelminticis.* 130
XIV. *De Antiſcorbuticis.* ibid.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

Digitized by Google

Legatoria
R. SALV ZA